CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS AVGVSTINVS

SEV DOCTRINA

S. AVGVSTINI

DE

Humanæ naturæ ſanitate, ægritudine, medicina aduerſus Pelagianos & Maſſilienſes.

TOMVS TERTIVS.

IN QVO

Genuina ſententia profundiſſimi Doctoris de Auxilio gratiæ medicinalis CHRISTI *Saluatoris, & de prædeſtinatione hominum & Angelorum proponitur, ac dilucidè oſtenditur.*

ROTHOMAGI,

M. DC. LII.

TOMI TERTII

ELENCHVS LIBRORVM ET CAPITVM.

DE GRATIA CHRISTI Saluatoris.

LIBER PRIMVS.

CAP. I. *Partitio dicendorum & ordo sequentium disputationum.* 3
2. *Notio liberationis arbitrij. Causa eius efficiens non est naturalis poßibilitas libera voluntatis, sed gratia.* 4
3. *Nomina diuersa gratiæ ex hoc effectu tracta.* 6
4. *Arbitrium per gratiam liberari debet, vt operetur actus, non solum supernaturales, sed etiam moraliter bonos.* 6
5. *Vtrum aliquid poßit arbitrium suis naturalibus viribus, ad hoc vt gratiam illam adipiscatur. Facienti quod in se est per naturæ vires, non datur ex aliqua stabili lege gratia.* 7
6. *Transitus à natura ad gratiam generaliter dictam. Diuisio eius generalis: multiplex genus legis ac doctrinæ. Explicatur status causæ.* 10
7. *Gratia diuinæ legis ac doctrinæ arbitrium liberare non potest, vt velit & operetur iustitiam. Causa rei istius datur: & profertur primus effectus legis dare cognitionem peccati.* 11
8. *Secundus effectus legis, reddere præcepti obseruationem difficiliorem sine gratia, propter incrementum concupiscentiæ.* 13
9. *Tertius effectus legis, grauiorem ruinam afferre, arctiusque concludere hominem sub peccato.* 15
10. *Explicatur modus quo lex facit abundare peccatum, & iram operatur.* 17
11. *Aperitur mysterium diuini consilij, quo legem tulit; quæ non nisi præuaricationem & iram operatur.* 18
12. *Lex Pædagogus ad gratiam per terrorem: est & gratia testimonium, & quomodo.* 21
13. *Quo pacto lex ad hominis iustificationem & legis impletionem à Deo ordinata est.* 22
14. *Lex virtus peccati, & iram operatur, & in singulis hominibus etiam Christianis, & in toto populo Dei, qui instar vnius hominis eruditur in quatuor statibus, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace.* 23
15. *Quæ fuerit radix talis œconomiæ populi Dei, quantum ad legem & gratiam.* 25
16. *Eadem vis cuiusque doctrinæ, reuelationis, scientiæ, sapientiæ, quæ legis, ad liberandam voluntatem. Opus inde proficiscens est opus naturæ, non gratiæ.* 27
17. *Aperitur hallucinatio cuiusdam recentioris, qui cogitationes congruas etiam naturales illam veram gratiam Christi ad operandum statuit. Quid ab errore Pelagiano discrepet.* 28
18. *Vera & fundamentalis ratio cur nulla doctrina, vel reuelatio, vel cogitatio, congrua liberare poßit arbitrium: ex termino à quo, & ad quem liberationis petita.* 31

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER II.

Qui est vera voluntatis gratia, quantum ad operandi modum. 33

CAP. I. *Gratia voluntatis alia sanæ, alia ægrotæ. Cardo disputationis inter Ecclesiam & Pelagianos. De gratia medicinali contra vulnera naturæ inflicta.* Ibid.
2. *Idem ostenditur ex aliis variis capitibus. Nomina gratiæ inde deriuata.* 37
3. *Discrimen gratiæ sanitatis & medicinalis à recentiorum notitia valde abstrusum, & quare. Iaciuntur fundamenta discriminis, libertas arbitrij ante peccatum, & captiuitas post peccatum.* 39
4. *Affertur ex Augustino ac declaratur discrimen adiutorij sanæ voluntatis & ægrotæ, hoc est, adiutorij sanitatis & medicinalis; seu adiutorij sine quo non, & quo.* 40
5. *Inferuntur duo corollaria quibus accuratius declaratur discrimen duplicis istius adiutorij. Reiiciuntur lex, scientia, reuelatio, remißio peccatorum, gratia sufficiens, habitualis, congrua, efficax recentiorum extra limites adiutorij medicinalis Christi.* 43
6. *Idem discrimen probatur secundo ex effectibus qui ex illo duplici adiutorio in Adamo ante & post lapsum, in Angelorum & hominum saluatione consecuti sunt. Proferuntur tres effectus istius diuersitatis.* 46
7. *Profertur quartus effectus illius diuersitatis.* 48
8. *Profertur quintus effectus eius.* 49
9. *Idem discrimen eademque natura gratiæ Christi*

probatur tertio ex differentia adiutorij possibilitatis, quod Pelagiani condiderunt, & voluntatis atque actionis, quod horruerunt. 50
10. Responsio quædam Neotericorum refellitur. 52
11. Probatur quarto ex horrore, quo Pelagiani adiutorium voluntatis & actionis auersati sunt. 54
12. Quinto ex errore Massiliensium, qui licet adiutorium possibilitatis, & sine quo non, defenderent, tanquam gratiæ Christi destructores damnati sunt. 55
13. Ex præcedentibus infertur genuina declaratio multarum phrasium ac doctrinalium decisionum Augustini, Prosperi, Fulgentij, Conciliorum Ecclesiæ & Pontificum. 56
14. Adiutorium gratiæ Christi esse reuera tale quale hactenus declaratum est ostenditur diuersis aliis modis: & sexto quidem ex eo quod faciat ac donet velle & operari, & omnia merita. 58
15. Ostenditur tribus argumentis non esse satis quod gratia habitualis aut qualibet actualis influat in meritum, ad hoc vt istud meritum sit donum Dei, & non meritum liberi arbitrij & hominum ab Augustino damnatum: sed quod debeat esse gratia actualis dans operationem & meritum. 61
16. Idem ostenditur quarto ex natura gratiæ ad singulos actus necessariæ, quæ ex diuersis capitibus ostenditur non esse habitualis, sed actualis inspirans etiam iustis habitualiter velle & operari. 62
17. Idem ostenditur inuictè iuxta doctrinam S. Augustini ex precibus Ecclesiæ quæ actualem motionem datricem voluntatis & operationis implorant. 65
18. Eandem doctrinam Romani Pontifices tradunt, Ecclesia tota profitetur. 69
19. Eadem actualis gratia seu motionis necessitas ad singulos actus, ostenditur ex diuersis aliis locis Augustini. 71
20. Idem ostenditur ex illis August. & Hieronymi locis, vbi ex professo de gratia ad singulos actus necessaria disputatur cum Pelagio: & ex ipsa professione. 73
21. Concluditur argumentum capitis decimi quinti inchoatum, atque ostenditur non esse gratiam habitualem, vel aliam quamcumque in operandi modo ei similem, illam Christi gratiam quæ inspirat ac donat velle agere, opus meritum, &c. 75
22. Ostenditur eadem natura gratiæ medicinalis Christi, septimo ex orationibus Ecclesiæ, quibus ipsa voluntatis determinatio à Deo poscitur. 77
23. Ostenditur octauo ex eo quod post lapsum nihil omnino boni in homine, vel ab homine esse potest, nisi donetur à Deo, etiam ipsa suæ voluntatis bonæ determinatio: nec in vllo laudari nisi in solo Deo. 78
24. Nono natura gratiæ medicinalis generaliter demonstratur ex eorum proprietatibus ac notis, quibus ab Augustino passim describi solet. 80
25. Decimo eius efficacissima natura declaratur, ex eo quod nulla prorsus effectu caret, sed eum in omnibus quibus datur infallibiliter operatur. 83
26. Declaratur ratio diuersitatis phrasium quibus vtitur Augustinus, opus bonum olim voluntati tribuendo, nunc gratiæ. 85
27. Duobus scrupulis occurritur, quomodo nulla Christi gratia effectu careat: itemque cur Augustinus loquatur de sola gratia efficaci, non sufficiente. 86
28. Transitus ad argumentorum solutionem. Soluitur primum, quo discrimen gratiæ stantis & lapsæ naturæ directè tollitur, quantum ad operandi modū. 87
29. Soluitur secundum quo similiter tollitur istud discrimen, substituendo pro adiutorio medicinali gratiam habitualem, excitationes, protectiones, concursum generalem ordinis supernaturalis. 88
30. Soluuntur duo loca Augustini ex libro de spiritu & littera, in quorum vtroque recentiores obiectionem errantium cœperunt prosolutione Augu.. 90
31. Soluitur alius locus ex libro primo quæstione secunda ad Simplicianum, vbi similiter hallucinati sunt. 92
32. Soluitur difficultas de vocatione congrua ex eadem quæstione secunda ad Simplicianum. 94
33. Alia difficultas tollitur ex duobus æqualiter tentatis ex libro duodecimo de Ciuitate Dei. 97
34. Explicantur alia quædam quæ ex Augustino proferuntur quod velle, & nolle consentire ac dissentire sint propriæ voluntatis: quod sint nostra, quod habere dona Dei sit accipientis & habentis, &c. 99

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER III.

Qui est de gratia sufficiente. 18

CAP. I. Tangitur natura adiutorij sufficientis, & ostenditur nullum dari post lapsum quin simul efficax sit. Hoc enim repugnat multis principiis Augustini & Ecclesiæ. 102
2. Adiutorium pure sufficiens ad gratiam naturæ pertinet: lapsorum reparationi inutile & perniciosum, in quo sita sit læsio liberi arbitrij. 104
3. Quam monstrosa sit gratia sufficiens prout à recentioribus explicatur & quare excogitata. Gratiæ congruæ authores non nisi sufficientem habent, sublatoque peccato Originali vatsam liberi arbitrij integram & illæsam inducunt. 106
4. Ex natura gratiæ Christi ostenditur, nonnullis dari sufficientem gratiam iuxta sensum Recentiorum, qui conantur directè contrarium eius persuadere, quod Augustinus de lege & gratia sufficiente. 108
5. Iudæis lex data est, & Christianis plurima præcepta dantur sine vlla gratia sufficiente aut adiuuante. Probatur hoc multis modis & ostenditur illam gratiam repugnasse scopo legis. 109
6. Quis fuerit status veteris testamenti & hominum sub eo viuentium fuse declaratur. 113
7. Non affuisse hominibus sub lege viuentibus gratiam sufficientem seruandi legem vel vllum præceptum eius. 117
8. Status veteris testamenti figuratiuus & Propheticus non afferebat Iudæis gratiam sufficientem, sed potius impedientem. Quanta fuerit in Iudæis seruitus & ignorantia gratiæ & authoris eius. 119
9. Status veteris Testamenti, vt talis non erat iustitiæ & salutis, sed potius peccati & mortis. Paucissimi iusti sub illo testamento, & gratia sufficiente muniti. Gratia illa sub natura & lege continetur. 122
10. Excæcati & obdurati carent gratia sufficienti, quâ videant & moueantur ad bonum. 124
11. Infideles carent gratia sufficienti ad salutem tam proximâ quam remota & omnibus principiis eius. 126
12. Infideles non habent gratiam sufficientem ordinis naturalis. Gratia sufficiens infidelium à Semi-Pelagianis excogitata. 133
13. Proponuntur duo argumenta pro asserenda gratia sufficiente. Disseritur fuse de possibilitate, & impossibilitate præceptorum Dei. Esse quandam voluntatis infirmitatem, qua non potest certas tentationes superare, nec adest gratia qua superentur, nec spiritus orationis, quo vires impetrentur. 134
14. Idem nodus, quemodo talibus præceptum sit possibile etiam à Scholasticis soluendus est. Augustinus & Apostolus eo constricti, nunquam aliter soluerunt, nisi quia gratia est quæ negatur peccatori, & iustitia quæ punitur. 140

15. *Multis modis præcepta dicuntur possibilia, etiam sine gratia sufficiente. Quænam impossibilitas excuset peccantem, & quæ non, ex quibus soluuntur duo argumenta capite decimo tertio proposita.* 143
16. *Locus Augustini exponitur vbi dicere videtur, quod Pharaoni* non imputabatur quod obdurastus obtemperare non poterat. 148
17. *Non frustra dantur præcepta, consilia, exhortationes, correptiones iis qui gratia sufficiente destituti sunt. Absurdum quod homini post lapsum Deus illam gratiam debeat, & quare.* 150
18. *Soluuntur quædam Scripturæ loca, quæ pro asserenda gratia sufficienti proferuntur, vt* Quid debui vltra facere vineæ meæ, &c. *&*, Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. 154
19. *Quomodo Deus neminem deserit nisi deseratur.* 155
20. *Exponitur locus Apostoli:* Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 157
21. *Quomodo Christus sit redemptor omnium, pro omnibus crucifixus & mortuus.* 162

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER IV.

Quid est gratia Christi, quantum ad essentiam & diuisiones eius.

CAP. I. *Quid sit medicinale Christi adiutorium secundum substantiam. Esse cœlestem* suauitatem *seu* delectationem *iuxta mentem S. Augustini, ostenditur primo ex Scripturis, quibus ipse vtitur, & aliis diuersis eius testimoniis.* 167

Idem ostenditur.

2. *Secundo, inductione, seu enumeratione cuiusuis generis bonarum operationum voluntatis, ad quas eam prærequirit Augustinus.* 170

Idem probatur.

3. *Tertio ex contrario, hoc est, ex peccatis quæ ex simili delectatione terrena, tanquam ex causa proficisci tendit.* 172

Idem demonstratur.

4. *Quarto ex lucta duarum delectationum terrenæ ac cœlestis, quarum posterior nisi vicerit, peccatur.* 173
5. *Eadem lucta & victoria cœlestis delectationis vberius declaratur, ex libris, quos ex professo contra hostes gratiæ scripsit.* 174
6. *Nomen* VICTRICIS DELECTATIONIS, *inde tractum, atque impositum gratiæ medicinali Christi.* 174
7. *Delectationis necessitas oritur ex* infirmitate *voluntatis, quæ fit vt nihil boni amplecti possit nisi delectet.* 176
8. *Quinto ostenditur delectationem esse veram gratiam Christi ex adiutorio perseuerantiæ in hac vita & impeccabilitatis in cœlo. Epilogus probationum præcedentium.* 179
9. *Necessitas delectationis cœlestis ad bene volendum & operandum non ex natura voluntatis, sed ex eius pœna proficiscitur.* 182
10. *Inferuntur corollaria, quibus multa principia sancti Augustini de libero arbitrio, & potestate bene operandi & similibus declarantur.* 183
11. *Delectatio ista cœlestis, secundum August. mentem, est actus vitalis & indeliberatus animæ; & quidem amoris ac desiderij, præcedens consensum, ac delectationem illam, quæ & quies animi & gaudium dicitur.* 184

De gratiæ diuisionibus.

12. *Tres diuisiones gratiæ afferuntur. Quid sit gratia præueniens.* 188
13. *Quid sit gratia consequens seu subsequens.* 192
14. *Declaratur vberius natura gratiæ præuenientis & consequentis ex Prospero, Fulgentio, & ex Concilio Arausicano ac Tridentino.* 193
15. *Quid sit gratia operans & cooperans, iuxta Augustinum & Fulgentium.* 194
16. *Quid sit gratia excitans & adiuuans.* 196
17. *Sensus multorum Scholasticorum in explicandis gratiarum diuisionibus à sensu Patrum quam diuersus sit.* 199
18. *Gratia præueniens, subsequens, operans, cooperans, excitans, adiuuans, generalius quandoque vsurpantur à Patribus; sensu tamen etiam à Neotericis diuerso.* 200
19. *Gratia præparans voluntatem quid sit, & quomodo secus ab Augustino, quam à Scholasticis quibusdam intelligatur.* 201

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER V.

Qui est de effectibus gratiæ Christi.

CAP. I. *Transitus ad effectus gratiæ medicinalis Christi. Gratia Christi tantummodo ad diligendum in cuiusuis præcepti impletionem, Deum, necessaria est.* 202
2. *Quomodo sit intelligendum, quod sola gratia qua diffunditur charitas in cordibus nostris sit gratia, qua Deus operatur in nobis velle, & operari, & præceptorum omnium impletionem. Et quæ doctrinæ istius radix sit.* 208
3. *Virtus non est aliud nisi amor Dei. Ostenditur ex diuersis principiis.* 210
4. *Virtutes Cardinales Amor Dei quadruplex.* 214
5. *Etiam cæteræ virtutes quidam affectus sunt dilectionis Dei. Ostenditur hoc de virtute Religionis.* 216
6. *Idem declaratur in virtutibus Theologicis. Et primo in fide ex diuersis Augustini principiis & locis.* 217
7. *Dilectio ista ex qua nascitur fides, charitas imperfecta est, & quo sensu.* 219
8. *Idem de spe ostenditur.* 220
9. *Spes Christiana non oritur ex amore concupiscentiæ, sed genuinæ charitatis.* ibid.
10. *Charitati gratis diligenti Deum non repugnat respectus mercedis aut retributionis.* 223
11. *Quid sit opus fieri* SICVT OPORTET, *iuxta sancti Augustini, Concilij Arausicani, ac Tridentini phrasim.* 225
12. *Ostenditur, Scholasticos Doctores multum hallucinari de operibus quæ fiunt, vel non fiunt* SICVT OPORTET. 228
13. *Timor gehennæ secundum se consideratus licitus, bonus, rectus est.* 230
14. *Timor pœnæ initium sapientiæ externum, qui ab ipsa sapientia, id est, charitate excluditur.* 231
15. *Timor pœnæ ex gratia quadam generali, non ex illa propriè & strictè dicta gratia Christi nascitur.* 232
16. *Occurritur obiectioni; & ostenditur eandem esse rationem de quolibet timore pœnarum etiam gehennæ. Nascitur ex amore creaturæ & sui.* 234
17. *Amplius declaratur, timorem pœnæ non esse ex Christi gratia, quia facit iustitiam inde natam ex* lege, & iustitiam nostram, *non ex Deo.* 235
18. *Vberius ostenditur ex Augustino, timorem pœnæ*

& opus ex isto timore factum non esse ex gratia Christi, sed naturæ viribus supposita fide. 236

19. Ex puro timore pœnæ non potest stá fugi peccatum, vt nullum aliunde peccatum incurratur. 237

20. Ne quidem ex timore gehennæ. 238

21. Radix prima istius doctrinæ, quia qui nudo timore pœnæ peccatum fugit inuitus & animo repugnanti fugit, ideoque non fugit peccatum, sed aliud quidpiam. 240

22. Secunda radix, quia timor pœnæ non potest mutare voluntatem malam, sed solus amor iustitiæ. 242

23. Radix tertia, quia timor pœnæ ab amore iustitiæ disiunctus, nascitur ex amore sui ipsius, quatenus in creatura vltimo requiescit. 245

24. Iustitia ex timore pœnæ, est iustitia ex lege & nostra, quam Apostolus arbitratus est detrimentum ac stercora. 247

25. Repugnat magnopere Augustino doctrina qua docetur dolorem peccati propter gehennæ metum, seu attritione quorundam Scholasticorum excludere posse omnem peccandi voluntatem, & continere propositum bonæ vitæ seu seruandi totam legem Dei, itemque esse dispositionem sufficientem ad iustificationem cum Sacramento obtinendam. ibid.

26. Concilium Tridentinum isti doctrinæ multis locis aduersatur. 249

27. Multi fructus timoris pœnæ recensentur, ex quibus veritas doctrinæ à Concilio Tridentino de timore pœnæ traditæ patescit & confirmatur. 251

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER VI.

Qui est primus de libero arbitrio.

CAP. I. De nomine liberi arbitrij & voluntatis. 255

2. Liberum opponitur seruo, captiuo, dominationi alterius subiecto. Est esse in alligatum, in impeditum, &c. 257

3. Liberum aliquid positiuum sonat. Esse dominum, esse sui iuris, esse in potestate nostra, esse gratia sui. 258

4. Quid sit esse in nostra potestate, seu actum habere in potestate, iuxta Augustinum. 260

5. Omnis voluntas quomodo sit in potestate; & libera. 261

6. Duplex necessitas Augustino, coactio & simplex, seu voluntaria. Illa, non hæc repugnat libertati. 264

7. Idem ostenditur ex libertate Dei. 268

8. Item ex libertate beatorum hominum & Angelorum. 269

9. Ex libertate Christi Domini. 272

10. Idem ostenditur ex voluntate fruente summo bono clare viso, iuxta principia Augustini. 273

11. Idem probatur iuxta principia propria Scholasticorum. 275

12. Eandem distinctionem indicarunt ante Augustinum ac ipso viuente multi, Dionysius Areopagita, Clemens, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Hilarius, Epiphanius, Macarius, Basilius, Seleucienses, Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus. 276

13. Post Augustinum idem docuerunt omnes vsque ad Scholasticos, & primo sanctus Prosper & Fulgentius. 279

14. Venerabilis Beda. 280

15. S. Ioannes Damascenus. ibid.

16. S. Anselmus. 282

17. S. Bernardus. 283

18. Hugo de Sancto Victore. 287

19. Richardus de Sancto Victore. 288

20. Magister Sententiarum. 289

21. Alexander de Hales. 291

22. Gulielmus Parisiensis. 292

23. Guilielmus Altissidiorensis. 293

24. Sanctus Thomas. ibid.

25. Ioannes Scotus. 264

26. Sanctus Bonauentura. 295

27. Henricus à Gandauo. 296

28. Richardus de Media Villa. 297

29. Thomas de Argentina. ibid.

30. Dionysius Carthusianus. 298

31. Marsilius de Ingben. ibid.

32. Nicolaus de Orbellis & Stephanus Brulefer. 299

33. Gabriel. ibid.

34. Soluuntur generaliter Scripturæ, Patres & Concilia quæ requirunt indifferentiam ad vtrumlibet. ibid.

35. Actus voluntatis deliberata necessarius, est in potestate & dominio voluntatis. 301

36. Explicantur propositiones ex Bulla Pij quinti: Quod voluntariè fit etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit. Et sola violentia repugnat libertati hominis naturali. 304

37. Quomodo potentiæ rationales se habent ad opposita, & actus liber possit esse necessarius. ibid.

38. Profertur epilogicè consensus antiquorum Scholasticorum & Scriptorum vsque ad Augustinum. 306

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER VII.

Qui est secundus de libero arbitrio.

CAP. I. Breuis recapitulatio præcedentium, & propositio sequentium. 307

2. Est aliquid, præter nudam facultatem voluntatis, quod actum etiam voluntatis ponit in arbitrij potestate, & illud facit velle. 308

3. Delectatio efficit voluntatem & libertatem, hoc est, facit velle & libere velle. 309

4. Libertas Augustino maxime versatur circa finem, & quare. 311

5. Diuisiones libertatis, in libertatem à necessitate à peccato, à miseria. Item in libertatem à peccato, & à iustitia. Quomodo se habeant ad veram arbitrij libertatem. 313

6. Quid sit libertas à peccato in Scripturis celebrata, iuxta Recentiores, & Pelagianos, & Augustinum, secundum terminum à quo. 315

7. Libertas à peccato, secundum terminum ad quem est vera & propriè dicta libertas arbitrij ad opus bonum. Fit per charitatem iustitiæ, & delectationem. 319

8. Vberius declaratur natura libertatis. Quid sanitas, quid potestas arbitrij? Vnde nascuntur, ortus, incrementum, fastigium libertatis. 322

9. Quatuor Corollaria ex istis principiis Augustini declarantur, & in primis quomodo arbitrium liberum in cœlo. 324

10. Triplex liberi arbitrij status, ad bonum, vel malum, & ad vtrumque. Vnde hæc restrictio ad vnum, vel indifferentia contrarietatis nascitur. 326

11. Error Pelagianus est, requiri ad libertatem, indifferentiam ad bonum & malum: sed potest esse libertas destructa ad malum. 327

12. Libertas arbitrij, quo sensu tribuenda, & neganda peccatoribus. 330

13. Quomodo se libertas arbitrij habeat ad libertatem seu indifferentiam contrarietatis, & contradictionis. 333

14. Afferuntur quatuor absurda, quæ ex necessitate talis indifferentiæ contradictionis sequuntur. 335

15. *Aliæ tres absurditates ex ista indifferentia contradictionis consectaneæ aperiuntur.* 338
16. *Quomodo se habeat libertas arbitrij ad amplitudinem, eminentiam, independentiam, immensitatem, & similes voluntatis proprietates.* 340

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER VIII.

Qui est de Concordia gratiæ & liberi arbitrij.

CAP. I. *Discrimen duarum opinionum de prædeterminatione Physica & gratia congrua. In quo S. Augustini sententia cum vtraque conueniant.* 343
2. *Varia discrimina proferuntur inter adiutorium Dei medicinale & prædeterminationem Physicam, prout à defensoribus eius traditur.* 344
3. *Adiutorium Christi determinat, ac prædeterminat etiam Physicè voluntatem, vt velit & ardentius velit, & ex quo capite istud accidat.* 346
4. *Conciliatio gratiæ Christi quam Augustinus docuit cum libero arbitrio, iuxta principia Scholasticorum.* 347
5. *Conciliatio genuina gratiæ cum libero arbitrio secundum Augustini mentem profertur, & probatur ex querelis Pelagianorum & modo quo iis Augustinus satisfecit.* 348
6. *Eadem ex aliis diuersis locis Augustini asseritur.* 350
7. *Eadem ostenditur ex alia querela Pelagianorum.* 352
8. *Eadem ex libro quem hanc solam ob causam Augustinus scripsit, ad oculum demonstratur.* ibid.
9. *Declaratur hoc ipsum ex concordia motuum concupiscentiæ, & liberi arbitrij ab Augustino tradita, ex quibus Pelagiani similiter querebantur liberum arbitrium extingui.* 354
10. *Eandem concordiam gratiæ & liberi arbitrij ad vnguem docuerunt discipuli S. August. & in primis latissimè & clarissimè S. Prosper.* 356
11. *Item S. Cyrillus Alexandrinus, Fulgentius, & Petrus Diaconus.* 358
12. *Sanctus Gregorius, Beda, S. Anselmus.* ibid.
13. *Sanctus Bernardus, & amici eius duo Hugo & Richardus de sancto Victore.* 359
14. *Magister Sententiarum, Alexander Halensis, Guilelmus Parisiensis.* 360
15. *Sanctus Thomas, S. Bonauentura, Scotus.* 361
16. *Henricus à Gandauo, Richardus de media Villa, Marsilius.* 362
17. *Zozymus Papa, Cælestinus, Tridentinum eandem concordiam definierunt.* ibid.
18. *Epilogus probationum præcedentium.* 364
19. *Redditur vera ratio principiis Augustini & aliorum Patrum ad amussim consentanea, cur talem concordiam gratiæ & liberi arbitrij docuerint, nihilque in tradenda libertate curauerint illam indifferentiam & æqualitatem contrarietatis & contradictionis.* 365
20. *Agnouit Augustinus sub gratia & ante gratiam indifferentiam contrarietatis & contradictionis quodam sensu; non tamen tanquam libertatem aut partem eius. Explicatur ista indifferentia conformiter principiis Augustini.* 367
21. *Quomodo differat ista concordia gratiæ & liberi arbitrij ab opinione Caluini?* 370

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER IX.

Qui est de Prædestinatione hominum & Angelorum.

CAP. I. *De nomine prædestinationis. Scripturis & Patribus non est aliud, nisi prædefinire, præ-decernere, præstituere.* 361
2. *Inferuntur ex prædictis quatuor Corollaria. Et primis quod prædestinatio non magis ex ratione sic respiciat & includat medium quam finem, nec magis finem quam medium fuse, quod gloria sit etiam obiectum prædestinationis.* 365
3. *Prædestinatio Dei respicit non solum bonum, sed etiam malum, non culpæ, sed pœnæ. De duplici prædestinatione,* ad vitam & ad mortem. 368
4. *Inferuntur aliquot Corollaria. Iterum de prædestinatione in bono, & malo. Alia duplex prædestinatio,* gratiæ *& iustitiæ. De prædestinatione simpliciter dicta, & quod respiciat actiones Dei.* 370
5. *Prædestinatio, dilectio, electio, propositum, præparatio gratiæ, discretio, quid in Scripturis & Augustino differant.* 371
6. *Prædestinatio, electio, & discretio, alia* gratiæ *alia* meritorum. *Quid singulæ sint & respiciant Augustinus olim etiam rectè de gratia sentiens, nullam agnouit electionem gratiæ, & quare. Quid electio iuxta Manichæos.* 373
7. *Definitio prædestinationis gratiæ seu gratuitæ ab Augustino tradita, nonnihil enodatur. Quænam sint illa beneficia, & illa præscientia, de quibus in ea sit mentio?* 377
8. *Effectus adæquatus prædestinationis gratuitæ est liberatio. Quid illa, & à quibus. Prædestinatio gratiæ facta est præuiso peccato non aliter.* 380
9. *Vnde Phrases istæ, Massa, & discretio à massa perditionis, & quid significent apud Augustinum.* 383
10. *Electio, seu prædestinatio gratiæ non habuit in Angelis locum, & quo sensu.* 384
11. *Electio gratiæ in Angelis, ex alio capite destruitur.* 387
12. *Augustinus Angelorum perseuerantiam non prædestinatam, sed præscitam tradit, eosque non gratiæ, sed meritis discretos.* 388
13. *Angeli ad gloriam electi sunt, non electione gratiæ sed meritorum.* 389
14. *Angeli non sunt electi efficaciter ad gloriam, ante præuisionem perseuerantiæ, seu meritorum absolutam.* 390
15. *Homines efficaciter electi sunt, non solum ad merita, sed etiam ad ipsam gloriam, ante præuisionem absolutam meritorum; & cur magis quam Angeli. Tres hallucinantium classes, quia radicem diuersitatis non agnouerunt.* 391
16. *Breuiter perstringuntur quædam Scripturæ, quibus illa doctrina asseritur. Fusius soluitur ex Augustino, quo pacto Scripturæ Christianos omnes electos & prædestinatos vocent.* 394
17. *Prima probatio istius sententiæ ex variis Augustini locis, quibus generaliter talem voluntatem efficacem electionis ad gloriam, ante meriti præscientiam statuit.* 397
18. *Secunda ex voluntate singulari salutis paruulorum.* 398
19. *Tertia ex voluntate illa, quæ velut radix est gubernationis mirabilis circa adultos.* 399
20. *Quarta ex voluntate illa, quæ veluti radix, & cardo est gubernationis reproborum.* 402
21. *Quinta ex vocatione secundum propositum.* 404
22. *Declaratur hoc propositum antecedere omnem præscientiam absolutam meritorum ex prædefinitionibus multorum effectuum liberorum, ante præscientiam absolutam consensus voluntatis.* 406
23. *Sexta, ex querelis Massiliensium.* 408
24. *Soluuntur quædam argumenta ab Augustino petita.* 409
25. *De causa prædestinationis ex parte Angelorum, &*

hominum, eaque diuersa. Cur huic, non illi detur gratia. Quæstio inscrutabilis, origo errorum quibus eius scrutatores lapsi sunt. Quædam de operibus moraliter bonis, & facienti quod in se est. 410
26. Numerus Prædestinatorum quo pacto certus, præscientia, non præfinitione, tum respectu Angelorum, quam hominum. Aliqui supra numerum. 415

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER X.

Qui est de reprobatione hominum & Angelorum.

CAP. I. Quis ordo reprobationis quorundam Angelorum negatiuæ & positiuæ, ante, an post præuisa merita. 419
2. Quomodo reprobationis lapsorum hominum. 420
3. Causa reprobationis, secundum considerationem absolutam, est massa damnationis siue peccatum originale, & quo sensu. 421
4. Causa reprobationis, secundum considerationem comparatiuam, est voluntas Dei. 423
5. Effectus reprobationis damnatio, excæcatio, obduratio: non tamen primi peccati, siue Angelici, siue humani permissio. 424
6. Tria soluuntur argumenta, quibus ista sancti Augustini doctrina de prædestinatione & reprobatione impetitur, quod Deus non videatur esse Saluator omnium hominum: nec Redemptor totius mundi: neque congruè promittere vitam æternam, sub conditione seruandi mandata. 426
7. Soluitur argumentum quartum, quo dicitur, Deum insidiari saluti eorum qui reprobati sunt. 427
8. Soluitur quintum argumentum, quo dicitur, hanc sententiam afferre socordiam electis, & reprobis desperationem. 429
9. Soluitur sextum argumentum, quo vrgent istam doctrinam tollere zelum animarum, & inutiles facere prædicationes & correptiones. Et verum scandalum ac dissolutionem vitæ pariat. 431
10. Soluitur septimum argumentum, quo existimant istam doctrinam, non esse diuinæ clementiæ consentaneam, eo quod reprobos non nisi ad damnationem creare, & conseruare videatur. 433
11. Reprobati non tam propter suum, quam electorum vtilitatem nascuntur, & conseruantur. 434
12. Fructus quos electis afferunt ad tria capita generalia reuocantur. Explicatur primus, quod sint ornamentum terrarum, & quo sensu. ibid.
13. Fructus secundus, vt multis modis doceantur electi. Septem documenta proferuntur. 436
14. Cur tantus numerus reprobatorum præ prædestinatis. 437
15. Tertius fructus, exercitium, & profectus, probatio, & eminentia seu manifestatio electorum. 438
16. Quo scopo & fructu reprobati misceantur prædestinatis, & iuxta Scripturas, seruientes destinati sint. 439
17. Quam conueniens, imò post lapsum necessarius fuerit iste diuinæ prouidentiæ modus. 440
18. Ostenditur iniustitia querimoniæ contra istam sancti Augustini doctrinam. 442
19. Epilogus omnium. 443

Erroris Massiliensum & opinionis quorundam Recentiorum παράλληλος & Statera.

In qua discrimen vtriusque sententiæ παραλλήλως indagatur, & compluribus notis perspicuè ostenditur.

PRÆFATIO.

In quo causa, & fructus huius scriptionis; Propositio, & partitio dicendorum. 444

CAPVT PRIMVM.

Quo pacto in oppugnanda electione hominum, seu completa prædestinatione discrepent, aut conueniant. 446

NOTA I. Vtrique ex horrore prædestinationis illius absolutæ, aliam sententiam excogitarunt molliorem. ibid.
2. Nasci ex ea fatum causantur. 447
3. Tolli libertatem arbitrij. ibid.
4. Afferri desperationem. ibid.
5. Induci socordiam, torporem, & ignauiam. 448
6. Studium virtutis retundi. ibid.
7. Incitari homines ad licentiam ac dissolutionem vitæ. ibid.
8. Laudem detrahi operibus bonis. ibid.
9. Orationes refrigescere, aut extingui. 449
10. Spem impetrandi tolli ex incertitudine diuini illius propositi. ibid.
11. Exhortationes, & correptiones languescere, & auferri. ibid.
12. Sollicitudinem ac zelum animarum tolli. 450
13. Deum non velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. ibid.
14. Christum non pro omnibus esse mortuum, nec omnium redemptorem esse. ibid.
15. Deum futurum acceptorem personarum. 451
16. Peccata reproborum Christianorum in Deum redire. ibid.
17. Homines condi, vt pereant. ibid.
18. Errorem Prædestinatianorum verum futurum. 452

CAPVT II.

Quomodo in oppugnanda gratia efficaci, conueniant, aut differant.

19. Repudiant gratiam, quæ humanam sibi subiicit voluntatem. 452
20. Ratio repudiandi, quia vni datur, alteri negatur. 453
21. Quia destruit libertatem quando datur. ibid.
22. Quia destruit eam etiam cum negatur. ibid.
23. Quia præceptum sit hominibus impossibile. 454
24. Quia frustra erunt præcepta, exhortationes, correptiones. ibid.

25. *Quia naturæ vires nimium deprimuntur.* ibid.
26. *Quia sola erit opus oratione.* 455
27. *Quia absurdum est, vt Deus petat ab homine fieri, quod ipse Deus per talem gratiam debet facere.* ibid.
28. *Quia totum isti gratiæ tribuitur, nihil naturæ.* ibid.
29. *Quia fatalis sequitur in vitam humanam necessitas.* ibid.

CAPVT III.

Quæ sit in gratiam ab vtrisque traditam conuenientia ac discrepantia.

30. *Vtrique omnia spectra desperationis, fati, ignauiæ, &c. ex magna facilitate conciliandi gratiam & prædestinationem cum libero arbitrio facile fugant.* 456
31. *Statuunt in Deo propositum generale restaurandi totum genus humanum.* ibid.
32. *Cuius basin collocant locum Apostoli:* Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. 457
33. *Augustini expositiones pariter repudiant.* ibid.
34. *Voluntas illa Dei generalis conditionata est respectu maiorum.* ibid.
35. *Etiam respectu paruulorum qui saluantur.* ibid.
36. *Item respectu eorum qui damnantur.* 458
37. *Gratiam attemperant isti proposito generali Dei, & libero arbitrio hominis.* ibid.
38. *Statuunt beneficia remotiora omnibus ex æquo communia, Christi mortem, baptismum, &c.* ibid.
39. *Beneficia etiam propinqua, gratiam scilicet sufficientem, omnibus effundunt liberalissimè.* 459
40. *Gratia quomodo sufficiens in Adam, Noë, Abraham, Patriarchis, Sapientibus gentilium; in cœlesti machina & creaturis.* ibid.
41. *Item in forma Ecclesiæ, & prædicatione Euangelij generali.* ibid.
42. *Gratiam actualem internam vtrique tribuunt.* ibid.
43. *Gratia ista quantum ad operandi modum est adiutorium sine quo non.* ibid.
44. *Dat posse si velit, non vt velit.* 460
45. *Quam liberum arbitrium efficacem, vel inefficacem seu cassam reddere potest.* ibid.
46. *Est similis gratiæ Adami, atque Angelorum.* 461
47. *Ea posita Deus expectat voluntatem nostram, vt purgari velimus.* ibid.
48. *Gratia ista pendet à libero arbitrio, & ab eius nutu, & vsu causaliter præeunte, vt influat.* 462
49. *Causa excogitandi talis adiutorij, ne alioquin opus nullius sit laudis.* 463
50. *Item ne meritum operibus detrahatur.* ibid.
51. *Discrepant in operibus moraliter bonis.* ibid.
52. *Gratia discernens propriè vnum ab altero, est vtrisque natura liberi arbitrij diuinitus data.* ibid.
53. *Causa commendandi istam discernentem gratiam, ne voluntas alioquin non læsa, sed pœnitus extincta videatur.* 464
54. *Sibi tribuunt initium fidei, credere, desiderare, orare, &c.* 465
55. *Multiplex discrimen. Primum, quod Massilienses initium fidei, & in ea perseuerantiam sibi ascriberent: recentiores omnes virtutes. In quo dupliciter grauius Massiliensibus hallucinantur.* ibid.
56. *Secundum, quod illi initium salutis, hi totam suæ potestati vendicent.* ibid.
57. *Tertium, quod illi post initium fidei veram Christi gratiam actualem agnouerint. hi nullam.* 466.
58. *Quartum, illi intelligunt veram Christi gratiam cum libertate consistere, hi nequaquam.* 467
59. *Meritum agnoscunt pariter in initio fidei illi inuiti, hi palam.* ibid.
60. *Meritum vtrique valde deprimunt: sed illi operum cum gratia factorum: hi operum pure naturalium.* 468.
61. *Multæ propositiones apud vtrosque veræ Prima:* Gratia non sibi subiicit humanam voluntatem. ibid.
62. *Secunda:* Vt à peccato purgemur voluntatem nostram Deus exspectat. 469
63. *Tertia:* Sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, &c. nobis misericordia confertur diuinitus. ibid.
64. *Quarta:* Humilitati & obedientiæ humanæ subiungitur gratiæ adiutorium, ibid.
65. *Quinta:* Aliqui per liberum arbitrium ad gratiam baptismi venire possunt. 470

CAPVT IV.

Quid prædestinationi apud vtrosque commune: quid proprium.

66. *Vnum Dei propositum in duo diuidunt, in conditionatum & absolutum. Hoc posteriorum concipitur post præuisionem fidei, & meritorum.* ibid.
67. *Illa fidei & merita cum adiutorio gratiæ comparanda sunt.* 471
68. *Discrimen, quod Massilienses veram Christi gratiam intelligerent, recentiores non.* ibid.
69. *Vtrisque prædestinatio completa est ex præscientia fidei, & meritorum.* ibid.
70. *Prædestinatio vtrisque retributio.* ibid.
71. *Discrimen, quod aliquid gratuiti inuolueret Massiliensium electio ad Regnum: Recentiorum nihil omnino.* 472
72. *Numerus electorum non est eis definitus ex voluntate, & prædefinitione Dei.* ibid.
73. *Prædestinatianorum errorem vtrique impingunt aduersariis suis.* 473

CAPVT V.

Quibus vtrique armis pugnauerint, quibus gradibus in illam sententiam lapsi sint.

74. *Iisdem rationibus vtuntur ad prædestinationem & gratiam suam asserendam.* ibid.
75. *Iisdem quoque Scripturis eodem modo explicatis.* ibi.
76. *Eodem modo accersuntur in præsidium Græci Patres.* 474
77. *Magnificiunt Augustinum, vno doctrinæ capite excepto.* 475
78. *Augustinum tanquam turbarum authorem accusant.* ibid.
79. *Vtrique obiectiones pro solutionibus, & errorem ab Augustino proscriptum pro doctrina Catholicæ capientes, sententiam suam excogitarunt, & fundarunt.* ibid.
80. *Disputationes istas arbitrantur fieri citra periculum lædendæ fidei.* 478

FINIS.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

DE generis humani ægritudine hactenus: nunc de medicina dicendum est. Frustra enim de medendo morbo satagimus, nisi ante causas eius & magnitudinem & pertinaciam aliáque symptomata quæ inde proliscisci solent, ipsóque non minus morbo subinde periculosa sunt, perspecta habeamus. Quorum quidem profundissimá ignoratione factum est, vt neque Philosophi, neque Hæretici, qui subsidia quædam libertatis humanæ ad benè viuendum procudere conati sunt, nihil omnibus ingenij sui conatibus excogitare potuerint, quod vel morbum ipsum tangeret, nedum radices eius succideret; nihil etiam nonnulli Catholici protulerint quo vis eius vtcunque frangeretur. Sed quemadmodum Apostolo teste cæca animi concupiscētia præceptis benè viuendi magis augeri quam comprimi solet, hoc ipso quo tantùm præcipiendo cohibetur; ita morbus iste remedijs inefficacibus, quę multi adhibere voluerunt, magis exasperatus quā sanatus est. Quicquid enim non est in internecionem eius, in nutrimentum rapit, & inde crescit vnde minuendus putabatur. Tam dirum & occultum est istiusce morbi malum. In cuius quidem profundioribus fibris iuxta doctrinam sancti Augustini detegendis & ruderibus humanarum opinionum disiiciendis, quibus tegebantur, si non mediocris, nobis labor impendendus fuit, haud paulò nobis laboriosior profectò superest prouincia, vt illud vnicū genuinum & præsentissimum illius pestis remedium, quod cælitus nobis Christus attulit, & Apostolicis principijs nixus Augustinus explicuit, ab omni opinationum humanarū adulteratione, qua vis eius in hominum animis obscurata & eneruata est, liberemus. Non hic de tribus capellis agitur, vel de aliqua Scholastici pulueris controuersia, in qua quicquid arripueris salua res est. Agitur de ipsissimo Christianæ religionis cardine, hoc est de Incarnationis Christi Domini nostri, vndè Christiani dicimur, fructu & scopo: qui non est alius, quam vt *quæreret & saluum faceret, quod perierat*: hoc est, vt nobis peccato perditis afferret iustificationis & bonæ operationis gratiam, seu gratiam illam qua *diffunditur charitas in cordibus nostris*, prout eam sexentis locis Apostoli Pauli verbis circumscribit Agustinus. Quæ propterea sępissimè vocatur gratia *qua Christiani sumus*; gratia, *quam fides in* IESVM *Christum impetrat*; gratia, *quæ per Incarnationem vnigeniti reuelata atque donata est*: Denique vno verbo, *gratia Christiana*. Illa quippè est ipsissima & sola gratia, *qua ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum*. Hanc ergò gratiam tota Christi Ecclesia omnibus visceribus pietatis credit, & in omnibus precibus suis inuocat, vtpotè sine cuius fide nec esse Christi Ecclesia, nec vocari potest. Hanc qui intelligit, ille intelligit quare sit Christianus; qui verò non intelligit quantumuis fide rectus & Catholicus sit, velit nolit, opinione Pelagianus est. Tam enim delicatum est hoc diuinę mysterium, vt quemadmodum Apo-

Conc. Carth. in epist. Synod. Epist. 95 & alibi. Epist 105. lib. de correp. & gratia. cap. 5. Conc. Carth. in epist. Synod.

stolus Iacobus de præceptis dixit: *quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus*: ita & hic, quicunque totam Christi gratiam & fidei puritate & sententiæ sinceritate prædicauerit, si vel in minimo ab indiuisibili veritate aberrauit, naturæque viribus suffragetur, non in qualiscunque hallucinationis errorem, sed in ipsam Pelagianismi voraginem incidisse, omniúmque adeo Pelagij errorum, quibus, & naturam & gratiam adulterando suffocauit, reus esse conuinci potest. Nam in hoc argumento tanta veritatis errorisque concatenatio est, vt maximus minimos complectatur, & minimus maximos post se trahat. Quod vt alibi diximus, vigilantissimè sanctus Prosper obseruauit, quando Augustino, cæterisque pestis Pelagianæ damnatoribus perspectum fuisse canit,

Iacobi 2.

In præfat. lib. 1. de Hæres. Pelag.

Quod tota nefandæ
Hæreseos summa exigua sub parte tegatur,
De qua plena mali labes renouetur & omne
Commenti corpus per singula membra resurgat.

Carm. de ingrat. c. 8.

Nusquam enim verius locum habet, quod dici solet, aut totum, aut nihil: vt alio fortassis loco vberius demonstrabitur. Quod quia paucis perspectum est ac perdifficilè hominibus persuaderi potest, hinc fit, vt plerique viri boni, dum naturæ bonitatem ab opprobrio se vindicare putant, magnis disputandi viribus gratiam destruant, illis præter opinionem suffragantes, qui æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. *Ignorantes* enim iustitiam Dei, hoc est quam Deus dat, *& suam*, siue naturalem siue moralem, siue qualemcunque quærentes statuere *iustitiæ Dei non sunt subiecti*. Ex quo vlterius necesse est sequi vt ab imprudentibus, totáque fide & corde redemptorem venerantibus, crux Christi euacuetur. Quapropter saluberrimum est in hoc argumento tremere, & humanæ Philosophiæ qua natura defenditur supra quam credi potest fallaci nonnihil diffidere. Agitur enim de mysterio vehementer abstruso & vt Augustinus loquitur de *re profunda & nimis abdita*, quam Philosophi, diuinorum consiliorum imperiti, nec suspicione quidem assecuti sunt. Quid enim illi de adiutorio libertatis statuere potuerunt, quibus infirmitas eius per peccatum adducta nec per somnium quidem in mentem venit? Quibus illa erant ratæ fixæque veritatis de virtute axiomata, Diuitias Deo, virtutem homo sibi debet. Nemo vnquam Dijs, quòd virtuosus est gratias egit. Hæc enim & huiusmodi pronunciata in illa indifferenti potentique arbitrij libertate suas radices habent, quam Ethnica Philosophia tanta verborũ sententiarúmque pompa prædicauit, vt si quis eam velut claudam tractámque & opis ad volendum indigam eleuaret, hominem eis ex homine tollere videretur. Ex quo effectum est vt longè difficillima facta sit prouincia defendendæ veritatis, dum non tam argumentorũ pondere, quàm aduersantium numero oppugnata premitur. Doctores enim quos Scholasticos vocant, à teneris vnguiculis in gentilis Philosophiæ palæstris eruditi, eiusque dogmatibus tanquam naturali rationi quàm maximè consentaneis innutriti, difficillimè sibi persuaderi sinunt, falsum esse quod lumen rationis in istiusmodi viris quasi defæcatius, verissimũ esse pronunciauit. Hinc indefesso labore, à quibusdam sudatum est, vt Apostolus Aristoteli, stultitia crucis sapientiæ verbi, fides Philosophiæ conciliata consentiret. Quod quia Pelagianis infeliciter cesserat, quorum ille præcipuus scopus fuit, hinc ea quique gratiæ diuinæ facies formata, & adiutorij liberæ voluntatis formula excogitata est, quæ cum gentilium Philosophorum sensis atque pronunciatis quam bellissimè concineret, Cum verò rei tantæ conatus, neque temeritate cariturus, sine graui authoritate, neque periculo sine duce, neque fidem inter Christianos inuenturus sine patrono videretur, certatim fœtus quisque suos magno Augustino subiecére, cuius vnius patrocinio facilè sectæ cuiusuis aduersantis murmura & argumenta contemneret. Quod quidem à nonnullis magnâ sedulitate diligentique lectione excussis ante Augustini libris, quantum per aliorum studiorum principalium otium licuit, factitatum est; ab alijs verò tam rara scilicet felicitate tentatum, vt cùm post fabricatam sententiam suam arguerentur nouitatis, perpensis Augustini locis ac sententijs, ipsam sancti Doctoris Augustini mentem se attigisse deprehenderet. Alij non paulò audacius, aut certè candidius; apertè fassi sunt, sententiam suam non quidem esse Augustini, sed si ei cũ semipelagianis dimicanti proposita fuisset, propter eximiam cõciliandæ libertatis cum diuina gratia dexteritatem, sine dubitatione fuisse placituram. *Neque verò dubito*, inquit, *quin ab Augustino & cæteris Patribus vnanimi consensu comprobata fuisset, hæc nostra de prædestinatione sententia, ratioq; conciliandi libertatem arbitrij cum diuina gratia, præscientia & prædestinatione si eis fuisset proposita*. Et paulò inferius adijcit: *Quia res est magni momenti, ac valdè lubrica, & hæc nostra ratio conciliandi libertatem arbitrij cum diuina prædestinatione à nemine quem videmus: huc vsque tradita, ideò fatius hæc*

Rom. 10.

Lib. de spiritu & lit. cap. 7.

Molina in Concord. quæst. 23. art. 4. & 5. disp. 1. memb. vlt.

duxi paulò fusius explicare. Et hæc est illa capitalium opinionum huius temporis vna sententia, quam qui Molinam primum eius vt profitetur, authorem, Augustino, vt ipse putat, ignotam, secuti sunt, ipsissimam Augustini nunc esse profitentur. Ita *Casus vbique valet.*

Sed omnibus casibus superior potentiorque Dei prouidentia, ad vsus suos contorquens profunda torrentis, fluxumque sæculorum ordinans turbulentum, de ingenua illa anima verba ista excidere voluit, vt quæ Lectores imprudentes in eruditionis quasi reconditę admirationem erigerent, prudentes in re tanti momenti ab huiusmodi tam lubricâ nouitate amplectanda reuocarent. Nam quibus ille nihil efficacius se dicere posse arbitratus est, ad sententiam suam commendandam imperitis, nihil grauius ad deterrendos peritos comminisci potuit. Quis enim tantillum Ecclesiastici ordinis in doctrina tradenda, & consuetudinis gnarus, sententiam amplectetur nouam, & Augustino ignotam, hoc ipso quia de nouitate commendatur? Præsertim quia in illa materia doctrinæ versamur, vbi post tot Apostolicæ Sedis Conciliorumque pronunciata ex Augustini libris, verbo sensuque tenus hausta, meritò aduersus huiusmodi retorquere possumus: Si quis vobis annunciauerit præter id quod ex Augustino accepistis, anathema sit.

Quapropter cùm hac tempestate omnes etiam illius magistri sectatores, qui nouam doctrinā & Augustino incognitam se protulisse gloriatus est, nouitatis inuidiæ succumbentes, se Augustinianæ togæ lacinijs tegant, speciosumque gratiæ congruæ & prædestinationis ad arbitrium respicientis, apparatum, iam etiam Augustini esse, persuadere conantur, nihil publico vtilius fieri posse puto, quam si genuina profundissimi Doctoris mens, hoc est Ecclesiæ Catholicæ sententia, quam ille explicuit, & contra hæreses propugnauit, de gratia & prædestinatione proferatur. Quod quidem eo magis necessarium esse video, quòd penè inanis esset, ille totus præcedentis operis labor, quo vulnera naturæ proposuimus, nisi iste sequeretur. Quod enim iuuat profundas naturæ lapsæ corruptelas intelligere, si nos quæ sit ei medicina cęlitus præparata fugiat? Vel eam ita hominibus explicando commendemus, vt morbus ipsa medicinæ adulteratione acerbius recrudescat? Quem quidem laborem non profecto mediocrem iterum profiteor, me nullius sententiæ odio vel amore suscepisse, sed pura, quantùm mihi videtur, dilectione veritatis. Sententiam quam hic trado, non ego ad Augustini lectionem præoccupatus attuli tanquàm patrocinium, vt fieri à plerisque solet, ex eius verbis sententijsque corrasurus, sed per multos annos eadem sæpissimè legendo & relegendo, ponderando iterum iterumque, postrema primis, mediaque omnibus collidendo, ex eius libris hausi, atque ipsa rei & connexionis euidentia compulsus, reclamante licet priore, qua imbutus fueram opinione, Augustini esse indicaui. Si quid durinsculum fortasse cuiplā dictum videatur, non in personas quas veneror, sed in sententias earum, vel tuendi modos à me prolatum est. Quam enim quæque censuram opinio mereatur, quo loco haberi debeat, quantùm errori accedat, aut etiam ab eo recedat, difficulter intelligi aut explicari potest, nisi rebus verba seruiant. Quod nemini quispiam vitio verterit, nisi qui alios errare malit, quàm errorem suum patefieri. Aduersus quam animi ægritudinem à vanitate profectam, iam olim dixit sapienter & salubriter Augustinus: *Nimis peruersè seipsum amat, qui & alios vult errare, vt error suus lateat.*

CAPVT PRIMVM.

Partitio dicendorum, & ordo sequentium disputationum.

ELIBERATIONE arbitrij voluntatis, seu reparatione libertatis eius acturis potissima sese offert difficultas de causis liberationis eius. Cùm verò causa multiplex sit, materia, forma, efficiens, atque finis: de materiali, formali, & finali causa, non magnoperè nobis laborandum est. Materialis enim causa liberationis est ipsum arbitrium seu voluntas quæ liberatur à seruitute peccati. Formalis ipsa charitas, qua fit formaliter voluntas libera, siue libertate habituali per ipsum cha- A ritatis habitum, siue actuali, per actum eius vel certè per id quod immediata & proxima ipsius actus liberi causa est. Id verò quid sit suo vberius loco differendum est. Finalis denique causa est integritas humanæ naturæ ac salus, quæ tunc omnibus numeris erit absoluta, cùm charitas & libertas fuerit ipsius diuinæ essentiæ contemplatione perfecta. Quamobrem de efficiente liberationis causa tota controuersia est. Quæ cùm iterum duplex sit, interna ipsi arbitrio, cuius immediatâ virtute efficitur liberum & actus eius liber, & externa qualis propositum ac præ-

destinatio Dei ; hinc fit, vt multiplex oriatur disputatio. De singulis ordine iam proposito disseremus.

CAPVT SECVNDVM.

Notio liberationis arbitrij. Causa eius efficiens non est naturalis possibilitas liberæ voluntatis, sed gratia.

ANTEQVAM ista quæstio de causa liberationis resoluatur, scire necesse est, quid sit arbitrij liberatio. Nam hæc de re pœnè nulla est apud Scholasticos Doctores mentio. Etenim Philosophiæ Aristoteliæ principijs imbuti semper sentiunt arbitrium esse liberum ad volendum faciendúmque tàm bonum quàm malum. Ex quo fit vt mentionem seruitutis atque captiuitatis respectu arbitrij voluntatis vix auribus ferant. Itaque quando in Scriptoribus antiquis captiuitatem aut seruitutem sub peccato audiunt, plerique non aliud animo concipiunt, quam quod aliquis in mortali peccato constitutus sit, atque ita dæmonum potestati obnoxius, pœnarúmque reus. Proinde liberationem arbitrij consequenter non aliud esse putant, quàm ipsam peccati remissionem, quatenus eius beneficio peccatoris animus à macula peccati & à pœnis eius ipsiúsque dæmonis principis peccatorum iure ac potestate liberatur. Sed quemadmodum in intelligenda arbitrij seruitute, ita & in eius liberatione gratiâque liberante toto cælo falluntur. Quod vel ex eo solo liquere potest, quod Augustinus, vt mox videbimus, passim doceat arbitrium non solùm agere non posse, sed nec eligere, nec velle bonum, nisi ante liberetur. Et tamen certo certius est, iuxta Catholicam fidem ante peccati remissionem posse arbitrium & cogitare, & eligere, & velle, & agere bonum : vt potè quod potest credere Deo, & orare ex fide, & gemere, & pœnitere, & diligere Deum tanquàm fontem iustitiæ; qui citra dubitationem sunt actus valdè sublimes ac boni, quibus ipsa peccati remissio impetratur. Propter quod dicit Augustinus: *Sed nec ipsa remissio peccatorum, sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat orando. Neque enim nullum est meritum fidei quâ fide ille dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori : & discendit iustificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui se exaltat humiliabitur.* Quapropter arbitrij liberatio saltem inchoata prædecedere debet, non solùm peccatorum remissionem, sed etiam dilectionem Dei, pœnitentiam, gemitum, orationem, spem in Deum, fidem ipsámque denique voluntatem & cogitationem quamcunque bonam. Eâdem quippè certitudine quâ gratiâ præcedere debet omnem actum bonum, arbitrij liberatio eundem antecedere debet. Nam sicut velle non potest voluntas bonum nisi gratia adjuuetur, ita nec liberè velle, nisi gratia liberetur. Quamobrem si quis scire velit, quid sit ista arbitrij seu voluntatis liberatio, eum scire necesse est, quid sit seruitus eius & captiuitas. Quæ cum nullo pacto sit macula peccati aut reatus culpæ aut pœnæ, sed depressio quædam voluntatis sub concupiscentia rerum creatarum, sub qua consensio eius ita captiua detinetur, vt ab ea se extricare suis viribus nequeat, & erigere ad iustitiam diligendam; hinc consequenter liberatio voluntatis non est peccati remissio, sed relaxatio quædam delectabilis istius vinculi concupiscentialis, seu pestiferæ cuiusdam dulcedinis creaturarum, cui innexus indesinenter seruit animus, quoad per gratiam infusa cœlesti dulcedine ruptóque istius cupiditatis nexu, ad superna diligenda transferatur. Sed quia de seruitute voluntatis & eius liberatione quædam in superioribus dicta sunt, multaq; iotra opportunius, vbi de natura liberi arbitrij disputabimus, dicenda sunt, ne superflua rerum earundem repetitione lectori tædium afferamus, videat ea quæ disseruimus lib. 3. de statu naturæ lapsæ, capite tertio & quarto, maximeque quinto ac sexto, vbi satiatissimè ostenditur, quid sit seruitus & captiuitas sub peccato. Videat item quæ diximus ibi consequenter capite septimo, vbi natura gratiæ liberantis à vinculo seruitutis illius iuxta notionem iam iam superius tactam fusius declaratur.

Epist. 105. ad Sixt.

His igitur præmissis in mentem alicui venire posset nullam aliam esse gratiam liberationis, quam ipsum liberum arbitrium. Nam hoc ipso quo est liberum, videtur esse indifferens ad bonum & malum. Si enim ad alteram tantùm partem determinatum est, iam cum indifferentia videtur & ipsa libertas interire. Quamdiu ergò arbitrium manet liberum, ipsâ vi natiuæ libertatis potest velle, vti malum, ita & bonum. Secundùm hanc igitur opinionem nulla esset opus peculiari gratiâ liberationis ad benè volendum, ac benè faciendum, nisi ipsâ possibilitate seu libertate arbitrij naturalis imò veriùs in hac sententia ipsum liberum arbitrium vocari quidem posset gratia, tanquàm quod à Deo vi primæ & gratuitæ institutionis datum est, non tamen gratia liberationis. Si enim semper velle potest bonum ac malum, quia suapte naturâ liberum, profectò nunquam per gratiam liberandum est; nec enim ipso natiuæ libertatis iure, sub solius mali seruitute, aut captiuitate, aut necessitate mancipari potest. Talis enim si in arbitrio voluntatis naturalis libertas est, illa seruituti iam dictæ, & captiuitati, & necessitati deterioris partis quemadmodum & coactioni repugnaret.

Hæc igitur sententia sic explicata est, vndequaque ipsissimus ac purus error Pelagianus, tàm quantùm ad naturam liberi arbitrij, quàm gratiam liberationis eius. Nam Pelagianorum solemnis est doctrina, liberum arbitrium naturaliter esse ita indifferens ad bonum & malum, vt hoc ipso quo alterutrius potestas auferetur, desinat esse liberum; quemadmodum non fusè ex eorum principijs atque verbis demonstrauimus. Vndè consequenter, vt ibi diximus, tradebant, hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges; vsque adeò vt nullis tentationibus in peccatum abstrahi posset voluntate captiuâ. Ex qua sententia sequebatur necessariò altera pars nullâ scilicet opus esse in arbitrio gratiâ liberationis à malo, vtpotè in quo nec esset, nec esse posset ad malum, seu ad peccandum vlla captiuitas, aut necessitas. Contra primam huius erroris partem satis diximus toto tractatu superiori, de statu ac viribus liberi arbitrij post peccatum, in quo seruitutem ac captiuitem eius ad ma-

Vid. lib. 2. de hæres. Pelag. prima capita.

Lib. 3. & 4. de statu naturæ lapsæ.

lum fusè ex Augustini scriptis asseruimus. Vnum dumtaxat addo, me non satis videre, quomodo non in hanc sententiam ex parte incidant illi Doctores, qui ex natura libertatis arbitrij concludunt, hominem semper posse quamcumque tentationem superare. Tacitè enim indicant, perire libertatem nisi possit. Ex quo etiam sequi videretur, non opus esse gratia liberationis à malo, nisi fortassis vt faciliùs malum superetur. Sed quicquid sit de Catholicorum illorum opinione quod, ipsi viderint, Pelagianus ille error, quatenùs gratiam liberationis arbitrij negat, vt velle & facere possit bonum, ac declinare à malo, non opus habet operosâ argumentatione. Est enim tàm perspicuæ impietatis, vt infinitis, & Scripturarum & Patrum auctoritatibus, ac totius Ecclesiæ consonantibus vocibus obrui posset. Doctrina enim Ecclesiæ constantissima est, diuinam gratiam præter voluntatis arbitrium esse necessariam, qua arbitrium liberetur, vt non solùm, facere sed etiam velle possit bonum. Vndè illud Augustini: *Hæc voluntas quæ libera est in malis*, hoc est ad malefaciendum, *quia delectatur malis, ideò libera in bonis non est.* Hoc est ad benefaciendum, *quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adiuuetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per IESVM Christum Dominum nostrum.* Quæ sententia, quod Pelagianam hæresim funditus subuerteret tot clamoribus à Iuliano excepta fuit. Et libro secundo de nuptijs: *Liberum quemquam esse ad agendum bonum sine adiutorio Dei hoc vos dicitis, hinc estis Celestiani & Pelagiani.* Et Epistola ad Vitalem: *Cùm potius illi oppugnent arbitrium, liberũ quo oppugnant Dei gratiam, qua verè ad bona eligenda & agenda fit liberum.* Et rursum ibidem: *Quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Ergò necesse est, vt per gratiam libertas ad diligendum restituatur. Et libro secundo ad Bonifacium: *Pelagiani dicunt etiam hominem malum sufficienter habere liberum arbitrium ad faciendum præceptum bonum.* Et rursum ibidem: *Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum naturâ perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autem piéq; viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratiâ fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta.* Et libro tertio ad eundem: *Item quod arbitrium sui in malum liberum dicimus ad agendum bonum Dei gratiâ liberandũ, contra Pelagianos est.* Et ad eundem libro quarto. *Quid mihi obtendis liberum arbitriũ quod ad faciendum iustitiã liberum non erit, nisi ouis fueris? Qui facit igitur oues homines, ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates.* Et alibi: *Non potest ad bonum opus agendũ esse libera, nisi Dei gratiâ liberata.* Et in libris retractationum ad quæstionem illam: *Vtrùm & peccatũ, & rectè factum in libero volũtatis sit arbitrio?* Subjicit exponendo: *Quod ita esse omnino verißimũ est. Sed vt ad rectè faciendum liberum sit, Dei gratiâ liberatur.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Ipsa est vera libertas, propter recti facti letitiam,* hoc est, cum animus, ipsa boni operis rectitudine, iustitiáque delectatur, *simul & pia seruitus propter præcepti obedientiã. Sed ista libertas ad benefaciendum vndè erit homini addicto & vendito, nisi redimat ille cuius illa vox est: Si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis? Quod antequàm fieri in homine incipiat quomodò quisquam de libero arbitrio in*

Libro 1. ad Bonif. c. 3.
Lib. 1. op. imperf.
Lib. 2. de nupt. cap. 3.
Epist. 107. ad Vital.
Libro 2. ad Bonif. c. 2.
Libro 2. ad Bonif. c. 5.
Lib. 3. c. 9.
Lib. 4. c. 6.
Libro 1. retract. c. 26.
In Enchir. cap. 30.

A *bono gloriatur opere, qui nondùm liber est ad operandum benè nisi se vana superbia inflatus extollat? Quam cohibet Apostolus dicẽs gratia, salui facti estis per fidem.* Et libro de correptione & gratiâ: *Liberum itaque arbitrium, & ad malum, & ad bonum faciendum, confitendum est non habere, sed in malo faciendo, liber est quisque iustitiæ, seruusq; peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis, &c. Hanc fidem quæ sine dubio vera, & Prophetica, & Apostolica, & Catholica fides est, etiam in fratre nostro Floro inuenisse me gaudeo.* Denique omnes libri Augustini huiusmodi sententijs sparsi sunt, quibus cumulan-
B dis supersedeo. Nam ex solis istis perspicuum est, Catholicæ & Apostolicæ fidei esse dogma, non solùm, quòd liberum arbitrium diuinâ gratiâ iuuandum sit, vt aliquid boni velle, & operari possit, sed etiam, quòd per gratiã liberandum sit ad benefaciendum cùm se liberare non possit, hoc est, quod ei libertas ad benefaciendum per gratiam conferenda sit vtpotè quâ libertate prorsus careat ante gratiam. Est enim seruum & captiuum sub dominante peccatò, hoc est, sub concupiscentiæ terrenæ iugo, à quo nisi Filius per gratiam suam voluntatis arbitrium liberauerit, nullo pacto assurgere, aut flectere sese potest, vt aut operetur, aut ve-
C lit bonum. Vndè de voluntate adhuc captiua loquens, quæ iam incipit in primos actus libertatis, hoc est in pios gemitus pro impetrando auxilio infirmitatis erumpere: *Quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate nisi fortè si pia est; vt oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est.* Et alibi ad primos omninò tenuissimósque actus, qui sunt consensus fidésque prædicatæ veritatis, non tantùm adjutorium gratiæ sed & liberationem arbitrij antecedere debere profitetur. Nam de infidelibus loquens: *Responde, quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habeamus arbitrium, quandò erat sub potestate tene-*
D *brarum? Vndè nos, si quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse vtique illud liberum fecit.* Et paulò post: *Si autem fateris pro eis* (infidelibus) *orandum, id vtique orandum fateris, vt eidem doctrinæ arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant. Ita fit vt neque fideles fiant nisi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles fiant, qui eorum à potestate tenebrarum liberauit arbitrium.* Vbi manifestissimum est hanc liberationem arbitrij à tenebrarum potestate natura præcedere fidem, quâ fideles fiunt. Quod adhuc apertius disertiúsque explanat inferius: *Prius alligat enim* (diabolum) *id est, eius coercet & cohibet potestatem, potestatis suæ fortioribus vinculis & sic eripit vasa eius quæcunque prædestinauit eripere, arbitrium eorũ ab eius potestate liberans; vt illo non impediente credant in*
E *istum liberâ voluntate.* Itaque mox generalissimè liberationem arbitrij necessariam inculcat, *quâ ad bona eligenda & agenda fiat liberum.* Vndè sicut nullum omninò bonum opus fieri vel cogitari posset, nisi à voluntate *eligatur*, vel *agatur*, ita etiam, nisi voluntatis arbitrium ad illud eligendum agendúmque liberetur: Quam ob causam doctrina ista sancti Augustini etiam à Celestino Papa definita est: *Quo vtique auxilio, & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum.*

Libro de corrept. & gratia cap. 1.
Lib. 1. retract. c. 15.
Epist. 107. ad Vital.
Ibid.
Ibid.

CAPVT TERTIVM.

Nomina diuersa gratiæ ex hoc effectu tracta.

AB hoc igitur præclarissimo effectu gratiæ, quo voluntatem à consensu concupiscentiæ sibi dominantis liberat, vocatur gratia Christi, gratia *Liberationis*, vt libro de correptione & gratiâ: *Sancti ad quos pertinet liberationis hæc gratia.* Vocatur gratia *Liberatrix.* Vt epistola centesima quinta: *Nec vult intelligi hominem præceptricis legis ignarum, sed* LIBERATRICIS *indigum gratiæ, vbi dicit, Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Et eum hac non solum scientiâ, verum etiam & delectatione legis postea dicit: Miser ego homo quis me liberabit à corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Vocatur gratia, qua voluntas *liberatur à seruitute peccati*, vt in libris retractationum: *Voluntas ergò ipsa nisi Dei gratiâ* LIBERETVR A SERVITVTE, *qua facta est serua peccati, & vt vitia superet, adiuuetur, rectè pièq; viui à mortalibus non potest.* Et lib. de corrept. & gratia. *Horum verò cùm fuisset voluntas serua peccati, liberata est, per illum, qui dixit: Si vos Filius lib. raucrit, tunc verè liberi eritis.* Vocatur gratia, qua *reparatur perdita libertas*; vt in eodem libro: *Hæc autem tantò maior est vt parum sit homini per illam* REPARARE PERDITAM LIBERTATEM. Vocatur gratia, qua *arbitrium verè fit liberum*, non peccati remissione, non pœnæ, miseriæve deletione, sed quia à *dominatione peccati*, hoc est, concupiscentiæ, consensus eius liberatur; vt in epist. Antistitum Conc. Carthag. ad Innocentium: *Qua* gratia, *& ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum* DOMINATIONE LIBERATVR, *dicente Domino, Si vos Filius liberauit, tunc verè liberi eritis.* Et libro primo Retractationum: *Quantùm est quod valet voluntas sub* DOMINANTE CVPIDITATE, *nisi fortè si pia est vt oret auxilium? In tantùm enim libera est, quia in tantùm liberata est.* Vocatur sæpissimè gratia, qua LIBERAMVR DE CORPORE MORTIS HVIVS; vt libro de gestis Pelagij; *quam gratiam nobis plurimum Apostolica doctrina commendat. Hæc est enim qua nos liberari posse speramus de corpore mortis huius per* IESVM CHRISTVM *Dominum nostrũ.* Et paulò post: *Non ergò natura, &c. nec legis scientia per quam fit concupiscentiæ cognitio, non eiectio liberat à corpore mortis huius, sed gratia Domini per* IESVM *Christum Dominum nostrum.* Liberari autem à corpore mortis huius, non est aliud, quam liberari à vitijs corporis, hoc est, à concupiscentia, non tam vt illa non sit in hac vita, quod fieri non potest nisi magno miraculo omnipotentissimi Creatoris, quàm vt voluntati non dominetur, impellendo vt sibi consentiat, & faciat quod lege prohibetur. *A quo malo,* inquit idem, *se liberari orant nisi maximè de corpore mortis huius? Vnde non liberat nisi gratia Dei per* IESVM *Christum Dominum nostrum. Non vtique de substantia corporis quæ bona est, sed de vitijs carnalibus, vnde non liberatur homo sine gratia Saluatoris, nec quando per mortem corporis discedit à corpore.* Vnde alibi iuxta phrasim Apostolicam, vocat hoc, *liberari à lege peccati & mortis*, hoc est, à concupiscentia, quæ instar legis iubet

Lib. de corrept. & gratia cap. 11.
Epist 105. ad Sixtum.
Lib. 1. retract. c. 9.
Cap. 12.
Ibid. c. 11.
Epist. 90. inter epist. Aug.
Libro 1. Retract. cap. 1.
Lib. de gest. Pelag. c. 6.
Ibid. cap. 8.
Lib. de natura & gratia cap. 53.
Rom. 8.

A peccatum. Liberari, inquam, vt illa non dominetur, vt ei non consentiatur, vt concupiscentia licet titillante, maneat animus alienus ab affectu & consensione peccati. Nam hoc est illud, quod supra Patres Africanos rationem liberationis istius seu liberatricis gratiæ explicantes audiuimus, dum dicunt arbitrium verè per gratiam Christi fieri liberum: *Dum à carnalium concupiscentiarũ dominatione liberamur.* Hoc est quod Augustinus dicit: *A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per* IESVM *Christum.* Hoc est quod idem pressius adhuc & clarius dicit: *Gratia liberauit delectationem voluntatis à consensione cupiditatis.* Et iterum: *Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit te à lege peccati & mortis, ne scilicet consensionem tuam concupiscentia sibi vendicet carnis.* Quod alio in loco vocat, *liberari ab eo effectu quem lex punit.* Quod quia per naturam fieri impossibile est, hinc est quod contra huiusmodi tyrannidem ac dominationem concupiscentiæ nos liberationem seu libertatem implorare profitetur, quando dicimus cum Psalmista: *Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas? Quomodo enim libera est cui dominatur iniquitas? Vt autem ei non dominetur, vide ab illa quis inuocetur, &c. Precatur, non pollicetur: confitetur non pollicetur: optat plenissimam* LIBERTATEM *non iactat propriam potestatem.*

Epist. Concil. Carth. ad Innocent.
Libro 1. retract. c. 23.
Libro 1. ad Bonif. c. 10.
Ibid. in fine.
Lib. 1. ad Simplic. quæst. 1.
Epist. 89. ad Hilar.

B C Ex quibus consequenter euidens est, doctrinam istam de seruitute voluntatis sub dominante concupiscentia, & eius liberatione per gratiam, non esse commentum Augustini, vel opinionem eius, sed doctrinam, & Euangelicam, & Apostolicam, & Catholicam, quam ex sacris Scripturis hausit. Nam inde omnes illæ Augustini phrases tractæ sunt, vt ex citatis locis satis superque intelligitur. Quo fit, vt satis mirari nequeam tantum seruitutis istius ac liberatricis gratiæ in lucubrationibus Scholasticorum silentium, vt quasi noua dæmonia annunciari putent, quando hæc doctrina D propalatur.

CAPVT QVARTVM.

Arbitrium per gratiam liberari debet, vt operetur actus, non solùm supernaturales, sed etiam moraliter bonos.

SED hic statim oritur quæstio de cuiusmodi actibus bonis, intelligat hanc doctrinam suam Augustinus, seu quosnam actus bonos doceat fieri non posse per voluntatis E arbitrium, nisi per gratiam ante liberetur, vtrum supernaturales tantùm seu aliquo modo meritorios, & conducentes ad salutem æternam; an verò etiam moraliter tantùm bonos? Nam inter ista duo actionum genera celebris est inter Scholasticos distinctio: iuxta quam non dubitant plerique huiusmodi gratiam liberationis ad primum istud genus actuum tantùm esse necessarium. Sed & ista quæstio à nobis in superioribus expedita est. Ostendimus enim ex perquam solidis & multis Augustini principijs, & luculentissimis testimonijs, ita prostratas & captiuas esse sub peccato liberi arbitrij vires, vt nullum voluntatis virtutisque moralis actum aut motum ex omnibus circumstantijs bonum elicere possit, nisi per

Christi gratiam adiuuetur, & consequenter A liberetur; hoc enim adiutorium & liberatio pari passu gradiuntur. Ipsa enim libertas voluntatis, quam dat gratia, sicut est sanitas eius, ita & potestas eius. Itaque videnda quæ de ista eâdem quæstione diximus, tractatu pœnè toto, de viribus liberi arbitrij post peccatum, quibus nihil est opus addere, nisi vt tria tantùm, quæ inter alia plura etiam ibi notata sunt, obseruentur.

Vid. lib. 8. & 4. de statu puræ nat.

Primum est. Ex ipsa sola natura captiuitatis arbitrij, sub qua post peccatum detinetur, & oppositæ liberationis per gratiam, satis perspicuè intelligi posse, quod per se nullum bonum voluntatis motum arbitrium possit operari. Captiuitas enim illa in eo sita est, quod voluntas concupiscentiæ terrenæ visco intimè penetrata semper, & in omni actu motibus eius feratur ac referatur imperio eius & ponderi indesinenter seruiens, eodem planè modo, quo voluntas beatorum in omnibus omninò motibus seruit diuinæ charitati. Illa quippè duo directam oppositionem habent, eo quod non possit voluntas discedere ab amore creatoris, quin in concupiscentiam creaturæ hoc ipso delabatur. Et hæc est terrena cupiditas seu dilectio Babylonica, quicquid tandem pulchrum præclarúmque præter Deum diligere videatur, vt alibi diximus.

Secundum est. Opus seu motum voluntatis esse non posse, etiam moraliter bonum, nisi ipsa operis iustitia seu rectitudo diligatur. Alioquin enim distortus amor est, alio referens id quod per seipsum appetendum erat. Vnde & Philosophi quibus in multo fumo scintillæ quædam veritatis apparebant, honestatem per se censebant appetendam, & petendam esse vt posset opus esse bonum. Iam verò impossibile esse, vt ipsa iustitia diligatur sine gratia Dei, latissimè declarauimus & probauimus ex principijs Augustini, tractatu de pura natura per multa capita.

Vide lib. 1. de pura natura à cap. 4. vsque ad cap. 11.

Tertium est: Hinc intelligi veram radicem, cur nec opus moraliter bonum fieri posset sine gratia liberatrice voluntatis. Id enim quod per concupiscentiæ seruitutem aufertur bonis operibus, quæ homo facere sine gratia conatur, non est aliqua operis supernaturalitas, vel ratio meriti, vel simile quid, sed est ipsissima ratio formalis, qua constituitur opus bonum, ita vt eà deficiente sit malum, hoc est, verè propriéque peccatum. Pondus enim concupiscentiæ, quo animus possessus est, detorquet eum ab amore iustitiæ & rectitudinis, quæ in opere, vt bonum sit, necessariò spectari debet, & affigit alicui creaturæ, cuius vel consequendæ cupiditate flagrat, vel amittendæ timore cruciatur: quæcunque tandem illa sit, siue ipsum opus, aut splendor, pulchritudo ac temporalis honestas eius. Nec enim illa minùs creaturæ sunt, quam animus, & ratio, & voluntas, quæ illis appetendis immorantur. Quod autem illa ratio iustitiæ quam diligendam in omni opere bono dicimus, ipse Deus sit, nec amari vllo pacto possit amore aliquo naturali in eodem iam citato loco fusè demonstrauimus. Vbi etiam illud effugium rejecimus, quo Scholastici dicunt, Augustini doctrinam, qua gratiam ad opera bona necessariam esse statuit, de operibus pietatis, vel quæ fiunt *sicut oportet* intelligendam esse.

Vide ibidem c. [illegible]. 10. &c.

CAPVT QVINTVM.

Vtrùm aliquid possit arbitrium suis naturalibus viribus, ad hoc, vt gratiam illam adipiscatur. Facienti quod in se est per naturæ vires, non datur ex aliqua stabili lege, gratia.

CVM igitur per Augustini doctrinam locis citatis abundè traditam & explicatam, captiuo arbitrio voluntatis omne opus bonum B ablatum sit, non solùm supernaturale, & meritorium, & pietatis, & iustificationis, & *sicut oportet*, sed etiam moraliter bonum, quæri vlterius posset, vtrùm saltem aliquid suis viribus arbitrium proferre possit, quo ad gratiam benè operandi præparetur? A qua quæstione non dissimilis est illa celebris inter Scholasticos, Vtrùm facienti quod in se est per naturæ vires, detur gratia. Cuiusmodi quæstiones hîc propono, non quod iuxta doctrinam sancti Augustini traditam, difficultatem habeant, sed ne quis eas à me vitatas putet, quibus se tantoperè Scholastici fatigant: aut ne imperitior quispiam principiorum aut librorum eius, re- C condita in controuersijs istis mysteria, nodósque indissolubiles latere arbitretur. Planissima est enim responsio negatiua. Quod ex diuersis principijs Augustini necessariò dicendum est. Nam in primis in eodem illo tractatu, de statu liberi arbitrij post peccatum, vt iam iam diximus, demonstratum est, nullum opus vel moraliter bonum suis viribus liberum arbitrium posse facere. Igitur nec ad Dei gratiam se præparare vel disponere. Opus enim quo se disponeret, vel quod facienti, gratia conferretur, vt minimum esse deberet moraliter bonum.

Vide loca supra citata.

Secundò ibidem declaratum est, non solùm arbitrium non posse facere suis viribus opus D moraliter bonum, sed etiam quicquid facit ante gratiam esse veri nominis peccatum ac mendacium, & hoc à Concilio Arausicano esse definitum. Quid autem sibi speret gratiæ quisquam peccatis mendacijsque faciendis conferendum? Quapropter vt perniciosam huiusmodi fiduciam ex animis hominum funditus Augustinus extirparet, frequenter inculcat eis, quid illud sit, quod homo ex se conferre possit, quod non dico meritum gratiæ, sed vel ordinem aliquem ad gratiam habeat. Docet enim non esse opera vel pietatis, vel virtutis, vel moraliter bona, vel aliquid huiusmodi, quo posset humana vanitas extolli, sed E esse merita damnationis, hoc est, magnum miseriarum cumulum, circa quas misericordia eius posset magis enitescere. *Nihil*, inquit, *boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua & inueniuntur omnia mala: si quod debetur illis operibus Deus redderet, vtique damnaret. Stipendium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur, nisi damnatio? Bonis quid debetur, nisi regnum cælorum?* Et alio in loco; *Totum in illis asperum, totum tetrum, totum detestandum: & cum illi nihil adferant ad te, vndè saluentur, pro nihilo saluos facies eos, id est, gratis data gratia tua.* Et accuratissima adhibita distinctione naturæ & actuum, quæ in hominibus ante gratiam reperiuntur, sic omnem superbiæ fontem tollit: *De*

Præfat. in Psal. 31.

In Psal. 55.

In Psal. 58.

me omninò nihil præsumam. Quid enim attulibeni vt A *mei misereris, & me iustificares? Quid in me inuenisti nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam creasti, cætera mala mea quæ deleuisti.* Et in Psalmum septuagesimum: *Commendat nobis gratiam Dei, commendat nobis, quia nec per nosmetipsos nihil sumus: commendat nobis, quia quicquid sumus, illius misericordia sumus. Quicquid autem ex nobis sumus, mali sumus.* Et in Psalmum centesimum quadragesimum secundum: *Ecce in tua iustitia exaudi me, non quæ ex lege est, sed ea quæ ex fide; ad me enim cùm respicio nihil aliud meum quam peccatum inuenio.* Et aliquantò inferius: *Noli ergò putare te aliquid operari, nisi in quantum malus es.* Et in tractatibus in Ioannem: *Fratres mei quorum opera bona* B *inuenit Dominus? Nullorum. Omnia opera mala inuenit.* Et paulò post: *Oportet vt oderis in te opus tuum, & ames in te opus Dei. Cùm autem cœperit tibi displicere quod fecisti, indè incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum confessio est operum malorum.* Et in alio tractatu: *Vita nostra tanquàm nostra, id est, de voluntate propria nostra, non erit nisi mala peccatrix iniqua: vita verò bona de Deo in nobis est, non à nobis.* Cuiusmodi testimonia apud Augustinum innumera perspicuè ostendunt nihil omninò inueniri posse in homine faciente per vires naturales arbitrij, quod in se est, cùr ad gratiam ei C dandam Deus moueretur; nisi fortè malitiam, iniquitatem, opera mala, peccata. Quibus hoc priuilegium à nemine sanæ mentis adscriptum iri puto.

In Psal. 70. in Conc. de 2. parte.

In Psal. 142.

Ibid.

Tract. 12. in Ioan.

Tract. 22. in Ioan.

Tertiò in eodem tractatu, de statu naturæ lapsæ post peccatum, prolixè demonstratum est, esse solemnem certissimámque doctrinam sancti Augustini, quòd omnia infidelium opera, quantumcunque speciosa, & ex Philosophica virtute profecta videantur, sint vera & propriè dicta peccata. Cuius doctrinæ fundamenta ibidem latè declarata sunt & eorum immobilitas asserta. Quæ si secundùm doctrinam sanctissimi Præsulis certa sunt, sicut D certissima videntur, profectò liquidissimum est, nullo opere se liberum voluntatis arbitrium posse ad gratiam præparare. Nec enim quisquam, arbitror, tam insipiens est, vt malis operibus ac peccatis punitione dignis, hominem ad gratiam præparari arbitretur.

Vide lib. 4. de statu puræ naturæ à c. 1. per multa cons.

Ex quo consequenter fluit, facienti quod in se est per naturæ vires, nullà stabili lege dari gratiam. Neque enim vlla lex est aut ordinatio Dei, quà peccantibus, & nihil omninò boni operis facientibus gratia certâ lege conferatur. Sed hoc fit non solùm omninò gratis, sed etiam iuxta profundissimas, & ab humano intellectu remotissimas diuinæ gubernationis leges: ex quibus nonnumquam grauissimis E peccatoribus gratia datur mitissimisque denegatur. Itaque quæstione illâ postremâ reuera nihil aliud quæritur, nisi, vtrùm minùs peccantibus infallibiliter detur gratia: Quod vtrum quisquam affirmare audeat, equidem nescio. Ad me quod attinet, nec in Scripturis, nec in Augustino quicquam reperi, quo quis in illam suspicionem deduci posset, vt omnibus leuiùs peccantibus gratiam dari arbitretur: cùm videamus paruulis, leuissimis sine dubitatione peccatoribus, tàm multis gratiam subtrahi, vt eos quibus datur, longissimè suâ numerositate præcedant. Vt de peccatis actualibus loquendo, non immeritò & hic aduersus huiusmodi opinionis auctorem illud Augustini vsurpare possimus: *Ita intolerabilior sequitur absurditas. Isto enim modo beneuolentiorem facis Deum impijssimis & sceleratissimis hominibus quam innocentissimis & purissimis ab omni labe peccati.* Et consequenter, *sic fit, vt esse Christianos Deus omnes* minoribus peccatis actualibus grauatos *velit, quorum multo nolunt*, hoc est, qui habent auersionem à fide veritatis, quod magnum obstaculum est: *non omnes velit, quorum est nemo qui nolit*, id est paruulos, *quod abhorret à vero.* Ex quo perspicuum est, minora peccata non esse regulam distributionis gratiarum, nec eius haberi in ea impartienda rationem, cùm adultorum infidelium nemo leuioribus peccatis, quam paruuli, sit obnoxius, eámque ob causam rectissimè dixerit idem Augustinus: *Quis dubitauerit paruulos non baptizatos, qui solùm habent originale peccatum, nec vllo proprio aggrauantur, in damnatione omnium leuissimâ futuros?* Quis tamen non videt, non exiguam grauioris damnationis eorum partem futuram esse, si in illis solis nullus ad pauciora minora-ve peccata respectus haberetur ad gratiam adipiscendam: in cæteris verò qui & illo paruulorum peccato, & alijs longè pluribus atque sceleratioribus onerati sunt illa benignitatis regula seruaretur? Sed, vt dixi quemadmodùm in paruulis quandò cum adultis comparantur, nulla huiusmodi gratiæ distribuendæ lex locum habet, ita in majoribus prorsus commentitia est, ab illis excogitata, qui inserutabilem illam impartiendæ misericordiæ profunditatem & libertatem non ferentes, catenas fabricare qualescunque voluerunt quibus gratiæ natura nectere-tur, vt quasi per quasdam scalas ex vna in alteram damnata hominum natura conscenderet: atque ita loco detracti sibi meriti & præparationis ac dispositionis, qualemcunque gloriolam in operibus moraliter bonis, illâ quâ lapsi sumus superbiâ retineret. Sed huiusmodi scalas frangit, catenásque conterit, Augustinus, quandò aduersus omninò similes cogitationes disputans, de electione ad gratiam salutarem præclarissimè dicit: *Certè ita occulta est hæc electio, vt in eadem conspersione nobis prorsùs apparere non possit; aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliquâ cogitatione permittor, nisi vel maius ingenium vel minora peccata, vel vtrumque; addamus, si placet, etiam honestas vtilesque doctrinas. Quisquis ergò fuerit quam minimis peccatis irretitus, atque maculatus (nam nullus quis potest?) & acer ingenio, & liberalibus artibus expolitus eligendus videtur ad gratiam. Sed cum hoc statuero ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit vt confundat fortia, & stulta mundi vt confundat sapientes, vt eum intuens, & pudore correctus, ego irrideam multos, & præ quibusdam peccatoribus castiores & præ quibusdam piscatoribus Oratores.* Quæ sanctissimi Doctoris verba si benè ponderarent, quotquot huiusmodi pontes fabricant, per quos homines qualibuscunque naturalibus conditionibus præditi ad gratiam statutâ lege consequendam transeant, forsan & ipsi pudore correpti riderent imaginationum suarum ludificationes. Quidquid enim ipsi vt adispiscendæ gratiæ viam sternerent, magno labore se excogitasse gratulantur; iam tot sæculis ante profun-

Lib. 9. cont. Iul. cap. 8.

Ibid.

Lib. 5. cont. Iul. cap. 11.

Libro 1. ad Simpl. q. 2. in fine.

dissimus Doctor vidit, abiecit, irrisit. Nam ad examen rei occultissimæ permittens cogitationibus suis libertatem, vniuersa quæ quis in hominum natura intueri possit, ad tria capita reuocauit, naturalem constitutionem animi quæ ex intellectu & voluntate coalescit, studia voluntatis & cultum intellectus. Nam corporis qualitates ad istius rei considerationem admittere ipsa, absurditas vetat. Ad naturalem animi conditionem spectat *ingenij acrimonia*; ad cultum intellectus *honestæ vtilesque doctrinæ* ad studia voluntatis *sola minora peccata*. Nam iuxta ipsius principia iam sæpiùs explicata & inculcata, nihil omninò in voluntate reperitur aut reperiri potest ante gratiam salutarem, nisi minora peccata. Quicquid enim de operibus moraliter bonis philosophia gentium fabulata est, sub minoribus peccatis, velut vera, propriéque dicta peccata & supplicijs ideò digna comprehendit. Etenim si vspiam, hic profectò erat eorum considerandorum præcipuè locus, vtpotè in quibus aliquid ingenuæ istius libertatis & bonitatis elucesceret. Quam ob causam istis operibus potissimùm, præ ingenij acrimonia, honestisque doctrinis, Scholastici locum aliquem in ista electione tribuerunt. Sed sincerissimus diuinæ gratiæ patronus perspicacissimè vidit, non solùm nihil huiusmodi bonorum operum ante gratiam esse posse, sed etiam si quis eà cogitandi libertate fingeret, nihil aliud nisi cineres colligi in quibus superbia ad extremas suffocationis angustias redacta, iterùm soueretur, & infirmitatis humanæ cogitationibus sufflata reuiuisceret. Quis enim non sibi nonnihil blandiatur, qui sibi citra meritum quidem omne, propriámque dispositionem, gratiam collatam videt; veruntamen Deo moralem suam intuente bonitatem, quà carens alter perijt? Morbus enim iste tàm lubricus est, vt ex ista sola consideratione frequenter inculcet Augustinus, Deum cùm gratiam suam primùm in homines profunderet, noluisse fortes ac sapientes, ac nobiles eligere, ne superbia medullitus impressa humani generis visceribus, sibi aliquid ex illis dotibus tributum gloriaretur, dùm infirma & stulta mundi in illis initijs neglecta cerneret. Audi fastus humani acerrimum persecutorem atque domitorem:

Libro 5. de Bapt. cont. Donatistas cap. 17.

Ibi etiam (in luce veritatis) *ineffabili delectatione contuetur, quàm prouidâ & misericordissimâ dispensatione Deus infirma mundi elegit, vt tumores nostros curaret, stulta mundi elegit vt confunderet sapientes; atque in ordinibus membrorũ Ecclesiæ suæ tàm salubriter omnia collocaret ne de ingenio vel litteris suis, quas adhuc ignorent cuius munere haberent, electos se ad interium Euangelicum homines dicerent, atque indè pestifera inflarentur superbia.* Et in Psal. sexagesimum quintum:

In Psal. 65.

Descendit Dominus Deus noster Iesus Christus in spiritu reparare genus humanũ, & dare gratiam omnibus intelligentibus, quia gratia illius est, non merita eorum. Et ne qualibet persona gloriaretur in carne, infirmos elegit. Nam indè non est electus ille Nathanael etiam. Quid enim tibi videtur, vt publicanum in telonio eligeret Matthæum, & non eligeret Nathanael, cui testimonium perhibuit ipse Dominus, dicens, Ecce verus Israelita in quo dolus non est? Intelligitur ergò Nathanael iste doctus fuisse in lege. Non quia doctos non erat electurus: sed si ipsos primò elegisset, doctrinæ suæ merito se electos putarent, & ita illorum scientia laudaretur, & lau

A *Christi gratiæ minueretur.* Et iterùm ibidem: *Elegit ergò Dominus postea & oratores, sed illi superbirent, si non priùs eligeret piscatores. Elegit diuites: sed dicerent merito diuitiarum suarum se electos esse, nisi primò elegisset pauperes.* Quod latiùs ibidem exequitur. Et in fragmento nouo ex sermonibus: *Venerat docere humilitatem, & expugnare superbiam. Venerat humilis Deus vt nullo modo hic priùs altos quæreret, qui tàm humilis venerat, &c. Elegit ergò infirmos pauperes, indoctos; non quia relinquit firmos, diuites, sapientes, nobiles; sed si ipsos primos eligeret, merito diuitiarum suarum, merito natalium suorum sibi eligi viderentur, atque inflati de his rebus salutem humilitatis non reciperent, sine qua* B *nemo redire potest ad illam vitam vndè non laberemur nisi per superbiam.* Quam saluberrimam doctrinam, & alijs multis locis latè tradit, inculcátque studiosè: & pœnè in omnibus iam citatis locis eam ex Apostoli scriptis se hausisse testatur, qui magna cura fidelibus commendat: *Videte vocationem vestram Fratres quia non multi sapientes secundùm carnem non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, &c.* Et quo tandem scopo? Cui bono? *Vt non glorietur omnis caro in conspectu eius.* Hoc est vt superbia ex hominum cordibus deleretur: quibus nihil est difficilius, quàm in laudabilis vitæ suæ morúmque consideratione à seipsis oculos C cordis auertere, & in illum fontem omnia refundere vndè fluunt. Quapropter sicut insulsum esset iuxta Augustinum, diuinæque gratiæ per ambages inimicum, si quis vocationem gratiæ, scluso licet omni merito prærogatiuis opum, dignitatum, eloquentiæ, potentiæ, aut nobilitatis asciberet, ita fortassis tanto insulsus esset virium naturalium operibus eam astringere quanto, pronius ex bonis arbitrij sui moribus, quàm ex cæteris dotibus fastus humanus inflari solet. Illos enim tanquàm ex sua voluntate profectos magis propriè gloriari potest esse suos, cætera faciliùs videt vna cum naturæ suæ fundo esse do- D nata. Nam ex isto capite immanis illa superbia Philosophica & Pelagiana fluxit de moribus suæ voluntatis gloriantium, tanquàm qui soli ex se solis suáque virtute proficiscerentur. Hinc illa Thrasonis Ethnici vox, quam Pelagianus fastus pœnè superauit: *Est aliquid quo sapiens antecedat Deum illa naturæ beneficio, non suo sapiens est.* Intelligit enim sapientiam illam practicam qua quis omnes actus vitámque suam sapienter facit & regit: vndè hortatur alibi, vt homo *contentus sit semetipso & ex se nascentibus bonis.* Quæ nulla intelligebat alia, nisi quibus Scholastici naturaliter mores ornari posse profitentur. Qui ergò fieri posset, vt si quis talem audiret gratiam Christi quam sibi datam videt, ex E moribus laudabilibus huiusmodi sic esse religatam, vt facienti quod in se est nemini subtrahatur, non sibi nonnihil gratularetur, non pestiferæ vanitatis vento intumesceret? Quanto salubrius Doctores isti, inspecto ipsius gratiæ nomine, quæ gratis datur, attenderent ad ipsam omnibus modis commendandam, cùm de cælo Dei sapientia descenderet omnia superbiæ fomenta remouisse: nec tantùm in omnibus vitæ suæ mysterijs humilitatis extrema sectatum, sed & in vocandis hominibus abjectissima quoque seligendo omnes inflationis occasiones studiosè declinasse. Vt enim optimè sagaciterque Augustinus: *Tam largo fonti vas*

In fragmento 9. tom. 10.

Vide serm. 50. de verb. Domini cap. 10. serm. 27. de verb. Apost. & 1.

1. Corr. 1.

Senec. Epist. 53.

Epist. 10.

Serm. 92. de

verbis Domi. q. cap. 10.

inane aduenendum est. Nullum autem est plenius, hoc est minus inane, quam quod faciendo quod in se est, eructat mores suos moraliter bonos. Sed multum vererer, ne si humanæ vocationis initijs aliquis manifestus peccator, cum alio faciente quod in se est, accurrisset ad Christum, verba ipsius ab Augustino consignata, altero neglecto audijsset : *Veni tu pauper, sequere me. Nihil habet, nihil nosti, sequere me. Idiota pauper sequere me. Non est quod in te expauescatur, sed multum est quod in eo impleatur.* Nimirum vt euidentius gratia commendetur, ne glorietur omnis caro coram eo. Nam vt alibi Christus Augustini pro gratia satagentis verbis loquens dicit : *Hunc si impleuero, maius signum erit quod ego facio.* Quam ob causam etiam Ecclesiastica monumenta reuoluendo deprehendimus, Philosophos illos qui præ cæteris humanam naturam morali honestate atque bonitate excolere conati sunt alienos à Christi gratia veráque fide fuisse : peccatores manifestos vice versa vocatos. Vt nihil sanè in hac re salubrius sit quam ignorantiam regularum impartiendæ gratiæ cum Augustino profiteri : qui plerumque docet rem istam esse occultissimam, iudicia inscrutabilia, vias inuestigabiles, summáque libertate Deum exigere donareque debitum, quando & cui placet. Vndè cùm dixisset id, quod supra produximus, se nihil nisi ingenij acrimoniam, vel doctrinas, vel minora peccata in hominum electione consideranda reperire, contra huiusmodi regularum architectos adijcit: *Quare tamen & huic non ita? Homo tu qui es? Debitum si non reddis habes quod gratuleris : si reddis, non habes quod queraris. Credamus tamen, etsi capere non valemus : quoniam qui vniuersam creaturam & spiritalem & corporalem fecit & condidit omnia in numero & pondere & mensura disposuit. Sed inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Dicamus halleluya, & collaudemus canticum & non dicamus quid hoc, vel quid hoc? Omnia enim in tempore suo creata sunt.* Cuius occultissimæ misericordiæ & gubernantis inscrutabilis alibi exemplum ponens: *Vnde enim*, inquit, *fit vt homo ab ineunte pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, & magnâ parte libidinum victor, qui oderit auaritiam, luxuriam detestetur, atque ad virtutes cæteras prouectior aptiorque consurgat; & tamen eo loco sit vbi ei prædicari gratia Christiana non possit? Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? Quomodò autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitijs & facinoribus coopertus, ita gubernetur vt audiat, credat, baptizetur, rapiatur, aut si detentus hic fuerit, laudabiliter viuat?* Quod aptius exemplum operum moralium vel facientium quod in se est, ab his authoribus, aduersus quos satagimus, excogitari possit, sanè non video. Vt enim aliquis naturæ viribus ante gratiam, omnium libidinum victor fiat, quis Catholicus audeat sperare vel dicere? Et tamen hic videmus contra regulam quam de facientibus quod in se est fabricant, homini bene-moratissimo gratiam subtrahi, flagitioso, facinorosóque dari. Vt in his iudicijs Dei de distributione gratiarum, exclamare disceremus, sicut cum Apostolo ibidem August. exclamat: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* Nec in eorum numerum censeamur quos dicit, cùm *humanis coniecturis iustitiam Dei defendere vellent, & ignorarent* ALTITVDINEM GRATIÆ, *fabulas improbabiles texuisse.* Fateamur potiùs humiliter infirmitatem nostram, quemadmodum profundissimus gratiæ defensor suam superiùs fassus est, ac tacitè quamuis modestè insinuat, omnibus nisi errare velint, fatendam esse : *Certè ita occulta est hæc electio, vt in eadem conspersione nobis prorsùs apparere non possit, aut si apparet quibusdam ego in hac re infirmitatem meam fateor.* Nihil enim conando, sudandóque in hoc examine inuenire se posse profitetur præter *naturam, doctrinas viles*, ac *minora peccata.* Quibus ne istam electionem alliget, se pudore deterreri.

Ibid. — *Serm. 27. de verbis Apost. cap. 3.* — *Libro 1. ad Simpl. quæst. 2. in fin.* — *Libro 1. de pecc. meris. cap. 22.* — *Ibid. c. 25.* — *Lib. 1. ad Simplic. quæst. 2.*

CAPVT SEXTVM.

Transitus à natura ad gratiam generaliter dictam. Diuisio eius generalis: multiplex genus legis ac doctrinæ. Explicatur status causæ.

CVM ergò satis declaratum sit arbitrium voluntatis concupiscentiæ terrenæ subiugatum non posse suis viribus naturalibus iugum illud diabolicæ seruitutis excutere, causáque exposita sit cur non possit, nihil superest nisi vt tantum beneficium in diuinam gratiam referatur. Cùm verò gratia duplex sit, intellectus & voluntatis, priùs de gratia intellectus, posterius de altera tractandum erit. Porrò gratia intellectûs rursum bifariam diuiditur, alia extrinsecus humanos sensus intelligentiæ scientiæque subseruientes ferit, vt prædicatio, exhortatio, suasio, promissio, pœnarum præmiorúmque propositio ; alia intrinsecus ipsam mentem sapientiæ reuelatione seu cognitione veritatis imbuit. Vtraque generaliter nomine doctrinæ aut legis appellari solet, iuxta illud Augustini hoc ipsum probare satagentis : *In lege namque & doctrinâ sanctarum Scripturarum futura gloria atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod sapientia reuelatur; ad doctrinam pertinet cùm suadetur omne quod bonum est. Et si inter docere & suadere, vel potiùs exhortari distare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuscumque sermonibus vel litteris continetur. Nam & sanctæ Scripturæ docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio.* Eòdem pertinet & exemplum Christi ac Sanctorum vel quorumcunque qui benè aut malè vixisse memorantur, iuxta illud eiusdem Augustini : *Quod exemplum Christi nihilominus ad doctrinam pertinere perspicitur, quæ nobis Euangelica demonstratur.* Eòdem etiam quæcunque significatiua Sacramenta quatenus talia, siue veteris legis, siue nouæ. Nam istâ consideratione totam vim suam in significando exerunt, vt intellectus instruatur, & sub genere signorum collocantur, interpretante viro nominis Augustino, cùm dicit : *Tanta rei Sacramenta, id est, sacra signa.* Signi autem cuiuscumque scopus & fructus est, vt scientia generetur, quamuis aliud propinquius, aliud remotius illam suscitet. Nam remotissima doctrina est, quæ sensibus exterius influit, siue auribus per quoscumque sonos, siue oculis per characteres, scripturas, aliáque signa visibilia, sub quibus cœli terræque species, aliorúmque mirabilium comprehenditur, quæ Deus siue condendo, siue gubernando visibiliter operatur. Nam

Lib. de gratia Christi cap. 10. — *Ibid. c. 43.* — *Lib. 2. contra Aduers. legis & Proph. cap. 9.*

illis omnibus Auguſtinus, nutus, locutiooes, clamores, reſponſiones, voces tribuit, hoc eſt, ſigna quibus indicant authorem ſuum: *Nutus tui ſunt omne creaturarum decus. Cælum & terra ſuo deſe loquuntur laudes tuas. Exclamauerunt voce magna: Ipſe fecit nos. Interrogatio mea, intentio mea, & reſponſio eorum, ſpecies eorum. Nec vocem ſuam mutant, id eſt, ſpeciem ſuam, &c.* Siue denique tactui, guſtui, odoratui, per quos etiam ſenſus aliquid intellectui inſinuari poteſt. Propinquior doctrina eſt quæ phantaſiæ admouetur, ſiue vigilantis, ſiue dormientis. Nam ſine illius immaginario & ſignificatiuo motu, ſola ſenſuum externorum pulſatione non erudimur. Propinquiſſima denique eſt, qua veritas ipſa intellectus operatione percipitur, idque non ſolùm naturaliter ſed etiam, quacumque & quantumcumque ſublimi reuelatione aliquis in tertium cælum vſque raperetur. Vndè & Auguſtinus reuelationem quam in raptu Paulus habuit, ſub doctrinâ & lege reuelationem ſapientiæ, vt audiuimus, continente, complectitur: *Quid autem dicam de reuelatione ſapientiæ? neque enim facilè quiſquam ſperauerit in hac vita poſſe peruenire ad magnitudinem reuelationum Apoſtoli Pauli. Et vtique in iis quid aliud credendum eſt ei reuelari, ſolere, niſi quod ad ſapientiam pertineret?* Quam ſapientiæ reuelationem pluribus locis alibi docet, fuiſſe diuinæ eſſentiæ, hoc eſt, claram ipſius ſupremæ veritatis viſionem, quia Deus ipſe dixit: *Ego ſum veritas.* Nam & iſta ipſiſſimæ veritatis clara reuelatio genus quoddam perfectiſſimæ doctrinæ eſt, & quatenus tale ſolum intellectum afficit, quamuis magnos miróſque affectus voluntatis poſt ſe trahere ſoleat.

Libro 2. de lib. arbitr. cap. 16.

Lib. 10. Confeſ. c. 6.

Lib. de gratia Chriſti. cap. 11.

Epiſt. 112. c. 13. & lib. 12. de gen. ad lit. cap. 28.

His itaque de legis doctrinæque amplitudine prælibatis, quæri poteſt vtrum huiuſcemodi gratiæ auxilio ſubleuata & adiuta natura voluntatis liberari poſſit à ſeruitute, qua detinetur, & expedita fieri, vt velit & operetur bonum. Affirmatiuam partem tenuerunt vnanimiter Pelagiani, ſimulatque à gratia naturæ prædicanda deterriti, & Auguſtini diſputationibus fideliúmque clamoribus ad imbecilitatem eius agnoſcendam, fatendámque compulſi ſunt. Tunc alium illa ſecta vultum induit, & naturam peccandi conſuetudine infirmam diuinæ legis inſtitutione præmiorum cæleſtium pollicitatione, ſapientiæ reuelatione, ſuaſione, Chriſti exemplo iuuandam, teporémque eius ſuccendendum eſſe docuerunt. Quem tertium Pelagianiſmi ſtatum fuiſſe poſt puræ naturæ, & naturalis gratiæ prædicationem, nos ante in Pelagianorum dogmatum explicatione demonſtrauimus.

Vide latius libro 3. de hæreſ. Pelag. c. 3. 4. &c.

Porrò ſtatus ille Pelagianæ hæreſis, prorius, vt ibidem diximus, Iudæorum error fuit de lege ſibi data gloriantium. Hac enim inſtructi, vniuerſa benè viuendi præcepta ſe implere poſſe putauerunt nec alio ſe indigere voluntatis adiutorio. Nam quemadmodum ante legem datam, ſtatus hominum propriè ſub gratia naturæ fuit, ita poſt illam diuinitus in monte Sinai latam, ſtatus populi Iudaici ſub gratiâ intellectus fuit, ſicut poſt mediatoris aduentum, ſub gratia affectus ſeu voluntatis. Primus dicitur ſtatus naturæ, alter Teſtamenti veteris, poſtremus noui. Itaque quemadmodum ſuperius generaliter declarauimus, naturam non potuiſſe ſeipſam ſine gratiæ adjutorio à pec-

A cati ſeruitute liberare, ita nunc generaliter de viribus legis quæ Iudæis data fuit ad afferendam libertatem diſputandum eſt. Ex cuius diſputationis luce palam fiet, quid de quacumque doctrina ſiue veteris, ſiue nouæ legis, ſiue internâ, ſiue externâ, prout amplitudinis eius limites paulò ante deſcripſimus, arbitrandum ſit.

In cuius quidem quæſtionis enodatione nemo ſuperfluam operam poni putet. Nam quamuis Catholici Doctores vno ore legis doctrinæque infirmitatem ad faciendam iuſtitiam conclamare videantur, vera tamen ratio pleroſque latet. Ex quo fit, vt in huius ipſius quæſtionis anfractibus nonnulli non mediocriter B offendant, & in capitibus non paucis ac paruis veteris legis hallucinentur.

CAPVT SEPTIMVM.

Gratia diuinæ legis ac doctrinæ arbitrium liberare non poteſt, vt velit & operetur iuſtitiam. Cauſa rei iſtius datur: & profertur primus effectus legis, dare cognitionem peccati,

C QVÆSTIONIS iſtius reſolutio inter Catholicos Scriptores, plana & certa eſt, nullo pacto legem atque doctrinam ad arbitrij liberationem ſuffeciſſe, vt illa ſola adiutum iuſtitiam legis velle poſſit & facere. Hoc enim diuerſis locis Apoſtolus aduerſus Iudæorum errorem de legis adjutorio tumeſcentium inſtantiſſimè docet: *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem iuſtitia ergò gratis Chriſtus mortuus eſt.* Et rurſum: *Quoniam in lege nemo iuſtificatur apud Deum manifeſtum eſt; quia iuſtus ex fide viuit.* Et inferius: *Si data eſſet lex quæ poſſet viuificare; verè ex lege eſſet iuſtitia.* Et alibi: *Non enim per legem promiſſio, &c.* Quibus omnibus alijſque D multis locis poſtea proferendis ſignificatur; legis auxilium non ſuffeciſſe, vt per eam liberum arbitrium viuificari poſſit, & iuſtitiam legis implere. Hoc idem ſexcentis locis ex profeſſo inculcat Auguſtinus. Vnde illud in libro de geſtis Pelagij: *Non ergò natura, &c. non legis ſcientia, per quam fit concupiſcentiæ cognitio, non eijcitio liberat à corpore mortis huius,* id eſt à vitiis eius, *ſed gratia Dei per Ieſum Chriſtum.* Et rurſum: *Iſta gratia non eſt natura moriens, nec littera occidens, ſed Spiritus viuificans. Iam enim habebat iſte naturam cum voluntatis arbitrio, iam habebat cognitionem legis ſanctæ ſed non habebat vires agendæ perficiendæque iuſtitiæ.* Et libro tertio ad Bonifacium: *Lex ſancta & iuſta & bona, nec ipſa eſt gratia, & nihil* E *ex ea rectè fit ſine gratia, quia non eſt data quæ poßit viuificare.* Et alibi: *Non ſunt igitur liberæ filij, qui legem acceperunt litteræ, &c. ſed qui ſpiritum gratiæ quo lex ipſa ſancta, & iuſta, & bona poßit impleri.* Hoc eſt, non fiunt liberi, ſeu non liberantur, qui ſolâ lege iuuantur, ſed qui ſpiritu gratiæ. Et libro de gratia, & libero arbitrio: *Sub lege enim erant, non ſub gratia; & ideò eis dominabitur* velut adhuc ſeruis *peccatū, à quo non fit homo liber lege ſed gratia.* Et mox: *Si autem lex non eſt gratia, quia vt ipſa lex fiat, non poteſt lex adiuuare ſed gratia numquid natura erit gratia?* Et libro ſexto contra Iulianum: *His omnibus tempus ſignificare intelligitur, quo ſub lege viuebat, & nondùm adjutus gratia, concupiſcentijs carnalibus vincebatur.* Quo

Ad Galat. 3.

Ibid. cap. 4.

Rom. 4.

Lib. de geſtis Pelag. c. 8.

Cap. 9.

Lib. 3. ad Bonif. c. 8.

Ibid. c. 2.

Lib. de gratia & lib. arb. cap. 12.

Cap. 13.

Lib. 6. contra Iul. c. 23.

significat animum per legem nullo modo à concupiscentiæ dominatione liberari. Quod apertius docet in libro Retractationum primo: *vigi hominem describi* illis verbis inter cætera: Quis me liberabit, &c. *adhuc sub lege, nondum sub gratia constitutum benefacere volentem, sed victum concupiscentia carnis malefacientem. A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum dono Spiritus sancti, &c.* Sed quid multis? nihil tanto conatu aduersus Pelagianos egit Augustinus, quam vt istam capitalem Catholicæ fidei veritatem assereret.

Lib. 1. Retract. c. 23.

Huius porrò doctrinæ rationem qui indè petunt, vt Scholastici plerique solent, quod actus liberi arbitrij vi legis adiuti essent tantummodò naturales, seu ordinis naturalis, proindè gratia omninò necessaria sit, vt ad ordinem supernaturalem eleuentur, nullo pacto naturam gratiæ Christi, & causam necessitatis eius intelligere videntur.

Quapropter quamuis in superioribus eâ de re nonnihil diximus, & infra copiosius dicturi simus, ad planiorem tamen rei quam hic tractamus, intelligentiam, sciendum est, duas Augustino Doctore causas esse, quibus libertas ad bonum operandum labefactata est, arbitriúmque in seruitutem præcipitatum, *Ignorantiam & concupiscentiam*: quam postremam nonnumquam *necessitatem* ac *difficultatem* nuncupare solet; quia resistendo bonæ voluntati, difficilem imò impossibilem iustitiæ operationem facit, nisi diuinæ gratiæ vi majore superetur. Ignorantia quippè tollit boni cognitionem, vt illud velle non possit; ignoti enim nulla cupido: difficultas, libertatem voluntatis ligat, vt quamuis illud quandoque concusso nonnihil vinculo seruitutis, per gratiam inchoatam velit non possit illud operari. Vtrumque istud pœnale impedimentum tangit explicátque disertè Augustinus. Cùm enim tradidisset peccata quædam ex iusta pœna præcedentium, ignorantiâ vel necessitate committi, sic subjungit: *Nunc autem quia ita est*, hoc est, ita distortus post peccatum, *non est bonus, nec habet in potestate vt bonus sit, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse, qualem debere esse se videt. Pœnam istam esse quis dubitet?* Non habere hominem in potestate vt bonus sit, ex ignorantia & infirmitate, nihil est aliud, quam non esse homini liberum, vt bonus sit, quia iuxta solemnem eius definitionem latissimè à nobis explicandam, hoc est homini liberum quod habet in sua potestate. Et infra vt hominibus tolleret admirationem de doctrina tàm arcana, causam reddit amissæ libertatis operandi boni: *Nec mirandum est quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid rectè faciat, vel resistente carnali consuetudine*, hoc est concupiscentia, *quæ violentiâ mortalis successionis quodammodo naturaliter inoleuit, videat quid rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna iustissima, vt amittat vnusquisque quo benè vti noluit, cum sine vlla posset difficultate si vellet. Id est autem, vt qui sciens, rectè non facit, amittat scire quid rectum sit: & qui rectè cùm posset noluit, amittat posse, cùm velit. Nam sunt reuera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, Ignorantia & Difficultas. Ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cruciatus affligit, &c.* Quâ de re alibi latius.

Libro 3. de libro arb. cap. 18.

Hanc ergò Augustini veram perpetuámque

A mentem, velut totius doctrinæ basim quam ipse scripsit, & Ecclesia tenet de gratia Dei, quisquis præ oculis habuerit, quemadmodum ad multas difficultates penetrandas, assiduè præ oculis haberi debet, facilè ipsam radicem cernet, cur gratia legis non solùm veteris, hoc est, decalogi, qui vniuersam rerum agendarum summam comprehendit, sed qualiscumque tandem, non sufficiat vt arbitrium liberetur. Cùm enim duobus ex capitibus ei iactura bonæ libertatis inflicta sit, ex ignorantia & concupiscentia: cognitio legis tollit quidem agendorum vitandorúmque ignorantiam, sed difficillimam superatu concupiscentiam relinquit vegetam, B imo robustiorem quàm ante scientiam habuit: quæ tantoperè suæ seruituti subiugatum arbitrium volendi tenet, vt ne quidem agnitum iam bonum velle possit, multò minùs facere, nisi hoc ipsum fracto eius impetu noui amoris inspiratione tribuatur. Vt sanè ab intelligenda gratia Christi remotissimi sint, quotquot nihil aliud, nisi operis boni supernaturalitatem cogitant & inculcant, cùm de gratiæ necessitate disputant. Opus enim bonum omni creaturæ etiam integerrimæ supernaturale est; cum tamen ad illud operandum nulla Christi gratia vel Angeli, vel Adamus indiguerint, & sine illius ope opera bona exercuerint. Quod dilu- C cidius in gratia Christi explicanda enodabitur.

Vera itaque causa, cur Christi gratia præter gratiam legis ac scientiæ necessaria sit, vt arbitrium ad benè volendum operandúmque liberetur, non est operis supernaturalitas, sed est, infirmitas voluntatis quam concupiscentiæ vulnus peperit. Ex qua fit, vt quamuis alter fons amissæ libertatis per scientiam legis obstructus sit, arbitrium adhuc ad volendum bonum imbecille sit, & non liberum, sed concupiscentiæ suæ seruum, à qua seruitute, adhuc noua, & altiore, & digniore, & potentiore gratiâ liberandum est, quæ propriè Christi gratia, nouique Testamenti nuncupatur.

D Hanc igitur radicem tangit Augustinus, quoties necessitatem veræ gratiæ & infirmitatem legis inculcans, legem peccati, hoc est iuxta phrasim Apostolicam, concupiscentiæ cognitionem, non medicinam attulisse profitetur: *Per quam legem non sanatio, sed cognitio est facta peccati.* Et libro primo ad Bonifacium: *Sine lege peccatum mortuum est, non intelligamus, nisi tanquàm non sit, latet, non apparet, penitus ignoratur, tanquam in nescio quibus ignorantiæ tenebris sit sepultum. Id quod adiunxit, adueniente autem mandato peccatum reuixit, quid est aliud quam eminuit, apparuit? &c.* Qui nimirum in paruulis: *tanquam mortuum sit latet*, scilicet, peccatum concupiscentia, *donec repugnans iustitiæ malum, eius prohibitione sentiatur, cùm aliud iubetur atque approbatur, aliud* E *delectat, atque dominatur.* Et libro primo ad Simplicianum: *Intelligendum est, legem ad hoc datam esse, non vt peccatum* (id est concupiscentia) *insereretur, neque vt extirparetur, sed tantùm vt demonstraretur.* Et iterum ibidem: *Vndè apparet, concupiscentiam per legem non insitam, sed demonstratam.* Et in Psalmum octogesimum tertium: *Data est lex hominibus, non quæ saluaret eos iam, sed per quam cognoscerent, in qua ægritudine iacebant.* Et iterum eodem loco: *Data est ergò lex, vt ægrum de morbo conuinceret, qui sibi sanus videbatur: vt peccata demonstrarentur, non vt auferrentur.* Et rursum: *Ergò lex prodebat ægrotos, non sanabat.* Et in sermone

Lib. de pec. orig. c. 29.

Libro 1. ad Simplic. quæst. 1.

In Psal. 83.

In append. in

serm. quinque portic. mone de quinque porticibus: *Ergo attēdat charitas vestra, ad hoc data est lex, quæ proderet morbos, non quę tolleret.* quod alijs sexcētis locis inculcat.

Eandem omninò radicem tangit, quando tam instanter docet, legem nihil aliud præstare, quàm quod vetet malum ac iubeat bonum, nullas verò arbitrio voluntatis vires ad illud cauendum, agendumve conferre? *Sic legem* omnis Catholicus *à Deo bono datam esse defendit, vt eam dicat, & peccatum ostendere, non tamen tollere; & iustitiam*, hoc est opus iustum *iubere, non tamen dare.* Et libro de Spiritu & littera: *Legis littera sciri facit peccatum potiùs, quàm caueri* Et inferius: *Mandatum bonum habet in littera demonstrante, non in adiuuante Spiritu.* Et libro primo de peccatorum meritis: *Iubere tantum non adiuuare poterat.* Et libro primo ad Bonifacium: *Lex iubere nouit, cui succumbit infirmitas, gratia iuuare qua infunditur charitas.* Cuiusmodi locis scripta Augustini plena sunt.

Libro 4. ad Bonif. c. 3.
Lib. de Spir. & litt. c. 5.
Ibid. c. 15.
Lib. 1. de pec. merit. c. 11.
Libro 1. ad Bonif. c. 8.

Eandem radicem tangit cum homini per legem insinuatum tradit, vt fœditatem suam, in qua iacebat velut, opposito sibi speculo agnosceret, non tamen detergendo auferri nisi per gratiam Liberatoris: *Non data est lex quæ posset viuificare, sed quæ ostenderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat se, nec videbat se. Data est illi lex, vt videret se, fecit reum lex, liberauit lator legis.* Et libro de peccato originali: *Non enim data est lex, quæ posset viuificare, sed quæ mortuos, quibus viuificandis gratia esset necessaria, non solùm peccati propagatione & dominatione prostratos, verùm etiam ipsius legis addita præuaricatione conuictos deberet ostendere, non vt periret quisquis hoc in Dei misericordiâ etiam tunc intelligeret, sed vt per regnū mortis ad supplicium destinatus, & iam sibi ipsi per præuaricationem legis manifestatus, Dei quæreret adiutorium.* Et sermone quinto de verbis Apostoli: *Quid ergò? Quid dubitamus ad hoc legem esse datam, vt inueniret se homo? Quando enim Deus non prohibebat à malo, latebat se homo, vires suas languidas non inuenit, nisi quando legem prohibitionis accepit. Inuenit ergo se, in malis inuenit se. Quo fugit se? Quòcumque enim fugerit se, sequitur his se. Et quod ei prodest de se inuento scientia, quam sauciat conscientia?* Et in sermonibus de tempore: *Præsumebant homines de viribus suis, & faciendo quicquid sibi licere arbitrabātur, peccabant in legem Dei occultam. Vnde ista lex manifesta promulgata est eis, qui omninò sibi rei esse non videbantur. Data est illis lex, non quæ sanaret, sed quæ ægrotantes probaret, Lex præcucurrit ante medicum, vt se ægrotus, qui se sanum putabat, inueniret ægrotum.* Et præclarè in alio sermone quodam ad populum: *Qui ægrotabant, sanos se esse putabant: acceperunt legem quam implere non poterant. Didicerunt in quo morbo essent, & implorauerunt manus Medici. Voluerunt sanari, quia cognouerunt se laborare: quod non cognoscerent nisi datam legem implere non possent. Innocens enim sibi homo videbatur, & ex ipsa superbia innocentiæ falsæ insanior fiebat.* Et ex homilijs omnia simul iuncta complexus: *Optimè autem sequitur, & dicit: Etenim benedictionem gratiæ dabit, qui & legem dedit. Ad hoc enim lex data est, vt superbo infirmitatem suam notam faceret, infirmo pœnitentiam suaderet. Ad hoc lex data est, vt vulnera ostenderet peccatorum quæ gratia benedictione sanaret. Ad hoc etiam lex data est, vt diceremus in conualle plorationis, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem in lege peccati, quæ est in membris meis, &*

In Psal. 129.
Lib. de pec. orig. c. 24.
Serm. 5. de verb. Apost. cap. 1.
Serm. 49. de temp. cap. 2.
In Append. serm. de quinque portic.
Homil. 50. cap. 2.

A *cum ipso ploratè diceremus: Infælix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius?* Quæ sanè omnia apertissimè & satiatissimè docent conuincúntque id quod supra diximus, legem tantùm vnam amissæ libertatis causam tollere ignorantiam, quatenus quid agendum & vitandum sit, hominem docet: alteram verò causam, quæ potissima est, hoc est, malorum concupiscentiam, non solùm relinquere inuictam, sed etiam hominem docere, in quo morbo iaceat, adeóque imbecillitatis propriæ conuincere, quatenus præcepto admonitus videt, manúque quasi tangit se affectum suum à concupiscentiarum suarum dominatu liberare non B posse, nec facere quod iubetur: vt ita peccato prostratus & fractus, ac lege doctus atque conuictus, tandem aliquando aduersus concupiscentiæ suæ dominatum discat implorare gratiæ libertatem, cum Apostolo exclamando: *Infælix egò homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Quam libertatem nisi contra concupiscentiam laborantibus gratia diuina largiatur, iuxta Catholicam doctrinam certum est homini esse succumbendum; ita definiente ad Episcopos Africanos Innocentio: *Nec esse est vt quo auxiliante vincimus, eodem iterum non auxiliante vincamur.* Nam ista Apostoli oratio: *Quis me* C *liberabit de corpore mortis huius?* pro impetranda contra concupiscentiæ dominationem libertate, aduersus vitia carnalia, vt iam supra ex Augustino diximus, funditur. Est enim omninò similis illi, quam Dauid fudit, quando precabatur: *Itinera mea dirige secundùm verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas.* Ad quæ verba sanctus Augustinus: *Quomodò enim libera est, cui dominatur iniquitas? Vt autem ei non dominetur, vide ab illa quis inuocetur. Precatur non pollicetur; confitetur, non profitetur. Optat plenissimam libertatem, non iactat propriā potestatem.* Quæ totidem verbis de illa Apostoli oratione: *Quis me liberabit?* pari omninò veritate atque soliditate D dici queunt. Porrò in isto primo effectu legis tradendo, sanctus Augustinus Apostoli Pauli vestigia secutus est, qui exsertè dicit ad Romanos: *Per legem cognitio peccati.* Et apertius: *Peccatum nōn cognoui nisi per legem: non concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret: Non concupisces.* Quis hoc docet, quod tradidimus, Legem datam esse, vt non peccati euictio, sed cognitio fieret, & ita agnosceret, homo quo morbo laboraret, quod ante legem ignorabat.

Rom. 7.
Epist. Innoc. ad Concil. Carthag.
Psal. 118.
Epist. 89. ad Hilar.
Ad Rom. 3.
Ibid. c. 7.

CAPVT OCTAVVM.

Secundus effectus legis reddere præcepti obseruationem difficiliorem sine gratia, propter incrementum concupiscentiæ. E

VT verò natura legis lectoribus exploratior sit, quæ nonnullis recentioribus valdè incognita est, grauiúmque offensionum in causa gratiæ & libertatis occasio, operæ pretium est alios nonnullos effectus legis vtrumque scopum, quem in ea ferenda Deus habuit, patefacere. Nec enim res ista tam in propatulo posita est, vt Scholastici nonnulli putant. Non enim aliud ferè in legis latione considerare solent, quàm quod velut lumen quoddam diuinitus accensum fuerit, in

cuius radijs ambulantes rectè viuerent. Gra- A tiam enim affuisse sufficientem, quæ Iudæos à peccati seu concupiscentiæ dominatione liberaret, hoc est, liberos faceret, vt legis præcepta custodiendo, vita æterna potirentur. Ita ferè recentiores Philosophiæ potiùs humanæ quàm Theologiæ diuinæ scita persequendo statuunt. Hæc enim imaginatio ab Augustini sexcentis locis tradita doctrina perquàm longè recedit. Ignoscendum est in re obscura laborantibus. Sacramentum enim longè arcanius in legis illius procuratione latet, quam vulgò putant. Agnouit hoc Augustinus, quando dixit: *Habet aliquid obscurum traditio ipsa legis*; propter quam obscuritatem, *magnum* ibi *mysterium* latuisse confirmat. Et Prosper multò maximè quando dicit, vtilitatem & iustitiã legis *altissimè latuisse*. Hæc igitur altissimè latens legis vtilitas Iudæis lapis offensionis fuit, & ne etiam Catholicis nonnullis fiat, quantum Deus vires dederit, eruenda est. Ita enim necessitas diuinæ gratiæ ad infringendam concupiscentiæ tyrannidem, excutiendúmque iugum seruitutis, quo voluntas premitur, & magnitudo gratitudinis, quam largitori gratiæ Testamenti noui, & liberatori suo redempta creatura debet, magis elucescent.

In Psal. 102.
Pro §. In Psal. 118. in P.

Quapropter quisquis legem Iudæis eo immediato scopo datam esse putat, vt præceptorum eius luce eruditi, facilius cauerent peccata, quæ antea legis naturæ transgressione perpetrabant, non mediocriter, hallucinari videtur. Tantùm enim abest, vt lex institutionis illius allatæque scientiæ de rebus agendis cauendisque beneficio, maiorem afferret iustitiæ facilitatem, vt potiùs eam difficiliorem fecerit, & quasi muro quodam interposito impossibilem. Paradoxum hoc videbitur cuipiam Stoïcis mirabilius, diuinámque beneficentiam & beneuolentiam non satis decens. Ad quid enim hominum suapte naturâ corruptissimâ satis imbecillium conatus, nouis allatis sub specie beneficij difficultatibus deterrere & ipsa quasi iustitiæ impossibilitate ac desesperatione frangere? Ita homines humano sensu cogitant. Sed vanæ sunt cogitationes hominum, aduersus altissimum & beneficentissimum consilium Dei.

Quod antequam illo ipso iuuante, detegamus, interim id quod iam diximus legem attulisse Iudæis maiorem iustitiæ seruandæ difficultatem, peccandique pronitatem ac promptitudinem, declarandum est. Nihil enim in Augustini & veterum gratiæ defensorum scriptis decātatius est: vtpotè qui nihil inculcant studiosius quàm legem, quæ id quod malum est vetat, accendere potiùs quã sedare peccandi sitim. Augetur enim repressa cupiditas & bono concupito quasi in perpetuum caritura, fortius in eius fruitionem exardescit. Ex quo efficitur necessariò, vt præcepti seruandi difficultas longè operosior molestiórque fiat, dum id augetur, quod solùm eius custodiẽdi difficultatem afferebat. Quantò enim libertas scientiæ legis beneficio expeditior esse videbatur, tantò arctioribus crescentis cupiditatis & seruitutis vinculis alligatur, nisi alio nouo gratiæ subsidio impetus eius refringatur. Saluberrimam istam sancti Doctoris institutionem audiant homines, qui sibi de accepta rerum agendarum cognitione plus quam satis est blandiuntur: *Venumdatus est sub lege à peccato, quoniam pretium mortiferæ voluptatis amplectitur dulcedinem illã quâ fallitur, & delectatur etiam contra legem facere, cum tanto magis libet, quanto minus licet.* Audi hinc maiorem arbitrij seruitutem, quàm qua ante premebatur: *Quá suauitate frui non potest, quasi pretio conditionis suæ nisi cogatur tanquam emptum mancipium seruire libidini, sentit enim se seruum dominantis cupiditatis, qui prohibetur & se rectè prohiberi cognoscit, & tamen facit.* Nam de tali instructo iam per legem paulò inferius dicit, quod *trahitur ad male operandum, concupiscentiâ dominante, atque fallente dulcedine peccati, quamuis ex parte notitiæ legis hoc improbet.* Et in eadem quæstione superius: *Peccatum, id est concupiscentia, non legitimè vtens lege, ex prohibitione aucto desiderio, dulcius factum est, & ideò fefellit. Fallax enim dulcedo est, quam plures atque maiores pœnarum amaritudines consequuntur. Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam percipientibus suauius admittitur, quod vetatur, fallit peccatum falsâ dulcedine.* Et libro de vera Religione addit & pœnam: *Vehementior prohibitio peccatorum, & pœna peccantium, seruiliter coercens, carnalibus animis atrocioris impetus libidinis gignit, & omnia commissa congeminat.* Et in Epistola ducentesima: *Lex ostendit hominem sibi ipsi, vt sciat infirmitatem suam, & videat quemadmodum per prohibitionem augeatur potiùs carnalis concupiscentia quàm sanetur. Appetuntur enim ardentius, quæ vetantur, dum id quod spiritualiter iubetur, carnalis obseruare compellitur.* Et libro de Continentia: *Auxit prohibitio concupiscentiam eámque fecit inuictam* Ecce inuictam legis instructione concupiscentiam. Quod quomodo fiat, ne multitudine locorum, quorum immensa in Augustino sylua occurrit, lectori tædium afferamus, vna ab ipso producta similitudine illustrari satis fuerit. Sic enim loquitur in libro de Spiritu & littera, vbi doctrinam illam de Incremento concupiscentiæ, quod parit lex, aliquoties repetit: *Sed vbi sanctus non adiuuat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profectò illa lex, quamuis bona, auget prohibendo desideriũ malum: sicut aquæ impetus si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cuius molem cum euicerit, maiore cumulo præcipitatus violentius per prona prouoluitur.* Quod sermone quarto de verbo Apostoli euidentius atq; popularius ob oculos ponit, locũ Apostoli explicans: *Occasione acceptá peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Sic enim ait: *Minor erat concupiscentia, quando ante legem securus peccabas; nunc autem oppositis tibi obicibus legis fluuius cõcupiscentiæ quasi frenatus est paululum, non siccatum. Sed increscente impetu qui te ducebat obicibus nullis, obruit te obicibus ruptis. Concupiscentia tua minor erat, quando suam monebat libidinem, omnis est, quando transcendit & legem.* Quibus duobus locis & modum explicat quo concupiscentia fit prohibitione robustior, & gratiam qua eius impetus refrenatur. Si enim fluuius non desinat in decliuiora loca semper fluere quanto aggeres obiecti quibus aquarũ libertas coercetur fuerint fortiores, tantò necesse est impetum earum ac pondus ad perrumpendos obices esse vehementius: quo si semel nitendo superauerint, impetuosius per decliuia in præceps ruunt. Quamobrem qui impetum earum ad perrumpendos aggeres coercitum velit, alterutrum faciat necesse est, vt vel obicem tollat, quo liberè tranquilléque possit fluere, vel fontes obstruat, vnde perpetim fluunt.

Libro 1. ad Simplic. quæst. 1.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Lib. de vera Relig. c. 26.
Epist. 200. ad Asellicum.
Lib. de Continentia c. 8.
Libro 3. ad Bonif. c. 2.
Lib. de gratia & lib. arb. cap. 4.
Lib. 2. contra Iul. imperf. &c.
Lib. de Spir. & litt. c. 24. & 32.
Serm. 4. de verb. apost. cap. 5.

B C D E

Eodem planè de modo cõcupiscentię fluxu arbitrandum est: quem qui diminutũ fractumq; esse velit, vel leges auferat tanquam obices, quibus impetus eius ad perrũpendum crescit, vel ipsum concupiscentiæ fluxum sistat: quorum prius quidem facillimum est, sed flagitijs licentiam tribuit: posterius difficillimum, sed præcipua certáque vtilitate commendatum. Ipsam enim exhaurit concupiscentiæ scaturiginem, inueteratámque naturæ ægritudinem sanat. Cuius sanationis modum ac remedium ijsdem verbis Augustinus tetigit, quandò dixit: *Vbi sanctus non adiuuat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiã bonam, hoc est charitatem diffundens in cordibus nostris, profectò illa lex auget probibendo* (B) *desiderium malum.* Quod & alijs in locis sæpè tradidit: *Virtus peccati lex, quoniã lex probibendo auget peccati cupiditatem nisi diffundat Spiritus charitatem.* Et eodem libro de Spiritu & littera: *Littera prohibens peccatũ non iustificat hominem, sed potius occidit, augendo concupiscẽtiam & iniquitatem præuaricatione cumulando, nisi liberet gratia per Iesum Christum dono Spiritus sancti.* Et in libris Retractationum: *A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum dono Spiritus sancti, per quam diffusa charitas in cordibus nostris vincit concupiscentias carnis, ne consentiamus eis ad malefaciendũ, sed potius bona faciamus.* Idem habes libro primo ad Bonifaciũ & alijs nonnullis locis: eandémque charitatẽ qua sola peccandi desideriũ extinguitur *dilectionem iustitiæ* vocat. Charitas enim tanquam dilectio Creatoris, ex diametro repugnat concupiscentiæ, tanquam dilectioni creaturæ: ex quo fit vt charitate crescẽte necessariò cupiditas minuatur & è contrario, iuxta illud Augustini: *Nutrimentũ charitatis est imminutio cupiditatis, perfectio nulla cupiditas.* Hoc est ergo illud solum vnicuique remediũ aduersum cupiditatis augmentum inspiratio charitatis quam Augustinus semper significat, quando toties dicit: [a] *Lex auget probibendo peccati desideria, nisi subueniendo viuificet gratia.* Et [b] *Gratia nisi adiuuerit, nihil lex erit nisi virtus peccati.* Et [c] *Hoc vitiũ* (id est concupiscẽtia) *quo probibita plus delectãt, & fit virtus peccati lex, non sanat nisi viuificans Spiritus.* Et [d] *In eis regnat concupiscentia, qui ab ea victi pertrahũtur maiore impetu, cum lege probibentur, si gratia non iuuantur.* Et [e] *Ita lex, gratia non adiuuante, prohibens peccatum virtus est insuper peccati.* Et [f] *Scientia legis sine gratia Spiritus, operatur in homine omnem concupiscentiã.* His & similibus locis, quibus Augustini scripta plena sunt, semper significatur gratia, non cuiusquam cœlestis illuminationis, aut cogitationis cõgruæ, aut terroris, aut similiũ, quæ recentiores nonnulli pro gratia Christi obtrudere voluerunt, sed illa vnica & regia Dei charitas, *quæ* vt alibi dicit, *sola vult bonũ, per eius donum delectat esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupis-(E)centia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscẽdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia prçcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos præuaricationis facit.* Porrò doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbique commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuimus locum *vir-*(A)*tus peccati lex*, quo significatur, concupiscentiam, quam peccati nomine Apostolus indicare solet, vel vi, vel occasione legis accendi. Quod alibi apertiùs dicit: *Peccatum occasione accepta per mandatũ, operatum est in me omnem concupiscẽtiam.*

[Margin: Lib. de Spir. & litt. c. 4 — Lib. de perf. Iust. c. 6. — Lib. de Spir. & litt. c. 14 — Libro 1. Retract. c. 23. — Libro 1. ad Bonif. c. 8. — Lib. 2. contr. aduers. legis & Proph. cap. 7. — Lib. 83 qq. quæst. 36. — a Lib. 3. ad Bonif. c. 2. — b Libro de gratia & lib. arb. c. 4 — c Lib. 2. contra Iul. imperf. 436 — d Ibid. fol. 449. — e Libro de Continen. cap. 3. — f Lib. de gestis Pelag. cap. 7. — Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 149. L. 4. ad Bonif. cap. 5. — Loco contra Iul. citato. — 1. Cor. 15. — Rom. 7.]

CAPVT IX.

Tertius effectus legis grauiorem ruinam afferre, arctiusque concludere hominem sub peccato.

Si mirus homini carnali visus est præcedens legis effectus, ille quem iam dicturi sumus, multo profectò videbitur mirabilior, blasphemiáque proximus, nisi docentium authoritate iudicantium temeritas refrenetur. Tertius enim effectus legis, & in Scripturis sacris veterúmque doctrina maximè celebratus est, quod non solùm non aufert aut minuit peccata delinquentium, docendo imperitos, quo pacto eis vita instituenda est; sed etiam grauiores peccatores facit. Cuius rei duplicem causam in Augustini scriptis inuenio. Vt verò magis intelligatur, obseruandum est, necessarium esse vt alterutro se modo habeat carnalis homo qui legem accipit (de spiritualibus (C) enim sanctisque viris hic non loquimur, quibus lex iuxta Apostolum non est posita) videlicet vt quod lex iubet, facere aut nolit, aut velit. Vtrumuis fecerit plerumque peccabit grauius quàm sine lege peccauisset; grauiter quidem si facere noluerit, periculosius si voluerit.

Prima igitur causa majoris grauitatis, si noluerit implere quod iubet lex, ex præcedenti effectu legis proficiscitur. Diximus enim legis vetito ardorem cupiditatis magis accendi, quatenus efficitur dulcius quod vetatur. Ex quo necessariò fit vt faciliùs, & sæpiùs, & ardentiùs in peccatum stimulante magis peccandi cupiditate præcipitetur. Significauit hoc Au-(D)gustinus, aliquoties in præcedentibus quando dixit: *Peccatum aucto desiderio dulcius factum esse; & suauius admittis quod vetatur.* Et in opere contra Iulianum imperfecto, dicit per illud *vitium hominis quo probibita plus delectãt, & fit virtus peccati lex, lege subintrante abundasse peccatũ.* Et libro de gratia & libero arbitrio dicit ex Apostolo: *Peccatum vires aduersus hominem accepisse per legem, & occidere, & operari mortem.* Et libro tertio ad Bonifacium: *Virtus peccati lex. Auget enim probibendo peccati desideria, & inde occidit.*

Secunda causa est eáque præcipua, quæ ex ipsa natura transgressæ legis fluit, quia Lex iubendo tantùm & non iuuando vt homo impleat quod iubetur, hoc ipso præuaricationem facit. Nam sine lege peccator fuisset, præuaricator neutiquam. Nam vt Apostolus: *Vbi non est lex, nec præuaricatio.* Præuaricatio verò simplici peccato longè grauior est: *Quia grauius ferit & intersimit contempti præcepti consciẽtia.* Nam vt alibi dicit: *Euidentior transgressio est, cum præceptum memoria retinetur, & tanquam in illo Dominus assistens, prǽsénsque contemnitur.* Effectum istum legis inculcat Augustinus frequentissimè: nos paucis locis ex immensa segete desumptis contenti erimus. Sic ergo libro tertio de peccatorum meritis: *Accepimus legem, non vt emendatione finiremus peccatum, sed vt transgressione augeremus. Lex enim subintrauit vt abundaret peccatum.* Et

[Margin: Libro 1. ad Simplic. q. 1. — Lib. 2. contr. Iul. oper. imperf. fol. 436 — Lib. de gratia & liber. arbitr. c. 11. — Libro 3. ad Bonif. c. 2. — Rom. 4. — Lib. de moribus Eccles. cap. 30. — Libro 11 de Gen. ad litt. cap. 30. — Libro 3. de peccat. merit. cap. 11.]

Lib. de Spir. & litt. c. 28.

A *conclusit Scriptura omnia sub peccato.* Et libro de Spiritu & littera: *Nec istam inscriptionem legis in corde, quæ iustificatio est, poterat efficere in Iudæis lex in tabulis scripta, sed solam prævaricationem.* Totóque libro instantissimè docet, solius esse gratiæ, vt etiam lex decalogi ab homine fiat:

Ibid. c. 5.

Littera vero legis sciri, inquit, *facit peccatum potius quam caueri, & ideo magis augeri quàm minui, quia malæ concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit.* Et libro primo ad Bonifacium:

Libro 1. ad Bonif. c. 8.

Vbi quidem iam debent concedere, quod in lege nemo iustificatur, sed ad cognitionem peccati & ad ipsius prævaricationem valere legem. Et in expositione quarundam propositionum Epistolæ ad Romanos:

In expositione quarundã propos. ad Rom. nu. 40.

B *Tunc se mortuum quisque cognoscit, cum illud quod rectè præceptum esse confitetur, implere non potest, & prævaricationis crimine amplius peccati, quàm si non prohibetur.* Et in libris contra Faustum:

Lib. 19. contra Faust. cap. 7.

Lex superbos etiam prævaricationis reatu deuinxit augendo peccatum, cum iubet quod implere non possunt. Et prævaricatio ex eo quod iubet lex id quod homines concupiscentia sæuiente imbeciles implere non possunt. Quod exposuit latiùs & luculentiùs in sermonibus de verbis Apostoli:

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 5.

Procedit lex Dei & dicit, Non concupisces. Ille homo qui putabat magnum bonum esse, magnámque fœlicitatem existimabat, ea quæ poscit, concupiscentiæ suæ non negare, sequi quo trahit audit: Non concupisces, & cognoscit esse peccatum.

C *Deus dixit, homo audiuit, Deo credidit, peccatum suum vidit, quod bonum putabat, malum esse cognouit, voluit frænare concupiscentiam, non ire post eam, strinxit se, conatus est, victus est. Qui fuit antea nesciens malorum suorum, factus est doctus, & pœnis est victus. Cœpit esse non solum peccator, sed etiam prævaricator. Peccator enim & antea erat, sed antequam legem audiret, peccatorem se esse nesciebat. Legem audiuit, conatus est vincere, superatus atque prostratus est. Factus est & legis prævaricator, qui fuit antea nesciens peccator.* Ecce vtilitas in eis qui vel nolunt facere quod lex iubet, vel etiam facere conando superantur, vt non solùm peccatores, sed etiam ipsa prævaricatione peiores efficiantur.

D Quas duas causas iam explicatas simul expressit breuiter Augustinus in Epistolam ad Romanos:

In expos. quarundam propos. ex Epist. ad Rom. n. 30.

Sic abundauit peccatum, cum & concupiscentia ex prohibitione ardentior facta est, & peccantibus cõtra legem prævaricationis crimen accessit.

Sed quia perspicatum est, quosdam audita lege pœnarúmque comminatione implere quod iubet, & vitare quod vetat, putari posset in istis falsum esse quod Augustinus de peccatorum cumulatione per legem, eiúsque prævaricatione generaliter tradit, declarat idem alium adhuc esse sub lege occultiorem prævaricandi, aliúmque periculosiorem peccandi modum, quàm si manifesta legis violatione peccaretur. Nam quotquot legem vi legis implere volunt, in alterutrum transgressionis modum incidunt, vt vel eam animo coram

E Deo prævaricentur, vel grauiùs elidantur superbia, quamuis conspicua legis opera coram hominibus implere videantur. Prior ille prævaricandæ legis modus tunc committitur, quando præcepta legis pœnarum timore non iustitiæ dilectione complentur. Tunc enim intus in corde reus est, vbi Deus videt, quid facere mallet, si liceret impunè. Quam doctrinam velut saluberrimam aduersus eos qui adiutorio legis inflati tument, frequenter tradit. Nam ipsi Apostolo inter cæteros hoc contigisse

A profitentur ad Bonifacium:

Libro 1. ad Bonif. c. 9.

Nec moueat, inquit, *quod ad Philippenses scripsit, secundùm iustitiam quæ in lege est, quod fuerit sine querela. Poterat enim esse intus in affectionibus prauis prævaricator & legis tamen conspicua opera legis implere, vel timore hominũ, vel ipsius Dei; sed pœnæ formidine non dilectione ac delectatione iustitiæ. Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendũ sic voluntate inclinari vt etiã faceret, si hoc posset impunè cõmitti. Nam sic profectò in ipsa intus volũtate peccat, qui non volũtate sed timore non peccat.* Et generaliter de Iudæis libro de Spiritu & littera:

Lib. de Spir. & litt. c. 8.

Illis Iudæis lex ità operabatur abundãte peccato, quod ab scientibus perpetrabatur. Quia & quicumque faciebant quod lex iubebat, non adiuuãte Spiritu gra-

B *tiæ, timore pœnæ faciebant, non amore iustitiæ; ac per hoc corã Deo non erat in voluntate quod coram hominibus apparebat in opere. potiusq; ex illo rei tenebantur, quod eos nouerat, Deus malle, si fieri posset impunè, committere.* Et inferius in eodem libro:

Cap. 19.

Ex hac promissione, hoc est, ex Dei beneficio ipsa lex impletur, sine qua promissione prævaricationes facit vel vsque ad effectum mali operis, si etiã repagula timoris concupiscentiæ flãma transcenderit, vel certè in sola voluntate, si timor pœnæ suauitatem libidinis vicerit. Quia de re alibi dabitur vberior dicendi locus.

Quod si cui videatur fortasse alio adhuc modo legem à Iudæis impleri potuisse ipso videlicet

C intuitu moralis honestatis, quemadmodũ eam Philosophi nõnulli videntur impleuisse, atq; ita in talibus legem non auxisse peccatũ, sciat ille, tales legis impletores alio peiori multoq; periculosiori genere prævaricationis implicatos fuisse superbia, qua sibi de impleta legis iustitia gratulabantur. De cuiusmodi factoribus idem Augustinus:

Lib. 83. qq. quæst. 66.

Quod autem ait, fefellit me peccatum occasione acceptâ per mandatum; siue quia suasio delectationis ad peccandũ vehementior est, cum adest prohibitio siue quia etiam si quid homo fecerit secundùm iussa legis, si adhuc non sit fides, quæ est in gratia, vult sibi hoc tribuere non Deo, & superbiendo plus peccat. Et libro tertio ad Bonifacium:

Lib. 3. ad Bonif. c. 7.

D *Putant se arbitrij sui viribus implere legem iubentem, & ista implicati superbia, ad gratiam non conuertuntur iuuantem. Sic eos littera occidit, aut apertè etiam sibi reos, non faciendo quod præcipit, aut putando se facere quod spiritali, quæ ex Deo est, non faciunt charitate. Ita remanẽt aut apertè iniqui, aut fallaciter iusti; in aperta iniquitate euidenter elisi, in fallaci iustitia insipienter elati.* Fallax enim huiusmodi iustitia est, non solùm quia non est supernaturalis, vt vulgò putãt, sed quia tota non nisi ex veris peccatis coalescit. Temporalibus enim rebus appetendis tales inhiant, quorum vel assequendorum spe, vel amittendorum timore faciunt, quicquid faciunt: prout hoc fusissimè supra declarauimus; & Augustinus tangit breuiter ad Bonifacium:

Ibid. c. 4.

Quicumq; ibi erant, sola quæ Deus ibi pollicetur, promissa terrena sectantes, & quid pro nouo testamento ea ipsa signifi-

E *cent ignorantes, eorũ adipiscendorum amore, & amittendorum timore Dei præcepta seruabant: imò non seruabant, sed sibi seruare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas, metúsque carnalis. Sic autem præcepta qui facit, procul dubio inuitus, ac per hoc in animo non facit. Mauult enim omninò non facere, si secundùm ea quæ cupit & metuit, permittatur impunè. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, vbi ipse qui præcipit, inspicit Deus. Tales erãt filij terrenæ Ierusalem.* Quam Augustini doctrinam in se certissimam plurimis eius testimonijs hic illustrare possemus

(quod & alibi fecimus & faciemus) si res hic postularet. Sed hæc sufficere existimo vt intelligatur, etiam illos qui sic præceptum legis per ipsam legem implere sibi videntur, reatu vel præuaricationis ipsius legis, vel alio deteriori superbiæ implicatos augere peccata: atque ita quocúque sese carnalis verterit, nisi Deus ipsum gratia charitatis liberauerit, legem ei non tollere, sed cumulare delicta; adeoq; arctius eum sub peccato quam antea, cum careret lege cōcludere.

Quæ quidem omnia ex Apostolo Paulo sanctus Augustinus hausit. Euidentissimè enim disertissimèque dicit ad Romanos: Rom. cap. 4. *Lex iram operatur.* Cap. 5. *Lex subintrauit, vt abundaret delictū.* Cap. 7. *Occasione acceptâ peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitā, hoc esse ad mortem. Peccatum occasione acceptâ per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Peccatum per bonum operatū est mihi mortem.* 1. Cor. c. 15. Et in Epist. 1. ad Corinth. *Virtus peccati lex.* 2. Cor. c. 3. Et in Epistola secunda: *Littera occidit*, quam ibidem eâ de causa vocat *ministrationem* mortis, & *ministrationem damnationis.* Galat. 3. Et in Epist. ad Galatas apertissimè: *Conclusit scriptura omnia sub peccato. Lex propter transgressiones posita est.* Quibus Apostolicorum scriptorum locis, vnum idemq;, atque hoc ipsum, quod hic tradimus significatum esse, diuersis & ex professo scriptis hac de C re tractatibus Augustinus docet, & compendio in libris contra aduersarium legis & Prophetarum: Lib. 2. contra Aduers. legis & Proph. cap. 7. *Quod est autē ministratio mortis & ministratio damnationis, hoc est, occasione accepta peccatum per mandatū operatum est in me, omnem cōcupiscentiam; hoc est, adueniente mādato, peccatum reuixit, hoc est, inuentum est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in mortem; hoc est, occasione accepta peccatum per mādatum fefellit me. & per illud occidit; hoc est, Lex subintrauit, vt abundaret delictum; hoc est, Lex iram operatur; hoc est, virtus peccati lex. Prohibitio enim peccati, quod est Lex, auget prohibitō desideriū peccādi: quod non extinguitur nisi cōtrario desiderio rectè faciendi, vbi fides per dilectionem operatur.* Et ideò, vt Ibid. D paulò superius dixit, *sub lege peccator insuper etiam præuaricator amissâ excusatione ignorantiæ conuictus iacet.*

Ex quibus hoc colligimus, non rectè scopum datæ legis eos intelligere, qui putant idcircò Iudæis datam, vt quia morum honestas in verecunda peccandi licentiâ ac turpitudine obsoleuerat, lege data aliquantulum restringeretur, faciliúsque vi legis peccata cauerentur. Hæc enim Iuliani sententia magno conatu Augustini Lib. 2. oper. imp. f. 278. impugnantis explosa est. *Peccatum ergo infregit censura legis*, inquiebat Iulianus, *& infringēdo ex multa parte restinxit.* Cui reponit Augustinus pro Apostolici sensus integritate decertans: E *Si peccatum lex infregit, & multâ parte restrinxit, mentitus est, qui ait: Lex subintrauit vt abundaret delictū. Sed quia ille verum dixit, tu nihil dicis; & tamen nihil dicendo, hæretica pertinacia contradicis.* Ecce hæreticam vocat pertinaciam, qua vel peccatum per legem aliquā ex parte restrictum esse sustinebat, cum secundùm Apostolum per legem *abundasse* dicendum sit. Peccatum enim neque restringi, neque infringi, neque caueri nisi per gratiam potest, ideóque necesse est illud accessu legis per incrementum cupiditatis, & præuaricationem legis augeri. Vnde cum idem Iulianus Ibid. f. 281. dixisset: *Causam maximam fuisse promulgandæ legis, vt peccatum proderetur & caueretur*, constanter ei respondet Augustinus: *Vt proderetur verum dicis,* A *hoc & non dicimus: vt autem caueretur, non lex sed gratia, non littera sed Spiritus fecit. Lex enim subintrauit, non vt caueretur, sed vt abundaret peccatum.*

CAPVT X.

Explicatur modus quo lex facit abundare peccatum, & iram operatur.

HÆc doctrina quia hominibus vim legis non satis penetrantibus, carnalique sensu peccatorū fugam metientibus durissima semper visa est, aduersarios multos habuit. B Non enim capit carnalium sensus, qui se libero arbitrio & agendorum cauendorúmque cognitione cernit instructum, non se posse peccatum iam cognitū, à quo consilijs, hortationibus, suasionibus, legibus, supplicijsque reuocatur, suâ liberâ voluntate declinare, sed reatum suum potius adiecta legis præuaricatione cumulari. Itaque & Pelagiani, & Manichæi, & Iudæi grauissimè ex doctrina ista scandalizati sunt. De Pelagianis iam audiuimus. De Manichæis testatur, eos *In obscuritate legis tanquam in clausis ostijs caliginem passos*: Serm. 49. de temp. c. 2. Existimasse *legem datam ab alio non à Deo, quia per illā homo factus esse præuaricator.* Serm. 11. de verb. Apost. cap. 9. De Iudæis alibi; eos *æquo animo ferre non potuisse, quod lex præuaricationis gratia posita esset.* Lib. 2. cont. Aduers. legis & Prophet. cap. 9. C Quapropter & modus explicandus est, quo præuaricationis gratia seu propter præuaricationem lex posita fuit, & quo tandem consilio lex talis hominibus infirmis data, qua peccatis afflicti, grauius adhuc affligerentur. Hoc enim à diuina misericordia atque benignitate primâ fronte videtur abhorrere.

Et modus quidem quo accessu legis abundauit peccatum reatúsque hominis cumulatior factus est, Deum extra omnem culpam collocat. Hoc enim per accidens contigit ex parte Dei; per se ex innato & consuetudine roborato hominis vitio. Est enim animo diuersis libidinibus D temporalium bonorum vitiato naturale, vt ea quæ cupiditatibus consentanea sunt, oblata concupiscat, idque tanto impotentius, quanto fortius prohibentur: *Nescio quo enim modo hoc ipsum quod concupiscitur, fit iucundius dum vetatur.* Lib. de Spiri. & lit. c. 4. Legis ergo accessus per se quidem tendit ad restringendum cupiditatis impetum, quatenus frenandum esse docet: sed propter insitam visceribus hominis libidinem, fit vt inde ardentius inflammetur; vt si inde grauior reatus consequatur, non Deo, qui terminos ponit malo, sed homini terminos transilienti imputandum sit. Lex enim per se non fomes, sed limes ardoris est: quamuis propter vitium ex limite exardescat magis & magis. Ita fit vt littera legis occidat, & iram operetur, & subintraret vt abundaret delictum. Hunc occidendi augendíque peccati modum tradidit Augustinus, quando dixit: *Multum interest non quid accipiat, sed quis accipiat, nec quale sit quod datur, sed qualis sit ipse cui datur. Nam & bona obsunt, & mala prosunt, sicut fuerint quibus dantur. Peccatum inquit Apostolus, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ecce per bonū factum est malū, dum malè accipitur bonum.* Tract. 68. in Ioannem initio. Et alibi declarat hoc ita per accidens ex parte legis ac legislatoris fieri, sicut per accidens quibusdam bonus odor in mortem est, proprio videlicet vitio morientiū, qui alijs est odor vitæ in vitam. Cùm enim interrogando sibi proposuisset;

Libro 1 ad Simplic. quaest. 1.

Cur ergo ministratio mortis dicitur, si bona est lex? Continuò respondet: *Quia peccatum* (id est concupiscentia) *vt appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem.* Hoc est, non propriè lex, sed concupiscentia per legem bonam hoc fecit. *Nec mireris cum de ipsa prædicatione Euangelij dictum sit, Christi bonus odor sumus Deo, in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt. Alijs quidem odor vitæ in vitam, alijs autem odor mortis in mortem.* Et manifestius aduersus Iulianum, cum hac de re pertinacissimè contenderet: *Quis autem nescit non legis sed hominum vitio, lege subintrante abundasse peccatum?* Quod vitium in eo mox constituit, *Quod prohibita plus delectant, & sit virtus peccati lex.*

CAPVT XI.

Aperitur mysterium diuini consilij, quo legem tulit, quæ non nisi præuaricationem & iram operatur.

QVæ quanquam satis perspicuè ostendant, neque datori eius Deo culpam præuaricatæ legis auctique peccati esse tribuendam; non tamen ita expeditum est, quo consilio Deus legem dediderit; maximèque talem ac tunc, ac talibus hominibus carnalibus, in quibus præuidebat non obseruationem, sed solas præuaricationes & cumulatioris damnationis merita secutura. Hoc enim quo remotius videtur esse à benignissimi Creatoris misericordia, eo credibilius est id quod Augustinus & Prosper in præcedentibus dixerunt, quod illud consilium Dei mysterijs plenũ est, atque *altissimè latet.* Vnde & Iudæos istud latuisse ex ipsis Apostolis verbis Augustinus colligit: *Quod autem ait*, Lex subintrauit vt abundaret peccatum, *ipso verbo* (subintrandi) *satis significans nescisse Iudæos quâ dispensatione lex data sit.*

In expos. quarund. propos. epist. ad Rom. num. 30.

Consilij istius altitudinem facillimè penetrant, referántque Scholastici recentiores, vt putant. Sed ipsa suâ facilitate priscis defensoribus gratiæ inauditâ, satis ostendunt, se non intellectâ istius mysterij profunditate, clausum sibi ostium inuenisse, discipulisque suis reliquisse. Nullum ipsi quippè sacramentum hic inueniunt, cuius altitudo quemquã remoretur. Dicunt enim, Deum hominibus legem dedisse bonam, eo fine vt per gratiam sufficientem, quæ semper præsto vnà cum lege aderat, eam obseruarent cauerentque peccata, sed eos pro ingenita sibi libertate noluisse, ideoque propter neglectum datæ potestatis abundasse peccata. Quam eorũ responsionem antequam operosius refutemus, ipsum consilium Dei in danda lege, sicut ab Apostolo insinuatum, & ab Augustino planius patefactum est, ex eorum scriptis proferemus. Ex quo doctrina ista recentiorum tanquam Apostolo & Augustino ex diametro contraria: & quasi ex proposito ad delendos eorum sensus excogitata, per se ipsa corruet.

Quamobrem iuxta doctrinam Augustini in Scripturis fundatissimam plurimis locis traditam, & propter rei magnitudinem summoperè Christianis inculcatam, consilium Dei reformando Iudæorũ populo saluberrimum in danda lege fuit, non vt per gratiam sufficientem quæ adesset ipsis, eam obseruando rectè viuerent, quos eos nondum posse præsciebat, sed vt

A multitudine peccatorum, & magnitudine præuaricationum, quæ per legem quam implere non poterant, secutura sciebantur, eorum superbia frangeretur, qua sibi iustitia sua, præcipuèque de viribus ad implendam legem sibi sufficientibus gloriabantur: vt conuicto superborum fastu, & humilitate conceptâ, tandem aliquando agnoscerent, se ægrotos esse, legemq; datam implere non posse; atque ita Dei misericordiam & Christi medici gratiam sibi necessariam esse intelligerent; qua & præteritorum remissionem acciperent peccatorum & sufficientes vires per gratiam pro cauendis futuris fide

B Mediatoris oratione, & gemitibus impetrarent. Qui scopus Dei, tantùm abest vt sufficientem gratiam obseruandæ legis Iudæis affuisse supponat, vt potiùs è contrario conuincat, nullo modo eis affuisse, sed istam viam conterendæ superbiæ Deum elegisse, vt ad gratiam obseruandæ legi sufficientem inuocandam & impetrandam, propriæ infirmitatis atque sufficientiæ cognitione & cõfessione perduceret. Infirmitas illa verò inde nascitur, quòd occulta rerum malarum concupiscentia per peccatum medullitus ingenita laboret animus, qua fit, vt in bona carnalia præceps feratur, indéque excœcatus, quid agendum sit videre non possit: & postquam agnouerit, rixa quadam à se diuulsus viribus

C careat ad implendum id, quod sibi didicerit esse faciendum. Aduersus igitur hoc malum lex data est, vt illud primum agnosceret, iuxta illud Apostoli: *Per legem cognitio peccati. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Quem effectum legis supra latius ex Augustino declarauimus. Ex quo sequitur, vt consequenter agnoscat, se tempore præterito in multis malè fecisse per ignorantiam, ita vt multis modis antea peccator fuerit, quem se esse nesciebat. Hinc de futuro sollicitus, vt pœnam sibi lege intentatam fugiat, sentit agnitam iam concupiscentiam sibi legem implere satagenti re-

D pugnare, molestissiméque suscitare prælium quo propter magis accensum ex legis vetito cupiditatis ardorem, se superari sentit, & præuaricationis accessu, multò deteriorem, fœdiorem majorisque supplicij reum fieri, quam ante fuit. Itaque ex vna parte lege comminante doctus, territus & conclusus, ne libertate solita per flagitia diuagetur, ex altera se reum videns, nec pœnam posse effugere, neque concupiscentiæ insolitæ vires superare, nihil illi reliquum superest, nisi vt exclamet; reus sum, fateor ægrotus sum, vincere volens peius victus atque prostratus sum, viribus careo ad pugnandum atque superandum: *Infœlix homo,*

E *quis me liberabit de corpore mortis huius.*

Sed ipsum iam Augustinũ hac de re diuinissimè disserentem audiamus. Quid enim nisi superbiã lege fractam tradit, vt gratiæ adiutorium quæreretur, quando dicit? *Demonstranda fuerat homini fœditas languoris eius* (concupiscentiæ) *cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum & bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas quàm minuta: quãdo quidem lex subintrauit, vt abundaret delictũ:* quo scopo, quo fructu? *Vt eodem modo cõuictus atque confusus, videret non tantum Doctorem sibi esse necessarium, verùm etiã adiutorem Deum, à quo eius itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opem diuinæ misericordiæ sanetur.* Quid nisi superbiam lege fractam tradit, vt gratiæ adjutorium quæreretur, quando dicit? *Super-*

Lib. de Spir. & litt. c. 6.

Epist. ad Galat.

biemti ergo populo lex posita est, vt quoniam gratiam charitatem nisi humiliatus accipere non posset, & sine hâc gratiâ nullo modo præcepta legis impleret, transgressione humiliaretur vt quæreret gratiã. Et rursũ:
Ibid. Per illam legem morbos ostendentem, non auferentem, etiã prævaricationis crimine cõtrita est superbia, &c. vt ipse mediator liberaret, iam coactos confiteri, opus sibi esse gratiã & misericordiam Domini: vt sibi peccata dimitterentur, & in nova vita per illũ qui pro eis sanguinem fudit, reconciliarentur Deo. Et inferius.
Ibid. Non ergo lex data est, vt peccatum auferret, sed vt sub peccato omnia cõcluderet. Lex enim ostẽdebat peccatum esse, quod illi per cõsuetudinem cæcati, possent putare iustitiam: vt hoc modo humiliati cognoscerent non in sua manu esse salutẽ suam, sed in manu mediatoris. Maximè quippè humilitas revocat, vnde nos deiecit superbia. Quid nisi superbiá lege factam docet, vt gratiæ adiutoriũ quæreretur, quando cõ-
Lib. 19. contra Faust, cap. 7. tra Faustũ dicit: Neque enim lex iubebat delictũ. vt subintrante abundaret delictum sed superbos multum sibi tribuentes mandati sancti, & iusti, & boni adiectu reos etiam prævaricationis effecerat: vt eo modo humiliati discerent ad gratiam pertinere per fidem, vt iam non essent legi subditi per reatum, sed legi sociati per iustitiam, id est, per dilectionem iustitiæ legis, &c. Nam antequam spiritualem gratiam humilitate reciperemus, nihil nisi nos iustificabat occidens littera, iubens quod non possemus implere. Quid nisi super-
Lib. 2. contra Advers. legis & Prophet. cap. 7. biã lege factam docet, vt gratiæ adiutoriũ quæreretur, quando contra adversariũ legis & Prophetarum, dicit: Littera occidit, spiritus autem vivificat. Lex enim quamvis iusta & sancta & bona, prævaricatoribus intulit mortem, quos Dei gratia non adiuvit ad iustitiam legis implendam. Oportebat enim vt in Testamento veteri lex imponeretur superbis, & de sua voluntatis virtute fidentibus, quę non daret iustitiam sed iuberet: ac sic morte prævaricationis implicati ad gratiam confugerent non iubentem tantummodò sed iuvantem, quæ novo Testamento revelatur. Quid nisi superbiã lege factam docet, vt gratiæ
Libro 2 de actis cum Felice c. 11. adiutoriũ quæreretur, quando contra Felicem Manichæum dicit: Lex subintravit vt abundaret delictum. Data est enim lex superbis hominibus, & viribus suis totum tribuentibus, vt cum implere non possent legem datam, prævaricatores invenirentur, & facti rei sub lege, peterent misericordiam à Deo conditore. Et paucis post prædicta interpositis: Erat
Ibid. peccatum, sed non apparebat peccatum. data est lex superbo, fecit cõtra legem, & apparuit peccatum, quod erat sed non apparebat. Apparens autẽ peccatum humiliavit superbum, humiliatus superbus factus est pœnitens, de pœnitẽtia impetrata est misericordia. Quid
Epist. 157. aliud nisi superbiã lege factam docet, vt gratiæ adiutoriũ quæreretur, quando in Epist. ad Opt. dicit: Quare lex bona data sit, consequenter adiunxit Apostolus, dicens; sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Danda itaque fuerat lex, quæ manifestius sibi seipsum ostenderet hominẽ, ne superbus animus humanus à seipso se posse esse iustum putaret, & ignorãs Dei iustitiam, id est quæ homini ex Deo est, & suam volens constituere, id est, quasi suis viribus partam iustitiæ Dei subiectus non fieret. Oportebat itaque vt addito mandato cuius vox est, Non concupisces, superbo peccatori etiam prævaricationis crimen accederet, atque ita gratiæ medicinam non sanata per legẽ, sed
Lib. 83. qq. quæst. 66. convicta infirmitas quæreret. Quid aliud nisi superbiã lege factam docet, vt gratiæ adiutoriũ quæreretur, quando in libro 83. quæstionum dicit: Per legem cognitio peccatorum, & peccatũ per bonum operatum est mihi mortem. Vbi ergo non est gratia li-
A beratoris, auget peccandi desideria prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc vtile est, vt sentiat anima seipsam non sibi sufficere ad extrahendum se de servitute peccati; atque hoc modo detumescente, atque extincta omni superbia subdatur liberatori suo. Et Ibid.
inferius: Statuitur ergo lex per fidem, quæ fides si non sit, iubet tantum lex, & non implentes iussa, reos tenet; vt eos gementes, & non valentes implere quæ iussa sunt ad gratiã liberatoris aliquãdo convertat. Quid In Psal. 83.
aliud nisi superbiã lege factam docet, vt adiutoriũ gratiæ quæreretur, quãdo in Psalmũ octogesimũ tertium, dicit: Putabamus nos facilè iustos esse posse (hoc est facere mandata) quasi viribus nostris acciperemus mandatum. Adveniẽte autem man-
B dato peccatum revixit: Ego autem mortuus sum, hoc ait Apostolus: Data est enim lex hominibus, non quæ salvaret eos iam, sed per quam cognoscerent in qua ægritudine iacebant. Audi verba Apostoli: Si enim data esset lex quæ posset vivificare omninò ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus: veniret gratia post legem, inveniret hominem non solum iacentem, sed iam etiam confitentem & dicẽtem: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt opportunè veniret medicus, &c. Data est ergo lex, vt ægrum de morbo convinceret, qui sibi sanus videbatur. Vt peccata demonstrarentur, non vt auferrentur. Demonstrato peccato auctum est peccatum;
C quia peccatum est contra legem. Occasione, inquit, acceptâ peccatum per mandatum operatũ est in me omnem concupiscentiam. Quid est occasione acceptâ per mandatum? Accepto mandatum quasi viribus suis conati sunt facere homines: victi concupiscẽtia, mandati etiam ipsius transgressione rei facti sũt. Sed quid ait Apostolus? Vbi autem abundavit peccatum superabundavit gratia: id est, auctus est morbus commendata est medicina. Quid aliud nisi superbiã lege fra- Tract. 3. in Ioan.
ctam docet, vt gratię adiutoriũ quęreretur, quãdo in tractatibus in Ioannẽ dicit: Lex ergo iubet, dator legis miseretur in eo quod lex iubet. Conantes homines implere viribus suis quod à lege præceptum est, ipsâ suâ temeritate & præcipiti præsumptione ce-
D ciderunt & non sunt cum lege, sed sub lege facti sunt rei. Et quoniam viribus suis implere non poterant legem, facti rei sub lege, imploraverunt liberatoris auxilium: & reatus legis fecit ægritudinem superbis. Ægritudo superborum facta est confessio humilium: Ibid.
iam confitentur ægroti quia ægrotant; veniat medicus vt sanet ægrotos. Et multis in eodem tractatu interiectis addit: Lex subintravit vt abundaret delictum. Hoc proderat superbis vt abundaret delictum. Multum enim sibi dabant, & quasi viribus suis multum assignabant, & non poterant implere iustitiam, nisi adiuvaret ille qui iusserat. Superbiam illorum volens domare Deus dedit legem, tanquam dicens: Ecco Ibid.
implete, ne putetis deesse iubentem. Non deest qui iubeat, sed deest, qui impleat. Et rursum: Lex
E præparabat medico venturo cum gratia & veritate, tanquam ad aliquem quem curare vult medicus, mittat primum servum suum, vt ligatum illum inveniat. Sanus non erat, sanari nolebat, & ne sanaretur sanum se esse iactabat. Missa est lex, ligavit eum invenit se reum, iam clamat de ligatura, pro gratia scilicet impetranda. Quid aliud nisi superbiam lege factam docet, vt gratiæ adiutorium quæreretur, quando in Serm. 6. de verbis Apostoli dicit præclarissimè: Data est ergo lex Serm. 6. de verb. apost. cap. 8.
illa, vt inveniretur infirmitas. Parum est hoc, non solum vt inveniretur, sed etiam vt augeretur, & vel sic medicus quæreretur. Si enim levis morbus esset, contemneretur: si morbus contemneretur, medicus

non quæreretur: si medicus non quæreretur, morbus non periret. Ideo vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia, quæ deleuit cuncta peccata quæ inuenit: & ad non peccandum voluntati nostræ conati adiutorium subministrauit, vt ipsa voluntas non in se ipsa, sed in Deo laudaretur. Quid aliud nisi superbiam lege fractam docet, vt gratiæ adiutorium quæreretur, quando in sermone vndecimo dicit: *Quare ergo data est lex, si non potuit viuificare? Lex, inquit, Apostolus, prænaricationis gratia data est, prænaricationis gratia posita est, vt te faceret prænaricatorem. Quare vt me faceret prænaricatorem? quia nouerat Deus superbiam tuam: nouerat, quia dicebas, ó si sit qui doceat! ó si sit qui mihi ostendat! Ecce lex dicit tibi: Non concupisces: Cognouisti legem dicentem: Non concupisces: Surrexit concupiscentia, quam non noueras: inerat enim, sed nesciebatur. Cœpisti conari vincere quod inerat, & apparuit quod latebat, Superbe, per legem factus es prænaricator: agnosce gratiam, & esto laudator.* Quid aliud nisi superbiam lege fractam docet, vt gratiæ adiutorium quæreretur, quando in Sermone 13. propter rei magnitudinem inculcatissimè dicit: *Dicta est causa, quare sit lex data, quia & ipsa in adiutorium data est, sed non sicut gratia: data est enim, sicut iam exposuimus & tenere debetis, & vobis vehementius & diligentius nos commendare debemus: data est, vt inueniret se homo vt non morbus sanaretur, sed vt prænaricatione morbo crescente medicus quæreretur.* Quod magis explicat in sequentibus: *Ergo cum de his tractaret Apostolus opposuit sibi: Quid ergo lex? quasi quæ vtilitas legis? Respondet, Prænaricationis gratia posita est. Hoc est quod dicit alibi? Lex subintrauit vt abundaret delictum.* Et ibi quid addidit? *Vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quia leuiore ægritudine contemnebatur adiutorium, medicinæ creuit morbus, & quæsitus est medicus. Quid ergo lex? prænaricationis gratia posita est, vnde humiliaretur ceruix superborum multum sibi tribuentium, & voluntati suæ tantum arrogantium, vt sibi liberum arbitrium posse putarent ad iustitiam sufficere*, hoc est, ad opus iustum operandum quod lex præscribit. Quid aliud nisi superbiam lege fractam docet, vt gratiæ quæreretur auxilium, quando de quinque porticibus disserens plenissimè dicit? *Dicit mihi aliquis, quare ergo data est lex? Ipse exposuit Apostolus Paulus: Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Qui enim ægrotabant, sanos se esse putabant: acceperunt legem, quam implere non poterant, didicerunt in quo morbo essent, & implorauerunt manus medici. Voluerunt sanari, quia cognouerunt se laborare, quod non cognoscerent nisi datam legem implere non possent. Innocens enim homo sibi videbatur, & ex ipsa superbia innocentiæ falsæ insanior fiebat. Ad domandam ergo superbiam, & ad detundendam, data est lex, non ad liberandos ægrotos, sed ad conuincendos superbos. Vtilis ergo erat lex ad prodenda peccata, quia reus homo abundantius factus est ex prænaricatione legis posset edomita superbia implorare auxilium miserantis.* Et mox inferius: *Cum ergo prænaricatio adiuncta sit peccato, ideo abundauit delictum: abundante autem delicto, discit humana superbia eandem subijci & confiteri Deo & dicere: Infirmus sum: dicere etiam illa verba Psalmi, quæ non dicit nisi anima humiliata: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.* Dies me profectò, citra omnem auxesin loquendo, deficeret, si omnibus locis Augustini

Serm. 11. de verb. Apost. cap. 8.

Serm. 5. 13. de verb. apo. cap. 1. & 2.

Cap. 4.

Serm. de quinque portic. in append.

Ibid.

A congerendis operam impenderem, quibus hanc maximi momenti doctrinam, parúmque intellectam tradit. Nam nonnisi vnum hactenus locum ex libris quos ex professo de Dei gratia conscripsit adduxi; qui ex omni parte vndique eandem doctrinam spirant; vt tamen nullà ratione à quoquam dubitetur, quin hoc ipsum quod iam testimoniorum accumulatione declarauimus, ipsissimum illud mysteriosum & altissimè absconditum consilium fuerit, quod in danda Iudæis lege Deus præ oculis habuit, ex vna aut altera Augustini & Prosperi attestatione, operæ pretium est intelligere: *Ergo* inquit Augustinus, *vt iam dicere cœperam, quia* B *hoc est in lege magnum mysterium ideo eam datam, vt crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ, quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit qua peccatum abundaret, & superabundaret gratia. Non crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicinæ. Aliquando enim videtur sibi homo sanus, & ægrotat: & in eo quod ægrotat, & non sentit, medicum non quærit. Augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus & totum sanatur corpus.* Quod paulò ante non minus præclarè dixerat: *Habet aliquid obscurum traditio ipsa legis. Ad hoc enim data est lex, vt conuinceretur languidus & medicum imploraret. Ipsa est via oc-* C *culta Dei.* Quam conuictionem languidi, occultámque viam Dei, clarius mox explanat: *Ergo quia hoc ibi mysterium est, ideo doces datam legem, vt conuincerentur peccatores, & ad gratiam accipiendam medicum inuocarent. Vnde ille conuictus est, quem in se transfigurat Paulus Apostolus, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Per mandatum enim demonstrata illi erat quædam rixa in seipso: vnde dicit: Video aliam legem in membris meis, &c. Cognouit se in miseria, in gemitu, in rixa, in contentione. Ipse secum sibi non concordans, à se dissonans, à se resiliens. Et quid ait, optans pacem, pacem veram, pacem supernam, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis* D *huius? Gratia Dei, &c.* Idem istud occultum Dei consilium, multum miratus est Augustinus quando exponere nitebatur, cur dixisset Psaltes, *Mirabilia testimonia tua.* Cum enim seipsum interrogasset: *Cur ergo lex data est, quæ viuificare non posset, & ex qua nulla esset iustitia?* Respondet sibi; *Nempè mirandum est, nempè stupendum est. Hæc sunt ergo mirabilia testimonia Dei, propter hoc huius anima scrutata est.* Scrutando verò ista mirabilia, tandem ei hoc mysterium Augustino proferente manifestatum est: *Noli superbire, noli de tua quæ nulla est virtute præsumere, & intelliges quare sit à bono Deo, bona lex data, quæ tamen viuificare non posset. Ad hoc enim data est, vt te de ma-* E *gno paruulum faceret, vt te ad faciendum legem vires de tuo non habere monstraret: at sic opis indigus & egenus ad gratiam confugeret & clamaret: Miserere mihi Domine quoniam infirmus sum. Hoc ergo scrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorum Paulus, id est, paruulus ostendit, ideo datam legem quæ viuificare non posset, quia conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ita Domine, ita fac misericors Domine, impera quod non possit impleri, imo impera quod non nisi per tuam gratiam possit impleri; vt cum homines per suas vires id adimplere nequiuerint, omne os obstruatur, & nemo sibi magnus videatur.* Idem mysterium secutus præceptorem suum. S. Prosper exponit: *Omnia quidem opera Dei testimonia*

In Psal. 102.

Ibid.

Ibid.

Augustinus in Ps. 118. conc. 27.

Prosper In Expos.

Psal. 118. litt. Phe. *sunt majestatis & bonitates eius.nihilque eorum est, quod non stupendum sit atque mirandum. Sed multa mirabilia sunt testimonia legis ipsius; quorum vtilitas & iustitia altissimè latet, cum quæritur quare data sit lex, quæ viuificare non posset, & ex qua non iustificaretur omnis caro coram Deo. Mentiò ergo hanc altitudinem scrutatus est, qui intellexit, per legis difficultates id egisse misericordiam Dei, vt qui legem implere non poterant, conuerterentur ad gratiam; & diuinâ ope apprehenderent, quod proprys viribus assequi non valebant.*

CAPVT XII.

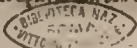
Lex pædagogus ad gratiam per terrorem: est & gratiæ testimonium, & quomodo.

EX hac Augustini & Prosperi vel potiùs Scripturarum sacrarum doctrina sic proposita iam intelligitur, quàm rectè Apostolus legem vocauerit pædagogum quando dixit: *Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo*, *Gal. 3.* seu vt Græcus legit, *in Christum*. Hoc enim duabus ex causis dictum esse, eodem Augustino aperiente intelligimus, sicuti duabus de causis ætati teneræ atque puerili pædagogus adhibetur.

Prima vt lex esset custos eorum, ne nimis procul à Deo ad idola fugerent, quemadmodum paruulo custodiendo custos apponitur. Hoc autem lex fecit quatenus eos legislatoris, hoc est, vnius Dei terrore vindicantis transgressiones legis suæ, in eius agnitione & cultu quamuis carnali contineret: *In Epist. ad Galatas.* *Spiritus sanctus*, inquit Augustinus, *qui hoc per Moysen dicit, verumque prouidit, vt & timore visibilis pœnæ custodirentur qui nondum poterant ex inuisibilium fide viuere: & ipse timorem istum solueret, &c.* Et infra: *Conclusio eorum erat timor vnius Dei.* Et contra Adimantum: *Libro contra Adimant. cap. 16.* *Veteri homini fugienti apposuit quod timeret.* Custodia ista profuit Iudæis quantum dici non potest. Nam inde factum esse tradit Augustinus, quod Christo veniente tam propè ad Deum inuenti sunt, vt tot hominum millia, venditarerum suarum pretia ad pedes Apostolorum repente ponerent, *In Epist. ad Galatas.* quod nullæ gentium Ecclesiæ fecisse memorantur. Sed ista consideratio pædagogi rarius ab Aug. ponderatur.

Altera eáque verissima, & in sancti Doctoris lucubrationibus frequentissima, quod eos qui sub se viuebant Iudæos tanquam paruulos ad agnitionem gratiæ Christi, & consequenter ad fidem Authoris eius manu duceret, & quodammodo cogeret, quatenus defectu virium se id quod iubebatur implere non posse cernebant, ideóque peccata legis cognitione non cæteri, sed magis magísque cumulari. Hoc enim ipso potentissimè suadebatur, vt quia Deum sciebant iniustitiæ & crudelitatis expertam, sufficientes vires rogantibus daturum esse non diffiderent, quibus præcepta tam difficilis legis implerent. Hanc pædagogicæ manu-ductionis rationem explicat libro de natura & gratia: *Lib. de nat. & grat. cap. 12.* *Scripturas vtique nō aduertens non vi Testamēti, vbi dicimus hanc esse intentionem legis arguētis, vt propter illa quæ perperam fiunt, confugiatur ad gratiam Domini miserantis, velut pædagogo concludente eadem fide quæ postea reuelata est, vbi & dimittantur quæ malè fiunt, & eadem gratia iuuante non fiant.* Et lib. de Spir. & litt. *Lib. de Spir. & litt. c. 10.* *An & iniustus vt iustificetur, id est, vt iustus fiat, legitimè lege vti debet, qua tanquam pædagogo perducatur ad gratiam, per quam solam, quod lex iubet possit implere.* A Et accuratissimè libro de gratia Christi: *Lib. de gratia Christi cap. 8.* *Cum ad hoc potiùs valeat legis agnitio, si gratia desit opitulatio, vt fiat mādati præuaricatio. Ac per hoc vsque adeo aliud est lex, aliud est gratia, vt lex non solùm nihil prosit, verumetiam plurimum obsit, nisi adiuuet gratia: & hæc ostendatur legis vtilitas, quoniam quos facit præuaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberādos, & vt cōcupiscentias malas superent adiuuandos. Iubet enim magis quàm iuuat, docet morbum esse, non sanat, imò ab ea potiùs quod non sanatur augetur, vt attentius & sollicitius gratiæ medicina quæratur.*

B Quod etiam expressit libro de Spiritu & littera: *Lib. de Spir. & litt. c. 19.* *Quod ait: Conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, ipsius conclusionis vtilitas dicta est. Nam conclusit ad quos vsus, nisi quemadmodū alibi dicitur, Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ postea reuelata est. Lex ergo data est vt gratia quæreretur: gratia data est vt lex impleretur.* Vnde illud breuissimum quo cuncta complectitur: *Lib. de gratia Christi cap. 9.* *Lex vt mulctam adiuuet, ad hoc adiuuat vt gratia requiratur.* Et istud: *Proinde per legem gratia demonstratur, vt lex per gratiam impleatur.* Sed hanc Pædagogi rationem, quam præcipuè in C danda lege Deus attendit, non haberet lex, si tantummodò iuberet quid homini faciendum sit, eumque de præuaricatione conuinceret, peccata cumularet, & imbecillitatem eius patefaceret, nisi simul supplicium legis transgressoribus intentaret. Carnalis enim animus non magis præuaricationes agnitæ legis, quam peccata contra legem incognitam detestatur, si bona carnalia quibus solis inhiat, etiam legis transgressione se adipisci posse arbitretur. Quapropter vt seriò legis præuaricationem pertimesceret, ad eamque cauendam gratiæ adiutorium à meditatore quæreret, necesse erat, aliud apponi legis transgressioni malum, quod cum D peccator vehementer exhorresceret, & tamen viribus se sentiret suis vitare non posse, ad implorandam gratiam cogeretur. Hoc ergo malum pœna mortis fuit temporalis, æternæque damnationis, si legem præuaricatione violaret. Sic enim lex omnis torquet, retorquetque miserorum animos, dum id auferendum transgressoribus comminatur, quod vehementius diligunt. Hac ergo de causa, plerumque docet Augustinus legem tanquam pædagogum seuerum atque terribilem, infirmos animos ad Christi gratiam agnoscendam inuocandámque terrore supplicij perduxisse, quod conuicta per præuaricationem infirmitate, sine Dei auxilio se effugere non posse sentiebant: *Lib. de nat. & grat. c. 5.* *Hanc itaque iustitiā Dei non in præcepto legis, quo timor incutitur,* E *sed in adiutorio gratiæ Christi, ad quam se ā vtiliter legis velut pædagogi* TIMOR *ducit, constitutam esse qui intelligit, &c.* Et ad Bonifacium: *Libro 4. ad Bonif. c. 15.* *Ad quam Dei gratiam lex de præuaricatione* TERRENDO, *tanquam pædagogus perducit, vt si conferatur homini quod conferre ipsa non potuit.* Et inferius in eodem libro: *Ibid.* *Non ergo legem euacuamus, sed legem statuimus, quæ terrendo ducit ad fidem. Ideo quippe lex iram operatur, vt territis atque conuersis ad iustitiam legis implendam, Dei misericordiam gratia largiatur.* Et libro de perfectione iustitiæ: *Lib de perf. iust. cap. 5.* *Ad hoc enim lex ista præcipit, vt cum in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus: ac sic eum lex terrendo*

ad Christum diligendum pædagogi perducat officio. Et vberiùs multò post explicans illud, quod lex subintrauit, vt abundaret delictum, & superabundaret gratia, *id est*, inquit, *vt acciperet homo* [*Ibid. c. 19.*] *præcepta superbè de suis viribus confidens: in quibus deficiens & factus etiam præuaricator, liberatorem saluatorémque requireret: atque ita eum timor legis humilem factum, tanquam pædagogus ad fidem gratiamque perduceret: Ita multiplicatis infirmitatibus postea accelerauerunt.* Quod breuiter neruoséque complexus est, quamuis nulla facta pædagogi terrorisque mentione, quando aduersus Iulianum dixit: *Lex iram operatur*, hoc est supplicium, *vt ad iram euadendam Dei gratia requiratur.* [*Lib. 2. contra Iul. oper. imperfecti fol. 369.*] Nempe quia hæc iræ seu supplicij comminatione, peccatorem iam de legis præuaricatione, & propria infirmitate conuictum atque confusum, [*Ibid. fol. 437.*] *Adiutorium gratiæ Dei compulit poscere.* Ex quibus omnibus aliisque quæ proferri possent locis apertissimè constat, legem præcipiendo & non adiuuando, & præuaricatori legis supplicium intentando, pædagogi officio, gratiam non dedisse, sed ostendisse à quo, & vnde per fidem peteretur; vt rectissimè iuxta istam Augustini expositionem Apostolus dixerit: *Lex pædagogus noster fuit in Christo.* [*Galat. 3.*]

Hac eàdem consideratione ea quæ plerumque dicitur, *Lex* subinde etiam *Testimonium* appellatur, non tam quod testetur quid Deus iubendo vetandóque fieri, vel non fieri velit; sed iuxta S. Augustinum quo hominibus de præuaricatione conuictis demonstratur esse puniendos, & vt legem impleant pœnámque euadant, auxilium gratiæ postulandum. Non enim est adiutor operantium, sed testis peccantium, simul hoc ipso testimonium reddens implorandæ gratiæ Dei, qua possent iusti esse iustitia non sua, quam viribus suis operantur, sed iustitia Dei, quam scilicet per adiutorium gratiæ tribuit Deus. [*In Ps. 77.*] *Testimonium est*, inquit, *in quantum aliquid probat, Lex autem in quantum iubet, cum sit vna eadémque res, &c. Testimonium legis eis qui lege non legitimè vtuntur, testimonium est quo conuincantur puniendi peccatores, his verò qui ea legitimè vtuntur, testimonium est, quo demonstratur ad quem liberandi confugere debent peccatores. In eius enim gratia est iustitia Dei testimonium habens à lege & Prophetis.* Et ad Bonif. lib. 3. [*Lib. 3. ad Bonifacium c. 4.*] *Lex eo ipso quo in ea nemo iustificatur*, scilicet eius præcepta faciendo, *testimonium perhibet iustitiæ Dei*, quia ipsa non iustificat, cùm iustus ex fide viuat. *Sic ergo cum lex non iustificat, impium de præuaricatione conuictum, mittit ad iustificantem Deum, atque ita iustitiæ Dei perhibet testimonium.*

CAPVT XIII.

Quo pacto lex ad hominis iustificationem & legis impletionem à Deo ordinata est.

EX his quæ diximus, non est iam difficile colligere, quo pacto lex ad salutem hominis procurandam data sit. Nam dici quidem debet, ad asserendam legis iustitiam, hoc est, ad iustificandum data, non tamen immediatè per legem, sed per gratiam. Immediatus verò fructus & scopus legis, fuit, rectissimam regulam agendorum, cauendorúmque tradere, cuius rectitudinis ac pulchritudinis atque honestatis inspectione simul cerneret peruersita-

A tem, distortámque fœditatem suam, idque eo fine, vt cum animositate nondum edomita, ad implendam legem suis viribus sisi prosilirent, multiplicatione præuaricationum de seipsis erubescerent, pœnarúmque impendentium terrore ad inuocandam eam qua carebant, liberationis gratiam ducerentur. Itaque præuaricationum cumulus, quo superbia contereretur non fuit ex intentione vel ordinatione legislatoris Dei, sed ex præuisione dumtaxat: qua factum est, vt cùm istud opportunissimum superbiæ curandæ remedium esse cerneret, vtpote quæ nulla re aptius ac facilius quàm peccatorum numero, & grauitate & fœditate sanetur, B illud mox oblatum arripuerit, eo propemodum pacto, quo ad superbiam etiam electorum suorum eliquandam & edomandam grauissimis peccatis vtitur, non ea procurando, sed præuidendo, & in vsum suum oblata vertendo. Hæc tantummodo differentia est, quod simul hic aliquid positiuum Deus operatus est, quatenus legem tot præuaricationum occasionem tulit. Sed ita Deus multa iam olim circa Pharaonem operatus est bona, quotidiéque operatur, ex quibus homines obdurantur, nulla omninò culpa Dei: cui nihil tribuendum est in huiusmodi, nisi beneficium, homini verò quod eius C bonitate corrumpatur. Itaque propter iustissimas prouidentiæ suæ, imò bonitatis exercendæ causas, legis tam difficilis lationem intermittere noluit, quantumuis præuideret, & superbos implendi gratia per culpam suam destitutos, eam implere non posse, & ipsa difficultate deteriora secutura peccata quibus morbus augeretur. Hoc enim ipsum ad inuocandam medici gratiam, asserendámque iustitiæ implendæ facultatem & facilitatem superbis vtilissimum est, iuxta illud Aug. *Audeo dicere superbis esse vtile cadere in aliquod apertū manifestúmque peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderunt. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando fleuit,* [*In Psal. 58. conc. 2.*] D *quàm sibi placuit, quando præsumpsit.* Vnde & sacer Psalmus dicit: *Imple facies eorū ignominia & quærent nomen tuum Domine.* [*Ibid.*] Et in hoc ipso argumento de quo satagimus profundissimè: *Hoc ipsum ergo superbis est vtile sub peccato actiùs manifestiúsque concludi, ne ad faciendam iustitiam*, hoc est, opus iustum, *de liberi arbitrij quasi proprijs viribus præsumatur.* Qua de causa cum Iudæorum qui Christi Domini ætate viuebant obduratissima superbia, neque legis difficultate, neque peccatorum suorum grauitate sanaretur, ipsam excœcationem secutúmque ex cœcitate deicidiū, omnium facinorum horrendissimum adhibuit, vt fracta illa indomita ceruice tandem aliquando resipiscerent, scelerísque magnitudine com- E puncti, cælestis medici gratiam sibi necessariam esse faterentur: *Quid factum est in istis?* Iudæis interrogat Augustinus: *In peccato suo comprehensi sunt, quia Christum occiderunt, & de ipsa magnitudine peccati, plus humiliati sunt, & maiore humilitate erigi meruerunt.* Et quomodo hoc? *Superbia quippe eos non permittebat perfici. Facinus abstulit superbiam, per eorū confessionem, indulgentia deleuit facinus per Dei miserationem Vidisti quid sit, sensisti quid sit, erraſti, excæcatus es, peccasti & lapsus es, agnouisti infirmitatem tuam, supplica medico, noli tibi sanus videri.* Quem sanandæ superbiæ Iudaicæ modum accuratius explicans in quæstionibus Euangelicis, *quosdam Iudæorum* tradit, *tanto superbiæ tumore periclitatos, vt eis expedierit primo*

non credere; & ad hoc fuisse cæcatos, vt non intelligerent Dominum loquentem per parabolas, quibus non intellectis non in eum crederent, non credentes autem cum cæteris desperatis crucifigerent: atque ita post eius resurrectionem conuerterentur. Audi causam tam exoticæ medicinæ: *Quoniam tanta erat eorum superbia, vt tali humiliatione esset deijcienda.* Ecce quam terribili, quam seuera, quam à carnalium hominum cogitationibus abstrusa methodo Deus vtitur, ad curandas ægritudines illas occultissimas, quibus ne quidem se ægrotos esse arbitrantur. Vt nihil miremur, si ad conterendum illum ingenitum inueteratúmque Iudaicæ gentis fastum, lege in lapidibus tantum scripta vsus est Deus, qua non nisi majores cupiditati stimulos admouendos fœdioráque peccata secutura præuidebat: vt vel sic de sua fœditate erubescerent, imbecillitatem agnoscerent, humiliarentur, ad medicum currerent, gratiamque quærerent, impetratis viribus rectè viuerent. Istæ sunt viæ occultæ cælestis medici, quas nec à methodo medicorum corporalium abhorrere declarat. *Est ergo etiam*, inquit, *ista ratio medicinæ corporalis. Nam & pleráque medicamenta plus affligunt vt sanent, & ipsa collyria quæ ad oculos pertinent, si ea opus est intrinsecus infundi, nisi sensum videndi plus claudant, & perturbent prodesse non possunt.*

Quæst. 14. in Matth.

Quæst. 14 citata.

Ex qua declaratione perspicuum est, quamuis lex præuaricationis gratia posita dicatur, & virtus esse peccati, iram operari, esse ministratio mortis atque damnationis, vltimo tamen eam in salutem hominum collimasse; non vt per gratiam sufficientem impleretur, quemadmodum recentiores æstimant, sed vt eandem gratiam agnoscendam, implorandámque docerentur. Hoc est enim quod Apostolum, Augustino interpretante, clamantem audiuimus: *Conclusit Scriptura omnia sub peccato*, hoc est, Lex in tabulis conscripta omnes sub se peccati & præuaricationis reos conclusit; quo fructu, quo scopo? *Vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus*, hoc est, vt gratia humano generi promissa, precibus ex fide fusis implorata, credentibus donaretur. Nam hoc sibi vult illud solemne præclarúmque Augustini pronunciatum quod toties inculcat: *Quod lex imperat, fides impetrat.* Itemque illud: *Ideo iubet lex, vt admoneat quid faciat fides.* Et illud: *Lex data est, vt gratia quæreretur: quæ data est, vt lex impleretur.*

Epist. 89. De natura & gratia c. 16. Lib. de spir. & litt. c. 19. Ibid. c. 19.

Quæ cùm ita sint, nemo existimet paruam fuisse legis vtilitatem, vel Deo inuidiam cum Manichæis creet, quasi à Deo malo data sit, quod virtus peccati nuncupetur. Multum enim profuit per omnem modum; sed non vt gratia. Non enim inutile aut noxium dici debet assequendæ sanitati, quod ægrotus medicinali quodam dolore cruciatur: Medici quippe scopus est, etiam per ipsas vexationes, apertique vulneris molestias, non ægrotum interimere, sed aliquid in inferiori licet gradu conferre recuperandæ sanitati. Vnde apposite Augustinus, cùm iuxta Apostolum præmisisset: *Lex non est data quæ possit viuificare, sed quæ mortuos quibus viuificandis esset gratia necessaria, non solùm peccati propagatione & dominatione prostratos, verùm etiam ipsius legis additâ præuaricatione conuictos deberet ostendere*, salutis conferendæ intuitu hoc Deum fecisse demonstrans, adjicit: *Non vt periret, quisquis hoc in Dei misericordia etiam tunc intelligeret, sed vt per regnum mortis ad supplicium destinatus, & iam sibi per præuaricationem legis manifestatus Dei quæreret adiutorium.* Non ergo vt hominibus desperatio inijceretur peccata præuaricatione cumulata sunt, & peccator arctissimè sub iniquitate conclusus; sed è contrario, vt spes adipiscendæ sanitatis conciperetur: *Nemo enim est insanabilior eo qui sibi sanus videtur.*

Lib. de pec. orig. cap. 2.

August. in Psalm. 58, conc. 2.

CAPVT XIV.

Lex virtus peccati, & iram operatur, & in singulis hominibus etiam Christianis, & in toto populo Dei, qui instar vnius hominis eruditur in quatuor statibus, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace.

NEc verò aliquis putet effectus istos legis, in solis Iudæis habuisse locum, Christianis verò qui iam sub gratia per Iesu Christi passionem reuelata viuunt, legem præcipientem efficacius aliquod adiutorium ad benè viuendum posse conferre. Docet enim diuersis in locis Augustinus non minùs in Christianis, quandiu multum in sua virtute confidunt, & de impetrandis benè viuendi viribus non multum solliciti sunt, legem subintrasse vt abundaret peccatum, præuaricationem, atque iram operari, virtutémque esse peccati. Nam de Christianis ad Christianos loquebatur quando dicebat: *Scripturas vtrasque non aduertens noui Testamenti, vbi dicimus hanc esse intentionem legis arguentis, vt propter illa quæ perperam fiunt, confugiatur ad gratiã Domini miserantis, velut pædagogo concludente in eadem fide, quæ post eã reuelata est, vbi & remittantur quæ malè fiunt, & eâdem gratiâ iuuante non fiunt.* Audis in Scripturis nõ veteris tantùm, sed etiam noui Testamenti hanc esse legis arguentis intentionem? Et idem vberius de eadem noui Testamenti lege confirmans: *Hæc est fides ad quam præcepta compellũt*, suâ videlicet difficultate, *vt lex imperet & fides impetret.* Et iterum de superbiente Christiano quales Iudæi fuerant, *plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatúsque non surgat: & ideò tantùm audiat vocẽ legis, quò admoneatur implorare gratiam Saluatoris.* De Christianis ad Christianos loquebatur, quando dicebat, vt probaret gratiam Christi aduentu iam datam non esse scientiam legis: *Scientia quippè legis sine gratia Spiritus, operatur in homine omnem concupiscentiam: peccatum enim non cognoui nisi per legem. Occasione autem accepta peccatũ per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* De Christianis ad Christianos loquebatur quãdo dicebat: *Qui autem sic audiunt quod ait lex, Non concupisces, vt hoc quia didicerint sufficere sibi arbitrentur nec adiutorio gratiæ Dei ad faciendum quod iussũ est, dari sibi virtutem credant & petãt, ad hoc eis lex subintrauit, vt abundaret delictum, quod de Iudæis dictum est. Parum enim est quia non implent quod præcepit lex, Non concupisces sed insuper superbiunt, &c.* Et inferius in eadem Epist. *Lex sine gratia* (etiam sub noua lege) *facit abundare delictum, & littera sine Spiritu occidit. Iubet ideò vt facere iussa conati, & nostrâ infirmitate sub lege fatigati adiutorium gratiæ poscere nouerimus.* De Christianis ad Christianos loquebatur quando doctrinam istam tradebat accuratius: *Cum ergo ibi fuerit, iam sciens quid obseruare debeat, nonnunquã multum: sibi tribuendo, & quasi de viribus suis præ-*

Lib. de nat. & grat. cap. 12.

Cap. 16.

Cap. 22.

Lib. de gestis Pelag. c. 7.

Epist. 89.

Ibid.

In Psal. 108.

sumendo, incipit confligere velle bello contra vitia, & propter superbiam superari. Ecce statum hominis iam Christiani, qui audit legem instar Iudæi, sed concupiscentia stimulatus, & pugnare sine gratia conatus, vincitur ac posternitur. Cuius statum graphicè depingens in consequentibus: *Inuenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatũ, & non posse viam propter compedes ambulare. Illuc nunc se sentit difficultate vitiorũ: & tanquam muro impossibilitatis erecto, portisque clausis, quà euadat, vt rectè viuat non inuenit.* (*Ibid.*) Nonne est ipsissimũ illud quod Apostolus dixit: *Conclusit Scriptura omnia sub peccato?* Itaque talis, vt pergit Augustinus, *iam scit quomodo viuere debeat, & positus in via audit, viue benè, secundum quod nosti. Antea enim non noueras, quemadmodum viueres, modo accepisti & nosti. Conatur & non potest, ligatum se sentis.* (*Ibid.*) B Quid ergo in tali lex ista operatur? Audi sequentia inferius: *Et nunc pugna contra concupiscentiam Deo desistẽte ab adiutorio, laborare potes, vincere nõ potes. Et cum fueris pressus cõsuetudine tua praua, humiliabitur cor tuũ in laboribus, vt iam corde humiliato discas clamare, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* (*Ibid.*) Ecce finis solius legis etiam in Christianis humilitas, vt medicus imploretur. Et modum exponens quo, & causam quare humilitas ista & in Christianis generetur, ex abundantia videlicet delictorum quæ ex legis præuaricatione proficiscuntur, & vt gratia requiratur, addit vlterius: *Quod ergo restat nisi quare factum est? Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Lex autem subintrauit vt abundaret delictũ.* (*Ibid.*) Audi probationem etiam in Christiano: *Accepisti verbum, accepisti præceptum, nec desinis facere quod malè faciebas, & accepto præcepto, auges peccata per præuaricationẽ superbiæ. Si te ignorabas, vel disce te, humiliatus clamabis, à necessitate liberaberis.*

Quapropter qui rem istam à fundamentis, & ordinatissimam diuinæ prouidentiæ legem in gubernandis hominibus, non solùm vniuersis, sed etiam singulis, planius intelligere velit, illi attentè considerandum est quod Apostolus dicit; *Non prius id quod spiritale, sed quod animale.* (*1. Cor. 15.*) Nam ex quo humana natura per peccatum à cognitione veritatis, & benè viuendi facilitate in cæcitatis tenebras & concupiscentiæ difficultates lapsa est, quemadmodum per ætates corporis staturasque diuersas, non vno impetu neque saltu, sed pedetentim à pueritia ad senectutem transit, ita quoque anima per ordinatissimos gradus à veritatis ignorantia rectèque operandi difficultate, ad virtutis amissæ plenitudinem reuocatur. Hinc fit vt quatuor distinctos status, iuxta consuetam prouidentiæ medicinalis methodum plerumque percurrat, quam non nisi insolita quadam beneuolentia redemptoris nonnullæ magnæ animæ prætergressæ sunt quæ non gradatim, sed subitò ad perfectam virtutem in qualibet ætate translatæ sunt. Primus igitur status hominum singulorum, qui ad sapientiæ sortem pertinent, est ante legem, quando in magna legis ignorantia, adeóque benè viuendi cæcitate versantur: in quo statu anima sub carnalibus cupiditatibus iacet, sine victoria, sine pugna: neque enim hoc agit, vt cum eis velut inimicis dimicet, sed vt eis velut beata perfruatur. Hic status peccatis plenus excipitur à secundo, in quo homo legem cognitionemque veritatis accipit, qua quid agendum cauendumque sit videt, suppliciòque per fidem Dei pro-

A posito ab iniquitate reuocatur. Hic ingentis ægritudinis suæ nescius, quia inexpertus ideóque propriarum virium fiducia plenus, vincere conatur hostiles illas, quas iam agnoscere cœpit, rerum terrenarum cupiditates: sed gratiæ necessitate nondum agnita pugnando superatur additàque peccatis ignorantiæ præuaricatione, multo arctius vinculis cupiditatum suarum stringitur, & peccatorum pondere opprimitur: donec contrita virium suarum confidentia, fastus ille detumescat, qui in oppugnandis, vincendisque libidinibus seipso nitebatur; vt ita sit illi difficultas implendæ legis velut Pædagogus ad agnoscendam diuinæ gratiæ necessitatem, & B ad eam suppliciter implorandam manuductio. Tunc ergò transfertur ad statum tertium, in quo sub adiutorio gratiæ similiter viuit, viriliter cum concupiscentijs pugnans & superans. Quibus debellatis sequitur quartus status, victoriarum omnium finis, pax exuperans omnem sensum in æterna vita Sanctorum. Duo isti primi status sunt ante gratiam, duo postremi in gratia. Primus omnium dicitur ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia, quartus in pace: quamuis vocari etiam possent, primus ignorantiæ, secundus scientiæ, tertius gratiæ, quartus pacis. In primo nec pugna libidinum est, nec vi- C ctoria, in secundo pugna sine victoria, in tertio pugna cum victoria; in quarto finis pugnæ victoriæque plena requies. Primus, tertius, & quartus non sunt huius loci, sed solus secundus, in quo hominem sine gratia, solâ legis instructione fultum cum concupiscentijs pugnam inire diximus, ideóque non modo superari, sed affligi vehementius & arctioribus concupiscentiarum vinculis alligari, vt discat fractâ superbiâ de viribus suis conceptâ, sibi non tantùm Doctorem, sed etiam adiutorem, hoc est, gratiam Christi esse necessariam. Statuum istorum distinctio apud Augustinum valdè celebrata est, de quibus superius multa diximus. Vbi varijs eius (*Lib. de statu natura lapsa lib. 3. c. 6.*) D testimonijs statuum istorum omnium differentiam, præcipuè secundi proprietates declarauimus; quod videlicet in illo statu *sub lege hominem non adiuuet fides*, vel *spiritus Dei*, sed suis viribus cum concupiscentijs quæ per prohibitionem magis accenduntur, pugnans vincitur, grauiúsque prosternitur, donec hominem Deus præuaricationum cumulo eo perducat, vt ipse adiuuare credatur, hoc est, vt gratiam agnoscat necessariam esse sibi, postulétque per fidem ab eo qui spirat vbi & quando voluerit. Vndè & status iste ab Augustino vocatur *ante gratiam*. (*Lib. 83. qq. quæst. 66. & in Enchyr. c. 118.*)

Iam igitur quisquis miratur, cur Deus vniuerso populo Iudaico legem dederit, quæ gratiæ adiutorio deficiente (paucis exceptis, qui E sub fide gratiæ etiam tum viuebant) nihil in eo operaretur, nisi vt crescentibus per prohibitionem scientiámque legis cupiditatibus, peccatis præcedentibus præuaricationis accessu, cumulus adderetur, illi considerandum est diuinam prouidentiam omnia pulchrè moderantem, ita diuersam generationũ seriem ab Adam condito, vsque ad finem sæculi administrare, quemadmodum vnius hominis ætas à pueritia ad senectutem vsque diuersis temporum, profectuúmque gradibus terminatur. Nam quia omne pulchrum est à summa pulchritudine quæ est Deus, temporalis autem pulchritudo, rebus decedentibus succedentibusque peragitur, hinc fit vt habeat decorem suum in singulis quibúsque

hominibus,

hominibus, singula quæque ætas ab infantia vsque ad senectutem, habeat etiam exercitia quibus ad sapientiam eruditur, ipsaq; minoris maiorisque perfectionis gradatione ornatú suum. Sicut ergo abusus est, qui iuuenilem tantùm ætatem, tanquam cæteris pulchriorem vellet esse in homine temporibus subdito, vtpote qui inuideret cæteris pulchritudinibus, quæ cæteris ætatibus suas vices atque ordinem gerũt, sic absurdus est, qui in ipso vniuerso genere humano vel certè in ipso vniuerso populo Dei vnam tantùm ætatem *sub gratia*, tanquam omnium vegetissimam desiderat. Nam & ipsum humanum genus, tanquam vnus homo suas ætates agit. Quod igitur de ætatibus manifestum, hoc similiter de virtutum exercitatione cogitandum est. Non enim minoris absurditatis est, eadem virtutis & eruditionis exercitia pueris ac tyronibus, quæ viris eruditione virtuteque perfectis imponere, atque vnam ætatem ac vires in omnibus postulare. Vnde Augustinus: *Quod in vno homine rectè educato, ordine naturæ, disciplinaq; cõtingit hoc proportione in vniuerso genere humano fieri per diuinam prouidentiam, peragiq; pulcherrimum est.* Quapropter totum genus humanum in quatuor similes status, ordinatissimè Dei prouidentia distributũ est, in quorum singulis illud appositè ad virtutem eru liuit. Primò enim ante legem in profunda veritatis, adeóque propriarum cupiditatum ignorantia versatum est, vt cum postea temporis progressu ad cognitionem veritatis virtutemq; pertigisset, cum gratitudine agnosceret, ex quo profundo Deus liberasset. In hoc statu ab Adæ lapsu vsque ad Moysen fuit. Deinde Deus oculos humani generis dirupta ignorãtiæ cœcitate, per promulgationem legis aperuit, vt ægritudinem suam, exserente se, adeoq; crescente per pugnam cupiditate, disceret, pœnáque territum pugnando succumberet, vt præter doctrinã adiutorio gratiæ & Mediatoris sibi opus esse sentiret, cui pia fide atque humilitate subderetur. In hoc statu à Moyse ad aduentum vsque Christi eru liti sunt, per quem tertius status, gratiæ videlicet hactenus typorum omnis generis obscuritate velatus, palàm prædicatus est, & etiamnũm prædicatur, & ad finem vsque sæculi prædicabitur. Quo finito, sequetur status quartus æterna generis humani requies in perfectione virtutum fœlicissima. Quas diuersas temporum ac profectuũ ætates, præclarè explicat August. in Enchiridio, primò in singulis hominibus. *Harum*, inquit, *quatuor differentiarũ, prima est ante legem, secunda sub lege*, postquam illa subintrauit vt abundaret peccatũ, *tertia sub gratia, quarta in pace plena atque perfecta.* Deindè in vniuerso populo Dei, qui velut vnus homo toto sæculi decursu instituitur: *Sic est*, inquit, *& Dei populus ordinatus per temporũ internalla, sicut Deo placuit, qui in mensura, numero, & pondere cuncta disponit. Nam fuit primitus ante legem, secundò sub lege quæ per Moysen data est; deindè sub gratia, quæ reuelata est per primũ Mediatoris aduentũ*, quartò in pace plena atque perfecta, prout ex ea quæ pro singulis hominibus data fuerat, explanatione supponit.

Lib. 83. qq. quæst. 49.

Enchir. cap. 118.

Hæc igitur quatuor quasi ætatum humani generis differentia, ad intelligendam institutionis humanæ ac diuinæ gratiæ œconomiam perquã necessaria est: cuius ignoratione vel minùs attentã consideratione forsan contigit, quod non pauci omnia confundendo in intolerabiles absurditates lapsi sunt, dum gratiã Dei non solùm

A secundo statui, quo sub lege siue quisq; singularis homo, siue Dei populus viuit; sed etiam primo statui *ante legem*, adeóque Turcis, Iudæis, Ethnicis, Paganisque largiuntur, etiamsi gratiam ac datorem eius Christum, nec nomine tenus, vel per somnium inaudiuerint. Qua inordinata confusaq; gratiarum profusione prærogatiuas tempori nouæ legis auferunt, Christianisque tollunt gratitudinem, qua aduentui & prædicationi Saluatoris obstricti sunt. Sed aliàs de his dabitur cõmodior differendi locus.

CAPVT XV.

B *Quæ fuerit radix talis œconomiæ populi Dei, quantùm ad legem & gratiam.*

QVod si fortasse quæras vndè oriatur iste huiusmodi, siue in singulis hominibus, siue in toto Dei populo temporum distributio atq; institutionis ordo: Respõdere possem cũ Augustino, qui dicit: *Hæc temporis distributio refertur in altitudinem diuitiarũ sapientiæ & scientiæ Dei, de qua dictum est, Quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Solus enim ille nouit occultas dispositiones animorũ, & arcana momẽta temporum, quibus vnicuique idonea est afferenda medicina. Ipse nouit quã populi ætate, fastus eius legis terrore frãgendus sit, quã per gratiam infirmitas subleuanda. Verumtamen consilij sui profunditatem non tam altè demersam esse Deus voluit, quin S. August. C aliqua eius propalandi generalia argumenta subluxerint. Populus enim ille vetus totus carnalis erat, totúsque visibilibus rebus diligendis immersus, vt nihil supra hosce sensus externos, siue in hac, siue in altera vita quærendum intelligeret. Propter quam puerilium animorum imbecillitatem, sicut rerum spiritualium incapaces erant, ita ad quoscumque colendos Deos proni, quorum quasi satellitio se terrenorum bonorum cupiditates implere posse sperarent. D Itaque talibus hominibus quid erat conuenientius, quàm vt si nondum essent idonei qui legem spiritalem, propter carnalitatem ac superbiam, ipsius iustitiæ delectatione seruaret, saltem bonorum temporalium, quæ diligebat promissione, pœnarúmque quas horrebat formidine ab idolis arcerentur: vt ita disceret, in visibilibus rebus vnum amare Deum, donec adueniret disposita temporum plenitudo, quã iam gratia temporalibus contemnendis necessaria donaretur. Qua de re multis in locis Augustinus profundè disserit: *Notum esse iam debet*, inquit contra Adimantinum, *carnali adhuc populo congruenter carnalia & temporalia præmia fuisse promissa, sed tamen ab vno Deo cuius est creatura omnis & superior & inferior.* Itaque vt addit: *Dicimus ita esse ista munera Dei; vt tamen sint infirma, & in comparatione salutaris confessionis non solùm amittenda, sed vltrò etiam proijcienda: carnalibus tamen hæc amantibus, & nondùm capientibus promissa cœlestia, ne ab idolis & dæmonibus ista peterent vtiliter à Domino Deo esse pollicita.* Et in libris contra Faustum: *Eam rerum dispensationem ac distributionem temporum ordo poscebat vt priùs appareret etiam ipsa bona terrena, quibus & humana regna, & ex hostibus victoriæ deputantur, propter quæ maximè ciuitas impiorum diffusa per mundum supplicare idolis & dæmonibus solet, non nisi ad vnius veri Dei potestatem atque arbitriũ pertinere,*

Epist. 95.

Lib. contra Adimant. cap. 18.

E

Ibid.

Lib. 22 contra Faust. cap. 76.

A *Vnde & vetus Testamentũ secretum regni cælorum tẽpore opportuno aperiendum promissionibus terrenis operuit, & quodãmodo vmbrosius opacauit. Vbi autẽ venit plenitudo temporis, vt nouum Testamentũ reuelaretur, quod figuris veteris velabatur, euidenti testificatione iam demonstrandum erat, esse aliam vitã pro qua debet hæc vita cõtemni aliud regnum pro quo oportet omnium terrenorũ regnorum aduersitatem patientissimè sustinere.* Nimirũ hoc duabus istis humani generis ętatibus, duobusq; testamẽtis Deus docere voluit, *bona temporalia, & à se petenda, & propter se contemnenda*, vt tandem Deus ipse bonũ bonorum omniũ quæreretur. Cuius altissimæ & humanissimæ prouidentiæ, nonnulla vestigia in

Ibid. c. 70.

B rebus infimis cernimus. Nam ex illius radijs humanã prouidentiam illustrantibus proficiscitur, vt quemadmodũ alibi Aug. dicit: *Benigna & paterna indulgentia hæc donet tẽporalia paruulis, quæ non vult remanere in filijs suis iam grandiusculis iam proficientibus. Donat ergo pueris nuces quibus seruat hæreditatem. Ludentibus & de quibusdã ludicrès se oblectãtibus cedit paterna pietas, vt deficiat ætatis infirmitas.* Hoc ergo quod in vno filiolo homo pater facit, hoc in toto populo Dei Deus pater fecit. Ludicra concessit pueris, vt posteà tẽporibus opportunis palã hęreditas æterna eis appetẽtia panderetur. Sic enim hanc ipsam comparationem applicat huic proposito Aug. *Quare ipsa* (terrena) *prima promitti oportebat? quia non primo quod spiritale est, sed quod animale. Primus homo de terra terrenus, secũdus homo de cælo cælestis, &c. Sed tandiu primus homo terrenus es, quamdiu terrena sapis. Nunquid quoniã puero dantur quædam puerilia ludicra, quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescenti non excutiuntur è manibus, vt aliquid iam vtilius tractet quod grandem decet? Verumtamen vt ipse dedisti filio tuo, & nuces paruulo, & codicem grandi. Non ergo quia illa quasi ludicra puerorũ Deus per nouum Testamentum excussit de manibus filiorum, vt aliquid vtilius daret grãdescẽtibus, propterea priora illa ipse non dedisse putãdus est, ipse vtrumque dedit.* Etenim hoc postulat ordo disciplinæ naturalis, vt paulatim à paruis exordijs ad perfectiora ducamur: quę si quis tyronibus in ipso institutionis limine proposuerit, prætérquam quod oleum & operam perditurus est, insuper hoc obtinebit, vt animus discipulorũ ipsa rerũ difficultate repercussus, auersionem ac desperationem induat insanabilem. Quantò rectius igitur temporalibus terrenisq; præmijs Iudæos Deus tanquam paruulos ad se attraxit, non vt in illis maneretur, sed partim vt illis quasi blanditijs patris deliniti ipsum qualitercunque colere consuescerent, & paulatim discerẽt meliora sperare, partim ne illa minora bona quæ dilectioni suæ substrahi viderit, ab alijs siue Dijs, siue dæmonibus quærerẽt. Rectè igitur Aug. *Sicut vnius hominis ita humani generis, quod ad Dei populũ pertinet, recta eruditio per quosdam articulos temporum tanquam ętatum profecit accessibus, vt à temporalibus ad æterna capienda, & à visibilibus ad inuisibilia surgeretur; ita sanè vt etiam illo tempore quo visibilia promittebãtur diuinitus præmia, vnus tamen colendus cõmendaretur Deus, ne mens humana vel pro ipsis terrenis vitæ transitoriæ beneficijs, cuiquam nisi vero animæ Creatori ac Domino subderetur.* Optimè igitur populus Dei adhuc terrenis desiderijs infirmus, ea ipsa, quæ temporaliter exoptat bona infima atq; terrena vitæ transitoriæ necessaria, & præ sempiternæ vitæ beneficijs contemnenda, non tamen nisi ab vno & vero Deo expectare cõsuescit: vt ab illius cultu etiã in istorum desiderio non recedat; ad quem tandem maturior factus contemptu eorum, & ab eis auersione perueniat. Quod si ille cultus Dei ex temporalium bonorum desiderio profectus, totus terrenus est atq; carnalis, ex quo impossibile sit legem Dei & præcepta nisi carnaliter obseruare, & cõsequenter necesse est, non seruare, tolerat hoc incõmodum paterna benignitas, vt à talibus hoc saltem obtineatur inchoationis exordiũ, quod obtineri potest, si id quod iustitia legis postulat, obtineri non potest: atque ita ad veram præceptorum obseruationem quoquo modo iã sternatur.

Serm. 111. de diuers. cap. 1.

In Psal. 73.

Libro 10 de Ciuit. c. 14.

Hac igitur carnalium animorum sola terrena bona diligentium in capacitate perpensa, quid rectius opportuniusq; fieri poterat, quàm vt populo talium rerum dilectione cæcato, ideóque infirmitatem suam ignoranti, facileque quidlibet se facturum superbè præsumenti, vt illis bonis potiretur, lex daretur spiritalis, vt si nondùm possent eam ex illa temporalium dilectione seruare, quæ sine iustitiæ dilectione seruari non potest, saltem hoc se non posse, ipsa legis pręuaricatione cognoscerent? Nam præterquam quod ita sub virga in vnius Dei cultu continebatur, etiam fastus eius nonnihil præmebatur, vt adueniente tandem saluatore sibi de infirmitate conuicto, gratiam eius necessariam esse fateretur. C Iuxta illud Augustini: *Oportebat vt in Testamento veteri lex imponeretur superbis, & de sua voluntatis virtute fidentibus, quæ non daret iustitiam sed iuberet ac sic morte præuaricationis implicati, ad gratiam confugerent, non iubentem tantummodò sed iuuantem, quæ nouo Testamento reuelata est.*

Lib. 2. contra Aduers. legis & Prophet, cap. 7.

Nec hic aliquis imperitè dixerit: Cur ergo lex ista tam paucis Iudęis profuit? Profuit enim plurimis in ipso Saluatoris aduentu, quo repente omnia bona ad pedes Apostolorũ abjecisse, nullasq; gentium Ecclesias inuitatas ex Augustino demonstrauimus: qui rectissimè monet, non esse cõsiderandam Iudæorum infidelium moltitudinem, quia semper boni malorum numero superantur: D *Nec turba*, inquit, *infidelium consideranda sunt. Omnis enim area multis partibus ampliorem habet paleam quàm frumentum.* Nam quantumuis pauci Christo crederent, propter istos tamen vt ibidem obseruat, dixit Apostolus: *Nunquid repulit Deus plebem suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex semine Abrahãm, de tribu Beniamin: Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit.* In illis ergo quos credituros præsciuit, illa conclusio sub peccatum, superbiam fregit, eósque cùm gentes essent longè de proximo inueniri fecit.

In Epist. ad Galat.

Rom. 11.

Hanc igitur diuersæ prouidentiæ rationem qua quondam lex bonaq; terrena postea populo E gratia Dei bonáque spiritalia dispensata sunt, quisquis intellexerit, ille facillè intelliget, cur idem in singulis hominibus etiam Christianis, quadam proportione plerumq; seruetur. Nam & illi postquam ad agnitionem veritatis ab ignorantia & errore conuersi sunt, temporalium adhuc rerum concupiscentijs pleni ægerrimè sibi persuaderi sinunt, tantam esse virium suarum imbecillitatem, ad illicitas illas cupiditates, quas iam quasi de somno experrecti sciunt, & ex instructione legis vehementer se improbare sentiunt, frenandas atque superandas. Vnde de ærugine occultè fructibus nocente loquens Augustinus: *Quod malum æruginis, cui vitiorum aptius comparatur, nisi quod difficillimè apparet, sicuti est multum de*

In Psal. 77.

se fidere. Aura est enim noxia, quæ hoc in fructibus latenter operatur, sicut in moribus occulta superbia. Hinc itaq; de suis viribus lethaliter confidentes, confligendo superantur & cadunt; iterum iterúmque conati relabuntur, donec ipsa pugnandi præuaricandique experientia eruditi, Deo

Rom. 7. miserante cum Apostolo clament: *Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Potuisse hoc eis Deus beneficiũ, fateor, sine tanta difficultate, sine lapsibus, sine præuaricatione toties

Rom. 11. iterata, gratiam loco legis dando, conferre: *Sed quis cognouit sensum Domini? Aut quis consiliarius*

Lib. de natura & gratia c. 27. *eius fuit?* Nouit ipse quæ cuique tempori, homini & ætati sit apta medicina. *Agit*, vt medicus, *iudicio suo, nec ordinem sanandi accipit ab ægroto.* Ipsi visum est, tumores animorũ dolore comprimendos esse;

Serm. 3. de verbis Apost. cap. 8. *Venenum esse quod non curatur nisi veneno*: vt sic principalis illa virtus humilitas, accipiendæ gratiæ ad benè viuendum capitaliter necessariæ pugnis, ruinis, præuaricationibus, expertáque per vires suas superandarũ libidinum impossibilitate, profundissimè cordibus infigatur, & illa propriæ infirmitatis experientia memoriæ commendetur, ne vnquam quantumcumque proficientes amplius dicant:

Deuter. 32. *Ecce manus nostra excelsa & non Dominus fecit hæc omnia.* Quod esse altissimum & beneficientissimũ prouidentię medicinalis consilium illi soli non intelligunt, qui diuinæ seueritatis, imperiti, nihil nisi gratias, blãditias, suauitates in Deo cogitant. Quasi verò non optimi medici sit vulnerum putredinem, quæ medendi suauitate in interitum serperet, etiam vrendi secandique austeritate sanare.

CAPVT XVI.

Eadem vis cuiuscumque doctrinæ, reuelationis, scientiæ, sapientiæ, quæ legis, ad liberandam voluntatem. Opus indè proficiscens est opus naturæ, non gratiæ.

EX his quæ de natura legis veteris generaliter ac de eius effectibus disseruimus, facilè perspicuum esse potest, quid de quacumq; gratia intellectus existimandum sit, siue illa promissio, siue illuminatio, siue gloriæ præmiorumq; pollicitatio, siue sapientiæ reuelatio, siue exhortatio, siue suasio, siue Christi aut alterius exemplum nominetur, quibus nominibus Pelagiani gratiam, quam post naturam attulere, decorabant. Nam per huiusmodi gratias nihil aliud quàm sciẽtia præbetur intellectui qua cognoscat quid agendum cauendúmq; sit, hoc est, faciendum esse bonum & declinandum à malo, vel vt quamplurimum ista præstent, tantúmodo ostendant, quàm sit magnum, quàm vtile, quàm necessariũ, quantæ gloriæ pœnæq; meritorium, quod declinemus à malo, bonúmque faciamus. His enim stimulis supra simplicem veritatis demonstrationẽ, videntur suasio & exhortatio succendere voluntatem, vtpote quæ magis consilij quàm nudæ doctrinæ rationem habẽt. Sed quidquid illud tandem sit, tantummodo intellectum instruunt nec aliam gratiam cõplectuntur, quàm illam Pelagianam legis atq; doctrinæ, iuxta illam pręclaram August. sententiam, qua cum Pelagius Deum dixisset operari in nobis velle quod bonum est, quatenus nos *futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione succendit, reuelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitat voluntatem suadetque omne quod bonum est*,

Lib. de grat. Christ. c. 10.

A omnes huiusmodi verę gratiæ interpolationes iugulauit: *Quid manifestius nihil aliud eum dicere gratiam qua Deus in nobis operatur velle quod bonum est, quàm legem atque doctrinam?* Et rationem addit valde perspicuam: *In lege namque & doctrinâ sanctarum Scripturarum, futuræ gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo: ad doctrinam pertinet etiã quod sapientia reuelatur, ad doctrinam pertinet cum suadetur quod bonum est. Et si inter docere & suadere, vel potiùs exhortari distare aliquid videtur, etiã hoc tamen doctrinæ generalitate cõcluditur, quæ quibuscumque sermonibus vel litteris continetur. Nã & sanctæ Scripturæ docent & exhortantur, & potest* Ibid.

B *esse in docendo & exhortãdo etiam hominis operatio.*

Et sanè si quæ prærogatiua suasioni vel exhortationi præ simplici doctrina tribuenda esset, vt efficacius putarentur hominis ad bonum permouere voluntatem, ideóq; magis gratia existimanda, quàm doctrina litteris vel sermonibus prompta, profectò illa maximè præceptis, ac legibus deberet adscribi. Lex enim præsertim prẽmiorũ pollicitatione, pœnarúmq; cõminatione armata longè efficacius ad operandũ incitat, quàm hortatio, suasio vel consilium. Hæc enim simpliciter actionẽ ab hominis libertate petunt, illa iubent. Iussio verò multò vehemẽtior est ad propellendum quàm petitio. Et tamen certissimum est, le-

C gem, consilium, ac præceptum sub gratia doctrinę à Pelagianis prędicatę esse comprehensa. Nam hâc de causa tantopere legis inutilitatem & inefficaciam ad voluntatis liberationem Augustinus in omnibus suis scriptis inculcat. Proinde siue suasio, siue exhortatio, siue promissio, siue exemplum, siue sapientię reuelatio nominetur, nihil aliud continet nisi gratiam Pelagianam, hoc est, legem atque doctrinam, eosdemque effectus parit, quos iam de lege declarauimus. Si enim desit alia gratia volũtatis ac spiritus Dei adiuuans spiritum hominis, per talem gratiam perinde omninò, quemadmodum de lege dixit Augustinus, non sanatio sed cognitio fit peccati,

D reuiuiscit, eminet, apparet peccatum, non inseritur nec exstirpatur, sed demonstratur concupiscentia. Prodit ista gratia, non tollit morbos, sciri facit peccatum potiùs quam caueri, iubet, non dat iustitiam; ostendit non aufert ęgritudines. Ex quo necesse est consequenter fieri, vt non adiuuante aliter Deo, faciat abũdare peccatum. Qui enim ante vel ignorando peccabat, vel certè nesciendo quàm magnum quámque noxiũ peccatum esset, quantarúmque pœnarũ seminarium post consilium, suasionem, hortationem, sapientię reuelationem, sciens prudensque peccat, omni ignorantię excusatione sublata. Quorum omnium perspicua ratio est, quia huiusmodi gratia

E quocumq; nomine appelletur, solũ intellectum non affectum afficit; dat scire, non velle, multò minus facere, quia significat faciendum, non facit. Itaque ne quidem tangit ipsam radicem ęgritudinis, hoc est, cõcupiscentiam quę voluntati dominatur, tantùm abest vt clàm vel sanando tollat, vel mitigando stimulos eius frangat; vt sane talis gratię fructus non sit alius, quàm vt hominem sibi ipsi velut speculũ ostendat, quo clarius, quam solâ lege videat, in quibus morbis iaceat, quibus vinculis compeditus sit, atque ita confusus animaduertat, *non tantum Doctorem sibi esse necessarium, sed etiam adiutorem Deum, à quo eius itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opem diuinæ gratiæ sanetur.* Lib. de Spir. & litt. c. 6.

Iuuat ergo & ista gratia,vt ægrotus medicũ,hoc est,veram volendi operandique gratiam quærat, qua fiat vt velit,& faciat quod volendum faciendúmque consilio,hortatu,suasione,sapientiæ reuelatione percepit.Quod nisi alia veráque gratia iuuante fecerit,scientiâ suâ cõuincetur esse præuaricationis reus;nec ad aliud ei proderit ista cognitio,nisi vt superbia deprimatur, qua suas sibi vires ad operandũ iustitiam sibi sufficere putat.

Nam si quis benè aduertat, tota illa gratia legis atque doctrinæ,prout omnes iam supra commemoratas doctrinæ differentias complectitur, non est ipsa quæ iustitiam præceptam facit, sed vires hominis peccato vitiati naturales.Vt proindè qui gratiam talem legis aut doctrinæ afferunt, re ipsa nihil aliud prædicent quàm per naturam esse iustitiam, quam iam didicit esse faciendam Cognitio quippè qua quis nouit quid faciendum cauendúmq; sit,non minùs esse potest in eo qui resistit,quàm qui obtemperat suæ scientiæ & conscientiæ. Vndè enim alioquin dicerentur aliqui esse *rebelles lumini*? Vndè diceret Apostolus: *Scienti bonum & non facienti peccatū est illi*? Vndè ex audientibus idem consilium,suasionem, hortationem, ex percipientibus eandem sapientiam,vnus eam sequeretur,alter sperneret? Indè sine dubio quòd alter viribus naturalibus eam arriperet,alter prætermitteret. Natura est ergo quæ seipsam rerum agendarum cognitione imbuta liberaret;perindè atq; fieret,si nulla doctrinæ aut legis additione,sola natura voluntatis in bonum opus erumperet.Nam etiam tùm non faceret hoc sine agendi boni maliq; cauendi cognitione, quam ex naturali ac visceribus inscripta lege didicisset.Hinc est ergo quod Aug.opera ex legis instructione suscepta frequenter in solam naturam referat:vtpote quæ pro suo arbitrio sola faciat,quod faciendum lex præscripserit,perinde ac soli seruo ascribi debet,qui opus facit; quod eius Dominus consulit, hortatur, suadet, aut iubet Hoc enim significat Aug. cùm toties dicit,homines accepta iam lege *suam iustitiam cõstituere* dùm putant, *quod per eorum non adiutum diuinitus arbitrium lex possit impleri.* Hoc significat cùm in Epist. ad Asellicum dicit eos per litteram occidi, *qui cùm sint carnales, putant suis viribus legem spiritalem se posse complere.* Hoc significat cùm in sermone quodam de Iudæis in lege gloriantibus dicit: *Non tenentes Deum nisi in præceptis & suis viribus se implere posse præcepta adiutorium deuitarunt.* Hoc significat quando illũ post acceptã etiam legis cognitionem firmare carnem brachij sui dicit,qui *potentiã fragilem atq; inualidam,id est humanã sibi sufficere ad bene operandũ putat, nec adiutorium sperat à Domino* præter legem quam accepit. Hoc denique ipsi Pelagiani legis doctrinæq; præcones, quando ex Apostolo legis iustitiã deprimente premebãtur,apertè falsi sũt. Dicebant enim,vt Aug. refert,hominem per legem instrui, *quid euitare & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter insitum viam demonstratam ingrediens,continenter & iustè & piè viuat.* Et paulò inferius arctati replicant: *Meritò dixisse Apostolum,quia ex lege nemo iustificatur:ostendit enim tantummodò lex quid faciendum quidue cauendum sit, vt quod illa ostenderit, voluntas impleat, ac sic homo iustificetur, non per legis imperium, sed per liberum arbitrium.* Quo fit vt rectissimè talem legis operationem, seu vt ipse loquitur, talem iustitiam vocare soleat *Imperatam non datam*; nempè quia accepto imperio,ex nobis ipsis pro-

Iob. 24.

Lib. 3 ad Bonif. c. 2.

Epist. 200. ad Asellicum.

Serm. in illud Qui gloriatur in Domino glorietur, in Append.

Lib. de gratia & lib. arb. cap. 4.

Lib. de Spir. & litt. c. 2.

Ibid. cap. 9.

Lib. de gratia christi. c. 13.

A ficiscitur. Quam ob causam eam sexcentis locis Apostolica phrasi vocat *Iustitiam nostram non Dei*: quia eam nobis non dedit Deus, quantumuis agendi scientiam reuelauerit,sed nos naturalis arbitrij nostri viribus expressimus.

Quæ si vera sunt,sicut sunt verissima,nullo pacto dubitare sinimur, quin illa legis operatio, quam non dico consilijs, suasionibus, hortationibus, sed etiam sapientiæ reuelationibus quantumcumq; sublimibus siue externis,siue internis didicerimus, si non alia profundior gratia Dei qua voluntas molliatur, accedat,sit operatio nostra non Dei, sit imperata seu manifesta,non data,sit fructus virium naturalium non gratiæDei.

B Cùm ergò vires naturales ita peccati labe prostratæ sint,vt non possint etiam cognitam iam legem sua potestate diuinitus non adiuta facere, manifestum est; legem non esse gratiam qua liberum arbitrium ad faciendum legis iustitiam liberetur;sed accepta cognitione manere voluntatem non minùs peccati seruam, hoc est, sub concupiscentia terrenisque desiderijs captiuam, quàm si nullus eam legis aut sciẽtiæ radius illustrasset. Nec enim vlla potestas est in cælo aut in terra, quæ quantumcumq; scientiæ reuelatione, aut sapientiæ illustratione voluntatem deorsum suis cupiditatibus pronam,in cælum retorquere queat, nisi solus Deus ferre in istud iugum, quo

C per proprias libidines terrenas premitur, alterius amoris inspiratione confringat.Hoc autem non fit *ipsa lege*,seu qualicumque cognitione, *sed gratia*, hoc est, *non imperio sed beneficio, non iubente* vel suadente *littera, sed iuuante Spiritu.* Epist. 200. ad Asellicum.

CAPVT XVII.

Aperitur hallucinatio cuiusdam recentioris,qui cogitationes congruas etiam naturales, illam veram gratiam Christi ad operandum statuit. Quid ab errore Pelagiano discrepet.

D QVOCIRCA satis mirari non possum, quid sibi illi ex recẽtioribus voluerint, qui docuerunt cogitationes quasdam oriundas etiam naturalis de benè agendo, esse veram illam gratiam qua bonum opus legis fieri potest,tentationesque superari;& de qua S.Aug. Patres & Concilia locuti sunt, quãdo nihil operis boni fieri posse sine Christi gratia tradiderunt: Hanc gratiam vocãt *cogitationem congruam*, quia præuidet Deus cum ea hominem opus bonum operaturum, vel tentationi non consensurum, cui cum aliã cogitatione consentiret. Hoc genus gratiæ primum ab Aug. excogitatum volunt,& ab eo indicatum, quando toties nihil boni à nobis fieri posse dicit sine gratia, *quia non possumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis.* Sed

E ista sententia in omnibus suis capitibus enormiter ab August. mente declinat; vt potiùs purum somnium Authoris, quam August. sententia videatur. Nunquam enim August. in omnibus suis operibus cogitationem congruam pro Christi gratia propriè dicta, ad benè operandum necessaria obtrusit:nunquàm cogitationem congruam ad bonum opus dixit esse satis, de quibus aliàs dicendum erit. Nunc tantùm dico grauiter Authores istos hallucinari,quãdo ad istam gratiam stabiliendam illa loca S.Doctoris arripiunt,quibus docet,ideò nihil ex nobis esse posse,quia *non sumus sufficiẽtes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis*:itemque quia vt Amb.dicit: *non esse in potestate*

Vasquez 1. 2. disp. 185. cap. 16. Et in prima part. disp. 91. cap. 11. & 14. & 1. 2. disp. 190. cap. 8.

Vasquez 1. 2. disp. 189. c. 16. n. 135.

cor nostrum & nostras cogitationes, & huiusmodi. Nam in illis non affertur cogitatio bona aut sancta tanquàm gratia, qua benè operemur, sed tanquàm effectus gratiæ: hoc est, docet Scriptura & Patres illis locis, ne quidem habere nos posse bonam cogitationem sine gratia, sicut non possumus habere bonam operationem aut dilectionem Dei sine gratia, quæcumque tandem illa sit. Quod ex eo manifestum est, quia per hoc ostēdere volunt, quousque in actionibus nostris gratiæ latitudo protendat, scilicet ad ipsas vsque cogitationes, non quod ipsæ cogitationes sint illa gratia quam commendare voluerūt. Quod ipsum probant omnia loca quibus opinionem suam fulciunt: vt quod Conc. Arausicanum ex Aug. dicit: *Diuini esse muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus*: vt quod ibidem dicit: *Per naturæ vigorem nos nihil boni cogitare vt expedit posse absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti*: vt quod Conc. Carth. dicit, vtrumque *Dei donum esse, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus*: vt quod Prosper aliquoties dicit, iuxta id quod etiam sæpissimè S. August. præformauerat, definitum ab Africanis Præsulibus fuisse: *Gratiam Dei per Iesum Christum, non solum ad cognoscendam, sed etiam ad faciendam iustitiam per actus singulos adiuuare, ita vt sine illa nihil veræ sanctæque pietatis cogitare, dicere, agere valeamus*: Vt quod Fulgentius dicit: *Per gratiam Christi cogitationis sanctæ amissam recipi facultatem.* Nam his & similibus locis, quæ pro asserenda ista sua opinione afferunt, ipsa suorum verborum expressione & superficie apertissimè clamant, se cogitationem sanctam haud secus atque operationem sanctam, ac dilectionem Dei, referre ad gratiam Dei, ad donum Dei, ad illuminationem & inspirationem Dei, quo iuuante bona cogitamus, & facimus. Sicut igitur nemo nisi imperitè & insulsè, ipsa opera bona quæ facimus, proferre posset ex mente sic loquentium, tanquàm gratiam Dei, cùm significent esse effectus gratiæ Dei; ita nec sanctam cogitationem, vtpote quam pariter tanquàm effectum ascribunt alteri gratiæ Dei. Vndè quod Augustinus omnia bona refert ad sanctam cogitationem, non ideò facit quia illa est vel gratia Dei, vel prima gratia Dei, in quam actus nostri referendi sunt, sed quia est primus effectus gratiæ Dei. Nàm ideò expressè dicunt, opus esse gratia Dei, illuminatione Dei, inspiratione Dei, munere Dei ad rectè cogitandum, sicut ad rectè operandum. Accedit quod ista recta cogitatio, ad quam non sufficimus nobis, quam per Christum Fulgentio authore recuperamus, non est cogitatio aliqua indeliberata quæ præcedat primam bonam voluntatem, sed ipsam simul complectitur voluntatem. Quam ob causam Prosper eam vt distinctam à sermonibus & operibus recenset, quemadmodùm & Augustinus: *Nisi voluntas fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta*: ita vt *cogitare, dicere* & *agere*, vel vt Augustinus, *actio, sermo, cogitatio*, omnia bona quæ Dei gratiam postulant complectantur. Quod fortè alio in loco ex professo ex ipsis fontibus tradituri sumus. Quocirca cogitatio ista bona non est ipsa gratia, sed opus habet gratiâ, Deique inspiratione, qua fiat.

Apud Vasq. loc. citat. & Fran. Suarez lib. de grat. cap. 16. — *Conc. Arausi. can. 9.* — *Can. 7.* — *Conc. Carth. cap. 4.* — *Prosp. ad 8. c. Galler. & can. 10. contra Collat.* — *Fulg. lib. de incarn. & grat. c. 19.* — *Libro 2. ad Bonif. c. 5.* — *Vide lib. 5. de gratia Christi Saluatoris c. 19.*

Deinde quamuis disputationis causa concederetur Patres atque Concilia cogitationem

A sanctam agnoscere pro vera gratia Dei, sicut illuminationes intellectus, seu luminis cælestis infusionem gratiam Dei esse profitentur: nusquàm tamen vel Augustinus vel vllum Concilium Ecclesiæ docet, solas huiusmodi bonas cogitationes, quantumcumque congruas, vel solas illuminationes diuinitus infusas esse gratiam quæ sufficiat vt operemur bonum, vel tentationibus resistamus, nusquàm hoc dicunt, nusquàm scribunt: sed potiùs tanquàm apertum Pelagianæ prauitatis errorem ex professo damnant. Nam cùm Pelagius multò liberaliùs, quàm recentior iste Scriptor, apertissimè concederet:

B *Deum nos futuræ gloriæ magnitudine & pollicitatione succendere, reuelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitare voluntatem, suadere omne quod bonum est*, & ita in nobis operari *velle quod bonum est*, reclamat ei Augustinus, tanquàm adhuc damnatam à Carthaginensi Concilio sententiam propugnaret: *Quid manifestius, nihil aliud eum dicere gratiam qua Deus in nobis operatur velle quod bonum est, quàm legem atque doctrinam?* Quid quòd disertè Pelagius agnoscebat gratiam & reuelationem Dei, qua *cordis oculos aperit, futura demonstrat, diaboli pandit insidias, multiformi & ineffabili nos dono gratiæ cælestis illuminat?* Quid quod ornandum statuebat, *vt nobis intelligentia veritatis; vt doctrina*

C *etiam diuinâ reuelatione aperiretur?* Quid quòd fatebatur *doctrinam nobis etiam sancto spiritu quem accepissemus etiam reuelari*; quid quòd *sensum Domini, qui est in spiritualibus viris, neminem sine Spiritu Dei cognouisse?* Quid quòd *tantam sapientiam donari, vt voluntatis Dei occulta mysteria nosceremus?* Et tamen his & huiusmodi diuinæ gratiæ confessionibus non contentus concludit Augustinus eis fatendum esse, quod *Deus interna atque occulta mirabili ac ineffabili potestate operetur non solum veras reuelationes, sed etiam bonas voluntates.* Quis autem non videt huiusmodi Pelagianas gratiæ confessiones incompatibili-

D ter luculentiores esse, quàm quidquid recentior iste Scriptor excogitauit, dùm pro vera gratia Christi ad bonum opus necessaria, profert *cogitationem aliquam per extrinsecas occasiones & causas naturales* excitatam, quæ sit *congrua* voluntati. Nam huiusmodi reuelationes veritatis ineffabili Dei potestate subministratas tales esse statuebant, quibus homo ad fidem, spem, charitatem, omniúmque virtutum perfectionem adduceretur. Quod iuxta doctrinam Scriptoris istius fieri nullo pacto potest, nisi fuerint congruæ. Nam ipse statuit voluntatem sese flectere non posse ad vllum opus bonum, nisi illi congruat ea qua præueni-

E tur cogitatio, idque ex natura creaturæ rationalis proficisci.

Quod si Scriptori isti, tanta diuinarum reuelationum vbertas, quam Pelagiani celebrabant, minor gratia fortasse videatur quàm cogitatio aliqua honesta ex naturalibus externisque causis excitata, etiam illam ne quid noui se procudisse putet, loco gratiæ Pelagiani primum & Massilienses posteà protulerunt. Pelagianos Prosper in Epistola ad Rufinum dicit hoc tantùm de gratia confessos: *Quid quædam libero arbitrio sit magistra, seque per cohortationes, per legem, per doctrinam, per creaturam, per contemplationem, per miracula, perque terrores extrinsecus indicio eius ostendat, quo vnusquisque secundùm voluntatis suæ motum si quæsierit inueniat*

Lib. de gratia Christi cap. 10. — *Ibid. c. 7.* — *Ibid. c. 41. & epist. 143.* — *Pelag. in cap. 2. 1. ad Corinth.* — *Idem in c. 1. ad Ephes.* — *Lib. de gratia Christi cap. 24.* — *Vasq. 1. 2. disp. 189. cap. 16.* — *1. 2. disp. 189. c. 24. & 21.* — *Prosper in Epist. ad Rufinum.*

&c. Itaque *gratiam esse Legem, Prophetam, Doctorem, cui circa omnes homines commune & generale sit studium, vt qui voluerint credant.* Qua de re & in Apologetico Orosij de arbitrij libertate, Pelagius sic loquens introducitur: *Ordinem suum composita benè natura custodit, ac per hoc Deus elementarijs semel cursibus constitutis, facit indè quæ facit.* Quid enim est creaturæ contemplatio, nisi quædam bona cogitatio quam Deus per creaturam ita constitutam operatur? Quid est gratiam se *per cohortationes, per miracula, per terrores, iudicio hominis ostendere*, nisi per ordinarias, imò extraordinarias causas cogitationes bonas suscitare? Has verò sæpissimè esse congruas & arbitrio contemperatas, indè manifestum est, quod dicerent talibus gratijs præuentum, *vnumquemque secundùm voluntatis suæ motum, inuenire posse si quæsierit.* Quod & semi-Pelagiani apud Prosperum apertius dicebant, quando gratiam in eo statuebant, quod hominem *liberi arbitrij & rationalis gratia Creatoris instituat, vt per discretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad obseruationem mandatorum eius suam possit dirigere voluntatem.* Itaque Authore Prospero, discretio naturalis seu cogitatio naturalis discernendi bonum ac malum qua dirigeretur voluntas in agnoscendo Deo, & obseruandis mandatis eius, Pelagianis erat gratia benè operandi. Hanc autem necesse est eos agnouisse *congruam*, quia fatebantur reipsâ multos tali gratia adiutos benè vixisse, seu illi gratiæ sua voluntate consensisse; quod nihil aliud est, nisi cogitationes huiusmodi fuisse congruas. Imò semi-Pelagiani cursum prædicationis Euangelij per præscientiam conditionatam ita voluntatibus attemperatam fuisse contendebant, vt illis prædicaretur, qui credituri sciebantur. *Dicunt id præscientiæ esse diuinæ*, inquit Hilarius, *vt eo tempore & ibi in illis veritas annuntiaretur, vel annuntietur quando & vbi pranoscebatur esse credenda.* Quid est hoc aliud quàm Deum aptè distribuendo prædicationem iuxta quod eam credendam videt, suscitare cogitationes congruas quibus consentiendo credat? Nam indè est quod alio tempore prædicationem substrahit, quia videt iuxta semi-Pelagianos esse repellandam, hoc est, videt per præscientiam conditionatam tales esse affectus voluntatis vt cogitationes, quas prædicatio suscitabit, non sint futuræ congruæ, quibus assentiendo credat. Qui est ipsissimus modus quo Scriptor ille suam gratiam congruæ cogitationis exponit.

In Apolog. Orosij circa med. f. 645.

Prosper in Epist. ad Augustin.

Hilarius in Epist. ad August.

1. 2. disp. 18. c 16. & 14. & 20.

Sed quid ego de congrua cogitatione naturali, quæ ex creaturarum inspectione nascitur, destruenda satago cum Augustino, nec reuelatio sancti Pauli, qua raptus in tertium cælum ineffabilia diuinæ sapientiæ mysteria contemplatus est ad confessionem Christianæ gratiæ sufficiat? Nam vt Pelagium refelleret, qui ineffabilis gratiæ cælestis illuminationes & reuelationes prædicat: *Quid dicam*, inquit, *de reuelatione sapientiæ? Neque enim facile quisquam sperauerit in hac vita posse peruenire ad magnitudinem reuelationum Apostoli Pauli. Et vtique in eis quid aliud credendum est ei reuelari solere, nisi quod ad sapientiam pertineat?* Et tamen tantùm abest vt illa gratia sit satis Augustino, vt potius Paulo aliam adhuc gratiam ei adhibendam fuisse docet, ne hac ipsa magnitudine reuelationis intumesceret & periret: *Et tamen*, inquit, *dicit Paulus in magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus est mihi* A *stimulus carnis meæ Angelus satanæ qui me colaphizet.* Ex quo quisque satis intelligat, nullam cogitationem quantumcumque congruam, siue naturalem siue supernaturalem, siue à creaturis excitatam exterius, siue ab Angelis, siue ab ipso Deo mentem etiam clarissima inspectione ipsius veritatis illustrante, eo pacto veram esse gratiam illam, quam Ecclesia Christiana commendat. Nam quamcumque tandem cogitationem commendaueris etiamsi esset contemplatio clara veritatis, quemadmodum Augustinus putat Paulum in ista raptûs reuelatione, contemplatum esse essentiam Dei, si non accedat alia caloris & amoris in voluntate inspiratio, nihil B omninò habituri sumus aliud, nisi cognitionem veritatis qua quid agendum sit, cauendúmque discamus, hoc est, nullam omninò gratiam, nisi Pelagianam seu legem atque doctrinam: iuxta illud Augustini quo omnes tergiuersationes amputat: *Dei adiutorium* Pelagius, *multipliciter insinuandum putauit commemorando doctrinam & reuelationem, & oculorum cordis apertionem & demonstrationem futurorum, & apertionem diabolicarum insidiarum, & multiformi & ineffabili dono cælestis gratiæ illuminationem: ad hoc vtique vt diuina præcepta & promissa discamus* Quibus deinde fulmen istud intorquet: HOC EST ERGO GRATIAM DEI PONERE IN LEGE ATQVE DOCTRINA. C Lex in doctrina quocumque nomine appelletur, siue illuminatio, siue reuelatio sapientiæ, siue (quod omnium est minimum, & in omni lege, doctrinâ, hortatione, suasione, illuminatione, sapientiæ reuelatione inuoluitur) COGITATIO, non alia ratione prodest, nisi docendo, hoc est, operationem iustitiæ demonstrando non largiendo, ostendendo, vel (quod est extremum) imperando quid fieri deceat, congruat, debeat, non autem operando. Hoc est enim distinctæ officium gratiæ, quæ voluntatem captiuam liberet, frigidam accendat, ex non volente volentem efficiat & facientem. Est quippè gratia, qua Deus incrementum subministrat occultus; D qua docet eos qui secundùm propositum vocati sunt, *simul donans, quid agant scire, & quod sciunt agere.* Datur enim vt ipsa cordis *duritia auferatur.*

Lib. de grat. Christ. c. 11.

Ibid.

Ibid. c. 7.

Lib. de grat. Christ. c. 13.

Nam quod Scriptor iste nomine cogitationis tanquàm *congruæ* se tegit, non potest istius sententiæ nouitatem à censura grauiori tueri. Nam nec Pelagius vnquàm negauit illas quas asserebat illuminationes Dei, quæ sine cogitationibus esse non poterant, fuisse congruas: quin potiùs hoc ipso, quo per illas voluntatem credere, sperare, diligere, & opus bonum facere posse, crebróque facere statuebat, sentiebat esse congruas. Quis enim eò absurditatis E delabatur, vt cogitationes, Deo illuminante & sapientiam reuelante suscitatas, quibus fit vt eius mandata custodiat, *incongruas* voluntati esse arbitretur? Fuerunt ergo ex Pelagianorum sententia congruentissimæ, & ad eam in opus rapiendum non minùs efficaces, quam iuxta Scriptoris istius opinionem, vlla cogitatio naturalis ex creaturarum occursu excitata esse potest. Sed non aduertit vir bonus, hoc ipsum quo se à Pelagianis differre putat, esse ipsissimam petram scandali, in quam offendendo ceciderunt. Non enim propterea reprehensi sunt Pelagiani, quod legem atque doctrinam, suasiones, hortationes, illuminationes, reuelationes, cogitationes, siue naturali prouidentiâ, siue Deo inspirante susci-

De Prædest. sanct. c. 8.

tatas, tanquàm Dei gratia prædicarunt: Nam & hoc ipsum Augustinus frequenter fecit, *cùm vtrumque sit donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus*: Sed hoc est quod Catholicas aures malè habuit, quod huiusmodi dona scientiæ, *quam fides vera & doctrina sana esse dicit ex Deo*, tàm congrua esse possint voluntati, vt illam ad opus bonum subleuandam rapiendámque sufficiant, absque eo quod longè alterius rationis gratia voluntati conferatur. Hoc tanquàm certissimum errorem proscripserunt, hoc proscribendum esse neminem Catholicum dubitare sana doctrina permittit, vt iam vtcumque declaratum est, & suo loco vberius declarabitur.

Conc. Carth. can. 3.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 19.

Quapropter qui naturam gratiæ à D. Augustino prædicatæ paulò altius quam solo nomine perspectam habent, sciunt nullam cogitationem, siue ex naturalibus quibuscumque causis, siue cælitus ab Angelis, siue ab ipso Deo intus in corde per altissimas reuelationes excitatas, ita attemperari posse voluntati, vt ei ad bonum operandum, imò volendum congruant, nisi cor ipsum alia interiori & potentiori gratia operante mutetur. Cuius ratio est quod congruitas sit relatiua: impossibile est autem vt cogitatio intus Deus verbi gratia diligendus cogitatur, congruat voluntati, quamdiu eam concupiscentiæ pondus à Deo auersam & creaturis incubantem affixámque tenet. Talis enim cogitatio, quamdiu cor tale permanet, erit speculatiua quædam rei agendæ contemplatio, & confestim velut actioni iam iam suscipiendæ importuna respuetur. Quapropter vt fiat congrua, cor ipsum noui amoris inspiratione antè à creaturis auelli debet, quo facto mox ei ista cogitatio prior congruet. Sed hoc omnem omninò cogitationem non solùm naturalem, sed quantumcumque diuinam ac sublimem superat, ne illius solius virtute peragatur, solóque Spiritu sancti concupiscentiæ vincula dirumpente, & cor ipsum seu voluntatem tali beneficio liberante, peragi potest. Hoc quisquis in isto exemplo de Dei dilectione intellexerit, in cæteris operibus bonis nullam difficultatem in intelligendo patietur. Nullum enim omninò est opus bonum, nec esse potest, nisi ipsa legis iustitia diligatur, quàm qui diligit, ille est qui Deum diligit, prout hæc fusissimè in alio tractatu plurimis Augustini testimonijs, diuersisque principijs eius aduersus eundem istum Scriptorem declarata sunt, qui non semel in D. Augustini doctrinâ tàm infeliciter versari solet, vt non tam Aug. explicare, quàm imaginationes suas narrare, & opinionum nouarum fulcra quærere videatur.

Vide libr. 1. de statu puræ natu. c. 5. 6. 7. 8. 9.

CAPVT XVIII.

Vera & fundamentalis ratio, cur nulla doctrina, vel reuelatio, vel cogitatio congrua liberare possit arbitrium: ex termino à quo, & ad quem liberationis petita.

Ex ijs quæ hactenus de legis doctrinæque cuiuslibet natura disquisita sunt, non est difficile veram radicem percipere, cur captiuæ voluntatis liberatio ad benè operandum, majoris molis opus sit quàm vt doctrinæ vel cogitationibus intellectus quibuscumque asscribi

A queat. Huius ergo vera ratio duplex ex prædictis colligi potest, vna ex parte termini quasi *à quo* liberationis istius, altera ex parte termini *ad quem*. Terminus à quo liberationis arbitrij est concupiscentiæ seruitus, cui peccati merito mancipata est. Terminus ad quem est charitas iustitiæ, hoc est Dei, quæ simul est quasi causa formalis qua voluntas est formaliter libera, vt alibi fusius dicturi sumus, quando de libero arbitrio disputabimus. Directè namque seruituti voluntatis sub dominatu imperiosæ cupiditatis opponitur. Itaque liberatio voluntatis fit, per inspirationem noui amoris, videlicet amoris iustitiæ, hoc est amoris Dei; quo animus ab

B amanda creatura auellitur, & quodammodo sursum suspenditur, ne deorsum in antiquam seruitutem, concupiscentia creaturarum titillante relabatur. Tenet enim cælestis amoris delectatio mentem ne libidinibus consentiat. Quod simul atque fit, iam à concupiscentiæ dominatione liberatur. Hanc liberationis naturam sæpè indicat Aug. vt quando contra Fortunatum dicit: *Propter gratiam Dei, quæ liberat nos à lege peccati & mortis*, (hoc est à concupiscentia) *ad iustitiam conuersi liberamur*. Ecce liberatio per conuersionem *ad iustitiam*, supple diuino amore diligendam. Nam hoc paulò superius perspicuè expresserat. *Cùm autem gratia Dei amorem nobis*

Disput. contra: Fortunatum.

C *diuinum inspirauerit, & nos suæ voluntati subditos fecerit, quibus dictum est vos in libertatem vocati estis. Et gratia Dei liberauit me à lege peccati & mortis*, (*lex autem peccati est vt quicumque peccauerit moriatur*) *ab ista lege liberamur cùm iusti esse cœperimus*. Hoc est cum ad iustitiam diligendam diuino isto amore conuertimur. Et libro quarto ad Bonifacium: *Quid mihi obtendis liberum arbitrium, quod ad faciendam iustitiam liberum non erit, nisi ouis fuerit? Qui facit igitur oues homines ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates*. Quem autem facere, nihil est aliud quam inspirare voluntatem bonam, nec voluntas bona

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

D aliud Augustino, quàm charitas, qua iustitia diligatur. Et in libris Retractationum: *A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum dono Spiritus sancti, per quem diffusa charitas* (hoc est amor iustitiæ seu Dei) *in cordibus nostris vincit carnis concupiscentias ne consentias eis ad malè faciendum, sed potiùs bona faciamus*. Et præclarè libro primo operis imperfecti contra Iulianum: *Ab hac ergo necessitate seruitutis* (concupiscentię dominantis) *ille liberat qui non solùm dat præcepta per legem, verùm etiam donat per Spiritum charitatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati* (hoc est concupiscentiæ) *alioquin perseuerat inuita* (inuito)

Lib. 1. Retract. c. 23.

Lib. 1. oper. imp. f. 162.

E *& seruum suum teneat. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est*. Et alio in loco: *Alia remissio peccatorum in eis quæ malè facta sunt, alia charitas quæ facit liberum* (videlicet à dominatu concupiscentiæ) *ad ea quæ bona facienda sunt. Vtroque modo liberat Christus; quia & iniquitatem ignoscendo aufert, & inspirando tribuit charitatem*. Quod & alijs infinitis locis tradit. Quocirca qui pleniùs rem totam istam velit intelligere, videat quæ latissimè ex Augustino disseruntur in alio tractatu de natura libertatis, vbi liberationem istam tam quantùm ad terminum *à quo* iam dictum, quàm terminum *ad quem*, charitatem, plurimis Augustini testimonijs comprobauimus, quibus hic repetendis immorari superuacaneum esset.

Ibid. f. 123.

Vide l. 7. de grat. Christ. Saluat. c. 7. & 8.

Ex his etiam perspicuus manet modus, quo per istiusmodi liberationem potens fit voluntas ad opus bonum, nempè quia per istam charitatem iustitiæ ponitur opus in voluntatis potestate, (quæ est definitio libertatis) nempè inspirato illo amore diuino, quo iustitia legis ac præcepti diligitur, animus vires accipit, vt cum concupiscentia deorsum ad creata bona retrahente luctari queat. Nam voluntatis fortitudo nulla est nisi amoris, idque siue cupiditatis fuerit, qui est ægritudo, & quædam quasi phrenesis eius potentissima, siue charitatis, qui est sanitas, ideóque vera fortitudo eius: quibus inter se colluctantibus ille superat, qui ardentior potentiórque fuerit. Ex quo efficitur vt si amor iustitiæ superauerit, animum inuictum aduersus cupiditatis motus teneat, ne illis consentiendo superetur. Nam hoc est quod paulò ante dixit: *Donat charitatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati.* Hoc est quod dixit: *Diffusa charitas in cordibus nostris, vincit carnis concupiscentias, ne consentiat eis ad malè faciendum, sed potiùs ad benè faciendum.* Hoc est quod dicit in Enchiridio ad Laurentium, cum de cupiditatis dominatu præmisisset: *Regnat carnalis cupiditas vbi non est Dei charitas*, mox de charitate tanquam quæ contra concupiscentiam sit vera voluntatis fortitudo, subjungit: *Si autem respexerit Deus, &c. Et agi homo cœperit Dei Spiritu, concupiscitur aduersus carnem fortiore robore charitatis.* Quomodo autem hæc fortitudo charitatis exeratur, adjicit, *Vt quamuis sit adhuc quod homini repugnet ex homine nondùm totâ infirmitate sanata, ex fide tamen iustus viuat iusteque viuat: in quantum non cedit malæ concupiscentiæ vincente dilectione iustitiæ.* Hoc est quod multipliciter dicit, dùm hanc luctam cupiditatis & charitatis luculentissimè tradit, in primi libri prima ad Simplicianum quæstione: vbi simul ostendit nullas voluntatis aduersus cupiditatem seu concupiscentiam esse vires nisi charitate roboretur: *Consequens*, inquit, *erat vt quoniam nondum accepta gratia, concupiscentiæ resisti non poterat, augeretur etiam.* Item: *Sentit se seruum dominantis cupiditatis.* Et statim: *Vincitur non dum per gratiam liberatus, quamuis iam per legem & nouerit se malè facere, & nolit.* Rursùm: *Nondum sub gratia profectò trahitur ad malè operandum concupiscentia dominante atque fallente dulcedine peccati, quamuis ex parte notitia legis hoc improbet.* Nam vt addit; *Natura & consuetudo conjuncta robustissimam faciunt, & inuictissimam cupiditatem, quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne sua, id est, dominatum quendam, & quasi regnum obtinere.* Et paucis interiectis: *Qui nondum est sub gratia, quod non vult malum hoc agit superante concupiscentia, non solùm vinculo mortalitatis sed malæ consuetudinis roborata.* Et rursum: *Inuenit legem bonam sibi esse, volens facere quod illa iubet, & concupiscentia superante non valens.* Quod ex professo illa totâ quæstione tradit, & tanquam doctrinam Apostoli saluberrimam, frequenter inculcat. Contra istam ergo seruitutem voluntatis, contra hunc dominatum, tyrannidemque concupiscentiæ, contra hanc robustissimam, inuictissimámque cupiditatem, nullam in homine esse fortitudinem, nullam pugnam, nullam victoriam nisi ex sola charitate, ibidem iterum atque iterum docet: *In quo satis ostendit, non posse legem impleri, nisi à spiritualibus, quod non fiunt nisi per gratiam.* Spiritualis autem ab ipso vocatur, qui habet affectum amoris spiritalem, & gratia sub qua quis

Lib. 1. oper. imp.

Lib. 1. Retract. c. 23.

In Enchiridio cap 117. & 118.

Lib. 1. ad Simplic. quæst. 1.

A esse vel non esse dicitur in omnibus istis locutionibus, charitas est. Nam statim semetipsum explicans: *Spiritali enim legi quanto fit quisque similior, id est, quanto magis & ipse in spiritalem surgit affectum, tanto magis eam implet. Quia tanto magis ea delectatur, iam non sub eius onere afflictus, sed in eius lumine vegetatus, &c. gratia donante peccata & infundente spiritum charitatis, quo & non sit molesta, & sit etiam iucunda iustitia.* Et multis interpositis: *Porrò qui acceperunt legem, prævaricantur eam, nisi per gratiam consequantur posse quod iubet. Ita fit vt non dominetur eis, qui iam sub gratia sunt, implentibus eam per gratiam, qui erant sub eius timore damnati.* Sed quæ illa tandem gratia, sub

Ibid.

Ibid.

B qua sunt, quaque possunt implere, & implent legem, & sine qua implere non possunt? Audi subjuncta: *Ad Iudæos dicta est lex ministratio mortis, ad quos & in lapide scripta est ad eorum duritiam figurandam, non ad eos qui legem per charitatem implent. Plenitudo enim legis est charitas.* Et inferius: *Mortui sumus legi damnanti, liberati ab eo affectu quem lex punit & damnat.* Sed per quid liberati? *Itaque idem præceptum timentibus lex est amantibus*, id est, charitatem habentibus, *gratia.* Et paulò post: *Lex littera est eis, qui non eam implent per spiritum charitatis, quo pertinet testamentum nouum.* Et rursum: *Ab eius ergo damnatione liberantur qui per spiritum innouantur, vt iam non sint obligati litteræ ad pœnam, sed intellectui per iustitiam copulati.* Sed quę est illa spiritus innouatio? Audi sequentia: *Littera occidit, spiritus autem viuificat. Lex enim tantummodo lecta, & non intellecta, vel non impleta*

C *vtique occidit. Tunc enim appellatur littera. Spiritus autem viuificat quia plenitudo legis est charitas, quæ fusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* In istis omnibus locis alijsque plurimis, quæ proferri ex Augustino possent, semper hoc agit, vt intelligamus libertatem, qua quis à dominante concupiscentia liberatur, vt ei non consentiat, eique iam seruienti dominetur: Itemque animi fortitudinem, qua quis aduersus concupiscentiam importunissimè tumultuantem robustus fiat, vt eam & oppugnare possit, & vincere, nullam esse aliam, nisi charitatem quæ per Spiritum sanctum diffunditur

D in cordibus nostris. Illa quippè sola est, quæ affectum tribuit spiritalem, quæ liberat, quæ innouat, quæ robustum faciat animum, concupiscentiæque dominantem: qua si caret non affectu spiritalis sed carnalis est, non innouatus sed vetustus, non robustus aduersus cupiditatis impetum, sed infirmus, non liber ab eius dominatione, sed seruus, cui tanquàm imperiosæ dominæ seruiat necesse est: trahitur ab ea, capitur, possidetur tanquàm venundatum concupiscentiæ mancipium: cui non tantùm resistere non valet, sed quò surgere sibi videtur altius, eò grauius allidititur, & ex vna in aliam semper

E ei seruiendo præcipitatur, hoc est vt, Prosper vigilantissimè dicit,

——— *In vulnera vulnere surgit.*

Libro de ingratis c. 27.

IMpossibile est enim vt extra Deum pedem, hoc est, affectum figat, nisi in creaturam: quo affectu extra creaturam exire nullo pacto potest. Ille quippè affectus in creaturam fixus quo surgere conatur, & concupiscentiæ compedes dissoluere, vt eius dominatum fugiat, est alius subtilior eiusdem concupiscentiæ dominantis motus. Affectum autem in iustitiam

præcepti figere, seu affectu benefaciendi benefacere, sicut necesse est, iuxta sanctum Augustinum, vt sit voluntas libera & actus eius bonus, est ipsissima dilectio tam celebrata charitatis, quemadmodum iam diuersis locis diximus, & ex professo alibi prolixeque demonstrauimus.

Vide libro 1. de pura natura cap. 5. 6. 7. 8. 9.

Hæc ergo fundamentalis ratio est, extremáque radix, cur neque lex, neque doctrina, neque vlla illustratio, vel reuelatio veritatis quantumcunque clara, neque vlla intellectus cogitatio, quantumcumque supernaturalis, nedum naturalis, quantumcumque etiam fingatur congrua, sufficere possit ad liberationem voluntatis. Nam & terminum *à quo* liberationis tollere, & terminum *ad quem* ponere cuiuslibet cognitionis atque cogitationis longissimè superat potestatem. Vndè Augustinus dicit: *Inest sancta legis scientia, nec tamen sanatur vitiosa concupiscentia.* Et, Charitas non ex hominibus, vel ex lege humanáque cogitatione, sed *ex Deo est*. Quamuis itaque huiusmodi supradicta vulnerum humanorum Epithemata vim aliquam habere possint, vt diuertant animum ab illo singulari malo perpetrando, quod proponitur, quod & timor pœnæ non solùm futuræ, sed & præsentis frequenter facit, nihil tamen eorum idoneum est, vt concupiscentiæ vniuersæ vires frangat, & ad verum bonum transferat diligendum: id est, nihil eorum sufficit vt animum ab omnis omninò creaturæ dilectione diuellat, & ad præcepti iustitiam diligendam subuehat, cuius solius dilectione fit liber. Hoc enim & nihil aliud est iuxta doctrinam Augustini celeberrimam & fundatissimam, quam inspirare veram illam Euangelicam charitatem Dei, qua sola arbitrium voluntatis à concupiscentiæ dominatione liberatur, hoc est, fit liberum, & ad benè faciendum expeditum: *Charitas enim facit liberum ad ea quæ bona facienda sunt.* Istud verò nulla omninò cognitio, vel reuelatio, vel cogitatio qualiscumque efficere potest, sed sola illa interna & occulta gratia voluntatis, quæ ideò humanis cordibus tribuitur, *vt cordis duritia primitus auferatur.* Nam ista gratia non solùm instruit intellectum, vt facit quælibet reuelatio atque cogitatio, sed *sanat voluntatem qua iustitia liberè diligatur.*

Lib. de gestis Pelag. c. 7.

1. Ioan. 4.

Lib. 1 oper. imper. contra Iul. c. 107.

De prædest. sanct. cap 8.

Lib. de Spir. & litt. c. 30.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS

LIBER SECVNDVS.

Qui est de vera voluntatis gratia, quantum ad operandi modum.

CAPVT PRIMVM.

Gratia voluntatis alia sanæ, alia ægrotæ. Cardo disputationis inter Ecclesiam & Pelagianos. De gratia medicinali contra vulnera naturæ inflicta.

VM ergo satis superque declaratum sit, neque naturam, neque vllam gratiam solius intellectus, quocumque nomine appelletur sufficere posse, vt arbitrium voluntatis à concupiscentiæ dominatione liberum fiat, quo rectè viuat & iustitiam operetur, soli gratiæ voluntatis hoc tantæ molis opus reseruatum videtur. Nihil enim superest, cui præterquam illi, cum aliquo colore probabilitatis possit ascribi. Nam in corpus vel in sola sensuum externorum adiumenta rem tantam referre, satis ipsa se rei absurditate & impietate confutat. Quanquam cum ista liberatio non sit corporis sed animi bonũ, nihil ad illud externi sensus c...ferre posse videantur, nisi signa suppeditando, quibus animus discendo moueatur: & sic iterum ad doctrinam iam refutatam rediremus.

Sed gratia voluntatis multiplex est: alia *Habitualis*, sub qua & remissio peccatorum continetur; *Actualis* alia. Quæ rursum à Scholasticis Doctoribus diuidi solet in *Sufficientem* & *Efficacem*. De quarum singulis multæ magnæque vigent controuersiæ. Porrò istis omnibus diuisionibus prior & ad rem præsentem accommodatior est, alia quædam gratiæ partitio, qua diuidi potest in gratiam sani hominis, & ægroti. Gratia namque de qua disputamus, est genus quoddam adiutorij voluntatis ad operandum: quæ cum esse possit vel sana integráque, vel ex læsione quapiam ægra, hinc fit vt vtriusque adiutoria necessariò in operandi modo valdè diuersa sint. Nam vnum eorum adiuuat tanquam adiutorium roboris naturalis, alterum vt remedium ægritudinis: quæ tantùm inter se discrepant, vt si alterum alterius loco adhibeatur, vel nihil omninò conferat, vel pro adiumento perniciem ferat. Nam quemadmodum si quis

ægrotanti stomacho atque alimenta fastidienti solidos robustorum cibos offerat, non ægritudinem pellet, sed forsan accelerabit interitum: si quis pupillis læsis vel oculis lipientibus, clarissimum lumen accendat, quo sanis nihil est amabilius, & ad vtendum accommodatius, non modò non restaurabit id quod in oculis labefactatum est, sed acerbissimos dolores inferet, vel etiam excæcabit magis: Ita si quis voluntati bonum bonorum fastidienti, adiutorium adhibeat, cuius vsus integras illæsasque vires eius postulet, aut supponat; non tantùm nihil proderit, sed morbi deterioris erit seminarium. Nam huiusmodi sanarum virium adiumenta, quisquis naturam rerum attentè circumspexerit, vbique læsis esse vel prorsus inutilia, vel etiam noxia deprehendet. Quid enim adiuuat ad cernendum cæcam aciem, vel valdè debilitatam lux? Quid fractas tibias manúsque scipio ad ambulandum? Quid adiacentes rerum diuersarum species phreneticum ad intelligendum, nisi vt deliret furiosius? Quod perspicaciter aduertit Aug. quando Cresconio dixit: *Cum eâdem luce & sani oculi perfunduntur & sauci, istis adiumentum est, illis tormentum. Idem cibus alias valetudines alit, alias lædit.* Itaque hæc vegetarum potentiarum adiutoria, quantumcumque multiplicentur ægrotantibus, vel exstinctis augeantur, non modo perditas vires non restaurabunt, sed nec ad vsum assumi poterunt, vel certè cum præsentiore pernicie assumentur. Supponunt enim integras esse vires, quarum vigori ad vtendum seruiant: qui vbi perijt, frustrà de talibus adminiculis satagitur. Pharmacis enim opus est, vt potentiarum sanitas ante reparetur, quàm vllis vtatur sanitatis adiutorijs. Quæ si in rebus naturalibus per quam certa atque manifesta sunt, ad cubile veritatis quam in voluntate quærimus, nos quasi manu ducent. Nam & ibi duplex istud adiutorij genus quàm maximè locum habet. Aliud enim subseruit sanæ voluntatis operationibus bonis, aliud ægrotantis. Nam & ipsa subindè in eodem homine sana, fortis, vegeta est; nonnunquam ægra, languida, fastidiosa, mortua quantum ad opus effectúsque bonos. Tali voluntati sanitatis adhibere velle adiutorium, vt illo iuuante operetur, non minoris fatuitatis est, quàm cibum offerre mortuo, vel cibum solidum fastidienti, lucem cæco, scipionem fracto tibijs, species varias deliranti. Remedijs ægrotorum, potionibus, collyrijs, epithematibus & similibus opus est, vt ægro sanitas restituatur; non tanquam sano offerendum illud adiutorij genus, quo nemo vti potest, nisi cui ante reddita fuerit sanitatis integritas.

Lib 1. contra Cresc. cap. 23.

Hoc igitur duplex voluntatis adiutorium integræ & lapsæ, sanæ & ægrotantis, frequenter ab Augustino indicatum est, tantáque solicitudine inculcatum, vt ab isto discrimine totam difficillimam causam gratiæ cum Pelagianis, victoriámque suspenderit. Pro quo intelligendo sciendum est Augustinum & Pelagium, cum essent acerrima, celerrimáque ingenia, cardinemque viderent in quo tota causa verteretur, statim in ipso exordio contentionis, totáque vita postea grauissimum conflictum de naturæ humanæ integritate atque læsione habuisse. Contendebat vnicè Pelagius, naturam humanam, quantumuis peccati esset rea, & remissionis indigeret, non esse peccando vitiatam, sed

A possibilitatem, hoc est potestatem voluntatis, qua benè viuere & malè poterat, integram perstitisse, qualis ante peccatum fuerat: eaque de causa nullum iam voluntati tanquàm læsæ adiutorium esse necessarium. Augustinus radicem gratiæ Christianæ iugulúmque peti videns, acerrimè tuetur, naturam peccando esse violatam, hoc est, liberum arbitrium contraxisse quandam benè volendi ægritudinem, propter quam ei medicus sit necessarius, cuius medicinali gratia & adiutorio nisi vires pristinæ restaurentur, tam esse impossibile voluntati vt bene velit, & operetur, quàm homini cæco vt videat, vel surdo vt audiat, vel tibijs fracto vt B rectè gradiatur, quantumuis eis & lux, & species, & scipiones, & omnia cætera sanitatis adiumenta suppetant. Audiamus igitur, quanto conatu isti Antagonistæ pro ista capitali & radicali veritate decertent. Capitali & radicali dico, eo quod Augustinus in præludio istius conflictus dicat: *Iam nunc videte, quod ad rem maximè pertinet, quomodo humanam naturam, tanquam omninò sine vllo vitio sit, conetur ostendere, & contra apertissimas Scripturas Dei luctetur sapientia verbi, qua euacuetur crux Christi.* Et vicissim Pelagius: *Primò*, inquit, *de eo disputandum est, quòd per peccatum debilitata dicitur & immutata natura.* Nempe vterque videt, ab istius exordiendum C esse discussione quæstionis, qua gratiæ operatricis necessitas quam Christus velut naturæ medicus attulisse dicitur, vel radicitus tota exscinditur, vel tota vindicatur. Stultum est enim accersere vel aduenire medicum, naturámque velut cæcutientem collyrijs, vel velut infirmam pharmacis velle roborare, vbi nulla est imbecillitas operandi, quemadmodum Christus ipse dixit: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.* Itaque Pelagius cum admisisset, diuinitus esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse, hoc est, naturam peccatricem remissione peccatorum indigere, D vt quam sibi ipsi dare non posset, quemadmodum hoc ab initio vsque ad finem semper hoc eum docuisse monstrauimus, velut immobilem totius concertationis basim collocat, impossibile esse vt natura præter reatum culpæ quem admiserat peccando, vitium contraheret, quo fieret ad opus bonum imbecillior, vt medico indigeret: *Ante omnia quærendum puto*, inquit, *quid sit peccatum, substantia aliqua, an omnino substantia carens nomen, quo non res, non existentia, non corpus aliquod, sed perperam facti actus exprimitur.* Et adjungit: *Credo ita est; Et si ita est, quomodo potuit humanam debilitare vel mutare naturam, quod substantia caret?* Vnde cum euidenter sequeretur, E frustra peccatorem præter peccati remissionem, aliam sanitatem viresque bene operandi implorare, contra huiusmodi preces subijcit: *Quid ergo clamas, sana animam meam, quoniam peccaui tibi? Quomodo potuit vitiare animam tuam, quod substantia caret?* Et hanc doctrinam ad vniuersum humanum genus extendens, quod nullo modo primi hominis iniquitate vitiari, hoc est, imbecillius ad bene operandum fieri potuerit: *Non debuit*, inquit, *hac ægritudine contrahi peccatis, ne ad hoc esset ista pœna peccati, vt committerentur plura peccata.* Et mox apertius: *Quid quæritur? sani sunt propter quos medicum quæritis. Nec ipse primus homo ideò morte damnatus est: nam postea non peccauit.* Quasi diceret non contraxit vllam peccandi infirmitatem, quia postea rectè vixit, vnde

Lib. de nat. & grat. cap. 51.

Matth. 9.

Vide dicta in l. 5. c. 6. & 9 hæret. Pelag.

Pelag. apud August. lib. de natur. & gratia c. 19.

Ibid.

Ibid. c. 21.

adjicit; *Eius quoque posteros non solùm illo non infirmiores, sed etiam plura implenisse præcepta, cùm ille vnum implere neglexerit.* Quod toto decursu libri summa virium obstinatione contendit, tanquam vndè totius dogmatis Pelagiani penderet salus.

Huius ergo doctrinæ occultissimam pestilentiam cùm Augustinus aduerteret, eam tùm isto libro de naturâ & gratia, tùm cæteris ad mortem vsque persecutus est, tanquam qua veritas Scripturarum de operatricis gratiæ necessitate, sanctorum Ecclesiæque preces vniuersæ, Christi passio & mors, ipsaque eius incarnatio & aduentus in hunc mundum adeòque nomen Iesus, id est, Saluator, funditus deleretur; eo videlicet modo, quo funditus tollitur medici & adiutorij medicinalis necessitas, si morbus auferatur. *Videte quæso*, inquit Augustinus; *quomodò nesciens nitatur euertere medicinalium eloquiorum voces saluberrimas: Ego dixi miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Quid sanatur, si nihil est vulneratum, nihil sauciatum, nihil debilitatum atque vitiatum? Porrò si est quod sanetur, vndè vitiatum est? Audis confitentem, quid desideras disputantem? sana, inquit, animam meam.* Ecce sublatas Ecclesiæ preces pro viribus ad benè viuendum contra peccati ægritudinem impetrandis. Sed pergit adhuc inferius: *Cernitisne quo tendat, & quo manum porrigat hæc superius commemorata* Pelagij *disputatio? Vt omninò frustra dictum putetur, vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quomodo enim saluum faciet, vbi nulla est ægritudo? Peccata quippè, à quibus dicit Euangelium saluum faciendum populum Christi substantiæ non sunt, & secundùm istum vitiare non possunt?* Ecce nomen Iesus exstinctum, exstinctâ naturæ vitiatione, qua vires eius debilitatæ sunt. Audi adhuc sequentia: *Attendite autem, quomodo adhuc se vrgeat verisimilibus rationibus contra Scripturæ sanctæ veritatem. Dominus Iesus dicit qui propterea Iesus vocatur, quia ipse saluum facit populum suum à peccatis eorum, dicit ergo Dominus Iesus, Non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus. Non veni vocare iustos sed peccatores, &c. Et iste contra fidelem sermonem & omni acceptatione dignum dicit, non debuisse hanc ægritudinem contrahi peccatis, ne ad hoc esset ista pœna peccati* (id est ista ægritudo seu infirmitas) *vt committerentur plura peccata.* Et mox adjungit illa reliqua Pelagij verba, quibus vt iam paulò ante diximus & sanitatem & præcepti implendi potestatem posteris Adæ mansisse profitetur. Ecce deletum etiam Iesu, hoc est, Saluatoris nomen, totumque medicinalis aduentus eius apparatum, sublata videlicet pœnali imbecillitate naturæ, cui soli medendæ medicus necessarius est. Non enim hic agi de auxilio Christi ad remittenda præterita peccata, cuius necessitatem Pelagius in eodem loco disertissimè docet, & Augustinus agnoscit, sed de auxilio gratiæ contra futura quod sanandæ ægritudini & infirmitati voluntatis ex peccato nascenti Christus attulit, vt præcepta legis seu iustitia mandatorum impleatur (quod Augustini phrasi, *iustificari*, vocari solet) tùm ex iam citatis locis manifestum est, tùm alijs plurimis Augustinus expressit: *Nemo ei dicit*, inquit, *sic hominem factum, vt de iustitia quidem posset in peccatum ire, & de peccato ad iustitiam redire non posset: sed vt in peccatum iret, sufficit ei liberum arbitrium, quo se ipse vitiauit*, hoc est, quo præter peccati culpam sibi vitium inflixit. *Vt autem redeat ad iustitiam opus habet medico* con- A tra istud vitium, *quia sanus non est, opus habet viuificatore, quia mortuus est.* Et paulò post, cum tradidisset ærumnas huius vitæ non posse nisi impetrata diuinitus fortitudine superari, adjicit: *De qua gratia & adiutorio & misericordia, sine qua benè non possumus viuere, nescio quare iste omninò nihil dicit, imò etiam velut sibi ad iustitiam*, id est ad iustè viuendum, *sufficientem, si voluntas sua adsit; defendendo naturam, gratia Christi qua iustificamur*, hoc est iustè seu iustitiam operamur, *apertissimè contradicit.* Et rursum nonnullis interiectis hoc ipsum apertius aduersus illam Pelagianam naturæ defensionem, cum Pelagij redargutione manifestans: *Videtisne quemadmodum non* B *dicat* (Pelagius) *necessariam misericordiam Dei vt non peccemus*, dando scilicet adiutorium gratiæ qua futura peccata caueamus, *sed quia peccauimus?* Et rursum instantius: *Sicut ergo vulnere verbi gratia claudicans ideò curatur vt sanato malo præterito, futurus dirigatur incessus: sic mala nostra non ad hoc solùm superius medicus sanat, vt illa iam non sint* (interueniente peccatorum remissione) *sed vt de cætero rectè ambulare possimus.*

Quamobrem vt iam dicere cœperam, Pelagianam illam sententiam, qua præter culpæ reatum, nulla infirmitas naturæ inflicta esse dicitur, hoc est, qua benè in posterum viuendi, & non peccandi possibilitas integra illæsáque C permansisse constituitur, tanquam cardinem totius controuersiæ de gratiæ adiutorio, quáque totus medici aduentus euacuatur, densissimis conuellit testimonijs. Nam hoc agit quando capite trigesimo quarto dicit: *Porrò quod Dei causam sibi agere videtur defendendo naturam; non attendit quod eandem naturam sanam esse, dicendo, medici repellit misericordiam. Ipse est autem Creator eius qui Saluator eius. Non ergo debemus sic laudare Creatorem, vt cogamus dicere, imo vero conuincamur dicere superfluum Saluatorem.* Hoc agit, quando in eodem capite consequenter dicit: *Vitia sanè nostra, quæ sanat, non diuino operi* (hoc est creationi) *sed humanæ voluntati in-* D *fliaque illius vindictæ tribuamus. Sed vt in nostra potestate fuisse ne acciderent confitemur; ita vt sanentur in illius magis esse misericordia, quam in nostra potestate fateamur. Hanc iste misericordiam & medicinale Saluatoris auxilium tantum in hoc ponit, vt ignoscat commissa præterita, non vt adiuuet ad futura vitanda. Hic perniciosissimè fallitur, hic etsi nesciens prohibet nos vigilare, & orare ne intremus in tentationem, cùm hoc ne nobis accidat, in nostra tantùm potestate esse contendit.* Asserendo videlicet naturam esse sine vitijs quæ ex commissa iniquitate consecuta sunt, quibúsque superandis adiutorium imploramus, ne intremus in tentationem. Nam vt de istis pœnalibus vitijs concupiscentia E & ignorantia, vndè post lapsum hominis, omnia omninò peccata pullulant, sermonem esse contra Pelagium discernamus, paulò ante præmiserat: *Vitium quo commissum* (nunc peccatum) *nondum omni ex parte sanatum est: quod quidem vt inolesceret, de non rectè vsa sanitate descendit. Ex quo vitio tam malè valens, vel infirmitate vel cæcitate plura committit. Pro quo supplicandum est vt sanetur, & deinceps in perpetua sanitate viuatur: non superbiendum, quasi homo eâdem potestate sanetur, qua potestate vitiatus est.* Hoc agit quando capite trigesimo nono dicit: *O vtinam non infirmaret tanti medici gratiam, dum fateri non vult naturam humanam esse vitiatam.* Vitijs videlicet illis iam dictis quibus actualia peccata perpetrantur.

Marginal notes: *Ibid. cap. 19.* — *Lib. de natura & gratia c. 20.* — *Ibid. c. 21.* — *Ibid. c. 23.* — *Ibid.* — *Lib de natura & gratia cap. 34.* — *Ibid.* — *Ibid. c. 30.* — *Ibid. c. 39.*

Hoc agit quando continuò præcedentibus attexendo gemebundus repetit: *O vtinam sicut Christianus legeres, præter Iesum Christum nullum esse nomen sub cælo, in quo oporteat saluos fieri nos: & non possibilitatem naturæ humanæ ita defenderet, vt homo per liberum arbitrium etiam sine isto nomine saluus esse posse credatur.* Hoc ipso scilicet quo sine vitijs illis illæsus, & consequenter gratia Christi ad benè viuendum non indigere perhibetur. Hoc agit, quando aliquo Pelagij quasi nomine respondente, quod gratia aduersus vnum vitium ignorantiam scilicet, esset necessaria, quasi victoriâ nonnihil in se inclinante respondet: *Vel*

Ibid. c. 40. *hinc saltem confiteatur esse miserabiles tenebras in animo humano, qui scit, quemadmodum debeat leonem domare, & nescit quemadmodum viuere.* Hoc agit, quando Pelagio velut concessionem istam retractante, & naturam à vitijs illæsam defendente subiungit: *An & hoc vt sciat, sufficit ei liberum arbitrium lexque naturalis?*

Ibid. *Hæc est sapientia verbi qua, euacuatur crux Christi, &c. Si enim possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad agnoscendum quomodo viuere debeat, & ad benè viuendum sufficit sibi* (hoc est careat istis duobus iam dictis vitijs, cæcitate & infirmitate) *ergo Christus gratis mortuus est, ergo euacuatum est scandalum crucis, &c. Sicut enim finis legis, ita etiam naturæ humanæ vitiosæ Salvator Christus, ad iustitiam omni credenti.* Hoc agit, quando capite quadragesimo secundo præclarissimè clarissimèque dicit: *Melius itaque Dei*

Cap. 42. *causa agitur, quam se iste agendo dicit defensare naturam*, dum asserit eam istius iam dictæ vitiationis expertem, *cum & Creator & Salvator agnoscitur, quam cum defensa velut sana viribúsque integris creatura, opitulatio Saluatoris inanitur.* Hoc agit, quando de virium istarum quibus olim benè viui poterat, integritate & cõsecutâ vulneratione per vitia ista commemorato subtexit: *Quis nescit eum hominem sanum & inculpabilem factum, & libero*

Lib. de natura & grat. cap. 43. *arbitrio atque ad bene viuendum potestate libera constitutum?* (nullis videlicet vitijs liberã istam potestatem deprimentibus) *sed nunc de illo agitur quem semiuiuum latrones reliquerunt, qui grauibus saucius confossúsque vulneribus, non ita potest ad iustitiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere. Qui etiamsi iam est in stabulo adhuc curatur.* Nempè quia per baptismum quo stabulum ingreditur, illa vitia non auferuntur. Hoc agit, quãdo de illo vitio remedióque ibidem subjicit: *Sed medicina*

Ibid. *poterit quod vitio non potest.* Hoc agit, quando capite quadragesimo octauo dicit: *Iste vero quo corde*

Ibid. c. 48. *etiam sine adiutorio medicinæ Saluatoris nostri nostrum putat esse non peccare, posse verò non peccare, naturæ esse contendat, quam sic apparet esse vitiatam, vt hoc maioris vitij sit non videre.* Hoc agit, quando iterum aduersarium suum ad adiutorij diuini necessitatem ex naturæ vitiatione confitendã, exemplo corporali perspicuo premit: *De homine sanis pedibus tolerabiliter dici potest, velit nolit habet ambulandi possibilitatem. confractis verò si velit non habet.* Habes exemplum corporis vitiati, propter cuius sanationem medicina necessaria est;

Ibid. c. 49 iam accipe antapodosin: *Vitiata est natura de qua loquimur*, hoc est, natura liberæ voluntatis, per quam, vt audiuimus, aderat benè viuendi possibilitas, *quid superbit terra & cinis? vitiata est, medicum implorat: saluum me fac Domine, clamat: sana animam meam, clamat. Quid intercludit has voces, vt defendendo quasi præsentem possibilitatem, futuram impediat sanitatem?* Hoc agit, quando Pelagio adhuc mordicus tuente possibilitatem il-

A lam benè viuendi non potuisse interimi peccando, hoc est, vt ante dixerat, naturam non potuisse peccando vitiari atque debilitari, vt propterea opus esset Christi Saluatoris auxilio, rei absurditatem ex inflicta concupiscentiæ infirmitate conuincit: *Vnde ergo illa vox. vt non quæ volunt illa faciatis? Vnde etiam illa: non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum hoc ago? vbi est possibilitas, quæ inseparabiliter insita probatur esse naturæ? Ecce homines non ea quæ volunt faciunt, & de non peccando vtique agebat, non de volando, quia homines non aliter erant. Ecce homo quod vult bonum, non agit, sed quod non vult malum hoc agit: velle illi adiacet, perficere autem bonum, non adiacet. Vbi est possibilitas* Cap. 50.

B *quæ inseparabiliter insita probatur esse naturæ?* Et absurditatis enormitatem aperiens malorúmque sequelam, quæ post se trahit: *Sed his verbis id agitur, etiam nescientes qui loquuntur, non autem nesciente illo, qui hæc loquenda incautis etiam Deum timentibus suggerit, vt euacuetur Christi gratia, humana sibi ad iustitiam suam quasi sufficiente natura.* Hoc agit, quando aduersus illã benè viuendi possibilitatẽ, hoc est, naturam vulnerũ expertem dicit: *Expone: quemadmodum cum sit etiam in ipsis* non baptizatis quibus caro contraria est) *illa ab eo multum defensa natura, certè vel in eis concedit esse vitiatam, si iam in baptizatis ille saucius sanus de stabulo egressus est, quo eum curandũ misericors Samaritanus adduxit.* Et rursũ instantius: *Porro si vel in istis* (non baptizatis) *concedit carnem esse contrariam dicat, quid contigerit, cum sit vtrumque, hoc est, & caro & spiritus creatura vnius eiusdemque Creatoris, quod propriâ institutum est voluntate? Et hoc, vt in natura sanetur, eo ipso opus est Saluatore quo instituta est natura creatore.* Hoc agit, quãdo paucis interiectis ad ostendendã gratiæ Saluatoris necessitatem, ex carnis contrarietate vrget instantius: *Ecce & baptizatis caro inuenitur esse contraria, & non adesse possibilitas illa quam inseparabiliter insitam dicit esse naturæ.* Et operiosius iterum iterúmque gratiæ indigentiam ex vitio, id est, ex oborta post

Lib. de natura & gratia cap. 50.

Cap. 52.

C

Ibid.

Cap. 53.

D peccatum carnis contrarietate commendans: *Ecce etiam baptizatis caro contraria est: & quomodo contraria? Vt non quod volunt faciant. Ecce adest voluntas in homine, vbi est possibilitas illa naturæ? Fateamur gratiam necessariam: Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respõdeatur nobis; Gratia Dei per Iesum Christum Dominũ nostrũ.* Hoc agit, quandò idipsum irrefragabili argumento fidelium oratione conuincit: *Fideles orantes dicunt*, contra tentationes vitij concupiscentiæ, *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Si adest possibilitas, vt quid orant? aut à quo malo se liberari orant nisi maximè de corpore mortis huius? Vnde non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Et à quo tan-

E dem corpore mortis, an à substantia per animæ & corporis dissolutionem? *Non vtique de substantia corporis, quæ bona est, sed de vitijs carnalibus, vndè non liberatur homo, nisi gratia Saluatoris, nec quando per mortem corporis discedit à corpore. Et hoc vt diceret Apostolus, quid supra dixerat? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Hoc agit, quando neruosè, quasi cuncta hactenus aduersus Pelagium iacta concludens: *Ecce quod vitium naturæ, humanæ inobedientia voluntatis inflixit. Orare sinatur vt sanetur. Quid tantum de naturæ possibilitate præsumitur? vulnerata, sauciata, vexata, perdita est, vera confessione non falsâ defensione opus habet. Gratia ergo Dei non qua instituatur, sed qua*

Ibid.

Lib. de natura & gratia cap. 53.

restituatur

restituatur, quæratur: quæ ab isto sola clamatur non Ibid. c. 54. *esse necessaria, dum tacetur.* Hoc agit, quando breuius paulò inferius dicit: *Sed quod contraria est caro spiritui, non vt ea quæ volumus faciamus, vitium est non natura: gratia medicinalis quæratur & controuersia finiatur.* Hoc agit, quando in eodem loco subiungit: *Si vel in illis* (non baptizatis) *naturam vitiatam esse concedimus* (per contrarietatem carnis & spiritus) *vt non sine causa clament: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, eisque subueniatur in eo quod sequitur, Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum; concedatur iam tandem aliquando humanam medico indigere naturam.* Hoc agit, quando lectoris occurrens cogitationibus, declarat se hanc medicinalis gratiæ necessitatem non de peccatorum remissione, sed de adiutorijs ad vitium naturæ concupiscentiam superandam requisitis, intelligere: *An propter com-* Ibid. c. 55. *missa præterita* (clamas, quis me liberabit, &c.) *vt ea tantùm ignoscantur, quæ fieri infecta non possunt? Dimitte hominem, clamet, quod clamabat. Non enim tantum desiderat, vt per indulgentiam sit de præteritis impunitus, sed etiam vt sit de cætero ad non peccandum fortis & validus. Condelectatur enim legi Dei secundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Videt esse, non recolit fuisse; præsentibus vrgetur, non præterita reminiscitur. Nec tantum repugnantem videt, verùm an etiam captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris eius, non quæ fuit. Hinc est quod clamat, Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Sinatur orare, sinatur adiutorium medici potentissimi flagitare.* Hoc ad postremum agit, quando sub finem istius acerrimæ concertationis dicit: Ibid. c. 64. *Agitur de gratia Dei qua sanatur natura per* MEDICVM *Christum, quo non indigeret, si sana esset, quæ ab isto tanquàm sana, vel tanquàm sibi sufficiente voluntatis arbitrio posse non peccare defenditur.* Et Ibid. c. 67. paucis adiectis: *De gratia Dei agitur quæ nobis per mediatorem medicina opitulatur, non de impoßibilitate iustitiæ.* Et mox iterum vniuersum causæ statum cum Pelagianis ab oculos succinctè ponit: Ibid. *Ita & exhortatus sum quantum potui ad benè viuendum, & gratiam Dei non euacuaui: sine qua natura humana iam contenebrata atque vitiata illuminari non potest & sanari. De qua re cum istis tota vertitur quæstio, ne gratiam Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro peruersa naturæ defensione frustremus.*

Quod si simili diligentiâ cæteris Augustini operibus lustrandis operam impendere luberet, testimoniorũ copia ac tædio lectores obruerem, vt est illud quod in libro de perfectione iustitiæ Lib. de perf. iust. cap. 2. contra Celestium Pelagij discipulum acutissimum dixit: *Respondemus vitari posse peccatum, si natura vitiata sanetur gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Et quis defectus ille sanitatis? an reatus culpæ, qui remissione & habitualis gratiæ infusione deletur? Audi sequentia: *In tantum enim sana non est, in quantum id quod faciendum est, aut cæcitate non videt, aut infirmitate non implet; dum caro concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem, vt non ea quæ vult homo faciat.* Vt est illud quod postquàm similitudinis adhibendæ causa dixerat, hominem inter ambulan- Cap. 2. dum *vitare non posse claudicationem, nisi habeat sa-* Cap. 3. *natum pedem;* explicando subiungit: *Respondemus eadem similitudine, qua superius iam respondimus. Cum enim videmus claudum qui sanari potest, rectè vtique dicimus, debet homo iste esse sine claudicatione; & si debet potest; nec tamen cum vult, continuò potest, sed cum fuerit adhibita curatione sanatus, & me-*

A *dicina adiuuerit voluntatem. Hoc fit in interiori homine, quod ad peccatum attinet, tanquàm eius claudicationem, per eius gratiam qui venit non vocare iustos, sed peccatores, quia non est opus sanis medicus, sed malè habentibus.* Vt quod in eodem libro iterum at- Ibid. c. 3. que iterum dicit: *Consultißimè homini præcipi, vt rectis paßibus ambulet; vt cum se non posse perspexerit, medicinam requirat, quæ interioris hominis ad sanandam peccati claudicationem gratia Dei est per Iesum Christum Dominũ nostrum.* Et quod paulò post, Ibid. c. 4. istud vitium naturæ, quo efficitur ista necessitas claudicandi explicando subiungit: *Per arbitrij libertatem factum est, vt esset homo cum peccato: sed iam pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessi-* B *tatem. Vnde ad Deum fides clamat, De necessitatibus meis educ me. Sub quibus positi vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus volumus, nec valemus implere. Nam & ipsa libertas credentibus à liberatore promittitur, si vos, inquit, Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.* Vt quod in libro de peccatorum meritis ipsam radicem necessitatis diuini adiutorij & quæstionis aduersus Lib. 2 de pec. merit. c. 17. Pelagianos cardinem clarissimis verbis aperiendo dicit: *Nolunt homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius, quam bonum sit, nouimus, eoque delectamur ardentius. Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impe-* C *diunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat, & suaue fiat, quod non delectabat, gratia Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates.* Et efficaciam explicans, quantoperè vitia ista Ibid. c. 19. duo voluntatem à benè faciendo remorantur: *Secutum est*, inquit, *ex debito iusta pœna tale vitium, vt iam* (post lapsum) *molestum esset obedire iustitiæ. Quod vitium nisi adiuuante gratiâ superetur, ad iustitiam* operandam *nemo conuertitur: nisi operante gratiâ sanetur, iustitiæ pace nemo perfruitur.* Vt quod in libris de libero arbitrio scripsit, cùm pœnalium istarum difficultatum vim exaggerat, fontemque digito ostenderet, propter quem so- D lùm iam Christi adiutorium ad bona opera fa- Lib. 1. de lib. arb. c. 18. cienda peccatáque superanda postulamus: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quod rectè faciat: vel resistente carnali consuetudine*, hoc est concupiscentia, *quæ violentia mortalis succeßionis quodammodò naturaliter inoleuit, videat quid rectè faciendum sit, & velit, nec poßit implere. Illa est enim peccati pœna iustißima, vt amittat quisque, quo benè vti noluit, cùm sine vlla posset difficultate, si vellet, id est autem, vt qui sciens rectè non facit, amittat scire, quod rectum sit: & qui rectè facere cum posset, noluit, amittat posse cum velit. Nam sunt reuera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, Ignorantia & Difficultas. Ex Ignorantia dehonestat error; ex Difficul-* E *tate cruciatus affligit, &c.* Quæ verba in alio li- Paulo antè ex lib. de nat. & grat. c. 67. bro recolens, apertissimè confitetur, *totam*, vt supra citauimus, *cum Pelagianis verti quæstionem de ista gratia*, quâ natura iam *contenebrata atque vitiata illuminatur atque sanatur.*

CAPVT SECVNDVM.

Idem ostenditur ex alijs varijs capitibus. Nomina gratiæ inde deriuata.

CVM igitur hæc atque huiusmodi testimonia, in vniuersis Augustini lucubra-

tionibus pœnè innumera, passim obuia sint, & vnd quaque sibi semper concinant, indè consequenter nascitur quod sæpissimè contra Pelagianos docet, gratiam de qua cum illis controuersia est, illam esse, adeòque nec aliam intelligi posse, quam qua liberamur de corpore mortis huius: *In his verbis, quam dicat Pelagius Dei gratiam, prorsus latet. Et iudices quidem Catholici nullam aliam intelligere potuerant, nisi quam nobis plurimum Apostolica doctrina commendat. Hæc est enim qua nos liberari posse speramus, de corpore mortis huius per Iesum Christum Dominum nostrum.* Quod autem liberari de corpore mortis sit liberari per gratiam de vitijs illis concupiscentialibus, quibuscum tota vita dimicamus, iam a superiùs intelleximus. Indè est, quod in eodem isto b loco, cum gratiam istius liberationis illam esse docuisset, quam in certamine cum libidinibus inuocamus, iterum repetit: c *Hanc gratiam quam in Catholica Ecclesia notissimam nouerant Episcopi, crediderunt Pelagium confiteri.* Et Patres Concilij Carthaginensis: *Illam verò gratiam qua, vt dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus prædicator est, dicens, Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, &c. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nolunt omninò cognoscere.*

Lib. de gestis Pelag. c. 6.

a Vide lib. de nat. & grat. c. 53. & c. 55. & lib. de gest. Pelag.
b Lib. de gest. Pelag. c. 9.
c Ibid. c. 10.
Epist. Synodolis Concil. Carthag.

Indè est, quod gratiã de qua cum Pelagio controuersia fuit, illam esse crebrò docet, pro qua Ecclesia vniuersa preces à Christo traditas fundit, Et ne nos inducas in tentationem: *Sed pro qua gratia impetranda oramus, ne intremus in tentationem, hæc gratia non est natura, sed qua subuenitur fragili violatæque naturæ; hæc gratia non est legis scientia, &c.* Quam fragilitatem ac vitium illam vitiosam concupiscentiam esse statim ex Apostolo probat. Et eiusdem Concilij Carthaginensis Antistites virus Pelagianũ de adiutorio benè viuẽdi eruentes: *Consideret ergo*, inquiunt, *sanctitas tua, & pastoralibus nobis compatiatur visceribus, quã sit pestiferum & exitiale ouibus Christi, quod istorũ sacrilegas disputationes necessariò sequitur, vt nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod Dominus & discipulus monuit, & posuit in oratione quam docuit.* Nempè quia naturã nullo per peccatũ vitio labefactatam esse statuebant, pro quo superando gratia peteretur. Quod enim non induci in tẽtationem sit idem, quod nulla concupiscentiæ tentatione (vnusquisque enim tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus) superari, nullis libidinibus nos proritãtibus cõsentire; per quam sæpè Augustinus tradit: *Vt non ei concupiscentiæ consentiamus deprecamur adiutorium dicentes, Et ne nos inferas in tentationem:* Nempè, *vt si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, vt in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti.* Sub hac ergo petitione omne adiutorium gratiæ ad benè viuendum necessariæ postulatur, iuxta illud Augustini: *Potens est Deus, & à mala in bonum flectere voluntates, & in lapsum pronas conuertere ac dirigere in sibi placitum gressum: cui non frustra dicitur, Ne nos inferas in tentationem. Nam quisquis in tentionem non infertur, profectò nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur. Et qui in tentationem suæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur.* Ex quo fit vt huiusmodi necessariò rectè viuat.

Lib. de gestis Pelag. c. 7.

Ibid.

Conc. Carthag.

Lib. 2. de pec. merit. c. 4.

Lib. de dono pers. cap. 6.

Indè est, quod pluribus in locis gratiam de qua cum Pelagio controuersia est, illam esse tradit, qua homo ex peccati vulneribus fit saluus

A per Iesum Christum: *Quando istis*, inquit, *verissime dicitur, Quare sine adiutorio gratiæ Dei dicitis hominem sese posse sine peccato? Non tunc de illa gratia quæstio est, qua est homo conditus, sed de ista qua fit saluus per Iesum Christum, Fideles enim orantes dicunt: Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo.* Quod enim saluum fieri sit idem quod medicinali gratia ignorantiæ & concupiscentiæ vulnus obduci; iam supra ex libro de natura & gratia demonstrauimus.

Lib. de natura & gratia cap. 33.

Hæc igitur summa testimoniorum ac principiorum Augustinianæ doctrinæ consonantia cumulatissimè ostendit ac probat, præter gratiam remissionis peccatorum, de qua cum Pelagianis
B nulla quæstio fuit, summam totius disputationis, quam de gratiæ adiutorio ad bene viuendum necessario Ecclesia Christi cum Pelagianis habuit, de illo solo adiutorio fuisse susceptam, quod Christus velut humanæ naturæ medicus attulit aduersus ignorantiam & concupiscentiam, quibus peccati merito natura vitiata est. Nam post lapsum primi hominis, cùm iam natura vitiata & ad peccatum prona est, nullum omninò amplius peccatum, illa indifferenti & versatili libertate committitur, sicut antea fuerat nullo vitio proritante perpetratum: sed quidquid iam ab Adami posteritate peccatur, totum hoc ex fontibus illis duobus ignorantia concu-
C piscentiáque fluit, quorum nunc seruituti, quemadmodum latissimè ex Augustini principijs declarauimus, arbitrium peccatricis voluntatis obstrictum est. Vt nemini mirum videri debeat, omnem Christi gratiam qua rectè operamur adeóque benè viuimus, circa ista duo vitia voluntatis superanda, curandáque versari. Nam indè profluit, quòd, vt aliquoties iam audiuimus, si natura non esset istis vitijs sauciata *opitulatio Saluatoris inaniretur, & crux Christi euacuaretur.*

Illa quoque genuina veráque ratio est, cur istud benè viuendi adiutorium, pro quo largiendo Dominus crucifixus est, Augustinus subinde vocet, a *medicinale Saluatoris auxilium*: sub-
D inde b *medici gratiam*: subinde c *adiutorium medicinæ saluatoris*: subinde d *gratiam medicinalem*: subinde e *adiutorium medici potentissimi*: subinde f *gratiam qua sanatur natura per medicum* subinde vt suprà latius diximus, *gratiam liberationis*, *gratiam liberatricem* à corpore mortis, g *gratiam qua arbitrium verè fit liberum*, ab illis iam dictis vitijs arbitrio dominantibus. Denique sæpiùs vno verbo genuini sensus prægnantissimo *medicinam*. Nempè vt omnes Christiani intelligerent de nullo gratiæ adiutorio cum Pelagianis ab Ecclesia disceptatum fuisse nisi de illo medicinali, quo vitia ignorantiæ maximèque concupiscentiæ superantur. Nam illud est, quod nobis Chri-
E stus tanquam medicus tulit; illud est quo natura saluatur, illud est quo infirmitas roboratur, illud est quod rogando postulamus, Ne nos inducas in tentationem: illud est denique quo iuxtà doctrinam Apostolicam à Paulo traditam, ab Augustino assertam, liberamur de corpore mortis, hoc est, de vitijs corporis mortis huius.

a Lib. de natura & gratia cap. 34.
b Ibid. c. 39.
c Ibid. c. 48.
d Ibid. c. 53.
e Ibid. c. 51.
f Ibid. c. 64.
g Vide supra cap. 3.

Lib. de nat. & grat. c. 49. & lib. de perf. iust. cap. 3. &c.

Quæ si paulò attentius considerassent, non ita exorbitassent nonnulli recentiores, vt cum adiutorium gratiæ Christi quo nos ad benè viuendum adiuuat, negare vel interimere verentur gratias nunquam vel per somnium à Pelagio Augustinóque disceptantibus cogitatas afferant, quibus sensa & pronuntiata sua tueantur. Alij namque concursum Dei generalem natu-

ralémque cum voluntatis arbitrio, alij supernaturalem, alij gratiam habitualem, alij gratias concomitantes, alij physicam prædeterminationem, integris læsisque, Angelis & hominibus pariter necessariam, alij aliam profetunt, de quarum nulla inter eos vnquam quæstio fuit. Sed de illa sola gratia controuersia est, qua natura quæ peccando vitiata est, ita contra terrenas concupiscentias adiuuatur, vt affectus ab eius seruitute eruatur, vt in singulis oborientibus ad momenta singula tentationibus roboretur, vt cum libidinibus pugnet, vt superet, vt non in tentationem consentiendo inferatur. Quæ sanè non est gratia habitualis, vt quam nemo iustus in tentatione positus cum gemitu postulat; non concursus generalis, non supernaturalis, non gratia concomitans, quibus nemo contra fluctus irruentium libidinum roboratur, non prædeterminatio physica, quæ si illis credimus, & sanis & ægris pariter, nec minùs ad voluntatem robustissimam, quàm infirmissimam inclinandam necessaria est. Sed de his infrà pluribus ex proprijs fundamentis: hic satis est ipsis crebro iteratis expressisque testificationibus Augustini commonstrasse, de sola ista *medicinali gratia* qua variarum libidinum impetus incessanter nos infestantium frangitur & sanatur cum Pelagianis fuisse quæstionem. Disertis enim verbis dicit: a *De illo nunc agi homine, qui grauibus est sauciùs confossúsque vulneribus*: b *de illa agi gratia qua nobis per mediatorem medicina opitulatur*: c *de illa gratia quæstionem esse, qua fit homo saluus per Iesum*: d *de gratia sine qua natura humana iam contenebrata atque vitiata illuminari non potest & sanari, totam cum istis verti quæstionem*: ideòque dicit, Pelagio fallaciter gratiam confitente, e *Catholicos iudices nullam in verbis eius intelligere potuisse, nisi qua liberari posse speramus de corpore mortis huius*, vtpote *quam in Catholica Ecclesia notissimam nouerant*. atque ita Pelagium qui eam negabat, f *infirmare medici gratiam*: g *opitulationem Saluatoris inanire.*

a lib. de nat. & grat. c. 43.
b ibid. c 67.
c ibid. c. 53.
d ibid. 67.
e lib. de gestis Pelag. cap. 6. & 10.
f lib. de nat. & grat. c 39
g ibid. c. 43.

CAPVT TERTIVM.

Discrimen gratiæ sanitatis, *&* medicinalis *à Recentiorum notitia valdè abstrusum, & quare. Iaciuntur fundamenta discriminis. Libertas arbitrij ante peccatum, & captiuitas post peccatum.*

CVM ergo iste totius causæ status sit, vtrum sine *medicinali gratia*, sine *medicinali Saluatoris auxilio* sine *medico opitulatore*, natura contenebrata atque vitiata benè possit operari, satis vnicuique perspicuum est, similem istam esse quæstionem ac si disputaretur, vtrum cœcus oculis, fractisque tibijs, sine medicinis possit cernere aut ambulare. Vbi cùm nemo sanâ mente dubitet, quid respondendum sit, ipsâ veritate in omnium cordibus clamante, medicinam ad illas actiones esse necessariam; simulátque ad animæ vulneratæ quæstionem ventitur, velut occurrentibus tenebris, acies mentis hæret. Nam quamuis naturis rerum perquam consentaneum esse videat, vt etiam in spiritualium rerum ordine, vulnera potentiarum, vitiaque medicinæ opitulatione reparentur, antequam recta facultatis operatio possit sequi: quia tamen morbi istius natura, quo vires benè

A viuendi labefactatæ sunt, à vulgari cognitione vehementer abstrusa est, hinc fit, vt ignorata etiam medicinalis adiutorij conditione atque necessitate, cum reipsa adiutorium offerendum est, nihil amplius medicinalis auxilij lethali infirmitati à plerisque ingeratur, quam si integerrima perstitisset peccantis arbitrij salus: & ab alijs vice versa, sanitati robustissimæ nihil minus tribuatur, quam si fuisset pœnalibus vitijs temerata. Illi voluntatis liberæ creatorem de creaturæ laudibus prædicant, si gratiæ largitorem, vtrique studio pietatis ducti Dei partes agere sibi videntur, sed illi imprudentes medicinam Saluatoris euacuant, si decolorant gra-
B tiam Creatoris. Inter vtrosque sanctus Augustinus ita incedit medius, vt agnita stantis arbitrij dignitate, vires integræ libertatis longè altius quàm recentiorum chorus extollat; & penetrata ruinæ ipsius profunditate, vires lapsæ voluntatis longè acerbius concussas, quam vulgus putet, fractásque fateatur. Ex quo fit, vt iuxta doctrinam ipsius, sicut in arbitrio primæuæ sanitatis, & consecutæ ægritudinis distantia suprà recentiorum suspiciones est longè maxima: ita quoque adiutorij *sanitatis*, & *medicinalis* sit extrema discrepantia. Quæ quibus in rebus constituta sit, accuratius constabit, si modum operandi vtriusque, & à se inuicem differentiam explorarum habeamus. Nam indè velut à nota perspicua, & obuia, in occultam vtriusque naturam Deo iuuante pertingemus.

C Hæc igitur, vt quantum Deus vires dederit præstemus, memoria repetendum est id quod de primi hominis libertate differentes fusius diximus: cum illa videlicet voluntatis libertate conditum fuisse primum hominem, sicut & Angelos bonos, vt in neutram partem inclinatus solo suæ libertatis nutu alterutrum velle posset & nollet, iuxta illam sententiam Augustini: *Quod arbitrium tunc ita liberum erat, vt benè velle posset & malè*. Et in Enchiridio ad Laurentium: *Sic oportebat priùs hominem fieri, vt & benè velle posset & malè*. Quam voluntatis innocentis maximam libertatem & indifferentiam, in qua videlicet flexus in alterutram partem, hoc est, vt benè
D vellet aut malè, à solo voluntatis nutu (non sine gratia) peteretur, fusè libro de statu naturæ innocentis declarauimus.

lib. de Corrip. & grat. cap 12
in Enchirid. cap. 105.

Ab hac felicissima libertate in alteram electionis partem, hoc est, in peccatum, seu in malum propriâ sponte ita delapsus est, vt non solùm malè voluerit, seu peccauerit, sed etiam malè volendi seu peccandi seruituti atque necessitati mancipatus sit, nisi per gratiam subleuetur. Nam præter peccati culpam malâ volitione commissam, arbitrium voluntatis profundis tenebris inuolutum est, viscosóque quodam pondere irretitum atque depressum est hoc est tena-
E cissimo quodam amore creaturæ quam dilexit; quod ita voluntati dominatur, vt quocumque se vertat, quicquid arripiat, quicquid declinet, quoscumque vultus & formas induat, quantumcumque se viribus sursum tollere, quibuscumque benè viuendi stimulis incitari videatur, non possit ab illa se viscosa catena expedire, nisi priùs caliginem eius lux cœlestis effugauerit, & illas terrenæ cupiditatis compedes fregerit. Quod quamdiu non fit in tenebris, hoc est, peccatis iacet, tenebras diligit, tenebras in agendo, & cessando sectatur. Quicquid enim dilexerit, creaturæ limites non egreditur, & ita perpetuam ter-

Vide lib. 3. præcipuè c. 3. 4. 5. 6. &c. item. 11. 12.

renæ concupiſcentiæ catenam trahit, cuius vinculis & ſeruitute detinetur. Quem eſſe arbitrij lapſi ſtatum iuxta doctrinam ſexcentis locis ab Auguſtino traditam, latiſſimè toto libro tertio de ſtatu naturæ lapſæ demonſtrauimus.

Ex quo perſpicuum eſt, vitium voluntatis, quod præter peccati culpam, peccando contraxit, in eo ſitum eſſe, quod poſt deſertum Creatoris amorem rei creatæ dilectione cæcata, & vndique peruerſa ac penetrata eſt, ita vt amiſſa illa vtriuſque partis indifferentia iam amplius benè velle non poſſit, nec eo ſeipſum flectere aut erigere; cæcitate & concupiſcentia quibus obſtricta iacet, eam aſſiduè deorſum in creaturas deprimentibus: *illa eſt enim peccati pœna iuſtiſſima, vt amittat vnuſquiſque quo benè vti noluit, cùm ſine vlla poſſet difficultate ſi vellet. Id eſt autem, vt qui ſciens rectè non facit, amittat ſcire quid rectum ſit: & qui rectè facere cum poſſet, noluit amittat poſſe cum velit.* Itaque quod iam homo ſine gratia Saluatoris amiſſa vnius partis libertate, benè velle non poſſit, ſupplicium eſt delinquentis, ſicut benefacientis præmium, quòd amiſſa alterius partis libertate, malè velle non poſſit. Nam per iſta præmia & ſupplicia, voluntatis liberæ ſtatus dumtaxat, non natura mutatur, quemadmodum imprudentes putant, qui quando certiſſimam illam Auguſtini doctrinam audiunt, neſcio ad quæ tanquam exotica Manichæi ſpectra formidant. Sicut igitur nemini mirum videtur, quod benè volendo Beati in æterna beatitudine, malè volendi libertate ſpoliati ſunt, ita nemo videtur, ſi in peccati damnatione peccator poſitus, bonæ voluntatis libertate priuatus, ante aduentum gratiæ de peccato in peccatum captiuo arbitrio volutetur. Vndè liquet, quamdiu Angeli & primus homo in illa felici arbitrij libertate ſteterunt, penes ipſorum arbitrium fuiſſe nutum illum ſupremum, quod voluntas in hanc vel illam partem ſiue benè ſiue malè volendo flecteretur. Nutus enim ille liberrimus erat voluntati, quem pro arbitrio ſuo, vel dando, vel retinendo, omnibus externis interniſque actionis adminiculis, habitibus, concurſibus, gratiæ adiutorijs dominabatur. Hic nutus, hic flexus, ſeu iſta ſuprema nuendi flectendique poteſtas, qua ſeſe vtrimque in bonum aut malum humana libertate ac dominatione librabat, ſupplicio non minùs cadentium, quàm ſtantium remuneratione prorſus amiſſa eſt; dum vtrobique indifferentis iſtius loco libertatis, ſeruitus iſtius ſupremæ dominationis inducta eſt. Nam quemadmodum voluntas Beatorum ſerua facta eſt iuſtitiæ, & peccatorum ſerua iniquitatis, iuxtà illud Apoſtoli Petri ab Auguſtino ſæpè repetitum: *A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt:* ita quoque vtrorumque arbitrium illa ſuprema & indifferenti ac dominatiua ſui in vtramque partem flectendi libertate vel feliciter vel pœnaliter, ſpoliatum eſt. In peccatoribus enim ante gratiam à concupiſcentia creaturæ omnibus actionibus dominante nutus ille imperialis inuaſus eſt: in beatis ab ardentiſſima charitate, quæ tantoperè in vtriſque voluntatis arbitrio libertatique dominatur, vt omni ſublata boni malique indifferentia, iſtorum nutum ad amplectendum bonum tantum, illorum ad malum tantum indeclinabiliter & inſuperabiliter ſemper inclinet. Solis relictus eſt & his & illis quidam in ſuo quibúſque vinculo indifferens ſeſe volendi motus, vt pro ſuo arbitrio hic & nunc

Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.

2. Pet. 2.

A ſingularia, quæque bona vel mala appetendo ſectentur: quæ in ſcholis libertas *exercitij*, & *contradictionis* appellari ſolet.

Quæ cùm ita ſint, iam differentia *ſanæ & ægrotæ* voluntatis, quantùm ad benè viuendum incipit ſublueeſcere: nempè voluntas ſana ita robuſta erat per inſtitutionem primæuæ ſuæ libertatis, qua primus homo creatus eſt rectus, vt ſe ipſa nutu ſuo perindè ad bonum volendum quàm ad malum ſponte flecteret, non à gratia vel cupiditate imperante flecteretur. Erat enim pleniſſimè ſui ipſius in vtramque partem domina, cuius nutui quidquid habituum vel gratiarum, vel adiutorij intrinſecus vel extrinſecus

B adderetur, deberet faſces ſubmittere, & ab illius velut Angeli impulſu exſpectare aquæ motum, vt vel quieſcerent, vel ad influctum operi conferendum ipſa annuente raperentur. Nam quamuis arbitrium innocentis creaturæ *ita liberum fuiſſe* ab Auguſtino dicatur, *vt benè velle poſſet & malè*, non tamen hoc ſine gratiæ adiutorio fieri potuiſſe cenſendum eſt. Quod alibi certiſſimis documentis demonſtratum, hic ſupponimus. Nunc verò poſteaquam eſt illa magna, robuſtáque peccati merito amiſſa libertas, & peccandi ſeruitus conſtituta, perijt ab ægrota voluntate, ille imperatiuus benè volendi nutus, vt non magis iiſdem illis gratiæ adiutorijs,

Lib. 1. de ſtatu primi hominis ſeu innocentis. c. 10. & 11.

C quibus ante in ſua ſanitate iuuabatur, vti poſſit, quam ſi cæco ad cernendum lumen offerres. Nam ille ſeſe flectendi erigendique nutus, poteſtati fractæ & ægrotæ libertatis extortus eſt, & à concupiſcentia ſemper ſeipſam creaturáſque diligente poſſidetur. Vndè per aliud nouæ & medicinalis gratiæ genus, qua vitij iſtius intimis viſceribus voluntatis infixi reprimantur vires & motus, frangendóque illa ſanetur, ille nutus ac flexus eruendus, voluntatique dandus eſt, quem ſibi ipſa ſuâ poteſtate dare non poteſt.

CAPVT QVARTVM.

D

Aſſertur ex Auguſtino ac declaratur diſcrimen adiutorij ſanæ voluntatis & ægrotæ, hoc eſt, adiutorij ſanitatis *&* medicinalis, *ſeu adiutorij* ſine quo non, *&* quo.

EX iſto liberæ ſeruæque voluntatis diſcrimine, quod ex Auguſtini principijs iam identidem traditis, propoſuimus, iam vtrinſque gratiæ, *ſanitatis* & *medicinalis* differentia, ſeu adiutorij quo voluntas ſana in ſtatu innocentiæ, & quo nunc poſt caſum ſuum concupiſcentialibus morbis ægra ad benè viuendum adiuuanda eſt, incipit ſeſe oſtendere. In

E eo quippè ſita eſt, quòd illius primæ integritatis adiutorium ſic adiuuabat voluntatem, vt cum eo operaretur ipſa ſi vellet; nunc autem ipſum adiutorium facit vt velit. Hoc eſt, adiutorium ante ruinam erat tale, vt influxus adiutorij perinde atque voluntatis in opus, ab ipſo liberæ voluntatis nutu penderet, adeóque ſalua maneret illa libertatis in vtramque partem flexibilis indifferentia: nunc verò poſt ruinam tale eſt, vt faciat annuere, & influere & velle voluntatem. Eſt enim obſeruandum duplicis generis eſſe adiutoria voluntatis; nam aliud eiuſmodi eſt, *ſine quo* voluntas velle non poſſit, ſic tamen vt velle & nolle, vti vel non vti adiutorio, in eius

libero relinquatur arbitrio: aliud *quo fit*, determinatè vt voluntas velit. Est enim illius naturę, vt hoc ipso quo voluntati datur, confestim velit. Primi generis est, verbi gratia, lux respectu oculorum; species respectu intellectus, & huiusmodi. Sic enim adiuuant, vt sine illis quidem non possit opus fieri, non tamen illis præsentibus efficiatur vt fiat, sed hoc à liberæ voluntatis nutu pendet, quæ huiusmodi adiutorium & in vsum assumere & negligere potest. Secundi generis adiutorium, non est tale, sed hoc ipso quo datur simul vsus eius & influxus potestatis datur. Est enim hoc ipsum quod suaptè efficacià facit influere facultatem, nec facultatis ipsius libero arbitratui subiacet, sed inuictè facit vt hoc vel istud arbitrium arbitretur & velit. Talis est influxus omnis causæ formalis, hoc ipso quippè quo adest iustitia, fit iustus animus, & sine illa iustus esse nunquàm potest. Quam duplicis adiutorij naturā ac differentiam libro primo fusius explicuimus, vndè plenior intelligētia peti debet.

Hoc ergo verum & genuinum discrimen est inter vtriusque status adiutorium, quod adiutorium sanitatis seu integræ libertatis influeret aut non influeret cum voluntate, prout voluntas vellet aut nollet, plenissimèque ipsius arbitrio in agendo & quiescendo subderetur: medicinale verò ipsum benè velle fastidienti ægrotæque voluntati tribuat, vtpotè quod ipsa concupiscentiæ dominanti subiugata, de seipsa suæque libertatis impulsu etiam cum gratia quantumcumque magna sibi assistente, habere non posset quemadmodum olim potuit. Quod clarius fortassis ita dici posset, quod gratia sanæ voluntatis, in eius libero arbitrio relinqueretur, vt eam si vellet desereret, aut si vellet vteretur, gratia verò lapsæ ægrotæque voluntatis nullo modo in eius relinquatur arbitrio, vt eam deserat aut arripiat si voluerit, sed ipsa sit potiùs illa postrema gratia, quæ inuictissimè facit vt velit, & à voluntate non deseratur. Quod discrimen tàm luculentè tradit Augustinus in lucubrationibus quas aduersus hostes gratiæ exarauit, vt impossibile sit legenti non aduertere, nisi opinionis alicuius præoccupatæ caligo & præiudicium cernendi perspicaciam, iudicandique libertatem impediuerit. Hoc enim in primis probat ille diuersus operandi modus, quem adiutorijs cuiusque status tribuit, in quo velut immobili basi, tota doctrina de gratia & prædestinatione nititur. Quam si tollas, funditus vniuersa ruere necesse est, quemadmodum à Semipelagianis, vt infrà pluribus, perspicaciter animaduersum est. Huius ergo differentiæ radicem detegens ita loquitur: *Itemque ipsa adiutoria distiguenda sunt. Aliud est adiutorium* SINE QVO ALIQVID NON FIT, *& aliud est adiutorium*, QVO ALIQVID FIT. Declarat exemplis admodum perspicuis: *Nam sine alimentis non possumus viuere, nec tamen cum affuerint alimenta, eis fit vt viuat, qui mori voluerit. Ergo adiutorium alimentorum est sine quo non fit, non quo fit vt viuamus. At vero beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adiutorium est enim non solum sine quo non fit, verum etiam quo fit, propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium & quo fit est, & sine quo non fit. Quia & si data fuerit homini beatitudo, continuò fit beatus, & si data nunquam fuerit, nunquam erit. Alimenta verò non consequenter faciunt, vt homo viuat, sed tamen sine illis non potest viuere.* Ecce differentiam duplicis adiutorij lucidissimam, non est vbi

Lib. de corr. & grat. cap. 12.

A hæreat lector, aut caligat auditor, quoties extra præsentem controuersiam disputatio est. Vnum est enim tale, vt non inferat vel inferat effectum propter quem datur, sed tantummodo *sine quo, non* potest fieri. Effectus enim ab alia debet causa dominante, ipsúmque adiutorium secum rapiente seu applicante produci. Ex quo fit, vt quantumcumque magna præsto sint adiutoria, nisi illa causa dominatiua, cuius arbitrio tota machina causarum concurrentium & adiuuantium ad motum impellitur aut retinetur velit; impulsúmque agendi imprimat, nulla ex adiutorijs operatio secutura sit. Cuiusmodi adiutorijs respectu voluntatis humanæ plenus est
B Orbis vniuersus. Ipsa enim voluntas est, quæ quibuscumque corporalibus creaturis vtitur ad scopum suum, quam licet adiuuent, non tamen aliter, ad summum, quam ita vt sine illis non possit opus voluntatis effici, non tamen vt per ipsas fiat, si voluntas nolit. Ipsa est quæ omnibus corporis sensibus quæ scientia & virtutibus intellectus, quæ proprijs habitibus suis & bonis & malis vtitur quando vult: nec ad peragendas actiones eius ista concurrunt adiutoria, vt per illa fiant renitente voluntate, sed tantummodò vt sine illis non fiant, cum ea ad influendum secum voluntas rapit vt fiant. Alterum adiutorij genus est, *quo*, simul ac datum fuerit, fit effectus, & si non detur nunquàm fiet. Nempè quia tantæ necessitatis est, vt sine illo non possit effectus fieri, tantæque efficaciæ, vt hoc ipso quo datur, continuò fiat. Dat enim simul & posse & operari.
C Exemplum in Augustino manifestum est, quod iam dedimus. Hæc igitur cum sint veritate certissima & claritate liquidissima, videamus quid ad sanæ ægrotæque voluntatis adiutorium ex Augustini mente faciant. Nimirum hoc isto adiutoriorum discrimine spectat Augustinus, vt sciamus adiutorium sanæ voluntatis non fuisse talis conditionis, *quo* bonum opus fieret: hoc enim non conueniebat tàm robustæ liberrimæque voluntati, cum ipsa sufficeret, vt adiutorio quod sibi præsto aderat, si tantùm vellet, vteretur. Vt quid enim dare ipsum velle voluntati, quando illud ex seipsâ,
D non sine concurrente adiutorio obtinere poterat? Erat ergo adiutorium eius, non quo fieret, sed sine quo non posset opus bonum fieri. *Tale quippè erat*, inquit, *adiutorium, quod desereret, cùm vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret vt vellet.* Adiutorium verò infirmæ captiuæque voluntatis vult esse tale, *quo fiat*, vt velit. Hoc est, esse huiusmodi vt simul ac datur, ipsum velle voluntati detur, & si non detur, nunquàm velit, quia sine illo nunc propter infirmitatem velle non potest. Hoc est enim quod continuò adiutoria explicando subiungit: *Primo itaque homini datum est adiu-*
E *torium perseuerantiæ, non quo fieret, vt perseueraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseuerare non posset. Nunc verò Sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantùm tale adiutorium perseuerantiæ datur, sed tale, vt eis perseuerantia ipsa*, hoc est perseueranter benè velle, *donetur: non solùm vt sine iste dono perseuerantes esse non possint, verum etiam vt per hoc donum non nisi perseuerantes sint.* Hoc est, quod statim tanquàm ex Euangelicâ doctrinâ deriuatum, ex Scripturis probat: *Non solùm enim dixit, Sine me nihil potestis facere*, quibus verbis adiutorium sine quo non possumus, exprimitur:

Lib. de corr. & grat. cap. 12.

Ibid. c. 12.

verum etiam dixit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Quibus, inquit, *verbis, eis non solùm iustitiam, verum etiam in illâ perseuerantiam se dedisse monstrauit. Christo enim sic eos ponente, vt eant & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, forsitan non manebit?* Hoc est, quod cùm in præcedentibus iterum iterùmque inculcasset, adiutorium primi hominis fuisse tale, *vt in eo maneret si vellet; vt illud per liberum arbitrium deserere posset; vt in eius libero relinqueretur arbitrio: quod desereret cum vellet: in quo permaneret si vellet, non quo fieret, vt vellet,* & huiusmodi, tandem vtrumque sibi conferendo subnectit: *Hæc prima est gratia quæ data est primo Adam: sed hac potentior est in secundo Adam. Prima est enim, qua fit vt habeat homo iustitiam si velit: Secunda ergo plus potest, qua etiam fit vt velit, & tantum velit, tantóque ardore diligat, vt carnis voluntatem* (id est concupiscentiam) *contraria concupiscentem, voluntate spiritus vincat.* Hoc est, quod vt tardissimis quoque satisfaceret, iterum repetit & repetendo commendat: *Nec illa quidem* (gratia sani hominis) *parua erat, qua demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij, quoniam sic adiuuabatur vt sine hoc adiutorio in bono non maneret, sed hoc adiutorium si vellet desereret. Hæc autem tanto maior est vt parum sit homini per illam reparare perditam libertatem, parum sit denique non posse sine illâ, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono, si velit, nisi etiam efficiatur vt velit.* Hoc est quod cùm iterum adiutorium sani hominis tale esse dixisset, vt *sine illo* quidem *bonum tenere non posset*, sed tamen vt vellet, in eius libero relinqueretur arbitrio, opponens ei ægroti hominis longè potentius & alterius rationis adiutorium: *Nunc autem*, inquit, *tanto amplius datur per Iesum Christum Dominum nostrum, quibus id dari Deo placuit, vt non solùm adsit sine quo permanere non possumus, etiam si velimus, verum etiam tantum ac tale est vt velimus.* Hoc est quod rationem afferens ex illius adiutorij naturâ petitam, profundissimè subijcit: *Est quippè in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perseueranter tenendo, non solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus; quod non fuit in homine primo: vnum enim horum in illo fuit, alterum non fuit.* Et quare non fuit datum homini primo haud secus atque secundo datum fuit? Nempè quia ipse *acceperat posse perseuerare si vellet, quod vt nollet, de libero descendit arbitrio: quod tunc ita liberum erat, vt benè velle posset & malè.* Quo significatum cupit, nunc homini non sufficere posse perseuerare si vellet, sed ipsum benè velle ipsi esse tribuendum, eo quod nunc arbitrium non ita liberum sit, vt cum huiusmodi etiam adiutorio benè velle possit & malè. Hoc est quod radicem diuersitatis illius duplicis adiutorij ex ipsâ sanitate & ægritudine concupiscentiali voluntatum eruendo, præclarissimè doctissimeque dicit: *Vt ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseuerantiam primus homo, sed perseuerare vel non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio* (videlicet cum adiutorio, sine quo perseuerare non poterat) *tales vires habebat eius voluntas, quæ sine vllo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipsa* CONCVPISCENTIALITER *resistebat, vt dignè tantæ bonitati, & benè viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium. Nunc verò postea quam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas.* Nimirum quia nulla interiori rixa

A libertas illa sana discerpebatur, nulla luctâ lassabatur, nullo deorsum pondere premebatur, vt non nisi velle cùm adiutorio concurrente à tantâ sanitate peteretur. Nunc verò difficultates grauissimæ superadditæ sunt, non quibus corporis membra, sed quibus voluntas ipsa à volendo reuocatur, dum concupiscentiali visco impl.ta, etiam tali adiutorio adiuta, aut velle aut satis potenter velle non potest. Tam enim dirum est istud concupiscentialis ægritudinis malum, vt non solùm volenti homini difficultatem afferat vt languidè velit, quæ non nisi magnis (quibus caret) viribus arbitrij superanda est; sed etiam
B pestifera dulcedine creaturæ animum demulcendo voluntatem ipsam velle non sinat. Hoc est quod vberius naturam explicans vtilitatemque tanti adiutorij, quo superbia qua cecidimus, radicitus tollitur, dùm humanæ voluntati nihil omninò relinquit sui, magno verborum pondere & perspicuitate subtexit: *Ac per hoc nec de ipsâ perseuerantiâ boni*, hoc est, perseuerantis boni volitione, *voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriari: qui eis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit* SINE QVO NON *possint perseuerare si velint, sed in eis etiam operatur & velle; vt quoniam non perseuerabunt, nisi & possint & velint perseuerandi eis possibilitas & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur. Tantùm quippè Spiritu*
C *sancto accenditur voluntas eorum, vt ideò possint quia sic volunt, ideò sic volunt, quia Deus operatur vt velint.* Hoc denique est illud, quod rationem necessitatis tanti ac talis adiutorij inculcans sanæ voluntati non congruentis, ægrotæque capitaliter necessarij, perspicuè docet, ægram huiusmodi voluntatem neque velle cum adiutorio Dei, neque permanenter velle posse, si vsus adiutorij in ipsius libero relinquatur arbitrio, ita vt ipsum velle non in eâ Deus operaretur. *Nam si in tantâ infirmitate vitæ huius, in quâ tamen infirmitate, propter elationem reprimendam, perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua, vt in adiutorio*
D *Dei, sine quo perseuerare non possent, manerent si vellent, nec Deus in eis operaretur, vt vellent, inter tot ac tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideò perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, vt possent.* Hoc est quod continuo ex istâ adiutorij diuersitate rationem petit, cur homo sanæ robustæque voluntatis diuino munitus adiutorio tantâ facilitate corruerit, infirmissimus verò in sæuientibus tentationum tempestatibus perseueret. Nempè quia quemadmodum oportebat sanus & fortis permittitur adiutorio consentire si velit; ægro & imbecilli, hoc ipsum datur vt velit, & inuictis-
E simè velit: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideò quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliquâ vinceretur. Ita factum est vt voluntas hominis inualida, & imbecilla in bono adhuc paruo perseueraret per virtutem Dei, cùm & voluntas primi hominis fortis & sana, in bono ampliore non perseuerauerit.* Nempè causa in promptu est, quia voluntas inualida & imbecilla perseuerat *per virtutem Dei*, hoc est per adiutorium quo fit vt velit; fortis & sana *habet virtutem liberi arbitrij, quàmuis non de futuro adiutorio Dei,* SINE QVO NON *posset perseuerare, si vellet, non tamen tali* QVO *in illo Deus operaretur vt vellet.* Hoc ad postremum est illud, quod profundissimam finiens disputationem, tantæ

Ibid. c. 11.

Ibid.

Ibid.

Lib. de correp. & grat. cap. 12.

Ibid.

Lib. de correp. & grat. cap. 12.

Ibid.

dinersitatis vtriusque adiutorij rationem assignat præclarissimam, nempè magnam cum naturâ talium voluntatum, ac diuinâ misericordiâ, sapientiâque adiutoriorum congruentiam: *Fortissimo quippè dimisit atque permisit facere quod vellet; infirmis seruauit, vt ipso donante inuictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere inuictissimè nollent.* Quid enim congruentius sapientiæ & misericordiæ Dei, quid ipsis naturis rerum magis consentaneum, quam vt robusta voluntas, sufficientissimo Dei adiutorio fulta, *sine quo* velle & perseuerare *non* potest, optioni suæ relinquatur, adiutorio Dei vtendo & perseuerando, si velit: infirma verò, potentissimo Dei adiutorio ipsum velle & perseuerare, & sui ipsius vsum donante, muniretur.

Ibid. c. 12.

CAPVT V.

Inferuntur duo corollaria quibus accuratiùs declaratur discrimen duplicis istius adiutorij. Reijciuntur lex, scientia, reuelatio, remissio peccatorum, gratia sufficiens, habitualis, congrua, efficax Recentiorum extrà limites adiutorij medicinalis Christi.

EX tot tamque manifestis Augustini testimonijs & inculcata toties doctrina, duo perspicuè colliguntur, quæ ad intelligendam plenè medicinalem Christi gratiam, & ab alia qualibet sanæ voluntatis discernendam plurimum faciunt, & quamuis nihil prætereà adderetur sola sufficiunt.

Primum est, nullum adiutorium gratiæ, cuius vsus ita ponitur in arbitrio voluntatis, vt illo vtatur aut non vtatur, vt illud amplectatur aut deserat, vt illi consentiat aut non consentiat si voluerit, quantumuis sine illo non velit, aut velle non possit, esse adiutorium *quo* fit vt velit; sed tantum *sine quo non*: Et proindè ad medicinale adiutorium Christi nullo modo posse pertinere, sed ad adiutorium primi hominis & sanæ voluntatis esse referendum. Nam in eo consistit essentialiter differentia vtriusque adiutorij, *sine quo non* fit actio, & *quo* fit, & consequenter sanæ voluntatis & infirmæ, Adami & Christi; quod auxilium *sine quo non* voluntatis, vt influat in volitionem & actionem pendet essentialiter à nutu voluntatis, illud ad influendum applicante: quod nisi consentiendo vel volendo fecerit, nullus indè influxus in actionem, effectusque secuturus est. Nam istam eius conditionem tam sollicitè, tam perspicuè, tanta verborum, sententiarúmque repetitione commendat, quasi summo studio hoc vnicum satageret, ne in peruersum sensum cœlestis illa doctrina raperetur. Quid enim vel cæcis euidentius dici potuit, quam quod toties dicit primi hominis, sanæque & fortis voluntatis adiutorium huiusmodi fuisse, *non quo fieret vt vellet: non quo fieret vt perseueraret; non quo Deus operaretur vt vellet*, & huiusmodi; sed tale, *per quod posset permanere si vellet, per quod aderat ei posse, quod vellet, non velle quod posset; per quod acceperat posse si vellet*: tale rursum, *sine quo etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset: sine quo in bono non maneret sine quo non posset in bono permanere si velit: sine quo non posset perseueranter bonum tenere quod vellet: sine quo omninò permanere non posset, sine quo per liberum arbitrium perseuerare non posset.* Et vt apertiùs sine vllo obscuritatis ambiguo nosceremus, quo igitur modo se haberet istud adiutorij genus ad arbitrium voluntatis, vtrùm illam secum ad opus raperet, an à voluntate pro libitu raperetur, identidem repetit, & inculcat studiosissimè, fuisse talis conditionis, quale videlicet liberrimæ sanissimæque voluntati congruebat, quæ nulla videlicet laborat imbecilitate, nisi quæ creaturæ naturalis est, *vt ad malum sufficiat, ad bonum verò nihil sit, nisi adiuuetur ab omnipotenti bono.* Hoc est fuisse gratiam talis naturæ, talis efficaciæ, talis influxus, *quam Deus reliquerit in eius libero arbitrio: quam per liberum arbitrium deserere posset.* Fuisse adiutorium, *quod desereret cùm vellet, & in quo permaneret si vellet: quo fiebat vt haberet iustitiam,* hoc est opus iustitiæ, *si vellet, sed si vellet etiam desereret: per quod posset permanere si vellet*: vt cum eo *perseuerare & non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio; vt dignè tantæ bonitati & benè viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium: vt ei relinqueretur voluntas*, hoc est electio, *sua*: *vt fortissimo dimitteret ac permitteret facere quod vellet.* Nullus Scholasticus quantæcumque subtilitatis in intelligendo, & præcisionis in loquendo, & facundiæ in exprimendo, genuiniùs & accuratiùs, & clariùs nobis delineare posset naturam adiutorij, quod vires præbeat quidem voluntati, vt cum illo posset bonum arripere, aut tenere si vellet; non tamen ipsum velle operetur, sed velle & nolle, arripere adiutorium ac deserere, consentire ac dissentire, in eius libero relinquatur, arbitrio. Si enim hoc in voluntatis arbitrio non relinquatur, sed ipsum adiutorium inuictissimè donet vt velit, iam hoc ipso non est adiutorium *sine quo non*, sed *quo* fit actio: non adiutorium sanæ voluntatis, quæ suâpte sponte vegeta libertate suâ cum Dei adiutorio ad velle consurgit, sed ægrotæ & imbecillis, quæ ad bonum volendum ex concupiscentiali rixa erigi debet: non est deinque adiutorium primi hominis, sed secundi, non creatoris, sed Saluatoris. Quod ne quis nimia fortassis tarditate adhuc non satis penetraret, etiam exemplis sensibilibus veritatem istam, de modo quo adiutorium sanæ voluntatis eius arbitrio, subderetur planissimum facere voluit. Docet enim ita se habere sicut alimentum vt vita teneatur, sicut lux vt oculorum obiecta cernantur. Sunt enim adiutoria vitæ & oculorum, sine quibus teneri vita, & color cerni nequeat, non tamen quibus viuatur aut cernatur, si voluntas velit. Exemplum de alimentis iam supra dedimus. De luce accipe: *Nam & ibi* (in sanâ primi hominis natura) *esset adiutorium Dei & tanquàm lumen sanis oculis, quo adiuti videant se præbere volentibus.* Hoc est si voluntas oculos ad intuendum præbere velit. Significat enim sanæ voluntatis adiutorium esse quantum ad operandi modum sicut lucem, cuius vsus, vt cum ea videat oculus corporis aut non videat, pendet à voluntatis arbitrio. Non enim ipsa est quæ facit vt videas, quamuis sine ea simul influente non videas, sed voluntas. Quod declarat alibi, vbi gratiam Saluatoris medicinalem lucis eiusdem comparatione commendabat: sed in hoc statim annotat esse differentiam, quod Christi gratia facit velle voluntatem, cùm lux videre non faciat: *Etiam*, inquit, *vt conuertamur ipse* (Deus) *adiuuat, quod certè oculis corporis lux ista non præstat*: nempè quia voluntatis, non lucis hoc officium est, vt oculus adiuuetur actu aut non adiuuetur, vtatur aut non vtatur luce, si voluntas velit.

Lib. de corr. & grat. cap. 11.

Lib. de nat. & grat. c. 48.

Cùm igitur ista conditio adiutorij *sine quo non*, sanæque voluntatis, sit ipsâ luce de quâ tractamus clarior; nempè vt vsus & non vsus eius in voluntatis relinquatur arbitrio; profectò eâdem claritate perspicuum est id quod diximus, nullum adiutorium gratiæ, cuius vsus in voluntatis arbitrio relinquitur esse *adiutorium quo*, quàmuis sine illo simul concurrente velle non possit, nec esse adiutorium medicinale, seu gratiam Christi, de qua contra Pelagianos Augustinus & Ecclesia disputauit, sed ad summum esse tantum adiutorium *sine quo non*, seu adiutorium primi hominis sanæque voluntatis, quocumque tandem nomine appelletur. Ex quo fit vt neque lex, neque reuelatio, neque sapientia aut scientia quæcumque aut qualiscumque neque remissio peccatorum, neque gratia habitualis, neque virtutes infusæ, vt quidam nimis aberrantes ab Augustini mente putauerunt, neque gratia sufficiens, neque gratia quam congruam vocant, quia sic adaptatur dispositioni voluntatis vt ei consensura videatur, sit illud adiutorium *quo* quod quærimus; sed vt summum tantummodo *sine quo non*: neque sit adiutorium ægræ infirmæque voluntatis, sed fortis & sanæ, nec adiutorium Christi Saluatoris sed Adami. Est enim non minùs manifestum atque certum, omnia huiusmodi adiutoria quantum ad vsum & non vsum plenissimè subiacere voluntatis arbitrio, vsque adeò vt authores qui illa nobis pro gratia Christi venditant, qua voluntas in suis operibus adiuuetur, de nullo sibi contra prementes aduersarios gratulentur magis, quàm quod illum liberum nutum voluntatis, quo vtitur vel non vtitur gratiæ adiutorio prout voluerit, relinquant integerrimum. Quod etsi non faterentur ipsi, per seipsa tamen tàm altè clamat, lex, scientia, quæcumque reuelatio, remissio peccatorum, gratia tàm sufficiens quam habitualis, istam sibi adesse conditionem, vt superuacaneus esset in eo probando vel declarando labor. Nam istis omnibus adiutorijs maximèque gratia sufficienti & habituali vtitur voluntas cùm voluerit, deserit ea cùm voluerit. Tribuunt enim ad extremum (si tamen tantum tribuunt) *posse si velis, non velle quod potes*. Nam ideò gratia sufficiens dicitur quia dat non voluntatem, sed sufficientem volendi potestatem.

Vide Franc. Suarez lib. 3 de conc. c. 4.

De gratia illa congrua, quam magnâ verborum pompâ in gratiam Saluatoris Christi efficacem recentior Theologia subuexit, eadem omninò ratio est. Fatentur enim disertis verbis authores eius, hanc esse mentem suam, eáque de causa præcipuè amplectendam esse gloriantur. Nam ita Molina: *Quo fit vt diuiso sufficientis auxilij in efficacem & inefficacem, nostra sententia ab effectu qui simul ab arbitrij libertate pendet, sumatur: illudque auxilium sufficiens siue maius siue minus in se sit, efficax dicatur, cum quo arbitrium pro sua libertate conuertitur, cùm tamen nihil eo auxilio impediente potuerit non conuerti* Et paulò post: *In libera nostra potestate esse, vel illa efficacia reddere consentiendo & cooperando cum illis, vel inefficacia illa reddere continendo assensum & cooperationem nostram, aut etiam eliciendo gratiarum dissensum.* Quod totâ illa disputatione ex professo inculcat, & ita verum esse explicat, *sicut concursus & influxus habituum virtutum ad nostras operationes pendet à cooperatione nostrarũ potentiarum*. Ita prorsus & Lessius: *Fatemur liberum arbitrium directè esse causam cur hic & nunc Deus influat in opus tum*

In Concord. disp. 40. in q. 14. ar. 13.

Ibid.

Ibid.

Lessius lib. de grat. c. 11. n. 8. & 11.

A *per sua dona, tum per seipsum, non autem Deum, aut gratiam, cur liberum arbitrium hic & nunc influat.* Et mox repetit, quod *liberum arbitrium causa sit, cur hic & nunc Deus influat in opus*. Et paulò superius: *Dicimus hominem diuinæ gratiæ pro sua innata libertate posse consentire, sed nõ nisi cum auxilio eiusdem gratiæ, sicut qui habituali enim virtutis supernaturalis est prædiius, potest pro sua innata libertate vti illa virtute, sed non nisi cum auxilio eiusdem virtutis.* Et capite decimo; *Rectè dicit Molina, quod gratia sit efficax vel inefficax pẽdere à libero arbitrio* (videlicet quod tale sit in actu secũdo, seu quod influat) *addo vt in potestate liberi arbitrij sit, gratiam quæ secundum se est sufficiens, reddere efficacem vel*
B *inefficacem in actu secundo. Quod non video quâ ratione negari possit, nisi quis nodum in scirpo quærat.* Eadem est omninò sentẽtia Suarez, & esse debet, quicquid de Dei voluntate, conuersionem vel actum voluntatis decernente, coniungat. Hoc enim efficit quidem vt aliter se ad hominẽ Deus habeat, non tamen vt aliter gratia cum voluntate operetur. Nam eâ de causâ efficaciam gratiæ in eo collocant inter cætera, quod ita per præscientiam conditionatam adaptetur voluntati, sicut cum ea consensura præuidetur. Itaque Suarez vt cæteri apertè profitetur: *Ac malè exercitium gratiæ in agendo vel determinatio eius ad agendum in tali tempore, vel interdum etiam in tali specie actus pen-*
C *det à libero arbitrio, quatenus illa determinatio est actus eius: & licet etiam hoc modo à gratiâ dependeat, tamen sub hâc voce seu dominatione determinationis peculiari titulo potest attribui libero arbitrio propter proprium & intrinsecum dominium quod habet in actionem suam.* Hoc enim dominium voluntatis, vt pro suo arbitratu, quàmuis non sine gratiâ, se in alterutram libeat partem flectat, velut pupillam oculi, certatim isti tuentur Authores. Vndè alibi docet Author proximè citatus: *Auxilium efficax vt actu operetur consensum liberum in homine, vltra sufficiens, excitans, & adiuuans, & actualem eius cooperationem cum voluntate, nihil ne-*
D *cessariò requirere quoad rem ipsam, seu nihil aliud addere ex parte Dei præter illud auxilium gratiæ, quod in actuali concursu proportionali consistit.* De quo addit paulò post: *Huic cooperanti gratiæ adiungendam ducimus cooperationem liberam nostræ voluntatis, in cuius potestate est impendere effectum gratiæ & illum efficere.* Quod non aliter sanè intelligunt, quàm quemadmodùm voluntatem docent cum auxilio sufficienti posse cooperari, quàmuis reipsa non cooperetur. Vndè omnium istorum est ista notissima sententia, idem adiutorium in vno efficax esse posse & habere effectum in alio non habere, ex diuerso flexu libertatis: nihil in re includere ex parte hominis vocatio-
E nem efficacem quod non includat aut includere possit vocatio sufficiens, si homo illa vt velit. Ex parte autem Dei, antecedere præscientiam effectus in vno & non in alio: tamen hanc ipsam differentiam non esse ex solo Deo, sed etiam ex libero arbitrio. Nam in hominis esse potestate (de quo Deus præsciuit non consensurum vocationi) facere vt Deus præsciuerit. Prout ipsi istis verbis, & alijs subindè liberi arbitrij dominium super vsum gratiæ exaggerantibus dicunt. Denique tàm est illa nota & peruulgata sententia, de flexibili istâ voluntatis libertate sub gratia, vt Suarez ipse dicat: *Non est quod circa libertatem immoremur, quia potiùs nobis obycitur, quod plus nimio illi tribuamus.* Per libertatẽ autem intelligunt non id quod in scriptis suis omnibus

Ibid. c. 10. num. 9.

Suarez lib. 3. de auxiliis c. 14. n. 2.

In opusc. 3. breuis resol. num. 46.

Suarez opusc. de auxil. lib. 3. c. 14. n. 14.

Suarez in opusc. 3. breuis resolutionis num. 52.

de gratia Augustinus intelligit, sed semper illud ius dominatiuum voluntatis, quo pœnes ipsam illa vltima manet, ac decretoria sententia, vt pro sua in vtramque partem indifferentia, se determinet, aut non determinet: quamuis determinatio hic & nunc, non fiat sine gratia concurrente.

Ex quibus profectò manifestissimum esse puto, authores qui congruam illam gratiam pro vera medicinali Christi gratia obtrudere moliuntur, nihil omninò proferre nisi adiutorium sanæ voluntatis primi hominis & Angelorum, hoc est, adiutorium non *quo* fiat vt voluntas velit, sed *sine quo non* potest se determinare vel velle, quemadmodùm idem Suarez illud explicat: *Non obstat*, inquit, *quod homo suâ liberâ determinatione hoc bonum accipiat: quia hanc ipsam liberam determinationem sine Deo inspirante & adiuuante habere non potest.* Sufficere enim putat huiusmodi esse adiutorium *sine quo non* potest voluntas velle. Vndè & cæteri omnes quotiescumque inuidiam deprædicatæ nimium libertatis à se depellere conantur, semper hoc vnicum inculcant, quod volitio, determinatio, consensus, actio fiat *non sine auxilio*, fiat cum auxilio gratiæ influente, fiat concurrente & adiuuante simul gratiâ, & huiusmodi. Vndè & Lessius locum soluturus: *Quis enim te discreuit*, quem sibi vehementer videbat aduersum, clarè respondet non hominem se suis viribus discernere, quia *qui conuertitur & credit, sperat, diligit, pœnitet*, NON ID FACIT SINA ALIQVO AVXILIO PHYSICO *trahente*. Et alibi: *Quod hic & nunc potiùs fiat conuersio quàm alias aut alio modo, huius causa directa & principalis est liberum arbitrium quamuis* NON SINE AVXILIO GRATIÆ. Quibus locutionibus ex intimo fundo gratiæ congruæ depromptis, & naturam eius genuinam exprimentibus, nihil omninò amplius tribuitur adiutorio gratiæ Christi, quàm quod sit auxilium *sine quo* simul concurrente arbitrium se determinare, velle, consentire non potest: cuiusmodi adiutorium Adami, cum reipsa Deum suâ voluntate diligebat, & stantium Angelorum fuit. Vndè etiam locutiones omnes, quibus Augustinus adiutorium sanæ voluntatis ornauit, de sua gratia sufficiente & congrua verissimas esse arbitrantur. Negare enim non possunt esse talem iuxtà sententiam suam, *quam Deus relinquat, in libero voluntatis arbitrio. quam per liberum arbitrium deserere possit*: esse adiutorium, *quod* ille cui datur, *deserat cum velit: & in eo permaneat si velit: quo fit vt habeat homo iustitiam si velit, sed si velit, etiam deserat: per quod possit permanere si velit: vt cum eo velle & nolle, perseuerare & non perseuerare in eius libero relinquatur arbitrio: vt ei perseuerandi committatur arbitrium: vt ei relinquatur voluntas sua. vt in eo adiutorio maneat si velit*: tale denique *vt ei dimittat ac permittat facere quod vellet*. Qui est vnicus & proprissimus character, quo sanæ voluntatis adiutorium à medicinali quod Christus attulit, discernitur. Et quid mirum, quòd adiutorium suum elogijs adiutorij plenissimæ sanitatis insigniunt, quandoquidem & ipsam lapsam voluntatem non aliter prædicant quam si plenâ sanitate frueretur? Nam in eo sanitas eius erat constituta, quod, vt Augustinus, *arbitrium tunc ita liberum esset, vt benè velle posset & malè*; quàmuis sexcenties inculcet, nec tunc sine Dei adiutorio concurrente benè velle potuisse. Si igitur etiam nunc concurrente simul A adiutorio, & benè velle possit & malè, quis dubitet etiam nunc robustam, & sanam esse voluntatem? Nec enim vlla vllius voluntas creaturæ fuit vnquam, aut erit, aut esse potest tantæ sanitatis, roboris, aut libertatis, vt sine adiutorio Dei concurrente bonum apprehendere possit, aut in eo perseuerare si velit; quemadmodùm iam diuersis in locis ex Augustino declarauimus, sicut nec oculus tantæ sanitatis esse potest, vt sine adiutorio lucis operetur.

Lib. 3 de auxil. c. 15.

Lib. de auxil. c. 17. n. 10.

Ibid. c. 18. num. 3.

Lib. de corr. & grat. c. 11.

Opponet fortassis aliquis in August. doctrinâ minùs exercitatus, non esse adiutorium istud congruum adiutorium Adam, & *sine quo non*, sed B potiùs *quo*: quia per istud reipsa voluntas vult & operatur & perseuerat, Adami autem adiutorium tale dumtaxat erat, quo posset operari & perseuerare si vellet, non quo fieret vt vellet. Ideòque ipse nec voluit, nec perseuerauit, cum adiutorio autem congruo quotquot accipiunt, illi & volunt & operantur & perseuerant. Sed hoc omninò frustra & imperitè dici, ex secundo patebit Corollario.

Secundum itáque Corollarium, ex prædicta sancta Anrilluis doctrina fluit, quod auxilium *sine quo non*, non transeat in auxilium *quo*, per hoc ipsum quod aliquis illo adiutus velit & operetur: sed siue cum eo operari velit, siue nolit, eiusdem omninò naturæ & conditionis manet. C Quod ex eo primo perspicitur, quia illa diuersa adiutorium genera, non ab effectu petita sunt, sed ex diuersa operandi efficacia. Nam ideò semper extollit Augustinus maximam operandi vim adiutorij *quo*, quod Christus attulit, in ipsam voluntatem: *Sed hæc* inquit, *gratia potentior est in secundo Adam: secunda plus potest, qua etiam fit vt velit. Hæc autem tanto maior est, vt parum sit homini per illam reparare perditam libertatem, &c. Nunc tanto amplius datur per Iesum Christum, vt non solùm, &c. Tantum ac tale est; vt velimus: Tantum quippè Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt ideò possint quia sic volunt, &c.* D Et huiusmodi plura quæ perspicuè significant adiutorium *quo* quod Christus per incarnationem dedit esse longè maioris efficaciæ quam adiutorium *sine quo non*.

Ibid. c. 11. & 12.

Secundò istud manifestum est ex causis diuersitatis, vtriusque adiutorij. Nam causa cur Adamo & Angelis adiutorium dumtaxat *sine quo non* Deus erogauerit, fuit illa naturis rerum congruentissima; quia nulla concupiscentiali duarum voluntatum contentione vexati, suâ secum intus pace fruebantur; ex quo fiebat vt libertas eorum esset robustissima, ita vt vtrumlibet vellet & nollet, solo nutu voluntatis arbitrium gratia adiutum impellente. Hanc enim libertatis for- E titudinem fuisse causam dilutioris adiutorij frequenter Augustinus docet: vt quando dicit: *Qua* primi hominis gratiâ *demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij*. vt quando dicit; *Tales vires habebat eius voluntas, cui nihil ex seipsa concupiscentialiter resistebat vt dignè tantæ bonitati & benè viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium*. Vt quando dicit: *Cùm voluntas primi hominis fortis & sana in bono ampliore non perseuerauerit*. Vt quando dicit: *Fortissimo quippè dimisit, atque permisit facere quod vellet*. E contrario verò causam tàm potentis adiutorij, quod omnes oppositos internos externósque obices perrumperet, nullam aliam assignat, nisi inflictæ infirmitatis concupiscentialis magnitudinem, quæ postulabat vt voluntas imbecilla ad-

uersus cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia, potentissimo adiutorio muniretur, quo cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus, vinceretur hic mundus. Nam hoc sibi volunt illa verba præclarissima: *Secunda ergo* gratia Christi *plus potest, qua etiam fit vt velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat vt carnis voluntatem contraria concupiscentem, voluntate spiritus vincat.* Hoc sibi volunt illa: *Nunc verò post eam quæ est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas.* Hoc sibi volunt illa: *Nam si in tanta infirmitate vitæ huius ipsis relinqueretur voluntas sua, vt in adiutorio Dei sine quo perseuerare non possent, manerent si vellent; nec in illis Deus operaretur, vt vellent inter tot ac tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideò perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis vt possent.* Et rursus illa: *Ita factum est vt voluntas hominis inualida & imbecilla in bono adhuc paruo perseueraret per virtutem Dei.* Et illa: *Infirmis seruauit, vt ipso donante inuictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere inuictissimè nollent.* Quæ manifestissimè probant ita fuisse necessarium tantæ efficaciæ adiutorium, vt nullo modo voluntas viribus internis fracta, tot objectas difficultates superare potuisset, nisi tãto ardore sancti Spiritus accenderetur: *Maior quippè libertas,* inquit, *est necessaria aduersus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt.* Quamob causam *subuentum est infirmitati humanæ vt diuina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur, & ideò quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliquâ vinceretur.* Quibus tot iteratis testimonijs quid euidentius dici potest, quid prægnantius, vt intelligamus vtriusque adiutorij diuersitatem non ex eo peti, quòd cum vno voluntas pro sua libertate consentit, alteri non consentit, cum vno pro nutu suo cooperatur, cum altero non; vel quod hoc Deus ita futurũ vel non futurum præcognouerit: Sed quòd talis ac tanta esset infirmitas lapsæ voluntatis, vt cum nullo adiutorio Adami vel velle posset, vel inuictè velle: propter internæ enim cupiditatis pondus cum tali auxilio *infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideò perseuerare non posset.* Hoc enim adiutorium supponit nihil esse in voluntate superandum: & si quid in ea superandum, hoc alio necesse est, fiat adiutorio. Ex quo fit impossibile vt propter solam cooperationem adiutorium *sine quo non* in adiutorium *quo* mutetur.

Lib. de corr. & grat. c. 12.

Hoc tertiò inde manifestum est, quod adiutorium *sine quo non* Adami & Angelorum, sit adiutorium sanitatis, adiutorium autem *quo* sit medicinale. Illud est autem discrimen adiutorium quibus adiuuantur sanæ facultates, & medicinalium quibus infirmæ, vt quemadmodum superius multis exemplis declarauimus, numquam sanitatis adiutorio læsa sanitas repararetur, etiamsi in immensum cresceret. Quis enim non intelligat oculo cœco nihil omninò prodesse lucis adiutorium, nihil tibiis fractis baculum? alterius enim rationis & naturæ tanquam medicinali adiutorio priùs ipsæ vires sanandæ restituendæque sunt, quàm istis adiutorijs sanitatis vti queat.

Quartò id manifestum est ex exemplis quibus Augustinus vtitur, adiutorij *sine quo non*, alimentorum, & lucis, & nauis, & pedum. Non enim alimentum, aut lux, aut nauis, aut pedes, in aliud genus adiutorij transeunt, quando in vsum im-

Lib. de corrept. & grat. cap. 12.
Lib. de natura & gratia cap. 48.

A perante voluntate sumuntur, & in aliud, quando in eâdem renuente relinquuntur. Vsus enim aut non vsus non mutat naturam adiutorij, sed supponit. Imò verò tunc propriè est adiutorium *sine quo non*, quando in vsum sumitur, tunc enim adiuuat, & secundùm naturæ suæ conditionem adiuuat, vt sine illo non possit fieri. Quod tunc euidentius manifestatur, quando in eamdem actionem vtrumque concurrit. Nam verbi gratia, lux est adiutorium sine quo non vt videamus, visio verò est adiutorium quo videamus. Ita non ideò fict lux adiutorium quo quia lucem ad videndum admittimus. Nunquam enim qualiscumque & quantacumque lux oculis affundatur, hoc ipso videbunt oculi quo præ-

Lib. de gestis Pelag. c. 1.

B sto est lux. Hæc est autem definitio adiutorij quo, vt illo dato *continuo fiat propter quod datur.* Nunquàm igitur lux erit adiutorium quo, siuo quis videat, siue non videat. Quod & Augustinus ipse animaduertit, quando differentiam adiutorij medicinalis Christi & lucis notans, vt suprà diximus: *Etiam vt conuertamur, ipse adiuuat, quod certè oculis corporis lux ipsa non præstat.* Idem de alimentis, de naue, de pedibus intelligere cuique in promptu est. Semper enim sunt adiutorium sine quo nemo viuat, nauiget, gradiatur, Augustino itidem dicente, & ipsâ re clamante, *Alimenta non consequenter faciunt vt homo viuat,*

Lib. 2. de pec. merit. c. 5.
Lib. de corrept. & gratia cap. 12.

C *sed tamen sine illis non possunt viuere.* Id autem quo posito statim viuimus, nauigamus, incedimus, id verò est verissimum adiutorium quo.

Quintò hoc inde manifestum est, quia reipsa Adamus adiutorio sui status vsus est, & Angeli, quibus adiutorium eiusdem generis iuxtà doctrinam Augustini datum est, multo maximè. Nam vtrique sicut sine illo adiutorio perseuerare non poterant, ita nec quicquam omninò boni velle vel operari, quemadmodum hîc in libro 1. fusè declarauimus. Iam autem & Adamus aliquamdiu stetit in bonâ voluntate in quâ creatus est rectus; Angeli verò boni in perpetuum. Neutrum fieri poterat sine adiutorio Dei, ergo

Lib. 1. 11.

D vterque vsus est isto adiutorio. Hoc autem non erat adiutorium *quo*, vt potè quod Adamo & Angelis tanquam sanissimis & fortissimis nunquam datum fuit, nec dari oportebat. Necesse est igitur vt fuerit adiutorium sine quo siue ex parte, siue ex toto permanere non poterant, quod apertius ex sequenti capite patefiet. Nam quod quidam ex libris de ciuitate Dei obiiciunt Angelos bonos *amplius adiutos* esse, vt inde conficiant eos adiutorio *quo* & efficaci, & consequenter *medicinali* adiutos esse, non solum repugnat sanitati & plenæ libertati & statui Angelorum & naturæ medicinalis adiutorij, sed etiam quid sibi velit, *amplius* esse *adiutos* Ange-

Ex lib. 1. 2. de Ciuit. Dei cap. 9.

E los bonos, nullo pacto intelligunt, imò nec suspicione quidem assequuntur. Quod quia latè & perspicuè alibi demonstrauimus, non est opus hic actum agere. Qui plura de adiutorij istius duplicis distinctione desiderat, eundem librum adeat vbi multa dicta sunt, quæ ad pleniorem huius doctrinæ intellectum non mediocriter faciunt.

Lib. de statu primi hominis & Angelorum c. 18.
Ibid. cap. 14. & 15.

CAPVT VI.

Idem discrimen probatur secundo ex effectibus qui ex illo duplici adiutorio in Adamo ante & post lapsum; in Angelorum & hominum

salutatione consecuti sunt. Proferuntur tres effectus istius diuersitatis.

SED hoc ipsum discrimen adiutorij primi & secundi hominis capite quarto traditum; quod videlicet adiutorium *sine quo non*, in Adami arbitrio relinqueretur, vt illo pro suâ naturali libertate vteretur, vel non vteretur; adiutorium verò Christi *quo*, inuictè donet ipsum sui & voluntatis vsum, quem nunc à se habere non potest, multo luculentius ex effectibus eminebit, quos in Angelis & hominibus operatum est. Nihil enim declarat euidentius modum operandi causæ, quam modus quo effectus à causa fluit. Quæ doctrina vt plenius ex principiis suis percipiatur, memoria repetendum est id quod libro de statu primi hominis declarauimus, *adiutorium quo* primus homo & Angeli in statu primæ fœlicitatis adiuti sunt, non fuisse vel habitualem gratiam, vel cócursum cooperantis Dei, sed fuisse verum & propriè dictum adiutorium actualis gratiæ, quod singulis eorum operibus bonis, vnà cum libero voluntatis arbitrio influebat. Quod non solum diuersis Augustini testificationibus clarissimis, sed etiam Conc. Arausic. definitione comprobauimus. Hoc igitur actualis gratiæ adiutorio, & influendi necessitate in singulas eorum operationes bonas constitutâ, facilè ex solis effectibus vtriusq; adiutorij, discrimen quod tradidimus eruetur.

Vide totum c. 12. & 13. lib. citati.

Primus itaque effectus illius diuersitatis adiutorij est, quod Angelis & Adamo adiutorium illud *sine quo non*, non donaret meritum voluntati, quod illo licet cooperante nascebatur, sed hoc ipsa sibi voluntas pareret. Nunc verò gratia quantumuis arbitrium, ei simul influendo cooperetur; donat etiam ipsum opus & meritum, quod simul ex vtroque proficiscitur. Nam hoc est quod in libro de correptione & gratiâ perspicuè profitetur: *Vnde autem non glorietur nunc post lapsum caro coram ipso nisi de meritis suis? & quidem potuit habere, sed perdidit, & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est,* PER LIBERVM ARBITRIVM: *propter quod non restat liberandus nisi gratiâ liberantis.* Ecce per ipsum liberum arbitrium potuit habere merita status integer; nunc nullo pacto potest, nisi per gratiam liberantis. Et quamobrem obsecro? An tunc meritum sine gratiâ habere poterat? Absit. Apertissimè namque dicit: *Quamuis sine gratiâ nec tunc vllum meritum esse potuisset.* Nimirum illa & vera & genuina ratio est, de quâ tradenda in eodem loco summis viribus satagebat, quod gratia status innocentiæ non donaret meritum, sed illud libero voluntatis arbitrio relinqueret, vt illud sibi ipsa vel daret, vnà cum gratia pro suâ libertate cooperando, vel abiiceret, nutum suum concursumque reprimendo. Nunc verò gratia potentissima & velle voluntati & consentire gratiæ, & cooperationem & meritum donat. Quâ de re plura vide libro primo nostro quem citauimus.

Lib. de corrept. & gratia cap. 12.

In Enchiridio cap. 106.

Secundus effectus illius diuersitatis est, quod opus ac meritum quod sibi voluntas cum adiutorio *sine quo non*, parere poterat, futurum esset humanum: nunc verò diuinum, tanquàm donum gratiæ Dei. *Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam; & regnet quæ regnat Dei gratia per Iesum Christum Dominum nostrum.* Cur quæso merita nunc humana conticescant? Cur merita Adami periére, cùm nec ibi sine Dei gratia

Lib. de prædest. SS. cap. 15.

A meritum haberetur? Nempè, quia ab homine, non à gratiâ proficiscebatur, quòd eius adiutorio voluntas vteretur. Vt enim saciatissimè docet Augustinus, Deus illud *adiutorium in humanæ voluntatis arbitrio relinquebat.* Vndè fiebat necessariò, vt quamuis opus non fieret sine gratiâ, non tamen gratiæ sed voluntati tribui deberet, licet operatio & meritum ex vtroque sequeretur. Quemadmodùm hoc Scholastici recentiores satis disertè explicare norunt, quando in voluntatem referunt neglectum gratiæ sufficientis, & determinationem gratiæ congruæ, quæ simili modo vt adiutorium primi hominis præsto est voluntati, quemadmodùm suprà ex propriâ B eorum confessione declaratum est. Nemini enim dubium esse potest, tam hominis esse, & homini tribuendum esse, & humani operis esse, quod quis aureo calamo scribat, quàm stanneo vel plumaceo; quod quis habitum virtutis ad opus applicet, quàm vitij. Vt nihil rectiùs ab Augustino dici potuerit, quàm humana fuisse futura Adami merita, taliaque merita, hoc est, talium meritorum potestatem in Adamo periisse. Vt sic intelligeremus illam diuersitatem duplicis adiutorij; illius videlicet quo tunc concurrente homo sibi meritum comparare poterat, & illius quo nunc faciente meritum homini à Deo dari debet.

C Tertius effectus ex secundo fluens, quod tunc æterna beatitudo non esset consequenter gratiæ specialis donum, sed *merces* meriti futura: nunc ipsa quoque beatitudo gratis detur. Sciendum est enim mercedem habere quandam cum gratuita donatione repugnantiam. Nemo quippè dixerit id tanquàm mercedem dari, quod omnibus modis gratis datur, sicut hoc Apostolus ad Romanos docet: *Si autem gratia iam non ex operibus, &c.* Merces enim intrinsecè meritum respicit. Hinc fit, vt vbi meritum est gratuitum gratiæ donum, merces quoque sit gratia; & è contrario, vbi meritum non est speciale gratiæ D donum; sed ex humanâ voluntate proficiscitur, nec merces quoque speciale donum esse possit. Iam autem docuit Augustinus Adami meritum (idemque de Angelis iudicium est) quamuis non sine gratiâ adiuuante fieret, non tamen gratiâ donante comparatum; vndè ex consequenti constanter tradit, gloriam eis mercedem futuram fuisse, quæ nobis est gratia: *Quæ* (confirmatio gloriæ) *futura erat homini, sicut facta est Angelis sanctis merces meriti. Nunc autem per peccatum perdito bono merito, in his qui liberantur factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat.* Quod non aliâ ex causâ verum est, vel esse potest, nisi quòd gratia primi hominis & Angelo-E rum non erat adiutorium *quo* meritum fieret ac donaretur, sed tantùm *sine quo non* fieret, ipsâ voluntate hoc sibi meritum operante ac donante, in cuius libero arbitrio & vsus adiutorij & meritum relinquebatur. Nunc autem gratia medicinalis est adiutorium *quo* fit meritum, hoc est, quo Deus infirmam voluntatem & velle & operari facit & meritum donat. Ex quo necesse est, vt consequenter tali voluntati *vita æterna sit gratia.* Vt enim rectissimè Augustinus: *Et ipsa* (vita æterna nunc) *gratis datur quia gratis data est illa cui datur*, hoc est, vt explicat, vita bona seu meritum gloriæ, quod in primi status integritate non gratis dorabatur, sed pro voluntatis arbitrio, non sine gratiæ adiutorio, parabatur. Quâ de re

Rom. 11.

Lib. de corrept. & gratia c. 12.

vide plura ex Augustino in eodem libro nostro de statu primi hominis & Angelorum disputata.

CAPVT VII.

Profertur quartus effectus illius diuersitatis.

QVARTVS effectus illius diuersitatis adiutorij est, quod Angeli boni reipsa per liberum arbitrium in veritate steterunt, & in ipso gratiæ adiutorio permanserunt: nunc ipsa permansio in veritate & gratiâ, per medicinale adiutorium libero arbitrio dari debet. Docet hoc frequenter Augustinus, qui quemadmodum operari & mereri tribuit viribus integræ libertatis Angelorum, ita etiam in veritate persistere, concurrente scilicet primi generis adiutorio sine quo permanere non poterant. Nam cùm de Adamo sæpiùs dixisset Augustinus, quod haberet adiutorium sine quo non poterat perseuerare, si vellet, vtriusque partis optione in eius arbitrio collocata, tandem adiicit: *Sed quia noluit permanere, profectò eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset: sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus alijs* PER LIBERVM ARBITRIVM, PER IDEM LIBERVM ARBITRIVM *steterunt ipsi.* Et in eodem loco superius, cùm de reprobis dixisset Angelis, *per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ facti sunt*; similiter flexum libertatis in alteram partem indicans, *Cæteri autem per idem liberum arbitrium in veritate steterunt.* Cuiusmodi testimonia plurima vide eodem libro nostro, vbi fusè declarauimus Adamum, perindè atque Angelos, viribus primææ libertatis, benè velle, operari, mereri, credere, sperare, diligere Deum, adeòque ad finem vsque in gratiâ perseuerare potuisse; & hoc Angelos bonos reipsâ per liberum arbitrium, non tamen sine adiutorio, sine quo nihil istorum poterant, præstitisse: quorum nihil omninò fracta nunc boni libertate, per ipsum arbitrium fieri potest, sed omnia ista per solum medicinale Christi *adiutorium quo*, non tamen sine voluntatis arbitrio donari debent. Nam indè est illa præclarissima profundissimáque sententia, qua cuncta solidè dilucidèque comprehendit: *Non est hoc* (videlicet non discedere à Deo seu permanere cum Deo) *omninò in viribus liberi arbitrij quales nunc sunt. Fuerat in homine antequam caderet.* Audis non esse nunc in viribus libertatis permanere cùm Deo, fuisse verò antequam caderet. Sed quia quispiam comminisci posset, talem fuisse potestatem illam Adami, qualem nonnulli per sufficientem gratiam dari fingunt, quæ fuerit tantùm ad posse, non ad velle; seu quæ semper ab actu separata remaneret, attende reliqua: *Quæ tamen libertas voluntatis, in illius primæ conditionis præstantia, quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, peruenire meruerunt.* Ecce tantum valuit libertas voluntatis in primâ conditionis præstantia, vt alijs per liberum arbitrium cadentibus, alij *per idem liberum arbitrium*, vt ante dixerat, in veritate persliterint: quantumuis, vt alibi demonstratum est, nec ipsi quicquam boni sine gratiæ adiutorio aut fecerunt aut potuerunt. An fortè suspicaris, etiam nunc per liberum arbitrium homines posse accedere ad Deum aut permanere cum Deo? Iam suprà sensum eius audiuimus, sed quia res ardua, obscura, & à Philosophiâ Aristotelis quam de libero arbitrio tenuit, remotissima, iterum repetendo commendat: *Post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, vt homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, vt homo non recedat ab eo.* Et quæ differentiæ istius est vel esse potest ratio, nisi quam ipse tantâ manifestatione declarauit, tanta cura commendauit, tot penè fastidiosis repetitionibus inculcauit in illo præcedenti libro, cuius doctrinam in isto propugnabat? Nempè quia adiutorium primi hominis & Angelorum erat adiutorium *sine quo* operari aut perseuerare *non* poterant, sed in ipsorum arbitrio ita collocatû, vt cum illo perseuerarent in veritate, si vellent. Ex quo sequebatur necessariò, vt (quemadmodùm hoc etiam ipsemet Augustinus iam suprà tradidit) & stare in veritate, perindè vt cadere ex veritate possent per liberum voluntatis arbitrium. Cuius exemplum in seipsis pro vtrauis parte Angeli præbuerunt. Nunc verò, postquam illa magna potestas & libertas voluntatis per concupiscentiam violata est, ipsum velle bonum, ipsum operari bonum, ipsum perseuerare in bono, per adiutorium Christi *medicinale quod* ægrotæ infirmæque voluntati dari debet, quæ alioqui cum quocumque adiutorio *sine quo non*, seu adiutorio sufficiente aut congruo talem libertatis vegetam potestatem postulante, nunquàm in æternum est volitura, aut velle potest. Et ista vera ratio est, cur indifferentiam talis adiutorij causamque dandi illud innocentibus creaturis, semper in potentiam arbitrij sani referat, vtpotè, quod ita liberum esset, *vt benè velle posset & male*, hoc est, vt seipsum posset non tamen sine adiutorio, in vtramuis partem flectere. Nam hinc est illud: *Quæ libertas in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit apparuit in Angelis.* Hinc illud: *Quâ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij.* Hinc alia multa, quæ superius de istâ potentiâ primææ libertatis diximus. Imò verò ipsissima genuina, vera ratio, cur Deus tale genus adiutorij, quod non voluntatem secum raperet vt sibi coinflueret, sed ad coinfluendum secum à voluntate raperetur, hæc erat, vt per hoc daretur locus ostendendi quantus esset vigor ac potestas integræ libertatis, quæ sibi ipsi & opus & meritum & perseuerantiam dare, adiutorio sibi cooperante, poterat. Vide quanta istud constantia & asseuerantia, tanquàm Apostolicam fidem Apostolicis verbis traderet, hoc Augustinus affirmet: *Saluberrimè confitemur, quod rectissimè credimus, Deum Dominúmque rerum omnium sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, vt in ea prius ostenderet,* QVID POSSET EORVM LIBERVM ARBITRIVM: *Deinde quid* POSSET *suæ gratiæ beneficium iustitiæque iudicium.* Et quid tandem potuit eorum liberum arbitrium? Nimirum, cum adiutorio *sine quo non* in veritate stare, quemadmodùm cadere ex veritate. Hoc enim est istud quod subiungit, quod malis cadentibus per liberum arbitrium, *cæteri* PER LIBERVM ARBITRIVM *in veritate steterunt.* Et quid potest suæ gratiæ beneficium? Nimirum per aliud adiutorium *quo* ipsum velle voluntati restituere, vt non solùm velit, sed aduersus omnes propriæ concupiscentiæ tempestates inuictè velit: quod ei cum pristino gratiæ adiutorio post miserabilem suum casum per liberum arbitrium impossibile est.

Marginal notes: *Lib. de corrept. & grat. cap. 11.* — *Ibid. c. 10.* — *Vide lib. cit. cap. toto 7. & 8.* — *Lib. de dono pers. c. 7.* — *Ibid.* — *Ibid.* — *Lib. de corrept. & gratia cap. 10.*

CAPVT

CAPVT VIII.

Profertur quintus effectus eius.

QVINTVS effectus diuersitatis istius adiutorij, maximi momenti est, atque essentialiter connexus præcedentibus; quod vbi adiutorium *sine quo non*, seu sanitatis datum est, vbi homines meritis, hoc est, per liberum arbitrium discernendi erant; vbi adiutorium *quo* per gratiam Dei. Audet hoc August. & iuxtà principia sæpiùs tradita, meritò audet: *Non defuit vtique consiliū, quo certū numerū ciuium in suâ sapientiâ prædestinatū, etiam ex damnato genere humano suæ ciuitatis impleret,* NON EOS IAM MERITIS DISCERNENS, *quādoquidē vniuersa massa tāquàm in vitiatâ radice damnata est, sed* GRATIA *discernens, & liberatis non solū de ipsis, verum etiam de non liberatis, quid eis largiatur ostendens.* Vbi quod dicit, NON IAM MERITIS DISCERNENS, manifestè indicat discretionem illam ante peccatū futuram fuisse *per meritum.* Quod quàmuis non traderet Augustinus, ex toties inculcatæ doctrinæ fundamentis, consectaneum esse, cuiuis vel mediocriter perspicaci liquet. Vbi enim gratiæ adiutorium tale duntaxat est, *sine quo non* possit aliquis operari si velit, non autem (quale nunc datur) *quo* fiat vt velit, sed velle & nolle in libero relinquatur arbitrio, ibi liberi arbitrij flexus adiutoriū arripientis aut respuētis primā diuersitatē facit. Ex quo infallibili nexu sequitur discretionē indè pullulantē, libero arbitrio voluntatis, quàmuis non sine gratiâ, esse tribuendam.

Lib. 14. de Ciuit. c. 26.

Hæc ergo causa est, quam profunda sua perspicacia Augustinus expressit, vt quia scholæ recentioris adiutorium sufficiens atque congruum non est aliud, vt suprà ostendimus, nisi adiutorium *sine quo* arbitrium velle non potest, quisquis per illud velit aut operetur, seipsum bonum à malo, saluandum à damnando suis meritis; hoc est, propriâ arbitrij sui voluntate discernat. Nihil enim hîc iuuat quod identidem ingeminant, non esse nudum voluntatis arbitrium, quod discernit, sed intimè cum adiutorio gratiæ coniunctum, sine quo nec opus, neque consensum, neque flexum, neque motum, neque nutum vllum quantumlibet minimum producere voluntas aut moliri potest. Hæc enim folia sunt ficulnea sub quibus gratiæ primi status potestas viget, sed gratiæ medicinalis Christi interitus latet. Etenim quando ad eandem actionem producendam plura concurrunt, sine quibus perfici nequit (quænam est enim quæso actio creaturæ, quæ non plerumque ex parte facultatis, medijs, obiecti, cæterarúmque vel dispositionum vel principiorum complura postulet?) omniáque se habent ad illam ex parte principij in actu primo, quamdiu ab actuali influxu præciduntur, quis vnquàm negandum arbitratus est, ex illo principio vel causâ, vel concausâ, vel instrumento vel adiutorio, vel qualitate nasci determinationem ad agendum adeóque discretionem agentis à cessante, quod est causa efficax primi impulsus ad agendum, seu quo causa à non agendo extrahitur, vt actu agat? Oculus ad videndum tam multis indiget præparationibus, organo benè disposito, aëre temperato, luce congrua; quis ita ligneus est, vt discretionem videntis à non vidente, non ex organo, non ex medio, non ex lucis adiutorio, non ex concursu Dei proficisci sciat, sed ex voluntatis arbitrio,

A quantumuis nec absque oculo, nec absque medio, nec absque luce, nec absque Dei concursu hoc fieri queat? Quis nisi contentiosus abnuat, si homo moralis iustitiæ, temperantiæ, castitatis habitibus vel alijs præditus, nunc temperanter, nunc iustè, nunc castè operetur aut cesset, discrimen operantis à cessante, non ex habitibus, non ex corporis aut animi dispositione, non ex intellectus cogitatione, non ex obiectis efficaciter nasci, sed ex solo voluntatis arbitrio, quod cum omnibus istis quando libet operatur, & cessat iterum quando libet? Hoc de intellectu ratiocinante, de voluntate externa opera moliente, ad quorum actiones phantasmata, species,
B principia concludendi habitus, aliaque complura necessaria sunt, & in similibus infinitis apertissimum est. Nemo quippè tam ficulneus est, vt non intelligat discretionem attendentis à non attendente, ratiocinantis à non ratiocinante, vtentis à non vtente, amantis à non amante, non ex phantasmate, non ex intelligibili specie, non ex habitu, non ex vllo præuio vel circumstante adiutorio, *sine quo non* potest actus fieri, sed ex libero flexu voluntatis effici; esto cætera ista tantâ necessitate concurrant, vt nullum actionis initium, vel nullus gradus, nulla formalitas siue illis concurrentibus produci queat. Fatemur itaque cùm in eorum sententiâ libe-
C rum arbitrium ad agendum cum adiutorio congruo se determinat, non hoc fieri sine gratiâ, sed ipsâ suadente, inuitante, iuuante, roborante, concurrente. Nemo peritus inuidiam eis de gratiâ prorsus repudiatâ creat, quasi totum nuda potestas voluntatis efficeret. Sed hoc est quod verissimum esse in eorum opinione contendimus, positis iam omnibus istis gratiæ congruæ adiutorijs momentum & motum, & flexum; & nutum primum efficacémque in actionem ab illa dominium sui habente arbitrij potestate proficisci: quemadmodùm nutus primus in visionem, in scriptionem, in intellectus discursum, in temperantiæ moralis aut castitatis
D actionem, non à lumine, digitis, arte pingendi, habitibus & cæteris adiutorijs cooperantibus, sed ab arbitrio imperante proficiscuntur, quod omnia ista recensita adiutoria ad agendum impellit, determinat & rapit. Nam hinc sunt illæ phrases eorum vulgatissimæ, quibus vel tardissimis explicant luce clarius meridiana sensum suum. Gratia est *veluti instrumentum, quo liberum arbitrium vti vel non vti potest. Totus influxus gratiæ in opus, & tota eius efficientia est in potestate liberi arbitrij, & pendet ab eius applicatione & cooperatione. Habituum vsus subest nostræ libertati, ijsque vtimur, non vtimur, incipimus, definimus vti longiore aut breuiore tempore, prout volumus.*
E *Idem dicendum de auxilijs gratiæ præuenientis, siue in habitu aliquo consistant, siue in actuali inspiratione intellectus vel affectione voluntatis. Hæc enim omnia non determinant liberum arbitrium, sed solum vires vires tribuunt quibus vti vel non vti potest, perindè ac si ei naturales forent. Nisi influxus & efficacia gratiæ in opus subesset potestati liberi arbitrij, opus non esset liberum. Omninò fatendum est quod gratia sit efficax in actu secundo,* hoc est quod efficiat, *id pendet à libertate arbitrij. Ratio cur gratia hic & nunc influat in opus, referenda est in liberum arbitrium gratiâ sic vtens.* Gratia subiecta est libero arbitrio, sicut spiritus prophetiæ Prophetis subiectus est, & huiusmodi, quas ita sanas putant, vt eas Catholicæ fidei

Apud Less. de prædest. num. 72. fol. 363. & seq.

nomine indigetare non vereantur. Quod si non haberemus aliud quam istam eorum receptissimam communémque confessionem, nobis abundè sufficit ad id quod agimus. Per hæc ipsa námque inuictè probant discretionem vtentis gratia à non vtente, positis omnibus adiutoriis voluntatis ad actionem concurrentibus, à libero arbitrio proficisci. Sicut prima discretio vtentis habitu à non vtente, à libertate proficiscitur. Sicut enim vsu habitus, non ipso habitu, ita & vsu adiutorij, non adiutorio discernimur. Ex quo necesse est irrefragabili consecutionis lege consequi, quod istud adiutorij congrui genus non sit aliud quam adiutorium *sine quo non* potest actus fieri, non *quo* fiat: ac proinde esse sanæ, non infirmæ voluntatis, esse primi hominis, non secundi. Alterutrum enim necesse est, vt in vtendo vel adiutorium voluntati, vel voluntas adiutorio dominetur. Si voluntas dominetur, vt adiutorium in ipsius libero relinquatur arbitrio, iam ex ipsissimis Augustini describentis verbis, est Adami sanæque voluntatis adiutorium. Nempe non illud *quo* fiebat, vt vellet & perseueraret, sed *sine quo* velle & perseuerare non poterat; ita videlicet vt adiutorium gratiæ, & ipsum *perseuerare & non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio*: quibus verbis & August. indifferentiam adiutorij istius & voluntatis expressit, & ipsimet exprimere solent. Sin autem adiutorium voluntati dominatur, ita videlicet vt vsus & non vsus eius non in arbitrio voluntatis relinquatur, sed ipsi voluntati, sicut Augustinus loquitur, inuictissimè donet vt velit; iam erit adiutorium *quo*, sed eorum congruæ gratiæ capitaliter aduersarium. Perit enim illa potestas arbitrij dominatrix vtendi gratia medicinali Christi, & non vtendi, quam tantoperè prædicant, & sequitur vsus adiutorij per ipsum adiutorium *comitante non ducente, pedissequa non præuia voluntate*.

Lib. de corr. & grat. c. 11. & 12.

Quod verò causantur, Deum indeliberatis motibus excitare ac delinire voluntatem, adeóque desiderare, velle, decernere vt cum isto adiutorio operetur; beneuolentiam quidem Dei celebrat, sed vim argumenti intactam præterit. Semper enim hoc eis fixum & constans manet: qualescumque adiuuantis gratiæ motus, quibus voluntatis duritia molliatur, ab vltimo imperiali voluntatis pendere decreto, vt reipsa influat adiutorium, aut non influat, sequatur effectus aut non sequatur. Hoc est, istorum motuum adiutoria in *libero relinqui voluntatis arbitrio*: qui est genuinus & ipsissimus character adiutorij *sine quo non*, sanæque voluntatis, prout illud nobis Augustinus declarauit. Ex quo efficitur vt impossibile sit discretionem hominis non proficisci radicaliter ex voluntate, concurrente licet adiutorio, sicut hoc multis exemplis declarauimus, & in operibus malis cuiuis non contentioso ad oculum ostendi potest. Quis enim neget motus blandientes cupiditatis internæ vehementissimos esse, motibúsque gratiæ, quales Neoterici statuunt, omninò similes? Nec tamen vllus eorum dixerit, dæmonem suadentem, aut mundum, aut carnem, aut ipsos denique qualescumque internos titillantésque concupiscentiæ motus esse, qui discernant amplectentem à respuente, sed liberum voluntatis arbitrium quod ex eorum sententia omnibus illis motibus suâ potestate dominatur. Quod si similiter motus gratiæ seu adiutorium Christi medicinale *in libero relinquatur voluntatis arbitrio*, quod ipsa *deserat si velit*,

Epist. 106.

A *& in quo permaneat si velit*, atque ita etiam facere & non facere, perseuerare & non perseuerare in eius relinquatur arbitrio: quemadmodum hoc eâdem adductâ malorum motuum similitudine Molina profitetur, quis ita cæcus est, vt non videat discretionem ab ipsa voluntate, non tamen absque adiutorio, sine quo velle, facere & perseuerare non potest, proficisci; atque ita meritis voluntatis homines vt ante lapsum, non adiutorio *quo* faciente discerni?

Molin. disp. 1. memb. 6. quæst. 23. art. 4. & 5. fol. 330. col. 2.

Multo verò minùs præscientia Dei conditionata vulneri, quod Christi Saluatoris adiutorio infligitur, mederi potest. Illa quippè adhibetur, non vt *gratia sibi humanam subjiciat voluntatem*, B prout Prosper postulat, atque ita detur ei medicinale Christi adiutorium *quo* fiat vt velit; sed vt hoc ipsum quo adiutorium Adami ab adiutorio Christi essentialiter distinguitur, incolume tueatur. Nam istius præscientiæ beneficio hoc assequuntur, ne adiutorium inuictè rapiat voluntatem, adimátque potestatem illam indifferentem, qua vtitur vel non vtitur adiutorio si voluerit: hoc est, vt per hoc adiutorium detur voluntati posse si velit, velle verò & nolle, vti & non vti adiutorio, in eius libero relinquatur arbitrio. Deus enim explorat libertatem eius, quo sese, inquiunt, cum quolibet, sed pro libero nutu suo, conuersura sit: *Præuisio Dei*, inquit ille, *nullo mo-* C *do efficit libertati voluntatis, quia cooperationem & influxum non efficit, sed supponit, & ab eo quodammodo pendet*. Quibus conformia etiam passim alij docent. Nam istis explicandi modis nihil efficacius proferri posset ad probandum quod illud ipsum adiutorium *sine quo non* (quod tanquàm sanæ voluntatis adiutorium Augustinus explicuit) tanquàm Christi medicinale adiutorium recentiorum schola defendat. Vnde quando premuntur ab aduersariis, quod nimium libertatem voluntatis efferant, imprudentes ipsissimis etiam Augustini phrasibus, quibus in explicanda primi hominis & Angelorum gratia vsus est, sententiam suam ab eorum telis & seipsos D ab impietate defendunt. Nam redargutí quod in ista sententia prædestinatio & gratia Dei non sit causa nostræ cooperationis sed effectus, negaut hoc sequi, quia inquit ille, à Deo habemus *vires & auxilium, sine quo non possumus ad bonum opus cooperari*. Et mox addit, quod *voluntatis determinatio & influxus quodammodo sit prior ratione influxu gratiæ*. Et alibi alius ostendere volens Deum esse qui discernat homines: Quia, inquit, *hanc liberam determinationem voluntatis, sine Deo inspirante & adiuuante habere non potest*. Nimirum vt non tantùm explicandi modo, sed & ipsis verbis probent, se adiutorium *sine quo non*, pro medicinali Christi adiutorio *quo*, disputantibus obtrudere; vt quemadmodum olim integrâ liberta- E te futurum erat, ita & nunc homines *meritis*, non *gratia* meritum donante *discernantur*.

Lessius de Prædest. num. 80.

Lessius ibid.

Suarez l. 3. de auxil. c. 15. num. 9.

CAPVT IX.

Idem discrimen eademque natura gratiæ Christi probatur tertio ex differentia adiutorij possibilitatis, *quod Pelagiani condiderunt, &* voluntatis atque actionis, *quod horruerunt.*

SEd ista natura adiutorij medicinalis, pro quo largiendo Christus crucifixus est, vte-

tius ea grauissimo conflictu Pelagij & Augustini perspicuè declarari & probari potest. Quod vt a fundamentis intelligatur, sciendum est duas fuisse distinctas Augustino cum Pelagio controuersias. Vna fuit, quod, aut quale esset adiutorium Christi? hoc enim Pelagius asserebat esse legem atque doctrinam, sapientiæ, scientiaque reuelationes, peccati remissionem, Christi exemplum, atque huiusmodi de quibus ante diximus; Augustinus è contrario, esse occultam subministrationem Spiritus sancti. Altera, quis esset adiuuandi modus adiutorij medicinalis, vtrum tantummodo *possibilitatem*, hoc est, potentiam, seu potestatem benè viuendi adiuuaret, an verò (B) etiam *voluntatem*, hoc est, volitionem & *actionem*. Inter illa verò adiutoria, quantum ad adiuuandi modum, ista est differentia; quod adiutorium possibilitatis afferat plenam operandi potestatem, in qua natura eius absoluitur: concursus verò ipsius ad volendum aut operandum, aut neglectus eius, à voluntatis nutu pendeat, ita videlicet vt non obstante possibilitatis adiutorio, *liberum homini sit*, vt Pelagius aiebat, *nec voluntatem bonam habere nec actionem*: quamuis quando [Apud Aug. lib. de grat. Christi c. 4.] illo adiuuante velle tantum faceret, *laus esset hominis simul ac Dei, qui possibilitatem gratiæ suæ semper adiuuaret auxilio*. Ipsum tamen velle & nolle vt actu haberentur, ad hominem referendum esse censebat, quia de arbitrij fonte descendunt. Adiuto- (C) rium verò *voluntatis*, id est, volitionis & *actionis* longè alterius generis est. Non enim tantùm adiuuat possibilitatem voluntatis, hoc est, non tantùm complet potestatem eius vt operetur illo adiuuante si velit; sed donat vt reipsa velit, vt ve- [Ibid. c. 14.] niat ad Christum, vt diligat, vt operetur: *Vbi*, inquit Augustinus, *iam & possibilitatis profectus & voluntatis affectus, & actionis effectus est*. Et alibi: *Neque enim ait, non vos estis qui dedistis vobis* [Cap. 21.] *posse benè loqui; sed ait: Non vos estis qui loquimini. Nec ait, Spiritus patris vestri est, qui vobis dat, vel dedit posse benè loqui, sed ait, Qui loquitur in vobis: non significans possibilitatis profectum*, hoc est, quod possibilitas sit facta maior & auctior; *sed expressius cooperationis effectum*. Et rursum: *Quomodo di-* [Lib. de grat. Christi c. 25.] *cit liberi arbitrij elatus assertor, quod possumus benè cogitare, Dei est, quod autem benè cogitamus nostrum est? Cui respondet humilis gratiæ prædicator: Non quia idonei sumus aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Non enim ait:* POSSE COGITARE, *sed cogitare*. Sed ad intelligendam plenius mentem Pelagij, naturámq; adiutorij *possibilitatis & voluntatis atque actionis* omninò videnda sunt quæ fusè diximus in expli- [Vide lib. 5. de hæres. Pelag. toto cap. 11. & finem 10.] candis dogmatibus hæresis Pelagianæ.

Cùm igitur esset ista vtriusque adiutorij differentia, Pelagius fortissimè contendebat, qualecumque esset benè volendi, viuendique adiutorium, hoc non nisi *possibilitatem*, hoc est, potestatem faciendi adiuuare, ita videlicet vt in plenissimo voluntatis arbitrio vsus vel non vsus & possibilitatis & adiutorij remaneret. Decantatissima quippè cantilena hæresiarchæ fuit, benè velle & nolle, loqui & non loqui, cogitare & non cogitare *nostrum esse*, quia *ex arbitrij fonte descendunt, & hæc omnia vertere etiam in malum pos-* [Ibid. c. 11. & 12.] *sumus*, prout ibidem libro quinto declarauimus. Non quod negaret qualecumque Dei adiutorium simul influere cum voluntate, quod falsum esse iam demonstrauimus, sed quia non minus adiutorium quodcumque possibilitatis voluntati subditum erat, vt in opus influeret aut (A) non influeret, quam ipsa operis possibilitas; quandoquidem ea possibilitate & adiutorio, vna possibilitas perfecta compleretur.

Cùm igitur hæc essent duo capita doctrinæ Pelagianæ capitalia, adiutorium gratiæ non esse nisi legem atque doctrioam: & qualecumque tandem esset adiutorium, hoc non esse nisi *possibilitatis*, non autem *voluntatis & actionis* adiutorium; vtrumque Augustinus tanquam errorem Apostolicâ proscriptum animaduersione damnauit. De primo non laboramus, hoc enim nobiscum omnes recentiores merito damnatum esse profitentur. De secundo, hoc est, de operandi (B) modo, tota quæstio est. Ipsi quippè cùm non aliud inuenire queant gratiæ genus, nisi vel habitualem, vel sufficientem, vel congruam (nam de authoribus prædeterminationis physicæ nunc non loquor) velint nolint, agnoscere coguntur ista gratiæ Christi adiutoria quantum ad adiuuandi modum, non esse nisi possibilitatis, voluntatis verò & actionis nequaquam. Complent enim secundùm ipsos plenam volendi operandique potestatem; ipsa verò volitio & actio, de liberi arbitrij fonte descendit. Tam enim in arbitrij per adiutorium iam completi potestate est, nolle quam velle, actionem omittere quam suscipere. Vt nihil verius de tali possibilitate diuino adiutorio munita dici possit quam id quod (C) Pelagius dixit: *Quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donauit, qui* [Lib. de grat. Christi c. 4.] *hoc posse adiuuat: quod verò benè vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus nostrum est, quia hæc omnia vertere etiam in malum possumus*. Quibus verbis adiutorium possibilitatis explicuit. Vigilantissimè quippe & perspicacissimè vidit, (quod ego sæpiùs supra modum demiratus sum Scholasticos eruditissimos acutissimósque viros non agnoscere quod sicut vsus cuiuslibet facultatis, siue oculi cæterorúmque sensuum, siue facultatis progressiuæ, siue intellectus, siue voluntatis noster est, hoc est, ad nostræ libertatis indifferentem flexum & nutum referri debet, non ad (D) Deum, quatenus solam facultatem dedit; ita quoque cuiuslibet adiutorij concursus, siue naturalis, siue gratuiti, etiamsi esset tantæ præstantiæ adiutorium, quantæ vel angelica cogitatio comminisci posset, imò etiamsi esset vel ipsa essentia Dei per modum speciei ad sui visionem, vel per modum gratiæ ad sui amorem concurrentis, similiter prorsus noster sit; si videlicet sic solam possibilitatem adiuuet, vt vsus eius & non vsus in libero relinquatur arbitrio. Hoc si agnoscere dignarentur, quod ipsa clamat veritatis euidentia, nihil omninò laborarent in intelligendis multis capitalibus, certissimísque (E) Doctoris profundissimi principiis, quæ nunc tanquàm paradoxa mirantur: Vt quod Angeli quantumcumque per gratiam possibilitatis seu *sine qua non* adiuti, per liberum arbitrium in veritate steterunt, & primus homo stare potuit, quod nunc non possumus: quod Adamus per liberum arbitrium habere meritum potuit, nos non possumus: quod ipse meritis discernendus erat, nos sola gratia discernamur: quod perseuerare & non perseuerare in ipsius relinqueretur arbitrio, nobis perseuerantia ipsa donetur. Hæc in Augustini doctrina sunt planissima, si filum appareat, quo in isto te labyrintho regas. Nimirum non ab excellentia facultatis, aut potestatis, aut possibilitatis, aut adiutorij pendet, quod volitio & actio nostra

sit, aut alterius hominis facultatem aut adiutorium possidentis, aut Dei largientis; sed ab eius arbitrio qui potestatem agendi ad agendum actu inflectit, aut rapit. Iam verò quodcumque possibilitatis adiutorium, non subit nisi rationem possibilitatis, seu sufficientis potestatis. Quod nunc manifestè cerneres, si ex adiutorio gratiæ quantumuis maximæ, & ex facultate voluntatis vnam numero & essentia completam potestatem, seu completum principium agendi nasci fingeres. Hoc enim ita perfectè à nutu voluntatis in agendo & non agendo penderet, ac si esset quæcumque alia potentia naturalis. Cùm igitur cuncta recentiorum adiutoria nihil omninò compleant, nisi plenam volendi agendique facultatem, cuius iam adiutorio instructi tanquam naturalis cuiuslibet facultatis vsus & non vsus, actio & cessatio libertati subditur, profectò vel cæcis manifestum est, impossibile esse, vt aliud sit istud adiutorij genus quam *possibilitatis*, quale Pelagianus error asseruit, non voluntatis & actionis, quod Augustinus ex Scriptura prædicauit.

Hoc igitur solius possibilitatis adiutorium, quam luculentè ab Augustino à limitibus adiutorij seu gratiæ Christi Saluatoris excludatur, operæ pretium est porrò videamus. Cùm ergo sententiam Pelagij fusè explicuisset, Scripturisque refutasset, tandem concludendo subiungit: *Desinat itaque iam Pelagius & seipsum & alios fallere, contra Dei gratiam disputando. Non propter illorum trium vnum, id est, propter possibilitatem bonæ voluntatis atque operis, sed etiam propter voluntatem* (id est volitionem) *& operationem bonam, erga nos gratia Dei prædicanda est.* Et de possibilitatis illius adiutorio: *Non ideò tantum adiutorium diuinæ gratiæ commendetur, quia possibilitatem adiuuat naturalem.* Et iterum, *desinat dicere, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est, qui hoc posse donauit, qui hoc posse adiuuat; quod verò bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus nostrum:* propter arbitrium videlicet volũtatis, cui tribuitur, quod possibilitas diuinitus adiuta velit & faciat: *Desinat inquam ista dicere. Non solum enim Deus posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis.* Et paulò post: *Istam Dei gratiam* voluntatis videlicet & actionis, qua ipsum agere & velle donatur, & non tantùm volendi agendique possibilitas; *in diuinis eloquijs manifestam etiam Pelagius manifestè fateatur, seque tamdiu contra sensisse non operiat impudentissimo pudore, sed dolore saluberrimo aperiat.* Et nonnullis interpositis cùm iterum Pelagij sentẽtiam retulisset, quod *ab illo manifestissimo suo dogmate non recederet omninò, vbi tria illa constituit, possibilitatem, voluntatem & actionem, & solam possibilitatem diceret diuino semper adiuuari auxilio; voluntatem autem & actionem nullo Dei adiutorio existimaret indigere; hoc verò auxilium esse legem atque doctrinam,* impietatem condemnando subtexit: *Hæc ergo pro meo capere intelligere potui in Pelagij scriptis, quando nominat gratiam. Videtis autem quod qui ista sentiunt, ignorantes Dei iustitiam suam volunt constituere, & longè ab illa sunt, quæ nobis ex Deo est, non ex nobis ex Deo est, non ex nobis, quam in Scripturis sanctis maximè Canonicis aduertere atque cognoscere debuerunt.* Rectissimè omninò iustitiam, hoc est, opus iustum, quod tali possibilitatis adiutorio comparatur, ille dicit ex nobis non ex Deo. Cùm enim non sit iustitia posse velle vel facere, quocumque tandem & qualicumque gratiæ adiutorio possibilitas ista voluntatis & actionis adiu-

Lib. de grat. Christi c. 25.

Ibid.

Ibid. c. 26.

Lib. de grat. Christ. c. 42.

A uetur, sed ipsum velle & facere sit iustitia. Hoc autem impossibile est vt per quodcumque possibilitatis adiutorium habeatur. Donat enim posse non velle, donat facere posse non facere: ipsum verò velle & facere in quo & Pelagio & Augustino consitente iustitia est ab arbitrij libertate, possibilitatem & adiutorium in opus rapiente donatur. Vnde verissimè propriissimeque iustitia hominis, iustitia humana, meritum humanum, phrasibus Augustini nuncupari debet. Non quasi non esset excellentioris dignitatis operatio, in quam gratia simul influit, quam si voluntas eam sola produceret, verum quia non adiutorij diuini, sed voluntatis humanæ est, B quod ipsum adiutorium ad influendum applicetur, quantumuis & ipsa applicatio *non sine* possibilitatis adiutorio fieri queat. Hanc ergo gratiæ confessionem postulans à Pelagio, quæ non tantùm posse sed etiam velle & agere largiatur, quæ tunc tantùm quando volumus & agimus, præsto sunt, ipsósque terminos *possibilitatis* & *voluntatis* explicans, vt idem quod *posse* & *velle* significent. *Quapropter quantum*, inquit, *attinet ad istam de diuina gratia & adiutorio quæstionem tria ista, quæ apertissimè distinxit attenditis, posse, velle, esse, id est, possibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo consenserit nobis non solùm possibilitatem in homine, etiamsi nec velit, nec agat benè, sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est vt benè velimus, & benè agamus, quæ non sunt in homine, nisi quando benè vult & benè agit: si, vt dixi, consenserit, etiam ipsam voluntatem & actionem diuinitus adiu*C*uari, vt sine illo adiutorio nihil benè velimus & agamus; eámque esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, in qua nos sua, non nostra iustitia iustos facit, vt ea sit vera nostra iustitia,* hoc est opus iustitiæ *quæ nobis ab illo est, nihil de adiutorio gratiæ Dei quantum arbitror, inter nos controuersia remanebit.* Quibus verbis nihil compendiosius, libratius, veróque sensu plenius ab Augustino dici potuit. Nam & quid sit *possibilitas* & *voluntas* perspicuè explicat, & duplicem possibilitatem profundissimè insinuat, vnam quæ adest non solùm quando non volumus, sed etiam quando volumus & operamur, alteram quæ non D nisi quando volumus præsto est, quam infrà accuratè tradituri sumus; & ipsam voluntatem, hoc est, velle adiuuandum esse, hoc est, vt alibi frequenter dicit, esse donandum vt velit: & sine tali adiutorio nullum omninò opus bonum posse fieri; & hoc esse medicinale illud adiutorium quod nobis Saluator attulit; & opus huius adiutorij esse decantatam illam à Scripturis Apostolicis iustitiam Dei, hoc est, opus iustitiæ quod nobis largitur Deus, quibus nihil sublimius, & plenius, & accuratius dici potuit.

Ibid. c. 47.

E

CAPVT X.

Responsio quædam Neotericorum refellitur.

SCIO, quid responsi meditentur Neoterici. Augustinum aduersus Pelagianos agere, qui possibilitatem naturalem voluntatis lege doctrináque iuuari statuebant. Vnde sequebatur, non iuuari voluntatem & actionem, sed tantummodò potestatem. Itáque sibi cum illis nihil negotij esse, qui gratiam voluntatis internam, voluntatis & actionis adiutricem asserant.

Sed ipsi doctrinam Augustini non satis accuratâ lance ponderarunt. Quod si fecissent, forsan animaduertissent: primò, distinctos errores esse, pari censura damnandos, fideique sinceritate respuendos, quod adiutorium gratiæ medicinalis sit lex atque doctrina, & quod qualecumque tandem sit istud Christi adiutorium per illud non nisi voluntatis & actionis possibilitas adiuuetur. Horum primus crassior pluribúsq; notior est, alter occulta virulentia pestilentior. Quippè semi-Pelagianam hæresim, vt infrà dicturi sumus, iste peperit, & per multa sęcula vix à fidelium opinionibus depelli potuit. Itaq; non quia primum errorem aliquis respuit, idcircò statim liber est à secundo. Quapropter rectè fortassis dicunt, se aliud adiutorium gratiæ quam Pelagianos necessarium constituere: at verò qualecumque tandem afferunt, hoc aliud esse quam possibilitatis auxilium, nulla vi quantumcumque limatæ disputationis ostendent, quamdiu applicationem eius ad influendum in ista indifferentis libertatis dominatiua potestate constituunt. Non enim existimandum est solam legem atque doctrinam esse possibilitatis adiutorium. Est etiam exemplum Christi, est remissio peccatorum, est cuiuslibet artis, & vitij, & virtutis habitus possibilitatis adiutorium, non minus, imò verò perfectiùs quam scientia vel doctrina; plus enim adiuuant possibilitatem, hoc est, perfectius complent solam potestatem voluntatis ad operandum, & imbecillius ad actiones efficiendas voluntatem rapiunt, & magis eorum influxus in voluntatis arbitrio relinquitur (quæ omnia sunt adiutorij possibilitatis argumenta) quam rei diligendæ faciendæque scientia. Audi hac de re præclarè Augustinum: *Tanto quidque vehementius volumus, quàto certius quam bonum sit nouimus, eóq; delectamur ardentius.* Vnde non solũ *infirmitatem* concupiscentiæ, sed & *ignorantiam* veritatis *vitium* esse statuit, *quod impedit voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum.* Vbi perspicuum est certam scientiam boni vehementer ad agendum bonum impellere. Hinc est enim quod vbi est certa scientia veritatis, crebro voluntas ad agendum vel abstinendum etiam inuita stimulatur, vt in synderesi perspicuum est. Denique sciẽtia non minus, aut fortasse magis in actum influit, quam illi indeliberati voluntatis motus, quos Neoterici diuinæ gratiæ adiutorium arbitrantur. Denique Pelagiani non minus quam Neoterici tales motus indeliberatos bonos sub gratia cõtemplationis vniuersi, doctrinæ, suasionis, exhortationisque complexi sunt; quibus autem pulsantibus illi ex corde prosiliebant. Qua de re multa diximus in recensione dogmatum erroris Pelagiani. Vnde voluntatem nostram *sapientiæ reuelatione præmiorúmq; pollicitatione succendi, & in Dei desiderium suscitari* fatebantur. Nam siue motus illos à Deo cordibus inseri præsente sapientiæ reuelatione & promissione decernerent, siue auribus & mente per istam gratiam pulsata, vlterius naturaliter è corde proficisci, saltem eatenus eorũ causam Deum adiuuantem esse sentiebant. Nec tamen vnquàm Augustinus ab ipsis propterea inuidiam negatu adiutorij volũtatis & actionis remouit, nec ipsimet à se remouendam esse iudicarunt. Nam istos motus ita plenè sub arbitrij potestate collocabant, vt Iulianus, renitente licet Augustino, etiã de malis, nedum de bonis, motibus palàm diceret, *sufficit homo ingenitis sibi motibus dare leges.* De qua ingenti potestate libertatis in pelagiana opinione loco citato plura diximus.

Lib. 2. de pec. merit. c. 17.

Ibid.

Vide lib. 2 de hæresi Pelag. c. 4. & 5.

Lib. de grat. Christi c. 10.

Lib. 3 contra Iulianum capite vltimo.

Hanc ergo mentem Pelagianiorum cùm perspectam haberet Augustinus, quod quicquid motuum vel Deus vel diabolus in voluntate suscitaret, isti dominatiuæ voluntatis potestati subderent, vsque adeo vt contrà seruitutem gratiámque potentissimam ab Augustino prædicatam palàm assererent, hominem non posse *vel in peccatum à quoquam impelli, vel à peccato abstrahi voluntate captiua: quam non posse capi,* inquit Iulianus, *si dedi ipsa noluerit, testatur fortitudo:* cùm inquã hãc sententiam eorum esse sciret, non fuit sollicitus, vtrùm gratiam legis atque doctrinæ, siue reuelationem sapientiæ, siue exemplum Christi, siue remissionem peccatorum, siue habitus bonos, siue succensiones ac desideria voluntatis afferrent; sed generalisimè prophanũ eorum dogma, quo solum possibilitatem adiuuari gratia censebant, vbicumque vel qualemcumque ponerent gratiam, velut exploratum errorem Scripturisq; contrarium iugulat: *Posse, velle, esse, id est,* inquit Augus. *possibilitatem, voluntatem, actionem tantâ subtilitate curauit distinguere, vt quandocũque legimus vel audimus diuinæ gratiæ adiutorium, vt à malo declinemus, bonũque faciamus* ~~siue~~ LEGE ATQVE DOCTRINA *siue* VBILIBET *eam constituat, sciamus quid loquitur, nec erremus aliter eum intelligendo quam sentit, scire quippè debemus, quod nec volũtatem nostram, nec actionem diuino adiuuari credit auxilio, sed solam possibilitatem voluntatis atque operis.* Et multo inferius quodlibet adiutorium solius possibilitatis oppugnans: *Venire posse,* inquit, *in natura ponit Pelagius, vel etiam vt modo dicere cœpit in gratia* QVALEMLIBET *eã sentiat, qua ipsa, vt dicit possibilitas adiuuatur.* Quod mox Euangelicis Christi verbis repugnare docet. Ecce VBILIBET constituat gratiam, QVALEMLIBET sentiat, si possibilitas voluntatis & actionis adiuuetur, Pelagianus error est, à *sana* videlicet, vt ante dixit, *doctrina* alienus, ab Apostolica doctrina dissentaneus.

Lib. 3. oper. imperf. fol. 121.

Lib. de grat. Christi c. 5.

siue in

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 5. cap. 6.

Et verò si status disputationis istius exactè trutinetur, nec esse prorsus erat, vt errorem istum tunc temporis generalisimè, quamcumque Pelagianus tueretur posibilitatis gratiam, iugularet. Quamuis enim in gratiam legis plerumque magis propendere videretur, non satis tamen certum erat Augustino quam gratiam tàm vario magnificorum verborum strepitu Pelagius tunc defenderet, cùm nunc legem, nunc doctrinam, nunc sapientiæ reuelationem, nunc exemplum Christi, nunc peccati remisionem, nunc voluntatum succensionem, nunc desideria à Deo suscitata celebraret. Fatetur hanc suam incertitudinem pasim toto libro Augustinus, illisque in primis locis, vbi QVAMLIBET eius gratiam VBILIBET constitutam oppugnabat. *Hanc autem naturalem posibilitatem quod adiuuari Dei gratia profitetur, non est hinc apertum vel quam dicit gratiam, vel quatenus ea naturam sentiat adiuuari.* Quamquam verisimilius concludat esse legem atque doctrinam. Hinc similiter alio eiusdem libri loco, cùm ostendere vellet gratiam ex Pelagij dogmate, secundùm merita dari, propter eandem incertitudinem errorem istum QVAMLIBET & QVALEMLIBET istam gratiam sentiret esse, condemnat. *Nempè,* inquit, *manifestum est, eum dicere gratiam secundum merita dari,* QVAMLIBET EAM, *vel* QVA-

Lib. de grat. Christi c. 6.

Ibid. c. 31.

LIBET *significet, quam tamen apertè non exprimit.* Quod ante dixerat, *videtis adhuc incertum esse, quo Christi auxilio muniatur.* Itaque vt omnis erroribus istis latebra clauderetur, sub *qualibet & qualislibet & vbicumque* constituta gratia, sua in eos tela dirigit. Sicut igitur si quis recentiorum conuinceretur gratiam quam tuetur, secundùm merita dari voluntatis, non satis idoneè se defenderet asserendo Pelagium defendisse gratiam legis atque doctrinæ, se veram genuinámque gratiam voluntatis; ita non satis à se Pelagiani erroris labem remouet, qui dicit, se aliam gratiam quàm legis doctrinæque defendere. Nimirum quia vtrobique Augustinus *quamlibet, qualemlibet, vbilibet* constitutam gratiam quisque tueatur, si detur ex meritis, vel si solam possibilitatem voluntatis & actionis adiuuet, eum sanæ & Apostolicæ & Euangelicæ doctrinæ violatæ reum facit.

Ibid.

CAPVT XI.

Probatur quarto ex horrore, quo Pelagiani adiutorium voluntatis *&* actionis *auersati sunt.*

QVARTO natura adiutorij *voluntatis & actionis* quod Augustinus aduersus Pelagianos tuebatur, & eius ab Adiutorio Possibilitatis differentia clarissimè dignosci potest, ex illa ingenti auersione, qua Pelagiani illud semper horruerunt. Quod argumentum meo quidem iudicio grauissimum, si Scholastici Doctores, ea qua fas erat attentione, ponderassent, non in eas opiniones se compegissent, vndè euadi sine maxima Catholicæ & Pelagianæ doctrinæ perturbatione non potest. Sed quia tenuiter admodùm ipsis Pelagianus error perspectus est, magisque propriis tuendis principiis, quam veritati ex Augustino indagandæ intenti sunt. Pelagianis iam sepultis & silentibus facilè quidlibet imponitur, & celeberrimorum ingeniorum, veluti crassissimorum intoleranda hebetudo apud imperitos.

Vt igitur vir istius argumenti dilucescat, breuiter hic tantùm neruos eius, vndè pendeat, indicabimus. Nam aliis locis pleraque fusè declarata sunt, quorum inutili repetitione nolim fatigare lectores. Itaque sciendum est neminem, quod sciam, vel Catholicorum vnquàm, vel Hæreticorum, vel Philosophorum potentiores vires aduersus omnes extrinsecus irruentes, vel intrinsecus insurgentes animo motus arbitrio libertatis tribuisse, quam Pelagianos. Extat hac de re ex professo suscepta Iuliani cum Augustino dissertatio: in qua non solùm illos bonos & indeliberatos animi motus, quos Neoterici tanquàm veram Christi gratiam prædicant, sed etiam omnes vehementissimas animi perturbationes sola voluntatis libertate frenari, imò extingui posse profitentur. Dogma enim adamantinæ veritatis inter ipsos erat, quod subindè diximus, *sufficit homo ingenitis sibi motibus dare leges:* quam animi fortitudinem nullis doloribus domari, nullis blanditiis captiuari posse sentiebant, nisi vltrò tanquàm omnibus superior motibus seipsum suâ libertate dederet. Hæc latius loco suo ex propriis eorum verbis demonstrata sunt. Ex quo fiebat consequenter, vt nullos immissos motus, nulla adiutoria voluntatis exhorrescerent, dummodò illam imperatricem

Lib 5 contra Iul. cap. vlt.

Vid lib. 2. de hæresi Pelagiana c. 3. 4. & 5.

A arbitrij potestatem illibatam esse sinerent, ne quoquam illa domina tanquàm captiua trahi videretur.

Vide l. 5. de hæres. Pelag. cap. 11.

Cùm igitur hæc esset eorum de voluntatis fortitudine sententia, quibuscumque motibus ageretur, doctrinam Augustini qua non tantum *possibilitatis* adiutorium, sed etiam *voluntatis & actionis* tuebatur, indignissimè tulerũt exploserũtque velut intolerabilem. Nam octo aut nouem absurditates plusquam dici posset exorbitantes afferre sibi videbantur, quarum singulæ doctrinam Euangelicam Christianámque fidem de moribus funditus subuerterent. Nam siue daretur hominibus istud adiutorium voluntatis & actionis, B quod Augustinus prædicabat, siue negaretur, certissimum putabant introduci libertatis excidium, coactionem afferri, necessitatémque voluntati, fatum condi, ignauâ benè faciendi securitate animos obtorpescere, bonas voluntates laude, præclaras actiones merito frustrari præmióque criminabantur, quæ sigillatim & fusè ex propriis Pelagianorum & Augustini scriptis commonstrauimus. Iam verò quam sit ineptum & ridiculum, adeóque delirum ac stultum, homines Augustino teste subtilissimos, qui nullis motibus in arbitrium voluntatis irruentibus terrebantur, tot criminationibus adiutorium lacerare, quod ab initio vsque in finem semper exa- C ctissimè liberæ voluntati subditur, eiúsque nutu in influendo secum, vel non influendo regitur & coërcetur, in eodem loco tum verbis nostris qualibuscumque declarauimus, tum per se res ipsa in cuiuscumque periti vel imperiti corde tàm altè clamat, vt non tàm volentibus intelligere aduertenda sit mens qua verius videatur, quam nolentibus aures obturandæ ne clamor eius audiatur. Nam propter nimiam facilitatem istud adiutorij genus à Scholasticis illis, tanquàm verum adiutorium voluntatis & actionis, arreptum est. Vnde ne de trinio aliquid iouenisse viderentur, Pelagiana sententia velut monstrosæ stupiditatis inducenda fuit: *Nisi enim nimis accusaretur Cacus, parum Hercules laudaretur.* D

Vide l. 5. de hæres. Pelag. cap. 12. 13. 14. 15. & 16.

Ibid. toto cap. 17.

Lib. 19. de Ciuit. c. 12.

Sed quàmuis Pelagianos tàm inerti stupore fuisse fateremur, vt rem oculis omnium vulgique iudicio expositam & propriis principiis maximè consentaneam non perciperent, quis primum Ecclesiæ ingenium Augustinum, Angelicámque subtilitatem eius tàm obuiam ac triuialem gratiæ cum libertate concordiam non penetrasse deliret, aut pietatem eius Pelagianis eam declarare noluisse? vnica námque sententiola quod *adiutorium Christi in libero relinqueretur voluntatis arbitrio*, totius laboriosissimæ controuersiæ filum præcidisset. An fortè mysterium istud recentioribus reuelatum ignorauit? Quid ergo quando E de actuali primi hominis adiutorio satagebat talem eius cum libera voluntate concordiam & sub eius nutu subiectionem tanta verborum vbertate, sententiarúmque claritate manifestauit, & Neotericis præformauit, vt ipsi phrases eius ad exprimendos propriissimè & efficacissimè conceptus suos, arripere cogantur, ac dominatiuam arbitrij potestatem super adiutorij concursu sententiis eius explicare? Quid enim clariùs vllus Scholasticus in explicanda voluntatis sub gratiæ concursu libertate dixit vnquàm, vel à quoquam dici potest, quam quod tunc iterum iterúmque dixit & inculcauit Augustinus? Tale videlicet fuisse istud adiutorium vt hoc Deus *in hominus primi libero*

relinqueret arbitrio : vt illud *per liberum arbitrium deserere posset* : quod *desereret cùm vellet, & in quo permaneret, si vellet: quo fieret vt haberet iustitiam si vellet sed si vellet etiam desereret: per quod posset permanere si vellet: cum quo perseuerare & non perseuerare in eius arbitrio relinqueretur libero* ; per quod *homini relinqueretur voluntas sua, vt in illo adiutorio maneret si vellet, vt ei dimitteret ac permitteret facere quod vellet*. Denique quo adiuti Angeli *cadentibus aliis per liberum arbitrium*, alij reipsa *per liberum arbitrium in veritate steterunt*. Cuiusmodi phrases ita efficaces & luculentæ sunt, vt ad clarè, propriè, genuinè exprimendum possibilitatis adiutorium & libertatem voluntatis cum gratiæ influxu, nihil addi posse videatur. Sed simul atque ad ventilandum adiutorium *voluntatis & actionis* cum Pelagianis ventum est, inuidiosissimè libertatis interitum, fatum, coactionem, necessitatem, voluntatis oppressionem, præmij & meriti extinctionem criminantibus, nec hiscere quidem Augustinus de tali adiutorio & libertate ausus est, per quæ tamen difficultas omnis & querimonia radicitus tolleretur. Iudicent lectores quod voluerint. de me fateor facilius creditu videri Augustinum Dei gratiam perperam prædicasse, quam vel res ita perspicuas enormi stupiditate non vidisse, vel impia causæ Catholicæ præuaricatione aperire noluisse.

CAPVT XI[illegible]

Quinto ex errore Massiliensium, qui licet adiutorium possibilitatis, *&* sine quo non, *defenderent, tanquàm gratiæ Christi destructores damnati sunt.*

QVINTO denique planissimè intelligi potest, quæ fuerit natura adiutorij Christi medicinalis *quo & voluntatis & actionis*, quod Augustinus & Ecclesia prædicarunt, ex conflictu, quem cum semi-Pelagianis habuit. Quod vt Lectori, detersis omnibus ambiguitatis & obscuritatis nebulis pateat, eadémque repetendi fastidium caueatur, memoria recolendum est id quod latissimè alio loco tradidimus, semi-Pelagianos ad illud initium fidei, orationem, desideria, similésque actus bonos, quos homini in potestate remansisse sentiebant, veræ, internæ, actualisque gratiæ adiutorium statuisse necessarium: & hoc ipsum quoque sanctum Augustinum quando cum semi-Pelagianis errabat agnouisse. Admittebat enim libentissimè adiutorium Dei, cum quo possent credere & orare si vellent, ita vt & adiutorium, & ipsum velle & nolle, quemadmodum homini primo in E eorum libero relinqueretur arbitrio : horrebant verò illud capitaliter *quo* secundum Augustinum fiebat vt vellent. Istam verò suam gratiam sentiebant non solam sufficientem semperque otiosam præbere potestatem, quasi aut nunquam ad actum cum voluntate raperetur, aut cùm iam agendum esset, vel etiam agente iam voluntate, nouum genus efficacis gratiæ succederet, hoc ipso quo voluntas ageret (cuiusmodi nouas gratias recentiores fabricant;) sed ita dare credendi facultatem, vt cùm homo pro arbitrij sui libertate gratia iuuante crederet, illa eadem *gratia iuuaret volentem*, quæ nolentem non iuuabat; quemadmodùm de omni adiutorio, quod in libero relin-

A quitur voluntatis arbitrio sentiri debet, nec aliter sine perspicua absurditate sentiri potest. Huiusmodi gratiam admisisse semi-Pelagianos & Augustinum cùm ante Episcopatum eorum errore teneretur, fusissimè ex propriis Augustini, Hilarij, & Massiliensium Presbyterorum verbis demonstrauimus, simul etiam ostendimus talem gratiam sustulisse funditus omnes omninò difficultates, propter quas vitandas ad eam comminiscendam, verámque Christi gratiam repudiandam compulsi fuerant. *Vide lib. 5. de hæresi Pelagiana c. 6. 7. 8. 9. & 10.* *Vide totum caput 27.*

Quæ quàmuis essent iuxtà perspicuè erutam declaratámque semi-Pelagianam sententiam certa & plana, non potuerunt tamen Augustino & B Ecclesiæ tanta diuini adiutorij prædicatione satisfacere. Nam disertissimis verbis sanctissimus Præsul, Ecclesia probante docet, *errorem esse*, quem ipse tradiderat; *errare* quotquot ista tradunt; eos non *recedere ab ea sententia quam Pelagius damnare compulsus est, gratiam Dei secundùm merita dari*. *Lib. de prædest. Sanct. cap. 2. & 3.* Nimirum quia fidem homo sibi tribuit, quantumcumque se huiusmodi gratia adiutum esse fateatur. Non enim credere est gratiam accipere cuius influxus in libero relinquatur arbitrio, sed hoc est credere, arbitrium sese ad credendum quouis adiutorio assistente, suo nutu reipsa flectere. Quod tàm est propriè & genuinè voluntatis humanæ quam ipsius esset, si C nulla actuali gratia concurrente, solius habitus adiutorio pro sua indifferenti libertate crederet. Nam vt iam sæpè diximus, & necessariò sæpiùs dicendum est, actiones voluntatis humanæ ad quas diuersa, sine *quibus* fieri nequeunt, instrumenta concurrunt, non magis instrumentis nobilibus quam ignobilibus tribui possunt. Puerilis enim imaginatio est, qua putatur, alteri causæ quam ipsi arbitrio voluntatis asscribendum esse, quod homo pingit aut non pingit, currit aut stat, clamat aut silet, appetit aut fugit, Deum diligit aut creaturas, quamuis actiones pingendi, currendi, clamandi, appetendi, diligendique Deum sine penicillo, pedibus, linguâ, D voluntate, aut fortè bonis habitibus fieri nequeant, quæ singula sunt dona Dei ab eius gratuita liberalitate pendentia: nec sanè sapientior cogitatio est, tunc non esse voluntatis humanæ quando penicillus aut penna aurea est; pedes corporis glorificati, lingua angelica, voluntas instructa caritate aut nobilissimæ entitatis adiutorio, si nihilominus omnia huiusmodi adiutoria pari omninò modo ac nudæ potentiæ liberæ voluntatis arbitrio concitentur & reprimantur. Hoc vigilantissimè prisci gratiæ defensores obseruarunt : & ex ista verissima & in communi omnium hominum sensu posita regula de actionibus Deo donanti vel humanæ voluntati facienti tribuendis indicarunt. Hinc enim illa sancti doctoris axiomata capitalia, quod Deus in Angelis & hominibus olim ostendere voluit, *quid posset eorum liberum arbitrium* : quod Adamus *per liberum arbitrium manere poterat* : quod Angeli *per liberi arbitrij vires poterant non discedere à Deo*; quod *per liberum arbitrium in veritate steterunt*. Nimirum quia gratiæ adiutorium *sine quo non poterant* stare, nec reipsa steterunt, vt sexcenties repetit, in eorum libera voluntate sic relictum erat, vt eis *perseuerandi & non perseuerandi committeretur arbitrium*. Hanc benè viuendi possibilitatem in prima hominis conditione datam, quæ talem gratiam non excludebat, sed potiùs essentialiter & intrinsecè postulabat, se-

mi-Pelagiani & Augustinus ante Episcopatum suum exigua ex parte saluam remansisse statuebant, vt cuius, adiutorio talis gratiæ concurrente, per liberum arbitrium hominem saltem credere posse sentiebant. Sed diuinâ reuelatione ab errore reuocatus vidit, nihil aliud agi per istum ratiocinandi modum, quam vt eâdem omninò ratione, quemadmodùm ante lapsum in inchoanda fide præcipuæ partes homini, qui voluntatis machinam qua reipsa creditur, impellit & regit, secundæ verò Deo tribuantur, qui per huiusmodi adiutorium sine quo non potest credi, solam credendi potestatem tribuit: vidit etiam non esse solam operis supernaturalitatem, quam Neoterici semper ponderant, sed maximè B & capitaliter adeóque solam concupiscentiam qua voluntas & libertas vitiata est, propter quam Christi medicinale adiutorium necessarium est. Istud vulnus arbitrij, ista plaga voluntatis, ista infirmitas libertatis non magis isto Adami, vel Angelico, vel sufficienti, vel congruo sanatur aut iuuatur adiutorio, quam si cœcatis oculis lumen accenderes. Nam ista adiutoria sanitatis tribuunt quidem arbitrio sano posse si velit; sed hic vulnus ipsis volendi cardinibus inflictum est. Nam propter voluntatis læsæ aut libertatis infirmitatem non potest ipsa trahente, se nimirum deorsum in creaturas propriâ cupiditate, ad ipsum illud velle pertingere, C per quod præsente adiutorio isto sanitatis vteretur. Vndè medicinalis gratia ei necessaria est, quæ ipsum illud velle largiatur. Quod cùm Deus per medicinalem gratiam facit, dando ipsam credendi, orandi, sperandi, diligendique voluntatem, tum demùm talis actio est gratiæ diuinæ, non voluntatis humanæ; tunc est meritum diuinitùs datum, non humanâ voluntate præsumptum, tunc est iustitia non nostra sed Dei: non quasi sine nostra voluntate fieret, sed quia Deus concurrente licet voluntate, facit vt fiat: sicut antea, concurrente sanitati, adiutorio (hoc est, Adami, vel angelico & sufficienti & congruo) voluntas humana faciebat vt fieret. D Hoc igitur modo quia Massilienses eum gratiæ præsentis adiutorio putabant hominem per naturales primæ integritatis reliquias posse credere, posse orare ac desiderare Deum, tanquàm gratiæ medicinalis destructores, & liberi arbitrij præsumptores meritâ censuræ seueritate damnati sunt. Ex isto igitur duplici operandi modo voluntatis, duplicique adiuuandi modo gratiæ, quo *prima sanitatis* gratia opitulatur arbitrio, si adiuuari velit, & *secunda medicinalis* opitulatur vt velit, itémque ex illa Massiliensium damnatione, quatenus primum gratiæ genus saltem ad credendum satis esse sancientes, ipsum credere voluntati tribuebant, apertissimè E perspicitur, quæ sit natura medicinalis adiutorij, quod ægrotæ voluntati sanguine suo medicus peperit, & Augustinus, Ecclesia, Scripturáque prædicauit. Liquet etiam quam ei ex diametro quodlibet adiutorium sufficiens & congruum aduersetur: vtpotè sub quorum speciosis nominibus, prima integritas humanæ naturæ restituitur, fides, gemitus, & oratio cum Massiliensibus, imò verò spes, charitas, & cuiuslibet virtutis operatio, tentationisque superatio, omne meritum & præmium dominatrici hominis libertati, sicut Angelis & Adamo vindicantur, discretio hominum à volendi fonte suspenditur, vnóque verbo, reipsa Christo Saluatori, quàm A uis à nescientibus ac detestantibus acclamatur, recede à nobis, non est opus tuo medicinali adiutorio, sani sumus; libertas arbitrij volendi & nolendi inuiolata persistit; præsente primæ nostræ conditionis adiutorio sine quo velle non possumus, si volumus, operamur. Quid te medicum iactas, vt nobis ipsum velle largiaris, quod quicquid tu feceris nostræ est potestatis & voluntatis? Huc porrigit manus ista bonorum virorum de adiutoriis congruis, hoc est, sufficientibus disputatio. Nec enim aliud est, aut erit vnquàm, aut esse potest, nisi sufficiens adiutorium, quod submittit fasces humanæ voluntatis arbitrio, vt eius operatio & cessatio ab liberta- B tis humanæ nutu tota religetur. Quid enim isto modo tribuet, nisi sufficientem volendi operandique potestatem, cui libertatis nutus impulsum afferat? Hoc libertati tribuerunt Massilienses, vt eo adiuta saltem crederet voluntas prostrata, si vellet; hoc tribuunt Neoterici, vt per illud & credat & speret & diligat, omnesque superet tentationes, si similiter velit. Veri modestius de arbitrij potestate, religiosius de gratiæ medicinalis necessitate disseruerint, non est difficile abstrusúmque iudicare. Sed quia res ista ex Massiliensium vera genuináque opinione pendet, qui plenius ista intelligere desideret, sicut ad naturam gratiæ Christi penetran- C dam omninò necessarium est, legat ea quæ nonnullis aliis locis diximus, & maximè octauo de hæresi Pelagiana, & in primis capite decimo, vndecimo, vbi declarauimus, quomodo talem gratiam semi-Pelagianam natura contineret, & sub illius patrocinio salutis initium, totáque discretio saluandorum ex voluntatis arbitrio seu ex volendi fonte scaturiret.

Vide lib. 8. de hæres. Pelagiana c. 6. 7. 8. & 9.

Ibid. cap. 10. & 11.

CAPVT XIII.

D *Ex præcedentibus infertur genuina declaratio multarum phrasium, ac doctrinalium decisionum Augustini, Prosperi, Fulgentij, Conciliorum Ecclesiæ, & Pontificum.*

EX istis omnibus quæ hactenus hoc toto libro de diuersis istis adiutoriis primi hominis & secundi, Adami & Christi, *sine quo non* possumus velle, & *quo* iam volumus, *possibilitatis*, & *voluntatis* atque *actionis*, disseruimus, non est difficile verum eorum præcisúmque discrimen, quod iam sæpè tetigimus, intelligere. Elucet ex eis consequenter sincerus planúsque sensus plurimarum locutionum & sanctionum, quibus Augustinus, Prosper, Fulgentius & Ecclesiastica Concilia vel Catholicam asseruère E veritatem, vel Pelagianorum ac Massiliensium sententias iugularunt. Quæ quamuis aliis diuersis locis latiùs dicta sint, non erit inutile quasi compendio breuiter hîc perstringere.

Hinc enim in primis constat, quid sibi velint quando dicunt primum hominem in sua conditione a *accepisse voluntatem liberam & sufficientissimam* benè viuendi *potestatem*: b *talem esse f[...]um, qui peccando malo carere sufficeret si voluisset*; [...]que, *quia libero arbitrio atque ad iustè viuendi tam pote[...]ate libera constitutus fuerat*, arbitrium eius c *ita liberũ fuisse vt benè velle posset & malè*: seu habuisse d *potestatem vtram vellet*: e *In natura posse, & in potestate habuisse velle, mentis valentia viguisse, qua præceptum Dei facilè posset custodire si vellet*: Et f *iacob-*

a *Lib. 3. de lib. arb. c. 16.*
b *Lib. de nat. & grat. c. 43.*
c *Lib. de cor. & grat. c. 11. & in Enchir. c. 105.*
d *Lib. 3 de lib. arb. c. 5.*
e *Lib. 11. de gen. ad litt. c. 4.*
f *Fu[l]g. grat. lib.*

A *tatem cognitionis Dei, ac dilectionis insertam*: a *naturaliter ei datum posse credere*: Eum b *per liberum arbitrium stare potuisse*: c *Angelos* reipsa *per liberum arbitrium, & per libertatem voluntatis in veritate stetisse*: d *In liberi arbitrij viribus fuisse non discedere à Deo*: Et huiuſmodi plura, quibus illius libertatis valentia præſtantiáque tantoperè extollitur, vt quicquid fidei, dilectionis Dei, vitæ bonæ, & in omnibus iſtis perſeuerantiæ à rationali creatura poſtulatur, hoc per arbitrij libertatem primum hominem præſtare potuiſſe, & Angelos bonos reipſa præſtitiſſe doceatur.

de Incar. & grat. c. 12.
a *Ibid. c. 22.*
b *Aug. lib. de corrept. & grat. cap. 11. & 12.*
c *Ibid. c. 11. & de dono perſ. c. 7.*
d *Lib. de dono perſ. c. 7.*

Hinc ſecundo conſtat, quid ſibi velint illa, quæ ſenſum præcedentium locutionum multo perplexiorem duriorémque reddere videntur, nos B iam e *liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidiſſe*: Deum f *dediſſe quidem ab initio hanc homini facultatem*, vt ſcilicet ea quæ ſunt pietatis habere, cogitare, dicere, agere poſſet; *ſed omnes eam in illo* primo homine *amiſiſſe*. Primum hominem g *illa cogitandi quæ ad Deum pertinent, amiſiſſe protinus facultatem*: h *gratiæ dono virtutem credendi naturam recipere, quam amiſit*: gratiam datam i *per quam cogitationis ſanctæ amiſſæ iam pridem in homine primo reciperetur facultas*: k *Solum protoplaſtum per ſe ſibi, id eſt per liberum arbitrium ſufficere potuiſſe*: Et ſæpiſſimè eum l *amiſiſſe illud poſſibilitatis bonum, quo valebat implere quod vellet*. Hæc & huiuſmodi C quæ frequenter dicunt, non illam ſpirant impietatem, quod Adamus & Angeli tantâ libertatis poteſtate præcelluerint, vt ſola & nuda libera ſua voluntate, nullo Dei actuali propriéque dicto adiutorio munita, potuerint Deo credere, Deum diligere, & rectè viuere, vitam æternam mereri, & in iuſtitia perſeuerare, ſi vellent. Hanc enim ſuſpicionem & Concilium Arauſicanum & Auguſtinus, vt latè demonſtrauimus, tanquàm doctrinam à Catholica fide abhorrentem ſummâ virium contentione proſcribit. Sed hoc per iſtas locutiones volunt, Adamum & Angelos habuiſſe arbitrium voluntatis tantoperè ab omni peccati cupiditate ſeu concupiſcentia concreta liberum, vt in vtramuis partem ſeſe pro libitu poſſet flectere: ex qua tam felici libertate naſcebatur, vt concurrente illo ſolo Dei adiutorio actuali, ſine quo creata quælibet natura bonum omninò velle non poteſt, poſſent & bona cogitare, & Deo credere, & Deum diligere, & bonum facere, & mala vitare, & in iuſtitia perſeuerare ſi vellent; vſque adeò vt reipſa quoque Angeli boni per iſtud liberum arbitrium ſic adiutum in iuſtitia ſeu veritate permanſerint, per quod Adam & Angeli mali eodem iſto adiutorio neglecto, ceciderunt. Hanc tantam támque tranquillam arbitrij libertatem bonique cuiuslibet faciendi poſſibilitatem peccato primi hominis periiſſe profitentur; non quia periit iſtud priſtinæ libertatis adiutorium, vel quia opera ſunt ſupernaturalia, ſed quia concupiſcentia viſceribus voluntatis, & per hoc libertatis, inſperſa eſt, qua liberum arbitrium in creaturas tanquàm grauiſſimo quodam pondere deprimitur, vt quamuis adeſſet iſtud idem priſtinæ poſſibilitatis adiutorium ſexcentuplo amplius quam olim fuit, propter fractas eo quo dictum eſt modo, voluntatis vires, ſeſe ſurſum cum eo ad diligendum Deum non poſſit erigere. Nempè quia iſtud adiutorium non dat vulneri inflicto ſanitatem ſed ſupponit; non reddit amiſſam illam poſſibilitatem ſed reddi poſtulat, vt cum volente voluntate poſſit influere: non inſerit voluntati velle concurrere, quæ per carnalem concupiſcentiæ voluntatem in ipſo velle vulnerata eſt, ſed illius naturæ eſt, vt ipſum velle ab impulſu arbitrij præſtoletur. Ad hanc ergo debilitatem reparandam nihil omninò iuuat illud prioris generis ſanæque voluntatis adiutorium, ſed aliud medicinale prorſus neceſſarium eſt, per quod vulnerato arbitrio ipſum poſſe ſimul & velle reddatur.

e *Aug. epiſt. 107.*
f *Proſp. ad capit. Gall. reſp. 8.*
g *Fulg. lib. de incarn. & grat. c. 13.*
h *Ibid. c. 12.*
i *Ibid. c. 12.*
k *Hypognoſt. lib. 3. c. 1. & 4.*
l *Ibid. c. 1. & 2. & 4. itemque Cōc. Arauſic.*
Lib. de ſtatu primi hominis & Angelorum capite toto, 22.

Hinc tertio conſtat, quid ſibi velit Auguſtinus & Proſper aliíque priſci gratiæ defenſores, quando Pelagio naturalem ſeu in creatione acceptam arbitrij libertatem prædicante, vt ita B ſine Chriſti gratia benè viuere, Deique legem cuſtodire poſſe cenſeretur, reſponderit ſubinde, quod *ſi de ſana hominis natura loqueretur, vtcumque acceptaretur hoc dictum*. hoc eſt poſſet tolerari, nam & ipſemet hoc ſæpius docuit, ſubinde, *naturam hominis iam medico indigere, quia ſana non eſt*: ſubinde quod cùm per Pelagium *defenditur velut ſana, viribúſque integris creatura opitulatio Creatoris inanitur* ſubinde ſi primitiuus ille naturæ *vigor illæſus maneret*.

Lib. de nat. & grat. c. 52.
Ibid. c. 3. & 43. & alibi ſæpius.
Cap. 20. Proſper.

In quo inſons natura fuit, ſua quemque voluntas
Conciliare Deo pœnaque abſoluere poſſet.

C Hoc eſt, ne quidem eſſet opus ad peccati remiſſionem actuali Chriſti medici adiutorio, quia poſſet propriæ voluntatis poſſibilitate pœnitere ſicut & credere, nullâ concupiſcentiali infirmitate libertatem remorante. Subinde veram fore Pelagij ſententiam, ſi natura ſana perſtitiſſet; quod & Auguſtinus ſæpius indicat, & author hypognoſticon preſſius & expreſſius docet. Non enim ſignificant, vires illas poſſibilitatis naturalis ſine vllo adiutorio rectè facere & pœnitere potuiſſe, ſed primum integræ conditionis auxilium fuiſſe futurum ſatis, nec opus fuiſſe medici vel Saluatoris adiutorio, quod voluntati vel D ſtanti velle perſeuerare, vel peccanti pœnitere largiretur: poſſet enim libertas illa ſa illo primo ſufficienti adiutorio munita credere, diligere, pœnitere ſi vellet.

Vide hâc de re latiùs dicta lib. de natura primi hominis & Angel. c. 7.

Hinc quarto conſtat, quid ſibi velint Pontifices & Concilia, quando de fide, dilectione, operibus bonis per *liberum arbitrium*, per *naturæ vigorem*, per *naturæ bonum* ſeu *poſſibilitatem arbitrij naturalem* faciendis aut non faciendis multa aduerſus Maſſilienſium pronuntiata decernunt, vt, quando dicunt, Deum a *noſtram non exſpectare voluntatem*, ſed *per Spiritus ſancti infuſionem fieri vt purgari velimus*: b *initium fidei non ineſſe nobis naturaliter, ſed per inſpirationem Spiritus ſancti* c *per naturæ* E *vigorem nihil boni poſſe cogitari vt expedit, ſed per illuminationem & inſpirationem Spiritus ſancti*: d *per liberum arbitrium ad gratiam baptiſmi* homines *non poſſe venire*: e *nullum poſteà*, hoc eſt poſt lapſum primi hominis, *per liberum arbitrium aut diligere Deum, ſicut oportuit aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum eſt poſſe, niſi gratia eum & miſericordia diuina præuenerit*. f *Præclaram Sanctorum fidem non per bonum naturæ, ſed per gratiam Dei eſſe collatam*. g *Latronis, Centurionis, Zachæi tàm admirabilem fidem non fuiſſe de natura ſed diuinæ largitatis donum*. h *Neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium poſſe conſurgere*, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit. Harum & ſimilium definitionum ſenſus ſincerus,

a *Concilium Arauſicanum Canone 4.*
b *Canone 5.*
c *Canone 7.*
d *Canone 8.*
e *Canone 25.*
f *Ibid.*
g *Ibid.*
h *Celeſtin. Epiſt. ad Gal. c. 3.*

& ex ipsa petitus Massiliensium dogmatum genuina intelligentia, prout à veteribus explicata sunt, non est iste, vt recentiores putant, quod istiusmodi opera sint supernaturalia, sint meritoria, sint nimis perfectæ dignitatis & huiusmodi quæ nunquàm ab Augustino aut Concilijs in causa definitionum suarum reddenda cogitata sunt, sed quod liberum arbitrium iam peccando violatum, attenuatum, infirmatum, adeóque, vt Concilium loquitur, amissum sit, vigor naturæ perditus, possibilitas naturalis, qua innocens natura per integras libertatis vires, Deo credere, Deum inuocare, Deúmque diligere poterat, iam amissa sit; ex quo effectum est, vt omnes huiusmodi voluntates & actiones bonæ non adiutorio istius *possibilitatis*, quæ iam deperdita est, sed alio adiutorio *voluntatis & actionis*, hoc est, Spiritus sancti inspiratione velle & facere largiente reddendæ sint. Nam & ante lapsum omnes istiusmodi actiones erant meritoriæ, naturámque superantis excellentiæ, & Spiritus sancti gratiam & adiutorium, iuxtà sanam doctrinam postulabant, sine quo non poterat eas homo velle facere. Sed non opus erat illo medicinali crucifixi Saluatoris auxilio, quod summâ Dei liberalitate iustis & iniustis ad volendi agendique occasiones ipsum velle donat & facere, non ampliùs, vt olim, dominam illam expectando, sed pedissequam secum rapiendo voluntatem. Hoc ex ipsa ratione quæ subnectitur, & etiam atque etiam inculcatur, satis perspicuè vigilantibus suggeritur. Non enim vel vnius characteris apice tanti adiutorij necessitatem indicant inde fluere, quia opus est supernaturale, quia meritorium vel quid simile, sed quia libertas non *durauit illæsa*, quod Synodus ista sequentium sanctionum omnium quæ de gratiæ necessitate tractant, basim collocat: quia *arbitrium in omnibus qui de præuaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum*: quia qui contrarium dicit, *is non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum*: quia *per peccatum primi hominis ita inclinatū & attenuatum est, vt nullus POSTEA aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, &c. possit nisi gratia eum diuina præuenerit*: quia in *præuaricatione Adæ homines naturalem possibilitatem amiserunt*: quia *infirmatum amissum est liberum arbitrium*, videlicet ad volendum agendúmque bonum. Quid aliud clamant ista, nisi ex violatione, infirmatione, inclinatione, attenuatione, amissione libertatis, non ex operis supernaturalitate & meriti dignitate, istam humanæ voluntatis impotentiam quam concupiscentialis languor & rixa intulit, contigisse? Quid palàm peritis & imperitis insinuant, quando dicunt, vt *nullus posteà* hæc possit *nisi præueniens gratia*, nisi Adamum, seu hominem, hoc anteà sine gratiæ Christi præuentione potuisse? Quid item aliud volunt, quando alioquin sequi dicunt, quod non omnium liberum arbitrium esset infirmatum, nisi per arbitrium non infirmatum ista fieri potuisse? Nimirum quia sanæ libertati non opus erat adiutorium, vt sæpè diximus, quod ei velle donaret, non opus inspiratione Spiritus sancti, qua credendi, diligendi, operandi voluntas aspiraretur, non opus gratia qua libertatis arbitrium in velle surgeret; sed ipsum arbitrium, suæ se possibilitatis naturalis viribus, non desistente possibilitatis adiutorio, in velle, in credere, in diligere suscitabat.

Concilium Araus. Canone 1.

Ibid. can. 8.

Ibid.

Canone 25.

Celestin. c. 30.

Canone 14.

Hinc constat quintò vera ratio, cur semper Concilium & Patres quando inculcant diuinæ gratiæ necessitatem, non quolibet modo dicunt, quia homo sine gratiæ adiutorio nihil facere potest, vel similia, quæ in quolibet statu sunt verissima, sed quod *vt purgari velimus, sancti Spiritus infusione & operatione* fieri debet: quod *per inspirationem corrigitur voluntas ab infidelitate ad fidem*, id est velle à non credendo ad credendum retorquetur: quod *vt credamus, vt velimus, per inspirationem Spiritus sancti* in nobis fit: quod *credulitatis affectus quo credimus sit donum Dei*. quod *Deus fidem & amorem inspirat*. quod *donum Dei sit diligere Deum* quod, *quoties bona agimus Deus in nobis atque nobiscum, vt operemur, operatur*, & huiusmodi infinita, quibus Augustinus, Prosper, Fulgentius, & Ecclesiæ Synodi plenæ sunt. Nam per istas efficacissimas expressiones semper significatur, non amplius ista per liberum arbitrium, per possibilitatem naturalem, per naturæ vigorem, vt ante solebat, fieri, concurrente videlicet *possibilitatis* adiutorio, *sine quo* operari bonum homo, aut velle non poterat; sed istas voluntates & actiones bonas esse iam magna & specialia, & propriè dicta diuinæ largitatis beneficia, ac dona. Nempè quia iam alio medicinali crucifixi Saluatoris auxilio tanquam *adiutorio quo* ipsius *voluntatis & actionis* singula pietatis opera & voluntates Spiritus sanctus inspirat ac donat.

Conc. Arausi. in diuersis canonibus.

Hinc constat sextò quid sibi velit Concilium Arausicanum quando negat, *Inuocatione humanâ gratiam Dei posse conferri*, negat *humilitati aut obedientiæ humanæ subiungendum gratiæ adiutorium*; negat *sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam*, hoc est gratiam, *conferri diuinitus*: quid item Augustinus, quando aduersus eosdem semi-Pelagianos vno verbo cuncta complexus exertissimè docet, *gratiam Dei non dari secundum præcedentia merita voluntatis*, hoc est, secundùm meritum vel fidei, vel orationis, vel cuiuscumque conatus boni. Nam inuocatio *humana*, humilitas *humana*, obedientia *humana*, meritum voluntatis humanæ, fides, voluntas, desiderium, conatus & huiusmodi *sine gratia* ab homine prosilientes, vocantur non actus aut voluntates ad quas omninò nullum influit adiutorium gratiæ Dei; sed quas non donat aut inspirat gratia Dei, dando videlicet ipsam credendi, inuocandi, obediendi, conandíque voluntatem. Nam præterquam quod constat Massilienses gratiam *sine qua non* ad ipsum initium fidei seu primam credendi orandique voluntatem necessariam agnouisse, palàmque iuxta doctrinam Augustini professos esse, vt latissimè tradidimus, Concilium & Augustinus ita semper declarat se doctrinam istam intelligere. Nam gratiæ istius naturam explicantes, ex qua deberent opera ista proficisci, vt diuina non humana censerentur, ipsam dicunt a *gratiam facere, vt inuocetur à nobis*. b *per infusionem & inspirationem Spiritus sancti in nobis fieri, vt credamus, vt velimus*; per illam hominem *ex nolente fieri volentem credere; donari vt credat; miro modo agi in cordibus vt credamus; duritiam cordis*, id est voluntatis *auferri*, & huiusmodi infinita quibus indicant, se non aliam gratiam intelligere, quam illam Christi Saluatoris medicinalem, *qua* Deus largitur & actionem & voluntatem. Hanc enim ipsam gratiam similiter intelligebant non solùm Catho-

Canone 3.

Can. 6.

Ibid.

Libro toto de prædestinat. sanct. & de dono pers. cap. 16.

Vide lib. 8. de hæresi Pelagiana locis citatis.

a Concilium Araus. 3.

b can. 6.

lici sed & ipsi Massilienses, quando volentibus, credentibus, potentibus, &c. *gratiam & misericordiam* diuinitus conferri posse statuebant. Illam quippe gratiam quæ donaret, non quidem initium fidei, sed opera ex fide pullulantia, fidei & orationis humanæ meritis tribuebant. Itaque humana erat ista fides, humana inuocatio, humana obedientia, quantumcumque non fieret ex eorum mente, sine vero possibilitatis adiutorio, sine quo nihil omninò boni hominem facere posse censebant; quia humani arbitrij erat cum ista gratia actu velle vel nolle, actu credere vel non credere, actu orare vel silere. Ita nimirum vt verè & propriè non tali gratiæ *sine qua non* poterat eorum quicquam fieri, sed humanæ voluntati tribui deberet, quod (licet non sine illa) actu quisquam vellet, crederet aut oraret. Sic enim & Augustinus *merita humana* primi hominis vocat, quæ nobis in Adamo periere, quantumuis ex professo doceat, ea nullo pacto sine vero actualis gratiæ adiutorio haberi potuisse. Itáque talem gratiam, quamuis esset vera gratia, hoc est, gratuitum donum Dei, tamen quia naturæ etiam integerrimæ quam maximè consentanea erat (quemadmodum de sufficienti gratia Scholastici philosophari solent) ferè sub ipsa natura veteres comprehendebant. Qua de re quia multa diximus, cùm de Massiliensium opinione tractaremus, nolumus hîc ea iteratò refricare.

Lib. de prædest. sanct. cap. 15.

Vide lib. 8. tractatu c. 10.

CAPVT XIV.

Adiutorium gratiæ Christi esse reuera tale quale hactenus declaratum est, ostenditur diuersis alijs modis; & sexto quidem ex eo quod faciat ac donet velle & operari, & omnia merita.

ET ista quidem Augustini diuinæ gratiæ patrocinantis & hæreticorum aduersantium principia, quæ hactenus hoc libro explicuimus vel tetigimus, manifestè ostendunt nihil capitalius medicinali Christi adiutorio fingi posse aduersum, quam istud gratiæ genus cuius actio vel cessatio, vt vtilis vel inutilis homini sit, in libero relinquatur voluntatis arbitrio. Quod si reliquam doctrinam, quam de isto auxilio tradidit, eâdem diligentiâ lustrare vellemus, & ob oculos lectoris ponere, videret profectò & quodammodo, manibus palparet, omnia ex istis iam traditis principiis sic intellectis ad amussim fluere, totámque doctrinæ molem in illum tanquàm scopum collimare; vt Christiani credant, & qui possunt intelligant, non liberum arbitrium esse, *quod reddat auxilium efficax vel inefficax*, quod sit *causa cur hic & nunc Deus influat in opus*; quod *possit gratiæ efficientiam seu influxum in opus impedire*: quod *libertas illius causa sit, vt actus singuli hic & nunc fiant*: quod *à sola libertate discrimen illud oriatur, quod hic & nunc, & ab hoc potiùs fiat, quam alias & ab altero*, videlicet gratia præuento. Quod sit denique illius rei *causa directa & principalis*, & huiusmodi quæ studiosissimè inculcantur; sed gratiam esse causam vt arbitrium hic & nunc velit & operetur; esse causam, cur hic & nunc voluntas in opus influat; esse causam vt conuersio nunc potiùs quam alias, hoc potiùs quam alio, intenso potiùs quam remisso modò fiat: hoc est non liberum arbitrium esse, quod dominetur gratiæ, sicut ha-

Vide sup. loca alia citata ex Molina, Lessio, Suarez.
Vide Less. de grat. c. 10 n. 7. 9 12. Vide similia c. 4. num. 16. & cap. 11. num. 11. cap. 12. num. 8 cap. 18. num. 3. & 11. in fin.

A bitibus bonis, & virtutibus, & alijs instrumentis operandi potentialibus dominatur, sed gratiam esse quæ dominatur arbitrio; vsque adeo vt quemadmodum Augustinus hoc intellexit, per huiusmodi gratiam *Deus magis habeat in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas*; quo nihil disertius, sincerius & potentius ad exprimendum gratiæ diuinæ dominatum super arbitrium excogitari potest.

Lib. de Cor. & grat. c. 14.

Hanc igitur verissimam esse, nullóque verborum meorum fuco adulteratam Augustini sententiam de medicinali Christi adiutorio, diuersis alijs ex capitibus tàm perspicuè erumpit, vt neminem nisi occupatæ iam opinionis præiudi-
B cio iudicandi libertatem amiserit, arbitror hoc posse diffiteri. Hoc enim imprimis postulat solemnis ille loquendi modus quo iuxta sacrarum Scripturarum normam Augustinus & Concilia docent, per istud Christi adiutorium Deum facere vt arbitrium velit, vt consentiat, vt operetur; numquam autem vel leuiter insinuat, sed potiùs expressis verbis negat, in hominis sicut lapsi integri hoc voluntate relinqui, vt illud amplectatur aut deserat. Hinc illud in epistola ad Vitalem: *Gratia præuenit hominis voluntatem*, id est, volitionem, *nec eam cuiusquam inuenit in corde sed facit.* Et illud: *Vocatione alta atque secreta sic agit hominis sensum, vt legi atque doctrinæ accommodaret assensum.* Et illud libro quarto ad Bonifacium: *Itane nondum euigilatis? non auditis, faciam vt ambuletis, faciam vt obseruetis, postremo faciam vt faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem am-*
C *bulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus: sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus.* Et illud in libro de gratia & libero arbitrio, *Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit, vt velimus, bonum. Certum est nos facere cùm facimus: sed ille facit, vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dicit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis & iudicia mea obseruetis & faciatis.* Et iterum: *Ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Et in libro de Correptione & gratia: *Tantum quippè Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt idèo possint, quia sic volunt, ideò sic velint, quia Deus operatur vt*
D *velint.* Cuiusmodi locutionibus ac documentis quæ ex Scriptura sacra deprompsit August. scripta ipsius vbique scatent.

Epist. 107.

Libro 4. ad Bonif. c. 6.

Lib. de grat. & libero arbitrio cap. 16.

Ibid. c. 17.

Lib. de Cor. & grat. c. 12.

Quid verò iuuat quod quidem respondendum esse putauerunt, per istas phrases, *vt velimus, vt operemur, vt ambulemus* & similes, Scripturam & Augustinum significatum voluisse finem cuius intuitu datur gratia? Hoc enim, inquiunt, intuetur Deus cùm gratiam tribuit, vt homo cum sua libertate operetur, non autem quasi ipsa gratia libero arbitrio *velle* largiatur. Hoc enim frustra objici, inde manifestum est; quod sexcentis locis explicat se per phrasim
E istam nihil aliud intelligere quam quod Deus arbitrio voluntatis per gratiam ipsum velle largiatur. Nam in epistola centesima septima, vbi locutiones istas vsurpauerat, *Quapropter vt in Deum credamus, & piè viuamus, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, non quia velle non debemus & currere, sed quia ipsa in nobis velle operatur & currere.* Et libro de gratia & libero arbitrio: *Per hanc gratiam fit vt sit homo liberæ voluntatis*, id est vt benè velit; *qui priùs fuit voluntatis malæ.* Et infra: *Sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.* Et quid est operans vt velimus?

Epist. 107. ad Vitalem.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 15.

Ibid. c. 17.

A

Audi: *De operante illo vt velimus dictum est, Deus est enim, qui operatur in nobis & velle.* Et libro de prædestinatione Sanctorum: *Qui non credunt, foris audiunt, intus non audiunt neque discunt: hoc est illis datur, vt credant, illis non datur.*

Lib. de præd. Sanct. cap. 8.

Et libro de dono perseuerantiæ citans illam Scripturam Apostolicam, *Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate*, sic illam suis verbis quasi interpretando consignat: *Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate.*

Lib. de dono pers. cap. 13.

Sed quid pluribus? Vix vllus est aduersus Pelagianos & Massilienses liber aut epistola, in qua non frequenter huiusmodi doctrina commendetur.

B

Ex quo fit vt sæpissimè opus iustitiæ, pudicitiæ, continentiæ, seu iustè, pudicè, continenter viuere, meritum, perseuerantiam, seu perseuerantem dilectionem Dei, quæ non nisi volendo & operando perficiuntur, munera ac dona Dei vocet, quæ Deus quibus voluerit, gratuito largiatur. Nam de ipsa etiam prima voluntate seu volitione bona qua viam Dei tenemus & gradimur, dicit quod nemo *hoc Dei donum præcedente suâ voluntate mereatur.* Et in eodem loco: *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet: vt intelligeremus ipsam voluntatem bonam qua incipimus velle credere, quoniam Dei via quid est nisi fides recta, illius esse donum qui gressus nostros propterea dirigit primitus vt velimus.*

Epist. 107. ad Vitalem.

Epist. 107. ad Vitalem.

C

Et de nostra prima ad bonum conuersione: *Nisi donum Dei esset etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Deus virtutum conuerte nos.*

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 5.

Et de operatione iustitiæ de qua tota cum Pelagianis disputatio fuit in epistola nonagesima quinta: *Ergo neque per legem iustitia, neque per naturæ possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.*

Epist. 95.

Et aduersus Iulianum: *Si origo iustitiæ Deus est, cur homini ab ipso datè iustitiam non fateris, & potiùs humanæ voluntatis arbitrium quam Dei donum vis esse iustitiam?*

Lib. 1. oper. imp. fol. 32.

Et de vita pudica coniugali: *Donum Dei esse pudicitiam coniugalem Beatissimus Paulus ostendit.* Et ibidem, *Donante Christo magna tibi est obseruantia pudicitiæ coniugalis.*

Lib 1. de nup. c. 3.

Ibid. c. 2.

D

Hoc autem eum de actionibus & voluntatibus intelligere quibus pudicè viuitur, ex toto discursu manifestum est, *An forte nec Dei dona putanda sunt quando hæc infideles agunt?* Et mox: *Cùm igitur hæc faciunt homines sine fide quæ videntur ad pudicitiam coniugalem pertinere, &c.*

Ibid. c. 3.

Et de continentia, hoc est, de voluntate qua libidines tumultuantes intra cancellos pudicitiæ continentur, cùm attulisset illud præceptum Apostolicum, *Contine teipsum*, addit, *& tamen non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est: quibus enim non est datum, aut nolunt aut non implent quod volunt. Quibus autem datum, sic volunt vt impleant quod volunt.*

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 4.

E

Et de castitate perfecta, de qua tàm multa præcipiuntur, inquit, ne fornicationes & adulteria committantur, vt ostendatur in his faciendis hominem *habere propriam voluntatem, qua diuinis præceptis obediret: & tamen Dei donum est*, ista videlicet voluntas, *sine quo seruari castitatis præcepta non possunt.*

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 4.

Et de qualibet superatione tentationis, qua voluntas aduersus eam inuicta persistit, *Cùm voluntas eius conuenitur & ei dicitur: Noli vinci à malo; quid ei prodest, nisi gratia succurrente fiat? Quod ipse Apostolus secutus adiunxit. Nam & cùm dixisset, virtus peccati lex; continuo subiecit: Gratias autem Deo qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Ergo & victoria, quâ peccatum vincitur nihil aliud est, quam Domini Dei in*

Ibid.

A

isto certamine adiuuantis liberum arbitrium. Et iterum: *Nec tamen sufficit liberum arbitrium voluntatis humanæ, nisi & victoria concedatur orantis.*

Ibid.

Et de submissione animi qua quis in solo Domino gloriatur: *Quia & hoc Dei præceptum est, & hoc præceptum obedienter audire, id est, vt qui gloriatur in Domino glorietur, similiter vt cætera, Dei donum est.*

Lib. de dono pers. c. vlt.

Et de quacumque obedientia, qua cuicumque iustitiæ repressa concupiscentia obeditur: *Obediendum est iustitiæ Spiritui, cui obedite; nec obediendum est concupiscentiæ carnis, contra quam certare debemus: ita sane, vt ipsam quoque obedientiam piam, DONVM DEI esse meminerimus.*

Lib. 2. contra Iul. oper. imp. f. 452.

B

Et de quacumque hominis voluntate, qua benè viuitur, & non peccatur: *Quod cùm ostendero, profectò manifestiùs apparebit benè viuere donum esse diuinum.* Qua de re in eodem libro dicit: *Cogitare debemus, quamuis ad hominem id agere pertineat*, scilicet quod benè viuat, *hoc quoque munus esse diuinum; atque ideò non dubitare opus esse diuinum. Deus est enim qui operatur in vobis, ait Apostolus, & velle & operari.*

Lib. de Spir. & litt. c. 5.

Ibid. cap. 1.

Vnde in libris contra Iulianum, ipsum *non peccare donum Dei esse* profitetur. Et de diuersis bonis operibus ab initio fidei vsque ad perseuerantiæ consummationem: *Satis docuisse me existimo, vel potiùs plus quam satis, DONA DEI esse & incipere in Dominum credere, & vsque in finem in Domino permanere. Cætera verò bona ad vitam piam, qua Deus rectè colitur pertinentia, etiam ipsi propter quos hæc agimus Dei dona esse concedunt.*

Lib. 2 contra Iul. oper. imp. f. 376.

C

Lib. de dono pers. c. vlt.

Et de singulis vitæ bonæ meritis, quibus æterna vita retribuitur: *Vita æterna etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur.*

Epist. 105.

Et alibi: *Quibus commendatur vera Dei gratia, hoc est quæ non secundum merita nostra datur, sed dat merita ipsa cùm datur.*

Epist. 107.

Et rursū cùm ex Apostolo gratiā Dei vitā æternā esse tradidisset: *Intelligendum est igitur*, inquit, *etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?* De quo & lib. 13. de Trinitate: *Et ea quæ dicuntur merita nostra, dona sunt eius.*

Lib. 13. de Trinit. c. 10.

D

Quod probat ex Psalmo: *Dedit dona hominibus, hæc*, inquit, *dona sunt merita nostra, quibus ad summum bonum immortalitatis & beatitudinis peruenimus.*

Ibid.

Et aduersus Iulianum: *Sicut iudicij fuit vt vanitati subijcerentur, ita misericordiæ est vt veritate liberemur, & ipsa bona merita nostra non nisi Dei dona esse fateamur.*

Lib 6. contra Iul. c. 12.

Quæ doctrina apud Aug. constantissima est, vsque adeò vt generaliter dicat, *Gratia est illis*, hominibus lapsis, *omne meritum.*

Lib de Cor. & grat. c. 7.

Et hoc Conc. Arausi. definierit istis verbis quæ ex Aug. libris nuper inuentis consignata sunt, & ex illis à Prospero in sententias redacta: *Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia quæ non debetur præcedit vt fiant* Non enim intelligitur, quælibet gratia, *sine qua non possint fieri*, sed gratia *qua donante* Deus operatur vt fiant.

E

Conc. Arausi. can. 18. sententia Prosp. 297. ex l. 1. oper. imperf. contra Iul. fol. 189.

Hoc enim generaliter alio iam canone asseruerat: *Diuini est MVNERIS cùm & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitiâ tenemus. Quoties enim bona agimus, DEVS in nobis atque nobiscum vt operemur, operatur.*

Canone 9.

Et Aug. generalissimè iam ante præformauerat: *DEVS hæc omnia quibus animus humanus diuinæ societati ad inhabitandam æternam cælestémque ciuitatem instruitur & aptatur, non solum iubet aggrediendo, verum etiam donat implenda.*

Epist. 202.

Hanc celeberrimam Scripturarum & Aug. doctrinam tot testimonijs, quibus decuplo plura facile proferri poterant, munitam esse volui,

vt

A vt intelligeremus, quando de lapsorum operibus Deo faciẽti tribuendis agitur, non ad quamcumque gratiam esse referenda. Non enim Ecclesiasticæ doctrinæ satisfeceris, si dicas Deum ad illa per gratiam internam quantumcumque magnam facienda concurrere, tanquam *sine qua non* possint humani arbitrij libertate fieri. Talis enim gratia nullo modo donat vt fiant, sed tantummodo vires præbet quibus adiutum voluntatis arbitrium, ea sibi ipsum donet si placuerit, sin displicuerit, gratia sine merito, sine opere, sine effectu Deo inutilis & cassa maneat. Nam vbi talis potestas ipsi gratiæ adiutorio & effectibus eius dominatur, ridiculum est, dicere quod gratia donat vt fiant. Nunquam enim nuda po-
B testas largitur opus, sed id quod applicat potestatem: cui quemadmodum tribui debet quando iam sufficientissimis viribus instructum pro sua libertate cessat, ita illi ipsi tribui debet, quando cum illa gratia sibi opus, effectum meritum, pro eadem libertate largitur. Quod si fecerit, quantumcumque *non sine gratia* simul influente fieri prædicetur, non est meritum diuinum, non meritum gratiæ Dei, non meritum diuinitus datum, quemadmodum Scriptura postulat, sed vt illud rectè vocat Augustinus, meritum a *humanum*, meritum b *liberi arbitrij*, c *meritum voluntatis humanæ*, meritum d *nostrum*, meritum, *ab* e *homine exortum*, meritum f *hominis ex semetipso* comparatum. Huiusmodi quippè phrasibus numquam significatur esse nudum arbitrium aut volũtatem quod ad ista merita efficienda concurrat; sed esse
C voluntatis arbitrium quod ibi præcipuas partes agit, vt non potestas habendi meritum, sed meritum ipsum reipsa & actu habeatur. Tam verò certum est iuxta istam recentiorum sententiam esse liberæ voluntatis vt meritum de facto & reipsa habeatur, quàm liberæ voluntatis est, vt non habeatur. Vnde rectissimè & proprijssimè vocatur & vocari debet, meritum nostrum, meritum hominis, meritum ab homine exortum, meritum voluntatis humanæ, meritum liberi arbitrij, meritum denique, & vt omnium sæpissimè nuncupat Augustinus, humanum. Cuiusmodi meritũ vbique sanctus Doctor tanquam *iustitiam suam*, & *liberi arbitrij*, & *ex natura humana prolatam*
D non datam, & iustitiam *ex lege & ex se sibi paratã*, deniq; tanquam iustitiam operum non gratiæ, Apostolica damnatam authoritate proscribit.

a Epist. 106. & 107. De grat. & lib. arbit. cap. 6. lib. de præd. Sanct. c. 15. & 18.
b Epist. 106.
c Epist. 107.
d Lib. 4 ad Bonifacium cap. 6. & 7.
e Ibid. c. 6.
f Lib. de gratia & libero arbitrio, c. 6.

CAPVT XV.

Ostenditur tribus argumentis non esse satis quod gratia habitualis aut qualibet actualis influat in meritum, ad hoc vt istud meritum sit donum Dei, & non meritum liberi arbitrij & humanum ab Augustino damnatum: sed quod debeat esse gratia actualis dans operationem & meritum.

FALSA quippe & fallax recentiorum imaginatio est; ad huiusmodi *iustitiam*, quam tanquam *suam* homines volunt constituere, hoc est, ad opera & merita *liberi arbitrij*, & *humana*, & *nostra*; non à Deo data, efficienda, veram & supernaturalem gratiam non posse concurrere seu influere. Quæ existimatio, quia non minima plurium & grauium hallucinationum causa est, nonnullis manifestis indicijs ex Aug. conuincenda, argumentisque conuellenda est.

Primò igitur hoc inde falsum esse demonstratur, quia iuxta doctrinam Augustini certum est, merita quæ ex gratia habituali proficiscuntur, libero arbitrio voluntatem simul & gratiam pro sua libertate ad operandum rapiente, esse merita, quæ Augustinus contra Pelagianos disputãs tanquam merita *nostra & humana* condemnat. Etenim Pelagiani, maximè postquam fuerant Ecclesiastica damnatione percussi, merita hominia velut gratuitò data prædicabant, eo quod sine vllis meritis per peccatorum remissionem iustificatus esset. Hoc autem eos intellexisse fieri per veram habitualis iustitiæ donationem latissimè ex propriis Pelagianorum verbis, & plurimis habitualis gratiæ effectibus, per sex capita demonstrauimus. Sed ista gratiæ diuinæ prædicatio ad opus concurrentis nullo pacto sancto Doctori sufficit, vt meritum *gratiæ*, à Deóque *donatum* & non *humanum* esse censeatur. Hoc disertissimis verbis ipsemet de meritis à Deo donatis & humanis disputans, profitetur: *Sed cùm dicunt*, inquit, *Pelagiani hanc esse solam non secundùm merita nostra gratiam, quâ homini peccata dimittuntur: illam verò qua datur in fine, id est, vitam æternam meritis nostris præcedentibus reddi. Respondendũ est eis.* Iam igitur attende quid respondeat: *Si merita nostra sic intelligerent, vt etiam ipsa* DONA DEI *esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia. Quoniam verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsus rectißimè respondet Apostolus; Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verißime dicitur: Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi à teipso, non ab alio sunt merita tua. Hæc enim si talia sunt, mala sunt; quæ mala sunt non coronat Deus: si autem bona sunt, Dei dona sunt.* Ecce Pelagiani prædicant homini peccata diuinitus dimitti, & per hoc, vt fusè declarauimus, cum habituali gratiâ seu iustitiâ gratuitò donari; eóq; non obstante, merita quæ iam à iusto gratis sine meritis iustificato proficiscebantur, August. humana merita, & ex ipso homine promanantia, non Dei dona esse testatur. Nempe quia quamuis ea non operaretur iustus *sine gratia* qua iam habitualiter perfusus erat, non tamen ea donabat gratia, sed arbitrium voluntatis humanæ: quod sicut ea sibi frequentissimè non donat, quando lubet, ita etiã donat quando lubet, hoc ipso quo gratiam qua præditus est, pro sua natura & indifferenti libertate, aut cessare aut operari facit. Non enim hoc est habere meritum, habere gratiam, qua meritum haberi potest, sed ipsam gratiam ad opus impellere. Quod tam certum est à sola libertate proficisci, concurrente licet gratiâ *sine qua non*; quam certum est, ab habituali gratia non proficisci, vtpote quæ sicut cæteri habitus modo mortuo sese habeat, motúmque suum, fatentibus ac
E docentibus ex professo Neotericis, ab arbitrio voluntatis exspectet. Quod latius etiam nos in præcedentibus prosecuti sumus, & sexcentis exẽplis tum habituum, tum luminis, tum quorũcumque aliorum auxiliorum ad opus concurrentiũ, quibus tamen opus non potest tribui, sed soli humanæ libertati, declarauimus. Hoc in cæteris omnibus verissimum esse recentiores vident, coguntúrq; fateri; in sola gratia quam tuendã non satis consideratè susceperunt, tergiuersantur ac hærent, quia lethaliter eam vulnerari cernunt.

Hæc est ergo ratio, cur consequenter, vt rectissimè notauit Augustinus, tale meritum pro-
F

Vide late libro 5. de hæresi Pelagiana à cap. 22. vsque ad 28.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 6.

ferenti verissimè Apostolus dicat; Quis enim te discernit? Iustus enim à iusto, non habituali gratiâ, sed gratiæ istius operatione discernitur. Quod discrimen certissimum est esse non gratiæ, sed humanæ, quamuis *non sine gratia*, libertatis. Quod ita manifestum est, vt ipsimet qui tuentur huiusmodi gratiæ genus, non possint vlla ratione diffiteri. Agnoscunt enim cumulatissimè, vt supra vidimus, discrimen istud, quod hic & nunc gratia influat aut non influat, à voluntate proficisci. Quod quid est aliud quam hominem humano merito se discernere? nam hic & nunc operari, hic & nunc ad operandum se applicare, hic & nunc facere vt gratia influat, hoc est, meritum sibi parere, & semetipsum ab alio cum quo hactenus par, æqualis & indiscretus fuerat, hic & nunc non operante, gratiam non applicante, gratiæ influxum cohibente, discernere. Per hoc enim quod alteri cum altero commune & indiscretum est, nemo discernitur: iuxta id quod dixit Augustinus: *Numquid per hæc dona quæ omnibus communia sunt hominis, discernuntur homines ab hominibus?* minimè gentium.

Lib. de præ-dest. Sanct. cap. 5.

Secundò falsum hoc esse, demonstratur ex meritis Adami & Angelorum. Nam ad illa concurrisse gratiam habitualem extra controuersiam est; imò & actualem influxum apertissimè certissiméque Augustinus docet, & tamen illa fuisse merita humana, non data, fuisse merita liberi arbitrij, non dona Dei; adeoque Angelos reipsa stetisse, non discessisse à Deo, perseuerasse per liberum arbitrium, *non per gratiam*, quamuis *non sine gratia*, eàdem tradit asseuerandi constantiâ doctrinæque certitudine. Quod quia aliis iam locis fusius ostendimus, importunum esset hic repetere. Perspicuum est igitur nullo modo fieri satis Augustino, Scripturisque & Conciliis, si opera & merita lapsi hominis, quoquo modo ad gratiam habitualem vel actualem referantur, sed ad illam referenda sunt, quæ iustitiam, & opus, & meritum, donat. Quam nisi dederis, licet aliam quamcumque dederis, tantoperè aberrabis à veritate confitendæ gratiæ, ac si Christum non venisse, gratiam non attulisse, infirmitatem non adiuuisse, hominem integris viribus perstitisse, vnóque verbo Christum gratis mortuum esse decerneres, quorum nullum sine damnato errore asseri potest.

Vide latissimè libro de gratia primi hominis cap. 16. & fundamenta fusè tradita ibid. cap. 7. 8. & 9.

Tertiò hoc falsum esse demonstratur, ex duplici errore Massiliensium, quorum vterque rem istam planissimam facit. Prior erat quod initium fidei, orationem, gemitus, ac desideria, & huiusmodi ex nobis, hoc est, ex libero arbitrio prosilire censerent. Et tamen gratiam etiam actualem in eorum opinione fuisse ad istos actus necessarium, cuius influxus in eorum libero relinqueretur arbitrio, & hoc eos apertissimè docuisse, iam supra latè patefecimus. Posterior erat perseuerantiam in fide, non esse donum gratiæ Dei, sed humanæ voluntatis officium. Est autem certum eos nunquam reiecisse ab illa perseuerandi voluntate gratiæ permanenter & habitualiter voluntati inhærentis influxum. Nam præterquam quod nullum extet in omnibus Augustini & Prosperi scriptis indicium tam insulsæ absurditatis, repugnat etiam scopo Massiliensium, qui quaslibet gratias etiam potentissimas post initium fidei libentissimè concedebant, dummodo *sub gratiæ adiutorio* sua sibi voluntas relinqueretur. Nam & credere & adepta iustitia in credendo perseuerare *sic in nostra constituebat potestate* Massilienses, *vt Dei dona esse non putarent, neque ad hæc habenda atq; retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates.* Cum quo tamen benè consistere iudicabant, vt quamuis Deus per gratiam non operaretur in homine istas voluntates & actiones, *sub ipso tamen gratiæ adiutorio, in qua futurus esset voluntate & actione præsciret*, quemadmodum eorum sententiam Prosper exprimit. Hoc est, voluntatem perseuerandi in fide nolebant ex gratia voluntatem ipsam donante & operante, sed ex ipso hominis arbitrio, *sub gratiæ tamen adiutorio* sese quaquauersum flectente proficisci. Non enim erant inimici gratiæ ad perseuerandũ, nisi illius tantùm quæ non relinqueret ipsis optionem suam, sed adamantina quadam Dei constitutione, quam mutare non possent, voluntates præueniret, atque operatione, quæ non ab eorum arbitrio suspenderetur, efficeret; sed hoc vel illud determinatè velle & arbitrari faceret. Hinc nunquam auditum est, eos veram propriéque dictam iustitiam habitualem reiecisse, imò certum est eos iustitiam, castitatem, sapientiam, continentiam, charitatem, ipsámque fidem auctiorem tanquam vera diuinę gratię dona confessos esse; nunquam auditum eos opera quæ ex talibus donis pullulabant ab ipsis donis, adeóque ab ipsa fide qua credebant iam gratis aucta & perseuerante separasse; quasi fides diuinitus aucta in actum fidei non influeret. Quale monstrum nullus Catholicus aut hæreticus aut philosophus vnquam finxit: sed hoc tantummodo spectabant, vt cum quocumque & sub quocumque adiutorio gratiæ, *quicquid libet donatum esset prædestinatis, possent & amittere & retinere propria voluntate.* Vnde disertissimis verbis fatebantur hominem ad credendum & perseuerandum in fide *iuuari gratiâ volentem*, sicut & Adam adiutus fuit. Quod qui fusius ex radice, & propriis eorum verbis perspectum habere cupit, legat ea quæ de perseuerantia, in opinione Massiliensium, itemque de gratia ad credendum, disseruimus. Nam ex illis certissimum apparebit, non sufficere influxum cuiuslibet gratiæ supernaturalis siue habitualis, siue etiam actualis, vt iustitia sit *Dei* non *nostra*, vt opus sit *gratiæ* non liberi arbitrij, vt *meritum sit donum* Dei non ex humana voluntate profectum.

Supra hoc libro cap. 12. Vide latè libro 8 de hæresi Pelag. cap. 6. 7. 8. &c.

Lib. de dono pers. cap. 17.

In epist. ad August.

Hilar. in epist.

Vide lib. 8. de hæresi Pelagiana. c. 14. & 15. Itemque de grat. ad credendum c. 6. 7. 8. 9 10.

CAPVT XVI.

Idem ostenditur quarto ex natura gratiæ ad singulos actus necessariæ, quæ ex diuersis capitibus ostenditur non esse habitualis, sed actualis inspirans etiam iustis habitualiter velle & operari.

QVARTO conuincitur hoc esse falsum ex natura gratiæ, cuius confessionem à Pelagianis tanquam ad singulos actus meritáque singula efficienda donandáque necessariam Augustinus postulat, sine cuius adiutorij agnitione nec ipsos Christianos esse posse, nec opera Dei dona, sed iustitiam tantum nostram & humanam ex libero arbitrio proficiscentem, profitetur. Hoc est autem, non cuiuscumque gratiæ adiutorium siue remissionis peccatorum, siue habitualis, siue legis, siue doctrinæ, siue alterius cuiuscumque, sed adiutorium gratiæ actualis, quod tunc datur quando actu volumus & operamur. Quod innumeris pro-

bationibus tanquam certæ & Catholicæ fidei dogma, ex Augustini Conciliorúmque monumentis demonstrari potest. Nos quia res tantillum versatis euidentissima est, & à nonnullis recentioribus agoita, paueis contēti erimus. Quod vt præstemus quam breuissimè fieri potest, supponimus tanquam Catholicæ fidei fundamentum illud adiutorium gratiæ, de quo cum Pelagianis agebatur, ad singulos actus nostros bonos efficiendos esse necessarium, ita vt sine isto nihil omnino boni operis velle aut agere valeamus. Nam oppositæ sententiæ tanquam certæ exploratæq; hæresis damnationem sæpenumero commendat Augustinus. *Hinc iam objiciuntur*, inquit, *Pelagio alij Cælestij capitula capitalia, & sine dubitatione damnanda, quæ nisi anathematizasset cum his sine dubio damnaretur. In tertio capitulo scripsisse Cælestium gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse vel in lege atque doctrina.* De quo paulò inferius adjicit: *Nunc certè post hoc iudicium quando contra huiusmodi sententias disputamus, aduersus damnatam hæresim disputamus.* Et in fine libri dicit Palæstinos Episcopos *eam hæresim sine dubitatione damnasse:* adeóque istum articulum inter eos collocat, in quibus *potius tota hæresis ista consisteret*, exponitque esse gratiam illam *quæ subministratione Spiritus sancti detur, vt ad nostros actus singulos adiuuemur.* Et libro de gratia Christi, à Pelagio postulat vt confiteatur gratiam qua *voluntas & actio diuinitus adiuuatur, & sic adiuuatur, vt sine illo adiutorio nihil benè velimus & agamus, eamque esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, in qua nos sua non nostra iustitia iustos facit.* Hoc est illam esse gratiam quæ non sinit opera vel merita nostra esse *voluntatis humanæ*, esse *liberi arbitrij*, esse *humana*, esse *nostra*, esse *ab homine exorta.* Qualem iustitiam, hoc est quale opus iustitiæ qui volunt constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Talibus enim gratia non donat opus aut meritum, sed ipsi sibi sua voluntate constituunt.

Lib. de gestis Pelag. c. 14.
Ibidem.
Cap. 35.
Ibidem.
L. de gratia Christi. cap. 47.

Hoc ergo gratiæ diuinæ adiutorium, quo in singulis actibus nos adiuuandos Augustinus confitetur, & à Pelagio, si vult esse Christianus, confitendum tradit, tanquam gratiam de qua tota erat Ecclesiæ cum isto hæretico disceptatio, tam est perspicuum esse actuale & iugiter suppeditandum à Deo, vt mirum sit à quoquam in dubium potuisse reuocari. Nam hoc probat in primis quod supra latissimè confirmauimus, de illa gratia fuisse controuersiam, qua certantes aduersus concupiscentiæ tentationes ab eius dominatione liberamur, ne vincamur in prælio, hoc est, de gratia liberationis & saluationis ab infirmitate, qua sub tentationibus fatiscimus laborantes. Hanc autem esse actualis gratiæ adiutorium, ex eo manifestum est, quod sub initium pœnè tota disputatio cum Pelagio de iustorum, hoc est, habitualem gratiam iam habentium, adiutorio ferueret, vsque ad damnationem eius. Quod omnes libri indicant qui contra ipsum vsque ad Concilium Carthaginense scripti sunt: de natura & gratia, secundus de peccatorum meritis, de perfectione iustitiæ, de Spiritu & littera, epistola octogesima nona, de gestis Pelagij, & huiusmodi. In quibus omnibus hoc toto virium conatu agitur, Christianos baptizatos, fideles & iustos qui laborant contrarietate carnis & spiritus, diuinæ gratiæ adiutorio ad singulos actus indigere. Non enim ita delirauit Pelagius vnquam, vt existimaret iustitiam habitualem, qualiscumque esset illa, ad opera iusta suo modo non adiuuare. Deinde de illo agitur aduersus concupiscentias etiam iustorum adiutorio, quod nisi Deus legis iussu intonante largiatur, concupiscentia magis exardesceret, certissimáque legis præuaricatio sequeretur, vt etiam pluribus supra demonstratum est. Ergo perspicuum est, esse gratiam illam, quam Deus etiam iustificatis largiri debet. Denique illa est gratia quam Deus & iustis sæpè negat, siue vt superbia iam nata comprimatur, siue nascitura caueatur: *Deserit aliquantum Deus*, inquit, *vnde superbus, vt sciat non suum esse, & discat superbus non esse:* quam desertionem certum est non esse gratiæ habitualis.

Lib. de nat. & grat. c. 28.

Secundò hoc probat, quia de illa gratia certabatur, qua Deo largiente suauitas oboritur animo non solùm impiorum, sed maximè iustorum, vt bonum opus velle & operari libeat. Nam sine tali gratia, tædio nimirùm animum certissimo alioquin occupante, nec opus bonū suscipi, nec ipsa voluntas humana iustorum quorumcumque potestate haberi potest: *Quis enim animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, vt vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit. Cum ergo nos ea delectant quibus proficiamus ad Deum inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro aut industria, aut operum meritis comparatur. Quia vt sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, vt sint opera charitate feruentia ille tribuit, ille largitur. Propterea petere iubemur vt accipiamus, &c.* Nihil euidentius dici à quoquam potest, vt gratiam actualem etiā ad singulos voluntatis iustificatæ nutus necessariam, & inspiratione Dei conferendam probet. Quod longè apparebit ex aliis locis iam traditæ doctrinæ concinentibus manifestius: *Ideò quisque nostrum bonū opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis sed diuini amoris esse, vel quòd scit, vel quod delectatur, ac sic ab elationis vanitate sanetur. Et sciat quam verè non de terra ista, sed spiritualiter dictum est, Dominus dabit suauitatem*, id est gratiā agendi, *& terra nostra dabit fructum suum.* Et multò inferius eiusdem doctrinæ orbitam terens dicit: *Dominum Deū bonum idcò etiam Sāctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere vel certam scientiam, vel victricem delectationem, vt cognoscant non à seipsis, sed ab illo sibi esse lumen, quo illuminētur tenebræ eorum, & suauitatem, qua det fructum terra eorum.* Et iterum: *Idcirco etiam Sanctos & fideles suos in aliquibus vitiis tardius sanat, vt in his eos minus quam implendæ omni ex parte iustitiæ sufficit delectet bonū, siue cum latet, siue etiam cum manifestum est, vt quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis caro.* Quo significat inde contingere quod etiā Sancti & fideles in peccata venialia prolabātur. Ecce perspicuè, solidè, à fundamentis, inculcatéque traditum, gratiam de qua disceptat cum Pelagio Augustious, etiam iustis quam maximè esse necessariam (nam vt infra dicturi sumus, illa nullis omninò infidelibus datur, nisi qua fideles fiunt) etiam iustis sæpè subtrahi, illam nunc dari nunc negari, prout Deo visum fuerit, vt sanetur caueatúrque superbia. Denique talem esse, sine qua nullum omninò opus bonum quisquam amplecti, aut suscipere aut agere potest. De qua gratia, qua diuinitus inspiratur vt delectet bonum, conformiter alibi dicit: *Nam neque*

Lib. 1. ad Simplic. q. 2.
Lib. 2. de pecc. merit. cap. 17.
Ibid. c. 19.
Ibidem.

liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valeat, si lateat veritatis via: Et cùm id quod agendum est cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur non agitur, non suscipitur, non benè viuitur. Itaque in eodem libro consequenter dicit, *Spiritu sancto fieri in nobis vt non peccare delectet, vbi libertas est: sicut præter hunc Spiritū peccare delectat.* Hanc autem delectationis gratiam, qua præsente iustum non peccare delectet, vel absente delectet, actualem esse non habitualem, quæ iustis ad peccatum vsque mortale, & cum venialibus semper adest, tam est manifestum, vt nimium tardus sit, qui hoc sibi probatum velit. Vnde alibi dicit Augustinus, istam dilectionis gratiam esse solum & verum istud adiutorium, quod præter scientiam agendorum à iustis etiam in omnibus precibus imploratur: *Cùm autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur, quam vt aperiat, quod latebat, & suaue faciat quod non delectabat.* Quod suauitatis adiutorium ne quis vel ad ipsas preces, quibus ipsum à Deo suppliciter petitur, necessarium non esse suspicetur, continuò adiungit: *Quia & hoc ab illo esse deprecandum eius gratia didicimus; dum antea lateret, eius gratia dileximus, dum antea non delectaret; vt qui gloriatur, non in se, sed in Domino glorietur.* Quo fit vt etiam tanquam de peculiari beneficio gratias Deo agendas esse commendat, quoties nos quiescentes seu non agentes ad agendum actu ista suauitate pertraxerit, eámque quoties non pertraxerit, deprecandum: *Ad hoc eis ostendi quid agere debeant, vt quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione iustitiæ suauitatem quam dedit Dominus, vt terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant: quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue ex charitate faciendo, orent, vt quod nondum habent, accipiant. Quid enim habebunt, quod non accepturi sunt, aut quid habent quod non acceperunt.*

Lib. de Spir. & lit. c. 3.

Ibid. c. 15.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 19.

Ibidem.

Lib. de Corr. & grat. c. 2.

A

B

C

Tertiò hoc probat, quod illud gratiæ adiutorium de quo disceptatio erat, vtrùm & iustis esset ad benè viuendum necessarium, vocet gratiam qua charitas, hoc est, dilectio boni operis inspiratur, quod etiam certissimum est, esse gratiæ actualis adiutorium. Nam siue nolentibus velle, siue volentibus plenius velle, siue non agentibus boni operis dilectio inspiretur, semper motio sancti Spiritus actualis exprimitur. Ex quo fit vt nullum omnino operis vel effectus boni genus excogitari possit, ad quod non talem inspirationem Augustinus exigat. Hanc postulat pro prima bona voluntate seu boni cupiditate, cùm dicit quod *inuito & reluctanti Deus inspiret boni cupiditatem, vt iam non sit reluctans, non sit inuitus, sed consentiens bono & volens bonum.* Et in libro de correptione & gratia: *Vt strepitū correptionis forinsecus insonante atq; flagellante, Deus in illo occulta inspiratione intrinsecus operetur & velle.* Hæc enim operatio non est aliud nisi voluntatis inspiratio. Nam in eodem libro *inspirationem voluntatis* à Deo per Apostolum peti docet. Hanc postulat pro fide qua Deo credimus: *Nouerit enim sibi præstitisse vt crederet, qui miseretur inspirando fidem, cuius misertus est vt adhuc infideli vocationem impertiret.* Hanc postulat ad quamlibet orationem fundendam Deo: *Deus interpellandi & gemendi inspirat affectum.* Et in vltimo pœnè libro quem iam moriturus exarauit: *Verum dum hoc ago vt efficiam, dum peto, dum quæro, dum pulso, sim fortassis acceptturus ignoro: Scio me tamen nec petiturum, nec quæsiturum, nec pulsaturum quantum sat est, nisi & hunc affectum munere diuinæ inspirationis accepero.* Hanc postulat pro studio virtutis: *Studium hominis quod dicitur bonum, non incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus: Gratias autem Deo qui dedit idem studium pro vobis in corde Titi.* Quod alibi apertius dicit: *Reluctanti priùs aditus diuinæ vocationis ipsa Dei gratia procuratur ac deinde in illo iam non reluctanti spiritus virtutis accenditur.* Hanc postulat ad desideriū regenerationis: *Oramus pro Catechumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiret.* Hanc pro victoria tentationis: *Per fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det quod iubet atque inspirata gratiæ suauitate per Spiritum sanctum faciat plus delectare quam præcipit, quam delectat quod impedit.* Quam inspirationem ita, cùm lex iubet, putat esse necessariam vt nisi à Spiritu sancto fiat, grauiori lapsu sine dubitatione prolabatur: *Sed vbi sanctus non adiuuat Spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem,* (seu actum diligendi, prout ipse semper intelligit istum locum) *diffundens in cordibus nostris, profectò lex illa quamuis bona auget prohibendo desiderium malum.* Hanc postulat, vt habeatur quodlibet desiderium bonum: *In Domino laudabitur anima eius, qui satiauit bonis desiderium eius: quia & hoc desiderium ipse inspirauit, ne vinyo eius sit in aliquo bono glorietur quasi non acceperit.* Hanc postulat ad quamlibet dilectionem faciendi id quod nouimus esse faciendum, quando reprehendit Pelagium quod negaret Deum adiuuare *cooperando & dilectionem inspirando, vt id quod faciendum esse cognouerit faciat.* Quæ dilectionis inspiratio apud Augustinum quodlibet opus bonum respicit, sine qua non modo non fieri, sed vt latè demonstrauimus, nec bonum quidem opus esse potest. Vnde ad omnia iustorum opera bona talem inspirationem requirit: *Hanc inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apostolus eis quibus dicebat: Oramus ad Deum ne quid faciatis mali, &c.* Quæ dilectionis cuiuslibet boni operis inspiratio, quia generalissima est, hinc fit vt eam propriè gratiam contra Pelagianos vocet: *Legem in omnibus disputationibus suis volunt intelligi gratiam, &c. vt scilicet à Domino Deo adiutorium cognitionis habeamus, quo ea quæ facienda sunt nouerimus, non inspirationem dilectionis vt cognita sancto amore faciamus, quæ propriè gratia est.* Et alibi se testatur à Pelagianis petere *inspirationem charitatis, vt quod discendo cognouimus etiam diligendo faciamus.* Hanc itaque ad omnem omninò profectum postulat quo in benè agendo delectamur: *Cùm ergo, inquit, nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro aut industria, aut operum meritis comparatur, quia vt sit nutus voluntatis, &c. ille largitur.* Hanc ad quamlibet etiam cogitationem bonam postulat: *Quam cogitationem bonam quando habuisset, nisi & ipsam illi in occulto pater misericordissimus inspirasset?* Quæ omnia tàm perspicuè gratiam actualem eamque potentissimam spirant, vt non videam quomodo possint ad remissionem peccatorum, vel gratias habituales vel sufficientes, nisi peruicaciá quidlibet peruertente, detorqueri. Quam ob causam Zozymus Papa cum hæresim Pelagianam Apostolicâ authoritate damnaret,

D

E

Lib. 2 ad Bonif. c. 8.

Lib. de Corr. & grat. c. 6.

Ibid. c. 2.

Lib. 1. ad Simplic. q. 2.

Epist. 105.

Lib. de bono persev. in præfat.

Lib. 2. ad Bonif. c. 10.

Lib. 4. c. 6.

Epist. 107.

Lib. de Spir. & lit. c. 29.

Ibid. cap. 4.

In Epist. 143.

Lib. de Cor. & grat. c. 3.

Lib. 4. ad Bonifacium cap. 5.

Epist. 143.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Epist. 106.

gratiæque necessitatem & operationis efficaciam totius orbis Episcopis explicando, singulos bonos animi motus ad eam referendos esse sanciret, luculentissimis verbis & summoperè Afrorum Antistitum Concilio commendatis declarauit, actualis esse gratiæ inspirationem, quæ de prostrato Pelagianorum errore triũphabat. Nos, inquit Pontifex, *instinctu Dei (omnia enim bona ad authorem suum referenda sunt vnde nascuntur) ad fratrum & Coepiscoporum nostrorum sententiam retulimus.* Quem sermonem, vt Celestinus Papa loquitur, uncerissimæ veritatis luce radiantem Afri Episcopi tanto honore venerati sunt, vt ad eundem scriberent, quod Pelagianos districto gladio veritatis velut cursum transiens amputasset: *Quid enim*, inquiunt, *tam libero fecisti arbitrio, quam quod vniuersa in nostræ humilitatis consententiam retulisti? Et tamen* INSTINCTV DEI *factum esse fideliter, sapienterq; vidisti, veraciter fidenterq; dixisti. Ideo vtique quia præparantur voluntates à Domino, & vt boni aliquid agant, paternis* INSPIRATIONIBVS *suorum ipse tangit corda fideliũ. Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt; vt nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusq; voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* Ecce loco adiutricis gratię quam tantoperè celebrauit Augustinus, audis hic *instinctum* Dei, audis *inspirationem* Dei, audis *tactum* quo corda filiorum Dei tanguntur & aguntur, in singulis voluntatis humanæ, motibus bonis, vt nemini dubium esse possit, quin actualis gratiæ necessitas in omnibus bonis motibus pontificali & synodali authoritate asseratur. Et quia per talem tactum, instinctum, inspirationem, suauitatem Dei, voluntas infirma liberatur, vegetatur, reparatur, sanatur, à creaturis ad Deum retorquetur; rectificatur, iustificatur, hinc est, quod eadem illa actualis gratia sexcentis Augustini locis vocatur sanans & iustificans, non quod formaliter & habitualiter talem voluntatem hominis facit, sed quia illam ad talem iustitiæ & sanitatis rectitudinem efficiendo perducit; non enim de habitualiter sanante & iustificante gratia contra Pelagium vires humanæ voluntatis prædicantem agebatur, sed de illo principio quo læsi arbitrij infirmitas iuuabatur. Quod facillimum esset innumeris testimoniis demonstrare, nisi hoc ipsum etiam non pauci recentiores agnoscerent.

Zozim. Papa in epist. ad ... Ep. ... Celestinus in ... ad Epis. Gal. ...

Vasq. 1. 2. d. par. 196. c. 3. & disp. 51. nu 14. & 15. & Suarez l. de grat. ... cap. 12. nu. 10.

CAPVT XVII.

Idem ostenditur inuictè iuxta doctrinam sancti Augustini ex precibus Ecclesiæ quæ actualem motionem datricem voluntatis & operationis implorat.

DEINDE hoc inuictè probat oratio totius Ecclesiæ, quam Lydium lapidem esse ad dignoscendam gratiam adiuuantem, de qua tota controuersia est, sæpenumero testatur August. *Ista igitur oratio, clarissima est*, inquit, *gratiæ testificatio.* Et alibi nullo modo *facilius & apertius* Pelagianis respõdere posse putat, quam si id *quod de orando Deo egerat, sic amplectamur, vt hoc menti nostræ nulla subtrahat obliuionis irreptio, nulla calliditas argumentationis extorqueat.* Quam ob causam securissimè quodam in loco dicit: *Si ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio nobis ad causam gratiæ, quã defendimus, sola sufficeret.* Hoc igitur argumentum, quia sanctissimus Doctor aduersus omnes omnium cauillationes peremptorium esse iudicauit ac docuit, frequentissimè aduersus hostes gratiæ adhibuit, omniáque argutissima eorum subterfugia inclusit, quibus nunc legem, nunc remissionem peccati, sub qua habitualis gratia comprehenditur, nunc exemplum Christi, nunc gratiam Angelis & Adamo datam *sine qua* operari aut velle non poterant, pro vera Christi gratia opus & meritum largiente supponebant. Cuiusmodi testimoniorum Augustini, quia infinita multitudo est, ne tædium lectores obruat, nos ea in pauca coarctabimus: quibus ostendemus; gratiam illam quæ singulis tentationibus superandis, singulis præceptis faciendis, singulis motibus bonis contra Pelagianos ex fidei Catholicæ doctrina, & Augustini explicantis suffragio necessaria est, non aliam esse nisi actualem, qua in singulis actibus nostra infirmitas adiuuetur. Hoc autem vel ex illo solo irrefragabiliter conuincitur, quòd adiutorium habitualis gratiæ iam est in omnium iustorum potestate (hoc enim iuxta recentiorum etiam doctrinam habitualiter nobis adest) & vtimur quando volumus. Est autem superuacaneum & stultum, & irrisorium, à Deo vel homine petere quod ipse non donat, sed iam ipse vt facias habes in tua potestate: non est igitur habitualis gratiæ adiutorium sed actualis, quod in omnibus orationibus iusti postulant, & ratione cuius singulas bonas voluntates & operationes sibi à Deo donandas esse protestantur. Vim istam orationis audi creberrimè inculcantem Augustinum: *Impetrando quidem oratio, quicquid impetrat, euidentius donum Dei esse ostendit, ne homo existimet à seipso sibi esse, quod si in potestate haberetur, non vtique posceretur.* Et alibi de sanctissimo Propheta Dauide: *Non de se præsumpsit sed optauit, vt faceret, Vtinam dirigerentur viæ meæ, &c. Quis autem optat, quod in potestate sic est, vt ad faciendũ nullo indigeat adiutorio?* Et in libro de natura & gratia, de superandis peccatorum tentationibus: *Quod licet non fiat, nisi voluntas adsit*, iam iustis ne in tentationem inducantur orantibus, *tamen vt fiat, voluntas sola non sufficit, ideo pro hac re nec superflua nec imprudens Domino immolatur oratio. Quid enim stultius, quam orare vt facias, quod in potestate habeas?* Ex quo consequenter fit, vt quemadmodum id quod à Deo poscimus, non esse in nostra potestate probat oratio: sic è diuerso donum Dei esse quicquid orando petimus, & ab eius misericordi expectandum largitate apertissimè profitemur. *Quid vero euidentius*, inquit Augustinus, *quam Dei ostenditur gratia, vbi quod oratur accipitur?* cui paulò post subiungit: *Nisi donum Dei, esset etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Deus virtutum conuerte nos.* Et libro de correptione & gratia: *Rogaui pro te ne deficiat fides tua. Quid ei rogauit, nisi perseuerantiam vsque in finem? quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset.* Siquidem, vt adiungit: *Nullo dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret precatur, donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.* Et libro de prædestinatione Sanctorum: *Frequentationibus orationũ simpliciter apparebat, Dei gratia quid valeret. Non enim poscerentur à Deo quæ præcipit fieri, nisi ab illo donaretur vt fieret.* Et in eodem libro: *Non enim orando peteretur à Deo, nisi ab ipso tribui crederetur.* Et in libro de dono perseuerantiæ: *Cur perseuerantia ista poscitur à Deo, si non datur à Deo? An & ista irrisoria petitio, cùm id ab eo petitur*

Epist. 95.

Epist. 107.

Lib. de dono perseuerant. cap. 7.

Epist. 105.

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 6.

Lib. de nat. & grat. c. 18.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 4.

Cap. 5.

Lib. de Cor. & grat. c. 6.

Lib. de præd. Sanct. cap. 14.

Cap. 20.

Lib. de dono pers. cap. 2.

quod scitur ipsum non dare, sed ipso non donante esse in hominis potestate? Sicut irrisoria est etiam illa actio gratiarum, si ob hoc gratiæ aguntur Deo, quod non donauit ipse nec fecit. Sed quod ibi dixi hoc & hic dico: Nolite errare inquit Apostolus, Deus non irridetur. O homo non verborum tuorum, verùm etiam cogitationum testis est Deus. Si aliquid à tanto diuite veraciter ac fideliter poscis, ab illo à quo poscis, te accipere crede quod poscis. Noli eum labiis honorare, & super eum corde te extollere, credens à teipso tibi esse quod ab illo te fingis orare. Et in epistola centesima quinta: Impetrando quidem oratis, quicquid impetrat euidenter Dei donum esse ostendit, ne homo existimet à seipso sibi esse, quod si in potestate haberetur non vtique posceretur. Et in epistola ad Vitalem: Nemo

Epist. 105. ad Sixt.

B est tàm imperitus, tàm carnalis, tàm tardus ingenio, qui non videat Deum facere, quod rogari se præcepit vt faciat. Quam doctrinam tanquàm quæ ex Christi institutione totiúsque Ecclesiæ vnanimi sensu proficiscatur, instantissimè in omnibus pœnè contra Pelagianos libris, vrget Augustinus, studiosissiméque commendat. Nimirùm quia qua certitudine & euidentiâ ostendit, non esse in hominis quantumuis Christiani & baptizati & iustissimi potestate quod petitur, sed gratuita Dei gratia donandum esse, eâdem profectò probat id quod contra Pelagianos agebatur, singula opera & merita, siue tentatio peccati quæcumque superetur, siue quodlibet præceptum impleatur, non esse in hominis potestate, sed ab eadem

Epist. 107. ad Vitalem.

C illa gratuita Dei gratia etiam iustissimis esse largiendam. Nam quo quis iustior sanctiórq; fuerit, eo magis profundè nouit infirmitatem suam, & instantius pro singulis operibus faciendis postulat adiutorium non illud quod in habituali vel sufficienti gratia iam accepit, quod inaniter stultéque poscitur, si habetur; sed illud quod sibi deesse, & à Dei misericordia adhuc donandum esse, & sine quo nihil se posse orando profitetur. Docet & hoc Augustinus tantâ testimoniorum claritate & multitudine, vt integri libri implerentur, si cuncta accumularem. Quanquam quid vel rudissimis Christianis qui suæ salutis curam

D gerunt, notius, & commendatius, & profundius insculptum est, quam vt nihil omninò boni sine Dei gratia se facere posse, & propterea sibi singula diuinitus misericorditer donanda esse precibus fateantur? Veruntamen ad maiorem istius Christiani sensus euidentiam ex multis Augustini testimoniis pauca accipe: quibus omnia omninò in orationibus à Deo peti à fidelibus docet, vt contra Pelagianos omnia à Dei gratia donanda esse conuincat. Nam de singulis omninò operibus nostris bonis præceptisque loquebatur, quando dicebat: Cum ergo nobis iubet dicens, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nósque illi dicimus, Conuerte nos Deus sanitatum nostrarum;

Lib. de pecc. merit. c. 5.

E &, Deus virtutum conuerte nos: quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Cùm iubet dicendo, Intelligite ergo, qui insipientes estis in populo; & nos illi dicimus, Da mihi intellectum, vt discam mandata tua, quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Cùm iubet dicendo, Post concupiscentias tuas non eas, nósque dicimus, Scimus quia nemo potest esse continens nisi Deus det: quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Cum iubet dicendo, Facite iustitiam, nósque dicimus, Doce me iustificationes tuas, quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Item cùm dicit, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: à quo debemus petere cibum, potúmque iustitiæ, nisi ab illo qui esurientibus eam & sitientibus

A promittit eius saturitatem? De singulis omninò operibus bonis, præceptisq; loquebatur, quando dicebat: In eis certè libris confessionum meorum dixi Deo nostro, & sæpè dixi: Da quod iubes, & iube quod vis. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre Coepiscopo meo fuissent eo præsente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotius, pœnè cum eo qui illa commemorauerat, litigauit. Nempè quia tam perspicuè ad singula Dei præcepta gratiam poscunt. Quid verò nobis primitus & maximè Deus iubet, nisi vt credamus in eum? Et hoc ergo ipse dat, si benè illi dictum est, Da quod iubes. Et in eisdem etiã libris, quod de mea conuersione narraui, Deo me conuertente ad eam fidem quam miserrimâ

Lib. de dono pers. c. 20.

B & furiosissima loquacitate vastabã: nonne ita narratum esse meministis, vt ostenderem me fidelibus & quotidianis matris meæ lacrymis ne perirem fuisse concessum? Vbi vtique prædicaui non solùm auersas à recta fide, sed aduersas etiam rectæ fidei, Deũ sua gratia ad eum cõuertere hominũ voluntates. De proficiente verò perseuerãtia quemadmodũ Deum rogauerim, & scitis & potestis recensere cùm vultis. Omnia itaque Dei dona quæ in eodem operè, siue optans siue laudans quis non dicat negare sed dubitare saltem audeat Deum daturum se esse præscisse, & quibus daturus fuerit nunquam potuisse nescire? Optauerat autem in illo opere id quod præcepit Deus dicendo, Da quod iubes? Laudauerat quicquid hominem

C Deo propinquiorem similioremq; facit, sub quibus omnia bona opera comprehendi, extra controuersiam est. De singulis omninò operibus nostris bonis præceptisque loquebatur, quando dicebat; Ipse qui dixit, Si volueris conseruabis mandata, in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit: Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum certum! &c. Iam certè mandata acceperat: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Cum ergo verum sit, quod dixit, si volueris conseruabis mandata: quare quærit in ore suo dari custodiam, similis ei qui dicit in Psalmo; Pone Domine custodiam ori meo: Quare non ei sufficit mandatum Dei & voluntas sua; quando quidem si voluerit conseruabit mandata? Quam multa Dei

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 16.

D mandata sunt contra superbiam? Iam nouit ea; si voluerit conseruabit ea. Quare ergo paulò post dicit, Domine Pater & Deus vitæ meæ, elationem oculorum meorum ne dederis mihi? Iam dixerat ei lex, Non concupisces: velit ergo & faciat, quod iubetur; quoniam si voluerit conseruabit mandata. Quare sequitur & dicit, Concupiscentiam auerte à me? Contra luxuriam Deus quam multa mandauit? Faciat ea quia si voluerit, conseruabit mandata. Quid est quod clamat ad Deum, ventris appetitio & concubitus ne apprehendat me? Si hæc ei præsenti diceremus rectissimè nobis responderet & diceret: Ex ista oratione mea, quâ hæc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim, si volueris conseruabis mandata. Certum

E est enim nos mandata seruare si volumus; sed quia præparatur (id est datur) voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantum velimus quantum sufficit; vt volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus; sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, quod paulò ante posui, præparatur voluntas à Domino: De quo dictum est; A Domino gressus hominis dirigentur & viam eius volet: de quo dictum est; Deus est qui operatur in vobis & velle. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati qui dixit. Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis; & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cùm dicit: Faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à

vobis cor lapideum, vndè non faciebatis; & dabo cor carneum, vndè faciatis? Et hoc quid est nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens vndè faciatis? De singulis omninò operibus nostris bonis præceptisque loquebatur, quando fusissimè duobus integris capitibus præcepta Dei omnis generis plurima coacervaverat, quæ hominis voluntatem postulant, vt ea velit aut nolit, ac tandem adjicit: *Proinde charissimi sicut testimonijs Scripturarum probauimus sanctarum ad bene viuendum & rectè agendum esse in homine liberum voluntatis arbitrium: sic etiam de gratia Dei, sine qua nihil boni agere possumus, quæ sint diuina testimonia videamus.* Et statim ad singula implenda gratiam necessariam esse & Scripturarum & precum attestatione conuincit. Vndè inter cætera illud generalissimum ponit: *Noli vinci à malo sed vince in bono malum: quod tamen vt fiat adiuuat gratia, quæ nisi adiuuerit nihil lex erit, nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia & maiores vires accipit lege prohibente nisi adiuuet spiritus gratiæ.* Et iterum: *Cum voluntas eius conuenitur & ei dicitur; Noli vinci à malo: quid ei prodest nisi gratia succurrente fiat?* Et de victoria cuiuscumque tentationis? *Ergo & victoria quâ peccatum vincitur, nihil aliud est quam donum Dei in isto certamine adiuuantis liberum arbitrium.* An fortè per gratiam habitualem? Audi: *Nec tamen sufficit arbitrium voluntatis humanæ, nisi à Domino victoria concedatur oranti, ne intret in tentationem. Quid verò euidentius, quam Dei ostenditur gratia, vbi quod oratur accipitur?* De singulis omninò operibus nostris præceptisque faciendis loquebatur, quando dicebat: *Oramus, inquit Apostolus, ad Deum, ne quid faciatis mali. Poterat dicere: Monemus ne quid faciatis mali, docemus vos ne quid faciatis mali, iubemus vobis, præcipimus vobis. Quod quidem si diceret rectum diceret, quia & voluntas nostra agit aliquid: non enim voluntas nostra nihil agit, sed sola non sufficit. Maluit tamen dicere* ORAMVS, *vt ipsam gratiam commendaret: vt intelligerent illi, quando non facerent aliquid mali, non solâ suâ voluntate se vitare malum, sed adiutorio Dei se implere quod iussum est. Ergo fratres quando præcipitur, agnoscite gratiæ beneficium: Vtrumque enim in Scripturis habes. Et præcipitur, & oratur, quod præcipitur, hoc oratur.* An fortè non singula quæ præcipiuntur orantur? *Videte quod dico. Præcipitur vt intelligamus: Nolite esse sicut equus & mulus non habentes intellectum. Audistis quia iussum est: Pete vt possis implere quod iussum est. Quomodo, inquit, peto?* &c. *Audi quia oratur vt agnoscat gratiam, Da mihi intellectum vt discam mandata tua. Iussum est vt habeamus sapientiam. Qui insipientes estis in populo. Quia iussum est, lego. Vbi legis, inquit. Audito: Qui insipientes estis in populo & stulti aliquando sapite. Iam ille* (hostis gratiæ) *quid dicit? Vides quomodo nobis præcepit Deus vt sapiamus? Ergo sapientia in nostra est potestate. Iam dixi præceptum, audiui, voluntatem cognoui: audi orationem vt gratiam possis agnoscere: Si quis vestrum indiget sapientia postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. Iubetur nobis cõtinentia. Contine teipsum. Iussum est, præceptum est, audiendum est, faciendum est, sed nisi Deus adiuuet, remanemus. Conamur quidem facere voluntate, & nititur aliquid voluntas: non præsumat potestas, nisi adiuuetur infirmitas. Certè enim iussum est. Cõtine teipsum. Audi alium locum Scripturæ. Et cùm scirem, inquit, quia nemo potest esse cõtinens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donũ. Et quid inquit feci? Adij Dominum, & deprecatus sum. Quid opus est multa percurrere fratres mei?* QVICQVID NOBIS IV-

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 4.

ibid.

ibid.

In fragmentis sermonum ad populum in Append.

A BETVR ORANDVM EST, *vt impleatur.* De singulis omninò operibus præceptisque implendis loquebatur, quando dicebat: *Distinguenda est lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet nisi esset voluntas; nec gratia iuuaret, si sat esset voluntas. Iubetur vt habeamus intellectũ, vbi dicitur; Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et tamen oramus vt habeamus intellectũ, vbi dicitur; Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Iubetur vt habeamus sapientiam vbi dicitur* (videtur hic lacuna esse, & addendum, Et stulti aliquando sapite. Et tamen oramus vt habeamus sapientiam, vbi dicitur) *si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, &c. Iubetur vt habeamus* B *continentiam, vbi dicitur*. & hic videtur supplendum: Contine teipsum. Et tamen oramus vt habeamus continentiam vbi dicitur) *cùm scirem quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, cuius esset hoc donum, adij Dominum & deprecatus sum. Postremo ne nimium longum sit cuncta percurrere, iubetur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: Et tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicitur, Oramus ad Dominum, ne quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur, Et fac bonum: Et tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur; Non cessamus pro vobis orantes & postulantes: atque inter cætera pro illis orans dicit; Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, & in omni* C *opere & sermone bono. Sicut ergo agnoscimus voluntatem cùm hæc præcipiuntur, sic & ipse agnoscat gratiam cùm petuntur.* De singulis omninò præceptis implendis, operibúsque loquebatur, quando dicebat: *Orat gemitu voluntatis vt impetret donum facultatis. Qui enim dicit, Fiat cor meum immaculatum; & Itinera mea dirige secundum verbum tuum; &, Ne dominetur mihi omnis iniquitas; &, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: &, Ne nos inferas in tentationem; & cætera huiusmodi quæ commemorare longum est,* hoc est, in quibus precibus & votis, quæ pro vniuersis & singulis præceptis faciendis fuduntur Deo, *hoc vtique orat, vt præcepta Dei faciat: quæ vt fierent, nec iuberentur, si nihil ibi no-* D *stra voluntas ageret; nec oraretur si sola sufficeret.* Sed quid operam plurimis Augustini testimoniis coaceruandis impendo? opera ipsius vniuersa quæ contra Pelagianos exarauit, nihil aliud nisi gratiam singulis præceptis operibúsque faciendis necessariam spirant. Ex quo fit vt frequenter simulátque præceptum aut opus aliquod singulare implendum occurrerit, mox ad gratiam implorandam recurrat, vt fiat, & ad agendas gratias postquam factum est. Itaque Catholicæ fidei regulam proferens: *Scimus pro eis qui nolunt credere, nos qui iam credimus rectâ fide agere cùm Deum oramus vt velint. Scimus pro eis qui ex illis crediderunt, tanquam de beneficijs rectè atque ve-* E *raciter & debere nos Deo gratias agere & solere.* Quod de omnibus omninò præceptis implendis verum esse, eâdem certitudine Christianus agnoscit. Vnde statim de Vitale simpliciter errante adjicit: *Si ergo istas duodecim sententias, quas nos dixi scire ad fidem rectam & Catholicam pertinere, etiam tu frater nobiscum tenes, ago Deo gratias: quas profectò non veraciter agerem nisi Dei gratia fieret, vt teneres.* Et de superanda iracundia, ne Augustino Pelagius succenseret: *Si autem mihi iratus fuerit, quam iniquè mihi irascatur attendat, & vt vincat iram, tandem aliquando postulet gratiam quam in hoc iudicio confessus est singulis suis actibus necessariam, vt veram consequatur illo adiuuante victoriam.* Et de quacumque obedientia qua obtem-

Epist. 95. ad Innoc. Papam.

Lib. de perfect. iustitiæ cap. 10.

Epist. 107.

ibid.

Lib. de gestis Pelag. c. 25.

Lib. 2. oper. imp. cont. Iul. fol. 453.

peratur præcipienti ac docenti Deo: *Surde audi Apostolum gratias agentem Deo, quod eius doctrinæ ex corde obedierint, quando quidem non dixit, Gratias ago quia prædicata est vobis doctrina eius, sed quia, obedistis. Non enim omnes obediunt Euangelio, sed quibus datum est, ait Dominus, illis autem non est datum. Non ergo ex corde, hoc est ex voluntate obedissent, si non præpararetur voluntas à Domino. Alioquin mendaciter ei de hac re Apostolus gratias agit, si hoc ipse non fecit.* Hæc ergo ratio est, cur postquam toties vim orationis ad gratiam voluntatis atque operis impetrandam ac manifestandam explicuit, generalissimè nulla voluntatis vllius aut operis aut tentationis exceptione, concludit, nullum opus fieri, nullum præceptum impleri, nullam peccati tentationem vinci posse sine illa gratia quæ precibus inuocatur. Omnem quippè bonam actionem quantumcumque minimam complectitur id quod ad Valentinum dicit: *Intelligenda est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, qua sola homines liberantur à malo, & sine qua nullum prorsus siue cogitando, siue volendo & amando, siue agendo faciunt bonum: non solùm vt monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, verum etiam vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt.* An fortè per gratiam sufficientem aut habitualem? Audi qualem: *Hanc quippè inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apostolus eis quibus dicebat: Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non vt nos probati appareamus, sed vt vos quod bonum est faciatis. Quis hoc audiat & non euigilet, atque fateatur à Domino Deo nostro esse, vt declinemus à malo & faciamus bonum?* Omnem bonam actionem quantumcumque minimam complectitur id quod ibidem subjicit: *Faciebat* Apostolus, *illa omnia quæ commemorani: monebat, docebat, hortabatur, increpabat, sed sciebat, hæc omnia non valere quæ plantando & rigando faciebat in aperto, nisi eum pro illis exaudiret orantem, qui dat incrementum in occulto. Quoniam sicut idem Doctor gentium dicit: neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus.* Omnem actionem bonam quantumcumque minimam complectitur, id quod adhuc subiungit: *Quando non agunt, siue omninò non faciendo, siue non ex charitate faciendo, orent vt quod nondum habent accipiant, hoc est gratiam faciendi. Quid enim habebunt, quod non accepturi sunt? aut quid habent quod non acceperunt?* Omnem actionem bonam quantumcumque minimam complectitur id quod in Epistolis ad Adrumetinos dicit: *Legimus eis etiam librum Beatissimi Cypriani de oratione Dominica, & ostendimus quemadmodũ docuerit omnia quæ ad mores nostros pertinent, quibus rectè viuimus, a patre nostro qui in cœlis est, esse poscenda, ne de libero præsumentes arbitrio à diuina gratia decidamus.* Ad quos dixerat in epistola prima, eadem omnium bonorum operum & motuum amplitudine: *Probaui per testimonia Scripturarum quæ ibi potestis inspicere, & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem, nullo modo in nobis esse potuisse, nisi hæc acceperimus ab illo de quo dicit Apostolus Iacobus, Omne datũ optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* Omnem actionem nostram bonam, quantumcumque minimam complectitur quod in libro de dono perseuerantiæ dicit: *Dicat mihi quisquis audet, vtrum Deus dare non possit, quod à se posci imperauit? hoc certè qui sapit, non dico desipit, sed insanit. Imperauit autem Deus, vt ei sancti eius dicant orantes, Ne inferas nos in tẽtationem. Quisquis igitur exauditur hoc poscens, non infertur in contumaciæ tentationem, qua possit, vel dignus sit perseuerantiam sanctitatis amittere.* Et infra: *Nam quisquis in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur. Et qui in tentationem suæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur.* Et rursum ibidem generalissimè: *Tutiores igitur viuimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Quod vidit iste venerabilis martyr* Cyprianus, qui a Domino dictũ esse tradit: *Vigilate & orate ne veniatis in tentationem. Vt dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur TOTVM Deo, quicquid suppliciter cum timore Dei petitur ipsius PIETATE præstetur.* Et mox perinde generaliter ex Ecclesiæ totius oratione & Catholica consequenter fide concludit: *Si ergo alia documenta non essent, hæc DOMINICA oratio nobis ad causam gratiæ quam defendimus, sola sufficeret: quia NIHIL nobis reliquit, in quo tanquam in nostro gloriemur. Si quidem vt non DISCEDAMVS A DEO, non ostẽdit DANDVM nisi à DEO, cum poscendũ ostendit à DEO. Qui enim non infertur in tentationem non discedit à DEO.* Et vim orationis ad veræ gratiæ demonstrationem exponens: *Quod poterat,* inquit, *nobis etiam non orantibus, sed oratione nostra nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. A quo enim nisi ab illo accipimus, à quo iussum est, vt petamus? Prorsus in hac re non operosas disputationes expectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas. Orat vt increduli credant: DEVS ergo conuertit ad fidem. Orat vt credentes perseuerent; ergo DEVS donat perseuerantiam.* Quam Cypriani & Augustini doctrinam saluberrimam, de omnibus omninò bonis operibus pro quibus Ecclesia piè & humiliter & vtiliter preces fundit, similiter locum habere confiteri debet, quisquis pro eis rogandum Deum antequam dederit, & gratias ei agendas, postquam dederit, confitetur. Denique omnem actionem nostram bonam quantumcumque minimam complectitur id quod ad Bonifacium dicit: *Si studium quisque vt pro aliis habeat, DEVS dat, vt pro seipso habeat, quis alius est daturus? Quæ cùm ita sint; NIHIL in Scripturis sanctis homini à DOMINO DEO video iuberi propter probandum liberum arbitrium; quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum.* Et statim iterum: *Sic itaque DEI gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis, vsque in finem consummationis, qui gloriatur, in DOMINO glorietur. Quia sicut nemo potest incohare sine DOMINO, sic nemo perficere sine DOMINO.* Omnem omninò bonam actionem nostram quantumcumque minimam complectitur quod cùm ex Cypriano Dominicam orationem exponente, ac *totum quod rectè viuimus, quodque lex iubet à DOMINO DEO precibus impetrandum* declarante, docuisset *nec propositum bonum, nec studium virtutis, nec mentes bonas sine gratia DEI incipere & esse in hominibus*, vsque adeò nec ad istud quod lex dicit, *non adorandum idolum, non mæchandum, non homicidium perpetrandum atque huiusmodi*, Christianorum atque iustorum sufficiant voluntates, qui suam infirmitatem quotidianâ oratione humiliter confitentur, tandem etiam de illis qui nondum Christo crediderunt, adjicit, vt per orationem nihil à Dei gratia exceptum esse monstraret: *Oramus ergo non solum pro nolentibus, verum etiam pro repugnantibus & oppugnantibus. Quid ergo petimus, nisi vt fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus consentientes, ex oppugnantibus amantes? A quo nisi ab illo, de quo scriptum est; Præparatur voluntas à DEO?* Et doctrinæ istius certitudinem & amplitudi-

Marginal notes: Lib. de Cor. & grat. c. 2. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — Epist. 2. ad Valent. & fratres eius. — Epist. 1. — Lib. de dono pers. cap. 6. — Lib. de dono pers. cap. 6. — Ibid. citatur ab August. — Ibid. — Ibid. — Lib. 2. ad Bonif. c. 9. — Lib. 4. ad Bonif. c. 9.

nem omnibus commendans qui Christiani & Catholici esse cupiunt vniuersalissima generalitate subiungit: DISCANT ERGO ESSE CATHOLICI, QVI DEDIGNANTVR SI QVID MALI NON FACIVNT, ET SI QVID BONI FACIVNT, NON IN SEIPSIS SED IN DOMINO GLORIARI.

Quæ quamuis aliis innumeris testimoniis comprobari potuissent, hæc tamen cuiuis Christiano, pióque lectori arbitror, sufficient, vt intelligat in Catholica doctrina totiúsque Ecclesiæ professione nihil esse certius quam id quod tanta securitate & firmitate, & asseuerandi constantia, in omnibus aduersus hostes gratiæ scriptis Augustinus docet, nullum propositum bonum, nullum studium virtutis, nullum opus bonum, nullum voluntatis motum bonum in hominibus, siue non credentibus, siue credentibus, siue Paganis, siue Christianis, siue catechumenis, siue baptizatis, siue iniustis, siue iustis esse posse, quem non per suam gratiam Deus misericorditer largiatur. Nec per quamlibet gratiam, sed illam, quæ quotidianis precibus à Christianis, baptizatis, iustisque poscitur & occulta sancti Spiritus inspiratione tribuitur. Quod tanto verborum pondere, sententiarúmque claritate ac densitate, tanta fidei Catholicæ tuendæ sollicitudine per vniuersa sua monumenta sparsit, ac docuit, vt qui necdum hanc doctrinæ sinceritatem agnoscere possunt aut volunt, suo documento satis ostendant, quantum in moribus humanis valeat, eò quemquam progressum esse, vnde redire non libeat, quamuis manere non liceat. Docet enim vt singula præcepta impleantur dicendum esse. *Da quod iubes*; docet ad victoriam tentationum obtinendam non sufficere liberum arbitrium, *nisi victoria concedatur oranti*: docet *quidquid iubetur, orandum esse vt impleatur*: docet, *nihil in Scripturis sanctis iuberi, quod non inueniatur à Dei bonitate dari vel posci ad adiutorium gratiæ demonstrandum*: docet *nullum prorsus sine cogitando, siue volendo & amando, siue agendo nos facere bonum, nisi inspiratione bonæ voluntatis ac operis*, quæ orando petitur, concedatur: Docet *nihil iuuare quod monemus, docemus, hortamur, increpamus, nisi Deus orantes exaudiat*: Docet, orandum vt quando *non agimus, accipiamus agere*; eo quod *nihil habituri sumus quod non accipiamus*: docet *omnia quæ ad bonos mores pertinent esse poscenda; totum esse dandum Deo, vt* humiliter *petentibus ipsius pietate præstetur*: docet & *ipsum non discedere à Deo, dandum esse à Deo*. Et per hoc discendum esse eis qui Catholici esse volunt, vt *si quid mali non faciunt, & si quid boni faciunt, non in seipsis sed in Domino glorientur*. Hanc denique gratiam quæ contra tentationes concupiscentię, incontinentiæ, insipientiæ, inobedientiæ, iracundiæ, omniáque quæ vel vetantur, vel iubentur implenda, postulatur, esse illam, quam Catholici confitentur & Pelagius fallaciter *in iudicio Palæstino confessus est singulis actibus necessariam*. Quæ si paulò diligentius attenderent recentiores aliqui, non ita exorbitarent à tramite veritatis, vt solis philosophiæ principiis in re tanta nixi, gratias habituales fingerent ad opera multa bona posse sufficere. Et egregiè se munitos aduersus Pelagianam hæresim putant, quod non sine influxu habitus gratiæ tales operationes voluntati tribuant. Quasi verò vel vllum indicium sit in omnibus Augustini vel Pelagij scriptis, quod de habituum adiutoriis disputatum sit, vel habituales gratias Pelagiani ac Massilienses abiecerint, vel ita delirauerint vt

A negarent habitus voluntatis in opus voluntatis influere, vel denique quasi iusti, baptismóque sanctificati (de quorum orationibus pro se fusis tum oratio Dominica, tum Augustini & Cypriani producta testimonia pœnè vniuersa procedunt) gratiam habitualem qua donati sunt, tot precibus & gemitibus poscant. Commenta sunt ista hominum suas opiniones quoquo modo defendentium, qui diuinæ gratiæ sinceritatem potius humani ingenij subtilitate, quam Ecclesiasticâ, vt oportebat, traditione discere ac docere voluerunt. Est enim apertissimum, gratiam istam tum suauitatis, tum inspirationis quæ orando petitur, esse actualem, quam Deus iustus tunc quan-

B do agendum præceptúmque implendum est, iuxta profundissimi sui consilij arcanum donat orantibus aut negat, sicut placet, cui nihil iniustè placet. Nam vt Augustinus aduersus omninò similem Pelagianorum tergiuersationem, naturam, peccati remissionem, & legis scientiam, tanquam Dei gratiam proferentium notat, iustus orans. Da quod iubes; Fiat voluntas tua; Ne nos inducas in tentationem; *non vtique id orat*, inquit, *vt homo sit quod est natura; neque id orat vt habeat liberum arbitrium; quod iam accepit, cùm crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorum* aut habitualem gratiam, *quia hoc superius dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat vt accipiat*

C *mandatum, si enim in tentatione defecerit hoc facit, quod est contra mandatum. Orat ergo vt non peccet, hoc est ne quid faciat mali*, quod vetatur, vel bonum faciat quod iubetur. Vt proinde rectissimè firmissiméque pro actuali & nondum data gratia cum Augustino concludatur: *Ipsa igitur oratio clarissima est gratiæ testificatio.*

Epist. 95 ad Innocent. Vide omnino similem locum lib. de gest. Peleg. cap. 9 & epist. 107 ad Vitalem.

CAPVT XVIII.

Eandem doctrinam Romani Pontifices tradunt, & Ecclesia tota profitetur.

D NEc Augustini duntaxat, sed & Pontificum Romanorum & Conciliorum Ecclesiæ veritatem suo calculo comprobantium, mens eadem omninò eadémque doctrina est. Vnus Pontificum erit instar omnium, sanctus Innocentius qui tempore conflictus istius cum inimicis gratiæ & vixit & scripsit, & Ecclesiasticis Conciliis Carthaginensi atque Mileuitano respondens scripsit. Tota enim epistola vtraque Synodalis adiutorium Dei actuale ad nostros singulos actus necessarium esse tantâ inculcat acrimoniâ & euidentiâ, vt vel tardissimos de somno excitare, clausisque oculis lumen istius veritatis inferre posse videatur. Nam in primis, quid spirat aliud quod iterum iterúmque incul-

E cat, illam *gratiam, adiutorium, remedium* esse *quotidianum*, quod Pelagius & Celestius oppugnabant? *Nec illum considerant cuius quotidie gratiam consequuntur.* Et, *Quid tam iniquum potest esse, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicum, quam huic te negare debere, quicquid in quotidiana gratia consequeris?* Et, *Cui putes debere quod viuis, quomodo te non putas illi debere quod taliter viuis?* Et, *Adiutorio quotidiano nos egere negare non possumus.* Et: *Quotidiana præstat ille remedia.* Et: *Quis rogo tantus illorum peccatorum error obcæcat, vt si nullam gratiam sentiunt, quia nec digni sunt, nec merentur, nec de alijs considerant, quid quotidie singulis gratia diuina largitur.* Quid aliud spirat quod plus quam decies commendat, non

Epist. Innoc. ad Concil. Carthag. est apud August. 91.

quamlibet esse gratiam istam quotidianam, sed eam quam iusti pariter & iniusti quotidianis precibus à diuina misericordia poscimus: *Hoc adiutorium, seu benè viuimus* (hoc est iusti sumus) *precamur, vt melius sanctiúsque viuamus, seu praua sentientes, &c.* Et iterum: *Nescientes quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, &c.* Et, *Cùm enim hoc totum* (gratiæ istius postulatio) *in nostra professione consistat, quotidianisque precibus nihil agamus, nisi quemadmodum Dei misericordiam consequamur, quem ad modum ferre possumus ista iactantes?* Quid aliud spirat, quòd istam adiutorij quotidiani necessitatem ex instantissimis & assiduis Dauidis viri sanctissimi & Prophetæ maximi, & habituali gratia robustissimi precibus probat? *Cùm vir beatus etiam electus à Domino, nihil egeret, tamen ita Deum deprecatur postulans: Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Et; *Non nobis liberum arbitrium, ille Deum postulat adiutorem.* Et; *Adiutorem sibi Deum & assiduum adiutorem inuocat; nec illi sufficit assiduum, sed ne aliquando eum despiciat, orationibus pronus exoptat, & per omne corpus psalterij hoc & prædicat & clamat.* Et, *Si hoc illi tam magnum est vt assiduè diceret, ita necessarium est confessus vt doceret.* Quid aliud spirat, quòd vt explicaret naturam adiutorij, quod tam assiduis orationibus deprecamur, exemplum hominis primi profert, *quem libertas ipsa decepit*, quique *liberum arbitrium perpessus est*; hoc est, vires eius expertus est, *dum suis inconsultius vtitur bonis.* Nempè, quia vt Concilium Arausicanum Augustini verbis exponit: *nullo modo potuit seipsum Creatore suo non adiuuante seruare; nec sine gratia Dei salutem custodire quam accepit.* Quis enim eo vsque deliret, vt putet Pontificem aut Concilium definire voluisse, quòd Adam sine gratia habituali, gratiam habitualem seruare non potuerit? Aut vt hoc possit solâ libertate contenderit? Somnia sunt ista hominum pro suis suspicionibus quomodolibet depugnantium, qui doctrinam Augustini non satis perspectam habent, in qua multipliciter docetur; Adamum actualis gratiæ adiutorio, quamuis alterius rationis quam posteritatem eius, ad opera singula eguisse. Quid spirat aliud, quòd etiam illis quibus gratia habitualis & pristina Adami libertas restituta est, adiutorium istud quærendum esse disertis verbis profitetur? *Ergo*, inquit, *Dei gratiam conantur auferre; quam necesse est etiam restituta nobis status pristini libertate quæramus.* Quid aliud denique spirat, quòd sine isto quotidiano adiutorio, quod sancti, hoc est, habitualiter iusti & grati Deo precando postulant, nihil omninò boni nos agere posse, multiplici attestatione confirmat? *Hoc enim seu benè viuimus precamur, vt melius sanctiúsque viuamus, seu praua sentientes à bonis auertimur, vt ad rectam redeamus viam, eius auxilio plus egemus.* Et rursum: *Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenæ labis & mundani corporis vincere conamur errores.* Ratio tantæ necessitatis est: *Cum pares nos ad resistendum non liberum, sed Dei solum facere posuit auxilium.* Et adhuc instantius: *Omnes sancti* NIHIL *se, sine hoc adiutorio*, quod Psalmorum precibus quæritur *agere posse testantur.* Et ne quis doctrinam istam, quæ ad sinceram infirmitatis humanæ & gratiæ diuinæ confessionem, & ad gloriam crucifixi prædicandam maximè necessaria est, propter inueteratas humanæ philosophiæ suspiciones, aut obiter dictam quasi surdis auribus præteriret, iterum commendat instantissimè: *Qua gratia diuina priuatus, necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat.* Et præmissis sancti Dauidis precibus pro impetrando Dei adiutorio subjicit: In omnibus diuinis paginis legi, *voluntati liberæ non nisi adiutorium Dei esse nectendum, eámque* NIHIL *posse cælestibus auxilijs destitutam.* Et rursum: *Quotidiana præstat ille remedia; quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores.* Causa qua omnis exceptio de naturæ viribus, de libertate voluntatis, de habitu gratiæ, de nonnullis exiguis actibus radicitus exciditur ista est: NECESSE EST ENIM VT QVO AVXILIANTE VINCIMVS, EO ITERVM NON AVXILIANTE VINCAMVR. Quid apertius & sanctius & præcisius à sancto Præsule, ad omnes philosophiæ Aristotelicæ de habitibus & voluntatis libertate, subtilitates suffocandas dici possit ignoro: in illis præsertim circumstantiis, vbi Conciliis respondet Africanis, eorúmque doctrinam comprobat, quia inter cætera Pelagiani erroris capita, etiam istud amputauerant, quòd ad rectè viuendum illam prædicabat naturæ possibilitatem, QVAM NVNC NON ACCIPIMVS, quando adiutorium Dei precibus imploramus. Nam quamuis habeamus quandam possibilitatem in voluntatis arbitrio, illa tamen nec ad benè viuendum sufficit, nec est illa, quæ TVNC ACCIPITVR cùm oratur. Hanc ergo sancti prædecessoris sui radiantissimam veritatis luce sententiam Celestinus Pontifex tanti fecit, vt eam litteris ad Antistites Gallos destinatis, tanquam immobilem Catholicæ fidei regulam inseruerit. Et ne cui fortè verbum veritatis in ore vnius testis fluctuare videretur, addit & Zozymi Papæ testimonium, ac denique suum, vt tribus irrefragabilibus testibus res tanta niteretur. Dicit enim ac testatur ipse Celestinus: *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid possumus, sine quo nihil possumus.* De quo verò tandem Dei adiutorio hoc intelligit, an de peccati remissione, an de gratia perpetuò & sufficienter iustis assistente, an de adiutorio habituali? Ipse dicat Zozymi Pontificis verbis vniuersam Ecclesiam instruentis: *Ad hanc enim nos professionem idem Doctor* (Zozymus) *instituit: qui cùm ad totius orbis Episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur, Quod ergo, ait tempus interuenit, quo eius non egeamus auxilio?* IN OMNIBVS igitur ACTIBVS, *causisque, cogitationibus, motibus adiutor & protector orandus est.* Et quid orandus, nisi vt quod à iustis iniustisque petitur, ac nondum dedit adiutorium largiatur. *Superbum est enim vt quicquam sibi humana natura præsumat.* Nempe quia post lapsum suum quantumcumque iusta & sancta, nihil omninò in operibus bonis, sine isto Dei adiutorio, quod simpliciter oratur, potest: vt necessariò superbum sit, si quicquam sine illo se posse præsumat.

Quapropter cum veritatem istam capitalem Catholicæ fidei basim esse sciret Celestinus, non contentus huiusmodi Sedis Apostolicæ sanctionibus, eam ex vnanimi vniuersalis Ecclesiæ professione confirmat. Nam hoc ipso quo nihil omninò boni in operibus nostris inueniri potest, quod non à Deo supplicibus votis adipiscendum postulat, & adeptum per sinceram gratiarum actionem, ad gratuitam eius liberalitatem refert, apertissimè protestatur, omnia omninò ab eius misericordia per actuale adiutorium, quod negat aut donat, quibus, quando

Conc. Araus. Canone 19.

Epist. 93.

Epist. ad Patres Concil. Mileu. apud August. 93.

Epist. 91. ad Concil. Carthag.

Ita loquuntur Patres Concil. Carthag. in epist. ad Innocent.

Epist. ad Gall. c. 5.

Ibid. c. 8.

& quoties visum fuerit, ab initio inchoationis vsque ad finem consummationis per opera singula, quibus in iustitia incipimus esse vel crescimus, debere proficisci: *Præter*, inquit, *beatissimæ & Apostolicæ sedis inuiolabiles sanctiones, quibus nos pijssimi Patres pestiferæ nouitatis elatione deiecta & bonæ voluntatis EXORDIA, & INCREMENTA probabilium studiorum, & in eis vsque in finem perseuerantiam ad Christi gratiam referre docuerunt; obsecrationum quoque sacerdotalium Sacramenta respiciamus, quæ ab Apostolis tradita toto mundo, atque in omni Catholica Ecclesia uniformiter celebrantur, vt LEGEM CREDENDI LEX STATVAT SVPPLICANDI. Cùm enim sanctarum plebium præsules mandata sibimet legatione funguntur apud diuinā clementiam, humani generis agunt causam, & tota secū Ecclesia congemiscente postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt hæretici Catholicæ fidei perceptione resipiscant, vt schismatici spiritū redíuiuæ charitatis accipiant, vt lapsis pœnitētiæ remedia conferantur, vt denique Catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis cælestis misericordiæ aula reseratur. Hæc autem non perfunctoriè neque inaniter à Domino peti rerū ipsarum monstrat effectus; quandoquidem ex omni errorū genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarū trāsferat in regnū Filij charitatis suæ, & ex vasis iræ faciat vasa misericordiæ. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, vt hæc efficienti Deo gratiarum semper actio laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur.* Vnde concludens vniuersam de adiutoriis diuinæ gratiæ doctrinam, nihil omninò bonæ voluntatis aut operis ab ista gratia subtrahit, quam Ecclesiasticis precibus tāta diligentia commendauerat: *His ergo Ecclesiasticis regulis, & ex diuina sumptis auctoritate documentis, ita adiuuante Domino conformati sumus, vt omnium bonorum affectuum atque operum, & omnium studiorum omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem; & non dubitemus ab ipsius gratia, omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere.* Quibus sanctorum Pontificum documentis cōformiter definiuit Concilium Arausicanum de sanctorum & iustorum singulis operibus, quæ Scholasticorum quorundam subtilitas ab actualis gratiæ adiutorio separauit: *Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono possint opere perdurare.* Perspicuum enim est, opera singula sequentia præcedentibus attexendo, in bono opere perdurari. Quod si à renatis & sanctis solo regenerationis iam acceptæ beneficio ac robore aliquo vsque fieri potest, perfunctoriè hoc potiùs quam verè precibus poscunt: perfunctoriè potiùs quam verè gratias agunt: vt sit irrisoria *gratiarum actio* atque *petitio*. *O homo*, inquit Augustinus, *non verborum tuorum tantum, verum etiam cogitationum testis est Deus, si aliquid à tanto diuite veraciter ac fideliter poscis, ab illo à quo poscis te accipere crede, quod poscis. Noli eum labijs honorare, & super eum corde te extollere, credens à teipso tibi esse, quod ab illo te fingis orare.* Quare idem Concilium Arausicanum huiusmodi cauillationes iugulans quibus vna pars bonorum operum Deo, altera iam acceptis in sanctificatione viribus tribuitur, *Diuini est*, inquit, *muneris, cùm (hoc est quandocumque) & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tene-*

Celestinus in suam epist. cap. 10.

Ibid. cap. 11.

Conc. Arauſ. Canone 10.

Lib. de dono perſ. cap. 2.

Conc. Arauſ. Canone 9.

A *mus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum vt operemur operatur.* Quibus verbis continuò canonem istum supradictum de *adiutorio semper Sanctorum* precibus *implorando* subtexit.

Canone 10.

CAPVT XIX.

Eadem actualis gratiæ seu motionis necessitas ad singulos actus, ostenditur ex diuersis alijs locis Augustini.

ET quamuis actualis gratiæ adiutorium ad singulos actus necessarium tam euidentia ex quotidianis Ecclesiæ precibus asseratur, non desunt tamen & alia ex Augustino B argumenta quibus idipsum tam perspicuè demonstrari potest, vt Augustinus de distinctione adiutorij, quod actualis gratia & quod habitualis tribuit, sollicitus fuisse videatur. Quod vt plenius percipiatur sciendum aut memoria recolendum est, id quod aliis in locis aliquoties diximus, gratiam, hoc est, charitatem habitualem esse *bonam voluntatem*, esse illam *sanitatem* per quam animus à cupiditate sanatur: esse *libertatem* qua à concupiscentia consensui dominante liberatur, esse *potestatem* seu *virtutem*, qua dicitur iustè sanctéque viuere posse si velit. Vnde & virtus, tanquam animi fortitudo & potestas dicitur, de qua habituali potestate sine præiudicio C gratiæ actualis, innumera sunt Augustini testimonia: *Nec eorum virtus fuerat reuelanda, quâ virtute hoc eos facillimè posse, Deus in eorum cordibus nouerat.* Et libro de natura & gratia: *Ipse dat salutem*, id est, animi sanitatem quæ est charitas *vt ambulare possimus.* Et libro de Spiritu & littera: *Vt cui iubetur, si nondum potest, sciat quid petat, si autem continuò potest, & obedienter facit, &c.* Et in Psalmum secundùm: *Et nunc Reges intelligite. Et nunc, id est iam innouati, iam valentes regere quicquid in vobis seruile atque bestiale est, & iam valentes pugnare.* Et ex professo in libro de bono coniugali: quosdam docet habentes virtutem continentiæ (quæ iuxta principia ipsius sine D charitate prorsus nulla est) [a] *Posse*, alios *non posse continere*: [b] *Hunc*, inquit, *habitum circa continentiam, quæ fit à concubitu, non habent illi quibus dicitur, si se non continent, nubant: hunc verò habent quibus dicitur: Qui potest capere capiat. Per istum habitum continentiæ poterant non vti temporalibus, si opus non esset.* Et inferius: *Ex hoc habitu & Paulus dicebat: scio*, hoc est, possum, *& abundare, & penuriam pati.* Et paulò post inducit hominem Christianum continentiæ virtute præditum ita loquentem: *Melior sunt illis quiper animi continentiam non possunt quod ego.* Et in Psalmis tribuit charitati *grandes vires quærendi faciem Dei.* Et in epistola ad Paulinum tradit posse li-E berum arbitrium *forte ac firmum* dici, *quamuis sine Dei gratia actuali id efficere atque implere non possit; sicut sanos oculos firmos dicimus ad videndum, quod tamen nullo modo facere non possint, si desit lucis auxilium.* Hâc igitur doctrinâ suppositâ tanquam in Augustini scriptis perspicuâ.

Epist. 89.

Lib. de nat. & grat. c. 32.

Lib. de Spir. & litt.

In Psal. 2.

a Lib. de bono coniugali c. 13. & 14.

b Ibid. c. 21.

Cap. 22.

In Ps. 104.

Epist. 106. ad Paulin.

Quintò, potest necessitas actualis adiutorij ad singulos actus necessarij ex plurimis ostendi locis, quibus illud expressis verbis ab habituali ista sanitate, & libertate, & potestate seu virtute distinguit. Cuiusmodi est illud ex libro de natura & gratia manifestum de sanitate: *Mala nostra non ad hoc solum supernus medicus sanat, vt illa iam non sint*, per infusionem scilicet charitatis cum peccata delentur, *sed vt de cætero rectè ambu-*

Lib. de nat. & grat. c. 26.

lare possimus: quod quidem etiam sani non nisi Deo adiuuante poterimus. Sed quomodo adiuuante: an per istud collatæ sanitatis adiutorium quod in cælo erit perfectissimum? Audi quomodo: *Deus cùm iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectã vitam iustitiámque perduxerit, non deserit, si non deseratur, vt piè semper iustéque viuatur. Sicut enim oculus corporis etiam plenissimè sanus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere; sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æternâ luce iustitiæ* (hoc est Deo) *diuinitùs adiuuetur, rectè non potest viuere. Sanat ergo Deus, non solum vt deleat quod peccauimus, sed vt præstet etiam ne peccemus.* Ecce distinctum ab impertita animi sanitate adiutorium, sicut lucis ab oculo sano, sine quo B sicut oculus nequaquam potest vllo actu cernere, ita nec animus rectè viuere. Hanc sanitatis & adiutorij distinctionem & alibi in eodem libro indicat: *Beati omnes qui confidunt in eo; vtique vt ipse det salutem* (id est sanitatem) *vt ambulare possimus: cui dicitur & salutare tuum da nobis: ipse in eadem via deducat: Deduc me Domine in via tua.* Et inferius: *Neque de ipsa possibilitate contendo, cùm à sanata & adiuta hominis voluntate, possibilitas ipsa simul cum effectu in Sanctis proueniat.* Et sic distincta vides sanitatem & adiutorium, dum *sanata* dicitur, & *adiuta* voluntas hominis: & sanitati *possibilitas*, adiutorio *effectus* possibilitatis ascribitur, hoc est, illi posse velle & facere. Quæ C quemadmodum de sanitate & adiutorio sanitatis manifesta sunt, ita de arbitrij liberatione & adiutorio liberati apertissima. *In bono faciendo liber esse nullus potest nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos Filius liberauerit tunc verè liberi eritis. Nec ita vt cùm quisque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio: sed ita potiùs vt ab illo audiens, sine me nihil potestis facere, dicat ei & ipse, Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Hoc est, orat vt nunquam in illo actu isto auxilio, quo etiam liberatus indiget, deseratur. Sic enim eiusdem istius precationis reddit sensum in libro de gratia & libero arbitrio, vbi acerrimè pro gratia iustos adiuuante decertat: D *Si se illa subtraxerit,* inquit, *cadit homo, non erectus sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quando cœperit homo habere merita bona, debet sibi tribuere illa sed Deo, cui dicitur in Psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me: dicendo, ne derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit* NIHIL *boni valet ipse per se.* Quod eius exemplo probat qui in Psalmis dixerat, non mouebor in æternum, Nam *paululum gratiâ deserente admonitus dicit: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.* Vnde subiungit Augustinus: *Ideò necessarium est homini vt gratiâ Dei non solùm iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam cum fuerit iam iustificatus ex fide ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsam ne cadat,* nempe E non semel aut bis incumbat, sed perseueranter & consequenter in omnibus actibus bonis. Sic enim semetipsum Augustinus explicat: *Quando ergo dealbata,* hoc est, iustificata *est* Ecclesia, *nihil boni merebatur: iam verò alba facta, benè ambulat: sed si super eum à quo dealbata est, perseueranter incumbat. Propter quod & ipse Iesus super quem incumbit dealbata, dixit Discipulis, sine me* NIHIL *potestis facere.* Sed ad adiutorium hominis iam liberati, hoc est, iam sanctificati redeamus. Hoc inculcat etiam ad singulos actus esse necessarium, quando ad Bonifacium scribit: *Liberum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum valet: ad iustitiam verò nisi diuinitus* LIBERATVM ARBITRIVMQVE NON VALET. Hoc est, ad nullum omninò actum valet. Vnde libro ad eundem Bonifacium secundo, sensum suum exactius explicans respondet Pelagianis: *Liberum arbitrium ad benè piéque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit* LIBERATA, *& ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis* ADIVTA. Et libro de correptione & gratia: *Qua sola* (gratia) *homines liberantur à malo, & sine qua nullum prorsus sine cogitando, siue volendo & amando, siue agendo faciunt bonum.* Quam gratiam statim explicat esse *inspirationem bonæ voluntatis atque operis*, quam orando pro Corinthiis poscebat Apostolus.

Porrò quia istud iam liberatæ voluntatis adiutorium voluntatem in actus bonos dirigit, regit, atque agit, hinc aliquando ab Augustino vocatur adiutorium quo voluntas liberatur ac regitur, vt illud sic euidentissimè ab habitualiter inhærente ac liberante qualitate secerneret. Nimis enim perspicuum est, non esse iustitiam inhærentem, quâ voluntas à Deo regitur: *Defendens,* inquit, *gratiam qua natura liberatur ac regitur.* Quod libro de gratia & libero arbitrio aliis verbis dicit: *Bonas voluntates Deus per gratiam facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos & in æternam dirigit vitam:* Et illis gratia, *qua voluntas ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit adiuuatur.* Hanc autem rectricem in singulis actibus eum regere & adiuuare locis aliis perspicuè docet. Cùm enim Pelagius dixisset *omnes propriâ voluntate regi*, vehementer aduersus eum Augustinus insurgit: *Procul dubio plus est agi quam regi. Qui enim regitur aliquid agit, & à Deo regitur vt rectè agat. Qui autem agitur, agere aliquid ipse vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere. Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quam vt illi se agenda commendet, qui male agere non potest: & hoc cùm fecerit ab illo se vt faceret adiutam non dubitet, cui dicitur in Psalmo: Deus meus misericordia eius præueniet me.* Et continuò ostendit ex Salomone eum non ausum fuisse se regendum sibi committere, sed *optaui*, id est, oraui *& datus est mihi sensus; & inuocaui, & venit in me Spiritus sapientiæ. Hoc*, inquit, *Spiritu, non viribus propriæ voluntatis reguntur & aguntur, qui sunt filij Dei.* Et vt intelligas in singulis actibus bonis hoc regimen, per actualem & extrinsecus illabentem gratiam, Deum arbitrio voluntatis impendere, de proposita homini electione mali ac boni, vt eligat quod placuerit, ita loquitur: *Si ad ignem manum mittit, & malum ac mors ei placet, id voluntas hominis operatur: si autem bonum ac vitam diligit, non solum voluntas id agit, sed diuinitus adiuuatur. Sufficit enim sibi oculus ad non videndum, hoc est ad tenebras; ad videndum verò lumine suo, non sibi sufficit, nisi illi extrinsecus adiutorium clari luminis præbeatur.* Et inferius ipse Pelagius damnationis timore confitetur, quod arbitrio *eligenti bona Deus esset adiutor, peccans verò esset in culpa, ad hoc sibi sufficiente propriâ voluntate.* Cui statim subiungit Augustinus: *Ac per hoc Deus regit, quibus adiutor est, eligentibus bona. Et ideò benè regunt, quicquid regunt, quoniam ipsi reguntur à bono.* Nihil profectò manifestius dici posset vt actualis gratiæ necessitatem ad singulos actus bonos commendaret. Nam & ipsa rectio voluntatis quâ à Deo *regitur & agitur*, actualem Dei motionem impulsúmque sonat, ac

Ibid. cap. 32.
Cap. 42.
Lib. de Cor. & grat. c. 1.
Lib. de grat. & lib. arb. cap. 6.
Ibid.
Ibid.
Lib. 3. ad Bonif. c. 8.
Lib. 2. c. 5.
Lib. de Cor. & grat. c. 2.
Lib. 2. retract. c. 42.
Lib. de grat. & lib. arb. cap. 20.
Lib. de gestis Pelag. c. 3.
Ibid.

ac talem ſonat, vt *vix agere* voluntas *aliquid intelligatur* : & *lumini extrinſecus* oculis illabenti comparatur, & ita ſine illo nihil voluntas agere poſſe, vt nec oculus ſine lumine videre poſſe decernitur. Et ideo benè homines regere, *quicquid regunt* eligendo bonum, quoniam *reguntur* à bono.

Aliquando ſic adiutorium iſtud à gratia liberationis ſeu iuſtificationis diſtinguitur, vt vocetur *gratia, qua à noſtris malis meritis liberamur, & per quam bona merita comparamus*. Vbi quidem gratia tam qua liberamur, quam qua merita comparamus, vtraque eſt actualis, tanquam principium quo tum libertas ſeu gratia formalis & habitualis liberationis, tum merita conferuntur: Sed tamen ipſa gratia liberationis formalis, multum à gratia meritum conferente diſcrepat. Illa quippe habitualis eſt charitas, iſta actualis inſpiratio bonæ volitionis atque operis meritorij: quæ tunc datur quando aliquod meritum datur. Iuxta illud Auguſtini breuiſſimum ſed præciſum: *Quibus* Scripturis *commendatur vera* DEI *gratia, hoc eſt, quæ non ſecundum merita datur,* SED DAT MERITA IPSA CVM DATVR, *quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam in cuiuſpiam inuenit corde, ſed facit.* Ex qua radice naſcitur, quod ſuperius tot eius documentis aſſeruimus, ſingula hominis merita eſſe *dona* Dei, quia gratia dat merita ipſa cùm datur.

Epiſt. 107. ad Vitalem.

CAPVT XX.

Idem oſtenditur ex illis Auguſtini & Hieronymi locis, vbi ex profeſſo de gratia ad ſingulos actus neceſſaria diſputatur cum Pelagio: & ex ipſa profeſſione.

EX hac doctrina ſibi vndique conſonante manifeſtè conſtare puto, & Auguſtinum, & Pontifices, & Concilia, & ipſam totam Eccleſiam, non aliter intellexiſſe fidem ſuam, qua *gratiã* DEI, *& adiutorium ad ſingulos actus dari* ſanxerant, vt ſupra vidimus, quam quod vera & actualis Dei motio & ſuauitas cordis, quæ magno gemitu à ſanctis & iuſtis aſsiduè inuocatur, à Spiritu ſancto infundi debeat, quâ *paternâ inſpiratione* iuxta Patres Africanos, *ſuorum ipſe tangat corda fidelium, vt boni aliquid agant* : atque ita in bonis *quibuſque voluntatis humanæ ſingulis motibus*, illius auxilium actuale credamus. Quod quamuis in ſuperioribus ſatis egimus, operæ pretium eſt tamen ſigillatim, & Auguſtini & Hieronymi, & ipſius denique Pelagij atteſtatione firmare ex illis ipſis locis, vbi iſta propoſitio ſuis proprijs terminis concepta tractatur. Itaque cùm Pelagius in Synodo Palæſtina damnaſſet eos tanquam hæreticos, qui dicerent *gratiam* DEI *& adiutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina*, Auguſtinus iſtam hæreſis damnationem explicãs oſtendit fusè, non aliam gratiam & adiutorium à Pelagio intelligi potuiſſe, quam quod per ſingulos actus à Spiritu actualiter hominem regente confertur. Dicit enim *ſatis euidenter apparere* quod illam gratiam dixerit *quæ in Chriſti Eccleſia prædicatur*. Et quænam iſta de prædicata gratia? *quæ ſubminiſtratione ſancti Spiritus datur, vt ad noſtros actus ſingulos adiuuemur*. Et quænam adhuc iſta? *Vnde & oramus ſemper adiutorium opportunum,*

Lib. de geſtis Pelag. c. 14.

A *ne inferamur in tentationem*. Dic adhuc clarius Auguſtine: *Quid ergo reſtat niſi vt eam intelligat* Pelagius gratiam, *quam dicit Apoſtolus ſubminiſtratione Spiritus ſancti dari?* de qua *dicit* DOMINUS, *Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini : non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris, qui loquitur in vobis.* Dic adhuc euidentius, ne homines pro ſuis ſuſpicionibus decertantes, habitualem gratiam, quam omnes iuſti habent, ſomnient: *Profectò Dei gratia vel adiutorium ad ſingulos actus datur, excepto libero arbitrio, vel lege atque doctrinã; ac per hoc per ſingulos actus à Deo regimur, quando rectè agimus : nec fruſtra orantes dicimus : itinera mea dirige* B *ſecundum verbum tuum, ne dominetur mihi omnis iniquitas.* Quis hic iam audeat, gratias iuſtorum habituales, pro Dei gratia qua iuuamur obtrudere, niſi qui fidem Eccleſiæ adulteratam velit. Non enim gratia habitualis eſt illa *quæ in Chriſti Eccleſia* tanquam actuum ſingulorum adiutorium *prædicatur*, ſed ab auctoribus quibuſdam nimis Ariſtotelem diligentibus, ſine vllo Auguſtini vel Pontificis, vel Concilij, vel Eccleſiæ atteſtatione prolata eſt. Non eſt illa quæ iam ſanctificatis & iuſtis *ſubminiſtratione*, hoc eſt, inſpiratione Spiritus ſancti datur: non eſt illa quæ ſanctificatis & iuſtis coram Iudicum tribunali poſitis *dabitur*, & *in illa hora* dabitur : non eſt illa qua per ſingulos actus *regimur* : non eſt illa denique quam ſanctificati & iuſti tanquam *adiutorium opportunum ſemper*, implorant, ne inferantur in C tentationem : non eſt illa quam petunt, vt itinera ſua *dirigantur*, ne ſibi *dominetur* omnis iniquitas, id eſt, concupiſcentia, prout hoc ſolet exponere Auguſtinus. Quod ſi illam ſibi iam datam peterent, & cuius vſus iuxta Scholaſticos in ſua poteſtate eſt, profectò *fruſtra orantes* dicerent : *itinera* mea dirige, &c. Nam quid ſtultius, quam illud implorare quod habes in tua poteſtate?

Quapropter cum Auguſtino poſtea non ſufficeret ad veram gratiæ confeſſionem, quod Pelagius poſt iſtud iudicium adhuc remiſſionem peccatorum, hoc eſt iuſtitiam habitualem, & D legem atque doctrinam pro vera Chriſti Eccleſia obtruderet, non eum refutat, quia iſta non influunt in ſingulos actus bonos : iſtud enim & falſum eſt, & non ſufficit : ſed refutat quia hoc dicendo non confitetur, quòd *adiuuemur aliquã ſubminiſtratione virtutis* ; quam ſtatim exponit *inſpirationem dilectionis*, qua Deus *nos adiuuat vt velimus* atque faciamus. Itemque cùm oſtendere vellet etiam Pelagium dicere poſſe, quod *peccatorum remiſſione lege* atque *doctrina*, per *actus ſingulos adiuuemur*, non ea ſic interpretatur, quòd remiſſio peccati, adeptáque ſcientia in ſingulis concurrit actibus : ſed exponit per E aliquid actuale, quod tunc cùm ſinguli actus fiunt, ſeſe exſerit : *Poteſt huic ſenſui iſta verba*, inquit, *coaptare, dicens; ideo gratiam per ſingulas horas, per ſingula momenta, & per actus ſingulos neceſſariam, vt ſemper in memoria retinentes & reminiſcentes, dimiſſa nobis eſſe peccata, non peccemus vlterius* : Et infra : *Per ſingulos actus neceſſariam nobis eſſe huiuſmodi gratiam, id eſt vt in omni conuerſatione noſtra intueamur* (actu) *dominicæ conuerſationis exemplum.* Et multo poſt: *Si enim quæras cur dixerit* SEMPER adiuuari liberum arbitrium : *poterit reſpondere quia dictum eſt : Et in lege eius meditabitur die ac nocte.*

Lib. de gratia Chriſti cap. 2. Cap. 3. & 5.

Ibid. c. 2.

Cap. 31.

Ex quibus vides Augustinum, quæcumque tandem gratia obtrudatur, tanquam ad singulos actus necessaria non esse contentum, vt semel data postea quoquo modo simul in actus cum voluntate influat, sed aliquod actuale adiutorium postulare; quod ipse *subministrationem virtutis*, hoc est, roboris & *inspirationem dilectionis*, ad singulos actus a Spiritu sancto suppeditandam nuncupat, & actuale esse & potentissimum tamen ac toties iteratâ manifestatione declarat, vt quomodo habitualis gratiæ adiutorium, alicui in mentem venire possit, nisi qui nihil in antiquis legerit, prorsus ignorem. Dicit enim quod Deus per hoc adiutorium a *dilectionem inspirat, vt id quod faciendum esse cognouerit, faciat*: quod b *donat atque adiuuat vt agamus*: quod c *ineffabili cum suauitate delectationem infundit*: quod d *internâ atque occultâ mirabili ac ineffabili potestate operatur in cordibus hominum bonas voluntates*: quod e *velle & operari operatur in nobis*: quod f *suppeditat ardentem flagrantissimæ & luminosissimæ charitatis impertit*. Et quod sine tali adiutorio g *nihil omninò boni quod ad pietatem pertinet fieri posse*, nemini qui veraciter gratiam confiteri cupit, *dubitandum* est. Nonne ridiculum est tam perspicuas gratiæ efficacissimæ confessiones, ad habitus modo mortuo, vt ipsi tradunt, sese habentes, & voluntatis nutui ad amussim subditos detorquere, vt quoquo modo Aristotelica speculatio de habitibus aduersus Apostolum, Patres, & Concilia præualeat? Nam quod ipsi ex habitu virtutis opus citra actualis gratiæ motum fieri posse statuunt non ex Scripturis, non ex Patribus, non ex Concilijs, sed ex sola philosophia, Scripturis, Patribus, & Concilijs reclamantibus proficiscitur, quæ non aliud agnoscunt adiutorium, quam quod iustissimi & quibuscumque habitibus ornati, supplicibus votis assidue postulant; vt videlicet bonum, quod nouerunt faciant, & ne quid faciant mali, neue in tentationem inducantur. Nesciunt enim istud diuinæ gratiæ adiutorium, non ad supplendos habitus dari, sed siue præsentibus siue absentibus habitibus perinde esse necessarium. Datur enim vt aduersus actuales concupiscentiæ motus, qui per habitus non compescitur, animus cælesti suauitate roboretur, ne voluntas tentationi cedat atque consentiat: *Caro enim concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem, vt non quæcumque volumus illa faciamus*. Vnde & Apostolus in illa lucta cum gemitu miserabili exclamabat: *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*.

Lib. de gratia Christi.
a Cap. 3.
b Cap. 8.
c Cap. 14
d Cap. 14.
e Cap. 24.
f Cap. 36.
g Cap. 26.
Ad Galat. 5.
Rom. 7.

Hanc gratiam si quis adhuc dubitet, vtrum ad singulos actus nostros, ex Ecclesiæ Catholicæ sensu detur, audiat ille sanctum Hieronymum cum Pelagio disputantem, vt videat ab eo omnes penitus tergiuersationis ansas amputari. Quid enim cum aliquo colore contradici potest, quominus Dei auxilium ad singulos actus nouum ab illo Sancto asseratur, quando ad Ctesiphontem dicit: *Quam libertatem arbitrij nos libenter amplectimur, ita dumtaxat vt agamus semper gratias largitori, sciamúsq; nos nihil esse, nisi quod donauit, in nobis ipse seruauerit, dicente Apostolo: Non est volentis neque currentis sed miserentis Dei. Velle & currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apostolus: Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere. Et Saluator in Euangelio: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor:*

Hieron. in epist. ad Ctesiphont.

A *semper largitor, semperque donator est. Non mihi sufficit quod semel donauit, nisi semper donauerit. Peto vt accipiam, & cum accepero rursus peto. Auarus sum ad accipienda beneficia Dei: nec ille deficit in dando, nec ego satior in accipiendo. Quanto plus bibero, tanto plus sitio.* Quid cum aliquo colore & illis eius verbis contradici potest? *Fraudulenter prætendis vt Dei gratiam ad conditionem hominis referas, & non in singulis operibus Dei requiras; ne scilicet liberum arbitrium videaris amittere, & cum Dei contemnas adminiculum, hominum quæras auxilia.* Quid item illis? *Audite quæso, audite sacrilegium. Si, inquit, voluero curuare digitum, mouere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa iacere, duobus digitis narium purgamenta decutere, releuare aluum, vrinam digerere,* B SEMPER *mihi auxilium Dei necessarium erit? Audi ingrate, imo sacrilege Apostolum prædicantem: siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid agitis, omnia in nomine Domini agite*, tanquam videlicet qui auxilio suo adest vt ista agatis quemadmodum oportet. Non enim Hieronymus ibi concursum generalem ad ista naturalia probas opera, sed gratuitum ad illa tanquam opera bona. Nam istam ob causam etiam Augustinus non solum ad ista, sed ad quælibet opera externa, gratiam postulat, vt possint opera esse bona. Quid & istis verbis eius statim subiunctis opponi potest: *Intortam tibi fieri putas, & destrui arbitrij li-* C *bertatem, si ad Deum semper auctorem recurras, si ex illius pendeas voluntate, & dicas: Oculi mei SEMPER ad Dominum: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Vnde & audes linguâ proferre temerariâ, Vnumquemque arbitrio suo regi.* Quis enim ita sit fatuus, vt per adiutorium habitus, quos sicut & consuetudines admittebant libenter, tras bántque Pelagiani, libertatem destrui somniet? Sed hoc est quod vehementer abhorrebant, quod concessâ semel homini liberâ voluntati quislibet agendique potestate, hoc ipsum exequi non posset, nisi per singulos actus & momenta diuino auxilio iuuaretur. Sic enim & Hieronymus & Pelagius D & Augustinus disertis verbis frequenter exponunt. Nam in eadem epistola sanctus Hieronymus: *ipsum liberum vt diximus arbitrium Dei nititur auxilio, illiusque per singula ope indiget: quod vos non vultis. sed id vultis, vt qui semel habet liberum arbitrium Deo adiutore non egeat.* Et libro primo dialogorum sic Hieronymus ex hæretico quærit: *Sed quæro hoc ipsum, quod Dei asseris gratiæ, vtrum ad conditionis referas beneficium; an in singulis rebus putes esse, quas gerimus, vt scilicet illius in omnibus vtamur auxilio; an semel ab eo liberi arbitrij conditia, nostrâ voluntate vel viribus agamus quod volumus? Noui enim plerosque vestrum, ita ad Dei omnia re-* E *ferre gratiam, vt non in partibus, sed in genere, hoc est nequaquam in singulis rebus, sed in conditione arbitrij intelligant potestatem.* Et paulò post ita inducitur Pelagius loquens: *Si in singulis rebus quas gerimus, Dei vtendum est adiutorio, ergo & calamum temperare ad scribendum, & temperatum pumice terere, manumque aptare litteris, tacere, loqui, sedere, stare, flere, ridere, & cætera huiusmodi nisi Deus iuuerit, non poterimus.* Quod item, vt ante diximus, intelligitur de illis tanquam operibus bonis. Nam statim inferius additur: *Si enim absque Deo, & nisi per singula ille me iuuerit, nihil possum agere, nec pro bonis me iustè operibus coronabit, nec affliget pro malis, sed in vtroque suum vel recipiet; vel damnabit auxilium,*

Ibidem.
Ibidem.
In epist. ad Ctesiphont.
Lib. 1 dialog. aduersus Pelag. initio.

Nempe quia si dederit, facio, si non dederit, prætermitto. Et rursum inferius: *Si in omnibus ille cooperatur, non est meũ, sed eius qui adiuuat, imo qui in me cooperatur, præsertim cùm absquè eo facere nihil possim.* Et paucis interiectis iterum: *Mihi autem nullus auferre poterit*, disputãdo, *liberi arbitrij potestatem, ne si in operibus meis Deus adiutor extiterit, non mihi debeatur merces, sed ei qui in me operatus est.* Simili modo ratiocinatur Cælestius apud Augustin. Cùm enim negasset *gratiam Dei ad singulos actus dari*, sic argumentando subjungit: *Propterea & ipsa gratia in mea voluntate posita est, siue dignus fierem, siue indignus. Si enim per gratiam omnia facimus, quando vincimur à peccato, non nos vincimur, sed Dei gratia, quæ voluit, nos adiuuare omnimodo, & non potuit.* Et iterum ait: *Si gratia Dei est, quando vincimus peccata, ergo ipse est in culpa, quando à peccato vincimur, quia omninò custodire nos aut non potuit aut noluit.* Et aliquot capitibus interpositis, sic Celestius eâdem de re argumentatur: *Non esse liberum arbitriũ si Dei indigeat auxilio: quoniam in propriâ voluntate habet vnusquisque aut facere aliquid aut non facere.* Et iterum: *Victoriam nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio. Quod inferre dictus est his verbis: Nostra est victoria quoniam propria voluntate arma suscepimus: sicut è contrario nostrum est, quando vincimur, quoniam armari propriâ voluntate contempsimus.* Aduersus istas & istiusmodi ratiocinationes Pelagianas, ita concludit S. Hieronymus in eo quem supra citauimus loco: *Ergo vt dixi, non debeo à Deo per singula auxilium deprecari, quod semel meo datum est iudicio.* Et non multò post: *Scilicet nunc mihi Scripturarum testimonia replicanda sunt, quomodo per singula, Dei à Sanctis flagitetur auxilium, & in singulis operibus suis illo adiutore & protectore vti desiderent. Lege totum Psalterium, omnes Sanctorum voces, nihil erit nisi ad Deum in cunctis operibus deprecatio.* Non arbitror esse operosiore dissertatione, sed solum lectione atque attentione opus ad intelligendum, quid in huiusmodi verbis & Hieronymus, Augustinus atque Pelagiani velint, vel quomodo in singulis operibus Dei gratiam adiutricem negent aut postulent. Etenim per se res ipsa clamat, non agi de aliquo Dei per habitus semel datos manentésque adiutorio, sed de illo quod per singulos actus nouum à Sanctis poscitur, nouúmque datur à Deo.

Lib. de gestis Pelag. c. 14.

Lib. de gestis Pelag. c. 18.

Lib. 1. dialog. Ibidem.

Quid enim est manifestius, quam non semel datum, sed nouum & actuale esse adiutorium cuius Deus *semper largitor* esse debeat *semperq; donator*? Ad quod *non sufficit quod semel donauit, nisi semper donauerit*? Ratione cuius Christus dicebat, *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor*? Ratione cuius Deus *non deficit in dando*, nec nos *satiamur in accipiendo*? Quid euidẽtius, quam non esse semel datum habitus vel aliud quoduis adiutorium, sed quod in singulis actibus nouum datur: quod nos *petimus vt accipiamus, & cum acceperimus rursus petimus*. propter quod impetrandum *ad Deum semper auctorem recurrimus*, & ex illius *volũtate pendemus*? Propter quod *oculi nostri semper ad Dominum*; quod per *singula à Sãctis flagitatur*, per quod *in singulis operibus suis vti Deo adiutore & protectore desiderant*: denique propter quod impetrandum *omnes Sanctorum voces nihil sunt, nisi ad Deũ in cunctis operibus deprecatio*? Quid stultius quam ita delirare, vt propter adiutorium habitus *libertas arbitrij destruatur*? Nonne Philosophi omnes, imò omnes homines, qui-

A bus est mens duntaxat sana in corpore sano, intelligunt habitus non minùs virtutum quam vitiorum esse plenissimè subiectos libertati, vt ijs vtantur & non vtantur quando volunt? Quid furiosius, aliquis phrenesi correptus somniauerit, quam si Deus per habitum aliquem nos adiuuerit, *non nos sed Dei auxilium pro operibus coronandum aut damnandum sit*: non *nobis sed Deo merces debeatur*; non *nos vinci sed gratiam Dei*: *Deum in culpa esse quando vincimur*. Nonne manifestum est, homines habitu vitioso præditos peccare cùm volunt, non peccare si nolunt? Nonne iustus habitu virtutis instructus, dormit vt libet, vigilat vt libet, cessat & operatur vt libet? Imò, nonne
B ipsimet Pelagiani profitentur nostram esse victoriam, quia *propria voluntate arma suscipimus*; sicut *nostrum esse quando vincimur, quoniam armari propriâ voluntate contempsimus*? Nimirum vt rudissimus quisque intelligeret, nos eam etiam arma diuinitus ad pugnandum suppeditanda respuere, dummodò illorum, sicut armorum, vsus & non vsus in eorum potestate & propriâ voluntate remaneret. Adiutorium igitur istud actuale respuebant, quod sanctus Augustinus & Ecclesia prædicat: per quod videlicet Deus non exspectat vt homo velut habitu vtendo velit, sed in ipsa humana voluntate operatur vt velit & operetur; quod in singulis operi-
C bus à Sanctis poscitur; quod si defuerit, nec velle bonum potest aut facere: denique quod Deus velut gratuitum donum suum, donat aut neget quibus vult & quando vult. Hoc enim ex multis capitibus, vt alibi declarauimus, videbatur habere magnas cum libertate repugnantias.

CAPVT XXI.

Concluditur argumentum capitis decimi quinti inchoatum, atque ostenditur non esse gratiam
D *habitualem, vel aliam quamcumque in operandi modo ei similem, illam Christi gratiam quæ inspirat ac donat velle, agere, opus, meritum, &c.*

HÆc itaque quæ à capite decimo quinto tractatûs huius in hunc locum vsque deduximus, perspicuum lectori relinquunt, falsam fallacémque imaginationem esse quorundam recentiorum, dum putant iustitiam, hoc est, opus iustitiæ seu meritum esse gratiæ donum, si gratia quoquo modo in meritorium opus influat & opus supernaturale constituat. Nam si non est illa gratia & motio sancti Spi-
E ritus actualis, quæ à iustis & iniustis, precibus poscitur, & tot iam testimoniis à nobis declarata est, quantumcumque ad opus bonum excitare, vel ad hoc influere & cooperari dicatur: iustitia seu meritum non erit gratiæ, sed arbitrij, non iustitia Dei, sed sua seu nostra, quam homines velint constituere, vt iustitiæ Dei non sint subiecti. Quod apertissimè declarat Augustinus in libro de gratia Christi circa finem.

Cum enim gratiam istam actualem qua donantur opera & merita tanquam singulis operibus necessariam prædicasset, eamque multipliciter talem descripsisset, qualem diximus,

a Lib. de grat. Christi cap. 8.
b cap. 10.
Cap. 14.
Cap. 24.
Cap. 25.
Cap. 44.

vt quod per eam Deus a *donet atque adiunet vt agamus*; ac b *sapientia non solum reuelatur sed & amatur, nec suadetur solum omne quod bonum est, verum & persuadetur*: quod *cum ineffabili suauitate credatur infundi*. quod quemcumque illa docet, non tantùm *cognoscendo videat, verum etiam volendo appetat, agendóque perficiat*; quod per eam Deus, *interna atque occultâ, mirabili atque ineffabili potestate operetur in cordibus hominum, non solum veras reuelationes, sed etiam bonas voluntates*; hoc est volitiones; nec solum *posse donet atque adiunet, sed etiam velle & operari operetur in nobis*; idque vt vberius explicat, *intus agendo in mente, in voluntate*; dum, vt explicat, misericordia Dominus *latenter subuenit, cor tangit, memoriam reuocat, interiore gratia sua visitat* hominem, *interioris hominis vsque ad exteriores lacrymas mouet & producit effectum. Ecce*, inquit, *quemadmodum Deus adiuuando adest voluntatibus & actionibus nostris. Ecce quemadmodum & velle & operari operatur in nobis.* Cùm, inquam, elogijs declarasset naturam gratiæ Christi singulis operibus necessariam, ne quis gratias habituales, vel nescio quas actuales non voluntatem agendi homini dantes, sed exspectantes somniaret, tandem in compendium disputationem totam contrahens, sic adiungit:

Cap. 47.

Si ergo consenserit nobis non solum possibilitatem in homine etiamsi nec velit, nec agat benè, sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est vt benè velimus & benè agamus, quæ non sunt in homine nisi quando benè vult & benè agit, si vt dixi consenserit etiam voluntatem & actionem, hoc est, non solum posse, velle, & agere, sed ipsum actualiter velle & agere, *diuinitus adiuuari, & sic adiuuari, vt sine illo adiutorio nihil benè velimus & agamus.* Ecce gratiam illam actualem descriptam, qua donatur à Deo, non solum volendi agendique facultas, sed ipsum velle & agere, seu, vt ipse latinius loqui solet, ipsa voluntas & actio; & sic donatur, vt sine tali adiutorio nihil benè velimus & agamus, hoc est, vt hoc adiutorium sit singulis omninò operibus necessarium, illud videlicet quod in singulis operibus, vt fusissimè probatum est, precibus inuocatur. Iam igitur audi quid de cæteris quibuscumque, siue habitualibus, siue potentialibus adiutoriis, siue actualibus volu[n]tati assistentibus, quibus non donatur vt velit atque agat, iuxta doctrinam istam sentiendum sit: Si ergo, inquit, consenserit, *eam* (iam ante dictam) *esse gratiã* Dei *per Iesum Christum Dominum nostrum* IN QVA NOS SVA, NON NOSTRA IVSTITIA IVSTOS FACIT, VT EA SIT VERA NOSTRA IVSTITIA, QVÆ NOBIS AB ILLO EST, *nihil de adiutorio gratiæ Dei, quantũ arbitror, inter nos controuersiæ remanebit.* Audis Pelagio confitendum esse, quod illa iam tot modis descripta gratia, sit illa gratia Dei quæ per Iesum Christum hominibus data est, sit illa, in qua nos sua non nostra iustitia iustos facit, hoc est, qua opera iusta donantur homini à Deo, non ea homo sibi ipsi suæ libertatis ope facit. Nam Apostolica phrasi iustitiam pro opere iusto, hic & sexcentis locis Augustinus capit. Omnis igitur alia quæ fingitur gratia, siue iustitia habitualis, siue alia quælibet potentialis, non est illa gratia qua Deus donat homini iustitiam, hoc est, opus iustitiæ, sed siue adsit, siue desit, siue influat, siue non influat, iustitia quæ inde sequitur, non est Dei sed sua, non diuinitus data sed humanitus prolata, est meritum non gratiæ sed liberi arbitrij, non diuinum sed

A humanum. Nempe quia cùm omnis iustus gratiam habitualem habeat, si illa est gratia in qua Deus in singulis operibus donat iustitiam suam, hoc est, opus iustitiæ, profectò nihil opus est, vt iustus tot lacrymis & gemitibus diuinum imploret auxilium, nihil opus vt ei Deus infundat volendi agendique suauitatem, nihil opus vt inspiret voluntatem & actionem, habet homo posse per gratiam habitualem, habet velle per liberum arbitrium, quid alterius imploret adiutorium? Stultum est enim, vt illud imploret quod habet in sua potestate. Quod si vero omnis doctrina sensúsque Christianus hoc impium esse non dubitat, non est gratia habitualis illa

B gratia, in qua Deus donat nobis velle & operari suáque iustitiâ nos iustos facit. Quicquid igitur ex tali gratia (quantumcumque influere & supernaturale efficere statuatur) operis iusti sequitur, iustitia nostra est, non Dei, quam qui volunt constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, meritum est non gratiæ Dei, sed voluntatis hominis, non diuini auxilij sed arbitrij humani. Quam ob causam quæso & quomodo, cùm in ipsum meritum talis gratia influere, & cum humana voluntate cooperari dicatur? Qui istud quærunt aut dicunt, non intelligunt huiusmodi simultaneos cum humana voluntate influxus atque cooperationes gratiarum habi-

C tualium, addo & actualium quarumcumque, nihil omninò ad agnoscendam Christi medicinalem gratiam facere. Tales enim tam habituales gratias quam actuales cum voluntate ad opus bonum concurrentes etiam Angeli sancti & Adamus habuerunt, quibus tamen Christi medicinalis gratia nollo modo erat necessaria. Ex quo fiebat vt talis gratia nec iustitiam, hoc est, opus iustum, nec meritum, nec perseuerantiam Adamo aut Angelis donauerit, sed velle & nolle, agere & non agere, perseuerare & non perseuerare, in eorum libero relinqueretur arbitrio, per quod liberum arbitrium quemadmodum Adamus noluit, non operatus

D est, non stetit, non perseuerauit; ita Angeli boni, quamuis non sine gratia, voluerunt, egerunt, steterunt, perseuerarunt. Quorum quicquam si homo peccatis lapsus iam etiam potest, nec gratia Christi medicinalis donet vt possit & velit, liberè dico, *gratis Christus mortuus est.* Hoc est enim quod Pelagiani iam iustificatis hominibus, maximéque Semi-Pelagiani longè mitius tribuerunt, nec tamen hostes gratiæ esse desierunt, vt latius in superioribus declarauimus.

Quapropter quod iusto gratia habitualis, non sufficiat vt operetur iustitiã Dei, sed quod opus

E inde fluens iustitiam hominis, humanúmq; meritum esse sinat, aliáq; gratia precibus iustorũ omnium implorata necessaria sit vt operentur ac velint, non illa ratio est, quod habitualis gratia non satis in opus influat, vel non satis opus in ordinem supernaturalem euehat, & huiusmodi quæ à recentioribus excogitata sunt; falsa sunt ista & parerga penitus præsenti instituto. Sed illa sola ratio est, quia talis gratia, & alia quæcumque illis similis, siue actualis, siue potentialis proferatur, siue simul influat siue non influat, non donat homini iustitiam seu opus iustum de quo quæstio est, hoc est, non est illud adiutorium Dei, quod languentem ex vulnere concupiscentiæ voluntatem facit ex non volente & operante, velle & operari, sed potiùs

è contrario voluntas tanquam robusta & sana talem gratiam habitualem facit influere, quia illam tanquam habitum suum, vel sibi assistentem potentialem gratiam, modo mortuo sese habentem, secum ad opus rapit, quemadmodum hoc in cæteris naturalibus habitibus & adiutoriis patet: vbi luce meridianâ manifestius est, non esse habitum qui facit facere, sed ipsissimum liberæ voluntatis arbitrium, quantumuis sine influxu habitûs simultaneo nec velit nec operetur. Quod si gratia habitualis non est illa gratia quæ facit velle vel facere, quæque donat voluntatem & actionem (nam alioquin iustus semper vellet & faceret) consequenter valdè perspicuum est, opus quod inde sequi posse fingitur, non esse iustitiam Dei, hoc est, quam homini donat Deus; sed iustitiam nostram, seu humanæ voluntatis: quia liberum arbitrium sicut voluntatem, ita & actionem sibimetipsi donat, (quamuis non sine gratia concurrente;) eodem planè modo quo sibi donat velle & operari, & opus est suum, quando alio habitu concurrente vult & operatur.

Quæ si in habituali gratia vera, & clara, & certa sunt, sicut iuxta sancti Augustini & Scripturarum principia dubitari nullo pacto potest, facilè intelligitur, eandem omninò in alia quacumque actuali gratia esse rationem; si eodem modo, quemadmodum de habituali declaratum est, velle & nolle in libero relinquit voluntatis arbitrio, vt non illud à gratia operante accipiat, sed sibimetipsi, gratiâ licet concurrente largiatur. Tunc enim quamuis volendi & operandi potestas perspicuè sit à largiente Deo, ipsa tamen voluntas & actio non datur à Deo, sed illam homo pro sua libertate sibimetipsi, quamuis non sine gratia, parit ac donat: Quemadmodum in concursu generali, cui ista actualis gratia quantum ad operandi modum est simillima, manifestè constat. Non enim est concursus generalis, siue sit naturalis siue supernaturalis, qui facit velle vel facere, vel qui donat voluntatem & actionem, sed est ipsum liberæ voluntatis arbitrium, quamuis sine concursu non possit velle vel facere. Qua in re quòd tam enormiter quidam recentiores hallucinantur, non alia ratio est, quam quòd discrimen illud præclarissimum quod Augustinus inter adiutorium *sine quo non*, & *adiutorium quo*, & consequenter inter *adiutorium Adami & Christi*, inter adiutorium *sanæ* & *infirmæ* voluntatis, inter adiutorium *possibilitatis & voluntatis* atque *actionis* tam diligenter tradidit, non intelligunt aut fortè quòd illud tanquam sibi capitaliter contrarium nolunt intelligere.

CAPVT XXII.

Ostenditur eadem natura gratiæ medicinalis Christi septimò ex orationibus Ecclesiæ, quibus ipsa voluntatis determinatio à Deo poscitur.

SEPTIMO genuinam gratiæ medicinalis naturam in eo sitam esse non quod sit gratia *sine qua non*, sed *qua*, hoc est, non sine qua non possumus benè operari, vel possumus si

A velimus, sed qua determinatè volumus & operamur, perspicuè constat ex orationibus quotidianis, quas Ecclesia fundit ad Deum. Nam quemadmodum ex eis colligimus inuictè, gratiam illam non esse habitualem, sed actualem Spiritus sancti motionem, ita ex iisdem rectissimè conficimus, esse non quamlibet actualem, sed illam tantum qua Deus ipsum velle & operari operatur in nobis, seu, vt expressius dicam, qua Deus ipsam determinationem voluntatis ad volendum & operandum inspirat nobis & operatur in nobis. Quod duobus modis perspicuè ostendi potest. Primò ex eo quod Ecclesia pœnè in omnibus suis orationibus petit ipsum velle &
B agere. Inspiciantur enim preces eius, vbique audies, *Fiat voluntas tua; Da mihi intellectum vt discam mandata tua*, & ei conformiter Euangelista, *Aperuit eis sensum, vt intelligerent Scripturas. Vtinam dirigantur viæ meæ. Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum. Non dominetur mei omnis iniquitas. Et ne nos inducas in tentationem.* Psalm. 118. Luc. vlt. Psalm. 118.
Hinc petimus vt infideles credant, vt fideles piè, iustè, continenter viuant, vt superent tentationes, & huiusmodi, in quibus semper hoc petitur, vt velint & faciant bonum, vt non faciant malum, iuxta illud Apostoli quod vniuersa complectitur: *Oramus ad Deum vt nihil mali fa-*
C *ciatis, sed vt vos quod bonum est faciatis.* 2. Cor. vlt. Cuiusmodi orationibus pro omni genere bonorum operum epistolæ Apostolicæ refertæ sunt, & Ecclesia Christi sub incruenti sacrificij oblatione quotidie resonat. Iam autem perspicuum est, neminem posse velle quicquam aut facere, hoc est, neque credere, neque sperare, neque diligere, neque sobriè, iustè, piè, continenter viuere, neque tentationem impugnantem superare, vel aliud quicquam bonum facere, nisi hic & nunc voluntas eius ad hoc determinetur. Quamdiu enim non determinatur hic & nunc, tamdiu non vult, & consequenter tamdiu non credit, non sperat, non diligit. Quisquis ergo
D petit à Deo vt aliquis velit, vt credat, vt diligat, vt aliud quicquam boni operetur, hoc ipsum directè petit, vt ad illa voluntas eius hic & nunc determinetur. Ipsa igitur determinatio voluntatis etiam hic & nunc ad volendum & operandum, est propriè dictum diuinæ gratiæ donum, vtpote non solum, sine qua non fiat, sed qua fiat vt voluntas determinetur. Quod duobus ex capitibus manifestum est. Primò ex eo, quòd sola causa *sine qua non*, nunquam est illa qua fit actio. Nam illa in sua ratione abstrahit ab agendo actualiter, & solum necessaria est si agatur. Ex quo fit vt quisquis petit vt velit, seu vt voluntas eius ad volendum hic & nunc
E determinetur, amplius petat, quam vt sibi detur gratia, sine qua non potest determinari: sed illam poscit, qua reipsa & actu fiat vt ad volendum determinetur. Secundò ex eo, quòd Ecclesia & quilibet humilis fidelis eius, non cessat ab oratione, quantiscumque gratiis potentialibus & *sine quibus non* potest velle vel agere instructus sit, quamdiu se sentit idipsum nondum velle & agere. Quamdiu enim istud ei deest, institutio Christi & Scripturarum, quibus ipsas voluntates & actiones à Deo poscere docemur, plenissimè locum habent, neque quisquam nisi superbiæ spiritu seductus eo amentiæ prorumperet, vt quamdiu non vult atque agit, se sibi ad volendum agendumque

sufficere posse sentiret, nec opus esse illa doni precibus à Deo postulare. Quod signum apertissimum est, gratiam Christi quæ fidelium precibus imploratur, esse illam (post omnes habituales & potentiales gratias & sine quibus non possumus agere) postremam gratiam, qua ipse postremus nutus voluntatis, hoc est, determinatio & inclinatio voluntatis ad consentiendum, volendum, agendúmque donatur, quâque omnes gratiæ præcedentes qualescumque, siue lex, siue doctrina, siue reuelatio, siue habitualis, siue sufficiens, siue alia qualiscumque sine qua non potest agere, ad opus rapiuntur & applicantur, iuxta illas à Spiritu sancto inspiratas

Psalm. 118. postulationes: *Inclina cor meum in testimonia tua & non in auaritiam. Inclinet corda nostra ad se vt*

3. Reg. 8. *ambulemus in vniuersis vijs eius, & custodiam mandata eius.* Et iuxta illam profundissimam Augu-

Epist. 107. Ad Vitalem. stini definitionem: *Opus est gratiæ, quam qui accipiunt doctrinæ salutari Scripturarum sanctarum, etsi fuerint inimici, fiunt amici: non opus eiusdem doctrinæ, quam qui audiunt & legũt sine gratia, peiores eius*

Ibidem. *efficiuntur inimici.* Et illam ibidem: *Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam, sed agnoscamus gratiã quæ facit prodesse doctrinam: quæ gratia si desit videmus etiam obesse doctrinam.* Nimirum quia per illam solam fit, vt doctrina præceptorum Dei, *non audiendo sed obediendo, neque lectione sed dilec-*

Ibidem. *ctione teneatur.* Nam illa gratia quę facit prodesse doctrinã, est sola illa postrema gratia qua voluntatis nutus reipsa & actu ad consentiendum, volendum, agendum, determinatur: quæ si desit, numquam doctrina audita proderit, sed reum præuaricationis efficiet. Nam vt alibi profundissimè de illa postrema & vera & genuina

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8. Christi gratia pronuntiat? *Hæc gratia quæ occultè humanis cordibus diuinâ largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur vt cordis duritia primitùs auferatur.* Hoc est, ideo tribuitur, vt hoc ipsum auferat quod impedit ne ex nolente fiat volẽs, ipsam videlicet indeterminationem eius ad volendum, quæ quamdiu non tollitur, tamdiu cordis duritia non aufertur, nec ad volendum determinabitur, nec doctrina præcepti proderit, nec voluntas hominis consentiet, aut volet, aut operabitur. Hoc ipsum ergo quod se voluntas hic & nunc determinat, est præcipuum & propriè dictum diuinæ gratiæ donum, quod si non detur, numquam in æternum voluntas bonum volet, quia sine illo dono quo duritia cordis aufertur, velle non potest. Si enim sine illo se ad volendum inclinare & se determinare po-

Lib. de nat. & grat. c. 16. Ibid. cap. 18. test, frustra precibus poscitur: *Cur enim oratur vt accipiatur si ab homine est vt habeatur? Nam quid stultius quam orare vt facias, quod in potestate habeas?*

Secundò, ipsam determinationem voluntatis hic & nunc ad volendum & operandum, fidelium precibus posci, ex Dei præceptis patet. Omnia quippe præcepta quæ nobis ad agenda bona præstituta sunt, non aliud à nobis petunt, quam vt voluntatem nostram ad volendum determinemus: & è contrario, omnia quæ malum vetant, hoc vetant ne voluntatem nostram ad malum determinemus. Nam quid est aliud, Crede Deo, dilige Deum, fac bonum, quam determina voluntatem ad credendum, diligendum, & faciendum bonum? Et quid est aliud,

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 3. Noli vinci à malo, nisi voluntas tua non determinetur vt cedas malo? *Nam cui dicitur Noli vinci,* inquit Augustinus, *arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur. Velle enim & nolle propriè voluntatis est.* Nec velle aut nolle potest nisi voluntas ad volendum nolendúmque hic & nunc determinetur.

Cùm igitur ista perspicua certaque sint, iam æquè certum est, hoc ipsum totum, quod homini à Deo præcipitur in illis, quibus impletur, esse diuinæ gratiæ donum. Docet hoc Augustinus locupletissimè multis in locis. Vnus aut alter in re aperta sufficit. Nam hinc istud de omnibus præceptis Dei generale pronunciatum: *In eis libris confessionũ mearum certe dixi Deo nostro & sæpè dixi, Da quod iubes, & iube quod vis.* Lib. de dono perf. cap. 20.
Quid verò nobis primitùs & maximè Deus iubet, nisi vt credamus in Deum? Et hoc ergo ipse dat, si benè illi dictum est, Da quod iubes. Quid verò etiam in ipso credendi actu, & in alio quocumque qui præcipitur, iubetur maximè voluntati, quam vt hic & nunc, cùm præceptum obligat, ad volendum aut nolendum se determinet? Et hoc ergo ipse dat, hoc est, ipsam igitur determinationem voluntatis Deus tribuit voluntati, si rectè dicitur, Da quod iubes. Rectè hoc autem dici, fides Catholica nos negare non sinit: iuxta quam in Concilio Arausicano definitur: *Nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet vt faciat homo.* Et Conc. Arauf. Lib. 2. ad Bonif. c. 9.
Augustinus confidenter dicit: *Nihil in Scripturis sanctis homini à Domino video iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum.* Si non iubetur à Deo, poscitur à Deo, ergo datur à Deo. Nam vt alibi Augustinus de perseuerantia in bono, quod in omni quod à Deo poscitur locum Lib. de dono perf. cap. 2.
habet: *Cur perseuerantia ista poscitur à Deo, si non datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cùm ab eo poscitur, quod scitur ipsum non dare, sed ipso non donante esse in hominis potestate?* Si ergo in primis & ante omnia in omnibus præceptis poscitur, vt voluntas nostra ad volendum agendúmque determinetur, hoc ipso quo poscimus vt velimus & agamus, profectò ipsam voluntatis nostræ determinationem, per gratiam nobis dari, manifestum est.

CAPVT XXIII.

Ostenditur octauo *ex eo quod post lapsum nihil omninò boni in homine, vel ab homine esse potest, nihil donetur à Deo, etiam ipsa suæ voluntatis bonæ determinatio: nec in vllo laudari nisi in solo Deo.*

QVOD sanè octauo ex alio capite perspicuè constare potest. Docet enim Augustinus frequenter, id quod sine aperta impietate negari nequit, postquam humana natura in peccati infirmitatem præcipitata est, iam nihil omninò in homine boni esse posse, nec nutum quidem voluntatis, aut studium, aut conatum, nisi homini detur; non solùm illud facere posse si velit; sed nisi ei hoc ipsum quicquid boni ab ipso vel in ipso sit gratia largiente donetur. Ex quo necesse est confiteri, ipsam voluntatis determinationem, qua hic & nunc voluntas ad consentiendum, volendum, conandum, agendúmque se determinat, ab ipsa gratia debere, conferri. Hoc enim est potissimum quod in om-

nibus bonis operibus eminet, & sine quo nec opus ipsum in rerum natura existere, nec bonum esse aut vocari potest. Hoc ergo totum nunc à gratia Dei debere donari ac fieri plurimis in locis Augustinus docet. Nam inde illud generale de Christi Redemptoris donis, *Ab ipso quicquid boni est donatur. Ergo quia hoc bonum est, ab ipso vtique donatur, vt sciatur à quo bonum omne donetur, vt omninò de omnibus bonis, qui gloriatur in Domino glorietur.* Si ergo determinatio voluntatis hic & nunc ad volendum bonum, non exiguum est donum, ab ipso igitur hoc donatur, a quo bonum omne donatur. Cui æquipollet istud contra Pelagianos alibi: *Proinde cupiditas boni, non bonum à Domino esset si bonum non esset: Si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est qui summè atque incommutabiliter bonus est.* Et pressius in aliis locis: *Cùm ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro & industriâ, aut operum meritis comparatur: quia vt sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, vt sint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur.* Ecce etiam ipse nutus voluntatis, qui non est aliud quam ipsa voluntatis ad aliquid determinatio hic & nunc, à Deo dari & inspirari debet, non vt habeatur nutus seu determinatio ad annuendum, si tamen velis, quod non est aliud quàm potestatem annuendi determinandique accipere, sed vt ipse nutus seu determinatio habeatur, vbi iam est profectus potestatis ad ipsum actum & nutum atque determinationem. Nam vt rectè ponderat huiusmodi Scripturas Augustinus: *Non est consequens vt qui potest venire* & annuere & se determinare, *etiam veniat*, & annuat, & sese hic & nunc determinet, nisi id voluerit atque fecerit: *Sed omnis qui didicit à Patre, non solum potest venire, sed venit: vbi iam & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus & actionis effectus est.* Si ergo & ipse nutus, & consequenter determinatio voluntatis hic & nunc à Deo datur, non solum nuendi atque determinandi si velis, sed ipse possibilitatis istius profectus & voluntatis effectus, & ipse nutus seu determinationis effectus datur.

Tract. 85. in Ioann.

Lib. 2 ad Bonif. c. 9.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Lib. de grat. Christi, c. 14.

Hinc est ergo consequenter, quod gratiæ tribuit Augustinus quicquid omninò in voluntate, siue consentiente, siue annuente, siue volente, siue sese determinante excogitari potest. Nam & victoriam tentationis, hoc est, illud ipsum quod duabus voluntatibus inter se contendentibus, vna superat, & in alteram partem se determinat, gratiæ donanti tribuit: *Cùm dicitur, Noli vinci à malo, quid ei prodest nisi gratiâ succurrente fiat? Ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud est, quam donum Dei, &c. Nec sufficit liberum arbitrium, nisi & victoria concedatur oranti.* Quod autem non aliter hoc fiat, nisi ipsam voluntatem in alteram partem determinando, manifestissimè tradit quando dicit: *Ideò petimus, ne inferamur in tentationem, vt hoc non fiat*, id est, vt voluntate nostrâ non deseramus Deum. *Et si exaudimur, vtique non fit, quia Deus non permittit vt fiat. Potens ergo est, & a malo in bonum flectere voluntates, & in lapsum pronas conuertere ac dirigere in placitum gressum. Cui non frustra dicitur: Deus tu conuertens viuificabis nos.* Quid est flectere voluntatem in bonum, quid est in lapsum pronam conuertere, nisi eam vel fluctuantem, vel in alteram partem iam nutantem ac propendentem, ista determinatione reuocare, & in alteram partem determinare? Flexus enim & conuersio voluntatis in hanc vel illam partem, nihil est aliud quam eius in alterutram partem determinatio. Nunquam enim Deus hominis voluntatem in bonum reipsa flectet atque conuertet, nisi hic & nunc determinet. Quod quidem olim ante lapsum in illa voluntatis prima fortitudine homo potuit, nunc non potest dicente disertissimis verbis Augustino: *Non est hoc omninò in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt: fuerat in homine antequam caderet. Post casum autem hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, vt homo* ACCEDAT *ad Deum: neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, vt homo* NON RECEDAT *à Deo.* Nempe quia nunc post lapsum ipsa gratia debet voluntatem, vt accedat ad Deum gratuita bonitate conuertere, ipsa gratia debet eam ne recedat retinere, ipsam videlicet, vt ante dixerat, in hanc partem flectendo, dirigendo, inclinando, conuertendo, quod nihil aliud est quam determinando; ante verò proprio suo robore poterat voluntas (gratia licet iuuante, *sine qua* nihil eorum poterat) sese ad Deum flectere, dirigere, inclinare, conuertere, permanere si vellet. Quam ob causam nunc ipse voluntatis nutus & flexus, & inclinatio, & directio, & conuersio, quæ sine ipsius determinatione hic & nunc, neque esse neque cogitari possunt, specialia diuinæ gratiæ dona sunt, vt satiatissimè audiuimus: tunc non erant nisi tantùm in radice, quatenus gratia quædam dabatur potentialis, cum qua poterat, omnia ista si vellet, & *sine qua non* poterat quamuis vellet, quemadmodum etiam latissimè supra demonstrauimus.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 4.

Lib. de dono pers. cap. 6.

Ibidem c. 7.

Hæc est ergo vera ratio, cur Augustinus, quando de bonis actionibus & voluntatibus lapsi hominis tractat iuxta Scripturas sacras, nihil omninò boni quantumuis exiguum, quod cum Deo partiri velle possemus, à diuina gratia donante subtrahi sinat. Quis autem dubitet, præcipuam partem bonæ voluntatis & actionis eripi Deo, si ipsa voluntatis determinatio hic & nunc diuinæ gratiæ ita subtrahatur, vt eam cum recentioribus *præcipuè* humani arbitrij esse dicamus? Contra huiusmodi præsumptionem illæ sententiæ sanctissimi Doctoris tortæ sunt: *Tutiores igitur viuimus, si totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.* Quod & sancti Cypriani verbis probat: *Vt dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.* Quod ex Paranympho Christi Saluatoris didicerant, quando dicit: *Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo.* Et ex Iacobo Apostolo: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de cælo est.* Et Paulo Coapostolo eius: *Prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*: vsque adeò, omnia addit explicando Augustinus, *vt in nobis operetur & velle.* Quis autem dubitauerit, quin totum non detur Deo de cælo nobis danti atque operanti secundum consilium voluntatis suæ, sed quod nobis ex parte maxima, & illi ex alia parte exigua committamus, si determinatio voluntatis hic & nunc ad benè volendum & operandum homini non à Deo dante, sed humanâ voluntate seipsam hic & nunc determinante conferatur? Nam voluntatis determinatio præcipuum illud est, propter quod laudabiles aut vituperabiles sumus, imò propter quod, & per quod vel opus bonum in rerum natura ponitur. Quod si homini est ab homine,

Lib. de dono pers. cap. 6.

Ioann. 3.

Iacobi 1.

Ephes. 1.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 18.

falsissimum est, quod *totum Deo damus*, vt Augustinus & Cyprianus faciendum docent; falsissimum NOSTRVM ESSE NIHIL, vt alibi Cyprianus clamat; falsissimum non posse hominem *accipere quicquam*, nisi fuerit ei datum de cælo; falsissimum Deum *operari omnia*, aut *omne datum optimum* esse de cælo, vt Apostoli docent. Nam dare gratiam sine qua non potest se determinare, si velit, & cum qua potest, se determinare quando lubet, non est ipsam dare determinationem; quemadmodum ex donatione habitualis & cuiuslibet potentialis gratiæ, adeóque ipsius liberi arbitrij perspicuè patet.

Ex quo & alia radix detegitur, cur determinatio voluntatis hic & nunc ad operandum potiùs quàm non operandum, non possit soli voluntati tribui, prout recentiores quidam tribuunt: quia hoc manifestè esset laudem boni operis bonæque voluntatis partiri cum Deo. Hoc autem impium esse ex eo patet, quod post lapsum hominis tota laus bonæ voluntatis atque operis in solam gratiam referenda sit: neque vlla ex re placere possit homo Deo, nisi fluat ex Deo, & homini ipsius gratia largiente tribuatur. Quicquid enim homo sibi ex seipso esse boni putat, in eo necesse est in seipso, non in Domino glorietur. Si ergo ex seipso habet determinationem suæ voluntatis hic & nunc, & non ex Deo determinationem largiente, in quo nisi in seipso, non in Domino contra Apostolum gloriabitur? Quam ratiocinationem format Augustinus quando aduersus cogitationes non dissimiles dixit: *Necesse est vt parum diligat eum, qui non ab illo sed à seipso bonum se arbitratur effectum. Vndè autem fieri potest, vt talis non in seipso sed in Domino glorietur? Qui enim gloriatur, quod sit bonus*, quod nemo esse potest, nisi determinatione suæ voluntatis ad bonum, *in illo debet gloriari à quo factus est bonus. Ac per hoc qui se à semetipso factum bonum arbitratur, consequens est vt in seipso non in Domino glorietur.* Contra huiusmodi præsumptiones, Deo partem vnam & sibi alteram tribuentes, deinde subiungit: *Omnis autem intentio gratiæ noui Testamenti, qua sursum cor habemus (quia omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est) id agit, ne simus ingrati, atque in ipsa gratiarum actione nihil aliud agitur, nisi vt qui gloriatur, in Domino glorietur.* Hinc & in Psalmum sexagesimum quintum: *Totam intentionem nostram in laudem Dei mittit, nihil nobis relinquit vnde laudemur.* Et in Psalmum sexagesimum nonum: *Semper magnificetur Dominus. Qui hoc dicunt? Qui diligunt salutare tuum. Ecce magnificetur Dominus, nunquam tu, nusquam tu. In illo aliquid, in me nihil. Si autem in illo quicquid ego, ille, non ego. Tu ergò quid? Ego vero egenus & pauper.* Et in sermonibus ad populum: *Non in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo. Quod autem habes ex te, displicet Deo.* Ex his liquet quantoperè ab Augustino alienum sit, determinationem suæ voluntatis ad bonum sibi soli arrogare, ita videlicet, vt quod voluntas huius nunc agat bonum, quod alius negligit, hoc non gratiæ Dei, sed voluntati sese determinanti tribuatur. Sic enim hic & nunc sese determinare bonum est, in quo de isto bono, nisi in seipso à quo habet gloriabitur? Hoc autem Apostolus & Augustinus, & ipsa pietas, & Christi Religio vetat: non ergo ex homine homini est ista suæ voluntatis determinatio, sed ex Deo gratiâ suâ hominem determinante, quam alteri negat, vt seipsum sua voluntate determinet. Quæ sua determinatio propterea neque bona est, neque lauda- A bilis, neque placet Deo, *Nihil enim placet Deo, nisi quod habes ex Deo. Quod autem habes ex te, displicet Deo.* Ex quo nascitur, vt qui gloriatur & laudatur in Domino glorietur & laudetur, iuxta illud Psalmi: *In Domino laudabitur anima mea.* Nimirum, quia nos ita voluntatem nostram hic & nunc determinamus, vt tamen Deus determinationem illam operetur in nobis: non quia sine ipso nos determinare non possumus, sed quia nos, ipso determinationem operante, determinamus. Hoc enim nos profundissimè veracissimeque docuit Augustinus, quando huiusmodi phrases, quæ nobis aliquid tribuunt, explicando dicit: *Certum est, nos velle cùm volumus, sed ille* B *facit vt velimus bonum, de quo dictum est, Deus in nobis operatur & velle. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.* Et alio in loco ad Bonifacium: *Non audistis, faciam vt ambuletis, faciam vt obseruetis, postremò, faciam vt faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem ambulamus, verum est; nos obseruamus, nos facimus,* nos nos ipsos determinamus; *sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus,* vt nos determinemus, *Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos.* Quid est enim Deus *operatur & velle*: Deus *facit vt facia-* C *mus, vt ambulemus* & huiusmodi, nisi Deus operatur ipsam nostræ voluntatis determinationem? Hoc est enim velle & facere, animum scilicet seu voluntatem hærentem ad volendum faciendúmque determinare. Et hoc ipsum & nihil aliud est, auferre vnam voluntatem ac dare alteram, seu vt Scriptura loquitur, auferre cor lapideum, ac dare cor carneum, quorum vtrumque in sola voluntatis determinatione ad bonum aut malum situm est. Vnde consequenter subiungit Augustinus: *Cùm dicit faciam vt faciatis, quid aliud dicit nisi auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor* D *obediens, vnde faciatis?* Cor autem durum & lapideum quid est, nisi voluntas inobediens, & vt alibi dicit, *durissima, & aduersus Deum omninò inflexibilis?* Hanc ergo qui aufert nobis, & qui bonam tribuit, determinationem eius ad bonum operatur: vt ita qui de suæ voluntatis determinatione gloriatur, non in seipso, sed in Domino glorietur.

Vide loca ea in Lessij supra citata ex libro de gratia efficaci c. 18. num 7. & aliis locis.

Epist. 120. capite vlt.

In Psal. 65.

In Psal. 69.

Serm. 94. de tempore c. 3.

Ibid.

Psal. 33.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 16.

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

Lib. de grat. Christi c. 16.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 14.

CAPVT XXIV.

Nonò *natura gratiæ medicinalis generaliter demonstratur ex octo proprietatibus ac notis, quibus ab Augustino passim describi solet.*

E

QVOD si quis adhuc luculentius naturam gratiæ Christi medicinalis, prout ab Augustino intellecta descriptáque fuit, audire expressam, & intelligere desideret, proprietates eius genuinæ, quibus ab eo delineata est, & epitheta quibus depicta, & elogia quibus efficacia eius celebrata est, attendenda sunt. Videbit enim non talem gratiam ab eo prædicatam esse, qualem recentiores nonnulli tradunt, quæ videlicet curiosâ exploratione voluntatis ac dispositionem eius indigeat, ne fortè per gratiam pulsata nolit ac dissentiat: non talem quæ instar alicuius habitus, impulsum ad operan-

dum ab ipsa exspectet voluntate: non talem quæ dominatrici famulando voluntati, vel influit, vel non influit, prout imperanti sese determinare vel hærere placet; sed prorsus talem quæ simul ac pulsat fores, rumpit ostia, repugnantémque domat voluntatem, tollit omnem eius resistentiam, rapit eam secum, & ex inuita volentem ac se determinantem ineffabili suauitate ac potestate facit. Quod vtcumque tetigit Prosper dum ita canit.

Carm. de ingratis. c. 15.

At verò omnipotens hominẽ cum gratia saluat,
Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi,
Semper adest, quæ gesta velit: non moribus illi
Fit mora, non causis anceps suspenditur vllis.

Hanc ergo medicinalis gratiæ naturam non tàm seruientem quàm dominantem nutibus ægrotæ voluntatis, nec talem *sine qua non* potest ægra voluntas velle, sed qua Deus inuictè facit vt velint, nobis.

Primò commendant illa loca quibus Aug. eam summæ efficaciæ esse docet, in eo persuadendo efficiendóque quod Deus homini persuasum, & in eo effectum cupit. Aliquando enim vocat potestatem eius efficacissimam. *Vt autem de cælo* (Paulus) *vocaretur, & tam magnâ & efficacissimâ vocatione conuerteretur, gratia Dei erat sola.* Et in eumdem sensum inferius: *Ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati.* Aliquando occultissimam & potentissimam, vt cùm dicit. *Deum posse quem velit, ad dolorem salubrem pœnitentiæ occultissima & potentissima medicinæ suæ* (hoc est gratiæ medicinalis) *potestate perducere.* Aliquando ineffabilem: *Legant ergo atque intelligant, intueantur atque fateantur non lege atque doctrinâ insonante forinsecus, sed internâ atque occultâ, mirabili atque ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominũ, non solum veras reuelationes, sed etiã bonas voluntates.* Aliquando hanc gratiæ efficaciam cum peruicaci hominis voluntate collidit, & omni humanâ auersione & pertinacia superiorem facit. *Auersus quippe à fide quam vastabat, eique vehementer aduersus, repente est ad illam gratiâ POTENTIORE conuersus.* Et ad Bonifacium Papam: *Cor Regis antequam mulieris sermonem posceneiss audisset occultissimâ & efficacissimâ potestate conuertit, & transtulit ab indignatione ad lenitatem; hoc est de voluntate lædendi ad voluntatem fauendi.* In quo comparationis genere potestatem quæ per gratiam operatur, etiam omnipotentissimam vocat; vt in lib. de Corr. & grat. *Sine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum, omnipotentissimam potestatem.* Et in Epistola ad Vitalem: *Quibus non ei credentibus & eius doctrinam voluntate impiâ persequentibus misericordiam prærogauit, eosque ad seipsum OMNIPOTENTISSIMA facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit.*

Lib de grat. & lib. arb. cap. 5. — Cap. 16. — Lib. de corr. & grat. c. 5. — Lib. de grat. Christi c. 24. — Lib. de prædest. Sanct. cap. 2. — Lib. 1. ad Bonif. cap. 20. — Lib. de corr. & grat. c. 14. — Epist. 107. ad Vitalem.

Secundò hanc efficacissimam, potentissimámque hanc ineffabilem & omnipotentissimam potestatem in eo exseri super voluntatem docet, quod ita à Dei Spiritu per gratiam rapiatur & agatur, vt ipsamet voluntas vix agere intelligatur. Quod nisi Aug. ipsemet exsertè declarasset, nunquam ausus fuissem voce aut calamo proferre: *Procul dubio*, inquit Augustinus, *Plus est AGI quam regi. Qui enim regitur aliquid agit & à Deo regitur vt rectè agat. Qui autem agitur, agere aliquid ipse vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere, Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius*

Lib. de gest. Pelag. c. 3.

A *agere potest, quàm vt illi se agendam commendet qui malè agere non potest.* Quæ sanè causa videtur cur isto verbo Apostolico, quo voluntas, vel nos agi à Spiritu Dei dicimur, perlibenter & frequenter vtatur Augustinus: *Profectò vt agant quod bonum est, ab illo aguntur qui bonus est.* Et ad Bonif. *Quis ambulat secundùm Spiritum, nisi quisquis agitur Dei Spiritu?* Itaque hunc impetum Spiritus quo aguntur filij Dei, talem actum infallibilis efficaciæ esse tradit, vt quotquot illo aguntur, etiam reipsa velint & operentur. *Quicumque aguntur Dei Spiritu, ipsi facta carnis mortificant Spiritu.* Nempe quia Apostolus dicit, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.*

Lib. de grat. Christi c. 25. — Lib. 3. ad Bonif. c. 2. — Lib 6. contra Iul. c. 14. — Rom. 8.

B Tertiò igitur hæc ratio est, quod nullum sit locutionis genus apud ipsos Scholasticos Doctores tam efficax prægnánsque ad exprimendum, quod ipsa voluntatis determinatio, adeóque prædeterminatio sit à gratia Dei, quin Augustinus illud vsurpet, vt Christianis lectoribus indicaret, non esse istius naturæ medicinalem Christi gratiam, vt eius effectus à voluntate suspendatur, sed illius vt per eam effectum potentissimè inuehat inserátque voluntati, non operando si voluntas velit, sed operando atque determinando vt velit. Nam vt non repetam illas locutiones, de quibus ante diximus, quod Deus per gratiam a *conuertit hominum voluntates*,
C hoc est, vt alibi dicit, b *volentes ex nolentibus* efficit: quod c *à malo in bonum flectit voluntates*: quod d *duritiam cordis*, hoc est, resistentiam voluntatis *primitùs auferat*: quid efficaciùs quam quod dicit inclinare Deum corda & voluntates quo voluerit? e *Sine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum omnipotentissimam potestatem.* Et lib. de prædest. Sanct. dicit: f *Cùm Deus vult fieri quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda, vt hoc velint, eo scilicet INCLINANTE qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle.* Quæ locutiones apud ipsum perfrequentes sunt. Quid est autem cor inclinare, vt ita ineffabili
D modo operetur velle, nisi cor ad ipsum velle determinare? Nihil enim mirabile vel ineffabile, si solummodo motum præuenientem in cordibus excitet (quod in rebus humanis homines quotidie suadendo faciunt) cui voluntas pro suo beneplacito effectum donet aut neget. Itaque modum operandi in voluntate longè potentiorem significat Aug. quando dicit, quod Deus *intus agit in hominibus, corda tenet, corda mouet, eósque voluntatibus eorum quas ipse in illis operatus est trahit.* Et quando dicit de illis in quibus Christus dominatur: *Non eris inops in respondendo, non enim tu eris qui loqueris; Manens in te Christus arripiet instrumentum tuum, linguam tuam velut gladium suum,*
E *vtens corde tuo & voce tua tanquam possessor, resistet aduersario, securum te faciet.* Et quando alibi in eumdem sensum dicit: *Apprehendis animam meam & debellas inimicos meos. Et quid est anima nostra, quamuis splendida, quamuis producta, quamuis acuta, quamuis vncta, quamuis luce sapientiæ & coruscationis vibrata? Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi Deus illam teneat & pugnet, de illa? Nam qualibet optima facta framea, si non habeat bellatorem, iacet.* Et inferius: *Ergo quicquid vult facit de anima nostra. Cùm in manu eius est, vtatur ea quemadmodum vult.* Et quando alio in loco, potentiùs quam vllus determinationis aut prædeterminationis defensor, dicit: *Nos ergo loquimur foris, ille ædificat intus: quomodo audiatis nos*

a Lib. de prædest. Sanct. cap. 20. — b Lib. 2. ad Bonif. c 19. — c Lib. de dono pers. c. 6. — d Lib de prædest. Sanct. cap. 8. — e Lib. de cor. & grat. c. 14. — f Lib. de prædest. Sanct. cap. 20. — Lib. de corr. & grat. c. 14. — Serm. 120. de diuersis cap. 15. — In Psal. 143 Conc. 1. — In Psal. 126

aduertimus, quid cogiteris, ille solus nouit, qui cogitationes vestras videt, ipse ædificat, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum vestrum. Et quando ad Vitalem scribens dicit, quod Deus *vocatione illâ aliâ atque secretâ sic hominis ageret sensum, vt legi atque doctrinæ accommodaret assensum.* Quid enim est, applicare sensum ad fidem post monitiones, terrores, intellectus apertiones, vel sic agere sensum vt accommodet assensum, nisi voluntatem ad assentiendum credendúmque determinare? Facultatem enim actricem ad agendum agere vel applicare, nihil est aliud quam illam ad agendum determinare.

Epist. 107. ad Vitalem.

Hinc est quartò, quod omnes operationes hominis bonas, quantumcumque fiant à liberâ voluntate, tribuere soleat Augustinus ipsi Deo, tanquam qui per voluntatem, vt per instrumentum, quod pro libero suo beneplacito agit, impellit, flectit, vertit, inclinat quolibet, motus ipsius voluntatis operetur: *Ipse*, inquit, *cantat in nobis, cuius gratia cantamus.* Et in Psalmum quinquagesimum sextum: *Quando loquitur ex persona sua Propheta, ipse Dominus loquitur per eum, qui ei dicit ut veritatem quam loquatur.* Et in sermonibus de verbis Apostoli: *Christus in Zachæo erat & de illo sibi dicebat, quod ex ore eius audiebat.* Et de verbis Domini: *Quando illi Martyres perhibent testimonium, ipse sibi perhibet testimonium: Ipse enim habitat in martyribus, vt perhibeant testimoniũ veritati.* Quòd alibi expressiùs verbis Christi dicit: *Ille testimonium perhibebit de me & vos testimonium perhibebitis: vtique quia ille perhibebit, etiam vos perhibebitis. Ille in cordibus vestris, vos in vocibus vestris: Ille inspirando, vos sonando.* Et in eodem sermone iam iam citato: *Vt ergo ames Deum, habitet in te Deus, & amet se, de te, id est ad amorem suum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te.* Cuiusmodi voluntatis opera, quomodo ab homine fiant, multis in locis ita explicat, vt hominem instrumentum Dei faciat, quod ab illo inspiretur, tangatur, agatur, & quocumque flectatur: *Per humilitatem nostram cùm aliquid verum dicimus ipse loquitur. Videte itaque loquendo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per multa organa, ipse tamen sonat vbique tangendo, modificando, inspirando.* Has locutiones vim diuinæ gratiæ nobis insinuantes ex Scripturis sacris Augustinus didicit ac deprompsit. In illis enim legimus: *An experimentum quæritis, eius, qui in me loquitur Christus?* Et alibi Christus ipse: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Nempe dicuntur ista, non vt homini libera voluntas, sed gloriatio de sua voluntate tollatur; ne putet à se sibi esse, quod Deus ei donat facere. Potestatem enim donando atque adiuuando si velis, actio non donatur nisi homo velit & faciat. Deus autem non solùm donat homini per gratiam posse loqui, posse testimonium Deo perhibere, posse Deum diligere, sed ipsum loqui, testimonium perhibere, diligere. *Non enim ait*, inquit Augustinus: *non vos estis qui dedistis vobis posse benè loqui; sed ait: Non vos estis qui loquimini. Nec ait, Spiritus Patris vestri est, qui vobis dat vel dedit posse benè loqui: sed ait, Qui loquitur in vobis, non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum.* Nam vt alibi similes sacrarum Scripturarum phrases ponderans ait: *Non est consequens vt qui potest venire ad Christum, etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit. Sed omnis qui didicit à Patre, non solùm potest venire, sed venit: vbi iam & possibilitatis profectus & volun-*

Epist. 120. c. 17 & 18.
In Psal. 56.
Serm. 8 de verb. Apost. cap. 4.
Serm. 43. de verb. Domini cap. 2.
Tract. 93. in Ioann.
Serm. 43. de verb. Domini cap. 4.
In Psal. 49.
2. Cor. 13.
Matth. 10.
Lib. de grat. Christi c. 25.
Ibidem c. 14.
Lib. 1. contra Iul. oper. imperf.

A *tatis affectus, & actionis effectus est.*

Quintò ex isto efficaci in operandi modo proficiscitur, quod Aug. non raro gratiam Christi medicinalem *victricem* vocat, quia omnes oppositos obices voluntatum & affectuum inuictâ potestate perumpit: *Donat per Spiritum charitatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati.* Et libro istius operis secundo: *Donat gratia vt delectatio peccati, iustitiæ dilectione vincatur.* Et lib. 2. de pecc. merit. dicit, *Dominum Deum, etiam Sanctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere victricem delectationem, vt cognoscant non à seipsis, sed ab illo sibi esse suauitatem, qua det fructum suum terra eorum.* Cuiusmodi victrix gratia nisi homini luctanti B cum tentatione tribuatur, nunquam victoriam assequetur, vt propterea profundè dixerit Aug. *Non sufficit arbitrium voluntatis humanæ nisi à Deo victoria concedatur oranti.* Et alibi, *dari sibi pugnandi, vincendique virtutem per Christi gratiam poscunt.* Quod detestantes quidam Pelagiani, cum hominem arma suscipere faterentur propria voluntate, victoriam etiam hominis voluntati tribuebant. Et Augustinus è contrario cum Concilio Diospolitano, non nisi gratiæ Dei.

Lib. 2 eiusdem operis fol. 431.
Lib. 2. de pecc. merit. cap. 19.
Lib. de grat. & lib. arb. cap. 4.
Lib. de corr. & grat. c. 11.
Lib. de gest. Pelag. c. 18.
Lib. de corr. & grat. c. 14.

Quamobrem sextò, gratiam Dei Aug. ita victricem statuit supra voluntatis arbitrium, vt non rarò dicat hominem operanti Deo per gratiam *non posse resistere*, sed è contrario Deum, non quic- C quid voluntatem facturam præuidet, siue absolutè, siue cõditionatè, sed quicquid omninò voluerit, in voluntate operari, quam ipse magis habeat in sua omnipotenti potestate, quam ipsa voluntas se: *Cui volens saluum facere, nullum hominis resistit arbitrium. Sic enim velle & nolle in volentis aut nolentis est potestate, vt diuinam voluntatem non impediat nec superet potestatem. De his enim qui faciunt, quæ non vult, facit ipse quæ vult.* Paulóque inferius in eodem libro & loco: *Non est itáque dubitandum voluntati Dei qui in cælo & in terra omnia quæcumque voluit fecit, & qui etiam illa quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minùs faciat ipse quod vult, quando quidem etiam de ipsis* D *hominum voluntatibus, quod vult cùm vult facit.* Et exemplo explicans quod tradiderat: *Nisi fortè (vt ex multis aliqua commemorem) quando Deus voluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate Israëlitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod vtique in eorum erat positum voluntate, vt etiam Deo valerent resistere.* Et paucis adhuc interiectis de Amasai: *Numquid ille posset aduersari voluntati Dei, & non potiùs eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus est per Spiritum suum quo indutus est, vt hoc vellet, diceret, faceret?* Cui mox adiungit: *Hoc in eis egit qui in cordibus hominum quod voluerit operatur.* Et iterum concludens disputationem illam: *Si ergo cùm voluerit Reges in terra Deus con-* E *stituere, magis habet in potestate voluntates hominum quam ipsi suas, quis alius facit, vt salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correptio, vt cælesti constituatur in regno?* Vnde in eodem libro cùm Angelos & primum hominem ita per adiutorium status innocentiæ adiutos esse docuisset, vt adiutorium istud in eorum *libero relinqueretur arbitrio*, à quo possent declinare si vellent, ita è contrario de lapsi hominis subjicit adiutorio: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia* INDECLINABILITER ET INSVPERABILITER AGERETVR.

Lib. de corr. & grat. c. 14.
Lib. de corr. & grat. c. 14.
Ibid.
Ibid.
Ibid. c. 12.

Ex quibus septimò, non est difficile perspicere quam procul ab Augustini doctrina & sensibus aberrauerint, qui nobis talem gratiam pro-

ciudesunt quæ semper explorat exspectátque voluntatem hominis, ne si fortè peruicatior fuerit, cassa & inanis gratia & effectus diuinæ misericordiæ irritus humana potestate reddatur. Nempe vt sit quædam potentialis gratia, cum qua homo credat, conuertatur, operetur si velit, sin verò nolit, nullus sequatur voluntatis aut operationis effectus. Quales de gratia medicinali cogitationes, quibus effectus ab ea ponendus dicitur, SI VELIMVS, iam olim conuellit Augustinus, cùm ad Simplicianum scriberet: *Illud autem nescio quomodò dicatur frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Sic enim Deus miseretur, ergo iam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet vt velimus. Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Et in libro de prædestinatione Sanctorum quando iam cum Pelagianis similem potentialem gratiam prædicantibus decertabat: *Quare inquiunt non omnes docet, vt ad Christum veniant? Si dixerimus quia nolunt discere quos non docet; respondebitur nobis: Et vbi est quod ei dicitur; Domine tu conuertens viuificabis nos? Aut si non facit volentes ex nolentibus Deus, vt quid orat Ecclesia, &c.* De quibus iisdem non volentibus ad Christum venire paulò superiùs dicit: *Nam si & illos, quibus stultitia est verbum crucis, vt ad Christum venirent, docere voluisset procul dubio venirent & ipsi. Non enim fallit aut fallitur, qui ait: Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me.* Itaque contra illos qui operationibus diuinæ gratiæ atque misericordiæ tales conditiones apponunt, vt effectum suum sortiantur *si homo velit*, non vno loco illam Scripturam intorquet August. *non est volentis atque currentis, sed miserentis est Dei*; tanquam quæ inuerti non possit in hunc modum: non miserentis est Dei, sed volentis atque currentis hominis. Quæ tamen Apostolica sententia verissimè sic inuerteretur propriissiméque si gratiæ effectus ita ab humana voluntate penderet, vt dici posset, eum secuturum, *si tamen homo velit*. Sed ipse Aug. audiatur: *Nam si propterea solum dictum est, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, quia voluntas hominis sola non sufficit, vt iustè rectéque viuamus, nisi adiuuemur misericordia Dei: vt potest & hoc modo dici; Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostræ voluntatis addatur. At illud manifestum est frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodò dicatur frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, ergo iam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet vt velimus: Deus enim operatur in nobis & velle & operari, &c.* Et in libro de gratia & libero arbitrio: *Quæ sententia nullo modo potest etiam sic conuerti vt dicatur, non miserentis Dei, sed volentis & currentis est hominis. Quisquis enim hoc ausus fuerit dicere apertè se ostendit Apostolo contradicere.* Cuius rei causa est, quia vt idem dicit ad Simplicianum: *Non potest effectus misericordiæ Dei esse in hominis potestate, vt frustra ille misereatur si homo nolit.*

Lib. 1. ad Simplic. q. 2.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.

Rom. 9.

Lib. 1. ad Simplic. q. 2.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 9.

Octauò itaque per huiusmodi gratiæ prædicationem, quæ nos operari facit si velimus nihil aliud agitur, nisi vt Christi gratia medicinalis tollatur funditus, & gratia sanæ voluntatis, hoc est, Adami & Angelorum substituatur in locum eius, atque ita gratis Christus mortuus sit. Nam propriè dicta Christi gratia, quam per Passionem suam aduersus infirmitatem voluntatis attulit illa est, vt copiosissimè demonstrauimus,

A quæ non operatur effectum suum, si velimus, sed *quæ operatur in nobis & velle & operari; quæ facit vt in iustificationibus eius ambulemus; quæ creamur in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus*, & huiusmodi innumera. Non enim gratia effectum propter quem datur, operatur si velimus, exspectando voluntates nostras, sed *vt velimus*, prout loquitur Concilium Arausicanum. Nam in isto solo, iuxta profundissimam sanctissimi Antistitis doctrinam, sita est præcisa differentia gratiæ sanæ voluntatis & ægrotæ, stantis & lapsæ, hoc est, primi hominis & secundi, quod cum illa gratia benè operaretur homo si vellet, hæc verò iam operetur, vt velit, iuxta B solidissimam illam Augustini doctrinam ab eo creberrimè inculcatam: *Prima gratia est quâ fit vt habeat homo iustitiam, SI VELIT: Secunda ergo plus potest, quâ etiam fit vt velit.* Qua de re fusè Augustini testimonia recensuimus eiusque mentem explicuimus.

Conc. Arausic. canone 4.

Lib. de Corr. & grat. c. 11.

CAPVT XXV.

Decimo eius efficacissima natura declaratur, ex eo quod nulla prorsus effectu caret, sed eum in omnibus quibus datur, infallibiliter operatur.

C HÆc itaque est vera ratio & radix, cur nulla omninò medicinalis Christi gratia effectu suo careat, sed omnis efficiat vt voluntas velit, & aliquid operetur. Quod quantumuis gratiæ istius congruæ auctoribus permirum videatur, veritas tamen est in Scripturis sacris & Augustini scriptis explorata. Quanquam hoc igitur ex ipso essentiali discrimine iam assignato vtriusque gratiæ, iuxta quod prima gratia iustitiam dabat homini si vellet, secunda vt vellet, cæterisque penè omnibus quæ toto libro diximus, apertissimè consequatur, operæ tamen pretium est, disertis confirmare testimoniis, ne quasi ad rem à me recenter excogitatam trepidet aut perturbetur auditor.

D Primò igitur hoc probat quod apud Augustinum gratia & opus bonum ita reciprocentur, vt quemadmodùm ex gratia data mox effectum operis consecutum inferre solet, ita vice versa, ex defectu operis, gratiam non esse datam. Quo ratiocinandi modo indicatur gratiam tanquam causam & operationem voluntatis bonam velut effectum, esse, vt Philosophi loquuntur, conuertibiles, & à se mutuò inseparabiles. Affirmatiuus iste arguendi modus apud S. Doctorem frequens est. Sic enim loquitur de pugna contra tentationes: *Agit, si agitur, & benè agit si à bono agatur.* Quod ex Apostolo videtur didicisse, qui ad Romanos dicit: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filij* E *Dei sunt*, vt probaret huiusmodi reipsa operari & facta carnis reipsa mortificare. Vnde & Aug. ibidem adjicit, *Non sunt filij Dei, si non aguntur Spiritu Dei. Si autem Spiritu Dei aguntur, pugnant quia magnum habent adiutorium.* Et alio in loco, de illa eadem carnis mortificatione, quam pugnando adipiscimur, *vt scirent se hoc non facere* (facta carnis mortificare) *nisi gratia Dei*, continuò subdidit, Apostolus, *quotquot enim Spiritu Dei aguntur, filij Dei sunt. Ac per hoc quicumque aguntur Dei Spiritu, ipsi facta carnis mortificant Spiritu.* Et lib. 3. ad Bonif. *Quis autem ambulat secundùm Spiritum, nisi quisquis agitur Dei Spiritu? Quotquot enim Dei Spiritu aguntur, hi filij Dei sunt.* Similiter de victoria quæ omnis pugnæ cum tentationibus suis

Serm. 43. de verb. Domini.

Rom. 8.

Lib. 6. contra Iul. cap. 14.

Lib. 3. ad Bonif. c. 2.

In Psal. 108. est: *Salua fit autem à persequentibus anima, si non est consentiens ad malum. Non est autem consentiens, cum assistit Dominus à dextris pauperis: ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat.* Et de præparatione cordis: *Homo præparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui sic tangit cor, ut homo præparet cor.* Et lib. de corr. & grat. *Numquid aliquis dicturus est eos non fuisse cum Saul quemquam eorum, quorum tetigit corda Deus, ut irent cum illo, aut esse aliquem potuisse, quorum ut hoc facerent corda non tetigit?*

Lib. 2 ad Bonif. cap. 9.

Lib. de corr. & grat. c. 14.

Nempe quia ipsa Scriptura sacra exserte dicit: *Abierunt potentes quorum tetigit Deus corda cum Saul.* Vbi noster textus vulgatus legit: *Abyt cum eo pars exercitus, quorum tetigit Deus corda.* Vt significaret illam exercitus cum eo partem abiisse quorum tetigit Deus corda. Et de ipsa prima

1. Reg. 10.

B hominis voluntate bona, in primo ad Simplicianum libro, vbi & rationem tangit, cur non possit gratia effectu suo sine absurditate destitui: *Illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, iam volumus. Ad eandem quippe misericordiam pertinet vt velimus.* Quod si iam volumus, quando miseretur Deus, profectò gratia quæ est effectus misericordiæ & voluntatis effectrix, non potest ab hominis, cuius miseretur Deus, voluntate seu volitione separari. Quamobrem disertè subjicit in eodem loco: *Nullius Deus frustra miseretur.* Ratio est, quia, vt adiungit, *cuius miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere vt vocantem non respuat.* Et de cursu iam volentis hominis: *Ideo voluit & cucurrit Iacob quia misertus est Deus.* Et de fructu externæ correptionis: *Tunc est salubris correptio cum supernus medicus respicit, non enim aliquid proficit, nisi cum facit, vt peccati sui quemque pæniteat.* Et in epistola ad Vitalem: *Gratia dat merita ipsa cum datur.* Et eodem modo sanctus Ambrosius apud Augustinum: *Quos respicit Iesus, plorant delictum.* Probat enim exemplo Petri: *Negauit primo Petrus, & non fleuit quia non respexerat Dominus, negauit & tertio, respexit Iesus, & amarissimè fleuit.*

Lib. 1. ad Simplic. q. 2.

Ibid.

Ibid.

Lib. 1 contra Iul. oper. imperf. fol. 205.

Lib. de corr. & grat. c. 5.

Epist. 107. ad Vitalem.

Lib. de grat. Christi c. 45.

C

D His igitur & huiusmodi crebris locutionibus affirmatiuis, sicut significat Augustinus, hoc ipso quo data est homini gratia, mox effectum sequi, sic è contrario negatiuè subinde ratiocinando docet, hoc ipso quo effectu homo destituitur, nullam ei gratiam collatam esse, sed solo Pelagianæ gratiæ adiutorio, hoc est, lege doctrinaque ad operationis præceptæ iustitiam nitī. Luculentiora sunt istius doctrinæ testimonia, quam vt vllo artificij fuco obscurari queant. Nam in libro de gratia Christi, vbi ex professo cum Pelagianis de adiutorio medicinalis gratiæ, hoc est, gratiæ Christianæ, adeoque veræ gratiæ, quæ per crucem Christi humano generi reuelata atque donata est, ita definitiuè loquitur: *Qui nouit, quid est quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem; non secundum spiritum, sed secundum litteram, quamuis multi quod imperat lex, facere videantur timore pœnæ, non amore iustitiæ, quam dicit Apostolus iustitiam suam, quæ ex lege est, tanquam sit imperata non data.* Et paucis in eodem loco interpositis, sic subiungit: *De isto docendi modo* (nempe per gratiam) *etiam Dominus ait: Omnis qui audiuit à Patre meo, & didicit, venit ad me: Qui ergo non venerit, non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit.* PRORSVS NON RECTE DICITVR DE ISTO DOCENDI MODO, QVO

Lib. de grat. Christi. c. 13.

Ibid. c. 14.

E

A PER GRATIAM DOCET DEVS. *Si enim, sicut Veritas loquitur,* OMNIS *qui didicit venit: qui quis non venit, profectò non didicit.* Et in libro de prædestinatione Sanctorum: *Quid, est omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me: nisi nullus est qui audiat & discat à Patre, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit: profectò omnis qui non venit, non audiuit à Patre, nec didicit. Nam si audisset & didicisset, veniret. Neque enim vllus audiuit ac didicit, & non venit, sed omnis, vt ait Veritas, qui audiuit à Patre & didicit, venit.* Et iterum inferius: *Si & illos quibus Dominus verbum crucis, vt ad Christum venirent, docere voluisset, procul dubio venirent & ipsi. Non enim fallit aut fallitur qui ait: Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me.* ABSIT ERGO VT QVISQVAM NON VENIAT QVI A PATRE *audiuit & didicit.* Et rursum instantius & inculcatius: *Qui credunt, prædicatore forinsecus insonante, intus à Patre audiunt atque discunt, qui autem non credunt* FORIS AVDIVNT, INTVS NON AVDIVNT NEQVE DISCVNT. *Hoc est illis datur vt credant, illis non datur.*

Lib. de præd. Sanct. cap. 8.

Ibid.

Ibid.

Secundò hoc probat illa laboriosa sancti Doctoris cum Pelagio concertatio, in qua ex professo de natura gratiæ Christianæ disputatur, non cuiuslibet, sed illius quæ generaliter opponitur legi atque doctrinæ; quam solam à Pelagio prædicatam esse recentiores multum vrgent

C ac docent. Tradit igitur Augustinus iterum atque iterum, studiosissiméque commendat illam gratiam quæ non est gratia aut lex neque sapientiæ scientiæque reuelatio, neque futurorum demonstratio, neque præmij promissio, cuiusmodi Pelagius commendabat, opus ipsum afferre voluntati. Sic enim loquitur in illis ijsdem locis iam allegatis, vbi toties repetentem audiuimus, neminem didicisse secundum gratiam qui non facit: *Sed nos eam gratiam volumus iste aliquando fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur & speratur: nec solum reuelatur sapientia, verum etiam & amatur: nec suadetur solum omne quod bonum est, verum*

Lib. de grat. Christi c. 10.

D *& persuadetur. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verum etiam esse Christianus.* Et interiecta nonnulla de Apostolo Paulo disputatione subiungit: *Qua gratia agitur non solum vt facienda nouerimus, verum etiam vt cognita faciamus, nec solum vt diligenda credamus, verum etiam vt credita diligamus.* Et iterum continuò post: *Hæc doctrina si doctrina dicenda est, certè sic dicatur, vt altius & interius eam Deus cum ineffabili suauitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementum suum ministrat occultus, ita vt non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem,* hoc est sinceram faciendi voluntatem. Nam ita mox rationem dando

Ibid. c. 12.

Ibid. c. 13.

E subnectit: *Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt, simul donans & quid agant scire, & quod sciunt agere.* Et paulò inferius: *Hoc modo quisquis discit,* per gratiam scilicet, *agit omninò, quicquid agendum didicerit.* Et rursum disputationem istam sententiamque suam irrefragabili definitione considerans: *Ac per hoc,* inquit, QVANDO DEVS DOCET, NON PER LEGIS LITTERAM, SED PER SPIRITVS GRATIAM, *ita docet, vt quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat.* Et isto diuino docendi modo (per gratiam quæ non est lex) *etiam ipsa voluntas,* id est volitio, *& ipsa operatio, non sola volendi & operan-*

Ibid.

operandi naturalis possibilitas adiuuatur. Quam doctrinam tanquam in Catholica Ecclesia indubitatam in scriptis cæteris passim magnâ asseuerandi constantiâ tradit. Nam in libro de prædestinatione Sanctorum, vbi pariter non semel inculcauerat, eos qui non credunt, *intus nec audire nec discere*, sic illam Christi gratiam depingit. *Hæc itaque gratia, quæ occultè humanis cordibus diuinâ largitate tribuitur,* A NVLLO DVRO CORDE RESPVITVR. *Ideò quippè tribuitur vt* CORDIS DVRITIA PRIMITVS *auferatur.* Quod est perinde ac si apertissimè diceret, nunquam illa caret effectu suo, ideò quippè tribuitur vt duritiâ cordis seu voluntatis ablatâ, quâ solâ impeditur operatio non careat effectu suo. Vnde statim adjicit: *Quando ergo pater* INTVS AVDITVR ET DOCET, *vt veniatur ad Filium, aufert cor lapideum*, hoc est voluntatem duram & inflexibilem, *& dat cor carneum, sicut Propheta prædicâte promisit.* Et non multò inferius explicans quid sit *trahi* per gratiam, quid *audire*, quid *discere*, prout distinguũtur à tractu, auditu, doctrináque, quæ per legem afferuntur: *Ergo trahi à Patre ad Christum, & audire ac discere à Patre vt veniat ad Christum, nihil aliud est, quàm donum accipere à Patre quo credat in Christum.* Et in epistola centesima septima ad Vitalem: gratiam Christianam opponẽs Pelagianæ, de qua ex professo disputat: *Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam, sed* AGNOSCAMVS GRATIAM, QVÆ FACIT PRODESSE DOCTRINAM: *quæ gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam.* Et in eadem epistola non multò superiùs: *Opus est hoc gratiæ,* QVAM QVI ACCIPIVNT, *doctrinæ salutari Scripturarum sanctarum & si fuerint inimici, fiunt amici: non opus eiusdem doctrinæ, quam qui audiant & legũt sine gratia Dei, priores eius efficiuntur inimici.* Et in libris ad Bonifacium: *Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Et in libro quarto explicans, ipsisq; vocabulis etiam designans *propriè* dictam illam gratiam, prout contra gratiam externã legis distinguitur atq; opponitur: *Legem quippè diuersis locutionum modis & varietate verborũ in omnibus disputationibus suis volunt intelligi gratiam: vt scilicet à Domino Deo adiutorium cognitionis habeamus quo ea quæ facienda sunt, nouerimus, non inspirationem dilectionis* hoc est sanctæ volitionis, *vt cognita sancto amore faciamus* QVÆ PROPRIE GRATIA EST.

Lib. de præ dest. Sanct. cap. 8. — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Epist. 107. ad Vitalem.* — *Ibidem.* — *Lib. 2. ad Bonif. c. 9.* — *Lib. 4. ad Bonif. c. 5.*

Tertiò quemadmodum ex ista cum Pelagianis concertatione perspicuum est, illam solam gratiam prædicasse Augustinum, quæ dat simul effectum suum, vt homo velit aut faciat, ita similiter illud ipsum ex disputatione cum Semi-pelagianis apertissimum est. Nam præterquam quod ipsi gratiam quandam potentialem intus cum libero arbitrio concurrentem afferrent, quæ adiuuaret hominem ad credendum si vellet, nec tamen hæresis notam effugere potuerunt (vt supra fusiùs declarauimus) ipse Augustinus disertis verbis docet illam gratiam esse confitendam, qua Deus ipsam credendi voluntatem effectúmque boni operis largiatur. Nempe quia ipsa vera & sola Christi gratia est, quam sanandæ naturæ peccatricis infirmitati attulit. Hoc toto libro de prædestinatione Sanctorum, maximéque de dono perseuerantiæ manifestè liquet. Ex illorum primo, multa iam statim audiuimus. In altero Semi-pelagianorum verba tanquam veritati Christianæ contraria reprehendit, qui-

Lib. de dono pers. c. 19.

A bus dicebant, *Nolite nobis istam Dei gratiam prædicare, quã Deum dare fatemini, quæ vt nos faciamus hortamini*, hoc est, istam gratiam qua Deus donat homini velle & operari, ad quæ hortationibus prouocatur. Et in toto libro nullius alterius gratiæ vestigium reperire licet quam qua Deus id reipsa operatur ac donat, quod homini præcipit, ipseque se facturum promisit atque prædestinauit, hoc est, ipsum velle, ipsum credere, ipsum operari: denique gratiam, non qua credimus si nos volumus, quàm libentissimè fatebantur laudabántque Massilienses, sed qua, vt alibi de vocatione quæ fit per gratiam dicit, *id prorsus agitur & peragitur vt credamus.*

Lib. de præ dest. Sanct. cap. 19.

B Cùm igitur talis sit natura gratiæ, quam ægrotanti generi humano, Christus per mortem suam attulit, iam nemini mirum videbitur, sed potiùs maximè rerum naturæ consentaneum, quod Augustinus gratiam Christi nomine *Incrementi* plerumque vocare solet, atque illud ipsum quemadmodum & gratiam omnibus externis adiutoriis opponere. Hinc illud in epistola ad Sixtum: *Nec omnium est fides, qui audiunt verbum, sed quibus Deus partitur mensuram fidei: sicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, sed quibus Deus dat incrementum.* Et illud quod paulò ante dicentem audiuimus, *gratiam* cum ineffabili suauitate infundi, *non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementũ suum ministrat occultus, ita vt non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem.* Et illud in opere imperfecto contra Iulianum, vbi docet Deum operari voluntates in mentibus hominum, *non vt nolentes credant, quod absurdissimè dicitur, sed vt volentes ex nolentibus fiant: non sicut facit Doctor homo, docendo & hortando, minando & promittendo in sermone Dei, quod frustra fit, nisi Deus intus operetur & velle per inuestigabiles vias suas. Cum enim verbis Doctor plantat & rigat, possumus dicere, fortè credit auditor: cum vero dat incrementum Deus, sine dubio credit & proficit.* Quibus verbis vt ostenderet se dedisse differentiam legis & gratiæ, litteræ & Spiritus statim adjicit: *Ecce quod interest inter legem & promissionem, inter litteram & Spiritum.* Quam gratiæ & incrementi indifferentiam pluribus in locis vsurpat Augustinus, & ex Apostolo sumpsit, vbi effectum diuinæ gratiæ à quorumlibet ministrorum cooperatione secernit: *Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* Quo nihil aliud ex Augustini mente dicit, quàm *qui gratiam dat Deus*, vel *qui Spiritum dat Deus*. Cùm igitur *Incrementum* etiam ipso nomine significet effectum adiuuantis gratiæ, nihil mirum si Augustinus vniuersim doceat, medicinalem Christi gratiam semper effectum suum inferre voluntati, cui eam Deus suâ benignitate largitur.

Epist. 106. ad Sixtum. — *Lib. de grat. Christi c. 13.* — *Lib. 2. operis imperf. contra Iul. fol. 366.* — *1. Corinth. 3.*

(C, D, E)

CAPVT XXVI.

Declaratur ratio diuersitatis phrasium, quibus vtitur Augustinus, opus bonum olim voluntati tribuendo, nunc gratiæ.

HINC iam igitur germana quoque ratio intelligitur, cur Augustinus omnes penè phrases, quibus de bonis operibus, & meritis, & perseuerantia hominum & Angelorum loquitur, immutauerit, ita vt quæcumque ante lapsum naturæ & volũtatis arbitrio tribuebat, post lapsum tribuat soli gratiæ Dei, etiam

excelsâ subinde hominis voluntate. Sic enim non A semel dicit, Angelos & primum hominem *per liberum arbitrium* stetisse, *per illud* perseuerasse, & huiusmodi plura, quarum phrasium exempla fusè dedimus, cùm de primo homine nobis esset disputatio. Oppositæ quoque phraseos exempla sunt creberrima. Nam hinc istud epistolæ ad Hilarium: *Quod hominibus, inquit Christus, impossibile est, Deo facile est. ostendens quando ista rectè fiunt non fieri potestate hominis sed Dei gratiâ.* Et in calce istius epistolæ: *Perfectionem de qua Dominus locutus est, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratiâ ipsius adiuuantis sic feci.* Et in epistola ad Vitalem: *Fatetur quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus, quamuis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram prouenire victoriã.* Hinc & illud frequentissimum, quo iustitiam gratiæ, hoc est, opus iustum quod ex Christi gratia proficiscitur, vocat iustitiam a *non nostram* sed *Dei*. Hinc alibi negat homines ad vitam æternam b *operari voluntates suas*: alibi profitetur, hominibus quibus gratia tribuitur, c *non relinqui voluntatem suam, vt in Dei adiutorio maneant si velint.* Cuiusmodi phrases passim obuiæ sunt. Quem loquendi & sentiendi modum ex Apostolo didicit, qui omnia ad gratiã Dei reuocat, tum aliis locis passim quibus dicit, *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum, &c.* Et, *Non ego sed gratia Dei mecum.* Tum imprimis vbi dicit: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.* Nam propter illũ potentem dominatum gratiæ super voluntatem, quo fit vt ei non iam relinquatur voluntas sua, negat August. vt supra vidimus, istã locutionem Apostolicam ita inuerti posse, vt dicatur, non miserentis est Dei, sed volentis & currentis est hominis. Hâc itaque loquendi diuersitate, non hoc significatum Augustinus voluit, quod olim per solas liberi arbitrij vires Adam rectè operari, & in iustitia stare potuisset, vel Angeli steterint: nec è contrario, nunc solam gratiam sine liberæ voluntatis adiunctione iustitiam operari, quorum vtrumque Catholica fides destruit: sed hoc voluit, in primæua hominis & Angelorum integritate sic liberum arbitrium benè egisse vel stetisse, vt quamuis *non sine gratia* hoc fieret, sine qua neutrum poterat, vtrumque tamen liberæ volũtati, non gratiæ esse tribuendum, vtpote cuius actio vel cessatio liberæ voluntatis arbitrio relinqueretur. Nunc vice versa, quamuis opus bonum *non sine voluntate nostra fiat*, vt notanter profundéque Augustinus loquitur, quod tamen reipsa fiat, non voluntati ascribendum esse, sed gratiæ, vtpote quæ nunc, non olim, voluntati dominatur; non determinationem ad operandum, quemadmodum olim à voluntate præstolando, sed voluntati suauiter potentissimeque tribuendo. Nunc enim infirmam voluntatem gratia ad influendum operandúmque rapit, tunc à forti & vegeta voluntate rapiebatur: quia tunc nullo concupiscentiali languore deorsum pressa, flectebat se, velut plena sui domina, quoquouersum videretur: nunc verò amisso isto indifferenti ad vtrumlibet flexu, & in alterius partis dilectionem incuruata, propter inhærentem visceribus suis terrenum amorem, quem funditus sibjipsi exstirpare non potest, ad singulos dilectionis cælestis impetus erigi debet, iuxta illud Apostolicum, *Deus operatur in vobis & velle & perficere*, hoc est, & inchoatam & perfectam voluntatem. His ergo loquendi formulis, non voluntatis liberæ cessationem vel interitũ in operando, sed gratiæ dominatum voluit August. indicare, quod explicat, quando dicit: *Aguntur vt agant, non vt ipsi nihil agant.* Et quando dicit: *Gratia ostsic laborat cum homine, vt quod non peccat, non volentis neque currentis, sed miserentis sit Dei.* Et quando dicit: *Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis velle. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, &c.* Hæc & huiusmodi prorsus falsa sunt, de quacunque gratia potentiali, qua videlicet homini tribuatur B operari posse si velit, siue Deus operationem secuturam videat, siue non videat, siue Deus hoc velit, siue non velit. Semper enim cum tali gratia, non hoc secuturum est, quod gratia voluntatem facit facere, sed quod voluntas gratiam facit facere. Nam istud gratiæ genus, cum quo Deus voluntatem operaturam præuidet, pro sua naturali ad vtrumlibet indifferentia istius naturæ est, vt operatio & influxus gratiæ ex impulsu voluntatis oriatur, non contra: quam naturam nunquam exuet, etiam si gratia talis ad sexcentos gradus augeretur, nec vnquam aliud quicquam tribuet voluntati, nisi *posse si velit*. Aliud longè potentius & alterius naturæ adiutorium C poscit Apostolus, quãdo scribit Philippensibus: *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere.* Nam vt optimè notat Augustinus, *Non ait, Deus est enim, qui operatur in vobis posse, tanquã ipsi, accepta* scilicet volendi potestate per gratiam, *iam velle & operari per seipsos habeant, nec in his duobus adiutorio eius indigeant: sed ait, Deus est enim qui operatur in vobis velle & perficere.* Hoc est, Deus ita in vobis per gratiam operatur, vt non solum operetur in vobis volendi faciendique potestatem si volueritis, sed vt ipsam vobis volitionem operationemque largiatur. Nam illa sola est causa, cur iam & voluntas, & opus bonum, & meritum, & conuersio volũtatis, & victoria tentationis sint, & vocentur ab Augustino, & Scri-D pturis dona Dei, vt supra fusè declarauimus.

Epist. 95 ad Hilarium. *Epist. 89 ad Hilarium.* *Epist. 107.* *a Vide lib. de gratia Christi c. 13 & alibi saepius.* *b Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.* *c Lib. de cor. & grat. c. 12.* *1. Cor. 15.* *Rom. 9.* *Cap. præced.* *Lib. de Spir. & litt. cap. 9 & 12.* *ad Philip. 2.* *Lib. de Cor. & grat. c. 2.* *Lib. de gestis Pelag. c. 15.* *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 16.* *Philip. 2.* *Lib. de grat. Christi c. 4.*

CAPVT XXVII.

Duobus scrupulis occurritur, quomodo nulla Christi gratia effectu careat: itémque cur Augustinus loquatur de sola gratia efficaci, non sufficiente.

NEc verò moueat quemquam quod constet, multos diuinitus mente collustrari, imò verò & in ipsa voluntate motibus diuinæ gratiæ percelli, qui tamen ab eius interna suasione & inclinatione dissentiunt, vt propterea E falsum putet gratiã in eo cui datur, semper operari effectum, ob quem datur. Considerandum est enim, multiplices esse diuinæ gratiæ effectus, quemadmodum & voluntatis. Est enim velle perfectum, quod Augustinus posse vocat, est & imperfectum, quod velleitatem appellare solent: & hoc ipsum diuersos gradus habet, donec ad ipsam primam tenuissimámque boni complacentiam veniatur. Hæc ergo primus est cælestis istius roris effectus, quem vt minimum in omnibus operatur, quibus eum infundit Deus. Nam quemadmodum inundatio diuinæ gratiæ, totam hominis voluntatem secum instar impetuosi cuiusdam torrentis rapit, sic vt om-

humani cordis retinacula, quibus terrenis rebus irretitur, velut violentâ quâdam tempestate dirumpat; ita lenis ille velut auræ tenuis afflatus, complacentiam quandam voluntatis tenuissimam, rei tam pulchræ, quæ simul objicitur contemplanda, contemperatam suauiter impetrat, & celerrimè quasi furtim post se rapit. Hæc igitur gratia, quamuis nullo modo sufficiat, vt homo Dei mandatum operetur, vt Deum super omnia diligat, vt speret, vt oret, vt credat, ad hoc tamen facit aliquid, vt istarum vel alterius cuiusdam cælestis rei liberas quasdam non voluntates, sed velleitates vel complacentias excitet, quas, nisi diuinitus infundantur, obtinere humanâ potestate nemo potest. Non enim quæuis gratia, ad quosuis effectus inferendos sufficit, vt quidam imaginati sunt, sed potestates operationum difficultati attemperandæ sunt. Rectissimè igitur profundeque dixit Augustinus: *Qui nouit quid est, quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundùm gratiam sed secundùm legem.* Nimirum nondum didicit secundùm gratiam id ipsum quod faciendum iubetur: quamuis aliquid aliud inferioris notæ secundùm gratiam didicisse, nihil vetet. Qui ergo scit Deum super omnia diligendum, spe ac fide colendum & similia, & nondum ita diligit, sperat & credit vt lex iubet, nondum illa ipsa quidem didicit secundùm gratiam, sed tantummodo secundùm legem: quamuis interim aliud quippiam quod præuium esse solet, vt verbi gratia, quod in Deo vel charitate ac fide ipsius sibi quoquo modo placeat, illósque actus quâdam velleitate desideret, & similia secundùm gratiam potuerit didicisse. Sic enim videmus plurimos qui necdum ab immunditiis carnis se continere possunt, vehementer tamen optare continentiam: cuiusmodi vota diuinæ gratiæ sunt munera, & maioris gratiæ prouocatiua, quamuis nullo modo veræ perfectæque continentiç comparanda sint. Itaque optimè subiungit Augustinus: *Hoc modo* (per gratiam) *quisquis discit, agit omninò* QVICQVID AGENDVM DIDICERIT. Nempe quia quicquid nondum agit, id nondum agendum didicit, secundùm gratiam, sed tantummodo secundùm legem.

Lib. de grat. Christi c. 13.

Respondebit fortassis aliquis, magis in Scholasticorum scriptis quam Augustini reuoluendis exercitatus, hæc omnia quæ produximus, cum de gratia tantum efficaci tradidisse, nihil verò impedire, quin aliæ nonnullæ gratiæ per hominis voluntatem effectu careant.

Respondeo nihil verius dici posse, quam quod omnia quæ hactenus protulimus, de gratia efficaci Augustinus dixerit atque intellexerit. Cuius rei causa est, quod nullam agnouit aliam actualem Christi gratiam, nec agnoscere potuerit, nisi regulas omnes fundamentales quibus innixus naturam gratiæ medicinalis tradidit & explicuit, vellet interimere. Nam ex quo primi hominis voluntas concupiscétiali ægritudine vitiata atque debilitata est, non ei sufficit amplius neque posteritati eius illud adiutorium, cum quo *habeat iustitiam si velit*, sed opus est alio potentiore *quo fiat vt velit & tantum velit*, *tantóque ardore diligat*, *vt carnis voluntatem contraria concupiscentem volũtate Spiritus vincat.* Nam, vt idem profundissimus Doctor eodem in loco radices veritatis istius detegendo dicit, si in tanta infirmitate vitæ huius, hominibus relinqueretur *voluntas sua*, vt in adiutorio Dei, sine quo perseuerare non possent, quod non pauci recentiores prædicant, manerent, si vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, *inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent, infirmitate voluntatis vt possent.* Isti vitio, isti languori, isti voluntatis infirmitati, quæ totius humani generis viribus conspersa est, remedio potentiore succurrendum fuit, ne totum carnalium rerum cupiditate prostratum, volendi infirmitate perderetur, quod consequenter Augustinus adjicit: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & ideo quamuis infirma* per istam concupiscentialem ægritudinem, *non tamen deficeret, neque aduersitate aliquâ vinceretur.* Cuiusmodi doctrina fusius alibi explicata est. Quapropter quisquis iam alia diuina gratiæ adiutoria infirmis hominibus afferre nititur quæ deserãt si velint, & in quibus permaneant si velint, cum quibus tanquam sufficientibus operentur si velint, nihil aliud imprudens facit, nisi vt originalis peccati virus euacuet, illæsas liberi arbitrij vires esse, Christum frustra venisse, & gratis mortuum esse persuadeat. Iam enim per naturam liberámque voluntatem, non minùs quam primus homo iustitiam operari potest. Nec enim alio ille indiguit adiutorio, quam illo, quod, vt Augustinus loquitur, *in eius libero relinqueretur arbitrio*, ita vt *illud desereret si vellet, & in eo permaneret si vellet.* Cuiusmodi adiutorium nihil impedit quo minùs per liberum arbitrium ac naturam, vt supra declarauimus, sit iustitia. Hoc ergo si nunc etiam fieri potest, quemadmodum olim sine dubitatione potuit, fidenter iuxta Augustini doctrinam dico, gratis Christus mortuus est.

Lib. de corr. & grat. c. 12.

Lib. de corr. & grat. c. 12.

Quamobrem quicumque animaduertit omnia quæ de adiutorio gratiæ medicinalis ex Augustino diximus, de gratia quadam potentissima, quam efficacem recentiores suo sensu vocant esse intelligenda, consequenter hoc etiam animaduertere debet, non aliam Christi gratiã medicinalem in scriptis eius reperiri. Proinde fatendum sibi esse quod aliam nobis procudendo, nouum gratiæ genus Christianis afferat, quod nec Augustinus, nec vllus Latinorum Patrum, qui de gratiæ adiutorio cum Pelagianis ex professo decertarunt, nec Ecclesia in Conciliis generalibus vel prouincialibus ab Apostolica Sede probatis agnouit vnquam, nec agnoscere potuit, nisi principia quibus ipsa per antiquos Patres, medicinalem Christi gratiam defendit, funditus euertantur. De quo genere sufficientis adiutorij nonnihil adhuc in sequentibus, Deo dante disserturi sumus.

CAPVT XXVIII.

Transitus ad argumentorum solutionem. Soluitur primum, quod discrimen gratiæ stantis & lapsæ naturæ directè tollitur, quantum ad operandi modum.

HACTENVS gratiam Christi medicinalem, quantum ad operandi modum ex Augustini mente explicuimus, vt inuentionis methodo, à proprietatibus notioribus tanquam notis & signis naturæ ad notitiã quidditatis ipsius paulatim progrediendo veniamus.

Ostendimus autem talem esse quantum ad operandi modum, vt directè opponatur illi gratiæ quam natura fortis Angelorum & hominis innocentis habuit: hoc est, illi gratiæ potentiali quæ dat homini posse si velit: seu quæ, iuxta descriptionem sæpiùs iteratam sancti Augustini, relinquitur *in libero voluntatis arbitrio*, vt pote *sine qua bonus esse non potest*, sed eam tamen per liberum arbitrium deserere potest: quam desereret primus homo cùm vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret vt vellet. Velle enim & nolle, stare & cadere, perseuerare & non perseuerare, propter vires integræ voluntatis, in libero relinquebantur arbitrio. Isti inquam gratiæ ostendimus directè repugnare gratiam Christi: tanquam quæ non relinquit voluntatẽ in isto æquilibrio, sed illud auferat & efficiat vt velit. Ideo quippe tribuitur, vt duritia seu resistentia cordis primitùs auferatur. Quod vtriusque gratiæ discrimen breuissimè profundissimeque expressit Augustinus, hanc vocando adiutorium *quo fit vt velit*, illam *sine quo non fit* vt velit. Nunc quia recentiores non pauci primum illud adiutorij genus, sub nomine gratiæ *sufficientis* vel congruæ, tanquam veram Christi medicinalem gratiam supponere volunt mordicúsque defendunt, duo præstanda nobis reliqua sunt, primum est, vt doctrinam illam capitalem Augustini, qua supradictum duplicis adiutorij discrimen tradidit, ab eorum argumentis tueamur. Alterum, vt eis loca nonnulla eiusdem sancti Doctoris auferamus, in quibus opinionem suam certissimè significatam solidissiméque fundatam esse non dubitant.

Auctores igitur qui discrimen istud vtriusque gratiæ, prout à nobis explicatum est molestè ferunt, doctrinam eius vel facile objiciunt, vel in alienissimum sensum torquere conantur. Quidam igitur, cùm illa doctrina de gratia congrua præteritis annis feruere cœpit, sic apertè argumentati sunt: *In statu innocentiæ sufficiebat homini ad salutem gratia qua poterat perseuerare, si vellet, ergo & nunc.* Quod argumentum directè aduersus illam solemnem Augustini doctrinam, quam libro de correptione & gratia capite decimo, vndecimo, & duodecimo tradit, intortum est. Docet enim ex professo istis locis Augustinus, illud gratiæ genus cùm quo potuit Adam perseuerare si vellet, nullo modo nunc propter consecutam infirmitatem voluntatis esse satis: eo quod, si nunc hominibus *relinqueretur voluntas sua, vt in adiutorio Dei, sine quo perseuerare non possent, manerent si vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate suâ voluntas ipsa succumberet, & ideo perseuerare non possent.* Ratio est, *quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis vt possent.* Quæ fusè suo loco tradita sunt. Quisquis igitur sic argumentatur, profectò demonstrat Augustini doctrinam sibi displicere, & aliud gratiæ genus, quam quod pro lapsis hominibus agnouit necessarium inferre velle; nempe hoc ipsum quod statui innocentiæ proprium esse docuit, cum quo videlicet posset homo lapsus perseuerare, si vellet. Hoc & à Massiliensibus olim factitatum est, nam & ipsi molestè tulerunt, illam vtriusque gratiæ differentiam, libentissiméque pro statu lapsorum hominum illud gratię genus amplexi sunt, cum quo possent credere si vellent, quemadmodùm alibi accuratiùs demonstrauimus. Quanquam illi non ita enormiter exorbitarunt, vt asserere auderent generaliter, nunc etiam, quemadmodum in statu innocentiæ sufficere gratiam, cum qua possit homo perseuerare si velit. Imo hoc tanquam contrarium Catholicæ fidei Massilienses improbabant: sed hoc dumtaxat asserebant, quod ad fidem vel eius initium talis gratia sufficiat: deinceps verò ad operandum, & in operibus bonis perseuerandum gratia homines, *amissis & perditis viribus non solum erigat prostratos, verum etiam suffulciat ambulantes.* Quanta igitur audacia post condemnatos iam à tot sæculis Massilienses asserere, quod, quia in statu innocentiæ sufficiebat homini ad salutem gratia, qua poterat perseuerare si vellet, etiam nunc sufficiat? Itaque non satis penetrant aut perpendunt naturæ corruptionem & humanæ voluntatis infirmitatem quam peccatum attulit, & in qua discrimen istud fundauit Augustinus, qui talibus ratiunculis doctrinam eius saluberrimam imprudentes euertunt.

Leonardus Lessius cum suis in Prop. 22 quam facultates Theologicæ Louaniensis & Duacensis censuerunt.

Lib. de corr. & grat. c. 12.

Vide supra cap. 12. & l. 8. de hæres. Pelag. c. 6.

CAPVT XXIX.

Solutum secundum, quo similiter tollitur istud discrimen, substituendo pro adiutorio medicinali gratiam habitualem, excitationes, protectiones, concursum generalem ordinis supernaturalis.

QVAPROPTER ijdem auctores & cum illis etiam alij, vt illam celeberrimam differentiam duplicis adiutorij, ex qua intellectus gratiæ pendet quam Augustinus tradidit, quoquo modo saluare viderentur, diuersis modis illam eius doctrinam exponere conati sunt. Aliqui dixerunt, in eo discrimen esse situm, quod Adamus in statu Innocentiæ per dona habitualia potuerit perseuerare, si vellet, nobis ista non sufficiant, sed præter illa indigeamus curâ singulari, protectione & excitatione crebrâ Dei, cum quibus fit vt de facto velimus atque perseueremus. Alij addunt gratiam Adamo necessariam fuisse, cooperationem Dei in actu primo paratam, hoc est, concursum Dei generalem ordinis supernaturalis, quem puto priores illos auctores etiam nullo modo negare voluisse, sed non addidisse, eo quod nihil ad præsẽs discrimen pertinere animaduerterent. Eò igitur res tota redit, vt putent adiutorium Adæ fuisse gratiam habitualem, lapsorum verò hominũ esse gratias excitantes, suasiones, protectiones Dei.

Idem Lessius itemque Bellarmin. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 8. & l. 5. c. vlt.

Bellarm. lib. de grat. primi hominis cap. 4.

Respondetur primò non hic esse quæstionem de quidditate vtriusque adiutorij, quænam videlicet illa fuit, an gratia habitualis, an concursus, an protectio, suasio, excitatio, illustratio & huiusmodi: hoc enim in illa tota prolixa disputatione sancti Augustini ne semel quidem vllo verbo tangitur: sed quæstio est, cuiusmodi sit vtriusque status adiutorium quantum ad adiuuandi modum. Augustinus docet adiutorium Angelorum & primi hominis fuisse dũtaxat *sine quo non*, secundi hominis, *quo*: quod sexcenties nobis eo modo interpretatur, vt dicat illud primũ tale fuisse, vt cum eo *possent perseuerare si vellent, non quo fieret vt vellent*; tale quod *in libero arbitrio relinqueretur*; *tale quod desererent cum vellent, & in quo permanerent si vellent.* Alterum verò esse tale, *quo efficiatur vt velint, quo donante inuictissimè, quod bonum est velint, & hoc inuictissimè deserere nolint.* Cuiusmodi descriptiones, discrimen indicant apertissimum in operandi modo, quæcumque tandem fuerit vtriusque status gratia, quod illi disputationi prorsus est impertinens.

Hanc differentiam in quam totis viribus directè collimat Augustinus, Doctores illi funditùs tollunt, imò se toto conatu tollere velle profitentur, dum perspicuè docent, cum vtriusque status adiutorio qualecunque tandem fuerit, homines stantem & lapsum ita adiuuari, vt sine illo non possint perseuerare & cum eo possint perseuerare si velint; vt vtriusque libero relinquatur arbitrio, vt vtrumque deserant si velint, & in eo permaneant si velint. Et in eo putant esse gratiæ vtriusque similitudinem, vsque adeo vt si discrimen aliquòd in isto operandi modo statuatur, sine dubitatione liberum destruatur arbitriũ. Hanc vtriusque adiutorij confusionem, quantum ad adiuuandi modum, dicimus istâ Augustini authoritate manifestè iugulari, nec posse sine totius doctrinæ ipsius euersione sustineri.

Iam verò quod secundò additur, adiutorium primi hominis fuisse gratias seu dona habitualia, concursumque generalem seu cooperationem quam supra diximus cum operibus supernaturalibus, non minùs perspicuè falsum est & ab Augustino refutatum. Quod quia fusè demonstrauimus in libro de gratia primi hominis, superuacaneum esset hîc repetere.

Vide cap. 12. & 13. toto lib. de grat. status innocentiæ.

Quod igitur in secunda istius responsionis parte dicitur, gratiam lapsorum, qua fit vt velint, & operentur & perseuerent, esse gratias excitantes, suasiones & protectiones Dei, multipliciter repugnat Augustino. Primò quidem, quia tales gratiæ prout eas ipsi explicant, velint nolint continentur sub membro primo istius diuisionis, sub quo & Adami gratia continetur. Sunt enim adiutoria *sine quibus non* fit opus, non quibus fit, etiam tunc quando cum ijs reipsa liberum arbitrium operatur. Nam adiutorium *sine quo non*, non mutat naturam suam, siue actio sequatur, siue non sequatur, quemadmodum ex exemplis Augustini, alimento, luce, & similibus manifestum est. Nam siue alimentis ad viuendum, luce ad cernendum vtaris, siue non vtaris, nunquam illa sunt adiutoria *quibus*, sed *sine quibus non*. Quod vlterius in explicanda istius diuisionis natura declarauimus. Hinc fit secundò, quod istæ gratiæ non aliud propriè tribuunt quàm *posse*, non *velle*. Docent enim ipsimet cum omnibus istis gratijs perfectissimè consistere posse, vt voluntas ijs excitata & suasa atque protecta nolit: quod certissimum est illi gratiæ medicinali repugnare quàm Augustinus lapsis hominibus dari tradit. Illa enim duritiam cordis, hoc est nolitionem aufert & ex nolente volentem facit. Quod si non facit, non est illa quam quærimus. Et certè quid absurdius, quam excitationes istas, quæ in grauissimis peccatoribus cum obstinata sæpè voluntate consistũt pro gratia Christi medicinali, quæ velle tribuit, obtrudere, cùm nec ipsa charitas habitualis, quæ cum mala voluntate stare non potest, sit illa medicinalis gratia quæ tribuat velle voluntati? Seu illa *qua* fiat, vt voluntas velit, imò nec illa *sine qua non fiat*, sed indifferenter & valdè per accidens se habeat ad actualiter velle & operari? Hoc enim aliunde voluntati quàm ab habitu dari debet; haud secùs atque aliundè quàm ab ipsis excitationibus & suasionibus, & protectionibus peti debet, quòd cum ipsis etiam concurrentibus actualiter voluntas velit & operetur.

Denique nec primis hominibus huiusmodi excitationes & protectiones & suasiones deerãt, nec tamen erant aliud quàm gratiæ potentiales,

A quibus daretur posse si vellent, non velle quod possent. Nam totam terrenam cælestemq; machinam in vsum istum diuina prouidentia disposuerat, vt loqueretur altissima voce Creatorem suũ, & Angelicas humanásq; mentes ad eum laudandum excitaret, amandúmque succenderet. Nam hinc ista toties repetita in August. lucubrationibus doctrina, quod etiam Angeli sancti ex contemplatione conditæ creaturæ, quasi vespertinâ quâdam decoloratáque cognitione laudauerint Dominum. Et illud in confessionibus: *Sed & cælum & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem, nec cessant dicere omnibus, vt sint inexcusabiles.* Quod quid est aliud quàm quæ-
B dam suasio & excitatio? Nec nudâ externâ quâdam suasione hoc erga primos homines egisse cælum & terram, sed adiunctis etiam internis excitationibus & amandi suasionibus, quas mentibus inspirat Deus, ex illo Augustini loco patet, vbi dicit: *Si voluntas eorum in amore superioris incommutabilis boni à quo illustrabatur vt videret, & accendebatur vt amaret, stabilis permaneret, &c.* Nempe tali illustratione & accensione voluntatis accendebatur, vt in eius amore posset stabilis permanere si vellet. Nam illa accensio non ei dabat velle, vt ex eo patet, quia *accendebatur vt amaret*, hoc est, eo fine vt amaret, seu stabilis in amore per creationem dato permaneret. De protectio-
C ne verò primorum hominum quid dicam? Quia ista gratia valdè externa est, nulla pœnè magis ab ipsis recentioribus commendatur erga primum hominẽ quàm protectio Dei, qua eum tradunt aduersus omnes diaboli insidias, concupiscentiæ seu appetitus commotiones fuisse protectum à Deo. Putant enim ex eis non pauci dona interna non potuisse talem effectum appetitui conferre, ne præsentibus obiectis illecebrosis aduersus rationem surgeret. Sed & August. gratiam *regiminis & custodiæ*, & similes fuisse hominibus innocentibus impertitam à Deo perspicuè docet, quando dicit: *Regebat eum ipse qui fecerat.* Et rursum de primo homine, *Deus operatur hominem*
D *atq; custodit, vt bonus beatúsq; fit.* De quibus plura diximus, cũ de primi hominis gratia tractarem°.

Vide lib. de gen. ad litt. c. 24 vsque ad 30 &c.

Lib. 10. confess. cap. 6.

Lib. 14 de ciuit. c. 13.

Ser. de verbi Apost c. 2.

Lib. 8. de gen. ad lit. cap. 10.

Sup. lib. cit: Cap. 10.

Quod verò quidam istis excitationibus, suasionibus atque protectionibus, addũt etiam concursum generalem ad opera supernaturalia, quẽ ipsi velut magnam gratiam, *concursum specialem*, & gratiam *concomitantem*, & huiusmodi appellare solent, vt aliquid magnum protulisse censeantur multò minùs ad discrimen vtriusque gratiæ declarandum facit. Quis enim ignorat talem cõcursum, sicut eum ipsi explicant, non facere vt homo velit, sed vice versa hominem facere vt Deus concurrat? Ponunt enim huiusmodi concursum omnibus agere volentibus præparatum, ita vt tunc detur, cùm quis agere voluerit, cũ noluerit tunc
E negetur: nec vllas vires ad agendum tribuat, sed supponat. Si quis enim viribus internis actioni proportionatis caret, non illũ cõcursus ille supplebit aut dabit, quemadmodùm in omnibus causis agentibus siue naturalibus siue liberis ex ipsa Scholasticorum confessione manifestum est. Non est ergo illa Christi gratia, quam inquirimus. Accedit, concursum illum esse institutioni naturarũ consentaneũ, vtpote sine quo nulla omninò creatura propter defectũ naturalem quicquã operari potest. Et quo fit vt ille non ad gratiam Christi medicinalem, sed ad naturæ institutionem pertinere videatur, prout & supra diximus. Itaq; non minùs Adamo & Angelis innocentibus quàm

peccatoribus datus fuit, nec magis ad adiutorium lapsæ naturæ, quàm stantis referendus est. Denique Christi gratia quam per crucem attulit humano generi, vulneribus peccatorum sanandis destinata ac data est, vt supra satissimè demonstrauimus. Incidit enim natura peccatrix in horrendam agendi cæcitatem per ignorantiam, & in infirmitatem per concupiscentiam, quæ duo mala, nisi per Christi gratiam dispellantur nunquam in æternum, liberum arbitrium ad iustitiam diligendam operandamque conuertetur aut prouocabitur. Hæc autem vulnera non modo non sanat concursus ille generalis ad opera supernaturalia, sed nec attingit quidem, vtpote qui relinquit vires operandi, intellectum & voluntatem quales aliundè præparatas inuenit. Non est ergo ille, Christi gratia ad operandum homini necessaria, qua fiat vt velit. Denique talem gratiam Christi nec ipse Pelagius detrectauit. Nec enim vnquam in Augustino vel vestigium inuenies, vnde colligatur, quod cum ipso de tali gratia decertauerit, sed merum inuentum est recentiorum vt quoquo modo gratias à se excogitatas aliquo colore tueantur. Vt sane mirum sit, homines eruditos relictâ regiâ viâ, quæ in Augustini scriptis, ostio tantummodo reserato, valde manifesta est, ad talia diuerticula tam noua, tam periculosa diuertere.

Vide aliâ alibi loca de concursu generali in dogmatibus Pelagianorum, lib. 5. de hæresi Pelagiana c. 19 & 20.

CAPVT XXX.

Soluuntur duo loca Augustini ex libro de Spiritu & littera, in quorum vtroque recentiores obiectionem errantium cœperunt pro solutione Augustini.

SED alia nonnulla ipsius sanctissimi Doctoris proferunt loca, quibus non dubitant ab ipso illam Christi potentialem gratiam tradi, quæ det homini operari posse si velit. Hanc ipsi si affectui vel internæ externæque hominis dispositioni congruat, etiam *congruam* vocare solent; quâ congruitate fit vt reipsa velit & operetur; sic tamen vt liberum arbitrium, stante eâdem gratiâ possit, neque velle neque facere. Pro ista gratia asserenda multa ex Augustino loca congerunt, atque in primis ex libri de Spiritu & littera capite trigesimo tertio, vbi disputans, vnde voluntas credendi oriatur, dicit: *Liberum arbitrium naturaliter attributum à Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et ideò nec istam voluntatem qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non acceperit; quandoquidem vocante Deo, surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cùm crearetur, accepit.* Profert hunc locum Franciscus Suarez pro illa indifferentia voluntatis, quam ipsi cum gratia sua sufficiente & congruâ remanere volunt, qua videlicet det posse si velit. Alter locus ibidem est, vbi dicit: *Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen vt eis adimat liberum arbitrium quo vel benè vel malè vtentes iustissimè iudicentur.* Quo loco significari volunt, Deum *omnibus dare, vnde possint velle, credere & saluari*, si videlicet velint cooperari gratiæ diuinæ præuenienti. Ex quo necesse est talem esse gratiam illam, vt ex libera voluntate oriatur, quòd cum ea velit aut nolit, prout hunc locum citat & explicat Bellarminus. Ex pro eodem sensu citat hunc locum Franciscus Suarez. Et in primis Molina, Leonardus Lessius & alij.

Lib. de Spir. & litt. c. 33.

Suarez lib. 3. de concursu cap. 9. n. 6.

Bellarm. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 5. Suarez l. 4. de prædest. c. 2.

Molina disp. 2. memb. 6. ad quæst. 23. art. 4. & 5. Lessius lib. de prædest. & reprob. sect. 6. num. 66.

Respondeo rem videri admiratione dignam, & tamen veram, quòd cùm Augustinus adiutorium quod primus homo habuit, & quod secundus attulit luculentissimè distinxerit, vnum appellando adiutorium *sine quo non fit* id quod agitur, alterum *quo fit*, tantâque manifestatione declarauerit vt nihil addi posse videatur; Scholastici tamen recentiores, qui columina sunt illius gratiæ sufficientis & congruæ quibus datur posse si velis, in vtroque membro intelligendo tam enormiter aberrauerint, vt directè oppositum eius quod Augustinus ex professo docuit, ipsi ex professo ex eius verbis exsculpserint. Nam vtrumque membrum peruertendo, vtrobique Pelagianorum obiectionem pro Augustini solutione cœperunt. Ex quo secutum est, vt & Adamo (contra Augustini mentem & verba sæpè repetita) tribuerint *adiutorium quo*, quod fractis viribus necessarium ac proprium est, & assignauerint hominibus lapsis adiutorium *sine quo non*, quod libertatem illæsam esse supponit. Quis non miretur, hoc tam oculatis viris accidere potuisse? Quis verò miretur, postquam accidit, eos in mirabilium hallucinationum seriem, vno errore ex alio consequente præcipitatos totámque Christianæ & medicinalis gratiæ faciem esse perturbatam?

Et quidem eos in primo membro ita aberrasse, vt obiectionem aduersantium Augustino, pro ipsius doctrina ceperint, in primo libro declaratum est. Nunc quantum ad secundum membrum istius discriminis, eos non dissimiliter obiectiones contra Christi gratiam, pro solutione, errorémque pro veritate cepisse, atque ita loco Christiani & medicinalis adiutorij *quo fit opus*, adiutorium sufficiens & congruum, quale Adamus habuit procudisse, *sine quo* videlicet *non fit*, non est difficile demonstrare. Itaque memoria repetendum est, sanctum Augustinum, antequam Episcopatum suscepisset, in illo Pelagiano errore hæsitle, quem posteà Massilienses amplexi sunt. Quamuis enim de Dei gratia, quæ dat opera, commendanda satageret, fidem tamen qua primitùs Deo credimus; existimabat non à Deo per gratiam dari, sed præcedente præconio veritatis, ex libero arbitrio proficisci. Hoc ipsemet de se testatur in libro de prædestinatione Sanctorum, vbi se *similiter errasse* & *aliter sapuisse* profitetur, quam diuinæ gratiæ sinceritas postulat. Aduersus hunc igitur errorem de initio fidei, seu de prima credendi voluntate, vnde nascatur, vtrum ex libero voluntatis arbitrio, an ex gratia Dei, sæpè disputat Augustinus, illámque quæstionem, in qua tam procliuem periculosúmque lapsum suo malo senserat, non semel soluit, vt ita gratiæ Christianæ seu medicinalis, non tantum ad opera, sed ad ipsam quoque primam credendi voluntatem, quam largiri debet, necessitas nosceretur. Hanc omnium primò excussit & soluit, ante exortum hæresis Pelagianæ in libro primo quæstione secunda ad Simplicianum, quando primum cœpit ex illo errore resipiscere, quemadmodùm ex libro de prædestinatione iam citato manifestum est. Pelagianâ verò iam feruente contentione, diuersis locis eam disputando ventilauit, & refellendo exortis Pelagianis remedium, exorituris verò Massiliensibus antidotum propinauit.

Vide lib. de gratia primi hominis & Angelorum cap. 17.

Lib. de dono pers. c. 3. 4.

Itaque primum omnium post Pelagianam hæresim natam, quæstionem illam tam lubricam tetigit libro secundo de peccatorum meritis & remissione, quem scripsit in primis illius erroris exordiis, vt ex libro secundo retractationum liquet. Cùm enim vitam bonam, quia mandata Dei seruando benè viuimus, ex Dei gratia esse latè docuisset, tandem quæstionem etiam de bona voluntate proponit: vtrum & illam accipiamus ex Deo secundum illud Apostoli, *Quid enim habes quod non accepisti?* Mox igitur vt magis difficultas ex aduersarij responsione, & veritas ex difficultatis difflatione claresceret, Pelagianos respondentes inducit: *Ideo quicquid etiam bonæ voluntatis habet homo, Deo tribuendum esse, quia & hoc in illo esse non posset, si homo ipse non esset:* hoc est, si non haberet liberum voluntatis arbitrium: *Cum verò sit aliquid, atque vt homo sit, non habeat nisi ex Deo, cur non auctori Deo tribuatur etiam quicquid in illo est bonæ voluntatis, quod non esset, nisi esset in quo esset?* Hanc responsionem statim ex eo refellit, quod similiter mala voluntas posset Deo tribui, quia & illa non esset, si non esset homo, in quo esset. Hoc est, si non haberet à Deo liberum arbitrium, ex quo surgeret. Vnde demonstrans non sic posse saluari locum Apostolicum, *quid habes quod non accepisti*, responsionem illam vberiùs refutando & explicando subtexit: *Quapropter nisi obtineamus non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus & malè vti malus potest; sed etiam voluntatem bonam quæ iam in eis bonis est, quorum esse vsus non potest malus, nisi ex Deo nobis esse non posse, nescio quemadmodum defendamus, quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti?* Vbi consequenter ostendit voluntatem bonam diuinitùs nobis à Deo excitante & adiuuante donari. Quam disputationem totam clarissimum est aduersus Pelagianum errorem esse directam.

Lib. 2. retract. c. 33.

Lib 2. de pec. merit. c. 17.

Ibid. c. 18.

Simili prorsus ratione eandem proponit & Pelagianorum allatâ responsione ventilat, soluitque quæstionem in libro de Spiritu & littera, vnde obiectiones istæ sumptæ sunt. Quod ita manifestum est, vt mihi prodigij loco sit, quomodo in mentem alicui erudito venire possit, verba quæ ex illa disputatione pro sententia sua decerpserunt Augustini sensum continere; nisi quia excogitata arreptáque opinio, quoquo modo in sanctissimi Doctoris auctoritate fundanda videbatur. Sic enim statim initio citati capitis, cùm similiter toto libro docuisset, iustitiam operum, quibus homines Dei præcepta custodiunt, dari per sancti Spiritus donum, iam supra dictam proponit quæstionem: *Sed consequens est paululum quærere, vtrum voluntas illa qua credimus, etiam ipsa Dei donum sit, an ex illo naturaliter insito adhibeatur arbitrio.* Quid manifestius? Quid liquidius, quam quæri, vtrum pro accipienda bona voluntate, sententia Catholica quæ illam gratiæ tribuit, an Pelagiana quæ libero arbitrio sit tenenda? Nam bonam voluntatem, & voluntatem qua credimus, eandem esse nouit, qui nouit illud Augustini ad quendam simili errore laborantem: *Tu autem initium fidei, vbi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, non vis donum Dei esse, sed ex nobis nos habere contendis, vt credere incipiamus.* Ad huius igitur quæstionis discussionem primò profert, eodem modo vt supra in loco præcedenti vidimus, id quod Apostolus dicit, *Quid habes quod non accepisti?* Nam, inquit, *si dixerimus eam non esse donum Dei, metuendum est ne*

Lib. de Spir. & litt. c. 33.

Epist. 107. ad Vitalem.

A *existimemus inuenisse nos aliquid, quod Apostolo increpanti & dicenti, Quid enim habes quod non accepisti? respondere possimus, Ecce habemus bonam voluntatem credendi, quam non accepimus, &c.* Ad hanc difficultatem dissipandam, primò solutionem illam profert, quæ Pelagianis & Augustino quondam probabatur, & posteà à Massiliensibus arrepta defensáque fuit, quod bona voluntas ratione accepti à Deo liberi arbitrij referretur ad Deum: *Prius igitur*, inquit, *illud dicamus & videamus, vtrum huic satisfaciat quæstioni, quod liberum arbitrium naturaliter attributum à Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et ideò nec*

B *istam voluntatem, qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non acceperit; quandoquidem vocante Deo, surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cùm crearetur accepit.* Quid etiam hîc euidentius, quam Augustinum in isto loco nihil asserere, seu aliorum tanquam dubiam proferre responsionem & examini subjicere? Quid item est manifestius, quam secundùm illam, Deo tribui voluntatem bonam, quia dedit homini liberum arbitrium ex cuius libertate consurgat? Hoc autem esse sensum Pelagianum siue Semi-pelagianum iam perspicuum est, vt nimis rudis sit, qui hoc sibi probatum velit. Nam statim in eiusdem libri exordio, eandem istam responsionem Pelagianis di-

Epist. 107. ad Vitalem.

C sertè tribuit: *Sed cùm vigeri cœperint, quomodo id præsumant asserere fieri sine ope diuina, reprimunt se, nec hanc vocem audent emittere, quoniam vident quàm sit impia, & non ferenda. Sed aiunt, ideò ista sine ope diuina non fieri, quia & hominem creauit cum libero voluntatis arbitrio, &c.* Et similiter libro de natura & gratia, libro de gratia Christi, aliisque plurimis locis. Erat enim solemnis responsio Pelagiani erroris, quod bona opera, vel certè fides, voluntásque credendi, inter diuinæ gratiæ beneficia esset numeranda, quia Deus hominem cum libero voluntatis arbitrio condidisset; ex quo huc vel illuc se flectente surgeret. Naturam quippè humanam liberúmque arbitrium, illam

Lib. de Spir. & lit. c. 2.

Lib. de nat. & grat. c. 51.

Lib. de grat. Christ. c. 4 & 16 vide & epist. 95.

D gratiam esse sentiebant qua benè viueretur, & sine qua benè viuere nemo posset, prout fusè in libris de dogmatibus Pelagianis demonstrauimus.

Vide lib. 5 de hæresi Pelagiana c. 1. 2. 3.

Cùm verò celebris esset quæstio, si voluntas bona qua creditur, est donum Dei, cur non omnibus detur, cùm Deus *velit omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, quemadmodum in eodem loco de Spiritu & littera proponitur, Semi-pelagianam illam responsionem iam datam prosequendo subiungit: *Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen vt eis adimat liberum arbitrium, quo vel benè vel malè vtentes iustissimè iu-*

Lib. de Spir. & lit. c. 33.

E *dicentur*, hoc est, vult omnes homines saluos fieri, si tamen ipsi per suum liberum arbitrium velint: quam fuisse vsitatam Pelagianorum & Semi-pelagianorum interpretationem, adeóque omnium qui gratias quasdam vniuersales & sufficientes introducebant, quarum effectus à voluntatis nutu assentiente vel dissentiente penderet, nos alibi fusè declarauimus, vt nihil hic opus sit eadem repetere.

Vide lib. 8. de hæresi Pelagiana c. 15.

Cùm igitur hactenus Augustinus responsionem Pelagianam, quæ posteà Massiliensium fuit, disputando ventilasset ac propugnasset, tandem ad veram solutionem propositæ quæstionis illius, vnde voluntas credendi proficiscatur, accedens, ita loquitur: *Hæc dispu-*

Lib. de Spir. & lit. c. 34. initio. tio si quæstioni illi soluendæ, *sufficit, sufficiat*. Ecce disputationem non solutionem quæstionis. Ecce dubitationem, *si sufficerat*, non assertionem *quod sufficerat*. Vnde refellens eam eodem prorsus modo, quo supra ex libro de peccatorum meritis vidimus; *Si autem*, inquit, *respondetur, cauendum esse ne quisquam Deo tribuendum putet peccatum, quod admittitur per liberum arbitrium, si in eo quod dicitur, quid habes, quod non accepisti? Propterea etiam voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia* DE LIBERO EXISTIT ARBITRIO, QVOD CVM CREAREMVR, ACCEPIMVS. *Ibid.* Ecce reiectam responsionem ipsissimis illis verbis, quibus à Pelagianis concepta, & à nostris recentioribus velut Augustini doctrina arrepta fuit, quod videlicet B ideò voluntas credendi sit donum Dei, quia vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod homo naturaliter cùm crearetur accepit. Vnde suam veramque solutionem asserens, cum iterata prædictæ responsionis condemnatione, iisdem iterum verbis quibus concepta fuerat, subiicit *Attendat & videat, non ideò tantùm istam voluntatem diuino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatum est, verum etiam quod visorum suasionibus agit Deus vt velimus, &c.* Quæ sanè manifestissimè ostendunt Augustinum in loco qui obiectus fuit, non tradere doctrinam suam, sed aduersariam; non docere, sed disputare; non asserere, sed refellere; adeóque mirabili hallucinatione, recentiores nostros, obiectionem pro solutione, Pelagianam responsionem pro Augustini doctrina, errorem pro veritate accepisse. Vt nemini profectò mirum videri debeat, si post istam capitalem offensionem, qua iugulum diuinæ gratiæ petitur, tota illius intelligentia perturbata sit, & loco gratiæ, quæ sibi humanam cui datur, subiicit voluntatem, gratias congruas & sufficientes, & omnibus hominibus communes, quæ suis effectibus ex arbitrij libertate frustrentur, iam olim ex aduersariis veræ gratiæ excogitatas defendi audiamus.

CAPVT XXXI.

Soluitur alius locus ex libro primo quæstione secunda ad Simplicianum, vbi similiter hallucinati sunt.

ALIVS locus à multis proferri solet ex libro 1. quæstione secundâ ad Simplicianum, vbi sic loquitur Augustinus: *Aliter Deus præstat vt velimus, aliter præstat quod voluerimus. Vt velimus enim & suum esse voluit & nostrum, suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus, solus præstat, id est, posse benè agere, & semper beatè viuere.* *Lib. 1. q. 2. ad Simplic.* Ex quo colligunt dari quandam gratiam sufficientem cui voluntas resistere possit, ita videlicet vt quemadmodùm loquitur Suarez, mentem excitet, semper tamen consensus voluntatis nobis committatur, eo modo quo hoc ipsi explicare solent. Nam est quidem certum consensum voluntatis homini committi, sed non ita sicut ipsi putant, vt voluntas quodammodo suâ libertate gratiæ, sed potiùs vt gratia, suâ efficaciâ voluntati dominetur. Hunc ergo locum afferunt Suarez, Bellarminus, Lessius. *Franciscus Suarez lib. 3. de Conc. c. 9. num 6. Beller l. 1. de grat. & lib. arb. c. 11. Lessius de gratia efficaci cap. 8. num. 6.*

Respondeo & istum locum ab Augustino pro suo errore, quo ante Episcopatum tenebatur disputando proferri, & posteà in eodem loco refutari. Quod vt perspicuè cerni queat, obseruan- A dum est, Augustinum ante Episcopatum existimasse fidem seu primam bonam voluntatem, quæ ab initio fidei incipit, sic tribuisse libero arbitrio, vt tamen vocationem Dei præcedere fateretur: quâ positâ non existimabat fidem à Deo peculiari beneuolentiâ inspirari, sed eam à libera voluntate pendere vt crederet, quisquis vellet. Post conceptam tamen fidem fatebatur hominem non posse vlterius progredi quantumcumque progredi vellet, sed id quod vellet, hoc est, potestatem benè operandi seu opera bona, diuinitùs ei esse tribuenda. Ideóque putabat electionem ex fide fieri, ita vt volenti credentique gratiam operandi Deus infunderet. Tradit hanc doctrinam clarissimis verbis in libro expositionis quarundam propositionum ex epist. ad Rom. num. 60. 61. & 62. quam arripuerunt libentissimè Massilienses, vt Hilarius in litteris ad Augustinum datis, & Augustinus ipse rescribens retractánsque testatur. *In lib. de prædest. c. 3. Et lib. 2. retract. c. 23.*

Cùm ergo in isto libro ad Simplicianum Augustinus primum ex illo errore resipisceret, semetipsum ex professo refellendum suscipit. Quod vt præstaret solidissimè, primo Catholicam doctrinam, quam Deo, vt profitetur, reuelante hauserat perspicuè tradit: *Noverit enim (Deum) sibi præstitisse vt crederet qui miseretur inspirando fidem, cuius misertus est vt adhuc infideli vocationem impertiret. Iam enim discernitur fidelis ab impio. Quid enim habes quod non accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* *Ibid. lib. de prædest. 55.* *Lib. 1. q. 2. ad Simplic.* Hoc itaque iacto fundamento, iam incipit vlteriùs disputare, vndè C nascatur, quod alicui illa desit Dei misericordia qua velit & credat. An ex humana voluntate, quæ nolit credere, an aliunde? Obiicit igitur: *Rectè quidem hoc*, nempe quod tradiderat, homini fidem à Deo miserante inspirari, *sed cur hæc misericordia subtracta est ab Esau, vt non sic vocaretur, vt & vocato inspiraretur fides, & credens misericors fieret* (Esau) *vt benè operaretur?* Et quærit primò, an hoc oriatur ex humana voluntate: *An fortè quia noluit?* Refellit hoc ex Apostoli verbis: *Si ergo Iacob ideo credidit quia voluit, non ei Deus* D *donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit.*

Aduersus istam veracem refutationem obiicit solutionem Semi-pelagianam, quam ipse hactenus tenuerat, nempe, quod quamuis nemo nisi volendo credat, præcedere tamen debere vocationem Dei, ratione cuius illa voluntas est donum Dei, quam vocationem alius suâ libertate contemnat: *An*, inquit, *quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstet & fidem? Quia sine vocatione non potest quisquam credere, quamuis nullus credat inuitus. Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus, &c. volentes autem sine dubio crediderunt.* *Lib. 1. q. 2. ad Simplic.* Hoc est E ipsissimum, quod se Augustinus ante Episcopatum tenuisse tradit, quando dicit: *Neque enim putabam fidem Dei gratiâ præueniri, vt per illam nobis daretur, quod posceremus vtiliter: nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis*, hoc est, vocatio, vt hic vocat: *Vt autem prædicato nobis Euangelio consentiremus, nostrum esse proprium & nobis ex nobis esse arbitrabar.* *Lib. de prædest. Sanct. cap. 3.* Hoc est, esse volentis, seu propriæ voluntatis. Vndè in epist. ad Rom. vbi istum errorem ex professo docuit, illæ phrases eius erant familiares: *Nostrum est credere & velle: Neque velle possumus nisi vocemur, & huiusmodi.* *In expositione quarundam Propos. in Epist. ad Romanos.* Quibus tunc significabat Deo

tribui voluntatem credendi, ratione impertitæ misericorditer vocationis: sed illâ semel datâ, esse propriæ voluntatis, seu esse volentis, quod credamus, Dei verò gratiæ quod credentibus facultas benè operandi tribuatur.

Aduersus hanc igitur Semi-pelagianam imaginationem statim objicit suo nomine Aug. *Quid est ergo quod sequitur* (in Epist. ad Rom. cuius partem susceperat exponendam) *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.* Nam istâ Scripturâ significari videtur, post vocationem non oriri discrimen ex humana voluntate, sed ex misericordia Dei. Huic obiectioni respondet iterum ex aduersantium persona, longè aliam interpretationem illorum verborũ suggerendo quàm præ se ferant; nempe non significari quod non sit volentis, seu quod non pendeat ex solâ humanâ voluntate, vt post vocationem Dei credat; verum non esse volentis vt adipiscatur rem illam quam credendo adipisci cupit, sed hoc esse solius misericordiæ Dei. Audi verba respondentis ad istam Scripturam ex aduersarij persona; *An quia nec velle possumus, nisi vocati, & nihil valet velle nostrum, nisi vt perficiamus adiuuet Deus?* Hoc est, vt per charitatem benè operemur. Quibus paucis verbis continetur ipsissimus error Massiliensium qui & Augustini olim fuit. Sentiebant enim nos quidem, quamuis non absque vocatione Dei, credere & velle posse iustitiam, non tamen perficere. Hoc est, quod etiam dicere solebant, gratiam Dei non ad inchoandum per fidem, sed ad perficiendum esse necessariam. Hunc igitur sensum vberiùs, consequenter explicat ipsissimis illis verbis, quæ nobis in initio præsentis capitis obiecta sunt: *Opus est ergo velle & currere. Non enim frustra diceretur. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et sic currite vt comprehendatis. Non tamen volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt quod volumus*, id est, rem quam volumus, seu potestatem benè viuendi, *adipiscamur, & quo volumus perueniamus. Noluit ergo Esau, & non cucurrit: sed & si voluisset & cucurrisset, Dei adiutorio peruenisset, qui etiam velle & currere*, non voluntatis inspiratione, *sed* VOCANDO *præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præstat vt velimus, aliter præstat quod voluerimus*, hoc est, rem quam volendo appetiuerimus. *Vt velimus enim, & suum esse voluit & nostrum: suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus*, hoc est, rem volitam seu desideratam, *solus præstat.* Quid est autem res illa volita? *Id est*, inquit, *posse benè agere, & semper beatè viuere.* In quibus verbis manifestè, non aliter istud (*vt velimus*) vult esse Dei, nisi vocando, hoc est, vt supra exposuimus, nisi *quia præcederet præconium veritatis*: quo præcedente, *nostrum*, seu nostræ voluntatis esse vocantem sequi. Sed *quod volumus*, seu ipsum posse benè agere & benè viuere, & ad beatitudinem peruenire, quod volendo cupimus adipisci, à solo Deo per gratiam esse præstandum. Non quasi sine nostra voluntate hoc effici posse sentirent: hoc enim absurdissimum, & ab eorum mente remotissimum; sed quia bonas operationes, seu potestatem benè agendi, non autem potestatem volendi & credendi, per veram gratiam homini dandam arbitrabantur. Namque dilectionem Dei & opera bona tam Augustinus cùm erraret, quam Semi-pelagiani libentissimè ascribebant Deo, fidem voluntatémque nullo modo, nisi quatenus hominem vocando præueniret. Nam hinc illud in opere quod

A errando se scripsisse profitetur: *Quod ergo credimus, nostrum est, quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus in se dat Spiritum S.* Et mox adiungit: *Est autem gratia, vt vocatio peccatori prærogetur, cùm eius merita nulla, nisi ad damnationem præcesserint. Quod si vocatus vocantem secutus fuerit, quod est iam in libero arbitrio, merebitur & Spiritum sanctum per quem bona possit operari.* Et rursus cum Dei vocantis misericordiam præcedere debere docuisset, vt homo velle possit & credere, sic subnectit: *Non ergo elegit Deus benè operantes, sed credentes potiùs, vt ipse illos faciat benè operari. Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare volentibus & credentibus facultatem benè operandi.*

In lib. expos. quarundam propos. in epist. ad Romanos n. 60.

Ibid. n. 61.

B Quibus locis idem omninò significatur, quod in illo loco qui nobis objicitur, nempè, quòd vt velimus & credamus, Deus & suum esse voluit & nostrum: suum vocando, nostrum sequendo, id autem quod voluerimus, hoc est, ipsum posse benè agere, & semper beatè viuere, quod credendo assequi cupimus, solus nobis præstet Deus. Hoc autem ex erroneo se dixisse sensu apertissimè in retractationibus profitetur, quando postquam admissâ Dei vocatione dixerat: *Quod ergo credimus*, vocanti Deo, *nostrum est: quod autem bonum operamur; illius est, qui credentibus in se dat Spiritum sanctum*, per quem facultas benè operandi conferatur, statim corrigendo subiungit: Hoc C *profectò non dicerem si iam scirem fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu.*

Lib. 1. retract. c. 23.

Quapropter etiam in ipso eodem ad Simplicianum loco, noluit nos celare perspicacissimus Doctor, se ex errantium sensu ista respondisse. Nam illa statim aggressus verba, *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quorum peruersam interpretationem responsio prædicta continebat, palàm ostendit non ita explicari posse, vt solum *id quod volumus*, seu ipsum benè agere beatéque viuere, Dei misericordiæ tribuatur, quia voluntas hominis sola non sufficit, sed ita potiùs vt etiam ipsum *velle* tribuatur miserenti Deo, qui hoc in nobis ipsis operatur: *Illa* D *etiam verba*, inquit, *si diligenter attendas, Igitur non est volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; non hoc Apostolus propterea tantùm dixisse videbitur, quòd adiutorio Dei ad id quod volumus, perueniamus, sed etiam ex illa intentione, qua & alio loco dicit, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Vbi satis ostendit etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri.* Non solâ videlicet vocatione seu præconio veritatis præcedente, cui assentiendo vel dissentiendo homo velit aut nolit, sed per interiorem gratiam, quæ facit vt velit. Nam *si propterea solum dictum est, non volentis neque currentis, sed miseren-* E *tis est Dei; quia voluntas hominis sola non sufficit, vt iustè rectéque viuamus, nisi adiuuemur misericordia Dei*, præstante videlicet, vt benè possimus operari, seu vt perfectionem eius quod post vocationem volendo inchoauimus, benè agendo consequamur, *potest & hoc modo dici: Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostræ voluntatis addatur*; nempe credendo præcedenti vocationi Dei: *At illud manifestum est frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, ergo iam volumus. Ad eandem quippè misericordiam pertinet vt velimus. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari, &c.*

Lib. 1. q. 2 ad Simplic.

Quibus verbis & consequentibus plenissimè docet etiam ipsum velle, quod illa superior responsio errando homini, solâ vocatione præcedente arrogauerat, Deo miserenti & operanti, non tantùm vocanti asscribendum esse: ac proinde non esse sic partiendum cum Deo *velle & operari*, vt dicamus velle esse Dei & nostrum, *Dei vocando, nostrum sequendo*; id verò quod volumus, hoc est, ipsum benè agere esse solius Dei: sed potiùs sicut hoc ex professo explicat: *Vtrumque &* velle & benè agere, *nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum est per Spiritum fidei & charitatis*. Quis enim dubitet & velle & operari nostrum esse, cùm sit impossibile velle aut benè operari nisi arbitrio voluntatis? Sed & operari & ipsum velle Deus in ipsa voluntate operatur, non si homo velit, & consentiat, & operetur (*quoniam non potest effectus misericordiæ Dei esse in hominis potestate, vt frustra ille misereatur si homo nolit*) sed ita vt sine dubio homo velit & consentiat & operetur. Et hæc sufficiunt, vt perspicuè lector intelligat, quantâ absurditate, & veritatis indagandæ tradendæque præiudicio, & gratiæ perdendæ periculo, huiusmodi loca quibus errores gratiæ capitaliter perniciosi ab Augustino refelluntur, ad gratiam Neotericorum explicandam asserendámque rapiuntur. Quid enim Lector sobrius, & in Augustino versatus suspicari aliud potest, quàm à viris, licet bonis, imprudentibus & nescientibus, eorum sibi doctrinam tradi, quorum principia tantoperè verbáque placuerunt?

Ibidem in eadem quæstione 2. lib. 1. ad Simplic.

CAPVT XXXII.

Soluitur difficultas de vocatione congrua, ex eadem quæstione secunda ad Simplicianum.

ALIVS est in eadem quæstione secunda Augustini locus, vbi sæpiùs mentionem facit congruæ vocationis: *Igitur non volentis neque currentis sed miserentis est Dei, qui eo modo vocauit, quo aptum erat eis, qui secuti sunt vocationem*: Et paulò post: *Si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quo modo illis aptum esset, vt & mouerentur, & intelligerent, & sequerentur.* Et iterum inferius: *Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem qui non congruebant, neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamuis vocati.* Et infra: *Quia etsi multos vocet, eorum tamen miseretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, vt sequantur.* Et paucis interpositis: *Cuius miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, vt vocantem non respuat.* Et cùm eius rei multa exempla protulisset, tandem concludit generaliter. *Cùm ergo alius sic, alius autem sic moneatur ad fidem, eadémque res sæpè alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat, aliumque moueat, alium non moueat, quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatémque coniungeret, in qua Iacob iustificatus est?* Et libro de dono perseuerantiæ: *Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moueantur ad fidem, si CONGRVA SVIS MENTIBVS vel audiant verba, vel signa conspiciant.* Quæ congruitas etiam illis libris de Spiritu & littera indicari videtur: *Cur illi ita suadeatur vt persuadeatur, illi autem non ita, duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat, &c.* Ex quibus locis collegerunt Scholastici quidam gratiam suam

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Lib. de dono pers. c. 14.

Lib. de Spir. & lit. c. 34.

A congruam, quæ videlicet tali tempore & loco datur, quo per scientiam conditionatam præuidet Deus voluntatem hominis ei consensum præbituram: quamuis pro sua naturali indifferentia ad agendum & non agendum, possit ei non consentire, & aliquando alia voluntas eodem modo affecta non consentiat. Nam per istam Dei præscientiam conditionatam dicunt *se omni Augustini & perplexitate liberasti*, in declaranda videlicet libertate voluntatis. Ex quo fit etiam, vt alij simpliciter efficacem gratiam esse dicant eam, cum qua voluntas operatur, ita vt ab effectu efficax dicatur.

Ita Francisc. Suarez lib. 3. de concursu. Lessius lib. de gratia efficaci & in resp. ad Censuram Louaniensium asser. 1. Molina in concord. & alij. Suarez lib. de concursu cap. 16. n. 14.

Responderunt nonnulli hoc argumento terri- B ti Augustinum hoc libro disputare potiùs quàm resoluere, ventilare quæstionem quàm definire. Sed quamuis reuera sanctus Augustinus in hoc libro veritatem inuestigando, multum in vtramque partem disputet, tantâ quidem contentione vt fatiget intentionem lectoris, & nisi vigilanter attendat procliuis admodùm fit lapsus quo disputatio pro resolutione capiatur; satis tamen perspicuè videntur allegata loca mentem resoluentis ac docentis exprimere. Quare alij dicunt Augustinum eo libro disputare potiùs quàm planè, plenéque gratiæ Christi vim, naturámque explicare. Sed quamuis verum sit, vberiùs eum contra Pelagianos de natura C gratiæ disputasse, vtpotè qui se fateatur *proficienter Deo miserante scripsisse, non tamen à perfectione cœpisse*; nihil tamen omninò, quod sciam, ex ista quæstione retractauit; ac proindè quicquid in ea de gratia Christi docuit, verum esse confessus est.

Lib. de dono perf. cap. 21.

Respondeo igitur, quicquid obiectum est ex illa quæstione de vocationis diuinæ congruitate, nos admittere, sed nihil eorum inde consequi pro stabilienda tali gratiæ congruitate, vel voluntatis indifferentia, qualem ipsi præscientiæ conditionatæ beneficio statuunt, idque propter duas causas.

Prima est quia Augustinus non loquitur de D congruitate internæ gratiæ, qua cor mollitur & frāgitur, sed externæ vocationis, quæ alicui congrua dicitur, quia affectibus eius adaptata est. Quod ita perspicuum est ex illo ipso istius quæstionis loco, vbi de congruitate disputat, vt non videatur in dubium posse reuocari. Nam statim in initio istius obiecti loci, cōgruam vocationem explicans ita loquitur: *Vt quamuis multi vno modo vocati sint, tamen quia non omnes vno modo affecti sunt, illi soli sequuntur vocationem, qui ei capiendæ reperiuntur idonei.* Ecce multi vno modo vocantur, & tamen vnius affectibus congruit, non alterius, & illi sequuntur quorum affectibus congruit. Externa est igitur illa vocatio & congrui- E tas eius. Nam interna vocatio ipsos affectus quibus congruit vocatio, non inuenit sed inserit. Quod vt intelligatur, animaduertēdum est, ipsos affectus quibus vocatio congruit, & per quos idonei sunt homines, vt sequantur vocationem, vt eam capiant, vt eam capere apti sint, prout Augustinus loquitur, per ipsam gratiam, insonante foris vocatione, intrinsecùs inspirari. Illis autem inspiratis, mox incipit placere quod promittitur & iubetur displicere quod vetatur, & ita fit capax vocationis, ita fit ad eam sequendam idoneus, ita denique vt Augustinus loquitur, incipit ipse *congruere & contemperari vocationi*: cui nunquam per affectus rerum terrenarum, quibus ante affectus gratiæ inspiratos, plenus est, congruet

aut contemperabitur. Proinde quod aliquoties ibidem ait, ita Deum vocare, *prout scit congruere vi vocantem non respuere, &c.* de externa vocationis congruitate sermo est, cui vtpote res diuinas proponenti, & ad diuina diligenda prouocanti, nunquam congruet homo ante gratiam acceptam & affectus nouos, quos se recipientibus tribuit.

Quod si cui fortè in ista decertatione obscuritas, vel in Augustini verbis ambiguitas aliqua adhuc superesse videatur, ea statim luculentissimè in consequentibus tollitur, dum exponens diuersitatem vocationum, quarum aliis aliæ congruant, nullas omninò nisi externas meminit, quatenus omnia signa comprehendunt, & ab internis voluntatis motibus distinguuntur: *Cur ergo*, ait, *Esau non sic est vocatus, vt vellet obedire? Videmus enim alios aliter* IISDEM REBVS DEMONSTRATIS VEL SIGNIFICATIS *ad credendum moueri. Sicut exempli gratia, Simeon in Dominum nostrum Iesum Christum adhuc infantem paruulum credidit,* SPIRITV EI REVELANTE COGNOSCENS. *Nathanael ad vnam sententiam, quam ab illo audiuit, &c. respondit, Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Israël.* MIRACVLO FACTO IN CANA GALILÆÆ, *crediderunt in eum discipuli eius; multos* LOQVENDO *incitauit ad fidem, multi nec* SVSCITATIS MORTVIS *crediderunt. De cruce atque morte eius conterriti etiam discipuli titubarunt, & tamen latro tunc credidit, cùm eum non præstantiorem videret in operibus, sed* CONSORTIO CRVCIS ÆQVALEM. *Vnus etiam de numero discipulorum post eius resurrectionem, non tam viuentibus membris, quàm* RECENTIBVS CICATRICIBVS *credidit. Multi ex eorum numero, à quibus crucifixus est, qui videntes eum* MIRACVLA FACIENTEM *contempserant,* DISCIPVLIS EVM PRÆDICANTIBVS, *& in nomine eius* TALIA FACIENTIBVS *crediderunt.* Quis non videt, omnes istos tam diuersos vocationis modos non nisi externos esse, prout etiam omnia signa intellectui seruientia complectuntur? Vndè clarissimè subiungit: *Cum ergo alius sic, alius autem sic moueatur ad fidem, eadémque res sæpè alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat, aliúmque moueat, alium non moueat; quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatémque coniungeret?* Quid est alius sic, alius autem sic mouetur ad fidem, nisi alius reuelatione, alius vnâ sententiâ, alius miraculo, alius loquendo, alius mortui suscitatione, alius videndo Domini cicatrices, alius discipulorum prædicatione, alius aliis rebus demonstratis vel significatis, quos diuersos vocationis modos explicuerat? Nam ideò disertissimè adiungit, quod eadem res *alio modo dicta* moueat, *alio modo dicta* non moueat, eo quod vno modo dicta congruat, alio non congruat mouendæ voluntati. Istos autem dicendi modos, ex quibus ista congruitas nascitur, externos esse, nemo sanæ mentis dubitare permittitur. Itaque vt omnis dubitatio tolleretur in subsequentibus, alios externos vocationis modos profert, quibus vel effectum congruitatis, qui est mouere voluntatem, vel ipsam etiam congruitatem expressis verbis tribuit: *Conqueritur autem iustè de peccatoribus Deus, tanquam de his, quos peccare ipse non cogit. Simul etiam vt hi, quorum miseretur, hanc quoque habeant vocationem, vt dum conqueritur Deus de peccatoribus, compungantur corde, atque ad eius gratiam conuertantur.* Hoc est vt Dei de peccatoribus querimonia, sit aliis congrua vocatio, ad conuersionem. Et paulò inferiùs: *Hæc demonstratio potentiæ Dei con-*

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

A *tra Pharaonem, & annuntiatio nominis eius in vniuersa terra, prodest eis vt timeant, & vias suas corrigant, quibus* VOCATIO TALIS CONGRVIT. Ecce grauis illa flagellatio Pharaonis, & inde secuta nominis Dei gloriosa prædicatio, congrua quorundam est vocatio, quam externam fuisse dubitari non potest. Vt proinde ex istis valde perspicuum sit, immerito obtortóque collo loca quæ de congrua vocatione loquuntur, ad illud genus gratiæ internæ congruæ rapi, quam Neoterici tuendam susceperunt.

Nam si reliquas quoque sancti Doctoris lucubrationes percurrere liberet, eáque expendere, quæ de congruis verbis aut rebus aut operatio-
B nibus passim docuit, sæpissimè reperiremus eum tribuere congruitatem vocationi seu suasioni & similibus, per quæ homini fit quædam testificatio aut significatio rei per voluntatem amplectendæ aut respuendæ, gratiæ verò nunquam. Nam vocatio, prout nomen sonat sub genere signorum continetur, eóque modo ab Augustino accipi solet. *Quis*, inquit, *potest credere, nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum testificatione tangatur?* Et in libro de Spiritu & littera: *Neque enim credere potest, quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat.* Testificatio verò sicut & suasio sub signis continentur, quæ ad externos internósque sensus cognitiuos pertinent,
C quemadmodum etiam in vtroque loco significat. In primò quidem quando immediatè subjicit; *Quis habet in potestate, tali viso* (id est phantasmate vel cogitato ad illam vocationem pertinente) *attingi mentem suam, quo eius voluntas moueatur ad fidem?* Hoc est, quod sit ei congruum. In secundo verò quando præmittit: *Visorum suasionibus agit Deus*, id est, vocat nos *vt velimus & vt credamus, siue extrinsecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent hominem infirmitatis suæ, vt ad gratiam iustificantem credendo confugiat, siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem: sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est.* Sed
D alibi multò manifestiùs: *Et quoniam nec velle quisquam potest nisi admonitus & vocatus siue intrinsecus vbi nullus hominum videt* (per visa scilicet) *siue extrinsecus per sermonem sonantem aut per aliqua signa visibilia.* Et paulò inferiùs de Pharaone: *Illius rei gestæ* (per Ioseph) *cognitio, vocatio eius fuit, vt populum Israel misericorditer tractans non esset ingratus.* Ex quibus documentis vides Augustinum vocationem, quam subindè & suasionem & testificationem vocat, illam intelligere, quæ veluti signum diuinæ voluntatis, vel sensibus externis illabitur, vt ad mentem deferatur, vel etiam intrinsecus immediatè menti per visa præsentetur, vt ei voluntas consentiat vel dissen-
E tiat. Sicut ergo vocatio veluti signum quoddam ad cognitiuas facultates pertinet, & eatenus etiam ad intelligentiam, quatenus obiectum amplectendum aut respuendum offert voluntati, ita congruitas eius, eiusdem ordinis est, hoc est, in genere signi: Et vtraque quamuis in ipsa quoque mente locum habere possit, externa tamen est, comparatione voluntatis.

Augustinus igitur attentâ notione & naturâ vocationis, itémque suasionis & exhortationis, & testificationis, per quas homines ad fidem, spem charitatémque vocari solent, non solùm in ista secunda ad Simplicianum quæstione, sed aliis plurimis locis, congruitatem rebus aut operationibus externis tribuit, quibus homo ad ali-

Ibid.

Lib. de Spir. & lit. c. 34.

Lib. 83. qq. q. 68.

Ibid.

quid agendum aut relinquendum accommodatè vocatur & impellitur, nunquam verò, vt dixi, gratiæ voluntatis internæ. Nam hinc est, quod congruitatem illam aliquando generaliter *figuris* tribuit, quibus omnis aut pœnè omnis vocatio peragitur: *Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moueantur ad fidem, si* CONGRVA *suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant.* Aliquando eam tribuit *visis*, quæ signorum externorum quædam effecta sunt, intus ex externo sensuum tactu pullulantia; quamuis & sopitis vel vigilantibus sensibus per seipsa intrinsecus nasci, vel diuinitùs excitari possint: *Vt alij ad salutem suam crederent, alij ad naturam suam, non crederent, ipse vtique non in carne, sed in Spiritu veniebat,* VISIS CONGRVIS *alloquens, quos volebat, sicut volebat.* Et in libris de Trinitate: *Missa sunt nobis diuinitùs* VISA CONGRVA *peregrinationi nostræ, quibus admoneremur non hic esse quod quærimus, sed illuc ad ipsa esse redeundum.* Et in eadem supra obiecta secunda quæstione ad Simplicianum: *Quam rabida voluntas Pauli, quam furiosa, quam cæca! Qui tamen vnâ desuper voce prostratus, occurrente vtique tali viso, quo mens illa & voluntas, refractâ sæuitiâ, retorqueretur ad fidem.* Aliquando tribuit eam congruitatem verbis ac sermonibus, quia inter signa quibus fit vocatio, principatum tenent. Locum iam statim ex libro perseuerantiæ capite decimo quarto vidimus. Et in libris de doctrina Christiana: *Hester orauit, vt in os eius Deus* CONGRVVM *sermonem daret*; ad mouendum videlicet ac persuadendum Regem. Et libro octauo de Trinitate vocat bonam locutionem, *quæ suauiter docet, &* CONGRVENTER *mouet auditorem.* Et in sermonibus de verbis Domini: *Adsit misericordia Dei, & ita rem à nobis dici faciat, vt* VOS AVDIRE OPORTET, *& nos dicere,* hoc est, congruè. Quod alibi dicit: *Adiuuet me Deus, vt ea dicam quæ vera sunt &* APTA *sunt vobis.* Aptum enim & congruum esse, idem sunt. Et in alio sermone: *Vt sic dicam, quomodo vos audire expedit*, vt videlicet sequatur assensus voluntatis, & ex assensione ædificatio & profectus, sicut hoc explicat alibi: *Tunc sermo noster* CONGRVVS *erit, si in se aliquid ædificationis habeat, quod vtilitati animarum nostrarum, Deo vos interiùs ædificante proficiat.* Aliquando tribuit istam congruitatem scriptis quoque rerum explicationibus: nam & illa signa sunt, quibus multos Deus ad salutem vocat: *Quod Dominus præstabit, vt ita explicem, quemadmodum nouit tibi* CONGRVERE *ac saluti fidei tuæ.* Aliquando tribuit eam figuris allegoricis quæ in sermone vel scriptis, ad mouendos animos assumuntur. *Si quæ autem figuræ similitudinum non tantum de cælo & sideribus, sed etiam de inferiori creatura ducuntur ad dispensationem Sacramentorum, eloquentia quædam est doctrinæ salutaris,* MOVENDO AFFECTVI DISCENTIVM ACCOMMODATA. Et quia non omnes omnibus mouentur modis figurisque dicendi, sed alij aliis pro affectuum diuersitate diuersis, hinc salubriter docet, congruitatem sermonis nostri cum auditoribus à Deo esse poscendam: *Cùm enim de vnaquaque re quæ secundum fidem, dilectionémque tractanda sunt, multa sint quæ dicantur, & multi modi quibus dicantur, ab eis qui hæc sciunt, quis nouit quid ad præsens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat* (id est congruat) *audiri, nisi qui corda omnium videt? Et quis facit, vt* QVOD OPORTET, *&* QVEMADMODVM OPORTET *dicatur à nobis nisi in cuius manu sunt & nos &*

Lib. de dono pers. c. 14.
Epist. 99.
Lib. 4. de Trinit. c. 1.
Lib. 1 q. 2. ad Simplic. in fine.
Lib. 4. de doct. Christiana c. 30.
Lib. 8. de Trinit. c. 4.
Serm. 38. de verb. Domini cap. 4.
Serm. 51. cap. 2.
Serm. 145. de temp. c. 2.
Serm. 256. de temp. c. 8.
Epist. 243.
Epist. 119. cap. 7.
Lib. 4. de doctrina Christiana c. 15.

A *sermones nostri.* Nonne ad ipsum prorsus hic respicit, quod quæstione secundâ ad Simplicianum, vbi dicit: *Quod alius sic, alius sic moueatur ad fidem, eademque res sæpè alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat,* aliumque moueat, alium non moueat, ideoque modû dicendi CONGRVVM auditoribus persuadendis in Dei à quo poscendus est, esse potestate? Aliquando tribuit istam congruitatem rebus ipsis externisque Dei vel hominum operationibus. Non solùm enim verbis & scriptis, sed factis etiam frequentissimè docemur, & si congrua sint, ad aliquid faciendum vel cauendum trahimur. Habent enim res ipsæ, & facta Dei atque creaturarum diuersas cum diuersis affectibus congruentias atque incongruentias, quas Deus per occultissimas prouidentiæ suæ vias temporibus locisque opportunis nouit adhibere, vt homines ad salutem vocet. Res enim & facta mouent suadendo vel dissuadendo potentissimè, si personarum & animorum affectibus & circumstantiis congruant.

B

Hinc est igitur, quod huiusmodi congruitatem seu congruam suadendi mouendique vim subinde tribuat pœnis vt homines corrigantur. Nam inde est illud quod in illa secunda quæstione citata de Pharaonis flagellis, dixit, quod *ista demonstratio potentiæ Dei, & annuntiatio nominis eius in vniuersa terra, prodest eis vt timeant, vt vias suas corrigant, quibus vocatio talis* CONGRVIT. Inde est illud quod alibi eodem sensu dicit, *Deum sustinuisse patienter impietatem Pharaonis, donec ad illud tempus perduceretur, quo* OPORTVNE *in eum vindicta procederet, ad correctionem eorum quos ab errore constituerat liberare & ad cultum suum pietate vocando perducere.* Nam ista pœnæ demonstratio erat quorundam congrua vocatio. Inde & istud de pœnis generaliter: *Numquid malitiæ eorum vel nequitiæ Deus auctor est, de quorum iusta pœna consulit,* QVIBVS HOC MODO *consulendum esse constituit? Non vtique.* Vt enim ibidem altissimâ consideratione salubriter docet, malos istos eorum saluti Deus deputat, *quos in hoc genere ita creauit, vt ad bonum proficere nisi malorum comparatione non possint.*

C D

Ista quippe malorum hominum, pœnarúmque contemplatio, congruentissimè est quorundam vocatio ad timorem, ad correctionem, ad animi submissionem, ad gratitudinem. Inde & illud quod in Psalmos dicit: *Si non blandiretur Deus, nulla esset exhortatio; si non minaretur, nulla esset correctio.* Nam quidam promissis blandientibus, quidam pœnarum comminationibus, tanquam congruis vocationibus corriguntur, iuxta illud Augustini de pœnis infligendis ac disciplinâ seruandâ satagentis: *Multi amore,* id est, blanditiis, *multi timore correcti sunt. Sed per tremorem timoris ad amorem peruenerunt.* Hinc est quod eandem congruitatem subinde asscribat laboribus ad persuadendam hominibus peccati magnitudinem iustitiæque custodiam diligentiorem. Nam tractans illud Psalmi sexti: *Sed tu Domine vsquequo,* sic illam exclamationem ponderat: *Quis non intelligat significari animam luctantem cum morbis suis diu differri à medico, vt ei persuaderetur, in quæ mala se peccando præcipitauerit? Quod enim facilè sanatur, non multùm cauetur. Ex difficultate autem sanationis erit diligentior custodia receptæ sanitatis.* Itaque statim adjicit quod Deus hoc faciat tanquam BONVS PERSVASOR ANIMÆ, *quid mali sibi ipsa pepererit.* Nempe quia differendo sanitatem, congruentissimum adhibet persuadendi modum. Qualis & ille,

E

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.
In expositione quarundam propositionum epist. ad Rom. num. 63.
Lib. 11. de gen. ad litt. cap. 11.
Ibid.
In Ps. 144.
Serm. 94. de temp. c. 8.
In Psalm. 6.

ille, vbi de institiæ custodiendæ difficultate dicit: *Quare vix tenemus quod facile amisimus? Ne facile recipiendo quod amisimus, discamus perdere quod tenemus. Laboret homo vt teneat: tenebit ad firmitatem, quod tenuerit post laborem.* Qualis & ille quo permittendo suos etiam electos in deceptionem Hæreticorũ aut pseudo-Prophetarum labi, *dissuadet* eis oportunè *superbiam*, qua de sua sagacitate præsumebant. Qualis & ille, quo tres pueros à camino ac Danielem à leonibus liberando, Regibus Babyloniæ congruâ quâdam vocatione consuluit, septemq; fratres non liberando, Regem Syriæ duriorem fecit: *Hoc enim erat in occulto iudicio & misericordiâ Dei, vt illis Regibus eo modo consuleret ad salutem. Antiocho autem Regi, qui Machabæos pœnis crudelibus interemit, noluit ita consulere, sed eorum gloriosissimis passionibus cor duri Regis acriori seueritate puniuit.* Istis enim & eiusmodi infinitis vocandi modis vtitur Deus, non solum per scripta vel verba, sed, vt diximus etiã per facta, siue hominum, siue sua, quæ vel congruant eis, quibus ad salutem consulit, vel non congruant, quibus ita non esse consulendum occultâ prouidentiæ suæ seueritate constituit. Sed omnes isti modi quamuis etiam in ipsa phantasia & intelligentia, siue dormientium, siue vigilantium per congrua visa vel aliter fiant, extrinsecus tantum voluntatem feriunt non intrinsecus ipsos eius motus operantur. Hoc est enim propriè gratiæ Dei, quæ si defuerit, frustra adhibetur quicquid adhibetur; sicut frustra plantatur & rigatur nisi incrementum dederit Deus.

In Ps. 147.

In Psalm.

Epist. 122.

Ex his itaque satis superque constare arbitror, congruitatem quam August. passim in scriptis suis vocationi & suasioni & similibus, adscribit, non esse nisi vocationis & suasionis externæ, hoc est, extra voluntatem peragentis partes suas: ac proindè absonè obtortoque collo ad gratiam illam internam volũtatis trahi; vt genus gratiæ medicinalis nouum habeatur, cui quantum ad influxum actualem voluntas suâ indifferentia dominetur. Nam, vt ante etiam dixi, numquam in scriptis suis vniuersis Augustin. illam Christi internam gratiam, CONGRVAM appellauit, multò minùs INCONGRVAM: Quod aliqui recentiores ausi sunt. Cuius rei si quis radicem scire velit, meminisse debet, nullam gratiam actualem ab August. pro illa vera Christi gratia agnosci, quam tamquam medicus infirmæ volũtati attulit, nisi quę agit & peragit effectum: omnis alia qualiscumq; fuerit ab ipso ad legem doctrinámq; relegatur. Et quo nascitur, vt si nomen congrui vel incongrui vsurpandum esset, omnis Christi gratia deberet potiùs dici congrua, quia omnis omninò efficit vt voluntas siue tenuiter, siue fortiter velit, quemadmodum supra diximus. Vndè quodam loco dicit August. *Gratia verò Dei semper est bona.* Et effectum eius adæquatum duplicem, videlicet voluntatem seu volitionem infirmam ac fortem statim explicans: *Et per hanc*, inquit, *etiam fit, vt sit homo bonæ voluntatis, cùm priùs fuerit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur & tam magna fiat, vt possit diuina implere mandata quæ voluerit, cum valdè perfectéque voluerit.* Vbi quod dixit gratia Dei semper est bona, non alium sensum habet, nisi quod semper hominem efficiat bonũ, & consequenter semper congrua sit & congruè moueat voluntatem. Nimirum quia semper voluntatem determinat ad influendum secum, non à voluntate ad influendum determinatur. Hanc

Lege sæpius lib. de prædest. & reprob.

Lib. de grat. & lib. arb. cap 15.

A sanè perpetuã gratiæ cum effectu secuturo congruitatem, si ita vocare libet, satis indicauit August. quando gratiã non semel Apostolicâ phrasi INCREMENTVM appellat, quemadmodum & in præcedẽtibus declarauimus. Incrementi enim ratio non potest ab effectu volũtatis realiter consequente separari, quemadmodum hoc in arboribus manifestum est. Si enim homine extrinsecùs congruè plantante, Deus intrinsecùs dat incrementum, reipsa crescit quod plantatum est. Congruitas enim prædicationis seu vocationis ita se habet ad motum voluntatis bonum, sicut congruitas plantationis ad accretionẽ eius quod seritur: quarum vtraque quidem valdè ad producendos effectus istos vtilis est & pœnè necessaria, sed ab illis tamen separari potest, si Dei desit operatio, qua intrinsecùs incrementum tribuit, siue per naturam siue per gratiam. Nam inde est illud celeberrimum August. *Agnoscimus gratiam quæ facit prodesse doctrinam*, hoc est, quæ incrementum tribuit. Epist. 107.

B

Ex his iam sublucet secunda causa, cur, etiamsi concederemus in ista secunda ad Simplicianum quæstione CONGRVAM dici vocationem internam, vel potiùs externam, prout internam vocationem sibi coniunctam habet (nimis enim est manifestum quod de sola interna gratia non loquatur) nihil tamen pro Neoreticorum opinione sequeretur. Diceretur enim hominem vocare congruè seu congruenter, quia causam adhibet accõmodatam ad illum effectum quem vult, concurrente voluntate, producere: sicuti Deus rebus omnibus producendis causas congruas instituit. Consequenter igitur Deus diceretur ita vocare, *quomodo aptum est eis qui sequuntur vocationem* vel, *quomodo aptum est, vt moueantur, quomodo scit eis congruere vt vocantem non respuat*, quia nouit efficaciam suæ vocationis, quæ ex externo signo & inspiratione conflatur, qua sic vocat alios vt vocãdo conuertat, alios vt vocando roboret, & fortissimos reddat. Quæ locutio similis esset; ac si diceretur, Christus ita vocauit filium viduæ & Lazarum, quomodo sciebat esse suscitandos. Non enim hoc intelligeretur vel de sola interiori operatione, qua vitę reddebantur, nec de sola exteriori vocatione, vel de aliqua præscientia conditionata, sed de vtraque vocatione simul vnam completam causam constituente suscitationis, cuius vim ita pernouit Deus, vt inde effectus infallibiliter secuturus sit. Inter istos autem duos solutionis modos, ista differentia est, quod iuxta priorem, congruitas externæ vocationis respicit affectus quos gratia inspirat tamquam terminum congruitatis, nam per istos homo vicissim *congruit & contemperatur vocationi*, prout August. loquitur, vt *eam capiat*, eique *sequendæ sit idoneus.* Iuxta posteriorem verò, congruitas externæ externæq; vocationis respicit ipsum voluntatis motum seu effectum vocationis qui intenditur, & affectibus illis inspiratis natura posterior est tamquam terminus congruitatis. Tunc enim dicitur congrua vocatio, non quia inspiratis affectibus contemperata, sed quia conueniens est mouendæ voluntati, vt aut velit, aut fortius velit: cuius motionis causa est illa affectuum nouorum inspiratio, tamquam videlicet ipsa interior vocatio. Sed dè congrua vocatione satis.

C

D

E

CAPVT XXXIII.

Alia difficultas tollitur de duobus æqualiter tentatis, ex libro duodecimo de Ciuitate Dei.

OBstat adhuc alius ex lib. 12. de Ciuitate Dei locus, vbi docet August. solam libertatem voluntatis esse causam voluntatis malæ. Ponit enim duos *æqualiter affectos animo & corpore videre vnius corporis pulchritudinem, quâ visâ vnus eorum ad illicitè perfruendum moueatur, alter in voluntate pudica stabilis perseueret*. Addit inferius eos etiam eadem tentatione pulsari: *Nam vt hoc quoque impedimentum ab ista quæstione tollatur: si eadem tentatione ambo tententur & vnus ei cedat atque consentiat, alter idem, qui fuerat perseueret*, quâ positâ circumstantiarum æqualitate subjungit: *Quid aliud apparet nisi vnum voluisse alterum noluisse à castitate deficere? Vnde nisi propriâ voluntate, vbi eadem fuerat in vtroque corporis & animæ affectio? Amborum oculis pariter visa est eadem pulchritudo: ambobus pariter institit occulta tentatio?* Ex quibus colligunt reipsa fieri posse, vt cum eadem omninò gratia, vnus velit, alter nolit, non alia videlicet ex causa, nisi ex sola libertate & indifferentia voluntatis, vtpote cuius sit, hic & nunc gratiā ad influendum determinare, vel non determinare vt ipsi loquuntur. Ex quo consequi videtur, etiam nunc gratiam relinqui in libero arbitrio, vtpote quæ tribuat el *posse*, & *velle*, ipsum velle vel nolle permittendo indifferentiæ voluntatis.

Lib. 12. de ciuit. Dei cap. 6.
Vide Franciscū Suarez lib. 4 de concursu. c. 20.

Ad hunc locum alij aliud respondent, magis, quantū videtur, vt vim argumenti euadant, quam vt genuinam Augustini sententiam assequantur. Itaque dicunt aliqui, non exactè in isto loco tractare Augustinum de gratia, dum totum reducit ad voluntatem, quod aliis in locis gratiæ Dei tribuit. Addunt itaque casum August. numquam accidere posse. Alij tentationem, de qua Aug. sine gratia superare posse, viribus arbitrij naturalibus, nec illam victoriam futuram opus supernaturale; atque ita perperam indè concludi aliquid contra naturam necessitatemque gratiæ, quæ determinet voluntatem ad opus supernaturaliter bonum. Alij alia dicunt, quibus recensendis non est opus immorari.

Vasquez 1. parte disp. 98. c. 7.
Leonard. Coquæus in illum Aug. locum.

Dico itaque duobus modis ad hanc difficultatem posse responderi. Primus est, August. illo loco indagare causam voluntatis malæ, eóque rem deducere, vt constet eū qui cadit non cadere nisi propriā voluntate. Quod verissimum esse nemo sanæ mentis dubitat: quamuis etiam propriā voluntate stet, adiutū tamen esse posse peculiari auxilio gratiæ Dei, vt firmiùs quā alter staret. Non enim erat quæstio de causa standi, sed cadendi. Non enim idcirco alter non cecidit solā propriā voluntate, quia alter qui stetit etiam suā voluntate, sed adiutā permāserit. Cùm ergo dicit: *Quid aliud apparet nisi vnum voluisse, alterum noluisse à castitate deficere?* Verissimè dicit, proximamque causam discretionis illius adducit, sed si vlteriùs etiā indagare cogeretur, an etiam bona voluntas sicut mala, ex solā libertate nasceretur, responderet fortassis id quod aliàs de malā lapsorum hominū voluntate interrogatus, cur homo non esset sine peccato, respondit, *Possum facillimè ac veracissimè respondere, quia homines nolunt*. En causam proximā peccatorū, *sed si ex me quæritur, quare nolint, imus in longum*. Ita & hic de bona permanente voluntate dixit, *quia noluit à castitate deficere*. Sed si causa istius firmitatis quæreretur, fortassis ostium diuinæ gratiæ panderet. Nam in libro de prædestinatione Sanctorum discretionem credentium à non credentibus, eodem planè modo non semel ad humanas reducit voluntates, sed tanquam ad causam proximè discernentem homines. Quod ne quis in præiudiciū diuini adiutorij traheret, sicut nūc iste locus, ex libro de Ciuitate Dei trahitur, statim adjicit causam istius discretionis, altiorem videlicet gratiam Dei. Nam cùm docuisset; *credere vel non credere, esse in arbitrio voluntati humanæ*, quo nihil apertiùs dici potest, quā homines credere, quia volunt, non credere, quia nolunt, confestim subjungit, *sed in electis præparatur voluntas à Domino*. Et iterum inferiùs, cùm obiecisset aliquis pro libertate volūtatis humanæ qua homines discernuntur: *Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi.* Respondet August. *Quis hoc ignoret? Quis hoc neget? Sed cum alijs præparetur, alijs non præparetur voluntas à Domino discernendum est vtique quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio.* Et adhuc paucis interpositis apertissimè: *Et tamen illi*, QVIA VOLVERVNT, *crediderūt, illi* QVIA NOLVERVNT *non crediderunt.* Et mox subnectit causam discretionis vlteriorem: *Misericordia igitur & iudicium in ipsis voluntatibus facta sunt. Electio quippe ista gratiæ est, &c.* Ecce quoties August. causam discretionis credentium à non credentibus in voluntates humanas refert, sicut reuera referenda est: sed cùm vltimus cardo etiam istius aduersitatis voluntatum quæreretur, clarissimè recurrit ad misericordiam & iudicium Dei, quæ in ipsis etiam hominum voluntatibus fierent.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 5.

Nec verò ista adiutorij differentia repugnat hypothesi, qua ponit vtrosque æqualiter affectos animo & corpore, hoc enim sine incommodo de naturali constitutione intelligitur. Adde quod ipsemet in fine exponit illam constitutionis æqualitatem, *ante visionem atque tentationem*. Vt nihil obstet August. si post illam dispares adiutorio asserantur: quod mirum videri non debet, quia illud adiutorium quod facit velle, cum ipso velle intimè coniunctum est, vt cum eo vnum quodammodò censeatur. Quæ quidem responsio non videtur esse contemnenda, & ostendit nihil omninò pro Neotericorū opinione ex isto August. loco sequi. Sed vt verum fatear, non videtur genuinum istius loci sensum attingere.

Itaque secundò respondeo, etiam hic (quemadmodum & in præcedentibus nonnullis obiectionibus) ostendere Scholasticos, qui illo loco pro suæ gratiæ congruæ firmamento & illa decantata indifferentia voluntatis vtuntur, cuiusmodi gratiā pro Christi gratia inferre, conentur: illam videlicet, quæ primis hominibus innocentibus, atq: Angelis data fuit, proot Massilienses ex aliqua parte tenuerunt: atque ita vires hominis post peccatum non solum illæsæ, sed etiā fortiores esse censeantur, quàm ante lapsū fuerint.

Hoc igitur vt intelligatur, obseruandum est, August. in isto loco, non de qualibet, sed de prima omninò mala voluntate disputare, causamque inquirere, vnde nascatur. Patet hoc liquidissimè ex illa ipsa quam tractat hypothesi quænam videlicet causa fuerit, deficientis volūtatis Angelorū. Nam de illa statim initio capitis dicit: *Hic primus defectus, & prima inopia primumque vitium eius naturæ, &c. Huius porrò malæ voluntatis causa efficiens si quæratur, nihil inuenitur.* Et infrà cùm causam eius ad aliā malam voluntatem priorem disputando & inquirendo, non asserendo produxisset, eademque quæstio de ista priore & aliā quàcumque præcedente nasceretur, tandem vt omnis ambiguitas tolleretur: *Vt sit aliquis*, inquit, *inquirendi modus, causam primæ voluntatis malæ inquiro. Non est enim prima voluntas mala, quam nulla* (legendum videtur vlla) *fecit voluntas etiam mala*,

Lib. 12. de Ciui. c. 6.

sed illa prima est quam nulla fecit. Nam si præcessit, à qua fieret, illa prior est quæ alteram fecit, &c. Et infra: *Si ergo non erat sempiterna, quis eam fecit requiratur.* Ad hanc igitur quæstionem luculentiùs illustrandam, ponit etiam in duobus æqualitatem corporis & animi, paritatem tentationis, cæterarumq; circumstātiarum; sed ita vt & hic multis insinuet modis se de prima mala voluntate prosequi disputationem suam. Nam hinc est quod modum tentationis exprimens, non nisi *suggestionis & qualiscumque suasionis* meminit relictā delectatione concupiscentiæ, per quam homines iuxta constantem doctrinam eius, iam post lapsum, hoc est, post primam voluntatem malam, ad omnia peccata propellūtur. Hinc est quod dicit ante istam volūtatem malam, nihil esse hominem *nisi naturam bonam, cuius auctor Deus*, cùm tamen ipse sēper in hominibus lapsis grauissima agnoscat vitia, quorum non est auctor Deus. Hinc est denique, quod cōcludens istam de duobus æqualiter tentatis disputationem, disertè dicit; *Inueniet, voluntatem malam non ex eo esse* INCIPERE, *quia natura est, sed ex eo quod de nihilo natura facta est.* Si ex eo *incipit* ergo de prima mala volūtate sermo est, quæ nullius omninò sit pœna peccati. Hanc autem certissimū est, nullam esse iuxta doctrinā sancti Præsulis, nisi illius qui inter Angelos, aut homines primus cecidit. Nam lapsorum hominum omnia peccata, ita peccata sunt, vt sint simul supplicium præcedentis malæ voluntatis, quemadmodùm ex professo alibi secundùm eius principia tradidimus. Ad hunc igitur collimans perpetuò Augustinus intentionis susceptæ scopum, etiam in reliquis quæ sequuntur capitibus, per easdem lineas de prima mala voluntate reciprocat disputationem suam, quærens latissiméque disserens, vtrum cum illa mala voluntate creati sint, an à bona voluntate deficiendo mutati. Vt sanè nihil manifestiùs esse possit, quàm de prima mala consensione voluntatis sermonem esse, quæ videlicet nullo adhuc vitio concupiscentiæ, contra cuius violentos impetus victrix gratia requiritur, deprauata sit.

Quæ si vera sint, sicut esse vera discursus August. & apertissima eius verba nos confiteri cogunt, profectò locus iste non solùm nihil aduersarios iuuat, sed etiā iugulat. Non iuuat quidem, quia non loquitur de lapsæ naturæ statu, de cuius gratia nobis disputatio est; sed de statu innocentiæ hominum & Angelorum, in quibus prima voluntas mala, & bonæ voluntatis permansio non ex adiutorij, sed ex voluntatis diuersitate nascebatur, quemadmodum nos ex professo, tum hoc libro, tum alio loco iuxta S. Augustinum demonstrauimus. Iugulat verò eos ille ipse locus, quia cùm August. voluntatis primæ, stantis cadentisque differētiam non ab adiutorij diuersitate, sed ab indifferentia voluntatis petat, & ipsi doctrinā istam ad lapsas infirmásq; voluntates pertinere contendant, perspicuè declarant, indifferentiam libertatémq; voluntatis, & consequēter gratiam qua voluntas lapsorum hominū adiuuatur, iuxta sententiam suam, non esse iam alterius rationis, quantùm ad operandi & adiuuandi modū, quàm in Adamo, hoc est, quàm in præstantia primæuæ libertatis fuit. Nempè volunt eodem modo (sicut hoc August. de Angelis & hominibus primis omni concupiscentiali motu carentibus docuit) ita gratiam nunc etiam adiuuare voluntatem, quæ tentationibus premitur, *vt eas possit superare si velit*, vt in adiutorio gratiæ permaneat si voluerit, vt

A autem velit, in eius libero relinquatur arbitrio. Denique sic per illud adiutorium muniri voluntatem, vt quamuis *non sine adiutorio* stet, stare tamen & cadere, ab illa dominatrice voluntatis indifferentia suspendatur; idcóque cum eodem adiutorio, omnibus paribus, non solùm diuersos homines, sed etiā eundem reipsa posse, nunc stare, nunc cadere, prout ei pro sua libertate placet. Nam propterea vt hæc omnibus persuadeant, tum istum præsentem locū de duobus æqualiter tentatis, quem August. de prima mala voluntate intellexit, facillimèque pro nutu liberæ indifferentísque voluntatis caueri potuit, tùm verò omnia quoque superiora loca, quæ Semi pelagia-B norum sententiam continebant, tanquam sententiæ suæ ad vnguem concinentia, tanto studio ac sedulitate corradunt. Hoc autem ab Augustini & Ecclesiæ doctrina remotissimum esse, satis in superioribus demonstrauimus.

CAPVT XXXIV.

Explicātur alia quædam quæ ex Augustino proferuntur, quod velle & nolle, consentire ac dissentire sint propriæ voluntatis; quod sint nostra; quod habere dona Dei sit accipientis & habentis, &c.

C SED alia nōnulla loca pro sua opinione proferre solent, quibus August. aliquoties docet, non solùm in Angelis & primis hominibus, sed etiam post peccatū, Dei esse vocare, suadere, excitare, & consentire, ac dissentire; velle ac nolle esse propriæ voluntatis. Ita loquitur libro de Spiritu & littera, vbi de gratia lapsorum hominum ex professo disputat: *Visorū suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus, &c., sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est.* Quod mox iterum repetit: *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est.* Et libro de gratia & libero arbitrio: *Velle & nolle propriæ voluntatis est.* Similia dicit Aug. libro 1. de peccatorum meritis & remissione, libro de præ-D destinatione Sanctorum & aliis locis. Ergo non rectè statuitur ista differentia inter primum hominem & posteros eius, quod præsente Dei adiutorio, velle & nolle, consentire ac dissentire, in primi hominis libero relinqueretur arbitrio; nunc verò per ipsum adiutorium conferri debeant. Sed potiùs è contrario significari videtur, inquiunt, quod Deus non astringit voluntatem in alterutram partem, sed vtrumque relinquit in indifferenti ipsius potestate, vt seipsum determinet ad alterutrum. Addit alius, semper in his & huiusmodi locis, dicere Augustinum *determinationem esse propriam voluntatis.*

Lib. de Spir. & litt. c. 34.

Lib. de grat. & lib. arb. cap 3.

Lib. 1. de pecc. meritis c. 22.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 5.

Ita Lessius lib. de gratia efficaci c. 5. num. 9.

Suarez lib. 3. de concursu c. 13. n. 19.

Respondetur huiusmodi loca sancti Augustini apud eos qui in eius doctrina tantillum versa-E ti sunt nullam continere difficultatem, vel omninò quicquam quod faciat pro alterutra sententiarum de quibus agimus, vel pro vlla omninò quæ liberum arbitrium in hominibus superesse fateatur. Non enim significatur aliud istis & similibus locis, quam quod velle & nolle, consentire ac dissentire, credere & non credere sint officia volūtatis & libertatis; seu quod idem est, creaturam rationalem non posse velle aut nolle, consentire, aut dissentire, credere aut incredulam esse, nisi libero voluntatis arbitrio. Quod in ipsis illis quæ producuntur locis, satis perspicuè illis patet, qui magis sensum auctoris intelligere quam suum ex auctore stabilire contendunt.

Nam in libro de gratia & libero arbitrio, vbi secundus ille locus reperitur, quo dixit, velle & nolle esse propriæ voluntatis, cum quo prorsus idem est, quod dicit consentire aut dissentire esse propriæ voluntatis, ex professo probandum susceperat, *esse in homine liberum voluntatis arbitrium*. Hoc autem probat, toto capite secundo, ac tertio Scripturis innumeris, quæ iubent, suadent, consulunt, vetant hominem aliquid velle vel nolle. Ex quibus tandem concludit: *Nempe vbi dicitur, noli hoc & noli istud; & vbi ad aliquid faciendum vel non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium.* Et rursum: *Nemo ergo, cùm aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate.* In quo probandi genere cùm etiam capite tertio perrexisset ostendendo & illos qui ignorantiam rerum agendarū quæruot, itemque qui concupiscentiam reluctantem superare nolunt, suâ voluntate peccare, concludit verbis illis quæ recentiores truncata producūt: *Et vtique cùm dicitur, noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis conuenitur; velle enim & nolle propriæ voluntatis est.* Quid euidentius quam hoc vnicum istis & similibus locis probare Augustinum, quod homo velle & nolle, siue peccando siue benè faciendo, non possit, nisi suâ voluntate? quod qui negat, hæresis manichææ reum esse manifestum est. Sed inde concludere velle, quod in operibus bonis determinatio fiat vel à voluntate, vel etiam à gratia, paralogismus est ab Augustini mente remotissimus. Habet enim ista doctrina in omni omninò statu locum, siue hominum, siue Angelorum, siue stantium, siue lapsorum, siue damnatorum, siue Beatorum, cum quocumque adiutorij genere liberè operantium. Intactum enim hoc dicendo relinquit Augustinus, vtrum voluntas libera gratiam ad influendum rapiat, an gratia voluntatem; imò vtrum cum gratia, ac sine gratia, benè, vel malè voluntas operetur. Vtrouis enim modo fiat, velle & nolle siue bonum siue malum, propriæ voluntatis est, & sine propria voluntate, sicut sine libero esse non potest arbitrio. Implicat enim contradictionem, vt sine propria voluntate velit aut nolit, consentiat aut dissentiat, credat aut incredulus fiat, quocumque tandem modo adiutorium aliquod simul iuuet aut non iuuet. Hoc igitur est, quod similiter dicit in libro de peccatorum meritis: *Vbi duo isti tam diuersa merita contraxerunt, non dico vt iste credat, ille non credat, quod est propria voluntatis: sed vt iste audiat, quod credat ille non audiat? Hoc enim non est in hominis potestate.* Audire namque & non audire potest quispiam etiam nolens, credere aut non credere, nemo nisi volens seu nemo nisi propriâ voluntate potest. Hoc est idem quod in libro de prædestinatione Sanctorum dicit: *Non quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humanæ: sed in electis præparatur voluntas à Domino*, hoc est, in electis gratia Dei facit vt credere sit in arbitrio voluntatis humanæ, nempe quia gratia præparans voluntatem facit vt homo propriâ voluntate credat.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2. — *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.* — *Ibid.* — *Ibid. c. 3.* — *Lib. 1. de pecc. meritis cap. 22.* — *Lib. de prædest. Sanct. cap. 5.*

Ex his iam perspicuè constat, perperam Scriptorem illum recentiorem asserere, quod semper Augustinus dicat, *determinationem esse propriam voluntatis*. Hoc enim numquā Augustinus dixit, sed ei ab isto Scriptore attribuitur, quasi ex Augustini principijs conficiat, determinationem ita voluntati esse propriam, vt non conueniat

Suarez sup.

A gratiæ: Inuertit enim sanctissimi Doctoris verba, qui cùm dixerit velle & nolle, hoc est, si ita interpretari libet, determinationem ad volendum & nolendum, *esse propria voluntatis*, ipse substituit, *esse propriam voluntatis*. Itaque determinatio ad volendum est quidem propriæ non alienæ voluntatis, sed ita tamen, vt ad eam determinandam nunc, gratia præcipuas partes agat, iuxta illud Augustini: *Non quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas à Domino.* Hoc est, Dominus in electis facit vt velint. Et iuxta illud: *Certum est nos velle cum volumus*, hoc est, est propriè nostræ voluntatis: *sed ille facit vt velimus bonum.* B Et iuxta illud *Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati.* Vbi significatur nos esse quidem qui nos determinamus ad volendum atque faciendum, sicut nos sumus qui volumus atq; facimus; sed Deum esse, qui efficacissimâ suâ motione facit vt nos determinemus, iuxta illud item Augustini: *Ille facit vt faciamus, cui dicit homo, Pone Domine custodiam ori meo, hoc est enim dicere fac vt ponam custodiam ori meo.*

Lib. de prædest. Sanct. cap. 5. — *Lib. de prædest. Sanct. cap. 16.* — *Ibid.*

Iuxta hæc Augustini principia non est difficile & alias nonnullas phrases intelligere, in quibus admittendis vel negandis nonnulli hæsitant. Nam subinde negat Augustinus, velle, credere, C facere bonum, & huiusmodi ESSE NOSTRA. Hoc enim dicit, non quasi istiusmodi operationes, non essent officia propriæ voluntatis, sed quia non ita sunt propriæ voluntatis, vt illorum operum fons voluntas sit. Nam ea voluntati tribuit gratia Dei, dum facit vt velit, vt credat, vt operetur. Hinc ergò sunt illæ locutiones Augustini: vt quando dicit tardius aliquando à Deo vitia nostra curari, *ne faciliter ĕ in omnibus assecuti, nostrum putemus esse quod eius est.* Vt quādo dicit: *Quæcumque sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & ideò tua magis quam mea sunt.* Vt quando post Cyprianum sępiùs dicit, *In nullo gloriandum quando nostrum nihil est.* Et illud, *ne quis confessionis aut* D *passionis gloriam suam dicat.* Vt quādo dicit: *Nihil nobis reliquit in quo tanquam in nostro gloriemur.* Vt quando Massilienses clamantes inducit: *Quid nos hortamini? Quid & corripitis, si nihil boni habemus quod sit nostrum?* His enim & similibus phrasibus tantummodo negatur ita esse nostrum vt non sit datum à Deo; hoc est, negatur esse nostræ solius voluntatis quam non nobis dederit, & in nobis operata sit gratia Christi. Sic enim exponit eam locutionem in eodem capite: *Isti tales tantique Doctores dicentes non esse aliquid, de quo tanquam de nostro, quod nobis Deus non dederit, gloriemur.* Hoc ergo sensu id quod Augustinus negabat esse nostrum, hoc Pelagiani confidenter nostrum esse statuebant. E *Nostra est victoria* inquit Celestius, *sicut è contrario nostrum est quando vincimur.* Nempe quia sentiebat *victoriam nostram*, vt ibidem dicitur, *non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio.* Hinc & Pelagius, *Non peccare nostrum est.* Et alibi: *Quod benè vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, NOSTRVM EST.* Quæ Augustinus grauiter reprehendit. Hoc eodem sensu, quando ipse sanctus Doctor adhuc Massiliensium errore tenebatur, quo putabat fidem non donari à Deo, sed esse humanæ officium voluntatis, dicere solebat: *Quod credimus nostrum est, quod autem benè operamur illius est, qui credentibus dat Spiritum Sanctum, &c.* Hoc est, quod benè ope-

Lib. de pecc. merit. c. 19. — *In Ps. 17.* — *Lib. de dono pers. cap. 6.* — *Ibid. c. 19.* — *Ibid.* — *Lib. de gestis Pelag. c. 18.* — *Lib. de nat. & grat. c. 48.* — *Lib. de grat. Christi c. 4.* — *In lib. expos. quarundam propos. ex*

Epist. ad Romanos & lib. 1. Retract. cap. 23.

ramur non est nostrum sed Dei. Et in eodem libro iterum: *Nostrum est credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi.* Hoc eodem sensu sæpius peccata soli tribuit nostræ voluntati: *Si ab illo* (Deo) *auertimur, nostrum est.* Et iterum in eodem libro:

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 5. Cap. 18.

Quocirca quod à Deo nos auertimus, nostrum est, & hæc est voluntas mala. Nempe quia nec Pelagiani ad operandum, nec August. olim ad credendum, nec vnquam ad peccandū. Dei auxiliū voluntati liberæ necessarium esse arbitrati sunt, quo Deus faceret vt volūtas ageret, crederet, aut peccaret.

Iam verò rursus è contrario subinde August. discrtè docet, nostrum esse quod benè volumus, quod credimus, quod benè viuimus. Non tamen eo sensu quasi benè velle, credere, rectèque viuere, sola nobis voluntas nostra tribueret etiam cum concurrente gratia Dei, sed quia impossibile est velle, credere, rectè viuere, vt supra diximus, sine propria voluntate. Sic enim seipsum

Epist. 143.

exponere solet Augustinus: *Hæc Dei dona sunt, & vestra quidem sunt, sed non ex vobis.* Et inferiùs luculentius:

Ibid.

Quia etsi etiam ex illa propter arbitrium proprium, sine quo non operamur bonum, non tamen fiunt iste dixi, non nisi ex illa. Proprium quippè arbitrium nisi Dei gratia iuuetur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest. Et in libro primo Retractationum, exponens quomodo & credere & operari, quæ olim distinguere solebat, quamuis vtraque per gratiam darentur, nostra tamen dici possent:

Lib. 1. Retract. c. 23.

Vtrumque ergo nostrum est, inquit, *propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum est, per Spiritum fidei & charitatis.* Et paulò post, id quod ante dicere solebat, nostrum est credere & velle, illius autem dare facultatem credentibus benè operandi, statim subijciendo corrigit: *Verum est quidem, sed eâdem regulâ, vtrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & vtrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis.* Hoc est quia non fit nisi propriâ nostrâ voluntate. Et in homilia decima quarta exponens illud, *In patientia vestra possidebitis animas vestras* ita loquitur:

Homil. 14. cap. 1.

In vestra patientia, inquit, *non enim esset patientia tua, si non ibi esset & voluntas tua. In vestra patientia, sed vnde vestra? Nostrum est, quod a nobis habetur: nostrum est & quod nobis donatur. Quomodo enim aliquid donas, nisi vt eius sit cui donas? Aperta est enim illa confessio, ab ipso enim patientia mea. Dicit nobis ipse, In vestra patientia. Dicamus illi & nos, Patientia mea ab ipso. TVVM fecit donando, vnde ingratus esse tibi assignando.*

Ibid.

Quod ibidem de pane nostro quotidiano sumptâ similitudine illustrat: *Panem nostrum quotidianum da nobis. Ecce nostrum, Ecce da nobis. Illo dante fit nostrum. Si illo dante fit nostrum, nobis superbientibus fit alienum.* Quibus omnibus hoc docet August. velle, credere, diligere, cæterásque quaslibet operationes bonas, quamuis non nisi gratia eas operante & largiente in nobis esse non possint, rectè tamen dici nostras, quia sine propria nostra voluntate esse non possunt. Vnde

Lib. 3. de lib. arb. c. 1.

illud præcisissimum & verissimum: *Quid autem meum dicam prorsus non inuenio, si voluntas qua volo & nolo non est mea.* Quod sanè nihil omninò aliud est, quam id quod in initio capitis huius obiectum est, *consentire aut dissentire, velle aut nolle, credere aut non credere, est propriæ voluntatis.*

Hinc etiam iam facile intelligitur & ista phrasis, in qua nonnullos etiam difficultatem inuenisse aut fecisse, velut nodum in scirpo, memini, quando tractans illum Apostoli locum:

Lib. de Spir. & litt. c. 34

Quid habes quod non accepisti, in libro de Spiritu & littera dicit: *Accipere & habere vtique accipientis & habentis est.* Nam & inde nonnulli exsculpere moliuntur, quòd actum propter quem gratia datur, accipere & habere, ab indifferentia voluntatis accipientis habentisque pendeat. Sed reuera phrasis ex antedictis plana est. Nihil enim aliud significatur, quàm ea dona fidei, charitatis, continentiæ, hoc est, quod credimus, diligimus, continemus, & huiusmodi quæ nobis per gratiam suam largitur Deus, non posse à nobis accipi & haberi, nisi consentiendo propriâ voluntate, vt ita fiant accipientis & habentis. Nam talia dona Dei, quæ in ipsorum actuum liberorum productione sita sunt, non possunt accipi vel haberi, B nisi propriâ nostrâ voluntate velimus atque consentiamus. Sic enim seipsum explicat Augustinus in eodem loco: Nam cùm dixisset, *consentire ac dissentire esse propriæ voluntatis*, hoc est, fieri non posse nisi propriâ voluntate, nequis hoc isti Scripturæ aduersari crederet, qua dicitur. *Quid habes quod non accepisti?* Statim adjicit: *Quæ res non solum infirmat, quod dictum est, Quid habes quod non accepisti. Verum etiam confirmat.* Et quomodo, cùm accipere ab alio voluntatem seu velle, & propriâ voluntate consentire, valdè diuersa videantur? Respondet Augustinus: *Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo* siue volendo: *ac per hoc quid habeat, & quid accipiat Dei est: accipere autem & habere, vtique accipientis &* C *habentis est.* Hoc est, quæ dona ei conferantur, siue velle, siue credere, siue diligere, siue continere, siue sapere, &c. non est ipsius, sed Dei, qui pro sua libertate donat cuique quod vult, sed ea accipere & habere, est accipientis & habentis, quia est volentis & consentientis, quia dona ista in volendo & consentiendo consistunt, consentire enim ac dissentire, propriæ voluntatis est. Quæ sanè in quocumque hominum aut Angelorum statu vera sunt, siue voluntas se per se determinet, siue per gratiam ab illo determinetur. Semper enim accipere & habere est accipientis & habentis, semper velle D aut nolle, consentire aut dissentire, siue vocationi, siue tentationi est propriæ voluntatis. Hoc tantummodo discrimen est, quod quando voluntas vult aut non vult, consentit aut dissentit, siue vocationi, siue tentationi, propriis suis dumtaxat adiuta viribus (quemadmodum peccando fieri solet) vel etiam adiutorio gratiæ *sine quo non*, quod ei tribuit posse si velit (sicut in Angelis & Adamo contingit) tunc ipsa est quæ iam potentialiter ac sufficienter instructa, sibi ipsi velle tribuit, & seipsam ad velle determinat, nec ab alio siue tentante siue vocante determinatur: quando verò voluntas adiuuatur *adiutorio QVO fit vt velit*, ipsa quidem est etiam quæ vult & non vult, consentit atque dissentit, & ad vo- E lendum sese, consentiendúmque determinat, sed sic, vt ipsum velle & consentire, ac sese determinare, ipsi ab alio adiuuante tribuatur. Tunc enim Deus per illud adiutorium in ea operatur velle & consentire, & sese ad volendum consentiendúmque determinare. Est enim tale adiutorium, quod *à nullo duro corde respuitur.* Cuius ratio est, quia *ideò tribuitur, vt cordis duritia primitus auferatur.* Denique est adiutorium quod cùm datum fuerit, non exspectat vt voluntas velit, sed facit vt velit, facit vt consentiat, facit vt faciat, facit vt determinet.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS LIBER TERTIVS.

Qui est de gratia sufficienti.

CAPVT PRIMVM.

Tangitur natura adiutorij sufficientis, & ostenditur nullum dari post lapsum quin simul efficax sit. Hoc enim repugnat multis principijs Augustini & Ecclesiæ.

VÆ hactenus de medicinali Saluatoris adiutorio tum asserendo, tum obiectiones ex ipso sancto Augustino petitas dissoluendo disseruimus, quo captiuum arbitrium à concupiscentiæ seruitute liberatur, & vt bonum velit & agat adiuuatur, ad oculum nisi fallor ostendunt, quantopere à tramite veritatis aberrauerint, qui magis ex principijs Philosophorum quam Augustini aut Ecclesiæ, concursum Dei generalem, vel habitus virtutum, vel etiam gratiam, quam *sufficientem* dicunt, pro vero Christi adiutorio protulerunt. Et quidem de duobus primis adiutorij generibus, facile credo, mihi consentiet quisquis vel à limine lucubrationes Augustini, & Conciliorum doctrinam salutauerit. De postremo maior videtur esse difficultas. Nam per istam duplicis adiutorij distinctionem *quo* fit actio, & *sine quo non* fit, ostendi videtur, gratiam sufficientem, non solum non esse Christi Saluatoris gratiam, sed etiam totum istud adiutorij genus ita radicitus euelli, vt humana voluntas concupiscentiali morbo læsa & infirmata, nihil omninò boni cùm eo velle vel operari possit.

Sed illud ipsum est, quod istam adiutorij medicinalis naturam attentius ponderantes non mediocriter perturbat. Videtur enim sanæ doctrinæ repugnare quod nullum nunc detur hominibus adiutorium, quo possint credere, orare, diligere, Deique præcepta facere, qui illa vel negligendo vel spernendo præuaricantur. Nam vndè iudicandi sunt si non acceperunt, legem Dei custodire posse, si velint? Vt quid eos monemus, suademus, hortamur, præcipimus, minamur, ac pœnis plectimus, si non datur A eis, qui non faciunt, adiutorium quo & velle facere legem Dei, & re quoque ipsâ adimplere sufficiant? Hæc per se grauia esse, docendique consuetudine facta esse grauiora, non diffiteor. Verumtamen quia mihi in hoc opere propositum est, non tam ex meo sensu patefacere, quid ex parte rei de diuinæ gratiæ adiutorio statuendum sit, quam quid statuerit Augustinus, atque eius veram genuinamque sententiam, eruditorum oculis exponere, nullis difficultatibus territus, porrò peragendum esse censeo. Eruet, spero, Augustinus ipse ac Deus cuius causam doctissimus pariter sanctissimúsque Præsul egit, profunda de tenebris & aspera faciet, quantum rei perplexæ natura sinit, in vias planas: vt neque B eruditione suâ profundissimâ, neque pietate Ecclesiæ sacratissimâ, neque iustitiâ Dei irreprehensibili, quicquam indignum docuisse videatur.

Quapropter sufficientem illam gratiam, quam Scholastici multi in Theologiam velut adiutorium Saluatoris intulerunt, ab Augustino destructam; funditúsque euersam esse, libens fateor. Hoc enim principia hactenus ex eo tradita, cum quibus illa gratia subsistere nullo pacto potest, perspicuè probant, vocamus autem illam sufficientem gratiam, seu sufficiens adiutorium, præter quod nihil aliud ex parte Dei per modum principij necessarium est, vt homo velit aut operetur. Sic enim à multis recentioribus & vulgo ferè accipi solet. Quod si verò sic accipiatur vt C sufficiens dicatur, sicut à quibusdam dicitur, quod satis est, vt homo dicatur posse operari, quamuis aliud adhuc necessarium sit vt de facto operetur, de huiusmodi sufficienti gratia, non est hic nostra controuersia. Talem enim sufficientem fortasse non difficulter S. August. admitteret, quamuis esse veram illam Christi gratiam, de qua quæstio est, pernegaret. Nullum igitur iam dari hominibus lapsis adiutorium sufficiens iuxta primum sensum, quin sit simul efficax in Augustini principiis exploratum est. Viderunt hoc etiam tradideruntque non pauci recentiores, & in

primis a Didacus Aluarez, b Cumel, c Nauarrette, d Syluius, denique omnes illi Doctores qui tenent præter adiutorium sufficiens, quod dat nudum posse necessarium, esse aliud auxilium efficax, quo Deus efficiat vt actualiter operetur. Hoc ipso enim apertè sentiunt, nullum dari adiutorium ita sufficiens, vt nihil aliud ex parte Dei ad actu operandum requiratur, quin sit simul efficax. Sed omnium apertissimè hoc tanquam S. Augustini doctrinam docuerunt duæ celebres Facultates Sacræ Theol. Louaniensis ac Duacensis, quando iudicij sui censuram aduersus propositiones quasdam sibi oblatas protulerunt. Nam Louaniensis in Censura propositionis 14. sic loquitur: *Cùm certum sit non præstari à Deo huiusmodi hominibus* (induratis) *gratiam eam, quæ cor lapideum & cæcitatem auferat, manifestum est, eos non habere sufficiens auxilium, vt conuertantur, cum sine iam dicta gratia, nullum eis auxilium sufficiat, siue illa exterior sit, etiam cum miraculis prædicatio, siue interior per Spiritum timoris concussio, aut velleitatis etiam cuiusdam inspiratio.* Et in apologia Censuræ suæ multis argumentis ex professo improbant, id quod ab aliis dictum fuerat: *Fieri posse & de facto sæpè fieri, vt quis auxilium habeat præueniens omninò sufficiens in genere auxilij præuenientis ad conuersionem, & tamen non conuertatur, quia non vult.* De qua propositione subjiciunt generaliter: *Hoc est, quod iterum nobis non probari testamur, negamúsque doctrinæ Augustini consentaneum.* Probántque sententiam suam sex argumentis, & ad singula concludunt sequi, non esse gratiam sufficienter præparantem nisi in eo qui actu credit, conuertitur aut operatur. Facultas verò Duacensis in earundem propositionum censura, tradit eandem doctrinam disertissimè & multis locis. Nam in primis in censura propositionis secundæ, cùm definiisset auxilium sufficiens illud esse, *præter quod ex parte Dei non est aliud necessarium*, mox diuersis modis ostendit, non aliud esse sufficiens, nisi quo reipsa cor frangitur & conuertitur. Dicunt enim in eodem loco, quod *nec illi quibus Euangelium prædicatur, credere possunt, nisi Deus cor eorum aperiat vt prædicationi intendant*: Dicunt id quod Aug. protulit, inscrutabilis esse iudicij Dei, quod huic detur gratia, illi non detur, eum hoc *haud dubiè intelligere de auxilio ex parte Dei ad salutem necessario*; cùm tamen loquatur de solo auxilio efficaci. Dicunt in Censura propositionis 14. qua tradebatur induratos & excæcatos habere sufficiens auxilium ex parte Dei vt conuertantur, rejiciendam esse penitus istam assertionem. *Nam neque induratus conuerti potest, nisi per gratiam auferentem cor lapideum, & tribuentem cor carneum, quam vtique quamdiu induratum est, non habet, neque excæcatus potest aspicere lumen veritatis, nisi per gratiam tenebras eius illuminantem, & velamen de corde eius auferentem, quam similiter quamdiu excæcatus est, non habet. Neque infidelis quisquam potest credere, nisi per gratiam qua cor eius ex infidelitate ad fidem mutetur, &c.* Et in Censura propositionis 15. *Non est negandum quin possint conuerti ad Deum omnes peccatores durante hac vitâ, sed simul quoque fatendum est, nullum peccatorem conuerti posse, nisi per specialem Dei gratiam, seu speciale auxilium quo voluntas eius in bonum mutetur, quod auxilium non habet nisi cum actu conuertitur.* Vtraque verò Facultas doctrinam suam tanquam S. Aug. principiis, quarum peritissimæ fuerunt, maximè consentaneam tuetur, & ex professo probat. Vnde Duacenses ad propositionem 8. ita loquuntur: *Sententia hæc quatenus dicit per auxilium præueniens acceptum in actu secundo, id est gratiam excitantem posse peccatorem conuerti, ita vt actualem eius conuersionem non sit necessaria singularis illa gratiæ Dei cooperatio, qua ex nolente volens, ex auerso conuersus, & ex malo bonus efficiatur, tam Scripturis quàm B. Augustini doctrinæ repugnat.* Quid, quòd nec ipse D. Thom. aut vllus antiquorum Patrum inter ipsum & Augustinum, vel vllus vetustiorum Scholasticorum istius gratiæ sufficientis meminit. Dixit quidem aliquando S. Thomas redemptionem sufficientem, sed hoc multum à gratia sufficiente discrepat. Dixit etiam, quòd *aliquam habeamus sufficientiam qua bonum velle & credere incipiamus*: sed hoc ad istam controuersiam dirimendam neutiquam sufficit. Nam & gratia Christi ab Aug. prædicata sufficientiam donat, non ab actu tamen disiunctam, sed quam victrici potestate largitur. Per illam enim homo verè sufficit: *Tunc enim vtile est posse cum volumus, & tunc vtile est velle cum possumus*, inquit S. Doctor. Nam vera Christi gratia est talis, vt quemadmodum Saluator mundi dicit: *Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit, sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. Prorsus non rectè dicitur de isto docendi modo, quo per gratiam docet Deus.* Dum igitur facit gratia Christi vt omnis qui audiuit ac didicit veniat profectò satis ostenditur & *possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus.* Talem igitur sufficientiam omninò agnoscit August. agnoscit Scriptura, sed illa non est quam quærimus, nisi ita a sua natura degeneret, vt & ab actionis effectu, & à voluntatis affectu, & à possibilitatis profectu separetur, & solâ sterili & inutili perniciosâ potestate superbi sibi blandiantur. *Nam quid prodest, si quod non possumus volumus, aut si quod possumus nolumus.* Et quidem talem sufficientem gratiam Augustino repugnare, non est difficile aduertere, si quis principiorum eius meminerit; quibus tanquam cardinibus tota eius doctrina vertitur.

Nam primò, tale adiutorium non est aliud quam adiutorium *sine quo non* fit opus, nequaquam verò *adiutorium quo*, ac proinde est adiutorium sanæ voluntatis seu primi hominis, non ægrotæ: supponit enim robustam esse sanatámque voluntatem, atque ita prorsus inutile est hominibus post lapsum suum; quæ latiùs in præcedentibus declarata sunt.

Secundò, est tantum adiutorium *possibilitatis, non voluntatis*, & *actionis*: dat enim homini posse si velit non velle quod possit; ac proinde est Pelagianicum adiutorium, non Christi Saluatoris, de quo etiam superius abundè diximus.

Tertiò, quia est adiutorium, quod Massilienses ad credendum necessarium esse, atque ita sufficere statuebant, vt cum eo credere posset homo si vellet: qui tamen tanquam hæretici proscripti sunt: non aliam sanè ob causam, nisi quia tale auxilium homini sufficere putarent, adeóque nullum aliud adiutorium ad credendum actu ex parte Dei esse necessarium; de quo etiam fusius dissertum est.

Quartò, quia si cum tali sufficienti adiutorio nunc homo posset operari, consequenter homo post lapsum posset sibi ipsi, Deo non specialiter donante, bonas actiones ac meritum dare, posset per liberum arbitrium gratiâ non donante, à

a Aluarez l. 1. de auxiliis disp. 79. n. 2. b Cumel disput. variar. ad 1. part. & 12. disput. 4. sect. 2. conclus. 1.

c Nauarette contron. 19. ad quæst. 19. primæ parte.

d Sylvius in 1. 2. q. 111. quæstio. 3. conclus. 3.

Facultas Sacræ Theologiæ Louan. in censura propos. 14.

Facultas S. Th. Duacensis in Censura Assert. 2.

Ibid. in Censura Assert. 14.

In Censura Assert. 15.

Duacenses in Cens. Assert. 8.

S. Th. lectura 1. super Epist. 2. ad Corinth.

Lib. de grat. & lib. arb.

Ioann. 6.

Lib. de grat. Christi c. 14.

Ibid.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.

Vide sup. lib. praeced. c. 3. 4. & maxime 5.

Vide ibidem cap. 9. & 10.

Vide supra cap. 11.

lapsu surgere, in veritate stare, perseuerare, vitam æternam velut mercedem humanorum meritorum adipisci: denique posset seipsum ab aliis suæ voluntatis libertate discernere, atque ita contra Apostolum gloriari dicentem, *Quis enim te discernit? Quid habes quod non accepisti?* Nam talis gratiæ adiutorium non discernit bonos à malis, sed commune est bonis & malis. Hæc autem omnia non solum doctrinæ sancti Augustini, sed & Scripturis sacris aduersantur: *Nihil enim*, inquit Augustinus, *huic sensui* Apostoli dicentis, Quis enim te discernit, &c. *tam contrarium est, quam de suis meritis sic quemquam gloriari, tanquam ipse sibi ea fecerit, non gratia, Dei, sed gratia quæ bonos discernit à malis, non quæ communis est bonis & malis.* Est autem perspicuum talem gratiam sufficientem esse communem bonis & malis. De quibus vide etiam quæ in superioribus dicta sūt.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 5.

Vide dicta sup. lib. præcedente c. 6. 7. & late 8.

Quintò, quia tale adiutorium repugnat precibus quas vel Deus Ecclesiæ suæ tradidit & inspirauit, vel ipsa sibi à Spirito sancto erudita formauit. Idque duplici ex capite. Nam primò in vniuersis eius precibus non reperitur vlla oratio qua filiis suis vel in filiis petat *posse si velint*, sed semper ipsum velle, conuerti, credere, diligere, facere præcepta, perseuerare & huiusmodi. Vnde si quem sciret Ecclesia motibus gratiæ quam vehementissimis præueniri & excitari, nondum tamen reipsa velle vel credere, vel facere, non desineret pro ipso preces fundere, donec eum Deus reipsa conuertere dignaretur. Et si ex duobus æqualiter excitatis, vnus crederet, alter in incredulitate persisteret, peculiares ageret gratias Deo, tanquam qui peculiari gratiæ beneficio ei inspirasset fidem. Orat ergo Ecclesia & gratias agit, non vt habeant, vel quod habuerint credere posse si vellent, sed ipsum velle & credere: *Quid ergo oramus*, inquit Augustinus, *pro nolentibus credere, nisi vt Deus in illis operetur & velle?* Et iterum: *Orat pro non credentibus, quid nisi vt credant?* Secundò tale adiutorium Ecclesiæ precibus repugnat, quia tollit funditùs fidelium orationes, quibus precantur siue pro aliis, vt conuertantur, siue pro seipsis vt benè viuendo proficiant. Docent enim iidem recentiores huiusmodi adiutorium semper esse præsens omnibus etiam induratis, vel certè, quibus omnibus fides prædicatur, vel, vt alij volunt saltem Christianis maximéque iustificatis. Quod si verum est, quis non vide pro illis, quibus sufficiens adiutorium præsto est inaniter preces fundi? *Nam quid stultius, quam orare, vt facias*, inquit Augustinus, *quod habes in potestate?* Hoc est, quod potes facere si velis. Hoc enim dicimur habere in potestate, quod possumus facere si volumus, qui est proprius effectus gratiæ sufficientis. Dat enim posse si velis sicut efficax, velle quod possis. Stultè igitur hoc orat fidelis, vel pro infidelibus, quibus iam prædicatur fides, vel pro fidelibus aut seipsis, quibus incumbente Dei præcepto adiutorium sufficiens non adimittur. Cùm ergo iuxta doctrinam Romanæ sedis, *legem credendi lex statuit supplicandi*, & supplicatio fiat per vniuersam Ecclesiam ex ipsa Christi Domini institutione, non solùm fidelium pro infidelibus, sed etiam pro fidelibus, & maximè pro seipsis, profectò legem credendi statuit, non solum infideles sed etiam fideles illo sufficienti carere adiutorio: ne alioqui inaniter & stultè conuincantur orare vt faciant quod iam habent in potestate. Nam inde est quod Augustinus quando Adamo stanti tale adiutorium adesse statuebat, etiam orationes pro faciendi potestate & actione subtraxit: *Quæ illi abundantia erat, quando constitutus est homo in paradiso, quando nihil illi deerat, quando Deo fruebatur.* Et inferius: *In paradiso non clamabas tanquam indigus, sed laudabas, non gemebas, sed fruebaris.* Et quid ni clamabat primus homo? Nempe, ne quando non deerat illa gratia sufficiens, in illam incideret stultitiam qua oraret vt haberet, aut faceret, quod iam habebat in potestate. Quibus consideratis. Nihil verius videtur, quam huiusmodi gratiam sufficientem, quam hominibus infirmis tantâ liberalitate tribuunt recentiores esse instrumentum aptissimum, quo *extinguatur oratio, accendatur elatio, dum timemus ne tepescat hortatio*, sicut alicubi Augustinus loquitur. Extincta enim oratione propter illam quæ sufficienter adest operandi potestatem, necesse est in Dei adiutoris neglectum suarúmque virium confidentium incidere, quo nihil perniciosius homini contingere potest.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8

Ibid.

Lib. de natura & gratia cap. 18.

Cælestin. in epist. ad Episcopos Gall. cap. 10.

Vide sup. lib. præced. c. 22. & cap. 27.

In expos. in Psal. 29.

Lib. de dono pers. cap. 16.

Quod si reliquas gratiæ Dei proprietates percurrere velimus, vt quod donat homini voluntatem & opus & meritum, quod efficacissimè potentissimeque agit homines, cateráque quæ superius recensuimus, & infra nonnihil adhuc delibaturi sumus, ex omnibus liquebit, non esse niuem calori dissimiliorem, quam sufficientem illam gratiam veræ gratiæ quam Augustinus tradidit, vt alterutrum profectò necessarium sit, vel quod eam nunquam post lapsum hominis agnouerit, vel quod eam à medicinalis adiutorij limitibus, quod per crucem suam Saluator dedit, excluserit.

CAPVT II.

Adiutorium purè sufficiens ad gratiam naturæ pertinet: Lapsorum reparationi inutile & perniciosum. In quo sita sit læsio liberi arbitrij.

VIDIT enim perspicaciter, adiutorium sufficiens, præcipuè prout à recentioribus explicari solet, non tam ad gratiam, quæ propriè nunc gratia vocatur, quam ad naturam pertinere, quamuis & natura sit quædā gratia. Quid enim magis ad naturam pertinet, iuxta principia recentiorum, quam quod ita naturæ consertum arctéque iunctum est, vt ei auferri non possit, quin libertas naturalis creaturę rationalis auferatur? Confidenter enim aliqui pronuntiant, quod *Deus non solum neminem destituat auxilio sufficienti & necessario, cùm quo integra maneat voluntatis libertas, sed neque possit illud auferre, quoties ratio non perturbatur & sufficienter aduertit. Nam si alterum horum contingat, nec libera manet moraliter, nec culpa illi imputatur.* Cum quo non pauci Scholastici consentiunt. Putant enim communiter non posse sufficiens adiutorium subtrahi, nisi velimus dicere actum secuturum non esse peccatum, vel Deum iubere impossibilia, vel nos peccare in eo quod præstare non possumus. Vidit igitur Augustinus huiusmodi auxilium potiùs ad naturæ rationalis institutionem, quam ad reparationis gratiam esse referendum. Vnde etiam de Angelis & primis hominibus ferè simili consideratione dixit: *Si autem hoc adiutorium* (cum quo possent perseuerare si vellent) *vel Angelis vel homini, cùm primum facti sunt defuisset,*

Vasq. 1. p. disput. 97.

Vide Lessium de prædest. sect. 6. n. 66.

Franciscus Suarez lib. 1. de Con. c. 1. num. 8. & alios.

Lib. de Corr. & grat. c. 11.

quoniam non talis natura facta erat vt sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non vtique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Hoc autem esse auxilium sufficiens, ex ipso nomine manifestum est. Quid est enim adiutorium cum quo quis *possit permanere si velit*, nisi id cum quo *sufficit permanere si velit*. Itaque tale adiutorium, sicut & ipsa natura, praeambulum quoddam est ad verum gratiae medicinalis adiutorium, per quod non posse stare vel permanere, sed ipsum velle largiendum est. Haec ergo quia vidit Augustinus, ideò nunquam amplius istius adiutorij tanquam reparatorij post casum hominis meminit.

Nimirum vidit consequenter Augustinus, hoc adiutorij genus iam esse prorsus inutile lapsorum reparationi vel operationibus, etiam si ad sexcentos sufficientiae gradus augeretur; imò verò asseri non posse post lapsum, nisi, maiori hallucinatione quàm Pelagiani sublato originali peccato, naturae vires illaesas esse fateamur. Quod quamuis alibi, nisi fallor, vtcumque diximus, nihil tamen vetat, & hîc paulò vberiùs exponere. Pelagiani enim suis consentaneè principiis, ideò gratiam Christi hominibus adultis ad operandum negabant esse necessariam, quod nihil in eis esset peccando vitiatum, prout apud Augustinum libro de natura & gratia fusius exponitur. Quid enim est opus gratiae medicinâ, vbi nullius morbi languor est? Tantae námque vires decent hominem, quando est sine vitio creatus, tantaeque fuerunt ei collatae ex creationis & libertatis primaeuae beneficio, vt benè viuere posset si vellet, assistente sufficiente Dei adiutorio; nec opus esset, vt ei Deus per gratiam ipsum velle largiretur. Recentiores autem longè deteriùs philosophantur. Credunt enim hominem iam esse peccato vitiatum, & concupiscentiam esse à diabolo tanquam vulnus inflictam, & eâ plagâ non obstante, tantas ei vires tribuunt, vt & vulneratus & ex vulnere grauiter aegrotus idem possit, quod sanus potuit. Quod nemo sanae mentis statuere potest, nisi hoc ipso semetipsum interimat, viresque arbitrij illaesas esse decernat. Nam siue adiutorium istud sufficiens dederis siue negaueris ad lapsi hominis voluntatem perinde omninò sese habet. Est enim illius naturae, vt sine illo non possit arbitrium operari, ideóque necessitas eius, nullam conuincat inflictam esse voluntati aegritudinem, sed naturalem tantum adesse creaturae rationalis infirmitatem, quae talis est vt fortassis eam nec Deus ipse possit auferre. Est enim creaturae ex nihilo productae naturale, vt sine sufficienti Dei adiutorio omninò non possit operari bonum, iuxtà illud Augustini, quo sufficiens primi hominis & Angelorum adiutorium asseruit: *Liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum verò nihil est, nisi adiuuetur ab omnipotenti bono.* Ex quo consequitur illud adiutorium sufficiens, quod etiam integerrimis viribus voluntatis consentaneum ac necessarium est, nullam omninò afferre vulneri concupiscentiae sanitatem, quamuis vel perpetuò adesse, vel peccato perditum, Christi cruce redditum esse poneretur. Ita quippe sese ad voluntatem habet respectu operationis bonae, quemadmodum adiutorium alimenti, hoc est cibi & potus, sine quibus non potest natura mortalis viuere, vel adiutorium lucis, sine quo non possunt oculi cernere. Etenim talium adiutoriorum necessitas, non arguit vllam in homine ad

Lib. de Corr. & grat. c. 11.

A viuendum vel in oculis ad videndum irrepsisse aegritudinem, sed imbecillitatem naturae mortali atque oculis concreatam; vtpotè quae sanissima quoque & robustissima talibus adminiculis opus habent. Vndè si propter delictum aliquod, homo luminis vel alimenti priuatione ita plecteretur, vt nullâ humanâ potestate restitui possent, nequaquam hoc argueret valetudinem sontis esse laesam, vel oculos eius vitiatos, quemadmodum ex vulnere, aegritudine, caecitate, lippitudine contingit; sed illis integerrimas persistentibus, naturalia externáque quaedam subsidia tantum esse subtracta. Nec si quis veniret, velut medicus qui alimentum lucemque restitueret, ille valetudinem aut vires corporis aut B oculorum sanasse diceretur. Ita profectò, si nihil aliud, quantum ad adiutoria, peccato actum esset, quam quod Deus offensus subtraxerit stirpi peccatrici illud praecedens gratiae adiutorium, ineptissimè diceretur hominis naturam esse vitiatam infirmatúmque voluntatis arbitrium: ineptissimè pariter diceretur Christus hominem sanasse, si dumtaxat illud idem sufficiens, quo gaudebat, adiutorium reddidisset. Et vice versa, si illud redditum est homini, & cum illo iterum operari potest, quemadmodum olim sanus & robustus potuit, vt videlicet cum eo *possit seu sufficiat bonum facere si voluerit*, quis nos videt arbitrium voluntatis non esse peccato vulneratum C vel infirmatum, vel aegrotum? Nemo enim dixerit, idcircò hominem aegrotum esse, vel caecum, quia sine alimento non potest viuere, vel sine luce cernere. Sicut igitur homini aegrotanti non sufficit alimentum robustorum tollere, vel caeco lumen, quibus redditis nihil omninò ad operationes vitae & visionis adiuuabitur, sed opus est, alterius rationis adiutorio, quod medicinam vocant, vt laesa temperatura reddatur, vires labefactae reparentur, succus redeat, humores vitiosi purgentur aut restinguantur; ita nullius momenti est ad efficiendas operationes bonas, istius adiutorij sufficientis restitutio, D quo praesente non minùs intrinsecus erit aeger & imbecillis, atque ante illo absente fuit. Opus est enim gratia medicinae, quae id restituat atque suppleat aut roboret, quod propriè in voluntatis arbitrio laesum est. Nam quemadmodum cibus & lumen non sunt propriè laesarum virium, sed sanarum adiutoria, non enim reparant id quod laesum, sed iuuant id quod adhuc sanum est; ita sufficiens istud adiutorium, quod dat homini posse si velit, hoc est, quod tribuit potestatem operandi, si illo adiutorio vti velit, non est adiutorium laesae voluntatis, sed si eo voluntas vteretur, hoc ab ea fieret quatenus adhuc sana est. Nam vt laesio valetudinis & oculorum fit per E ablationem aut violationem alicuius quod internum est, & per alimentum lucémque redditam non restauratur nec attingitur; ita voluntatis laesio in eo ipso sita est, quod adiutorio sufficienti deest, hoc est, quod neque per illud sublatum tollitur, nec per illud redditum restituitur. Cum enim sufficientis adiutorij natura sit, dare ipsum operari posse si velis, & in eo sit sita voluntatis integritas tali adiutorio consentanea, vt cum eo possit operari si velit, quemadmodum ex Adami libertate & adiutorio patuit; laesio seu vulnus voluntatis in ipsum illum volendi nutum voluntatis inflictum est, ad quem pertingere pondere contrariae concupiscentiae deorsum retrahente ac deprimente non potest.

Hoc enim vt ei reddatur, non habet natura gratiæ ſufficientis, prout omnes etiam recentiores confitentur, cùm in hoc ipſo præciſè conſtituta ſit, vt det nudum poſſe *ſi velit*. Hoc ergo per aliam gratiam reddi debet; cuius videlicet natura ſit, non tantum dare dormientem quandam ſeu indifferentem ad vſum & non vſum ſui, poteſtatem, ſed etiam voluntatem: hoc eſt non tantum poſſe, ſed velle. Nimirum non tantum afferre debet aſſiſtentiam quandam per modum alimenti & lucis quæ non efficiunt, vt viuat & videat etiam ſaniſſimus, niſi velit, & niſi illa ipſo nutu volendi ad opus rapiat; ſed illum ipſum languorem ſanare debet, quo voluntas à volendo reuocatur, languentique voluntati ipſum volendi nutum reſtituere. Hoc eſt autem proprium medicinalis gratiæ Saluatoris beneficium, cuius natura eſt, non tantum dare *poſſe ſi volumus*, quod olim in Adamo & Angelis primæuæ conditionis ac ſufficientis adiutorij fuit, ſed ſimul cum poteſtate *velle quod poſſumus*, vt præclariſſimè Auguſtinus docet. Nam gratiæ medicinalis Chriſti proprium eſt efficere, vt aliam quamcumque gratiam ſiue habitualem ſiue ſufficientem, vtiliter habeamus; quomodo niſi habeatur, ſemper noxia eſt, quia ad hoc conducit vt damnabilius delinquamus: *Tunc autem vtile eſt velle cùm poſſumus, & tunc vtile eſt poſſe cùm volumus. Nam quid prodeſt, ſi quod non poſſumus volumus, aut ſi quod poſſumus nolumus?* Quibus verbis diuinâ luce fulgentibus Auguſtinus elegantiſſimè & ſolidiſſimè neceſſitatem gratiæ medicinalis & inutilitatem ſufficientis aſſeruit. Quod ſi lapſis hominibus eſt inutilis, profectò hoc ipſo & perniciosa eſt. Et verò quid homini miſero pernicioſius, quam illâ gratiâ abundare qua nemo vnquam, fatentibus etiam Scholaſticis, niſi maiorem damnationem aſſecutus eſt? Hoc ipſo quippè vnuſquiſque damnabilior eſt, quo magis ſufficienti gratia abundauit. Nemo enim vnquam ſufficienti gratiâ vſus eſt, aut vtitur, aut vtetur in æternum: qui mitius profectò puniretur, ſi tali auxilio caruiſſet, quo Deus neminem vel damnandorum, vel ſaluandorum vſurum eſſe præſciuit. Qua in re non iam effuſa Dei bonitas, ad quam deprædicandum iſtud adiutorium non ſatis diſcretè excogitatum eſt, ſed ſumma potiùs ſeueritas eius apparet.

Lib. de Corr. & grat. c. 11.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.

CAPVT III.

Quàm monſtroſa ſit gratia ſufficiens prout à recentioribus explicatur, & quare excogitata. Gratiæ congruæ Auctores non niſi ſufficientem habent, ſublatoque peccato originali, naturam liberi arbitrij integram & illæſam inducunt.

IAM verò quid monſtroſius proferri poteſt, quam quoddam diſtinctum à cæteris adiutorij genus, quod nunquam ab initio lapſus humani vſque ad iudicij diem, vllum in humana voluntate effectum habuit, aut habiturum eſt. Defendit quidem aliquando ſanctus Auguſtinus illud adiutorium, partim in Angelis & hominibus primis ante peccatum, partim in lapſorum quoque hominum poſteritate, quando eam tali gratiâ adiutam, ſaltem credere poſſe cum Semi-pelagianis errando opinatus eſt: ſed nunquam eò abſurditatis venit, vt illud vel

A ſemper effectu ſuo carere propter quem datur, vel id auxilium quod reipſa influeret cum voluntate, ab eo quod non influeret, ita ſeparandum eſſe decerneret, vt illud efficax, hoc ſufficiens vocaretur. Nimis enim perſpicuum eſt, illam non eſſe adiutorij talis, ſed voluntatis differentiam, quæ eodem adiutorio ſufficientem poteſtatem tribuente, vel non vtebatur, vel vtebatur, prout voluntati tribueretur. Itaque illud à recentioribus prolatum gratiæ ſufficientis genus, quo adiuuante nullum vnquam opus factum eſt, aut fiet vnquam, ſi eſt verum diſtinctúmque à gratia efficace membrum, videtur monſtrum quoddam ſingulare gratiæ, ſolummodo peccatis

B faciendis, maiorique damnationi accerſendæ ſeruiens, ideóque lapſis hominibus, citra Dei inuidiam damnandis excogitatum. Quod cum altiſſima perſpicacia ſua videret Auguſtinus, ſimul atque ab illo ſuo errore reſipiſcere cœpit, ſilentio iſtud in omnibus operibus ſuis prætteriit, ſciens læſum hominis peccatoris arbitrium, non ſolùm eo vti peruicaciter nolle, ſed ægritudine concupiſcentiali deprimente, non poſſe: cui propterea ſolum Saluatoris medicinale adiutorium vtile eſt, & euadendis peccati laqueis neceſſarium. Quâ conſideratione illa aurea quæ diximus verba, hâc ipsâ de re diſſerens protulit: *Tunc vtile eſt velle cum poſſumus, & tunc*

C *vtile eſt poſſe cum volumus. Nam quid prodeſt, ſi quod non poſſumus volumus, aut ſi quod poſſumus nolumus?*

Lib. de grat. & lib. arb.

Sed ſine dubio magna quædam & occulta neceſſitas Scholaſticos illos Doctores ad iſtud gratiæ genus compulit. Cùm enim intelligere non poſſent, aliquem eſſe poſſe culpæ reum, cuius euitandæ careret ſufficienti poteſtate, coacti ſunt aliquod ſufficiens adiutorium omnibus hominibus, quibus præceptum imponitur, attribuere. Et hactenus quidem tolerabiliter, ſi tale ſtatuiſſent, cum quo, ſicut dicunt, omnium voluntatem operari poſſe ſi velint, ita quenquam pro illa eadem voluntatis flexibili libertate, vnquam operatum eſſe ſtatuiſſent. Quæ enim ratio eſt quæſo? Nam ſi reuera (& non ſolum di-

D cis cauſa) talis iſtius gratiæ natura eſt, vt verè ſufficientem tribuat poteſtatem vtendi, quæ, quæſo, ratio eſt, vt nulla voluntas eam vnquam arripuerit? Sed hoc erat myſterium quod latebat. Videbant, ſi quenquam eo vſum eſſe conſtituerent, iam tota machina efficacis gratiæ, hoc eſt, congruæ, corruebat: nam hoc ipſo iſta gratia tranſibat in efficacem, vtpote, qua ſicut non vtebatur voluntas quando noluit, ita etiam quando voluit pro libero ſuo vtebatur arbitrio. Quod cum eis perſpicuè Scripturis ſacris & Auguſtino repugnare videretur, quæ perpetuò clamant Deum facere vt velimus, facere vt faciamus, Deum operari velle atque perficere & hu-

E iuſmodi, hoc eſt, Deum per gratiam ſuam poſt lapſum hominis largiri non ſolum poſſe, ſi velit, ſed etiam velle quod poteſt, quod ſanctis Angelis & hominibus primis non tribuebat gratia Dei, hinc coacti ſunt gratiam illam ſufficientem, quantumcumque plenam volendi poteſtatem liberrimæ & indifferenti voluntati dare dicatur, effectu ſuo ſemper & vbique non ſine ingenti abſurditate, fruſtrari. Quod ſolerter animaduertentes quidam gratiæ congruæ defenſores, vt ſeſe ex illo laqueo eriperent, in alium ſeſe pericoloſiorem induerunt. Apertè enim dicere auſi ſunt (quod reuera rationum nexus po-

stulabat) efficacem & sufficientem gratiam ab euentu nuncupari. In potestate quippe liberæ voluntatis esse, gratiam quamcumque reddere pro libero nutu suo efficacem vel inefficacem in actu secundo. In quo quidem valdè consequenter longeque aptius iuxta principia recentiorum, qui de gratia congrua conduderunt, ratiocinantur. Sed non animaduertunt isto modo vniuersum gratiarum adiutorium, quod à voluntatis cooperatione & sufficiens & efficax vocant, non solum reipsa sicut & cæteri, sed ipso quoque loquendi modo ad adiutorium *sine quo non*, ad adiutorium *potentiale*, ad adiutorium *primi hominis & Angelorum* reuocare, vt non solum verissimis & solidissimis Augustini principiis, sed & ipsis eius verbis quæ latissimè in præcedentibus attulimus ac deduximus, euertantur. Habent enim illud ipsissimum adiutorium, quod, sicut & bonis & malis Angelis & hominibus primis dedit, dat etiam lapsis sufficientem agendi potestatem, ita vt adiutorium istud deserere, co vti & non vti, cum eo perseuerare vel non perseuerare, in libero relinquatur arbitrio. Quæ sunt ipsissima verba quibus Augustinus voluntatis integræ ac sanæ descripsit adiutorium, & ab ægrotæ voluntatis adiutorio separauit.

Et isti quidem euidentius conuincuntur, non aliam nisi sufficientem Adami gratiam, reparationi inutilem, pro Christi medicinali adiutorio defendere, quemadmodùm supra latiùs declaratum est. Sed non propterea alij congruæ gratiæ defensores, quamuis multum luctentur, ab illo laqueo se expediunt. Omnes enim explicandi modi quos laboriosè industrieque concinnarunt, vt ostendant Christi gratiam sufficienti gratiæ primi hominis & Angelorum antecellere, congruámque medicinam læsæ afferre voluntati, eò tandem per multos labyrinthos redeunt vnde egressi fuerant. Cum enim gratiæ sufficientis natura, quæ primo homini illæso & Angelis collata fuit, in eo propriè sita fuerit, vt eius vsus ac neglectus in libero relinqueretur arbitrio, cuius indifferentia per istam gratiam, ad nullam partem astringeretur (vt latiùs paulò ante declarauimus, & fusissimè Augustinus ex professo docet) ostendendum eis erat, hanc essentialem gratiæ primææ atque sufficientis notam non reperiri in ea gratia efficace, quam deprædicant. Quod si hoc ostendere est impossibile, imò iacturam istius notæ tanquam libertatis interitum capitaliter fugiunt; frustra aliud gratiæ genus, quàm primi hominis & Angelorum, se afferre gloriantur. Quicquid enim dixerint de tractus illius suauitate, potestate, efficaciâ: quicquid de congruitate cum voluntatis arbitrio: quicquid de decretis Dei, quibus ipse actum volendi & faciendi liberæ voluntati sanxerit esse largiendum; differentiam aliquam fortassis inferet in ipsum Deum gratiæ largitorem, qui aliter se ad hunc quàm ad istum habeat, in modum verò operandi gratiæ sufficientis nullam. Nihil enim omninò reperire poterunt in modo operandi gratiæ Angelorum, quem descripsit Augustinus, quod non tali adiutorio efficaci exactissimè congruat. Nam quantumcumque dicant, gratiam istam facere vt voluntas operetur, cum ad cardinem venitur, eo res redit, vt gratia molliat, suadeat, trahat, alliciat congruentissimè, sed sic tamen, vt vltimum decretum operationis debeat à voluntate proficisci; quæ stantibus omnibus stat adhuc velut in biuio indifferens, eâdemque libertate quâ gratiam propter congruitatem eius amplectitur, etiam non amplecti potest. Quod quemadmodùm fiat, è contrario ex gratia sufficienti recentiorum facilius intelligitur. Sic enim eam respuit voluntas, vt eâdem illâ suâ indifferentiâ possit eam apprehendere & sequi. Adest enim vtrobique congruitas & incongruitas comparatione voluntatis. Ibi blanditur voluntati gratiæ seu spiritualis boni congruitas, ac deterret boni carnalis propositi incongruitas: hic è contrario allicit boni terreni congruitas, ac deterret boni spiritualis seu gratiæ incongruitas. Sed sicut non obstante illâ gratiæ sufficientis incongruitate, terrenique boni propositi congruitate, voluntas est, quæ suo negligendi decreto gratiam inefficacem facit, vtpotè quæ stantibus iisdem omnibus poterat non vtendo reddere inefficacem. Planius hoc elucescet, si considerauerimus etiam peccata voluntatis ex tentationum congruitate proficisci, tentationésque, sicut recentiorum gratias congruas, in motibus indeliberatis vehementissimis esse sitas. Nec tamen idcircò quisquam eorum voluntatis libertati tribuendum esse negat, quod tentationis motus fiat efficax vel inefficax.

Nam quod Deum aiunt intendere ac prædefinire voluntatis consensum, eóque fine gratiam congruam seligere, modum operandi gratiæ nihil omninò mutat. Semper enim cardo voluntatis est, quæ hoc efficit, vt ad actualem influxum gratia rapiatur. Idcircò enim addunt vel expressè vel virtute præscientiam Dei conditionatam, quâ videt quomodo se erga gratiam vnamquamque voluntas vniuscuiusque habitura; si aliam daturus, si fortè datam gratiam suâ tereti ac indifferenti libertate respueret. Quâ explicatione & scientiæ conditionatæ exploratione, dum gratiæ potestatem explicare satagunt, quasi illa faciat velle voluntatem, apertiùs totum nutui voluntatis asscribunt, vtpotè cuius æquilibrium tantâ explorauit curiositate, vt sciant, quònam ipsa indifferentem suum flexum conuersura sit. Quod tunc constabit manifestissimè, si Deo nihil, neque præsciente, neque decernente, prorsus easdem hominibus gratias dari statuam in iisdem omninò rerum omnium circumstantiis. Tunc enim perspicuum erit, non esse gratiam quæ det velle & facere voluntati, sed voluntatem quæ facit reipsâ facere gratiam, quamuis sine gratia facere ac velle non possit. Tunc enim gratia blandienti interiùs tentationi omninò similis est, cuius vsus & non vsus in libero relinquatur voluntatis arbitrio, vt vtramuis vel consensum addendo reddat efficacem, vel suspendendo inefficacem. Hic autem est ipsissimus character ac nota gratiæ primi hominis atque illæsæ voluntatis, quæ duo sibi mutuo semper nexa sunt. Non enim aliud ista gratia confert lapsæ voluntati, nisi *posse si velis*, sic vt iuxta descriptionem accuratam Augustini, velle & nolle, facere & non facere, perseuerare & non perseuerare relinquatur in libero voluntatis arbitrio. Vnde Franciscus Suarez talis congruæ gratiæ præcipuus defensor, cùm de congruitate cogitationis honestæ per quam opera moraliter bona veluti per gratiam congruam naturalem operamur, disputaret, quam congruitati gratiæ omninò æquiparari tradit apertissimè profitetur: *Ex sola liberta-*

Lib. 1. de grat. c. 12. num. 18.

te voluntatis posse contingere vt vni sit congrua hic & nunc cogitatio quæ alterum non mouet, & consequenter non est illi congrua. Addit etiam, *sine Dei præscientia non posse intelligi inæqualitatem in tali*

Ibid. nu. 19.

beneficio, quo scilicet dat cogitationem congruam vel incongruam. Ex quo etiam sequi dicit,

Ibid. nu. 20.

cogitationem congruam vt talis sit solum esse necessariam necessitate consequente seu concomitante, hoc est, ex *suppositione ipsius operis*, necessitate verò *antecedente*, seu causæ, *solam cogitationem sufficientem esse necessariam.* Quia vt se declarat,

Num. 21.

Cogitatio congrua non est necessaria vt actus esse possit, sed vt sit, illumque infallibiliter inferat. Nam eo ipso quo voluntas non sequitur cogitationem non est congrua neque efficax: igitur si cogitatio est congrua infert statim effectum bonæ voluntatis. Hanc ergo necessitatem dicimus esse consequentem non antecedentem: quia cogitatio non constituitur in esse congruæ, nisi quia voluntas ex sua libera determinatione illi coniungitur. Est ergo congruitas consequens actum voluntatis non antecedens illam. Addit vberius infra:

Num. 22.

Denique si talis cogitatio vt congrua, esset necessaria necessitate antecedente, tolleret libertatem voluntatis, quia præueniret consensum eius. Est ergo hæc necessitas consequens siue consideretur in re ipsa seu in executione, siue in præscientia Dei. Nam Deus præscit cogitationem esse congruam, quia habitura est effectum cooperante liberâ voluntate, non quia secundum se spectata illa cogitatio necessariò inferat talem voluntatem. Et non multis interpositis:

Num. 23.

Qui habet cogitationem honestam sufficientem potens est facere, vt illa sit congrua, alias congruitas non esset conditio consequens sed antecedens: sed non aliter potest facere cogitationem illam congruam, nisi consentiendo illi. Denique absolutissimè in superioribus de cogitationibus congruis ad actus moraliter honestos necessariis ita concludit:

Ibid. cap. 12. num. 12.

Ergo eadem omnino cogitatio seu æqualis potest esse alicui congrua vel incongrua pro sola libertate voluntatis volentis hoc vel illud cum solo generali concursu Dei (loquimur enim nunc intra ordinem naturæ) nam si voluntas consentit, cogitatio est congrua, si dissentit denominatur incongrua. Similia in opusculo de auxiliis tradit, vbi congruitatem vocationis & gratiæ in ordine supernaturali explicare conatur: *Nihil in re includit ex parte hominis, quod non includat vel includere possit vocatio sufficiens, si homo illa vti velit.* Et mox:

Lib. 5. de concursu c. 14. num. 14.

In potestate hominis, de quo Deus præsciuit non consensurum vocationi, est facere vt Deus præsciuerit ipsum consensurum vocationi; & consequenter efficere vt illa vocatio sit congrua. Quocumque igitur talis gratiæ auctores sese vertant, ventilent, spargant, quocumque modo se explicent, nihil habent nisi gratiam primi hominis & Angelorum, quæ inflictam voluntatis ægritudinem nec sanare, nec iuuare, nec attingere potest. Quomodo enim ægrotantem sanabit voluntatem, cùm hoc ipsum quod in ea sanandum erat, illæsum esse, integerrimumque supponat? Nam etiam indifferentem arbitrij volubilitatem ac potestatem ad volendum adiuuante gratia, nolendumque bonum (propter quam dixit Augustinus,

Lib. de corr. & gratia.

quod tunc ita liberum erat, vt benè velle posset & malè, & propter quam dixit, quod prioris integritatis gratia daret ei *posse si vellet*, hæc posterior dare debeat ipsum *velle quod potest*) in suo vigore permansisse manifestum est, vtpote quem eodem modo voluntas post lapsum suum contractamque terrenarum cupiditatum ægritudinem gratia adiuuante exserat. Itaque vtrobique naturæ integritas asseritur, vtrobique peccatum originale tollitur, vtrobique etiam gratia fit potentialis & sufficiens exspectans ad influxum suum actualem consensum voluntatis, quamuis non sine gratia exserendum, atque ita vtrobique habetur adiutorium *non quo fit velle*, sed *sine quo velle non potest*. Cuiusmodi adiutorium cum adiutorio incarnationis & crucis Christi, & adiutorio medicinali ægrotæ voluntatis nihil commune habet, sed ad adiutoria Pelagij, & Massiliensium, & Augustini ante Episcopatum referendum est. Et hæc de gratia quam recentiores efficacem vocant, per transennam dicta sint, superest vt illam quam propriè sufficientem dicunt, absoluamus.

CAPVT IV.

Ex natura gratiæ Christi ostenditur: nullis dari sufficientem gratiam iuxta sensum recentiorum, qui conantur directè contrariam viam persuadere, quod Augustinus de lege & gratia sufficiente.

HANC igitur sufficientem gratiam Augustini principiis & Scripturarum repugnare, ex alio quoque capite quod apud ipsum crebro inculcatur, demonstrari potest. Docet enim non semel, veram Christi gratiam *à nullo duro corde respui*, sed *ideò tribui, vt cordis duritia primitùs auferatur.*

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.

Cui principio consequenter constantérque tradit, quando Deus *docet non per legis litteram, sed per sancti Spiritus gratiam, ita docere vt quod quisque didicerit non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendóque perficiat.*

Lib. de grat. Christi c. 14.

Hinc vlterius docet, nullam Christi gratiam effectu operis ad quem efficiendum voluntati datur, vlla voluntatis peruicacia frustrari, frangit enim ante omnia ipsam illam voluntatis peruicaciam, per quam effectus eius impediretur, atque ita quandocumque largitur gratiam suam, simul dat incrementum Deus; ipsa quippe gratiæ infusio est incrementi donatio, prout hæc omnia fusius in superioribus declarauimus. Horum autem nihil competere posse gratiæ sufficienti per se manifestum est.

Vide dicta sup. c. 25. libri præcedentis.

Hæc igitur vera & genuina ratio, cur Augustinus in omnibus operibus suis, pluribus quàm sexcentis locis, semper Christi gratiam opponat legi atque doctrinæ, quarum illa solam præuaricationem afferat; quia lex per legem à nemine impleta est, aut impleri potest, illa liberationem; quia quod impossibile erat legi, per gratiam impletur: *Hoc opus est gratiæ* (credere scilicet quod lex iubet) *tollentis peccatum & viuificantis mortuum peccatorem, non opus legis ostendentis peccatum nec à peccato viuificantis, &c. Opus est hoc gratiæ, quam qui accipiunt, doctrinæ salutari Scripturarum sanctarum etsi fuerint inimici, fiunt amici: non opus eiusdem doctrinæ, quam qui audiunt & legunt sine gratia Dei, peiores eius efficiuntur inimici.*

Epist. 107.

Et iterum: *Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam sed agnoscamus gratiam, quæ facit prodesse doctrinam; quæ gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam.*

Ibid.

Et in epistola octogesima nona: *Ad abundantiam igitur delictorum lex nos docet: quid velle debeamus, nisi adiuuet gratia, vt quod volumus valeamus, & quod voluerimus impleamus.*

Epist. 89.

Et libro de Spiritu & littera sæpissimè: *Voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, sanata voluntas impleat legem.*

Lib. de Spir. & litt. cap. 10.

Et inferius docet iterum atque iterum, quod præcepta & lex *sine adiuuante*

Cap. 19.

Spiritu

procul dubio est littera occidens: cùm verò adest viuificans Spiritus (per gratiam) *hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scriptum lex faciebat timeri.* Et iterum: *Lex data est vt gratia quæreretur, gratia data est vt lex impleretur.* Cuiusmodi doctrina per omnes Augustini lucubrationes infinitis locis dispersa est, quorum copiâ faciliùs obtunderetur quàm instrueretur auditor. Nimirum hoc instantissimè vbique per istam propositionem indicatum cupit, vbicumque præceptum insonat sine gratia, ibi nihil aliud nisi præcepti præuaricationem sequi, vbicumque Deus per Spiritus sancti gratiam miseretur, ibi præcepti impletionem. Hoc enim supplet gratiæ efficacia, quod deest doctrinæ & legis efficaciæ. Nam idcircò gratiam suam Saluator attulit, vt nos à legis præuaricatione liberaret.

Ibidem.

Hinc ergo tanquam ex vera genuináque causa proficiscitur, quod Augustinus de gratia & lege contrario prorsus modo disserat, atque Scholastici recentiores. Hi enim nihil maiori sollicitudine satagunt, quam vt iis qui per præceptum aut legem Dei aliquid sub pœna perditionis facere compelluntur, gratiam sufficientem tribuant, qua lex ab eis absque reatu preuaricationis possit impleri, ne alioquin in Deum potiùs quàm in præuaricantes culpa reuertatur: quo timore adducti liberalitatem gratiæ sufficientis ad infideles omnes, maximè quibus lex, imò ad obduratos excæcatósq; diffundunt. Augustinus directè è contrario, quasi de industria laborasset vt istas opiniones interimeret, legem & præcepta idcircò superbis hominibus data esse & plerumque dari docet, vt agnoscant se ad legem implendam non sufficere, sed multitudine præuaricationum confusi ac territi, ipsáque confusione ac timore humiliati discant ad gratiam, quam non habent, implorandam fugere, vt gratiâ adiuti possint implere, quod antea acceptâ duntaxat lege non poterant. Doctrina ista in August. celeberrima, certissimaque est & velut basis veteris ac nouę legis, quam qui labefactare tētauerit, vniuersam œconomiam veteris nouiq; Testamenti confundere molitur. Probauimus eam in libro præcedente plurimis August. testimoniis, vtpote quo nihil in August. celebratius est. Quare ne actum agamus, eo remittimus Lectorem, doctrinámque ibi traditam, tāquam in Scripturis apertè comprehensam, ex quibus eam profundissimus Doctor hausit, hîc supponimus; pauca tamen August. loca sequenti capite delibare contenti. Quæ si vera est (sicut verissimam & Apostolicam tot à nobis ibi prolata ex Apostolo & August. testimonia conuincunt) sequitur profectò sententiam illam quę legem sufficiēti gratiâ semper succinctam introducit, non solum esse falsam, sed August. Scripturísque contrariam. Nam illi constantissimè docent, legem idcircò datam vt agnita per multitudinem peccatorū non solum infirmitate, sed impossibilitate suâ, ad implendū id quod præcipiebat Deus, adiutoriū gratiæ quæreretur. Nam idcircò *lex iram*, hoc est, supplicium *operatur; vt ad iram euadendam Dei gratia requiratur*, vt inquit Augustinus, & ante Augustinum Apostolus: *Conclusit Scriptura* (legis) *omnia sub peccato, vt* PROMISSIO *ex fide Christi daretur credentibus*, id est, ex gratia per fidem orantem impetrata. Hæc enim abundantia peccatorum & conclusio sub peccatis, hæc iræ comminatio peccatorem de infirmitate conuictum atque confusum, *adiutorium gratiæ Dei compulit poscere.* Tantum ergo

Vide fusè dicta lib. 1. de gratia Christi Saluatoris cap. 11. 12. 13. & 14.

Lib. 2. operis imperfecti. contra Iul. fol. 369.

Galat. 3.

abest vt gratia sufficiens implendi legem, adesset accipientibus legem, vt è contrario iuxta doctrinam Apostolicam ab August. propalatam, directè rēpugnaret præcipuo scopo legis, Deiq; occultissimam & sapientissimam & misericordissimam intentionem subueniendi humanę imbecillitati, sanandæque superbiæ funditus interimeret. Fatuum est enim a Deo poscere, quod iam concessum habes in tua potestate, iuxta illud Augustini ex fundo veritatis haustum: *Quid stultius quam orare vt facias, quod in potestate habes?* Quid enim is poscat implendi præcepti vires, qui iam sufficientes accepit? Quomodo præuaricando agnouerit infirmitatem suam, qui sufficiens adesse sibi sentit adiutorium? Si enim non implet quod præcipitur, quid de viribus suis satagat aut conqueratur, quas iam in adiutorio dato sufficientes habet? Velit enim implere, & lex implebitur, vbi nihil eum nisi voluntas, non potestas deficit. Si autem hæc ab Augustini & Apostoli doctrina, & à regula Ecclesiasticæ veritatis remotissima sunt iuxta quas *præcepto facere commonemur, quod conantes & nostris viribus non valentes, adiutorium diuinum precemur*; profectò falsum est iis quibus datur præceptum, aut lex hoc ipso gratiam adesse sufficientem, qua lex impleatur, cùm ideò potiùs lex detur, vt gratia ad implendum sufficiens requiratur.

August. in ibid. f. 437.

Lib. de natura & gratia cap. 18.

Ibid. c. 15.

CAPVT V.

Iudæis lex data est, & Christianis plurimis præcepta dantur sine vlla gratia sufficiēte aut adiuuante. Probatur hoc multis modis, & ostenditur illam gratiam repugnasse scopo legis.

QVod si quis adhuc fortè in ista S. Augustini vel mea ratiocinatione vacillauerit, nec facile generali istâ ratione induci possit, vt multis legem iubentem sine gratiæ adiutorio datam esse, & etiamnum dari credat, claris Augustini testimoniis persuadendus est. Hoc enim imprimis probat, quod creberrimè docet, legem, præcepta, doctrinam sine gratia, non tantum nihil iuuare, sed præuaricationis reum facere: Litteram, si sine Spiritu adiuuante fuerit, non tantum nihil prodesse, sed etiam occidere. Sic enim loquitur in Epistola ad Vitalem: *Quam doctrinam, qui audiunt & legunt sine gratia Dei, peiores eius efficiuntur inimici.* Et iterum ibidem: *Lex Dei atque doctrina, quamuis sancta & iusta, & bona, tamen occidit, si non viuificat Spiritus.* Et in libro de Spiritu & littera: *Sed vbi sanctus non adiuuat Spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, profectò illa lex quamuis bona auget prohibendo desiderium malum, &c. Et hoc est, quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cùm accedit etiam præuaricatio.* Et inferius paucis interpositis: *Legis littera quæ docet non esse peccandum, si Spiritus viuificans desit, occidit: Sciri enim facit peccatum potiùs quam caueri, & ideò magis augeri quam minui, quia malæ concupiscentiæ etiā præuaricatio legis accedit.* Et iterum post multa; quibus rem istam ex professo probauerat: *Apparet igitur litteræ vetustatem, si desit nouitas Spiritus, reos facere potiùs cognitione peccati, quam liberare à peccato, &c. Non quia lex malum est, sed quia mandatum bonum habet in littera demonstrante, non in adiuuante Spiritu.* Et in libro de gratia Christi: *Cùm ad hoc potius valeat legis agnitio, si gratiā desit opitulatio, vt fiat mandati præuaricatio, &c. Ac per hoc vs-*

Epist. 107.

Lib. de Spir. & lit. c. 4.

Ibidem. c. 5.

Cap. 15.

Lib. de grat. Christi c. 8.

que adeo aliud est lex, aliud gratia, vt lex non solum nihil prosit, verum etiam plurimum obsit nisi adiuuet gratia. Et hæc ostendatur legis vtilitas, *quoniam quos facit præuaricationis reos, cogit cõfugere ad gratiam liberandos, & vt concupiscentias malas superent adiuuandos. Iubet enim magis quàm iuuat, docet morbum esse, non sanat, imò ab eo potiùs quod non sanatur, augetur, vt attentius & sollicitius gratiæ medicina quæratur.* Et in libro de gratia & libero arbitrio, cùm commemorasset legem dicere, *noli vinci à malo*, mox adiungit: *Quod tamen vt fiat, adiuuat gratia; quæ* NISI ADIVVERIT, *nihil lex erit nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia & maiores vires accipit lege prohibente*, NISI ADIVVET SPIRITVS GRATIÆ. Et adhuc inferius: Per legem cognitio peccati. Cognitio non consumptio. *Quando autem cognoscit homo peccatum*, SI NON ADIVVAT GRATIA *vt cognitum caueatur, sine dubio lex iram operatur.* Et in operibus aduersus Iulianum: *A concupiscentia quocumque illexerit victi pertrahuntur maiore impetu, cum lege prohibentur si gratiâ non iuuantur.* Cuiusmodi testimonia tam densè in Aug. scriptis occurrunt, vt iis congregandis moles in librum cresceret. Quid verò ista omnia sibi volunt, si iuxta recentiorum placita, Lex sine sufficienti gratia dari aut esse non potest? An Augustinus de metaphysica speculatione ac præcisione, hoc est, de speculatiua hypotheticæ propositionis veritate disputat, quæ nunquam accidere potest, an verò de casu, quem Paulus Apostolus, cuius doctrinam exponendo tradit, in Iudæis & quotidianâ conuersatione locum habuisse cernebat? Rem enim istam tanquam experientiâ quotidianâ comprobatam & notam, ad memoriam duntaxat Augustinus reuocat. Quod satis significauit quando dixit: *Agnoscamus gratiam, quæ facit prodesse doctrinam: quæ gratia si desit videmus etiam obesse doctrinam.* Quod exemplo discipulorum quorumdam, qui in eius doctrina sunt scandalizati, probat. Vnde etiam cùm docuisset, quod *scientia legis* SINE GRATIA SPIRITVS *operatur in homine omnem concupiscentiam*, hoc ipsum continuò exemplo Apostoli nondum sub gratia constituti, probat: *Peccatum enim*, inquit Apostolus, *non cognoui nisi per legem, occasione autem acceptâ peccatum per mandatum operatũ est in me omnem concupiscentiam.* Nempè quando sine gratia Spiritus, legem acceperam. Et verò illa mali desiderij inflammatio, illa præuaricationis accessus, illa peccati virtus, illa iræ operatio, ille maior cupiditatis impetus, & huiusmodi quæ sanctus Doctor deficiente gratiæ adiutorio sequi tam sollicitè docet, ostendunt profectò, non ex hypothesi quæ nunquam accidit, Augustinum loqui, sed ea commemorare mala, quæ reipsa in hominibus quotidie accidunt, & quæ reipsa olim in Iudæis atque aliis contigerunt.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 4.

Ibid. c. 10.

Lib. 2. contra Iul. oper. imper. f. 449.

Epist. 107.

Hoc ipsum itaque secundò probat, quod sexcentis locis perspicuè tradit, reipsa homines gratiæ adiutorio, quod ad implendam legem necessarium est, caruisse, ideóque sæuiente concupiscentiâ non nisi sub præuaricatione iacuisse reos. Hoc est enim, illam hypotheticam propositionem; quâ sæpè dixit, si littera est sine Spiritu, si lex est sine gratia præuaricatorem facit, exemplorum demonstratione oculis subjicere. Hinc explicans illud Apostoli: *In quo infirmabatur per carnem, &c.* qui de præterita Iudæorum infirmitate & legis præuaricatione loquebatur: *Lex enim iubebat*, inquit, *& non im-*

A *plebat, quia caro* VBI NON ERAT GRATIA, *inuictissimè resistebat.* Et iterum ibidem: *Quomodo ergo lex nisi opitularetur iubens per litteram*, ET NON DANS GRATIAM, *infirmabatur per carnem?* Quod ideo dicit, quia non solum lex non dabat gratiam, sed quia cum lege data illis transgressoribus per carnem infirmitatis gratia non dabatur. Causam enim cur non daretur, adjungit: *Quia nondum mens conuicta præuaricationibus quæsierat Saluatorem*, à quo videlicet adiutorium gratiæ contra carnis infirmitates præberetur. Et in Psalmum centesimum sextum explicans illud: *Humiliatum est in laboribus cor meum*, ita loquitur: *Et nunc pugna contra concupiscentiam Deo* B *desistente ab adiutorio, laborare potes, vincere non potes.* Et ad illud: *Infirmati sunt, nec fuit* QVI ADIVVARET; sic ait: *quid ergo restat, nisi quare factum est? Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omninò ex lege esset iustitia, sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio* (id est gratia) *ex fide daretur credentibus. Lex autem subintrauit vt abundaret delictum. Accepisti verbum, accepisti præceptum, nec desinis facere quod malè faciebas, & accepto præcepto, auges peccata per præuaricationem superbiæ.* Et experientiam deficientis adiutorij subdens: *Inuenerunt se non posse sine eius adiutorio, qui de suis solis viribus præsumebant.* Et in fragmento cuiusdam sermonis ad populum: *Qui cæ*C*citatem suam medico confiteri noluerunt, remanserat illis lex sine gratia. O miseri, quid fecit lex sine gratia, nisi magis reos? Quare? Quia legis auditores & non factores, & per hoc præuaricatores.* Et in libris contra Faustum satiatissimè docet, non modo cogitatione & fictione quâdam, sed reipsâ legem in Iudæis qui eam acceperant, a gratia fuisse separatam, eamque cùm posteà littera legis accederet, impleri cœpisse. Quâ de re in libro decimo quinto: *Eadem*, inquit, *Lex, quæ per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, cùm accessit litteræ Spiritus* (id est gratia) *vt inciperet impleri iustitia legis, quæ non impleta reos etiam præuaricatione faciebat.* Et non multò D inferius: *Proindè quod est oculis sanitas ad videndum solem, hoc est gratia mentibus ad implendam legem. Et sicut oculi sani non solis delectatione mouentur, sed illis ictibus asperis radiorum, quibus reuerberati in densiores tenebras pellebantur: sic anima per charitatem Spiritus salua facta non institiæ legis mortua dicitur, sed illi reatui & præuaricationi, quam lex per litteram, cum gratia defuit, faciebat.* Et in libro decimo nono eiusdem operis: *Antequam spiritalem gratiam humiliati reciperemus, nihil nisi mortificabat nos littera, iubens quod non possumus implere, vnde idem dicit, Littera occidit, Spiritus autem viuificat, &c. Quæ lex enim superbos etiam præuaricationis reatu deuinxit, augendo peccatũ cum* E *iubet, quod implere non possunt: ipsius legis impletur iustitia per gratiam Spiritus, &c.* Et in tractatibus in Ioannem: *Illi libri prodebant languidos non sanabant. Lex enim peccatores conuincebat, non soluebat. Ideò littera* SINE GRATIA *reos faciebat, quos confitentes gratia liberabat, &c. Quare ergo data est lex? Sequitur: Conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quid euidentius?* Et in sermone tertio de verbis Apostoli: *Vis videre quid valeat* SINE SPIRITV ADIVVANTE *littera iubens? Virtus peccati lex: quia subintrauit, inquit, lex vt abundaret delictum?* QVIA VBI GRATIA NON ERAT, *auxit prohibitio desiderium, & cum quasi de propria præsumitur virtute, factum est grande vitium.* Et in alio

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 7.

In Psalm. 106.

In fragm. 10. Tom. 10.

Lib. 15. cont. Faust. c. 8.

Lib. 19. cont. Faust. c. 7.

Tract. 17. in Ioannem.

Serm. 3. de verb. Apost. cap. 10.

Serm 11. cap. 1.

sermone de verbis Apostoli: *Quid prodest legem accipere minantem, & NON ADIVVANTEM, vt sub illa essemus rei* ANTE GRATIAM DEI? *Frustra lex minatur, vbi iniquitas* (id est concupiscentia) *dominatur.* Quæ doctrina tam est familiaris Augustino, vt vix liber sit, vix epistola contra Pelagianos exarata, vbi non, eam consignauerit, vt beneficij magnitudinem ex gratiæ raritate commendaret. Nec verò eam Augustinus velut peculiarem opinionem suam tradit, sed tanquam certam & exploratam, & ex Scripturis quibus eam probare solet, haustam Catholicamque doctrinam. Ex quo factum est, vt cùm Manichæi scirent illum Ecclesiæ sensum esse, quod lex propter defectum gratiæ subintrauerit, vt abundarent delicta, atque ita virtus esset peccati, nouam hæresim condiderunt, qua legem asseruerunt esse malam, & à malo Deo traditam; quemadmodum etiam alio in loco commemorauimus. Vt quid enim propter abundantiam peccati ex lege proficiscentem ab Ecclesia deflecterent, si Ecclesia docuisset id, quod noui Scholastici docent, gratiam cauendi superandique peccati sufficientem legi affuisse?

Vide Aug. Serm. 49. de temp. & 8. & Serm 11. de verb. Apost. cap 9.

Denique istum gratiæ sufficientis defectum inuictè probat, ista statuum humani generis, atque adeò singulorum hominum diuisio, quæ tam familiaris ac trita est apud Augustinum. Docet enim diuersis lucubrationum suarum locis, tres esse in hac vita status hominum: in quorum primo est profunda legis agendarúmque rerum ignorantia; in secundo scientia legis & transgressio, eo quod nullo gratiæ auxilio infirmitas adiuuetur; in tertio gratiæ adiutorium. Quam ob causam status primus dicitur ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia: vt hoc ipso intelligamus, homines totum statum primum & secundum sine gratiæ spiritalis adiutorio transigere, nec aliud nisi vel peccata ignoratæ legis, vel agnitæ præuaricationes perpetrare. De quibus statibus quamuis alibi multa diximus, hîc tamen illâ diuisione suppositâ, quantum intelligendæ præsenti veritati satis fuerit, aliquid de adiutorio secundi status eorum qui sub lege positi sunt ante gratiam, attingendum est. Nam de superbis hominibus qui sub lege sunt loquitur, quando in libro de gratia & libero arbitrio dicit: *Sub lege enim erant non sub gratia; & ideò eis dominabatur peccatum, à quo non fit homo liber lege, sed gratia. Propter quod alibi dicit: Peccatū enim vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia. Non quia lex mala est, sed quia sub illa sunt, quos reos facit iubendo, non adiuuando. Gratia quippè adiuuat, vt legis quisque sit factor, sine qua gratia sub lege positus tantummodo erit legis auditor.* Et in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Romanos: *Sub lege pugnamus, sed vincimur. Fatemur enim mala esse, quæ facimus, & fatendo mala esse vtique nolumus facere: sed quia* NONDVM EST GRATIA, *superamur.* Et quæst. 1. l. ad Simplic. *Et quia peccatum* (hoc est concupiscentia) *sine gratia Dei vinci non poterat, ipsâ reatus sollicitudine ad percipiendam gratiam conuerteretur.* Et inferius: *Vndè apparet concupiscentiam per legem non insitam, sed demonstratam. Consequens autem erat vt quoniam* NONDVM ACCEPTA GRATIA *concupiscentiæ resisti non poterat, augeretur etiam, &c.* Et post pauca: *Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam percipientibus suauius admittitur quod vetatur, fallit peccatum falsâ dulcedine.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Deinde cùm*

Vide fusè dicta lib. 3. de statu naturæ lapsa tota cap 6. & sup. lib. 1. de gratia Christi Saluatoris c. 14.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 12.

In expositione quarūdam propos. epist. ad Romanos. Num. 13.

Lib. 1. q. 1. ad Simplic.

Ibidem.

Lib. 1 q. 1. ad Simplic.

In Enchiridio cap. 118.

A *per legem cognitio fuerit facta peccati, si nondum diuinus adiuuat Spiritus, secundùm legem volens viuere, vincitur, & sciens peccat.* Vbi quod dicit: *si nondum adiuuat Spiritus, &c.* non ideo dicit quasi ordinariè sub lege Spiritus adiuuet, sed quia per extraordinariam Dei beneuolentiam contingere potest, sicut reipsa in perpaucis Iudæis, Prophetis videlicet, & similibus contigit, vt in illo, & in quolibet alio statu statim Spiritus gratiæ opituletur, prout ibidem profitetur: *Quidam secundùm illam seruientem sub lege esse non nouerunt, sed cum mandato incipiunt habere adiutorem Deum.* Quo quorundam priuilegio indicat, aliis sub lege positis hoc beneficium adiuuantis gratiæ non obtingere. Itaque conformiter de illo defectu adiuuantis gratiæ, quæ est in isto secundo statu sub
B lege: *Vbi ergo non est* GRATIA *liberatoris auget peccandi desiderium prohibitio peccatorum.* Et inferius: *Accedente autem gratiâ, idipsum quod lex onerosè iusserat, iam sine onere & libentissimè implemus.* Et iterum paulò post: *Sub istis passionibus, quæ per legem erant, tanquam sub viro dominante, agebat anima, antequam venisset gratia: quæ etiamsi nollet peccare vincitur à peccato.* Et in libris contra Iulianum idipsum agens: *His omnibus tempus significare intelligitur, quo sub lege viuebat, &* NONDVM ADIVVS GRATIA *concupiscentijs carnalibus vincebatur.* Et in libro secundo contra aduersarium legis
C & Prophetarū: *Littera occidit, Spiritus autem viuificat. Lex enim quamuis iusta & sancta & bona præuaricatoribus intulit mortem, quos Dei gratia non adiuuit ad iustitiam legis implendam.* Et in Psalmos: *Terra mota est* (data lege) *& ipse est terræ motus, cùm conturbantur homines, quia legem implere non possunt.* Et causam afferens paulò inferius: *Lex infirmata sic accipi potest, eo quod non impleretur, non quod ipsa infirma sit, sed quod infirmos facit iubendo pœnam, nec adiuuando per gratiam.* Et in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Romanos: *Sub lege pugnamus, &c. sed quia nondum est* GRATIA *superamur.* Et iterum: *Lex data est non ad auferendum peccatum, vel ad liberationem à peccato, sed ad ostendendum peccatum* ANTE GRATIAM. Et inferius aliquibus interpositis: *Nunc homo describitur sub lege positus* ANTE GRATIAM. *Tunc enim*
D *peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio gratiæ Dei.* Nempè quia nondum agnoscit illud sibi esse necessarium. Ecce quoties quàm densè, quàm instanter docet Augustinus eos qui sub lege positi sunt, nullum adiutorium benè viuendi præter legem accepisse, non adiuuari gratia, non adiuuari Spiritu Dei; vsque adeò vt illum statum (sicut & illum qui est ante legem) in summa rerum agendarum ignorantia, peculiariter vocet statum ante gratiam. Ex quo (quod multipliciter docet) accidit vt quando cum concupiscentiis suis surgentibus pugnare volunt, facilius quam ante superentur,
E quia illæ factæ sunt prohibitione violentiores, nec ipsi gratiæ auxilio adiuuante robustiores. Itaque talibus lex subintrauit vt abundaret delictum, lex eis præuaricationis gratiâ posita est, lex fit eis virtus peccati, lex omnem in eis concupiscentiam & iram operatur.

Lib. 83. qq. quæst. 66.

Lib. 6. contra Iul. cap. 23.

Lib 2. contra aduers. legis & Prophet. cap 9.

In Psal. 67.

Ibidem.

In expositione quarūdam propos. ex epist. ad Romanos nu. 13.

Quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cùm vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cùm ad ipsam

gratiam agnoſcendam & inuocandam inſtruendi ſunt, ſubintrat præceptum vt abundet delictum, &.fit eis virtus peccati lex, dum gratia ad legem implendam adiuuans ſubtrahitur ac differtur. Quâ de re nonnihil etiam in ſuperioribos diximus, multaque ex Auguſt. dici poſſunt.

Vide lib. 1. de grat. Christi ſaluat. cap. 24.

Ex his igitur ſufficienter demonſtrari puto, eſſe quendam ſub lege ſtatum ſub quo generalitee (paucis exceptis) Iodaica natio ante Saluatoris aduentum fuit, in quo non ſolum non dabatur gratia ſufficiens implendi id quod iubebatur, multo minus gratia ſufficiens ad ſalutem, ſed è contrario (vt iam ante ſecuodùm Auguſtinum diximus, & propter momentum rei non parum abſtruſæ à multorum cognitione ſæpius commendari expedit) talis gratia lationi legis ac ſcopo Dei capitaliter repugnabat. Nam iuxta conſtantiſſimam Aug. doctrinam, ab Apoſtolo præformatam, legis-latio illum habebat ſcopum, vt ioſonante præcepto, ac terribiliter pœnas, niſi hoc facerent comminante, gratiæ neceſſitatem, ipſa gratiæ adiuuantis ſubtractione docerentur. Nam ante gratiæ adiutorium, omnis homo carnalium rerum amore, maximéque ſuperbiâ ſuâ plenus eſt, qua putet accepta rerum agendarum cognitione ſe, ſi voluerit, implere poſſe quod iubet Deus. Ignorat libidinum internarum imperium, quibus obſtrictus eſt, multóque magis eas alieno adiutorio eſſe moderandas. Hanc ſuperbiam nullo conuenientiori modo dedoceri poteſt, quam vt ſubtracto gratiæ iuuantis ac ſufficientis adiutorio, Deus eum vires arbitrij ſui experiri ſinat. Sic enim ex experta ſuarum infirmitatum magnitudine & peccatorum multitudine intelliget, non tantum iubentem, ſed adiuuantem eſſe neceſſarium, hoc eſt, ad agnoſcendum & implorandum infirmitatum ſuarum medicum & largitorem gratiæ, quæ ſuperandis libidinibus ſufficiat, per ipſam gratiæ inopiā perducetur. Quod innumeris ab Aug. locis expreſſum eſt, vt ſuperius latiſſimè deductum eſt, & hic breuiter tantum refricabimus:

Vid. l. 1. de grat. christi ſaluat.

Data eſt lex, inquit, *ad oſtendendum quantis, quamque arctis vinculis peccatorum constricti tenerentur, qui de ſuis viribus ad implendam iuſtitiam praſumebant.* Et in alio iſtius libri loco: *Præcepta legis ideo non ſunt impleta, quoniā quibus data eſt lex ante gratiam, dediti erant carnalibus bonis, &c.* Et io ſermonibus de verbis Apoſtoli: *Deinde ne lex videretur aut ſufficere poſſe homini habenti liberum arbitrium, etiam ſi nullum vltra diuinum auxilium porrigeretur, aut certè fruſtra data fuiſſe crederetur, dicta eſt cauſa, quare ſit lex data, quia & ipſa in adiutorium data eſt, ſed non ſicut gratia. Data eſt enim, ſicut iam expoſuimus, & tenere debetis, & vobis vehementius & diligentius nos commendare debemus: data eſt vt inueniret ſe homo, vt non morbus ſanaretur, ſed vt prauaricatione morbo creſcente, medicus, id eſt, gratia adiuuās quæreretur.*

In lib. Expoſ. quarundam Propoſ. Epiſt. ad Roman. n. 30.

Num. 49

Serm. 13. de verb. Apoſt. cap. 1. & 2.

Et in alio libro de quo Proſper illam eius ſententiam prompſit: *Qui legem dedit, ipſe dedit & gratiam. Sed legem per ſeruum miſit, cum gratia ipſe deſcēdit: vt quia lex oſtendit peccata non tollit, volentes legem ſuis viribus exequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, qua & IMPOSSIBILITATIS morbum & inobedientia auferet reatum.* Et in epiſtola ad Anaſtaſium: *Lex itaque docendo & iubendo quod ſine gratia impleri non poteſt, homini demonſtrat ſuam infirmitatem, vt quærat demonſtrata infirmitas Saluatorem, à quo ſanata voluntas poſſit, quod infirma non poteſt. Lex igitur adducit ad fidem* (gratiæ fontem) *fides impetrat Spi-*

Auguſt. apud Proſp. ſent. 321.

Epiſt. 144.

Ibidem.

A *ritum largiorem, &c.* Et inferius: *Bona eſt lex illi qui ea legitimè vtitur: vtitur autem legitime qui intelligens quare ſit data per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem.* Et in libro ſecundo contra Aduerſarium legis & Prophetarum: *Lex quamuis iuſta & ſancta & bona prauaricatoribus intulit mortem, quos Dei gratia* NON ADIVVIT *ad iuſtitiam legis implendam.* Et quare non adiuuit eos Dei gratia? An crudelis eſt Deus? *Oportebat enim, vt in Teſtamento veteri lex imponeretur ſuperbis, & de ſua voluntatis virtute fidentibus, quæ non daret iuſtitiam ſed iuberet; ac ſic morte prævaricationis impleti ad* GRATIAM *confugerent non iubentem tantummodo, ſed* IVVANTEM *quæ nouo Teſtamento reuelata eſt.*

Lib. 2. contra Aduerſ. legis & Propbet. cap. 7.

B Et in quæſtionibus ſuper Exodum: *Timor incuſſus eſt eis, qui* GRATIAM *nondum intelligebant, vt de ſua infirmitate atque peccatis per legem conuincerentur, & lex illis fieret pædagogus, à quo perducerentur ad gratiam, quæ eſt in fide Ieſu Chriſti.* Vbi mox addit, littera occidit, id eſt, *lex conſcripta tantummodo iubens ſine adiutorio gratiæ.* Et in libris ad Bonifacium: *Ad quam Dei gratiam lex de prauaricatione terrendo perducit, vt ſic conferatur homini, quod conferre ipſa non potuit.*

Quæſt 55. ſuper Exodum.

Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Dies deficeret ſi omnia iſtiuſmodi teſtimonia proferre vellem. Sed ex iſtis, vnà cum eis quæ loco iam citato diximus, ſufficientiſſimè intelligitur ſcopum legis præcipuum fuiſſe, non vt C per gratiam impletioni ſufficientem, quæ ſimul data fuerit, impleretur, ſed è contrario, vt per defectum gratiæ ſufficientis & ſecutas inde prævaricationes ducerentur, oon ſolum ad impetrandam, ſed etiam ad agooſcendam gratiam qua legem implere ſufficerent. Tanta eſt enim carnalium hominum ſuperbia & cæcitas, vt niſi multorum lapſuum experientia frangi & erudiri non poſſit: *Voluerunt*, inquit Auguſtinus, *ſanari & cognouerunt ſe laborare, quod non cognoſcerent niſi datam legem implere non poſſent.* Et quia duriſſimum eſt iſtud medicinæ genus miranti carnalium cæcitati, cur oon ſtatim per gratiam ſufficientem legis faciendæ difficultatem D Deus auferat, ſed homines infirmos tantâ quaſi crudelitate perſequatur, occurrit idem Auguſtinus: *Potuit hoc Dominus ſine difficultate præſtare: ſed ſi hoc ſine difficultate haberemus, largitorem huius boni* (id eſt gratiæ afferentis facilitatem) *non agnoſceremus. Si enim primitus cùm vellet poſſet, & non ſentiret aduerſus ſe obnitentes cupiditates, nec vinculis ſuis grauata anima collideretur, ſuis viribus tribueret, quod ſe poſſe ſentiret, & non confiteretur Domino miſerationes eius.*

Serm. de 5. portic.

In Pſal. 106.

Ecce quo modo, qua cauſa, quo ſcopo Dei, per inſufficientiam legis implendæ ad gratiam quæ ſufficiat, homo ſub lege conſtitutus perducatur. Cui profectò ſcopo Dei, ſicut & cæteris E quæ Auguſtinus paſſim tetigit, nihil repugnat magis quam ſi lex ſimul atque data eſt, ſufficienti gratiæ adiutorio muniretur. Nam ſi illum ſcopum legis reſpiciamus, vt homo prævaricationibus inueniret infirmitatem ſuam ad implendam legem, atque ita faſtus eius detumeſceret, quid illi repugnat magis, quam vt ſufficienti poteſtate quæ per adiutorium ſuppetatur ſe munitum eſſe experiatur? Nonne potiùs congruit, imò neceſſarium eſt ad illum finem, vt omni gratia nudatus, viribus propriæ voluntatis relinquatur? Hoc enim niſi fiat, vires gratiæ ſuas eſſe, ſine dubio arbitrabitur, & illi errori altius implicabitur, quem ei Deus per prævaricationes ereptum eſſe cupit. Quod ſi alterum ſco-

pum legis intueatis, vt videlicet tantâ impletionis difficultate, tantáque præuaricationum copiâ, sufficientis potestatis ac gratiæ largitorem agnoscere & implorare doceretur, quid absurdius quam ante præuaricationes sufficientem implendi gratiam attribuere? Nam prterquam quod etiam sic sufficientes illas quas experitur vires, non medici donum, sed suæ sanitatis robur esse existimabit, Deus ipse gratiam illam statim cum lege largiendo, sibi ipsi repugnabit, nam si quis verbis aliquis diceret, quia non sufficis implere quod iubeo, ora pro gratia qua sufficias, stultus esse profectò crederetur, si iam ei potestatem, qua sufficeret, donauisset. Legem verò tam difficilem dando, non verbis, sed factis idem omninò dicit Deus: cui facto suo contradicit, si gratiam implendæ legis sufficientem, ad quam implorandam erudit præuaricatorem legis, iam ipsâ legis-latione donauerit.

Quod si generatim loquendo, toti Iudaico populo præter paucos sufficiens implendæ legi gratia subtracta fuit; vt per multiplicationem infirmitatum suarum ad medicum, hoc est, ad gratiam eius agnoscendam & inuocandam erudirentur, nemo miretur, si & Christianis fidelibus nonnullis, de sua potestate adhuc præsumentibus, idem durissimæ institutionis genus adhiberi Augustino nobis præcurrente dicamus. Nam & illis gratiam implendi sufficientem non infrequenter subtrahit Deus, vt eis ipsa gratiæ subtractione ac dilatione humilitas ac gratiæ necessitas commendetur. Nam indè est illud in Psalmum centesimum sextum vbi Christiano

In Psalm. 106. iam veritatem scienti dicit: *Et nunc pugna contra concupiscentiam Deo desistente ab adiutorio, laborare potes, vincere non potes, & cùm fueris pressus consuetudine tuâ prauâ, humiliabitur cor tuum in laboribus, vt iam corde humiliato discas clamare, Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* Inde

Lib. 2 de pecc. merit. cap. 17. est illud contra Pelagianos etiam de iustissimis: *Ideò quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis esse quod scit, vel quod delectatur, & sic ab elationis vanitate sanetur.* Et iterum de iisdem iustis:

Ibid. c. 19. *Idcircò etiam sanctos & fideles suos in aliquibus vitiis tardius sanat, vt in his eos minùs, quam implendæ ex omni parte iustitiæ sufficit, delectet bonum, siue cùm latet, siue cùm etiam manifestum est, vt quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius non iustificetur in conspectu eius omnis viuens.* Quis verò dixerit eum qui ignorat bonum, vel qui non delectatur bono sufficientem habere gratiã vt impleat bonum? Nam ex tali ignorantia boni proficiscuntur illa peccata ignorantiæ, quibus iuxta August. vita iustorum plena est, vt August. dicat: *Quis animo amplectitur

Lib. 1. q. 2. ad Simplic. aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, vt vel occurrat quod eum delectare possit, vel delectet cùm occurrerit?* Hoc est enim solius diuinæ potestatis quæ hoc dat & negat cùm voluerit, August. consequenter adjiciente:

Ibidem. *Cùm ergo nos ea delectant quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratiâ Dei, non nutu nostro & industriâ aut operis mentis comparatur.* Et ista est vera radix subtractionis gratiæ sufficientis. Tunc enim subtrahitur cùm Deus non præbet homini vt animus legis impletione delectetur, sed sinit eum carnalibus delectationibus secundùm

Ibidem. terrenarum rerum cupiditates rapi: *Quia vt sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, &c. ille tribuit, ille largitur.*

A Nec aliquis opponat isti veritati, orari saltem posse vt ista delectatio, qua sufficiat implendæ legi, diuinitus tribuatur. Nam etiam ad orandum quam maximè delectatio necessaria est, quæ non magis quam cæteræ, nostræ potestatis non est, sed à Deo per gratiam donari debet: *Nonne*, inquit, *aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida, & penè nulla, imo omnino interdũ ita nulla, vt neque hoc in nobis cum dolore aduertamus, quia si vel hoc dolemus, iam oramus. Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia & petere & quærere & pulsare ille concedit, qui vt hæc faciamus iubet.* Ibidem. Ita discimus non solum Iudæis sed & Christianis, non solum carnalibus, sed & spiritualibus gra-

B tiam talem sufficientem ad id faciendum quod iubetur frequenter subtrahi, atque ita subtrahi, vt nec pro tali gratia adipiscenda, deprecandi similis sufficiens gratia habeatur. Cuius doctrinæ vera ratio, iuxta profundissimi Doctoris fundamenta, non est alia, nisi quia gratia sufficiens ad præcepta facienda cauendaque peccata, vera & magna & gratuita gratia est, quam spirat Spiritus vbi vult. Et hæc sufficiens gratia, iuxta doctrinam eius solidissimam, non est alia, nec, vt videtur, sine errore alia dici potest, quam illa quæ voluntatem facit facere; & in ea operatur reipsa velle & operari. Itaque quamcumque gratiam potentialem homini, siue iusto, siue in-

C iusto, siue Iudæo, siue Pagano adesse statuamus, nisi ipsam donauerit voluntatem & actionem, hoc est ipsum velle & operari, non est sufficiens gratia voluntatis & actionis. Amissum est enim illud pristinæ integerrimæque voluntatis æquilibrium, per quod ei, *non sine gratia*, sufficiente, aderat posse, si vellet, ita vt velle & nolle in eius libero (*non sine gratia*) relinqueretur arbitrio. Hoc æquilibrium, quia contrario appetitus libidinosi seu concupiscentialis genere, voluntatem ad mortem vsque corporis intimè penetrante ac possidente perditum est, non nisi medicinali illo adiutorio *quo fiat* vt velit, sanari potest. Non enim sufficit iam voluntati gratia, qua prosit ei lex ac doctrina si velit, sed agnoscenda est illa gratia quę reipsa *faciat prodesse doctrinam: quæ gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam.* Epist. 107.

D Hæc gratia verò sufficiens, quamuis per Saluatoris aduentum iam reuelata sit, multa tamen deest etiam in noua lege Christianis; sed sub veteri Testamento quo tegebatur, pœnè toti Iudaicæ nationi, paucis exceptis defuit.

CAPVT VI.

Quis fuerit status veteris Testamenti & hominum sub eo viuentium fusè declaratur.

E NAM quod recentiores Doctores gratiam Christi etiam in veteris Testamenti tempora & hæredes tantâ diffusione distribuunt, vt non solum per illud sufficiens & semper præsens adiutorium legem implere, sed & salutem per Saluatoris sibi prædicati fidem adipisci possent, à veterum Theologia, qui gratiæ intelligentiam nobis tradiderunt, plurimum dissonat. Et quia istæ & similes hallucinationes ex ignoratione veteris ac noui Testamenti, & scopi quem in vtroque dando Deus habuit, in plerisque nascuntur, non abs re fuerit ordinem ac naturam vtriusque Te-

stamenti, iuxta profundam Augustini mentem doctrinámque, declarare: quibus intellectis per se ipsum innotescet, quid de gratia sub illo Testamento data sentiendum sit, nec eò prolabemur absurditatis, vt præcellentiam noui Testamenti à Ieremia & Ezechiele significatam, in eo tantum sitam arbitremur (quemadmodum nonnulli recentiorū arbitrati sunt) quod in eo abundantior gratia effusa sit, quam in veteri fuit.

Hoc igitur qui a radicibus intelligere velit, considerare debet, esse vitam quandam hominis carnalibus sensibus implicitam, gaudiis carnalibus deditam, quæ carnalem fugitat offensionem, voluptatemque sectatur. Huius vitæ fœlicitas temporalis est, à qua vita incipere necessitatis est, quamuis in ea persistere voluntatis. In hac quippè ex vtero matris infans funditur, huius offensiones quantum potest, fugit, huius voluptates appetit, nihil amplius valet. Sed postquam in eo ratio experrecta vigilauerit, poterit, adiutá tamen diuinitus voluntate, eligere alteram vitam cuius in mente gaudium est, cuius interna & æterna fœlicitas. Nam inest homini anima rationalis; sed interest, rationis vsu quonam potiùs conuertat voluntatem, vtrum ad bona exterioris & inferioris, an ad bona interioris superiorisque naturæ: hoc est, vtrum, vt corpore ac tempore, an verò vt diuinitate ac æternitate perfruatur. In quadam quippè medietate posita est, infra se habens corporalem creaturam, supra se autem animi sui & corporis creatorem. Sicut ergo bona sunt omnia quæ creauit Deus, ab ipsa rationali creatura vsque ad infimum corpus; ita benè in his agit anima rationalis, si ordinem seruet, & distinguendo, eligendo, pendendo, subdat minora maioribus, corporalia spiritualibus, inferiora superioribus, temporalia sempiternis, ne superiorum neglectu & appetitu inferiorum, quoniam hinc fit ipsa deterior, & se & corpus suum in peius mutet: sed potiùs & se & corpus suum in melius ordinata charitate conuertat.

Sap. 8.

Cùm igitur diuina prouidentia, *quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter & disponit omnia suauiter*, neque carnalem illam vitam siue paruulorum siue maiorum, solis carnalibus desideriis deditā negligat, sed illam quoque mirâ sapientiâ & benignitate moderetur, vt & in illa quidam ciuilis honestatis vel splendor luceat vel iustitiæ forma per pœnarum corporalium comminationes, præmiorum carnalium promissa seruetur, voluit in integro quodā populo patefacere ad curam suam etiam ad illam vitam atque eius bona malaque pertinere. Itaque ostendere volens Deus terrenam temporalemque felicitatem donum suum esse, nec aliundè nisi ab ipso, non à dæmonibus, falsisue Dijs sperari oportere, prioribus præsētis sæculi temporibus, dispensandum iudicauit Testamentum vetus, quod pertineret ad hominem veterem, hoc est, carnalem, carnalibus voluptatibus inhærentem, à quo ista vita necesse est incipiat; posterioribus nouum reseruauit, quo bona spiritualia largiretur. Nimirum vt anima etiam infirma ista bona, quibus desiderandis eius infirmitas implicata est, non nisi ab vno Deo omnium Creatore desiderare; & si capacitas eius ferat, ad Intelligibilia desideranda surgere doceretur. De quo S. August. tum aliis locis, tum præclarè l. 22. contra Faustum: *Eam rerum dispensationem ac distributionem temporum ordo poscebat, vt priùs appareret etiam ipsa bona terrena, quibus & humana regna & ex hostibus victoria depu-*

Lib. 22. contra Faust. cap. 76.

A *tantur, propter quæ maximè ciuitas impiorum diffusa per mundum supplicare idolis & dæmonibus solet, non nisi ad vnius veri Dei potestatem atque arbitriū pertinere. Vndè & vetus Testamentum secretum regni cælorum tempore opportuno aperiendum, promissionibus terrenis operuit, & quodammodo vmbrosius opacauit.* Et paulo post addit, istis, veteri Testamento Deū docuisse *bona temporalia à se petenda*; nouo verò, *propter se contemnenda.* Et l. 10. de Ciuit. *Sicut vnius hominis ita humani generis quod ad Dei populum pertinet, institutio, per quosdam articulos temporum, tanquam ætatum profecit accessibus, vt à temporalibus ad æterna capienda, & à visibilibus ad inuisibilia surgeretur, ita sane vt etiam illo tempore quo visi-*

Ibid. c. 79.

Lib. 10. de Ciuit. c. 14.

B *bilia promittebantur diuinitus præmia, vnus tamen colendus commendaretur Deus, ne mens humana vel pro ipsis terrenis vitæ transitoriæ beneficijs, cuiquam nisi vero animæ Creatori ac Domino subderetur.* Vt videlicet ab illius cultu istorum desiderio, ad Idola colenda non recederet, ad quem contemptu eorum, & ab eis auersione, pertingitur. Et in Psalm. 34. cùm docuisset quosdam homines æterna tribuere Deo, dæmonibus temporalia, quorum amoribus implicati ad eorum cultum defluunt: *Contra istam*, inquit, *opinionem diuina prouidentia vigilauit, vt ostenderet Deus ad se pertinere ista omnia, & in sua esse potestate, non solum æterna, quæ in futurum promisit, verum etiam tempo-*

Conc. 1. in Psalm. 34.

C *ralia, quæ in terra dat, quibus voluerit & quando voluerit opportune, sciens cui det, cui non det, tanquam medicus medicamenta, sciens melius morbum ægroti quàm ipse ægrotus. Vt ergo Deus hoc ostenderet, distribuit tempora veteris ac noui Testamenti. In veteri Testamento promissiones sunt rerum terrenarum, in nouo autem regni cælorum.* Propter hāc igitur caussam & hanc vtriusque Testamenti differentiam, nihil omninò spiritale in veteri Testamento promittitur, sed sola carnalia, quæ veteri homini ac vitæ congruunt, diuitiæ, opulentia, victoriæ, pax temporalis, regnum, gloria, & huiusmodi, eáque de causa *vetus Testamentum* appellatur: *In illo Testamento quod vetus dicitur, & datum est in*

Lib. de gestis Pelag. c. 5.

D *monte Sina, non inuenitur premitti apertissimè nisi terrena felicitas. Vndè illa terra, quò est populus introductus, & per eremum ductus, Terra Promissionis vocatur, in qua pax & regnum & ab inimicis victoriarum reportatio, & abundantia filiorum ac fructuum terrenorum, & si qua huiusmodi, hæc sunt promissa veteris Testamenti.*

Hoc autem Testamentum in quo sola terrena promitterentur, congruis hominibus dedit, hoc est, carnalibus sola terrena diligentibus, qui spiritualium rerum incapaces, nondum possent ad ea magnipendenda ac diligenda traduci, idque non ea de causa, vt per huiusmodi Testamenti promissiones & obseruationem, eorū salus æter-

E na in tuto locaretur, vel etiam de propinquo curaretur; sed ne res illas quas carnali vitiosoque amore diligebant, à dæmonibus quærerent: *Notum esse iam debet*, inquit Augustinus, *carnalē adhuc populo congruenter carnalia & temporalia præmia fuisse promissa.* Et ibidem inferiùs post interposita nonnulla: *Dicimus ita esse munera Dei, vt tamen sint infima & in comparatione salutaris confessionis, non solum amittenda, sed vltro etiam projicienda; carnalibus tamen hæc amantibus, & nondum capientibus promissa cælestia, ne ab Idolis ac dæmonibus ista peterent, vtiliter à Domino Deo esse pollicita.* Et in tractatibus in Ioannem: *Quia non poterant capere inuisibilia, per visibilia tenebantur. Quare tenebantur? Ne penitus interirent, & ad Idola laberentur.*

Lib. contra Adimantum cap. 18.

Tract. 3. in Ioannem.

Nam fecerunt hoc fratres mei sicut legitur. Nempe cum obliti tam prodigiosæ liberationis, vitulum in deserto coluerunt. Quod cùm commemorasset Augustinus, adiungit: *Quibus ergo modis teneretur populus talis, nisi promissis carnalibus?* Et libro de vera Religione apertissimè dicit, Iudæos *sola temporalia & visibilia bona de Deo exspectasse.* Et in Psalm. septuagesimum secundum, *Hoc solum pro magno tunc eos habuisse, quia liberati erant temporaliter à quibus tunc opprimebantur, &c. Hinc solum eos laudasse Deum.* Nempè vt iam audiuimus, ac sæpiùs inculcat Augustinus, quia à tam crassis & carnalibus animis *spiritalia non capiebantur.*

Lib. de vera Relig. c. 5. *In Psal. 72.*

Cùm igitur talibus Testamenti sui promissis inhiarent, cultus internus quo Deum talium bonorum largitorem colebant, isti dilectioni velut cardini cunctorum motuum congruus respondebat. Nimirum & dilectio Dei carnalis erat. Talis est enim amor quo quempiam diligis, qualis causa propter quam diligis. Si enim diligis propter Deum, purus amor est, vera dilectio Dei, sincera charitas; si propter carnalia, non gratuitus, sed mercenarius est, ideóque impurus, carnalis, vitiosus: quem verius amorem creaturæ dixeris quam Creatoris. Nam vt de illis ipsis Augustinus dicit: *Qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non vtique Deum, sed illa quærebant: quia eo modo timore seruili non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur.* Tota itaque spes, tota charitas eorum erga Deum, totúsque cultus erat carnalis, ideóque vitiosus. Nam & auari strenuè Deum diligunt velut satellitem suæ cupiditatis, orant Deum, laudant, colunt, gratias agunt, quod horrea frumento, vino torcularia redundauerint.

In fragm. serm. de Agar & Ismael. *In Psal. 77.*

Nec pro hac vita tantum, sed & pro futura hoc ipsum sperabant à Deo, quod in ista diligebant, & quo nihil altius vel amare poterant vel cogitare. Audi eundem Augustinum: *Fortasse tu dicis: Ideò enim colam quia dabit mihi villam, non tamen temporalem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris. Amore enim casto non colis, adhuc mercedem expetis. Ea enim vis habere in futuro sæculo, quæ hic necesse est relinquas. Mutare vis voluptatem carnalem non amputare, &c. noli ergo talia sperare tibi danda à Deo, qualia hic iubet contemnere. Hæc enim sperabant Iudæi, ideò turbabantur in illa quæstione. Nam & ipsi resurrectionem sperant, sed ad tales voluptates corporis se sperant resurrecturos, quales hic amant viuentes.* Et in Psalmum sexagesimum quintum: *Hanc spem promissam sibi Iudæi tenebant, & de bonis & quasi iustis operibus multum gloriabantur, quod acceperant legem, secundum quam viuendo, & hic haberent bona carnalia, & in resurrectione mortuorum talia sperabant, de quibus hic gaudebant.* Nam vt paulò inferius luculento argumento probat: *Procul dubio Iudæi non fatigarentur, non deficerent in ista quæstione,* quam cum Sadducæis agitabant in Euangelio, *si non talia sibi in resurrectione sperarent, qualia in hac vita.*

In Psal. 43. *In Psal. 65.* *Ibid.*

Nec verò ista omnia, quæ de carnalibus istis animis filiorum veteris Testamenti diximus, de improbis intelligenda sunt, sed potiùs de illis qui probiores esse viderentur. Nam quemadmodum sub nouo Testamento duplicis ordinis Christiani sunt, alij infirmi siue errore siue dilectione, alij fortes, vtrique tamen Christiani sunt, nouæque legis filij; ita & in Testamento veteri quidam erant infirmi, qui non solum diligebant temporalia, sed vel non seruabant etiam carnaliter iu-

A stitiam datæ legis, vel propter illa bona consequenda, etiam in idolorum cultum subinde labebantur: quidam verò fortiores atque probiores, qui propter eadem illa promissa bona adipiscenda constanter inhærebant vni Deo, & legem sibi datam carnaliter, hoc est, ex illa carnalium bonorum dilectione seruabant. De quibus duobus generibus Augustinus explicans allegoricè mulieres atque paruulos: *Quod mihi videtur,* inquit, *ad hoc pertinere, vt intelligamus & in populo veteris Testamenti fuisse quosdam infirmos ad implendam iustitiam* (carnalem ex dilectione carnali) *quæ secundum legem est, in qua iustitia Paulus Apostolus sine querela se conuersatum esse dicit. Fuisse item alios qui*

Lib. 83. qq. quæst. 61.

B *facile seducerentur in cultum idolorum. Quæ duo genera, id est, infirmitatis & erroris, mulierum & puerorum nominibus figurata sunt.* Audistis quales essent veteris legis improbi. Audi nunc quales fuerunt probi: *Synagoga ergo, id est, qui Deum ibi colebant, sed tamen* PROPTER TERRENAS RES, *propter ista præsentia. Sunt enim impij, qui præsentium rerum bona à dæmonibus quærunt.* Et paulò post: *Cùm ergo illi pij secundum carnem attenderent, id est, illa Synagoga, quæ erat in bonis, &c. putauit hoc pro magno dare Deum, nec habere melius quod dare possit diligentibus se & seruientibus sibi.* Ecce qualis pietas fuerit veræ Synagogæ, hoc est, verorum filiorum veteris Testamenti. Nempè talis, qualem

In Psal. 72.

C necesse erat ex temporalium rerum dilectione carnali proficisci. Impossibile est enim, vt ex huiusmodi dilectione alius Dei cultus pietásque nascatur. Nam si quis altiùs aliquid illo tempore de Deo sapiebat, puriúsque Creatorem, quàm temporalium consequendorum amore diligebat, legémque seruabat, eatenus non iam Synagogæ, sed Ecclesiæ filius, non veteris Testamenti, sed noui hæres fuit. Nam propriè *qui propter illa terrena suscipit legem Dei ipse est hæres veteris Testamenti: ea quippè secundùm vetus Testamentum promittuntur atque tribuuntur quæ secundùm veterem hominem concupiscuntur.* Vndè non veretur idem dicere, quod *vetus Testamentum habens promissa*

Lib. de gestis Pelag. c. 5. *In Psal. 79.*

D *terrena, hoc videtur suadere ne gratis colatur Deus, sed quia aliquid dat in terra.* Hoc est, videtur quasi auocare à sincero amore Dei, qui placens Deo, solus perducit ad Deum: *Ille enim iustificatur apud Deum, qui eum gratis colit, non scilicet cupiditate aliquid ab ipso appetendi præter ipsum aut timore amittendi.* Quod ex veteri Testamento nullo modo obtineri potest.

In epist. ad Galat.

Ex quo fiebat, vt Synagoga considerata vt Synagoga, non esset aliud quam terreni populi turba, hominúmque carnalium congregatio solis terrenis & carnalibus incubantium, & propter illa sola colentium vnum Deum. Quamobrem Augustinus dicit: *Vetus Testamentum tenebris &*

Lib. de vera Relig. c. 27. ib. 22 contra Faustum cap. 71. & alibi sæpius. Annotat. in Iob. c. 28.

E *vmbræ mortis datum esse*; Nempè hominibus ex magna cœcitate cordis nihil omninò nisi carnalia diligentibus, sectantibus, exspectantibus, cogitantibus, ideóque quantumcumque legem sibi datam obseruare viderentur, & in legis iustitia sine querela ambularent, à vera cordis iustitia & regno cælorum assequendo valdè remotis. Animum enim creaturæ rationalis solis rebus terrenis, Deoque propter sola terrena inhærere, valdè vitiosum est, puritatique cælestis regni adipiscendi necessariæ ex diametro contrarium: *Si illi,* inquit Augustinus, *inexcusabiliter terrenis inhæserunt, quibus ipsum nouum Testamentum nondum fuerat reuelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, quibus iam promissa cœlestia in*

In Psal. 73.

nouo Testamento reuelata sunt? Et in epistolam ad Galatas exsertiùs de populo veteris Testamenti: *Quibus terrenis promissis irretiti, & quæ tantummodo sperantes de Deo, non admittuntur ad hæreditatem spiritalem cælestis patrimonij.* Vt proptereà nemo mirari debeat, si Testamentum vetus ad animæ salutem, regnúmque cælorum assequendum, Synagogæ filiis Testamenti illius hæredibus non multum profuisse statuamus.

In epist. ad Galat.

Sed ille rector cælitum ac terrenorum qui propter dilectorum suorum salutem vniuersa dirigit, ad scopum suum contorquens profunda torrentis, fluxúmque sæculorum ordinans turbulentum, populum tam carnalem, etiam nescientem, in magnarum rerum vsus assumpsit. Cùm enim Filium suum Vnigenitum ad generis humani reparationem assumendæ carni colligendóque noui Testamenti populo seu Ecclesiæ destinasset, eáque res esset omnium diuinorum ac mirabilium operum maxima, ingentem quasi ministrorum præcurrentium apparatum, futurúmque eius aduentum vaticinantium præmittendum esse censuit; vt ex ingenti illa Prophetarum serie secuturi Regis magnitudo nosceretur, & ex illa tam celebri præmonitione, tantæ magnitudinis horror euanesceret: *Per multam seriem temporum & annorum prædicendus fuit; non enim aliquid paruum venturum fuit. Quanto maior Iudex veniebat, tanto præconum longior series præcedebat.* Et alibi: *Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænuntiandum fuit, venturum commendandum fuit; vt non subitò veniens horreretur, sed creditum exspectaretur.* Itaque non contentus Filium suum incarnandum & immolandum, singulorum quorundam hominum vel sacrificio, vel voce, vel angelicâ prædictione prophetasse, vniuersum illum Iudaicum populum, tanquam Regnum quoddam excitauit, quod instar magni Prophetæ per aliquot annorum centurias viuentis atque vaticinantis, omnibus suis sacrificiis, & sacramentis, & cæremoniis, & pœnis, & præmiis, & prosperitatibus, & aduersitatibus, omnibus denique membris suis, tàm Regibus quàm Sacerdotibus, atque ipso populo Christum illum Domini totum, hoc est, Caput & Corpus, Sponsum & Sponsam, Christum & Ecclesiam præfigurando venturum, totámque disciplinam eius in effigie exprimendo, quasi ingenti celeberrimâque voce loqueretur. Vndè Augustinus tradit, Christi nomen & Ecclesiam ita prænuntiatam, sicut nunc exhibetur, non per quemlibet de cauernosis latebris procedentem, *sed quâdam gente, & quodam Regno ad hoc propagato & instituto, vt ibi de illo cuncta figuris prænotarentur, quæ nunc expressa rebus agnoscerentur.* Et alibi aduersus eundem Aduersarium: *Hoc primum dico illorum hominum non tantum linguam, verum etiam vitam fuisse propheticam: totúmque illud Regnum Gentis Hebræorum magnum quendam, quia & magni cuiusdam fuisse Prophetam.* Quod accuratiùs declarat in libris de Ciuitate Dei: *Populus Hebræorum in vnam quandam Rempublicam, quæ hoc sacramentum gereret, congregatus est, vbi per quosdam scientes, per quosdam nescientes, id quod ex Aduentu Christi vsque nunc & deinceps agitur prænuntiaretur esse venturum, &c. Omnes enim non solùm prophetiæ quæ in verbis sunt: nec tantum præcepta vitæ, quæ mores pietatémque conformant, atque illis litteris continentur, verum etiam sacra, sacerdotia, tabernaculum siue templum, altaria, sacrificia, cęremoniæ, dies festi, & quidquid aliud ad eam seruitutem pertinet, quæ Deo debe-*

Tract. 31. in Ioann.

In præfat. in Psalm. 109.

Lib. 13. contra Faust. cap. 6.

Lib. 22. c. 24.

Lib. 7 de ciuit. c. 32

Lib. 7. de Ciuit. c. 32.

A *tur, & græcè propriè Latria dicitur, ea significauerunt, & prænuntiauerunt, quæ propter æternam vitam fidelium in Christo & impleta credimus, & impleri cernimus, & implenda confidimus.* Quapropter alibi dicit, Deum ab ista gente cultum fuisse *prophetico sane cultu, hoc est significatiuo futurorum quandoquidem ipsum* REGNVM MAGNVS QVIDAM PROPHETA *fuit, vbi.* Rex & *Sacerdos vngebantur*; hoc est, illâ vnctione Christi fiebant, vt vterque Christum Dominum suum figuraret.

Cùm igitur Testamentum vetus propriè in illis præceptis vitæ, quatenus in tabulis scribebantur, & in illis externis ritibus diuini cultûs rerúmque terrenarum præmiis, earum obseruatione
B promissis constitutum sit, quæ omnia rerum futurarum essent præfiguratiua documenta, profectò nihil aliud fuisse Testamentum illud perspicuum est, nisi magnam quandam quasi Comœdiam, quæ non tam propter seipsam, quam propter id cui præfigurando seruiebat, hoc est, propter Testamentum nouum, eiúsque Principem & hæredem Ecclesiam, ab illa Gente tanquam ad hoc idonea ageretur. Quandoquidem enim carnalibus implicata studiis & amoribus terrenæque felicitati venandæ dedita cælestium atque spiritualium incapax esset cogitationum, quid congruentius, quam vt illa quæ inutilis esset saluti suæ, saltem alienæ figurandæ procurandæque seruiret. Hinc est enim quod
C eam seruilem ac seruam frequenter Augustinus vocet, totámque Testamenti istius obseruantiam veteris hominis seruitutem. Non enim tantummodo more seruorum, propter temporalem vilémque mercedem seruiebant Deo, legísque sibi traditæ iustitiam sectabantur, sed hoc ipsum quicquid & essent & agerent & paterentur, nouo populo æternitatis hæredi seruiebat, in cuius Ecclesiam, & Saluatorem, & salutem, & salutis instrumenta, gratiam videlicet & sacrificium, & sacramenta repræsentanda & prophetanda referebantur. Vmbra sanè *quædam Ciuitatis huius, Ecclesiæ peregrinantis*, inquit Augustinus, *& ima-*
D *go prophetica ei significandæ potius quam præsentandæ seruiuit in terris, quo eam tempore demonstrari oportebat.* Quod explicans magis inferiùs: *Pars enim quædam terrenæ Ciuitatis*, quæ in omnibus impiis per totum mundum sparsa est, *imago cælestis Ciuitatis effecta est*, videlicet Respublica Iudæorum, *non se significando, sed alteram, & ideò seruiens. Neque enim propter seipsam, sed propter aliam figurandam est instituta.* Quamobrem id quod dictum est de duobus populis: *Maior seruiet minori, nemo ferè nostrorum*, ait, *aliter intellexit, quam maiorem populum Iudæorum minori populo Christiano seruiturum.*

Lib. 15. de Ciuit. c. 2.

Lib. 16. de Ciuit. c. 35.

Ex quibus vtcumque perspici potest, cuiusmodi esset status filiorum veteris Testamenti.
E Nimirum quemadmodum nulla nisi veteris hominis bona diligebant, ita nulla nisi ipsius mala metuebant. Ex isto amore atque timore decalogum carnaliter boni custodiebant, vel potiùs sibi custodire videbantur, mali etiam apertè violabant. Ex isto amore atque timore templa, sacrificia, sacramenta frequentabant, totumque durissimum illud cæremoniarum præfigurantium iugum seruiliter sustinebant. Ex isto amore atque timore tota eorum iustitia nascebatur, quam Apostolus, quamuis in lege conuersatus sine querela, arbitratus est vt stercora. Cardinem enim voluntatis rapiebat, non fides, quæ per veram Dei dilectionem operatur, sed, vt non

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

semel Augustinus docet, *Terrena cupiditas*, cuius fomentum ac præmium lex illa ex professo promittebat, *metúsque carnalis*, hoc est, *terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi, vel timore amittendi*. De cuiusmodi præceptorum Dei obseruatione subiungit Augustinus: *Sic autem præcepta qui facit: procul dubio non facit: ac per hoc in animo* NON FACIT. *Mauult enim omninò non facere, si secundùm ea quæ cupit & metuit, permittatur impunè. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, vbi ipse qui præcipit, inspicit Deus.* TALES ERANT FILII TERRENÆ HIERVSALEM. Et rursus inferius: *Hi ad vetus pertinent Testamentum, quod in seruitutem generat: quia facit eos carnalis timor & cupiditas seruos, non Euangelica Fides, Spes, & Charitas liberos.*

Ibid.

Hanc igitur filiorum veteris Testamenti conditionem quisquis attentè considerauerit, videbit vtique non multum eos gentilibus præstitisse: amor enim huius mundi, qui Augustino teste, *non est à Deo*, amor fruendi creaturis in vtrisque dominabatur. Ex quo & inter gentes, maximéque Romanos, nonnulli carnalem illam iustitiam cum Ciuibus & hostibus coluerunt. Sed in eo erat eorum qui boni inter illos erant, præ Gentibus, Romanisque præcellentia, quod isti boni à Deo vero, non ab Idolis ac dæmonibus, vt Gentes impiique Iudæi, concupitam promissámque felicitatem exspectarent. Quo fit vt quamuis cordis interni cardo per huius mundi dilectionem à Deo vero, sicut & gentium recederet, non tamen eo vsque vt in dæmonia aut Idola laberentur. Agnouit hanc Synagogæ veteris à Gentibus discrepantiam, & expressit Aug. *Hic*, inquit, *populus ideò melior erat gentibus, quod quamuis præsentia bona & temporalia, tamen ab vno Deo quærebat, qui est creator omnium & spiritalium & corporalium.* Et alio in loco: *Iste ergo recessit à Deo, sed non longè: quia quasi pecus factus sum, & ego semper tecum. Illi vero longè recesserunt: quia non solum terrena desiderauerunt, sed ea à dæmonibus & à diabolo petierunt.*

Lib. 4. contra Iul. c. 3.

In Psal. 72.

Ibid. sub finem. Vide latè etiam versus finem Psalmi 84.

CAPVT VII.

Non affuisse hominibus sub lege viuentibus gratiam sufficientem seruandi legem vel vllum præceptum eius.

EX qua sanè conditione, & interiori statu Synagogæ, naturâque veteris Testamenti facilè liquet, quid de gratia sufficienti Testamenti illius hæredibus data, ad custodiendum decalogum ac legem Dei, salutémque spiritalem animæ consequendam, arbitrandum sit. Idem videlicet quod de illâ eâdem gratiâ in gentiles effusâ, statui debet. Nam quamuis Testamentum istud, hoc ipso quo bona temporalia, velut minima à Deo exspectanda proponebat tacitè quoque docere videretur, æterna bona ab eodem illo Deo petenda. hoc ipsum tamen quod insinuabat docendo, non præstabat largiendo, nec vllam omninò ad hoc præstandum gratiam dabat, sed animos in eadem terreni amoris glacie fixos obduratósque relinquebat. Vt sanè ex veteri Testamento non maior eis seruandæ spiritaliter legis facilitas accederet, quam antequam illud suscepissent. Nam huiusmodi facilitatem & sufficientiam dare, nouo Testamento proprium est. Istud enim ex propria sua ratione qua à veteri Testamento discernitur, tollit amorem veterem, quo iuxta vetus Testamentum terrena diliguntur, & inspirat nouum, sine cuius inspiratione vel totam legem, vel vllum eius præceptum seruare impossibile est. Nam nisi quis ipsam legis aut præcepti iustitiam dilexerit, quæ dilectio, vt alibi probauimus, non est alia nisi illa vera, pura, legitima, laudatáque charitas Dei, quam solus per noui Testamenti gratiam inspirat Deus, nulla habetur legis obseruatio, nec vlla haberi potest, nisi fortè terrena & animalis, ex amore vel timore rerum temporalium, in qua nonnulli gentiles, haud secus ac veteris Testamenti hæredes, tanquam iustitia sua gloriati sunt. a Plurimis locis hoc sanctus Augustinus tradit, apud quem nihil istâ sententiâ celebratiùs, qua identidem dicit, *Charitas implet legem*, quam ex illo Apostolico expressit: b *Plenitudo legis est dilectio.* Hoc autem non intelligit Augustinus de alia charitate seu dilectione Dei, quàm qua ipsius præcepti iustitia & rectitudo diligitur. Deus est enim rectitudo & iustitia; sine qua docet non posse seruare legem Dei, non solum totam, sed nec vnum præceptum eius, non solum supernaturaliter, meritoriè & huiusmodi (quæ à Doctoribus recentioribus, doctrinam eius non satis penetrantibus excogitata sunt) sed ita non posse seruari vt peccatum fugiatur. Quamdiu enim animus non erigitur ad ipsam æquitatem præcepti diligendam, nullo modo ipsum præceptum facit aut diligit, sed aliud quod intuetur. Tamdiu enim concupiscentia, hoc est, cupiditas assequendi, aut timor amittendi alicuius commodi temporalis animo dominatur. Cùm enim cupiditas ac timor rerum temporalium sola iustitiæ dilectione obruatur & extirpetur, necesse est ea tamdiu animo dominari, quamdiu iustitia non diligitur. Ex illis autem quisquis præceptum facit, necessario illud inuitus facit, ideóque potiùs ex transgressa lege reus est, quam ex obseruata laudandus, quamuis exterius eam obseruasse videatur. De quibus alibi fusius diximus, & adhuc dicturi sumus. Hic vnum aut alterum locum delibasse satis est: *Ab hoc reatu graniore liberat gratia Spiritus sancti per Christum, quæ diffusâ charitate in cordibus nostris dona iustitiæ dilectionem, qua immoderatio concupiscentiæ superetur.* Et in libro secundo contra aduersarium legis & Prophetarum: *Bona est ergo lex quæ hæc dicit* (non concupisces) *sed vbi non adest viuificans Spiritus, hæc ipsa lex quam bonam dicit, occidit: quia peccati virtus est, cùm per illam operatur omnem concupiscentiam inflammando* (desiderium per) *prohibitionem*, QVOD NON EXTINGVITVR PER IVVANTEM LITTERAM TIMORE POENÆ, SED PER IVVANTEM SPIRITVM DILECTIONE IVSTITIÆ. Hoc est, illud desiderium concupiscentiæ quo peccare delectat, non aufertur homini iussione legis, quæ solam pœnam timeri facit, multò minùs alia concupiscentia alterius rei temporalis, sed solo contrario desiderio non peccandi seu benefaciendi, quod est ipsa iustitiæ dilectio. Sic enim explicat hanc impossibilitatem obseruandæ legis sine dilectione iustitiæ ipsius legis, multis aliis locis: *Potuit*, inquit, *esse intus in affectionibus prauis præuaricator legis, & tamen conspicua opera legis implere vel timore hominum, vel ipsius Dei, sed pœnæ formidine, non* DILECTIONE ET DELECTATIONE IVSTITIÆ. Et quid est hoc, dilectione ac delectatione iustitiæ? Audi: *Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate*

Vide dicta lib. 1. de statu puræ naturæ cap. 7. 8. & 9.

Vide de his latè dicta libro 3. de statu nat. lapsæ à cap. 15. vsque ad 20.

a Vide epist. 19. & 143. & 144. sæpius. Et epist. 120. cap. 18. In epist. ad Gal. In expos. quarundam Propos. in epist. ad Rom. n. 44. & 45. & 69. In Psal. 67. & alibi sæpissimè.

b Ad Rō. 13.

c Vide dicta lib. 1. de statu puræ naturæ cap. 7. 8. & 9.

Vide lib. 5. de grat. Christi Saluat. à cap. 13. vsque in finem.

Lib. de fide & operibus c. 23.

Lib. 2. contra Aduers. legis & Prophet. cap. 7.

inclinari, vt etiam faceret, si hoc posset impuni permitti. Nam sic profectò in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat. Hoc est, qui non voluntate non peccandi, seu voluntate benefaciendi, seu dilectione iustitiæ, sed timore non peccat. Odium enim peccandi, & voluntas benefaciendi, seu dilectio iustitiæ ex eodem fonte nascuntur, augentur ac minuuntur. *Tantum* [Epist. 144.] enim *quisque peccatum odit, quantum iustitiam diligit, quod non poterit lege terrente per litteram, sed Spiritu sanante per gratiam.* Et in Psalmum trigesimum secundum, eandem tradit impossibilitatem [In Psal. 32.] implendæ legis sine dilectione iustitiæ: *Implebis amore*, nempè iustitiæ, *quod timore non poteras. Qui enim timendo non facit malè, mallet facere si liceret.* [B] *Itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc seruus es, &c. Quando incipit amare iustitiam nisi quando mallet furta non esse, etsi gehennæ non essent, in quas fures mitterentur.* Hoc est, *amare iustitiam. Et ipsa iustitia qualis est? Quis illam pingit?* SAPIENTIA DEI, *quam pulchritudinem habet? Per illam pulchra sunt omnia, &c.* Hoc est, illa iustitia quæ in præcepto faciendo diligi debet, est ipsa sapientia & æquitas & rectitudo DEI. Et in quæstionibus super Deuteronomium: *Homo* [Quæst. 15. super Deuter.] *potest facere opus legis per charitatem iustitiæ, quod non potest per timorem pœnæ. Quæ charitas*, inquit ibidem, *gratia est noui Testamenti.* Et in commentario epistolæ ad Galatas, cùm docuisset Iudæos opera bona ex timore fecisse, quo timebant præsenti vitæ suæ, vtpote quam diligebant: *Ideò*, inquit, [In Epist. ad Galatas.] *quædam opera legis implebant, quæ in sacramentis sunt*, id est, cæremonialia, *illa verò quæ ad bonos mores pertinent*, IMPLERE OMNINO *non poterant. Non enim implet ea nisi Charitas.* Et quænam illa Charitas? Quidnam respicit, quidnam diligit? *Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur* (id est amore vel timore amittendæ vitæ suæ) *non implet præceptum iustitiæ sed si ideò* NON OCCIDAT, QVIA INIVSTVM EST, hoc est, quia repugnat iustitiæ quam diligit *etiamsi id facere possit impunè, non solum apud homines, sed etiam apud Deum.* [D]

Ex quibus allatis Augustini testimoniis, aliisque non paucis quæ passim obuia sunt, perspicuè elucet, non modo non totam legem, sed nec vnum impleri præceptum posse, sine dilectione seu charitate iustitiæ, idque non impletione tantum supernaturali vel meritoriâ, sed ita vt oportet, hoc est, ita vt non diuitias, honorem, regnum, vitamque suam temporalem & huiusmodi, quæ Pagani non minùs quam Iudæi diligunt, sed ipsum præceptum, hoc est, ipsam præcepti rectitudinem & æquitatem spectet animus: quam nisi spectet, hoc ipso necesse est eum à temporalium rerum quarumcumque desiderio superari, Nam tale *desiderium*, vt optimè statim [E] August. dixit, *non extinguitur per iubentem litteram timore pœnæ*, sed per Spiritum DILECTIONIS IVSTITIÆ. Et vt alibi dicit: *Carnalis cupiditas,* [Lib. 3. ad Bonif. c. 4.] *quâ peccatum augetur, cupiditate aliâ non sanatur.* Qui enim aliter præceptum implet, quàm illâ sublimi & spiritali dilectione iustitiæ, qua adhuc animus careat, non exuit carnalem cupiditatem, sed mutat, imò ipsam iustitiam, quam nondum diligit, pro rei quam diligit, assecutione paratus est prætermittere. Quod præclarè in eiusdem Epistolæ commentariò sanctus Augustinus docet, quando dicit, *quod sub lege ante gratiam*, qui [In commentario epist. ad Galatas.] status Iudaicæ Synagogæ veterisque Testamenti

[A] proprius fuit, *prohibetur quidem homo, & conatur à peccato abstinere se*, nempè ex illo amore cuiuscumque rei temporalis, *sed vincitur: quia nondum iustitiam propter Deum & propter ipsam iustitiam diligit, sed eam sibi vult* (præceptum seruando) *ad conquirendum terrena seruire.* Et quid sequi solet ex tali amoris peruersitate? *Itaque vbi viderit ex alia parte ipsam, ex alia commodum spiritale, trahitur pondere temporalis cupiditatis, & relinquit iustitiam. Quam propterea tenere conabatur vt haberet illud, quod se nunc videt amittere, si illam tenuerit.* Oritur igitur non ex aliqua positiua lege Dei, non ex aliqua extranea boni operis conditione, qua debeat esse supernatu- [B] rale secundum substantiam, aut modum; aut meritorium, aut aliquid huiusmodi: sed ex ipsa natura rei, eo quod nullum præceptum impleri possit, vllius rei alterius amore quam dilectione iustitiæ, quæ præceptum sanxit & ex qua latum fuit. Quicquid enim aliud animus, præceptum quasi seruando, appetierit, iustitia carnalis erit & animalis, qualis auarorum cum aliena restituunt, ne sua rapiantur. Animus quippe manet terræ affixus, & ex eo quod vellet, potiùs reus, quàm ex eo quod voluit, commendabilis. De quo præclarè idem Augustinus: *Quicumque tuer*, Iudæos, *faciebant quod lex iubebat, non* [Lib. de Spir. & lit. c. 8.] *adiuuante Spiritu gratiæ, timore pœnæ faciebant* (sub quo amor, ex quo nascitur ille timor com- [C] prehenditur) *non amore iustitiæ: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod hominibus apparebat in opere, potiùsque in illo rei senecabantur, quod eos nouerat Deus malle, si fieri posset impunè.* Hæc autem iustitia in præcepto diligendo, non est alia nisi illa incommutabilis & æterna regula æquitatis; nec illa est alia nisi veritas & sapientia Dei, atque ipse Deus, quemadmodum alibi fusè ex professo demonstrauimus. Vt proinde nihil mirum sit quod ex Apostolo toties Augustinus clamat: *Legem non implet nisi charitas. Plenitudo legis est dilectio.*

Quæ cùm ita sese habeant, iam consequen- [D] ter liquet, quam inmeangrue dicatur, tam carnalibus animis gratiam affuisse sufficientem, præcepta morum ex ista sublimi & spiritali Iustitiæ dilectione seruandi, quibus ideò hoc ipsum vetus Testamentum, terrenáque ipsius præmia promissa ac data sunt, quod (vt supra vidimus) spiritualium rerum incapaces essent. *Quia non* [Tract. 3. in Ioan. Fragm. 22.] *poterant capere inuisibilia, per visibilia tenebantur*, inquit Augustinus: *Carnalia promittebantur, quia spiritalia non capiebantur. Carnalia amabant, &* [Lib. contra Adimant. cap. 18.] *nondum capiebant promissa cælestia*, inquit Augustinus: *Terrenis solis inhiant, qui meliora cogitare non* [Lib. 4. de Ciuit. c. 34.] *possunt*, inquit de illis ijsdem Augustinus. Quomodo igitur sufficientem gratiam habeant implendi legem, & quod multo mirabilius adipiscendæ salutis, qui meliora temporalibus capere, [E] imò cogitare non poterant? Ex quo fit vt toties confidenter Augustinus dicat, quemadmodum supra declarauimus, quod sub lege *non erat gratia*; quod *non fuit qui adiuuaret*; quod *remanserat illis lex sine gratia*; quod *littera sine Spiritu reos faciebat*; *quod vbi gratia non erat auxit prohibitio desiderium*; quod *sub lege erant rei ante gratiam Dei*; quod *nondum accepta gratia, concupiscentiæ resistere non poterant*, & huiusmodi non pauca. Et quo fit etiam vt consentaneè talis gratiæ subtractioni & Spiritus adiuuantis absentiæ dicat: *Sic illi Synagogæ filij, cohibendi fuerant à peccatis,* [Quæ. 74. in Exodum.] *vtique timendo ne pœnas sensibiles paterentur,*

QVIA NONDVM POTERANT AMARE IVSTITIAM. Et quod huic impotentiæ coniunctum est: *Quem Spiritum seruitutis accipiunt, qui præcepta datæ legis implere non possunt, dum seruiunt desideriis carnalibus.* Vsque adeò vt & ipsum Apostolum Paulum, quamdiu sub lege constitutus erat, sanctus Aug. dicat fuisse *præcepti capacem, sed non efficacem, & idcò prænaricatorem legis.* Non quod Augustinus dicere velit, homines improbos in hac vita mutari non posse, sed talem fuisse istorum hominum sub lege viuentium internum animi statum, tantámque gratiæ sufficienter adiuuātis egestatem, vt spiritalem illam iustitiam quam cogitare non poterant, amare non possent, neque consequenter præcepta legis adimplere, quæ impleri sine iustitiæ dilectione non possunt. Lib. 1. ad Bonif. c. 8.

CAPVT VIII.

Status veteris Testamenti figuratiuus & propheticus non afferebat Iudæis gratiam sufficientem, sed potiùs impedientem. Quanta fuerit in Iudæis seruitus & ignorantia gratiæ, & Auctoris eius.

NEC verò aliquis arbitretur ex isto tam multiplici figurarum apparatu quibus Christum & gratiam eius quasi prophetantibus Testamentum vetus abundabat, plus aliquid sufficientis adiutorij Iudæis accessisse. Qui hoc existimat, nondum ad liquidum istius naturam legis ac statum gentis intelligit. Nam quamuis auct. gratiæ, & ipsa gratia tot figuris vndique oculos aurésque ferientibus objiceretur, carnalibus tamen sensibus eorum ænigmata videbantur, atque erant abstrusissima. Fallitur enim qui putat, eis & Christum & gratiam eius ita apertè fuisse prædicatam, quemadmodum sub noua lege prædicatur, vt eorum agnitio esset popularis: *Obtusi sunt* Apostolo teste, sensus eorum: *Et vsque in hodiernum diem cùm legitur Moses, velamen positum est super cor eorum.* Erant enim admodum pauci qui spiritalia in carnalibus præfigurata intelligerent, pauciores qui intellecta sperarent ac diligerent paucissimi quibus dilectio illa spiritalis per sufficiens gratiæ adiutoriū corrigeret carnales mores, æternęque vitæ percipiēdę spiritali pręceptorū obseruatione prępararet. 2. Cor. 3.

Nam vt de intelligentium paucitate pauca dicam. Non erat tunc tempus illa mysteria reuelandi, in quibus cognoscendis ac diligendis est sita salus. Hoc enim nouo Testamento & eius Auctori seruabatur. Vnde illud tam celebre sancti Doctoris pronuntiatum: *In veteri Testamento est occultatio noui, In nouo manifestatio veteris.* Si enim in nouo Testamento, quamuis æternæ saluti prædicandæ & largiendæ dedicatum sit, videmus tamen tam multis agnitionem veritatis, sine qua homines salui fieri nequeunt, tot sęculis subtractum esse, imò Spiritum sanctum vetuisse Paulo, *loqui verbum Dei in Asia & in Bithynia*, quid miramur illo tempore, quod celandis mysteriis datum fuit, ænigmata veteris legis carnalibus hominibus non fuisse reuelata, imò prohibitos prophetas ne illa propalarent? Vndè sanctus Augustinus audet ac non semel dicit: *Tempore seruitutis* (id est, veteris legis) *carnalibus animis nondum oportet signa reuelari, quorum iugo edomandi sunt.* Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulum: *Cùm adhuc non oporteret ante aduentum Domini nudare populo legitimarum sacramenta figurarum; non inuitabantur significata intelligere, sed iussa cogebantur implere. Nondum enim Deo inhærebant per Spiritum, sed per carnem legi seruiebant.* Et in Psalmum septuagesimum primum: *Quia non demonstrabatur* (in veteri lege) *quæ fuerat eligenda, & præponenda felicitas, flos fœni pro magno habebatur. Nec solum minime contemnebatur, sed etiam maximè appetebatur.* Lib de catechis. rudibus c. 4. Act 16. Lib. 3 de doct. christi cap. 9. Lib. contra Adimantum cap. 22. In Psal. 71. in fine.

Nempè omnia tempus habent. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tempus significandi quæ posteà erant manifestanda. Tempus manifestandi quæ antea fuerant significata: *Illud enim erat tempus significandi, hoc manifestandi*, inquit Augustinus. Ex ista temporis diuersitate nascebatur, quod illa signa futurorum perpauci intelligerent, spirituales videlicet quidam illique maximè quos Deus Spiritu prophetiæ illustrauerat. Reliqua verò carnalium turba, nullum fructum ex eorum spiritali significatione caperet. *In occulto*, ait Augustinus, *illis omnibus rebus nouum Testamentum figuratè prænuntiabatur & capiebatur intelligentiâ paucorum, quos eadem gratia prophetico munere dignos fecerat.* Et inferius in eadem epistola: *Timentes Deum homines veteris Testamenti propter litteram terrentem & occidentem, nondum habentes Spiritum viuificantem, currebant cum sacrificiis ad templum. Et quamuis in figuram futuri sanguinis quo redempti sumus, tamen nescientes quid per eas figuraretur, cruentas victimas immolabant.* Et in libro de catechizandis rudibus: *Quæ, signa rerum spiritualium, tunc à paucis Sanctis & intelligebantur ad fructum salutis, & obseruabantur ad congruentiam temporis: à multitudine verò carnalium tantummodò obseruabantur, non intelligebantur.* Et in libris de Ciuitate Dei: *Hæc lex distributione temporum data est, quæ prius haberet promissa terrena, quibus tamen significarentur æterna quæ visibilibus sacramentis celebrarent multi, intelligerent pauci.* Quam doctrinam ipse sæpissimè, velut capitalem aliis in locis repetit. Vndè generalem hanc alibi tradit esse notam filiorum veteris Testamenti, non intelligere figuras quas obseruare iubebantur; (noui verò obseruatas intelligere) quod vix aliis vnquam tribuit, nisi forte paucissimis, præterquam Patriarchis & Prophetis: *Itaque & in illo primo populo sancti Patriarchæ & Prophetæ qui intelligebant, quod agebant, vel quod per eos agebatur, in nouo testamento habebant istam spem salutis æternæ. Ad illud enim pertinebant, quod intelligebant ac diligebant; quia etsi nondum reuelabatur, iam tamen figurabatur. Ad vetus autem illi pertinebant, qui non illic amplius quam promissa temporalia cogitata concupiscebant, in quibus æterna figurata & prophetata* NON INTELLIGEBANT. Lib. 6. contra Faust. c. 9. Epist. 120. cap. 2. Ibid. c. 18. Lib de catechiz. rudibus cap. 20. Lib. 10. de Ciuit. c. 15. Vide lib. 18. contra Faust. c. 4. annot. in Iob. c. 30. Lib. 2. contra aduers. legis & Prophet. 10. 7. In Ps. 39. &c. Lib. 15. contra Faust. cap. 2.

Hæc itaque ignorantia filiorum veteris Testamenti causa fuit, vt non solum figuras rerum futurarum non intelligerent, sed etiam ita carnaliter acciperent vt sonabant auribus verba, & sacramentorum diuinorum species oculis apparebat, ita videlicet vt ea sublimiorum rerum figuras esse nescirent: *Carnaliter*, inquit August. *accipiendo legem & eius promissa terrena rerum cælestium figuras esse nescientes, ad illa murmura corruerunt, vt dicere auderent, vanus est, qui seruit Deo. Et quid amplius quia custodiuimus mandata eius?* Nempè quia videbant vmbraticam illam felicitatem terrenam, quæ vmbraticæ suæ iustitiæ promittebatur, etiam apertam impietatem profitentibus tribui nescientes eam esse tantum figuram veræ felicitatis, sicut eorum iustitia erat figura iustitiæ. Hinc ergo illa murmura carnalium: Lib. 20. de Ciuit. c. 28. Malach. 3.

Malach. 3. *Vanus est qui seruit Deo.* Hinc illud, *Ergò nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem ædificati sunt facientes impietatem.* Hinc illud alterius sub nomi- Ibid. Psalm. 72.
ne Synagogæ: *Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns.* Hinc illa querimonia: *Ergo sine causa iustificaui cor meum.* Quasi diceret, ait Augustinus: *Vbi est merces bonæ vitæ meæ? Vbi est præmium seruitutis meæ?* Cum impij etiam promissâ meæ iustitiæ mercede potiantur. Quorum sanè murmurum non alia causa fuit, quam quod istum cæremonialem veteris Testamenti apparatum, præceptorum atque præmiorum figuras, esse nescirent.

B Ex qua quidem crassa hallucinatione alius error periculosior nascebatur, quo significantes figuras pro rebus ipsis per se vtilibus venerabantur, vno meliores gentibus, quæ similibus cæremoniis religiosi cultûs inhærebant, quòd per ista signa vni Deo subderentur, cui ea placere credebant. Vtrumque Augustinus expressit in libro de doctrina Christiana: *Quanquam signa rerum spiritualium pro ipsis rebus obseruarent, nescientes quo referantur id tamen insitum habebant, quod tali seruitute vni omnium quem non videbant placebant Deo.* Et paulò superius: *Quæ tamen seruitus in Iudæo populo longè à cæterarum gentium more distabat: quandoquidem rebus temporalibus ita subiugati erant, vt vnus eis in omnibus commendaretur Deus.* Vbi quod seruitutem nominat eo sensu accipit, quo dicimus Iudæos seruiliter coluisse Deum, Christianos liberaliter, seruilisque cultus tanquam vitiosus opponitur liberali; sic enim seruitutem illam sub signis non intellectis esse accipere declarat, quando præmittit: *Ea demum est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non posse.* Et quando subiungit: *Sub signo seruit qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem nesciens quid significet.* Et quando in epistolam ad Galatas dicit: *In obseruationibus autem si non intelligantur, seruitus sola est, qualis erat in populo Iudæorum, & est vsque adhuc.* Huiusmodi enim carnalis seruitus illi carnali populo vtilis erat hactenus, vt saltem formidine pœnæ, quam transgressoribus talium obseruationum sanxerat Lex, ipsóque timore reuerentiæ, quem signa non exposita incutiunt paruulis, in cultu vnius Dei retinerentur: *Nihil enim,* vt sanctissimus Doctor ait, *tam perterret animam, quàm sacramentum non intellectum.* Cuiusmodi sub signis seruitus illi populo adhuc vtilis erat, vt sub timore custodiretur.

Lib. 3. de doct. Christ. cap. 6.

Ibid. cap. 5.

Ibid. cap. 9.

In Epist. ad Galatas.

Ibid.

Quæ quidem seruitus eorum sub signis non intellectis, non solum abstrusorum comparatione mysteriorum noui Testamenti locum habuit quorum fides non est ad salutem necessaria, sed in primis quoque respectu fontis gratiæ Christi Iesu, præterquam *non aliud nomen est, sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri.* Et respectu ipsius gratiæ, sine cuius agnitione nemo adultus saluari potest. Nam ipsum Christum non alium vel figuris velatum, vel reuelatum Synagoga credebat & exspectabat, quam purum hominem de semine Dauid; non qui *redimeret populum suum à peccatis eorum,* vt fides Electorum credit, sed qui restitueret regnum ad exteros deuolutum Israeli, atque eum à visibilibus hostibus tueretur. Testatur hoc Augustinus in expositione inchoata Epistolæ ad Romanos, cùm tradit quosdam non intelligere Christi diuinitatem ab

Actor. 4.

A vniuersæ creaturæ communione discretam, *Velut ipsi,* inquit, *Iudæi, qui Christum, filium Dauid tantummodo opinabantur, ignorantes excellentiam, qua Dominus est ipsius Dauid, secundum id quod est filius Dei.* Et libro secundo contra aduersarium legis & Prophetarum, de Iudæis dicit, quod cum *Dominum ipsius Dauid non secundum carnem, sed secundùm diuinitatem intelligere non valerent.* Quod sanè ex ipso Euangelio satis manifestum est, vbi doctissimi Synagogæ propter ignorationem diuinitatis Christi in illa quæstione succubuerunt, qua quærebatur, quomodo posset esse simul Dominus Dauid ac filius eius? Nam *quamuis,* inquit Augustinus, *venturum Christum sperarent, secundum hominem tamen eum exspectabant, non secundum quod verus est sapientia Dei.* Quid mirum autem quod Christi diuinitatem in Prophetis prædicatam non intelligerent aut crederent illi, quibus velamen erat positum super cor eorum, cùm post figuras veteres reuelatas adhuc eam, vt Aug. notat, hæretici non intelligant? Propter hanc igitur diuinitatis eius ignorantiam, liberationem quoque populi non nisi carnalem ab oppressione gentium exspectabant. Sic enim hoc Aug. in illo libro quem de tradenda rudibus Christiana Religione scripsit, verbis expressis tradit: *Postea quam templum transactis septuaginta annis restitutum est, tantas pressuras & calamitates à Regibus gentium Iudæi perpessi sunt, vt intelligerent nondum venisse liberatorem* QVEM NON SPIRITALITER LIBERATVRVM INTELLIGEBANT, SED PRO LIBERATIONE CARNALI DESIDERABANT. A cuiusmodi opinione ac desiderio tanquam reliquiis Testamenti veteris necdum plenè Apostoli erant liberati, quando ab ipso cuius iam diuinitas & immortalitas innotuerat, tamen interrogabant: *Domine si in tempore restitues Regnum Israel?* Illi verò Iudæi liberabantur, de quibus post ascensionem Domini credentibus dicit Aug. *Non erant iam illi temporalia beneficia, terrenúmque Regnum desiderantes à Deo nec promissum Regem Christum carnaliter exspectantes,* quemadmodum videlicet aliqui Synagogæ veteris Filij, à quibus iam fidei nouitate differebant.

In expos. inchoata epist. ad Romanos initio.

Lib. 2. contra aduers. legis & Proph. cap. 2.

Matth. 22.

In fine Ps. 9.

Tract. 43. in Ioann.

Lib. de catech. rudibus cap. 21.

Actor. 1.

Lib. de catech. rudibus cap. 23.

Quapropter qui tam carnali fide & crassa spe in Christum credebant, venturúmque sperabant, quid mirum si & spiritalem eius gratiam tanquam ad benè viuendum necessariam prorsus ignorauerint? Imò verò quid illis opus gratia, qui non nisi carnalia seruatæ legis præmia sperantes, nullam legis obseruationem, nisi quæ ex huiusmodi bonorum desiderio flueret poterant suspicari? Vt enim carnaliter custodiatur lex, amor ac timor temporalium rerum sufficit, ad quos concipiendos affectus, nullum spiritalis gratiæ auxilium necessarium est. Quæ sanè causa est, vt veteri Testamento & Filiis eius, sexcentis locis Aug. formidinem pœnæ tribuat, ex qua carnalis illa, de qua gloriabantur, iustitia nascebatur. Fidebant enim viribus arbitrij, quis ex ista rerum promissarum cupiditate adesse sentiebant. Nam quanto cupiditas illa consequendorum temporalium, quæ in lege promittebantur, & amittendorum timor, est vehementior, tanto animus quoque robustior ad difficultates in custodienda carnaliter lege sperandas. Sed sicut ista cupiditas filiorum veteris Testamenti non erat charitas illa spiritalis, ex qua, vt verè seruetur lex, seruari debet; ita Iudaica ista legis obseruatio carnalisque iustitia, non erat illa iustitia,

stitia, quæ spiritalis gratiæ postulat adiutorium. Vnde quoque effectum est, vt quemadmodum ab ipso Christo, quatenus auctor gratiæ spiritalis erat, ita quoque ab ipsa gratia non solum inuocanda, sed etiam agnoscenda longo interuallo omnes hæredes veteris Testamenti distarẽt. Nam inde est, quod Aug. toties dicit: a *Gratiam in veteri Testamento fuisse occultatam*. b *Gratiam velatam latitasse*: c *Gratiam sicut in vellere latuisse* d *Gratiam noui Testamenti in lege velatam fuisse*, & huiusmodi; quibus indicat gratiam in corporalium promissionum & cæremoniarum fæce, tanquam in propheticis ænigmatibus tam obscurè tectam fuisse, vt à paucissimis iisque spiritualibus peteretur aut nosceretur. Vndè filios veteris Testamenti ab heredibus noui proprio charactere discernens, omniáque pœnè quasi vno communi calculo consignans, quæ de illis hactenus disseruimus: *Ad Testamentum vetus, quod est à monte Sina in seruitutem generans, quod est Agar, ille pertinet, qui cùm acceperint legem sanctam & iustam & bonam* PVTANT SIBI AD VITAM LITTERAM SVFFICERE POSSE; ET IDEÒ, QVA FIANT FACTORES LEGIS, DIVINAM MISERICORDIAM (id est gratiam) NON QVÆRVNT: *sed ignorantes Dei iustitiam*, videlicet illam spiritalem, quæ ex gratia ac dilectione proficiscitur, *& suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti*. Et quinam erant isti filij veteris Testamenti, an soli sceleribus manifestis contaminati? Audi eos consequenter duplicis generis, quos supra declarauimus: *Ex hoc genere fuit illa multitudo, quæ aduersus Deum in eremo murmurauit, & idolum fecit; & illa quæ iam in ipsa terra promissionis fornicata est post Deos alienos. Sed hæc quoque in ipso vetere Testamento valdè reprobata est multitudo*. Ecce habes infirmos & improbos veteris legis. Accipe iam reliquos genuinos eius filios, spe meliores, virtute prouectiores: *Illi etiã quicumque ibi erant, soli quæ ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes, & quid pro nouo Testamento ea ipsa significent ignorantes*, EORVM ADIPISCENDORVM AMORE, ET AMITTENDORVM TIMORE DEI *præcepta seruabant; imò non seruabant, sed sibi seruare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas metúsque carnalis. Sic autem præcepta qui facit procul dubio inuitus facit ac per hoc in animo non facit. Mauult enim omninò non facere, si secundùm ea quæ cupit & metuit permittatur impunè. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, vbi ipse qui præcipit, inspicit Deus*. TALES ERANT FILII TERRENÆ IERVSALEM, DE QVA DICIT APOSTOLVS: SERVIT ENIM CVM FILIIS SVIS PERTINENS AD TESTAMENTVM VETVS.

a Vide epist. 120. 3. & 5. b Libro de spir. & litt. cap. 15. c Epist. 95. d In Psal. 74. — Lib. 3. ad Bonif. c. 4. — Lib. 3. ad Bonif. c. 4. — Ibidem.

Cogitent nunc illi qui gratias ad peccata vitanda & ad benè viuendum, & ad salutem adipiscendam sufficientes tanta liberalitate diffundunt, quam spiritalem gratiam, quâ solâ concupiscentiarum carnalium impetus frangitur & superatur, ista carnalium turba, sola terrena desiderantium, & in præsenti futuraque vita exspectantium, sola illa capientium, sola illa scientium habere potuerit ad seruandam legem, cùm nec ipsam gratiam sibi necessariam; imò nec ipsum gratiæ adiutorium, nec eius auctorem Christum, nec redemptionem aut liberationem eius à peccatis scirent, per cuius tamen solam fidem, iuxta sanctum Augustinum, accipi debet. Doctrina est enim apud Augúst. constantissima, veram gratiam Christi à fide incipere, & per di-

A lectionem operari non quamlibet carnalium rerum, quæ siue in hac, siue in futura vita desiderantur, sed ipsius iustitiæ & rerum inuisibilium, quibus immortaliter perfruatur. A quibus omnibus omnes omninò filij veteris Testamenti tam procul, quemadmodum demonstratum est, aberrant, ut Augustinus dicat, eos *timore visibilis pœnæ fuisse custoditos*, ne in idola laberentur, *quia nondum poterant ex inuisibilium fide viuere*; vtpotè quæ neque habebant in fide, neque in spe, neque in dilectione, neque in agnitione; vsque adeò quidem terreni atque animales, vt quamuis resurrectionem crederent eadem omninò bona in futura vita sperarent, quibus in præsenti fruebantur. Vndè factum est vt gratiæ auctorem interfecerint, cùm eos à signis gratiæ, quibus tanquam rebus inhærebant, ad res significatas B transferre niteretur: *Ideò qui talibus signis*, ait S. Doctor, *pertinaciter inhæserunt contemnentem ista Dominum, cùm iam tempus reuelationis eorum venisset, ferre non potuerunt, atque indè calumnias, quod sabbata curaret, moliti sunt Principes eorum*. Sabbatum autem non minima erat figura, qua gratia per sanctificationis auctorem danda tegebatur. Nam vt idem obseruat, *Ad latibulum eius gratiæ pertinet, quod in decalogo hoc solum præceptum figuratè occultatum est, quod ad sabbatum pertinet*. Videlicet quemadmodum subnectendo exponit, *vt hoc* C *ipso significaretur tempus tunc fuisse occultandæ gratiæ, quæ nouo Testamento fuerat per Christi passionem tanquam scissione veli reuelanda*. Propter hunc igitur signi neglectum, & gratiæ per illud significatæ reuelationem, principes veteris Testamenti Auctorem gratiæ occiderunt: *Populus verò signis illis tanquam rebus astrictus non credebat Deum esse, vel à Deo venisse, qui ea sicut à Iudæis obseruabantur nollet attendere*. Itaque vtrique & populus & Principes liberi arbitrij viribus confisi, ad faciendam carnalem iustitiam suam, datorem auxiliatricis gratiæ, tanquam non modo minimè necessarium, sed etiam tanquam importunum medicum repulerunt. Qua de re præclarè Aug. tum alibi, tum libro de gratia & libero arbitrio: *Quotquot ergo adiuncto solo adiutorio legis sine adiutorio gratiæ* D *confidentes in virtute sua, suo Spiritu aguntur, non sunt filij Dei. Tales sunt de quibus idem dicit Apostolus quod ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere iustitiæ Dei non sunt subiecti*. DE IVDÆIS HOC DIXIT, QVI DE SE PRÆSVMENTES GRATIAM REPELLEBANT, ET IN CHRISTVM PROPTEREA NON CREDEBANT. Tales erant omnes omninò veteris Testamenti filij, gratiæ prorsus ignari; imò contemptores, quia propriarum virium, quibus carnalem iustitiam operari poterant, præsumptores. Nam hoc ipso quo incipiebant agnoscere gratiam Dei sibi esse necessariam, & in Christum velut auctorem gratiæ, infirmæque naturæ adiutorem ad veram iu-E stitiam faciendam credere, ad nouum Testamentum pertinebant, quamuis adhuc in veteri viuerent. Velamen enim veterum figurarum, tollebatur ab oculis eorum, *Quoniam in Christo euacuatur*; & amor vetus tollebatur de cordibus eorum, quibus fiebat vt neglectis figuris ac temporalibus præmiis, ipsa veritate iam credita & intellecta, & æternitatis amore liberi fierent. Quæ omnia quisquis diligenter & intelligenter attenderit, nihil mirabitur cur toties tantaque instantia doceat August. gratiæ adiutorium & Spiritum adiuuantem hominibus sub lege defuisse, Litteram sine Spiritu

In epist. ad Galat. — Lib. 3. de doct. Christ. cap. 6. — Lib. de Spir. & lit. c. 15. — Lib. de doct. Christ. c. 6. — Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 12. — 2. Cor. 3.

ibi fuiſſe, & ſimilia, ſed potiùs mirabitur poſteros ſuos, hominibus tam carnalibus, nihil niſi carnalia deſiderantibus, atque capientibus ſine gratiæ fide, ſine mediatoris Dei ac hominum agnitione viuentibus, gratiam tam obſeruandi præcepta, quam ſalutem ſpiritalem aſſequendi, tanta liberalitate tribuiſſe. Nam vbi fides, & cognitio gratiæ, & mediatoris, & veræ iuſtitiæ ſpiritalis, & finis propter quem exerceri debet, nulla eſt; profectò gratia cuſtodiendi præcepti, nulla eſt aut eſſe poteſt, prout mox adhuc vberius ex Auguſt. oſtenſuri ſumus.

CAPVT IX.

Status veteris Teſtamenti, vt talis, non erat iuſtitiæ & ſalutis, ſed potius peccati & mortis. Pauciſſimi iuſti ſub illo Teſtamento & gratia ſufficiente muniti. Gratia illa ſub natura & lege continetur.

Sed iam diu ſubmurmurantes mihi audire videor, quod omnes veteris Teſtamenti filios, non ſolum gratiâ ſeruandi præcepta legis, ſed etiam ipſius gratiæ & Saluatoris mundi fide deſtituerim, & in eo ſtatu collocauerim, vt in vniuerſo illo populo nulla ſupereſſet ſpes ſalutis, ſed omnes tempore Teſtamenti veteris, tanquam æternæ damnationis rei ad interitum properarent.

Reſpondeo filios hæredéſque veteris Teſtamenti à Diſpenſatoribus ac Geſtoribus veteris Teſtamenti diſtinguendos eſſe. Nam *qui propter terrena*, vt inquit Auguſtinus, *ſuſcipit legem Dei, ipſe eſt hæres veteris Teſtamenti*, & filius eius. Cuiuſmodi hominem quis participem illius ſpiritalis æternæq; ſalutis eſſe dixerit, niſi terrenis deſideriis excæcatus? Talis eſt enim non Euangelica fide & charitate liber, ſed carnalium rerum cupiditate ſeruus. Nec ſine cauſa ſcriptum eſt: *Ejice ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ*. Hoc eſt, iuxta Apoſtolicam doctrinam, Ejice filios veteris Teſtamenti tanquam ſeruos carnalium deſideriorum ab hæreditate cæleſti, non enim erunt diuini hæredes patrimonij, cum filiis liberæ & cæleſtis Ieruſalem, quæ eſt mater noſtra. Vt meritò propterea ſupra dixerit Auguſtinus de Iudæis & quotquot eis erant ſimiles, quod *terrena tantummodo exſpectantes à Deo, non admittuntur ad hæreditatem ſpiritualem cæleſtis patrimonij*. Quam ob cauſam inſtantiſſimè paſſim docet eos qui ſola lege, tanquam Teſtamenti illius adiutorio, contenti, bonis terrenis ſibi promiſſis inhiantes, benè ſibi viuere videbantur, intus in voluntate fuiſſe grauium peccatorum reos. Ex quo numero nec ipſum S. Paulum excludit, quando in lege ſine querela conuerſabatur. Cùm enim deſcriberet ex Apoſtolo, quales fuiſſent homines ante gratiam Dei, mortui videlicet delictis & peccatis facientes voluntatem carnis & affectionum, &c. ſimul adjicit; *Talis Saulus fuit, quando ſecundùm iuſtitiam quæ in lege eſt, ſine querela fuiſſe ſe dicit*, quod ibidem pluribus confirmat.

Lib. de geſtis Pelag. c. 5.

Ad Gal. 4.

In epiſt. ad Galat.

Vide lib. 1. ad Bonif. cap. 9.

Ibidem.

Geſtor verò aut Diſpenſator veteris Teſtamenti eſt, qui tempore veteris Teſtamenti viuens, figuratiua eius præcepta promiſſaque non ſpernit, ſed in eis tanquam in ſignis quibuſdam prophetantibus intelligit, diligit atque

A exſpectat nouum. Hoc eſt, qui quamuis promiſſam ſibi terrenam felicitatem videat, non tamen propter illam ſuſcipit cuſtoditq; legem Dei, ſed propter cæleſtem, quam in illa figuratam credit: *Si enim propter illam* terrenam *colatur Deus, ſeruilis eſt cultus, pertinens ad filios ancillæ. Si autem propter ipſum Deum, vt in æterna vita ſit Deus omnia in omnibus, liberalis eſt ſeruitus pertinens ad filios liberæ, quæ eſt mater noſtra æterna in cælis.* Tales itaque quotquot erant in illis temporibus in illo populo geſtores, erant & diſpenſatores Teſtamenti veteris, ſed hæredes noui; nec vllo modo filij veteris Teſtamenti nuncupandi ſunt. Non enim erant temporalium promiſſionũ cupiditate ſub ſignis non intellectis ſerui, ſed ſignorum vaticinantium

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

B intelligẽtia cæleſti fide & ſpe & charitate liberi: *Qui* enim *operatur, aut veneratur vtile ſignum diuinitùs inſtitutum, cuius vim ſignificationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & tranſit, ſed illud potiùs quo talia cuncta referenda ſunt. Talis autem homo ſpiritalis & liber eſt, etiam tempore ſeruitutis, quo carnalibus animis nondum oportet illa ſigna reuelari, quorum iugo edomandi ſunt.* Sic filios veteris Teſtamenti à diſpenſatoribus ac à geſtoribus eius, non ſemel diſtinguit Auguſt. Quapropter quicquid hactenus de Iudæis ſub veteri lege conſtitutis diximus, de veris & genuinis hæredibus atque filiis illius Teſtamenti diximus, quod

Lib. 3 de doct. Chriſt. cap. 9.

Vide lib. 12. contra Fauſt. cap. 79. & lib. 15. c. 2.

C in monte Sina datum fuit. Nihil enim in illo Teſtamento, & cum illo Teſtamento, niſi litteram iubentem ac minantem, figuras obſcurè ſignificantes, quas non intelligerent, carnaleſque promiſſiones acceperunt, dilexerunt & exſpectarunt. Et quia natura Teſtamenti illius ac ſtatus populi, & conditio temporis illius talis fuit, hinc penè omnes in iſta carnalitatis obſcuritate craſſitiéque verſabantur. Vt non immeritò dixerit Auguſtinus, Ieruſalem vocatam fuiſſe *ſanctam merito ſignificantis imaginis, non expreſſæ, ſicut futura eſt, veritatis*.

Lib. 15. de Ciuit. c. 2.

Nec diſſimulat id quod ex eis quæ hactenus diximus, perſpicuè ſequitur Teſtamentum illud

D vetus paruæ fuiſſe veteribus vtilitatis, magiſque Chriſtianis, quibus illa multiplicia ſigna reuelata ſunt, quam Iudæis profuiſſe. Nam de Propheticis ſignis loquens: *Quando ſcribebantur hæc non ita proderant eis inter quos ſcribebantur. Scribebant enim ad prophetandum nouum Teſtamentum inter homines qui viuebant ex veteri Teſtamento.* Hinc ſacramenta viſibilia in armis Dauid ſignificata, vocat *arma prementia non adiuuantia*, ipſóſque libros Moyſis, quibus totum illud Teſtamentum continebatur, *Lapides inutiles*, qui *vocabantur, nihil proderant*, ipſámque legem *inutilem*. Nempè quia per ſolam gratiam prodeſſe poterant, ſine qua

In Pſal. 101. Conc. 1. in fine.

In Pſal. 143.

E lex illa potiùs iram in hominibus veteribus quam obſeruationem operabatur. Itaque libro ſexto contra Fauſtum non veretur dicere, vetus Teſtamentum fuiſſe *magis propter nos, quibus manifeſtatur, quam propter illos, in quibus figurabatur*.

Lib 6. contra Fauſt. cap. vlt.

Hic ergo ſtatus veteris Teſtamenti, & generatim loquendo, populi Iudæorum, quem ex Auguſtin. delineauimus, vera ratio eſt, cur etiam longè ſecus ipſe quam recentiores, de iuſtis illius temporibus Philoſophetur. Non enim, vt pleriſque Chriſtianorum perſuaſum eſſe video, Iuſtitia & ſanctitas, quæ ex fide Chriſti mediatoris, præceptorúmque Dei obſeruatione naſcitur, vulgaris erat, nec in aliquo populo, quemadmodum nunc, fidei ſaluantis

gratiam profitente, sed in paucis illa videlicet si- A gna gratiæ intelligentibus reperiretur, prout idem diuersis locis docet: [*In epist. ad Galat.*] *Hæc iustitia fidei, quia non pro merito data est hominibus, sed pro misericordia & gratia Dei, veniebat popularis, antequam Dominus homo inter homines nasceretur.* Et libro de catechizandis rudibus: [*Lib. de catechizandis rudibus c. 19.*] *Erant ibi pauci futuram requiem cogitantes, & cælestem patriam requirentes, quibus prophetādo reuelabatur, futura humilitas Dei Regis, & Domini nostri Iesu Christi, vt per eam fidem ab omni superbia & tumore sanarentur.* Et nonnullis interiectis in eodem libro: [*Ibid. c. 20.*] *Quæ sacramenta visibilia veteris legis, tunc à paucis sanctis & intelligebantur ad fructum salutis, & obseruabantur ad congruentiam temporis, à multitudine verò carnalium* B *tantummodo obseruabantur non intelligebantur.* Et in libris de Ciuitate Dei: [*Lib. 17. de Ciuit. c. 3.*] *Vsus est eius (gentis Hebrææ) etiam temporalibus pœnis ad exercendos in ea paucos fideles suos, & admonendos, qui postea futuri erant in omnibus gentibus* Christianos. Itaque sanctitatem illam ferè restringere solet ad Patriarchas & Prophetas, quibus ex populo perraros aliquos subinde adiungit, ideoque paucissimos eos plerumque vocat. Nam in epist. ad Galat. [*In epist. ad Galatas.*] *Semen*, inquit, *cui promissum est, populum significat*: hoc est totam illam magnam multitudinem Christianorum; *non illos paucissimos qui reuelationibus ea futura cernentes, quamuis per eandem fidem salui fierent, populum tamen saluum facere non poterant.* Et paulò post iterum vocat, eos [*Ibidem.*] *Paucissimos qui ex Domini fide per prophetiam ante ambos aduentus eius salutem gratiæ perceperunt.* C Et in libro de catechizandis rudibus: [*Lib. de catechizandis rudibus c. 22.*] *Vt iam spiritalis gratia, quæ paucis tunc Patriarchis & Prophetis nota erat, manifestaretur omnibus gentibus: ne quisquam Dominū nisi gratis coleret, non visibilia præmia seruitutis suæ, & præsentis vitæ felicitatem, sed solam vitam æternam, in qua ipso Deo frueretur, ab illo desideraret.* Et inferius: *In quo* Testamento *vetere, carnalis populus agens hominem veterem, exceptis paucis intelligentibus Patriarchis, & Prophetis, & nonnullis latentibus sanctis, carnaliter viuens, carnalia præmia desiderabat à Domino Deo.* Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulū: [*Lib. con. Adimant. c. 17.*] *Hi verò qui tunc in illo populo sancti & spiritales homines erant paucissimi, sicut* D *Moyses siue Prophetæ quo animo facerent illam inimicorum interfectionem multum latet indoctos, &c.* Et rursum non ita multò post: [*Ibidem.*] *In veteri Scriptura tacetur animus vindicantium quia paucissimi spiritales diuinis reuelationibus, quid facerent, nouerant, vt populus cui terror vtilis erat, seuerissimo imperio domaretur.* Et in Psalmum septuagesimum secundū: [*In Psalm 72. initio.*] *Nouum Testamentum quod in Christo est, prioribus illis temporibus occultū erat, solis Prophetis cognitum, & paucissimis pijs, non ex manifestatione præsentium, sed ex reuelatione futurorum.* Et in tractatibus in Ioannem docet, [*Tract. 52. in Ioan.*] in veteri Testaméto *a paucissimis hominibus* diabolū eiectum esse foras, quod nunc E fit, in multis magnisque populis. Cuius quidem raritatis causa erat, partim illa carnalitas illius populi, per quam ab omni intelligentia & captu spiritualium rerum erat remotissimus, partim vt hac infrequentia Deus liquidissimè ostenderet gratiæ magnitudinem, quam illis paucissimis electis suis conferebat, partim denique, quia non erat tunc tempus gratiæ manifestandæ, sed prophetandæ, neque prædicandi Christi Saluatoris mundi, sed præfigurandi. Vndè nec ipsi Prophetæ, quibus Christi & gratia eius reuelata innotuerat, eum populo incapaci spiritualium prædicabant, sed paucissimis A tantum, de quibus, vt Aug. proximè insinuauit, diuinâ reuelatione monebantur: *Illic promissa & dona terrena sunt*, inquit, *intelligentibus & tunc spiritalibus quamuis nondum in manifestatione prædicantibus, & quæ illis temporalibus rebus significaretur æternitas, & in quibus Dei donis esset vera felicitas.* [*Lib. 4. de Ciuit. c. 33.*] Et in superioribus Aug. dicentem audiuimus, quod ideo *flos fœni*, hoc est, carnalia pro magnis habebantur, *quia non demonstrabatur quæ foret eligenda & proponenda felicitas.* [*In fin. Psal. 71.*] Imò verò quod *non nitebantur significata intelligere sed iussa cogebantur implere*, eo quod NON OPORTERET ANTE ADVENTVM DOMINI NVDARE POPVLO LEGITIMARVM SACRAMENTA FIGVRARVM. [*Lib contra Adim. c. 21.*] B Nam quamuis Deus omnes homines gratia sua conuertere possit, quidam tamen etiam in noui Testamenti tempore tam carnales sunt, vt non oporteat eis de spiritualibus mysteriis apertè disserere, sed ea potiùs, quantum fieri potest, occultare. Propter quam causam & Christus non semel in parabolis loquebatur, & Apostolos vetuit *Sanctum dare canibus*, & *margaritas proiicere ante porcos*. Vt proindè profundissimè dixerit Aug. generaliter de populo veteris Testamenti, [*Lib. 3. de doct. Christ. cap 9.*] quod *tempore seruitutis carnalibus animis nondum oportebat illa signa reuelari*. Quorum subtractâ reuelatione, sicut omnibus infidelibus subtrahitur, impossibile erat vel credere in mundi Saluatorem, sicut credendum est, vel legem non carnaliter sed spiritualiter obseruare sicut obseruanda est, C vel æternam vitam spiritaliter appetere; sicut appetenda est.

Hæ sunt igitur considerationes, quibus Augustinus fuisse motus videtur, vt tam asseueranter & constanter doceat, gratiam Dei & adiuuantem Spiritum, vt supra vidimus, sub veteri Testamento defuisse. Nam paucissimorum illorum in tanta carnalium turba, quæ propriè ad vetus Testamentum sola pertinebat nulla fuit habenda ratio. Hæ sunt itidem illæ propter quas in vniuersis operibus suis nemini nisi sanctis illis paucissimis, quos commemorat, gratiam tribuit, qua concupiscentiam inflammatam legis prohibitione superaret, & præuaricationem D eius euaderet: gratiam inquam, non illam sufficientem, quam Neoterici prædicant (quam post lapsum hominis vel dari vel ad operandum prodesse posse, si daretur, nunquam agnouit Augustinus) sed illam verè sufficientem & Christianam gratiam, qua Deus facit vt faciamus, & in iustificationibus eius ambulemus.

Quapropter huiusmodi gratiam sufficientem Neotericorum tanquam lapsis fractisque viribus prorsus inutilem, semper sub natura, vel sub lege comprehēdit. Ac de natura quidem quomodo sub ea comprehendatur ab Aug. supra diximus. Sub lege verò, quia quicquid Apostolus & Aug. legi tribuit, [*Vide supra cap. 2.*] quando est sine vera illa gratia E Christi, hoc competit legi cum illa gratia sufficienti Scholasticorum, quando est sine gratia Christi quæ vera Christi gratia est.

Nam illa loca Pauli, *Virtus peccati lex*, [*1. Cor. 15.*] *littera occidit*, [*2. Cor. 3.*] & similia quæ S. Aug. ita exponere solet, & secundùm Catholicam fidem exponi debent, quod videlicet *Lex sine gratia non mors peccati potuerit esse sed virtus*. [*Aug. epist. 95.*] Et quod *Littera sine Spiritu occidit*, [*Lib. de Spir. & litt.*] quemadmodùm supra plurimis eius testimoniis comprobauimus: eodem planè modo cum ista gratia sufficiente planissimam veritatem retinent. Nam & littera cum ista gratia sufficienti *occidit*, & est *virtus peccati*, & facit *abunda-*

re peccatum, & præuaricationem, & *iram operatur*, *& per legem est cognitio*, non euictio *peccati*, & *operatur omnem concupiscentiam*, & *concludit omnia sub peccato*, & est *ministratio mortis*, & *ministratio damnationis*, aliáq; similia quæ Apostolus legi asseribit. Et rursus omnia quæ S. Aug. legi tribuit, sine gratia, Lex etiam cum tali gratia facit: auget scilicet peccandi desiderium, peiores doctrinæ efficit inimicos, nihil ex ea benè fit, tantummodo legis auditorem facit, ostendit peccata, non sanat; non prodest, sed obest, frustra sonat auribus, & huiusmodi plurima; denique ad hoc tantum est, vt præuaricationis reum faciat, eóque magis, quod illa pleraque quæ Apostolus & Augustinus de lege dicunt, iuxta Scholasticorum ipsorum suffragium, prorsus falsa sunt, nisi gratia illa sufficiens legi adesse statuatur. Putant enim impossibile esse, vt lex faciat abundare, peccatum & iram operetur & occidat, &c. nisi adsit simul gratia sufficiens, sine qua, inquiunt, homo non esset peccati reus; quia nemo reus in eo quod vitare non potest, ita vt eam ad hoc quodammodo excogitasse videantur, vt lex possit illos effectus operari. Quid ergò mirum quod cùm Apostolus & Augustinus aliam omninò gratiam postulent, quam opponant legi, & cuius virtute fiat vt lex non operetur iram, non occidat, non sit ministratio mortis & huiusmodi, illam sufficientem tanquam inutilem præterierint, abiecerint, non agnouerint? Vel ii ignorauerint, sub lege, cuius omnes effectus habet, comprehenderint? Nam indè est illud: *Qui nouit quid est quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundùm gratiā, sed secundùm legem: non secundùm Spiritum, sed secundùm litteram.* Et illud ibidem non minus efficax & perspicuum: *Quando Deus docet, non per legis litterā, sed per Spiritus gratiam, ita docet, vt quod quisque didicerit non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat.* Quibus profectò sententiis nihil euidentius dici potest, vt omnem illam recentiorum sufficientem gratiam se indicet sub lege & littera, non sub Spiritus gratia comprehendere.

Lib. de grat. Christi c. 13. — *Cap. 14.*

Et ista de Iudæis & eorum gratia sufficienti. Nunc quia eandem sufficientiam adiutorij quidam etiam ad excæcatos & obduratos, adeóque cunctos infideles extendunt, quid de talibus tradiderit, paucis perstringendum est.

CAPVT X.

Excæcati & obdurati carent gratia sufficienti, qua videant & moueantur ad bonum.

QVA quidem de re non est nobis magnoperè laborandum, nisi plus studij quosdam suscipere constaret, ad obscurandum ea quæ in August. scriptis manifesta sunt, quàm ad ea quæ obscuriora sunt illustranda, ne aliquod præconceptis opinionibus tantus Doctor afferat præiudicium. Nam tot modis ille tantaque claritate docet, excæcatos obduratosque sufficienti adiutorio diuinæ gratiæ nudatos esse, qua possint, vel videre, vel credere, vel rectè viuere, vel peccata vitare, vt satius esset illis fateri, se sensa eius vel non intelligere, vel nolle sequi quam priuatæ sententiæ studio manifesta perturbare. Nam in primis, quamuis nihil aliud Augustinus de obduratis & excæcatis traderet, quàm Deum illorum nolle misereri, nolle gratiam infundere, eos deserere, non adiuuare, deesse illis diuinæ gratiæ adiutorium, & huiusmodi, nonne satis esset vt intelligeremus eos gratia sufficiente destitui? Sic ergò de illis Aug. non semel loquitur. Nam in quæstione secundâ libri primi ad Simplicianū, sic definit obdurationem: *Vt obduratio Dei sit nolle misereri.* Et inferius: *Vt ob hoc dicatur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent.* Quod in epist. ad Romanos dicit: a *Obdurans deserendo vt male operentur.* Et in tractatibus in Ioannem: b *Sic excæcat, sic obdurat Deus, deserendo, & non adiuuando, quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest.* Et rursum: *Cùm quæstiones huiusmodi in medium venerint, quare alius sic, alius autem sic, quare ille Deo deserente excæcetur, ille Deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio tanti iudicis vsurpemus.* Et ibidem iterum: *Absit vt sit iniquus apud Deum, siue quando adiuuat, misericorditer facit, siue quando non adiuuat, iustè facit.* Vndè alibi excæcatum vocat, *Desertum omni lumine veritatis.* Et de vtrisque obduratis & excæcatis simul: *Hinc excæcantur & indurantur, qui negando diuinum adiutorium non adiuuantur.* Et alibi in Ps. exponens, quid sit frigus Dei ex quo sequitur desertio Dei: *Ecce*, inquit, *deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam.* Si nihil igitur, vt dixi, aliud haberemus, quam hæc & huiusmodi quibus Augustinus ad explicandam obdurationem & excæcationem vtitur, non satis esset vt talibus gratiam sufficientem subtractam esse sciremus? Quid enim absurdius quam dicere, quod Deus eos deserat, non adiuuet, omni lumine destituit, non vocat, quod eis non aperit sensum, non miseretur, non infundit gratiam, quibus sufficientem tribuit? An eousque fortè delirabimus, vt sufficientem gratiam, nec adiutorium, nec gratiam, nec misericordiam, Dei esse dicamus? Huc sanè prudentes viri compelli se sinunt, dum negare malunt quicquid sibi in Augustino aduersatur, quàm vera quæ senserit confiteri.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic. — *a In Expos. quarundam Propos. in epist. ad Romanos c. 62.* — *b Tract. 53. in Ioan.* — *Ibidem.* — *Lib. de perf. iust. cap. 19.* — *Tract. 53. in Ioann.* — *In Ps. 147.*

Sed non in istis generalibus locutionibus, quamuis perspicuis, Augustinus stetit. Docet enim consequenter plurimis locis, ita deseri excæcatos atque obduratos, vt bonum quod eis volendum aut faciendum est, facere ac velle, imò cernere non possint. Quod non aliud profectò est, quam eos ab adiutorio sufficienti prorsus deseri; vtpotè cuius proprius effectus est, posse facere, posse velle, posse cernere. Volūtas enim eorum diuino lumine & calore destituta, tam glaciali frigore constringitur ad volendum malum, vt bonū præduritia nolendi, velle non possint; quia voluntatem, Deo gratiam non infundente, mutare non possint. Asserit hoc exponitq; diuersis locis Aug. Nam in illo ipso proximè citato cùm dixisset: *Ecce deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam*, vim desertionis illius statim explicādo subtexit: *Soluuntur bona si potest gratiæ, non potest stultitiæ. Quare non potest? In faciem eius quis subsistet?* Siue vt nos legimus, *Ante faciem frigoris eius quis sustinebit?* Hoc est, vt iterum explicando subiicit: *Quis seipsum liberabit, si ille deseruerit?* Et in lib. de perfectione iustitiæ: *Quasi non deboat Deo agere gratias, quia præcepta voluit*, QVI DESERTVS OMNI LVMINE VERITATIS HÆC VELLE NON POTEST. Et in quæst. in Matth. *Cogimur fateri aliquibus quibusdam peccatis ita eos excæcari meruisse, quia eis*

In Ps. 147. — *Lib. de perf. iust. cap. 19.* — *Quæst. 14 in Matth.*

men excœcatione NON POTVERVNT CREDERE. Et mox iterum: *Credere non poterant quia excœcati erant.* Et l. 2. de serm. Dom. in monte. *Non intuentes, non enim possunt, cùm superstitione & contentione cœcati sunt, &c.* Et sanè qui fieri potest vt cœcus videat? Si enim adhuc videndi sufficientem habet gratiam & consequenter potestatem cuius conferendæ causâ gratia talis adesse fingitur, profectò non iam cœcus est. Quod Augustinus sæpè insinuat, nonnumquam etiam apertissimè profitetur. *Illud miror non attendere homines cœcos, vel potiùs, non miror non videre cœcos.* Et in libris de Ciuitate Dei: *Quid ergo mirum si hæc manifesta non vident, quorum oculi sunt obscurati ne videant? Quid mirum si cælestia non suspiciunt, qui vt in terrena sint proni, dorsum eorum semper incuruum est?* Vbi quod hic nominat *oculos obscuratos*, in Psalmum istum scribens ad quem alludit, *cor cœcum* vocat. Quam videndi impotentiam vt efficacius exprimeret, oculos eorum extinctos esse nec videre posse, non semel asserit. Nam in Psalmum quinquagesimum septimum de excœcatione tractans eorum qui ab Apostolo sigillantur: *Vt de ista, inquit, sola loquamur pœna, obscuratio cordis, excœcatio mentis parua est pœna? Si quis furtum faciens, statim oculum perdidisset, omnes dicerent Deum præsentem vindicasse, oculum cordis amisit, & ei pepercisse putatur Deus?* Et in fine istius commentarij: *Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Si autem non habeat oculos vndè videat vindictam*, id est, si excœcatus est, *conteretur abitur nec corrigetur ex illa.* Et paulò post causam huiusmodi duritiei reddens: *Sed tam est mentis cæcitas, iam oculus mentis extinctus est. Si cæcus oculis carnis ad mensam suam quamlibet opimam discumberet, miserum eum diceres. Cæcus interius, panem Christum non videt, & beatus est? Hoc non dicit nisi pariter cæcus.* Quæ cœcitatis istius cùm corporali comparatio, imò ipsum solum cœcitatis nomen plus aliquid profectò dicit quam auersam à videndo voluntatem, scilicet videndi impotentiam, quæ etiam accedente videndi voluntate tolli nequeat. Vndè cùm Pelagius omninò similem semper videndi, imò & benè viuendi possibilitatem homini peccatori adesse vellet, quæ nullius pœnæ inflictione tolli posset, respondet ei Augustinus, amitti non solum videndi possibilitatem, sed etiam illam non posse vi voluntatis auferri. *Posset*, inquit, *& medicum quærere* (si videlicet natura de extero mansisset salua, sicut præmiserat) *qui cæci oculos sanaret, & videndi possibilitatem restitueret, quæ fuerat amissa per cæcitatem: QVONIAM COECVS PVTO QVOD VELIT VIDERE SED NON POTEST. Si autem vult & non potest, inest voluntas, sed amissa est possibilitas.*

Lib. 2. de serm. Dom. in monte c. 9.
Lib. 11. contra Faust. cap. 7.
Lib. 17. de Ciuit. c. 19.
Comment. in Psalm. 68.
In Psal. 57.
Ibid. infernis.
Lib. de nat. & grat. c. 51.

Enim verò qui possit adesse homini sufficiens gratia tollendi sua voluntate cœcitatem, equidem nescio. Nam quamuis nemo, nisi meritis grauium peccatorum, quæ suâ voluntate commisit, excœcetur, postquam tamen illa perpetrata sunt, non est amplius humanæ, sed diuinæ voluntatis vt cœcitate careat aut plectatur. Est enim pœna quæ ex diuino pendet iudicio, de cuius ratione est, vt sit inuoluntaria. Quæ omnia significauit breuiter August. quando contra Iulianum scripsit: *Eadémque cæcitas si peccati pœna non esset, non diceretur: Excœcauit enim illos malitia illorum. Quod si de Dei iudicio non veniret, non legeremus, obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* QVIS PORRÒ

Lib. 1. contra Iul. operis imperf. c. 41.

A VOLENS COECVS EST CORDE; CVM VELIT NEMO COECVS ESSE VEL CORPORE. Vndè alibi pœnam excœcationis haud secus atque obdurationis, à diuina voluntate suspendit: *Ille igitur qui secundum Apostolicam sententiam, cuius vult miseretur, & quem vult obdurat; procul dubio quem vult illuminat, & quem vult excæcat.* Quemadmodum igitur cœcitatis inflictio à diuina pendet voluntate, ita cœcitatis permansio. Est enim talis pœna quæ non solum videndi possibilitatem tollit, & hoc ipso gratiam videndi sufficientem excludit, sed etiam solâ diuinâ voluntate rarissimam gratiam infundente remouetur, iuxta illud Augustini: *Cæcitas cordis, quam solus remouet* B *illuminator Deus, & peccatum est quo in Deum non creditur, & pœna peccati qua cor superbum dignâ animaduersione punitur, & causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur.* Hæc autem rarissima gratia qua cœcitas dispelli, & peccata ex cœci cordis errore necessariò scitura vitari possint, iudicio Dei nunc multis deest, quia pœna est, prout hoc Augustinus absolutâ auctoritate definit; non de excœcatis & obduratis tantùm, de quibus ipse nunquam vel dubitauit, sed generaliter de multis aliis peccatoribus, quibus Deus illud negandum esse occultâ æquitate constituit: *Si hoc adiutorium vel Angelo vel homini cum primùm facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non vti-* C *que sua culpa cecidisset. Adiutorium quippè defuisset sine quo manere non possent. Nunc autem quibus deest tale adiutorium iam pœna peccati est. Quibus autem datur secundum gratiam datur, non secundùm debitum.* Qui locus præcipuè, cuidam recentiori tam luculentus visus est, vt quamuis sufficientem omnium gratiam ex professò defendat, August. tamen contrarium docuisse, Prosperúmque & Fulgentium ei adhæsisse, nec se ad eius loca respondere posse apertè fateatur. Quid enim ad præcedentia loca de viuendi impossibilitate quæ cœcis à Deo inflicta est, & ab ipso solo tolli potest, & ad illum in primis postremum responderi cum aliqua probabilitate possit, ignoro. Comparat enim primum hominem D cum sua damnata posteritate: quorum illum apertissimè dicit, deficiente adiutorio quo posset manere, si vellet, sine culpa casurum: eius verò posteritatem non posse obtendere suam innocentiam, si sibi illud deest, quia pœna peccati est quòd subtrahitur, gratia quòd donatur. Et ista ratio & radix est, cur sexcentis locis contra Pelagianos doceat, quod alij iuuantur alij non iuuantur, diuini esse iudicij. Quo nihil aliud docet quam quod loco citato docuit, iustè videlicet quibusdam gratiam subtrahi, sine qua impossibile est, iustum manere, & iniustum rectè viuere & peccata vitare, E quamuis velit.

Lib. 2. contra Aduers. legis & Proph. c. 8.
Lib. 5. contra Iul. c. 3.
Lib. de corr. & grat. c. 11.
Vasquez in 1 part. disp. 97. c. 2. 3 6.

Ex ijs quæ iam diximus consentaneum esse facile videt quisquis August. principiis innutritus est; excœcatis & obduratis deesse sufficientem gratiam, non solum eam qua cordis oculis videant veritatem; eámque mollitâ voluntate sectentur, sed etiam eam qua peccata cauere possint, quæ ex istis principiis proficisci solet. Quod non minus perspicuè & constanter quam præcedentia sanctissimus Doctor aduersus Pelagium tradit, qui pœnas istas, peccatorum causas esse posse nesciebat: *Nec cogitat*, inquit, *præuaricatorem legis, quàm dignè lux deserat veritatis, qua*

Lib. de nat. & grat. c. 22.

desertus vtique fit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatúsque non surgat vt ideò sãtum audiat vocem legis, quo admoneatur implorare gratiam Saluatoris. Rectè *admoneatur*, dicit, nam quamuis huiusmodi admoneatur non lege solum, sed & doctrinâ & prædicatione & correptione, non propterea reipsa inuocat Saluatorem. Legem enim talibus, doctrinam & prædicationem & correptionem proferre, officia sunt benignitas humanæ; quæ frustra cœcis & surdis adhibentur, nisi altius misereatur Deus: *Quibus enim Deus irascitur, quid misericordia conferet humana?* Nam vt sapiens dicit: *Considera opera Dei quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Hinc igitur adhuc in eodem libro explicans Augustinus B excœcatorum insufficientiam ad vitanda peccata: *Deserti*, inquit, *luce iustitiæ, & per hoc contenebrati quid pariant aliud, quam hæc omnia, quæ commemoraui, opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicto obaudiant; surge qui dormis, &c.* Et adhuc infe‑ gius illud explicans: *Ad peccatum valet mors animæ, quæ necesse est mortua opera faciat, donec Christi gratiâ reuiuiscat.* Hinc ergo ex ista cordis cœcitate & voluntatis obduratione nascitur præcipuè quædam peccandi necessitas, quam Augustinus multis in locis ex professo docet, quæ non est aliud quam quædam impotentia seu insufficientia cauendi peccata, tentationésque superandi, nec aliundè nascitur, quam ex eo quod sufficienti illo adiutorio deseruntur. De qua peccandi C necessitate, quia multa superius diximus, eadem iterare superuacaneum duco: cùm hæc sufficiant ad illam sanè mirabilem Scholasticorum opinionem Augustini auctoritate refellendam, qua sufficiens illis adiutorium diuinæ gratiæ tantâ profusione, nullâ diuinæ seueritatis consideratione præbuerunt.

In Psal. 77.

Eccles. 7.

Lib. de nat. & grat. c. 3.

Ibidem.

Vide dicta lib. 3. de statu naturæ lapsæ penè toto, & maximè cap. 15. Item lib. 2. c. 2. 3. 4.

CAPVT XI.

Infideles carent gratia sufficienti ad salutem tàm proxima quàm remota, & omnibus principijs eius.

NVNC de infidelibus aliquid adiungendum est. Putant enim nonnulli Scholastici etiam illis omnibus, vel semper, vel certis temporibus auxilium sufficiens dari, quo saluari possint. Sed quia salus à fide incipit, auxilium sufficiens ad salutem erit vt minimum sufficiens ad credendum. Nullum est autem sufficiens ad credendum, nisi adsit credendorum propositio, & supernaturalis aliqua voluntatis excitatio. Porrò quia non nisi gratis ac temerè dici potest, talem omnibus infidelibus dari; imò quia satis certum est etiam per experientiam, quibusdam tale quid neque vigilando, neque somniando in mentem venisse vnquam, & certissimum, non semper intus excitari & illuminari mentem eorum, hinc facile admittunt non semper illud auxilium sufficiens ad salutem esse præsto in actu, esse tamen in eorum vel proximâ vel remotâ potestate. Nempè quia saltem possunt non ponere impedimentum diuinæ vocationi, quod si facerent non peccando, sine dubio vocarentur vlterius, peccando autem reddunt se incapaces gratiæ sublimioris. Tale auxilium enim ad non peccandum ferè omnes vnanimiter adesse etiam infidelibus volunt; vtpotè sine quo peccatum eis non posset ad culpam im‑

Vide Vasq. in 1. partem disp. 97. & Suarez l. 4. de prædest. cap. 3. n. 19. & 20.

A putari. A quibus auctoribus si quæras, cuiusmodi istud auxilium sit, alij dicunt esse cogitationem aliquam etiam ab obiectis naturalibus suscitatam, alij aliud, vt diminutionem virium aduersarij, amotionem occasionis qua tentamur, terrorem, blanditias obiecti alterius, alij generaliter aliquod adiutorium gratiæ *naturalis* in substantia. Itaque moles disputationis eo redit, vtrum infideles huiusmodi auxilium sufficiens ad non peccandum, & consequenter ad salutem æternam adipiscendam habeant.

Vide & Bellarm. lib. de grat. & lib. arb. cap. 7. Vide Vasq. sup. & in 1. 2. disp. 189. c. 4. 15. & 16. Ita Bellarm. supra. Suarez supra & Vasquez.

Et quidem eos omni tali gratia carere, nullam in Augustini principiis dubitationem continet. Quicquid enim diximus, vt Iudæos gratia sufficienti seruandi præcepta legis caruisse probaremus, multò validius in Infidelibus locum habet, prout res per seipsa clamat. Quid per se absurdius quam quod illi gratiam sufficientem ad præcepta custodienda habere statuantur, qui & ignorant pleraque præcepta, & eorum legislatorem Deum; illi verò careant, quibus & sui, & præceptorum suorum agnitionem dedit? Nam præter eandem illam ingentem tentationum superandarum impotentiam ex libidinibus profectam, quæ in omnibus infidelibus pariter ac Iudæis reperitur, accedit præterea profunda rerum agendarum cauendarumque ignorantia, qua de tenebris in tenebras cadunt, hoc est, ex vno peccato in aliud præcipitantur. Hæc autem peccata, vera peccata sunt, quamuis ignoran- C tiam illam dissipare non possint, prout latè in præcedentibus demonstrauimus. Quid ergo talis fecerit, vt gratiam assequatur, qui etiam tum peccat, quando non est conscius se peccasse.

Vide latè supra hoc libro c. 4. & 5.

Sed ex alio quoque capite doctrina ista manifesta est. Nam quemadmodum est quidam status sub lege, qui Iudæorum proprius fuit, ita & alius quidam est ante legem, qui ex propria sua ratione competit Infidelibus. Quamuis nihil vetet etiam infideles esse sub Lege, siue naturali, postquam eam sibi sublucentem agnouerint, siue scripta, si eis lata quoquo modo fuerit. Vterque verò status expers gratiæ est, & ab Augustino vocari solet, D *ante gratiam*, vt per hoc ipsum significet vtrumque statum carere gratia non solum faciendi bonum, sed gratia de qua potissimum satagit Augustinus, non faciendi id quod prohibetur malum, seu non consentiendi carnalibus concupiscentiis quibus à Dei præceptis adimplendis potentissimè reuocamur. Itaque sæpissimè docet, in illo statu nullam esse vel pugnam cum concupiscentiis, quibus libet id quod non licet, sed eas hominem etiam approbare & libenter sequi. Ignorat enim ante acceptam legem eas esse malas aut respuendas: *Prima est actio*, inquit, *ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quar-* E *ta in pace. Ante legem actio est, cùm peccatum ignoramus & sequimur carnales concupiscentias, &c.* Et iterum: *In prima actione quæ est ante legem, nulla pugna est cum voluptatibus huius sæculi.* En in Epistolam ad Galatas: *Ante legem non pugnamus, quia non solum concupiscimus, & peccamus, sed etiam approbamus peccata.* Sed quia latissimè ex Augustini scriptis alibi istud idem comprobauimus, superuacaneum est hîc repetere. Videantur ea quæ loco in margine citato diximus. Ostendimus enim duos illos status, sub quorum altero necessariò infideles viuunt, non solum omni gratia Christi destitutos esse ad cauendas

Lib. 83. qq. quæst. 66.

In epist. ad Galatas.

Vide dicta fusè lib. 3. de statu naturæ lapsæ c. 6.

superandásque peccatorum tentationes, sed etiam in statibus illis deesse arbitrio libertatem, ad bonum, hoc est, arbitrium voluntatis non esse liberum ad faciendum aliquem actum bonum, sed tantummodo ad malum, vtpotè quod sub libidinibus, rerum terrenarum & carnalium seruum captiuúmque teneatur, à quibus nisi per ipsam solam fidem liberatoris Christi, liberari nullo pacto potest.

Vide c. 3. 4. 5. &c. vsque ad 13.

Tertiò probauimus fusè in præcedentibus, nullum omninò bonum moraliter opus, hoc est, nullum opus quod non sit peccatum ab infidelibus posse fieri, sed quicquid faciant, quoquo modo se vertant, quamcumque rectam meditentur operationem, totum in eis peruersi amoris cupiditate contaminatum esse, *& ex vulnere in vulnus surgere*, vtpotè qui quamdiu infideles manent, ipsis principiis faciendi moraliter boni careant. Hæc autem principia duo sunt: Primum est dilectio Dei seu iustitiæ, quæ in omni opere etiam moraliter bono dominari debet, atque ita dominari vt nisi adsit, non nisi peccatum futurum sit opus, quod ex alia quacumque dilectione nascetur. Qua de re vide quæ latè eodem illo libro, itémque alio de statu puræ naturæ diximus. Nam illa dilectio Dei seu iustitiæ nullis omninò viribus naturæ, sed per solam & magnam gratiam Christi Saluatoris haberi potest. Hinc enim proficiscitur illa solemnissima sancti Præsulis doctrina, quam ex Apostolo deriuauit, de qua etiam superius diximus, quod *Dilectio sit plenitudo legis*, hoc est, per solam dilectionem iustitiæ lex quæcumque siue tota siue pars eius, siue quodcumque præceptum impleri potest, vt animus non sit peccati vel interius vel etiam exterius perpetrati reus. Porrò ista Dei & iustitiæ dilectione infideles omninò destituti sunt, quia Deum verum ignorantes, sua quæ intus vel extra fabricant idola pro Deo suo venerantur. Ex quo consequenter fit, vt nullum opus bonum, nulla vera tentationis vllius superatio, quæ non nisi istius cœlestis diuinæque dilectionis fructus est, in illis esse possit. Quidquid enim faciunt, non ex amore Creatoris, sed creaturæ cupiditate fluit: *Regnat enim carnalis cupiditas, vbi non est Dei charitas.* Et ex illa creaturæ cupiditate nasci non potest fructus bonus. Quia, vt Augustinus: *Sine hoc amore Creatoris, nullus quisquam benè vtitur creaturis. Non enim*, vt alibi tradit, *fructus est bonus qui de charitatis radice non surgit.* De quibus omnibus principiis alibi fusè disseruimus. Cùm ergo non habeant infideles gratiam sufficientem diligendi Deum, quos & ipsa agnitio & fides Dei deficit, profectò non habent gratiam sufficentem benè operandi.

Vide lib. 4. de statu naturæ lapsæ à cap. 1. vsque ad 18.

Vide lib. citato à c. 16. vsque ad 24.

Vide libro 1. statu puræ naturæ à c. 3. vsque ad c. 21.

In Enchirid. cap. 117.

Lib. 4. contra Iul. cap. 3.

Vide l. 2. de statu naturæ lapsæ à c. 12. vsque ad 16. & lib. 3 maxime à c. 16. vsque ad 24.

Secundum principium boni operis, quo infideles carent, est fides veri Dei, & Christi eius, sine qua fide impossibile est vel seruare legem, vel cauere peccata, vel præceptum facere, vel tentationem superare. Illâ fide eos carere manifestum est, quia indè propriè infideles nominantur. Hanc autem fidem ad benè operandum esse necessariam, non solum supernaturaliter vel meritoriè, prout hoc à posteris excogitatum est, sed ad operandum vt oportet, hoc est, ita benè vt sit verè opus bonum seu non malum, constanter Augustinus tradit. Quid enim amplius requiratur ad opus bonum in Aug. scriptis non reperient. Nam opus verè bonum, hoc est, quod non est malum neque culpabile, non potest non placere & gratum Deo esse, non potest non esse A meritorium, non potest non esse supernaturale. Porrò huius doctrinæ de fidei necessitate ad opus bonum, ratio est, quia vt sit opus bonum, quemadmodùm diximus, opus est vt fons omnis boni Deus vero & sincero amore diligatur; quæ dilectio sine veræ & supernaturalis gratiæ inspiratione haberi nullo pacto potest, Augustino dicente: *Hoc totum rectè fit, quando fit propter ipsum, quando gratis amatur ipse: qui amor nobis esse non potest nisi ex ipso.* Talem autem dilectionem seu charitatem Dei, fides Dei adeóque Christi Saluatoris, necesse est antecedat, quemadmodùm hoc ipsi Scholastici confitentur, apud quos confessum est, charitatem sicut & spem, tanquam B virtutes naturam superantes, postulare antecedentem veluti solem suum, fidem, cuius radiis dirigantur. Quod illis Augustinus iam olim præcinuerat: *Bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit.* Et in Psalmum sexagesimum septimum: *Ea sola bona opera dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionem Dei. Hæc autem necesse est, vt antecedat fides, vt inde ista, non ab istis incipiat illa. Quoniam nullus operatur per dilectionem, nisi priùs credat in Deum.* Ex quo nascitur, vt opera quæ non ex fide Dei per dilectionem Dei operante proficiscuntur, non sint bona sed mala, perniciosa, peccata. Vndè illud breuissimum effatum eius: *Malè viuitur si de Deo non benè creditur.* Et in eundem Psalmum trigesimum primum: C *Debemus multa opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisquam dicatur benè operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt.* Et aduersus Iulianum: *Disce eum, qui non facit opera bona, intentione fidei bonæ, hoc est, eius, quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illis velut membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum.* Hanc porrò dilectionem Dei, quam fides Dei præcedere debere tradit, non est alia quam illa dilectio rectitudinis, & æquitatis, & iustitiæ, quæ in ipso & per ipsum præceptum, quod implendum præstituitur, lucet; non enim D solum opus bonum, sed nec ipsa superatio tentationis aut vitij, *fit veraciter atque sinceriter nisi vera delectatione iustitiæ. Hoc autem est in fide Christi.* Quæ omnia latè suis locis ex professo tradita sunt, vbi accuratius videnda sunt. Cùm igitur non habeant infideles gratiam sufficientem, neque diligendi Deum, neque credendi in Christum, prout Scholastici confitentur, profectò multò minùs habent sufficientem gratiam benè operandi, siue seruandi legem naturalem, siue peccata vitandi. Nam sine fide Christi, & sine fructu eius, dilectione Dei atque iustitiæ, nemo quicquam boni operari, vel à peccando abstinere potest: sed quantumcumque lacertos moueat, non nisi de peccato in peccatum labitur, hoc est, E vt Augustinus loquitur, *aliis peccatis alia peccata vincuntur.* Et vt Prosper accutissimè: *In vulnera vulnere surgit.*

Lib 5. contra Iul. cap. 3.

Præfat. in Psalm. 31.

In Psalm. 67.

Lib. 5. de Ciuit. c. 10.

In præfat. Psalm. 33.

Lib. 4. contra Iu. cap. 3.

Lib. 21. de Ciuit. c. 16.

Vide l. 3. de statu naturæ lapsæ pene toto, sed in primis c. 16. 20 21. Et lib. 4. c. 6. Item l. 4. de statu puræ naturæ loco citato.

Lib. 1. de Nupt. c. 3. Lib. de Ingrat. c. 27.

Ex his iam sublucere incipit, quam diuersa & Augustino ex diametro aduersa via Scholastici Doctores ingressi sint, ad gratiam sufficientem vitandi peccata infidelibus afferendam, vt salutem consequi possent. Nam Scholastici cùm viderent infideles immediata gratia dilectionis Dei & fidei quoque manifestè destitui, ne tamen illos sine interna potestate salutis obtinendæ derelinquerent, mediatè fidem atque dilectionem in eorum potestate collocarunt, quia videlicet habent gratiam quâ possint non pone-

se impedimentum illustrationibus Dei, quibus adducantur ad fidem, legis naturalis præcepta seruando. Augustinus è diuerso, cùm videret ac veluti totius doctrinæ suæ basim firmissimè teneret, neminem infidelem posse lege naturalem, siue totam, siue vllum præceptum eius ita custodire, vt illud seruando, vel illâ eâdem quæ præcepto aduersatur, vel aliâ reprobâ cupiditate non peccet, ad fidem atque dilectionem Dei tanquam ad primam gratiam infidelium recurrit, qua possint & naturalis legis præcepta seruare, & ea seruando salutem consequi sempiternam. Nam ante fidem, Augustinus nullam omnind gratiam, siue efficacem, siue sufficientem ad quicquam benè operandum in infidelibus nouit.

Hoc enim in primis probat, quòd frequentissimè doceat, fidem esse, quæ impetrat gratiam & adiutorium, quo humana infirmitas id quod præcipitur sibi lege, possit operari. *Ergo*, inquit, *Spiritus gratiæ facit, vt habeamus fidem, vt per fidem impetremus orando, vt possimus facere quæ iubemur. Ideò ipse Apostolus assiduè legi præponit fidem, quia quod lex iubet facere non valemus, nisi per fidem rogando impetremus, vt facere valeamus.* Et libro de Spiritu & littera: *Ac per hoc sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem, vt iustitia liberè diligatur.* Quid autem rectè operetur, qui non diligit ipsam præcepti iustitiam quod imponitur? *Quis enim dubitet dicere, voluntatem, nullo modo iustitiam diligentem, non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem.* Hanc autem iustitiæ dilectionem, sine qua nemo rectè operari potest, gratia tribuit, sed gratia quæ non nisi per fidem impetratur. Et in epistola ad Paulinum: *Si quis autem dixerit, quod gratiam benè operandi fides meretur, negare non possumus, imò verò generalissimè confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, qua impetrent charitatem; quæ sola verò benè operatur.* Quia videlicet ista charitas est ista dilectio toties commendata iustitiæ, sine qua voluntas non nisi pessima esse potest. Et ista *fides*, vt alibi, est illa *Fides, quæ per dilectionem operatur, non per timorem, non formidando pœnam, sed* AMANDO IVSTITIAM. Hinc est illa sententia sancti Augustini celeberrima, qua dicere solet, *Fides impetrat quod lex imperat*, hoc est, impetrat gratiam qua possit id quod lege imperatur, ab arbitrio per peccatum infirmato fieri. *Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat*, quo significatur, vt inferius explicat: *Lege operum dicit Deus, fac quod iubeo lege fidei dicitur Deo, da quod iubes* Et in libro de natura & gratia: *Hæc est fides ad quam præcepta compellunt, vt lex imperet, & fides impetret.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Fides namque impetrat quod lex imperat.* Hoc autem nunquam intelligit aliter sanctus Augustinus, nisi quia fides hominis agnoscentis infirmitatem animi sui, ad diligendam legis iustitiam, à qua [illegible]enda per contrarias rerum terrenarum [illegible]tes reuocatur, inuocat adiutorium gratiæ qua illa sibi dilectio inspiretur, sine qua quantacumque legem implere seu facere impossibile est. Sic enim seipsum in plurimis operum suorum locis explicat. Nam in eodem illo loco Enchiridij, cùm dixisset fides impetrat, quod lex imperat statim rationem subjicit: *Nam sine Dei dono, id est, sine Spiritu sancto, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris iubere lex poterit, non iuuare, & præuaricatorem insuper facere, qui de ignorantia se excusare non possit.* Et in libro contra aduersarium legis & Prophetarum: *Fides impetrat charitatem qua lex possit impleri.* Et quam charitatem? Audi: *Non magis timore pœnæ quàm dilectione iustitiæ.* Et in libro de fide & operibus: *Hanc enim discipiunt, qui vim faciunt credendo, impetrantes Spiritum charitatis, vbi est plenitudo legis, sine qua in littera reos faciebat etiam præuaricationis.* Et cuius denique Spiritum charitatis credendo impetrant? *Reatus ille*, inquit, *præuaricationis, quem sola lex; id est littera sine Spiritu iubendo faciebat, credendo soluitur, & violentia fidei Spiritus sanctus impetratur: per quem diffusâ charitate in cordibus nostris*, LEX NON TIMORE POENÆ, *sed iustitiæ amore completur.* Et libro quarto ad Bonifacium cùm præmisisset, quod vt homo faciat opera legis, *Non lex quæ hoc imperat, sed fides sit necessaria, quæ hoc impetrat*, ita semetipsum exponit, vt fide doceat impetrandam esse dilectionem, *qua delectet legis esse factorem*, hoc est, qua quis ipsa legis iustitia delectetur. Sic enim homo *de gratia Dei ex fide quærit adiutorium.* Nam illa *inspiratio dilectionis, vt cognita sancto amore faciamus propriè gratia est*, sicut ibidem sanctus Augustinus docet. Et libro de gratia & libero arbitrio cùm similiter tradidisset fidem esse, quæ *orando impetrat, quod lex imperat.* Hoc ita exponit, vt nihil aliud per illam fidem impetrari significet, quam *tantam voluntatem quanta sufficit ad implenda mandata.* Et hanc ipsam voluntatis magnitudinem nihil aliud quam charitatis ardorem, seu, vt loquitur, *Diuino amore ardentissimam voluntatem*; qua videlicet legis seu mandatorum iustitia ardentissimè diligatur. Nam ideo cùm præclarissima de dilectione gratiæque ad eam obtinendam necessitate docuisset, vim & rationem eius explicans lectoribus, GRATIA, inquit, NOS FACIT LEGIS DILECTORES; *lex verò ipsa sine gratia non nisi præuaricatores facit.*

Secundò hoc ipsum probat, quod semper August. doceat a fide incipere omnem hominis mutationem ad bonum, ita videlicet vt omnis iustitia boni operis, omnis bonitas siue moralis, siue alia quæcumque, à fide sumat exordium, quandoquidem aliud homo esse non possit ante gratiam fidei, nisi malus peccator & præuaricator acceptæ legis, & opera eius peccata. Quod quamuis ex illis ipsis nunc citatis locis ex Enchiridio, ex libro de fide & operibus, ac de gratia & libero arbitrio iam iam claruit, & aliis sexcentis locis supra de lege, itémque in alio libro de operibus infidelium differentes, declarauimus, non abs re tamen fuerit, hic propriis quibusdam testimoniis patefacere: *Ideò sæpè dicis*, inquit Augustinus, *non ex operibus sed ex fide nobis iustitiam deputari, cùm potiùs fides per dilectionem* (illam iustitiæ quam sæpè diximus) *operetur, ne quisquam existimet ad ipsam fidem meritis operum peruenire, cum ipsa sit initium, vnde bona opera incipiunt, quoniam vt dictum est. quod ex ipsa non est peccatum est.* Quod fusissimè suo loco ex Augustini & verbis & principiis immobilibus demonstrauimus. Itaque de fide, quæ sola bonorum operum exordium est, ibidem attexit. *Et hoc accepimus vnde incipit quicquid in nostris actibus habemus boni.* Et libro secundo ad Bonifacium: *Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis, vsque ad finem consummationis, qui gloriatur in Domino glorietur.* Et vt sciremus vndè istud initium bonæ mutationis & consequenter Dei gratia inchoetur: *Nec*, in-

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 14.
Lib. de Spir. & litt. c. 30.
Lib. 2. de pecc. merit. cap. 18.
Epist. 106.
Lib. de Spir. & litt. c. 32.
Ibid c. 13.
Ibid.
Lib. de nat. & grat.
Enchirid. cap. 117.
Ibid.
Lib. 1. contra aduersar. legis & Prophet. c. 17.
Lib. de fide & operibus cap. 21.
Ibid.
Lib. 4. ad Bonif. c. 5.
Ibid.
Ibid.
Lib. de grat. & lib arb. cap. 16. & 17.
Cap. 17.
Cap. 18.
Videatur libro 1. de gratia Christi Salu. cap. 11. & 12. Item sup. hoc libro cap. 5. Item l. 3. de statu naturæ lapsæ c. 22. & 23.
Lib. de gestis Pelag. c. 14.
Vide lib. 4. de statu naturæ lapsæ.
Lib. de gestis Pelag. c. 14.
Lib. 2. ad Bonifacium cap. 10.

quit ibidem, *omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita gratia.* Et quod leuius initium alicuius boni quam quando aliquis eligit facere aliquid boni? Hoc enim omninò præcedere debet, antequam illud operetur. De quo tamen sic Augu-

Lib. de perf. iust. c. 19.

stinus loquitur: *Quisquis ita eligit bonum sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei, quando quidam,* vt in eodem loco, *initium corrigendi cor fides est.* Et in Psalmum trigesimum secundum ad illa verba, *Omnia opera eius in fide*, sic loquitur, *Ne*

In Psal. 32.

quisquam se meritis operum perueniſſe ad fidem putet, cum in ipsa fide sint omnia opera quæ diligit Deus. Nec mirum sanè à fide incipere quicquid est boni operis & mutationis, *Quia ad fidem*, inquit,

Lib 2. contra Iul. imperf. fol 368.

pertinet credere quod Deus in nobis operetur & velle. Et quemadmodum indicat in Enchiridio ad Laurentium, tunc Deus incipit hominem adiuuare ad opera bona, cùm crediderit eum esse ad hoc adiutorem suum. Sic enim ait: *Si autem respexerit Deus, vt ad implenda quæ mandat, adiuuare*

In Enchirid. cap. 118.

credatur, & agi bono cœperit Spiritu Dei concupiscitur aduersus carnem fortiore robore charitatis. Quamdiu enim homo non credit se à Deo esse adiuuandum ad opera bona, relinquit eum superbiæ suæ cui fidit, vt lapsibus diuini adiutorij necessitatem doceatur. Vndè sanctus Innocentius, *Negantes adiutorium, non alijs, sed sibi hoc penitùs abstulerunt.*

In epist. ad Conc. Carthag.

Sed quid pluribus opus? Vbique Augustinus illam fidei antecessionem & antecessionis necessitatem inculcat: tanquam qua sola boni operis gratia impetrari & obtineri potest. De

Vide libro de prædest. c. 7. de dono pers. cap. 17.

quo luculentissimè in quæstione secunda libri primi ex eis quos ad Simplicianum scripsit: *Multis locis hoc sæpè testatur* (Apostolus) *fidei gratiam*

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

præponens operibus, non vt opera exstinguat, sed vt ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: vt scilicet non se quis arbitretur ideò percepisse gratiam, quia benè operatus est, sed benè operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Et ne quis existimaret illam gratiam etiam ante fidem obtineri posse qua benè operando non ponat impedimentum fidei, sic occurrit quasi hoc præuidens Augustinus: *Incipit autem homo percipere*

Ibid.

gratiam, ex qua incipit credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Quæ omnia ex

Vide l. 4. de fide naturæ.

illa vena fluunt, ex qua latissimè alibi deriuauimus, ante fidem in hominibus infidelibus, nullum omninò esse posse opus, non solum supernaturaliter, sed vel moraliter bonum, sed omnia esse veri nominis peccata: vt ex hoc intelligamus, quandocumque Augustinus fidem postulat, vt aliquis benè vel iustè operetur, non hoc intelligendum esse de supernaturali quadam & gentilibus ignota operum bonitate vel iustitia, sed quemadmodum verba sonant, & ab hominibus nulla præconcepta opinione turbatis intelligitur, quod nihil boni operis, verè boni, seu non mali, sine fidei gratia fieri nequeat. Non enim istam impossibilitatem petit, ex nescio qua supernaturali eleuatione, quæ naturæ rationali conditæ accesserit, sed ex ipsa operum difficultate, quæ ex concupiscentia per cognitionem legis inflammata, & ad terrena diligenda deprimente proficiscitur.

Tertiò hoc probat quod ante fidem in homine infideli, ne quidem esse possit ipsa prima cupiditas seu voluntas boni, sed hæc per ipsam gratiam fidei inspirari debeat. Quomodo verò esse possit opus bonum nisi quis velit aut cupiat sincerè bonum? Si enim bonum non sincerè pro-

A pter bonum appetat, iam non bonum sed aliud appetit. Qua de re sic Augustinus: *Cupiditas boni non homini à Domino esset si bonum non esset. Si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summè atque incommunicabiliter bonus est.*

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Ne verò nescio quid supernaturale, vel meritorium, vel aliud quippiam eorum quæ à Scholasticis ad Augustini doctrinam fugiendam reperta sunt, in ista boni cupiditate fingeremus, luculentissimè exponit eam, aliud omninò nihil esse, nisi voluntatem illam, qua quis sincerè bonum opus propter ipsam operis bonitatem & rectitudinem & iustitiam in eo resplendentem diligit: eandémque boni operis cupiditatem humanis viribus

B obtineri sine diuinæ gratiæ inspiratione non posse. Audi verba præclarissima, tantóque veriora & certiora, quod omnibus principiis eius iam sæpè tactis, quibus de Dei gratia disputando nititur, prorsus consentanea sunt: *Ipse* (Deus) *cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic*

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur, cupiditas boni? Tunc enim bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit. Quando autem timore pœnæ non amore iustitiæ fit bonum, nondum benè fit bonum, nec fit in corde quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, si posset impunè. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei; qua fit in nobis vt nos

C *delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos non præcipit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Hæc ergo sincera boni operis & rectitudinis seu iustitiæ in præcepto refulgentis dilectio seu cupiditas boni, sine qua opus bonum nec esse nec cogitari potest, maximéque creaturæ rationali connaturalis est, vocatur ab eo illa vera ac diuina charitas, quæ tantoperè in Scripturis omnibus commendatur: *Quid est enim*, inquit ibidem, *boni cupiditas*

Ibid.

nisi charitas, de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens, Charitas ex Deo est. Et illam à fide incipere, extra controuersiam inter Scholasticos positum est, & ibidem Augustinus docet:

D *Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei*, & ex dictis in præcedenti paragrapho plenius constat. Quapropter

Ibid. c. 10.

si infideles illa ipsa cupiditate sincera boni carent, sine qua esse non potest vllum opus bonum, hoc est non malum, sed hæc per propriè dictam gratiam Dei, fide credentis præcedente impetratam dari debet, frustra Scholastici gratiam nescio quam sufficientem infidelibus tribuunt ante fidem, qua benè operantes ad fidem ipsam prouehantur, cùm ipsa fides sit prima gratia qua donantur.

E Quartò hoc probat, quod Augustinus, quemadmodum (vt vidimus) sæpissimè docuit, Legem Iudæis datam esse sine gratia, vt per præuaricationes stimulante magis magisque concupiscentia perpetratas, ad infirmitatem suam gratiæque, qua præcepta facere possent necessitatem agnoscendam ducerentur, ita sæpiùs explicat se non aliam gratiam hoc docendo, intelligere, quam fidem seu gratiam fidei vtpotè per quam illa gratia benè operandi seu præcepta decalogi implendi speratur, petitur, impetratur, iuxta illud eius axioma decantatum quod iam iam vidimus, *fides impetrat*, videlicet orando, *quod lex imperat*; nempè iusti ac boni operis, hoc est, vt ipse loqui amat, *iustitiæ dilectionem*, sine qua nemo boni aliquid operari vel

præceptum implere potest. Nam hoc sibi vult quotiescumque dicit legem datam esse, vt gratia, vt medicina, vt adiutorium, ex ipsa implendi scilicet difficultate quæreretur. Loca quibus hoc docet sunt innumera. Pauca accipe: *Ad hoc ergo dixit lex, Non concupisces, vt nos in morbo iacentes inuenientes, medicinam gratiæ quæreremus.* Et in epistola ad Hilarium: *Iubet ideo, vt facere iussa conati, & nostra infirmitate sub lege fatigati adiutorium gratiæ poscere nouerimus.* Et lib. de nat. & grat. *Itaque præcepto facere commonemur quod conantes & nostris viribus non valentes, adiutorium diuinum precemur.* Et ibidem: *Vt ideo tantum audiat vocem legis, quo admoneatur implorare gratiam Saluatoris.* Quod in eodem libro aliter dicit: *iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis, &c.* Nam *medicina* gratiæ *poterit, quod vitio non potest.* Et aduersus Iulianum in opere suo imperfecto: *Commonet autem Scriptura plerumque hominis voluntatem, vt quod non habet, & non potest, admonitus sentiat, & ab eo à quo sunt bona omnia, indigens poscat.* Et statim iterum: *Propterea ergo per Prophetam dictum est, si nolueritis, & non audieritis me, gladius vos comedet, & cætera huiusmodi, vt cùm inuenissent in se victrices cupiditates ad propellendum in malum, scirent à quo deberent poscere auxilium.* Quæri autem non potest gratia, aut medicina, aut adiutorium orando, nisi Deus per gratiam adiuuare credatur: *Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt.* Lex ergo manuducendo ad gratiam, primo omnium ducit ad fidem. Hoc enim sibi vult, quotiescumque clariùs loquendo dicit legem datam, vt per fidem homo confugeret ad gratiam qua eius infirmitas iuuaretur: *Per legem*, inquit, *ostendit homini infirmitatem suam, vt ad eius misericordiam per fidem confugiens sanetur.* Et ibidem inferiùs: *Legitimè vtitur lege iam iustus, cum eam terrendis imponit iniustis, vt cum & in ipsis cœperit insolitæ concupiscentiæ morbus incentiuo prohibitionis & cumulo præuaricationis augeri, confugiant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum Spiritus suauitate iustitiæ delectati pœnam litteræ minantis euadant.* Vbi iustificans gratia sicut plurimis aliis locis vocatur ab Augustino, gratia actualis adiuuans, qua iustitia legis impletur. Vnde mox addit, legem *fidei* esse *qua credidit nullo modo suæ infirmitati ad implenda ea, quæ lex factorum iubet, nisi diuina gratia subueniri.* Et adhuc inferius in eodem libro: *Per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum.* Et lib. 1. ad Bonif. dicit Pelagianos coactos esse concedere, *ad cognitionem peccati, & ad ipsius legis præuaricationem valere legem, vt cognito auctoque peccato per fidem gratia requiratur.* Et in lib. 4 ad eundem Bonifacium. *Ideò sic expressum est legis imperium, vt infirmitas hominis in se ipsa deficiens ad facienda quæ lex imperat de gratia Dei potius ex fide, quæreret adiutorium cuius misericordia etiam fides donatur.* Quod ipsum plurimis aliis locis tradit.

Lib. 1. de Nupt. c. 29.
Epist. 89.
Lib. de natura & gratia. Cap. 25.
Ibid. c. 28.
Ibid. c. 42.
Lib. 1. oper. imperf. contra Iul. fol. 134.
Ad Rom.
Lib. de Spir. & litt. c. 9.
Ibid. cap. 10.
Lib. de Spir. & litt. c. 30.
Lib. 1. ad Bonif. c. 8.
Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Hoc denique sibi vult, quoties ordinem rerum ipsarum secutus apertissimè dicit, legem suâ difficultate ad fidem compulisse. Nam ad gratiam quærendam nemo compelli potest, nisi primo ad fidem gratiæ ac largitoris eius adigatur. Itaque cùm Augustinus ex Apostolo Iacobo citasset illa verba: postulet in fide (sapientiam) sic subiungit: *Hæc est fides ad quam præcepta compellunt, vt lex imperet & fides impetret.* Et in libro proximè citato ad Bonifacium: *Non ergo legem euacuamus per fidem, sed legem statuimus quæ terrendo ducit ad fidem. Ideò quippe lex iram operatur, vt territo atque conuerso ad iustitiam legis implendam,*

Lib. de nat. & grat. c. 6.

A *Dei misericordia gratiam largiatur per Iesum Christum, &c.* Et in epist. ad Anastasium accuratiùs: *Lex itaque docendo & iubendo, quod sine gratia impleri non potest, homini demonstrat suam infirmitatem, vt quærat demonstrata infirmitas Saluatorem, à quo sanata voluntas possit quod infirma non potest.* Sed quo ordine ista fiant, accipe breuiter & perspicuè: *Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat Spiritum largiorem, diffundit Spiritus charitatem iustitiæ, implet charitas legem.* Et in libro octoginta trium quæstionum quasi ex professo explicandum suscepisset, quod lex non aliter compellit ad gratiam nisi quia compellit ad fidem Saluatoris & adiutoris, gratiæ

Lib. 4. ad Bonifacium cap. 5.
Epist. 144. ad Anast.

B & fidei nominibus vtitur promiscuè eo quod gratia qua infirmitas ad facienda præcepta roboratur, non nisi fidei præcedenti inuocantique tribuatur. *Verissimè dictum est, legem ergo euacuamus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.* Qua ratione, obsecro? *Hoc enim efficit fides quod lex iubet. Statuitur ergo lex per fidem. Quæ fides si non sit, iubet tantum lex, & non implentes iussa, reos tenet, vt eos gementes & non valentes implere quæ iussa sunt, ad gratiam liberatoris aliquando conuertat.* Quam scilicet sibi iam per experientiam imbecillitatis propriæ videntes esse necessariam, fide liberatorem & adiutorem inuocando, concilient. Et vberius adhuc paulò post: *Aucta concupiscentia, quam lex prohibet, vbi non*

Lib. 83. qq. quæst. 66.

C *erat fides & ad cumulum peccatorum præuaricationis crimen adiectum est.* Et vt intelligeremus apertissimè non aliud significari per hoc quod dixit, *Vbi non erat fides*, quam vbi nondum erat illa gratia adiutrix operationis bonæ, quæ per solam fidem præcedentem datur, statim adjicit: *Sub istis passionibus tanquam sub viro dominante agebat anima,* ANTEQVAM VENIRET GRATIA PER FIDEM. Et inferius: *Sub lege actio est, cum iam prohibemur à peccato, & tamen consuetudine eius victi peccamus, quoniam* NOS NONDVM ADIVVAT FIDES, scilicet inuocans gratiam liberatoris & adiutoris. Nam ideò subjicit: *Tertia*

Lib. 83. qq. quæst. 66.
Ibid.

D *actio est quando* IAM PLENISSIME CREDIMVS LIBERATORI NOSTRO. Et planissimè in fine quæstionis illius, quasi recapitulando omnia definit: *Neque lex mala est, quæ ostendit homini in quibus peccatorum vinculis iaceat, vt* PER FIDEM IMPLORATO LIBERATORIS AVXILIO, *& solui & erigi, & firmissime constitui mereatur.* Et quæstione decima quinta super Deuteronomium: *Deus fecit per gratiam suam opus legis in homine, & homo per fidem suam suscipiens gratiam Dei pertinens ad Testamentum nouum cooperator est adiuuantis Dei.* Et inferius: *Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: hoc est in eis qui ex fide gratiam suscipiunt.* Et libro de fide & operibus explicans illam sententiam Apostolicam: *Lex subintrauit vt abundaret delictum: vbi autem abundauit*

Ibid.
Ibid.
Quæst. 15 super Deuter.

E *delictum superabundauit gratia,* iam dictum ordinem fidei & gratiæ qua peccata superantur, accuratissimè tradit: *Quod*, inquit, *ideò verum est, quia legem accipientes, homines qui de suis viribus superbissimi præsumebant,* NEC DIVINVM ADIVTORIVM *vincendarum malarum concupiscentiarum* RECTA FIDE, *impetrantes pluribus grauioribúsque delictis, etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente* CONFVGERVNT AD FIDEM, *qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cœlum & terram, vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus nostris, cum dilectione agerent quæ contra saculi huius consue-*

Lib. de fide & operibus cap. 14.

piſcentias iubvrentur. Vbi charitatem atque directionem non intell- it aliam, quàm illam in eius omnibus lucubrationibus celeberrimam *Iuſtitiæ dilectionem*, quam paulò poſt definit: *Gratia Spiritus ſancti diffuſa charitas donat* IVSTITIÆ DILECTIONEM *qua immoderatio cōcupiſcentiæ ſuperetur.* Et alibi: *Vt ſic dicam ipſam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iuſtitiæ iuſtè viuit, non propriè ac tranſitoriò, ſed communi ac ſtabili gaudens bono.* Videlicet & ipſo Deo qui eſt iuſtitia. Nam vt alibi dicit: *Cùm verè ſit opus legis, charitas ſit non timore, quæ charitas eſt gratia noui Teſtamenti.* Et quæ charitas: *Quia homo poteſt facere opus legis per charitatem iuſtitiæ, quod non poteſt per timorem pœnæ.*

Ibid c. 25. — *In epiſt. ad Galatas.* — *Quæſt. 18 ſuper Deuteronomium.*

B

Quod ſi tum alios libros Aug. tum Commentarium Epiſtolæ ad Galatas excutere neceſſe eſſet testimoniorum eius vix vllus eſſet finis. Nam vndique concinentibus ſibi documentis cōſtat, certiſſimam doctrinam eius eſſe, quod lex difficultate ſuâ non aliter ad adiutorium gratiæ & ad concupiſcentias oppugnandas vincendáſque compelleret, quam quia primitus compellebat ad FIDEM, per quam illud adiutorium neceſſarium eſſe crederetur & peteretur. Nam hoc ipſo quo ſe ſentiebant eſſe ſub lege reos, infirmitate concupiſcentiarum ſuarum non niſi præcepti præuaricationem operante, manuducebantur vt crederent eſſe ſibi adiutorium Dei præcipientis comminantiſque neceſſarium, & vt ex illa fide peterent gratiam diligendi iuſtitiam legis, quam implere iubebantur. Nam vt ex Auguſt. diximus: *Ad fidem pertinet credere quod Deus in nobis operetur & velle*, vtpote qui per concupiſcentiæ noſtræ infirmitatem legem facere, iuſtitiam præceptorum diligendo, non poſſumus. Hinc alibi *fidem* illam, quæ gratia benè operandi impetratur, definit eſſe *Qua credidit, nullo poſſe ſuæ infirmitati ad implenda quæ lex factorum iuberet, niſi Dei gratia ſubueniri.*

C

Lib. 2 contra Iul. opé. imperf. f. 368. — *Lib. de Spir. & lit. c. 10*

Ex iſta igitur conſtantia & conſonantia doctrinæ proficiſcitur primò, quod illam gratiam faciendi quod lex iubet, ſubinde vocat *gratiam fidei*: vt in epiſt. ad Gal. *Vt per ipſam gratiam fidei ſpiritalia opera legis eos implere poſſe cognoſcerent.* Et inferius: *Vt iuſtificarentur*, videlicet per operationem iuſtitiæ, *venerunt ad gratiam fidei.* Et in initio, *Iuſtam ſcilicet legem iniuſtis hominibus dando, ad demonſtranda peccata eorum non auferenda*, videlicet per legis impletionem. Nam vt adjicit: *Non enim aufert peccata niſi* GRATIA FIDEI, *quæ per dilectionem operatur.* Similiter vocat eam ſubinde, a *Gratiam quæ eſt in fide Chriſti.* Subindè, *Gratiam per fidem*, vt quando dicit quod b *Ieſus fuit typus Chriſti, id eſt, gratia per fidem.* Cuius locutionis teſtimonia etiam ſupra vidimus.

D

In epiſt. ad Galatas. — *Ibidem.* — *a Quæſt. 55. ſuper Exod. & in epiſt. ad Galat. Enchir. c. 108.* — *b Quæſt. 53. ſuper Num.*

Hinc proficiſcitur ſecundò, quod quia non quælibet fides intelligitur ex qua illa boni operis gratia impetratur, ſed fides Chriſti mediatoris, qui propter nos infirmus factus eſt, vt nos eius gratiâ firmaremur, ſæpè gratiam illam vocat *Chriſtianam* qua Chriſtiani ſumus, vt in epiſt. ad Sixtum: *Cùm fama iactaret inimicos Chriſtianæ gratiæ te fauere*; quam phraſim & alibi reperit. Sæpius verò nominat *Gratiam qua Chriſtiani ſumus*, hoc eſt, per quam & propter quam impetrandam in Chriſtum infirmitatis adiutorem credimus; vt in Epiſt. PP. Carthag. ad Innocen. Papam, vbi tractatur de illa gratia bonæ operationis, quæ ad concupiſcentias tentationeſque vincendas pertinet, *Nullum*, inquiunt, *relinquant locum gratiæ Dei, qua Chriſtiani ſumus.* Et

E

Epiſt. 105. initio. — *Lib. de corr. & grat. c. 15.*

A

exponentes illam gratiam indicant eſſe eam, qua contra concupiſcentias dimicamus, vt aliquid boni poſſimus operari, *qua*, inquiunt, *& ipſum noſtræ libertatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiſcentiarum dominatione liberatur.* Et mox illam *gratiam Chriſtianam* vocant, *qua condelectamur legi Dei ſecundùm interiorem hominem*, hoc eſt, ipſi iuſtitiæ legis, quam diligendam eſſe vbique Auguſt. inculcare ſolet. Vtriuſque verò appellationis ratio eſt, quæ ibidem inculcatur, quia fides Chriſtiana impetrat gratiam illam: *Quod*, inquit, *auxilium fides impetrat, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Vnde hoc auxilium etiam appellat, *Gratiam Chriſtianorum*, & *gratiam Dei per Ieſum Chriſtum.* Et alibi Auguſt. *Gratiam fidei Chriſtianæ.* Nam illa gratia non datur humano generi niſi per Chriſtum Ieſum, & idcircò quoque non niſi per fidem eius.

Epiſt. 90. apud Aug. — *Lib. 83. qq. quæſt. 61.*

B

Quæ cùm ita ſint, quid aliud potuit de infidelibus docere, niſi quod omni gratia qua vel legem obſeruare, vel benè operari vel præuaricationem legis euadere queant, protſus careant? Nam quid aliud indicat id quod in quæſtionibus ſuper Deuteronomium docet, quod *ideò nullum opus hominis ibi commemoratur*, quando Deus Moyſi ſecundas tabulas dedit, *quia infideles non contemperantur adiutorio gratiæ*, per quam videlicet iuſtitiam lege Dei præſcriptam poſſint operari? Vndè, vt addit, *lex illis ad condemnationem valet, quod ſignificat contritio tabularum.* Ideò autem non contemperantur adiutorio gratiæ, quia fide carent, de qua ibidem dixerat, quod *Deus facit per gratiam ſuam opus legis in homine*, quatenus videlicet, ei *charitatem iuſtitiæ* inſpirat, vt præmiſerat, *& homo per fidem ſuam ſuſcipiens gratiam cooperator eſt adiuuantis Dei.* Quid aliud indicat id quod de Paganis; hoc eſt, de infidelibus docet, *Paganis non habent gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Quid aliud indicat id quod de prima gratiæ operatricis perceptione docet, hominem *bene operari non poſſe niſi perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit credere Deo vel internâ vel externâ admonitione motus ad fidem.* Denique quid aliud indicat id quod apertiſſimè docet, aduerſus Pelagianos volentes legem, naturam & ſimilia eſſe gratiam illam qua poſſumus cauere peccata, & præuaricationem legis euadere: *Non hæc*, inquit, *eſt gratia quam commendat Apoſtolus, per fidem Ieſu Chriſti. Hanc enim naturam etiam cum impiis, & infidelibus certum eſt nobis eſſe communem: gratia verò Ieſu Chriſti* EORVM TANTVMMODO *eſt quorum eſt ipſa fides.* Quam gratiam Chriſti ad cauenda peccata cùm Pelagiani exhorreſcerent, in illud abruptum præcipitati ſunt vt dicerent, *Gratiam Dei quæ data eſt per fidem Ieſu Chriſti, quæ neque lex eſt neque natura, ad hoc tantum valere vt peccata præterita dimittantur, non vt futura vitentur vel repugnantia ſuperentur.*

C — D — E

Quæſt. 15. ſuper Deuteronomium. — *Serm. 5. de verb. Apoſt. cap. 11.* — *Lib. 1. q. 2. ad Simplic.* — *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 13.* — *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 13.*

Hæc igitur vera ratio eſt, cur indifferenter vſurpentur apud Auguſtinum, eſſe ſine gratia, eſſe ſine fide, eſſe ſine fide gratiæ, eſſe ſine gratia quæ eſt in fide, & ſimilia. Et rurſum pro iiſdem ſumantur, facere aliquid per fidem, & facere per gratiam, & per gratiam fidei, quemadmodum ſuperius multis teſtimoniis declaratum eſt, aliiſque plurimis oſtendi poteſt. Vt in libris ad Bonifacium, quod dixerat *non conuerti ad gratiam iuuantem*, in eodem capite inferius dicit, *ſine fide gratiæ Chriſti viuere.* Vt in libro de natura & gratia, quod dixerat, *non potuiſſe Chri-*

Lib. 3. ad Bonifacium cap. 7. — *Lib. de nat. & grat. c. 8.*

adhuc isti non sapiunt, non capiunt, quia quicquid illis dixeris, finistrū & aduersum habent. Et multò inferius de iisdem non credentibus Christum, quādo audiunt Christum & eius opera commendari: *Irrident,* inquit, *isti quasi stultos, &c. Quid ergo facies? Bona Christi non cupis, alius te implevit qui aduersarius est Christo.* Et in alio loco tradit eos idolis esse similes, quia *aures habent & non audiunt, oculos non habent & non vident. Nares habent & non odorantur. Non sentiunt illum odorem, Christi bonus odor sumus, sicut dicit Apostolus, in omni loco. Quid prodest quia nares habent & non odorantur tam suauem odorem Christi?* & in alium Psalmū docet, quod in Infidelibus nomine tenebrarum significatis, *Occulta tua gratia non operatur, qua homines trahuntur vt credant.* Quodque mortui *nihil bonum valent credere atque sentire.* Vt profectò supra modū paradoxa mihi doctrina videatur, quæ talibus hominibus etiam sufficientem gratiā, & quidem ad facienda Dei præcepta naturalia, quæ naturæ corruptæ omnium difficillima sunt, adesse constituit. Iam verò ex istis omnibus quæ protulimus, & istud perspicuè Lectori intelligeri patet, non August. tantum opinionem sed Apostolicā istam doctrinam esse, ac tanquā ab Apostolo Christiānis propinatam eam ab Aug. tradi. Singula quippè vel pœnè singula probationū capita, quæ à nobis ex Aug. producta sunt, in Apostolo suas radices habent, & ex verbis eius pullulant. Et sanè si vel sola epist. ad Rom. & ad Galat. conscripta ponderetur, imò leuiter percurratur, videbit Lector non aliud sibi aspirari quam fidem Christi prorsus esse necessariam vt possint ab hominibus, non solū infidelibus, sed & Iudæis naturalia bene viuendi præcepta seruari. Vndè cum in epist. ad Rom. fusè declarasset & Iudæos & gentes omnes declinasse, omnes sub peccato esse; omnes indigere gloria Dei, tandem subjungit: *Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei.* Nempè quia vt Aug. exponit, *quod operum lex minando imperat, fidei lex credendo impetrat.* Et conformiter in sequētibus: *Lex Spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis.* Lex autem Spiritus vitæ eadem est quæ lex fidei, quia à Spiritu vitæ inspiratur, vt per virtutem S. Spiritus internas concupiscētias vincat. Hinc etiā ad Galatas idem Apostolus clamat: *Conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.* Quid est autem aliud promissio, nisi gratia in nouo Testamento promissa, qua lex impleatur, cupiditas superetur, in pace regnetur? In hisce & huiusmodi Apostolicis documentis quibus vtraque epistola referta est, fundauit August. doctrinam istam suam, & velut Ecclesiæ Christianæ basin posteris tradidit, quam ideò & Prosper & Fulgentius ad amussim secuti sunt, & Conc. Arauf. Can. sanxit, quando definiuit quod *Deus nobis fidem & amorem sui priùs inspirat, vt cum ipsius adiutorio, ea quæ sibi sunt placita implere possimus.*

[Margin notes: In Psal. 134. — In Psalm. 87. in fin. — Rom. 3. — Lib. de Spir. & lit. c. 13. — Rom. 7. — Galat. 3. — Conc. Arauf. can. vlt.]

CAPVT XII.

Infideles non habent gratiam sufficientem ordinis naturalis. Gratia sufficiens infidelium à Semipelagianis excogitata.

QVAPROPTER quid ad perspicuam doctrinam Aug. responderi possit, equidem non satis video. Nisi fortè illud quod apud ipsos perquam familiare est: Infideles & Iudæos istos sub lege constitutos gratiā quidem

A Christi quæ ex fide est, ac dilectione caruisse, qua naturalis legis præcepta seruarent; sed aliam eis adesse gratiam ordinis naturalis. Miror equidem viros eruditos, tam curiosam responsionem probare potuisse. Non in primis quando de gratia sufficienti ad operandum disputatio est, de illa quæritur quæ per Christum hominibus allata est ad custodiendam naturalem legem, quæ in decalogo Iudæis data est. Talis autē nulla est in Aug. scriptis, nisi quæ per fidem datur, quæ per dilectionem operatur. Non enim putandum est, gratiam Christi apud Aug. & scripturas sacras vocari, quamcumque gratiam, quæ quoquo modo ex meritis Christi hominibus datur, sed illam
B quam ad carnis concupiscentias reprimendas atque superandas, cum legis agnitione vehementius exardescunt, Christus Iesus mediator Dei atque hominum per crucem attulit: illa verò non est neque natura, neque liberum arbitrium, neq; lex, neque doctrina, neque terror, neque blandimentum alterius terreni boni, neque protectio, neque quicquam omninò ordinis naturalis, sed sola illa gratia dilectionis iustitiæ inspiratrix quæ sola facit facere quod lex iubet, non solum tota, sed vel vnica; nulla enim lex prorsus fieri potest, nisi legis iustitia diligatur, quod non fit nisi magna & supernaturali gratia Dei. Et rursum non esse communem cum impiis & infidelibus, *sed eorum tantummodo quorum est fides.*

Denique quæcumque illa gratia naturalis or-
C dinis fuerit, quæ infidelibus ad seruādam quamcūque naturalem legem detur, nullo modo sufficiens est, vt illam sine peccati labe intercurrente custodiant. Nam siue occasio tentationis auferatur, siue minuantur vires aduersarij, siue timor pœnarum irruat, siue aliud obiectum blandiatur, siue injiciatur naturalis ordinis cogitatio, *nihil eorum dicitur*, vt cum Aug. contra Pelagianos loquar, *Quod per subministrationem Spiritus S. pertinet ad concupiscentias, tentationésque vincendas.* Nam hæc omnia libenter à Pelagianis concessa sunt: quæ non solū non sufficere putauit Aug. vt peccata cauerentur, sed nè quidem in operatricis gratiæ classem admittere voluit. Nam nihil isto-
D rum idoneum est, vt peccatū ab infidelibus quamcumq; legem seruare conantibus euitetur. Quādiu enim fide atque iustitiæ præceptæ dilectione carent, seruandiq; præcepti occurrit circumstantia, impossibile est concupiscentiæ tentationem tolli. Nam ipse timor pœnæ, ipsæ obiecti blandientis illecebræ, ipsa animi qualiscumque in quamcumque partem per quamcumque cogitationem naturalem inclinatio, est tentatio. Non enim intelligere videntur Scholastici, quid sit concupiscentiæ terrenæ siue carnalis motus, & consequenter quid sit tentatio, cui Spiritu repugnandum est. Nam quæcumque terreni boni appetitio vndecumque nata, concupiscentiæ nobis
E inolitæ tentatio est, vt alibi latè declarauimus, à qua non potest animus expediri, nisi per illā solam iustitiæ charitatem quam meruimus. Illa enim sola Spiritum auellit ab omni terreno, hoc est, creato bono, & facit illum gaudere ipsâ legis iustitiâ & veritate tanquam communi & stabili & incommutabili bono, quod est Deus ipse benedictus in sæcula. Talis autem iustitiæ charitas seu dilectio non potest haberi naturaliter, quasi esset aliqua charitas naturalis, sed per solā eámq; magnam Spiritus S. gratiam atque infusionem, vt alibi dictum, dari potest, siue illa perfecta sit, vt nihil omninò præferat æquitati, siue imperfecta,

[Margin notes: Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 13. — Epist. 95. — Vide dicta fusè lib. 2. de statu naturæ lapsæ cap. 10. & aliquot sequentibus. — Vide lib. 1. de statu naturæ puræ cap. 10.]

vt homo institiæ pulchritudine saltem tenuiter A delectetur, atque ex illa delectatione operetur. Hoc si Scholastici iuxta profundissimā solidissimam, castissimamq; S. Præsulis doctrinam intelligerent, non afferrent pro gratia infidelium, blādities obiectorum, timores pœnarum, ex amore creaturæ pullulantes & huiusmodi, quibus tentatio non effugitur, sed vel eadem vel alia occultius animo implicatur. Quām ob causam sexcentis locis Aug. docet, quando animus timore pœnæ, non amore iustitiæ præceptum facit, non facere in animo id quod facit opere, idcóque peccati interius esse reum, quantumuis sibi innocens esse videatur. Qua de re tanquam certissima ex professo alibi diximus & adhuc dicturi sumus. B Cùm ergo impossibile sit extra iustitiæ ac Dei dilectionem aliter præceptum facere, nisi vel timore pœnæ, vel amore creaturæ, ex quo timor quoque pœnarum nascitur, & neuter animum à peccato, vel contra præceptum illud quod obseruare videtur, vel cōtra aliud perpetrato aut perpetrando liberare possit, perspicuum est nullam gratiam ordinis naturalis esse sufficientem ad custodienda præcepta naturalia. Vndè quoque ista Scholasticorum doctrina tantâ liberalitate gratiam largientium, in Augustino, Prospero, Fulgentio, cæterisque vere gratiæ defensoribus prorsus inaudita est: vt non immerito dici possit, eam à Massiliensibus cæterisq; Semi-pelagianis ortum habuisse, & in Catholicorum scholas esse trāslatam. C Cùm enim Aug. nihil frequentius inculcasset, quam gratiam Dei secundùm sapientissimam eius voluntatem *dari quibus vult*, quoniam misericors est, *& non dari quibus non vult*, vt notas faciat diuitias in vasa misericordiæ: itémq; Deum vnum *adiuuare*, alterum *non adiuuare*; ac denique inter duodecim sententias capitales, de quibus Catholica non dubitaret fides, illas tres in primis collocaret: *Scimus gratiā Dei non omnibus hominibus dari*. Et, *Scimus eis quibus datur, misericordiâ Dei gratuitâ dari*; Et, *scimus eis quibus non datur iusto iudicio Dei non dari*; Massilienses doctrinam illam veluti fatalium decretorum auctricem respuentes, quibus Deus vnū ab altero discerneret, voluntatem generalem salutis omnium in Deo D fabricarunt, & ex illa gratias sufficientes ad assequendam salutem, maximeq; ad legem naturalem custodiendam in omne genus hominum diffuderunt. Quod ex Prospero ad Aug. scribente & ex Fausto productis testimoniis clarissimis probauimus: multóque plura ad eandem veritatem tanquam indubitatam asserendam proferri possent. Vnde Faustus Catholicam doctrinam euersurus, ita auspicatur: *Nunc veniendum est ad illos, qui dum gratiam alijs dari, alijs negari asserunt, manus gratiæ cum Pelagio perdiderunt*. Quibus verbis istam celeberrimam Aug. & Catholicæ Ecclesiæ doctrinā, quam iam diximus, taxari damnarique manifestū E est. Vndè continuò subiungit *Gratiæ beneficia in totum genus humanum extendi*. Denique *gratiam omnibus offerri atque ingeri ad salutem*: fuséq; probat, quemadmodum etiam nunc recentiores quidam magnoperè contendunt, per istam restrictam gratiæ largitionem, qua vnum adiuuat, alterum non adiuuat, vni eam dat, alteri non dat, fatalem necessitatem inuehi, desperationem adduci, orationem tolli, quę iam similiter tam inuidiosè iactantur. Vndè valdè verisimile est, dum quidam Scholastici, in illa profunda Aug. de Dei gratia quæstione minus versati, Faustum velut Catholicum auctorem legunt (quod à multis factitatum esse nouimus) sententiam istam cum aliis valdè multis perniciosisque imbibisse, atque ad posteros transmisisse. Quanto satius fuisset, si doctrinam August. non satis penetrarent, saltem Prosperum auctorem probatissimum cum Semi-pelagianis luctantem attendere, qui cùm sententiam illam quam amplectuntur, latè retulisset, refellit exsertissimè, & ea STVLTA vocat, quæ credi cupiebant. Sed iam ad argumenta quædam dissoluenda transeamus.

Vide l. 2. de statu naturæ lapsæ & in fine lib. 5. de grat. Christ. Saluat. Vbi late de timore pœnæ.

Vide lib. de dono pers. c. 12. & epist. 107. & lib. 2. de pecc. c. 5. & 6.

Epist. 107

Lib. 7. de hæresi Pelag. cap. 21.

Lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 3.

Ibid. c. 3.

Ibid. c. 4.

Lib. de grat. c. 10. 11. & 12.

Cap. 13.

CAPVT XLII.

Proponuntur duo argumenta pro asserenda gratia sufficiente. Disseritur fusè de possibilitate & impossibilitate præceptorum Dei. Esse quandam voluntatis infirmitatem, qua non potest certas tentationes superare, nec adest gratia qua superentur, nec Spiritus orationis, quo vires impetrentur.

PRIMVM omnium tanquam inexpugnabile munimentum afferunt, quod Deus iubeat homines credere, pœnitere, legem naturalem decalogi, cæterásque sub æternæ perditionis pœna seruare: Deus autem non iubet impossibilia, ergo dat omnibus sufficiens auxilium ad ea facienda quæ iubet. Deindè peccant homines etiam infideles, quando fidei & pœnitentiæ præcepta, legesque naturales violant, ergo sufficiens auxilium habent ad vitanda illa peccata: nemo enim peccat in eo quod vitare non potest. In his difficultatibus ex ratione petitis penè fundantur omnia cætera quæ de consilio, hortatione, suasione ad faciendum præceptum afferuntur, vt omnibus gratiam sufficientem adesse persuadeant. Et ipsæ istæ tres difficultates ex eodem fonte fluunt, ex impotentia scilicet præcepta faciendi. Si enim infidelis & obduratus aut excæcatus non potest præceptum facere, ergo Deus præcipit impossibile, ergo infidelis peccatum vitare non potest, ergo non est peccatum, ergo non est liber ad bonum.

Respondetur de istis omnibus obiectionibus alibi multa diximus. De duabus quidē primis in libro quarto de statu naturæ lapsæ. De tertia verò in libro tertio. Quæ si rectè intelligatur, nihil difficultatis in earū solutione remanebit. Nihil tamen vetat ad pleniorem intelligentiam, quædā indè delibando repetere, & quædam ex Aug. addere, quo clarius ostendatur, non eum istorum argumentorū, velut insuperabiles moles veritatis declinasse, sed sæpenumero soluendo disiecisse.

Respondetur igitur primam illam sententiam qua dicitur Deum non iubere id quod homini est impossibile, nunquam sic intellexisse Augustinum, vt Deus non possit homini præcipere id quod propriis viribus suis implere non potest: sed solum quod ita impossibile est, vt neque propriis neque alienis viribus, si illas in auxilium aduocauerit, possit implere. Vnde sæpenumero ex professo docet, Deum iubere quædam quæ non potest homo facere, ipsúmque auxilium suum subtrahere non vt desperet homo, sed vt faciendi vires & auxilium quibus se carere sentit, sibi imploranda esse doceatur. Quod ex ijs quæ fusè diximus de lege Iudæis data, quam implere non poterant, vt ipsa lege præuaricatione ad auxilium gratiæ inuocandum ducerentur, manifestissimè constat. In quibus tamen, si quid obscuritatis alicui fortasse superesset, ex aliis perspicuis locis illustrari potest. Nam hoc idem sibi vult Augustinus, quando contra Pelagianos præceptorū possibilitatem contentiosissimè

inculcantes dicit: *Itaque præcepto facere commonemur quod conantes & nostris viribus non valentes adiutorium diuinum precemur.* Et inferius post aliquot capita: *Non igitur Deus impoßibilia iubet; sed iubendo admonet, & facere quod poßis, & petere quod non poßis.* Et multis in eodem libro interiectis: *Eo quippe ipso quo firmißime creditur, Deum iustum & bonum, impoßibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus.* Et in libro de Spiritu & littera: *Ideò enim lex iubet, vt admoneat quid faciat fides, vt cui iubetur, si NONDVM POTEST, sciat quid petat. Si autem continuo POTEST, & obedienter facit, debet etiam scire quo donante potest.* Et in libro de perfectione iustitiæ, summis viribus Celestius contendit, præcepta esse debere possibilia. *Nam cur*, inquit *præciperetur, quod fieri omninò non posset?* Respondet ei Augustinus similitudine: *Consultißimè homini præcipi, vt rectis paßibus ambulet; vt cùm se non posse perspexerit, medicinam requirat.* Quam similitudinem paulò ante lucidius declarauerat: *Cùm videmus claudum, qui sanari potest, rectè vtique dicimus debet homo iste esse sine claudicatione: & si debet, potest. Nec tamen cùm vult continuo potest, sed cum fuerit adhibita curatione sanatur, & medicina adiuuerit voluntatem.* Et libro de gratia & libero arbitrio, eandem obiectionem Augustino Pelagiani mouent: *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret non POSSE ab homine fieri.* Quomodo igitur retundit istud eorum acutissimum telum? *Quis hoc*, ait, *nesciat? Sed ideò iubet aliqua, QVÆ NON POSSVMVS, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat.* Quam Augusti. doctrinam Aug. verbis paulò ante citatis Tridentina Synodus tanquam Catholicam sanxit: *Deus impoßibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod POSSIS, & petere quod non POSSIS.*

[Margin: Lib. de nat. & grat. c. 15. — Ibid. c. 43. — Ibid. c. 69. — Lib. de perf. iust. c. 3. — Lib. de grat. & lib. arb. cap. 10. — Conc. Trid. sess. 6. c. 11. ex Aug. lib. de natura & gratia c. 43.]

Ex hac indubitata doctrina quædam non parui momenti ad hanc rem spectantia inferuntur & clarescunt. Primum quidem, esse quædam homini præcepta secundùm statum & vires in quibus constitutus est, impossibilia. Hoc enim non solum ista loca exsertè profitentur, dum dicunt Deum aliqua *iubere quæ non possumus*, sed etiam ipsa oratio, qua petimus vt possimus, perspicuâ attestatione confirmat. Si enim iam possumus ad quid petimus vt possimus.

Secundum, non adesse semper gratiam qua possumus, hoc est, qua illa eadem præcepta implere sufficiamus. Si enim iam adest gratia, qua præcepta implere sufficientes simus & possimus, stultum est orando satagere, vt possimus. Nam quid stultius, vt Aug. ait, quam orare vt possis id quod iam habes in tua potestate? *Mendaciter enim petuntur*, inquit, *si ea quæ præcepta sunt, non adiuuante eius gratia facere poßimus.*

[Margin: Lib. de nat. & grat. — Lib. de sancta Virgin. cap. 41.]

Tertium hanc impotentiam reperiri non solum in excæcatis & obduratis, & infidelibus, de quibus nunquam vel Aug. vel Ecclesia, sed solum Scholastici nonnulli ex humanis rationibus, dubitarunt, sed etiam fideles & iusti, qui & fidem Christi & charitatem iustitiæ susceperunt. Nam de fidelibus in omnibus istis locis Aug. loquitur, vtpote qui soli ad petendum auxilium idonei sunt. Infideles enim *quomodo inuocabunt in quem non crediderunt*? Nam vt sanctus Doctor ait: *Ad hoc credunt qui rectè credunt, vt inuocent in quem crediderunt & VALEANT FACERE, quod in præceptis legitimis acceperunt.* Tridentinum verò de Iustificatis expressè loquebatur, vt id ostenderet, quod præmiserat, Dei præcepta homini IVSTIFICATO ad obseruandum non esse impossibilia, eo quod iubendo Deus moneat petere quod non possis; & si exaudiat, adiuuet vt possis.

[Margin: Rom. 10. — Epist. 89.]

Quartum hanc impossibilitatem fidelibus accidere, non tantum quando nolunt præcepta facere, sed etiam quando volunt. Perspicuum est enim eos qui Deum pro impetranda gratia deprecantur, vt valeant facere quod iubetur, iam habere præcepti implendi voluntatem, sed deesse potestatem. Nam de volentibus August. loquebatur, quando dicebat, *Nec tamen cùm vult continuo potest, sed cùm fuerit adhibitâ curatione sanatus & medicina adiuuerit voluntatem.* Et in eodem libro paulò inferius, indicans hoc ex præcedentium peccatorum siue actualium siue originalis pœna proficisci; *Sub quibus*, inquit pœnis *positi vel NON POSSVMVS, quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus, VOLVMVS, NEC VALEMVS IMPLERE.* De volentibus quoque loquebatur, quando dicebat: *Surge & ambula. Forte conatis ambulare & non potes, quia dolent pedes. Vnde dolent pedes? An iubente auaritia per aspera incurrerunt?* De volentibus loquebatur quando dicebat: *Et & Ibi vnde illi placeamus eius misericordiam in his deprecando à peccatis nos, quantum possumus abstinendo: in quantum autem non possumus, confitendo atque plangendo.* De volentibus loquebatur quando dicebat: *Volumus ô Domine, volumus & non possumus: aut fortè nec volumus, premente sarcina grauamur, & nolumus.* De volentibus loquebatur quando dicebat Iuliano similem perpetuam sufficientiam homini adesse prædicanti: *Quando secundùm eam* (qualitatem malam animo firmiter inhærentem) *dicitur animus malus, vel potius homo malus, nonne metuis ne voluntas bona, aut non ibi esse poßit, aut VALERE NIHIL POSSIT?* De volente Apostolo loquebatur, quando dicebat eum fuisse *iam præcepti capacem, sed non efficacem & ideò præuaricatorem legis.* De volentibus loquebatur quando dicebat: *Sufficit tibi gratia mea, non sufficit tibi voluntas tua.* Et cur quæso non sufficit? Audi: *Volo vt velis, sed non sufficit vt velis. Adiuuandus es vt plenè velis, & impleas quod velis.* De volentibus loquebatur quando dicebat: *Sunt necessitate facta improbanda, vbi vult homo rectè facere & non potest.* Et quando dicebat quod nunc post peccatum, *non habet homo in potestate vt bonus sit siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & NON VALENDO ESSE, qualem debere esse se videt:* quia vt infra subijcit, *Illa est enim pœna iustißima, vt qui sciens rectè non facit amittat scire quod rectum sit: & qui rectè facere cum posset noluit amittat POSSE cum velit.* De volentibus loquebatur quando dicebat: *Qui cogenti cupiditati BONA VOLVNTATE resistere NON POTEST, & ideò facit contra præcepta iustitiæ, iam hoc ita peccatum est, vt sit etiam pœna peccati.* De volentibus loquebatur quando dicebat: *Inuenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & NON POSSE viam propter compedes ambulare. Inclusum se sentit difficultate vitiorum, & tanquam MVRO IMPOSSIBILITATIS erecto, partisque clausis quà euadat vt rectè viuat non inuenit.* Et inferius: *Conatur & NON POTEST, ligatum se sentit, exclamat ad Dominum.* Et iterum: *Si enim primitus CVM VELLET POSSET & non sentiret aduersus se obnitentes cupiditates, nec vinculis suis grauata anima collideretur, suis viribus tribueret quod se POSSE sentiret.* Cui sanctus Prosper discipulus eius in eundem Psalmum succinit, esse enim dicit *vincula quædam IMPOSSIBILITATIS*, & illa *cupiditatum* contrariarũ impedimenta, quę à Deo rũpenda sint,

[Margin: Supra lib. de perf. Iust. cap. 3. — Ibid. c. 4. — Tract. 34. in Ioannem. — Tract. de ouib. c. 1. — Serm. 97 de diuersis c. 4. — Lib. 6. contra Iul. cap. 18. — Lib. 1. ad Bonif. c. 8. — Serm. 3. de verb. Apost. cap. 8. — Cap. 10. — Lib. 3. de lib. arb. c. 18. — Ibidem. — Lib. 3. de lib. arb. cap. 18. — Lib. 1. retract. c. 15. — In Psal. 106. — Prosp. in Ps. 106.]

vt ad rectè agendum accipiat facultatem. Itaque humilitatem doceri hominem *per* EXPERIENTIAM IMPOSSIBILITATIS *suæ, vt* videlicet, *sic inueniant se sine adiutorio* DEI NIHIL POSSE. De volentibus loquebatur, quando dicebat August. Bonifacio, *Serua saltem pudicitiam coniugalem & roga Deũ, vt quod non* POTES MODO, POSSIS aliquando. [Epist. 70.] Quam doctrinam fundatissimam, si accersitis vndique testimoniis confirmare vellemus, integrum pœnè volumen ex eius verbis excresceret.

Hinc ergo fit vt non semel de S. Petro etiam volente dicat, cùm Christum negaret, inualidas infirmásque fuisse vires eius, imò non potuisse mortem ferre pro Christo, quamuis hoc & vellet, & se posse indicaret: [In Psal. 103. Conc. 3.] *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Et illi, etiam in hoc superbi,* POSSVMVS. *Quomodo Petrus, Tecum vsque ad mortem. Fortis vir donec, fœmina diceret. Et iste cũ illis erat. Sic & isti* POSSVMVS. POTESTIS? POSSVMVS. *Et ille, Calicem quidem meum bibetis; & si modo* NON POTESTIS, *tamen bibetis. Quomodo ait Petro,* NON POTES *me sequi modo: sequeris autem postea.* Et in tract. in Ioann. *Quid festinas Petre? Nondum te suo Spiritu solidauit Petra. Nolli extolli præsumendo,* NON POTES *modo. Noli dejici desperando; sequeris postea.* Sed quid adhuc ille dicit? Quare te non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam: [Tract. 66. in Ioannem.] *Quid in animo eius esset cupiditatis videbat, quid virium non videbat, &c. quantum sibi assumpserat Petrus intuendo quid vellet, ignorando quid posset.* Et [Tract. 96.] tract. 96. *Mori pro Christo nondum erant idonei tunc Apostoli, quibus dicebat,* NON POTESTIS *me sequi modo. Vnde primus eorum Petrus, qui hoc iam se posse præsumpserat aliud expertus est, quam putabat.* Et in [a Serm. 44. de diuers. c. 2.] sermonib. de diuersis: a *Nondum poterat,* mori pro Domino, *quia infirmus erat.* Et in alio sermone: b [b Serm. 106. cap. 1.] *Secutus est Dominum passurũ, sed tunc* NON POTVIT *sequi passurus. Secutus est pedibus, nondum idoneus sequi moribus. Promisit se moriturum pro illo &* NON POTVIT *nec cum illo. Plus enim ausus erat, quam eius capacitas sustinebat, plus promiserat quã* POTERAT. Quibus omnibus locis & aliis multis passim docet, Petrum cùm se pro Christo moriturum polliceretur, propter defectum virium voluntatis præstare non potuisse quod promiserat: voluntas enim eius, hoc est vis, volendi diuinitus ei data adhuc parua erat, quam oportebat esse maximã, ne mortis oblatæ terrore frãgeretur. Itaque causam alibi prodens præsumptuosæ pollicitationis Petri, quod non distingueret inter velle & posse voluntatis, inter paruam magnámque voluntatem & charitatem, [Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17.] *Quamuis parua & imperfecta* (charitas) *non deerat Petro, quando dicebat Domino, animam meam pro te ponam. Putabat enim se* POSSE, *quod se velle sentiebat.*

Hinc ergo fit iterum, vt subinde doceat Aug. quarundam cupiditatum tentationes, aliquorum hominum vires superare, ita vt eas superare non possint. Nam hoc est illud quod iam ante ex lib. 3. de libero arbitrio produximus, quod nunc *videat* homo, *quod rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere. Et quod amiserit posse cùm velit* quod [Lib. 3. de lib. arb. cap. 18.] *erat iniustus, & resistente atq; torquente dolore carnalis vinculi,* id est concupiscentiæ, NON POSSIT *à libidinosis operibus temperare:* quod sint *necessitate* impellentis concupiscentiæ *facta improbanda, vbi vult homo rectè facere, &* NON POTEST Quod & Persium Poëtam Ethnicum agnouisse, in libro de Magistro tradit, quando hanc vnam anteponebat [Lib. de Magistro cap. 9.] pœnam, *qua cruciantur homines, qui vitia quæ vitare* NON POSSVNT, *coguntur agnoscere.*

A Ex quo fit vt illum Apostoli locum quo dicit, *Fidelem esse Deum, qui non patietur vos tentari supra* [1. Cor. 10.] *id quod potestis sed faciet cum tentatione prouentum, vt* POSSITIS *sustinere,* nullo modo tam indiscretè intelligat, vt hoc in omnibus omninò fidelibus obseruetur. Nouerat enim hoc non exiguum esse diuinæ gratiæ beneficium, quod propterea quia gratia est, non promiscuè cuilibet etiam credentium tribuat, sed tantum orantibus, ac de diuino adiutorio, sicut oportet, confidentibus, adeóque ferè electis: *Tantum pro conditione mortalitatis hu-* [Lib. 13. de Trinit. c. 13.] *ius aduersari finitur,* diabolus, *quantum eis expedire nouit, de quo sacræ litteræ personant per os Apostolicum: Fidelis Deus qui non permittet vos tentari supra* B *id quod potestis, sed faciet, &c. Sed circa eos ista seruantur de quibus Apostolus dixit, Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundùm propositum vocati sunt sancti.* Et in libro de catechizandis rudibus: *Humilis esto Deo, vt non te* [Lib. de catech. rudibus cap. 25.] *permittat tentari vltra vires tuas.* Et in fine libri: *Opera misericordiæ cum pia humilitate impetrant à* [Cap. vlt.] *Domino, vt non permittat seruos suos tentari plus quã possint sustinere.* Et in lib. de sancta Virginitate, *De* [Lib. de sancta Virginit. cap. 52.] *viribus vestris experte caute, ne, quia ferre aliquid potuistis, inflemini: de inexpertis autem orate, ne supra quam potestis ferre tentemini.* Et in tract. de vrbis excidio: *Plane oremus & gemiscamus ad* DOMINVM [Tract. de vrbis excidio c. vlt.] *vt fiet erga nos quod Apostolus dicit, Fidelis* DEVS *qui non vos sinet tentari super id quod potestis.* Quibus omnibus locis apertè significat, hoc beneficium non promiscuè quibuslibet tribui, sed C humilibus orantibus, satagentibus: frustra enim oratur si omnibus præsto est. Nam reuera sicut non omnibus tribuitur, vt non inducãtur in tentationem, ita non omnibus datur, vt non tententur supra id quod possunt. Idem enim vtriusque sensus est orationis, iuxta id quod docet August. illam partem dominicæ precationis exponens: *Aliud est tentari, sine quo nullus probatus est iustus,* [Serm. 182. de Tempore.] *aliud in tentationem induci, id est, à tentatore induci. Hoc est ergo quod oramus, vt non permittat nos* DEVS *tentari supra id quod* POSSVMVS, *sed faciat cum tentatione prouentum, vt* POSSIMVS *sustinere.*

Hæc igitur quoque ratio est, cur multos Deus D tentari sinat & cadere. Nempe, vt virium suæ voluntatis capiant experientiam, & qui illas valdè magnas esse decepti putant, discant vel statu, vel lapsu, vel imminenti periculo suo, quid facere possint, quid ferre non possint. Sic enim Petrus experientia doctus, deposuit perniciosam præsumptionem, quam de suæ voluntatis viribus seu potestate conceperat. *Nam illa probatio* (Abrahæ) [In Psal. 36.] vt inquit Aug. *ideò facta est, vt nos nosceremus quod* DEVS *iam nouerat, &c. Et fortassis ipse Abrahã nondum nouerat, quas vires haberet fides. Vnusquisque enim se tentatione, tanquam interrogatus agnoscit: sicut Petrus, quas vires haberet fides eius, vtique nesciebat quãdo dixit* DOMINO, *Tecum paratus sum vsque* E *ad mortem.* DOMINVS *autem qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænuncians illi infirmitatem eius tanquam tacta vena cordis. Proindè Petrus qui ante tentationem præsumpsit de se, in tentatione didicit se.* Et in Psal. 43. *Ipse Abraham se non cognouit, quia in* [In Psal. 43.] *ipsa tentatione ipse sibi innotuit. Plerumque enim homo putat se posse, quod non potest, aut putat se non posse, quod potest. Accedat ad illum interrogatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem notus fit sibi, dicitur* DEVS *cognouisse quod illum fecit nosse. Numquid Petrus nouerat se, quando dixit medico, Tecum sum vsque ad mortem, Medicus nouerat vena inspecta quid intus ageretur in ægroto, ægrotus non*

munerat. Venit accessio tentationis & probauit medicus sententiam suam, perdidit æger præsumptionem suam. Et in Psalmum quinquagesimum quintum: *Omnis tentatio probatio est, & omnis probationis effectus habet fructum suum: quia homo plerumq; etiam sibi ipsi ignotus est. Quid ferat, quidue non ferat ignorat, & aliquando præsumit se ferre quod* NON POTEST, *& aliquando desperat se posse ferre, quod potest. Accedit tentatio quasi interrogatio, & inuenitur homo à seipso, quia latebat & seipsum, sed artificem non latebat. Proinde Petrus præsumpsit nescio quid, quod in illo nondum erat, &c. vires suas Petrus ignorabat, &c.* Et elegánter admodum in libro de sancta Virginitate docet, virginem ita præferre virginitatem coniugali bono, *vt tamen nesciat vtrum illa vel illa coniugata iam pati pro Christo possit, adhuc verò ipsa non* POSSIT, *& in hoc ei parcatur, quia infirmitas eius tentatione non interrogatur.* Non nunquam enim accidit, vt coniugatæ possint mortem ferre pro Christo, virgines autem *nondum valeant talia, vel pro iustitia, vel pro ipsa pudicitia sustinere.* Vnde subiungit saluberrimè: *Latent ista in facultatibus & viribus animorum, tentatione panduntur, experientiâ propalantur. Vt ergo quisque non infletur ex eo quod videt se posse, humiliter cogitet quod ignorat aliquid præstantius; te fortasse non* POSSE *aliquos autem qui illud, quo sibi gloriosè notus est, nec habent, nec profitentur, hoc quod ipse non* POTEST, POSSE. Ecce quoties, quàm sollicitè, quàm solidè, quàm instanter sanctissimus Antistes populum, & eruditissimus Doctor Doctores docet, etiam eos qui credunt Deo, & iam iustificati sunt, etiam volentes conantesque multa Christianæ disciplinæ præcepta implere non posse, & idcircò cœlum precibus tundere vt possint.

In Psal. 55. — Lib. de S. virginit. c. 47.

Quo fit vt iuxta castissima principia doctissimi Præsulis, Christianæ gratiæ regulis inhærendo, nimis enormiter, & supra quam dici potest à tramite veritatis exorbitent, qui humanæ Philosophiæ nimium creduli, dicere & scribere non verentur: Quamdiu ratio non perturbatur, liberam potentemque manere voluntatem ad quamlibet tentationem superandam, cum illa sola cogitatione, quam secum tentatio affert necessario. Quo sanè nihil pœnè à Pelagianis libertatem potestatemque humanæ voluntatis extollentibus audacius & superbius dictum fuit. Nam quod à Iuliano iactatum & ab Augustino acriter confutatum fuit, hominem *sufficere ingenitis sibi moribus dare leges*, non alium sensum habuit, quàm quod homo vt liberæ manentis voluntatis posset quemcunque tentationis impetum vincere. Consensum quippè voluntati liberæ extorqueri non posse, nec eam quoquam captiuam duci, fixum inter Pelagianos principium tenebatur. Hinc illa eorum in libro secundo de peccatorum meritis & remissione, celebrata cantilena, qua sibi concinnè acutéque dicere videbantur. *Quod si nolumus non peccamus, nec præciperet Deus homini quod esset humanæ impossibile voluntati.* Quasi diceret, cum peccatum ex libera voluntate nascatur, profectò si solum nolumus, non peccamus, & proinde possumus quamcunque tentationem repugnantem nolendo superare. Eodem enim prorsus modo Scholastici isti arguunt; sed neutri vident, non esse satis velle vel nolle, vt magna quædam præcepta impleantur, tentationésque superentur, sed propter libidinem internarum & consuetudinum arctissimarum pertinacem resistentiam

Vasq. in 1. p. Disp. 97. n. 24. & a ij. — Vide lib. 1. cont. Iul. op. imperf. — Lib. 2. de pec. merit. c. 3.

A opus esse, vt ardenter & fortiter velit: quod non est semper in hominis potestate. Talis enim ardor vel fortitudo voluntatis, non ex sola libertate hominis proficiscitur, aut haberi potest, sed ex delectationis magnitudine, quam animus ex obiecto circa quod versatur, capit; atque ideò cœlitus inspirari debet: *Quis enim animo*, inquit Augustinus, *amplectitur aliquid, quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, vt vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cùm occurrerit? Cùm ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum inspiratur hoc & præbetur gratiâ Dei, non nutu nostro & industria aut operum meritis comparatur.*

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

B Hoc est igitur, quod Augustinus ad illam quam dixi à Pelagianis iactatam vocem, *quod si nolumus non peccamus*, breuiter veraciterque respondet; *quod ad nonnulla superanda, quæ vel malè cupiuntur vel malè metuuntur, magnis aliquando & totis viribus opus est voluntatis.* Has autem vires ad faciendum quod præcipitur, homo etiam fidelis & iustus, non semper habet integras, sed ex ipsa tentatione diuisas. Concupiscentijs enim carnalibus prauisque consuetudinibus vulneratus, earumque motibus distractus, bonum quod vult, non fortiter atque integrè vult, sed vt Augustini voce loquar, semi-sauciam hac atque illac versat, iactátque voluntatem, parte assurgente cum alia parte cadente luctantem. Quam luctam sanare & integras volendi vires C sibi reddere libertas voluntatis, vel natura ipsa sauciata non potest, sed hoc ad solam pertinet medicinam gratiæ Dei. Hanc igitur doctrinæ istius veritatem, tanquam indubitatam intuebatur Augustinus in verbis quæ produximus, quod *ad quædam superanda magnis aliquando & totis viribus opus est voluntatis.* Nam istæ magnæ totæque vires voluntatis, sunt effectus magnæ & non passim vsitatæ gratiæ *Vt enim sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, ille tribuit, ille largitur.* Hanc intuebatur & in illis verbis in Epist. ad Rom. *Gratia efficit vt non tantum velimus rectè facere, sed etiam possimus.* Et in illis quibus inferius dicit, *Non sufficere velle nostrū nisi adiuuet Deus.* Et D alijs verbis, *quod cùm voluerimus non sufficit voluntas nostra & cursus noster, nisi Deus vires currentibus præbeat.* Hanc & in illis intuebatur in sermone quodam ad populum: *Volo vt velis, sed non sufficit vt velis; adiuuādus es vt plenè velis, & impleas quod velis.* Hanc & in illis intuebatur, in libro de perfectione iustitię: *Non igitur potest homo esse sine peccato, etiamsi velit, nisi adiuuet gratia Dei per* IESVM *Christum Dominum nostrum.* Et multis interiectis in eodem opere: *Non aliam ob causam Scriptura cōmemorat, non, esse grauia diuina præcepta, nisi vt anima quæ illa grauia sentit, intelligat se nondū accepisse vires, quibus talia sint præcepta qualia cōmendantur, lenia scilicet atque suauia, & oret gemitu voluntatis* E *vt impetret donum facultatis*, quo videlicet ea facere possit ac sufficiat. Hanc intuebatur & in illis, in libro de Spiritu & littera: *Fieret enim perfecta iustitia*, id est, opus iustitiæ, *si tanta voluntas adhiberetur quanta sufficit tantæ rei*, hoc est, plena & integra. *Esset autem tanta*, non si homo suâ libertate conetur, & extendat se, sed quòd *si & nihil eorum quæ pertinent, ad iustitiam nos lateret, & ea sic delectarent animum, vt quicquid aliud voluptas siue dolor impedit, delectatio illa superaret. Quod vt non fit, non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet.* Hoc est, non iudicat illud opus iustitiæ esse prorsus impossibile, sed opus esse

Vide l. 2. de pec. merit. cap. 3. — Lib. 1. q. 2. ad Simplic. — In Expos. quarund. Prop. ex Ep. ad Rom. nu. 18. — Num. 62. — Serm. 3. de verbis Apost. cap. 10. — Lib. de perf. iust. cap. 7. — Ibid. c. 10. — Lib. de Spir. & litt. c. 36. — Ibidem.

enim sancti Petri exemplo aliisque multis quotidiè manifestum esse, qui tentantur vltra quam possint sustinere : nec illam implendi talia præcepta difficultatem inde proficisci, quod actus implendi debeat esse supernaturalis vel meritorius, vel aliquid simile (quæ Augustino nunquam in mentem venerunt) sed ex eo quod vires voluntatis infirmæ sunt, propter concupiscentiam à volendo bono retrahentem; cuius renisu fit, vt vires voluntatis distrahantur, atque ita homo non plenè velit, non integrè velit, non totâ voluntate velit. Talem autem voluntatem non esse idoneam vt superet alteram vetustate roboratam, quia per illam nondum potest homo tantum velle, quantum sufficit vt volendo faciat : poterit autem cum habuerit magnam & robustam. Hanc verò sibi tribuere, non esse potestatis humanæ, sed solius gratiæ Dei, quam propterea assiduè ex fide inuocamus. *Vt si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, vt in eo* POSSIMVS *vincere, ne abstrahamur illecti.* Nam postquam semel homo in peccatum præcipitatus est, vitium quoddam volendi suâ voluntate contraxit, *vbi amissis viribus, non ea qua vulneratus est, voluntatis* seu volendi *facilitate sanatur.* Ad hanc igitur sanitatem voluntatis assequendam, vt quemadmodum subinde necessarium est, fortiter, plenè atque integrè velle possimus, repugnantésque libidinis seu contrariæ voluntatis motus vincere, gratiam inuocamus, hoc ipso clarissima voce profitentes, deesse nobis sufficientem ad illa præcepta facienda potestatem.

Lib. 2. de pec. merit. c. 4.

Ibid.

Quintum itaque ex eodem principio consectaneum est, plurimis non dari istam faciendi præcepti possibilitatem quæ precibus implorari solet. Quod ex tribus quoque capitibus indubitatum est. Primò quidem, quia multi fideles non conuertuntur ad inuocandam gratiam è qua sola vires illæ voluntatis nasci possunt, atque exspectari debent. Plurimi quippe præsumptione pleni se satis fortes esse putant ad præcepta facienda, si tantum velint; qua superbia occulta implicati non inuocant adiutorem Deum. Hinc Augustinus : *Habes & adiutorem qui te exspectat pugnantem, subleuat laborantem, sed si inuenit sperantem, odit enim superbientem.* Quod multis Augustini testimoniis non esset difficile confirmare, nisi res esset per se perspicua. Hoc itaque proprium sancti Petri malum fuit, quamuis & fidelis esset & bonus, quando non solum iam VOLEBAT pro Christo mori, sed etiam de sua fortitudine multâ promittebat, pro qua impetranda orare debuisset. Itaque gratia desertus implere non POTVIT, quod se velle sentiebat. *Quid enim,* inquit, *homo sine gratia Dei possit, timor beati Apostoli euidenter ostendit. Per solum enim liberum arbitrium non addito etiam Dei adiutorio promiserat se pro Domino moriturum. Sed quid est homo sine gratia Dei, nisi quod fuit Petrus cùm negaret Christum?* Vt ita videlicet *totum humanum genus posset agnoscere, nihil se sine Dei gratia præualere.* Huiusmodi hominum infinitus in Ecclesia, proh dolor, est numerus. Tales autem per frequentes lapsus ad infirmæ voluntatis suæ agnitionem perducuntur; si tamen eis miseretur Deus, vt vel sic confusi ipsáque confusione humiliati in timore ac tremore discant operari salutem suam, & ab ipso solo faciendi vires exspectare. Deus enim *hoc ipsum eis facie proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores.* Quemadmodum latiùs sanctus Au-

In appendice Serm. 3.

Serm. 124. de temp.

A gustinus exsequitur. Simili malo & ipse Propheta licet mitius, laborabat quando dicebat, *in abundantia mea non mouebor in æternum.* Et vt Augustinus, *sibi tribuebat quod à Domino habebat.* Itaque Deus auertit faciem suam ab eo, & factus est conturbatus. Nempè *ostendendum ei fuerat, vnde haberet, vt reciperet humilis quod superbus amiserat.* De qua desertione Dei, & impotentia aliisque eò spectantibus, cùm lex insonat foris & intus deficit gratia, & nos in superioribus multa diximus: Secundò quia non omnes etiam qui petunt à Deo vires illas magnas præcepta faciendi & cupiditatem superandi, impetrant id quod petunt, prout nimis experientia & ex ipsa oratione Dominica

Vide latius lib. de Cor. grat. c. 9. & lib. de nat. & grat. cap. 23. 24. & 25.

Lib. de nat. & grat. c. 24.

B manifestum est. Nam quamuis Apostolus Iacobus dicat, quod Deus *dat omnibus affluenter*, vt sapientiam ita & potentiam ardorémque voluntatis, illis tamen dat *qui postulant in fide nihil hæsitantes.* Vnde Augustinus explicans, quibus omnibus det Deus affluenter sapientiam, *Vtique his omnibus*, inquit, *qui sic petunt, & tantum petunt, quomodo & quantum res tanta petenda est.* Non enim quidlibet qualibet impetrat oratio, sed feruens, fide immobilis, perseuerans. Qua de re tanquam in Christianæ disciplinæ regulis fundatissima multa dici possunt. Ex quo etiam nascitur, vt etiam illis quibus Deus istam voluntatis fortitudinem tribuere constituit, diu tamen sæpe differat gratiam suam, partim vt eis adiuuantis gratiæ

Iacobi. 1.

Lib. de nat. & grat. c. 17.

C necessitas magis ipsa subtractione commendetur, iuxta illud sancti Doctoris : *Nec in eo ipso vult nos damnabiles esse sed humiles, commendans nobis eandem gratiam suam, ne facilitatem in omnibus assecuti, nostrum putemus esse quod eius est :* partim vt probet hominem quantis polleat viribus voluntatis, non vt ipse, sed vt homo instruatur & innotescat sibi : *Bene ergo,* inquit, *aliquando Deus differt adiutorium suum, vt probet hominem, vt exerceat hominem, vt ipse sibi homo innotescat. Nam Deum nihil latet.* Itaque subinde subtrahit auxilium suum vt eis propriæ infirmitatis agnitio profundius imprimatur, sinens eis interea identidem

Lib. 2. de pec. merit. c. 19.

Serm. 2. in append.

D longóque tempore cadere & surgere. Nam de talibus dicit, *Voluerunt sanari quia cognouerunt se laborare, quod non cognoscerent, nisi datam legem implere* NON POSSENT. Nimirum vt alibi perspicaciter notat, *Si primitus homo cum vellet, posset, & non sentiret aduersus se obtinentes cupiditates, nec vinculis suis grauata anima collideretur, suis viribus tribueret, quod se* POSSE *sentiret, & non confiteretur Domino miserationes eius.* Vtriusque verò radicis assignatæ causa est, quia & *orare Deum gratiæ spiritalis est*, vt Ambrosius ait ; & vt Augustinus, *& hoc ipsum est donum Dei, vt veraci corde & spiritaliter clamemus ad Deum.* Ex quo efficitur vt & istam gratiam orandi seu postulandi vires voluntatis Deus cui voluerit & quantum vo-

In append. Serm. de S. portic.

In Psal. 106.

Apud Aug. 4. ad Bonif. c. 11.

Lib. de dono pers. c. 23.

E luerit largiatur. Spiritus enim, qui vbi vult spirat, sicuti *Spiritum gratiæ*, ita *& precum effundit* vbi vult. Qua de causa nec orare delectat aut lubet, nisi Deus vt lubeat inspirauerit, & quando iam lubet non tanto semper ardore lubet, quanto necessarius est, vt *sic petamus ac tantum petamus, quomodo & quantum res tanta petenda est.* Non enim exigua quorundam hallucinatio est, qua putant semper adesse homini gratiam vt petat, ac tam ardenter petat, vt infallibiliter impetret id quod petit. Vndè, vt & alibi diximus & sæpius dici necessarium est, non sine causa dixit Augustinus ; *Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida, & pænè nulla,*

Zachar. 12.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

imò omninò interdum ita nulla, vt neque hoc in nobis cum dolore aduertamus? Quia si vel hoc dolemus, iam oramus. Quid ergo aliud ostenditur nobis nisi quia & petere, & quærere, & pulsare ille concedit, qui vt hæc faciamus, iubet? Cùm ergo plurimi vel non petant gratiam illam qua possint ac sufficiant præcepta facere, vel non ita petunt vt ad impetrandum necessarium est, nec omnibus gratiam vel feruenter petendi vel omninò petendi Deus largiatur, apertissimum est fidelibus multis deesse illam sufficientem gratiam, & consequenter illam perpetuam, quam quidam prædicant faciendi præcepti potestatem. Itaque sanctus Thomas Augustini vestigia secutus; audet ac resolutè dicit: *Si in potestate hominis esse dicatur aliquid excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur homo ad quæ non potest sine gratia præparante, sicut ad diligendum Deum & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei. Sed tamen hoc potest cum auxilio gratiæ: quod quidem auxilium quibuscumque diuinitus datur, misericorditer datur, quibus autem non datur, ex iustitia non datur, in pœnam præcedentis peccati, vt saltem originalis peccati, vt Augustinus dicit libro de Correptione & gratia.* Cùm enim ibi dixisset Augustinus, Angelos & Adamum recenter conditum non fuisse peccaturos cadendo, si gratia ad standum defuisset, de homine iam lapso adjicit: *Nunc autem quibus d. . . tale adiutorium, iam pœna peccati est, quibus autem datur secundum gratiam datur, non secundum debitum.* Et sanctus Thomas libro tertio contra Gentes de peccatis illorum quibus per culpam gratia subtrahitur, dicit: *Nihilominus tamen hoc eis imputatur ad culpam, quia hic defectus ex culpa præcedente in eis relinquitur. Sicut ebrius ab homicidio non excusatur quod per ebrietatem committit quam sua culpa incurrit.* Ex quibus conficitur non aliter verum esse, quod Deus non iubeat impossibilia, nisi quia quæcumque iubet, hominis voluntate per omnipotentem gratiam Dei adiutâ fieri possunt, iuxta illud responsum Augustini, quando eadem quæstione petebatur. *His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare non possum, nec Deum aliquid* IMPOSSIBILE *homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum & adiuuandum, quo fiat quod iubet,* IMPOSSIBILE *aliquid esse.* Ex quibus duobus principiis concludit responsionem quam dedimus; AC PER HOC POTEST HOMO, SI VELIT, ESSE SINE PECCATO ADIVTVS A DEO.

S. Tho. 1. 2. q. 2. c. 5. ad 1.

Aug. lib. de cor. & grat. c. 11.

S. Thom. lib. 3. cont. gent. c. 160.

Lib. 2. de pec. merit. c. 6.

CAPVT XIV.

Idem nodus, quomodo talibus præceptum sit possibile etiam à Scholasticis soluendus est. Augustinus & Apostolus eo constricti, nunquam aliter soluerunt, nisi quia gratia est quæ negatur peccatori & iustitia qua punitur.

SED hic fortassis pro peccatoribus respondebis, hoc ipsum adiutorium, quo præceptum eis fit possibile, deesse multis, ipsámque gratiam orationis denegari, qua faciendi præcepti vires, quibus carent, postulentur à Deo. Ergo manet eis præceptum impossibile, & consequenter non peccant in eo non faciendo, quod facere, & in eo faciendo, quod vitare non possunt. Vtrumuis enim eis redditur impossibile.

Respondeo nodus iste ab ipsis quoque Scholasticis soluendus, aut alius manifestus error arri-

A piendus est. Quæro enim, quid de illis dicturi sunt, qui, cùm eorum voluntas ita infirma sit, vt non possint tentationes superare, propter quas superandas eis Dei gratia imploranda est, negligunt tamen, aut nolunt, aut etiam contemnunt inuocare adiutorem Deum; vel tam languidè inuocant, vt eorum exaudiri non mereatur oratio? Si dicas habent semper præsto sufficientem gratiam qua possint; sexcentis Augustini locis totique moli doctrinæ ipsius, adeóque & ipsi Ecclesiæ, quæ docet ac monet eos *petere quod* NON POSSVNT, repugnabis. Si enim iam gratiam quâ possint habent, stultum est petere quasi non haberent, vt etiam sæpè ex

Trid. sess. 6. sup. citata.

B Augustino diximus. Si dicas non habent, quomodo igitur peccant, id faciendo quod vitare non possunt? Cogeris igitur confiteri, omnia talium hominum peccata, qui pro viribus impetrandis, orare non volunt aut non valent, aut ipsam etiam contemnunt gratiam, non nisi in causa esse peccata, eo quod vires, sine quibus ea vitare non poterant, impetrare neglexerint. Nam hoc est perpetuum recentiorum argumentum, quod si obduratis aut aliis propter peccata desit gratia sufficiens, sine qua ea vitare non possint, peccata ipsorum non fore propriè peccata, sed in causa tantum, in qua vires cauendi perdiderunt. Quis igitur dixerit peccata fidelium &

C infirmorum, qualis Petrus fuit, pro viribus non orantium gratiámque contemnentium, non nisi in causa peccata esse, cum istum errorem vniuersa Augustini doctrina & ipse Ecclesiæ Christianæ sensus exhorreat? Ex quo ostenditur fieri subinde posse, vt aliquis gratia careat, sine qua præceptum implere non possit, negligentiâ aut superbia præsumptuosæ voluntatis pœnam istam promerente, & tamen peccatum non solum in causa, hoc est, in neglectu contemptúque gratiæ, sed etiam peccatum propriè dictum & veri nominis perpetret.

Itaque iuxta doctissimi Præsulis sincerissimam planissimámque doctrinam incedendo,

D qui sæpenumero istâ obiectione pulsatus fuit, longè satius duco tritis vestigiis Augustinianæ & Apostolicæ solutionis inhærere, quam nouas inuestigando semitas euadendi præcipitium incurrere. Dico itaque id quod Augustinus de similibus adiutorio sufficienti destitutis crebrò dixit, non esse iniquitatem apud Deum, qui gratiam negat; culpam enim peccantium ita meruisse, vt æquissima istâ seueritate puniatur. Cui solutio ista displicet, alium quærat exitum, sed caueat præcipitium. Nam in illo ipso loco vbi constituit, præcepta Dei esse possibilia per voluntatem hominis adiutam gratia Dei etiam hoc adiungit: *Cur autem illum adiuuet,* ILLVM NON ADIVVET, *illum tantum, illum autem* NON TAN-

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 5.

E TVM; *istum illo, illum isto modo, penes ipsum est, &* ÆQVITATIS *tam secretæ ratio, & excellentia potestatis.* Nempe ad istud principium respiciebat: quod immobile semper tenuit, posteáque pronunciauit in libro de correptione & gratia, vbi de sufficienti adiutorio, sine quo manere non possunt homines, loquebatur, *Nunc autem,* post lapsum hominis, *quibus deest tale adiutorium, iam pœna peccati est.* Simul videlicet, & nonnullis deesse, & causam quare desit, & hoc ipsum sufficere ad excusandum Deum, & hominem in peccatis arguendum, breuissimo sermone definiens. Quam definitionem suam tanquam sanam & planam, in omnibus suis operibus perpetuò

secutus est. Nam in Epistola ad Sixtum, cùm eos argueret qui vel sciendo vel ignorando peccarent, siue audiuissent legem siue non audiuissent, non ita excusat, quia gratiam sufficientem habent sciendi atque faciendi, sed quia cùm esset homo conditus rectus, propriâ libertate & iniquitate mutatus est, peccatúmque suum cum pœnis ignorantiæ & infirmitatis in posteros propagauit. *Et quamuis*, inquit, *seipsi excusare videantur, non admittit hanc excusationem, qui scit se fecisse hominem rectum, eique obedientiæ dedisse præceptum nec nisi eius quo malè vsus est, libero voluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros manasse peccatum.* Et libro de correptione & gratia, cùm se excusatos esse causarentur, quia gratiam non acceptissent à Deo: *Qui hæc dicunt*, inquit, *extra culpam se videri volunt, in hoc quod non obediunt Deo, &c. nec attendunt, si nondum regenerati sunt, primam esse causam cur obiurgati quod sint inobedientes Deo, sibi debeat displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio creaturæ, & non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima prauitas qua Deo non obeditur, ab homine est, quia ex rectitudine, in qua eum Deus primitus fecit, sua mala voluntate decidens, prauus effectus est.* Et in libro de Perfectione iustitiæ cùm propter peccandi necessitatem se excusatos à peccatis esse crederent, non gratiam sufficientem præsto esse respondet, sed *ideo esse culpam hominis, quod non est sine peccato, quia solâ hominis voluntate factum est, vt ad istam necessitatem veniret, quam sola hominis voluntate superare non possit.* Et in quæstionibus super Matthæum, excæcatos ideo culpandos profitetur, quamuis iam excæcati videre non possint, quia impotentiam illam excæcationis sua culpa meruerunt. Nam quasi recentiorem aliquem idipsum quod nunc objicitur, obiecturum vidisset: *Quod si ita est*, inquit, quod videlicet credere non poterant, *quis non exsurgat in defensionem Iudæorum, & eos* EXTRA CVLPAM *fuisse proclamet, quod non crediderunt? Propterea enim non poterant credere, quia excæcauit oculos eorum.* Sed audi iam solutionem, non per gratiæ sufficientis apparatum, qui à posteris excogitatus est, sed per culpam hominum ac iustitiam Dei: *Sed quoniam potius Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri aliis quibusdam peccatis ita eos excæcari meruisse, quæ tamen excæcatione non potuerunt credere.* Et in libris contra Faustum, de eadem excæcatione credendique impotentia: *Quod si diceret, quid ergo peccauerunt Iudæi si Deus illos excæcauit, ne agnoscerent Christum?* Audi non gratiam sufficientem ad Christum agnoscendum, vitandumque peccatum, sed culpam hominis & iudicium punientis Dei: *Quantum possumus imbuendo, rudi homini responderemus, ex aliis occultis peccatis Deo cognitis, venire iustam pœnam huius cæcitatis.* Itaque latiùs ibidem probat, *non excusatos fuisse Iudæos, quia non cognouerunt Christum*, quia videlicet *occulti eorum meriti fuit, quod non cognoscerent.* Ex qua Sancti Augustini doctrina toties iterata perspicuum est, vt ipse probet peccatores Dei mandata prætereuntes, esse culpæ reos, siue illa facere possint, siue excæcatione vel obduratione non possint; nihil omnino gratiam sufficientem esse curæ, nec vnquam vel verbulo illam tangere, sed hoc vnicum dumtaxat veluti peremptorium proferre, quia homo in istam impotentiam suâ voluntate lapsus est, quam iusto iudicio suo & gratiæ desertione & excæcatione & obduratione persequitur Deus.

Epist. 105.

Lib. de corr. & grat. c. 6.

Lib. de perf. iust. c. 6.

Quæst. 14. super Matth.

Lib. 13. cont. Faust. c. 11.

Quod vt apertissimè constare possit, illam ipsam obiectionem, quæ nobis facta est, quod homines à peccato excusati erunt, si vel obduratione vel excæcatione, vel aliâ quâqua ratione careant viribus, quibus Dei præcepta custodiant, ex Apostolo & Augustino in medium proferamus, videamusque quid homines culpabiles demonstrando respondeant. Ecce Apostolus in Epistola sua ad Romanos docet, quod Deus, *Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.* Cui doctrinæ cùm statim validissimè opponi posse cerneret, excusatos esse homines qui non obtemperant mandatis Dei; quia obdurati à Deo & excæcati, mandatis eius obtemperare non possunt, mox ipse sibi objicit: *Dicis itaque mihi quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit.* Hoc est, quid conqueritur Deus de hominibus, quod peccando malè viuant, cùm voluntati eius obduranti quem voluerit nemo resistere possit? Ad quam quæstionem facillimè respondent recentiores, rectè meritoque de peccantibus conqueri Deum, quia quamuis obdurati & excæcati sint, sufficientem tamen habent gratiam, qua peccata deuitent. Quis istam tam obuiam, tam planam, tam peremptoriam responsionem defuisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut aduersantibus obiectâ quæstione, non id potius tam breue, tam apertum, tamque vt ipsi putant, certum absolutumque respondit. Cùm enim rem terribilem docuisset, quod Deus, cuius vult misereatur, & quem vult, induret, & hoc ipsum exemplo induratissimi Pharaonis illustrasset, in quo Deus ostenderat virtutem suam, vt annuntiaretur nomen suum in vniuersa terra, ipse sibi obiectâ quæstione motum exprimens auditoris, *Dicit itaque mihi*, inquit, *quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit?* Hic profectò locus erat, vt diceret quod ipsi sentiunt diuinæque querimoniæ iustitiam liquidissimè patefaceret, quod quamuis obdurati sint, sufficientem tamen eis gratiam largiatur. Sed multum abest vt hoc Apostolus diceret. Tantum enim respondet, id quod Augustinum iam sæpè respondisse diximus: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Nam hoc dicendo, nihil aliud profectò dixit, quam idcirco rectè de peccatoribus conqueri Deum, quia de hominibus ex eadem massa meritò iustéque damnata fabricatis, facere potest quod voluerit, siue illis gratiam benè viuendi tribuat miserendo, siue subtrahat obdurando. Quo namque modo Apost. vel alius quisquam sanæ mentis tali obiectioni respondere posset, quod gratiam sufficientem habeant obdurati ad cauenda peccata, de quibus conqueritur Deus, cum hac tali responsione, doctrinam à se traditam, aduersus quam obiectio formabatur, apertissimè iugulare, & argumentum aduersarij inuictum esse fateretur? Nam illa verba, *Cuius vult miseretur, & quem vult indurat*, propter quæ difficultas mouebatur, non alium sensum habent, quam, cui vult gratiam miserendo tribuit & cui vult gratiam non miserendo non tribuit. *Non enim*, inquit, *obdurat Deus impartiendo malitiam, sed non impartiendo misericordiam.* Vel vt alibi dicit, *Obdurare dicitur peccantes, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent.* Quo modo igitur Apost. obiectioni hominum de ista Dei obduratione conquerentium respondere posset, quod adhuc gratiam Dei habeant,

Rom. 9.

Epist. 105.

Lib. 1. q. ad Simpl.

cùm eos obduratos esse docendo, nihil aliud docuisset, quam gratiam qua benè viuerent eis iusto iudicio esse subtractam? Itaque Aug. istum Apostoli locum, *Quid adhuc conqueritur*, quo se excusant peccatores, tractaturus, ita loquitur in Epistola ad Sixtum: *Sed excusabunt se*, inquit, *homines qui nolunt rectè & fideliter viuere dicentes; Quid nos fecimus, qui malè viuimus, quandoquidem gratiam vnde benè viueremus non accepimus?* Et hunc ipsum esse sensum ipsissimum istius obiectionis, quam Apostolus sibi fecerat statim adjicit: *Postremo quonam se isti excusabant modo? Nempe illo, quem breuiter tanquam ex eorum voce sibi obiecit Apostolus, ne dicant;* QVID ADHVC CONQVERITVR? *Nam voluntati eius quis resistit? Hoc est enim dicere: Quid de nobis fit querela, quod Deum offendamus malè viuendo, cùm illius voluntati nemo possit resistere, qui nos obdurauit*, MISERICORDIAM, id est, gratiam, vt ante dixerat, NON PRÆSTANDO. Et eundem sensum verborum istorum reddit, in Enchiridio ad Laurentium.

Epist. 105.

In Enchir. cap. 99.

Quapropter quandocunque Augustinus istius querimoniæ qua de malè viuentibus conqueritur Deus, æquitatem nititur asserere, & excusationem istam delinquentium retundere, quod frequenter facit, nunquam illi in mentem venit, vt isto tam expedito & facili, & peremptorio Scholæ recentioris remedio, hoc est, gratiâ sufficiente cunctas querelas eorum suffocaret, sed semper ad duas gratiæ negatæ causas recurrit, videlicet ad illam ipsam gratiam Dei, quæ quia gratis omnino datur, sine iniquitate subtrahitur; & ad culpam eorum siue originalem, siue propriam, qua iustissimam aduersum se Dei deserentis obdurantisque seueritatem, hoc est, subtractionem gratuitæ gratiæ, qua bene viuerent, prouocarunt. Nam in eadem Epistola, cùm eorum ista verba protulisset: *Quid adhuc conqueritur Deus?* Ita subjicit: *Talibus itaque dicamus cum Apostolo, non enim melius illo inuenire possumus quid dicamus; O homo tu quis es qui respondeas Deo? Quærimus namque meritum obdurationis & inuenimus. Merito namque peccati vniuersa massa damnata est; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam*, hoc est, gratiam, misericordiæ effectum. *Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: at potius vt non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum misericordiæ, nec inuenimus, quia nullum est*, NE GRATIA EVACVETVR, *Si non gratis donatur, sed meritis redditur*. Et rursum inferius in eadem Epistola, cùm peccatores conqueri dixisset, quod *gratiam vnde benè viuerent, non accepissent*, eandem iterat responsionem quam prius dederat: *Non possunt veraciter dicere nihil mali se facere, quia malè viuunt*, nempe quamuis obdurati sint. *Si enim nihil mali faciunt, bene viuunt. si autem malè viuunt, de suo malè viuunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod insuper addiderunt. Sed si vasa sunt iræ sibi hoc imputent, quia ex ea massa facti sunt, quam propter vnius peccatum meritò Deus iustéque damnauit. Si autem vasa sunt misericordiæ ipsum glorificent, qui eis* MISERICORDIAM NON DEBITAM, *hoc est, gratuitam gratiam præstitit*. Et paulo inferiùs tertio repetitæ excusationi, tertio eandem responsionem reponit: *Si ergo illos non pudet hac excusatione non nobis, sed Apostolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apostolus, hoc idem atque identidem dicere: O homo tu quis es qui respondeas Deo? &c. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa, vtique meritò rectéque damnata, facere aliud vas in honorem indebitum propter* MISERICORDIÆ GRATIAM, *aliud in contumeliam propter* IRÆ SVPPLICIVM? Et nonnullis interiectis eidem excusationi peccantium quarto iteratæ, quarto idem diuinæ gratiæ iustitiæque scutum objicit: *Ac per hoc vniuersi qui se in nequitiis & iniquitatibus excusatos volunt, ideo iustissime puniuntur, quoniam qui liberantur non nisi* GRATIA *liberantur. Nam si excusatio illa iusta esset, non inde gratia, sed iustitia liberaret. Cùm verò non liberet nisi* GRATIA, *nihil iustum inuenit in eo quem liberat non voluntatem, non operationem, non saltem ipsam excusationem. Nam si hæc iusta est quisquis ea vtitur merito non gratiâ liberatur. Nouimus enim liberari per gratiam Christi quosdam etiam eorum qui dicunt, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Quæ si iusta est excusatio, non iam gratuita gratia, sed propter huius excusationis iustitiam liberantur. Si autem* GRATIA EST, QVA LIBERANTVR, PROFECTO HÆC EXCVSATIO IVSTA NON EST. Et in Enchiridio ad Laurentium eiusdem excusationis iniustitiam adhuc luculentius ex iisdem causis interimit: *Hoc autem qui eo modo audit vt dicat, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Tanquam propterea malus non videatur esse culpandus, quia Deus cuius vult miseretur*, hoc est, gratiam tribuit, *& quem vult obdurat: absit vt pudeat nos hoc respondere, quod respondisse videmur Apostolum, O homo tu quis es qui respondeas Deo? &c. Si enim non capit hæc, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit magis non inuenit, quid respondeat. Videt enim si capit, vniuersum genus humanum tam iusto iudicio diuino in Apostatica radice damnatum, vt etiamsi nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare iustitiam* nimirum quia vt addit statim, *indebitâ misericordiâ*, hoc est, gratuitâ gratiâ liberantur.

Ibid.

In Enchirid. cap. 99.

Ex quibus profectò vides quam procul à sancti istius Doctoris cogitationibus recedat recentior quidam Scriptor, quando fidenter *communem sanctorum doctrinam vocat, qui Pelagio interroganti, quomodo sumus liberi ad opera supernaturalia præstanda, si ad illa est gratia Dei necessaria & nobis non datur, vel quomodo nobis imputetur bonorum operum omissio; respondent, quia in potestate nostra est habere hanc gratiam, quam Deus nemini denegat.* Nihil enim capitalius Augustino aduersatur, nihil directius ab isto destruitur, quam quod Deus nemini post lapsum gratiam deneget, vel in hominis lapsi, de quo sermo est, potestate sit habere hanc gratiam, quam à Dei solius potestate & voluntate tanquam veram gratiam pendere instóque propterea iudicio denegari multis instantissimè docet.

Hanc igitur solutionem Apostoli & S. Aug. aduersus omnium querimonias murmurantium qui de defectu gratiæ vel de ignorantia, vel de benè viuendi impotentia conqueruntur, tam crebro repetitam, qua meliorem ab hominibus dari posse negat, quisquis diligenter, intelligentérque ponderauerit, videbit profectò esse absurdissimam, si vera est, illa recentiorum doctrina, quam de gratia sufficiente tradunt. Tradunt enim non solum omnibus eam dari, sed ita esse necessariam, vt nisi detur, peccatores excusati sint, imo peccata delinquentium non possint peccata deputari. Nemo enim peccat, inquiunt, in eo quod vitare non potest. Quid ergo si hæc ità sint, insulsius & ineptius quam hominibus peccata sua contra Dei querelas excusantibus, quòd ab ipso excæcati atque obdurati, & à gratia deserti sunt, per quæ supplicia, fatente docentéque hoc Aug. tam impotentes ab benè vi-

In verbis supra sitatis ex Epist. 105.

uendum facti sunt, vt ne quidem videre possint, quod eligendum est bonum, *voluntatémque habeant durissimam, & aduersus Deum omnino inflexibilem*: talibus, inquam, excusationibus nihil aliud Dei conquerentis patrocinio proferre, quam GRATIAM esse quæ subtrahitur, iustámque peccatorum pœnam quæ infligitur? Nam esto, gratia sit, sine quâ præceptum implere non possunt, an ideo tenentur ad impossibile? Esto, iusta pœna sit, an ideo id peccatum erit quod vitari nequit? Imo verò quid ex parte peccantium insanius quam excusationem aduersus Deum de peccatis hominum conquerentem ex subtracta sibi gratia prætexere, si vt recentiores volunt, gratiam ad peccata vitanda sufficientem habent? Nonne ex vtroque capite responsum oportebat; stultè de suppliciis istis murmuratis aduersus Deum, relinquit enim sufficientem vobis gratiam qua eius præcepta faciatis & peccata caueatis, idéoque iustè de vobis malè viuentibus conqueritur Deus? Solutionem igitur istam quando Scholastici verissimam esse planissimámque putant, quid aliud tacitè indicant, quam Apostolum & Augustinum aduersus querelas peccantium exclamando, *O homo tu qui es qui respondeas Deo* &c. in responsione defecisse, sicut & olim primi gratiæ sufficientis architecti dicere ausi sunt? *Hoc enim loco*, inquit Augustinus, *quidam stulti putant Apostolum in responsione defecisse, & inopia reddendæ rationis repressisse contradictoris audaciam*. Deficit enim profectò & Apostolus & Augustinus, si Deo de peccatis hominum conquerente, & homine identidem respondente, Deum abstulisse sibi gratiam, sine qua peccata vitare non potuit, clamat solummodo, *O homo tu quis es qui respondeas Deo? Voluntati enim eius quis resistit?* Respondet enim: non ego quidem resisto voluntati eius, quin me suppliciis desertionis, excæcationis, & obdurationis persequatur; sed non idcirco de me rectè & iustè tanquam peccante queritur, qui gratia ipsius destitutus, præceptum implere & peccatum vitare non potui, idéoque nec peccare. Quapropter si gratia sufficiens ita necessaria est, vt quemadmodum Scholastici tradunt, sine illa ne quidem peccent qui peccare dicuntur, planissimè defecerunt in respondendo & Apostolus & Aug. sine gratia illa adsit peccantibus siue desit. Si enim adest, impudentia querelarum exprobranda erat murmurantibus, & non quasi vera dicerent admittenda: sin autem desit, causa Dei deserenda est. Frustra enim clamatur, *O homo tu quis es?* Sum enim homo, inquiet, qui video insulsam de me iactari querimoniam, quasi peccarem, qui ablatâ mihi gratia, vitandique peccati potestate, peccare non possim. Quod si igitur excusatio ista malè viuentium de subtracta sibi gratia est impia & iniuriosa Deo, profectò non est gratia sufficiens ad malè viuendum necessaria, eáque etiam penitus sublata Dei querimonia de peccantibus est iustissima; responsióque Apostoli & August. rectissima, verissima, plenissima.

Lib. de grat. & lib. arb. (margin)

In Enchirid. ad Laurent. cap. 99. (margin)

CAPVT XV.

Multis modis præcepta dicuntur possibilia etiam sine gratia sufficiente. Quænam impossibilitas excuset peccantem, & quæ non: ex quibus soluuntur duo argumenta cap. 13. proposita.

VT igitur sufficientia solutionis istius, quam Apostolus & Augustinus toties dedit, & possibilitas præceptorum Dei, vnde pendet & libertas arbitrij & ratio peccati plenius intelligatur, memoriâ repetenda sunt ea quæ in alio libro fusè diximus. Quibus vt hic etiam nonnulla addamus, obseruandum est in primis, in rebus ad vitam bonam seu pietatem spectantibus, multipliciter hominem dici POSSE aliquid. Primo remotissimè, per solam liberi arbitrij flexibilem facultatem ad bonum & malum. Hæc potestas in natura nuda liberi arbitrij constituta est, quamdiu nondum ad malè faciendum per supplicium æternæ damnationis obdurui. Sic ergo soli dæmones ac damnati dicuntur non amplius posse credere, diligere, benefacere, juxta illud Augustini: *Quod* (arbitrium) *neque ipse diabolus habet liberum ad bene faciendum, sed ad maximam malenolentiam pœna sui sceleris obduratum. Vnde nemo sanæ fidei credit aut dicit hos Apostatas Angelos ad pristinam pietatem correctâ aliquando voluntate conuerti.* Et libro vndecimo de genesi ad litteram: *Factúmque est in illo pondere meritorum vt nec iustitia POSSIT lumine delectari*. Et è contrario omnes homines dicuntur posse credere, posse diligere Deum, &c. Hæc enim ætas non est aliud nisi fidei, dilectionis, bonæque vitæ flexibilis capacitas, per quam possunt credere seu suscipere fidem, charitatem, & vitam bonam. Hoc POSSE tangit Augustinus vbi dicit: *Vt enim sit natura fidem POSSE habere, numquid & habere? Non enim omnium est fides cùm fidem POSSE habere sit omnium.* Et iterum: *Proinde POSSE habere fidem sicut POSSE habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem gratia est Fidelium. Illa itaque natura in qua nobis data est POSSIBILITAS habendi fidem, non discernit ab homine hominem.* Vbi posse habere fidem & charitatem, nihil omninò aliud est, quam posse credere ac diligere Deum, qua phrasi etiam dixit in libro de gratia Christi: *Sed planè illa possibilitas* (liberi arbitrij ad vtramque partem) *vtriusque radicis est capax; quia non solum potest homo habere charitatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala.* Hoc sensu sæpè docet August. [a] *fidem*, hoc est credere, [b] *rectè facere*, [c] *rectè viuere*, [d] *peccatum cauere*, [e] *voluntatem in melius mutare*, & huiusmodi *esse in hominis potestate*, quod est hominem posse ista facere, quia videlicet libero voluntatis arbitrio istos & similes pietatis actus facere potest. Quod ne quis necessitati diuinæ gratiæ repugnare crederet, plerumque præcautionis loco adjicere solet, quod ista potestas sine gratia Dei efficere nihil potest. Aliquando etiam adjicit, homines ista *posse si velint, sed præparatur voluntas à Domino*, hoc est, illud velle per gratiam ei dandum. Ita vt istæ locutiones eo redeant, quod *voluntas sit, qua & peccatur, & rectè viuitur, quod*, inquit, *his verbis egimus.* Nempe quia voluntas seu voluntatis arbitrium est remota quædam possibilitas, per quam homo potest, vt peccare, ita & rectè viuere, quamuis sine gratia in istum actum exire non possit.

Secundò, paulò propinquius dicimur, posse benè viuere, omnibúsque tentationibus resistere & peccata cauere, per fidem, quamuis dilectione Dei, & actuali Dei adiutorio, internísque viribus voluntatis, de quibus ante multa diximus, careamus. Nam quamuis fides ista omnia per se nullo modo possit, quia tamen est semen orationis, per quam charitatem & gratiam adiuuantem & voluntatis vires impetrare solemus, hinc per ipsam fidem ista posse dicimur. Vnde

Videndus est liber 4. de statu naturæ lapsæ à c. 19. vsque ad 26. (margin)

Epist. 107. (margin)

Lib. 11. de genes. ad lit. cap. 23. (margin)

Lib. de prædest. sanctor. cap. 5. (margin)

Lib. de grat. Christi c. 20. (margin)

a Lib. de Spiritu & litt. cap 31. b Lib. 1. Retract. c. 26. c Lib. 2. de lib. arb c. 1. d ib. 3. c. 18. e Lib. 1. Retract. c. 22. (margin)

Lib. 1. Retract. c. 10. (margin)

Epist. 107. Augustinus; *Per quam fidem scit diabolus eos posse mundari, posse sanari, posse perfectissimè liberos, quod eis vehementer invidet in æternitate regnare.* Vnde & alibi: *Si credis, ipsa tibi potestas data est* In Ps. 120. *vt sis inter filios Dei, &c. Ergo fides tua id est potestas quæ tibi data est, vt sis inter filios Dei, &c.* Sed quia fides non operatur obseruationem mandatorum nisi per dilectionem, hinc.

Tertiò, dicimur multò plenius propinquiúsque posse per charitatem, per quam homo iustificatur. Nam charitas seu dilectio non est aliud Aug. quam voluntas, hoc est volitio bona; quæ, quamdiu deest nobis, impossibile est benè viuere, cùm autem adest, posse dicimur. Hinc in Epist. ad Rom. dicit accipi Spiritum S. *Per quem infusâ charitate bona* POSSIT OPERARI. Et infra, *Quo bona* POSSIT *per dilectionem operari.* Et iterum: In Expos. quarundam prop. ex Epistola ad Ro. num. 60. Ibid. 61. *Illius est dare credentibus & volentibus* FACVLTATEM *benè operandi per Spiritum S. per quem charitas Dei diffunditur.* Et in omnibus operibus Aug. nihil familiarius, quàm per charitatem dari POTESTATEM benè operandi, concupiscentiis resistendi, tentationésque superandi: quia vt dicere solet, *incipit homo amore iam* POSSE *quod timore non poterat.* Vbi libratâ circumspectione dicit, *incipit amore iam* POSSE; Serm. 20. de diuers. c. 8. quia voluntas illa bona, quæ per charitatem datur, initio infirma est, & multa Dei magna præcepta implere non potest, nisi paulatim vsque adeo munere ardentioris charitatis augeatur, vt possit. Vnde sunt illa quæ supra ex Aug. adduximus: *Qui ergo vult facere* Lib. de grat. & lib. arb. cap. 17. *Dei mandatum & non* POTEST, *iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruam & inualidam. Poterit autem cùm magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt* MAGNA VTIQVE VOLVNTATE, *hoc est magna charitate fecerunt.* Et Epist. 143. *Sed vtique tantas vo-* Epist. 143. *luntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere Spiritu sapientiæ qui* SVFFICERET *ad implendam magnitudinem continentiæ.* Et in lib. Retract. *Verum est enim omninò omnes homines hoc posse* Lib. 1. Retract. c. 10. *si velint, sed præparatur voluntas à Domino & tantum augetur munere charitatis vt* POSSINT. Veritas ista in Aug. scriptis exploratissima est, quam Vide c. 47. probant innumera pœnè testimonia, quorum non pauca paulò ante produximus. Voluntas enim bona initio infirma est, paulatímque gratia Dei abundantius effusa instar arboris crescit, donec eo vsque virium adolescat, vt cuncta inuitantia, cuncta minantia, cuncta cruciantia superentur. Et ista quidem quæ de posse diximus, quod per fidem & charitatem datur, de donis istis habitualibus potissimum intelligenda sunt. Nam per illa dicuntur iusti orare, diligere, benè viuere, tentationésque superare posse, etiam quando nihil istorum agunt, imo dormiunt. Sunt enim virtutes habitualiter in animo permanentes, quæ hoc ipso robustum animum efficiunt (vnde & virtutes dictæ sunt) ad opera quædam peragenda, quamuis si adhuc imperfectæ sint, ad opera sublimioris ordinis non sufficiant, quemadmodum iam iam de charitate diximus. Est enim in Aug. principiis paradoxum, id quod ex nonnullis quandoque audisse memini; quod charitas quamuis minima sufficiat ad quamcumque tentationem superandam, vel quæcumque præcepta sine transgressione seruanda. Quid enim est charitas, nisi, vt Aug. loquitur, bona voluntas? Quid autem absurdius quam voluntatem quamlibet bonam ad omnes cupiditates deuincendas satis robustam esse? Hoc enim non solum omnibus

A istis Aug. testimoniis refragatur, quæ supra allegauimus, vbi sexcenties docuit, multos etiam volentes benè viuere, mandata tamen quædam implere non posse: sed etiam omnes iustorum orationes extinguit, quibus vires sibi aduersus tentationes dari, charitatémque augeri petunt. Vt quid enim petunt, si iam sibi in prima iustificatione datas vires accepêre? Falluntur in eo, quod quia charitate qualibet super omnia Deum diligi sciunt, ideóque hoc ipso etiam putant omnia eâdem charitate posse superari. Quasi verò non super omnia Deus ab infirmis ante tentationem diligatur, qui ingruente ingenti tentatione vires eorum superante vincuntur, quam tamen B fortiori charitate, hoc est, voluntate præditus non magno labore superat, imò magnâ facilitate contemnit. Nam hinc est quod huiusmodi peccatorum occasiones tentationésque fugere iubentur, quibus perferendis vel ipsi, vel illi qui curam conscientiæ illorum gerunt, vident vires ipsorum non esse pares. Tentationis enim superandæ duplex modus est, fugiendo, & obuiando. Ille infirmis, hic perfectis conuenit; non alia sane causa, nisi quia dispares sunt vires incipientis, adultæque voluntatis seu charitatis. Quanquàm & ipsi qui iam in fastigio virtutum collocati sunt, quasdam violentissimas tentationes suspectas habere debent, nisi illas crebra victoriarum experientia explorauerint. Tantum C interest, quanto robore quisque præditus sit habitualis charitatis, hoc est, bonæ voluntatis.

Quartò itaque, completissimè dicimur posse, quando sancti Spiritus inspiratione sic voluntas præparatur, vt non nudè possit sed etiam velit. Tali gratiâ non solum posse, sed etiam ipsum agere adiuuatur. Dat enim non solum posse, si velis, sed & velle quod potes. Hoc posse nunquam habetur, nisi quando seipsa quoque agitur, & est proprius effectus non fidei aut charitatis seu bonæ voluntatis habitualis, sed illius gratiæ actualis quam Christus attulit hominibus infirmis per crucem suam. Nam quantacumque fide, & charitate, seu habituali voluntate D præditus aliquis fuerit, etiam robustissimâ, nisi tentatione quamuis leui oboriente tali Spiritus inspiratione muniatur, sine dubitatione succumbet. Nam inde proficiscitur quod etiam illi qui ad fortissimæ charitatis apicem enixi sunt, per quam præcepta quæque maxima grauissimáque implere habitualiter possunt, actuali ista gratia sese paulisper abscondente, seu vt Psalmus loquitur, Deo faciem auertente, conturbentur, vt sese in singulis actibus aliunde, quam suâ robustâ voluntate sanctificari sciant, & ad illum assiduè respiciant, qui in voluntate sua præstat decori eorum virtutem. Inde illa quotidiana iustissimorum peccata, inde lapsus etiam E subinde grauiores, si eis subinde ex robustæ suæ voluntatis sensu, qua sibi omnia videntur posse, motus aliquis fortasse vanitatis obrepserit.

Hanc igitur actualis gratia completum posse tribuit, hoc ipso quo velle tribuit, sine qua voluntas seu charitas habitualis, quantumcumque magna, post lapsum primi hominis in actum exire non potest. Nisi enim mirabili & inusitatâ gratiâ fomes extinguatur (qui non est aliud quam generale quoddam pondus, ad creata diligenda) semper animum languentem deorsum premit; semper visibilibus obiectis vndequaque intus & foris sese offerentibus proritatur, nisi

Spiritus

Spiritus sancti munere motus eius vel præueniantur, orituri vel comprimantur exorti. De tali posse tanquam vero effectu gratiæ Christi actualis, quod cum velle indisiunctè sociatum est, sæpè August. mentionem facit. Vt quando in libro de correptione & gratia dicit: *Ex ipsa quippe in nobis per hanc Dei gratiam* actualem Christi *non solùm* POSSE *quod volumus, sed etiam velle quod possumus.*

Lib. de corr. & grat. cap. 12.

Et aliquanto inferius: *Tantum quippe Spiritu S. accenditur voluntas eorum vt ideo* POSSINT, *quia sic volunt, ideòque sic velint, quia Deus operatur vt velint.* Et inferius: *Si Deus in eis non operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate suâ voluntas ipsa succumberet, & ideo perseuerare non possent; quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis vt possent.* Et alibi ostendens gratiam Christi esse illam quæ dat homini vtiliter posse, quia simul dat velle,

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.

Tunc enim, inquit, *vtile est velle cùm possumus, & tunc vtile est posse cum volumus. Nam quid prodest si quod non possumus, volumus, aut si quod possumus, nolumus.* Itaque in libro de gratia Christi expressè docet, gratiam Christi esse illam qua non solum possibilitas adiuuatur, vt videlicet possimus agere, sed etiam *ipsa voluntas & actio, id est, vt benè velimus & bene agamus, quæ non sunt in homine nisi quando benè vult & bene agit.* Et sine *illa gratia omnino nihil boni quod ad pietatem spectet fieri posse.* Itémque quod per Christi gratiam homo *non solum potest venire sed venit*, ita videlicet vt ibi *iam sit, & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus & actionis effectus.* Et in libro de gratia & libero arbitrio, dicit: *Nec tamen sufficit*, hoc est potest *liberum arbitrium voluntatis humanæ, nisi à Domino* ipsa *victoria concedatur oranti*, hoc est, non potest vincere nisi Deus det ipsum vincere seu victoriam. Et paucis adiectis infra, docere volens ipsum venire ad Christum seu credendo conuerti ad Christum, dari à Deo probat ex illo loco, quo Christus Iudæis dicit, *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei*, ipsum videlicet venire *à Patre meo.*

Lib. de grat. Christi c. 47.
Ibid. c. 26.
Ibid. c. 24.
Lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 4.
Ioann. c. 5.

Quod sanè genus proximæ completæque potestatis ex duobus principiis August. quæ tanquam totius doctrinæ suæ basim iecit, necessario sequitur. Docet enim primò gratiam Christi non illam esse, *sine qua non volumus aut agimus*, cuiusmodi est omne solius possibilitatis adiutorium, quale primi hominis fuit, sed *qua volumus atque agimus*, vt latissimè supra demonstrauimus. Docet secundò sine gratia Christi nihil omnino boni ab homine cogitando, volendo, agendo, POSSE fieri. Ex quibus sibi succurrentibus necessario sequitur, gratiâ Christi simul afferre quod & ipse in terminis dixit, POSSE *quod volumus*, & *velle quod possumus*, ideóque nos POSSE, *quia sic volumus*, vt iam paulò ante ex ipso recitatum.

Cùm igitur tot sint modi quibus præceptum dicimur posse facere, totidem etiam erunt, quibus non posse dicamur. Quod & exemplis nonnullis in præcedenti discursu declaratum est. Nec difficile esset ex Augustino singula pluribus astruere, nisi res esset per se perspicua.

Ad argumentum igitur initio capitis decimi-tertij propositum veniendo, respondemus, præcepta Dei esse homini possibilia, seu posse ab homine fieri, & consequenter hominem ea posse facere. Etenim si iam iustificatus est, habet charitatem seu bonam voluntatem, per quam Deum diligere, & consequenter totam legem implere potest. *Plenitudo enim legis dilectio*, inquit Apostolus. Si autem fide- A lis quidem, sed nondum iustificatus est, habet aliquid bonæ voluntatis, quatenus credit, nam vbi est *initium fidei, est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis*: per hanc autem potest mundari, potest vberius auxilium inuocare, & consequenter rectè pieque viuere, quod si etiam fide Christi caret habet liberum voluntatis arbitrium, per quod vti carni titillanti, ita & Spiritui illuminanti consentire; vti peccare ita & rectè viuere potest. Quocumque vero possibilitatis modo ex illis tribus quos iam diximus, homo possit præcepta Dei facere, etsi alio modo proximè non possit, satis est, vt si non fecerit, sit inexcusabilis.

Epist. 107.

Quod enim B imaginantur quidam excusari hominem à transgressione præceptorum Dei, quando non habet istum postremum possibilitatis modum, hoc est, quando non habet auxilium istud, quod omnium propinquissimè ad volendum sufficiens est, ex eo falsum esse conuincitur, quod alioquin tale auxilium non aliquando, sed semper esse deberet in hominis potestate: & consequenter quod infidelis deberet semper, quando se iam vidit ad credendum obligatum esse, intus in mente illuminari, & in voluntate attrahi, hoc enim nisi fiat, certum est illo proximo potestatis modo, non posse credere, nec posse conuerti, multóque minus posse naturalia Dei præcepta facere. Talem autem gratiam semper intus eis præ- C sentem esse, quemadmodum dubio procul falsum est, ita & falsum est, eos semper ad Deum verum posse conuerti, posse præcepta implere naturalia, & consequenter excusatos esse.

Sed quomodo, inquies, non sunt excusati siue fideles siue infideles, qui illo postremo sufficienti adiutorio carent, quandoquidem sine illo præceptum absolutè implere non possint. Nam reliqui tres possibilitatis modi imperfecti sunt, quibus præsentibus, si postremus qui per actualem gratiam datur, non affuerit, non magis hic & nunc & absolutè fieri posse præceptū dici potest, quā si sine alis volare posse diceretur. D Quomodo igitur non excusat tanta implendi præcepti impotentia? Respondent aliqui, verè peccare eos qui adiutorio sufficientis gratiæ carent, quia eorum impotentia non est antecedens, sed concomitans hoc est, non est causa cur homo non impleat præceptum efficiendo inuoluntarium, sed per accidens coniuncta est, non attingens actum voluntatis. Non enim ideo peccant, quia non possunt abstinere à peccato, quamuis reuera non possint; sed idcirco peccant, quia non volunt, neque vellent abstinere, etiamsi possent. Quod ex eo perspicuum esse dicunt, quia nesciunt se non posse. Quam ob causam dicit Hugo de sancto Victore: *Quando homo non po-* E *test, si vult, propter voluntatem impossibilitas non imputatur: si autem non vult, propter impossibilitatem voluntas non excusatur.*

Hugo de S. Vict. l. 1. de sacr. par. 14. cap. 6.

Simile accidere volunt in ignorantia antecedente & concomitante, quarum illa purgat peccatum cuius causa est, ista non purgat, non causat aut attingit actum voluntas adiunctum, sed per accidens ei copulatur. Si hoc alicui sufficiat, nihil superest præterea satagendum. Plenius tamen fortassis alio modo quæstioni satisfieri potest.

Itaque respondetur, duplicem esse præcepti faciendi impotentiam. Vna est ex defectu alicuius, quod non potest quantumlibet

magnâ voluntate, hoc est, quantumlibet fortiter volendo, suppleri. Talis est impotentia illius qui caret breuiario ad horas, quas ignorat, recitandas, & illius qui caret rebus temporalibus ad largiendam eleemosynam, & scientia ad eum docendum qui defectu instructionis perit, & huiusmodi infinita. De tali impotentia verissimum est, quod Deus non jubet impossibilia. Nam hoc ipso quo talis oritur impossibilitas, vel præceptum exstinguitur, vel certè ad illud implendum is, cui præcipitur, non amplius obligatus est. In huiusmodi etiam impossibilibus, voluntas pro facto reputatur. Non est enim culpa voluntatis quod non fiat, sed pura inopia potestatis. Altera impotentia est, quæ ex defectu ipsius voluntatis seu volitionis oritur, quæ si adesset, quanta adesse debet, præceptum facillimè impleretur. Tantummodo enim fortiter volendo impletur, vnde si fortiter vult, hoc ipso iam impletum est, & non impletum esse non potest. *Ex quo conficitur*, inquit Augustinus, *vt quisquis rectè honestéque vult viuere, si id se velle præ fugacibus bonis velit, assequatur tantam rem tantâ facilitate, vt nihil aliud ei quam ipsum velle, sit habere quod voluit.*

Lib. 1. de lib. arb. c. 13.

Talis enim voluntas sicut necessariò secum affert plenum velle, ita & posse quod voluit: *Ibi enim facultas ea, quæ voluntas, & ipsum velle, iam facere est.* Nam quemadmodum paulò ante dixerat, *non solum ire, verum & peruenire illuc*, multóque magis posse ire, *nihil erat aliud quam velle ire, sed* VELLE FORTITER ET INTEGRE, *non semisauciam hac atque illac versare & iactare voluntatem, parte assurgente, cum alia parte cadente luctantem.* Hæc impotentia non faciendi nullo modo excusat eum, qui non implet, quod præcipitur. Posset enim implere si vellet. Quod si noluerit atque ideo non potuerit, quis non eum dixerit, pro ipsa tam peruersa obduratáque voluntate culpandum? Duplicem istam impotentiam insinuauit Augustinus quando dicit: *Cogitatur & fit: aut ideo non fit, non quia nolumus, sed quia non possumus, Quicquid vis & non potes, factum Deus computat.* Rectissimè omnino non dixit, quicquid non potes, factum Deus computat, multa sunt enim quæ propterea non possumus quia nolumus, eo quod contrarium fortissimè obstinatissiméque volumus: sed circumspectissimè dixit: *Quicquid vis & non potes, factum Deus computat.*

Lib 8. Confess. cap. 8.

Lib. 8 Confess. cap. 8.

In Psal. 57.

Ex hac igitur duplicis impotentiæ distinctione facile apparet, quid ad obiectionem istam quam diu voluimus, respondendum sit. Nimirum impotentiam diuina mandata faciendi quæ in peccatoribus reperitur, esse talem, vt non desinant ea implere posse, si voluerint. Velint enim pleneque velint, mox vt voluerint, implebuntur. Si autem nolint, ideóque non possint, quis nisi nolentibus vitio vertat duritiam iniquæ voluntatis secutúmque defectum potestatis? Nam reuera defectus talis potestatis non est aliud quàm duritia malæ voluntatis, à qua suscepta recedere non posse, non est aliud quam tenaciter nolle. Tradidit hanc doctrinam pœnè iisdem verbis Augustinus in Tractatibus in Ioannem. Nam illum Euangelij edisserens locum, vbi ex Isaia narratur *quod non poterant credere*, quia dixerat *excæcauit* oculos eorum, &c. cùm præmisisset esse laborandum, quomodo illorum culpam, quia non crediderunt, posset ostendere, de quibus dicebatur non poterant credere, sic difficultatem istam explanat: *Quare autem non poterant credere, si à me quæratur, cito respondeo, quia nolebant, malam quippe eorum voluntatem præuidit Deus.* Et obiectionem sibi proponens aduersarij: *Sed aliam causam, inquis, dicit Propheta, non voluntatis eorum* videlicet excæcationem eorum. *Etiam hoc*, inquit, *eorum voluntatem meruisse respondeo. Sic enim excæcat, sic obdurat Deus deserendo & non adiuuando.* Nam isti supplicio proprium est, vt qui illo plectitur malum immobiliter velit, idcóque amplecti non possit bonum. Quamobrem inferius ostendens illam non solum voluntatem malam, sed etiam impotentiam ex magnitudine malæ voluntatis proficisci, adjicit: *Non itaque mirum est, quia non poterant credere quorum voluntas* SIC SVPERBA *erat, vt ignorantes Dei iustitiam, &c.* Et post pauca rursum: *Sic autem dictum est, Non poterant, vbi intelligendum est, quod nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro, si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ.* Disertius profectò expressiúsque non posset nobis patefacere, quam ex voluntatis peruersæ magnitudine atque stabilitate nasci mutationis impotentiam, quæ tantum abest, vt excuset culpam eius, vt potius cumulatiorem esse demonstret. Quibus vestigijs insistendo, sanctus Bernardus eandem radicem istius dissoluendæ difficultatis detegit, planissiméque declarat: *Et sicut cælestis Angelus aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus, propria videlicet voluntate non aliquâ extrinsecâ necessitate* (quæ videlicet quemadmodum diximus non potest volendo superari) *sic profectò diabolus æquè liberè in malum & corruit & persistit, sua vtique voluntario nutu, non alieno impulsu.* Et multis interpositis tandem adjicit: *Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam quod ille esse non potest malus* (malum scilicet agendo malâ voluntate) *non infirma facit necessitas* (hoc est non impotentia) *sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas; quodque is* NON VALET *in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio* (quam videlicet volendo superare non possit) *sed sua ipsius in malo obstinata voluntas & voluntaria obstinatio.*

Tract. 53. in Ioann.

Ibidem.

Lib. de grat. & lib. arb.

Ibidem.

Ex qua sancti Augustini & Bernardi doctrina planum est, talem implendorum præceptorum impotentiam ex duritia volendi profectam, sicut non abstergit culpam voluntatis humanæ, sed auget potius, ita quoque nullo modo tollere libertatem. Quod secundum Augustini principia nihil verius dici potest. Nam apud ipsum nihil est aliud voluntatem esse liberam, quam actum suum habere in sua potestate, & habere in potestate nihil aliud, quam eum facere si voluerit. Quis autem dubitet peccatorem obstinatissimè malum velle si voluerit, quod eo facilius in hominibus ac dæmonibus intelligitur, quod eorum obstinatissima voluntas, & vt Augustinus dicit, *ad bonum omnino inflexibilis* non sit aliud quam quædam continuatio primæ electionis qua mali facti sunt. Sicut ergo non tollit à Deo libertatem, voluntaria illa firmitas, qua non potest à suscepta semel volitione retrocedere, ita nec immobilitas illa peccantium hominum aut Angelorum, qua non possunt recipere voluntatem bonam nullo modo eorum libertatem infringit. Qua

Vide l. 4. de statu natura lapsa c. 24.

de re qui plura desiderat, consulat ea quæ de simili difficultate alibi diximus.

Ex his etiam illud intelligitur quàm perperam Scholastici gratiam sufficientem postulent, ad hoc vt homines peccare dici queant. Peccabunt enim sine gratia sufficiente, non minus quam si illius adiutorio munirentur. Nam & actus liber est, & facient si voluerint. Quod si noluerint, non hoc efficit impotentia quæ destruat libertatem, sed quæ supponat & augeat potius. De quibus loco citato, totisque pœnè libris de libertate arbitrij disputabitur. Ea præcedenti, secundi argumenti capite decimo tertio propositi solutio liquet. Constat enim eodem planè modo etiam peccata à non habentibus gratiam sufficientem posse vitari, non quidem illâ proximâ potestate, quæ dat simul velle quod possumus, & posse quod volumus, nec illâ quæ potestatem voluntatis velut in æquilibrio ad vtramque ponit, qualem libertatem solam Scholastici sibi conceperunt; solamque post lapsum & hominum & Angelorum, siue in bonis siue in malis nusquam inueniunt; sed illa remotiore potestate qua possunt ea vitare si voluerint. Si enim noluerint defectus est voluntatis non potestatis, quam voluntas supplere non possit. Sed de ista difficultate quomodo peccata vitari possint, vide latius dicta in alio loco. Hinc igitur etiam fit, vt quemadmodum ea vitare possunt, ita quoque non committant necessario, ea videlicet necessitate, quæ repugnet libertati, culpámque abstergat exorbitantis voluntatis. Est enim necessitas quæ ea duritia & obstinatione volendi nascitur, quæ non auget neque minuit culpam pertinaciter volentium sed accumulat, quia firmius adhæreseit malo. Ex quo principio confidentissimè dixit Augustinus: *Multum erras qui necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam, quod nullâ necessitate commissum est.* Et alio in loco aduersus eundem aduersarium Iulianum, ne putaret culpam voluntatis ex ista necessitate esse sublatam: *Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi.* Qua de re fusè in alio libro dictum est. Quomodo vero ista peccata quæ tali modo ex ista voluntatis duritia & voluntaria, vt ita dicam impotentia, etiam libera sint, non solum in sensu sancti Augustini, de quo iam nonnihil diximus, sed etiam in sensu Scholasticorum, latius in eodem libro explicatum vide.

Vide infra lib. 6. & 7. de grat. Christi Saluat.

Vide lib. 4. de statu naturæ lapsæ c. 22. & 23.

Lib. 1. cont. Iul. oper. imperf. f. 155.

Ibid. f. 159.

Lib 4. de statu naturæ lapsæ c. 19. 20. & 21.

Ibid. c. 24.

Sed adhuc oppones Augustinum dicere in libro de correptione & gratia: *Si autem hoc adiutorium Angelo vel homini, quamprimum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non vtique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent.* Ergo impotentia volendi, etiam illa quæ voluntate superaretur abstergit culpam volentis, & hominem reddit excusabilem, nempe quia tollit ab illa volitione libertatem.

Lib. de cor. & grat. c. 11.

Respondetur verissimum esse quod in Augustini casu impotentia voluntatis reddat hominem excusabilem & culpam auferat. Cuius rei ratio non est illa, quasi illo deficienti adiutorio, non libera voluntate vnumquemque actum circa singula obiecta mala voluisset. Tam enim liberè, non solum illâ libertate ab Augustino agnitâ atque traditâ, sed etiam illâ libertate Scholasticorum, hoc est contradictionis seu exercitij hunc & illum actum elicuisset, quam nunc eliciunt dæmones & beati. Sed ideo defectus adiutorij culpam deleuisset, quia talis actus profectus fuisset ea institutione Dei, atque ita necessario fuisset bonus. Nam illâ consideratione adjicit Augustinus. *Quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere si vellet:* quasi diceret, quia ei naturale erat, sine adiutorio manere non posse si vellet, hinc impossibile erat, vt hoc ei vitio verti posset, sed necessario sine culpa cecidisset. Quod si verò talis defectus adiutorij homini aut Angelo non ea naturæ institutione, sed ex aliqua culpa contingeret, profectò tunc Augustinus actum inde secuturum non solum liberum, sed & culpabilem esse posse fateretur. Nam hoc est illud ipsum quod ibidem statim adjicit: *Nunc autem quibus deest tale adiutorium*, videlicet sine quo manere non possunt, *pœna peccati est.* Quasi diceret, nunc quia istud adiutorium non ex naturæ institutione, sed vitiatione sublatum est, actus qui ex libera voluntate sequitur, non desinit esse vitiosus, eumque perpetrans culpæ reus.

Ex quo sanè iam vera panditur intelligentia tot testimoniorum, quæ supra vidimus, in quibus eis qui de Deo obdurante quem voluerit, & gratiam subtrahente querebantur, cum Apostolo respondebat, *O homo tu quis es*, &c. ostendens eos ea peccatis præcedentibus illam ablationem gratiæ, excæcationem obdurationémque meruisse. Vis enim responsionis illius non isto nititur cardine, quasi postquam homines peccauerunt, ablato sufficienti adiutorio, vel peccata non sint libera, vel quæ non sunt libera, possint esse peccata, hoc enim impossibile est: nec vnquam Augustino in mentem venit, quod non essent libera illa peccata quæ ab obduratis, excæcatis, diuinâ gratiâ sufficiente destitutis committuntur; sed per peccatum à recta naturæ institutione discessum est, iuxta quam impossibile erat, vt actus ad quem vitandum deerat adiutorium, peccatum diceretur, cùm esset potius actus bonus tanquam naturæ optimè constitutæ consentaneus, propter hanc ipsam omnino causam dicente Augustino: *Nam si non est ista pœna hominis sed natura* (quod vult & non potest rectè facere) *nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita vt melius esse non possit, ea quæ debet facit cùm hæc facit.* Hinc itaque nequis miraretur, quomodo posset esse actus malus, quem obduratus & excæcatus & gratiâ sufficiente destitutus perpetrat, semper eò recurrit, quod ille defectus gratiæ sit pœna peccati. Nam si non esset ista peccantis pœna voluntatis, sed Dei hominem cæcum ac durum & adiutorio destitutum creantis institutio, vel pro suo arbitrio deserentis, non possent actus excæcatorum, obduratorum, & adiutorio sufficienti carentium, peccata nuncupari, sed vt dictum est actus boni; non defectu libertatis, sed malitiæ, qua necesse est careat actus, qui ex Dei naturam humanam ita instituentis vel reformantis voluntate atque ordinatione, committuntur. Nam vt iam tetigi, nunquam in omnibus scriptis suis illo scrupulo laborat Augustinus, quod huiusmodi actus non esset liber & liberæ voluntatis. Semper agnoscit esse liberum, libertate quæ ad peccatum sufficit, quamuis identidem & constanter neget esse liberum illâ libertate indifferentiæ ad facien-

Vide suprà c. 48.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

dum bonum & malum, quam Scholastici postulant, & August. in solo primi hominis & Angelorum primo peccato locum habuisse profitetur. Sed de istis omnibus alibi ex professo dictum est.

CAPVT XVI.

Locus Augustini exponitur, vbi dicere videtur, quod Pharaoni non imputabatur quod obduratus obtemperare non poterat.

PRædictis omnibus obijcitur Augustini locus ex libro expositionis quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos, vbi sic loquitur de peccatis Pharaonis qui & obduratus fuit & gratia sufficiente caruit. *Non ergo hoc illi imputatur, quod tunc non obtemperarit, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat; sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur præcedenti infidelitate.* Ergo ex Augustini mente, peccata obduratorum, qui secundum ipsum gratia sufficienti carent, non sunt peccata quæ ad culpam imputentur: Quod non alio ex capite contingere potest, nisi quia potestate ea vitandi carent, & consequenter non sunt liberi: sed quia valdè absurdum est obduratos & excæcatos in actibus malis quos committunt carere libertate & culpâ quæ illis imputari possit, absurdum etiam erit eos gratia sufficienti destitutos esse, nec Augustinus in ista sententia sequendus erit. Ita ferè recentiores quidam, qui ex isto potissimum loco se inuictè concludere putant, Augustinum in ea sententia fuisse, quæ obduratis gratiam sufficientem negat; quamuis eam ipsi se improbare profiteantur. Alij alijs modis Augustinum non parum ab eius mente recedentibus explicant, ne quid absurdum docere videatur.

In expos. quarundam Propos. ex Epist. ad Rom. n. 62.

Vasq. in 1. part. disp. 97.

Vide Bellar. li. de grat. & lib. arb.

Respondetur meritò agnoscendum est ijs, qui in illius loci intelligentia falluntur: in qua profectò falli pœnè necessarium est, nisi quis Doctoris istius lucubrationes multum versauerit, & principia eius non mediocriter penetrauerit. Dico igitur sensum verborum istorum longè alium esse quam verba præ se ferre videantur. Nam in primis quamuis inde rectè colligatur, quod sufficienti gratia omnino careant, qui *obdurato corde omnino obtemperare non possunt*, quod nunquam dubitauit Augustinus, malè tamen infertur, illum obdurati cordis actum, quem ei non imputari dicit, non fuisse peccatum. Nam excæcatorum atque obduratorum actiones malas, qui præceptum vel cœcitate vel impotentiâ implere non possunt, esse vera peccata pœnis etiam adeòque damnatione persequenda semper & post scriptum illum librum, & in ipso eodem libro satis apertè docuit. Nam quid significat aliud quod ibidem dicit, *obduratum deserendo relinqui vt malè operetur?* Nam in Augustini doctrina inauditum est, vt aliquis malè operetur & non peccet, quia ex eius doctrina, *omne factum, si rectè factū non est, peccatum est*. Quid item significat aliud, quod ibidem docet quod *infidelitas & impietas*, propter quam obduratur, *inchoat pœna meritum, vt per ipsam pœnam etiā malè operentur*; itemque, quod sit *primum meritum* pœnæ. Si enim impietas inchoat meritum non credendo, obduratio profectò perficit malè operando. Et si ex infidelitate *primum* supplicij meritum proficiscitur, profectò ex obduratione *secundum*. Post istum verò librum, obduratos & excæcatos verè propriéque peccare sæpius ex professo tradidit. Nam libro de natura & gratia, cùm dixisset quod luce veritatis desertus ac cæcus, *plus necesse est cadat*, quod non est aliud, quam id quod de Pharaone dixerat, quod *obtemperare non poterat*, statim addit: *Et tamen per hanc pœnam, id est, per cordis cæcitatem, quæ fit deserente luce sapientiæ in plura & grauia peccata collapsi sunt.* Et ex Apostolo ad Romanos primo, multipliciter probat esse peccata licet pœnalia, esse *opera tenebrarum*, esse maioris merita desertionis & vindictæ Dei. Et tractatu quinquagesimo tertio in Ioannem, cùm docuisset ex Euangelio, Iudæos non credendo peccauisse, & tamen excæcatos credere non potuisse, monet postea, *Nequisquam neget voluntatis arbitrium, & audeat excusare peccatum.* Toto disputandi conatu hoc agit, & tanquam certissimam doctrinam asserit aduersus Iulianum: *Ista*, inquit, *cæcitas fuit Iudæis grande incredulitatis malum, & grandis causa peccati vt occiderent Christum.* Et inferius docet huiusmodi tam propriè esse peccata, vt *inde etiam rei fiant*, *vnde damnati*. Quod paulò post ipse sic explicat, *Vtique damnati*, Deo videlicet excæcante & obdurante, *vt tanta operarentur mala, & tamen ista damnatio etiam reatus est, quo grauius implicantur.* Et multò post euidentissimè dicit, per huiusmodi pœnas *fieri eadem peccata & peccatorum supplicia præteritorum, & suppliciorum merita futurorum.* Vt profectò dubitari nullo modo possit, quin Augustinus illa vera peccata esse senserit, ad quæ homines deserti gratia Dei, ex iusta obdurationis & excæcationis pœna damnantur.

Lib. de nat. & grat. c. 22.

Tract. 53. in Ioannem.

Lib. 5. cont. Iul. c. 3.

Ibidem.

Ibid. c. 4.

Quapropter qui locum Augustini obiectum rectè & genuinè intelligere cupit, quorundam principiorum eius recordari debet. Primum est, quo constantissimè docet, primum hominem fuisse institutum cum summa quadam arbitrij libertate & indifferentia ad bonum & malum: vsque adeo vt nihil eius bonæ voluntati intrinsecus vel extrinsecus repugnante, solo nutu voluntatis, auxilio gratiæ sufficientis adiutus, sine quo nihil poterat, in bono posset permanere si vellet. Ipsum quippe velle, vbi intus nihil concupiscentialiter resistebat, erat posse quod vellet: cuius contrarium experimur, postquam in peccatum lapsi sumus, & veri ignorantiâ & boni infirmitate puniti. Poterat quoque ut malum eâdem facilitate declinare.

Ex isto quodammodo liberæ voluntatis æquilibrio nascebatur, vt actiones eius siue in bonum siue in malum ex liberrimo nutu & flexu eius proficiscerentur, vtpote quas neque gratia, neque concupiscentia, quæ necdum erat exorta, libero voluntatis arbitrio donaret, sed ipsum arbitrium sibi. Nam ista gratia non donabat actus voluntati, erat enim adiutorium consentaneum tantæ libertati, *non quo fieret vt vellet, sed sine quo velle non poterat.* Et hinc est quod tale arbitrium subinde autonomasticè liberum, & actio eius libera vocari solet. Hinc etiam proficiscebatur, vt actiones eius siue bonæ siue malæ, proprissimè merita dicerentur, & quod eis reddebatur, merces meriti, vtpotè quæ purè ex libera voluntate sponte surgerent, neque inuoluerent quicquam gratuitæ donationis in seipsis seu secundum se, sed in potentia tantum hoc est, quatenus & liberum arbitrium, & adiutorium

potencïale gratiæ, fine qua non, gratis datum fuerat. Nihil etiam inuoluebant pœnæ vel præmij. Contrarium nunc omnino vsu venit. Nam & velle & agere nunc per alterius ordinis gratiam donatur voluntati, omniáque peccata nunc sunt supplicia præcedentium, quia non ex illa plena libertate, sed ex animi quadam pœnali cœcitate & infirmitate nascuntur, cum quibus in hunc mundum proiecti sumus. De quibus omnibus latè libro primo de statu primi hominis & Angelorum disseruimus.

Hinc vlterius fiebat vt peccatum istud primum Adami sanctus Augustinus etiam singulari modo peccatum appellare consueuerit, tanquam quod purum putúmque peccatum esset, ex sola libertate voluntatis, nulla ignorantia vel concupiscentià impellente perpetratum. Nam omnia huiusmodi ignorantiæ & concupiscentiæ peccata, ita peccata sunt, vt simul sint præcedentium supplicia peccatorum. Iuxta quem peccati intellectum definitur à sancto Augustino peccatum, libro de duabus animabus, *motus voluntatis vnde liberum est abstinere.* Quam definitionem sæpè protestatur nulli peccato, nisi solius primi hominis conuenire: prorsus enim illi liberum erat qui nulla internâ cupiditate vel timore peccare cogebatur, de quo latè alibi dissertum est.

Lib. de duabus animab. cap. 11.

Vide l. 3. de statu naturæ lapsæ c. 9. & lib. 2. cap. 14.

Denique obseruandum est, quod Augustinus, cùm istum librum ex quo obiectio deprompta est, scriberet, adhuc illo errore tenebatur, quo putabat ita istam primæuæ felicitatis libertatem periisse, vt tamen quædam reliquiæ remansissent, ex quibus arbitrium in vtramque partem liberum esset, vt crederet vel non crederet, quamuis gratia libertatem & potestatem ad operandum afferre deberet, quemadmodum hoc postea Massilienses arripuerunt. Quod ita esse, testis est ipse Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum.

Vide lib. de prædest. Sanctor. c. 3. & 4.

Ex istorum principiorum obseruatione præsentis obiecti loci, & multorum quæ in isto libro dicuntur, genuina pendet intelligentia. Nam ex isto intuitu dicit non procul ab initio: *Liberum arbitrium perfectè fuit in primo homine: in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium vt non peccemus, sed vt tantum peccare nolumus*, inefficaci videlicet volũtate, sub qua & credere comprehendit. *Gratia verò efficit vt non tantum velimus, sed possimus, non nostris viribus liberi arbitrij, sed Liberatoris auxilio.* Vbi satis apertè vides asseri *reliquias* quasdam istius primæ & magnæ libertatis, per quas vt minimum peccare nolumus. Quibus postea sæpius asscribit etiã *credere*. Nam ex isto intuitu dicit aliquanto post: *Liberum autem arbitrium habet vt credat liberatori, & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat, liberante & adiuuante non peccet.* Ex isto intuitu dicit infra: *Non Deus eligit opera sed fidem.* Quia scilicet videbat nos libero arbitrio credituros, non autem operaturos, quia libertate nostrâ credere, non verò operari possumus. Et inferius: *Quod credimus nostrum est*, id est, credere liberi arbitrij fructus est, *quod autem bonum operamur, illius est.* Et rursus: *Quod si vocatus vocantem secutus fuerit, quod est iam in libero arbitrio merebitur & Spiritum sanctum*, id est, gratiam, *per quem bona possit operari.* Et paucis adiectis: *Nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi.*

Lib. Expos. quarundam propos. Epist. ad Romanos num. 18.

Lib. Expos. quarundam propos. Epist. ad Romanos num. 44.

Num. 60.

Num. 61.

Ex hac igitur eadem consideratione libertatis quam habemus ad volendum atque credendum, non autem ad benè operandum, pendet & istud, quod ex illis Apostoli verbis, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, putabant aliqui, tolli etiam ad volendum libertatis arbitrium. Dicitur enim *non volentis, &c.* Respondet ergo quod per illa verba, *Non tollitur liberum voluntatis arbitrium* ad volendum, *sed non sufficere dicit velle nostrum, nisi adiuuet Deus. Quanquam enim ibi sit etiam voluntas* seu volitio *nostra sola*, tamen *nihil possit*, videlicet ad operandum id quod voluit. Vult enim significare, quod voluntas quidem nostra præcedit, vtpote qua volumus atque credimus, credendóque meritum vitæ bonæ inchoamus; non tamen hoc sufficere, nisi Spiritus sancti dono voluntas illa robustior fiat, vt bonum possit operari. Quod illustrat etiam ex contrario Pharaonis exemplo. Nam ille cor obduratum habuit, ita vt non obtemperaret, imo obtemperare non posset præceptis Dei. Sed hoc similiter non proueniebat ex libero eius arbitrio, sed ex supplicio præcedentis voluntatis incredulæ, quæ sic impotentiâ obtemperandi remunerata fuit, sicut voluntas credendi potestate operandi. Verba ipsius ista sunt: *Quod ergo tunc Pharao non obtemperabat præceptis Dei, iam de supplicio veniebat*, videlicet, non de libero voluntatis arbitrio: quia libero suo arbitrio non credendo, tale supplicium promeruerat, vt obduratus obtemperare non posset. Nam hoc est quod per modum probationis adjicit: *Non autem quisquam potest dicere obdurationem illam cordis* IMMERITO *accidisse Pharaoni, sed iudicio Dei retribuentis incredulitati eius debitam pœnam*, scilicet vt obtemperare non posset, ac nihil aliud nisi malum posset operari, sicut illi qui libero arbitrio credidit, retribuitur vt per gratiam tanquam donum Dei operetur bonum. Nam istam comparationem adjicit quando dicit: *sicut enim in iis quos elegit Deus, non opera, sed fides liberi arbitrij inchoat meritum, vt per munus Dei bene operentur; sic & in iis quos damnat, infidelitas & impietas* liberi arbitrij qua nolunt credere, *inchoat pœna meritum, vt per ipsam pœnam etiam malè operentur.*

Num 62.

Ibidem.

Ibidem.

Ex quibus patet Augustinum ex illo iam dicto errore suo reuocare totam seriem bonorum operum ad fidem tanquam ad meritum liberi arbitrij nostri. Nam vti dixerat: *Liberum arbitrium habet* homo *vt credat liberatori suo.* Et è contrario totam seriem malorum operum, quæ ex obduratione sequuntur, ad infidelitatem illam primam, qua nolunt credere; tanquam ad meritum liberi arbitrij. Reliqua vero opera siue bona siue mala, non tam vult esse nostra, quam diuini *muneris*, & *supplicij*, quo, bona opera, & mala ex promerito diuinæ gratiæ beneficio, & obdurationis iudicio consequuntur.

Hinc iam elucet verborum illorum intellectus, quæ nobis opposita, & iam citatis intertexta sunt: *Non ergo hoc illi* Pharaoni *imputatur, quod tunc non obtemperauit, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat, sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur priori infidelitate.* Non vult enim significare quod non fuerit ei imputata tanquam peccatum illa inobedientia, quam in eo grauissimè Scriptura reprehendit; sed quod non fuerit ei imputatum tanquam *liberum*, seu tanquam *meritum liberi arbitrij*, illo libertatis genere, quod liberæ voluntatis motum, nullo supplicio cogente vel gratiâ dante prouocatum sonat. Nam quando gratia vel

Lib. Expos. quorund. propos. Epist. ad Rom. n. 62.

supplicium facit facere voluntatem, actus qui sequitur non est liber Augustino, illo libertatis genere, hec fit *per liberum arbitrium*, tanquam per id quod impellit & flectit ad velle voluntatem, sed *per gratiā* vel *per supplicium*. Sic enim seipsum statim explicat, quando dicit, quod post fidei meritum, quod est liberi arbitrij; *per munus Dei benè operantur*, & post meritum infidelitatis, quod similiter est liberi arbitrij, *per ipsam pœnam etiam male operantur*. Et rursum, quando dicit, quod *illa misericordia* qua Deus facit bonum operari, *præcedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio præcedenti impietati; vt & bona PER DONUM DEI OPERETUR, & mala PER SUPPLICIUM*: Neutrum videlicet per liberum arbitrium quod post illud donum Dei & supplicium non est amplius liberum, eo qui iam explicatus est, libertatis modo: quamuis liberum ei fuerit, vt sola libertate sua crederet & non crederet, neque gratia donante credendi voluntatem, neque supplicio non credendi. Nam hoc sibi vult illa aduersatiua, quam statim adjicit: *Non tamen homini non auferatne liberum voluntatis arbitrium siue ad credendum Deo, vt consequatur, nos misericordia, siue ad impietatem*, id est, incredulitatem, *vt consequatur nos supplicium*. *[Ibidem]* Hoc sibi vult & illud quod ante discursus illius inchoationem præmiserat, & refutando falsum esse demonstraturus erat, quod quidam putarent, *Paulum abstulisse liberum voluntatis arbitrium, quo promeremur Deum bono pietatis*, id est, credulitatis; *vel malo impietatis* id est, incredulitatis, *offendimus*: hoc est, eum abstulisse libertatem credendi & non credendi. Negat enim hoc exsertè, vtpote quos ad credendum & non credendum liberum voluntatis arbitrium habere profitetur, non tamen liberum ad bene operandum, quod munus gratiæ omnibus largiri debet, neque semper liberum ad malè operandum quod in quibusdam ad malè operandum ex obdurationis supplicio captiuatum est. Hæc meo iudicio est vera germanaque loci illius explicatio, principiis Augustini omnibus conformissima, quæ quamuis falsa sint & ab ipso retractata, eo quod arbitrium, post peccati originalis infirmitatem, non magis liberum sit ad credendum quam ad operandum, sed vtrumque per spiritum fidei & charitatis dari debeat; neque minus prima infidelitas, quàm obduratio ex peccati originalis supplicio consequatur, genuinam tamen Augustiniani sensus expositionem continent. Quā si quis meliorem inuenerit, gratulor, & si eam scire meruero, ea animo gratias agam; dummodo tamen non ex ea confici velit non imputari obduratis peccata sua, quæ Deo non obtemperando committunt. Hoc enim scio perpetuæ constantique sancti Antistitis doctrinæ repugnare.

CAPVT XVII.

Non frustra dantur præcepta, consilia, exhortationes, correptiones iis qui gratia sufficiente destituti sunt. Absurdum quod homini post lapsum Deus illam gratiam debeat, & quare.

SED addunt aliud frustra fore præcepta, frustra consilia, frustra exhortationes atque correptiones nisi gratia sufficiens omnibus detur. Nam huiusmodi præcepta, consilia & exhortationes non peccandi & bene viuendi & conuertendi sese ad Deum vnum ad omnes pertinent, quibus tamen bene vti nemo sine gratia sufficienti potest. Quis igitur istorum stimulorum vsus fuerit, quorum vsus non potest sequi?

Respondetur præceptum consilium & huiusmodi nihil aliud probant, quam non esse solum Deum aut gratiam quæ operetur. Si enim solus Deus aut gratia operaretur, id quod præcipitur frustra diceret, conuertimini, bene viuite, operamini, &c. Significatur igitur esse in homine liberum voluntatis arbitrium, sine quo non possunt ea, ad quæ præcepto, consilio, hortatione, suasione, correptione stimulantur, impleri, qua de re & nos alio in loco quædā diximus quæ videri possunt. Ratio quippe præcepti aut consilij *[Vide lib. 4. de statu nat. lapsæ c. 24.]* &c. nullo modo infert aut supponit id quod proponitur, sola libertate non adiuta posse fieri, vel etiam auxilium quo debet fieri esse in hominis potestate. Itaque numquā aliud ea præcepto colligit Aug. quam id quod præcipitur non fieri sine libero voluntatis arbitrio, seu quod idem est, possibile esse, vt id quod præcipitur, actu liberi arbitrij impleatur. Nam in Epistola ad Valentinum: *[Epist. 1. ad Valent.]* *Nisi libero arbitrio intelligeremus atque saperemus non nobis præciperetur dicente Scriptura: Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Eo ipso quippe quo præceptum & imperatum est, vt intelligamus atque sapiamus, obedientiam nostram requirit, quæ nulla potest esse sine libero arbitrio.* Et in epist. 2. quam ad eundem Valentinum scripsit: *Si non esset liberum arbitrium, non diceretur: Rectos cursus fac pedibus tuis.* Et in ipso lib. de gratia & libero arbitrio, cum plurima præcepta protulisset: *[Epist. 2. ad Valent.]* *Innumerabilia*, inquit, *ista quid ostendunt nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ.* Et ibidem *[Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.]* superiùs: *Ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens*, hoc est, quo si ea faceret, *ad promissa præmia perueniret*. Et libro primo de nuptiis & concupiscentia: *[Lib. de nupt. cap. 5.]* *Vnde intelligimus cum hæc præcipiuntur vt fiant, NIHIL ALIVD OSTENDI QVAM ESSE NOBIS OPORTERE ad hæc accipienda & habenda etiam propriam voluntatem.* Quo significat August. nihil aliud præcepto indicari homini, quam cum cui præcipitur, velle debere, seu adhibere debere, nutum suæ voluntatis, sine qua præceptum fieri nullo pacto potest. Eadem autem & consilij, & admonitionis, & hortationis, & suasionis & correptionis est ratio. An autem ista per vlterius adiutorium debeant, & an istud præsto sit, & in hominis potestate, vel non sit, præceptum neque asserit neque negat.

Quapropter quando sanctus Augustinus à Pelagianis eodem præceptorum telo petebatur, vt ea possibilia esse fateretur, fatetur quidem esse possibilia per gratiam Dei, nunquam tamen admittit quod recentiores volunt, illam gratiam semper præsentem esse, sed solum esse possibilia, quia Deus adiuuando hoc facere potest, vel esse possibilia si adsit gratia adiuuantis Dei. Qua de re supra testimonia quædam dedimus, & ex aliis locis non est difficile producere. *Respondemus*, inquit, *vitari posse peccatum, si natura vitiata sanetur, gratia Dei, &c.* *[Lib. de perf. iust. c. 2.]* Quod nihil aliud significat quam præceptum vitandi peccatum posse per liberum arbitrium fieri, si gratiā adiuuetur. Et de præcepto charitatis implendo loquens, *& tamen vitari*, inquit, *potest*, peccatum quod committitur carendo caritate quæ requiritur, *[Cap. 6.]* *Non quando voluntas superba laudatur, sed quando humilis adiuuatur.* Hoc est, si humilis adiuuatur. Et in Enchiridio ad Laurentium c.

In Enchirid. cap. 118.

Si autem respexerit Deus vt ad implenda quæ mandat adiuuare credatur. Cuiusmodi conditionalibus sæpè vtitur ad significandum præcepta ab homine impleri posse, *si Deus per gratiam iuuet.* Et è contrario vicissim sæpè docet, præcepta non nisi transgressionem operari, *si non adiuuet* Deus, qua

Vide sup. c. 5.

de re latius supra diximus. Itaque subinde vim præcepti & gratiæ distinctè explicat, & nihil aliud præcepto tribuit quam vt rem per liberum arbitrium fieri oportere demonstret: *Ideò hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, vt intelligamus, quod & nos ea faciamus, & Deus facit vt illa faciamus.*

Lib. de præd. Sanct. cap. 11.

Quapropter quamuis homini desit gratia sufficiens, qua præcepta possit implere, non propterea dicendum est, frustra esse præcepta, consilia, monitiones; habent enim vsum suum non contemnendum, qui propriè signis competit, nempe significandi homini, quid ab eo fieri debeat per propriam voluntatem, vt si forte possit faciat quod iubetur; si non possit infirmitatem propria culpa contractam doleat, oretque pro viribus impetrandis.

Itaque prima vtilitas quam Augustinus præceptis tribuit, illa est, vt sciat homo, quid sibi faciendum sit, neque peccatis suis prætexat ignorantiam, dicendo se nesciuisse quid à se peteret Deus: *Dominus,* inquit, *ostendit non solum à quo malo declinemus & quod bonum faciamus, quod solum potest legis littera, verum etiam adiuuat nos vt declinemus à malo, & faciamus bonum, quod nullus potest sine spiritu gratiæ.* Et ne quis eam semper adiuuare arbitretur, salubriter addit: *Quæ si desit, ad hoc lex adest, vt reos faciat & occidat.* Et in eodem libro paulo pòst: *O homo in præceptione cognosce quid debeas habere in correptione, cognosce tuo te vitio non habere.*

Lib. de corr. & grat. cap. 1.

Lib. de Cor. & grat. c. 3.

Et in libro de dono perseuerantiæ: *Nec prædestinationis prædicatione impedienda est prædicatio fidei perseuerantis & proficientis vt quod oportet audiant, & quibus datum est vt obediant.* Et inferiùs: *Ad diuina præcepta instanter hortati sunt, vt qui haberent donum obedientiæ, quibus iussis obediendum esset, audirent.* Hic est ergo fructus Præcepti, vt homo sciat, quid sibi agendum sit, & quo se debeat voluntas alioquin cœca conuertere: fructus Consilij vt sciat, quid ex pluribus præstet eligere: fructus admonitionis, vt quod sciebat, recordetur esse faciendum? fructus hortationis, vt sciat, quanti intersit, quam magnum, quam vtile, quàm honestum sit facere, quod nouit esse faciendum: fructus correptionis, vt quemadmodum dicit Augustinus, *sciat se suo vitio non habere,* hoc est, vt sciat vitium suum esse quod non fecerit.

Lib. de dono perseu. c. 14.

Ibid. c. 19.

Secunda vtilitas est, vt si homo simul cum præcepto faciendi gratiam acceperit, faciat quod præcipitur, Deoque gratias agat: sin autem non acceperit, præcepto admonitus sentiat infirmitatem suam, vt illo sensu suæ infirmitatis, velut adiutorio quodam adiutus, ad implorandum adiutorium gratiæ stimuletur. Qua de re superius diximus, cùm de lege tractaremus. Hic vnus aut alter sufficiet Augustini locus. Nam inde est illud Augustini: *Ipsa lex in hoc adiutorium data est illis, qui ea legitimè vtuntur, vt per illam sciant, vel quid iustitiæ iam acceperint, vnde gratias agant, vel quid adhuc eis desit quod instanter petant.* Quod inuerso modo inferius dicit: *Iubet ideo vt facere iussa conati, & nostrâ infirmitate sub lege fatigati, adiutorium gratiæ poscere nouerimus; & si quid facere potuerimus operis boni, ei qui adiuuat non simus ingrati. Quia,* vt statim adjicit: *Etsi possit, acceptâ*

Epist. 89.

A videlicet iam gratiâ, *antequam petat, quid ei prodest, nisi illi agat gratias ex eo quod potest, à quo petendum est, quod nondum potest?* Et in libro de Correptione & gratia: *Ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, vt quando id agunt, sicut agendum est; id est, cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatem quam dedit Dominus* (id est, gratiam) *vt terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant. Quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue non ex charitate faciendo, orent vt quod nondum habent, accipiant.* Et libro primo contra Iulianum operis imperfecti pressius: *Conuenit autem Scriptura plerumque hominis voluntatem,* præcipiendo videlicet, consulendo, monendo, hortando, corripiendo, *vt quod non habet, & NON POTEST, ADMONITVS SENTIAT, & ab eo à quo sunt bona omnia, indigens poscat.* Quid autem hoc sibi velit, quod præcepto admonitus se non posse sentiret, statim explicando subiungit: *Propterea ergo per Prophetam dictum est: SI NOLVERITIS, & non audieritis me, gladius vos comedet, & cætera huiusmodi, vt cum inuenissent in se ipsis victrices cupiditates ad propellendum in malum, scirent à quo deberent poscere auxilium.* Præceptum est enim instar tacitæ cuiusdam interrogationis, qua liberum hominis arbitrium quodammodo exploratur, quantis ad faciendum præceptum viribus polleat, quasi homini à Deo diceretur, Tu viribus tuæ voluntatis seu potius vanitatis inflatus, te satis fortem firmumque putas, vt impleas

Lib. de Corr. & grat. c. 2.

Lib. 1. oper. imperf. f. 134.

B

Ibid.

C quod præcipio, dummodo agnoueris voluntatem meam: ecce quod iubeo age, experire vires arbitrij tui. Hoc enim idcirco facit Deus, vt detumescente fastu, gratiæ sufficientis à se largiendæ capax fiat: *Demonstranda enim fuerat,* inquit August. *homini fœditas languoris eius, cui contra iniquitatem suam, nec præceptum sanctum & bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas quam minuta, quando quidem lex subintrauit vt abundaret delictum, vt eo modo conuictus atque confusus, videret non tantum Doctorem sibi necessarium, sed etiam adiutorem Deum.* Et præceptori suo succinens sanctus Prosper: *Nec ob aliud vnquam datur præceptum, nisi vt quæratur præcipientis auxilium.* Quam

Lib. de Spir. & litt. c. 6.

Prosp. in Epi ad Demet.

D diuersa sit ista doctrina, & quã ex diametro repugnans eorum imaginationibus, qui diuinæ seueritatis & œconomiæ ad perficiendos homines prorsus imperiti, nil nisi gratias sufficientes vbique præsentes imaginantur, ipsa verborum facies per se clamat, & latè suprà demonstrauimus, & in eodem loco subjicit, cùm statim inter illos ipsos, quibus ista & huiusmodi à Dei ministris generatim dicebantur, dicit: *Plures fuisse quos obduratione & desertione indicauerat dignos occulto iudicio, iusto tamen.* Et plurimis aliis locis disertè tradit non solùm inculcando, quod *lex ipsa* SINE GRATIA NON NISI PRÆVARICATORES *faciat;* & quod non solum, *Nemo possit declinare à malo &*

Lib. 1. operi imperf. cit.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 19.

E *facere bonum sine spiritu gratiæ,* sed etiam quòd, *si illa desit, ad hoc lex adsit, vt reos faciat & occidat;* Imò verò quod *si gratia desit, videamus etiam obesse doctrinam.* Quis ita procax & peruicax esse possit, vt eum qui talia in omnibus libris suis docet, asserat sensisse illam ipsam gratiam (sine qua legem dicit inflammasse concupiscentiam, præuaricationes, maioréſque doctrinæ inimicos effecisse, quatenus per ipsas præuaricationes ad gratiam non solùm habendam, sed vel agnoscendam ducerentur) omnibus donatam esse, omnibus affuisse?

Lib. de corr. & grat. c. 1.

Epist. 107.

Tertia vtilitas est, vt non solum sciant tam

boni quàm mali quid sibi faciendum sit, sed etiam qui non faciunt, sint inexcusabiles: *Ideò datæ sunt præcepta, vt homo excusationem de ignorantia non haberet.* Nam idcircò & Christus Dominus de Iudæis dicit: *Si non venissem & locutus eis fuissem peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo*, illo videlicet, *quo cum audissent eum, non crediderunt in eum*: & ex ista incredulitate crucifixerunt eum. Et Apostolus ad Romanos dicit eos *inexcusabiles* esse quibus manifestata per creaturam veritas innotuerat. *Quomodo dicit inexcusabiles, nisi de illa excusatione, qua solet dicere humana superbia: si scissem, fecissem, ideò non feci quia nesciui. Aut si scirem, facerem ideo non facio, quia nescio? Hæc eis excusatio tollitur, quando præceptum datur, vel scientia non peccandi manifestatur.* Itaque per præcepti cognitionem fiunt inexcusabiles peccatores, non tam iudicio Dei quàm suo. Dei enim iudicio etiam illi inexcusabiles sunt, qui lege non auditâ ignorando peccarunt. Nam vt idem docet: *Dei iustum iudicium nec illis parcit qui non audierunt. Quicunque enim sine lege peccauerunt sine lege peribunt.* Cuius diuinæ seueritatis ratio est, quia & *ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est, in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati*, quo tota hominis posteritas inquinata iustissimáque cæcitatis pœna punita est. Quapropter præcepti scientia excusationem humanis oculis tollit, vt & ipsi peccantes se inexcusabiles esse videant, dum etiam cognitam legem præuaricantur, quam si scirent, se impleturos esse iactabant: *Ideò autem*, inquit, *diuina eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui non ignorantes sed scientes peccant vt secundùm iudicium superbiæ suæ, quo multum confidunt de viribus propriæ voluntatis, se inexcusabiles videant, quia de ignorantia iam non habent excusationem, dum non est iustitia*, hoc, est opus iustitiæ, *cui præsumebant sufficere voluntatem.* Merito quippe se omni excusatione carere sentiunt, qui vident non scientiam, sed solam sibi deesse faciendi voluntatem. Quod si voluntas præ duritia carnalium appetituum, ex quibus omnis inobedientiæ peruicacia proficiscitur, flecti nolit, quis excuset? Quis non vehementer arguendum arbitretur? Tanto quippe culpabilior est, quanto duriore fastu ita noluerit, vt nec potuerit. Quapropter si durissima peccantium voluntas præcepto non corrigatur, non tamen ideirco præceptum inutile censeri debet. Si enim defectu voluntatis non credit homini in beneficium, nascitur.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.
Epist. 105.
Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.
Epist. 105.
Ibid.

Quarta vtilitas, quia iusto Dei iudicio vertitur in supplicium. Non enim voluntas superba mediocriter torquetur, quod scientia rerum agendarum instructa, probitatis laruam, quam sibi habere videbatur, sibi detractam proprióque se iudicio ream damnatámque videt. Vnde quidam olim *omnibus pœnis*, inquit Augustinus, *quas tyrannorum vel crudelitas excogitauit, vel cupiditas pendit, hanc vnam anteponit, qua cruciantur homines, qui vitia quæ vitare non possunt, coguntur agnoscere.* Itaque de correptione quæ quoddam exhortationis genus est, & similis operationis & efficaciæ vt præceptum alibi dicit: *Patiantur ergo homines se corripi quando peccant, nec de ipsa correptione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correptionem: quia & peccatis iusta pœna debetur*, ET AD IPSAM PERTINET IVSTA CORREPTIO, *quæ medicinaliter adhibetur, etiamsi salus ægrotantis incerta est, vt si is qui corripitur ad prædestinatorum numerum pertinet, sit correptio salubre medicamentum: si autem non pertinet*, SIT CORREPTIO POENALE TORMENTVM.

Lib. de Magistro cap. 9.
Lib. de Corr. & grat. c. 14.

Propter huiusmodi igitur considerationes & causas lex vocata est olim testimonium, vt suprà diximus, non solùm gratiæ implorandæ, sed etiam duritiæ detestandæ quæ nullâ iustitiâ excusari potest. Quæ sanè testificatio non est inutilis humano generi aut ipsi Deo, quamuis opere non sequente quod præcipitur, quodammodo frustra lex præcepisse videatur. Vnde sanctus Gregorius: *Plerumque fit vt cum audientis cor exigentibus culpis omnipotentis Dei gratiâ non repletur, incassum exterius à prædicatore moneatur: quia mutum est os omne quod loquitur, si ille interius in corde non clamet, qui aspirat verba quæ audiuntur.* Et paulò pòst explicans tamen quomodo non omninò incassum etiam tum loquatur Deus: *Hinc est enim*, inquit, *quod Cain & diuina voce admoneri potuit & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat.* Porrò in istis verbis Augustini quæ paulò superiùs ex capite decimo quarto libri de correptione & gratia citauimus, insinuatur nobis.

Lib. 1. de grat. Christi Saluat. c. 11.
Greg. lib. 11. Moral. c. 5.

Quinta præcepti, consilij exhortationis & correptionis vtilitas. Nam quandoquidem ista omnia dirigendæ vel corrigendæ voluntatis adiutoria communia sint reprobis & prædestinatis & eorum discretio nobis prorsus ignota sit, etiamsi nullum omninò eorum quos recensuimus in obduritatis hominibus assequerentur fructum, non tamen idcirco frustra adhibita esse censerentur. Prodessent enim iis quibus Dei gratia vt prosint, facit, quod quia nobis incertum est, omnibus ista adiutoria adhiberi debent: *Nescientes enim*, vt August. ait, *quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu vt omnes velimus saluos fieri.* Et consequenter admouere omnibus remedia salutis alloquendæ generalia. Vnde ibidem: *Sub isto ergo incerto ex charitate adhibenda est* correptio, præceptio, exhortatio, *cuius exitus ignoratur, & pro illo cui adhibetur, orandum est vt sanetur.* Quod si nec orantem exaudit Deus, inde in electis nascetur.

Ibid. c. 15.
Ibid. c. 14.

Sexta vtilitas eáque multiplex, primo quia ex præceptis, consiliis & cæteris quæ plantando & rigando extrinsecus adhibentur, planissimè discent nihil illa proficere correctioni, nisi Deus per gratiam dederit intrinsecus incrementum, iuxta illud Augustini: *Spiritus sanctus operatur intrinsecus vt valeat aliquid medicina, quæ adhibetur extrinsecus. Alioquin etiamsi Deus ipse vtens creatura sibi subdita in aliqua specie humana sensus alloquatur humanos, siue istos corporis siue illos, quos istis simillimos habemus in somnis, nec interiore gratiâ mentem regat, atque agat, nihil prodest homini omnis prædicatio veritatis.* Vnde illud quod aliis non paucis locis tradit: *Nisi diuinæ gratiæ subueniat adiutorium, quid ei prodest copiosum & ornatum consilij et exhortaneis eloquium.*

Lib. 15. de Ciuit. cap. 6.
Lib. 2 contra Iul. oper. imperf. f. 218.

Secundo & illud discent quàm cæca, quàm dura, quàm inflexibilis sit voluntas quam Dei gratia deseruerit. Ex quo tertiò colligent, quantâ animi submissione diuinæ misericordiæ gratias agere debeant, quod eos intus ab illorum societate discreuerit, quos frustra foris iisdem præceptis & consiliis instrui, iisdem exhortationibus & minis pulsari vident. Sic enim Deus ex vasis iræ *notas facit diuitias suas in vasa misericor-*

die. Itaque istud Psalmi tractans, *Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis, hoc est,* inquit exponendo Augustinus: *quantam circa me habuit misericordiam, in illis mihi demonstrauit, circa quos non habuit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gratias, cui debitum relaxatur.* Cùm verò nec illos quoa excœcatos & obduratos & à diuina gratia desertos Scriptura testatur, nondesinat iubendo, minando, increpando percellere, accusare, redarguere. Hinc quartò discunt, defectum gratiæ Dei nihil omninò ad innocentiam, sed ad cumulandum potius reatum valere. De quo præclarè sanctus August. tanquam de re inter antiquos gratiæ patronos indubitatâ: *Quod verò dicit: Et non dedit Dom. Deus vobis: nullo modo increpans & arguens hic diceret, nisi ad eorum quoque culpam pertinere intelligi vellet,* NE QVISQVAM SE EX HOC EXCVSABILEM PVTAT. *Simul enim ostendit sine adiutorio Domini Dei eos intelligere & obedire non posse oculis cordis & auribus cordis, & tamen si* ADIVTORIVM DEI DEESIT, NON IDEO ESSE EXCVSABILE HOMINIS VITIVM, *quoniam iudicio Dei quamuis occulta, tamen iusta sunt.* Cuius occultæ radicem iustitiæ, vt aliquo modo Scholasticis tantopere de re certissima litigantibus patefaceret, alio in loco non gratiam sufficientem protulit, qua etiam cœci oculis, & lapidei corde, hoc est, *durissimam* habentes *voluntatem, & aduersus Deum omnino inflexibilem*, intelligere & obedire possint. Hæc enim nihil occultæ iustitiæ Dei continet, sed potius apertissimam hominis consentire renuentis, iniustitiam probat, & non solum supra citatis verbis eius ex Deuteronomio, sed etiam toti doctrinæ Augustinianæ moli refragatur: sed illam affert occultæ iustitiæ rationem, quam suprà dedimus, quia scit Deus, *se fecisse hominem rectum ab initio creaturæ: scit Deus eum, à rectitudine, suâ malâ voluntate decidisse, prauumque effectum esse: scit Deus, solâ hominis voluntate factum esse vt ad illam necessitatem veniret, quam solâ voluntate superare non potest:* scit Deus esse *iustissimam peccati pœnam*, quamuis carnalium oculis mira videatur, *vt amittat vnusquisque quo bene vti noluit, cum sine vlla posset difficultate si vellet.* Et quid tandem istud est? *Id est autem vt qui sciens rectè non facit, amittat scire quod rectum sit.* Ecce excœcatio: *Et qui rectè facere cùm posset, noluit, amittat posse, cùm velit.* Ecce obduratio & vtrumque diuinæ gratiæ derelictio qua deserti peccatores, non possunt non esse cœci corde, durissimi & inflexibiles voluntate. Hæc igitur primi hominis absque vitio conditi & eiusdem culpa propria deprauati consideratio, præclarissima illa verba peperit, quibus rationalis creatura stans, à labente discernitur, eademque Dei iustitia in danda negandaque sufficienti gratia aperitur: *Si autem hoc adiutorium vel Angelo vel homini cùm primum facti sunt, defuisset quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio* POSSET MANERE SI VELLET, *non vtique sua culpa cecidisset, Adiutorium quippe defuisset,* SINE QVO MANERE NON POSSET. *Nunc autem quibus deest tale adiutorium, iam pœna peccati est; quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum.*

In Psal. 58.

Quæst. 50. sup. Deut.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 14.

Vide supra cap. 48.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

Lib. de correp. & grat. cap. 11.

Quapropter cùm sanctus Augustinus (quem Prosper Fulgentius, & quotquot antiquitus germani gratuitæ gratiæ defensores fuerunt, magno consensu secuti sunt) nunquam dubitauerit, quin peccatores iustissimè à diuino adiutorio deserantur, desertique intelligere & obedire non possint, nec ideo excusabile sit hominis vitium, quod non intelligendo, vel non obediendo committit, magnopere mirari soleo, quid sibi Scholastici velint, quod tam intrepidè assumunt, Deum debere homini conferre gratiam sufficientem, eamque auferre non posse, eo quod alioquin homo alteri, hoc est, Deo tribuere posset inobedientiam suam, qui adiutorium ei necessarium denegasset. Nec enim satis videntur modum aduertere, quo Deus peccatoribus gratiam sufficientem negat. Non enim hoc ita fit, quasi Deus debitum aliquid auferret, sed quia negat indebitum, nec illud quidem quod ante peccatum conferebat, & naturæ rationali ad diligendum Deum eoque fruendum conditæ, quodammodo connaturale erat, sed aliud alterius generis, quo natura perdita repararetur. Nam istud primum integri hominis adiutorium, iam post inflictum peccati vulnus insufficiens factum est, non propter auxiliantis gratiæ mutationem aut substractionem, sed propter naturæ læsionem, quæ non potest amplius illa gratia etiam præsente adiuuantéque bonum facere quod ante fecit, nec bonum velle quod voluit. Malum enim volendo, boni volendi languorem sibi contraxit, qui concupiscentia seu creatarum rerum dilectio nuncupatur, *nec est aliud*, vt August. ait, quam *desiderium peccati.* Est itaque languor ille quoddam genus voluntatis, quæ libentissimè pertinacissiméque malum, hoc est, res creatas diligit, nec bonum quod est Deus diligi sinit, nec aliter potest nisi bonum diligendo exui atque superari. Ex quo efficitur vt tale gratiæ adiutorium iam necessarium sit, quo renisus voluntatis oppositæ superetur, & ipsum bene velle reddatur, quod per pristinam illam gratiam nequaquam restitui potest. Dicatur itaque tolerabiliter quod Deus homini, vt primum sine vitio creatus fuit sufficiens deberet adiutorium, aut alioquin sine culpa cecidisset. Sed postquam seipsum impotentem fecit, non gratiæ dimioutione, sed naturæ violatione nec amplius Deo, etiam idem auxilium largiente, idem iam læsâ voluntate potest, quod illæsa potuit. Quis ferat vt Deus homini sufficientem volendi boni faciendique gratiam debere dicatur? Hoc enim nihil est aliud dicere, quam quod Deus debeat homini peccatori, non solum eandem illam gratiam suppeditare quam ante peccatum contulit, sed etiam naturæ lapsæ vires quibus concupiscentiam malæ voluntatis comitem superet, restituere, vulnus inflictum tollere, bonam voluntatem reddere, atque vt velit & faciat, operari; aut certè nisi tanta indebita beneficia peccatori largiatur Deus, quocunque sese mala damnataque verterit, per omne libidinum genus sine culpa rapiendam? Non enim, vt dixi, vllo modo sufficit prior gratia, quam ante peccatum Deus homini conferebat, & etiamnum omnibus conferre paratus est si voluntatem eius vsui sufficientem reperiret; sed alia redemptionis gratia lapsis viribus propria impartienda est, quæ nisi ipsum bonum velle reddat & facere, propter inhærentem mali semel suscepti voluntatem, peccator amissum bonum velle non potest. Quòd si Scholastici falsissimum absurdissimum, & impiissimum, & Christianæ fidei contrarium esse concedant, quid aliud consequetur quam peccatorem sibi magnum priuilegium peccando meruisse, vt qui ante peccatum culpabiliter diligebat & faciebat malum, post peccatum Deo idem auxi-

Suar. in opusc. breuis Resol. nu. 39.

Vasquez in prima parte Disput. 97. nu. 13.

Lib. de perf. iust. cap. 6.

lium conferente, sine culpa per scelera, facinoraque volutetur, eoque minus peccet quo malum ardentius ac tenacius diligat? Nisi fortè per aliud præcipitium euadere velint, vt dicant, Deum commisso iam peccato, leges suas æternas de diligendo & faciendo bono, cauendoque malo abrogare debuisse, ne fortè eadem præuaricatoribus, quæ innocentibus præcipiendo, iam impossibilia iubere, tyrannicâ crudelitate censeretur. Quod si tales imaginationes suâ se satis absurditate refellendo interimant, agnoscant atque fateantur, posse Deum idipsum homini post peccatum æternâ suâ lege iubere, quod ante peccatum iusserat; quamuis ei iam propria culpa factum sit impossibile; nec teneri ipsi conferre magnum illud redemptionis adiutorium, quod hominem nolentem velle facit & facere, quamuis propter contractam voluntatis ægritudinem, nullum aliud iam sufficiens sit; nec peccatorem iam sine culpa peccaturum, quamuis sine illo magno adiutorio peccatum iam vitare propriâ & culpabili volendi infirmitate non possit.

Quapropter non est illusoria quoque Dei vocatio, & admonitio, & increpatio, & correptio, quam peccatoribus vel per seipsum, vel per Prophetas suos, vel per visibilem cœli terræque machinam, diuinæ sapientiæ, potentiæ, bonitatisque testimoniis plenam adhibet. Tribuit enim quidquid creaturæ rationali à se conditæ ad audiendam sequendámque vocem suam necessarium fuit. Quod si ipsa merito propriæ iniquitatis obdurruit, & ita peruicaciter in rebelli voluntate persistat, vt reuerti nolit, nisi alio potentiori auxilio ipsum velle tribuatur, quis nisi imperitus atque impius dicat, Deum vocando, monendo, corripiendo illudere peccatoribus? Culpa enim ipsorum est, qui in suscepta semel voluntate malâ, durissimè permanent; quòd admonitiones suo effectu carent.

CAPVT XVIII.

Soluuntur quædam Scripturæ loca, quæ pro asserenda gratia sufficienti proferuntur, vt, Quid debui vltra facere vineæ meæ, &c. *Et*, Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent.

Ex his etiam non est difficile quædam Scripturæ loca exponere, quibus nonnulli istam perpetuam gratiæ sufficientis assistentiam probari putant. In quibus istud primum est, quod Deus apud Isaiam dicit: *Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ & non feci ei?* Vbi in primis miror quo iudicio locus iste ad hoc propositum adducatur. An fortè. Vt gratiam noui Testamenti, sine qua nullus Deo credere, à peccato resurgere, diuinisque mandatis de Deo diligendo, beneque viuendo obtemperare potest, peccatoribus etiam debitam esse probent? Si enim non est debita sed gratuita, & absque iniustitia negari potest, vt quid vrgentur verba, quibus Deus per Prophetam clamat: *Quid debui vltra facere vineæ meæ?* Si enim hoc rectè vrgetur, manifestum est Incarnationis gratiam per quam à lapsu suo resurgere possint, peccatoribus esse debitam; nec potuisse Deum humanum genus sub propria iniquitate derelinquere, vel derelictum de duritia iniquæ voluntatis increpare, quam sibi male volendo pepererat. Nam secundum Doctorum istorum intelligentiam, Deo timendum erit, ne respondeant; Quid nos obiurgas, qui pro nobis noluisti mori, vt nobis gratia bonæ voluntatis, quam abiecimus, redderetur? Quod si stultum est cogitare vel dicere, agnoscant non sapienter pro gratia peccatoribus asserenda illa verba proferri, *Quid debui facere vineæ meæ?* Attendantque verissimè profundissiméque dixisse Augustinum? *Primam esse causam cur obiurgari, quod sint inobedientes Deo, sibi debeant displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio humanæ creaturæ, & non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima prauitas, qua Deo non obeditur, ab homine est, quia ex rectitudine, in qua eum Deus primitus fecit, sua malâ voluntate decidens, prauus effectus est.* Non enim defectus vel subtractio gratiæ, quam homini recto Deus tribuebat, non difficultas interna præceptorum, non operum supernaturalitas, extra ordinem requisita, sed sola prauitas illa voluntatis vera causa est, cur homo præcipienti Deo obtemperare non possit. Hæc enim efficit vt quamdiu non redditur homini voluntas bona, quam petulanter abiecit, quæque sine maxima & gratuita gratia reddi nequit, illa eadem pristina gratia etiam præsente, præcepta sint ei difficilia naturamque corruptam superent, ita vt ea velle & implere non possit. Duritia quippe, hoc est constantia seu peruicacia susceptæ prauitatis, malæque voluntatis facit, vt præ dulcedine mortifera qua perfunditur, eam in bonum retorquere non velit, aut non ita velit vt possit. Quod tantum abest vt excuset peccatoris voluntatem, vt maiori potiùs obiurgatione & increpatione & pœna dignam esse conuincat.

Isaiæ. 5.

Lib. de Corrept. & grat. cap. 6.

Adferunt & illum locum sancti Ioannis: *Si non venissem & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et rursum. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me & Patrem meum.* Ex his inquiunt & similibus locis colligitur, homines accusari non potuisse de peccato, si à Deo non habuissent auxilia quæ ad operandum sufficerent.

Ioan. 15.

Franc. Suarez lib. 3. de auxiliis c. 6.

Sed respondetur loca ista obtorto collo ad sufficientiam gratiæ significandam trahi. Sensus plenissimus est, quem diuersis occasionibus Augustinus indicauit, excusabiles fuisse futuros Iudæos à peccato, non quolibet, sed isto magno quo Christo præsenti & loquenti & miracula facienti non crediderunt, eumque ex tali incredulitate peremerunt. Excusasset enim eos ignorantia, quemadmodum & in hodiernum vsque diem ab incredulitatis peccato excusat eos, qui nihil de Christi doctrina & miraculis perceperunt. De hoc loco, id est, de hac peccati excusatione disserentem audiamus: *Non vtique*, inquit, *peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis multisque peccatis: sed hoc peccatum vult intelligi non eos habituros fuisse, si non venisset, quo, cùm audissent eum, non crediderunt in eum. Hanc eos excusationem non habere asserit, qua possint dicere, Non audiuimus, ideo non credidimus. Humana quippe superbia, tanquam præsumens de viribus liberi arbitrij, excusatam se putat, quando ignorantia, non voluntatis est, quod peccat, secundum hanc excusationem inexcusabiles dicit Scriptura diuina, quoscunque scientes peccare conuincit.* Et in libris ad Bonifacium eodem allegato Ioannis loco, quo peccatum non

Epist. 105. ad Sixtum.

Lib. 3. ad Bonif. c. 3.

habituri esse dicuntur: *Non enim*, inquit, *peccatum antea non habebant: sed ipsam voluit intelligi diffidentiam, qua nec præsenti & loquenti crediderunt.* Et in libro de gratia & libero arbitrio:

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.

De quo peccato dicit, nisi de illo magno quod præsciebat eorum futurum quando ista dicebat; id est, quo eum fuerunt occisuri, Ex illa infidelitate, qua præsenti non crediderunt: Et paulo pòst: *Quomodo dicit inexcusabiles, nisi de illa excusatione qua solet dicere humana superbia: si scissem fecissem, ideo non feci quia nescivi. Aut si scirem facerem ideo non facio quia nescio.*

Ibid.

Et in Tractatu octogesimo nono in Ioannem, vbi locum ex professo explicat: *Quid est ergo: Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent? Numquid sine peccato erant Iudæi, antequam Christus ad eos in carne venisset? Quis hoc vel stultissimus dixerit? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum, quasi sub generali nomine vult intelligi. Hoc est enim peccatum quo tenentur cuncta peccata, quod vnusquisque si non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata. Hoc est autem, quia non crediderunt in Christum qui propterea venit, vt credatur in eum. Hoc peccatum si non venisset, non vtique haberent.*

Tract. 89. in Ioannem.

Et similimodo statim adjicit & illas gentes ad quas non venit, siue per seipsum siue in Discipulis Christus, hoc est, quibus nullo modo prædicatus est Christus, *excusationem habere de peccato; non de omni*, inquit, *peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt; ad quos non venit, & quibus non est locutus.* Sed non in eo sunt numero, si ad quos in Discipulis venit, & quibus per discipulos est locutus. Ex qua sanè doctrina manauit illa Scholasticorum regula, qua dicunt. Infidelitatem purè negatiuam non esse peccatum.

Ibid.

Hæc sanè perspicuè demonstrant locum istum Ioannis, qui objicitur, nihil omninò ad propositum facere. Quod si fortè velint à simili arguere, quod, si ignorantia excusat, & impotentiam excusare debere. Respondetur, impotentiam quæ ex culpabili defectu gratiæ proficiscitur, etiam esse culpabilem, sicut & ignorantiam quæ ex culpabili defectu cognitionis. Nam hinc oritur quod iuxta constantissimam Augustini & Ecclesiæ doctrinam, etiam illa vera peccata sunt, quæ ex ignorantia legis naturalis, siue iam illa facta sit homini vincibilis, siue inuincibilis, proficiscuntur, prout alibi fusissimè ex jisdem Augustini & Ecclesiæ principiis declarauimus. Quod si ignorantia vel impotentia non sit culpabilis, quod ex eis nascitur desinet esse peccatum. Talis est enim illa ignorantia, qua quis non credit Christo, de quo nihil audiuit. Talis & impotentia si homini primo sufficiens adiutorium defuisset, sine quo permanere non posset. Nam vtraque tam ignorantia quam impotentia talis, à libera Dei pependisset voluntate, vtpote cuius neque consilium scire per seipsam creatura rationalis potest, nisi reueletur, neque adiutorium sine quo nihil potest, sibi dare nisi eius bonitate tribuatur. Nunc autem quod homo naturalis legis ignarus, & cæcus, & carnis; hoc est, carnalium rerum cupiditati subditus nascitur, ex quibus fit vt neque quid agendum sit videat, neque quod agendum videt velit aut possit implere, pœna peccati est; nec ita pœna quasi adiutorium, quod ei antea largiebatur Deus, subtrahendo tolleretur, sed quia potentius crucis & mortis Christi adiutorium, quod ei nunc post vulnera necessarium est, iustissimâ æquitate non datur. Nam illud pristinum primææ integritatis auxilium, quo veritatem agendorum cernere, & agenda implere sufficiebat, quantumlibet nunc hactus viribus abundaret & superflueret, nullo pacto ad faciendam iustitiam sufficeret aut congrueret; sed potentissima illa sanguinis Christi & redemptionis medicina, quæ vulnerato quassatoque sola sufficit, necessaria est, quemadmodum latius alibi disseruimus. Vt sanè nihil mihi absurdius, & à Christiana regula alienius dici posse videatur, quam quod Deus hominibus etiam peccatoribus sufficiens adiutorium dare teneatur, aut nisi dederit, peccando iam esse excusabilem peccatorem, aut Deum leges suas quas ei integro dedit debere temperare aut abrogare.

CAPVT XIX.

Quomodo Deus neminem deserit nisi deseratur.

OBIICI & illud solet, quod Deus *non deserat si non deseratur.* Ergo nemini denegat auxilium sufficiens si non ante desertus fuerit. Respondetur sententiam illam haberi in Concilio Tridentino & ex diuo Augustino desumptam esse.

Trid. Sess. 6. cap. 11.

Tam verò Tridentinum quàm Augustinus perspicuè indicant se sic illam intelligere, quod Deus neminem deserit ab eo discedendo, ipsâ scilicet subtractione iustitiæ, nisi homo prius Deum per inobedientiam deserat.

Aug. lib. de nat. & grat. cap. 26.

Quod ex diuersis Augustini locis, vbi illam sententiam vel fundamentum eius tangit, euidenter liquet. Nam Augustinus in illo ipso loco ponit hanc differentiam inter animæ nostræ medicum Deum, & inter medicum corporum; quod medicus corporum *cùm sanauerit hominem*, ABSCEDIT AB EO, AC DEO DIMITTIT: cùm verò *Deus*, inquit, *spiritaliter sanat ægrum vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium*, NON DESERIT SI NON DESERATVR, *vt piè semper iustèque viuatur;*

Loco citato.

Hoc est, non discedit ab eo quem iustificat, sicut medicus corporum, sed manet in eo, quia ipsemet est vita eius, sine qua impossibile est animam esse iustam aut viuam. Hunc esse genuinum Augustini sensum, tum per se-ipsum liquet, tum ipse perspicuè in aliis declarat locis, vbi easdem corporalis & spiritalis medici corporaliter & spiritaliter viuificantis comparationes adhibet. Nam libro octauo de Genesi ad litteram fusè similiter tradit, non sic hominem à Deo iustum & sapientem fieri, *vt cùm ab eo* FACTVS FVERIT IVSTVS ABSCEDAT, *sicut à corporis medico* SANATVR ET ABIT. *Non ita*, inquit, *Deus operatur hominem iustum, id est iustificando eum, vt si* ABSCESSERIT *maneat in absente quod fecit: sed potius sicut aër præsente lumine non factus est lucidus, sed fit, quia si factus esset non fieret, sed etiam absente lumine lucidus maneret: sic homo à Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuo tenebratur, à quo non locorum interuallis, sed voluntatis auersione disceditur.*

Lib. 8. de gen. ad lit. cap. 12.

Et in Psalmum septuagesimum radicem diuersitatis istius detegit, nempe quia medicus corporum non est ipsa vita & sanitas corporum, Deus est autem ipsa vita animæ. Vnde vt corpus viuat, non est necesse, vt medicus eius præsto maneat, aut vt corpus eo discedente moriatur, quemadmodum necesse est vt anima moriatur discedente Deo. Et ideo nunquam deserit, nisi hominis auersione deseratur: *Qui suscitat mortuum*, inquit, *secundum corpus reddit eum luci*

In Psal. 70. Conc. 2.

huic videndæ, & huic aëri ducendo: non autem suscitator eius ipse illi lux & aer est. Incipit videre quemadmodum videbat antea. Anima non sic exsuscitatur. Anima enim exsuscitatur à Deo, quanquam & corpus exsuscitetur à Deo. Sed Deus quando exsuscitat corpus mundo reddit. Si recedat ate mundi istius, moritur corpus: si recedat Deus moritur anima. Cum ergo animam suscitat Deus, nisi adsit qui suscitauit, suscitata non viuit. Non enim suscitat & dimittit vt viuat sibi, sicut Lazarus quando resuscitatus est, &c. Resuscitatus est Domino præsente, sed vixit & Domino absente, &c. Discessit de ipsa ciuitate Dominus, vel de illo loco, numquid Lazarus non vixit? Non sic anima suscitatur. Suscitat illam Deus, moritur si discesserit Deus. Dicam enim audacter fratres, sed tamen verum. Duæ vitæ sunt: vna corporis, altera animæ. Sicut vita corporis anima, sic vita animæ Deus. Quomodo si anima deserat, moritur corpus, sic anima moritur, si deserat Deus. Ipsa est enim gratia eius, vt resuscites, & sit nobiscum. Vides hic easdem comparationes, quod videlicet medicus vel suscitator corporum deserit suscitatum, suscitator animæ non deserit, quia cùm sit ipsa vita & lux eius, mox iterum moreretur. Secundum hunc igitur deserendi modum, Deus neminem deserit, nisi prius deseratur. Itaque tractans illum locum Genesis 2. *In quocumque die comederis ex eo morte morieris*, & quæ ibi mors intelligatur exponens:

Gen. 2.

Lib. 13 de Ciuit. cap. 15.

Si eam, inquit, *solam intelligamus, quæ fit cum anima deseritur suâ vitâ, quod illi Deus est* (NON ENIM DESERTA EST VT DESERERET, SED VT DESERERETVR, DESERVIT) *tanquam diceret quâ die me deserueritis per inobedientiam, deseram vos per iustitiam, &c.* Vbi declarat per exemplum Adami quomodo Deus non deserat nisi ante deseratur. Nempe quia non discedit ab anima Deus tanquam vita eius, nisi ipsa peccando discesserit. Sic enim statim Adamo peccante & pudenda tegente, *sensa est*, inquit, *mors vna, in qua deseruit animam Deus.* Et alibi cùm explicuisset ita Deum esse vitam animæ quâ ipsa viuit, sicut anima corporis vita est, & si corpus lethaliter percutiatur, anima deserat corpus suum, adjicit:

Ibidem.

Non times Deum dicentem tibi PECCAS ET DIMITTO TE? Peccatum est enim velut lethalis ictus, quo vita animæ Deus pellitur. Sicut ergo perspicuum est, Augustinum ita suam sententiam intelligere, ita etiam Concilium Tridentinum. Agebat enim de iustificatis, quos tradit propterea non desinere esse iustos, quia subinde venialiter peccant, sed è contrario, hoc ipso magis esse obligatos ad ambulandum in via iustitiæ, quo liberati à peccato sobriè, iustè, & piè viuentes proficere possint per IESVM Christum, *per quem accessum*, inquit, *habuerunt in gratiam istam*, videlicet liberationis à peccato & iustificationis: & statim adjicit: *Deus namque suâ gratiâ semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.* Per hoc probans id quod præcesserat, *eos propterea non desinere esse iustos*, quod quotidie peccata committant venialia, quia Deus non abscedit ab anima per gratiam suam iustificata, nisi anima eum ante mortaliter peccando deseruerit.

Lib 18. de verb. Apost. cap. 6.

Sess. 6. c. 11.

Hunc ergo verum sensum esse Concilij, maximéque sancti Augustini, ex quo phrasis ista & verba deriuata sunt, facilè iudicabit quisquis considerauerit, cum hoc loquendi modo significare voluisse differentiam, quæ est inter Deum bonum animæ nostræ, & inter alia creata bona, quæ ab hominibus diligi solent. Nam ista crea-

A ta bona huiusmodi sunt, vt quantumlibet ea vehementi amaueris voluntate, & retinere volueris, inuitissimos sæpè deserant; Deus verò tale bonum est, vt inuitum nullo modo desertus sit; non enim deserit hominem nisi ipse ab homine prius propria voluntate deseratur: *Hoc est, bonum*, inquit, *quod non potes inuitus amittere. Potes enim aurum perdere & volens; potes domum; potes honores, potes ipsam carnis salutem; bonum verò quo verè bonus es nec inuitus accipis nec inuitus amittis.*

Serm. 12. de verb. Dom. cap. 5.

Et in libris confessionum suarum cum latè descripsisset dolorem suum quo cruciabatur, quando morte amicum rapiente, ab eo desertus fuerat, Deum alloquens: *Te*, inquit, NEMO AMITTIT

Lib. 4. Confess. cap. 9.

B *nisi qui* DIMITTIT. Hoc est tu non deseris quemquam, nisi te voluntate sua deseruerit. Et euidentius adhuc paulo pòst: *Verbum ipsum* (Deus) *clamat vt redeas ad se, & ibi est locus quietis imperturbabilis* VBI NON DESERITVR AMOR, *si ipse non deserat.* Hoc est vbi amor amantis non deseritur ab obiecto quod amat, nisi ipse amor mittetur, vt propria voluntate Deum amatum deserat. Ecce hanc ipsam sententiam bis terue clarè repetitam eo sensu à sancto Augustino, quem tetigimus. Nempe discrimen inter Deum & bona creata statuit, quod hæc deserant amantem discedantque quamuis nolit, ille neminem amantem deserat, nisi vltro velit, imo nisi vltro discedat, vnde statim nullis verbis interiectis adjicit:

Ibid. c. 11.

C *Ecce illa* (creata) *discedunt, vt alia succedant, & omnibus suis partibus constet infima vniuersitas*, quia modulus eorum est, quemadmodum ibidem docet, vt oriantur & occidant, & quanto magis crescunt vt sint, eo magis festinant, vt non sint. Sic ergo vt infima constet vniuersitas, quæ omnia complecti debet, necessarium est vt nos illa deserant, quantumlibet ea nobiscum permanere desideremus. Deus autem non sic, quia nusquam discedit: ex quo etiam fit vt neminem deserat, nisi ab ipso ante malâ voluntate deseratur. Iste verus & genuinus est sensus istius locutionis quam Augustinus vel expressis verbis

Ibid.

D vel tacitis non semel & ex ipso discipuli eius & Synodus Tridentina vsurpauit.

Nam si desertionem Dei, quæ fit actualis gratiæ subtractione, spectare voluerimus, nimis enormiter ab Augustini mente discedunt, qui ei istud paradoxum, & quidem postquam per Adami lapsum, in statum damnationis & iræ Dei, præcipitati sumus, imponere volunt. Tota quippe mole doctrinæ hoc agit, Deum adiuuare, & non adiuuare hominem, hoc vel illo modo, plus aut minus deserere aut non deserere, prout ei visum fuerit, quia spiritus vbi vult spirat. Qua de re multa in superioribus dicta sunt. Nihil enim celebrius in Augustino quam quosdam à diuino adiutorio deseri etiam iustos ex occultis iudiciis

E Dei. Nam ad quid quæso fideles omnes tanta instantia orant Deum, ne inferantur in tentationem, hoc est, ne deserantur adiutorio eius, si nemini iusto accidit, vt Dei adiutorio deseratur? Stultum est enim orare ne eueniat quod nunquam euenit; sicut stultum esset orare ne Christus nos in hostia consecrata deserat, quam nunquam deserit. Hinc Augustinus explicans vim istius orationis: *Vt non consentiamus* (concupiscentiæ) *deprecamur adiutorium dicentes. Et ne nos inferas, &c. vt si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra adiutorio eius non deseramur, vt in eo possimus vincere ne abstrahamur illecti.*

Lib. 2. de pecc. merit. c. 4.

Et sermone nono de diuersis: *In illa tentatio-*

Serm. 9. de diuers. c. 9.

ne

ne qua quisque decipitur, & seducitur, neminem tentat Deus, sed plane iudicio suo alto & occulto quosdam deserit. Cum ille deseruerit, inuenit quid faciat tentator. Non enim inuenit aduersus se luctatorem, sed continuo illi se exhibet possessorem, si deserat Deus. Ne deserat ergo nos, ideo dicimus, ne nos inferas in tentationem, De qua desertione superius.

Sed hoc est quod hac de re, non vt oportet, cogitantes fallit homines, & admirari quodammodo facit seueritatem Dei. Non enim animaduertunt, gratiam Christi medicinalem quæ post humanæ naturæ lapsum ad bene viuendum sufficit, non esse talem qualem primi hominis fuit, quæ videlicet afferret quandam bene viuendi potestatem, qua tamen per solum nutum voluntatis liberum, nulla concupiscentiali repugnantia præpeditum, vteretur aut non vteretur vt vellet, sed esse talem, quæ quando datur, ipsum velle & operari tribuit, non amplius quasi nutum voluntatis expectando, sed ipsum inuictè largiendo. Non est enim amplius adiutorium, *sine quo non* possumus velle vel operari, sed *quo* volumus & *quo* operamur, hoc est, vt Augustini phrasi vtar, non solum vt sine isto dono volentes & operantes esse non possint, verum etiam vt per hoc donum non nisi volentes & operantes sint. Hanc Augustini doctrinam si rectè apprehenderent, statim cernerent, nihil absurdi esse, si talis gratia sufficiens non detur iustis, sed potius per quam absurdum esse si omnibus detur, multoque absurdius (vt quidam ex ipsis putant) quod omnibus etiam debeatur. Hoc enim nihil est aliud, quam omnibus quibus Deus iustitiam dedit, perseuerantiam simul esse conferendam. Non cogitant etiam, ad hoc vt infidelis peccet, aut fidelis ex iustitia cadat, nullo modo Dei gratiam in statu naturæ lapsæ esse necessariam, multoque minus debitam, vt impediatur casus eius. Quæ quia alio loco latiùs dicta sunt, non est repetitio cum tædio lectoris immorandum.

Exponitur locus Apostoli: Deus omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.

Ad Tim. 2.

CAPVT XX.

SEd omissis aliis authoritatibus Scripturarum tanquam quæ non magni momenti sint, præcipuè locus Apostoli ex Epistola prima ad Timotheum vrgeri solet, vbi dicitur quod Deus *omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Nam istum locum de omnibus omnino intelligi volunt, ex duplici probatione. Prima, quia vt ait Apostolus, *vnus est Deus*, videlicet, omnium: quo nomine cura & prouidentia paterna in omnes significatur. Secunda, quia *vnus mediator Dei & hominum, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*, quo videtur indicari, sufficiens auxilium omnibus esse præparatum. Quomodo enim, inquiunt est omnium Redemptor, si non impetrauit omnibus auxilium quo possint liberari?

1. Tim. 2.

Quod si ab authoribus istis quæratur, quomodo ergo non omnes salui fiunt, si Deus velit omnes saluos fieri, cum eius omnipotentissimæ voluntati nihil resistere possit? Respondent, Deum omnes velle saluos fieri a *si & ipsi homines velint*, hoc est, *si diuinæ gratiæ cooperari velint.* Dicunt enim diuinam istam voluntatem b *includere conditionem in obiecto* quia saluare vult hominem, *si bono velit*. Quod c idem & alij dicere solent, Deum omnes homines velle saluos fieri, *quantum in ipso est*. Cùm enim gratiæ efficaciã in actu secundo à libero arbitrio, seu à voluntatis cõsensione pendere sentiant, nihil mirum est, si homo consentire nolit, hominem non fieri saluum, quãuis Deus cum quantum in ipso est, saluum fieri velit.

a Vega Toler. lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 5.
b Suarez li. 4. de præd. cap. 20. n.
c Ibid. num. 40. & c. 1. n. 4. Item Less. Lib. de præd. dest. & reprob. Sect. 6 n. 66. & alij communiter

Sed contra istam istius Apostolici loci explicationem multa dici possunt quibus probetur eam non esse genuinam, imo contrariam diuinæ gratiæ sinceritati. Nam primo, quod non exiguum isti interpretationi præiudicium facit, sic explicuerunt eum hostes gratiæ Pelagiani & Semi-Pelagiani. Fons enim erroris istius Pelagius, in cõmentario Epistolæ istius ad Timothæum explicat. Deum velle omnes saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, *si ipsi tamen vocanti Deo consentire voluerint.* Et Ambrosiaster, seu commentator in Epistolas Pauli, qui nomine Ambrosij circunfertur, & hæresi Pelagiana vndique refertus est: *Vult Deus omnes homines saluos fieri, sed si accedant ad eum. Non enim sic vult vt nolentes saluentur, sed vult illos saluari si & ipsi velint.* Et Iulianus eundem sensum non obscure tangit, quando aduersus Augustinum dicit: *Ab eo pulsantibus aperiri qui omnes homines vult saluos fieri & in agnitionem veritatis venire.* Indicat enim idcirco voluntatem illam Dei effectu suo destitui, quia deest conditio quæ ab hominis libera voluntate suspenditur, vt videlicet & ipse velit, petendo, quærendo, pulsando quod in ipsius positum est potestate. Sic enim exponit eius verba sanctus Augustinus: *vt videlicet intelligamus docentibus vobis, ideo non omnes saluos fieri & in agnitionem veritatis venire, quia ipsi nolunt petere cum Deus velit dare, nolunt quærere cum Deus velit ostendere; nolunt pulsare cum Deus velit aperire.* Eodem modo exposuerunt Massilienses apud Prosperum & Hilarium & Faustus Regiensis, vt alibi demonstrauimus, & ipse S. August. quando in Semi-Pelagianorum errore fuit. Nam ex isto errore loquitur, quando iam correctus ex obiicientis ac disputantis persona dicit: *Vult autem Deus omnes homines saluos fieri & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen vt in eis adimat liberum arbitrium, &c.* Quod nõ aliud est quam si diceret vult omnes saluos fieri, si tamen ipsi suo arbitrio velint. De quo loco ex errantium sententia prolato superius plura diximus. Hoc est igitur primũ expositionis istius non leue præiudicium quod omnibus de gratia errantibus placeat. Hoc ipso namque quo diuinæ operationis efficaciam ab humana voluntate suspendunt, id est, hoc ipsõ quod gratiam Christi volunt non esse *quo fit*, opus sed *sine quo non* fit; in illam expositionem coguntur incidere, vt Deus *quantum in ipso est* omnium salutem velit & operetur, salutis tamen effectus homine dissentiente non sequatur. Quam propterea phrasim etiam Vitalis Carthaginensis cũ Semi-Pelagiano errore teneretur, caute vsurpauit, & diligenter expressit: *Operatur quippe ille,* QVANTVM IN IPSO EST *vt velimus, cum nobis nota fiunt eius eloquia: sed si eis acquiescere nolumus, nos vt operatio eius nihil in nobis prosit, efficimus.*

In 2. Epist. 2. ad Timot.
In illum locum.
Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.
Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.
Vide lib. 8. hæres. Pelag. c. 2. & 3.
Lib. de Spir. & litt. c. 33.
Vide supra lib. præced. cap. 38.
Apud Aug. Epist. 107.

Secundum eius præiudicium est, quod omnes antiqui & genuini defensores gratiæ illam expositionem tanquam dissonantem à veritate reprobarunt. Inter quos primus est S. Aug. qui nunquam illam nisi quando Semi-Pelagiano errore fallebatur, admittere voluit. Hinc eam ex professo impugnat in libro quarto contra Iulian. in Enchir. ad Laurent. & in præfata Epist. ad Vitalem, vbi dicit eos qui hoc tam generaliter de-

Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.

omnibus exponunt, *Non intelligere omnino qua lo-* A *cutione sit dictum, quod Deus omnes vult saluos fieri.* (Epist. 107) Secundus est Prosper diuinæ gratiæ patronus integerrimus: *Et vbi est illud quod nobis quasi con-* (Prosper in Epist. ad Rufin.) *trarium* A NON INTELLIGENTIBVS *semper oppo-nitur quod Deus omnes homines velit saluos fieri? &c.* Ecce audis, non intelligentes, qui locum in ista quæ per liberum arbitrium contrahitur, generalitate premunt. Tertius est sanctus Fulgentius Prospero & Augustino consentiens: (Fulgent. in lib. de incar. & grat. c. 29.) *Illud vero Apostolicum vbi dicitur: Qui vult omnes homines, &c. non sicut oportet intelligunt, qui hanc Dei voluntatem sicut in vasis misericordiæ, sic & in vasis iræ accipiendam existimant.* Omnes tres vno consensu profitentur, eos non intelligere Scripturam, qui illam saluan- B di voluntatem indifferenter ad vniuersos, sine exceptione protendunt. Vt sanè mirum sit, recentiores tam peruicaciter tres istos præcipuos gratiæ defensores abiicere tantumque non condemnare & eorum sententiæ opinionem errantium anteferre. Quod enim existimant Augustinum (Vide lib. praeced. c. 30. & lib. 8. de Hæres. Pel. cap. 25.) tandem expositionem eorum in libro de Spiritu & littera amplexum esse, iam supra diuersis locis eos falli, & obiectionem Pelagianam pro solutione arripuisse, demonstrauimus. Prosper quoque nunquam eorum opinionem, ne quidem in (Eodem cap. 21. lib. 8. de Hæres. Pel.) libris de vocatione gentium docuit, vt fusius alibi quoque declaratum est.

Tertium istius expositionis præiudicium est, C quod eius falsitas grauibus argumentis refelli potest, & passim ab Augustino refellatur. Primò quidem, quia illa ipsa conditio quam adiiciunt, *si homines velint aut consentiant*, non minus pendet à voluntate Dei quam ipsa salus. Non enim potest ab humana voluntate præstari, nisi diuina voluntate præstetur, hoc est, nisi à Deo detur, vt velint, vt gratiam acceptent, vt consentiant. Vnde illud Augustini: (Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.) *Qui iam vtuntur voluntatis arbitrio nisi eo volente ac subueniente à quo præparatur,* hoc est, datur *voluntas, velle non possunt.* Vnde alibi similem expugnans conditionem, quam Pelagiani diuinæ gratiæ operationibus adiiciebant: (Lib. de præd. Sanct. cap. 8.) *Quare, inquiunt, non omnes docet? Si dixerimus quia nolunt* D *discere, quos non docet, respondebitur nobis, & vbi est quod ei dicitur. Domine tu conuertens viuificabis nos? Aut si non facit volentes ex nolentibus Deus quid orat Ecclesia secundum præceptum Domini pro persecutoribus suis? &c. Quid ergo oramus pro nolentibus credere, nisi vt Deus operetur in illis & velle?* Cùm igitur ista conditio, propter cuius defectum non omnes salui fiunt, Deo miserente dari debeat, frustra dicitur, Deum omnes omnino velle saluos fieri, si ipsi velint, si ipsi consentiant, si ipsi diuinæ gratiæ cooperentur.

Deinde ista expositio refellitur, ex causa paruulorum qui sine baptismo, & consequenter sine salute & veritatis agnitione moriuntur. Constat E enim eos per ætatem velle aut consentire non posse, quibus tamen non prouidet de baptismo, sine quo salui fieri nequeunt. Quod argumentum sæpius aduersus istam loci Apostolici explicationem Augustinus vrget: *Sed hunc sensum vestrum*, ait aduersus Pelagianos, *infantes illi ipsa* (Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.) *sua taciturnitate conuincunt, qui nec petunt, nec quærunt, nec pulsant, imò etiam cum baptizantur reclamant, respuunt, reluctantur; & accipiunt tamen, & inueniunt, & aperitur eis, & intrant in regnum Dei vbi sit eis æternitatis salus, & agnitio veritatis, longe pluribus infantibus in istam gratiam non adoptatis ab eo qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quibus dicere non potest, volui & noluistis:* A *quia si voluisset, quis eorum qui nondum habent voluntatis suæ arbitrium, voluntati eius omnipotenti vnquam restitisset.* Et paulo post: *Si Deus omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed ideo non veniunt, quia ipsi nolunt; cur tot millia paruulorum, qui non percepto baptismate moriuntur, non veniunt in regnum Dei, vbi est certa agnitio veritatis? Numquid aut homines non sunt, vt non pertineant quod dictum est, omnes homines? Aut aliquis potest dicere; Deus quidem vult, sed ipsi nolunt, qui nondum velle seu nolle ista nouerunt?* Et in Enchiridio ad Laurentium id ipsum argumentum premit: (In Enchir. cap. 97.) *Quando quæritur causa, cur non omnes salui fiant, responderi solet quia hoc ipsi nolunt. Quod quidem de paruulis dici non* B *potest quorum nondum est, velle seu nolle.* Ex quo constat Augustini iudicio prorsus falsam esse in paruulis istam recentiorum expositionem, qua dicunt, Deum omnes homines velle saluos fieri, si homines velint; cum isti paruuli qui non saluantur, homines sint, nec Deo volenti saluos facere propriæ voluntatis arbitrio reluctentur, vtpote qua prorsus carent. Caret ergo Deus illa saluandi cunctos paruulos voluntate.

Hæc igitur considerans Augustinus, non solum negat habere Deum istam omnium paruulorum saluandorum voluntatem, sed etiam sæpius exsertis verbis docet, hominibus volentibus quosdam paruulos saluos facere, nolle Deum C vt salui fiant, quos iusto iudicio à regni sui fœlicitate seclusit: *Et quod multo est mirabilius*, inquit, (Lib. 6. cont. Iul. cap. 14.) *aliquando adoptat in filium quem format in vtero immundissimæ fœminæ; & aliquando* NON VVLT *esse suum filium, quem format in vtero filiæ suæ. Ille quippe ad baptismum nescio qua promissione peruenit; ipse repentina morte non peruenit. Atque ita Deus in cuius potestate sunt omnia, facit esse in Christi consortio, quem formauit in diaboli domicilio, &* NON VVLT *esse in regno suo quem formauit in templo suo. Aut si vult, cur nō facit quod vult? Nō enim quod soletis de maioribus dicere, Deus vult & paruulus non vult, &c.* Et in libro de dono (Lib. de dono pers. c. 12.) perseuerantiæ: *Quid dicam quod paruulus aliquando antequam illi per ministerium baptizantis succurri* D POSSIT *exspirat? Plerumque festinantibus parentibus & paratis ministris, vt baptismum paruulis detur,* DEO TAMEN NOLENTE *non datur, qui eum paululū in hac vita non tenuit, vt daretur. Quid est quod aliquando paruulis infidelium filiis* POTVIT *ne irent in perditionem, & filiis fidelium* NON POTVIT *baptismate subueniri?* Et in Epistola centesima septima ad Vitalem: (Epist. 107. ad Vitalem) *Quomodo dicitur*, inquit, *omnes homines eam* (gratiam) *fuisse accepturos, si non illi quibus nō donatur eam sua voluntate respuerent, quoniam Deus vult omnes homines saluos fieri, cum multis non detur paruulis & sine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, & aliquando cupientibus, festinantibusque parentibus ministris quoque, volentibus ac paratis,* DEO E NOLENTE *non detur, cùm repente antequam detur exspirat, pro quo vt acciperet currebatur.* Et iterum ibidem consequenter adiungit: (Ibidem.) *Vnde manifestum est, eos qui huic resistunt, tam perspicuæ veritati, non intelligere omnino, qua locutione sit dictum, quod omnes homines velit Deus saluos fieri, cum tam multi, salui non fiant, non quia ipsi, sed* QVIA DEVS NON VVLT. *Quod sine caligine manifestatur in paruulis.* Et iterum in eodem loco monet, cum tam (Ibidem.) multos Deus NOLIT *saluos fieri*, sic exponendum esse verba Apostolica, *vt huic apertissimæ veritati, in qua videmus, tam multos* VOLENTIBVS *hominibus, sed* DEO NOLENTE *saluos non fieri, contraria esse non possint.* Quibusdam vero in locis loco, nolendi dare, vtitur verbo *negandi*, nō minus ad expressio-

nem

Lib. 2. ad Bonif. c. 6.

nem istius veritatis efficaci: *Cur aliquando piorum filiis* NEGATVR, *hoc bonum, & filiis tribuitur impiorum?* Et iterum: *Quæ igitur causa huic paruulo baptismum, procurantes, illi* NEGAVIT? Vide, arbitror, lector, quanta contentione sanctissimus Doctor Catholicis persuadere conetur, falsam expositionem esse, qua dicitur, Deum omnes omnino homines velle saluos fieri, quanta certitudine & asseuerantia hoc ex paruulis probet, quoties & quam instanter inculcet, Deum *non velle*, *Deum nolle* quosdam esse filios suos, talibusque baptismum hominibus volentibus, DEO NOLENTE non dari: Deum *non velle*, *Deum nolle* tales saluos fieri: curamque rerum sic eius prouidentia & voluntate gubernari, vt eis ministerio baptizantis *succurri non possit*, vt filiis etiam fidelium, festinantibus hominibus, sed DEO NOLENTE NON POSSIT baptismate subueniri: Vnde tam de paruulis

Ibidem.

B

Lib. de dono perseu. c. 12.

quam adultis alibi dicit. *Qui hominibus dat gratiam* QVIBVS VVLT *quoniam misericors est: & non dat* QVIBVS NON VVLT, &c. Et rursum in eodem libro: *Paruulis quibus* VVLT, *etiam non volentibus & currentibus subuenit: Et maioribus, etiam his, quos præuidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros,* QVIBVS NON VVLT *subuenire non subuenit*. Et in libro quarto contra Iulianum: *Vtrique profundum sit, cur & in maioribus & in minoribus Deus velit alteri & NOLIT alteri subuenire.* Et aliis in locis pari modo de solis maioribus. *Quibus hæc Dominus dare voluerit, eius misericordiæ est non meriti illorum, quibus autem NOLVERIT veritatis est.* Vbi de prima hominum conuersione loquitur sine qua nemo adultus saluus fieri potest. Et de Tyriis & Sidoniis, quos Deus præsciebat si apud eos factæ fuissent virtutes, in cinere & cilicio acturos fuisse pœnitentiam: *Nec vtique Deus iniustè* NOLVIT *saluos fieri, cum possent salui esse si vellent.* Nam vt alibi generalissimè & securissimè dicit: DEO VOLENTI *saluum facere, nullum hominis resistit arbitrium.* Cuius doctrinæ euidentia exclamare cogit modestissimum Præsulem, *quod manifestum sit*, eos qui iam perspicuæ resistunt veritati, NON INTELLIGERE OMNINO (quod iisdem penè verbis Prosper & Fulgentius imitati sunt) qua locutione sit dictum, quod Deus omnes homines velit saluos fieri.

Capit. 11.

Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.

C

Lib. 2. de peccat. merit. cap. 18.

In Enchir. cap. 95.

Lib. de Correpti et grat. cap. 14.

D

Denique refellitur ista expositio, quia scopo Apostoli manifestè repugnat: Hortatur enim vt orationes pro hominibus omnibus fundantur Deo, vtpote qui vult omnes homines saluos fieri. Quod si ergo sensus est, Deum omnes velle saluos fieri quantum in se est, aut, si etiam ipsi velint, profectò iam non sequitur esse pro omnium salute rogandum Deum, vtpote qui quod suarum est partium iam præstiterit, dato omnibus sufficienti adiutorio, sed admouendi tantummodo erunt homines, vt auxilio sibi dato vti velint, Vt quid enim dari petas quod semper præsto, imo iam datum est, & positum in hominis potestate? Hac igitur prætermissa verborum sacrorum expositione, tanquam quæ neque veris defensoribus gratiæ vnquam placuit, sed grauiter improbata est, neque verbis Apostolicis congruat, sed ab errantibus introducta & pertinaciter defensa fuit; respondemus plures & veras & antiquioribus probatas expositiones dari posse, quibus Deus intelligatur, velle omnes homines saluos fieri, nec tamen istiusmodi sufficiens adiutorium, quod recentioribus placuit, contulisse credatur.

E

Prima igitur expositio est, vt Deus dicatur

A

omnes homines velle saluos fieri, accommodata scilicet distributione, omnes, qui videlicet saluantur; seu quod idem est, quia nemo fit saluus nisi quem Deus voluerit saluum fieri, ideoque rogandus est Deus vt velit; quia necesse est fieri si voluerit, omnipotens enim inaniter velle non potest. Nam de orando Deo agebatur; quem orandum esse pro omnibus, nemine excluso, ex eo rectè probat, quia ipse est ille qui vult, & volendo facit omnes saluos fieri, qui saluantur. Simili locutione dicitur Ioannis primo, *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, non quod omnes illuminentur à Deo, sed quia nemo nisi per ipsum illuminatur. Et prima ad Corinthios decimo quinto: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Id est, sicut omnes qui moriuntur, per Adã moriuntur, ita omnes, qui viuificabuntur, non nisi per Christum viuificabuntur. Hanc primam loci nobis propositi expositionem tradit sanctus Augustinus diuersis locis, vt libro quarto contra Iulianum: *Sic ergo debet intelligi quod dictum est, omnes homines vult saluos fieri, &c. quemadmodum intelligitur quod dictum est; per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Quod Apostolicum testimonium si eo modo intelligendum putas, vt dicas, omnes, positum esse pro multis qui iustificantur in Christo, multò quippe alij non viuificantur in Christo, respondebitur tibi, sic etiam illic, vbi dictum est, omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, omnes positos esse pro multis quos ad istam gratiam vult venire. Quod multò conuenientius propter hoc intelligitur dictum, quia nemo venit nisi quem venire ipse voluerit, &c. Omnes ergo qui salui fiunt, & in agnitionem veniunt veritatis, eo volente salui fiunt, eo volente veniunt. Quia etsi nondum, sicut paruuli, vtuntur voluntatis arbitrio, eo volente regenerantur, quo creante generantur. Et qui iam vtuntur voluntatis arbitrio, nisi eo volente ac subueniente, à quo præparatur voluntas, velle non possunt.* Et in Epistola centesima septima ad Vitalem; *Sicut illud quod dictum est, omnes in Christo viuificabuntur, cum tam multi æterna morte puniantur, ideo dictum est quia omnes quicunque vitam æternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo, ita quod dictum est omnes homines vult Deus saluos fieri, cum iam multos nolit saluos fieri, ideo dictum est quia omnes qui salui fiunt, nisi ipso volente non fiunt.* Et in Enchiridio ad Laurentium vberius ea de re reddita expositionis istius ratione differit: *Ita intelligere debemus quod scriptum est, qui vult omnes homines saluos fieri, tanquam diceretur nullum hominem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quod nullus sit hominum, nisi quem saluum fieri velit, sed quod nullus fiat nisi velit, & ideo sit rogandus vt velit, quia necesse est fieri si voluerit. De orando quippe Deo agebat Apostolus, vt hoc diceret. Si enim intelligimus id quod in Euangelio scriptum est: Qui illuminat omnem hominem, non quia nullus est hominum qui non illuminatur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur.* Eundem sensum probat & in fine vitæ in libro de prædestinatione Sanctorum, ex alterius loci explicatione, quam & familiari illustrat similitudine: *Sicut ergo integre loquimur, cum de aliquo litterarum magistro, qui in ciuitate solus est, dicimus: omnes iste hic litteras docet: non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicumque ibi litteras discit ita rectè dicimus, omnes Deus docet venire ad Christum, non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit.* Illi autem eo docente veniunt, qui sunt electi ante constitutionem mundi, de quibus post pauca verba subtexit: *Hos omnes docet venire ad Christum Deus, hos omnes vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.*

Ioan. 1.

B

1. Cor. 15.

Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.

C

Epist. 107.

D

In Enchir. cap. 103.

E

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.

Quo loquendi modo exponit illud Propheticum à Christo Domino vsurpatum: *Erunt omnes docibiles Deo*, hoc est, docti à Deo. Et alibi illud Apostolicum: *Per vnius iustitiam in omnes homines, in iustificationem vitæ*, non quia per Christum omnes iustificantur, sed quia nemo nisi per Christum. Qua phrasi rectè dici tradit, *Per vnam ianuam in aliquam domum intrare omnes, non quia omnes intrant, sed quia nemo intrat nisi per illam.* Sequitur hunc sensum & probat etiam sanctus Prosper in Epistola ad Ruffinum, & fuse atque ex professo sanctus Fulgentius, itemque sanctus Anselmus ac sanctus Thomas in illum locum. Nec est difficilè illi subiectas Apostoli probationes adaptare, *Vnus est enim Deus, &c.* significat enim, vt rectè obseruat ac docet sanctus Anselmus in illius loci commentario, vere Deum omnes velle saluos fieri, quia *vnus est Deus* creator omnium, cuius participatione fieri debent, salui omnes qui saluabuntur: *Vnus & mediator Dei & hominum*, qui omnes saluandos vni Deo reconciliet, vt fiant salui.

Lib. 6. contra Iul. cap. 24.

Prosp. in Epi. ad Ruffi.

Fulgent. lib. de Incar. & grat. c. 31.

Ansel. in c. 2. Epist. 1. ad Timoth.

Secunda expositio est, quam etiam præformasse videtur sanctus August. in verbis Apostolicis, intelligendam esse distributionem non pro singulis generum, hoc est, pro omnibus omnino singularibus hominibus, sed pro generibus singulorum, hoc est, pro omni genere hominum; pro Iudæis & gentibus, seruis, & liberis, principibus & priuatis, doctis & indoctis, adultis & paruulis, viris ac mulieribus, &c. quia ex omni hominū genere aliqui prędestinati sunt, ac salui fiunt. Omnium enim, vt subiungit Apostolus vnus, Deus creator est, omnium & mediator Christus Iesus, vt merito nullum genus hominum desperare debeat. Iuxta quem sensum Augustinus in sermonibus de diuersis: *Habet hortus ille Dominicus non solum rosas martyrum, sed & lilia virginum: & coniugatorum hederas, violasque viduarum: Prorsus nullum genus hominum de sua vocatione desperet: pro omnibus passus est Christus. Veraciter de illo scriptum est, Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Et in libro de Correptione & gratia luculentiùs: *Hic vnum dicam: ita dictum est: Omnes homines vult saluos fieri, vt intelligantur omnes prædestinati; quia omne genus hominum in eis est, sicuti dictum est Pharisæis, decimatis omne olus: vbi non est intelligendum nisi omne quod habebant. Neque enim omne olus quod erat in toto terrarum orbe, decimabant. Secundum istum locutionis modum dictum est: sicut & ego omnibus per omnia placeo, &c.* Latius explicat ac deducit hunc sensum, in Enchiridio ad Laurentium, vbi cum præmisisset, illum alterum sensum quem iam dedimus sic subiungit: *Aut certe sic dictum est: Qui omnes homines vult saluos fieri, non quod nullus hominum esset, quem saluum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit, apud eos, quos dicit acturos fuisse pœnitentiam, si fecisset: sed vt omnes homines omne genus humanum intelligamus per quascunque differentias distributum, reges, priuatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles; doctos, indoctos; integri corporis, debiles; ingeniosos, tardicordes; mares, fœminas, infantes, pueros, adolescentes, iuuenes, senes, in linguis omnibus, in professionibus omnibus, in voluntatum & conscientiarum varietate innumerabili constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus. Quid est enim eorum vnde non Deus per vnigenitum suum Dominum nostrum per omnes gentes saluos fieri homines velit, & ideo faciat, quia omnipotens velle inaniter non potest, quodcumque voluerit?* Et ne quis istam expositionem veluti licenter excogitatam redargueret, eam contextui sacro congruentem esse, apteque cohærere demonstrat: *Præceperat enim Apostolus vt oraretur pro singulis hominibus, & specialiter addiderat: Pro Regibus & iis qui in sublimitate sunt, qui putari poterant fastu & superbia secularí à fidei Christianæ humilitate abhorrere: Proinde dicens: hoc enim bonum est coram Saluatore nostro Deo, id est, vt etiam pro talibus oretur: statim vt desperationem tolleret, addidit: Qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Hoc quippe Deus bonum iudicauit, vt orationibus humilium dignaretur salutem præstare sublimium. Quod vtique iam videmus impletum. Isto locutionis modo, & Dominus est vsus in Euangelio vbi ait Pharisæis: Decimatis mentam & rutam & omne olus. Neque enim Pharisæi & quæcumque aliena, & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo hic omne olus, omne olerum genus: ita & illic omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus.* Quem sentit, tangit & probat etiam Fulgentius in eodem loco quem citauimus. Quod si cui fortè neuter præsentis loci commentarius satisfaciat.

Serm. 47. de diuers. c. 3.

Lib. de Corr. & grat. c. 13

In Enchir. cap. 103.

Ibidem.

Tertia expositio erit illa, quam Augustinus etiam pluribus locis tradit, vt Deus dicatur omnes homines velle saluos fieri, quia facit vt sancti homines salutem omnium velint & optent, & orando desiderent, non tantum voluntate signi, præcipiendo vt omnium salutem velint, sed etiam eis hanc ipsam voluntatem, hoc desiderium, hanc sollicitudinem inspirando. Cùm enim voluntas Dei de salute hominum sit nobis occultissima, merito istud velle dici potest, quod in amicis & per amicos vult, dum in eis operatur vt velint. Nam ex isto præcepto & inspiratione S. Ambrosius de seipso dicit: *Nolumus offendere diuites, qui volumus, si fieri potest, sanare omnes.* Et sanctus Paulus de seipso dicit: *Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* De quo volendi modo quo Deus dicitur velle, quod in sanctis facit vt velint, præclare disputat Augustinus in libris de Ciuitate Dei: *Secundum hanc voluntatem quam Deus operatur in hominibus, etiam velle dicitur, quod ipse non vult, sed suos id volentes facit, sicut dicitur cognouisse, quod vt cognosceretur facit, à quibus ignorabatur.* Et aliquantò inferiùs: *Secundùm hanc ergo voluntatem, qua Deum velle dicimus, quod alios efficit velle, à quibus nesciuntur futura, multa vult nec facit. Multa enim volunt fieri sancti eius ab illo inspirata voluntate, nec fiunt; sicut orant pro quibusdam piè, sancteque, & quod orant non facit, cum ipse in eis hanc orandi voluntatem sancto spiritu suo fecerit. Ac per hoc quando secundum Deum volunt, & orant sancti, vt quisque sit saluus, possumus illo modo locutionis dicere, vult Deus, & non facit, vt ipsum dicamus velle, qui, vt velint ipsis facit.* Iuxta istum igitur loquendi & volendi modum docet Augustinus explicari posse phrasin Apostolicam qua dicit, Deum velle omnes homines saluos fieri: *Quia ergo nos qui salui futuri sint nescientes, omnes quibus prædicamus hanc pacem, saluos fieri, velle Deus iubet, & ipse in nobis hoc operatur, diffundendo istam charitatem in corde nostro per Spiritum sanctum qui datus est nobis, potest etiam sic intelligi, quod omnes homines Deus vult saluos fieri, quoniam nos facit velle. Sicut misit Spiritum filij sui clamantem, Abba Pater, id est, nos clamare facientem. De ipso quippe spiritu alio loco dicit: Accepimus spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Nos ergo clamamus, sed ille clamare dictus est, qui efficit vt clamemus. Si ergo clamantem spiritum rectè dixit Scriptura, à quo efficitur, vt clamemus rectè etiam & volentem Deum, à quo efficitur vt velimus.* Secundum hanc explicationem etiam valde concinnum erat

Lib. 8. in Lucam ante Hist. Zachæi.

1. Cor. 9.

Lib. 22. de Ciuit. cap. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. de Corr. & grat. c. 15

Apo-

Apostoli argumentum, quo pro omnibus hominibus orandum esse probat, quia videlicet, id bonum est & acceptum Deo, vtpote qui vult omnes homines saluos fieri, id est, vult vt omnium salutem desideremus, non iubendo tantum, sed & operando. Nam ex præcepto & inspiratione talis desiderij recte sequitur, pro omnibus orandum esse vt salui fiant. Propter cuius explicationis congruentiam, doctissimus inter recentiores Epistolarum interpres, eam cæteris præfert. Lector ex tribus eligat, quam voluerit. Nam singulas earum textui Apostolico non mediocriter congruere, satis ex Augustino declarauimus. Vt nulla sanè necessitas sit, ad illam Pelagianis omnibus probatam expositionem fugere, quasi omne alioquin effugium interclusum esset.

Guiliel. Estius in illum locum.

Nam quod pro ista recentiorum interpretatione, multi veteres proferuntur, non multum ei conciliat authoritatis. Quid enim iuuat, quod istum sensum Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus, aliique græci secuti esse dicantur, cum Chrysostomus quem sequi solent, ante subortas de diuina gratia difficultates, commentarios suos exarauerit; nec vlli imperfectius de gratia quam græci locuti sint, nec vlla difficultas de gratia magis lubrica sit, quam ista, in cuius inteligentia & ipse Augustinus vsque ad Episcopatum hallucinatus est: Quod vero addit Hieronymum Ambrosium & alios Latinos ibidem commentantes Apostoli locum, partim falsum est, partim capitaliter recentioribus nocet. Nam ille Hieronymus, qui expositiones breues in Epistolas omnes commentatus est, est ipsissimus errorum omnium fons de gratia Pelagius, quemadmodum fusè suo loco comprobauimus. Ambrosius vero iste non est Ambrosius, sed multorum similiter errorum Pelagij reus, vt à doctis iam animaduersum est. Quod sane recentiores ab illis allegandis & à tali sententia ipsorum tenenda merito deterrere deberet. Alios veros Latinos antiquiores, qui ita locum commentantur, vt Pelagio & recentioribus visum est, necdum vllos vidi. Nam inter antiquos sanctus Remigius duas priores August. expositiones ad amussim secutus est. Ita & Beda, sanctus Anselmus, sanctus Thomas in commentarijs illius loci. Cui adiungitur a sanctus Athanasius libro tertio de assumptione hominis, nihil huiusmodi toto libro tradit b Prosperum libro secundo de vocatione gentium capite decimo nono & vigesimo quinto, non intelligit. Veram eius mentem alibi declarauimus. Quod autem ad extremum additur: Maximè vero Damascenus libro secundo de fide orthodoxa capite vigesimo nono. Diuus Thomas prima parte quæstione decima nona articulo sexto, & tertio contra gentes capite centesimo quinquagesimo nono, non satis mentem eorum assecutus est. Nam sanctus Damascenus nihil aliud eo loco docet, quam quod libenter amplectimur: duplicem in Deo esse voluntatem, antecedentem, quam & primariam dicit, & consequentem: quas ita exponit, vt primaria quidem Deus bonitate præstans, omnes homines seruari, ac regni sui compotes esse velit (neque enim supplicij ac cruciatus causa, verum adhoc vt bonitatis ipsius participes simus nos effinxit) vt iustus autem, hoc est, voluntate consequente, iis quoque qui peccant, pœnam inferri nihilominus velit. Quibus verbis antecedentem seu primariam voluntatem vult esse bonitatis, quam Deus videlicet ex seipso in creaturis condendis concipit, consequentem vero seu secundariam iustitiæ, quam propter superinductas ab hominibus circumstantias habere cõpellitur. Sic enim alibi semetipsum explicat. Hæc vero doctrina recta & sana est quam & sanctus Thomas probat & sequitur & comparatione Iudicis explicat, qui ex se homines seruari cupit, quatenus homines sunt, quatenus autem peccatores absolute damnari. Significat ergo Damascenus voluntatem quam Deus ex se concepit quando humanum genus instituit, quæque omnia peccata hominis antecessit, fuisse bonitatis, vt homo gratiæ salutis fœlicitatisque particeps fieret. Nam idcirco addidit: Neque enim supplicij ac cruciatus causa, verum ad hoc vt bonitatis ipsius participes simus, nos effinxit. Voluntatem autem consequentem esse iustitiæ, qua peccatores diuersis supplicijs plecti vult ac iubet. Sed talis antecedens voluntas, quamdiu res sine accessorijs circumstantiis consideratur, aliquid ad causandam gratiam sufficientem, aliaque media necessaria procurandæ salutis facit, vtpote ex qua gratia primorum hominum sufficiens fluxit. Sed postquã peccata iam ab hominibus inducta considerantur, antecedens voluntas, in sola præcisione mentis, adeoque nuda quadam velleitate nihil omnino gratiæ causante, consistere potest. Quod ex eo manifestissimè patet, quia talem antecedentem voluntatem etiam erga damnatas creaturas siue hominum siue Angelorum Deus habet. Quo non obstante sicut potest consequente voluntate iustitiæ, Angelos omni gratia sufficiente & salute spoliatos, excœcare, obdurare, damnare; ita non obstante eadem antecedente voluntate, quibusdam hominibus originali labe damnatis, consequente voluntate iustitiæ, gratiam sufficientem, fidem, iustitiam, salutem, fœlicitatemque negare potest, eosque nolle saluos fieri. Sic enim & Iudex præcisione intellectus, & inde subnascente quadam velleitate, quæ nihil operatur, vult hominem esse saluum, quem tamen propter homicidium, omnibus assequendæ salutis remedijs ipsaque vita priuat, quam voluntatem antecedentem propterea Ecclesia Lugdunensis in eruditissimis illis libris quos tempore Concilij Valentini de quibusdam articulis prædestinationis & gratia exarauit, vocat voluntatem bonitatis creatoris, quia neminem Deus creauit vt perderet, quamuis iudicij æquitate velit, vt pereat. Nihil omnino igitur doctrina Damasceni de antecedente salutis omnium voluntate recentioribus prodest, vt quæ optimè cum negandæ salutis & gratiæ sufficientis voluntate consistit. Nisi fortè & Angelis & hominibus damnatis, antecedente voluntate salutis, gratiam sufficientem aliaque redemptionis instrumenta suppeditari & erogari putent.

Proff. in Epist. cont. Manic.

Eccles. Lug. in lib. de tribus Epist. in Auctar. bibliot. SS. PP. tom. 2.

Quantum vero ad illum locum, quem obijci quoque video, Nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti, difficultate caret. Præcessit enim, Non tardat Dominus promissum suum, de adducendo iudicij die, cum differendo diutius quã oporteat, sed patienter agit propter vos, hoc est, propter electos. Nam Apostoli & Ecclesiastici Scriptores compellare solent auditores suos, quasi omnes electi essent, quod facilè multis exemplis posset explicari. Nam & inde est, quod in ipso exordio Epistolæ suæ primæ sanctus Petrus dicit; Petrus Apostolus electis aduenis dispersionis, ad quos eosdem se testatur & secundam Epistolam scribere, hoc ipso tertio capite ex quo deprompta est obiectio. Itaque patienter Deus agit, aduentum suum differendo propter vos, hoc est, propter ele-

2. Petr. 3.

2. Petr. 1.

Marginal notes (left column): Vide li. 1 de Hæres. Pelag. historiæ nostræ Pelag. Sauerz. ibi. — Prosper. Enar. lib. 4. de prædest. c. 2. num. 5. — a Suarez lib. 4. de prædest. c. 1. num. 4. — Ibidem. — Ibidem. — Damasc. lib. 2. de orthod. fide c. 29.

ctos ne quisquam eorum pereat, qui per pœnitentiam ad Deum conuertendus, & in societatem iustorum colligendus est. Quomodo & Paulus dicit, *omnia se sustinere propter electos, vt & ipsi salutem consequantur.* Nam si Deus præstitutum iudicij tempus anticiparet, perirent aliqui electorum, quos perire non vult; sicut è contrario, *propter electos breuiabuntur dies* tribulationis extremæ, ne magnitudine oppressi pereant. Itaque simili sensu hic dictum est, *Nolens aliquem perire*, scilicet electorum, sicut apud Matthæum dicit Christus: *Si non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis*, hoc est, electis. Sensus alios istius loci non esset difficile ex præcedentibus exsculpere, sed vnus iste & clarus est, & genuinus, & sufficiens.

2. Timot. 2. — *Matt. 18.*

Quomodo Christus sit redemptor omnium, pro omnibus crucifixus & mortuus.

CAPVT XXI.

SEd alind argumentum pro gratia sufficienti omnium proferri solet, quia Christus est redemptor omnium, iuxta illud primæ ad Timotheum secundo capite: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* Nec enim redemptio omnium vllo modo videtur esse posse, nisi gratiam saltem sufficientem omnibus præparauerit: *Quomodo enim est omnium redemptor*, vt ait quidam, *si non impetrauit omnibus auxilium quo possint liberari?*

Lessius lib. de prædest. & reprob. sect. 6. n. 66.

Respondetur & hoc argumentum, sicut omnia præcedentia, iam olim ad nauseam vsque à Pelagianis, præsertimque Massiliensibus inculcatum fuit, vt mirum sit recentiores tanto studio trita hæreticorum arma colligere, & obsoleta recudere. Quin potius nihil mirum, si ad eundem scopum collimantes eodem eadem via peruenire contendunt. Cùm enim Massilienses diuinæ beneuolentiæ propositum erga quosdam subuertere, ac penitus ex hominum animis tollere conarentur, tanquam Gentilium fatum, libertatis excidium, necessitatis azylum, desperationis ignauiæque barathrum, præcepti, exhortationis, correptionis, orationis interitum, denique tanquam quo duæ partes, duæ massæ, duæ naturæ insania plusquam manichæa inducerentur, quemadmodum fusè demonstrauimus, tanquam firmissimam basin errori suo collocarunt ista Scripturæ loca, quibus Deus dicitur omnes velle saluos fieri, atque esse redemptor omnium. Nam inde fabricarunt, primo aduersus illud peculiare & rigidum propositum Dei, quandam generalem & indifferentem erga vniuersos voluntatem: deinde ex illa generali voluntate salutis omnium, vocationem quoque generalem, sufficientemque omnibus gratiam deriuarunt, quam qui vellet, arriperet aut abiiceret, atque operationem eius, consentiendo aut dissentiendo, fructuosam aut cassam redderet, pro suæ liberæ arbitrio voluntatis. Ita generali ista voluntate Dei & gratia sufficienti velut basi iacta, totam diuini propositi & prædestinationis efficaciam, totam hominum discretionem ad humanum arbitrium reuocabant, vt subuersâ istius propositi duritiâ atque incertitudine, in placidissima propriæ voluntatis libertate, pro libitu suo oblata gratia vtentis aut non vtentis conquiescerent. Hic scopus Massiliensium ipsissimus fuit, vt accuratè suo loco ex ipsis fontibus comprobauimus, & ipsissimus quoque multorum recentiorum. Vt nihil mirum eis videri debeat, si idem iisdem morbis præparemus antidotum, hoc est, si iisdem argumentis quibus Massilienses vsi sunt, easdem Augustini & Prosperi solutiones opponamus.

Vide lib. 7. de Hæresi Pelag. à ca. 9. vsque ad 18. — *Ibidem fusè toto libro.*

Respondeo igitur, quando Christus ab Apostolo dicitur *redemptionem semet ipsum dedisse pro omnibus*, in cruce videlicet pro omnibus moriendo, ab aliquibus intelligi, quod se dederit redemptionem, seu ἀντίλυτρον id est, pretium pro omnibus omnino sufficienter, quia sufficiens pretium obtulit, non tamen pro omnibus omnino efficienter, quia non omnibus applicatur ista redemptio: idque iuxta regulam à sancto Prospero diuersis in locis traditam, vt ad obiectionem primam Vincentianam: *Quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemptio est totius mundi. Sed qui hoc sæculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento pertranseunt, redemptionis alieni sunt. Cùm itaque propter vnam omnium naturam à Domino nostro in veritate susceptam, rectè omnes dicantur redempti, & tamen non omnes à captiuitate sunt eruti, redemptionis proprietas haud dubia penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & iam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi.* Et in alteris nonnullis: *Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra, & virtute diuina, habet quidem in se, vt omnibus prosit: sed si non bibitur non medetur.* Quibus consentanea loquitur in responsionibus ad Capitula Gallorum: *Cum itaque rectissimè dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipsius profuit.* Et in sententia nona responsionis præcedentis recapitulatoria: *Qui dicit quod non pro totius mundi redemptione Saluator sit crucifixus, non ad* SACRAMENTI VIRTVTEM, hoc est, sufficientiam ac potentiam, *sed ad infidelium respicit partem: cum sanguis Domini nostri* IESV *Christi pretium totius mundi sit: à quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captiuitate, redimi noluerunt, aut post redemptionem ad eamdem sunt seruitutem reuersi.* Cui conformiter dicere Scholastici solent, Christum omnes redemisse sufficienter, non efficienter. Solutio ista facilis est, ex qua nullo modo sequitur, sufficiens adiutorium omnibus ex tali redemptione omnium esse præparatum.

1. Timot. 2. — *Prosp. resp. ad obiect. primam Vincen.* — *Respon. ad cap. Gallor.* — *Sent. 9.*

Sed quia in istis verbis apertè profitetur Prosper, *redemptionis proprietatem haud dubie penes illos esse* qui sanctificantur in sanguine Christi, & quia ipsa phrasis qua quis dicitur se pro aliquo redemptionem dare, præ se ferre videatur redemptionem, ex redimentis animo in vsum ac liberationem captiuorum offerri ac dirigi, quæ oblatio ac directio Christi inanis esse non potest: & quia alioquin etiam pro dæmonibus se dedisse redemptionem dici posset, quibus redimendis sine dubio pretium sanguinis eius est sufficiens; ac denique quia Prospero antiquior ac doctior Augustinus, nunquam in scriptis suis fatetur, Christum pro omnibus, nullo excepto, se dedisse redemptionem, vel crucifixum esse, vel mortuum; sed tantummodo pro illis, quibus mors eius profuit, qui certo modo multi & omnes sunt, hinc genuinius, veriusque respondemus, Christum dici *se dedisse redemptionem pro omnibus,*

omnibus, hoc est, pro vniuersa sua Ecclesia toto orbe dispersa, & consequenter pro omnibus hominum generibus, regibus, priuatis, nobilibus, ignobilibus, &c. prout superiori capite ex Augustino declarauimus; itemque pro omnibus, hoc est, pro hominibus omnium nationum, linguarum & gentium, Iudæis videlicet ac Gentilibus, ex quibus congregatur vniuersus populus Dei, secundum illud Apocalypseos: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua & populo & natione.* Simili vniuersalitate dicit sanctus Ioannes in Epistola sua prima: *Et ipse est propitiatio*, seu hostia propitiatoria Dei Patris, *pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*, hoc est, non pro nostris tantum, quibus istam Epistolam scribo, sed pro vniuerso populo fidelium seu Ecclesia toto mundo dispersa; vel, quod in idem redit, non pro nostris tantum Iudæorum, sed etiam Gentilium, ex quibus vna constituitur toto mundo fidelium Ecclesia. Sic enim tradit diuersis locis Augustinus, vt Tractatu octogesimo septimo in Ioannem, cùm illa verba exponeret: *Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret*, ita loquitur: *Vniuersæ vtique hoc dicit Ecclesiæ, quam plerumque etiam ipsam mundi nomine appellat, sicut est illud: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Itemque illud: Non venit filius hominis vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et in Epistola sua Ioannes ait: Ipse propitiator est peccatorum nostrorum; non tantum nostrorum: Sed etiam totius mundi. Totus ergo mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus saluatum, inquinatus mundatum.* Et illum ipsum locum sancti Ioannis exponens, quo IESVS dicitur propitiatio pro peccatis totius mundi: *Quid est hoc*, inquit, *Fratres? Certè inuenimus eam* Ecclesiam *in campis saltuum* (id est syluæ) *inuenimus Ecclesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propitiatio est peccatorum nostrorum, sed & TOTIVS MVNDI. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum: noli sequi falsos iustificatores & veros præcipitatores. In illo monte esto, qui impleuit orbem terrarum: quia Christus propitiatio est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed & TOTIVS MVNDI quem suo sanguine comparauit.* Et Tractatu quinto in eandem sancti Ioannis Epistolam, assignat diuersas acceptiones mundi, vt significet in malo, *Dilectores mundi*; in bono vero, vel *cœlum & terram*, vel *plenitudinem terræ*, quo significat Augustinus Ecclesiam non vnius regionis, vt Africæ iuxta Donatistas, sed omnium gentium: *Mundus*, inquit, *est plenitudo terræ, sicut dixit ipse Ioannes non solum autem nostrorum propitiatio peccatorum est, sed & totius mundi. Mundi dicit, omnium FIDELIVM PER ORBEM SPARSORVM.* Ex quibus clarum est non aliter Augustini iudicio Christum se redemptionem pro omnibus dedisse, seu propitiationem esse pro peccatis totius mundi, nisi quia pro peccatis omnium fidelium, ex quibus vna Catholica constituitur Ecclesia, redemptio atque propitiatio est. Nec in vniuersis Augustini operibus, ni fallor, locus est, vbi doceat Christum pro peccatis infidelium in infidelitate permanentium esse propitiationem, vel pro illis se dedisse redemptionem. Contrarium vero non semel significauit. Nam quodam loco in Tractatibus in Ioannem: *Qui ita confitetur Christum Deum, vt hominem neget, nec pro illo mortuus est Christus.* Et alibi discrimen ponens inter Iudam & cæteros Apostolos, quod pro his Dominus esset moriturus, non pro illo: *Tota illa eius passio*, inquit, *nostra purgatio est, passurus igitur exitia, præmisit obsequia; non solum eis pro quibus erat subiturus mortem, sed etiam illi, qui fuerat eum traditurus ad mortem.* Et alio in loco docet pro illis tantùm esse passum Dominum, quos passione suâ oues fecit: *Omnes fecit suas oues, pro quibus est omnibus passus; quia vt ipse pro omnibus pateretur, ouis est factus.* Et Tractatu quadragesimo septimo: *Fecit ipse etiam suorum sanguinem pretiosum, pro quibus dedit sanguinis pretium.*

Quam doctrinam sanctus Augustinus ex sacris litteris videtur didicisse, quæ frequentissimè inculcant, Christum pro fidelibus suis, ouibus suis, populo suo saluando mortem subiisse: *Animam*, inquit, *meam pono pro ouibus meis.* Et alibi: *Redemptionem misit Dominus pro populo suo.* Et Angelus ad sanctum Ioseph: *Vocabis nomen eius IESVM: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Vnde & ipse Dominus indicans, pro quibus omnibus sese redemptionem obtulerit, ait: *Exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et hos ipsos esse totum mundum seu omnes, pro quibus se redemptionem dedit, satis indicat dum subiungit: *Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*, pro eo videlicet redimendo. Et quis iste mundus pro quo Filium suum vnigenitum dedit? *Vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et Apostolus Paulus in Epistola ad Ephesios: *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ.*

Quæ sanè cùm considerasset ab octingentis circiter annis Remigius Archiepiscopus cum sua Ecclesia Lugdunensi, in illis eruditis libris quos de tenenda Scripturæ veritate scripsit, ex professo docet, Christum fidelium Ecclesiam passione suâ redemisse, nullo verò modo pro illis infidelibus, qui per quatuor annorum millia ante aduentum Saluatoris in carnem, in infidelitate sua mortui atque damnati sunt, vel aliis similiter post eius aduentum in sua infidelitate perseuerantibus passum esse: *Catholica*, inquit, *fides tenet, & Scripturæ sanctæ veritas docet, quod pro omnibus credentibus, & per gratiam Baptismi ex aqua & Spiritu sancto regeneratis & Ecclesiæ incorporatis verè Dominus & Saluator noster sit passus. De infidelibus verò eadem constantia definit: Cesset hæc noua & inaudita præsumptio, vt nullus hominum etiam impiorum & apud inferos irreuocabiliter damnatorum fuerit, pro quo Christus passus non fuerit. Cùm pro solis illis defunctis passionem sustinuerit, qui eum dum in corpore viueret, fideliter venturum & mundum suâ passione redempturum crediderunt. Hoc itaque est Catholicum, hoc fidei Ecclesiæ ab initio commendatum.* Et vtramque partem iterum inferius tangens ac disputationem prolixiorem concludendo complectens: *Ex his igitur omnibus*, inquit, *diligenter ac fideliter consideratis, certissime & clarissime ostenditur, pro omnibus fidelibus Christi, qui fuerunt aut sunt, vel erunt, factam esse passionem Christi, pro corpore Christi immolari corpus Christi: De his verò qui adhuc in infidelitate atque impietate detinentur, manifestum est ex hac regula fidei, quod quicumque ex ipsis per Dei gratiam fuerint ad fidem conuersi, & in Christo regenerati, etiam pro ipsis confitendum sic factum esse quod pro omnibus fidelibus factum constat. De cæteris verò qui in ipsa infidelitate atque impietate sua perseuerantes sunt perituri, si de Scripturæ sanctæ authoritate quod etiã de talibus Dominus passus sit, certissimis & clarissimis testimoniis nobis demonstrare potuerint boni viri, qui talia definie-*

Apoc. 5. — 1. Ioan. 1. — Aug. Tract. 87. in Ioan. — Tract. 1. in Epist. Ioan. — Tract. 5. in Epist. Ioan. — Tract. 53. in Ioannem. — Tract. 47. in Ioannem. — Ioan. 10. — Psal. 110. — Matth. 1. — Ioan. 3. — Ibidem. — Ephes. 5. — Eccles. Lug. in libro de tenenda Scrip. veritat. in Auctario Biblioth. SS. Patrum tom. 2. — Ibidem.

runt, dignum omnino est vt credamus & nos. Si vero non potuerint, cessent contendere pro eo quod non legunt. Pudeat eos definire quod nesciunt: timeant statuere quod nullum sanctorum Patrum Concilium, nullum Apostolicæ Sedis Pontificium, nullum Ecclesiasticorum dogmatum decretum hactenus inueniant statuisse. Quam doctrinam non minori asseuerantia in alio libro de tribus Epistolis exarato tradit. Distinguit enim tres ordines eorum, pro quibus se Christus redemptionem dedit. Primum eorum qui prædestinati etiam fide baptismoque sanctificati sunt. Secundum eorum, qui similiter sanctificati in suscepta Dei gratia nō perseuerando pereunt. Tertium eorum qui adhuc in posterum cum duplici isto discrimine siue perseuerando, siue non perseuerando, credituri sunt, diuinaque gratiâ donandi. Quartum infidelium in infidelitate mortuorum aut morientium, aut moriturorum, pro quibus *verissimè*, inquit, *credimus, & verissimè nouimus, quod nunquam Dominus passus, nunquam mortuus est, nec ad eos saluandos vllatenus venit, nec pro eis pretiosum sanguinem fudit.* Non quod vllo pacto negatum velit pretium istud infinitum, non esse sufficiens ad redemptionem omnium omninò infidelium, imò etiam dæmonum omniumque damnatorum, sed quod esse passum, crucifixum, mortuum, se redemptionem dedisse, vel propitiatorem esse pro omnibus, plus aliquid dicat, quàm nude pretium sufficiens obtulisse, quod iis applicari nolit. Illud enim indicat, intentione morientis pretium pro illis oblatum esse, vt eius oblatione placatus pater eos reipsa de seruitute liberaret, non sub ista conditione, *si ipsi velint*, qui nisi Deo donante velle non possunt, sed *vt velint*, & credant potenter in eorum voluntatibus operando.

Ecclesia Lugd. lib. de tribus Epist.

Concilium Valentinum cap. 4.

Quapropter Concilium Valentinum, eodem planè tempore quo eruditissimi isti libri scripti sunt, in Gallia celebratum, cum istius doctrinæ soliditatem perspexisset, eam tanquam Catholicæ fidei sanctionem definiuit: Nam capite quarto: *Item, inquit, de redemptione sanguinis Christi, propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita vt quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui à mundi exordio vsque ad passionem Domini in sua impietate mortui, & æterna damnatione puniti sunt, effusum definiant, contra illud Propheticum. Ero mors tua, ô mors, ero morsus tuus inferne; illud nobis simpliciter & fideliter tenendum ac docendum placet, iuxta Euangelicam & Apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, quibus ipse Dominus noster dixit: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et capite quinto vberius declarat, fideles omnes baptismo sanctificatos in sanguine Christi redemptionem assequi, siue accepta redemptione perseuerent, siue ab ea excidentes sanguinem Testamenti pollutum duxerint, in quo sanctificati sunt. In quibus capitibus ad amussim totam illam doctrinam quam hîc tradimus ex Augustino, & ex Ecclesiæ Lugdunensis libris confirmauit, ac tanquam Catholicam approbando definiuit; Scriptoresque qui contraria etiam in Concilio quorundam fratrum suscepta, libris exaratis sparserant, tanquam *inutilia, noxia erronea* propinantes improbat, *& à pio auditu fidelium penitus explodit.* Quis autem Scriptorum istorum Coriphæus fuerit (nempe Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis) & quantopere in proscribendis quibusdam articulis tanquam hæreseos Prædestinatione dogmatibus aberrauerit, cùm eos Catholica fides tanquam vel vera, vel à Patribus tradita veneretur, latius in fine dogmatum Semi Pelagianorum diximus.

A

Vide lib. 8. de hæres. Pelagianis

Ex quibus omnibus iam satis arbitror patere, argumentum istud quo Christus pro omnibus passus & mortuus, vel redemptionem se pro omnibus dedisse dicitur, nihil omninò pro auxilio sufficienti omnibus nemine excepto, suppeditando facere. Nec enim iuxta doctrinam Antiquorum, pro omnibus omninò Christus passus aut mortuus est, aut pro omnibus omninò tam generaliter sanguinem fudit, cùm hoc potius tanquam errorem à fide Catholica abhorrentem doceant esse respuendum: Omnibus verò illis pro quibus sanguinem fudit, & quatenus pro eis fudit, etiam sufficiens auxilium donat, quo non solùm possint, sed etiam reipsa velint & faciant, id quod ab eis volendum & faciendum esse decreuit. Nam per illa occultissimè iusta & iustissimè occulta consilia sua, quibusdam hominibus dare prædestinauit fidem, charitatem, & in ea perseuerantiam vsque in finem, quos absolutè prædestinatos, electos & saluandos dicimus; aliis charitatem sine perseuerantia, aliis fidem sine charitate. Pro primis generis hominibus, tanquam veris ouibus suis, verò populo suo tanquam absolutè saluando, semet-ipsum dedit, ac tradidit; pro istorum peccatis omnibus omninò delendis, & æternâ obliuione sepeliendis propitiatio est; pro istis in æternum viuificandis mortuus est; pro istis ab omni malo liberandis rogauit patrem suum, non pro cæteris, qui à fide & charitate deficientes in iniquitate moriuntur. Pro his enim in tantum mortuus est, & in tantum propitiatio peccatorum est, & in tantum rogauit patrem, in quantum temporalibus quibusdam diuinæ gratiæ effectibus exornandi sunt. Cùm enim non possit esse inanis oblatio mortis, & propitiationis, & orationis Christi, qui de seipso dicit: *Ego sciebam quia semper me audis.* Et Apostolus Paulus, quod *exauditus est pro sua reuerentia*, fieri quoque non potest, vt pro quo sanguinem fuderit Christus & mortuus fuerit, & rogauerit patrem suum, eam ob causam vt sanguis suus propitiatio peccatorum eius fieret, non assequatur istius mortis, & propitiationis, & deprecationis effectum: Effectum verò in istis iam dictis non assequuntur alium, nisi temporalis fidei, aut charitatis, sine perseuerantiæ; eatenus igitur, & non aliter, pro illis Christus mortuus est, & sanguinem fudit, & propitiatio peccatorum est, & rogauit patrem suum, vt videlicet illos temporales effectus propitiationis, hoc est, mortis, & sanguinis, & orationis consequantur. Quæ respiciens sanctissimus & profundissimus Doctor, cum aduersus Iulianum tractaret istum Apostoli locum, *Quo Christus pro omnibus mortuus esse* dicitur; *Illi ergo viuunt*, inquit, *pro quibus, vt viuant, mortuus est, qui viuebat. Quod apertius ita dicitur: Illi sunt à mortis vinculo liberi, pro quibus mortuus est inter mortuos liber. Vel sic multo apertiùs: Illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est qui nunquam fuerat in peccato.* Per quæ significat fieri nullo modo posse, vt Christus pro aliquo mortuus sit vt viuat, quin ille vitam assequatur. Nam pro aliquo mortuum esse vel fudisse sanguinem suum, insinuant voluntatem Christi quam habet, vt ei mors sua patri oblata & sanguis prosit: *Omnipotens autem velle inaniter non potest quodcumque voluerit.* Proderit igitur illi necessariò

B

C

D

Ioann. 11. Heb. 5.

E

Lib. 6. contra Iul. c. 15.

In Enchir. cap. 103.

A cessariò Christi sanguis & mors, pro quo sanguinem illum fuderit & mortuus fuerit. Et cui nullo modo prodest, pro illo nec sanguinem fudit, nec mortuus fuit; eatenus autem prodest quatenus prodesse voluit, qui aliquid inaniter velle non potuit; vt credat quidem vel vt iustificetur, vel vt perseueret atque saluetur, si pro illo vt credat, vel vt iustificetur, vel vt perseueret atque saluetur mortuus fuerit.

Cùm igitur vtilitas illa mortis & passionis & redemptionis valde exigua sit, qua quispiam temporaliter tantum ab infidelitate per fidem, aut ab iniquitate per iustitiam defectu perseuerantiæ eruitur; & huiusmodi instabilis & B imperfecta sanctificatio, potius aliis quos elegit Deus ante constitutionem mundi, quam illis ipsis qui accipiunt eam temporaliter prosit; hinc fit, vt proprietas quoque redemptionis & propitiationis istis electis & reipsa saluandis maximè competat, & pro illis etiam plerumque Christus absolutè mortuus fuisse, & sanguinem fudisse, aliaue redemptionis beneficia fecisse dicatur. Quod vsque adeò in ipsius doctrina verum est, vt passim omnes locutiones sacrarum litterarum quæ quandam vniuersitatem effectuum passionis, aut mortis, aut redemptionis, aut diuinæ gratiæ insinuant, ad solos prædestinatos reuocet ac restringat. Nempe quia ipsorum liberationem ex massa perditionis & salu- C tem absolutè voluit, reliquorum eatenus duntaxat, quatenus aliquo temporali sanctificationis gustu nonnihil ex ista salute & liberatione participant. Hinc illud in Epistola quadragesima octaua: *Christus propitiator est peccatorum nostrorum, non tantùm nostrorum, sed totius mundi, propter triticum, quod est per totum mundum.* Hoc est, locus ille verus est propter prædestinatos, qui totus mundus dicuntur, quia per totum mundum seminati sunt & crescunt inter zizania vsque ad messem, quemadmodum in eodem loco fusiùs docet. Et in libris de Ciuitate Dei, id quod Apostolus dicit: *Conclusit omnes in infidelitate, vt omnium misereatur,* ad solos prædestinatos limitat: D *Quid est omnium? Et eorum scilicet, quos ex gentibus & eorum quos ex Iudæis prædestinauit, vocauit, iustificauit, non omnium hominum.* Et in alio libro: *Vnde Apostolus de ipsis in illud regnum prædestinatis loquens: Qui proprio,* inquit, *filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum.* Et in Tractatibus in Ioannem de eodem loco: *Quibus nobis? Præscitis, prædestinatis, iustificatis,* &c. Ecce illum ipsum locum, quo pro omnibus Christus traditus asseritur, de prædestinatis omnibus intelligendum, ex Apostoli mente confirmat. Et in libris contra Faustum satis manifestè locum illum Apostoli, quo *vnus pro omnibus mortuus* dicitur, de solis quoque beatâ resurrectione saluandis videtur intelligere: *Itaque eorum,* inquit, *pro quibus Christus mortuus est, & resurrexit, & qui iam non sibi, sed illi viuunt, neminem secundum carnem Apostolus nouerat.* Et illud Psalmi: *Erigit omnes elisos,* Exponens; *Omnes,* ait, *ad se pertinentes;* per quos electos intelligit. Et in illud Christi Domini: *Omnia traham post me,* seu *ad me,* vt in vulgato Textu legitur: *Si omnia, ipsi homines intelligendi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere. Ex quibus omnibus ait nihil esse periturum, cùm suprà de suis ouibus loqueretur.* Et exponens pro quibus Deus miserit Filium suum: *Ergò & hic misit Deus Filium suum, propter præscitos & prædestinatos, vocandos, iustificandos, glorificandos.* Et aperiens quæ sint oues domus Israël quæ perierint,

Epist. 48.
Lib. 21. de Ciuit. c. 24.
Lib. 22. c. 24.
Tract. 45. in Ioan.
2. Cor. 5.
Lib. 11. cont. Faust. c. 8.
In Ps. 144.
Tract. 52. in Ioan.
Serm. 6. de verb. Apost. cap. 8.

A & ad quas quærendas Christus venit, & pro quibus crucifixus orauit: *Christus IESVS ad gentem Iudaicam venire debuit videndus, occidendus & lucrandus eos inde quos ante præsciuit;* qua phrasi Apostolica prædestinatos intelligit, quos non semel in scriptis suis præscitos vocat: & hoc ipsum ex sequentibus patet: *Non enim damnata illa plebs est, sed ventilata. Ibi erat paleæ multitudo, ibi granorum occulta dignitas. Ibi quod incenderetur, ibi vnde horreum repleretur.* Et paulò inferiùs oues istas ad quas venit Christus describens coloribus suis accuratius: *Et erat, illis,* inquit, *sicut scriptum est, anima vna, & cor vnum in Deum. Ecce oues de quibus dixit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus* B *Israël. Illis enim exhibuit præsentiam suam; pro illis in se sæuientibus crucifixus orabat dicens: Pater ignosce illis, &c.*

Et ne quis fortè suspicaretur, ita phrases huiusmodi affirmatiuas de prædestinatis intelligendas esse, vt tamen alij iusti qui de beato illo numero non sunt, non excludantur, non vnô in loco inuertit istiusmodi locutiones, ita vt eas negatiuè efferendo dicat Christum pro cæteris qui non fuerint prædestinati, non esse mortuum, non orasse, non semetipsum dedisse redemptionem. Hoc enim in Epistola ad Euodium sine vlla ambiguitate pronuntiat: *Non perit vnus ex illis pro quibus mortuus est Christus.* Quod si nullus ex il- C lis perit, pro quo Christus mortuus est, profectò quisquis perit, siue aliquando iustus fuerit, siue non iustus, non est pro illo mortuus Christus. Et in sermone de natali sancti Vincentij: *Etsi laniatur caro, etsi laceratur: quando perit qui sanguine Christi Redemptus est? Potens homo non potest perdere, quod emit auro suo, & Christus perdit quod emit sanguine suo?* Quasi diceret, nullo pacto. Quisquis ergò perit, non ille, ex August. mente, Christi sanguine Redemptus est. Et vtramque simul phrasin in eadem oratione coniungens, ita Christum pro prædestinatis ouibus orasse docet, vt pro cæteris non orauerit; secundum doctrinam quam ei Christus ipse præformauit quando D dixit: *Non pro mundo rogo,* hoc est pro mundo reprobato atque damnato, *sed pro his quos dedisti mihi,* quos omnes esse prædestinatos constanter August. docet. Sic ergò loquitur: *Mundum vult modo intelligi, qui viuunt secundùm concupiscentiam mundi & non sunt in ea sorte gratiæ, vt ab illo eligantur ex mundo,* hoc est de sorte Electorum. *Non itaque pro mundo sed pro his quos ei Pater dedit, rogare se dicit:* Et in alio tractatu in Ioannem, enucleans illum locum quo Christus Patrem rogando dicit: *Vt mundus credat quia tu me misisti,* & cum præcedente comparans: *Ecce qui dixerat, Non pro mundo rogo, pro mundo rogat, vt credat. Quoniam est mundus de quo scriptum est: Ne cum hoc mundo damnemur.* PRO E ISTO MVNDO NON ROGAT, *neque enim quid sit prædestinatus ignorat: Et est mundus de quo scriptum: non enim venit Filius hominis vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum, Vnde & Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Pro isto mundo rogat dicens: Vt credat mundus, quia tu me misisti:* Ecce quàm disertis verbis iterum iterumque tradit, non perire eum qui sanguine Christi Redemptus est, non perire pro quo Christus mortuus est, non rogare pro mundo Christum, qui ad damnationem prædestinatus est. Nec causam supprimit, cur pro tali mundo non roget Christus: *Neque enim,* inquit, *quid sit prædestinatus ignorat.* Hoc est, quia nouit eum ad perditionem æternam pro meritis prædestinatum.

Serm. 74. de temp. cap. 2.
Serm. 34. de temp. cap. 3.
Epist. 105. ad Euodium.
Inter Parisiens. Ser. 8.
Ioan. 17.
Tract. 107. in Ioan.
Tract. 110. in Ioan.

Vanum est autem & stultum, pro eo irritando A vel auertendo rogare Deum, quod immutabili decreto sancitum & prædestinatum esse iam nosti; vanum etiam pro talibus saluandis seria voluntate pati ac mori, vanum pro talibus à perditione decretâ liberandis offerre patri vota, preces, mortem, ac sanguinem suum. Mortis enim & sanguinis oblatio est quoddam efficacissimum rogandi genus.

Ex quo principio, in sancti Præsulis istius doctrina fluit, vt non solum à iudice aut mediatore omnia præsciente, sed etiam à nobis ipsis, qui sinceram omnibus proximis nostris debemus salutis procurandæ charitatem, non magis Deum pro reprobatis, quàm pro diabolo deprecandum B esse pronuntiet, si nobis ita istius secreti mysterium panderetur, vt *quò prædestinatus esset* quisque nosceremus. Nunc verò quia illud profundissimè ab oculis nostris abstrusum est, deque omnium salute incerti sumus, pro omnibus quoque Deum non solùm temporaria per iustitiam, sed etiam æternâ per gloriam salute deprecamur. Sed Augustinum securissimè tanquam de re sibi certissima pronuntiantem audiamus: *Denique si de aliquibus ità Ecclesia certa esset, vt qui sunt* Lib. 21. de Ciuit. c. 24. *illi etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quàm nec pro ipso. Sed quia de nullo certa est orat pro omnibus dumtaxat hominibus inimicis suis in hoc corpore constitutis, nec tamen pro omnibus exauditur. Pro his enim solis exauditur, qui etsi aduersantur Ecclesiæ, ita tamen sunt prædestinati, vt pro eis exaudiatur Ecclesia. & filij efficiantur Ecclesiæ.* Et in libro de Correptione & gratia, cùm rationem dare conaretur quodam loco, cur apud omnes monendo, operando, corripiendo instandum esset, vt omnes salui fierent, cùm nonnulli non sint per prædestinationem Dei à perditionis massa discreti, quibus inutilis est omnis labor, non semel illam tangit rationem, quia de prædestinatorum numero incerti sumus: *Proinde* Lib. de Cor. & grat. c. 15. *quantum ad nos pertinet qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus,* ET HOC *omnes saluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est, à nobis medicinaliter seuera correptio. Dei est autem illis eam facere vtilem, quos ipse præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.* Ecce OB HOC omnes saluos fieri velle debemus, quia prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, apertissimè significans, nos non debere omnes saluos fieri velle, si prædestinatos à non prædestinatis discernere valeremus. Vnde in eodem loco, hanc ipsam nostræ discretionis ignorantiam iterum velut causam istius laboris erga salutem omnium generalis inculcans: *Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus saluos fieri.* Ibidem. Et iterum iterumque: *Ad nos ergo qui nescimus quisnam sit filius pacis, aut non sit*, prædestinatione Ibidem. scilicet, *pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere; sed velle omnes saluos fieri, quibus prædicamus hanc pacem.*

Quæ sane cum in Augustini doctrina, perspicua certaque sint, nullo modo principiis eius consentaneum est, vt Christus Dominus, vel pro infidelium in infidelitate morientium, vel pro iustorum non perseuerantium æterna salute mortuus esse, sanguinem fudisse, semetipsum redemptionem dedisse, patrem orasse sentiatur. Sciuit enim quò quisque iam ab æterno prædestinatus erat, sciuit hoc decretum neque vllius pretij oblatione mutandum esse, nec seipsum velle mutare. Ex quo factum est, vt iuxta sanctissimum Doctorem, non magis patrem pro æterna liberatione ipsorum, quam pro diaboli deprecatus fuerit. Sed si quid pro illis rogauit patrem, pro temporalibus quibusdam iustitiæ effectibus rogauit, & pro iisdem obtinendis obtulit pretium, fuditque sanguinem suum. Cuiusmodi oratio & oblatio, quia valde diminuta est, parumque reprobis, multum vero prædestinatis prodest, vt infrà declarandum est, hinc fluxit, vt passim in scriptis suis Augustinus oblationem sanguinis & mortis, & orationum Christi, ferè ad solos electos restringere soleat. Quemadmodum iam abunde declarauimus. Hinc etiam fluxit id de quo supra iam fusius disseruimus, quod nunquam locum illum Apostolicum, *Deus vult omnes homines saluos fieri*, ad omnes omnino homines extendi passus fuerit, sed semper ita (quamuis C per diuersas interpretationes) intelligendum esse contenderit, vt in solis prædestinatis effectum suum voluntas illa sortiretur. Quod quidem tanta docuit securitate atque vehementia, vt qui locum de omnibus omnino hominibus exponerent generaliter, dicat *non intelligere omnino qua locutione* hoc ab Apostolo dictum In Epist. 107. fuerit. Sicut ergo non voluit voluntatem Dei ad salutem omnium omnino hominum extendi, sed illorum dumtaxat, qui ex omni gente & linguâ, ex omni hominum genere prædestinati sunt, ita nec voluit effectus istius voluntatis, hoc est, mortem, sanguinem, redemptionem, propitiationem, orationem Christi ad omnes homines dilatari, sed vel ad solos illos qui prædestinati sunt, D quatenus pro æterna & totali eorum salute offeruntur; vel certè aliquatenus quoque ad illos qui ratione temporalis fidei aut charitatis, effectus aliquos redemptionis & propitiationis assequuntur. Nam illa extensio tam vaga modernorum scriptorum non alio ex capite, quam ex ista generali & indifferenti voluntate Dei erga salutem omnium, & ex illa sufficientis, gratiæ omnibus conferendæ præparatione fluxit; quorum vtrumque Augustinus, Prosper, Fulgentius, & antiqua Ecclesia velut machinam à Semi-Pelagianis introductam repudiauit: eo quod non alia ex causa excogitata esset; quàm vt Deo E erga quoslibet indifferenter se gerente, & arbitrio, velut in innocentiæ statu, per sufficientissimam gratiam ad æquilibrium redacto, tota discretio hominum, vltimo ex hominibus, hoc est, vt olim Prosper dixit, *ex fonte volendi* peteretur. Carm. de ingrat.

FINIS.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS LIBER QVARTVS.

Qui est de gratia Christi, quantum ad essentiam & diuisiones eius.

Quid sit medicinale Christi adiutorium secundum substantiam. Esse cælestem suauitatem *seu* delectationem *iuxta mentem Sancti Augustini, ostenditur primo ex Scripturis, quibus ipse vtitur, & aliis diuersis eius testimoniis.*

CAPVT PRIMVM.

DE gratia Dei medicinali quantum ad operandi modum, tam de illa cui vulgò nomen *Efficacis*, quam cui *sufficientis* nomen tribui solet, satis diximus. Nūc aliquid adiungendum est de substantia seu natura efficacis. Non enim exigua inter Doctores recentiores controuersia est, quid illa gratia sit, qua Deus cor hominis conuertit, & in eo bonum operatur. Alij namque putant esse sanctam cogitationem, cuius perdicam esse facultatem sancti tradunt; alij esse quosdam indeliberatos motus amoris, timoris, spei, vel similis cuiuspiam affectionis, qua voluntas ad amandum, timendum, sperandum excitatur; alij esse Physicam prædeterminationem potentiæ voluntatis ad operandum; quam ita declarant alij, vt sit pramotio quædam actualis per modum qualitatis transeuntis cum operatione voluntatis; alij vt sit realiter ipsa operatio causæ secundæ vt procedit ex influxu Dei promouente; alij denique vt sit aliquid habens esse incompletum per modum quo colores sunt in aëre, & virtus artis in instrumento artificis, quod à solo Deo in secunda causa producitur, & proprio vocabulo dici posse putant, motionem virtuosam, qua primus agens efficit vt voluntas operetur. Quid de singulis istis, & si quæ fortassis aliæ sunt, opinionibus, arbitrandum sit iuxta Diui Augustini sententiam, non est opus longo discursu sigillatim patefacere. Res enim per seipsa loquitur, cum veritas ex eius scriptis innumeris testimoniis suffragantibus apparuerit: *Nam cognitio veritatis, vt idem ait, omnia falsa, si modo proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & diiudicare & subuertere idonea est.*

Epist. 56. ad Dioscorum.

A Vestigiis igitur sanctissimi & securissimi Doctoris inhærere qui statuerit, non multum in ista difficultate quæ tantopere recentiorum industriam exercuit, laborabit. Videbit enim perspicuè ex omnibus operibus eius ac locis inter se concinentibus, gratiam istam Christi Saluatoris medicinalem, quam efficacem schola vocat, non aliud esse, quam cœlestem quandam atque ineffabilem suauitatem; seu spiritalem delectationem, qua voluntas præuenitur & flectitur, ad volendum faciendumque quicquid eam Deus velle & facere constituerit. Testimoniorum quibus hoc Augustinus tradit, immensa penè se[illegible] est. Ne tamen inconfusa sui mole, lectoris frangent intentionem, in certas classes ea particulamur, ex quibus vel omnibus vel singulis, liquidò con-

B stabit, nullum esse genus actionis aut voluntatis bonæ, nullum effectum efficacis gratiæ, qui non isti cœlesti delectationi tanquam veræ gratiæ Christi veræque causæ tribuatur.

In primis igitur hoc probat, quod quando Augustinus illam veram Christi gratiam, quâ Deus in nobis & velle operatur & facere ex Scripturis astruit, plurimis locis illam Scripturam velut euidentissimam allegat, *Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Id enim facit in libro secundo de peccatorum meritis & remissione. Nam quærens vnde contingat, quod homines aliquando nolunt id quod iustum est facere, inter cætera sic respondet: *Ideò quisquis nostrum bonum opus suscipere, agere, implere*

C *nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis, sed diuini muneris esse vel quod scit vel quod delectatur. Ac sic ab elationis vanitate sanetur, & sciat quam vere non de terra illa, sed spiritualiter dictum est; Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Et inferius: *Nos autem quantum concessum est sapiamus & intelligamus, si possumus, Dominum Deum bonum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere, vel certam scientiam vel victricem* DELECTATIONEM, *vt cognoscant non à seipsis, sed ab illo sibi esse lumen; quo illuminentur tenebræ eorum, & suauitatem, qua det fructum suum terra eorum.* Hanc autem esse verissimam illam & sincerissimam & efficacem gratiam, quæ in omnibus Ecclesiæ precibus postu-

Lib. 2. de peccat. merit. c. 17.

Ibid. c. 19.

latur, ibidem perspicuis verbis adiicit: *Cum autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam, perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur quam vt aperiat quod latebat, & SVAVE FACIAT QVOD NON DELECTABAT: quia & hoc ab illo esse deprecandum eius gratiâ didicimus dum antea lateret, eius gratiâ dileximus,* DVM ANTEA NON DELECTARET. Nam illa delectatione deficiente, statim anima ab operibus bonis refrigescendo, torpescit, sicut ibidem tradit: *Idcirco etiam sanctos & fideles suos, in aliquibus vitiis tardius sanat, vt in his eos minus quam implendæ ex omni parte iustitiæ sufficit* DELECTET BONVM, *siue cum latet, siue etiam cum manifestum est vt quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis viuens.* Et in sermone vndecimo de verbis Apostoli eandem gratiam nomine suauitatis in Scriptura significatam docet. *In eo quod accepimus; illi gloriam demus, ipsum honoremus, semina sua ipse compluat. Quid haberet terra nostra nisi ipse seminasset? Sed dat & pluuiam, non deserit quod seminauit. Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Et in sermone decimo quinto: *Ergo fratres mei habet delicias suas iniquitas, & iustitia non habet? Delectat malum & non delectat bonum? Delectat omnino: sed Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Ille nisi prior det suauitatem, terra non habebit nisi sterilitatem.* Et in sermone 4. de verbis Domini: *Suauia sunt, dulcia sunt, delectabilia sunt* (secularia) *sed audi meliora: Narrauerunt mihi iniusti delectationes suas, sed non vt lex tua Domine. Fœlix anima, quæ huiusmodi delectationibus oblectatur, vbi turpitudine nulla inquinatur, & veritatis serenitate purgatur. Quem autem delectat lex Dei, & sic delectat vt omnes delectationes lasciuiæ vincat, non sibi arroget istam delectationem; Dominus dabit suauitatem. Quid dicam? Domine da mihi illam suauitatem vel illam? Suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitias tuas. In tua suauitate doce me, & doces me.* TVNC DISCO VT FACIAM, *si in suauitate tua doceas me. Cæterum quamdiu blanditur, iniquitas, & dulcis est iniquitas, amara est veritas. In tua veritate doce me: vt suauis sit veritas:* DVLCEDINE TVA CONTEMNATVR INIQVITAS. Quas Scripturas: *In suauitate tua doce me.* Et, *narrauerunt mihi iniqui delectationes suas, sed non vt lex tua*, etiam aliis in locis ad eandem veritatem inculcandam adhibet, vt ostendat, Deum cum ita docet, vt homo faciat, hoc ipsum ineffabili quadam dulcedine trahente operari. Et in Psalmum octogesimum quartum, vnde locus ille sumptus est: *Quid est quod dixit: Iustitia de cœlo prospexit? Etenim Dominus dabit,* inquit, *suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum: nos ergo respiciamus nos; & si nihil in nobis inuenerimus nisi peccata, oderimus peccata, & desideremus iustitiam, &c. Et confitens illi peccata tua mereberis ab illo* DELECTATIONEM, *& suauitatem iustitiæ faciendæ, dabit tibi, vt incipiat te delectari iustitia, quem primo delectabat iniquitas: vt qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in sobrietate; & qui primo gaudebas de furtis, vt tolleres homini quod non habebas, quæras donare non habenti, quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet donare, quem delectabat spectare, delectet orare: quem delectabant cantica nugatoria & adulterina, delectet hymnum dicere Deo, currere ad Ecclesiam, qui primo currebat ad theatrum. Vnde nata est ista suauitas, nisi quia Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum?* Et mox: *Suscepistis semen* (prædicationis meæ) *cogitate de verbo quod audistis, tanquam glebas frangentes, ne semen rapiant volatilia, vt possit ibi germinare quod seminatum est. Et nisi Deus*

Ibidem.

Ibidem.

Serm. 11. de verb. Apost. cap. vltimo.

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 8.

Enarr. in Psal. 84. in fine.

A *pluerit, quid prodest quod seminatur? Hoc est, Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Et ostendens pluuiam istam germinare & crescere facientem verbum Dei, esse suauitatem illam cœlitus depluentem: *Ille enim,* inquit, *visitationibus suis, in otio, in negotio, in domo, in lecto, in conuiuio, in collocutione, de ambulatione visitet corda vestra, vbi nos non sumus. Veniat imber Dei & fructificet quod ibi seminatum est. Et ibi non sumus nos, & secum quiescimus, aut aliud agimus.* DEVS *det incrementum seminibus quæ sparsimus, vt attendentes postea bonos mores vestros etiam de fructu gaudeamus; quoniam* DOMINVS DABIT SVAVITATEM, *& terra nostra dabit fructum suum.* Simili modo tractat, & vsur-

B pat ad eandem veritatem asserendam aliis locis; quibus congerendis frustra immorer, cum ista sententiam eius declarent apertissimè.

Sic & illum locum: *Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis* (quo gratia præueniens hominis voluntatem, & retorquens eam à malo ad bonum; indicatur) nonnunquam ad eandem suauitatem astruendam accersit, tanquam gratiam qua voluntas ad bonum concupiscendum volendumque transfertur. Vt in libro secundo ad Bonifacium: *Misericordia eius præueniet me, & ipse est cui fideliter veraciterque cantatur: quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic apertius intelligitur quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni?*

C TVNC ENIM BONVM CONCVPISCI INCIPIT CVM DVLCESCERE INCIPIT. Et paulò post: ERGO BENEDICTIO DVLCEDINIS EST GRATIA DEI, QVA FIT IN NOBIS, VT NOS DELECTET ET CVPIAMVS *hoc est amemus quod præcipit nobis. In qua* SI NOS NON PRÆVENIT DEVS, *non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Nescio quid disertius & clarius postulari possit ab Augustino, vt sciamus quid ipse senserit esse gratiam illam, qua fit vt bonum velle & facere incipiamus. Apertissimis enim verbis clamat esse *suauitatem* quam Deus de cœlo pluit, esse *delectationem*, esse *benedictionem dulcedinis*, qua fit in nobis vt nos non solum delectet, sed etiam cu-

D piamus bonum. Et hanc ita tradit esse gratiam Dei, vt sine illius præuentione, bonum neque perficere, neque inchoare possimus.

Quod sanè & aliis diuersis locis non minus luculentâ testificatione consignat. Nam istam gratiam delectationis ab Apostolo significatam esse docet, quando ad Romanos dicit: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: Ista,* inquit, *condelectatio legi Dei secundum interiorem hominem de magna nobis venit gratia Dei. In ea quippe interior homo noster renouatur de die in diem, hæc in ea proficit perseueranter. Non enim timor est torquens; sed amor libens, ibi sumus veraciter liberi, vbi non delectamur inuiti.*

E Et in libro de gratia Christi, in Scriptura ista, *suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam*, sicut ipse legit, eandem efficacem volendi & operandi gratiam nomine *suauitatis* expressam esse testatur. *Iustitia,* id est opus iustitiæ, *ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium, vt non sit terribile sed suaue mandatum, sicut oratur in Psalmo, suauis es Domine,* ET IN TVA SVAVITATE DOCE ME *iustitiam tuam: id est vt non formidine pœnæ seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate* DELECTER *esse cum lege. Præceptum quippe liber facit, qui* LIBENS *facit.* ET HOC MODO QVISQVIS DISCIT, per suauitatem videlicet, *omnino agit quidquid agendum didicerit.* De quo docendi modo per suauitatem gratiæ, in eodem loco præclarissimè dicit. *Hæc*

gratia,

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Ibidem.

Rom. 7.

Lib. 1. de nup. cap. 30.

Lib. de grat. Christi c. 13.

Ibidem. gratia, scilicet vera Christi, cum Pelagio controuersa, de qua iam citato loco totoque libro disputat, *hi doctrina dicendus est, certè sit de amor ut aliis & interius eam Deum* INEFFABILI SVAVITATE *credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem.* Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt simul docens & quid agant sciant, & quid sciunt agere. Iuxta quem docendi modum de Maria Magdalena Christi doctrinam audiente dicit: MIRA ENIM SVAVITATE *tenebatur, quæ profectò maior est mentis quam ventris.* Quod vero in illo docendi modo etiam charitatis mentionem facit, rectissimè facit. Nam illa suauitas est quæ facit plenè deliberatoque consensu & impetu diligere Deum. Sed liberius & copiosius eandem gratiam in illa Scripturæ nomine suauitatis esse signi[fi]catam Enarratione in Psalmos tradit. *Sic debemus intelligere* SVAVITATEM *quam Græci vocant, ut in bonis spiritualibus depingeremus ... ter hoc idem eam & bonitatem nostri appellatam ... Nihil ... aliud ... SVAVITATEM ... DELECTARET bonum. ... Dei donum est. ... autem bonum ... lex ... DELECTAT ... IVSTITIÆ ... Deus ...* Et de libro quem tr... adiicit: *Suauitatem & eruditionem & scientiam doce me, inquit, augeri sibi ista poscit ... Nam utique qui iam dixerat: suauitatem fecisti cum seruo tuo: quomodo dicit, suauitatem doce me, nisi ... GRATIA MAGIS MAGISQVE ABVNDET, vel innotescat, DVLCEDINE bona ... Habebant enim fidem qui dixerunt ... adauge nobis fidem.* Et interius in eiusdem Psalmi tractatione versans locum illum, quo Propheta discere cupit iustificationes Dei: *Eo modo hic, inquit, iustificationes ... ut ... DELECTATIONEM ... IN TVA SVAVITATE ... iustificationes tuas, ...*

Sem. 27. de verb. Domi. c. 1.

In Psal. 118.

Ibidem.

In eundem Psal. 118.

Hanc gratiam nomine suauitatis & illo Scripturæ loco designatam esse contendit, quando Psaltes Emphaticis illis verbis: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,* sibi ipsi admirando gratulatur, & sibi respondet, *super mel ori meo.* Nam inquit Augustinus, *hæc est* ILLA SVAVITAS *quam Deus dat, vt terra nostra det fructum suum, vt bonum* VERE BENE, *id est, non metu carnalis formidine, sed boni spiritalis DELECTATIONE faciamus.*

In eundem Psalm.

Hanc gratiam itidem ... commendatam esse scribit quando Psaltes in alio Psalmo dicit: *Parasti in tua suauitate egenti Deus:* pro quo nos legimus eodem sensu: *Parasti in dulcedine tua pauperi Deus: In tua SVAVITATE non in illius facultate. Egens est enim quoniam infirmus est ... ut ... se indigentem ... Hæc illa SVAVITAS de qua alibi dicitur: Dominus dabit suauitatem & terra nostra dabit fructum suum: ut ... opus fiat non timore sed amore, non formidine pœnæ, sed DELECTATIONE iustitiæ.*

In Psal. 67.

Ex quibus æquus quisque lector videt nihil Augustino certius esse quam in Scripturis sacris, gratiam solam efficacem, per quam solam operamur quidquid boni operamur, de qua tam acris inter Scholasticos conflictus vertitur, nomine dulcedinis, suauitatis, delectatio-

A nis nempe spiritalis atque cœlestis esse significatam. Cui doctrinæ ... Spiritu ... tam multipliciter traditæ, ... in ... praeterea quæ recensuimus ipse subscribit. Vt in libro de spiritu & littera, in quo ex professo de veræ & efficacis gratiæ ... Pelagio luctatur, & ab omnibus Pelagianis ... distinguit ac separat. *Nos autem ...* inquit, *humanam voluntatem ... adiuuari ad faciendam iustitiam, ut præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam qua ei præcipitur, quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum sanctum,* id est, adiutorium Spiritus sancti, *quo fiat in animo eius* DELECTATIO, *dilectioque incommutabilis illius atque incommutabilis boni, quod Deus est, etiam nunc cum adhuc per fidem ambulatur, non per speciem: ut hac sibi velut arrha data gratuiti muneris inardescat inhærere Creatori atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis, ut ex illo ei bene sit a quo habet ut sit.* Vbi perspicacissimè delectationi dilectionem, ardorem, inflammationemque subnectit. Sunt enim effectus, qui immediatè ex illa cœlesti suauitate germinant ut inferius latius. Et necessitatem tam adiutorij ad omnes actiones ... plicans: *Nam neque liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via:* Scientia enim seu cognitio obiecti ad bene agendum omnino necessaria est: *Et cum id quod agendum est, cœperit non latere ... etiam DELECTET & ametur, non agitur, non ... bene viuitur.* Et in eodem libro inferius ... *per fidem ad iustificationem gratiam, & per donum Spiritus sancti SVAVITATE iustitiæ delectati pœnam litteræ minantis euadant.* Vbi gratia iustificans Augustino est adiutorium quo ad iustitiam legis implendam, hoc est, ad iuste agendum viuendumque, peruenimus. Quæ vocis acceptio in isto libro & aliis Augustini lucubrationibus receptissima est. Vnde & in eodem capite decimo quinto. *Hic ... tem Spiritum Dominus cuius dono iustificamur, quo fit in nobis ... non PECCARE DELECTET, vbi libertas est: sicut præter hunc ... peccare delectat, vbi ... tus, a cuius operibus abstinendum, &c.* Et inferius adhuc manifestius: *Pro fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det quod iubet, atque inspirata gratiæ SVAVITATE per Spiritum sanctum, faciat PLVS DELECTARE quod præcipit, quam delectat quod impedit.* De quo loco & similibus paulo latius infrà disputandum est. Et in libro de Correptione & gratia. Verissimam illam voluntatis & actionis gratiam tangens: *Aguntur enim vt agant, non vt ipsi nihil agant: & ad ... tis ostenditur, quid agere debeant vt quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & DELECTATIONE iustitiæ, SVAVITATEM quam dedit Dominus vt terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant.* Et homilia vigesima nona: *Quomodo ... à te lib... Deus? Dimittendo peccata, donando merita, dando tibi vires pugnandi aduersus concupiscentias tuas.* Et quomodo, adiutorij genere efficit illud Deus? Subiungit Augustinus: *Inspirando virtutem, dando menti* CÆLESTEM DELECTATIONEM *qua omnis terrena delectatio superetur.*

B

C

D

E

Lib. de spir. & lit. c. 3.

Ibid. de spir. & litt. c. 3.

Ibid. ca. 16.

Ibid. c. 15.

Ibid. ca. 29.

Lib. de Cor. & grat. c. 2.

Serm. 29.

Idem ostenditur.

Secundò inductione, seu enumeratione cuiusuis generis bonarum operationum voluntatis, ad quas eam prærequirit Augustinus.

CAPVT II.

QVÆ quidem quanquam sufficere possent, vt mens Augustini de natura medicinalis adiutorij liquidò capiatur, quia tamen ad inopinatam veritatem animus inueteratarum sententiarum præiudiciis grauidus non facilè cedit, operosius eadem ex Augustini monumentis demonstranda sunt; vt euulso omni scrupulo nemo de mente sancti Præsulis incertus hærere possit, nisi qui quicquid semel opinionum præoccupauerit, tueri quoquo modo malit, quam susceptam à suis magistris mutare sententiam.

Itaque suauitatem seu delectationem cœlitùs infusam esse ex Augustini sententia veram illam gratiam, de qua tanta inter Scholasticos controuersia est, secundo demonstrari quasi inductione potest. Nullum est enim boni operis genus, quod ipse non ad istam diuinæ suauitatis inspirationem tanquam ad adiutorium reuocet, quo Deus id in homine operatur. Et quidem diuersas actiones singulares per delectationem tanquam per veram gratiam in hominis voluntate à Deo effici, ex præcedenti etiam capite vtcumque liquet. Quid enim in actionibus bonis prius est, quam vt bonum quod prædicatur nobis, incipiamus concupiscere? Et tamen de boni cupiditate dixit: *Tunc bonum concupisci incipit cum dulcescere incipit.* (Lib. 2. ad Bonif. c. 9.) In qua dulcedinis gratia, *si nos non præuenit* Deus, non solum non perficitur bonum, *sed nec inchoatur ex nobis.* Quod si sine tali suauitatis gratia nec inchoari bonum potest, profectò neque cogitari potest, quod etiam exsertis verbis apud sanctum Fulgentium Petrus Diaconus profitetur, quando dicit non per naturalem libertatem nos posse iam cogitare diuina, sed tantum attracti ad veram libertatem non violenta necessitate, sed *infusione suauitatis* per Spiritum sanctum. (Pet. Diacon. apud S. Fulgent. c. 6.)

Postquam autem bonum iam cogitatum, vel eatenus saltem concupitum est, restat vt pia voluntate credatur. Sed nec istud nos posse sine cœlesti delectatione Augustinus tradidit, quando dixit, quod quando veritas cœperit non latere, *nisi etiam delectet non suscipitur;* ergo neque creditur. (Lib. de spir. & lit. c. 3.) Nam suscipere veritatem nihil est aliud profectò nisi credere veritati. Vnde alibi luculentius exponens gratiam, qua trahimur, vt ad Christum credendo veniamus, tam diserte de eius natura disputat, vt omnes omnium scrupulorum vncos ex omnium animis eximere, omnesque ambiguitatis nebulas ab omnium oculis tergere voluisse videatur. Nam propositis illis Christi verbis: *Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me traxerit eum*, quibus Dominus gratiæ diuinæ necessitatem ad fidem asserebat: (Tract. 26. in Ioan.) *Magna*, inquit Augustinus, *gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus.* Quæ tamen quia libertati humanæ voluntatis, tractus violentia nocere videbatur, difficultatem istam obiicit: *Si trahitur, ait, aliquis inuitus venit: si inuitus venit, nec credit: si non credit, nec venit. Non enim ad Christum*

A *ambulando currimus, sed credendo. Quomodo ergo voluntate credo si trahor?* Respondet soluendo quæstionem & tractus illius seu diuini adiutorij naturam exponendo Augustinus: *Ego dico, Parum est voluntate, etiam* VOLVPTATE *traheris.* (Tract. 26. In Ioan.) *Quid est trahi voluptate!* DELECTARE *in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Est quædam* VOLVPTAS CORDIS *cui panis dulcis est ille cœlestis. Porrò si Poetæ dicere licuit.*

Trahit sua quemque VOLVPTAS. (Virgil. Eclog. 2.)

Non necessitas sed VOLVPTAS; *non obligatio sed* DELECTATIO; *quanto fortius nos dicere debemus trahi debemus ad Christum, qui* DELECTATVR *veritate:* DELECTATVR *beatitudine,* DELECTA- B TVR *iustitia,* DELECTATVR *sempiterna vita* (quando illi prædicamur) *quod totum Christus est? An vero habent corporis sensus* VOLVPTATES *suas, & animus deseritur à* VOLVPTATIBVS *suis? Si animus non habet* VOLVPTATES *suas vnde dicitur: Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente* VOLVPTATIS *tuæ potabis eos.* Et inferiùs rem profundissimam, familiarum exemplorum facilitate declarans: *Ramum viridem ostendis oui; & trahis illam. Nuces puero demonstrantur, & trahitur. Et quia quò currit trahitur, amando trahitur, sine læsione corporis trahitur, cordis vinculo trahitur.* Sed quo incentiuo amor ille quo currit ac trahitur, C prouocatur? Audi cætera: *Si ergo ista quæ inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amantibus, trahunt quoniam verum est.*

Trahit sua quemque voluptas:

Non trahit reuelatus Christus à Patre? Quid enim fortius desiderat anima quam veritatem? Quod quamuis verissimum sit, nunquam tamen animus desiderabit veritatem, nisi cum cœlestis delectationis infusione doceatur. Itaque subiungit paucis adiectis Augustinus: *Omnis qui audiuit à Patre & didicit venit ad me. Videte quomodo trahit: Pater docendo* DELECTAT, *non necessitatem imponendo. Ecce quomodo trahit: Erunt omnes docibiles Dei: trahere Dei est.* (Ibidem.) Vnde de tali veritatis docendæ trahendique modo D do superiùs dicentem audiuimus: *Hæc gratia si doctrina dicenda est, certe sic dicatur, vt altius & interius* (quam per aures) *eam Deus* CVM INEFFABILI SVAVITATE *credatur infundere.* (Lib. de grat. Christi c. 13.) Nam ista suauitas delectationis ita necessaria est, vt non solum de credendo, sed etiam de audiendo verbo prædicationis August. asserat; *Quis tenetur vt audiat, si* NON DELECTATVR. (Lib. 4. de doct. Christ. cap. 26.)

Iam vero quid post fidem est prius obuium, ac magis necessarium, quam oratio? Oratio quippe primus est fructus fidei, quo spiritus adiutorium inuocatur, vt concupiscentiarum bonæ voluntati rebellantium exercitus debellari possit, & iustitiæ seu bonæ vitæ mandata compleri. Sed nec ipsa E oratio, sine isto DELECTATIONIS cœlestis adiutorio fundi potest: *Intra cubiculum cordis tui. Cùm ibi cœperis* GAVDERE *in ipsa munditia cordis tui* DELECTABIT *te & faciet orare.* (In Psal. 33.) Et in Psalmum centesimum sextum istius delectationis necessitatem exprimens: *Qui quis*, inquit, *[illegible] iam conuersatur inter homines sine vlla querela malorum morum, excipitur tertia tentatione tædij cuiusdam in mora huius vitæ, ita vt aliquando eum nec legere nec orare* DELECTET. *Tertia tentatio priori contraria. Prius enim periclitabatur fame, postea fastidio. Vnde & hoc nisi de quodam languore animæ? &c.* (In Psal. 106.) non est & ista leuis tentatio. Sed an forte ista tentatio fastidij ac tædij aliter quam ista suauitatis infusione superari potest? Audi Augustinum:

Lib. 2. de pec. merit. cap. 19.

gustitium: *Cùm autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur, quàm vt aperiat quod latebat, & suaue faciat quod* NON DELECTABAT: *quia & hoc ab illo nos deprecandum, eius gratia didicimus, dum antea lateret: eius gratia dileximus, dum antea non* DELECTARET, *vt qui gloriatur non in se, sed in Domino glorietur.*

Lib. de Spir. & lit. c. 3.

Post fidem atque orationem sequitur amor seu dilectio boni, atque ipsius Dei, sed nec illa in hominis corde nascetur, nisi eam delectationis gratia suscitauerit. Nam ideo capite præcedenti dixit, ad bene viuendum necesse esse *vt accipiat homo Spiritum sanctum, quo fiat in animo eius* DELECTATIO *dilectioque summi illius atque incommutabilis boni*: vt videlicet ex DELECTATIONE dilectionem sequi, ipsa verborum connexione patefaceret. Et similiter statim: *Nisi etiam* DELECTET *bonum & ametur, non agitur, non suscipitur, &c.* Et in libris contra Faustum amorem nasci ex delectatione significat: *Bonum quod amauerat eius specie delectata.*

Lib. 19. cont. Faust. c. 24.

Ex eodem delectationis ac dilectionis ordine fit vt magnum illud donum Dei, libertatem scilicet illam animi à dominatione cupiditatis, qua Deo non seruiliter, sed liberaliter seruit, ipsi diuinæ suauitati, tanquam adiutorio gratiæ voluntatem liberantis tribuat: *Sancti Angeli id sibi agendum imperant, quod ille quem contemplantur, iubet; cuius æterno imperio liberaliter quia suauiter seruiunt.* Et in tractatibus in Ioannem cum illa citasset Apostoli verba: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem,* statim attexit, *Ecce vnde liberi, vnde condelectamur legi Dei. Libertas enim delectat. Nam quamdiu timore facis quod iustum est, non Deus te delectat. Quamdiu adhuc seruus facis, non te delectat. Delectet te & liber es.* Et ad hæc vberius in eodem loco: *Ergo iam ille ex parte seruore liberum se esse sentiebat: Vnde dicebat: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Delectat me lex, delectat me quod iubet lex, delectat me ipsa iustitia.* Hoc est vsitatissima sancti Augustini phrasi, delectat me ipse Deus, cuius delectatione sum liber ac diligo eum. Vnde de illa condelectatione dicit in libro de nuptiis & concupiscentia: *Ista condelectatio legi Dei de magna venit gratia Dei. Ibi sumus veraciter liberi, vbi non delectamur inuiti.* Et in Psalmum sexagesimum: *Hæc est illa suauitas de qua alibi dicitur: Dominus dabit suauitatem & terra nostra dabit fructum suum, vt bonum opus fiat non timore, sed amore, non formidine pœnæ, sed delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana libertas.* De qua suauitatis ac delectationis libertate, alibi pluribus disseremus.

Lib. 22. cont. Faust. c. 27.

Tract. 41. in Ioan.

Lib. 1. de nupt. cap. 30.

In Psal. 60.

Huic dilectioni ac liberationi animi à lege peccati coniunctum est aliud beneficium, vt videlicet cupiditatum nostrarum tentationibus nullum consensum præbeamus: quod vt fiat, sola delectatio quoque tanquam genuinum diuinæ gratiæ adiutorium facit: *Lex non illa in vetustate literæ, sed lex Spiritus vitæ in Christo* IESV *liberauit te à lege peccati & mortis*, hoc est, à tentationibus concupiscentiæ. Et quæ illa lex Spiritus vitæ, & quo pacto liberat? Audi: *Vt enim* CONDELECTARIS *legi Dei secundum interiorem hominem, vnde haberes nisi spiritus vitæ in Christo* IESV *liberaret te à lege peccati & mortis. Ideo, mens humana ne tibi tribuas, ne multum superbias, imò ne omnino superbias, ô mens humana, quod non consentis desideriis carnis, quod lex peccati non te de arce deponit.* Et in Sermone

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 3.

Serm. 5. de verb. Apost. cap. 9.

præcedente multo manifestius. Ibi enim respondet ille qui tentatur titillationibus suis: *Nolo,* inquis, *non facio puta quia* DELECTAT, *non facio, habeo* CVI CONDELECTOR. *Condelector enim legi Dei, quid tu de carne tumultuaris.* Et in libro sexto de Musica: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.* Et Petrus: *Si gustatis quoniam suauis est Dominus. Non enim amor temporalium rerum expugnaretur, nisi aliqua suauitate æternarum.* Et in libro primo ad Bonifacium cum Apostolum exponendo dixisset: *Consentio legi quia nolo quod non vult*, vt videlicet concupiscentiæ tumultuanti consensum denegemus adiicit: *Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatum. Quid est* NVNC *autem, nisi iam nunc sub gratia quæ liberauit* DELECTATIONEM *voluntatis à consensione cupiditatis?* Vbi rectius fortasse legeretur, quæ liberauit DELECTATIONE *voluntatis* à consensione iniquitatis. Nam & sensus ineptus est, vt gratia dicatur liberare delectationem, totique doctrinæ Augustini dissentaneus; & ipsa consequentium connexio aliud postulat. Nam in eodem capite paulo inferius explicans quomodo à consensione cupiditatum animus liberetur, hoc ipsum disertis verbis delectationi tribuit & delectationi gratiæ Dei: *Cùm ipsa* DELECTATIO *boni quæ etiam non consentit ad malum, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ* (hoc est enim CONDELECTARI) *non nisi gratiæ deputanda sit.* Et in illa verba Psalmi sexagesimi quarti: *Exitus mane & vespere delectabitur*, hoc est, vt ipse tradit, Exitus è tentationibus iam prosperitatis quam aduersitatis *delectabiles facis*, nempe per delectationem rerum cœlestium: *Magnificè sic posuit: Delectabilis exitus mane & vespere. Si enim non te delectet ipse exitus, non laborabis exire inde; mittis caput in lucrum promissum, si non te* DELECTET *promissio Saluatoris. Et rursum cedis tentanti & terrenti, si non te* DELECTET *ille qui prior passus est, vt tibi exitum faceret.* Nam illud est quod in superius allegatis dixit: Deum liberare seu exitum facere, *inspirando virtutem, dando menti suæ* CÆLESTEM DELECTATIONEM, *quamuis terrena delectatio superetur.* Et in illa verba Psalmi centesimi trigesimi septimi. *Qui manducatis panem doloris;* rerum tristium tolerantiam diuinæ suauitati tribuit: *Iste est labor fructuum, panis doloris. Nisi enim manducaretur, non diceretur panis. Nisi autem haberet aliquam* SVAVITATEM *panis iste, nemo illum manducaret. Cùm quanta suauitate plorat, in gemitu qui orat? Dulciores sunt lachrymæ orantium quàm gaudia theatrorum.*

Lib. 6. de Musica c. 16.

Lib. 1. ad Bonif. cap. 10.

In Psal. 64.

Homil. 29. cap. vlt.

In Psal. 137.

Sed quia non est Christiano satis non consentire tentationibus, hoc est, declinare à malo, sed opus est etiam facere bonum, nulla omnino gratia illud præstat voluntati, nisi illud cœlestis suauitatis auxilium. Per hoc enim solum efficitur, vt homo non timore pœnæ, sed amore iustitiæ bonum operetur: quod quamdiu non fit, nunquam, iuxta constantissimas Augustini regulas, est opus bonum, & quando fit, impossibile est non esse bonum. Hoc igitur suauitatis adiutorium, esse gratiam illam, qua bonum operamur, sexcentis testimoniis Augustinus expressit. Nam inde est quod toties iam audiuimus inculcata illa Scripturæ verba: *Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Quis enim verior est terræ nostræ per se sterilis, quàm bonorum operum fructus? Inde est quod toties iam cum Propheta superius de-

Psal. 84.

Psalm. 118. precantem audiuimus: *Suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam.* Hic enim, vt idem ait, docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt; *simul donans & quid agant scire, & quod sciunt agere.* Nam & alibi dicit: *Tunc disco vt faciam si in tua* SVAVITATE *doceas me.* Inde est quod plurimis locis, quorum nonnulla iam citauimus passim docet Deus *delectatione iustitiæ* opus esse faciendum, & hanc ipsam delectationem nobis tribuendam esse à Deo: *Suauitatem,* inquit, *iustitiæ faciendæ dabit tibi, vt incipiat te delectare iustitia, quem primo delectabat iniquitas.* Et in Psalmum centesimum vigesimum nonum: *Est sermo Dei* (id est, lex Dei) *aduersarius tuus quamdiu cum illo non concordas. Concordas autem cùm cœperit te* DELECTARE, *facere quod dicit sermo Dei.* Et in alium Psalmum: *Clama ad illum infœlix ego, quis me liberabit de corpore mortis huius? Veniet enim gratia Dei,* & quænam gratia? *Vt* DELECTET *te iustitia, sicut delectabat iniquitas. Et homo qui ex vinculis resolutus es exclamabis ad Deum. Dirupisti vincula mea, &c.* nempe per illam solam & vnicam gratiam Dei DELECTATIONEM iustitiæ, quam toties prædicat. De qua delectatione seu suauitate iustitiæ aut legis, aut operis boni, aut recte facti, quæ apud Augustinum in idem redeunt, qui plura volet videat ea quæ in capite superiori, & in aliis nonnullis diximus.

Lib. de grat. Christi c. 13. Serm. 4. de verbis Apo. cap. 8. Enarr. in Psalm. 8. fine. In Psal. 126. In Psalm. Vide lib. 1. de pura nat. à c. 5. vsque ad 10.

Sed quid opus pluribus? Illud DELECTATIONIS cœlestis adiutorium tam est in hac mortali vita necessarium, vt nisi istud operibus nostris Deus aspergeret, deficeremus in via, qua ad Patriam tendimus: *Si nulla* IVCVNDITAS, *deficimus, si plena securitas, male exultamus, Ergo &* IVCVNDITATEM *aspergat, & timorem incutiat, vt de* DVLCEDINE IVCVNDITATIS *perducat nos ad sedem securitatis.* Tantæ est etiam efficaciæ, vt cuius mens eo inebriata, Deo miserante fuerit, præstet hoc ipso terrenorum omnium quibus immergimur ac tentamur obliuionem, & per omnes temporales prosperitates atque aduersitates rapit eum ad ipsam domum Dei: *Gustemus saltem,* inquit sanctus Doctor, *quam suauis est Dominus, qui dedit nobis pignus Spiritum, in quo sentiamus eius* DVLCEDINEM, *& desideremus ipsum vitæ fontem, vbi sobriâ ebrietate mundemur & irrigemur, sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, & dat fructum,* bonorum operum, *in tempore suo. Inebriabuntur enim ab vbertate domus tuæ, &c. Talis ebrietas non euertit mentem, sed tamen rapit sursum, & obliuionem præstat omnium terrenorum.* Qua de re plura dici possent nisi ex istis quæ adduximus istius adiutorij natura & potestas & necessitas ad omne bonorum operum genus satis perciperetur.

In Psal. 85. Lib. de agone Christian. capit. 9.

Idem probatur.

Tertiò ex contrario, hoc est, ex peccatis quæ ex simili delectatione terrenâ, tanquam ex causa proficisci tradit.

CAPVT III.

TERTIÒ delectationem istam cœlestem esse verum ex Augustini sensu medicinalis gratiæ adiutorium, quod Deus ad iustitiam operandam voluntati tribuit, ex eo demonstrari potest, quia similiter docet, delectationem terrenam esse causam cur ab Adami posteris iustitia deseratur ac deserendo peccetur. Cùm enim peccatum & recte factum omnino contraria sint, hoc ipso quo docet ita peccata perpetrari, vt voluntas terrenâ quadam delectatione præcedente præparetur & impellatur, lectoribus intelligendum relinquit, id quod toties de cœlesti delectatione atque suauitate ad iustitiam operandam conferente tradit, ex generaliori quadam & arcana ratione ad voluntatem tam sublimibus operibus præparandam multo magis esse necessarium, vt eo tanquam adiutorio sancti Spiritus adiuta & eleuata, & concupiscentiarum suarum visco expedita, in operationes cœlo dignas prorumpere & euolare possit.

Hanc igitur delectationem peccatorum antecedere & ex illa proficisci quod ab hominibus peccetur, non vno loco sanctus Augustinus profitetur. Quid enim apertius dici potest, quam id quod contra Manichæos de ordine quo peccauit Adam tradit, nempe per mulierem veluti nos per tentationem qua tentamur: *Sed tamen,* inquit, *per mulierem* diabolus peruersitatis persuasor *decipit: non enim etiam ratio nostra deduci ad consensionem peccati potest, nisi cùm* DELECTATIO *mota fuerit in illa parte animi, quo debet obtemperare rationi tanquam rectori viro. Etiam nunc in vnoquoque nostrum nihil aliud agitur, cùm ad peccatum quisque delabitur, quam tunc actum est in illis tribus serpente, muliere, & viro.* Quod vberius declarat. Quid vero absolutius quam id quod aduersus eosdem Manichæos cum Fausto eorum Corypheo disputans, docet: *Quapropter hominis actio seruiens fidei seruienti Deo refrenat omnes mortales* DELECTATIONES *& eas coërcet ad naturalem modum meliora inferioribus ordinata dilectione præponens.* SI ENIM NIHIL DELECTARET ILLICITVM, NEMO PECCARET. *Peccat ergo qui* DELECTATIONEM *illiciti relaxat potius quam refrænat.* Ad quam doctrinam tam generaliter pronuntiatam passim in omnibus operibus suis respicit; vt quando dicit contra Secundinum qui putabat malam esse creaturam cuius dilectione peccatur: *Quæro quid alliciat animæ consensionem, an irruat illa cassatim & propterea consentire dicatur, quia eius aliquâ* DELECTATIONE *monetur ad fruendum.* Et quando contra Donatistas ex persona peccantium generaliter promit: *Quid aliud sermoni veritatis iustitiæque respondent omnes flagitiosi & facinorosi homines, luxuriosi, &c. Quid aliud respondent cum eos veritas arguit, nisi hoc volo, hoc me* DELECTAT? Vbi posterius prioris ratio est delectatio voluntatis, quia vt ante dixit, si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Et quando in quæstionibus octoginta tribus dicit, quod sub lege vincimur, sub gratia vero *iam non vincimur* DELECTATIONE *consuetudinis seu* cupiditatis *malæ.* Nam ante gratiam ideo non implebatur lex, *quia ipsius,* inquit, *iustitiæ nondum erat charitas quæ dilectione teneret interiora mentis ne ad peccatum* DELECTATIONE *rerum temporalium traheretur.* Et quando contra Pelagianos ad Bonifacium scribit: *Liberum arbitrium vsque adeò in peccatore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes qui cum* DELECTATIONE *peccant, & amore peccati hoc eis placet quod eis liber.* Quod iterum iterumque inculcat paulò post: *In malo,* hoc est, ad mala agendum, *liberum habet arbitrium cui delectationem malitiæ,*

Lib. 1. de gen. contra Manich. cap. 14. Lib. 22. cont. Faust. cap. Lib. contra Secundin. cap. 16. Lib. 2. de Bapt. c. 10. Lib. 83. qq. q. 66. Lib. 1. ad Bonif. cap. 2.

vel

vel occultus vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit, &c. Sed hæc voluntas quæ libera est in malis, quia DELECTATVR *malis, ideo libera in bonis non est*, hoc est, ad bene agendum, *quia liberata non est*, per similem videlicet iustitiæ delectationem. Vbi quod primo loco dicit, *maxime* propter ignorantiæ peccata adiectum est, in quibus homo non videtur delectari rebus quas ignoranter appetendo, peccat, quamuis & illa ipsa peccata, occultiori aliâ delectatione committantur. Et quando in Psalmis ad populum dicit: *Nocet tibi* (malus) *saltem vel exemplo, quia viuit tecum, & ad quod agit inuitat. Nonne cùm eum vides forte in illis sordibus prosperari duceris talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem ingemuisti quod expugnes.* Et quando in alium Psalmum expressius loquens ait: *Quando* (in futura vita) *nihil erit quod ex carnis labe sollicitet, non solum nihil cui consentiamus, sed nihil quod suggeratur ex carne. Etenim modo fratres mei, quantæ illicitæ delectationes animum tangunt, quamuis eis non consentiamus, vt membra nostra iustitiæ seruiant non iniquitati; tamen vel* DELECTARI *talibus, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas*, Et quando in Tractatibus in Ioann. scribit: DELECTAVIT *quod malum est, consensisti, peccasti. Consensio illa occidit te, &c.* Et vt pluribus congerendis supersedeam quibus August. scripta passim referta sunt, vnicaque sententia absolutissima rem absoluam, quando in Serm. sexto de verbis Apostoli regulam figit: QVIDQVID EST PECCATORVM IN DICTIS, IN FACTIS IN COGITATIONIBVS NON EXORIVNTVR NISI EX MALA CVPIDITATE, NON EXORIVNTVR NISI EX ILLICITA DELECTATIONE. Ex istis testimoniis tam dense sparsis in Augustino, manifestissimum esse puto, nullum peccatum fieri ab hominibus, quin voluntas, quamuis per seipsam ad peccandum prompta sit, quâdam delectatione prius titillante & proritante prouocetur, vt ita quodam quasi diaboli adiutorio, vt ita loquar, impulsa ad ruinam pertrahatur: nec illud ipsum ex alio capite iuxta doctrinam sancti Doctoris fluit, quam quod apud ipsum principium est certissimum, nulla post Adami ruinam peccata nisi pœnalia, hoc est, vel ignorantiâ fallente, vel concupiscentia cui consentimus vincente perpetrari. Quod nos alio in loco vberius declarauimus. Quid ergo mirum & non potius maximè naturis rerum consentaneum, si vicissim infirmitas voluntatis, per peccatum temeratæ ad opera naturæ vires superantia, similis delectationis cœlestis adiutorio ad consentiendum, volendum, faciendumque subleuetur? Quod liquidius ex istarum duarum delectationum colluctatione, quam sæpe tangit Augustinus percipi poterit.

In Psal. 39. initio.

In Psal. 146

Tract. 49. in Ioan.

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 3.

Vide lib. 2. de statu puræ naturæ c. 24 & 25.

Idem demonstratur.

Quartò ex lucta duarum delectationum terrenæ ac cœlestis, quarum Postrema nisi vicerit, peccatur.

CAPVT IV.

QVARTO itaque demonstrari potest, suauitatem illam cœlestem esse verũ illud Christi adiutorium quo iuuamur ad non peccandum, rectéque faciendum, quia creberrime docet Augustinus, quamdiu in hac vita mortali viuimus, esse in homine luctam quandam duarum delectationum, noxiæ & beneficæ, terrenæ atque cœlestis; quarum vtralibet vicerit animum secum consentientem ac pronum trahit. Tunc vero hominem à peccato liberari & opus bonum effici, cùm cœlestis illa suauitas de cœlo venerit atque aduersariam suam superauerit. Hoc enim perspicuè docet in libro de continentia, cùm ordinem tradit, quo homo ex profundo peccati emergit, vt gratiam accipiat & iustitiam operetur: *Si autem lex factum præuaricatorem, tanquam ad hoc grauius vulneratum vt desideret medicum, tanquam pædagogus perducit* AD GRATIAM *contra* SVAVITATEM NOXIAM *qua vincebat concupiscentia, Dominus dat* SVAVITATEM BENEFICAM, *quâ* DELECTETVR AMPLIVS *continentia, & terra nostra det fructum suum quo pascitur miles, qui debellat Deo iuuante peccatum.* Quod & inferius indicat quando adiicit: *Bonum fit cum id quod male libet* VINCENTE BONA DELECTATIONE *non fit.* Et in Psalmum trigesimum quintum: *Antequam hoc fiat* (immortalitas) *est* DELECTATIO *iniquitatis in corpore, sed maior est* DELECTATIO VOLVPTATIS *verbi, sapientiæ, praecepti Dei. Vince peccatum &* VOLVPTATEM *eius.* Et in Psalmum septuagesimum quintum: *Indicitur tibi quædam noua vita, & tu vetus es. Nouitatis* GAVDIO *suspenderis vetustatis onere prægrauaris.* Quod statim exponit; quia *non desunt suggestiones &* DELECTATIONES *malæ; sed ex eo, quod mente iungeris Deo*, hoc est, ex eo quod nouitatis gaudio suspenderis, *vincis quod in te non vult sequi te.* Et in Sermonibus de verbis Apostol. DELECTAT VXOR *aliena & non annuis, mentem auertis, in secretarium mentis intras. Vides forsis strepentem concupiscentiam, profer aduersus eam sententiam mundans conscientiam. Nolo, inquis, non facio. Puta quia* DELECTAT *non facio; habeo cui* CONDELECTER. *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Quid tu de carne tua tumultuaris? Quid* DELECTATIONES *stultas, temporales, fluxas, vanas, noxias tumultuosè suggeris, & eas quasi garrula mihi narras. Narrauerunt mihi iniusti* DELECTATIONES. *Inde est & ista concupiscentia. Narrat mihi* DELECTATIONES, *sed non sicut lex tua Domine.* CONDELECTOR *enim legi Dei, non de me, sed de gratia Dei.* Et aliquando inferius: *Mens repugnat & condelectatur legi Dei. Iam ergo si mens non consentit peccato titillanti, suggerenti, blandienti, si mens non consentit, quoniam habeas alias interius* DELECTATIONES SVAS, DELECTATIONIBVS *carnis ex nulla parte conferendas, &c.* Et elegantissime in Sermone decimo septimo de verbis Apostoli: *Præ omnibus voluptatibus, hoc est, delectationibus etiam licitis amanda est iustitia. Si enim habes sensus interiores, omnes illi interiores sensus* DELECTANTVR DELECTATIONE *iustitiæ, &c.* Et inferiùs: *Interroget & respondeat, quid dicturus sum, vtrum sic* DELECTETVR *iustitiâ, vt eam cæteris ad hos sensus corporis pertinentibus* DELECTATIONIBVS *anteponat. Ecce* DELECTAT *te aurum tuum, oculos tuos* DELECTAT. *Metallum est pulchrum, fulgentissimum,* DELECTAT; *&c. Decertant in te duæ* DELECTATIONES, *modo interrogo te, quid præponas, quid te plus*

Lib. de Continent. ca. 3.

Serm. 6. de verb. Apost cap. 9.

Ibid. cap. 10

Serm. 17. de verb. Apost. cap 4.

Ibidem.

DELECTET, *aurum an veritas, aurum an verum testimonium?* Et post nonnulla interiecta adiicit:
Ibid. cap. 5. *Longum est per singulos corporis sensus excurrere, sed quod de oculis dixi, hoc de cæteris intelligite & præponite* DELECTATIONI *carnis* DELECTATIONEM *mentis. Carnem quippe vestram delectant illicitæ voluptates, mentem vestram* DELECTET *inuisibilis, pulchra, sancta, canora, dulcis iustitia, vt non ad eam timore cogamini. Si enim ad eam timore cogimini,* NONDVM DELECTAT. *Peccare non debes non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.* Vbi statim post delectationem, amoris mentionem facit, quia cœlestis amor, cœlestis delectationis tanquam veræ gratiæ est fructus; sicut ipsemet in eodem
Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3. Sermone paulò superiùs dixerat: *Constituamus ante oculos exemplum certaminis. Interrogo te vtrum ames iustitiam: respondebis amo,* QVOD NON RESPONDERES VERACITER, NISI TE ALIQVATENVS DELECTARET. NON ENIM AMATVR, NISI QVOD DELECTAT. *Delectare in Domino Scriptura dicit. Dominus autem iustitia est.*

Eadem lucta & victoria cœlestis delectationis vberius declaratur, ex libris quos ex professo contra hostes gratiæ Christi scripsit.

CAPVT V.

QVIS vero ista & similia dumtaxat populariter dicta putet, secus vero atque accuratius cum contra Pelagianos hostes gratiæ disputaret, locutum esse, sensisse atque docuisse, non abs re fuerit, eandem eius sententiam, ex posterioribus eius operibus depromere, in quibus ex professo vim gratiæ & adiutorij medicinalis explicuit. Itaque liber de Spiritu & littera inter primas lucubrationes aduersus hæresin Pelagianam exaratus fuit; vbi tamen de cœlesti illa delectatione, qua omnis oppositus dolor ac delectatio superanda est
Lib. de spir. & lit. c. 28. vt opus bonum possit sequi, loquitur in hunc modum: *Sub quo timore pœnæ laborans, quando concupiscentiam malam non vicerit, nec timor ille quasi custos seuerus abscesserit, per fidem confugiat ad misericordiam Dei: vt det quod iubet atque inspirata gratiæ* SVAVITATE *per Spiritum sanctum faciat* PLVS DELECTARE *quod præcepit, quam* DELECTAT *quod impedit, hoc est, quodcumque bonum temporale, cuius delectatione peccamus.* Et multis interpositis in eodem opere, cum hoc ipsum ageretur, vnde fiat, vt aliquis non perfectè iustitiam in operibus suis
Ibid. c. 15. operetur, accuratissimè causam tradit: *Ecce quemadmodum sine exemplo est in hominibus perfecta iustitia & tamen impossibilis non est. Fieret enim si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei; esset autem tanta, si & nihil eorum quæ pertinent ad nos lateret, & ea sic* DELECTARENT *animum, vt quicquid aliud* VOLVPTAS *aut dolor impedit,* DELECTATIO *illa superaret. Quod vt non sit non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet.* Ecce ad iudicium Dei pertinet, quod non adsit illa gratia qua omnis voluptas ac dolor temporalis impediens superetur; & illa gratia non est alia nisi magna DELECTATIO cœlestis cui cedant cuncta repugnantia. Nam vt incul-

A catius adhuc subiicit: *Quis enim nesciat, non esse in hominis potestate quid sciat, nec esse consequens, vt quod appetendum cognitum fuerit appetatur, nisi* TANTVM DELECTET *quantum diligendum est? Hoc autem sanitatis est animæ.* Enchiridium vero ad Laurentium post damnatum hæresin Pelagianam iam sub finem vitæ scriptum est, in quo non minus luculente istud adiutorium cœlestis delectationis qua delectatio terrena superatur, asseruit, & quicquid de illa vel ipse vel nos ex ipso hactenus diximus, expresso calculo comprobauit: *Hoc nunc dicam quod quidem & in aliis opusculorum meorum locis* SÆPE IAM DIXI. *Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid* Lib. de spir. & lit. c. 35. / In Enchirid. cap. 81.
B *facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantiæ malum est, hoc infirmitatis. Contra quæ quidem pugnare nos conuenit, sed profecto* VINCIMVR *nisi diuinitus adiuuemur.* Et manifestissimè assertam diuini adiutorij necessitatem, non cuiuslibet, sed illius quo nisi diuinitus adiuuemur, profecto pugnando vincimur. Quod igitur istud adiutorium, quo iuuandi sumus? Audi reliqua: *Vt non solum videamus quid faciendum sit, sed etiam accedente suauitate* DELECTATIO *iustitiæ* VINCAT *in* NOBIS *earum rerum* DELECTATIONES *quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo scientes videntesque peccamus.* Cuius peccati exemplum etiam statim subiicit, in
C quo iustitiæ delectatio à terrena delectatione superatur: *Et* PVDOR *inquit, timor est displicendi, dum* PLVS DELECTAT *hominum æstimatio quàm iustitia, qua se quisque humiliat pœnitendo.* Ibidem
Nihil profecto clarius, nihil absolutius, nihil plenius desiderari potest. Ex professo quippe de adiutorio gratiæ disputat, atq; illo adiutorio, quo tentationes superantur, & sine quo superamur, & exsertissimis verbis dicit, præter scientiam (de qua non est hic disputatio) esse DELECTATIONEM *iustitiæ* qua delectationes aliarum rerum deuincendæ sunt. Et hanc ipsam doctrinam se sæpius in aliis opusculorum suorum locis tradidisse confirmat. Præcipuus autem locus quem istis verbis respi-
D cit, habetur in libris ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione, qui contra Pelagianos etiam exarati sunt. Nam ibi doctrinam eandem prorsus iisdem penè verbis, non minus accuratâ perspicuitate consignat: *Cum voluntate,* Lib. 2. de pec. merit. c. 17.
inquit, *humana, gratiâ adiuuante diuinâ, sine peccato in hac vita possit homo esse, cur non sit, possem facillime & verissime respondere, quia homines nolunt. Sed si ex me quæritur, quare nolint, imus in longum.* Ecce radicem quæsitam, cur nolint homines, vt ea cognita contrarium requiramus cardinem ex quo volentes fiant. Audi igitur profundam eius de voluntatis humanæ motibus & motrice gratia Theologiam: *Verumtamen etiam hoc sine præiudicio diligen-*
E *tioris inquisitionis breuiter dicam. Nolunt homines facere quod iustum, siue quia latet an iustum sit, siue quia* NON DELECTAT. TANTO ENIM QVIDQVE VEHEMENTIVS VOLVMVS, QVANTO CERTIVS QVAM BONVM SIT NOVIMVS, EOQVE DELECTAMVR ARDENTIVS. *Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem, ne moueamur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat, &* SVAVE FIAT, QVOD NON DELECTABAT, GRATIÆ DEI EST QVÆ HOMINVM ADIVVAT VOLVNTATES: *quæ vt non adiuuentur, in ipsis itidem causa est, non in Deo.* Ac deinde subiicit illa præclara verba iam superius à nobis commemorata, quibus

Ibidem. quibus quam sit gratuita ista DELECTATIONIS gratia commendatur: *Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc* DELECTATVR, *nunc non* DELECTATVR, *vt noverit non suæ facultatis, sed divini muneris esse, quod scit, vel quod* DELECTATVR, *ac sic ab elationis vanitate sanetur & sciat quam vere non de terra ista, sed spiritualiter dictum sit. Dominus dabit* SVAVITATEM *& terra nostra dabit fructum suum.*

Nomen VICTRICIS DELECTATIONIS inde tractum, atque impositum Gratiæ medicinali Christi.

CAPVT VI.

EX his iam perspicuè intelligitur, tantoperè esse necessariam istam DELECTATIONIS divinæ gratiam, quando cum terrenarum rerum tentationibus ac delectationibus dimicamus, vt nisi maior fuerit quam terrena, qua noster affectus detinetur, fieri non possit, quin propriæ voluntatis infirmitate vincamur. Maior enim delectatio nunquam sanè delectatione minore superabitur, sed eam sequetur animus, quæ magis eum afficiendo suauitate detinuerit. Quod quidem in hoc eodem capite multis modis August. insinuat, imo clarissimis verbis exprimit. Quid est enim aliud quod dicit: *Tanto quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit novimus,* EOQVE DELECTAMVR *ardentius.* Quid illud? *Vt* DELECTATIO *iustitiæ vincat earum rerum* DELECTATIONES, &c. Quid illud? *Vt quidquid voluptas aut dolor impedit,* DELECTATIO *ista superaret.* Quid illud item: *Faciat* PLVS DELECTARE, *quod præcepit, quam delectat quod impedit.* Quid illa denique quibus postulat, vt PLVS DELECTET *veritas quam aurum,* sic animus DELECTETVR *iustitiâ vt eam cæteris delectationibus anteponat: vt maior sit delectatio sapientiæ;* vt quod malè libet VINCENTE *bona delectatione non fiat,* vt contra *suauitatem noxiam suauitate beneficâ delectetur* AMPLIVS *continentia?* Cuiusmodi testimonia iamiam producta consulat qui voluerit. Sed vnus est locus hac de re clarissimus & præclarissimus, qui aureis mereretur scribi characteribus, quo Augustini mentem plenissimè capiamus. Id quippe quod nos filo verborum ipsius perspicuorum ducti, tanquam ab eo existimatum & traditum, ratiocinando colligimus, manifestissima & resolutissima authoritate definit. Epistolam igitur ad Galatas commentando, explicans, cùm ex Apostolo fructus Spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas retulisset, aduersus huiusmodi non est lex, & illis varia peccatorum genera sanæ doctrinæ aduersantia subiecisset: *Regnant ergo,* inquit Augustinus, *spirituales isti fructus in homine in quo peccata non regnant. Regnant autem ista bona si* TANTVM DELECTANT, *vt ipsa teneant animum in tentationibus, ne in peccati consensionem ruat.* QVOD ENIM AMPLIVS NOS DELECTAT SECVNDVM ID OPEREMVR NECESSE EST: *vt verbi gratia, occurrit forma speciosa fœminæ, & mouet ad* DELECTATIONEM *fornicationis: sed si* PLVS DELECTAT *pulchritudo illa intima & sincera species castitatis, per* GRATIAM *quæ* EST IN FIDE *Christi, secundum hanc viuimus & secundum hanc operamur, vt non regnante in nobis peccato, ad obediendum desideriis eius, sed regnante iustitia per charitatem* CVM MAGNA DELECTATIONE *faciamus quidquid in ea Deo placere cognoscimus.* Et vt hanc totius vitæ humanæ regulam generalem esse sciremus, subiungit statim. *Quod autem de castitate & fornicatione dixi, hoc de cæteris intelligi volui.* Nempe vbicumque animus inter peccatum & iustitiam constitutus, in diuersum trahitur. Quod enim amplius delectauerit, secundum id operetur necesse est. Vnde & alibi dicit quod *quosdam sanctos Deus à vitiis tardius sanat,* dum videlicet *eos* MINVS, *quam implenda ex omni parte iustitiæ* SVFFICIT, DELECTAT BONVM.

Cùm igitur ad opus iustitiæ qualecumque faciendum, necessarium sit, vt ex MAIORE iustitiæ DELECTATIONE nascatur, hinc fit, vt istam Christi gratiam August. epitheto ad hoc ipsum exprimendum propriissimo atque efficaci ornare soleat. Nam plerumque vocat eam DELECTATIONEM VICTRICEM, vel illo ipso, vel alio æquipollenti vocabulo. Nam libro secundo de peccatorum meritis docet, Deum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iusti *aliquando non tribuere, vel certam scientiam, vel* VICTRICEM DELECTATIONEM, *vt cognoscant non à se ipsis, sed ab illo sibi esse lumen & suauitatem, quæ det fructum suum terra eorum.* Hoc est, vt cognoscant gratiam bene operandi sibi à Deo proficisci. Et libro primo ad Bonifacium docet, concupiscentiam vocari peccatum, *quod peccandi* DELECTATIONE *moueatur, etsi ei,* VINCENTE DELECTATIONE *iustitiæ, non consentiatur.* Et in libris de Ciuitate Dei tradit, operis illiciti desiderium augeri, *quando iustitia non sic diligitur, vt peccandi cupiditas eius* DELECTATIONE VINCATVR. Et in Sermonibus de verbis Domini sollicitè monet, vt *quem* DELECTAT *lex Dei, &* SIC DELECTAT *vt omnes delectationes lasciviæ* VINCAT, *non sibi arroget istam* DELECTATIONEM, quia videlicet ista est magna illa gratia quam Christus infirmis attulit, & de qua Psaltes dixit vt ibidem scribit. *Dominus dabit* SVAVITATEM, *&c.* Et in libris operis imperfecti contra Iulianum docet, Deum donare per Spiritum charitatem *cuius* DELECTATIONE VINCATVR DELECTATIO *peccati.* Et in libro secundo eiusdem operis iterum inculcat superabundasse gratiam Dei, quatenus præter peccati delectationem, *insuper donat, vt* DELECTATIO *peccati, iustitiæ* DELECTATIONE VINCATVR. Et ibidem inferius tradit, quod concupiscentia probatur non regnare in hominis animo, dum ea quæ *concupiscuntur mala, iustitiæ* DELECTATIONE VINCENTE *non fiunt.* Et in Enchiridio ad Laurentium quod si respexerit Deus vt ad implenda quæ mandat ipse adiuuare credatur, *concupiscitur aduersus carnem fortiore robore charitatis, vt ex fide iustus viuat, iustèque viuat in quantum non cedit malæ concupiscentiæ* VINCENTE DELECTATIONE *iustitiæ.* Cuiusmodi loca sancti Præsulis vim delectationis cœlestis, hoc est, vim gratiæ super humani animi motus ad bene operandum, superandasque peccatorum delectationes atque tentationes, manifestissimè clamant.

Nam inde quoque proficiscitur, quod quando animus istâ cœli SVAVITATE destituitur, non possit aliud quam rerum terrenarum delectationes appetere & sequi. Quæ propter eandem causam quoque tunc VICTRICES, aut *vincentes* ab eo nuncupari solent: vt cùm dicit, quod

Marginal notes: *Ibidem.* — *Locis præced. cap. citatis.* — *In Epist. ad Galat.* — *Lib. 2. de peccat. meritis. cap. 19.* — *Lib. 2. de peccat. meritis. cap. 19.* — *Lib. 1. ad Bonif. c. 13.* — *Lib. 13. de Ciuit. c. 5.* — *Lib. 3. de verbis Apost. cap. 8.* — *Lib. 1. oper. imp. contra Iul. f. 162.* — *Lib. 2. f. 431.* — *Ibid. f. 450.* — *In Enchir. cap. 118.*

quando animus adipiscitur concupita, quamuis perniciosa vel inania, *quoniam id errore non sentit*, *vel* DELECTATIONE *morbidâ* VINCITVR, *vana etiam lætitia ventilatur*. Et in eodem libro, quod pudor sit displicendi metus, *dum* PLVS DELECTAT *hominum æstimatio quam iustitia*. Et in libris contra Iulianum, quod *vitium, quo prohibita* PLVS DELECTANT, & *fit virtus peccati lex, non sanat nisi vivificans spiritus, non littera occidens*, quia videlicet spiritus dat suauitatem & infundit delectationem, vt terra nostra det fructum suum.

In Enchir. cap. 24. — *Lib. 2. cont. Iul. oper. imp. f. 436.*

Delectationis necessitas oritur ex Infirmitate *voluntatis, qua fit vt nihil boni amplecti possit, nisi delectet.*

CAPVT VII.

QVÆ cum iuxta sancti Augustini sensum perspicua & certa sint, merito quæri potest, propter quid delectatio victrix esse debeat, vt tentatio superari possit, vel opus iustitiæ ab humana voluntate fieri? Liberum enim voluntatis arbitrium videtur sua naturali indifferentia posse se vertere quo voluerit, viresque suas exserere quantas voluerit, quamuis vel nulla vel non tanta delectatione, quanta opposita est mulceatur.

Ad quæstionem istam respondetur, iam olim, visum fuisse Philosophis gentilibus, & quotquot inter Christianos eorum principia nimis profundè imbiberunt, non posse voluntatis libertatem ad vnam partem trahi, quamdiu rationis vsus integer manet. Ex quorum placitis Iulianus dixit: *Hominem sufficere ingenuis sibi motibus dare leges*: hominem *non posse abduci voluntate captiua*, quibus tanquam hæreticis dogmatibus Christiana libertate reclamabat Augustinus, vtpote quibus diuinæ gratiæ necessitas, qua tentationibus & ingentis motibus resistimus, ne ipsis voluntas nostra consentiat, funditus euertatur. Ex iisdem placitis nunc libertas illa voluntatis humanæ à nonnullis tam superbè prædicatur, vt putent eam vigente ratione, nulla posse tentatione superari. Sed iuxta sancti Doctoris castissimæ principia, de quibus alibi latius diximus, per ista dogmata in fundamenta Christianæ religionis impingitur. Nam illud *pseudo-axioma* inter eos tam decantatum, quod alioquin libertas arbitrij destruatur, iuxta propria eorum principia, quibus docent ad libertatem arbitrij contrarietatis indifferentiam non esse necessariam velut inane ludibrium ab intuentium consideratione disparet.

Lib. 5. cont. Iul. ca. vlt. — *Lib. 1 cont. Iul. op. imp.*

Dico itaque iuxta sancti Augustini mentem constantissimam & sæpè declaratam, idcirco in ista cum tentationibus dimicatione, magnam adeoque maiorem ac *victricem delectationem cælestem* esse necessariam, vt delectatio terrena superetur, quia alioquin voluntas tam magnas volendi vires adhibere non potest, seu, vt schola loquitur, tam intense ac fortiter velle non potest, quantum necesse est vt tentatio seu delectatio opposita superetur. Nimis enim absurdum est, existimare quod voluntas suâ solâ volendi libertate possit quodlibet internum voluptatis dolorisue impedimentum superare. Hoc enim ipsis fidei fundamentis aduersatur, quæ docet, hominem per peccatum in infirmitatem voluntatis collapsum esse: ex qua factum est, vt

A plus quam dici possit, ad superandos animi motus imbecillis sit, & ad hoc imprimis gratia Saluatoris ei necessaria. Quid autem ineptius, & à veritate alienius, quam homini fractis viribus imbecilli tantas vires dare, quantas vix sanus habuit? Quid enim sano excellentioris roboris tribui potest, quam vt quidquid ei foris, & intrinsecus in ipsa voluntate repugnauerit, sola sua libertate deuincat? Hoc & ipsi repugnat experientiæ quotidianæ qua testatissimum esse sentimus & scimus, hominem optimo proposito contra libidines suæ carnis armatum, dum titillationibus destituitur, mox libidine seuiente gementem & flentem præbere manus, & ingenuè

B confiteri se nisi gratia subueniat, tam sæuis tentationibus non posse resistere. Hoc & solemnissimæ, & per vniuersas Augustini lucubrationes sparsæ & densissimè assertæ doctrinæ repugnat directissimè, qua sexcenties tradit, hominem ante gratiam sub lege constitutum, non solum non posse concupiscentiarum carnalium vincendis motibus esse parem, sed etiam legis accessu, quo iuuari posse videtur, grauius fieri peccatorem. Hoc & ipsi scopo Dei, quo genus humanum sub lege, cum concupiscentiis per peccatum accersitis pugnare permisit, vt per peccatorum multitudinem, illa humana & Philosophica superbia frangeretur, quæ de liberi ar-

C bitrij viribus contra tentationes exerendis fidunt, vt agnita propriæ voluntatis infirmitate, consequenter necessitatem gratiæ medicinalis agnoscerent. Nam *quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, vt iustificatio legis impleretur, in nobis*. Hoc & Ecclesiæ totius precibus refragatur, quæ nihil ardentius orat, quam vt voluntas roboretur, cuius vnusquisque imbecillitatem, resistendo carnalibus motibus experitur. Vnde Augustin. *Per hanc* (gratiam) *etiam fit vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit augeatur: & iam magna fiat vt* POSSIT *implere diuina mandata, quæ voluerit*, CVM VALDE PERFECTEQVE

Rom. 8. — *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.*

D *voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est; si volueris, conseruabis mandata; vt homo qui voluerit*, & NON POTVERIT, *nondum se plene velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur.* Ecce oratur ab Ecclesia non vt faciat quod iam possit & in sua iam sit potestate, hoc enim orare iuxta sapientissimum Doctorem stultorum est; non vt voluntas fiat supernaturalis, non vt facilius faciat, quod per se possit, sed vt voluntas augeatur, vt voluntas tam magna fiat vt possit, vt plenè velit, vt tantum velit quantum sufficit, ad implenda mandata. SIC ENIM ADIVVATVR, vt faciat quod IVBETVR.

Aug. lib. de nat. & gra. sæpè citato

E Et quid orat aliud, quando adiuuari orat vt faciat quod iubetur, nisi vt non DELECTABAT? Illa enim est gratia qua quis adiuuatur vt faciat quod iubetur, iuxta illud Augustini quod supra diximus: *Cum ab illo illius adiutorium deprecamur, ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur, quam vt aperiat quod latebat, vt* SVAVE FACIAT, QVOD NON DELECTABAT? Itaque sanctissimus Doctor singularia quæque, non supernaturalia, sed moralia mandata percurrens, à quibus faciendis per oppositas terrenarum concupiscentiarum delectationes reuocamur, quasi ex professo, superbissimam illam Philosophorum opinionem refutandam suscepisset, qui putant se suæ voluntatis libertate,

Lib. 2. de peccat. meris. cap. 19.

posse

posse tentationibus ad transgressionem impellentibus resistere, atque ingenitis motibus dare leges, quamdiu rationis vsus perdurauerit, elegantissimè ipsos solidissiméque redarguit: *Cum ergo verum sit quod dixit; si volueris conseruabis mandata, quare quærit in ore suo dari custodiam, similis ei qui dicit in Psalmo: Pone Domine custodiam ori meo? Quare non ei sufficit mandatum Dei & voluntas sua: quandoquidem si voluerit, conseruabit mandata? Quam multa Dei mandata sunt contra superbiam? IAM NOVIT EA; SI VOLVERIT, conseruabit mandata. Quare ergo paulò post dicit: Domine Pater & Deus vitæ meæ, elationem oculorum ne dederis mihi? Iam dixerat ei lex: Non concupisces, velit ergo & faciat quod iubetur: quoniam si voluerit conseruabit mandata. Quare sequitur & dicit: Concupiscentiam auerte à me? Contra luxuriam Deus quam multa mandauit? Faciat ea, quia si voluerit conseruabit mandata. Quid est quod clamat ad Deum, ventris appetitio, & concubitus ne apprehendant me?*

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 16.

Iam vide quid ad istam difficultatem dissoluendam respondeat Augustinus, in qua postular aliquis adiutorium Dei, quasi SINE ILLO NON POSSIT facere quod iubetur, & tamen hoc ipsum si voluerit, facit; si hæc ei præsenti diceremus, rectissimè nobis responderet & diceret: *Ex ista oratione mea qua hoc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim: SI VOLVERIS CONSERVABIS MANDATA. Certum est enim mandata seruare si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, VT TANTVM VELIMVS, QVANTVM SVFFICIT, vt volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum. Certum est nos facere cum facimus: sed ille facit vt faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati qui dixit, faciam vt in iustificationibus meis ambuletis & faciatis.* Quibus præclarissimis verbis diuina veritate lucentibus nos docere vult Augustinus, quando Scripturæ de quocumque præcepto dicunt: *Si volueris, conseruabis mandatum*, nullo modo sensum esse vt Pelagiani, & hisce quoque temporibus multi putant, quod iam hoc ipso quo mandatur, & homo habet liberum voluntatis arbitrium, possit istud mandatum facere, tantummodo si voluerit; *Nam quid stultius quam orare vt facias quod in potestate habeas?* Sed sensus est quod mandatum istud non nisi libero arbitrio voluntatis implendum sit, quamvis reipsa nunc neque faciendi potestatem habeas, neque voluntatem, adeoque per teipsum quantumlibet conatus fueris, habere non possis. Nam idcirco vocibus & gemitibus pulsamus Deum, vt si non possumus, tribuat potestatem, hoc est, plenam fortemque voluntatem; aut si nec volumus, tribuat voluntatem. Sic enim tribuit & velle & posse, & facere quando miseretur. Nam & velle mandatum, & posse, & facere, non est aliud quam fortiter plenéque velle. Nimis autem exhorbitant à tramite veritatis, qui talia, quia voluntate, seu volendo tantum peragenda sunt, à seipsis fortiter tantum conando, se habere posse delirant, & adhuc intollerabilius, qui etiam Ethnicos & Paganos, quamdiu rationis vigor durat, hoc posse sui arbitrij libertate contendunt. Nam ad hoc ipsum præstandum imbecillibus gratia Saluatoris in mundum venit: *Ideò tamen iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus, ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat.* Et quid est illud quod non possumus, nisi Deus adiuuerit? Quid est quod ab illo petere debemus? Quid est quod fides orando impetrare? Nempe hoc ipsum quod lex imperat; quod non est aliud, quam velle, & fortiter velle. Hoc ipsum ergo non possumus, nisi orando impetretur, iuxta illud Augustini toties iteratum: *Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum. Certum est nos facere*, & consequenter posse *cum facimus; sed ille facit vt faciamus* & consequenter *vt possimus, præbendo vires efficacissimas voluntati*: Nempe vt *qui voluerit & non potuerit, nondum se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem quanta sufficit ad implenda mandata. Sic enim adiuuatur vt faciat quod iubetur.*

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 16.

Lib. de nat. & grat. c. 18

Lib. de grat. & lib. arbit. c. 16.

Hæc igitur volendi imbecillitas quæ ex terrenarum rerum delectationibus deorsum voluntatem ad creata atque carnalia diligenda deprimentibus nascitur, vera causa est, cur delectatio contraria iustitiæ seu operis boni quod præcipitur, necessaria sit, qua subleuatus animus, vel fortiter velle possit, quod iam tenuiter vult, vel etiam velle quod non vult. Cuius delectationis suauitate, nisi Deus voluntatem delinierit, nunquam poterit, ipsius præcepti iustitiam vel implere vel velle: sed, si quos actus circa præceptum exercere videatur, non nisi in terrenarum concupiscentiarum ac delectationum, vel propriis falsus fructum eeminabuntur. Cœlestis enim illa suauitas mollit viam, vt voluntas ex carnalium rerum visco emergere possit, & seipsam in iustitiam diligendam figere. Cùm enim non possit motus nisi ab immobili fieri, suauitas illa immobilem quodammodo, reddit animum, vt possit in motum liberum spiritalis voluntatis ac dilectionem erumpere. Ex quo consequenter fit vt si illa desit, voluntas veluti torpens ac mortua nihil omnino boni amplecti possit: quemadmodum etiam è contrario, nihil in carnalibus diligendi prosequi potest, nisi quod eam ante delectauerit. Quæ quidem omnia non solum ex principiis quæ supra de delectatione sanctus Augustinus tradidit, manifestè consectanea sunt, sed etiam apertissimis verbis aliis in locis ex professo docet. Nam in libro secundo de peccatorum meritis, disputans vnde fiat, quod homines nolint benefacere, causam vnam dicit esse *ignorantiam* boni, cui contraria est *cognitio* boni, sed ista quamvis sit etiam gratia Dei, non tamen illa propriè dicta per quam fit vt voluntas velit & operetur id quod per legem instructa iam bonum & faciendum esse cognoscit. Alteram & propinquiorem causam assignat, *infirmitatem* voluntatis: *Nolunt homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat. Tantò enim quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, tantoque delectamur ardentius.* Ex quo statim concludit: *Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantiæ malum est, hoc infirmitatis.* Et in vtroque loco veram infirmitatis medicinam docet, esse *delectationem iustitiæ*, quæ facit nos eo ardentius velle quo ardentius delectamur. In quæstione vero secunda libri primi ad Simplicianum, cum accuratè inuestigaret, vnde contingat quod vnus præ alio credit, cum omnibus liberum arbitrium datum sit, rem totam in diuinam voluntatem & ex ea profluentis cardinem *delectationis*

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 17.

In Enchirid. cap. 81.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic. in fine.

refert: *Præcipitur vt credamus*, inquit Augustinus, *vt dono accepto Spiritus sancti per dilectionem bene operari possimus. Sed quis potest credere nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum testificatione tangatur?* Sed quia responderi posset illa testificatione posita, idem liberæ voluntatis esse credere, si voluerit

Ibidem.

pergit profundius radicem quærere: *Quis habet in potestate tali viso attingi mentem suam quo eius voluntas moneatur ad fidem?* QVIS AVTEM ANIMO AMPLECTITVR ALIQVID QVOD EVM NON DELECTAT? *Aut quis habet in potestate, vt vel occurrat quod eum* DELECTARE POSSIT, VEL DELECTET CVM OCCVRRERIT? *Cum ergo nos ea* DELECTANT *quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratiâ Dei, non nutu nostro & industria, aut operum meritis comparatur.* Ecce clarissimè & exsertissimè traditum, neminem posse amplecti aliquid quod eum non delectet; hanc delectationem non esse in hominis potestate; hanc inspirari gratia Dei, non nutu nostro aut operum meritis comparari. Vt liquidissimè intelligeremus, idcirco delectationem tanquam gratiam Dei tantoperè ab Augustino commendari, quia est animo instar olei aut pinguedinis cuiusdam, sine qua cardo voluntatis torqueri aut moueri nullo pacto ad bonum potest. Vnde istam fortassis attendens Propheta similitudinem in

Psal. 26.

Psalmo dixit: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea:* Nam & effectus statim iungitur: *Et labiis exultationis laudabit os meum.* Ne vero sanctus Augustinus temere tam absolutam de re tanta sententiam, quæ vniuersos humanæ voluntatis motus tangit, pronuntiasse videretur iterum interiectis paucis eundem scrupulum mouet fortassis videlicet ex aliqua voluntatis distantia contingere, quod vnus præ alio fidem apprehendat sibi prædicatam: *Restat ergo vt voluntates eligantur*, sed istud tanquam sibi perspectissima retundens veritate, quæstionem adhuc absolutiori authoritate definiens: SED VOLVNTAS IPSA, NISI ALIQVID OCCVRRAT QVOD DELECTET ATQVE INVITET ANIMVM, MOVERI NVLLO PACTO POTEST. *Hoc autem vt occurrat*, NON EST IN HOMINIS POTESTATE.

Ita testatur lib. de præd. SS. cap. 4.

Et ista quidem scripsit Augustinus, cum primo fidem esse donum Dei, Deo reuelante percepit: cum tamen delectationis necessitatem ad omnes humanæ voluntatis effectus, nunquam non asseruisse, atque ex professo tanquam rem certissimam docuisse videatur. Nam vnde alioquin verum est id quod in sermone quarto de

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 8.

verbis Apostoli dicit: *Tunc disco vt faciam si* IN TVA SVAVITATE *doceas me*; nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Vnde alioquin verum est quod in sermone quinto

Serm. 5. cap. 9.

dicit: *Nolo, non facio. Puta* QVIA DELECTAT, *non facio. Habeo cui condelecter*; nisi quia nemo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est quod in sermone decimo

Serm. 15. cap. 7.

quinto dicit: ILLE NISI PRIOR DET SVAVITATEM *terra nostra non habebit nisi sterilitatem*; nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod

Serm. 17. cap. 3.

in sermone decimo septimo dicit: *Interrogo vtrum ames iustitiam: respondebis amo. Quod non responderes veraciter, nisi te aliquatenus delectaret.* Et resolutissimè causam subiicit: NON ENIM AMATVR NISI QVOD DELECTAT, nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in Psalmum se-

In Psal. 64.

xagesimum quartum dicit: *Cedes tentanti & ter-* A *reni, si non te* DELECTET *ille, qui prior passus est vt tibi exitum faceret.* Et in Psalmum octogesimum

In Psal. 84.

quartum: *Nisi Deus plueret suauitatem delectationis, quid prodest quod seminatus? Hæc est Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum?* Et

In Psal. 85.

in Psalmum octogesimum quintum: *Si nulla iucunditas, deficimus; ergo iucunditatem aspergat & de dulcedine iucunditatis perducat nos ad sedem securitatis.* Et in Psalmum centesimum vigesimum septi-

In Psal. 127.

mum: *Nisi haberet aliquam suauitatem panis ille* (doloris) *nemo illum manducaret*; vnde hæc, inquam, vera sunt, nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in libro sexto de Musica dicit:

Lib. 6. de musica c. 11.

B *Non enim amor temporalium expugnaretur nisi aliqua suauitate æternarum:* Et in libro quarto de doctri-

Lib. 4. de doct. Christ. cap. 26.

na Christiana: *Quis tenetur vt audiat si non delectetur?* Et in libro secundo ad Bonifacium: *Tunc*

Lib. 2. ad Bonif. cap. 9.

bonum concupisci incipit, cum dulcescere incipit. Et in libro de gratia Christi: *Hoc modo quisquis didicit*

Lib. de grat. Christi c. 13.

per suauitatem omnino agit, quicquid agendum didicerit. Et in libro de Spiritu & littera: *Cum id*

Lib. de spir. & lit. c. 3.

quod agendum est cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur; nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in libro secundo de peccatorum meritis dicit: *Nolunt*

Lib. 2. de pec. merit. c. 17.

homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum C *sit, siue quia non delectat*; Nisi quia nemo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Denique vt paucis multa comprehendendo finiam, vnde alioquin verum est, quod paulo ante toties repetiuit, in conflictu tentationum necessarium esse, si victores esse volumus, vt *quicquid delectatio, aut dolor impedit, delectatio ista cœlestis superet*; vt Deus *faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit*; vt *plus delectet veritas quam aurum*; vt *maior sit delectatio sapientiæ*; vt quod malè libet, *vincente bona delectatione non fiat*; vt contra suauitatem noxiam *suauitate benefica delectetur amplius continentia*; denique quid dicit *nos profecto vinci, nisi accedente suauitate delectatio insti-* D *tiæ vincat in nobis aliarum rerum delectationes*: nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat, & nisi delectet, vt ait, voluntas moueri nullo pacto potest? Ex eadem enim radice nascitur vt in conflictu delectationum, non aliud animo amplecti, nec ad aliud amandum, sequendumque moueri possit, nisi quod vehementius delectauerit. Hac enim se niti lege consequentiæ, non semel ipsemet disertis verbis ex-

Ibidem.

plicat, vt quando dicit: *Tanto quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, eoque delectamur ardentius.* Et quando dicit: *Non*

Lib. de spir. & lit. c. 35.

est consequens vt quod appetendum cognitumque fuerit appetatur nisi TANTVM DELECTET, QVAN- E TVM DILIGENDVM EST: Postremo quando vt nobis omnem scrupulum ambiguitatis eximeret, delectationem omnis operationis secuturæ mensuram statuit, succinctissimè, cla-

Expos. in Epist. ad Galat.

rissimè, absolutissiméque pronuntians: QVOD AMPLIVS NOS DELECTAT, SECVNDVM ID OPEREMVR NECESSE EST. Nimirum quia id quod amplius nos delectat, etiam amplius velimus ac diligamus necesse est, tanto enim quidque vehementius volumus, quanto delectamur ardentius; quod autem magis volumus ac diligimus, secundum id operemur necesse est. Vnde quemadmodum hic dicit necesse esse, vt secundum id operemur quod amplius nos delectat; ita paucis interiectis in eodem loco adiicit,

necesse,

A necesse, esse vt id operemur atque fecerimus, quod amplius dilexerimus, quia videlicet naturali ordine, ex delectatione dilectio, ex dilectione operatio consequitur: *Manifestum est certe secundum id nos viuere, quod sectati fuerimus, sectabimur autem quod dilexerimus. Itaque si ex aduerso constitant duo, præceptum iustitiæ & consuetudo carnalis, & vtrumque diligitur, id sectabimur quod amplius dilexerimus. Si tantundem vtrumque diligitur, nihil horum sectabimur, sed aut timore inuiti trahemur in alteriutram partem; aut si vtrumque aqualiter etiam timemus, in periculo sine dubio remanebimus, fluctu delectionis & timoris alternante quassati.*

Expos. in Epist. ad Gal.

Quæ cum ita sint, principiis prædictis Augustini consentaneum & consectaneum esse quisque facile obseruare potest, quod delectatio, vt quis bonum velit, non ex natura boni aut supernaturalis operis, sed potius ex conditione volentis necessaria est. Voluntas enim sine delectatione velle aut moueri, vt Augustinus loquitur, nullo pacto potest, quod sanè respectu cuiuslibet operationi locum habet. Vnde etiam in peccatis eadem necessitas delectationis ad volendum, ac maioris delectationis ad superandam oppositam delectationem reperitur. Nam hoc est quod ipse toties dicit: *Ratio nostra deduci ad consensionem peccati non potest, nisi cum delectatio mota fuerit.* Et: *Si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret.* Et, *quicquid si peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus non exorimur nisi ex illicita delectatione.* Et, animus delectatione morbida vincitur. Et pudore poenitendi peccari, *dum plus delectat hominem æstimatio, quam iustitia pœnitendi.* Et similia. Quod & ex ipso certamine delectationum oppositarum, in quo vehementior superat, vt suprà vidimus, manifestum est.

Lib. 2. de Gen. cont. Manich. c. 14. lib. 22. cont. Faust. c. 28.

In Enchirid. cap. 24. Ibidem.

Quinto ostenditur, delectationem esse veram gratiam Christi, ex adiutorio perseuerantiæ in hac vita, & impeccabilitatis in cœlo. Epilogus probationum præcedentium.

CAPVT VIII.

QVINTO denique, suauitatem cœlestis delectationis esse veram Christi gratiam, qua medetur imbecillitati nostræ, inde quoque perspicuè ostenditur, quod quemadmodum velle & fortiter velle ac vincere, ita etiam constanter ac perseueranter velle, imo impeccabiliter velle ex eadem delectatione proficiscitur. Quod eadem, perspicuitate atque doctrinæ securitate diuersis locis Augustinus tradit. Nam istam humanæ perseuerantiæ radicem innuit, quando de liberrima, fortissima, inuictissima, perseuerantissima Petri voluntate, quam delectat ei gratia, disputando concludit: *Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & vt perseueret DELECTABILEM perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem.* Istam Angelicam immobilitatis & consequenter impeccabilitatis radicem apertissimè designat in operibus contra Faustum. Cum enim tanquam perspicuum & certum statuisset istud principium quod suprà diximus: *Si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret,* quo tota quæstio ista absoluitur; tamen indagandæ veritatis methodo, sic pergit Augustinus: *Vtrum autem sit aliqua rationalis creatura, quam nihil possit illicitum delectare, magna quæstio est.*

Lib. de Corr. & grat. c. 8.

Lib. 22. cont. Faust. c. 28.

Ex quo genere remouet & Angelos & homines qui ceciderunt, & bruta quæ delectationes coërcere, & proinde etiam peccare non possunt. De Angelis vero sanctis subtexit id hunc modum: *Angelica sublimis natura non peccat, quia ita particeps est legis æterna, vt solus eam OBLECTET DEVS, cuius voluntati sine vllo impedimento tentationis, hoc est, delectationis obtemperat.* Quod paulo ante ad sanctæ delectationis perpetuitatem respiciens dixerat: *Cuius æterno imperio liberaliter, quia SVAVITER seruiunt.* Hanc & impeccabilitatis humanæ radicem tangit quando dicit: *Tunc non peccabimus non solum factis, sed nec concupiscentiis, cum illam faciem viderimus, quæ vincit omnes concupiscentias.* Et causam reddens, cur non peccabimus. *Tam enim DVLCIS est, fratres mei; tam pulchra, vt illa visa NIHIL ALIVD POSSIT DELECTARE?* Quod alibi dicit: *Non aliquid aliud DELECTABIT nos, quia nihil est melius Deo, qui fecit omnia quæ delectant.* Et in libro decimo quarto de Trinit. *Erit (mens hominis) in abscondito vultus eius, tanta vbertate eius impleta, vt eam nunquam peccare DELECTET.* Et in eodem libro statuit, temperantiæ, quæ in hac vita coercendis OBLECTATIONIBVS prauis occupatur, officium in cœlo futurum, *nullo defectu noxio DELECTARI,* hoc est, ita diuino amore ac delectatione plenum esse, vt nunquam noxie deficere, seu peccare delectet. Ex quibus relinquitur intelligendum, non posse etiam ad aliud moueri peccando voluntatem, quia vt constanter suprà tradidit, nemo animo amplectitur aliquid, quod cum non delectat; & voluntas ipsa nisi aliquid occurrerit quod delectet atque inuitet animum, moueri nullo pacto potest. Quapropter quia nihil aliud ibi delectare voluntatem poterit, nihil aliud etiam amari poterit voluntate; & è contrario quia ibi sempiterna erit de Deo delectatio, sempiternus erit etiã amor atque laudatio. Quod egregie declarauit in Psalmos: *Si refrigescit amor noster, refrigescit actio nostra.* Et mox declarat quod in beatitudine cœlesti *hæc erit actio nostra laus Dei, Amas & laudas; desinis laudare si desinis amare. Non autem desines amare, quia talis est quem vides, qui te NVLLO OFFENDAT FASTIDIO,* hoc est, qui circa quem nullus orietur defectus delectationis atque dulcedinis. Sic enim subiiciendo explicat hoc fastidium: *Si ergo illa & ineffabilis & sempiterna dulcedo erit, &c.* Sed omnium apertissimè ac disertissimè radicem istam indicat impeccabilitatis humanæ, quando de libero arbitrio ex professo tractans dicit: *Nec ideo liberū arbitrium non habebunt, quia PECCATA EOS OBLECTARE NON POTERVNT. MAGIS QVIPPE ERIT LIBERVM A DELECTATIONE PECCANDI VSQVE AD OBLECTATIONEM NON PECCANDI INDECLINABILEM LIBERATVM.* Nempe quia nulla ibi erit peccandi delectatio, & delectatio non peccandi seu benè agendi erit indeclinabilis, ideo peccare non poterunt. Hanc denique radicem tangit immobilitatis ad peccandum, quæ diaboli detinentur, quando humanam naturam à peccato reparabilem, cum illa peccatrice creatura, damnataque comparans: *Habet ordinem suum etiam ista peccatrix (creatura, hoc est, humana natura) amissa in beatitudine, sed non dimissa recuperandæ beatitudinis facultate, quæ profecto superat eam, quam peccandi PERPETVA VOLVPTAS tenet.* Per hoc insinuans, ex perpetuitate voluptatis, perpetuam peccandi voluntatem in dæmonibus nasci. Quanquam quædam exemplaria loco (voluptas tenet) legant, *Voluntas tenet* & ita locus nihil

Ibidem.

Ibid. c. 27.

Serm. 49 de temp. cap. 9.

B

In Psal. 75.

Lib. 14. de Trinit. c. 14.

Ibid. c. 9.

C

In Psal. 85.

D

Lib. 22. de Ciuit. c. 30.

E

Lib. 3. de lib. arbit. cap. 9.

probat. Sed si verum est id quod Ang[illegible] generaliter de voluntate docuit, quod nisi delectet aliquid atque inuitet animum, eam moueri nullo pacto posse, rationis profecto immobilis consequentia inuicte conficit, dæmones duplici capite, ex defectu scilicet cœlestis delectationis non peccandi, & assidua peccandi delectatione, etiam perpetua peccandi, seu in peccato quo ceciderunt, persistendi voluntate detineri.

Sed vt ad Angelos bonos reuertamur, eorum impeccabilitatem, non ex illa nuda clara visione Dei, vt passim putant, proficisci, veritas apud Augustinum receptissima est & constantissimè tradita. Docet enim frequenter idcirco hominem in futura vita peccare non posse, quia conspectæ veritati & sapientiæ Dei immobili amore coniungitur, ex cuius vinculi firmitate fiat, vt omnia inferiora bona præ illius charitate contemnat, & ab eius contemplatione auerti non possit aut velit. Nam hoc est quod de Angelis viatoribus dicit. *Erat quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stetissent; donec istam summæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium ipsius permansionis acciperent, id est,* VT MAGNA PER SPIRITVM DATA ABVNDANTIA CHARITATIS DEI, CADERE VLTERIVS OMNINO, NON POSSENT, *& hoc de se certissimè nossent.* Hoc etiam significat id quod contra Iulianum tradit de mente rationali: *Quam vero periculosè, imo perniciose sibi placeat* (mens rationalis) *cum per hoc tumescit typho & morbo inflationis extollitur, quandiu non videt, sicut videbit in fine, summum illud & immutabile bonum,* IN CVIVS COMPARATIONE SE SPERNAT SIBIQVE ILLIVS CHARITATE VILESCAT: *Tantoque spiritu eius impleatur, vt id sibi non ratione sola* (hoc est, visione seu cognitione veritatis) *sed* ÆTERNO QVOQVE AMORE *præponat, multum est disputando velle monstrare.* Et paulò inferiùs: *Quando tanta satiabitur visione* ET TANTA INFLAMMABITVR CHARITATE SVPERIORIS BONI, *vt ad seipsum sibi placendo deficere ab illius* DILECTIONE *non possit.* Quod si ad seipsum diligendum deficere mens rationalis præ summi boni dilectione non poterit, profecto multo minus ad alia inferiora. Nam vt ibidem, quia nihil est in creaturis rationali mente præstantius, inde fit consequens, vt etiam mens bona magis sibi placeat, quam quælibet alia creatura. Hoc est, quod etiam ad Bonifacium de salutis humanæ prouectu dicit: *Salus hominis tanta esse poterit, vt peccare omnino non possit.* Salutem vero hominis fieri per charitatem, imo esse charitatem, est in Augustino manifestum, apud quem axioma vsitatum est; *Charitas, sanitas.* Vnde alibi: *Tunc erit plena iustitia,* quam non peccando perfici docet, *quando plena sanitas, tunc plena sanitas, quando plena charitas:* vsque adeo vt ibidem dicat: *Donec fiat perfecta iustitia, tanquam sanitas plena.* Hoc est, quod significat etiam in libris de Genesi ad litteram: *Sancti Angeli illam incommutabilem substantiam creatoris ita conspiciunt, vt visione atque* AMORE *eam præponant omnibus.* Et luculentius in libris de Ciuitate Dei vbi tradit corporalium rerum scientiam sanctis Angelis esse vilem vt non inflentur. *Non quod earum ignari sint, sed quod illis, Dei quâ sanctificantur, charitas chara est, præ cuius non tantum incorporali, verum etiam incommutabili & ineffabili pulchritudine,* CVIVS SANCTO AMORE INARDESCANT, *omnia quæ infra sunt, quod illud est non sunt,* SEQVE IPSOS INTER ILLA CONTEMNVNT, *vt ex toto quod*

Lib. de Cor. & grat. ca. 10.

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.

Ibidem.

Lib. 3. ad Bonif. c. 3.

Lib. de perf. iust. cap. 3.

Lib. 12. de Genes. ad lit. cap. 36.

Lib. 9 de Ciuit. c. 22.

boni sunt, [illegible] *est denique,* [illegible] *tam,* quod in libro [illegible] quarto de [illegible] Dei significat apertissimè. *Vbi boni adest* [illegible] *immutabilis est, profectò si dici potest malè carens timor securus est. Timoris quippe casti nomine,* [illegible] *significata est, qua non necesse erit nolle peccare & non sollicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, sed* TRANQVILLITATE CHARITATIS *cauere peccatum.* Et quibus & similibus locis, quæ ex Augustino accersi possent, per quam euidens est, impeccabilitatem hominum atque Angelorum non tam ex visione tanti boni, quam ex consummata eius dilectione proficisci.

Lib. 14. de Ciuit. c. 9.

Cuius quidem veritatis duplex esse radix videtur, prima quia charitatis delectatio, absorbet omnes omnino terrenæ atque carnalis, hoc est, cuiuslibet oppositæ dilectionis motus, qua voluntas ad aliud diligendum & per hoc peccandum pellici ac perduci posset. Nam hæc absorptio omnium libidinum infirmarum cœlestis charitatis effectus est, iuxta illud Augustini: *Verum ecce iam tandem constituamus* [illegible] *humanam, in hoc corruptibili corpore, quæ* [illegible] *nondum* [illegible] SVPEREMINENTI PERFECTIONI CHARITATIS DEI, *omnes motus terrenæ libidinis absorbuerit atque consumpserit, &c.* Et illud libro sexto contra Iulianum: *Ignorantia minuitur veritate magis magisque lucente; concupiscentia minuitur charitate magis magisque feruente.* Illi autem concupiscentiæ motus, sunt tanquam delectationes quæ ad creaturas diligendas alliciunt, quibus à Dei amore ad peccata retorquemur. Vnde in Psalmos Augustinus Christi fideles de illarum delectationum ablatione consolans: *Audi,* inquit, *promissionem quia non semper erunt in carne desideria illicita. Etenim resurget & mutabitur, & cum mutata fuerit caro ista mortalis in spiritale corpus, iam nullis concupiscentiis secularibus, iam nullis terrenis* DELECTATIONIBVS *titillabit animam, nec auertet à contemplatione Dei.* Quæ contemplatio Dei apud Augustinum, non est nuda cognitio Dei tanquam supremæ veritatis, sed cum ardentissimo amore iuncta, qui mentem figit in videndum Deum. Itaque in libris octoginta trium quæstionum, absorptionem hanc omnium terrenarum delectationum, quibus ad peccata potentissimè concitamur, tribuit cœlestis delectationis abundantiæ, quæ charitati propria est: *Tunc itaque absorpta erit mors in victoriam, cum per sanctificationem in omni parte hominis perfecta* DELECTATIONE *spiritualium,* DELECTATIO *carnalis obruetur.*

Lib. de spir. & lit. c. vlt.

Lib. 6. cont. Iul. c. 16.

In Psal. 75

Lib. 83 qq. q. 70.

Itaque secunda radix est, quia charitatis illa supereffluens abundantia figit, non solum voluntatem, sed & intellectum ipsum, immobiliter in Deum, vt eum sine cessatione contempletur. Nam quemadmodum ab initio spiritalis inchoationis in hac vita, voluntas est, quæ bonitatem inchoat, vtpote quæ facit intellectum credere imbutum lumine spirituali quod sequitur, quamuis fide iam radicata fortius [illegible] igat, ita etiam in fine spiritalis consummationis, voluntas est, quæ bonitatem fœlicitatemque consummat, applicans & figens intellectum lumine gloriæ perfusum in obiectum suum, ne velit vnquam ab eius contemplatione diuertere. Ex quo intuitu claro veritatis nascitur, vt etiam feruentius diligat. Præclare tradit hoc idem Augustinus, in quibusdam scriptorum suorum locis. Nam in Soliloquiis de illis disputans, quæ

cum

tam ante Dei visionem, quam adepta visione A

Lib.1. Soliloq. cap. 7. necessaria sunt: *Ergo*, inquit, *cùm animæ Deum videre, hoc est Deum intelligere contigerit, videamus vtrum adhuc ei tria illa sint necessaria. Fides quare sit necessaria, quum iam videat? Spes nihilominus, quia iam tenet. Charitati vero non solum nihil detrahitur, sed additur etiam plurimum. Nam & illam singularem, veramque pulchritudinem cum viderit plus amabit:* ET NISI INGENTI AMORE OCVLVM INFIXERIT, NEC AB ASPICIENDO VSQVAM DECLINAVERIT: MANERE IN ILLA BEATIFICA VISIONE NON POTERIT. Et non multo inferiùs: *Sed cum post hanc vitam tota* (anima) *se*

Ibidem. *in Deum collegerit, charitas restat:* QVA IBI TENEATVR. Et elegantissimè describens ordinem in B

choandæ & inueniendæ sanctitatis, & in illa

Lib. de mori. Eccles. ca. 17. perpetuo permanendi: *Nam si sapientia & veritas non totis animi viribus concupiscatur, inueniri nullo pacto potest. At si ita quæratur vt dignum est, subtrahere sese atque abscondere à suis dilectoribus non potest, &c. Amore petitur, amore quæritur, amore pulsatur, amore reuelatur, amore denique in eo quod reuelatum fuerit permanetur.* Et in libro tertio de libero arbitrio, cum docuisset animum quamvis aliquid sit quod possit placere post Deum, esse tamen meliorem, cum obliuiscitur sui præ charitate incommutabilis Dei, vel seipsum pœnitus in illius comparatione contemnit, ita vt ab illo nullius inferioris rei dilectione deprimatur, subiicit modum quo istud in nobis fieri so- C

Lib. 3. de lib. arbit. c. 25. let, nempe *quod post labores miseriasque ineffabiles* TANTA CHARITATE LIBERATORI NOSTRO INHÆREAMVS, ET TANTA IN EVM CHARITATE RAPIAMVR, VT NVLLA NOS VISA EX INFERIORIBVS A CONSPECTV SVPERIORE DETORQVEANT. Ex quibus Aug. contestationibus, perspicuum est, non ex visione Dei proficisci, quod creatura rationalis tam cõstanter Deum diligit, vt ab eo deflectere & peccare non possit. Charitas enim velut pondus intensissimum ex magnitudine beneficæ suauitatis mentis oculum rapit, in intuitum tanti boni, & in illud fixum immobiliter tenet, vt reciprocante in D

inuicem refusione, semper conspiciendo diligat, ac diligendo conspiciat. Qui diligentis impetus, si adulterinæ cuiusdam delectationis permixtione laxaretur, mens illa beata iterum refrigescendo tenebresceret & peccaret. Vnde præclare S. Augustinus in Confessionibus suis:

Lib. 12. Cõfess. c. 15. *Est idonea* (mens rationalis beata) *faciem tuam semper videre, nec vspiam deflectitur ab ea, quò fit, vt nullâ mutatione varietur: inest ei tamen ipsa mutabilitas, vnde tenebresceret & frigesceret, nisi amore grandi tibi cohærens semper meridies luceret & ferueret ex te.*

Quod si esset ad rem præsentem magnopere necessarium, non difficulter sane etiam aliis argumentis, & in primis ex illa ipsa celebri sen- E

tentia, quam ex Augustino perperam intellecto, schola sumpsit, beatitudinem collocans in visione Dei, & ex illa causas impeccabilitatis eruens, probari posset. Nam nihil quidem in scriptis Augustini celebratius est, quam creaturam rationalem Dei clara cognitione, visione, contemplatione, & siquid aliud æquipolleat, beatam fieri: sed nunquam hoc intellexit Augustinus de illa arida visione vel contemplatione, quæ dilectioni condistinguitur & quodammodo ei præuia concipitur, velut obiecti propositio, vt voluntas in illud ferri possit. Talis enim visio vel contemplatio, si voluntas etiam iusta iisdem terrenis delectationibus tangeretur, cum quibus

in hac vita dimicat, non solum eam non redderet impeccabilem, sed etiam peccare sineret. Non enim nuda visio quantumcumque clara veritatis (Deus enim veritas est) sed eius delectatio ac dilectio frænat infirmas delectationes, mentemque ab earum consentione suspendit. Hæc autem delectatio & dilectio non contemplatione quantumcumque manifesta, sed alia longè maiori sancti Spiritus misericordiâ infunditur, per quam diffundit charitatem in cordibus nostris. De illa igitur clara visione & contemplatione doctrinam suam sanctus Præsul intelligit, quæ partim ex ipso luminosissimo Dei amore iam fruente nascitur, quod diuinissimum charitatis lumen sexcenties prædicat, partim amorem quodammodo sequi intelligitur, dum ipsemet, vt supra vidimus mentis aciem illuminatam figit in Deum, quo eius contemplatione irretorte perfruatur. Ex illa enim regula sancti Augustini doctrina metienda est, quam ipse tum alibi, tum euidentissime in libro octoginta trium quæstionum tradit: *Fieri potest vt habeat quisque aliquid, quod habere, hoc sit quod nosse, neque amet tamen,* verbi gratiâ numeros arithmeticos. *Quanquam bonum quod non amatur, nemo potest perfectè habere vel nosse. Quis enim potest nosse, quantum sit bonum quo non fruitur? Non autem fruitur si non amat: Nec habet igitur quod amandum est, qui non amat: Etiamsi amare possit, qui non habet. Nemo igitur vitam beatam nouit, & miser est: quoniam si amanda est sicuti est, hoc est eam nosse, quod habere. Quæ cum ita sint, quid est aliud beatè viuere, nisi æternum aliquid cognoscendo habere? Æternum est enim de quo solo rectè fiditur, quod amanti auferri non potest: idque ipsum est, quod nihil sit aliud habere quam nosse. Omnium enim rerum præstantissimum est, quod æternum est: & propterea id habere non possumus, nisi ea re qua præstantiores sumus, id est mente. Quicquid autem mente habetur, noscendo habetur, nullumque bonum perfectè noscitur, quod non perfectè amatur.* Et mox vult etiam cæteros appetitus *menti rationique consentire debere, vt in tali pace & tranquillitate vacet mente contemplari quod æternum est. Ergo*, inquit, *etiam cæteris suis partibus amare animus debet, hoc tam magnum quod mente cognoscendum est.* Hæc est igitur contemplatio & cognitio perfecta, qua beata vita perficitur, cognitio Dei, quæ ex perfecto amore cæteros omnes animi appetitus ac delectationes vel absorbente, vel in sui rationisque conformitatem rapiente, & ea perfruente proficiscitur: ad cuiusmodi cognitionem claram Dei in eodem loco Scripturam illam accersit: *Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solum Deum, &c.* Doctrina ista pluribus aliis Augustini principiis firmari posset ac testimoniis cumulari: Sed quia non est huius loci, & locus iste vnicus instar omnium sufficit, securè ex iis quæ toto isto capite deducta sunt, asserere posse videor; solum amorem esse, quo in futura vita tam fortiter atque immobiliter inhæretur Deo, vt & omnium terrenarum rerum appetitus ac delectationes absorbeat, & ab ipsa beatissima contemplatione nõ possit ad inferiora diligenda detorqueri: in quo vera eius impeccabilitas sita est. Vnde vero tantus, inquies, charitatis ardor & immobilitas, quæ vtrumque præstet, vt & absorbeat omnes terrenæ delectationis motus, & intellectũ tam potenter in suum obiectum velit figere? Et vnde putas, nisi ex illo

Lib. 83. qq. q. 35.

Ibidem.

Ibidem.

torrente voluptatis totas vires voluntatis ad se rapiente, quo cœlestis ciuitas potatur: Nam ille tam assidue rapideque fluit, vt nihil aliud eam delectare possit, & cõsequenter nihil aliud amari. Quem fontem digito demonstrat Augustinus cum dixit: *Angelica sublimis natura non peccat*, hoc est, non diligit inferiora, *quia ita particeps legis æternæ vt* SOLVS EAM DELECTET DEVS, *cuius voluntati sine vllo experimento tentationis*, hoc est, delectationis, *obtemperet*. Et omnium apertissimè quando de libero arbitrio beatorum dicit in libris de Ciuitate Dei, quod ideo peccare non poterit, quia A DELECTATIONE PECCANDI VSQVE AD DELECTATIONEM NON PECCANDI INDECLINABILEM LIBERABITVR.

Lib. 22. cõt. Faust. c. 28.

Lib. 22. de Ciuit. c. 30.

Cùm igitur hæc ita sint, quæ de ista cœlesti delectatione secundum Augustini mentem discernimus, vt videlicet etiam quando agnoscitur quid faciendum sit, ipsa sit, quæ in omnibus Ecclesiæ precibus postulatur, quatenus dignetur Deus suaue facere, quod non delectat; ipsa sit illa suauitas in qua terra nostra, hoc est, mens nostra det fructum suum, ipsa magnum Dei donum sit, in quo renouatur homo noster interior; in ipsa nos doceat, vt non solum sciamus, sed etiam faciamus, ita videlicet vt hoc in modo quisquis didicerit, omnino agat, quicquid agendum didicerit; per ipsam aliis extrinsecus plantantibus & rigantibus det incrementum Deus; quam nisi ipse plueret, nihil prosit quicquid prędicando seminatur; tunc bonum concupisci incipiat quando dulcescere incipit; ipsa ad omnia voluntatum & actionum genera tantopere necessaria sit, vt nisi delectet, nihil etiam quando agendum esse scitur, agatur aut suscipiatur, imo nisi delectet voluntas nihil amplecti, imo nec moueri vllo pacto possit; In conflictu tentationum per ipsam nos liberet Deus, dando cœlestem delectationem, qua omnis terrena delectatio superetur; ipsa faciat nos ardenter & fortiter velle, tantoque vehementius, quanto delectamur ardentius; ipsa nos faciat perseueranter & immobiliter & impeccabiliter velle, quia secundum id operemur necesse est, quod amplius nos delectauerit; cùm hæc, inquam, ita sunt, aliaque plura quæ ex Augustino demonstrauimus, profectò rectissimè & inuictissimè secundum eundem Augustin. concludere posse videor, ipsam esse verissimum illud adiutorium, quod Christus attulit, & quo ipse in nobis operatur velle atque perficere. Hanc enim conclusionem ipse non solum nobis aliquo ratiocinationis adhibito subsidio colligendam reliquit, sed ipsissimis penè verbis præformauit, quando contra Pelagianos de adiutorio gratiæ omnibus neruis & subtilitate disputans definiuit: *Vt suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates.* Et quando argumentando conficit: *Ergo benedictio Dei est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus, quod præcipit nobis: in qua si nos non prævenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Et quando omnia adiutoria Pelagiana accurate distinguens, & velut adulterina repudians, Catholicum adiutorium sustinendo pronuntiat: *Nos autem dicimus humanam voluntatem* SIC DIVINITVS ADIVVARI *ad faciendam iustitiam*, id est, ad bene volendum & operandum, *vt præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam, qua ei præcipitur, quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum sanctum, quo fiat in animo eius* DELECTATIO *dilectioque summi illius atque incommutabilis boni, &c. Nam cùm id quod agendum est cœperit non latere*, NISI ETIAM DELECTET ET AMETVR, NON AGITVR, NON SVSCIPITVR, NON BENE VIVITVR. Quam sanctissimi Præsulis & profundissimi Doctoris doctrinam, etiam Canone expressit Cõcilium Arausicanum, ne quemadmodum in cæteris quæ tradidit capitibus ad amussim sancti Augustini sensa, imo verba sectatum est, ita nec isto articulo ad latum vnguem ab eius præformatione recederet. Nam cùm primum *hæretico falli spiritu dixisset, si quis per naturæ vigorem, bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ cogitare vt expedit aut eligere, siue salutari, id est, Euangelicæ prædicationi consentire posse confirmaret absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti*; statim exponit modum, quo illa illuminatio & inspiratio, nos prædicationi consentire & credere facit: *Qui dat*, inquit, *omnibus* SVAVITATEM *in* CONSENTIENDO ET CREDENDO VERITATI. Quibus verbis Augustini doctrina de delectatione ad volendum & consentiendum requisita, succinctè, dilucideque comprehenditur.

Conc. Arausi. Canon. 7.

Necessitas delectationis cœlestis ad bene volendum & operandum, non ex natura voluntatis, sed ex eius pœna proficiscitur.

CAPVT IX.

QVæri hic verò potest, vnde oriatur tanta necessitas delectationis cœlestis ad opus bonum, vt citra ipsam nec moueri ad bonum voluntas possit, nisi quid delectauerit, nec inter duo quæ delectant aliud eligere, nisi quod delectando superauerit: vtrum ex eo quod viso obiecto necessario tangatur voluntas aliqua delectatione, an ex natura voluntatis quæ non possit liberè bonum obiectum prosequi, nisi prius delectauerit; an aliunde?

Sed prima necessitatis illius radix nullo pacto vera esse potest. Est enim perspicuum multa proponi bona obiecta voluntati, quibus non delectatur, sed offenditur, eaque ex offensione fugit: plausibilior videtur altera necessitatis illius causa, natura voluntatis, præsertim cùm etiã in actionibus malis eadem necessitas reperiatur. Cui videtur experientia suffragari, qua quisque sentit se nihil omnino prosequi posse, nisi non solum præcesserit obiecti apprehensio & propositio, & iudicium de conuenientia speculatiuum ex parte intellectus, sed etiam cõplacentia quædam delectabilis, seu suauitas ex parte volũtatis.

Sed quamuis ista experientia omnino vera sit, non tamen illâ ratione nititur, videlicet naturâ voluntatis. Repugnant enim ei duo principia ab Augustino constantissimè tradita, quorum alterum est Catholicæ fidei, alterum tantæ certitudinis, vt etiam tanquã fidei doctrinam asserere videatur. Primum principium est respectu actionis malæ, quod Catholica fides doceat, pœnas peccati ignorantiam & concupiscentiam, ex qua delectatio rerum terrenarum nascitur, ex originali peccato prodiisse. Cui veritati nitens Aug. consequenter aduersus Pelagianos tradit, peccatum primi hominis sine delectatione pręcedente perpetratum esse; delectatio quippe prima secuta est peruersam voluntatem, non voluntas delectationem.

tionem. Omnis quippe repugnantia bonæ voluntatis, supplicium est malæ; quod Deus creaturæ rationali non infligit immeritæ. Hæc diuersis locis ex August. tanquam certissima probauimus. Ex quibus sane sequitur non potuisse primū peccatum ex præcedente delectatione, siue superbiæ siue gulæ proficisci, & proinde non nasci necessitatem delectationis ex natura voluntatis.

Alterum principium est respectu actionis bonæ. Docet enim August. gratiam primi hominis non fuisse talem vt faceret velle atque operari. Non ergo potuit esse talis victrix delectatio, non enim dominabatur voluntati, sed ei potius dominanti subiacebat, vt cum ipsa voluntas ageret aut non ageret, prout ipsi videretur. Nam delectatio illa cœlestis victrix, est medicina ægrotæ ac prostratæ, non adiutorium sanæ stantisque voluntatis. Ergo ex natura voluntatis non potest talis gratiæ seu delectationis necessitas peti.

Vera itaque ratio cur cœlestis delectatio ad actus bonos necessaria sit, ex natura medicinæ seu medicinalis adiutorij petenda est. Voluntas enim per peccatum primi hominis in libidinum imperium præcipitata est, ex quibus fit vt in omnibus actionibus ante gratiā, delectatione quadam libidinosâ præeunte ac titillante prouocetur, cui consentiendo peccat; prout hoc plurimis Aug. testimoniis, tanquam rem ex ipso certam, & experientia suffragante suo loco demonstrauimus. Est enim istud libidinum imperium, non naturalis hominis constitutio, qui antea plenâ libertate & pace secum sua fruebatur, sed pœna damnati. Itaque ista libidinosa delectatio vocatur subinde *difficultas* ab August. quia ipsa repugnantia sua, qua renititur spiritui reddit operationem iustitiæ difficillimam: *Nam sunt reuera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia & difficultas. Ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris vt erret inuitus, & resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non posse libidinosis operibus temperare non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* Ita etiam appellat eam libro de Natura & gratia, & libro de Dono perseuerantiæ sæpius. Subinde vocatur & valdè quidem sæpe, *infirmitas*, quia hoc ipso quo formaliter inest, ipsa distractione virium voluntatis, quatenus eam trahit & moueri facit in terrenum bonum, facit eam infirmam, quia non potest totis suis viribus conuerti in Deum, nisi ipsa auferatur: *Nolunt homines facere quod iustum est siue quia latet, siue quia non delectat*, & vnde concludit: *Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantiæ malum est, hoc* INFIRMITATIS. Et in vtroque loco opponit Infirmitati *Delectationem* boni seu *iustitiæ*, eamque aduersus istud malum tanquam vnicam ægrotæ voluntatis medicinam de cœlo missam esse, qua tanquam directè contraria morbo quo affligitur, extorqueatur consensus eius delectationi repugnanti, & retorqueatur sursum, vt sic blandienti delectantique spiritui affixus & quasi suspensus ex Deo, non amplius in veterem libidinis seruitutem detrahatur. Et in eo consistit captiui arbitrij seu voluntatis vera liberatio, & effectus liberationis, vera libertas eius; qua fit, vt quæ ante propter dominantem sibi libidinem terrenamque delectationem, à qua consensus eius captiuus tenebatur, non poterat nisi malum agere, ad quod solum libertas eius expedita ferebatur; nunc liberata per oppositam cœli suauitatem, etiam diligere & agere possit bonum. Et quia quamdiu in hac vita viuimus, terrenis delectationibus vndique titillantibus ad creaturarum dilectionem à dilectione creatoris auocamur (quod propriè omnium tentationum siue blandientium, siue sæuientium est munus) hinc ille conflictus delectationum, de quo diximus ex Augustino, qui sopiri non potest, nisi altera alteram delectando superauerit, & cō totum animæ pondus vergat. *Quod enim amplius delectat, secundum id operemur necesse est.* Vigente enim delectatione carnali, impossibile est, vt virtutis ac honestatis consideratio præualeat, nisi quemadmodum Augustinus loquitur, *tantum delectent vt ipsa teneant animum in tentationibus, ne in peccati consensionem ruant.* Et hæc similiter causa est, cur iam absorpta omni carnali delectatione ac dominante solâ suauitate spiritus, ardentissime voluntas Deum in cœlo diligat, atque ita immobiliter diligat, vt peccare non possit: quia vt idem Augustinus loquitur, *Solus eam delectat Deus*; imo *nihil aliud delectare potest.* Nam quemadmodum hic ante gratiam istius cœlestis delectationis, non poterat quicquam agere boni, dominante ei solâ delectatione creaturæ; ita post eam absorptam exstinctamque penitus, nihil potest agere mali, dominante ei solâ delectatione Creatoris. Inter quæ duo extrema quamdiu in hac vita post acceptam gratiam militat Deo, alternante creaturæ & Creatoris delectatione nunc rectè, nunc perperam facit, prout cœli aut terræ delectatio consensum eius abripuerit.

[Margin notes: Lib. 3. de lib. arbit. ca. 18 Vide & ca. 19. & 20. — Lib. de nat. & grā. c. 68 Lib. de dono pers. ca. 11. & 12. — Lib. 2. de pec. merit. ca. 17. — In Enchir. cap. 81. — In Epist. ad Galat. — Ibidem. — Lib. 22. cont. Faust. c. 28. Serm 49. de Temp.]

Inseruntur Corollaria, quibus multa principia sancti Augustini de libero arbitrio, & potestate bene operandi & similibus declarantur.

CAPVT X.

Ex his quæ hactenus de Dilectionis gratia disseruimus, multa principia diui August. de libero arbitrio, & potestate bene operādi, quæ in superioribus libris, tacta sunt, & iis valde noua forsan videbuntur, qui Philosophiæ Aristotelicę innutriti sunt, neque radices doctrinæ ipsius perspectas habent, clarescere possunt.

In primis enim hinc patet, cur statui innocentiæ & primo homini tanquam proprium assignauerit, ita liberum esse vt benè velle possit & malè, cùm id Scholasticorum iudicio omnibus hominibus, nisi beati fuerint, ex vi liberæ voluntatis competere videatur. Nam Augustinus altius rerum radices penetrans, suppliciaque ac præmia liberæ voluntatis ab eius naturali conditione distinguens, animaduertit ita Deum Dominumque rerum omnium ordinasse Angelorum atque hominum vitam, *vt prius experiretur quid posset eorum liberum arbitrium*, deinde quid *posset suæ gratiæ* liberatricis *beneficium*, *iustitiæque* remuneratricis *iudicium*. Itaque vt isti experientiæ daretur idoneus locus, dedit eis non solum liberam voluntatem, quæ neque ad bonum, neque ad malum vrgenti quodam pondere raperetur, sed etiam sufficientissimam facultatem. Sic enim adiuuabantur gratia Dei, sine qua permanere non poterant, vt cum illa bene operarentur si vellent, eam tamen quoque

A si vellent desererent. Quo fiebat vt cum tali adiutorio, & potentia liberi arbitrij monstraretur, & simul tamen bene velle possent & male, in vtramuis partem nutu liberę voluntatis impulsi. Deerat enim dominatus ille delectationis quæ consensum libertatis in alterutram partem flecteret. Itaque in illo æquilibrio primææ conditionis liberum arbitrium ſę suæ libertatis indifferentia vtramlibet partem posse, experientia comprobauit. Nam sancti Angeli suâ illâ libertate, non sine gratia tamen, in veritate steterunt, reprobi verò & primi homines eâdem illâ libertate ex veritate ceciderunt.

B Hinc secundò patet, qua ratione verum sit, quod in homine lapso ante gratiam (cui, & multo potentiori ratione dæmones addi possunt) non sit amplius illa primæua flexibilitas, qua benè velle possit & malè, hoc est, cur non possit alteram libertatis partem promere, quæ bene agendo exercetur. Boni agendi quippe libertatem ante gratiam esse perditam, & peccandi inductam esse seruitutem, Augustinus, vt ante declaratum fuit, ex professo sexcenties docet. Huius rei radix est, quia ex diuinæ iustitiæ iudicio persequente peccatorum, *secutum est in libero arbitrio ex debita iusta pœna tale vitium, vt iam malè sit obedire iustitiæ. Quod vitium nisi adiuuante gratiâ superetur, ad iustitiam nemo conuertitur; nisi operante gratiâ sanetur, iustitiæ pace nemo perfruitur.* Lib. 2. de pec. merit. cap. 19. C Hoc autem vitium est medullis voluntatis inhærens quędam libido fruendæ creaturæ, quasi vestigium quoddam primæ dilectionis, qua Creatorem deserendo & creaturam amplectendo peccauit. Hæc libido ad singulas occasiones, per omnia peccatorum genera concitata motibus delectationum suarum, voluntatem premit, nec eam sinit ad redamandū bonum surgere quod amisit. Hinc ergo fit, quod liberum arbitrium ante gratiam, ex August. doctrina non sit amplius liberum ad agendum bonum, sed tantummodo ad malum. Nam illa primæua integræ libertatis gratia, non est vllo modo accommodata ad liberandam à tam D immani delectationum pondere voluntatem, quę solummodo prona est ad sequendum nutum, atque impulsum eius. Non potest autem ea se facilitate sursum erigere, qua deorsum cecidit. Ita quippe delectabiliter captiua detinetur, vt neque libeat, neque velit, neque possit, neque sciat surgere. Nam hæc omnia per aliud gratiæ genus ægrotæ & mortuæ dari debent.

Hinc tertiò patet, cur Angelis ac sanctis in cœlo tribuat Aug. tale liberum arbitrium, quod iam alteram primæ libertatis partem exserere, hoc est, malè agere seu *peccare nō possit*. Lib. de Corr. & grat. c. 12 & lib. 22. de Ciuit. c. 30. Nam sicuti delectatio creaturæ stabiliter inhærens, possidens, & huc illuc ad malum rapiens arbitrium E peccatoris, malè cadentisque voluntatis supplicium fuit, ita delectatio incessabilis creatoris, perpetuò sursum ad bonum rapiens iustum, bonæ & perseuerantis voluntatis est præmium, ex quo fit vt *à delectatione peccādi vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum sit.* Ibidem. Et quidem cùm istam partem velint nolint cogantur Scholastici admittere, & cōsequenter confiteri partis vnius, quam bicornis illa innocentis creaturæ libertas continebat, amissionem non officere libero arbitrio; mirum sanè est, cur liberum arbitriū labefactari putent, si altera quoque ipsius pars, altera salua, perimatur. Nam eadem quantum ad actionis liberæ naturam, prout ipsi intelligunt actionem liberam, vtriusque ratio est.

Hinc patet quarto, iam postquam gratia post lapsum nos adiuuare cœperit, esse quidem in homine liberum arbitrium ad vtrumlibet faciendum, bonum ac malum; sed non ita sicut ante lapsum in innocentiæ statu atque Angelis fuit. Illorum enim sic liberum erat, vt suo se nutu, nihil impediente vel vrgente libertatem, flecteret ad vtrumlibet, solum, si malè, non sine Dei adiutorio, si faceret bene. Nunc autem ipsum adiutoriū beneficæ suauitatis facit, vt bonum velit; quo si desertum fuerit, ipsum adiutoriū, vt ita loquar, noxiæ suauitatis facit, vt malū velit. Illam quippe suauitatem quæ superauerit, voluntas consentiendo sequitur, vt Augustinum iam sæpius inculcantem vidimus. Nec vllum hic periculum destructæ libertatis. Si enim libertas arbitrij manet, vbi non potest arbitrium aliud nisi bonū agere, quod Schola nullo pacto diffiteri potest, quanto minus periculum erit; vbi arbitrium agere potest & bonum & malum? Sed de hac concordia gratiæ & libertatis infra pluribus.

Quintò hinc facile & illud intelligitur, quod tam constanter Augustinus docet, cur nulla sit ei gratia bonæ voluntatis & operationis ante fidem, sed in ipso initio fidei sit etiam initium bonæ voluntatis. Nempe quia gratia quæ fit bonum, non est alia nisi delectatio de incommutabili bono, quod est Deus benedictus in sæcula. Hic autem non nisi per fidem cognosci incipit, sicuti cognoscendus est. Et hinc etiam nascitur, cur infideles apud ipsum nihil omnino boni possint velle aut operari.

Sextò hinc etiam claret, cur Augustinus omnem omnino gratiam purè sufficientem, siue ante fidem, siue etiam post fidem auferat. Ratio enim perspicua est, quia cùm ei nulla sit gratia operandi præter istam suauitatem Dei, nisi ista tanta fuerit, vt ei delectationes rerū creatarum cesserint, vel peccabitur, vel alternante delectationum fluctu, in medio remanebitur; sin autem ista superauerit, iam sine dubio bene voluntas operabitur: *Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.* In Epist. ad Galat. Sed vtrumlibet fiat, non erit sufficiens gratia, sed vel efficax, vel ita inefficax, ex qua operatione quidem possit sequi, nisi eius inefficacia per aliam suppleatur. Quanquam ex alio capite ipsa ratio gratiæ sufficientis integræ naturæ ac libero arbitrio seipsum viribus suis discernenti propria est, & propterea inepta naturæ læsæ vel reparandæ, vel adiuuandæ.

Delectatio ista cœlestis, secundum Augustini mentem, est actus vitalis & indeliberatus animæ: & quidem amoris ac desiderij, præcedentis consensum, ac delectationem illam quæ & quies animi & gaudium dicitur.

CAPVT XI.

CONSEQVENS nunc est, vt vlterius despiciamus, quidnam sit ista delectatio cœlestis, quam veram gratiam Dei esse iam satis demonstrauimus. Constat enim delectationem creaturæ rationalis, quando propriè sumitur, esse particularem actum, qui etiam gaudium dicitur, per quem animus in bono præsente, cum quadam satisfactione & fruitione cōquiescit. De isto delectationis actu non loqui Augustinum, perspicuum est. Est enim terminus desiderij, tanquam cuiusdam motus, quo voluntas

luntas ad delectationem istam tanquam ad quietem suam tendit. Delectatio vero seu suauitas, de qua multa sanctus Doctor tradidit, etiam ad desiderandum & amandum Deum libero voluntatis motu necessaria est; cum & illi sint actus boni, qui sine suauitatis gratia non possint à voluntate proficisci. Cuiuslibet quoque præcepti obseruatio, ac tentationis, ac expugnatio delectationem postulat, ad quam tamen huiusmodi delectationem, quæ sit fruitio seu gaudium, certum est, non semper antecedere. Quapropter omissa ista delectatione, alij actus explorandi sunt. Nam eam esse quendam vitalem actum voluntatis, non videtur posse dubitari. Quid est enim delectari hominem in iustitia, vel mendacio, nisi actu aliquo in iustitiam vel mendacium tanquam sibi conuenientia & iucunda moueri. Motus autem huiusmodi voluntatis, non fit nisi actu quodam vitali.

Hoc igitur præsupposito, quod puto nemo facile diffitebitur, dico breuiter: Delectatio, ista quam ad omnia opera bona sanctus Augustinus exercenda postulat, non est aliud, quam actus quidam indeliberatus cœlitus immissus in voluntatem, per quem ei bonum propositum vel suauiter tantum placet (qui actus subinde *simplex voluntas* dicitur, aut etiam *complacentia*, aut *amor voluntatis*, respondens passioni amoris sensitiui) vel etiam in bonum appetendum commouetur. Iste autem primus actus est principium motus tendentis in bonum, quia est prima boni complacentia, per quam affectus bono tanquam sibi conuenienti & connaturali primum coaptatur. Nam quemadmodum in rebus naturalibus, primo datur forma, deinde motus formam consequens (vt corpori naturali datur grauitas aut leuitas, quæ est velut naturalis amor conuenientis loci, & prima quasi ad locum coaptatio, ex qua deinde motus ad eundem naturalem locum fluit,) ita voluntati & generaliter appetitui datur primo quædam coaptatio appetitus ad bonum appetibile, quæ est quædam complacentia appetibilis, atque *amor* nuncupatur, ex qua sequitur motus in appetibile, qui vocatur *desiderium*, ac deinde quies, nempe *gaudium* seu delectatio, tertius ille actus animæ de quo suprà.

Dicimus igitur, delectationem istam seu suauitatem in Augustino celebrem, esse partim primum illum & indeliberatum affectum animæ qui actualis complacentia est, partim etiam & crebro secundum qui desiderium indeliberatum dicitur, quibus anima ita suauiter ac delectabiliter in bonum appetendum rapitur, vt voluntas ei actu libero consentiat ac bonum diligat, tanto vehementius, quanto fortius illis actibus rapitur. Nam istis actibus inesse delectationem etiam Philosophi profitentur. Inde est enim quod sanctus Thomas dicit: *Amor præcipua causa delectationis est*. Et in eadem quæstione alio loco: *Amor & concupiscentia* (hoc est, desiderium) *delectationem causant: omne enim amatum fit delectabile amanti, eo quod amor est quædam vnio, vel connaturalitas amantis ad amatum. Similiter etiam omne concupitum est delectabile concupiscenti, cùm concupiscentia sit præcipuè appetitus delectationis*. Et in alio articulo docet: *In ipso augmento desiderij fieri augmentum delectationis*: Et, *inquisitiones esse quandoque delectabiliores, secundum quod ex maiori desiderio procedunt*. Nempe quia cùm omnis amor ad delectationem tanquam ad quietem ac centrum

1.2 q. 32. art. 6.

Ibid. a. 3. ad 3.

Ibid. a. 8.

A suum per desiderium tendat, vt sæpenumero Augustinus tradit; fieri non potest, quin ipse motus quoque aliquid ex illa suauitate participet, iuxta illud S. Thomæ: *Id quod mouetur, etsi nondum habeat perfectè id ad quod mouetur, incipit tamen iam aliquid habere eius ad quod mouetur, & secundum hoc ipse motus habet aliquid delectationis*. Nam simulatque motus incipit, participat de quiete, quatenus etiam primum momentum motus habet partialem terminum suum. Quod tamen in amore ac desiderio spiritualium rerum, hoc est, in dilectione incommutabilis illius *sapientiæ, & veritatis, & sanctitatis, & iustitiæ, & charitatis, & si quid aliud tale dicitur*, (quimodo iuxta sancti Au-

1.2. q. 32. a. 2. ad 1.

Lib. de Catechis. rudib. cap. vlt.

B gustini mentem *amandus est Deus*, quia hoc est Deus) multo maximè locum habet. Nam qui diligit res creatas, non hoc ipso quo eas diligit etiam adipiscitur, nec tanquam in adeptis conquiescit, neque quasi fruens animo delectatur. Quisquis verò istam æternam veritatem, & istam, inquam, incommutabilem iustitiæ & castitatis & sapientiæ formam quæ Deus est, diligit, hoc ipso eum adipiscitur, habet ac possidet: & per hoc etiam cum delectatione fruitur, & cum fruitione delectatur. *Si vxorem alienam amaueris*, inquit Augustinus, *non continuò habebis, si castitatem amaueris, mox habebis*. Et Tractatu decimo in Epistolam Ioannis: *Quid iubet tibi Deus? Dilige me.*

Serm. 2. in appendi.

Tract. 10. in Epist. Ioan.

C *Aurum diligis, quæsiturus es aurum, & forte non inuenturus. Quisquis me quærit cum illo sum. Me ama dicit tibi Deus, non ad me ambieur per aliquam: ipse amor præsentem me tibi facit*. Cuiusmodi apud Augustinum frequentia sunt. Nam Deus non arca aut manibus, vt aurum, non oculis, vt lux, non auribus, vt sonus; sed solà dilectione, vt veritas, vt iustitia, vt castitas, vt sapientia possidetur. Ex quo fit vt amans Deum, ipso quoque dilectionis actu, tanquam obiectum suum possidente fruatur ac delectetur Deo. Vt iustissima proinde ratione ipse amoris ac desiderij actus, delectabilis ac delectatio ab Augustino nuncupetur. Vnde idem cùm dixisset: *Ipse amor præsentem me tibi facit*,

Ibidem.

D statim adiicit; *Quid dulcius dilectione ista Dei fratres?* Et in Tractatu septimo, *Tenete eam charitatem amplectimini eam*; DVLCIVS EA NIHIL EST. Et in Sermonibus de verbis Domini tractans illa verba amantis Ecclesiæ: *Vbi pascis, vbi cubas*, sic loquitur: *Videte quemadmodum, quo affectu hic erigatur amor spiritualis. Melius isto multo affectu delectantur, qui aliquid ex huius amoris dulcedine gustauerunt*. Nempe quia ex præsentia Dei dilecti, quē amor ipse facit præsentem, necesse est suauitas quædā delectationis & fruitionis fluat. Nam vt idem: *Deus nullius bonum cupiens, cùm ipso fruatur omnis voluntas bona*. Et in libro de Fide & Symbolo: *Ideo Spiritus sanctus Dei donum dicitur, quia eo quod quis-*

Tract. 7. in Epist. Ioan.

Serm. 50. de verb. Dom. cap. 6.

Lib. 22. cont. Faust. ca. 9.

Lib. de Fide & Sym. c. 9.

E *que nouit non fruitur, nisi & id diligat. Frui autem sapientia Dei, nihil aliud est quam ei dilectione cohærere*. Cuius veritatis tanquā certæ & perspicuæ, quæque multis Augustini testimoniis facile confirmari posset, consideratione factum est, vt in libro de Spiritu & Anima, itemque in libro de Substantia dilectionis, qui nomine sancti August. circumferuntur, & si non sunt, multa tamen ex eius libris capita doctrinæ sumpta continent, Amor non aliud esse definiatur, quam DELECTATIO *cordis alicuius ad aliquid propter aliquid per desiderium currens, & per gaudium requiescens*. Vt sane meritò sanctus August. actus illos indeliberatos amoris ac desiderij quibus anima suauiter in Deum deliberato actu diligendum suscitatur, in

Lib. de Spir. & Anima c. 45. & lib. de subst. dilect. ca. 2. & seqq. in tom. 4. Augusti

citatur, trahitur, rapitur, nomine dulcedinis, suauitatis, ac delectationis designauerit.

A

Hos autem actus reuera delectationis nomine ab eo expressos esse multis indiciis atque argumentis claret. Et primo quidem, quia hæc delectatio qua ad consentiendum faciendumque aliquid sollicitamur, reperitur iuxta sanctum August. non tantum ad opera bona, sed etiam ad mala, quamuis ibi non sit donum inspirantis Dei. Atqui delectatio ex qua peccata profluunt, non est illa propriè dicta delectatio, quæ est secretius actus animæ, & tanquam quies desiderij etiam gaudium appellari solet, sed est, vel ipse primus concupiscentiæ motus, quo bono terreno quasi coaptatur animus, vel desiderium indeliberatum, quo vrgetur ad malum. Nam distinguit illam à suggestione præcedente & à consensione consequente. De quo luculentissimè libro primo de sermone Domini in monte disserit: *Tria sunt quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio sine per memoriam fit, sine per corporis sensus, cum aliquid videmus, aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cum ieiunamus & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit.* (Lib. 1. de Serm. Dom. in monte c. 12.)

B

C

Quod ipsissimum docet etiam in libro secundo de Genesi contra Manichæos, vbi delectationem exponit esse motum, quo *cupiditas* ex suggestione *mouetur* ad peccandum; qui non est alius nisi primus amor quo concupiscitur peccatum, vel certè desiderium eius. (Lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 14.) Et iterum in eodem sermone Domini in monte consequenter: *Tria ergo hæc vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & suasio: in appetitu autem carnali tanquam in Eua delectatio; in ratione vero tanquam in viro consensio.* (Lib. 1. de Serm. Dom. in monte cap. 12.) Et iterum: *Veruntamen delectatio ante consensionem vel nulla est, vel tam tenuis vt prope nulla sit, cui consentire magnum peccatum est, cum illicita est.* (Ibidem.) *Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari & exstingui cupiditas. Sed postea cum suggestio repetitur* MAIOR ACCENDITVR DELECTATIO, *quæ tamen adhuc multo minor est, quàm illa quæ assiduis factis in consuetudinem vertitur.*

D

Et apertius adhuc inferiùs: *Quisquis carnalem* DELECTATIONEM *aduersus rectam voluntatem rebellare sentit per consuetudinem peccatorum, cuius indomitæ violentia trahitur in captiuitatem, recolat quantum potest, qualem pacem peccando amiserit.* (Ibidem.) Et in Psalmum quadragesimum octauum nō minus perspicuè: *Quando (diabolus) incipit mala suggerere, tunc repelle, antequam surgat* DELECTATIO *& sequatur consensio.* (In Psal. 48.)

E

Et in Psalmum octogesimum quartum: *Date mihi hominem, qui nihil tentationis patiatur in carne sua, & possit mihi dicere quia iam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur, vel suggeritur illi quod despuit; vel* DELECTAT *vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitum, &c.* (In Psal. 84.) Et euidentissimè in sermonibus de verbis Domini, de gradibus quibus ad consuetudinem peccandi peruenitur, tractans: *Prima est*, inquit, *titillatio* DELECTATIONIS *in corde, secunda consensio, tertium factum, quarta consuetudo. Sunt enim qui res illicitas obuias cogitationibus suis prorsus ita abiiciunt, vt nec* DELECTENTVR *simul qui* DELECTANTVR, *& non consentiunt. Nondum perfecta mors est, sed quodammodo* (Serm. 44. in verb. Dom. cap. 6.)

A

inchoata. DELECTATIONI *accedit consensus.* Quibus similia non esset difficile proferre plura, nisi ista sola euidenter patefacerent delectationem quæ consensum in peccata præcedit, & suggestionem sequitur, non aliud esse nisi desiderium illicitum indeliberatum quo animus etiam repugnans in peccatum inhiat, vel certe primum ipsum concupiscentiæ motum tanquam amorem quendam indeliberatum, per quem homini etiam inuito peccare libet, quamuis consensio non sequatur.

B

Secundò, quia sanctus Augustinus diuersis in locis vbi de delectatione voluntatem ad consensum prorirante disserit, apertissimè declarat eam idem esse, quod desiderium quoddam quo propellimur, vt velimus, consentiamus & operemur. Ostendit hoc in Psalmum sexagesimum quartum: *Modo cum morte quanta contendimus? Inde sunt enim* DELECTATIONES *carnales, quæ nobis etiam illicitè multa suggerunt, quibus non consentimus, sed tamen non consentiendo contendimus.* (In Psal. 64.) Et manifestius in Psalmum centesimum secundum & sæpius: *Post remissionem peccatorum corpus infirmum geris, necesse est, sint quædam* DESIDERIA *carnalia quæ te titillent & quæ tibi suggerant delectationes illicitas. Sed de languore tuo veniunt. Adhuc quibusdam perturbationibus etiam ipsa anima quatitur post remissionem peccatorum; adhuc in periculis tentationum versatur, quibusdam* SVGGESTIONIBVS DELECTATVR, *quibusdam* NON DELECTATVR, *& in eis quibus* DELECTATVR, *aliquando quibusdam consentit, capitur.* (In Psalm. 102.)

C

Ecce aperte vides desideria titillantia, quæ statim vocantur aliquoties delectationes, quibus consentimus, vel non consentimus. Et in Psalmum centesimum trigesimum nonum, explicans quid mali pariant exempla scelerum: *Nonne duceris*, inquit, *talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti quid expugnes.* Et adhuc luculentius in Psalmum quadragesimum tertium: *Suggeritur aliquod lucrum* DELECTAT: *habet fraudem, sed magnum est lucrum,* DELECTAT, *non consentis, pugnam vide: adhuc suadetur, adhuc instatur, adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat periclitatur, &c. Sed etiam ille qui vicit numquid omnino egit in se, vt prorsus eum pecunia non attentet, aut nihil in eo* EXCITAT DELECTATIONEM, *quamuis superabilis, quamuis contemptibilis, quamuis non solum cui non consentias, sed cum qua nec pugnare digneris? Inest tamen aliqua* DELECTATIONIS *titillatio.* (In Psal. 43.)

D

Et in Psalmum centesimum quadragesimum sextum: *Etenim modo fratres mei, quanta illicitæ delectationes animum tangunt, quamuis eis non consentiamus; tamen vel delectatio tangit vel titillat, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas.* (In Psal. 146.) Et in Psalmum centesimum quadragesimum octauum: *Contendunt nobiscum quotidie tentationes, contendunt nobiscum quotidie* DELECTATIONES, *etsi non consentiamus tamen molestiam patimur, &c. Si autem non consentiendo vincimus molestias, tamen patimur resistendo* DELECTATIONIBVS. (In Psal. 148.)

E

Et tractatu quadragesimo nono in Ioannem: *Aliquando in cogitatione peccatur. Delectauit quod malum est; consensisti, peccasti: Consensio illa occidit te, &c. Si autem non solum malæ* DELECTATIONI *consensisti, sed etiam, &c.* (Tract. 49. in Ioannem.) Et in Sermone nono de diuersis quæ est de Oratione Dominica: *Non sentis hostem tuum, sed sentis concupiscentiam tuam: diabolum non vides, sed quid te* DELECTAT *vides. Vince intus quod in sentis.* (Serm. 9. de diuers. c. 9.) Talia sexcenta ex Aug. proferri possent, nisi fastidium lectoris pertimescerem, quibus significat delectationi tentanti vel titillanti consentiri, vel non consentiri:

A consentiri: quam certissimum est nihil aliud esse, quam cupiditatis motum, qui primus obiecti amor est, vel si tentatio increuerit, vehemens desiderium per quod rebus delectabilibus appetendis inardescimus, & ad consensum tractus eius suauitate prouocamur. Nam eas tentationes quas toties delectationes vocauit, non aliud esse quam illicita desideria, innumeris locis tradit, sed quia satis res ista in confesso est; nos paucis contenti erimus, ne quid diuersum hic Augustinus à communi existimatione sentire videatur. Illud ergo significat in libris contra

Lib. 1. cont. Iul. cap. 3.

Iulianum: *Numquid autem consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, vtique vt consentiendo eis, possideatur ab eis; quod fit cum diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustra dictum est, post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est; quod tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersus eas gloriosa certamina.* Et in libro secundo aduersus eundem aduersarium: *Quomodo peccatum* (id est, concupiscentia peccati) *mortuum est, cum multa*

Lib. 2. c. 5.

operetur in nobis? Quæ multa? Nisi desideria stulta & noxia, quæ consentientes mergunt in interitum & perditionem: quæ vtique perpeti eisque non consentire, certamen est, conflictus est, pugna est. Et sermone sexto de verbis Apostoli, cum dixisset omnia peccata

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 1.

non exoriri nisi ex *illicita delectatione. Hinc ergo,* inquit, *illicitæ delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus, non regnat peccatum.* Et statim post adiicit, exponens, quid sit illicitæ delectationi non consentire, *illicitæ* videlicet *concupiscentiæ manus non dare.* Et in

Cap. 3.

Ibid. cap. 9.

eodem loco vocat hoc, *non consentire desideriis carnis.* Et iterum in eodem sermone sexto de verbis Apostoli: *Quid est secundum carnem ambulare? Carnalibus* CONCVPISCENTIIS, id est, desideriis *consentire. Quid est secundum spiritum ambulare? Adiuuari spiritu in mente, & CONCVPISCENTIIS carnis non obedire, &c. Restat cum carne conflictus; inest, titillat* DELECTATIO *illicitæ concupiscentiæ, pugna, resiste, noli consentire, & impletur hic; post concupiscen-*

Serm. 13. cap. 9.

tias tuas non eas. Et in sermone decimo tertio: *Quam multa proficientes iam non delectant, quæ antea delectabant. Quando ergo delectabat, & non ei consentiebatur, mortificabatur, quia iam non delectat, mortificatum est. Calca iacentem, conflige cum resistente. Mortua est enim vna delectatio, sed viuit altera. Et illam, dum non consentis, mortificas; cum cœperit omnino non delectare, mortificasti, &c. Cùm ergo dixisset Apostolus: Si autem spiritu actiones carnis mortificaueritis viuetis, id est, illas concupiscentias carnis quibus non consentire magna laus est, &c.* Et sermone duodecimo in eun-

Serm. 12. de verb. Apost. cap. 3.

dem Apostolum: *Ego fateor tibi quicquid me rebellat aduersus mentem meam & litigat mecum* DELECTATIONE *contraria interficere volo.* Quam delectationem contrariam sæpius ibidem declarat ex eo fieri, quod *caro concupiscit*, vocatque *desideria*

Capit. 5.

quibus non sit obediendum. Ecce, inquit, *concupiscis caro mea aduersus spiritum meum concupiscit adulterium, sed non consentio.*

In his locis & infinitis quæ produci facilè est, liquet euidenter ex ipsissimis Augustini verbis, delectationes quibus toties dixit consentiri vel non consentiri, esse concupiscentias ac desideria, quibus ad peccandum incitamur, & consensum negamus aut damus. In quo Apostolicam doctrinam exprimit, qua dicitur: *Non ergo regnet*

Rom. 6.

peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius: pro quo plerumque legit Augustinus, *desideriis eius*; & istæ concupiscentiæ istaque desideria sunt illæ ipsæ delectationes, quibus tam instanter non obediendum, hoc est, non consentiendum esse commendat. Ex quo intelligendum superest, quando similiter delectationem cœlestem prædicat, quæ nos velle & consentire & operari facit, non aliam significari, quàm istiusmodi amoris desideria, quibus delectabiliter ad consensum trahimur.

Tertiò denique, hoc ipsum elucet ex pugna carnis & Spiritus, quam iuxta Scripturarum doctrinam, sanctus Augustinus in homine vigere testatur. Nam sæpè docet, pugnam istam exerce-

B ri, quatenus delectationes duæ carnis & spiritus inter se decertant, vtram vtra superatura & animi consensum post se tractura sit, quemadmodum supra toto capite & in multis testimoniis Augustini vidimus. Hanc tamen pugnam non aliter committi, quam per amores seu concupiscentias seu desideria, quibus inuicem sibi caro & spiritus aduersantur, & Augustinus non semel indicat, & ipse Apostolus verbis perspicuis tradit, quando ad Galatas dicit: *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.* Ecce apertè carnis Galat. 5.

desideria quibus resistere debet spiritus ne perficiat. Et vt ostenderet non aliter istis resisti desideriis carnis, quam per alia spiritus desideria,

C quæ sibi mutuo concupiscendo aduersantur, statim ratione subiecta explicat: *Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem.* Ibidem.

Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcumque vultis illa faciatis. Quid est enim, *spiritus autem aduersus carnem*, nisi spiritus concupiscit aduersus carnem? Et quid est, *Hæc enim sibi inuicem aduersantur*, nisi hæc contrariis concupiscentiis seu desideriis luctantur inter se, vt animi consensum post se abripiant. Delectationes ergo carnis & spiritus quas Augustinus inter se pugnantes prædicat, vt animum in consensionem trahant, non sunt aliud nisi istæ concupiscentiæ ac desideria carnis & spiritus. Nam ex isto po-

D tissimum Apostoli loco sanctus Augustin. istam duarum delectationum carnis & spiritus resistentiam, quam toties commemorat, pugnamque didicit. Qua de re opere pretium est ipsummet Augustinum in vno aut altero saltem loco clarissimo audire disserentem, ne quid illi imponere videar. Itaque libro decimo de Genesi ad litteram propositis Apostoli verbis: *Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem,* Galat. 6.

sic illam pugnam delectationum describit, vt non nisi desideriorum esse declaret: *Ipsius concupiscentiæ carnalis causa non est in anima sola, sed multo minus est in carne sola. Ex vtroque enim fit, ex anima scilicet, quod sine illa* DELECTATIO *nulla sentitur: ex* Lib. 10. de Genes. ad lit. c. 12.

E *carne autem quod sine illa carnalis* DELECTATIO *non sentitur. Carnem itaque concupiscentem aduersus spiritum dicit Apostolus carnalem procul dubio* DELECTATIONEM, *quam de carne & cum carne spiritus habet aduersus* DELECTATIONEM *quam solus habet.* Ecce clarissimè concupiscentias carnis & spiritus aduersantes inuicem sibi vocatas DELECTATIONES carnis & spiritus. Iam vide, vtrum non exponat eas esse desideria carnis & spiritus. Adiungit enim nullis verbis interpositis: *Solus* Ibidem.

quippe habet nisi fallor, illud DESIDERIVM, *non cum carnis* VOLVPTATE, *vel carnalium rerum* CVPIDITATE *commixtum, quo* DESIDERAT *& deficit anima in atria Domini. Solus habet etiam* ILLVD (supple DESIDERIVM) *de quo ei dicitur:* CONCVPISTI *sa-*

A *pientiam, serua mandata, & Dominus prabebit illam tibi. Nam cum spiritus imperat membris corporis, vt huic* DESIDERIO *seruiant, quo solus accenditur, velut cum assumitur codex, cum aliquid scribitur, legitur, disputatur, auditur: cum denique panis frangitur audientis, & cetera humanitatis ac misericordia prastantur officia, obedientiam caro exhibet non* CONCVPISCENTIAM *monet. His atque huiusmodi* DESIDERIIS, *quibus sola anima* CONCVPISCIT, *cum aduersatur aliquid quod eandem animam secundum carnem* DELECTAT, *tunc dicitur caro* CONCVPISCERE *aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem.* En tibi planissimè expositum, quid sit illa delectatio carnis & spiritus quam ipse solus habet, nempe desideria carnis & spiritus, quæ sibi inuicem aduersantur. B Et hæc esse indeliberata statim adiicit quando dicit: *Non esse in potestate, ne concupiscat caro, quamdiu inest peccatum in membris, id est violenta quædam carnis illecebra in corpore mortis huius, veniens de vindicta peccati,* quam continuò iterum PECCATI DELECTATIONEM vocat.

Lib. 10. de Genes. ad lit. c. 12.

Nec minus luculente pugnam istam carnis & spiritus quæ DELECTATIONIBVS contrariis colliduntur, non nisi per contraria desideria concupiscentiasque dimicli, in sermonibus de verbis Domini tradit: *Videte quale bellum proposuit Apostolus, qualem pugnam, qualem rixam intus, intra teipsum. Caro concupiscit aduersus spiritum. Si non* CONCVPISCIT *& spiritus aduersus carnem fac adulterium. Si autem spiritus concupiscit aduersus carnem, luctam video, victum non video. Pugna est, concupiscit caro aduersus spiritum.* DELECTAT *adulterium. Fateor quia* DELECTAT. *Sed spiritus concupiscit aduersus carnem.* DELECTAT *& castitas. Ergo vincat spiritus carnem: aut certe non vincatur à carne.* Vbi clarissimè vides adulterium delectare, quia concupiscitur; & è contrario castitatem delectare, quia concupiscitur, dum cum adulterij delectatione certatur. Et in sequenti capite paucis interiectis: *Sed* DELECTAT *& adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur. Non enim non habes vnde pugnes. Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere* D DELECTATIONIBVS *genuinis.* Ecce caro non solum delectatur, sed etiam CONCVPISCIT DELECTATIONIBVS genuinis, vt intelligeremus concupiscere ac delectari indifferenter sumi, quia ipsa concupiscentia rerum iucundarum delectabilis est. Talibus autem delectationibus statim resisti docet per spiritum, quatenus & *spiritus concupiscit aduersus carnem.* Nam & ista concupiscentia spiritus contra carnem non est aliud, quam spiritus delectatio, qua condelectatur legi secundum interiorem hominem. Quod in plurimis locis significat Augustinus, vt libro de continentia: *Contra suauitatem noxiam, qua vincebat concupiscentia, Dominus dat suauitatem beneficam, qua delectetur amplius continentia.* Et in eodem libro: *Bonum fit cum id quod malè libet*, hoc est, concupiscitur, *vincente bona delectatione non fit.* Et sermone sexto de verbis Apostoli, vbi eandem pugnam carnis concupiscentis adulterium, & spiritus castitatem concupiscentis adducit, & per delectationes vtrimque fieri docet: *Delectat vxor aliena, & non annuis, mentem auertis, in secretarium mentis intras. Vides foris strepentem concupiscentiam, profer aduersus eam sententiam. Nolo, inquis, non facio. Puta, quia* DELECTAT, *non facio. Habeo cui condelector; Condelector enim legi Dei.* Et quæ sequuntur fusius. Et inferius capite decimo explicans, quomodo spiritus concupiscat aduersus carnem mentem-

Serm. 45. de ver. Dom. cap. 5.

Ibid. c. 6.

Lib. de continent. c. 3.

Ibid. c. 8.

Serm. de ver. Apoc. cap. 9.

que suspendat, ne in consensum desiderij carnalis ruat: *Mens, ait, repugnat & condelectatur legi Dei. Iam vero si mens non consentit peccato titillanti, suggerenti, blandienti, si mens non consentit, quoniam habet alias interius delectationes suas, delectationibus carnis ex nulla parte conferendas, &c.* Qua de re plura testimonia qui voluerit, consulat ea quæ supra de lucta carnis & spiritus diximus. Videbit enim illa conferendo cum iis quæ præsenti capite protulimus, nihil verius esse, quam pugnam carnis & spiritus promiscue apud Augustinum describi per contrarias delectationes, & per contrarias concupiscentias ac desideria. Ex quo consequenter constabit, id quod huc vsque demonstrauimus, delectationem illam cœlestem, qua carnis desideria spiritui rebellantia coërcentur, non esse aliud nisi amorem vel desiderium à Spiritu sancto inspiratum, quo mens hominis, improuise & indeliberate, ac delectabiliter tangitur & suauiter afficitur legi Dei seu iustitiæ, atque ita contra impetus blandientium concupiscentiarum roborata iis consentire renuit; sed delectabiliter concupiscit ac diligit, & operatur bonum. Propter quem delectabilem dulcemque tractum, idem amoris ac desiderij motus, *delectatio* & *suauitas*, ac *dulcedo* ab Augustino nuncupatur.

Ibid. c. 10.

Sup. l. 4. c. 5.

Alia quæ ad vim agendi istius delectationis C pertinent, tum multa diximus libro secundo de gratia Christi Saluatoris, cum de gratia Christi, quantum ad operandi modum disputaremus, eamque à gratia primi hominis distingueremus; tum vero aliquid, vtrum prædeterminet voluntatem, etiam inferius dicturi sumus, cum ad conciliationem gratiæ cum libero arbitrio ventum fuerit. Nunc gratiæ istius diuisiones percurramus.

Vide lib. 2. de grat. Christ. Salu.

De gratiæ Diuisionibus.

Tres diuisiones gratiæ afferuntur. Quid sit gratia praueniens.

CAPVT XII.

POSTQVAM de gratiæ natura satis superque disseruimus, superest vt de eius diuisionibus pauca dicamus. Nam & in illis intelligendis non mediocriter à vera sancti Augustini mente plerique Scholastici discesserunt.

De illa igitur capitali diuisione, qua gratia à recentioribus diuiditur in *sufficientem* & *efficacem* nihil est quod vberius hic dicamus, cum abunde in superioribus explicata sit. Diuiditur igitur E vlterius gratia in *præuenientem* & *subsequentem*, itemque in *operantem* & *cooperantem*: denique in *excitantem* & *adiuuantem*. Omnes istas diuisiones Augustinus ex Scripturis haustas tradidit, vel certe vestigia quædam earum expressit. Sed, vt dixi, plerique recentiores magis attenti, quid istis nominibus, filum Philosophiæ suæ sequendo, significari oportune possit, quam quid eis Augustinus ac discipuli eius Prosper & Fulgentius significarint, mentem eorum nullo modo assecuti sunt.

Itaque in explicanda vocabulorum istorum significatione non conueniunt. Aliud enim diuus Thomas cum suis sectatoribus, aliud Vega, aliud Gregorius Ariminensis, aliud alij volunt.

volunt. De quibus non est necesse per singula discurrere. Plerique tamen eo redeunt vt velint gratiam esse quosdam indeliberatos intellectus & voluntatis motus, quibus potentia voluntatis quasi dormiens excitatur vt in actum surgat, & ita præuenitur. Motus istos dicunt non esse liberos, quos Deus in ipsa voluntate non libere, sed Physicè tamen concurrente operatur. Talibus motibus voluntas mollitur & allicitur & roboratur, vt iis consentiendo libere velit, consentiat, atque operetur supernaturaliter bonum. Vocantur igitur isti motus gratia *operans*, inquiunt, quia Deus eam in nobis sine nobis libere cooperantibus operatur, vel certe, quia per eam Deus solus operatur in nobis vt velimus, sine nobis videlicet libere cooperantibus. Eadem vocatur *excitans* quia excitat voluntatem ad volendum, vel agendum; itemque *præueniens*, quia præuenit nostrum liberum consensum. Cùm vero cooperatio & adiutorium gratiæ, iuxta notissimam Etymologiam, dicat simultaneam quandam coniunctionem gratiæ & voluntatis in eandem actionem ad quam cooperantur, ita vt non vna antecedat vel impellat, sed simul operentur, hinc gratia *cooperans* est illa quæ voluntatem accendendo ei iam libere consentienti cooperatur. Eodem sensu eadem *adiuuans* dicitur, quia adiuuat infirmitatem voluntatis respectu supernaturalis operis: eadem & *concomitans* dicitur respectu consensus, quia consensum liberum comitatur, nos ad illum præstandum adiuuando: *subsequens* vero respectu prioris gratiæ quatenus præuenientem sequitur. Nec vero solum gratia operans & excitans & præueniens, iuxta illos authores, eadem omnino diuersâ solum consideratione gratia est (sicut etiam cooperans, concomitans, adiuuans, & subsequens;) sed etiam operans & cooperans, excitans & adiuuans, præueniens & subsequens eædem sunt inter se. Nam idem vitalis intellectus & voluntatis motus, qui voluntatem excitat, consensumque præuenit, simul in consensum liberum voluntatis influendo cooperatur voluntati, eamque ad consentiendum & volendum & agendum adiuuat. Ita ferè de gratiis istis multi recentiores; quamvis in nonnullis parui momenti quidam ab aliis discrepent.

Videndus Franc. Suar lib. 3. de concursu c. 5 Vasquez 1. 2. disp. 185. cap. 9.

Sed ista gratiarum istarum explicatio, siue in re ipsa vera sit, siue non, ab Augustini mente ac discipulorum eius longe discrepat. Quod vt planissimè intelligatur, initium ab illa celebri diuisione sumemus, qua gratia diuiditur in *præuenientem* & *subsequentem*.

Præueniens igitur, & subsequens nomina respectiua sunt, quorum terminus est, non gratia, quasi vna gratia aliam præueniret aut subsequi diceretur, sed actus voluntatis. Præueniens enim dicitur, quia præuenit omnem omnino etiam primum bonum voluntatis humanæ motum; subsequens, quia bonum voluntatis humanæ motum sequitur. Motum intelligo liberum voluntatis consensum quo aliquid præmij homo à Deo siue de congruo, siue de condigno promeretur. Primum autem, quem nullus omnino præcesserit, sed quo incipit homo mutari ex malo in bonum. Est enim sumpta illa diuisio, non ab illa Metaphysica speculatione, qua gratia intelligitur excitare potentiam voluntatis ad quoscumque consensus liberos per totam vitam hominis, & voluntati consentienti volentique adiuuando cooperari, sed ab illa celeberrima controuersia, ad fidem Catholicam pertinente, maximeque qua Pelagiani & Semi-Pelagiani Ecclesiam ac defensores eius fatigarunt, vtrum voluntas per se incipiat operari bonum, ita vt gratia subsequatur motum bonum voluntatis, quo ipsa sibi gratiam promeretur ac parit; an vero è contrario gratia præcedat omnem bonum motum voluntatis, fidei, spei, orationis, dilectionis, ita vt hæc omnia Dei gratia in voluntate operetur. Nam istis aut similibus verbis Augustinus cardinem controuersiæ subinde exprimit, siue quæstionem proponendo, vt quando dicit Vitali, qui Semi-Pelagiano errore tenebatur: *Recognoscis me, vt puto, in iis quæ nos scire dixi, non omnia quæ ad fidem Catholicam pertinent commemorare voluisse, sed ea tantum quæ ad istam, quæ inter nos agitur de Dei gratia quæstionem, vtrum præcedat hæc gratia, an subsequatur hominis voluntatem; hoc est, vt planius id eloquar, vtrum ideo nobis datur quia volumus, an per ipsam etiam hoc Deus efficiat vt velimus.* Siue quæstionem veritatis eruendæ causa ventilando, vt quando dicit: *Quomodo voluntatis humanæ meritum sequitur gratia, cum detur & paruulis, qui hoc nondum possunt velle seu nolle? Quomodo gratiam vel in maioribus dicuntur præcedere merita voluntatis, si gratia, vt vera sit gratia, non secundum merita nostra datur?* Et rursum inferiùs: *Quomodo Deus exspectat voluntates hominum, vt præueniant eum, quibus det gratiam, cum gratias ei non immerito agamus de iis, quibus non credentibus & eius doctrinam voluntate impia persequentibus* MISERICORDIAM PRÆROGAVIT, *eosque ad seipsum omnipotentißima facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit?* Siue quæstionem constituta veritate absoluendo, vt quando concludit: *Nempe manifestum est, ex illis duodecim sententiis quas pertinere ad Catholicam fidem negare non sineris, non solum omnibus, sed etiam singulis id confici, vt confiteamur gratia Dei* PRÆVENIRI *hominum voluntates & per hanc eas potius præparari, quam propter earum meritum dari.* Et rursum paulò post lucidentissimè: *Hæc & alia testimonia diuina ostendunt, Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum, &* PRÆVENIRE *in hominibus bonarum merita voluntatum, ita vt voluntas per* ANTECEDENTEM *gratiam præparetur, non vt gratia merito voluntatis* ANTECEDENTE *donetur.* Et in fine tandem Epistolæ: *Si sentis atque consentis, debere nos etiam Deo agere gratias, ac solere pro talibus, quod ad fidem eius doctrinamque conuersi volentes ex nolentibus fiant, oportet sine dubitatione fatearis, voluntates hominum Dei gratia* PRÆVENIRI, *& vt bonum velint homines, quod nolebant, Deum facere qui rogatur vt faciat.*

Epist. 107. *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.*

Ex quibus profectò manifestissimè constat, quando de præueniente gratia & subsequente disputatur, non hic quæri, vtrum gratia potentiam voluntatis in operibus quibusque bonis quasi excitando præcedat, cum qua deinde in actum influat; sed istud, vtrum gratia præcedat omnes actus bonos voluntatis, etiam primum illum quo incipit ex nolente velle bonum, an è contrario bonus aliquis motus voluntatis præcedat gratiam, ita vt eum gratia veluti merces meriti illius subsequatur. Non enim vocatur gratia *præueniens* respectu bonorum operum quæ iustificati per totam vitam operantur, quamuis ad ea voluntatem excitet, sed tantum respectu illius mutationis ex mala in bonum, per quam incipit iustificari, hoc est, ex nolente volens, ex auersa conuersa, ex iniusta iusta fieri:

respectu vero operum iam à credente ac diligente profluentium gratia vocatur *subsequens*, quia sequitur meritum iam conuersæ & iustificatæ voluntatis. Hanc esse verissimam & genuinam intelligentiam gratiæ præuenientis & subsequentis, prout de illis Augustinus ac discipuli eius & Ecclesia, ipsæque adeo Scripturæ sacræ, vnde eas deprompserunt, locuti sunt, ex multis indiciis atque locis apertissimum est. Nec enim aliud sibi vult cum in Epistola ad Vitalem scribit:

Epist. ad Vitalem.

Quibus commendatur vera Dei gratia, hoc est, quæ non secundum merita nostra datur, sed dat merita ipsa cum datur, quia PRÆVENIT *hominis voluntatem bonam*, id est, volitionem eius bonam, *nec eam cuiusquam inuenit in corde, sed facit.* Nec aliud cum libro secundo ad Bonifacium probat primam boni cupiditatem, hoc est, etiam initium charitatis seu bonæ voluntatis esse nobis ex Deo præueniente voluntatem:

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Auertat enim Deus hanc amentiam vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum; quoniam misericordia eius PRÆVENIET ME. *Et ipse est, cui fideliter veraciterque cantatur: Quoniam* PRÆVENISTI *eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Tunc enim bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit, &c. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus, quod præcipit nobis; in qua si nos non* PRÆVENIT *Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profecto nec incipere nec perficere; quia vt* INCIPIAMVS DICTVM EST, MISERICORDIA EIVS PRÆVENIET ME; *vt perficiamus dictum est,* MISERICORDIA EIVS SVBSEQVETVR ME. Et nec aliud libro primo contra Iulianum operis imperfecti:

Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. fol. 185.

Gratia quippe hominem præuenit, vt diligat Deum, qua dilectione operetur bona. Quod & Ioannes Apostolus apertissimè ostendit, vbi ait: Nos diligamus, quoniam PRIOR *dilexit nos. Non ergo diligimur, quia dileximus, sed quia dilecti sumus, diligimus.* Hoc est, non nos præuenimus nostra dilectione gratiam Dei, sed gratia Dei præuenit dilectionem nostram. Et in eodem libro iterum:

Ibid. f. 140.

Si non PRÆVENIT gratia voluntatem seu volitionem *vt operetur eam, sed prius existenti voluntati*, id est volitioni, *gratia cooperatur, quomodo verum est Deus in nobis operatur & velle? Quomodo præparatur voluntas à Domino?* Nec aliud in Enchiridio ad Laurentium:

Enchir. c. 3.

Præcedit enim bona voluntas, id est volitio *hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrumque legitur in sanctis eloquiis, & misericordia eius* PRÆVENIET *me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris, vtique nolentibus piè viuere, nisi Deus in illis operetur vt velint? Item cur admonemur petere vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat quod volumus, à quo factum est vt velimus. Oramus ergo pro inimicis nostris, vt misericordia Dei præueniat eos, sicut præuenit & nos*, antequam videlicet vllo bono voluntatis motu nos præuenissemus Deum; *Oramus autem pro nobis vt misericordia eius subsequatur nos.* Quid autem sit istud, *ne frustra velit*, de quo aliqui multum contendunt, infrà clare demonstrabimus. Nec aliud voluit quando dixit in Psalmos:

In Psal. 18

Dic Domino Deo tuo, Deus meus misericordia eius præueniet me. Præuenit enim te, vtique præuenit, quia nihil in te boni inuenit. Hoc est, nullum omnino bonum voluntatis motum, quo animus esset iam conuersus ad Deum; *Preuenisti supplicium eius superbiendo, ille præuenit supplicium tuum peccata delendo.* Quod eodem sensu paulo aliter expressit in Psalmum decimum septimum:

In Psal. 17.

Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam bonæ voluntatis; qui prior præbuit misericordiam antequam haberem bonam voluntatem. Nam siue Deus gratia, seu misericordia sua bonam voluntatem præuenire, siue prior misericordiam præbere dicatur, antequam habeamus bonam voluntatem, idem omnino dicitur, eaque gratia exprimitur, quæ omnem bonum voluntatis motum, omniaque merita nostra præuenit, vt per eam opposita seu mala merita nostra peccatáque deleantur. Vnde in præfatione in Psalmum trigesimum primum vocatur Psalmus ille,

In præfat. in Psal. 31.

Psalmus gratiæ Dei & iustificationis nostræ, nullis præcedentibus meritis nostris: sed præueniente nos misericordia Domini Dei nostri. Et concione secunda in Psalmum trigesimum secundum:

Concil. 2. in Psal. 32.

Opus est vt velis accipere prædicationem Euangelij: *plena sunt horrea. Hæc ipsa plenitudo & abundantia non te venientem expectauerunt, sed ad dormientem ipsa venerunt.* Hoc est, misericordia & gratia Dei te auersum in peccatisque dormientem præuenerunt. Nec aliud sibi vult in Psalmum quinquagesimum octauum, vbi etiam exserte adiicit, præuenientem gratiam Pelagianis capitaliter esse contrariam:

Concil. 1. in Psal. 58.

Quid in me inuenisti nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam creasti, cætera mala mea quæ deleuisti. Non ego prior ad te exsurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius preueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius? Et ex professo explicans Scripturæ locum ex quo gratiam præuenientem Ecclesia & Augustinus hausit:

Concil. 2. in Psal. 58.

Deus meus misericordia eius præueniet me; hoc est, ante omnia merita mea bona (quod nihil est aliud quam ante omnem motum voluntatis bonum, cum adhuc essem auersus à Deo) *præuenit me misericordia ipsius, etsi nihil in me boni inuenerit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum, & ipse admonet vt conuertatur aduersus.* Et in fine istius concionis multo luculentius:

Concil. 2. in Psal. 58.

Opus est vt tu curari velis, opus est vt manus eius non refugias. Sed etsi nolis curari vulnus tuum admonet vt cureris; & auersum reuocat, & refugientem quodammodo ad se redire compellit, & attrahit. In omnibus implet quod dictum est: Misericordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum est PRÆVENIET ME. SI ALIQVID TVVM PRIMVM ATTVLISTI, ET EX TVO ALIQVO BONO PRIMO DEI MISERICORDIAM MERVISTI, NON TE PRÆVENIT. *Quando autem vel intelligis, quia præuentus es, nisi intelligas, quod ait Apostolus: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia eius præueniet me.* Nihil sane manifestius dici potest, quo intelligamus, non alio sensu Scripturas & Aug. vocasse gratiam præuenientem, nisi quia præuenit omnes voluntatis actus bonos, hoc est, omnia merita bona, eo quod nullus in Augustini doctrina sit actus bonus, quin aliquid mercedis à Deo mereatur. Et illa ratio est, cur sæpius explicat illam rationem præueniendi, per hoc quod gratia antecedit omnes actus bonos, vel per oppositum, quia nihil boni nostri gratiam præcedit, vel, vt Scriptura loquitur, quia nemo *prior dedit* Deo *vt retribuatur ei*: vt quando dicit in sermonibus de verbis Apostoli:

Conc. 11. de verbis Apost. cap. 13.

Quis prior dedit, cum totum gratis accepit? Quis prior dedit illi & retribuetur ei? Si Dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retulisset. Nihil dederunt vt eis retribueretur; pro nihilo

saluos

saluos faciet illos. Quis prior dedit illi, quasi suorum gratia meritorum? Quis prior dedit illi? Quis præuenit gratiam, quæ gratis datur? Si aliquid meritorum antecenit gratiam, iam non gratis datur, sed ex debito redditur. Si autem gratis non datur, gratia quare vocatur? Quis ergo prior dedit illi, & retribuetur ei. Et in libris aduersus Iulianum: *Quia imago Dei est, meretur hanc gratiam, non tamen vt eius bona voluntas possit* PRÆCEDERE *præter gratiam, ne vel ipsam prior det, vt retribuatur ei, ac sic gratia iam non sit gratis, dum non datur gratuita, sed redditur debita.* Quod cum tanquam gratiæ veræ ex diametro aduersum refellisset, veram rationem gratiæ præuenientis adiungit: *Non ergo quia est illis voluntas bona, sed vt conuertatur in bonam voluntas mala, quoniam præparatur*, id est, donatur & efficitur, *voluntas à Domino: & Deus est, vt ait Apostolus qui operatur in vobis & velle.* Quæ etiam vera causa est, cur ratio gratiæ euidentissimè appareat, non tam in gratia consequente, quæ consequitur bonos voluntatis motus, quam in præueniente, quæ omne meritum omnemque actum bonum præueniendo præcedit.

Lib. 4. c. 3.

Secundò hæc ratio præuenientis gratiæ ex opposito Pelagianorum sensu perspicuè patet. Illi cum Augustini & Catholicorum disputationibus & Conciliorum authoritate quibus damnati fuerant, tandem aliquam gratiam admittere cogerentur; consequente admissa qua ad facilius operandum assequendamque perfectionem, iuuarentur, præuenientem tamen, per meritum antecedens funditus sustulerunt. Quam sententiam postea Semi-Pelagiani, velut hæreseos suæ fundamentum amplexi studiosissimè defenderunt. Hunc Pelagianorum sensum, gratiæ præuenienti ex diametro aduersum, non semel Augustinus expressit, vt in libris contra Iulianum: *Nam & studium sanctitatis sine adiutorio Dei vultis in hominis voluntate* PRÆCEDERE, *quod merito Deus debeat adiuuare non gratis.* Et in Epistola ad Paulinum Pelagianos aliquid quoquo modo præuium gratiæ quæritantes increpans: *Cur*, inquit, *meritis præueniri gratia perhibetur, quæ gratia non esset, si secundum meritum imputaretur?* Nam de ista præueniente gratia post damnatos Pelagianos ei fuisse controuersiam, in præcedentibus abunde manifestat: *Cùm ergo fides impetrat iustificationem non gratiam Dei aliquid meriti* PRÆCEDIT *humani; sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, comitante, hoc est, sequente, non ducente, pedissequa non præuia voluntate. Vnde ille qui dixit: Fortitudinem meam ad te custodiam, causamque reddit dicens, quoniam Deus susceptor meus es; tanquam requirens, quibus id meritis fuerit consecutus, nihilque in se inueniens* ANTE GRATIAM DEI; *Deus meus, inquit, misericordia eius* PREVENIET ME. Et quid illud? *Quantumcunque, inquit, cogitauero antecedentia merita mea misericordia eius præueniet me.* Et inferius in eadem Epistola: *Siue sit gratia qua iustificantur impij, de qua nobis dubitare fas non est, siue vt quidam volunt* (Pelagiani) *semper* PRÆCEDAT *liberum arbitrium, cuius meritum sequatur pœna vel præmium.* Et eundem Pelagianum sensum excludens cùm contra Vitalem scriberet: *A Domino gressus hominis diriguntur & viam eius volet; non dixit, & viam eius discet aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid huiusmodi, quod posses dicere, à Domino quidem dari, sed homini iam volenti, vt scilicet beneficium Dei, quo gressus hominis dirigit, vt viam eius discat, teneat, gradiatur, sua homo voluntate* PRÆCEDAT, *& hoc Dei donum suâ homo voluntate mereatur; sed ideo dixit à* DOMINO *gressus hominis diriguntur & viam eius volet, vt intelligeremus ipsam voluntatem bonam qua incipimus velle credere, quoniam Dei via, quid est nisi fides recta, illius esse donum, qui gressus nostros propterea dirigit primitus vt velimus.* Et in libris ad Bonifacium: *Isti enim volunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni*, id est, primam bonam voluntatem, *vt huius cœpti meritum etiam perficiendi* GRATIA CONSEQVATVR. Et inferiùs adhuc: *Hoc ita dicunt velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis quo merito* PRÆCEDENTE *dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente.* Et iterum paulò post eorum hæresim iugulans: *Hominis autem propositum bonum adiuuat quidem* SVBSEQVENS GRATIA, *sed nec ipsum esset nisi* PRÆCEDERET GRATIA. Et lib. 4. ad eundem Bonifacium: *Sic enim volunt intelligi quod dictum est: Si volueritis & audieritis me tanquam in ipsa* PRÆCEDENTE VOLVNTATE *sit* CONSEQVENTIS *meritum gratiæ, ac sic gratia iam non sit gratia, quæ non est gratuita cùm redditur debita. Si autem sic intelligerent quod dictum est. Si volueritis, vt etiam ipsam bonam voluntatem illum præparare confiterentur, de quo scriptum est. Præparatur voluntas à Domino, tanquam Catholici vterentur hoc testimonio.* Vnde mox eis veræ gratiæ puritatem tradendo subtexit: *Sed intelligerent & confiterentur etiam ipsam bonum propositum, quod* CONSEQVENS *adiuuat gratia, non esse potuisse in homine, si non* PRÆCEDERET *gratia. Quomodo enim est hominis bonum propositum sine miserante* PRIVS DOMINO? *Cùm ipsa sit bona voluntas quæ præparatur à Domino?* Itaque paucis interiectis cum Pelagiani faterentur bonum propositum iam ab homine inchoatum, Dei Gratiâ adiuuari, quibus verbis *consequentem* gratiam satis aperte fatebantur, non esse hoc satis ad veræ gratiæ confessionem, qua etiam ipsum bonum propositum *præueniri* gratia non dubitamus, ostendit: *Veruntamen in omnibus quæ quisque agit secundum Deum, misericordia eius* PRÆVENIT EVM. *Quod isti nolunt, quia non esse Catholici, sed Pelagiani volunt. Multum enim delectat impietatem superbam, vt etiam id quod cogitur confiteri à Domino datum non sibi donatum videatur esse, sed redditum: vt scilicet filij perditionis non promissionis ipsi credantur se bonos fecisse*, videlicet primam ex se proferendo bonam voluntatem atque propositum, *& Deus iam bonis à seipsis effectis, pro isto eorum opere debitum præmium reddidisse.* Quod mox diuinæ gratiæ præuenienti capitaliter inimicum esse declarat: *Quid remansit pelli morticinæ vnde possit inflari, & dedignetur, quando gloriatur, in Domino gloriari? Quid ei remansit, quando quicquid dixerit se fecisse, vt eo* PRÆCEDENTE *hominis merito ab homine exorto Deus* SVBSEQVENTER *faciat, quo dignus est homo, respondetur, reclamatur, contradicitur: Ego facio, sed propter nomen meum sanctum, non propter vos ego facio, dicit Dominus. Nihil sic euertit Pelagianos dicentes gratiam Dei secundum merita nostra dari.* Itaque istius erroris falsitatem meritaque quælibet ex homine pullulantia præuenientis gratiæ sinceritate & profunditate destruens: *Nos quidem ambulamus, verum est; nos obseruamus, nos facimus: sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc misericordia* PRÆVENIENS *nos.* Et quia error iste Pelagianus, quo præuenientem gratiam, retenta consequente, destruebant, Semi-Pelagianorum postea peculiaris & proprius fuit, vt qui libentissimè gratiam ad opera bona fatebantur, dummodo consequeretur ipsa fidem ac voluntatem

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.

Epist. 106.

Ibidem.

Epist. 106.

Epist. 107.

Lib. 2. ad Bonif. c. 8.

Ibid. c. 10.

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

Ibidem.

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

Ibidem.

Ibidem.

suam bonam quam à seipsis inchoari sentiebant, hinc cum eodem modo Augustinus luculentissimè solius præuenientis gratiæ puritate subuertit. Quod quia operæ pretium ex ipso fonte intelligere, totus locus quo admodum clarè & præclarè veritas ista traditur, ex libro de Dono perseuerantiæ ascribendus est: *A Pelagianorum porro hæretica peruersitate tantum isti remoti sunt, Massilienses, propter quos hæc agimus, vt licet nondum velint fateri prædestinatos esse, qui per gratiam Dei fiant obedientes*, videlicet per fidem obediendo prædicationi, *atque permaneant, iam tamen fateantur quod eorum* PRÆVENIAT *voluntatem*, nempe ad bene operandum, *quibus datur hæc gratia. Ideo vtique ne non gratis dari credatur gratia, sicut veritas loquitur, sed potius secundum* PRÆCEDENTIS *merita voluntatis, sicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur.* PRÆVENIT *ergo & fidem gratia alioquin si eam fides*, ab homine scilicet, exortâ PRÆVENIT, *procul dubio præuenit & voluntas*, id est, volitio, *quoniam fides sine voluntate non potest esse. Si autem gratia* PRÆVENIT *fidem, quoniam præuenit voluntatem profecto* PRÆVENIT *omnem obedientiam,* PRÆVENIT *etiam charitatem, qua vna Deo veraciter & suauiter obeditur, & hæc omnia gratis in eo cui datur, & cuius hæc omnia* PRÆVENIT, *operatur.*

Lib. de dono perseu. c. 16.

Quæ quidem tam prolixè accersita & in vnum locum digerenda censui, vt cuilibet in Augustini scriptis minus versato ad oculum clarescerer, certissimum esse quod diximus. Nempe veram gratiam præuenientem non esse quamlibet gratiam, qua potentia voluntatis ad opera sua bona præuenitur, sed illam qua Deus præuenit omnia merita nostra bona, siue omnem etiam primum voluntatis motum bonum, vtpote quæ ex nolente volentem facit, qua voluntas hominis præparatur ac datur, qua Deus in homine operatur & velle, qua hominis voluntas primo eruitur ex potestate tenebrarum, & conuertitur in Deum viuum, qua denique incipit credere veritati. Nam vt Augustinus docet, *Vbi est initium fidei, est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis*; quod Pelagiani maximeque Semi-Pelagiani nolebant esse beneficium præuenientis gratiæ, seu humanæ voluntatis officium. Aduersus istum enim errorem militat gratia præueniens, sicut aduersus illum, qui opera bona fidem sequentia soli humanæ voluntatis arbitrio tribuunt, gratia quam consequentem Scripturæ & Patres dicunt.

Epist. 107. ad Vitalem

Ex quo etiam facile intelligitur, quomodo subinde Augustinus gratiæ præuenienti tribuit, quod nos iustificet, seu iustos & bonos faciat. Nam apud Augustinum sexcentis locis iustificari & bonum fieri, non ita accipitur, vt iam vulgò solet, vt sit idem quod perfecta peccatorum omnium remissione mundari; sed vt idem sit quod quoquo modo à voluntatis malitia & peruersitate mutari; quod etiam fit per quemcunque etiam primum motum quantumcunque exiguum bonæ seu piæ voluntatis. Nimirum quia vera illa & perfecta iustitia, à bona voluntate & fide ei coniuncta sumit initium, iuxta illud eiusdem Augustini: *Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non homini tribuamus arbitrio, sed gratuitum donum esse fateamur, si veram gratiam, id est, sine meritis cogitamus*: vt merito iustificari, hoc est, iustus & bonus fieri saltem inchoatè dici debeat, quisquis per præuenientem gratiam, ab iniusta & mala voluntate conuertitur. Gratia vero iustificans istâ consideratione non est gratia habitualis aut remissio peccatorum, sed gratia potius actualis effectiuè iustificans non formaliter, quomodo innumeris locis ab Augustino accipitur, prout & recentiores aliqui aduertunt.

Epist. 105.

Lib. de spir. & lit. sap. in 1. Aug. 1. v. Dispu. c. 1. & Disp. 196. c. 3. & l. 2. Disp. 211. & 218. n. 14 & 15. Et Lessius de gratia efficaci cap. 12. n. 10.

Quid sit gratia consequens, seu subsequens.

CAPVT XIII.

QVÆ quidem quisquis rectè intellexerit nihil iam laborabit vt intelligat quid in Scripturis & Patribus gratia *Consequens* nominetur. Est enim illa gratia quæ consequitur illa inchoata studia bonæ voluntatis, eaque tanquam adhuc infirma fouet, iuuat, roborat, donec ita perfecta robustaque voluntas efficiatur, vt nullis blandientium rerum amoribus cedat, nullo comminantium pœnarum terrore frangatur. A qua sanè perfectione bonæ voluntatis ij qui à peccatis incipiunt resipiscere, conflictumque cum diuersarum cupiditatum suarum exercitu meditantur, plerumque longe distant. Recolendum est enim id quod latissimè superius tradidimus, & in scriptis Augustini, Prosperi, Fulgentij, exploratissimum est; esse quandam bonæ voluntatis infirmitatem, quam homo nullo conatu suo, nisi per gratiam cœlitus infusam roboretur, superare aut exuere potest. Oritur enim ex rebellantis pertinacissimeque sæuientis concupiscentiæ motibus, quam non est in solius hominis potestate frangere, mansuetamque reddere, multo minus funditus exuere. Aduersus istam infirmitatem homo per totam vitam, post conuersionem suam ad Deum quam gratia PRÆVENIENS operata est, gratiâ CONSEQVENTE iuuatur ac roboratur; cuius beneficio paulatim bona voluntas crescit orando, bene operando, mandata complendo, donec ita robusta fiat, vt etiam reluctantes concupiscentiæ impetus vincat ac domet. Nam ista est propriè illa gratia qua Deus voluntatem iam bonam adiuuando perficit, quam præueniendo inchoauit. Qua de causa cum ista gratia libertatem arbitrij satis apertè seruare videretur, vtpote quæ voluntati iam volenti conantique donabatur, libenter eam Pelagiani postquam à Zozymo Pontifice Africanisque Patribus damnati essent, amplexi sunt. Præuenientem vero quæ nolentem reluctantemque hominem velle faciebat; pertinaciter contemnebant. Ex quo fonte fluunt illa verba Iuliani: *Gratiam quoque confitemur adiuuare vniuscuiusque bonum propositum*, videlicet iam ante gratiam inchoatum; *non tamen reluctanti studium virtutis immittere.* Per quæ volebant, vt exponit Augustinus *in homine ab ipso homine incipere cupiditatem* seu volitionem *boni, vt huius cœpti meritum etiam perficiendi gratia* CONSEQVATVR. Aduersus quam nimis peruersam opinionem ita commendandam gratiam consequentem censuit Augustinus, vt nequaquam gratiæ præuenientis dignitas læderetur. Itaque de hac consequente gratia dixit in præcedenti capite: *Vt incipiamus dictum est: Misericordia eius præueniet me, vt perficiamus dictum est, misericordia eius subsequetur me.* De hac gratia consequente dixit: *Hoc autem bonum propositum adiuuat quidem* SVBSEQVENS *gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia.* De hac gratia consequente dixit: *Ipsum bonum propositum* CONSEQVENS

Lib. 3. de grat. Christi Saluat. c. 13.

Lib. 2. ad Bonif. ca. 5. & lib. 4. cap. 6.

Lib. 2. cap. 8.

Lib. 4. c. 6.

SEQVENS *adiuuat gratia.* De hac gratia cùm exponeret illa Scripturæ verba: *Misericordia eius præueniet me: & misericordia eius subsequetur me,* vnde ista diuisio gratiæ deprompta est: *Nolentem præuenit vt velit: volentem subsequitur ne frustra velit.* Hoc est, ne tantummodo in generali & imperfecta voluntate seu velleitate bene viuendi hærendo, propter infirmitatem bonæ voluntatis, & reluctantes concupiscentiæ suæ motus perficere non possit quod facere cupit, iuxta illud Apostoli: *Caro concupiscit aduersus spiritum, vt non quæcumque vultis illa faciatis.* Spiritus igitur consequente gratiâ adiuuat infirmitatem nostram etiam volentium, ne frustra velimus. De hac iterum gratia consequente ibidem dixit: *Oramus pro inimicis nostris, vt misericordia Dei præueniat eos sicut præuenit & nos: oramus autem pro nobis vt misericordia eius subsequatur nos.* Hæc est enim essentialis inter vtramque gratiam propriè sumptam differentia, vt pro præueniente gratia sibimet ipsi danda nullus oret aut orare possit: consequens autem ab ipso homine pro seipso orante impetretur. Cuius differentiæ causa vtramque gratiam ponderanti manifesta est. Nemo enim Deum rogare potest pro impetranda eius gratia ante fidem ac bonam seu piam qualemcumque voluntatem: *Initium enim corrigendi cor fides est.* Pia ergo voluntas ac fides prius per præuenientem gratiam dari debet, vt ijs acceptis possit orare. Nam *& desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ:* &, *Fides non petita conceditur, vt ei petenti alia concedantur.* Quicquid ergo gratiæ homo precando postulat, non potest esse alia nisi consequens bonam voluntatem, quam iam ante per præuenientem Dei gratiam accepit.

In Enchirid. ad Laurent. cap. 32.

In Enchirid. ad Laurent. cap. 32.

Lib. de perf. iust. cap. 19. Lib. de Cor. & grat. c. 9. Lib. de Grat. & lib. arbit. cap. 14.

CAPVT XIV.

Declaratur vberius natura gratiæ præuenientis & consequentis ex Prospero, Fulgentio, & ex Concilijs Arausicano ac Tridentino.

ET ista quidem ad intelligendum gratiæ præuenientis & consequentis discrimen, abundè sufficere possent, veruntamen ne quis istum solius August. sensum esse arbitretur, non abs re fuerit ostendere, quod eadem discipulorum eius, adeoque Ecclesiæ Catholicæ & Conciliorum eius semper fuerit mens; à qua viderint Scholastici, vtrum sit expediens ac tutum, in Philosophica talium vocabulorum interpretatione hærendo discedere. Itaque imprimis sanctus Prosper non aliam gratiæ præuenientis consequentisque naturam intellexit, nisi illam quam superius explicuimus; vt illa præueniens dicatur, quæ præuenit bonam voluntatem, seu bonum voluntatis motum; nec enim inuenit in cuiusquam corde, sed facit vt gratia verè sit gratia, hoc est, gratuita. Consequens verò quæ iam sequitur bonam voluntatem, quam homo ex gratia præueniente concepit. Vnde sic exprimit Massiliensium presbyterorum sententiam, qui seruatâ gratia consequente præuenientem auferebant: *Qui istis resistunt, hoc sentire apertissimè probantur, quod fides* (vnde incipit voluntas bona) *non sit donum Dei, & quod gratia non præueniat liberum arbitrium,* dando ei videlicet etiam ipsam fidem, vbi est initium bonæ voluntatis, *sed sequatur, & quod gratia Dei secundum merita nostra detur.* Itaque statim prolixè probat, ita liberum arbitrium gratia præueniri, vt operetur in eo etiam ipsam fidem, hoc est, ipsum etiam initium bonæ voluntatis. Et libro contra Collatorem, improbat errorem eius, quo putabat gratiam non in omnibus præuenire voluntatem: *Quasi ita vtrumque recipiendum sit,* iuxta Cassianum, *vt in alijs hominibus, voluntas gratiam in alijs GRATIA PRÆVENIAT voluntatem, & non ita vt in omnibus voluntas gratiam SVBSEQVATVR.* Hoc est, admittebat respectu quorundam gratiam *præuenire* voluntatem, quos ex malis scilicet bonos, ex nolentibus volentes faciebat, respectu aliorum verò gratiam tantum *consequi* voluntatem, vtpote qui per seipsos crederent.

In Respons. ad 8. Excep. Genuens.

Lib. contra Collat. c. 30.

Sed gratias istas multo luculentius explicuit sanctus Fulgentius, diuersis operum suorum locis, ex quibus prolixitatis vitandæ causa pauca delibabimus. Sic ergo de illis disserit libro primo ad Monimum: *Ipse donat gratis indigno gratiam qua iustificatus impius illuminetur munere bonæ voluntatis, & facultate bonæ operationis; vt PRÆVENIENTE misericordia bonũ velle incipiat & SVBSEQVENTE misericordiâ, bonum quod vult facere valeat.* Et paucis interpositis vberius: *Vt hoc mereantur, ipsa præueniendo misericorditer incipit, ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in Scripturis etiã misericordia nominatur, De qua dicit David: Deus meus misericordia eius præueniet me. Et alio loco: Misericordia tua subsequetur me per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium vt fiat iustus: subsequitur iustum ne fiat impius. Præuenit cæcũ vt lumen, quod non inuenit, donet: subsequitur videntem, vt lumen, quod contulit, seruet. Præuenit elisum vt surgat; subsequitur eleuatum ne cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur bene volentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur.* Et iterum post multa. *Prædestinauit ad regnum quos ad se præsciuit misericordiæ PRÆVENIENTIS auxilio redituros, & in se misericordiæ SVBSEQVENTIS auxilio esse mansuros.* Et in libro de Incarnatione & gratia: *Cùm ergo Paulus esset blasphemus & persecutor & contumeliosus, non ideo est adiutus Dei gratiâ, quia credere voluit,* id est, gratiâ consequente, *sed vt credere vellet, donũ gratiæ PRÆVENIENTIS accepit.* Et in eodem isto loco inferius explicans clarius officiũ vtriusque gratiæ: *Quia reuera & vt velimus misericordiæ PRÆVENIENTIS illuminamur dono; & vt curramus* per viam videlicet mandatorum bene operando, *misericordiæ SVBSEQVENTIS fulcimur auxilio.* Et præclarissimè lib. 1. de Veritate prædestinationis & gratiæ, quos contra Semi-Pelagianos elaborauit: *Sicut ergo bonæ voluntatis initium nemo potest habere, nisi fuerit misericordia Dei PRÆVENIENTE illuminatus, quia præparatur voluntas à Domino, & rursum scriptum est: Deus meus misericordia eius præueniet me: ita eandem bonam voluntatem nemo vsque in finem poterit obtinere, nisi fuerit iugiter, eadem misericordiâ SVBSEQVENTE seruatus. Dicit enim Deo beatus David: Misericordia tua SVBSEQVETVR me, omnibus diebus vitæ meæ. Misericordia igitur quæ gratis malum hominem PRÆVENIT vt mutet in melius, & ipsa quem bonum facit SVBSEQVENDO regit, ne mutetur in peius. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse potest homini, si PRÆVENIENTIS gratiæ largitate detur, eiusdemque gratiæ SVBSEQVENTIS opitulatione seruetur: quæ malum PRÆVENIT, vt bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam ante quia per se habere non poterat, non habebat. SVBSEQVITVR autem bonum vt perseueret & proficiat in bona voluntate, quam ex se*

Lib. 1. ad Monimum c. 13.

Ibid. c. 30.

Ibid. c. 52.

Lib. de Inc. & grat.

Ibidem.

Lib. 1. de verit. prædest. & gratia c. 57.

habere non potuit, sed gratis accepit. PRÆVENIT *ergo dirigendo cor hominis prauum, quia scriptum est: Dirigit autem corda eius.* SVBSEQVITVR *autem custodiendo correctum*, &c. Et post multa in illo libro interposita: *Non autem* PRÆVENIENDO *illuminaretur liberum arbitrium, si non esset: nec* SVBSEQVENDO *adiuuaret* (forte adiuuaretur) *si illuminatum ad aliquid sibi bonæ cogitationis aut operis esse possset idoneum.* Et iterum paulo post: *Tunc salubriter discimus quid facere debeamus, quando nos misericordia* PRÆVENIENS *illuminat & sanamur, ut quod illa* PRÆVENIENTE *discimus eadem* SVBSEQVENTE *faciamus.* PRÆVENIT *enim nos dum propitius fit Deus omnibus iniquitatibus nostris:* SVBSEQVITVR *nos dum sanat omnes languores nostros*, variarum videlicet concupiscentiarum cum bona voluntate dimicantium. PRÆVENIT *misericordia liberum hominis arbitrium, dum in nondum bene volente sola operatur exordium bonæ voluntatis:* SVBSEQVITVR *dum bene volenti subministrat auxilium, ut bene operando perueniat ad bonæ voluntatis effectum*, voluntatem videlicet infirmam roborando, efficacemque reddendo: *Misericordia igitur* PRÆVENIENS *cooperaturam sibi hominis voluntatem sola præparat:* SVBSEQVENS *autem cooperationem sibi voluntatem iuuat.* Quod latius ibidem prosequitur declarando, quod gratiæ præuenientis officium sit mutare malam hominis voluntatem in bonam faciendo *ex infideli fidelem, ex superba humilem*, &c. per mutationem dexteræ excelsi, consequentis vero *custodire* quod fecit. Et in libro secundo eiusdem operis docet quod sancti Patres indubitanter asseruerint, in hominis voluntate *nihil bonæ cogitationis oboriri, nisi quod beneficio gratiæ* PRÆVENIENTIS *infunditur; nihil in melius augeri, nisi quod* SVBSEQVENTIS *iuuamine roboratur.* Et in libro de Trinitate clarè explicat paucis verbis & officium gratiæ præuenientis & subsequentis, & ipsa S. Augustini verba quibus obscurius illud expresserat: *Quapropter*, inquit, *ipsum liberum arbitrium Gratia Dei liberatur ut bonum velit & possit. Ita enim quidam ex Patribus ait, quod Gratia Dei præueniat nolentem ut velit; subsequatur volentem, ne frustra velit.* Nempe hoc sentit quod supra explicando hæc verba diximus, præuenientem gratiam facere vt homo velit, subsequentem facere id quod voluit, ne volendo & propter infirmitatem nouæ voluntatis non valendo, frustra velit. Multa præterea ad præuenientis & subsequentis gratiæ explicationem ex Fulgentio proferri possunt; sed quia ista sufficiunt, prætermittimus. Ex his enim euidenter constat, proprium præuenientis gratiæ beneficium in eo situm esse, quod hominem faciat bonum velle quod noluit, quod ex nolente volentem facit, ex infideli fidelem, ex iniusto iustum, hoc est, quod in eo operetur primam illam voluntatis peruersæ mutationem. Vnde merito præueniens dicitur non quod præueniat potentiam voluntatis (hoc enim etiam omnis consequens gratia facit) sed quia præuenit omnem omnino bonum voluntatis motum, quo cogitari posset homo iam suis viribus sese conuertisse ad Deum, aut credidisse Deo, aut diligere Deum. Consequens vero dicitur omnis illa gratia, quæ sequitur illam voluntatis mutationem, ideoque proprium eius munus est illam bonam voluntatem accendere, vt quod voluit possit, fouere & custodire ne pereat, iuuare ne qua illam concupiscentiarum tempestas frangat: augere & roborare ne luctando superetur. De qua duplici gratia

Ibid. f. 93.
Ibid. f. 96.
Lib. de veritate praedest. & gratia f. 97.
Ibid. f. 109.
Aug. in Enchir. c. 32
Fulgent. lib. de Tri. f. 160.

A S. Gregorius: *Sancti viri sciunt post primi parentis lapsum, de corruptibili stirpe se editos, & non virtute propria, sed* PRÆVENIENTE *superna gratia Dei ad meliora se vota* (id est, voluntates seu desideria) *vel opera commutatos*, &c. *Eique de accepto munere debitores fiunt, qui &* PRÆVENIENDO *dedit eis bonum velle, quod noluerant, &* SVBSEQVENDO *dedit bonum posse quod volunt.*

S. Greg. lib. 22. moral. c. 15. alias

Quæ cùm ex scriptis SS. Patrum, qui ex professo hæreses diuinæ gratiæ inimicas debellarunt, perspicuè constent, non erit iam difficile eandem mentem in Ecclesiæ decretis intelligere. Nam istiusmodi præuenientem gratiam instantissimè tradit Concilium Arausicanum Canone B tertio, quarto, quinto, sexto, sed quia illam non exprimit illo ipso nomine, reluctantibus non ita perspicuè persuaderi potest. Canone vero vigesimo quinto, apertissimè contra Semi-Pelagianos dicit, qui saltem nos credere posse sine gratia præueniente sentiebant, ita attenuatum esse liberum arbitrium, *vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina* PRÆVENERIT. Quod paulo post dicit, *non nos incipere, & postea per Dei misericordiam adiuuari, sed nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem Dei prius inspirari vt baptismum requiramus, & ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt* C *placita implere possimus.* Quibus verbis præueniens gratia explicatur. Ista est enim qua propriè fides & pius affectus erga Deum inspiratur, sine qua fides esse nequit, tanquam iustificationis exordium, vt ad iustificationem ipsam perducatur. Quod similibus ferè verbis non solum officium, sed etiam nomen præuenientis gratiæ exprimendo Synodus Tridentina Sessione sexta declarauit: *Declarat præterea*, inquit, *ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum* PRÆVENIENTE *gratiâ sumendum esse: hoc est, ab eius vocatione qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad* D *suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponantur.* Disertius, distinctius & accuratius non posset gratia præueniens propriè dicta & munus eius exponi. Nam ex illa dicit sumendam esse non iustificationem, sed iustificationis exordium. Nempe quia illa propriè est, qua omnia omnino bona hominis merita præueniuntur, hoc est, qua homo nolens & à Deo auersus primùm præuenitur, antequam quicquam omnino boni operetur, vel quicquam gratiæ mereatur. Sic enim exponit eam gratiam quam præuenientem dixerat: *Hoc*, inquit, *est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur*, nempe vt primitus credant, & à peccatis seu à peruersa sua voluntate conuertantur ad Deum, E secundum id quod adjicit: *Vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem & adiuuantem gratiam ad conuertendum*, &c. *disponantur.*

Conc. Trid. Sess. 6. c. 5.

CAPVT XV.

Quid sit gratia operans & cooperans, iuxta Augustinum & Fulgentium.

QVod si quis ista quæ de præueniente & subsequente gratia ex Patribus antiquis diximus, vt oportet ponderauerit nihil etiam difficultatis in percipienda natura gratiæ *Operantis & Cooperantis, Excitantis & Adiuuantis*

inueniet. Nam gratia operans non eſt alia quàm præueniens, ſed diuerſa nonnihil conſideratione. Præueniens enim dicitur, quia præuenit liberam hominis voluntatem antequam quicquam boni vel operata ſit, vel à Deo promeruerit. Operans vero, quia ipſa ſola primam bonam voluntatem in homine operatur. Sola dico non quaſi homo non ſimul in illam voluntatem, hoc eſt, in voluntatis motum atque conſenſionem influat, ſed quia cum operatur, nobis nihil ad eum habendum conferentibus petendo, deſiderando, ſtudendo, meditando, atque ita nihil omnino boni meriti reſpectu illius voluntatis afferendo. Hoc enim impoſſibile eſt, hoc ipſo quo ſtatuitur, eſſe prima voluntas bona, ad quam ex mala conuertitur. Illam enim nec fides, nec oratio, nec ſtudium, nec vllum omnino meritum antecedere poteſt; atque ita neceſſario Deus eam ſolus, ſeu gratia ſola operans ac præueniens dicto iam ſenſu operatur. Cooperans gratia viciſſim non eſt alia quam ſubſequens: quæ quidem ſubſequens nuncupata eſt, quia ſubſequitur illam bonam voluntatem, quam ſola præueniens gratia inſpirauit atque operata eſt, ſequitur vero tanquam quædam retributio bonæ voluntatis, aut fidei, aut orationis. Cooperans autem dicta eſt, quia operatur aliquid in nobis non ſola, ſed nobis ſimul cooperantibus, non per ſimultaneum tantum influxum, vt recentiores intelligunt (ſic enim etiam cooperamur gratiæ operanti) ſed præuiè ad effectum iſtius gratiæ volendo, credendo, deſiderando, petendo, pulſando, ſatagendo, adeoq; etiam promerendo, ita vt eius effectus ſit vniuerſum primæ voluntatis illius bonæ incrementum vſque ad apicem perfectionis humanæ. Nam vt Aug. ait: *Conſtat Deum alia etiam non orantibus ſicut initium fidei: alia non niſi orantibus præparaſſe, ſicut vſque in finem, perſeuerantiam.* Lib. de dono perſ. c. 16.

Hanc eſſe veram genuinamque gratiæ operantis & cooperantis notionem, facile ex Aug. ac diſcipulis eius demonſtrari poteſt. Quod antequam præſtemus, declarandum imprimis eſt, conſtantem Aug. & ſectatorum eius ſententiam eſſe, quod gratia præueniens atque operans ſola conuerſionem hominis, ſeu primam bonam voluntatem & ipſum velle operatur, cooperans vero non ſola, ſed voluntate hominis concurrente, ad eum ſcilicet quo dixi modum. Hoc enim cùm verum eſſe nullo pacto poſſit eo ſenſu, vt ſine ſimultaneo influxu voluntatis fieri intelligatur; per ſeipſum quodãmodo conſequens erit (etiamſi Patres non exprimerent) quod ſola operans gratia operetur velle, quia non potuit ad illud velle aſſequendum quicquam ſtudij præuiè contribuere, ſicut accepta iam fide bonaque voluntate, deſiderando, & petendo ad incrementum virtutum operaque bona facienda, aliquid conferre poteſt. Sic igitur ea de re loquitur Auguſtinus in libro de Gratia & libero arbitrio: *Vt ergo velimus* SINE NOBIS OPERATVR, *cùm autem volumus & ſic volumus vt faciamus, nobiſcum operatur.* Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17. Sine nobis, nempe petendo, pulſando, merendo cooperantibus, quamuis ſimul cum gratia in actum voluntatis influamus. Hunc eſſe ſenſum declarat manifeſtius in eodem libro multo ſuperius, quando de Paulo iam poſt vocationem primamque voluntatem bonam bene operante ac laborante ſcribit: *Non ego autem, ſed gratia Dei mecum, id eſt, non ſolus, ſed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei ſola, nec ipſe ſolus, ſed gratia Dei cum illo.* Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 5. Hæc de gratia cooperante. De operante

A vero conuerſionem ſtatim adiicit: *Vt autem de cælo vocaretur & tam magna & efficaciſſima vocatione conuerteretur, gratia Dei erat ſola,* qui ſic, cum voluntas Pauli ſimul influeret? Audi rationem: *Quia merita eius erant magna ſed mala.* Nempe manifeſtum eſt quod ideo ſola gratia conuerſionem eius operata dicatur, quia ante conuerſionem nihil omnino Paulus cooperatus eſt boni, ſiue petendo, ſiue deſiderando, ſiue quaqua ratione merendo, vt ei talis vocatio donaretur, ſed eam ſola gratuita prorſus ſine meritis gratia Paulo nihil boni operanti dedit. Vnde alio in loco: *Quod (credere) vt fiat in eis oratio, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis.* Epiſt. 107.

B Hanc magiſtri ſui doctrinam S. Fulgentius multis expreſſit locis, vt libro de Incarnatione & gratia: *Et hoc in paruulis ſalutis opus ſine propriæ voluntatis aſſenſu gratia Dei operante perficitur, quod bonæ voluntatis exordio diuinitus dato in maioribus incboatur, vt opere* SOLIVS GRATIÆ *voluntas quæ mala fuit, bona fiat, & deinceps gratiæ* SECVM *operanti ſeruitium obedientiæ cooperatricis exhibeat.* Fulgent. lib. de incarn. & grat. c. 30. Quid ergo, an voluntas dum ex mala efficitur bona, operanti gratiæ non cooperatur? Cooperatur planè Scholaſticorum ſenſu, cum gratia ſcilicet concurrendo, ſed non cooperatur, aliquo præuio ſtudio aut oratione bonam voluntatem ſibi pariendo. Hoc enim eum velle, ex alio loco apertiſ-

C ſimum eſt: *Vt nouerimus omnes qui ſaluantur, non niſi ex eius gratuita* (nullis meritis aut orationibus acquiſita) *bonitate ſaluari.* Ibid. c. vlt. Quare obſecro? *Vt enim quiſque ſaluetur, nulla præcedunt humanæ voluntatis bona merita, ſed* SOLA *Dei voluntas humanæ ſaluationis eſt cauſa.* Qua phraſi etiam in eodem libro dicit: *Sicut etiam vt caro viuat ſolius opus eſt animæ; ita quoque vt homo credat,* vbi inuoluitur bonæ voluntatis ſeu conuerſionis initium SOLIVS *opus eſt gratiæ.* Ibid. c. 24. Et in lib. de veritate prædeſtinationis & gratiæ, de gratia præueniente quæ propriè eſt operans: *In nondum bene volente* SOLA *operatur exordium bonæ voluntatis.* Et rurſum: *Miſericordia igitur præueniens cooperaturam ſibi hominis voluntatem* SOLA PRÆPARAT, id eſt, facit. Lib de Veritate prædeſt. & grat. fol. 97.

D Et in eodem opere aliquanto inferius, & ſeipſum & Aug. & Scripturam qua dicit Paulus iam ſanctificatus, *Gratia Dei mecum,* exponit: *Vt eſſet igitur Paulus ex infideli fidelis* SOLA *gratia* OPERATA *eſt.* Quomodo ſola? *Quæ auerſum conuertit, & infideli fidem cum infidelitatis ſuæ merito fidem accipere non mereretur, attribuit.* Ecce (SOLA) non excludit concurſum voluntatis, ſed meritum. Nam ſtatim ſeipſum explicat: *Atque ita voluntariè quidem Paulus,* id eſt, voluntate concurrente, *credidit, voluntariè abundantius illis omnibus laborauit, ſed & credere & laborare non poſſet, niſi deſuper donum gratiæ* IN SE, *ac* SECVM *operantis acciperet.* Vbi quod dicit (IN SE) gratiam propriè operantem reſpicit, quæ in homi-

E ne fidem bonamque voluntatem, nihil petitoriè aut meritoriè cooperante, operatur; illud vero (SECVM) gratiam cooperantem, quia cum illum ſimul homo confert, vt diximus, ſtudium ſuum. Quam diſtinctionem tam accuratam Fulgentius ex Auguſtino didicit, qui cum ſimiliter omne meritum humanum ad aſſequendam fidem totis viribus diſputandi excludere ſatageret, ſimili modo dixit: *opera quippe bona fiunt* AB HOMINE, *fides autem fit* IN HOMINE, *ſine qua illa à nullo fiunt homine.* Epiſt 105. circa initium. Qui locus quorundam ſtudia multum torſit, ſignificat autem fidem à Deo ſolo in homine fieri, nihil videlicet voluntate hominis ad eam impetrandam

petendo, merendove cooperante. Opera vero A ab illo, studium desiderandi & poscendi ex parte sua conferente.

His itaque de operantis gratiæ natura præmissis, facilè intelligentur ea loca quibus præfati Patres gratiam operantem & cooperantem exprimunt, & earum officia quæ supra diximus, depingunt. Quod videlicet operans est illa quæ sula sine studio, sine oratione, sine merito hominis præcedente voluntatem seu velle operetur, per quod voluntas ex mala fit bona, & ex iniusta fit iusta. Cooperans vero quæ homini iam volenti, conantique cooperatur, firmam illam augendo roborandoque voluntatem, vt id efficiat & perficiat quod voluerit, & conatur. De quibus B August. cum præmisisset, quod ille *qui vult facere Dei mandatum & non potest*, concupiscentiâ vi lelicet reluctante, *iam quidem habeat voluntatem bonam*, id est, vt explicat charitatē, *sed adhuc paruam & inualidam. Poterit cùm magnam habuerit & robustam*, ita in libro de Gratia & libero arbitrio clarissimè loquitur: *Parua & imperfecta* (charitas seu bona voluntas Petro) *non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim se posse quod se velle sentiebat. Et quis istam etsi paruam dare cœperat charitatem, nisi ille qui preparat voluntatem & COOPERANDO perficit, quod OPERANDO incipit? Quoniam ipse vt velimus OPERATVR incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* C *Propter quod ait Apostolus: Certus sum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum perficiet in diem Christi Iesu. Vt ergo velimus SINE NOBIS operatur, cum autem volumus & sic volumus vt faciamus NOBISCVM COOPERATVR. Tamen sine illo vel operante vt velimus, vel COOPERANTE cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo vt velimus, Dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle. De cooperante illo cum iam volumus & volendo facimus; Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia COOPERANTVR ad bonum. Quid est omnia nisi & ipsas terribiles sæuasque passiones?* Nihil euidentius quam gratiam operantem esse, qua cum ante nollemus, efficitur vt velimus: coope- D rantem, quæ quando iam actu volumus, efficitur vt fortius velimus, ita vt superando quæuis obstacula etiam re ipsa faciamus. Illam operari, vt quoquo modo voluntatem bonam seu velle quantumcumque infirmum atque imperfectum habeamus; hanc vt illa bona voluntas augeatur & roboretur. Non tantum vt ex inefficaci fiat efficax, sicut nonnulli volunt, sed ita vt etiam efficax, efficiatur fortior, atque ita fortior vt tandem omnibus amoribus & terroribus fiat insuperabilis; cuiusmodi sanè non est quælibet voluntas bona, etiam efficax. Multæ quippe efficaces voluntates, cum nulla tentatione pulsantur, sæuiente tempestate franguntur atque superantur. Efficax enim erat voluntas Petri cum dice- E ret, *Animam meam pro te ponam*, sed tenera & infirma; cum vero postmodum ad crucem duceretur, adulta ac robustissima. Nam quemadmodum plantæ & animalia paulatim crescendo ad iustam ducuntur magnitudinem, ita & voluntates: quæ quidem per solam gratiam operantem, sine hominis labore præuio inchoantur, inchoatæ vero per cooperantem gratiam ac studium hominis incrementum capiunt, adolescunt, perfectæque fiunt. Ex quo perspicuum est, cooperantem gratiam numquam dici respectu primæ voluntatis bonæ, quando in eam erumpit potentia voluntatis (nam illa est solius gratiæ

Lib. de grat. & lib. arbit., cap. 17.

A operantis effectus;) sed solum respectu bonæ voluntatis postquam homo iam velle cœpit, vt illud velle perseueret, augeatur, bonisque operibus velut fructibus cumuletur. Vnde alio loco contra Iulianum Augustinus: *Si non præuenit* (gratia voluntatem) *vt operetur eam, sed PRIVS EXISTENTI voluntati gratia cooperatur, quomodo verum est, Deus in nobis operatur & velle.* Iulianum enim gratiam cooperantem voluntati bonæ iam existenti sine difficultate fatebatur.

Lib. 1 cont. Iul. operis imperf. f. 140.

Sed de ista operante & cooperante gratia propriè dicta, etiam sanctus Fulgentius disserit duobus locis, quæ paulo ante iam [illegible] iam ob caus- B sam allegauimus. Nam in libro secundo de Veritate prædestinationis & gratiæ: *Præuenit misericordia verum hominis arbitrium, dum in nondum bene volente sola operatur exordium bonæ voluntatis [illegible] quitur dum bene volenti subministrat auxilium, vt bene operando perueniat ad bonæ voluntatis effectum. Misericordia igitur præueniens cooperatoriam sibi hominis voluntatem sola præparat, subsequens autem cooperantem sibi voluntatem iuuat.* Vbi cum cooperationem voluntatis humanæ solummodo tr[illegible] gratiæ consequenti, clarè indicat eandem [illegible] gratiam consequentem esse [illegible] voluntati. Operans enim gratia sola [illegible] ratur sine illa cooperatione voluntatis [illegible] quo mo- C do diximus. Quo etiam modo in [illegible] de Incarnatione & gratia dicit: *Vt opere solius gratiæ [illegible] ens quæ mala fuit, bona fiat, & [illegible] gratia SEC[illegible] OPERANTE*, hoc est, cooperanti, *[illegible] obedientiæ cooperatricis exhibeat.* Vbi perspicuè docet nullam esse obedientiam hominis cooperatricem respectu gratiæ cooperatricis, qua ex mala fit bona, sed solummodo respectu gratiæ cooperantis; vtpotè quæ simul cum homine cooperante modo iam superius explicato operatur. Cooperans enim cooperantem, veluti correlatiuum suum ita respicit, vt si gratia sit cooperans voluntati, necessario etiam voluntas gratiæ cooperetur: Et è contrario, si sola gratia velle operetur, non possit voluntas ad istud velle D cooperari. Quod quo pacto verum sit, iam ante satis diximus.

Lib. de Veritate prædest. & grat. fol. 97.

Lib. de Incarn. & grat. c. 30.

CAPVT XVI.

Quid sit gratia excitans & adiuuans.

EX iisdem etiam quæ de gratia præueniente & consequente disseruimus, itemque de operante & cooperante satis perspicuè elucet, quid de gratia *Excitante* & *Adiuuante* sentiri debeat. Nam & illas plerumque longè alio sensu recentiores accipiunt, quam à veteribus, veris gratiæ diuinæ intellectoribus ac de- E fensoribus acceptæ sunt. Quemadmodum enim diuisio gratiæ præuenientis & subsequentis, ex illa celebri controuersia maximè innotuit, qua Catholici cum Pelagianis disputabant, vtrum gratia præueniret omnem actum voluntatis bonum, omneque meritum eius; an vero è contrario, gratia semper post meritum voluntatis, seu post eius velle sequeretur; hoc est, vt idem ipsum alia diuisione exprimam, vtrum gratia sic præueniret velle voluntatis, vt operaretur illud, an è contrario gratia tali motui voluntatis præcedenti cooperaretur dumtaxat, illum consequendo & roborando: ita quoque diuisio gratiæ in excitantem & adiuuantem, [illegible]

dem illam difficultatem tangit. Pelagiani enim volebant voluntatem ex se primo emergere, & per se excitari, & ex seipsa bonum velle, cuius tamen motibus tanquam infirmis Deus subiungeret ex isto merito gratiæ adiuuantis auxilium. Catholici vice versa sentiebant, gratiam non tantum *adiuuare*, quando iam bonum volunt, sed etiam gratis excitare, vt bonum primitus velit. Quo fit vt in ista diuisione excitatio gratiæ non tam videatur esse quælibet incitatio vel prouocatio ad actum, quæ cuilibet gratiæ competit, quam prima suscitatio, seu excitatio, seu emicatio sopitæ, mortuæ, exstinctæque volitionis seu voluntatis bonæ, prout voluntas phrasi veterum volitionem seu motum voluntatis denotat. Qua phrasi etiam voluntas, hoc est, volitio seu propositum hominis tanquam infirmum *adiuuari* dicitur. Iuxta illud Pauli, quod de iam credentibus & volentibus dixit: *Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.* Quæ quidem omnia luculente constant vel ex vnica disputatione sancti Augustini cum Iuliano & quibusdam Episcopis Pelagianis, quando asseruerant: *Non ex Dei potentia vel in malum vel in bonum inuitum aliquem cogi: sed propria voluntate aut bonum facere aut malum.* Vbi de prima bona voluntate sermo est, quam si à gratia fieret excitante, coactam fore calumniabantur: *In bono vero opere iam volentis hominis, à Dei gratia semper* ADIVVARI; *in malum vero diaboli suggestionibus incitari.* Aduersus ista Pelagianorum verba sic scribit Augustinus, vt quid inter gratiam excitantem & adiuuantem sit discriminis, nosceremus: *Vos,* inquit, *in bono opere sic putatis adiuuari hominem gratia Dei, vt in excitanda eius ad ipsum bonum opus voluntate nihil eam credatis operari. Quod satis ipsa tua verba declarant: Cur enim non dixisti, hominem Dei gratia in bonum opus* EXCITARI, *sicut dixisti, In malum diaboli suggestionibus* INCITARI? *Sed dixisti, In bono opere à Dei gratia semper* ADIVVARI, *tanquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso iam opere diuinitus* ADIVVETVR, *pro meritis videlicet voluntatis* seu volitionis *bonæ, vt reddatur debita gratia, non donetur indebita, ac sic gratia iam non sit gratia.* Ac mox ex exemplo diui Pauli probans homines sine vllo merito repentina & gratuita vocatione conuerti, ipsamque malam voluntatem mutari in bonam, non interrogando sed instando adjicit: *Vtrum iam volenti credere pro meritis bonæ voluntatis hoc datur, an potius vt credat, ipsa voluntas, sicut Pauli desuper* EXCITATVR, *etiamsi tam sit auersus à fide, vt credentes etiam persequatur?* Ecce manifestum est gratiam non tantum adiuuare hominis propositum postquam fuerit, & bonum opus aggressus sit, sed ipsam desuper excitare seu dare volitionem vt aggredi possit, quod Pelagiani fateri recusabant.

Lib. 1. ad Bonif. c. 18.

Ibid. c. 19.

Ibidem.

Nam vt istam excitandi significationem adhuc planiorem faciamus, aliis quoque locis eodem sensu verbum illud Augustinus vsurpat. Nam de peccatorum ad vitam reuocatione, velut excitatione à somno illo lethifero ad vigilandum in Deo, loquens iuxta illud Apostolicum quod allegat: *Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*, ita loquitur: *Apostolus excitabat animam dormientem, quando ad hoc eam excitabat, vt illuminaretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit iste, Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te, nisi oriretur lux tua, quæ te de somno* EXCITARET. *Illuminat enim animas Christus & facit eas vigilare.* Et in alio Psalmo naturam gratiæ excitantis explicans, hoc est præuenientis meritum & suscitantis mortuam voluntatem vt velit: *Non ego prior ad te exsurrexi voluntate, sed tu ad me* EXCITANDVM *venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius?* Et in Psalmum octogesimum septimum iterum coniungens gratiam, quæ omnia merita præuenit, & eam quæ idcirco excitat mortuam voluntatem vt bonum velit: *Quomodo crederem nisi audirem? Sed vt audita crederem ipse me attraxit; quia in occulto à morte cordis non quilibet medicus, sed ipse* EXCITAVIT, *&c. ac per hoc nec credere potuissem, nisi me Dei misericordia* PRÆVENISSET, *& quia mortuos suscitat, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, me in occultis vocando, & suscitando & trahendo, à tenebris eduxisset & ad lumen fidei perduxisset.* Et in Psalmum centesimum sextum, excitationem Dei propriè vsurpat, quando Deus hominem incredulum *nihil putantem aliud esse post hanc vitam, socordem, obrutum cor habentem illecebris mundi, & mortiferis delectationibus consopitum* præuenit, vt inquit, EXCITATVR *iste ad quærendam gratiam Dei, vt fiat sollicitus, & tanquam de somno euigilet. Nonne manus Dei* EXCITAT *eum? Sed à quo sit excitatus ignorat.* Et postea ponit respectu hominis iam volentis adiutorium seu gratiam adiuuantem. Et sermone nonagesimo quarto de tempore, obiectionem retundens Pelagianam, quibus maximè excitans gratia displicebat: *Sed voluntas,* inquit, Pelagianus quispiam, *bona mea est. Fateor tua, sed & ipsa à quo data? A quo* EXCITATA? Et sanctus Fulgentius probans hominum voluntates primas non exspectari vt ex hominis conatu emicent, sed per gratiam præuenientem & excitantem ex nolentibus volentes fieri: *Si ergo,* inquit, *ad saluandos homines sicut isti volunt non* EXCITAT, *neque mutat, sed exspectat hominum voluntates quomodo infantibus donat æternam salutem, &c.* Vbi semper EXCITANS gratia non nisi respectu primæ voluntatis commendatur, quæ per eam tanquam omnes liberi arbitrij bonos motus præuenientem excitatur & creatur, sicut ignis è silice excitari dicitur, vbi nullus ante fuit.

Ephes. 5.

In Psal. 62.

In fine conc. 1. in Psal. 58.

In Psal. 87. vers. finem.

In Psal. 106.

Ser. de temp. 94. c. 3.

Fulgent. lib. de incarnat. & grat. c. 30.

Quemadmodum igitur hæc propriè vocatur EXCITANS, quæ bonum voluntatis motum in potentia voluntatis excitat, vbi non erat nisi malus, vel quæ excitat potentiam voluntatis mortuam sopitamque Deo, vt accepto bene volendi motu incipiat viuere & vigilare; ita ADIVVANS illa propriè ab Augustino & Patribus vocatur, quæ iam excitato, acceptoque bonæ voluntatis motu, hominem iam volentem conantemque adiuuat, vt vel efficiat quod voluerit, vel vt fortius velit quod velle cœpit, carnisque concupiscentiam acceptæ voluntati pertinacissimè resistentem superet. Quam adiuuantis gratiæ proprietatem, & apud Pelagianos & Catholicos confessam indubitatamque fuisse, plurimis Augustini demonstratur locis, in quibus semper adiutorium Dei respectu infirmæ voluntatis seu volitionis, hoc est, respectu propositi hominis iam conantis sed non satis potentis prædicatur: *Dixisti,* tu Iuliane, inquit Augustinus, *hominem in bono opere à Dei gratia semper adiuuari tanquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso iam opere diuinitus* ADIVVETVR. Quem adiuuandi voluntatis modum non reprehendit sed probat Augustinus; quamuis excitandæ voluntatis abnegationem improbet. Et in se-

Lib. 1. ad Bonif. c. 19.

pientiam, serua mandata, & Dominus præbebit illam tibi. Nam cum spiritus imperat membris corporis, vt huic DESIDERIO *seruiant, quo solus accenditur, velut cum assumitur codex, cum aliquid scribitur, legitur, disputatur, auditur: cum denique panis frangitur audienti, & cæteræ humanitatis ac misericordiæ præstantur officia, obedientiam caro exhibet non* CONCVPISCENTIAM *mouet. His atque huiusmodi* DESIDERIIS, *quibus sola anima* CONCVPISCIT, *cum aduersatur aliquid quod eandem animam secundum carnem* DELECTAT, *tunc dicitur caro* CONCVPISCERE *aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem.* En tibi planissimè expositum, quid sit illa delectatio carnis & spiritus quam ipse solus habet, nempe desideria carnis & spiritus, quæ sibi inuicem aduersantur. Et hæc esse indeliberata statim adiicit quando dicit: *Non esse in potestate, ne concupiscat caro, quamdiu inest peccatum in membris, id est violenta quædam carnis illecebra in corpore mortis huius, veniens de vindicta peccati,* quam continuò iterum PECCATI DELECTATIONEM vocat.

Lib. 10. de Genes. ad lit. c. 12.

Nec minus luculente pugnam istam carnis & spiritus quæ DELECTATIONIBVS contrariis colliduntur, non nisi per contraria desideria concupiscentiasque dimelli, in sermonibus de verbis Domini tradit: *Videte quale bellum proposuit* Apostolus, *qualem pugnam, qualem rixam intus, intra teipsum. Caro concupiscit aduersus spiritum. Si non* CONCVPISCIT *& spiritus aduersus carnem fac adulterium. Si autem spiritus concupiscit aduersus carnem, luctam video, victum non video. Pugna est, concupiscit caro aduersus spiritum.* DELECTAT *adulterium. Fateor quia* DELECTAT. *Sed spiritus concupiscit aduersus carnem.* DELECTAT *& castitas. Ergo vincat spiritus carnem: aut certe non vincatur à carne.* Vbi clarissimè vides adulterium delectare, quia concupiscitur; & è contrario castitatem delectare, quia concupiscitur, dum cum adulterij delectatione certatur. Et in sequenti capite paucis interiectis: *Sed* DELECTAT *& adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur. Non enim non habes vnde pugnes. Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere* DELECTATIONIBVS *genuinis.* Ecce caro non solum delectatur, sed etiam CONCVPISCIT DELECTATIONIBVS genuinis, vt intelligeremus concupiscere ac delectari indifferenter sumi, quia ipsa concupiscentia rerum iucundarum delectabilis est. Talibus autem delectationibus statim resisti docet per spiritum, quatenus & *spiritus concupiscit aduersus carnem.* Nam & ista concupiscentia spiritus contra carnem non est aliud, quam spiritus delectatio, qua condelectatur legi secundum interiorem hominem. Quod in plurimis locis significat Augustinus, vt libro de continentia: *Contra suauitatem noxiam, qua vincebat concupiscentia, Dominus dat suauitatem beneficam, qua delectetur amplius continentia.* Et in eodem libro: *Bonum fit cum id quod malè libet,* hoc est, concupiscitur, *vincente bona delectatione non fit.* Et sermone sexto de verbis Apostoli, vbi eandem pugnam carnis concupiscentis adulterium, & spiritus castitatem concupiscentis adducit, & per delectationes vtrimque fieri docet: *Delectat vxor aliena, & non admittis, mentem auertis, in secretarium mentis intras. Vides foris strepentem concupiscentiam, profer aduersus eam sententiam. Nolo, inquis, non facio. Puta, quia* DELECTAT, *non facio. Habeo cui condelector; Condelector enim legi Dei.* Et quæ sequuntur fusius. Et inferius capite decimo explicans, quomodo spiritus concupiscat aduersus carnem mentem-

Serm. 43. de ver. Dom. cap. 5.

Ibid. c. 6.

Lib. de continent. c. 3.

Ibid. c. 8.

Serm. de ver. Apoc. cap. 9.

que suspendat, ne in consensum desiderij carnalis ruat: *Mens, ait, repugnat & condelectatur legi Dei. Iam vero si mens non consentit peccato titillanti, fugienti, blandienti, si mens non consentit, quoniam habet alias interius delectationes suas, delectationibus carnis ex nulla parte conferendas, &c.* Qua de re plura testimonia qui voluerit, consulat ea quæ supra de lucta carnis & spiritus diximus. Videbit enim illa conferendo cum iis quæ præsenti capite protulimus, nihil verius esse, quam pugnam carnis & spiritus promiscue apud Augustinum describi per contrarias delectationes, & per contrarias concupiscentias ac desideria. Ex quo consequenter constabit, id quod huc vsque demonstrauimus, delectationem illam cœlestem, qua carnis desideria spiritui rebellantia coërcentur, non esse aliud nisi amorem vel desiderium à Spiritu sancto inspiratum, quo mens hominis, improuise & indeliberate, ac delectabiliter tangitur & suauiter afficitur legi Dei seu iustitiæ, atque ita contra impetus blandientium concupiscentiarum roborata iis consentire renuit; sed delectabiliter concupiscit ac diligit, & operatur bonum. Propter quem delectabilem dulcemque tractum, idem amoris ac desiderij motus, *delectatio* & *suauitas,* ac *dulcedo* ab Augustino nuncupatur.

Ibid. c. 10. Sup. c. 4. & 5.

Alia quæ ad vim agendi istius delectationis pertinent, tum multa diximus libro secundo de gratia Christi Saluatoris, cum de gratia Christi, quantum ad operandi modum disputaremus, eamque à gratia primi hominis distingueremus; tum vero aliquid, vtrum prædeterminet voluntatem, etiam inferius dicturi sumus, cum ad conciliationem gratiæ cum libero arbitrio ventum fuerit. Nunc gratiæ istius diuisiones percurramus.

Vide lib. 8. de grat. Christ. Salu.

De gratiæ Diuisionibus.

Tres diuisiones gratiæ afferuntur. Quid sit gratia præueniens.

CAPVT XII.

POSTQVAM de gratiæ natura satis superque disseruimus, superest vt de eius diuisionibus pauca dicamus. Nam & in illis intelligendis non mediocriter à vera sancti Augustini mente plerique Scholastici discessērunt.

De illa igitur capitali diuisione, qua gratia à recentioribus diuiditur in *sufficientem* & *efficacem* nihil est quod vberius hic dicamus, cum abunde in superioribus explicata sit. Diuiditur igitur vlterius gratia in *præuenientem* & *subsequentem*; itemque in *operantem* & *cooperantem*: denique in *excitantem* & *adiuuantem.* Omnes istas diuisiones Augustinus ex Scripturis haustas tradidit, vel certe vestigia quædam earum expressit. Sed, vt dixi, plerique recentiores magis attenti, quid istis nominibus, filum Philosophiæ suæ sequendo, significari opportunè possit, quam quid eis Augustinus ac discipuli eius Prosper & Fulgentius significarint, mentem eorum nullo modo assecuti sunt.

Itaque in explicanda vocabulorum istorum significatione non conueniunt. Aliud enim diuus Thomas cum suis sectatoribus, aliud Vega, aliud Gregorius Ariminensis, aliud alij volunt.

volunt. De quibus non est necesse per singula [A] discurrere. Plerique tamen eo redeunt vt velint gratiam esse quosdam indeliberatos intellectus & voluntatis motus, quibus potentia voluntatis quasi dormiens excitatur vt in actum surgat, & ita præuenitur. Motus illos dicunt non esse liberos, quos Deus in ipsa voluntate non libere, sed Physicè tamen concurrente operatur. Talibus motibus voluntas mollitur & allicitur & roboratur, vt iis consentiendo libere velit, consentiat, atque operetur supernaturaliter bonum. Vocantur igitur isti motus gratia *operans*, inquiunt, quia Deus eam in nobis sine nobis libere cooperantibus operatur, vel certe, quia per eam Deus solus operatur in nobis vt velimus, sine nobis videlicet libere cooperantibus. Eadem vocatur *excitans* quia excitat voluntatem ad volendum, vel agendum; itemque *præueniens*, quia præuenit nostrum liberum consensum. Cùm vero cooperatio & adiutorium gratiæ, iuxta notissimam Etymologiam, dicat simultaneam quandam coniunctionem gratiæ & voluntatis in eandem actionem ad quam cooperantur, ita vt non vna antecedat vel impellat, sed simul operentur, hinc gratia *cooperans* est illa quæ voluntatem accendendo ei iam libere consentienti cooperatur. Eodem sensu eadem *adiuuans* dicitur, quia adiuuat infirmitatem voluntatis respectu supernaturalis operis: eadem & *concomitans* dicitur respectu consensus, quia consensum liberum comitatur, nos ad illum præstandum adiuuando: *subsequens* vero respectu prioris gratiæ quatenus præuenientem sequitur. Nec vero solum gratia operans & excitans & præueniens, iuxta illos authores, eadem omnino diuersâ solum consideratione gratia est (sicut etiam cooperans, concomitans, adiuuans, & subsequens;) sed etiam operans & cooperans, excitans & adiuuans, præueniens & subsequens eædem sunt inter se. Nam idem vitalis intellectus & voluntatis motus, qui voluntatem excitat, consensumque præuenit, simul in consensum liberum voluntatis influendo cooperatur voluntati, eamque ad consentiendum & volendum & agendum adiuuat. Ita ferè de gratiis istis multi recentiores, quamvis in nonnullis parui momenti quidam ab aliis discrepent.

Videndus Franc. Suar. lib. 1 de concursu c. 5. Vasquez 1. 2. disp. 185 cap. 9.

Sed ista gratiarum istarum explicatio, siue in re ipsa vera sit, siue non, ab Augustini mente ac discipulorum eius longe discrepat. Quod vt planissimè intelligatur, initium ab illa celebri diuisione sumemus, qua gratia diuiditur in *præuenientem* & *subsequentem*.

Præueniens igitur, & subsequens nomina respectiua sunt, quorum terminus est, non gratia, quasi vna gratia aliam præueniret aut subsequi diceretur, sed actus voluntatis. Præueniens enim dicitur, quia præuenit omnem omnino etiam primum bonum voluntatis humanæ motum; subsequens, quia bonum voluntatis humanæ motum sequitur. Motum intelligo liberum voluntatis consensum quo aliquid præmij homo à Deo siue de congruo, siue de condigno promeretur. Primum autem, quem nullus omnino præcesserit, sed quo incipit homo mutari ex malo in bonum. Est enim sumpta illa diuisio, non ab illa Metaphysica speculatione, qua gratia intelligitur excitare potentiam voluntatis ad quoscumque consensus liberos per totam vitam hominis, & voluntati consentienti volentique adiuuan-

[A] do cooperari, sed ab illa celeberrima controuersia, ad fidem Catholicam pertinente, maximeque qua Pelagiani & Semi-Pelagiani Ecclesiam ac defensores eius fatigarunt, vtrum voluntas per se incipiat operari bonum, ita vt gratia subsequatur motum bonum voluntatis, quo ipsa sibi gratiam promereatur ac pariat; an vero è contrario gratia præcedat omnem bonum motum voluntatis, fidei, spei, orationis, dilectionis, ita vt hæc omnia Dei gratia in voluntate operetur. Nam istis aut similibus verbis Augustinus cardinem controuersiæ subinde exprimit, siue quæstionem proponendo, vt quando dicit Vitali, qui Semi-Pelagiano errore tenebatur: *Recognoscis me,*
[B] *vt puto, in iis quæ vos scire dixi, non omnia quæ ad fidem Catholicam pertinent commemorare voluisse, sed ea tantum quæ ad istam, quæ inter nos agitur de Dei gratia quæstionem, vtrum præcedat hæc gratia, an subsequatur hominis voluntatem; hoc est, vt planius id eloquar, vtrum ideo nobis detur quia volumus, an per ipsam etiam hoc Deus efficiat vt velimus.* Siue quæstionem veritatis eruendæ causa ventilando, vt quando dicit: *Quomodo voluntatis humanæ meritum sequitur gratia, cum detur & paruulis, qui hoc nondum possunt velle siue nolle? Quomodo gratiam vel in maioribus dicuntur præcedere merita voluntatis, si gratia, vt vera sit gratia, non secundum merita nostra datur?* Et rursum inferiùs: *Quomodo Deus exspectat voluntates hominum, vt præueniant eum, quibus det gratiam,*
[C] *cum gratias ei non immeritò agamus de iis, quibus non credentibus & eius doctrinam voluntate impia persequentibus* MISERICORDIAM PRÆROGAVIT, *eosque ad seipsum omnipotentissima facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit?* Siue quæstionem constituta veritate absoluendo, vt quando concludit: *Nempe manifestum est, ex illis duodecim sententiis quas pertinere ad Catholicam fidem negare non sineris, non solum omnibus, sed etiam singulis id confici, vt confiteamur gratia Dei* PRÆVENIRI *hominum voluntates & per hanc eas potius præparari, quam propter earum meritum dari.* Et rursum paulò post lucidentissimè: *Hæc & alia testimonia diuina ostendunt, Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum,*
[D] *&* PRÆVENIRE *in hominibus bonarum merita voluntatum, ita vt voluntas per* ANTECEDENTEM *gratiam præparetur, non vt gratia merito voluntatis* ANTECEDENTIS *donetur.* Et in fine tandem Epistolæ: *Si sentis atque consentis, debere nos etiam Deo agere gratias, ac solere pro talibus, quod ad fidem eius doctrinamque conuersi volentes ex nolentibus fiant, oportet sine dubitatione fatearis, voluntates hominum Dei gratia* PRÆVENIRI, *& vt bonum velint homines, quod nolebant, Deum facere qui rogatur vt faciat.*

Epist. 107.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ex quibus profectò manifestissimè constat, quando de præueniente gratia & subsequente
[E] disputatur, non hic quæri, vtrum gratia potentiam voluntatis in operibus quibusque bonis quasi excitando præcedat, cum qua deinde in actum influat; sed illud, vtrum gratia præcedat omnes actus bonos voluntatis, etiam primum illum quo incipit ex nolente velle bonum, an è contrario bonus aliquis motus voluntatis præcedat gratiam, ita vt eum gratia veluti merces meriti illius subsequatur. Non enim vocatur gratia *præueniens* respectu bonorum operum quæ iustificati per totam vitam operantur, quamuis ad ea voluntatem excitet, sed tantum respectu illius mutationis ex mala in bonum, per quam incipit iustificari, hoc est, ex nolente volens, ex auersa conuersa, ex iniusta iusta fieri:

respectu vero operum iam à credente ac diligente profluentium gratia vocatur *subsequens*, quia sequitur meritum iam conuersæ & iustificatæ voluntatis. Hanc esse verissimam & genuinam intelligentiam gratiæ præuenientis & subsequentis, prout de illis Augustinus ac discipuli eius & Ecclesia, ipsæque adeo Scripturæ sacræ, vnde eas deprompserunt, locuti sunt, ex multis indiciis atque locis apertissimum est. Nec enim aliud sibi vult cum in Epistola ad Vitalem scribit:

Epist. ad Vitalem.

Quibus commendatur vera Dei gratia, hoc est, quæ non secundum merita nostra datur, sed dat merita ipsa cum datur, quia PRÆVENIT *hominis voluntatem bonam*, id est, volitionem eius bonam, *nec eam cuiusquam inuenit in corde, sed facit*. Nec aliud cum libro secundo ad Bonifacium probat primam boni cupiditatem, hoc est, etiam initium charitatis seu bonæ voluntatis esse nobis ex Deo præueniente voluntatem:

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Auertat enim Deus hanc amentiam vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum; quoniam misericordia eius PRÆVENIET ME. *Et ipse est, cui fideliter veraciterque cantatur: Quoniam* PRÆVENISTI *eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Tunc enim bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit, &c. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus, quod præcipis nobis; in qua si nos non* PRÆVENIT *Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profecto nec incipere nec perficere; quia vt* INCIPIAMVS DICTVM EST, MISERICORDIA EIVS PRÆVENIET ME; *vt perficiamus dictum est*, MISERICORDIA EIVS SVBSEQVETVR ME. Et nec aliud libro primo contra Iulianum operis imperfecti:

Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. fol. 125.

Gratia quippe hominem præuenit, vt diligat Deum, qua dilectione operetur bona. Quod & Ioannes Apostolus apertissime ostendit, vbi ait: Nos diligamus, quoniam PRIOR *dilexit nos. Non ergo diligimus, quia dileximus, sed quia dilecti sumus; diligimus.* Hoc est, non nos præuenimus nostra dilectione gratiam Dei, sed gratia Dei præuenit dilectionem nostram. Et in eodem libro iterum:

Ibid. f. 140.

Si non PRÆVENIT gratia voluntatem seu volitionem *vt operetur eam, sed prius existenti voluntati*, id est volitioni, *gratia cooperatur, quomodo verum est Deus in nobis operatur & velle? Quomodo præparatur voluntas à Domino?* Nec aliud in Enchiridio ad Laurentium:

Enchir. c. 3.

Præcedit enim bona voluntas, id est volitio *hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrumque legitur in sanctis eloquiis, & misericordia eius* PRÆVENIET *me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris, vtique nolentibus piè viuere, nisi Deus in illis operetur vt velint? Item cur admonemur petere vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat quod volumus, à quo factum est vt velimus. Oramus ergo pro inimicis nostris, vt misericordia Dei præueniat eos, sicut præuenit & nos*, antequam videlicet vllo bono voluntatis motu nos præuenissemus Deum; *Oramus autem pro nobis vt misericordia eius subsequatur nos*. Quid autem sit istud, *ne frustra velit*, de quo aliqui multum contendunt, infrà clare demonstrabimus. Nec aliud voluit quando dixit in Psalmos:

In Psal. 18

Dic Domino Deo tuo, Deus meus misericordia eius præueniet me. Præuenit enim te, vtique præuenit, quia nihil in te boni inuenit. Hoc est, nullum omnino bonum voluntatis motum, quo animus esset iam conuersus ad Deum; *Præuenisti supplicium eius superbiendo, ille præuenit supplicium tuum peccata delendo.* Quod eodem sensu paulo aliter expressit in Psalmum decimum septimum:

In Psal. 17.

Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam bonæ voluntatis; qui prior præbuit misericordiam antequam haberem bonam voluntatem. Nam siue Deus gratia, seu misericordia sua bonam voluntatem præuenire, siue prior misericordiam præbere dicatur, antequam habeamus bonam voluntatem, idem omnino dicitur, eaque gratia exprimitur, quæ omnem bonum voluntatis motum, omniaque merita nostra præuenit, vt per eam opposita seu mala merita nostra peccataque deleantur. Vnde in præfatione in Psalmum trigesimum primum vocatur Psalmus ille,

In præfat. in Psal. 31.

Psalmus gratiæ Dei & iustificationis nostræ, nullis præcedentibus meritis nostris, sed præueniente nos misericordia Domini Dei nostri. Et concione secunda in Psalmum trigesimum secundum:

Concil. 2. in Psal. 32.

Opus est vt velis accipere prædicationem Euangelij: *plena sunt horrea. Hæc ipsa plenitudo & abundantia non te venientem expectauerunt, sed ad dormientem ipsa venerunt.* Hoc est, misericordia & gratia Dei te auersum in peccatisque dormientem præuenerunt. Nec aliud sibi vult in Psalmum quinquagesimum octauum, vbi etiam exserte adiicit, præuenientem gratiam Pelagianis capitaliter esse contrariam:

Concil. 1. in Psal. 58.

Quid in me inuenisti nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi naturam quam creasti, cætera mala mea quæ deleuisti. Non ego prior ad te exsurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius? Et ex professo explicans Scripturæ locum ex quo gratiam præuenientem Ecclesia & Augustinus hausit:

Concil. 2. in Psal. 58.

Deus meus misericordia eius præueniet me; hoc est, ante omnia merita mea bona (quod nihil est aliud quam ante omnem motum voluntatis bonum, cum adhuc essem auersus à Deo) *præuenit me misericordia ipsius, etsi nihil in me boni inuenerit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum, & ipse admonet vt conuertatur auersus.* Et in fine istius concionis multo luculentius:

Concil. 2. in Psal. 58.

Opus est vt tu curari velis, opus est vt manus eius non refugias. Sed etsi nolis curari vulnus suum admonet vt cureris; & auersum reuocat, & refugientem quodammodo ad se redire compellit, & attrahit. In omnibus implet quod dictum est: Misericordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum est PRÆVENIET ME. SI ALIQVID TVVM PRIMVM ATTVLISTI, ET EX TVO ALIQVO BONO PRIMO DEI MISERICORDIAM MERVISTI, NON TE PRÆVENIT. *Quando autem vel intelligis, quin præuentus es, nisi intelligas, quod ait Apostolus: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia eius præueniet me.* Nihil sane manifestius dici potest, quo intelligamus, non alio sensu Scripturas & Aug. vocasse gratiam præuenientem, nisi quia præuenit omnes voluntatis actus bonos, hoc est, omnia merita bona, eo quod nullus in Augustini doctrina sit actus bonus, quin aliquid mercedis à Deo mereatur. Et illa ratio est, cur sæpius explicat illam rationem præueniendi, per hoc quod gratia antecedit omnes actus bonos, vel per oppositum, quia nihil boni nostri gratiam præcedit, vel, vt Scriptura loquitur, quia nemo *prior dedit* Deo *vt retribuatur ei*: vt quando dicit in sermonibus de verbis Apostoli:

Conc. 11. de verbis Apost. cap. 13.

Quis prior dedit, cum totum gratis accepit? Quis prior dedit illi & retribueretur ei? Si Dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retribuisset. Nihil dederunt vt eis retribueretur; pro nihilo

salvos

A *saluos faciet illos. Quis prior dedit illi, quasi fuerunt gratia meritorum? Quis prior dedit illi? Quos præuenit gratiam, quæ gratis datur? Si aliquid meritorum antecenit gratiam, iam non gratis datur, sed ex debito redditur. Si autem gratis non datur, gratia quare vocatur? Quis ergo prior dedit illi, & retribuetur ei.* Et in libris aduersus Iulianum: *Quia imago Dei est, meretur hanc gratiam, non tamen vt eius bona voluntas possit* PRÆCEDERE *præter gratiam, ne vel ipsam prior det, vt retribuatur ei, ac sic gratia iam non sit gratis, dum non datur gratuita, sed redditur debita.* Quod cum tanquam gratiæ veræ ex diametro aduersum refellisset, veram rationem gratiæ præuenientis adiungit: *Non ergo quia est illis voluntas bona, sed vt conuertatur in bonam voluntas mala, quoniam*

Lib. 4. c. 3.

B *præparatur*, id est, donatur & efficitur, *voluntas à Domino: & Deus est, vt ait Apostolus qui operatur in vobis & velle.* Quæ etiam vera causa est, cur ratio gratiæ euidentissimè appareat, non tam in gratia consequente, quæ consequitur bonos voluntatis motus, quam in præueniente, quæ omne meritum omnemque actum bonum præueniendo præcedit.

Secundò hæc ratio præuenientis gratiæ ex opposito Pelagianorum sensu perspicuè patet. Illi cum Augustini & Catholicorum disputationibus & Conciliorum authoritate quibus damnati fuerant, tandem aliquam gratiam admittere cogerentur; consequente admissa qua ad

C facilius operandum assequendamque perfectionem, iuuarentur, præuenientem tamen, per meritum antecedens funditus sustulerunt. Quam sententiam postea Semi-Pelagiani, velut hæreseos suæ fondamentum amplexi studiosissimè defenderunt. Hunc Pelagianorum sensum, gratiæ præuenienti ex diametro aduersum, non semel Augustinus expressit, vt in libris contra Iulianum: *Nam & studium sanctitatis sine adiutorio Dei volunt in hominis voluntate* PRÆCEDERE, *quod merito Deus debeat adiuuare non gratis.* Et in Epistola ad Paulinum Pelagianos aliquid quoquo modo præuium gratiæ quæritantes increpans: *Cur,* inquit, *meritis præueniri gratia perhibetur, quæ gratia*

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.

Epist. 106.

D *non esset, si secundum meritum imputaretur?* Nam de ista præueniente gratia post damnatos Pelagianos ei fuisse controuersiam, in præcedentibus abunde manifestat: *Cùm ergo fides impetrat iustificationem non gratiam Dei aliquid meriti* PRÆCEDIT *humani; sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, comitante, hoc est, sequente, non ducente, pedissequa non præuia voluntate. Vnde ille qui dixit: Fortitudinem meam ad te custodiam, causamque reddit dicens, quoniam Deus susceptor meus es; tanquam requirens, quibus id meritis fuerit consecutus, nihilque in se inueniens* ANTE GRATIAM DEI; *Deus meus, inquit, misericordia eius* PRÆVENIET ME. Et quid istud? *Quantumcunque, inquit, cogitauero antecedentia merita mea misericordia eius præueniet me.* Et

Ibidem.

E inferius in eadem Epistola: *Sine sit gratia qua iustificantur impij, de qua nobis dubitare fas non est, siue vt quidam volunt* (Pelagiani) *semper* PRÆCEDAT *liberum arbitrium, cuius meritum sequatur pœna vel præmium.* Et eundem Pelagianum sensum excludens cùm contra Vitalem scriberet: *A Domino gressus hominis diriguntur & viam eius volet; non dixit, & viam eius discet aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid huiusmodi, quod posses dicere, à Domino quidem dari, sed homini iam volenti, vt scilicet beneficium Dei, quo gressus hominis dirigit, vt viam eius discat, teneat, gradiatur, sua homo voluntate* PRÆCEDAT, *& hoc Dei donum suâ homo voluntate mereatur; sed ideo di-*

Epist. 106.

Epist. 107.

A *xit à* DOMINO *gressus hominis diriguntur & viam eius volet, vt intelligeremus ipsam voluntatem bonam qua incipimus velle credere, quoniam Dei vim, quid est nisi fides recta, illius esse donum, qui gressus nostros propterea diriget primitus vt velimus.* Et in libris ad Bonifacium: *Isti enim volunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni*, id est, primam bonam voluntatem, *vt huius cœpti meritum etiam perficiendi* GRATIA CONSEQVATVR. Et inferiùs adhuc: *Hoc ita dicunt velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis quo merito* PRÆCEDENTE *dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente.* Et iterum paulò post eorum hæresim iugulans: *Hominis autem propositum bonum*

Lib. 2. ad Bonif. c. 8.

Ibid. c. 10.

B *adiuuat quidem* SVBSEQVENS GRATIA, *sed nec ipsum esset nisi* PRÆCEDERET GRATIA. Et lib. 4. ad eundem Bonifacium: *Sic enim volunt intelligi quod dictum est: Si volueritis & audieritis me tanquam in ipsa* PRÆCEDENTE VOLVNTATE *sit* CONSEQVENTIS *meritum gratiæ, ac sic gratia iam non sit gratia, quæ non est gratuita cùm redditur debita. Si autem sic intelligerent quod dictum est. Si volueritis, vt etiam ipsam bonam voluntatem illum præparare confiterentur, de quo scriptum est. Præparatur voluntas à Domino, tanquam Catholici vterentur hoc testimonio.* Vnde mox eis veræ gratiæ puritatem tradendo subtexit: *Sed intelligerent & confiterentur etiam ipsum bonum propositum, quod* CONSEQVENS

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

Ibidem.

C *adiuuat gratia, non esse potuisse in homine, si non* PRÆCEDERET *gratia. Quomodo enim est hominis bonum propositum sine miserante* PRIVS DOMINO? *Cum ipsa sit bona voluntas quæ præparatur à Domino?* Itaque paucis interiectis cum Pelagiani faterentur bonum propositum iam ab homine inchoatum, Dei Gratiâ adiuuari, quibus verbis *consequentem* gratiam satis aperte fatebantur, non esse hoc satis ad veræ gratiæ confessionem, qua etiam ipsum bonum propositum *præueniri* gratia non dubitamus, ostendit: *Veruntamen in omnibus quæ quisque agit secundum Deum, misericordia eius* PRÆVENIET EVM. *Quod isti nolunt, quia non esse Catholici, sed Pelagiani volunt. Multum enim*

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

D *delectat impietatem superbam, vt etiam id quod cogitur confiteri à Domino datum non sibi donatum videatur esse, sed redditum: vt scilicet filij perditionis non promissionis ipsi credantur se bonos fecisse,* videlicet primam ex se proferendo bonam voluntatem atque propositum, *& Deus iam bonis à seipsis effectis, pro isto eorum opere debitum præmium reddidisse.* Quod mox diuinæ gratiæ præuenienti capitaliter inimicum esse declarat: *Quid remansit pelli morticinæ vnde possit inflari, & dedignetur, quando gloriatur, in Domino gloriari? Quid ei remansit, quando quicquid dixerit se fecisse, vt eo* PRÆCEDENTE *hominis merito ab homine exorto Deus* SVBSEQVENTER *faciat, quo dignus est homo, respondetur, reclamatur, contradicitur:*

Ibidem.

E *Ego facio, sed propter nomen meum sanctum, non propter vos ego facio, dicit Dominus. Nihil sic euertit Pelagianos dicentes gratiam Dei secundum merita nostra dari.* Itaque istius erroris falsitatem meritaque quælibet ex homine pullulantia præuenientis gratiæ sinceritate & profunditate destruens: *Nos quidem ambulamus, verum est; nos obseruamus, nos facimus: sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc misericordia* PRÆVENIENS *nos.* Et quis error iste Pelagianus, quo præuenientem gratiam, retenta consequente, destruebant, Semi-Pelagianorum postea peculiaris & proprius fuit, vt qui libentissimè gratiam ad opera bona fatebantur, dummodo consequeretur ipsa fidem ac voluntatem

Ibidem.

suam bonam quam à seipsis inchoari sentiebant, hinc eum eodem modo Augustinus luculentissimè sollus præuenientis gratiæ puritate subuertit. Quod quia operæ pretium ex ipso fopte intelligere, totus locus quo admodum clarè & præclarè veritas ista traditur, ex libro de Dono perseuerantiæ ascribendus est: *A Pelagianorum porro hæretica peruersitate tantum isti remoti sunt,* Massilienses, *propter quos hæc agimus, vt licet nondum velint fateri prædestinatos esse, qui per gratiam Dei fiant obedientes*, videlicet per fidem obediendo prædicationis, *atque permaneant, iam tamen fateantur quod eorum* PRÆVENIAT *voluntatem*, nempe ad bene operandum, *quibus datur hæc gratia. Ideò vtique ne non gratis dari credatur gratia, sicut veritas loquitur, sed potius secundum* PRÆCEDENTIS *merita voluntatis, sicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur.* PRÆVENIT *ergo & fidem gratia alioquin si eam fides*, ab homine scilicet, exorta PRÆVENIT, *procul dubio præuenit & voluntas*, id est, volitio, *quoniam fides sine voluntate non potest esse. Si autem gratia* PRÆVENIT *fidem, quoniam præuenit voluntatem profectò* PRÆVENIT *omnem obedientiam,* PRÆVENIT *etiam charitatem, qua vna Deo veraciter & suauiter obeditur, & hæc omnia gratis in eo cui datur, & cuius hæc omnia* PRÆVENIT, *operatur.*

Lib. de dono perseu. c. 16.

Quæ quidem tam prolixè accersita & in vnum locum digerenda censui, vt cuilibet in Augustini scriptis minus versato ad oculum clarescerct, certissimum esse quod diximus. Nempe veram gratiam præuenientem non esse quamlibet gratiam, qua potentia voluntatis ad opera sua bona præuenitur, sed illam qua Deus præuenit omnia merita nostra bona, siue omnem etiam primum voluntatis motum bonum, vtpote quæ ex nolente volentem facit, qua voluntas hominis præparatur ac datur, qua Deus in homine operatur & velle, qua hominis voluntas primo eruitur ex potestate tenebrarum, & conuertitur in Deum viuum, qua denique incipit credere veritati. Nam vt Augustinus docet, *Vbi est initium fidei, est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis*; quod Pelagiani maximeque Semi-Pelagiani nolebant esse beneficium præuenientis gratiæ, seu humanæ voluntatis officium. Aduersus istum enim errorem militat gratia præueniens, sicut aduersus illum, qui opera bona fidem sequentia soli humanæ voluntatis arbitrio tribuunt, gratia quam consequentem Scripturæ & Patres dicunt.

Epist. 107. ad Vitalem

Ex quo etiam facile intelligitur, quomodo subinde Augustinus gratiæ præuenienti tribuit, quod nos iustificat, seu iustos & bonos faciat. Nam apud Augustinum sexcentis locis iustificari & bonum fieri, non ita accipitur, vt iam vulgò solet, vt sit idem quod perfecta peccatorum omnium remissione mundari; sed vt idem sit quod quoquo modo à voluntatis malitia & peruersitate mutari; quod etiam fit per quemcunque etiam primum motum quantumcunque exiguum bonæ seu piæ voluntatis. Nimirum quia vera illa & perfecta iustitia, à bona voluntate & fide ei coniuncta sumit initium, iuxta illud eiusdem Augustini: *Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non humano tribuamus arbitrio, sed gratuitum donum esse fateamur, si veram gratiam, id est, sine meritis cogitamus*: vt merito iustificari, hoc est, iustus & bonus fieri saltem inchoatè dici debeat, quisquis per præuenientem gratiam, ab iniusta & mala voluntate conuertitur. Gratia vero iustificans ista consideratione non est gratia habitualis aut remissio peccatorum, sed gratia potius actualis effectiuè iustificans non formaliter, quomodo innumeris locis ab Augustino accipitur, prout & recentiores aliqui aduertunt.

Epist. 105.

Lib. de spir. & lit. saq in I. a. q. 1. v. Disput. c. 1. & Disp. 196. c. 3. & I. 2. Disp. 211. & 218. n. 14 & 15. Et Lessius de gratia efficaci cap. 12. n. 10.

Quid sit gratia consequens, seu subsequens.

CAPVT XIII.

QVÆ quidem quisquis rectè intellexerit nihil iam laborabit vt intelligat quid in Scripturis & Patribus gratia *Consequens* nominetur. Est enim illa gratia quæ consequitur illa inchoata studia bonæ voluntatis, eaque tanquam adhuc infirma fouet, iuuat, roborat, donec ita perfecta robustaque voluntas efficiatur, vt nullis blandientium rerum amoribus cedat, nullo comminantium pœnarum terrore frangatur. A qua sanè perfectione bonæ voluntatis ij qui à peccatis incipiunt resipiscere, conflictumque cum diuersarum cupiditatum suarum exercitu meditantur, plerumque longe distant. Recolendum est enim id quod latissimè superiora tradidimus, & in scriptis Augustini, Prosperi, Fulgentij, exploratissimum est; esse quandam bonæ voluntatis infirmitatem, quam homo nullo conatu suo, nisi per gratiam cœlitus infusam roboretur, superare aut cauere potest. Oritur enim ex rebellantis pertinacissimeque sæuientis concupiscentiæ motibus, quam non est in solius hominis potestate frangere, mansuetamque reddere, multo minus funditus exuere. Aduersus istam infirmitatem homo per totam vitam, post conuersionem suam ad Deum quam gratia PRÆVENIENS operata est, gratiâ CONSEQVENTE iuuatur ac roboratur; cuius beneficio paulatim bona voluntas crescit orando, bene operando, mandata complendo, donec ita robusta fiat, vt etiam reluctantes concupiscentiæ impetus vincat ac domet. Nam ista est propriè illa gratia qua Deus voluntatem iam bonam adiuuando perficit, quam præueniendo inchoauit. Qua de causa cum ista gratia libertatem arbitrij satis apertè seruare videretur, vtpote quæ voluntati iam volenti conantique donabatur, libenter eam Pelagiani postquam à Zozymo Pontifice Africanisque Patribus damnati essent, amplexi sunt. Præuenientem vero quæ nolentem reluctantemque hominem velle faciebat; pertinaciter contemnebant. Ex quo fonte fluunt illa verba Iuliani: *Gratiam quoque confitemur adiuuare vniuscuiusque bonum propositum*, videlicet iam ante gratiam inchoatum; *non tamen reluctanti studium virtutis immittere.* Per quæ volebant, vt exponit Augustinus *in homine ab ipso homine incipere cupiditatem* seu volitionem *boni, vt huius cœpti meritum etiam perficiendi gratia* CONSEQVATVR. Aduersus quam nimis peruersam opinionem ita commendandam gratiam consequentem censuit Augustinus, vt nequaquam gratiæ præuenientis dignitas læderetur. Itaque de hac consequente gratia dixit in præcedenti capite: *Vt incipiamus dictum est: Misericordia eius præueniet me, vt perficiamus dictum est, misericordia eius subsequetur me.* De hac gratia consequente dixit: *Hoc autem bonum propositum adiuuat quidem* SVBSEQVENS *gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia.* De hac gratia consequente dixit: *Ipsum bonum propositum* CONSEQVENS

Lib. 3. de grat. Christi Salmas c. 3.

Lib. 2. ad Bonif. ca. 5. & lib. 4. cap. 6.

Lib. 2. c. 8.

Lib. 4. c. 6.

SEQVENS *adiuuat gratia*. De hac gratia cùm exponeret illa Scripturæ verba: *Misericordia eius præueniet me, & misericordia eius subsequetur me*, vnde ista diuisio gratiæ deprompta est. *Nolentem præuenit vt velit: volentem subsequitur ne frustra velit*. Hoc est, ne tantummodo in generali & imperfecta voluntate seu velleitate bene viuendi hærendo, propter infirmitatem bonæ voluntatis, & reluctantes concupiscentiæ suæ motus perficere non possit quod facere cupit, iuxta illud Apostoli: *Caro concupiscit aduersus spiritum, vt non quæcumque vultis illa faciatis*. Spiritus igitur consequente gratiâ adiuuat infirmitatem nostram etiam volentium, ne frustra velimus. De hac iterum gratia consequente ibidem dixit: *Oramus pro inimicis nostris, vt misericordia Dei præueniat eos sicut præuenit & nos: oramus autem pro nobis vt misericordia eius subsequatur nos*. Hæc est enim essentialis inter vtramque gratiam propriè sumptam differentia, vt pro præueniente gratia sibimet ipsi danda nullus oret aut orare possit: consequens autem ab ipso homine pro seipso orante impetretur. Cuius differentiæ causa vtramque gratiam ponderanti manifesta est. Nemo enim Deum rogare potest pro impetranda eius gratia ante fidem ac bonam seu piam qualemcumque voluntatem: *Initium enim orationis fides est*. Pia ergo voluntas ac fides prius per præuenientem gratiam dari debet, vt ijs acceptis possit orare. Nam *& desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ* &, *Fides non petita conceditur, vt ei petenti alia concedantur*. Quicquid ergo gratiæ homo precando postulat, non potest esse alia nisi consequens bonam voluntatem, quam iam ante per præuenientem Dei gratiam accepit.

In Enchirid. ad Laurent. cap. 32.

In Enchirid. ad Laurent. cap. 32.

Lib. de perf. iust. cap. 19. Lib. de Cor. & grat. c. 9. Lib. de Grat. & lib. arbit. cap. 14.

A B C

CAPVT XIV.

Declaratur vberius natura gratiæ præuenientis & consequentis ex Prospero, Fulgentio, & ex Concilijs Arausicano ac Tridentino.

ET ista quidem ad intelligendum gratiæ præuenientis & consequentis discrimen, abundè sufficere possent, veruntamen ne quis illum solius Augusti. sensum esse arbitretur, non abs re fuerit ostendere, quod eadem discipulorum eius, adeoque Ecclesiæ Catholicæ & Conciliorum eius semper fuerit mens; à qua viderint Scholasti, vtrum sit expediens ac tutum, in Philosophica talium vocabulorum interpretatione hærendo discedere. Itaque imprimis sanctus Prosper non aliam gratiæ præuenientis consequentisque naturam intellexit, nisi illam quam superius explicuimus; vt illa præueniens dicatur, quæ præuenit bonam voluntatem, seu bonum voluntatis motum; nec enim inuenit in cuiusquam corde, sed facit vt gratia verè sit gratia, hoc est, gratuita. Consequens verò quæ iam sequitur bonam voluntatem, quam homo ex gratia præueniente concepit. Vnde sic exprimit Massiliensium presbyterorum sententiam, qui seruatâ gratia consequente præuenientem auferebant: *Qui istis resistunt, hoc sensu apertissimè probantur, quod fides* (vnde incipit voluntas bona) *non sit donum Dei, & quod gratia non præueniat liberum arbitrium*, dando ei videlicet etiam ipsam fidem, vbi est initium bonæ voluntatis, *sed sequatur, & quod gratia Dei secundum merita nostra detur*. Itaque statim prolixè probat, ita liberum arbitrium gratia præuentum iri, vt operetur in eo etiam ipsam fidem, hoc est, ipsum etiam initium bonæ voluntatis. Et libro contra Collatorem, improbat errorem eius, quo putabat gratiam non in omnibus præuenire voluntatem: *Quasi ita virtutum quæ recipiendum sit, iuxta Cassianum, vt in alijs hominibus, voluntas gratiam in alijs*: GRATIA PRÆVENIAT *voluntatem, & non ita vt in omnibus voluntas gratiam* SVBSEQVATVR. Hoc est, admittebat respectu quorundam gratiam *præuenire* voluntatem, quos ex malis scilicet bonos, ex nolentibus volentes faciebat, respectu aliorum verò gratiam tantum *consequi* voluntatem, vtpote qui per seipsos crederent.

In Respons. ad 8. Excep. Genuens.

Lib. contra Collat. c. 30.

Sed gratias istas multo luculentius explicuit sanctus Fulgentius, diuersis operum suorum locis, ex quibus prolixitatis vitandæ causa pauca delibabimus. Sic ergo de illis disserit libro primo ad Monimum: *Ipse donat gratis indigno gratiam qua iustificatus impius illuminetur munere bonæ voluntatis, & facultate bonæ operationis; vt* PRÆVENIENTE *misericordia bonū velle incipiat &* SVBSEQVENTE *misericordiâ, bonum quod vult facere valeat*. Et paucis interpositis vberius: *Vt hoc mereantur, ipsa præueniendo misericordia incipit, ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in Scripturis etiã misericordia nominatur, de qua dicit David. Deus meus misericordia eius præueniet me. Et alio loco: Misericordia tua subsequetur me per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium vt fiat iustus subsequitur iustum ne fiat impius. Præuenit cæcū vt lumen, quod non habebat, donet: subsequitur videntem, vt lumen, quod contulit, seruet. Præuenit elisum vt surgat: subsequitur eleuatum ne cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur bene volentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur*. Et iterum post multa. *Prædestinauit ad regnum quos ad se præscîuit misericordiæ* PRÆVENIENTIS *auxilio reddituros, & in se misericordiæ* SVBSEQVENTIS *auxilio esse mansuros*. Et in libro de Incarnatione & gratia: *Cùm ergo Paulus esset blasphemus & persecutor & contumeliosus, non ideo est adiutus Dei gratiâ, quia credere voluit*, id est, gratiâ consequente, *sed vt crederet vellet, donū gratiæ* PRÆVENIENTIS *accepit*. Et in eodem isto loco inferius explicans clarius officiũ vtriusque gratiæ: *Quia ergo & vt volimus misericordiæ* PRÆVENIENTIS *illuminamur dono; & vt curramus* per viam videlicet mandatorum bene operando, *misericordiæ* SVBSEQVENTIS *fulcimur auxilio*. Et præclarissimè lib. 2. de Veritate prædestinationis & gratiæ, quos contra Semi-Pelagianos elaborauit: *Sicut ergo bonæ voluntatis initium nemo potest habere, nisi fuerit misericordia Dei* PRÆVENIENTE *illuminatus, quia præparatur voluntas à Domino, & rursum scriptum est. Deus meus misericordia eius præueniet me: ita eandem bonam voluntatem nemo vsque in finem poterit obtinere, nisi fuerit iugiter, eadem misericordiâ* SVBSEQVENTE *formatus. Dicit enim Deo beatus David: Misericordia tua* SVBSEQVETVR *me, omnibus diebus vitæ meæ. Misericordia igitur quæ gratis malum hominem* PRÆVENIT *vt mutet in melius, & ipsa quem bonum facit* SVBSEQVENDO *regit, ne mutetur in peius. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse potest homini, si* PRÆVENIENTIS *gratiæ largitate detur, eiusdemque gratiæ* SVBSEQVENTIS *opitulatione seruetur: quæ malum* PRÆVENIT, *vt bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam ante quia per se habere non poterat, non habebat.* SVBSEQVITVR *autem bonum vt perseueret & proficiat in bona voluntate, quam ex se*

Lib. 1 ad Monimum f. 13.

Ibid. f. 36.

Ibid. f. 52.

Lib. de Inc. & grat.

Ibidem.

Lib. 2. de verit. prædest. & gratia f. 57.

D E

habere non potuit, sed gratis accepit. PRÆVENIT *ergo dirigendo cor hominis prauum, quia scriptum est:* DIRIGIT *autem corda eius.* SVBSEQVITVR *autem custodiendo cor rectum*, &c. Et post multa in illo libro

Ibid. f. 93.

interposita: *Non autem* PRÆVENIENDO *illuminaretur liberum arbitrium, si non esset: nec* SVBSEQVENDO *adiuuaret* (forte adiuuaretur) *si illuminatum ad aliquid sibi bonæ cogitationis aut operis esse posset idoneum.* Et iterum paulo post:

Ibid. f. 96.

Nunc salubriter discimus quid facere debeamus, quando nos misericordia PRÆVENIENS *illuminat & sanamur, vt quod illa* PRÆVENIENTE *discimus eadem* SVBSEQVENTE *faciamus.* PRÆVENIT *enim nos dum propitius fit Dominus omnibus iniquitatibus nostris.* SVBSEQVITVR *nos dum sanat omnes languores nostros*, variarum videlicet concupiscentiarum cum bona voluntate dimicantium. PRÆVENIT *misericordia liberum hominis arbitrium, dum in nondum bene volente sola operatur exordium bonæ voluntatis:* SVBSEQVITVR *dum bene volenti subministrat auxilium, vt bene operando perueniat ad bonæ voluntatis effectum*, voluntatem videlicet infirmam roborando, efficacemque reddendo:

Lib. de veritate prædest. & gratiæ f. 97.

Misericordia igitur PRÆVENIENS *cooperaturam sibi hominis voluntatem sola præparat:* SVBSEQVENS *autem cooperatricem sibi voluntatem iuuat.* Quod latius ibidem prosequitur declarando, quod gratiæ præuenientis officium sit mutare malam hominis voluntatem in bonam faciendo *ex infideli fidelem, ex superba humilem*, &c. per mutationem dexteræ excelsi, consequentis vero *custodire* quod fecit. Et in libro secundo eiusdem

Ibid. f. 109.

operis docet quod sancti Patres indubitanter asseruerint, in hominis voluntate *nihil bonæ cogitationis oboriri, nisi quod beneficio gratiæ* PRÆVENIENTIS *infunditur; nihil in melius augeri, nisi quod* SVBSEQVENTIS *iuuamine roboratur.* Et in libro de Trinitate clarè explicat paucis verbis & officium gratiæ præuenientis & subsequentis, & ipsa S. Augustini verba quibus obscurius illud expresserat:

Aug. in Enchir. c. 32. Fulgent. lib. de Trin. f. 160.

Quapropter, inquit, *ipsum liberum arbitrium Gratia Dei liberatur vt bonum velit & possit. Ita enim quidam ex Patribus ait, quod Gratia Dei præueniat nolentem vt velit; subsequatur volentem, ne frustra velit.* Nempe hoc sentit quod supra explicando hæc verba diximus, præuenientem gratiam facere vt homo velit, subsequentem facere id quod voluit, ne volendo & propter infirmitatem nouæ voluntatis non valendo, frustra velit. Multa præterea ad præuenientis & subsequentis gratiæ explicationem ex Fulgentio proferri possunt; sed quia ista sufficiunt; prætermittimus. Ex his enim euidenter constat, proprium præuenientis gratiæ beneficium in eo situm esse, quod hominem faciat bonum velle quod noluit, quod ex nolente volentem facit, ex infideli fidelem, ex iniusto iustum, hoc est, quod in eo operetur primam illam voluntatis peruersæ mutationem. Vnde merito præueniens dicitur non quod præueniat potentiam voluntatis (hoc enim etiam omnis consequens gratia facit) sed quia præuenit omnem omnino bonum voluntatis motum, quo cogitari posset homo iam suis viribus sese conuertisse ad Deum, aut credidisse Deo, aut diligere Deum. Consequens vero dicitur omnis illa gratia, quæ sequitur illam voluntatis mutationem, ideoque proprium eius munus est illam bonam voluntatem accendere, vt quod voluit possit; fouere & custodire ne pereat, iuuare ne qua illam concupiscentiarum tempestas frangat: augere & roborare ne luctando superetur. De qua duplici gratia

S. Gregorius:

S. Greg. lib. 22. moral. c. 15. alias 10.

Sancti viri sciunt post primi parentis lapsum, de corruptibili stirpe se editos, & non virtute propriâ, sed PRÆVENIENTE *supernâ gratiâ* DEI *ad meliora se vota* (id est, voluntates seu desideria) *vel opera commutatos*, &c. *Eique de accepto munere debitores fiunt, qui &* PRÆVENIENDO *dedit eis bonum velle, quod noluerant, &* SVBSEQVENDO *dedit bonum posse quod volunt.*

Quæ cùm ex scriptis SS. Patrum, qui ex professo hæreses diuinæ gratiæ inimicas debellarunt, perspicuè consteut, non erit iam difficile eandem mentem in Ecclesiæ decretis intelligere. Nam istiusmodi præuenientem gratiam instantissimè tradit Concilium Arausicanum Canone tertio, quarto, quinto, sexto, sed quia illam non exprimit illo ipso nomine, reluctantibus non ita perspicuè persuaderi potest. Canone vero vigesimo quinto, apertissimè contra Semi-Pelagianos dicit, qui saltem nos credere posse sine gratia præueniente sentiebant, ita attenuatum esse liberum arbitrium, *vt nullus postea aut diligere* DEUM *sicut oportuit, aut credere in* DEUM, *aut operari propter* DEUM *quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina* PRÆVENERIT. Quod paulo post dicit, *non nos incipere, & postea per* DEI *misericordiam adiuuari, sed nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem* DEI *prius inspirari vt baptismum requiramus, & ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita implere possimus.* Quibus verbis præueniens gratia explicatur. Ista est enim qua propriè fides & pius affectus erga Deum inspiratur, sine qua fides esse nequit, tanquam iustificationis exordium, vt ad iustificationem ipsam perducatur. Quod similibus ferè verbis non solum officium, sed etiam nomen præuenientis gratiæ exprimendo Synodus Tridentina Sessione sexta declarauit:

Conc. Trid. Sess. 6. c. 5.

Declarat præterea, inquit, *ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum* PRÆVENIENTE *gratiâ sumendum esse: hoc est, ab eius vocatione qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponantur.* Disertius, distinctius & accuratius non posset gratia præueniens propriè dicta & munus eius exponi. Nam ex illa dicit sumendam esse non iustificationem, sed iustificationis exordium. Nempe quia illa propriè est, qua omnia omnino bona hominis merita præueniuntur, hoc est, qua homo nolens & à Deo auersus primo præuenitur, antequam quicquam omnino boni operetur, vel quicquam gratiæ mereatur. Sic enim exponit eam gratiam quam præuenientem dixerat: *Hoc*, inquit, *est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur*, nempe vt primitus credant, & à peccatis seu à peruersa sua voluntate conuertantur ad Deum, secundum id quod adjicit: *Vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem & adiuuantem gratiam ad conuertendum, &c. disponantur.*

CAPVT XV.

Quid sit gratia operans & cooperans, iuxta Augustinum & Fulgentium.

QVOD si quis ista quæ de præueniente & subsequente gratia ex Patribus antiquis diximus, vt oportet ponderauerit nihil etiam difficultatis in percipienda natura gratiæ *Operantis* & *Cooperantis*, *Excitantis* & *Adiuuantis*

inueniet. Nam gratia operans non est alia quàm A præueniens, sed diuersa nonnihil consideratione. Præueniens enim dicitur, quia præuenit liberam hominis voluntatem antequam quicquam boni vel operata sit, vel à Deo promeruerit. Operans vero, quia ipsa sola primam bonam voluntatem in homine operatur. Sola dico non quasi homo non simul in illam voluntatem, hoc est, in voluntatis motum atque consensionem influat, sed quia cum operatur, nobis nihil ad eum habendum conferentibus petendo, desiderando, studendo, meditando, atque ita nihil omnino boni meriti respectu illius voluntatis afferendo. Hoc enim impossibile est, hoc ipso quo statuitur, esse prima voluntas bona, ad quam ex mala con- B uertitur. Illam enim nec fides, nec oratio, nec studium, nec vllum omnino meritum antecedere potest, atque ita necessario Deus eam solus, seu gratia sola operans ac præueniens dicto iam sensu operatur. Cooperans gratia vicissim non est alia quam subsequens: quæ quidem subsequens nuncupata est, quia subsequitur illam bonam voluntatem, quam sola præueniens gratia inspirauit atque operata est, sequitur vero tanquam quædam retributio bonæ voluntatis, aut fidei, aut orationis. Cooperans autem dicta est, quia operatur aliquid in nobis non sola, sed nobis simul cooperantibus, non per simultaneum tantum influxum, vt recentiores intelligunt (sic C enim etiam cooperamur gratiæ operanti) sed præuiè ad effectum istius gratiæ volendo, credendo, desiderando, petendo, pulsando, satagendo, adeoq. etiam promerendo, ita vt eius effectus sit vniuersum primæ voluntatis illius bonæ incrementum vsque ad apicem perfectionis humanæ. Nam vt Aug. ait: *Constat Deum alia etiam non orantibus sicut initium fidei: alia non nisi orantibus præparasse, sicut vsque in finem, perseuerantiam.*

Lib. de dono persev. c. 16.

Hanc esse veram genuinamque gratiæ operantis & cooperantis notionem, facile ex Aug. ac discipulis eius demonstrari potest. Quod antequam præstemus, declarandum imprimis est, constantem Aug. & sectatorum eius sententiam D esse, quod gratia præueniens atque operans sola conuersionem hominis, seu primam bonam voluntatem & ipsum velle operatur, cooperans vero non sola, sed voluntate hominis concurrente, ad eum scilicet quo dixi modum. Hoc enim cum verum esse nullo pacto possit eo sensu, vt sine simultaneo influxu voluntatis fieri intelligatur; per seipsum quodammodo consequens erit (etiamsi Patres non exprimerent) quod sola operans gratia operetur velle, quia non potuit ad illud velle assequendum quicquam studij præuiè contribuere, sicut accepta iam fide bonaque voluntate, desiderando, & petendo ad incrementum virtutum operaque bona facienda, aliquid conferre potest. Sic igitur ea de re loquitur Augusti- E nus in libro de Gratia & libero arbitrio: *Vt ergo velimus SINE NOBIS OPERATVR. cùm autem volumus & sic volumus vt faciamus, nobiscum operatur.* Sine nobis, nempe petendo, pulsando, merendo cooperantibus, quamuis simul etiam gratiæ in actum voluntatis influamus. Hunc esse sensum declarat manifestius in eodem libro multo superius, quando de Paulo iam post vocationem primamque voluntatem bonam bene operante ac laborante scribit: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum, id est, non solus, sed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo.* Hæc de gratia cooperante. De operante

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 5.

vero conuersionem statim adiicit: *Vt autem de cælo vocaretur & tam magna & efficacissima vocatione conuerteretur, gratia Dei erat sola,* qui sic, cum voluntas Pauli simul influeret: Audi rationem: *Quia merita eius erant magna sed mala.* Nempe manifestum est quod ideo sola gratia conuersionem eius operata dicatur, quia ante conuersionem nihil omnino Paulus cooperatus est boni, siue petendo, siue desiderando, siue quaqua ratione merendo, vt ei talis vocatio donaretur, sed eam sola gratuita prorsus sine meritis gratia Paulo nihil boni operanti dedit. Vnde alio in loco: *Quod (credere) vt fiat in eis oratio, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis.* Epist 107.

Hanc magistri sui doctrinam S. Fulgentius multis expressit locis, vt libro de Incarnatione & gratia: *Et hoc in paruulis salutis opus sine propriæ voluntatis assensu gratia Dei operante perficitur, quod bonæ voluntatis exordio diuinitus dato in maioribus inchoatur, vt opere SOLIVS GRATIÆ voluntas quæ mala fuit, bona fiat, & deinceps gratiæ SECVM operanti seruitium obedientiæ cooperatricis exhibeat.* Quid ergo, an voluntas dum ex mala efficitur bona, operanti gratiæ non cooperatur? Cooperatur plane Scholasticorum sensu, cum gratia scilicet concurrendo, sed non cooperatur, aliquo præuio studio aut oratione bonam voluntatem sibi pariendo. Hoc enim eum velle, ex alio loco apertissimum est: *Vt nouerimus omnes qui saluantur, non nisi ex eius gratuita* (nullis meritis aut orationibus acquisita) *bonitate saluari.* Quare obsecro? *Vt enim quisque saluetur, nulla præcedunt humanæ voluntatis bona merita, sed SOLA Dei voluntas humanæ saluationis est causa.* Qua phrasi etiam in eodem libro dicit: *Sicut etiam vt caro viuat solius opus est animæ; ita quoque vt homo credat,* vbi inuoluitur bonæ voluntatis seu conuersionis initium SOLIVS *opus est gratiæ.* Et in lib. de veritate prædestinationis & gratiæ, de gratia præueniente quæ propriè est operans: *In nondum bene volente SOLA operatur exordium bonæ voluntatis.* Et rursum: *Misericordia igitur præueniens cooperaturam sibi hominis voluntatem SOLA PRÆPARAT,* id est, facit. Et in eodem opere aliquanto inferius, & seipsum & Aug. & Scripturam qua dicit Paulus iam sanctificatus, *Gratia Dei mecum,* exponit: *Vt esset igitur Paulus ex infideli fidelis SOLA gratia OPERATA est.* Quomodo sola? *Quæ auersum conuertit, & infideli fidem cum infidelitatis suæ merito fidem accipere non mereretur, attribuit.* Ecce (SOLA) non excludit concursum voluntatis, sed meritum. Nam statim seipsum explicat: *Atque ita voluntariè quidem Paulus,* id est, voluntate concurrente, *credidit, voluntariè abundantius illis omnibus laborauit, sed & credere & laborare non posset, nisi desuper donum gratiæ IN SE, ac SECVM operantis acciperet.* Vbi quod dicit (IN SE) gratiam propriè operantem respicit, quæ in homine fidem bonamque voluntatem, nihil petitoriè aut meritoriè cooperante, operatur, illud vero (SECVM) gratiam cooperantem, quia cum illum simul homo confert, vt diximus, studium suum. Quam distinctionem tam accuratam Fulgentius ex Augustino didicit, qui cum similiter omne meritum humanum ad assequendam fidem totis viribus disputandi excludere satageret, simili modo dixit: *opera quippe bona fiunt AB HOMINE, fides autem fit IN HOMINE, sine qua illa à nullo fiunt homine.* Qui locus quorundam studia multum torsit, significat autem fidem à Deo solo in homine fieri, nihil videlicet voluntate hominis ad eam impetrandam

Fulgent. lib. de incarn. & grat. c. 30.

Ibid. c. vlt.

Ibid. c. 24.

Lib. de Veritate prædest. & grat. fol. 92.

Epist 105. circa initium.

petendo, merendove cooperante. Opera vero ab illo, studium desiderandi & poscendi ea parte sua conferente.

His itaque de operantis gratiæ natura præmissis, facilè intelligentur ea loca quibus præfati Patres gratiam operantem & cooperantem exprimunt, & earum officia quæ supra diximus, depingunt. Quod videlicet operans est illa quæ sola sine studio, sine oratione, sine merito hominis præcedente voluntatem seu velle operetur, per quod voluntas ex mala fit bona, & ex iniusta fit iusta. Cooperans vero quæ homini iam volenti, continuoque cooperatur, firmam illam augendo roborandoque voluntatem, vt id efficiat & perficiat quod voluerit, & conatur. De quibus B August. cum præmisisset, quod ille *qui vult facere Dei mandatum & non potest*, concupiscentiâ videlicet reluctante, *iam quidem habeat voluntatem bonam*, id est, vt explicat charitatē, *sed adhuc paruam & inualidam. Poterit cum magnam habuerit & robustam*, ita in libro de Gratia & libero arbitrio clarissimè loquitur: *Parua & imperfecta* (charitas seu bona volunt. Petro) *non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim se posse quod se velle sentiebat. Et quis istam etsi paruam dare cœperat charitatem, nisi ille qui preparat voluntatem & COOPERANDO perficit, quod OPERANDO incipit? Quoniam ipse vt velimus OPERATVR incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* C *Propter quod ait Apostolus: Certus sum, quoniam qui operatur in nobis opus bonum perficiet vsque in diem Christi Iesu. Vt ergo velimus SINE NOBIS operatur, cum autem volumus & sic volumus vt faciamus NOBISCVM COOPERATVR. Tamen sine illo vel operante vt velimus, vel COOPERANTE cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo vt velimus, Dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle. De cooperante illo cum iam volumus & volendo facimus; Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia COOPERANTVR ad bonum. Quid est omnia nisi & ipsas terribiles sæuasque passiones?* Nihil euidentius quam gratiam operantem esse, qua cum ante nollemus, efficitur vt velimus: cooperantem, quæ quando iam actu volumus, efficitur D vt fortius velimus, ita vt superando quæuis obstacula etiam reipsa faciamus. Illam operari, vt quoquo modo voluntatem bonam seu velle quantumcumque infirmum atque imperfectum habeamus; hanc vt illa bona voluntas augeatur & roboretur. Non tantum vt ex inefficaci fiat efficax, sicut nonnulli volunt, sed ita vt etiam efficax, efficiatur fortior, atque ita fortior vt tandem omnibus amoribus & terroribus fiat insuperabilis; cuiusmodi sanè non est quælibet voluntas bona, etiam efficax. Multæ quippe efficaces voluntates, cum nulla tentatione pulsantur, sæuiente tempestate franguntur atque superantur. Efficax enim erat voluntas Petri cum diceret, *Animam meam pro te ponam*, sed tenera & E infirma; cum vero postmodum ad crucem duceretur, adulta ac robustissima. Nam quemadmodum plantæ & animalia paulatim crescendo ad iustam ducuntur magnitudinem, ita & voluntates: quæ quidem per solam gratiam operantem, sine hominis labore præuio inchoantur, inchoatæ vero per cooperantem gratiam ac studium hominis incrementum capiunt, adolescunt, perfectæque fiunt. Ex quo perspicuum est, cooperantem gratiam numquam dici respectu primæ voluntati bonæ, quando in eam erumpit potentia voluntatis (nam illa est solius gratiæ

Lib. de grat. & lib. arbit., cap. 17.

A operantis effectus;) sed solum respectu bonæ voluntatis postquam homo iam velle cœpit, vt illud velle perseueret, augeatur, bonisque operibus velut fructibus cumuletur. Vnde alio loco contra Iulianum Augustinus. *Si non præuenit* (gratia voluntatem) *vt operetur eam, sed* PRIVS EXISTENTI *voluntati gratia cooperatur, quomodo verum est, Deus in nobis operatur & velle.* Iulianum enim gratiam cooperantem voluntati bonæ iam existenti sine difficultate fatebatur.

Lib. 1. cont. Iul. operis imper. c. 140.

Sed de ista operante & cooperante gratia propriè dicta, etiam sanctus Fulgentius dixit B duobus locis, quæ paulo ante iam aliam ob causam allegauimus. Nam in libro secundo de Veritate prædestinationis & gratiæ: *Præuenit misericordia ... humanum arbitrium, dum ei nondum bene volenti sola operatur exordium bonæ voluntatis: ... sequitur dum bene volenti subministrat auxilium, vt sic ne operando perueniat ad bonæ voluntatis effectum. Misericordia igitur præueniens cooperaturam sibi hominis voluntatem sola præparat. subsequens autem cooperantem sibi voluntatem iuuat.* Vbi ... m cooperationem voluntatis humanæ solummodo ... bere gratiæ consequenti, clarè insinuat ... m solam gratiam consequentem esse cooperantem voluntati. Operans enim gratia sola ... operatur sine illa cooperatione volunt... tali quam modo C diximus. Quo etiam modo in ... ro ... c Incarnatione & gratia dicit: *Vt opere ... ratia vo... tas quæ ma... fuit, bona fiat, & ... accepta gratia* SEC... M OPERANTI, hoc est, cooperanti, ... *obedientia cooperatricis exhibeat.* Vbi perspicuè docet nullam esse obedientiam hominis cooperatricem respectu gratiæ cooperatricis, qua ex mala fit bona, sed solummodo respectu gratiæ cooperantis; vtpotè quæ simul cum homine cooperante modo iam superius explicato operatur. Cooperans enim cooperantem ... veluti correlatiuum suum ita respicit, vt si gratia sit cooperans voluntati, necessario etiam voluntas gratiæ cooperetur: Et è contrario, si sola gratia velle operetur, non possit voluntas ad istud velle D cooperari. Quod quo pacto verum sit, iam ante satis diximus.

Lib. de Veritate prædest. & grat. fol. 97.

Lib. de Incarn. & grat. c. 30.

CAPVT XVI.

Quid sit gratia excitans & adiuuans.

EX iisdem etiam quæ de gratia præueniente & consequente disseruimus, itemque de operante & cooperante satis perspicuè elucet, quid de gratia *Excitante* & *Adiuuante* sentiri debeat. Nam & illas plerumque longo alio sensu recentiores accipiunt, quam à veteribus, veris gratiæ diuinæ intellectoribus ac de- E fensoribus acceptæ sunt. Quemadmodum enim diuisio gratiæ præuenientis & subsequentis, ex illa celebri controuersia maximè innotuit, qua Catholici cum Pelagianis disceptabant, vt vtrum gratia præueniret omnem actum voluntatis bonum, omneque meritum eius; an vero è contrario, gratia semper post meritum voluntati, seu post eius velle sequeretur; hoc ... (vt id ... ipsum alia diuisione exprimam) vtrum gratia sic præueniret velle voluntatis, vt operaretur illud, an è contrario gratia tali motui voluntati præcedenti cooperaretur dumtaxat, illum consequendo & roborando: ita quoque diuisio gratiæ in excitantem & adiuuantem, con-

dem illam difficultatem tangit. Pelagiani enim volebant voluntatem ex se primo emergere, & per se excitari, & ex seipsa bonum velle, cuius tamen motibus tanquam infirmis Deus subiungeret ex isto merito gratiæ adiuuantis auxilium. Catholici vice versa sentiebant, gratiam non tantum *adiuuare*, quando iam bonum vult, sed etiam gratis excitare, vt bonum primitus velit. Quo fit vt in ista diuisione excitatio gratiæ non tam videatur esse quælibet incitatio vel prouocatio ad actum, quæ cuilibet gratiæ competit, quam prima suscitatio, seu excitatio, seu enicatio sopitæ, mortuæ, extinctæque volitionis seu voluntatis bonæ, prout voluntas phrasi veterum volitionem seu motum voluntatis denotat. Qua phrasi etiam voluntas, hoc est, volitio seu propositum hominis tanquam infirmum *adiuuari* dicitur. Iuxta illud Pauli, quod de iam credentibus & volentibus dixit: *Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.* Quæ quidem omnia luculente constant vel ex illa disputatione sancti Augustini cum Iuliano & quibusdam Episcopis Pelagianis, quando asseruerant: *Non ex Dei potentia vel in malum vel in bonum inuitum aliquem cogi: sed propria voluntate aut bonum facere aut malum.* Vbi de prima bona voluntate sermo est, quam si à gratia fieret excitante, coactam fore calumniabantur: *In bono vero opere iam voluntatis hominis, à Dei gratia semper* ADIVVARI; *in malum vero diabolicis suggestionibus incitari.* Aduersus ista Pelagianorum verba sic scribit Augustinus, vt quid inter gratiam excitantem & adiuuantem sit discriminis, nosceremus: *Vos*, inquit, *in bono opere sic putatis adiuuari hominem gratia Dei, vt in excitando eius ad ipsum bonum opus voluntate nihil eam credatis operari. Quod satis ipsa tua verba declarant: Cur enim non dixisti, hominem Dei gratia in bonum opus* EXCITARI, *sicut dixisti, in malum diaboli suggestionibus* INCITARI? *Sed dixisti, In bono opere à Dei gratia semper* ADIVVARI, *tanquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso iam opere diuinitus* ADIVVETVR, *pro meritis videlicet voluntatis* seu volitionis *bonæ, vt reddatur debita gratia, non donetur indebita, ac sic gratia iam non sit gratia.* Ac mox ex exemplo diui Pauli probans homines sine vllo merito repentina & gratuita vocatione conuerti, ipsamque malam voluntatem mutari in bonam, non interrogando sed instando adjicit: *Vtrum iam volenti credere pro meritis bonæ voluntatis hoc datur, an potius vt credat, ipsa voluntas, sicut Pauli desuper* EXCITATVR, *etiamsi tam sit auersus à fide, vt credentes etiam persequatur?* Ecce manifestum est gratiam non tantum adiuuare hominis propositum postquam fuerit, & bonum opus aggressus sit, sed ipsam desuper excitare seu dare volitionem vt aggredi possit, quod Pelagiani fateri recusabant.

Lib. 1. ad Bonif. c. 18. — *Ibid. c. 19.* — *Ibidem.*

Nam vt istam excitandi significationem adhuc planiorem faciamus, aliis quoque locis eodem sensu verbum illud Augustinus vsurpat. Nam de peccatorum ad vitam reuocatione, velut excitatione à somno illo lethifero ad vigilandum in Deo, loquens iuxta illud Apostolicum quod allegat: *Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*, ita loquitur: *Apostolus excitabat animam dormientem, quando ad hoc eam excitabat, vt illuminaretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit iste, Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te, nisi mitteret lux tua, quæ te de somno* EXCITARET. *Illuminat enim animas Christus & facit eas vigilare.* Et in alio Psalmo naturam gratiæ excitantis explicans, hoc est præuenientis meritum & suscitantis mortuam voluntatem vt velit: *Non ego prior ad te exsurrexi voluntate, sed tu ad me* EXCITANDVM *venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius?* Et in Psalmum octogesimum septimum iterum coniungens gratiam, quæ omnia merita præuenit, & eam quæ idcirco excitat mortuam voluntatem vt bonum velit: *Quomodo crederem nisi audirem? Sed vt audita crederem ipse me attraxit; quia in occulto à morte cordis non quilibet medicus, sed ipse* EXCITAVIT, *&c. ac per hoc nec credere potuissem, nisi me Dei misericordia* PRÆVENISSET, *& quia mortuos suscitat, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, me in occultis vocando, & suscitando & trahendo, à tenebris eduxisset & ad lumen fidei perduxisset.* Et in Psalmum centesimum sextum, excitationem Dei propriè vsurpat, quando Deus hominem incredulum *nihil putantem aliud esse post hanc vitam, socordem, obtusum cor habentem illecebris mundi, & mortiferis delectationibus consopitum* præuenit, vt inquit, EXCITATVR *iste ad quærendam gratiam Dei, vt fiat sollicitus, & tanquam de somno euigilet. Nonne manus Dei* EXCITAT *eum? Sed à quo sit excitatus ignorat.* Et postea ponit respectu hominis iam volentis adiutorium seu gratiam adiuuantem. Et sermone nonagesimo quarto de tempore, obiectionem retundens Pelagianam, quibus maximè excitans gratia displicebat: *Sed voluntas*, inquit, Pelagianus quispiam, *bona mea est. Fateor tua, sed & ipsa à quo data? A quo* EXCITATA? Et sanctus Fulgentius probans hominum voluntates primas non exspectari vt ex hominis conatu emicent, sed per gratiam præuenientem & excitantem ex nolentibus volentes fieri: *Si ergo*, inquit, *ad saluandos homines sicut isti volunt non* EXCITAT, *neque mutat, sed exspectat hominum voluntates quomodo infantibus donat æternam salutem, &c.* Vbi semper EXCITANS gratia non nisi respectu primæ voluntatis commendatur, quæ per eam tanquam omnes liberi arbitrij bonos motus præuenientem excitatur & creatur, sicut ignis è silice excitari dicitur, vbi nullus ante fuit.

Ephes. 5. — *In Psal. 62.* — *In hoc tone 1. in Psal. 58.* — *In Psal. 87. vers. finem.* — *In Psal. 106.* — *Ser. de temp. 94. c. 3.* — *Fulgent. lib. de incarnat. & grat. c. 30.*

Quemadmodum igitur hæc propriè vocatur EXCITANS, quæ bonum voluntatis motum in potentia voluntatis excitat, vbi non erat nisi malus, vel quæ excitat potentiam voluntatis mortuam sopitamque Deo, vt accepto bene volendi motu incipiat viuere & vigilare, ita ADIVVANS illa propriè ab Augustino & Patribus vocatur, quæ iam excitato, acceptoque bonæ voluntatis motu, hominem iam volentem conantemque adiuuat, vt vel efficiat quod voluerit, vel vt fortius velit quod velle cœpit, carnisque concupiscentiam acceptæ voluntati pertinacissimè resistentem superet. Quam adiuuantis gratiæ proprietatem, & apud Pelagianos & Catholicos confessam indubitatamque fuisse, plurimis Augustini demonstratur locis, in quibus semper adiutorium Dei respectu infirmæ voluntatis seu volitionis, hoc est, respectu propositi hominis iam conantis sed non satis potentis prædicatur: *Dixisti, tu Iuliane*, inquit Augustinus, *hominem in bono opere à Dei gratia semper adiuuari tanquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso iam opere diuinitus* ADIVVETVR. Quem adiuuandi voluntatis modum non reprehendit sed probat Augustinus; quamuis excitandæ voluntatis abnegationem improbet. Et in se-

Lib. 1. ad Bonif. c. 12.

cum in ad Bonifacium libro, Pelagianorum Antistitum verba sunt: *Gratia adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere*, hoc est, non facere ex nolente volentem, per quod excitantem gratiam, admissa adiuuante, negant. Nam eorum sensum explicans paulo pòst: *Hoc ita dicunt*, inquit, *velut homo à se ipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis*, hoc est, bonam voluntatem, *quo merito præcedente dignum sit* ADIVVARI *Dei gratia subsequente*. Et paulo superiùs alio vocabulo gratiam adiuuantem vocat, *gratiam perficiendi*, prout opponitur gratiæ inchoandi, quæ non est nisi excitans, seu præueniens: *Isti volunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni*, hoc est, voluntatem bonam, *vt huius cœpti meritum* PERFICIENDI GRATIA *consequatur*, hoc est, gratia, qua vt perficiant bonum quod cupiunt, ADIVVANTVR. Et in libro quarto ad Bonifacium: *Pelagiani dicunt ab homine incipere meritum per liberum arbitrium*, hoc est incipere propositum bonum, vt suprà vidimus, *cui Deus subsequenti gratiæ tribuat* ADIVMENTVM. Et libro quarto contra Iulianum: *Nam & studium sanctitatis sine adiutorio Dei, volunt in hominis voluntate præcedere, quod merito Deus debeat* ADIVVARE *non gratis*. Quibus locis euidenter constat Pelagianos illam gratiam propriè ADIVVANTEM propositi seu voluntatis, seu vt Scholastici loqui solent, volitionis infirmæ concessisse. Nec in ista confessione reprehendit eos Augustinus, sed potius semper calculo suo probat, quamuis improbet quod illam solam exclusa illa, quæ voluntatem *excitaret*, hoc est, quæ ex nolente volentem faceret, faterentur; quasi voluntas bona per se conatu hominis satagentis emergeret, eiusque merito Deus gratiam istam propriè ADIVVANTEM largiretur. Nam in eodem libro quarto ad Bonifacium, prolatis eorum verbis quibus dicebant, quod gratia adiuuaret vniuscuiusque bonum propositum, sic subjungit censuram suam: *Hoc sine scrupulo acciperetur Catholicè dictum si non in bono proposito meritum ponerent, &c. sic intelligerent & confiterentur etiam ipsum bonum propositum, quod consequens* ADIVVAT *gratia, non esse potuisse in homine si non præcederet gratia*. Et in libro secundo eiusdem lucubrationis: *Hominis autem propositum bonum* ADIVVAT *quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia*. Et rursum: *Studium quoque hominis quod dicitur bonum quamuis cum esse cœperit* ADIVVETVR, *non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, &c.* Et in libro tertio: *Tempore igitur Veteris Testamenti Spiritum sanctum non solum* ADIVTOREM *(quod isti suo dogmati sufficere existimant) verum etiam largitorem dicimus fuisse virtutis, quod isti negant*.

Lib. 1. ad Bonif. c. 5. & 10. — *Ibid. c. 10.* — *Cap. 8.* — *Lib. 4. ad Bonif. c. 11.* — *Lib. 4. cont. Iul. c. 3.* — *Lib. 4. ad Bonif. c. 6.* — *Lib. 2. c. 10.* — *Lib. 3. c. 4.*

Hanc esse *adiuuantis* gratiæ proprietatem vt respiciat studium hominis, postquam iam esse cœpit, mutatamque in melius voluntatem, plurimis aliis testimoniis sancti Aug. ostendi potest. Nam hoc indicat illud quod breuiter ad eundem Bonifacium, quasi Catholico aphorismo scripsit: *Liberum arbitrium captiuatum non nisi ad peccatum valet; ad iustitiam vero nisi diuinitus liberatum* ADIVTVMQVE *non valet*. Liberans enim gratia denotat illud auxilium quod efficit primam voluntatis mutationem à mala in bonam, cum ex nolente fit volens, & à diabolo eam captiuante liberatur, adiuuans vero illud iam voluntatis adiutorium quo imbecillitas eius luctando contra concupiscentias & vitia adiuuatur. Sic enim hanc phrasim suam in libris Retractationum explicat: *Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratia liberetur à seruitute qua facta est serua peccati, & vt vitia superet* ADIVVETVR, *rectè piéque viui à mortalibus non potest. Et hoc diuinum beneficium quo liberatur, nisi eam* PRÆVENIRET, *iam meritis eius daretur*. Et clarissimè in libro de gratia & libero arbitrio: *Qua gratia voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam*, id est ex nolente fit volens, *& cum bona fuerit* ADIVVATVR. Hoc indicat etiam id quod in libro de gratia Christi scripsit: *Facit homo arborem bonam* (hoc est voluntatem bonam) *cum Dei accipit gratiam, sed etiam vt faciat fructum bonum, eadem gratia necesse est* ADIVVETVR. *Ipsi quippe in bonis arboribus*, hoc est hominibus iam habentibus bonam voluntatem, COOPERATVR *sanctum qui per se dat intrinsecus incrementum*. Hoc in Epistola ad Hilarium: *Iubet ideo vt facere iussa conati & nostra infirmitate sub lege fatigati,* ADIVTORIVM *gratiæ poscere nouerimus, & si quid facere potuerimus operis boni, ei qui* ADIVVAT *non simus ingrati*. Et paucis adiectis infra iterum: *Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia non tollitur*, hoc est, quia iam actu supponitur velle quamuis infirmè. Hoc enim probat id quod subjicit: *Qui enim Deo dicit: Adiutor meus esto, confitetur se velle implere quod iussit, sed ab eo qui iussit* ADIVTORIVM *poscere, vt possit. Sic & iste cum sciret neminem esse posse continentem nisi Deus det, adijt Dominũ & deprecatus est, vtique volens adijt, volens deprecatus est, nec petisset nisi esset volens, sed nisi petisset quantum posset voluntas*. Nihil clarius quam ADIVTORIVM propriè esse respectu voluntatis iam volentis conantisque, sed adolescentis adhuc & infirmæ, quæ vt possit id quod voluit, gratia debet adiuuante roborari. Quod etiam agit in sermone decimo tertio de verbis Apostoli quando dicit: *Ipsum nomen* ADIVTORIS *præscribit tibi quia & tu ipse aliquid agis. Agnosce quid poscas.* ADIVTOR *meus esto. Nemo adiuuatur, si ab eo nihil agatur*. Hoc indicat & istud in Enchiridio ad Laurentium: *Deus voluntatem bonam* (id est volitionem seu propositum hominis bonum) *& præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam*. Hoc idem indicat & illud in Epistola centesima trigesima tertia ad Pammachium, qui Donatistas ad vnitatem Ecclesiæ reuocauerat, quando agit gratias Deo, *quo*, inquit, *inspirante hoc* VOLVISTI; *& quo* ADIVVANTE *potuisti*. Et in Psalmum decimum octauum: *Domine adiutor meus* (*in*) *tendenti ad te*, nempe adepta iam bona voluntate qua quis conuertitur ad Deum, *quoniam redemptor meus es tu, vt tenderem ad te, ne quisquam vel sapientiæ suæ tribuens, quod ad te conuertitur, vel viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te*. Vnde in Psalmum trigesimum secundum dicit, quod *Deus adiutor noster est, dum conamur ad eum*. Et in Psalmum septuagesimum cantat magnitudinem Dei, *cum peccassem*, inquit, *quia ignouisti cum conuersus essem*, mutata videlicet iam voluntate, *quia* ADIVVISTI, *cum perseuerassem quia coronasti*. Et in Psalmum octogesimum nonum dicit ADIVVARI *volentis fidem*. Hoc indicat & illud in sermonibus de verbis Apostoli: *Non sufficit vt velis,* ADIVVANDVS ES *vt plene velis, & impleas quod vis*. Ex quibus prolatis & huiusmodi pluribus quæ adjici possent, perspicuum est, gratiam ADIVVANTEM propriè locum habere respectu hominis iam volentis, studentis ac satagentis bene vincere & cum concupiscentiis dimicare.

Lib. 1. Retract. c. 9. — *Lib. de grat. & lib. arb. c. 20.* — *Lib. de grat. Christi c. 9.* — *Serm. 13 de verb. Apost. c. 9.* — *In Enchirid. c. 32.* — *Epist. 134.* — *In Psal. 18.* — *In Psal. 32.* — *In Psal. 70.* — *Serm. 3 de verb. Apost. c. 10.*

Nam nisi infirmitas voluntatis adiuuetur, nihil eorum quæ voluit perficere potest, iuxta illud Augustini in Psalmos: *Benefacit Dominus auersum conuertendo, pugnantem* ADIVVARE, *vincentem coronare.* Et illud in fragmentis sermonum de præcepto continentiæ: *Contine teipsum, iussio est, præceptio est, audiendum est, faciendum est: sed nisi Deus* ADIVVAT *remanemus. Conamur quidem facere voluntate, & nititur aliquid voluntas, non præsumat potestas, nisi* ADIVVETVR *infirmitas.*

In Psal. 149.

Fragm. 2.

Nec solius Augustini doctrina ista de gratia adiuuante propriè dicta respectu voluntatis iam volentis, currentis luctantisque fuit, sed eam sexcentis locis sanctus Fulgentius discipulus eius expressit. Nos paucis eius testimoniis contenti erimus. Nam in libro de Incarnatione & gratia: *Cuius gratia nobis & initium bonæ voluntatis donatur ad fidem & ipsi voluntati* ADIVTORIVM *tribuitur, vt quod bene vult bene operetur.* Adiuuando videlicet infirmitatem eius, ne in conatibus suis imperfectis cassa maneat & inanis. Et in libro de veritate prædestinationis & gratiæ: *Bonam voluntatem ipse gratis præparat*, prædestinando, prout ipse loqui solet; *gratis donat; ipse* ADIVVAT, *ipse consummat.* Et mox, ait homines *diuina iustificatione præuentos, & vt accepta bona voluntate non decidant,* OPITVLATIONE *Dei*, id est gratia opitulante seu adiuuante, *profectum eis vel perseuerantiam tribui.* Et iterum in eodem libro paulo pòst: *Ipse enim & gratuitam voluntati humanæ bonitatem donat*, hoc est tribuit primam bonam voluntatem, *& bonam voluntatem in operibus* ADIVVAT. Et iterum: *Qui & voluntatem parentium* EXCITAT, vt scilicet velint, *& volentibus* ADIVTORIVM *donat.* Et adhuc aliquibus interiectis: *Ideo enim in nobis gratia Dei bonam efficit voluntatem, vt habeat quam in nobis* ADIVVET, *non solum volentem sed etiam operantem.* Multa ex eodem Sancto pro ista veritate, quam constantissimè tradit produci possent, si ista non sufficerent. Quibus consentit ad vnguem sanctus Bernardus, quando in libro de gratia & libero arbitrio dicit: *Conatus liberi arbitrij cassi sunt ad bonum si non* ADIVVENTVR, *nulli, si non* EXCITENTVR.

Lib. de Incarnat. & grat. c. vlt.

Lib. de verit. prædest. & grat. f. 38.

Ibid.

Ibid. f. 34.

Ibid. f. 92.

Bernard. lib. de grat. & lib. arbit.

Ex istis, quantum arbitror, liquidissimè patet, excitantem gratiam propriè respectu bonæ voluntatis esse statuendam, quatenus eam Deus gratia præueniente largitur, adiuuantem vero postquam iam bona voluntas homini illata est qua iam cœpit velle rectè viuere, proficere, permanere, rebellesque cupiditates GRATIA SVBSEQVENTE superare. Nam gratiam adiuuantem seu opitulantem non esse aliam quam illam iam supra dictam SVBSEQVENTEM, hoc est, quæ bonam voluntatem sequitur, tum ex prædictis manifestum est tum disertis verbis idem sanctus Fulgentius docet: *Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse potest homini si præuenientis gratiæ largitate detur eiusdemque gratiæ subsequentis opitulatione*, id est gratia adiuuante *seruetur.* Et in libro secundo eiusdem operis: *Voluntas quæ in nobis dono Dei miserantis efficitur, ipsa in nobis vt bene operari valeat* ADIVVATVR. Et: *Sicut ad surgendum beneficio misericordiæ præuenientis erigitur, sic ad perseuerandum misericordiæ subsequentis* IVVAMINE *custoditur.* Et post multa: *Non autem præueniendo illum inueniretur arbitrium, seu voluntas, si non esset: nec subsequendo* ADIVVARET, *si illuminatum ad aliquid sibi bonæ cogitationis aut operis esse posset idoneum.* Et respectiuè ad gratiam excitantem seu præuenientem, itemque adiuuantem seu consequentem referri debet, quod ibidem breuiter dicit: *Sine dono atque* ADIVTORIO *Dei, nunquam potest bonum velle vel facere.* Donum est enim excitantis & præuenientis gratiæ qua *velle* donatur; adiutorium adiuuantis & subsequentis qua velle iuuatur & custoditur. Et post multa iterum atque iterum eandem doctrinam inculcando inter cætera dicit, quod *gratia voluntates hominum malas præueniendo mutat in bonas vt impiis & iniquis peccata dimittat: easdemque bonas voluntates* ADIVVANDO SVBSEQVITVR. Sed ad istas diuisiones ex mente veterum percipiendas, ista plus quam satis.

Fulgent. lib. 1. de prædest. f. 58.

Lib. 2. f. 80.

Fol. 93.

Fol. 88.

Fulgent. lib. 2. de prædest. f. 115.

CAPVT XVII.

Sensus multorum Scholasticorum in explicandis gratiarum diuisionibus à sensu Patrum quam diuersus sit.

QVÆ cum ita sint, iam facilè intelligit consequenter prudens lector, quam procul illi Scholastici, quos capite primo demonstrauimus, cæterique non pauci qui cum ipsis eandem de diuisionibus istis doctrinam tradunt, à mente veterum Patrum aberrauerint. Nempe in nullo membro trium istarum diuisionum, sensum eorum attigère, sed quas Patres illi præuenientes, isti etiam consequentes nominant; quas illi consequentes, isti præuenientes. Quas illi operantes, isti cooperantes; quas illi cooperantes, isti operantes. Quas illi excitantes, isti adiuuantes; quas illi adiuuantes, isti excitantes. Ita enim omnia confusa sunt, vt Augustinum ac discipulos eius, vnde vera intelligentia diuisionum istarum petenda erat, nec legisse videantur. Quod non est difficile breuiter perspicueque patefacere. Nam Scholastici illi præuenientes gratias & operantes & excitantes, omnes illas esse putant, quæ potentiæ voluntatis siue nolenti siue iam volenti, siue auersæ siue iam conuersæ, siue infirmæ siue perfectæ ad volendum actu faciendumque preuiè tribuuntur. Ex quibus tamen sola illa præueniens, operans, excitans, in antiquorum sensu est, quæ ex nolente volentem, ex auersa conuersam, ex iniusta iustam facit. Subsequentes vice versa, cooperantes, ac subsequentes Scholastici nominant gratias illas omnes, quæ post indeliberatos motus voluntati immissos in efficiendum consensum voluntatis, siue primum, siue quoslibet alios per totam vitam cum ipsa potentia voluntatis influunt & concurrunt. Cùm tamen Patres nullas gratias subsequentes, aut cooperantes, aut adiuuantes vocent, quæ cum potentia voluntatis sese primum à tenebris ad lumen, à creatura ad creatorem, ab iniustitia ad iustitiam conuertente, siue præueniendo, siue comitando ac simul influendo concurrunt. Omnis enim ista gratia, qualiscumque fuerit, siue eadem omnino cum ea quæ potentiam voluntatis præuenit eam excitando, siue diuersa, non nisi præueniens, operans, excitans dicitur: Omnis alia quæ volentibus & currentibus datur, siue præuiè incidat suscitando voluntatem, siue simul in consensum influendo concurrat, subsequens, cooperans, & adiuuans appellatur. Distinctio enim ista gratiarum istarum, quam Scholastici inuenerunt vt respectu eiusdem consensus voluntarij, vna vocetur præueniens, operans, excitans, quæ videlicet consensum præcundo, potentiam vo-

luntatis excitet & quasi grauidam faciendo, ad præstandum ipsum consensum præparet; alia vero seu ipsa eadem, quatenus cum eadem voluntate simul in istum consensum aut actum influit, subsequens, cooperans, adiuuans nominetur, antiquis istis Patribus incognita est. Nam siue præparet ad consensum, siue simul influat in consensum, semper ab eis dicitur ac dici debet præueniens, operans, excitans quando primo bonam voluntatem nolentibus donat: & vice versa, semper subsequens, cooperans, adiuuans dicenda est, quando arbitrij iam volentis conatum subsequendo, & cooperando adiuuat. Etenim in istorum Patrum scriptis doctrinaque inauditum est, veram gratiam Christi, hoc est, gratiam quam præter intellectus illustrationes ad flectendam emolliendamque voluntatem Christus per crucem suam hominibus dedit, ita in potentia hærere voluntatis otiosam; vt alia sit opus gratia, qua potentia voluntatis ad consensum præstandum adiuuetur; sed illa ipsa gratia quæ potentiam voluntatis ad agendum præeundo suscitat in consensum influendo (eo modo quo gratia influere debet) cum ipsa voluntate concurrit, idque tam respectu primi motus bonæ voluntatis, quam omnium tota vita subsequentium, pariter locum habet. Nec enim alia de causa gratia Christi respectu voluntatis datur, nisi vt ad consensum eliciendum simul cum voluntate influente concurrat, quod sine præuia potentiæ excitatione seu suscitatione & quasi præparatione fieri nequit.

CAPVT XVIII.

Gratia præueniens, subsequens; operans, cooperans, excitans, adiuuans: generalius quandoque vsurpantur à Patribus, sensu tamen etiam à Neotericis diuerso.

HOc tamen etiam fatendum est, antiquos illos Patres, etsi, quando illas gratias præuenientem & subsequentem, operantem & cooperantem, excitantem & adiuuantem tanquam opposita membra diuidunt, sic eas accipiant vt diximus, aliàs tamen quando de istarum diuisionum proprietate non curant, sed solam istorum nominum sequuntur Etymologiam, in significatione longè latiori ista vocabula vsurpare. Ex quo fit vt præueniens gratia subinde accipiatur pro omni actuali gratia, quæ in hac vita datur, non solum vt velimus aut credamus, sed etiam vt bene diuinorum mandatorum obseruatione viuamus. Et sic opponitur gratiæ subsequenti in altera vita: *Præuenit autem* gratia, inquit Augustinus, *vt sanemur, quia & subsequetur, vt etiam sanati vegetemur. Præuenit vt vocemur, subsequetur vt glorificemur. Præuenit vt piè viuamus, subsequetur vt cum illo semper viuamus.* Vbi vides quod sanari & piè viuere tribuantur gratiæ præuenienti, cum vtrumque per totum decursum præsentis vitæ duret; vnde ei opponitur vegetatio iam sanati hominis & perpetua vita cum Deo, hoc est, prout in secundo membro dicit, glorificatio. Hoc etiam fere modo Synodus Tridentina præuenientem gratiam generatim accipit quando dicit: *Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare, & diligere, aut pœnitere posse sicut oportet.* Nam & sperare, & diligere,

Lib. de nat. & grat. c. 3.

Trid. Sess. 6. can. 3.

A & pœnitere præuenienti gratiæ asscribuntur. Quanquam, vt verum fatear, etiam propriè hoc loco accipi possit; quemadmodum & ille locus Concilij Arausicani, non minus propria quam generali significatione accipi possit: *Vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenerit.* Generalis enim erit significatio, si gratia etiam illa per quam operamur, præueniens appelletur: specialis vero, si tantummodo significetur neminem bene operari posse, nisi antea eum gratia diuina præuenerit, ex nolente volentem faciendo. Nam de gratia operum nulla

Conc. Arausi can. 25.

B cum Semi-Pelagianis erat quæstio, sed tantummodo, an illi etiam qui bene per gratiam Dei operantur, aliâ gratiâ iam antea eis bonam voluntatem tribuente debuerint præueniri; ita videlicet vt non ipsi Deum, sed ipsos Deus misericorditer præuenerit.

Eadem significationis generalitas nonnunquam in gratia operante & cooperante reperitur. Operantem enim, iuxta vocabuli latitudinem, vocant aliquando omnem gratiam, quæ aliquem actum quemcumque in voluntate vel cum voluntate operatur, quemadmodum in isto notissimo Pauli Apostoli loco sumitur: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere*, seu vt Augustinus

Ad Philip. 2.

C subinde legit, operatur in vobis *& velle & operari.* Similiter generalis vsurpatio est, quando dicit quod *vitium* (superbiæ) *nisi operante gratia sanetur, iustitia pace nemo perfruitur.* Respicit enim ad pacem in æterna vita, antequam tota superbia per gratiam operantem sanari debet. Tunc autem gratia operans non opponitur cooperanti, sed absolutè sumitur.

Lib. de grat. Christi c. 25. & aliis locis.

Nec dissimiliter cooperans gratia latissimè vsurpatur, prout omni omnino gratiæ etiam præuenienti & excitanti & operanti competit, quatenus non sola consensum voluntatis, sed vna cum ipsa voluntate concurrente & confluente operatur. Cuius vsurpationis plura occurrunt testimonia. Vt quando dicit libro de gratia Chri-

D sti: *Non significans possibilitatis profectum sed cooperationis effectum.* Et in eodem libro sanctus Ambrosius: *Vbique Dei virtus*, id est gratia, *studiis cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino.* Ecce Dei virtus vbique, id est, in omnibus operibus cooperatur, ita vt nec incipere possit homo sine Domino, id est, gratia cooperante. Nam sicut in omni actu voluntatis, etiam illo primo quo ex nolente fit volens, & ex infideli fidelis, voluntas cooperatur gratiæ, iuxta illud Augustini: *Hoc opus credendi operatur in nobis non vtique sine nobis.* Et illud alibi: *Sic Deus in nobis operatur vt & nos operemur*; ita vice versa gratia

Ibid. c. 27. apud Aug. cap. 43.

Tract. 72. in Ioan.

E qualiscumque etiam illa prima, quæ operans propriè dicitur, cooperatur voluntati.

Denique gratia excitans nonunquam, adiuuans vero sexcentis locis, ita generaliter vsurpatur, vt omni prorsus gratiæ actuali competat. Omnis enim hoc ipso quo potentiam voluntatis tangit, excitans dicitur: omnis item hoc ipso quo potentiæ voluntatis ad actum naturales vires excedentem, etiam primum quo conuertitur ad Deum, suum auxilium præbet, adiuuans nuncupatur. De excitante in ista diffusa significatione dicit Augustinus: *Quid enim debet esse iucundius pigris gratia, qua excitantur?* De adiuuante in Epistola ad Sixtum: *Spiritus alter adiuuat*

Epist. 106. ad Paulin.

Epist. 105. ad Sixtum,

A *nondum inhabitans, alter inhabitans, nondum inhabitans adiuuat vt fiant fideles, inhabitans adiuuat iam fideles.* Et ad Paulinum: *In his quæ fiunt adiutor Deus operatur & velle & operari.* In libro de gratia Christi improbat id quod Pelagius asserebat, quod *Deus non adiuuat vt velimus.* Et in Epist. ad Iulianum: *Proprium arbitrium* ... *nec ipsi bona voluntas esse* ... Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione: ... Et multo inferius: *Quod vero ad Deum nos* ... *nisi ipso excitante & adiuuante non possumus, & hæc est voluntas bona.* Quem locum Concilium Tridentinum videtur expressisse vel imitatum esse quando sessione sexta dicit: *Vt per eius excitantem atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se,* B *& c.* Vnde & in sequenti capite: *Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia & adiuti fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum.* In his omnibus locis adiuuans gratia adhibetur homini, non solum postquam voluit atque credidit, quemadmodum solet quando propriè vsurpatur; sed etiam ad primam eius conuersionem, vt velit & credat.

Epist. 106.

Lib. de grat. Christi c. 5.

Epist. 143. ad Iul.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 5. cap. 18.

Conc. Trid. sess. 6. can. 5.

cap. 6.

Omnes tamen istæ latiores significationes gratiæ præuenientis & subsequentis, operantis & cooperantis, excitantis & adiuuantis, quamuis ad mentem Scholasticorum supra expositam nonnihil accedere videantur, ab ipsorum tamen C sensu multum differunt. Nam ipsi cooperantes & adiuuantes gratias ita respectu primæ conuersionis, seu primæ bonæ voluntatis adhibent, vt eas etiam tunc distingui putent, velut opposita diuisioni membra contra operantem & excitantem. Nam operantem & excitantem esse putant gratiam, quatenus potentiam voluntatis incitant atque præparant; cooperantem & adiuuantem, quatenus vel ipse vel aliæ respsa in actum voluntatis influunt. Augustinus vero è contrario, easdem illas gratias operantem & excitantem, vocat cooperantem & adiuuantem respectu concurrentis voluntatis. Non enim aliud est officium gratiæ quo cooperatur voluntati eamque iuuat, quam quo operatur & excitat, D vtpote quæ non nisi operando in voluntate & excitando cooperatur & iuuat; & è contrario, non nisi cooperando operatur & excitat: *Sic enim Deus operatur vt & nos operemur,* inquit Augustinus, hoc est, vt nos cooperemur; & consequenter sic Deus operatur, vt nobis cooperetur. Idem iudicium est de gratia operante & excitante. Nam etiam quando illa vsurpantur generaliter pro omni gratia qua per totam vitam voluntas præuenitur, non opponuntur tunc gratiæ cooperanti & adiuuanti, sed vsurpantur absolutè, & ipsæmet illæ gratiæ quas operantes & excitantes vocat Augustinus, sunt illæ quæ propriè etiam adiuuando cooperantur voluntati. E Nam vt supra etiam diximus, distinctio ista duarum gratiarum respectu vnius & eiusdem conse nus seu actus cuiuscumque voluntatis, siue primi respectu conuertentis sese voluntatis, siue proficientis, siue perfectæ, quarum vna vocetur operans, excitans, præueniens, prout à Deo venit inciditque in potentiam voluntatis, altera quatenus cum voluntate concurrit, non ab antiquis auctoribus fluxit, sed eam subtilitas Philosophiæ peperit. Veteres enim auctores siue vocabula gratiarum vsurpent specialiter, iuxta primum sensum supra datum, siue generaliter iuxta secundum, non agnoscunt nisi vnam gratiam respectu consensus voluntatis, ita videlicet, vt in primo sensu gratia præueniens, operans, excitans, nunquam possit esse subsequens, cooperans, adiuuans, quia ista respiciunt diuersos actus voluntatis. Verumtamen illa eadem gratia præueniens, operans, excitans ad hoc vt ipsa voluntas eis præuenta & excitata consentiat, non habent aliam adiunctam gratiam, quæ ad eundem actum, iuxta phrasim Scholasticorum, adiuuet & cooperetur. Nam illa ipsa gratia præueniens, operans, excitans illud efficium præstant, quandoquidem non nisi propter illud ipsum tribuantur: ita videlicet vt sint simul præuenientes, operans, excitans, iuxta primum sensum Patrum, & subsequens, cooperans, adiuuans iuxta sensum Scholasticorum.

Nam quod ipsi putant contingere nonnunquam vt gratia Christi reuera sit præueniens, operans, excitans; & tamen eadem non sit subsequens, cooperans, adiuuans defectu videl. voluntatis, quæ gratiæ præuenienti consentire detrectat, iam supra satis excussum rejectumque fuit. Gratia enim Christi, iuxta dogma à sancto Augustino constanter traditum, *à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur vt de ... cordis primitus auferatur.* Vnde quæcunque gratia defectu voluntatis effectu caret non est illa Christi gratia, de qua disputamus, sed sub lege atque doctrina comprehenditur. Christus enim ea de causa mortuus est, vt cæteræ quæcunque gratiæ, siue in intellectu, siue in voluntate, siue in sensibus collocentur, quæ propter duritiam voluntatis rebellesque carnis concupiscentias effectu carebant suo, ad operandum emollita flectàque voluntate rapiantur. Qua de re superius satis diximus. Et inde nascitur quod nulla Christi gratia, iuxta doctrinam istorum Patrum, præueniat operandoque excitet voluntatem, quin simul voluntati, phrasi in Scholis vsitata, cooperetur, eamque vicissim cooperantem adiuuet.

CAPVT XIX.

Gratia præparans voluntatem quid sit, & quomodo secus ab Augustino quam à Scholasticis quibusdam intelligatur.

Ex eadem vena fluit, quod illam gratiam, *qua præparatur voluntas à Domino,* quæ tantopere à sancto Augustino decantata est, non rectè recentiores intelligunt. Putant enim significari gratiam aliquam qua potentia voluntatis quodammodo proximè præparetur, vt in actum influat, ita videlicet vt voluntas à Domino præparata sit, quamuis nullus consensus eius consequatur; quemadmodum etiam paratus ad iter esse dicitur, qui impedimento superueniente retinetur. Sed reuera phrasin Scripturæ & Augustini non satis assequuntur. Voluntas enim non sumitur ab Augustino, quando de præparatione voluntatis loquitur, pro potentia, sed pro actu voluntatis, vt sit idem quod volitio. Itaque præparari voluntatem à Domino, non est aliud, quam per gratiam voluntatem seu volitionem fieri seu effici à Domino: quod alia phrasi actiuè dicere solet: Deus *operatur vt velimus,* seu *Deus operatur & velle, Deus donat voluntatem,* & huiusmodi quibus significatur Deus per gratiam non præparare potentiam voluntati, vel in ea operari eo fine vt velimus, sed vt efficacissimè ...

Suarez lib. 3. de conc. c. 5. n. 5.
Lessius lib. de grat. effic. cap. 6. 11. n. 11.

a Lib. de praedest. SS. cap. 19
b Vide lib. 2. de grat. Christi Salvat. cap. 14.
Epist. 107. ad Vitalem.

alio loco exprimit, a *agere & peragere vt credamus*, hoc est, vt velimus. Qua de re fusè disseruimus b suo loco. Hoc ergo sensu præparari seu effici hominis voluntatem seu volitionem indicat passim Augustinus, vt quando dicit in Epistola centesima septima: *Ex singulis sententiis Catholicis à se prolatis, id confici vt confiteamur gratia Dei præueniri hominum voluntates*, id est, volitiones, *& per hanc eas potius præparari, quam propter earum meritum dari.* Et inferius: *Deum gratia sua auferre impedelibus cor lapideum, & præuenire in hominibus bonarum merita voluntatum; ita vt voluntas per antecedentem gratiam præparetur.* Quod aliis verbis in eadem Epistola de illa præueniente & præparante gratia loquens dicit: *Dat merita ipsa cum datur, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam inuenit in cuiusquam corde, sed facit. Deus conuertit corda hominum. Sic agit eorum sensum vt accommodent assensum.* Deus *& velle operatur & currere*, & similia. Et euidentissimè contra Iulianum: *Si non præuenit*, gratia voluntatem, *vt operetur eam, sed prius existenti voluntati gratia cooperatur, quomodo verum est, Deus in nobis operatur & velle? Quomodo* PRÆPARATVR *voluntas à Domino?* Et in libro de Gratia & libero arbitrio: *Certum est nos mandata seruare si volumus, sed quia* PRÆPARATVR *vo-*

Lib. 1. oper. imper. cont. Iul. f. 140.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 16.

A *luntas à Domino, ab illo petendum est vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, quod paulo ante posui,* PRÆPARATVR *voluntas à Domino, de quo dictum est: Deus est qui operatur in vobis & velle.* Et inferius: *Putabat enim Petrus se posse, quod se velle sentiebat. Et quis istam paruam dare cœperat charitatem* (hoc est, voluntatem bonam seu velle) *nisi ille qui præparat voluntatem*, id est velle, *& cooperando perficit, quod operando incipit. Quoniam qui vt velimus operatur, incipiens, &c.* Cuiusmodi loca passim obuia sunt, quibus non aliter docet Deum per gratiam præparare voluntatem, nisi quia præparat seu operatur velle, siue per gratiam
B propriè operantem efficiendo vt velit, siue per cooperantem, vt potentius velit.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17.

Et illa sunt quæ de gratiæ diuisionibus totaque natura eius & operandi modo, iuxta sancti Augustini & Ecclesiæ Romanæ & Catholicæ mentem, nobis dicenda occurrerunt. Cuius quidem Ecclesiæ & vniuersalis eius Pastoris Romani Pontificis iudicio ac censuræ, quicquid hac de re vel alia quacunque hactenus scripsi, vel porro in posterum scripturus sum, toto corde ac sincerâ mente subjicio.

FINIS.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS

LIBER QVINTVS.

Qui est de effectibus gratiæ Christi.

CAPVT PRIMVM.

Transitur ad effectus gratiæ medicinalis Christi. Gratia Christi tantummodo ad diligendum in cuiusuis præcepti impletione Deum, necessaria est.

DIXIMVS quid sit adiutorium gratiæ Christi, quis operandi modus, quæ diuisiones eius, nunc de effectibus eius nonnihil dicendum superest, ad quæ videlicet opera bona necessarium sit, an ad omnia quarumcunque potentiarum & virtutum, an vero ad certi generis duntaxat. Dubitatio quippe suboriri posset ex multis Augustini locis, quæ præcedenti libro de cælesti delectatione iustitiæ disputantes produxi-
A mus. Nam videtur inde sequi, nullos actus delectationis esse illam veram gratiam Christi, nisi solos illos quibus trahimur ad diligendam iustitiam aut Deum, hoc est, quibus dilectio seu charitas Dei & proximi nobis, Deo donante, communicatur. Nam pleraque sancti Doctoris loca de tali delectatione intelliguntur. Quod si ita est, iam reliquarum virtutum supernaturalium actus videntur ab homine fieri posse sine gratia Dei. Neque enim opus est actuali dilectionis motu, quo referantur in Deum, ad hoc vt ab homine iusto elici possint; quicquid tandem de illa quæstione sentiendum sit, vtrum tunc tales actus apud Deum aliquid mereantur nec ne.

Respondetur, quisquis ex præcedentibus colligit ex Augustini mente, solam suauitatem qua fiat vt diligamus Deum, esse gratiam Christi

medicinalem, quam humano generi ægrotanti dedit, rectè colligit. Quod quamuis recentioribus Doctoribus valde fortasse mirum videatur, qui putabunt, vel omnium aliarum virtutum opera destrui, vel ad naturæ vires reuocari, ex Augustini tamen mente dubitatione caret. Cuius principia qui penetrauerit, doctrinæ ipsius, tanquam verè Christianæ, puritatem venerabitur potius, quam tanquam à tramite veritatis abstrusam auersabitur. Sed antequam, quo pacto doctrina eius accipienda sit, ostendamus, eam reuera esse hanc ipsam quam asserimus, demonstrandum est; solam videlicet charitatis inspirationem, qua fiat vt Deum verè, sincerè, & vt oportet diligamus, esse ex Augustini sententia propriè gratiam Saluatoris mundi, prout gratia propriè dicta Christi à scientia distinguitur. Nam scientia, sicut & remissio peccatorum, reuera quoque sunt dona & magna gratia, sed neutra est gratia illa qua nos facit velle & facere bonum, vel qua facit Deus vt in iustificationibus eius ambulemus, de qua propriè controuersia est.

Hanc igitur gratiam esse inspirationem amoris Dei, ex diuersis Augustini principiis colligi & euidenter ostendi potest.

Primò quidem, quia gratia de qua sanctus Augustinus satagit, & de qua propriè cum Pelagianis controuersia fuit, est illa qua fit vt homo qui ante fuit voluntatis malæ, habeat voluntatem bonam, siue quâ in homine inchoatur voluntas bona, vt per gratiam bonum velit, eadémque voluntas bona adiuuatur, augetur & accenditur, vt diuina mandata possit implere. Nam in volendo bonum & fortiter volendo, tota perfectio vitæ bonæ seu Christianæ sita est. Inde quippe quod sexcenties vtatur illa Scriptura Pauli: *Deus operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate.* Et illa Prouerbiorum, *Præparatur voluntas à Domino,* quod tam de inchoata quam consummata voluntate bona sanctus Augustinus intelligit. Et illa: *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet.* Et hinc illud absolutum eius pronunciatum: *Orate pro nobis vt iusti simus* (in quo tota perfectio bonitatis comprehenditur) *quod quidem homo non potest, nisi nouit, & velit, & erit continuo qui plene voluerit: sed hoc ipsum in eo non erit, nisi gratia Spiritus sanctus, & adiuuetur vt possit;* videlicet hoc ipsum vt plene velit. Vnus igitur aut alter locus Augustini apertissimus sufficiet vt probemus, totam gratiæ adiuuantis œconomiam, ad bonam illam voluntatem dandam, augendamque versari. Primus habetur in libro secundo de peccatorum meritis, vbi sic loquitur: *Quapropter nisi obtineamus, non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus & male vti malus potest, sed etiam* VOLVNTATEM BONAM, *quæ iam in eis bonis est, quorum esse vsus non potest malus, nisi ex Deo nobis esse non posse, nescio quemadmodum defendamus, quod dictum est: Quid enim habes quod non accepisti? &c.* Et paulo clarius & generalius & expressius: *Si ergo voluntas aut bona est aut mala; & vtique malam non habemus ex Deo, restat vt bonam voluntatem habeamus ex Deo: alioquin nescio cum ab eo iustificamur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. Et hinc scriptum arbitror, Paratur voluntas à Domino. Et in Psalmis: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Et quod Apostolus ait: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quocirca quod à Deo nos auertimus nostrum est, & hæc est voluntas mala: quod vero ad Deum nos, nisi ipso excitante, atque adiuuante non possumus, & hæc est voluntas bona.* In quo loco quemadmodum & in aliis plerisque apud S. Augustinum, sumitur voluntas pro volitione. Alius locus ad hoc propositum habetur in libro de Gratia & libero arbitrio, in quo totis viribus veram Christi gratiam conciliat cum libero voluntatis arbitrio. Itaque diuidens exactè humanas voluntates, vt sciretur quanam indigerent gratiæ adiutorio, officium & effectum gratiæ Christi accuratissimè definit in hunc modum: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est quando seruit peccato, & tunc est mala; aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit vt sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas quæ iam adesse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit.* Et cùm prope ad finem vsque libri fortissimè de Christi gratia disputasset, tandem officium eius breuiter concludendo tangens & repetens: *Satis,* inquit, *me disputasse arbitror aduersus eos, qui gratiam Dei vehementer oppugnant, qua voluntas humana non tollitur sed* EX MALA MVTATVR IN BONAM, ET CVM BONA FVERIT ADIVVATVR, vt videlicet ex inualida robustior fiat, accipiendo non solum velle bonum, sed etiam posse quod voluit: quod illos deficit, qui infficacibus voluntatibus volendo bonum, non possunt apud animum suum obtinere vt efficaciter bonum velint, & volendo etiam operentur. Cùm ergo perspicuum sit, veræ gratiæ officium circa voluntatem bonam vel dandam, vel adiuuandam, & augendam occupari, videamus nunc, nihil aliud per eam agi quam vt charitas Dei in eo seminetur & crescat. Nam inde sequitur euidenter, gratiæ adiuuantis vnicum officium esse, vt Deum charitate diligamus. Quod quidem vel ex eo solo manifestum est, quia constantissima doctrina S. Augustini est, bonam voluntatem, seu voluntatem & cupiditatem boni, nihil aliud esse, quam veram illam & propriè dictam Dei charitatem. Nam in eodem illo libro de Gratia & libero arbitrio paucis interiectis, post illa verba quæ iam citauimus, definit hoc ipsum apertissimè: *Qui ergo vult facere Dei mandatum & non potest, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruam & inualidam: poterit autem cùm magnam habuerit & robustam.* Quid vero sit istud audi: *Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna vtique voluntate,* HOC EST, MAGNA CHARITATE *fecerunt. De qua* CHARITATE *ipse Dominus ait: Maiorem hac* CHARITATEM *nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Et paulo inferius de S. Petri inualidâ voluntate, id est, charitate subiungit: *Istam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negauit. Timor enim non est in charitate, sicut ait Ioannes Euangelista in Epistola sua, sed perfecta* CHARITAS *foras mittit timorem: & tamen quamuis parua, & imperfecta non deerat quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim se* POSSE, *quod se* VELLE *sentiebat. Et quis istam etsi paruam dare cœperat* CHARITATEM, *nisi ille qui præparat* VOLVNTATEM; *& cooperando perficit quod operando incipit?* Qua de re tangit & citat statim Scripturas quæ de VELLE loquuntur. *Quoniam,* inquit, *ipse vt* VELIMVS *operatur incipiens, qui*

Marginalia: Ad Philipp. 2. — Prouerb 7. — In Psal. 36. — Epist. 144. — Lib. 2. de pec. merit. & remiss. c. 18. — 1. Cor. 4. — Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 15. — Ibid. c. 20. — Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17. — Ibid.

VOLENTIBVS *cooperatur perficiens, &c. Vt ergo velimus, sine nobis operatur, cum autem volumus, & sic volumus vt faciamus*, hoc est, cùm fortiter & efficaciter volumus, *nobiscum cooperatur. Tamen sine illo vel operante* VT VELIMVS, *vel cooperante cum* VOLVMVS, *ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo vt velimus, dictum est: Deus est enim qui operatur in vobis &* VELLE. *De cooperante illo cum iam volumus & volendo facimus: scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Et continuo ostendens huiusmodi tam locutiones suas quam Scripturas quæ de voluntate qua volumus bonum loquuntur, de vera charitate loqui, subjicit: *Istam charitatem, id est, diuino amore ardentissimam voluntatem commendans Apostolus, dicit. Quis nos separabit à Charitate Christi, &c.* De qua charitate Dei, cùm octodecim circiter Scripturas apertissimas allegasset, tandem digito ostendens cardinem controuersiæ quæ cum Pelagianis agebatur, dum de adiutoriis ad velle & facere necessariis vigeret disputatio: *Vnde est*, inquit, *in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo?* NAM SI NON EX DEO, SED EX HOMINIBVS; VICERVNT PELAGIANI: SI AVTEM EX DEO VICIMVS PELAGIANOS. *Sedeat ergo inter nos Iudex Apostolus Ioannes & dicat nobis, &c.*

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17.

Rom. 8.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 18.

Et quamuis ille locus vnicus omnes omnium cauillationes suâ perspicuitate suffocare possit, pluribus tamen aliis locis contra Pelagianos idipsum euidentissimè tradit. Nam libro de gratia Christi indagatur accuratè, quænam sit vera Christi gratia, & quidnam in hominibus operetur, vsque adeo vt in eius calce dicat, quod *si consenserit* Pelagius, *ipsam quoque voluntatem & actionem, id est, vt bene velimus & bene agamus, quæ non sunt in homine nisi quando bene vult & bene agit, diuinitus adiuuari, & sic adiuuari vt sine illo adiutorio nihil bene velimus & agamus;* EAMQVE ESSE GRATIAM CHRISTI, *nihil de adiutorio gratiæ Dei, inter nos controuersia relinquetur.* In hoc ergo libro manifestissimè ac expertissimè pronuntiat, istam bonam voluntatem quæ datur, aut ita adiuuatur vt pariat actiones tanquam fructus bonos, nihil esse omnino præter charitatem. Nam cùm sæpe contra Pelagium asseruisset, Deum in nobis per gratiam operari vt velimus & faciamus, itemque non solum adiuuare ostendendo homini, quid fieri debeat, sed etiam *dilectionem inspirando*, vt quod cognouerit faciat, euidentius explicans quid sit voluntas illa bona, qua volumus, & efficaciter volendo etiam operamur bonum, præmittit primum, quod quando Paulus Apostolus dixit, *radicem malorum omnium esse cupiditatem, admonet vtique intelligi radicem bonorum omnium* CHARITATEM. Quibus deinde subiungit explicans illam charitatem nihil aliud esse, nisi voluntatem bonam: *Vnde si duæ arbores, bona & mala, duo sunt homines bonus & malus, quid est bonus homo nisi voluntatis bonæ, hoc est, arbor radicis bonæ? Et quid est homo malus, nisi voluntatis malæ, hoc est, arbor radicis malæ? Fructus autem harum radicum atque arborum, facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt, quæ bona de bona voluntate procedunt, & mala de mala. Facit autem homo arborem bonam quando Dei accipit gratiam. Non enim se ex malo bonum per seipsum facit, sed ex illo & per illum, & in illo qui semper est bonus.* Et inferius: *Quare adhuc vsque contendit* Pelagius, *quod ex illis tribus tantummodo possibilitatem habeamus ex Deo, bonam vero voluntatem, bonamque actionem habeamus ex nobis?* QVASI VERO ALIVD SIT BONA VOLVNTAS QVAM CHARITAS, *quam Scriptu-*

Lib. de grat. Christi c. 47.

Ibid. c. 18.

A *ea nobis esse clamat ex Deo & à Patre datam, vt filij eius essemus.*

Et in libro secundo ad Bonifacium cùm exorta esset inter Pelagianos & Augustinum disputatio, vtrum CVPIDITAS *boni* (quæ nihil aliud est quam voluntas bona, vtpote per quam, vt vbi dicitur sit homo *consentiens bono & volens bonum*) per gratiam inspiretur ac detur à Deo, sic explicat illam boni cupiditatem: *Proinde cupiditas boni non homini à Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summe atque incommutabiliter bonus est. Quid est enim boni cupido ni-si* CHARITAS, *de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur, dicens: Charitas ex Deo est. Nec initium eius ex nobis & perfectio eius ex Deo, sed si charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est*, hoc est, tota cupiditas aut voluntas bona ex Deo est, siue inchoata, siue perfecta. Doctrinam istam plurimis aliis locis docet, dum non aliter tradit nobis inspirari voluntatem bonam, hoc est, vt velimus atque faciamus (qui propriissimus gratiæ Saluatoris effectus est) quam inspiratione charitatis, quæ est illa voluntas bona. Hinc in Epistola ad Iulianum, quæ ex professo de gratiæ adiutorio contra Pelagium scripta est, vt Demetrias virgo contra eius insidias muniretur, cùm eum naturam atque doctrinam, tanquam adiutorium gratiæ, prædicare docuisset, quo bene viuamus: *Ad habendam vero*, inquit, *bonam voluntatem, vbi est hoc ipsum quod bene viuimus, &* IPSA CHARITAS, *quæ in omnibus Dei donis ita excellit; vt etiam Deus dicta sit, qua vna adimpletur in nobis, si quid diuinæ legis admonitionis implemus, noluit nos diuinitus adiuuari.* Et inferius in eadem Epist. *Proprium quippe arbitrium nisi Dei gratiâ iuuetur, nec ipsa* BONA VOLVNTAS *esse in homine potest,* DEVS *est enim, inquit Apostolus, qui operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate.* Et quid ista bona voluntas, quam Deus operatur, quando operatur in nobis velle? Audi consequenter exponentem Augustinum: *Non sicut isti sentiunt tantummodo scientiam reuelando, vt nouerimus quod facere debeamus, sed etiam* INSPIRANDO CHARITATEM, *vt ea quæ discendo nouimus, etiam diligendo faciamus.* Et explicans preces Salomonis, quibus petebat à Deo continentiam: *Sed vtique tantas*, ait, VOLVNTATIS VIRES. Et quid istud? *Tantum delectationis ardorem volebat accipere spiritum sapientiæ, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentiæ.* Vnde contra Iul. qui putabat liberum arbitrium per se ipsum velle posse bonum, tanquam de re certissima exclamat: *Homo Pelagiane, charitas vult bonum & charitas ex* DEO *est, non per legis litteram, sed per spiritum gratiæ.* Et nonnihil inferius: *Charitas ipsa vult bonum.*

B

C

D

Lib. 2. ad Bonif. cap. 8.

Ibid. c. 9.

Epist. 143. ad Iul.

Epist. 143. ad Iul.

Ibid.

Lib. 1. oper. imperf. c. 139.

Secundò idem probatur ex eo, quia sanctus Augustinus aduersus Pelagianos disputans, semper gratiæ illius confessionem postulat, & istam ipse asserit, qua fit vt operemur iustitiam seu bonum opus, quod Deus præcipit nobis, atque adeo qua legem quam propter carnis infirmitatem implere non possumus, voluntate atque actione impleamus. Sexcentis hoc locis ipse tradit, vt in Epistola octogesima-nona: *Illud vero quod dicunt sufficere hominis liberum arbitrium ad Dominica præcepta implenda, etiamsi Dei gratia & Spiritus sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omnino anathematizandum est, & omnibus execrationibus detestandum.* Et in Epistola Patrum Concilij Carthaginensis ad Innocentium Papam, quam contra illarum errorem ediderunt: *Generaliter quicunque*

E

Epist. 89. q. 1.

Epist. 90.

dogmatizat

dogmatizat & affirmat humanam sibi ad vincenda peccata, & Dei mandata facienda, sufficere posse naturam: & eo modo gratiæ, Dei quæ sanctorum euidentius orationibus declaratur aduersarius inuenitur, anathema sit. Et Patres Concilij Mileuitani dicunt Pelagianos illam impietatem docuisse, *non esse rogandum Deum, vt contra peccati malum, atque ad operandam iustitiam sit noster adiutor.* Nec arbitror ad hoc probandum opus esse pluribus, cùm res ista sit certissima planissimaque. Iam vero gratiam seu adiutorium Dei, quod facit vt operemur bonum ac Dei mandata iam nobis cognita impleamus, non esse aliud, quam id quod Deus diffundit, charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, atque ita vi illius dilectionis donat nobis vt velimus atque faciamus, sexcentis in locis Augustinus tradit. Vt quando dicit in expositione quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos: *Quoniam Spiritus sanctus non datur nisi credentibus, non quidē Deus elegit opera quæ ipse largitur cùm dat Spiritum sanctum vt per charitatem bona operemur.* Et statim iterum: *Quapropter nisi quis credat in eum, & in accipiendi voluntate permaneat non accipit donum Dei, id est Spiritū sanctū per quem infusâ charitate bonū possit operari.* Et inferius: *Nemo ergo sibi audeat tribuere quod misericorditer*, hoc est, bene *operatur, quia Deus illi per Spiritum sanctum dedit* DILECTIONEM, *sine qua nemo potest esse misericors*, &c. Quia videlicet vt addit, *illius est dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritū sanctum per quem Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris.* Et in libro de Gratia Christi, qui totus in vera Christi gratia quam Pelagius abstulit, asserenda versatur, non semel hoc ipsum docet: *Cogitationem & electionem*, qua scilicet reipsa eligimus & volumus bonum facere, *sicut sunt discernenda discernat, quia scientia*, quam nomine cogitationis admittebat Pelagius, *inflat, Charitas ædificat. Et tunc scientia non inflat quando charitas ædificat. Et cùm sit vtrumque donum Dei, sed vnum minus, alterum maius; non sic iustitiam nostram super laudem iustificatoris nostri extollas, vt horum duorū quod minus est, diuino tribuas adiutorio. Et si consenseris nos gratia Dei accipere charitatem, non sic sentias tanquam vlla merita bona nostra præcesserint. Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus?* Et paulo inferius: *Quid autem boni faceremus nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus si diligamus? Etsi enim Dei mandatum videtur aliquando non à diligentibus: sed à timentibus fieri, tamen vbi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur nec rectè bonum opus vocatur, quia omne quod non est ex fide peccatum est. Et, Fides per dilectionem operatur.* Et concludens disputationem de Gratiæ Christi necessitate: *Ac per hoc gratiam Dei, qua* CHARITAS *Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: sic confiteatur qui vult veraciter confiteri, vt omnino nihil boni sine illo quod ad pietatem pertinet, veramque iustitiam fieri posse non dubitet.* Et in opere contra Iulianum: *Gratia quippe præuenit hominem vt diligat Deum, qua dilectione operatur bona.* Et in Epistola centesima-sexta ad Paulinum: *Si quis autem dixerit quod gratiam bene operandi fides mercatur, negare non possumus, imo vero gratissimè confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, qua* IMPETRENT CHARITATEM, QVÆ SOLA BENE OPERATVR. CHARITAS *autem vsque adeo donum Dei est, vt Deus dicatur.* Et in Epistola ad viduam Iulianam ait, dici non posse quantum cupiat in Pelagianorum scriptis apertam confessionem illius gratiæ reperiri, *quam Apostolus commendat vehementer; vt* videlicet fateantur, *non solâ reuelatione scientiæ nos diuinitus adiuuari vt piè iustèque viuamus quæ sine charitate inflat: verum etiam inspiratione charitatis, quæ plenitudo legis est: antequam* vt paulo ante dixerat, *& sine qua omnino nulla cuiusquam bona opera existimanda sunt.* Et in Epistola centesima quadragesima quarta ad Anastasium: *Quæ charitas Dei, quod perpetuâ cogitatione tenendum est, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, &c. Cùm ergo nos huius charitatis, quâ lex verissimè impletur, pauperes egenesque sentimus.* Et in Psalmum sexagesimum septimum cùm docuisset legem infirmos homines fecisse *minando pœnam, nec adiuuando per gratiam:* eo quod *caro non implet, quod per Spiritum impletur, id est, per gratiam spiritalem*, statim explicat quæ sit illa gratia spiritalis: *Hoc est ergo*, inquit Augustinus, *tu perfecisti eam, quia plenitudo legis est charitas; & charitas Dei diffusa est per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Et in libris contra Faustum exaratis: *Istam charitatem quia veniens Christus per Spiritum sanctum quem promissum misit, in manifestatione donauit, qua* SOLA CHARITATE *iustitia legis posset impleri, propterea dixit: Non veni soluere legem, sed adimplere. Hoc est nouum Testamentum, &c.* Quod si omnia testimonia sancti Augustini exequi vellem, quibus istam doctrinam in scriptis suis celebrauit, liber integer citra hyperbolam, exsurgeret. Nihil enim in operibus eius certius, frequentius, inculcatius, quo hoc tanquam Catholicam fidem ab Apostolo traditam docet, quando dixit: *Plenitudo legis est dilectio.* Ex quo securè concludere possum, gratiam seu suauitatem illam qua diffunditur charitas seu dilectio Dei in cordibus nostris, esse verum & vnicum istud adiutorium, quo ad bene operandum & mandata Dei facienda diuinitus adiuuamur.

Tertiò suauitatem qua fiat vt diligatur Deum, esse veram & vnicam gratiam adiutorij medicinalis Christi, probatur ex eo quod Augustinus cum Pelagianis dimicando gratiæ illius confessionem ab eis quærit, qua fit vt peccata caueantur, tentationesque superentur: quemadmodum hoc ex diuersis eius locis perspicuum est. Nam in primo scripto contra Pelagianos ita loquitur: *Frustra rogantes Deum dicimus: Ne nos inferas in tentationem, si hoc in nostra sic positum est potestate, vt nullo illius adiutorio id valeamus adimplere.* Et paulo inferius: *Qui autem sic audiunt, quod ait lex: Non concupisces, vt hoc quia didicerint, sufficere sibi arbitrentur, nec adiutorio gratiæ Dei*, &c. Et in alia Epistola ad eundem Hilarium: *Noua quædam hæresis inimica gratiæ Christi contra Ecclesiam Christi conatur exsurgere, hominum scilicet, qui putant, cauendis futuris, vincendisque peccatis, omnibusque tentationibus virtute superandis, sine vllo deinceps adiutorio gratiæ Dei naturali possibilitate humanam sufficere voluntatem.* Ex quibus patet hæresin apertissimam esse, quod concupiscentia, tentationesque possint sine auxilio gratiæ superari. Atqui hoc auxilium gratiæ non est aliud, quam quo Deus dilectionem charitatis inspirat, cuius ardore mens roborata, concupiscentiæ delectationes premat & superet. Audi Augustinum disertè, istud profitentem contra Iulianum: *Ambo eam* (concupiscentiam carnis) *& debere & posse dicimus vinci; in verbus propriis, ergo gratiâ Saluatoris, vt non altâ reprobâ cupiditate, sed*

Marginal notes: In Exposit. quarund. propos. ex Epist. ad Rom. n. 60. — Ibid. — Ibid. — Lib. de gra. Christi c. 26 — Ibid. — Lib. de gra. Christi c. 26 — Lib. 1. oper. imperf. con. Iul. f. 185. — Epist. 106. — Epist. 143. in fine. — Epist. 144. — In Psal. 67. — Lib. 19 cont Faust. c. 27. — Epist. 89. ad Hilar. — Ibidem. — Epist. 94. ad Hilar. — Lib. 5. cont Iul. cap. 8

Dei charitate vincatur, quæ non viribus nostris diffunditur in cordibus nostris, sed per Spiritũ sanctum qui datus est nobis. Et in libro sexto contra eundẽ adLib. 6. c. 23. uersarium: *Verum tu à vestro dogmate non recedes, quo putatis gratiã Dei per Iesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, vt nõ adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundẽdo charitatẽ in cordibus nostris,* &c. Et in libro de Spiritu & littera, quem ad Marcellinum de gratiæ necessitate scripsit, loquens, Lib. de spir. & litt. c. 4. de vincendis concupiscentiæ tentationibus; *Vbi,* inquit, *sanctus non adiuuat Spiritus, inspirãs pro concupiscentia mala, concupiscentiã bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profectò illa lex* (non concupisces) *quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum,* &c. Quo desiderij mali incremento, etiam peccati reatus infirmitati superadditur, si iste spiritus charitatis abfuerit; quemadmodum hoc expresse tradit in libris de Ciuitate Dei ad eundem Marcellinum exaratis: Lib. 21. de Ciuit. c. 16. *Nam si lex iubens adsit, & spiritus iuuãs desit, per ipsam prohibitionem desiderio crescente atque vincente peccati, etiam reatus præuaricationis accedit.* Et quis ille spiritus iuuans ab Augustino intelligatur, sine quo reatus præuaricationis accedit, accipe ex eodem Ibid. loco: *Tunc victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat.* Hanc etiam doctrinæ partem plurimis Augustini testimonijs cumulare possem, tanquam qua nihil in eius sententia verius, sit nisi pauca ista sensum eius planissimum facerent, & nisi fallor alibi plura protulissem, sed ex solis istis satis elucet, verissimum esse quod proposui, verum adiutorium gratiæ Christi, quo peccata, tentationesque superantur, non aliud esse nisi quo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Quartò id ipsum astrui certissimis documentis ex eo potest, quod illud sit verum adiutorium Christi, quo diuinitus adiuuamur, vt in declinando à malo & faciendo bono, quibus duobus vniuersa iustitia hominis comprehenditur; ipsâ rectitudine, ipsâque iustitiâ, quæ in præceptis emicat, delectemur, hoc est, vt illa faciamus, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Nam nisi sic operemur nec bene operamur, nec alieni sumus à voluntate peccandi, iuxta illud Lib. 1. de grat. c. 57. Augustini: *Sub lege est, qui timore supplicij, quod lex minatur, non amore iustitiæ, se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus à voluntate peccandi.* Et in alio loco: *Quando autem timore pœnæ, non amore iustitiæ fit bonum, nondum bene fit bonum, nec fit* Lib. 2. ad Bonif. c. 9. *in corde, quod fieri videtur in opere.* Itaque debuit alibi voluntatem, quæ *nullo modo iustitiam diligit* esse *pessimam voluntatem.* Ad istius iustitiæ dileLib. 2. de pec. merit. c. 18. ctionem, qua præcepta faciamus, vt ea verè sine peccato fecisse censeamur, semper postulat adiutorium gratiæ Dei, secundum id quod ad BoLib. 1. ad Bonif. c. 10. nifacium dicit: *Ipsa delectatio boni, qua etiam non consentit ad malum, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, non nisi gratiæ deputanda est.* Iam vero hoc ipsum adiutorium quo iustitia diligitur sæpissimè definit Augustinus, non aliud esse, quam quo diligitur Deus, seu quo diffunditur charitas in cordibus nostris. Vnde in libro de Spiritu & littera, quem contra Pelagianos de gratiæ adiutorio Lib. de spir. & litt. c. 14. scripsit: *Mandatum,* inquit, *si fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, seruiliter fit, non liberaliter, & ideo non fit. Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit.* Et in eodem libro: *Charitas eius, hoc est Dei, cõscripta in cordibus atque diffusa perficitur sperantibus in eum, vt anima sanata non timore pœnæ sed amore iustitiæ operetur bonũ.* Et in Episto-Epist. 120. la ad Honoratum: *Accepisti Spiritũ adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater, id est, vt fides in nobis sit quæ per* DILECTIONEM *operatur,* per quã obsecro dilectionem? *Non tam timendo pœnam, quã* AMANDO IVSTITIAM. Quam iustitiæ dilectionem ac delectationem esse effectum charitatis magis explicat in consequentibus in eodem loco: *Perfecta charitas foras mittit timorem, sed illũ seruilem, quo cum se quisque ab opere malo abstinet, pœna terretur, non* IVSTITIA DELECTATVR. *Hunc charitas foras mittit, quã non delectat iniquitas, etiãsi proponatur impunitas. Non illum quo timet anima, ne amittat ipsam gratiam* (hoc est, ipsam charitatem) *qua in illa factum est vt eam non* PECCARE DELECTET, &c. *Hic timor castus est, non eum* CHARITAS *foras mittit, sed adsciscit.* Vbi perspicuè significatur similiter prorsus à charitate, velut proprium eius effectum, proficisci, vt non timeat pœnam, & vt amet iustitiam, vt pœna non terreatur, & vt iustitia delectetur, vt eam non delectet iniquitas, vt eam non peccare delectet. Et in libro de fide & operibus: *Ab hoc reatu grauiore liberat* Lib. de fide & op. c. 23. *gratia Spiritus sancti per Christũ, quæ diffusa* CHARITATE *in cordibus nostris* DONAT IVSTITIÆ DILECTIONEM, *qua immoderatio concupiscentiæ superetur.* Qui plura volet, consulat ea quæ de Vide lib. 1. de statu puræ nat. c. 4. § 6.7.8.9. ista iustitiæ dilectione, tanquam vera Dei charitate ex qua quodlibet præceptum fieri debeat, vt rectè fiat de pura natura disserentes diximus. Nam istud doctrinæ caput in Augustini scriptis celeberrimum est, quo tota doctrina de præceptorum diuinorum obseruatione & gratiæ adiutorio nititur.

Quinto denique, nè ex pluribus principijs accersendis deducendisque lectori molesti fortasse simus, hanc esse verissimam Augustini doctrinam, quod scilicet illud solum sit vnicum & verum gratiæ Christi & gratiæ noui Testamenti adiutorium, contra naturam, legem, doctrinam, præcepti cognitionem, peccati remissionem distinctum, illud, inquam, quo dilectio iustitiæ seu charitas diffunditur in cordibus nostris, vt ex ista Dei dilectione præcepta faciamus, inde inuictissimè probatur, & certissimè conuincitur, quia hoc ipsum beatus Augustinus non semel exsertissimis & clarissimis verbis asserit, & ex professo tradit. Et quidem totus liber de spiritu & littera, nihil aliud à capite ad calcem vsque spirat. Vno tantum aut altero contenti erimus eius testimonio, quibus tamen cuiuslibet repugnãtis cõtradictio superetur. Sic enim loquitur in capite vigesimo-quinto tãquam recolligẽs quæ multis disseruerat: *Cum igitur hæc appareat* Lib. de spir. & litt. c. 25. *distantia veteris & noui Testamenti, quod lex ibi in tabulis hic in cordibus scribitur, vt quod ibi forinsecus terret hic* DELECTET *intrinsecus, ibiq; fiat præuaricator per occidentẽ litterã, hic* DILECTOR *per viuificantẽ spiritũ: non ideo dicẽdũ est quod Deus* ADIVVET NOS AD OPERANDAM IVSTITIAM, ATQVE OPERETVR IN NOBIS ET VELLE ET OPERARI PRO BONA VOLVNTATE, QVIA PRÆCEPTIS IVSTITIÆ FORINSECVS INSONAT SENSIBVS NOSTRIS, SED QVIA INTRINSECVS INCREMENTVM DAT, DIFFVNDENDO CHARITATEM IN CORDIBVS NOSTRIS PER SPIRITVM SANCTVM QVI DATVS EST NOBIS. Et in sequẽti capite eiusdem libri: *Vt hoc sit pertinere ad Testamentum nouum,* hoc est, ad gratiam Te- Ibid. c. 26. stamenti noui, *legem Dei habere non in tabulis sed*

in

in cordibus scriptam, hoc est in intimo affectu iustitiâ legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur. Et *Ibid. c. 28.* adhuc manifestius nonnullis interpositis: *Constat gratiam Dei promissam esse Testamento novo etiam per Prophetam;* EANDEMQVE GRATIAM IN EO DEFINITAM, *ut scribantur leges Dei in cordibus hominum per novum, atque ad eam cognitionem Dei, ubi non docebit unusquisque civem suum, &c.* HOC DONVM SPIRITVS SANCTI EST, QVO DIFFVNDITVR CHARITAS IN CORDIBVS NOSTRIS; *charitas non qualibet sed charitas Dei de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Et nonnihil inferius docent, quo pacto anima tentationibus quassata per adiutorium Dei ad operandam iustitiam *Lib. de Spir. & lit. c. 29.* perducatur: *Per fidem*, inquit, *confugiat ad misericordiã Dei ut det quod iubet, atque inspirata gratiæ suavitate per Spiritum sanctum faciat* PLVS DELECTARE *quod præcipit, quam delectat quod impedit. Ita multa multitudo dulcedinis eius, hoc est lex fidei* CHARITAS *eius cõscripta in cordibus atque diffusa, perficitur sperantibus in eum, ut anima sanata non timore pœnæ, sed amore iustitiæ operetur bonum.* In libro vero de gratia Christi, quem ex professo de vero & propriè dicto adiutorio Christi ad volendum & operandum, contra Pelagium exaravit, hoc ipsum adiutorium quo fit ut id quod præcipitur, hoc est, iustitiam legis, seu Deum ipsum charitate diligamus, veram gratiam Christi esse, quam Pelagius ac Celestius sustulerunt, C apertissimè sæpissiméque profitetur. Nam in primis cum in initio libri non semel docuisset contra Pelagium, veram Christi gratiam talem esse, ut non solum *possibilitatem*, hoc est, potestatem *Lib. de gra. Christi c. 5.* agendi adiuvet sed etiam *voluntatem & actionem* hoc est, ut explicat, qua nos *adiuvet ut velimus & agamus*, itemque qua Deus *secundum sanam doctrinam* *Cap. 6.* *operatur in nobis velle & perficere, seu velle & operari*, Pelagium redarguit, quod Deum negaret *Cap. 3.* adiuvare hominem, DILECTIONEM INSPIRANDO *ut id quod faciendum esse noverit faciat.* Unde conqueritur quod *istam gratiã qua charitas* *Cap. 30.* *Dei diffunditur in cordibus nostris*, in Pelagij & Celestij scriptis, nusquam eos invenerit, sicut confitenda est, confiteri. Quapropter ne quisquam D dubitaret, quænam sit illa tantopere necessaria & controversa gratia, primo definit eam non esse liberum arbitrium, non legem atque doctri- *Vide c. 7. & 10. & 39.* nam, non Christi exemplum, præmiorum pollicitationem, non oculorum cordis vel insidiarum diabolicarum apertionem, non futurorum demonstrationem, non illuminationem vel sa- *Cap. 13.* pientiæ revelationem; sed illam quam Deus *infundit cum ineffabili suavitate*, ita videlicet ut sic per istud *gratiæ beneficium non sit terribile, sed suave mandatum.* Et quia amoris est proprium ut supra diximus, conferre suavitatem seu delectationem, declarat iterum atque iterum per eam sic suavitate ineffabili perfundi hominem à Deo, *Lib. de gra. Christi c. 13.* *ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem*: ut hominis *voluntati Deus ar-* *Cap. 6.* *dorem dilectionis inspiret.* Et illam ipsam charitatis *Cap. 13.* naturam explicat eam esse, ut homo *quod lex imperat, faciat non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, ut* *Cap. 39.* *libera charitate* DELECTET *esse cum lege.* Hanc istã gratiam nunc vocat *inspirationẽ charitatis per Spiritum sanctum, qua fiat ut non peccemus*; nunc *adiutorium bene agendi per inspirationem flagrantissimæ & luminosissimæ charitatis.* Nunc gratiam *qua agitur* *Cap. 35.* *non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec solum ut* DILIGENDA *credamus,* *Cap. 12.* *verum etiam ut credita* DILIGAMVS. Nunc gra-

A tiam *qua adiuvatur mens hominis, ut id quod faciendum esse didicerit* DILECTIONE *& actione perficiat.* *Cap. 41.* Itaque illam gratiam in Pelagij & Celestij *confessione requiri, qua dat Deus non solum scientiam legis, sed spiritum* CHARITATIS, *quia non est consequens ut qui habet donum scientiæ quo, noverit quid agere debeat, habeat etiam* CHARITATIS *ut agat.* *Cap. 33.* Denique seriò & graviter monet eum *qui velit veraciter gratiam confiteri, ut eam confiteatur gratiam,* *Cap. 26.* QVA CHARITAS DEI DIFFVNDITVR IN CORDIBVS NOSTRIS: *& sic confiteatur ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque iustitiam, fieri posse non dubitet.*

Eandem gratiam qua diffunditur charitas tan- B quam adiutorium quo Deus velle & operari operatur in nobis sexcentis alijs inculcat locis; ut in libro 1. ad Bonifacium: *Lex iubere novit, cui* *Lib. 1. ad Bonif. c. 8.* *succumbit infirmitas,* GRATIA IVVARE *qua infunditur* CHARITAS. Et in libro secundo versus finem, disputationem de adiutorio gratiæ sic concludit: *Ergo benedictio dulcedinis est* GRATIA DEI, *Lib. 2. c. 9.* QVA FIT IN NOBIS VT NOS DELECTET ET CVPIAMVS, *hoc est*, AMEMVS QVOD PRÆCIPIT NOBIS; *in qua si nos non prævenit Deus, non solum non perficitur; sed nec inchoatur ex nobis.* Et in libro quarto omnes omnium contradictiones absolutissima veritatis istius definitione suffocat: *Legem diversis locutionum modis, & varietate verbo-* *Lib. 4. ad Bonif. c. 5.* C *rũ in omnibus disputationibus suis voluit intelligi gratiam ut scilicet à Domino Deo adiutorium cognitionis habeamus, quo ea quæ facienda sunt noverimus, non* INSPIRATIONEM DILECTIONIS VT COGNITA SANCTO AMORE FACIAMVS, QVÆ PROPRIE GRATIA EST. Ecce disertis verbis definitã, inspirationem charitatis, ut cognita sancto amore faciamus, esse propriè gratiam.

Quæ quidem doctrina sancti Augustini scriptis, imo in Catholicæ Ecclesiæ sensu tam celebris atque certa est, ut eam Concilium Carthaginense Canone expresso sanxerit, & sub anathemate contra Pelagianos definierit: *Quisquis dixerit* *Conc. Carth. can. 3.* *gratiã Dei per Iesum Christum propter hoc tantum* D *nos adiuvare ad nõ peccandũ, quia per ipsum nobis aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, aut quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognovimus etiã facere* DILIGAMVS *atque valeamus, Anathema sit.* Ecce gratia Christi necessaria definitur, ut facere diligamus id quod faciendum cognovimus. Nam istis verbis Concilium exprimit doctrinam sancti Augustini qua toties docet, gratiam *esse inspirationẽ dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus.* Nam quid est cognita sancto amore facere, nisi diligere facere quod faciendũ cognovimus? Unde sicut Augustinus ubique docet, istam in- E spirationem dilectionis esse charitatem, quæ diffunditur per Spiritum sanctum qui datus est nobis; ita in eodem loco, ipsissimo etiã sancti Præsulis utitur argumento, & pœnè verbis eius, ut probet esse gratiam, ut facere diligamus quod cognovimus esse faciendum. *Cùm enim*, inquit, Concilium, *dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium est, ut credamus, ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi; & ad eam quæ ædificat, non habere: cũ sit utrũque donum Dei & scire quid facere debeamus &* DILIGERE *ut faciamus, ut ædificante* CHARITATE *scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptũ est, Qui docet hominẽ scientiam: ita etiam scriptum est:* CHARITAS EX DEO EST. Quo sanè argumento sanctus Augustinus

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 19.

non semel vsus est, vt libro de gratia & libero arbitrio, & libro quarto ad Bonifacium, & libro de gratia Christi videre licet: & ex eo nihil manifestius esse potest, quam Concilium idcirco gratiam ad facienda Dei mandata postulare, quia opus est gratia ad conferendam nobis charitatem, sine qua non possumus DILIGERE vt faciamus, quod nos facere debere iam scimus.

Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Lib. de gr. Christi cap. 26.

CAPVT II.

QVO MODO SIT INTELLIgendum, quod sola gratia, qua diffunditur charitas in cordibus nostris, sit gratia, qua Deus operatur in nobis velle & operari, & præceptorum omnium impletionem. Et quæ doctrinæ istius radix sit.

QVOD si ex me quæras, quo pacto sola *inspiratio charitatis* seu sola illa gratia qua, vt ipse loquitur, *infunditur charitas*, sit illa gratia quæ ad velle & operari, ad declinandum à malo & faciendum bonum, ad iustè rectèque viuendum, & consequenter ad omnia bona opera facienda & mala vitanda, totamque legem implendam, contra Pelagium necessaria est, non est difficilè ex præcedentibus explicare. Nam apud Augustinũ nullum est bonum, quamdiu fit formidine pœnæ, non amore iustitiæ. Ipsa quippe iustitia quæ in præcepto bene viuendi, siue affirmatiuo, siue negatiuo elucet, sincerè diligenda est, vt esse possit opus bonum. Qua de re plura dicta sunt cum de operibus bonis infidelium, & maximè cum de pura natura tractaremus. Est enim ista doctrina tam certa & fixa & immobilis in Augustino, vt nihil in ipso contra Pelagianos inculcatius & celebratius inueniri possit. Hæc autem iustitia quam in operibus quibuscumque bonis diligendam esse docet, non est aliquis habitus, vel actus animæ, sed est illa æterna & incommutabilis iustitia quæ supra mentes hominum fulget, quandocumque vident aliquod præceptum esse iustum, & aliquod opus quod præcepto consonat aut dissonat esse bonum aut malum. Quod etiam prolixè plurimis Augustini testimonijs luculentissimis asseruimus, vt proinde qui illam dilexerit, nihil aliud diligat nisi verum Deum. Quod ipse de præceptorum impletione disputans ex professo etiam populum docet: *Interrogo*, inquit, *vtrum ames iustitiam. Respondebis amo, &c. Dominus autem iustitia est.* Multum enim aberrant à vero concipiendi Dei modo qui eum concipiunt vel instar corporis, vel lucis, vel alterius rei cuiuscumque quod ipse non est, sed vt ipsa iustitia, vt ipsa veritas sempiterna, ipsa sapientia, ipsa æquitas & rectitudo concipiendus & amandus est, ex qua omnis rectitudo & æquitas & sapientia & veritas & iustitia, quæ in rectis regulis seu præceptis agendæ vitæ fulget, expressa est. Vnde consequenter Augustinus: *Non enim tibi fingere debes Deum quasi idolum. Inuisibilibus enim similis est Deus.* Et rudibus catechizandis prima rudimenta Christianæ Religionis instillans, Deum commendat amandum esse gratis: *Sed amandus est*, ait, *non sicut aliquid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapientia & veritas, & iustitia & charitas, & si quid aliud tale dicitur, non quemadmodum sunt ista in hominibus, sed quemadmodum sunt in ipso fonte incorruptibilis & incommutabilis sapientiæ.*

Vide lib. 3. de statu nat. lapsæ c. 16. & lib. 1. de statu nat. puræ c. 4. 5. & seq.

Vid. lib. c. 8

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3.

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3.

Lib. de Catechiz. rudibus c. vlt.

Secundum hæc igitur principia, quicquid Augustinus toties dixit, de inspiratione dilectionis & charitatis quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, non de alia intelligit charitate, quam de charitate iustitiæ, quæ in omnibus præceptis tanquam ex illa ipsa in æternum supra mentes nostras fulgente profluentibus micat, intelligi debet. Nam idcirco id quod sæpius inculcat, ex Dei dilectione implenda esse præcepta, hoc sæpius itidem alijs verbis tradit, ex charitate iustitiæ faciendum, quam nobis Spiritus sanctus inspirat: *Gratia*, inquit, *diffusa charitate in cordibus nostris donat iustitiæ delectationẽ, qua immoderatio concupiscentiæ superetur.* Quod paulo ante dixerat: *Per quem* (Spiritum sanctum) *diffusa charitate in cordibus nostris, lex non timore pœnæ, sed iustitiæ amore completur.* Et alibi tradit eos qui à concupiscente contra spiritum carne vincuntur, non se tenere *cõnnexos in charitate iustitiæ*. Et quod in eandem Epistolam scribens docet, *sola spiritali charitate legẽ impleri*, eo quod *plenitudo legis sit charitas*, plenissimè explicat de qua charitate intelligi debeat. Nam in eodem ipso loco vbi tradit, charitate impleri legem & prudentiam carnis charitati spiritali aduersari statim illum conflictum prudentiæ carnis, hoc est, concupiscentiæ & spiritalis charitatis exponit in hunc modum: *Ante gratiam probibetur quidem & conatur homo à peccato abstinere, sed vincitur: quia nondũ* IVSTITIAM PROPTER DEVM ET PROPTER IPSAM IVSTITIAM *diligit, sed eam sibi vult ad cõquirendum terrena seruire. Itaque vbi viderit ex alia parte* IPSAM, *ex alia commodum temporale, trahitur pondere temporalis cupiditatis & relinquit* IVSTITIAM. *Quam propterea tenere conabatur, vt haberet illud quod se nunc videt amittere si illam tenuerit. Tertia est vita sub gratia quando nihil temporalis cõmodi iustitiæ præponitur quod* NISI CHARITATE SPIRITALI *quam Dominus exemplo suo docuit, & gratia donauit, fieri non potest.* Et eundem conflictum inter concupiscentiæ & iustitiæ delectationem, paulo ante in materia castitatis adducit, eo quod iustitia hic generaliter intelligatur, proue Deus est vniuersaliter iustitia, ex qua omnis quorumlibet præceptorum æquitas expressa est: *Verbi gratia*, inquit, *occurrit forma speciosæ fœminæ, & mouet ad delectationẽ fornicationis: sed si plus delectat* PVLCHRITVDO ILLA INTIMA ET SINCERA SPECIES *castitatis, per gratiam quæ est in fide Christi, secundum hanc viuimus & secundum hanc operamur: vt non regnante in nobis peccato* (id est concupiscentia quam Apostolus peccatum vocat) *ad obediendum desiderijs eius, sed* REGNANTE IVSTITIA, *per charitatem cum magna delectatione faciamus, quicquid in ea Deo placere cognoscimus. Quod autem de castitate & fornicatione dixi, hoc de cæteris intelligi volo.* In quibus verbis *illa pulchritudo intima & sincera species castitatis*, non est aliud nisi quod toties iustitiam: imo & in eodem loco vocat. Nam Deus vt Augustino est iustitia, *sic & sapientia, sic veritas, sic castitas*, nempe non habitus creati animi, sed castitatis illa prima & sempiterna, quam vtcumque velut æternam legem conspicit, quisquis non adulterandum esse, velut æternam & immobilem regulam conspicit. Et quemadmodum hic commendat diligendamque præcipit, intimam illam pulchritudinem & sinceram speciem castitatis; ita in alio loco pulchritudinem ac lumen iustitiæ: *Carnem vestram*, inquit, *delectant illicitæ voluptates, mentem vestram delectet inuisibilis, pulchra, casta, sancta, canora, dulcis iustitia, vt nõ ad eam timore cogamini.*

Lib. de fide & op. c. 23.

Cap. 21.

In Epist. ad Galat.

Ibid.

In Epist. ad Galat.

Serm. 4 de diuersis c. 6.

Lib. 17. de verb. Apost. c. 5.

mini. Si enim ad eam timore cogimini, nondum delectat. Peccare non debes non timore pœnæ sed amore iustitiæ. Et tamen de præcepto & iustitia refrenandarū delectationum carnalium agebatur, atq; in eodem loco *Dominum iustitiam esse* disertis verbis definierat, totoque sermone vehementissimè inculcat, iustitiam illam supra omnium sensuum voluptates doloresque diligendam, illam esse *Dominum ac Deum*, qui *non iustè idolo, sed vt in statua cogitandus sit*, illam esse *lumen*, eo quod scriptum sit: *Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*: illam gustandam commendare quando dicitur: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus*: illam se *ostendere oculis cordis*, illā *inspirare feruorem amatoribus suis*. Quæ perspicuè ostendunt de qua iustitia sermo sit, quādo toties tradit, cum DILECTIONE IVSTITIÆ præcepta esse facienda, & ad illam dilectionem opus esse gratia charitatis, & hoc esse facere præcepta quemadmodum facienda sunt: sicut hæc omnia breuiter definiuit aduersus Pelagianos disputās: *Ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, vt quando id agunt sicut agendum est, id est cum* DILECTIONE ET DELECTATIONE IVSTITIÆ, *suauitatem quam dedit Dominus, vt terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant.* Et in Psalmum nonagesimum tertium vocat suam *istam simplicem veracemque doctrinam, qua insinuatur hominibus bonis, vt* IPSAM IVSTITIAM *diligant, & ex ea placere Deo velint; & ab illa intelligant luce quadam intelligibili perfundi animam suam vt faciant iusta opera, &* IPSAM LVCEM SAPIENTIÆ *omnibus quæ in sæculo diliguntur, præponant.* De qua iustitiæ dilectione, quòd per veram gratiam illius decantatæ ac diuinæ charitatis inspirari debeat, & quòd omnia præcepta ex illius delectatione facienda sint, & quòd illa sit verus Deus benedictus in sæcula, fusissimè disseruimus ex Augustino, & pœnè innumeris testimonijs astruximus, cum statum puræ naturæ ponderaremus. Quæ consulat quisquis plenius ista intelligere desiderauerit.

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3.

Lib. de Cor. & gr. c. 2.

In Psal. 93.

Vide c. 4. vsque ad ultimum l. 1.

Iam igitur facilè quoque cuilibet attentiori patet, necesse prorsus esse, vt quando magis diligimus Deum, tanto suauius, promptius, ardentius, ad præcepta facienda rapiamur, secundum id quod August. dicit: *Tanto autem magis delectat opus bonum quāto magis diligitur Deus summum atque incommutabile bonum & auctor qualiumcūque bonorum omnium.* Nempe quia Deus iustitia est, quæ in præcepto quolibet iustitiæ diligitur tanquam exemplar summum & norma cuiuscumque actionis iustæ, cuius ipsa quædam effigies est. Vnde necesse est, vt quo ardentius ista diligitur: tanto libentius opus quod illa præscribit & iubet, & quod eius lumine perfunditur, operemur. Propter quam causam lex ipsa seu præceptum ipsum tali dilectione dicitur *in corde scribi*: iuxta illud Augustini quo dicit, quod cum adest viuificans spiritus, *hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scriptum lex faciebat timeri.* Nempe iustitiam legis. Nam idcirco proprium hoc est gratiæ Testamenti noui, prout idem ibidem tradit, *intimo affectu iustitiam legis amplecti, vbi fides per dilectionem operatur*: quod alijs verbis in eodem libro exprimit: *Intrinsecus habitātem ipsam legis iustitiam diligere.* Quibus periphrasibus explicat prophetica Ieremiæ verba, quibus legem ex noui Testamenti gratia in visceribus dandam per veram spiritualem charitatem prophetabat. Lex enim, vt alibi latius dictum est, in visceribus exaratur & non aliter per

Lib. de pec. merit. c. 27.

Lib. de Spir. & lit. c. 19.

Ibid. c. 26.

Ibid. c. 21.

Vide lib. 1. de statu puræ nat. c. 5.

A charitatem datur, nisi quia charitate diligitur iustitia legis æternæ, quæ non est alia, nisi sapientia & veritas æterna, Deus noster. Et ex tali charitatis inscriptione contingit necessario id quod idem Augustinus ait: *Per donum charitatis delectat leges esse factorem.* Nam quo maior est *charitas iustitiæ*, eo magis ipsa delectat animum. *Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est*, prout de hac ipsa iustitiæ dilectione & præcepti impletione Sanct⁹ Doctor tradit. *Nam voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit quod delectet atq; inuitet animū,* MOVERI NVLLO PACTO POTEST.

Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Epist. ad Galat.

Lib. 1 q. 2. ad Simplic.

Iam verò per seipsum liquet, quomodo per B illam gratiam dilectionis qua diffunditur charitas, seu qua Deum diligimus, Deus in nobis operetur velle atque perficere, seu velle & operari. Operatur enim per eam velle, quando infusa suauitate facit vt nobis iustitia placere incipiat, ita vt eam velle incipiamus. Nam hæc ipsa prima cupiditas seu voluntas boni, non est aliud nisi prima iustitiæ & inchoata dilectio quantumcumque tenuis; & hæc nihil aliud, nisi inchoata charitas Dei. Qua de re cum Pelagiani, primam boni imperfecti cupiditatem non à Deo inspirari, sed à nobis esse contenderent; sic Augustinus loquitur: *Quid est boni cupiditas nisi charitas? De qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicēs:* C *Charitas ex Deo est. Nec initium eius ex nobis, & perfectio ex Deo: sed si charitas ex Deo tota nobis ex Deo est.* Et vt sciremus nihil aliud esse, istam boni imperfecti cupiditatem, seu istud initium charitatis, nisi qua incipimus diligere iustitiam, seu id amare quod præcipit nobis, adijcit consequenter: *Tunc bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit: quando autem timore pœnæ, non* AMORE IVSTITIÆ *fit bonum, nondum bene fit bonum, nec fit in corde quod fieri videtur in opere; quando mallet homo non facere, si posset impunè. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei,* qua fit in nobis *vt nos delectet, & cupiamus, hoc est amemus quod præcipit nobis*, ipsa D videlicet præcepti iustitia delectari. Et alibi dicit, *Si iustitiam diligimus, bona est voluntas, & si magis diligimus magis bona, si minus, minus bona.* Eā vero quæ nullo modo iustitiam diligit, esse *pessimam voluntatem.* Cùm ergo conclusisset, bonam istam voluntatem, quæ vt sæpè ex Augustino demonstrauimus, non est alia *nisi charitas*, nos *habere ex Deo*, quando ad eum gratia adiuuante conuertimur, statim addit, sic istas Scripturas suam habere veritatem quibus dicitur: *Paratur voluntas à Domino. A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Deus est qui operatur in vobis & velle & operari.* Nam velle operatur, dum volumus bonum, quantumuis languidè iustitia nobis placeat: operari vero operatur dū fortiter seu efficaciter volumus. Per eandem quippe *gratiam fit vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse* E *se cœpit, augeatur, & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit.* Et in eodem loco consequenter tradit, istam bonam voluntatem non minus *paruā & inualidam*, quam *magnam & robustam*, qua iustitiam diligendo Dei mandata implere volumus; non aliud esse quam *charitatem* quam ideo plurimis commendat oraculorum diuinorum testimonijs.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 18.

Lib. de gra. & lib. arb. cap. 15.

Ibid. c. 17.

Quod si quis radicem primam istorum doctrinæ capitum scire velit, cur videlicet sola gratia qua nobis inspiratur dilectio Dei, seu qua diffunditur charitas in cordibus nostris, sit illa gratia volendi & operandi, quæ Scripturis testibus contra Pelagianos ab Aug. & Concilijs asserta

fuit, recordetur ille principiorum illorum quæ de originalibus pœnis & liberi arbitrij tractantes, tanquam immobilia ex Augustino collocauimus. Cum enim creatura rationalis ad aliquid necessario sua voluntate tanquam pondere inclinetur, alterutrum necesse est sit id in quo motus voluntarius requiescat, aut Creator aut creatura, aut mundus aut Deus. Nam sub mundo quicquid creatum & à Deo distinctum est, comprehenditur. Principium per se istud manifestum est, certæque veritatis. Nec minus indubitatæ certitudinis, iuxta Augustinum, est illud alterum, quod si in creatura diligenda requiescat, vitiosus, reprehensibilis, adeoque culpabilis amor sit, fons, fomes ac radix omnium peccatorum. Est enim illa vitiosa cupiditas quæ in omnibus peccatis dominatur; cui contraria est sola charitas Dei, nullum quippe medium inter ista duo datur aut dari potest. Quæ quidem omnia cum fusè ex Augustini principijs diuersis in locis declarauimus, superfluum esset, & lectori ingratum, hoc repetere. Cùm igitur ad creaturæ dilectionem & fruitionem nulla sit opus gratia Dei, sed ad vtramque vires voluntatis abundè sufficiant, per se perspicuum euadit, ad solam dilectionem Creatoris, qui veritas & iustitia est, gratiam esse necessariam. Si enim efficaciter eius præcipientis iustitia diligatur, quicquid ipse mandauerit, aut vetuerit, libentissimè, & suauissimè, & facillimè voluntas operabitur; eaque vna iustitiæ dilectione implebit vniuersam legem Dei, secundum illud Apostoli, quod sexcenties ab Augustino ad hoc ipsum probandum repetitum fuit: *Plenitudo legis dilectio.*

Vide lib. 2. de statu naturæ lapsæ à c. 12. vsque ad 21. item c. 18. & maximè 19. lib. 3.

Rom. 13.

CAPVT III.

VIRTVS NON EST ALIVD NISI amor Dei. Ostenditur ex diuersis principijs.

EX his principijs iam alia non parui momenti doctrina incipit dilucescere, quam D Augustinus constantissimè tradidit. Docet enim virtutem creaturæ rationalis non esse prorsus aliam, quam amorem Dei. Quæ quidem doctrina philosophiæ moralis Aristotelicæ sectatoribus valde exotica videbitur, sed si bene suis ponderibus, hoc est, Christianis trutinetur, castissima, dignissima, verissima, & ex intimis penetralibus Christianæ Religionis prompta. Cuius antequam rationem à priori demus, ex Ipsius monumentis demonstrandum est, hoc ipsum non à me aliqua industria ratiocinationis colligi, atque authoritati tanti Doctris imponi, sed ab ipso fixe creditum & ex professo tra- E ditum esse. Qui enim absolutius & manifestius asseri potest, quam id quod Augustinus postquam & ratione & Scripturarum auctoritate docuisse, summum hominis bonum quo referenda sunt omnia, & cui inhærere beatissimum sit, esse solum Deum, nec ei inhærere nos posse, *nisi dilectione, amore, charitate*, tandem subiungendo dicit: *Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmauerim, nisi* SVMMVM AMOREM DEI. Quod ipsum quoque nonnihil superius valida ratiocinatione colligerat: *Si non placet vocare virtutem nisi habitum ipsum & quasi sapientis animæ qualitatem, quæ nisi in anima esse non potest, oportet vt aliquid aliud sequa-* A *tur anima, vt ei virtus possit innasci: quia neque nihil sequendo, neque stultitiam sequendo potest, quantum ratio mea fert, ad sapientiã peruenire. Hoc igitur aliud, quod sequendo anima virtutis atque sapientiæ compos fit, aut homo sapiens est aut Deus.* Et cum docuisset non esse hoc hominem sapientem, quia inuitis nobis auferri potest; *Deus igitur*, inquit concludendo, *restat quem si sequimur, bene: si assequimur non tantum benè sed etiam beatè viuimus.* Deum vero non aliter sequimur nisi diligendo, prout in sequentibus tradit. Quid vero plenius dici potest, quam id quod de ista eadem Dei dilectione tanquam virtute dicit: *Et vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeam notionem,* B *quod ad rectè viuendum attinet,* VIRTVS EST CHARITAS, *qua id quod diligendum est diligitur. Hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla est.* Ecce absolutissimè definitum, virtutem esse charitatem, qua id quod diligendum est diligitur, hoc est, Deus. Est enim fixissimum apud Augustinum, non mundum, hoc est, non creaturas: sed Deum esse diligendum, iuxta illud Apostoli: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Itaque in eodem loco sanctus Doctor eatenus alijs virtutibus præditum esse quempiam docet, quatenus charitatis magis aut minus est particeps: *Si, quod puto esse verius*, inquit, *sacrisque litteris congruentius ita sunt animæ intentiones vt corporis membra, non quod videantur locis, sed quod sentiantur af-* C *fectibus, & aliud* (corporis membrum) *illuminatur amplius, aliud minus aliud omnino caret lumine, & tenebroso inumbratur obstaculo; profectò ita vt quisque illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil, sic potest dici habere aliã, & aliam non habere, aliã magis, aliam minus habere virtutẽ. Nã & maior est in isto charitas quam in illo, rectè possumus dicere; & aliqua in isto nulla in illo quantum pertinet ad charitatem quæ pietas est.* Quid illis verbis doctius & apertius postulari potest, quibus in libris de Ciuitate Dei cum Philosophis de virtute disputando pronunciat. *Bonum nostrum de cuius fine inter Philosophos magna cõtentio est, nullum est aliud quam illi* (Deo) *inhærere: cuius* D *vnius animæ intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur fœcundaturque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus, & à quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & Prophetæ.* Quid denique, vt paucis multa complectar, accuratius dici potest, quã id quod Macedonium eruditum & in hoc sæculo clarum virum instituendo dicit. *Quanquam & in hac vita* VIRTVS *non est nisi diligere, quod diligendum est. Quod autẽ eligamus quod præcipuè diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus; Hoc* DEVS EST, *cui si diligendo aliquid vel præponimus vel æquamus, non ipsos* E *diligere nescimus. Tanto enim nobis melius est, quanto magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando.*

Lib. de mori Eccl. c. 15.

Ibid. c. 6.

Epist. 29.

1. Ioan.

Epist. 29.

Lib. 19. de Ciuit. c. 4.

Epist. 52. ad Macedon.

Quod si nonnulla principia consulere & excutere voluerimus, quibus incumbens, doctrinam illam sanctissimam tradit, perspicuum fiet, nihil verius ac rectius ab eo aduersos Aristotelis Philosophiam tradi potuisse. Nam Primum principium cui innititur, est illud lumine naturali notum, quod iam semel & iterum in superioribus tetigit: *Virtus nõ est nisi diligere quod diligendum est*, seu vt in alia Epistola dixit: *Virtus est charitas*, id est, dilectio *qua id quod diligẽdũ est diligitur.* Virt⁹ est enim in proposito volũtatis. vnde

Epist. 52.

Epist. 29.

necesse

necesse vt per eam aliquid diligatur. Hoc autem, ut vel diligendum vel non diligendum sit, necesse est. Diligere quod non est diligendum, impossibile est vt virtus esse possit, hoc enim est potius vitium & omnium vitiosorum voluntatis motuum seu peccatorum scaturigo. Ergo necesse est, vt virtus sit propositum seu dilectio, qua id quod diligendum est, diligitur. Iam vero, quid est creaturæ rationali diligendum, nisi vnus & solus Deus? Hoc enim iuxta sancti Augustini doctrinam diligimus, quod non transitoriâ quadam electione ad aliud referimus, sed in quo animus conquiescit. Qua de re alibi multa diximus. B Manifestum est igitur, nihil creatum creaturæ rationali diligendum, hoc est, per se appetendum esse, siue istud substantia creata fuerit, siue qualitas delectabilis, siue actio ipsa quam Philosophi prædicarunt. Nam in omnibus istis diligendis, virtutem aliqui non nisi errando collocarunt. Sola igitur dilectio Dei vera virtus est, quia per illam id quod diligendum est, diligitur. Ex quo factum est, vt & Epicuræorum virtus, siue corpora pulchra siue delectationes inde perceptas diligentium, & Stoicorum & Peripateticorum, & aliorum quorumlibet ipsas virtutum actiones per se appetentium, ab Augustino velut vitia proscribantur. Qua de re quia fusè in alio loco disseruimus, non est hic vberius dicendi locus.

Vide lib. 4. de statu nat. lapsæ.

C Secundum principium est, quia virtus non est aut esse potest aliud nisi voluntas bona, seu quod idem est, propositum voluntatis bonum. Propositum enim adhuc indifferens vt sit bonum aut malum, nullo pacto virtus est, cum virtus faciat hominem bonum & actum eius bonum, ex illa sancti Augustini regula: *Nemo dubitauerit quin virtus animam faciat optimam.* Multo vero minus propositum hominis malum virtutem quisquam dixerit. Restat igitur, vt virtus sit propositum voluntatis bonum, quod Augustinus latinè loquentium phrasi & more, *voluntatem bonam* dicere solet. D Quam ita definit aliquoties in libro primo de libero arbitrio, vt sit, *voluntas qua appetimus rectè honestèque viuere, & ad summam sapientiam peruenire*; aliquando simplicius & absolutius, *voluntas qua appetimus rectè honestèque viuere:* declaratque talem voluntatem bonam non modo virtutem esse, sed etiam quatuor virtutes comprehendere capitales, vnde cæteræ fluunt, eo quòd *illas virtutes habere, illud ipsum sit rectè honestèque viuere.* Iam vero, nihil omnino aliud est Augustino bona voluntas, quam Dei charitas: *Quasi vero*, inquit contra Pelagium asserentem ex nobis esse bonam voluntatem, *aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo.* Quod alibi plurimis testimonijs eius astruximus, tanquam doctrinam in Augustini scriptis vsitatam & celebrem. E Cùm ergo non sit aliud bona voluntas nisi charitas, profectò virtus hominis quæ bona voluntas est, nihil est aliud nisi charitas. Quod in eodem citato loco disertis verbis exprimit: *Aliud est charitas radix bonorum aliud cupiditas radix malorum. Tantumque inter se differunt, quantum virtus & vitium.* Et iterum paulo inferiùs: *Charitas quæ virtus est ex Deo nobis est.*

Lib. de morib. Eccles. cap. 6.
Lib. 1. de lib. arbit. cap. 12.
Ibid. c. 13.
Ibid.
Lib. de grat. Christi c. 21.
Lib. de grat. Christi c. 20.
Cap. 21.

Tertium Augustini principium est, quia quisquis rectè viuere constituit, quod & inchoatæ & prouectæ & perfectæ virtutis officium est, necesse est vt animum regulis quibusdam incommutabilibus, in quibus videat A quid cauendum & faciendum sit, adhibeat, easque diligat & sequatur. Vt verbi gratia quisquis ab adulterijs & alijs carnis corruptelis abstinere cupit, quod proprium castitatis munus est, videt regulam quandam in æterna veritate stabilem, ex cuius rectitudine velut irreprehensibilis normæ morum, culpat adulteros, laudat eos, qui carnem ab omni huiusmodi fœditate custodiunt: atqui tales regulæ & quasi lumina virtutum immutabilia & sempiterna, non sunt aliud quam lex æterna, quæ in ipsa æterna Dei veritate splendet; quam proinde diligendo, non aliud diligit nisi ipsum Deum seu veritatem & iustitiam eius incommutabilem à qua promanat, B & ex cuius refulgentia lucis fulget, quicquid velut iustum & rectum approbamus siue facimus. Omnis igitur virtus in Dei ipsius tanquam veritatis & iustitiæ incommutabilis dilectione versatur, & ex illa rationem virtutis trahit. Cuncta ista non est difficile ex Augustino patefacere. Nam in libro de libero arbitrio, vbi de virtute tractat, quam in rectè viuendi, vt vidimus, voluntate constituerat, sic ad Euodium loquitur: *Dic mihi primum, verum qui rectè viuere diligit, eoque ita delectatur, vt non solum ei rectum sit, sed etiam dulce atque iucundum, amet hanc legem æternam, habeatque charissimam qua videt tributam esse bonæ voluntati beatam vitam, malæ miseram?* C Respondet Euodius, *Amat omnino, ac vehementer: Nam IPSAM SEQVENS ita viuit. Quid cum hanc amat*, inquit Augustinus, *mutabile aliquid amat ac temporale, an stabile aliquid amat, ac sempiternum?* Responde, *æternum sane atque incommutabile*; atque ita talis legis æternæ dilectorem nominat amatorem rerum æternarum, ideoque beatum. Nempe quia notissimum est in Augustini doctrina, æternam legem non aliud esse nisi ipsam rationem ac voluntatem Dei, qua iustum est omnia esse ordinatissima. Et in secundo libro de libero arbitrio prolixè & ex professo tradit, esse quasdam æternas regulas, ad sapientiam pertinentes, D quas omnes homines supra se in æterna veritate communiter vident, vt *studendum esse sapientiæ; iustè esse viuendum; deteriora melioribus esse subdenda, propria sua quibusque tribuenda; æternum temporali esse melius; à corruptione ad incorruptionem conuertendum animum, hoc est incorruptionem diligendam esse; vitam quæ nullis aduersitatibus de certa & honesta sententia dimouetur, esse meliorem, quam eam quæ facilè incommodis temporalibus frangitur atque subuertitur.* Quas tanquam *regulas & quasi lumina virtutum* sæpius vocat, & vera & *incommutabilia & omnibus communiter ad contemplandum exposita* esse *certissimum* esse definit: has regulas ad sapientiam pertinere; *ad eas animum rectè viuentis* ita conuerti; *vt quanto magis quisque magis ad agendam vitam eis vtatur, & secundum hæc agat vitam, tanto magis viuat faciatque sapienter.* In quibus sanè regulis iam dictis omnium præcipuarum virtutum officia præscribuntur. E Quo expedito pergit ostendere regulas istas *in æterna veritate contineri*: veritatem istam *omnibus incommutabilia vera cernentibus tanquam miris modis secretum & publicum lumen præsto esse*: esse *mentibus nostris excellentiorem*, esse *sempiternam sapientiam*, esse *summum bonum*, esse *Deum nostrum qui cum hominibus locutus est quando dixit: Veritas liberabit vos.* Ad postremum concludit in huius veritatis amore tanquam incommutabilis boni dilectione esse beatitudinem ac virtutes omnes: *Voluntas*, inquit, *cum inhæret incommutabili bono, eique communi non proprio, sicuti est*

Lib. 1. de lib. arbit. cap. 15.
Lib. 2. de lib. arbit. cap. 10.
Ibid. aliquoties & c. 19.
Ibid. c. 10.
Cap. 12.
Cap. 13.
Cap. 19.

illa de qua multum locuti sumus, & nihil dignè diximus, VERITAS, *tenet homo beatam vitam: eaque ipsa vita beata, id est animi affectio inhærentis incommutabili bono proprium & primum est hominis bonum.* IN EO SVNT ETIAM VIRTVTES OMNES, *quibus male vti nemo potest.* Et statim adijcit homines fieri prudentes, fortes, temperantes, iustos, COAPTANDO ANIMVM ILLIS INCOMMVTABILIBVS REGVLIS, LVMINIBVSQVE VIRTVTVM, QVÆ INCORRVPTIBILITER VIVVNT IN IPSA VERITATE SAPIENTIAQVE COMMVNI, *quibus & ille coaptauit & fixit animum, quem istis virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit.* Ecce apertissimè & ab ipsis fundamentis expositum id quod in omnibus operibus sexcenties clamat, in implendis quibuslibet legibus, iusteque viuendo ipsam *iustitiam* esse diuinâ charitate diligendam. Nam ista iustitia est illa ipsa æterna veritas, quam tantopere commendauit: in qua tanquam in incommutabili luce super mentes nostras fulgente, omnes regulæ vitæ iustæ ac bonæ, & quasi lumina virtutum omnium continentur, quibus amore coaptandus est animus, vt agendo viuendoque in moribus exprimantur. Vt proinde cesset omnis admiratio, quæ Scholasticos nonnullos tenet, cur ista iustitia non possit naturæ viribus diligi. Est enim illa ipsa iustitia, non qualitas temporaria humanorum animorum, sed sempiterna viuens substantia, Deus verus ac veritas, quæ secundum Catholicam fidem ab Augustino explicatam & inculcatam, nullo pacto nisi diffusa per Spiritum sanctum in cordibus nostris charitate diligi potest.

Ibid.

Quæ quidem si quis intellexerit, iam non laborabit in alijs loquendi modis, quibus eandem doctrinam August. alijs in locis nonnunquam exprimit. Nam quod hic dixit virtutes obtineri, & homines bonos fieri coaptando animum incommutabilibus illis regulis in veritate viuentibus, hoc alibi dicit fieri, conuertendo animum ad incommutabile bonum: *Rationalis creatura ita facta est, vt sibi ipsa bonum, quo beata sit, esse non possit, sed mutabilitas eius, si conuertatur ad incommutabile bonum fiat beata: vnde si auertatur misera est: auersio eius vitium est,* & CONVERSIO EIVS, VIRTVS EIVS *est.* Nam istud incommutabile bonum, quò conuertitur conuersione quæ virtus est, non est aliud nisi æterna iustitia, illa æterna veritas regulas & lumina virtutum omnium continens, quas diligendo iustè viuit. Nec ista conuersio aliud quicquam, nisi dilectio charitatis, quam per gratiam Dei in nobis fieri profitemur, quando dicimus illi: *Conuerte nos Deus salutaris noster.*

Epist. 120. cap. 23.

Alibi vero dicit homines bonos fieri, conuertendo animum, non ad hoc vel istud bonum, quod participatione sit bonum, sed ad ipsum incommutabile bonum, quod est ipsa veritas, simplex bonum. Nam lib. 8. de Trin. tractans quo pacto animus fiat bonus, non illa bonitate qua est animus in quantum omni corpore melior, sed illa ex qua dicitur bonus animus, quam videlicet bonitatem ei virtus tribuit: *Ideo*, inquit, *nondum dicitur bonus animus* (tametsi videlicet iam sit anima) *quoniam restat ei actio voluntatis, qua sit præstantior: quam si neglexerit, iure culpatur, recteq; dicitur non bonus animus. Distat enim ab eo qui hoc agit. Et quia ille laudabilis, profectò iste qui hoc non agit, vituperabilis est.* Quibus verbis describitur actio studiosa, quâ virtutem sibi animus parit, & neglectus eius. Iam igitur audi quo pacto, qua animi conuersione, cuius rei dilectione virtus animo inseratur: *Cùm vero agit hoc studio & fit bonus animus, nisi se ad aliquid conuertat, quod ipse non est, non potest hoc assequi. Quo se autem conuertit vt fiat bonus animus* NISI AD BONVM, *cùm hoc* AMAT ET APPETIT *& adipiscitur? Vnde si rursus se auertat, fiatque non bonus, hoc ipso quod se auertit à bono, nisi maneat in se illud bonum, vnde se auertit, non est quo se iterum, si voluerit emendare, conuertat. Quapropter nulla essent mutabilia bona, nisi esset incõmutabile bonum.* Vbi tradit non aliter fieri bonum animum, hoc est, virtute præditum, nisi ad incommutabile bonum sese amore conuertat. Hoc verò bonum incommutabile non aliud esse nisi Deum, consequenter exponit, dum iubet, vt non quæcunque particularia bona quæ participatione sunt bona, sed ipsum bonum simplex, quo animus conuertendus est, attendamus: *Si ergo potueris illis detractis* (quæ participatione bona sunt) *per se ipsum perspicere bonum, perspexeris Deum. Et si amore inhæseris, continuo beatificaberis*, beatificatione videlicet viæ & imperfecta quæ ex virtute nascitur, de qua sermo est: *Pudeat autem cum alia non amentur, nisi quia bona sunt, eis inhærendo non amare* BONVM IPSVM, *vnde bona sunt.* De quo bono statim addit: *Hæc est veritas & simplex bonum. Non enim est aliud aliquid quam ipsum bonum, ac per hoc etiam summum bonum. Non enim minui vel augeri bonum potest, nisi quod ex alio bono bonum est. Ad hoc se igitur* ANIMVS CONVERTIT *vt bonus sit, à quo habet vt animus sit. Tunc ergo voluntas naturæ congruit, vt perficiatur in bono animus, cùm* ILLVD BONVM DILIGITVR CONVERSIONE VOLVNTATIS, *vnde est & illud, quod non amittitur nec auersione voluntatis.* Vides hic perspicuè descriptum ac traditum, ac ratione probatum, non aliter fieri bonum animum, hoc est, virtute præditum [nam *nemo dubitauerit, quin virtus animam faciat optimam*] quam dilectione veritatis, simplicis boni, incommutabilis boni, & ideo summi boni: hoc enim à creatura rationali magis magisq; participatur diligendo. Nimirum quia in illa simplici & æterna & summa veritate viuunt quemadmodum supra dixit, regulæ quædam & quasi lumina virtutum omnium quibus animum per amorem coaptando rectè honesteque viuimus, quod proprium virtutis est, & boni efficimur, dum sempiternas regulas istas amando sequimur & moribus nostris imprimimus, & exprimimus. Nam ista conuersio ad ipsum bonum, iste amor simplicis veritatis, ista dilectio regularum eius æternarum & quasi luminum non est alium quam dilectio iustitiæ sempiternæ, quam toties charitate à sancto Spiritu diffundenda diligi, & sine cuius dilectione nihil boni fieri posse, tradit.

Lib. 8. de Trin. c. 3.

Lib. 8. de Trinit. c. 3.

Ibid.

Lib. de morib. Eccles. c. 6.

Itaque vt lectores operum suorum ab omni scrupulo, qui ex istis diuersis explicandi modis, in idem tamen redeuntibus nascitur, Aug. liberaret, in alio eiusdem libri loco prolixè & ex professo explicat, quo pacto iustus fiat animus dilectione iustitiæ, quam in omnibus scriptis suis tantopere prædicauit. Nam iustum fieri & bonum fieri, prorsus idem Augustino sunt. Vt igitur id quod in libro 1. & 2. de libero arbitrio dixerat, nos virtute præditos fieri dilectione regularum veritatis & luminum virtutum omnium, & quod iam dixit nos bonos fieri dilectione ipsius bonitatis & simplicis veritatis, nihil diuersum esse sciemus ab eo quod passim tradit, opere bona & actiones iustitiæ, non aliter esse bona & iusta nisi fiant dilectione iustitiæ; primum docet animos etiam iniustos videre quid sit iustus

iustus animus, nec illud videre extra se, sed in se, nec illud quod vident esse imaginem vel phantasma rei corporeæ, qualis est, cùm Carthaginem aut Alexandriam cogitamus, sed aliquid quod apud se inuenit animus, quod & alij vident & probant. Itaque ad rei definitionem accedens: *An illud quod vident* VERITAS EST INTERIOR *præsens animo, qui eam valet intueri, nec omnes valent? Et qui intueri valent hoc etiam quod intuentur, non omnes sunt; hoc est, non sunt etiam ipsi iusti animi, sicut possunt videre ac dicere, quid sit iustus animus. Quod vnde esse potuerunt* NISI INHÆRENDO EIDEM IPSI FORMÆ QVAM INTVENTVR, *vt inde forinentur, &* SINT IVSTI ANIMI, *non tantum cernentes aut dicentes iustum esse animum, qui scientia atque ratione innixa ac moribus sua cuique distribuit, sed etiam* VT IPSI IVSTE VIVANT IVSTEQVE MORATI SINT *sua cuique distribuendo, vt nemini quicquam debeant, nisi vt inuicem diligant?* ET VNDE INHÆRETVR ILLI FORMÆ NISI AMANDO? *Cur ergo alium diligimus, quem credimus iustum & non* DILIGIMVS IPSAM FORMAM, *vbi videmus quid sit iustus animus, vt & nos iusti esse possimus? An vero nisi &* ISTAM DILIGEREMVS, *nullo modo eum diligeremus, quam diligimus ex ista?* Vnde ergo contingit quod non sumus etiam iusti, si iustum animum non nisi ex ista diligimus? Respondet Augustinus: *Sed dum iusti non sumus minus eam diligimus, quam vt iusti esse valeamus. Homo ergo qui creditur iustus,* EX EA FORMA ET VERITATE DILIGITVR, *quam cernit & intelligit apud se ille qui diligit:* IPSA VERO FORMA ET VERITAS NON EST QVOMODO ALIVNDE DILIGATVR. NEQVE ENIM INVENIMVS ALIQVID T[illegible] PRÆTER IPSAM, VT EAM CVM INCOGNITA EST CREDENDO DILIGAMVS EX EO QVOD IAM TALE ALIQVID NOVIMVS. QVICQVID ENIM TALE ALIQVID PERSPEXERIS IPSA EST; ET NON EST QVICQVAM TALE, QVONIAM SOLA IPSA TALIS EST QVALIS IPSA EST. Vides hic luculentissimè expositum, quid sit illud quod videmus & quod diligimus, cùm diligimus iustum animum, & cùm ita diligimus, vt etiam ipsi iustè viuamus; nempe formam quandam interiorem ipsam videlicet veritatem sempiternam & incommutabilem, cui nihil simile reperiri potest; quia videlicet ipsa sola est verus Deus, quem quasi coruscatione perstricti in ænigmate cernimus, cùm istam formam ac veritatem cernimus. Ista eadem forma, ista veritas est, ista iustitia incommutabilis, quam sexcentis locis in operando diligendam esse commendauit. Hoc enim exsertè in consequentibus istius eiusdem libri statim tradit. Nam cum normam Apostolicæ vitæ ex Epistola secunda ad Corinthios retulisset, quam sanctus Paulus Christianæ Religionis ministris figit, ita subjicit: *Quid est quod accendimur in dilectionem Pauli Apostoli cum ista legimus, nisi quod credimus eum ita vixisse? Viuendum tamen sic esse Dei ministris, non de aliquibus audi-tum credimus, sed* INTVS APVD NOS, VEL POTIVS SVPRA NOS IN IPSA VERITATE CONSPICIMVS. *Illum ergo quem sic vixisse credimus, ex hoc* QVOD VIDEMVS, DILIGIMVS. ET NISI HANC FORMAM QVAM SEMPER STABILEM ATQVE INCOMMVTABILEM CERNIMVS, *præcipuè dilegeremus, quia eius vitam, cùm in carne viueret,* HVIC FORMÆ COAPTATAM, ET CONGRVENTEM FVISSE *fide retinemus. Sed nescio quomodo amplius, & in* IPSIVS FORMÆ CHARITATEM *excitamur per fidem, qua credimus vixisse sic aliquem &c. Ita & ipsorum vitam facit à nobis diligi* FORMÆ ILLIVS DILECTIO, *secundum quam vixisse creduntur; & illorum vita credita in* EANDEM FORMAM FLAGRANTIOREM EXCITAT CHARITATEM, *vt quanto flagrantius* DILIGIMVS DEVM, *tanto certius sereniusque videamus: quia* IN DEO CONSPICIMVS INCOMMVTABILEM FORMAM IVSTITIÆ SECVNDVM QVAM HOMINEM VIVERE OPORTERE IVDICAMVS. Ecce iam habes expositum lucidissimè, quid sit ipsa veritas quam conspicimus ac diligimus, cùm vel ipsi rectè viuimus, vel alios diligimus, quos ita vixisse credimus, quid sit ista forma, quam stabilem & semper incommutabilem cernimus. Nempe INCOMMVTABILIS FORMA IVSTITIÆ, quam in Deo conspicimus. Et ideo impossibile est eam diligi nisi illa flagranti charitate quam Spiritus sanctus inspirat ac diffundit in cordibus nostris: nec enim est aliud ipsa veritas & forma iustitiæ quæ est in Deo nisi ipse Deus. Cùm ergo bene viuere non possit animus, nec bonus, nec iustus esse, nisi talem formam iustitiæ, quæ Deus est, diligat, perspicuum est, virtutem & bonitatem & iustitiam hominis inhærentem non esse aliud quicquã nisi dilectionẽ Dei.

Lib. 8. de Trin. c. 6.

2. ad Corint. cap. 6. Lib. 8. de Trini. c. 9.

Quartum principium Augustini est, quia virtus non est aliud quam affectio animæ bona. Sic enim ipse virtutem aliquoties in operibus suis circumloquitur, vt libro duodecimo de Genesi ad litteram: *Propter animæ affectionem bonam quæ desiderio meliore mundata multas interficit cupiditates &c. Propter illam ergo affectionem animæ bonam, etiam in somnis quædam eius merita clarent.* Hanc verò affectionem virtutem esse declarat inferius, quando dicit: *Omnis animæ affectio bona, cui contraria sunt eius vitia, quæ rectè culpantur, atque damnantur in hominibus.* Iam vero affectio amoris erga creaturam non potest esse bona, sed potius est mala; & magnum animæ vitium: necesse est igitur virtutem esse affectionem animæ erga Creatorem. Nam propter malitiam affectionis animæ erga creaturas generaliter Augustinus tradit: *Amor inferioris pulchritudinis animam polluit*, non quasi inferior quæcunque pulchritudo siue substantiarum, siue qualitatum siue actionum passionumue mala sit, sed quia illis dilectione affici malum est, sicut Augustinus ibidem docet: *Quod illam sordidat, non est malum, quia etiam corpus creatura Dei est, & specie sua, quamuis infima decoratur; sed præ animæ dignitate contemnitur; sicut auri dignitas etiam purgatissimi argenti commixtione sordescit.* Res enim bona amari potest, amore non bono. Affectio igitur animæ erga creaturam non est bona, & ideo virtus hominis postquam in creaturarum affectiones per peccatum primi hominis præcipitati sumus, non est aliud nisi perpetua quædam istius affectionis mundatio per affectionem erga creatorem: *Hæc quippe dilectionis virtute inferiora ordinat, nec ab inferioribus sordidatur.* Sed de istis affectionum erga creaturas quaslibet immunditijs, plura superius, cùm de affectibus animæ tractaremus diximus. Itaque sanctus Augustinus gradus & actus percurrens quibus anima pertingit ad summam sapientiam, de actu quarto dicit: *Quartus virtus dicatur, quem in eo constituit, vt sese abstrahat à sordibus, totamque emaculet ac mundissimam reddat.* Et in libro sexto Musicæ postquam exposuerat inquinationem & aggrauationem animæ, quam creaturarum affectionibus contraxerat, liquidissimè docet, non aliter emundari posse, nisi per dilectionem Dei;

Lib. 12. de Gen. c. 15.

Ibid. c. 24.

Lib. 6. de musica c. 14.

Ibid.

Lib. de musica c. 14.

Vide lib. 2. de statu nat. lapsæ.

Lib. de quantitat. animæ cap. 35.

Cap. 33.

Lib. 6. musica c. 13. *Videamus*, inquit, *quaenam illa actio diuinitus imperetur, qua purgata atque exonerata reuolet ad quietem* &c. Et illam actionem afferens: *Quid me putas hinc* *Cap. 14.* *diuinitus debere dicere, cùm diuinae Scripturae tot voluminibus, & tantâ auctoritate & sanctitate praeditis, nihil nobiscum aliud agant, nisi vt diligamus Deum* &c. Cùm igitur virtus sit affectio animae bona; affectio vero erga creaturam non sit bona, sed vnicum eius vitium, quo sordidata polluitur, à qua pollutione per dilectionem Dei mundatur, perspicuum est, virtutem non aliud esse; aut esse posse, nisi amorem Dei.

CAPVT IV.

Virtutes Cardinales Amor Dei quadruplex.

HIs ita constitutis non operosum fuerit declarare, qua ratione virtus ista quae est amor Dei, in quatuor virtutes cardinales, sub quibus omnium aliarum moralium exercitus militat velut in membra diuidatur. Nam ista diuisio à diuerso operandi modo eiusdem amoris sumitur, siue ab alio & alio amoris affectu, quem vel in discernendis bonis ac malis, vel in coërcendis libidinibus, vel in tolerandis difficilibus, vel in suo cuique distribuendo exserit: Ex C quibus operandi modis, quos idem amor parua quatuor virtutes oriuntur, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Nam amor conspectae veritatis ac iustitiae, quatenus discernere facit bonum quod diligit à malo quod non diligit, itemque quid bono suo dilecto congruat vel non congruat, prudentia vocatur: idem quatenus inhaerendo veritati coërcet animum à terrenis voluptatibus, dicitur temperantia: quatenus fortiter adhaeret veritati, ne aliquâ aduersitate inde diuellatur, fortitudo: quatenus hoc faciendo se ipsum sub Deo amato collocat, & iuxta creaturas rationales, & supra mundum corporeum, iustitia nuncupatur. Quisquis enim aliquid fortiter diligit, hoc ipso perspicaciter id D discernit ab eo quod non diligit, & ab eo neque blandiendo neque terrendo reuocatur, & hoc ipso ad illud quod diligit, aliquo ordine sese habet. Iuxta doctrinam igitur S. Augustini, diuisio ista quadripartita non est in virtutes tanquam diuersas ab amore Dei, sed eiusdem amoris in diuersos afficiendi & operandi modos. Quod cùm ex ipso euidenter ostenderimus, multo luculentius elucescet id quod capite praecedente demonstrauimus, virtutem creaturae rationalis non aliud esse quam amorem Dei.

Itaque in libro de Moribus Ecclesiae, vbi naturam virtutis ex proposito persequitur, postquam vt ante diximus, nihil aliud virtutem esse definiuisset *nisi summum amorem Dei*, de diuisione vir- E tutis in quatuor cardinales, quae aliud postulare & clamare videbatur, consequenter disserit in *Lib. de moribus Eccles. c. 15.* hunc modum: *Namque illud quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinam ita sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem, vt* TEMPERANTIA *sit amor integrum se praebens ei quod amatur:* FORTITVDO *amor facile tolerans omnia propter quod amatur; Iustitia amor soli amato seruiens, & propterea rectè dominans: Prudentia amor ea quibus adiuuatur, ab iis quibus impeditur sagaciter seligens. Sed hunc amorem nō cuiuslibet, sed Dei esse diximus,* A *id est summi boni, summae sapientiae, summaeque concordiae. Quare definire etiam sic licet, vt Temperantiam dicamus esse amorem Deo sese integrum incorruptumque seruantem; fortitudinem, amorem, omnia propter Deum facile perferentem: Iustitiam, amorem Deo tantum seruientem, & ob hoc bene imperantem caeteris, quae homini subiecta sunt: prudentiam, amorē bene discernentem ea quibus adiuuetur in Deum ab iis quibus impediri potest.* Et inferius sigillatim virtutum singularum exequens officia, ex eisque viuendi modum trahens: *Primus*, inquit, *temperantiam videamus, quae nobis amoris illius quo inuehimur Deo,* *Lib. de moribus Eccles. c. 22.* *integritatem, quandam & incorruptionem pollicetur. Munus enim eius est in coercendis, sedandisque cupiditatibus, quibus inhiamus in ea, quae nos auertunt à legi-* B *bus Dei, & à fructu bonitatis eius.* Haec autem nos auertentia docet esse omnium sensuum voluptates, gloriam popularem, caetera visibilia quibus quodam blanditiarum lenocinio à veritate reuocamur. Et fortitudinem explicans: *De fortitudine vero, non multa dicenda sunt. Amor namque ille,* *Cap. 22.* *de quo loquimur, quem tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans, in amittendis fortis vocatur.* Quod in laborum dolorumque corporeorum explicat tolerantia, quos eo facilius ferimus, quo maiori impetu amoris sursum rapimur: *Nisi vero amatores auri*, vt addit, *amatores laudis, amatores feminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cum ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet, quantus sit impetus animae ad ea quae diliguntur indefesso cursu per immania quaeque tendentis, argumentoq; nobis est, quam sint omnia perferenda, ne deseramus Deum, tanta illi vt deserant perferunt.* De Iustitia & Prudentia post aliqua ex Scripturis attexta subiicit: *Hanc ergo iustitiae regulam* *Cap. 24.* *dabis, hunc amatori de quo sermo est, vt Deo, quem diligit, id est summo bono, summae sapientiae, summae paci liberrime seruiat, caeteraq; omnia partim subiecta sibi regat, partim subiicienda praesumat. Quae norma viuendi vt docuimus vtriusque Testamenti auctoritate roboratur. Nec de prudentia diutius disserendum est, ad* D *quam dignoscentia pertinet appetendorum, & vitandorum. Quae si desit, nihil eorum, de quibus iam dictum est, effici potest.* Et omnia iam dicta in vnum colligens planissimeque definiens, quid sit virtus, quid singulae species eius, quas morales vocant: *Quid amplius*, ait, *de moribus disputem? Si enim Deus est sum-* *Ibid. cap. 25.* *mum hominis bonum, quod negare non potestis, sequitur profectò, quoniam summum bonum appetere, est bene viuere, vt nihil sit aliud bene viuere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere; à quo existit, vt incorruptus in eo amor, atque integer custodiatur, quod est* TEMPERANTIAE: *vt nullis frangatur incommodis quod est* Fortitudinis: *nulli alij seruiat, quod est iustitiae: vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim, dolusque subrepat; quod est prudentiae. Haec est ho-* E *minis vna perfectio qua sola impetrat, vt veritatis sinceritate perfruatur; haec nobis Testamento vtroque concinitur, haec nobis hinc atque inde suadetur.*

Hinc profectò perspicuè aduertit Lector intelligentior, quam fixa & rata in Augustino ista doctrina sit, quam tanta asseuerantia contra Manichaeos asserit. Et ex ea quoque non obscurè patet, frustra omninò praeter charitatem alias virtutes morales à Scholasticis quaeri, quibus charitas ad officia temperantiae, & fortitudinis, & similium virtutum adiuuetur. Nam, vt ex Augustino vidimus, & experientia quotidiana euidenter probat, hoc ipso quo quis aliquid fortiter diligit, fieri non potest, quin & blanditias & dolores,

tores, non solum aspernetur, & ferat, sed etiam amoris ipsius magnanimitate contemnat. Hoc in amore pecuniæ, laudis, fœminarum, honorum, cæterarumque rerum visibilium est certissimum. Tanto quippe facilius propter eorum dilectionem omnia vel blandientia vel cruciantia toleramus, quanto ea diligimus vehementius. Amor igitur Dei solus est, qui animū a voluptatibus & libidinibus dilectioni Dei repugnantibus cohibet, amor qui dolores fortiter tolerat. Quid si quis in ipsis passionibus ex earū coërcitione ordo & facilitas iterū cohibendi nascitur, nullo modo ista virtus est, sed bona dumtaxat consuetudo, quæ ad virtutis altitudinem attingere non potest; & præsente virtute abesse potest, & destructā virtute permanere.

Ne quis vero existimet semel tantum, & in isto duntaxat lib. de Moribus Ecclesiæ, quem sub initium suæ conuersionis Augustinus exarauit, doctrinam istam de moralibus virtutibus in amore Dei comprehensis, esse traditam, non est difficile demonstrare, quod eam Augustinus & ab initio conuersionis, & iam prouectior etiam Episcopus, plurimis locis docuit: quorum aliqua producere operæ pretium fuerit, vt eius constantia in ista asserenda tam magni momenti veritate constet. Nam in libris de Musica C quos Catechumenus inchoauit, baptizatus

Lib. 6. Musicæ cap. 15. absoluit, dilucide docet, quod *actio illa qua se anima, opitulante Deo ab amore inferioris pulchritudinis extrahit, debellans aduersus se militantem consuetudinem suam*, hoc est, delectationum terrenarum concupiscentiam, *fit virtus temperantiæ*; & quod *ista affectio, qua nullas aduersitates mortemque formidat fit fortitudo; & ipsa eius ordinatio qua nulli seruire nisi vni Deo, nulli coæquari nisi purissimis animis nulli dominari appetit, nisi naturæ bestiali atque corporeæ, fit iustitia*. Hoc autem totum effici ex illa sola conuersione amoris in Deum, per quem simul auellitur ab omnibus huius mundi voluptatibus, quibus coërcendis Temperantia incumbit, statim in D

Lib. 6. Musicæ cap. 16. prudentiæ descriptione subnectit: *Illud iam quæro*, inquit, *cùm prudentiam superius eam esse consstiterit inter nos qua intelligit anima vbi ei consistendum sit* (hoc est, quid ei eligendum sit vt eo pertingere conetur) *quo sese attollit per temperantiam, id est*, CONVERSIONEM AMORIS IN DEVM, *quæ* CHARITAS *dicitur, & auersionem ab hoc sæculo, quam etiam fortitudo & iustitia comitantur*, &c. Nimirum perspicuè in isto discursu tradit ex ista sola conuersione amoris in Deum, hoc ipso effici vt auertatur animus ab huius sæculi voluptatibus, quod est munus temperantiæ, & fortiter aduersa ferat quod fortitudinis, & hoc ipso reddat vnicuique quod suum est, seipsum videlicet Deo & sub Deo, iuxta alias animas supra naturam bestialem atq; corpoream. Vnde statim E adiicit: *Hoc esse arbitror quod agitur in his virtutibus*,

Ibid. QVÆ IPSA CONVERSIONE (amoris in Deum) ANIMAM PVRGANT. NON ENIM AMOR TEMPORALIVM RERVM EXPVGNARETVR, NISI ALIQVA SVAVITATE ÆTERNARVM. Et lib. 1. de libero arbitrio virtutem collocat in bona voluntate, qua quemadmodum suprà declarauimus, appetimus rectè honæsteque viuere, legem æternam ac veritatem, hoc est, Deum ipsum diligendo; Itaque ex ista voluntate statim docet sequi, imo in ista voluntate contineri quatuor virtutes istas, de quibus hic disputa-

Lib. 1. de lib. arbit. c. 13. mus: *Ego*, inquit, *fateor in hoc homine qui suam bonam voluntatem magni pendit & diligit, omnes quatuor*

A *virtutes, quæ abs te paulo antè me assentiente descriptæ sunt esse compertas*. Descripserat vero eas, & in ista bona voluntate contineri demonstrauerat, hocce modo, *quia quisquis bonam habens voluntatem hanc vnam dilectionem amplexetur*, ille prudentiam habet, quia *hoc bonum appetendum & vitanda ea, quæ huic inimica sunt, videt*; & fortitudinem, quia *non amat ea, quæ in nostra potestate non sunt, ideoque non dolet amissa, & omnino contemnit*: & Temperantiam, quia *iste bonæ voluntatis amator resistit omni modo atque aduersatur libidinibus, tanquam inimicis bonæ voluntati*; & Iustitiam, quia *qui diligit voluntatem bonam & obsistit eis quæ huic inimica sunt,*

B *male cuiquam velle non potest & nemini facit iniuriam, quod nullo pacto potest, nisi qui sua cuique tribuerit*. Ita Augustinus in isto libro primo, qui hoc ipsum alio modo in secundo libro repetit. Et in Epist. quinquagesima secunda ad Macedonium, vbi de natura virtutis, fusè & ex professo disputat: *Quanquam & in hac vita virtus non est nisi diligere quod diligendum est. Id eligere prudentia est; nullis inde auerti molestijs, fortitudo est, nullis illecebris temperantia est; nulla superbia iustitia est. Quid autem eligamus quod præcipuè diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus*. Et nonnihil inferius, cùm docuisset, nos debere diligere Deum & proximum propter Deum, in quibus duobus præceptis tota lex pendeat & Prophetæ, Hoc, adijcit, *qui sobria discretione eligit, prudens est, qui nulla hinc afflictione auertitur, fortis est; qui nulla aliâ delectatione, temperans est; qui nullâ elatione, iustus est*. Et in libro octoginta trium quæstionum, quæstione sexagesima prima quatuor virtutes in Euangelio significatas esse statuit, *prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Quarum prima est cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Secunda refrenatio cupiditatis ab ijs quæ temporaliter delectant. Tertia firmitas animi aduersus ea quæ temporaliter molesta sunt. Quarta quæ per cæteras diffunditur, dilectio ei & proximi*. Plura de hac constantissimè assertâ veritate afferri possent, sed ex istis intelligi sufficientissimè potest, hoc ipso quo Dei charitas animum hominis occupauit, quatuor istas virtutes continuo hoc ipso esse coniunctas, eo quod necesse sit, quisquis aliquid diligit, hoc ipso id quod consonat ac dissonat prudenter discernere, & ab eo quod dilexerit, nec illecebris, terroribus, nec doloribus velle recedere, in quibus officijs prudentia, temperantia, & fortitudo constituitur. Iustitia vero tam perspicuè iuxta sancti Augustini mentem in charitate comprehenditur, vt in isto postremo testimonio perspicuè dicat, *Iustitiam esse dilectionem Dei & proximi, quæ per cæteras omnes diffundatur*. Quod sane & alijs nonnullis locis docet. Nam libro de Continentia, cum iustitiæ tribuisset bonis operibus lucere atque feruere, statim istud charitatis esse testatur: *Dominus nos remunerabit qui continuimus nos ab ijs, quæ cupiditas, & ea quæ imperauit charitas fecimus*. Et in Psal. octogesimum tertium quatuor virtutes afferens; *Iustitia, dicitur*, inquit, *qua sua cuique tribuimus nemini quicquam debentes, sed omnes diligentes*. Quibus verbis tacite reddi ratio videtur, cur iustitiam cum charitate confundat, quia videlicet cum sua cuique tribuimus, quod fit præcipuè cùm bene erga Deum & proximum & nos ipsos operamur, hoc ipsum non rectè fit, ideoque nec fit, nisi charitate faciamus. Nam in omnibus operibus nostris dilectionem iustitiæ debere dominari,

Lib. 2. de lib. arbit. c. 20.

Epist. 52. ad Maced.

Ibid.

Lib. 83. qq. q. 61.

Lib. de Continent. c. 7.

In Psal.

iam satis superque sæpius declarauimus.

Quod si de singulis istis virtutibus ad voluntatem pertinentibus, id demonstrare vellemus, quod de omnibus simul tam densis testimonijs aperuimus, quicquid videlicet per eas operamur, Dei dilectione velut cardine suo niti, non esset hoc magnopere operosum. De iustitia quidem sola id iam iam ostendimus. De temperantia istud aperiè in libro de Continentia præclarèque profitetur: *Nam & ipsa continentia,*, inquit Augustinus, quæ maxima ex parte temperantiæ commixta est, *cùm frenat cohibetque libidines, simul & appetit bonum, ad cuius immortalitatem tendimus, & respuit malum cum quo in hac mortalitate contendimus. Illius quippe amatrix & spectatrix, huius vero hostis & testis est, & decus eius appetens, & dedecus fugiens.* Pulcherrimè sanè, nam ex boni appetitione mali oppositi refrænatio proficiscitur. Ex quo fit vt quo robustius diligitur continentiæ decus, eo facilius libidines refrænentur: *Non enim amor temporalium rerum expugnaretur, nisi aliqua suauitate*, hoc est, amore *æternarum*. Fortitudinem vero non nisi ex sola charitate inflammata robustam esse, non semel exserte tradit. *Persecutionibus solâ charitate resistitur*, inquit in Psalmum nonum. Et in libris aduersus Faustum: *Bitumen arcæ feruentissimum & violentissimum gluten, significans dilectionis ardorem vi magnâ fortitudinis ad tenendam societatem spiritalem omnia tolerantem.* Quod quidem in Augustini sententia tam certum atque fundatum est, vt hoc ipso quo fortitudo non ex amore Dei, sed ex amore alterius cuiuscumque quod hoc mundo continetur, pullulauerit, non iam fortitudo, sed immane vitium sit, quod duritia vel obstinatio nuncupatur. Audi disertissimis verbis istius veritatis assertionem: *Non intelligunt*, ait Augustinus, *& quemque iniquorum tanto esse ad quæcunque mala perferenda duriorem, quanto in eo maior est cupiditas mundi, & quemque iustorum tanto esse ad quæcunque mala perferenda fortiorem, quanto in eo est maior charitas Dei.* Et paulo post in eodem loco: *Quanto ergo maior est in sanctis Charitas Dei, tanto magis pro eo quod diligitur omnia tolerantur: & quanto maior est in peccatoribus cupiditas mundi, tanto magis pro eo, quod concupiscitur omnia tolerantur: Ac per hoc inde est patientia vera iustorum, vnde est in eis charitas Dei: & inde est patientia falsa iniquorum, vnde est in eis cupiditas mundi* &c. Nam concupiscentiam mundique dilectionem cùm non ex Patre, sed ex mundo esse dixisset, adijcit: *Hæc igitur concupiscentia, quæ non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior & ardentior, tanto fit quisque pro eo quod concupiscit, omnium molestiarum, dolorumque patientior.* Vtriusque ratio manifesta est, quia quo amor qualiscumque vehementior est, eo necesse est fortius adhæreat bono quod diligitur, & eo difficilius nexus abrumpatur; in qua adhæsionis firmitate tota ratio fortitudinis constituta est. Itaque rem istam tanquam Catholicæ fidei veritatem, proprijs Augustini verbis Concilium Arausicanum sanctificauit & sanxit: *Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Quod autem de fortitudine definit, idem prorsus de prudentia, de temperantia, de iustitia sentiendum est. Nam quemadmodum ideo aduersa ferunt, quia mundanâ cupiditate possessi sunt, ita etiam idcirco cupiditates quasdam temperant, quia mundum

Lib. de Continent. c. 3. *Lib 6 Musicæ c. 14.* *In Psal. 9.* *Lib. 12 cont. Faust. c. 14.* *Lib. de Patientia c. 17.* *Conc. Arausi Can. 7. ex lib. 1. oper. imper. cont. Iul.*

A diligunt, & ideo opera quædam iustitiæ videntur facere, quia mundum diligunt. Cui cupiditati quia prudentia ipsorum militat, non iam prudentia, sed astutia dici debet. Vt sanè in re tam perspicua me admiratio subeat non mediocris, quid multi auctores sibi velint, qui veram fortitudinem, verasque virtutes in hominibus infidelibus collocarunt; cùm euidens atque certum sit, virtutem nullam nisi ex alicuius obiecti dilectione posse proficisci, omnemque dilectionem quæ non est Dei, mundi dilectionem & cupiditatem esse, Deique charitati contrariam, sicut Apostolus tradit: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in eo.* Quid enim diligit siue fidelis siue infidelis, quando non diligit Deum, si non est mundus, vel non aliquid quod in mundo est? Hinc ergo efficitur, vt neque iustitia, neque fortitudo, neque temperantia, neque prudentia virtus vllo modo esse possit, sed verum vitium sit, si non ex Dei charitate nascatur. Necesse est enim vt ex mundi cupiditate ab Apostolo & Augustino damnatâ fluat. Sed de his alibi plura diximus.

1. Ioan. 2. B *Vide lib. 3. de statu puræ nat.*

CAPVT V.

C *ETIAM CAETERAE VIRTVtes quidam affectus sunt dilectionis Dei: Ostenditur hoc de virtute Religionis.*

QVOD de quatuor istis virtutibus moralibus ostendimus, non aliud eas esse, nisi varios charitatis affectus, hoc idem in cæteris omnibus moralibus locum habet. Omnes enim ad illas quatuor velut quosdam cardines reuocantur, & in operandi modo plane similes sunt. Quam ob causam videtur mihi Augustinus alias sub illis quatuor complexus esse. Religionem enim quæ præcipuè inter morales eminet, sub iustitia collocare solet. Itaque virtutem Religionis, non solum generali ista consideratione, quia iustitia quædam est creaturæ rationalis erga Deum, iuxta illud Aug. pronuntiatum: *Iustitia porro ea virtus est, quæ sua cuique distribuit. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus subdit? Hoccine est sua cuique distribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus est, & tradit ei qui nihil in eo iuris habet, iniustus est; & qui seipsum aufert dominanti Deo, à quo factus est, & malignis spiritibus subdit, iustus est?* Non hac ergo tantum consideratione, quia iustitia est, sed etiam speciali respectu quia Religio est, semper Aug. eam nihil aliud nisi AMOREM DEI esse definit. Alibi hoc, nisi me fallit, diuersis ex Aug. locis demonstrauimus; vt hic vnum aut alterum eius testimonium sit futurum satis. Itaque in libro decimo de Ciuitate, de amore Dei & proximi deputans, qui duplici dominico præcepto commendatur: *Hic*, inquit, *est Dei cultus, hæc vera Religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita seruitus.* De quo paulo antè quoque præmiserat: *Ei suauissimum adolemus incensum, cùm in eius conspectu pio sanctoque more flagramus.* Et in Epistola de gratia noui Testamenti ad Honoratum, ad ista verba Psalmi: *Qui timetis Dominum, laudate eum. Quis autem veraciter*, inquit, *laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantundem ergo est, ac si diceret: Qui timetis Dominum, amate Deum. Dixit enim homini sicut scriptum est:*

D *Lib. 19. de Ciuit. c. 21.* E *Lib. 10. de Ciuit. c. 4.* *Epist. 120. c. 18.*

Ecce

Ecce pietas est sapientia. Porro pietas CVLTVS DEI EST, NEC COLITVR ILLE NISI AMANDO. Et libro duodecimo de Trinitate: *Quis cultus eius* (Dei) *nisi* AMOR EIVS, *quo nunc desideramus eum videre, credimusque & speramus eum nos esse visuros.* Lib. 12. de Trinit. c. 14. Et Epistola vigesima nona ad Hieronymum: Epist. 29. *Quid autem est pietas nisi Dei cultus? Et unde ille colitur nisi charitate.* Quæ sententia apud Augustinum sæpe, nec immerito celebrata est. Quisquis enim quempiam colit ac veneratur, quem non diligit, non ipsum sed id quod diligit colit. Id quippe colit quod ab alio, quem non dilectum colere videtur, nititur obtinere. Hinc præclarè S. August. In Psal. 77. *Qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non utique Deum sed illa quærebant; quia eo modo, timore sæculi, non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur.* HOC ENIM COLITVR QVOD DILIGITVR. *Vnde quia Deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur.* Et quia non minimus religionis actus, denique cultus est oratio; de illa, quando non ex Dei sed rerum temporalium dilectione fluit, vide quid sentiat: In Psal. 52. in fine. *Nonne quotidie multi terrena diligentes, rogant Deum? Non rogant Deum. Attendite si possumus hoc dicere adiuuante ipso Deo. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, castè amari; non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat Deum ut diues fiat, Deum non inuocat. Hoc enim inuocat, quod ad se vult venire*, hoc est quod diligit & habere cupit. Qua de re plura dici possent. Sed ista satis patefaciunt, nullam esse veram Religionem, aut cultum Dei, sed simulationem tantum & laruam eius, nisi Deus sincere, & castè, hoc est, gratis & propter seipsum ex vera charitate diligatur.

CAPVT VI.

Idem declaratur in virtutibus Theologicis. Et primo in fide ex diuersis Augustini principijs & locis.

QVod si vero ad ipsas duas primas virtutes Theologicas, fidem ac spem, animum aduertamus, videtur quidem aliqua esse difficultas quomodo & istæ possint esse amor Dei; sed in Augustini doctrina res ista quoque certa est. Nullam enim & ipse agnoscit fidem veram atque Christianam, nullam itidem spem, nisi ex Dei charitate dimanet. Quod quidem ex Augustini principiis pluribus quam decem facilè probaretur, nisi paucioribus expediri posset, aut peruicaci alicuius contestatione labor iste necessarius esse videretur. Tota quippe Augustini doctrina in hoc ipsum consonat. Paucis igitur contenti erimus, quibus tamen & quod istud reuera docuerit Augustinus, & radix cur docuerit, sufficienter aperiatur.

Augustinum igitur reuera docuisse, quod voluntas illa ex qua credimus Deo, & speramus in Deum, non alia sit, quam verus amor seu charitas Dei, diuersis ex capitibus demonstrari potest. Et primo quidem ex ipso fundamento totius controuersiæ cum Pelagianis. Totius enim disputationis cardo cum istis inimicis gratiæ fuit, vnde bonæ & sanctæ voluntates nascerentur, vtrum ex libero voluntatis arbitrio, an ex gratia Dei, iuxta Prosperum qui dicit fuisse disputatum, Lib. contra Collat. c. 6. *de sanctarum origine voluntatum, & fidei charitatisque principijs*, quam disputationem paulo ante fuisse dicit, *de bonarum motibus voluntatum.* Hoc autem Cap. 18. initium bonæ voluntatis à fide incipit, & in voluntate credendi continetur, dicente perspicuis verbis Augustino ad Vitalem, cum quo controuersiam de bonæ voluntatis initijs versabat: Epist. 107. *Tu initium fidei, vbi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, non vis donum esse Dei.* Iam vero nullam agnoscit bonam voluntatem Augustinus, nisi charitatem, sicut hoc in præcedentibus aliquoties, ex perspicuis eius multisque testimoniis demonstrauimus. Nam ideo cum Pelagio disputans, qui bonam voluntatem nobis ex nobis esse contendebat, tanquam rem certissimam proferret, aduersario suo dicit: Lib. de grat. Christ. c. 21. *Quasi vero aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo, & à Patre datam, vt filij eius essemus.* Quid quod in fide continetur initium non solum bonæ, sed etiam *piæ voluntatis*, prout in verbis ex Epistola ad Vitalem productis manifestum est. Pietas vero & secundum Augustinum & secundum veritatem nulla est, nisi Deus charitate diligatur. Hoc enim in præcedenti capite disertis verbis Augustini patefacimus, ergo necesse est in fide, multoque magis in spe, quæ prouectior fide est, esse initium charitatis. Vnde quemadmodum Prosper totam cum Pelagianis controuersiam ad bonam voluntatem reuocauit, an esset ex Deo, ita sanctus Augustinus ad charitatem: Lib. de grat. & lib. arb. c. 18. *Vnde est*, ait ipse, *in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani, si autem ex Deo vicimus Pelagianos.* Si per hoc vincuntur Pelagiani quod charitas sit ex Deo, ergo necesse est in voluntate esse charitatem. Nam de voluntate credendi an esset ex Deo, summa erat tunc temporis, cum librum illum scriberet cum Pelagianis disputatio.

Secundo, Deus nos iubet primitus in se credere, & sperare, quemadmodum ex præceptis quæ in Scriptura continentur perspicuum est. Propter quod Apostolus se Apostolum vocatum dicit, *ad obediendum fidei in omnibus gentibus*, hoc est, vt omnes gentes præcepto fidei obediant. Sed nemo potest præceptis Dei obedire sine charitate; quemadmodum Aug. non semel tradit. Nam Semi-Pelagianis negantibus à Deo donari fidem, & tamen simul profitentibus, quod Deus gratia sua præueniret hominis voluntatem, inferendo concludit August. *Præuenit ergo & fidem gratia: alioquin si fides eam præuenit, procul dubio præuenit & voluntas, quoniam fides sine voluntate non potest esse. Si autem gratia præuenit fidem, quoniam præuenit voluntatem, profectò præuenit omnem obedientiam*, Lib. de dono persev. c. 16. videlicet etiam ad obediendum præcepto fidei, & per hoc consequenter *præuenit etiam charitatem*, QVA VNA VERACITER AT SVAVITER OBEDITVR. Ecce manifestè conclusum ex eo quod gratia præuenit voluntatem & obedientiam, sine qua fides esse non potest, etiam præuenire charitatem, quia per charitatem Deo veraciter obeditur. Ergo necesse est obedientiam quæ in fide, multoque potius quæ in spe continetur, ex charitate proficisci. Vnde libro de correptione & gratia, cum corriperentur quidam, quod Dei præcepta non facerent, respondebant, *orandum esse Deum, vt det quod non dedit, id est, ipsam qua præcepta eius fiant, fidelem Dei & proximi charitatem.* Lib. de Corrept. & grat. c. 5. *Vt sic cum bona voluntate facerent quæ præciperet.* Et Augustinus fatetur obedientiam præcepti esse *munus Dei, quæ* Ibid. c. 6.

necesse est, vt insit ei cui charitas inest, quæ sine dubio ex Deo est. Vnde istud ex Apostolo in Augustino celebratissimum: *Plenitudo legis charitas.*

Rom. 13.

Tertio, quia docet Augustinus contra Pelagianos, cupiditatem boni etiam imperfecti per quam homo ex reluctante consentit bono, & ex nolente fit volens, esse ex gratia Dei, ne gratia quoquo modo secundum merita tribueretur. Quod ex professo libro secundo ad Bonifacium tradit. Sed illa prima cupiditas boni, quæ maxima in credendi voluntate manifestatur, est initium charitatis: *Proinde cupiditas boni*, inquit Augustinus, *non bonum à Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summe atque incommutabiliter bonus est.* QVID EST ENIM BONI CVPIDITAS NISI CHARITAS, *de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens: Charitas ex Deo est.* Et cum charitatis istius tam initium quam perfectionem ex Deo esse docuisset, ostendens quo pacto charitas illa initialis, qua bonum cupere incipimus, etiam ad fidem & spem in Deum & ad quodcumque præceptum concurrat adimplendum: *Benedictio dulcedinis*, inquit, *est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet,* ET CVPIAMVS, *hoc est,* AMAMVS QVOD PRÆCIPIT NOBIS. *In qua si nos non præuenit Deus non solum non perficitur bonum, sed nec inchoatur ex nobis.* Cum ergo sine illa cupiditate boni neque credere neque sperare, neque quicquid omnino boni inchoare possimus, profecto etiam sine charitate neque credere, neque sperare, neque quicquam omnino boni inchoare possumus. Itaque eandem illam Scripturam, qua semper vti solet, vt voluntatem credendi probet esse ex Deo, ibidem adhibet vt probet illam cupiditatem seu charitatem boni esse ex Deo, *misericordia* videlicet *eius præuenit me*, quia sicut ista misericordia præueniente inchoamus bonum, dum concupiscimus bonum, ita etiam inchoando & concupiscendo bonum, credimus & speramus.

Lib. 2 ad Bonif. c. 3.
Ibid. c. 9.
Ibid.
Psalm. 58.

Quarto initium iustificationis nostræ inchoatur à fide & spe, de quo tum alibi sæpius, tum in libro primo ad Simplicianum: *Nisi ergo vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, vt ex hoc incipiat iustificari.* Sed nulla omnino nec inchoata iustificatio hominis absque charitate: *Charitas enim inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia, charitas magna, magna iustitia est.*

Lib. de nat. & grat. c. 68.

Quinto, certissimum in Augustino principium est, nullum præceptum ab homine impleri nisi iustitia diligatur, quemadmodum hoc iam sæpius ac diuersis in locis ex multis Augustini locis ostendimus. Ergo neque præceptum credendi Deo & sperandi in Deum, sine iustitiæ dilectione impleri potest. Non enim minus iustitia & æquitas & rectitudo sempiterna in præcepto credendi & sperandi, quam in alio quocumque proponitur. Sed iustitia diligi non potest, sine vera & propriè dicta charitate, quod etiam sæpius iam ostendimus; non igitur potest præceptum fidei & spei sine eadem illa charitate seruari. Vnde sunt illa generalia sancti Augustini pronuntiata de cuiuscumque legis, siue fidei, siue spei, siue temperantiæ, siue iustitiæ, siue fortitudinis obseruatione: *Lex iubere nouit cui succumbit infirmitas; gratia iuuare qua infunditur charitas.* Et, *Charitas sola vult bonum.* Et, *Per donum charitatis delectat legis esse factorem.* Et, *Præceptum generale est charitas.* Et, *Præcepta dilectionis id est charitatis tanta & talia sunt, vt quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fiat bene,* quia videlicet *non est fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit.* Et similia quæ manifestè ostendunt nihil omnino neque credi, neque sperari rectè posse, nisi charitatis moueat voluntatem. Idque eo magis quia fides non docet, neque credi, neque sperari posse sine gratia Dei, *Inspiratio* vero *dilectionis vt cognita sancto amore faciamus, propriè gratia est*, quæ contra Pelagianos defensa fuit, & à Conciliis definita. Qua de re latius in præcedentibus.

Lib. 1. ad Bonif. c. 8.
Lib. 1. contra Iul. oper. imp.
Lib. 4. ad Bonif. c. 5.
Lib. de perf. iust. c. 10.
Lib. de grat. & lib. arb. c. 18.
Lib. de Spir. & lit. c. 14.
Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Denique, vt alia sancti Augustini principia prætermittam, hoc ipsum aliquando claris verbis Augustinus asserit. Nam de modo disputans quo aliquis trahitur vt ad Christum veniat, hoc est, sicut ipse exponit, *vt credat*, expressè docet hoc fieri amando. Trahitur enim animus, inquit, *voluptate. Est enim quædam voluptas cordis, cui dulcis est panis ille cælestis.* Et paulo post hominem ad Christum trahi explicat, quia *delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita, quod totum Christus est.* Quibus verbis verus & genuinus amor veritatis & iustitiæ, nomine dilectionis exprimitur. Nam talis dilectionis effectum explicans paulo inferiùs: *Nuces*, inquit, *puero demonstrantur, & trahitur. Et quia quo currit, trahitur,* AMANDO *trahitur.* Et hoc applicans fidei qua venitur ad Christum: *Si ergo ista quæ inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amantibus, trahunt, quoniam verum est, trahit sua quemque voluptas, non trahit reuelatus Christus à Patre? Quid enim fortius desiderat anima quam veritatem?* Christus enim, vt præmiserat, est veritas. Et amando desiderandoque veritatem trahimur, id est, credimus. Vnde addit infra, quod Deus docet nos credere DELECTANDO, *non necessitatem imponendo.* Notum est autem quod Augustino delectatio amoris est causa: Nisi enim delectet voluntas moueri nullo pacto potest.

Tract. 26. in Ioan.

Quod si ratio huiusce doctrinæ quæritur, ea ex sancti Augustini principiis non obscurè fluit. Non enim agnoscit sanctissimus Doctor in vniuersis operibus suis nisi duos amores creatoris & creaturæ, ex quorum alterutro necesse est vt quæcumque actio voluntatis oriatur. Ille charitas est, iste cupiditas, quarum illa de cælo est Deo plantante, ista ex mundo diabolo seminante: *Nemo enim volens aliquid facit*, inquit Augustinus, *quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur, siue creaturæ siue creatoris, id est, aut naturæ mutabilis aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate aut charitate.* Notum est autem S. Augustinum, cupiditatem omnem, tanquam omnium vitiorum & peccatorum radicem exsertè damnare, *radix enim omnium malorum cupiditas*; quod ipse de ista generali cupiditate, quæ in vniuersis peccatis dominatur, intelligere solet. Hæc ergo ab omnibus operibus bonis maximéque fidei & spei actibus quam longissimè ex Augustini mente remouenda, vt sanè monstri similis videretur, qui nos fide & spe Christianâ ex cupiditate creaturæ credere ac sperare fateretur. Charitate igitur, hoc est, dilectione creatoris opus est, quæ voluntatem ad adhibendam fidem Deo & in eo spem figendam inclinet & flectat.

Lib. de Trin. c. 2.

CAPVT VII.

Dilectio ista ex qua nascitur fides, charitas imperfecta est, & quo sensu.

SED ne quis in hac doctrina fallatur, sciendum est, non semper ita sumi ab Aug. charitatem, quemadmodum hoc tempore passim & ferè semper in scholis vsurpari solet. Nunc enim per charitatem nihil aliud intelligimus, quam virtutem illam dilectionis in tam perfecto gradu, vt super omnia diligatur Deus. Quo sanè sensu certum est, ex Aug. mente, fidem & spem non supponere charitatem ex qua nascantur; sed è contrario fidem & spem charitati isti perfectæ, sicut & peccatorum remissioni viam sternere. Vnde sæpissimè docet, quod *fides impetrat charitatem*. Vt in Epistola ad Paulinum: *Hanc fidem volumus habeant qua impetrēt charitatem.* (Epist. 106.) Aug. igitur charitatem accipere plerumque solet pro dilectione qua verè, sincere, & gratis ex animo propter seipsum: nullius creaturæ sed ipsius solius intuitu diligitur Deus, siue ad illam pertingat perfectionem vt supra omnia creata diligatur, siue in simpliciori & inferiori affectu hæreat. Nam talis amor quantumcumque remissus, exilis ac tenuis, est verissimus & castissimus fructus charitatis Dei siue dilectionis amicitiæ, nulla concupiscentiæ ad se reflexæ peruersitate distortus. Talis igitur amor Dei, nisi voluntatem hominis ad credendum flectat, non erit fides Christiana, sed vel dæmonum ex pœnarum timore, vel carnalis ex mundi amore; quarum neutra est fides, ex qua fideles nuncupamur. Illa quippe ex quodam imperfecto saltem dilectionis affectu erga Deum nascitur, quo fit vt intellectum humiliter submittat auctoritati Dei & captiuet in obsequium Christi. De tali imperfecto charitatis seu dilectionis actu, qui non sufficiat vt iustificetur homo, quia nondum super omnia diligitur Deus, loquitur Aug. diuersis in locis, vt libro octauo de Trinitate, loquens de dilectione sempiternæ veritatis, quæ est ipsa iustitia Dei, & exemplar humanæ ac forma iustitiæ; *Vnde inhæretur* ILLI FORMÆ NISI AMANDO? *Cur ergo aliū diligimus, quem credimus iustum & non diligimus* IPSAM FORMAM, *vbi videmus quid sit iustus animus, vt & nos iusti esse possimus? An vero nisi & istam diligeremus, nullo modo eum diligeremus, quem diligimus ex ista?* SED DVM IVSTI NON SVMVS, MINVS EAM DILIGIMVS: QVAM VT IVSTI ESSE VALEAMVS? (Lib. 8. de Trinit. c. 8.) Ecce dilectionem iustitiæ seu veritatis istius exēplaris, quam sexcenties in scriptis suis prędicat, sed MINOREM *quam vt iusti esse valeamus*. Nempe quia est quædam dilectio iustitiæ quasi simplex eius complacentia, quæ non eo vsque increuerit, vt aduersantia isti bonæ voluntati valeat superare. Itaque in libro nono eiusdem operis de Trinitate, de eiusdem iustitiæ dilectione sed perfectiori disserens: *Qui verbi gratia*, inquit, *perfectè nouit, perfectéq; amat iustitiam, iam iustus est, etiamsi nulla existat secundū eam forinsecus per membra corporis operandi necessitas.* (Lib. 9. de Trinit. c. 9.) Vbi magna cum circūspectione dicit, *qui perfectè amat*. Est enim amor iustitiæ imperfectus, quo non fit statim iustus homo, sed instar infantis in vtero concipitur, vt tandem crescente paulatim super omnia iustitiæ dilectione nascatur. Quæ perfecta & imperfecta iustitiæ dilectio tunc

A maximè proditur, quando duæ dilectiones Dei & mundi, iustitiæ & iniustitiæ in eodem animo, vtra vtrā superet colluctantur. Cuius rei exemplum suppeditat nobis luculentum Aug. *Si ex aduerso existant duo, præceptum iustitiæ & consuetudo carnalis, & vtrumque diligitur id sectabimur quod amplius dilexerimus. Si tantundem vtrumque diligitur; nihil horum sectabimur sed aut timore innitè trahemur in alterutram partem, &c.* (In Epist. ad Gelas.) Vides hic exemplum certaminis, in quo iustitia & carnalis delectatio seu consuetudo simul diligitur. Si iustitiæ dilectio tam remissa fuerit, vt carnalem suam consuetudinem homo superare non possit, perspicuum est, iustitiæ dilectionem tam imperfe-

B ctam esse, vt non super omnia diligatur. Vnde in eodem Commentario dicit, quod quidam *non se tenent coniunctos in* CHARITATE IVSTITIÆ, *sed à concupiscente aduersum se [illegible]ne vincuntur*: (Ibid.) Quorū infinitus inter Christianos etiam bonos est numerus, Non enim cum carnalibus delectationibus se certare simulant, sed serio nonnihil imperfectis luctandi motibus pugnant. Verum dum languida tantum & infirma voluntate iustitiam diligunt, voluptati dantes manus, à sæuiente cupiditate superantur. Itaque de similibus iam habentibus voluntatem bonam dicit August. *Volo vt velis, sed non sufficit vt velis, adiuuandus es vt plenè velis & impleas quod velis.* (Serm. 3. de verb. apost. c. 10.) Vbi clarè du-

C plex bona voluntas ad implenda præcepta cernitur, vna perfecta & plena, altera imperfecta & semiplena, quarum neutra culpatur quod non diligat, sed altera tantum quod imperfectè diligat. Et in sermone decimo septimo, vbi de illa vera & charitatiua iustitiæ dilectione tantopere laudata loquitur: *Amanda est iustitia, & in hac iustitia amanda gradus sunt proficientium. Primus est vt amori iustitiæ non proponantur omnia quæ delectant.* (Serm. 17. de verb. apost. c. 2.) Ecce iustitiæ dilectionem perfectam quæ iustificat; quia super omnia delectantia iustitia diligitur. Sed dum tam sollicitè hortatur, toto pœnè sermone, *vt inter omnia quæ delectāt, plus nos delectet ipsa iustitia.* (Ibid.) Itemque vt *iustitia sic delectet*

D *vt vincat etiā licitas delectationes: & ei delectationi, qua licitè delectamur, iustitiā præponamus*: (Ibid.) profecto euidenter significat subinde iustitiam non minus delectare, quā cætera quæ delectant, atque inde fieri vt aliis rebus amplius nos delectantibus iustitia postponatur. Hos enim delectationis gradus indicat etiam paulo inferius, quando dicit: *Interrogo vtrum ames iustitiam? Respondebis, Amo. Quod non responderes nisi te* ALIQVATENVS *delectaret.* (Ibid. c. 3.) Et in sermone tertio eorum qui in appendice collocati sunt, quosdam introducit aliquantulum *condelectari legi Dei*, hoc est ex Apostoli phrasi & Aug. perpetua explicatione, diligere iustitiā legis, & tamen adhuc non posse suas concupiscentias superare, sed ab eis captiuos posside-

E ri: *Quid enim est quod ex aliquantula iam gratia Dei* CONDELECTARIS LEGI DEI *secundum interiorem hominem, sed vides aliam legem in mēbris tuis repugnantem legi mentis tuæ: non repugnantem & nihil valentem, sed captiuum te ducentem in lege peccati.* (Serm. 3. in Append.) Sed omnium apertissimè tenuem illam & imperfectam Dei seu iustitiæ dilectionem exprimit in libro de gratia & libero arbitrio: *Qui ergo vult facere Dei mandatum & non potest, iam quidem habet voluntatem bonam*, id est, charitatem, *sed adhuc paruam & inualidam: poterit autem cum magnam habuerit & robustam. Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna vtique voluntate, hoc est magna charitate fecerunt.* (Lib. de grat. & lib. arbit. c. 17.) Quam paulo infe-

tius vocat *paruam & imperfectam charitatem.* Et adhuc inferius de illo loquens qui propter infirmitatem virium voluntatis, qua vellet mandata facere, ea cupiditatibus quassatus nondum facit: *Quod quidem sine suo fructu prorsus admoneretur, nisi prius acciperet* ALIQVID DILECTIONIS *vt addi sibi quæreret, vnde quod iubebatur impleret.* Nimirum tantillum vt sentiens suæ voluntatis imbecillitatem, saltem Deum rogare possit, quatenus tantam tribuat legis & iustitiæ suauitatem, vt eam implendo terra det fructum suum. Ad quod voluntatis incrementum respicit, in sermone quartò de verbo Apostoli: *Quem delectat* LEX DEI, ET SIC DELECTAT, *vt omnes delectationes lasciuiæ vincat, non sibi arroget istam delectationem. Dominus dabit suauitatem.*

Ibid. c. 18.

Serm. 4. de verb. Apost. c. 8.

Ex his perspicuum est, esse quandam imperfectam legis & iustitiæ & veritatis, hoc est, Dei dilectionem, seu vt Aug. loquitur, paruam & imperfectam charitatem quæ non pertingit eò, vt omnia delectantia vincente iustitiæ delectatione superentur, *quaque minus iustitiam diligimus, quam vt iusti esse valeamus.* Et ista est ex qua virtutes istæ Theologicæ nascuntur fides & spes, antequam perfecta illa charitate, quæ super omnia Deum diligit, superueniente formentur. Quæ quidem doctrina, ne quidem Scholasticis Doctoribus incognita, quantum ad fidem videtur. Nam quando docent necessarium esse piam voluntatis affectionem erga Deum, qua inclinante fiat vt intellectus reuelanti assentiatur, nihil profectò diuersum ab Aug. dicunt, si intelligunt, quid sibi pius affectus velit. Nam & ista sententia de pia voluntate intellectui fidem imperante ex Augustino sumpta est: *Cui fides comparandæ cor tantũ admouerunt* PIVM, *non & palpantem manum.* Nulla vero prorsus Aug. iudicio est pietas erga Deũ, nisi dilectio Dei: *Cor quod rectè petit,* inquit, *rectèque pulsat, & quærit,* PIVM ESSE DEBET, PRIMO AMARE DEVM GRATIS: HÆC EST ENIM PIETAS. Quod alibi pluribus declarauimus, & plurimis facili negotio probari potest. Nam cum pietatis sit propriè colere Deum, nullum etiam eius verum cultum agnoscit, nisi qui impenditur diligendo. Hoc enim colitur quod diligitur. Si ergo necesse est fidem ex pia affectione proficisci, necesse est ex Dei dilectione proficisci. Nam ex cuius alioquin dilectione pia ista affectio & fides ipsa promanabit? Aliquid enim diligat necesse est, dũ vult credere, si se vel quicquam aliud quod creaturarũ ambitu continetur, non ista profectò pietas, sed potius impietas erit, ex creaturarum, hoc est, huius mundi dilectione, credere velle Deo. Nimirum, vt fides ad id quod extra Deum diligit distortæ voluntatis peruersitate referatur. Itaque pia ista erga Deum affectio, nihil est aliud quam amor quidam quo homini æterna veritas reuelans placet; ex quo timor quidam reuerentialis pullulat.

Lib. 8. de Trin. c. 8.

Serm. 8. de verb. Domini c. 2.

Serm. 234. de Temp. c. 3 Hoc eodem lib. c. 5.

Hæc igitur imperfecta dilectio Dei, plerumque in peccatoribus perfectam charitatem antecedit. Sentiunt enim quosdam sincerè dilectionis motus, ex quibus fit, vt quamuis nondum implere se posse sentiant quæcumque Deus præcipit, eo quod terrenis cupiditatibus se ligatos esse videant, quæ ipsos in perfectæ charitatis omnia superantis amplexus euolare non sinant, se bene tamen affici erga Deum sentiant, bene de ipso ex animo loquantur, desiderent rectè viuere, iustitiæ & rectitudinis splendore perstricti. Cuiusmodi status in eis subinde menses &

A annos integros durat, donec Deo vincula eorum dirumpente, tandem dilectio charitatis omnes victrices hactenus cupiditates, vincente iustitiæ delectatione, superet, Deumque dilectum omnibus delectationibus præferat. Et quamuis auctus illi præcedentes imperfecti sint, non tamen propterea desinunt esse veræ & sinceræ charitatis, non ab illo quidem perfecto habitu, qui nondum adest animo, sed à Spiritu sancto excitante suscitati. Idem enim prorsus obiectum habent, quod perfecta charitas, iustitiam scilicet propter iustitiam, seu Deum propter Deum, nullius alterius distinctæ mercedis consideratione dilectum. Quod esse sincerissimæ charitatis
B obiectum nemo peritus rerum istarum diffiteri potest. Vnde & Franciscus Suarez in libro secundo de gratia tales imperfectæ charitatis actus ante iustificationem hominis agnoscit & probat.

Suarez lib. 2. de grat. 15.

Vtrum vero verius sit, quod istiusmodi dilectionis motus ab assistente spiritu, an simul etiam ab interna aliqua dispositione permanente suscitentur, parum ad propositum nostrum refert. Augustino tamen magis congruere videtur, vt ab interna simul permanente dispositione fluant. Nam huiusmodi animi compositio imperfecta, qua placet eis iustitia, qua optant castè, temperatè vel iustè viuere, nec tamen obti-
C nere à se possunt, vt hoc plena arripiant voluntate, sæpè ad multum tempus durat. Sentiunt etiam subinde se in istiusmodi affectibus paulatim Deo miserante proficere, & firmiores aduersus impetus concupiscentiarum suarum, crescente iustitiæ delectatione fieri: quæ videntur esse indicia alicuius dispositionis internæ, quam eis infundit Deus. Si enim fides cum suo affectu reuerentiali & pio quem Scholastici probant, multis mensibus & annis esse in homine habitualiter potest, ante iustificationem, hoc est, ante perfectam illam charitatem; quid miri aut noui, si talis imperfecta dilectionis qualitas quædam permanens in peccatore statuatur? Nam reuera
D ex Augustini mente pius ille affectus non est aliud nisi quædam dilectio seu complacentia Dei, propter quam intellectus veritati eius pronus ac libens acquiescit.

CAPVT VIII.

Idem de spe ostenditur.

QVOD si intelligimus, quomodo fides ex sincera Dei charitate seu dilectione nascatur, nulla de spe reliqua difficultas erit. Cùm enim spes quælibet sit quidam appeti-
E tiuus motus, necesse est vt ex amore proficiscatur, vtpote quia sit illa prima coaptatio animi ad bonũ, quo placere incipit. Hic igitur amor cum abest bonum, fertur in illud per desiderium, quod si fuerit arduum, etiã in adipiscendi spem erigitur, vt in eo adepto per gaudiũ fruendo requiescat. Amor igitur ille Dei, quo iam veritas & iustitia diligi cœpit, in spem fruẽdi veritate vertitur, hoc ipso quo bonũ istum magnum & arduũ, quadã adipiscendi possibilitate blanditur. Itaque Aug. in Enchiridio ad Laurentium de *fide, spe & charitate* disputans, vt sciremus, *quid credendum scilicet, quid sperandum, quid amandum,* sit sæpius tradit spem sine amore esse non posse. Nam cum de fide disseruisset & spe, ad tertiam istam

In Enchirid. c. 3.

virtutem charitatis veniens: *Iam*, inquit, *de amore quid dicam, sine quo fides nihil prodest? spes vero sine amore esse non potest. Denique vt ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiscunt, nec tamen sperant vel amant, sed potius quod speramus & amamus credendo, venturum esse formidant. Propter quod Apostolus Paulus fidem quæ per dilectionem operatur approbat atque commendat, quæ sine spe esse non potest. Proinde nec amor sine spe est*, NEC SINE AMORE SPES, *neque vtrumque sine fide*. Vbi manifestum est, Augustinum de vero amore ac dilectione charitatis loqui. Quod vero ad fidem non postulat istum amorem charitatis, ratio est quia de fide loquitur generalius, prout & dæmonibus competit. Et in fine eiusdem Enchiridij: *Quamuis* SPERARE SINE AMORE NON POSSIT, *fieri tamen potest, vt id non amet, sine quo ad id quod sperat non potest peruenire*, hoc est, vt non amet opera bona. Et in Epist. ad Galatas dicit opera esse facienda *fine* CHARITATIS *æterna* SPERANTIS MINO PRÆMIA, *& ex fide exspectantes*. Quamobrem de vtraque, tam fide, quam spe, in libro de perfectione iustitiæ: *Charitas in cælo augebitur & implebitur contemplata quod credidit, & quod sperabat adepta*. Eadem ergo charitas est, quæ contemplatur & credit & sperat.

In Enchirid. c. 117.

In Epist. ad Galat.

Lib. de perf. iust. c. 10.

CAPVT IX.

Spes Christiana non oritur ex amore concupiscentiæ, sed genuinæ charitatis.

SED hic occurrunt Scholastici Doctores, quorum opinione non videtur charitas parere posse spem, eo quod hoc ipso quo frui cupimus ac speramus Deo, Deus non secundum seipsum ametur, sed vt obueniat nobis, sic autem amamus res quas concupiscimus. Ergo amor ex quo nascitur spes, non est amor ille charitatis, qui Deum non nisi secundum seipsum, siue perfecte siue imperfecte diligit; sed potius concupiscentiæ: et proinde perperam dicatur spem ex vera Dei charitate proficisci.

Respondetur, sæpe mihi admirationi fuisse, quod vulgo in scholis dicitur, spem hoc ipso quo frui rebus amatis cupimus, esse amoris concupiscentiæ fetum, quasi amor amicitiæ sua spe & fruitione careat. Hoc enim principiis etiam Philosophiæ ex diametro repugnat. Amor enim quilibet non est aliud, quam prima illa coaptatio animi ad quodcumque bonum, seu complacentia ipsius boni; ad quod mouetur per desiderium quando abest, in quo quiescit per gaudium seu fruitionem, quando præsto est. Hoc in amore tam concupiscentiæ quam amicitiæ est certissimum. Quid est enim manifestius, quam amorem amici hoc ipso quod est amici amor, parere præsentiæ ipsius desiderium cum abfuerit, & gaudium cum adfuerit? Quasi vero amatores auri torqueantur auri fruendi desiderio, & amici amicorum absentias indifferenter ferant, vel amor amicitiæ desideriis rei amatæ omnibus, & consequenter purissimis gaudiis destitutus sit. Et Vnde igitur Apostolus inter fructus sancti Spiritus, hoc est, charitatis, ponit *gaudium & pacem*, nisi quia & sincera charitas obiecto suo præsente quiescit, delectatur & gaudet? Si quiescit profecto etiam mota fuit, & vnde mota nisi ex desiderio? Impossibile est enim vt is qui diligit vehementer aliquid, non desideret

Galat. 5.

sibi præsto esse quod diligit, & gaudeat cum præsto fuerit, nec alio amore quam illo ipso quo diligit. Nam de amore quo mens seipsam diligit, qui maxime est amicitiæ, imo plus quam amicitiæ, quia radix omnis amicitiæ, qua quempiam à se distinctum diligit, loquens Augustinus: *Quid est amare*, inquit, *nisi sibi præsto esse velle ad fruendum se?* Nullo igitur modo amor amicitiæ & concupiscentiæ ista ratione distinguuntur, quod hic obiectum suum absens præsto esse desideret, ac speret, frui cupiat, illa non. Nam & ille obiectum suum desiderat, & sperat ardentissime, nec aliud quicquam desiderat, nisi vt re dilecta perfruatur. Omnis quippe amor, & maxime quid est amicitiæ, includit essentialiter quod cum dilecto vniat, & ad perfectiorem vnionem, spe ac desiderio impellente, moueatur. Vnde Augustinus charitatis naturam definiendo exprimens præclarissime: *Quid est*, ait, *dilectio vel charitas quam tantopere scriptura diuina laudat & prædicat, nisi amor boni?* AMOR *autem alicuius* AMANTIS *est, & amore* ALIQVID *amatur. Ecce tria sunt*, AMANS, ET QVOD AMATVR, ET AMOR. *Quid est ergo amor nisi* QVÆDAM VITA, id est, vitalis motus, DVO ALIQVA COPVLANS VEL COPVLARE APPETENS, AMANTEM SCILICET ET QVOD AMATVR? *Et hoc etiam in externis carnalibusque amoribus ita est*. Ecce etiam charitas est vita seu motio vitalis copulans amantem cum amato, quando videl. eo fruitur; vel copulare & vnire appetens, quando videl. eo adhuc absente frui cupit. Quid est *appetens copulare* nisi appetens obtinere, adipisci, possidere, & proinde sperans & appetens vt obueniat sibi? Vnde alibi clarius naturam amoris seu dilectionis explicans atque eius definitionem tradens: *Dilectio nihil est aliud quam voluntas tenendum aliquid appetens, vel tenens*. Qua de causa plurimis locis Augustinus tradit, non illo degeneri concupiscentiæ appetitu, sed genuinis charitatis desideriis, Dei præsentiam & possessionem & fruitionem ardenter expeti, & sperari, & ex casto timore, Dei præsentia nolle destitui: *Magno*, inquit, *desiderio rapimur, & amore eius quem non videmus, desideramus. Iubet ebriemus amplexibus visis, si nondum visis fide detinemur*. Et in Psalmum centesimum quartum: *Charitas & inuicate Deum per fidem, & enim quærite habere per speciem*. Mox autem exponit illud *quærere*, vt non sit aliud quam desiderare, optare, sperare, præsentiam Dei: *Si fide*, inquit, *inuentus non adhuc esset perquirendus, non diceretur; si enim quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus, &c. Et sine fine quærendus, quia sine fine amandus. Dicimus enim præsenti alicui: Non te quæro, id est, non te diligo. Ac per hoc qui diligitur etiam præsens quæritur, dum charitate perpetua ne fiat absens optatur*. Et de Dauide verba illa, (mihi adhærere Deo bonum est) pronuntiante: *Ipse factus summe eius factus fuerat, cuius igne intelligibili correptus ardebat & in eius ineffabilem incorporeumque complexum sancto desiderio ferebatur*. Et in Tractatibus in Ioannem: *Creditus desideretur, vt desideratus habeatur. Desiderium dilectionis, præparatio est mansionis*. Et in libris de Genesi ad litteram: *Diffunditur charitas vt illuc feramur appetitu desiderij, quo cum peruenerimus requiescamus, id est, nihil amplius requiramus*. Itaque genuinæ charitatis verus & inseparabilis effectus est, desiderare & optare possessionem atque fruitionem, non minus quam concupiscentiæ; vsque adeo vt ita

Lib. 9. de Trin. c. 2.

Lib. 8. de Trin. c. 10.

Lib. 14. de Trin. c. 6.

In Ps. 145. In Ps. 104. initio.

Lib. 10 de Ciuit. c. 18.

Tract. 68. in Ioan.

Lib. 4 de Gen. cap. 9.

Lib 3. de doct. Christ. c. 10.

definiat charitatem: *Charitas est motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum.* Cupiditatem vero esse *motum animi ad fruendum se & proximo & quolibet corpore non propter Deum.* Ideoque omni dilectioni amicitiæ intrinsecum est, inhiare ac desiderare præsentiam eius qui diligitur, vt eo perfruatur. Nam carnalis amoris esse dicit, *nolle discedere ab inuicem, suis collocutionibus consolari, desiderare [illegible] absentem, [illegible] ad præsentiam suam.* Et spiritalis charitatis, timere absentiam, fruique desiderare: (timentis Deum, timore casto charitatis) *ne te deserat præsentia eius, amplecti illum, frui eo desideras;* quod mulieris castæ virũ diligentis exemplo probat. Certissima est ista veritas & sexcentis testimoniis astrui potest. Omnis igitur amor, siue amicitiæ, siue concupiscentiæ appetit obiectum suum amatum obuenire sibi, vt eo præsente possit frui; nec esset amor nisi hoc appeteret. Nam omnis amor qualiscunq. fuerit, pro sua obiecti varietate in multas figuras vertitur. Amat, odit, desiderat, fugit, sperat, desperat, audet, irascitur, gaudet seu fruitur, ac tristatur. Itaque describẽs istos amoris, tam charitatis quam cuiuslibet alterius motus Aug. *Amor ergo inhians habere quod amatur cupiditas* (hoc est, desiderium) *id autem habens eoque fruens, lætitia. Fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est. Proinde mala sunt ista, si malus est amor, bona si bonus.* Et de tristitia charitatis loquens: *Verba Dei tanquam sagitta excitant amorem non dolorem. An quia & ipse amor non potest esse sine dolore? Quicquid enim amamus, & non habemus necesse est vt doleamus. Nam ille & amat & non dolet qui habet quod amat. Qui autem amat vt dixi, & nondũ habet quod amat necesse est vt in dolore gemat. Inde illud in persona Ecclesiæ sponsa Christi in Cantico Canticorum: Quoniam vulnerata charitate ego sum. Vulneratam se dixit charitate. Amabat enim quiddam & nondum tenebat. Dolebat quia nondum habebat.* Sicut ergo necesse est vt doleamus, cùm non habemus quod amamus, ita necesse est vt desideremus habere & speremus habere, & gaudeamus habere. Nam ex desiderio habendi non impleto dolor, ex impleto gaudium seu fruitio nascitur. Perabsurdum est igitur existimare, quod amor charitatis non appetat aut desideret, aut speret obiectum suum, vt eo præsente gaudeat ac fruatur: vel quod amor dum incipit appetere; desiderare, sperare dilectum suum, in alterius rationis amorem mutetur, aut ita mutet naturam suam, vt ex amore amicitiæ in amorem concupiscentiæ conuertatur. Hoc, inquam, perabsurdum est, sed idem amor immutabilis, permanens, eo ipso quo amor est, desiderat, sperat, gaudet, fruitur, sicut idem pondus grauitatis mouetur ad centrum, quasi loco amato frui appetens, & in eo adepto quasi fruendo requiescit. Distinctio igitur istorum amorum, non ex exspectatione vel obuentione obiecti petitur, sed ex ratione sub qua feruntur in obiectum suum. Amor enim concupiscentiæ siue desideret, siue speret, siue fruatur, rem ita concupitam vltimo ad ipsum amantem refert, sicut hoc in amore diuitiarum & voluptatum cuiuis perspicuum est. Amor verò sinceræ charitatis & amicitiæ, tam carnalis, quam spiritalis, siue desideret rem dilectam, siue speret, siue fruatur præsentia ipsius, vltimò torquet omnia ad id quod diligit, vt illi bene sit, non sibi; quantumuis inde se beatitudinem quoque suam consecuturum esse cernat. Est enim duplex omnis dilectionis finis, *qui* videlicet appetitur, & finis *cui* appetitur. Inter quos ille ordo est, vt finis qui, cedat in vtilitatem finis cui, & hic illius alterius quodammodo sit vltimus finis. Nam idcirco aliquid appetimus, vt tandem alicui tanquam prius & radicalius amato cedat. Vnde Augustinus de amoribus hominum vulgaribus loquens: *Amores omnes & dilectiones prius sunt in hominibus de se, & sic de alia re quam diligunt. Si diligis aurum, prius te diligis, & sic aurum quia si mortuus fueris, nullus erit qui aurum possideat. Ergo dilectio vnicuique à se incipit.* Ipse igitur homo cùm aurum diligit, est finis cui vltimo diligit, quantumuis perfectè auarus fuerit, & aurum vt finem vltimum qui diligere videatur. Ex quo etiam fit, vt *finis cui* amore amicitiæ diligatur, *finis qui* amore concupiscentiæ. Id enim cui cedit res quæ diligitur, propter se diligitur; alterum verò amato propter se dilecto concupiscitur. Illa igitur est vera distinctio inter amorem cupiditatis seu concupiscentiæ, & amorem beneuolentiæ seu sinceræ charitatis, quod amor concupiscentiæ quidquid appetierit, id vltimo appetat propter se, tanquam finem *cui* vltimo totum cedat: amor beneuolentiæ seu charitatis, quidquid appetierit, aut sperauerit, aut adeptus fuerit, id totum quasi oblitus sui in hoc ipsum velut finem cui retorqueat, quem ista beneuolentiæ charitate dilexerit.

Hanc igitur distinctionem vigilantissimè attendit Augustinus quando tradidit, nos ipsos nos diligere debere & proximos propter Deum, Deum vero propter ipsum Deum. Nam cum Deus ab homine diligendus dicitur, significatur esse fruendum Deo. Nam ad fruitionem amore tenditur. Cùm vero additur *propter Deum*, significatur hoc ipsum quod & Deum & nos & proximum diligimus, non ad nos ipsos esse retorquendum, sed in ipsum Deum vt finem *cui*, hoc est, in cuius honorem & gloriam nos & amor, & fruitio nostra cedere debet. Sic enim diligens & seipsum propter Deum, & proximum tanquam seipsum, totam *dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se riuulum duci extra patitur, cuius deriuatione minuatur.* Cum ergo Deo adepto beati sumus, fruimur quidẽ Deo, sed tamen ita fruimur, vt & nos & fruitionem nostram in ipsum Deum, tanquam in finem cui omnia seruiant, referamus. Diligimus enim eum atque eius adeptione gaudemus, quod nobis bonum & optimum est, non tamen vt vltimo nobis bene sit, prout in concupiscentiæ amore semper fit, sed vt ei, tanquam supremæ veritati, regulæ rectrici omnium, Deo ac Domino nostro; cuius totum est quicquid sumus, nos & omnia nostra perfectè subjiciamus, atque ipsi nos isto amore & fruitione velut holocaustum immolemus. Cuius rei clarius vestigium in amore proximi cernitur, quem tanquam nos ipsos diligere iubemur. Nam & illi sicut nobis Deum & fruitionem eius appetimus ac speramus, sed ita tamen vt proximum Deo velut fidum mancipium Domino velimus esse subiectum, non Deum quasi retorquendo ad nos, sed nos in Deum efferendo, vt illa nostra fruitione quasi perfectissima participatione Dei Deus ipse quasi indutus totâ creaturâ suâ rationali, tanquam veste ac membris suis in illa operetur, per illam resplendeat, ex illa glorificetur & laudetur, & ita plenissimè cuncta subiecta re-

In Psal. 140.
Tract. 9. in Epist. Ioan.
Lib. 14. de Ciuit. c. 9.
In Psal. 37.
Homil. 37.
Lib. 3 de doct. Christ. c. 10.
Ibid. cap. 22

1. Cor. 15. gat, vt *sit Deus omnia in omnibus*. Itaque si dicere liceret, in ista sublimi dilectione charitatis & fruitione Dei, potius nos ipsos concupiscentiæ amore diligimus, quam Deum. Non enim Deum ad nos, vt *finem cui*, sed è diuerso nos ad Deum referimus, eo ipso quo Deo vt vltimo fine tam *quo* quàm *cui*, vt rectore & regulâ supremâ, vt summâ veritate frui volumus, cui iure dominatus in omnes & omnium seruitus competit: & illi nos ipsos suâ fruitione perfectos, perficiendosque subjicimus, vt ille regnet in omnibus, vt Ecclesia sua tanquam sponsa sua sponsus ornetur, & ipsa eius glorificatione celebretur. Totus igitur ab jis amoris ordo peruertitur qui putant Christianos hoc ipso quo desiderant contemplari Deum, & reipsa quoque contemplando fruuntur Deo, in concupiscentiæ amorem cadere, quasi per hoc Deus ad nos, & non potius nos ad Deum charitatis sinceritate referamur. Charitas enim semper est charitas, siue desideret præsentiam dilecti sui, siue reddendam sibi ardenter & fideliter speret, siue præsente perfruatur. Concupiscentia vero respectu Dei amor vitiosus est: nam ille semper quicquid concupiscit, siue vtendum, siue fruendum, hoc vltimo ad ipsum amantem refert. Ex quo fit, vt si sic etiam Deo frui cupimus aut speramus, reuera nos ipsos non Deum diligamus. Illud enim propriè amatur cui vltimo totum cedit. Quæ causa est, cur tam sollicitè semper commendet Augustinus, vt Deus diligatur gratis, ipso purissimæ bonitatis eius intuitu, nullo promanantis inde in nos commodi, aut mercedis, aut voluptatis consideratione atque retorsione. Sinceritas enim charitatis, id est, diuini amoris adulteratur, hoc ipso quo extra amatum oculus figitur. Cuius hallucinationis causa ex eo nascitur, quod non aduertunt, quam Deum in æterna felicitate perfruendum seu desideramus, seu concupiscimus, seu speramus, amorem istum & desiderium & spem elici propter Deum ipsum, tanquam genuinæ charitatis eos producentis affectus, quem vt gratis amamus, ita gratis desideramus, & gratis concupiscimus, & speramus, vt gratis ipso propter ipsum præsente gaudeamus, cuius absentia ex amoris languore tristabamur. Nam ipsi Deo non nobis tam, animus quam omnes affectus eius, & amor eius, & spes, & contemplatio, & fruitio ex ista charitate vltimò refunditur, reddendo nos ipsos istâ perfectâ nostri reformatione non nobis, sed Deo, cui nos ab eius recedendo veritate, & voluntate,

Lib. 1. Retract. c. 8. & potestate subtraximus. Vnde Augustinus: *Magis mihi me debeo hominibus cæteris, quamuis Deo magis quam mihi*. Fini quippe vltimo qui cardo rei est, repugnat, vt vlterius quòquam referatur, nec aliò, nisi amandi peruersitate referri potest.

Hinc iam perspicuè constare arbitror, non mediocriter eos falli qui spem Christianam tantopere depriment, vt eam subtrahant charitati, quasi ille qui diligit charitate, hoc ipso quo desiderat & sperat præsentiam dilecti sui, ab vnico & vero obiecto suo in se ipsum resiliret, & quodam sinceritatis adulterio, puritatem diuinæ & gratuitæ charitatis, in concupiscentiæ amorem aut in mercenariæ cupiditatis fœditatem verteret. Absit ista puerilis imaginatio. Charitas desiderat aut *cupit dissolui & esse cum Christo*; charitas gaudet & gaudebit in Domino semper, quòd sit cum Christo, Charitas dolet, A quòd non sit cum Christo, charitas sperat esse cum Christo. *Et omnino*, vt Augustinus ait, *pro varietate rerum quæ appetuntur atque fugiuntur, sicut allicitur vel offenditur voluntas hominis, ita in hos vel illos affectus mutatur & vertitur*. Est enim quilibet amor cardo affectuum omnium, quos Philosophi in voluntate statuerunt. Vsque adeo, vt vbi amor fuerit, necesse sit prout rerum varietas voluntatem ostendat aut mulceat, animum in omnes voluntatis affectus, desiderij, gaudij, odij, fugæ, tristitiæ, spei, desperationis, iræ, audaciæ, prosilire. Quo fit vt si amor iste charitas fuerit, omnes isti voluntatis motus è charitate prodeant, omnes boni sint atque laudabiles, omnes puri atque gratuiti, non minus proles atque ipsa mater B vnde nascuntur. Itaque Augustinus de quatuor istis affectibus celeberrimis, sub quibus Philosophi veluti ducibus alios omnes complecti solent: *Ciues*, ait, *sanctæ Ciuitatis Dei, in huius vitæ peregrinatione secundum Deum viuentes, metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque. Et quia rectus est amor eorum, istas omnes affectiones rectas habent*. Rectus enim amor Augustino in isto loco non est nisi charitas. Nam in sancto Paulo velut Archetypo gratuiti amoris, singulorum affectuum exempla demonstrans, *Non solum*, inquit, *propter semetipsos his mouentur affectibus, verum etiam propter eos quos liberari* CVPIVNT, *&* DOLANT *si pereunt, &* GAVDENT *si liberantur*. C Nam addit, *libentissimè spectant*. Paulum boni viri *gaudere* cum gaudentibus, *flere* cum flentibus; foris habentem pugnas, intus *timores*, *cupientem* dissolui & esse cum Christo; *desiderantem* videre Romanos, *æmulantem* Corinthios, & ipsa æmulatione *metuentem* ne seducantur, magnam *tristitiam* & continuum *dolorem cordis* de Israelitis habentem. Quis vero nesciat quam feruido desiderio aliis quos charitate diligebat, emendationem *speraverit* & salutem, qui etiam optabat anathema esse à Christo pro fratribus suis, vel huiusmodi ecstaticos impetus, non de amore concupiscentiæ, sed charitatis profectos esse? Nam ne quis existimaret huiusmodi affectus ex alio amore quam verâ charitate promanasse, D statim ibidem occurrit Augustinus ac dicit: *Hi motus, hi affectus de amore boni, & de sancta charitate venientes, si vitia vocanda sunt, sinamus vt ea quæ vera vitia sunt, virtutes vocentur*.

Lib. 14. de Ciuit. c. 6. — Lib. 14. de Ciuit. c. 9. — Ibid.

CAPVT X.

Charitati gratis diligenti Deum non repugnat respectus mercedis aut retributionis.

E QVEMADMODVM vero non satis naturam charitatis attenderunt, qui spem non putauerunt esse motum eius, ita non minus hallucinati sunt, qui mercedis seu retributionis intuitum ab eius puritate remouerunt. Nam sicut æternæ vitæ spem, seu beatitudinis expectationem, ita mercedis aut præmij appetitum amori concupiscentiæ proprium esse crediderε. Sed in vtroque non dissimiliter lapsi sunt. Non enim solus amor concupiscentiæ, sed & amor charitatis quam maxime præmium respicit, quod fortasse nec Scholastici negaturi sunt, si attendere velint, quid sit præmium eius. Cùm enim charitatis proprium sit & vnica voluptas diligere Deum, non quia hoc sibi suaue, vel vtile, vel gloriosum est, vel alia quacunque considera-

tione redundat in se, sed quia ita est ordo creaturæ sub creatore, qui suâ superexcellenti bonitate & veritate dignus est; vt propter semetipsum super omnia ardentissimè diligatur, ita quoque ie vi.jeum præmium est, veritatem & bonitatem Dei facie ad faciem contemplando ardentius amare & laudare Deum. Nec istud quia vtile & beatificum est diligentis, sed quia æternæ veritati congruum, dilecto debitum, atque in seipso dignum & iustum est. Amoris enim inchoati quo in hac vita tepemus, amor consummatus, quo in futura flagrabimus, vnica merces est. Horum vterque summè gratuitus est, quia est amor Dei propter Deum; eoque magis gratuitus, quo magis imperfectus amor, amore perfecto, veluti præmio, perfici & remunerari cupit. Itaque in Sermonibus de verbis Apostoli: *Opera faciat in charitate non ex*spectans *retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei.* Et alibi non veretur Augustinus dicere, quod *liberos*, id est, filios noui Testamenti, *opera bona facere decet sine charitatis, quæ æterna sperat hinc præmia, & ex fide exspectat.* Et in Psalmum centesimum trigesimum quartum diuinissimè: *In ærumnis, in laboribus, in vulneribus constituti* (Sancti) *laudauerunt Deum. Non eis displicuit nec torquens. Hoc est* GRATIS AMARE, *non quasi propositâ acceptione mercedis, quia ipsa* MERCES TVA SVMMA DEVS IPSE ERIT QVEM GRATIS DILIGIS. ET SIC AMARE DEBES VT IPSVM PRO MERCEDE DESIDERARE NON DESINAS QVI SOLVS TE SATIET; *sicut Philippus desiderabat cùm diceret, Ostende nobis Patrem & sufficit nobis.* Ecce quid sit gratis diligere, ipsum indesinenter mercedem expectare, nimirum in clara contemplatione feruentissima, purissima, sincerissima gratuiti amoris charitate diligendum. Ista merces eo purius exspectatur speraturque, quo feruentius. Quod si charitas ista etiam corporis sui reformationem & immortalitem respicit, non alio fine respicit, nisi vt mens à dirissimis concupiscentiam stimulis & corruptionis miseriis animam aggrauantibus liberata, nulla concupiscentialis amoris cæcitate aut resistentia interpellante, à contemplationis diuinæ claritate & ardore reuocetur. Ita quicquid in mercedis expectat charitas gratis exspectat, quia propter illud solum expectat, quod solum puræ & gratuitæ charitatis est præmium, Vnde in Psalmum septuagesimum secundum ad illa verba: *Pars mea Deus in sæcula* præclarè dicit: *Factum est cor castum, gratis iam amatur Deus. Non ab illo petitur aliud præmium. Qui aliud præmium petit à Deo, & propterea seruire vult Deo, carius facit quod vult accipere, quam ipsum à quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmium Dei?* NVLLVM PRÆTER IPSVM. PRÆMIVM DEI, IPSE DEVS EST. HOC AMAT, HOC DILIGIT: SI ALIVD DILEXERIT NON ERIT CASTVS AMOR. RECEDIS AB IGNE IMMORTALI, FRIGESCIS, CORRVMPERIS. Error est enim non mediocris, opinari quod salus propria & visio Dei, totusque fœlicitatis nostræ complexus non possit sincerâ charitate diligi. Cùm potius è contrario, non debeat à Christiano alio amore diligi, nec in vniuersis Augustini operibus Scripturisue sacris vllum vestigium sit, quod alio sit amore quam veræ charitatis appetenda. Quasi vero aliter Christianus iussus sit se diligere, nisi diligendo Deum propter Deum. Hoc enim faciendo quam maximè seipsum diligit, nec verè diligit si aliter diligit.

Serm. 16 de verb. apost. cap. 7.

In epist. ad Galat.

In Psal. 134.

In Psal. 72.

A Nam sui ipsius profundissimè obliuiscendo, altissimè sese diligit: *Bonum enim nostrum nullum est aliud quam illi inhærere. Itaque vt homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quo referret omnia vt beatus esset. Non enim qui se diligit vult aliud esse quam beatus. Hic autem finis est adhærere Deo.* Et in Tractatibus in Ioannem: *Nescio quo inexplicabili modo quisquis seipsum non Deum amat, non se amat. Et quisquis Deum non seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest viuere de se, moritur vtique amando se. Non ergo se amat: nihil quam se amat. Cum vero ille diligitur, de quo viuitur non se diligendo magis diligit, qui propterea non se diligit, vt eum diligat de quo viuit.* Nec enim & corpus si
B diligere quippiam posset vnquam perfectius se diligeret, quam si sui oblitum, arctissima sibi dilectione astringeret animam quæ ipsi vitam & motum præbet.

Lib. 10. de Ciuit. c. 4.

Tract. 123. in Ioan.

Nam si rectè ponderare voluerimus, quisquis delabitur ab illa charitatis puritate, vt amore concupiscentiæ incipiat velle & concupiscere sibi Deum, totum dilectionis ordinem, quem natura docet & lex æterna præcipit, diligendi peruersitate perturbat. Nam & Deum ad se ipsum refert, & se ipso fruitur, quorum vtrumque æterna & indispensabili lege proscriptum est. Quicquid enim nobis in nobis sistendo concupiscimus, hoc vltimò refertur ad nos, quos
C prius diligimus, & quibus tanquam cardine diligendi fruimur. Vnde Augustinus: *Si diligis aurum, prius te diligis & sic aurum.* Dico & ego, si diligis ita Deum, tibi concupiscendo Deum, prius te diligis, & sic Deum. Frueris ergo te, quia te ipsum propter te ipsum diligis; Deum vero non nisi propter te. Si enim vel te vel Deum propter Deum, iam egredimur hypothesis notas, quia non concupiscentiæ, sed charitatis amor fuerit. Peruersa est igitur illa cupiditas Dei; quia peruersum est Deum ad nos ipsos amore referendo, nobis ipsis frui. Vnde eleganter appositèque S. Augustinus: *Sed nec se ipso quisquam frui debet, si liquido aduertas, quia nec se ipsum debet, propter se ipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est.*
D *Tunc quippe est optimus homo, cùm tota sua vita pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi. Si autem se propter se diligit non se refert ad Deum, sed ad se ipsum conuersus, non ad incommutabile aliquid conuertitur. Et propterea iam cum defectu aliquo se fruitur; quia melior est cum totus hæret atque constringitur incommutabili bono, quam cum inde vel ad se ipsum relaxatur.* Sui ipsius igitur vera dilectione constituta, pergit Augustinus ad dilectionem proximi: *Si ergo te ipsum non propter te debes diligere, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis. Hæc enim regula diuinitus constituta est: Diliges proximum sicut te ipsum: Deum*
E *vero ex toto corde,* &c.

Homil. 37.

Lib. de doct. Christ. c. 22.

Ibid.

Quapropter si quis fortè non satis adhuc liquido capit, quomodo nobis & beatitudinem nostram seu beatificum nostrum bonum non amore concupiscentiæ, sed verâ charitate appetamus, intueatur ille quid sit illud quod vera charitas proximo & procuret & optet, & speret. Videbit enim & æternam in contemplando amandoque Deo felicitatem, & corporis immortalitem, sine qua illa perfecta esse non potest, charitate proximis desiderari, charitate procurari. Si enim esurienti cibus, potusque sitienti, ac nudo vestis ex charitate appetitur, si dum satagimus vt ab errore & iniquitate con-

uersus credat Deo, credendoque diligat, & ex fide per dilectionem operante operetur, non nisi sinceræ charitatis in veris Christianis est virtus; quis dubitare finitur, quin ei vitam æternam, hoc est, summam Dei cum eius contemplatione charitatem, eâdem puritate charitatis appetamus? Nec enim ibi spectamus, si viri boni simus, vt inde ad nos vtilitas vlla redeat, sed vt ipse velut fidum mancipium subjiciatur Deo. Quod si proximo æternam salutem animæ & corporis ex vera charitate cupimus, profectò & nobis; nam & nos ipsi maximè proximi sumus nobis; nec proximum supra nos, sed sicut nos ipsos diligere iussi sumus. Vnde de vtriusque salute ex charitatis dilectione appetenda S. Augustinus: *Nec misceat se cupiditas sæculi, quando aliquid boni de dilectione operamur. Vide quid ibi appetisti; salutem tuam, an laudem hominum ventosam.* Et rursum: *Germana dilectio est in nobis, non ficta, sed sincera salutem fraternam quærens, nullum emolumentum expectans nisi salutem ipsius.* Et fides igitur, & spes, & charitas ex charitate nobis appetitur, ex charitate proximo, ex qua eadem charitate desideratur vtrisque, & merces eius. Sed illa merces non est alia nisi ipse Deus luminosissima & ardentissima charitate in gloriæ æternitate diligendus. Nam vt charitas charitatis meritum est, parua maioris; ita charitatis charitas merces est, magna minoris, nullo detrimento, sed magno incremento gratuitæ seruitutis. Nec enim dilectio gratuita esse desinit, si ea mercede Deum diligat, vt in æternum gratuito diligat. Ita mirabili modo fit, vt sit nobis vtilitatis nostræ contemptus in diligendo gratis Deo vtilissimus. Quo respexit S. Augustinus quando dixit: *Nec ita sentiendum quod diximus nos illi* (Deo) *ad vtilitatem nostram salutemque seruire, tanquam aliud aliquid ab ipso exspectemus, quam eum ipsum qui summa vtilitas & salus nostra. Sic enim eum gratis secundum illam vocem diligimus: Mihi autem adhærere Deo bonum.*

Tract. 6. in Epist. Ioan.

B

C

Lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 11.

Ex quibus etiam satis intelligitur, quid sit Christianis operari *propter retributionem*: quem operandi modum multi tanquam non satis perspectum perfectis abjiciendum putant. Amoris enim Dei ex quo cuncta iustitiæ operatio proficisci debet, nulla est digna retributio nisi ipse Deus. Ex quo fit vt propter retributionem seu mercedem operari, non sit oculos à Deo ad se reflectere, & vel aliquid extra Deum, quod valde vitiosum est, vel etiam ipsum Deum mercedem tanquam sibi vtilem exspectare, vt amor eius & opus amoris vltimo tandem ad nos ipsos terminetur. Absit, vt ita Christianus propter retributionem operetur; sed hoc est propter retributionem operari, vt operis boni quod propter iustitiam, hoc est, Deum gratis dilectum operaris, Deus ipse magis adhuc gratuito diligendus in æternitate, sit merces. Amor enim amoris retributio erit. Quod non est imperfectè, sed perfectissimè seruire Deo, & omnibus Christianis omnibus viribus commendandum. Tota quippe vita Christiana perturbatur, dum iste amor concupiscentiæ, quo quis se ipsum non Deum amat, in charitatis locum quodammodo substituitur. Nam totus Christiani hominis cursus à prima diuini amoris inspiratione vsque ad extremum vitæ spiritum, non nisi amoris, hoc est, charitatis est cursus, ex qua & viuere & mori velle debet. Hoc enim velle debet Christianus, propter quod Christus in hunc mundum venit: qui non propterea venit, vt Deum amore concupiscentiæ, hoc est,

D

E

A sub nomine Dei nos ipsos diligeremus, sed vt qui Deo mortui eramus, ex vnica Dei charitate viueremus: *Iesus*, inquit, *non opus erat vt veniret, nisi propter charitatem. Fons est quem voluit Dominus hic ponere, ne deficiamus in via: & abundantius eum bibemus cùm ad patriam venerimus.* Quod si non opus erat vt veniret Iesus nisi propter charitatem, profectò non venit vt eum concupiscentiæ amore concupisceremus. Talis enim amor Dei ex amore fælicitatis, qui omnibus naturaliter insitus est, per se ipsum fluere potest. Quisquis enim se beatum esse cupit (quod quilibet cupit) hoc ipso necesse est cupiat, quicquid id sit, quo se beatum futurum putet; sed non illo amore limpi-B dissimo, quo sui quodammodo oblitus extra se gratis feratur in Deum, sed illo turbido qui in se ipso manens, Deum amando feratur in se. Ex quo amore nascitur vt etiam pœnas timeat, sed sicut ex illo timore nunquam aliquis iustitiam Dei operabitur, quæ fieri non potest timore pœnæ, sed amore iustitiæ, vt sexcenties Augustinus docet; ita etiam ex illo concupiscentiæ amore, nunquam iustitia diligetur, sed homo manebit in se, quicquid tandem id fuerit quod propter se ipsum diligere videbitur.

Tract. 7. in Epist. Ioan.

Quapropter vt tandem aliquando finiam, & ad susceptum de virtutibus moralibus ac Theologicis institutum redeam, quemadmodum Christia-C norum prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia, non ex alio amore prudenter eligunt bonum, & libidines temperant, & aduersa tolerant; & sua cuique distribuunt quam gratuito amore Dei, qui quo est vehementior & feruentior eo solertius prospicit, & integrius temperat, & robustius perfert, & æquius tribuit; ita quoque fides Theologica non alio amore reuelanti Deo pium præbet affectum, nec spes alio Dei contemplationem exspectat & sperat, nisi illo genuinæ charitatis, cuius quædam quasi scintillæ perfectum illum ignem qui super omnia Deum diligit, antecedunt. Quam Augustini doctrinam Apostolus satis perspicuè, vel potius Apostoli Augustinus expressit, quæ ad Corinthios continetur. D *Charitas patiens est, benigna est: charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Quibus verbis Apostolus docet charitatem Dei & proximi, hoc ipso quo animum penetrauit, statim per se immediatè in omnium istarum virtutum actus erumpere, sicut hoc ex Augustino superius declarauimus. Quod si quid adiutorij siue facilitatis adferat, passionum quarundam acquisita modertatio (quemadmodum hoc fieri experientia certa probat) nec ab Augustino vnquam negatum fuit, nec ista vir-E tus vllo pacto vocari potest. Vnde multis in locis commendare solet, vt saltem ex timore bona faciamus, quatenus isto externorum operum rudimento malæ consuetudinis, bona succedat, atque ita ex timore ad charitatem atque opera verè bona transeamus.

1. Cor. 13.

CAPVT XI.

Quid sit opus fieri SICVT OPORTET, iuxta sancti Aug. Concilij Arausicani, ac Tridentini phrasin.

GRATIAM Christi medicinalem esse propriè *inspirationem charitatis*, cum reliquis videlicet

affectibus ex ea naturaliter profluentibus, desiderio, gaudio, odio, fuga, tristitia, spe, audacia & cæteris; idque respectu quorumlibet actuum, ex quacumque virtute prodeant, & quo pacto istud verum sit, & intelligi debeat, multis demonstrauimus. Dubitatio vero consequenter suboriri posset, quid sit opus aliquod bonum fieri. SICVT OPORTET, prout Augustinus, & ex ipso Concilia Ecclesiæ quibusdam in locis locuta sunt: vt quando Tridentinum dicit: *Hominem credere, sperare, diligere aut pœnitere non posse* SICVT OPORTET *sine præuenienti Spiritus sancti inspiratione atque eius adiutorio.* Et quando Arausicanum definit: *vt credamus, velimus, desideremus, petamus, &c. vel hæc omnia* SICVT OPORTET *agere valeamus per infusionem & inspirationem Spiritus sancti fieri.* Itemque sic attenuatum esse liberum arbitrium per peccatum primi hominis, *vt nullus postea aut diligere Deum* SICVT OPORTVIT, *aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenerit.* Dum igitur tam studiosè adjiciunt istam limitationem, videtur certum quendam operandi modum designare velle ad quem opus gratia sit, & alium quo absque gratia per naturæ vires opus bonum exerceri possit.

Concil. Trid. sess. 6. can. 3.

Conc. Arausic. can. 6.

Conc. Arausic. can. vlt.

Ista itaque limitatio magnas lites apud Scholasticos & opinionum diuersitatem peperit, quid per istum operandi modum etiam Augustinus intellexerit, qui sic subinde quoque locutus est. Hoc enim si constiterit, constabit etiam quid sibi Concilium Arausicanum ac Tridentinum velint. Expresserunt enim verbotenus doctrinam eius. Nam Canones Arausicani non aliud plerique sunt, quam sententiæ ex Augustini libris excerptæ. Quidam igitur existimant verbis istis restringi bonos actus, ad eos qui participant aliquo modo bonitatem supernaturalem. Sed quid mirum, si ad actum supernaturalem seu supernaturaliter operandum sit opus gratiâ? Hoc enim neque Pelagius negaret, aut negauit vnquam, aut negari potest. Nam hoc ipso quo supernaturale dicitur, vires naturæ superat, & à supernaturali principio effici debet. Quare huiusmodi interpretatio talibus verbis concepta ridicula videtur esse, nec idonea vt aliquid certi de istis operibus & isto operandi modo hauriri possit. Itaque propius accedentes alij significari volunt, opus esse gratia ad opera bona quæ sunt *meritoria vitæ æternæ*, siue de condigno, vt quidem statuunt, siue generaliter etiam de congruo; quale est meritum impetratorium, dummodo verè sit meritorium alicuius doni supernaturalis. Nam opera moraliter bona, quæ naturæ viribus absque gratia fieri possunt, nullius auxilij aut doni supernaturalis meritoria sunt, sed tantummodo quorundam donorum naturalium. Ita & isti videntur gratiam requirere, non tam ad operis naturam, vt bonum sit, sed ad modum quendam, vt supernaturale sit. Nam hoc ipso quo statuunt opera quædam naturaliter & moraliter bona, quæ nihil gratiæ promereri possunt, indicant hoc prouenire ex eo quod non sit supernaturale; quasi supernaturalitas adduceret istam rationem meriti & non bonitatis operis. Alij dicunt, per istud SICVT OPORTET, significari opera *pietatis atque religionis* seu *iustitiæ*, ad quæ sæpius se restringit Augustinus: vt significetur opus esse gratia ad illa opera quibus vera & religiosa pietate colitur Deus, & quibus homo sit iustus co-

A ram Deo. Nam talia opera supponunt fidem atque dilectionem Dei. Omnes auctores isti aliquid veri dicunt, sed radicem veritatis non videntur assecuti. Verum est enim, gratiam Christi necessariam esse ad opera supernaturalia, & ad meritoria etiam de congruo, & ad opera pietatis & religionis & iustitiæ, sed per ista non explicatur, cur istiusmodi opera fiant, SICVT OPORTET, & non alia quæ fuerint omni ex parte bona. Itaque hoc solum videntur spectasse auctores isti, vt eo modo limitationem istam, SICVT OPORTET, exponerent, quatenus relinqueretur locus operibus naturaliter bonis, siue moralibus, siue etiam fidei, spei, ac dilectionis Dei; quæ prioribus istis supernaturali-
B bus tam affinia & vicina sunt ipsorum judicio, vt vix alio indicio quam quod principio operandi differant, discerni queant. Qua philosophandi methodo duplex homo in eodem homine constituitur, vnus naturalis, alter supernaturalis; quorum ille credat, speret, diligat, velit, atque operetur bona naturaliter & moraliter, iste supernaturaliter. Ille proinde non indigeat gratiæ auxilio, quia talia bona opera non superant naturæ vires, iste indigeat. Et quamuis in Augustino, Fulgentio, Prospero, vel Conciliis, Ecclesiæ nullum talis Philosophiæ vestigium sit, ad hoc tamen Conciliorum & Patrum verba
C torquere volunt, vt sub illa limitatione, SICVT OPORTET, hujusmodi operum distinctio ab ipsis inuenta facilè delituerit.

Dico igitur, in sancti Augustini doctrina fieri opus aliquod bonum SICVT OPORTET, non est aliud quàm agi sicut agendum est, vt opus sit verè rectum & bonum. Hoc ipsum autem non est aliud quam opus agi, non ex timore pœnæ, non ex aliqua terrena vel reproba cupiditate seu intentione carnali, sed ex dilectione iustitiæ; ita videlicet, vt in agendo ipsa iustitia legis diligatur, prout istam dilectionem iustitiæ ex ipsius verbis explicuimus. Nam talis iustitiæ dilectio, nulla est alia, nisi qua gratis diligitur Deus, qui non instar idoli in corde collocandus &
D amandus est, sed tanquam ipsa iustitia & æquitas & veritas & sapientia. Hunc esse verum & genuinum verborum istorum sensum, tam apertum est, vt nemo qui veritatem in auctoribus, non contentionem quærit, id, meo iudicio, diffiteri possit. Nam in primis in Enchiridio ad Laurentium ita euidenter hoc tradit, vt nullam dubitandi ansam cuiquam relinquat: *Omnis itaque præcepti finis est charitas, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod vero ita fit vel* TIMORE POENÆ, VEL ALIQVA INTENTIONE CARNALI, *vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris nondum fit.* QVEMADMODVM
E FIERI OPORTET, *quamuis fieri videatur.* Ecce, quidquid fit timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali ita vt non referatur ad illam charitatem, hoc est, vt non referatur ad Deum, siue non fiat ex dilectione Dei, nondum fit quemadmodum oportet fieri; perspicuè significans, tunc fieri sicut oportet, quando fit ex illa charitate Dei, quæ sancto Augustino est *charitas iustitiæ*, prout istis ipsis verbis eam nonnunquam vocat. Et sanè quid amplius ad opus bonum, quod nulla extrinsecus adiacente circumstantia vitiatur, postulaueris, nisi vt fiat ex vera charitate Dei? Sic ergo fieri, est fieri *quemadmodum oportet fieri.* Nam ex illo loco ista phra-

Enchir. cap. 121.

In Epist. ad Galat. & alibi.

sis à Conciliis desumpta fuit. Itaque hunc sensum suum aliis multis loquendi modis idem omnino significantibus, Augustinus expressit. Quandoque enim hoc æquipollenti phrasi exprimit, per *rectè fieri*. Nam in eodem ipso loco, cum ea dixisset *non fieri quemadmodum oportet*, quæ fiunt ex intentione carnali, non referendo ad charitatem, sic statim è contrario explicat *quemadmodum oportet*, quæ rectè fiunt: *Quæcunque ergo mandat Deus ex quibus vnum est; Non mæchaberis: & quæcumque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus vnum est, Bonum est homini mulierem non tangere*, tunc RECTE FIVNT, CVM REFERVNTVR AD DILIGENDVM DEVM ET PROXIMVM PROPTER DEVM. Quasi diceret tunc fiunt quemadmodum oportet fieri: nam quid est aliud rectè fieri, nisi quemadmodum oportet fieri? Et hoc ipsum explicat per fieri ex charitate Dei & proximi propter Deum: quod sanè vsitata sua phrasi dicere potuisset, ex dilectione iustitiæ; nam ea semper eadem est Augustino quæ dilectio veri Dei: vnde in libris contra Iulianum: *Hoc enim totum* (superare concupiscentiam & perferre molestiam) RECTE FIT, *quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse, qualis amor nobis esse non potest nisi ex ipso.*

Ibid. — *Lib. 5. contr. Iul. cap. 3.*

Nonnunquam verò, sicut oportet fieri, circumloquitur per *agere sicut agendum est*. Vt in libro de Correptione & gratia. *Ad hoc eos ostenditur quid agere debeant, vt quando id* AGVNT, SICVT AGENDVM EST, ID EST, CVM DILECTIONE ET DELECTATIONE IVSTITIÆ, *suauitatem*, id est, gratiam, *quam dedit Dominus, vt terra eorum daret fructum suum accepisse se gaudeant.* Quid enim est agere sicut agendum est, nisi agere *sicut oportet* agere? Et hoc ipsum disertis verbis exponit per agere cum dilectione iustitiæ. Et ne quis adhuc hæreret, verbis immediatè sequentibus interpretatur clarius, per, EX CHARITATE FACERE. Sic enim illustrat doctrinam à se traditam per oppositum eius quod iam dixerat: *Quando autem non agunt siue omnino non faciendo, siue* NON EX CHARITATE *faciendo, orent vt quod nondum habent accipiant.*

Lib. de Cor. & grat. c. 2. — *Lib. de Corr. & grat. c. 2.*

Aliquando hoc exprimit per *ex animo, & cum bona voluntate facere*. Vt in eodem libro paulo post, cùm intelligerent illi quibus eum scribit, agere sicut agendum est bonum, non aliud esse, quàm agere ex charitate ac dilectione iustitiæ, respondent Augustino: *Ora ergo pro me vt hanc* (charitatem) *accipiam, & per hanc* EX ANIMO CVM BONA VOLVNTATE *quæ præcipit faciam.* Quod etiam nonnunquam vocat, EX CORDE, ID EST, EX VOLVNTATE, videlicet bona facere, quæ Augustino nulla est nisi charitas. *Non ergo ex corde, hoc est, ex voluntate obedissent, nisi præparetur voluntas à Domino.* Quisquis enim vel timore obedit, vel cupiditate carnali, nullo modo ex corde obedit, quia non ipsam legis obedientiam, sed aliud prorsus diligit.

Ibid. c. 4. — *Lib. 2 contr. Iul. oper. imperf. f. 453.*

Nonnunquam hoc explicat per BONVM BENE FACERE, vt quando dicit in libro secundo ad Bonifacium: *Tunc bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit. Quando autem timore pœnæ, non amore iustitiæ fit bonum, nondum* BENE FIT BONVM. Ratio est illa quam statim dedi, *nec fit in corde quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, si posset impune.* Quid est enim BENE FIERI BONVM, nisi fieri sicut oportet? Quod enim sicut oportet fit, hoc bene fit. Et hoc ipsum exponit per fieri non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & hoc ipsum fieri ex charitate. Nam ibidem dicit: *Quid est enim cupiditas boni, nisi charitas?*

Lib. 2 ad Bonif. c. 9.

Subinde hoc circumloquitur per VERE BENE FIERI: vt quando dicit in Psalmum centesimum decimum octauum: *Hæc est illa suauitas* (hoc est gratia) *quam Deus dat, vt terra nostra det fructum suum, vt* BONVM VERE BENE, ID EST NON MALI CARNALIS FORMIDINE, SED BONI SPIRITALIS DELECTATIONE FACIAMVS. Nam quid est VERE BENE FACERE nisi quemadmodum oportet facere? Et hoc ipsum interpretatur facere non mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione, hoc est, delectatione iustitiæ. Illa quippe iustitia est bonum maximè spiritale, ipsa videlicet lex æterna Dei seu ipse Deus; de qua verbis immediatè præcedentibus dixerat quod Deus *legem suam in corde scriberet, vt eam casto timore vt filius diligerem & dilectione casta timerem.* Timor autem castus, & dilectio casta, est illa vera charitas, prout in Augustini scriptis vbique celebratur. Subinde phrasis istius vim denotat per *facere opus bonum eo fine quo liberos decet.* Vt quando in Commentario in Epistolam ad Galatas dicit: *opera legis pertinere quoque ad nouum Testamentum, sed alio fine quo liberos ea* FACERE DECET. Nam quid aliud esse potest facere sicut oportet, quam facere sicut liberos, non seruos facere decet? Et hoc nihil omnino aliud esse, quam facere non timore pœnæ, sicut serui sub veteri Testamento legem faciebant, sed *amore iustitiæ*, plenissimè in eodem loco consequenter tradit. Nam exponens id quod dixerat eo fine quo liberos ea facere decet, adjicit: *id est charitatis æterna sperantis hinc præmia, & ex fide exspectantis. Non sicut Iudæi qui timore ista implere cogebantur, non illo casto permanente in sæculum sæculi, sed quo timebant præsenti vitæ suæ: & ideo quædam opera legis implebant, quæ in sacramentis sunt; illa vero quæ ad bonos mores pertinent, implere omnino non poterant. Non enim implet ea nisi charitas.* Et quod illa charitas non sit aliud nisi ista tam prædicata dilectio iustitiæ legis, continuo adiungit: *Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur*, hoc est timore pœnæ, *non implet præceptum iustitiæ sed si ideo non occidat,* QVIA INIVSTVM EST *etiamsi id facere possit impunè, non solum apud homines sed etiam apud Deum.* Ecce quid sit facere præceptum aut opus sicut oportet. Nempe facere quia iustum est, vel non facere quia iniustum est.

Psal. 118. ad illum versum. Quam dulcia faucibus, &c. — *In Epist. ad Galat.*

Quandoque etiam quemadmodum oportet fieri circumloquendo, exponit per *veraciter & suauiter fieri*. Vt in libro de dono perseuerantiæ: *Qua vna* (charitate) *Deo* VERACITER ET SVAVITER OBEDITVR. Nam quid aliud esse potest Deo suauiter & veraciter obedire, quam quemadmodum oportet obedire? Hilarem enim datorem diligit Deus, hilaritas enim ex suauitate nascitur. Nam istis duobus verbis breuissimè denotat obedientiam illam fieri ex amore, & ex gratuito amore. Tunc enim Deus amari incipit, cum dulcescere cœperit, & tunc gratis amatur quando veraciter amatur, ipse videlicet & non aliud pro ipso.

Lib. de dono perseu. c. 16.

Subinde eandem limitationem (quemadmodum oportet fieri) nobis ingerit per *veraciter atque sinceriter fieri*. Quomodo enim potest veraciter fieri atque sinceriter, nisi quemadmodum

Lib. 21. de Ciuit. c. 16. oportet fiat: NEQVE ID FIT VERACITER ATQVE SINCERITER (vitiorum videlicet superatio) NISI VERÆ DELECTATIONE IVSTITIÆ. Et quid istud veræ delectatione iustitiæ? Audi sequentia: *Tunc itaque victa vitia deputanda sunt*, CVM DEI AMORE *vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat.* *Lib. 21. de Ciuit. c. 16.* Nam nisi vitia Dei amore, seu veræ delectatione iustitiæ superentur, iam non superabuntur, sicut ipsemet in Enchiridio dixit, *quemadmodum oportet*, sed quod ibidem ei directe opponitur, *timore pœnæ vel aliqua intentione carnali.* Vnde in libro quinto contra Iulianum, vult opus esse *gratia* ad vitiorum victoriam, VT NON ALIA REPROBA CVPIDITATE, *sed Dei* CHARITATE *vincantur*, quasi diceret, vt quemadmodum oportet, vincantur. *Lib. 5. contr. Iul. c. 8.* Est enim impossibile, vt si vel vitiorum superatio, vel legis operumque bonorum operatio, non fiat veræ delectatione iustitiæ seu vero amore & charitate Dei, quin fiat secundum mundum vel timore pœnæ, vel aliqua reproba cupiditate vel intentione carnali. Vnde & Apostolus, ex quo primo videtur phrasis ista dimanasse, ista duo pro iisdem sumit, *sicut oportet*, & *secundum Deum*, quando dicit in Epistola ad Romanos: *Nam quid oremus* SICVT OPORTET NESCIMVS: *sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*: *Rom. 8.* Et quo modo postulat? *Quia* SECVNDVM DEVM *postulat pro sanctis.* Et Augustinus vtrique opponit, orare *secundum mundum*, hoc est, ex aliqua mundi intentione, quæ non potest esse nisi alia reproba cupiditas intentioque carnalis: *Non ergo scimus per nos ipsos quid oremus* SICVT OPORTET; *sed ipse Spiritus interpellat, id est interpellare nos facit, quæ sunt* SECVNDVM DEVM. *Lib. cont. Serm. Arian. c. 25.* QVOD NISI FACIAT NON ORAMVS NISI SECVNDVM ISTVM MVNDVM, *ad exspectandam concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & ambitionem sæculi, quæ non sunt à Patre sed ex mundo sunt.* Quis vero dubitet, quin id quod oratur ad explendam ex istis concupiscentiis tribus vnam, quam non Deus sed diabolus in homine seminauit, hoc ex alia intentione carnali, seu reproba cupiditate postuletur? Nam secundum mundum postulare, est ex dilectione mundi postulare. Dilectio vero mundi qua quis in mundo requiescit, non potest cupiditas esse proba, sed reproba. *Serm. 53. de verb. Dom. c. 2.* Vnde Augustinus, multo peiores videntur qui intus videntur & foris sunt: *Amant enim mundum & ideo mali sunt.* Et quibus omnibus satis perspicuè colligitur, opus bonum quemadmodum oportet fieri, nihil aliud esse, quam opus ita fieri quemadmodum tam ex parte officij, quam finis debet fieri, vt sit opus bonum, siue non malum. Ad hoc autem necesse est, vt non solum officium quod agimus, bonum sit, sed etiam finis propter quem agimus. Ille autem finis non est alius nisi iustitia seu verus Deus, vera charitate ex fide gratis diligendus. Vnde cum acerrimus inter Augustinum & Iulianum conflictus intercederet, vtrum infideles efficere possent aliquod opus verè bonum, totis viribus Augustinus hoc impossibile esse contendit, quia quamtumuis officia quæ faciunt bona ac laudabilia esse videantur, sola tamen absentia finis boni quem intendere debent, omnia ipsorum opera peccata esse conuincit. Ille autem finis, vt identidem inculcat Augustinus, non est alius nisi Deus, vera dilectione ex fide diligendus. *Vide lib. 3. & 4. de statu nat. lapsæ.* Quod fusè suo loco demonstrauimus.

Iam vero consequenter satis patet cur Concilium Arausicanum & Tridentinum peculiariter tradant gratiam atque inspirationem Dei necessariam, vt quis *velit, desideret, credat, speret, pœniteat, diligat Deum*, atque *operetur sicut oportet*: possumus enim velle ac desiderare bonum, itemque credere, sperare, diligere, pœnitere, operari adeoque colere Deum non spiritaliter sicut oportet, sed carnaliter vt mox dicturi sumus.

CAPVT XII.

Ostenditur, Scholasticos Doctores multum hallucinari de operibus quæ fiunt, vel non fiunt SICVT OPORTET.

HINC iam facilè apparere potest, quam commentitium sit, quod quidam Augustino imponere volunt, idcirco bonum aliquod opus non fierj sicut oportet, quia non est supernaturale, cum è contrario, ideo supernaturale esse debeat, vt fiat sicut oportet. Idcircò quippè opus gratia est naturam superante, quia impossibile est vt legitimus finis operis boni (hoc est, Deus atque iustitia, sine quibus nequidem moraliter bonum esse potest) nisi vera dilectione attingatur, impossibile etiam vt ista dilectio, sine gratiæ adiutorio habeatur. Nam de ista conditione operis requisita, vt sit supernaturale, quasi aliqua essent non supernaturaliter bona, in vniuersis Augustini ac veterum scriptis, nulla mentio est, sed à Scholasticis introductum, quia opinionibus eorum Augustini nomine introducendis vestiendisque congruebat.

Hinc etiam vera ratio aperitur, cur toties Augustinus dicat gratia opus esse ad opera *pia, opera pietatis, veræ pietatis, religionis, ad colendum rectè Deum, ad veram iustitiam, vt bene & piè viuamus* & similia. Nempe quia inter Christianos, nulla est vera pietas, nullus verus cultus Dei, nisi amor Dei, quemadmodum ex pluribus eius testimoniis, superius declarauimus. Nullum vero est aut esse potest Augustino opus bonum, nisi ex vero & gratuito Dei & iustitiæ amore nascatur. Ex quo fit vt etiam nullum sit aut esse possit opus bonum, nisi simul sit veræ pietatis, veræ religionis, veri cultus Dei, veræque iustitiæ. Quæ omnia satis superque ex præcedentibus clarent. Cur ergo addat veræ pietatis, recti cultus, veræ iustitiæ, & huiusmodi, non est illa ratio, quasi esset aliqua pietas, cultus, iustitia, religio naturalis, quod vniuersis eius principiis repugnat, sed quia est aliqua pietas, cultus, religio, iustitia, fides, spes, pœnitentia, Dei dilectio terrena atque carnalis, qualis est in hominibus scelestissimis, qui vt Augustinus subinde dicit, Deum diligunt propter nummum, non nummum propter Deum. Colunt enim Deum deuotissimè ex auaritia, vel superbia, vel alia reproba cupiditate dominante, quemadmodum in hæreticis Deum pro Ecclesiæ subuersione, & Iudæis pro temporali quacumque prosperitate deprecantibus, manifestum est. De quo ex Augustino facillimum est quamplurima proferre. Vnum sufficit quod generaliter de carnalibus hominibus quibuscumque Deum gratis non diligentibus dicit: *Siue ergo carnaliter viuens & talibus gaudens in hoc tempore, & talia de illo sperans, qualia habent & mali, & totam fælicitatem suam in ipsa ponens, de qua gaudent & iniqui aut certe contemnens istam præsentem, & talem sperans* *Serm. 44. de diuers. c. 3.*

rans in futuro; CARNALIS EST, CARNALEM FIDEM HABENS, CARNALEM SPEM, CARNALEM CHARITATEM. Talis fides, spes, charitas, erat olim & nunc omnium carnalium Iudæorum & hæreticorum. Nam & illi credebant, aut credere videbantur Deo, sed vel ex timore, vel ex carnali amore, ex quo etiam sperabant in hac vel futura vita talia qualia diligebant. Ex tali charitate pietas congrua nascebatur, & opera quæ videntur hominibus oculum carnis aduertentibus bona, sed sordibus terreni amoris infecta, & ideo non bona, sed mala. Nam de veteris Testamenti filijs loquens Augustinus, qui hæreticis & infidelibus magis pij & boni esse videbantur: [Serm. 3. ad Bonif.] (B) *Illi etiam quicumque ibi erant, sola quæ ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes & eorũ adipiscendorum* AMORE, ET TIMORE AMITTENDORVM, DEI PRÆCEPTA SERVABANT, IMO NON SERVABANT, SED SIBI SERVARE VIDEBANTVR. Et quare non seruabant? Nimirum *Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur*, ex qua tanquam legitimi finis intentione officia bona & opera debebant fieri, SED TERRENA CVPIDITAS, METVSQVE CARNALIS. [Lib. 3. ad Bonif. c. 4.] *Sic autem præcepta qui facit procul dubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit.* Et paulo inferiùs: *Faciunt ista sub lege positi*, hoc est omnes qui gratia dilectionis iustitiæ ac Dei carent, *quos littera occidit, terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi vel timore amittendi*; (C) *Et ideo non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas qua peccatum augetur cupiditate alia non sanatur.* Ex talium hominum fide, spe, charitate, carnalis Dei dilectio & pietas nascitur, quæ non est pietas sed larua pietatis. Non enim Deum sed cupiditatum suarum obiecta colunt, quorum adipiscendorum, vel non ammittendorum causâ Deum, velut satellitem eo deuotius colunt, quo potentius eas potest terrena largiendo vel custodiendo satiare. Talia hominum opera videntur bona & non sunt, videntur esse legis iustitia & mala sunt. A quibus vt Euangelicam fidem, spem, charitatem, pietatem, opera, iustitiamque dis- (D) cernat, addit illas particulas quibus postulat vt opera sint *pia*, *pietatis*, *veræ pietatis*, *religionis*, vt valeant *ad colendum rectè Deum*, ad *veram iustitiam*, vt *verè faciant legem*, *verè bona* sint. Denique propter huiusmodi charitatem & opera adulterina exigit, vt *rectè* fiant, vt agatur *sicut agendum est*, vt homines *ex animo* cum *bona voluntate faciant*, vt *bonum bene faciant*, vt *bene fiat*, vt *vere bene fiat* bonum, vt *veraciter & suauiter*, vt *veraciter atque sinceriter* fiat: denique vt *quemadmodum oportet* fiat, hoc est, sicut exponit, vt fiat *non timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali*, non *ex aliqua reproba cupiditate*, sed *ex boni spiritalis delectatione*, cum *dilectione & delectatione iustitiæ*, *ex Dei amore*, *ex Dei charitate*. (E)

Ad postremum hinc etiam aperitur, cur de operibus bonis loquens, meritorum subinde mentionem faciat, & ad ea facienda gratiam postulet. Non enim hoc ideo facit, quasi sint opera verè bona, quæ non sint merita supernaturalis vllius gratiæ aut doni, sicut ipsi ex suis principijs Augustini doctrinam non satis perspectam metiuntur, sed quia nulla omnino sunt aut esse possunt opera verè bona, hoc est, non mala, quin illa sint simul merita veræ pietatis & gratiæ, si non perfecta saltem decoloratiora, qualia & Scholastici de congruo esse profitentur. Ex quo fit, vt Augustinus, cum Pelagiani quædam opera statuerent naturalis ordinis bona, quæ tamen (A) essent ita sterilia, vt ad vitam æternam promerendam nihil conducerent (vbi nihil aliud intelligebant nisi opera illa moralia quæ in Philosophorum & Scholasticorum scholis prædicantur) ipse ex professo tradat, fieri non posse vt sterile sit opus bonum ac nihil ad vitam conferat, quemadmodum à nobis alibi fusè demonstratum est. [Vide lib. 4. de statu naturæ lapsæ c. 2. & 3.]

Itaque cum Pelagiani postquam ab Ecclesia damnati essent, maximèque Semi-Pelagiani inuidiam declinare niterentur, quod meritum ante gratiam inducerent, sæpè conuincit eos ex eo sanctus Augustinus, quod ex hoc ipso meritum gratiæ constituerent, quo quippiam operis boni gratiam antecederet. Impossibile quippe esse, (B) vt opus bonum, etiam hoc ipsum quod volebant esse steriliter bonum, non esset gratiæ atque æternæ vitæ meritorium. Hinc libro secundo ad Bonifacium, vbi cum Pelagianis dimicat, Apostoli citans locum: *Si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia*, [Rom. 11.] statim explicans eius verba subijcit, *gratia vtique, vt per illam fiant bona opera*, [Lib. 2. ad Bonif. c. 7.] NE SI PRÆCESSERINT BONA OPERA *tanquam operibus reddatur gratia, ac sic gratia, iam non sit gratia*. Et capite octauo eiusdem libri, cum nihil dixissent Pelagiani aliud, nisi quod Deus non inspiraret homini cupiditatem imperfecti boni, sed hoc ex ipso homine nasceretur, quod postea Deus adiuuaret, con- (C) cludit Augustinus, eos dicere quod homo dignus fiat gratia, eamque secundum merita dari statuant. Nempe quia nihil boni præcedere potest ante gratiam, cui non tanquam merito gratia tribuatur: *Fortassis*, inquit, *ergo ipsi eo modo saltem seruant locum gratiæ, vt sine illa putent hominem posse habere boni sed imperfecti cupiditatem; perfecti autem non facilius per eam posse, sed nisi per illam omnino non posse.* [Ibid. c. 8.] VERVM ET SIC GRATIAM DICVNT SECVNDVM MERITA NOSTRA DARI. *Quod in oriente Pelagius Ecclesiasticis gestis damnari timendo damnauit. Si enim sine gratia per nos incipit cupiditas boni* IPSVM CŒPTVM ERIT MERITVM, *cui tan-* (D) *quam ex debito gratiæ veniat adiutorium; ac sic gratia Dei non gratis donabitur, sed secundum meritum nostrum dabitur.* Vbi simul vides Pelagianos meriti neque mentionem fecisse, imo declinasse, & tamen Augustinum eos tanquam meriti gratiæ architectos, ex ipsa boni cuiuscumque etiam imperfecti præcessione conuincere. Et libro quarto ad Bonifacium, similiter ex prioritate cuiuscumque boni, meritum gratiæ colligit: *Quis prior dedit ei & retribuetur ei, &c. Non itaque istam scrutari audeant inscrutabilē quæstionem, qui meritum ante gratiam, & ideo iam contra gratiam defendentes, priores dare volunt Deo, vt retribuatur eis, priores vtique dare quodlibet ex libero arbitrio, vt sit gratia retribuēda pro præmio: & sapienter intelligant, vel fideliter credant,* [Lib. 4. ad Bonif. c. 9.] (E) *etiam quod se putant priores dedisse, ab illo ex quo sunt omnia, per quem sunt omnia, in quo sunt omnia, percepisse.* Et libro primo retractationum: *Hoc diuinum beneficium nisi eam* voluntatem PRÆVENIRET, IAM MERITIS EIVS DARETVR, *& non esset gratia quæ vtique gratis datur.* [Lib. 1. retract. c. 6.] Et libro quarto contra Iulianum, cum ille ex Philosophorum placitis vellet homines etiam infideles posse aliquid boni facere quo essent *steriliter boni*, nec *amplitudine cælestis præmij ditarentur*, quod ipsissimum Scholastici ex ijsdem Philosophis docent, partem verborum eius repetendo, respondet Augustinus: *Dici non potest, quãtũ te ista fallat opinio, qua dixisti omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuosè aut steriliter boni sumus. Fieri enim nõ potest vt steriliter boni* [Lib. 4. cont. Iul. c. 3.]

simus, sed boni non sumus, quicquid steriliter sumus. Et A aliquanto superius ostendens quicquid boni talis præcesserit gratiam, hoc ipso id esse, velit nolit, Ibid. meritum gratiæ: *In quo vis*, inquit, *hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari*, AC SIC PRIOREM DARE, *ut retribuatur illi, eoque modo gratia iam non sit gratia, quia non est gratuita.* Ibid. Et paulo inferiùs: *Non tamen ut eius bona voluntas possit* PRÆCEDERE PRÆTER GRATIAM, NE VEL IPSAM PRIOR DET, VT RETRIBVATVR EI, *ac sic gratia iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur debita.*

B Contra Semi-pelagianos vero, qui gratiam salvare, nec ullo modo per meriti rationem infringere conabantur, eos ex ipsa cuiuscumque boni naturalibus viribus facti antecessione ad agnoscendum gratiæ meritum cogit: Lib. de præ. Sanct. c. 2. *Et ipsum igitur initium fidei nostræ, ex quo nisi ex ipso (Deo) est? Quis autem dicat eum qui iam cœpit credere, ab illo in quem credidit*, NIHIL MERERI? *Unde fit, ut iam merenti cætera dicantur addi retributione divina, ac per hoc gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod obiectum sibi Pelagius, ne damnaretur ipse damnavit.* Et paucis interpositis cum Semi Pelagiani initium fidei, quo incipimus Deo credere, ex li- C beri arbitrij potestate esse contenderent: Ibid. *Videte*, inquit, *si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo, ac sic gratia iam non sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis*, DEBETVR ENIM CREDENTI, *ut à Domino ipsa fides augeatur, & sit merces fidei cœptæ fides aucta*; NEC ATTENDITVR CVM HOC DICITVR, NON SECVNDVM GRATIAM, SED SECVNDVM DEBITVM ISTAM MERCEDEM CREDENTIBVS IMPVTARI. Lib. cont. Collat. c. 37. Et Sanctus Prosper contra Collatorem, qui dicebat aliquos sine gratia naturaliter credere posse Deo: *Quoquoversum ergo te cõferas à temetipso & vinceris & vinceris. Si enim gratiam merita nulla præcedunt, & fides non potest esse sine meritis, fides gratiam non præcedit.* D Ibid. c. 3. Et in principio ferè eiusdem libri: *Quomodo autem non advertis te in illud damnatum incidere, quod velis nolis conuinceris dicere, gratiam Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus propter quod gratiam consequantur, affirmas?* Et quia responderi poterat, hoc non esse gratiæ meritorium, tanquam ex naturali libertate prosiliens, præoccupat verba respondentis: NON ENIM NVLLIVS MERITI HABERI POTEST PETENTIS FIDES, QVÆRENTIS PIETAS, PVLSANTIS INSTANTIA. Qua de re qui plura ex Augustino & ex ipsis Semi-Pelagianis volet videat ea quæ fusè diximus in libris de hæresi Pelagiana. (Vide lib. 8. de hæresi Pelag. c. 16. & 17.) Quanquam in istis quæ hic retulimus euidenter docet Augustinus & Prosper, impossibile esse, ut quodlibet quantumuis imperfectum E opus bonum, quamuis sterile, & æternæ vitæ ineptum Dei gratiam antecedat: & eos qui talia opera quæcumque bona machinantur, hoc ipso inducere meritum gratiæ, quia fieri non potest, ut ullum opus bonum sterile sit, aut nihil gratiæ ab omnis boni auctore mereatur. Ut sanè perspicuè pateat Scholasticos Doctores vehementer falli, qui Augustinum putant, non ad omnia opera bona gratiam constituere necessariam, sed tantum ad opera quæ fiant SICVT OPORTET, hoc est, quæ sint supernaturalis gratiæ æternæque vitæ meritoria; cum ex opposito August. inde inferat fore meritum gratiæ æternæque vitæ si fuerit quocunque modo opus bonum, non enim potest esse sterile opus bonum.

CAPUT XXI.

TIMOR GEHENNÆ SECUNDUM *se consideratus licitus, bonus, rectus est.*

SATIS explicuimus, quomodo gratia Christi medicinalis ad opera solius dilectionis, quæ in virtutibus omnibus Christianis imperatur, necessaria sit. Hinc vero dubium alicui subnasci posset, quid de operibus ex timore damnationis seu gehennæ profectis existimandum sit. Nam illa videntur esse opera verè bona, quandoquidem attritio ex isto timore nata etiam sit dispositio ad iustificationem, dummodo sit coniuncta Sacramento pœnitentiæ. Hæc igitur difficultas ut paulo planius clarescat, de ipso timore gehennæ, utrum sit bonus an malus, itemque de peccati detestatione, quæ inde pullulat, aliquid nobis iuxta S. Augustini principia dicendum esse video.

Dico igitur timorem gehennæ siue pœnæ in se consideratum, siue paruum, siue magnum, siue remissum, siue intensum esse utilem ac bonum. Definit hoc Concilium Tridentinum, cum dicit: *Si quis dixerit gehennæ metum per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere; anathema sit.* (Conc. Trid. sess. 6. can. 8) Quæ definitio conformis est doctrinæ Sancti Augustini qui dicit in sermone decimo octauo de verbis Apostoli: *Cùm timorem correxeris* (malorum temporalium) ET VTILITER TIMERE *cœperis, non temporales cruciatus, sed æterni ignis supplicia*, &c. (Serm. 18. de verb. Apost. cap. 7.) Et paulo inferiùs: *Modo cum dicis mihi, gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus sum? Malè times? Vanè times? Non audeo; quandoquidem ipse Dominus ablato timore subiecit timorem: & ait, ubi dixit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, postea non habent quod faciant: sed eum timete qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc timete. Cum ergo Dominus timorem incusserit & vehementer incusserit, & repetendo verbum, comminationem geminauerit, dicturus ego sum*, MALE TIMES? *Ista non dicam* PLANE TIME. *Nihil melius times. Nihil est quod magis timere debeas.* (Ibid. c. 8.) Et libro primo contra aduersariũ legis & prophetarum: *Si ergo salubriter non solum bonitatem, verum etiam seueritatem Dei sancta Scriptura commendat, quoniam & amatur Deus* VTILITER ET TIMETVR, &c. (Lib. 1. cont. advers. legis & Proph. c. 16.) Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum: *Ille timor nondum castus præsentiam Domini, & pœnas timet: timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud sed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam.* BONVS EST ET ISTE TIMOR, VTILIS EST. (In Psa. 127.) Itaque in libro de catechizandis rudibus dicit quod *seueritate Dei corda mortalium.* SALVBERRIMO TIMORE *quatiuntur.* (Lib. de Catechizandis rudib. c. 5.) Hinc est quod August. exemplum Domini secutus, qui hortatur ut eum timeamus, qui potestatem habet & corpus & animam perdere, frequenter monet, optat, inculcat, ut pœnas gehennæ timeamus, quemadmodum in diuersis eius locis videre licet: quod sanè non faceret, si timor in seipso consideratus esset malus, vel Deum iudicem, pœnasque gehennæ quas comminatur non nisi peccando formidare possemus. (Vide Tract. 41. in Ioan. Tract. 3 in Epist. Ioan. Serm. 13. de verb. Apost. c. 11. Serm. 18. c. 10.)

Ratio

Serm. 214. de Temp. c. 1. & 3. &c. In Psa. 67. Ratio quoque veritatis istius manifesta est. Timor enim est quædam fuga mali: *fuga animi timor est*, inquit Augustinus, non vtique boni, sed mali. Fuga vero mali rationem suam sumit ex bono, cui opponitur istud malum: cum malum odio haberi ac fugi non possit, nisi quia aduersatur bono. Ex appetitu quippe & desiderio boni, fuga mali & consequenter timor proficiscitur. Vnde de timore casto sanctus Augustinus: *Castus timor venit de amore*. Et de timore rerum temporalium: *Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam*. Et de timore generaliter; *Amor fugiens quod ei aduersatur timor est*. Iam vero bonum istud cui aduersatur gehenna tanquam malum, licito, bono, rectoque desiderio appeti potest. Est enim naturalis integritas atque vnitas & quies naturæ, quam nemo sanæ mentis dixerit non posse rectè appeti, desiderari, procurari; nisi eò dementiæ forte quisquam veniat, vt dicat neque licitum aut bonum esse comedere, aut bibere, aut sese aduersus frigus ac tempestates tegere aut alia naturæ sustentacula sufficere, aut denique naturalem corporis atque animi integritatem vnitatemque seruare. Quod si istud omni sano iudicio licitum, bonum & rectum est, licitum igitur, bonum ac rectum est gehennam tanquam oppositum ei malum timendo fugere. Nam per gehennæ pœnas ista naturalia violantur bona, totaque naturalis constitutio ac salus tam corporis quam animi labefactatur ac tollitur, iuxta istud sancti Augustini: *Hoc in extremo supplicio rectè fit, vt iniqui & impij naturalium bonorũ damna in cruciatibus defleant, sentientes eorum ablatorem iustissimũ Deum, quem contempserunt benignissimum largitorem*. Vnde, sicut ibidem Augustinus dicit, *salus ac pax naturæ bonum est, bonique amissione dolendum est potius quam lætandum*. Nihil enim includit vel obiectum eius proprium, vel vlla circumstantia quod malitiam implicet, vel repugnet rationi, sed potius multum congruit, cùm pœnâ, odio fugâque digna sit, & ista fuga pœnæ ad vltimum finem, in quo semper animus creaturæ rationalis conquiescere debet subordinata sit, & voluntatis intentione referri possit. Non enim qui pœnam corporis aut animi timet, hoc ipso excludit à sua voluntate vel actione debitum finem vltimum, ad quem omnis amor, ac desiderium, & gaudium, & fuga, & tristitia rationalis voluntatis retorqueri debet. Quapropter si quis in pœna fugienda velut in termino hæreat, per quam tanquam viam transire debuisset, non illa timoris sed timentis culpa est. Hoc enim ipsum in appetitu omnium naturalium bonorum accidere potest, quem tamen idcirco nemo qui rectè sentiat, improbauerit. Cùm enim licita bonaque sit voluntas assumendi cibi & potûs, appetitus tuendæ salutis corporalis, concubitus inter coniuges, scientiæ comparandæ studium, & infinita similia, quis tamen ignoret ab ijs qui in huiusmodi rerum delectationibus hærent, per quas eis transeundum erat, gulâ, luxuriâ, curiositate, vanitate peccari? Nam hoc ipso quo in rebus istiusmodi velut iucundis ac delectabilibus animus commoratur, per quas tanquam peregrinus ad patriam delectationum omnium fontem tendere debet, nullius alterius malitiæ adiunctione delinquit. Nam ista & non alia est omnium peruersitas fruentium rebus illis quibus vtendum est. Quod alibi fusè demonstrauimus. Sicut igitur quando

In Psa. 127. Tract. 43. in Ioan. Lib. 14. de Ciuit. c. 7. Lib. 19. de Ciuit. c. 13. Vide l. 2. de statu naturæ lapsæ à c. 12. vsque ad 21.

A in rebus istis naturalibus appetendis finium ordo perturbatur, peccatur quidem, sed non propterea cibi potûsque sumptio, concubitus coniugum, scientiarum studia, cæteraque rerum licitarum desideria damnanda sunt, ita quoque si quis mala naturalia velut vltima timendo peccet, nec ad finem vltimum debitum timorem referat, non ideo timor malorum istorum improbandus est. Hoc enim non timoris sed timentium vitium est, qui sicut amore hærent colligati creaturis, nec amando transeunt, quo eos transire lex Dei incommutabilis & æterna iubet, ita nihil mirum est si etiam timendo in malis ipsis velut extremis hæreant, timendoque delinquant.
B Nam vt profundè optimèque sanctus Augustinus, de cupiditate, timore, lætitia, tristitiaque dicit: *Mala sunt ista si malus est amor, bona si bonus*. Et in alio loco: *Cupiunt, timent, lætantur, & boni & mali; sed illi benè, isti malè, sicut hominibus seu recta seu peruersa voluntas est*. Timor igitur gehennæ secundum seipsum bonus est, siue dicatur ordinatus siue inordinatus. Ordinatum dicunt, quando plus culpa timetur quam pœna, inordinatus quando plus pœna quam culpa; quem etiam seruilem dicere solent. Nam iste excessus oritur non ex parte timoris Dei punientis, qui nunquam nimium timeri potest, sed ex parte subjecti seu hominis qui charitate caret.
C Ex charitatis enim defectu accidit, vt non tantum culpam timeat, quantum timenda est ab eo qui vehementer pœnam timet.

Lib. 14. de Ciuit. c. 7. Ibid. c. 8.

CAPVT XXII.

TIMOR POENÆ INITIVM *sapientiæ externum, qui ab ipsa sapientia, id est, charitate, excluditur.*

DE hoc igitur timore S. Augustinus ista verba Dauidis ac Salomonis dicta intelligit: *Initium sapientiæ timor Domini*.
D Nam in Psalmum trigesimum, iuxta solemnem suam doctrinam tradit, *timentibus* videlicet pœnam, abscondi dulcedinem Dei, & seruari sperantibus, *vt timendo perueniant ad bonum quod iniustis & impijs non potest esse cõmune*. Et addit. *Quamdiu enim adhuc timent, nondum & ipsi peruenerunt, sed credunt se peruenturos; sed à timore incipiunt. Nihil enim dulcius immortalitate sapientiæ: sed initium sapientiæ timor Domini*. Et in Psalmum septuagesimum septimum: *Initium est vetus Testamentum, finis nouum. Timor enim prævalet in lege, & initium sapientiæ timor Domini*. Et in Psalmũ penultimum disputans de *timore gehennæ & cruciatuum*, quem ferrea vocat vincula: *Nisi timore incipiat homo Deum colere, non perueniet ad amorem; initium sapientiæ timor Domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad torquem aureã*.
E Vocatur autem initium quia ab isto timore incipit homo conuerti à peccatis ad diligendum Deum, in quo vera totaque nostra sapientia. Itaque Augustinus in libro de Catechizandis rudibus: *Rarissimè accidit: imo vero nunquam vt quisquam veniat volens fieri Christianus qui non sit aliquo Dei timore percussus*. Cum igitur sapientia filiorum Dei non sit alia, nisi dilectio seu charitas Dei, iuxta illud Augustini certissimum ex Scripturis haustum documentum: *Ecce pietas est sapientia. Porro pietas cultus, Dei est, nec colitur ille nisi amando. Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo primo: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Ac per hoc sapiẽtia est charitas Dei*,

Psal. 110. Prouerb. 1. Conc. 3. in Psal. 30. In Psa. 77. In Ps. 149. Lib. de Catechiz. rudib. c. 5. Epist. 120. c. 18.

cepistis Spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater. Vbi opponit Spiritum timoris quo Iudæi Deo tanquam Domino seruiebant, Spiritui amoris, quo filij ad Deum veluti Patrem clamant. Ille Testamento veteri; hic nouo proprius est. Vterque tamen à Deo datus atque acceptus. Imo idem ipse Spiritus fuisse significatur, qui propter diuersos effectus vtroque nomine nuncupatus sit: Spiritus seruitutis seu timoris, quia timorem per Testamentum vetus, Spiritus amoris, quia amorem per nouum operatur. Qua de re sanctus Augustinus eundem Apostoli tractans locum, quo dicit, *Non accepistis iterum Spiritũ seruitutis,*&c, *Quid est,* inquit, *iterum? Quo modo terrente molestissimo pædagogo.* Hoc est, eo modo quo quando per Moysis legem, velut per molestissimum pædagogum, Iudæi terrebantur: *Quid est iterum? Sicut in monte Sina accepistis Spiritum seruitutis. Dicet aliquis, Alius est Spiritus seruitutis, Alius Spiritus libertatis. Si alius esset, non diceret Apostolus iterum. Idem ergo Spiritus, Sed in tabulis lapideis, in timore; in tabulis cordis, in dilectione.* Et in quæstionibus super Exodum: *Proinde non arbitror alium quam eundem* (Spiritum sanctum) *significari, vbi dicit Apostolus, Nõ enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis, in quo clamamus Abba Pater: quia eodem Spiritu Dei, id est, digito Dei, quo lex in tabulis lapideis conscripta est, timor incussus est eis; qui gratiam nondum intelligebant, vt de sua infirmitate atque peccatis per legem conuincerẽtur, & lex illis fieret pædagogus, à quo perducerentur ad gratiam, quæ est in fide Iesu Christi.* Quibus duobus locis apertè tradit Augustinus, eundem Spiritum seruitutis in timore seu Spiritum timoris & Spiritum adoptionis seu amoris, ab affectu videlicet, quia vtrumque operatus est. Sic enim dicitur Spiritus sanctus ab Apostolo, *Spiritus fidei*, itemque *Spiritus timoris, Spiritus virtutis, & veritatis, & continentiæ.* Et ab Isaia, *Spiritus sapientiæ & intellectûs, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis, & Spiritus timoris Domini.* Et à Moyse *Spiritus iræ*, iuxta sanctum Augustinum: *Non quia tot sunt Spiritus,* inquit Augustinus, *sed omnia hæc operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria vnicuique sicut vult.* Itaque Spiritum timoris & adoptionis & amoris, &c. Sanctus Augustinus appellatum censet ipsum Spiritum sanctum, quia vt amorem nunc, ita & timorem olim Iudæis operatus est, prout in eadem citata quæstione expertè docet. *Vnde significatur propter diuersas operationes & effectus Spiritum Dei dissimiliter appellari, cum sit vnus atque idem ille duntaxat, qui etiam Spiritus sanctus in vnitate Trinitatis accipitur.* Cuius pronuntiati sui veritatem, ex illo Apostoli loco de Spiritu seruitutis ac timoris ostendit.

Serm. 13. de verb. Apost. cap. 13.

Quæst. 55. super Exod.

2. Cor. 4.
Rom. 8.

Quæst. eadẽ 55. super Exod. Epist. 105. ad Sixt.

Ead. quæst. 55. super Exod.

Quamuis igitur fatendum sit, Deum in cordibus hominum timorem pœnarum futurarum operari, nullo tamen modo arbitrandum est, quod eum per illam veram Christi gratiam, propter quam infirmis hominibus largiendam crucifixus est, operatur. Nam ista gratia effectum prorsus oppositum in voluntate facit. Est enim inspiratio cœlestis delectationis, qua Deus incipit dulcescere quem timebat, quaque dulcedine perfusus animus, iam non formidine pœnæ, sed iustitiæ dilectione operatur bonum. Vnde vera Christi gratia spiritalis dilectionis & charitatis est gratia, quæ charitas cum intrauerit, timorem velut seruum eijcit, vt supra

A declarauimus. Vnde Augustinus pœnarum formidinem, & iustitiæ dilectionem semper opponit. Operatur igitur Deus pœnarum timorem per aliam longe inferioris notæ gratiam, quæ postquam infixa fuerit in animo iudicij diuini sempiternæque pœnæ fides, fortassis gratiam peculiaris cuiusdam, siue internæ, siue externæ prouidentiæ & operationis non excedit. Quod etiam recentioribus placuisse video. Nam Vasquez quodam loco dicit: *Quis dicat tristitiam de pœnis inferni vt sunt malum nostrum esse actum supernaturalẽ tristitiæ etiamsi priuationem gloriæ comprehendat? Nam malum quodcumque nostrum odisse possumus odio naturali secundum substantiam, &* B *fide semel creditum timere, etsi odium & timor sit donum Dei & gratia ipsius.* Nempe immissæ, vt ipse tradit, alicuius cogitationis naturalis, quæ nullo pacto est illa gratia Christi quam nos quærimus (licet vehementer hallucinando hoc auctor iste putet) sed inferioris ordinis. De cuiusmodi gratijs Augustinus quodam loco, erga illos qui vel credunt, vel etiam nondum credunt, ita loquitur: *Adulter non fuisti, in illa tua vita præterita plena ignorantia, nondum illuminatus, nondum bonum malumque discernens, nondum credens in illum, qui te nescientem regebat. Hoc tibi dicit Deus tuus: Regebam te mihi, seruabam te mihi. Vt adulterium non committeres suasor defuit, & vt hæc deessent ego feci.* C *Locus & tempus defuit; & vt hæc deessent ego feci. Affuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus, vt non consentires, ego terrui. Agnosce ergo gratiam eius, cui debes & quod non admisisti.* Ecce vt suasor peccati desit, vt locus ac tempus perpetrandi peccata non arrideat, vt illis blandientibus homo terreatur, gratiæ Dei sunt, in hominibus infidelibus, quanto magis in fidelibus? Sed nullo modo sunt illa occulta & propriè dicta Christi gratia, per quam inspirita iustitiæ charitate duritia cordis auferatur. Nam ista nemini datur, nisi cui fides datur, qua de re alibi iam latissimè disseruimus. Sic etiam in Psalmum centesimum secundum multa diuinæ misericordiæ & vocationi tribuit, etsi nullum eorum efficiatur illa D occulta gratia Dei: *Vocat vndique ad correctionem, vocat vndique ad pœnitentiam, vocat beneficijs creaturæ, vocat impertiendo tempus viuendi, vocat per lectorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis longanimis & multæ misericordiæ.*

Vasquez 1. 2. disp. 194. c. 4. n. 32.

Homil. 13. cap. 6.

In Psa. 102.

Timor igitur gehennæ Dei gratiæ & misericordiæ deputandus est multis modis. Primo quidem, quia non potest in homine nasci, nisi præcedat iudicij diuini & sempiterni interius fides, quæ cùm perspicuè Dei donum sit, sine dubio eatenus etiam timor iste futurarum pœnarum, quas sola fides apprehendit formidabiles, diuinæ donationi deputandus est.

E Secundo, quia Deus efficit vt homini iam futura credenti occurrat opportuno tempore & loco diuini iudicij pœnarúque comminatio, prædicatio, recordatio, ex qua commouetur animus, peccatumque cauet, ne in pœnas illas Dei seueritate præcipitetur. Sed quia multis accidit, vt gehennæ recordati nihil timeant, hinc.

Tertio, timorem istum efficit, molliendo cor hominis, siue temporalium tribulationum immissione, siue carnalium deliciarum ablatione, quibus obduratur animus & ita efficitur præsentibus, vt futura nec cogitet nec formidet. Nam opposito modo Pharao induratus fuit. Tangit hunc modum Augustinus quando

[*Annot. in Iob. c. 23.*] dicit, id quod ante commemorauimus: *Ipsum timere quo caueat futuras pœnas, misericordiæ Dei deputat.* Et cui misericordiæ Dei: *Non enim sciret supernecturas pœnas & tenebras malis, nisi Dominus molliret cor eius præsentib⁹ tribulationibus, aduersus illud quod indurat Deus cor Pharaonis.* Hi vero modi omnes supposita fide externi sunt, nec ad ipsa interiora voluntatis, nisi obiecti formidabilis propositione pertingunt. Quibus profecto modis semper Augustinus pœnarum timorem qui sub veteri lege in Iudæis dominabatur Deo tribuit. Nempe quia foris in tabulis lapideis legem dedit, quarum obseruationem grauissimarum pœnarum comminatione sanxit. Timor enim ex illa ipsa lege foris auribus insonante & comminante nascebatur. De qua legis operatione timorem afferente, sæpissimè Augustinus: [*Lib. de Spir. & lit. c. 17.*] *Ibi populus accedere ad locum vbi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur: hic autem in eos superuenit Spiritus sanctus. Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hic in cordibus humanis. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrerentur, hic intrinsecus data est, qua iustificarentur.* Et inferius, cum ex Apostolo docuisset legem in tabulis lapideis fuisse scriptam à Deo: [*Ibid.*] *Ecce*, inquit, *quemadmodum ostendit, quia illud extra hominem scribitur, vt eum forinsecus terrificet; hoc in ipso homine vt eum intrinsecus iustificet.* Et iterum paulo pòst: [*Lib. de spir. & lit. c. 19.*] *Cùm adest viuificans Spiritus, hoc ipsum intus conscriptū facit diligi, quod foris scriptum lex faciebat timeri.* Et adhuc nonnullis interpositis: [*Ibid. c. 21.*] *Vnde significauit eos non forinsecus terrentem legem formidaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam legis iustitiam dilecturos.* Et multis interiectis: [*Cap. 29.*] *Ex lege timemus Deum; ex fide speramus in Deum, sed timentibus pœnam absconditur gratia.* Et in Sermone sexto de verbis Apostoli: [*Serm. 6. de verb. Apost. cap. 6.*] *Ibi plebs longè stabat, timor erat, amor non erat.* Quod explicans tantum extrinsecus factum fuisse, partim terribili Dei præsentia, partim lege in lapidibus scripta: *Plebem*, inquit, *longè stantem territans, & digito suo scribens in lapide, non in corde.* Et in eodem capite paulo inferiùs: *Si ergo scribatur lex Dei in corde tuo, non foris terreat, sed intus mulceat, tunc lex Spiritus vitæ in Christo Iesu liberabit te à lege peccati & mortis.* Quibus testimonijs in Augustino frequenter occurrentibus perspicuè docet timorem illum Dei, ex quo legem Iudæi seruare conabantur, non aliter Deum in eorum animis effecisse, nisi legem terribilem, supplicia transgressoribus comminantem, tabulis lapideis insculpendo, & extrinsecus promulgando. Ex quo efficitur vt etiam non semel timorem istum legi ipsi tribuat, quatenus ipsa sua promulgatione, minarumque cognitione terrebat, vt quod iam statim dixit: *Ex lege timemus Deum; ex fide speramus in Deum.* Et in libro de gratia Christi: [*Lib. de grat. Christi c. 8.*] *Iustitia Dei est quæ nobis non ex lege fit, sed ex Deo; non quæ illo imperante, cognoscendo timeatur, sed quæ illo donante diligendo teneatur.* Et in libro de peccato originali: [*Lib. de pecc. orig. c. 25.*] *Erant & legis tempore homines Dei non sub lege terrente, conuincente, puniente: sed sub gratia delectante, sanante, liberante.* Quam ob causam propriâ locutione sæpius ab Augustino *Timor legis* vocatur, tanquam qui esset proprius effectus legis, prout lex opponitur gratiæ Dei. *Hanc itaque iustitiam Dei, nō in præcepto legis quo TIMOR INCVTITVR, sed in adiutorio gratiæ Christi AD QVAM SOLAM VTILITER LEGIS VELVT PÆDAGOGI TIMOR DVCIT constitutam esse qui intelligit, ipse intelliget quare sit Christianus.* [*Lib. de nat. & grat. c. 1.*] Et libro quarto ad Bonifacium: [*Lib. 4. ad Bonif. c. 5.*] *Ad quam Dei gratiam lex de præuaricatione terrendo, tanquam Pædagogus perducit, vt sic conferatur homini, quod conferre ipsa non potuit.* Et ibidem inferiùs: [*Lib. 4. ad Bonif. c. 5.*] *Quæ lex terrendo ducit ad fidem,* id est gratiam, *ideo quippe lex iram operatur, vt territo atque conuerso ad iustitiam legis implendam Dei misericordiam gratia largiatur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est Dei sapientia, de qua scriptum est: Legem & misericordiam in lingua portat legem QVA TERREAT, misericordiam, qua subueniat.* Ex quibus Augustini testimonijs & alijs quæ produci possent, perspicuè patet, timorem legis non modo non esse effectum gratiæ, sed potius distingui contra gratiam, & propterea cordibus adhuc terrenis incuti vt ad gratiam perducantur.

Hinc etiam fit, vt Augustino, quisquis ex diuinæ legis pœnas comminantis timore præcepta iustitiæ facit, non ex gratia Dei, sed ex proprijs viribus ea implere velle censeatur. Nempe quia quamuis & lex & pœnarum comminatio sit ex Deo, non aliter tamen illa iuuant nisi cognitionem afferendo, quâ perceptâ, si timore percellatur, propriæ voluntatis viribus facit quicquid facit. *Vt acciperet homo*, inquit Augustinus: [*Lib. de perf. iust. c. 19.*] *præcepta superbè de suis viribus confidens, in quibus deficiens & factus etiam præuaricator, liberatorem Saluatoremque requireret: atque ita eum TIMOR LEGIS humilem factum, tanquam Pædagogus ad fidem gratiamque perduceret.* Et in libro primo quæstione prima ad Simplicianum: [*Lib. 1. q. 1. ad Simplic.*] *Vsitatius vocatur lex quando minatur & terret & vindicat. Itaque idem præceptum TIMENTIBVS lex est, amantibus gratia est. Inde est illud in Euangelio, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Eadem quippe lex, quæ per Moysen data est vt FORMIDARETVR, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt impleretur.* Itaque statim adijcit talem legem, quæ lecta formidatur non amatur, nihil esse omnino nisi solâ litteram sine gratia: [*Ibid.*] *Lex enim quid aliud quam sola littera eis qui eam legere nouerunt, & implere non possunt? Non enim ignorantur ab eis quibus conscripta est; sed quoniam in tantum nota est, in quātum scripta legitur, non in quantum dilecta perficitur, nihil est aliud talibus nisi littera, non est adiutrix legentium, sed testis peccantium.*

CAPVT XXIV.

OCCVRRITVR OBIECTIONI; & ostenditur eandem esse rationem de quolibet timore pœnarum etiam gehennæ. Nascitur ex amore creaturæ & sui.

RESPONDEBIT ad hoc fortasse quispiā, Augustinum loqui de pœnarum timore temporalium, qui Iudæorū proprius erat, illum vero ex sola legis cōminatione, & sui ipsius seu creaturæ amore proficisci, sine gratia Dei certum est: sed aliud de timore gehennæ sentiendum esse, vtpote qui fidem, & propter peculiarem difficultatem, gratiam Dei postulet.

Respondetur, Augustinum sæpissimè loqui generaliter de timore suppliciorū, quæ lex quælibet siue vetus siue noua comminatur, inter quæ sane gehenna non est minima. Vnde etiam expressis verbis, timorem gehennæ, timorem legis & litteram & pædagogum nominat, quo ad gratiam perducamur: *Si faceres peccatum Deo non vidente, ergo pœnam times, castitatem nondum amas, charitatem nondum habes: seruiliter times, formido est mali, nondum dilectio boni. Sed time tamen,* [*Serm. 18. de verb. Apost. c. 8.*]

vt ista formido custodiat te vt perducat ad dilectionem. Timor enim iste quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & sic volentem peccare animum interiorem non finit. Est enim quidam custos timor, quasi pædagogus legis. Littera est minans, nondum gratia iuuans. Ecce timor iste gehennæ, pædagogus legis est, est littera tantum minans, non gratia iuuans, nempe quia litteræ minantis, non gratiæ iuuantis effectus est; haud secus atque timor malorum temporalium, quæ Iudæi, ex legis diuinæ comminatione formidabant.

Nam quod ad ostendendam vtriusque timoris differentiam affertur: primò, quòd ad gehennæ timorem fides necessaria sit; etiam timor pœnarum quas Iudæi ex lege formidabant fidem postulabat. Docet hoc expressis verbis Augustinus: *Et illi qui sub lege sunt & timore pœnæ iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei iustitiam quia charitas eam facit, quæ non libet nisi quod licet, non timor qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate quo mallet, si fieri posset licere quod non licet. Et illi ergo credunt Deo. Nam si omnino non crederent nec pœnam legis vtique formidarent.* Vides hic generaliter ad timendam pœnam quam comminantur leges Dei, fidem esse necessariam; quo tamen non obstante cum semper doceat, timorem non ex gratia sed legis cognitione proficisci, perspicuum est, nihil obesse quo minus timor gehennæ ex lege seu naturæ viribus nasci dicatur, quamuis necesse sit, vt eum fides antecedat, & eatenus Deo tribui debeat.

Lib. de Spir. & lit. c. 32.

Quod vero secundo dicitur, pœnas temporales ex amore sui ipsius seu creaturæ proficisci, & idcirco ex liberi arbitrij viribus gigni posse, quod ad amandam creaturam sibi sufficit, hoc ipsum inuictè probat etiam timorem gehennæ supposita fide, ex ijsdem naturalibus voluntatis, viribus posse pullulare. Est enim certum & perspicuum, ex eodem sui ipsius & creaturæ non creatoris amore timorem gehennæ prosilire. Quid est enim timor gehennæ nisi timor cruciatuum, quibus post hanc vitam, naturalis corporis atque animi constitutio, integritas ac salus tollitur: quam sicut omnis homo naturaliter diligit, simulatque sibi vel diuina fide vel humana opinatione, vitam aliquam corporis atque animæ futuram esse persuaserit, ita quoque naturaliter violationem eius per dolores atque cruciatus exhorrescit? Nihil enim vetat ex supernaturali aliqua cognitione præeunte naturaliter aliquos timores tristitiasque sequi, dummodo obiectum eorum naturalis ordinis fuerit. Itaque sanctus Augustinus apertissimè tradit, timorem gehennæ cruciatuum ex amore creaturæ, quæ diligitur proficisci. Nam rationem reddens, cur timor castus qui ex amore creatoris oritur, permaneat in sæculum sæculi, timor vero pœnæ mittatur foras: *Quare*, inquit, *nisi quia ille timor, quem foras charitas mittit, propterea pungit animam* NE AMITTATVR ALIQVID, QVOD IN CREATVRA DILIGITVR, VEL IPSA SALVS ET REQVIES CORPORALIS AVT ALIQVID TALE POST MORTEM? PROPTEREA ENIM TIMENTVR ET APVD INFEROS POENÆ ET DOLORES AC TORMENTA GEHENNARVM. Inauditum est autem in Augustini principijs, ad diligendam creaturam, aut salutem quietemque corporalem, esse Christi gratiam necessariam, præsertim cum recentiores etiam dilectionem Dei audeant naturæ viribus attribuere, & Au-

Serm. 214. de Temp. c. 3

A gustinus in hoc ipso loco doceat, timorem pœnæ a charitate pelli foras, propterea quia ex creaturæ amore nascitur. Quo enim anima rationalis à creaturarum etiam sui ipsius amore purior est, eo est castior, sanctior, melior, Deoque gratior.

CAPVT XXV.

Amplius declaratur, timorem pœnæ non esse ex Christi gratia, quia facit iustitiam inde natam, ex lege, & iustitiam nostram, *non ex Deo.*

B HÆc est igitur causa, cur sexcentis locis Augustinus doceat, eos qui sola legis cognitione, hoc est, timendo supplicium quod lex minatur, præcepta Dei implere conantur, non habere aliud nisi *iustitiam ex lege, iustitiam suam*, non Dei, hoc est, iustitiam proprijs viribus factam non per gratiam Dei datam, vt per hoc significet pœnarum timorem quem lex incutit, & quicquid ex lege seu ex illo pœnarum timore operamur, non id ex gratia Dei, nempe illa strictè dicta, sed supposita fide ex proprijs viribus proficisci. Tunc enim incipimus ex gratia Dei præcepta facere, cum non ex iustitiæ seu legis formidine, sed ex iustitiæ dilectione operamur. Et hæc est iustitia non ex lege, non nostra, seu nostris viribus facta, sed Dei: *Qui nouit*, inquit, Lib. de gra. Christ. c. 13.
C *quid est quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem: non secundum spiritum, sed secundum litteram; quamuis multi quod imperat lex facere videantur* TIMORE PŒNÆ, *non amore iustitiæ; quam dicit Apostolus* IVSTITIAM SVAM, QVÆ EX LEGE EST, *tanquam sit imperata*, NON DATA. *Si autem data est, non dicitur iustitia nostra, sed* DEI, *quia sic fit nostra, vt sit nobis ex Deo.* Quod explicans accuratius, in eodem loco adiicit: *Tantum igitur inter legem distat & gratiam, vt cum lex esse non dubitetur ex Deo*, IVSTITIA *tamen quæ* EX LEGE EST, *non sit ex Deo, sed iustitia quæ per gratiam consummatur ex Deo. Quia* EX LEGE IVSTITIA *dicitur, quæ fit* PROPTER LEGIS MANDATVM, cuius videlicet terrore ad agendum cogimur, *iustitia ex Deo dici-* Ibid.
D *tur, quæ datur per gratiæ beneficium, vt non sit* TERRIBILE *sed suaue mandatum, sicut oratur in Psalmo, Suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam: id est, vt* NON FORMIDINE PŒNÆ *seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate delecter esse cum lege.* Ecce luculentissimè assertum, quod iustitia hoc est opus iustitiæ, quod ex pœnarum legis timore fit, non fit iustitia ex Deo, neque detur à Deo, sed illud solummodo, quod ex infusione suauitatis ac dilectionis operamur. Et sermone decimo quinto de verbis Apostoli præclarissimè & exactissimè: *Lege Dei proposita* (Non concupisces) *quisquis tumuerit, & suis viribus eam* Serm. 15. de verbis Apost. c. 6.
E *implere se posse putauerit, & fecerit quod lex iubet, non amando iustitiam, sed* TIMENDO PŒNAM, *fuit quidem secundum iustitiam quæ* EX LEGE EST *homo sine querela, non furatur, non adulterat, non dicit falsum testimonium, non facit homicidium, non concupiscit rem proximi sui. Potest hoc, potest fortassis. Vnde?* TIMORE PŒNÆ. *Quanquam qui* TIMORE PŒNÆ *non concupiscit, puto quia concupiscit &c. Si talis es, adhuc iustitia (tua) est, qua iustitia tibi consulis,* NE TORQVEARIS. *Quid magnum est pœnam timere? Quis enim non timet? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter* TIMOREM TVVM, *timorē-*

quæ latronis, quod latro timet leges hominum &c. *tu autem leges eius* TIMES, *eius* POENAM TIMES, *quem fallere non potes. Nam si fallere posses, quid non fecisses? Ergo & concupiscentiam tuam non amor tollit, sed* TIMOR PREMIT &c. Quod explicat similitudine lupi qui quamuis terreatur latratu canum, tamen manet lupus, nisi in ouem vertatur: *Facit enim*, inquit, *& hoc Dominus.* SED IPSA EST IVSTITIA EIVS NON TVA. NAM QVAMDIV HABES TVAM, POTES TIMERE POENAM NON AMARE IVSTITIAM. Et iterum cum pauca

Ibid. c. 7. quædam attexuisset ita scribit: *Gentes quæ non sectabantur iustitiam quæ* EX LEGE EST, QVASI PROPRIAM SVAM, QVÆ SIT DE TIMORE POENÆ, NON DE AMORE IVSTITIÆ, *quia non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est.* Et paulo pòst docet Saulum in lapidem offensionis Christum offendisse de ista iustitia superbiendo: *Et totum hoc non videre* (id est cæcitas Pauli) *vnde erat? De tumore superbiæ. Quid est de tumore superbiæ? Quasi* DE IVSTITIA SVA. *Ex lege quidem sed sua. Quid est* EX LEGE? *Quia in mandatis legis. Quid est,* DE SVA? *Tanquam de viribus suis. Amor deerat, amor iustitiæ, amor charitatis Christi. Et vnde illi amor?* SOLVS POSSIDEBAT TIMOR, *sed charitati venturæ locum in corde seruabat.* Vides profectò in isto sermone plenissimè, exactissimè, satiatissimèque ab Augustino tanquam rem sibi perspectissimam tradi, quicquid paulo antè de timore & operibus inde proficiscentibus asseruimus. Nempe, iustitiam, hoc est, opus iustitiæ, non aliam esse quam iustitiam EX LEGE, hoc est, iustitiam, quam solo legis præcipientis ac terrentis adiutorio operamur, esse iustitiam nostram, hoc est, nostris viribus factam, non diuinitus datam, quantumuis lex ipsa à Deo data fuerit. Denique quamdiu habemus talem iustitiam ex lege & nostram, nos posse timere pœnam, non amare iustitiam. Quibus omnibus apertissimè significat, supposita fide Dei pœnarumque quas transgressoribus legis comminatur, timorem supplicij intentati, iustitiamque ex lege, seu operum, ex isto timore propter legis minas concepto pullulantem, ex viribus arbitrij naturalibus proficisci, non per Dei gratiam inspirari. Quod sanè tam est in Augustini operibus tritum vt mirum sit in dubium posse reuocari. Tradit enim non semel huiusmodi iustitiam nostram, quæ ex lege est, hoc est, vt iam audiuimus, quam ex legis seu pœnarum timore operamur, non gratiæ Dei, sed nostris viribus esse

Epist. 106. tribuendam, eamque opponere solet iustitiæ Dei, hoc est, quam tribuit per gratiam suam Deus. *Quæ ex Deo est iustitia, in fide vtique est, qua credimus nobis iustitiam diuinitus dari, non à nobis in nobis nostris viribus fieri. Nam cur illam iustitiam* QVÆ EX LEGE EST, SVAM *dixit Apostolus,* NON EX DEO, *quasi lex non sit ex Deo? Quis hoc nisi impius senserit? Sed quia per litteram iubet, non per Spiritum iuuat, quicumque sic audit litteram legis, vt ei sufficere videatur cognouisse quid iubeat, aut prohibeat, quo id se arbitrij sui virtute, impleturum esse confidat, nec fide confugiat adiuuandus ad Spiritum viuificantem, ne eum factum littera occidat, profectò zelum Dei habet, sed non secundum scientiam. Ignorans enim Dei iustitiam, id est, eam quæ datur ex Deo, &* SVAM *volens constituere,* VT TANTVMMODO EX LEGE SIT, hoc est, ex doctrina & terrore legis, *iustitiæ Dei non est subiectus.* Nam vt alibi dicit: *Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum.* Cuiusmodi testimonia in Augustino passim obuia sunt, & paulo ante nonnulla allegauimus.

Lib. de spir. & lit. c. 29.

CAPVT XXVI.

VBERIVS OSTENDITVR EX Augustino, Timorem pœnæ, & opus ex isto timore factum, non esse ex Gratia Christi, sed naturæ viribus supposita fide.

EX istis igitur Augustini documentis clarum est, timorem pœnæ, & opus iustitiæ quod ex timore imperatur, fidem quidem præacquirere, sed ea iam in animo radicata propriè strictèque dictam Christi gratiam non exigere, sed ex proprij arbitrij viribus posse prosilire. Quod si Deus timorem istum sua prouidentia in animis peccatorum vel semper vel subinde concitet, vel etiam, si ita libet, interius inspiret, ea longè alterius rationis est, quam ea Christi gratia, de qua hactenus disseruimus. Limites enim naturalis prouidentiæ, quantum ad substantiam, non excedit, cuiusmodi gratiam etiam Pelagiani multis modis agnouerunt & confessi sunt. Ex quo fit, vt Augustinus ijs qui ex timore operantur, gratiam disertis verbis dari neget: *Timentibus*, inquit, *pœnam absconditur gratia*, hoc est, non datur, *sub quo timore anima laborans, quando concupiscentiam malam non vicerit, nec timor ille quasi custos seuerus abscesserit, per fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det quod iubet, atque inspirata gratiæ suauitate* &c. Lib. de spir. & lit. c. 29. Et alio eiusdem libri loco: *Quicunque faciebant quod lex iubebat, non adiuuante Spiritu* Cap. 8. *gratiæ,* TIMORE PŒNÆ *faciebant, non amore iustitiæ.* Et libro secundo contra Iulianum: *Multa multitudo dulcedinis Domini, quam profectò non inuidit, & tamen abscondit timentibus eum.* Lib. 2. cont. Iul. cap. 1. Nam per dulcedinem illam, ex solemni more suo, Dei gratiam intelligere solet. Et in libro primo ad Simplicianum: Lib. 1. q. 1. ad Simplic. *Vsitatius vocatur lex, quando minatur & terret, & vindicat. Itaque idem præceptum timentibus lex est, hoc est, non nisi sola lex, amantibus gratia est. Inde est illud in Euangelio, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Eadē quippe lex, quæ per Moysē data est, vt* FORMIDARETVR, *gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt impleretur.* Serm. 32. de Temp. c. 2. Et in Sermonibus de tempore: *Lege terruit, Euangelio*, hoc est, gratiæ, *conuersos sanauit: quos vt conuerteret lege terruerat.* Et in Sermone decimo octauo de diuersis, cùm tradidisset sub lege timorem esse non amorem subijcit: Serm. 18. de diuers. c. 1. *Qui autem sub gratia est, non sub lege implet legem: quia non est ei pondus, sed decus; nec* TIMENTI *tormentum sed amanti ornamentum.* Et in Sermone tertio eorum quos in appendice collocarunt: Serm. 3. in Append. *Alij timent, alij sperant, & de sperantibus & timentibus volo aliquid dicere. Lex timorem habet, gratia spem. Quid autem interest inter legem & gratiam, quandoquidem vnus dator & legis & gratiæ? Lex terret de seipso præsumentem, gratia iuuat in Deum sperantem.* Et enumeratis quibusdam legibus, atque inter cæteras illa quæ dicit non concupisces, effectum eius exprimit quem ante gratiam in homine facit: *Audiuisti*, inquit, *timuisti, tentasti pugnare, non potuisti superare.* Causam quærit & simul reddit: *Quare hoc*, ait, *nisi quia mandato accepto* TIMVISTI, *non dilexisti,* TIMVISTI PŒNAM, *non amasti iustitiam. Qui timet pœnam optat si fieri potest facere quod lubeat, & non habere quod timeat.* Et vt intelligeremus

mus neque timorem istum, neque compressionem adulterij quam pœnæ timor imperat, ex gratia Dei proficisci, sed illam tantum quæ ex iustitiæ dilectione nascitur: *Iam*, inquit, *gratiæ est, hæc tibi noli assumere; viribus tuis noli tribuere; delectatione facis, bene, charitate facis, bene, annuo, consentio. Iam gustas dulcedinem*, hoc est, gratiam, *si speras in Dominum*. Hoc est, si non amplius ex timore adulterium caues, sed spe gratiæ. Et in quæstionibus super Exodum: *Digito Dei quo lex in tabulis conscripta est*, TIMOR INCVSSVS *est eis, qui gratiam nondum intelligebant* &c. *vt lex illis fieret pædagogus, à quo perducerentur ad gratiam quæ est in fide Christi.* Et in Psalmum nonagesimũ iterum iterumq; fidelibus cõmendat, timorem legis & pœnæ, quo quod iubetur impleri non potest esse sine gratia, sine qua amor iustitiæ, qua lex impletur, esse non potest: *Data est illa lex ad timorem, non ad amorem. Vt autem timor conuerteretur in amorem, occisus est iustus* &c. Et post quinquaginta dies, *venit Spiritus sanctus iam in plenitudine amoris, non in pœna timoris.* Et paulo post vt ostenderet, timorẽ esse sine gratia, amorem cum gratia, in eiusdem propositi pertractatione subnectit; *Ne ergo rei legis fierent*, NON ACCEPTA GRATIA, *& in lege rei tenerentur* &c. *ne pedes huius capitis incurrerent in legis reatum, missus est Spiritus sanctus, vt amorem faceret & solueret à timore. Timor legem non implebat, amor impleuit. Timuerunt homines, & non impleuerunt, & amauerunt & impleuerunt.* Quia vt alibi dicit: *Homo potest facere opus legis per charitatem iustitiæ, quod non potest per timorem pœnæ: quæ charitas est gratia noui Testamẽti*, hoc est, effectus gratiæ noui Testamenti. In his vides apertissimè traditum eos qui timebant ex lege, non accepisse, Spiritum sanctum, non accepisse gratiam, & propterea non impleuisse legem: neque enim timor legis, sed amor est gratiæ, & ideo amor non timor implet legem. Vnde alibi: *Quid prodest legem accepisse* MINANTEM, id est, incutientem suis minis timorem, *& non adiuuantem, vt sub illa essemus rei ante gratiam? Frustra lex minatur, vbi iniquitas dominatur.* Et in alio Sermone: *Si vis ergo euadere legem* MINANTEM, seu minis terrentem, *ad Spiritum fuge viuificantem*, hoc est, ad gratiam qua timor legis caret, quia vt statim de eadem lege prohibente minanteque dixerat: VBI GRATIA NON ERAT AVXIT *prohibitio desiderium.* Et in Epistola centesima quadragesima quarta: *Tantum quisque peccatum odit quantum iustitiam diligit: quod non potest lege* TERRENTE *per litteram, sed Spiritu seruante per gratiam.* Sed quid isti veritati asserendæ multis immorer? Quicquid superius de lege diximus, quod adiutorium legis non sit gratia, hoc simul probat, terrorem ac timorem legis non esse gratiam, & quod ex tali timore operamur, non esse opus gratiæ, sed potius ad gratiam adipiscendam viam sternere. Nam legis adiutorium in eo propriè situm est, quod minando terrendoque instar Pædagogi paruulos ad gratiam ducit.

Quæst. 55. super. Exod.

In Psal. 90. Conc. 2.

In Psal. 90. Con. 2.

Quæst. 251 super. Deuter.

Serm. 12. de verb. Apost. cap. 1.

Serm. 3. c. 11.

Epist. 144.

Vide lib. 1. de grat. Christi Saluatoris c. 11. & seqq. item de grat. sufficienti multa lib. 3.

CAPVT XXVII.

EX PVRO TIMORE POENAE non potest ita fugi peccatum, vt nullum aliunde peccatum incurratur.

CVM igitur huiusmodi sit pœnæ timor, merito quæri potest, vtrum ex timore pœna vere aliquis fugere posset ac detestare peccatum, ita vt dum peccatum timendo cauet, nullo peccato, siue externo siue interno maculetur. Cuius difficultatis veritas, vt planius pleniusque percipiatur, duo hic supponi volumus; primum de homine sermonem esse, qui iam tenetur peccandi delectatione & voluntate, sed per pœnarum timorem inde reuocandus est. Si enim aliunde peccare nolit, nihil est quod ibi timor pœnarum aduocetur aut agat. Alterum nullo prorsus alio motiuo, quam timoris pœnæ ab eo peccatum fugi. Si enim id ex alio capite aduersetur, iam vis timoris percipi nequit, & extra hypothesis nostræ limites egredimur; non enim timore, sed alia ex causa peccatum declinabitur. Doctores igitur Scholastici plerique docent, omnino nos posse, in aliquo actu ex solo timore pœnæ omne peccatum fugere ac detestari, ita videlicet vt intentio vitandi pœnas, fugam omnis peccati ac detestationem velut medium assumat. Quam etiam tanquam attritionem ex timore pœnæ conceptam dispositionem idoneam esse volunt, cui cum Sacramento pœnitentiæ, peccatorum remissio & iustificatio tribuatur, prout Concilium Tridentinum videtur tradere.

Sed si secundum diui Augustini principia de ista difficultate sentire volumus, omnino statuendum est, impossibile esse, vt ille qui in peccandi proposito constitutus est, solâ pœnæ formidine ita mutet voluntatem, peccatumque detestetur, vt non peccet. Docet hoc diuus Augustinus, & ab initio susceptæ fidei vsque ad extremum vitæ tanta docuit constantia, quanta quicquam in vniuersis operibus suis. Nunquam enim videtur dubitasse, quin in illo qui timore solo coërcet manus, ne malum faciat, malefaciendi tamen voluntas qua sit reus vigeat, quæ tunc in opere quoque sese proderet si pœna comminata tolleretur. Hoc enim apertissimè docet in libro de Spiritu & littera: *Vnde illis* (Iudæis) *lex illam operabatur abundante peccato quod ab scientibus perpetrabatur. Quia & quicumque faciebant quod lex iubebat, non adiuuante Spiritu gratiæ*, TIMORE POENÆ FACIEBANT, *non amore iustitiæ; ac* PER HOC CORAM DEO NON ERAT IN VOLVNTATE, *quod coram hominibus apparebat in opere: potiusque ex illo* REI TENEBANTVR, *quod eos nouerat malle si fieri posset impunè, committere.* Et in eodem loco iterum: *Nec audiunt quod legunt: Quia non iustificabitur ex lege omnis caro coram Deo. Potest enim fieri coram hominibus*, NON AVTEM CORAM ILLO QVI CORDIS IPSIVS ET INTIMÆ VOLVNTATIS INSPECTOR EST, *vbi videt etiamsi aliud faciat, qui legem timet, quod tamen mallet facere si liceret.* Et inferius in eodem libro: *Ex hac promissione, hoc est, Dei beneficio ipsa lex impletur, sine qua promissione* PRÆVARICATORES FACIT *vel vsque ad effectum mali operis, si etiam repagula timoris concupiscentiæ flamma transcenderit*, vel certè IN SOLA VOLVNTATE, *si timor pœnæ suauitatem libidinis vicerit.* Et iterum circa finem istius libri: *Quoniam & illi qui timore pœnæ iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt iustitiam Dei, quia charitas eam facit, qua non libet nisi quod licet; non timor qui cogitur in opere habere quod licet, cùm* ALIVD HABEAT IN VOLVNTATE, QVA MALLET SI FIERI POSSET LICERE, QVOD NON LICET. *Et illi ergo credunt Deo. Nam si omnino non crederent, nec pœnam legis vtique formidarent.* Et in fine istius libri docet, etiam in homine ipso iusto contingere, vt si aliquod sola pœnæ formidine peccatum veniale vitet, venialiter peccet, si videlicet

Lib. de Spir. & litt. c. 8.

Lib. de Spir. & litt. c. 19.

Ibid. c. 32.

in ipso corde aliquid ita cogitet, ut mallet licitum A [quod omni timenti proprium est] quod male delectat, & per praeceptum fieri illicitum: ETIAM ISTA QVIPPE CONSENSIO EST AD PECCATVM, QVOD VTIQVE FIERET, NISI POENA TERRERET. Et in libro de Natura & gratia idem exprimit exactissimè: *Sub lege est qui timore supplicij quod lex minatur, non amore iustitiae se sentit abstinere ab opere peccati*, NONDVM LIBER NEC ALIENVS A VOLVNTATE PECCANDI. IN IPSA ENIM VOLVNTATE REVS EST, QVA MALLET SI FIERI POSSET, NON ESSE QVOD TIMET, VT LIBERE FACIAT QVOD OCCVLTE DESIDERAT. Et in libro primo ad Bonifacium non minus luculentè de ipso sancto Paulo tradit, eum antequam Christo crederet, cùm iam etiam in lege versari sine querela videretur, fuisse tamen praeuaricatorem legis: *Nec moueat quod ad Philippenses scripsit, secundum iustitiam quae in lege est, quod fuerit sine querela. Poterat enim esse intus IN AFFECTIONIBVS PRAVIS PRAEVARICATOR LEGIS, & tamen conspicua opera legis implere*, vel TIMORE HOMINVM VEL IPSIVS DEI; SED POENAE FORMIDINE, NON DILECTIONE ET DELECTATIONE IVSTITIAE. *Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinari*, C *vt etiam faceret si hoc posset impunè permitti*. Nam SIC PROFECTO IN IPSA INTVS VOLVNTATE PECCAT, QVI NON VOLVNTATE, SED TIMORE NON PECCAT. Et in libro secundo ad eundem Bonifacium: *Quando autem timore poenae, non amore iustitiae fit bonum, nondum bene fit bonum*; NEC FIT IN CORDE QVOD FIERI VIDETVR IN OPERE, QVANDO MALLET HOMO NON FACERE, SI POSSET IMPVNE. Et iterum libro tertio ad Bonifacium hoc ipsum asseuerantissimè tradit: *Illi etiam qui quicunque ibi erant, sola quae ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes, & quod pro nouo Testamento ea ipsa significarent ignorantes, eorum adipiscendorum amore, & amittendorum timore Dei praecepta seruabant, imo non seruabant, sed* D *sibi seruare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas*, METVSQVE CARNALIS. *Sic autem praecepta qui facit*, PROCVL DVBIO INVITVS FACIT, AC PER HOC IN ANIMO NON FACIT. *Mauult enim omnino in animo non facere si secundum ea quae* CVPIT ET METVIT PERMITTATVR IMPVNE. AC PER HOC IN IPSA VOLVNTATE INTVS REVS EST, *vbi ipse qui praecipit inspicit Deus*. Et in Epistola centesima quadragesima quarta ad Anastasium: *Frustra autem putat victorem se esse peccati, qui poenae timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis*, id est, malae voluntatis, *ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens inuenitur*, QVI VVLT FIERI QVOD VETATVR, SI SVBTRAHAS QVOD TIMETVR? AC E PER HOC IN IPSA VOLVNTATE REVS EST, QVI VVLT FACERE *quod non licet fieri, sed ideo non facit quia impunè non potest*. Et in Psalmum septuagesimum septimum, hoc ipsum vberius agit: *Poterat putari lex operum quasi sufficere ad iustificationem, cum ea quae praecipiuntur forinsecus fiunt ab eis hominibus qui mallent non praecipi, quae non ex corde faciunt, & tamen faciunt, ac per hoc quasi videntur ambulare in lege Dei sed nolunt ambulare, non enim ex corde faciunt. Ex corde autem nullo modo fieri potest, quod formidine fit poenae, non dilectione iustitiae. Nam quantum attinet ad facta quae forinsecus aguntur, & qui timent poenam, & qui amant iustitiam non furantur: & ideo pares sunt manu, dispares corde, pares opere, dispares voluntate*. Et Concione vigesima quinta in Psalmum centesimum decimum octauum, ad illa Dauidis verba: *Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui*, ita loquitur: *Timor iste quo non amatur iustitia sed timetur poena seruilis est, quia carnalis est, & ideo non crucifigit carnem: Viuit enim peccandi voluntas: quae tunc apparet in opere quando speratur impunitas. Cùm vero poena creditur secutura, latenter viuit, viuit tamen. Mallet enim licere & dolet non licere quod lex vetat: quia non spiritaliter delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit quod minatur*. Plura non addo, quia B ista est doctrina eius perpetua; & ex tot adductis testimonijs vndique sibi consonantibus plenissimè percipitur, constantissimae veritatis dogma iudicari ac teneri ac tradi ab Augustino, quod voluntate reus sit, quantumcunque aliquis ex timore peccatum declinare videatur.

Ibid. c. vlt.

Lib. de nat. & grat. c. 57.

Lib. 1. ad Bonif. c. 9.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Lib. 3. c. 4.

Epist. 144.

In Psal. 77.

Conc. 25. in Psal. 118.

CAPVT XXVIII.

Ne quidem ex timore gehennae.

NEQVE respondéri hic potest, loqui fortassis Augustinum de timore poenarum temporalium, non autem de gehennae diuinique iudicij metu, eo quod ille tantum C externum factum comprimat, iste voluntatem etiam peccandi, quae non minus quam peccatum externum sempiterno est plectenda supplicio. Hoc, inquam, responderi non potest. Nam illa loca quae citauimus, si vnus solus excipiatur, de natura timoris loquuntur generaliter, eiusque naturam talem esse declarant, vt sub illo peccandi voluntas viuat, pondere timoris pressa potius quam extincta. Quae loca si cui percurrere libeat, videbit eum saepius ex ipsa natura timoris generaliter, non ex natura timoris poenae temporalis arguere. Vnde etiam subinde concludit, D per hoc non erat coram Deo in voluntate, quia ex timore faciebant; subinde dicit: Timor aliud habet in voluntate: Non potest opus ex timore fieri coram illo qui intimae voluntatis inspector est: timens non est alienus à voluntate peccandi: Timidus proculdubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit & reus est: Timor non crucifigit carnem, quia viuit peccandi voluntas, & huiusmodi. Aliquando etiam expressis verbis se de timore Dei loqui profitetur, deque illo timore, quo etiam iusti iudicia diuina poenasque transgressoribus legis intentatas timent. Denique non desunt alia diuersa loca, quibus eandem doctrinam expressis verbis de timore gehennae tradit. Sic enim loquitur in Psalmum quadragesimum nonum: *Quam multi sunt qui propterea nolunt male facere, quia gehennas timent, quia cruciatus* E *timent, & nondum amant iustitiam. Si illis promitteretur impunitas, & diceretur eis, facite quod vultis securi, impunitum erit vobis, emitterent progressus libidinum suarum in quaeque nequissima*. Et in sermone tertio in appendice legem, quando timetur poena eius, operari mortem, ex Apostoli scriptis docet: *Peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Quare hoc nisi quia mandato accepto*, TIMVISTI, NON DILEXISTI, TIMVISTI POENAM, NON DILEXISTI IVSTITIAM? QVI TIMET POENAM, OPTAT SI FIERI POSSET, FACERE QVOD LIBEAT, ET NON HABERE QVOD TIMEAT. Ad Christianos

In Ps. 49.

Serm. 3. in Append.

nos Augustinus loquitur, de timore gehennæ loquitur, & tamen eodem prorsus modo peccandi voluntatem sub timore viuere profitetur. Nam exemplo adulteri gehennas formidantis doctrinam suam popularem efficiendo declarat: *Prohibet Deus adulterium concupisti vxorem alienam, non accedis, non facis, occasio data est, habes tempus, patet locus, deest conscius, tu tamen non facis, vnde?* QVIA TIMES POENAM. *Sed nullus sciret. Numquid non Deus? Ita plane, quia scit Deus quid facturus eras, non facis: sed & ipsum Deum minantem tremis, non præcipientem diligis. Quare non facis? Quia si feceris, in gehennam mitteris, ignem times. O si castitatem amares, non faceres, etsi omnimodo impunitus excederes.* Quæ sanè causa est, vt quando timorem istum gehennarum Christianis explicare conatur, quo nonnulli à peccatis quæ committerent refrenantur, plerumque exemplum mulieris non diligentis sed timentis virum adhibere solet: vt sic ostendat Christianos qui timore pœnarum peccata fugiunt, instar adulteræ flagitium perpetraturæ, nisi viri timore frenaretur, adulterinam peccandi voluntatem intus gerere. Nam tractatu nono in Epistolam Ioannis cum ad Christianos verba faceret, *qui propterea timent Deum ne mittantur in gehennam, ne fortè ardeant cum diabolo in igne æterno*, & simul ad illos qui Deum castè timent ex dilectione, *ne deserat præsentia sua*, qualem animum vtrique gerant explicans dicit: *Non potest melius explanari quid intersit inter duos istos timores, vnum quem foras mittit charitas* (id est gehennæ) *alterum castum qui permanet in sæculum sæculi, nisi ponas duas mulieres maritatas, quarum vnam ita constituas* VOLENTEM FACERE ADVLTERIVM DELECTARI NEQVITIA, SED TIMERE NE DAMNETVR A MARITO, TIMET MARITVM, *sed quia adhuc amat nequitiam, ideo timet maritum, huic non grata sed onerosa est mariti præsentia. Et si fortè viuit nequiter, timet maritum ne veniat.* TALES SVNT QVI TIMENT NE VENIAT DIES IVDICII. Ecce quis sit animus eorum qui diem iudicij & gehennas timent, & ex illo timore sese à peccando custodiunt. Nempe adulterinum animum gerunt, & sine dubio in factum erumperet, nisi pœna premeretur. Et eodem modo in Epistolam ad Honoratum Christianis de timore loquens, *ne incidatur in tormentum supplicij; nam & coniux*, inquit, *quæ adulterinum animum gerit, etiamsi timore viri non adulterium perpetrat*, TAMEN QVOD DEEST OPERI INEST VOLVNTATI. *Casta vero aliter timet: nam & ipsa timet virum, sed castè. Denique timet illa, ne vir infestus adueniat, ista ne offensus abscedat. Non amanti enim præsentia viri molesta est, amanti autem absentia.* Itaque nequitiam in voluntate timentium gehennæ pœnas viuere, etiam alijs diuersis locis ex professo tradit. Nam in sermone quarto de diuersis ad Christianos idem de timore pœnæ & amore iustitiæ seu charitate differens: *Nam multi faciunt ex timore. Sed qui faciunt legem timendo pœnam, mallent non esse quod timerent. Qui autem faciunt legem amando iustitiam gaudent & sibi quia non habent inimicam.* Et in sermone decimo nono de verbis Apostoli: *Audeo dicere si timore gehennæ non facis malum, est quidem in te fides, qua credis futurum Dei esse iudicium, gaudeo fidei tuæ, sed adhuc timeo malitiæ tuæ.* Nempe quia vt in eodem capite latius explicuerat, cor timentis nullo pacto ex timore mutatur: *Deus enim*, inquit, *cor interrogat, non malum. Lupus venit ad ouile ouium, quærit*

Ibid. immed. post.

Tract. 9. in Epist. Ioan.

Epist. 120. c. 21.

Serm. 4. de diuers. c. 7.

Serm. 19. de verb. Apost. c. 9.

Ibid.

A *iugulare, quærit iugulare, quærit deuorare. Vigilant pastores, latrant canes, nihil poterit, non aufert, non occidit, sed tamen lupus venit, lupus redit. Numquid quia ouem non tulit, ideo lupus venit, & ouis rediit?* LVPVS VENIT FREMENS, LVPVS REDIT TREMENS, LVPVS EST TAMEN ET TREMENS ET FREMENS. Et in sermone decimo quinto de verbis Apostoli luculentissimè ipsum illud exemplum tractat, & de timore pœnarum quas Deus infert se loqui, malamque voluntatem non posse solo timore corrigi profitetur. Audi eum elegantissimè de timoris potestate differentem: *Lege Dei proposita quisquis timuerit, & suis viribus eam implere se posse putauerit, & fecerit quod lex iubet, non amando iustitiam, sed* TIMENDO POENAM,
B *fuit quidem secundum iustitiam quæ in lege est sine querela, non furatur, non adulterat, non dicit falsum testimonium, non facit homicidium.* Hactenus externa facta vides, quæ non tantum amore iustitiæ, sed etiam timore comprimi possunt, nunc accedit ad ipsam malam voluntatem: NON CONCVPISCIT REM PROXIMI SVI. *Potest hoc, potest fortassis: Vnde?* TIMORE POENÆ. QVANQVAM QVI TIMORE POENÆ NON CONCVPISCIT, PVTO QVIA CONCVPISCIT. Explicat hoc & probat exempli sensibilis ac notissimi comparatione: *Terrore ingruentis armorum atque telorum, & circumdantis forsitan multitudinis vel venatorum euntis, etiam leo reuocatur à præda: & tamen leo venit, leo redit, prædam non rapuit,* NON MALITIAM POSVIT. *Si talis es, adhuc*
C *iustitia (tua) est, quâ iustitiâ* TIBI CONSVLIS NE TORQVEARIS. *Quid magnum est pœnam timere? Quis enim non timet? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter timorem tuum, timoremque latronis, quod latro timet leges hominum, & ideo facit latrocinium, quia sperat se fallere leges hominum: Tu autem legem eius times, eius pœnam times, quem fallere non potes.* NAM SI FALLERE POSSES, QVID NON FECISSES? ERGO ET CONCVPISCENTIAM TVAM MALAM NON AMOR TOLLIT, SED TIMOR PREMIT. Quod iterum alterius non minus appositi exempli productione declarat: *Ad ouile venit lupus, latratu canum, & clamore pastorum ab ouili reuersus est lupus; ipse tamen semper est lupus. In ouem vertatur. Facit enim & hoc Dominus sed ipsa est iustitia eius non tua. Nam quamdiu habes tuam po-*
D *tes timere pœnam non amare iustitiam.* Ecce perspicuè assertum & planissimè traditum, exactèque explicatum, quod ille qui non concupiscit rem proximi, non solum timore hominum, sed etiam timore Dei, reuera adhuc concupiscit rem proximi sui, quia timor ille non tollit concupiscentiam, hoc est, voluntatem malam, sed tantum premit, ne in externum scelus erumpat: Quod iste nefarijs ac sceleratis, ac latronibus par sit, qui cum nequissimam habeant voluntatem, timore compressi nihil exterius nocent: quod si fallere posset Deum, voluntas illa factis sese proderet.
E Quod voluntas atque animus eius perinde maneat atq; leo & lupus, qui siue fremant, siue tremant, siue furore rapiant, siue timore reprimantur, siue eant ad caulam, siue recedant, semper manent leo ac lupus. Ex quibus omnibus vndequaque sibi concinentibus manifestissimum est in Augustini doctrina, impossibile prorsus esse, vt ex puro timore pœnæ, siue hominum, siue Dei aliquod iustitiæ præceptum impleatur, vel peccatum ita caueatur, vt animus præuaricationis non sit reus.

Serm. 15. de verb. Apost. c. 6.

Ibidem.

Ibidem.

CAPVT XXIX.

Radix prima istius doctrinæ, quia qui nudo timore pœnæ peccatum fugit, inuitus & animo repugnanti fugit, ideoque non fugit peccatum sed aliud quippiam.

QVOD si principia, quibus Augustini doctrina tam asseueranter consignata nititur, ponderare voluerimus, fortassis etiam ratio sublucebit, cur alicui sic omnino sentiendum esse, videri posset. Primum igitur B principium Augustini videtur esse, quia Philosophorum omnium vnanimis & certa sententia est, ea quæ aguntur purè ex metu, nulloque alio ex capite suscipiuntur (de quibus nobis sermo est) esse inuoluntaria secundum se spectata, prout vero hic & nunc aguntur, voluntaria, hoc est, esse ex vtroque mixta. Ita Aristoteles, Nemesius, quem alij Gregorium Nyssenum vocant, Damascenus, diuus Thomas, & ad vnum omnes. Ex quo fit vt huiusmodi voluntatis actum coniunctum habeat, nollem hoc facere vel nollem abstinere, nisi mali impendentis metu cogerer. Res enim secundum se considerata, non conti- C net vllam rationem boni aut commodi propter quam appeteretur, vel si quam continet, illa non spectatur, sed potius animus ab eo auersus est, vt supponimus. Si enim aliâ consideratione, quam solius mali euadendi causa, hoc est alia quam purè ex metu appetatur, iam extra hypothesin euagamur, qua constituimus purè aliquem ex metu pœnæ euadendæ præceptum affirmatiuum aut negatiuum facere aut non facere. Qui ergo purè ex metu facit, necessario talem sentit animi repugnantiam ad id quod metu. facit. Vnde sanctus Thomas assignans differentiam eius qui

D. Thom. 1. 2. q. 6. art. 7. ad 2.

aliquid ex concupiscentia & metu agit, *in eo,* inquit, *qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, secundum quod in se con-* D *sideratur. Sed in eo qui agit aliquid per concupiscentiam, sicut est incontinens, non manet prior voluntas, qua repudiabat illud quod concupiscitur, sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat, & ideo quod per metum agitur, quodammodo est inuoluntarium. Sed quod per concupiscentiam agitur nullo modo. Nam incontinens concupiscentiæ agit contra id quod prius proponebat, non autem contra id quod nunc vult:* SED TIMIDVS AGIT CONTRA ID QVOD ETIAM NVNC SECVNDVM SE VVLT.

Quod igitur sanctus Thomas de omni illo qui purè ex metu agit, generaliter tradit, cum scilicet etiam tunc cum aliquid ex metu agit, habere contrariam voluntatem, hoc ipsum sanctus Augustinus non semel specialiter de illo docet, qui præceptum timore pœnæ obseruare vel pec- E catum euitare conatur, & ex hac ipsa voluntate effici reum. Nam quid clarius dici potest, quam id quod de huiusmodi homine ex timore pœnarum operante dicit: *Viuit peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere quando speratur impunitas.* Et iterum: *Cùm vero pœna creditur secutura, latenter viuit* voluntas peccandi, *viuit tamen.* Quid isto luculentius? *Qui timet pœnam* OPTAT *si fieri potest, facere quid lubeat,* & *non* habere *quod timeat.* Quid isto prægnantius? *Et si non impletur foris negotium malæ cupiditatis,* id est voluntatis, *ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis.* Hoc autem sine reatu esse, fieri nullo pacto potest, vt statim addit: *Et*

In Ps. 118. conc. 25.

Serm. 3. in Append. Epist. 144.

A *quis coram Deo innocens inuenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est,* &c. Quid illo expressius, & asseuerantius? *Sic autem præcepta qui facit,* timore pœnæ, *procul dubio* INVITVS, id est, animo repugnante & contrarium volente, FACIT, *ac per hoc in animo non facit. Mauult enim omnino in animo non facere* &c. An vero hoc sine peccati reatu? Audi: *Ac per hoc* IN IPSA VOLVNTATE INTVS EST REVS, *vbi ipse qui præcipit, inspicit Deus.* Quid isto confidentius quod de sancto Paulo pœnarum timore legem obseruante tradit, quod esset *intus in affectionibus prauis præuaricator legis & ta-* B *men conspicua opera legis impleret,* & quod ille qui sic operatur, *ad malefaciendum sic voluntate inclinetur, vt etiam facere, si hoc posset impunè committi.* Sed audi quo fructu: *Sic profecto in ipsa voluntate peccat, qui* NON VOLVNTATE SED TIMORE NON PECCAT. Quid isto absolutius & manifestius: *Timore pœnæ faciebant, non amore iustitiæ:* AC PER HOC CORAM DEO NON ERAT IN VOLVNTATE QVOD CORAM HOMINIBVS APPAREBAT IN OPERE. An ergo tales innocentes? *Potiusque ex illo rei tenebantur, quod eos nouerat malle si fieri posset impune committere.* Quid isto limatius & exactius pro asserenda cuiuslibet purè timentis repugnantia? *Timor* C *cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, qua mallet si fieri posset, licere quod non licet.* Itemque isto: *Potest fieri* tale opus legis ex timore *coram hominibus, non autem coram illo qui cordis ipsius,* ET INTIMÆ VOLVNTATIS *inspector est, vbi videt etiamsi aliud faciat, qui* LEGEM TIMET, *quod tamen mallet facere si liceret.*

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

Lib. 1. ad Bonif. c. 9.

Lib. de Spir. & lit. c. 8.

Cap. 31.

Cap. 8.

Quæ sanè omnia sancti Augustini apertissima testimonia & plura quæ produci possent, luculentè ostendunt, verissimum esse quod diximus in omnibus illis qui solo timore pœnæ peccatum cauere volunt, manere voluntatis repugnantiam qua nollent facere, si pœna tolleretur, & ex illa ipsa coniuncta voluntate omnes coram Deo peccati esse reos. Nam Augustinus istud D non ex peculiari alicuius timentis dispositione, sed ex ipsa natura timoris colligit: PROCVL DVBIO INVITVS, inquit, *facit, ac per hoc in animo non facit. Mauult enim omnino* &c. Et iterum: *Ac per hoc coram Deo non erat in voluntate,* quia scilicet timore faciebant. Et rursum generalissimè: *Timor cogitur habere in opere, cum aliud habeat in voluntate,* & similia quibus ex ipsa natura timoris colligit timentis auersam & aduersam, ideoque ream esse voluntatem. Quod diuus Thomas generalissimis & accuratissimis & clarissimis verbis dicit: TIMIDVS AGIT CONTRA ID, QVOD ETIAM NVNC SECVNDVM SE VVLT.

Quod quidem sancti Thomæ pronuntiatum itemque cæterorum Philosophorum doctrina, qua generaliter docent, id quod ex metu fit, esse E inuoluntarium secundum quid, seu mixtum ex voluntario & inuoluntario, quatenus voluntas id amplectitur, sed cum repugnantia, qua illud simul auersatur & vt Augustinus loquitur, mallet aliud, non mediocriter Scholasticos Doctores torquet. Difficulter enim possunt cum ista doctrina conciliare opinionem suam, qua docent obseruantiam præceptorum, & pœnitentiam ex gehennæ metu profectam nihil malæ voluntatis admixtum continere. Hinc in varias istius difficultatis solutiones distracti sunt. Alij ista Philosophorum atque Theologorum dicta volunt solum particulariter esse vera, & quasdam exceptiones pati, quas tamen ipsi tanquam doctrinales

doctrinales regulas ideoque generales indubitanter ex ipsa natura metûs tradunt. Alij regulas figunt, quando ei quod metu fit repugnantia voluntatis misceatur, & quando non. Inter quos qui probabilius ratiocinantur & fundamentalem afferre volunt rationem tunc aiunt nihil admisceri repugnantiæ vel inuoluntarij, *quando id quod metu fit, simul habet aliam rationem boni siue honesti, siue vtilis præter euasionem mali, quod metuitur, etiamsi simul aliquid molestiæ côtineat.* Iam vero obseruantia mandatorum Dei, & pœnitentia peccatoris non tantum habent illam rationem boni, quod conducant ad euadendas pœnas inferni, sed etiam sint consentanea rectæ rationi & iustitiæ, ideoque licet ex metu præstentur, non est necesse vt sint inuoluntaria secundum quid. Cuius rationem esse dicunt, quia tunc licet metus occasionem det, tamen concurrit aliud motiuum potius, quod etiam non concurrente periculo mali obtinet locum suum aut vigorem, quod proinde tollit aut impedit illam imperfectam repugnantiam voluntatis, quæ quasi per se tunc nascitur, quando tota ratio boni est tantum fuga & euasio mali. Ad generalem igitur ac doctrinalem propositionem illam Philosophorum ac diui Thomæ respondent, hoc sensu veram esse, quod metus causet inuoluntariam secundum quid, vbi opus simpliciter & tantum ex metu vt totali motiuo fit, non autem de eo vbi forsitan metus aliquod dedit initium tantum, vel occasionem operi, quod alioquin continet aliam rationem boni per se gratiam & acceptabilem à voluntate.

Gabr. Vaz. in 1.2. q. 6. art. 6. n. 15.

Quæ quidem doctrina Scholasticorum videtur esse valdè rationabilis, sed non soluit nodum, qui proponitur. Nam quemadmodum Philosophi istam doctrinam de metu tradunt, ipsam naturam eius intuentes, & quando solus, nullo alio motiuo temperatus ad agendum impellit, partesque suas agit; ita nos cum Augustino de illo loquitur, qui non nisi metu pœnæ Dei præcepta custodit, & peccata detestatur. Quid enim ad impediendam voluntatis repugnantiam facit, quod præceptorum obseruantia, & pœnitentia peccatoris continent aliam rationem honestatis per se gratam voluntati, si illa non spectetur, nec moueat animum, nec à voluntate appetatur? Si enim ista moueat iam catenus non fit ex metu, sed ex honestatis internæ desiderio, hoc est, ex dilectione iustitiæ, vt Augustinus loqui solet, quæ in præcepti obseruatione & pœnitentia effulgens animum non seruiliter terrendo, sed liberaliter delectando trahit. Sed huiusmodi præceptorum quorumlibet etiam de pœnitendo custodia, iam non est illa de qua nos & ante nos Augustinus loquitur, sed ei potius quæ ex timore pœnarum nascitur, est contraria. Nam inde est quod Augustinus in illis locis quæ citauimus, pœnæ timorem, iustitiæ dilectioni semper opponit: *Timore*, inquit, *pœnæ faciebant, non amore iustitiæ, ac per hoc non erat in voluntate: Qui timore supplicij non amore iustitiæ sentit se abstinere nondum liber nec alienus à voluntate peccandi: Potuit conspicua opera legis implere, sed pœnæ formidine, non dilectione ac delectatione iustitiæ. Sic profectò in ipsa intus voluntate peccat: quando timore pœnæ non amore iustitiæ fit bonum. Non fit in corde quod fieri videtur in opere*, & similia sæpius ab ipso repetita. Delectio verò iustitiæ non est aliud Augustino, quam appetitus illius rectitudinis & æquitatis & honestatis quam repræsentat oculis præceptum Dei, siue de bene viuendo siue de pœnitendo. Ac de omnibus vniuersim qui sic præcepta custodiunt, timore videlicet pœnæ, non amore iustitiæ, generatim tradit, quod *non voluntate* custodiunt, quod *procul dubio inuiti faciunt, ac per hoc in animo non faciunt*: quod *coram Deo non fit in voluntate quod corã hominibus apparet in opere*: quod *potest fieri coram hominibus, non autem coram illo qui intimæ voluntatis inspector est*; quod *mallent si fieri posset, non esse quod timeant*; quod *mallent non facere si possent impunè*: quod *malunt omninò in animo non facere si permittantur impunè*: quod *mallent non præcipi*; *quæ non ex corde faciunt*: quod *mallent licere & dolent non licere quod lex vetat*: quod *latenter viuit peccãdi voluntas, quæ tunc apparet in opere quãdo speratur impunitas*: quod *timor cogitur in opere habere quod licet, cùm aliud habeat in voluntate*, & huiusmodi. Quæ sanè perspicuè declarant, omnem illum qui ex timore præcepta custodit, planè talem voluntatis repugnantiam persentiscere, nec esse rationes alias honestatis, quibus animus ex timore operantis incitetur. Nam quando de illis disputatur, qui ex timore præcepta faciunt, non de illis sermo est, quibus timor pœnæ aliquod initium aut occasionem præcepta faciendi aut pœnitendi præbet, sed de illis quibus timor est ratio bene viuendi aut pœnitendi, hoc est, in quibus efficax timor habet rationem voluntatis finis, ex cuius intentione præcepti obseruatio aut pœnitentia, velut medium assumitur. Nam illo priori modo, timor non est circumstantia alterius actus, videlicet obseruationis aut pœnitentiæ, sed est tantum quædam occasio & quasi causa extrinseca eius; & ideo non potest ei defectum aliquem aut malitiam affricare. Nam ad operandum id quod bonum est, aut ad pœnitendum, etiam ex peccato licitum & bonum est occasionem sumere: non quod peccatum ideo perpetrandum sit, sed quod eo perpetrato, bonum sit ad faciendam iustitiam aut pœnitentiam eius occasione commoueri. Quo sane modo pœnæ timor etiam ad contritionem & dilectionem Dei occasio esse potest & solet; sed in illo priori modo tota ratio faciendi, est metus, & ideo nihil mirum est, si id quod metui proprium est, in animo præcepta sic facientis aut pœnitentis operetur, hoc est, si relinquat animum inuoluntarium, inuitum & repugnantem.

Hinc igitur proficiscitur id quod Augustinus consequenter tradit, eum qui ex timore pœnæ præcepta facere conatur, non voluntate duci, sed timore cogi ad ea facienda: *Timor*, inquit, *cogitur in opere habere quod licet*. Et in Epistolam ad Galat. *Timore ista implere cogebantur*. Et inferius: *Qui per charitatem seruit, liberè seruit, & sine miseria obtemperans Deo, cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur*. Vnde diuus Thomas quodam loco vim illam qua cogi ad aliquid faciendum aut volendum dicimur, cum timore confundit: *Hæc*, inquit, *coactio* (videlicet non absoluta, sed secundum quid siue conditionata) *fit ex hoc quod timetur aliquod periculum imminens; ideo ista vis idem est quod metus, qui voluntatem cogit quodammodo*. Et infra iterum: *Quantum ad propositum pertinet, idem est coactio, quod metus*. Ex quo efficitur, impossibile esse, vt præceptum ad quod aliquis faciendum timore cogitur, volenter aut libenter faciat, hoc est, vt non sit inuitus animoque repugnanti. Nam coactio, (non illa plena qua voluntas libera cogi nequit) sed illa tempe-

Lib. de Spir. & lit. c. 32. In Epist. ad Galat.

D. Thom. in 4. dist. 29. q. 1.

rata, qua quippiam coacti facere dicimur, essentialiter repugnat voluntati, prout à voluntate dicimur volentes & non inuiti facere; & intrinsecè inuoluit, vt animus inuitus & prorsus repugnans & inuoluntarius, quasi obtorto collo ad agendum pertrahatur, nolletque facere si per metum liceret. Vnde Iuliano dicenti hominem cogi velle quod bonum est, respondet Augustinus: *Si cogitur non vult*, id est, inuitus est & nolens: *Et quid absurdius quam vt dicatur nolens velle quod bonum est.* Sed hoc ipsum ex professo cum hæreticis de voluntate disputans, tanquam rem certissimam notissimámque tradens docet: *Nobis*; inquit, *voluntas nostra* (à qua videlicet volentes & non coacti facere quippiam dicimur) *notissima est. Neque enim scirem me velle, si quid sit voluntas ipsa nescirem. Definitur itaque isto modo: Voluntas est animi motus* COGENTE NVLLO *ad aliquid vel non amittendū vel adipiscendum. Cur ergo ita tunc* (cum in hæresi errarem) *definire non possem? An erat difficile videre* INVITVM VOLENTI *esse contrarium, ita vt contrarium sinistrum dextro esse dicimus, non vt nigrum albo? Nam eadem res simul & nigra & alba esse non potest: duorum autem in medio quisque positus ad alterum sinister esse, ad alterum dexter, simul quidem vtrumque vnus homo potest, sed simul vtrumque ad vnum hominem nullo modo potest. Ita inuitus & volens simul esse quidem vnus animus potest, sed vnum atque idem nolle simul & velle non potest. Cùm enim quisque* INVITVS *aliquid facit, si eum roges, vtrum id facere velit? Nolle se dicet. Item si roges, vtrum id velit non facere? Velle respondet. Ita* INVITVM *ad faciendum, ad non faciendum autem* VOLENTEM *reperies; id est, enim vnum animum vno tempore habere vtrumque, sed aliud atque aliud ad singula referentem.* Iam vide quomodo ista per se certissima notissimáque ad propositum de coactione referat, quam malorum imminentium comminatio & metus facit. *Cur hæc dico?* inquit, *Quia si rursum quæramus quam ob causam id inuitus faciat*, COGI SE DICET. NAM ET OMNIS INVITVS FACIENS COGITVR, ET OMNIS QVI COGITVR, SI FACIT, NON NISI INVITVS FACIT. *Restat vt volens à cogente sit liber, etiamsi se quispiam cogi putet. Et hoc enim modo, omnis qui* VOLENS FACIT NON COGITVR; ET OMNIS QVI NON COGITVR, AVT VOLENS FACIT, AVT NON FACIT. Quod non esse abstrusæ Philosophiæ documentum, sed vbique manifestum, & non doctrinâ, sed naturâ omnibus promptum, quod in omnibus hominibus, quos non absurdè interrogare possemus, a puero vsque ad senem, à ludo litterario vsque ad solium sapientis natura proclamet, in eodem loco consequenter tradit. Cùm igitur omnis qui purè ex timore pœnæ præceptum facit, cogatur, & omnis qui cogitur essentialiter sit inuitus & nolit, impossibile est, vt ille qui præceptum aut pœnitentiam ex timore pœnæ facit, non sit inuitus, non animo nolenti, non repugnanti, & non mallet non facere, si impunè liceret. Quod si fortè præceptum ex alio simul motiuo quam ex timore pœnæ amplecti & facere dicatur, non repugno; sed cessat hypothesis nostræ controuersiæ, qua ipsum duntaxat pœnæ timore facere, non honestatis aut iustitiæ dilectione supponimus.

Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. f. 15.

Lib. de duab. animab. c. 10.

Lib de duab. animab. c. 10.

Hinc igitur illæ toties repetitæ sententiæ nascuntur, quod si pœnæ timore præceptum fiat, *coram Deo non fit in voluntate*; quod *aliud habent in voluntate*; quod *malunt si fieri posset non esse quod timeant*; quod, *volunt fieri quod vetatur*; quod

A *mallent non præcipi*; quod *non ex corde faciunt*: quod *mallent licere, & dolent non licere*; denique *quod qui sic præcepta faciunt*, PROCVL DVBIO *inuiti faciunt, ac per hoc in animo non faciunt.* Quod *qui timore pœnæ opus legis facit, profectò inuitus facit.* Quæ omnia pronuntiata generalia sunt, ex ipsa timoris pœnarum, & ex timore facientis consideratione profecta. Inde consequenter nascitur ista iterum iterumque conclusa ratiocinatio: *Ac per hoc potius ex illo rei tenentur, quod eos noneral malle. Profectò in ipsa voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat: ac per hoc in ipsa volūtate intus est reus, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impunè non potest.* Quæ omnia sicut ostē-

B dunt impossibile esse, vt ille qui ex metu supplicij præceptum facit, non sit inuitus, adiunctamque non habeat voluntatem malam, ita etiam ostendunt, impossibile esse, vt ex illa mala voluntate latenter viuente non sit reus. Hinc illa sancti Augustini sententia generalis. *Quantum ad opera attinet quæ forinsecus aguntur, & qui timet pœnam, & qui amat iustitiam non facit contra mandatum: & ideo pares quidem sunt manu, sed dispares corde, similes actione, dissimiles voluntate.* Et illa, quæ clarius istam disparitatem voluntatis iuxta principia ipsius identidem inculcata proponit: *Qui timore non peccat, quamuis non noceat, cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet: & abstinens ab ini-*

C *quo opere, sola tamen reus est voluntate.*

Sent. Aug. apud Prosp. 243. desumpta ex Aug. Commentar. in Psalm. 77.

Sent. 117.

CAPVT XXX.

Secunda radix, quia timor pœnæ non potest mutare voluntatem malam, sed solus amor iustitiæ.

SED vt vberius ac planius eadem ista veritas elucescat, alterum Augustini principium proferamus, cui ipse incumbens docuit, non posse timore pœnæ voluntatem ita mutari, vt præceptum ex illo timore obseruando non peccet. Secundum igitur principium est, quod

D impossibile est, eum qui peccandi voluntate detinetur, solo pœnæ timore mutare voluntatem, sed hoc proprium officium est charitatis, qua animus à peccati tanquam iniustitiæ dilectione, ad iustitiæ dilectionem transferatur. Timor enim premit, non exhaurit cupiditatem, continet manum non animum, qui eodem modo ac si non timeret, peccato alicui affixus manet. Tradit hoc ipsum non semel Augustinus: *Timor*, inquit, *id agebat, ne faceres, charitas id agit, ne velis facere, etiamsi impunè possis admittere*, vbi expressè de *timore gehennæ* loquebatur. Et Sermone decimo quinto de verbis Apostoli: *Concupiscentiam tuam malam non amor tollit, sed timor premit*;

E vbi de *timore Dei* non hominum sermonem facit. Et Sermone trigesimo nono de Tempore: *Quisquis vetus peccatum vis extinguere mandato nouo extingue cupiditatem, & amplectere charitatem.* Et in Epistola ad Anastasium, vbi de timore pœnæ & iustitiæ dilectione ex professo disputat: *Pœna corporis* ETSI NON A VOLVNTATE, *tamen reuocat ab opere peccati.* Itaque in eadem Epistola eodem loco addit: *Inaniter victorem se putat esse peccati, qui pœnæ timore non peccat. Quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis.* Vnde alibi supplens istam sententiam addit: *Neque id fit veraciter atque fınceriter nisi veræ delectatione*

Serm. 18. de verb. apost. cap. 9.

Serm 15. c. 6.

Serm 39. de Temp.

Epist. 144.

Ibidem.

Lib. 22. de Ciuit. c. 16.

iustitiæ. Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Quem nisi Deus ipse non donat. Et in libro de Moribus Ecclesiæ hoc ipsum tanquam Ecclesiæ sensum ac doctrinam tradit: *Monstro apud te* (Ecclesiam Catholicam) *visum est, quam sit sub lege operatio vana, cum libido animum vastat, & cohibetur pœnæ metu non amore virtutis obruitur.* Nam ibi exprimitur status omnium eorum qui timore pœnæ quasi ex lege solum terrente, non charitate iustitiæ delectante, præceptum obseruare conantur. Vnde & illa absoluta sententia: *Non bonus est quispiam timore pœnæ, sed amore iustitiæ.* Nam boni efficimur sola mutatione voluntatis.

Lib. de mor. Eccl. c. 30.

Epist. 54.

B Cuius quidem rei causam si quis Augustini principiis inhærendo inuestigare velit, non difficile fortassis ad ipsum latentis veritatis cubile perducitur. Nam ratio videtur esse, quod voluntas peccandi qua quispiam detinetur, non potest exui vel deponi, ita vt ipsum peccatum, & non aliquid aliud auersetur atque oderit, nisi contrariâ voluntate benefaciendi; illa autem voluntas non potest vllo pacto haberi ex terrore legis, hoc est, ex timore pœnæ quam lex minatur, sed est proprius effectus charitatis, hoc est, dilectionis iustitiæ. Nam per istam iustitiæ dilectionem ipsum benefactum, quatenus bene seu iustè factum est, diligitur: quod nisi diligatur, semper animus quicquid dilexerit, malè diligit, & in C peruersa voluntate manet. Audi hac de re sanctum Augustinum asseuerantissimè securissimèque pronuntiantem: *Prohibitio peccati, quod est lex, auget profectò desiderium peccandi, quod non extinguitur nisi contrario desiderio rectè faciendi, vbi fides per dilectionem operatur. Hoc autem non præstat littera iubens, sed Spiritus iuuans, non ergo lex, sed gratia.* Quid sit autem illa dilectio per quam fides operatur, & quod lex aliquid facere dicitur, quatenus timor pœnæ quam lex minatur aliquid facit: statim eandem sententiam repetendo subjungit: *Virtus peccati lex est, cum per illam operatur omnem concupiscentiam, inflammando* desiderium peccati per *prohibitionem*: QVOD NON EXTINGVITVR PER IVBANTEM LITTERAM TIMORE PŒNÆ, D SED PER IVVANTEM SPIRITVM DILECTIONE IVSTITIÆ. Hoc ipsum etiam cum Pelagianis dimicans exsertè tradit. *Sed vbi sanctus non adiuuat Spiritus*, INSPIRANS PRO CONCVPISCENTIA MALA CONCVPISCENTIAM BONAM, *hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profectò illa lex* (quantumcunque videlicet terrorem incutiat) *quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito; cuius molem cum euicerit maiore cumulo præcipitatus violentius per prona prouoluitur.* Ecce quoties asserit, fieri non posse, vt timore vel aliâ vllâ ratione peccandi E cupiditas nisi sola charitatis iustitiæ diffusione tollatur: quandoquidem lex cum omnibus terroribus pœnæ quos incusserit, augeat potius quàm auferat peccandi voluntatem, quantumuis aliquando externi operis executionem comprimat. Quam coërcendi peccati modum tanquam timori proprium, relictâ semper peccandi voluntate, post multa interposita, luculentè subjicit: *Sine qua promissione*, hoc est, Dei beneficio dilectionem iustitiæ tribuentis, *lex prævaricatores facit: vel vsque ad effectum mali operis, si etiam repagula timoris, concupiscentiæ flamma transcenderit, vel certè in sola voluntate; si TIMOR PŒNÆ SVAVITATEM LIBIDINIS VICERIT.*

Lib. 1. cont. aduers. legis & Proph. cap. 7.

Lib. 2. cont. aduers. legis & Proph. cap. 7.

Lib. de Spir. & lit. c. 4.

Ibid. cap. 19

A Quisquis igitur vult animum ab eo in quod voluntate ferebatur peccato, pœnarum timore refrenare, videtur quidem ab eo abstrahere & mutare voluntatem, sed reuera non mutat. Quod non solum ex ista coniuncta voluntate, de qua supra diximus, quâ videlicet mallet id ipsum facere si impunè liceret, sed etiam ex ipsa ratione formali obiecti, sub qua peccatum declinare nititur, perspicuum esse potest. Timens enim non ideo peccatum horret, quia peccatum est, sed quia corpori dolorificum; quod non est peccatum odisse, sed dolores. Vnde animus erga peccatum, erga iustitiam qua vetatur idem prorsus manet. Quod ex operibus bonis peccato di- B uersis, quæ per præcepti obseruationem ex timore supplicij operatur, luculentius patet. Qui enim ex illo timore facit eleemosynam, non eleemosynæ iustitiam aut bonitatem diligit, sed à pœnis liberationem, hoc est, incolumitatem suam. Erga iustitiam vero eleemosynæ prorsus idem ipse permanet, siue eam ex timore faciat, siue non faciat, & consequenter erga peccatum quo antequam pœnas formidaret, eleemosynam horrescebat. Disertis verbis tradit etiam hoc ipsum Augustinus; *Amicus erit iustitiæ* (hoc est, diliget iustitiam operis boni) *si eius amore non peccet. Tunc enim verè timebit peccare. Nam qui gehennas metuit enim peccare metuit, sed ardere. Ille autem pec-* C *care metuit, quia peccatum ipsum sicut gehennas odit.* Et iterum paulo post: *Tantum porro quisque peccatum odit, quantum iustitiam diligit, quod non poterit lege terrente,* id est, pœnæ timorem incutiente, *per litteram, sed Spiritu sanante per gratiam.* Itaque vt peccatum quod aliquis diligebat odisse, & opus præcepti quod oderit, dilexisse, & ita voluntatem animique constitutionem mutasse censeatur, non est satis vt illud quoquo modo declinet, & istud faciat, sed opus est vt peccati malitiam oderit, & boni operis iustitiam diligat. Hæc est enim vera ratio, & quasi anima medullaque operis & mali & boni. Quas quamdiu voluntate non odit aut diligit, non peccatum aut D opus bonum odit aut diligit, non peccatum aut quamuis exterius faciendo, vtriusque quasi cadauer operetur. Ex quo fieri potest, vt peccatum ita fugiendo maximè diligere, & opus bonum ita diligendo, maximè odisse possit. Hoc enim odio habetur aut diligitur, propter quod quippiam oderis aut dilexeris. Et ex ista ratione pretium odij vel amoris trahitur, & coram Deo ponderatur. Nam eandem materialem actionem, eodem aduersus ipsam animo permanente, propter eandem rationem, & abjicere & assumere; & propter diuersas & odisse possumus & diligere. Sic enim qui ieiunium præcepto mandatum odit, ex epulandi desiderio & iejunare & commessari potest: & ieiunium propter in- E ternam eius difficultatem odisse, propter externam incolumitatem aut timorem gehennæ diligere, eâdem perseuerante erga iejunium in se spectatum auersione voluntatis. Qua consideratione dixit Augustinus de illis qui ieiunant epulaturi, ne videlicet ventrem præoccupent villa, & non possint admittere pretiosa; *Magnum opus, Christianum opus ieiunium. Noli cito laudare, quære causam, negotium ventris agitur, non religionis.* Et paulo post: *Continens se maiori incontinentiâ.* Quâ consideratione dixit de illis qui non propter Deum quærunt Deum, quod huiusmodi non quærunt Deum; non enim quæritur, propter quod aliquid

Epist. 144. ad Anast.

Ibidem.

In Psal. 86.

quæritur: *Qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non vtique Deum, sed illa quærebant, quia eo modo timore seruili non liberali dilectione Deus colitur.* SIC ERGO DEVS NON COLITVR. HOC ENIM COLITVR QVOD DILIGITVR. Et de similibus Deum ad obtinendum aliquid ab eo colentibus ibidem loquens: *Ea potius diligebant, propter quæ Dei adiutorium requirebant.* Et alibi: *Propterea seruiunt, vel potius propterea seruire nolunt.* Qua consideratione vt ad rem propius accedatur, dixit de Iudæis qui opera bona ex rei temporalis dilectione facere videbantur: *Propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur*, NEQVE FACIEBANT, QVIA NON IPSA SED ALIVD DILIGEBANT. *Vnde illa non erant opera volentium, sed onera potius inuitorum.* Quod sanè multo maiori ratione de operantibus bonum, vel peccatum fugientibus ex timore pœnæ dicere poterat. Nam istâ prorsus eâdem consideratione dixit, quod superius retulimus: *Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere.* Qua consideratione dixit in Epistolam ad Galatas, quod Iudæi præcepta, quæ ad bonos mores pertinent, timore implere non poterant; *Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur, non implet præceptum iustitiæ;* SED SI IDEO NON OCCIDAT QVIA INIVSTVM EST, *etiamsi facere posset impunè, non solum apud homines sed etiam apud Deum.* Quisquis ergo peccatum homicidij, vel quodcumque tandem quod perpetrare cupiebat ex timore gehennæ aut cauet aut dolet, non hoc spectat, quia iniustum est, (hoc est enim illius cælestis charitatis, quam sexcentis locis Augustinus iustitiæ dilectionem vocat) sed tantummodo quod gehennas in se veluti semen continet, hoc est, quod incolumitatem corporis doloribus destruit; cuiusmodi peccati deuitatio & horror & detestatio, nullo modo mutat animum aut voluntatem, sed cum perfecta peccati dilectione consistere potest. Sic enim & nos homines quotidie grauium pœnarum metu, consuetudinem eorum fugimus quos diligimus, & ijs quos oderimus benefacimus, eâdem prorsus dilectionis & odij, quæ præcedebat perseuerante voluntate. Non enim repugnat rem quatenus delectabilis est, diligere & facere velle, & quatenus pœnas continet, velle vitare. Sicut ergo peccati in se spectati dilectio, cum eius detestatione propter pœnas consistere potest, ita in ijs qui incipiunt à timore pœnæ etiam consistere solet. Quod tunc appareret, si subito timor omnis pœnæ, datâ securitate, tolleretur. Tolleretur enim ratio tota cur vitabatur, & nisi ex alio capite voluntas mutata sit, statim iterum in eadem facta prorumperet quæ diligebat. Quod Augustinus alibi dixit: *Si illis promitteretur impunitas, & diceretur eis, facite quod vultis securi, impunitum erit vobis, emitterent progressus libidinis, suarum in quæque nequissima.* Viuit enim in eis voluntas mala, vt supra dixit Augustinus, vtpote quæ timore pœnæ constricta non exhausta, premitur, non exstinguitur: *Aliud est enim exhausta pestis, aliud consopita.*

In Psal. 77. — In Psal. 67. — Conc. 26. in Psalm. 118. — In Epist. ad Galat. — In Psal. 149. — Lib. 1. Soliloq. cap. 11.

Hæc est igitur vera ratio, cur ille qui puro timore pœnæ conatur præceptum aut bonum facere, *procul dubio*, prout supra locutus est sanctus Doctor, *inuitus fit.* Et alibi: *Qui timore pœnæ non amore iustitiæ opus legis facit, profectò inuitus facit.* Timor enim pœnæ non interficit præexistentem peccati voluntatem, sed illa viuente, aliam adiicit eius detestandi rationem, quæ cum priore simul morari potest. Similiter non tollit auersionem animi ab opere bono, quia vtrumque charitatis est, sed adiicit aliam eius appetendi rationem, vt per boni operis exhibitionem pœna caueatur. Et inde fit vt vtrobique inuitus maneat. Inde fit, vt quicquid ex illo timore fecerit, nihil ex animo, nihil ex corde, nihil volenter, nihil coram Deo; sed tantum in speciem coram hominibus operetur, hoc est, non animo & voluntate peccatum fugit, aut bonum facit, sed vtrobique gehennas fugit. Hoc enim facimus quod animo spectamus & cupimus. Nam inde sunt illa quæ supra sæpius Augustinus dixit: *Ac per hoc coram Deo non erat in voluntate: Ac per hoc in animo non facit. Timor aliud habet in voluntate* &c. Et illud: *quasi videntur ambulare in lege Dei: sed* NOLVNT AMBVLARE, NON ENIM EX CORDE FACIVNT. EX CORDE AVTEM NVLLO MODO FIERI POTEST, *quod formidine fit pœnæ, non dilectione iustitiæ. Nec fit in corde quod fieri videtur in opere.* Nam vt aliquis qui præceptum siue affirmatiuum siue negatiuum quod non faciebat ex animo, ex corde, ex voluntate, hoc est, vt qui nolebat legem facere, velit eam, & non aliquid aliud sub specie legis, facere, nullo pacto timor pœnæ, sed sola iustitiæ charitas efficere potest, prout in eodem loco Augustinus dicit: *Hanc voluntatem non timor, sed charitas habet.* Nam illa sola est quæ spectat ipsum præceptum, seu ipsam præcepti rectitudinem & iustitiam. Vnde in quæstionibus super Deuter. *Si foris infecta ea quæ Deus iubet manibus fiant, & in corde non fiant, nemo tam insulsus est qui præcepta arbitretur implere.* Nam quicquid tandem Doctores recentiores dicant, in Augustini doctrina, præceptum sine præceptâ dilectione, hoc est, sine vera iustitiæ præcepti, seu Dei dilectione, non solum impleri non potest secundum modum, sed neque secundum substantiam. Aliud enim quod timendo animus intuebitur, non ipsum præceptum faciet, si sine tali dilectione operetur. Hoc enim ipsum sæpius iam superius inculcauit sanctus Augustinus, & exsertè quoque in libro de Spiritu & littera: *Mandatum si fit timore pœnæ non amore iustitiæ, seruiliter fit, non liberaliter:* ET IDEO NON FIT. NON ENIM FRVCTVS EST BONVS, QVI DE CHARITATIS RADICE NON SVRGIT. Et alibi. *Procul dubio inuitus facit,* AC PER HOC IN ANIMO NON FACIT.

Conc. 11. in Psalm. 118. — In Psalm. 77. — Ibid. — Quæst. 54. super Deuter. — Lib. de Spiri. & litt. c. 14. — Lib. 3. ad Bonif. cap. 1.

Hinc igitur consequenter nascitur, vt tales homines qui coacti timore pœnæ iustitiam legis operantur, aut operari videntur, non sint amici rectitudinis seu iustitiæ, hoc est, ipsius Dei, qui est iustitia, sed potius hostiles aduersus eum animos gerant: *Timendo qui facit seruiliter facit. Nec est amicus recti, quando nollet, si fieri posset quod rectum est non iuberi.* Et multo plenius in Epistola ad Anastasium, de illo differens, qui pœnæ formidine peccatum cauet, etiam inimicum cum iustitiæ præcipientis esse docet: *Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam peccata prohibentem atque punientem. Et vtique si mallet non esse iustitiam, quis dubitauerit quod eam si posset auferret? Ac per hoc quomodo iustus est, iustitiæ talis inimicus, vt eam, si potestas detur præcipientem auferat, ne comminantem vel iudicantem ferat?* INIMICVS ERGO IVSTITIÆ EST, QVI PŒNÆ TIMORE NON

In Psalm. 67. — Epist. 144.

PECCAT: AMICVS AVTEM ERIT, SI EIVS AMORE NON PECCET. TVNC ENIM VERE TIMEBIT PECCARE. NAM QVI GEHENNAS METVIT, NON PECCARE METVIT, SED ARDERE. ILLE AVTEM PECCARE METVIT, QVI PECCATVM IPSVM SICVT GEHENNAS ODIT. Quæ omnia si bene attenteque ponderentur, facilè iudicabitur, quàm rectè ac merito tantâ securitate & asseuerantiâ & instantia sanctus Augustinus doceat, eum qui timore tantum pœnæ præceptum facit, ad faciendum non amore allici, sed timore cogi; procul dubio inuitum esse; aliud proinde habere in voluntate, quam id quod facit, ideoque in animo & coram Deo non facere, sed aliud malle facere, si impunè liceret, ac propterea in ipsa voluntate peccare & reum esse, qui non voluntate, sed timore non peccat, non solum si opera externa, sed etiam ipsam internam voluntatem ex timore coërcere conetur. *Qui enim timore pœnæ* rem alienam *non concupiscit, puto*, inquit, *quia concupiscit*. Nam etiamsi poneres rei alienæ voluntatem timore comprimi, velleitas viueret, qua reus efficeretur. Est enim infallibile pronuntiatum, quis quisquis nudo timore quippiam, siue animo, siue corpore facit, coactus, & idcirco inuitus facit, & animo non facit, sed aliud mallet plene velle & facere si impunè liceret. Quam ob causam etiam necesse est, vt ipsius legis quam facere videtur, & iustitiæ tam præcipientis quàm punientis inimicus sit, quam de medio si posset, auferret. Quæ omnia tanquam ex inuicem connexa quanquam iam sæpius in ijs quæ citauimus Augustinus dixerit, alió tamen quodam loco mira breuitate, simul & profunditate complexus est, qui aureis characteribus exarari mereretur: QVI TIMORE PŒNÆ, NON AMORE IVSTITIÆ OPVS LEGIS FACIT, PROFECTO INVITVS FACIT. QVOD AVTEM INVITVS FACIT, SI POSSET FIERI, MALLET VTIQVE NON IVBERI. AC PER HOC LEGIS, QVAM VELLET NON ESSE, NON EST AMICVS, SED POTIVS INIMICVS: NEC MVNDATVR OPERE QVI IMMVNDVS EST COGITATIONE ET VOLVNTATE. Idem itaque manet, qualis ante pœnæ timorem cogitatione & voluntate fuit. Nam vti lupus siue fremat, siue tremat, siue ad caulam eat, siue timore pressus redeat, semper est lupus, nisi in ouem conuertatur, ita animus lupinâ peruersitate peruersus, siue liber in suos motus ruat, siue timore reprimatur & ad bonum adigatur, semper est lupus, malletque sine dubio, vt Augustinus loquitur, *non esse quod timeat, vt liberè faciat quod occultè desiderat*: nisi fortè, alio sublucente motiuo in eo quod inuitus facit, incipiat diligere id quod antea pœnæ timore facere cogebatur. Sed istud iam non est timoris pœnæ, sed iustitiæ dilectionis officium.

Concil. 11. Psal. 110.

Lib. de nat. & grat. c. 57.

CAPVT XXXI.

Radix tertia, quia timor pœnæ ab amore iustitiæ disiunctus, nascitur ex amore sui ipsius, quatenus in creatura vltimò requiescit.

ET quamuis per ista iam satis ex Augustino ostensum esse videatur, animum qui solo timore detinetur, non ita posse peccatum declinare aut detestari, quin coram Deo adhuc in ipsa voluntate sit reus; hoc ipsum tamen ex alio capite declarari potest. Quod vt liquidius intelligatur, memoriâ repetendum est id quod supra dictum est, & omnis vera Theologia & Philosophia confitetur: rerum ad hominis naturalem incolumitatem pertinentium appetitum esse licitum ac bonum. Sic enim ex naturæ præscripto comedere, bibere, vestire, scientias artesque varias addiscere, & aduersus omnia irruentia corporis mala sese tueri licet. Quemadmodum igitur ista naturalia hominis bona, absentia expetere & procurare, & de præsentibus gaudere licet; ita vice versa, de oppositis malis præsentibus tristari ac dolere possumus, eaque absentia formidare. Ex quo principio paulò superius, timorem pœnæ licitum esse ac bonum, rationis ductui inhærendo confecimus. Veruntamen ne quis fallatur, non ita hæc omnia intelligi debent, quasi aliquis hoc ipso quod sibi huiusmodi bona expetit, procuratque naturalia, vel mala timet, ab omni peccato liber esse censeatur; sed si eo hæc omnia faciat modo, quo recta ac diuinitùs illustrata ratio docet. Quanquam in istorum obiectorum appetitu & fugâ, quatenus talium, nulla delitescat ratio mali, sed potius boni; aliunde tamen appetentis aut fugientis animus inquinari potest; idque non solum si ista faciat non eo tempore aut loco, aut occasione, aut modo, quibus moralis Theologia vel Philosophia præcipit esse facienda, sed in primis & ante omnia, si animus in ijs appetendis aut fugiendis amore ac delectatione hæreat, per quæ transitoriâ quadam appetitione ad aliud pergere debuisset. Ex hoc igitur capite fluit, vt quamuis licitum sit comedere & bibere, quando fame laboramus, pecuniam acquirere velle & scientiæ operam dare, & honorem dignitatemque procurare; illicitum tamen sit animo in rerum talium quarumcumque appetitione conquiescere, & earum delectationibus velle frui, quemadmodum non solum impiis sed etiam iustis frequenter, in rerum creatarum cupiditatibus accidit. Nam inde omnia etiam iustorum peccata fluunt, siue gulæ, siue luxuriæ cum coniugibus, siue tenacitatis aut auaritiæ, siue ambitionis atque vanitatis, siue curiositatis & huiusmodi, quæ rerum talium delectationibus inhærendo committuntur, per quas ad veri & vltimi finis delectationem, cum animi libertate transeundum erat. Tradita sunt ista fusè & ex propriis Augustini principiis alio in loco, quæ superfluum esset hic repetere.

Hoc si de appetitu talium rerum naturalium rectè intelligitur, iam facilè sublucebit, quid de fuga malorum seu timore statuendum sit. Nam & iste secundum se licitus est & bonus, quemadmodum in præcedentibus latè declaratum est: non tamen si quolibet exseratur modo. Timor enim malorum conformis est amori bonorum, ex quo essentialiter nascitur, sicut & quilibet alius effectus animi qui ex amore velut causâ suâ fluit. Ex quo fit, vt si amor boni, quoquo modo vitietur, timor oppositi mali continuò inde labem similem contrahat, tanquam qui in amore veluti fonte suo vitiatus est. Si quis igitur bona temporalia vel seipsum, cui illa sibi placendo appetit, diligere cœperit, non tanquam vtens sed tanquam fruens, hoc est, animo in illis bonis, vel in seipso inhærendo, non transeundo ad Deum, in quo solo delectando se, deberet

conquiescere; non est mirum, si timor inde nascens mali parenti suo similis, hoc est, vitiosus oriatur. Timebit enim vel temporalia, vel etiam æterna mala, non quatenus impediunt, ne animus liberè in Deum fruendum transeat, sed quatenus ea sibi tantum incommoda sunt & in ista consideratione requiescet, nihil vlterius de illa satagendo, propter quem ea formidare debuisset. Quod sanè non tam timoris quàm timentis est vitium, qui in seipso sibi placendo seque amando stat, ex quo pergendum erat in Deum. Nam vt optimè sanctus Augustinus tradit, non solum rebus omnibus temporalibus, & corporis nostri & animi bonis, sed etiam ipsâ *dispensatione* (Lib. 1. de Doct. Christ. c. 35.) *Christi Domini temporali debemus vti, non quasi* B MANSORIA QVADAM DILECTIONE ATQVE DELECTATIONE, SED TRANSITORIA POTIVS, TANQVAM VIÆ, *tanquam vehiculorum, vel aliorum quorumlibet instrumentorum, aut siquid congruentius dici potest*, VT EA QVIBVS FERIMVR, PROPTER ILLVD AD QVOD FERIMVR, DILIGAMVS. Quod breuiter alio in loco & generaliter dicit, ita nos proximum & nos ipsos diligere (Lib. 1. c. 7.) debere VT TOTA DILECTIO PROXIMI ET NOSTRI REFERATVR IN DEVM. Quod si se diligens in seipso manet, iam vitium est, quod æternæ ac diuinitus latæ legis proscriptione reprobatur. Vnde Augustinus: (Lib. 1. c. 21.) *Si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum, sed ad seipsum conuersus, non ad incommutabile aliquid conuertitur, & propterea iam cum defectu aliquo se fruitur.* Qui defectus cuiusmodi sit, proprio eum appellans nomine nonnunquam tradit, vt quando dicit quodam Sermone de tempore: (Serm. 214. de Temp. c. 2.) *Non quacumque dilectione foras mittendus est timor, sed rectâ dilectione, quâ totâ diligimus Deum, & propterea proximum, vt sic & ipse diligat Deum.* SI AVTEM IN SE DILIGERE, ET SIBI PLACERE NON EST IVSTITIÆ CHARITAS, SED SVPERBIÆ VANITAS. Quæ latius alibi deducta & explicata sunt. Quapropter quisquis cum isto defectu diligit se, sibi volendo vt bene sit per quodcumque bonum, cum simili prorsus defectu timebit sibi, nolendo vt malè sit per quodcumque malum. Nam vt rectè sanctus Augustinus: (In Psal. 79.) *In eo quod amas vis vt benè tibi sit, & in eo quod times, non vis vt malè tibi sit.* Quæ ex eadem omninò radice nascuntur. Nam & esse sine malo est quoddam bonum, & malum non est aliud quàm priuatio boni: ex quo efficitur, vt quantum diligimus bonum, tantum priuari bono timeamus, iuxta illud Augustini: (Tract. 43. in Ioannem.) *Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam.*

Quibus ita constitutis, iam facilè apparet, animum qui solo pœnæ timore, nullo Dei aut iustitiæ amore peccatum vitat, non hoc ita vitare posse vt omni ex parte caueatur. Nam præterquam quòd eo modo voluntate reus est, quo supra ex Augustino diximus, quatenus inuitus est, malletque facere nisi pœna terreret; ex alia quoque consideratione labem contrahit, quatenus pœnas timendo in sui ipsius amore requiescit, cuius malum ita formidare, sicut bonum appetere debuisset, vt in vtroque tam amoris quàm timoris affectu seipsum referret in Deum, qui sicut omnium actionum creaturæ rationalis, ita & omnium voluntatis motuum & affectuum est quies & finis. Quod qui non in omnibus actibus suis & affectibus facit, sine dubitatione delinquit. Nam vt generalissimè & clarissimè, & confidentissimè Augustinus tradit: *Quicquid boni fit*

A *ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit* (hoc est, vt præmiserat, verum Deum) *etsi officio videatur bonum,* (Lib. 4. cont. Iul. c. 3.) IPSO NON RECTO FINE PECCATVM EST. Hoc autem nemo siue amando siue timendo facit, nisi iam aliquo Dei amore, saltem illô imperfecto, qui etiam in peccatoribus esse potest, animus moueatur. Quod sanè nullo pacto fit in eo qui non nisi pœnas timendo, peccatum aut cauet aut dolet. Nihil enim spectat ille aliud, nisi vt ipse ille quem vnicè diligit & amplectitur corpore & animo sine molestia sit, & vtriusque imperturbatâ pace perfruatur. Timor enim ille malorum pœnalium siue præsentium, siue futurorum, in puro sui ipsius amore velut cardine suo vertitur, non prout huiusmodi amor sui refertur in Deum, quod neque fit neque fieri potest nisi amore Dei, à quo timor ille disiunctus esse ponitur, sed prout per eum animus in seipso requiescit, nihil de Dei aut iustitiæ amore satagendo. Vnde Augustinus: (Serm. 214. de Temp. c. 3.) *Timor pœnarum propterea pungit animam ne amittatur aliquid, quod in creatura diligitur, vel ipsa salus & requies corporalis, aut tale aliquid post mortem. Propterea enim timentur, & apud inferos pœnæ & dolores, ac tormenta gehennarum.* In ista verò requie, salute, & pace corporali, non debet vllo pacto animus rationalis permanere, sed per ipsum transire debet in Deum. Nam quemad- C modum in hac vita temporalium malorum fuga & metus eò dirigendus est, ne per ista nostrum iter, quo in Deum tendimus impediatur, dum pœnarum dolor functiones animæ diuina meditantis, ac diligere & exercere & agere satagentis premit & intercipit; ita futurorum malorum timor eò referendus est, ne per corporis mortalitatem & concupiscentiarum tumultuantium perturbationes, multóque magis per ineffabilium dolores tormentorum, Dei dilectio & fruitio & laus impediatur, quatenus illâ summa corporis & animi pace quieti, & imperturbati in æternum inhæreamus Deo. Quod profundissimè significauit Augustinus, quando in libris de Ciuitate Dei finem expressit propter quem huius vitæ ma- D la fugere debeamus: (Lib. 19. de Ciuit. c. 14.) *Ad hoc*, inquit, *velle debet, nec dolore molestari nec desiderio perturbari, nec morte dissolui, vt aliquid vtile cognoscat, & secundum eam cognitionem, vitam moresque componat.* Quo tacitè indicat proprium finem cur in futura vita velle debeamus, nec dolore corporis molestari, nec desideriis animæ perturbari, nec amplius vtriusque separatione, hoc est, morte dissolui, quæ omnia in illa futura immortalitate continentur, non esse alium nisi vt Deum summum bonum nostrum, sine concupiscentiarum tenebris contemplemur, sine molestiarum perturbatione perfruamur. Vnde ibidem: (Ibid.) *Ac per hoc* E *omnem pacem vel corporis vel animæ, vel simul corporis & animæ refert ad illam pacem, quæ homini mortali est cum Deo immortali.* Quod non minus, imò multò magis comparatione futuræ immortalitatis, quàm præsentis mortalitatis verum est, & locum habet. Sed ab huiusmodi consideratione quæ creaturæ rationali in appetendis bonorum commodis fugiendisque pœnarum molestiis, ex æternæ & naturalis legis ordinatione præscripta est, longè adhuc remoti sunt, qui nulla iustitiæ dilectione, sed solo gehennarum timore, à peccatis committendis cauent, & de commissis, dolent. In solas istas corporis molestias animus eorum defixus hæret, quibus cauendis nullâ iustitiæ curâ tactus, sed sui ipsius, tanquam

sui ipsius amore ebrius occupatur. Non enim tales adhuc amant Deum, ex cuius amore vel bonorum temporalium appetitus, vel malorum timor possit fluere. Vt enim Augustinus: *Si adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Nam ille timor ne in ignem æternum mittaris cum diabolo, non est castus; non enim venit ex amore Dei.* Vnde nihil mirum est, si talis ex æternæ legis violatione, qua ex se ipso in Deum surgere & transire, siue diligendo, siue formidando præcipitur, nonnulla peccati fœditate maculetur.

Tract. 9 in Epist. Ioan.

Hæc igitur vera causa est, cur idem August. alio in loco timoris istius defectum exprimens: *Cum ideo*, ait, *adulter esse non cœperis, quia times ardere in igne sempiterno*, NONDVM LAVDANDVS ES: *non quidem ita dolendus, vt ante, sed tamen* NONDVM LAVDANDVS. *Quid enim magnum est timere pœnam?* Quam interrogationem alibi idipsum tractans perficit: *Quid magnum est pœnam timere? Quis enim non timet? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Nam & latro timet malum & vbi non potest, pœnarum timore, non facit & tamen latro est.* Et sanctus Prosper Augustini in hac doctrina discipulus indiuiduus: *Aliter quis timet, ne malum quo puniatur, incurrat, aliter ne bonum* (id est iustitiam vel Deum) *quo delectatur amittat.* Non *igitur omnis timor* HABERI DEBET IN VITIO, SED ILLE TANTVM, DE QVO SCRIPTVM EST; QVIA TIMOR POENAM HABET. Quod vitium vt ostendimus, non ex ipsa natura timoris, sed ex timentis inordinatione proficiscitur.

Serm. 18. de verb. Apost. cap. 7. — *Serm. 15. c. 6.* — *Serm. 15. c. 8.* — *Lib. 3. de vita contempl. c. 31.*

CAPVT XXXII.

Iustitia ex timore pœnæ, est iustitia ex lege, *&* nostra, *quam Apostolus arbitratus est detrimentum ac stercora.*

EX istis igitur tribus principiis vtcumque patet cuiusmodi sit animus & voluntas eorum qui pœnas timent & ex isto timore iustitiam legis facere, & iniustitias suas dolere & abjicere meditantur. Patet etiam cuiusmodi esse possit ista iustitia, quam non amore iustitiæ sed formidine pœnæ legem implentes, vel potius non implentes, operantur. Nempe iustitia *sua*, hoc est, *propria*, non *Dei*, iustitia *ex lege*, non *ex gratia*: quia iustitia ex legis terrentis mandato profecta, non ex legislatoris largientis beneficio; quemadmodum supra ex Augustino declarauimus. Nam *iustitia ex lege*, & *propria sua* est, *quæ fit de timore pœnæ, non de amore iustitiæ.* Quanti vero pretij talis iustitia apud Deum habeatur, & apud homines haberi debeat, Apostolus docet, qui timore pœnæ *conuersatus in lege, sine querela*, talem *iustitiam suam quæ ex lege est, arbitratus est detrimentum ac stercora*, prout sæpius Augustinus annotat. Nempe ideo, quia talis iustitia non est vera iustitia coram Deo, sed externorum operum tantum, quæ similitudinem iustitiæ præ se ferunt, cum ex affectu inquinato & præuaricatore legis oriantur, quo mallet facere quod eum formido pœnæ perpetrare non sinit. Quod perspicuis sanè verbis de Apostolo Paulo sanctus Augustinus tradit: *Nec moueat*, inquit, *quod ad Philippenses scripsit, secundum iustitiam quæ in lege est, quod fuerit sine querela*, POTVIT ENIM ESSE INTVS IN AFFECTIONIBVS PRAVIS PRÆVARICATOR LEGIS, ET TAMEN CONSPICVA OPERA LEGIS IMPLERE VEL TIMORE HO-

Serm. 15. de verb. Apost. cap. 7. — *Philipp. 3.* — *Serm. 15. de verb. Apost. c. 7.* — *Lib. de grat. Christi c. 48.* — *Lib. 2 de pec. merit. c. 13.* — *Lib. 1. ad Bonif. c. 9.*

A MINVM VEL IPSIVS DEI; SED POENÆ FORMIDINE, NON DILECTIONE ET DELECTATIONE IVSTITIÆ. Quia, vt ibidem statim adjicit, *sit profectò in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat.* Et continuò enarrans illa peccata, quibus pœnam formidando intus in voluntate peccauerit, inter ea ponit stultitiam, incredulitatem, errores, seruitutem desideriorum & voluptatum, malitiam, inuidiam, odium proximi & similia: *Talis*, ait, *Paulus iust, quando secundum iustitiam quæ in lege est, sine querela fuisse se dicit.* Concinit sancto Augustino ad amussim sanctus Fulgentius, Magistro discipulus. Nam libro de Incarnatione & gratia docet, Iu- B stitiam ex lege, secundum quam Paulus conuersatus fuit sine querela, cum *ex Deo non habuisse.* Quod cum ex Apostoli loco ad Philippenses probauisset, vbi dicit, *arbitror omnia vt stercora, vt Christum lucrifaciam & inueniat in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ est ex fide Christi*, tandem adjicit: *Quis non his verbis Apostolicis videat Iustitiam quæ ex lege est, esse ex homine: iustitiam vero quæ ex fide Christi est, non esse nisi ex Deo? Illa est igitur iustitia per quam impius erigitur, vt cadat in pœnam; ista autem est, per quam iustificatus humiliatur, vt exaltetur ad gloriam. Ideo cum in illa quæ ex lege est, sine querela conuersaretur Apostolus, fuisse se impium non negat.* C

Ibid. — *Philipp. 3.* — *Fulgent. lib. de Incarnat. & grat. c. 27.*

CAPVT XXXIII.

Repugnat magnopere Augustino doctrina, qua docetur dolorem peccati propter gehennæ metum, seu attritionem quorundam Scholasticorum, excludere posse omnem peccandi voluntatem, & continere propositum bonæ vitæ, seu seruandi totam legem Dei, itemque esse dispositionem sufficientem ad iustificationem cum Sacramento obtinendam.

D CVM igitur talis sit operum iustitia, quæ ex pœnarum timore nascitur, qualem hoc toto tractatu declarauimus, non satis profectò intelligere queo, quid sibi Scholastici nonnulli volunt, dum dolorem peccati ex pœnarum timore pullulantem tantopere extollunt, vt eum etiam omnem peccandi voluntatem excludere, & bene viuendi propositum includere putent. Quo nihil in Augustini doctrina, absurdius & falsius dici potest. Nam iuxta principia ipsius, ac testimonia plurimis locis repetita, timor pœnæ non solum peccandi voluntatem semper sibi coniunctam habet, sed etiam, omnem peccandi voluntatem excludere proprius effectus diuinæ charitatis est, qua iustitia diligitur: E *Qui timore supplicij quod lex minatur, non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccati*, NONDVM LIBER, *nec alienus à voluntate peccandi est.* Ex in Epistola ad Honoratum: *Charitate factum est vt eum non peccare delectet.* Et de Spiritu sancto iustitiæ amorem, legisque dilectionem diffundente loquens: *Non peccare*, inquit, *sanctificationis est, hoc est muneris Dei per Spiritum sanctum.* Et inferius: *Hic Spiritus Domini cuius dono iustificamur, quo fit in nobis* VT NON PECCARE DELECTET, id est, vt non velimus peccare, *vbi libertas est*; SICVT PRÆTER HVNC SPIRITVM PECCARE DELECTAT, *vbi seruitus.* Vnde in præcedentibus in eodem libro docet, quod *nisi nos adiuuet Spiritus*

Lib. de nat. & grat. c. 57. — *Epist. 120. c. 21.* — *Lib. de Spir. & litt. c. 16.* — *Ibid.* — *Ibid. c. 4.*

inspirane pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, lex quamuis bona, augeat desiderium malum, & occidat cum accedit etiam pranaticatio. Et alibi: *Lex prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus charitatem.* Quod aliis sexcentis locis constantissimè docet. Tantum abest vt solo timore legis, omnis peccandi cupiditas, id est, voluntas possit excludi.

Lib. de perf. iust. c. 6.

Quod vero propositum emendatioois aut bene viuendi ex timore pœnarum concipi posse dicunt, principiis Augustini solidissimis, ex quibus Pelagiani hæresis expugnata est, directè refragatur. Nam quid est propositum bene viuendi aut emeodandi se, nisi initium bonæ voluntatis, seu ipsa prima cupiditas boni, nisi dilectio booi? Hæc autem non est aliud, nisi charitas, quæ sola vult bonum tam inchoando, quam coosummando: *Homo Pelagiane*, inquit Augustinus, *charitas vult bonum, & charitas ex Deo est, non per legis litteram sed per Spiritum gratiæ.* Vbi quod dicit non per legis litteram, non est aliud Augustino, quam ooo per legis terrorem aut timorem. Et rursum, *Charitas sola vult bonum.* Et libro secundo ad Bonifacium: *Quid est boni cupiditas, nisi charitas?* Et ne quis imaginaretur nescin quas bonitatis præcisiones, illam ipsam bonitatem intelligit, ex qua dicitur opus præcepti bonum, *tunc bonum concupisces incipi, quando dulcescere*, id est, amari sco appeti cœperit. *Quando autem timore pœnæ, non amore iustitiæ fit bonum, nondum bene fit bonum.* NAC FIT IN CORDA, hoc est, in animo & voluntate, *quod fieri videtur in opere.* Causa est, quia sine charitate iustitiæ, non solum bonum non fieri, sed ne quidem voluntate appeti potest, sed aliud quippiam pœnæ videlicet immunitas, vel corporis integritas, sub specie boni quod præcipitur, appetetor. Sic enim statim adiungit: *Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis, vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis.* Hoc est, vt præcepti iustitiam diligamus: *In qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Ecce præceptum bonum ex timore pœnæ, ne quidem voluntate concopisci potest, sed sola charitate. Nam illa præcepti concupiscentia, quâ amamus id qood præcipit nobis, non est aliud quam illa, quem vocauerat amorem iustitiæ, hoc est dilectio charitatis.

Lib. 1. contr. Iul. oper. imperf. c. 139.

Lib. 2. ad Bonif. cap.

Ibid.

Quomodo igitur ex solo timore pœnæ habebitur voluntas emendationis, & propositum non solum qualecumque booum, sed vniuersa peccata relinqueodi, & obseruandi totam legem Dei? Hoc enim est voum ex difficillimis quod charitas præstare potest, sed sine Dei seu iustitiæ dilectiooe possideri impossibile est. Cuius mirabilis paradoxi nouitas, si ex omnibus Augustini principiis euerteoda esset, prolixius quam huic loco oecessarium est, nos occuparet. Nam primo repugnat hoc illi principio sancti Augustini, quod virtus Augustino non est aliud, quam *voluntas qua appetimus rectè honestéque viuere*, & hæc sit ei voluntas bona, eaque non alia oisi charitas, prout hæc latius alibi demonstrata sunt. Quid ergo? an virtus etiam ex timore pœnæ, ipsaque charitas fluet? Secundò, impossibile est propositum bene viuendi & peccata emendandi animo concipere, nisi voluntas velit regulam quandam immutabilem sectari, qua videt rationali creaturæ diuinitus præscriptum esse vt declinet à malo, & faciat bonum. Sed huiusmodi regulam sectari velle, sine istius incommutabilis regulæ dilectione esse non potest: *Manifestum est enim*, inquit Augustinus, *secundum id nos viuere quod sectati fuerimus, sectabimur autem quod dilexerimus.* Ista vero talium regularum incommutabilium & sempiternarum dilectio, non est Augustino prorsus aliud quam illa prædicata toties iustitiæ dilectio, quæ timori pœnæ semper oppooitur, & ab ipso vera charitatis dilectio esse definitur. Est enim dilectio æternæ legis, quæ oon est aliud oisi ipsa sempiterna veritas & iustitia Dei, hoc est, ipse Deus. Vnde Augustinus hoc ipsum fusè probaturus: *Dic mihi*, inquit, *prius, verum qui se le viuere diligit, eoque ita delectatur, vt non solum ei rectum sit sed etiam dulce atque iucundum, amet hanc legem, æternam habeatque charissimam*, &c. Cui respondet Euodius: *Amat omnino ac vehementer. Nam ipsam sequens ita viuit.* Quam statim vlterius declarat esse sempiternam veritatem ac Deum. Sicut ergo quisquis rectè viuit, hanc legem cernit, sectatur ac diligit; ita quisquis vniuersa peccata declinare & præcepta facere decreuit, hanc legem sectari cupit ac diligit: Atqui illa dilectio est dilectio iustitiæ, & verissimus fœtus charitatis. Ergo impossibile est, vt ex pœnarum timore concipiatur. Quæ qui plenius probata sibi & intellecta cupit, legat ea quæ superius de charitate diximus. Et sanè quo pacto fieri potest, vt timore pœnæ voluntas omnis peccandi excludatur, cum talem hominem fidenter pronuntiet & probet Augustinus inimicum esse iustitiæ? *Inimicus ergo iustitiæ est, qui pœnæ timore non peccat, amicus autem erit, si eius amore non peccet.* TVNC ENIM VERE TIMEBIT PECCARE. Quam quæso ob causam, cum & ille qui ex pœnæ timore peccatum vitat, peccatum timere, odisse, ac detestari videatur? Audi rationem: *Nam qui gehennas metuit*, NON PECCARE METVIT SED ARDERE. *Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum*, hoc est, ipsam peccati iniquitatem, in qua essentia & ratio peccati sita est, *sicut gehennas odit.* Hoc autem est impossibile sine charitate fieri, cuius sicut proprius effectus est, iustitiam diligere, ita peccatum ipsum seu iniustitiam detestari: *Tantum enim quisque peccare odit, quantum iustitiam diligit. Quod non poterit lege terrente per litteram, sed spiritu sanante per gratiam.* Vnde & alibi: *Declinare à malo & facere bonum nullus potest sine Spiritu gratiæ.* Hoc est, vt explicat sine inspiratione dilectionis bonæque voluntatis. *Quæ gratia si desit, ad hoc lex adest, vt reos faciat & occidat.* Falluntur igitur sine dubio, & rerum obscurarum anfractus non satis penetrant, quotquot aduersus fundatissimam istam doctrinam timorem pœnæ nimis imprudenter extollunt. Non enim ista de lana caprina aut re exigua disceptatio est, sed de præcipuo Augustinianæ doctrinæ Christianæque disciplinæ fundamento. Nam inde pendet illa tam operosa cum Pelagianis tractata controuersia, vtrum Christianus fide Christi imbutus, sola lege terrente, hoc est, timorem incutiente, possit cauere malum aut operari bonum. Nam profectò si timor pœnæ, quam lex minatur, omnem peccandi voluntatem exioiere potest, certissimum est sola lege minante, oos operari posse bonum. Nec enim exiguum booum est, omnem peccandi abjicere voluntatem.

Lib. de lib. arbit. c. 12. & 13.
Vide dicta sup. c. 9. hoc lib.

In Epist. ad Galat.

Lib. 1. de lib. arb. c. 15.

Epist. 144.

Ibid.

Ibid.

Lib. de Corr. & grat. c. 2. & 3.

Sed majori fortassis admiratione dignum est

quod ijdem docent, dolorem quo quis de peccatis ex solo timore pœnarum infernalium dolet, eaque detestatur, quam attritionem vocant, esse sufficientem dispositionem ad iustificationem in Sacramento pœnitentiæ aut baptismi recipiendam. Dolor enim iste cum ex amore sui ipsius, & salutis suæ corporalis oriatur, non majoris pretij est apud Deum, neque majorem ad iustitiam acquirendam proportionem habet, quam amor quo quis integritatem sui corporis diligit. Quo verò pacto talis amor sui ad iustificationem disponere possit, fateor, prorsus non intelligo. Nec enim animum conuertit in Deum, à quo per peccatum aduersus erat: nec auertit eum ab iniustitia peccatorum sed à doloribus, quos paritura sunt, cum tamen vtrumque ad iustificationem prorsus necessarium sit. Nam quod ipsi dicunt, attritionem huiusmodi in se continere voluntatem omnia peccata relinquendi, & falsum est & impossibile, vt latè supra declarauimus: & quamuis verum esset, non tamen huiusmodi dolor dispositio ad iustificationem esse posset. Non enim dolor aut qualiscumque peccati declinatio, sed causa intuenda est. Quicquid enim ex aliquo motiuo feceris, non majoris aut meriti aut pretij est in oculis Dei, quàm causa, quam intueris. Ex quo fit, vt si non tantum aliqua, sed etiam omnia peccata vitare proponeres, quia ex fide didicisses ea Deo vindice infamiam in hoc mundo, paupertatem, dolores intolerabiles corporis, ipsamque mortem esse paritura, totus ille peccatorum dolor ac detestatio, quamuis fide præcedente nasceretur, non plus valeret iudicio Dei, quam amor ille, quo sine infamia, & paupertate & doloribus corporis in hoc mundo vitam propagare concupisceres. Nec enim existimandum est, idcirco dolorem aliquem aut affectum supernaturalem esse, quia fides proponit obiectum eius. Etiam fide aliquid proponente, dolor aut amor naturalis exserere potest affectus & actus suos. Nam & Gentiles aut Mahometani, qui supplicia futura crediderunt, verissimo & eiusdem rationis pœnarum terrore percelluntur, quia verissimo sui ipsius & eiusdem rationis amore detinentur. Et si pœnæ inferni corporalibus oculis in hac vita cernerentur sine fide, eodem prorsus modo amor sui concussus, timore vehementi pœnas istas exhorresceret. Sed quid magnum est corporis integritatem diligere & pœnas eius formidare? Ipsa peccata, Deique offensæ detestandæ sunt: erga quas etiam cùm omnia peccata timendo cauet, eodem se habet prorsus modo, atque antequam ea deuitare cœpisset. Quod enim offendunt Deum, & ab eo auertunt animum, nulla timentibus pœnas cura est, sed tantummodo quod sibimetipsis nocent. Ex quo fit vt non solum inuiti sint, & mallent aliud, & per hoc voluntate rei sint, sed etiam perspicuè in sui ipsius amore hæreant, nihil omnino de vlla sui finis ad quem omnes affectus & actus nostri retorqueri debent, dilectione satagentes. Cuiusmodi animi dispositio, quomodo ad iustificationem disponere possit fateri cogor, captum meum omnino superare.

CAPVT XXXIV.

Concilium Tridentinum isti doctrina multis locis aduersatur.

NAm quod isti Scholastici dicunt, istam sententiam suam in Concilio Tridentino satis

A euidenter tradi, quando dicit, quod Attritio *quamuis Sacramento pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorum nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit*; non mediocriter mihi hallucinari videntur. Tridentinum enim potius vice versá, multis locis euidenter significat, nunquam iustificationis gratiam siue extra Sacramentum, siue in Sacramento tam pœnitentiæ quam baptismi adultis dari, nisi contritio antecedat. Quod quamuis non sit huius instituti mei, breuiter tamen ostendendum est, vt totam sententiam istam in mera hallucinatione fundatam esse, pateat. Nam in primis, disertis verbis docet,

Conc. Trid. sess. 14. c. 4.

B materiam Sacramenti pœnitentiæ esse contritionem, eamque ad peccatorum remissionem ex Dei institutione requiri. Et Canone quarto damnat eos anathemate qui negauerint *contritionem, confessionem, & satisfactionem* non esse *tres partes pœnitentiæ*. Et ne quis ignoraret, quid esset ista contritio statim definit eam esse *animi dolorem ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero*. Eiusque motum QVOVIS TEMPORE *ad impetrandam veniam peccatorum fuisse necessarium*. Hanc eandem contritionem non solum *vitæ nouæ propositum & inchoationem*, sed & *veteris odium continere*. Quod probat ex illis Scripturis quæ postulant, vt *faciamus nobis*

Sess. 14. c. 3.

Can. 4. sess. 14.

Ibid. c. 4.

C *cor nouum, & spiritum nouum*, & aliis pluribus quæ probant, vt ait, voces pœnitentium, *ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse*. Hactenus perspicuum est, Concilium veram contritionem descripsisse. Nam illa est quæ cor nouum & spiritum nouum facit. Illa odium anteactæ vitæ, vehementemque peccati detestationem continet. Quibus præmissis adjicit, quod *contritionem hanc*, videlicet hactenus descriptam, *aliquando charitate perfectam esse contingit* ante Sacramentum; hoc ipso indicans, sæpè non esse charitate perfectam ante Sacramentum. Quod non alia ex causa dicit, nisi quia quædam est contritio veri nominis & rationis & essentiæ, quæ tamen non nisi cum

D Sacramento ad iustificationem acquirendam sufficit. Et quæ illa contritio imperfecta, quam etiam attritionem vocat? Ecce immediatè subjicit: *Illam verò contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur*, &c. *Declarat esse donum Dei*, &c. *Et quamuis sine Sacramento pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit.* Significat ergo Tridentinum, istam attritionem esse veri nominis & rationis contritionem, sed vti nominat, *imperfectam*. Nam quidquid ad contritionem in definitione requisiuerat, isti imperfectæ contritioni seu attritioni conuenit. Duo quippe ad contritionem necessaria postu-

E lauerat, *animi dolorem ac detestationem de peccato commisso*, & *propositum non peccandi de cætero*. Vtrumque vero disertis verbis isti attritioni tribuit. Nam primò, in eodem loco postulat, vt *voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ*. Et Canone quinto, qui ex illo decreto sumptus est, *detestationem peccatorum* ei tribuit *cum proposito melioris vitæ*; quæ sunt ipsissima quæ ad contritionem requisierat, & quibus duabus conditionibus ab huius imperfectæ contritionis seu attritionis essentia rejicitur omnis illa attritio, quæ ex solo timore pœnæ siue temporalis, siue æternæ proficiscitur. Nam timor ille, omnium etiam Scholasticorum iudicio, seruilis est. Timor au-

teni seruilis sicut non corrigit voluntatem, ita non excludit etiam peccandi voluntatem. Nam ad vtrumque necessarium est, vt omnibus anteponat rebus dilectus Deum. Hoc enim quamdiu non fit, vel actu vel affectu, persistit voluntas in peccato, dum adhuc aliquid supra Deum diligit, & aliquid magis quam Dei offensam timet. Nam unde veniunt illa sancti Augustini: *Qui timore pœnæ rem alienam non concupiscit, puto quia concupiscit.* Et: *Inimicus iustitiæ est, qui pœna timore non peccat.* Hine igitur vera ratio patet, cur Concilium Tridentinum non quamlibet attritionem donum Dei & impulsum Spiritus sancti esse definierit, sed *si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ coniuncta sit.* Nam tale propositum omnes vires humanas superat, nec nisi a Spiritu sancto per veram & propriè dictam Christi gratiam operante inspirari, aut haberi vllo pacto potest, quia charitatis quidam siue iam perfectæ, siue saltem imperfectæ tactus est, sine qua iustificari nemo potest.

Serm. 15. de verb. Apost. Epist. ad Anast. 144. 110 tradit. & Aluar. disp. 92. n. 2. Sess. 14. c. 4.

Hinc ergo fit, vt idem Concilium Tridentinum istam Dei dilectionem etiam ad baptismum, tanquam necessariam dispositionem postulet, vbi tamen minor, vel certè non maior dispositio, quam ad pœnitentiam, videretur esse necessaria. Nam sessione sexta requirit ad *eam pœnitentiam, quam ante baptismum agere oportet*, id est, quæ requiritur tanquam dispositio necessaria, *fidem, spem, dilectionem Dei tanquam fontis omnis iustitiæ.* Et *vt propterea*, hoc est, quia Deum vt iustitiæ fontem diligit, *aduersus peccata moueatur*, idque non quolibet modo, sed *per odium aliquod & detestationem.* Denique postulat *propositum inchoandi nouam vitam & seruandi diuina mandata.* Qui tam perspicuè sunt effectus diuinæ cælestisque charitatis, vt nullo colore probabilitatis negari queant. Nam dilectio iustitiæ sexcentis locis ab Augustino vocatur charitas Dei, & timori pœnæ opponitur. Nec vnquam aliud postulat, vt diuina mandata impleantur sicut oportet, quam vt impleantur dilectione iustitiæ: *Quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatem quam dedit Dominus accepisse se gaudeant.* Et continuò vocat eam *charitatem.* Et libro de fide & operibus: *Gratia Spiritus sancti per Christum diffusâ charitate in cordibus nostris donat iustitiæ dilectionem, qua immoderatio concupiscentiæ, superetur.* Et alibi post ista Apostoli verba: *Quis nos separabit à charitate Christi?* Sic interpretando subnectit: *Charitate igitur Christo, non pœnæ timore cohæremus*, &c. *Et quid est à charitate nisi à charitate iustitiæ?* Non enim vt alibi dicit, *Deum tibi fingere debes quasi idolum, inuisibilis est Deus, & Dominus iustitia est.* Quam veritatem in Augustino celeberrimam, alibi innumeris pænè locis demonstrauimus. Si igitur Deus vt *fons iustitiæ*, à baptizandis diligi debeat, ac *propterea moueantur* aduersus peccatum *eâ pœnitentiâ, quam ante baptismum agi oportet, per odium ac detestationem* eorum, quis dubitet ita etiam Deum à pœnitentibus esse diligendum, vt eâ pœnitentiâ, quam ante Sacramentum pœnitentiæ agi oportet, aduersus peccata moueantur. Itaque capite decimo quarto eadem Synodus conformiter isti principio, expressis verbis docet, & à Pastoribus docendum esse præscribit: *Christiani hominis pœnitentiâ post lapsum continere non modo cessationem à peccatis & eorum detestationem, aut* COR CONTRITVM ATHVMILIATVM, *verum etiam eorum sacramentalem confessionem*, &c.

Conc. Trid. sess. 6. c. 6.

Lib. de Corr. & grat. c. 2.

Lib. de fide & oper. 23.

Epist. 144.

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3.

Lib. 1 de statu puræ nat. c. 5. & seqq & sup. hoc libro.

Sess. 6. c. 14.

quam statim vocat *secundum Deum tristitiam.* Itaque vniuersa Concilij doctrina de iustificatione, clamat veram contritionem, ex qua fiat cor contritum & humiliatum, verum peccatorum non gehennarum aut dolorum odium ac detestationem, veram non peccandi voluntatem, veram iustitiæ dilectionem, ex qua oritur tristitia secundum Deum, iustificationem quamlibet antecedere debere. Quorum profectò nullum ex dolore peccati propter solum gehennæ metum, sed ex sola illa contritione, quæ ex offensionis Dei pio dolore proficiscitur. Fallitur enim quisquis putat, per Sacramentum pœnitentiæ effectum esse, vt iam duplex sit iustificationis modus, vnus per contritionem, alter per illam attritionem, quæ ex solo pœnarum timore de peccatis dolet; sed vnus & idem semper est & fuit iustificationis modus, per dolorem de offensione Dei. quamuis pœnitentiæ Sacramenti institutio facilitatem assequendæ remissionis attulerit. Ex qua consideratione illud ipsum Concilium Tridentinum dicit, quod *fuit pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui baptismali gratia ablui petiissent;* Et qualis tandem pœnitentia? *Vt peruersitate abiectâ & emendatâ, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Vnde Propheta ait, Conuertimini & agite pœnitentiam*, &c. Ecce qualis pœnitentia quouis tempore, etiam baptizandis necessaria fuit: quæ videlicet continet abiectionem peruersitatis & emendationem, quæ detestetur magnitudinem offensionis Dei, quæ peccati odium inferat, quæ *pium animi dolorem* complectatur, qua denique animus conuertatur ad Deum: quorum ne vnum quidem attritio ex solo gehennæ metu profecta comprehendit. Nam neque abjicit emendatque peruersitatem, sed diuersis modis explicatis, animum peccato affixum esse sinit aut facit; neque quicquam de Dei offensione curat, neque peccati odium affert. *Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit.* Sed vnde hoc nisi ex charitate iustitiæ? *Tantum enim quisque peccatum odit quantum iustitiam diligit.* Vnde consequenter fit, vt neque animum conuertat *ad Deum*, sed ad seipsum, neque *pium animi dolorem* afferat, nulla enim pietas animi, nisi affectus feratur in Deum; neque quolibet adhuc modo, sed beneuolâ dilectione. Vnde sæpè ex Augustino demonstrauimus, nullam Christianis esse pietatem nisi charitatem, secundum illud frequenter ab eo traditum: *Pietas cultus Dei est, nec colitur nisi amando.* Quæ omnia, quantum arbitror, perspicuè declarant, doctrinam istam quam Scholastici quidam tradunt de dolore peccatorum ex solo gehennæ metu, non solum Augustini principiis fundatissimis, & per omnes eius lucubrationes diffusis ex diametro repugnare, sed etiam à Synodi Tridentinæ Patribus multis modis proscriptam esse; quam non perspecta veritas, sed sola inutilis imo perniciosa erga peccatores misericordia pepererit. Nam quod illam etiam diuo Thomæ & aliis nonnullis grauioris notæ scriptoribus impoοere volunt, hoc falsum esse non difficulter ostendi potest, quemadmodum à nonnullis qui sententiam istam tanquam alienam à veritate reiecere, demonstratum est.

Sess. 14. c. 1.

Epist. 144.

Epist. 120 ad Honorat. c. 18.

Vide Guilel. Estium in 4. Sent. dist. 15. & 17. Ioan Syl. in supplem. q. 1. art. 3. & q. 5. art. 2.

CAPVT XXXV.

Multi fructus timoris pœnæ recensentur, ex quibus veritas doctrinæ à Concilio Tridentino de timore pœnæ traditæ patescit & confirmatur.

QVANDOQVIDEM huiusmodi sit timoris pœnarum ac doloris inde nascentis ratio & effectus, facile in mentem cuipiam venire posset, nullum esse timoris gehennæ fructum. Cuiusmodi cogitationibus respondeo, multum esse per omnem modum. Nam quamuis perfectius longe sit iustitiam diligere, non tamen propterea timor pœnarum exterminandus est.

Est aliquid prodire tenus, si non datur vltra.

Ad fastigium rerum excelsarum non vno saltu scanditur, sed paulatim à primis radicibus ascendendum est. Timor autem Domini non fastigium, sed initium sapientiæ, hoc est, charitatis, quæ sola Christianorum sapientia esse definitur. Vnde Augustinus: *Quisquis legibus iubentibus obtemperat timore incipiens, & ad dilectionem proficiens, à Domino accipit pacem.* Vt igitur ad sapientiam siue dilectionem iustitiæ proficiamus.

Lib. 2. contr. Gaud. c. 12.

Primus fructus timoris pœnæ est, quod quamuis à peccato animum non contineat, manum tamen cæteraque coërceat membra, ne in facta prosiliant. Longè vero mitius ac minus est, sola voluntate peccare, quam ruptis timoris repagulis in apertam legis erumpere præuaricationem: *Pœna corporis*, inquit Augustinus, *etsi non à voluntate peccandi, tamen reuocat ab opere peccati.* Et libro secundo contra litteras Petiliani: *Timor pœnæ etsi nondum habet delectationem bonæ conscientiæ, saltem intra claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem.* Ex hac ergo malæ voluntatis compressione nascitur.

Epist. 144.

Lib. 2. contr. litt. Petil. cap. 83.

Secundus fructus qui profecto maximus est, quod eodem modo pœnarum timore impeditur homo ne peccata delectabilia sæpius perpetrando catenas concupiscentiæ sibi nectat ineluctabiles. Hoc enim habet externi operis delectabilis designatio præ sola voluntate, quod animum fortissimè affigat desideratis expertisque delectationibus, ex quibus postea nullo conatu voluntatis, sed solà & inusitatà gratià Dei expedire se potest. *Cùm fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit Deus in concupiscentiam cordis eorum iam illa delectatio alligat eos, vt inde abrumpere amorem, & ad vtilia conferre non audeant: quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tanquam pedem de compede exuere cupientes. Cui dolori succumbentes, à perniciosis delectationibus nolunt abscedere.* Nam isto modo exteriorum peccatorum frequentatione consuetudo, adeoque necessitas peccandi gignitur, iuxta illud Augustini: *Ex voluntate peruersa facta est libido, & dum seruitur libidini facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.* Quo sanè nihil in moribus peius inueniri potest. Ex quo principio fit, vt cui Deus iratus est, eum tradet in desideria cordis sui, vt faciat etiam externis factis quæ non conueniunt, atque ita consuetudine peruersà captiuus arctissimè sub diaboli potestate vinciatur. Nam vt idem Augustinus: *Quæ duo scilicet natura* (naturalis libido) *& consuetudo coniuncta, ro-*

In Psal. 9.

Lib. 8. Confess. cap. 5.

Lib. 1. q. 1. ad Simplic.

A *bustissimam faciunt, & inuictissimam cupiditatem.* In hoc ergo tam magnum malum ne incidat homo, etiam qui est malæ voluntatis, pœnarum timor impedit fortissimè, quia timor pœnæ, voluptatum desiderio fortior est: eaque de causa nihil verius esse dicit Augustinus, quam quod dictum est: *Initium sapientiæ timor Domini: Nemo est quippe qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem: quandoquidem videmus etiam immanissimas bestias à maximis voluptatibus absterreri dolorum metu.* Et his duobus modis vocatur ab Augustino timor pœnæ custos à malo, vt tandem ad dilectionem iustitiæ perducatur. *Time tamen*, inquit, *vt ista formido custodiat te, vt perducat ad dilectionem.* Et inferius: *Adhuc timor ille* B *seruilis est, custos quidem malorum, vt abstineant se à malis, & abstinendo digni sint ad se admittere charitatem.*

Lib. 83. qq. q. 36.

Serm. 18. de verb. Dom. cap. 8

Ibid. c. 12.

Tertius fructus est, & is valde quoque singularis, quod timor pœnæ, externa saltem opera non frequentando, malorum operum tollit consuetudinem, quæ maximum bene viuendi impedimentum est; quatenus facit vt opera bona, tanquam contraria inolitæ consuetudini suæ, grauissima esse videantur. Augustinus: *Pronuis præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum, & seruat charitati locum, quæ tanquam domina veniente, vt illa insideat abscedit.* Et C in Psalmum centesimum vigesimum septimum: *Timent quidem sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato*, externo scilicet, *fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem.* Hinc ergo nascitur.

Epist. 120. cap. 18.

In Psal. 127.

Quartus fructus, quod timor exteriorum actuum bonorum frequentatione pellens consuetudinem malam, inducit quandam benefaciendi facilitatem, quæ proximus gradus est vt iustitia diligatur. Incipit enim dulcescere opus bonum ac dilectione dignum videri, & quodammodo sentiri quod antea molibus arenariis intolerabilius cupiditati videbatur. Vnde Augustinus cum D homines pœnis à peccatis deterrendos esse docuisset, *Iam verò*, subjicit, *cum aliqua non peccandi consuetudo, quod onerosum putabatur, facile esse persuaserit, incipiat gustari dulcedo pietatis, & commendari pulchritudo virtutis, vt charitatis libertas præ seruitute timoris emineat.* Qui gustus dulcedinis, quomodo ex nonnulla abstinentia à peccatis oriatur, quam pœnæ timor efficit, alibi præclara & obuia vsus comparatione rudioribus Christianis explicat: *Qui iniquitate vsus est, & pastus peccatis in corde, incipit non posse manducare panem, laudat verbum Dei, & non facit. Vnde non facit? Quia cum cœperit facere laborat, quomodo sentimus laborare dentes post vuas acerbas, cum cœpe-* E *rimus panem manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantulum ab vuis acerbis, & redeunt dentes ad stabilitatem suam & incumbunt pani. Sic & nos laudemus iustitiam. Sed si nos volumus manducare iustitiam*, hoc est, facere, vt statim explicat, *temperemus nos ab iniquitatibus; & nascitur in corde non solum delectatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas manducandi.* Hanc ergo nonnullam à peccatis abstinentiam pœnæ timor operatur, vt paulatim iustitiam operandi facilitas redeat.

Lib. 83. qq. q. 36.

In Psal. 48. conc. 2.

Quintus fructus est, vt dum peccatores timent vehementer pœnas, quas Deus transgressoribus legis comminatur, timore pressi & coar-

ctati, ad Dei misericordiam supplices fugiant, quatenus nullo cœlitus adiutorio ad faciendam legem, ab intentata pœna liberentur: *Legem*, inquit, *terrendis imponit inuisis, vt cum & ipsis cœperit inolitæ concupiscentiæ morbus incentiuo prohibitionis & cumulo præuaricationis augeri confugiant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum Spiritus suauitate iustitiæ delectati pœnam litteræ minantis euadant.* Et alibi breuiter & neruosè: *Lex iram*, id est, supplicium, *operatur, vt ad iram euadendam Dei gratia requiratur.* Qui fructus ita magnus est vt Augustinus hunc vnum ex præcipuis esse fateatur, propter quem lex vetus comminationibus ac terroribus plena, data fuerit: *Vt videlicet timor legis humilem factum ad fidem gratiamque perduceret.* Vnde alibi audet ac dicit, quod *ad solam Christi gratiam agnoscendam & inuocandam, vtiliter legis velut pædagogi timor ducit.* Qua de re alibi plura dicta sunt. Quam occultam cum peccatoribus œconomiam, etiam nunc Deus cum Christianis obseruat. Grauissimas enim gehennæ pœnas intentat transgressoribus, vt minis territi, ac de propriis diffisi viribus quas imbecilles esse ad concupiscentias ardentissimas vincendas esse sentiunt, piâ humilitate diuinæ gratiæ adiutorium petant, quo iustitiâ præceptorum delectati pœnam litteræ minantis euadant.

Lib. de Spir. & lit. c. 10.

Lib. 2. oper. imperf. contr. Iul. f. 366.

Lib. de perf. iust. c. 5.

Lib. de nat. & grat. c. 1. Vide dicta lib. 1. de gra Christi Salu. cap. 11.

Cùm igitur isti fructus sint, quos timor legis in peccatoribus iter sapientiæ arripere incipientibus parit, meritò sanè sanctus Augustinus de timore dicit, *quod magnum sit præsidium procedentibus ad salutem.* Merito timorem pœnæ *bonum, vtilem, saluberrimum* vocat: hortaturque Christianum: *Fac, fac vel timore pœnæ si nondum potes amore iustitiæ*: Et alibi: *Noli timere pœnam, sed ama iustitiam: nondum potes amare iustitiam time vel pœnam, vt peruenias ad amandam iustitiam.* Nimirum quia nemo fere, vel nemo à perfecto incipit. Vnde etiam sanctum Paulum tradit ad diligendum Deum timore perductum: *Quem*, inquit, *maior timor compulit ad charitatem, cuius perfecta charitas foras misit timorem.* Vbi ad hoc respicit, quod Paulus terribiliter diuinâ potestate prostratus fuit, tremensque ac stupens dixit: *Quid me vis facere?* Timor ergo plerumque, vel vt Augustinus in libro de Catechizandis rudibus tradit, prius hominem ad arripiendum bonum concutit, vt iter ad charitatem paret. Vnde Tractatu nono in Epistolam Ioannis: *Si nullus timor, non est quà intret charitas.* Et in Psalmum centesimum quadragesimum nonum: *Nisi timore incipiat homo Deum colere, non perueniat ad amorem.*

In Psal. 5.

In Psal. 127

Lib. de Catechiz. rudib. c. 5.

Vide Tract. 41. in Ioan.

Epist. 50.

Act. 9.

Lib. de Catechiz. rudib. c. 5. Tract. 9. in Epist. Ioan. In Psalm. 149.

Ex his perspicuum fit, quam sit sacris litteris & Augustino consentaneum, quod Concilium Tridentinum docet; *peccatores à iustitiæ diuinæ timore, quo vtiliter concutiuntur ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem erigi.* Et de contritione loquens imperfecta, quæ ex formidine pœnæ hominem ad abrumpendam peccandi voluntatem, & arripiendum vitæ melioris propositum conuertit: *Hoc timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem plenam terroribus*

Conc. Trid. sess. 6. c. 6.

Sess. 14. c. 4.

A *pœnitentiam egerunt.* Liquet etiam quam prouidè definierit, *gehennæ metum per quem ad misericordiam Dei, de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum non esse aut peccatores priores facere.* Quod tamen obseruandum est, à Concilio non de quolibet gehennæ metu dici, sed de illo duntaxat, *per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus: vel à peccando abstinemus.* Quo significatur ille metus qui veram contritionem quamuis imperfectam parit & cum ea coniunctus est. Nam per illum gehennæ metum, qui tantummodo attritionem illam Scholasticorum quorundam efficit, non tam de peccatis quam de pœnis peccatorum homo

Sess. 6. can. 8.

B dolet: *Non enim peccare metuit, sed ardere.* Nec per illum à peccando abstinemus aut abstinere possumus, quia per illum inuiti facimus quicquid boni facere videmur. *Nemo autem inuitus bene facit, etiamsi bonum est quod facit.* Quanquam nec iste seruilis pœnarum timor, quatenus timor, sit peccatum aut malum. Bonus enim est timor quatenus timor, & eo quo supra diximus modo datur à Deo, quamuis seruilitas eius adiuncta mala sit. Sic enim & anima peccatrix, non quatenus peccatrix, sed quatenus anima & bona est & creatura Dei. Ex quo consequitur, vt etiam ille timor, peccatores nequaquam peiores, sed meliores potius facere dicendus sit.

Lib. 1. Conf. sess. c. 2.

C Continet enim saltem opus, si non animum. Vnde habere facit *innocentiam manuum, si non cordis.* Itaque timor iste seruilis hominem ad iustitiam præparat, non quidem in quantum seruilis, hoc est, ab amore iustitiæ separatus est, & in ipso homine vltimo requiescit; peccandique voluntatem ex eo capite coniunctam habet, sed in quantum est timor pœnæ, cuius exspectatione si non ex toto, saltem aliqua ex parte, is qui seruiliter timet à peccato reuocatur, & ad iustitiam diligendam ijs quos recensuimus modis præparatur. Amplius à timore pœnarum exposcere, est officium Domini à pedissequo, libertatem à seruo postulare: vnoque verbo hoc

In Psal. 77.

D exigere, vt timor pœnæ sit charitas iustitiæ: *Timor enim seruus est, charitas libera est, & vt sic dicamus timor est seruus charitatis.* Vnde fit vt timor charitati seruiendo, *id agat ne facias, charitas id agat ne velis facere, etiamsi impunè possis admittere.* Quanto satius & vtilius timori tribuas quod timoris est, ne præposterè suffectus in charitatis locum, nec ista retineat dignitatem suam, nec ille vtilitatem suam: atque ita vtrinque & peccator & iustus perniciosissimè fallantur, dum neque diligens quid sibi à Deo donatum adsit, neque timens quid sibi adhuc donandum desit, agnoscit. Ex quo non raro forsan accidit, vt ex huiusmodi ignorantia, salute sua sempiterna peccatores excidant, dum securi ad pœniten-

E tiæ Sacramentum cum dolore bonæque vitæ proposito, propter solum gehennæ metum concepto accedere iubentur, cum quo eos Augustinus inuitos esse & nondum liberos aut alienos à voluntate peccandi securissimè constantissiméque profitetur.

FINIS.

CORNELII

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI SALVATORIS.
LIBER SEXTVS.
Qui eſt primus de libero arbitrio.

PRÆFATIO.

RDO poſtulat vt iam de concordia gratiæ iſtius medicinalis & liberi arbitrij paulo accuratius diſſeramus. Quod quia difficulter fieri poteſt, niſi natura libertatis vtcumque percepta ſit, operæ pretium fuerit ad rem totam planius intelligendam, ab ouo ordiri naturamque liberi arbitrij vniuerſam, quemadmodum ab antiquis gratiæ defenſoribus contra Pelagianos luctantibus intellectum fuit, lectorum oculis ſubjicere. Qua de re non poſſumus quoque tutiorem ducem aut peritiorem ſequi, quam illum, quo neminem hujuſce rei Eccleſia peritiorem habuit, nemo maiori gloria eius aduerſarios protriuit, nemo acrius in hoc ipſo argumento exagitatus fuit, nemo conſtantius & vniformius libertatem arbitrij ab initio conuerſionis ad finem vitæ vſque defendit. Falluntur enim toto cælo, qui vt liberrimas ſuas opiniones à Chriſtiana gratia non mediocriter diſſonãtes, ab Auguſtini cenſura ſubtrahant, cauſantur eum cum hoſtibus nimium liberæ voluntatis vires tuentibus luctatum eſſe, & propterea in alteram partem obnixius tetendiſſe, vt facilius aduerſarios ſuos depreſſa humanæ volũtatis libertate deprimeret. Quæ cantilena paſſim ab ijs frequentata eſt, qui ſe ab eius doctrinæ tramite receſſiſſe forſan conſcij ſunt. Sic enim & illi qui contra Auguſtini ſenſum pœnas paruulorum poſt hanc vitam, non multo modeſtius quàm ipſi Pelagiani eleuant, hoc ipſum velum ſuis conatibus præferunt. Ita fit vt illo ſpecioſo prætextu Auguſtini doctrina tam de peccato originali, quàm de libero voluntatis arbitrio, adeoque de Chriſti gratia, quæ ſine libero arbitrio intelligi nequit, in præſentiſſimum periculum adducatur. Sed boni iſti viri duplici ex capite hallucinari videntur: tum quia nihil de libero arbitrio Auguſtinus aduerſus Pelagianos docuit, quod non diu ante nullo adhuc aduerſario ſecum litigante, vel Eccleſiam laceſſente tradiderit: tum quod ignorare videantur, nullam acerbiorem ſæpiuſq; & inuidioſius repetitam calumniam fuiſſe impactam Auguſtino, totique Eccleſiæ Catholicæ, cuius partes ipſe ſolus in illo conflictu litterario, ex eiuſdem Eccleſiæ autoritate ſuſtinebat, quam quod ex liberi arbitrij deſtructione, tum ipſe eſſet, tum Eccleſia tota Manichæa. Audite aduerſus ſtrenuiſſimum Eccleſiæ pugilem totamque Eccleſiam intonantem Iulianum: *Dicunt illi Manichæi quibus modo non communicamus, id eſt, toti iſti, cum quibus diſſentimus, quia primi hominis peccato, id eſt, Adæ liberum arbitrium perierit.* Et [*Lib. 1. ad Bonif. c. 2.*] in opere poſtremo, cui refellendo immortuus eſt Auguſtinus, hæretica impudentia inſultans aduerſario ſuo: *Cæterum duo iſta quæ iungis, liberum & non liberum, id eſt, liberum & captiuum, illi quidem rei de qua agimus,* (id eſt, libero arbitrio) *conuenire non poſſunt. Tibi* [*lib. 1. oper. imperf. f. 124*] *vero ſtultitiam ſingularem, impudentiam nouam, impietatem veterem* (id eſt, Manichæorum) *adeſſe teſtantur.* Et paulo ante: *Hic intellectus eſt* (liberi arbitrij) *qui cum illis quos enumerauimus vos etiam* (id eſt, Catholicos) *à Chriſto monſtrat alienos.* Et rurſum inferius diſ- [*Ibid. f. 121.*] putationem ſuam totam in ſummam colligens: *Quo collecto conuinceris inficiari dogmata tua, vt promittas te liberum arbitrium non negare, quod ante mali, poſtea boni neceſſitate ſubuertis.* [*f. 164.*] Quapropter tantis conatibus prolixiſſimæ diſputationi ſuæ immoratum eſſe proteſtatur: *Vt oſtenderemus,* inquit, *certiſſimum eſſe quod dixeram, quia negarent liberum arbitrium ho-*

mines, qui vestro fuissent sermone deterriti, & in verum exitium vanâ formidine truderentur, neque esse præcipitium arbitrij liberi negatorem. Ex quibus & aliis plurimis locis, quæ proferre in promptu est, manifestissime patet, quàm immerito nonnulli dicant, Augustinum propter Pelagianos liberum arbitrium depressisse; cum e contrario nullam ipse totaque Ecclesia calumniam grauiorem passa sit, quam quod euerteret arbitrij libertatem, & ipse non semel fateatur, quæstionem illã fuisse sibi explicatu perdifficilem. Ex quo fit, vt ipse potius liberum arbitrium magnopere extollere debuisset, vel potius via regia incedere, ne libero arbitrio fauendo Pelagianus, aduersando Manichæus esse videretur. Nos vero potius, si illa regula recentiorum locum habere posset, in tradenda veritate liberũ arbitrium deprimere deberemus. Nam quemadmodum tempore Augustini malè audiebat Ecclesia, quod Manichæismum traderet, ita nunc propter quorundam recentiorum nouas opiniones traducitur, quod Pelagij sensa de arbitrij libertate & potestate docet; vnde quanto majori omnibus curæ est, tueri salutem suam, quam alienam offendere, tanto diligentiori sollicitudine Augustinus Ecclesiam à Manichæismo destructæ libertatis, nos à Pelagianismo enecatæ gratiæ purgare deberemus. Astruendo enim dominatricem gratiã destruebat quidem Pelagiũ, sed non purgabat seipsum à Manichæo: nos vice versa defendendo illam indifferẽtem libertatem, Caluinum quidem subuertimus, sed Pelagij maculam non diluimus. Sed quæcumque tandem Ecclesiam erroris pestis oppugnet, quæcumque calumnia desertæ veritatis, impingatur, absit vt quicumque Doctor Catholicæ veritatis ita vnum declinet errorem, vt in alterum incidat. Absit multo magis, vt profundissimus ille Ecclesiæ Magister Pelagianos ita debellauerit, vt in depressione humanæ libertatis excesserit, aut suspectus sit. Antiquæ sunt illæ & vsu tritæ omnium eorum voces, qui cælesti eius doctrinæ, & à sanctissimis Ecclesiæ Romanæ Præsulibus sæpenumero comprobatæ, obtrectare statuerunt, vel alteram inducere. Aduersus cuiusmodi, *qui pissimis Disputatoribus obuiare præsumunt, & Magistris nostris tanquam necessarium modum excesserint, obloquuntur*, iam olim à diui Petri throno Celestinus intonuit. *Nec vnquam hunc* (Augustinum) *sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit. quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter Magistros optimos, etiam à meis prædecessoribus semper haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, vtpote qui vbique cunctis & amori fuerit & honori. Vnde resistendum talibus quos malè crescere videmus.*

In Epist. Celest. ad Gallorum Episcopos.

Nam in disputando cum hæreticis ita fugere errorem, vt vel in minimo regulam veritatis excedas, non est veritatem defendere, sed euertere, non Ecclesiæ causam protegere, sed prodere. Vnde in hac eadem omnino causa similes hominũ præueniens suspiciones in medio duorum errorum sine vtriusuis labe, illibato tramite incedendum esse definiens præclarissime dicit: *Possunt duo errores inter se esse contrarij, sed ambo sunt detestandi, quia sunt ambo contrarij veritati. Nam si propterea diligendi sunt Pelagiani quia oderunt Manichæos, diligendi sunt Manichæi quia oderunt Pelagianos. Sed absit vt Catholica mater propter alterorũ odium alteros eligat amare, cùm mouente atque adiuuante Deo debeat vtrosque vitare, & cupiat vtrosque sanare.*

Nouis. c. 2.

Absit igitur vt Augustinus, qui istum tuendæ veritatis modum tam diserte in hoc eodem argumento tradit, sui ipsius oblitus ita gratiã asseruerit, vt vel in minimo liberum arbitrium læserit. Nouerat ipse quæstionem esse perquàm delicatam, difficilem, ancipitem, in pondere & mensura tractandam, verba, syllabas, apicésque in statera ponderandos. Fuerat pulsatus eadem calumnia, iam verba ipsius in præiudicium libertatis, vt ipse testis est, rapta fuerant: *Asseris*, inquit aduersus Iulianum, *me in alio libro meo dixisse, Negari liberum arbitrium si gratia commendetur: & iterum negari gratiam, si liberum commendetur arbitrium.* Vnde promittebat Iulianus quod cum *libri ipsi* Augustini *ventilari cœpissent, à se illa sententiarum nudaretur & confoderetur impietas.* Sed reponit ei cautissimus Doctor: *Calumniaris. Non hoc à me dictum est: sed propter ipsius quæstionis difficultatem videri hoc potest dictum esse & putari, &c. Quis non exspectet sapientiam disserentis, qui fidem cognouerit mentientis?*

Lib. 4. c. 8.

Cùm igitur tantopere hàc euersæ libertatis calumniã vexatus fuerit Augustinus, quis mente sobriã suspicari audeat, eum in deprimendo voluntatis arbitrio debitum excedere voluisse modum? Cùm si vllus huiusmodi cogitationibus detur locus, tota doctrina de gratia & libero arbitrio, de quorum conciliatione librum ex professo scribere compulsus fuit, periclitetur. Ille quippe cardo est in quo tota causa vertitur. Quem tam feliciter attigisse & enodasse visus est vniuersæ Ecclesiæ in hunc vsque diem, vt nemo de doctrinæ istius veritate, siue gratiam siue liberum arbitrium arctissimo vinculo inter se colligata spectes, ausus fuerit dubitare. Nec mirum sanè cum Romæ sanctissimi Præsules diuersis sanctionibus profundissimam cautissimamque doctrinam eius in hac parte comprobauerint & Ecclesia suam fecerit. Hinc illa Ioannis secundi Romani Pontificis verba auctoritate plena, quæ aduersus Acœmetas Monachos Nestorianos protulit: *Sanctus Augustinus, cuius doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta, Romana sequitur & seruat Ecclesia.*

Epist. 3. ad Senatores.

Vt non immeritò magnopere dolendum ſit, nonnullos ita humanis & plerumque fallacibus ratiocinationibus deditos eſſe, vt liberi arbitrij intelligentiam tutius ab Ariſtotele & è Gentili Philoſophia, quàm ex antiquæ Eccleſiæ promptuarijs hauriendam eſſe arbitrentur. Nempe quia res iſta cum naturalis intelligentiæ terminos non excedat, ratione quoque metienda eſt. Quaſi vero vllus ab Eccleſia peregrinus ſublimitate rationis Auguſtino præferendus vel conferendus ſit; qui ſine Magiſtro ſolâ cæleſtis doni prærogatiuâ, ſe adoleſcentem non tantum Ariſtotelis Categorias difficillimas legiſſe, & ita intellexiſſe coram Deo teſte profitetur, vt poſtea cum eruditis conferens, nihil ab eis audiret quod non ante ſolus apud ſe ipſum legens percepiſſet, ſed omnes libros artium, quas liberales vocant, per ſe ipſum legit, & intellexit, quoſcumque legere poterat. Cuiuſmodi ingenij prodigium, neſcio an quiſquam vnquam viderit, aut in vllis Hiſtorijs legerit. Quo ſanè non paulo mirabilius eſt, quod cum Theologiam nunquam didiciſſet aut ſacras litteras vel à limine ſalutaſſet, ſolâ cæleſtis gratiæ infuſione ſubitò inſtitutus, ſtatim à Baptiſmo ſtylum arripuerit, tantâque eruditione & firmitate profundiſsima quæque myſteria Catholicæ fidei enodauerit, diuinamque imprimis gratiam & liberum arbitrium aduerſus Manichæos aſſeruerit, vt ante exortos etiam Pelagianos, correcto per diuinam *reuelationem* errore de initio fidei (quem aliqui recentiores neque poſt tot diſputationes Auguſtini & Eccleſiæ definitiones aduertere, nedum corrigere potuerunt) nihil de doctrina ſua liberum arbitrium ſpectante, nec ſenex potuerit emendare, neque poſterorum quiſquam de emendatione cogitare. Nec mirum ſanè, cum Eccleſia doctrinam eius hac in parte non tantum approbauerit, ſed amplexa fuerit, nec vllum penè Canonem, niſi proprijs Auguſtini verbis de gratia & libero arbitrio expreſſerit. Vt ſine temeritate dicere liceat, eum qui ſanctiſsimi Doctoris huius ſententiam de libero arbitrio eruere potuerit, Eccleſiæ Catholicæ ſenſum producturum. Neque enim alium ipſa nouit, niſi qui in ſponſi ſui ſcriptis, hoc eſt, in ſacris litteris, & in ſuis precibus inculcatur, quas Auguſtinus ad amuſsim cum Pelagianis dimicando ſectatus eſt. Deſinat hic obſtrepere Ariſtotelica Philoſophia, quæ in iſta cauſa cum Pelagio atque Iuliano plenis buccis eam crepante, damnata eſt. Neque enim aliud eſt quicquam hæreſis Pelagiana de gratia & libero arbitrio, quàm pura puta Ariſtotelica Philoſophia, ſicut ſuis locis oſtendimus. Quid verò Ariſtoteles, vel quiſquam alius Gentilis Philoſophus de gratia in ipſam voluntatem operante vel audiuit vnquam vel ſuſpicari potuit? Quid de arbitrij infirmitate, de plagis illis horrendis, propter quas ſola Chriſti gratia neceſſaria eſt, illi cogitare potuerunt? Nonne præſumptione liberi arbitrij ſui tumeſcentes, omnes omnino paſsiones corporiſque dolores & voluptates atque animi motus ſui ſuperbiſsimi ſapientis arbitratui ſubdiderunt? Quo nihil falſius in vera Philoſophia, nihil capitalius Chriſti gratiæ in Chriſtiana Philoſophia de libero arbitrio dici potuit. Horum tamen voce arrogantiſsimè clamabat Iulianus, *Hominem ſufficere ingenitis ſibi motibus dare leges.* Ex quo fit vt nihil magis in hoc argumento de libero arbitrio ſuſpectum eſſe debeat, quam Ariſtotelica illa Philoſophia, cuius ſolius armis inſtructus Iulianus & Pelagius libertatem humani arbitrij defenderunt.

Lib. 4. Conf.

Faceſſat & iſta hinc inuidioſa querimonia, quod Auguſtini ſententia Caluino aut Luthero fauere videatur. Si enim Auguſtini eſt, illorum error eſſe non poteſt. Sed quia non vſque adeo hæretici exorbitare ſolent, quin ſæpe in aliquibus articulis veritatem, in alijs nonnulla veritatis lineamenta retineant, ſi quid fortè hac in re cum Auguſtino ſenſerint, veritas amplectenda eſt, ſin diſſenſerint, error corrigendus. Sub huius ſanctiſsimi Doctoris auſpicijs mihi conſtitutum eſt, ſenſum eius, quantum Deus vires dederit, indagare, & quicumque ille fuerit, cum omni Chriſtiana ſinceritate proponere, nullius erroris inuidiam aut mihi timens aut alteri quęrens. Quo conatu meo ſi genuinum ſenſum eius attigero & propalauero, nemo, ſpero, tam iniquus erit rerum arbiter, qui in tanta doctiſsimorum ſcriptorum concertatione, non vtilem operam me in publicum contuliſſe fateatur; ſin aberraſſe, & aliud Auguſtinum ſenſiſſe ex ſcriptis eius demonſtrari poteſt, vberrimum fructum laborum meorum quibus per multos annos aſsidua diligentia eius monumenta peruolui, me tuliſſe, libentiſsimè profitebor.

CAPVT PRIMVM.

De nomine liberi arbitrij & voluntatis.

VT autem ab ipſo nomine incipiamus, liberum arbitriũ quidam propriè dici putant de actu rationis ſimul & voluntatis, vt arbitrium idem ſit quod iudicium, ſicut arbi-

A trari pro iudicare nonnunquam vſurpari ſolet, & ita dicatur arbitrium propter rationem, liberum propter voluntatem. Hinc S. Bernardus: *Is ergo talis cõſenſus ob voluntatis inamiſsibilem libertatem & rationis quod ſemper ſecum portat vbique indeclinabile iudicium, non incongruè dicitur, vt arbitror, liberum arbitrium, ipſe liber ſui propter voluntatem, ipſe iudex ſui propter rationem.* Et paulò

Lib. de lib. arb. non procul ab initio.

pôst: *Quapropter huiusmodi voluntatium consensum puto non inconuenie esse, quod soles liberum arbitrium appellari, vt liberum referatur ad voluntatem, arbitrium ad rationem.* Idem videtur sentire Autor *(Lib. 3. hypog. c. 4.)* hypognostici antiquus ac doctus, dum dicit *arbitrium ab arbitrando rationali consideratione vel discernendo quid eligat, quidue recuset, puto quod nomen accepit: ideo liberũ dictum quod in sua positum sit potestate, habens agendi quod velit possibilitatem.* Et *(In 2. dist. 24.)* Magister sententiarum: *Liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, &c. Liberum quantum ad voluntatem quæ ad vtrumlibet flecti potest, arbitrium verò quantum ad rationem, cuius est facultas vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bonum & malum.* Hanc discretionem rationis indicat ibidem, sicut & Auctor hypognostici iam citatus, antecedere ante voluntatis electionem, vtpotè quæ velut ducem voluntati præferat vt eligere possit: Bernardus verò, quod mirum videri queat, potius vult eam voluntatis esse perdisse-quã, vt de ipsa voluntatis electione bona vel mala *(Loco sup. cit.)* iudicet: Sic enim loquitur: *Et merito libertatẽ comitatur iudicium, quoniã quidem quod liberum sibi est, profectò vbi peccat, ibi se iudicat. Est autẽ iudiciũ quia iuste profectò si peccat, patitur quod nolit, qui nõ peccat, nisi velit.* Et inferiùs: *Quapropter voluntarium liberumque consensum, ex quo & omne sui constat pendere iudicium, &c. puto liberum arbitrium appellari.* Et multis interpositis: *Ex hoc ergo tantum libertate, qua liberum est voluntati seipsam iudicare, vel bonam si bono, vel malam si malo consenserit, quippe quæ in neutro nisi certè volendo consentire se sentit, liberum arbitrium credimus nominari.* Sed quicquid sit de sancti Bernardi mente & aliorum sententia, ex Aug. scriptis satis manifestum est, per liberum arbitrium non nisi solius voluntatis potentiam vel actum significari, vtpotè qui solus propriè & immediatè liber sit, ratio verò non nisi mediante voluntate. Patet hoc ex eo quod passim August. liberum arbitrium sine discrimine vocare soleat, liberum voluntatis arbitrium, voluntatis arbitrium, arbitrium libertatis, liberam voluntatem. *(Epist. 107.)* Hinc Epistola centesima septima: *Quomodo dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur tamen hominem, &c. non nisi sua libera credere voluntate.* Et Epistola centesima sexta: *(Epist. 106.)* *Quod eis ad magnum imputaretur sacrilegium, si eam in eis aliquid valeret voluntatis arbitrium.* Et paulò pôst negat asinis *liberum voluntatis arbitrium* esse tribuendum Et libro secundo de peccatorum meritis dicit quosdam tantum præsumere *de libero humanæ voluntatis arbitrio* vt ad non peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, semel ipsi naturæ *concesso libero voluntatis arbitrio.* Et in Epistola octogesima nona: *Lex est etenim in ratione hominis, qui iam vtitur arbitrio libertatis naturaliter in corde conscripta.* Et ibidem cum præmisisset; *ad hoc se intelligant habere quantum possunt liberum arbitrium, &c.* statim subiungit apertissimè: *Hæc enim voluntas libera, tanto erit liberior quãto sanior, &c.* Et euidentissimè in libris de libero arbitrio disputans cum Euodio, vtrum debuerit homini à *(Vide lib. 2. c. 18. sæpius.)* Deo liberum arbitriũ dari, indifferenter id semper nominat, liberum arbitrium, & *liberam voluntatem*, & liberum voluntatis arbitrium. Hinc in libro de gratia & libero arbitrio, vt probet in homine esse liberum arbitrium, non aliud probat quam inesse homini voluntatem, hoc est, motum volendi. Vnde prolatis multis diuinarum Scripturarum testimoniis, quæ iubent hominem velle vel nolle, concludit Augustinus: *Nempe vbi di*A*citur noli hoc & noli illud; & vbi ad aliquid faciendum vel non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium.* *(Lib. de gra. & lib. arb. c. 2.)* Et rursum inferiùs: *Vtique cui dicitur noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle propriè voluntatis est.* *(Cap. 3.)* Nam arbitrium voluntatis seu liberæ voluntatis nihil significat aliud in ista phrasi apud Aug. vsitatissima, quam arbitriũ volendi. Quid quod alibi expressis verbis liberum arbitriũ a ratione distinguit: *Ecclesia in omnibus ad tempus viuentibus hominibus, qui iam ratione mentis vtuntur, & voluntatis arbitrio ei veraci ter dicit: Dimitte nobis, &c.* *(Epist. 57.)* Vnde quod paulò superiùs in eadem Epistola præmiBserat: *...* paruulis *...* *voluntatis arbitrio*, non significat liberum arbitrium ex ratione & voluntate esse compositum, sed potius contrarium insinuatum cupit. Nam per arbitrium rationis, significat rationem mentis, vt supra dicentem audiuimus, per arbitrium voluntatis, propriè liberũ arbitrium: vtrumque enim arbitrium vocari potest, etsi non vtrumque liberum. Vel certe indicat liberum voluntatis arbitrium nunquam sine ratione præeunte in suum actum surgere. Et ista sententia eodem modo à prospero & Fulgentio docta fuit, qui Aug. sequi solent: sed omnium apertissime à sancto Ioanne Damasceno, qui etiam Patrum antiquorum definCitionem non aliam fuisse tradit, quam quod liberum arbitrium sit voluntas: *Cum diuina natura*, inquit, *suapte natura liberum arbitrium, volendique facultatem habeat, homo quoque vt ipsius imago arbitrij libertate volendique facultate naturaliter præditus erit. Quippe Patres liberum arbitrium voluntatem esse definierunt.* *(Lib. 3 Orthod. fidei c. 14.)*

Obseruatione verò dignum est, quod quamuis in phrasibus supradictis liberum voluntatis arbitrium, potentiam ipsam voluntatis quatenus liberã significet, sæpè tamen voluntas non ipsam facultatem, sed actum liberum facultatis denotat. Testimonia sũt innumera in scriptis eius passim obuia: vsque adeo vt rara exempla sint, quamuis nonnulla sint, in quibus pro potentia sumatur. DNam & istis ipsis phrasibus, liberum arbitrium voluntatis, arbitriũ voluntatis, & similibus idem significari videtur, ac si diceres, arbitriũ liberum volendi. Hinc in libris de libero arbitrio: *Quid tam in voluntate, quam ipsa voluntas* id est, ipsum velle) *sita est?* *(Lib. 1. de lib. arb. c. 12. 13. & 14.)* Quo loco & paulò pôst facilè decies consequenter, voluntas & bona voluntas, pro volitione sumitur. Et illa in libris de Trinitate: *Eadem volunt eum est voluntas vna: cum & in ipsis qui hoc idem volunt sua voluntas sit cuique conspicua, alterius autem lateat, quamuis idem velit.* *(Lib. 13. de Trinit. c. 2.)* Et mox latè disputat, quænam sint eædem voluntates, id est, eędem seu earundem rerum volitiones & appetitiones in hominibus. *(Lib. 15. de Trinit. c. 20. In Psal. 36. Epist. 143.)* EHinc illud sæpissime in August. repetitum, quod charitas non sit aliud quam bona voluntas: *Quid est*, inquit, *aliud charitas quam voluntas?* Et alibi. *Ipsa est charitas quæ dicitur voluntas bona.* Et in Epistola ad Illustrem viduam Iulianam: *Proprium arbitrium nisi Dei gratia iuuetur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest* De cuius charitatis & bonæ, itemque malæ voluntatis causa, quam & defectionem vocat, ex professo disputatur, & sexcenties in illo sensu voces illæ reperiuntur in libro duodecimo de Ciuitate Hinc illa eius expositio frequenter iterata, quod illæ duæ arbores de quibus Christus mentionem facit, quando dicit, *Non potest arbor bona malos fructus facere, &c.* significent bonam *(Cap. 6. 7. 8. 9 &c. Manh. 7. Lib de grat. Christi c. 20. Lib 1. cont. Aduers. legis & Proph. c. 22.)*

& malam voluntatem, quarum bona sit charitas, mala cupiditas. Hinc omnes affectiones animi, cupiditatem, lætitiam, &c. voluntates quasdam esse definit, in libro decimo quarto de Ciuitate Dei: *Rectàmque voluntatem esse bonum amorem, & voluntatem peruersam, malum amorem.* Hinc denique voluntatem hoc modo definit: *Est animi motus cogente nullo, ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum.* Quod idcircò admonendum duxi, vt quandò August. bonam & malam voluntatem nominat, sciamus quid loquatur, nec putemus, potentiã voluntatis ab eo, sed ipsos motus animi seu proposita designari. Quidam enim phrasibus Philosophorum recentium assueti, qui voluntatem volitionem vocare solent, antiquorum Patrum, imò ipso genuino latinæ linguæ vsus minus periti, cum voluntatem nominari audiunt, nihil aliud suspicari possunt nisi potentiam voluntatis, & ideò in alienos nonnunquàm sensus, planissima auctorum verba detorquent.

Cap. 6. & 7.
Lib. de duab. animab. c. 10.

Nec tamen iste generalis vsus voluntatis pro motu animi siue malo siue bono apud Aug. perpetuus est. Nam subinde voluntatem peculiari acceptione vocis, pro solo bono motu voluntatis vsurpat, cui cupiditas opponatur, tanquã voluntas mala: *Quantum est*, inquit, *quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi fortè si pia est, vt oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas, alioquin tota cupiditas, quam voluntas propriè nuncupanda est.* Iuxta quam acceptionẽ alibi docet Christum locutum esse quando dixit: *Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Notat enim nonnullos interpretes addidisse, quæcumque vultis *bona*, ne quis mala quæ vult sibi fieri etiam aliis velit. Sed in græco nihil tale additum inuenitur, sed nudè, quæcũque vultis vt faciant, &c. *Et hoc inde*, inquit August. *nisi quia hoc loco, modo quodam propriè voluntas posita est, quæ in malo accipi non potest?* Vsurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videtur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: *Voluntas quippe*, inquiebãt, *appetit bonum quod facit sapiens.* Vnde quas Cicero constantias nominauit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergò dicebant velle, gaudere, cauere; stultum non nisi cupere, lætari, metuere, contristari, sed de istis vnecum acceptionibus satis.

Lib. 1. retract. c. 15.
Matth. 7.
Lib. 14. de Ciuit. c. 8.

CAPVT II.

Liberum opponitur seruo, captiuo, dominationi alterius subiecto. Est esse inalligatum, inimpeditum, &c.

VT autem ad veram liberi arbitrij intelligentiam à notioribus ad ignotiora nitamur, manifestum est *in ipso nomine liberi arbitrij, libertatem sonare.* Libertas autem in consuetudine latinæ linguæ, duobus modis dicitur. Vsurpari enim hoc verbum ita solet, vt penè quicumque liberatur, intelligatur periculũ aliquod euadere, carere molestiis, vt cum liberari dicitur à morte, infirmitate, naufragio. *Vsitate dicitur*, inquit August. *non tamen propriè.* Propriè verò liberare, est liberum facere. Libertas autem opponitur seruituti, quod nisi omnium hominum iudicio esset verum, innumeris penè testimoniis

Lib. de Spir. & lit. c. 30.
Tract. 41. in Ioan.

A August. perfacilè esset ostendere. Ostendit hoc luculentè colloquium Christi & Iudæorum apud Ioannem. Cùm enim dixisset Christus, *Et veritas liberabit vos*, responderunt Iudæi: *Nemini seruimus vnquã, quomodo tu dicis, liberi eritis?* quibus iterum Christus: *Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati.* In quem locum Aug. notat, & ex græcæ locutionis proprietate Iudæorumque responsione constare, quod *liberabit*, de libertate propriè dicta intelligi debeat, nec aliter possit. Origo autem vocabuli seruorum in latina lingua inde creditur ducta, quod hi qui belli iure possent occidi; à victoribus cum seruabantur captiui, serui fiebant, à seruando dicti. Ex quo fit vt seruus & captiuus B pariter opponatur libero. Vtrumque non solum in ista vulgari libertate, quæ ingenuis conditione propria est, locum habet, dicente Aug. *Ingenuus est aliquis, captiuatur à barbaris, ex ingenuo factus est seruus*; sed in primis in ista propriè dicta arbitrij libertate de qua sermo est. Opponitur enim ei non minus captiuum esse, quam seruum. Nam de captiuitate declarat hoc August. multis locis: *Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, &c. ipse arbitrium suum adhuc vult esse captiuum.* Et Iulianus cum Aug. disputans, hanc oppositionem liberi arbitrij & captiui, quam Aug. arbitrio libertatis semel tribuisse videbatur, vehementer inculcat: *Vt ipsa*, inquit, *verba iungamus quod liberatur C captiuum est, quod captiuum liberum non est, quod liberum est, captiuum non est.* Quod mox iterum repetit, & Aug. verum esse concedit. Seruitutis verò & libertatis repugnantiam sæpissimè idque in singulis penè libris aduersus Pelagianos exaratis inculcat, & res per seipsa perspicua est.

Ioan. 8.
Tract. 41 in Ioan. & Serm. 48. de verb. Dom.
Serm. 48. de verb. Dom. c. 13.
Epist. 107.
Lib. 1. oper. imp. c. 123.

Cùm ergò seruus, vt talis, essentialem rationem ad Dominum ipso nomine suo denotet, libertas verò respuat omninò seruitutem, hinc fit vt consequenter etiam libertas vt talis dominationem alterius respuat. Qui enim Dominum habet in cuius est potestate, ille vt talis non est liber, sed potius sub eius dominatione captiuus ac D seruus. Qua de causa sæpissimè Aug liberum opponit ei quod est esse sub dominatione alterius, vt quemadmodum liberum dicitur, id quod à captiuitate & seruitute exẽptum est, ita & quod ab alterius dominatione: *Arbitrium*, inquit, *verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur.* Et in libris de spiritu & littera: *An ita sunt liberi vt nec illum velint habere Dominum, qui eis dicit sine me nihil potestis*, &c. Et in libris de peccatorum meritis, vtramque immunitatem & à seruitute & à dominatione coniungens, velut oppositam libertati: *Ab huius execranda dominatione seruitutis liberantur quibus Dominus Iesus*, &c. Et vim nominis explicans in libertate vulgari: *Eam nunc dico libertatem qua se liberos putant, qui Dominos homines non habent, & E quam desiderant qui à Dominis hominibus manumitti volunt.* Vnde in libro Iob: *Paruus & magnus ibi sunt, & seruus liber à Domino.* Pluribus testimoniis allegandis in hac dominationis, seruitutis, captiuitatis, & libertatis explicanda notione supersedeo, quod sæpissimè in sequentibus de singulis mentionem facturus sit August. dum libertatis arbitrij significationem & rationem explicare sataget. Certissimum enim esse debet secundum Aug. doctrinam sexcenties inculcatam, non alia significatione arbitrium liberum dici, quam quatenus liberum dominanti, captiuo, seruo, & similibus famulandi necessitatibus contrarium

Epist. 90.
Cap. 30.
Lib. 2. c. 6.
Lib. 1. de lib. arb. c. 15.
Iob. 3.

est. Ex eadem quoque causa quia quicquid est A sub alterius dominatione, & captiuum & seruũ, id quoque ad alterum refertur, ac est alterius, & in alterius potestate, hinc liberum subinde capo-
Epist. 10. nit Aug. per non esse in alterius potestate. *Responde quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habemus arbitrium, quando eras sub potestate tenebrarum: vnde nos si Deus eruit, ipse vtique liberum fecit?* Et infrà: *Ve eadem doctrina arbitrio liberare à tenebrarum potestate consentiant.* Cuiusmodi locutiones eodem loco sæpius repetit.

Ex qua vsurpatione liberi fluit, vt consequenter liberum sit quasi non ligatum, seu inalligatũ, inimpeditum. Vnde liberas habere manus dicitur, cui nullis impedimentis, vel vinculis astri- B ctæ coercentur. Impedimenta namque & vincula libertatem agendi impediunt, & si sunt in ipsa voluntate, etiam volendi. Nec enim alia de causa non est liberum peccatoribus, imo & iustis in hac vita tantum amare Deum, quantum amandum esse cernunt, nisi quia intus in ipsa mente quædam impedimenta & vincula sunt, quibus voluntas ab eius dilectione retrahitur ac deorsum premitur: & vice versa idcircò sanctis in cælo non est liberum velle peccare, quia vinculis quibusdam voluntas innodata est, quibus magna cum delectatione ab illa peruersa voluntate retrahitur & impeditur. Qua consideratione etiam nonnulli Scholastici recentiores liberum opponi C dixerunt alligato; alij impedito. Hinc Augustin.
Lib. 1. de nupt. c. 6. etsi de impropriè dicta libertate loquatur, vim tamen nominis exprimens: *Quid est quod oculi, labia, &c. vt ad opera sibi congrua moueantur, positum in potestate est,* (id est, liberum nobis est) *cum ab impedimentis corpus liberum habemus & sanum?* De vinculis vero libertatem arbitrij impedientibus, & quasi retrahẽtibus à volendo & agendo: *Quam*
Lib. 3. de lib. arb. c. 25. *sit autem liberum, & ab omnibus difficultatis vinculis expeditum in ipsa sanitate sapientiæ constituto,* (id est, Adamo) *non cedere visis inferioris illecebræ, &c.* Et de Manichæorum Deo loquens, qui animas
Lib 22. cont. Faust. c. 22. non arbitrij libertate, sed necessitate misisset: *Si ergo,* inquit, *posses inuenire alterum iudicem qui li-* D *ber vinculo necessitatis, moderator existeret æquitatis, &c.* De cuiusmodi vinculis & compedibus libertatem arbitrij impedientibus frequenter aliàs mentionem facit. Seruitus enim, captiuitas, dominatio alterius, vincula sunt quibus libertas, siue illa vulgaris, siue alia quæcumque illa fuerit, impeditur ab actibus suis, qui siue hominibus liberis; siue arbitrio libero conueniunt: à quibus cum expediũtur, liberi fiunt. Ista ergò ex vulgo notissima liberi significatio. Sed quia sic magis aliquid negatiuum sonat, quid videlicet non sit, nempè non seruum, non captiuum, non subditũ, inimpeditum, inalligatum, &c. quam aliquid positiuum, merito adhuc quæri potest, an genuina E vocis istius significatio, non aliquid positiuum inferat. Sublimius enim aliquid & nobilius ista voce, quam pura seruitutis negatio insinuari videtur, quamuis indissolubiliter talem negationem coniunctam habeat.

CAPVT III.

Liberum aliquid positiuum sonat. Esse Dominum, esse sui iuris, esse in potestate nostra, esse gratia sui.

ITAQVE libertas, & liberi ratio potius in illis quærenda videtur, quæ seruituti, capti- A uitati, & impedimentis & vinculis, & in aliena esse potestate, opponuntur: hæc autem sunt esse Dominum, esse suum seu sui non alterius gratia, esse seu habere in sua potestate. Hæc enim planè positiuum aliquid resonant, tametsi per negationem plerumque explicari & facilius vulgo intelligi soleant, vt plerumq; in attributis valde eminentibus contingit. Sic enim infinitum, immutabile, æternum, & similia perfectissima Dei attributa, per negationes ferè exponimus. Cùm enim eorum eminentiam mentis acie non facilè penetremus, per negationes imperfectionum creaturæ ea exprimimus. Ita & hic, quia quid sit seruum, captiuum ligatum in aliena potestate, facile vul- B gus intelligit; per negationes illarum conditionum exprimit libertatem; cum aliud reuera sit quam pura imperfectionum istarum negatio.

Quapropter Augustinus libertatem aliquando per dominationem & imperium indicat, nempè quia seruum cui liberum opponitur, est esse sub Domino: *Sic,* inquit, *homo peccauit, cum vult esse par Deo, id est, liber esse ab eius dominio, sicut ille ab omni dominio liber est, quoniam ipse est Dominus omnium.* *Lib. 2. de Gen. cont. Manic. c. 17.* Vbi idcircò liberum ab omni dominio vocat, quia est Dominus omnium. Et alibi libertatem quam seruituti opposuerat, per regnum ex- *Lib. 14. de Ciuit. c. 3.* plicat: *Bonus etiamsi seruiat liber est: malus autem etiamsi regnet* (hoc est, dominetur omnibus) *seruus* C *est: nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot Dominorum, quot vitiorum.* *Item Suar.* Placuit ista notio nonnullis recentioribus, qui vehementer vrgent, in arbitrij libertate, quod per illud homo sit Dominus actuum suorum: quod verissimum esse postea declarabimus. Et quia Dominus non est alterius, sed suus, seu sui gratia, seruus verò sit alterius, hinc illa solemnis definitio liberi apud Aristotelem: ἐλεύθερος ἄνθρωπος ὁ αὑτοῦ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλου. *Homo liber, qui sui ipsius & non alterius gratia est:* quam *Lib. 1. Metaph. 2. p. q. 21. a. 1. & in 2. dist. 25. q. [illegible] a. 2. ad 4. & alibi.* sæpè diuus Thomas probauit.

Porrò quia id quod ab omni seruitute, captiuitate, & subiectione, & alligatione, & vinculis impedimentisque liberum dominatur, non est in D aliena potestate, sed sua, non alieni iuris, sed sui, hinc Aug. cum libertatem generaliter, & libertatem arbitrij accuratè vult exprimere & explicare, libenter illa vtitur notione, vt dicat illud *esse in sua potestate,* seu, *sui iuris,* habere actum *in sua potestate,* quæ prorsus idem sunt: Nec aliud indicat quam esse Dominum sui, non obnoxium alienæ potestati, & idcircò liberum. Qua de causa docet August. Adamum peccãdo libertatem appetisse; & illam in eo semper statuit, quod suæ potestatis esse voluit, vti Deus. Nam in libris de Ciuitate Dei, cum dixisset, Deum homini breuissimo præcepto adminiculatum esse, *quo eam creaturam cui libera seruitus expediret, se esse Dominum cõmonebat,* *Lib. 14. de Ciuit. c. 15.* E statim contrariã libertatem tangens quam Adam expetiuit, adjicit: *Et quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitia sibi donaretur, nec sicut affectabat,* IN SVA ESSET OMNIMODO POTESTATE, *sed à seipso quoque dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupiuit, duram miseramque ageret seruitutem.* Vbi libertatem concupiscere & affectare, in sua esse potestate, pro [illegible] prorsus habet, vnde & seruitutem libertati capitaliter inimicam ei opponit. Et in opere de moribus Ecclesiæ: *Ipsa est* (audacia) *quæ [illegible]* *Lib. de morib. Eccles. c. 12.* *Dei obtemperare detrectat, dum suæ potestatis esse cupit Deus est, &c.* hoc est, liber vt supra dilectione *ergo redit ad Deum qua se illi non compenset* *ad apponere affectat, quod quanto fecerit instantius atque*

studiosius tanto erit beatior atque sublimior, & illo solo dominante liberrimus. Et in Psalmis: *Quid illi*

In Psal. 40.

deerat vt tangeret, nisi quia sua potestate vti voluit, præceptum implere delectauit, vt nullo sibi dominante fieret sicut Deus, scilicet liber, vt suprà dixit, *quia Deo nullus vtique dominatur*. Quod in libris de Genesi ad litteram iisdem pænè verbis sed apertioribus dixit:

Lib. 11. de Gen. c. 31.

Noxia libertate habenas prohibitionis rumpere delectatus. Et in sermonibus de verbis Domini, eandem libertatem, quam affectauit Adam, explicans dicit:

Lib. 13. de verb. Domi. c. 2.

Primus homo dominari voluit, qui Dominum habere noluit. Quid est dominari nisi propria potestate gaudere? Est maior potestas illi subdamur vt tuti esse valeamus. Et hac de causa noxiæ huiusmodi libertatis affectationem vetans Augustinus:

B

Lib. 1. Soliloq. c. vlt.

Noli, inquit, *esse velle quasi proprius & in tua potestate*, id est, liber, *sed eius clementissimi & vtilissimi Domini se seruum esse profitere*, quasi dicat, Noli esse ita liberi arbitrij vt nemini seruiat, sed soli Deo seruiat, *in cuius seruitio placere perfectè sola libertas est*. Quod alibi in eodẽ libro Soliloquiorũ his verbis exprimit:

Lib. de quantitate animæ cap. 34.
Lib. 1. Soliloq. c. vlt.

Tibi soli seruire paratus sum, quia tu solus iuste dominaris, tui iuris esse cupio, cùm præmisisset *Dei legibus arbitriũ animæ esse liberum*.

Ex quibus perspicuum est Augustinum, cum rationem libertatis explicare nititur, indifferenter vti phrasibus illis, esse Dominum, esse sui iuris, habere in potestate sua: sed omnium apertissimè & directè ad propositum, generalem liberi

C

rationem in actibus voluntatis ex professo explicat in libris de libero arbitrio:

Lib. 2. de lib. arb. c. 3.

Voluntas igitur nostra (id est, volitio seu voluntatis actus, de qua ibi quæstio versatur) *nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus.* Et mox adiungit: *Nec voluntas* seu volitio scilicet libera, *esse poterit si in potestate non est.* Et iterum inferiùs dicit ita Deum peccata præscire, *vt maneat tamen nobis voluntas libera*, quod vt sciremus quid sibi vellet, rationem libertatis iuxta præmissa explicans, addit, *atque in nostra posita potestate*. Et aduersus Pelagianos:

D

Lib. de nat. & grat. c. 47.

De odoratu autem quod dicit, nonne parum attendit, non esse in nostra potestate posse odorari, vel non posse, sed in nostra potestate esse, hoc est, in libera voluntate, odorari vel non odorari? Et in libro

Quæst. 1.

primo ad Simplicianum explicans Apostoli verba: *Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio*, mouet hanc difficultatem, quod Apostolus his verbis videatur non rectè intelligentibus auferre liberum arbitrium. *Sed*, inquit, *quomodo aufert cum dicat velle adiacet mihi? Certe ipsum velle in potestate est, quoniam adiacet mihi. Sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati.* Quibus verbis apertè docet homini videlicet sub lege constituto (velle) esse in libero arbitrio, non autem (perficere bonum) quia illud est in potestate, non istud, propter originalis videlicet peccati noxam, quæ læserit perficiendi boni potestatem, ideoque libertatem. Vt sanè ex omnibus istis testimoniis apertissimum sit, illa duo, liberam videlicet esse voluntatem, & *esse in hominis potestate*, prorsus esse reciproca, hoc est, conuertibilia, vt Philosophi loqui solent; & ex Augustini mente, hoc quod est *esse in potestate*, ipsissimam rationem libertatis, vnde arbitrium liberum esse dicitur, exprimere.

Quapropter Augustinus passim, esse liberum voluntatis arbitrium, & esse in potestate nostra, pro iisdem vsurpat. Nam libro quinto de Ciuitate Dei contra Stoicos ac Ciceronem de arbitrij

A

libertate disserit, id quod capite nono dixerat esse vel non esse *liberum* arbitrium, hoc capite decimo dicit, esse vel non esse *in potestate*. Et in libro

Cap. 18.

de sancta virginitate: *Fœcunditas non est in potestate, &c. Fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium.* Et in sermonibus de diuersis explicans per similitudinem, quomodo peccare sit in libero arbitrio:

Serm. 34. c. 1. & 2.

In ipso corpore in potestate habet homo ægrotare, conualescere autem non ita habet in potestate. & ad propositum applicans: *Sic etiam secundum animam, vt peccando in mortem caderet homo, &c. fuit in eius libero arbitrio.* Et in alio sermone de filio prodigo primi parentis typo:

Serm. 47. de diuersis c. 2.

Voluit in potestate habere, quæ bene illi apud patrem seruabantur, habere illa voluit in arbitrio suo. Et in sermone de Esau figura peccatorum ita loquitur: *Quid est quod dictum est, & erit tibi sic, cum solueris iugum eius à ceruice tua; nisi quia ostendit illos, quos Esau præfigurabat, sic esse peccatores, vt in potestate haberent & in libero arbitrio, mutare se & fratri coniungi?* Quod eundem locũ aliis verbis exprimens dicit alibi:

Serm. 44. de diuers. c. 28.

Quid est: Erit autem cum deposueris & solueris iugum de collo tuo? Liberum tibi est si volueris, conuertis.

Neque vero tantum Augustinus, sed & Pelagiani liberi arbitrij patroni fidelissimi, istam libertatis seu liberi arbitrij notionem diuersis locis indicarunt. Nam Pelagius in libro de natura

Cap. 45. & sequentibus.

& gratia cum Augustino de viribus liberi arbitrij toto conatu disputans, crebro pro iisdem sumit, *esse liberi arbitrij* & *esse in nostra potestate*, & Augustinus respondendo eadem in iisdem locis sæpè confundit. Vnde & Iulianus grauissimè queritur, hæreticos dici,

Lib. 2. oper. imperf. c. 215.

qui asserant Dominum ad bonum opus liberum hominem condidisse, & esse in vniuscuiusque potestate recedere à malo, ac studijs splendere virtutis. Et ipse Cicero latinæ linguæ præcipuus cultor, dum docere nititur virtutem & vitium esse in hominis arbitrio libero, dicit ea esse in hominis potestate.

Lib. 4 de Academ. quæst.

Nimirum iuxta Augustini regulam supra traditam, quia *non est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus*. Hoc est, nullus actus est nobis liber seu liberi arbitrij, quem non habemus in potestate, & vice versa omnis actus quem habemus in potestate est nobis liber. Quæ notio liberi nec à recentiorum sensu aliena est. Nam inde illud Lessij:

Lib. de grat. efficac. c. 19. n. 10.

Quid aliud est non esse in potestate hominis quã non esse liberum? Nec aliud significatur per illud Dominium sui, quod recentiores in explicanda ratione libertatis inculcare solent,

Suarez proleg. 1. c. 3.

Sed nullis ea explicatio & ratio libertatis est familiarior quam scriptoribus Græcis: vsque adeo vt vim liberi arbitrij genuinè exprimere valentes, non aliud liberum vocent quam τὸ ἐφ' ἡμῖν, id est, *id quod est in nostra potestate*; sicut videre licet frequẽtissimè apud omnes Scri-

E

ptores Græcos, qui de libero arbitrio aliquid litteris mandauerunt. Ipsam autem liberam voluntatem vocauerunt τὸ αὐτεξούσιον, quasi dicerent sui iuris, suæ potestatis, seu habens in sua potestate actus suos. Vim enim istam nominis breuiter tetigit Basilius, cum dixit,

Serm. de lib. arb. initio.

τὸ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου [illegible] αὐτεξούσιον, *liberum quod in potestate hominis est arbitrium.* Et explicuit Nyssenus clarius, cur dicatur arbitriũ esse in sua potestate, nempe vt intelligatur non esse in aliena potestate, illud trahente ad scopum suum:

Nyss. in orat. Catech. c. 31.

Est enim solum, inquit, *inanimorum, aut eorum quæ sunt expertia rationis, alienà volũtate ad id quod videtur, adduci.* Vnde si & ista est hominis conditio, statim infert sequi, quod nihil eorum quæ nostro arbi-

tratu statuimus, in nostra est potestate: *maiori enim potentia* (id est, alienâ potestate) *trahuntur instituta & proposita ad id quod lubet ei qui dominatũ obtinet.* Et vim libertatis ponens in eo, quod aliquid sit in nostra, non aliena potestate: *Qui in vniuersitatem liberam, habet potestatem, propter summum in homines honorem, dimisit etiam aliquid in nostra potestate, cuius vnusquisque nostrũ solus est Dominus. Hoc autem est liberi arbitrij libera electio, quæ subjici nequit & sui iuris est.* Hoc est, quæ non est in aliena potestate & iure, sed suo. Quam vim græci nominis αὐτεξουσίν, acutissimè breuissiméque expressit Basilius dum τὸ αὐτεξούσιον, opponit τῷ ὑπεξουσίῳ, hoc est, *id quod est suæ potestatis, ei quod est sub alienæ potestate.* Sed apertissimè doctrinã istam tradit Damascenus multis locis. Nam in lib. 2. Orthodoxę fidei; *Cùm liberi arbitrij participes à summo illo opifice conditi simus, hinc efficitur, vt actiones nostræ in nostra potestate sint.* Et mox vnum per alterũ explicans: *Si nulla actio in nostro arbitrio & potestate sita est*, &c. Et alibi eodem prorsus modo: *Relinquitur hominem operũ suorum auctorem esse, eaque in arbitrio suo ac potestate habere.* Et inferius: *Aut enim rationis particeps homo non erit, aut si ratione præditus sit, penes eum quoque actionũ arbitrium ac potestas futura est.* Et iterum: *Ea quæ sunt partim in nostra potestate sita sunt, partim minimè sita. In nostra potestate sunt ea quæ liberũ est nobis facere vel non facere.* Respectu quorũ dicit postea in nobis esse, *liberã potestatem.* Et aduersus Manichæos: *Nam cum ita conditi simus vt nobis arbitrij libertas insit, in nostra potestate hoc situm est, vt*, &c. Hinc & D. Thomas Græcos imitatus, Deũ vocat *liberum & per se potestatiuum.* Ad cuius imaginem hominem cõditum esse dicit, quatenus & ipse suorum operum principium, *quasi liberum habens arbitrium, & suorum operum potestatem.* Et mox illã liberi arbitrij rationem explicat per hoc quod est homo *actuum suorum Dominus* per *rationem & volũtatem*, seu *per liberum arbitrium*, hoc est, quod eos habet in potestate. Ex quibus consequens est, arbitrium & hominem esse liberum, quatenus est suæ, non alienę potestatis, quatenus est sui, non alieni iuris, quatenus est Dominus & gratia sui, non seruiens alteri, in cuius videlicet potestate & iure sit res vel actio respectu cuius libertas exploratur. Nam quod alienæ potestati & iuri obnoxium est, illã consideratione non est liberũ, quia nec sui iuris nec suę potestatis est, sed alienæ potestatis terminis coërcetur. Nec dominatur, sed eatenus seruit alteri, nec gratia sui est, sed alterius causa.

Lib. 4. cont. Eunõ f. 102. Damas. lib. 2. Orthod. fidei cap. 7. Cap. 25. Cap. 27. Cap. 26. Fol. 436. D. Thom. in 1. 2. in præfat. & art. 1.

CAPVT IV.

Quid sit esse in nostra potestate, seu actum habere in potestate, iuxta Augustinum.

QVæ cùm ita sint, nunc diligentius ex Augustino explorandum est, quid sit aliquem actum aut rem esse in nostra potestat, seu nos habere aliquid in potestate; vt accuratius constare possit, quid sit esse aliquid in libero arbitrio, & consequenter, quid sit arbitrium esse liberum respectu alicuius. Recentiores enim imaginantur, illum tantummodo actum esse in nostra potestate, hoc est, in libero nostræ voluntatis arbitrio, & illius tantum nos esse Dominos, quem pro libitu nostro positis omnibus ad agendum necessariis possumus facere & non facere. Qua in re, iuxta August. sententiam creberrimè nobis explicatam, sine dubitatione falluntur. In eodem igitur loco, vbi de natura liberæ voluntatis ex professo disputans, id liberum nobis esse constituerat vt supra vidimus, quod est seu quod habemus in potestate, mox definit id esse seu habere nos in potestate, *quod cum volumus, facimus.* Quam definitionem in eodem loco sæpius iterat. Et quamuis eam paulo post conuersionem suam aduersus Manichæos tradiderit, eam tamen ad finem vitæ vsque seruauit, & crebro aduersus omnes hæreticos, veluti doctrinam certissimam inculcauit & explicuit. Iam enim Episcopus cum Ariano Episcopo Maximino disserens: *Hoc habemus in potestate quod cum volumus, possumus. Præceptum vero id nobiscum agit, vt quod iam est in potestate faciamus. Si autem nondum est in potestate, oremus nobis potestatem dari*, &c. Et cum Pelagianis aperto Marte cõfligens cum sibi quæstionem proposuisset, vtrum fides hoc est, credendi actus esset in nostra potestate ita loquitur: *Quid igitur vltra quærimus, quãdoquidem hanc dicimus potestatem, vbi voluntati adiacet facultas faciendi? Vnde hoc quisque in potestate habere dicitur, quod* SI VVLT, FACIT, SI NON VVLT, NON FACIT. Quam definitionem eius vt rectè intelligeremus, differentiam voluntatis & potestatis accuratissimè tradit, quam ipsis eius verbis potius quam meis hic subjiciam: *Cum duo quædam sint velle & posse, vnde nec qui vult continuo potest, nec qui potest continuo vult: quia sicut volumus aliquando quod non possumus, sic etiam possumus aliquando quod nolumus, satis, euoluitis etiam ipsis vocabulis resonat, quòd ab eo quod est velle volũtas: ab eo autem quod est posse potestas nomen accipit. Quapropter sicut qui vult habet voluntatem, ita potestatem qui potest. Sed vt potestate aliquid fiat, voluntas aderit*, id est, adesse debet. Et hinc est, quod præsentia voluntatis infallibiliter arguit, vtrum facere sit in nostra potestate. Si enim voluntate faciendi imperante fiat, actio illa est in nostra potestate, si non fiat, extra potestatẽ nostram, & proinde libertatem constituta est. Et iam senex retractans libros suos, crebro eandem illam definitionem repetiuit. Nam libro 1. Retractationũ: *Cùm enim hoc sit in potestate, quod cum volumus facimus, nihil tam in nostra potestate*, &c. *Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem.* Et libro secundo Retractationum illam exponens sententiam suam, qua dixerat esse in cuiusque potestate quod velit, non tamen esse in cuiusque potestate, quod possit: *Quod ideo, inquit, dictũ est, quia non dicimus esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus fit.* Quapropter ex hac doctrina toties iterata patet, vt cognoscamus, vtrum aliquid in potestate nostra, seu nobis liberum sit, hoc intuendum esse, vtrum fiat quando volumus. Si enim fiat quandocumq; volumus, & non fiat quando nolumus, liberum est; si vero cum volumus, non fiat, vel si nolumus, fiat, certissimum est, non esse nobis liberum, quia non est in nostra potestate.

Hinc igitur fit, vt imprimis passiones seu id quod patimur minimè soleant nobis esse liberæ, quia minimè in potestate, dum plerumque nolentibus fiunt. Vnde August. *Homo in eo quod pateris potestas tua non est: in eo quod facis voluntas tua non est.* Et libro octauo de Ciuitate Dei, vbi ex professo de libertate voluntatis humanæ, seu de libero arbitrio disputat, cum dixisset, voluntates nostras in eo apparere, quod volendo facimus, mox de passionibus adjicit: *Quicquid autem aliorũ hominũ voluntate nolens quisque patitur, etiam sic vo-*

Lib. 3. de lib. arbit. cap. 3. Lib. 3. cont. Maxim. c. 14. Lib. de Spir. & lit. c. 31. Ibidem. Lib. 1. Retract. c. 22. Lib. 2. c. 1. De vrbis excidio cap. 3. Lib. 5. de Ciuit. cap. 10.

luntas valet, etsi non illius tamen hominis voluntas, sed potestas Dei est. Quo indicat, passionem illam non esse liberam homini patienti, quia non est in eius potestate, dum fit quando non vult, sed homini eam inferenti, vel Deo. Actiones verò cùm aliæ sint nostræ, aliæ non nostræ: & ex nostris aliæ sint imperatæ, aliæ elicitæ, in omnibus illis libertas inuenitur, gradatim maior & minor, quo magis ad ipsum fontem libertatis, ipsos, inquam, elicitos actus voluntatis acceditur. Nam quantum ad alienas actiones attinet, illæ in potestate nostra sunt, & consequenter liberæ, quæ fiunt quando volumus, vt combustio domus, motus brutorum, & similes quarumcunque creaturarum irrationalium actiones, in potestate nostra sunt, quãdo nobis imperantibus fiunt: si vero nobis volentibus non fiunt, vel nolentibus fiunt, in potestate nostra non sunt. Idem iudicium de actionibus imperatis, extra voluntatem. Nunc enim, verbi gratia, ambulare, manus mouere, loqui, videre, & similes actiones in potestate sunt, cum voluntate imperante membra sequuntur, cùm vero non sequuntur voluntatis imperium ita vt homine nolente fiant, vel volẽte non fiant, non sunt amplius in potestate, & proinde non liberæ. Vnde de motibus genitalium iam non amplius in arbitrio nostro sitis Augustinus: *Quid est quod oculi, labia, lingua, manus, pedes, &c. vt ad opera sibi congrua moueantur, positum in potestate est* (hoc est, in liberi arbitrij potestate situm est) *quando ab impedimentis habemus liberum & sanum: vbi autem ventum fuerit vt filij seminentur ad voluntatis nutum membra in hoc opus creata non seruiunt, sed expectatur vt ea velut sui iuris, id est, sui arbitrij, libido commoneat, & aliquando hoc facit animo volente, cum aliquando faciat, & nolente?* Vbi esse in potestate & ad nutum voluntatis seu quando volumus nobis seruire, idem est: sicut vice versa, fieri animo nolente, idem est quod esse extra liberi arbitrij potestatem & imperium. De cuius libertatis amissione subjicit: *Hinccine non erubesceret humani libertas arbitrij, quod contemnendo imperantẽ Deum, etiam in membra propria proprium perdidisset imperium?* Quia scilicet non mouentur aut quiescunt nutu libertatis, sed ardescente vel frigescente libidine. Idem prorsus & in internis facultatibus, intellectu, memoriâ, phantasiâ, &c. locum habet. Nam earum actiones sæpenumero non sunt nobis liberæ, quia extra potestatem nostram positæ: *Nemo habet*, inquit, *in potestate, quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire pro suæ voluntatis.* hoc est, liberi arbitrij: per hoc enim explicat quid ante dixisset, *esse in potestate* Et mox: *Quis nesciat non esse in hominis potestate quid sciat?* Et illud solemne Ambrosij crebroque ab Augustino repetitum: *Non est in potestate nostra cor nostrum & nostræ cogitationes.* Quid quod & in ipsa potentia voluntatis hoc idem videre licet? Nam quamuis fons totius libertatis, quæ in omnibus nostris emicat actionibus, ex voluntate extrorsum fluat, vt iam diximus, tamen in ipsa voluntate multæ volitiones sunt certis temporibus, & certa consideratione extra potestatem, & ideo tunc eatenus etiam extra libertatem. Nam & ibi voluntas potest velle actiones quæ tunc quando vult eas, extra potestatem constitutæ sunt, atque ita tunc homini non sunt liberæ. Sic enim potest homo velle, velleitate quadam amare Deum tanto amore quanto S. Paulus amauit, & nondum potest, quia hoc nondum datum est, quemadmodum quotidie videmus, peccatores velle continere, & nondum posse: quia continere nondum est in eorum potestate, ideoque nec libertate. Qua de causa Christus dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Dantur enim impotentiæ seu infirmitates etiam in voluntate, vt experientia imo & Catholicâ fide certum est: ad quas superandas non sufficit velle, sed requiritur posse, quod homini diuinitus dari debet. Hac igitur consideratione, quia non fit aliquid, quando vult homo, etiam in ipsa potentia voluntatis quædam actiones certis temporibus non sunt liberæ. Vnde August. vehementer Pelagium reprehendit, qui dicebat, *in nostra esse positum potestate*, hoc est, vt additur, *solam sufficere voluntatem hominis, vt in peccatum tentati non incidamus.* Et libro 3. de libero arbitrio dicit, *hominem*, secundum se videlicet consideratum, *non habere in potestate vt bonus sit*, nempe propter ignorantiam & infirmitatem. Vnde addit explicans quid dixerit, non esse in potestate: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quod recte faciat*, &c. Sed de his alias ex professo disputandum erit. Hic sufficit annotasse, etiam quasdam voluntates seu volitiones in certo statu non esse in potestate seu arbitrij libertate, quemadmodum non est Deo aut beatis liberum velle peccare, nec dæmonibus aut hominibus infidelibus Deum diligere, aut credere articulos quos nunquam audierunt, August. dicente: *Nullo modo dici potest id quod non audieras crederes si velles.* Hoc est, non potest dici hoc esse in hominis potestate seu arbitrio, hoc enim in potestate & arbitrij libertate est, quod *si volumus facimus.*

Lib. 1. de nup. cap. 6.

Ibid.

Lib. de Spir. & litt. c. 34.

Cap. 35.

Lib. de dono perseu. c. 13. 2. Cont. Iul. cap. 8.

Epist. 95. initio.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.

Ibid.

A

B

C

D

E

Liquet igitur facile ex his quæ diximus, omnium interiorum facultatum & sensuum externorum, adeoque membrorum & rerum quarumcunque actiones eatenus esse in nostra potestate, & consequenter nobis liberas, quatenus voluntati nostræ subiacent, siue quatenus eas facimus quando volumus, eoque magis aut minus, quatenus imperium voluntatis in his eliciendis & coercendis plus iuris & potestatis obtinet.

CAPVT V.

Omnis voluntas quo modo sit in potestate, & libera.

NVNC ipsum cubile totius libertatis lustrandum est; ipsa inquam voluntas nostra, hoc est, volitio, quam sequendo liberum nobis est, quicquid liberum est, & in potestate nostra quicquid in potestate est. Nam quamuis vna voluntas seu volitio aliam imperare possit voluntatem, quæ idcirco libera nobis sit quia in potestate nostra, & idcirco in potestate nostra quia sequendo imperantem voluntatem elicimus eam cum volumus, & cum nolumus non elicimus; prima tamen illa voluntas imperans, quam imperata velut in potestate nostra, ideoque libera sequitur, per quam aliam volitionem erit in nostra potestate? Respondeo per nullam aliam, sed per se ipsam: vnde etiam ratione nullius alterius volitionis libera nobis est, sed ratione sui. Quod ex definitione *liberi* suprà tradita perspicuè patet. Nihil enim magis facimus quando volumus, quam ipsam volitionem: & ideo nihil magis in potestate nostra quam ipsa voluntas, id est, volitio constituta est. Est enim ipsa radix totius libertatis, quæ in omnibus omnino actioni-

bus siue externis siue internis apparet, propter quam solam illæ in nostra potestate sunt. Itaque libera est voluntas, hoc est, volitio ratione sui, quia est essentialiter libera. Implicat enim contradictionem, vt voluntas non sit libera, sicut implicat vt volendo non velimus, aut non faciamus quod volumus: hoc est, vt voluntas non sit voluntas. Hoc enim in plerisque simplicissimis locum habere solet, vt quod aliis competit per accidentalia & extra essentiam posita, hoc ipsis per se ipsa competat. Quicquid enim differt ab alio, per differentiam differt, ipsa vero prima differentia se ipsa differentia est, & quicquid visum disgregat, albedinis participatione disgregat, sed ipsa albedo per se: & quicquid vnitur alteri, vnione velut vinculo vnitur, sed ipsum vinculum vnionis rebus vnione vnitis per se vnitum est. Ita quicquid liberum & in potestate nostra est, per voluntatem, id est, volitionem nobis liberum & in potestate est, sed ipsa volitio per se; quia per se ipsa fit, quando volumus.

Sed ipsum iam D. Aug. accuratissime hoc ipsum explicantem, & velut rem in primis intellectu necessariam crebro inculcantem audiamus. In libro igitur tertio de libero arbitrio, vbi tota disputationis mole istud agitur, quo pacto per præscientiæ diuinæ necessitatem, non perimatur libertas voluntatum nostrarum, cum necesse sit omnino fieri quicquid præuiderit futurum Deus, ita libertatem voluntatis, id est, volitionis asserit, vt nihil aliud probet, quam eam esse voluntatem, & consequenter eam fieri quando volumus, & idcirco esse in potestate nostra & liberam nobis. Cùm enim Euodius qui cùm disputat, dixisset, se nunc beatum esse velle, sed nondum esse, eo quod hoc non esset in potestate sua, sed penderet à voluntate Dei, & proinde sibi hoc non esse liberum, respondet Augustinus: *Optimè de te veritas clamat: Non enim posses aliud sentire, esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus. Quapropter nihil tam in nostra potestate, quàm ipsa voluntas est: Ea enim prorsus nullo internallo, mox vt volumus, præsto est.* Et ideo contradictionem illam quam supra sequi ex eo diximus, quod voluntas seu volitio nostra esse diceretur, & non tamen in nostra potestate, nec libera, luculenter ostendens: *Et ideo,* inquit, *rectè possumus dicere, non voluntate viuimus, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate, & si quid aliud huiusmodi. Non voluntate autem,* hoc est, volitione *volumus, quis vel delirus audeat dicere?* Et paulo inferius idem instantius agens: *Quod si non hoc modo dixeris, sed dixeris se, quia necesse est* (vi diuinæ præscientiæ) *vt velit, ipsam voluntatem,* id est, volitionem, *in potestate non habere* (id est, non esse liberam nobis) *occurretur ex eo quod ipse dixisti, cùm quærerem, vtrum inuitus beatus sit futurus. Respondisti enim quod iam esses beatus si potestas esset in te: velle enim, sed nondum posse dixisti. Vbi ego subieci, de te,* id est, de ore tuo, *clamasse veritatem: non enim negare possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis quod volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas,* id est, volitio, *deest nobis, non vtique volumus. Quod si fieri non potest vt dum volumus non velimus, adest vtique voluntas volentibus: nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adest: voluntas igitur nostra,* id est, volitio, *nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate,* LIBERA NOBIS EST. NON ENIM EST NOBIS LIBERVM, QVOD IN POTESTATE NON HABEMVS, AVT POTEST NON ESSE QVOD HABEMVS. Ecce à radicibus ostensum impossibile

Lib. 3. de lib. arbit. c. 3.

Ibid.

A esse, vt volitio non sit in nostra potestate, vel non sit libera: quia impossibile, vt cùm volumus non velimus, impossibile, vt cùm fit quod volumus, si non sit in nostra potestate, impossibile vt quod ita est in nostra potestate, non sit liberum nobis. Et mox ostendere volens, præscientiam futuræ voluntatis non tollere nobis, sed potius inferre libertatem eiusdem voluntatis, hoc vnicum tantum ostendit, quod præscientia ista non impedit quin voluntas ista seu volitio maneat in nostra potestate, hoc est, quin maneat voluntas, ipsa enim voluntas per se ipsam voluntas est, & in nostra potestate, & libera: *Ita fit,* inquit, *vt & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cum enim sit præscius* B *voluntatis nostræ,* id est, volitionis, *cuius est præscius, ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis est præscius. Non igitur per eius præscientiam mihi voluntas adimitur,* scilicet volendi, hoc est, non fit vt voluntas non sit amplius mihi in potestate & proinde libera, *quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia falli non potest, affuturam mihi esse præsciuit.* Non potuit euidentius, fortius, magisque peremptoriè ex ipsis definitionibus astrui contradictionis absurditas, quæ in eorum dictis latet, qui dicunt voluntatem, id est, volitionem esse posse quæ tamen non sit in nostra potestate nec libera. Hoc ipso quippe quo voluntas est, C vtique voluntas est, hoc est, eo ipso quo volumus, vtique volumus. Hoc ipso vero quo voluntas est, iam est in potestate, quia hoc ipso fit cum volumus: hoc ipso igitur etiam libera est: hoc enim, & nihil præterea, liberum est quod est in nostra potestate. Vnde rem legitimè confectam esse concludens: *Ecce,* inquit, *iam non nego, ita necesse esse fieri quæcumque præsciuit Deus, & ita eum peccata nostra præscire, vt maneat tamen nobis voluntas libera atque in nostra posita potestate:* hoc ipso videlicet quo voluntatem nostram, & non aliud quippiam, futuram esse præsciuit.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 3.

Nec in isto solum loco, & in isto 1. conuersionis feruore rem istam docuit, sed in prouectiore ætate iam Episcopus in decrepita senectute sæpius, tam Manichæos quàm Pelagianos istâ D doctrinæ sanitate retundendo semper intuens, à quibus de libertate voluntatis tam sub diuina gratia eleuante, quam sub cupiditate deprimente voluntatem inuidiosissimè sæpissiméque pulsabatur. Itaque cum Felice Manichæo disputans, vt ostenderet Manichæum ipsum libertatem arbitrij imprudenter confessum esse, verba profert ex libro qui Thesaurus dicebatur, vbi dicit aliquos Dei legem *seruare noluisse. Vides,* inquit, *in his verbis confirmatum esse etiam à nesciente quod loqueretur, liberum arbitrium. Qui enim seruare legem non vult,* IN POTESTATE *eius est si velit. Non enim dixit non potuerunt, sed noluerunt.* Vbi ex solo *nolendi* verbo arbitrij libertatem asserit. Nimirum quia E hoc liberum nobis, quod cum volumus, facimus, seu quod est in potestate vt fiat si velis, non fiat si nolis. Hinc euidentius & accuratius Pelagianos intuens libro primo Retractationum: *In potestate hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur,* hoc est, non est in potestate, nec adest potestas, nisi Deus per gratiam dederit; *Cum enim hoc sit in potestate* QVOD CVM VOLVMVS FACIMVS, *nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est,* nempe quia statim ipso momento adest cum volumus, *sed præparatur voluntas à Domino; eo modo ergo dat potestatem,* scilicet dando bonam voluntatem seu volitionem.

Lib. 2. de Actis cum Felice c. 5.

Lib. 1. Retract. c. 22.

Et continuo post: *Sic intelligendum est & quod dixi postea. In nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur, quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem*, hoc est, quod facimus quando volumus. *Quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile videbatur.* Hoc est, cum voluntas seu volitio fortis & potens datur, datur etiam potestas, & ea tam voluntas quam opus pietatis fit in nostra potestate, & liberum. Et adhuc manifestius initio libri secundi, vt exponeret id quod ad Simplicianum dixerat: *Quamuis sit in cuiusque potestate quod velit* (id est, liberum cuique quod velit) *non est tamen in cuiusque potestate*, seu liberum, *quod possit*, ita Commentarij loco subiungit: *Quod ideo dictum est, quia non dicimus esse in potestate nostra*, hoc est, liberum, *nisi quod* CVM VOLVMVS *fit; vbi prius & maxime est ipsum velle. Sine vllo quippe interuallo temporis præsto est voluntas*, id est, volitio, *ipsa cum volumus. Sed hanc quoque ad bene viuendum desuper accipimus potestatem, cum præparatur voluntas à Domino.* Hoc est, Deus hoc ipso quo dat talem voluntatem, dat etiam potestatem, ratione cuius voluntas in nostra potestate sit, & consequenter dat libertatem illius voluntatis, eo quod hoc ipso libera sit, quo in potestate, & hoc ipso in potestate quo est voluntas, hoc ipso quippe adest quo volumus. Nec Augustinus tantum, sed & S. Anselmus eandem omnino doctrinam tradit & magis explicat. Sic enim loquitur: *Omnis potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare, subauditur, si volo. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas. Cùm enim dico quia nolens possum trahi & vinci, non est mea potestas, sed necessitas, & potestas alterius. Quippe non est aliud, possum trahi vel vinci, quam alius me trahere vel vincere potest.* Vbi manifestissimè tradit, id quod Augustinus dixerat, id esse in potestate nostra, quod cùm volumus facimus, siue vt ipsissimis Anselmi verbis Augustinus dixit primo Retractationum, *In potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem.* Ex quo sequitur nihil tam esse in nostra potestate quam ipsam voluntatem, cum sit impossibile eam ab ipsa voluntate, hoc est, seipsa separari. Sed sancti Anselmi sensum paulo inferius latius declaraturi sumus.

Lib. 2. Retract. c. 1.

S. Ansel. lib. 2. Cur Deus homo c. 10.

Cap. 21.

Hinc ergo proficiscitur, Primo, quod apud Augustinum esse liberum arbitrium, & esse aliquam hominis vel Angeli voluntatem seu volitionem, pro ijsdem prorsus vsurpantur. Nimirum quia iuxta doctrinam eius apertissimè traditam, voluntas seu volitio & libera voluntas idem sunt, sicut velle & liberè velle, & impossibile sit vt velle non sit liberum. Patet hoc, primò ex ipso illo libro tertio de libero arbitrio vberrimè. Cùm enim difficultatem illam enodandam suscepisset, *quomodo sit voluntas libera, vbi tam ineuitabilis apparet necessitas* præscientiæ, nihil aliud probat capite tertio, quam Deum ex ipsa hypothesi quæ tractatur, præscire voluntatem, hoc ipso vero præscire liberam voluntatem; quia non esset voluntas si non esset in nostra potestate, seu si non fieret cum volumus. Hoc vero, & aliud nihil est, esse liberam voluntatem. Secundò, quia in libris itidem de Ciuitate Dei, vbi totis viribus arbitrij libertatem cum præscientia diuina conciliat aduersus Tullium qui eam labefactare disputatione detestabili nitebatur, hoc vnicum tantum astruit, & Deum præscire quæ facimus, & tamen aliquid homines voluntate suâ seu volendo facere, quòd non fieret, si nollent: quod perinde est, ac si diceret, hoc ipso quo volunt est etiam liberum arbitrium, quia non nisi liberè volunt: *Nos*, inquit, *aduersus istos sacrilegos ausus atque impios, & Deum dicimus omnia scire, antequam fiant, & voluntate nos facere quicquid à nobis non nisi volentibus fieri sentimus & nouimus.* Et iterum aduersus imaginationes ac metum Tullij, qui verebatur ne præscientia perimeret libertatem, ideoque homines vt faceret liberos, fecit sacrilegos; *Nec timemus*, inquit, *ne ideo non voluntate faciamus, quod voluntate*, id est, volendo, *facimus, quia id nos facturos ille præsciuit, cuius præscientia falli non potest.* Et paulo inferius: *In has angustias Cicero coarctat animum religiosum, vt vnum eligat è duobus; aut esse aliquid in nostra voluntate, aut esse præscientiam futurorum.* Quæ sanè Augustini disputatio friuola & inanis est, si voluntas esse possit quæ non sit libera. Statim quippe respondebitur, voluntates illas quas Deus præscit non esse liberas voluntates, sed necessarias. Corruit igitur funditus Augustini responsio, nisi illo fundamento fulciatur, quod ipse tam operosè, vt supra vidimus, in libris de libero arbitrio collocauerat; quod nulla omnino voluntas præsciri possit à Deo, quin hoc ipso sit libera, cum hoc ipso sit voluntas, ideoque hoc ipso in hominis potestate, quia fit cum vult. Qua de causa generalissimè dicit alibi: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona.* Nam reuera illam ipsam esse basin totius disputationis istius cum Cicerone, in libris de Ciuitate Dei, quæ fuerat antea in libris de libero arbitrio, inde manifestum est, quod eodem modo etiam hic, esse in voluntate, & in libero arbitrio voluntatis, pro ijsdem vsurpet. Nam argumentum Ciceronis aduersus præscientiam cum protulisset, inde concludit: *Quod si ita est, nihil est in nostra potestate, nullum est arbitrium voluntatis*, nulla de libertate voluntatis factâ mentione, de qua tota Ciceronis erat difficultas. Et infra torquens & reciprocans aliquoties idem argumentum, subinde concludendo repetit, *nihil esse in nostra voluntate*, & rursum, *nihil in arbitrio voluntatis.* Quæ sanè ratio est, cur in vniuersis operibus Augustini liberum arbitrium, & voluntatis arbitriũ, & voluntas, pro ijsdem omnino indifferẽter vsurpentur, sicut supra exemplis declarauimus & innumeris facile ostendi potest: idque præcipuè in illis ipsis locis, vbi ex professo liberum voluntatis arbitrium & liberam voluntatem astruere, aduersus Manichæorum deliria, & aduersus præscientiæ necessitatem, & fatorum impietatem, vel etiam aduersus Pelagianas calumnias nititur. Nam in libro de Gratia & libero arbitrio, cum demonstrandum suscepisset, esse liberum voluntatis arbitrium, inter argumenta cætera & vnum istud format; quòd ipsa quodammodo *nominatim voluntas conueniatur humana*, quando dicitur: Noli vinci à malo: Qui vult venire post me, &c. Ex quibus concludit: *Nempe vbi dicitur, noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum vel non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium.* Nam per hoc eum nihil aliud velle, nisi opus fiat voluntate, satis inde patet, quod statim adjicit: *Neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate* (sicut Pelagiani intelligebant hoc per gratiam fieri:) *Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum.* Et paulo post: *Vtique cui dicitur: Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle propriæ voluntatis est.*

Lib. 3. de lib. arbit. c. 2.

Lib. 5. de Ciuit. cap. 9.

Lib. 5 de Ciuit. cap. 9.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 15.

Ibid. c. 2.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap 3.

Quæ ratiocinatio manifestò eadem basi nititur, qua illa in libris de libero arbitrio, nempe quia si velle & nolle propriæ voluntatis est, necessario etiam in potestate est, quia fit cum volumus aut nolumus, & hoc ipso liberum est. Et nisi nitatur isto disputatio fundamento, non stringit neque Pelagianos, neque Adrumetinos Monachos, qui quando *gratia defenderetur, negari existimabant liberum arbitrium.* (Ibid. c. 1.) Statim enim respondebitur, gratiam efficere quidem vt opus fiat voluntate, sed non libera voluntate. In Augustini autem sensu, conclusio solidissima est, omnibus argumenti machinis inconcussa, vtpote quæ in ipsa essentia voluntatis seu volitionis incumbit, vt iam aliquoties explicuimus.

Hinc proficiscitur secundò, vt sicut volitionem nostram liberam esse probat, quia est in nostra potestate & fit cum volumus, ita è contrario omne id non liberum sed necessarium esse docet, quod est extra potestatem, hoc est, quod fit cum nolumus, vel non fit cū volumus: *Times quod etsi nolis erit, & non times quod si nolis non erit.* (Lib. 36. de diuersis cap. vlt.) Hoc est, times quod non est tibi liberum, scilicet mortem, & non times quod tibi liberum est, mortem scilicet æternam. Nam explicans quid dixisset: *Times*, inquit, *mortem ad momentum veniet etsi nolis: time pœnas in æternum, non venient si nolueris. Multo magis est quod timere debes, & in potestate habes, ne veniat tibi quod times.* Multo luculentius in illa disputatione supra citata contra Tullium, vbi voluntatis libertatem tueri nititur aduersus necessitates fatorum & præscientiæ, id solum perimere libertatem voluntatis docet, quod facit vt actio non sit in nostra potestate, hoc est, vt fiat nobis nolentibus, si autem fiat quando volumus, & non fiat quando non volumus, satis hoc ipso probatam esse putat arbitrij libertatem: (Lib. 5. de Ciuit. c. 10.) *Si necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus efficit id quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras, quibus rectè, vel perperam viuitur sub tali necessitate non esse. Multa enim facimus* QVÆ SI NOLLEMVS *non vtique faceremus. Quo primitus pertinet &* IPSVM VELLE. *Nam* SI VOLVMVS EST, SI NOLVMVS NON EST. *Non enim vellemus si nollemus.* Ecce eandem iterum contradictionis absurditatem sequi tradit, si voluntas esset sub necessitate, hoc est, si non esset libera, nempe quod volendo nollemus. Nam hoc ipso non est in potestate nec liberum nobis, quo fit nobis nolentibus, sicut hoc ipso est in potestate & liberum quo fit nobis volentibus. Vnde mox probans esse liberum nobis arbitrium, nihil aliud probat, quam aliquid à nobis volendo fieri, quod non fieret, si nollemus. Sic enim non esset in libero arbitrio, quia extra nostram potestatem, vtpote quæ id nolendo impedire non posset: (Lib. 5. de Ciuit. cap. 10.) *Sunt igitur*, inquit, *nostræ voluntates*, scilicet liberæ nullâ necessitate libertatem adimente cōstrictæ, vt nullis interiectis præcesserat, *& ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus.* Et mox, vt probet etiam tunc superesse libertatem arbitrij, cum voluntas potentiore voluntate præpeditur, ne possit implere quod velit, non aliud profert nisi etiam tunc superesse voluntatem (seu volitionem) quæ non potest aliud esse quam voluntas: (Ibid.) *Nam si voluntas tantum esset*, id est, nudum velle, *nec posset quod vellet potentiore voluntate impediretur. Nec si tamen voluntas nisi voluntas esset, nec alterius, sed eius esset, qui vellet etsi non posset implere quod vellet.* Quod similiter, vt de alijs argumentis Augustini supra

A declarauimus, nihil omnino ad propositum facit, imò non sine insigni absurditate producitur, si fieri potest, vt voluntas adsit quæ non sit libera. Sed si secundum illud immobile Aug. principium, tantâ sedulitate tot locis aduersus omnes pœnè hæreses quibuscum luctatus est, traditum & inculcatū, omnia intelligantur, eo modo quo rerum euidentiâ & nexu nos compellente intelligere cogimur, quod videlicet hoc ipso aliquid liberum sit, quo est in potestate, & hoc ipso in potestate, quo fit cum volumus, hoc ipso vero extra potestatem arbitrij & non liberum, quo fit cum nolumus, mirabilis apparet in eius disputationibus contextus rerum. Respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus, & ratio-
B cinationes eius manent insolubiles. Quæ sane ipsissima ratio est, cur non solum Augustinus, vt supra diximus, liberum arbitriū nihil aliud nisi voluntatem esse definiat, sed sanctus Damascenus apertissimè dicat, quod *Patres liberum arbitrium, voluntatem esse definierint.* (Lib. 3. Orthod. fidei cap. 14.) Quæ sanè tam ipsius Damasceni quàm Augustini & aliorum doctissimorum Patrum mens, multo lucidius ex ijs patefiet quæ mox de necessitate docturi sumus. Hoc iterum admonitum lectorem vellim, nos cùm voluntatem dicimus, non hoc isto nomine intelligere quod illis motibus indeliberatis subiacet, quibus subito cōcupiscimus, irasci-
C mur, trepidamus, antequam ratio vigilet, sed id quod motibus istis resistit aut cedit, hoc est, ipsum illum supremum apicem, cuius est irruentibus vndecumque motibus præbere nutum suum, siue assentiat siue dissentiat. Nam illi motus, secundum Aug. mentem, non in ipso mentis apice qui illis supereminet, sed in inferiore quadam eius parte tumultuantur, ipsumque voluntatis apicem ad se, siue in malo siue in bono blandiendo, aut aliter afficiendo trahunt, aut retrahunt. Tunc enim velle aut nolle dicimur, non cum illis motibus percellimur, sed cum illis assentimus aut dissentimus.

CAPVT VI.

D *Duplex necessitas Augustino*, coactionis, & simplex *seu* voluntaria. *Illa, non hæc repugnat libertati.*

IAM videndum est, quo pacto ad libertatem arbitrij se habeat necessitas in sententia Augustini, ex qua tanquam opposita libertati multo clarius intelligetur, quo pacto libertatem arbitrij accipiendam esse velit. Duplex autem in doctrina eius necessitas reperitur, vna quæ operatur effectū suum etsi nolis, seu quantūcumque renitaris, altera qua simpliciter necesse est aliquid fieri sine renisu voluntatis. Prima illi ne-
E cessitas, qua fit aliquid etsi nolis, semper apud Aug. opponitur voluntati. Impossibile est enim vt id quod fit voluntate nostra, fiat nobis etiam nolentibus, & è contrario, vt id quod fit necessitate seu nobis nolentibus, fiat nostra voluntate. Testimonia istius acceptionis plurima & passim obuia sunt: Hinc illa, *Deus omnia bona facit voluntate, nihil mali patitur necessitate. Cuius enim voluntas superat omnia, nulla ex parte quicquā sensit inimicus.* (Lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. vlt.) Et in Epistolis: *Hostem pugnantē necessitas perimat, non voluntas.* (Epist. 205.) Et in Psalmis: *Præstet nobis Deus vt benè seruiamus. Nam velimus nolimus* (id est, necessitate) *serui sumus: & tamen si volentes sumus,*

non necessitate sed charitate, id est, bona voluntate, *seruimus*. [Psal. 103.] Et in Psalmum trigesimum, ponit necessitatem nesciendi cor alterius & nostrum: *Quid iam dicam de necessitatibus ipsius mortalitatis? Mori necesse est & nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult quod erit, velit nolit. Dura necessitas, nolle quod non potest euitari.* [Lib. 29 in Faust.] Et contra Faustum. *Hoc autem eum* (Christum) *voluisse ideo certum est quia hic fecit qui nihil necessitate, sicut Deus vester, faceret sed omnia voluntate.* [Tract. 3. in Ioan.] Et in tractatibus in Ioannem: *Vt omnes nascerentur ex Adam, necessitatis fuit ex damnatione, nasci per Christum, voluntatis est & gratiæ.* Et quia voluntatis esse & potestatis, seu voluntate posse fieri & potestate, idem Augustino sunt, quia hoc dicitur esse in potestate, quod facimus cum volumus. Hinc sæpissimè talis necessitas opponitur, non solum voluntati, sed & potestati, & consequenter (quod idem est Augustino) arbitrij libertati. Nam tractans illud Christi. *Potestatem habeo ponendi animam meam*, quo significauit mortem suam in sua libera voluntate esse, sic Augustinus; [Lib. de fide cont. Manich. c. 28.] *Non ergo mali necessitate amisit eam, &c. Potestate & voluntate verbum caro factum est, & natus, & passus, & mortuus, & resurrexit, nulla sua necessitate, sed voluntate & potestate.* Et mox quid distet inter necessitatem & voluntatem, exemplo eius declarat, qui inuitus in carcerem truditur, & eius qui intrat propria voluntate: [Cap. 28.] *Nullam ergo necessitatem patitur Deus, neque necessitate facit quæ facit, sed summa & ineffabili voluntate & potestate.* Et contra Faustum Manichæum, Christum Dominum dicit [Lib. 26. cont. Faust. c. vlt.] affectiones humanas, tristitiam, gaudium, esuriem, sitim subijsse, *sanè non necessitate conditionis* (scilicet naturæ mortalis) *sed magisterij voluntate, & diuina etiam potestate. Nam homo plerumque etsi nolit irascitur, etsi nolit contristatur, etsi nolit dormit, etsi nolit esurit ac sitit: ille autem omnia ista fecit, quia voluit. Sic etiam nascuntur homines atque patiuntur, non quia volunt, nec quod volunt, ille autem etiam ista quia voluit.* Ecce clarissimè expositum, quid sit aliquid subire necessitate, scilicet etsi nolis, vndecumque contingat ista necessitas, siue ex naturæ impetu, siue externa violentia. Quod egregiè declarat in libro octoginta trium quæstionum: [Lib. 83. qq. q. 80. in fine.] *Nec illa nos terret inanis atque inepta calumnia, quia inuidiosè resistentes aiunt. Ergo sub necessitate positus fuit, si has affectiones animi veras habuit. Facilè quippe respondemus, ergo sub necessitate positus fuit quia comprehensus, flagellatus, crucifixus, & mortuus sit: vt tandem sine pertinacia, si volunt, intelligant, sic eum passiones animi, hoc est affectiones, voluntatis dispensatione, veras tamen, vt placuit, suscepisse, quemadmodum passiones corporis, eadem dispensationis voluntate sine vlla necessitate suscepit. Quemadmodum nos non voluntate morimur, sic & non voluntate nascimur, ille autem* &c. Denique Augustinus huiusmodi locutionibus refertus est, quibus semper indicat, se necessitatem opponere voluntati, vt ea sit necessitas, qua fit aliquid etsi nolis, vt de vita, morte, somno, esurie, siti, & similibus iam suprà patuit.

Et quia talis necessitas huiusmodi est, vt numquam cedat voluntati, sed potius eam renitentem velut pondus vrgeat atque premat, hinc est, quod huiusmodi necessitatem sæpissimè dominantem, prementem, pondus, & similibus nominibus vocet. [Lib. 3. c. 1.] Hinc in libris de libero arbitrio: *Vbi natura necessitasque dominatur.* [Cont. Faust. c. 5.] Et contra Faustum de necessitate fatali stellæ loquens quæ nascente Christo apparuit, *Non*, inquit, *ad decretum dominabatur.* [Cont. Iul. imperf. l. 1. c. 6.] Et contra Iulianum; *Nego istum sub graui necessitatis pondere ingemere.* Et infrà, *Dictum est Deum necessitate premi. Hac necessitate Angeli non premuntur*, &c. [Lib. de nat. & grat. c. 48.] Hinc est, quod necessitatem nunquam sine aliqua præfatione audet vsurpare in Deo, sicut ex duobus exemplis iam iam prolatis liquet, eo quod apud ipsum necessitas aliquid contra voluntatem sonet: [Lib. 83. qq. q. 80.] *Nec dicere audemus ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest velle peccare.* Quæ tamen phrasis, quia in alia significatione vsurpatur, apud nos tritissima est. Et istam tunc temporis fuisse communem vsurpationem ex eo perspicuum est, quod illo inuidioso nomine, vt supra vidimus, hæretici deterrent Catholicos, ne affectiones humanas in B Christo ponerent, ne sub necessitate esse videretur. Vnde Augustinus: *Nec illa nos terret inanis atque inepta calumnia, quia inuidiosè resistentes aiunt: Ergo sub necessitate positus fuit* Christus. Vnde mox subiungit: *Sicut ergo necessitatis nomine nec nos nec illos quisquam auellet à fide verissimæ passionis, &c.* [Lib. 4. de fide c. 4.] *sic & nos ipso nomine necessitatis nemo deterreat à fide verissimæ affectionis.*

Ex quo fluxit & illud, quod veteres aduersus Arianos dimicantes, Deum Patrem negant filium suum tam ex necessitate quam voluntate genuisse, qua tamen locutione nihil apud nos vsitatius. Ambrosius: *Sicut bonus Pater non aut ex voluntate aut necessitate, sed super vtrumque, hoc est,* C *natura, ita non generat ex voluntate aut necessitate Pater.* Quam Arianorum obiectionem clarioribus verbis soluit Epiphanius dum dicit in Anchorato & hæresi sexagesima nona, οὔτε θέλων ἐγέννησεν, οὔτε μὴ θέλων, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπὲρ βουλὴν φύσει, [Epiph. in Anch. & hæres. 69.] *Neque volens genuit neque nolens, sed in natura quæ consilio superior est.* Et eodem modo Augustinus libro decimo quinto de Trinitate, ab Arianis quærentibus: *Vtrum Deus volens an nolens*, id est, necessitate *genuerit*, quærit ipse vicissim, *vtrum* [Aug. lib. 15. de Trinit. c. 20.] *Deus Pater volens an nolens*, id est, necessitate, *sit Deus vt si responderent, nolens, sequeretur illa miseria*, &c. Cuius rei causa non est alia, nisi quod necessitas coactionem & vim & miseriam coniunctam habeat, & nolentem faciat, quod sæpissimè Au- D gustinus diuersis locis indicat, & ex supradictis facilè intelligi potest. Quod enim fit etsi nolis, profectò coactè fit, quando non vis: *Hoc certè*, [Lib. de Actis cum Felice c. 5.] inquit, *quod nolunt seruare legem, non à gente tenebrarum coguntur.* Quod statim reddit: *Hoc ergo quod in eorum voluntate est, vt nolunt, peccatum est certe sine aliqua necessitate gentis tenebrarum.* Et in libro de natura boni: *Elegit vtrum necessitate compulsus vt diligeret tenebras, an voluntate seducta.* Hæc ergo necessitas valdè generalis est, & sub ea natura- [Lib. de nat. boni c. 42.] les omnes impetus comprehendit, quæ non possunt volendo impediri. Nam & isti quantumcumque naturales sint, renitente tamen voluntate, suum effectum operantur. Nam velit nolit, homo nascitur, viuit anima, nutritur, crescit, E dormit, moritur. Ex quo fit vt quemadmodum necessitas & necessarium apud Augustinum, ita & natura & naturale opponatur voluntati & voluntario siue libero, *Nulla culpa*, inquit, *de-* [Lib. 3. de lib. arb. c. 1.] *prehendi potest, vbi natura necessitasque dominatur.* Hinc motum lapidis & animi, quo vterque deorsum cadit, in eo discrepare docet, quod *lapidi naturalis est motus, animo vero iste inuoluntarius.* [Lib. 3 de lib. arb. initio.] Et explicans quid hoc sit, naturale idem valere vult, quod non habere in potestate, hoc est, fieri etsi nolis. *In eo*, inquit, *dissimilis est* [Ibid.] *motus animi & lapidis, quod in potestate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferius, animus*

vero dum non vult, non ita mouetur. Et ideo *lapidi naturalis est ille motus, animo vero voluntarius.* Quam oppositionem inter naturale & voluntarium, & quod voluntarium sit idem quod habere in potestate, seu fieri cum volueris, ibidem sæpius videre licet. Hinc & in libro contra Secundinum: *Erit ergo* (consensio) *aliqua natura, quæ nec animæ naturalis sit, quoniam si nolit non erit, nec illi malo, cui anima voluntate consentit.* Et aduersus Felicem Manichæum illa exponens verba Christi apud Matthæum: *Aut facite arborem bonam*, &c. quibus liberum arbitrium conuenitur. *Cùm ergo dicit*, inquit, *aut hoc facite, aut illud facite, potestatem indicat non naturā.* Vbi per potestatem id significat, quod iam suprà toties dixit, habere in potestate, seu facere si volueris, cum natura sit immutabilis, & operetur etsi nolueris. Hæc de genuino vsu istius vocis (necessitas) tam prolixè cum tædio forsan Lectoris explicata volui, ne cum nomen istud necessitatis audiunt fortè fallantur, sicut multos viros doctos falli certum est, qui cum necessitatem audiunt, nihil aliud suspicari possunt, quam determinationem ad vnum, cum sit certissimum aliter ab Augustino & pænè omnibus antiquis scriptoribus vsurpari. Quod vsque adeo verum est, vt cum de illa necessitate sermo incidit, quæ significat nudam determinationem voluntatis ipsius ad vnam partem, non audeat eam nomine necessitatis exprimere nisi explicando quid sibi velit, vt infrà ex ipsis testimoniis eius opportuniore loco producendis patefiet.

Lib. cont. Secundin. c. 14.

Doctrina igitur Augustini est, necessitatem illam primam, prout etiam naturam sic explicatam complectitur (nec aliud est respectu voluntatis, quam quædam vis aut violentia aut coactio, qua operatur id quod potest, etiam nolente voluntate) capitaliter repugnare libertati eamque funditus perimere, non autem illam necessitatem quæ est simul voluntaria, qua scilicet simpliciter necesse est aliquid fieri non repugnante sed immutabiliter volente voluntate. Mira videbitur Scholasticis ista doctrina, & tamen in Augustini principiis est indubitata. Quæ quamuis apertissimè sequatur ex principiis iam prolatis, iuxta quæ esse liberum arbitrium, non est aliud quam habere actum in sua potestate, & in potestate habere, non est aliud, quam fieri quando volumus, quod omnium maximè in quacumque volitione locum habet (quemadmodum instantissimè docentem & inculcantem Augustinum audiuimus) operæ pretium tamen est, ipsum illum Doctorem propriis verbis ex propriis principiis id ipsum deducentem intelligere, ne quis fortè aliquibus ratiocinationis præstigiis sibi illudi putet. In libro igitur quinto de Ciuitate Dei, vbi aduersus cuiusuis fati aut præscientiæ necessitatem arbitrij & voluntatis libertatem ex professo asserit ac tuetur, ita rem expeditissimam iuxta principia sua vsitata iam deducta facit, vt nulla tergiuersatione eludi posse videatur. Locus integer producendus est, vt liquidius quid sibi velit pateat: *Vnde nec illa necessitas formidanda est, quam formidando Stoici laborauerunt causas rerum ita distinguere, vt quasdam subtraherent necessitati, quasdam subderent. Itaque in his quas esse sub necessitate noluerunt, posuerunt etiam nostras volūtates, ne videlicet non essent liberæ, si subderentur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicēda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiamsi nolumus efficit quod potest; sicut est necessitas mortis; manifestum est voluntates nostras, quibus*

Lib. 5. de Ciuit. c. 10.

A *rectè vel perperam viuimus, sub tali necessitate non esse. Nam si volumus, est: si nolumus non est. Non enim vellemus si nollemus. Si autem ista definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse vt ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus ne nobis auferat libertatem voluntatis. Neque enim & vitam Dei & præscientiā Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse est Deum semper viuere & cuncta præscire; sicut nec potestas eius minuitur, cum dicitur mori fallique non posse. Sic enim hoc non potest, vt potius si posset, minoris esset vtique potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur; qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquam esset omnipotens. Vnde propterea quædam non potest quia omnipotens est. Sic etiam cum dicimus, necesse est vt cum volumus, libero velimus arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipsum liberum arbitriū necessitati subiicimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus.* Ecce clarissimis verbis distinguit hic duplicem illam quam diximus necessitatem, vnam quæ non relinquit actum in nostra potestate, hoc est, vt ipsemet explicat, quę nobis etiā nolentibus seu inuitis & coactis operatur effectum suum; alteram qua simpliciter aliquid est necesse fieri, sicut viuere, præscire, non mori, non falli respectu Dei; illam repugnare docet libertati, istam minimè. Repugnantiam autem illā ostendit ex eo, quod sequeretur nos velle simul & nolle. Cùm enim necessitas illa talis sit, quę nolente voluntate, hoc est, renitente voluntate perficit effectum suum, quando vult autem non renitatur, apertissimè sequitur, eam velle simul & nolle, si voluntas seu velle sub tali necessitate poneretur. Qua de causā de illa necessitate loquens, semper vtitur verbis subiiciendi, subdēdi necessitati, esse sub necessitate, videlicet dominātē, premente, cogente voluntatem. Hac autem submota necessitate nullam aliam timet libertati voluntatis, quantumuis dicatur esse necessarium vt velimus. Vbi de necessitate determinationis ad vnum eum in primis loqui, ex multis manifestissimè liquet. Primò, quia vt intelligeremus quàm necessitatem voluntatis non exhorreat, profert necessitatem vitæ & præscientiæ in Deo, in quibus intelligendis, ne liberè falleremur, sicut quidam multum hallucinati sunt, exponit ea per oppositum, nimirum quia mori & falli ipse non potest; quæ sanè ita sunt impossibilia, & eorum opposita ita necessaria, vt nulla possint ratione mutari. Secundò per ipsam naturam voluntatis, quia *quicquid volendo facimus, non fieret si nollemus.* Quo significat necessitatem talem, qua quomodocumque necessariò velle dicimur, non efficere vt non velimus, si volumus, & proinde tale velle non esse sub illa necessitate quam libertati timet, nempe sub illa necessitate premente, compellente ad effectum suum, quamuis nolimus. Sub illa quippe propriè id esse dicitur, quod dominando alteri præualet. Sub cuiusmodi necessitate nec illam esse voluntatem, statim adiicit, cuius effectus impeditur: quamuis enim effectus eius impediatur, non tamen per hoc efficitur vt non sit voluntas seu volitio: *Nec si tamen*, inquit, *voluntas nisi voluntas esset, nec alterius sed eius esset qui vellet.* Ex quibus apertè consectaneum est, omnem omninò voluntatem quantumcumque ad vnum determinatam, nulla tali necessitate, qua dicitur necesse esse vt velit, desinere esse liberam, quia non desinit esse voluntas, quæ non esset si nol-

lemus. Sicut enim omnis voluntas necessario est voluntas, ita iuxta hoc principium, etiam liberi arbitrij. Neque enim quenquam eò absurditatis erupturum arbitror, vt qui ad vnum volendum determinatus est, non velle suspicetur: cùm ardenter, tenaciter, constanter velle, & ita velle aliquid, vt contrarium eius velle non possit, sit maximè velle & idcircò maximè in potestate, & maximè liberum. Nam sicut libertas esse non potest sine voluntate, ita nec voluntas vlla sine arbitrij libertate, iuxta id quod Augustinus ipse concludendo subiungit: *Necesse est vt cum volumus libero velimus arbitrio.*

Hanc esse genuinam verissimamque loci illius de Ciuitate Dei intelligentiam, quod sola videlicet necessitas illa violenta sub qua arbitrium premitur atque cogitur, seu necessitas coactionis libertati arbitrij aduersetur, non autem determinationem ad vnum, non solum omnia Aug. principia quæ tradidimus fateri cogunt, & omnes circumstantiæ istius loci clamant, sed etiam ipse diuus Thomas multis locis apertè confitetur. Nam quæstione vigesima secunda de veritate, quæ est de appetitu boni, articuli secundi resolutionem ita inchoat: *Dicendum, quod sicut potest accipi ex verbis Augustini de Ciuitate Dei, duplex est necessitas. Necessitas scilicet coactionis, & hæc in volentem nullo modo cadere potest, & necessitas naturalis inclinationis, sicut dicimus Deum de necessitate viuere.* Et ad quartum argumentum eiusdem articuli, quo iam exposita sibi obiecerat ipsissima verba Aug. *Si illa definitur esse necessitas secundum quam dicimus necesse esse vt ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus*, Sic respondet sanctus Thomas: *Ad quartum dicendum quod Augustinus loquitur de necessitate naturali, quam à voluntate non excludimus, respectu aliquorum. Et hæc necessitas in diuina voluntate inuenitur, sicut in diuino esse.* Et ad primum in contrarium, vbi Aug. libro quinto de Ciuitate docuisse dicebatur, quod voluntarium non posset esse necessarium, hoc est, sub necessitate, vt Aug. loquitur, respondet, *quod authoritas illa est intelligenda de necessitate coactionis quæ repugnat voluntati, non autem de necessitate naturalis conditionis, quæ secundum Augustinum in quinto de Ciuitate Dei, voluntati non repugnat.* Et mox ad tertium: *Dicendum quod libertas secundum Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturalis inclinationis.* Et quæstione decima de potentia articulo secundo ad quintum: *Ad quintum*, inquit, *dicendum, quod naturalis necessitas, secundum quod voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, vt felicitatem, libertati voluntatis non repugnat, vt Augustinus docet in quinto de Ciuitate Dei. Libertas enim voluntatis violentiæ vel coactioni opponitur.* Et in vltimo suo opere cæterorum operum ac Theologia summa, sic respondet Aug. loco sibi obiecto, quod voluntarium non possit esse necessarium: *Ad primum dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum de necessitate coactionis. Necessitas autem naturalis, non aufert libertatem voluntatis, vt ipsemet in eodem libro dicit.*

D. Thom. q. 22. de verit. a. 2. in corp.

Ad 4.

Quæst. 10 de poten. art. 2. ad 5.

1. p. q. 82. a. 1. ad 1.

Ex his vides quam enormiter aberrent illi, qui vt probent ad libertatem arbitrij requiri indifferentiam, & abesse debere necessitatem, illo loco vtuntur Aug. de Ciuitate Dei, cum non tantum ex vsu vocis *necessitas*, quem apud Aug. & veteres Scriptores habet, sed ex ipsa contextus euidentia perspicuum sit, eum de *necessitate coactionis* loqui. Nec ista eorum hallucinatio in solis Aug. scriptis stetit, sed vbicumque in sequentibus Patribus illud necessitatis nomen à libertate secludi viderunt, statim illam necessitatem voluntatis ad vnum determinatæ suspicati sunt, eoque notissimam illam libertatis diuisionem à necessitate, à peccato, à miseria, quæ ab Hugone, Bernardo, Magistro sententiarum, & aliis traditur, traxere; cum Scholasticorum antiquorum vnanimi iudicio necessitas coactionis in illa diuisione intelligenda sit. Sed hoc suo loco reseruandum.

Nunc verò in Aug. sensu astruendo pergamus. Nam eadem illa doctrina, quod sola necessitas coactionis adimat libertatem, non necessitas illa simplex & voluntaria, ex aliis eius locis non difficilè demonstrari potest. Nam libro tertio de libero arbitrio, cum similiter necessitas ad destruendam libertatem arbitrij vrgeretur, duplicem distinguit necessitatem: vnam quæ nobis inuitis & nolentibus efficit id quod potest, nempe coactionis; alteram simplicem. Illam dicit tollere voluntatem liberam, hanc non tollere. Aduersus primam enim necessitatem respectu voluntatis, sic disputando eam tollit: *Attende quæso quanta cæcitate dicatur si præsciuit Deus futuram voluntatem meam quoniam nihil aliter potest fieri quàm præsciuit, necesse est vt velim, quod ille præsciuit*, id est, cogor id velle, vt ex eo quod sequitur liquere: *Si autem necesse est, non iam voluntate sed necessitate*, id est, coactum *id me velle fatendum est.* Hoc erat argumentum oppugnantium libertatem arbitrij: quod sic retundit Aug. vt contradictorium præscientiæ sequi dicat ex præscientia, quia videlicet qui necessitate, cogitur, non vult, sed potius resistit voluntate, cum tamen præscientia eum velle supponat. *O stultitiam*, inquit, *singularem! Quomodo ergo non potest aliud fieri quam præsciuit Deus, si voluntas non erit, quam voluntatem futuram esse præsciuit? Omitto illud æquè monstruosum, quod paulò antè dixi eundem hominem dicere, necesse est, vt ita velim, qui* NECESSITATE SVPERPOSITA instar scilicet ponderis cogentis *auferre nititur voluntatem. Si enim necesse est vt velit, vnde volet cum voluntas non erit?* Nempè quia vt alibi dicit, *qui cogitur, non vult.* Hæc est prima necessitas violentiæ seu coactionis quæ omnem omninò adimit libertatem. Nunc de secunda illa simplici necessitate, qua sine coactione simpliciter aliquid necessarium esse dicitur, quæ libertatem non lædit, sed potius hoc ipso quo voluntatem affert, statuit. *Quod si*, pergit Augustinus, *non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est vt velit, ipsam voluntatem in potestate non habere*, hoc est, voluntatem quidem futuram, sed necessariam non liberam, *occurretur ex eo quod ipse dixisti*, videlicet tunc *non habere nos potestatem, cum nobis quod volumus deest. Etenim autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non vtique volumus*, &c. *Voluntas itaque nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate libera est nobis*, &c. quæ suprà deduximus. Nescio quid manifestius vrgentiusque proferri posset ad demonstrandum volitionis cuiusque libertatem, etiam illius quam nos habere necesse est. Non enim negari potest, illam esse & quidem præcipuam potentissimamque volitionem, & ideo maximè esse in potestate, quia maximè fit cum volumus, & idcircò maximè libera est, iuxta definitionem Augustini iam sæpè repetitam.

Lib. 3 de lib. arb. c. 3.

Lib. 1. oper. imp. f. 151.

CAPVT VII.

Idem ostenditur ex libertate Dei.

CONSTABVNT verò hæc omnia (de duplici ista necessitate, vnâ violentiæ, alterâ simplici, cum qua libertas voluntatis maneat integerrima) longè euidentius, si sensum Augustini de libertate ipsius Dei & beatorum hominum Angelorúmque protulerimus. Nam quod ad libertatem Dei attinet, sæpissimè docet, id quod sine testimonijs eius per seipsum est manifestum, Deum esse liberum, etsi peccare non possit. Cùm enim Iulianus vrgeret liberum id tantum esse quod facere posset bonum & malum, id est, peccare & non peccare, respondet ei Augustinus: *Non est ergo liber Dominus, de quo dictum est, negare seipsum non potest. Et de quo etiam ipse dixisti, Deus esse, nisi iustus non potest.* Et alio in loco eiusdem operis: *Liberum non est nisi quod duo potest velle; id est bonum & malum. Liber ergo Deus non est, qui malum non potest velle; de quo etiam ipse dixisti; Deus esse nisi iustus non potest. Siccine Deum laudas, vt ei auferas libertatem?* Subjiciendo scilicet necessitati boni: *An potius intelligere debes, esse quandam beatam necessitatem, qua Deus iniustus non potest esse.* Porrò necessitas illa non peccandi in Deo non est aliud quam firmissima, indeficiens, æterna, & immutabilis voluntas non peccandi, seu potius firmissima, indeficiens, æterna & immutabilis voluntas seu amor iustitiæ, æquitatis, atque fidelitatis. Omnis enim impotentia deficiendi seu mutandi se de bono in malum, non est aliud quam potestas iustissimæ & rectissimæ voluntatis. Iuxta illud Aug. *Quod ait se non posse, non deficientis est, sed in eo quod de Patre natus est permanentis, tamque laudabile est, omnipotentem non posse mutari, quam laudabile est, quod omnipotēs non possit mori, hoc autem quia non potest, non deficienter non potest sed potenter.* Quia scilicet, vt est ibidē *naturæ immutabiliter bonæ* est: Et alibi: *Deus natura sua nec potuit nec poterit aliqua conuersione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare.* Igitur non posse peccare non est aliud, quam voluntatem iustitiæ ita firmam esse, vt non possit mutari. Iam verò in hac ipsa perpetua voluntate, qua potenter & immutabiliter vult iustitiam, vel si mauis, non vult peccatum & iniustitiam, Deum liberum esse docet. Cùm enim Pelagius objecisset Aug. *voluntatis arbitrio*, hoc est, libertate, de qua ibi disceptatio est, *priuari quicquid naturali necessitate constringitur*; refutat hoc Augu. his verbis: *Et hic nonnulla quæstio est. Per quam enim absurdum est vt ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram, quod beati esse volumus quia id omnino nolle non possumus, nescio qua & bona constrictione naturæ: nec dicere audemus, ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest velle peccare.* Vbi duobus exemplis docet, libertatem cum illa simplici necessitate consistere. Primò quidem ex voluntate beatitudinis, quæ in hac vita caret indifferentia contrarietatis, in futura etiam contradictions; secundò ex voluntate iustitiæ quam habet Deus, quam certissimum est esse ad iustitiam omnimodo determinatam & indifferentia carere contradictionis. Quod enim quidam obseruant, Aug. non dicere libertatem, sed voluntatem iustitiæ, nullius momenti est; tum quod nec Pelagius libertatis mentionem fecerat, sed arbitrij voluntatis, tum quod ex mul-

Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. c. 151.

Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. c. 150.

Cont. Serm. Arian. c. 14.

Lib. 2. cont. Maxim. c. 12.

Lib. de nat. & grat. c. 46.

A tis locis sit certissimum, voluntatem, arbitrium voluntatis, & liberum arbitrium voluntatis, prorsus eadem esse apud Aug. tum denique, quod responsio sit inepta, si Pelagio libertatem negante cum naturali necessitate consistere, Aug. de voluntate respondeat, de qua cum Pelagio nulla quæstio est. Non voluntatem igitur tantum, sed libertatem voluntatis iustitiæ Deo asserit Aug. imo hoc ipso libertatem quo voluntatem; iuxta definitionem Aug. iam sæpè traditam. Vnde alibi comparat illam voluntatem qua Deus se negare, hoc est, peccare non potest, cum voluntate obdurata peccatorum qui non possunt credere, quia firmiter B nolunt: *Sicut ergo*, inquit, *quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ.* Nempè quia vtraque liberrima voluntas, est etsi per seipsam neutra possit vllâ omnino ratione mutari.

Tract. 53. in Ioan.

Hoc igitur modo doctrinam illam Augustini de libertate Dei, quatenus peccare & iniustus esse non potest, intellexerunt Veteres qui eam imitati sunt. Nam sanctus Anselmus volens ostendere Angelos atque Deum non necessitate sed libertate suaque voluntate iustos esse, non recurrit ad hoc quod possint hoc vel illud bonum facere, vt communiter recentiores C solent, sed ad radicem altiorem, ipsam scilicet voluntatem iustitiæ sempiternam. Cùm enim dixisset Angelos esse iustos & laudabiles libertate non necessitate, quia iustitiam semper tenent, de Deo subjicit: *Quapropter quoniam Deus perfectè habet à se, quicquid habet, ille maximè laudandus est de bonis quæ habet & seruat, non vlla necessitate, sed propria & æterna immutabilitate*, scilicet voluntatis. Et expressius alibi: *Nihil ibi operatur necessitas nō faciēdi, aut impossibilitas faciēdi, sed Dei sola voluntas quæ veritatem semper, quia & ipse veritas est sicut est esse vult.* Et sanctus Ioannes Damascenus volens probare creaturam rationalem, esse *non necessitate cōstrictam, sed liberam voluntate*, probat ex Deo. *Id quod hinc*, inquit, *perspicuum* D *est. Nam cum Deus natura bonus sit, & natura conditor, & natura Deus, haud quaquam hæc necessario est. Ecquis enim hanc ei necessitatem imposuerit.* Vbi non necessitatem sed liberam voluntatem respectu bonitatis ac deitatis ponit, quatenus illa Dei libera voluntate non necessitate diliguntur. De arbitrij quippe libertate, non naturê sermo est, quomodo Ioannes Scotus similem Augustini locum exponit. Et sanctus Bernardus: *Cælestis Angelus aut etiam Deus ipsi permanet liberè boni, propria scilicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate.* Et iterum: *Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam id quod ille esse non potest malus, non infirma facit ne-* E *cessitas, sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas. Quodque non valet in bonum respirare non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, ac voluntaria obstinatio.* Et iterum euidentissimè: *Quemadmodum ipse* (Deus) *sui iuris erat, suaque ipsius voluntatis* (id est, libertatis) *non necessitas erat quod bonus erat, ita, &c.* Et inter Scholasticos sanctus Thomas: *Deus sua voluntate liberè amat seipsum licet de necessitate amet seipsum.* Et Ioannes Scotus: *Voluntas diuina necessario vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera.* In quibus testimonijs diui Augustini doctrinam genuinè consignantibus, certissimum est, non venisse veteribus in men-

Lib. 2. Cur Deus homo c. 10.

Lib. 2. orth. fid. c. 24.

In sen. quæst. 16.

Lib. de grat. & lib. arb.

Quæst. 10. de potent. a. 2. ad 5.

Quodlib. 16.

tem, vt libertatem Dei qua peccare & iniustus esse & seipsum negare non potest, in eo ponerent: quod potest hoc vel illud bonum facere, vt recentiores putant, sed in hoc ipso quod libertimè, quamuis necessario, iustitiam bonitatemque suam diligit. Eodem prorsus modo quo beatos Angelos, non eatenus liberos esse volunt, quatenus possunt hoc vel illud bonum facere (sicut Scholastici Scriptores veteres renitentes ex priuatis suæ doctrinæ principiis torquere volunt) sed in hoc ipso quod immobili voluntate Deum ita diligunt, vt peccare non possint, vt iam dicendum est.

CAPVT VIII.

Item ex libertate beatorum hominum & Angelorum.

SED libertas beatorum siue hominum, siue Angelorum, multò inuictius demonstrat, simpliciem illam necessitatem, sublata omni omnino indifferentia & contrarietatis & contradictionis, non officere, in doctrina sancti Doctoris, libertati arbitrio. Pro quo intelligendo notandum est, doctrinam Augustini esse constantissimam aduersus Pelagianos, primum hominem quidem fuisse liberi arbitrij, sed ita vt bene velle posset & malè, sed in futura vita arbitrium fore liberrimum in bono, vsque adeo vt malè velle non possit, idque non aliquâ metaphoricâ libertate, sed illâ omnino, quâ dicitur liberum arbitrium. Qua de re sic Augustinus: *Sic enim oportebat* In enchirid. cap. 105. *prius hominem fieri vt & benè velle posset & malè, nec gratis si benè, nec impunè si malè: postea verò sic erit, vt malè velle non possit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multò quippe liberius erit arbitrium quod omnino non poterit seruire peccato.* Et in libro de Correptione Lib. de Cor. & grat. c. 11. & gratia: *Posset enim (Adam) perseuerasse etiam si vellet: quod vt nollet, de libero descendit arbitrio, quod tunc ita liberum erat, vt benè velle posset & malè. Quid erit autem liberius libero arbitrio quando non poterit seruire peccato: quæ futura erat homini sicut facta est & Angelis sanctis, merces meriti.* Et paulò post: *Prima* Lib. de Cor. & grat. c. 12. *ergo libertas voluntatis erat, posse non peccare,* id est, non deficere ab amore boni, *nouissima erit multo maior, non posse peccare,* id est, non posse deficere. Quod continuò verbis aliis eodem sensu exprimit: *Prima erat perseuerantiæ potestas, bonum,* id est, Deum, *posse non deserere, nouissima erit felicitas perseuerantiæ bonum non posse deserere.* In eo quippe peccatum situm est, quod à bono, hoc est, à Deo deficitur. Et in libris de Ciuitate Dei luculentissimè: *Nec ideo liberum arbitrium non habebunt, quia* Lib. 22. de Ciui. c. vlt. *peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi ad delectationem non peccandi indeclinabilem libertatem. Nam primum liberum arbitrium, quod homini datum est, quando primùm creatus est rectus, potuit non peccare, sed potuit & peccare: hoc autem nouissimum eo potentius erit, quo peccare non poterit.* Arbitrium istud manere tamen liberum etsi peccare non possit, id est, etsi infirmitas illa deficiendi & cadendi ex voluntate bona seu amore Dei auferatur, probat ex libero arbitrio ipsius Dei: *Certè Deus ipse numquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* Pluribus testimoniis id astrui posset vberius si res postularet, sed in re manifesta non est immorandum. Nam ex istis valde luculentis apertissimum est, de propriissimè dicta libertate esse sermonem, à qua

A scilicet & ipse Deus liberi arbitrij esse dicitur, & quam Pelagiani acerrimè oppugnabant, contendentes nec antè gratiam, neque post gratiam esse liberum arbitrium, iuxta doctrinam Augustini, eo quod ante gratiam libertas mali necessitate, post gratiam boni necessitate & mali impossibilitate tolleretur, vt latius infrà dicturi sumus. Hunc enim eorum errorem perculit Augustinus, cum tam solicitè liberum arbitrium in futura vita, eum indeclinabili illa non peccandi voluntate permansuram esse contendit.

Hanc igitur doctrinam cum sit certissima, quamuis & Scholastici admittere videantur, in eius tamen intelligentia non mediocriter hallucinantur. Arbitrantur enim, nihil aliud hic Augustinum B tendere, quam quod liberum arbitrium ideirco liberum in beata vita futurum sit, quia erit indifferens vt hoc bonum eligat vel non eligat; vel etiam eligat hoc vel illud. Quod enim in pluribus aliis doctrinæ capitibus eis contigit, & sæpius in hoc opere demonstrabitur, hoc etiam in præsenti argumento eis vsu venit, vt Augustini verba in sensus si præoccupatos, quamuis alienissimos ab eius mente, detorqueant. Cùm enim ipsi nullam suspicari possint libertatem arbitrij, nisi semper hæsitantem & quasi in biuio quodammodo fluctuantem vt eligat vel non eligat, eligat hoc aut illud putant & Augustinum cum liberum C arbitrium nominat, de simili semper indifferentia loqui. Quo sanè nihil absurdius dici potest. Nam quamuis non neget August. talem indifferentiæ statum etiam sub arbitrij libertate, quamuis infimum & abiectissimum, comprehendi, solum tamen istum eo nomine designari, capitalitee eius doctrinæ aduersatur. Quod ita verum est, vt cum tot libros exarauerit Augustinus de libero arbitrio aduersus Manichæos, de gratia non tollente libertatem aduersus Pelagianos, vix vllum vestigium reperiri possit, vbi de ista libertate loquatur. Sed de hoc alias vberius. Nunc tantum dico, dum Augustinus docet liberum arbitrium beatorum ita liberum esse vt peccare non D possit, nullo modo istud velle quod Scholastici imaginantur, de indifferentia ad hoc vel illud bonum, sed quod liberum arbitrium erit liberrimum in illo ipso affectu & voluntate non peccandi, hoc est, in illa stabili, perpetua & immutabili voluntate non deficiendi ex amore Dei. Quæ voluntas non est aliud, quam amor firmissimus æquitatis & iustitiæ sempiternæ, quæ est Deus noster. Peccare namque Aug. non est aliud, quam à bono, hoc est, à Deo seu Dei amore qui est veritas & iustitia deficere, sicut plurimis testimoniis commonstrare facillimum est. Vnde illud in libro duodecimo de Ciuitate Dei: *Cùm se voluntas* Lib. 12. c. 6. *relicto superiore ad inferiora conuertit, efficitur mala,* E Et inferius: *Deficere ab eo quod summè est, ad id quod* Cap. 7. *minus est, hoc est incipere habere voluntatem malam.* Et rursum: *Nec tamen voluntatem facit nisi defectio qua deseritur Deus, cuius defectionis etiam causa vtique deficit.* Et clarissimè paulò post de Angelis loquens: *Et à quo facti sunt, amore cum quo facti* Cap. 9. *sunt, cohæserunt. Eoque sunt isti ab illorum societate discreti, quod hi in eadem bona voluntate,* id est, amore, *manserunt, illi ab ea deficiendo mutati sunt,* mala scilicet voluntate, *hoc ipso quo à bono defecerunt.* Vnde in libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, quod sæpè docuit, Adamum potuisse peccare si vellet, hoc vocat, posse *deserere Deum*, & in cœlestibus rebus esse creaturam, *quæ nunquam deserit Deum.* Ex Lib. 1. cont. Aduers. legis & Prophet. c. 14.

quibus conſtat, ſicut peccare eſt ab amore Dei ſeu bona voluntate deficere, ita non peccare, eſt in amore ſtabilem & immobilem permanere, & peccare non poſſe eſt, non poſſe ab amore ſeu bona voluntate deficere. Vnde illud tritiſſimum Auguſt. *Charitas eſt quæ non peccat*, quia charitas eſt bona voluntas ſeu amor Dei. Hinc eſt enim quod illam voluntatem non peccandi in Angelis vocat voluntatem *qua ſemper incommutabili eius veritate perfruuntur, nunquam autem peccare volunt*: qua perſeuerantiſſimâ voluntate non peccant: & *perpetuam tuendæ iuſtitiæ voluntatem*; imo *liberam voluntatem qua non peccant*. Hic ergo tanquam certiſſimis præjactis fundamentis, docet Auguſtinus, arbitrium Beatorum eſſe liberrimum, in hoc ipſo quod peccare non poſſunt, hoc eſt, in illa ipſa immobili voluntate non peccandi, ſeu non deficiendi ab amore Dei, ſeu, quod idem eſt, in illa ſtabiliſſima æternaque voluntate fruendi incommutabili eius veritate atque iuſtitia. Impotentia quippe deficiendi non eſt aliud, quàm potentia permanendi, ſeu immobilis firmitas ſemper amandi. Hunc igitur eſſe veriſſimum indubitatumque ſenſum Auguſtini, ex pluribus capitibus euidentiſſimè demonſtrari poteſt.

Lib. 5. de lib. arb. c. 5.

Ibidem.

Primò ex ipſa illa comparatione vtriuſque libertatis, primi hominis & Beatorum, & ex phraſibus quibus vtitur. Nam cùm dicit, primum hominem ita liberum fuiſſe vt bene velle poſſet & malè, non hoc vult Auguſtinus, quaſi malè velle ſeu peccare poſſe, pars eſſet libertatis eius, ſed hoc, quod ita eſſet libera voluntas in bono, vt tamen in eo voluntas non eſſet ſtabilis, ſed deficere poſſet; poſtea vero voluntas illa tam erit ſtabilis vt deficere ſeu peccare non poſſit, & idcirco liberior. In qua comparationis iſtius intelligentia, nulla ratio habetur poteſtatis peccandi, quaſi pars eſſet libertatis, ſed tantummodo poteſtatis benefaciendi ſeu bonæ voluntatis, quam in Adamo & Beatis differentem in eo fuiſſe tradit, quod in Adamo eſſet adhuc mobilis & infirma, in beatis immobilis, robuſta, perpetua, & idcirco liberior. Patet hoc in primis ex illis ipſis locutionibus allegatis quibus dicit ante ita liberum fuiſſe, vt *poſſet non peccare, non deſerere Deum*, id eſt, vt alibi dicit, vt *poſſet perſeuerare in bono, perpetuam habere voluntatem ad permanendum* cum Deo. Poſtea vero liberius futurum quia peccare non poterit, quia peccato ſeruire non poterit, quia bonum deſerere non poterit. Quæ perſpicuè ſignificant, non in eo maiorem eſſe libertatem, quod tunc poterit eligere hoc vel illud bonum (de quo nunquam vel verbulo Auguſtinus mentionem fecit) ſed quia non amplius poterit voluntas bona mutari. Quod clarius adhuc ſignificatur in vltimo loco ex libris de Ciuitate Dei. Cùm enim dixiſſet, nec ideo liberum arbitrium habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt, ſtatim adjicit: *Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi, vſque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum*. Hoc eſt, in eo erit arbitrium, ſeu voluntas liberior, quod eo vſque creſcet libertas non peccandi ſeu non deficiendi ex amore Dei, quod cum ante tantummodo non delectaretur peccare (hoc eſt, vt nulla deficiendi delectatione ſeu titillatione tangeretur) tunc ita idem arbitrium ſeu voluntas in libertate roborabitur, & implebitur cæleſtis amoris delectatione, vt neque delectatione peccandi ſeu deficiendi tangi poſſit, ſed potius indeclinabiliter Deo delectetur. Significatur ergo, libertatem arbitrij in illa ipſa non peccandi ſeu bene volendi voluntate creſcere, nec vmbra eſt vlla, vel ibi, vel in omnibus ſcriptis eius, quod libertatem in eo maiorem fieri velit, quod poſſit eligere vel non eligere, hoc eligere vel illud bonum. Quid enim hoc ad maiorem non peccandi libertatem facit, quod in illis arbitrium indifferens maneat, cum & in huiuſmodi electione & non electione, vel in electione huius vel illius boni tanto fuerit indifferentior, quanto minus intellectus acie penetrabat, quod bonum cum ſummo bono inſeparabili vinculo nectatur. Hoc enim quo penetratur magis, eo minor eſt indifferentia electionis alterius, & quo minus, eo maior. Sed, vt dixi, nullum veſtigium eſt vel ibi vel vſquam alibi quod in iſta indifferentia poſuerit Auguſtinus maiorem arbitrij libertatem, cùm ad propoſitum eius nihil prorſus faciat, ſed arbitrium in illo ipſo amore iuſtitiæ liberum fieri docet, dum ab illo non poteſt amplius peccando deficere. Hoc enim ipſum in eodem loco manifeſtat id quod vberius adiicit: *Sed quia peccauit iſta natura cùm peccare potuit, largiore gratiâ liberatur, vt ad eam perducatur libertatem in qua peccare non poſſit*. Ecce in eo ipſo ponit maiorem illam libertatem arbitrij, quod gradatim voluntas eadem liberior in non peccandi poteſtate fiat, dum ſit robuſtior immobilis & perpetua, quæ mutari non poſſit ſuccedente voluntate peccandi, ſicut in Adamo non fuit perpetua, ſed deficiendo mutata eſt. Quod apertius dicit in Enchiridio, dum docet, quod Deus voluiſſet primum hominem *ad meliora perducere vbi eam nec poſſit voluntatem habere peccandi, ſi ad permanendum ſine peccato, ſicut factus erat perpetuam voluntatem habiturum eſſe præſciſſet*. Vbi apertiſſimè indicat in eo minus liberum fuiſſe primi parentis arbitrium, quod voluntas non peccandi ſeu iuſtitiæ non erat tanti roboris, vt maneret perpetua; & ad illam libertatem arbitrium eſſe perducendum, vt non poſſit ab illa voluntatis bonæ perpetuitate deflectere. Sed ſicut immobiliter & perpetuo bonum, id eſt, Deum ſeu iuſtitiam volet ac diliget; ita immobiliter & perpetuo malum, id eſt, peccare nolet. Quod eleganter expreſſit alio in loco aliis verbis eodem ſenſu, in iiſdem libris de Ciuitate Dei: *Timor ille caſtus permanens in ſæculum ſæculi, ſi erit & in futuro ſæculo, non eſt timor exterrens à malo, quod accidere poteſt, ſed tenens in bono, quod amitti non poteſt. Vbi enim boni adepti amor immutabilis eſt, profectò ſi dici poteſt, mali cauendi timor ſecurus eſt. Timoris quippe caſti nomine ea voluntas ſignificata eſt, qua* NOS NECESSE ERIT NOLLE PECCARE: *& non ſollicitudine infirmitatis, ne fortè peccemus, ſed tranquillitate charitatis cauere peccatum*. Ecce quod alibi toties, dixit arbitrium tunc ita liberum futurum vt peccare non poſſit, per hoc explicatum, quod neceſſe erit nolle peccare: quod vt intelligeremus non aliter fieri niſi robore bonæ ac ſtabilis voluntatis iuſtitiam charitate diligentis, addit, hoc fieri non ſollicitudine ſeu timore infirmitatis, ſed tranquillitate charitatis, videlicet Deum ac iuſtitiam immobiliter diligentis. Libertas ergo ab Auguſtino in ipſa illa voluntate perpetua non peccandi, ſeu iuſtitiam diligendi apertiſſimè collocatur. Vnde & de Angelis loquens, qui neque viatores peccauere, neque beati peccabunt vnquam: *Et ratio quidem ſi certa conſpicitur qua manifeſtum fiat, eſſe oportuiſſe creaturam, quæ nunquam peccauerit, nunquam peccatura ſit, etiam illud eadem ratio renuntiat à peccato illam libera voluntate abſtinere, neque coactam non peccare, ſed ſponte.*

Lib. de Cor. & grat. c. 11. & 12.

In Enchirid. cap. 104.

In Enchir. cap. 104.

Lib. 14. de Ciuit. c. 9.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 12.

Hic apertissimè liberam voluntatem vocat, illam ipsam voluntatem, qua Angeli semper & immobiliter abstinent à peccato; quæ voluntas non est alia quam ipsa perpetua voluntas charitatis, quæ iustitiam semper diligens, semper à peccato abstinere facit, hoc ipso quo robusta & immutabilis permanet.

Sed vt nemini dubium remaneret, hanc esse genuinam ipsissimamque Augustini mentem, non vero illam quæ circumspectissimo Doctori à Scholasticis attribuitur, hoc ipsum ex eodem omnino loco, vbi liberum arbitrium non interiturum in cælo boni necessitate, sed liberius futurum asserit, perspicuè patet. Cùm enim præmisisset, *primum liberum arbitrium posse non peccare, nouissimum non posse peccare*, Ita consequenter nullo verbo interiecto adjicit, velut rationem maioris libertatis: *Sic enim erit inamissibilis voluntas pietatis & æquitatis*, id est, voluntas diligens iustitiam seu Deum, *quomodo est felicitatis. Nam vtique peccando nec pietatem nec felicitatem tenuimus, voluntatem vero felicitatis nec perdita felicitate perdidimus.* Ecce perspicuè explicat quo pacto velit intelligi, liberius esse arbitrium beatorum, nempe quia voluntas non peccandi, seu, vt ipse loquitur, *voluntas pietatis & æquitatis erit inamissibilis*, hoc est, quia beatificus amor iustitiæ stabilis erit & perpetuus. Tantum ergo abest, vt potestas amittendi bonam voluntatem fuerit pars libertatis etiam in primo homine, vt potius hac vnâ & solâ causâ fuerit libertas eius minor. Quis enim nisi fatuus dixerit, tunc esse liberiorem voluntatem bonam cum amitti potest? Vt enim ipse Augustinus addit: *Certè Deus ipse numquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* Nam & ipse non aliter peccare non potest, nisi quia voluntas qua iustitiam, hoc est, seipsum diligit, æterna, immutabilis, & indefectibilis est. Quapropter vberius adhuc & ab omni ambiguitate remotis verbis explicans, quam voluntatem beatorum, & quo pacto liberam esse sentiat, subiungendo concludit: *Erit ergo Ciuitatis illius* (cælestis) *& vna in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum.* Ecce iterum voluntas impleta omni bono, voluntas fruens Indeficiente æternorum iucunditate gaudiorum, est illa voluntas libera quæ peccare non potest, quia illa est ipsissima ista voluntas inamissibilis pietatis & æquitatis, quæ idcirco hic alio nomine idem omnino significante, vocatur *voluntas inseparabilis*, scilicet ab arbitrio voluntatis, quia inamissibilis. Voluntas enim non hic sumitur pro potentia voluntatis, sed vt initio monui, pœnè semper ab Augustino & latinitatis autoribus sumitur pro ipso voluntatis actu, quam volitionem dicimus.

Lib. 22. de Ciuit. c. vlt.

Lib. 22. de Ciuit. c. vlt.

Ibid.

Sed ex eodem illo loco aliud non leue argumentum sumitur. Nam Augustinus, vt explicaret, liberum arbitrium beatorum esse liberrimum, non solum dicit voluntatem pietatis & æquitatis, hoc est, dilectionem Dei seu iustitiæ, vt ipse loqui solet, esse *inamissibilem* & *inseparabilem*, atque *liberam*, sed ita inamissibilem, sicut est voluntas felicitatis, indicans consequenter ita eam esse quoque liberam. Nam semper docet Augustinus, maximè cum de illa ipsa libertate beatorum loquitur, voluntatem felicitatis esse liberam omnino voluntatem. Hinc enim illud aduersus Pelagium, qui libertatem negabat esse, vbi naturali necessitate constringimur: *Perquam absurdum est,* A *vt ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram quod beati esse volumus, quia id omnino nolle non possumus, nescio qua & bona constrictione naturæ.* Vbi per voluntatem intelligit liberam voluntatem seu liberum arbitrium, de quo ibi disputatio est. Nam istam de voluntate beatitudinis esse Augustini mentem apertissimè patet ex Enchiridio ad Laurentium, vbi cùm similiter libertatem beatorum assereret istis verbis: *Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato;* statim illam libertatem eodem modo probat ex libera voluntate felicitatis quam nolle non possumus: *Neque enim*, inquit, *culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati* B *esse sic volumus, vt esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam velle possimus.* Quibus verbis euidenter docet, non minus liberam esse voluntatem beatorum qua peccare non possunt, quia semper & stabiliter nolunt à Dei dilectione deficere dum semper diligunt, quam est voluntas qua miseri esse velle non possumus.

Lib. de nat. & grat. c. 46.

Ench. c. 105.

Et quia responderi potuisset voluntatem illam qua beati esse volumus, esse culpandam voluntatem, vel etiam non esse vocandam voluntatem, aut denique non esse liberam voluntatem, & idcirco non rectè proferri ad asserendam libertatem in illa perpetua voluntate beatorum, obiectiones illas occupans, triplicem nodum tribus verbis breuissi- C mè secat: *Neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est.* Quasi diceret, nam & illa est laudanda voluntas, ergo & in beatis multo magis voluntas perpetua & immutabilis pietatis. Nam applicans exemplum ad propositum suum: *Sicut ergo nunc*, inquit, *etiam anima nostra nolle felicitatem, ita tunc nolle iniquitatem semper habitura est.* Vbi nolle iniquitatem, seu, vt ita dicam, voluntas iniquitatis, eadem est quæ superius vocata fuit *inamissibilis voluntas pietatis & æquitatis*, itemque *inseparabilis* in singulis *voluntas libera*, voluntas ab *omni malo liberata*, voluntas *impleta omni bono*, voluntas *fruens indeficiente æternorum iucunditate gaudiorum.*

D Nec quicquam ad rem præsentem facit, quod voluntas felicitatis sit indifferens quantum ad exercitium. Nam quamuis istud ita esse concedatur, hoc tamen non attendi voluit Augustinus in illa similitudine, sed hoc tantum, quod astrictio ad vnam partem nihil omnino impediret arbitrij libertatem. Vnde fit vt illa indifferentia exercitij per accidens omnino se habeat, ad illam liberi arbitrij rationem, quam Augustinus in his exemplis consideratam & assertam cupit, & idcirco confidenter docet voluntatem perpetuam pietatis in futura vita, & qua semper nolunt iniquitatem, non minus liberam esse quam voluntatem beatitudinis in hac vita, cùm tamen illa sit perpetua perpetuitate exercitij, hæc non E item. Nam peccare non posse seu inamissibiliter velle pietatem & æquitatem & nolle iniquitatem, non est aliud quam inamissibiliter & inseparabiliter amare iustitiam. Idcirco enim peccare non possunt, quia ab amore iustitiæ, hoc est, Dei cessare non possunt. Hanc autem voluntatem beati non in potentia, sed in perpetuo exercitio actus habent. Accedit denique paradoxum in Augustini doctrina inauditum esse, quantum ego eam perscrutari potui, quod actus aliquis voluntatis propterea liber sit, quia ab illo desistere voluntas & non agere potest; cum potius diametraliter è contrario, semper ab eo propterea libertas alicuius actus asseratur, quia volun-

tas eam agere potest. Ex quo fit vt in illo acerri- A mo diuturnoque conflictu, quo cum Pelagianis de gratia & voluntatis libertate decertatum est, in nullis eius libris vel semel inueniri queat vnus textus vel vestigium opinionis istius, quod idcirco voluntas sub gratia quæ facit eam facere, maneret libera, quia cessare potest, sed potius conspirant omnia idcirco esse liberam, quia gratia voluntatem nihil agentem potentissimè velle & operari facit. Nam quamuis verissimum sit, voluntatem sub gratia Dei ab agendo posse cessare (sicut & in Adamo & Angelis sine vlla dubitatione cessare potuit) hoc tamen, vt dixi, veræ libertati voluntatis humanæ, iuxta Augustinum, per accidens coniunctum est, & nihil omnino ad B libertatem volendi & operandi facit; vsque adeo, vt ego ingenuè loquendo, miraculi loco habiturus essem, si in Augustini doctrina ostendi posset, voluntatem quæ potentissimè & immobiliter & perpetuò iustitiam diligit & operatur, non esse in ista volitione & operatione liberam: sed potius è contrario, prout eius doctrinam & principia perlustraui, nihil ipse inuenire posset, nisi solum Deum, quod maiori arbitrij libertate gauderet. Vnde istud August. celeberrimum, cui omnis eius reliqua doctrina consentit, *Hæc voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior, tanto autem sanior, quanto diuinæ misericordiæ gratiæque subiectior.* (Epist. 89.) Quam sententiam sicut perfectissimè in C illa perpetua voluntate pietatis seu amore Dei, impleri nemo sanæ mentis dubitare sinitur; ita ab illa valde remotum est illud indifferentiæ philosophiæ æquilibrium, iuxta quod tanto fit liberior voluntas, quanto magis sub gratia cessare, vel aliud quam gratia instigat facere potest. Vnde nihil mirum, si iuxta horum sententiam, gratia cum in summo fuerit, qualis est beatorum, indifferentem libertatem directè destruat, iuxta Augustinum verò, directè astruat. Quæ duo quemadmodum tantum à se discrepant; quantum arcticus polus ab antarctico ratio libertatis quam Augustinus docet à recentiorum libertate dissentit. D

CAPVT IX.

Ex libertate Christi Domini.

NEc dissimile est præcedenti argumento, id quod de Christi Domini libertate sæpe contra Pelagianos Augustinus tradit. Cùm enim illi inuidissimè de gratia quasi libertatem arbitrij destruente, quererentur, sæpe obturat illis os Augustinus proferendo vrgentissimam de Christi Domini libertate similitudinem. cuius arbitrium, quamuis non posset vllum peccatum vllumque malæ voluntatis motum admitte- E re, liberrimum tamen in non peccando fuit: *Neque enim metuendum erat ne isto ineffabili modo in vnitatem persona à verbo Dei natura humana suscepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cùm ista susceptio talis esset, vt natura hominis à Deo ita suscepta, nullum in se motum malæ voluntatis admitteret.* (Lib. de Cor. & grat. c.11.) Quod in Enchiridio dicit: *vt nullum posset habere peccatum.* Itemque *vt fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum posset admittere.* (Enchirid. cap. 36. Ibid. cap. 40.) Et in libro de Prædestinatione Sanctorum: *Numquid metuendum fuit, ne accedente ætate homo ille libero peccaret arbitrio? An ideo in illo non libera voluntas erat, an non tanto magis erat, quanto magis peccato seruire non poterat?* (Lib. de prædest. SS. c.15.) Ex quibus testimonijs tria colliguntur. Primum, non hic agi de libertate Christi ad faciendum bonum. Sicut enim differunt toto cælo, abstinere à malo & facere bonum, Spiritu sancto etiam illa duo distinguente, *Declina à malo, & fac bonum*; ita quoque libertas arbitrij ad non faciendum malum, & ad faciendum opera bona. Vnde de faciendo bono præmiserat: *illam natiuitatem bona opera secuta sunt, non bona opera meruerunt.* Et mox de non peccando: *Neque enim metuendum erat*, &c. (Lib. de Cor. & grat. c.11.) Augustinus hic igitur asserit liberam fuisse Christi voluntatem, non solum qua peccare nollet, sed qua peccare non posset, aut motum aliquem malæ voluntatis admittere. Quamuis autem facilè intelligi possit, in- B differentiam aliquam ad opera diuersa bona remanere potuisse, quomodo tamen indifferentia ad non peccandum remanserit non apparet. Illa quippe voluntas, sicut in contrarium non poterat immutari, ita nec a detestanda iniquitate cessare; cùm non esset alia voluntas illa, quam qua iustitiam Dei peccato repugnantem sine cessatione diligebat; vel si eam ab illa distinguere voluerimus, tam est perpetua, quàm voluntas immutabilis iustitiæ, quam indiuulsa comitatur.

Secundò colligitur, determinationem voluntatis Christi perpetuam ad non peccandum, seu ad malæ voluntatis motum repellendum, nullo C modo libertatis eius officere, sed proficere. Expressè quippe dicit, tanto magis Christi voluntatem esse liberam, quanto magis peccato seruire non potest. Certissimum autem est, multò minus peccato seruire posse, qui perpetuo & immutabili actu capitaliter repugnante detestatur iniquitatem, vel diligit æquitatem, quam qui per interualla tantum in huiusmodi motus voluntatis erumpit.

Tertiò, nec hic vllum elucere vestigium, quod Augustinus cogitauerit in eo Christi, vt neque beatorum libertatem collocare, quod possit hoc vel illud bonum eligere, multo minus istud eligere & non eligere. Sed tam in isto libertatis Christi argumento, quam beatorum ac Dei, do- D ctrina eius tota toto impetu tendit eò, vt quo potentius & immutabilius voluntas iustitiam diligit, & peccata detestatur, eo liberiore feratur Christus, vel beati, vel Deus ipse, voluntate. Quod nisi secundum Augustini doctrinam verum esse fateamur, quo pacto Christus libera voluntate præcepta Patris vt præcepta compleuerit, hoc est, secundum illas omnes circumstantias, quæ siue positiua Dei voluntate, siue æternæ sapientiæ immutabili præscriptio, actiones omnes faciendas & circumstantias determinante præscribuntur, fateor me videre non posse, & neque Scholasticos videre potuisse, satis interminabilis eorum pugna & lucta testatur. Quod E ipsum fortasse non leue signum est, eos longissimè ab explicanda veræ libertatis ratione, quam Augustinus tenuit recessisse. Nam quo alioquin pacto fieri potest, vt vir acutissimus, profundissimus, toties à Pelagianis de libertate lacessitus, nullam vel tenuem vmbram, in tot scriptis suis reliquerit, quod libertas arbitrij in huiusmodi indifferentia collocanda sit? Vt tantà facilitatè libertatem Beatorum & Christi expediat? Sub cuius premente mole tota Scholasticorum multitudo fatigata suspirat, & tanto conatu nihil aliud agit quam quod principijs suis proprijs arctata & ligata sibi difficultatem insolubilem esse confiteatur? Hoc videtur sanctus Thomas li-

quiddò vidisse, quando dicit in Commentariis super Magistrum Sententiarum: *Etiamsi esset determinatum liberum arbitrium Christi ad vnum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen ex hoc non amitteret libertatem aut rationem laudis sive meriti.*

In 3. dist. 18. q. 1. ad 5.

CAPVT X.

Idem ostenditur ex voluntate fruente summo bono clarè viso, iuxta principia Augustini.

VERVM quia sic natura comparatum est, vt animus ad insuetam doctrinam, præsertim si inueteratis opinionibus præoccupatus fuerit, semper hæsitet, & quantumcumque palpabiliter Augustini esse demonstretur, subtilitatis alicuius præstigias vereatur, non grauabor adhuc vberius hanc August. mentem ostendere; quod videlicet nullam simplicis necessitatis determinationem, sed tantummodo illam priuam instar ponderis prementem cogentemque libertati voluntatis metuat. Hoc autem in illa voluntate ostendemus, quæ Scholasticorum omnium iudicio, maximè determinata est, voluntate scilicet illâ qua homo post hanc vitam beatus est. Hanc enim ita liquidè sentit Augustinus, ac docet esse liberam, vt ex eius libertate sumat argumentum pro astruenda libertate culpabilis voluntatis, quam diuina præscientia futuram esse prænouit. In illo quippe libro tertio de Libero arbitrio iam sæpe citato, vbi liberum voluntatis arbitrium ad amussim excutitur, cum Euodius qui cum disputat, omnia quæ in creaturis fiunt, propter Dei præscientiam dixisset, necessitate non voluntate fieri, hoc est, coactè, non liberè, vt ex circumstantia loci patet, refutandum eum suscipit Augustinus ex voluntate beatitudinis, qua scilicet eum Deus beatum facturus est, quem facturus est. Hanc enim voluntatem præscit Deus, nec tamen voluntas esse desinet, cùm futura erit, quia non inuitus beatus erit, sed vtique volens. Hoc autem ipso quo volens erit, voluntas erit, & idcirco in potestate, quia fiet cum volet, & consequenter libera. Quamuis enim nunc quando vult beatus esse, nondum sit beatus, neque illa voluntas beatitudinis adhuc sit in potestate; quando tamen Deus eum beatum faciet, voluntatem illam ardentissimæ charitatis dabit, & eam dando etiam potestatem dabit, & ita voluntas illa erit in potestate & libera. Hic est discursus Augustini, de voluntate beatitudinis, seu qua temporibus suis, cum Deo visum fuerit nos beatos facere, beati futuri sumus. Sed ipsum dialogum ad rem accuratius intelligendam audiamus. Sic igitur Augustinus: *Numquid nominem beatum facit?* Respondet Euodius: *Facit vere.* Augustinus: *Tunc itaque facit quando ille fit.* Euodius: *Ita est.* Augustinus, *Si igitur verbi gratiâ, post annum beatus futurus es; post annum te beatum facturus est.* Euodius: *Etiam,* Augustinus: *Iam vero præscit hodie quid post annum facturus est.* Euodius: *Semper hoc præsciuit. nunc quoque hoc eum præscire consentio, si est ita futurum.* Augustinus: *Dic quæso, num tu creatura eius non es, aut tua beatitudo non in te fiet?* Quæ instantia tendit eò, vt declaret ex voluntate ista beatitudinis quam præscit Deus, falsum esse quod Euodius asseruerat, omnia in creatura fieri necessitate. Itaque respondet Euodius, quasi ignarus quò res tenderet. Euodius: *Imo & creatura*

Lib. 3. de lib. arbit. c. 3.

A *eius sum, & in me fiet quod beatus ero.* Augustinus: *Non ergo necessitate, sed voluntate in te fiet beatitudo tua Deo faciente,* hoc est, dante tibi beatitudinem, quæ sine voluntate seu amore beatifico esse non potest. Quæ Augustini verba continent instantiam ad hominem, illationem videlicet illius velut perspicuæ absurditatis quam admiserat Euodius, quod omnia fierent necessitate non voluntate in creaturis. Vnde continuo patefaciens rei ineptiam ex proposita voluntate beatitudinis: *In ergo,* inquit, *inuitus beatus eris?* Euodius: *Voluntas illius mihi est necessitas.* Hoc est, non ero quidem inuitus beatus, sed tamen voluntas illa qua beatus ero, est respectu mei necessitas, quia non est in mea potestate, sed Dei. Hunc enim sensum esse declarat, id B quod adjicit: *Si enim mihi esset potestas, vt essem beatus, iam profectò essem: volo enim etiam nunc esse beatus, & non sum; quia non ego, sed ille me beatum facit,* dando videlicet visionem & amorem immutabilem seu beatificum, atque ita tali vtriusque potentissima operatione faciens de me quod ipse vult, non id quod est in mea potestate. Quæ obiectio cùm capitaliter voluntatis libertati repugnare, & necessitatem voluntatis beatitudinis asserere videretur, ex ipsa tamen fidentissimè Augustinus totam disputationem conficit, totamque decidit controuersiam. Sic enim pergit Augustinus: *Optimè de te,* id est, de ore tuo, *veritas clamat: Non enim* C *posses aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus: quapropter nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas est,* videlicet etiam illa beatitudinis, seu qua beatus futurus es, vtpote quam potissimum ibi respicit. *Ea enim prorsus nullo interuallo mox vt volumus, præsto est. Et ideo rectè possumus dicere non voluntate vinimus, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate, & si quid aliud huiusmodi. Non voluntate autem volumus, quis vel delirus audeat dicere?* Ex hac igitur definitione illius quod esse dicitur in potestate nostra, & quod maximè hoc voluntati competit, sic absoluit Augustinus controuersiam: *Quamobrem quamuis præsciat Deus nostras voluntates futuras: non ex eo tamen conficitur, vt non voluntate aliquid* D *velimus,* id est, vt non libertate velimus, de qua tota disputatio est. *Nam & de beatitudine quod dixisti, non abs te ipso beatum fieri; ita dixisti quasi ego hoc negauerim* · quasi dicat, admitto verum esse quod dixisti, nos Deo in nobis operante beatitudinem, beatos fieri, sed eo non obstante libera nostra voluntate. Nam ita pergit: *Sed dico cum futurus es beatus non te inuitum, sed volentem futurum.* Iam igitur concilians libertatem voluntatis illius cum præscientia, quæ scopus erat totius disceptationis: *Cum igitur præsciat Deus sic futuræ beatitudinis tuæ, nec aliter aliquid fieri possit, quam ille præsciuit, alioquin nulla præscientia est, non tamen ex eo cogimur sentire, quod absurdissimum est, & longè a veritate seclusum, non te volentem,* id est, libera volun- E tate, *beatum futurum. Sicut autem voluntatem beatitudinis, cùm esse cœperis beatus, non tibi aufert præscientia Dei,* afferendo scilicet necessitatem, *quæ hodie de tua futura beatitudine certa est: sic etiam voluntas culpabilis, si qua in te futura est, non propterea voluntas,* id est, libera, *non erit, quoniam Deus eam futuram esse præsciuit.* Quod statim tam efficaciter demonstrat, vt contradictionem implicare doceat, hominem velle & esse coactè vt velit, *vnde enim,* inquit, *volet cum voluntas non erit?* Ne vero quisquam cogitationibus atque phrasibus huius ætatis assuetus existimaret aliud apud Augustinum esse voluntatem & liberam voluntatem,

atque ita responderi posse, quod rectè probet Aug. voluntatem beatitudinis, qua beati erimus, esse quidem voluntatem non tamen liberam, occurrit ipse Aug. ex propria Euodij definitione concludens, voluntatem omnem ita esse liberam, vt aperta sit repugnantia, voluntatem esse & liberam non esse: *Quod si*, inquit, *non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est, vt velit, ipsam voluntatem in potestate non habere*. Ecce hoc ipsum argumentum quod Scholasticos deterret, ne voluntatem illam beatitudinis seu beatificam liberam esse fateantur. Non enim videtur in potestate nostra esse, non sumus domini illius, non possumus illam suspendere cùm libet. Respondet Aug. illa omnia esse falsa. Est enim in potestate nostra, sumus eius domini, suspendimus eam quando volumus: sed si nolumus & constanter nolumus eam suspendere, hoc propriè non arguit defectum potestatis, sed voluntatis. Talis enim naturæ est essentialiter voluntas, seu volitio, vt fiat cum volumus, non fiat cùm nolumus: quod si constanter volumus, quid conquerimur de defectu potestatis cùm hoc sit in potestate quod fit cùm volumus? Obiectioni ergo isto modo satisfacere volens Aug. attexit illa verba quæ in præcedentibus etiam allegata sunt: *Occurrerint*, inquit, *ex eo, quod ipse dixisti, cùm quærerem vtrum inuitus beatus sis futurus: Respondisti enim quod iam esses beatus, si potestas esset in te. Velle enim sed nondum posse dixisti. Vbi ego subieci de te clamasse veritatem: non enim negare possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis cùm volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non vtique volumus. Quod si fieri non potest, vt dum volumus non velimus, adest vtique voluntas volentibus.* Sed esto, inquies; adsit voluntas beatitudinis, seu si malis nostræ ætatis phrasi loqui, adsit voluntas beatifica volentibus, vel amor beatificus, vel quocumque nomine perpetuam illam & immutabilem voluntatem quæ fruitur Deo, adsit volentibus, quia contradictionem implicat non adesse, quid inde conficies? An propterea sequetur eam esse in potestate? Eos esse eius dominos? Audi reliqua: *Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate.* Sed esto, an idcirco libera, de quo tota controuersia est? *Porro quia est in potestate, libera est nobis.* NON ENIM EST NOBIS LIBERVM, QVOD IN POTESTATE NON HABEMVS, AVT POTEST NON ESSE QVOD HABEMVS. Et quia res magna est, & iuxta mentem Aug. irrefragabiliter & à fundamentis essentialibus demonstrata, ne semel dicta lectoris minus attenti vel periti aciem fugeret, breuiter totum colligit & inculcat repetendo: *Ita fit vt & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cùm enim sit præscius voluntatis nostræ*, id est, volitionis, *cuius est præscius ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis est præscius.* Ecce quàm sollicitus est Aug. de sola voluntate, hoc est, volitione nihil curando de libertate, eo quod essentialiter libertas sit coniuncta voluntati, nulloque pacto ab ea separari queat. Quod statim iterum inculcans, *Nec voluntas*, inquit, *esse poterit si in potestate non erit.* Nam hoc est esse liberum. *Ergo & potestatis est præscius*, quam scilicet vel homo à se habebit, vel ipse Deus ei per gratiam suo tempore largiturus est, cùm eam à se ipso habere non possit: *Non igitur per eius præscientiam mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præscivit.* Quibus verbis respicit Aug. ad illam difficultatem, qua non libera

A cuipiam esse videri posset voluntas beatitudinis seu fruitionis beatificæ, eo quod illam habere nunc non sit in nostra potestate. Iam enim beati essemus, si nunc esset in nostra potestate, cùm etiam nunc beati esse velimus. Respondet ergo tacitè Aug. cùm Deus præscit volontatem beatitudinis nostræ, seu fruitionis beatificæ, hoc ipso etiam præscit potestatem, hoc est, eam futuram in potestate; quia Deus beatos nos faciendo, etiam potestatem illam dabit hoc ipso quo voluntatem beatificæ fruitionis dabit, hoc enim est in potestate quod fit cùm volumus. Quare Euodius rem confectam esse videns, tam de voluntate illa beatitudinis, quàm de quacumque omnino

B voluntate; subiungit Euodius: *Ecce iam non nego ita necesse esse fieri quæcumque præsciuit Deus, & ita eum peccata nostra præscire vt maneat tamen nobis voluntas libera, atque in nostra posita voluntate.* Locum integrum tam prolixè deductum volui, quamuis quædam eius laciniæ iam ante à corpore auulsæ, & suis locis allegatæ fuerint, ne quisquam sibi fucum fieri putet; sed ipsum Aug. audiat de beatitudinis voluntate quam habituri sumus, quando beati erimus, disputantem, eamque velut clarioris exempli loco producentem, quo fidem faceret, Deum nostras præscire posse futuras voluntates, vt tamen propterea non desinant esse liberæ. Qua tergiuersatione locus eludi pos-

C sit nescio: cùm perspicuis verbis libertatem voluntati beatitudinis asserat, non illi, qua nunc beatus esse Euodius volebat, sed illi qua volens beatus futurus erit, cùm beatus erit. Quæ sanè voluntas non est alia, quàm illa, qua volens beatitudine, id est, beatifico bono fruitur. Hanc autem esse perpetuam, immutabilem, determinatissimamque voluntatem etiam apud Aug. extra controuersiam est. Nam paulo post de beatitudine Angelorum loquens, hanc beatitudinis voluntatem multis efficacissimis nominibus exprimit, non solum eam vocans *voluntatem* (quo solo vocabulo tota controuersia, vt vidimus, dirimitur) sed *liberam voluntatem, perseuerantissimam voluntatem*, qua *non peccat* angelica creatura: voluntatem Lib. 3. de lib. arbit. c. 5.

D qua *semper incommutabili eius veritate perfrui, nunquam autem peccare volunt*: *perpetuam* denique *tenendæ iustitiæ voluntatem*. Ita vero ex definitione potestatis & libertatis rem istam asserit, vt quamuis nihil omnino de illa beatificæ fruitionis voluntate loqueretur, res ipsa per se clamet, in nulla omnino voluntate creaturæ doctrinam istam esse posse veriorem. Per nullam enim voluntatem magis volumus, ideoque nulla magis adest cùm volumus, nullaque magis in nostra potestate, adeoque nulla magis libera. Et illa est ratio fundamentalis & à priori totius doctrinæ supra traditæ, qua docuit & beatorum omnium siue hominum siue Angelorum, & Christi Domini &

E ipsius Dei arbitrium eo magis esse liberum, quo magis peccare non potest. Cùm enim nulla voluntas sit in eis promptior, ardentior, stabilior, immutabilior, durabilior, ex pleniori iudicio & circumstantiarum omnium consideratione profecta, quam illa *voluntas*, id est, volitio *perpetua ad permanendum* cum Deo, voluntas *qua necesse erit nolle peccare*, voluntas *inamissibilis pietatis & æquitatis*, voluntas quæ *nolle iniquitatem semper habitura est*. Quibus nominibus Aug. eam vocat, necesse est eam esse maximè omnium in nostra potestate, & ideo (nisi omnia sua principia de libertate arbitrij Aug. retractare velit) esse maximè liberam. Quod ne vi rationis duntaxat expressum

videretur, ipsemet voluntatem illam quam habebimus cùm beati erimus, trutinandam, & suis principiis metiendam suscipit, ipsemet liberam esse concludit ipsemet multipliciter asserit, arbitrium hoc ipso quod illam perpetuam inamissibilemque voluntatem pietatis & æquitatis habiturum est, maximè fore liberum, ipsemet denique sine ambiguitate, de illa voluntate dicit, *Erit vna in omnibus & inseparabilis*, quia amplius amitti non potest, *in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono fruens indeficienter æternorum æternitate gaudiorum.* Qua de causa principiis istis congruentissimè dixit in iisdem libris: *Libertas nulla vera est nisi beatorum & legi æternæ adhærentium*, hoc est, æternam Dei voluntatem amantium. Neque quicquam omnino terretur Augustinus, illâ simplici necessitate voluntatis, qua, vt fatetur ipse, *Necesse erit nolle peccare, & quam semper habituri sumus*. Nam vt ipse loquitur eâdem inuidiosâ obiectione pulsatus: *Intelligere debemus esse quandam beatam ne[cessit]atem qua Deus iniustus esse non potest. Imo vero si nec[essi]tas dicenda est, qua necesse est aliquid vel esse vel fieri, beatissima ista omnino necessitas, qua necesse est feliciter viuere, & in eadem vita necesse est non mori; necesse est in deterius non mutari. Hac necessitate, si nec[essi]tas etiam ipsa dicenda est, non premuntur sancti Angeli, sed fruuntur; nobis autem est futura non præsens. Nec enim dicere audemus Deum non voluntatem*, id est, liberam dilectionem, *sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest velle peccare.*

Lib. 22. de ciuit. c. vlt.

Lib. 1. de lib. arbit. c. 15.

Lib. 1. oper. imper. §. 103. & 154.

Lib. de nat. & grat. c. 46.

CAPVT XI.

Idem probatur iuxta principia propria Scholasticorum.

ET verera, si principia inter Scholasticos etiam certa explorare voluerimus, difficulter ab eis ratio dari poterit, cur non voluntatem illam perpetuam retinendæ iustitiæ & fruentem Deo, quam Augustinus liberrimam esse docet, non liberam esse fateantur. Admittunt enim ipsi id quod Catholica fides fateri cogit, veram arbitrij libertatem nullo pacto indifferentiam contrarietatis (hoc est, boni & mali) postulare, sed defectum esse libertatis, posse peccare, hoc est, à bona voluntate posse deficere, secundum illud sancti Anselmi ab omnibus postea approbatum: *Nec libertas est nec pars libertatis, potestas peccandi.* Superest igitur exercitij indifferentia, qua scilicet possit arbitrium varias bonarum actionum species agere, vel certè agere & non agere. Sed indifferentia ad species diuersas bonarum actionum libertati essentialis esse non potest. Quid si enim arbitrium iustissimis Dei legibus vnam tantum determinatam speciem agere iubeatur, quam nisi faciat, peccati reum sit, manifestum est, nullam ad cæteras, nisi peccare velit, quod iam exclusimus, indifferentiam superesse. Ipse Deus, si loqui velit, non potest nisi verum dicere, si promittit, fidelis est, & se negare non potest; sola igitur indifferentia agendi & non agendi restat, quæ propriè est exercitij. Sed & ista in Deo prorsus periit hoc ipso quo semel immobili voluntate voluit atque statuit quid in singulis circumstantiis agendum sit, quam retractare non potest. Quapropter si hoc dumtaxat est esse liberum, indifferenter esse ad agendum & non agendum, liber fuisse Deus dici potest, liber vero esse non potest. Imò vero nec liber fuisse dici potest. Quando enim liber fuerit, cum ab æterno, hoc est, sine vllo initio semper ad agendum vel non agendum determinatus fuerit? An ad instantia rationis veniendum erit, vt realem in Deo libertatem inuenire possimus? Sed salebras istas rationis imaginantis transeamus, & velut veram illam responsionem amplectamur, qua dicunt idcirco Deum nunc esse liberum, quia in illo instanti rationis liber, hoc est, indifferens fuit, & ea propria se libertate determinauit; in qua determinatione, propter naturæ voluntatisque constantiam, immutabilis permanet. Hoc si Scholasticis sufficit, nulla ratio superest, cur non & perpetuam illam iustitiæ voluntatem, seu amorem beatificum, quo beati Angeli & homines peccare non possunt, liberrimam voluntatem esse concedant. Est enim certissimum Angelos & homines qui beati sunt, ita libera indifferentique voluntate iustitiam elegisse propriaque se libertate determinasse ad diligendam iustitiam, vel in ea perseuerandum, sicut Deus ad opera quibus vel creaturas vel aliquid in creaturis operatur. Si ergo immutabilitas naturæ non extinguit istam primigeniam electionis libertatem, multo minus immutabilitas gratiæ interimet. Longè quippe determinatior ac stabilior est natura ad firmandam liberam voluntatem, quam est gratia. Gratia quippè in bono est instar consuetudinis, quæ secunda quidem natura dicitur, non tamen natura. Significatur enim hoc nomine minus esse determinata ac stabilis quam natura. Imò proprius ille est effectus diuinæ gratiæ, vt nos diuinæ naturæ similes in iustitia, puritate, scientia, bonitate, libertate faciat, vt qui propriæ naturæ tanquam ex nihilo extractæ mutabilitate in voluntatibus & electionibus nostris instabiles sumus, Deo similes per gratiam facti, non amplius in placita electaque semel bona voluntate mutemur. Si igitur interna & naturalis immutabilitas Dei, qua electio semel determinata firmatur in æternum, nihil officit electionis istius libertati, profectò immutabilitas gratiæ minus officiet. Non enim imaginandum est aliam beatis infundi cum beatitudine voluntatem, quæ propter perpetuam determinationem non sit libera, sed eadem omnino voluntas libera seu amor iustitiæ liberrimè susceptus in hac vita, sine vlla mutatione firmior & ardentior, & iucundior permanet: Eodem planè modo quo voluntas mala peccantium Angelorum seu semetipsos amantium, in æternum, siue naturæ constantia, vt quidam volunt, siue damnationis æquitate & pondere stabilis perseuerat; quam tamen ideireò nemo dixerit esse minus liberam etsi non alia quam illa ipsa quam dixi consideratione, qua dicitur Deum esse liberum, quia seipsum liberè sua voluntate determinauit. Hinc diuus Thomas expressissimè docet, quod voluntas Angelorum *naturaliter sit immutabilis circa ea quæ ad ordinem naturæ pertinent*, & ideo etiam consequens esse, *vt immobiliter perseuerent, vel in auer[sio]ne vel in conuersione respectu supernaturalis boni*. Nam, inquit, *secundum modum naturæ suæ competit ei, vt immobiliter inhæreat ei quod per propriam voluntatem elegit.* Vnde statim adjicit, quod *sicut motus auersionis à Deo fuit in diabolo voluntarius, ita etiam & quies in eo quod voluit est voluntaria. Nam voluntariè perseuerat in malo: sed tamen voluntas eius in hoc immutabiliter manet.* Porrò voluntatem illam reproborum Angelorum in perpetuo esse actu proprij amoris, esse videtur indubitatum. Cùm enim naturali mentis viuaci-

Bellarmin. lib. 2. de grat. & lib. arb. c. 7. ... 2. dist. 7. quæst. de lib. arb. con...

Quæst 16 de malo a. 5. in corpore.

Ibid. ad 6.

Ad 8.

tate semper in actu sint, & ad aliquid voluntate moueantur, amisso iam amore superioris boni, non aliud amant quam seipso. Nam quicquid amant seu volunt, alicui volunt, nec alteri quam sibi, dum cuncta quæ volunt, eo referunt, vt sibi bene sit. Finis enim cui, in omnibus finibus qui amantur præcellenti modo dominatur. Cùm ergo solus amor ille purissimus superioris boni à seipsa creaturam extrahat, dum hoc operatur, vt neque seipsam diligat propter se, sed ille ipse amor etiam naturalis, quo se complectitur & id quod diligit & ipse qui diligit, in Deum velut finem, non solum qui diligitur, sed etiam cui cedant & cedere debeant, profectò amissa illa dilectione Dei, nihil superest, nisi vt ad seipsos referant, quicquid diligunt, & per quæcumque scelerarissima desideria amori illi sui superbissimo satisfactum velint. Vnde in perpetuo actu esse videtur ille amor sui stabilis, immutabilis; & quicquid variarum cupiditatum ad blasphemandum, dominandum, nocendumque hominibus erumpit, instar variarum electionum sese habere respectu præconcepit & semel stabiliter prædilecti & electi finis, in quem Deum deserendo cecidere. Vnde sanctus Bonauentura afferens exemplum de auaro qui quamuis naturaliter appetat beatitudinem, tamen propter peruersitatem voluntatis, appetit eam in diuitiis & ideo peccat: *Sic intelligendum*, inquit, *quod diabolus naturaliter diligat Deum vt conseruatorem: sed voluntas diaboli illam dilectionem refert ad propriam vtilitatem & ideo peccat.* Et mox: *Diabolus cum non obdormiat, semper in eo vigent interiores virtutes, & ita semper sunt in actu velit nolit, sicut in homine vigilante.* Et de continuatione eiusdem illius voluntatis malæ qua ceciderunt dæmones: *Omnis qui peccat libere vult, ideo continuatio peccati vsum liberi arbitrij non excludit, sed includit.* Et diuus Thomas in quæstionibus de veritate, quærens vtrum voluntas possit facere vt liberum arbitrium hæreat immobiliter in peccato, respondet: *Dicendum quod per se causa peccati voluntas est, & per ipsam peccatum conseruatur. Quæ quamuis à principio ad vtrumque se haberet æqualiter; tamen postquam se peccato subiecit, efficitur ei peccatum quasi naturale, & ex hoc ei immutabiliter quantum est de se, manet in illo.*

In 2. dist. 7. c. 2.

Ibid. q. 1. de immutabilit. Ang.

Quæst. 24. a. 10. ad 3.

Rursum istud certum est, beatos homines & in primis Angelos indifferenti voluntate Deo cohæsisse, & in illa ipsa eadem cohæsione, hoc est, illius primæ voluntatis electione stabiles permanere; stabilitatem illam præstante Dei gratia, quam natura non poterat: vt qui natura immutabiles electione, quemadmodum Deus est, esse nequeunt, immutabilitatem eligendi ex Dei bonitate sortiantur. Vtrumque significauit non obscurè Augustinus. Nam quod eadem omninò sit voluntas Angelorum in via & in patria, siue stantium siue cadentium, in eius doctrina manifestum est, dum de bonis Angelis ab initio huc vsque non peccantibus dicit: *Meliorem esse creaturam quæ quamuis habeat liberam voluntatem, Deo tamen semper infixa nunquam peccauerit.* Et paulò post: *Si te delectat creatura, quæ perseuerantissima voluntate non peccat.* Et iterum: *Habet illa sublimis* (creatura) *perpetuam beatitudinem suam, in perpetuum fruens creatore suo, quem perpetua tenendæ iustitiæ voluntate promeretur.* Ac deinde comparat creaturam *quam peccandi perpetua voluntas vult*, & eam quæ *permaneat in voluntate iustitia*. De quibus identidem repetit quod Deus præuid rit illam *non solum peccaturam, sed etiam in peccandi voluntate mansuram*; hanc in *legibus iustitiæ permansuram.* Quæ apertissimè clamant Augustinum hoc sentire, quod eadem omnino voluntas libera, qua iustitiam vel peccata delegerunt, in eisdem immutabilis permanet: Nam reuera præmium rectè viuentium, & pœna peccantium, illa prima & præcipua & capitalis est, quod cuique creaturæ rationali id stabiliter amare detur, quod amare delegerit. Hoc est enim eius beatitudo atque damnatio. Nam nihil æquius quam vt in præmium dilectionis, vnicuique res dilecta non auferatur, sed cuique concupita sua beatitudo tribuatur; nec hoc enim ipsum quisque beatus fieri cupit, quod velut finem amandum constituerit. Quod verò huiusmodi immutabilem voluntatem gratia & pœna tribuat, vt videlicet in bono diuinæ naturæ similes efficiamur, Augustinus non minus apertè indicat quando dicit: *Cuicumque creaturæ rationali præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ac per hoc solus Deus habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia sed natura sua nec potuit nec potest aliqua conuersione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare.* Peccare quippe non est aliud quam ab habita bona voluntate mutari. Vnde damnatis Angelis dicit; quod habent *arbitrium ad maximam maleuolentiam in pœnam sui sceleris obduratum, nec eos sana fide dici posse, ad pristinam pietatem correcta aliquando voluntate conuerti.* Quæ cum ita sint, vt amor beatorum & voluntas obdurata damnatorum, non sint aliud quam voluntas seu electio illa prima libera, maiori & stabiliori robore per gratiam pœnamque perseuerans, vt in immutabili bona voluntate beati Deo similes efficiantur, damnati vero in mala voluntate defectiuam & fugitiuam quandam Dei, quemadmodum & in peccatis omnibus, similitudinem gerant, nulla profectò ratio dari poterit, contra libertatem istarum remuneratarum voluntatum, quæ non tanto violentius libertatem diuinæ voluntatis impediat, quanto naturalis electionis immutabilitas gratuitam superat.

Lib. 3. de lib. arb. c. 5.

Lib. 3 cont. Maxim. c. 12.

Epist. 107.

CAPVT XII.

Eandem distinctionem indicarunt ante Augustinum ac ipso viuente multi, Dionysius Areopagita, Clemens, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Hilarius, Epiphanius, Macarius, Basilius, Seleuciensis, Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus.

EX his quæ hactenus disseruimus satis patuit, non aliud esse liberum generaliter, iuxta doctrinam sancti Augustini, quam *quod est in nostra potestate*, & nihil ei repugnare, nisi *quod fit cum nolumus*, hoc est, necessitatis illius prementis cogentisque violentiam. Quam doctrinam quamuis apertissimè Augustini esse ex immobilibus crebroque inculcatis principiis eius demonstratum sit, quia tamen recentioribus inaudita est, & non mediocriter mira videbitur, non erit abs re explorare, quid alij veteres etiam Scholastici de essentiali & genuina arbitrij libertate tum post, tum ante Augustinum indicauerint. Quanquam enim, quia diuinæ gratiæ necessitas & cum libertate conciliatio ante Augustini tempora ventilata non fuit, nihil mirum esse debeat, si etiam libertatis natura minus

accuratè

accuratè tradita fuerit; non tamen desunt diuersorum diuersa testimonia, quibus eandem ipsorum sententiam fuisse satis perspicuè colligi videatur.

Inter quos primus occurrit Dionysius Areopagita, qui libertatem arbitrij opponit vi, necessitati, coactioni, cum rationem dat, cur homines post cor suum abeant, hoc est, faciant quod voluerint, οὐδὲ γὰρ ἠναγκασμένην ἔχομεν ζωήν. *Neque enim vita nobis data est vi vel necessitate coacta.* Si enim illa vera ratio est profectò quandocumque non cogitur, facit id quod voluerit, & consequenter liberè operatur.

Dionys. lib. de coelesti hierar. c. 9.

Post sanctum Dionysium Clemens Papa in Epistola tertia, vbi primò dicit, quod Augustinus toties tradidit, nos esse liberi arbitrij, quia *velle & nolle habemus in potestate.* Quo nihil certius dici potest, quia fit cum volumus, non fit cum nolumus. Deinde explicat hoc per oppositum libertati, quod est *vi cogi* ad aliquid. Si enim hoc non esset, iam *vis*, inquit, *erat quadam natura, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam, Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ vis erat, quæ vnum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum.*

Clemens Papa in Ep. 3.

Alter est Irenæus qui simili ratione libertatem per immunitatem à vi & coactione declarat: *Liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut & suam animam, ad vtendum sententia Dei voluntariè, & non coactum à Deo. Vis enim à Deo non fit.* Et alio in loco tradit hominem *liberi arbitrij suaque potestatis* factum. Quid autem hoc sit exponit vt Augustinus: *Neque tamen cum magna necessitate subiiciet sibi quemquam.* Et quid illa necessitas? Audi: *Neque Deus cogit eum qui nolit continere eius artem.* Quod est ipsissimum quod Augustinus toties dixit illam vim & coactionem & necessitatem repugnare libertati, qua fit aliquid nolentibus nobis.

Iren. lib. 4. c. 81.
Ibid. c. 76.

Tertulianus item explicans libertatem arbitrij, ex professo semper in eo sitam docet, quod homo *sponte, voluntariè, voluntate* non *necessitate* agit: *Si caperet hoc iure, & bonum quoque non voluntate obiret, sed necessitate.* Et iterum addit *libertatem arbitrij in vtramque partem concessam vt homo sponte seruando, & malo sponte vitando, sui Dominus constanter occurreret.* Item: *Nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate.* Iam autem ostendimus, latè suprà, necessitatem nihil aliud antiquis esse nisi vim & coactionem.

Lib. 2. contr. Marc. c. 6.

Vnde & sanctus Hilarius Scriptor Latinus eodem modo necessitatem arbitrij libertati contrariam per vim & coactionem exponit: *Nam vnicuique nostrum libertatem vitæ sensusque permisit, non necessitatem in alterutrum affigens, vt vnumquemque ex natura bonum malumue lex cogeret.* Et clarius paulò post: *Quid autem honoris ac præmij bonitatis necessitas mereretur, cum malos nos esse vis quadam nobis conserta non sineret?* &c. Et iterum, *Vt esset nobis aeternæ bonæ beatitudinis profectus, & vsque ex merito, non necessitas indiscreta per legem.*

Hilar. in Psal. 2.

Similiter & Origenes Scriptor Græcus, clarissimis verbis illam opponit necessitatem libertati voluntatis, qua fit, vt aliquid fiat *etsi nolimus*: quod est ipsissimum quod ex Augustino tradidimus: *Vnde & consequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, vt omni modo* ETSI NOLIMVS *vel bona vel mala* AGERE COGAMVR. Quid manifestius? Audi tamen idipsum inculcatius: *Si enim nostri arbitrij sumus, instigare fortasse possunt aliquæ virtutes ad peccatum, & aliæ iuuare ad salutem: Non tamen* NECESSITATE COGIMVR *vel agere rectè vel malè.* Et in Epistolam ad Romanos, cum sæpius tradidisset hominem in manu & potestate habere bonum & malum; sicut & August. hoc sæpè docet, & eo sensu verum esse tradit, quia vtrumlibet facit, si voluerit, statim explicat quo modo istud intelligendum sit, nempe *quia sponte fit. Nam ipsi nos exhibemus nullo cogente, vel peccato seruire, vel iustitiæ per obedientiam nostram.*

Orig. in proœmio libri Periarchon.
In Epist. ad Rom.

Nec minus euidentius Epiphanius remouet illam necessitatem velut libertati contrarium, quæ tanquam vis & coactio dominatur, δίκην δὲ μᾶλλον τίσαιεν οἱ ἀνάγκῃ ... ἀναγκαζόμενος δρᾶσαι τὸ ... *Sanè quidem iustius ab illis quæ necessitatem patiunt, pœnæ repetantur, quam ab eo qui quod agit omnino coactus aggreditur.* Similiter & alibi sponte facere & vi coactum veluti libertati ex diametro contrarium opponit: *Qui committit aliquid* (fato) *non id sua sponte facit, sed fatorum vi ac tyrannide compulsus.*

Epiphan. hæres. 5.
Hæres. 16.

S. Macarius id ipsum aliquoties tradit, vt cum dicit hominis naturam & boni & mali esse capacem, ἀλλ᾽ οὐκ ἀναγκαστικήν, id est, *sed non cogibilem,* nam Græci ἀναγκάζειν, dicunt quod Latini *cogere.* Et liberum exponit aliquoties per *facere quod volueris,* quod est idipsum quod Augustin. dicit, id esse *in potestate quod facit aliquis cum voluerit. Qui diuinitate inebriati sunt nulla necessitate tenentur, sed libera potiuntur potestate vt conuertantur & faciant quod voluerint in hoc sæculo.* Et alio in loco dicit, quod *Apostolos non prohibuit gratia quo minus agerent quæ vellent.* Et exponens hoc in eo situm esse, quia non cogit, declarat ex opposito: *Boni malique capax est natura nostra, ac potestas aduersaria exhortandi vim habet, non cogendi; in reliquo liberum habes arbitrium inclinandi quo volueris.* Vnde in alia Homilia de incogibilitate in bonum & malum tanquam in qua libertas arbitrij posita sit: *Exhortari enim possunt ambæ facultates, tum ad bonum tum ad malum, non tamen necessario compellere. Huic igitur arbitrio diuina datur remuneratio.*

S. Macarius homil. 15.
Ibidem.
Homil. 27.
Ibidem.

Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus eandem doctrinam accuratè de libero arbitrio tradit: *Arbitrij libertate refulgens consilij vim habet, quæ nulla teneatur voluntatis seruitute intentionemque habeat sui Dominam, & inuiolabili* (Græcè nulla violentia domabili) *gloriatur agendorum electione.* Et inferius idipsum explicans, sæpius repetit quod *Deus necessitatem non imponit;* & quam necessitatem? *Neque necessitatis legibus vincit inobsequentem, neque gratiam per vim aufert, neque intra necessitatem dona contrahit.*

Basilius Seleuc. or. 3.
Ibidem.

Eusebius Cæsariensis Episcopus, in libris illis eruditis de præparatione Euangelica, naturâ liberi arbitrij fusè tractat, in eoque sitam esse declarat, quod homo sit *liberæ potestatis* ad eligendum vtrum velit. Quod Augustini principiis prorsus consonat, qui docet esse in hominis libera potestate, quod fit cum voluerit. Sed cùm Eusebius necessitatem ei capitaliter contrariam esse sentiret, plus quam decies illam necessitatem nihil aliud esse indicat, quam vim, coactionem, violentiam. Nam illa perpetuò apud illum opponuntur, *ex necessitate* & *ex voluntaria meditatione: volens,* & *externa necessitate compulsus: sua voluntate facere,* & *externa necessitate: arbitrio & coactione: voluntario voluntatis nostræ motu ferri,* & *alterius causa necessitate cogi; huc illuc externa vi trahi quasi quibusdam funibus circumuinctos,* & *sponte impetuque nostro: nostri compotes manere,* & *vim alien-*

Euseb. lib. de præparat. Euang. c. 6.

de nobis afferri: *pro arbitrio consilioque agere*, & *non citra vim*: *suoptè nutu & aliqua extrinsecùs necessitate cogente*: *voluntarium & illata vi coactum atque inuitum*: *voluntate vtente iure suo*, *& coactum*, & similia. Quæ luculentè patefaciunt quam necessitatem formidet Eusebius liberæ voluntati. Nec in illo opere dumtaxat, sed & in libro contra Hieroclem sibi concinit, dum *voluntatem* opponit *necessitati*, & exponens quid vtrumque sit, agere voluntate declarat idem esse, quod *agere arbitrio suo agere vi propria & motu proprio*: Et è contrario agi necessitate exponit per *inuitum*, *velut inanimum corpus exterius agitatum*, *& velut alicuis neruis mobilem huc & illuc perpetuo motu vrgentem duci*.

Idem lib. con. Hieroclem. f. 542.

Sanctus Chrysostomus eodem modo liberum arbitrium & necessitatem opponit, eamque nihil aliud interpretatur nisi vim quæ coactum & inuitum facit: *Dæmon dicit non est in te situm porrigere manum sed necessitate quadam & vi hoc fit*. Et in Euangelium secundum Ioannem clarè docet hoc fieri libero arbitrio, quod fit si velis, hoc est non vi, non coactè, non inuitè: *Corporis natura quocumque ipsam opifex ducere velit eò sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re* NISI VELIT *obtemperat.* INVITAM ENIM ET COACTAM *minime vult Deus bonam & virtutibus præditam reddere; neque id animæ virtuti esset ascribendum, sed sponte sua bona fit, & sibi virtutem complectendam persuadeat oportet.* Nihil accuratius omni ex parte cum Augustini doctrina, quam ista sententia sancti Chrysostomi quadrat. Nam & vim *sui iuris*, seu vt Græcè est, *Dominum sui*, (quod Augustino est habere actum in sua potestate) exponit per nihil facere *nisi velit*, hoc est, *facere si voluerit*. Et hoc ipsum dicit *sua sponte* fieri; & hoc animæ ascribendum esse, bonamque facere. Illius vero contrarium statuit, non quamlibet necessitatem, sed illam quæ facit *inuitam & coactam*, Græcè *inuitam & vi coactam*. Denique nihil sancto Chrysostomo familiarius est, quam necessitatem, hoc est, vim, violentiam, coactionem opponere libero arbitrio: atque ideo docere hominem esse liberum, suæque potestatis, quia cogi non potest. Vt sermone de proditione Iudæ: *Sed hæc omnia ille contempsit*: *Deus vero illum non traxit inuitum*. Et cur non traxit inuitum? *Et quoniam bona atque mala in nostra Deus posuit potestate, electionis liberum donauit arbitrium, & nos inuitos non retinet, sed volentes amplectitur.* In hoc vero ipsissimam liberi arbitrij violationem esse sitam alibi manifestè declarat: *Nos vero qui semel Dominatum nostri adepti sumus, non in cunctis Deo subditos esse nos patimur*: *qui si traheret* INVITOS, *eriperet ipse quod contulit*, *id est*, *arbitrij potestatem*. Quam oppositionem liberæ voluntatis & coactionis tanquam capitaliter eam interimentis, alio loco de eodem Sancto Paulo disserens, frequenter inculcat, nec aliter probat Paulum libero arbitrio sine necessitate esse conuersum, nisi quia voluntas eius affuit, quia volens fecit, quia non inuitus, non necessitate coactus, quæ omnia perspicua sunt indicia, quod nullum vereatur liberæ voluntati nisi ex necessitate coactionis præiudicium. Cùm enim obiecisset sibi quorundam verba dicentium de vocatione sancti Pauli: *Quod Deus vocem illam quasi funem ceruici eius iniecerit, vique illum ad se traxerit*: Et infrà, *Vi & necessitate ipsum* (Paulum) inquit, *attraxit Deus*. Respondet ea refutando Chrysostomus, quod non violauit liberum eius arbitrium, quia & ipse Saulus aliquid egit propria voluntate: *Non tamen destituit eum à suis operibus*, *& suæ propriæ voluntatis laude* (id est, reliquit eum ipsum aliquid operari propria voluntate) *neque nocuit eius libero arbitrio*, *sed voluntarius aduenit ipseque sua bona voluntate*. Vnde inferius aliquoties: *Paulus voluntarie & ex proposito voluntatis venit. Deus nolentes non cogit sed volentes trahit. Qui trahit, volentem trahit. Nullum cogit, sed si ipse vult. Nullum vi & necessitate Deus adigit. Non omnium voluntas eius voluntati obsequitur neque ab eo aliquis cogitur. Si spontanei & volentes fuerimus: inuoluntarios enim & resilientes, neque vi neque necessitate cogit.* Nimirum, vt præmiserat, *ne noceat libero arbitrio*, quo hominem in sua institutione donauit. Eodem modo & aliis locis: *Quomodo igitur*, *inquis peccant animæ*? *Volentes sponteque ac seipsas iniuria afficientes peccant*, *non coactæ neque tyrannide oppressæ*. Nunquam videlicet interitum libertati timet, nisi à necessitate violentiæ atque coactionis: qua absente, satis ei est, quod sponte volentesque peccant & benefaciunt. Nam illa absente semper est homo sui Dominus, semper habet actum in sua potestate, quia fit si voluerit: quæ est iuxta sanctum Augustinum ipsissima descriptio libertatis. Qua consideratione statim iterum adiicit: *Vnde perspicuum est quod in nobis situm est*, *vt vel optemperemus*, *vel non optemperemus illius* (diaboli) *consiliis*, *nec vllam necessitatem neque tyrannidem patimur ab illo*. Multa similia ex eodem Chrysostomo produci possent, sed ista sufficere videntur, vt intelligamus eum non aliam necessitatem, nisi violentiæ & coactionis liberę volũtati formidasse.

Chrysostom. Homil. 62. ad populum Antiochen.

Homil. 11. in Ioan.

Serm. 30. de diuersis noui Testam. locis tom. 5.

Ibid. Ser. 43. de laudibus S. Pauli.

Chrysost. Serm. 13. de ferendis reprehens.

Serm. 2. eiusdem to. de Lazaro.

Vid. Serm. verb. Hier. tom. 3. f. 920

Sanctus Cyrillus Alexandrinus eandem quoque solam necessitatem coactionis à libera voluntate separat, quando primum dicit: *Omnis quæ in cœlis est rationalis & mentalis creatura liberum habet motum ad faciendum quæcumque voluerit*, *& propensio in vnoquoque à* NECESSITATE *libera est*. Et à qua necessitate? Audi, *Itaque vt & nos quoque ad quoduis bonum sponte incederemus consilio*, *non coactè viuere super terram hominem permisit Deus*. Itaque latius seipsum exponens declarat libertatem sublatam iri, si Deus hominem ineffabili potestate flecteret atque cogeret, quantumuis aliquo impetu vel cupiditate voluntaria in bonum ferri videretur: *Itaque si ineffabili quadam & diuina virtute & efficacia vsus mutasset singulorum mentem ad benè agendum*, *& indidisset postea bonum à quo ægerrimè discedere posset*, ET NON SPONTE, *vltra non esset fructus mentis*, *neque res digna laude*, *sed necessitatis & cupiditatis non voluntariæ*. Quia videlicet impetus ille impressus non procederet à voluntate, & ideo non esset liberi arbitrij motus sed vi necessitatis extortus. Vnde subiungit, quod si Deus sic facit: *Tardè quasi dato consilio vix tandem reducit vt seruet genus* (hominum) *& transfert* NON LIBERE, SED COACTE *potius ad hoc vt videri debeant fideles*. Verè enim non essent fideles, sed esse viderentur, quia non sponte & sua voluntate crederent, sed coactitio impulsu rapti credere viderentur, cum tamen animo ferrentur aut ferri ponerentur inuito. Cuiusmodi impetum & coactionem repugnare libertati sæpè tradit, in libris de adoratione in Spiritu & veritate. Nam frequenter ibi inculcat illas actiones homini liberas esse, *quæ sunt in hominis potestate*, *quarum penes nos facultas est*, *quarum arbitrium & nutus est in hominis potestate*, quod facit cum visum fuerit: quæ est ipsissima definitio sancti Augustini. Semper vero illi opponit, *non esse nobis voluntarium*, *agi tanquam necessario quodam vinculo quò imperantibus placet*; *ab aliorum nutu pendere*; *esse à nostra potestate alienum*;

Cyril. Alex. lib. 8. contra Iul. in fin.

Lib. 4. de ador. in Spir. & verit. fol. 406. & 407.

num; præter voluntatem & ex necessitate impelli: per A *vim impelli ad bonum aut malum, ac non esse in nostra potestate*: quæ nihil aliud significant quam id ipsum quod idem Augustinus tradidit liberæ voluntati repugnare, nempe ita ex necessitate fieri vt fiat nolentibus nobis: *Vbi auditus disciplina do-* Cyrill. lib. 4 in Ioan. c. 7. *ctrinaque adest, non vi sed persuasione oritur. Patrocinio igitur Dei Patris quod ex charitate dignis præstatur, non vi Christum fideles agnoscunt. Non enim possumus secundum Ecclesiæ veritatisque dogmata liberam potestatem hominis (quod liberum arbitrium appellamus) vllo modo negare. Ita iusti quidem præmiis propter iustitiam afficiuntur; qui vero malè vixerunt, non iniuria puniuntur.* Quod sanè nullo modo sequitur, si libertas aliter nisi sola vi & coactione tollatur. B

CAPVT XIII.

Post Augustinum idem docuerunt omnes vsque ad Scholasticos, & primo sanctus Prosper & Fulgentius.

SED post Augustini tempora ita constans fuit omnium illa sententia superius explicata, quam Augustinus antè tradidit, vt nemo, quod sciam, inuentus fuerit in Ecclesia Latina per annos octingentos qui dissenserit. De Prospero & Fulgentio non potest esse dubitatio. C Cùm enim essent acerrimi & accuratissimi doctrinæ cœlestis eius deffensores, nec ab eius tramite quantum ad gratiam & liberum arbitrium attinet, vel ad latum vnguem discessisse reperiantur, fieri non potest vt eam in re præcipua deseruerint. Et quamuis coacti non fuerint eam tam ex professo tradere vt Augustinus fuit, eo tamen tota eorum doctrina collimat. Hinc illud quod Prosp. lib. 1. de vita contemplatiua. ex fonte doctrinæ istius haustum est: *Diuino iustoque iudicio actum, vt quæ fuit (Angelis) manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixque necessitas.* Nam ipsa penè verba sunt, quibus a Augustinus libertatem beatæ fruentisque voluntatis Angelorum explicuit. Hinc illa definitio liberi arbitrij: b *Liberum arbitrium est rei sibi placitæ spontaneus appetitus.* a Lib. 1. op. imper. contr. Iul. c. 114. b Contra Collat. c. 18. D Quæ definitio non requirit aliud ad libertatem, nisi vt rem placitam sponte velit aut appetat, nulla cuiusquam indifferentię habita ratione. Quæ sanè definitio ab Augustini principiis hausta videtur, & à plurimis approbata. Nam illa quam Magister & alij multi Augustino tribuunt, *Facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente*, non aliud indicat. Omissis enim illis particulis, *gratia assistente*, & *eadem desistente*, quæ ad explicandam libertatis essentiam nihil faciunt, remanet illa definitio, qua bonum vel malum eligitur. Quod Augustinus etiam sæpè confitetur. Sed E hoc etiam Deo & Angelis iam beatis & damnatis conuenit. Illi enim eligunt bonum, hi malum, vtrique maximè voluntario electionis motu. Nec aliud sibi vult illa Authoris hypognostici, arbitrium ideo liberum dictum, Lib. 3. ca. 4. *Quod in sua sit positum voluntate, habens agendi quod velit possibilitatem, quod est vitalis & rationalis animæ motus.* Nec aliud illa Bernardi: *Est potestas faciendi quod vult*, quam Albertus etiam magnus vt Bernardi profert, alibi Boetio tribuit. Albert. Magnus in 2. dist. 25. a. 3. in 2. parte summ. de lib. arbit. Nec aliud illa sancti Petri ex itinerario Clementis apud eundem Albertum: *Facultas se conuertendi ad quos voluerit actus*: nec aliud illa communis, *Facultas rationis & voluntatis*; nec aliud illa Hugonis qua libertas

A arbitrij dicitur esse, *vt in sua substantia eligat cogitatione quod vult.* Hugo lib. 2. de anim. c. 32. Lib. de Spir. & anima c. 48. Quæ ex Authore libri de Spiritu & anima apud Augustinum sumpta est: ex quo fit vt Augustino à nonnullis licet perperam tribuatur. Nec aliud illa Alexandri de Hales, dum De Hales 2. parte q. 19. memb. 1. a. 5. Angelum dicit esse liberum, *quia potest facere quod vult, vel quia potest velle quod vult.* Omnes enim isti volunt, omnem rationalem voluntatis motū esse liberum, quia est motus quem voluntas habet in potestate, vtpote per eum eligens & faciens id quod vult; vbi primo & maximè est ipsum velle, vt Augustinus loqui solet. Quod ergò dicit Prosper, rei placitæ appetitus, nihil est aliud quam voluntas eius quod rationali considera- B tione expensum placet. Per quod omnes illi primi motus siue boni siue mali concupiscentiæ à voluntate libera separantur. Nam placere iuxta phrasin Augustino frequentissimam, est considerationis rationalis, vt distinguitur contra id quod lubet, seu quod impetu quodam irrationali & motu primo, vt nos loquimur, allubescit: vt patet ex illo libri primi ad Bonifacium: Vt per illud (liberum arbitrium) *peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis lubet.* Lib. 1. ad Bonif. c. 2. Id est, hoc rationali voluntatis motu approbant & eligunt, quod eis irrationali impetu lubet. Et infrà: Cap. 17. *Absit vt carnis concupiscentiam inordinata commotione surgentem aut illi menti* C *placeret consentiendo satiare, aut illi quasi necesse esset dissentiendo cohibere.* Et paulò antè in eodem libro: Cap. 13. *Peccata fiunt sine eius* (concupiscentiæ) *consensionibus cum ab eo quod lubet, vincitur id quod placet, siue cum per ignorantiam malum quasi bonum placet.* In quibus locis placitum refertur ad consensum voluntatis in id quod rationali consideratione comprobauerit. Vt non sit opus illa terreri larua, qua nonnulli verentur, ne primi motus fiant liberi, neue homines in bruta redigantur, & similes consequantur absurditates, quæ tam parui momenti sunt, vt refutationem non mereantur. Quis enim sine extrema stoliditate imaginetur, beatos Angelos & homines si ab illa in- D stabilitate libertatis & voluntatis extrahantur, quæ malorum omnium causa fuit, & plenissima, luminosissima, consideratissima summéque complacita voluntate immobiliter adhæreant summo liberi arbitrij bono, in bruta brutalesque impetus commutari? Deumque denique ipsum iustitiam suam incommutabili voluntate diligentem instar bruti incitari, quo nihil magis blasphemum dici potest. Hebetes illæ cogitationes sunt hominum non satis penetrantium, quòd voluntas quæ in bono per indifferentiam electo fit immutabilis, non bruta sed maximè rationalis redditur. Nam etiam tum cum voluntas lucidissima præeunte ratione in E bono immobiliter figitur, longè maior est distantia à brutali impetu animantium, quam quando cum indifferentia ferebatur. Tunc enim maximè rationabiliter id eligit, quod eligendum esse Dei ipsius lumine, hoc est, ipsa æterna veritate illustrata iudicat, & super ipsum actum reflectendo, quod bruta nequeunt, seipsam ad eligendum mouet, & omne contrarium detestatur. Vsque adeo, vt idem planè sit in tali arbitrio, voluntatis & electionis modus, ac si esset adhuc eadem, quæ in hac vita adhærebat, indifferentia. Nisi fortè velint huiusmodi Authores cogitationum, modum agendi voluntarium in brutalem magis magisque commutari, quoties crescente pietatis & virtutis, vel etiam improbi-

tatis habitudine, vel gratia cælitus potentissimè radiante, in bonum aut malum tanta stabilitate figuntur, vt altera pars eis penè impossibilis esse videatur. Impossibilis, inquam, non illa impossibilitate quæ nolendo superari nequeat, sed illa qua summa considerationis rationalis deliberatione præcedente, indicat constantissimè appetendum esse quod antè inconstanter appetebat. Dum enim crescit cognitio boni & conuenientis appetenti, & cessat auersio quæ antè voluntatem à volendo retrahebat, crescit & iudicium practicum appetendi, & rationalis impetus hoc volendi. Sed de his alias fortasse latius. Nunc satis est ostendisse Prosperi doctrinam eandem esse quæ fuit Augustini, dum ad veram libertatem arbitrij, nullam omnino indifferentiæ rationem habet. Quem sensum eius qui plenissimè perspectum habere velit, legat ea quæ prolixe ex ipso infra prolaturi sumus libro octauo de gratia Christi.

Vide lib. 8. de gratia Christi Saluat. c. 10.

Neque vero sanctus Fulgentius dissentit ab Augustino. Nam & ipse doctrinæ istius, quamuis non expressa verba, quia necessitas non postulabat, lineamenta tamen quædam non obscura in scriptis suis expressit, dum & ipse sicut Augustinus, eò perducendum esse docet liberum arbitrium per gratiam Christi, vt *peccare deinceps omnino non posset, si non peccaret donec peccare potuisset.* Nam Augustinianâ phrasi adiicit: *Primus homo accepit quidem gratiam, qua posset non peccare si peccare nollet, nondum tamen tantum acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omnino nec posset.* Vbi verbis vtitur Augustini libertatem futuræ vitæ commendantis, sed loco vocabuli (libertatem) ponit (gratiam) idem tamen omnino vtriusque sensus est.

Li. de incar. & grat. c. 12.

CAPVT XIV.

Venerabilis Beda.

INTER Latinos Venerabilis Beda non postremus est, qui à libertate arbitrij, solam illam necessitatem violentiæ, quæ scilicet velimus nolimus operatur effectum suum, excludit; idque non semel aut iterum quasi per transennam ei excidit, sed iterum iterumque diligenter inculcat. Nam de primi hominis libertate tractans: *Videndum est,* inquit, *quæ libertas illius arbitrij fuerit. Arbitrium certe liberum fuit, quandiu suæ potestatis extitit, ita vt nulla vi cogente nec Dei nec diaboli, quod vellet bonum seu malum faceret. Sed cùm liberum esset hoc respectu, quod à nullo Domino nullâ vi poterat vt vellet aliquid aut nollet, per se tamen debile erat.* Et cùm dixisset per peccatum primi parentis totum orbem seruum esse factum peccati, sic pergit: *Venit Dominus nos pristino restituens gradui, reddens arbitrium patris mei, liberum sicut prius à vi extranea, sed nouâ debilitate propria, vt nemo sit qui de se præsumat.* Ecce asserit libertatem à vi extranea, admittens infirmitatem qua in alteram partem homo pronus vrgetur, vt ostendat ei constare arbitrij libertatem.

In lib. variar. quæst.

Hinc statim ad illam veterem quæstionem dissoluendam venit, quomodo libertas arbitrij possit cum diuina prædestinatione consistere, nec aliam in ea difficultatem mouet, nisi quia videtur afferri necessitas violentiæ: Si, inquit, *prædinat vitam bono, & mortem malo videtur vim inferre libero arbitrio, quia cùm prædestinatio sua falli non possit, necesse est, vt malus sit, quem prædestinauit ad mortem,*

Ibidem.

A *& bonus sit quem prædestinauit ad vitam.* Vides hic libertatis interitum à necessitate formidari. Sed à qua necessitate? *Et si necesse est hunc esse bonum, & illum malum, periit ergo liberum arbitrium, quod necessitate cogitur.* Vis planius? *Quod si arbitrium, non est liberum, sed cogitur necessitate.* Vis adhuc inculcatius & inuictius? *Non est culpandus ille qui velit nolit peccat, neque laudandus qui velit nolit bene agit, sed laus & culpa soli cogenti est imputanda.* Et aliquanto inferius obiectionem ita soluit, vt solam vim cogentem ab arbitrij siue bonorum siue malorum libertate submoueat, nihil omnino de quauis alia Dei in humanum arbitrium operatione sollicitus: *Prædestinatio Dei,* inquit, *nullâ vi cogit*
B *nos ad bonum vel malum.* Itaque paulo post de malorum arbitrio; *Coegit nos Deus vt mali sibi videremur ab æterno? Absit. Nam potius nos coegimus eum vt nos malos videret.* Et de libertate bonorum iterum: *Sicut ergo prædestinatio ad mortem non cogit malos vt pereant, sic etiam prædestinatio ad vitam non cogit bonos vt saluentur. Sed cùm Dominus bonos ad vitam prædestinauit, ita eos prædestinauit, vt ipsa sua prædestinatio meritis & precibus nostris obtineatur.* Quibus vltimis verbis diuinæ gratiæ operationem in liberum arbitrium tangit, cuius Beda studiosissimus aduersus Pelagianos & callidissimus assertor fuit. Nec tamen aliam libertati ruinam timet nisi per vim, qua velint nolint salute potiantur. Vix
C potuisset euidentius Beda sensum suum de necessitate & libertate promere, etiamsi de industria suum omne studium eo contulisset. Nominat *vim, violentiam, coactionem, necessitatem,* non quamlibet, sed quæ *velimus nolimus* operatur effectum suum, vt iisdem penè verbis quibus Augustinus suam sententiam exprimat. Ille enim, vt sæpe diximus, illam solam necessitatem libero arbitrio timet, *quæ etsi nolumus, efficit id quod potest.*

Lib. 5. de Ciuit. c. 10.

CAPVT XV.

Sanctus Ioannes Damascenus.

SED nullus est penè antiquorum qui magis
D existimatur esse aduersarius isti sententiæ, cuius authorem sanctum Augustinum esse diximus, quam sanctus Ioannes Damascenus, quare sententia eius paulo accuratius exploranda est: fortassis enim patebit, vix quenquam esse antiquorum qui magis ad Augustinum accesserit. Nemo igitur quasi aduersus Augustinum proferat, quod dicat sæpius, per liberum arbitrium nos habere actus nostros in nostra potestate, in nobis, in arbitrio nostro, vel quod in idem redit, esse nos dominos actuum nostrorum per arbitrij libertatem. Hæc enim non solum admittit liben-
E ter Augustinus, sed expresse docet, & vt late vidimus, in hoc ipso principio ita exposito vt diuinæ gratiæ non repugnet, velut basi, suam sententiam collocat. Per hæc ergo ipsa nihil aliud indicat Damascenus, nisi liberum arbitrium actus suos cùm vult, exserere, cùm vult, cohibere, vbi maximè & primitus est ipsum velle & nolle, prout supra in Augustini sententia exposuimus. Quapropter Augustino non dissentire Damascenum patet.

Primò quia liberum arbitrium nihil aliud esse docet quam voluntatem, ita vt eodem modo quo Augustinus passim liberum arbitrium voluntatis, & voluntatem idem omnino existimare videatur: *Cum diuina natura suapte natura*

Lib. 3. Orth. fidei ca. 27. *liberum arbitrium, volendique facultatem habeat, homo quoque vt ipsius imago, arbitrij libertate volendique facultate naturaliter præditus erit. Quippe Patres liberum arbitrium voluntatem esse definierunt.* Quod enim voluntatem in sua generalitate sumptam liberum arbitrium esse sentiat, ex eo liquet quod statim ita subiungat: *Enimuero cùm voluntatem dicimus, non eam coactam ac necessitate constrictam, sed liberam dicimus*, &c. Necessitatem autem intelligit coactionem. Nam statim dicit, neque diuinam, neque creatam naturam intellectualem *nihil coactum habere*: Neque Deum etsi natura Deum, & bonum, necessario esse Deum & bonum: *Ecquis enim ei hanc necessitatem imposuerit?* Ex quo fit vt expressissimis verbis dicat: *Arbitrij porro libertas nihil est aliud quam voluntas.* (Ibidem.)

Secundò quia docet, hominem hoc ipso esse liberum, quo rationalis, quia videlicet ex hoc ipso quo vtitur consideratione rationali non sensitiua, necesse est voluntatis motum consequentem esse liberum: *Arbitrij libertas rationi annexa sit necesse est. Aut enim rationis particeps homo non erit, aut si ratione præditus sit, penes eum quoque actionum arbitrium & potestas futura est.* (Lib. 2. Orth. fidei c. 27.) Quod nisi de singulis actionibus quibus prælucet ratio, non est verum, nihil efficit. (Lib. 3. c. 14.) Et paulo post: *Ad hoc sciendum Angelos vtpote ratione præditos, liberi arbitrij esse.* Et libro tertio: Nam *si voluntas*, quam vt iam citauimus, non coactam, & liberam esse definierat, *rationis particeps est, vtique & libera.* Et apertissime in libro de duabus Christi voluntatibus: *Voluntas est appetitio cum sensu* (Græcè vitalis) *atque ratione*, id est, vitalis & rationalis: *Ac per ea quidem animantia quæ ratione carent, cum sensu non cum ratione, neque liberè appetunt. Homo autem qui rationis est particeps, qua ex parte animal est, cum sensu appetit; qua rationis particeps, rationem ducem in appetendo sequitur, liberosque habet appetitus.* (Lib de duab. Christi voluntatibus.) Hinc est quod voluntatem seu volitionem semper definiat esse motum rationalem, vt à brutorum impetu distinguat. Nam in eodem libro: *Est igitur voluntas naturalis quædam appetitio rationi sensuique consentanea*, &c. Et libro secundo Orthodoxæ fidei: *Voluntas est rationalis & vitalis appetitus. Quocirca* θέλησις *quidem nihil aliud est quam ipsa naturalis, vitalis, & rationalis earum omnium rerum quibus natura constituitur atque conseruatur appetitio ac simplex tantummodo facultas. Etenim brutorum animantium appetitus, rationis expers cum sit, voluntas nullo pacto dici potest.* (Lib. de Orth. fidei c. 22.) Et expresse, βούλησις (quam, inquit, *de liberantem voluntatem vocant*) ab electione proprie dicta distinguit. Ex quibus valde manifestum est, authore Damasceno, cur impetus illi non rationales, quibus homo percellitur non sunt vllo modo liberi, quia videlicet non sunt rationales. Eandem doctrinam ibidem iterum, sicut & alibi sæpius tradit.

Tertiò non solum docet, hominem hoc ipso quo rationalem, esse liberum, sed etiam motus eius hoc ipso quo rationales esse liberos, & à brutorum actionibus distingui. Nam cùm libro secundo docuisset bruta solâ naturali appetitione & impetu duci, & propterea eorum appetionem, non posse vocari *voluntatem*, neque *naturalem* videlicet, quam ipse ibidem docet esse finis, neque *deliberantem* quæ est mediorum, rationem adiicit: *Voluntas siquidem est rationalis & naturalis atque à libera potestate manans appetitio. At in hominibus vtpote ratione præditis, naturalis appetitio non tam ducit quam ducitur. Mera enim ac libera potestate, & cum ratione mouetur, quod videlicet vitales, (id* (Ibidem.)

A est, appetitiuæ) *& incognitione sitæ facultates in homine coniunctæ sint. Ac proinde libera potestate, appetit, vult, quærit, considerat, deliberat, iudicat, afficitur, eligit, ad agendum fertur*, &c. Vbi nihil apertius dici posset, quam omnes omnino motus hominis, quà rationalis à primo appetitu finis vsque ad executionem mediorum, esse liberos, idque ideo quia potestas appetitiua & cognitiua rationalis iunctæ sunt. Et libro tertio eiusdem operis: *Peculiaris porro vegetatiuæ est motus ille in quo inest vis alendi, augendi, ac gignendi: sensitiuæ, internus motus: rationalis atque intellectualis, agitatio ea quæ in arbitrij libertate sita est. Quare si vegetatiuæ naturaliter inest motio ea, in qua vis alendi inest, & sensitiuæ item internus motus, naturaliter etiam & rationali* (Lib. 3. c. 14.)

B *& intellectuali inest motus ille, qui ex arbitrij libertate existit.* Et mox subiungit: *Arbitrij porro libertas nihil aliud est quam voluntas.* Et libro de duabus voluntatibus, definiens voluntatem quæ est facultatis ipsius motus: *Voluntas*, inquit, *appetitio est eius quod ratione vtitur*, hoc est, naturæ rationalis, *naturæ consentanea.* Et aliâ definitione *Itemque mentis imperatricis liber motus.* (Lib. de duab. voluntatibus.) Non posset clarius declarare Damascenus, etsi hoc ex professo declarandum suscepisset, quod omnis voluntatis cum ratione motus, sit hoc ipso liber: sicut hoc ipso libera creatura, quà rationalis, vt proinde si quæ necessitas in motu voluntatis reperiatur, dummo-

C do non sit violentia, nullo modo libertati eius aduersetur, dummodo rationalis motus voluntatis esse perseueret. Hoc ipsum tamen quod diximus eum sentire, adhuc vberius declaratur.

Quartò, quia liberum eo modo definit esse id quod est in nostra potestate, sicut hoc Augustinus solemniter docuit, & supra quoque ex Damasceno vidimus. Quid sit autem in potestate, ex Augustino supra constitit. Porro vt etiam Damascenus declararet, quid esse, vel habere in sua potestate, suæ significationis amplitudine comprehenderet, docet ipse.

Quintò id esse in nostra potestate, quod vltrò & sponte fit, scilicet voluntate atque ratione.

D Nam alioquin agnoscit aliquid & in brutis esse spontaneum, quod scilicet libenter, sed sine rationali consideratione faciunt. Sic ergo loquitur de spontaneo, & eo quod est in potestate seu arbitrij libertate. *Ea quæ fiunt, partim in nostra potestate sita sunt, partim minimè sita. In nostra potestate sunt ea quæ liberum est nobis facere vel non facere.* (Lib. 2. Orth. fidei c. 26.) Id est, quæ facimus si volumus, vt definit Augustinus, sed quia hoc strictius vulgi sensu dictum esse videbatur, explicationis loco adiicit: *Hoc est, ea omnia quæ vltro & sponte facimus. Neque enim ea sponte à nobis fieri dicerentur*, scilicet rationalibus ratione vtentibus & agentibus (nam actio apud ipsum definitur *operatio rationalis*, ita vt brutorum (Ibid. c. 24.)

E actio non sit actio, quia non agunt sed aguntur) *si actio in arbitrio nostro minime posita esset.* Et hæc est causa cur Damascenus tum in eodem loco, tum alibi in eodem libro, id quod homo spontaneè facit, laudem & vituperationem comitem habere tradit. Porro ab hoc genere liberi & existentis in nostra potestate, statim distinguit, aliud genus liberi quod magis propriè tale vocari solet, de quo scilicet deliberamus: *Propriè autem*, inquit, *in nostra potestate consistunt ea omnia, quæ ad animum spectant, & de quibus deliberamus.*

Sextò vt intelligeremus, quid sit illud spontaneum, expresse opponit illud *coacto & inuito.* (Ibidem.) Nam libro secundo fidei Orthodoxæ: *Quoniam id quod sponte fit in quadam actione*, scilicet ratio-

nali, vt statim dicit, *positum est, id quoque quod inuitè fieri censetur, in quadam etiam actione versetur necesse est. Et plerique sunt, qui id quod quoque quod quis inuitus facit,* &c. Et mox adiicit id quod sponte fit habere laudem vel vituperationem, & id quod inuitè fieri per vim vel per ignorantiam à principio quod est extra. Sponte vero *quod nec per vim, nec per ignorantiam efficitur.* Vnde definitionem eius aliam subiicit, qua declaret se solum loqui de spontaneo, quo aliquid sponte facit creatura rationalis: *Sponte id fieri dicitur cuius principium & causam continet is qui agit, resque singulas per quas actio geritur & in quibus versatur, quas Rhetores circumstantias appellant, compertas & exploratas habet.*

Septimò sicut coactum & inuitum opposuit isti spontaneo creaturæ rationalis, ita eodem modo coactum seu violentiam opponit libero. Nam libro secundo cùm hominem voluntate liberum creatum esse docuisset, vt esset capax virtutis & vitij, rationem adiicit: [*Lib. 2. Orth. fidei c. 12.*] *Neque enim virtutis nomen obtinere potest, quod quis per vim atque inuitus efficit.* Quasi diceret, quod non efficit voluntatis libertate. Et libro tertio cum tradidisset, Christum [*Lib. 3. ca. 14.*] habere voluntatem: *Enimuero*, inquit, *cùm voluntatem dicimus, non eam coactam ac necessitate constrictam, sed liberam dicimus,* &c. *Neque enim diuina solum & increata natura coactum nihil habet, sed ne intellectualis quidem & creata. Id quod hinc perspicuum est, nam cùm Deus natura bonus sit, & natura conditor, & natura Deus, haud quaquam hæc necessario est. Ecquis enim hanc ei necessitatem imposuerit?* Nihil luculentius afferri posset ad demonstrandum, quod liberam voluntatem opponit ei quod coactum est, & necessitate constrictum. Necessitate, inquam, non determinationis ad vnum, sed illa quæ contra voluntatem est, vt ex declaratione de necessitate quàm à Deo separat, apertissimum est. Quod ex illa significatione antiquis vsitata fluit, qui non solent adhibere, imo abhorrent nomen *necessitatis* in diuinis, etiam respectu actionum quas nos quam maxime necessarias, hoc est, ad vnum determinatas dicimus, vt supra ex Augustini doctrina diximus. Quod quia non aduertitur à receotioribus, in multas hallucinationes cadunt, dum audito nomine necessitatis, statim putant determinationem ad vnum indicari. Sed opponunt Veteres *necessitatem* ei quod *est in no-* [*Lib. 2. c. 7.*] *stra potestate.* Vnde Damascenus: *Hinc efficitur,* quia liberi arbitrij sumus, *vt actiones nostræ in nostra potestate sint. Alioquin si ex siderum motu cuncta facimus, sequitur vt ea quæ facimus, necessitate faciamus.* Et mox: *Si quidem omnia necessitate aguntur & feruntur, & supernacanea erit in nobis ea pars animi, in qua ratio est. Nam si nulla actio in nostro arbitrio & potestate sita est,* &c. In qua oppositione quam & Augustinus fecit, necessitas est ea quam in simili argumento definiuit Augustinus vt saluaret liber- [*Lib. 5. de Ciuit. cap. 10.*] tatem, *Quæ non est in nostra potestate, sed etiamsi nolumus efficit id quod potest.* Eadem de causa sicut Augustinus (vt supra diximus) ita & Damascenus, naturam & id quod oatnrale est, opponit voluntati & illi quod est io nostra potestate, quia vide- [*Lib. 2. de fide Orth. c. 12.*] licet natura suum effectum etiam nobis nolentibus operatur: *Vires naturales & vitales hæ sunt, quæ ab animi inductione ortum non habent*, vbi naturales vocat vegetatiuas, vitales, vt arteriarum, inquit, pulsus: *Hæ namque*, addit ipse, *velimus nolimus, munus suum exequuntur.* Quia de causa paulo ante dixit, Deum esse *natura bonum*, & *natura Deum, haud quaquam tamen necessario.*

Hæc arbitror ad oculum ostendunt (tantùm studium contentionis absit) ouum ouo non esse similius quam Damascenum Augustino in hoc argumento de essentiali arbitrij libertate, imo nonnulla luculentius quam Augustinum expressisse, cùm tamen à recentioribus quam longissime ab illa sententia recessisse videretur. Sed iam oon semel, neque sine animi dolore expertus sum, veteres authores à quibusdam hominibus non discendi causa indifferenti animo legi, sed hoc vno dumtaxat scopo vt suas præoccupatas opiniones, & quoquo modo defendendas, eorum authoritatibus muniant. Ex quo fieri solet, vt quicquid quærunt in eis inueniant. Non enim id quod ipsi sentiunt, sed quod sensibus suis quaqua ratione blandiatur, arripiunt, & obtorto collo in suas opiniones trahunt.

Neque vero quisquam isti doctrinæ contrarium putet, quod subinde Damascenus dicat, liberi arbitrij esse deliberare & deliberatum eligere, vel oon eligere, in potestate esse in hanc vel illam partem declinare, esse bonum vel malum prout visum fuerit, & similia; nam & Augustinus eadem, & forte instantius quam Damascenus docet. Nec tamen propterea sibi Augustinus aduersus est. Nam vel de quodam genere actionum loquuntur in humanis moribus celeberrimo: vel si de omnibus intelligi malis, de omnibus vera sunt, eo modo quo supra ex Augustino exposuimus, & infra fortasse dicturi sumus.

CAPVT XVI.

Sanctus Anselmus.

VENIAMVS ad sanctum Anselmum, eruditionis & sanctitatis gloria celebrem. Nam & ipse istius doctrinæ sancti Augustini quam aperuimus sectator oon postremus est. Docet enim & ipse aliquoties, necessitatem illam esse propriè, quæ est coactionis & nolentem premit: si qua sit vero quædam voluntaria necessitas & immobilitas, illam oon esse proprie necessitatem, nec vllo modo repugnare libertati voluntatis. Itaque in libro secundo, Cur Deus homo, de immutabili, necessaria, & tamen libera Angelorum iustitia cùm loqueretur: *Impropræ dicitur necessitas vbi nec coactio vlla est nec prohibitio.* [*Ansel. lib. 2. Cur Deus homo ca. 10. Cap. 17.*] Hoc est, vis cogens nolentem & prohibens seu impediens volentem. Et multo inferius de Deo: *Nec dicimus Deum necessitate facere aliquid eo quod in illo sit vlla necessitas; sed quoniam est in alio, sicut dixi, impotentia quando dicitur non posse. Omnis quippe necessitas est aut coactio aut prohibitio: quæ duæ necessitati & conuertuntur inuicem contrariè, sicut necesse & impossibile.* Et fundamentum istius doctrinæ suæ tangens, cur scilicet vbi voluntas est, noo sit necessitas & è contrario; vbi non est voluntas, ibi sit necessitas: *Omnis*, inquit, *potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare,* [*Capit. 10.*] *subauditur si volo. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas sed necessitas. Nam cùm dico, quia nolens possum trahi aut vinci, non est, nec mea potestas, sed necessitas & potestas alterius.* Ecce apertissime non agnoscit, eodem modo vt Augustinus, vllam proprie necessitatem quam illam, quæ vt Augustinus loquitur, etiamsi nolumus, efficit id quod potest. Ex quo principio infert Angelos etiam nunc libere seruare iustitiam, hoc est, bonam voluntatem suam, qua iustitiam æternam, hoc est, Deum diligunt, nec enim alia est, Angelorum iustitia:

A *Hoc igitur modo*, inquit, *habet* (Angelus qui peccare non potest) *à se iustitiam* (quia scilicet non abiecit eam quando abiicere poterat) *quia creatura eam aliter à se habere nequit, & idcirco laudandus est de sua iustitia, & non necessitate, sed libertate iustus est: quia impropriè dicitur necessitas; vbi nec coactio vlla est nec prohibitio.* Id est, vis cogens nolentem vel impediens volentem.

Secundò ex eodem principio deducit, Deum voluntate non necessitate esse iustum, etsi peccare non possit, & inde laudandum esse, quia istud à seipso habet non ab alio: *Quapropter quoniam Deus perfectè habet à se quicquid habet, ille maximè laudandus est de bonis quæ habet & seruat, non vlla necessitate, sed sicut supra dixi, propria & æterna immutabilitate.* Et alibi declarans, hoc non tantum esse verum respectu operum temporalium, sed etiam respectu voluntatis istius qua suam veritatem diligit: *Nihil ibi* (in Deo respectu præteritorum) *operatur necessitas non faciendi, aut impossibilitas faciendi, sed Dei sola voluntas quæ veritatem semper* (quia ipse veritas est) *sicut est, esse vult.* Ibid. cap. 17

Tertiò concludit, Christum Dominum iustum esse propriè libertate nō necessitate, cùm tamen iustitia Christi in eo sita sit, quod æternam iustitiam diuinæ voluntatis à primo suæ conceptionis initio immutabiliter diligat: *Sic ergo homo ille qui idem ipse Deus erit, quoniam omne bonum quod ipse habebit à se habebit* (nempe quia simul Deus est, vt statim explicat) *non necessitate, sed voluntate & libertate & à seipso iustus est, & idcirco laudandus erit.* Et rursum de eadem Christi voluntate qua non potuit velle mentiri, velle seruare vitam suam, præcepto de subeunda morte dato, ita loquitur: *Quoniam cùm Christus mentiendi potestatem habet* (si scilicet vellet etsi velle non posset, iuxta doctrinam de potestate supra traditam) *hoc à seipso habuit, vt non posset velle mentiri: idcirco de sua iustitia, qua veritatem seruauit, esse eum laudandum.* Et de potestate Christi seruandi vitam suam: *Semper habuit potestatem seruandi, quamuis nequiuerit velle seruare vt nunquam moreretur. Et quoniam hoc à seipso habuit, vt scilicet velle non posset, non necessitate, sed libera potestate animam suam posuit.* In quibus omnibus nihil ad libertatem Christi requirit, quam quia à seipso habet quod velle non potest, hoc est, quia immutabiliter amat veritatem, iustitiam, præceptum Patris à quorum non potest dilectione deficere, proinde non necessitatem sed immutabilitatem esse propriæ voluntatis, quod in eodem capite sæpius repetit. Vnde tandem in fine: *Si ergo ideo verè erat moriturus, quia hoc ipse sponte & immutabiliter voluit, sequitur illum non aliud non potuisse non mori, nisi quia immutabili voluntate voluit mori.* Et rursum inferius: *Non necessitate aut impotentia fieri vel non fieri dici debet aliquid, vbi neque necessitas nec impotentia quicquam operantur, sed voluntas.* Omnia istadumtaxat hoc scopo à me adducta sunt, vt ostendam sanctum Anselmum, nihil esse de Christi libertate sollicitum, dummodo ostendere possit eum suscepisse mortem, & non esse mentitum, non necessitate cogente vel prohibente, sed propria voluntate, quamuis impossibile fuerit, vt vel mentiretur, vel non moreretur. Talis enim necessitas, si, vt Augustinus loquebatur, necessitas dici debet, non est premens sed fruens bono, quod diligit: non est necessitas sed volendi immobilis firmitas. Vnde Anselmus explicare volens quomodo Christus non necessitate, sed *sponte & indeclinabiliter* mortem sustinere voluerit, affert simile de iis, qui

Lib. 2. Cur Deus homo cap. 16.

Cap. 18.

potentissimo Dei tractu indeclinabiliter bonum volunt: *Quoniam*, inquit, *voluntati quisque ad id, quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inconuenienter trahere vel impellere dicitur Deus, cum talem voluntatem dat in quo tractu vel impulsu, nulla intelligitur violentiæ necessitas, sed accepta bonæ voluntatis spontanea & amata tenacitas.* Et hæc esse videtur causa, cur & in isto loco, & in eodem capite sæpius, & in primis libro secundo, & libro de Casu diaboli, sicut liberam voluntatem, ita spontaneam opponit necessitati. Et perpetuo libertatem Christi explicans, liberum cum eo quod fit sponte à voluntate confundit. Hinc explicans etiam libertatem Angelici casus: *Per suum* B *arbitrium peccauit, quod sic liberum erat vt nulla alia re cogi posset ad peccandum, & ideo iustè reprehenditur, quia cum hanc haberet arbitrij sui libertatem, non aliqua re cogente, non aliqua necessitate, sed sponte peccauit.* Quibus verbis solam necessitatem coactionis, velut libertati capitaliter aduersantem, ab arbitrij libertate remouet, quemadmodum hoc & ab antiquis Scholasticis eum sequentibus intellectum est, & ex ipsis verbis & ea subiuncta authoris explicatione manifestum est. Soluens quippe obiectam sibi difficultatem, quod homo cogente tentatione, & ideo non per liberum arbitrium iustitiam deserere videatur, hoc totis viribus inculcat, quod non inuitus ac nolens C deserit: *Nemo illam deserit nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur nolens, nemo deserit illam inuitus. Ligari enim potest homo & inuitus, quia nolens, potest torqueri inuitus, quia nolens, potest occidi: velle autem non potest inuitus, quia non potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult.* Vbi clarissimum est, eum libertatem arbitrij explicando, solam contradictionem quę oritur non ex simplici necessitate voluntaria, sed ex necessitate coactionis voluntatis exprimere. Et cùm hoc vberius explicasset, tandem subiicit: *Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subiicere non potest?* Ecce iterum libertatem in Immunitate cogentis necessitatis collocatā. Et rem conD fectam iterum repetens, dicit à se ostensum: *Omnem rem liberam esse, ab ea re, à qua cogi non volens, vel prohiberi non potest, &c. Et quod tentatio rectam voluntatem non nisi volentem ab ipsa rectitudine prohibere, aut ad id quod non debet cogere potest, &c. Cùm ergo vincitur non aliena vincitur potestate, sed sua.* Et infrà: *Impugnare namque potest inuitam voluntatem, expugnare nequit inuitam.* In quibus semper libertas voluntatis in eo constituitur; quod nihil vult inuita vel nolens, hoc est; quod expers sit omnis cogentis necessitatis.

Lib. 1. c. 10.

Lib. de lib. arbit. cap. 2.

Alex. Hal. 2. p. q. 29. memb. 1. a. 2. vbi illa verba citat.

Lib. de lib. arbit. a. 5.

Cap. 6.

Neque vero quicquam refert, quod sanctus Anselmus alibi libertatem illam humanæ voluntatis explicans, subinde indifferentiæ ad oppo- E sita mentionem faciat. Idem quippe sæpissimè Augustinus docet. Nec enim in omnibus actionibus & hominum statibus est idem libertatis modus, vt alibi dicturi sumus: quamuis eadem sit semper essentialis ratio libertatis.

CAPVT XVII.

Sanctus Bernardus.

IAm vero videamus, quid sanctus Bernardus, quem de gratia & libero arbitrio sanissimè sensisse, & in hac materia ab Augustini, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ doctrina non recessisse

constat, de arbitrij libertate docuerit. Quod eo studiosius præstandum est, quod sanctus Bernardus inter præcipuos authores à plerisque recenseatur, qui distinguendo triplicem libertatem, à necessitate, à peccato, & à miseria, primamque docendo esse naturæ, alteram gratiæ, postremam gloriæ, veram naturalemque arbitrij libertatem, in sola immunitate à necessitate collocauerit. Quapropter quemadmodum distinctionem illam à sancto Bernardo traditam esse perspicuum est, ita nullum authorem ab Augustini temporibus hucusque magis apertè, disertè, accuratè & efficaciter sancti Augustini doctrinam, quam supra demonstrauimus, in omnibus ad unguem tradidisse certum est, & ita manifestum est, vt mihi nullo euidentiori exemplo ostendi posse videatur, quid valeat in indagandis & eruendis genuinis authorum quorumcumque sensibus præoccupata sententia. Fatemur igitur ex S. Bernardi sententia, necessitatem repugnare libertati, & istam esse ipsius naturæ, non gratiæ, non gloriæ libertatem. Hoc enim sæpius in libro de Gratia & libero arbitrio docet. Sed qui hoc afferunt, attendere, imò vel oculos tantum aperire debuissent, vt intelligerent quam necessitatem Bernardus intelligeret. Plurimis enim euidentissimisque argumentis ostendi potest, non aliam intellexisse necessitatem, quàm eam quam S. Augustin. definiuit, *quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus efficit id quod potest*, hoc est, necessitatem quæ voluntati repugnat essentialiter, neque aliud est nisi vis, violentia, coactio.

Lib. 5. de Ciuit. c. 10.

Nam in primis sæpissimè sanctus Bernardus docet, necessitatem illam, à qua liberum arbitrium dicitur, efficere vt non sit voluntarium. Quam necessitatem certissimum est, non esse illam simplicem necessitatem qua simpliciter aliquid necessarium esse dicitur, & qua beatificus voluntatis amor necessarius est: *Si bonum quodlibet prohibente ratione voluntas non posset, voluntas iam non esset. Vbi quippe necessitas iam non voluntas.* Et aliquanto inferius: *Est vero quam magis ei congruere arbitror libertatem, quam dicere possumus à necessitate, eo quod necessarium voluntario contrarium esse videatur. Si quidem quod ex necessitate fit, non iam ex voluntate, & è conuerso similiter.* Et adhuc inferius: *Vtrobique voluntas, & vbique libertas, cedit quippe voluntati necessitas.* Hæc autem prorsus falsa sunt, si simplex necessitas intelligatur, cum illa, iuxta Diui Augustini & ipsius Bernardi sententiam in eodem libro, beatorum voluntati competat, qua iam amplius peccare non possunt, & Deum clare visum voluntariâ quadam necessitate diligunt.

Lib. de grat. & lib. arbit.

Secundò hanc ipsam necessitatem disertissimis verbis declarat sæpe esse violentiam, qua fit vt homo cogatur velle & consentire, hoc est, vt inuitus velit. Quod eùm implicet contradictionem, implicat similiter voluntatem sua spoliari libertate. Nam statim in initio libri sui, cùm dixisset, consensum voluntarium nos à bestiis discernere, esseque habitum liberum sui, statim explicat vberrime & clarissime quo pacto hoc accipi velit: *Si quidem*, inquit, *non cogitur* (scilicet consensus) *non extorquetur. Est quippe voluntatis, non necessitatis. Nec negat se, nec præbet cuiquam nisi ex voluntate. Alioquin si compelli valet inuitus, violentus est non voluntarius. Vbi autem voluntas non est, nec consensus. Non est enim consensus nisi voluntarius. Vbi ergo consensus, ibi voluntas. Porrò vbi voluntas ibi libertas. Et hoc est quod dici puto liberum arbitrium.* Etiamsi nihil diceret amplius sanctus Bernar-
A dus, non deberet vlla de sensu eius esse dubitatio. Sed eandem suam mentem tanta inculeat diligentia, vt omnino ne quis perperam necessitatem quam a libertate excludit, intelligeret, sollicitus esse videatur. Quam enim aliam necessitatem libertati contrariam, nisi violentiæ, seu quæ præter voluntatem accidit, intelligi sinit id quod dicit: *Nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec sensus obtunsus, nec vita languens, reum per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem, & hoc non ob aliud, nisi quia hæc necessario*; & quid istud? *Ac præter voluntatem posse prouenire probantur. Sola ergo voluntas quoniam pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi, aut præter*
B *se in aliquo consentire nullâ vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam, beatitudine seu miseriâ dignam ac capacem creaturam constituit.* Ecce ingenita libertas est nullâ vi, nullâ necessitate cogi, vt consentiat, quin ipsa sit quæ consentiat sibi, ac non dissentiat sibi. Ipsa enim erit quæ volet si vult. Et quam aliâ necessitatem tanquam libertati inimicam intelligi sinit id quod iterum dicit: *Quomodo namque ad bonum conuersus, per gratiam humanæ voluntatis consensus, eo liberè bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius afficitur, non inuitus pertrahitur: sic sponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quàm spontaneum constituit, suaque vtique voluntate ductum, non aliun-*
C *de coactum, vt malus sit.* Et quam aliam necessitatem tanquam inimicam libertati, quam illam extrinsecus cogentis violentiæ intelligi sinit, id quod mox adhuc manifestius dicit: *Et sicut cœlestis Angelus aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus, propriâ scilicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate, sic profectò diabolus æquè liberè in malum & corruit & persistit, suo vtique voluntario motu, non alieno impulsu.* Quam vero aliam intelligi sinit necessitatem, nisi illam iam dictæ violentiæ, id quod statim sequitur: *Quod autem homines solent conqueri & dicere volo habere bonam voluntatem & non possum, nequaquam huic præscribit voluntatis libertati, vt quasi vim aut necessitatem in hac parte patiatur volun-*
D *tas, sed plane illa libertate quæ dicitur à peccato, se carere testantur.* Quod probat ex eo: *Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat se habere voluntatem.* Hoc est, habet voluntatem, ergo non necessitatem. Et quam aliam necessitatem nisi cogentis violentiæ vel peruicacissimum quemque intelligi sinit, id quod de Deo ipso ac dæmonibus profert, vt eos probet habere arbitrij libertatem: *Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas ac voluntaria obstinatio.* Et quam
E aliam nisi violentiæ necessitatem intelligi sinit id quod de Dei libertate explicationis loco adiungit: *Hac sanè dignitatis prærogatiua rationalem singulariter creaturam conditor insigniuit, quod quemadmodum ipse sui iuris erat, suaque ipsius voluntatis* (id est, libertatis) *non necessitatis erat, quod bonus erat: ita & illa quoque sui quodammodo iuris in hac parte existeret, quatenus non nisi suâ voluntate,* id est, libere, *aut mala fieret & iustè damnaretur, aut bona maneret & merito saluaretur.* Et vt intelligeremus quo pacto suâ voluntate seu libertate, audi id quod sequitur: *Non quod ei propria posset sufficere ad salutem voluntas, sed quod eam nullatenus sine sua voluntate consequeretur. Nemo quippe saluatur inuitus.* Et quam aliam necessitatem intelligi sinit, id quod explicando

cando Scripturas Euangelicas, *Trahe me; Inuenio aliam legem in membris captiuum me ducentem*, &c. Exponendo dicit: *Hæc omnia putari possunt cogere voluntatem & præripere voluntatem. At vero quantislibet quis intus forisue tentationibus vrgeatur, libera profectò semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas erit; libere quippe de suo nihilominus sensu iudicat.* Et quam aliam necessitatem libertatis inimicam, quam illam cogentis violentiæ intelligi sinit id quod sibi contra totam suam præcedentem de libertate disputationem velut contrarium obiicit? *Quid ergo? Forte dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis; quia nimirum inuenta est cogi potuisse voluntas*, scilicet quia Petrus compulsus fuit Christum negare. Cui difficultati respondet: *Est plane* (hoc est, tota disputatio præcedens qua probaui voluntatem à necessitate esse liberam dissoluta est, & plane corruit) *sed si cogi ab alio potuit quam à seipsa. Quod si seipsa coegit compulsa & compellens, vbi amittere, ibi recipere visa est libertatem. Vim quippe quam ipsa sibi intulit, à se pertulit. Porrò quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit, iam non ex necessitate, sed voluntarium. Si autem voluntarium, & liberum.* Ne verò quisquam quantumlibet tardus, obtusus, ac peruicax de Bernardi mente dubitet, quam aliam necessitatem libertati contrariam nisi violentiæ intelligi sinit, id quod denique rem à fundamentis explicando subiungit: *Est sanè gemina compulsio* (id est, coactio) *secundum quod aut pati aliquid aut agere contra propriam cogimur voluntatem. Quarum passiua quidem (sic enim prior illa rectè nominatur) potest nonnunquam fieri absque consensu voluntario patientis, sed actiua nunquam. Proinde malum quod fit in nos siue de nobis, non est imputandum nobis, si tamen inuitis. Cæterum quod fit & à nobis, iam non sine culpa est voluntatis. Velle planè conuincimur, quod non fieret si nollemus. Est ergo compulsio quædam etiam actiua, sed non habet excusationem, cum sit & voluntaria.* In his tot & tam euidentibus testimoniis quibus totus ille liber plenus est, accuratissimè satiatissiméque declarat sanctus Bernardus, quam necessitatem excludat à libertate, nempe vim, violentiam compulsionem, coactionem eam qua quis inuitus est, qua non vult, qua non est voluntarius. Quæ sanè causa est: vt in solis illis adductis locis creberrimè necessitatem illam opponat voluntati, & necessarium voluntario, vt attentè lector per se facilè sine mea repetitione obseruauerit. Quamobrem vt neminem latere posset, quam necessitatem à libertate secludat, declarat ipse.

Tertiò illam se remouere, quæ faceret vt duo contradictoria se non perimerent, sed simul in sua veritate consisterent, videlicet, vt homo simul vellet & nollet, consentiret & non consentiret. Hoc autem certissimum est non esse necessitatem illam (si tamen necessitas dici debet) qua dicitur voluntas velle necessario, sed solam necessitatem coactionis, quæ semper inuitum & nolentem esse supponit. Hoc clarè indicat locus iste quem proximè produximus: *Cæterum quod fit & à nobis* (dum scilicet cogi dicimur aliquid facere) *iam non sine culpa est voluntatis. Velle planè conuincimur quod non fieret si nollemus.* Verba sensumque vsurpat sancti Augustini, quem ex libris de Ciuitate Dei sumit, vbi de voluntatis libertate disputat. Quasi diceret Bernardus: Non cogitur hoc ipso quo volumus, & proinde non est verum quod coacti sumus & volumus. Hoc clarius indicat quando dicit: *Si berum quodlibet prohibente ratione voluntas non posset, voluntas iam non esset. Vbi quippe necessitas iam non voluntas.* Quomodo, quâ ratione, quo pacto, nisi quia necessitas illa Bernardi est coactio? Illa quippe sola non illa volontaria excludit consensum voluntatis; quod ipse explicat cum statim annectit: *Quod si ex necessitate & absque consensu propriæ voluntatis mala bonane fieri possit rationalis creatura*, &c. Ecce quid sit ex necessitate, videlicet absque consensu propriæ voluntatis. Hoc denique apertissimè declarat, quando rei ipsius radices tangens, dicit: *Vita, sensus, appetitus, memoria, ingenium & si quæ talia sunt, eo ipso subiacent necessitati quo non planè subdita sunt voluntati. Ipsam vero* (voluntatem) *quia impossibile est de seipsa sibi non obedire (nemo quippe non vult, quod vult, aut vult quod non vult) etiam impossibile est sua priuari libertate. Potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem, vt nunquam amittat libertatem. Tam ergo non potest priuari illa* (libertate) *quam nec seipsa. Si poterit homo aliquando aut nihil omnino velle, aut velle aliquid & non voluntate, poterit & carere libertate.* Et rursum idem repetens: *Sola ergo voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire, nullâ vi, nullâ cogitur necessitate, non immerito iustâ*, &c. Et alio in loco interpositis multis euidentissimè: *Videamus*, &c. *ne fortè iuxta hanc assertionem, aut culpa non fuerit, quod vel voce negauerunt, aut cogi in culpam & voluntas potuerit, vt vellet videlicet homo quod eum & nolle constiterit, & sic perierit liberum arbitrium. Quod quia impossibile erat (velle quippe & nolle idem eodem tempore non poterat) quæritur*, &c. Vereor ne quicquid adiecero obscuriorem Bernardum faciat. Tantâ quippe manifestatione sensum suum aperit, vt mihi nulla videatur subtilitatis arte tegi, nulla tergiuersatione eludi, nulla impudentia negari posse. Nam & hic iterum Augustini verbis vtitur, qui similem omnino necessitatem inuoluntariam, velut libertati repugnantem remouere volens, & eandem omnino contradictionem sequi docens, si *sub tali necessitate* voluntas poneretur: *Multa enim facimus*, inquit, *quæ si nollemus non vtique faceremus. Quo primitus pertinet & ipsum velle. Nam si volumus est, si nolumus non est. Non enim vellemus, si nollemus.* Et quamuis ista meritò cuiuis non præfractæ sententiæ abundè videantur esse satis, vt tamen totius doctrinæ sancti Bernardi consonantia plenius percipiatur, non grauabor adhuc paulisper sensibus eius enodandis immorari. Nam si quis diligenter attenderit ea sola quæ produximus, facilè videt, quæ corollaria ex eis nexa consequantur. Etenim si talis est libertas voluntatis *vt tam non possit priuari illa*, sicut Bernardus loquitur, *quam nec seipsa*, quia quicquid voluerit semper erit cum aliqua voluntate, ideoque cum libertate, manifestum profectò erit, talem libertatem ex hoc ipso nasci quo creatura rationalis est; esse liberum omnem voluntatis rationalis motum, hoc ipso quo voluntarius, amitti à voluntate non posse libertatem, in Deo Angelis & hominibus esse parem, quia pariter coactionis, hoc est, contradictionis expertem. Quæ sicut certissimo sequi, quisquis non est cæcus, perspicuè videt, ita & sanctus Bernardus ipse, suæ doctrinæ inseparabiliter iuncta esse non dubitauit, non negauit, non occultauit, sed expressis verbis docuit, ne quis nos in eius doctrina intelligenda vel proponenda fortasse falli arbitretur. Itaque

Lib.5 de Ciuit. cap.10.

Quartò indicat modum seu consensum voluntati hoc ipso esse liberum quo rationalem,

Nam hoc ipso potest velle. Sic igitur definit voluntatem: *Voluntas est motus rationalis & sensui præsidens & appetitui.*

Bernard. ibidem.

Quintò quod ex priori sequitur, motum voluntatis hoc ipso quo voluntatis est, esse liberum: *Quod ex voluntate fuit, iam non ex necessitate, sed voluntarium fuit. Si autem voluntarium & liberum.* Et inferius: *Vt nec salus nec damnatio vlla ratione sine præcedenti consensu voluntario possit haberi; ne qua fortè ex parte præscribi videatur libertati arbitrij.* Et alio in loco: *Ex eo potius liberum arbitrium dicitur, quod siue in bono, siue in malo æquè liberam facit voluntatem, cum nec bonus quispiam, nec item malus dici debeat, nisi volens.* Et initio libri: *Vbi consensus ibi voluntas. Porrò vbi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod dici puto liberum arbitrium.* Vnde consensum voluntatis ita definit: *Est nutus voluntatis spontaneus.*

Sextò libertatem voluntatis penitus esse inamissibilem, cum fieri non possit quin voluntas semper velit si velit: ipsum autem velle hoc ipso est liberum quo est velle voluntatis: *Hic ergo talis consensus ob voluntatis inamißibilem libertatem, & rationis quod semper secum portat & vbique, indeclinabile iudicium, non incongruè dicitur, vt arbitror, liberum arbitrium, ipse liber sui propter voluntatem, ipse iudex sui propter rationem: neque enim ad liberum arbitrium quantum in se est pertinet, aut aliquando pertinuit posse vel sapere, sed tantum velle; nec potentem facit creaturam, nec sapientem, sed tantum volentem. Non ergo si potens aut sapiens, sed tantum si* VOLENS *esse desierit, liberum arbitrium amisisse putanda erit. Vbi enim non est voluntas nec libertas.* Quod vt magis adhuc explicaret adiungit: *Non dico si velle bonum, sed si velle omnino creatura desierit, fatendum sine contradictione, vbi non iam ex voluntate bonitas, sed ipsa ex toto voluntas periit, etiam liberum perire arbitrium in bonum & malum.*

Septimò æquè liberam esse voluntatem, quantumcumque in malo superando difficultatem patiatur. *Si ergo liberum arbitrium ita vbique sequitur voluntatem, vt nisi illa penitus esse desinat, isto non careat, voluntas vero sicut in bono, ita etiam in malo æquè perdurat; æquè profectò & liberum arbitrium tam in malo quam in bono integrum perseuerat.* Et rationem petens ex ipsa natura voluntatis seu volitionis, hoc est consensus voluntarij, seipsum magis explicando subnectit: *Et quomodo voluntas etiam posita in miseria, non desinit esse voluntas, sed dicitur & misera voluntas, sicut & beata voluntas: ita nec liberum arbitrium destruere, siue quantum in se est aliquatenus imminuere poterit quæcumque aduersitas vel necessitas.*

Octauò in Deo, Angelis, ac dæmonibus æqualiter esse omnino illam arbitrij libertatem, quæ est à necessitate: *Verum libertas à necessitate æquè & indifferenter Deo vniuersæque tam malæ quam bonæ rationali conuenit creaturæ. Nec peccato nec miseria amittitur vel minuitur, nec maior in iusto est quam in peccatore, nec plenior in Angelo quam in homine.* Et paulo inferius: *Manet ergo libertas voluntatis, vbi etiam fit captiuitas mentis, tam plena quidem in malis quam & in bonis, sed in bonis ordinatior. Tam integra quoque pro suo modo in creatura, quam in creatore, sed in illo potentior.* Et inferius eandem confirmans doctrinam: *Cæterum libertas arbitrij (vt suprà liquidò apparuit) cunctis pariter ratione vtentibus conuenit: non minor quantum in se est in malis, quam in bonis, tam plena in hoc sæculo quam & in futuro.* Et iterum multo post: *Cùm ergo libertas arbitrij de ipso quo condita est statu aliquatenus non mutetur, sed æqualiter semper quantum in se est, à cælis, terris inferis possideatur, &c.* Quæ doctrina nullo modo

A potest esse vera, nisi de illa libertate naturali quæ est à necessitate coactionis intelligatur; sicut ipsemet Bernardus in illo quem primum citauimus loco, adiicit dum rationem dat, cur in bono & in malo consensus liber sit, quia *voluntarius efficitur non inuitus pertrahitur;* & quia *sua voluntate ducitur non aliunde cogitur.* Nam quamvis ab vno contradictorio ad alterum in quibusdam rebus, videlicet mutabilibus facilius transitus detur, quam in aliis quæ non mutantur, æqualis tamen in omnibus est contradictionis repugnantia. Æquè namque se mutuo interimunt esse album & non album (quamvis album fieri possit non album) quam immutabile esse mutabile,
B quamvis immutabile nullam habeat suscipiendæ mutationis capacitatem. Hanc doctrinam sanctus Bernardus constanter ad mortem vsque docuit. Nam in sermonibus super Canticum Canticorum, quod opus vltimum mors abrupit, eadem omnino lineamenta libertatis illius naturalis expressit. Quapropter sermone octogesimo primo, hoc est, ante vltimum quinto, in quo libri de gratia & libero arbitrio, velut antè iam conscripti, meminit, iam in vitæ termino constitutus, simili planè modo docet, hoc ipso esse liberum hominem quo homo est, hoc est, quo rationalis est: *Miser ego homo,* inquit, *miser, sed liber. Liber quia homo; miser quia seruus. Liber quia similis*

Bernardus Serm. 81. super Cantica Canticor.

C *Deo.* Docet voluntatem, hoc est, volitionem hoc ipso esse liberam, quo voluntas est: *Interueniente peccato patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate non à natura, vt nec sic quidem ingenita libertate priuetur. Quod enim voluntarium & liberum.* Et causantibus se propter peccati pondus non esse liberos, ita respondet: *Vbinam quæso hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod & necessario vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum obluctans. Porrò vbi voluntas,* id est, volitio, *ibi libertas. Quod tamen dico de naturali non de spirituali, qua libertate Christus nos liberauit.* Docet necessitatem nullam repugnare libertati aut voluntati, nisi quæ nolenti accidit, non quæ est
D ipsius voluntatis: sicut iam ex loco quem proximè adduximus liquet, vbi magis liberum esse insinuat quo magis firmiter voluntarium. Et alibi in eodem sermone de necessitate qua peccatrix facta voluntas inhæret necessario malis, nec vllo modo potest surgere: *Nescio quo prauo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, vt nec necessitas cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria.* Docet necessitatem quæ vis est, hoc est, vt Augustinus, quæ etsi nolumus efficit id quod potest, repugnare libertati: *Hanc vim à natura solus homo non patitur, & ideo so-*
E *lus inter animantia liber.* Cui mox annectit id quod iam antè citauimus. *Quod enim voluntarium & liberum.* Docet hanc necessitatem ita non cadere in voluntatem & libertatem, vt contradictio, si in eam caderet, sequeretur. Nam cum docuisset liberam voluntatem esse, qua seruus peccati, & surgere iam non potens in peccato detinetur; obiicit sibi: *Tunè voluntarium dicis quod iam necessarium constat esse? Verum est quod voluntas seipsam addixerit, sed non ipsa se retinet, magis retinetur &* *nolens*, id est, inuita & coacta. Quod est ipsissimum argumentum quo recentiores fatigantur, quo scilicet pacto liberum queat esse peccatum, si gratia surgendi denegetur? Respondet igitur: *Benè hoc saltem das quia retinetur. Sed vigilanter reti-*

ne

ut voluntatem esse quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dices? Id est, coactam, inuitam per illam necessitatem, quam prætexebas? *Non vtique*, inquit, *voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volentis est, non nolentis. Quos si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo licet? Seruum se fecit &c. sed sit libera, si non adhuc facit. Facit autem in eadem seruitute se retinens.* Et quomodo se adhuc seruam voluntas facit? *Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est: ergo quia volens seruam seipsam fecit, non modo fecit, sed facit.* Quibus statim annectit concludendo id quod supra allegauimus: *Non ergo parum firmiter vis, quod & necessario. Verò vbi voluntas ibi & libertas, &c.* Quæ sanè ipsissima est doctrina Augustini, vt suo loco tradituri sumus, & manifestissimum facit, voluntatem hoc ipso quo voluntas est, esse liberam, & contradictionem esse manifestam, voluntatem esse non liberam, etiam illam, quæ mutari non potest: quia maxima & firmissima voluntas est. Quo nihil efficacius proferri possit, vt probet voluntatem, siue hominum peccatorum siue dæmonum, qua indeclinabiliter semetipsos amant, siue Angelorum Deum in clara visione diligentium, esse liberam voluntatem, sicut hoc ipso in libro de gratia & libero arbitrio commendauerat.

Hæc ex sancto Bernardo tam prolixè operoseque deducenda esse sensui, vt omnibus ad oculum liqueret, eum nullam omnino necessitatem à libertate semouisse, nisi eam quam Augustinus dicit, *non esse in potestate nostra, sed etiam si volumus, efficit id quod potest.* Qualis est omnis necessitas violentiæ, & coactionis, & naturæ: illa quippè sequitur impetum suum, & quantumuis renitente voluntate facit effectum suum. Qui sanè sensus ita manifestè in toto libro sancti Bernardi quem de gratia & libero arbitrio condidit & in singulis penè periodis lucet, vt omnes penè veteres Scholastici eum in diui Bernardi scriptis agnouerint candideque fassi fuerint, & plerique eius doctrinam suo calculo comprobauerint, Alexander Halensis, Albertus magnus, diuus Thomas, Sanctus Bonauentura, Richardus de media villa, Durandus, Thomas de Argentina, Gabriel & alij plures, quemadmodum de plerisque infrà dicturi sumus, Marsilius qui dicit, *Bernardum libro suo de libero arbitrio per totum ferè determinare, quod voluntas nulla te possit cogi.* Mihi verò, vt ingenuè loquar, non mediocriter admirationi fuit, qui fieri potuerit, vt plerique Scholastici huius æui illam sancto Bernardo sententiam imposuerint, quod ab arbitrij libertate omnem omninò determinationem ad vnum excloserit etiam voluntariam. Nimis profectò est illa Scriptoris istius somnolenta lectio. Sed idem omninò quod in Augustino & Damasceno legendo eis contigit. Verbum enim istud *necessitatis* eis sine dubitatione hallucinandi causa fuit. Etenim cum vocabulum istud ex huius ætatis & aliquot præcedentium sæculorum vsu, id omne significare soleat quod quoquo modo necessarium fieri dicitur, siue impetu sic ferente naturæ, siuè violentia, siuè firma & immobili voluntate fiat, non animaduerterunt longè alia significatione ab Augustino, Damasceno, Bernardo, Magistro Sententiarom & penè omnibus eius primis interpretibus, in explicanda arbitrij libertate vsurpari. Necessitas enim apud ipsos impetum & pondus quoddam significare solet, odiosum libertati, quod nolendo remoueri nequeat. Ex

Alex. 2. p. q. 72. mem. 2. a. 2. §. 2. ad prim. & a. 3. per q. 3. & mem. 3. a. 3. & mem. 4. & 1. Et q. 29. mem. 1. a. 3. & 1. Albert. 2. p. summæ de li. arbit. q. 3 & in 2. dist. 25 a. 7. D. Thom. q. 24. de veritate a. 8. ad 5. Bonauent. in 2. dist. 21. ad textum &. & q. 1. in corp. & q. 5. in sol. arg. & in 2 dist. 7. q. 3. in corp. Richard de media Villa in 2. dist. 25. a. 2. q. 1. & q. 2. Durand. in 2. dist. 25. q. 2. ad 2. Thomas de Argen. in 2. di. 25. a. 4. & dist. 38. a. 2.

quo fit, vt non audeant illud voluntati bonæ beatorum siue hominum, siue Angelorum, nisi cum quadam præfatione ac diminutione tribuere, sicut suprà diuersis testimoniis ab Augustino comprobauimus.

Gabriel in 2. di. 25. a. 2. ad 4. conclusionem. Marsi. q. 16 a. 2. in 2.

CAPVT XVIII.

Hugo de Sancto Victore.

HAnc igitur diui Bernardi sententiam ad vnguem, vsque ad ipsa verba secutus est, & in quibusdam clarius expressit coætaneus & amicus eius Hugo de sancto Victore. Nam in primis, in quæstionibus Miscellaneis hoc modo describit liberum arbitrium, seu effectum eius: *Est in rationali voluntate spontaneus appetitus boni, qui nec coactè dari, nec inuito auferri potest.* Vbi quod voluntatem rationalem nominat, intelligere videtur voluntatem quæ cum pleno iudicio rationis operatur, vt motus indeliberati ab actibus liberis separentur. Vides ergo nihil omnino ad actū liberum requiri, nisi vt sit actus voluntatis cum ratione deliberata agentis, spontaneus non coactus. Sed vberius hoc agit in summa sententiarum tractatu tertio, vbi liberi arbitrij naturam ex professo tradit, constanterque docet ideirco esse liberam quia necessitatis expers est, & necessitatem illam clarissimè docet esse vim, violentiam, coactionem: *Cùm itaque habeamus cum pecoribus communem sensum & appetitum, liberum arbitrium nos ab eis discernit, penes quod omne meritum consistit. Cùm enim nulla vi, nulla necessitate cogatur, non immeritò beatitudinem seu miseriam promeretur. Ingenium quoque & memoria & cætera similia nec iustum nec iniustum constituunt.* Et sancti Bernardi verbis sensa sua promens & probans. *Si quidem*, inquit, *nec tardum ingenium nec labilis memoria imputatur. Sola itaque voluntas quæ semper libera est, & nunquam cogi potest, meritò apud Deum iudicatur. Ea semper à necessitate libera est. Vbi enim necessitas, ibi non est libertas, nec volūtas & ideo nec meritum.* Ecce apertissimè oppositam necessitatem libertati, & necessitatem expositam per coactionem, & idcircò conclusum, sicut & sanctus Bernardus concluserat, vbi est necessitas, ibi non est libertas, & vbi non est libertas, nec voluntas. Quia in eorum sensu sola & omnis voluntas repugnat isti necessitati; quod de simplici & voluntaria necessitate prorsus falsum est.

Lib. 1. Miscell. tit. 175.

Hugo de S. Vict. in summa sent. tract. 3. c. 8.

Secundò itaque, ne quis verba Hugonis & Bernardi quaqua via in alium sensum raperet, author ipse suspiciones præuenit. Nam sequenti statim capite rem accuratius explicans celebrem illam diuisionem ponit à Bern. traditam, & à Magistro receptam, & ab omnibus Magistri interpretibus vniformiter explicatam. Est namque triplex libertas, *à necessitate, à peccato, à miseria.* A necessitate & ante peccatum & post æqualiter liberum est. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Et verbis sancti Bernardi rursus vtens: *Hæc libertas æqualiter est in omnibus non minor in malis quam in bonis, tam plena post peccatum sicut & ante peccatum.* Quæ Bernardi verba penè omnes Interpretes Magistri qui ea citant, de sola libertate à coactione intellexerunt. Quod vt apertius adhuc nobis constaret, & nemini de mente Hugonis superesset ambiguitas, apertissimè docet.

Ibidem. Cap. 9.

Tertiò liberum idem esse, quod voluntarium

aut spontaneum, non alieno, sed suo impulsu motum. Nam in eodem loco, cum neque bonos, neque malos Angelos libero arbitrio carere tradidisset, quamvis illi non possint esse mali, neque isti boni, sic concludit: *Liberum itaque arbitrium ex eo dicitur quod est voluntarium. Quod enim boni Angeli non possunt esse mali, non facit necessitas, sed confirmata per gratiam voluntas. Quod mali non possunt boni esse, non facit vlla coactio, sed voluntas obstinata in malo. Et tamen isti naturâ, & illi mutabiles sunt.* Et alibi rursum cum idem omnino tradidisset de bonis & malis Angelis, obiicit sibi: *Ad hoc opponitur quod liberum arbitrium habent, ergo in vtramque partem possunt flecti.* Respondet: *Sed inde non dicitur liberum arbitrium, vt in suo loco ostendemus, sed liberum, id est, voluntarium, & boni non necessitate cogente, sed libera voluntate à malo abstinent, similiter & mali à bono.* Ecce clarissimè definitum liberum arbitrium esse quia voluntarium, necessitatem oppositam esse voluntati, etiam immutabili per pœnam aut premium, eandemque necessitatem aliquoties expositam per coactionem.

Tract. 2. summæ sent. cap. 4.

Hinc quartò ipsam naturam liberi in motibus liberis explicans, nihil aliud ad essentiam eius explicat, quam vt per se suo motu non alieno impulsu vel coactu moueatur: *Ex quo autem voluntate mouebatur, velle erat, & à voluntate erat, quæ libere mouebatur, quia per se mouebatur & non impulsu alieno. Et hoc ipsum meritum erat, & vocabatur bonum vel malum, quia liberum erat, & ex se erat, &c.* Et iterum: *Ex quo autem voluntas erat, libertas erat, quia voluntatis est libertas, quoniam potens erat per se moueri, vt vltra iret huc, vel illuc sine coactione, vel adiuta, vel derelicta; quoniam libertas est voluntatis, ex quo est voluntas ipsa in primo principio.* Et quasi definitionem liberi arbitrij tradens: *Quoniam spontaneus motus, vel voluntarius appetitus liberum arbitrium est. Liberum quidem in eo quod est voluntarius, arbitrium vero in eo quod appetitus. Sed & ipsa potestas & habilitas voluntatis est libertas qua mouetur ad vtrumque* (scilicet bonum & malum) *& liberum arbitrium dicitur voluntatis. Voluntariè autem moueri & ferri spontaneo appetitu, hoc est, potestate eligere & libertate iudicare, in quo constat liberum arbitrium. Et propter hoc facti sunt liberi arbitrij, vt voluntario appetitu mouerentur, sed secundum electionem voluntatis, & inclinationem desiderij sui sine coactione.* Non est opus pluribus de Hugonis mente satagere. Tam enim euidenter seipsum explicat, vt si illam sententiam de industria proponere voluissem, non potuissem apertioribus eam verbis promere.

Lib. 1. de Sacram. part. 5. c. 20.

Ibid. c. 21.

Richardus de Sancto Victore.

CAPVT XIX.

ÆTATE, doctrina, & amicitia sancto Bernardo coniunctissimus fuit Richardus de Sancto Victore, celebris ingenij acumine, & sanctitate. Hic diui Bernardi & Augustini sententiam luculentissimè & multis modis expressit. Nam primo apertissimè & inculcatissimè docet, in hoc sitam esse arbitrij libertatem, quod nulla vi aut potestate cogi potest, adeoque in hoc ipso Dei similitudinem gerere: *Vultis*, inquit, *& maiestatis similitudinem in ipsa perspicere, & quomodo eius imagine impressa sit, euidenter agnoscere? Deus superiorem non habet, nec habere potest; liberum arbitrium dominium non patitur nec pati potest; quia violentiam inferre ei nec creatorem decet, nec creatura potest. Totus infernus, totus mundus, totus denique militia cælestis exercitus in vnum concurrat, in hoc vnum coniuret, vnus ex libero arbitrio consensus in qualicumque ee inuito extorqueri non valet.* Et in progressu tractatus istius vberius: *Sed si diligenter attendimus, puto quod inueniemus hominem non modo libertate non carere, sed magnam imo summam libertatem possidere. Primus siquidem libertatis gradus est, nulli coactioni subiacere. Secundus autem nullis subiici debere* (nempe peccato.) *Tertius vero & ipse summus, nulli penitus subiici posse*, hoc est, vt Augustinus loqui solet, peccare non posse. *Quomodo ergo arbitrium hominis vere imò summè liberum non est, quod sua libertate nulla vi, nulla potestate priuari potest? Nam hoc nec creatura valet, nec creatorem decet. Sed quomodo vel creator hoc potest, qui nihil quod non decet facere potest? Si igitur nulla violentia arbitrium potest sua priuari libertate, constat illud summam libertatem habere.* Et paucis interpositis adhuc subiungit: *Sed sicut est miranda arbitrij libertas ab alio cogi non posse; sic miseranda prorsus infirmitas in seipso ad omne bonum torpere.* Vnde in alio eiusdem libri loco, est illa eius definitiua sententia: *Illud in potestate est, quod pro arbitrio voluntatis fieri vel prætermitti potest.* ILLVD IN POTESTATE HABEMVS, AD QVOD ALIENA VIOLENTIA COGI NON POSSVMVS.

Tract. de statu inter. hom. cap. 3.

Ibid. c. 22.

Ibid. c. 33.

Hinc prorsus consentaneè eidem illi libertati, tradit libertatem arbitrij esse penitus immutabilem, nec in bonis augeri, nec in malis minui; sed in omnibus parem persistere: Sic enim loquitur in ipso limine: *Quid quæso in homine sublimius, quid dignius inueniri potest, quam illud in quo ad imaginem Dei creatus? Habet sanè libertas arbitrij imaginem non solum æternitatis, sed & diuinæ Maiestatis. Quantum putamus in hoc incommutabili æternitati præ cæteris omnibus liberum arbitrium vicinius accedit, eiusque in se imaginem expressius gerit; quod nulla vnquam culpa, nulla demum miseria non dicam destrui, sed nec minui poterit.* Et iterum paucis capitibus post: *Potestatem itaque promerendi peccando amittere potuit, libertatem vero arbitrij, sicut nunquam non habuit, sic nunquam non habebit, quia nunquam, vt superius iam dictum est, qualicumque peccato vel pœna amitti vel minui poterit.* Et rursum: *Hæc itaque arbitrij libertas, nec in bonis maior, nec in malis est minor, quæ nec per peccatum minuitur, nec per meritum augetur.*

Cap. 3.

Cap. 13.

Cap. 16.

Quia vero multos in intelligenda creati arbitrij libertate turbare solet, quod fide edocti, nos per peccatum boni volendi potestatem perdidisse sciunt, libertatem præclarè cum ista infirmitate conciliat. In quo labore crebrò inculcat, ideo humanum arbitrium esse liberum, quia coactionis expers, & omni violentia indomitum: *Sed quomodo*, inquis, *conueniunt tanta libertas cum tanta infirmitate, vel tanta infirmitas cum tanta libertate? Profectò aliud est esse liberum, aliud est esse robustum. Et liber & infirmus esse potes, sicut è contra, & sanus & seruus esse potes. Qui sanus & robustus est, multa & magna facere potest. Sed qui liber est ad aliquid cogi nisi iniustè non potest. Non autem arbitrium hominis idcirco liberum dicimus, quia promptum habeat bonum, vel malum facere, sed quia liberum habet* (id est, non cogitur) *bono vel malo non consentire. Posse quidem facere malum est infirmitatis, posse facere bonum est potestatis, neutrum autem libertatis. Libertatis vero est quod consensus eius extorqueri vel cohiberi non potest.* Quod suprà dixit, *inuito extorqueri non potest. Potest enim consentire, vel non consentire aspirationi diuinæ,*

Ibid. c. 12.

Cap. 13.

Cap. 3.

diuinæ, similiter & suggestioni diabolicæ. Vtrumque quidem ex potestate, neutrum oportet ex necessitate. Et qua quæso necessitate? *Libertatis est quod ad aliquid volendum cogi non potest: priuatio autem potestatis, quod ad aliquid boni faciendum sufficiens non est.* Et illud omnino sibi velle Richardum, conuincit id quod inferius eandem sententiam illustrans repetendo subiicit: *Amisit itaque potestatem primus homo,* (Capit. 20.) *non autem libertatem. Nam bonum posse est vere posse: sicut aut non posse, est vere liberum esse. Si enim ad bonum seu ad malum ab alio cogi posset, iam omnino liber non esset: & si bonum facere vel malum declinare posset, non solum liber, sed & potens esset.* Nihil manifestius dici posset à Richardo, quo libertatem arbitrij in illa impatiente coactionis potestate constitueret. Notissimum est enim, liberum arbitrium dæmonum ad malum esse obduratum, & beatorum Angelorum atque hominum ad bonum determinatum, sed vtrumque citra coactionis necessitatem. Notum etiam huiusmodi determinationis immunitatem in bonis & malis augeri ac minui, prout plus minusue gratiâ eriguntur aut deseruntur. Deus enim inclinat efficacissime corda nostra in testimonia sua, sicut pondus violentissimæ consuetudinis in peccatum; cum tamen Richardus ibidem dicat, quod sæpius aliis verbis dixerat: *Manet itaque infirmitas cum libertate, &* (Capit. 22.) *libertas cum infirmitate, in tantum vt neutra præiudicet alteri, nec infirmitas libertati, nec libertas infirmitati: quia nec infirmitas minuit libertatem, nec libertas aufert infirmitatem.* Ecce nec minui quidem in vllo sentit arbitrij libertatem, per quamcunque peccati vel consuetudinis infirmitatem. Quod vsque adeo verum esse censet, vt si vel tantillum diminueretur, arbitrium non amplius dici posset liberum: *Constat itaque,* adiicit, *quia hominis arbitrium* (Capit. 22.) *liberum dici non possit, si vel ex parte libertatem amisit.* Quæ sanè de libertate coactionis sunt verissima; ac de illa sola sibi sermonem esse statim docet, dum tantum sentit abesse vt homo libertatem amiserit, vt potius adhuc possideat summam: & eius primum gradum ponit *nulli coactioni subiacere,* (Capit. 23.) vt ex eius verbis suprà citatis liquet.

Sed in alio quodam opere quod de interioris hominis eruditione scripsit, adhuc euidentius, si euidentius dici potest, eandem arbitrij libertatem in coactionis immunitate constitutam esse, ac differentiam inter libertatem & potestatem tradit. Cùm enim præmisisset, potestatem liberi arbitrij, videlicet ad bonum, non aliud esse nisi gratiam, tantumque non habere potentiæ quantum gratiæ, & illa pereunte *simul perire & potentiam,* statim adiicit. (Lib. de erudit. interioris hom. c. 30.) *Patet itaque ex his quod aliud est arbitrij potestas, atque aliud est arbitrij libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber & infirmus esse potes, sicut è contrario & sanus & seruus esse potes. Si sanus & robustus es, & multa & magna facere potes: Veruntamen si liber es, ad nihil cogi potes, vel debes. Et si amittis sanitatem, amittis protinus potestatem, non tamen & libertatem. Potestatis itaque est quod bonum facere possumus, quamdiu id facere valemus; libertatis autem, quod ad nullum seu bonum seu malum inuiti cogi possumus. Quare multi in definitione liberi arbitrij errant, qui inter potestatem & libertatem distinguere ignorant vel dissimulant. Vide tamen quid intersit, cum potestatem homo sæpè amittat, libertatem vero nunquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem: sed omnis homo ad omnia bona vel mala accipit libertatem. Nam vti dictum est ad nullum bonum vel malum* INVITVS COGI POTEST.

A Quibus principiis congruentissimè Richardus non aliter nostri consensus libertatem explicuit, quam quod sit spontaneus & voluntarius. Illud quippe spontaneum & voluntarium intelligit, quod à sancto Damasceno suprà definitum fuit, hoc est, quod ex voluntate rationali cum finis & omnium circumstantiarũ plena cognitione fluit: *Quid est, inquit, sub se (appetitus) nisi sub arbitrio tuo? Eo quod quiuis appetitus in actum non prodeat sine tuo spontaneo & voluntario.* (Lib. de stat. inter. hom. cap. 2.) Et rursum: *Nihil tamen horum omnium* (scilicet appetituum) *ad conatus sui exit* (Ibid. c. 6.) *effectum, nisi ad liberi arbitrij nutum, voluntariumque consensum. Principatur itaque omnibus liberi arbitrij vltroneus consensus.*

B Ex istis lineamentis facile est agnoscere Richardum in omnibus vsque adeo consentire Bernardo & Hugoni, vt sententiam eorum subinde ad ipsa vsque verba exprimere videatur: & quamuis strictius quam Bernardus, omnia tamen eius doctrinæ capita, quædam apertius, alia latentius velut in principiis comprehenderit. Nam & istas tres species libertatis, à necessitate, à peccato, & à miseria, quam Bernardus & Hugo tanquam discipuli Augustini expressis verbis tradidere, ipse aliis significandi modis designauit, dum primam vocat, *à coactione*; alteram *à subiectione*, tertiam *à possibilitate subiectionis*, sicut paulo antè allegauimus. (Capit. 23.) Ex his igitur authoribus hausit Magister C sententiarum illam diuisionem triplicis libertatis, *à necessitate, à peccato, & à miseria*, quam omnes antiqui Commentatores eius celeberrimam reddiderunt.

CAPVT XX.

Magister Sententiarum.

POST sanctum Bernardum & amicos eius duos Hugonem & Richardum, Primus occurrit Magister Sententiarum, qui & illos & Augustinum accuratè secutus est; nec aliter D nomen illud necessitatis accepit, quam sicut tunc temporis & multis ante seculis cõmuniter vsurpabatur. Apertissimè quippe docet liberum arbitrium dici liberum, quia necessitatis, hoc est, coactionis immune est: *Si diligenter*, inquit, *inspiciatur, liberum videbitur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere, quod ex ratione decreuerit.* (2. parte dist. 25.) Ne quis vero scriptorum recentiorum falleretur, qui necessitatis nomen longè aliter quam ipse accipere solent, omnem ambiguitatis nebulam abstergit, id quod explicando subiicit: *A necessitate & ante peccatum & post, æquè liberum est arbitrium*: Ecce verba sancti Bernardi: *Sicut enim tunc cogi non poterat ita nec modo.* Et rursum E idem repetendo inculcans: *Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur, quia semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest.* Nam de necessitate coactionis loqui Magistrum in illa diuisione, vna nimis est omnium veterum Scriptorum & Commentatorum eius sententia, ne vno quidem, quod sciam, dissentiente: Alexandri Halensis, Alberti Magni, Sanctorum Thomæ, Bonauenturæ, Guilielmi Altissiodorensis & Parisiensis, Ægidij Romani, Richardi de Media Villa, Durandi & cæterorum ingenti numero. Quo fit vt non sine stupore etiam hic legerim nonnullos recentiores, qui vt libertatem à necessitate sicut ipsi eam intelligunt, libero arbitrio aduersus Caluinum

vendicent, Bernardum, Hugonem, & Magistrum Sententiarum pro se stare suspicari & proferre ausi sunt. Non est opus armis tam adulterinis, vt Caluinus euertatur. Veritas, non falsitas errores destruere debet.

Hinc est igitur quod consequenter isti principio Magister apertissimè, voluntarium & spontaneum, liberum atque voluntarium in rationali creatura confundit, imo idcirco liberum esse tradit quia voluntario spontaneoque motu fertur in obiectum suum: *Liberum ergo dicitur arbitrium quantum ad voluntatem quia voluntariè moueri & spontaneo appetitu ferri ad ea potest, quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare velit.* Hinc est quod hoc ipso quo libertas arbitrij tollitur, etiam voluntatem tolli doceat. *vbi necessitas*, (qua diserat cogi non posse voluntatem) *ibi non est libertas, vbi non est libertas, nec voluntas.* Quæ doctrina sicut & verba ex sancto Bernardo sumpta sunt, falsissima sanè esse perspicuum est, si necessitas pro simplici firmaque ipsius voluntatis determinatione capiatur, cum nunquam sit magis voluntas, hoc est, nunquam magis aliquid velit, quam cum ita firmiter vult, vt nolle non possit.

Hinc ex eodem principio, allegatisque Augustini verbis quibus dixerat, beatorum arbitrium esse liberum, longéque liberius cum peccare non potest, consequenter docet, idcirco esse liberius, quia ad bonum pronius, hoc est, quia longe firmiori, immo immutabili voluntate diligit bonum, quemadmodum Augustini mentem in supradictis exposuimus: *Ecce his verbis* (Augustini) *euidenter astruitur quod post beatitudinis confirmationem, erit in homine liberum arbitrium quo peccare non poterit, & nunc in Angelis est & in sanctis, qui cum Domino sunt, & tanto vtrique liberius, quanto à peccato immunius & ad bonum pronius.* Et mox illa verba subiungit, quod idcirco dicitur liberum arbitrium, *quia sine coactione & necessitate valet appetere vel intelligere quod ex ratione decreuerit.* Quæ verissimam aptissimamque illationem & rationem continent, pronitatis illius quam præmiserat; ad indifferentiam vero nihil prorsus faciunt. Istum vero genuinum esse Magistri sensum, tum tota contextus & rerum rationumque eius consonantia ita prorsus clamant, vt non nisi obtorto collo, imo glossis textui aperte repugnantibus aliò torqueri queant, tum omnes veteres eius interpretes confitentur, vt mox ostensuri sumus.

Hanc itaque sententiam suam de libertate arbitrij spectauit & melius explicuit idem Magister distinctione septima, vbi rationem reddens, cur Angeli mali & boni liberi sint, quamuis illi bene agere, isti peccare non possint: *Dicimus*, inquit, *quod boni tanta gratia confirmati sunt, vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeo obdurati sint, vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habent liberum arbitrium, quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt & malum respuunt: & mali similiter spontanea voluntate à gratia destituti, bonum vitant & malum sequuntur.* Nihil euidentius ad explicandam plene sententiam Magister proferre potuisset, quam propterea in isto eodem sensu plerique veteres interpretes secuti sunt.

Lib. 2. dist. 7

Neque quicquam ad illam sententiam reprobandam facit, quod in eadem distinctione dicit, liberum arbitrium esse liberum ad vtrumlibet videlicet bonum & malum, sicut enim hoc intelligere tum ibidem, tum ex distinctione vigesima quarta certum est: hoc enim & Augustinus, & Bernardus, & Damascenus creberrimè dicunt, & sine fidei læsione negari nequit. Sed alio longè sensu quam Scholastici putant, hoc intelligunt: & in Deo, Angelis, tam damnatis quàm beatis non habere locum, nemo dubitat, & Magister in eadem illa distinctione profitetur. Multo minus ad propositum facit illud, quod Magister dicit, ea tantum sub potestate liberi arbitrij venire, *quæ per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri.* Quis enim ea de re dubitauerit? Sed inter ea quæ à libero arbitrio possunt fieri vel non fieri, in primis est ipsum velle, siue firmiter & obstinatè, siue hæsitanter velit. Per illa quippe verba nihil aliud voluit, quam id quod Augustinus sæpe ac diserte explicuit, ea sub liberum arbitrium venire quæ sunt in nostra potestate, hoc est, quæ fiunt cum volumus, siue, vt ait in libris de Ciuitate, *quæ si nollemus non vtique faceremus. Quo primitus*, inquit, *pertinet & ipsum velle. Nam si volumus est, si nolumus non est. Non enim vellemus, si nollemus*, Quod de omni omnino voluntate, siue nostra siue beatorum, siue damnatorum verum est. Hoc enim Magistrum velle ex verbis mox subiectis liquet: *Si quis enim tale quod velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione æque fieret*, id est, quod æque fieret etiamsi nollet, cuiusmodi est effectus naturæ & cuiuscumque violentiæ potestatis, *ipse in hoc liberum arbitrium non habet.* Quo nihil verius & Augustino Bernardoque conformius cogitari potest. Hinc est igitur quod Magister bis in eadem distinctione vigesima quinta repetat, arbitrium in bonis & malis, & ante & post peccatum æque liberum esse. Quam sententiam mutuatus est à Bernardo, qui non aliam quam libertatem à necessitate coactionis intellexit, vt supra vidimus, neque iuxta Scholasticos antiquos; qui Bernardum citauerunt & secuti sunt, ipsamque rerum euidentiam, aliter intelligi potuit. Cùm perspicuum sit, libertatem ab illa voluntaria & amata vel damnata necessitate longe minus in beatis damnatisque, quam in hominibus viatoribus & maxime primo homine reperiri, vbi voluntas erat penitus in æquilibrio, quam neque quicquam à bono retraheret, neque instigaret ad malum, quemadmodum in eodem loco ex professo Magister docet.

Lib. 5. de Ciuit. cap. 10.

Quapropter nemini dubium esse puto ex iis quæ produximus, quis Patrum antiquorum sensus fuerit de illa libertate, vnde liberum arbitrium generaliter appellatum est, prout viatoribus, beatis, damnatisque, siue hominibus, siue Angelis, atque adeo ipsi Deo commune est. Neque quisquam ex eo consectaneum esse putet, nullam superesse libero arbitrio indifferentiam: in Deo quidem beatisque creaturis ad opera bona, in damnatis ad mala, in viatoribus ad bonum & malum. Absit vt hoc vel Augustinus, vel quisquam illorum scriptorum, quos protulimus, suspicatus fuerit, cuius contrarium ex Augustini scriptis infra aduersus hæreticos nostri temporis probaturi sumus. Nam secundum diuersitatem statuum creaturæ siue naturæ rationalis, indifferentia quoque in operando diuersa est, siue ad bonum tantum, siue ad malum tantum, siue simul ad bonum & malum. Sed hoc tantum asserimus, non in istis

iſtis indifferentiis, quocumque modo tandem ipſæ illæ intelligi debent, eſſe ſitam, iuxta ſcriptores illos, eſſentialem arbitrij libertatem ex qua liberum nuncupatum eſt, atque ita dari poſſe in aliquo creaturæ ſtatu nonnullos actus liberos, qui à voluntate liberrima, proprieque dicta arbitrij libertate quamuis determinatiſſima proficiſcantur. Hoc enim illi antiqui Patres apertè docent, & ex principiis eorum inuictè ſequitur, & exemplis aſtruunt. Peritiſſimi ſunt, ſanctiſſimi ſunt, ab omni erroris ſuſpicione remotiſſimi: qui temporibus ſuis domum Dei velut immobiles columnæ fulcierunt, doctrinæque Catholicæ ſanitatem ab omnibus hæreticorum erroribus tutati ſunt.

Neque quicquam ad illam eorum ſententiam infringendam valet, quod ſæpe dicunt hominem in ſua poteſtate habere vt faciat bonum aut malum, hoc vel iſtud, agat aut non agat. Certa iſta veritas eſt, fateor, & ſine errore negari nequit. Sed quia veritas non repugnat veritati, neutra excludit alteram, vt paulo poſt dicendum erit. Quod quia non ſatis attente à nonnullis ponderatur, hallucinandi multis occaſio fuit. Hanc interim quam produximus doctrinæ faciem, quæ libertatem arbitrij proprie dictam in immunitate à neceſſitate coactionis collocat, Scholaſtici vetuſtiſſimi, quanto Patribus iſtis ætate, tanto etiam doctrinæ lineamentis propinquiores, ad vnguem expreſſerunt. Sed paulatim ab illa primæua libertatis intelligentia declinari cœpit, eoque rerum noſtra ætate ventum eſt, vt illa Auguſtini, Bernardi, Magiſtri & cæterorum doctrina, vix auribus quorundam ferri, vix ſine erroris ſuſpicione tradi poſſit. Non quod iſti recentiores liberi arbitrij peritiores facti ſint, ſed à tradita maiorum doctrina remotiores. Quod ne temerè dictum iudicetur quid Scholaſtici Patribus iſtis viciniſſimi de libertate ſenſerint, tantiſper videamus.

CAPVT XXI.

Alexander de Hales.

SIQVIDEM iſtam Magiſtri & Bernardi ſententiam, vt à nobis explicata eſt, vel potius Auguſtini & antiquorum Patrum, primi interpretes Magiſtri, imo & cæteri Theologi non interpretes eius pleno conſenſu ſecuti ſunt. Inter quos primus à Magiſtro occurrit doctiſſimus ille doctiſſimorum diſcipulorum ſancti Thomæ & Bonauenturæ inſtitutor Alexander Halenſis. Tantâ enim luce, firmitate, fiduciâ, hanc doctrinam tradit, vt contraria tunc temporis prorſus inaudita fuiſſe videatur. Itaque in ſecunda parte ſummæ quæſtione ſeptuageſima ſecunda ſic loquitur: *Ad primum dicendum quod eſt triplex libertas, ſcilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. Libertas naturæ libera eſt à coactione, libertas gratiæ à culpa. Quando ergo dicitur quod ſeparatum auget, & additum minuit, non eſt pars illius: non intelligitur de libertate naturæ, quia illa non poteſt augeri vel minui (Bernardus: ſicut in bono ita & in malo æque perdurat voluntas) ſed dicitur reſpectu eius quod eſt à culpa & à miſeria.* Et articulo tertio membri ſecundi: *Reſpondeo*, inquit, *quod liberum arbitrium tripliciter conſideratur, vno modo ſecundum quod non cogitur, & hoc modo dicitur liberum, quia indifferenter*

Alexander Halenſis 2. part. qu. 72. mem. 2. art. 2. ad 1. in editione antiquiſſima.

ar. 3. mem. 2.

A *eſt boni & mali.* Quod ſtatim iterum repetit: *Illæ authoritates*, inquit, *quæ concludunt quod liberum arbitrium eſt indifferenter boni & mali, intelliguntur de libero arbitrio ſecundum naturam illam, ſecundum quam non cogitur.* Et eodem articulo tertio quo *art. 3. Ibid.*
quæritur à qua libertate liberum arbitrium nomen ſortiatur, an à libertate naturæ ſeu coactionis, an gratiæ, an gloriæ, ſic reſoluit: *Libertas aliquando dicitur habitus naturalis, aliquando accidentalis. Secundum vero quod libertas dicitur habitus naturalis rationalis naturæ quæ cogi nõ poteſt, non recipit magis & minus, ſed æque eſt in omnibus rationalibus creaturis. Vnde Bernardus dicit: Libertas à neceſſitate Deo & vniuerſæ creaturæ rationali indifferenter conuenit,*
B *nec magis bonæ quam malæ*, &c. *Et ſecundum quod libertas ſic dicitur liberum arbitrium, dicitur liberum principaliter ratione libertatis naturæ. Secundum vero quod libertas eſt habitus accidentalis, ſic eſt liberum arbitrium diminuibile vel etiam amiſſibile, & recipit* *mem. 3. ar. 4.*
magis & minus, &c. Et in alio loco eiuſdem quæſtionis: *Liberum arbitrium eſt commune homini & Angelo bono & malo. Bernardus: Libertas à neceſſitate, id eſt coactione non maior eſt in iuſto quàm in peccatore, nec plenior in Angelo quam in homine.* Et iterum: *Diabolus libere corruit in malum, & perſiſtit ſuo voluntario motu non libero impulſu.* Reſolutionem autem iſtam probauit ibi hoc argumento: *Vbi eſt coactio non eſt ibi laus vel vituperatio, ſed in malis Angelis vel bo-*
C *nis eſt laus vel vituperatio, quia boni Angeli laudantur, mali vituperantur, ergo non eſt in eis coactio, ergo eſt in eis liberum arbitrium.* In quo vero maior eſt laus vel vituperatio Angelorum, niſi in eo quod alij in malo quod elegerunt, hoc eſt, amore ſui, alij in amore Dei, immobiles & perpetuo perſeuerant. Et quia ſibi locum Bernardi obiecerat dicentis: *Vbi eſt neceſſitas, non eſt libertas*: Ita pergit, *Ad obiecta autem in contrarium dicendum eſt quod eſt duplex neceſſitas ineuitabilitatis & coactionis. Neceſſitas coactionis tollit liberum arbitrium, ſed non neceſſitas ineuitabilitatis. Licet ergo in Angelis ſit neceſſitas ineuitabilitatis, nihilominus tamen liberum arbitrium. Vnde Bernardus: Quod diabolus non poteſt bo-*
D *num non eſt ex aliena oppreſſione, ſed ex voluntaria obſtinatione & obſtinata voluntate.* Et mox docet, hoc quod dæmones non poſſunt eligere bonum, non priuari libertate voluntatis, imo eam magis oſtendi, ſed tantum libertate gratiæ. Et addit: *Licet ratio liberi arbitrij quam ponit Auguſtinus non conueniat quoad hoc quod dicitur (qua bonum eligitur) conuenit tamen ratione reliquæ partis: bonis vero Angelis ratione primæ partis.* Et articulo quarto in quo quæritur, an liberum arbitrium in omni ſtatu innocentiæ, culpæ & gratiæ commune fuerit homini, ſic reſpondet: *Dicendum eſt quod liberum arbi-* *Artic. 4.*
trium commune eſt in his ſtatibus. Nec eſt contrarium quod obiectum eſt: quia illa prima ratio libertatis eſt pro-
E *pria ſecundum ſtatum innocentiæ, & non dicitur illa libertas naturæ, qua homo liber dicitur à coactione.* Et rurſum in Chriſto qui peccare non poterat, ſic liberum arbitrium ſtatuit, vt *fuerit in illo electio, prout eligere dicitur definire ſeu determinare inter aliqua duo, non prout eſt determinatio rei dubiæ*, quomodo *& conſilium ab eo abeſt*: ac tandem adiicit: *Quod vero dicitur quod Chriſtus non potuit peccare, hoc dicitur ratione gratiæ. Vnde libertas naturæ quæ eſt à coactione communis fuit Chriſto & aliis hominibus.* Et iterum membro quarto cum quæreretur, an æqualiter ſit liberum arbitrium in omnibus in quibus reperitur, quæſtionem ſic determinat: *Liberum arbitrium in hoc æque dicitur de quibus dicitur* *Memb. 4.*

quod in nullo cogitur. Licet enim Deus de sua creatura possit facere quod vult, non tamen cogit voluntatem, sed eam liberam esse permittit. Secundum hoc ergo quod (æque) dicitur contra magis & minus liberum arbitrium à seruitute naturæ dicitur de omnibus intellectualibus substantiis æque. Ne quis vero scrupulus remaneret lectori quam coactionem intelligeret, de qua tota illa quæstione locutus erat, cùm distinxisset, sicut Bernardus, coactionem passiuam quæ potest fieri absque voluntario consensu facientis, ab actiua quæ est respectu actus mixti, tandem adiicit de coactione respectu actus interni [*Memb. 4. paragr. 1.*] *Si vero compulsio dicatur respectu actus interioris, nullatenus dicendum est quod liberum arbitrium respectu actus interioris omnino coactionem recipiat, & ideo dicitur simpliciter liberum arbitrium à coactione.*

Iuxta hæc principia idem Halensis non veretur illam libertatem arbitrij vocare quasi essentialem. [*Memb. 4.*] *Ad tertium obiectum dicendum est quod in omni statu liberum arbitrium æqualiter dicitur quantum est de libertate à coactione, quæ vocatur quasi essentialis libertas: non tamen æque dicitur libertas in quantum ordinatur ad gratiam: secundum hoc enim dicitur secundum magis & minus.* Hæc omnia in ista vna quæstione Alexander, vbi constantissimè semper docet libertatem naturæ, libertatem à necessitate, quam sanctus Bernardus ab eo sæpissime ad doctrinam istam stabiliendam allegatus inculcauerat, libertatem à qua dicitur liberum arbitrium, non aliam esse quam libertatem à coactione, reliquas omnes libertates à libero arbitrio sine eius interitu abesse vel adesse posse.

Quam doctrinam non in isto tantum summæ suæ loco, sed & passim alibi tradit: Nam de Angelorum libertate disputans, similiter docet [*2. p. q. 29. memb. ar. 1.*] liberum arbitrium *vel liberum esse à coactione, vel à miseria.* Iuxta primum modum esse liberum arbitrium in Angelis, & *similitudinem habere liberi arbitrij diuini in hoc quod non cogitur ad bonum.* Et ex sancto Anselmo probat. Et rursum: *Triplex est libertas, prima est libertas à coactione siue à necessitate, secunda à peccato, tertia à miseria.* Prima quæ est à coactione est æque in homine & Angelo tam bono quam malo. Et hanc doctrinam testimonio Magistri sententiarũ & sancti Bernardi astruit, vt perspicuum sit eum sic vtrumque authorem sicut exposuimus, accepisse. Ita vero in illa tota quæstione loquitur, vt non sit vmbra alterius libertatis vnde propriè liberum dicatur arbitrium, siue in Deo, siue Angelis, siue hominibus, nisi [*Ibid. art. 3.*] *quod nullus eorum cogitur; liberi enim sunt à coactione æqualiter.*

CAPVT XXII.

Guilielmus Parisiensis.

EIVSDEM ætatis & sententiæ fuit Guilielmus Parisiensis, qui libertatem arbitrij nostri tractans; non aliud ad eam postulat quam vt aliquid nostra voluntate fieri possit, non prohibente naturæ impossibilitate cum volumus, neque rapiente violentia cum nolumus: [*Lib. de pœnis. initio.*] *Si vel naturæ intentio, vel vis inuincibilis libertatem voluntatis hominum abstulisset, vana esset omnium legum institutio; nihil imputandum esset homini: Cum vel necessitate naturæ prohiberetur quo minus faceret, aut in vinculum ratione inuitus ad faciendum traheretur. Quare nec bene nec male quicquam fieri posset ab homine. Superuacui etiam essent Magistratus & magisteria morum. Non enim agendum esset cum hominibus de morum suorum emendatione, sicut cum brutis animalibus aut lapidibus. Cum per eos aut impossibilitas naturæ premeret, aut violentia raperet ad agendum.* Et rem istam experientia probans, quam de se quisque sumere potest: *Inquirens*, inquit, *anima rationali inquisitione perscrutata & interrogans seipsam, vtrum liberum sit ei facere bene vel male, vel vtrum voluntate operetur & voluntarie declinet opera, Respondebit enim non vtique per signa quæ plerumque fallere solent; Sed ipsa pœnitentia veritatem, quam inter se pœnitentes conspicit, se nullatenus trahi ad operandum nisi voluntate, & se non desistere ab omnibus operibus nisi voluntate. Non quæres igitur extra teipsum an tui iuris & tuæ voluntatis sis, an tibi subditus sit tuæ voluntatis consensus, vt in illud quod te stimulat ipsum declinare possis si velis, aut ab eodem auertere si velis.*

Hinc mox eos refutans qui obiectionem illam de consuetudinis violentia rodere solent: *Quod si quis*, inquit, *victura consuetudine, & ea tanquam altera natura trahitur ad consueta, licet consuetudini reluctetur & obuiatur. Interroget se vtrum delectet eum facere, quod de consuetudinis necessitate facere se diceret, an non delectet? Quod si delectat igitur libenter, quia delectabiliter facit. Si vero non delectat, non ergo est amore vel desiderio obligatus huiusmodi operi. Quare enim trahitur amore vel desiderio ad illud. Non ergo est ei consuetudinarium opus illud. Consueta enim omnia necessario amantur.* Ne vero de mente Guilielmi inaniter contenderemus ipsemet in alio suo opere totam dubitationem sustulit. Nam in Tractatu de virtutibus, de voluntate eiusque libertate scribit: [*Lib. de fide &c. Tract. de virtutibus fol. 88.*] *Verum autem eadem vis se ipsam mouere, vel in seipsam agere possit, quæstionem habet, vt supra tetigimus. Et de ipsa voluntate videtur quod operationem suam quæ est velle, ipsa de se eliciat. Non enim velle naturaliter ex voluntate siue volendi actu vel habitu, sicut est ex calore calefacere, vel calere, imo voluntariè & liberè. Impossibile est enim ipsam velle aliquid inuitam, hoc est, nolentem velle illud. Declaratio autem huiusmodi facilis est. Sit A volitum, & voluntas nolit se velle A. Dico igitur si nolit se velle A, non vltra ipsum A* (supple vult) *velle enim nec quæritur nec fugitur nec recusatur nec oditur nisi propter volitum. Quare si velle A est recusatum vel oditum, vel fugitur propter ipsum A, multo fortius ipsum A est recusatum vel oditum, vel fugitum. Quare si ipsum velle A est volitum, multo fortius ipsum A erit volitum. Manifestum igitur est, quod apud quemcumque est nolitum se velle A, est nolitum ipsum A. Declaratum igitur est, impossibile esse aliquem velle ad inuitum, id est, nolentem se velle illud. Quare quicumque vult aliquid, aut vult se velle illud aut sustinet. Manifestum igitur est quod ex voluntate, siue ex vi volendi non procedit velle per modum naturæ, quod est seruiliter, vt supra diximus, & non libere. Liberum enim est volenti & voluntati ipsum velle, super quodcumque volitum cadat.* NON ENIM POTEST *ad illud cogi aut trahi inuitus, vt diximus. Eodem modo declarabimus tibi quia non potest voluntas siue volens prohiberi vel impediri quin velit, imo qui vult se velle A ex necessitate statim vult ipsum A. Et hoc est, quoniam non vult se velle, nisi propter ipsum A, quare magis vult ipsum A: velle enim non quæritur nisi propter volitum. Propter quod autem vnum quodque ipsum magis.* Et paucis interiectis concludit ex præcedentibus ratiocinationem suam: *Manifestum igitur factum est tibi*

quod

quod voluntas liberrima est in nobis à coactione (scilicet vt agamus) *& impedimento seu prohibitione* (scilicet ne agamus) *& hæc est vna de excellentiis quibus homo præcellit cæteris animalibus, & anima rationalis cæteris animabus.* A

Sed accuratissime & à fundamentis rem istam decidit in eiusdem operis alio loco. Primò namque distinguit quadruplicem necessitatem, primam violentiæ, & quicquid ex ea agitur non agenti sed violentiam inferenti imputandum est. Secundam stabilitatis & immutabilitatis, qualem dicimus, inquit, Dei esse necessitatem qua immutabiliter bonus est. Et quicquid est hac necessitate necesse est ipsum bene agere semper & contrarium impossibile, & ista necessitas non aufert libertatem, sed perficit. Tertiam extraneam siue forinsecam, quam nonnulli vocare solent necessitatem per accidens. Et easdem distinctiones facit de impossibilitatibus. Quartam Aristotelis, determinatam, vt qua necesse est verbi gratia Socratem sedere dum sedet. Tandem post multa interposita sic attexit: *Secundum errorem illorum qui dicunt omnia ex necessitate euenire, non est necesse, vt propter hoc nemo peccare possit aut bene agere. Et hoc apparet per ea quæ diximus de necessitate & impossibilitate. Videlicet quæ & quando excusant à culpa & obligatione, & quatenus sicut ostendimus. Quia necessitas qua necesse est Deum semper bene agere, & impossibilitas qua impossibile est ipsum male agere in nullo prohibent, vel impediunt quo minus bene & laudabiliter agat vtrumque. Et hoc est quia nec violenter ipsum impellant ad bene agendum, nec violenter ipsum impellunt aut auertunt tunc à male agendo. Nec vllo modorum resistit ista impossibilitas, aut contradicit voluntati eiusdem, sicut necessitas virtutis cælestis aut fati, quam secundum eos impossibile est auerti vel impediri, & quia etiam mouent animas humanas, vt ipsi opinantur, mouent, inquam, ad cogitationes & affectiones, quæ in eis sunt, & per illas ad operationes, & operum declinationes: quoniam non mouent eas violenter imo voluntarie, non excusat animas humanas à peccatis & culpis. Et hoc est quoniam à quocumque principio sit opus voluntarium, dummodo voluntarium sit, id est, volitum quocumque trium modorum, quos diximus, id est, affectatum vel toleratum, vel neglectum, semper imputandum est voluntati & agenti per voluntatem. Nec sequitur si non potest aliud agere vel etiam velle, quod propter hoc excusatus fuit, qui nec vult aliud posse vel agere, nec aliud velle. Propter quod Seneca: quia omne peccatum adeo est voluntarium, vt si non sit voluntarium, non sit peccatum. Quare necessitas vel impossibilitas, quæ non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est, ex voluntate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam aufert. Reuera autem si totum quod mouet animas nostras extra nos esset, & non haberemus principium motuum & operum nostrorum intra nos, vel in nobis, totum attribuendum videretur extrinseco motori vel motoribus si plures essent.* Et in consequentibus adhuc vberius docet, hoc tantum sufficere quod volitio sit in nostra potestate, & non ex solo motore extrinseco. Et in præcedentibus se declarasse dicit quod *tanta sit libertas voluntatis; vt nec cogi possit ad operationem suam propriam quod est velle vel nolle; neque prohiberi ab ea.* Imo necesse est, vt si velit operari operationem suam, quod operetur eam, quicquid ipsam ad hoc moueat vel impellat. Nihil addo, quia perspicuitati quâ sensum suum explicuit, nihil penè addi potest.

Guiliel. Parisiens. de vitiis & peccatis fol. 2[illegible].
fol. 223.
B
C
D
E
Vide post h. f. 88. p. 2.

CAPVT XXIII.

Guilielmus Altissiodorensis.

ADIVNGAMVS Guilielmo Parisiensi conterraneum & coætaneum Guilielmum Altissiodorensem. Hic in quæstione qua quærit, quid sit libertas arbitrij, sic loquitur: *Est autem triplex notanda libertas in libero arbitrio. Generalis scilicet libertas necessitatis siue à necessitate, à peccato, à miseria. Libertas à necessitate duplex est, scilicet à necessitate ineuitabilitatis, & hæc libertas non est in diabolo, quia ineuitabiliter peccat. Et à necessitate coactionis extrinseca, & hæc est in omni habente liberum arbitrium.* Et explicata libertate à peccato & à miseria subiicit: *Patet ergo quid sit libertas arbitrij.* Significans omnino nullum aliud libertatis genus se agnoscere, vnde liberum arbitrium appellatum sit. Deinde paulo post in eadem illa quæstione: *Dicimus quod hæc facilitas siue habilitas potentiæ libertas prædicta est, quia est sine coactione in omni habente liberum arbitrium.*

In summa aurea lib. 2. tract. 11. q. 3

CAPVT XXIV.

Sanctus Thomas.

NEc vero sanctus Thomas ab illa communissima antiquorum sententia alienus est, sed eam diuersis locis clarissimis verbis multisque modis expressit. Nam in primis docuit.

Primò, arbitrium hominis dictum esse liberum, quia non cogitur. Hinc in secundo Sententiarum ita scribit: *Dicendum quod liberum arbitrium dicitur ex eo quod cogi non potest.* Quam sententiam in eadem distinctione sæpius repetit. Et in quæstionibus disputatis: *Liberum arbitrium secundum quod dicitur liberum à coactione non suscipit maius & minus.*

In 2. dist. 25 art. 4.
qu. 24. de Veritate ar. 10. ad 7.

Secundò necessitatem simplicem voluntatis non repugnare libertati: *Naturalis necessitas secundum quod voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, vt felicitatem, libertati voluntatis non repugnat, vt Augustinus docet in primo de Ciuitate Dei. Libertas enim voluntatis, violentiæ vel coactioni opponitur. Non est autem violentia vel coactio in hoc quod aliquid secundum ordinem suæ naturæ mouetur, sed magis in hoc quod naturalis motus impeditur: sicut cùm impeditur graue ne descendat ad medium. Vnde voluntas libere appetit felicitatem, licet necessario appetat illam. Sic autem & Deus suâ voluntate libere amat seipsum, licet de necessitate amet seipsum.*

q. 10. de Potent. art. 2. ad 5.

Tertiò tradit hanc esse sententiam Augustini: *Ad tertium dicendum quod libertas secundum Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturalis inclinationis.*

q. 22. de Veritate a. 5. ad 7.

Quartò sæpe docet arbitrium liberum idcirco non esse amissum per peccatum, quia remansit liberum à coactione, quamuis sit peccati seruum: *Seruitus peccati non dicit coactionem, sed vel inclinationem, in quantum peccatum præcedens aliquo modo inducit ad sequentia vel defectum virtutis naturalis, quæ non potest se à macula peccati eripere, cui se semel subdidit: & ideo semper in homine remanet libertas à coactione, per quam naturaliter est liberum arbitrium.* Et alibi quæstione sexta de malo, vbi probare ni-

q. 24. de Veritate a. 1. ad 7.

titur esse in homine liberum arbitrium, cùm obiecisset sibi ex Augustino quod homo perdidisset liberum arbitrium, respondet: [Ad 23.] *Homo peccans liberum arbitrium perdidit quantum ad libertatem quæ est à culpa & à miseria: non autem quantum ad libertatem quæ est à coactione.* Et in prima parte summæ ad idem argumentum ex Augustino petitum: [1. p. q. 83. ar. 2. ad 3.] *Dicendum*, inquit, *quod homo peccando liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantum ad libertatem naturalem quæ est à coactione, sed quantum ad libertatem quæ est à culpa & à miseria.*

Quintò docet Magistrum sententiarum & sanctum Bernardum, quando necessitatem remouent à libero arbitrio, de necessitate coactionis loqui, sicut hoc de Magistro manifestum est ex multis locis Commentarij in distinctionem vigesimam quintam secundi Sententiarum, præsertim articulo quarto & quinto: de Bernardo vero quæstione vigesimâ quartâ inter disputatas de veritate. Nam cùm obiecisset verba Bernardi: [q. 24. art. 8. ad 5.] *Dicendum*, inquit, *quod Bernardus loquitur de libero arbitrio quantum ad necessitatem à coactione, quæ nec intensionem nec remissionem recipit.* De quo etiam videre licet articulum decimum ad decimumquintum.

Sextò, opus esse laude vel vituperio dignum, meritorium vel demeritorium ex hoc quod est voluntarium, spontaneum non coactum, tametsi sit determinatum ad vnum. Nam disputans vtrum Christus peccare potuit, cùm sibi obiecisset ex Augustino, quod nullus peccat in eo quod non potest vitare, & proinde nullus etiam mereatur vel laudetur de hoc quod dimittere non potest, respondet: *Impotentia coactionis quæ* [In 3. dist. 12 q. 2. art. 1. ad 3.] *opponitur voluntario tollit rationem meriti & demeriti, non impotentia quæ est ex perfectione in bonitate vel malitia, quia hoc voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem confirmatam ad vnum.* Et paulo superius [Ad 2.] in eodem articulo: *Quod posse peccare pertinet ad laudem, est per accidens: in quantum ostendit opus quod laudatur ex necessitate* (id est, coactione) *factum non esse; sed quamuis remoueatur à Christo potentia peccandi, non tamen ponitur coactio quæ voluntario contrariatur & laudis rationem tollit.* Et in distinctionem decimam octauam vt explicaret quomodo Christus mereri potuerit per liberum arbitrium determinatum ad vnum numero scilicet ad diligendum Deum: [In 3. dist. 18. ar. 2. ad 5.] *Dicendum*, inquit, *quod etiamsi esset determinatum ad vnum numero, sicut ad diligendum Deum; quod non facere non potest: tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis siue meriti, quia in illud non coactè, sed spontè tendit, & ita est actus sui Dominus.* Eandem suam mentem satis manifestè indicat scribens in distinctionem vigesimam quintam secundi sententiarum, vbi dicit, [In 2. dist. 25 ar. 4. ad 4.] *Nunquam liberum arbitrium ad peccandum compelli seu cogi, quia iam sibi in peccatum non imputaretur.* Quasi indicans hoc sufficere vt in peccatum imputetur, quia non cogitur. Et in articulo sequenti: [ar. 5. in cor.] *Libertas à coactione & necessitate* (quam ibi pro iisdem habet) *per se & semper liberum arbitrium sequitur. Vnde in littera* (Magistri sententiarum) *dicitur, quod in omnibus inuenitur, sine qua peccatum imputari non posset.*

Hinc septimò, cùm constans eius doctrina sit liberum arbitrium esse respectu electionis, expressè tamen docet electionem Beatorum qua volunt amare Deum, esse liberam, & proinde [In 2. dist. 25 ar. 1. ad 4.] in beatis esse liberum arbitrium: *Illud quod est ad finem est duplex: quoddam enim est distans à fine, & quoddam est coniunctum fini.* Quod declarat de calore disponente ad formam ignis & perfecto, qui non excluditur per formam: *Ita dico*, inquit, *quod quædam ordinata sunt ad finem vltimum beatitudinis, quæ ipsi fini coniungunt, vt videre, amare, & huiusmodi, & respectu horum erit sempiterna & libera electio, non autem imperfectorum, quæ à fine distant, vt fides, spes & huiusmodi.*

CAPVT XXV.

Ioannes Scotus.

SED nemo est veterum Scholasticorum post diuum Bernardum, qui quod sciam, euidentius, resolutius, constantiusque summam libertatem cum necessitate summa constare posse & reipsa constare docuit, magisque expresse eam quam exposuimus sententiam Augustini tradidit, quam ille totius Scholasticæ subtilitatis Coriphæus Ioannes Scotus. Vsque adeo vt non mediocriter admiratus fuerim, cum omnibus quæ scripsi in hunc vsque locum absolutis, tandem Doctorem illum quem nondum legeram, omniumque Scholasticorum remotissimum credideram ab ista doctrina sancti Augustini, fortissimum eius defensorem, & ipsius Augustini interpretem esse deprehendi. Nam docet sine ambagibus quatuor articulos de libertate voluntatis.

Primus est ille capitalis, libertatem voluntatis omnino consistere posse cum necessitate. Hæc eius verba sunt: *De secundo articulo principali dico, quod cum necessitate ad volendum stat libertas in voluntate.* [In Quodlib. 16.] Et authoritatibus non solum Anselmi & Augustini dicentis, quod in futura vita liberius erit arbitrium cùm peccare non poterit, sed etiam efficacissimis rationibus prolixè probat. Causam vero & modum tradit, cur & quo necessitas consistat cum summa libertate, quia *voluntas propter firmitatem libertatis suæ, sibi ipsi necessitatem imponit in eliciendo actum, & in perseuerando siue figendo se in actum.*

Secundus est, voluntatem siue necessario siue contingenter agat, semper agere liberè, nunquam naturaliter: *Voluntas semper habet suum modum causandi proprium scilicet liberè.* Et rursum: *Voluntas vt voluntas est principium actuum liberè. Non magis igitur voluntas potest esse naturaliter actiua, quam natura, vt est principium distinctum contra voluntatem, potest esse liberè actiua.*

Tertius est, non solum in creaturis, sed & in ipso Deo hoc habere locum, quod & ipse diligat selpsum liberrima quamuis necessaria voluntate, eodem protsus modo quo Augustinus docet, Deum voluntate esse iustum, & quamuis se negare non possit, esse liberum: *Voluntas diuina necessario vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera.* Imo ex hoc ipso, quod Deus circa creaturas eligendas liber est, concludit necessario esse liberum ad amorem sui. Hinc est, quod locum illum celeberrimum ex libro quinto de Ciuitate Dei, vbi Augustinus contra Philosophos disputat de propriè dicta humanæ voluntatis libertate, & exemplum ex diuina libertate petens dicit: *Neque enim & vitam Dei & præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse est Deum semper viuere & cuncta præscire.* Eodem modo explicat sicut explicuimus, nempe Augustinum excludere necessitatem violentiæ, non autem aliam à diuina voluntate, quia libere

quantumuis

quantumvis necessario, diligit se, & illam esse vitam de qua loquitur. Cùm enim locum de præscientia explanasset, & ab ea necessitatem violentiæ exclusisset: *De qua*, inquit, *etiamsi nolumus efficit id quod potest*, de vita subiicit: *Sed difficilius est quod addit vitam & præscientiam. Sed ibi potest esse duplex responsio, vna quod vita accipiatur ibi pro actu beatifico sicut accipitur vita Ioannis decimo septimo: Hæc est vita æterna vt cognoscant te. Et sicut loquitur Philosophus*, duodecimo Metaphysicæ, *intellectus actus est vita. Et pari ratione actus voluntatis est vita; vita ista non cadit sub necessitate excludente libertatem etiam in Deo. Si autem intelligatur vita pro vita naturali ipsius Dei, tunc non debet intelligi de illa vita secundum se accepta, sed de ipsa vt à voluntate diuina acceptata; potest autem aliquid esse bene in se necessarium & necessitate repugnante libertati, quamvis tamen sit libere imò contingenter acceptatum.* Quod exemplo liberè sese præcipitantis, & semper liberè acceptantis casum iam necessarium illustrat.

Quartus est, connectionem terminorum istorum, voluntas semper agit liberè & non naturaliter, quamtumvis necessario agat, tam esse immediatam, & quasi primo veram, vt nequidem eius ratio dari possit, sicut nullius essentiæ ratio vel demonstratio dari potest. *Si quæras*, inquit, *quomodo stat libertas cum necessitate. Respondeo secundum Philosophum quarto Metaphisicæ, non est quærenda ratio eorum, quorum non est ratio. Demonstratio enim principij non est demonstratio.* Et multis interpositis disputans de actu voluntatis necessario, & motu grauis deorsum, cur vnus non alius sit liber, sic dicit. Respondeo: *Illa causatio grauitatis est naturalis, ista libera, quia hoc est hoc, & istud est istud. Breuiter igitur, posset dici quod esse formæ & modus essendi, agere & modus agendi sunt immediata. Ideò sicut non est alia ratio quare hoc habet talem modum essendi, nisi quia est tale ens, sic non est aliqua ratio, quare hoc habet talem modum agendi, puta liberè vel naturaliter, nisi quia est tale principium actionum, scilicet liberum vel naturale.* Nihil expressius & aptius excogitari potest ad explicandam Augustini mentem de libertate voluntatis, quam quæ in ista tota quodliberica quæstione Scotus tradit. Nam hinc iam patet vera ratio cur Augustinus semper voluntatem & libertatem, arbitrium voluntatis & libertatem confundat, & naturæ opponere soleat, vt supra diximus, & ex omnibus eius scriptis constantissimè pro iisdem illa vsurpantibus manifestum est. Nempe quia voluntas est principium agendi distinctum contra naturam seu agens naturale. Ex quo fit vt impossibile sit voluntatem rationalem aliter agere, quam per modum voluntatis, hoc est, semper liberè non naturaliter: vt infrà latius dicturi sumus.

CAPVT XXVI.

Sanctus Bonauentura.

SANCTVS vero Bonauentura Magistri Sententiarum & Alexandri Præceptoris sui doctrinam accuratissimè docuit, & ad amussim diuersis in locis suorum scriptorum expressit. Nam in secundum distinctione vigesima quinta sæpius clarissiméque docet, arbitrium esse liberum dictum, non libertate ab illa voluntaria necessitate, vel culpa, vel miseria, sed illa libertate necessitatis cogentis siue coactionis. Et ita ex professo exponit Magistrum Sen-

A tentiarum & sanctum Bernardum non vno loco. Nam in explicatione textus Magistri triplicem distinguentis libertatem, à necessitate, à peccato, à miseria, sic diuisionis istius rationem reddit: *Est considerare libertatem arbitrij quantum ad esse, & quantum ad bene esse. Si quantum ad esse, sic vocatur à Magistro, libertas à coactione* (quod per necessitatem Magister intellexerit) *& à Bernardo libertas arbitrij, ab vno positiue, ab altero priuatiue, si quantum ab benè esse*, &c. Et ad explicationem textus alterius, quo Magister dicit libertatem ad malum esse etiam libertatem arbitrij: *Dicendum*, inquit, *quod cum nomen imponatur rei à proprietate quæ est sibi inhærens inseparabiliter & essen-*
B *tialiter, & libertas essentialiter liberi arbitrij non sit libertas à culpa, vel à miseria, sed libertas à coactione, ab illa liberum arbitrium habet denominari. Et quoniam hæc in creaturis, quantum est de se, indifferens est ad bonum & malum. Ideò Magister de hac intelligens dicit in littera, quod libertas à qua liberum arbitrium denominatur liberum, non est libertas ad bonum tantum, sed etiam, ad malum.* Qua de causa in explicanda Magistri & Bernardi sententia, dixeram solam esse libertatem à necessitate coactionis, quam æqualem in bonis & malis beatis ac damnatis ponunt. Nam & quæstione prima super textibus illis allegatis, vbi illa Magistri & Bernardi sententia excutitur, sic rem definit: *Ad prædictorum*
G *intelligentiam est notandum quod cum quæritur vtrum liberum arbitrium sit æqualiter in omnibus, non est quæstio de ipso secundum quod dicitur liberum ea libertate, quæ est à miseria vel à culpa. Hoc enim modo planum est, quod liberius est in vno quam in alio. Sed est quæstio de libero arbitrio secundum quod dicitur liberum à coactione. Sic enim videntur authoritates sanctorum sibi inuicem repugnare. Et propterea ad contrarietatem quæ videtur de medio diminuenda, intelligendum est quod liberum arbitrium, siue libertas arbitrij, & dicit comparationem ad illud à quo, & ad illud ad quod. Per comparationem ad illud à quo dicitur priuatiuè, siue negatiuè. Dicitur enim liberum à coactione pro eo quod est ab omni coactione immune. Per comparationem ad*
D *illud ad quod dicitur positiue pro eo quod libertas arbitrij est quædam facultas siue potestas seruandi rectitudinem. Hæc autem facultas prout priuationi coactionis coniuncta est, habet quandam dignitatem. Dignitatis enim est & potestatis non posse cogi. Et sic in liberi arbitrij intellectu veris clauduntur videlicer & à coactione immunitas, excellentiæ dignitas, & potestas siue facultas. Quantum ad primum liberum arbitrium in omnibus in quibus est, æqualiter se habet, sicut dicunt authoritates Bernardi, & ostendunt rationes ad hoc inductæ pro eo quod in omni in quo ponitur simpliciter & vniuersaliter omnem excludit coactionem. Propterea dicit Bernardus quod ita plene est arbitrium liberum in creatura suo modo sicut in Creatore. Quod etsi non possit intelli-*
E *gi veraciter esse dictum de aliquo quod dicitur per positionem, potest tamen intelligi de eo quod dicitur per omnimodam priuationem.* Quam Bernardi sententiam esse docet etiam quæstione quinta in argumentorum solutione, & quæstione quarta respondendo ad argumenta: *Impedimentum priuat actum libertatis, sed coactio ponit actum liberi arbitrij, & simul cum hoc ponit, quod nō sit libertatis, & ista sunt incompossibilia, sicut si poneretur aliquis actus esse voluntatis & non esse voluntarius.* Et quæstione quinta qua quæritur vtrum liberū arbitriū cogi possit à Deo, respondet: *Illud potest intelligi dupliciter aut ita quod intelligatur quod possit auferre libertatem, & auferendo libertatem superinducere coactionem, & hoc modo nulli dubium esse debet quin Deus possit hoc facere quantum-*

In 2. dist. 25. ad textum. Est namque libertatis, &c.

Ad textum. Verum nobis magis placet, &c.

q. 1. in corp.

Dist. 25 q. 4. in solut. argument.

est de immensitate suæ potentiæ. Alio modo vt intelligatur quod Deus cogat liberum arbitrium salua proprietate libertatis & eius natura, & hoc modo non solum est impossibile sed etiam non intelligibile pro eo quod implicat in se duo contradictoriè opposita. Ex hoc enim quod liberum arbitrium est, si aliquid vult liberè vult. Et ex hoc quod voluntarium est si aliquid vult, voluntariè vult; & seipso mouente vult. Ex hoc autem quod cogitur, si aliquid vult, seruiliter vult, & si quid vult, inuitè vult, & si aliquid vult ab alio vult, quia violentum est cuius principium est extra, nihil conferente vim passo. Ergo liberum arbitrium cogi non est aliud quam actum liberum arbitrij simul & semel esse liberum & seruilem, esse voluntarium & non voluntarium, esse à se & non à se.

A B

Ex istius constantis doctrinæ principiis docet consequenter sanctus Bonauentura, necessitatem solius coactionis repugnare libertati, non autem illam quæ est voluntaria, quantumcunque sit immutabilis. Nam in secundum librum sententiarum scribens de liberi arbitrij immutabilitate quæstione secunda: *Ad illud*, inquit, *quod obiicitur quod liberè velle & necessario opponuntur, dicendum quod duplex est necessitas quædam à causa extrinseca vt porè necessitas coactionis: & hæc opponitur ei quod est liberè velle. Quædam vero est à dispositione intrinseca & hæc huic non opponitur: imo stat simul cum libertate. Talis est in libero arbitrio dæmonum qui ita conglutinant sibi malum vt nullo modo velint ab eo separari.* Et quæstione tertia qua quæritur, vtrum confirmatio (scilicet beatorum) vel obstinatio diminuat libertatis dominium, quia confirmatus dicitur habere necessitatem, sic rem definit: *Respondeo dicendum quod necessitas immutabilitatis ad bonum nullo modo repugnat libero arbitrio, nec in quantum liberum à coactione, quia coactio est ab extrinseco, nec in quantum liberum à culpa vel miseria, & ideo non diminuit. Illa ergo propositio solum habet veritatem de necessitate coactionis vel pronitatis ad malum.* Et distinctione vigesima quinta quæstione secunda: *Liberum arbitrium dupliciter potest considerari: aut secundum quod liberum, aut secundum quod deliberans. Si loquamur de ipso secundum quod liberum, sic concedo quod potest esse non solum respectu contingentis sed etiam necessarij, sicut patet in Deo, & in Christo, & in Angelis, & in hominibus beatis. Cùm enim duplex sit necessitas videlicet coactionis & immutabilitatis, Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrij, Necessitas vero immutabilitatis, non pro eo quod liberum arbitrium dicitur liberum, non quia sic velit hoc vt possit velle eius oppositum sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid vt velit se velle illud, & ideo in actu volendi seipsum mouet & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum, quamuis immutabiliter ordinetur ad illud.* Et paulo inferius; *Actus liberi arbitrij vt liberum est non solum potest esse circa necessarium, sed etiam necessarius in se.* Et hoc sensu vult locutum esse Augustinum cum dixit in Enchiridio, quod homo male velle non poterit, nec tamen carebit libero arbitrio; & quod voluntas qua beati esse volumus, sit voluntas libera. Imo admittit actum voluntatis necessarium, esse meritorium, quia qui fecit bonum, vult se fecisse. Et in tertium Sententiarum ad distinctionem duodecimam, quæstione, vtrum Christus peccare potuerit, sic soluit obiectionem, quod nemo esset laudabilis in his quæ facit de necessitate: *Dicendum*, inquit, *quod est necessitas quæ repugnat voluntati, sicut necessitas coactionis quæ venit ab extrinseco. Et est necessitas quæ venit ex voluntatis immutabilitate. Cùm ergo dicitur quod laus non est in operibus necessitatis, dicendum quod verum est de necessitate primo modo dicta, sed non de secundo.* Quibus similia dicit distinctione decima octaua quæstione secunda, potentiam videlicet determinatam ad vnum non per naturam, vt sunt potentiæ naturales, sed per gratiæ confirmationem, vt in Christo contingit, posse exire *in actum meritorium*, quia *esset voluntarius*. Sed quid multis? Omnes penè quæstiones quas in vigesimam quintam distinctionem secundi Sententiarum scripsit, nihil aliud spirant quam veram rationem liberi in eo sitam esse, quod liberum arbitrium expers est cogentis, non immutabilis & voluntariæ necessitatis.

In 2. dist. 7. q. 2.

Quæst. 3.

In 2. dist. 25. q. 2.

In 3. dist. 12.

C D E

CAPVT XXVII.

Henricus à Gandauo.

HENRICVS à Gandauo multa tradit in quibus vestigia doctrinæ ab Augustino traditæ manifestè lucent, dum libertatem arbitrij ex illo considerari vult, quod coactionis impatiens est, sed delectabiliter in actum suum prodit: *Potest*, inquit, *liberum arbitrium duplici respectu considerari. Vno videlicet in quantum respicit voluntatem vt elicientem actum volentem, alio in quantum respicit obiectum vt terminum eius. Et secundum vtrumque respectum iudicanda est ipsa arbitrij libertas, sed essentialius secundum primum: quia est dispositio voluntatis vt subiecti, licet in respectu ad obiectum, in quantum tendit in ipsum per suam actionem. Si ergo consideretur liberum arbitrium in primo respectu, sic dico quod voluntas dicitur liberum arbitrium, quia absoluta est ab omni coactione ipsam impediente & contristante in sua actione. Voluntas enim omnis vt liberè tendit in suam actionem, delectabilis est: necessitas coactionis contristans, quia est contra voluntatem, & omne quod cogit, necessario est contristabile vt dicit commentator super quintum Metaphysicæ. Et hoc modo homo & omnis rationalis & intellectualis natura liberi arbitrij siue liberæ voluntatis est, quia voluntas rationalis cogi non potest, coactione dico impellente iuxta illud quod dicit Anselmus de concordia prædestinationis, &c. voluntatis arbitrium vt rectitudinem deserat, nulla cogitur necessitate, quamuis mortis impugnetur difficultate.* Hanc impellentem coactionem mox distinguit contra inducentem, qualis est metus, qui est coactio secundum quid. Et mox adiicit: *Tali voluntate liberi arbitrij vtentur beati cui cum desiderio & amore volent quidquid volent, non aliqua coactione, quia illa necessario esset contristans: neque enim aliquo impulsu naturali, vel supernaturali, sed sola allectione boni voluntas feretur in id quodcumque volet.* Et multis interiectis, cum docuisset in Deo & beatis esse liberum arbitrium, etsi peccare non possent. *In hoc*, inquit, *consistit ratio libertatis quod nulla coactio potest impedire quin in bonum vergat si velit, nec in hoc solo, sed quod non impetu naturæ præcedente motum voluntatis, & voluntatem in actum impellente vult homo quæ vult & quæ appetit, quemadmodum appetunt bruta; sed desiderio & complacentia voluntatis præcedente, & naturali impetu voluntatem concomitante. Voluntas enim est instrumentum seipsum mouens in obiectum bonum tanquam primum principium motus, &c.* Et paulò post: *Et per hunc modum patet, quomodo voluntas erit liberrima in beatis, vbi natura omnino erit obediens bonæ voluntati, quæ proprio desiderio & complacentia naturalem impetum naturæ liberæ trahes in finem suum:*

Henricus quodlib. 3. q. 17.

Quodlib. 3. q. 17.

finem: à quo quia in se continet omnem rationem omnis boni, propter naturam concomitantem nullo modo potest se dimittere, &c. Quod autem ibidem multa dicit de indifferentia voluntatis, ea intelligit de voluntate deliberatiua respectu eorum quæ sunt ad finem, siue prout consultationem sequitur, quemadmodum ipse satis clarè significat alio in loco. Sed talis indifferentia non requiritur in appetendis omnibus bonis, neque ad voluntatis libertatem, sicut ipse expresse docet quodlibeto duodecimo quæstione vigesima sexta, vbi dicit quod voluntas respectu finis omnis boni rationem continentis *mouetur ex se libertate & immutabili necessitate.*

Quodlib. 4. q. 22. & quodlib. 12. q. 26.

CAPVT XXVIII.

Richardus de Media Villa.

NEc postremus est in hac doctrina asserenda Richardus de Media Villa, coætaneus Henrico à Gandauo. Docet enim multipliciter arbitrij libertatem in eo sitam esse quod sit liberum omnino à coactione, & hoc diuum Bernardum & Magistrum, dum libertatem à necessitate asserunt asseruisse. Nam in secundum distinctione vigesima quinta articulo secundo quæstione prima sic loquitur: *Liberum arbitrium liberum est ab aliquo, & ad aliquid. Primò modo secundum Bernardum de libero arbitrio longè post principium triplex est liberi arbitrij libertas scilicet à necessitate cogente, à culpa inclinante, & à miseria impellente: quam etiam distinctionem ponit Magister in littera, & sicut dicit Bernardus ibidem: inter has tres libertates, libertas à necessitate cogente, maximè conuenit libero arbitrio; & secundum ipsum ibidem libertatem à necessitate contulit nobis in conditione naturæ*, &c. Et ibidem quæstione secunda: *Libertas arbitrij coactione absoluta est inamissibiliter vbicunque est, hæc enim libertas essentialis est libero arbitrio. Libertas vero accidentalis, quæ est à seruitute peccati amissibilis est, &c.*

Richard. de Media Villa in 2. dist. 25. a. 2. q. 1.

Ibid. qu. 2.

Secundò, hinc consequenter docet nullam creaturam posse auferre liberum arbitrium, quia non potest illud cogere; *Libertas arbitrij consequitur naturam ipsius animæ intellectiuæ vel ipsius Angeli: fundatur enim immediatè in natura rei cuius est. Illud ergo quod non potest transmutare naturam rei habentis liberum arbitrium, non potest sibi auferre liberi arbitrij potestatem, neque simpliciter neque ad tempus: sed nulla creatura potest naturam rei transmutare in qua immediatè fundatur libertas arbitrij*, &c. *Et ex consequenti nec ab ea auferre liberi arbitrij potestatem: sed libertas & cogibilitas opponuntur, ergo liberum arbitrium non est cogibile ab aliqua creatura.* Et rursum paulò post: *Cogere liberum arbitrium esset auferre liberi arbitrij potestatem; quia potestas liberi arbitrij fundatur in natura rei cuius est immediate, vsus autem eius in nobis dependet etiam ex corporis dispositione.*

Art. 4. q. 1.

Hinc tertiò docet, omnes omnino actus humanos, id est, qui sunt hominis vt homo est, esse actus liberi arbitrij: *Omnes*, inquit, *actus humani sunt actus liberi arbitrij quia omnes actus humani aut à libero arbitrio eliciuntur aut imperantur: quia non omnes actus qui sunt in homine, actus humani dici debent propriè loquendo, sed tantum illi qui sunt hominis vt homo est: sicut sunt actus intellectus & voluntatis*, &c.

Art. 3. q. 1.

Quartò consequenter docet, etiam actus qui

A versantur circa finem esse liberos, quamvis non eliciantur deliberatione præcedente: *Nostrum liberum arbitrium & est liberum in quantum per ipsum possumus liberè velle: & deliberatiuum in quantum per ipsum possumus liberè consiliari: Et est defectibile in quantum est ex nihilo. Si consideretur in quantum est liberum sic omne bonum est obiectum eius, quia per ipsum possumus omne bonum liberè velle, etiam finem loquendo de libertate a coactione: quamvis finem in generali velimus naturali necessitate, quia in volendo finem voluntas sine coactione mouet* se, & quia nullus actus humanus est vltimus finis, hinc consequenter, quemadmodum & sanctus Thomas.

Art. 3. q. 1.

Docet quintò, esse electionem respectu eo-

B rum, quibus manent beati coniuncti fini: *Etsi in beatis non sit electio respectu eorum quæ sunt ordinata ad finem, in quantum sunt, ducentia ad finem distantem, tamen eligunt perseuerare in illis bonis, sine quibus non possent manere coniuncti cum fine.* Vnde alibi tractans verba Bernardi quibus dicit: *Voluntas pro sui ingenita libertate nulla cogitur necessitate*, cùm tamen Angeli de necessitate velint bonum, ideoque nec liberi esse videantur. Respondet: *Quod Bernardus ibi loquitur de necessitate coactionis, illa autem necessitas quæ Angeli non diligunt nisi bonum, non est necessitas coactionis, quia nonobstante illa necessitate liberrimè motu dilectionis mouent se. Et simili ratione docet quod obstinatio libertatem à necessaria co-*

Art. 3 q. 2. ad 6.

In 2. dist. 7. art. 2 q. 2. ad 2. & 3.

C *actione non tollit, nec minuit: sed obstinati* (dæmones) *per suum liberum arbitrium ad malum mouent se liberè.* Et ita concludit manere liberum arbitrium.

Sextò conformiter tradit, necessitatem quæ est ex perfectione bonitatis non tollere rationem meriti, dummodo absit coactio. Nam de impeccabilitate Christi disputans, cum proposuisset hoc argumentum, quod peccatum & meritum sint voluntaria; nullus autem peccet in eo quod vitare non potest & proinde quod nec mereatur Christus in declinando malum quod facere non potest, sic respondet: *Dicendum quod quamvis necessitas coactionis tollat rationem meriti vel*

In 3. dist. 12. art. 2. q. 1. ad 2.

D *demeriti, necessitas tamen quæ est ex perfectione bonitatis non tollit rationem meriti in viatore.* Hæc omnia Richardus, quibus apertè sentit necessitatem illam voluntariam, vtpote quæ ex plenitudine volendi proficiscitur, non tollere vel libertatem arbitrij vel rationem meriti vel demeriti.

CAPVT XXIX.

Thomas de Argentina.

E EANDEM doctrinam verbis perspicuis tradidit Thomas ab Argentina in diuersis locis. Nam in distinctione vigesima quinta secundi Sententiarum articulo primo sic scribit: *Potentia quæ est essentialiter libera aliquo modo est sui ipsius motiua, sed voluntas est essentialiter libera vt inferius intendo declarare distinctione trigesima octaua.* Et inferius articulo quarto concludit, Deum posse immutare liberum arbitrium; non tamen cogere, quia contradictionem implicat: esset enim inuoluntarium & voluntarium, nolitum & volitum: *Et hæc est intentio*, inquit, *Bernardi in libro de libero arbitrio, vbi ait voluntas pro ingenita nobilitate, nulla cogitur necessitate.* Et ibidem ad argumentum respondet: *Deus non potest cogere liberum hominis arbitrium, eo quod non sit capax coactionis:*

In 2. dist. 25. art. 1.

Art. 4.

Nam eius coactio esset contradictionis implicatio: quia coactum non est liberum. Igitur si liberum arbitrium cogeretur, tunc idem esset liberum & non liberum. Et in distinctionem trigesimam octauam articulo primo: *Illa potentia est principaliter libera quæ nullo modo potest cogi, seu libertate priuari: sed sola voluntas sic est libera, quod necessitari nullatenus potest necessitate coactionis: quia secundum Bernardum in libro de libero arbitrio, voluntati datus est intellectus, vt illum instruat, non vt destruat, destrueret autem si ei vllam necessitatem imponeret.* Et in tertium distinctione duodecima obiicit libertati Christi, quod sicut nemo peccat ita nec meretur in eo quod vitare non potest. Respondet autem, *quamvis necessitas coactionis tollat rationem meriti, necessitas tamen immutabilitatis proueniens ex perfectione virtutum non tollit rationem meriti, sed auget.* Et distinctione decima octaua articulo tertio aduersus meritum Christi sibi opposuerat, quod Christus in omni actu suo determinatus esset ad bonum, & proinde non magis mereri posset, quam agens naturale determinatum ad vnum. Respondet autem; *Agens naturale non prohibetur à merito ex hoc quod est determinatum ad vnum, sed ex modo determinationis, puta quod necessario & non voluntariè tendit in illud vnum. Sed Christus & quilibet in gratia confirmatus, licet determinatè tendat in bonum, tamen voluntariè & liberè tendit in ipsum. Huiusmodi enim determinatio non minuit voluntatem & libertatem, sed potius auget & ideo talis determinatio non repugnat merito.*

Distinct. 38. art. 1.

In 3. dist. 12.

In 3. dist. 18. art. 3.

CAPVT XXX.

Dionysius Carthusianus.

DIONYSIVS Carthusianus, quamvis temporibus nostris longè propinquior, satis luculentè ostendit in eadem illa veterum scriptorum sententia se fuisse. Nam in commentariis in secundum distinctione vigesima quinta quæstione quarta ita loquitur: *Quatuor sunt status libertatis seu liberi arbitrij in homine. Vnus ante peccatum, secundus sub peccato, tertius sub gratia, quartus in gloria. Atque in omnibus his indicio meo, libertas à coactione seu necessitate, æqualiter manet in homine propter libertatem voluntatis, quamsi homo amitteret, peccatum eius non esset peccatum.* Et paulò post, ad quæstionem qua quærebatur, vtrum homo peccet coactè & necessariò, quia non potest non peccare. Respondet: *Si quis habeat plura deprimentia ad peccandum, & nihil eleuans contra ea, necesse est quod deprimentia vincant & faciant eum labi deorsum. Ita est in libero arbitrio, gratiam eleuantem non habente, sed propriam infirmitatem & culpam trahentem inferius, tamen non cadit nisi electione propriæ voluntatis, non necessitate coactionis. Ideo dicit Gregorius, peccatum quod per pœnitentiam non deletur pondere suo mox trahit ad aliud.*

Dionys. in 2. dist. 25. art. 4.

In 2. dist. 25. art. 4.

CAPVT XXXI.

Marsilius de Inghen.

MARSILIVS etiam ex professo doctrinæ sancti Bernardi & Magistri insistit. Nam in quæstione decima sexta super secundum Sententiarum articulo secundo sic loquitur: *Cum Magister dicat distinctione vigesima quinta triplicem esse libertatem scilicet à necessitate, à peccato, & à miseria, vocans libertatem à necessitate libertatem à coactione, &c. De sola libertate quæ est à necessitate est principaliter ad præsens, & est materia præsentis articuli. Vbi primo est notandum quod libertas creaturæ rationalis est ipsamet creatura, vt libertas Angeli est ipse Angelus. Quod patet quia solo Angelo remanente omnibus aliis ab eo seclusis, maneret ipse liber: & non esset tunc liber per libertatem superadditam, cum omnia alia sint seclusa. Ergo est liber libertate quæ ipse est: sequitur enim libertas essentiam creaturæ rationalis. Sed rationabiliter quæritur vtrum sic libertas hominis sit homo? Ad quod (quia quid nominis est) dicitur communiter quod libertas hominis est sua voluntas quæ per suam essentiam libera est: quia sicut non stat essentiam Angeli remanere sine libertate ita nec essentiam voluntatis.* Mox docet, libertatem dici analogicè de Deo, Angelo, & homine, quia Deus liber est simplicitate sine actibus superadditis; Angelus est sua libertas, sed cum actibus superadditis, homo non est sua libertas, sed anima vel voluntas eius; ac deinde varios libertatis modos distinguit iuxta varios hominis status.

Marsil. in 2. q. 16. art. 2.

Et in eadem distinctione decima sexta articulo quinto, succinctis conclusionibus suam de libertate sententiam exprimit. Prima propositio: *Libertas voluntatis non attenditur penes hoc quod potest deficere sine peccare. Patet quia tunc Deus non esset liberæ voluntatis, quia vtique peccare non potest.* Ibid. art. 5.

Secunda, *nec libertas voluntatis attenditur penes hoc quod omne quod potest velle, possit perficere. Patet quia potest velle quod est supra se vt suum suppositum esse Papam vel Regem. Vnde Philosophus tertio Ethicorum ait, voluntas est impossibilium, sed non electio.*

Tertia, *nec libertas creatæ voluntatis attenditur penes hoc quod non possit immobilitari in bonum vel in malum. Patet ex dictis in tertio articulo quæstionis quintæ huius secundi: quia completo statu in eo in quo finaliter se posuit, de lege cōmuni immobiliter perseuerat, &c.*

Quarta, *Nec libertas, vt æstimo, in hoc consistit quod vltimum finem beatificum clarè visum de lege communi possit non velle: sicut beatitudinem suam clarè visam non possit non appetere. Et de hoc dictum fuit in secundo articulo, &c.*

Quinta, *videtur quod naturaliter libertas sit sua essentia. Hæc est prius posita in primo notabili secundi articuli.* Et statim adiicit de libertate viæ & de potentia Dei ad auferendam libertatem, nempe *quod non sit possibile vt voluntate remanente Deus eius libertatem auferat, quia vt dictum est, voluntas est sua libertas.*

Ex his perspicuum est, quid sentiat Marsilius de libertate essentiali voluntatis, tum Angelicæ, tum humanæ. Nam quod diuersos libertatis status exponat, quæ vel in via, vel in patria aliud postulant, non repugnat generali isti doctrinæ, sicut infrà declaraturi sumus: Quemadmodum enim in viatoribus postulat indifferentiam, ita in beatis admittit necessitatem. Et cum obiiceretur ex Philosopho tertio Ethicorum, quod de necessariis nullus laudaretur vel vituperaretur, Christus autem in omni bono opere tam impeccabilis, fuisset necessitatus, distinguit triplex necessarium. *Primo quia coactum & in hoc nullus meretur. Secundo quia à natura inexistens sic quod aliter fieri nequit, sicut grauis inclinatio ad deorsum, & hominis inclinatio in scire per intellectum, & in bonum per affectum, & in talibus homo etiam non meretur. Tertio modo dicitur necessarium, quia ineuitabile, non tamen per naturam, sed per gratiam in bonum confirmantem. Et hoc contingit generaliter in comprehensoribus.* In quæst. 12. super 3 sent. art. 2.

Et

Et statim declarat quod Christus opera bona quæ fecit, fecit necessitate Ineuitabilitatis, per gratiæ plenitudinem eum in bonum confirmantem, & quod fuerit simul viator. Philosophus autem in tertio Ethicorum loquitur de necessario primo, vel secundo modo dicto. De talibus enim necessariis nullus laudatur.

CAPVT. XXXII.

Nicolaus de Orbellis, & Stephanus Brulefer.

Nicolaus de Orbellis in 2. dist. 25.

NICOLAVS de Orbellis commentario in secundum sententiarum distinctione vigesima quinta: *Dicitur liberum arbitrium simpliciter non quod sic velit hoc vt possit velle oppositum, sed quia omne quod vult, apperit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid vt velit se velle illud, & ideo in actu volendi seipsum mouet & sibi dominatur; & pro tanto dicitur liberum, quamuis immutabiliter ordinetur ad illud.*

Steph. Brulefer in 2. dist. 25. q. 8.

Stephanus Brulefer Commentator Magistri Sententiarum ex ordine Seraphico, scribens in secundum distinctione vigesima quinta quæstione octaua: *Actus liberi arbitrij deliberantis quamvis possit esse circa necessarium, semper est contingens. Actus vero liberi arbitrij vt liberum est, non solum potest esse circa necessarium, sed etiam necessarius in se.* Et quæstione septima non nisi tria vult includi in libero arbitrio, *immunitatem à coactione, excellentia dignitatem,* & *potestatem.* Quantum ad primum esse æqualiter in omnibus in quibus est, *sicut dixit Bernardus,* inquit, *in libro de libero arbitrio. Manet libertas arbitrij tam plena in beatis, &c.*

Petrus Capul. in 2. dist. 9. in art. 2. q. 1. punct. 2.

Petrus Capuleius Episcopus Conuersanus Ordinis Seraphici scribens in secundum Sententiarum S. Bonauenturæ: *Quædam sunt ordinata ad finem beatitudinis quæ ipsi vltimo fini beatitudinis coniunguntur, vt videre & amare, & respectu horum est sempiterna & libera electio; alia autem sunt imperfecta, eo quod ab vltimo fine distant, vt fides & spes & hæc excluduntur nec est sempiterna electio respectu horum.*

CAPVT XXXIII.

Gabriel.

GABRIEL in tertium scribens distinctione decima octaua articulo tertio expresse docet, actum beatificum esse posse meritorium, si ad hoc solum à Deo acceptetur. Quod autem obiicitur de libertate beatificæ dilectionis, respondet: *Negetur quod actus beatitudinis sit simpliciter necessarius, quia siue sit immediate à Deo, siue elicitus à voluntate est liberè elicitus & ita contingens. Est tamen immutabilis & perpetuus, contingenter non necessario, quia à voluntate diuina perpetuo conseruatur, cuius certitudinem habet beatus per diuinam reuelationem. Est ergo beatitudo immutabilis, quia non mutabitur. Non autem immutabilis, id est, impossibilis mutari. Posset enim Deus eam mutare de potentia absoluta.* Hæc est ergo contingentia quam in ea Gabriel ponit per potentiæ externæ considerationem. Et ibidem docet, quod *voluntas per actum beatificum liberè, complacenter tendit in obiectum beatificum licet non liberè contradictoriè, & hæc libertas sufficit ad rationem meriti.*

Gab. in 3. dist. 18. a. 3.

Hæc arbitror, aliaque plura, quæ si res ita posceret, proferri possent satis euidenter ostendunt, quid primi Scholastici de doctrina Magistri Sententiarum, Hugonis, Richardi, imprimisque Bernardi, & Augustini à quibus eam didicerant, indicauerint. Passim enim inculcant, libertatem ab illa necessitate quam Magister explicat, hoc est, coactione, à vera arbitrij libertate repellendam esse, nihil omnino solliciti, vtrum voluntas immutabili firmitate quippiam velit. Nec aliam omnino libertatem plerique cum illis antecessoribus suis agnouerunt, nisi illam triplicem, à necessitate coactionis, à peccato, à miseria, quarum duas posteriores, velut spurias respectu libertatis generalis, quæ communis est bonis & malis, abiecere. Neque esset difficile ostendere quibus gradibus ab illa doctrinæ face paulatim deflexum est, dum quidam cœperunt primo liberum arbitrium distinguere in liberum & liberatiuum; tum alij libertatem respectu finis imminuere, alij deinde prorsus tollere: alij respectu mediorum, mox indifferentiam vrgere, alij denique nullam libertatem, nisi illam agnoscere. Quod vsque adeo verum est, vt eosdem omnino Scholasticos nonnullos veteres videre liceat, initiò ad amussim cum Magistro sentientes, imo longè audacius & apertius illius sensa promentes quam ipse prompserat, deinde sub finem vitæ in alterum extremum, quamuis nonnihil vacillandò vergentes. Quæ sane posteriorum scriptorum declinatio, multoque magis præcedentium improbatio, euidentissimo argumento est, aliam doctrinam à posteris tradi, quam à maioribus accepta fuerit. Sed quia non sine magna ratione credendi sunt declinasse, operæ pretium me facturum puto, si paulisper præcipua eorum argumenta excussero, & Bernardi, imo & Scholasticorum veterum verbis & sensu soluero, vel soluta demonstrauero.

CAPVT XXXIV.

Soluuntur generaliter Scripturæ, Patres, & Concilia quæ requirunt indifferentiam ad vtrumlibet.

PRIMÒ igitur obiiciuntur Scripturæ sacræ quæ dicunt: *Deus reliquit hominem in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta: Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit tibi ignem & aquam: ad quod volueris porrigis manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit dabitur illi.* Vbi Scriptura satis explicat quid sit esse in manu consilij, cum dicit hominem si voluerit mandata seruare; & consequenter non seruare si noluerit. Rursum ex duobus oppositis vitâ & morte, bono & malo, eligere posse quod placuerit. Ergo in homine est libertas & contrarietatis & contradictionis, & non sola libertas à coactione. Idem conuincunt omnia mandata, quibus aliquid vel iubetur vel vetatur. Significant enim hominem ad vtrumvis posse flecti, ad bonum ad malum, ad agendum, ad abstinendum. Quibus consentanea Patres omnes clamant, indicantes passim hominem posse quæ iubentur facere & non facere, vt visum fuerit, & habere vt Nazianzenus, τὰ ἐπ᾽ ἄμφω τῆς αὐτεξουσίου κινήματα, *in vtramque partem liberi arbitrij motus.* Neque Deum homini *necessitatem* vt Hilarius *in alterutrum affigere.* Loca plura non est opus operosè proferre. Nam ex huius vnius argumenti solutione facile patefiet quid de cæteris dicendum sit.

Eccles. 15.

In Apolog.

In Psal. 2.

Itaque respondeo argumentum esse vehe-

mum, quod ab ipso Augustino, Damasceno, Bernardo, & cæteris non solum admittitur, sed velut Catholicæ fidei immobilis basis aduersus Manichæos aliasque pestes veritatis & libertatis inimicas inuictissimè defenditur, ac defendi debet. Verum ad propositum nostrum nihil facere facilè videt, quisquis oculos habeat, quibus apertas veritates videat. Quis enim nesciat Scripturas istas ac similes de viatorum hominum libertate loqui? Illi quippe sunt quibus præcipitur bonum ac vetatur malum: illi sunt quibus ignis & aqua, vita & mors apposita sunt, illi sunt qui parem in vtramque partem habent voluntatis motum: illi denique qui possunt præcepta facere & non facere, seruare vel transgredi. Sed sicut ex istiusmodi Scripturæ testimoniis perperam concluderetur, ergo Deus libero arbitrio caret; ergo Angeli, ergo beati homines, ergo dæmones libertatis expertes sunt, ergo ipse Christus Dominus, dum in via ad patriam tenderet, libertate caruit; cum neque beati, neque Christus Dominus præcepta transgredi possit aut potuerit, nec Deus eligere malum, nec dæmones bonum: ita neq; rectè concluditur, actum rationalis voluntatis solius coactionis expertem, non esse liberum. Inter actum quippe liberum & statum libertatis permagna differentia est. Aliter Deus, aliter Angeli viatores & primus homo, aliter beati, aliter damnati, aliter homines reparandi, aliter Christus Dominus in via constitutus liber fuit. Nec vllo pacto quæ in vno statu libertatis adsunt aut etiam requisita sunt, ad alterum extendenda sunt. Hominum igitur viatorum non solum coactionis expertem esse libertatem, sed etiam necessitatis immutabilis voluntariæ, hoc est, eam ad vtrumque indifferentem esse cum Scripturis, Augustino, & Patribus, & Catholica fide fatemur perlibenter: sed in illa indifferentia sitam esse generaliter humani arbitrij libertatem iidem Patres pernegarent. Neque enim quisquam spero, ita desipuerit, vt hominem etiam viatorem libertatem amissurum putaret, si liberrima & liberatrice charitate in humanum liberaretur & firmaretur arbitrium, vt quod beatis iam in præmium retributum est, in hac vita constitutus amplius iam peccare non posset. Ex alio igitur capite quam ex natura libertatis, oritur indifferentia ad agendum & non agendum, itemque ad bonum & malum. Nam quamvis istud certissimum in creatura rationali libertatis indicium sit, non tamen libertatis est causa vel ratio. Et propterea adesse vel abesse potest voluntatis arbitrio, sine dispendio libertatis. Deus quippe (vt prætermissis Angelis tam beatis quam damnatis, de re notissima dumtaxat loquar) iuxta Catholicam fidem est liberrimus, qui tamen nec malum vnquam eligere, neque ab eligendo bono, quod ab æternitate sibi eligendum præfixit vllâ mutatione desistere potest: ne vel imprudens videatur id eligendo, quod postea propter alias non præuisas rationes mutandum esse iudicaret, vel certè inconstans ac leuis, sine noua ratione respuendo quod semel prudenter elegisset. Quod si hoc ipsum igitur Deus, quod sibi per naturam competit, Angelicis humanisque voluntatibus per gratiam tribuere velit, vt propter similem licet imparem lucis illustrantis magnitudinem, non sinantur nouas rationes electionis mutandæ cernere, nec propter prudentissimæ voluntatis constantiā sine ratione mutare, quod sibi semel & semper sine vlla cessatione diligendum elegerant? Quis, quæso, nisi iniquus rerum apertarum index, non eos tanto in illa electione liberiores putet, quanto propius ad illam immobilem firmitatem diuinæ libertatis & electionis accesserint? Vt propterea merito dixerit S. Thomas, quod *respectu amare, erit in beatis sempiterna & libera electio*, atque inde concluserit in eis esse liberum arbitrium. Quapropter liberum arbitrium in omnibus, siue beatis, siue damnatis, siue viatoribus; siue Deo, siue creatura, vniformem libertatis rationem obtinet, etsi difformem statum. In Deo per naturæ constantiam, in beatis per gratiæ beneficium ad bonum semper determinatum est, in damnatis ad malum, cùm tamen neutris quicquam de illa libertate, à qua dictum est liberum arbitrium detrahatur. Rursum in Angelis & primo homine viatore indifferentissimum fuit ad bonum & malum, in hominibus lapsis viatoribus itidem indifferens, sed longè minus; vtpote qui vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem eos in lege peccati. In Christo Domino viatore, nullo pacto ad malum flecti potuit; ita sit vt liberum arbitrium prò naturæ cuiusque, vel ordinis diuinitus instituti, vel meritorum diuersitate, diuersum statum sortiatur, in quo ad diuersa actionum genera potens, promptum & expeditum fiat, citra tamen vllam ipsius liberi, seu formalis rationis libertatis varietatem. Eadem quippe ratio libertatis in omnibus istis actionum & cessationum generibus dominatur, siue voluntas ita in alteram partem fixa sit, vt non possit velle nisi vel tantum bonum; vel tantum malum, vel ita indifferens, vt adhuc in vtramque partem flecti queat. Hoc est enim in omnibus liberum *quod habens in sua potestate*, hoc est, *quod fit cùm volunt*, siue sit bonum dumtaxat, siue malum, siue vtrumlibet, siue sit ad agendum, siue ad cessandum, siue ad vtrumlibet. Fortitudo enim & amplitudo liberi arbitrij peccatis aut benefactis ita amitti potest, vt quædam actionum & voluntatum genera non possit, quæ ante poterat, aut possit quæ ante non poterat, atque ita ad plures actiones extendatur aut contrahatur: ipsa tamen libertas arbitrii amitti non potest, quamdiu vigente rationis consideratione, vel bene, vel male tantum, vel vtrumque facere potest. Quamobrem quando Scripturæ, vel Patres, vel Concilia indifferentiam illam agendi boni & mali, & arbitrij flexibilitatem ad vtramlibet partem vrgent, aut indicant, aut prouocant, per quam videlicet possimus si volumus benè vel malè viuere, velle vel nolle, diuinæ inspirationi liberè consentire, eamque abiicere, Deo vocanti consentire vel dissentire, certum liberi arbitrij statum respiciunt, cui huiusmodi flexibilitas propria & semper præsto est, non autem quasi continuo non esset liberum quicquid huiusmodi flexibili in vtrumlibet potestate caret. De quibus tamen locutionibus alibi, cùm ad concordiam gratiæ & liberi arbitrij ventum fuerit, plura dicturi sumus; quo videlicet pacto hoc ipso veræ sunt, quatenus etiam tum cum alterum eorum facit, potest non facere, quantumvis ad alterutrum, siue per gratiam, siue absente gratiâ per concupiscentiam determinetur.

In 2. dist. 25. art. 1. ad 4.

Vide li. 8. de gratia Christi Saluat. c. 4. & 14.

Difficultas quæ moueri posset, quod ista doctrina Patrum Caluini opinioni concinat, opportunius etiam reseruabitur alteri loco, vbi gratiæ concordia cum libero arbitrio, iuxta sancti Augustini principia demonstranda est.

Vide ibid. c. vltimo.

CAPVT

CAPVT XXXV.

Actus voluntatis deliberatæ necessarius, est in potestate & dominio voluntatis.

SED potissimum hic difficultatem facit, quod actus illius voluntatis, qui solâ libertate à coactione liber fuerit, non videamur esse Domini, nec eum habere in nostra potestate, quod ad actum liberum omnino necessarium est. Nam vt Augustinus de libera voluntate dicit: *Nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas sita est.* Quo vero pacto intelligi potest, quod illum actum in nostra potestate habeamus, & eius domini simus, à quo propter volendi necessitatem abstinere non possumus? Illius quippe Domini videmur dũtaxat esse, quod facimus, & non facimus, quando lubet. Accedit quod in huiusmodi actu potius agi quam agere videamur. Hoc autem repugnare libertati arbitrij extra controuersiam est. Omnium enim Doctorum iudicium est, voluntatem liberam seipsam agere & mouere, & in hoc à brutis, pueris, insensatis, agens liberum distinguitur. Prima huius obiectionis pars nonnullis antiquioribus Scholasticis qui illum Augustini locum citauerunt, hallucinandi causa fuit, posterior illis qui magis Aristotelis Philosophiæ dediti sunt.

Lib. 3. de lib. arbit. ca. 3. & 1. Retract. cap. 9.

Itaque ad priorem respondeo, non rationis illius vim, sed imaginationis imbecillitatem esse causam, vt homines in percipienda voluntariorum actuum libertate fallantur. Nam intuentes omnes actiones hominum quas imperatas dicimus, & magis notæ sunt, nullam eorum omnino liberam esse vident, nisi quam possumus facere & non facere, quando volumus. Simul atque enim actio vel cessatio actionis non sequitur nostram voluntatem, hoc ipso est extra nostram potestatem adeoque libertatem. Omnibus enim à natura indita est illa notio qua liberum dicitur, quod fit cum volumus, non fit cum nolumus: ita vt regula omnis libertatis, quæ in actionibus imperatis quarumcumque facultatũ reperitur, si ipsum velle, cui nisi mox adsit actio cuiuscumque potentiæ, vel cessatio actionis, mox etiam actio illa vel non actio, cancellos libertatis egreditur. Quod in petulcis illis imaginationis, concupiscentiæ, genitalium motibus, in intellectus nutibus, quibus claræ assentit veritati, & quibuscumque sensuum, vegetatiuæ facultatis, adeoque externis actionibus, vel cessationibus apertissimum est: hoc ipso namque quod nobis volentibus non sequuntur, vel nobis nolentibus prosiliunt, extra potestatem nostram sunt, & ideo quoque extra libertatem. Ex quo fit vt etiam Tullius, solo naturalis Philosophiæ lumine instructus dicat: *Quid est enim libertas? Potestas viuendi vt velis.* Ecce velle statuitur velut immobilis norma libertatis. Quicquid enim amplius potest vt quippiam agamus vel non agamus, patiamur vel non patiamur, quam velle nostrum, istud funditus destruit hoc ipso illius actionis vel cessationis libertatem. Vnde adiunxit idem: *Nec est vlla res quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium.* Et hinc profectæ sunt illæ quas ante delibauimus doctissimorum virorum definitiones, quibus liberum arbitrium per potestatem faciendi quod volueris, vel inclinandi se ad quos volueris actus, vel aliquid quod æquipolleat, descripserũt. Sic enim optimè & ex Augustini quoque mente expresserunt illud dominium liberi arbitrij super actus nostros liberos hoc ipso quo illos ita in voluntatis potestate statuerunt, vt illos faciat vel nõ faciat, cũ placuerit.

In paradoxis.

Cùm igitur illa potestas agendi & non agendi, quam libertatem seu indifferentiam contradictionis vulgo dicimus, in omnibus actionibus imperatis, libertatis arbitrio subiectis, valde manifesta sit, perrexerunt ad ipsum cubile libertatis, voluntatem siue volitionem, & ibi similem indifferentiam semper & vbique necessariã esse iudicarunt, respectu cuiuscumque motus liberi. Cùm enim hoc habeat definitio actus liberi, vt eum agamus & non agamus, quandocumque voluerimus, ita vt cum indifferentia contradictionis operemur (nam indifferentia contrarietatis iudicio quoque Scholasticorum parui mõmenti est, & in solis viatoribus, propter alias causas quam libertatis, locum habet, & semper in vsu suo indifferentiam contradictionis inuoluit) fieri non posse censuerunt vt id quod libertati essentiale est, ab vllo actu libero separetur. Rectè hactenus. Sed in eo imaginandi imbecillitas & imbecillitatis error est, quod quemadmodum illam contradictionis indifferentiam quæ in omnibus actibus imperatis lucet, voluntatis iussũ metiuntur, cui ad nutum eos laxando vel cohibendo, subsint, ita motuum volendi libertatem, alia voluntate quam seipsa metiri volunt; vt sic videlicet in metienda libertate volitionis, nunquam in ipsa illa volitione maneamus, sed sine fine sursum semper ad alteram priorem ascendamus, ratione cuius hæc postrema sit libera, dum priorem sequitur, aut non sequitur, prout iusserit aut vetuerit. Iste imaginandi modus, citra dubitationem, in Augustini principiis, secundum quæ hic semper loquimur, falsus est. Voluntas enim, hoc est volitio deliberata, de qua sola tractamus seipsa libera est, & contradictionem implicat non esse liberam: quia *fit cum volumus, non fit cum nolumus*, non alia volitione sed seipsa. Nec est vitiosus aut nugatorius istæ librandæ libertatis modus. In illum enim necessario inciditur, cùm ratio essentiarũ petitur. Essentiarum quippe non datur ratio. Velle autem & nolle, essentialiter liberum est, quod subtilissime Ioannes Scotus vidit, & rationem à priori dat, si tamen aliqua dari potest. Nam rogatus, cur graue non æque liberè se mouet, quam voluntas ad illud velle suum quod causat necessario, respondet: *Illa causatio grauitatis est naturalis, ista libera, quia hoc est hoc, & istud est istud. Nam esse formæ & modus essendi, agere & modus agendi sunt immediata.* Quod est ipsissimum quod hic cum Augustino de essentiali libertate voluntatis, quantumuis necessariæ, asserimus. Itaque sicut Scholastici, quañdo audiunt Synodum Tridentinam dicentem, voluntatem *posse dissentire si velit*, & Augustinum, hominem Deo vocanti posse consentire si velit, putant & rectè putant, significari humani arbitrij libertatem, sic etiam intelligunt eadem prorsus ratione, libertatem indicari, si diceretur voluntas posse velle si velit, posse non velle si velit. Nã quid est posse consentire nisi velle? Quid est dissentire nisi non velle? Si ergo phrases istæ infallibiliter demonstrant humani libertatem arbitrij profectò liberum erit arbitrium, etiamsi immutabiliter velit aut immutabiliter nolit. Facit enim illa si vult, eodem modo sicut consentit si vult. Si quidem omnis voluntatis deliberatæ motus essentialiter quoque talem indifferen-

Quodlib. 16

tiam contradictionis quodam sensu, secum trahit. Nec enim aliud est ista indifferentia libertatis, quam tantopere Scholastici admirantur, quam potestas agendi & non agendi ad libitum voluntatis, seu cum voluerit. Quod si voluntas forte vel agere vel cessare nolit, & firmiter nolit, & immutabiliter nolit; vel è contrario, agere velit & firmiter velit, & immutabiliter velit, quodnam hic fingi potest detrimentum libertatis? Cùm hæc ipsa firmitas, libertatis sit exercitium, ac testimonium libertatis eius, & hoc est quod acutissimè vidit & profundissimè diuino suo ingenio penetrauit Augustinus, cum toties aduersus obtusiores hominum imaginationes inculcauit, hoc esse in nostra potestate & liberum, *quod cum volumus facimus*. Et ne quis ab illa regula libertatis voluntatem ipsam seu volitionem excluderet, ratione cuius in nostra potestate & liberum nobis est, quicquid liberum est, statim adiicit & crebrò repetit. *Quapropter nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas*, hoc est, volitio. Et quare tandem. Doctor sanctissime, cum teipso iudice & Magistro quædam sint perpetuæ & immutabiles voluntates in Deo & Angelis bonis ac malis quæ cum mutari aut cessare nequeant, non videntur amplius esse in eorum potestate? *Ea enim*, respondet ipse, *prorsus nulla interuallo mox vt volumus præsto est*. Et rursum: *Non dicimus esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus fit, vbi prius & maxime est ipsum velle. Sine vllo quippe interuallo temporis præsto est, voluntas ipsa cum volumus*. Si præsto est cum volumus, & non præsto est cū nolumus, ergo libera est nobis. Si vero perpetuo & stabiliter velit, perpetuo & stabiliter præsto est, perpetuo & stabiliter libera est, tantoque liberior, quo magis inseparaliter præsto est cum volueris, diuinæque & genuinæ voluntatis libertati consimilior. Quemadmodum enim voluntas rationes habet volendi aliquid, sine periculo libertatis, ita nonnunquam rationes habet fixè volendi & nunquam mutandi sine periculo libertatis. Non minus enim continuatio & stabilitas & non mutatio voluntatis seu volitionis, quam ipsa prima voluntas libera est: & ita in potestate habet diu, stabiliter, & sine mutatione velle, quam velle. Quid ergo cōquerimur de libertate voluntatis immutabilis, si ipsa sapientissima, plenissimaque voluntate mutari nolit? Tantasque non mutandi causas in æternis Dei rationibus contempletur, vt nihil stultius iudicans quam desistere, voluntatis firmitate mutari nolit, & semper nolendo mutari non possit? Quasi vero desultoria ista volendi inconstantia, quam in nobis experimur, perfectioni liberæ voluntatis quicquam conferat, cum sit non libertatis, sed ægritudinis animi certissimum argumentum. Oritur quippe partim ex imperitia rationum & circumstantiarum omnium, propter quas aliquid prudenter amplectendum est, partim ex inconstantia non perseuerandi in eo quod prudenter amplexi sumus, quarum altera facit vt priorem voluntatem iustâ ratione, altera, vt sine iusta ratione mutemus. Si enim noua lux oritur quæ antè latuit, voluntas imprudens vel mutari vel cessare debet; si non oritur voluntas prudens, vt mutari nec cessare debet. Quæ duo vitia quemadmodum absunt Deo, si beatis quoque creaturarum voluntatibus detraxeris, sicut perpetua agendi viuacitate vigent, ita in imperitiam & inconstantiam labi nequeunt, immutabilis & incessabilis erit voluntas bona, & eadem semper libertate li-

Lib. 3. de li. arb. cap. 3. Lib. 1. de retract. ca. 9. 2. retract. cap. 1.

A bera, qua primum voluit & amauit id quod prudenter & constanter & incessanter volendum & amandum esse iudicauerat. Sic fit & voluntas æquitatis, quæ Deus noster est, & noluntas iniquitatis, inamissibilis & incessabilis. Propter easdem quippe rationes, quibus æquitatem super omnia & in omnibus & semper prudentissimo iudicio sibi diligendam constituerant, torpore & constantiâ & imperitia liberati, eandem æquitatem super omnia, in omnibus, & semper diligunt, nec vmbram rationis cuiusquam vident, propter quam abrumperent illam quam prudentissimè libereque inchoauerant voluntatem. Præsto est illis ergo voluntas ista cùm

B volunt, & quantum volunt, & quamdiu volunt: & quia multum volunt, & semper volunt, & nunquam desistere volunt, hinc semper, nullò temporis interuallo, est præsto cùm volunt, hinc semper & maximè omnium est in eorum dominio & potestate, hinc semper & maximè libera. Sed quia nihil in hac vita omnino simile experimur, hinc nescio quis nobis scrupulus semper manet, quod voluntas beatorum impetu quodam qui cohiberi voluntate nequeat, in claré visum feratur aut rapiatur Deum, atque ita libertas voluntatis auferatur. Verumtamen si quis humanas voluntates diligenter attendat, videbit luculentâ veritatis istius expressa vesti-

C gia. Statuamus enim virum tanta sanctitate sublimem, quanta quenquam in hac vita fuisse vidimus vel audiuimus, vel citra clarâm visionem Dei esse posse cogitamus: qui præterquam quod naturali corporis atque animæ constitutione ebrietatem auersetur, virtutis insuper magnitudine fœdissimum illud vitium instar mortis abhorreat. Si quis à tali viro quæreret, vtrum se inebriare posset, responderet vtique possem, si vellem. Sed si vlterius instes, velis igitur & facias; nunquam animum quibuscumque promissis, blanditiis, rationibus, minisque prouocatum eò adducere posset. Nec tamen ideo, quod sentiat bruto in contrarium impetu

D rapi voluntatem, sed quia tantæ absurditatis, fœditatis & impietatis illud flagitium ei videtur, vt nisi mens ei passione vehementissima tolleretur, nunquam posset se ipsum ex nolente volentem facere. Et tamen ei semper videtur, & sic reuera est, quod hoc posset perpetrare si vellet. Sed nunquam rationes volendi inuenit, & ideo prudentem istam voluntatem mutare non potest. Idem & simili prorsus modo in cœlo accidit. Possent enim volitionem suam mutare si volent (quia sentiunt non se aliter nisi prudentissimè volendo ferri, quod velle non aliter nisi per nolle, mutatur) sed ratio mutandi nulla præsto est, & ideo nunquam mutare

E volunt, quæ nolitio mutationis, quia semper cum nolunt præsto est, & maximè semper præsto est, hinc maximè quoque est in eorum potestate, & maximè libera. Quâ consideratione videtur dixisse vnum Scholasticæ Theologiæ lumen, Sanctus Thomas, *Erit sempiterna & libera electio*, respectu amoris beatifici. Et alterum Ioannes Scotus, *Voluntas respectu cuiuscumque actus est libera, & à nullo obiecto necessitatur*. Et alibi: *Voluntas eleuata non necessario fruitur, quantum est ex parte sua*, necessitate scilicet naturæ quam repugnare docet voluntati.

In 4. dist. 49 quæ. 10. In 1. dist. 1. quæst. 4.

Sed hoc est quod fallere videtur cogitantes, quod quia beatos ab illa felicissima voluntate desistere non posse vident, nescio quo illos pondere

dere libertatem præpediente ferri imaginantur, vt quadam quasi naturalis necessitas oriatur, quæ voluntate sisti vel abrumpi nequeat. Sed imperfectus & falsus est iste imaginandi modus. Cùm enim iuxta Augustinum, hoc tanquam ratione & arbitrio præditi posse dicamur, *quod nostram sequitur voluntatem*, & iuxta Anselmum *omnis potestas*, scilicet rationalis, *sequatur voluntatem. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas*, hinc fit, vt isto sensu etiam abruptio seu cessatio illius voluntatis sit in potestate, quia fit cùm volunt. Sed si non vellnt, defectus oritur ex voluntate, non potestate. Quæ solutio quamuis Augustini sit, si tamen alicui necdum faciat satis, sciat ille, quod sicut nunc omnis omnino voluntas iuxta naturam voluntatis ex aliqua delectatione proficiscitur, sine qua præeunte esse non potest, ita quoque stabilitas voluntatis ex eadem delectatione nascitur. Quo enim vinculo voluntas primo in obiectum amandum figitur, illo eodem nectitur & ita alligatur vt neque ad momentum abrumpi aut diuerti velit. Quod certissimum esse deprehendet quisquis attente profundéque fibras & flexus propriæ voluntatis attenderit: sed si cui obscurior incertiorque videatur ista experientia de præeunte semper delectatione, credat tantisper (donec illud legitima probatione alibi asseramus) Augustino securissimè pronuntianti de causis ad volendum concitantibus: *Quis animo amplectitur aliquid, quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate vt vel occurrat quod eum delectare possit, vel delectet cùm occurrerit?* Quemadmodum igitur nulla voluntas, seu volitio exseri potest, nisi delectatione aliquâ suscitetur, ita nec persistere, nisi delectatione nectatur. Neutrum impedit, sed prouocat & efficit arbitrij libertatem. Non enim est impetus voluntati extraneus, vel intus eam per modum naturæ quasi brutali impetu concitans, vt vulgus imaginatur sed illo pacto quo solo voluntas excitari & prouocari & perdurare & stabiliri potest, & sine quo non potest. Est enim modus eius naturæ, prout nunc constituta est, prorsus instar proprietatis, cõsentaneus. Hæc ergo delectatio sicut facit voluntatem velle, & sine qua non potest velle quia non lubet, ita facit eam liberè velle; & quemadmodum delectatione illâ rationali subleuata liberè vult, ita stabilita liberè constanterque permanet, nec permaneret si nollet, iuxta id quod Augustinus dicit: *Voluntas gratiâ consequitur libertatem, & vt perseueret delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem.* Non enim lubet ei abrumpere voluntatem suam, & ideo non potest abrumpere, si constanter illa delectatio perseueret, quia constanter ei non lubet: Sed hoc breuiter tetigisse satis est, quod alibi ex professo velut certissima Augustinianæ basis pertractauimus. Nunc ad alteram obiectionis partem veniamus, quo modo seipsam voluntas etiam comparatione æterni & beatifici amoris moueat.

1. Retract. cap. 22. Lib. 2. Cur Deus homo cap. 10.

Lib. 1. q. 2. ad Simp.

Lib. de Cor. & grat. c. 8.

Vide dicta lib. 1. de gra. Christi Saluator. Lat.

Itaque respondemus, seipsum agere & mouere, dominium quoddam super actum indicat, vt pro arbitrio sese moueat vel cõpescat; alioquin enim quantumuis internum sui motus principiû habeat, agi & moueri potius quam seipsum mouere dicitur. Hoc autem omnino postulat vt super actum suum reflectere possit, non solum appetendo, sed etiam iudicando. Nam siue potestas appetitiua super seipsam sola reflecteretur,

A siue sola cognitiua, semper eodem modo istud agens sicut bruta moueretur vel refrenaretur. Hæc ergo potestas reflectendi sese super actum suum, propter immaterialitatem, qua nulli materiæ alligata est, obiectique vastitatem rationi & voluntati creaturæ rationalis propria est. Ex ratione habet, vt possit de fine & mediis iudicare, ea conferre, vtrorumque proportionem expendere, & per hoc ipsum, de proprio suo iudicio iudicare, num rectè iudicauerit. Ex voluntate habet, vt possit non solum appetendo mouere, sed etiam super motum suum se reflectendo velle mouere. Et in hoc propriè sita est potestas mouendi se. Et quia in omni rationali

B motu semper adest expressè vel tacitè huiusmodi super se reflexio, semper etiam in omni rationali motu seu consensu suo mouet se ac dominatur sui. Hoc est igitur propriè quod bruta, pueros, & insensata deficit. Impetu enim concitantur, & refrenantur, non iudicio, & approbante motum vel quietem suam voluntate: idque siue idem semper obuium appetant aut fugiant, siue pro diuersis imaginum occursibus diuersa. Et hoc est quod Græci communiter vocant liberum arbitrium ἀδάμαστον, & indomabile, & incogibile, quia quicquid voluptatis etiã ex clara Dei visione profluentis, aut timoris, aut cuiuslibet affectus quantumcunque vehementis

C in voluntatem incidit, semper arbitrium superius manet, quia semper de istis tanquam de præparatoriis ad consentiendum aut dissentiendum iudicat hoc vltro & sponte esse volendum, illud respuendum: & sic facit id quod ei videtur, id quod ei lubet, id quod ei placet, quæ propriæ veræ libertatis indicia sunt. Si vero vehementissime placet aut displicet, nihil mirum si arbitrium vehementissime quoque constantissimeque sibi esse volendum aut nolendum arbitretur. Si ergo ratio, cùm plenissimo, tranquillissimo, serenissimoque iudicio iudicet sibi diligendum esse Deum, & se sanissime iudicare iudicet; voluntas vero amando, rationem sequi

D velit, & hoc se velle velit, & cessare nolit, perfectissime beati se ipsos mouent, & sui actus perfectissimum dominium habent. Necessitas enim quæ in actu apparet, ab ipsa voluntate & dominij & libertatis eius perfectione proficiscitur, quia ipsa sibi necessitatem facit, non per modum naturæ, sed perfectissimæ libertatis mouendo & determinando se. Vnde succinctè & fortiter de hac ipsa re S. Bonauentura: *Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrij, necessitas vero immutabilitatis; non pro eo quod arbitrium dicitur liberum, non quia sic velit hoc vt velit eius oppositum, sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid, vt velit se velle illud, &*

E *ideo in actu volendi seipsum mouet, & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum, quamuis immutabiliter ordinetur ad illud.* Et Ioannes Scotus tractans, cur actus necessarius non sit naturalis, sed liber: *Voluntas*, inquit, *nunquam potest esse determinata naturaliter ab aliquo agente superiori*, &c. *Et posito actu primo, quo voluntas est voluntas, si ipsa sibi relinqueretur, etsi possit contingenter habere, vel non habere, hoc velle* (id est, siue contingenter, siue necessario haberet) *tamen seipsam determinaret ad hoc velle.* Et Henricus à Gandauo: *Voluntas est primum principium mouens in finem seipsum*, &c. *Et hoc conuenit ei ex naturali proportione voluntatis, vt cùm vult ex se, per se sic mouatur sicut lapidi quod semper deorsum nitatur.*

In 2 dist. 25 quæst. 2.

Quodlib. 16

Quodlib. XI q. 17.

CAPVT XXXVI.

Explicantur propositiones ex Bulla Pij Quinti Quod voluntariè fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit. *Et,* sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

OBIICIVNTVR & illæ propositiones quæ in Bulla Pij Quinti & Gregorij decimi quinti proscriptæ sunt: *Quod voluntariè fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit.* Item, *sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Eò verò B videtur tota hæc doctrina tendere, sicut ex allegatis testimoniis Dionysij Carthusiani, Thomæ de Argentina, Henrici à Gandauo, Richardi de Media Villa, Sanctorum Bonauenturæ & Thomæ, Alberti, Alexandri Halensis, Guilielmi Altissiodorensis, Parisiensis, Petri Lombardi, Richardi, Hugonis, Bernardi, Damasceni, Bedæ, & Augustini manifestum est.

Respondeo incredibile est, tot doctissimorum magna ex parte Sanctissimorum virorũ doctrinam à duobus Pontificibus esse damnatam, vel notatam, de quorum integritate nulla vnquam accusatio aut suspicio fuit. Neque in tota illa C contentione quæ Louanij ferbuit, vnquam illorum auctorum doctrina vel in querelam tractã, vel producta fuit. Vnde necesse est aliud omnino esse quod Pontifices illi proscripserunt. Hoc certè constat, neutram propositionem in libris typo vulgatis illius authoris de quo erat cõtrouersia, contineri. An vero ex manuscriptis vel dictatis collectæ fuerint, me equidem latet. Cùm igitur ex iis quæ extant scriptis non possit exsculpi genuinus eorum sensus, dupliciter responderi potest. Primò, respectum haberi ad significationem huius temporis, quo liberũ nihil dicitur à Scholasticis, nisi quod fit cum indifferentia saltem contradictionis. Et quicquid non ita fit, non liberum vocant. Illam autem significationem non ita D fuisse à Patribus veteribus vsurpatam, ex allegatis testimonijs id expresse cõtestantibus apertissimum, & multo pluribus demonstrari posset. Hoc ergo sensu vulgatissimo certum est, vtramque propositionem esse falsam. Nõ enim sufficit ad illam libertatem, quod sit voluntarium, nec ei sola repugnat violentia, sed opus est, vt qui liber dicitur, possit opus facere & non facere. Idcirco vero vtramq; propositionem damnandam censuerunt, quia tendebant eo, vt motus illi concupiscentiæ qui rationem anteuertunt, essent liberi; quod sine dubio falsum est, & non Scholastici modo, sed & iis ipsis authoribus quos citãuimus, aduersum. Eò autem in istis propositioni- E bus collimari indicat Vasquez in prima Secundæ, vbi dicit authorem propositionum istarum: *Putasse hominem peccare in omnibus affectibus & motibus suis qui non essent virtutis, vt etiam in his qui sine libertate fiunt, peccatum esse diceret.* (Hoc est, in istis motibus concupiscentiæ indeliberatis, quos non esse liberos constat) quod ex istis propositionibus de quibus agimus, & ex sexagesima quinta; quam statim afferemus, probat idipsum probabile & satis perspicuum faciunt alia nonnulla pronuntiata, quibus eadem censura inflicta est. Articulus enim quadragesimus octauus dicit: *Praua desideria quibus ratio non consentit, & quæ homo inuitus patitur, sunt prohibita præcepto, Nõ concupisces.*

Vasquez disp. 190. cap. 28.

A Et quadragesimus nonus; *Concupiscentia, siue lex membrorum, & praua eius desideria, quæ inuiti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.* Et sexagesimus quintus: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.* Libertas enim in faciente, basis est & præcepti inobedientiæ & damnabilis peccati. Vnde ad muniendas istas propositiones, illæ de libertate videntur viam sternere.

Quanquam secundò etiam à cæteris auulsæ, & de libertate generatim; sicut eam exposuimus intellectæ, per seipsæ adhuc sine illa interpretatione vel mitigatione falsæ sunt. Constat enim huiusmodi improuisos voluntatis motus esse voluntarios & sine violentia ex voluntate flue- B re, nec tamen etiam illo sensu esse liberos. Deest illis quippe id quod præcipuum est, quia non sunt in hominis potestate, non sumus eorum Domini, fiunt sine plena rationis aduertentia, profluunt inuita repugnanteque voluntate, quæ singula essentialiter repugnant libertati. Amplius ergo sine dubio requiritur, quam esse voluntarium & sine violentia, vt sit liberum. Hoc Pontifices stabilire voluerunt, ne tales spontanei necessarij motus liberi putarentur, & in perniciosum humanæ vitæ errorem iretur, quem hæretici huius temporis protulerunt: De amore autem beatifico, quem plures authores veteres liberrimum cum Augustino esse docuerint, nulla Pon- C tificibus cura fuit. De illo vero solo nostra quæstio est: Nam cæteras humanæ vitæ actiones, quamuis etiam iuxta tradita iam Augustini principia, sine indifferẽtia nihil vetaret esse liberas, reipsa tamen non solum sine violentia, sed & cum quadam indifferentia contradictionis: imo contrarietatis, ex Augustini & veterum citatorum mente ante dictum est, fieri credimus.

CAPVT XXXVII.

Quomodo potentiæ rationales se habeant ad opposita, & actus liber possit esse D *necessarius.*

SED alia opponi potest difficultas, quod potentiæ rationales se habeant ad opposita, ergo necesse est, vt voluntas quæ in ratione est, agens vt potentia rationalis, ad opposita, hoc est, ad bonum & malum, vel certè ad agere & non agere, sese indifferenter habeat, & non ad vnum tantum determinata sit, vt fit in actu necessario. Rursum libertas voluntatis est respectu contingentium saltem actuum, si non obiectorum, ergo non potest esse respectu actus necessarij: contingenter enim fieri & necessario fieri se mutuo interimunt.

E Respondeo non premere hoc argumentum, quatenus amoris beatifici libertatem petit, nisi simul diuinæ voluntatis libertatem in periculum coniectã velimus. Liberi enim arbitrij Deus est, tametsi in oppositum flecti nequeat, quia electio eius est immutabilis. Quod si sufficiat, ad alterutrum se flectere eligendo potuisse, quamuis post electionem nulli mutationi in alterum oppositorum supersit locus, profecto satis erit etiam beatos Angelos aut homines indifferenti ad alterutrum voluntate Deum adamasse, quamuis electio iam per gratiã facta sit immutabilis. Nec vlla omnino ratio dari poterit deficientis in illo amore libertatis, quæ non longè magis in diuina voluntate locum habeat, vt etiam supra ra-

ctum

ctum est. Sed vt doctrina sit generalior, statuamus hominem vel Angelum ita diuina gratia in primo instanti præueniri, vt non alia indifferentia ad oppositum eligat amare Deum, quam nunc à beatis beatifico amore diligitur.

Dico igitur etiam iuxta casum propositum, variis modis à veteribus libertatem amoris beatifici defendentibus responsum esse, Sanctus Bonauentura precise negat generaliter esse verum, quod potestas rationalis se habet ad opposita: *Sed hoc est verum*, inquit, *de potestate rationali secundum statum mutabilitatis & vertibilitatis, secundum quem statum intelligitur verbum Philosophi.* Et expresse docet liberum arbitrium, si consideretur vt deliberans, vtrum hoc fiat, vel non fiat, sic esse respectu contingentium, quia de necessariis non deliberatur. Sin autem vt liberum, esse respectu actus non *tantum contingentis sed etiam necessarij. Sicut patet*, inquit, *in Deo, & in Christo, & in Angelis, & in hominibus beatis*; eo quod necessitas immutabilitatis non repugnet libero arbitrio. Alexander Hales sufficere indicat, vt liberum arbitrium in se spectatum se habeat ad opposita, & *de se sit causa contingentium*, quia nempe de se vertibile est in bonum, & malum, in hoc vel illud, in agere & non agere: *Quod autem in futuro erit causa necessariorum, hoc est, ex superadditione determinationis quæ est à iustitia causa primæ retribucntis.* Propius magisque propriè videtur tetigisse veritatem Albertus Magnus; cùm eodem peteretur argumento libertas Christi Domini, respondit: *Potentia rationalis vt est potentia* (hoc est, prout purè consideratur in ratione potentiæ) *est ad opposita, & sic semper fuit in Christo: sed in ipso nunquam fuit vt potentia indifferenter se habens ad vtrumque contrariorum*, eo quod illa potentia de se indifferens, in ipso ad alteram partem determinata est.

Bonau. in 2. d. 25. q. 1. & 3. ad illa.

Alexander de Hales 2. p. q. 72. mem. 6. art. 2.

Albertus in 3. dist. 12. art. 7.

Itaque vt res ex suis principiis constet, responderi vberius potest; potentias rationales, qualis est intellectus & voluntas, ita se habere ad opposita, vt tamen cum agendum est, non eis repugnet, sed maximè conueniat, ad alterum per proprium appetitum determinari, vt Aristoteles nono Metaphysicorum docet. Alioquin enim potentia rationalis, hoc est, ratio contraria faceret, sicut ad contraria sese habet. Hoc vero impossibile, ἀνάγκη ἄρα ἕτερόν τι εἶναι, τὸ κύριον, λέγω δὲ τοῦτο ὄρεξιν ἢ προαίρεσιν, ὁποτέρου γὰρ ἂν ὀρέγηται κυρίως τοῦτο ποιήσει. *Necesse est igitur aliud quiddam esse quod dominetur. Hoc autem dico appetitum seu electionem*, scilicet alterutrius oppositum: *Quodcumque enim principaliter appetierit hoc faciet.* Sicut ergo non repugnat, sed congruit potentiæ rationali, vt vnũ ex oppositis principaliter, κυρίως, id est, per modum dominantis actui suo appetat, altero relicto; ita non repugnat, sed congruit, si eadem dominatiua potestate, alterum eorum fortiter, stabiliter, incessanter eligat, propter rationes maximas, quibus ita iudicat fortiter, stabiliter, incessanter esse appetendũ, & alterum respuendum. Duplex enim necessitas cogitanda est, altera præcurrens actum, & dominans actui, quem in alteram partem figat. Talis est necessitas omnis agentis naturalis. Et quod illam habet, non agit, sed agitur; qua consideratione dixit Augustinus: *Corporales causæ quæ magis fiunt quam faciunt, non sunt inter causas efficientes annumerandæ, quoniam hoc possunt quod ex ipsis faciunt, spiritum voluntates.* Alia necessitas est sequens voluntatem, & ab ipsa manans, & sub ipsa manens,

Arist. 9. Metaph. tex. 4.

Lib. 5. de Ciuit. ca. 9.

A quam sibi ipsi voluntas facit. Sub ipsa quippe voluntate cadit, non solum sui determinatio ad alterum oppositorum, sed etiam determinationis modus, quando propter pondus rationum euidentissimè cognitarum, & rationalis dilectionis magnitudinem, nunquam cessare eligit. Et ita etiam in illo motu tantum distat à necessitate naturali, necessitas illa voluntaria, quantum à natura voluntas, ab astrictione premente libertas fruens. Hinc Ioannes Scotus communi omnium iudicio Scholasticorum subtilissimus, actum voluntatis simul necessarium & liberum esse posse tradens, generosius & resolutius quam quisquam veterum dicit, duplicem esse necessi-

B tatem, vnam quæ *præuia est ad voluntatem, vt voluntas intelligatur cadere sub necessitate tanquam impellente in actum, & figente in actu. Si autem sic esset, voluntas ageretur & non ageret, nec staret in tali actu libertas.* Alteram quæ est *necessitas concomitans, ita quod ipsa intelligatur cadere sub voluntate, sic quod voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibi ipsi necessitatem imponit in eliciendo actum, & in perseuerando siue figendo se in actum.* Huiusce autem rei ratio est, quod agens necessarium & agens liberum non sunt opposita, sicut nec opposita sunt agens naturale & agens contingenter. Sed illæ sunt primæ differentiæ principij actiui, seu membra opposita immediatæ diuisionis princi-

Quodlib. 16 ad q. 2.

C pij actiui, *agens naturale & agens liberum*, seu *natura & libertas*, itemque *agens necessario & agens contingenter.* Nam Aristoteles secundo Physicorum diuidit causam actiuam in naturam & propositum; ad quas duas causas per se reducit alias per accidens causas, scilicet casum & fortunam. Vnde & Augustinus simili plane modo causas vniuersaliter diuidit in *fortuitas, naturales, & voluntarias. Est*, inquit, *causa fortuita, est naturalis, est voluntaria*, quæ apud ipsum eadem est quæ libera. Vbi si subtrahas causam fortuitam, causa per se diuidetur eodem modo vt diuisit Aristoteles, in *naturam & voluntatem* seu *propositum.* Et alibi disputans de libertate volun-

Lib. 5. de Ciuit. ca. 9.

D tatis, sæpius naturale opponit voluntario, hoc est, libero: *Ideo*, inquit, *lapidis naturalis est ille motus, animo vero iste voluntarius.* Et rursum: *Qui motus si culpa deputetur non est vtique naturalis sed voluntarius.* Cùm igitur voluntas seu libertas non opponatur necessitati, sed naturæ, neque contingentia naturæ sed necessitati, nihil vetat membra duplicis istius diuisionis in se incidere; vt scilicet quemadmodum actio natura seu naturalis potest esse contingens dum impeditur, ita etiam actio libera sit necessaria. Sed hoc est impossibile vt actio libera, hoc est, actio voluntatis sit naturalis, & consequenter impossibile est vt voluntas duplicem habeat actionem,

Lib. 3. de lib. arb. c. 1.

E liberam & naturalem. Cùm enim potentia libera & naturalis directè sint oppositæ potentiæ, non magis potest voluntas considerari vt libera & naturalis, quam si hominem considerare velis vt hominem & brutum, vel idem distinguere in seipsum & oppositum sui, cum agere libere & naturaliter sint modi oppositi immediatè diuidentes, vt diximus, potentiam actiuam. Quemadmodum igitur natura semper seruat suum operandi modum, qui est agere per modum naturæ, agi non agere, determinari ab alio ad vnum; ita voluntas semper & essentialiter seruat proprium suum operandi modum à natura distinctum, qui est agere non agi, mouere ac determinare seipsam, agere per modum li-

bertatis, siue contingenter agat siue necessario. A
Quod apertissimè docet idem subtilissimus Do-
Quodlib. 16. ar. 1. principali. ctor Scotus: *Non est*, inquit, *eadem diuisio in principium naturale & liberum, & in principium necessario actiuum & contingenter; aliquod enim naturale potest contingenter agere, quia potest impediri: igitur pari ratione possibile est, aliquod liberum, stante libertate necessariò agere.* Et ad articulum tertium principa-
Ibid. ad ar. 3. principalem. lem: *Esse naturaliter actiuum & esse liberum actiuum, sunt primæ differentiæ principij actiui: & voluntas vt voluntas est principium actiuum liberè. Non magis igitur potest voluntas esse naturaliter actiua, quam natura vt est principium distinctum contra voluntatem potest esse liberè actiua.* Vnde paulo superius dicit: *Voluntas semper habet suum modum causandi proprium* B *scilicet liberè.*

CAPVT XXXVIII.

Profertur epilogicè consensus antiquorum Scholasticorum & Scriptorum vsque ad Augustinum.

HANC ergo maximam diuersitatem inter agens liberum & naturale veteres perspectam habentes, cum voluntas quantumcumq; aliquid immutabiliter necessarioque velit, semper sibi ipsi & actui suo dominando velit, C semper seipsam agat & moueat, nunquam ab alio agatur & moueatur, semper per modum eligentis alteram partem velit, quæ ab omni agente naturali remotissima sunt, nihil omnino de necessitate actus voluntarij curanerunt; Sed nonobstante immutabili necessitate, omnem omnino rationalem voluntatem (hoc est, voluntatis motum) & liberam & electiuam obiecti sui posuerunt, sola exclusa violentiæ coactionisque necessitate.

In 2. dist. 7. ar. 1. qu. 1. puncto 1. Hinc Petrus Capulleius Episcopus Conuersanus: *Respectu amare* (in beatis) *est sempiterna & libera electio.* Et Stephanus Brulefer: *Actus liberi arbitrij vt liberum est, non solum potest esse circa necessarium* D
In 2. dist. 25 quæst. 8. *sed etiam necessarius in se.* Et Nicolaus de
In 2. dist. 25 Orbellis: *Dicitur liberum non quod sic velit homo, vt possit velle oppositum; sed quia omne quod vult appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid vt velit se velle illud quamuis immutabiliter ordinetur ad il-*
Dist. 18. a. 3. *lud.* Et ante Nicolaum Gabriel Biel in tertium Sententiarum: *Actus beatitudinis est liberè elicitus, & ita contingens, etsi immutabilis & perpetuus. Liberè*, inquam, *complacenter, licet non liberè contradi-*
In q. 12. in 3. sent. ar. 2. *ctoriè, quæ libertas sufficit ad rationem meriti.* Et ante Gabrielem Marsilius ab Inghen: *Necessarium & ineuitabile non per naturam, sed per gratiam non tollit*
In 2. qu. 16. *rationem laudabilis.* De quo Philosophus tertio Ethicorum. Nam *libertas est essentia creaturæ ratio-* E
In 3. dist. 12 *nalis.* Et ante Marsilium Thomas de Argentina: *Necessitas coactionis tollit rationem meriti, necessitas immutabilitatis proueniens ex perfectione virtutum non*
Quodlib. 16. *tollit sed auget.* Et ante Thomam Argentinensem subtilissimus Doctor Scotus: *Cùm necessitate ad volendum stat libertas in voluntate. Nam in eo est libertas volendi, quia delectabiliter & eligibiliter elicit*
Quodlib. 12. q. 26. *actum & permanet in actu.* Et ante Scotum Henricus à Gandauo: *Mouetur voluntas respectu finis omnem boni rationem continentis libertate & immuta-*
In 2. d. 7. a. 1. q. 2. *bili necessitate.* Et Richardus de Media Villa: *Non obstante illa necessitate, qua Angeli diligunt bonum li-*
In 2. dist. 25. a. 3. q. 2. *berrimè motu dilectionis mouent se: Eligunt quippe perseuerare in illis bonis, sine quibus non possent manere*

A *coniuncti cum sint.* Et ante Richardum Sanctus In 2. dist. 4. q. 2.
Bonauentura: *Quædam est necessitas à causa disponente intrinseca & hæc non opponitur ei quod est liberè velle, imo stat simul cum libertate. Nam actus liberi arbitrij* In 3. dist. 18. a. 2. ad 5.
vt liberum est non solum potest esse circa necessarium sed etiam necessarius. Et sanctus Thomas Aquinas:
Etiamsi esset liberum arbitrium Christi, determinatum In 2. dist. 25 a. 1. ad 4.
ad vnum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non fatere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis siue meriti, &c. Nam respectu amare, est sempiterna & libera electio. Et ante sanctos 2. p. sum. q. 72. memb. 3. art. 3.
Thomam & Bonauenturam Alexander de Hales
præceptor vtriusque: *Necessitas coactionis tollit liberum arbitrium, sed non necessitas ineuitabilitatis.* Et Tract. de vitiis et pec.
B ante Alexandrum Guilielmus Parisiensis Episcopus: *Necessitas vel impossibilitas quæ non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est ex voluntate, quam im-* 2. dist. 25.
possibile est non esse liberam, nec culpam aufert. Et ante Guilielmum breuissimè & neruosissimè alius Lib. de Imm. hom. erudit. cap. 30.
Episcopus Parisiensis Petrus Lombardus Magister Sententiarum: *Vbi non est libertas nec voluntas.*
Et ante Petrum Lombardum Richardus de Sancto Victore identidem repetit: *Libertatis est quod ad nullum seu bonum seu malum inuiti cogi possimus.* Et
eruditione, pietate, sodalitio, & ætate par Ri- In sum. sent. tract. 3. c. 8. & 9.
chardo, Hugo de Sancto Victore: *Liberum arbitrium ex Deo dicitur, quia est voluntarium. Nam ex* Tract. 3. c. 4
quo voluntas est, libertas est, quia voluntatis est liber-
C *tas. Vbi autem non est libertas nec voluntas.* Et coæuus istis sanctus Bernardus qui Richardo, Hugoni Magistro Sententiarum cæterisque Scholasticis Magistri Commentatoribus, sententiam Lib. de grat. & lib. arb.
istam & ipsa verba præcinuit & præformault, velut præsultor totius chori: *Quod ex voluntate iam non ex necessitate* (id est, coactione) *sed voluntarium. Si autem voluntarium & liberum. Nam vbi consensus ibi voluntas. Porrò vbi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod puto dici liberum arbitrium. Ipsam enim voluntatem quia impossibile est de seipsa sibi non obedire, etiam impossibile est sua priuari liber-*
tate. Et ante sanctum Bernardum Sanctus An- diabolic. B
selmus: *Velle non potest inuitus, quia nemo potest*
D *velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult*, &c. *Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subiicere non potest*: Et ante sanctum Bernardum Sanctus Ioan- Lib. 3. fidei orth. c. 14.
nes Damascenus: *Arbitrij libertas nihil aliud est quam voluntas.* Et voluntas nihil aliud est quam
mentis imperatrices liber motus. Et vt verbo absoluam Lib. 3. de lib. arb. c. 3.
ante sanctum Damascenum Magister omnium
posteriorum profundissimus Augustinus: *Volun-* Lib. 22. de Ciuit. c. vlt.
tas nostra nec voluntas esset nisi esset in nostra potestate. Porrò quod est in potestate, libera est nobis. Vnde & in beatis *erit vna in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum.* Habes lector consensum
E admirabilem tot sanctissimorum & eruditissimorum virorum, de quibus nulla vnquam erroris in hoc argumento suspicio fuit. Vnanimiter constantissiméque docent, voluntatem hoc ipso quo rationalis voluntas est, esse liberam; sua non posse priuari libertate; nec voluntatem, id est, volitionem futuram, nisi esset libera & in potestate, nullam immutabilitatis, ineuitabilitatis, vel quocumque voces nomine, sed solam coactionis necessitatem ei repugnare. Quæ longa Scriptorum series, ad duo subalterna principia, veluti fontes doctrinæ cæterorum, reuocari potest, Sanctum Bernardum & Augustinum. Omnes enim Sancto Bernardo coætanei & successores Scholastici doctrinam eius, veluti nor-

mam

anam suæ sæpissimè citant, & æmulantur, & suam etiam ipsius verbis exprimunt. Tam vero illius sancti doctrina de arbitrij libertate manifesta est, vt si solis radiis eam scribere voluisset, non potuisset nobis luculentius aperire sensum suum, quo omnem omnino voluntatem, hoc est, volitionem, liberam esse docet, inculcat, repetit, impossibile esse vt non sit libera, solamque coactionis necessitatem inimicam esse libertati. Augustinus vero, velut primum in ista principium Magisterque generalis omnium, quanto eruditior, tanto succinctior & profundior, vna radicali inuictaque definitione, omnes aliter sentientium præcidit argutias, omnes querelas resistentium sopit: *Voluntas nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia* A *est in potestate libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus.* Et quid est esse in potestate Doctor sublimissimè & securissimè? *Nec aliud quicquam est in potestate nisi quod volentibus adest* (id est, quod præsto est simul ac volumus.) *Quod si fieri non potest vt dum volumus non velimus, adest vtique voluntas volentibus.* Fidenter dico, quicumque doctrinam istam à nobis traditam erroris insimulare ausus fuerit, non Augustinum, non Bernardum, sed Philosophiam fortassis Aristotelis ducem ac patronam habiturus est; & in ista Catholicæ doctrinæ culmina & columina (vt nihil de cæteris eorum sectatoribus eruditis & sanctis loquar) necesse est vt anathema primum dicat.

FINIS.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS LIBER SEPTIMVS.

Qui est secundus de libero arbitrio.

CAPVT PRIMVM.

Breuis recapitulatio præcedentium & propositio sequentium.

HACTENVS declarauimus generalem libertatis rationem, à qua dictum est liberum arbitrium, commune bonis ac malis, in eo situm esse quod immune sit à necessitate coactionis, vt Sanctus Bernardus, Magister Sententiarum, & cæteri locuti sunt, vel à *necessitate quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus efficit id quod potest*, vt Sanctus Augustinus, (Lib. 5. de Ciuit. c. 10.) quamvis idem diceret, loqui maluit. Nam siue aliquid coactè fieri dicatur, siue inuitè, siue nolente renitentéque voluntate, siue quod non est in nostra potestate, vt fiat vel non fiat, idem omnino dicitur. Omnibus enim istis modis exprimitur id quod fit à principio extrinseco, nihil agente seu renitente voluntate, quæ est coacti definitio. Porrò ista consideratio libertatis priuatiua est, quasi respectu termini à *quo* sit liberum. Cùm vero arbitrium non dicatur liberum nisi respectu sui actus, quasi termini *ad quem*, hinc non contentus Augustinus priuatiue expressisse A libertatis naturam, eandem etiam positiue explicuit, illum actum esse nobis liberum dicens, *qui est in nostra potestate*, siue quod idem est, sicut ipse interpretatur, *qui fit cum volumus*; quasi hoc liberum esse diceret quod habet actum in sua potestate: quam omnium Græcorum definitionem esse diximus, dum simpliciter liberum arbitrium vocant, τὸ αὐτεξούσιον, & liberum τὸ ἐφ' ἡμῖν. Porrò valde legitima & oportuna est illa Augustini expositio, quia exprimit contradictorium eius à quo dicebatur esse liberum, scilicet cogentis necessitatis. Cùm enim coactum sit id quod non est in arbitrij potestate, *quod fit cum nolumus* (id est renitente passo) merito liberum dixit id esse, B quod est in nostra potestate, *quod fit cum volumus*; qua de causa sanctus Bernardus & Scholastici veteres magno consensu dixerunt, voluntatem in omnibus Deo, Angelis, hominibus, beatis, damnatis æqualiter esse liberam, quia omni cogente necessitate superiorem, vt hanc ob rem Græci liberum arbitrium ἀνύλωτον, id est, indomitum seu seruitutis impatiens appellauerint.

Sed quamvis ita sit, vt voluntas semper à necessitate cogente libera sit, non tamen idcirco existimandum est, voluntatem quoslibet actus etiam voluntatis habere semper reipsa in sua potestate. Ad quosdam enim actus voluntas in cer-

to statu prorsus impotens est, etsi ad oppositos non cogatur, quod in Deo, & beatis, in damnatis & infidelibus apertissimum est. Nec enim illi Deum odisse, vel quoquo modo peccare, nec hi diligere possút. Per hoc ergo quod dicitur actus priuatiue liber à cogente necessitate, exprimitur quidem quod non fit extra potestatem, non tamen sic explicatur, per qoid positiue ponatur in nostra potestate, vel vnde fiat quod illam potestatem respectu vnius actus voluntas habeat, respectu alterius careat, cum quoquò sese verterit, semper à coactione sit expedita. Dantur enim quædam impedimenta, vel quasi vincula voluntatis, à quibus subinde se expedire non potest; vel quia nunquam vult, vel velle potest; vel quia non satis fortiter vult, nec fortius, velle potest. Dantur & adiumenta voluntatis quibus fit vt velit, vel si iam velit, vt robustius velit. Quicquid ergo vel dissipat impedimenta, vel confert adiumenta voluntatis, hoc voluntatem non priuatiue respectu coactionis (hoc enim semper & quasi essentialiter possidet) sed quasi positiue liberam respectu certorum actuum facit, ad quorum oppositos est liberrima. Quanquam & in ipsa consideratione aliquid negatiui necessario includatur. Nec enim intelligi potest, quod voluntas ad certum genus actuum sine coactione exercendorum fiat expedita, nisi simul ab impedimentis & vinculis eorū intelligatur liberari. Quamobrem duo hic disquirenda sunt. Primum quid sit illud quod voluntatem potentem ad actus liberos facit, seu quid sit quod facit actum in arbitrij potestate: alterum circa quos actus, & obiecta versetur libertas voluntatis, finem an media, bonum an malum, & quam actuum suorum indifferentiam postulet.

CAPVT II.

Est aliquid, præter nudam facultatem voluntatis, quod actum etiam voluntatis ponit in arbitrij potestate & illud facit velle.

QVærimus hic igitur, quid sit illud quod nos velle vel nolle facit, quo actus aliquis voluntatis (de actibus enim imperatis nulla difficultas est) ponitur in potestate voluntatis, seu, quid voluntatem ad actus aliquos liberam & potentem facit, ita vt sine eo velle non possit. Nam si nihil aliud est præter ipsam potentiam voluntatis, nulla ratio est, cur beati Angeli, & (quod absit) Deus ipse iam peccare non possit; nulla ratio cur damnati Deum diligere non possint, vel ipsi homines in hac vita non tantum diligant, quantum à se diligendum esse, & in hanc vita diligi posse, totis visceribus optant & clamant. Aliquid est igitur præter voluntatem, quod voluntatem ipsam vel impedit vel potentem facit, vt vnum obiectum omnino velit, & quantum satis est velit, & vt alterum nolit, vel non quantum satis est nolit.

Dico igitur sancti Augustini principiis insistendo, aliquid omnino esse præter nudam facultatem voluntatis, quod eam facit velle vel nolle, quo omnino absente fit impotens, præsente potens, siue ad bonum, siue ad malum. Hoc qui negat prima Christianæ fidei fundamenta concutit, quæ indubitanter docet, actus quosdam esse omnino extra potestatem voluntatis, nisi Deus potestatem ipsam voluntati per suam gratiam

A tiam largiatur; esse quædam impedimenta voluntatis, quæ nisi dissipentur, fieri nullo modo posse vt voluntas velit, multo minus vt fortiter velit. Ita quippe firmiter, quamvis mirabiliter, quibusdam viscosis & voluntariis vinculis voluntas certis obiectis implicari potest, vt ea nulla omnino sua propria potestate dirumpere possit aut velit. Probat hoc inuictè experientia quotidiana, qua videmus aliquos incredibiles difficultates perpeti, vt alio suam voluntatem transferant, quo transferendam esse iudicant, & omnibus medullis voluntatis quantas habent volunt. Neque tamen obtemperat voluntas voluntati. Quid ita, nisi quia voluntas pennas visco

B ligatas habet, quod non potest adhuc contraria voluntate dirumpere? Poterit autem cum potestatem ille qui solus potest, voluntati dederit. Cuius rei nullum illustrius exemplum occurrere potest, quam illa celeberrima lucta sancti Augustini, cuius ipse testis est irrefragabilis: *Ego fremebam spiritu indignans turbulentissima indignatione quod non irem in placitum & pactum tecum* *Deus meus, in quod eundem esse, omnia ossa mea clamabant, & in cœlum tollebant laudibus: Et non illic ibatur nauibus aut quadrigis,* &c. *Nam non solum ire, verum etiam peruenire illuc, nihil erat aliud quam velle ire, sed velle fortiter & integrè, non semisauciam hac atque hac versare & iactare voluntatem.* Et adhuc Lib. 8. conf. c. 8.

C vberius: *Tam multum ergo feci, vbi non hoc erat, velle quod posse, & non faciebam, quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat, & mox vt vellem possem, quia mox vt vellem vtique vellem.* Ex quo conatu Augustini facile videt quilibet, quantum vinculum fuerit, quod tam seriò volentem voluntatem detinebat & ligabat, vt illud non posset rumpere. An forte non erat vinculum quod retrahebat à fortiter volendo voluntatem? Dicat ille qui expertus est: *Sic ægrotabam & excruciabar accusans meipsum solito acerbius nimis, ac voluens ac versans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum, quo iam exiguo tenebar, sed tenebar tamen.* Lib. 8. conf. c. 11. Et iterum: *Sentiebam me ab eis teneri, & iactabam* Ibid. c. 12.

D *voces miserabiles. Quamdiu, quamdiu, cras & cras? Quare non modo, quare non hac hora finis turpitudinis meæ? Dicebam & flebam amarissimâ contritione cordis mei.* An forte non conabatur voluntate vinculum voluntatis abrumpere? Quid sibi vult ergo tantus fletus, tanta indignatio, tantus fremitus eius aduersum se, quid incomparabilis ille affectus vinculi dirumpendi? Ipse testis sit conatus sui: *Dicebam enim apud me intus: Ecce modo fiat, modo fiat.* Ecce propositum voluntatis & conatus imperium. *Et iam conabar & paulo minus ibi eram, & paulo minus iam iamque attingebam, & tenebam & non ibi eram.* Ecce luctam, ecce conatum, si quis vnquam peccator adhi-

E buit, obnixissimum. Sed vinculum voluntatis vetus fortius erat, quam vt omnibus voluntatis illius nouæ viribus cederet: *Plusque in me valebat deterius insolitum, quam melius insolitum. Vinculo* enim *desiderij concubitus*, inquit, *artissimè tenebar.* Et vtramque voluntatem comparans inter se: *Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat & constrinxerat me.* Capit. 5. Vides arbitror vinculum quod à volenda seu diligenda fortiter castitate retrahebat & impediebat. Nunc intuere conatus in contrarium voluntatem: *Voluntas autem noua quæ mihi esse cœperat, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam.* Capit. 5. Nescio an quippiam afferri possit euidentius, ad ostendendum quædam esse vincula seu impedimenta viscosa

A viſcoſa voluntatis quibus fortiſſimè ligatur, ne in certos actus liberos poſſit ſurgere. Dices forte, ea rumpere potuiſſe Auguſtinum ſi voluiſſet: nihil verius, ſed ad habendam tantam voluntatem nondum idoneus erat, quia nondum data erat. Ipſum enim *velle*, vt ibidem dicit, *erat poſſe.* Sed quia tantum velle non habebat, ideo & poteſtate carebat, ſecundum quod ipſe dicit: *Voluntas noua nondum erat idonea ad ſuperandam priorem,* donec cælitus paulò poſt inſpiraretur efficacior.

Capi. 8.

Sed hoc exemplum eſt hominis iam volentis, qui glutinoſis vinculis impeditur, ne ſatis fortiter velit. Sunt alia vincula ſeu impedimenta, quæ nec tenuiter velle ſinunt. Qui res humanas attentius explorâuerit, nihil inueniet manifeſtius. B Vnde enim alioquin in hominibus fide deſtitutis tam voluntarius, tam præceps, tam pertinax animi motus in carnales voluptates, vt non ſolum non habeant poteſtatem exuendi ſe, ſed nec tenuiſſimam voluntatem, imò ſummam felicitatem putent, illis tanquam bonis, quibus ignorant meliora, frui; ſummam miſeriam exui? Ipſa fides nos docet neminem non ſolùm ex eis poſſe ſine fide, qua carent, ſurgere, ſed nec velle ſurgere. Quo enim pacto ex eo ſurgere volent, ex quo ſurgendum neſciunt? Nam vt optimè ſanctus Proſper Chriſtianæ fidei fundamentis canit:

Proſp. carm. de ingratis cap. 40.

C *Nec iam captiuos oculos extollere in altum.*
Sponte poteſt: quoniam hoc etiam ſpoliante tyranno
Perdidit, vt quanto iaceat ſub vulnere norit.

MAgis autem amiſit, vt velit ſurgere, multoque maximè, vt poſſit, vt in eodem libro non ſemel docet. Nihil igitur euidentius eſt, quam eſſe vincula quædam voluntatis, quæ voluntatem ipſam à volendo certum genus actuum retrahunt & impediunt, ita vt tale velle non ſit ipſius poteſtate, niſi tunc tantum, quando illa poteſtas aliunde datur, Scripturâ propter illam cauſam dicente: *Dedit illis poteſtatem Filios Dei fieri,* quod non fiunt niſi voluntate. D Sed in dæmonibus ac damnatis res omni prorſus controuerſia caret. Certiſſimum eſt enim, eos illud bonorum actuum genus nec velle, nec poſſe velle propter inſolubilia voluntatis vincula, quæ deficiente illo principio, quod voluntatem facit huiuſmodi actus velle, rumpere nec poſſunt neque vnquam volunt.

Ioan. 1.

Iam vero in beatis creaturis res iſta æquè perſpicua eſt. Nam quod nec illæ à diligenda æterna veritate ceſſant, aut ceſſare poſſunt, aut volunt, nec vanitatem creaturarum diligere poſſunt, aut volunt, non aliunde accidit, niſi quia vinculo E quodam delectabili cõſtrictæ ſunt, quod abrumpere neque voluntas, neque poteſtas eſt; vt hac de cauſa non ſit amplius in earum poteſtate, & proinde nec liberum. Sed quid iſtud eſt, quod tantam vim habet in liberam voluntatem, vt quantumvis nunquam cogi poſſit, vel in vllos actus niſi libero proſilire motu, hoc tamen vinculo impedita in illos ipſos actus ad quos cogi nequit, liberè ſe flectere & progredi nequeat; hoc eſt, quod ſit illud iuxta doctrinam ſancti Auguſtini, quo deficiente actus aliquis non eſt reipſa in voluntatis poteſtate, & quo præſente ponitur in eius poteſtate; ita vt eius præſentia nos velle faciat, abſentia nolle?

CAPVT III.

Delectatio efficit voluntatem & libertatem, hoc eſt, facit velle & liberè velle.

QVAPROPTER luſtratis diligenter fundamentis Auguſtini, quibus tota doctrina de arbitrij libertate nititur, nihil aliud exiſtimamus quam cognitionem ac delectationem, ſeu delectabilem obiecti complacentiam, eſſe id quod tantam poteſtatem in liberum arbitrium habet, vt eam faciat velle vel nolle, ſeu, B vt ea præſente actus volendi ſit reipſa in eius poteſtate, abſente non ſit. De cognitione hic non multum ſolliciti ſumus. Illam enim ad volendum eſſe neceſſarium, vix quiſquam dubitat. Nam inde eſt illud Ariſtotelis ac Damaſceni ab omnibus admiſſum, quod ignorantia non minus quam coactio, ſeu violentia faciat inuoluntarium, vel certe quod huic loco ſufficit, non voluntarium. Nemo quippe velle poteſt quod ignorat, de delectatione tota quæſtio eſt. Rem tamen iſtam etiam de delectatione creberrimè Auguſtinus tanquam certiſſimam ſibique exploratiſſimam docuit. Nonnulla tamen deliberaturi hoc loco ſumus, quia multa in alium locum opportunius C & fuſius digeſſimus.

3. Ethic. 1. Damaſ. lib. 2. Orthod. fid.

Vide lib. 4. de gr. Chriſt. Saluat. art. cap. 1. vſque ad 11.

Igitur libro primo ad Simplicianum quæſtione ſecunda ex profeſſo diſquirit, vnde contingat quod voluntas vnius ad rem aliquam ſibi propoſitam non moueatur, vltimam radicem illam eſſe tradit, quia delectatione deſtituitur: vt autem amplectatur aliquid quod non delectet, fieri nullo pacto poteſt: *Quis habet,* inquit, *in poteſtate tali viſo attingi mentem ſuam quo eius voluntas moueatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet in poteſtate, vt vel occurrat quod eum delectare poſſit, vel delectet cùm occurrerit?* Ecce rem ab ipſis fundamentis reſolutam, defectum delectationis eſſe cauſam, D cur voluntas non moueatur nec moueri poſſit ad amplectendum aliquid. Quod inſtantiùs paulò poſt iterum repetit: *Reſtat ergo vt voluntates eligantur. Sed voluntas ipſa niſi aliquid occurrerit quod delectet atque moueat animum, moueri nullo pacto poteſt. Hoc autem vt occurrat non eſt in hominis poteſtate.* Et in libro de Spiritu & littera, tanta hoc aſſeuerat certitudine, vt nemini ignotum eſſe poſſe declaret? *Quis neſciat non eſſe in hominis poteſtate quod ſciat, nec eſſe conſequens, vt quod appetendum cognitum fuerit, appetatur, niſi tantum delectet, quantum diligendum eſt?* Vbi magnitudo delectationis menſura dilectionis aſſeritur. Quod euidentius inculcans ibidem dicit: *Fieret enim,* E *perfecta ſcilicet vita, ſine vllo omninò peccato, ſi tanta voluntas adhiberetur, quanta ſufficit tantæ rei.* Sed quid cauſæ eſt, vt tanta voluntas non adhibeatur tantæ rei? *Eſſet autem tanta ſi & nihil eorum quæ pertinent ad iuſtitiam nos lateret, & ea ſic delectarent animum, vt quicquid aliud voluptas ſiue dolor impedit delectatio illa ſuperaret.* Vbi pari prorſus modo defectum delectationis, ſicut defectum ſcientiæ cauſas ponit; cur voluntas tanta non ſit, quanta ſufficit vt quælibet impedimenta ſuperentur. Quare in eodem libro de vtraque cauſa ſimiliter dicit: *Cùm id quod agendum eſt, cœperit non latere, niſi etiam* DELECTET *& ametur, non agitur, non ſuſcipitur.* Imò ſi etiam

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Lib. de Spir. & lit. c. 35.

Lib. de Spir. & lit. c. 3.

agitur & suscipitur, deficiente delectatione mox deficitur, iuxta id quod alibi dicit: *Si nulla iucunditas defecimus.* Et in libris de peccatorum meritis & remissione cùm causas volendi nolendique similiter indagaret, duas illas similiter profert, *Sine quia latet*, inquit, *sine quia non delectat.* Et rationem subiicit: *Tantò enim quidque vehementius volumus, quantò certius quam bonum sit, nouimus, eoque delectamur ardentius. Ignorantia igitur & infirmitas* (id est, defectus delectationis) *vitia sunt quæ impediunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum, &c.* Nihil euidentius tradi posset, quàm istam doctrinam Augustinus tradit, & in omnibus operibus suis ab initio vitæ suæ Christianæ vsque ad finem vniformiter. Vnde in Tractatibus in Ioannem illud Poëtæ tanquam ex fundo veritatis haustum, *trahit sua quemque voluptas*, approbat: *Porrò si Poetæ*, inquit, *dicere licuit, trahit sua quemque voluptas; non necessitas, sed voluptas; non obligatio, sed delectatio; quanto magis nos dicere debemus trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita.*

In Psal. 85. — *Lib. 2. de peccat. mer. cap. 17.* — *Tract. 26. in Ioan.*

Cùm igitur vera causa, cur arbitrium ad appetendum aliquid moueatur, sit delectatio qua intrinsecus in ipsa voluntate mulcetur, hinc est, quod consequenter Augustinus tradit tam in appetendo, quam in omittendo peccato voluntatem delectatione liberam fieri. Cum enim hoc sit liberum Augustino, quod est in potestate seu quod fit cum volumus, necesse est illud ipsum quod arbitrio volendi nolendique causa fuerit, etiam causam esse libertatis. Sic igitur de libertate ad peccandum, seu quæ in peccatis eligendis apparet, Augustinus loquitur, cum liberum arbitrium in peccatoribus iuxta doctrinam eius periisse diceretur: *Liberum arbitrium vsque adeo in peccatore non periit vt per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis lubet.* Et iterum in eodem loco: *In malo liberum habet arbitrium cui delectationem malitiæ vel occultus vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit.* Et rursum enucleatius: *Neque enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo & cæcitatis & infirmitatis*, id est, vitiosa delectatione qua mens ad bonum infirma redditur. Et adhuc instantius & apertius: *Hæc voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est quia liberata non est*, id est, non est expedita duobus illis vinculis quæ impediunt ne velit bonum, hoc est, ne illud velle habeat in potestate. Vtrumque eodem modo docet in Enchiridio ad Laurentium: *Quæ cum vera sit, qualis quæso potest serui addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit qui sui Domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccatum liber est.* Et cum dixisset eum qui talis est, nondum esse ab illis vinculis liberatum à Deo, adiicit: *Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono glorietur opere, qui nondum liber est ad operandum bene.*

Lib. 1. ad Bonif. c. 2. — *Capit. 3.* — *Ibidem.* — *Capit. 30.*

Ex hoc generali principio vlterius Augustinus sæpe docet, idcirco voluntatis consensum ad peccandum tribui vel non tribui, quia voluntas delectatione peccati mollitur aut destituitur, aliáque fortiore possidetur: *Quæro*, inquit, *quid alliciat animæ consensionem, an irruat*

Lib. cont. Secund. c. 16.

A *illa cassatim & propterea consentire dicatur, quia eius aliqua delectatione mouetur ad fruendum. Quod si ita est non est consequens vt propterea malum dicatur, quia non rectè diligitur.* Et tractatu quadragesimo sexto in Ioannem: *Delectauit quod malum est, consensisti, peccasti.* Et in Sermonibus de Verbis Apostoli dicit, quod *quicquid est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriantur nisi ex illicita delectatione.* Hinc alibi de peccatoribus causam peccandi rogatis: *Quid*, inquit, *aliud sermoni veritatis respondent omnes flagitiosi & facinorosi homines, cùm eos veritas arguit, nisi hoc volo, hoc me delectat?* Et in dæmonibus ipsis in perpetua peccati voluntate permanentibus, eandem delectationem B eius rei causam esse satis euidenter exprimit, quando dicit, quòd eos *perpetua peccandi voluptas tenet.*

Capit. 8. — *Lib. 1. de Baptis. c. 10.* — *Lib. 3. de lib. arb. cap. 5.*

Nec solum, vt voluntas peccet, sed etiam vt peccare nolit, eadem efficacia bonæ delectationis vel defectus malæ operatur: *Delectat vxor aliena & non annuis, mentem auertis, in secretarium mentis intras, &c. Nolo*, inquis, *non facio. Puta, quia delectat non facio. Habeo cui condelecter.* Et paulò post: *Si mens non consentit peccato titillanti, blandienti, si mens non consentit, quoniam habet alias interius delectationes suas, delectationibus carnis ex nulla parte conferendas.* Et alibi: *Et bonum fit, cum id quod malè lubet, vincente* C *bona delectatione non fit.* Quæ doctrina vsque adeo apud Augustinum certa est, vt hac de causa nec beatorum arbitrium in cœlo peccare posse testetur, quia illos peccata amplius delectare non poterunt, & ipsa delectatio non peccandi erit in eis perpetua stabilitate firmata: *Nec ideò liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum.* Qua de causa dicit in libris de Trinitate: *Temperantia erit in cœlo nullo defectu noxio delectari.* Et de Genesi ad litteram: *Sicut ergo vera ratio docet meliorem esse naturam, quam prorsus nihil delectat illicitum; ita* D *ratio vera nihilominus docet etiam illam bonam esse, quæ habet in potestate illicitam delectationem, si exstiterit, ita cohibere, vt non solum de cæteris licitis rectèque factis, verum etiam de ipsius prauæ delectationis cohibitione lætetur.* Nempe per aliam delectationem cœlitus defluentem. Quemadmodum enim voluntas sine præeunte delectatione, velle vel consentire nequit, ita nec prauam delectationem sine aliqua maiore delectatione & meliore compescere. Ex eadem quippe radice vtrumque pari necessitate nascitur, pari certitudine ab Augustino traditur: *Regnant ista bona* (id est, fructus Spiritus) *si tantum delectant, vt ipsa teneant animum in tentationibus ne in peccati con-* E *sensionem ruat. Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est: Vt verbi gratia occurrit forma speciosæ fœminæ, & mouet ad delectationem fornicationis: sed si plus delectat pulchritudo illa intima & sincera species castitatis, per gratiam quæ est in fide Christi, secundum hanc viuimus & secundum hanc operamur.* Et causam reddens cur in quibusdam non regnent seu dominentur opera carnis, hoc est, peccata: *Maior enim & præpollentior eorum delectatio iustitia est.* Ex quo fit vt in libro de Nuptiis in hac prauæ delectationis immunitate verissimam arbitrij libertatem à volendis actibus malis, & ad volendos bonos collocet, quæ Immunitas obtineri nequit, nisi per

Serm. 5. de verb. Apost. cap. 9. — *Capit. 10.* — *Lib. de Contin. cap. 8.* — *Lib. 22. de Ciuit. c. 30.* — *Lib. 14. c. 9.* — *Lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 7.* — *In cap. 5. Epist. ad Galat.* — *Ibidem.*

per

per præpolentem iustitiæ delectationem, altera delectatur: *Ibi sumus veraciter liberi, vbi non delectamur inuiti.* Nimirum quia delectatio non solum arbitrium liberum ad actus malos facit, vt in præcedentibus ex Augustino demonstrauimus, quos sine delectatione velle non potest, sed etiam ad actus bonos iuxta illud breuissimum & verissimum: *Libertas delectat, delectet te, & liber es.* Qua nobilissima fulgentissimaque sententia hic contenti erimus. Nam propter peculiares difficultates quæ libertatem arbitrij ad bonum opus implicatam tenent, alibi hac de re fusius tractaturi, & eam innumeris testimoniis, si opus fuerit ex Augustinianæ doctrinæ fundamentis asserturi, sumus.

Lib. 1. de nup. cap. 30. *Tract. 41. in Ioannem.*

Hæc igitur omnia, nisi fallor, perspicuum generaliter faciunt, quid Augustinus de voluntate sentiat. Nimirum non aliter posse moueri voluntatem ad bonum, nisi quia delectatur bono, quia dulcescit, quia aridet & placet: qua delectatione & complacentia si destituitur, velle nullo pacto potest. Quod quamvis Augustinus non toties tamque asseueranter & indubitanter diceret, quis experientia conuictus propria non fateatur? Nam quis aliquid amplecti potest quod non delectat, quod animo auersatur? Vnde & Aristoteles, ἀκούσιον ἐπίλυπον, *Inuoluntarium est cum tristitia.* Indicans ibidem voluntarium esse quod fit cum voluptate. Quod si delectatio boni velle facit, delectatio quoque ponit actum in potestate voluntatis, hoc enim est in nostra potestate quod fit cùm volumus, & hoc ipso etiam liberum facit, vt non solum ex Augustini principiis iam ab initio huius Tractatus fusius explicatis patet, sed etiam, vt iam audiuimus, disertissimis & sæpe repetitis verbis Augustinus inculcat. Quæ si vera sunt, sicut iuxta sanctissimi Doctoris principium verissima sunt, non poterit amplius de eius mente dubitari, qua eum sentire & constanter docere diximus, libertati arbitrij solam necessitatem coactionis, seu quæ etsi nolumus, efficit id quod potest, esse contrariam omnemque actum voluntarium seu spontaneum, hoc ipso esse liberum. Hoc enim ipsum quod voluntatem sponte velle seu consentire facit, hoc eam, vt vidimus, etiam liberam facit.

3. Ethic.

Si vero seposita tantisper Augustini authoritate, rem ratione metiri voluerimus inueniemus eam huic ipsi suffragari quod docuit, vt voluntatem ita & libertatem ex delectationis fonte proficisci. Nam omnium iudicio, quod Philosophus expressit, id liberum est, *quod est gratia sui.* Hoc est enim oppositum serui, qui non est gratia sui, sed Domini, vt idem in politicis tradit. Iam vero nihil omnino fingi in natura humana potest, quod magis sit gratia sui, quam delectari bono, seu bonum placere & arridere voluntati. Nam si quempiam interroges, cur hoc vel istud velit aut agat, per circuitus eò tandem veniet, quia placuit, quia arrisit mihi, quia delectabar. Quod si perrexeris rogare, cur eligat id quod placet, vel quo delectatur, inepta & ridicula censebitur interrogatio, nec responso digna, vt quod non habeat nec habere debeat aliam causam, per se enim notum est complacere & delectari bono, esse *gratia sui*: & idcirco liberum & causa omnis libertatis in actibus voluntatis. Et inde nascitur, quod sicut delectationi

1. Metaph. *Lib. 1. Polit.*

A opponitur tristitia, & complacentiæ displicentia, ita etiam secundum Augustini mentem, liberum coacto. Nam ad quod aliquis coactè trahitur, hoc fit cum displicentia, & vice versâ, quod fit cum displicentia, eò coactè trahi, non liberè ire dicitur; & pari passu, quo major est displicentia, eò magis coactum est, quò minor, eò minus. Et hinc dicimus, coactus fui, non fuit mihi liberum, hoc est non fuit in potestate.

CAPVT IIII.

B *Libertas Augustino maximè versatur circa finem, & quare.*

VT vero mens Augustini adhuc vberius de ista libertate pateat, operæ pretium est disquirere, circa quid libertas Augustino nota, velut obiectum versetur, circa finem, an ea quæ sunt ad finem. Recentioribus enim plerisque nulla omnino libertas nota est, nisi quæ circa ea quæ sunt ad finem exseratur. Quod si quos eius motus erga finem esse concedatur, finem in ordinem eius quod ad finem est, transire profitentur.

C Augustinus vero directissimè contraria incedit via, quia contrariis, quam recentiores principiis nititur. Docet enim esse maximam circa finem voluntatis libertatem; nec aliter, nisi retractando principia sua quibus arbitrij libertatem asseruit, docere potest. Cùm enim hoc sit ei liberum, quod fit cùm volumus, ibique primitus & maxime sit ipsum velle, sicut ipse loquitur, profecto necessarium est, maximam circa finem esse libertatem; finem enim maximè volumus, quia propter se volumus. Rursum cùm id sit liberum, quod est *gratia sui*, & non seruit alteri, necesse est in appetitu finis maximam esse libertatem, quia maximè est gratia

Lib. 3. de lib. arbit. cap. 3. & alibi. *Locis supra citatis.*

D sui, cui motus in ea quæ sunt ad finem necessario seruire debet. Deinde cùm id sit liberum quod delectat: *Delectet te*, inquit, *& liber es. Ibi enim sumus veraciter liberi, vbi non delectamur inuiti*, vt supra latius vidimus: necesse est motum illum esse maximè liberum, qui maximè delectabilis est. Talis est autem citra dubitationem omnem voluntatis motus in finem; omnis quippe motus in ea quæ sunt ad finem, quatenus talis, tristitiam admixtam habet, quia nollet id quod est ad finem, si sine illo posset pertingere ad finem. Deinde quod ex præcedenti nascitur, cùm id sit maxime liberum Augustino, quod minime coactum, seu vi necessitatis extortum est, necesse est motum in finem

Tract. 41. in Ioannem. *Lib. 1. de nup. cap. 30.*

E esse maxime liberum, quia maximâ voluntate, minimâ necessitate prouocatum. Medium enim, vt medium, non tam voluntarium quàm necessarium est, respectu alterius concupiti, vt nonnunquam Augustinus monet. Hæc principia perpetuò Augustinus intueri solet, quando de libertate loquitur, ideoque semper libertatem collocans respectu finis, & eius quod per se & quod delectabiliter appetitur. Nam hinc illæ locutiones profectæ sunt, per quas supra vidimus libertatem arbitrij, siue bene agentis, siue peccantis, in motu voluntatis delectabili collocari. Hinc alibi surgens altius vsque ad

ipsam beatificam contemplationem, quæ iuxta doctrinam eius maxima ex parte voluntatis fruentis opus est: *Tract. 101. in Ioannem.* *Ad istum*, inquit, *fructum contemplationis cuncta officia referuntur actionis. Solus est enim liber, quoniam propter se appetitur, & non refertur ad aliud. Huic seruit actio. Ad hunc refertur quicquid bene agitur, quia propter hunc agitur: ipse autem non propter aliud, sed propter semet ipsum tenetur & habetur, ibi enim finis qui sufficit nobis.* Et quia præter illum vltimum omnium nostrarum actionum finem, non desunt alij fines vltimo subordinati, hinc est, quod alibi, & in aliis finibus qui propter delectabilem sui complacentiam appetuntur, similiter libertatem tribuit. Nam de illis loquens qui membra non ob aliud assequendum mouent, sed solum vt ipso motu delectentur, sic *Lib. 1. Musicæ cap. 2.* interrogat discipulum qui cum disputat: *Quando ergo censes aliquam rem præstare, & quasi dominari cùm propter seipsam, an cùm propter aliud appetitur?* Cui alter: *Quis negat cùm propter seipsam?* Rursum Augustinus: *Vide vtrum magis habere soleat debeat hoc nomen* (scilicet peritia mouendi) *in eo motu qui velut liber est, id est, propter se ipse appetitur, & propter se ipse delectat; an in eo qui seruit quodammodo. Nam quasi seruiunt omnia, quæ non sibi sunt, sed ad* *Capit. 10.* *aliquid aliud referuntur.* Quam doctrinam, in sexto libro repetens: *Ratio*, inquit, *primo, quid sit ipsa bona modulatio, considerauit, & eam in quodam motu libero, & ad suæ pulchritudinis finem conuerso esse perspexit.* Quia igitur finis maximè appetitur, maximè delectabilis est, & motus in finem maximè voluntarius, & sponte non extraneâ consideratione extortus è voluntate fluit, hinc est, quod ille quoque motus Augustino maximè liber est, & in illo motu arbitrium maximè liberum. Et vice versâ quia motus in ea quæ sunt ad finem, ipsa finis expetiti necessitate extorquetur, quem nisi finis suo quodam modo flagitaret, nullo modo voluntas vellet, hinc fit quod ille quoque non tam liber neque tam voluntarius ab Augustino, sed *necessarius* appelletur; sicut & ipsa media ab ipso non bona, sed necessaria nuncupari solent. Nam de voluntate quam quispiam ad malum euadendum, seu quod idem est, ad bonum, cuius ablatio periclitatur, conseruandum suscipit, qui alteri voluntati seruit vt fini: *Lib. de Spir. & litt. c. 31.* *Si facit*, inquit, *non quidem plenâ & liberâ voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate.* Ecce plena voluntas quæ scilicet in bonum per se fertur, libera voluntas dicitur, quia maximè libera, non extorta per necessitatem, seu non coacta. Alteram vero non liberam vocat, quia non plene libera est, sed extorta aliquâ necessitate. Nam aliquo modo esse simul liberam in eodem loco satis apertè profitetur, dum docet quid sit aliquam actionem habere in potestate, quam *Ibidem.* scilicet *si vult facit, si non vult non facit.* Sed quia motum in finem maximè omnium si vult facit, quia cùm vult vtique vult, illum quoque maximè idcirco ponit in potestate voluntatis & maximè liberum. Sed præclarissimè, quod libertas voluntatis circa finem, non circa ea quæ sunt ad finem occupetur, in Psalmum centesimum trigesimum quartum disserit, vt id exponeret quod de Deo Psalmus dicit; Omnia quæcumque *In Psal. 134.* voluit fecit: *Non omnia quæ fecit coactus est facere, sed omnia quæcumque voluit fecit. Causa omnium quæ fecit, voluntas eius est. Facis tu domum; quam si nolles facere sine habitatione remaneres. Necessitas* (scilicet finis liberè desiderati) *coëgit te*

A *facere domum, non libera voluntas. Facis vestem, quia si non faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo vestem necessitate duceris non liberâ voluntate. Conseris montem vitibus, semen spargis, quia nisi feceris, alimenta non habebis. Omnia hæc necessitate facis, Deus bonitate fecit* (id est, voluntate amante) *& nullo quod fecit eguit. Ideò omnia quæcumque voluit fecit.* Et adhuc vberius atque planius: *Ibidem.* *Putas habemus & nos quod liberâ voluntate faciamus; ea enim quæ diximus ex necessitate facimus; quia si non faceremus egentes & inopes remaneremus. Inuenimus aliquid quod liberâ voluntate faciamus? Inuenimus planè cum ipsum Deum amando laudamus. Hoc enim liberâ voluntate facis quando amas quod laudas. Non* B *enim ex necessitate, sed quia placet.* Vis amplius, inculcatius, sufficientius? *Vnde iustis & sanctis Dei placuit Deus etiam flagellans eos*, &c. *Hoc est gratis amare non quasi propositâ acceptione mercedis* (quasi scilicet ex necessitate illam assequendi) *quia ipsa merces tua summa Deus ipse erit quem gratis diligis; & sic amare debes vt ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet. Sicut Philippus desiderabat cùm diceret: Ostende nobis patrem & sufficit nobis. Meritò quia hoc de libera voluntate facimus, & de libera voluntate facere debemus, quia DELECTATI facimus, dehinc amando facimus.* Istam ipsam liberam voluntatem exponit per esse voluntariam non necessariam seu necessi-C tate extortam. Voluntas enim opposita tali necessitati, & libera voluntas idem Augustino sunt. Si ergo pergit in explicanda illa libera laudandi Dei voluntate: *Voluntariè sacrificabo tibi. Quid est voluntariè sacrificabo? Voluntariè laudabo te, quia sacrificium laudis*, inquit, *glorificabit me.* Et in alium Psalmum eundem versiculum planius explicans: *In Psal. 53 in fine.* *Voluntariè sacrificabo tibi in fine, noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas Deum ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares Deum. Vide quid dicam. Laudas Deum verbi gratia vt det tibi amplam pecuniam. Si haberes aliunde amplam pecuniam, non à Deo, numquid laudares Deum? Si ergo propter pecuniam laudas Deum, non voluntariè* D *sacrificas Deo, sed ex necessitate sacrificas; quia propter illum nescio quid amas*, scilicet vt finem quem Dei laude consequaris. Non arbitror aliquid apertius & explicatius Augustinum afferre potuisse, vt declararet mentem suam, qua sentit illam esse maximè *voluntatem* & *liberam voluntatem* quæ rem per se placentem ac delectabilem, hoc est, finem expetit; illam contra esse minimè liberam, sed necessitate aliquâ seu coactione necessitatis extortam, quæ medium assumit vt assequatur finem. Qua de re plurima afferri possunt testimonia, tum ex libris de Sermone Domini in monte, tanquam in Augustino vulgatissima, tum aliis locis, nisi quæ protuli-E mus omnem tergiuersationem suâ claritate superarent. Mirantur hæc qui nullam libertatem cogitare consueuerunt, nisi illam fluctuantem indifferentiam, apud Augustinum sub libertatis nomine prorsus incognitam, cùm tamen mirâ consensione principiorum omnium Augustini cohæreant. Cùm enim *necessitas* quæ nobis inuitis, seu vt Augustinus loquitur, *etsi nolumus efficit id quod potest*, hoc est, coactio, repugnet diame- *Lib. 5. de Ciuit. c. 10.* traliter arbitrij libertati, eamque prorsus in actibus imperatis voluntatis euertat (nam in elicitos nunquam cadit aut cadere potest) hinc fit, vt quo actus, siue imperatus, siue etiam elicitus voluntatis, magis nobis inuitis seu nolentibus

A bus fit, eo minùs liber fit, vt qui plus participet illius cogentis necessitatis. Ex quo vlteriùs proficiscitur, vt omnis voluntatis motus qui in medium ad finem necessarium fertur, hoc ipso minus liber fit, quia quadam necessitate moraliter, seu secundum quid cogente voluntatem, extorquetur cùm aliter finem per se delectabiliter expetitum assequi nequeat. Non enim nunc voluntate medium diligente atque volente, sed purâ necessitate, fertur in medium. Hoc enim, vt Augustinus ait, *libera voluntate facimus quod delectati facimus, non enim ex necessitate, sed quia placet*. Huiusmodi vero motus in medium adhuc dupliciter contingit, vel ad assequendum bonum quod voluntas per se diligit, vel ad cauendum malum quod bono dilecto aduersatur. De primo modo proximè locuti sumus, & causas dedimus, cur iuxta sanctissimum Doctorem minus participet libertatis. Alter modus est, cùm timor mali ad aliquid amplectendum incitat, quod in se spectatum volũtas odit, vt cùm proiicit merces timore naufragij, vel seruit Deo timore supplicij. Hoc secundum genus, quamvis Aristotele authore, absolutè voluntarium sit & liberum, quia tamen multo magis ab inuitis seu nolentibus fit, quam istud primum quod iam diximus, multo minus etiam liberum est, quam cùm simpliciter medium ad adipiscendum bonum eligitur. Qua de causa Augustinus dicere solet, quod ex timore fit, non fieri liberâ voluntate, qualem videlicet respectu finis per se dilecti explicuimus. Sed de hac re inferiùs plura dicturi sumus. Vtriusque autem rei eadem ratio est. Nam siue timore mali, siue amore alterius boni aliquid assumitur à voluntate, non illud per se, sed aliud quippe diligitur, delectat & placet: & idcirco Augustini sensu & phrasi, non libera, hoc est, non plene libera voluntate fertur in medium, quia non plena voluntate. Quidquid enim inuitè facimus, nec nisi alterius amore vel timore nos compellente, facimus, hoc non liberè facimus, hoc est, vt Augustinus loquitur, *non plenâ & liberâ voluntate*. Quæ sanè omnia non ex alio principio fluunt, nisi quia, vt toto hoc tractatu demonstrauimus, hoc est Augustino liberum, quod voluntarium, quod non necessitate coactionis extortum, quæ si fuerit absoluta, absolutè destruit libertatem, sicut & voluntatem; sin tantum secundum quid atque moralis, secundum quid etiam & moralem destruit libertatem, qua non liberè, sed inuiti, coacti, nolentesque facere dicimur, quod non per se diligimus, sed alterius rei necessitate nos compellente facimus. Quicumque aliam libertatem arbitrij (qualis præsertim post Magistri Sententiarum tempora sub nomine libertatis defendi cœpit) in Augustini scriptis quærit, oleum & operam perdet, nec exitum ex labyrintho inextricabili plurimarum difficultatum inueniet. Et hæc sufficiant de natura libertatis generatim; nunc ad eius diuisiones intelligendas aliquid dicamus.

3. Ethic.

Lib. de Spir. & lit. c. 31.

Diuisiones libertatis, in libertatem à necessitate, à peccato, à miseria. Item in libertatem à peccato, & à iustitia. Quomodo se habeant ad veram arbitrij libertatem.

CAPVT V.

CELEBRIS diuisio libertatis est non solum apud Scholasticos veteres, sed & apud Magistrum Sententiarum quem secuti sunt, itemque Bernardum & Hugonem de sancto B Victore, in libertatem *à necessitate, à peccato & à miseria*. Prima vocatur libertas naturæ, quia naturam in omni statu comitatur, altera gratiæ, tertia gloriæ. De duabus primis Augustino crebra mentio est, de tertia non item, vt quæ ad arbitrij libertatem parum faciat, nisi quatenùs ad libertatem à peccato aliquo modo reducitur, & in eam redundat. Augustinus igitur Scripturarum sanctarum doctrina & phrasibus delectatus, bimembrem fere arbitrij libertatem facit. Diuidit enim eam in *libertatem à peccato, & libertatem à iustitia*. Libertas enim à necessitate seu coactione, seu naturæ quæ idem sunt, non est membrum à duabus illis libertatibus diuersum, vt à plerisque existimatum C video, sed aliquid ad vtramque commune, & ab vtrauis inseparabile, sicut genus à speciebus suis. Nihil enim omnino vel à peccato, vel à iustitia liberum esse potest, nisi simul naturali illa arbitrij libertate, à coactionis necessitate sit liberum. Neque quicquam vice versâ, à necessitate liberum est, quin in alterutrum illorum membrorum incidat. Ex quo fit, vt in ista duo iam dicta membra sit diuisio illius veræ & naturalis libertatis à necessitate coactionis, quam hactenus tractauimus, & præcipuè circa finem versari diximus. De duobus illis membris, prætermissâ libertate à miseria, necessario nobis disserendum est, tum quod in Augustini lucubrationibus sint celeberrima, D tum vero in primis quod Scholastici, cùm libertatem à peccato, de qua præcipuè quæstio est, nominari vel ex Augustino allegari audiunt, nescio quam mysticam libertatem, & quæ nihil ad veram & naturalem arbitrij libertatem faciat, concipere solent; vt eam propterea in scriptis suis vix dignentur attingere, & si quid pro libero arbitrio de illa libertate ex Augustino proferatur, solemnis responsio sit, eum loqui de libertate à peccato; quasi hoc ipso per se notum sit, nihil hoc spectare ad veram arbitrij libertatem: Qua in re vel ipsos, vel Augustinum falli necesse est: cùm in omnibus voluminibus eius, quæ contra inuidiosissimas Pelagianorum queri- E monias, de destructa per doctrinam eius arbitrij libertate exarauit, nulla penè vnquam, vel nunquam alterius libertatis, quam à iustitia & à peccato mentio reperiatur. Hausit eam diuisionem ex sacris litteris Augustinus. Nam apud Ioannem Euangelistam Christus dicit: *Omnis qui facit peccatum seruus est peccati, &c. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.* Et in Epistola ad Romanos Paulus: *Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Nunc vero liberati à peccato serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem.* In quem locum Augustinus: *Ecce ostenditur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate, seruire*, libertate scilicet à iustitia. Nam de libertate à peccato, vtroque in loco perspi-

tua mentio est, dum Paulus eos à *peccato liberatos*, & Christus *verè liberos* futuros esse promittit. Hinc diuisionis istius amplitudinem atque sufficientiã tradens: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.* Vbi apertè docet inter libertatem à peccato & à iustitia, nullam omnino liberam voluntatem esse mediam, & proinde plenam esse & adæquatam liberæ voluntatis diuisionem. Quod non solum de potentia voluntatis Augustinus verum esse sentit quasi illa semper alterutri, siue peccato, siue iustitiæ subiecta sit, sed maximè de voluntate vt significat motum voluntatis, de qua ibi sola quæstio est. Nam illa nunc semper in omni humano motu suo, vel peccato male agendo seruit, vel benefaciendo, iustitiæ. Nullum quippe indifferentem actum in indiuiduo dari (quod & præcipui Scholasticorum docent) tanquam rem exploratam in ista diuisione supponit.

Vt igitur diuisionis istius natura percipiatur, memoriâ repetendum est id quod tam prolixe ex Augustino, Bernardo, ceterisque tum Patribus tum Scholasticis asseruimus; libertatem arbitrij generalem & naturalem non esse aliam nisi à necessitate, quam eos solam coactionem intellexisse demonstrauimus. Ex quo fit vt apud eos liber actus sit idem, qui non coactus, qui non fit, nobis nolentibus seu inuitis, & qui hoc ipso est in nostra potestate. Hoc autem non est aliud, quam actus voluntarius seu spontaneus, prout voluntas voluntarium & spontaneum, iuxta Damasceni doctrinam supra traditam, motum rationalem cum rationis aduertentia & circumstantiarum cognitione designat, nec oriri potest in homine renitente voluntate. Solum hæc est differentia, quod *non coactum*, & *non extra potestatem nostram*, designent motum illum priuatiuè, prout non fit ab extrinseco: voluntarium, spontaneum, & in nostra potestate, significent eum positiuè prout fit ab intrinseco. Carere enim causa extranea cogente, non est satis vt actus voluntatis fieri intelligatur, nisi etiam suam causam internam habeat à qua fiat: quod magis nomine spontaneæ & in potestate positæ, quam non coactæ voluntatis exprimitur. Liberum autem vtrumque indicat, vt videlicet & priuatiuè non cogatur quasi sit extra arbitrij potestatem, & positiuè sponte fluat, & sit in arbitrij potestate. Actus porro liber quatenus positiuè spontaneâ, & in potestate positâ voluntatis inclinatione fluit, quamuis semper sine vlla coactionis necessitate fiat, impediri tamen & promoueri potest, & magis minusve poni in arbitrij potestate, prout animi pronitas & repugnantia respectu actus, seu id quod voluntatem ad velle vel nolle prouocat & auocat, itemque potentem & infirmam facit, crescit atque decrescit. Hoc est autem, vt supra iuxta constantem Augustini mentem declarauimus, delectabilis quædam arrisio seu complacentia obiecti, quæ motus omnes voluntatis antegreditur & viam parat, sine qua omnino velle non potest, quantùvis, siue velit, siue nolit, siue velle possit, siue velle non possit semper in ea generalis & naturalis illa ratio libertatis quam explicuimus, integra sit, nullaque in alterutram partem necessitate cogatur: prout hoc accuratè in suo libro de gratia & libero arbitrio S. Bernardus tradit. Hoc igitur quod potentiam voluntatis ad volendum allicit, & quo magis accenditur implicaturque voluntati, eo ardentius constantiusque

Damasc. l. 2. orthod. fid. c. 22. & 24.

A allicit, duplicis dumtaxat rationis est, respectu boni scilicet vel mali. Bonum enim & malum in moribus, ad quos ex veritate & honestate formandos, vt tandem vltimo & vero suo fruatur bono, voluntas naturaliter condita est, adæquatè totum obiectum voluntatis exhauriunt, vt propterea necesse sit, voluntatem rationalem alterutro delectari, vel bono vel malo. Bonum istud est iustitia, malum peccatum, prout affectiones ipsas voluntatis denotant, vel si obiecta malumus, bonum est iustitia sempiterna, hoc est, Deus, malum creatura, quatenus illa rectâ, hæc peruersa voluntate diliguntur. Cùm ergo voluntas iustitia delectatur, oritur libertas à peccato: cum creaturis, à
B iustitia. Impossibile enim est, vt voluntas iustitiam diligat, nisi ante ab illo delectabili affectu peccati, quo mens impeditur, & deorsum premitur, liberetur: vel vt creaturam peruersè diligat, nisi à dilectione iustitiæ, sursum animum retorquente, se liberet. Ad hoc enim mens ipsa sufficit sibi, nec est opus auxilio Dei: *Liberi à iustitia non sunt*, inquit Augustinus, *nisi arbitrio voluntatis: liberi autem à peccato non sunt, nisi gratia Saluatoris.* Et rursum; *Liberos dixit* (Apostolus ad Romanos sexto) *iustitiæ, non liberatos. A peccato autem non liberos, ne sibi hoc tribuerent, sed vigilantissimè maluit dicere non liberatos, referens hoc ad illam Domini sententiam: Si vos filius liberauerit tunc verè liberi eritis.*

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Ibidem.

C Quia vero creatura rationalis non ita condita est, vt seipsa fœlix seu beata esse queat; hinc siue veram beatitudinem suam ex Deo quærat, siue falsam & verisimilem ex creatura, semper per amorem alieni seruit, illi scilicet ex quo beata esse cupit. Quidquid enim vt beatitudinis causa diligitur, illi non potest animus non seruire, iuxta illud Augustini: *His rebus quibus quisque beatus vult effici, seruiat necesse est, velit nolit. Nam quocumque duxerint sequitur, & quisquis ea visus fuerit, auferre posse metuitur.* Duplex igitur libertas ista duplicem oppositam seruitutem secum trahit, sine qua esse non potest. Qui enim à iustitia liber est, sibi ipsi seruit, & omnibus temporalibus quibus diligendo
D subiectus est: *Cùm enim omnia temporalia transeuntia mundus iste concludat, omnibus mundi partibus seruiunt, qui propterea putant nihil colendum esse, ne seruiant.* Vitia enim sua sibi *dominari patiuntur vel libidine, vel superbia, vel curiositate damnati.* Qui vero à peccato liber est, hoc ipso seruit vero Domino suo iustitiæ sempiternæ. Vtramque illam libertatem sæpè Augustinus cum opposita sibi seruitute coniungit. Nam illum Apostoli locum ponderans: *Cum essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ,* sic loquitur: *Ecce ostenditur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate seruire.* Et in Enchiridio ad Laurentium, *Ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, iustitiæ cœperit esse seruus.* Et in
E illa verba *captiuasti captiuitatem*, sicut ipse legit: *Captiuati ergo quia capti, & capti quia subiugati, sub leue illud iugum missi, liberati à peccato cuius serui erant, vt iustitiæ serui facti cuius liberi erant.* Et optimè sanctus Prosper cum citasset Scripturæ locum: *Qui facit peccatum seruus est peccati.* Et, *A quo quis superatus est, ei & seruus addictus est*, Augustini, Apostoli, & Christi doctrinam explicans: *Nemo*, inquit, *seruit nisi cum aliqua libertate, & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, &c. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo. Qui autem liberatus seruit Deo, liber est à diabolo.*

Lib. de vera Relig. c. 38.

Ibidem.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2. Enchirid. c. 30.

In Psal. 67.

Cont. Collat. c. 9.

Quapropter quia semper libertas à peccato cum

cum seruitute iustitiæ iuncta est, & vice versâ libertas à iustitia cum seruitute peccati, hinc fit, quod istud liberum, hoc est, voluntarius seu liberæ voluntatis actus, ad duplicem quasi terminum quasi comparari possit, *à quo* & *ad quem*. Terminus à quo liber dicitur, est ille, à quo tanquam impediente & retrahente ne in actum exire possit, liber & immunis voluntas nominatur, siue sit peccatum, in vera libertate, siue iustitia, in defectiua & falsa. Terminus ad quem est ille cui libertas operatur, seu propter quem operandum voluntas liberatur, siue peccatum in falsa libertate, siue iustitia in vera. Idcirco enim liberatur à peccato vt iustitiæ seruiat, seu vt actiones iustitię possit operari, & è contrario idcirco à iustitia se voluntas liberam facit, vt peccato seruiat. Terminus enim ad quem, est ille cui duplici illa quam protulimus, seruitute seruimus. Qua de re nonnulla in præcedentibus diximus, & in Augustino testimonia passim obuia sunt, vt cum dicit in Enchiridio: *Ad peccandum liber est, qui peccati seruus est. Vnde ad iuste faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœperit seruus.* Et mox: *Sed ista libertas ad benefaciendum, vnde erit homini addicto & vendito.* Et iterum: *Quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum liber est* (scilicet à peccato) *ad operandum bene.* Et aduersus Iulianum: *Liberos dicimus ad facienda opera pietatis eos quibus dicit Apostolus: nunc autem liberati à peccato, serui facti Deo, &c.* Cuiusmodi locutiones plures videre licet in Epistola ad Vitalem. Quod autem hic vocat liberum ad bonum & malum, hoc alibi vocat liberum in bono & malo, quia videlicet operatio voluntatis vtrouis modo liberæ, versatur in operibus bonis aut malis: *Nec liberum in bono*, opere scilicet, *erit quod liberator non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium.* Et iterum ibidem: *Sed hæc voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est.*

In Enchir. cap. 30.

Lib. 1 cont. Iul. operis imperf. fol. 114.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Cùm igitur iustitiæ vel peccati delectatio sit illud vinculum quo liberum arbitrium in iustitia vel peccato ita firmiter ligatur & retinetur, vt quamdiu isto stabiliter possidetur & cōstringitur actus oppositus sit extra eius potestatem, ita videlicet vt arbitrium non liberatum eum velle non possit, nemini mirum videri debet, quod Augustinus cum Pelagianis de arbitrij libertate disputans semper de libertate à peccato mentionem facit. Peccatum enim est illud ipsum quod ponit actum volūtatis bonum extra arbitrij potestatem; & è contrario gratia est id quod ponit illum in potestate, quæ voluntatem velle facit, sine qua bene velle nullo pacto potest. Hoc est enim liberum quod est in arbitrij potestate, seu quod fit cùm vult: vt proinde illa Augustini disputatio, veram, genuinam, propriissimè dictam arbitrij libertatem accuratè & profundè tangat & explicet, non solum quatenus vera genuina, & propriè dicta libertas illa dicitur, ad quam in Dei amore & fruitione possidendam conditus est, sed etiam quatenus vera & genuina, & propriissimè dicta libertas arbitrij vocatur, illa naturalis quæ coactionis immunitatem, & electionis liberæ facultatem sonat. Hoc enim ipso, vt iam diximus, quo gratia facit, arbitrium velle & operari bonum, sine qua velle non potest, etiam ponit actum in eius potestate, & citra coactionis necessitatem ex ea sponte fluere: quæ apud Augustinum veræ & genuinæ & naturalis istius libertatis notio est. Quod eodem modo cum proportione in libertate peccandi locum habet. Nam in peccando, nōn minus quàm in benefaciendo, ex Augustini mente, naturalis illius libertatis ratio apparet, cùm actus peccati ponitur in arbitrij potestate, qua creatura rationalis in statu perfectæ beatitudinis caret. Sed ideo recentiores mirantur, cur semper Augustinus de libertate à peccato, & seruitute iustitiæ cum Pelagianis veram libertatem oppugnantibus disserat, & nescio quid mysticum, eorum iudicio, in libero arbitrio quærat, cùm de libertate arbitrij naturali satagendum esse videatur; quia quid sit liberum arbitrium Augustino, non satis penetrant, nec vnquam, ausim dicere, penetrabunt aut intelligent, quantumuis sese fatigauerint, quamdiu non aliam in Augustino libertatem, quam illam Philosophicam indifferentiam quærendam esse censuerint.

Quid sit libertas à peccato in Scripturis celebrata, iuxta recentiores, & Pelagianos, & Augustinum, secundum terminum à quo.

CAPVT VI.

SED alia non minima hallucinatio est quæ recentiores ab intelligenda & amplectenda illa libertate à peccato, tanquam propriè dicta arbitrij libertate, auersos detinet, quia sub illis vocabulis rem ab Augustini mente & arbitrij libertate valdè remotam significari putant. Cùm enim arbitrium à peccato liberum fieri vel à peccati seruitute liberari audiunt, nihil aliud suspicari possunt, quam peccati dumtaxat remissionem deletâ culpâ fieri. Quod quia perperam videtur facere ad veram arbitrij libertatem, hinc consequenter non finuntur intelligere, quo pacto illa libertas à seruitute peccati, propriè dicta libertas dici queat. Suarez prol. 1. c. 1.

Eodem prorsus modo intellexit olim, & ad solam peccati remissionem torsit istam libertatem à peccato Iulianus Pelagianorum ὑπερασπιστὴς peruicax, vt Scripturarum laqueos, quibus eam asserebat Augustinus & veritatis effugeret. Nihil enim eas prorsus ab liberum arbitrium pertinere contendebat. Cùm enim illa verba Christi: *Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis*, citasset Augustinus, in libro suo de nuptiis & concupiscentia, & eis probasset arbitrium non esse liberum ea libertate, ex qua liberum arbitrium dicitur, nisi per gratiam liberetur, sic respondet ei Iulianus: *Manifestum est Christum in illo loco ad captiuam conscientiam* (scilicet sub culpa) *verba fecisse: quam liberam non esse prodebat, sed obnoxiam ei vltioni, quæ condemnat peccata libera voluntate commissa. Quam sententiam tu nōn intelligens, aut forte intelligens & huc naturæ suæ repugnantem trahens in eo posuisti loco vbi à tuis sermonibus* (de libero arbitrio) *tota sui proprietate discordat.* Hoc est, nihil ea sententia ad liberum arbitrium, sed tantum ad peccati remissionem, vindictæ relaxationem pertinet. Et paulo post, de eisdem Christi verbis adiicit: *Hic ergo non arbitrij libertatem Dominus dicit esse liberandam, sed illa integra permanente conuenit Iudæos, vt accipientes indulgentiam liberentur à reatibus, & eam quæ apud Dominum maxima est, libertatem occupent, vt incipiant nihil debere criminibus* Et rursum idem Iulianus, *Hic ergo vbi dixit Dominus, si vos filius liberauerit verè liberi eritis, promisit indulgentiā reis qui peccantes non arbitrij*

Apud Aug. lib. 1. cont. Iul. imperf. f. 122.

Fol. 128.

Fol. 131.

libertatem, sed conscientiam iustitiæ perdiderunt. De alio verò Apostoli loco: *Cùm essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, tunc vero liberati à peccato, &c.* quem Augustinus potissimum vrserat & vrgere solet, vt probet gratiam afferre naturalem, non mysticam, veramque & propriè dictam arbitrij libertatem ad actus bonos, sic idem Iulianus: *Sed absit hoc* (vt Apostolus senserit quod tu sentis) *sensum intelligimus Apostoli, & elocutionum simpliciter prolatarum officio contenti sumus. Nihil aliud dixit Magister gentium, nisi liberi fuistis, id est, non seruistis iustitiæ: liberati estis, peccatorum veniam suscepistis, manente arbitrij libertate per quam potuerunt & ante peccatum & postea obedire iustitiæ.* Quem sensum in illa disputatione sæpiùs repetit, totisque neruis firmare contendit: vt liquidissimè sane pateat, Iulianum non agnouisse aliam à peccato libertatem quam quæ per culpæ deletionem, seu per peccati remissionem obtinetur. Nec ea loca scripturarum alio sensu intelligere, quam quod Christus & Apostolus libertatem à peccati reatu, & à pœna suo sermone commendauerint.

Fol. 163.

Sed aduersus istam peruersam, tum Scripturarum, tum libertatis à peccato intelligentiam, Augustinus in eadem illa dissertatione vehementer insurgit, & in scriptis suis omnibus aduersus Pelagianos contrarium docet. Doctrina quippe sancti Augustini est, duplex esse peccati malum: vnũ reatum ipsum, quo mens est culpabilis coram Deo pœnæque obnoxia, quoad peccati remissione deleatur: alterum, ipsum concupiscentiæ malum, quod per peccatũ originis à parentibus in posteros hæreditario iure transfusum est, & peccatis actualibus multiplicatis, instar consuetudinis magis magisque crescit, & ita roboratur, vt tandem in quandam peccandi necessitatem & quasi naturam transeat, nisi diuinæ gratiæ potestate superetur. Quod quamdiu non fit, mens sub illo malo seruiliter captiua detinetur; nõ hoc sensu solum, quod peccati rea sit, & peccati præteriti remissione indigeat, sed isto potiùs, quòd mens ab illo delectabili glutine consensum suum expedire nequeat, vt à futurorum peccatorum commissione liberetur. Malum enim concupiscentiæ dominatur homini, & mentem ita seruiliter sibi subiectã tenet, vt ei seruire & perpetrare quidquid illa iubet, videatur esse delectabile & magnum bonum, donec per gratiam, non solum remissionis, sed actualis adiutorij, ab eius nexibus liberetur. Quæ gratia postmodum ad singulos actus bonos iterum necessaria est, vt mens iam etiam iustificata, peccati, hoc est, concupiscentiæ remanentis, violentiæ repugnare possit, & cum eo libera præliari, ne iterum in seruitutem illius mali pertrahatur. Duplex ergo, iuxta sanctum Doctorem, Dei auxilium necessarium est, alterum pro peccatis præteritis, quod peccati remissionem diximus, alterum pro futuris, quo mens eruitur à dominatione concupiscentiæ, & eius quodammodo domina constituitur, vt ei ipsa iam seruiat cui mens ante seruiebat: & in ista dominatione per singulos dies roboratur, ne sub concupiscentiæ seruile iugum iterum cadat. Hæc est ergo gratia liberatrix arbitrij, gratia, inquam, non remissionis, sed actualis adiutorij ad singulos omnino actus necessarij, per quod actus bonus ponitur in arbitrij potestate, vt benè velle possit & facere: & ista ratione arbitrium voluntatis, propriè dicta libertate, ad actus bonos gratia liberum facit: sine qua, quantumvis peccatum remissione deletum sit, nec liberum erit ad volendos aut faciendos actus bonos, nec à dominante rursum concupiscentia se tueri poterit, sed citra dubitationem vllam, miserabili rursus concupiscentiæ seruituti subiugabitur. Itaque gratia remissionis peccatum præteritum respicit, gratia liberationis futurum. Illa delet ex arbitrio quod factum est, hæc liberat arbitrium ne iterum faciat. Illa ignoscit quod arbitrium peccato, hoc est, concupiscentiæ seruiendo peccauit, hæc liberum facit, ne rursum peccato, hoc est, concupiscentiæ seruiendo peccet. Illa remittit, quicquid per ignorantiam & infirmitatem, malorum actuum fecit hæc lumen & potestatem tribuit, vt actus bonos faciat. Et idcirco liberatrix ista gratia, voluntatis arbitrium propriè dicta libertate liberum facit, non quidem generaliter (quasi facultas illa libera per peccatum de hominum natura periisset) sed liberum ad alteram libertatis partem, hoc est, ad actus dumtaxat bonos; cum sine tali gratia non nisi altera pars bicornis libertatis, hoc est, ad actus malos ei incolumis permaneret. Nam quemadmodum beatis in cælo perit potestas arbitrij ad actus malos, & si substracta quouis casu beatificæ visionis fœlicitate in illum redirent statum, in quo Adam recenter conditus fuit, vera & propriè libertas arbitrij, nempe ad peccandum, reddita diceretur: ita vicissim in mortaliter peccantibus, sine gratia liberante consideratis, perit libertas arbitrij ad actus bonos, quia peccato ratione adiunctæ concupiscentiæ mentem seu consensum captũ detinente subiugantur. A quo quis enim deuictus est, huic & seruus addictus est. Quæ si per gratiam non remissionis, sed liberationis eis restituatur, vt non solum à præterita purgentur labe, sed etiam à dominatione concupiscentiæ consensus liberetur & præseruetur, & ad bonos actus adiuuetur, arbitrium libertatis propria dicta libertate, sed ad actus bonos tantum, dicendum est liberari. De hac libertate à peccato, qua scilicet voluntatis arbitrium, non à peccati præteriti reatu, sed à peccati, hoc est, concupiscentiæ dominatione liberatur, ne vel imperet actus malos, vel impediat actus bonos, intelligit Augustinus scripturas istas in scriptis eius celebratissimas: *Veritas liberabit vos.* Ioan. 8. Et, *Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.* Et, Rom. 6. *Nunc autem liberati à peccato, &c.* De opposita verò peccati, hoc est, concupiscentiæ seruitute, qua seruus peccati facit quicquid illa iusserit exponit illas: *Omnis qui facit peccatum seruus est peccati.* Ioan. 8. Et, *A quo quis deuictus est, huic & seruus addictus est.* Et, *Cùm serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.* Rom. 6. Et illam apertissimam: *Non ergo regnet peccatum* (id est concupiscentia) *in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato*, id est, concupiscentiæ. *Peccatum enim*, id est, concupiscentia, *vobis non dominabitur.* Non enim *sub lege estis, sed sub gratia*, consensum videlicet retinente, ne peccato, hoc est, concupiscentiæ seruiat, vt impleat quod dominatrix illa iubet. Hæc est vera & genuina basis doctrinæ cælestis Doctoris de arbitrij seruitute & opposita libertate, per quam actus bonos velle possit & facere: à qua qui tantillum aberrauerit, nunquam veram intelligentiam, vel seruitutis arbitrij, vel libertatis, quam ipse in scriptis suis tradit, assequetur.

Hæc est igitur seruitus illa peccati, hoc est, concupiscentiæ, non vt propriè culpa duntaxat vel culpabilis est, sed quatenus animo seu consensui hominis peccatoris velut imperatrix, & per illam diabolus suo iure dominatur, vt nullum actum bonum

bonum possit velle vel facere, nisi gratia tribuat A potestatem, quam passim sanctus Augustinus inculcat: *Nam nec grandibus*, inquit, *hoc præstatur in baptismo, vt lex peccati quæ inest in membris repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non sit: sed vt quidquid mali ab homine, factum, dictum, cogitatum est, cum eadem concupiscentiæ subiecta mente seruiret totum aboleatur.* Et quæstione prima libri primi ad Simplicianum de homine sub lege constituto: *Delectatur*, inquit, *contra legem facere, cum tanto magis libet, quanto minus licet. Qua suauitate frui non potest, quasi pretio conditionis* (id est seruitutis) *suæ, nisi cogatur tanquam emptum mancipium seruire libidini. Sentit enim se seruum dominantis cupiditatis qui prohibetur, & se rectè prohiberi cognoscit & tamen facit.* Et iterum B paulò inferiùs: *Quæ duo scilicet tanquam natura & consuetudo coniuncta robustissimam faciunt & inuictissimam cupiditatem quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne sua, id est, dominatum quendam & quasi regnum obtinere.* Et in Enchiridio: *Cùm per legem cognitio fuerit facta peccati, si nondum diuinus adiuuat Spiritus, secundum legem volens viuere vincitur, & sciens peccat peccatoque subditus seruit. A quo enim quis deuictus, huic & seruus addictus est: id agente scientia mandati, vt peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam.* Et Paulo ante, *Regnat carnalis cupiditas, vbi non est Dei charitas.* Et libro primo retractationum: *Ille qui concupiscente aduersus Spiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo C non facit quod vult. Sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult, liber scilicet iustitiæ seruusque peccati*, id est, illius eiusdem concupiscentiæ. Et libro de continentia: *Sic deponuntur* (scilicet desideria peccati seu libidinis) *dum continuata continentia, ne resurgant premuntur. Quisquis quasi securus ab hac eorum depositione cessauerit, illico in arcem mentis prosilient, eamque inde ipsam deponent, atque in suam redigent* SERVITVTEM *turpiter deformiterque* CAPTIVAM. *Tunc regnabit peccatum in hominis mortali corpore ad obediendum desideriis eius. Tunc sua membra exhibebit arma iniquitatis peccato.* Quem eundem Apostoli locum, ex quo doctrinam istam suam sumpsit Augustinus, cum D superiùs in eodem libro citasset: *Id ergo*, inquit, *nunc agitur, quamdiu est mortalis hæc vita nostra sub gratia, ne peccatum, id est, concupiscentia peccati* (*hanc enim hoc loco peccati nomine appellat*) *regnet in nostro mortali corpore. Tunc autem regnare ostenditur si desideriis eius obeditur*, id est, seruitur. Nam isti regno concupiscentiæ respondet arbitrij seruitus. Vnde in libro primo de libero arbitrio: *Ergo relinquitur vt quoniam regnanti menti compotique virtutis, quidquid par aut prælatum est, non eam facit seruam libidinis propter iustitiam*, &c. Et paucis interiectis: *Non ista ipsa pœna parua existimanda est, quod ei libido dominatur exspoliatamque virtutis opulentia per diuersa inopem atque indigentem trahit, nunc falsa pro veris approban-* E *tem*, &c. *Cùm interea cupiditatum illud regnum tyrannicè sæuiat, & variis contrarisque tempestatibus totum hominis animum vitamque perturbet*, &c. De quo regno & seruitute libidinis quam peccatum Apostolus vocat, ibidem latè disserit. Et in Epistolam septuagesimam: *Anima malignis cupiditatibus captiua* (id est, serua,) Et Epistola quadragesima octaua: *Mali seruiunt cupiditati, boni charitati.* Et Epistola ducentesima vndecima: *Parua enim & quasi nulla tibi videntur, quæ tam mala sunt vt quando te dominâ cupiditas ea cõsiderare permiserit riges lachrymis terram.* Infinita sunt huiusmodi loca, quibus semper Augustinus peccati seruitutem, quâ arbitrium ei velut dominanti seruit, non aliter explicat, quàm

Lib. 1. de peccat. merit. c. vlt.
Lib. 1. ad Simplic. q. 1
Capit. 118. Enchirid.
Ibid. c. 17.
Lib. 1. retra. cap. 13.
Lib. de continent. c. vlt.
Lib. de continent. c. 3.
Lib. 1. de lib. arb. c. 11.
Ibidem.
Epist. 70.
Epist. 48.
Epist. 211.

qua libidini, cupiditati, carnalibusque desideriis seruit, dum vt Apostolus loquitur, regnat peccatum in eorum mortali corpore vt obediant concupiscentiis eius. Ad Rom. 6.

E contrario vero simili prorsus modo libertatem, qua liberum arbitrium à peccati seruitute liberatur, non illam intelligit, qua nude culpa deletur è conscientia, sed qua arbitrium eruitur è seruitute libidinis seu concupiscentiæ. Et mens restituto sibi cõsensu qui sub eius tyrannide prostratus erat, captiuusque tenebatur, cum eodem illo peccato seu concupiscentia iam liberata fortiter dimicat, ne iterum in seruitutem captiua ducatur: Hinc illum Apostoli prolixum tractans locum, vbi inter cætera dicit: *Quis me liberabit de corpore mortis huius.* Et, *Lex Spiritus vitæ liberauit me*, &c. Quibus verbis gratiam à concupiscentiæ consensione liberantem implorabat, & nomen gratiæ liberatricis expressit, quo sæpè postea Augustinus vsus est, sic liberationem illam explicat: *Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatum. Quid est nunc autem, nisi iam nunc sub gratia, quæ liberauit delectationem voluntatis à consensione cupiditatis?* Et pauculis interpositis: *Lex Spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit te à lege peccati & mortis* (id est, concupiscentia) *ne scilicet consensionem tuam concupiscentia sibi vendicet carnis.* Et rursum: *Dicimus Apostolos à consensione prauarum libidinum liberos fuisse.* Qua de causa alibi dicit, cum esse *sub lege*, hoc est, sub passionibus peccatorum seu cõcupiscentiæ, quæ per legem sunt, vt Apostolus loquitur, qui *nondum liber est, nec alienus à voluntate peccandi*, hoc est, cuius consensus nondum à libidinis seruitute liberatus est, vt voluntas illi, non illa voluntati dominetur. Hinc in libro de correptione & gratia: *In bono liber esse nullus potest nisi fuerit liberatus ab eo qui dicit. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nec ita vt cum quisque fuerit à peccati* DOMINATIONE *liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio, sed ita potius*, &c. Et aduersus Faustum Manichæum: *Et denique peccato* (id est, concupiscentiæ) *quamdiu esset adhuc in eorum mortali corpore per spem gratiæ liberi dominarentur.* Et in opere imperfecto contra Iulianum: *Nunc vero in ruina sua liber est iustitiæ, seruusque peccati: Nec potest esse seruus iustitiæ, & liber à dominante peccato* (concupiscentia) *nisi eum filius liberauerit.* Et libro secundo de peccatorum meritis: cum citasset Scripturam: *Non dominetur mihi omnis iniquitas* sic attexit: *Ab huius exetrandæ dominationis seruitute liberantur quibus Dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant quibus dicit: Si vos filius liberauerit*, &c. Et Epistola centesima quadragesima quarta: *Nec libera voluntas dicenda est, quandiu est vincentibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo enim quis deuictus huic & seruus addictus.* Et, *Si vos filius liberauerit, ait ipse Dei filius, tunc verè liberi eritis.* Et Epistola octogesima nona: *Quomodo libera est* (voluntas) *cui dominatur iniquitas?* Et Concilij Carthaginensis Patres Epistola apud August. nonagesima ad Innocentium Papam: *Qua* (gratiâ Christianâ) *& ipsum nostræ voluntatis arbitrium, verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.* Quæ doctrina tam familiaris est Augustino, vt vix liber vllus aduersus Pelagianos exaratus sit, in quo non passim sparsa reperiatur. Tota enim moles disputationis de Christi gratia cum Pelagianis & necessitatis eius, huic veluti cardini innititur, eoque substracto, eam tueri impossibile est.

Rom. 7.
Lib. 1. ad Bonif. c. 10.
Ibidem.
Caplt. 11.
Lib. de natura & gratia. cap. 57.
Lib. de Cor. & grat. c. 1.
Lib. 22. cont. Faust. c. 9.
Lib. 1. operis imperf. fol. 121.
Lib. 2. de pecc. mer. cap. 6.
Epist. 144.
Epist. 89.
Epist. 90.

Porrò istud peccatum à quo liberatur arbitrium, hoc est, ista imperiosa concupiscentia, quando dominatur arbitrio, in omnes creaturas appetendas exardescit, easque maximè quibus animus aliquo amoris vinculo colligatus est, sicut latè supra declarauimus. Ex cuius doctrinæ consequentia fit, vt hanc libertatem à peccato exprimens, subinde dicat per eam hominem à creaturis seu amore creaturarum liberari. Nam qui creaturis amore subditus est, hoc ipso peccato seu libidini subditus est, nec vllo modo liber, vt iustitiam quæ hoc vetat, diligere possit. Vnde Augustinus: *Quem ergo delectat libertas ab amore mutabilium rerum* (id est, omnium creaturarum, quia sola veritas incommutabilis est) *liber esse appetat. Et quem regnare delectat vni omnium regnatori Deo subditus hæreat, plus eum diligendo quam seipsum.* Et in quæstionibus supra Matthæum: *Ad eam* (margaritam) *possidendam non sumus liberi, nisi omnibus pro nostra liberatione contemptis, &c.* scilicet amorem dissoluendo. *Quia talibus implicati, nostri non eramus,* id est, non nostri iuris seu liberi. Et in Psalmos: *Monemus ne mundum ametis, vt eum qui fecit mundum liberè ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis; volare non potest,* scilicet, quia non habet pennas seu amorem liberum.

Lib. de vera Relig. c. 48.

Quæst. 13. sup. Matth.

In Psal. 121 in præfat.

Hæc igitur causa est, cur tam vehementer insurgat Augustinus aduersus Iulianum, cum Scripturas illas quæ libertatis & seruitutis peccati mentionem faciunt, & à nobis paulo ante productæ sunt, ad peccati remissionem torquere conaretur, sicut initio capitis huius demonstrauimus. Qua de re cum illo dimicans, expositiones eius falsitatis arguit, & veram simul arbitrij libertatem à peccato, præclarè docet in eo sitam esse, non quod arbitrium præteriti peccati remissionem accipit, sed quod à dominante concupiscentia, qua iustitiam agere, & in iustitia permanere non sinitur, liberatur magis & magis, vt ita magis & magis opera iustitiæ in sua habeat potestate. Nam Euangelij locum: *Omnis qui facit peccatum seruus est peccati;* his verbis Catholicæ veritati vindicat: *Attende quod dictum est, omnis qui facit peccatum; non enim ait, qui fecit, sed qui facit: & non vis eum ab hoc malo liberare homines: Non vis eum hoc loco talem promittere libertatem, quia peccatum non faciamus, sed ideo tantummodo liberare, quia fecimus.* Et adhuc eandem suam expositionem, premente Iuliano, replicat Augustinus: *Conuenit planè ideò facientes peccatum, quia serui sunt peccati, vt accepta libertate quam promittit, desinant facere peccatum. Regnabat namque peccatum in eorum mortale corpore, ita vt obedirent concupiscentiis eius, & exhiberent membra arma iniquitatis peccato. Contra hoc ergo malum quo peccatum faciebant, libertate indigebant quam promittebat. Omnis enim non qui fecit, sed qui facit peccatum seruus est peccati.* Et statim adhuc luculentiùs atque expressiùs: *Quid verba lucida caliginosis disputationibus obscurare conaris? Erumpunt omninò & te licet obsistente, fulgore suo vincunt tenebras tuas. Omnis, ait, qui facit peccatum seruus est peccati. Audis qui facit, & tu non exponere, sed supponere vis qui fecit. Audiant ergo quibus ipse aperit sensum vt intelligant Scripturas, audiant: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati: & quærant accipere libertatem vt non faciant peccatum, clamantes ad eum cui dicitur: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas.* Iulianus vero cum iterum repeteret, arbitrium esse liberum post peccatum, ad iustitiam seu virtutis opera facienda, ex propriis eum conuincit principiis Augustinus: *Te audi saltem vbi dicis propter consuetu-*

Lib. I. operis imperf. cont. Iul. f. 127.

Ibid. f. 128.

Lib. I. operis imp. f. 128.

Ibid. f. 132.

A *dinem peccatorum scriptum esse, non quod volo ago, sed quod odi hoc facio. Quomodo ergo post peccata liberum est? Quorum etsi non propagine, quia non vultis, certe tamen consuetudine, quam solam huic necessitate victi contorrique concediris, sic perdidit libertatem, vt gemitus eius feriat aures, frontemque collidat cum audites non quod volo ago. Et, non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago.*

Iam vero alterum locum quem ex Apostolo producere solet, *Cùm essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, nunc autem liberati à peccato, &c.* non minus præclarè aduersus Iuliani corruptelas asserit, & veram arbitrij libertatem in eo expressam esse confirmat: *Tu nega dixisse Apostolum, Cum essetis serui peccati liberi fuistis iustitiæ.* B *Aut si hoc ab eo dictum esse non negas, non eum rectè dixisse redargue. Si autem non audes, nega si potes eos quibus hoc dixit habuisse in malis liberam voluntatem quando fuerunt liberi iustitiæ; aut habuisse liberam in bonis quando fuerunt serui peccati; & ab hac seruitute eos aude dicere per seipsos non per Dei gratiam liberatos quibus dicitur: Nunc autem liberi à peccato, serui facti estis iustitiæ. Si autem dicis à reatu præteritorum malorum, non à dominatu peccati quo quisque iustus esse non sinitur, eos fuisse Dei gratiâ liberatos: vt autem in eis non dominaretur peccatum, ipsos facere potuisse si vellent, neque ad hoc indiguisse gratia Saluatoris, vbi ponis eum qui dicit, non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago:* C *si enim sub lege, non sub gratia constitutus hæc loquitur, istum nega sub graui necessitatis pondere ingemere, hunc ad bene viuendum, & ad rectè agendum per voluntatis arbitrium assere liberum clamantem tibi; mentiris aut falleris; non quod volo ago. Si autem sicut melius sentit Ambrosius, hoc etiam de seipso dicit Apostolus nec iustorum est in hac vita ad perficiendum bonum tanta libertas propriæ voluntatis, quanta erit in illa vita vbi non dicetur non quod volo ago.* Et hanc libertatem à peccato, hoc est, à delectatione concupiscentiæ cui arbitrium miserabili seruitute subiectum est, & male agendo seruit, adhuc vberius explicans: *Si ob hoc solum dicti sunt homines liberi fuisse iustitiæ, quod detrectassent eius præcepta seruare, ergo antequam accipe-* D *rent præcepta iustitiæ quæ detrectarent seruare* (id est, ante acceptam, vel agnitam legem peccata prohibentem) *non erant liberi iustitiæ seruique peccati. Quis hoc dixerit? Ab hac ergo necessitate seruitutis ille liberat, qui non solum dat præcepta per legem, verum etiam donat per Spiritum charitatem cuius delectatione vincatur delectatio peccati: alioquin perseuerat inuicto & seruum suum tentat. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.* Et paulo post declarans quanti momenti sit, duplicem illam arbitrij libertatem intelligere, vnam à peccatis præteritis quæ delentur indulgentia; alteram à dominatione concupiscentiæ ne futura perpetrentur, & vt opera iustitiæ possimus operari, grauiter erumpit in Iulianum: E *Ex isto hæretico sensu, quo dicitis non fieri per gratiam liberationem à peccato, nisi cum de præterito accipitur venia, non autem ne dominetur, cum quisque à concupiscentia sua trahitur in eius assensum, etiam sanctorum orationibus contradicitis: Vt quid enim Deo dicitur, ne nos inferas in tentationem, si vt hoc non fiat in liberi arbitrij est potestate, quod nobis naturaliter insitum est? Vt quid dicit Apostolus; Oramus autem ad Deum ne quid faciatis mali, si Dominus non liberat à peccatis, nisi veniam dando præteritis?* Qua de causa clarissimis verbis duplicem illam arbitrij libertatem paulo superius aduersus Iulianum inculcauerat, cum vellet illa verba Christi: *Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis,* ad solam peccatorum remissionem detorquere: *Alia est,* inquit, *remissio peccatorum in eis quæ mala facta*

Ibid. f. 149.

Lib. I. operis imperf. cont. Iul. f. 162.

Ibid. f. 163.

Ibid. f. 125.

facta sunt, alia charitas (ita solet Augustinus appellare gratiam actualis adiutorij, vel effectum eius) *quæ facit liberum ad ea quæ bona facienda sunt. Vtroque modo liberat Christus, quia & iniquitatem ignoscendo aufert, & inspirando tribuit charitatem.* Hæc igitur & similia apud Augustinum passim frequentata manifestissimè docent, quid in eius doctrina sit libertas à peccato, & quàm procul ab eius intelligentia sint recentiores, qui solam peccati remissionem eo nomine significari putant; vt nihil mirum sit, quod eam sub nomine veræ libertatis non agnouerint.

Libertas à peccato, secundum terminum ad quem, est vera & propriè dicta libertas arbitrij ad opus bonum. Fit per charitatem iustitiæ & delectationem.

CAPVT VII.

SED eam verissimam & propriissimè dictam esse libertatem arbitrij, non quidem generalem, respectu quorumlibet actuum (quandoquidem in actibus malis efficiendis non habeat locum, sed tantummodo in actibus bonis) euidentiùs apparebit, si præter terminũ *à quo* fit liberatio de quo hactenus diximus, etiam terminum *ad quem* istius libertatis à peccato, attenderimus & modum quo Deus eam in arbitrio voluntatis operatur.

Terminus igitur quem respicit libertas à peccato, velut finem & scopum liberationis à libidinis dominatu, duplex est, vnus negatiuus, alter positiuus. Negatiuus est non consentire concupiscentiæ ad peccatum, positiuus consentire iustitiæ seu veritati, vt voluntas bonum velit & operetur. Quæ duo Scriptura præcipit cum dicit, *Diuerte à malo & fac bonum.* Et in eis totius legis (In Psal. 33.) iustitia & Christiani hominis perfectio comprehenditur.

Primus igitur effectus quem ista libertas à concupiscentiæ dominatione operatur, est valde singularis summique beneficij, vt videlicet voluntas non amplius ei consentiendo peccandoque seruiat, sed ea titillante, alliciente atque trahente, firma consistat, velut retinaculo quodam sursum religata, ne iterum deorsum præceps in antiquam seruitutem ruat. (Lib. de Spir. & lit. c. 16.) Expressit effectum istum pulcherrimè Augustinus, quando dicit: *Quo* (spiritu) *fit in nobis, vt non peccare delectet, vbi libertas est, sicut præter hunc spiritum peccare delectat, vbi seruitus, à cuius operibus abstinendum.* Vbi clarè libertatis istius effectus ponit, *vt non delectet peccare*, in quo propriè peccati seruitus constituta est. (Ibid. c. 30.) Vnde in eodem libro eundem effectum libertatis & seruitutis per peccati antithesin explicans: *Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij vtique libertatem sonare. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Si autem liberati sunt, quid se iactant de opere proprio, &c.* (Lib. 14. de Ciuit. c. 11.) Et in libris de Ciuitate Dei: *Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum vitiis peccatisque non seruit, &c. Vnde Veritas dicit: Si vos filius liberauerit, &c.*

Porrò hic effectus negatiuus, qui est non consentire concupiscentiæ surgenti, & imperiosè blandienti, oritur ex alio priore positiuo, quo scilicet mens amore iungitur iustitiæ, & tam tenaciter agglutinatur, vt nullis blanditiis aut minis inde possit auelli. Nihil enim vt malum fugitur, nisi quia bono concupito aduersatur, cum fuga mali nascatur ex amore boni: *Ipsa continentia,* inquit Augustinus, (Lib. de continent. c. 3.) *cum frenat cohibetque libidines simul & appetit bonum ad cuius immortalitatem tendimus & respuit malum cum quo in hac mortalitate contendimus. Illius quippe amatrix & spectatrix, huius verò hostis & testis est, & decus eius appetens & dedecus fugiens.* Libertas igitur à peccato, quamvis nomine tenus præcipuè negatiuum effectum sonet, re tamen ipsa potissimum spectat positiuum quem primo & per se voluntas, vi impertitæ sibi libertatis, quasi cuiusdam potestatis, operatur. Hic autem omnes omnino actiones bonas in quibus iustitia Christiana sita est, ambitu suo complectitur. Inter quas omnium prima, ex infidelitatis captiuitate in libertatem gratiæ respirantibus occurrit fides. Nam arbitrium ante gratiam tam profundè carnalibus concupiscentiis submersum iacet, vt neque credendi libertatem & potestatem habeat, hoc est, vt non possit voluntatem concupiscentiis terrenis depressam sursum eleuare vt credat, nisi cœlitùs Deus voluntatem potestatemque largiatur. *Intrat mediator in domum fortis, id est, in sua dominatu habentem genus humanum, &c. Et sic eripit vasa eius quæcumque prædestinauit eripere, arbitrium eorum ab eius potestate liberans, vt illo non impediente, credant in istum, libera voluntate.* (Epist. 107.) Qua de causa paulo ante dixerat orari vt infideles *doctrinæ arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant.*

Post fidem, qua iustitia & veritas præceptorum Dei ac Deus ipse iustitia sempiterna noscitur, sequitur amor ipsius Dei, veritatis, & iustitiæ, qui præcipuus omnium istius libertatis fœtus est. Per hunc amorem, iustitiæ Deique seruus fit, sicut ante per amorem terrenum & huius mundi, peccato seu concupiscentiæ seruiebat. Quantumuis enim animus, siue vera, siue seruili libertate sit liber, alicui tamen seruiat necesse est. Vel enim est liber à iustitia & seruit peccato, vel liber à peccato & seruit Deo. Nam ipse amor Dei, & iustitiæ, & veritatis, est seruitus eius; Deo enim, seu quod idem est, iustitiæ & veritati seruiri sine amore non potest. Qui enim tantum timore Deo seruit & iustitiæ, adhuc liber à iustitia & peccati seruus manet. Hæc ergo seruitus Dei & iustitiæ, liberrima seruitus veri Domini est, quia liberrimus amor est & nobilissimus fructus positiuus istius libertatis à peccato, si non potius ipsa libertas arbitrij dici debeat, de qua sæpissimè August. (Lib. de Spir. & lit. c. 30.) *Liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem qua iustitia liberè diligatur.* Et in libro de vera Religione: (Lib. de vera Rel. cap. 46.) *Non enim per seipsum quisquam hominum inuictus est, sed per incommutabilem legem* (id est, veritatem seu Deum) *cui quicumque seruiunt soli sunt liberi.* Et libro de quantitate animæ: (Lib. de quan. animæ cap. 34.) *Qua se libertate dignam facit. Nam ille ab omnibus liberat, cui seruire omnibus vtilissimum est, & in cuius seruitio placere perfectè sola libertas est.* Et in libro de moribus Ecclesiæ: (Lib. de mor. Eccles. cap. 12.) *Dilectione redit in Deum* (animus) *qua se illi non componere, sed supponere affectat. Quod quanto fecerit instantius ac studiosius, tanto erit beatior, atque sublimior, & illo solo dominante liberrimus.* Nimirum quia & ipse animus cum sola ei veritas Deus, seu iustitia dominatur, fit vt ipse etiam omnibus dominetur, quod libertatis est. Vnde in eodem libro paulò post: (Capit. 22.) *Iustitia est amor soli amato seruiens & propterea rectè dominans, quo amoris igne cum se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pul-*

ubertimis & integerrimis pennis, quibus ad Dei complexum amor castus innititur. **A**

Et quia iste amor iustitiæ facit hominem esse non sub lege puniente, sed in lege & cum lege delectante spiritum hominis, hinc est, quod esse in lege seu cum lege, velut effectum istius libertatis ponat: *Consumpto mortis metu, non timoris necessitate sub lege, sed libera voluntate cum lege, conspicabuntur qui credunt.* Et in Psalmum primum: *Iusto non est lex posita vt dicit Apostolus, sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege secundum legem agit; qui est sub lege secundum legem agitur, ille ergo liber est, iste seruus.*

In Psal. 22.
In Psal. 1.

Modus vero quo Deus illam libertatem veram in arbitrio voluntatis operatur, non alius est, nisi quia operatur in eo dilectionem iustitiæ ac veritatis ac Dei, per quam erigitur anima super omnes concupiscentiæ titillationes ac delectationes, vt magis delectata splendore iustitiæ, incipiat liberè velle bonum, liberè credere, liberè esse in lege, liberè operari iustitiam, liberè diligere Deum, liberè frui Deo: quorum omnium ante aduentum gratiæ, deerat arbitrio voluntatis, non minus libertas, quàm potestas, quia ingenti pondere terrenarum libidinum deorsùm grauabatur vinctumque tenebatur: flante autem spiritu Dei, ad omnia ista præstanda liberatur arbitrium, quia viscosum illud vinculum rumpitur, paulatimque magis magisque Dei amore sursum erigente, succenditur. Ex quo fit vt sexcenties Aug. libertatem illam charitati tribuat: *In rectè faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis, quia libertas est charitatis.* Et in libris contra Iulianum: *Charitas facit liberum ad ea quæ bona facienda sunt.* **B** **C**

Lib. de nat. & grat. cap. 65.
Lib. 1. operis imperf. sol. 324.

Et quia timor pœnæ hominibus imperitis eadem opera videtur posse facere; quæ facit charitas Dei, & idcircò animæ quoque bene operandi libertatem voluntatis arbitrio posse conferre, vt illam præposteram tollat opinionem, timori solet opponere charitatem, illique soli prærogatiuam illam libertatis dare, timori seruitutem. Quisquis enim solo timore bonum facit, hoc ipso animam rei terrenæ cupiditate possessam esse declarat, quam vt retineat, bonum opus quod nondum diligit, timore & primitus cupiditate stimulatus facit: *Facit eos*, inquit Augustinus, *carnalis timor & cupiditas seruos, non Euangelica Fides, Spes & Charitas liberos.* Quod paulò post clarius explicans; *si propter illam* (terrenam fœlicitatem) *colatur Deus, seruilis est iste cultus, pertinens ad filios ancillæ. Si autem propter ipsum Deum; vt in æterna vita sit Deus omnia in omnibus, liberalis est seruitus pertinens ad filios liberæ.* Et in libris de Sermone Domini in monte: *Ibi ex maiori parte seruientes timore premebantur; hic autem maxima dilectione liberi nutriebantur.* Quod in initio libri dixerat quod Iudæos adhuc *timore alligari oportebat*, Christianos vero *charitate liberari.* Et in tractatibus in Ioannem: *Hæc spes nostra est, fratres, vt à libero liberemur, & liberando seruos nos faciat: serui enim eramus cupiditatis* (id est peccati) *liberati serui efficimur charitatis.* Et declarans quomodo charitas illa liberans seruitutem Dei facit, sic reprimit Christianum de libertate adepta gloriantem: *Non dicas Christianus liber sum, in libertatem vocatus sum, &c. faciam quod volo, nemo me prohibeat à voluntate si liber sum: sed si ista voluntate peccatum facis, seruus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad liberè peccandum, sed vtere ad non peccandum. Erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia* (scilicet charitate Dei) *eris liber, si fueris seruus; liber peccati seruus iustitiæ, nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, &c.* Et in Sermonibus de diuersis: *Seruitus pertinet ad timorem, libertas ad amorem.* Et alibi; *Si Dominus es auri, facis de illo quod bonum est; si seruus, facit de te quod malum est. Seruum autem te fecit cupiditas, liberum charitas, &c. Quære non sic sursum cor liberum, sed vide si non amas, &c.* Et libro de continentia: *sic nobis peccatum* (id est concupiscentia peccati, vt paulo ante explicuit) *non dominabitur. Non enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.* Et in Psalmos: *Saluam fecisti de necessitatibus timoris animam meam, vt tibi charitate libera seruiat.* Vnde in lib. de naturâ & gratia: *Hæc est*, inquit, *lex libertatis, non seruitutis, quia charitatis vtique non timoris, de qua Iacob. Apostol. ait: Qui autem prospexerit in legem perfectam libertatis.* Ex quibus patet, è scripturis & litteris Apostolicis, hanc doctrinam hausisse Augustinum, non suo ingenio commentum esse. Illæ enim sunt, quæ libertatem charitati tribuere solent, illo clamante de charitate per os Iacobi: *Qui perspexerit in legem perfectam libertatis: sicut per legem libertatis incipientes iudicari.* Et per os Apostoli Pauli: *Vbi spiritus Domini, ibi libertas: Non estis ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. Vos in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis.* Et quæ obsecro ista libertas in quam vocati sumus? *Sed per charitatem seruite inuicem.* Et per os Apostoli Petri: *Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem*, quam libertatem? *Sed sicut serui Dei*, qui non timore, sed solâ charitate seruitur. *Perfecta enim charitas foras mittit timorem.* Porrò quia tunc summa charitas est, quando fruitur veritate, quam diligit (amor enim summo impetu in fruitionem rapitur) hinc in fruitione incommutabilis veritatis summa voluntatis libertas erit. Augustinus: *Facilè potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non enim fruimur puritate veritatis & illa sapientia, quæ in seipsa manens innouat omnia; delectationibus temporalium rerum tentamur, & colluctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatum? Vix respiramus, vel in oratione: captiuos nos esse intelligimus.* Et in libris de libero arbitrio veram arbitrij libertatem & summam explicans: *Hæc est libertas nostra, cùm isti subdimur veritati per amorem, & ipse est Deus noster, qui nos liberat à morte*, id est, à conditione seu seruitute peccati. *Ipsa enim veritas, etiam homo cum hominibus loquens ait, credentibus sibi: Si manseritis in verbo meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem & veritas liberabit vos. Nulla enim re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate.* **D**

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.
Lib. 1. de Serm. Dom. in monte, cap. 20.
Ibid. cap. 1.
Tract. 41. in Ioan.
Ibidem.
Serm. 18. de diuersis c. 1.
Serm. 10. in Append.
Lib. de continent. c. 3.
In Psal. 30.
Lib. de nat. & gra. cap. 57.
Iacob. 1.
2. Cor. 3.
Galat. 5.
1. Petri 2.
1. Ioan. 4.
In Psal. 125.
Lib. 2. de lib. arbitr. c. 13.

Porrò nihil omnino ardentiùs anima, quàm delectationem appetit, hæc enim ratio est, cur omnes animæ motus, siue appetat, siue fugiat, in delectationem velut in requiem omnium ponderum eius terminentur, vt meritò delectatio & suauitas omnium desideriorum fugarumque requies dici possit: *Amant requiem*, inquit Aug. *siue piæ animæ, siue iniquæ, sed quâ perueniant ad illud quod amant, plurimæ nesciunt: nec aliquid appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quod animæ amoribus suis. Nam sicut corpus tamdiu nititur pondere, siue deorsum versus, siue sursum versus, donec ad locum, quo nititur veniens conquiescat; pondus quippe olei, si dimittatur in aërem, deorsum, si autem sub aquis, sursum nititur, sic animæ ad ea quæ amant, propterea nituntur, vt perueniendo requiescant.* Quam requiem tum ibi, tum alibi declarat esse delectationem. Hinc ergo proficiscitur, quod Augustinus frequentissimè libertatem istam charitatis **E**

Epist. 119.

A tis delectationi tribuit, vt tunc hominem in operibus bonis liberum esse dicat, cùm Deo, iustitia, veritate delectari cœperit, cùm suauia sunt diuina præcepta, cùm Deus & iustitia placet. Quod eodem modo intelligendum est, quo supra diximus ex August. tunc arbitrium ad peccandum esse maximè liberum, quando peccata cum quadam suauitate seu delectatione perpetrantur. Non enim intelligitur illa delectatio, quam anima velut sui desiderij requiem ac terminum appetit, sed illa potius, qua delectabiliter & suauiter in obiectum rapitur. Hæc enim delectatio seu suauitas non distinguitur ab ipso primo motu amoris, ex quo desiderium & gaudium fluit. Qua de causa dici solet, nihil esse amore delectabilius. Et Augustin. *Tenete eam* charitatem, *amplectimini eam, dulcius illa nihil est.* Cùm enim iste primus amoris indeliberatus motus sit quædam appetibilis complacentia, & quasi coaptatio & congruentia amantis cum bono suo, sicut similis cum eo, quod sibi simile est, fieri non potest, quin hoc ipso sit amanti delectabilis: Vnde Augustin. *Ea quæ facta sunt intuere, mirare, quære authorem; si dissimilis es repelleris, si similis exultabis.* Hæc autem similitudo ex charitate, quia & Deus est charitas, vt Apostol. ait: *Et cum*, addit ibidem, *accedere cœperis similis & persentire Deum, quantum in te charitas crescit, quia & charitas Deus est, senties quiddam, &c.* Vnde fieri non potest, quin ex ipso & in ipso primo motu amoris, seu complacentiæ, magna sentiatur suauitas, qua ipse actus delectabilis est. Quod ita generaliter verum est, vt non solùm in motibus animorum, sed etiam corporum, ex congruentia siue similitudine, suauitas atque delectatio fluat: *Ita enim*, inquit Augustin. *se res habent, vt pro vniuscuiusque corporis congruentia, vel delectet esca, vel offendat: Si delectat, dulcis aut suauis dicitur; si autem offendit, amara, siue aspera siue aliqua suauitate, respuenda.* Ex quo fit, vt nonnullis morbis hominum mel amarum sit, & pecoribus quibusdam, vt capris, suauis oleaster. Nam *procul dubio suauitatem ipsa congruentia facit.*

Tract. 1 in Epist. Ioan.

In Psal. 96. in præfat.

Lib. 11 contra Faust. cap. 13.

Aug. Ibid.

Hæc ergo ratio est, cur Augustin. quem toties paulò ante dicentem audiuimus animam charitate liberam fieri, eandem libertatem delectationi, suauitati, complacentiæque tribuat, vt tunc arbitrium dicatur liberum in bono, quando delectabiliter & lubenter opus bonum facit. De delectatione sexcenta suppetunt testimonia. Nam in Tractat. in Ioan. cùm citasset illud Apostol. *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem*, sic subiungit Augustinus: *Ecce vnde liberi, vnde condelectamur legi Dei. Libertas enim delectat, nam quamdiù timore facis quod iustum est, non Deus te delectat. Quamdiù adhuc seruus facis, non te delectat: delectet te & liberet.* Et vt ostenderet in ipso amoris motu hanc esse delectationem: *Noli*, inquit, *timere pœnam, sed ama iustitiam: nondum potes amare iustitiam, time vel pœnam, vt peruenias ad amandam iustitiam.* Et rursus de libertate delectationis. *Ergo iam ille ex parte superiore liberum se esse sentiebat, vnde dicebat: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Delectat me lex, delectat me quod iubet lex, delectat me ipsa iustitia. Video autem aliam legem in membris meis, &c.* Et iterum de eadem libertate delectationis; *ex hac parte sentit captiuitatem, vbi non est impleta iustitia. Nam vbi condelectamur legi Dei, non captiuus, sed legis amicus est, & ideo liber, quia legis amicus.* Et in Psal. 67. tractans illa Scripturæ verba: *Parasti in tua suauitate egenti Deus*, pro quo nos legimus: *Parasti in dulcedine tua pauperi Deus; in hunc modum ait: Hæc est illa suauitas, de qua alibi dicitur: Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum, vt bonum opus fiat, non timore, sed amore, non formidine pœnæ, sed delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana libertas.* Et in libro de Spiritu & littera: *Quo spiritu fit in nobis vt non peccare delectet vbi libertas est.* Et libro primo de nuptiis & concupiscentia pulcherrimè simul & libertatem & delectationem & amorem complectitur. *Ista delectatio legi Dei secundum interiorem hominem de magna nobis venit gratia Dei. In ea quippe interior homo noster renouatur de die in diem cum in eo proficit perseueranter. Non enim timor est torquens, sed amor libens. Ibi sumus veraciter liberi, vbi non delectamur inuiti.* Vbi veracem

Tract. 41. in Ioan.

Ibidem.

In Psal. 67.

Lib. de Spir. & lit. c. 16.

Lib. de nup. cap. 31.

B libertatem, quæ est in operibus bonis opponit libertati seruili, quæ exeritur in operibus malis. Nam & illa libertas delectatione perficitur, vt suprà declarauimus. Sed hæc est differentia, quod illa seruilis peccati delectatio etiam inuitos maximeque repugnantes tentat seruos suos, cœlestis autem delectatio, quæ veraciter liberos facit, illa quoscumque inuitos inuenit, hoc ipso quo liberos etiam volentes facit.

Hanc ipsam delectationem subinde lætitiam vocat effectricem libertatis, in Enchiridio: *Ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccatis liberatus, esse iustitiæ cœperit seruus. Ipsa est vera libertas propter recti facti lætitiam simul & pia seruitus propter præcepti* C *obedientiam.*

In Enchir. cap. 31.

Eandem libertatem exprimit aliquoties eodem sensu per hoc, quod aliquis opus bonum cum complacentia & libenter facit, sic enim paulò ante dixit: *Non enim est timor torquens, sed amor lubens.* Et libro de gratia Christi præclarissimè: *Iustitia ex Deo dicitur quæ datur per gratiæ beneficium, vt non sit terribile, sed suaue mandatum, sicut oratur in Psalmo: Suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam, id est, vt non formidine pœnæ seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate delectet esse cum lege. Præceptum quippe liber facit qui lubens facit.* Et libro de quantitate animæ: *In cuius seruitio placere perfectè sola libertas est.* Pluribus allegandis August. testimoniis superse-D deo. Nam hæc abundè satis sunt, vt omnibus innotescat vera, sincera & genuina sententia sancti Augustini de libertate arbitrij ad opus bonum. Hoc enim securè post longum istius rei laboriosumque studium assero, non aliam in vniuersis operibus eius repertum iri libertatem lapsi hominis, nisi quatenus arbitrium ex vna parte à dominante peccato, id est, ab imperantis & sæuientis concupiscentiæ iugo liberatur, ex alia verò, suaui, delectabili; ideoque libera charitate subiugatur Deo, vt opus bonum superatà per delectationem spiritus, concupiscentiæ delectatione, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, non inuite, sed amanter, suauiter & libenter velit & faciat. Om-E nium quippe sententiarum eius complexio est, *Præceptum liber facit qui libens facit.* Hoc autem duplex beneficium nisi voluntatis arbitrio per gratiam conferatur, ipsa voluntas bonum opus neque velle, neque facere potest, hoc est, nullo modo habet opus bonum in potestate. Cùm verò hoc sit propriè liberum, ipso Augustino teste, *quod habemus in potestate* seu *quod facimus cum volumus*, apertissimè sequitur, istam libertatem à peccato, hoc est, à concupiscentiis peccatorum, quam semper Scriptura sacra & Augustinus inculcant, non mysticam, non impropriè dictam, non Christianam tantum, sed esse veram, genuinam & propriissimè dictam arbitrij libertatem ad opus videlicet, bonum: ad quod illa libertas tribuit potestatem, quâ

Lib. 3. de nup. cap. 30. Lib. de grat. Christi. c. 13.

Lib. de quan. animæ cap. 34.

Lib. de grat. Christi c. 13.

A per se voluntas sicut prorsus caret, ita & boni operis libertate caret. Quod ipsum multipliciter in omnibus operibus suis Augustinus docet: *Ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœperit seruus.* Et continuò: *Sed ipsa libertas ad bene faciendum, vnde erit homini addicto & vendito, nisi redimat ille, cuius illa vox est, si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis? Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono glorietur opere, qui nondum liber est ad operandum bene?* Et rursum: *Tunc ergo efficimur verè liberi* (scilicet ad operandum bene) *cum Deus nos fingit, id est format & creat, non vt homines, quod iam fecit, sed vt boni homines simus*, hoc est amantes bonum. *Quis enim est bonus nisi amet bonum?* Vt alibi dicit. Et in Psalmos: B *Non monemus, vt nihil ametis, sed monemus, ne mundum ametis: vt eum qui fecit mundum, liberè ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest.* Nimirum quia vt addit, *pennæ non sunt resolutæ ab omni impedimento.* Terrenus enim iste & concupiscentialis amor quem supra diximus, & in omnes creaturas totumque mundum exardescere, impedit ne arbitrium res cœlestes, hoc est, Creatorem amare possit. Vnde de tali homine concupiscentia subiugato, & sine gratia liberante considerato dicit Augustinus: *Si bonus homo esset, aliter esset. Nunc autem quia* (ante gratiam) *ita est, non est bonus, nec habet in potestate vt bonus sit, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo* C *esse, qualem debere esse se videt.* Quid est, non habet in potestate vt bonus sit, nisi non habet arbitrium adhuc liberum, vt bonus sit, & bonum operetur? Quod ipse statim disertis verbis seipsum exponens adiicit, & admirationem tollit hominum minus intelligentium illam arbitrij libertatem, & se liberos ad opus bonum ante gratiam opinantium: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quid rectè faciat: vel resistente carnali consuetudine* (id est concupiscentia) *quæ violentia mortalis successionis quodammodo naturaliter inoleuit, videat quid rectè faciendum sit, & velit nec possit implere.* Ignorantia quippe illa & concupiscentia vincula, impedimenta, compedes, quibus D nominibus ea solet vocare Augustinus, potentissima sunt, quæ nemo nisi sola gratia dirumpere, & ab eis arbitrium liberare potest. Quod antequam fiat, nulla omnino potestas est in arbitrio, vt bonum spiritualiter velit aut operetur. Quæ sanè cum ex Scripturis sacris & Christianæ fidei cardinibus cuncta fluant, apertissimè verum est, id quod ex Augustino demonstrauimus, libertatem istam à peccato, secundum vtrumque terminum *à quo & ad quem* spectatam, esse veram & propriissimè dictam libertatem qua voluntatis arbitrium verè & propriè liberum fit, non ad quaslibet actiones, sed vt iustitiam & opus bonum velle possit & facere: E quantumvis interim per se alia quadam seruili libertate gaudeat, per quam simili plane modo peccato seu concupiscentiæ libenter seruiat, & opera iniquitatis liberè, quia lubenter ac delectabiliter, operetur, quæ à Scriptura & Augustino seruitus peccati, & libertas iustitiæ dici solet, quemadmodum suprà fusè ex ipsius verbis sententiam eius explicuimus.

In Enchirid. cap. 30.

In Tract. in Ioan.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

Ibidem.

Vberius declaratur natura libertatis. Quid sanitas, quid potestas arbitrij. Vnde nascuntur, ortus, incrementum, fastigium libertatis.

CAPVT VIII.

VT verò accuratiùs intelligatur, quomodo libertas illa à peccato, seu à delectationibus peccandi, tribuat bonæ voluntatis & operis potestatem, vt arbitrium in bono faciat quod velit, ideoque vera propriéque dicta libertas arbitrij sit ac dici debeat, sciendum est, hanc libertatem non esse aliud, quam voluntatis seu arbitrij sanitatem. Sanitatis vero in omnibus rebus illa natura est, vt sit vigor, robur, potentiáque naturarum, eamque potestas operandi cuique naturæ congrua consequatur: Animus vero seu voluntas rationalis habet etiam quam maximè sanitatem suam, habet ægritudinem suam, habet operis boni ex sanitate potestatem, habet eiusdem operis ex ægritudine infirmitatem. Sanitas voluntatis, amor est creatoris, ægritudo, cupiditas seu delectatio creaturæ. Vnde diuinissimum illud Augustini, de sanitate vitæ præsentis: *Charitas, sanitas.* Et de sanitate futuræ, *Tunc plena sanitas, quando plena charitas.* Et illa sexcenties iterata doctrina, quod concupiscentia quæ non diligit nisi creaturam, sit morbus, ægritudo & infirmitas voluntatis. Qua de re non pauca diximus in tractatu de concupiscentia. Porrò perfecta sanitas quantum ad ægritudinis immunitatem in indiuisibili sita est. Omnem enim ægritudinem prorsus excludit; vnde & sanitas perfecta voluntatis nullam omnino ægritudinem cupiditatis admittit. Hoc ipso quippe, quo vel tantillum vitiosi amoris aut delectationis in voluntate irrepit, aut reliquum est, perfectæ charitatis perfectæque sanitatis vigor violatur, & hoc ipso succedit loco potestatis, infirmitas. Voluntas enim diuiditur, & ipsa diuisione fit infirma, quia resistit sibi. Nec enim plenè vult, nec plenè non vult, hinc lucta, hinc labor, quia ex lucta discerpitur graui molestia. Vna enim tota non est, & hoc deest alteri quod adest alteri. Vnde optimè Augustin. *Cum inhæsero tibi ex omni me* (exhausta scilicet omni concupiscentiæ peste quæ aliquid nostri hic semper captiuum tenet) *nusquam erit mihi dolor & labor. Et viua erit vita mea tota plena te. Nunc autem quoniam quem tu imples, subleuas eum, quoniam tui plenus non sum oneri mihi sum.* Et alibi orat vt anima sua sequatur se ad Deum *concupiscentiæ visco expedita, vt non sit rebellis sibi.* Et per illam Dominicæ præcationis partem: *Libera nos à malo*, hoc à nobis postulari docet, vt liberemur *à nobis ipsis* vt nihil habeamus in nobis, *quod resistat charitati, quod repugnet veritati, quod subiaceat infirmitati.* Nimirum vt ita recollectis in vnum Deum viribus voluntatis, quas infirmitas concupiscentiæ distraxerat, fiat voluntas sanitate charitatis, vt potentissima, ita liberrima ad opus bonum. Nam ipsa sanitas charitatis, sicut est potestas eius, ita & libertas, & ideo libertas quia potestas. Hoc enim liberum, quod habemus in nostra potestate, & quod facimus quando volumus.

Ex hac igitur radice nascitur, quod Augustinus libertatem arbitrij ad opus bonum, sæpius ex sanitate proficisci docet, imò ipsam sanitatem esse libertatem eius: *Per gratiam sanatio animæ abolitione peccati,*

Tract. 9 in Epist. Ioan.

Lib. de perfect. iust. cap. 3.

Lib. 2. de statu naturæ lapsæ.

Lib. 10. Confess. cap. 28.

Capit. 30.

Serm. 30. de Verbis Apost. 4.

Lib. de Spir. & lit. c. 30.

peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitiæ dilectio. Quod statim explicans addit, *gratia sanat voluntatem, qua iustitia liberè diligatur.* Et libro de peccato originali; *Erant & legis tempore homines Dei sub gratia delectante, sanante, liberante.* Quibus locis præclarissimè & breuissimè ordinem exponit quo libertas in arbitrio gignitur, vt ante omnia delectetur, delectatione sanetur, sanitate liberetur; quæ quamvis simul fiant, non tamen sine ordine aliquo naturæ vel rationis videntur fieri. Vnde & alibi Pelagium arguit, quod *tanquam sanam*, id est, *sanam & liberam naturam defenderet*, quasi diceret sanam, ideoque liberam. Istum tamen sine naturæ, siue rationis ordinem non semper seruat Augustinus, sed sicut reipsa idem sunt, ita nonnunquam illa promiscuè exprimere solet. Nam alibi aduersus eumdem orandum esse docet, *Vt absolutissima cui nihil addi possit, sanitate, perfecta Dei suauitate, plena libertate perfruamur.* Sanitatem anteponens suauitati cui eam præcedentibus locis quasi effectum postposuerat. Sed vt sanitatem arbitrij quam charitas ac suauitas tribuit, reipsa libertatem eius esse significaret, peregregiè contra Cælestium dicit: *Sicut non est opus sanis medicus, sed male habentibus, ita non est opus liberis liberator, sed seruis, vt ei dicat gratulatorio libertatis, saluasti de necessitatibus animam meam.* IPSA ENIM SANITAS EST VERA LIBERTAS, *quæ non perisset, si bona permansisset voluntas*, id est, charitas, hoc est enim Augustino bona voluntas, vt alibi dictum est.

Lib. de pecc. orig. cap. 25.
Epist. 106.
Lib. de natura & gratia. cap. 58.
Lib. de perf. iust. cap. 4.

Cùm igitur arbitrij sanitas sit libertas eius, & sanitas ex ipsa ratione sanitatis robustissima sit, ægritudo verò infirmissima, imò ipsa & re & nomine infirmitas sit, hinc fit vt Augustinus doceat libertatem arbitrij ad opus bonum dare, vel etiam esse potestatem eius, hoc est, idcirco voluntatis arbitrium aliquid posse, quia liberum, siue liberatum est. Hoc enim indicat, quando in lib. de correptione & gratia dicit: *Quid aliud rogauit* (Christus Petro) *nisi vt haberet in fide liberrimam, fortissimam, perseuerantissimam voluntatem?* Hoc indicat quod mox iterum dicit: *Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem & inseparabilem fortitudinem.* Vnde paulò post dicit electos *accipere tantam per istam gratiam libertatem, vt quamvis pugnent contra concupiscentiam peccatorum, non tamen vltra seruiant peccato, quod est ad mortem*; tantam libertatem, hoc est, tam potentem libertatem, quia videlicet accipiunt tantum liberrimæ charitatis ardorem, *quo cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia superentur.* Hoc denique indicat quod in retractationibus dicit: *Quando tale est* (peccatum) *vt idem sit & pœna peccati, quantum est quod* VALET, id est potest, *voluntas sub dominante cupiditate, nisi fortè si pia est, vt oret auxilium? In tantùm enim libera est, quia in tantùm liberata est.* Perspicuè enim dicit piam voluntatem, quamdiù dominatur ei cupiditas, sicut in omnibus peccatoribus dominatur, saltem orare posse, quia in talibus ad orandum tantùm libera est, quia eo vsque saltem per gratiam liberata est.

Lib. de Corr. & grat. c. 8.
Ibid. c. 12.
Lib. 1. retract. ca. 15.

Ex eadem radice nascitur, quod iuxta doctrinam S. Augustini sicut sanitas arbitrij paulatim iustitiâ proficiente crescit, ita etiam libertas arbitrij magis atque magis augeatur. Sanitas autem arbitrij, cùm nulla sit, vt iam diximus, nisi charitas, quodcumque fuerit charitatis incrementum, idem & libertatis erit. Hinc ergo fit, vt quemadmodum sanitas & charitas, hoc est, bona voluntas hominis erga Deum, à prima credendi & orandi volun-

A tate sumit exordium, pariter etiam libertas arbitrij ad bonum, cùm eadem illa bona voluntate reuiuiscat. Nam hoc significatum voluit Augustinus, illo ex retractationibus loco: *Nisi fortè si pia est vt oret auxilium: In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est.* Pietas enim incipit à prima bona, id est, credendi voluntate, per quam etiam ex fide orare potest; iuxta illud Augustini: *Initium fidei, vbi est etiam initium bonæ, hoc est piæ voluntatis, &c.* Hanc libertatis cum bonâ seu piâ voluntate inchoationem expressit alibi luculentius: *Ad hoc se intelligant habere quantum possunt liberum arbitrium, non vt superba voluntate respuant adiutorium, sed vt pia voluntate inuocent Dominum.* Quam sanctissimi præ-
B ceptoris mentem, quamvis per se perspicuam, lucidissimis verbis discipulus eius sanctus Fulgentius explicat: *Hæc libertas* (à peccato) *quæ non ex humano arbitrio nascitur, sed gratuita Dei miseratione confertur à bona voluntate sumit exordium, & per fructum sanctificationis in vita æterna plenum sortitur effectum.*

Epist. 107. in fine.
Epist. 89. q. 2.
Lib. de incarn. & grat. c. 19.

Neque verò tantùm libertas incipit cum sanitate, id est, charitate, siue bonâ voluntate, sed cum eadem etiam iisdem planè gradibus crescit. Cùm enim dixisset Augustin. in hoc intelligendum esse liberum arbitrium, vt pia voluntate inuocent Dominum, velut rationem reddens, præclarissimam illam sententiam subiicit: *Hæc enim voluntas libera,*
C *tantò erit liberior, quantò sanior, tantò autem sanior, quanto diuinæ gratiæ misericordiæque subiectior.* Sanitas autem, charitas, vt ex ipso iam audiuimus & res ipsa clamat. Et statim iterum cum à Prophetâ fideliter orari dixisset, ne dominaretur sibi omnis iniquitas, *precatur*, inquit, *non pollicetur: confitetur, non profitetur. Optat plenissimam libertatem, non iactat propriam potestatem.* Qui optat plenissimam, nisi quia nullis iustis, nec Apostolis quidem, ita plena est, quin possit crescere, & plenior fieri? Vnde de simili Apostoli oratione, quâ se liberari postulabat à corpore mortis huius, hoc est, vt sæpiùs exponit, corporis vitiis, concupiscentiæ videlicet delectationibus: *Neque enim sibi sufficit, qui*
D *dicit, infelix homo, quis me liberabit, aut plenam libertatem habere dicendus est, qui se adhuc postulat liberari.* Et hac de causa, quamvis voluntas Petri iam à peccato esset libera, Christus Dominus precando, ne deficeret fides eius liberiorem volebat fieri; hoc enim teste Augustino precabatur, *Vt haberet in fide liberrimam, fortissimam, inuictissimam, perseuerantissimam voluntatem.*

Epist. 89. q. 2.
Lib. de nat. & grat. cap. 55.
Lib. de corr. & grat. c. 8.

Sed nullibi quod sciam euidentius totam istam libertatis gradationem à basi vsque ad fastigium eius tradit, quam in tractatibus in Ioannem: *Intendite*, inquit, *fratres mei, intendite: ne forte possim perducere vobis ad sensum & qualis modo sit, & qualis futura sit ista libertas.* Intendamus igitur & nos,
E quia ita postulat, & res magna est, vt plenissimè sententiam eius capiamus: *Prima libertas est carere criminibus.* Hoc est, post peccatorum remissionem, viuere sine peccatis grauibus, vt statim explicat: quia sine omni peccato hic viuit nemo, nisi ille solus, qui fuit in mortuis liber. Qui igitur ita viuit vt criminibus careat, *incipit caput erigere ad libertatem: sed ista inchoata est non perfecta libertas.* Ecce ergo primus libertatis gradus. Sed *quare*, inquit, *aliquis non est perfecta libertas?* An fortè quia non est satis indifferens ad bonum & malum? Ad hoc vel illud bonum? *Quia video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Non enim quod volo, hoc ago, &c. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, &c.* Ecce peccatum à quo paulatim libera-

Tract. 41. in Ioan.

tur. Ecce vnde dicitur libertas à peccato: *Ex parte libertas, ex parte seruitus; nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum plena æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem, &c. Audeo dicere ex qua parte seruimus Deo liberi sumus: ex qua parte seruimus legi peccati adhuc serui sumus.* Ecce sauciam nostram in hâc vitâ libertatem; sed crescentem cum decrescente illa peccati lege de die in diem, si bene proficimus: *Quando igitur plena & perfecta libertas erit?* Audi ipsum interrogationi suæ respondentem: *Quando nullæ inimicitiæ,* carnis concupiscentis contra spiritum & spiritus aduersus carnem, *quando nouissima inimica destruetur mors.*

Tota ista doctrina ex Augustini principiis suprà deductis liquidissimè fluit. Cùm enim libertas à peccato non sit aliud, nisi libertas à dominante & in peccatum nos vrgente concupiscentia, & per hoc ipsum detur potestas diligendæ iustitiæ, & ex illa dilectione potestas faciendi operis boni, necessarium prorsus est, vt quo magis ab illo peccati morbo liberamur, eo magis liberetur arbitrium pleniorque ad bonum libertas potestasque conferatur. Porrò ab illo peccato nihil aliud nos magis magisque liberat nisi charitas, secundũ verissimam constantissimamque doctrinam Augustini, vnde necesse est, vt iisdem gradibus crescat & decrescat libertas arbitrij, quibus sanitas charitatis qua ab illo peccato liberamur: *Ignorantia,* inquit, *minuuntur veritate magis magisque lucente; concupiscentia minuitur, charitate magis magisque feruente.* Charitatis enim venenum est cupiditas, vt idem docet: *Nutrimentum eius imminutio cupiditatis; perfectio, nulla cupiditas.* Vnde iubemur detrahere de pondere cupiditatis, quod accedat ad pondus charitatis, donec illud consumatur, hoc perficiatur.

Lib. 6. cont. Iul. c. 16.
Lib. 83. qq. q. 26.

Quatuor Corollaria ex istis principiis Augustini declarantur, & in primis quomodo arbitrium liberum erit in cœlo.

CAPVT IX.

Ex quâ summâ doctrinæ principiorumque consonantiâ, multa in Augustini sensu valde perspicua, sed miris tenebris iuxta recentiores nonnullos, adoperta intelliguntur.

Nam primò hinc perspicitur, quid sibi velit Augustinus quando docet, arbitrium non esse liberum, cùm concupiscentia hominem subiugatum tenet: *Quomodo,* inquit, *libera est* (voluntas) *cui dominatur iniquitas?* Qua de re multis postea acturi sumus: Nimirum, quia hoc ipso quo arbitrium à concupiscentia superatum est, ei seruum addicitur, vt sanctus Petrus loquitur, & vt ipse Christus, Augustino sæpissimè interpretante: *Qui facit peccatum, seruus est peccati.* Vnde Augustinus: *Nec libera voluntas dicenda est, quamdiu est, vincentibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo quis enim deuictus est, huic & seruus addictus est.* Et alibi: *Si aduersus eam pugnare destiteris, vinceris, vincieris, & ad immunda omnia pertraheris, &c.* Quem ideo mox *captiuum concupiscentiæ, desertorem continentiæ* vocat. Captiuitas enim arbitrij sub malo, & libertas eius ad bonum ex diametro sibi in Augustini doctrina aduersantur.

Epist. 89.
Ioan. 8.
Epist. 44.
Lib. 3. cont. Iul. cap. 21.

Hinc secundo perspicitur vera ratio, cur Augustinus doceat libertatem arbitrij in Adamo fuisse maximam, neque quenquam in hac vita esse cuius arbitrium ita liberum sit: *Multa quippe sunt,* ait Augustinus, *quæ agunt homines mala à quibus eis liberum est abstinere, sed nulli tam liberum est quàm illi fuit.* Quid ita? *Qui Deo suo à quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio deprauatus astabat.* Nimirum quia omni concupiscentiæ captiuitate arbitrium eius prorsus vacuum fuit. Et hæc est etiam vera ratio, cur Adami arbitrium seu voluntatem Augustinus sæpe dicat absolutè fuisse liberam, & nostram, neget: *Quis enim nescit sanum & inculpabilem factum: & libero arbitrio, atque ad iustè viuendum potestate libera constitutum.* De nobis vero in hac ruina constitutis dicit: *Nunc ei quid dicit* (id est, etiam Apostolo Paulo) *quod nolo malum hoc ago* (id est concupisco inuitus) *abstinere inde liberum non est.* Et in eodem libro multò post: *Hunc ad bene viuendum & ad rectè agendum per voluntatis arbitrium, asserere liberum, clamantem tibi, mentiris, non quod volo ago,* quasi dicat non sum liber, vt alibi dicit. Nimirum quia Adam omni peccato sibi concupiscentialiter dominante, vel blanditiis arbitrium proritante prorsus caruit, vt potè *cui nihil concupiscentialiter resistebat,* à quo malo nemo in hac vita penitus ita liberatur, vt nihil pestis istius arbitrium per interualla, magis aut minus fatigantis, reliquum sit. Deplorat itaque iacturam istius magnæ libertatis in libro de correptione & gratia; *Nunc verò posteaquam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas.*

Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. fol. 40.
Lib. de corr. & grat. cap. 43.
Lib. 1. operis imperf. fol. 41.
Fol. 149.
Lib. de Cor. & grat. cap. 12.

Hinc tertiò intelligitur, cur in Augustini principiis libertas ista per solam gratiam dari & augeri & compleri possit, hoc est, cur nemo liber arbitrio ista libertate peccati esse potest, nisi filius liberauerit. Nimirum, non quia peccati remissio per gratiam dari debet (vt Pelagiani quoque voluerunt) non quia inde opera bona quæ quis operari debet, supernaturalia sunt (vt ij qui doctrinæ sancti Augustini non satis periti sunt, suspicantur) sed quia non est potestas in cœlo vel in terra quæ voluntatis arbitrium ab horrendo illo concupiscentiæ iugo, captiuitate, dominatione, blanditiis illud superantibus, si sibi etiam iustificati relinquantur, liberare potest, nisi solum gratuitum adiutorium gratiæ Dei. Hæc est enim vera ratio, cur dicat Augustinus: *Ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœperit seruus.* Et iterum: *Quid enim boni operari potest perditus, nisi in quantum fuerit, à perditione liberatus?* Nempe quia etiam iustus ab ista perditione victoris peccati illius magis magisque liberatur: *Victore enim,* vt addit, *peccato, amissum est liberum arbitrium. A quo quis enim deuictus est, huic & seruus addictus est.* Et iterum in retractationibus: *Voluntas ipsa,* id est, arbitrium voluntatis, *nisi Dei gratia liberetur à seruitute, à qua facta est serua peccati, & vt vitia superet, adiuuetur, rectè pieque viui à mortalibus non potest.* Et iterum; *In tantum enim libera est, in quantum liberata est* voluntas. Et hac de causa notat sæpè ab Apostolo non esse dictum: *Nunc autem liberi à peccato,* sed *nunc autem liberati à peccato: Liberos,* inquit, *dixit iustitia* (id est à iustitia) *non liberatos. A peccato autem non liberos, sed vigilantissimè maluit dicere liberatos, referens hoc ad illam Domini sententiam: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.*

In Enchir. cap. 30.
Lib. 1. retract. ca. 9.
Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Hinc quartò vera & genuina causa elucescit, cur Augustinus semper doceat liberum arbitrium in sempiterna fœlicitate non periturum, sed multò magis liberum futurum esse, quam in hac vita fuit.

fuit. Miros hîc effingunt sibi, & Augustino offundunt fucos plerique recentiores, vt explicent, in quo maior illa libertas constituta sit: nempe, inquiunt, quia liberiùs eliget hoc vel illud bonum. Nec enim aliam arbitrij libertatem, quam indifferentiæ suspicari possunt. Sed profectò quisquis ea, quæ hactenus ex clarissimis principiis eius deriuauimus, intellexerit, iam me tacente palàm cernet, nihil insulsius, nihil ab eius doctrinæ filo discrepantius dici posse. Nam huiusce solutionis (vt liberè dicam in explicanda libertate quid sentio) in vniuersis operibus Augustini, quibus nihil frequentius & libentius, quam de arbitrij libertate disserit, non est vestigium, sed excogitata est, vt eius doctrinam toto cœli cardine differentem, ad suam torqueant; non suam ad ipsius normam corrigant. Itaque verus Augustini sensus est, arbitrium voluntatis in cœlo liberius futurum esse, cùm peccare non poterit, quia ab omni peccati, hoc est, concupiscentiæ seruitute remotius, quia à tota illa exhausta peste liberatius, quia plenitudine charitatis sanius, quia ineffabili diuini amoris delectatione fortius, stabilius, & indeclinabilius. Nam ad vtrumque libertatis terminum, & *à quo* liberatur arbitrium, & *ad quem* liberatur, & ad ipsius liberationis modum, in ista sua doctrina respexit Augustinus.

De respectu ad terminum *à quo* liberamur, dubitari nullo pacto potest. Nam non est alia libertas, nisi à peccato, quam Augustinus aduersus Pelagianos, iuxta scripturas iam sæpissimè repetitas propugnat; quâ scilicet libertate nos Christus liberauit. Vnde impossibile est, vt ab ea respectus ad terminum *à quo* fit liberatio, secludatur, cùm eam inuoluat essentialiter, sicut ex eius tot testimoniis allegatis perspicuum est. Nam sicut in prima liberatione à peccato dominante, non potest intelligi libertas ab eo sine respectu ad illum terminum, nec in secunda cum peccati illius tyrannis magis frangitur, ita nec in tertia. Nam hinc sunt illa sancti Doctoris verba de Propheta cùm liberationem plenam à dominante iniquitate implo- (Epist. 89.) raret: *Optat plenissimam futuræ vitæ libertatem*, scilicet ne dominaretur iniquitas, seu plenissimam libertatem à dominante iniquitate, *non iactat propriam potestatem*. Hinc illa de Apostolo liberationem à corpore mortis; id est, vitiis corporis plenam implorante: *Nec plenam libertatem* (qualis in cœlo erit) *habere dicendus est, qui se adhuc postulat liberari*. (Lib. de nat. & grat. c. 35.) Hinc illa perspicua de tali plena à peccato libertate: *Quid autem liberius libero arbitrio, quando non poterit seruire peccato?* Quasi dicat, quid à peccato liberius & remotius illo arbitrio, quod ei peccato, à quo liberatum est iam amplius seruire non poterit? Et alibi, cùm dixisset arbitrium hic malè velle, postea verò malè nolle, id est, peccare peccatoque seruire non posse, statim, adiicit euidentius; *Nec ideò libero carebit arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omninò non poterit seruire peccato.* (In Enchir. c. 105.) Quid est hoc, nisi multo liberatius erit arbitrium, quod non amplius in seruitutem peccati ruere potest? Et adhuc illustrius: *Nec ideò* (beati) *liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt*, (Lib. 22. de Ciuit. c. 30.) id est, quia tentari peccati seu concupiscentiæ delectatione non poterunt. Hoc enim apud Augustinum est peccati delectatio, *magis quippe erit liberum à delectatione peccandi vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum*, id est, à concupiscentiæ delectatione, vsque ad impossibilitatem habendi concupiscentiam delectationis. Non possem omni verborum delectu clariùs oculis subiicere eum, quem dixi esse Augustini sensum, quàm ipse subiecit. Vnde definitiua eius sententia superiùs explicata, *Quando plena & perfecta libertas erit? Quando nullæ inimicitiæ* (Tract. 41. in Ioan.) (carnis aduersus spiritum concupiscentis quam latissimè declarauerat) *quando nouissima destruetur mors.*

Ad terminum etiam *ad quem* liberationis seu libertatis ab Augustino respici, hoc est, ad non peccandi beneque viuendi potestatem, & ad ipsum liberationis modum, maiorem scilicet charitatis delectationem, res æque manifesta est: nam hoc ille vltimus locus clarè loquitur: non enim solum dicit beatorum arbitrium magis liberum futurum à *delectatione peccandi*, hoc est, à peccato seu delectatione peccati, qui est terminus *à quo* arbitrium liberatur, sed eo vsque progressuram istam liberationem, vt delectetur indeclinabiliter non peccare, hoc est, vt iustitiam peccato repugnantem delectabiliter & indeclinabiliter diligat. Et hinc est, quod statim istam maiorem beatorum libertatem in bono seu in termino *ad quem*, non in eo ponit quod arbitrium sit indifferentius vt hoc vel illud bonum diligat, sed quod sit potentius ad non peccandum, hoc est, stabilius, & in iustitiæ (quæ Deus noster est) dilectione confirmatius. Causam enim cur sit liberius istam reddit, quod cum Adami arbitrium ita liberum fuerit, vt potuerit non peccare; *Hoc autem*, inquit, *nouissimum eo potentius erit quo peccare non poterit*. (Lib. 22. de Ciuit. c. 30.) Nimirum, iuxtà doctrinam quam ex eo paulo ante produximus, quod arbitrij libertas sit etiam potestas eius, & proinde quo liberius, eo potentius ad iustitiam diligendam.

Sed omnia ista tria, & terminum *à quo* libertatis, & *ad quem*, & modum liberationis per delectationem charitatis simul elegāter in eodem illo libro de Ciuitate complexus est: *Erit ergò illius ciuitatis & vna in omnibus, & inseparabilis in singulis voluntas libera.* (Ibidem.) Et in quo libera? Num quia indifferentius vt eligat hoc vel illud bonum? *Ab omni malo liberata.* Ecce terminum *à quo*: *& impleta omni bono.* Ecce terminum *ad quem*, quia boni, id est, Dei dilectione plena est. *Fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum.* Ecce liberationis modum. Hoc est enim quod ante aliis verbis expresserat *vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum*: quæ delectatio indeclinabilis non est alia, nisi fruitio indeficiens æternorum & iucunda gaudiorum. Hoc libertatis à peccato incrementum & fœlicissimum complementum & modum, aliis verbis eodem sensu circumscripsit alibi: *Pro sanandis* (membris) *orare debemus, vt absolutissima cui nihil addi possit sanitate* (quæ charitas est) *perfecta Dei suauitate plena libertate perfruamur.* (Lib. de nat. & grat. c. 58.) Ecce absolutissima beatorum sanitas, perfecta suauitas plena libertas est. Et rursum alibi, pari verborum euidentia & efficacia: *Quia peccauit voluntas secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas donec tota sanetur infirmitas, & accipiatur tanta libertas, in qua sicut necesse est, permaneat beatè viuendi voluntas, ita sit etiam bene viuendi & nunquam peccandi voluntaria fœlixque necessitas.* (Lib. de perfect. iust. c. 4.) Summam hîc beatæ libertatis in tribus sitam esse declarat. Primò in eo quod tota sanetur infirmitas, quæ, iuxta perpetuam August. phrasim, est illud ipsum peccatum quod concupiscentiam dicimus, à quo propriè veluti termino *à quo* efficimur liberi, ea libertate qua nos Christus liberauit: secundo in eo quod perpetua sit voluntas beatè viuendi, quæ non est alia nisi voluntas fruens æternorum iucunditate gaudiorum, sed

indeclinabilis plenaque iustitiæ delectatio. Vbi propriè exprimitur modus liberationis, per ineffabilem illam charitatis suauitatem; quæ facit vt nulla peregrina peccati vel concupiscentiæ delectatio amplius irrepere queat. Tertio in eo quod simul permaneat non peccandi beneque viuendi voluntaria fœlixque necessitas, hoc est, voluntas fœlix, immutabilis, & necessaria (vt ita nostri sæculi verbo & sensu loquar) non peccandi rectéque viuendi, qui propriissimè est terminus *ad quem* fit illa suprema beatissimaque liberatio. Omnia denique tria non sunt aliud, quam id quod in libris de Ciuitate Dei dixerat, voluntas libera, liberata omni malo, & impleta omni bono, fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum: vel, vt breuius ætatis nostræ phrasi loquar, *amor beatificus*, diuersis respectibus quasi à diuersis lateribus consideratus. Nonne videtur Aug. quantum ex istis omnibus eius testimoniis liquet, ne somniasse quidem vnquam de absonis illis glossis verborum eius, quæ in nonnullis proferuntur: Si enim illas de industria declinare voluisset, nõ potuisset ab eis longiùs recedere, non solùm in explicanda maiori libertate beatorum, sed etiam quacumque præsentis vitæ. Hoc enim confidenter mihi asserere licet, cuius probationem in suũ locum differo, in vniuersis voluminibus quæ contra Pelagianos exarata sunt, totoque illo conflictu de salua destructaue per gratiam arbitrij libertate, non aliam vllam elucere libertatis arbitrij faciem, quàm produximus, nec esse vestigium vllum, quo Augustinus vnquã de tali indifferentiæ libertate ad eligendum hoc vel illud bonum cogitasse, multo minus ad eam depellendæ calumniæ causa confugisse videatur. Constantissima quippe doctrina eius, paucis verbis quicquid de libertate respectu termini à *quo*, *ad quem*, modi liberationis quorumcumque siue ægrotorum, siue sanorum, dictum est, complectentibus, comprehenditur: *Hæc voluntas tanto erit liberior, quanto sanior, tanto autem sanior, quanto diuinæ gratiæ, misericordiæque subiectior.* Nam illa gratia est quæ sanitatem, id est, charitatem, illa est quæ suauitatem, hoc est, omnem charitatem, illa est quæ non peccandi necessitatem, hoc est, indeclinabilem charitatem, & per hoc summam à seruitute peccati libertatem arbitrii voluntatis impertit. Hęc enim *est lex libertatis, non seruitutis.* Qui sic Doctor beatissimè & profundissimè: *Quia charitatis vtique non timoris.* Homines enim *facit carnalis timor & cupiditas seruos*, peccati seu cupiditatis, *Euangelica fides, spes, & charitas liberos. Nam idcirco in bene agendo nullum est vinculum necessitatis, quia libertas est charitatis.*

Epist. 89.

Lib. de nat. & grat. cap. 57.
Lib. 3. ad Bonif. c. 4.
Lib. de nat. & grat. cap. 65.

Triplex liberi arbitrij status, ad bonum, vel malum, & ad vtrumque. Vnde hæc restrictio ad vnum, vel indifferentia contrarietatis nascatur.

CAPVT X.

HACTENVS duo illa membra libertatis explicuimus quibus terminus à *quo* libertatis exprimitur, libertatem à *iustitia*, & à *peccato*, seu, vt hoc sęculo loquuntur vsitatius, comparatione termini *ad quem*, libertatẽ ad malum & ad bonum. Nunc aliquid breuiter dicendum est, quomodo illæ libertates arbitrij à diuersis statibus eius participentur. Nam quamuis liberum arbitrium seu libertas eius, illa generalis, quam initio tractatus huius explicuimus, sit in vniuersum proprietas creaturæ, imò naturæ rationalis & intellectualis, non tamen in omni supposito eandem suorum actuum latitudinem habet. Generatim quippe tam latè patet liberum, seu libertatis arbitrium, quam voluntatis arbitrium, quia liberum arbitrium & voluntatis arbitrium apud Augustinum idem esse declarauimus. Voluntas autem, prout natura quam afficit, diuersa fuerit, vel etiam prout in eadem natura pœnis præmiisque ex præuio proposito profluentibus se discreuerit, ad actuum plura paucioraque genera dilatatur aut restringitur.

Quamobrem sicut diuina natura, bonitas immutabilis est, & indefectibilis quia simplex, ita voluntas æque simplex, ad quam bonitas propriè spectat, ab amando hoc bono, hoc est seipso; neque mutari, neque deficere potest: ita vt quicquid amauerit præter se, non nisi sub eadem illa suprema bonitate, & ad eandem illam supremam bonitatem referendo amare possit: quæcumque vero creata natura, hoc ipso quo ex nihilo facta, neque simplex est, etiam mutari & deficere potest. *Est bonum solum simplex*, inquit Augustinus, *& ob hoc solum incommutabile quod est Deus. Ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia & ob hoc mutabilia.* Et alibi: *Vnde colligitur non ob aliud res deficere, vel posse deficere, nisi quod ex nihilo factæ sint.* Ex hac igitur defectibilitate, qua ad nihilum, tanquam ad solum patrium vergit, omnis creatura rationalis hoc habet, vt etiam voluntas eius à veri & summi boni dilectione, aliud inferius bonum, quod non debuit, amando deficere, hoc est, peccare possit: *Voluntarius enim defectus, quo anima rationalis ad ea quæ infra sunt condita, conditore suo deserto declinat affectum, hoc est quod peccatum vocatur.* Ex illa igitur naturarum diuersitate nascitur duplex arbitrij status, naturis ipsis congruus & adnatus, vt arbitrium naturæ incommutabilis peccare non possit, mutabilis possit. Hæc enim vti voluntatem, ita etiam libertatem ad malum declinare potest, illa non potest. Illa vtriusque naturæ & arbitrij proprietas, si naturam spectes, immutabilis, & in beatis damnatisque permanet. Nam etiam nunc beati & damnati mutabiles natura sua sunt, quandoquidem Deo volente mutarentur, sed remuneratione damnationeque factum est, vt illa naturalis in vtramuis contrarietatis partem flexibilitas amplius flecti nequeat. *Aliud est esse enim Deum, aliud participem Dei. Deus natura sua peccare non potest: particeps vero Dei ab illo accipit vt peccare non possit.* Sic igitur Creatoris arbitrium liberum est, sed ita vt non nisi bonum velle possit: creaturæ itidem liberum, sed ita vt & bonum velle possit & malum. Nam hoc ipsum, à bono scilicet Increato, cui amore adhærebat, deficere posse, hoc est, ei posse velle malum.

Lib. 12. de Ciuit. c. 10.
Epist. 56.
Lib. 3. cont. Secund. [illegible]
Lib. 22. de Ciuit. c. 30.

Cum tali ergo arbitrio in vtramque partem libero & flexibili conditus est angelus & primus homo: sicut hoc accuratiùs ex Augustino in initio demonstrauimus. Nam quamuis angelus, & in primis Adam, Scriptura teste, rectus conditus fuerit, hoc est, cum voluntate rectitudinem æternæ veritatis amante, nec in creaturas adhuc vlla concupiscentiâ vel amore curuatâ, talis tamen fuit, vt deserere posset rectitudinem suam, vtpote in quo nondum illa bona voluntas, qua diligebat istud incommutabile bonum, ita torrente voluptatis inebriata & firmata fuerit, quin adhuc

beatum

beatum illud amoris vinculum posset abrumpere, & ita *bene velle posset & malè*. Quamobrem iste primus est in creatura liberi arbitrij status, ad vtrãque non solum contradictionis, sed & contrarietatis partem prorsus flexibilis & indifferens: ita diuinâ iustitiâ præmium & supplicium liberorum voluntatis, motuum temperante, vt quod quisque sibi fruendum liberè delegisset, siue creaturam, siue creatorem, siue peccatum, siue iustitiam, hoc ipsum ei permittendo vel donando, stabiliter velut præmium retribueret. Angelos itaque qui seruata voluntatis rectitudine sibi similes manserant sibi similiores fecit, vt & ipsi ad illum libertatis apicem, quo peccare, hoc est, iustitiam adamatam amittere non possent, suo auxilio condescenderent; eos vero qui iustitiâ derelictâ peccatum adamauerant, stabili ac perpetua peccati seruitute mulctauit, *Deus enim*, vt Augustinus, *iustè omnia moderatur, vt pro cupiditatibus & electionibus suis, seruitutes eorum, libertatesque distribuat*. Ipse enim sicut naturarum omnium creator est, *ita voluntatum bonarum adiutor & remunerator, malorum autem relictor & damnator*.

Lib. 83. qq. q. 79.

Lib. 14. de Ciuit. c. 26.

Ex hac igitur spontanea creaturæ rationalis in vtramq; partem liberrimæ discretione, illa æquabilis libertatis indifferentia, velut bilancis æquilibrium periit. Magno enim impetu voluntatis, pars altera creaturæ rationalis sursũ rapta, deorsum altera præcipitata est; & iustitia vtramque prosequente, cum nihil esset quod vtriusque ponderis impulsum auferret aut minueret, vbi voluntas vniuscuiusque cecidit, ibi mansit. Sic aliud duplex libertatis genus, vel duplex status potius exortus est, vnus in quo quemadmodum Deus, creatura Deo simillima & eiusdẽ boni amore stabilita, iam nihil mali amplius velle potest; alter in quo creatura Deo dissimillima & boni sui amore spoliata, nihil boni. Nam cùm concupiscentiâ peccati, sibi velut victo, & in seruitutem eius addicto dominante, se liberare non possit, non potest etiam ad illud æquilibrium per se redire, nisi gratia liberauerit. Nec tamen idcirco arbitrium liberum esse desinit. Non enim in eo libertas arbitrij sita est, vt vtrumq; genus actuum bonorum malorumque possit æqualiter, sed vt in quoscumque actus potestatem habeat, siue in bonos, siue in malos, in illos libera feratur voluntate. Cùm enim hoc liberum sit, quod est in potestate voluntatis, actus illi alterius partis, quorum potestate caret, non sunt amplius in ipsius potestate, ideóque nec in ipsius libera voluntate, proinde nec liberi, sed respectu oppositi generis arbitrium est liberrimum, eoque liberius, siue vera, siue seruili libertate, quo minùs ab illis, alterius partis amore retrahitur & impeditur, sicut hoc in ipso libertatis architypo creatore omnium, in beatisque creaturis eius, Augustino sæpius teste, & omnibus Theologis consentientibus perspicuum est.

Ex quo profectò consequenter liquet, quod illi maior quasi latitudo libertatis, respectu tam boni quam mali, quæ in illo primæuo hominum & Angelorum statu apparuit, non ex natura, multo minus ex perfectione liberæ voluntatis fluxerit, sed potius ex eius naturali & concreata imperfectione, qua ex perfectione veræ libertatis sua voluntate excidere potest, nisi Deus impediat; vnde fieri non potest, vt ista latitudo actuum liberæ voluntatis, sit natura vel perfectio libertatis, sicut fieri non potest, vt potestas claudicandi, sit natura vel perfectio potestatis progressiuæ, vel potestas errandi intelligentiæ, vel mortalitas hominis, vel ægrotabilitas carnis. Nullius enim naturæ perfectio in eo sita est, quod possit in agendo vel essendo deficere, sic videlicet, vt si Creatoris beneficio impediatur, perfectio naturæ vel natura ipsa destruatur. Poterat igitur Deus talem humanam & angelicam instituere naturam, vt solus eam delectaret Deus, eiusque voluntati sine vllo non solum impedimento tentationis, sed etiam possibilitate defectionis obtemperaret, sicut nunc pars eius quædam in cœlis immobiliter & indeficienter obtemperat. Non enim ideo liberum arbitrium non habent, quia peccata eos delectare non possunt. *Magis quippe esset liberum, à delectatione peccandi vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum*. Nam Deum ab initio creaturæ suæ, conferre non potuisse sine præiudicio libertatis, quod ei postea sine præiudicio libertatis contulit, vt ei amoris perfectione simillima, nec ipsa posset sua libertate deficere, hoc est, bonam liberamque voluntatem amittere, perabsurdum est. Quapropter neque natura liberi arbitrij, neque perfectio libertatis, imò neque status viatoris fuisset violatus, si talem Deus hominem angelumve condidisset, vt cœlestis delectationis magnitudine & firmitate liberum eorum arbitrium non posset creaturam Creatori diligendo præponere. Hoc enim citra dubium in Christo Domino sine detrimento libertatis eius, sine interitu status viatoris, & quod est mirabilius, vna cum ipsa beatifica visione & amore contigit; & in sanctissima eius Matre eo faciliùs, quo inferiore gradu & alio ex capite contigere potuit. Nimirum vt etiam illa sublata concupiscentia, gratiæque magnitudine voluntatem eius inseparabiliter confirmante, etiam sine beatifica visione peccare non posset. Quod iuxta Augustini principia probare non est difficile, sed non est huius loci. Non ergo natura vel perfectio libertatis, sed connaturalis ordo rerum, quæ ab imperfectis ad perfectiora progrediendum esse præscribebat indifferentem illum libertatis gradum ad bonum & malum postulauit: *Seruandi gradus erant*, inquit Augustinus, *diuini muneris, vt primum daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset homo, sicut & peccare: Nouissimum quo peccare non posset, atque illud ad comparandum meritum, hoc ad recipiendum præmium pertineret*.

Lib. 22. de Ciuit. c. vlt.

Ibid. c. 30.

Error Pelagianus est, requiri ad libertatem indifferentiam ad bonum & malum: sed potest esse libertas, destructa ad malum.

CAPVT XI.

Qvamobrem perperam de liberi arbitrij natura Philosophantur, qui hominem vel Angelum non liberi arbitrij futurum esse suspicantur, si non æqualiter eorum voluntas flecti potuisset aut etiamnum posset in bonum & malum. Error iste à Pelagianis patronis eius fidelissimis originem ducit. Principium enim apud ipsos primo verum & indubitatum fuit, non esse liberum cui non in vtrumque contrariorum, bonum videlicet & malum, par potestas est. Quod fusè à nobis in illo opere quo Pelagiani erroris dogmata lustrauimus eorumque sensum explicuimus, demonstratum est. Hic vnus aut alter Iuliani locus sit instar omnium; rem enim ibi fecimus exploratissimam. Sic ergo definit ipse libertatem arbitrij: *Libertas arbitrij in aduertendi peccati & abstinendi à peccato, possibilitate consistit*. Ex qua re-

Vide lib. 1. de hæresi Pelag. c. 1. & sequ.

Lib. 1. operis imp. fol. 118.

gula, necessitatem omnem siue boni, siue mali pœnitùs excludendo, statim colligit: (*Fol. 122.*) *Si ergo est, vt ratio prodidit, arbitrij libertas propulsatrix necessitatum, vt nemo sit vel bonus vel malus, cui non sit liberum esse contrarium*, &c. Et insultans fundatissimæ doctrinæ Augustini, qua in libris ad Bonifacium dixerat, voluntatem quæ libera est in malis, liberam non esse in bonis: (*Fol. 150.*) *Non minore plane stultitiæ professione*, inquit, *quam profanitate liberum vocas, quod dicis nisi vnum velle, non posse*, hoc est, vel solum bonum vel solum malum.

Doctrinam istam hauserat ex Pelagio præceptore suo & istius erroris fonte Iulianus: Nam Pelagius in fidei suæ libello, quem ad Pontificem Innocentium sui purgandi causa destinauerat, his verbis sententiam suam de ista in vtramq; partem pari potestate comprehendit: *Nos vero dicimus hominem semper & peccare, & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij*. Quo nihil aliud significat, quam id quod clarius discipulus eius propalauit, non esse liberi arbitrij hominem, nisi semper & peccare possit, & non peccare. Sententia ista sub Hieronymi nomine citari subinde solet, & in opusculo quod inscribitur: (*Tomo 4. operum Hieronymi.*) *Symboli explanatio ad Damasum* continetur. Sed reuera est Pelagij. Nam multas lacinias ex eo citat Augustinus libro de gratia Christi, quę verbotenus in eo comprehensas videre licet, qua de re plura diximus alio in loco.

Sententiam istam velut fortissimam & erroris Pelagiani nidum sæpè & acerrimè refutauit Augustinus, & asseueranter docet ad libertatem arbitrij, non esse necessariam illam ad vtrumque contrariorum, bonum videlicet atque malum indifferentiam; sed totam eius naturam in alterutro oppositorum duntaxat, siue in bono, siue in malo, sublata alterius oppositi potestate, posse saluari. Nam in libris ad Bonifacium, (*Lib. 1 ad Bonif. c. 3.*) de illis loquens qui ab omni liberationis gratia submoti, sub peccato captiui sine fide detinentur: *Hæc*, ait, *voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est*. Quibus verbis perspicuè libertatem respectu solius mali asserentibus, cùm Iulianus illam indifferentiam boni & mali negatam cerneret, ideoque stultitiæ professionem & profanitatem ascripsisset Augustino, qui liberum diceret, quod nisi vnum velle non posset, respondet ei sanctissimus Doctor, quasi rem Iulianus perabsurdam protulisset, (*Lib. 1. operis imp. fol. 150*) *Liberum non est, nisi quod duo potest velle, id est bonum & malum? Liber Deus non est, qui malum non potest velle de quo etiam ipse dixisti, Deus esse nisi iustus non potest. Siccine Deum laudas, vt ei auferas libertatem? An potius intelligere debes esse quandam beatam necessitatem, qua Deus iniustus non potest esse?* In qua sententia exemplum quod de Deo profert Augustinus, apud omnes etiam recentiores Theologos indubitatum est; sed eo scopo ab Augustino producitur, vt probet simili modo, liberam esse posse voluntatem in malis, vt ante dixerat, quæ non est libera in bonis, falsumque esse quod illi sententię Iulianus opposuerat, liberum non esse, nisi quod duo potest velle, bonum & malum. Et cum Iulianus iterum istam indifferentem libertatem ad vtrumque contrariorum postulasset, negassetque eam cum potestate ad vnum tantum posse cõsistere, eandem solutionem ei reponit Augustinus: (*Fol. 153.*) *Ergo nec in Deo est arbitrij libertas, quia malum facere non potest, sicut negare seipsum non potest: qui & nobis summo illo præmio largiturus est; vt non quidem ipsi Deo, sed tamen angelis eius æquales, nec nos peccare possimus*. Sed Iulianus, cum inuictam ratiocinationem suã arbitraretur, ei tertiò idem impingit confidentius, & apertam ei contradictionis absurditatem imputat, vt *qui instificaret dogmata sua promittens se liberum arbitrium non negare, quod ante mali* (solius) *postea boni* (solius) *necessitate subuerteret*. Sed respondet ei tertio Augustinus, necessitatem vnius contrariorum non repugnare libertati: (*Fol. 154.*) *Dicturus es, vt video, Deum necessitate premi, vt peccare non possit, qui vtique nec potest velle, nec vult posse peccare*. Quâ beatissimâ necessitate & nos donandos esse profitetur.

Cùm vero hactenus exemplo diuinæ libertatis, argumento quasi à simili conuicisset, libertatem arbitrij etiam in sola ad malum potestate & libertate incolumen esse posse, & Iulianus eandem argumenti istius molem contra libertatem solius mali volueret & reuolueret, tandem perspicuis verbis errorem eius notat & comprimit: (*Fol. 155.*) *Multum erras qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam quod nulla necessitate commissum est*. Quod inductione variorum exemplorum probat. Et aliquanto inferiùs, cum retorsisset in eum Iulianus, quod *voluntas peccatoris potuerit tam bonum velle quàm malum voluit, totumque figmentum necessitatis*, quam sanctus Doctor asseruerat, *euanuisse*: exemplis eum errare docet Augustinus, magnaque veritatis fiducia doctrinæque Catholicæ securitate concludit: (*Lib. 1. operis imp. f. 159.*) *Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi; sed vt non obsit ista necessitas, donat ille cui dicitur, de necessitatibus meis erue me*. Ex quo sanè acerrimo conflictu Catholicissimi pugilis cum Iuliano Pelagiani erroris architecto, manifestissimum euadit, necessitatem siue solius boni, qualis in Deo, angelis & hominibus beatis lucet, siue solius mali, qualis in hominibus, quos damnatio omnis gratiæ exortes fecit, reliqua est, nihil omninò repugnare libertati, sed reipsa tam perspicuè esse conuulctam, vt errorem eius opinionem vocet. Nec ibi propriè de libertate ad bonum, quamuis illius nonnulla exempla protulerit, sed præcipuè de libertate & potestate solius mali, certamen vertitur; altero velut stultam profanamque sententiam impugnante qua dictum erat, *voluntatem esse liberam in malis, quæ non esset libera in bonis*; altero velut sanissimam Catholicamque doctrinam omni Scripturarum & rationum apparatu defendenre.

Sed nullibi res ista illustrius patet, quam in dæmonibus, qui amissâ irreparabiliter bene volendi & bene faciendi potestate, solius mali potestatem & libertatem habent. Sunt enim perfectissimè liberi à iustitia, seruique peccati, nec ab illa peccati seruitute in æternum à Deo liberandi sunt, nec à seipsis liberari possunt. Amiserunt itaque pœnitus libertatem ad bonum, retenta tamen perfectissimè libertate ad malum, iuxta regulam generalem aduersus Pelagianos de arbitrij libertate ad malum latam: *Nec liberum in bono erit* (arbitrium) *quod liberator non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel occultus, vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit*. Et rursum: (*Lib. 1. ad Bonif. c. 3.*) *Liberum arbitrium vsque adeo in peccatore non periit, vt per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant & amare peccati hoc eis placet, quod eis lubet*. Ac tertio de peccatoribus qui mentis vtuntur arbitrio: *In peccato sua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum sua voluntate præcipitantur. Non enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantiâ veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cæcitatis & infirmitatis*. Denique generalissimè. *Hæc voluntas, quæ libera*

est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Quæ quamuis omnia de hominibus sub peccati dominantis potestate captiuis dicta sint, eadem tamen prorsus, imò longè maiori ratione in spiritibus reprobis perfectissimè locum habent. Nam voluntas eorum maximè delectatur malis, maxima cum delectatione peccat, maximè hoc ei amore peccati placet, quod ei libet, omninóque minimè per liberatorem à peccato liberati sunt, à quo seipsi eò minùs suâ possunt potestate liberare, quò stabiliori damnationis & obdurationis obstricti sunt.

Ex cuius doctrinæ regulis, quas de libertate arbitrij ad peccandū generaliter Augustinus tradidit, etiam speciatim sententiam de dæmonum B libertate pronuntiat. Nam vtrumque caput bicornis illius libertatis, siue retentæ, siue perditæ in eius libris æquè perspicuum est, dum & peccandi libertatem spiritibus damnatis tribuit, & benefaciendi negat. Nam de libertate bene volendi & benefaciendi Satanæ, sic loquitur in epi- (Epist. 107.) stola ad Vitalem: *Regens eos* infideles *ad arbitrium suum, quod nec ipse habet liberum ad benefaciendum, sed ad maximam malevolentiam pœnâ sui sceleris obduratum: Vnde nemo sanæ fidei credit aut dicit hos. Apostatas angelus, ad pristinam pietatem correcta aliquando pietate conuerti?* De libertate verò peccandi nemo sanæ mentis inficiari posset, eam in dæmonibus vigere potentissimam. Quis enim nisi oculos apertissimæ C veritati clauserit, non videat blasphemias illas in Deum horribiles, grauissima sceleratæ mentis esse facinora? Nec enim quicquam ratio peccati continet, quod non maximè in eorum facta quadret, quæ contra legem æternam scientes, videntes, lubentésque dicunt, faciunt, concupiscunt. Hinc Augustinus tripartitam illam libertatem creaturæ rationalis, quam supra declarauimus, ad bonum tantùm, ad malum tantùm, (Lib. 3. de lib. arb. ca. 17.) & ad vtrumque breuiter exprimens: *Si nulla causa esset non ita distribueretur creatura rationalis, vt alia nunquam peccet*, in angelis bonis, *alia in peccando perseueret*, in angelis malis, *alia quasi media inter vtrumque, aliquando peccet, aliquando ad rectè faciendum conuertatur*, in hominibus viatoribus. Et statim iterum: *Quæ causa in has tres partes eam distribuit? Sed nolo mihi respondeatur voluntas*, id est liberum arbitrium, de quo erat disputatio: *Ego enim causam quæro ipsius voluntatis. Non enim sine causa nunquam vult illa peccare, nunquam ista non vult, cùm eiusdem generis omnes sint.* Vbi euidenter dicit, reprobos illos spiritus nunquam non velle peccare, hoc est, semper velle peccare. Eandem trimembram libertatis partitionem etiam in superioribus tetigit, dum de angelica beata creatura dixit, quod (Lib. 3. de lib. arb. c. 5.) *in perpetuum fruitur creatore suo, quem perpetua tenenda iustitiæ voluntate promeretur*: de damnatâ, *quod eam perpetua peccandi voluptas tenet*; quod eam præsciuit Deus *non solùm peccaturam, sed etiam in peccandi voluntate mansuram*: Et tamen etiam talem creaturam *quæ liberâ voluntate peccat, excellentiorem esse, quàm quæ propterea non peccat, quia non habet liberam voluntatem*, sicut aberrans equus, lapide non errante melior est. Inter vtramque verò medium ponit hominem, creaturam videlicet ita peccatricem, vt possit altitudinem suam pœnitendi humilitate recipere.

Ex istâ igitur liberæ voluntatis intelligentiâ, quâ arbitrium Augustinus esse sentit ac docet liberum, quantùmvis siue in bono, siue etiam in malo, ita firmatum sit, vt non sit amplius ad bene- A faciendum liberum, sed ad maximam maleuolentiam pœnâ sceleris obduratum, passim grauissimorum certissimorumque peccatorum authores dæmones facit. Inuidiæ quidem frequentissimè; (Lib. contra Secund. c. 17.) *Primum peccatum est quamuis bonam creaturam creatori in dilectione præponere: secundum autem, alterum quoque, vt id faciat vel suadendo vel cogendo tentare.* Vbi vtrumque peccatum dæmonum digito ostendit, & quo cecidit, & quo damnatus hominem in peccatum labi fecit. De postremo genere, quod iam maximè in dæmonibus locum habet, statim attexit: *voluntate peccant, qui alios ad peccatum perducere cupiunt, vel stulta beneuolentia, vel malitiosa inuidia.* Et cùm inuidentiam ex immoderato B honoris amore pullulare docuisset, dum quis in eo superetur, cupit aliquos ad iniquitatis voraginem ex æquitatis arce deponi: *Hoc modo*, inquit, *diabolus suadere aut cogere ad peccata conatur.* Et mox vberiùs declarans vtroque modo & suadendo, quod diabolus facit, & ei consentiendo peccari: *Ego*, inquit, *ambas* (creatu- (Ibid. c. 18.) ras) *bonas esse assero, sed vnam earum malefacere suadendo, aliam malefacere consentiendo.* Sed quomodò, an fortè malefaciet absque peccato? nequaquam, sed sic *vt illi si non suadiat emendatior* futura sit. *Etsi enim bis illa peccat, quæ & committit & suadet: illa autem semel, si tantummodo ad malefaciendum consentiat, tamen peccatis sunt malæ, C non naturâ sunt malæ.* Quod ibidem latiùs prosequitur. Hoc inuidentiæ peccatum sæpissimè Augustinus in dæmonibus ponit; *Sanctis inui-* (Ibid. c. 24.) *det diabolus honorem cœlestem, vnde ipse deiectus est. Mutatus enim ipse, alios mutare molitur*: nimirum iuxta illud Scripturæ: *Inuidiâ diaboli mors intra-* (Sap. 2.) *uit in Orbem terrarum*; Ex quo fit, vt quemadmodùm sanctissimus Antistes dicit, *errore delectentur & quodammodo pascantur humano.* Nemi- (Epist. 49. q. 3.) nem autem eò vsque ineptiæ progressurum puto, vt inuidiam fallendique voluntatem, peccatum non esse arbitretur. Quapropter non veretur eis non tantùm peccandi voluntatem, & vera peccata, sed etiam inuidentiæ, cæ- D terorumque peccatorum quæ in mundo damnati perpetrant, supplicium attribuere: vt non modò peccatorum, sed & pœnarum luendarum rei sint. *Illi principes contra quos habere nos colluctationem dicit Apostolus, pœnam peccatorum suorum priores patiuntur quàm noceant, nullus enim inuidus vt alterum lædat, non sibi tormento est.* Et in libro de naturâ boni: *Cùm per potestatem quam diabolo dedit, omnia iustè ipse Deus fecerit, non tamen pro his iustis factis, sed pro iniqua nocendi voluntate quæ ipsius diaboli fuit, ei reddetur in fine supplicium.* Sed quid multis? Ipse Dominus Iesus apertissimè diabolum post primum peccatum & homicidam facit, *ille homicida erat ab initio*, & mendacem, (Ioan. 8.) E *Mendax est & pater eius*: nec homicidium verò, nec mendacium esse peccata, vel peccata non esse liberæ voluntatis: nec ipsi quidem homicidæ aut mendaces intèr surdos dixerint. Vnde Scripturis & Augustino succinentes veteres, non solum diabolo vera peccata tribuunt, sed etiam apertissimis verbis liberum arbitrium respectu solius mali: cuiusmodi est beatorum Angelorum, respectu solius boni. Qua de re sanctus Bernardus: *Sicut cœlestis An-* (Bernard. de grat. & lib. arbitr.) *gelus, aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus, propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate: sic profectò diabolus æque liberè in malum & corruit: & persistit, suo vtique voluntario nutu, non*

alieno impulsu. An fortè est etiam dæmon liber in bono, non captiuus in malo? *Manet ergo libertas voluntatis, vbi etiam fit captiuitas mentis, tam plena quidem in malis quàm & in bonis, sed in bonis ordinatior.* Et iterum euidentiùs: *Nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, ac voluntaria obstinatio.* Et post Bernardum Magister Sententiarum: *Mali (Angeli) per malitiam adeo sunt obstinati, quod bonam voluntatem habere, siue velle non valent, etsi bonum sit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando fieri quod Deus vult fieri, & vtique illud bonum est & iustum fieri, nec tamen bona voluntate illud volunt.* Et statim adiicit vtrosque & bonos & malos Angelos habere liberum arbitrium, etsi illi in bono confirmati sint, hi in malis obdurati: quia *non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate, illi bonum eligunt & malum respuunt, hi bonum vitant & malum sequuntur.* Vtpote qui habeant *liberum arbitrium, sed depressum atque corruptum, quo surgere ad bonum non valent.* Quam doctrinam Augustini, Bernardi & Magistri Scholastici & Commentatores veteres communiter secuti sunt. Nam Bonauentura dicit non obstante obduratione *dæmones liberè velle quod volunt.* Itemque quod *continuè peccat* etiam in timore quo pœnas timet, & in amore quo vt conseruatorem diligit Deum. Diuus Thomas: *Dæmones quamuis diuersa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant, quia in omni eorum electione permanet vis primæ electionis ipsorum.* Quibus ad illa vsque tempora nemo videtur contradixisse.

In 2. dist. 7.
In 2. dist. 7. num. 32. nu. 9. 11. 14.
In 4. disp. de malo q. 16. a. 2. in corp.

Nec sanè vlla ratio recentioribus esse potest, cur etiam ex propriis eorum principiis doctrinam istam ponderando, de falsitate suspectam esse putent. Ipsi enim ad libertatem beatorum atque ipsius Dei satis esse credunt ac docent, vt quamvis peccare non possint, eligant tamen liberè, hoc est, indifferenter hoc vel istud bonum. Sed hoc libertatis patrocinium plenissime, planissimèque in damnatis spiritibus locum habet. Nam & ipsi quamvis voluntatem immobilem in malo, peruersaque sui dilectione possideant, indifferenter tamen eligere possunt hoc vel istud malum, ad hoc vel istud peccatum homines impellere, hoc vel isto blasphemiæ conuitio diuinitatem incessere. Quod si ad libertatem sufficit, certissimum est & planissimum, liberum arbitrium in dæmonibus cum illa perpetua & generali, seu in confuso, peccandi necessitate cohærere; & proinde verissimam esse doctrinam sancti Augustini, qua constantissime semper docet, *voluntatem quæ libera in malis est quia delectatur malis, non esse liberam in bonis, quia liberata non est*; iuxta doctrinam Apostolicam quam Augustinus illis verbis explicuit: *Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ: nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, &c.* Nam ex illis verbis & aliis Christi Domini Ioannis octauo, quæ sæpius à nobis allegata sunt, fluxit illa diuisio libertatis apud Augustinum celebris, *in libertatem à peccato*, quæ est libertas ad bonum, & *libertatem à iustitia*, quæ est libertas ad malum. Et illud Catholicum eiusdem Doctoris pronuntiatum: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala, aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.* Et illud in Enchiridio: *Ad peccandum liber est, qui peccati seruus est. Vnde ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus esse cœperit iustitiæ seruus.* Vnde obduratissimis peccatoribus liberam planissimè voluntatem tribuens dicit: *Facile est vt infidelitatem accusemus Iudæorum de libera voluntate venientem, qui factis apud se tam magnis virtutibus credere noluerunt.*

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.
In Enchir. cap. 30.
Lib. de dono pers. c. 9.

Hæc de libertate tantum ad malum paulo fusiùs ex Augustini mente pertractanda fuerunt, propter miras quorundã recentiorum opiniones & veteribus inauditas, quibus res planissimas triçis implicant, vt in hominibus qui peccato subiugati seruiunt, multoque magis in dæmonibus, vel arbitrij libertatem, vel peccandi potestatem negent, vel ita fateantur, vt vel gratiam sufficientem in iis velut necessariam postulent, vel boni moralis agendi potestatem. Fœtus isti sunt non Ecclesiasticæ traditionis, sed humanæ, vel potius vanæ speculationis. Quæ si ad normam doctrinæ veteris, & præcipue principis omnium Theologorum, & in hac materia ducis ac præceptoris gentium Augustini, expenderimus, inuenientur esse paradoxa, quibus nec à Stoïcis paria excogitata sunt. De duobus postremis iam fuit alibi dicendi locus.

Libertas arbitrij quo sensu tribuenda, & neganda peccatoribus.

CAPVT XII.

SED quamuis Augustinus crebrò libertatem arbitrij malos habere, & arbitrium ad peccandum liberum esse fateatur, ac definitiones quas de libertate tradidit, hoc ipsum sine vlla dubitatione conuincant, non rarò tamen idem Augustinus nullam omnino libertatem arbitrij, nisi in boni dilectione, atque in operibus bonis ex ea profluentibus, videtur agnoscere: *Ad male agendum habes, sine adiutorio Dei liberam voluntatem. Quanquam non est illa libera. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Et omnis qui facit peccatum seruus est peccati. Et, si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.* Et in libro de Spiritu & littera: *Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij libertatem sonare. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.* Quasi dicat, vbi non est Spiritus Domini, non est libertas arbitrij, sed seruitus. Ex qua vena fluunt innumera eius testimonia, quibus soli diuinæ gratiæ, charitati ac dilectioni iustitiæ tribuit libertatem voluntatis; vtpote quæ *tanto sit liberior, quanto diuinæ gratiæ misericordiæque subiectior*, quemadmodum fusè supra declarauimus.

Serm. 13. de verb. Apost.
Lib. de Spir. & lit. c. 30.
Epist. 89.

Ex his atque huiusmodi Augustini locis, quosdam Scriptores collegisse video, nullam ex Augustini mente esse arbitrij libertatem, nisi per quam adhæreretur Deo. Quam sententiam suam quomodo tueantur, ipsi viderint. Hoc tamen

tamen exploratissimum est, doctrinæ Augustini directè & ex pluribus capitibus esse contrarium. Quod ex iis quæ toto hoc discursu de libero arbitrio tam prolixè diximus, ita manifestum est, vt superfluum sit iis qui tantillum ingenio pollent, repetendo velle declarare. Nam vt nihil dicam de tot testimoniis, in quibus expressis verbis libertatem arbitrij, veri nominis peccatoribus tribuit, & illud indifferenter se posse huc illuc flectere ad bonum & malum, de quibus infrà adhuc dicendum erit; ipsa ratio liberi, quam tanto molimine Augustinus tradit, hoc conuincit inuictissimè. Liberum enim vocat, quod est in nostra potestate, & in nostra potestate id quod facimus quando volumus; quod in peccatis citra omnem tergiuersationem perspicuè verum esse, nemo Catholicus diffiteri potest. Ex quarum definitionum veritate ex professo Augustinus docet, & *manifestum esse* docet, & aduersus Philosophos constantissimè defendit, *voluntates nostras* non solùm *quibus rectè*, sed etiam *quibus perperam viuitur, non esse sub necessitate positas*, sed liberas, & à libero arbitrio proficisci. Qua de re supra satis multa generatim disputata sunt.

Lib. 5. de Ciuit. c. 10. & lib. 3. de lib. arb. c. 3. & aduers. Manichæos sæpius.

Sed hoc est quod viros eruditos videtur fefellisse, quòd liberum, in Augustini doctrinà, subinde magis actum respicit, qui libere fieri dicitur, quasi terminus *ad quem* libertatis; subinde vero solùm vel maximè terminum *à quo* arbitrium dicitur liberum. Respectu actus liberi, tam est arbitrium liberum respectu actus mali, cum illum delectabiliter facit, quàm boni: & vtrisque vniuocè, vt cum Philosophis loquar, & nomen & ratio libertatis conuenit. Vterque enim, & bonus & malus, est in potestate voluntatis, cumque facit cùm vult, & quidem magis malum quàm bonum, quandoquidem ad malum agendum liberam habeat voluntatem etiam sine adiutorio Dei: Ad bonum autem non nisi diuinitùs liberetur & adiuuetur. Nec enim aliud est liberum Augustino, prout nude actum respicit quatenus à potentia voluntatis fluit, quàm id quod ita est in nostra potestate, vt illud faciamus quandò volumus.

Sed voluntas quibusdam impedimentis volendi obnoxia esse potest, quibus velut vinculis & compedibus potestas eius quodammodo ligetur, vt in actum bonum exire; hoc est, velle, vel id quod iam vult implere non possit. Vnde à vinculis illis per quæ diabolus captiuum arbitrium tenet, tanquam termino *à quo*, expediri debet, vt velit, aut vt impleat id quod velit. Hinc ergo fit, vt libertas quatenùs immunitatem ab istis volendi impedimentis & quasi vinculis sonat, respectum quendam quasi ad terminum *à quo* arbitrium liberetur connotet, sicut initio tractatus huius declaratum est. Quod quamdiù non fit, manet arbitrium seruum, captiuum & alterius dominationi subiectum, quæ ratione respectus illius repugnant arbitrio. Quo enim magis ab illa captiuitate & seruitute, & consequenter ab alterius dominatione liberatur, eò fit magis magisque liberum, vsque adeo, vt cùm in eam incidere non potest amplius, tunc fit liberrimum. Hoc volendi impedimentum Apostolus peccatum vocat; hoc Augustinus verò interpres Apostoli, concupiscentiam; quæ non est aliud quam desiderium fruendi quacumque creatura. Liberatio igitur à dominatione peccati seu concupiscentiæ, hoc est, ab amore

A cuiuscumque creaturæ, arbitrium verè liberum facit; quia cuius amore voluntas deuincta, eidem & serua detinetur. Ex quo fit, vt voluntas ab isto amore creaturarum tanquam delectabili visco, quo sub ea veluti dominante captiua tenebatur, expedita, non solum libera à creaturis fiat, sed etiam carum sub Deo, hoc est, sub æterna veritate domina, vt eis non fruendo subiiciatur, sed vtendo superferatur; non vti libitum est, sed sicut æternæ veritati, seu Deo, placitum fuerit: Non enim vera libertas ab ipso veritatis præscripto libera esse debet. Hæc breuiter indicauit Augustinus in libro de vera Religione: *Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum*
B *liber esse appetat*; ecce libertatem termini à quo: *Et quem regnare*, id est, Dominum esse, *delectat, vni omnium regnatori Deo subditus hæreat, plus eum diligendo quam seipsum*; & consequenter quam aliam quamcumque creaturam. En terminum *ad quem* qui excusso seruitutis earum iugo sequitur. Vnde paulo ante dixerat: *Rationalis anima si Creatori suo seruiat, à quo facta est, per quem facta est, & ad quem facta est, cuncta ei cætera seruient.* Et rursum: *Quem si subditus* (homo) *imitaretur, per eum haberet subdita cætera.* Non enim à creaturarum & sui ipsius iugo expedita, sine omni dominio, sicut nec sine omni amore esse debet. Nam sicut amor temporalium, sine amore rerum
C æternarum ex animo pelli nequit, ita nec iugum creaturæ sine iugo Dei: *Solue te hinc*, inquit Augustinus, *sed alliga ibi periculosum est tibi in his tentationibus sine vinculo remanere.* Et alibi: *Captiuati ergo* (à Deo) *quia capti, & capti quia subiugati, sub leue illud iugum missi; liberati à peccato, cuius serui erant, & iustitiæ* (id est Dei) *serui facti cuius liberi erant.* Et quia creatura rationalis naturaliter ita instituta est, vt non debeat seruire creaturæ, sed Creatori, tanquam naturali & vero Domino suo, hinc fit quod illa seruitus, quò arctior eò liberior sit: *Filius est ancillæ*, inquit Augustinus, *secundum quod omnis creatura subdita Creatori est, & verissimo Domino verissimum*
D *debet famulatum, quem cum exhibet libera est, hanc accipiens à Domino gratiam vt ei non necessitate, sed voluntate deseruiat. Ergo iste filius est Ierusalem cælestis, quæ sursum est mater omnium nostrum libera. Et libera quidem à peccato, sed ancilla iustitiæ.* Si libera, seruitutem illam exhibendo, ergo quò arctior ista seruitus, eò liberior, quia vi charitatis à peccato liberantis liberatior. Eò quippe longius animus à peccato seu concupiscentia dominante recedit & consequenter à creaturis liberior factus, ei ad nutum sub Deo sibi regnante dominatur. Nam huiusmodi augmentum libertatis & diminutio seruitutis, vt suprà latiùs exposuimus, semper respectum ad peccatum seu con-
E cupiscentiam rerum creatarum velut terminum à quo liberamur, inuoluit.

Ibid. ca. 44.

Ibid. ca. 45.

Serm. 10. append.

In Psal. 67.

In Psal. 115.

Porrò sicut vmbra corpus, & vitium virtutem, & peccatum virtutis actum imitatur, ita & libertas à iustitia, seu Deo, libertatem à peccato. Nam & illa præter actum positiuum quem respicit, quatenùs eum in potestate habet, etiam connotat respectum à iustitiâ tanquam terminum *à quo* liberum fit arbitrium ne impediat actum eius, veruntamen illa non est vera liberatio, sed captiuitas, tyrannis & seruitus sub amore creaturæ, quo fit dissimilis Creatori. Libertas enim cum termino *à quo* comparata, immunitatem significat, non à quo-

libet, sed à malo, à tyrannide veraque seruitute rationalis creaturæ, cuj dominium quoddam potentissimum sopra blanditias timoresque creaturarum adiunctum est. Quà de re præclarè sanctus Dionysius naturam dominationum

De cælesti hierarch. cap. 8.

cœlestium explicans: *Sanctarum dominationum nomen declarare arbitror excitationem quandam ad supera, à seruitute, omnique terrestri submissione liberam, quæ nulli tyrannicæ dissimilitudini vllo prorsus modo seipsam vti libero dignum est, subiicit, vt quia dominatio sit nullis blanditiis cedens, omnemque seruitutem diminutionis effectricem superat, & omni submissioni pertinaciter obsistit, & ab omni dissimilitudine exempta est, & veræ dominationis ac dominantis principatus semper cupiditate tenetur, & ad* B *veram ratamque illius similitudinem tum se, tum ea, quæ ipsum loquuntur, quantum licet probè fingit ac format; & ad nihil eorum quæ temerè videntur & approbantur, sed ad id quod propriè a se conuersa est, & semper diuina similitudine dominationis authore, quantum potest participat.* Describit enim veram libertatem sub ea ratione qua terminum à quo, creaturæ blanditias, & amorem veluti veram à Deo dissimilitudinem, & seruitutem diminutionis effectricem respicit ac respuit. Vnde & Au-

7. Confess. cap. 16.

gustinus alicubi dicit, se fuisse longè à Deo in *regione dissimilitudinis*: & iniquos aptos esse creaturis inferioribus, *quantò dissimiliores sunt tibi aptos à superioribus, quanto similiores sunt tibi.* Ab isto C malo tyrannicæ dissimilitudinis, seruitutis, terrenæ submissionis, carnalis concupiscentiæ, & vno verbo peccati, vt Apostol. loquitur, libertas eximit. Ex qua nobili & antonomasticà libertatis significatione, fit vt etiam vulgò translata significatione, sicut Augustinus dicit: *Quicumque*

Serm. 48. de Verb. Domini.

liberatur, intelligatur periculum euadere, molestiis carere. Sicut ergo corruptio rei positiuæ destru-

Lib. 7. Conf. cap. 12.

ctionem sonat: *Nocet enim corruptio & nisi bonum minueret non noceret*: abusiuè vero priuationis aut negationis (non enim ignorantiam, sed scientiam corrumpi dicimus) ita libertas respectu termini à *quo* propriè libertatem à seruitute naturæ rationalis inimica sonat, non à seruitu- D te veri Domini. Quod & in libertate ciuili pari modo locum habet. Nemo enim seruus dicitur, qui vero Domino suo in patria sua amore seruit, quò enim arctius ei seruit & liberalius, eò liberior est; sed qui tyranno, à quo in seruitutem abruptus est, subiugatur & seruit.

Hinc igitur patescit ratio, cur liberum arbitrium, quatenus nude actum respicit quem habeat in sua potestate, vt eum faciat si velit, verè & propriè liberum ex Augustini definitione, dici debeat, & verè sit; & tamen passim in omnibus scriptis suis Augustinus ita de libertate loquatur, quasi arbitrium peccatorum nulla E ratione sit liberum. Tunc enim libertatem non ad actum, sed ad terminum à *quo* comparat: qua ratione arbitrium concupiscentiis carnalibus subiugatum, non tam liberum quam seruum vera videlicet, tyrannica & inimica naturæ rationali seruitute, dicendum est: & non nisi vmbratica quadam veræ libertatis effigie liberum, quatenus etiam tunc à suauissimo saluberrimoque iustitiæ iugo liberatur, vt cum quadam delectatione quasi liberaliter peccato seruiat: *Qualis quæso potest*, inquit, *serui addicti*

In Enchir. cap. 30.

esse libertas, nisi quando eum peccare delectat! Liberaliter enim seruit qui sui Domini voluntatem liben- A *tèr facit. Ac per hoc ad peccandum liber, qui peccati seruus est.*

Hanc igitur veræ & adumbratæ libertatis differentiam & imitationem, quæ ex termini à quo fit liberum, & delectationis per quam fit liberum, quadam deficiente similitudine petuntur, Augustinus vt exprimeret, illis nominibus in asserenda vera libertate vti solet, quæ maximam eius prærogatiuam denotent. Nunc enim vocat eam veram libertatem, & arbitrium per eam esse verè liberum: *Ipsa est vera libertas propter*

Ibidem.

recti facti lætitiam. Et alibi rationem quam dedimus simul indicans, quia à malis eripit: *Vera*

Lib. 5. de Ciuit. c. 18.

libertas nos ab iniquitatis, & mortis & diaboli do- B *minatu* (qui per peccati concupiscentiam arbitrio dominatur) *liberos facit.* Quam vocem veræ libertatis sexcenties in scriptis eius frequentatæ, ex Christi Domini verbis hausit: *Si vos*

Ioan. 8.

filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nam vt sanctissimus Doctor ait, per gratiam Christi, *ar-*

Epist. 90. quæ est Conc. Carthag.

bitrium fit verè liberum dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur. Subinde veram & sanam libertatem nuncupat: *Ipsa est vera &*

In Psal. 67.

sana libertas, vt opus bonum fiat non timore (scilicet rei temporalis quæ diligitur amittendæ) *sed amore.* Quandoque salubrem libertatem:

Lib. 4. ad Bonif. c. 3.

Nec ideo tamen potest captiua voluntas nisi Dei gratia respirare in salubrem libertatem. Et rursum: C *Non aliud intelligitur arbitrium laudabiliter liberum, nisi quod fuerit Dei gratia liberatum.* Alias

Lib. 6. Musica cap. 5.

summam libertatem: *Deo vni summa libertate seruitur.* Aliquando hanc veram sanam, salubrem, laudabilem libertatem à peccati dominantis malo absolutè & antonomasticè libertatem appellat: *Voluntas humana non libertate*

Lib. de Corr. & gra. cap. 8.

consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem. Libertatem vero à iustitia quæ est libertas in malo, ne quidem libertatis nomine dignam censet; *Libertas sine gratia non est libertas, sed contumacia.* Et in alio loco: *Nec attendunt in*

Epist. 106. Lib. de Spir. & lit. c. 30.

ipso nomine liberi arbitrij vtique libertatem sonare. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Si D *ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio?* Omnia ista elogia libertatis à peccato, & probra libertatis à iustitia, quam seruilem libertatem appellare solet, sicut seruitutem Dei liberam seruitutem, respiciunt vtramque libertatem purè & nudè respectu termini à *quo.* In qua consideratione, libertas ad malum seu à iustitia, ita ferè à vera libertate arbitrij à peccato deficit, & eam fugitiua quadam similitudine, sicut vitia virtutem ipsumque Deum defectiuà quadam & vmbratica specie æmulantur. Nam & superbia veram virtutem, ac ipsius Dei celsitudinem imitatur, & stultitia innocentiam & simplicitatem, & ignauia quie- E tem, & effusio liberalitatem eius: *Peruersè*

2. Confess. cap. 6.

enim, inquit Augustinus, *te imitantur domine qui longè se à te faciunt.* Sed hoc non officit, quominus alia ponderatione quæ nudum actum respicit, arbitrium etiam in malo, sit verè liberum, ea libertate qua generatim benè vel perperam vtitur; quatenus actum, siue bonum, siue malum habet in sua potestate; sicut ille vitiorum defectus à virtutis perfectione quam affectat, nihil obstat quominus virtus & vitium secundum qualitates ponderata, communem veri habitus rationem; itemque peccatum & actus bonus, veri actus liberi naturâ induant. Quapropter Aug. vtramque considerationem simul iun-

gens

gens præclarissimè voluntatem & liberam respectu peccati vocat, quatenus actum peccati perpetrare potest si voluerit, & simul non liberam, quia peccati ancilla est: *Agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, sed male. Ad hoc idonea est voluntas tua quæ vocatur libera & male agendo fit damnabilis ancilla.* Audis liberam ad agendum male, & tamen non liberam fieri, quia peccati ancillam. Et iterum clarius: *Cùm tico tibi sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes sine adiutorio Dei liberam voluntatem.* Audin perspicuè voluntatem liberam ad malè agendum statui. Iam audi, qua ratione terminum à quo resipisciendo non libera: *Quanquam non est illa libera. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est: &, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati; &, Si vos filius liberauerit tunc verè liberi eritis.* Hæc paulò vberiùs explicanda esse iudicaui, ne quis forte non satis expensâ doctrinâ sancti Augustini, ex ea colligit putet, nullam in peccatoribus esse veri nominis libertatem, à qua liberum arbitrium appellatum est: quamvis alio sensu phrasis ista sit in scriptis eius & antiquorum omnium, & Ecclesiæ Catholicæ precibus & monumentis, ipsisque sacris litteris frequentissima.

Serm. 13. de Verb. Apost. cap. 11.

Ibidem.

Ibidem.

2. Pet. 2.

Ioan. 8.

Quomodo se libertas arbitrij habeat ad libertatem seu indifferentiam contrarietatis, & contradictionis.

CAPVT XIII.

QVID de libertate, seu potius indifferentia contrarietatis dicendum sit, abundè ex dictis liquet. Ostendimus enim adesse & abesse posse sine vllo libertatis præiudicio. Affuit Angelis & Adamo in Innocentiæ statu perfectissimè, nobis post peccatum imperfectiùs. Abest penitus ab inferis & superis illæsa vtrisque permanente arbitrij libertate, in illis ad malum, in his ad bonum. Indifferentia quippe ad vtrumlibet, testimonium quidem libertatis est, quia sine liberi arbitrij vsu neutrum exerceri potest, non tamen ad libertatem vllo modo necessaria. Oritur enim non ex natura, neque ex robore libertatis, sed ex infirmitate eius qua fit vt animus imbecillè, solubiliter, & inconstanter dilectis rebus adhæreat, ita vt ab vna quam velut vltimum finem diligit, in alteram, à bono in malum, à malo in bonum possit transilire. Quod qui ad naturam vel notionem libertatis pertinere contendit, necesse est fateatur eandem imbecillitatem etiam ad naturam charitatis pertinere. Nam in Augustini ac discipulorum eius lucubrationibus ac documentis, nulla est alia libertas ad bonum nisi charitas, quia illa est sanitas animæ rationalis. Sicut ergo absurdum est, naturam vel perfectionem sanitatis in eo sitam esse vt sit labilis, & ab ægritudine succedente violari possit, cùm potius talis sit perfectissima, qualis erit beata nostra immortalitas, quæ non sinet nos amplius morti, vulneri, ægritudinibus subiacere; ita paris absurditatis est, ad sanitatem adeoque libertatem charitatis, huiusmodi potestatem deficiendi ad malum poscere. Quæ quidem omnia ex eis quæ supra disseruimus perspicuè patent.

A De libertate contradictionis, hoc est, ad agendum & non agendum, paulò alia ratio est. Potest enim firmissima esse charitas, & cupiditas, quæ à rebus amatis, nullis blanditiis, terroribus, auelli, & in oppositum flecti queant, quamvis non semper in actum dilectionis erumpant. Potest ergo putari quod indifferentia exercitij, hoc est, agendi & non agendi (sub qua comprehenditur etiam indifferentia eligendi hoc vel illud) ad libertatem necessaria sit. Quod vt plenius intelligatur, sciendum est quod sicut obiectum voluntatis distinguitur in finem, & id quod est ad finem, ita & actus eius circa alterutrum occupantur. Finis est amor cum sua fruitione; eius quod B est ad finem, vsus. Qui ita differunt, vt amor in fine hæreat, vsus & quicquid cum vtendi voluntate iunctum est, à re circa quam occupatur in finem transeat, vt aptissimè vocauerit Augustinus affectum amoris *mansoriam dilectionem*; vsum *transitoriam*; quia non manet in re qua vtitur, vtentis affectus. Sicut enim propter finem homo conditus est, ita & propter amorem, quo fini iungitur: media propter ipsum hominem sunt, & cæteri affectus propter amorem velut omnium cardinem qui seruiunt. Maximè verò omnium seruus est, vsus seu voluntas vtendi. Est enim affectus purè putéque ministerialis respectu amoris finis, veluti plenissimo iure do- C minantis eumque trahentis in scopum suum. Ex quo fit vt consilium, electio, vsus, imperium & similes ministeriales actus voluntatis, necessariò tam bonitatem, quàm alias conditiones suas, imò & ipsum suum esse ab illo dominante mutuentur. Nam inde nascitur, quod huiusmodi affectus vsuales tunc assumuntur, cùm amor finis postulauerit, tunc deponantur cùm non postulauerit; vti enim velle, cùm vsum constiterit non esse necessarium, non est sapientis animi firmitas, sed re vtenda frui volentis imbecillitas.

Lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 35.

Ex isto igitur fonte proficiscitur, vt cùm amor finis vltimi, siue boni, siue mali, stabilis D & immutabilis fuerit, impossibile sit, electionem, vsum, & similes affectus, qui ab illo amore imperantur, circa talia versari media quibus amor finis interimatur. Sic enim amor ipse finis quem stabilem supposuimus, semetipsum interimeret, hoc imperando quod se interimit; quod etiam tum cùm amor finis adhuc excidere potest, locum habet. Nam quamvis is qui Deo iunctus est, eligere possit medium malum quo amor pereat, nunquam tamen electio ista ex illo ipso amore quem interficit, sed ex alio proficiscitur, vel ipse certè alius nouus amor erit prioris inimicus. Ex quo facilè intel- E ligitur, eam libertatem arbitrij quæ circa res eligendas vtendasque versatur, nullo modo postulare posse, vt ipsa electio ordinem finis egrediatur. Nam hoc ipso degenerat non solùm à perfectione, sed à natura quoque electionis, siue ignoranter eligendo medium quod non est medium, siue scienter eligendo quod ei repugnare cernit; quod fieri non potest ex natura electionis, sed potius alterius nouæ dilectionis, qua rem illam non iam vt purè medium, sed vt aliquid per se amabile complectentem intuetur. Vt propterea rectissimè dixerit sanctus Thomas Augustino succinendo; *Quod liberum arbitrium diuersa eligere possit, seruato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius: sed*

1. p. q. 62. art. 8. ad 3.

quod eligat aliquid divertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis.

Ex eadem illa radice nascitur, vt mediorum assumptio totam suam necessitatem & indifferentiam ex eodem amore finis hauriat. Si enim medium, vt medium, amori finis videatur esse necessarium (vt cùm non nisi vnum superest) non potest prætermitti; si repugnare, non potest assumi; si pluribus viis eodem perinde perueniri, quodlibet præ quolibet arripi potest & non arripi, & sic de cæteris electionis vsusque conditionibus. Qua consideratione dixit idem sanctus Thomas: *Quando ad finem non posset perueniri, nisi vna via, tunc eadem ratio esset volendi finem, & ea quæ sunt ad finem.* Non enim potest in isto casu renunciare voluntas ei quod est ad finem, nisi renunciet ipsi fini.

Quæst. 6. de malo ad 9.

Ex quibus electionis & vsus regulis, naturæ lumine perspicuis, facilè animaduertitur, vnde tota illa indifferentia contradictionis, quæ in electione, vsu, imperio, & similibus ministerialibus affectibus cernitur, oriatur & metienda sit; Nimirum non ex libertate arbitrij respectu illorum actuum, sed ex amore finis, herili potestate famulis suis dominante. Nam siue vnum duntaxat adsit medium, siue plura, siue omittere possit electionem alterutrius, ita finis amore postulante, siue non possit, salua libertate vtrumlibet facit. Nam ab ordine finis posse in eligendo deflectere perinde vt in ratiocinando ab ordine principiorum, Thoma & veritate indice, non potestas est, sed imbecillitas, non libertas, sed defectus eius, non à Deo datus, sed ex ingenita naturæ infirmitate insitus, vel à diabolo seminatus. In eo quippe electionis natura & libertas posita est, vt sit in arbitrij potestate, hoc est, vt eligat & non eligat cum voluerit, quod tunc perfectissimè fit, cum sequitur ad amussim nutum Domini sui, qui est amor finis: ab illo quippe exeritur & comprimitur, prout finis dilecti ratio poposcerit, ab illo mutuatur esse suum, libertatem suam, indifferentiam suam. Est quippe affectuum omnium postremus, vilissimus, seruilissimus, natus obedire, non imperare, & propterea minimè omnium libertatis capax; & si quam suscipit, illa non minus ac bonitas eius, ex affectu principe deriuatur, & expendi debet. Vt sanè mirandum sit, quid Philosophiæ sectatoribus in mentem venerit, qui libertatem arbitrij ex abiectissimo seruilissimoque voluntatis actu ponderare voluerunt, quæ in principe collocanda est. Libertas enim, communi hominum iudicio, dominium non seruitutem, atque id quod non alterius, sed sui gratia est, sonat. Vnde quod S. Thomas præclarè de potentia voluntatis Aristotele suffragante dixit: *Voluntas imperium habet super omnes animæ vires, propter hoc quod eius obiectum est finis; vnde conuenientissimè in ipsa summum libertatis inuenitur. Liber enim dicitur qui causa sui est, vt in primo Metaphysicorum dicitur;* & vice versâ alibi: *Oportet vt ea* (potentia voluntatis) *quæ est liberrima super alias imperium & dominium habeat*; hoc, inquam, ipsissimum multo magis, verissimeque de primo, nobilissimo, imperiosissimoque voluntatis actu dici potest, & iuxta Augustinum debet: amor imperium habet super omnes animæ vires, propter hoc quod eius obiectum est finis: vnde conuenientissimè in ipso summum libertatis inuenitur. Liber enim dicitur qui causa sui est. Nam alioqui vnde nascitur quod ille solus omnibus affectibus, maximeque seruilibus illis quos diximus, dominetur? Nisi ex illo principio quod sanctus Thomas tetigit, quia oportet vt qui est liberrimus, super alios imperium & dominium habeat. Quo sanè nihil congruentius Augustini principiis quæ deduximus, dici potest. Nam ista vna causa est, cur libertatem in actibus, siue bonis, siue malis semper respectu finis attendat; atque adeò, vt in vniuersis operibus eius vix reperiri possit libertatis mentio in actibus amori finis seruientibus, nisi quatenus in illis amor finis emicat & attenditur. Nam hinc illa toties repetita de libertate charitatis in omnium præceptorum (quæ non finis, sed eorum quæ sunt ad finem rationem obtinent) obseruatione dominantis: *Liber enim præceptum facit*, vt ille loquitur, *qui libens facit*, id est, qui ipsam iustitiam præcepti diligendo facit. Non enim aliter electionis præceptorum, & vsus & cuiuscumque voluntatis libertatem explorat Augustin. quam bonitatem. Nam vtramque ex amore finis in ea relucente pariter trahit.

In 2. dist. 25. art. 2. ad 4.

In 2. dist. 24. qu. 1. ar. 3. in corp.

A

B

Quapropter merito Scholasticis quibusdam eruditissimis, & contentiosæ Theologiæ Coryphæis, absurdum visum est, quod libera diceretur voluntas in eligendis iis quæ sunt ad finem, & non in appetendo ipso fine, quantumcumque appeteretur necessariò, sententiamque suam non aspernandis rationibus probant. Non enim necessitatem libertati, sed naturam repugnare dicunt, & rectè dicunt. Nam Aristoteles in Metaphysica distinguit liberum à naturali, & secundo Physicorum, causam actiuam in naturam & propositum, qua de re supra latius diximus. Proinde fieri non potest, vt eadem potentia voluntatis circa finem versetur vt natura, quamtumvis in eum ferri ponatur necessariò, & in ea quæ sunt ad finem, vt potentia libera; sic enim distingueretur eadem actiua potentia in seipsam & in oppositum sui. Tam enim impossibile est, vt vna potentia duos oppositos operandi modos habeat, qui per se & primò & immediatè principium actiuum diuidant, quàm vt in eadem specie insint duæ differentiæ quæ genus eius diuidunt. Neque vero refert, quod idem intellectus cùm discursu & sine discursu comparatione diuersorum operetur. Nam illi non sunt modi operandi ita oppositi, vt principium actiuum immediatâ & prima diuisione diuidant, non magis quam agere cum indifferentia & sine indifferentia contradictionis, quam agere cum deliberatione, & sine deliberatione quam denique agere simpliciter volendo, & ad aliud simpliciter volitum referendo, respectu voluntatis.

Scotus in 1. dist. 10. qu. vnica num. 10.

C

D

E

Imo vero, ex hoc ipso quod voluntas liberè versatur circa ea quæ sunt ad finem, vt recentiores volunt, rectè omnino concludi videtur, eandem libertatem esse respectu finis. Nam eodem omnino actu attingit vtrumque; vt proinde fatendum sit, vtriusque comparatione voluntatem ferri liberè, vel certè in eodem actu esse oppositos agendi modos. Vidit hæc omnia & breuiter expressit Doctor subtilis: *Non sunt eiusdem potentiæ actiuæ oppositi modi agendi, & maxime isti, naturaliter & liberè, qui primo distinguunt potentiam actiuam. Quia si voluntas comparatur ad finem per modum naturæ, & ad entia ad finem per modum libertatis, ipsa non erit*

Scotus loco citato.

erit potentia actiua vna respectu istorum; & tunc nulla potentia erit, quæ eligat ens ad finem propter finem. Nulla enim potentia eligit hoc propter illud, nisi velit vtrumque extremum, &c. Eadem latius tradit, & iisdem pluribusque rationibus probat in quæstionibus quodlibeticis ex professo docens, *Cùm necessitate ad volendum stare libertatem.* Et illi sententiæ probandæ, præter Augustinum profert sanctum Anselmum, quem sic loquentem inducit: *Qui sic habet quod decet & expedit, vt hoc amittere nequeat, liberior est quam ille, qui sic habet hoc ipsum, vt possit perdere. Et ex hoc concludit,* inquit, *liberior igitur est voluntas quæ à rectitudine declinare nequit.*

Idem Scotus quodlibet 16. ad num. 2.

Ansel. lib. de lib. arb. cit. à Scoto.

Afferuntur quatuor absurda, quæ ex necessitate talis indifferentiæ contradictionis sequuntur.

CAPVT XIV.

ET sanè si non est alia libertas vera voluntatis, quam agendi & non agendi, seu faciendi & non abstinendi ab eo quod facis; grauissima absurda euitari nequeunt, quibus non solum tota doctrina sancti Augustini funditùs concutitur, sed etiam sensus Christianæ pietatis læditur, & communis offenditur.

Primò namque sequitur, operationem diuinæ gratiæ ex diametro repugnare arbitrij libertati. Duplicia quippe præcepta sunt quibus implendis iuuat gratia, negatiua & affirmatiua. Negatiua implentur non faciendo quod prohibetur; cui contradictoriè opponitur facere quod prohibetur; affirmatiua verò, faciendo quod iubetur. Effectus autem gratiæ est efficere, vt affectu volendi suscitato velis, quod torpore concupiscentiæ impediente non vis, & nolis facere, quod à stimulante concupiscentia vrgeris vt facias. Nam ipsum, non consentire & non facere, gratiæ victricis effectus est. Facit autem hoc gratia fortiter affigendo affectum ipsi iustitiæ ne deorsum cadat, idque non aliter nisi cœlestis delectationis vehementia, quasi suaui amorosoque vinculo, vt non solum experientia ipsa testis est, sed sexcentis locis Augustinus docet: *Tantò quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, eoque delectamur ardentius.* Et rursum: *Nolunt homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat, &c. Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum: vt autem innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est quæ hominum adiuuat voluntates.* Nimirum non solum vt agant bonum & non malum generaliter, sed etiam vt iusti agant hoc bonum quod non agebant, & abstineant ab hoc malo quod alioquin agerent, vel agebant. Vnde mox Augustinus adiicit: *Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis, sed diuini muneris, vel quod scit, vel quod delectatur.* Res ista alibi operosius probata est. Est enim in Augustini scriptis exploratissima. Effectus igitur gratiæ est, delectando voluntatem facere, vt actu velit, & faciat id quod ante languore vel torpore quodam non volebat, neque faciebat.

Lib. 2 de pecc. merit. cap. 17.

Vide lib. 4. de gratia Saluat. fusè.

A Et ita diametraliter repugnat Philosophicæ libertati seu indifferentiæ libertatis; quia illam extrahit ab indifferentia agendi, eamque determinatè facit agere vel non agere, velle vel non velle. Quæ quidem contradictio tanta est & tam præcisa, vt si perfecta cœlestis gratiæ delectatio voluntati tribuatur, indifferentiam illam Philosophicæ libertatis funditùs interimat, sicut hoc in animabus sua beatitudine fruentibus manifestum est: quia non amplius illo rore delectantis gratiæ asperguntur vt nos, sed eius torrente inebriantur, qui affectum tantopere ad diligendam iustitiam & non diligendam iniquitatem rapit, vt non possit illam non B diligere, vel hanc diligere. Hoc autem certissimum signum est directæ repugnantiæ, etiam in infirmo gradu. Nam si perfecta gratia perfectè indifferentiam libertatis tollit, imperfectior imperfectè tollet. Sic enim exploramus qualitatum repugnantiam, vt illas, in quocunque gradu fuerint, contrarias esse statuamus, quæ cum perfectæ fuerint ab eodem subiecto se exterminant, quantumvis in imperfectis gradibus se simul esse patiantur. Quod in calore & frigore, candore in nigrore, scientia & ignorantia, & infinitis exemplis videre licet. Gratia igitur quæ facit facere, directè repugnat libertati, si libertas in indifferentia agen- C di & non agendi sita est. Nam illa indifferentia perfecta instar bilancis est, quæ facillimo nutu in alterutram partem impelli potest. Hæc autem illo ipso diminuitur quo vel tantillum alterutri parti additur. Nam quo magis addideris, eo difficilius in alteram partem erigetur vel deprimetur, ita vt tandem amoto alterius partis pondere, totius voluntatis & corporis vires in contrarium non sufficiant. Eadem prorsus est indifferentis voluntatis ratio. Minimus motus gratiæ tollit perfectum æquilibrium, maior minuit, maximus penitùs adimit. Hoc ita verum est, vt nec ipsi Scholastici, istius indifferentis patroni libertatis, D hoc negare queant: *Dum per gratiam præuenitur,* inquit Suarez, *& inclinatur,* liberum arbitrium, *Quodammodo indifferentia eius minuitur.* Quod quia libertatem vehementer infringere videbatur, idcirco addit, *quodammodo*, verbi suauitate absurditatem secuturam temperans. Sed res vel cæcis est perspicua, quod per inclinationem in alteram partem, indifferentia in vtramque tollitur. Nam hinc est, quod fatentur aliquando tam vehementes esse diuinæ gratiæ motus, quod in sancto Paulo & similibus perspicuum est, vt moraliter sit impossibile resistere, quamvis aliquid semper indifferentiæ remanere velint, vt videlicet diffi- E cile resistere possint, sed tamen possint. Hinc est, quod confirmatos in gratia dicant tractibus eius moraliter resistere non posse, etsi Physicè possint. Qua terminorum obscuritate quantumvis sese tegant, hoc tamen apertè confitentur, eò magis imminui voluntatis indifferentiam, quò efficaciores fuerint gratiæ motus: quod profectò euidentissimum est directæ contrarietatis argumentum. Egregia sanè Philosophia, præclara gratiæ laus, mira defensio humanæ libertatis, recondita vtriusque conciliatio, vt altera alteram perfecta destruat, & non nisi in diminutis gradibus consistere queant. Nimirum Deo vi-

Suar. lib. 3. de concursu Dei cap. 13. num. 18.

A gilanter prospiciendum est, ne gratiam augendo libertatem subruat. Paradoxa sunt hæc, antiquitati & Ecclesiæ inaudita, quæ aduersus Pelagianos libertatis interitum ex operatione gratiæ sequi clamantes, tanquam cœlitus missum oraculum semper illud Augustini suspexit ac tenuit: *Hæc voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior; tanto autem sanior, quanto diuinæ misericordiæ gratiæque subiectior. Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem.* Quarum rerum euidentia exclamare compulit Augustinum: *Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei non contra eam libertas defenditur voluntatis.*

Epist. 89. — *Lib. de cor. & grat. c. 8.* — *Ibidem.*

B Secundò sequitur, multo magis omnem concupiscentiæ motum similiter directam habere repugnantiam cum libertate. Repugnat enim ex diametro indifferentiæ voluntatis, cum hoc efficiat blanditiis motus sui, vt qui ad agendum & non agendum ante motum quoquo esset indifferens, ipso motu libidinis in alteram partem instar æquilibrij, cui pondus additur, impellatur. Quod certè tam euidenter vniuscuiusque renunciat conscientia, vt omni probatione altius clamet. Quid enim alioquin causæ est, vt magis pulsati, quam vacui tentatione peccemus? Quid sibi vult lucta tantò difficilior, quantò tentationis motus est violentior, quod tantis quotidie clamoribus poscimus: *Et ne nos inducas in tentationem*, C si tentationis motus non tollit indifferentiam agendi & non agendi, quam ante sentiebamus? Vt quid dicit Apostolus vnumquemque tentari à concupiscentia sua *abstractum & illectum*, si relinquit animum in eadem indifferentiæ libertate? Vt quid dicitur ab eius Coapostolo, *lex peccati*, nisi quia, vt Augustinus exponere solet, animum indifferentem non verbis, sed periculosissimis motibus *iubet*, & quodammodo *cogit* vt peccet. Vt quid denique recentiores ipsi profitentur tentationibus grauibus sine gratiæ adiutorio difficillimum esse resistere? Vt quid grauissimi peccatores totis medullis flagrante libidinis motu clamant, se voluntatis infirmitate non D posse non cedere, & eos verum dicere non semel Augustinus docet; nisi quia grauissimus fit in alteram partem impulsus libertatis, cui ad æquilibrium reducendæ, par vel maior gratiæ delectatio necessaria est? Ita verò augeri posse motum titillantis cupiditatis, vt non possit ei indifferentis libertatis nisu amplius repugnari, sine sanæ doctrinæ violatione negari nequit. Nam illa fuit superbissima Pelagiani dogmatis machina, Augustini disputatione contrita, hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges: *Quod vos dicitis*, inquit Augustinus, *Christiana doctrina non dicit, id est, (vt verba tua ponam) hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges.* E Cùm igitur motus tentationis violentissimus victam opprimat indifferentiam, profectò minor minuet, & vterque perspicuè demonstrabit, non minus carnalis concupiscentiæ titillationes, quàm gratiæ spiritualis delectationes capitalem ac diametralem cum indifferentiæ libertate hostilitatem exercere. Vnde de concupiscentiæ motibus. Paulus: *Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati*, id est, captiuare conantem. De gratiæ motibus Psaltes: *Inclina cor meum in testimonia tua.* De vtrisque Sapiens: *Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud.* Et Augustinus:

Lib. 5. cont. Iul. c. vlt. — *Rom. 7.* — *Psal. 118.* — *Prouerb. 21.*

A *His & talibus testimoniis diuinorum eloquiorum, satis quantum existimo manifestatur, operari Deum in cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates, quocumque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum.* Inclinare autem & captiuare & cor & voluntatem in testimonia, vel à testimoniis reuocare, cuiuslibet sani hominis sensus iudicat, non posse fieri sine impulsu ac depressione indifferentis libertatis in alterum latus; quemadmodum stateræ æquilibrium inclinari in alterutram partem impossibile est, sine indifferentiæ illius æqualis præiudicio.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 21.

Tertiò sequitur, omnes habitus & consuetudines animi, siue bonas, siue malas, directè repu- B gnare libertati, quia directè repugnant æquabilitati istius indifferentiæ. Hoc enim proprium habituum munus est, facilitatem operandi afferre facultati, & consequenter difficultatem operandi oppositum. Non enim potest facilitas vnius partis crescere, nisi decrescat alterius. Nam inde nascitur quod auarus non possit, nisi summa difficultate, liberalitatis opus facere. Quod in omnibus habitibus similiter locum habet. Indicat hoc Scriptura cum dicit: *Peruersi difficile corriguntur.* Et: *Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere cum didiceritis malum.* Et: *Quomodo potestis bona loqui cum sitis mali?* Et: *Quod* C *impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, &c.* Agnouit hoc quantuscumque fuerit indifferentis patronus libertatis Iulianus; sed eum propria iugulans confessione Augustinus: *Cùm dixeris*, inquit, *affectionalem qualitatem* (sub qua habitus comprehendi declarauerat) *certam ex maioribus causis, atque ita inhærescere, vt aut magnis molitionibus, aut nullis separetur, quando secundum eam dicitur animus malus, aut potius homo malus, nonne metuis ne voluntas bona aut non ibi esse possit, aut valere nihil possit? Nonne concedis hominem miserum, quicumque ille sit vel fuerit, certe aduersus talem clamasse qualitatem, velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio? Hic* D *saltem fatemini esse istorum verborum gemitum necessarium, Quis me liberabit, &c.* Quapropter non veretur Augustinus huiusmodi consuetudines seu habitus malos, multis suorum scriptorum locis *peccandi necessitates, & iacturam libertatis* vocitare, vt superius declaratum est: quod non est aliud, nisi claris verbis diceret, indifferentiæ interitum; affigit enim ad alteram partem necessitas: *Dum seruitur libidini facta est consuetudo & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas, &c. Voluntas autem noua quæ esse cœperat, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam.* Nonne multò efficaciùs exprimit id quod dico, quam si voluntatem non amplius indiffe- E rentem permansisse fateretur? Quid quod ipsos Pelagianos hoc idem in superiori illa quam protulimus confessione, profiteri coactos dicit? *Tu quoque ipse in libro nouissimo tuo eorum, quos contra vnum meum quatuor edidisti, ex affectionibus atque passionibus animi dicis euenire hominibus affectionalem qualitatem, atque ita inhærescere, vt aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separetur? Quisquis ergo ea similitate peccauerit, quæ ab illo non potest separari, quid aliud quam necessitate peccabit?* Et ostendens per talem consuetudinem, periisse eam quæ ante fuerat, non peccandi libertatem seu indifferentiam: *Qui vt istam patiatur necessitatem, non nisi peccandi consuetudine premitur, procul dubio prius quam peccaret,*

Ecclesi. 10. — *Ierem. 13.* — *Matth. 12.* — *Rom. 8.* — *Lib. 6. cont. Iul. c. 18.* — *Vide lib. 2. de statu nat. lapsæ.* — *Lib. 8. Conf. cap. 5.* — *Lib. 1. cont. Iul. oper. imp. §. 156.*

A *peccaret, nondum necessitate consuetudinis premebatur.* Et adhuc manifestius: *Ac per hoc etiam secundum vim peccantis necessitas, vnde abstinere liberum non est, illius peccati pœna est, à quo abstinere liberum fuit, quando nullum pondus necessitatis vrgebat.* Qua de causa eodem loco disertissimis verbis, de illis qui simili laborant qualitate aliquoties dicit: *Periit libertas non peccandi: Non est eis liberum abstinere.*

Ibid. 154.

Quocumque vero modo illa intelligi debeant, de quo alio loco disputatum est, hoc saltem est ex Augustini sententia, vt minimum apertissimum, certissimum, verissimum, etiam Pelagianis iudicibus, quod indifferentia peccandi & non peccandi per similes habitus prorsus interimitur, eoque magis, quo magis consuetudine roborati fuerint.

Lib. 3. de fat. nat. & grā.

B Cuius testis irrefragabilis est renisus eorum, quando expugnandi sunt, eo pertinacior, quo fuerint fixiores: *Tanto enim amplius*, inquit Augustinus, *in ea* (libidine) *superanda laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit.*

Lib. 6. contr. Iul. c. 18.

Nec vero hic dici potest habitus diminuere dumtaxat, aut tollere indifferentiam contrarietatis, hoc est, boni & mali, non autem contradictionis, hoc est, agendi & non agendi. Nam quamuis verum sit immediatè per habitus primam indifferentiam tolli, mediatè tamen etiam secunda semper diminuitur, nonnunquam tollitur. Nam ex isto capite proficiscitur, quod luxuriosi, auari, superbi in perpetuis vitiorum istorum voluuntur cogitationibus ac desideriis, & ea momentis omnibus, vel corpore, vel animo, quantum fieri potest operentur. Et in eo sita est ea quæ paulatim crescit animi sanitas, vt decrescente mala qualitate non solum facilius operentur bonum, sed etiam languidius atque rarius incitentur ad malum. Quod quamuis per se motuum ac statuum internorum peritis perspicuum sit, non erit tamen superuacuum Augustinum audire disserentem: *Vellem mihi diceres vtrum à morbo fornicationis sanior non fuit, quem fornicari minus minusque delectat?* Et paucis interiectis: *Itemque post consuetudinem violentiæ baptizatus & nunquam se deinceps prorsus inebrians, vellem diceres vtrum ab isto morbo non fiat in dies sanior, quam fuerat cum potationis gurgitem minus minusque desiderat quam solebat?*

Ibidem.

Et explicans rursus clarius quomodo motus minores rarioresque suscitentur, quibus ad illa peccata pellebantur: *Deinde si proiectu concupiscentiæ bonæ quæ concupiscentias malas fornicandi, potandique debellat; talis effectus, qualis recenti conuersione non fuit, vt illorum in eo desideriis peccatorum minus minusque moueantur, vt aduersus ea mala, non tanta, quanta prius, exerceat, sed minora certamina, non virtutum diminutione, sed hostium, nec deficiente pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorem?* Vnde ex extinctione talium desideriorum, totos habitus, seu malas qualitates ablatas esse concludit: *Cùm verò occurrit quod concupiscatur, nec desideria mala, nobis etiam nolentibus, commoueantur, sanitas plena est.*

Ibid. c. 19.

Habitus igitur non solum impotentiam adducit operandi boni, quod ei contrarium est, quasi solam contrarietatis indifferentiam tolleret, sed etiam potentissimè creberrimèque vrget ad operandum malum, vt ab eo abstinere non sit liberum, nec salua maneat indifferentia contradictionis quæ ante habitum fuit.

Quod verò de habitibus malis diximus, hoc simili ferè modo, & in bonis locum habet. Quantò enim magis auctus fuerit habitus bonus, tanto minus indifferens animus ad vtrumque manet. Vnde subinde succendente bonos affectus charitate, & irrequieta diuini amoris desideria suscitante, tam profundas subinde radices animus in bono agit, vt sibi certa peccatorum genera, quorum infirmitas magis curata est, non nisi vim inferendo consuetudini suæ, velut alteri naturæ, non posse perpetrare videatur. Nam inde fit quod tanta cum facilitate ac delectatione faciat actus illius virtutis bonos. Ex quibus perspicuè sequitur per quodcumque incrementum propensionis in alterutram partem, paulatim magis magisque minui indifferentiam, & consequenter libertatem, tunc vero eam possideri perfectissimam, cùm homo fuerit quasi tabula rasa, hoc est, simul atque ex infantia ad vsum rationis venerit. Tunc enim neutram in partem vehementer propensus est; vel certe cum per nonnullam virtutis aut vitij exercitationem ad illud æquilibrium perductus fuerit, vt perinde ad vitium virtutemque propendeat: vel si in alterutram magis vergit, cum per actuales timoris, concupiscentiæ, aut gratiæ motus sursum deorsumve, vel in hanc, vel in illam partem rapitur; vt animus quasi æquâ lance libratus hæreat. Vnde principiorum nouorum filum sequendo, eò vsque quidam recentior progressus est, vt dicere ausus fuerit, modum operandi li-

C berè, *per grauem metum non impediri, sed potius augeri: Nam tunc*, inquit, *censetur esse maior libertas in agendo, quando ex vtraque parte habes vrgentem aliquam causam. Tunc enim non subito raperis in vnam partem præ alia, sed magis ad vtramque indifferens es.* Hoc autem vult contingere in metu: *Nam ex vna velles non facere ex displicentia obiecti, ex altera velles facere propter metum alicuius mali.*

Becanus Theol. Schol. p. 2. tract. 3. q. 10. nu. 19.

Ecce præclarum libertatis genus, quod (vt asinus Buridani) propter rationes vtrimque æqualiter fluctuet. Sed hæc & similia veteribus inaudita sunt, & in Augustini doctrina paradoxa; apud quem nunquam animus liberior est à libertate qua liberum arbitrium dicitur, quæ contra Pe-

D lagianos ab Augustino defensa est, quàm cum perfectissimo charitatis, vel iniquitatis habitu firmatus fuerit, & liber metu, flagrantissimis delectationibus ac desideriis habitum segni solitis, fertur in bonum aut malum. Audi obsecro, quando arbitrium, iuxta sanam doctrinam, sit maximè ad peccandum liberum: *Liberum arbitrium vsque adeò in peccatore non periit, vt per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant: & amore peccati hoc eis placet quod eis lubet.*

Lib. 1. ad Bonif. cap. 2.

Audi vicissim quando sit maximè ad benefaciendum liberum: *Hæc voluntas libera tanto est liberior, quantò sanior, tantò autem sanior, quantò diuinæ misericordiæ gratiæque subiectior.*

Epist. 89.

Nemo autem dubi-

E tat, tunc maxima cum delectatione peccari, cum consuetudo mala seu habitus malus quodammodo in naturam versus fuerit: Operatio enim secundum habitum est maximè delectabilis. Neque quidquam certius est, quam voluntatem tanto esse saniorem gratiæque subiectiorem, quanto firmiùs fuerit virtutum habitibus in bono, maximeque cœlesti illa charitate stabilita. De isto verò æquilibrio libertatis quod fit per dilectiones vel timores, vt vtrimque animum diuellentes, audi quid sentiat Augustinus: *Si ex aduerso exsistant duo, præceptum iustitiæ & consuetudo carnalis & vtrumque diligitur, id sectabimur quod ampliùs dilexerimus. Si tantundem vtrumque diligitur, nihil horum sectabimur, sed duo*

In Epist. ad Galat.

timore multis trahemur in alterutram partem: aut si vtramque æqualiter etiam timemus, in periculo sine dubio remanebimus, fluctu dilectionis & timoris alternante quassati. Quibus verbis æquilibrium illud libertatis tantum abest vt ad liberam electionem aliquid conferre velit, vt potius nihil ei sentiat capitalius repugnare. Neutram enim in partem motibus reciprocis hac illac fluctuans, se determinare potest. Alibi vero docet timorem tollere libertatem, extortamque metu voluntatem non esse liberam. Nam de illo loquens qui timore compulsus aliquid facit: *Si facit*, inquit, *non quidem plena & libera voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate.*

Lib. de spir. & lit. c. 31.

Quartò sequitur, meritum bonum & malum eo minus esse ac decoloratius, quo quis in bono vel malo fixioribus habitibus radicatus fuerit, vel efficacioribus gratiæ motibus tractus: grauissimorum proinde peccatorum delicta esse minora, sanctorumque actiones eo esse in promerendo præmio deterioris notæ, quo habitus aut gratiæ motus, eos magis ex æquilibrio indifferentis illius libertatis extraxerint, & in alteram partem, siue ad agendum, siue ad non agendum inclinauerint. Meritum enim ac demeritum ex arbitrij libertate quàm maximè ponderatur, omnium hominum iudicio non Augustini modo, sed & Scholasticorum, quandoquidè intereunte libertate prorsus intereat. Necesse est igitur, vt imminuta quoque libertate, minuatur, & eadem aucta, augeatur. Iam autem declaratum est, indifferentiam libertatis per quidlibet quod in alterutram partem determinatè trahit, minui, & per id solum augeri posse, quod eam ad illud libertatis ad vtrumlibet indifferentis æquilibrium accedere facit.

Aliæ tres absurditates ex ista indifferentia contradictionis consectaneæ aperiuntur.

CAPVT XV.

Qvintò sequitur, Christum Dominum ac beatos, vi amoris beatifici omnem omnino libertatem amisisse adimplendi præcepta naturalia & positiua, quatenus præcepta sunt. Difficultatem illam ineluctabilem esse Scholasticis, satis perspicuè probat, quod illæ ipsæ solutiones, quas tanquam probabiliores amplectuntur, ita difficultati satisfaciant, vt nec attingant quidem, vel authores sub ea succumbere manifestum sit. Nam qui in ista materia plausibilius isti malo mederi volunt, dicunt, quamuis determinentur ad bonum, non tamen ad hoc vel illud bonum, quia substantiam præcepti actus ex variis motiuis possunt facere, charitatis, iustitiæ, &c. sub quibus præceptus non erat. Alij dicunt, libertatem fuisse quantum ad intentionem actus, aliasque circumstantias loci, temporis, modi, &c. Alij actus reflexos liberè exerceri posse circa actum præceptum etiam necessarium, & per illos tanquam honestissimos & liberrimos esse posse meritum, si status viatoris ferat. Alij coniungunt omnes modos simul, dum singulos suspectos habent, vt si forsan in vno cadant, altero subleuentur. Sed, vt ante monui, nullus istorum modorum, nec omnes simul, vel nodum ipsum tangunt, & tacite clamant authores hastam & clypeum abiicere, difficultatis mole superatos. Nam ex quocumque motiuo non præcepto, vel circumstantia non præcepta præceptus actus fiat, vel quibuscumque reflexis actibus non præceptis, præceptus actus approbetur & offeratur Deo, nunquam ostenditur circa præceptum, vt præceptum, versari libertatem; sed tantummodò circa aliquid quod sub nullum præceptum cadit, quod sane ad precepti adimplendi rationem per accidens se prorsus habet. Quid si enim & motiuum, & omnes circumstantiæ, præcepto præscribantur? Profectò hic omnes cuniculi clausi sunt, nec vllus datur exitus. Nam illud de reflexis actibus nihil ad propositum libertatis circa actum præceptum facit. Quapropter fatentur prudentiores, si omnes circumstantiæ quam minutissimæ, Christo Domino vel beatis mentibus determinatæ fuerint, nullum vestigium libertatis eis in præceptis esse reliquum. Et hoc ipsum fatentur aliorum etiam non fatentium responsiones, dum libertatem præcepti actus ex circumstantiis quibuscumque non præceptis petunt.

Hinc sextò videtur sequi, etiam nullum consilium, vt consilium, à beatis cum indifferentia libertatis impleri; non enim liberum est beatis mentibus, nihil nisi Deum in omnibus & super omnia diligentibus, Dei consi ium de meliori bono prætermittere. Deest enim illis torpor agendi, deest ille negotiorum vel circumstantiarum concursus qui nos subinde perplexos, & à consiliis adimplendis auersos tenet, quamuis ea Deo nobis dilecto, spectatis omnibus circumstantiis, gratiora esse cognoscamus. Sed si talis nobis esset affectus ardentissimæ charitatis erga solum Deum, qualis viatorum quorumdam mentes accendit, qui etiam voto sibi agendum præfixerunt quidquid magis Deo placere cernerent, profectò neque nos fas nobis esse putaremus, Dei nobis dilectissimi consilia prætermittere.

Itaque septimò dubitari meritò potest, an non omnia omninò quæ agenda sunt vsque ad vltimas circumstantiarum fibras, beatis mentibus ab incommutabili veritate, siue præcipiendo, siue consulendo, præscribantur. Beati enim non sicut nos voluntatem Dei per signa discunt, sed æternam eius voluntatem in æterna eius sapientia incommutabiliter radiante, & in immobili eius veritate cognoscunt. Veritas autem pertingit vsque ad vltimas actionum fibras & circumstantias & momenta, ita videlicet vt sicut præscribit hoc vel illud esse faciendum, ita etiam dictet hoc modo, hoc tempore, hoc loco, hoc motiuo esse faciendum. Qui ergo ipsam lucem veritatis videt, ex qua nobis quidquid veri cernimus, patefit, videt in ea præscribente etiam vltimas agendi radices & circumstantias. Ab huius autem veritatis amore deflectere non possunt, cùm nihil sit charitas, nisi æternæ veritatis amor: nihil igitur possunt quod illa præscripserit prætermittere. Caret igitur illa agendi & non agendi indifferentia in omnibus illis quæ incommutabili veritate præscribuntur: illa autem præscribit omnia, quæ quoquo modo beati secundum prudentiæ regulas agenda iudicant. Vnde enim alioquin agenda iudicarent id quod ponderatis omnibus circumstantiis agunt, nisi in ista incommutabili veritate? Omnia ista in Augustino manifesta sunt: *Vides*

Lib. 13. Confess. c. 15. (Angeli boni) *facientuam semper & ibi legunt sine syllabis temporum quid velit æterna voluntas tua* (*scilicet per istos fieri*) *legunt, eligunt & diligunt, semper legunt & nunquam præterit quod legunt. Eligendo enim & diligendo legunt ipsam incommutabilitatem consilij tui.* Et libro octauo de Genesi ad litteram: *Sublimibus Angelis Deo subdite fruentibus, & Deo beate seruientibus subdita est omnis natura corporea, omnis irrationalis vita, omnis voluntas, vel infirma vel praua, vt hoc de subditis, vel cum subditis agant, quod naturæ ordo poscit in omnibus, iubente illo, cui subiecta sunt omnia.* [Lib. de gen. ad litt. c. 24] Ecce Angeli beati in omnibus quæ in mundo faciunt iussum voluntatis, hoc est, veritatis eius faciunt. Quod mox vberius & clarius & expressius explicat: *Proinde illi in illo veritatem incommutabilem vident & secundum eam suas dirigunt voluntates.* Quid manifestius? Sed audi iterum: *Fiunt ergo illi participes æternitatis, veritatis, voluntatem eius semper facientes sine tempore & loco, mouentur autem eius IMPERIO etiam temporaliter, ille non temporaliter mouo.* Ecce semper voluntatem Dei faciunt, semper secundum veritatem suam dirigunt voluntatem. Qua de re adhuc luculentius in libris de Trinitate: [Lib. 3. de Trinit. c. 3.] *Constituamus animo talem sapientem, cuius anima rationalis iam sit particeps* (instar beatorum videlicet) *incommutabilis æternæque veritatis, quam de omnibus suis actionibus consulat, nec aliquid omnino faciat quod non in ea cognouerit esse faciendum, vt ei subditus, eique obtemperans rectè faciat.* Et in libris contra Faustum: [Lib 22. cont Faust. c. 27.] *Sancti ac sublimes Angeli habent contemplationem & actionem suam; id enim sibi agendum imperant quem ille quem contemplantur, iubet, cuius æterno imperio liberaliter quia suauiter seruiunt.* In quibus omnibus locis, iussum veritatis non est aliud, quam præscriptum veritatis æternæ, quod nulla creaturæ actio vel omissio, nulla circumstantia subterfugere potest, quin semper verum sit omnibus vltimis circumstantiarum fibris ponderatis, hoc agendum esse vel omittendum, dummodo sit qui veritatis præscriptum cernere queat. Hoc enim sibi vult illud in libris confessionum: [10. Confess. cap. 26.] *Vbique veritas, præsides omnibus consulentibus te, simulque respondes omnibus, etiam diuersa consulentibus. Liquide tu respondes, sed non liquide omnes audiunt.*

Quid, quod beati non tantum astricti sunt, vt diuinæ voluntati pareant, sed etiam vt excellentiori quo ab vnoquoque fieri potest modo pareant? Hoc enim ab eis exposcit illa ardentissima diuinæ voluntatis veritatisque dilectio. Sed illa excellentia obediendi veritati in eo sita est, vt non quidem meliores vel sublimiores, sed tamen semper spectatis omnibus, aptiores circumstantiæ loci, temporis, personæ, modi agendi, &c. qui in ipsa luce æternæ veritatis semper & immutabiliter eis patent, reiectis ineptioribus, seligantur. Ad illa igitur seligenda vi castissimi amoris alligati sunt, ne alioquin veritatis quam diligunt, & præter quam nihil diligunt, & propter quam cuncta diligunt, & supra quam nihil diligunt, & cui adhærere & quam indiuulsè sequi, sola eorum dilectio ac delectatio est, censeantur esse non sectatores, sed discretores, si non desertores. Etenim si hoc quod, omnibus consideratis, optimum ad agendum esse dictat veritas, possent prætermittere, in quo quæso id prætermittendum esse cernerent nisi rursus in ipsa incommutabili Veritate? Non autem dictabat, Veritas hoc optimum esse ad omittendum, sed agendum. Ad agendum igitur astricti sunt, & ad non agendum non sunt liberi. Si autem Veritatem hoc habere dicas, optimum hoc esse vt beatus suam sequatur voluntatem & libertatem, vt id scilicet eligat quod voluerit, iam supremam statues regulam eligendi, ipsam eligentis voluntatem: quod certe per absurdum est, si non iniuriosum veritati; cum veritatem sequi, non præcedere, creaturæ beatitudo sit. Imo vero illa ipsa libertatis seu indifferentiæ sibi relictæ determinatio, vnde nascetur, nisi lumen inextinguibilis sapientiæ huc vel illuc determinandum esse dictauerit? Non enim vel casui, vel fortunæ, vel fato, sed prudentiæ in beata creatura, determinatio illa tribuenda est. Prudentiæ autem, vel Angelicæ, vel humanæ lux nulla est, nisi æternæ veritatis præluxerit fulgor, quo mens illustrata verum cernere posset & sapere. Eò igitur semper reuertimur, vt quidquid tandem agendum vel non agendum, hic & nunc spectatis omnibus circumstantiarum anfractibus, à beatis iudicatum fuerit, hoc non nisi in ipsa incommutabili Dei veritate ac Sapientia incommutabiliter præscribente cernatur, à qua cùm eis deflectere non possit esse bonum, multo minus maius bonum, illi vero adhærere sit eis summum bonum, & summa iucunditas; sequitur, eos in omnibus actionibus & omissionibus, illâ Philosophica libertate, hoc est, agendi & non agendi indifferentia destitui. Tantum enim indifferentiæ manet in electione eorum quæ sunt ad finem, quantum in ea esse sinit ipsius finis intentio. Nam quemadmodum immobiliter stante finis intentione, fieri non potest, quin electio medij consequatur, ita si finis optimo excellentissimoque modo intendatur, necesse est aptissimi medij electionem sequi: nullum autem aptius eo esse potest, quod aptissimum esse consulentibus respondet æterna veritas. Hoc igitur non possunt prætermittere, nisi forte aliquod aptius medium ab eis eligi posse fingas, quam quod veritas aptissimum esse responderit. Porro excellentissimo modo à beatis intendi finem seu diligi Deum, illam ipsam, inquam, incommutabilem veritatem; nemo sanæ pietatis dubitare permittitur, cum etiam in hac vita iste fuerit sanctorum illorum sensus, qui purgatissimos habuerũt à rebus creatis animos, dum in omnibus maiorem Dei gloriam sibi quærendam esse statuerunt.

Quomodo se habeat libertas arbitrij ad amplitudinem, eminentiam, independentiam, immensitatem, & similes voluntatũ proprietates.

CAPVT XVI.

QVi libertatem à peccato, quem iuxta doctrinam sancti Augustini explicuimus, intellexerit, facilè videbit animum à peccato dominante, vel, vt Augustinus etiam loquitur, *ab amore mutabilium rerum liberum*, & vi charitatis liberatis in vno summo bono, incommutabili videlicet veritate defixum, amplitudinem quamdam consequi diuinæ similem. Nam si ille qui adhæret Deo, vnus cum eo spiritus efficitur, vt testatur Apostolus, nihil mirum videri debet, si spiritus eiusdem cum quo vnum effici-

tur, proprietates imbibit. Ex illius etenim castitate, quam charitate diligit, castus fit ex illius iustitiâ iustus; ex illius inuictâ immutabilitate, fit & ipse inuictus & immutabilis; ex æternitate eius, æternitate afficitur; sicut hæc omnia ex Augustino manifesta sunt. Ex immensa igitur amplitudine summi boni cui adhæret, maximam affectus amplitudinem consequitur; ex eminentia creaturis omnibus excelsiore summam eminentiam & independentiam, quatenus eius affectus ab omnibus liberatus est, vt eis instar dominantis, vti & non vti possit, prout dilecta veritas incommutabilis iubet. In hac igitur affectus amplitudine, vniuersitate, immensitate, eminentiâ supra omnes creaturas, & independentia ab omnibus, seu quocumque alio eam nomine nuncupare libet sitam esse arbitrij libertatem nonnulli volunt, & Augustini sententiam esse non dubitant. De cuius opinionis probabilitate rogatus, vt qualecumque iudicium meum, quatenus sanctissimo Augustino attribuitur, interponerem, non multum laboraturum arbitror eum, qui superius hucvsque tradita intellexerit, quid iuxta sancti doctoris principia statuendum sit. Vt tamen & illis quibus eius doctrina minus fortasse penetrata est, liquidius & breuius constet, quid de ea re censendum putem, simplicissimo veritatis indagandæ & asserendæ candore ductus ita iudico.

Lib. de vera Relig. c. 46. & c. 10.

In primis quatenus author illius doctrinæ in hac amplitudinis assertione satagit, necessitatem illam indifferentiæ ad bonum & malum, quem libertatem contrarietatis vocitant, à libertate secludere; sententia, iuxta mentem Augustini, est verissima. Hoc enim non solum illa loca quę ipse tangit, sed aliis plurimis quę produximus, probari potest. Secundò, quod libertatem seu indifferentiam illam Philosophicam contradictionis ad agendum & non agendum, non aliter putat esse necessariam, nisi prout ordo finis postulauerit, non minus Augustino consonat, qui summum humanæ libertatis in eo ponit, vt peccare, hoc est, à fine deuiare non possit. Vtrumque suprà iuxta doctrinam Augustini fusiùs asseruimus. Tertiò; quod illum statum bonæ beatæque libertatis, quandam à creaturis omnibus auulsionem adiunctam habere traditur, in Augustini doctrina extra controuersiam est. Nam hinc illa: *Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse aperat.* Et similia quæ iam superius allegata sunt. Nam tota illa libertas à peccato quam Augustinus asserit, hoc ipsum postulat; Quartò, quod hinc oriatur quædam eminentia seu dominatio supra res creatas omnes, vt eis vtatur vel non vtatur, prout summi boni super omnia dilecti ratio postulauerit, secundum Augustinum non est dubium; quamuis in locis ab authore citatis, eò non respiciat: *Non eis amore conglutinetur*, inquit sanctus Doctor, *neque velut membra sui animi faciat, quod fit amando, ne cum resecari cœperint, eum cruciatu ac tabe fœdent, sed eis totus superferatur, & habere illa atque regere, cùm opus est, paratus, & amittere, ac non habere paratior.*

Lib. de vera Relig. c. 48.

Lib. de lib. arbit. c. 15.

At verò, quod Augustinus docere velit in illa formalitate amplitudinis, eminentiæ, vniuersalitatis, infinitatis quā affectus ex amore summi boni induit, sitam esse arbitrij libertatem, à qua videlicet liberum arbitrium nominatum est inficias ire nequeo, ita mihi nouum visum esse, vt octodecim circiter annorum labores, quibus

A Augustini scripta, non sine magna contentione & veritatis inuestigandæ indifferentiâ, voluo & reuoluo, ad veram notitiam libertatis assequendam, nunquam mihi in mentem venerit huiusmodi aliquid August. iudicare potuisse. Cùm enim sexcentis locis libertatem arbitrij August. attingat, & multis ex professo contra errores inter se repugnantes Manichæos & Pelagianos, rem excutiat: non est vel vnus, quod sciam, in vniuersis operibus eius locus, qui naturam libertatis explicet per eminentiam, per amplitudinem, per vniuersalitatem & infinitatem, & similes proprietates voluntatis ex boni summi amore pullulantes. Aliud est enim istas condi-

B tiones adesse liberæ vel liberatæ voluntati, aliud in eis Augustinum collocare libertatem. Multæ quippe aliæ conditiones ex voluntate per charitatem iustitiæ liberatâ proficiscuntur, in quibus tamen propterea non est sita natura libertatis, multò minus in eis ab Augustino collocata est. Incredibile est enim tanto conatu sanctissimum virum pro libertate decertare, libertatem exponere, definire, diuidere, & nunquam vel vno apice formalitatem illam exprimere, & cogitationi lectoris obiicere. Nam quid sibi velint illa loca, quod voluntas sit libera cùm peccare non potest: quod tanto sit liberior quantò sanior, tantò sanior quanto diuinæ gratiæ mise-

C ricordiæque subiectior: quòd tunc veraciter vincantur vitia, cùm vincuntur delectatione iustitiæ: quòd delectatio siue iustitiæ siue peccati, libertatem facit: iam supra abundè ex plurimorum locorum accuratâ collatione & excussione declarauimus, & eorum genuinum sensum, quem Augustinianæ doctrinæ moles tota possit, expressimus, sine vlla talis amplitudinis vniuersalitatis vel infinitatis vmbra, quasi in eis esset sita ratio libertatis. Nam ille locus ex Commentariis in Psalmos; *Arcta omnis malitia, sola innocentia lata est*: ad propositum vel tantam rem fundandam nihil facit. Non enim ibi agit Augustinus de arbitrij libertate, sed de cruciatibus In vers. 2. Psal. 100.

D conscientiæ, quibus fit vt animus afflictus & quasi arctatus fugiat foras in sensibilia. Amissa quippe internâ tranquillitate, quietem in nugis quærit; cùm è contrario libenter intret in conscientiam innocentia, tanquàm vbi nullas angustias patitur, quasi in latitudine constituta in suo corde lætetur. Sed quid ista ad libertatem arbitrij in vniuersalitate vel amplitudine statuendam? Audite ipsum sanctissimum Augustinum sua sensa proferentem. Cùm enim versiculum illum explicaret: *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ*: Inter cætera dicit quod homo qui aliis nocet *non deambulat quia non est, vbi angustias non patitur.* Cui probando subii-

E cit illam sententiam, *Arcta est omnis malitia, sola innocentia lata est.* Et hanc *innocentiam cordis* dicit in eodem versiculo à Psalte dici *medium domus meæ.* Sic ergo rem totam exponendo subiungit: *Hanc domum quisquis habet malam, pellitur ab illa foris: quisquis enim in corde premitur mala conscientia, quomodo quisquis ab stillicidio exit de domo sua, aut à fumo, non ibi se patitur habitare* (quia domus videtur nimis arcta) *sic qui non habet quietum cor, habitare in corde suo libenter non potest. Tales foras exeunt à seipsis animi intentione, & de his quæ foris sunt circa corpus delectantur: quietem in nugis, in spectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quærunt. Quare foris voluerunt sibi bene esse? Quia non est illis intus bene, vnde gaudeant in conscientia sua.* Et paulo post de homine

mine iam bene operante: *Iam eat in domum suam, intret in conscientiam suam; iam latam inueniet vbi deambulet, & psallat & intelligat.* Hoc est, non amplius cruciabitur & arctabitur conscientia, vt foras in sensus fugiat, sed potius lætabitur, & vt statim dicit: *In medio domus suæ & in corde suo requiescet.* Alia sunt profecto Augustini loca, per quæ viuacior color amplitudinis illi sententiæ affricari posset, apud illos præcipuè qui phrasibus Augustini & sensibus minus assueti sunt: sed quia nec illa reuera quidquam ad illam sententiam fulciendam faciunt, satis fuerit eorum sensum patefacere, quando producentur.

Quapropter illa opinio tribus in rebus ab Augustini sensu mihi videtur deuiare. Primò quia quidquid Augustinus dixit de arbitrij libertate in bono seu à peccato, hoc illa sententia vniuersim de illa arbitrij libertate intelligit, à qua liberum arbitrium & libera voluntas dicitur. Ex quo consequitur necessario, eos qui peccatis mancipati sunt, carere arbitrij libertate. Eodem sensu doctrinam Augustini Iulianus accepit, & hac de causa doceri à Manichæis, hoc est, Catholicis dixit, *primi hominis peccato liberum arbitrium periisse.* Qua sane Iuliani sententia nihil verius, si nulla alia libertas est arbitrij, quam quæ in amore Dei, in auulsione à creaturis, in operanda iustitia explicatur. Illam quippe libertatem periisse exploratum est; & si non est alia, nullam profecto libertatem arbitrio superesse, manifestum est. Fatetur hæc ipsemet Augustinus, cum calumnias Iuliani respondendo retunderet: *Quis nostrum dicit*, inquit, *quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?* Sed quomodo non periit, si non est alia libertas arbitrij quam qua vni adhæretur Deo: *Libertas quidem periit*, inquit, *per peccatum, sed illa quæ in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate iustitiam.* Hoc est, vt adiicit, *ad bene iuste que viuendum.* An igitur nulla est alia libertas arbitrij, quam illa bene iusteque viuendi? Audi respondentem Augustinum: *Liberum arbitrium vsque adeo in peccatore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant.* Quod non est aliud dicere, quam peccatores verè habere liberum arbitrium, & quamvis aliâ; vt ibidem Augustinus loquitur, tamen arbitrij libertate peccare. Vnde mox voluntatem non minus vocat *liberam in malis* quam in bonis.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Secundò deuiat hæc sententia ab Augustino, quia in hac ipsa bona beataque arbitrij libertate asserenda, nunquam tangit Augustinus amplitudinem & similia, sed semper illa duo, liberationem à malo, & delectationem in bono, sicut fusissimè explicuimus. Ex quibus duobus quamvis amplitudo possit sequi, nunquã tamen vllum vestigium reliquit Augustinus ex quo colligi posset, eum libertatem in ista formalitate collocasse: sed è contrario, vbi maximè præcisè loquitur, rationem liberationis & delectationis clarissimis verbis premit.

Tertiò deuiat hæc sententia, quia oculos in solam doctrinam Augustini dirigendo, quam contra Pelagianos tradidit, qui illam gratiæ libertatem naturæ viribus inscrebant, minus attenditur, quid contra Manichæos & Philosophos asseruerit. Illi autem, maximè postremi, nihil sciuerunt vel curauerunt de ista libertate per gratiam, qua adhæretur Deo, sed de illa qua iuxta omnium hominum sensum, etiam Paganorum & eorum qui ignorant vel negant Deum, liberi arbitrij esse dicimur in quibuscumque rebus ciuilibus & moralibus, seu bonis seu malis. Quapropter Augustin. aduersus illos ita defendit & explicat arbitrij libertatem, vt nulla omninò facta libertatis à peccato mentione, eam in omnibus omninò actionibus nostris, quæ non nisi volentibus nobis fiunt, saluam & incolumem esse testetur; & illam actionem nobis liberam esse, expressè diuersisque locis doceat, quam habemus in nostra potestate; illam non esse quam non habemus. Ex qua definitione Manichæos simul & Philosophos destruit, & quotquot suspicati sunt libertatem arbitrij qua peccamus & benefacimus, ex diuinæ prouidentiæ necessitate subuerti. Hæc est autem illa libertas, vnde arbitriũ liberum faciendi quod volumus habere dicimur, quam Manichæi & stoica fata subruunt; quam omnes homines ex seipsis esse sentiunt, denique, vt verbo dicam, de qua quæstio est, quandò de liberi arbitrij natura cum Philosophis & Manichæis & Catholicis disceptamus. Qua de re non est opus hic laboriosius iterum satagere, cum in præcedentibus latè disputata sit, & ex August. scriptis vndique consonantibus stabilita. Illius libertatis arbitrij ramus, non totus truncus, est libertas à peccato, quam cõtra Pelagianos tradidit. Nam & in illa elucet ista generalis libertatis ratio, quam gratia liberans à peccato tribuit, quatenus actum bonum præsertim liberatricis charitatis ponit in nostra potestate, qua alioquin ille qui peccato dominanti subiugatus est, prorsus caret. Et de natura quidem liberi arbitrij hactenus eo scopo disputauimus, vt accuratius percipere possimus, quomodo sanctus Augustinus efficaciam medicinalis gratiæ cum arbitrij libertate conciliauerit.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI SALVATORIS
LIBER OCTAVVS.

Qui est de concordiâ gratiæ & liberi arbitrij.

PRÆFATIO.

ABSOLVTIS illis quæ de liberi arbitrij natura & gratiâ Christi medicinali dicenda videbantur, superest, vt aliquid etiam dicamus de modo quovis eius & operandi efficacia cum humanæ voluntatis libertate consistat. Hæc enim difficultas ardua semper habita est, & ad intelligendum perobscura. Vnde Augustinus in libro de gratia Christi: *Ista quæstio vbi de libero arbitrio voluntatis & de gratia disputatur, ita est* AD DISCERNENDVM DIFFICILIS, *vt quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Alibi vocat, [a] *difficilem ad soluendum quæstionem:* [b] alibi, *difficillimam:* alibi, [c] *difficillimam & paucis intelligibilem.* Itaque in libro de peccatorum meritis & remissione, de quibuslibet, etiam de seipso loquens: [d] *Ipsa etiam ratio*, inquit, *quemlibet nostrum quærentem vehementer angustat, ne sic defendamus gratiam, vt liberum arbitrium auferre videamur: rursus ne liberum sic asseramus arbitrium, vt superba impietate ingrati Dei gratiæ iudicemur:* hoc est, vt gratiam abstulisse censeamur. Quapropter ex diuinæ gratiæ prædicatione & modo operationis eius quem tradebat, inuidiosissimè Augustino à Pelagianis destructio libertatis obiecta est. Nam inde est, quod ei hoc Iulianus frequenter exprobrat, eumque vocat, *præcipuum liberi arbitrij negatorem:* & hoc, *certissimum esse* asseuerat.

Lib. de grat. Christi c. 47

a Lib. de prædest. SS. cap. 14.
b In Epist. 2. ad Valentin. & Epist. 105.
c Epist. 1. ad Valent.
d Lib. 2. de pecc. merit. cap. 18.

Lib. 1 cont. Iul. operis imp. f. 163.

Cùm igitur omnibus Catholicis in confesso sit, rectè libertatem arbitrij, per illius gratiæ prædicationem & operationem, quam ipse, Ecclesia ipsius doctrinæ assentiente, docuit, non violatam, sed integerrimè seruatam esse, necessarium est diligenter inuestigare, quo pacto ipse gratiæ efficaciam cum libertate conciliando copulauerit. Nam in isto conciliandi modo, sitam esse veritatem, nemo prudens & Catholicus, arbitror, diffitebitur. Neque enim ab Augustini temporibus, vsque ad tempora Molinæ in Catholica Ecclesia dubitatum fuit, quin Augustinus rectè de gratia diuina senserit, & humanæ voluntatis libertatem prædicatione gratiæ non extinxerit.

Discrimen duarum opinionum de prædeterminatione Physica, & gratia congrua. In quo Sancti Augustini sententia cum vtraque conuenitat.

CAPVT PRIMVM.

QVONAM modo diuinæ gratiæ efficacia, cum arbitrij libertate consentiat, summa hoc tempore & capitalis controuersia est. In quorum conciliatione magnis viribus à Scholasticis Doctoribus laboratum est, quibus maior, aut minor occurrit difficultas, prout actio gratiæ in voluntatem efficacior, aut remissior ab eis constituitur. Itaque diuersis modis à diuersis hoc tentatum est, & ad solum istum scopulum declinandum, diuersi & repugnantes & operationis modi gratiæ Christi attributi sunt. In quorum explicatione atque defensione, quia omnes aut penè omnes modi, qui in ista conciliatione gratiæ & liberi arbitrij difficultatem ingerunt, à Sholasticis tacti aut soluti sunt, non abs re fuerit, eorum de gratia sententias, quæ fusius tractatæ passim reperiuntur, breuiter perstringere, vt cum qua illarum, hæc doctrina de gratia medicinali Christi, quam ex Augustino hactenus proposuimus, affinitatem, & quantam & qualem habeat aut non habeat, perspicuè appareat. Sic enim simul statim elucebit, quibus difficultatibus obnoxia sit, & quo pacto ex eis expediri, etiam secundum Scholasticorum doctrinam possit aut debeat.

Doctores igitur huius temporis qui de gratia efficaci magno conatu disputant, in duas capitales opiniones distracti sunt. Alij naturam eius in quadam Dei motione aut impulsu collocant, quæ ex se voluntatem efficaciter determinet ad consensum, ita scilicet & vt eà positâ & passiuè recepta in voluntatem, statim consensus eius præsto sit, simulque stare non possit vt dissentiat. Hanc vt aliquis habeat, dicunt non esse in hominis potestate, quia datur & negatur ex diuino beneplacito, sine qua tamen fieri non possit, vt quicquam aut boni operetur aut mali. Necessitatem eius tantam ex duplici capite proficisci, ex subordinatione secundæ causæ sub primâ, & ex indifferentia liberæ voluntatis, quæ non est apta vt aliquid agat, nisi ab agente superiori determinetur. Alij existimantes istiusmodi operationis efficaciam, directè euertere arbitrij libertatem, excogitarunt aliud gratiæ genus, cuius operationis modus isti priori ex diametro aduersetur. Dicunt enim gratiam efficacem esse sitam non in tali motione voluntatem prædeterminante, sed in quadam illuminatione intellectus & motibus voluntatis, quibus Deus & allicit voluntatem vt velit, & vires volendi tribuit, simulque concurrit cum voluntate si voluerit. Vt autem cum illis adiutoriis velit, aut resultat eis, hoc non fieri ex aliqua prædeterminatione Dei in hanc aut aliam partem, sed ex libera optione voluntatis; quæ quantumcumque gratia alliciat atque blandiatur, consentit, dissentitque si velit. Primi vocant communiter gratiam illam suam *prædeterminationem Physicam*, secundi *congruam*. Illa ferè defenditur à sectatoribus S. Thomæ, hæc à Francisco Suarez, Lessio, Molina, & aliis multis. Nam quamuis aliqua inter Suarez cum suis ex vna, & Molinam, Lessium cum cæteris ex altera parte discrepantia sit, illa tamen magis diuinam voluntatem ex qua gratia proficiscitur, quam diuersum operandi modum quem habeat gratia, aut consentiendi quem voluntas respicit. Vtrique enim statuunt Deum explorare per scientiam conditionatam, quid voluntas libera cum qualibet gratia, si daretur, vellet aut faceret; quo explorato, illi volunt dari gratiam cum qua voluntas operatura præuidetur, ex decreto Dei prædefinientis, vt talis effectus fiat, hi vero ex aliis considerationibus aut regulis prouidentiæ. Inter ista duo gratiæ genera generatim hoc discrimen est, quòd illi qui prædeterminationem Physicam defendunt, magnopere laborent ne arbitrij libertatem destruxisse videantur; alij ne Christianæ gratiæ veritatem. Nam vt illis vitio vertitur, quod nimium extollunt gratiam, ita istis, quod nimis deprimunt. Hinc aduersariorum criminatione illis Caluinismus, ab aliquibus istis Pelagianismus impingitur.

Quod si quis discrimen istud duarum istarum sententiarum vel solam præ oculis habeat, non est difficile animaduertere, quid respondendum sit interroganti, cum vtrâ tandem, doctrina de adiutorio medicinali Christi, quam tanquam veram Augustini sententiam ex eius scriptis vndique concinentibus produximus, conuenire, statuenda sit. Dicendum est enim, ex integro cum neutra conuenire, sed aliquid ab vtraque sumere. Nam à priori accipit, quod voluntati consensum efficaciter inclinando atque adeo prædeterminando largitur; à posteriori, quod sit actus quidam vitalis, vtpote cœlestis, & Augustini phrasi ineffabilis suauitatis delectatio; non tamen exspectat impulsum voluntatis, vt secum influat, sed ei tribuit: nec hæret quodammodo ex arbitratu voluntatis eligentis vt velit aut nolit, sed arbitratum volendi, ad hoc ipsum determinando suauitatis efficaciâ voluntatem, efficit. Ex quo fit, vt quod in gratia medicinali Saluatoris essentiale ac formale est, in Augustino illi animaduerterint, hi vero quod quodammodo materiale. Itaque longè propius illi ad veritatem accesserunt. Ipsam quippe medullam gratiæ Christi respectu læsæ voluntatis, hoc est, ADIVTORII QVO tetigerunt, quæ in ista potenti consensionis efficientia ac donatione consistit; & per illam ab omni alia spuria gratia, quam Pelagiani & Semi-Pelagiani prædicarunt, maximeque ab illa gratia *sine qua non*, quæ stantis hominis & Angelorum voluntati propria est, separatur. Vt sanè merito dici possit, doctissimos illos viros primæ sententiæ defensores, veram Augustini sententiam de gratia Saluatoris vidisse atque tenuisse. Quod si quid ei vlterius adiecerunt, ex superfluentibus humanæ Philo-

sophiæ excessibus factum est, qui ad tuendam perspectam veritatem, satagentis animi conceptibus naturalem scientiam in subsidium rapientibus, ebullire solent.

Varia discrimina proferuntur inter adiutorium Dei medicinale & prædeterminationem Physicam, prout à defensoribus eius traditur.

CAPVT II.

SI enim iustis ponderibus totum illud quod Physicæ prædeterminationis authores ad Augustini sententiam explicandam tuendamque dicunt, metiri & excutere voluerimus, perspicuè deprehendemus nonnulla adiecta esse à recentioribus, quæ cum Augustin. doctrina nullo modo congruunt.

Et quidem quod Christi auxilium nomine prædeterminationis Physicæ, quod Augustino ignotum est, nuncupauerint, nihil refert. Sufficeret si rem ipsam sanctus Doctor traderet. Cum enim aliquid propter nouas opiniones emergentes efficaciter exprimendum & accuratè ab aliis distinguendum est, rem veterem nouo vocabulo insignire nihil vetat. Sed etiam in rebus ipsis, operandi modo accessoriis, non mediocris discrepantia est.

Nam primò, iuxta sententiam istorum recentiorum, prædeterminatio Physica est motio nescio quæ virtuosa, quæ habet esse quoddam incompletum, & fit in voluntate per modum quo colores sunt in aëre, & impetus in re quæ impellitur. Cuius profectò speculationis in Augustino nullum vestigium esse video. Nam Augustino vera Christi gratia est verissimus motus voluntatis, ineffabilis videlicet delectatio obiecti quod proponitur, quæ totum animum cum ingenti iucunditate sursum rapit, quemadmodùm nos fusissimè supra demonstrauimus. Vnde non est sicut color in aëre, aut virtus artis in instrumento, sed sicut verissima & realissima voluntatis affectio in suo connaturali & propriè dicto subiecto esse solet.

Vide lib. 4. de gratia Saluat. c. 1. 2. & seq.

Secundò prædeterminatio Physica non est eis actus vitalis animi, sed aliquid cui voluntas tantum passiuè subiacet, Christi adiutorium est actus verus & vitalis, quo anima haud secus afficitur, mouetur in Deum, ac quando simili delectatione terrenis rebus inhæret. Idcircò quippe datur animo perniciosis desideriis & voluptatibus implicato, vt earum impetus illa cœlesti ac VICTRICE DELECTATIONE superetur. Nam ex illo effectu etiam nomen VICTRICIS DELECTATIONIS ei impositum est, de quo etiam suprà loco suo satis dictum est. De hac igitur gratia sanante animum, ac vehementissimè delectante motibus suis delectationi carnis repugnantibus, & adiunctis ei intellectus illustrationibus, Augustinus innumeris locis loquitur, vbi de vera Christi gratia contra Pelagianos asserenda & explicanda occupatur. Nec vllus omnino locus, ex vniuersis Augustini Scripturis, quantum intelligere potui, proferri poterit, qui talem prædeterminationem, tanquam Christi gratiam præ se ferat aut probet, sed loca solummodo quædam generalia, vt quod Deum dicit: a *Auellere cor lapideum*. b *Facere vt ve*-[A]*limus bonum, facere vt faciamus, operari velle & perficere, præbere vires efficacissimas voluntati*: Eam a *ex mala mutare in bonam*: b *Cor regis occultissima & efficacissima potestate conuertere, & transferre de voluntate nocendi ad voluntatem fauendi*: c *trahere miris modis vt homines velint, & volentes ex nolentibus fiant*: d *interna atque occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari in cordibus hominum bonas voluntates*: e *Vocatione alta atque secreta sic agere hominis sensum, vt eidem legi atque doctrinæ accommodaret assensum*: f *duritiam cordis auferre*: g *ad se conuertere hominum voluntates*: h *Mirabili modo & ineffabili operari velle*: i *Vocare secundum propositum vt fiat credens*, & huiusmodi, quæ quidem indi-[B]cant Deum voluntates hominum inclinare atque determinare quò voluerit; sed in omnibus istis ac similibus testimoniis, non est vnus apex, qui hoc significet, per huiusmodi prædeterminationem ex Philosophia profectam effici. Nam ea in aliis etiam eorundem librorum locis, vbi determinatiùs se explicat, ad eos quos diximus dilectionis motus restringuntur: quos cum ipsimet prædeterminationis authores sub illa prædeterminatione comprehendi nolint, relinquitur, apertam vim inferri testimoniis August. quibus sententiam illam suam assertam volunt.

Ibid. c. 3. & 5.

a Lib. de gr. & lib. arb. cap. 14.
b Cap. 16.

a Cap. 19.
b Lib. 1. ad Bonif. c. 20.
c Ibid. c. 19.
d L. de grat. Christi c. 24.
e Epist. 107. ad Vitalem.
f Li. de prædest. SS. c. 8.
g Ibid. c. 20.
h Ibidem.
i Ibid. c. 16.

Tertiò prædeterminatio Physica talis esse dicitur, vt in quibuscumque circumstantiis [C] voluntas collocetur, semper faciat facere & operetur effectum suum, omnemque superet resistentiam: Christi adiutorium nullo modo. Nam delectatio victrix, quæ Augustino est efficax adiutorium, relatiua est. Tunc enim est victrix quando alteram superat. Quod si contingat alteram ardentiorem esse, in solis inefficacibus desideriis hærebit animus, nec efficaciter vnquam volet quod volendum est. Qua de re, vide quæ in iisdem locis à nobis dicta sunt.

Quartò quod prædeterminatio Physica sit instar concursus cuiusdam generalis Dei in ordine supernaturali: adiutorium Christi nullo pacto. Nihil enim ei respondet in agentibus [D] naturalibus, vt ex sequenti discrimine magis patet.

Quintò prædeterminatio Physica necessaria statuitur omnibus agentibus ex vi causæ secundæ quæ essentialiter tam in operari, quàm in esse suo subordinatur primæ, à qua ad agendum præmoueri debet: Christi adiutorium nequaquam, sed læsæ voluntati propter solum vulnus necessarium est, quod ei inflixit peccantibus voluntatis audacia. Quod etiam fusè declarauimus. Nam inde gratia Christi medicina, & adiutorium medicinale ab Augustino dicitur, & Christus Dominus Saluator, & Medicus, ipsoque proprio nomine *Iesus*: vnde si homo non [E] peccasset, neque Christus, neque adiutorium eius fuisset opus.

Vide lib. 1. de grat. Christi Saluat. c. 1. 2. 3.

Sextò prædeterminatio Physica in agentibus liberis insuper exigitur, propter naturalem indifferentiam voluntatis quam, vt aliquid agere possit, prædeterminare debet: Christi adiutorium neutiquam. Nam nisi concupiscentiis voluntas vulnerata, sicut in quædam corporis membra, ita etiam in appetitus suos proprium perdidisset imperium, nulla Christi gratia eam determinare debuisset; quemadmodum in sanctis Angelis plenè & Adamo non nihil patuit, qui diù absque Christi adiutorio in sanctitate manserunt.

Hinc

Hinc septimò prædeterminatio Physica expressè dicitur statui innocentiæ tam Angelorum, quàm hominum fuisse necessaria: Christi adiutorium ei repugnat capitaliter; sicut Augustinus ex professo docet. Voluntas enim eorum sic erat instituta, vt cum adiutorio non Christi Saluatoris medicinali, quo fit vt velimus & agamus benè, sed cum adiutorio *sine quo non volumus aut agimus benè*, possent si vellent in sanctitate persistere; & Adamus multis horis, Angeli etiam absolutè in collata sanctitate perseuerauerunt. Ex quo factum est, vt Augustinus dicat Angelos *per liberum arbitrium* in veritate stetisse, quod nunc hominibus conferri debet per gratiæ donum. Quâ de re fusè in libro de gratia primi hominis, & iterùm de modo operandi gratiæ Christi disputatum. Itaque Christi adiutorium non propter indifferentiam voluntatis determinandam; non propter generalem causæ secundæ à prima dependentiam; non propter actuum bonorum supernaturalitatem; sed propter solam liberi arbitrij impotentiam, & fractas voluntatis vires, quæ ex libidinum terrenarum dominatione prostratæ sunt, hominibus lapsis Christi incarnatione & sanguine præparatum est: cuius quemadmodum neque passio & mors, neque incarnatio fuisset Angelis aut hominibus necessaria, si nemo peccasset, ita neque istud proprium incarnationis & mortis eius adiutorium.

Quapropter qui medicinalem Christi Saluatoris gratiam sic defendere conantur, vt eam in talem prædeterminationem Physicam transforment, omni statui hominum lapsorum & innocentium ex vi causæ primæ & indifferentiæ voluntatis necessariam, magis profectò Aristotelici quàm Augustiniani sunt. Nam talis prædeterminatio sic asserta, non solum nullo testimonio eius probari potest, sed potius vniuersam doctrinam eius innumeris locis traditam inexplicabili confusione perturbat. Tollit enim differentiam integræ læsæque voluntatis, tollit necessitatem duplicis adiutorij, *quo*, & *sine quo non*, cum quorum altero Adamus velle stareque potuit, & Angeli reipsa voluerunt steteruntque, lapsi homines velle aut stare non possunt. Tollit obscuratque veram radicem necessitatis gratiæ medicinalis, nec sinit intelligere veram naturam eius, dum æqualiter statuit illam prædeterminationem omnibus necessariam. Denique cogitur inferre non exiguam vim Scripturis sacris, quæ singularem Dei gratiam actus nostros bonos operantem prædicant. Eædem quippe Scripturarum phrases ad actus quos ipsi statuerunt naturales, adeoque malos quantùm ad materiale, aptari queunt. Si enim idcirco dixit Christus: *Sine me nihil potestis facere*, quia nihil sine ista generali Dei prædeterminatione facere possumus, cur non idipsum quoque pro isto adiutorio ad actus naturales, & malos necessario proferamus? Cur non dicamus, nemo potest vineam plantare, aut pecuniam pauperi moraliter dare, nisi pater meus prædeterminando traxerit eum? Cur non de istis omnibus & similibus Dei concursum generalem probantes producamus? *Faciam vt faciatis; Deus enim operatur in vobis velle & perficere*, & similia. Quod si ista etiam rectè ad talis prædeterminationis Physicæ necessitatem astruendam proferuntur, quomodo ergo rectè gratiæ Christianæ & ex Christi passione nobis collatæ necessitatem probant, quemadmodum ad hoc probandum ab Augustino proferuntur? Nonne perspicuè sequitur, nihil omninò peculiare pro operibus gratiæ, ex huiusmodi Scripturis posse colligi? Nam solùm sequitur nihil nos posse velle aut operari sine præmotione generali omnibus causis necessariâ, propter subordinationem causæ secundæ sub primâ, & propter indifferentiam liberæ voluntatis, quæ ad nihil omnino sine Dei præmotione determinari potest. Quæ ratio perinde prorsus locum habet, etsi peccatum voluntati nullam inflixisset ægritudinem, nihil caro contra spiritum concupisceret. Totum ergo fundamentum gratiæ medicinalis Christi funditùs euertitur, & Scripturæ subneruantur, dum gratiæ necessitas, non ex vulnere voluntatis, sed ex naturali eius indifferentia, & omnium causarum naturali subordinatione sub altiore, suspenditur. Quæ duplex ratio necessitatis gratiæ, sicut in vniuersis Augustini operibus inaudita est, & repugnat principiis eius; ita quoque indicat prædeterminationem Physicam tanquam gratiam, eo modo & latitudine ad omnes humanæ naturæ status dilatatam, ab Augustini sensibus esse remotissimam, & potius vi humanæ Philosophiæ, quam Augustinianæ Theologiæ expressam & inuentam esse. Nam apud ipsum nulla alia Christi gratia contra Pelagianos prædicatur, quam *gratia quæ per incarnationem vnigeniti reuelata atque donata est*: Gratia *qua iustificamur ab iniquitate & qua saluamur ab infirmitate*: Gratia *quæ reuelata est per passionem & resurrectionem Christi*: Gratia *qua ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur*: Gratia denique *liberationis*, quam *implorant*, *quando sancti dicunt; Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &c. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum; quoniam in eis caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, atque in tali certamine laborantes ac periclitantes* DARI SIBI PVGNANDI VINCENDIQVE VIRTVTEM PER CHRISTI GRATIAM POSCVNT. Hæc est vera gratia Christi, & ista genuina radix necessitatis eius, prout eam Augustinus in omnibus suis lucubrationibus docuit. Vnde in eodem loco expressissimis verbis tradit Adamum tali adiutorio Christi non eguisse: ILLE NON OPVS HABEBAT ADIVTORIO QVOD IMPLORANT ISTI. Nempe quia *ille nulla tali rixa à seipso aduersus seipsum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur*. Tantùm ergo abest, iuxta sanctum Augustinum, gratiam Christi propter indifferentiam voluntatis esse necessariam, vt potius propter amissam indifferentiam eius, & propter seruitutem ac depressionem eius sub libidinibus necessaria sit, à qua per potentem illam gratiam Christi liberanda est, & in indifferentiam suam primigeniam, vel potius supra indifferentiam suam primigeniam, in actualem determinationem in alteram partem retorquenda. Quod nullo pacto in statu innocentiæ integritas eius postulabat. Vnde ibidem Augustinus tradit Adamum *disparem* gratiam habuisse, & *lætiorem*; nos *indigere potentiore*. Sed de istis iterum ex propriis fundamentis disserere nihil opus est, cum alibi satis fusè demonstrata sint, quando de natura gratiæ primi hominis: itemque hominis lapsi;

Epist. 51.

Epist. 90. Conc. Cart.

Lib. de Cor. & grat. c. 11

Lib. de Cor. & grat. c. 11

& vtriusque differentia ex Augustini principiis disseruimus. Hic omnia breuiter tantum tetigisse & memoriam refricuisse satis est, vt differentia gratiæ Christi, prout ab Augustino ex Scriptura tradita est, ab illa prædeterminatione physica, prout ex generalibus illis Philosophiæ principiis astruitur, intelligi possit.

Vide lib. de grat. primi hom. & lib. 2. de grat. Christ. Salu. cap. 1. 2. 3. vsque ad 24.

ADIVTORIVM CHRISTI determinat, ac prædeterminat etiam physicè voluntatem, vt velit, & ardentius velit, & ex quo capite istud accidat.

CAPVT III.

QVæ quamuis ita sese habeant, tantaque inter physicam prædeterminationem, prout à Scholasticis defendi solet, & medicinale Christi adiutorium discrepantia sit, in hoc tamen, vti diximus, cum ea conuenit, quod officium physicè prædeterminandi voluntatem ei verè competat, eoque vocabulo non abstractè, sed concretè sumpto meritò appellari possit. Nam hoc ipso quo, secundum principia sancti Augustini, gratia vera Christi, est *adiutorium quo* fit velle atque perficere, prout ab *adiutorio sine quo non* distinguitur; itemque adiutorium non *potentiale*, quo velle & agere possumus, si volumus, sed *voluntatis & actionis*, quo Deus facit vt reipsa velimus & agamus, prout ea fusè suis locis demonstrata sunt: perspicuè patet, istud adiutorium esse tale, vt voluntatem cum quacumque alia gratia in potentia constitutam ad actum protrahat, non si voluerit (quemadmodum gratiæ adami & Angelorum, cum qua reipsa steterunt in veritate, proprium fuit) sed ei efficacissimè præbendo vt velit. Non enim exspectat vt voluntas secum influat, quemadmodum in adiutorio Angelorum etiam sanctorum accidebat, quorum voluntas ita fortis erat, vt quemadmodum, & quando, & quantum vellet, vteretur aut non vteretur adiutorio; sed facit secum influere voluntatem, applicans eam ad volendum agendumque, quicquid per eam Deus volendum agendumque constituerit. Cùm enim per terrenas cupiditates voluntas ad non volendum, imò ad repugnandum determinata sit; tollit istam depressionem atque determinationem in contrarium, & reflectit eam in bonum, non solum si libero arbitrio hoc videatur & velit; sed ineffabili sua luce atque suauitate faciendo, vt ei sic videatur, & velit. Sic enim Deus auellit cor lapideum & dat cor carneum; sic animum efficacissima, potestate conuertit, sic duritiam cordis aufert, sic operatur velle atque perficere; sic ex nolentibus & repugnantibus volentes & consentientes facit. Non enim hoc aliter facit quam voluntatem inclinando, applicando, determinando, & quia præuenit ipsam voluntatis prædeterminationem, etiam prædeterminando, non solum moraliter, sed vera, reali & physica determinatione. Moralis enim prædeterminatio illa dicitur, quæ tantum se habet ex parte obiecti, quemadmodum facit ille qui consulit, suadet, præcipit, rogat, blanditur, siue extrinsecus, siue intrinsecus; sed hæc se habet in ipsa potentia voluntatis, quam propriè suæ suauitatis magnitudine ad volendum applicat, & applicando determinat, vtpote causans in ea hoc ipsum vt se determinet, ideoque prædeterminat. Vt enim ex Augustino, tanquam rem certissimam asserente declarauimus: *Quis animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Nemo* prorsus. *Voluntas enim ipsa nisi aliquid occurrerit quod delectet, atque inuitet animum, moueri nullo modo potest.* Ex quo etiam consequenter nascitur, vt quemadmodum idem tradit, *quod amplius nos delectat, secundum hoc operemur necesse est.* Quid autem? An ipsa voluntas facit vt delectet si voluerit? Absit: *Hoc enim vt occurrat*, inquit Augustinus, *non est in hominis potestate.* Et iterum: *Quis habet in potestate vt vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit?* Ex quibus principiis necessariò sequitur id quod tam constanter docet Augustinus, adiutorium Christi esse adiutorium *quo* Deus donat vt voluntas velit, aut ex duobus vnum præ altero velit, aut ardentius velit, efficiendo vt delectet, aut amplius delectet; quod enim amplius nos delectat, secundum hoc operemur necesse est. Vnde in eodem loco adiicit: *Cùm ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc, & præbetur gratia Dei, non nutu nostro & industria, aut operum meritis comparatur.* Et quare non? *Quia vt sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, vt sint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur.* Nempe infundendo delectationem obiecti, qua amplius nos demulcente, hoc ipsum necesse est, vt velimus & operemur. Quod enim amplius nos delectauerit, secundum hoc operemur necesse est. Ergo & quod volumus aliquid, ex delectatione nascitur, & quod vehementius volumus, ex ardentiore delectatione: *Tanto enim quidque vehementiùs volumus, quanto certiùs quam bonum sit nouimus, eoque delectamur ardentiùs.* Si autem nulla delectatione tangit animum, etiamsi hoc bonum esse nouerit, nulla etiam ratione hoc ipsum volet: *Nolunt enim homines facere quod iustum est, siue quia latet, siue quia non delectat.* Videlicet etiam cum non latet. Nam scientia obiecti tantùm ex generali ratione ad volendum necessaria est, quia ignoti nulla cupido, neque concurrit aliter, nisi vt *adiutorium sine quo non;* non vt *adiutorium quo* fiat vt velis. Ex quibus Augustini principiis quæ fusiùs iam ante declarata sunt, cum de delectationis necessitate tractaremus, perspicuè apparet, impossibile esse, vt adiutorium illud cœlestis delectationis non determinet, imo prædeterminet voluntatem; quia facit vt velis, & sine illa velle non possis; facit etiam vt ardentius velis, & sine illa ardentiùs velle non possis; facit denique vt *necesse sit* animum istud sequi, & secundum istud operari quod amplius delectauerit.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

In Epist. ad Galat.

Loco citato ad Simplic.

Ibidem.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 17.

Ibidem.

Conciliatio

Conciliatio gratiæ Christi quam Augustinus docuit, cum libero arbitrio, iuxta principia Scholasticorum.

CAPVT IV.

IAM si quis scire aueat, quo pacto huiusmodi medicinale adiutorium Christi consistere possit cum humani arbitrij libertate, quæ passim in Scholis tradi solet, atque in eo sita dicitur, quod positis omnibus ad agendum requisitis, voluntas possit agere & non agere, vel agere vnum & contrarium eius, non est difficile ei satis facere. Cùm enim illud auxilium eundem habeat operandi modum, qui Physicæ prædeterminationi tribui solet, vt capite præcedenti tactum est, & ex libro secundo de gratia Christi Saluatoris, & quarto de natura gratiæ medicinalis Christi latiùs intelligi potest, eodem modo libertas illa iam dicta voluntatis, sub illo Christi auxilio incolumis manet, quo sub Physica prædeterminatione saluatur. Quapropter quicquid Physicæ prædeterminationis defensores pro sua sententia protulerunt, vt liberum arbitrium sub ea saluum esse persuadeant; quicquid etiam ad dissoluenda oppugnantium argumenta, telaque repercutienda moliti sunt, pro hac sententia dictum puta. Eodem quippe modo libertatem illam arbitrij, de qua ipsi solliciti sunt, incolumem permanere sub illo auxilio medicinali quod Augustinus docuit, ostendi ac deffendi potest. Nam ferè quidquid ab aduersariis obiici potest vnica illa distinctione sensus compositi ac diuisi, quam isti prædeterminationis Physicæ defensores adhibent, solui ac dissipari potest. Non enim necesse est, aiunt, vt cum omnibus illis ad agendum requisitis, inter quæ etiam cœlestis delectatio est, stet simul vt non agat voluntas; sed solum vt possit non agere. In libero enim arbitrio quantumcumque ad agendum præparato, imò determinato & actu operante, reperitur, vt ipsi docent, simultas potentiæ ad operandum & non operandum; non potentia simultatis, vt videlicet simul agat & non agat. Hoc est, vt clariùs dicatur, in libero arbitrio est potestas ad opposita, non tamen potestas ad opposita simul in se habenda. Hoc enim nemo nisi fatuus dixerit. Hoc ergo sensu intelligendum esse docent id quod aduersarij ad libertatem postulant, vt videlicet positis omnibus ad agendum requisitis, etiam cœlesti quacumque delectatione & prædeterminatione, stet simul vt possit non velle, non autem vt simul non velit. Potentia enim non volendi non repugnat omnibus illis ad volendum requisitis, sed solum, quod actualiter non velit. Itaque in sensu diuiso, potest voluntas non facere id quod Deus per gratiam efficacem in ea operatur, in sensu vero composito, nequaquam. Nam inde sunt istæ locutiones Augustini: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia* INDECLINABILITER ET INSVPERABILITER *ageretur.* (Lib. de cor. & grat. cap. 12.) Hoc est, ita vt voluntas ab opere bono nulla tentatione declinari, nulla aduersitate superari possit: ita videlicet vt actualis declinatio voluntatis & superatio, vnà cum Dei gratia iungeretur. Sic enim seipsum explicat cum immediatè subiungit: *Et ideò quamvis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur.* Simili sensus compositi phrasi, in eodem libro inferiùs (Capit. 14.) dicit: *Cui volenti saluum facere, nullum hominis resistit arbitrium.* Et iterum manifestiùs: *Non est itaque dubitandum voluntati Dei, qui in cœlo & terra omnia quæ voluit fecit, & qui etiam illa quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere.* Et rursum in eodem loco: (Ibidem.) Nisi *forte quando Deus voluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate Israelitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod vtique in eorum erat positum voluntate, vt etiam Deo valerent resistere.* Et de dono perseuerantiæ loquens, *Quomodo potest amitti per quod fit vt non amittatur etiam quod possit amitti?* (Lib. de dono perseuer. cap. 6.) Vt perseuerantia amittatur fieri nullo pacto potest. Et ipsa Scriptura sacra de renato ex Deo loquens: *Qui natus est ex Deo peccatum non facit, &c. Et non potest peccare.* (1. Ioan. 3.) Sicut ergo in sensu composito veræ sunt huiusmodi phrases, quibus voluntas acta per diuinam gratiam, dicitur non posse resistere Deo, non posse dissentire ab eo quod per eam vult operari Deus, non posse declinari, non posse superari; ita è contrario, in sensu diuiso veræ sunt, quibus dicitur posse declinari, posse superari, posse dissentire. Eodem igitur modo locus Concilij Tridentini quo dicit, quod *liberum arbitrium à Deo motum & excitatum possit dissentire si velit*: Itemque quod *inspirationem recipiens, illam & abiicere potest*, (Conc. Trid. sess. 6. can. 4. & ca. 5. de iustificatione.) non difficulter ab eis & à nobis solui potest. Concilium enim in sensu diuiso, inquiunt, loquitur, quo significatur, ita hominem recipere Dei inspirationem, & motionem, & excitationem illius delectationis aut prædeterminationis (addo; si libet etiam actualem ipsius voluntatis consensionem ac motum) vt nihil auferat eius voluntati potestatem dissentiendi, si velit, quamvis actualis dissensus cum illis præsuppositis componi nequeat. Potestas enim dissentiendi non repugnat isti excitationi, aut delectationi, aut prædeterminationi, aut ipsi etiam consensui actuali voluntatis, sed tantum dissensus actualis; quemadmodum cum paries albus verè dicitur esse posse niger, non hoc significatur, quod albedine permanente, simul in eo nigredo reperiri possit, sed quod simul cum albedine sit in eo potentia vt fiat niger. Hæc & similia respondent ij qui Physicam tuentur prædeterminationem, vt per eam non destrui libertatem patefaciant. Quæ sanè omnia ad istam veram Augustini gratiam ab aduersantium argumentis eripiendam, tuendamque illam arbitrij libertatem quam putant esse necessariam, mutatis tantum vocabulis, huc transferri possent. Sed cum illud cuiuis facile sit, & nihil aduersus libertatem ex hac doctrina obiici possit, quod Scholastici non dissoluerint, neque minus talium argumentorum solutiones, quam argumenta ipsa in promptu posita sint apud eos qui de Physica prædeterminatione scripserunt, nolim hic actum agere, ac tempus illis proponendis soluendisque terere, præsertim cum non sit instituti mei rebus illis explicandis inhærere, quæ plenè apud Scholasticos explicata sunt.

Conciliatio genuinæ gratiæ cum libero arbitrio secundum Augustini mentem profertur; & probatur ex querelis Pelagianorum, & modo quo eis Augustinus satisfecit.

CAPVT V.

VERVMTAMEN meritò dubitari potest, vtrum Augustinus eo modo intellexerit incolumen permanere libertatem, atque ita senserit influxum gratiæ cum libero arbitrio conciliandum esse, quatenus sub eius efficacia determinante voluntatem, vt velit & agat, simul potestas maneat, vt non velit & non agat: Nempe vt arbitrium voluntatis ea ratione libetum sub gratia esse censeat, quia semper per gratiam ita vult & agit, vt simul possit nec velle nec agere. Causa vero dubitandi multò maxima est, quia si Augustini monumenta lustremus vniuersa, quæ contra inimicos gratiæ Pelagianos exarauit, nusquam vestigium apparet vllum, ex quo colligas ea ratione vel ab ipso defensam arbitrij libertatem, vel gratiam cum libero arbitrio esse conciliandam. Quod profectò incredibile & impossibile est, si iste verus atque genuinus est conciliandi modus. Sæpissimè namque & acerbissimè Augustinus & Ecclesia quam tuebatur ab aduersariis de destructâ per gratiam libertate criminati sunt, inuidiosissimeque traducti. Cùm enim Augustinus quodam loco dixisset aduersariis: *Non est ita vt loqueris, multum falleris vel fallere meditaris, non liberum negamus arbitrium*: Respondet ei Iulianus: *Fidem vestram quæ à nobis oppugnatur, erubescitis profiteri, & ad nostræ sententiæ à qua deuiatis verba confugitis. Tam enim scelestum est quod suscepit præuaricatio pudenda Babylonis* (id est, Ecclesiæ) *vt cum à nobis obiicitur, à vobis negetur: & tam sanctum est, quod à nobis creditur, vt sub vmbra eius delitescere, licet aduersa mente cupiatis.* Hæc & similia sancto Augustino Iulianus & cæteri Pelagiani non semel tanquam de certissima victoria triumphantes exprobrant. Ad quas calumnias detergendas non semel etiam totos ingenij neruos intendit, ostenditque se liberum arbitrium defendere integerrimum, & modum libertatis explicat, & qua ratione cum Dei gratia sit consiliandum docet: nec tamen vnquam vel semel, nec ex professo tradit, nec per transennam insinuat, saluam eatenus manere sub gratia libertatem eius, quatenus actum volendi sic exerit, vt eum possit suspendendo continere. Quis ita respondeat, nisi vel malignissimus vel ignarissimus qui de cepis interrogatus de alliis loquatur?

Lib. 2. de nupt. c. 3.

Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. c. 119.

Sed ne temerè istud pronunciasse videar, ex omnibus operibus quæ aduersus Pelagianos composuit, demonstrandum est, nunquam Augustinum respondendo Pelagianis, de violata per gratiam libertate conquerentibus, illum conciliandi modum tetigisse, quod voluntas ita per gratiam velit vt possit non velle, sed semper illum, quod operante gratia non instar trunci, quem Deus moueat, feramur ad bonum, verum quod gratia non alium quempiam, sed nos ipsos faciat velle quod bonum est. Quodque mirabilius, ostendendum est, non aliud etiam in traducenda gratia criminatos esse Pelagianos, quam quod gratia secundum Catholicos, & Augustinum, sine voluntate nostra perficeret bonum, ita videlicet vt liberum arbitrium vel nihil prorsus ageret, vel certè inuitum & reluctans ad bonum cogeretur; quorum vtrumlibet contingeret, operis boni ratio funditùs à voluntate tolleretur. Quam Pelagianorum opinionem nonnihil declarauimus in libris de Hæresi Pelagiana. Hic tamen paulo inferiùs demonstranda est.

Vide dicta loci de querelis Pelag. cont. adiutor. voluntatis & actionis libro 5. de Hær. Pel. c. 13. & 15. 16. & 17. sed max. libro 7. c. 10. & 11. vbi agitur de querelis Semi-Pelag.

Hoc enim imprimis perstringit Pelagius, quando Catholicorum querimoniis confessionem veræ gratiæ postulantibus satisfacere volens, ita loquitur: *Hic nos imperitissimi hominum putat iniuriam diuinæ gratiæ facere, quia dicimus* EAM SINE VOLVNTATE NOSTRA NEQVAQVAM IN NOBIS PERFICERE SANCTITATEM. *Quasi Deus gratiæ suæ aliquid imperauerit, & non illis quibus imperauit, etiam gratiæ suæ auxilium subministret*, videlicet non illam Augustini quæ operatur velle atque perficere, sed legem atque doctrinam, vt *quod per liberum homines non gratiæ facere iubentur arbitrium, facilius possint* ipsi non gratia, *implere per gratiam.* Ecce perspicuè accusat in Catholicis gratiæ negationem in se accusantibus, quod vellent eam sine voluntate nostra perficere sanctitatem, quasi ipsi gratiæ, non hominibus Deus facere imperasset. Et ad hoc ipsum refellendum respicit Augustinus, quando inferiùs dicit: *Desinat*, inquam, *ista dicere*, *Non solum enim Deus posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis. Non quia nos non volumus aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus.*

Lib. de grat. Christi c. 3.

Capit. 25.

Hoc ipsum redarguunt Pelagiani, quando in libro primo ad Bonifacium dicunt: *Hominem Dei opus defendimus, nec ex illius potentia, vel in malum, vel in bonum inuitum aliquem cogit; sed propria voluntate aut bonum facere aut malum. In bono verò opere à Dei gratia adiuuari.* Et vice versa vt libertatem tueatur, non sine voluntate nostra ab inuitis bonum fieri respondet Augustinus: *Ad hæc respondemus, non ex Dei potentia, vel in malum, vel in bonum* INVITVM ALIQVEM COGI, *sed Deo deserente pro meritis ire*, videlicet spontè propriaque voluntate, *in malum & Deo adiuuante sine meritis conuerti sua quoque voluntate ad bonum.* NON ENIM EST HOMO BONVS SI NOLIT, SED GRATIA DEI ETIAM AD HOC ADIVVATVR VT VELIT. Et adhuc luculentiùs paulo post: *Quam multi inimici Christi quotidie subito Dei occulta gratia* TRAHVNTVR *ad Christum. Quod verbum si non ex Euangelio posuissem, quanta de me propter hoc iste dixisset? &c. Quis trahitur si iam volebat? Et tamen nemo venit nisi velit. Trahitur ergo miris modis* VT VELIT *ab illo qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari*, NON VT HOMINES, QVOD FIERI NON POTEST, NOLENTES CREDANT, vt fieri in Catholica [illegible] putabant & obiecerant aduersarij, SED VT VOLENTES EX NOLENTIBVS FIANT. Quod ita fieri Scripturis plurimis stat[illegible] probat, & ex eis concludit, quod ipsam *Deus operatur in cordibus hominum* voluntatem; quod *voluntatem hominum occultissima & efficacissima potestate* conuertit, & transfert ab indignatione ad lenitatem: *Hoc est*, inquit, *de voluntate lædendi ad voluntatem*

Lib. 1. ad Bonif. c. 18.

Ibidem.

Ibid. c. 19.

Ibid. c. 20.

tatem faciendi, secundum illud Apostoli, Deus est enim qui operatur in vobis & velle. Quibus verbis ne Paulus Apostolus liberum arbitrium exstinxisse videretur, vt Pelagiani somniabant, ista subiicit: *Nunquid homines Dei qui hæc scripserunt, imo ipse Spiritus Dei, quo authore per eos ista conscripta sunt, oppugnant liberum hominis arbitrium?* Sufficientissimè putans se liberum arbitrium defendisse, quia quantumcumque Deus efficaciter per gratiam operetur, non nolens aut inuitus homo facere cogitur, sed volendo id facit propria voluntate.

Has enim ipsas querelas de labefactata per tractum Dei libertate Pelagiani ingeminant, quando sub aduersariorum nomine sibi dicit Augustinus: *Quid hic dicimus fratres? Si trahimur ad Christum, ergo inuiti credimus. ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur.* Et iterum inferiùs:
Tract. 26. in Ioan.
Cùm ergo in Christum corde credatur, quod nemo vtique facit inuitus: qui autem trahitur tanquam inuitus cogi videtur, quomodo istam soluimus quæstionem; Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum? Si trahitur, ait aliquis, inuitus venit; si inuitus venit, nec credit: si non credit, nec venit. Hæc est enim ipsissima difficultas, quod gratia liberum arbitrium tolleret, quæ territi clamabant Pelagiani, gratiam cogere hominem ad bonum, quod autem coactè fit, non fit voluntatis arbitrio. Vis enim & coactio repugnant voluntati & libertati. Vnde alibi: *Quomodo attrahit Pater ad Christum, si dimittit vt quis quod voluerit eligat? Et tamen vtrumque verum est, sed intellectu hoc penetrare pauci valent.* Nec aliter tamen Augustinus liberum arbitrium cum isto tractu in concordiam redigit, nisi declarando quod ille tractus amantem, hoc est, volentem facit: *Noli te cogitare inuitum trahi, trahitur animus & amore*, id est, voluntate: nempe quia trahitur, vt ex inuito fiat volens & amans.
Lib. 2. cont. lit. Petil. c. 84.
Tract. 26. in Ioan.

Hanc ipsam libertatis violationem redarguunt Pelagiani, quandò in libro secundo ad Bonif. dicunt: *Sub nomine gratiæ ita fatum asserunt Catholici, vt dicant quia nisi Deus inuito & reluctanti homini inspirauerit boni & ipsius imperfecti cupiditatem, nec à malo declinare, nec bonum posset arripere.* Et quando ipsi veluti libertatis patroni ex aduerso statuunt, *gratiam adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere.* Sic enim gratiam intelligebant istud studium virtutis reluctantibus immittere, vt reluctantes & inuiti facerent quicquid facerent. Nam Augustinus è contrario, vt liberum arbitrium saluet, non sine voluntate nostra studium virtutis ab inuitis, sed volentibus suscipi respondet: *Nunc illud est quod debemus aduertere, vtrum inuito & reluctanti homini Deus inspiret boni cupiditatem, vt iam non sit reluctans, non sit inuitus, sed consentiens bono & volens bonum.* Et in libro quarto ad Bonifacium eadem Pelagianorum verba ponderans: *Posset bene intelligi si non ab istis, quorum sensus notus est diceretur*, putantium videlicet, hominem dum reluctans & inuitus permanet, sine voluntate studium virtutis arripere. Vnde ipse sensum Catholicum libertati congruum aperiendo subiicit: *Reluctanti prius aditus diuinæ vocationis ipsa Dei gratia procuratur* faciendo videlicet, vt velit. *Ac deinde in illo* IAM NON RELVCTANTE, *sed volente Spiritus virtutis accenditur.* Et inferiùs cum ex precibus à Cypriano commendatis docuisset, Deum in nobis per gratiam operari totum quod benè viuimus: *Numquid ipse sanctus, inquit, liberum arbitrium negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit, quod rectè viuimus?* Et explicans quomodo non negetur, quasi in inuitis & reluctantibus per gratiam operaretur Deus: *Quid ergo petimus nisi vt fiant* EX NOLENTIBVS VOLENTES EX REPVGNANTIBVS, id est inuitis, CONSENTIENTES, EX OPPVGNANTIBVS AMANTES?
Lib. 2. ad Bonifa. 5.
Ibid. n. 8.
Lib. 4. ad Bonif. c. 6.
Ibid. c. 9.

Hanc ipsam libertatis quasi voluntatis extinctionem ex gratiæ operatione consequi in libro de correptione & gratia conqueruntur: *Vt quid nobis prædicatur atque præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum,* SI HOC NOS NON AGIMVS, SED ID VELLE ET OPERARI DEVS OPERETVR IN NOBIS? Et ex opposito sanctus Augustinus vt libertatem astruat, actionem quidem per gratiam fieri, non tamen sine voluntate nostra profitetur: *Potius intelligant si filij Dei sunt, se agi, vt quod agendum est* AGANT, ipsimet scilicet non solus Deus, & CVM EGERINT ipsimet, *illi à quo aguntur gratias agant. Aguntur enim vt* AGANT, NON VT IPSI NIHIL AGANT.
Lib. de Cor. & grat. c. 2.
Ibidem.

Hanc ipsam liberi arbitrij subuersionem tanquam totius nostræ voluntatis seu volitionis extinctionem arguunt ex gratia Dei sequi, in sermonibus de verbis Apostoli: *Dicit mihi aliquis* (Pelagianus, nam aduersus istos ex professo disputat) *ergo agimur, non agimus.* Et è contrario non aliter libertatem arbitrij incolumem manere probat, nisi quia nos non otiosi sumus aut nihil agimus, sed simul aliquid agimus; *Respondeo, inquit,* IMO ET AGIS ET AGERIS. *Et tunc benè* AGIS *si à bono ageris. Spiritus enim Dei qui te agit,* AGENTIBVS *adiutor est. Ipsum nomen adiutoris præscribit tibi, quia &* TV IPSE ALIQVID AGIS. *Agnosce quid poscas. Adiutor meus esto ne derelinquas me, adiutorem vtique inuocas Deum.* NEMO ADIVVATVR, SI AB ILLO NIHIL AGATVR. Et iterum: SI NON ESSES OPERATOR, ILLE NON ESSET COOPERATOR. Et paucis interiectis eandem libertatem & gratiæ concordiam repetens: *Prorsus hoc credite, hic* VOS AGERE BONA VOLVNTATE. *Quia viuitis, vtique* AGITIS: *Non enim adiutor est ille,* SI NIHIL AGATIS: *Non enim cooperator est,* SI NIHIL OPERAMINI. Et inferiùs iterum omni sole lucidius: *Iam nunc cum auditis quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere*: quasi videlicet Deus per gratiam totum ageret, & vos veluti trunci prorsus nihil propria voluntate ageretis: *Neque enim templum suum sic de vobis ædificat,* QVASI DE LAPIDIBVS QVI NON HABENT MOTVM SVVM: *leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui: Et vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei, Ducimini, sed* CVRRITE VOS, *ducimini, sed* SEQVIMINI. *Quia cum* SECVTI FVERITIS, *verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis.* Et in alio Sermone de Iustitia operum loquens quibus impletur lex, simili omnino modo gratiam cum libertate conciliat, quia non illa sola totum, nobis dormientibus: sed & nos ipsi nostra voluntate volumus & aliquid operamur: *Sed totum ex Deo, non tamen* QVASI DORMIENTES NON QVASI VT NON CONEMVR, NON QVASI VT NON VELIMVS. SINE VOLVNTATE TVA NON ERIT IN TE IVSTITIA DEI. *Voluntas*, id est, volitio; *quidem non est,* NISI TVA, *iustitia non est nisi*
Serm. 13. de verb. Apost. c. 11.
Ibid. c. 11.
Ibidem.
Serm. 15. de verb. Apost. c. 11.

Dei. Esse potest iustitia Dei sine voluntate tua videlicet in aliis. *Sed in te non potest esse nisi* PER VOLUNTATEM TVAM. *Demonstratum est quid agere debeas, iussit lex, &c.* Et iterum: *Non enim adhibuisti aliquem consensum, vt te faceret Deus. Quomodo consentiebas qui non eras? Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat* (per opera legis de quibus agit) SINE TE. *Ergo fecit nescientem, iustificat* VOLENTEM.

Ibidem.

Hanc ipsam liberi arbitrij stragem per gratiam Dei, quasi tolleret ex homine omnis voluntatis motum, ac de nolente, bonum fieret, grauiter arguit in Augustini doctrina Iulianus: *Interrogo ad quem modum liberatur voluntas*, secundum doctrinam tuam, *vt bonum semper* VELLE COGATVR, *& malum velle non possit? An vt vtrumque possit appetere? Hic tu si responderis vt bonum semper velle cogatur quam sis Iouinianus, ita etiam ipse cognoscis.* Sic enim ipse putat euersa libertate Deum cogere hominem ad bonum. Cui Augustinus: *Absit vt dicatur à nobis*: SI ENIM COGITVR, NON VVLT. *Et quid absurdius quam vt dicatur* NOLENS VELLE *quod bonum est.*

Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. f. 152.

Hunc ipsum omnino liberi arbitrij interitum tanquam omnis nostræ voluntatis mortem, ex gratia Dei nasci concludunt Pelagiani, in fragmento quodam præclarissimi sermonis quem contra istos hostes gratiæ scripsit: *Quid ergo* NOS FACIMVS, inquiunt *si nihil habemus in potestate nisi Deus det omnia?* ERGO NON NOS CORONABIT DEVS, SED SE CORONABIT. Non possent efficacius exprimere, quid sibi de destructa per gratiam libertate velint. Sed audi quid respondeat Augustinus, & non aliter saluam persistere libertatem doceat, quam quia non instar lapidum agimur, sed etiam simul aliquid agimus nostra voluntate: *Iam videtis*, ait, *quia de illa vena venit* (Pelagiana) *vena est, sed venenum habet. Percussa est enim à serpente, sana non est.* Et radicem detegens in præcedentibus ex qua peti debeat, quod non se sed nos coronabit Deus, quia nos ipsi aliquid agimus: *Nisi Deus adiuuet remanemus.* CONAMVR *quidem facere* VOLVNTATE, ET NITITVR ALIQVID VOLVNTAS, *non præsumat potestas nisi adiuuetur infirmitas.* Et paucis interpositis multo euidentiùs: *Quicquid nobis iubetur orandum est, vt impleatur, sed non sicut dimittamus nos, & quomodo ægri iaceamus supini, & dicamus pluat Deus escas super facies nostras, vt* PRORSVS NOS NIHIL AGERE VELIMVS, *& cum esca completa fuerit super os nostrum, dicamus* ETIAM DEVS GLVTIAT DE NOBIS. ALIQVID ET NOS AGERE DEBEMVS, STVDERE DEBEMVS, CONARI DEBEMVS. Ex quibus omnibus Pelagianorum obiectionibus de liberi arbitrij subuersione per Dei gratiam conquerentibus, & Augustini responsionibus, nihil euidentius esse potest quam Pelagianos, non aliter putasse libertatem voluntatis violari, nisi quia Deus per gratiam totum solus faceret, adeoque hominem inuitum & reluctantem ad bonum cogeret: nec aliter August. liberum arbitrium defendere, & concordiam vtriusque tradere, nisi quia non sola in homine operatur, sed etiam voluntas ex nolente & repugnante fit volens, & volendo cum gratia aliquid facit,

Frag. 3.

Ibidem.

Eadem ex aliis diuersis locis Augustini asseritur.

CAPVT VI.

QVod si & alia D. Augustini loca excutere ac testimonia accersere velim; quibus cuncta eius opera contra Pelagianos referta sunt, luce meridiana manifestius apparebit, istam quam diximus vnicam gratiæ cum libera voluntate conciliationem ab ipso agnitam, probatam, traditam esse Christianis, & eius solius explicatione hostibus Ecclesiæ satisfacere voluisse. Semper enim hoc vnum intuetur, ne solus, aut gratia totum opus sine nostro consensu ac voluntate, nobisque inuitis quasi cogendo effecisse videatur. Nam ad prædictas Pelagianorum de destructa libera voluntate querimonias, allatamque à se concordiam respicit, quando dicit: *Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur quia non tollitur*, hoc est, quia & ipsa voluntas vult & agit. *Qui enim Deo dicit, adiutor meus esto, confitetur se velle implere quod iussit, sed ab eo qui iussit adiutorium poscere, vt possit. Sic & iste cum sciret neminem esse posse continentem nisi Deus det, adiit Dominum & deprecatus est*: VTIQVE VOLENS ADIIT, VOLENS DEPRECATVS EST; NEC PETISSET, NISI ESSET VOLVNTAS, id est, volitio. *Sed nisi petisset, quantum posset voluntas?* Eodem respicit, quando in Epistola ad Sixtum dicit: *Quod enim putant* (Pelagiani) *auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem*, Id est, ipsum velle, *sine adiutorio Dei hominem habere consenserint, non intelligunt, non se firmare humanum arbitrium, sed impellere, vt per inania feratur, non in Domino tanquam in petra stabili collocetur.* PRÆPARATVR ENIM VOLVNTAS A DOMINO: Hoc est, ipsum velle paratur à Domino, & ita per gratiam non aufertur liberum volendi seu voluntatis arbitrium, quia ipsum arbitrium vult. Eodem respicit apertiùs in Epistola centesima sexta ad Paulinum quando dicit: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, non quia* NVLLVS EST HOMINIS, ATQVE VOLVNTATIS CVRSVS, *sed quia nihil potest, nisi ille misereatur.* Quasi videlicet hoc ipso cursus propriæ voluntatis auferretur, quo tribueretur gratiæ Dei. Nam istud erat Cælestij dogma capitale: *Non esse liberum arbitrium, si Dei indigeat adiutorio.* Ratio erat, quia aiebat *in propria voluntate habet vnusquisque aut facere aliquid aut non facere.* Et istud alterum ei simile: *Victoriam nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio*: quia videlicet verebatur, ne hoc ipso perderet opus propriæ voluntatis, si alieno adiutorio & voluntate fieri crederet. Itaque ad ista dogmata Pelagiana respicit Aug. in illa iam citata Epist. ad Paulin. cum directè ex opposito dicit: *Fateatur esse liberum arbitrium, etiamsi diuina indiget auxilio*, tollensque lapidem istius offensionis adiicit; *Fateatur quando contra tentationes, concupiscentiasque illicitas dimicamus*, QVAMVIS ET ILLIC HABEAMVS PROPRIAM VOLVNTATEM, *non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram prouenire victoriam.* Et aliquanto inferiùs: *Nam & illi*

Epist. 89. ad Hilar.

Epist. 105. ad Sixtum

Epist. 106.

Lib. de gest. Pelag. c. 18.

Epist. 106.

(Iudæi)

(Iudæi) *quibus sunt isti* (Pelagiani) *in hac causa omnino simillimi, propriæ* SVÆ VOLVNTATIS *vitio non credebant*, hoc est propria voluntate non credebant, & ideo libera voluntate: *Non enim vt essent infideles* COGEBANTVR *inuitum, sed* NOLENDO CREDERE, *infideli atis vit o non credebant*. Eodem respicit, quando in Epistola ad Vitalem explicans quomodo per Dei gratiam *liberetur arbitrium*, ita hoc fieri docet, quis efficit, vt legi doctrinæque *consentiant*. Et post nonnulla, *non est volentis neque currentis*, &c. NON QVIA VELLE NON DEBEMVS ET CVRRERE, *sed quia ipse in nobis & velle operatur & currere*. Vnde inferiùs occurrendo murmuribus Pelagianis & hanc concordiam tangens: *Scimus eos qui corde proprio credunt in Dominum* SVA IO FACERE VOLVNTATE, AC LIBERO ARBITRIO. Et postquam quædam attexuisset iterum euidentius: *Quomodo dicuntur negare liberum arbitrium qui confitentur omnem hominem, quisquis suo corde credit in Deum* NON NISI SVA LIBERA CREDERE VOLVNTATE, *cum potius illi oppugnent arbitrium, qui oppugnant Dei gratiam: qua vere ad bona eligenda & agenda fit liberum*. Nempe quia per gratiam à terrenis cupiditatibus arbitrium liberatur, quibus impedientibus non potest bonum velle vel agere. Eodem respicit quando in libro de perfectione iustitiæ contra Cælestium dicit: *Vt quid ista orando tanto gemitu petimus, si volentis hominis & currentis & non miserentis est Dei?* NON QVIA HOC SINE VOLVNTATE NOSTRA AGITVR: *sed quia voluntas non implet quod agit, nisi diuinitus adiuuetur*. Nam vt nonnihil post subiungit: *Nec adiuuatur nisi qui & ipse* ALIQVID AGIT. Eodem respicit quando in libro de correptione & gratia, concordiam liberæ voluntatis & gratiæ traditurus, non solum id quod superius allegauimus dicit, *aguntur vt agant, non vt ipsi* NIHIL *agant*. Sed vberius in decursu libri, Pelagianorum suffocans murmura, nihil aliud profert nisi quod gratia fortiter *Domino præparante voluntatem*, nos velle facit; *Quando rogauit ergo* Christus pro Petro, *ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit nisi vt haberet in fide* LIBERRIMAM, FORTISSIMAM, INVICTISSIMAM PERSEVERANTISSIMAM VOLVNTATEM? Vbi *liberrima* non significat indifferentissimam. Absit istud: contrarium enim patet ex epithetis sequentibus, quæ omnia voluntatem vni parti astrictissimam sonant, sed familiarissima sancti Doctoris phrasi, liberrimum significat à concupiscentiis carnis nos captiuos ducentibus in legem peccati liberatissimum, vt sine omni impedimento terrenæ libidinis retrahente, fortissimè & ardentissimè bonum velit. Itaque subiungit: *Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippe humana, non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & vt perseueret, delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem*. Quæ indifferentiæ sunt prorsus contraria. Sic ergo gratia liberrimam facit voluntatem, quia vehementissimè voluntatem, velle ardentissimeque facit. Nam eodem respicit, quando in eodem libro planius hoc ipsum explicans dicit gratiam efficere vt *Deo donante inuictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere inuictissimè nollent*. Et vberiùs de constituentibus Regem Dauid liberum arbitrium cum Dei operatione concilians: SVA VOLVNTATE *vtique isti constituerunt Regem Dauid. Quis non videat? Quis hoc neget? Non enim hoc non ex animo, aut non ex bona voluntate fecerunt*. Hoc est, non inuiti & repugnantes Deo ipsos cogente fecerunt: *Et tamen hoc in eis egit qui in cordibus hominum, quod voluerit operatur*. Ad easdem Pelagianorum querelas suamque concordiam gratiæ & libertatis respicit, quando in libro de prædestinatione Sanctorum cùm vehementer gratiam quæ facit credere commendasset, statim occurrens adiicit: *Non quia* CREDERE VEL NON CREDERE *non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed præparatur voluntas à Domino*, Hoc est, sed Deus facit, vt voluntas velit credere. Et in libro secundo de peccatorum & meritis remissione, apertissimè loquens de adiutorio gratiæ Dei; *Nec adiuuari potest nisi qui etiam* ALIQVID SPONTE CONATVR; *quia non sicut in lapidibus insensatis aut sicut in eis in quorum natura, rationem, voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis*. Easdem Pelagianorum imaginationes, ac sæpiùs traditam à se concordiam gratiæ & libertatis respicit, quando cum illa verba Apostoli citasset: *Omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat seipsum*, tractatu quarto in Epistolam Ioannis dicit: *Videte quomodo non abstulit liberum arbitrium* per prædicationem gratiæ Dei, *vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te* NOLENTEM *non castificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, castificas teipsum. Castificas tamen de te, sed de illo qui venit, vt habitet in te. Tamen quia* AGIS IBI ALIQVID VOLVNTATE? *ideo & tibi aliquid tributum est. Ideò autem tibi tributum est, vt dicas sicut in Psalmos: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis adiutor meus esto* ALIQVID AGIS: *Nam si* NIHIL AGIS, *quomodo ille adiuuat*. Sic enim concipi volebant Pelagiani Deum per gratiam in homine operari bonum, vt homo quasi *dormiens*, aut *lapis*, aut *supinus iacens* (quibus comparationibus iam antea sanctus Doctor vsus est) inuitus à gratia moueretur, *ipsoque* prorsus *nihil agente*, alius de seipso aliquid ageret, atque vt idem dicit, nobis quasi supinis iacentibus & cibo super os pluente, *Deus glutiret de nobis*. Cuiusmodi Phantasmatum illusiones, etiam alio quodam excludit loco: *Moueri per se animam sentit, qui sentit in se esse voluntatem. Nam si volumus, non alius de nobis vult*, quemadmodum delirare videbantur Manichæi. Vnde & aduersus ipsos istud ipsum inculcat, quod homines non aliena, sed propria agant loquanturque voluntate: *Datum est*, inquit, *animæ liberum arbitrium: quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur; vsque adeo cæci sunt, vt ne ista quidem vana, atque sacrilegia propria voluntate se dicere intelligant*. Quasi dicat, si se intelligerent, propria voluntate istá se dicere, iam hoc ipso intelligerent liberum arbitrium.

Quapropter vt libertatem arbitrij, saluam esse sub gratia manifestet, & vtramque sibi inuicem concilier, nihil prorsus aduersus Pelagianos vnquam ostendere conatur, nisi Deum gratiam non operari solum, sed vt voluntas diuinitus adiuta velit, & ita non prorsus nihil, sed aliquid etiam ipsa simul agat.

Margin notes: *Epist. 107.* — *In medio.* — *Lib. de perf. iust. c. 19.* — *Lib. de Corr. & grat. c. 2.* — *Ibid. c. 8.* — *Ibidem.* — *Ibid. c. 12.* — *Cap. 14.* — *Lib. de præd. Sanct. cap. 5.* — *Lib. 2. de pecc. merit. cap. 5.* — *1. Ioan. 3.* — *Tract. 4. in Epist. Ioan.* — *Vide suprà citata ex fragmento.* — *Lib. 83 qq. quæst. 8.* — *Lib. de quantitate animæ cap. 36.*

Eadem ostenditur ex aliâ querelâ Pelagianorum.

CAPVT VII.

QVIA verò non exiguum compertæ veritatis argumentum est, quando doctrina quæpiam sibi ex omni parte consentit, ex alio quoque capite ostendi potest, hanc & non aliam, tanquam veram & genuinam conciliandi rationem, Augustinum agnouisse. Nam quemadmodum gratiam cum libero arbitrio nô aliter consentire facit, nisi ostendendo quod gratia non sola facit, sed aliqoid etiam voluntas agit; ita è contrario aduersus eosdem Pelagianos, liberum arbitrium cum gratia conciliare volens, non aliud ostendit, nisi voluntatem non solam agere, sed gratiam simul afferre influxum suum. Sciendum est enim, quod quemadmodum Pelagiani liberum arbitrium, indè colligebant, quia Deus per gratiam bonum opus facere ab Augustino dicebatur; ita è contrario inde colligebant nihil agere gratiam, quia Scripturæ disertis verbis voluntatis opus exigunt; nam ista duo vtrimque directè repugnantia esse sentiebant. Hanc eorum ratiocinationem sæpius in August. scriptis inuenire licet, vt in libro de perfectione iustitiæ: *Magnum aliquid pro sua causa se inuenisse arbitratus est apud Isaiam Prophetam quia Deus dixit? SI VOLVERITIS & audieritis me, quæ bona sunt manducabitis: si autem nolueritis, &c.* Et Iulianus cùm plures huiusmodi Scripturas congregasset, vt, *Aut facite arborem bonam, &c.* Et, *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* Et, *Si volueritis & audieritis me, &c.* tandem concludit ex humana voluntate interitum gratiæ, quam Augustinus prædicauerat: *Quomodo ergo tu arbitrium non negas*, dicendo videlicet id per gratiam esse liberandum? Cum his igitur locutionibus liberum voluntatis, seu volendi arbitrium perspicuè profitentibus, non aliter conciliat gratiam Augustinus: nisi quia gratia facit velle voluntatem, nihil omninò de indifferentia præsente vel absente satagendo. Nam in libro de prædestinatione Sanctorum, cùm similem argumentationem Semi-Pelagiani aduersus Augustinum verterent: *Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt alij contradicunt: volunt ergo isti credere, nolunt autem illi*, vt sic ex eo quod homines ipsi volunt, gratiam ab actu voluntatis credendi tollerent, respondet Augustinus: *Quis hoc ignoret? Qui hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino; discernendum est vtique, quid veniat de misericordia Dei, quid de iudicio.* Hoc est, cùm Deus alios faciat velle, alios non; discernendum est quid faciat gratia, quid non. Vnde paulò inferius: *Illi quia voluerunt crediderunt, illi quia noluerunt non crediderunt. Misericordia igitur*, hoc est operatio gratiæ, *& iudicium in ipsis voluntatibus facta sunt.* Quod multis interiectis eodem sensu conciliandi liberam voluntatem cum gratia, quo antea gratiam cum libera voluntate, dicit; *Etsi faciunt homines*, & non aliquis alius sine nostra voluntate, *bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant.* Et rursum inferiùs: *Ideo hoc & nobis* ipsis non aliis, *præcipiuntur & dona Dei esse monstrantur, vt intelligatur quod & nos ea facimus*, contra quàm somniabant ex operatione gratiæ Pelagiani, *Et Deus facit vt illa faciamus*. Et in fine eiusdem libri ea quæ tradiderat in summam colligens: *Probauimus cùm Deus vult fieri, quod NON NISI VOLENTIBVS HOMINIBVS oportet fieri, inclinari eorum corda, vt hoc VELINT, eo scilicet inclinante, qui in nobis, mirabili modo & ineffabili, operatur & velle.* Et in libro de dono perseuerantiæ, illum ipsissimum conciliandi modum intuetur, capite decimo tertio: *Nos ergo volumus* (cuiusmodi verbis hostes gratiæ, vim operationis eius ex voluntatis actione subruebant) *sed Deus in nobis operatur & velle: Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate.* Et circa finem libri docet credere Ecclesiam quod ita Deus habeat in potestate cor nostrum, *vt bonum, quod non tenemus nisi PROPRIA VOLVNTATE, non tamen teneamus, nisi ipse in nobis operetur & velle.* Quod etiam significatum cupit, quandò non semel docet Spiritum sanctum dici ab Apostolo in cordibus nostris clamare, quia clamare nos facit: *Nos enim*, inquit, *clamamus, sed in illo, hoc est in ipso diffundente charitatem*, id est voluntatem. Et in Epistola centesima quinta, Christi Domini verba explicans, quibus dicit, *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*, vt Pelagianas cauillationes liberum arbitrium tolli murmurantes præueniret: *Neque enim*, inquit, *& hoc ita fit DE NOBIS, tanquam NIHIL FACIENTIBVS NOBIS. Adiutorium igitur Spiritus sancti sic expressum est, vt ipse facere diceretur, quod vt faciamus facit.* Et ita similiter exponit Spiritum sanctum dici *clamare quo efficiat vt clamemus*, & interpellare pro nobis, *quia interpellandi & gemendi inspirat affectum.* Et Concilium Aransicanum quandò dicit; *Quamuis VOLENTES AGVNT QVOD AGVNT, illius tamen voluntas est, à quo præparatur*, id est, *datur & iubetur quod volunt.* Ecce vides etiam hinc, semper eò redire doctrinam Augustini, vt propterea nos voluntate velle bonum doceat, qui gratia facit velle; nec alia ratione esse opus liberæ voluntatis, nisi quia gratia nos propria voluntate aliquid volentes & agentes facit.

Lib. de perfect. iust. c.19. — *Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. fol. 133.* — *Lib. de præd. SS. c.6.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Ibid. c.10.* — *Cap. 11.* — *Cap. 20.* — *Lib. de dono perse. c.13.* — *Ibid. c.23.* — *Serm. 12 de verbis Domini c. 18.* — *Epist. 105. ad Sixtum.* — *Conc. Araus. 2. can. 23.*

Eadem ex libro quem hanc solam ob causam Augustinus scripsit, ad oculum demonstratur.

CAPVT VIII.

QVOD vt remotâ omni ambiguitatis & obscuritatis nebulâ, manifestissimè cuilibet lectori pateat, cui oculos non clauserit peruicacia, liber de gratia & libero arbitrio perlustrandus est. Cùm enim illum sanctus Augustinus sub finem vitæ iamdiu cum Pelagianis luctatus, & eorum assiduis pulsatus de suffocatâ per gratiam libertate querimoniis, ex professo composuerit, vt concordiam liberi arbitrij cum gratia patefaceret; fieri non potest quin omnes neruos in eruendam demonstrandamque veram conciliationis vtriusque radicem exeruerit: & quam legitimam arbitratus est, scripto consignauerit. Nam eo solo scopo librum hunc

hunc exaratum esse, statim in exordio protestatur: *Quoniam sunt quidam qui sic gratiam Dei defendunt, vt negent hominis liberum arbitrium: aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium; hinc aliquid scribere, ad vestram charitatem Valentine frater, & ceteri qui simul Deo seruitis, compellente mutua charitate curaui.* Quod etiam ita accuratè præstat, vt à capite vsque ad calcem nil aliud agat, nisi vt alternatim singula, nunc liberum arbitrium, nunc vicissim gratiam librando; & vtriusque officia trutinando, ipsa in eandem actionem concorditer, salua vtriusque proprietate fluere demonstrentur.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 1.

Videamus igitur quam conciliandi rationem ipse excogitauerit, velut legitimam securissimè proposuerit, docuerit, religiosis viris istis tanto studio commendauerit, & sub finem eos compellendo dixerit; *Repetite assiduè librum istum, & si intelligitis, Deo gratias agite: vbi autem non intelligitis orate vt intelligatis. Dabit enim vobis Dominus intellectum.* Quod propter quæstionis istius *difficillimæ*, quemadmodum iisdem scribens Monachis eam appellauit, tenebras dixit.

Ibid. c. vlt.

Epist. 1. ad Valent. & Monachos eius.

Itaque in ingressu statim è sacris literis demonstrandum suscipit, esse in homine liberum voluntatis arbitrium; nec vnquam vel semel quærit aut probat illud esse indifferens ad vtrumlibet; sed hoc vnum dumtaxat, quod præcepta Dei postulant ab homine, siue tacitè siuè expressè, vt *velit* aut *nolit*. Ex quo concludit: *Nempe vbi dicitur noli hoc, & noli illud; & vbi ad aliquid faciendum vel non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur; satis liberum demonstratur arbitrium.* Et quomodo satis, si indifferentia ad vtrumlibet libertati necessaria est? Nonne tu ipse doces esse quandam in cælo beatam boni volendi, hoc est, Dei diligendi necessitatem, quæ sine voluntate non fiat? Nempe de indifferentia, qualem Scholastici quidam exigunt, nihil omninò S. Doctor sollicitus est, dummodo non alienetur opus à *propria* voluntate. Nam hoc vnicum ab ipso toto libro, à capite ad calcem vsque respici, intendi, probari, inculcari, vt videlicet non separetur opus ab humana voluntate, quemadmodum vi gratiæ contingere Pelagiani delirabant, quasi alius, vt ipse loquitur, *de homine* vellet, vel homo *inuitus* ac *reluctans* cogeretur. Et in hoc vnico concordiam gratiæ & liberæ voluntatis, ab ipso statui; quod arbitrium non instar trunci vacet, aut cogatur inuitum: sed simul etiam *aliquid propria voluntate* velit & agat, tam est perspicuum, & toties repetitum; vt profectò necesse sit, vel cæcum esse qui non viderit, aut contentiosissimum qui negauerit.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.

Nam primò statim post illam conclusionem suam, qua collegerat ex *velle* & *nolle*, satis liberum arbitrium demonstrari; deliram iugulans Pelagianorum opinationem, subiicit: *Neque cum aliquid secundum Deum*, id est aliquid boni, *operatur*, ALIENET HOC A PROPRIA VOLVNTATE. *Quando enim* VOLENS *facit, tunc dicendum est opus bonum.*

Secundò hoc ipsum agit cap. 3. Nam liberum arbitrium saluum esse probaturus: *Noli*, inquit, *vinci à malo, sed vince in bono malum. Et vtique cui dicitur* NOLI VINCI, *arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur.* VELLE ENIM ET NOLLE PROPRIÆ VOLVNTATIS EST. Et initio capitis 4. indicat se istis verbis non

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 3.

A tantum arbitrium voluntatis, vt aliquis suspicari posset phrasibus eius nō assuetus; sed etiam liberum arbitrium defendisse.

Tertiò hoc ipsum agit capite 4. vbi liberum arbitrium ex præceptis non fornicandi asserturus: *Nunquid indicant aliud quam liberum arbitrium?* Et quomodo indicant? *Neque enim præciperentur nisi homo haberet propriam voluntatem qua diuinis præceptis obediret.* Et ideo non præcipitur iis qui propria voluntate carent, & in præceptis implendis nihil omninò agere possunt, sicut nihil omninò nos agere, operante in nobis sola gratia, Pelagiani querebantur. Nam inde est quod. Capit. 4.

B Quartò hoc ipsum agit ex Apost. verbis in Epist. 2. ad Corinth. *Rogamus ne in vacuum gratiam Dei suscipiatis.* Subiicit enim: *Vt quid enim eos rogat, si gratiam sic susceperunt, vt propriam perderent voluntatem?* Hæc enim erat ipsissima Pelagianorum imaginatio, quod opus præceptum gratia sola, aut Deus per gratiam solus *perficeret sanctitatem sine voluntate nostra*, vt loquebantur ideoque *gratiæ suæ aliquid imperasset* prout Catholicis exprobrando dicebant, vt suprà declarauimus. Capit. 5.

Lib. de grat. Christi c. 7.

Quintò hoc ipsum agit capi. 9. dum illa tractat Apost. verba *Deus operatur in vobis & velle & operari*, quæ maxime liberum arbitrium voluntatis læsisse videbantur: *Non enim*, inquit, *quia hoc dixit, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est.* Quo pacto igitur tanta Dei operatio cum libero arbitrio conciliari debet? Audi: *Quod si ita esset non superius dixisset: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem*, Operamini: vos videlicet non solum Deus: *Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium.* Nempe quia impossibile est, vt hoc fiat nihil agentibus nobis, sine nostra propria voluntate. Nam hoc ipsum respicere, tum ea quæ toties præcesserunt, tum ea quæ toties adhuc sequuntur, perspicuè probant. Capit. 9.

C

D Sextò enim hoc ipsum agit capite decimo quinto, vbi cum præmisisset Deum ab hominibus auferre cor lapideum, hoc est durissimam voluntatem subtexit statim: *Ne autem putetur*, Nihil, *ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideo in Psalmo dicitur: nolite obdurare corda vestra, &c.* Et concilians loca quæ postulant præceptum tanquam à libero arbitrio faciendum, & quæ Deum per gratiam hoc facturum pollicentur, non aliter hoc præstat, nisi *quia Deus dat quod iubet, cùm adiuuat, vt faciat cui iubet.* Hoc est, gratia facit & facere (vt non alius quispiam de nobis, sed ipsum liberum arbitrium velit & faciat) & hoc ipso libere seu per ipsum liberum arbitrium, quia velle nisi libere, iuxta S. Augustinum, nemo prorsus potest. Hoc

E enim ipsum statim adiicit: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona*; vbi voluntatem pro volitione sumi ex pluribus subiunctis per tria tota capita manifestissimum est. Lib. de grat. Christi cap. 15.

Septimò hoc ipsum agit capite 20. vbi recolligens breuiter id quod egerat, totoque libro sibi agendum proposuerat: *Satis me disputasse arbitror aduersus eos qui gratiam Dei vehementer oppugnant, qua* Voluntas humana non tollitur: *Sed ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit*, adiuuatur. Ecce quid in gratiæ operatione aduersariis displicebat, nempe quod voluntatem humanam prorsus tollere, & ideo Capit. 20.

liberum arbitrium violare videretur. Negat hoc Augustinus & vtrumque conciliat, quia gratia mutat voluntatem in aliam, malam in bonam, & bonam adiuuat. Non igitur tollit, sed relinquit voluntatem, & ita nullo modo liberum extinguit arbitrium. Quod vt facilius de operatione Dei per gratiam perciperetur, prolixè probat multis, Deum etiam aliis modis potentissimis in homine operari; qui tamen non lædant liberum voluntatis arbitrium. Non lædere autem, sed incolume sub quacumque Dei operatione seruari, non aliter probat, nisi quia fiunt ea quæ per ipsos Deus operatur, sua ipsorum voluntate, propria voluntate, non sine voluntate, per voluntatem.

Octauò igitur hoc ipsum Augustinus agit eodem capite vigesimo, quando de hostibus Israëlitarum dicit: *Ibidem.* *Nunquid non hostes Israelitarum aduersus populum Dei quem ducebat Iesus naui,* SVA VOLVNTATE *pugnarunt? Et tamen dicit scriptura, quia per Dominum factum est confortari cor eorum, &c.*

Nonò hoc ipsum agit, quando ibidem de Semei dicit: *Ibidem.* *Nunquid non* SVA VOLVNTATE *homo improbus filius Iemini maledicebat Regi Dauid? Et tamen quid ait Dauid plenus verâ & altâ, & piâ sapientiâ? Dimitte eum vt maledicat, quia Dominus dixit illi maledicere Dauid.*

Decimò hoc ipsum agit in eodem capite, quando de Absalon dicit: *Ibidem.* *Nunquid non* SVA VOLVNTATE *Absalon elegit consilium quod sibi oberat? Et tamen ideo fecit quia exaudierat Dominus eius patrem orantem vt hoc fieret.*

Vndecimò hoc ipsum agit in capite vigesimo-primo, quando de Roboam dicit: *Capit. 21.* *Vnde hoc quod Roboam respuit consilium salubre seniorum, nisi* PROPRIA VOLVNTATE? *Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus, vt irati Dei voluntas fieret;* quia videlicet *conuersio erat à Domino*, vt verbum Ahiæ Silonitæ impleretur. Quibus iterum subiungit Augustinus: *Nempe sic factum est & illud* PER HOMINIS VOLVNTATEM, *vt tamen conuersio esset à Domino.*

Duodecimò hoc ipsum agit in eodem capite paulò post, quando de Philistiim & Arabibus quorum spiritum Deus suscitauerat, in Iudæam irrumpentibus dicit: *Lib. de grat. Christi c. 21.* *Numquid Philistiim & Arabes in terram Iudæam dissipandam* SINE SVA VOLVNTATE *venerunt? Aut sic venerunt* SVA VOLVNTATE *vt mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit?*

Decimo-tertiò hoc ipsum agit, quando difficultatem istam de Arabibus propositam, liberum arbitrium cum Dei operatione conciliando subnectit: *Ibidem.* *Imò vtrumque verum est, quia &* SVA VOLVNTATE *venerunt, & tamen spiritum eorum Dominus suscitauit. Quod etiam sic dici potest, & eorum spiritum Dominus suscitauit, & tamen* SVA VOLVNTATE *venerunt.* Ratio conciliationis est, non quia arbitrium indifferens, siue ad contraria, siue ad contradictoria permanet, sed quia per Dei operationem accipit ipsum voluntatis motum, & sic ipsum arbitrium, non alius operatur: *Ibidem.* *Agit enim*, inquit, *omnipotens in cordibus hominum etiam* MOTVM VOLVNTATIS *eorum*, vt non solus aut per alios, sed PER EOS AGAT, *quod per* EOS AGERE *ipse voluerit.* Quod prolixius probat in sequentibus, semper ita seruans liberum arbitrium sub operatione Dei, quia Deus quodcumque vult, siue timorem, siue fiduciam, quò *timeant aut fidant homines;* ETIAM IN CORDIBVS *hominum operatur.* Vnde generali sententiâ concludendo docet, ex iis quæ protulerat Scripturæ testimoniis manifestari: *Operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas* EORVM VOLVNTATES, *quocumque voluerit*, ne videlicet putaremus liberum arbitrium voluntatis, seu volendi violari, vbi Deum audimus ipsas voluntates ipsumque motum cordis operari.

Decimo-quartò hoc ipsum agit, quando de induratione Pharaonis, quem Deus indurasse legitur dicit: *Capit. 23.* *Nec ideo fraudatis à Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus: Ego induraui Pharaonem*, quasi videlicet istâ phrasi significaretur Deum hoc tantum, nihil verò Pharaonem agere. Sic enim rationem reddit: *Non enim propterea* IPSE PHARAO *non indurauit cor suum.* Quod cùm Scripturis probauisset: *Ac per hoc*, inquit, *& Deus indurauit per iustum iudicium, &* IPSE PHARAO *per liberum arbitrium.*

Declaratur hoc ipsum ex concordia motuum concupiscentiæ & liberi arbitrij ab Augustino tradita, ex quibus Pelagiani similiter querebantur liberum arbitrium extingui.

CAPVT IX.

Nec verò in bonis tantum actionibus, vi gratiæ Pelagiani liberum arbitrium tolli querebantur, sed etiam in malis. Augustinus enim, quemadmodum omnia bona ad Dei gratiam referebat, per quam Deus omnia quæ ad pietatem pertinent operabatur in nobis ita quoque omnia mala quæ post lapsum Adæ peccando perpetrantur, ad indomitam illam concupiscentiam & ignorantiam, quæ supplicia primi peccati sunt, velut ad duos exitiales fontes reducebat. Ex quo fiebat, vt non minor Pelagianis occasio querimoniæ offerretur, quod concupiscentia tolleret peccandi liberum arbitrium, quàm gratia bene viuendi. Vtrimque enim non ipse homo, sed vel Deus, vel diabolus de ipso homine, *nihil prorsus agente*, vel *inuito ac volente*, operari videbatur, atque ita tollere voluntatis, & per hoc etiam liberæ voluntatis arbitrium. Hinc Iulianus Augustino sæpius ex isto capite liberi arbitrij subuersionem exprobrat, quando eum docere asserit, quod *lex peccati habitans in membris captiuum hominem* COGAT *seruire criminibus, non castigatione in turpitudinibus, sed misericordia digniorem, quando quidem quod nos* (Pelagiani) *vitia praua voluntatis esse dicimus, id in Ecclesia à viris & fœminis, magnisque Pontificibus originalis passio nuncupatur.* *Lib. 2. cont. Iul. operis imper. f. 216* Et alibi dicit Augustinum *delicta voluntatis imputare naturæ, vt nunquam quis eo endare conetur, quod sperat* (vel vt Aug. eius verba repetit) *quod* SCIT IN SE ALTERVM PERPETRARE. *Ibid. f. 226.* Nempe hoc vult in Aug. sententia, non ipsum hominem, sed in ipso homine alterum quempiam perpetrare peccatũ, quemadmodum dicebant Manichæi, non hominẽ, sed naturam malam bonini commixtam peccata perpetrare. Quam ob causam August. etiam non semel Manichæismũ destructæ libertatis imponit. Et multò inferiùs asserit Augustinum hac doctrinâ de

A nâ de concupiſcentia ex Adamo tranſeunte per quam peccatur, *Ipſam arbitrij libertatem vnius peccati impulſione ſubruere, vt nemo deinceps in poteſtate haberet, vetera crimina virtutis electione reſpuere, ſed vna omnes in condemnationem euerſæ humanitatis torrente raperentur.* Ad has acerbas Pelagianorum inuectiuas, nihil aliud iterum iterumque reſpondet Auguſtin. niſi falſum eſſe quod querebantur: eo quod non in homine alius, ſed ipſe homo propriâ voluntate ac delectatione peccaret. Sed propria tam obiiciuntur, quàm reſpondentis verba videamus. Idem igitur Julianus in eodem libro, ſic Auguſtino deſtructionem libertatis improperat: *Delectat* (Auguſtinum) *ſtudiorum crimina ſpecta vocare membrorum, Catholicam* B *hanc fidem eſſe, vt liberum confiteatur arbitrium, ſed per quod homo malum facere cogatur, & bonum velle non poßit.*

Lib. 2. cont. Iul. operis imperf. ſol. 213.

Sed quid pro peccandi libertate permanente Auguſtinus? Nihil aliud niſi: *In malum voluntas libens vergit vitiata, propter quod eſt ſananda natura.*

Ibidem.

Et libro primo ad Bonifacium ſic obiicit idem iſte Iulianus; *Dicunt iſti Manichæi* (id eſt, Catholici) *quia primi hominis peccato, id eſt, Adæ, liberum arbitrium periorit, & nemo iam poteſtatem habeat bene viuendi, ſed omnes in peccatum carnis ſuæ* NECESSITATE COGANTVR.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Nec ad hoc ipſum aliud reſpondet Auguſtin. vt liberum ſaluet arbitrium, niſi hominem non cogi; ſed libenter cum delectatione, & ideò C propriâ & liberâ voluntate, peccare: *Liberum arbitrium,* inquit, *vſque adeo in peccatore non perit, vt per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant, & à amore peccati hoc eis placet quod eis libet.* Et longè manifeſtius in ſequentibus expreſſis verbis eorum calumniam ſuffocare contendens: *Sed in malo liberum habet arbitrium.*

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Quomodo, quâ ratione, qua indifferentia ad vtrumlibet? Audi: *Cui delectationem malitiæ vel occultus, vel manifeſtus deceptor inſeruit, vel ſibi ipſe perſuaſit.* Et concludendo, clarius colligens id quod dixerat, nec aliter liberum arbitriom in peccando quærendum eſſe ſignificans, niſi quia vi delectationis iſtius quam dixerat, non alius quiſpiam cogens D hominem, ſed ipſe homo delinitus propria voluntate peccatum facit, continuò ſubiicit: *Non itaque ſicut dicunt nos quidam dicere, & iſte audet inſuper ſcribere, omnes in peccatum velut inuiti carnis ſuæ neceßitate coguntur: ſed ſi iam in ea ætate ſunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato* SVA *non alia* VOLVNTATE *retinentur, & à peccato in peccatum* SVA VOLVNTATE *præcipitantur.*

Ibid. c. 3.

Et rurſum cauſam iſtius reddens, & eandem concupiſcentiæ cum libertate concordiam tangens: *Neque enim agit in eis, etiam qui ſuadet & decipit, niſi vt peccatum,* non ipſe diabolus vel caro hominum, ſed ipſimet homines VOLVNTATE *committant, vel ignorantia veritatis, vel* DELECTATIONE *iniquitatis, vel vtroque malo & cæcitatis & infirmitatis.*

Ibidem.

Sed quomodo igitur, inquies, voluntas iſta libera eſt ad peccandum & non peccandom, ſi ſolum eatenus libero peccatur arbitrio, quia homo peccato delectatur, atque ideò ſua voluntate delinquit? Reſpondebit Auguſtinus, ſe nihil omninò de tali indifferentiæ libertate eſſe ſollicitum, ſed eatenus liberam eſſe, vt ibidem dicit, qoia eſt *libera à iuſtitia,* hoc eſt, quia arbitrium non impeditur à iuſtitia, quin ipſummet voluntate peccandi delectatum propriâ ſua voluntate peccet.

A Nam ex ſtatis Apoſtoli verbis: *Cùm eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ,* mox ſubiungit: *Ecce oſtenduntur etiam peccato minime potuiſſe niſi alia libertate ſeruire. Liberi ergo à iuſtitia non ſunt, niſi arbitrio voluntatis.*

Ibid. c. 2.

Et inferius: *Hæc voluntas quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt,* videlicet à dilectione peccandi, quæ impedit ne volendo verſetur in bonis, & opus bonum ex cœleſti delectatione, ideòque propria voluntate operetur.

Cap. 3.

Quæ ſanè ſicuti capitaliter aduerſantur indifferentiæ ad vtrumlibet, ita determinationem potiùs voluntatis ad vnum euidenter probant. Delectatio quippe non B indifferentem facit voluntatem, ſed indifferentiam ad alteram partem vehementiſſimè trahit.

Hinc eſt igitur, quod cùm Iulianus ceterique Pelagiani poſtularent, mordicus ab Auguſtino, vt indifferentiam ad bonum & malum libero arbitrio ante gratiam concederet, quatenus peccare poſſet & non peccare, atque iſta ratione libertas arbitrij ſalua eſſe poſſet, mordicus è contrario ſanctus Auguſtinus concedendum neget. Quod vſque adeo ipſe verum eſſe putat, vt oppoſitum velut errorem improbet, apertiſſimeque aliquoties tradat eſſe in hominibus *peccandi neceßitatem,* & in iſta neceſſitate C peccandi, *non eſſe ſecuritatem,* conſcientiæ, quaſi non eſſet peccati rea, voluntatem iam ita peccare vt *non ſit ei liberum à peccato abſtinere,* quod Adamo liberum fuit, nec tamen idcirco deſinere eſſe peccatum. Hæc & huiuſmodi apud Auguſtinum frequentiſſima ſunt, & à nobis ex profeſſo demonſtrata, quibus propterea repetendis non eſt hic immorandum, ne lector omnia prolixitate fatigetur.

Vide lib. 3. de ſtatu naturæ lapſæ à c. 2. vſque ad 14. imo penè toto.

Ex quibus profectò omnibus, duo niſi me fallit, perſpicuè colliguntur. Primum veriſſimum eſſe quod initio propoſueram: Pelagianos non alia de cauſa aduerſus Auguſtini & Eccleſiæ doctrinam tantos clamores excitaſſe, D qoibus liberum arbitrium, ſiue per gratiam, ſiue per concupiſcentiæ vim ſubuerti & extingui querebantur, niſi quia ex vtraque parte opus bonum & malum videbatur eis, non ab ipſo homine propria voluntate, ſed homine *nihil agente, ab alio per ipſum* operante *ſine conſenſu* fieri. Secundum non aliter Auguſtinum iſtas querimonias compeſcuiſſe, quam oſtendendo deliram cogitationem eorum, eo quod gratia efficeret, vt homo non inſtar *lapidis, dormientis, aut ſupini iacentis,* inuitus, nolens, repugnanſque traheretur ad bonum, ſed *propria voluntate* vellet & faceret, ita videlicet vt ſi ante eſſet inuitus, & nolens, & repugnans, gra- E tia operante volens fieret: atque ita *non nihil ageret,* nec *ſine propria voluntate* bonum operaretur. Eodem modo Auguſtinum tradere, quod non vt Iulianus dixerat, homo *carnis neceßitate peccare cogeretur,* vel *peccatum in homine alter perpetraret,* ſed quod concupiſcentiæ delectatione mulcente, propria ſua voluntate peccaret. Quæ conciliandi ratio in Auguſtin. ſcriptis ita perſpicua eſt totieſque frequentata, ac tantum ſilentium iſtius indifferentiæ contradictionis, tanquam libertati neceſſariæ, de qua nunc vehemens diſceptatio eſt, vt ad ſaluandam arbitrij libertatem ſub gratia nunquam eam vel ſemel adhibuerit, in vniuerſis ſuis ad-

uersus Pelagianos lucubrationibus. Vt meritò suspicari aliquis posset, istam libertatis rationem, de qua tantopere contenditur, esse meræ Philosophiæ fœtum, & à nullis antiquis gratiæ defensoribus, Augustino, Prospero, Fulgentio, sub nomine libertatis arbitrij propugnatam, requisitam, agnitam fuisse.

Eandem concordiam gratiæ & liberi arbitrij ad vnguem docuerunt discipuli S. August. & in primis latißimè & clarißimè Sanctus Prosper.

CAPVT X.

QVOD vt vberius constare possit, operæ pretium est etiam ex S. Prospero, & Fulgentio, ceterisque PP. omnibus, qui hostibus gratiæ restiterunt, non alio quoque pacto Pelagianorum quærelas de subuersa libertate compressisse, quam quo Magister eorum Augustin. compescuerat. Quod quidem S. Prosper tanta claritate, & inculcandi assiduitate prestitit, vt mirum sit, si quis auditis tantummodo verbis eius, ampliùs de sensu siue Pelagianorum, liberum arbitrium destrui vi gratiæ causantium, siue S. Augustini dubitationem amouere, quæstionemque possit.

Nam in primis in Epist. ad Ruffinum, quam defendendi S. August. causa, & explicandi sensus eius, præcipuè scripsit, cùm de hostibus gratiæ grauiter questus esset, quod *scripta eius, quibus error Pelagianorum impugnatur, infament, dicentes eum liberum arbitrium penitus submouere*, tandem sub finem Epist. ad illam calumniam abstergendam veniens *nimiùm verò inepte*, inquit, *nimiumque inconsideratè ab aduersantibus dicitur, quod per hanc Dei gratiam libero* NIHIL RELINQVATVR *arbitrio.* Ecce aduersantium querimonia, quod libero nihil relinquatur arbitrio, hoc est, vt August. dicebat, quod sine voluntate nostra per gratiam totum fieret. Quid verò ipse respondeat ad eorum ora obturanda porrò videamus. Primò fatetur hoc in paruulis esse verum: *In quibus*, inquit, *manifestißimè nullum opus, nullusque appetitus eorum voluntatis existit.* Deinde de maioribus ita subiicit: *Si eam filiorum Dei partem, quæ ad pietatis opera reseruatur, pio consideremus intuitu, nonne in eis non peremptum, inueniemus liberum arbitrium, sed renatum?* Et quomodo non peremptum, dic sodes, sancte Prosper, explica? An quatenus manet indifferens sub gratia, vt velit & nolit, vt agat & non agat? Neutiquam, sed ex eo quo S. August. explicuit modo, quatenus gratia efficit vt liberum arbitrium aliquid agat, donando ei ipsum velle & benè agere & perseuerare: *Quod vtique cùm solum esset sibique permissum, non nisi in suam perniciem mouebatur. Ipsum enim se excæcauerat, & ipsum, se illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitrium conuersum est, non euersum, & donatum est ei aliter sapere, aliter agere.* Et iterum vberiùs: *Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus; sed per se malus, per Deum bonus; qui eum ita in illum initialem honorem, alio initio reformauit, vt ei non solum culpam malæ voluntatis & actionis remitteret, sed etiam* BENE VELLE, BENE AGERE, ATQVE IN HIS PERMANERE DONARET. Ecce &

Prosp. in Epist. ad Ruff. non procul ab initio.

Ibid. sub finem Epist.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

A hic non aliter liberum saluat arbitrium, nisi quia gratia sic operatur in ipso voluntatis arbitrio, vt non ipsum otiosum sit, ac nihil prorsus agat, sed vt ei velle & agere largiatur. Cui sensui conformiter eandem doctrinam sæpius penè in omnibus suis operibus tradit, vt in sententia 6. quam responsionibus ad Capitula Gallorum subiicit: *Arbitrium hominis gratia Dei non abolet, sed adolet, & ab errore in viam reuocat & reducit, vt quod sua libertate erat prauum, Spiritu Dei agente fit rectum*; hoc est, per gratiam accipiat voluntatem, seu velle rectum. Sic enim seipsum explicat in ipsa responsione ad Capitulum 6. ex quo ista sententia explicata est: *Cùm in bonis voluntas sit intel-*
B *ligenda de gratia; in malis autem voluntas intelligenda sine gratia:* quibus verbis declarabat falsum esse capitulum quod obiecerat secundum Augustini sensa: *Liberum arbitrium in homine nihil esse*, & verum esse quod ipse replicuerat: *Liberum arbitrium nihil esse vel non esse perperam dicitur.* Et in libro quam eruditissimo carmine de ingratis exarauit, plenissimè sensum querelæ Pelagianæ tradidit.

Hic vanam insano profertis corde querelam,
Omne opus arbitrij sublatum vociferantes,
Currere currentum, si non & velle volentum est,
Nec vitiis pœnam deberi, aut præmia laudi,
Si vel natiuam obstrictam mala velle necesse est,
C *Vel nostro ascribi nequeunt bene gesta labori.*
Nunquid non eadem sapiunt eademque perorant,
Vestri illi quorum ructatis verba magistri?

Pelagiani videlicet. Cui querelæ sic respondet, vt dicat, tam in malis quàm in bonis nostram manere & agere aliquid voluntatem, & ideò non tolli liberum arbitrium:

——— Manet ergo voluntas
Semper amans (id est, volens) *aliquid quò se ferat, &c.*

D Et manifestiùs iterum sub finem istius operis.

Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus, tu corda moues; tu vota perennis.
Quæ dare vis, tribuis; seruans largita, creansque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non tamen hoc curam minui; studiumque resolui
Virtutum, aut opus ingenij torpere putandum est,
Quod bona sanctorum tua sunt, aut quicquid in illis
Aut sanum, aut validum est, de te viget, vt videatur,
NIL ACTVRA HOMINIS, TE CVNCTA GERENTE, VOLVNTAS.

Ecce & hic luculentè exprimit, hoc aduersarios
E gratiæ veritos conquestosque quod voluntas hominis nihil actura, sed prorsus extincta foret, si Deus cuncta gereret.

Simili planè modo declarat hoc ipsum in libris de vocatione gentium: *Nec quia Spiritu Dei agitur; ideò se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem. Vulnus sanatur, non natura remouetur.* Nimirum nihil aliud agit, nisi ne voluntas quâ volumus, aut peccato, aut gratiâ, sublata crederetur, vt non nos, sed alius de nobis ageret. Sic enim vtramque partem declarat. Nam peccato non esse amissam voluntatem

Sent. 6. post resp. ad Capit. Gall.

Resp. ad Cap. Gallor.

Capit. 6. Gall.

In resp. ibid.

Lib. de ingr. cap. 26.

Capit. 27.

Cap. vlt.

Lib. 1. de vocat. gen. cap. 8.

tem probet, quia *à diabolo cùm homo sp̄oliaretur non* A
Ibid. c. 7. *voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec deorsum ab innocentia statu posset, nisi voluntate peccaret. Quæ ergò natura erat bona, qualitate facta est mala: & ille animi motus, qui nunquam potest sine* ALIQVO esse AMORE, *hoc est sine* ALIQVA VOLVNTATE *non perdidit appetitum, sed mutauit affectum.* Spiritu quoque Dei agente non perdi liberum arbitrium ibidem probauerat, quia *sic sanat vulnera sauciati, vt quod in ipso agit, etiam* PER IPSVM *geratur.* Hoc est non sine Ipsius propria voluntate. Quod inferius explicat, quia
Ibid. c. 8. *transit animus de voluntate in voluntatem.* Vnde in
Ibidem. alio loco adhuc euidentius hoc exponens: *Hanc abundantiorem gratiam ita credimus atque experimur*
Lib. 2. de vocat. gent. c. 26. *potentem, vt nullo modo arbitremur* VIOLENTAM, *quod quicquid in saluandis hominibus agitur* EX SOLA DEI VOLVNTATE PERAGATVR: Vnde copiosè demonstrat, quod *nihil virtutis sine consensu nostræ voluntatis habeatur,* & quod *gratia præparat voluntatem,* hoc est facit velle. *Nam, inquit, virtus* NOLENTIVM *nulla est, nec potest asseri vel fidem vel spem vel charitatem eis inesse, quorum ab* HIS BONIS CONSENSVS ALIENVS EST. Quid apertius desiderari potest quo percipiamus, non aliter liberum arbitrium incolume permanere; quàm quia gratia non violenta est, ita vt opus bonum sine voluntate nostra, sine consensu nostro, non per nos, sed sola Dei voluntate peragatur?

Quæ quamuis manifestiora sint, quam vt vllios amplius declarationis indigeant, hoc ipsum tamen non abs re fuerit ex libro quem contra Collat. scripsit patefieri. Nam in illo ex proposito, vim gratiæ & libertatis humanæ ponderat, & sæpius quomodo illa sine huius præiudicio operetur, ostendit. Cùm itaque Collator passim dictitaret in Collatione 13. quasi vim gratiæ commendare volens, quod Deus quosdam *resistentes ac longè positos vocet inuitosque attraheret ad salutem,* atque hinc astrueret Pauli &
Lib. contra Coll. c. 4. Ibid. c. 13. & 33. Matthæi *coactionem conuersionem,* Zachæi & latronis *voluntariam,* vt ita quod Pelagiani generaliter per gratiam auferri liberum arbitrium querebantur, hoc ipse in quibusdam tantum fieri persuaderet, plurimis modis vtrorumque delitias suspiciones iugulat, & concordiam gratiæ & liberæ voluntati tradit. Primò enim non procul ab initio libri, occurrere volens querelis aduersantium, qui gratiam inuitum nolentemque cogere dictitabant, ita gratiam cum
Lib. cont. Coll. c. 6. libera voluntate conciliat: *Qui Deus vocatum ad salutem trahit, non resistentem, inuitumque compellit, sed ex inuito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat, vt cor audientis obediendi delectatione generata, ibi surgat, vbi premebatur, ibi discat, vbi ignorabat, inde fidat, vnde diffidebat:* INDE VELIT VNDE NOLEBAT. Et nonnullis interpositis hoc ipsum expressius:
Ibid. c. 12. *Non est periculum liberi arbitrij ex gratia Dei, nec* VOLVNTAS AVFERTVR, *cum in ipsa bonè velle generatur. Nam si ideò non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur, & alienatur libertate filij Dei, perdunt vigorem rationalis animi, & omni voluntaria deuotionis laude priuantur quibus datur Spiritus sapientiæ.* Et iterum inferius:
Ibid. c. 15. *Hac regula nulli hominum* AVFERTVR VOLVNTAS, *quia virtus gratiæ non hoc in voluntatibus operatur* VT NON SINT, *sed vt ex malis bonæ, & ex infidelibus sint fideles.* Et multo post, cum Cassianus que-
Cap. 27. stus esset, homini non *permitti liberum arbitrium, si* nihil posset velle bonum, sed ei totum gratia largiretur; occurrit isti Prosper querimoniæ, quod homo nec *ad principia salutis* propria virtute coitatur, sed *agit hoc,* inquit *occulta & potens gratia Dei.* Modum adiicit sine liberi arbitrij læsione, *non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat, nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem sequentemque præcedat.* MANANE ENIM LIBERVM ARBITRIVM, *quod vtique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à Creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur,* NON SINE ILLO SIT, *qui sanatur, nec nisi ab illo qui medetur.* Rursum in Cap. 26.
B fine libri capitalem querelam de prostrato per gratiam libero arbitrio refricans, explicans, refutans, & gratiam cum libertate concilians: *Non conturbat nos superbientium inepta querimonia, qua liberum arbitrium causantur auferri, si & principia & profectus & perseuerantia in bonis vsque in finem Dei dona esse dicuntur: quoniam opitulationes diuinæ gratiæ, stabilimenta sunt voluntatis humanæ.* Hoc est, non auferunt, sed potius tribuunt ac stabiliunt liberum arbitrium: quod non aliter verum esse declarat, nisi quia volentes operamur, quicquid gratia præstante operamur. VOLENTES *oramus, & tamen mittit Deus Spiritum in corda nostra clamantem Abba Pater.* VOLANTES Ibid. c. 38.
C LOQVIMVR: *& tamensi pium est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed Spiritus Patris nostri qui loquitur in nobis.* VOLENTES *diligimus Deum & proximum; & tamen charitas ex Deo est. Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum profitemur, &c. Et quod liberum arbitrium natum aliter homini inditum maneat in natura, sed qualitate & conditione mutatâ per mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, qui ipsam voluntatem ab eo quod peruerse volebat auertit, & in id quod Dei bonum esset, velle conuertit, &c.* Quam conciliandæ gratiæ & liberæ voluntatis methodum, etiam in Epist. ad Demetriadem virginem tradit; *An fortè verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda?* Prof. Epist. ad Demet.
D Probat autem quod non tollatur, operante enim Spiritu Dei, iuuatur arbitrium, non aufertur, *& hoc agit gratia,* vt non aliud quippiam, sed *ipsa, voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opera miserentis medici sanescat,* vt videlicet ipsa velit bonum, quæ ante volebat malum. Itaque cum declarasset, quod Dominus sua potentiâ in homine operatur, vt bonum operemur, subdit: *Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus, alienari quidem non potest à* PROPRIA HOMINIS VOLVNTATE: *siquidem nihil rectè facit, nisi quod* VOLENS *egeris: sed ve ad id quod*
E *æquum & recte est animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur.* Quam conciliandi veriosque rationem planissima illustrat similitudine, quæ nemini dubitationem aliquam de sensu côciliationis istius reliquam facit: *Et sicut arte medici sit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non videnti, nec tamen* NON IPSORVM SIT *visio quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrosa iam & deficientes lucerna lumen accipiunt,* NEC TAMEN NISI IPSARVM ERIT *quicquid fulgoris acceperint.* Quod de illo dilectionis igne cœlitus misso; quo accenditur animus.

statim explicat. Quæ omnia perspicuè sanè patefaciunt, nullam aliam in tot testimoniis concordiam gratiæ & liberæ voluntatis Prosperum tradere, aut agnoscere, quandò eam quæ secundum Catholicam doctrinam vera legitimaque est, ex professo tradit, nisi illam ipsissimam quam August. contra Pelagianos docuit, quatenus videlicet gratia non sola, neque Deus sua voluntate sola, sine voluntate nostra, bonum operatur: quasi hominem inuitum reluctantemque per violentiam cogeret, sed ita agere in libero arbitrio, vt nostrâ propria voluntate velimus, volentesque operemur: ita vt nostra sit voluntas, non alterius, quia virtus nolentium nulla est.

Item Sanctus Cyrillus Alexandrinus, Fulgentius & Petrus Diaconus.

CAPVT XI.

Nec alio modo gratiam cum libero arbitrio conciliandam putauit S. Cyrillus Alexandrinus, Augustino & Prospero coætaneus. Nam illa verba S. Ioannis tractans: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum*, quibus liberum arbitrium tolli videbatur, quemadmodum Pelagiani etiam contra Augustin. vociferati fuerant, eodem prorsus modo, vt August. eos refutauerat, præoccupat suspiciones istas hominum imbecillium, nec liquidè concordiam operationis simultaneæ penetrantium: *Non quum dicat, neminem posse ad se venire, nisi Pater traxerit eum,* VI QVADAM COGI TRAHIQVE *credentes, putandum est, sed monitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta.* Quomodo & August. alicubi loquitur, dum gratiam vocat doctrinam, *quæ altius & interius cum ineffabili suauitate infunditur.* Et paulò post in eodem loco, eandem gratiæ & liberæ voluntatis cooperationem Cyrillus explicans: *Vbi auditus, disciplina, doctrinaque adest, ibi fides* NON VI, *sed persuasione oritur. Patrocinio igitur Dei Patris, quod ex charitate dignis præstatur,* NON VI *Christum fideles agnoscunt.* Et quare non vi? Pergendo respondet: *Non enim possumus secundum Ecclesiæ veritatisque dogmata liberam potestatem hominis, (quod liberum arbitrium appellamus) vllo modo negare.*

Ioan. 6.

Cyrill. Alex l. 4. in Ioan. c. 6.

Aug. lib. de grat. Christi c. 13.

Cyrill. ibid. c. 7.

Eandem ipsam liberi arbitrij & gratiæ concordiam S. Fulgentius, Augustini genuinus discipulus docuit, & quotquot inter antiquos post eum, gratiam cum libertate conciliare studuerunt. Et quidem de S. Fulgentio res extra controuersiam est. Sic enim lib. de incarnatione & gratia loquitur: *Qua gratia humanum non aufertur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, non remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiuuatur & seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem: in quo errabat, eodem in viam redeat: in quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen, & vbi fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratiâ præuentus atque adiutus, seruiat iustitiæ in sanctificationem.* Ecce & hic nihil aliud concordiam postulat, nisi vt actio non minus bona quam mala, ab eadem voluntate proficiscatur. Sic enim efficaciter probatum putat, gratiâ humanum arbitrium non esse sublatum, quemadmodùm tolleretur, si gratia hominem inuitum violentè cogeret. Eodem modo Petrus Diaconus cum cæteris ex Oriente Romam destinatus, concordiam liberi arbitrij cum tractu gratiæ, se intelligere profitetur, quando ad S. Fulgentium scribit, quod hominem *Pater ad veram attrahit libertatem* NON VIOLENTA NECESSITATE, *sed infundendo suauitatem per Spiritum S.* Vt videlicet quemadmodum præmiserat *falsa libertas voluntatis per gratiam ab occupationibus humanis auersa, posset ea cogitare & desiderare quæ pertinent ad vitam æternam.*

Fulgent. lib. de incar. & grat.

In lib. Pet. Diac. ad Fulgent. cap. 6.

Sanctus Gregorius, Beda, sanctus Anselmus.

CAPVT XII.

Sed quid pluribus opus hac de re, post tam densam testimoniorũ omnis generis grandinem, quam Augustini, Prosperi, Fulgentij, trium videlicet integerrimorum gratiæ defensorum scripta subministrarunt? Quod si tamen cæterorum Latinorum excutere monumenta liberet alicui aut vacaret, vsque ad ætatem Scholasticorum, ne vnus quidem arbitror, inueniendus est, qui aliter gratiæ influxum eum libertate conciliarit, quam Augustini, Prosperi, & Fulgentij fecit, hoc est, quia non sola gratia facit opus, renitenti, inuita, coacta voluntate, nec arbitrium instar trunci agitur, aut vi necessitatis cogitur, sed gratia facit, vt etiam liberum arbitrium aliquit agat, & voluntario motu feratur in bonum. Ad me quod attinet, quotquot antiquiores hac de re tractantes videre potui, istum & non alium saluandæ libertatis & conciliandæ cum gratia modum tetigerunt.

In primis sanctus Gregorius Magnus in libris moralium, cùm exponere vellet, quo pacto S. Paulus diceret se plus omnibus laborasse & mox adiiceret: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum*, sic ista duo in concordiam adducit: *Non enim diceret mecum, si cum præueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo sine gratia nil esse ostenderet, ait: Non ego. Vt verò se cum gratia operatum esse, liberum arbitrium demonstraret, adiunxit; sed gratia Dei mecum.* Nempè nihil omninò aliud ostendit, quam Augustinus clariùs dixit, liberum arbitrium operante gratia non fuisse perditum aut exstinctum, sed simul aliquid cum gratia esse operatum.

Lib. 18. moral. cap. 11.

Post sanctum Gregorium Venerabilis Beda solam coactionem tollit à gratia & prædestinatione, vt cum libero arbitrio cohærere esse credatur, *Prædestinatio Dei*, inquit, *nulla vi cogit nos ad bonum vel malum, &c.* Et inferiùs: *Sicut ergò prædestinatio ad mortem non cogit malos, vt pereant; sic etiam prædestinatio ad vitam, non cogit bonos, vt saluentur. Sed cùm Dominus bonos ad vitam prædestinauit, ita eos prædestinauit, vt ipsa sua prædestinatio meritis & precibus nostris obtineatur.* Quod nihil est aliud quam quod prædestinatio per gratiam quam largitur voluntati, non cogit eam, sed facit vt per eam ipsa voluntas operetur, & mereatur, & preces fundat Deo, & ita quod prædestinatum est, impleatur.

Beda lib. quæst. variar.

Sanctus Anselmus inter Scriptores acutiores

res non postremus, tam gratiæ quàm concupiscentiæ motus, ita cum libera voluntate conciliat, vt vtrobique expers coactionis maneat: *Quoniam*, inquit, *voluntate quisque ad id quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inconvenienter trahere, vel impellere dicimus Deus, cum talem voluntatem dat, in quo tractu vel impulsu nulla violentia necessitas, sed accepta bonæ voluntatis spontanea & amata tenacitas.* Et in libro de libero arbitrio, explicans quomodo tentationis vehementia cum libertate consistat: *Nemo illam* (iustitiam) *deserit nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur volens, nemo deserit illam inuitus. Ligari enim potest homo & inuitus, quia volens; potest torqueri inuitus, quia volens potest occidi: velle autem non potest inuitus, quia non potest velle, nolens velle: nam omnis volens ipsum suum velle vult.* Et infrà, *Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine assensu suo subiicere non potest?* Vbi paucis neruosisque verbis ipsissimam radicem tetigit, quàm omnes illi quos allegauimus antiqui Scriptores respexerunt; vt ideò liberam voluntatem esse decernerent, quia cogi, quia domari, quia seruitute deprimi, quia subiugari aliena potestate, sine proprio suo assensu & arbitrio, quo probet id quod acceptandum aut sequendum fuerit, nullo pacto potest. Vndè iterùm infra declarat se patefecisse: *Omnem rem liberam esse, ab ea re, à qua cogi non volens aut prohiberi non potest.* Et, *Quod tentatio, rectam voluntatem non nisi volentem, aut ipsa rectitudine prohibere, aut ad id quod non debet, cogere potest, vt illam velit, & istud nolit. Cum ergo vincitur, non aliena vincitur potestate, sed sua. Impugnare namque potest inuitam voluntatem, expugnare nequit inuitam.* Quæ omnia euidentissimè demonstrant, non aliter Anselmi iudicio, prædestinationis, & gratiæ, & tentationis motus cum libertate conciliandos, nisi quia voluntatem non inuitam cogunt, sed faciunt; vt ipsa suo quoque proprio motu & consensu aliquid velit, & vt arbitrium gratiam imperantem sua consensione subsequatur. Quod alio in loco aptè expressit: *Notandum quod superna pietas agit aliquid in nobis, sine nobis, vt subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod iam appetimus agat nobiscum*, non videlicet sola gratia, quasi voluntate instar lapidum careremus, iuxta quod Apostolica verba: *Gratia Dei mecum*, explicanda subiungit; *Non enim diceret* (mecum) *si cum præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habeat.* Quæ verba ex sancto Gregorio desumpta sunt.

Anselm. lib. Cur Deus homo c. 10. — *lib. de lib. arb. ca. 5.* — *Ibid. ca. 6.* — *In Epist. ad Cor. c. 15.*

Sanctus Bernardus, & amici eius duo, Hugo & Richardus de sancto Victore.

CAPVT XIII.

SANCTVS Bernardus, Anselmo penè coætaneus, hanc ipsam concordiam gratiæ tentationisque cuiuslibet quantumcumque potentis cum libertate voluntatis, ex professo docet. Nam illas proferens Scripturas: *Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit eum. Trahe me post te: Compelle intrare: Inuenio aliam legem in membris meis captiuum me tenentem*, &c. Quæ libero arbitrio videntur afferre præiudicium & omnes gratiæ & libertatis conciliatores torquent, ita loquitur: *Profectò quantoscumque compellere vel trahere videtur ad salutem benignus Pater, nullum tamen indicat salute dignum, quem antè non probauerit* VOLVNTARIVM. *Hoc quippe intendis cum terret aut percutit, vt faciat* VOLVNTARIOS; NON SALVET INVITOS: *quatenus dum de mala mutat voluntatem in bonam transferat, non auferat libertatem.* Ecce habes libertatem voluntatis cum gratia concinentem, quia gratia facit voluntarium, non saluat inuitum. Quod vt manifestius patefaceret, confestim addit: *Hæc omnia putari possunt* COGERE VOLVNTATEM *& præripere libertatem.* Et quomodo igitur non præripiunt? *Quia*, inquit, *quantislibet quis intus forisue tentationibus vrgeatur, libera profectò semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas erit: liberè quippe de suo nihilominus consensu iudicabit.* Hoc est, ipsa iudicabit se esse quæ consentiat, & non alium quempiam de se, quasi inuita consentire cogeretur. Nam statim apertius istam libertatem, tanquam coactionis immunitatem explicans: *Quid ergò? Fortè dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis: quia nimirum inuenta est, cogi potuisse voluntas?* Docuerat enim prolixissimè, & constantissimè voluntatem esse semper liberam, tam in bono, quam in malo, tam sub gratia quam sub peccato: quia expers est violentiæ cogentisque necessitatis. Respondet igitur isti interrogationi suæ: *Est planè*, (supple dissoluta tota ista superior doctrina mea) *sed si cogi ab alio potuit, quam à seipsa. Quod si sese ipsa cogit, compulsa & compellens, vbi amittit, ibi & recipere visa est libertatem. Vim quippe quam ipsa sibi intulit à se pertulit. Porrò quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit, iam non ex necessitate* (scilicet coactionis, quasi inuoluntarium esset) *sed voluntarium fuit. Si autem voluntarium & liberum.* Et in alio eiusdem libri loco: *Quomodo ad bonum conuersus per gratiam humanæ voluntatis consensus, eo libera bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius efficitur non inuitus pertrahitur: sic sponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum, quàm spontaneum constituit sua vtique voluntate ductum, non aliunde coactum, vt malus sit.* Cuiusmodi sententiis plenus est ille totus Bernardi liber, vt pote qui ex professo de ista libertatis notione scriptus est, qua libera voluntas dicitur, quia *nulla vi cogi potest.* Qua de re vide loca plurima, quæ quando de natura liberi arbitrij tractabamus, allegauimus. Hinc Bernardus generaliter: *Ipsam voluntatem quia impossibile est de seipsa sibi non obedire* (*nemo quippe non vult quod vult, aut vult quod non vult*) *etiam impossibile est suâ priuari libertate.* Et rursum: *Potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem vt nunquam amittat libertatem. Tam ergo non potest priuari illa, quam nec seipsa.* Et iterùm: *Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in se est, pertinet, aut aliquando pertinuit posse vel sapere,* SED TANTVM VELLE: *nec potentem facit creaturam* (vt videlicet possit quibuslibet motibus vehementissimorum affectuum, siue bonorum, siue malorum resistere) *nec sapientem, sed tantum volentem. Non ergò si potens aut sapiens, sed tantum si volens esse desierit, liberum arbitrium amisisse putanda erit. Vbi enim non est voluntas, nec libertas. Non dico si velle bonum, sed si velle omninò creatura desierit, fatendum sine contradictione, vbi iam non ex voluntate bonâ*

Lib. de grat. & lib. arb. — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Vide sup. lib. 6. de grat. Christi Saluat. cap. 17.*

tas, sed ipsa ex toto voluntas perit, etiam liberum perire arbitrium. Ecce à fundamentis tactam radicem liberæ voluntatis, siue sub gratia, siue sub concupiscentia quantumcunque fæuierit permanentis. Semper enim velle permanet, siue gratia, siue concupiscentia istud velle operetur, nec ante libertas destruitur, quàm funditus ipsum velle tollatur. Vbi vides etiam chimeram illam difflatam, quæ Recentiores aliquos in errores Christianis intolerandos compulit. Putant enim, quod & Pelagianorum dogma capitale fuit, voluntatem hoc ipso quo libera est, quibuslibet motibus sibi incidentibus dominari ac resistere sua libertate posse. Quod Augu. tanquam paradoxum, Christianæ gratiæ ex diametro contrarium, certissima Scripturarum authoritate côtriuit. Bernardus verò etiam radicem excludit; quia libertas voluntatis non potentem, vt quibuslibet motibus resistere, & vt Iulianus loquitur, *leges dare* possit, sed tantum volentem facit; vt siue ex infirmitate cesserit, siue gratia iuuante repugnauerit; semper maneat ei velle saluum, neque quicquam velle vi seu violentia compellente, quasi inuita cogatur. Sic enim, vt Bernardus ibidem expressè docet, voluntas simul velle & nolle fingeretur. Quod cùm perspicuè sit impossibile; impossibile est etiam, vt per quemcunque gratiæ torrentem, etiamsi tanta abundantia voluntatem inundaret, quantam in cœlo clara Dei visio largietur, voluntatis libertas violetur. Semper enim ipsa erit quæ volet, & hoc ipso libere volet, quia quamdiu rationis vsus viget, aliter nisi liberè, velle non potest. Quod tanta claritate, constantia, instantiaque S. Bernardus tradit, quasi ex professo Recentiores aliud genus libertatis & concordiæ cum diuina gratia aut aliis quibuscumque motibus introducentes expugnare niteretur. Quisquis mihi fortè non credit, ipsum legat, ipsum terat, & videbit me nihil hyperbolicè, sed sincera veritate protulisse. Quæ quidem ad amussim ex August. scriptis tanquam ex Magistri sui & Magistrorum omnium Coryphæi doctrina S. Bernardus expressit; cuius etiam verbis propterea quibusdam in locis vsus est.

Hugo de S. Victore, Bernardo perquam amicus & coætaneus, doctrinam eius vsque ad ipsa plerumque verba secutus est. Qui cùm nullam agnoscat aliam arbitrij libertatem, quemadmodum fusè & euidenter ex eius operibus demonstrauimus, non potest etiam aliam gratiæ & liberi arbitrij côcordiam agnoscere, nisi quia quantumcunque gratia voluntatem efficaciter trahat, semper motus eius manet voluntarius & expers violentiæ cogentisque necessitatis, & proinde liber: idque non solum in hac vita, sed etiam in cælo. Qua de re loquitur in hunc modum: *Liberum itaque arbitrium ex eo dicitur quia est voluntarium. Quod enim boni Angeli non possunt esse mali, non facit necessitas, sed confirmata per gratiam voluntas. Quod mali non possunt boni esse, non facit vlla coactio, sed voluntas obstinata in malo.* Et in alio loco: *Inde non dicitur liberum arbitrium* (quod scilicet in vtramque partem possunt flecti) *sed liberum, id est voluntarium, & boni non necessitate cogente, sed libera voluntate à malo abstinent, & similiter & mali à bono, &c.* Quo nihil clariùs dici potest, vt intelligi possit, gratiam qualemcunque quæ etiam immutabiliter velle facit bonum, liberum relinquere voluntatis ar-

Hugo de S. Victore in summa sent. tract. 3. c. 9.

Tract. 2. c. 4.

A bitrium: quia liberè, nulla necessitate coactionis ferri facit in bonum; seu, vt Aug. & Prosp. locuti sunt: quia gratia non aliena opus à nostra voluntate, non de nobis quasi dormientibus & inuitis operatur, quasi alius de nobis vellet, aut quasi nos non vellemus aut curreremus, sicut fingebant Pelagiani, sed facit vt & nos velimus, vt nos curramus, vt nos faciamus, efficiendo videlicet ipsum nostræ voluntatis assensum; quia inquiunt, virtus nolentium nulla est, & si cogitur voluntas, iam non vult.

Richardus de S. Victore doctrinam S. Bernardi & Aug. accuratissimè in ista conciliandæ libertatis & gratiæ ratione tradidit. Non enim
B vllam prorsus agnoscit aliā, nisi quia gratia non violentè cogit voluntatem, sed facit vt ipsa voluntas velit: *Libertatis est*, inquit, *quod consensus eius* (voluntatis) *extorqueri vel cohiberi* (per violentiam) *non potest. Potest enim consentire vel non consentire aspirationi diuinæ* (hoc est gratiæ Dei) *similiter & suggestioni diabolicæ, vtrumque quidem ex libertate, neutrum oportet ex necessitate.* Vis scire ex qua necessitate? audi sequentia: *Aliud itaque est habere libertatem & aliud est habere potestatem, libertatis est, quod ad aliquid volendum cogi non potest. Priuatio autem potestatis quod ad aliquid boni faciendum sufficiens non est.* Sic igitur conciliat Richardus efficaciam gratiæ cum liber-
C tate voluntatis, quod quantumcunque fortiter operetur, non cogit voluntatem nec extorquet consensum, sed efficit, vt ipsa voluntas vltroneè & sponte velit atque consentiat. Nam sententiæ istæ apud Richardum sæpe frequentatæ sunt, *Bonum posse, est verè posse, sicut cogi non posse est verè liberum esse: Si nulla violentia arbitrium potest sua priuari libertate, constat illud summam libertatem habere. Mirandâ arbitrij libertas ab alio cogi non posse. Illud in potestate est quod pro arbitrio voluntatis fieri vel prætermitti potest: Illud in libertate habemus ad quod aliena violentia cogi non possumus: Aliud est magna posse, aliud liberum esse, &c. Potestatis est quod bonum facere possumus quamdiù*
D *id facere valemus. Libertatis est quod ad nullum seu bonum seu malum inuiti cogi possumus.* Vbi vides, quod etiam dilucidè aliquoties tollit ansam erroris illius, ex quo minus perspicaces imaginantur, hoc ipso quo aliquis liber est voluntate, continuò etiam habere potestatem. Quod & gentiles Philosophos & Pelagianos, & non paucos nostræ & præteritæ ætatis Scholasticos in controuersiis de diuina gratia transuersos egit. Libertas enim hoc efficit, vt impossibile sit cogi voluntatem siue ad bonum siue ad malum, sed ipsa sponte illud consensu suo voluntario amplecti debet: potestas autem, vt illud etiam reipsa facere possit ad quod cogi
E non potest, quæ Richardus diuersis locis & Bernardus latiùs prosequuntur.

Richar. p. 1. tract. 1. de statu interioris hominis c. 13.

Ibid. c. 20.

Ibid. c. 23.

Ibidem.

Ibid. c. 38.

p. 2. de erudit. inter. hom. c. 30.

Magister Sententiarum, Alexander Halensis, Guillelmus Parisiensis.

CAPVT XIV.

MAGISTER Sententiarum Petrus Lombardus eandem prorsus concordiam gratiæ & liberi arbitrij ex professo docet. Nam lib. 2. Sententiarum Distinct. 7. sic

K. 3. sh. l. 2. dist. 7. sic loquitur: *Dicimus quod boni tanta gratia confirmati sunt, vt nequeant fieri mali: & mali in malitia obdurati adeo obdurati sunt, vt non valeant fieri boni. Et tamen vtrique habent liberum arbitrium, quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propriâ & spontaneâ voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum respuunt: & mali similiter spontaneâ voluntate à gratia destituti bonum vitant & malum sequuntur.* Nec aliam sane concordiam docere potest, vt qui ex professo tradit libertatem arbitrij in eo *Ibid. dist. 25* sitam esse, *quod nunquam cogi possit* (vt suo nos loco latiùs vidimus, & omnes eius antiqui Com- *Vide sup. l. 6 de grat. Christi Sal. c. 10.* mentatores exposuerunt) & arbitrium beatorum tanto esse liberius, *quanto ad bonum pronius est* quod nihil aliud est quàm, quantò gratia potentius in eo operatur, eo magis proprio iudicio & voluntate & sensu appetat quicquid appetierit.

Alexander de Hales eundem ipsum conciliationis modum tradit. Nam in p. 2. de Angelorum voluntate loquens, qua propter vehementiam diuinæ delectationis claritatemque visionis immutabiliter diligunt Deum, cum sibi ex Bernardo obiecisset, quod vbi necessitas est, non *Alex. Hales. p. 2. q. 92. mem. 3. cap. 3.* est libertas: *Ad obiecta,* inquit, *in contrarium dicendum est, quod est duplex necessitas ineuitabilitatis & coactionis. Necessitas coactionis tollit liberum arbitrium, sed non necessitas ineuitabilitatis. Licet ergo in Angelis sit necessitas ineuitabilitatis, nihilominus tamen est liberum arbitrium. Vnde Bernardus quod diabolus non potest bonum, non est ex aliena oppressione* (hoc est ex violenta coactione) *sed ex voluntaria obstinatione, & obstinata voluntate.* Et de quibuscumque gratiæ motibus, quos Deus immittere *Memb. 4.* potest voluntati: *Licet Deus de sua creatura possit facere quod vult, non tamen cogit voluntatem, sed eam liberam esse permittit.* Quæ ex illo principio eius, quod frequenter inculcat, conformiter *Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 10. Bernard. li. de grat. & lib. arb.* Bernardo & Augustino fluunt; quod nulla necessitas libertati voluntatis formidanda est, nisi coactionis, seu illa quæ operatur effectum *etsi nolumus*, hoc est, inuita & renitente voluntate.

Guilielmus Parisiensis Epist. eundem concordiæ modum ad amussim luculentissimè tra- *Guiliel. Paris. lib. de vitiis & pecc. f. 221.* dit: *Necessitas qua necesse est Deum semper bene agere, & impossibilitas quâ impossibile est ipsum malè agere, in nullo prohibent vel impediunt quo minus bene & laudabiliter agat verumque. Et hoc est, quia nec violenter ipsum impellunt ad bene agendum, nec violenter ipsum impediunt aut auertunt eum à male agendo.* Ex quo fundamento vlterius tradit, quod quæ ex fato aut cœlesti corpore in animas humanas in- *Ibid. f. 223.* fluere statuuntur, *Mouent* quidem *ad cogitationes & affectiones, quæ in eis sunt, & per illas ad operationes & operum declinationes*: sed *quoniam non mouent eas violenter, imò voluntariè, non excusant animas humanas à peccatis & culpis. Et hoc est*, inquit, *quoniam à quocunque principio fit opus voluntarium, dummodo voluntarium sit, id est volitum semper imputandum est, voluntati & agenti per voluntatem. Nec sequitur, si non potest aliud agere vel etiam velle quod propter hoc excusatus sit qui nec vult aliud posse vel agere.* Itaque concludit pro quibuscumque motibus siue gratiæ siue cupiditatis voluntatem demulcentibus: *Quarè necessitas vel impossibilitas quæ non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est ex voluntate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam aufert.* Causa omnium istorum est quam ipse aliquoties commemorat, quia *tanta est libertas voluntatis, vt nec cogi possit ad operationem suam*

A *propriam quod est velle vel nolle, neque prohiberi ab ea.* Et vt alibi radicem attingens dicit: *Liberum est volenti & voluntati ipsum velle, super quodcunque volitum cadat. Non enim potest ad illud cogi aut trahi inuitum.* *Lib. de fid. tract. de virtu. f. 88.*

Sanctus Thomas, Sanctus Bonauentura, Scotus.

CAPVT XV.

B SANCTVS Thomas Aquinas non vno quoque loco eandem rationem conciliandi gratiam quamtumcumque potentem, cum libera voluntate significat. Vt quando dicit de Christo qui summo gratiæ torrente visionem Dei claram comitante ad vnum determinatus *In 3. Sent. dist. 18. a. 2. ad 5.* fuit: *Etiamsi, liberum arbitrium Christi, esset determinatum ad vnum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen ex hoc non amittet libertatem, aut rationem laudis, siue meriti: quia in illud non coactè, sed spontè tendit, & ita est actus sui Dominus.* Itaque conformiter isti principio statuit respectu amoris *In 2. dist. 25. a. 2. ad 4.* beatifici *sempiternam & liberam electionem.* Et C cum sibi alio in loco obiecisset, quod nullus peccet in eo quod vitare non potest, & proinde nullus quoque mereatur vel laudetur de vitatione eius quod admittere non potest, quod maximè locum habet cum gratia potentissimè *In 3. dist. 18. q. 2. a. 1. ad 2.* affigit voluntatem bono & à malo reuocat, respondet: *Impotentia coactionis, quæ opponitur voluntario, tollit rationem meriti: non impotentia quæ est ex perfectione in bonitate vel malitia, quia hoc voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem confirmatam ad vnum.* Quæ omnia ex illo capite *Vide l. nost. 6. de grat. Christi Sal. c. 24.* proficiscuntur, quod ipse diuersis locis asseruit, vt ostendimus, quod scilicet *libertas voluntatis violentiæ vel coactioni opponitur.* Et hanc *Quæst. 10. de potent. a. 2. ad 5.* D ipsam doctrinam tribuit Augustino, quemadmodum eam & nos ex Augustino pluribus *Quæst. 22. de verit. a. 5. ad 3. in contrar.* demonstrauimus. S. Bonauentura constantissimè tradit libertatem voluntatis à qua liberum arbitrium appellatum est in eo sitam esse, quod sit impossibile, imò contradictionem impli- *Bonau. 2. dist. 25. q. 3. in exp.* cet vel à Deo, vel vlla creata potestate cogi, vt in aliquid inuita rapiatur. *Ex hoc enim*, inquit, *quod liberum arbitrium est, si aliquid vult, libere vult: & si aliquid vult, voluntariè vult & seipso mouente vult. Ex hoc autem quod cogitur, si quid vult, inuite vult, & ab alio vult, &c. Ergo liberum arbitrium cogi non est aliud quàm actum liberi arbitrij simul & semel esse liberum & ser-* E *uilem, esse voluntarium & non voluntarium, &c.* Quam libertatem & actus liberi notionem sæpissimè inculcat. Cùm igitur isti doctrinæ tanquam hostiliter contrarias obiecisset Scripturas illas, *Compelle intrare: Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit eum. Cor Regis in manu Dei quocumque voluerit inclinabit illud*: quæ gratiæ vehementiam commendando, libertatem violare videbantur, respondet: per huiusmodi operationem Dei, non afferri vim aut violentiam aut coactionem voluntati, quibus libertas eius funditùs tolleretur, sed tantum mutationem voluntatis, ita vt à nolente fiat volens, vel aliud velle, quàm ante voluit: sed vtrumlibet velit, liberè vult, quia non cogitur: Illæ enim autho-

[*Ibid. ad obiect.*] ritates intelligunt, inquit, *non quod voluntatem cogat, sed quod voluntatem creatam immutet, immutando affectiones: in qua immißione non est coactio, pro eo quod ita voluntariè volo illud, quod Deus immittit, sicut illud quod ex me ipso volo, & si aliquid volo, volens volo, non inuitus, & ita in volendo, ad nihil compellor*. [*Ibid. ad obiect.*] Et sic rectè saluatam esse arbitrij libertatem paulò post significat, quandò adijcit: *Posse cogere liberum arbitrium manens liberum, hoc est inordinationis & impotentiæ sicut primo ostensum est* (ostenderat enim esse impossibile & implicare contradictionem) *Coactio enim non sic repugnat naturæ brutali, sicut repugnat libertati arbitrij*. [*Dist. 25. q. 2.*] Vnde alio in loco tradit expertissimè *necessitatem coactionis repugnare libertati, non necessitatem quæ oritur à dispositione intrinseca. Nec necessitatem immutabilitatis: quia*, inquit, *dicitur liberum, non quia sic velit hoc vt possit velle eius oppositum: sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid, vt velit se velle illud, & ideo in actu volendi seipsum mouet, & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum, quamuis immutabiliter ordinetur ad illud*. Quæ manifestissimè clamant gratiam quantumcumque efficacem, etiam talem qualis in cœlo cum summa delectatione dabitur, nullo modo tollere, Bonauenturæ iudicio, libertatem quia non tollit voluntatem, hoc ipso videlicet quo eam non cogit aut inuitam rapit, sic enim diligit Deum, vt velit se diligere, & ideo in actu volendi seipsum mouet & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum vt iam audiuimus.

Hoc ipsum Ioannes Scotus ex professo docet, dum claris verbis tradit, necessitatem volendi consistere cum libertate volendi, [*Quodlib. 16.*] quia, inquit, *voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibi ipsi necessitatem imponit in eliciendo actum, & in perseuerando sine figendo se in actum*. Hinc vlterius tradit voluntatem semper seruare modum causandi liberè atque impossibile esse, vt ab ea ille modus vlla potestate tollatur, vt alibi latius declaratum est. [*Vide dicta ex Scoto lib. 6. de gratia Christi Sal. ca. 25.*] Quæ satis ostendunt, qualiscumque gratia voluntati immittatur, non **D** allam posse actionem sequi nisi liberam, hoc ipso quo est actio voluntatis.

Henricus à Gandauo Richardus de Media-villa, Marsilius.

CAPVT XVI.

[*Henricus Quodlib. 3. qu. 17.*] HENRICVS à Gandauo non minùs euidenter tradit libertatem arbitrij, inexperte coactionis motu exeri: *Homo enim*, **E** inquit, *& omnis rationalis & intellectualis natura liberi arbitrij, siue liberæ voluntatis est, quia voluntas rationalis cogi non potest*: Et iterum, *In hoc consistit ratio libertatis, quod nulla coactio potest impedire, quin in bonum vergat si velit, &c.* vt latiùs alibi diximus. Vnde concludit *voluntatem esse liberrimam in beatis*, itemque moueri ex se libertate & immutabili necessitate respectu finis omnem rationem boni cōtinentis. Quis igitur non videt quæ concordia gratiæ cum libero arbitrio ex tali doctrina consequatur.

[*Vide dicta lib. 6. de grat. Christi ca. 28.*] Richardus de Media-villa instanter docet, vt alibi patefecimus, liberam dici voluntatem, quia *cogi non potest*, hanc libertatem esse **A** *inamißibilem*: consequenter *omnes actus humanos esse actus liberi arbitrij*: Beatos *liberè manere coniunctos fini*, eosque eligere, *perseuerantiam in fine*, sicut sanctus Thomas asseruerat: Angelos *nonobstante necessitate liberrimè motu dilectionis* Dei *mouere se*, quia non est necessitas coactionis. [*In 2. dist. 25. a. 2. q. 1. & q. 2. a. 3. a. 1. a. 3. q. 2. ad 6.*] Denique *talem necessitatem quæ est ex perfectione bonitatis non tollere rationem meriti in viatore*. [*In 3. dist. 12. a. 2. q. 2. ad 2.*] Quid vberiùs, clariùs, ac satiatiùs exspectari possit, vt sciamus gratiam non aliter cum libertate voluntatis copulandam, nisi quia non cogit voluntatem, sed facit eam velle voluntario ideoque libero motu quo vult se velle, & ita se mouet ac dominatur sui? nulla quippe gratia **B** huius vitæ vehementissimam illam efficaciam cœlestis delectationis quæ libertatem saluam esse sinit, iuxta Richardum, vlla ex parte æquare potest. [*Thom. de Argent. in 2. dist. 25. a. 1. & 4. & dist. 38.*] Eodem prorsus modo hoc ipsum asserit Thomas de Argentina latè docens, arbitrium *essentialiter esse liberum*, hoc ipso quo implicat *illud cogi*. Ex quo concludit alibi, *necessitatem coactionis tollere rationem meriti, non autem necessitatem immutabilitatis prouenientem ex perfectione virtutum, sed augere*. [*In 3. dist. 12.*] Et de Christi Domini libertate qui in omni actu erat determinatus ad bonum, multò magis quàm quilibet viator, per gratiæ efficaciam ad agendum determinatur, sic rem decidit: [*In 3 dist. 18. a. 3.*] *Agens naturale* **C** *non prohibetur à merito ex hoc quod est determinatum ad vnum, sed ex modo determinationis puta quod necessariò & non voluntariè tendit in illud vnum. Sed Christus & quilibet in gratia confirmatus, licet determinatè tendat in bonum, tamen voluntariè & liberè tendit in ipsum. Huiusmodi enim determinatio non minuit voluntatem & libertatem, sed potius auget, & ideo talis determinatio non repugnat merito*. Cui iam non apertissimum est, non aliam eum agnoscere libertatis cum gratia efficacissima conciliandæ rationem, nisi quia gratia dum facit determinatissimè, suauissimeque, nullo modo cogere, sed ad volendum potius inclinare, ideoque potius augere, quàm **D** minuere voluntatem: Quo nihil Augustino, Prospero, Fulgentio, Bernardo magis consentaneum excogitari potest.

[*Marsilius in 2. q. 16. a. 2.*] Marsilius de Ioghen consentit ei ad amussim similiter omninò docens, *voluntatem essentialiter esse liberam*, ita vt impossibile sit, libertatem *auferri à voluntate* etiam per omnipotentiam Dei, *quia est sua libertas: eamque esse libertatem à coactione*. Denique ex eo concludit, per actum necessarium neminem mereri si est coactus, sed si est tantum *ineuitabilis per gratiam in bono confirmantem* posse esse meritorium, atque huiusmodi fuisse opera Christi. Quæ perspicuè **E** clamant, gratiam, quantumcumque potentis operationis, non lædere libertatem, quia non cogit voluntatem, sed eam suauiter velle bonum facit.

Zozymus Papa, Calestinus, Trident. eandem concordiam definierunt.

CAPVT XVII.

QVID iam opus minorum gentium Scholasticos curiosè lustrare, sensumque quem de concordia gratiæ & liberi arbitrij tenuerunt patefacere, si capita familia-

rum

rum celeberrima modum istum tanta cōsensione tradiderunt? Nec enim puto facilè reperiri posse Scholasticorum opinionem vllam in vniuersa Theologia, in qua maiori cōcordia S. Augustini, Prosp. Fulgent. Bernardi, & quotquot Augustini ætatem secuti sunt PP. sententiam explicuerint ac secuti sint.

Itaque hanc ipsam concordiam gratiæ cum libero arbitrio etiam Apostolica Sedes, & ipsa Concilia Ecclesiæ generalia contra Pelagianos, & alios veritatis hostes, qui libertatem extingui per operationem gratiæ arbitrati sunt, disertissimis verbis expresserunt ac canonica authoritate sanxerunt. Nam Zozymus Papa in epistola circulari, quam ad vniuersos totius Orbis Antistites misit, ita loquitur, quando Pelagianos Apostolica authoritate damnauit: *Vt boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium: quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei; vt nec nostrum sentiamus deesse arbitrium; & in bonis quibusque ac voluntatis humanæ singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium.* Quam epistolæ istius partem etiam Cælestinus Pontifex tanquam Catholicæ fidei dogma continentem, ad Antistites Gallos misit. Quis vero non videt illam in ea libertatis gratiæque concordiam tradi, quam ex Augustino hauserat, quamque tam operosè ex ipsius & antiquioribus monumentis demonstrauimus? Nempe quod gratia facit vt arbitrium non otiosè quiescat quasi alius de nostra voluntate vellet & ageret, sed ipsum arbitrium aliquid suis motibus velit & agat. Hoc enim significant illa verba: *Et boni aliquid agant*, & illa: *vt nec nostrum sentiamus deesse arbitrium*, sicut Pelagiani calumniabantur.

Zozymus in Epist. circulari quæ extat apud Prosp. lib. cont. Collat. cap. 5. & in libello Petri Diaconi & in Epistol. Celest. ad Gallos.

Post Zozymum Papam eandem concordiæ rationem S. Cælestinus Pontifex, graui illa & celeberrima ad Gallos Epistola declarauit ac docuit. Cùm enim dixisset per Deum fieri *vt aliquid boni velle incipiamus & facere*, statim gratiam cum arbitrij libertate conciliat Pelagianorum calumnias intuendo & iugulando: *Quo vtrique auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum.* Quod nihil aliud est quam si diceret; non aufertur liberum arbitrium, sed magis fit liberum; quia cum ante tenebris obsitum improuidè vellet prauum, nunc prouidè vult rectum ac bonum. Nam statim hoc explicans manifestius; *Tanta enim*, inquit, *est erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona*, hoc est: vt nos velimus & agamus hoc ipsum quod ipse per gratiam donat ac facit. Nam rationem apertissimam istius conciliationis assignans: *Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus; nec otiosa esse in nobis patitur quæ exercenda non negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei.* Quid est istud, nisi id quod tam instanter contra hostes gratiæ clamabat Augustinus, nos volumus, nos operamur, arbitrium non nihil agit, non sicut de lapidibus insensatis Deus ædificat domum, & similia quæ latiùs recensuimus.

Cælest. in Epist. ad Episc. Gallos c. vlt.

Sed factum Concilium Tridentinum tam euidenter hanc ipsam conciliandæ gratiæ, & liberi arbitrij rationem tradidit, quasi hoc ipsum summo egisset studio, vt sancti Augustini & Cælestini doctrinam ipsis penè verbis exprimeret. Cùm enim docuisset iustificationis exordium à præueniente Dei gratia sumi, quæ maximè semper Pelagianis displicuit, eo quod præsentissimum libertatis interitum afferre videretur, mox libertatem saluam permanere testatur istis verbis: *Vt eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponantur* ad suam iustificationem: hoc est, vt non velut exanimes nihil agant, & gratiæ quasi violenter cogenti totum negotium relinquatur; sed ipsi assentiendo & cooperando simul aliquid agant. Hunc enim suum sensum statim aperit luculentius: *Vt tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omninò agat, inspirationem illam recipiens: quippe qui illam & abiicere potest, neque tamen sine gratia Dei motu se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit.* Vbi nulla prorsus alia explicatur gratiæ & libertatis concordia, nisi illa quam semper Augustinus docuit, nempe quod nec homo nihil omninò agat instar trunci se habendo, & tamen gratia præstet vt agat. Verba quippe Concilij sunt ipsissima verba sancti Augustini, quibus ipse Pelagianos destrui conquerentes liberum arbitrium, sæpe suffocauit. Nam in libro de correptione & gratia, cum obiectum fuisset ab eis qui non putabant gratiam cum libertate consistere: *Et quid nobis prædicatur, &c. si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis?* Respondet sanctus Augustinus: *Aguntur vt agant*, NON VT IPSI NIHIL AGANT. Et in libro de gratiâ Christi: *Non quia nos non volumus, aut nos non agimus.* Et sermone 13. de verbis Apostoli: *Dicit aliquis mihi: ergo agimur, non agimus*: & mox repetit: *Imò & agis & ageris.* Item, *& tu ipse* ALIQVID AGIS. *Nemo adiuuatur si ab ipso* NIHIL AGATVR. *Non enim adiutor est ille si* NIHIL AGATIS. Et in libro de perfectione iustitiæ: *Non quia hoc sine voluntate nostra agitur, quia non adiuuatur*: NISI QVI ET IPSE ALIQVID AGIT. Et tractatu quarto in epistolam Ioannis: SI NIHIL AGIS, *quomodo ille adiuuat?* Et in libro de gratia & libero arbitrio: *Ne putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium.* Et in epistola centesima quinta: *Neque enim & hoc ita fit de nobis, tanquam nihil facientibus nobis.* Et in fragmentis sermonum: *non sic vt prorsus nos nihil agere velimus.* Quibus omnibus testimoniis tam densè repetitis, conciliationem gratiæ cum libera voluntate non otiante, non nihil agente, vt Pelagiani querebantur asseruit, & Concilio Tridentino eandem ipsam, tanquam veram & genuinam gratiæ & libertatis concordiam vsque ad ipsissima verba præcinuit. Hoc ergo Concilium voluit quod Augustinus sexcentis locis præformauerat: gratiam quidem tangere cor hominis, non tamen propterea hominem quasi vi gratiæ tantum ageretur, nihil omnino agere, vel *inspirationem illam* tantum *recipere*, quasi passiue tantum haberet se, sicut ille qui cogitur, sed reuera aliquid agere, vtpote *liberè assentiendo & cooperando.* Quod ex opposito probat, quia *inspirationem illam etiam abiicere potest*: quod signum est eum non se habere merè passiue, sed potius voluntate sua approbare, & assentire, sicut improbare posset ac dissentire si vellet.

Conc. Trid. sess. 6. can. 5

Lib. de Cor. & grat. c. 2.

Lib. de grat. Christi c. 25.

Serm. 13. de verb. Apost. cap. 11.

Lib. de perf. iust. c. 19.

Tract. 4. in epist. Ioan.

Epist. 105. ad Six.

Eundem omninò conciliandi modum etiam in canone 4. disertissimis verbis tradit, quando exserte damnat eos qui dicunt: *Liberum arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti: neque posse dissentire si*

Trid. sess. 6. can. 4.

velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passiuè se habere. A Nam & illæ fuerunt querimoniæ Pelagianorum aduersum Augustinum à Luthero in dogma conuersæ, & ab Augustino quoque iam olim liberum arbitrium cum gratia conciliante damnatæ. Nam contra huiusmodi pestilentiam clamabat in concione Sanctus Præsul: *Sed non sic vt dimittamus nos & quomodo agri iaceamus supini & dicamus, pluat Deus escas super facies nostras, vt prorsus nihil agere velimus, & cùm esca completa fuerit super os nostrum dicamus etiam Deus glutiat de nobis.* Nonne damnat illud ipsum quod Concilium damnat, *hominem nihil omninò agere, mereque passiuè se habere?* Quid est enim Deum glutire de nobis, nisi Deum totum agere B nihil agentibus, sed mere passiue se habentibus nobis? In alio loco etiam rei inanimis mentionem contra Pelagianos, id fieri suspicantes facit: *Non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemque non condidit salutem nostram Deus operatur in nobis*, & alibi inferentibus Pelagianis *ergo agimur, non agimus* consecutionem negat Augustinus & rationem dat: *Neque enim templum suum sic de vobis ædificat quasi de lapidibus, qui non habent motum suum; leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui, ducimini, sed currite vos, &c.* Quæ omnia manifestissimè demonstrant Concil. Trid. ad amussim eandem omnino concordiam gratiæ & liberi arbitrij tetigisse, C quam August. Romani Pontifices & omnes veteres gratiæ defensores vnanimi cõsensu tradiderunt. Nam quod Concil. addit arbitrium *vocanti Deo posse dissentire si velit*, itemque hominem *inspirationem sic recipere vt illam & abiicere possit*, etiam Augustin. admittit: non tamen vnquã in vniuersis operibus eius extat vestigium, quod in ista miserabili potestate vel potius infirmitate dissentiendi, & abiiciendi inspirationem si velit, libertatem arbitrij collocauerit. Hoc enim oritur in hac vita, non ex natura libertatis arbitrij, sed ea instabilitate quam habet in bono. Vnde in cœlo, vbi arbitrium erit liberrimum, eò minus inspirationem Dei abiicere poterit, D quò liberiori motu in Dei dilectionem rapietur. Itaque si etiam in hac vita Dei inspiratio tam stabiliter ac delectabiliter Deo operante inhærere voluntati, vt eam non posset abiicere, fœlicissimũ, fortissimum, liberrimumque meritò diceretur atque esset arbitrium. Tunc enim verè per gratiam Dei haberet eam quam S. Aug. tantopere extollit, *liberrimam, fortissimam, inuictissimam, perseuerantissimam voluntatem.* Tunc verè *acciperet gratia libertatem & vt perseueraret delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem.* Tunc verè fieret id quod infirmitati humanæ seruatum esse tradit: *vt diuinâ gratiâ indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur*, nunquam E enim tam indeclinabiliter agitur, quàm cum non potest voluntate dissentire gratiæ Dei. Sed hoc in tanta perfectione, est alterius vitæ priuilegium, quod si daretur etiam in præsenti exilio, non violaret, sed summè perficeret arbitrij libertatem. Arbitrari quippe quod perfectio gratiæ arbitrij libertatem destruat, stultitiæ singularis est. Concilium igitur istius potestatis abiiciendi, ac dissentiendi meminit, non vt in eo libertatem arbitrij sitam traderet (quod veris gratiæ defensoribus & intellectoribus inauditũ paradoxum est) sed vt ostenderet ex contrario, arbitrium sub gratia *non nihil omnino agere non veluti inanime quoddam, non merè passiuè se habere*, sed

Aug. in serm. 2. ferm. | Lib. 2. de pecc. merit. cap. 5. | Serm. 13. de verb. Apost. cap. 2. | Lib. de Cor. & grat. c. 8. | Ibidem. | Ibidem.

A aliquid agere instar rei animatæ, instar rei actiuè se habentis, motum quoque & vitam, & consensum suum habere vtpote quod motu opposito inspirationem abiicere posset, eique dissentire si vellet. Nam illud, *quippe qui illam & abiicere potest*, quod idem est cum illis aliis verbis, *posse dissentire si velit*, tanquam ratio assignatur à Concilio doctrinæ immediatè præcedentis, quâ dixerat *quod homo ipse non nihil omnino agat inspirationem illam recipiens.* Nam quasi diceretur, vnde istud probas? *Quippe*, inquit, *qui illam & abiicere potest.* Quasi diceret, hoc est argumentum infallibile, quod homo non nihil omnino agat velut inanime quoddam, nec merè passiuè sese habeat B instar eius quod violentiâ extrinsecùs illatâ compellitur, quia id quod recipit potest etiam abiicere, seu dissentire si velit. Nam quemadmodum ista duo, *inspirationem recipere*, & assentiri Deo excitanti atque vocanti, idem sunt, ita quoque idem sunt, *inspirationem abiicere posse* & *Deo vocanti posse dissentire si velit.* Id enim ipsum quod in cap. 5. per modum doctrinæ generalis Concilium tradiderat, hoc in can. 4. per modum regulæ fidei sub anathemate credendum sancit. Itaque posse dissentire Deo excitanti & vocanti, est posse inspirationem eius abiicere: & è contrario Deo vocanti assentiri, est aliquid agere, & inspirationem Dei recipere. Neque enim C ibi agitur de qualibet actione sub gratia; vel qualibet receptione, sed de morali quæ exercetur, non tam sentiendo inspirationem atque vocationem, quàm consentiendo. Quo sanè pacto huiusmodi receptionem & abiectionem inspirationis seu vocationis Dei, etiam recentiores intelligunt. Iste itaque est verus & genuinus Concilij sensus toti textui, totique antiquorum Pontificum & gratiæ defensorum doctrinæ vndique consentaneus.

Epilogus Probationum præcedentium.

D

CAPVT XVIII.

HÆc itaque sunt quæ de Pelagianis aduersus gratiam Dei murmurantibus, ac Catholicis pro libero arbitrio respondentibus, & pro concordia vtriusque satagentibus, reperire in scriptis eorum potui. Quæ quidem pro captu meo tam perspicua sunt, vt homini sanæ mentis, & cui oculus ille quo videtur veritas, needum libidine contentionum excæcatus est, nullum relinquat ampliùs ambigendi locum. quid Pelagianis in Christi gratia quasi liberum arbitrium extinguente displicuerit, & quo pacto defensores eius ad querelas aduer- E santium sopiendas, vtramque gratiæ & liberi arbitrij concordiam conciliandam esse censuerint. Pelagianos enim, cùm audirent nihil esse quod non gratia Dei in nobis operaretur; mordebat vnicè, quod per gratiam Deus sine nobis, sine nostra voluntate, & proinde nobis inuitis ac reluctantibus bonum in nobis operari, ipsique proinde non nobis, vtpote quiescentibus præmium deberi videtur. Hunc enim sensum suum expromendo dicunt, gratiâ operante inuiti ad bonum cogimur, inuiti credimus: gratia inuitos trahit, inuitis & reluctantibus studium virtutis immittitur, violentia adhibetur, ideoque, coactitia fit conuersio. Currere non esse currentium, nec velle volentium, sine voluntate

nostra

nostra bonum fieri, nihil nos agere, nihil homi- A nis voluntatem agere, nos non agere, nihil nos facere, agi nos non agere, Deum cuncta gerere. Itaque Deum gratiæ suæ imperare, non nos sed se coronare debere. Cuiusmodi dicta quid sibi velint, nemo nisi mente captus ignorare potest. Catholici Scriptores è contrario, importunissimas istas querimonias ita semper suâ responsione suffocant, & operationem gratiæ cum liberâ voluntate conciliant, vt nihil improbent in ipsis, nisi quod ipsorum perspicuæ reclamantium voces præ se ferre videbantur, & nihil pro concordia vtriusque stabilienda probent & clament quàm gratiam non tollere liberum arbitrium, quia relinquit nos ipsos nonnihil omninò, sed B aliquid propriæ voluntatis motu velle & agere, nec aliquando gratia de nobis quasi dormientibus operatur, sed facit vt simul etiam nos ipsi aliquid operemur. Dicunt enim, sexcentisque locis & modis iterum iterumque clamant, per gratiam quidem operantem Dei opus bonû fieri, sed tamen non nos inuitos cogi, non nolentes credere, non esse inuitos homines & reluctantes, non reluctantibus studium virtutis immitti, non cogi voluntatem, non inuitum compelli, nô violentam esse gratiam, quia virtus nolentium nulla est, quia non est bonus homo si nolit, quia non possunt homines nolentes credere, quia, si cogitur voluntas, non vult: itaque nulli auferri C voluntatem, non putari debere quod non sit voluntas nostra, non alienandum esse opus à propria voluntate, non sic suscipi gratiam vt homines propriam perdât voluntatem, homines non sine sua voluntate, sed suâ propriâ voluntate venire, sua voluntate pugnare, sua voluntate eligere: quia, inquiunt, semper manet voluntas, quæ non potest esse sine aliquo motu, sine aliquo amore, velle & nolle propriæ voluntatis est, quæ voluntas in bonis de gratia est. Addunt & rationem, quia Deus per gratiam non ædificat templum suum vt de lapidibus qui non habent motum suum, nec operatur vt in iis qui ratione & voluntate carent: vel quasi dormiremus, & D non vellemus aut conaremur; non quasi vt ægri supini iaceremus, cibos gratiæ expectando pluentes super faciem nostram, eosque ipsos Deus glutiret de nobis, aut opus fieret de nobis nihil facientibus nobis, aut velut inanime quoddam nihil ageremus, merè passiuè nos haberemus, aut denique quasi alius vellet de nobis, & nos non vellemus, nôs currentes, non conaremur aliquid, nil ageremus, nil faceremus, nullus esset hominis aut voluntatis cursus: sed nos ipsi volumus, nos currimus, nos conamur, nos agimur & aliquid agimus, adiuuamur enim, & nemo adiuuari potest, si ab ipso nihil agatur. Deus cooperatur, quod fieri non potest si nihil operemur. Rectè ergo consistere gratiam cum libero arbitrio, quia gratia facit vt velimus, facit vt faciamus, donat bene velle & bene agere, efficit enim ipsum motum voluntatis eorum. Hæc & eiusmodi eam densè passim sparsa sunt, totiesque repetita, vbi ex professo contra hostes fidei insultantes probumani arbitrij libertate decertant, tanta denique claritatis luce oculos lectorum tardissimorum ac dormitantium feriunt, vt læthargo pressum esse necesse sit, qui non euigilet, mentis oculis orbatum, qui non intelligat. Quod si quis aliam concordiam in eorum scriptis quærat, quam Pelagianis obtrectantibus ingesserint, vt eorum

querimonias contra gratiam pro libera voluntate sopirent; scrutetur ille per me licet, Ierusalem in lucernis, & si inuenerit & me participem facere dignatus fuerit, instructiorem in August. scriptis per eius beneuolentiam me esse factum libenter gloriabor. Sed nisi me multum fallit, cum oleum & operam perdiderit inuestigando, mecum fortasse confitebitur istum libertatis cum gratia conciliandæ modum, quo nunc tantopere Scholæ perstrepunt. Doctoresque fatigantur vt sub nomine libertatis indifferentiam illam libratam contrarietatis aut contradictionis muniant & stabiliant, priscis gratiæ defensoribus vel ignotum contemptumque esse, & aliquot seculis post, Scholasticis subintrantibus & liberi arbitrij vim, quam isti veteres tanquam sibi perspectissimam tuebantur, non satis penetrantibus emersisse.

Redditur vera ratio principiis Augustini & aliorum Patrum ad amussim consentanea, cur talem concordiam gratiæ & liberi arbitrij docuerint, nihilque in tradenda libertate curauerint illam indifferentiam & æqualitatem contrarietatis & contradictionis.

CAPVT XIX.

QVOD si quis radices rerum, quibus ista sancti Præsulis, aliorumque Patrum doctrina nititur, diligenter attenderit, & intelligendo penetrauerit, non amplius mirabitur quod isto modo de gratiæ & liberæ voluntatis conciliatione disseruerint, sed potiùs iudicabit hoc principiis eorum esse maximè mirabiliter vndequaque consentaneum. Nam Augustino, discipulis & posteris eius, definitio ista liberi arbitrij, qua nunc Scholastici quidam id esse volunt, *quod positis omnibus ad agendum requisitis potest agere & non agere*: ita videlicet vt, sicut ipsi intelligunt, tam agere quàm non agere, cum omnibus ad agendum prærequisitis, pro mero beneplacito voluntatis, coniungi disiungique possit, ad multa secula fuit ignotissima, sicut etiamnum ab omnibus qui gratiam Physicè determinantem, liberum arbitrium tuentur, velut Christi gratiæ capitaliter inimica reprobatur. Nam ista definitio, quæ recto sensu exponi potest, ea potissimum de causa in isto prædicto sensu à quibusdam recentioribus vrgetur & exaggeratur, vt ita Dei, hoc est gratiæ medicinalis operationem non minùs atque habituum, liberæ voluntatis subiectam ad concurrendum, & non concurrendum esse caueantur, atque ita si *ei acquiescere volumus, nos vt operatio eius nihil in nobis prosit efficiamus*, quemadmodum olim Vitalis ab Augustino refutatus, de sua gratia Semi-Pelagiana docuit. Epist. 107. Sic enim totum discrimen concurrentia cum gratia & non concurrentis, à voluntate hic & nunc (vt loquitur) se cum gratia determinante vel non determinante, suspendere volunt, vt non amplius gratiam Christi medicinalem, infirmitati nostræ opitulantem, sed gratiam status innocentiæ & Angelorum, tanquam vegetos robustosque iuuantem si voluerint, habeamus. Hic enim præcipuus, & ferè vnicus eorum scopus est, cur istam liberi arbitrij definitionem, & istud iam dictum æquilibrium ad vtrumque tantopere saluum esse velint.

Huiusmodi verò libertatis ratio & indifferens ad vtrumque æquilibrium læsæ libertati, secundum August. è diametro contrarium est, quamuis vt dixi verissimo, gratiæque medicinali congruentissimo sensu, liberum arbitrium, etiam peccato læsum, tam ante quàm post susceptam gratiam possit velle & nolle, agere & non agere, consentire ac dissentire, agere bonum ac malum si voluerit.

Quapropter Augustinus ac discipuli eius, non ad istas quorundam recentiorum de libera voluntate conceptiones respexerunt, quando gratiam cum libero arbitrio conciliando dicunt eam idcirco non tollere liberũ arbitrium, quia facit vt liberum arbitrium non instar lapidis otiosum sit & nihil agat, nec vt inuitum cogatur ad bonum, sed vt etiam ipsum velit & agat. Verum intuebantur istud principium quod August. explicauit, inculcantque frequentissimè; liberum hoc esse, *quod est in nostra potestate*: hoc autem in nostrâ esse potestate, *quod fit quando volumus*, seu vt alibi dicit, quod aliquis, *si vult facit, si non vult non facit*. Hâc autem definitione quam Augustinus velut immobilis ac certissimæ veritatis regulam tenet, & omnes discipuli eius tenuerunt, omnis omninò voluntas seu volitio rationalis, libera est, quia quemadmodũ impossibile est, vt non fiat quando volumus, & fiat quando nolumus, ita cõsequenter impossibile est, vt non sit in nostra potestate, & hoc ipso libera. Vnde Augustinus: *Quod si fieri non potest vt dum volumus, non velimus, adest vtique voluntas volentibus*, hoc est, fit quando voluerint: *Nec aliud quicquam est in potestate nisi quod volentibus adest*, hoc est, quod adest quãdo volunt, *voluntas igitur nostra*, id est volitio, *nec voluntas esset nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera nobis est. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus*. Quæ fusiùs loco suo disputata & enucleata sunt. Iuxta hoc igitur principium, quod August. Prosp. Fulgent. & omnes prisci & veri defensores gratiæ Dei, non dubitauerunt certissimum esse, Pelagianorum os obturarunt, & libertatem arbitrij cum gratia rectissimè consistere docuerunt. Gratia quippe efficit vt non aliud quippiam, sed ipsa voluntas, id est, volitio bona habeatur, qua liberum arbitrium formaliter velit. Voluntas autem talis, seu volitio hoc ipso quo est volitio, est in nostra potestate, quia fit quando volumus: *non enim fieri potest vt dum volumus non velimus*: hoc ipso igitur quo volitio est, etiam libera est. *Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus: aut potest non esse quod habemus*. Quæ si quis accuratiùs tradita, & plurimis Augustini testimoniis confirmata videre velit, legat ea quæ toto penè tractatu de natura liberi arbitrij iuxta sanctum Augustinum ac discipulos eius disseruimus.

Lib. de Spir. & lit. c. 31.

Lib. 3. de lib. arb. ca. 3.

Lib. 6 de gras. Christ.

Lib. 3. de lib. arb. c. 3.

Ibidem.

Lib. 6. de gr. Christi Sal.

Hinc itaque statim elucet vera ratio, cur semper Augustinus, Prosper, & cæteri Patres, nihil aliud concordiam gratiæ & libertatis explicando postulent aut vrgeant, aut postulandum putent, quàm vt arbitrium sub gratia, non minùs quàm gratia destitutum *velit*. Nihil enim conformius eius doctrinæ dici poterat, qua constanter sæpius tradiderat, fieri non posse, vt velle non sit liberum nobis. Quod si velle non potest nobis non esse liberum; profectò si gratia facit vt arbitrium velit, facit etiam vt liberè velit, & nulla inter gratiam & liberum arbitrium est repugnantia. Quapropter quemadmodum principia de libera voluntate (quæ non solum senex, sed etiam presbyter diu antequam ebulliret hæresis Pelagiana, tecerat) hoc omninò postulabant, vt arbitrium sub quacumque vel Dei, vel diaboli operatione liberum diceretur, quatenus ei non tolleret velle, sed hoc semper in eius relinqueret potestate, vt fieret quando vellet; ita illa ipsa exactissima conformitas quam postea ab ipso & omnibus discipulis eius obseruatam cernimus, dum nihil aliud ad libertatem saluandam exigunt, nisi vt arbitrium non nihil agat, sed propriâ voluntate velit, euidentissimum argumentum est, hunc esse genuinum sensum Augustini quem produximus. Quæ conciliandi ratio cùm ab ipso toties adhibita probataque fuerit, & à discipulis ac posteris ad aliquot annorum centurias propagata, qua etiam Pelagiana & Semi-Pelagiana hæresis prostrata & omnes querelæ reclamantium sopitæ sunt, frustra profectò videtur nunc alia tanto Philosophiæ humanæ strepitu quæri.

Hinc etiam elucet consequenter, cur tantum silentium apud veteres istius exacti æquilibrij voluntatis ad agendum & non agendum, quod nonnulli tanto studio quærunt. Ratio quippe est, non solùm quia falsum est, & ab iis excogitatum qui liberi arbitrij peccato violati statum, & gratiæ medicinalis operationem non satis allequuntur, sed etiam quia ad liberi arbitrij naturam nullo modo necessarium, quemadmodum ex illa liberi definitione ab Augustino iam iam traditi, manifestum est: nam siue cum indifferentia vtrumque velit, siue alterutrum cum tanta determinatione, ita vt oppositum velle nõ possit, hoc ipso quo voluntas est quæ vult, necesse est eam esse in potestate, & hoc ipso quo est in potestate, esse liberam. Fortiter enim & constanter & immutabiliter cum pleno iudicio velle id quod rectè sapienterque iudicamus sic esse volendum aut diligendum, non ponit actum extra potestatem nostram, sed quam maximè in nostra potestate, quia in nostra voluntate.

Hinc ergo consequenter nascitur, cur Augustinus, Prosper, Fulgentius, & omnes isti antiqui toties inculcent contra Pelagianos, qui liberi arbitrij interitum ex gratia sequi cõclamabant, quod gratia non cogat voluntatem non inuitam trahat, non inferat vim aut violentiam. Nempe quia iuxta principia eorum nulla gratiæ efficacia, nulla necessitas actibus voluntatis liberis formidanda est, sed sola vis, coactio, & necessitas violentiæ, quæ videlicet, vt ipse loquitur, *non est in nostra potestate, sed etiamsi nolumus* (hoc est nobis inuitis & nolentibus & reluctantibus) *efficit id quod potest, sicut est necessitas mortis*. Reliquam verò quamcumque & quantamcunque necessitatem, *secundum quam dicimus necesse esse, vt ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio*, inquit, *cur timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis*: nempe quia etiam, per talem, tale velle in nostra plenissima est potestate: *si enim*, inquit ibidem, *volumus est, si nolumus non est; non enim vellemus si nollemus*. Quod & aliis multis locis tradit vt supra latè vidimus. Cùm igitur hæc omnia ad amussim ex omni parte principiis ab eo traditis de libero arbitrio conueniant, profectò ipsa rerum admirabilis consonantia altissimè clamat, hanc ipsam esse veram genuinamque diuinæ gratiæ cum libera voluntate concordiam.

Lib. 5. de Ciuit.

Ibidem.

Ibidem.

Vide lib. 6. de grat. Christi Sal. c. 5. 6. & seq.

Agnouit

Agnouit Augustinus sub gratiâ & ante gratiam indifferentiam contrarietatis & contradictionis quodam sensu, non tamen tanquam libertatem aut partem eius. Explicatur ista indifferentia conformiter principiis Augustini.

CAPVT XX.

QVÆRES fortassis vtrum igitur nulla indifferentia, siue contrarietatis, siue contradictionis sit in libero voluntatis arbitrio post peccatum, quamdiù in mortalitate viuimus? Si enim non adest indifferentia contrarietatis, quomodo possumus hîc semper bene & male viuere? si non adest indifferentia contradictionis, quomodo ergo dicitur: *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit.*

Respondetur quamdiù hîc viuimus, siue in infidelitate ante gratiam, siue iam sub gratiâ, indifferentiam ad contraria, hoc est, ad volendum faciendumque bonum & malum semper inesse libero arbitrio, sed non eo modo, quo isti Scholastici putant quos supra diximus, qui quocumque modo arbitrium, siue gratiæ, siue peccati delectationibus imbuatur, semper existimant cum vtrauis eius dispositione posse fieri, vt vtrumlibet velit, siue bonum, siue malum pro illa sola scilicet innata indifferentia voluntatis, quæ sub quacumque dispositione actum præueniente sese sua libertate in vtramvis partem flectit. Talis enim indifferentia contrarietatis ab August. constantissimè negata fuit, & à Pelagianis contentiosissimè postulata, prout vtrumque suis locis demonstrauimus. Illa quippe datâ nihil facilius est, quàm totam Pelagianam hæresim defendere, ipsumque peccatum originale de medio tollere. Nam illa sola ratio fuit, cur istam indifferentiam contrarietatis, tam importunè flagitarint isti, & ille pernegarit. Videbant enim, si talis indifferentia adhuc post peccatum superest, liberum arbitrium non esse peccati iniquitate violatum, integras adhuc persistere voluntatis vires, nullam contractam esse peccandi infirmitatem, imò fortiùs esse voluntatis arbitrium, quàm ante lapsum fuit. Quid enim amplius à sanissima voluntate virium postulari potest? Quæ cum capitaliter Christianæ fidei aduersentur, & gratiæ medicinalis Christi Saluatoris necessitatem auferant, mordicùs quoque deffendit August. talem indifferentiam contrarietatis esse perditam inductamque pro tali libertate peccandi necessitatem. Ad alteram quippe partem contrarietatis liberum arbitrium post lapsum, ipsâ peccandi perpetuâ cupiditate ac delectatione determinatum fuit, amissâ benefaciendi potestate, nisi denuò per gratiam inseratur. Alio igitur sensu liberum arbitrium ante gratiam, quemadmodum etiam alio sensu sub gratia, indifferentiam contrarietatis & contradictionis habet; ita videlicet, vt quibuscumque positis, quæ ad agendum bonum aut malum requisita sunt, possit liberum arbitrium in hac vita facere bonum & malum, facere alterutrum, & non facere. Quod quamvis ex iis quæ suprà de potestate non faciendi sub gratia nos determi-

A nante diximus, vtcumque intelligi potest; hîc tamen breuiter pro vtraque parte annotandum est.

Dicimus igitur liberum arbitrium, quantumcumque vehementi atque efficaci gratiæ delectatione præuentum atque determinatum ad faciendum bonum, adhuc tamen posse bonum non tantùm non facere, sed etiam malum. Verum est enim istud non quidem in sensu composito, vt vulgò dici solet, sed in sensu diuiso. Nimirum quia eodem tempore, quo voluntatis arbitrium sub gratiæ delectatione efficaciter eam mouente positum est, imò quo etiam actum voluntatis bonum facit, est in eadem voluntate potestas illud non faciendi, imò peccandi, non B quod cessatio ab actu quem tunc elicit, aut actuale peccatum cum gratiæ delectantis influxu consistere possit (quod sensus compositus postularet) sed quia cessandi & peccandi potestas cum eadem gratia simul in eodem voluntatis arbitrio coniungi potest. Nam quamvis duo actus contrarij sint oppositi, & in eadem voluntate simul esse non possint; potestates tamen ad opposita non sunt oppositæ, nec sibi inuicem, nec actibus oppositis & in eodem simul subiecto, siue agente, siue quiescente commorantur. Sic ergo voluntas quantumcumque gratiæ suauitate capiatur; potest non agere id quo rapitur, quia veram non agendi potestatem, etiam sub gratia C rapiente retinet quamvis fieri nequeat vt ipsa non actio, cum gratię operatione in eadem simul voluntate copuletur. Sic Deus, quamuis nihil omninò faciat, nisi conformando se iudicio sapientiæ, rectè tamen dicitur hoc libere facere. quia potest etiam contrarium facere, quia potestas faciendi contrarium eius, quod hic & nunc dictat æterna sapientia, cũ actione opposita non repugnat. Sic etiam iuxta Tridentinum, homo *recipiens inspirationem, illam abiicere potest, & liberum arbitrium à Deo motum potest dissentire, si velit.* Qua de re qui plura volet authores qui de Physica prædeterminatione tractant consulendi sunt. Sic enim illi indifferentiam contradictionis atque D contrarietatis, quam ipsi libertatem arbitrij vocant, cum illa prædeterminatione conciliant. *Sess.6.c.5. & can.4.*

Hoc est igitur quod sanctus Augustinus tradit, quando toties docet concupiscentiam & ignorantiam, per quam nunc omnia peccata committuntur, non auferri ex nobis, quamdiu in hac mortali vita versamur. Hinc fit enim quod in nobis non solùm ipsa potentia voluntatis, quę de se ad malum flexibilis est, sed etiam pondus ad peccandum remanet, quod est peccandi potestas perfectissima. Quæ sanè nõ solùm adest inęstque voluntati quando gratiæ delectatione caret, sed etiam quando intimâ eius suauitate efficaciter trahitur. Propter quam sanè liberum arbitrium E qualicumq; gratia ad agendum rapiatur, rectissimè dici potest posse peccare: licet fieri nequeat, vt ipsum peccatum simul in sensu composito cum gratiæ operatione societur. Hoc sensu sanctus Prosper: *Qui ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem, quæ potest nolle, non auferat.* Quibus verbis significat manere in sanctis illam *mutabilitatem quæ potest in tentatione mutari*, propter pugnam videlicet carnis & spiritus. Nam vt infra dicit. *In cæteris hominibus* præter Christum *donec caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & donec spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri, quoniam non huius, sed alterius vitæ est.* Hæc est ergo peccandi *Lib.2. de voc. gent. c.28.* *Ibidem.*

potestas, quæ etiam sub gratia quantumcumque ad bonum determinante manet. Vnde ibid. sanctus Prosper adiicit: [Ibidem.] *Et licet immmeris sanctis suis donet virtutem perseuerandi vsque in finem diuina protectio, à nullis tamen aufert, quod ipsis repugnat ex ipsis vt in omnibus studiis eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle decertent.* Quam concupiscentiæ tumultuationem & repugnantiam, cùm in eodem loco latiùs tradidisset, tandem adiicit: [Ibidem.] *Vt quamuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vnde caderent, ipsorum sit meritum quod steterunt.* Et in eodem libro multò superiùs: [Ibid. ca. 12.] *Multis qui iam indicio rationis vtuntur ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium, & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate fieri.* Quam mutabilitatem etiam continuò reuocat ad *vitium quod per malam voluntatem irruit in naturam.* Hoc ergo modo sentit Augustinus & Prosper sub gratia manere peccandi potestatem, quia præter naturalem flexibilitatem ad malum, manet etiam concupiscentia, per cuius tentationes animus mutari potest quod quia in cœlo accidere non potest, consequenter etiam beatus ampliùs peccare non potest. Vnde idem Augustinus: [Lib 6. cont. Iul. cap. 15.] *Non poterunt ibi* (in regno) *esse peccata, vbi spiritus non dico, non consentit concupiscentiis carnis, sed nec concupiscit aduersus carnem,* atque ita in cælo indifferentia contrarietatis per magnitudinem atque perpetuitatem intimæ delectationis ablata est.

Quemadmodum igitur qui sub gratia ad opus bonum determinante operatur, simul etiam peccare potest, ita quoque è contrario. qui istâ gratiâ destituitur, siue fidelis, siue infidelis, & peccandi tētationibus quatitur, potest bene facere. Non quidem quasi semper etiam ante susceptam Christi aut Dei fidem, gratiâ ad non peccandum sufficiente muniatur (quo nihil alieniùs ab Augustini doctrina dici potest) aut arbitrium etiam ante gratiā sit in illius indifferentiæ æquilibrio, quæ se ad vtrumlibet, nullâ mutatione factâ in requisitis ad agendum, pro libero voluntatis nutu flectat (quod non minùs capitaliter principiis Augustini aduersatur) sed quia quantumcunque ad peccandum peccati voluptate, hoc est, voluntatis infirmitate trahatur, manet in arbitrio non solùm fides & habitus boni in fidelibus, sed in infidelibus etiam illa saltem naturalis flexibilitas seu capacitas, quâ liberum arbitrium credere, sperare ac Deum diligere potest. Liberum enim arbitrium quantumuis peccato corruptum, sicut in hac vita reparari potest, ita etiam credere & iustitiam diligere, & bene operari potest. Quæ credendi aut benefaciendi operatio, licet cum infidelitate vel determinatione ad peccandū iungi in eadem voluntate nequeat; potentia tamen illa credendi & benefaciendi cum infidelitate simul manet: quam ob causam rectè dicuntur infideles posse credere, posse diligere, posse benefacere, in sensu similiter diuiso, non composito, quandiu in hac vita constitutis gratia Dei & illuminatio eis conferri potest. Nam hanc ob causam diabolus ac damnati dicuntur non amplius posse benefacere: [August. in Psal. 139.] *Non oramus,* inquit, *contra illum* (diabolum) *qui corrigi non potest, sed pro ipsis* (hominibus) *qui possunt.* Quam differentiam tangit & sanctus Prosper quando contra obiectiones Vincentianas dicit: [Prosper. ad ob. 6. Vin.] *Hoc inter malos homines distat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur reconciliatio, dæmonibus autem nulla est in æternum seruata conuer*sio. Hoc ergo sensu sanctus Augustinus de Iudæis excæcatis & obduratis dicit: [In expos. inchoata Epist. ad Rom. in fin.] *Hinc licet aduertere etiam ipsis Iudæis quorum blasphemiam Deus arguit, non fuisse clausum corrigendi se & pœnitendi locum: quod quidem Dominus in ea reprehensione ait illis, aut facite arborem bonam & fructum eius bonum: aut facite arborem malam & fructum eius malum. Quod vtique nulla ratione diceretur eis si propter illam blasphemiam iam commutare animum in melius, & rectè factorum fructus generare non possent.* Et in libro annotationum in Prophetam Iob: [Annot. Iob cap. 5.] *In hac vita cùm arguitur, habet corrigendi possibilitatem.* Possunt ergo infideles credere, quia vt Augustinus dicit, *Mutari in melius homines possunt,* sed per gratiam Dei: [Tract. 53. in Ioan.] possunt peccatores & obdurati & excæcati benefacere, quia vt idem de peccatoribus sceleratissimis & incredulis quos Apostolus tenebras vocat: [Serm. 8. de verbis Dom. cap. 3.] *Ita tenebræ non naturales sunt, non incommutabiles sunt, mutantur & lumen efficiuntur; credunt & credendo illuminantur,* sed à Domino, quia vt Apost. ait: *fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Hoc sensu alloquimur homines etiam infideles vt credant, credentes vt diligant, vt operentur, omniaque præcipiendi, consulendi, hortandi, corripiendi incentiua adhibemus, non vt significetur adesse illam immediatam operandi potestatem, quam tribuit gratia, vt nutu voluntatis ei tantùm accedente, influxus eius sequatur, aut non sequatur: sed (quod sæpiùs ex professo S. Augustinus docet) [Lib. de grat. & lib. arb. & alibi.] vt significetur eos quibus loquimur, habere liberum voluntatis arbitrium, quo præceptum, aut consilium fieri potest, & non fieri, & per nostrum illud adminiculum sciant, quò debeant suam conuertere voluntatem. Sed si desit gratia, quæ voluntatem peccato inhiantem flectat in bonum, potestas illa benefaciendi effectu suo cassa remanebit, nec tamen qualiscumque potestas benefaciendi esse desinet, quâ sub peccandi, & non credendi delectatione ac determinatione constituti, possunt credere & benefacere. Hoc enim in eorū natura liberi arbitrij constitutum est, & quamdiù hic viuitur, mutari in vtramlibet partem potest. Nam vt August. [Lib. de præd. Sanct. cap. 5.] *Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem natura est hominum.* Quod perinde est ac si diceret, homo naturaliter per liberū arbitrium habet potestatem, quâ dici potest posse credere, nam posse habere fidem, nihil aliud est, quàm posse credere. Et in libro de gratia Christi: [Lib. de grat. Christi c. 20.] *Planè illa possibilitas* (liberi arbitrij malis) *vtriusque radicis est capax, quia non solum potest homo habere charitatem qua fit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem qua fit arbor mala.* Et Hugo de S. Victore, non indiligens S. Augustini discipulus, rem accuratius & planiùs scholastico modo explicans: *modo antequam per gratiam liberatum sit à peccato li*berum arbitrium *nec velle nec perficere bonum potest. Sicut diceremus de aliquo compedito: non potest hic ambulare, id est in potestate sua non habet, tamen concederemus possibile esse hunc ambulare, quia potest euenire, vt soluatur & ambulet.* Et infra, cùm sibi obiecisset, quod liberum arbitrium etiam in peccato constitutum esset liberum, *ideoque possit bonum velle antequam daretur gratia,* respondet plenius & planius: *Sed ita est hic sicut in compedito illo qui scilicet non potest ambulare antequam soluatur: & tamen per se verum est, possibile est hunc ambulare, vel hic potest ambulare, in eodem sensu similiter non negamus de illo peccatore vel pagano, vel quolibet alio, quin possibile sit eum bonum velle, vel quia possit* BONVM VELLE, SED NON NISI HOC MODO SCI-

LICET

Bernard. lib. de grat. & lib. arbit.

LICET, SI DATVR GRATIA PER QVAM LIBERETVR, ET QVÆ AI COOPERETVR. Et S. Bernardus eius coætaneus: *Quid igitur agit, ait, liberum arbitrium? Breuiter respondeo, saluatur. Tolle liberum arbitrium, non erit quod saluetur. Deus author est salutis, liberum arbitrium tantùm capax, nec dare illam nisi Deus, nec capere valet nisi liberum arbitrium, &c.* Ne autem se tantùm passiuè habere crederetur, explicat, *saluari esse consentire.* Sed illud consentire, nisi per gratiam, quæ liberum arbitrium in malum pronum retorqueat in Deum voluntati reipsa tribuatur, frustra adhibebitur qualecumque præcipientis & consulentis, & exhortantis, & increpentis eloquium. Vnde August. cum per illa præcepta, quibus aliquid iubemur velle aut nolle, liberum arbitrium demonstrari docuisset, ne quis putaret, vt illi Scholastici putant, hoc statim propterea pro ista indifferentia voluntatis, quasi præsente semper gratiâ, posse fieri & non fieri, circumspectè adiicit: *Quod tamen vt fiat adiuuat gratia. quæ nisi adiuuet is nihil lex erit nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia, & maiores vires accipit lege prohibente, nisi adiuuet spiritus gratiæ.* Et in alio loco: *Præcepto admonitum est liberum arbitrium, vt quæreret Dei donum; quod quidem sine suo fructu prorsus admonetur, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, vt addi sibi quæreret, vnde quod iubebatur impleret.* Significat enim quando non adest præceptis gratiæ adiutorium, non solùm non adesse illud indifferens agendi & non agendi æquilibrium, quod pro nutu tantùm voluntatis sursum ac deorsum impellatur, verùm non solùm nihil boni facturum, sed etiam maiori impetu in malum esse rapiendum, quamvis interea non peccandi potestas seu flexibilitas semper in hac vita cum qualibet peccandi delectatione, imò peccati voluntate ac perpetratione maneat.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 4.

Ibid. ca. 18.

B

C

Et quamvis talis non peccandi seu benefaciendi facultas, concupiscentia sæuiente, & gratiâ non iuuante, nullius fructûs sit, ad hoc vt reipsa peccati reatus effugiatur, vtilitate tamen sua nequaquam caret. Est enim saltem propriæ malitiæ peccantium certissimum testimonium, quo Deus extra omnem culpę suspicionem constituitur. Nam hoc ipso quò homini, quacumque ipse cupiditate ac delectatione in peccata rapiatur, interna illa non peccandi facultas, quamvis impedita ligataque permanet, satis intelligitur non Dei aut cuiusquam alteriùs, sed ipsius hominis culpam esse, quòd illa facultate ad bonum diligendum faciendumque data, vtatur ad malum. Pondus enim istud, quo nunc premitur, ac delectabiliter, imò insuperabiliter, gratia absente, ad peccandum trahitur, non isti facultati ex creatione Dei, sed ex supplicio malæ voluntatis accessit, quo fit, vt si quid inde peccati proficiscitur, non potestatis defectus afferat patrocinium, sed peruersæ voluntatis culpa supplicium. Habuit enim potestatem plenam euitandi peccata, si vellet, quod si noluerit, peccandoque sibi peccandi facilitatem, ac talem benefaciendi impotentiam comparauerit, cui nisi nolenti imputaueris? Itaque sanctus Augustinus huiusmodi peccata, quæ ex ista contracta peccandi necessitate contingunt, semper vera peccata esse profitetur, quamvis ea voluntas ita constituta vitare non possit, & semper simul docet, si talis impotentia homini sine culpa ex natura contigisset, ab omni reatu fore liberum: *Sed hæc omnia*, inquit, *hominum sunt voces, ex illa mortis damnatione venientium. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista*

D

E

Lib. 3. de lib. arb. ca. 18.

A *peccata sunt.* Nempè quia non receditur à statu quo homo naturaliter factus est, sed ei conformiter potiùs viuitur, dum naturalibus eius inclinationibus morem gerit. Quod & aliis locis constanter docet, vt pluribus loco suo demonstrauimus.

Huc accedit, quod huiusmodi pondere delectationum, quibus efficitur, vt voluntas rationalis actu velit bonum aut malum, non tam posse aliquid facere, quam velle tribuant: & ideo consequenter posse, quia tribuunt velle, quo fit vt etiam tunc cùm iam pondere malarum cupiditatum ac delectationum ad peccandum trahitur merito voluntas magis quam potestas, ideoque potestas, quia voluntas deesse censeatur. Delectatio quippe suauiter voluntatem prouocat, & prouocando facit velle, & ipsum velle dando, etiam posse largitur. Quò enim quisque vehementiùs vult, eo robustior est, siue in bonum, siue in malum: quia in libero arbitrio posse non præcedit, sed sequitur voluntatem. Vnde illud Augustini: *In potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem.* Et alibi: *Tantùm quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt ideo possint, quia sic volunt, ideoque sic velint, quia Deus operatur, vt velint.* Et iterùm: *Ideo perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate, nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, vt possent.* Vnde cùm alio in loco dixisset, *omnes homines ad Dei præcepta se conuertere posse, si velint*, vt intelligeremus istam potestatem proximam conuertendi se non præcedere, sed sequi seu comitari ipsam bonam voluntatem, & in ipso primo & forti benè velle constitutam esse, loco explicationis adiungit: *Verum est omninò omnes homines hoc posse si velint, sed præparatur illa voluntas à Domino, & tantùm augetur munere charitatis vt possint.* Et rursum cùm tanquam rem certam statuisset, *in nostra potestate positum esse mutare in melius voluntatem*, & hoc ex Christi verbis astruxisset, quibus dicit: *Aut facite arborem bonam, &c.* ne quis sibi persuaderet hanc mutandi potestatem plenè inesse homini, antequam rursus ipsa bona voluntas detur, explicat sese in eundem hunc modum: *In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi detur à Deo.* Hanc autem potestatem in ipsa collatione mutationis seu bonæ voluntatis esse sitam, etiam hic statim adiicit: *Cùm enim hoc sit in potestate* (id est cum hoc possimus). *quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est. Sed præparatur*, id est, datur *voluntas à Domino. Eo modo ergo dat potestatem.* Et mox addit aliud non dissimile: *Sic intelligendum est & quod dixi postea: In nostra potestate esse vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur. Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem, quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis etiam quod difficile atque impossibile fuit.* Qua redditione bonæ voluntatis etiam ipsam bene agendi, imò benè volendi potestatem reddi nemo mirari debet. Cùm enim potestas illa proxima benèvolendi hoc ipso amissa sit, quod illud voluntatis imperium ac nutus, quo seipsam solebat voluntas (cùm gratia *sine qua non*) ad bonum, prout ei videtur, flectere & non flectere, per introductæ concupiscentiæ delectationem, captiuum sit & miserabili seruitute depressũ, ita vt nihil ei libeat, nisi terrenis delectationibus titillantibus consentire; non aliter quoque redditur, nisi ex illa captiuitate per victricis delectationis cælestis infusionem sibi consensum

Lib. 1. retract. c. 21.

Lib. de Cor. & grat. cap. 12.

Ibidem.

Lib. 1. retract. cap. 10.

Ibid. ca. 21.

Ibidem.

vindicantis, eruatur, qua sicuti hoc ipso bona voluntas, ita etiam potestas benè agendi redditur. Nam ista victrix delectatio, sicut hoc ipso quo datur, è captiuitate consensum eruit, ita hoc ipso semper cum bona voluntate & potestate coniuncta est. Velle ergo dat posse, & fortiter velle, fortiter posse, quia quantò vehementior est voluntas, eò robustior & insuperabilior est potestas. Quemadmodum igitur cum voluntas fortis gratiæ delectatione præparatur, vt ardenter diligat bonum, non potestas propriè peccandi aufertur, sed voluntas, & eatenus tantum potestas, quatenus voluntas, quæ à malo per istam gratiæ delectationem auocata, vehementer affigitur bono, ita vice versa, cum liberũ arbitrium concupiscentiarum delectationibus rapidissimè præcipitatur in malum, vt ardentissimè illud diligat, non tam benefaciendi potestas ei tollitur, quam voluntas, & ideo potestas quia voluntas, posse enim sequitur voluntatem. Ex quo illud Augustini tritissimum fluxit: *Hanc dicimus potestatem vbi voluntati adiicit facultas faciendi. Vnde hoc quisque in potestate habere*, hoc est posse, *dicitur, quod si vult facit, si non vult non facit.* Quàm sententiam sæpius apud ipsum videre licet, & superiùs à nobis latiùs explicatam. Iuxta hoc principium Augustinus impotentiam illam benefaciendi, quam in incredulis & quibusque obduratis, excæcatisque cernimus, quantumcumque gratia destitutis, certissimæ culpæ deputat, tum quia ipsam sibi ipsi volendo pepererunt, tum quia ipsa eorum impotentia in vehementissimè nolendo sita est, quam nolendi vehementiam & inde impotentiam ardentissima concupiscentiæ delectatio facit. Itaque alibi de excæcatis loquens: *Quare autem non poterant credere, si à me quæratur, ita respondeo quia nolebant, malam quippe eorum voluntatem præuidit Deus.* Et cum obiecisset eam ex excæcatione prouenisse, quâ posita videre non potest, respondet: *Etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo.* Et inferiùs: *non itaque mirum est, quia non poterant credere, quorum voluntas sic superba erat.* Et iterum: *Sicut ergo quod Dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere culpa est voluntatis humanæ.* Hæc ergo firmitas ardorque voluntatis malæ, vehementi delectatione concupiscentiarum adiuta & incitata, parit benefaciendi impotentiam, quam sola voluntas superare non potest, quia velle non potest, idque ideo quia fortiter stabiliterque non vult, cum qua tamen quia manet facultas illa liberi arbitrij interna & flexibilis benefaciendi, mala voluntas propter causam iam dictã rea est, quamvis nulla ei detur gratia, & habet quandam ad contraria indifferentiam, quamdiù in hac vita viuitur, ratione cuius, si Spiritus sanctus aspirauerit, bonam voluntatem seu velle, quod petulanter amissum est iterum suscipere potest.

Lib. de Spir. & lit. c. 31.

Vide lib. de grat. Christ. Saluat. suid.

Tract. 53. in Ioan.

Ibidem.

Quod si ista declaratio permanentis in hac vita indifferentiæ, seu vt loquuntur, libertatis ad contraria intelligitur, iam facilè patet, quid de indifferentia contradictionis æstimandum sit. Nam hoc ipso quo semper adest libertas talis ad contraria, siue ante gratiam, siue sub gratia delectante atque determinante, necessario quoque libertas ad contradictoria adesse debet. Posse namque facere malum tanquam contrarium boni illius quod gratia facit facere, est multo magis posse non facere hoc ipsum bonum. Quanquam & ipsum bonum, simili modo sub gratia delectante constituta, quando etiam ipsam reip-

A sa facit, possit non facere, sicut potest & facere aliud malum. Sed sicut vtrumque contrariorum potest in sensu diuiso, non composito, ita quoque vtrumque contradictoriorum posse dicendum est. Quod ex iis quæ iam dicta sunt, tum isto præsenti capite, tum alio vbi de libertate ad vtrumque sub Physica prædeterminatione, aliquid secundum aliorum sententiam diximus, satis superque intelligi potest.

Cap. 4. sup. hoc libro.

Quomodo differat ista concordia gratiæ & liberi arbitrij ab opinione Caluini?

B

CAPVT XXI.

Obiicietur fortassis aduersus istam gratiæ & liberi arbitrij concordiam, eam à sententia Caluini nõ differre. Sic enim vtraque inuicem conciliat, vt dicat hominem vi gratiæ non ita trahi, vt sine motu voluntatis quasi extraneò impulsu feratur, sed intus affici, vt suâ voluntate obsequatur. Hoc est voluntariè tantum, non libere influere in opera bona voluntatem. Quæ sententia à Concilio Trid. dissonat.

Respondetur, non omnia quæ hæretici docent, sunt hæretica. Mos enim solemnis omnium hæreticorum est, vt falsis vera misceant, miscendoque perturbent omnia, quo venenum quasi melle circumlitum ab incautis cum securitate hauriatur. Vnde August. *Nulla falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermisceat.* Itaque hæresis, eodem authore, veluti lepra est, quæ quemadmodum veris falsisque colorum fucis corpora humana variando maculat, ita hæresis vera falsis inordinatè permiscendo, totum doctrinæ vel sermonis corpus inficit, vt multa circumspectione opus sit, quà mundum ab immundo, verum à falso separetur. Quod enim Ecclesia de hæreticis iuxta sanctum Augustinum dicit: *In multis erant mecum, in paucis non mecum, sed in his paucis in quibus non mecum, non eis prosunt multa, in quibus non mecum.* Hoc Augustinus inuerso ordine de Caluino dicere posset: *In paucis mecum, in multis non mecum.* Quod si qua in re Caluinus cum Augustino & antiquis PP. senserit, non propter Caluinum Augustino indignandum est, sed propter August. Caluino potiùs gratulandum, cuius mentem si in omnibus dignatus fuisset sequi, non veterum Catalogum hæreticorum opprobrio suæ damnationis auxisset. Hæc igitur sunt, quæ Ecclesia in Caluino quantum ad hanc materiam gratiæ & liberi arbitrij improbauit, censuræque suæ securitate damnauit.

C

Lib. 2. qq. Euang. quæst. 40.

In Psal. 54.

D

Primùm est, quod Caluinus negat esse in homine boni & mali electionem: quam tamen semper Augustinus libero arbitrio asserit. Sic enim loquitur Caluinus in lib. 2. Instit. *Liberi arbitrij hoc modo dicitur homo, non quia liberam habeat boni æquè ac mali electionem, sed quia malè voluntate agit.* Et §. præced. reprehendit illam sanissimam sententiam sancti Prosperi, quam lib. 2. de vocat. gent. tradit. *Liberum esse iis, qui rationis iudicio vtuntur, à gratia discere, vt non discessisse sit præmium, & vt, quod non potest nisi spiritu cooperante fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri.* Tacitè carpit id quod Prosper Augustino concinens, multis sententiis cap. præcedent. tradidit, Deum sic in homine operari velle atque perficere, vt tamen idipsum possit si vellet nõ facere, seu vt Prosper loquebatur: *Vt à perseueraturis illam*

E

Lib. 2. Instit. cap. 2.

Ibidem.

illam mutabilitatem, quæ potest nolle non auferat. Hinc & cap.5. Caluinus dicit, *se euicisse voluntariè fieri, quod liberæ tamen electioni non subiaceat.* Quod ex diametro cum sancti Augustini sensu pugnat, qui docet hominem liberè eligere non solùm malum, sed etiam bonum, atq; ita eligere vtrumlibet, vt illud, si nollet, non eligeret; quamvis bonum non nisi gratiâ præstante eligatur.

Capit. 5.

Secundum est, quod Caluinus doceat gratiam ita mouere hominem, vt non sit ei liberum resistere. Sic enim loquitur; *Voluntatem* Dominus *mouet, non qualiter multis seculis traditum est, & creditum, vt nostræ postea sit electionis, motioni aut obtemperare aut refragari.* Augustino verò, Dominus ita mouet voluntatem, vt quamvis infallibiliter conuertatur & operetur, possit tamen motioni Dei refragari, aut obtemperare, seu vt Concilium Tridentinum loquitur, *illi dissentire si velit.* Potentia quippe dissentiendi non repugnat actuali gratiæ motioni & consensui, quamvis fieri nequeat, vt actualis dissensus cum actuali Dei motione iungatur.

Lib. 2. inst. cap. 3.

Tertium est, quod nolit hominem gratiæ mouenti pedissequâ voluntate consentire. Hæc enim expressa sunt eius verba: *Hoc perperam homini tribuitur, quod gratiæ præuenienti pedissequa voluntate obsequatur.* Hoc autem à modo, quo sanctus Augustinus gratiam cum libera voluntate conciliat, prorsus alienum est. Nam ipsius verba sunt: *Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pedissequa non præuia voluntate.* Et ne quis hoc in alienum sensum detorqueret, vt Caluinus facit, quasi homo, quamvis pedissequam præberet voluntatem, non tamen obsequeretur gratiæ declarat alibi quid sibi velit, quando dicit: *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.* Vbi per vocationem nihil aliud nisi gratiam vocantem qua fit vt credat, intelligit. Et in eodem lib. dicit, quod *iustitiam*, hoc est opus iustitiæ, *operatur Deus, cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus.* Et Gelasius Papa in Epistola ad Episcopos per Picenum, docet Apostolum quando ait; *Non ego autem, sed gratia Dei mecum*, hoc monstrasse, *quod cooperator fuerit gratiæ subsequendo.*

Ibidem.

Epist. 106.

Lib de Spir. & lit. c. 34.

Ibid. cap. 5.

Gelas. epist. 5. ad Episc. Pice.

Quartum & principium omnium istorum præcedentium est, quod exertè docet virtutem & vitium, bene agere & malè, non esse in nostra potestate. Nam in lib. 2. reprehendit illam sententiam Philosophorum, quâ dicunt *virtutes & vitia esse in nostra potestate.* Itemque *agere & non agere esse nostræ electionis.* Paulò inferiùs carpit illam Chrysost. sententiam tanquam falsissimam: *Quoniam bona & mala in nostra Deus potestate posuit, electionis liberum donauit arbitrium; & inuitos non retinet, sed volentes amplectitur.* Et in cap. 5. damnat Chrysostomum dicentem, quod *hæc sit voluntatis nostræ facultas, bonum aut malum eligere.* Et sanctum Prosperum, quem ipse Ambrosium vocat, asserentem, *Neminem vnquam à fide recessurum fuisse nisi mutabilitatis conditionem Dei gratia nobis relinqueret*, quod superiori etiam cap. pro arbitrij potestate ad bonum & malum allegauimus. Hæc & huiusmodi, quibus Caluinus passim sensus suos prodit, liberum arbitrium à fundamentis suis conuellunt. Quid enim ad liberum arbitrium radicitùs extirpandum capitalius excogitari potest, quàm benè & malè agere, virtutem & vitium non esse in hominis potestate? Nam secundum Augustini principia, liberum non est aliud;

Lib. 2. instit. cap. 2.

Ibidem.

Capit. 5.

A nisi quod est in nostra potestate, vt supra breuiter, & alibi latissimè demonstrauimus. Ex quo cap. sanctus Doctor exertè docet, non solùm id quod per se perspicuum est, quod vitia seu peccata sunt in nostra potestate, sed etiam de actionibus quibuscumque bonis: *In potestate hominis est, mutare in melius voluntatem.* Et alibi: *Vide nunc, vtrum quisque credat, si noluerit; aut non credat, si voluerit, profectò fides in potestate est.* Et in libris contra Faustum *Siue autem iniquitas, siue iustitia, nisi esset in voluntate, non esset in potestate, porrò si in potestate non esset, nullum præmium, nulla pœna iusta esset: quod nemo sapit, nisi qui desipit.* Vnde alibi generaliter eodem planè sensu: *Homo rectè viuere cùm vult potest.*

Vide lib. 6. de grat. Christi Saluat. latiss.

Lib. 1. retract. c. 22.

Lib. de Spir. & lit. c. 31.

B Hoc enim est Augustino esse in potestate, quod *cùm vult facit*, vt sæpiùs iam ex ipso declaratum est. Ex hoc igitur immobili principio S. August. sæpiùs repetito & inculcato, necessariò sequitur, non solùm falsum esse & Augustino directissimè contrarium, quod proximè Caluinus dixit, sed etiam omnia illa præcedentia quæ notauimus. Nam hoc ipso quo iustitia, & bene viuere & credere, & mutare in melius voluntatem est in nostra potestate, etiam est in potestate nostra eligere bonum & malum, gratiæ Dei resistere, & non resistere, obtemperare aut refragari: & hoc ipso illa eadem sunt nobis libera, quia liberum esse nobis non est, vt diximus, aliud quam esse in C nostra potestate. Nam esto gratia ad bene viuendum necessaria sit, non tamen propterea negandum est, aut Augustinus negat, bene viuere, non esse in nostra potestate.

Lib. 2. de lib. arb. c. 1.

Quintum denique est, quod fronte retectâ tandem docet, non esse in homine liberum arbitrium, ipsumque nomen inane & exterminandum esse. Itaque quemadmodùm etiam recentiores notant, Caluinus ex modo agendi, quo pollet gratia prædeterminando voluntatem, liberum arbitrium apertè destrui dixit, cùm potiùs libertatem cum gratia conciliare debuisset. Itaque succumbens difficultati, quod hæreticorum pro-D prium est, & in apertam hæresim erumpens, nomen quidem liberi arbitrij carpens, ita loquitur: *Semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multò arrogantiùs vsurpare vocabulum. Siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas sui ipsius penes hominem.* Et tamen arrogantius vocabulum nihil omninò aliud sibi vult, quàm quod Augustinus dicit, actus hominis *esse in eius potestate*, vt suo loco explicatum est. Et in eodem capite vocat *inane nomen*, quod inquit, *sine ingenti periculo non posse retineri censeo; magno contra Ecclesiæ bono futurum, si aboleatur; neque ipse vsurpare velim, & alios, si me consulant abstinere optarim.* De re verò ipsa censorum eius decretum E habes lib. 1. Institut. *Qui Christi se discipulos esse professi, in homine perdito & in spirituale exitium demerso* LIBERVM ARBITRIVM ADHVC QVÆRVNT, *inter Philosophorum placita & cœlestem doctrinam partiendo*, PLANE DESIPIVNT, VT NEC CŒLVM, NEC TERRAM ATTINGANT. Hi sunt ergo errores illi multi, & crassi, & graues, qui meritò sacræ Tridentinæ Synodo displicuerunt, quibus iugulandis illud decretum conditum est, in quo sancit, quod homo *gratiæ liberè assentiendo & coöperando disponitur* ad iustificationem suam, quod *homo ipse non nihil omninò agit inspirationem illam recipiens*, quod *illam & abiicere potest.* Itemque vetitum sub anathematis comminatione, ne quis

Aluar. de auxil. disp. 22. 31. n. 5. disp. 92. 94. 98. & 100. Suares lib. 1. de concurs. Dei c. 12.

Calu. lib. 2. Inst. c. 2.

Vide latè Lib. 6. de gra. Christ. Sal. à ca. 3. vsque ad 7.

Caluin. lib. 2. Inst. c. 2. Lib. 1. c. 15.

Trid. sess. 6. ca. 5.

dicat: *Liberum arbitrium à Deo motum & excitatum* NIHIL COOPERARI *assentiendo Deo excitanti, neque posse dissentire si velit.* Quod si inter omnes istos errores de concordia gratiæ & liberi arbitrij, qui à sancti Augustini principiis dictisque prorsus remoti sunt, Caluinus illam quoque Philosophicam tetigerit quæstionem de natura liberi arbitrij, in quo sita sit, an sanctus Augustinus propter Caluinum lucere debet? An ideo negandum est, quod apertissimum ac certissimum est, Augustinum videlicet & discipulos ac posteros eius sanctos Patres, ita conciliasse gratiam cum libero arbitrio, vt gratia non cogat violentè voluntatem, sed suauiter ei velle tribuat, atque ita nō nihil instar lapidis agat, sed aliquid etiam A B proprio motu cooperetur, nec alius de ipso homine, sed ipse homo velit; an, hoc inquam, ideò negandum est, Augustinum sensisse, ac docuisse, quia Caluinus etiam in immunitate coactionis, libertatem videtur voluisse collocare? Nouerat sancta Synodus Augustin. rectissimè de gratia & liberæ voluntatis concordia sensisse, vt cui ex ipsius August. doctrina totum istud, quod contra isti Caluini paradoxa definierat præformatum fuit. Nouerat non potuisse talem concordiam præformari, nisi ab eo qui rectè quoque de libertate sensisset. Nouerat Philosophicam esse quæstionem, vtrum libertatis ratio, à qua liberum arbitrium dicitur, in experte coactionis voluntate sita, an in indifferentia ad bonum & malum, ad agendum & non agendum, an vero nonnulla indifferentia, & qualis, libertati arbitrij in certis vitæ statibus per accidens iuncta sit, & in quibus, & quousque se extendat. Itaque cùm accuratè quoque nosset, quicquid Caluinus de libero arbitrio gratiaque tradidisset, circumspectè selegit, quicquid de gratia liberoque arbitrio errorem saperet, Philosophicam verò de natura libertatis quæstionem tacitam intactamque præteriuit. Nempe perspectum omninò Concilij Patribus fuisse credo, Augustin. ac discipulos eius (quidquid tandem aut verè dici aut subtiliter fingi possit eos sensisse) reuera tandem non aliter illam de concordia gratiæ & libertatis dissoluisse quæstionem, quam asserendo & multipliciter assiduéque inculcando contra Pelagianas querimonias, quod arbitrium *tangente Deo cor hominis, non nihil omnino agit*, quod arbitrium, *non nihil cooperatur* assentiendo Deo, quod *non velut inanime quoddam nihil omnino agit*, quod non inuitum cogitur aut alius de ipso, sed ipse homo proprio motu vult. Nimirum & istud eos nullo pacto latuisse puto, responsionem istiusmodi non ex ignorantia veræ libertatis arbitrij, sed ex ipsissimis eorum principiis quæ de libero arbitrio constituerant profluxisse, & vero profluere debuisse. Vnde & ipsum Concilium iisdem omninò phrasibus ex August. desumptis vsum est, vt illam gratiæ cum voluntate concordiam quæ ab August. tradita est, se probare testaretur. Quisquis enim August. veterumque monumenta paulò attentius voluntauerit, ignorare difficulter potest, quanta orationis luce tum S. August. tum S. Bernardus cum duobus eruditissimis amicis suis Hugone & Richardo de S. Victore (vt nihil de intermediis dicam) ipseque adeò Magister Sententiarum cum illis primis doctis ac sanctis Commentatoribus suis, solam coactionis necessitatem ab arbitrij libertate submouerint, quamuis ei in hac vita quandam agendi & abstinendi, boni faciendi ac mali indifferentiam alio ex cap. adesse non negauerint. Scio equidem nonnullos Recentiores, vt suas liberas de diuina gratia ac de dominatu voluntatis super eius influxu & efficientia, opiniones plausibiles reddant, ad nomen incoactæ voluntatis exhorrescere; sed scio etiam intolerabili antiquitatis imperitia, eos in sententias illas lapsos esse, & ab illa liberi arbitrij & gratiæ intelligentia, quam August. ac discipuli eius cum tota Ecclesia antiqua tradiderunt esse remotissimos. Ex quo effectum est, vt non pauca neque exigua doctrinæ capita à suis pulpitis proscripserint, de quibus veteres haud secus ac de principiis primo-veris non dubitabant. Argumenta quibus vel ea improbant, vel sua probant, sola doctrinæ à maioribus traditæ ignoratione, & humanæ ratiocinationis libertate nituntur. Horum vocibus voces Patrum nostrorum præponendas esse duxi, maioremque C doctrinæ antiquitùs constanter traditæ à sanctissimis eruditissimisque viris, & extra omnem improbæ suspicionis aleam constitutis, habendam esse rationem, quam præoccupatarum opinionum, quam Philosophia peperit, educauit, ac fouit. Ad Ecclesiæ Romanæ Canones, doctrinamque, siue antiquitùs, siue recentiùs eius calculo comprobatam veniendum est. Quicquid ab hac dissenserit, non nouâ disputatione ventilandum, sed nouâ damnatione comprimendum est. His neglectis quisquis arenam ingredi voluerit, vt de gratiæ & liberi arbitrij natura cum Hæreticis vel Catholicis disputet, & huD manis opinionibus maximeque Philosophicis, quæ iuxta temporum & geniorum varietatem oriuntur & occidunt, figuntur & refiguntur, omnia aptando & metiendo, probabilia aut verisimilia potiùs quàm vera dicat magnorum lapsuum periculo non carebit, grauissimas perturbationes in Ecclesiasticam doctrinam inuehet, ludibrij ab Hæreticis perpetiendi locupletissimum argumentum dabit. Vt planè multò satiùs fuisset, nonnullos de isto argumento prorsus tacuisse, quam doctrinam Ecclesiæ plausibilibus suspicionibus accommodando tuendoque, talem ei vultum induere velle, vt periti antiquitatis Catholici gemant, Hæretici rideant, vtpote E quam ita deformatam, certissimò norint ab antiquæ doctrinæ lineamentis discrepare. Quemadmodum non pauca in præcedentibus demonstrata sunt.

Sunt verba Conc. Trid. Sess. 6. c. 5. & Can. 4.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS LIBER NONVS.

Qui est de prædestinatione hominum & Angelorum.

PRÆFATIO.

XPEDITIS iis quæ de medicinalis gratiæ natura, effectibus, diuersitate, & concordia cum libero voluntatis arbitrio dicenda videbantur, reliquum est vt nonnihil etiam de causa eius, hoc est, de prædestinatione, itemque de reprobatione, vtriusque status comparatione, innocentis damnatique, dicamus. Disputatio quippe de prædestinatione tam coniuncta est ei quæ de gratia instituitur vt natura vnius ad vnguem sciri sine alterius cognitione non possit. Vnde proficiscitur, vt quot in partes neotericorũ scholæ de gratiæ operatione distractæ fuerint, totidem etiam opinionum dissensionibus inter se de prædestinatione contenderint. Nam alij de salute totius creaturæ rationalis, ante præuisa vlla merita vel bona vel mala, decretum immutabile sancitum esse volunt, quo quibusdam præteritis, quidam in gloriam assumerentur: alij, tale decretum de nullis assumendis aut relinquendis, ante præuisa merita esse conditum: alij aliter de rebus istis disserunt, suo quisque modo, prout gratia, quam tuentur, postulauerit. Ex quo effectum est, vt non exiguis quoque tricis ista materia implicata sit dum suos pars quæque neruos intendit vt opinionem suam, vel Dei magnificentiæ & libertati, ac dominatrici potestati, vel hominum illorũ consolationi accommodet qui nihil impatientius ferunt, quam salutem suam in aliena potestate esse constitutam. Vtrimque Philosophia non mediocriter suas partes egit, cuius principiis magis vtraque pars, quam antiquæ & Augustinianæ doctrinæ nititur. Hanc enim si magna ista ingenia vel indagando penetrassent, vel tanta sedulitate indagare statuissent, quanta subtilium & plausibilium rationum argumenta sectati sunt, inuenissent, quantum mihi coniicere licet, aspera in vias planas. Nam præcipuè difficultates in hanc materiam, ex nimia ratiocinationum Philosophicarum cõtentione accersitæ sunt. Nos igitur, Deo conatibus nostris aspirante, de præcipuis nodis, sanctissimi Doctoris mentem, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sensum, quam fieri poterit fidelissime, breuissimeque declarabimus. Nam de omnibus istis subtilitatibus disserere, quæ nunc in scholis disputantur, nec nostri instituti est, nec verò necessarium. Nam ex iis quæ dicturi sumus, pleraque per seipsa consequentur.

DE NOMINE PRÆDESTINATIONIS Scripturis & Patribus non est aliud, nisi prædefinire, prædecernere, præstituere.

CAPVT PRIMVM.

VT igitur à nomine prædestinationis ordiamur, notant Scholastici communiter, dupliciter verbum *destinare* sumi; aliquando pro mittere; aliquan-
2.Mach. 26. do pro *animo proponere*, seu *decernere*. Quo sensu
2.Cor. 1. dicitur de Elezaro: *destinauit non admittere illicita*. Et ad Corinthios, *Vnusquisque prout destinauit in corde suo.*

Quidam igitur à prima significatione prædestinationem sumptam esse volunt, vt prædestinare sit idem quod, præmittere aliquem ad vitam æternam, antequam videlicet reipsa fiat, atque ita secundum illam significationem nominis definiunt prædestinationem esse rationem transmissionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ. Vbi cum videatur includi via & terminus, quasi medium & finis, orta est disceptatio non mediocris, vtrũ prædestinatio tantũ esset tres pe-ctu finis, an medij, an vtriusque. Singulæ quippe partes istæ suos defensores validos inuenerunt.

Sed quid de ratione nominis *prædestinatio*, adeoque de tota materia prædestinationis sentiri debeat, & quid respiciat gratiam, an gloriam: medium an finem aliaque similia, ex scripturis illis, ad amussim congruente veterum sententia, ernere non est difficile. Et ex scripturis quidem apertissimum est verbum prædestinandi, prout illud in rebus theologicis vsurpari cœpit, nõ esse sumptum à mittendi significatione, sed proponendi, statuendi, decernendi: vt prædestinare nihil aliud sit, quam proponere, decernere, seu, vt tota vocis significatio exprimatur, prædecernere, prædefinire, prædeterminare aliquid: quod Latini propriè dicunt *præstituere*, ita vt illa vocula, *præ*, superaddat tantummodo antecessionem æternitatis, in qua propositum conceptum est, ad tempus quo Deus exequitur ea quæ proposuit. Hanc esse genuinam verissimamque nominis significationem, inde claret, quod verbum prædestinandi, cum sit scriptoribus Latinis inusitatum, sed Ecclesiasticum, scripturisque proprium, in tota earum latitudine non aliter vsurpatum est quam vt exprimeret id quod Græco textu dicitur ὁρίζειν & προορίζειν. Est autem certissimum nec ὁρίζειν, nec προορίζειν, vllam omnino habere mittendi significationem. Nam ὁρίζειν, præter significationem terminandi, seu, limitibus suis circumscribendi aliquid (ὅρος enim terminus, seu limen est) propriè significat definere, statuere, constituere: & προορίζειν prædefinire, prædecernere, præfigere, quod Latinis est *præstituere*, secundum id quod Poëta dixit,

Ouid. *Dij summum præstituere diem.*

Hoc enim Theologi dicerent: Deus summum prædestinauit diem. In hac igitur significatione vsurpatur verbum prædestinandi, vbicumque in
Rom. 8. v. 29 scripturis occurrit, vt in epistola ad Romanos:
Cor. 2. v. 7. *Nam quos præsciuit & prædestinauit*. Et ad Corin-
Ephe. 1. v. 5 thios: *Loquimur Dei sapientiam inter perfectos, quam*
Ibid. v. 11. *prædestinauit Deus ante secula*. Et ad Ephesios: *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum*. Et rursus ibidem: *Prædestinati secundum propositum ipsius.* In quibus omnibus locis est Græce verbum προώρισε, & προορίσας, id est prædefiniuit, prædecreuit; & προορισθέντες, prædefinit. Et quia omnis Dei prædefinitio, hoc ipso quo Dei est præcedit æternitate sua effectus temporales qui ex ea proficiscuntur; hinc fit, quod loco προορίζειν, prædestinare, prædefinire, prædecernere, vsurpetur aliquandò ipsum simplex ὁρίζειν, definire, Rom. 1. v. 4.
decernere: vt in eadem epistola ad Romanos: *Qui prædestinatus est filius Dei.* Græcè, τοῦ ὁρισθέντος, id est, qui definitus seu decretus est esse filius Dei. Itaque sicut noster interpres isto loco simplex, ὁρίζειν, id est definire, accepit & reddidit per compositum, προορίζειν, ita multis aliis in locis idem simplex verbum eodẽ modo ac sensu reddere potuisset vt apud sanctum Lucam: *Et qui-* Luc. 22. v.
dem filius hominis secundum quod definitum est, vadit: 22.
Græcè, κατὰ τὸ ὡρισμένον. Et in actis Apostolorum:
Hunc definito consilio & præscientia Dei traditũ. Græ- Act. 2. 23.
cè, τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ. Et alio in loco, *definiens sta-* Act. 17. 26.
tuta tempora, Græce ὁρίσας, quod alibi redditur
clarissime per, statuit, constituit: *Iudicaturus est* Act. 17. 31.
orbem in æquitate, in viro, in quo statuit. Græcè, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε. Et alibi: *Testificari quia ipse constitu-* Act. 10. 42.
tus est à Deo iudex viuorum, &c. Græcè, ὡρισμένος. In quibus omnibus locis verbum simplex, ὁρίζειν non aliam habet significationem quam ad Romanos primo, versu quarto: vbi nihil aliud significat quam definitus, decretus: & tamen redditur per *prædestinatus* & eodem modo in omnibus istis citatis locis reddi potuisset, si interpreti illam antecessionem æternitatis, quæ per particulam (*præ*) significatur, & in omni Dei decreto ac definitione inuoluitur, exprimere placuisset. Nam hinc etiam nascitur è contrario, vt verbum προορίζειν prædefinire, seu prædestinare, prædecernere, aliquando reddatur in scripturis per simplex *decernere*: vt in
actis Apostol. *Conuenerunt facere quæ manus tua &* Act. 4.
consilium decreuerunt fieri. Græcè singulariter, προώρισε γενέσθαι, id est, prædecreuit, seu prædestinauit fieri. Nam sic iam olim legit sanctus Augustin. libro de prædestinatione sanctorum:
Facere, inquit, *quanta manus tua & consilium prædesti-* August. lib.
nauit fieri. Quod etiam statim eodem verbo repe- de prædest.
tit: *Tanta quippe ab inimicis Iudæis manus Dei & con-* sanct. c. 16.
silium prædestinauit fieri, quanta necessaria fuerunt Euangelio, &c. Et post aliquot interiecta capita in
eodem opere: *Agit quippe Deus quod vult in cordibus* Lib. de præ-
hominum vel adiuuando, vel iudicando, vt etiam per dest. Sanct.
eos impleatur quod manus eius & consilium prædesti- cap. 20.
nauit fieri. Nempe quia hoc ipso quo est decretum Dei, antecedit æternitate tẽporalem euentum, qui decretus est, & hoc ipso prædestinatus. Nam quando de Dei decretis loquitur respectu effectuum temporalium, siue dicas, ὁρίζειν, siue, προορίζειν, id est siue dicas decernere, siue prædecernere, siue definire, siue prædefinire, siue statuere, siue constituere, siue præstituere, siue destinare animo, siue prædestinare: in idem redit, & idem omnino significatur: Nam quando Deus aliquid decreuit seu destinauit facere, hoc ipso etiam prædecreuit, seu prædestinauit facere.

Hæc igitur est ratio cur sanctus Augustinus, qui notitiam prædestinationis non ex Philosophia, sed ex scripturis sacris, vbi vsurpari & nobis insinuari cœperat, hauriendam esse sciebat, quãdo de illa loquitur, indifferenter verbis prædestinandi, definiendi, præfigendi, statuendi, constituendi, ordinandi, disponendi, vtitur: quibus

omnibus nihil aliud significatur, quàm quod A Deus decernit hoc vel illud isto vel illo modo, hac vel illa hora facere, quod facere prędestinauit: vt in tractatibus in Ioannem de horis ac momentis operum Christi loquens, quæ Deus prædestinauit vt fierent, sæpius dicit: *Omne tempus, quid & quando faceret: vel pati sineret, à Deo esse dispositam horam Deo ordinante venisse*; Patrem cum filio *tempus natiuitatis & clarificationis constituisse*: & huiusmodi, hoc est prædestinasse. Nam de eadem clarificatione tract. sequenti loquens: *Ad hoc*, inquit, *valet quod ait, Et nunc clarifica me, hoc est, sicut tunc, ita & nunc; sicut tunc prædestinatione, ita & nunc perfectione. Fac in mundo quod apud te iam fuerat ante mundum, fac in tuo tempore. quod ante omnia tempora* STATVISTI. Et adhuc de eadem clarificatione tractatu centesimo sexto, quod ante dixit *statutum, & constitutum, dispositum, ordinatum*, hic dicit, *quod fuerat prædestinatum esse vt id fieret*. Itemque explicás, quo pacto scriptura dicat aliquando, Deum fecisse, quæ tamen nondum facta sunt: respondet, hoc dici prędestinatione, verbumque prædestinandi, & præfigendi, indifferenter vsurpat: *Qui certis & immutabilibus causis omnia futura prædestinauit, quod facturus est, fecit*. Et tractatu sequente: *Loquebatur quasi fecisset, quod immobiliter esse præfixum sciebat vt faceret*. De qua re paulo superius loquens, dixerat: *Illud prædestinandum erat, quod nondum erat: vt sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædestinatum erat vt fieret*. Pro quo alibi verbum *præfiniendi* adhibet, quando dicit, quod Deus nulla tempora *breuius vel productius, quam modulatio præcognita & præfinita deposcit, præterire permittit*: Alibi verbum *definiendi*, *ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei*: alibi verbum *seruandi*, itemque *præparandi in voluntate*: seruare vero & præparare aliquid in voluntate, nihil prorsus aliud est, quam velle statuere, vel decernere. Nam de Ezechia loquens: *Id denique faciens Deus, quod ante constitutionem mundi se facturum præsciebat, & in sua voluntate seruabat*: Et alibi, *Dicimus, fiat si Deus voluerit non quia Deus nouam voluntatem quam non habuit, tunc habebit, sed quia id quod ex æternitate in eius immutabili præparatum est voluntate, tunc erit*. Quod paulo ante per verbum *præsciendi ac disponendi*, itemque per *voluntatem cum præscientia sempiternam* expresserat: quibus ipse sexcenties in libris duobus ad Prosperum & Hilarium naturam prædestinationis comprehendit.

Tract. 104. in Ioan. — *Tract. 105.* — *Tract. 106.* — *Tract. 105.* — *Tract. 106.* — *Tract. 105.* — *Epist. 28.* — *Lib. de dono perf. c. 22.* — *Lib. 6. de gen. ad litt. capit. 17.* — *Lib. 22. de Ciuit. c. 2.*

Similiter S. Prosper quoties de prædestinatione Dei tractat, indifferenter verbis *prædestinationis, constitutionis, dispositionis* vtitur. Nam cum Galli quidam referrent infidelitatem hominum ad prædestinationem Dei: *Infidelitas*, inquit, *non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est*, quod aliquoties repetit. Alibi vero loco prædestinare, dicit *disponere*.

Ad Cap. 14. Gall. vide ibid & sententia. 3. vide ad obiect. 10. Vincent.

Quæ quidem tam prolixe ex August. adduxi, vt pateret, non aliam eum agnoscere significationem verbi, *prædestinare*, nisi illam quã ex scripturis hauserat: in scripturis verò nullam omnino aliam vsurpari, nisi eam quæ in Græco textu, vnde Latinus expressus est, apertissimè reperitur. Ibi vero non significat aliud *prædestinare*, quã prædefinire, prædecernere, præstituere: & hoc ipsum non significat aliud respectu Dei, quam definire, statuere, decernere: sicut ipsemet facet textus Latinus hoc ipsum verbum προορίζειν, quod *prædestinare*, plerumque vertitur, subinde reddidit, quemadmodum & contrario, τὸ ὁρίζειν, quod A plerumque pro definire seu statuere vsurpatur, aliquando per *prædestinare* vertitur.

Inferuntur ex prædictis quatuor Corollaria. Et in primis, quod prædestinatio non magis ex ratione sua respiciat & includat medium quam finem, nec magis finem quam medium. Fuse, quod gloria sit etiam obiectum prædestinationis.

CAPVT II.

B EX hoc itaque tam simplici & aperto principio, non est difficile multas quæstiones quarum aliquas ingenij sui subtilitate Scholastici implicuerunt, expeditissimas reddere, quemadmodum in August. & antiquis Patribus, veris Ecclesiasticæ prædestinationis interpretibus, omni difficultate carent. Nam in primis hinc patet, prædestinationem non esse de rebus æternis & immutabilibus, sed de illis quæ temporibus suis fieri debent. Decreta quippe & prædefinitiones Dei de rebus in tempore decurrentibus sanciuntur, iuxta illud Augustini: *Rectè dicitur filius Dei, non prædestinatus secundum id quod est verbum Dei, Deus apud Deum. Vt quid enim prædestinaretur cum* C *iam esset, quod erat sine initio, sine termino sempiternus? Illud autem prædestinandum erat, quod nondum erat, vt sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædestinatum erat vt fieret.* *Tract. 105. in Ioan.*

Hinc secundo patet, prædestinationem Dei non esse de rebus alienis, hoc est quæ ab alio fieri debent, quatenus ab alio, sed de suis, hoc est, de iis quæ in tempore Deus Ipse facturus est. Illa quippe decernimus propriè quæ nos ipsi facturi sumus. & si quid forte de rebus alienis constituimus, decretum illud nõ aliter efficaciam & effectum suum habet, nisi quatenus nos ipsi facimus, siue suadendo, siue minando, siue cogendo, siue aliter operando vt ab alio fiat. Hinc est igitur, D quod plurimis locis tradit Augustinus, prædestinationem de iis esse, quæ Deus ipse facturus est. *Hæc*, inquit, *se Deus facturum esse præsciuit. Ipsa est prædestinatio sanctorum*. Et multo post, cum præscientiã pro prædestinatione subinde accipi docuisset: *Sed prædestinasse*, inquit, *hoc est, præsciisse quod fuerat ipse facturus*. Et in lib. de prædestinatione sanctorum, *Prædestinatio sine præscientia non potest esse, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuit ipse facturus*. Et inferius: *Hæc se Deus facturum esse præsciuit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorũ*. Et iterum paucis interiectis: *Cum ergo nos prædestinauit, opus suum præsciuit, quo nos sanctos & immaculatos facit*. E Vnde illa sancti Doctoris definita & absoluta sententia: *In sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia* OPERA SVA FVTVRA *disponere, id omnino nec aliud quicquã est prædestinare*. Quo fit vt apud Augustinum reciproca sint, seu, vt loqui solent, conuertibilia, Deum aliquid ab æterno prædestinare, & in tempore facere, seu prædestinatio, & opus Dei: quia videlicet quicquid Deus prædestinat ab æterno, hoc in tempore facit: & vice versa, quicquid in tempore facit, hoc ab æterno prædestinauit vt faceret. Non enim aut ignarus, aut casu, aut fortuna quicquã: sed omnia ex proposito, seu decreto deliberato, æterno, & immutabili facit, secundum *suam secretissimam, eandemque iustissimam & sapientissimam voluntatem*.

Lib. de dono pers. ca. 7. Capit. 18. — *Lib. de præd. Sanct. cap. 10.* — *Ibid. c. 15.* — *Ibid. c. 19.* — *Lib. de dono pers. c. 17.*

Hinc tertio patet, prædestinationem Dei in sua ratione, non magis respicere medium, quam finem; nec magis finem, quam medium. Decreta quippe, seu prædestinationes Dei indifferenter cadunt super omnibus omnino quę Deus facit, siue medium id fuerit, siue finis. Vnde si Deus alicui cœco constituerit oculos reddere, vel lumen solis præbere, vt pro sua natiua libertate illis vtatur, siue aperiendo & cernendo, siue claudendo; prædestinatio eius cadit super medium visionis, non super ipsam visionem, quæ est veluti oculorum & luminis finis. Et è contrario, si prædestinauerit alicui cuiuspiam operis ex libertate perpetrati mercedem reddere, prædestinatio est circa finem, non circa medium. Ex quo etiam proficiscitur, &c.

Quartò patet, prædestinationem, prout de illa scripturæ sacræ & sancti Patres locuti sunt, non minus esse de gloria sanctorum, quam de sanctitate; hoc est, non minus esse de meritis liberationis, quam de præmio eius; non minus de mercede bonorum operum, quam de bonis operibus; non minus de gratia, quam de gloria; & contra. Tam est enim necessarium vt Deus decernat ac prædefiniat vnum dare, quam alterum. Neutrum enim quisquam suis viribus sibi comparare aut obtinere potest; sed vtrumque est opus & munus Dei, gratia & gloria, meritum & præmium, medium & finis; & consequenter vtrumque prædestinatum; iuxta illud, *gratiam & gloriam dabit Dominus*; & illud Augustini generaliter de donis & beneficiis Dei; *Quod si & dantur à Deo, & ea se daturum esse præsciuit, profectò prædestinauit*: quod toto libro de dono perseuerantię de quibuslibet donis Dei instanter inculcat. Cuius sane apertissimi principij sui filum sequens, innumeris locis nō solum gratiam illam qua bene operamur seu opera bona fidei, spei, & charitatis: sed & ipsam vitam æternam ac gloriam à Deo prædestinatam esse decernit, De operibus bonis seu gratia nulla in scriptis eius dubitatio esse potest: qui præterquā quod ex professo totis libris de prædestinatione ac de dono perseuerantiæ docet, fidem ipsumque credere & conuerti ad Deum, itemque perseuerare & bene operari, esse opera ac dona Dei, ab ipso homini prædestinata & collata, diuersis verbis dicit: *Inter gratiam & prędestinationem hoc tantum interest, quod prędestinatio est gratię preparatio: gratia vero ipsa donatio.* Itemque *gratia est prędestinationis effectus*. Vnde illud sexcenties in libris repetitum: *Prædestinatione Deus ea pręsciuit quę fuerat ipse facturus.* Quid verò est quod Deus in hominibus facit in hac vita tota, nisi gratiam, & per gratiam opera bona? Itaque locum illum Apostolicum exponens; *ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio*; apertissimè dicit, quod istis verbis Apostolus, *non de nostrę voluntatis potestate, sed sua prędestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines, quia etsi faciunt homines bona, quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant, quæ precepit, non illi faciunt vt ipse faciat quod promisit.* Et generaliter aduersus Massilienses de omnibus diuinæ gratiæ donis loquens, per quæ in operibus bonis & exordio vitæ bonæ in finem vsque ambulamus: *An fortè nec ipsa dicunt prædestinata? Ergo nec dantur à Deo, antea se daturum esse nesciuit. Quod si & dantur, & ea se daturum esse præsciuit, profectò prædestinauit.* Quam doctrinam non ex alio hausit quam Apostolo Paulo, qui clare dicit: *Qui prędestinat nos in adoptionem filiorum Dei.* Et *loquimur sapientiam Dei quam prædestinauit*. Et: *Qui prædestinatus est filius Dei.* Super quo loco sanctus Doctor: *Ea gratia fit ab initio fidei suæ bono quisque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus, &c. Hæc se Deus esse facturum præsciuit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, quæ in sancto sanctorum maximè claruit, &c. Prædestinatus est ergo Iesus, vt qui secundum carnem futurus erat filius Dauid, esset tamen in virtute filius Dei, &c. Prædestinata est ista naturæ humanæ tanta & tam celsa, & summa prouectio, &c. Sicut ergo prędestinatus est ille vnus, vt caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, vt membra eius essemus.* Et Ananias de Paulo ad credendum noscendumque Christum prædestinato: *Deus Patrum nostrorum præordinauit te vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & audires vocem ex ore eius.*

De gloria vero, quod & ipsa homini prædestinetur, disertissimis verbis idipsum Augustinus multis locis ac modis tradit. Nam in primis manifestum est in scriptis Augustini, quod, vt iam paulò antè diximus, quicquid in hominibus facit, iisque donat Deus, hoc Deus prædestinauit vt faceret ac donaret. Nam vt ipse semper argumentatur, Deus non nescius id se facturum daturumque facit ac donat; ergo prædestinauit: *Prædestinatione quippe Deus ea præscit, quę est ipse facturus.* Et vice versa, si aliquid eorum quæ donat, non est prædestinatum, inferre solet: *Ergo nec datur à Deo, &c. si se daturum esse præsciuit profectò prædestinauit.* Iam vero certum est, Deum esse qui dat gloriam, Deum esse qui eam in hominibus facit. Nam vt quid alioquin dicit: *Eripiam & glorificabo eum*? Vt quid dicit: *Quos prædestinauit, &c. Illos & glorificauit*? Vt quid dicit: *Gloria & honore coronasti eum*? Vt quid omnium in agone certantium animos tam instanter excitando, iterum iterumque clamat: *Esto fidelis vsque ad mortem, & DABO tibi coronam vitæ; Vincenti DABO manna absconditum: &, DABO illi calculum candidum: Qui vicerit DABO illi potestatem super gentes: & DABO illi stellam matutinam: Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Denique qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo.* Vt quid inquam ista toties scriptura dicit, si non est Deus qui gloriam cœlestem & coronam vitæ donat, & columnam immobilem in templo Dei facit? Quod si eam ipse Deus donando in hominibus facit profectò eam donare ac facere prædestinauit.

Illud ipsum ex natura quoque orationis manifestum est. Constat enim Ecclesiam non solum pro gratia, sed pro ipsa quoque gloria & regno Dei vehementer orare, vt illius quandoque potiatur. Hoc enim petit, quando quotidie clamat ad Deum: *Adueniat regnum tuum*, quemadmodum & Augustinus non vno loco exponit, ex ipsisque verbis perspicuum est. Hoc in orationibus missæ petit frequentissime. Oratio vero signum prædestinationis est certissimum. Nam ex illa fidem prædestinationis gratiæ & bonorum operum semper in Ecclesia Dei fuisse, arguit Augustinus inuictéque concludit: *Hęc igitur*, inquit, *quæ poscit à Domino & semper, ex quo esse cœpit, poposcit Ecclesia ista Deus vocatis suis daturum se esse præsciuit, & in ipsa prædestinatione iam dederit.* Et infra vim orationis, fidei, & operum, ponderans: *Ille itaque dicat Ecclesiam aliquando in fide sua non habuisse veritatem prædestinationis huius & gratiæ, qui dicere audet, aliquando eam non ORASSE, vel non*

Marginalia: Lib. de dono perf. c. 17. — Lib. de præd. Sanct. cap. 10. — Ibidem. — Ibidem. — Lib. de dono perf. c. 17. — Ephes. 1. — 1. Cor. 2. — Rom. 1. — Lib. de dono perf. c. 15. — Act. 22. — Lib. de præd. Sanct. cap. 13. — Lib. de dono perf. c. 17. — Psalm. 90. — Rom. 8. — Psalm. 8. — Apocal. 2. — Ibid. c. 3. — Lib. de dono perf. c. 23. — Ibidem.

veraciter orasse, siue vt crederent infideles, siue vt persuaderent fideles. Addere potuisset, nisi hoc ipsi hæretici credidissent, siue vt eis *adueniret regnum Dei, vt acciperent regnum decoris & diadema speciei de manu Domini: vt perfectam libertatem consequi, vt peruenire ad gaudia æterna mereantur; vt resurrectionis gratiam consequantur, vt eos Deus gaudiis faciat perfrui sempiternis.* De quibus Dei beneficiis, quæ ab Ecclesia poscuntur à Deo, concludendo pro eorum prædestinatione subiungit: *Quæ bona, si semper orauit, semper ea Dei dona esse vtique credidit, nec ab illo esse præcognita, vnquam ei negare fas fuit. Ac per hoc prædestinationis huius fidem nunquam Ecclesia Christi non habuit.* Quæ sanè perspicuè conuincunt, non solum regnum & gloriam Dei sanctis esse prædestinata, sed illius doctrinæ Catholicam fidem tam de gratia, quam de gloria; tam de mediis, quàm de fine, semper Ecclesiam in suis precibus habuisse. Semper enim fide credidit, illa precibus à Deo esse postulanda; ergo semper credidit esse dona Dei, ergo semper Deum esse ea daturum præsciuisse, ergo prædestinasse.

In orationibus quæ tempore Paschali dicuntur.

Lib. de dono pers. c. 14.

Et sane si definitionem Augustini ab omnibus receptissimã consulamus, nihil euidentius quam vtramque à prædestinatione pariter respici, vtramque hominibus prædestinatione conferri. Cum enim prædestinatio sit *præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur*: quis sanæ mentis vel dubitare sinitur quin homines non minus immortalitate corporis & lumine gloriæ visionis Dei à miseriis, quam à gratia liberentur? An forte istud graue mortalitatis iugum, quod hominibus in pœnam impositum est, non est miseria, non est malum? A quo igitur etiam iusti & morti proximi petunt liberari, quãdo cum tanto gemitu quotidie clamant: *Libera nos à malo*? Vt quid clamat Apostolus Christi: *Infœlix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius*? Vt quid omnium fidelium in se personam exprimens dicit: *Sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus*? Cur, quare, quamob causam? *Redemptionem expectantes corporis nostri.* Quod etiam certo futurũ spondens: *sed & ipsa creatura*, inquit, *liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Cum ergo corpus mortis & seruitus illa corruptionis, sub quo imprimis durus ille assiduusq; stimulus inquietæ concupiscentiæ cõprehenditur, tam magnum malum sit, vt Apostolus Christi & vniuersa Ecclesia tanto gemitu ab eis liberari petat, fieri profecto nequit, quin illa libertas gloriæ, per quam certissime ab eis liberantur, sit immensum Dei beneficium. Hoc ergo imprimis prędestinatur. Nam prędestinatio non est aliud, nisi præparatio beneficiorum Dei; quibus certissimè liberantur quicumque liberantur.

Rom. 7.

Rom. 8.

Hinc ergo nascitur quod Augustinus, vt omnem nobis ambiguitatem tolleret, sæpissimè exertis verbis indicet, prędestinationem non solum fidem, operã, perseuerantiam, sed ipsam quoque gloriam respicere, idque tot modis, vt nemo possit, nisi peruicax, de veritate dubitare. Nam subinde dicit nos prædestinari *ad vitam æternam*, quæ non est aliud nisi gloria per claram visionem Dei: *Nam seducere illum* (diabolum) *gentes etiam nunc & secum trahere in æternam pœnam, sed non prędestinatos in ęternam vitam, quis fidelis ignorat?* Et in tractatibus in Ioannem: *Quidam crediderunt prędestinati in vitam æternam, quos*

Lib. 20. de Ciuit. c. 7.

Tract. 54. in Ioan.

A *etiam vocauit oues suas.* Et aliis in locis. Subinde prædestinari in æternam salutem: *Quia solis prædestinatis in æternam salutem eius* (Christi) *bona opera profuerunt.* Et alibi, *Aduocantur ad pœnitentiam, qui vocati sunt ad salutem.* Subinde prædestinari regno, in regnum, ad regnum: *Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donatâ sibi etiam vsque in finem perseuerantia, illuc integer perducetur*: Et ibidem. *Hæc de his loquor, qui prædestinati sunt in regnum Dei*, Et paulo antè: *Nunc verò sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis non tantum tale adiutorium datur*, &c. quos in eodem libro vocat *electos ad regnandum, ad obtinendum regnum*, & huiusmodi. Subinde prædestinari ad hæreditatem cœlorum. B *Si aqua & spiritu renati, si ad hæreditatem cœlorum prædestinati, vtique filij Dei.* Subinde prædestinari in regnum & gloriam: *Si qui in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, neque vsque in finem in eadem obedientia permanebunt.* Et in eodem libro dicit perseuerantiam ab eo donari, *qui nos prædestinauit in suum regnum & gloriam.* Et in Psalmum centesimum quintum: *Diabolus & Angeli eius captiuauerant prædestinatos in Dei regnum & gloriam.* Et in libris de Ciuitate Dei, *Ex quorum tyrannica quodammodo potestate fuerat liberaturus prædestinatos in suum regnum & gloriam semper veracem, & veraciter sempiternam.* De quibus C alibi dicit; *Prædestinatos esse quos liberat & coronat.* Denique cum tractaret Apostoli verba, quibus dicit: *Quos prædestinauit, hos & vocauit, &c. iustificauit, glorificauit*, & glorificationem non minus ac vocationem, & iustificationem, ex prædestinatione fluere significat, vnâ sententiola discernens & complectens omnia quæ sub prædestinationem Dei cadunt: *Verba*, inquit, *præteriti temporis posuit* (Apostolus) *de rebus etiam futuris, tanquam iam fecerit Deus, quæ iam vt fierent ex æternitate disposuit*: hoc est, prædestinauit. Sic enim prædestinationem non vno loco exprimere solet. Vbi & glorificationem nostram tradit iam Deum in sua prædestinatione fecisse, hoc D est prædestinasse. Nam statim vberius id ipsum explicans: *Quicumque ergo in Dei prouidentissima dispositione præsciti, prædestinati, vocati, iustificati, glorificati sunt, non dico etiam nondum renati, sed etiam nondum nati, iam filij Dei sunt, & omnino perire non possunt.* Vbi sicut perspicuum est, quod in Dei prouidentissima dispositione vocari, & iustificari, non sit aliud quam vocationem & iustificationem hominis prædestinari; ita non minus perspicuum est, quod in Dei prouidentissima dispositione glorificari, sit glorificationem prædestinari.

In Psal. 87.

Lib. de corr. & grat. c. 13

Ibid. c. 12.

Serm. de cauendo scandalo in append.

Lib. de dono pers. c. 22.

Ibid c. 23.

In Psal. 105

Lib. de dono pers. c. 17.

Rom. 8.

Lib. de corr. & grat. cap. 9.

Vide lib. de dono pers. cap. 17. & tract. 104. in Ioan.

Eodem loco de Corr. & gratia.

Hæc itaque & huiusmodi, quibus Aug. lucubrationes plenę sunt, profectò euidenter ostendunt; E prædestinationem verã Dei, quæ antiquę Ecclesiæ innotuit, non minus gloriam quam gratiam; non minus meriti præmium, quam præmij meritum respicere; cum vtrumque Deus debeat in prædestinatis suis operari, vt non solum de gratiæ & meritorum, sed etiam de regni & gloriæ & cœlestis hæreditatis collatione, non in seipsis aut viribus suis, sed in Domino glorientur. Vt sanè vehementer mirandum sit de illa Scholasticorum libertate, qua tanquam de re parui momenti, confidenter asserunt, alij prædestinationem non versari circa gloriam, sed tantum circa gratiam, alij circa solam gloriam, non circa gratiam. Est enim, iuxta Augustini doctrinam, non opinio, sed Catholica fides,

prædestinari homini non solum gratiam, sed & gloriam & regnum Dei: non solum gloriam, sed & gratiam Dei, eamque ab initio inchoationis fidei vsque ad finem consummationis perseuerantiæ: idque hoc ipso quo Catholica fides docet, & Ecclesia in precibus suis quotidianis professa est semper, & huc vsque eū scriptura profitetur, *gratiam & gloriam dabit Dominus*: [*Psalm.83.*] quodque Deus vtrumque, & meritum & præmium, in homine debet misericorditer operari. In qua professione intrinsecè & essentialiter cōtinetur, quod Deus vtrumque se donaturum & facturum præsciuerit, & proinde prædestinauerit. Nam Deum prædestinare non est aliud, vt sæpissime inculcat Augustinus, quam in sua præscientia opera sua futura disponere, hoc est, in sua præscientia decernere id quod in tempore ipse facturus est.

Quam ob causam sanctus Fulgentius, Augustini discipulus, eandem doctrinā tanquam certissimam, & ex scripturis haustam inculcat grauiter & crebiò repetit, vt in libro primo ad Monimum: *Quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam.* [*Lib. 1. ad Monimum*] Et paulò antè: *Hæc autem omnia, id est & vocationis nostræ initia, & iustificationis augmenta, & glorificationis præmia, in prædestinatione semper Deus habuit: quia & in vocatione, & in iustificatione, & in glorificatione sanctorum, gratiæ suæ opera futura præsciuit.* [*Ibidem.*] Et in libro tertio de veritate prædestinationis & gratiæ, cum Apostoli locum adduxisset, *Quos prædestinauit, hos & vocauit*, &c. sic subiungit: [*Lib. 3. de verit. prædest. & gratia.*] *Omnes isti prædestinati sic vocantur vt iustificentur, sic iustificantur vt glorificentur. Ac per hoc prædestinauit quos voluit, & ad opera bona, & ad præmia sempiterna: prædestinauit ad vitam bonam, prædestinauit ad vitam æternam, prædestinauit ad fidem, prædestinauit ad spem: prędestinauit adoptandos in sęculo: prędestinauit glorificandos in regno, &c. Hęc omnia sicut in se continet prędestinationis ęternitas, sic implet prędestinantis Dei misericordia & iusta maiestas. Neque enim ignarus filiorum vnquam esse potuit, &c.* Nec vero existimaret quispiam doctrinam istam ex Philosophica tantum speculatione profectam esse, parumq; interesse quid ea de re quisque sentiret, in capite libri regulam istam fixerat: [*Initio lib.3.*] *Quos filios Dei secundum veræ fidei regulam sanctarum scripturarum authoritate firmatam, non solum ad præmiū glorificationis, sed etiam ad gratiam iustificationis: nec solum ad æternam beatitudinem quæ non mutatur, verum etiam ad fidem quæ per charitatem operatur: neque ad æterna tantum præmia, sed etiam ad bona merita gratuita bonitate Dei ante mundi constitutionem in Christo prædestinatos, & huius prædestinationis beneficio secundum propositum vocatos & iustificatos.* NVLLVS AMBIGERE DEBET CHRISTIANVS.

Ex prædictis etiam facilè colligitur, naturam diuinæ prædestinationis non includere in sua ratione, quòd magis respiciat finem quam medium, vel magis medium quam finem, sed abstrahere ab vtroque. Sicut enim decretum & propositum operandi aliquid supernaturale in creatura rationali, indifferenter se habet ad id quod per modum finis aut medij, præmij aut meriti, Deus operaturus est: ita etiam diuina prædestinatio, quæ prout à scripturis & Patribus vsurpata & explicata est, vtrumlibet indiscriminatim respicit. Ex quo efficitur, vt non minus propriè ille qui reprobatus est, prædestinetur ad fidem charitatemque temporalem, quàm electus ad perpetuam: nec minus propriè infans quispiam ad gloriam immediatè à infusione donandam prædestinaretur sine vlla præuia fide, si sic placeret Deo, atque ille qui per ordinata merita ad istum apicem duceretur. In effectibus enim prædestinationis esset differentia, non in natura propositi seu decreti prędestinationis, quod illos effectus operaretur. Etenim non minus propriè id prædestinat Deus, quod vnico impetu, causarum omnium præparantium seriem prætereundo, supplendoque, operatur, quàm id quod longo causarum secundarum concursu, prolixaque mediorum catenā cooperantium perficit.

Prædestinatio Dei respicit non solum bonum, sed etiam malum, non culpæ, sed pœnæ. De duplici prædestinatione, ad vitam, & ad mortem.

CAPVT III.

EX eadem explicatæ prædestinationis natura iam facile patet, quid ad illam quæstionem dicendum sit, vtrum prædestinatio respiciat bonum duntaxat, an etiam malum. De malo culpæ non vertitur ista controuersia, quia Catholica fides docet, Deum culpę authorem esse non posse & per hoc neque illam prædestinare posse: *Prædestinatione quippe*, vt iam ex Augustino sæpè diximus, *Deus ea præscinit, quæ fuerat ipse facturus.* [*Lib. de prædest. Sanct. cap.10.*] Hoc est prædestinatio respicit opus, quod Deus ipse facturus est. Culpam autem non potest facere: ergo neque decernere vt faciat, hoc est prædestinare. Vnde sanctus Prosper: *Nullo modo prędestinatio Dei iniquos facit, neque cuiusquam est causa peccati.* [*Sentent. 1. super capit. Galler.*] Quem errorē multis aliis sententiis iugulat. De malo igitur pœnæ sermo est. Sed ex iis, quæ superius disseruimus, perspicuè liquet, prædestinationem omnino etiam respicere malum. Fides enim Christiana docet, Deum iusto iudicio suo inferre pœnas peccatoribus, siue temporales in hac vita, siue in altera sempiternas, ergo & illas ab æterno ex præscientia meritorum præparare, decernere, prædefinire. Hoc autem, & nihil aliud est, prædestinare; iuxta regulam ab Augustino ex scripturis fixam; *In sua, quę falli, mutarique non potest, prescientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quicquam est prędestinare.* [*Lib. de dono pers. c.17.*] Ex qua sanè norma dicit in libris de libero arbitrio, *Deum pręuidere quid de iustis impiisque facturus sit*, istudque præsciendo, *prescire opera bona, & quid sit facturus certissime pręuidere.* [*Lib.3 de lib. arb. cap.3.*] Quibus verbis prædestinationem damnationis impiorum apertissimè circumscribit. Nam vt ait in libris duobus ad Prosperum & Hilarium, & iam sæpè diximus: *Potest esse sine prædestinatione præscientia: vt qua peccata præsciuntur: prædestinatione quippe Deus ea præscinit, quæ fuerat ipse facturus.* [*Lib. de prædest. Sanct. cap.10.*]

Hinc est quod Augustinus, non solum ex illa generali certaque regula nobis id colligendum reliquit, sed etiam clarissimis crebroque iteratis verbis multis in locis docuit. Nam in libris de Ciuitate Dei dicit, spiritus malignos niti, *vt humanas mentes ad prædestinatum secum supplicium trahant.* [*Lib.2. de Ciuit. c.10.*] Itaque huiusmodi homines peccatores ac reprobos quandoque dicit prædestinari ad mortem æternam: *Deus est illis, quos prædestinauit ad æternam mortem, iustissimus supplicij*

Lib. 4. de anima c. 11. retribuitur; quandoque prædestinari ad pœnam: *bene vtens & malis, tanquam summè bonus, ad eorum* *In Enchirid. c. 100.* *damnationem quos iustè prædestinauit ad pœnam*; quandoque prædestinari ad interitum æternum: *Epist. 253. ad Beretium* *Quos sibi ad interitum prædestinauerunt æternum consociare potuerunt*; aliquando prædestinari ire in ignem *Lib. 21. de Ciuit. c. 24.* æternum: *Qui licet adhuc in vita sint constituti tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum Diabolo*; subinde supplicio sempiterno, morti sempiternæ, perditioni, damnationi, pœnis gehennæ prædestinari: *Epist. 49. quæst. 3.* *Iniqua spiritalis creatura prædestinata est supplicio sempiterno.* Et in tractatu 43. in Ioannem; *Tract. 43.* *Isti morti sempiternæ prædestinari.* Et tractatu 107. *Tract. 107.* *Filius perditionis dictus est traditor Christi perditioni prædestinatus.* Et in tract. 110. *Tract. 110.* *Ne cum hoc mundo damnemur. Pro isto mundo non rogat: neque enim quid sit prædestinatus, ignorat.* Et in quæstionibus super lib. Iudicum: *Quæst. 49. super Iudic.* *Inimici omnino pœnis gehennæ prædestinati, vbi erit fletus & stridor dentium.* Quibus omnibus locutionibus Augustinus indicat, verè & propriè, iuxta definitionem prædestinationis traditæ & à se definitę naturam, non minus æternam damnationem prædestinari malis, atque bonis beatitudinem sempiternam; vt proinde, sicut simpliciter dicimus aliquos prædestinari saluandos; ita etiam Augustinus dicat simpliciter aliquos prædestinari damnandos: *Lib. 2. de pec. merit. cap. 17.* *Sine damnandi prædestinati sunt propter iniquitatem superbiæ*, &c. Et quidni quæso prædestinaret reprobis interitum seu supplicium sempiternum Deus, cum huiusmodi præparatio quam & scriptura prædicat, necessariò fieri debeat per decretum Dei; *Matth. 25.* & illud ipsum decretū, vt omnis malitiæ species abstergatur, non fiat nisi præuolante criminum præscientia, iuxta illud Augustini: *Lib. de perf. iust. c. 13.* *In eo hominum genere, quod prædestinatum est ad interitum, super hoc respexit Dei præscientia, protulitque sententiam*; Et Deus hoc ipsius damnationis iudicium suum, tanquam verum, & rectum, & iustum, necessariò diligat, quemadmodum & liberationis beneficia, quæ in filiis prædestinationis benignioris operatur? *Tract. 100. in Ioan.* Nam vt idem sanctissimus & profundissimus doctor ait: Deus *Amat suum, etiam in vitiosis, sanationis beneficium, vel damnationis iudicium.* Si amat, profectò nihil mirum si illud etiam operatur, prout ibidem dicit: *De malis iisdem, vel sanando ea per misericordiam, vel ordinando per iudicium, bona sunt ipsa quæ fecit.* Si ergo amat illud damnationis iudicium suum, si tanquam bonum operatur id quod illo damnationis iudicio constituit, quis non videt necessario dicendum esse, quod illud ipsum iustissimæ damnationis bonum prædestinauit? Bonum est quippe omnino, quia iustum est, quamuis illi malum sit, cuius peccata illo supplicio in iustitiæ ordinem rediguntur.

Eiusdem plane doctrinæ orbitam S. Prosper indeclinabiliter terit. Definit enim diuersis in locis, prædestinationem Dei, quamvis semper in bono sit, non minus tamen iustam bonorum & prauorum operum retributionem, quam gratiā operari. Iusta quippe retributio, siue cœlestis præmij, siue supplicij, magnum bonum est, quod non minus debet aut potest à Dei prædestinatione, quam ab eius directa & voluntaria operatione disiungi: *Resp. ad c. 14. Gallor.* *Prædestinatio* Dei, inquit, *semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. Vniuersæ enim viæ Domini misericordia & veritas.* *Ad Capitulum 15. Gallor.* Et ad Capit. decimum quintum: *Ad obiectio. 10. Vincent.* *Dubium non est, sine vlla temporali differentia Deum & præsciisse simul & prædestinasse, quę ipso erant authore* A *facienda, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda.* Et ad obiectionem decimam Vincentianam: *Cuius prædestinatio nunquam extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est*, &c. *Sed plane prædestinauit iudicium suum, quo vnicuique retributurus est, siue bonum, siue malum.*

Sanctus verò Fulgentius idipsum docet multo maximè. Nam in libro ad Moninum: *Lib. ad Monim. fol. 12.* *Quod nunquam est in opere eius, nunquam fuit in prædestinatione eius. Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc quod male operantur, à concupiscentia sua abstracti & illecti, sed ad hoc quod iustè patiuntur inuiti.* *Fol. 25. fol. 27. 50. & 51.* Et in eodem libro inferius ex professo docet, & sæpius diuersis locutionibus inculcat, *Quosdam prædestinari ad pœnam; prædestinari supplicio; prædestinari ad supplicium,* B *quos à se præsciuit voluntatis malæ vitio discessuros.* Et in lib. de veritate prædest. & gratiæ: *Lib. 3. de verit. prædest. & grat.* *Deus, sicut nunquam futurarum rerum fuit inscius, ita nec misericordiæ aut iudicij sui fuit ignarus: sed sicut semper omnia futura, & bona, & mala præsciuit; sic omnia opera gratiæ atque iustitiæ suæ incommutabili prædestinatione disposuit.* Et paulò post: *Non solùm ea disposuit*, prædestinando, *quæ ipse gratis quibus vellet donaret, vt bonus; verum etiam illa, quæ & bonis & malis redditurus esset, vt iustus.* Quam doctrinam suam de prędestinatione malorum ad interitum in scripturis sacris apertissime doceri libro primo ad Moninum tradit: *Lib. 1. ad Moninum vers. finem.* *Tales ad interi-* C *tum prædestinauit, quia talibus iustæ punitionis supplicium præparauit. Quod vtique manifesto dominus ipse sermone perdocuit, in eo quod à se ostendit, paratum non solum regnum, vbi lætentur boni, sed & ignem æternum, vbi crucientur mali. Bonis etenim dicturus est; Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est à constitutione mundi. Malis autem dicturus est. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Ecce,* inquit, *ad quod dominus iniquos & impios prædestinauit, id est, ad supplicium iustum, non ad aliquod opus iniustum; ad pœnam non ad culpam*, &c. Et mox ad illum Apostoli locum, quo dicit vasa iræ aptata ad interitum, *Lib. 1. ad Moninum vers. finem.* sic explicando subiungit: *In hoc itaque ista vasa* D *Deus aptauit, hoc est in interitum.* Cuiusmodi documentorum consideratione Synodus Valentina, quæ sub Lothario celebrata est, tanquam *Conc. Val. sub Lothario can. 3.* fidei Catholicæ dogma tradit, duplicem prædestinationem hominum, ad vitam, & eam quæ est ad mortem. *Sed & de prædestinatione Dei*, inquit, canone tertio, *placuit, & fideliter placet, iuxta authoritatem Apostolicam, quæ dicit: An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Et cum adiecisset illa quæ posuimus: *Vasa iræ aptata, siue præparata ad interitum*, &c. Subiungit: *Fidenterque fatemur, prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem. In electione tamen saluan-* E *dorum misericordiam Dei præcedere meritum bonum; in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere iustum Dei iudicium. Prædestinatione autem Deum ea tantum statuisse, quæ ipse vel gratuita misericordia, vel iusto iudicio facturus erat, secundum scripturam dicentem; qui fecit quæ futura sunt.*

Inferuntur aliquot Corollaria. Iterum de prædestinatione in bono & malo. Alia duplex prædestinatio gratiæ & iustitiæ. *De prædestinatione simpliciter dicta, & quod respiciat actiones Dei.*

CAPVT IV.

CVM igitur ista in scripturis sacris, & Conciliis, & Patribus, veris prædestinationis intellectoribus, tam fundata & perspicua sint; B multa inde, ad rem istam quam tractamus pertinentia, de prædestinatione elarescunt. Nam primo sequitur, non esse verum, quod quidam recentiores dicunt, istud prædestinationis genus ad aliquod malum, nusquam in sacris litteris reperiri. Reperitur enim omnino: secundum sanctum Fulgentium, Matthæi vigesimo quinto vbi Christus dicit, ignem æternum *paratum diabolo & Angelis eius*, hoc est prædestinatum; quemadmodum de regno cœlorum ibidem dicitur, *quod vobis paratum est ab origine mundi*. Reperitur etiam ad Romanos nono, vbi dicuntur *vasa iræ parata*, vel aptata vi prædestinationis *in interitum*. C Reperitur & expresso ipso prædestinationis nomine Actorum quarto: QVÆ MANVS *tua & consilium decreuerunt*, Græcè προώρισε, quod in Apostolo Paulo, prædestinauit, vertitur, & in hoc ipso loco ita legit Augustinus, vt supra diximus. Quid enim refert, quod istud malum à Deo in salutem aliorum referatur, cum & quorundam, imò & omnium hominum æterna damnatio, à Deo in electorum profectum salutemque torqueatur? Hoc enim ex professo S. Augustinus docet, vt infra declarabitur.

Matth. 25.
Rom. 9.
Act. 4.

Secundo sequitur, non esse verum quod iidem recentiores tradūt, vt aliquid sub prędestinationem cadat, esse necessarium vt sit supernaturale bonum, cum ne quidem necesse sit vt sit bo- D num, nisi quatenus à Deo efficiente proficiscitur.

Tertio sequitur, non esse verum quod etiam dicunt, non esse in sensu rigoroso verum, quod homo prędestinetur ad pœnam. Est enim in sensu propriissimo & rigorosissimo verum, quod Deus pœnarum author sit iusto iudicio suo, & per hoc prædestinatione sua, quamuis eas simul creatura rationalis sua culpa mereatur. Quis enim dæmones igne sempiterno ineffabili ratione torqueret, nisi sic Deus æterno suæ prædestinationis iudicio decreuisset, & temporaliter id quod decreuit inferret? Nō enim illa repugnant inter se, sed coherent optimè, vt & creatura sup- E plicium peccando mereatur, & illud ipsum Deus decernat atque inferat vindicando. Nam & *causa mortis*, inquit Augustinus, *est diabolus, quam non vt primus author eius, sed vt peccati vltor intulit Deus*. Simili ratione *non sunt inter se duo ista contraria, quod in pœna sua & ipse* homo peccando *author est & vltor Deus*. Quod enim huiusmodi prædestinatio præsupponat alicuius demeriti præscientiam: vt ei supplicium prædestinari possit, non tollit ab illo decreto veram prędestinationis rationem, haud secus atque non tollit veram prædestinationis rationem à decreto, quo Angelis perseuerantibus corona gloriæ decreta fuit, Nā & istud decretum, seu ista prædestinatio, perseuerantiæ præscientiam præsupposuit; sicut & A hominum lapsorum prædestinatio, iuxta multorum recentiorum existimationem.

Lib. 6. cont. Iul. cap. 9.

Quartò sequitur, rectissime à sanctis Patribus diuisam fuisse prædestinationem Dei circa creaturæ rationalis administrationem, in prædestinationem quæ est *in bono*, & eam quæ est *in malo*: quod aliter dici potest vsitatius, in eam quæ est ad bonum, & eam quæ ad malum. Indicauit istam diuisionem August. quando dixit: *Prædestinatio quæ in bono est, gratiæ est præparatio*; ipsa expressione indicans eam distingui contra eam quæ est in malo, seu ad malum, hoc est ad pœnam. Expressit eam alibi aliter, in *benignam*, & *iustam*: *Ad eorum damnationem quos* IVSTE *prædestinauit ad pœnitentiam, & ad eorum salutem, quos* BENIGNE *prædestinauit ad gratiam*. Vbi sub gratia etiam gloria comprehenditur, iuxta illud Apostoli, *gratia Dei vita æterna*, vt sic adæquata sit diuisio. Simili sensu subinde diuiditur in prædestinationem ad *vitam* & ad *mortem*. Vbi sub vita comprehenditur tota illa peccatoris in hac vita vsque ad beatam corporis immortalitatem viuificatio. Sic eam expressis verbis diuisit Concilium Valentinum: *Fidenter fatemur prædestinationem impiorum ad mortem* Et insinuauit August. aduersus Iulianum: *Absit vt prædestinatus ad vitam sine Sacramento mediatoris finire permittatur hac vitam*. Nam hoc ipso indicat, aliam esse ad mortem, prout eam alibi sæpe C nominauit. Posset & alio modo vocari prædestinatio *misericordiæ*, & prædestinatio *iudicij*: prout iudicium, puniendis seueritatem subinde denotat.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.
In Enchirid. c. 100.
Conc. Valent. can. 3.
Lib. 5. cont. Iul. cap. 4.

Subinde vero alia diuisione diuidunt Patres prædestinationem, in prædestinationem *gratiæ* & *iustitiæ*. Tunc vero aliquando non sumunt gratiam tam latè, vt contineat quicquid etiam in radice continet, videlicet gloriam; sed gratiam tantum proprie dictam. Iustitia vero tunc significat remunerationem quamlibet, siue rectè, siue perperam operantium. Sic ea membra vsurpauit S. Fulgentius, quando paulò ante citatus dixit: *Omnia opera gratiæ atque iustitiæ incommutabili prę- D destinatione disposuit*. Nam sic eum intelligere ex eo constat, quod subiungit, ea Deum istā prædestinatione disposuisse, *quæ gratis, quibus vellet, donaret vt bonus, & quę bonis & malis redditurus esset, vt iustus*. Sic & Prosper videtur vsurpasse ad obiectionem decimam Vincentianam.

Lib. 3. de verit. prædest. & gratia.

Quæ quamvis, iuxta scripturæ & sanctorum sensum, ita sint, verum est tamen prædestinationem per se ac solitarie sumptam, pro prædestinatione ad sanctitatem & gloriam antonomasticè vsurpari, idque non ea de causa, quasi non detur prædestinatio ad malum, vel illa non esset vera & propriè dicta prędestinatio, iuxta quod vox illa in scripturis sacris vsurpatur (neutrum enim E verum esse demonstrauimus) sed quia illo vocabulo in eo sensu vti solemus, quo quis absolutè sine addito prædestinatus dici potest, vt sit abstractum vocis *prędestinati*. *Prędestinatus* autem, absolute sumptum sine additione contrahente, significat illum, cuius & vniuersam viam, & viæ terminum Deus prædestinatione sua operatur; vsque adeo vt illum ab initio ad finem vsque inclusiuè, etiam per peccata quibus humiliatus erigitur, prædestinatione sua in creaturæ rationalis terminum dirigat. Talis enim absolutè prædestinatus nominatur, & ista Dei prædefinitio, hominis prædestinatio nempe in bono, absoluta, totalis; vsque adeo vt quamvis omnes actiones vitæ ipsius Deus prædestinatione sua

fuisset

fuisset operatus, nisi eum simul glorificare proposuerit, nunquam prædestinatus dici poterit, nisi secundum quid. Argumento est, quod prædestinatio bonorum operum, quæ Deus in reprobis operatur, respectu istorum operum est veri nominis & propriè dicta prædestinatio, prout ab Augustino, Prospero, Fulgentio, ipsisque adeo sacris litteris descripta est: nec tamen illam intelligimus cum absolutè de prædestinatione disputamus, neque ab illa quisquam dicitur prædestinatus.

Quod ergo probant aliqui, prædestinationem ad pœnam non esse propriè dictam prædestinationem, quia Augustinus eam definit *præparationem beneficiorum Dei*, &c. nihil probat. Ipse enim expressè dicit, se definire tantum alterum membrum prædestinationis generaliter dictæ, nempe prædestinationem in bono: *Quocirca, inquit, prædestinatio Dei, quæ* IN BONO EST *gratiæ est, vt dixi, præparatio*; de qua totis illis duobus libris aduersus Massilienses agit. Per hoc ipsum ergo indicat, aliam esse in malo, deque illa se non suscepisse tractandum. Hæc ergo prædestinatio in bono, & quidem totalis, à qua quispiam absolutè prædestinatus appellatur, per antonomasiam sola nunc prædestinatio vocari solet; alia vero quæcumque prædestinatio, siue ad malum, siue etiam ad bonum; vt ad fidem charitatemque temporalem, quæ subinde ad tempus in reprobatis viget, absolutè prædestinatio non vocatur, nisi cum particula restringente, prædestinatio ad fidem, ad charitatem, ad mortem, &c. propter causam quam nunc diximus.

Sed & istud aduertendum, antequam ad alia diuertamus, prædestinationem istam propriè velut obiectum suum respicere actionem aliquam Dei circa salutem creaturæ rationalis. Est enim propositum operandi in vel per creaturam rationalem, vtpote decretum & præscientia eorum, quæ Deus ipse facturus est, seu præparatio gratiæ aut beneficiorum Dei, quibus homines à perditione liberantur; sicut vtrumque sæpissime inculcat Augustinus. Gratiam vero aut beneficia liberationis nemo operatur, nisi Deus. Ex quo fit vt propriè prædestinari dicantur actiones temporales Dei; quæ si fuerint simul hominis, prædestinantur, non quatenus ab homine proficiscuntur, sed quatenus à Deo. Quæ præterquam quod ea natura iam dicta prædestinationis manifesta sunt, Augustinus etiam non semel perspicuè ex natura promissionis docet. Nam promissio non eorum est quæ Deus simpliciter futura præsciuit, aut prædicit (sic enim etiam peccata promitteret) sed eorum bonorum quæ Deus ipse facturus est. Vnde filij promissionis sunt, quos Deus filios suos, eis fidem, charitatem, perseuerantiam, gloriam conferendo generaturus est, in eis ipsis efficiendo vt ipsi credant, diligant, perseuerent, & glorificati fruantur Deo. Hæc vero promissio non est, nisi propositi prædestinationis filiorum explicatio; ergo & ipsa prædestinatio non est nisi eorum quæ Deus ipse facturus est. Sed ipsum audiamus: *Quocirca prædestinatio Dei, quæ in bono est gratiæ est, vt dixi præparatio: gratia vero est ipsius prædestinationis effectus. Quando ergo promisit Deus Abrahæ in semine eius fidem gentium dicens patrem multarum gentium posui te; vnde dicit Apostolus, ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini; non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines; quia etsi faciant homines quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant, quæ præcepit; non illi faciunt vt ille faciat quod promisit. Alioquin vt Dei promissa compleantur, non in Dei, sed hominum est potestate; & quod à Domino promissum est, ab ipsis redditur Abrahæ. Non autem sic credidit Abraham; sed credidit dans gloriam Deo; quoniam quæ promisit, potens est & facere. Non ait, prædicere; non ait præscire: Nam & aliena facta potest prædicere atque præscire: sed ait, potens est & facere; ac per hoc facta non aliena, sed sua.* Nihil apertius dici potest. Quam doctrinam & aliis in locis sæpe tradidit, vt ad Monachos Adrumetinos, & contra Iulianum. Quamuis igitur propriè prædestinatio, haud secus ac promissio, sit eorum quæ Deus ipse facturus est, quia tamen illa in creaturæ rationalis voluntate & per voluntatem operaturus est, ita vt & ipsa vere dicatur operari; hinc fit vt etiam ipsa creatura prædestinari dicatur videlicet vt illa ipsa, quæ Deus prædestinauit promisitque facere, ipsa faciat. Nam illa sunt reciproca, Deum prædestinare donum aut opus aliquod homini, aut per hominem operandum; & hominem ad hoc ipsum prædestinari. Ea quo fit, vt si Deus prædestinauit homini fidem, aut charitatem; homo iam consequenter prædestinatus sit credere aut diligere, sin autem prædestinauit homini non solum huius vitæ iustitiam & perseuerantiam, sed etiam gloriam; homo absolutè prædestinatus sit. Reciprocationem istam non semel Augustinus explicuit. Nam inde est quod in libro de dono perseuerantiæ dicit; dono Dei fidem, castitatem, charitatem, perseuerantiam, esse hominibus à Deo *prædestinata*, quia ea se daturum esse præsciuit; & tamen in eodem loco dicit: *Quem castum futurum prædestinauit, agit vt castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse quod quærit.* Itemque sicut eodem libro dicit, *prædicandam esse prædestinationem beneficiorum Dei*, obedientiæ, fidei, pietatis, perseuerantiæ, &c. ita etiam, *prædestinatos esse, qui per Dei gratiam fiant obedientes, atque permaneant*; itemque *prædestinatos ab illo esse; quos liberat, & coronat.* Cuiusmodi absolutè vocantur prædestinati. Et quemadmodum alicubi dicit, hominibus *prædestinatum esse supplicium*; ita sæpissime aliis in locis eos *supplicio, pœnis, gehennæ, morti*; vel *ad supplicium, ad pœnas, ad interitum prædestinatos.* Sed iam ad ipsam quæ absolutè & antonomasticè prædestinatio dici solet, vnde simpliciter prædestinati vocantur, accedamus.

Lib. de præd. Sanct. cap. 10.

Lib. de Cor. & grat. cap. 12.
Et lib. 2. contr. Iul. operis imp. fol. 363. & 364.

Lib. de dono pers. c. 17.
Capit. 20.
Capit. 16.
Capit. 17.
Lib. de Ciuit. cap. 20.
Vide sup. locis citatis.

Prædestinatio, dilectio, electio, propositum, præparatio gratiæ, discretio, quid in scripturis & Augustino differant.

CAPVT V.

PRædestinatio in scripturis sacris multis nominibus æquipollentibus exprimitur. Nam subinde dicitur *dilectio, electio, propositum*; apud Augustin. etiam *præparatio, discretio*: nec aliter ista nisi certo respectu aut formalitate differunt. Cum enim ista prædestinatio non sit aliud, nisi prædefinitio seu decretum donandi creaturæ rationali salutis æternæ beneficia, quæ ab isto Dei actu circa se versante prædestinata dicitur, necesse est vt ille ipse actus sit dilectio, electio, propositum, præparatio, discretio. Dilectio quidem quia per illam Deus vult isti creaturæ suæ tantum bonum:

Electio, quia ex omnibus eam diligit, cui illud beneficium præ cæteris, quas negligit largiatur: propositum quia non est sterilis dilectio, sed efficax decretum volendi & conferendi beneficium: Præparatio, quia mens Dei illo proposito est quasi grauida, vt suo tempore in operationem erumpat. Hoc enim animo præparasse dicimur, quod iam parati sumus dare, vel facere.
Ephes. 1. Discretio, quia est propositum discernendi vnum ab altero, talis tantique donatione beneficij, Itaque Apostolus Paulus ad Ephesios, cum dixisset: *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, &c.* statim repetit, *qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum.* Et vt intelligeremus, hanc
Rom. 8. electionem fieri ex libero proposito voluntatis Dei, adeoque beneplacito eius, addit eum nos prædestinasse, *secundum propositum voluntatis suæ:* itemque *secundum beneplacitum* eius, quod & *consilium voluntatis eius* nuncupat: vt voluntatis illius beneplacitum, propositum, prædestinationem, electionem sapienti consilio regi nosceremus. Idem propositum exprimitur, quando Apostolus dicit quosdam *secundum propositum vocatos:* quod quid sit statim pro ratione subiungit: *Nam quos præsciuit & prædestinauit, hos & vocauit:* videlicet secundum propositum illud, prout sæpe Augustinus exponit. Eosdem infra vocat *electos. Quis accusabit aduersus electos Dei?* Et inferius fontem omnium dilectionem esse indicans; *In his omnibus*
Coloss. 3. *superamus propter eum qui dilexit nos.* Et ad Colossenses vtrumque coniungit: *Electi Dei, & dilecti.*

Sed in Augustino ista promiscua vocabulorum vsurpatio multo maxime patet. Nam aliquando dicit, quod Deus hominem à massa perditionis diligendo discernit: vt in ista obiectione quæ ex
Epist. 106. eius doctrina formabatur: *Quomodo non est iniquitas apud Deum, si* DILIGENDO DISCERNIT *quos merita operum nulla discernunt?* Aliquando verò & sæpius istam discretionem dicit prædestinando
Lib. de corr. & grat. c. 7. fieri: *Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia & Dei prædestinatione discreti.* Et in illo ipso
Lib. de dono pers. c. 14. loco, vbi prædestinationem definit: *Si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti.* Subinde electionem ascribit di-
Lib. de grat. & lib. arb. cap. 18. lectioni, dum videlicet docet neminem eligere posse, nisi diligat: *Si non elegistis, sine dubio nec dilexistis: quomodo enim eum eligerent, quem non diligerent?* Rursus electionem non semel tribuit prædestinationi, tanquam quæ per illam fiat:
Tract. 68. in Ioan. *Elegit nos ante mundi constitutionem, prædestinando vtique, non vocando. Quos autem prædestinauit, illos & vocauit, elegit prædestinando ante mundi constitutionem, elegit vocando ante mundi consummationem.* Et omnium
Lib. de præd. Sanct. cap. 17. planissimè: *Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua futura præsciuit: Electi sunt autem de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædestinauit, impleuit.* Quibus duobus in locis habes etiam duplicem electionem, vnam æternam ante mundi constitutionem, quę est ipsa Dei prædestinatio, & aliam temporalem, quæ est vocatio secundum propositum Dei. Nam hic etiam duplicem agnoscit præparationem beneficiorum Dei, vnam æternam, quæ in mente Dei est ipsa beneficiorum prædestinatio, quemadmodum in eius definitione cernitur, quãdo dicitur, prædestinatio est scientia, & præparatio beneficiorum Dei: alteram, quæ fit in tempore per vocationem, iustificationem, & glorificationem:
Tract. 68. in Ioan. *Sic & mansiones, inquit, præparauit & præparat, nec alias sed quas præparauit, has præparat qui fecit quæ*

A *ventura sunt. Quas præparauit prædestinando, præparat operando.* Aliquando *propositum Dei*, secundum quod prædestinatos vocat, prædestinationis propositum esse docet. *Hoc propositum*, inquit, *ad præscientiam & prædestinationem Dei pertinet.* In expos. quarundam propos. ex Epist. ad Rom. Aliquando verò promiscuè omnibus illis vtitur vocabulis, tanquam quibus eadem omnino prædestinatio significatur. Nam illa Ioannis Apostoli tractans verba: *Nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum:* quibus quædam inter illos discretio indicatur, qui simul ab eodem illo creati, vocati, iustificati, renati fuerant: *Quænam est tandem ista discretio? Patent libri Dei non auertamus aspectum, &c. Non erant ex eis, quia non erant* SECVN- Lib. de dono pers. c. 9.
B DVM PROPOSITVM *vocati. Nam erant in Christo electi ante constitutionem mundi. Non erant in eo sortem consecuti: non erant prædestinati secundum propositum eius qui vniuersa operatur.* Vbi vides haud secus dici prædestinatos SECVNDVM PROPOSITVM, quam vocatos; nempe quia electio, dilectio, discretio, prædestinatio fit secundum liberrimum beneplacitum seu propositum Dei, quemadmodum & vocatio.

Hausit istam doctrinam ipsamque phrasim Augustinus ex Apostolo ad Ephesios: cuius locum & phrases imitando, doctrinamque de natura prædestinationis, & electionis, & beneplaciti, & propositi exprimendo dicit: *Quomodo* ELIGERET
C *eos, qui nondum erant, nisi* PRÆDESTINANDO? Lib. de præd. Sanct. cap. 18. ELEGIT *ergo* PRÆDESTINANS *nos, &c. Nempe manifestum est ideo tales* (SANCTI) *eramus futuri, quia* ELEGIT *ipse* PRÆDESTINANS *vt tales per gratiam eius essemus, &c. Elegit ergo nos Deus, non quia per nos sancti & immaculati futuri eramus, sed* ELEGIT PRÆDESTINAVITQVE *vt essemus. Fecit autem hoc secundum* PLACITVM VOLVNTATIS SVÆ; *vt nemo de sua, sed illius erga se voluntate glorietur, &c. In quo sortem consecuti sumus* PRÆDESTINATI SECVNDVM PROPOSITVM, *non nostrum, sed eius, qui vniuersa operatur, &c.* EX HOC PROPOSITO *eius est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum, quia* SE-
D CVNDVM PROPOSITVM *vocati sunt sancti.* Ecce iterum Apostolicis verbis electionem, & prædestinationem secundum placitum voluntatis Dei, secundum propositum eius, hoc est, prout ipsi placuit, prout ipse proposuit. Quam ob causam Apostolus etiam inuertit istam Rom. 9. locutionem, cum dicit, *vt secundum electionem propositum Dei maneret.* Hoc est, vt propositum Dei, quo vnum præ altero prædestinauit, stabile maneret ac firmum, non propter opera præuisa vel facta, sed quia sic Deo libere ac gratis vnum præ altero eligere placuit.

Sed nusquam apertius ista nominum confusio & promiscua significatio, & vsurpatio elucet,
E quam in epistola Prosperi ad Augustinum, vbi mentem eius in libris de prædestinatione & perseuerantia contentam explicat, prout à Massiliensibus accepta fuit, consentaneè prorsus ad ea, quæ iam ex ipsis iisdem Augustini scriptis diximus. *Hoc autem* PROPOSITVM *vocationis Dei*, inquit Prosper, QVO, *vel ante mundi initium, vel in* Prosp. in Epist. ad August. *ipsa conditione generis humani, eligendorum & reiiciendorum dicitur facta* DISCRETIO *vt secundum quod* PLACVIT *creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ fierent, curam resurgendi adimere, &c. Quoquo enim modo egerint, non posse aliud erga eos quàm definiuit accidere, & sub incerta spe cursum non posse esse constantem: cum si aliud habeat* PRÆDESTINANTIS ELECTIO, *cassa sit annitentis intentio.*

A *Remoueri itaque industriam, tollique virtutem, si Dei* CONSTITVTIO *humanas praeue sit voluntates, & sub hoc praedestinationis nomine,* &c. Et paulò post dicit quod Massilienses *propositum & praedestinationem secundum praescientiam receperunt.* Et Hilarius ad eundem Augustinum aeque luculente. Dicit enim *secundum propositum eligendos* ab Augustino vocari. Vnde conformiter quoque in suo sensu Massilienses *praescientiam* cum praedestinatione semper iunxerant, *& praedestinationem vel propositum ad id valere contendunt, vt eos praesciuerit vel praedestinauerit, vel proposuerit eligere, qui futuri erant credituri.* Ex quibus profectò omnibus liquidissimum est in doctrina S. Augustini, propositum secundum quod vocari & praedestinari & eligi dicimur, B electionem, discretionem, definitionem, constitutionem Dei, & huiusmodi, etiam secundum intelligentiam aduersariorum eius, idem prorsus esse quod praedestinationem. Quod paulo latius dictum oportuit, ne quis in istorum vocabulorum quasi obscuritate forsan haereat, & facilius in caeteris, vbi illa promiscuè vsurpat, mentem eius assequatur.

Hilarius in Epist. ad August.

Praedestinatio, electio, & discretio alia gratiae, alia meritorum. *Quid singula sint & respiciant. Augustinus olim, etiam recte de gratia sentiens, nullam agnouit electionem gratia & quare. Quid electio, iuxta Manichaeos.*

CAPVT VI.

HAec igitur electio, seu *praedestinatio*, seu discretio creaturae rationalis in *bono*, quocumque eam appelles nomine, bifariam adhuc, iuxta sanctissimi Praesulis doctrinam, diuiditur, in electionem, praedestinationem, discretionem *gratiae & meritorum.* Electionis gratiae saepius Augustinus mentionem facit: & ei electioni semper apponit qua quis eligitur ex operibus, siue ex D meritis: *Quia elegit eos in filio suo,* inquit quodam loco, *ante mundi constitutionem per electionem gratiae.* Et quid illud? *Si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia, iam non est gratia.* Et statim iterum clariùs: *Quoniam secundum propositum vocati sunt, proprofectò electi sunt, per electionem, vt dictum est gratiae, non praecedentium meritorum, quia gratia est illis omne meritum.* Et aduersus Iulianum dicit quod *regenerati à damnatione liberantur debita, sed gratuita miseratione, non debita: quos elegit ante constitutionem mundi per electionem gratiae, non ex operibus vel praeteritis, vel praesentibus, vel futuris. Alioquin gratia, iam non est gratia.* Quod non est opus pluribus confirmare E testimoniis, quia sexcentis in Augustino occurrunt locis, sed ex istis vel solis perspicuum est, toto eos aberrare caelo, qui quando audiunt *electionem gratiae,* significari ab Aug. putant electionem, quam *ad gratiam* Scholast. vocant, vt opponatur ei qua quis eligitur *ad gloriam.* Nam Augustin. eam electionem gratiae vocat, quia est gratuita, non ex merito, vel ex opere, vel dignitate aliqua, propter quae quispiam eligatur. Vnde subinde vocatur electio *per misericordiam. Illos debemus intelligere electos per misericordiam.* Aliquãdo *ex gratia,* vt contra, Iulian. argumentando concludit; *Ergo ad incuruandam circumcisorum arrogantiam sub nomine gratiae mentitur Apostolus. Nam Deus ex operibus elegit, non ex gratia. Quis ita sapiat, nisi haereticus ini-*

Lib. de Cor. & grat. c. 7.
Lib. 4. cont. Iul. c. 19.
Lib. de corr. & grat. c. 7.
Lib. 1. cont. Iul. op. imp. fol. 186.

A *micus gratiae, amicus superbiae?*

Desumpsit phrasim istam ex Apostolo, qui sic gratuitã electionem primus appellauit ad Rom. *Reliquiae secundum electionem gratiae saluae factae sunt.* Quem locum saepissime ad hoc propositum citat. Vnde contra Iulianum: Electi per electionem gratiae. *Vnde dicit idem Doctor & de Israel; reliquiae per electionem gratiae factae sunt. Et ne forte ante constitutionem mundi ex operibus praecognitis putarentur electi: secutus est & adiunxit: si autem gratia, iam non ex operibus,* &c. Simili quoque sensu vocatur non vno in loco *praedestinatio gratiae*, vt libro de dono perseuerantiae: *Si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiae praedestinatione discre-*B *ti,* &c. quo non significatur praedestinatio dandi gratiam, vel *ad gratiam*, prout eam Scholastici vocant, opponentes ei praedestinationi quae est ad gloriam; sed significatur praedestinatio gratuita; quam proinde quandoque vocat praedestinationem *per gratiam. Nunc vero sanctis in regnum Dei praedestinatis non tantùm tale adiutorium datur,* &c. Et in epistola ad Sixtum, dicit, hoc *apertum* fuisse *postea per Prophetam, quod erat in Dei praedestinatione per gratiam.* Quo sensu etiam dicit alibi: *gratiã praedestinatus, gratia electus, gratia peregrinus deorsum, gratia ciuis sursum.* Porro eàdem quoque apud Aug. est ratio & sermo de *discretione gratiae & meritorum*, quae de praedestinatione & electione. C Nam de aeterna discretione hominum in mente Dei loquens: *Discernuntur autem non meritis suis, sed per gratiam mediatoris.* Sed apertiùs paulò post: *Quicumque ergo ab illa originali damnatione, ista diuinae gratiae largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Euangelium,* &c. Et inferiùs: *Facturo Deo aut misericordiã, aut iudicium. Misericordiam quidem, si à massa perditionis ille qui corripitur, gratiae largitate discretus est.* Et in libris de Ciuitate Dei, de lapsorum hominũ discretione loquens; *Non eos;* inquit, *iam meritis, sed gratia discernens.* Alibi de electionis gratia disputans, loco, *gratiae*, ponit *dilectionem Dei*, qua homines *discernuntur*: dilectio enim radix est omnis discretionis & D gratiae: *Sed quomodo inquiunt, non est iniquitas apud Deum, si* DILIGENDO DISCERNIT paruulos, *quos merita operum nulla discernunt?*

Electio verò ista, aut praedestinatio, aut discretio gratiae, siue per gratiam, non solum respicit collationem gratiae temporalem, hoc est, bonorum operum, quae ipsa praedestinatio in homine operatur, sed etiam gloriam. Quod ex eo manifestum, quia in plerisq; citatis locis de electione ad regnum aut gloriã expresse loquitur: vt cum capite septimo de correptione & gratia nominat *in regnum Dei per gratiam Dei praedestinatos.* Itemde electione gratiae ex professo loquẽs eamque nominans, simul dicit, quod ex talibus E electis *nemo perit:* itemque, *Electi autem sunt ad regnandum cum Christo*: item cùm dixisset eos electos per misericordiam, addit: *Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum.* Et cùm de gratiae electione ac praedestinatione multa disseruisset, tandem adiicit: *Haec de his loquor, qui praedestinati sunt in regnum Dei, quorum ita certus est numerus,* &c. Itaque in Augustino intelligendo recentiores illi multum falluntur, qui quando audiunt electionem gratiae in Augustini scriptis, non putant de gloria seu electione ad gloriam esse sermonem. Nam ipsi electionem distinguunt in electionem ad gratiam, & ad gloriam, & eodem modo August. loqui putant. Hallucinationis causa est, quod non animaduertunt, vnam & eandem electionem gratiae

Rom. 11.
Vide lib. 5. contra Iul. c. 4. & epist. 105. & epist. 106. & alibi.
Lib. de dono pers. c. 14.
Epist. 105.
Lib. 5. de Ciuit. cap. 1.
Lib. de cor. & gra. c. 7.
Ibidem.
Lib. 14. de Ciuit. c. 26.
Epist. 106.
Lib. de corr. & grat. c. 7.
Gabriel Vasquez. 1. p. t. disp. 89. c. 8. n. 7. & c. 13. n. 120.

in Augustino & Apostolo ad omnia gratuita protendi beneficia, siue sit gratia, siue gloria; solique electioni meritorum repugnare.

Alterum membrum, electio videlicet meritorum, seu ex operibus, iam per seipsa intelligitur. Est enim illa qua quis eligitur ex operibus, tanquam meritis electionis, quam suprà sæpe audiuimus: & ipso nomine vocatur *electio meritorum*, libro sexto contra Iulianum: *Venit Christus in mundum, non de mundo eligendus, sed electurus: non meritorum electione, sed gratia*: idque non propriè, quasi ipsa merita eligantur, sed quia sunt causa cur homo ad aliquid eligatur. Est enim phrasis Augustino peruſitata, vt id eligi dicatur, quod electionis est ratio. Vnde aliquoties dixit, antequam intelligeret electionem gratiæ, Deus *non elegit opera quæ ipse daturus est sed fidem*. Quam etiã appellabat electionem *ex præscientia*, nempe quia, *quem sibi crediturum esse præsciebat, illum eligeret Deus, cui Spiritum sanctum daret*. Nam quando sanctus Augustinus illo errore tenebatur, vt putaret initium fidei esse ex nobis, non illud operante gratia Dei, nullam agnoscebat consequenter electionem gratiæ, sed tantummodo electionem fidei, seu ex fide. Neminem enim putabat eligi ad accipiendam gratiam seu Spiritum sanctum, quo bene posset viuere & operari, nisi qui ante Deo suis viribus credidisset. Vnde retractans illum eundem, quem citauimus, locum: *Nondum*, inquit, *diligentius quæsieram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua idem dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Quæ vtique non est gratia, si eam merita vlla præcedant.*

Lib. 6. cont. Iul. c. 2.

In expos. quarundam propos. ex Epist. ad Rom. n. 60. Ibid. & initio q. 2. lib 1. ad Simplic.

Lib. 1. retra. cap. 23.

Propter duas igitur causas hoc dicit August. quod tunc nondum inuenerat, qualis esset electio gratiæ. Prima est, quia putabat hominem nõ præueniri gratuitã gratiã Dei, sed potius gratiã ab hominis fide præueniri: atque ita tacitè gratiam nonnullo fidei merito destruebat, vt nõ esset gratia. Altera, quia non poterat intelligere, quomodo *electio* vocari posset, quando in personis eligendis nulla omnino esset vel peccati, vel boni operis vel certè fidei differentia, saltem in præscientia Dei. Esto enim, Deus assumat vnum præ altero prorsus gratis; illa assumptio ne quidem electio poterit dici. Vide ipsum cum isto scrupulo luctantem: *Quid ergo elegit Deus? Si enim, cui vult, donat Spiritum sanctum, per quem dilectio operatur bonum; quomodo elegit cui donet? si enim nullo merito, non est electio: æquales enim omnes sunt ante meritum, nec potest in rebus omnino æqualibus electio nominari.* Ex quo concludit eligi saltem fidem, propter quam Spiritus sanctus detur. Scrupulus iste hæsit in Augustino ex errore illo, quo ante Episcopatum laborauit, de initio fidei ex viribus humanis prosiliente. Nam propter eandem causam etiam Pelagiani nullam electionem agnoscere poterant, vbi non esset aliqua eligendorum distantia: *Quæ electio*, inquit ipse Pelagius, *vbi nulla diuersitas meritorum*? Qua de re plura diximus cùm de dogmatibus Pelagianis tractaremus.

In exposit. quar. propo. ex epist. ad Rom. n. 60.

Pelagius in Com. cap. 11. ad Rom. n. 11.

Inhæsit autem scrupulus iste sancto Augustino, etiam postquam iam reperisset initium fidei, ipsamque primam voluntatem bonam, esse donum Dei. Nam in quæst. secunda primi libri, quem ad Simplicianum scripsit asseueranter docet, etiam fidei & bonæ voluntatis initium per Dei vocationem & gratiam esse conferendum, quod tunc sibi à Deo *reuelatum* esse testatur: nec tamen percipiebat, quomodo talis assumptio vnius, cui bonã voluntatem & fidem largiretur Deus, præ altero quem præteriret, *electionis* nomine appellanda videretur.

Vide lib. 6. de hær. Pel. cap. 9.

Lib. de præd. Sanct. cap. 4.

Putabat enim ethymologiam istius nominis, distantiam aliquam in eligendo postulare. Sed ipsum vide, cùm iam rectè de diuina gratia, & de gratuita hominum assumptione saperet, de isto tamen adhuc nomine secum disceptantem: *Quomodo est enim iusta, aut qualiscumque omnis electio, vbi nulla distantia est?* Hoc est, quomodo vel electio vocari poterit, siue iusta, siue iniusta si in eligendis nulla meriti cuiusquam differentia: Sic enim se ipsum explicat: *Si enim nullo merito electus est Iacob, nondum natus, & nihil operatus: nec omnino eligi potuit, nulla existente differentia, quã eligeretur.* Et rursum paulò post: *Vnde igitur ista electio, vel qualis electio, si nondum natis, nondumq; aliquid operatis, nulla sunt momenta meritorum?* Et iterum inferius argumentando concludit: *Nulla ergo electio, antequam esset quod eligeretur*, id est, antequam esset aliqua ratio electionis, seu differentia in eligendis.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Et multis interiectis definitiuè rem absoluit; *Nemo eligitur, nisi iam distans ab illo qui reiicitur.* Itaque præpositionem vnius præ alio gratuitã, noluit vocari electionem (vt quæ necessariò videbatur esse meritorum, seu meriti cuiuspiam distantiam supponere) sed assumptionem quæ fiat *liberalitate donorum Dei*. Sic enim exponit ista Apostoli verba: *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori*: quibus maximè electio gratiæ commendatur. *Hoc*, inquit, *non electione meritorum, quæ post iustificationem gratiæ proueniunt, sed liberalitate, donorum Dei, voluit intelligi, ne quis de operibus extollatur.*

Hinc igitur in fine illius quæstionis, cùm ille locus Apostoli: *Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt*, quodámodo ipsum cogeret vt isti gratuitæ præpositioni seu assumptioni vnius præ alio, nomen ELECTIONIS accommodaret, respondet se istius electionis rationem ignorare: *Quod si electio hic fuit aliqua*, ratione cuius videlicet dictum fuerat non est volentis, neq; currentis, sed miserentis Dei, *vt sic intelligatur quod dictum est: Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt; non vt iustificatorum electio fiat ad vitam æternam*, vbi electionis ratio facilè apparet, *sed vt eligantur qui iustificentur: certè ita occulta est hæc electio vt in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit: aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor.* Nempe quia, vt explicat fusius, non poterat vllam idoneam inuenire rationem, cur hic non ille eligeretur, indicans hoc ipso iterum apertissimè, se rationem electionis nullam intelligere posse, vbi nulla distantia quæ vnum præ altero eligendum seu electione dignum faciat: *Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliqua cogitatione permittor, nisi vel maius ingenium, vel minora peccata, vel vtrumque: addamus etiam, si placet honestas vtilesque doctrinas.*

Ibid. in fin.

Ibidem.

Quas ob causas, cùm velut idoneas ad electionem reiecisset, colligendum relinquit, non videri esse vllam electionem ad gratiam salutarem: quia non necessaria, atque ita gratiam à Deo miserente cuius voluerit, donorum liberalitate, non electione conferri.

Quem Augustini sensum paulò fusius explicui, vt verus genuinusque sensus aliorum verborum elucesceret, quæ ex eadem quæstione à nonnullis obtorto collo trahuntur, vt conficiant neminem eligi ad vitam æternam gratis, sed tantùm ex

præuisis

Lib. 1 q. 2. ad Simplic. præuisis meritis. Accipe verba: *Non ergo secundum electionem, propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est, non quia Deus inuenit opera bona in hominibus, quæ eligat, ideo manet propositum iustificationis ipsius; sed quia illud manet vt iustificet credentes, ideo inuenit opera, quæ iam eligat ad regnum cælorum.*

Quorum germanus sensus ex iis quæ deduximus, per se ipse statim emicat. Significat enim electionem sub ratione electionis, locum habere non posse antequam Deus gratiâ hominem propriaque liberalitate iustificauerit, sed tantùmmodo post iustificationem; tunc enim per opera inuenitur distantia quam electio postulat. Nam ideo postquam dixisset: *Non tamen electio præcedit iustificationem, sed electionem iustificatio*; nempe ratione operum quæ ex iustificatione proficiscuntur, & iam eligi possunt; statim nullo interposito pro ratione subiungit: *Nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo qui reiicitur.*

Ecce apertissimè in sensu Augustini, nulla electio sub ratione electionis cuiusquam esse potest, nisi iam distantium. Et tamen in illo ipso loco, non (sicut isti contra quos agimus putant) agitur de electione ad gloriam, sed de illa quæ est ad gratiam, quam Augustinus constantissimè negat vllam esse posse, nisi distantium.

Nam sic de electione Iacob ad gratiam salutarem præ Esaü fratre præmiserat: *Nulla ergo electio est, antequam esset quod eligeretur. Si enim bonus factus est Iacob vt placeret, vnde placuit antequam fieret, vt bonus fieret*, id est, quid fuit illud propter quod Iacob electus fuit ad gratiam, quâ bonus fieret? quasi diceret, nihil tale fuit. Nam statim destruens etiam ipsam electionem, quâ homo gratis sine merito ac distantia ad gratiam eligitur concludendo subtexit: *Non itaque electus est, vt fieret bonus*, scilicet per gratiam; *sed bonus factus*, per gratiam scilicet, *eligi potuit*, propter opera quæ sequuntur.

Ecce Iacob non potuit eligi ex mente Augustini, à Deo, nequidem ad gratiam, quâ bonus fieret; sed solùm tunc eligi potuit, cùm iam bonus factus fuerat. Quod sanè est illud ipsum, quod in verbis nobis obiectis dixerat: *Non quia inuenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideo manet propositum iustificationis ipsius*, id est, conferendi gratuitam gratiam, qua iustificetur: *sed quia illud manet, vt iustificet credentes, ideo inuenit opera, quæ iam eligat ad regnum cælorum*. Et quomodo non potuit eligi ad gratiam ante gratiam, cùm fides doceat homines gratis à Deo eligi ad ipsam gratiam? nempe quia Augustinus non poterat tunc temporis intelligere *electionem gratiæ sub ratione electionis*: quam sentiebat non posse esse æqualium, sed distantium. Illam tamen eodem loco intelligebat optimè, docebatque instantissimè sub alio nomine, videlicet *liberalitatis donorum Dei*, vel *Dei miserentis cuius miseretur*, hoc est, cuius vellet.

Sicut ergo tunc nullam intelligebat electionem gratuitam ad gratiam, sub nomine videlicet electionis, sed etiam potius refellebat, ita nihil mirum, si nullam intelligeret electioné gratuitam ad gloriam; sed etiam potius oppugnaret. Eadem enim est vtriusque gratuitæ electionis ratio ac difficultas. Vtraque est enim æqualium, non distantium. Quæ distantia August. ad naturam electionis essentialiter pertinere videbatur ideoq; nullam electionem reperire poterat, nisi postquam gratia iam iustificasset hominem, vt aliquid bene operando, à non operante distaret.

A Hæc est igitur ratio cur August. simulatque peritior factus *electionem gratiæ*, seu gratuitam, sub ratione electionis, etiam in æqualibus locum habere posse didicisset, plurimis in locis explicat id eatenus esse verum, quia Deus per suam gratuitam electionem illam ipsam distantiam facit, atque ita eligit atque diligit, non aliquid aliud quod in hominibus eligendis inuenit, sed id quod in illis ipsemet facit. Nam eundem illũ versans locum de electione Iacob: *Vt secundùm electionem propositum Dei maneret*, qui tantopere ipsum Simpliciano scribentem torserat: *electionem scilicet gratiæ*, inquit, *non debiti: electionem, quæ eligendos facit ipse, non inuenit, non ex operibus sed ex* Epist. 105. ad Sixtum.
B *vocante, &c. Quid enim diligebat in Iacob antequam fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum?* Et ad Bonifacium de eodem isto loco disserens: *Electionem quippe dixit, vbi Deus non ab alio factum quod eligat inuenit, sed quod inueniat ipse facit; sicut de reliquiis Israel scriptum est; Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ sunt.* Et in sermonibus de diuersis: *Christus autem venit & elegit, qui fecit quod non inuenit. Nam omnes malos inuenit, & gratia sua bonos fecit.* Lib. 2. ad Bonif. c. 7. Serm. 4. de diuers. c. 6.

Secũdum istum ergo electionis gratuitæ modum, quæ non antecedentem postulat distantiam, sed eam ipsa efficacia talis electionis facit, sæpissimè docuit homines eligi gratis ad ipsa
C illa dona, quę gratis in ipsis vitalis electionis suo tempore operaturus est, non solùm gratiam, sed etiam gloriam. Nam de gratia loquitur quando dicit: *Si quæstio proponatur, vtrum hos eligat*, impios & immundos, *an potius sanctos & immaculatos, quid horum respondeat qui requiratur, an non statim ferat pro sanctis immaculatisque sententiam? &c. manifestum est, ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit ipse, prædestinans vt tales per gratiam eius essemus.* Lib. de præd. Sanct. cap. 18.

De vtraque verò in eodem libro superius: *Elegit ergo Deus fideles, sed vt sint; sicut Apostolus Iacobus dicit: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo: diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Eligendo ergo facit diuites in fide, sicut*
D *hæredes regni. Rectè quippe in eis hoc eligere dicitur, quod vt in eis faciat, eos elegit.* Quo sensu subinde dicit Augustinus: *Tales nos amat Deus quales futuri sumus; non quales sumus. Quales enim amat, tales in æternum conseruat.* Lib. de præd. Sanct. cap. 17.

Porrò vt aliquid adhuc de altero membro, electione *meritorum*, dicamus, obseruandum est, non quamlibet electionem, quâ quis ad aliquid ex qualicumq; merito eligitur, esse electionem meritorum, seu ex meritis, prout electioni gratiæ opponitur. Nam si ipsum meritum alicui per gratuitam gratiam gratis donetur à Deo, electio ex isto merito nó propterea erit *electio meritorum*, aut desinet esse *gratiæ*. Quod euidenter patet in
E ista electione, qua lapsi homines ex massa damnationis, non solùm ad fidem seu bonam voluntatem, sed etiam ad remissionem peccatorum, ad charitatem, ad perseuerantiam, ad gloriam prædestinantur, & eliguntur. Omnes enim istæ electiones sunt *ex gratia*, non *ex meritis* seu *operibus*, prout illa duo in Augustino & Apostolo opponi solent; quamuis ad solam bonam voluntatem, seu ad fidem sine vllo omnino merito eligamur. Nihil enim omnino præcedit meriti, cur alicui prima bona voluntas credendi, seu initium fidei detur: illo verò iam dato, remissio peccatorum, & charitas, & opera bona, & in iis perseuerantia vsque in finem, & gloria ex aliquibus meritis conferuntur. Vnde Augustinus: *Sed nec ipsa remis-* Epist. 105.

sio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori, &c. (Ibidem.) Et sæpius in scriptis suis: (Lib. de dono pers. c. 6.) *Fides impetrat charitatem, impetrat Spiritum sanctum: impetrat Spiritum largitorem, per quem infusâ charitate bonum operetur:* item *donum perseuerantiæ suppliciter emereri potest, &* huiusmodi, quibus docet, omnia illa præter initium fidei, ex meritis dari, & consequenter homines ad illa dona ex aliquibus meritis eligi. Sed quia ipsum initium fidei, vnde omnia pendent cætera, ex gratuito Dei munere omnino gratis datur, quicquid ex illa fide gratuita impetratur orando, gemendo, pulsando, hoc ipsum etiam gratis datur, iuxta illud Augustini, cùm dixisset remissionem peccati nõ esse sine aliquo merito: (Epist. 105.) *Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est sine meritis, cogitamus.* Nempe quia nisi fides esset ex pura gratia, nihil cæterorum dici posset ex pura gratia, sed omnia quodam præcedente merito adulterarentur. Quamuis igitur fides peccati remissionem, charitatem, opera, virtutes omnes, perseuerantiam, gloriamque mereatur, non tamen propterea existimandum est homines ad remissionem peccati, ad charitatem, ad Spiritum sanctum, opera, virtutes, perseuerantiam, ipsamque fœlicitatis æternæ gloriam, non ex gratia, sed ex meritis eligi atque prædestinari. (Epist. 106. Ibidem. Epist. 107. Lib. 4. ad Bonif. c. 6. & 7. Lib. de grat. & lib. arb. cap. 6.) Nam meritũ in ista phrasi intelligitur *meritum liberi arbitrij, meritum humanum, meritum voluntatis humanæ, meritum nostrum*, seu *ab homine exortum*, meritum quod *homo ex seipso habet:* non illud, quod simul est donum gratiæ Dei. Qui enim ad aliquid ex tali merito gratiæ eligitur, siue prædestinatur, ille eligitur electione gratiæ non meritorum; quemadmodum sexcentis locis docet Augustinus, remissionem peccati, charitatem, Spiritum sanctum, virtutes & perseuerantiam esse dona gratiæ Dei, quantumuis ex fide orante, atque ita promerente, tribuantur. (Psalm. 83.) Et ipse Psalmus dicit: *Gratiam & gloriam dabit Dominus*, itemque *Dedit dona hominibus*: per quæ imprimis virtutes, quibus post fidem bene viuimus intelliguntur: & Apostolus, *Gratia Dei vita æterna*; quæ tamen maximè omnium ex meritis, sed gratuitis, datur: ideoque ipsa vita æterna meritò gratia nuncupatur. Itaq; consonantiam istam gratiæ, & meriti quod ex gratia datur, tangere volens Augustinus: (Lib. de grat. & lib. arb. cap. 6.) *Sed cùm dicunt Pelagiani*, inquit, *hanc esse solam, non secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam verò quæ datur in fine, id est æternam vitam, meritis nostris præcedentibus reddi: respondendum est eis. Si enim merita nostra sic intelligerent, vt etiam ipsa Dei dona*, hoc est gratuitæ gratiæ beneficia, *esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia. Quoniam verò merita* HVMANA *sic prædicant, vt ea* EX SEMETIPSO HABERE *hominem dicant: prorsus rectissimè respondet Apostolus: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissimè dicitur:* (Ibid. ca. 8.) *dona sua coronat Deus, non merita tua; si tibi à teipso, non ab alio sint merita tua.* Itaque ex isto principio & verbis Apostolicis cõsequenter docet, *vitam æternam* esse *gratiam, quia vita bona nostra*, cui ista merces redditur, *nihil aliud est quàm Dei gratia.* Quo sensu alibi dicit, eligi homines *electio-* A *ne gratiæ, non meritorum, quia gratia est illos omnino gratum.* (Lib. de cor. & gr. cap. 7.)

Hinc igitur perspicuum est, electionem [illegible] *ribus* seu *ex meritis*, prout *electioni grati[æ]* [illegible], non esse quamlibet electionem ex qua[cu]nque merito profectam, sed ex merito humano, quod ex lib. arbitrij viribus ita proficiscitur, vt illud non donet gratia Dei. Quam ob causam Aug. ex Apostolo docet, hominem gratis eligi & prædestinari ad immaculatam sanctitatem ad adoptionem cœlorum, ad hæreditatem regni, non [illegible] quam ad ipsam fidem: cuius tamen in[c]re[m]e[nto] [illegible] [pro]prio, sanctitas, hæreditas regni retribuitur [illegible] *gendo*, inquit, *facit diuites in fide, sicut hæredes* [illegible] (Vide loca sup. citata 17. & lib. de prædest. s[anct.] & alia loca.) B *Rectè quippe in eis hoc eligere dicitur, quod vt in eis [effi]ciat, eos elegit.* Vbi de electione & præd[estinatione] in[sig]ne puræ gratiæ fortissimè disputatur. A cuius puritate quo quis longius digreditur, eo profundius in electionem ex meritis cadit. Itaque Semipelagiani, cum virtutes atque opera bona diuinæ gratiæ dona esse concederent, sed solum initium fidei humanis viribus reseruarent, dixerunt homines eligi ex *fide*, seu ex nonnull[o] merito fidei. Pelagiani, cùm omnia vitæ bonæ merita libero arbitrio tribuerent, dixerunt eligi *ex operibus*, quæ perfecta sunt merita. Manichæi, qui naturam humanam ex mali & boni mixtione temperabant, dicebant eligi ex meritis *naturæ*, C videlicet bonæ, quæ liberationem istam merebatur. Catholica fides, quæ nihil naturæ perditæ (nisi impotentiam exserendæ bonæ voluntatis, & fidei & operum) damnationique reliquum esse tradit, eligi docet homines ex pura gratia Dei. Ex quibus fontibus nascitur ELECTIO GRATIÆ itemque triplex eius adulteratio, electio *ex fide*, electio *ex operibus*, ac denique *electio ex natura.*

Tres primæ electiones, ex ipsa sententiarum diuersitate, Catholicæ, Semi-Pelagianæ, & Pelagianæ satis intelliguntur, & in Augustini scriptis passim obuiæ sunt.

Quarta vero electio naturæ, quæ Manichæo- D rum propria est (vt pote qui naturam bonam, tanquam particulam Dei, miserii[s] e[x] commixtione mali oppressam, inde mereri liberationem statuebant) insinuatur in illa secunda ad Simplicianum quæstione, quam supra delibauimus: (Lib. 1. q. 2. ad Simplic.) *Vide igitur*, inquit Augustinus, *ista electio* Iacob, *neglecto* Esaü, *vel qualis electio, si nondum natis, nondumque aliquid operatis, nulla sunt momenta meritorum? An fortè sunt aliqua naturarum? Quis hoc intelligat ex vno patre & ex vna matre, & ex vno concubitu, & ex vno creatore?* sed apertissimè traditur in libris ad Bonifacium: *Iam verò gratiam C[hristi] simul oppugnatis, &c. sed etiam hæc modis* [illegible] *diuersis. Nam Manichæi meritis* NATVRÆ BO[N]Æ: E *Pelagiani autem merito voluntatis bonæ* [illegible] *inimitatis subueniri. Illi dicunt: debet hoc Deus laboribus*, id est miseri[i]s, *membrorum suorum: I[sti] dicunt, debet hoc virtutibus seruorum suorum. Vtrisque ergo merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Quibus de prædestination[e] [se]cretione, seu electione gratiæ & meritorum expeditis, iam quid sit prædestinatio seu electio gratiæ, & quibus vtraque, siue gratiæ, siue meritorum conueniat, explorandum est.

Definitio Prædestinationis gratiæ seu gratuitæ ab Augustino tradita, nonnihil enodatur. Quænam sint illa beneficia *: & illa* præscientia, *de quibus in ea fit mentio?*

CAPVT VII.

PRædestinatio gratiæ definitur ab August. quodam loco hisce verbis: *Hæc prædestinatio Sanctorum nihil aliud est, quam præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicumque liberantur.* (Lib. de dono perse.c.14.) Nam totis illis duobus libris ex professo de ista sola gratiæ seu gratuita prædestinatione disputat; quam ex eo inuictè contra Semi-Pelagianos concludere putat, quia inuictè probat, finem nobis & perseuerantiam nullis meritis præcedentibus, sed ex sola gratuita Dei gratia dari. Nam immediatè ante præmiserat illa verba ex quibus istam definitionem prædestinationis intulit: *An quisquam dicere audebit, Deum non præsciisse, quibus esset* per gratiam *daturus vt crederent? Aut quos daturus esset filio suo, vt ex eis non perderet quemquam? Quæ vtique si præsciuit, profectò beneficia, quibus nos dignatur liberare, præsciuit.* Et paulò post cùm de obedientia perseuerante ex sancti Cypriani verbis docuisset, non esse tanquam de nostra, sed tanquam de gratuito Dei beneficio in domino gloriandum: *Et ipsa igitur Dei donum est, quod se daturum Deus vocatis suis, omni Christiano confitente, præsciuit. Hæc est igitur prædestinatio, quam fideliter atque humiliter prædicamus.* Denique præparatio beneficiorum Dei non est aliud, nisi præparatio gratiæ Dei, per quam dantur ipsa beneficia, quæ propterea etiam sæpissimè vocat *dona Dei.* Donum autem ipso suo nomine est gratuitum.

Quænam verò sint illa beneficia Dei gratuita, non est operosum ex præcedentibus intelligere. Diximus enim esse non solùm vitam bonam, quam in hac vita ducimus: sed etiã vitam æternam, quæ vitæ bonæ retribuitur. De vita bona nemo Catholicus dubitat. Est enim ingens diuinæ gratiæ beneficium ac donum, quod non omnes accipiunt, sed quibus datum est.

Comprehendit illa verò & fidem, & charitatem, & opera bona, seu merita, & perseuerantiam vsq; in finem: quæ esse vera Dei dona, nulla liberi arbitrij potestate, sed sola Dei gratia comparanda, in omnibus contra Pelagianos lucubrationibus, & ex professo duobus libris de prædestinatione, ac de dono perseuerantiæ, Augustinus inculcat. Per illa namque beneficia, à debito, cum quo nati sumus, damnatione liberamur, iuxta illud eiusdem sancti de ascensu cordis quo, siue colendo, siue orando, siue operando quę sursum sunt sapimus, non quę super terram: *Cui de hac tanta re agendæ sunt gratiæ, nisi hoc facienti, Domino Deo nostro, qui nos per tale* BENEFICIVM LIBERANDO, *de profundo huius mundi elegit, & prædestinauit ante constitutionem mundi.* (Ibid. c.23.)

Sed quantumvis istud liberationis nostræ beneficium Deus in hac vita impertiret nobis, nisi tamen sequeretur corona gloriæ, qua reliquiæ tenebrarum nostrarum, quibus mens ex peccato obscurata mansit, & languores voluntatis non exigui, & ista miserabilis corporis mortalitas, & ipse stimulus peccati mors, beatæ resurrectionis

A beneficiò deleretur, non solùm non essemus ex massa damnationis certissimè liberati; sed iuxta pronunciatum Apostolicum, *miserabiliores omnibus hominibus.* (1.Corinth.15.) Nam vt nihil de cæteris malis dicam, nemini durior molestiorque est ille stimulus concupiscentiæ, qui non nisi morte extinguitur, quàm viris bonis. Per istud igitur beatæ resurrectionis & immortalitatis, & beatificæ contemplationis beneficium, maximè omnium certissimeque liberamur: quemadmodum etiam alio loco in hoc tractatu diximus, vt proinde maximè in definitione prædestinationis istud beneficium, sine cæterorum tamen exclusione, intelligi debeat. Quod enim veluti merces meritorum

B bonorum redditur, nihil vetat quo minùs vti beneficium liberationis, adeoque vti donum gratiæ à Deo hominibus tribuatur, *quia*, vt August. ait, *gratia est illis omne meritum*: vnde & *gratia Dei & vita æterna*, de quo fusius capite præcedenti. (Lib. de Corr. & gratia cap. 7. Rom. 6.)

Præcipua difficultas est in intelligenda illa præscientia, quæ ab August. in prædestinationis definitione tangitur. Quidam ab eo putant intelligi scientiã simplicis intelligentiæ, tanquam quæ necessariò Dei voluntatem, obiecta proponendo, dirigat, vt rem aliquam prædestinare possit: & hoc putant Augustinum illis phrasibus significasse, quibus dicit, quod Deus *dona sua in præscientia præparauit*: itemque quod prædestinare, (Lib. de dono perf. cap.17.)

C sit *in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia opera sua futura disponere.* Cũ enim prædestinatio sit actus Dei, non necessarius, sed liber & voluntarius, necesse est vt eum in Deo aliqua cognitio antecedat: tum quia nihil volitum, nisi præcognitum; tum etiam, quia libertatis ratio quandam iudicij indifferentiã exigere videtur. Hæc autem cognitio antecedens actum voluntatis liberum, non potest esse alia nisi simplicis intelligentiæ: quia ista necessaria est, atq; ita omne liberum decretum præuolat. In hac ergo præscientia videtur, iuxta sanctum Augustinum Deus *opera sua futura disposuisse & præparasse.* Alij existimant intelligendam scientiam illã mediam

D quam præscientiam *conditionatam* vocant: quâ videlicet Deus nouerit, quæ gratia & quis ordo gratiarum vnicuique salutem allaturus, sit, si ei conferatur. Itaque scientiam, siue simplicis intelligentiæ, siue conditionatam adiungi putant præparationi, de qua fit mentio in definitione, tanquam conditionem præuiam ac necessariam ad præparandum, siue prædestinandum aliquid.

Quæ quidem scientię vtrum ad prædestinationis decretum formandum necessariæ sint, alia quæstio est; neutram tamen ab Augustino in ista definitione intellectam esse, tam perspicuum est in scriptis eius, vt ab eis qui ista diligenter legerunt, nullo modo dubitari posse videatur. Indi-

E cat enim pluribus quàm viginti locis, esse scientiam visionis, rerum scilicet reipsâ futurarum, quas Deus ipse facturus est, de qua loquitur. Nam libro de prædestinatione Sanctorum, explicaturus præscientiam illam, quam prædestinationi copulauerat: *Prædestinatio sine præscientia non potest esse: potest autem esse sine prædestinatione præscientia.* (Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.) Et quænam ista præscientia? An fortè simplicis intelligentiæ possibilium? An conditionata rerum nunquam futurarum, quas homo facturus esset, si talis gratia conditione poneretur? Audi ipsum sine fuco sensa sua detegentem; *Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus. Vnde dictum est, fecit quæ futura sunt: præscire autem potens est, etiam quæ ipse non facit, si-*

cur quæcumque peccata. Et rursum in eodem loco de promissione loquens, quâ Deus Abrahæ filios promiserat, vt intelligeremus eum non de præscientia conditionata loqui, quâ præscit Deus quid homo positâ conditione facturus est; non etiam de scientia simplicis intelligentiæ rerum quarumlibet possibilium, sed de vera visione rerum futurarum: *Non,* inquit, *de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim* QVOD IPSE FACTVRVS FVERAT, *non quod homines.* Nam istam prædestinationis præscientiam quâ Deus præscit id quod ipse facturus est, enucleatius explanans, paucis capitibus interpositis: *Hoc,* ait, *præscinit, quod futurum erat, non quod futurum non erat, id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, vt tentationum subtraheretur incerto: non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset.* Et capite sequenti vbi de prædestinatione disserit, qua effectum vt homo ille Iesus esset vnigenitus filius Dei, & vt nos essemus, per eius gratiam & spiritum data peccatorum remissione, Christiani: *Hæc se Deus esse facturum profectò præscinit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, &c.* In libro verò de dono perseuerantiæ, vbi prædestinationis definitionem, de qua quæstio est, tradit, ad singulas fere paginas hanc præscientiam visionis se prædestinationi sociare significat: *Orat,* inquit (Ecclesia) *vt increduli credant: Deus ergo conuertit eos ad fidem. Orat vt credentes perseuerent: Deus ergo donat perseuerantiam vsque in finem.* Quis hic dubitare sinitur, quin actiones reipsa futuræ significentur? Sic ergo consequenter adiungit: *Hæc Deus facturum se esse præscinit. Ipsa est prædestinatio sanctorum, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi, vt essent sancti, &c.*

Ibidem. | Ibid. ca. 14. | Cap. 15. | Lib. de dono pers. c. 7.

Et in illo ipso loco, vbi definitio prædestinationis cum illa præscientiæ adiunctione tradita est: *An quisquam dicere audebit, Deum non præscisse quibus esset daturus vt crederent? aut quos daturus esset filio suo, vt ex eis non perderet quemquam?*

Ibid. c. 14.

Quæ præscire sine præscientia visionis, hoc est qua reipsa in tempore futura præuidentur, impossibile est. Et tamen adiungit: *Quæ vtique si præscinit, profectò beneficia sua, quibus nos dignatur liberare, præscinit.* Ea quibus verbis definitio prædestinationis in eodem loco concinnata est. Hanc ergo visionis præscientiam iterum atque iterum toto reliquo decorso totius libri, atque identidem repetit: Et *ipsa igitur* (obedientia perseuerans) *Dei donum est quod se daturum Deus vocatis suis illa vocatione, de qua dictum est, sine pænitentia sunt dona & vocatio Dei, omni Christiano confitente, præscinit. Hæc est igitur prædestinatio.* Et de aliis quibuslibet muneribus Dei, quæ hominibus tempore cuique suo per gratiam conferuntur: *An forte nec ipsa dicunt prædestinata? Ergo nec dantur à Deo, aut ea se daturum esse nescinit. Quod si & dantur,* reipsa tempore suo, *& ea se daturum esse præscinit, profectò prædestinauit.* Pluribus supersedeo, quia cui ista non sufficiunt ad percipiendum sensum sancti Præsulis de præscientia, nec alia multa, quæ proferri possent, sufficient testimonia.

Lib. de dono perf. c. 14.

Cur ergo, inquies, istius præscientiæ visionis Augustinus tam sollicitè mentionem facit, cùm nihil ad naturam eius facere videatur. Supponit enim decretum Dei, seu, vt in eodem libro loquitur, *definitam sententiam voluntatis Dei;* in qua vera prædestinationis ratio sita est. Hac enim in Deo posita sententia, seu decreto, seu proposito, iam hoc ipso nouit, quæ & quibus beneficia liberationis impertiet. Respondetur causam esse, quia cum Semi-Pelagianis ei disceptatio erat, qui volebant fidem & perseuerantiam, de quibus propriè in illis duobus libris agitur, ita pertinere ad præscientiam Dei, vt à Deo quidem præscirentur, non tamen donarentur; hoc est, ista duo diuinæ præscientiæ, nō prædestinationi submittebant, ita vt ipsorum iudicio non essent beneficia Dei, quibus liberemur, sed humanæ voluntatis officia. Aduersus illū errorem nimium perniciosum instantissimè docet, fidem atque perseuerantiam ad Dei quidem pertinere præscientiam: sed sic tamen, vt simul essent ad eius prædestinationē referenda, eo quod ea præsciat ex illa ipsa sua prædestinatione, vt cuius fiat vt id quod ipsemet facturus est, ea dona largiendo, ignorare nō possit. Ista vera & genuina videtur esse causa, cur istam præscientiam toties cum prædestinatione coniungat. Cuius veritatis quibusdam librorum istorum locis non obscura impressa sunt vestigia. Nam hoc apertè loquuntur prima ista loca, quæ iam paulò ante ex cap. 10 libri de prædestinat. Sanct. prompsimus. Massiliensibus enim existimantibus, fidem, quâ filij Abrahæ fiunt, ex nostra proficisci potestate, ita vt ad Dei tantummodo præscientiam, non prædestinationem referrentur: *Non de nostræ voluntatis,* inquit, *potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines.* Et in alio loco eiusdem operis apertissimè: *Ipsi enim putant, acceptis præceptis iam per nos ipsos fieri liberæ voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos in conspectu eius in charitate; quod futurum Deus quoniam præscinit, inquiunt, ideo nos ante mundi constitutionem elegit & prædestinauit in Christo: cùm dicat Apostolus. Non quia futuros tales nos esse præscinit, sed vt essemus tales per ipsam electionē gratiæ suæ, &c. Cum ergo nos prædestinauit, opus suum præscinit, non nostrum, quo nos sanctos & immaculatos facit.* Et in libro de dono perseuerantiæ, cum vellet ostendere quod in isto Apostolico loco: *Non repulit Deus plebem suam, quam præscinit,* prædestinatio nomine præscientiæ notaretur, in hunc modum aduersus Massiliensium erroneas opiniones ait: *Atque vt ostenderet Dei gratia,* hoc est Dei operatione, *fuisse relictas reliquias, nō meritis operum eorum, secutus adiunxit, &c. Reliqui mihi septem millia, &c.* Quo verbo significatur, Deum non solùm præuidisse simpliciter, quid homines essent sua potestate facturi, sed quid ipse in eis gratia atq; opere suo facturus esset. Itaque concludit August. *Nullus igitur qui hæc intellexit, negare vel dubitare permittitur, vbi ait Apostolus: Non repulit Deus plebem suam, quam præscinit, prædestinationem significare voluisse. Præscinit enim reliquias, quas secundum electionem gratiæ fuerat ipse facturus: hoc est ergo, prædestinauit. Sine dubio enim præscinit, si prædestinauit, sed prædestinasse est, hoc præscisse, quod fuerat ipse facturus.* Egerat hoc eodem prorsus modo iam olim aduersus Pelagianos, qui opinionem illam de fide ex potestate naturali liberæ volūtatis profluente Massiliensibus presbyteris præformauerant, idq; occasione loci Euangelici quem citauerat; *Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent credentes:* quo fides ad solam Dei præscientiam, non prædestinationem referri videbatur: *Et ne quisquam existimaret credentes sic ad eius præscientiam pertinere, id est vt non eis fides ipsa desuper daretur, sed tantummodò voluntas eorum præcognosceretur, mox adiecit, &c.* Quem ipsissimum errorem in libris de prædestinatione sanctorum, donoq; perseuerantiæ Massiliensibus eximere iam accurata prædestinationis ac præs-

Lib. de præd. Sanct. cap. 10. | Ibid. c. 19. | Epist. 107. ad Sixtum.

ſcientiæ diſtinctione, ac toties iterata coniunctione conatur.

Ad illud igitur opinionis primæ fundamentũ, quod neceſſariò ſcientia ſimplicis intelligentiæ antecedat decretum liberum prædeſtinationis, reſpondemus hoc veriſſimum videri, & conſequenter ſi Auguſtini mentem tantiſper ſeponamus, rectiſſimè dici poſſe, quod Deus *in illa præſcientia dona ſua præparauerit, operaque ſua futura diſpoſuerit.* Sed tamen, eo nonobſtante, alium ſenſum iſtis verbis ab Auguſtino ſignificatum eſſe, perſpicuè, niſi fallor, demonſtrauimus. Cuius etiam indicium eſt, quod iſtam phraſim non ita conſtanter vſurpet, vt non eam ſubinde inuertat, vt videlicet ſignificet, non ſe ſcientiam ſimplicis intelligentiæ iſto loquendi modo, ſed viſionis intelligere. Nam quemadmodum dixit, Deũ dona vel opera ſua in ſua præſcientia præparare atq; diſponere, ita quoque non vna vice dicit, quod illa ipſa opera bona, *in ipſa ſua prædeſtinatione* præſciuit. *Propterea Deus vt omnia futura opera in prædeſtinatione præſciuerit, ſic illa diſpoſuit, &c.* Et in libro de prædeſtinatione ſanctorum: *Prædeſtinatione Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus.* Et poſt multa interiecta: *Electi ſunt ante mundi conſtitutionem ea prædeſtinatione, IN QVA Deus ſua futura facta præſciuit.* Qua phraſi indicat, Deũ in ipſo ſuo decreto libero, quo prædeſtinat aliquid facere vel donare, præſcire ſe illud ipſum facturum aut donaturum. Sicut enim decretum Dei liberum faciendi vel donandi, eſt cauſa vt aliquid in tempore à Deo fiat aut detur; ita quoque eſt ratio, quod Deus id futurum eſſe, adeoq; ſe facturum vel daturum eſſe præſciuerit. Nam ante decretum illud noſtro concipiendi modo, non erit Deo præſcientia rerum iſtarum, quas eum facturũ ponimus, niſi ſimplicis intelligentiæ, tanquam poſſibilium, quarum futuritio ex decreto ſolo faciendi proficiſcitur. Hoc enim quemadmodum eſt prima cauſa faciendi, ita cæterarum omnium cauſarũ, ex quibus illa res habet quod futura eſt determinatione antecedit. Ex quo etiam accidit, vt ſicut iſtud decretum eſt prima cauſa productionis rerũ, ita ſcientia iſta viſionis, vt decreti iſtius ad eas producendas in executione concurrat. Scientia enim pura poſſibilium nihil cauſat, ſed illa quæ cauſat, neceſſariò eſt voluntate Dei decernente poſterior: quę ſane per hoc ipſum quod eam præcedat voluntatis decretum, iam non eſt ſimplicis intelligentiæ ſed libera, & conſequenter viſionis, quemadmodum & recentiores quidam hoc ipſum tradunt.

Epiſt. 107. ad Vital.
Lib. de prædeſt. Sanct. cap. 10.
Ibid. c. 17.
Aluar. diſp. 13. & 16.

Altera opinio, quæ ſcientiam conditionatam ab Auguſtino ſignificatam aſſerit, ex illis ipſis Auguſtini teſtimoniis huc vſque à me prolatis per ſe ipſa corruit.

Aduerſus quam iſtud generaliter capitale eſt, quod non dicat Auguſtin. Deum per iſtam præſcientiam prænoſcere quid homo, hac vel illa gratiarum ſerie data, facturus ſit (quomodo, ſi illam conditionatam ſcientiam intelligeret, debuiſſet loqui) ſed per eam præſcire Deum *opus ſuum*, præſcire *quid ipſe facturus ſit.*

Imò expreſſiſſimè dixit, Deum vi prędeſtinationis præſcire, imò promittere (quod eſt, prædeſtinationis effectum patefacere) *quod ipſe facturus fuerat, non quod homines.* Quo circa ſiue ſcientia illa conditionata, ſecundum Auguſt. ſententiam Deo tribui debeat (quemadmodum non eſt difficile oſtendere) ſiue fortè non debeat, non eſſe tamẽ ab ipſo in iſta prædeſtinationis definitione ſignificatam, ex iis quæ iam diximus ſatis liquet: nec ſignificari potuiſſe ex natura gratiæ liberatricis & Chriſtianæ, quam ſupra vberius explicuimus abundè intelligitur. Eſt enim talis in voluntatem efficaciæ, tantaque poteſtate libero arbitrio dominatur, vt nihil hoſtilius ei quàm iſta præſcientia conditionata, prout eam iſti authores explicant, excogitari poſſe videatur. De quo alibi latius.

Lib. de prædeſt. Sanct. cap. 10.

Porrò (vt iſtud etiam breuiter dicam) quamuis toties Auguſtinus præſcientiæ mentionem ingerat, quando de prædeſtinatione diſputat, vt nonnulli arbitrati fuerint, prædeſtinationis naturam in actu intellectus præcipue collocatam eſſe; ex diuerſis tamen ipſius locis manifeſtum eſt eam in diuinæ voluntatis decreto eſſe ſitam. Quod inde in primis claret, quia ſæpiùs prædeſtinationem electionem vocat vſq; adeo vt dicat *electi ſunt ante mũdi conſtitutionem ea prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſciuit: & eligere vt credant* homines, nihil ei ſit, niſi prædeſtinare vt credant: *Quomodo enim eligeret eos, qui non erant, niſi prædeſtinando?* Alibi vtitur verbo, *ſtatuendi, conſtituendi, decernendi* hęc autem ſunt voluntatis. Nam vt eſt in libro Eſther: *Non eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ, ſi decreueris ſaluare nos.*

Lib. de præd. Sanct. cap. 10.
Capit. 18.
Eſther. c. 13.

Imò prædeſtinationem vocat Auguſtinus *definitam ſententiam voluntatis Dei.* De quibus vide latiùs capite primo. Sic intellexerunt etiam Auguſtini doctrinam Maſſilienſes aduerſarij eius, itemque Proſper & Hilarius diſcipuli eius. Nam de prædeſtinatione Auguſtini in controuerſiam tracta diſputantes, vocant eam paſſim & ſæpius *propoſitum Dei, quo fit hominum diſcretio, definitionem, prædeſtinantis electionem, conſtitutionem Dei propoſitum & conſilium voluntatis Dei,* quo vas in honorem conditur, ita videlicet vt præſcientia ex ipſo propoſito ſeu decreto Dei proficiſcatur. Hoc idem S. Fulgentius docet apertiſſimè & ſæpiſſimè. *Vtrumque prædeſtinando Deus præparauit in illa incommutabili voluntate, in qua ſic futurum effectum hominis renouandi diſpoſuit, vt eius voluntas in operatione bona eſſe non poſſit.* Et multò inferiùs: *Vera igitur immutabilitas dignè vera vocatur æternitas in qua æternitate incommutabilis voluntatis ſuæ creator ille iam feciſſe dicitur, quod in creatura mutabili, prout opportune faciendum diſpoſuit, ſic ritè diſpoſitum facit.* Et multis interiectis, iterum: *Tales itaque Deus aptauit in interitum punitionis quem peccatori iuſtus iudex prædeſtinatione iuſtè decreuit.* Nec diſſonat ab iſta doctrina in aliis libris ſuis. Nam in illis quos de veritate prædeſtinationis & gratię ſcripſit, diuerſis locis idem docet, nunc dicens Deum *prædeſtinare ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ*, nunc *neminem vincere prædeſtinationem, ſicut nullus poteſt eius vincere voluntatem*; & ſimilia, quibus prædeſtinationis naturam eum in voluntate collocare, manifeſtiſſimè liquet.

Fulgent. lib. 1. ad moni. lib. 24.
Fol. 13.
Fol. 62.
Lib. 3. de verit. præd. & grat.

Effectus adæquatus prædestinationis gratuitæ est liberatio. Quid illa, & à quibus. Prædestinatio gratiæ facta est præuiso peccato, non aliter.

CAPVT VIII.

QVantum ad primam huius quæstionis partem, iam ex antedictis vtcumq; intelligitur, effectũ prædestinationis gratuitæ esse gratiam. Ita disertis verbis Augustin. *Inter gratiam porro & prædestinationem hoc tantum interest, quod prædestinatio est gratiæ præparatio; gratia verò iam ipsa donatio.* Et rursum paulò inferius: *Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est vt dixi præparatio; gratia verò ipsius prædestinationis effectus.* (Lib. de præd. Sanct. cap. 10.)

Porrò per gratiam non intelligitur ipsa præcisè gratia, prout distinguitur ab effectu suo, sed præcipuè ipse effectus, quem Deus per gratiam in homine operatur, hoc est, ipsum opus bonum quod Deus homini per gratiam donat, & in homine per gratiam operatur. Hoc est enim propriè quod Deus se in hominibus facturum esse præsciuit, & per hoc prædestinauit. Declarat hoc infinitis locis August. loco gratiæ semper proferens ipsa merita bonorum operum, quæ suę gratiæ liberalitate & operatione largitur, vt in illo ipso loco quem citauimus, explicans id quod primo loco dixerat: *Quod itaque ait Apostolus non ex operibus, ne forte quis extollatur, ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, gratia est. Quod autem sequitur: quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus; prædestinatio est.* (Ibidem.) Et statim simpliciter explicans idipsum quod secundo loco repetiuerat: *Quando ergo promisit Deus Abrahæ in semine eius fidem gentium, dicens: patrem multarum gentium posui te; vnde dicit Apostolus: Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines; quia etsi faciunt homines bona, quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt vt ipse faciat quod promisit. Alioquin vt Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate.* (Ibidem.) Ecce, vtroque explicat loco per gratiam se effectus gratiæ intelligere. Gratia quippe operandi non datur à Deo, vt in ipsa stetur, sed vt Deus per ipsam gratiam in homine velle & perficere operetur. Vnde facta illa sua, quæ per prædestinationem Deus præscire dicitur, sæpè exponit Augustinus esse fidem, charitatem, pietatem, obedientiam, perseuerantiam, hoc est, ipsum credere Deo, diligere Deum, colere Deum, obedire Deo, perseuerare in Deo, quæ etiam vocat bona ac munera Dei, quæ suis electis se donaturum esse præsciuit. Cui asserendæ veritati nõ est opus pluribus, cum totus vterque liber de prædestinatione sanctorum ac perseuerantiæ dono, nihil aliud clamet.

Porrò sub ista gratia, hoc est, sub istis effectibus gratiæ, etiam gloriam intelligendam esse, iam satis superque in præcedentibus confirmauimus. Vnum hîc adiicio, vtraque ista, tam gratiam, quàm gloriam, hoc est, tam merita seu opera bona, quàm operum præmium sub prædestinationem gratuitam cadere, non sub qualibet consideratione, sed quatenus sunt *beneficia liberationis*. Nam hoc est, quod Augustinus dicit,

A prædestinationem *beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur.* Porrò liberatio respicit essentialiter libertatẽ: *Liberari quippe propriè dicitur*, inquit idem, *liberum fieri, quomodo saluari, saluum fieri: sanari, sanum fieri: sic liberari, liberum fieri.* (Serm. 48. de Verbis Dom. cap. 2.) Neque ista propriè dicta libertate quisquam liber fit, nisi à seruitute, quemadmodum satis intellexerunt Iudæi, quando respondebant Christo liberatori: *Nemini seruiuimus vnquam: quomodo tu dicis: Veritas liberabit vos?* Hoc est, inquit Augustinus hoc explanans: *Quos vides non habere seruitutis necessitatem, quomodo eis polliceris libertatem?* (Ibidem.) Hæc ergo seruitus, à qua homines liberantur per illa Dei beneficia, non est

B seruitus hominum visibilium, nec propriè & immediatè diaboli, sed *peccati.* Quod & Christus eodem sermone demonstrauit Iudæis, cùm eis libertatem polliceretur: *Omnis*, inquit, *qui facit peccatum, seruus est peccati, &c. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis*, quasi diceret, peccati seruitute serui estis; qui vos liberos venditatis. Si ergo vos filius ab hac seruitute peccati liberauerit, verè liberi eritis. Quid sit verò illa peccati seruitus, cui genus humanum ex Dei æquitate & propria iniquitate damnatum est, alio loco vberius diximus. Hoc loco satis fuerit intelligere, non esse solam peccati culpam siue ex origine, siue propria operatione contractam, à qua (Vide lib. 7. de gra. Chr. Salu. c. 6.)

C peccatorum omniũ remissione liberamur. Quisquis enim tali remissione liberatus est, non continuò beneficia certissimæ liberationis, de quibus Augustin. loquitur, assecutus est: sed esse in primis præter peccati culpam seruitutem concupiscentiæ, siue seruitutem sub lege peccati & mortis, quæ phrasi Apostolica PECCATVM, & *lex peccati & mortis* dicitur, & à qua Christus liberat nos per gratiam suam. (Rom. 6. & 8.) Denique ipsum corpus mortis, à quo tanto gemitu Apostolus liberari petit, quando dicit: *Infælix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* (Rom. 7.) hoc est, de vitiis corporis mortis. Nam de ipso *corpore mors corporis separat, sed cõtracta ex illo vitia cohærent, qui-*

D *bus iusta pœna debetur, quam etiam in inferno ille diues inuenit. Hinc se non poterat vtique liberare, qui dicit: Quis me liberabit de corpore mortis huius?* (Lib. de nat. & gratia ca. 55.) Nam de talibus *vitiis carnalibus*, quæ ex originis corruptione inundarunt, & propriis magis magisque crescunt iniquitatibus, *Non liberatur homo sine gratia saluatoris, nec quando per mortem corporis liberatur à corpore.* (Ibid. c. 53.) De quibus etiam latius alibi dictum est. Seruitus igitur ista, qua spiritus hominis dominanti seruit cupiditati, & carnalium vitiorum exercitui, vnde fomes tentationum omnium, quæ vel sponte ex homine, vel ex diabolo concupiscentias, quibus conspersi sumus, commouente proficiscuntur: non tolli-

E tur ex homine, nisi & culpa tota per perfectam iustitiam, & illæ densæ tenebræ, quibus ex peccato inuoluti sumus, per luminosissimam sapientiam, & concupiscentiæ vetustas per ipsam mortalis corporis innouationem resurrectionemque deleatur. Ex quo sane fit, vt libratissimè rectissimeque dixerit Aug. effectum adæquatum prędestinationis gratiæ describendo, esse *beneficia Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur*, hoc est breuiter, esse beneficia liberationis perfectæ, seu liberationis, vt Christi verbis loquar, quâ *si nos Filius hominis liberauerit, verè liberi erimus.* Verè namque seu perfectè liberi non erimus nisi & ipsum corpus in quo omnium incentiua vitiorum circumferimus, *liberetur à*

seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei; per redemptionem videlicet corporis nostri; Vbi Græcè est ipsissimum verbum Paulo, id est, seruitus; & ἐλευθερία & ἐλευθερίων; quæ Augustinus *in Græca Lingua euidentius sonare tradit propriè dictam libertatem*, quatenus opponitur seruituti. Nam alioquin liberatio magis diffusâ & impropria significatione extenditur ad omnem cuiuslibet hostis aut molestiæ, aut omnis mali depulsionem, vt obseruat ibidem Augustinus: *In consuetudine Latinæ linguæ liberari duobus modis dicitur. Et maximè in eo consueuimus audire hoc verbum, vt quicunque liberatur intelligatur periculum euadere, molestiis carere. Liberari autem propriè dicitur, liberum fieri.* Vna significatio igitur *maximè vsitata* est; altera verò *propria*. In Augustini definitione intelligimus valde conuenienter, iuxta principia ipsius alibi latius deducta, propriè dictam liberationem, quæ vsque ad beatam corporis redemptionem, ipsamque spiritus fœlicitatem gloriosam se protendit; sine quibus perfecta spiritus liberatio, omnisque depulsio seruitutis obtineri nequit. Hanc verò propriè dictam perfectamque liberationem quisquis fuerit assecutus, hoc ipso quoque iuxta vulgarem & maximè vsitatam significationem liberandi, liberatus erit; nempe ab omni interno externoque hoste; ab omni interna externaque molestia; ab omni denique interno externoque malo.

Serm. 48. de verb. Domini.

Ibidem.

Etenim vtraque liberatio hic iustitiæ dilectione, & concupiscentiæ refrænatione ac diminutione inchoatur, & in beata corporis resurrectione, atque animi perfecta sapientia perficitur. Quapropter si quis maluerit *liberationem* per Dei beneficia, quibus certissimè liberamur, vulgariter intelligere ab omni videlicet malo, nihil fuerit inconueniens. Nam & pro tali liberatione malorum omnium ad quæ ex peccato condemnati sumus, depulsionem complectente, tantis gemitibus tota deprecatur Ecclesia, quando quotidie clamat ad Deum: *Sed libera nos à malo.* Hoc enim dicendo nos ipsos, vt Augustinus docet, *admonemus, vbi nondum nos esse in eo bono, vbi nullum patiamur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, tamque euidenter est manifestum, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem suam.*

Epist. 121. ad Probam cap. 11.

Cùm verò genus humanum & in illam propriè dictam animi seruitutem, & in vniuersam malorum seriem consequentem non inciderit nisi ex peccato, propter quod nascimur omnes filij iræ totaque natura in radice vitiata atque damnata est; rectissimè quoque dicitur in Augustini definitione libertatem intelligi, quâ à *damnatione liberamur*, cui obligati nascimur. Itaque prædestinatio gratuita, seu electio & discretio gratiæ iuxta sancti Augustini definitionem, non est aliud, nisi propositum liberandi aliquem à damnatione cuius reus nascitur. Nã ex isto proposito gratuito fluunt illa beneficia Dei, quibus ille quem voluerit liberare, certissimè liberatur.

Ex qua profectò vel sola definitione perspicuum euadit, electionem seu prædestinationem hominum gratuitam, iuxta sancti Augustini doctrinam, à Deo factam esse post præuisum peccatum, cuius inquinatione damnandi videbantur, & à cuius erant damnatione liberandi. Decretum enim liberationis concipi non potest, nisi præuisâ seruitute, sicut nec decretum sanandi aliquem, nisi præuisâ ægritudine, quas essentialiter liberatio, sanatioque supponunt. Vnde passim in operibus suis aduersus hostes gratiæ Dei, disertis verbis docet, vi prædestinationis diuinæ homines ab originali massa seu damnatione discerni. Nam de diuersis gratiæ donis, quæ plurimis negantur, loquens, causam istius denegationis in æternã illam prædestinationem & discretionem, ascendendo refert, quâ homines in mente Dei ab inuicem discernuntur, hoc est, à communis damnationis massa seligendi discernendique æternæ prædestinationis proposito discernuntur: *Ac per hoc*, inquit, *& qui Euangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perseuerantiam non acceperunt, & qui credere noluerunt, & qui per ætatem paruulam nec credere potuerunt, sed ab originali noxa solo possent lauacro regenerationis absolui, quo tamen non accepto mortui perierunt, non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam, euntibus omnibus ex vno in condemnationem.* Et paulò inferiùs, ordine reciproco descendendo ex illo æterno prædestinationis proposito, quo homines à communis massæ humanæ damnatione discernuntur, omnium donorum Dei diuersitatem velut ex fonte deriuat: *Quicunque ergo ab illa originali damnatione istâ diuinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod & procuratur eis audiendum Euangelium, & cùm audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur vsque in finem perseuerant, & si quando exorbitant, correpti emendantur, &c. Hæc enim omnia operatur in eis, qui vasa misericordiæ operatus est eos, qui & elegit eos in filio suo ante constitutionem mundi per electionem gratiæ.* Et sine vlla omnino ambiguitate apertissimè: *Qui verò perseueraturi non sunt, & sic à fide Christiana & conuersatione lapsuri sunt, vt tales eos vitæ huius finis inueniat: procul dubio nec illo tempore, quo benè pièque viuunt, in isto numero* (electorum & prædestinatorum) *computandi sunt. Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione discreti; & ideo nec secundum propositum vocati; ac per hoc nec electi.* Et rursus in eodem illo libro: *Faciat ipse cum charitate quod scit esse faciendum: scit enim talem corripiendum, facturo Deo aut misericordiam aut iudicium: misericordiam quidem, si à massa perditionis ille qui corripitur, gratiæ largitate discretus est.*

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Ibid. infer.

Cap. 9.

Hinc igitur proficiscitur è contrario, vt apud eundem Augustinum reprobari à Deo, non sit aliud, quàm in illa ipsa originali damnatione relinqui.

Hoc ipso quippe, quo Deus aliquem non constituit ex damnatione iam contracta debitaque liberare, necessariò reprobatus, & æterna damnatione plectendus est: *Cùm dicuntur*, inquit, *omnes ex vno in condemnationem, ipsa massa significatur, ex qua fiunt à figulo alia vasa in honorem*, id est, *quæ assumuntur fugratiam, alia in contumeliam, id est, quæ ad supplicium relinquuntur.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Tunc* (in futura vita) *non latebit quod nunc latet, cùm de duobus paruulis vnus esset assumendus per Dei misericordiam, alius per iudicium relinquendus, in quo is qui assumeretur, agnosceret quid sibi per iudicium deberetur, nisi misericordia subueniret.* Et in lib. de peccatorum meritis: *Deo per summam præscientiam iudicante qui paruulorum ab isto reatu non mereantur absolui.* Quod & aliis non paucis locis tradit. Vnde vtrumque coniungit & electionem prædestinantis alios ex massa damnationis, & in eadem alios reprobando relinquentis, in illo ipso loco, vbi definitionem gratuitæ prædestina-

Lib. 1. cont. Iul. imperf. fol. 180.

In Enchirid. ad Laurent. cap. 51.

Lib. 2. de pec. merit. cap. vlt.

tionis expresserat. Nam vt ex antithesi ostenderet quid dixisset, *Eos certissime liberari, quicumque liberantur*, & quis sit ille terminus, vnde prædestinatio gratiæ eos istâ beneficiorum præparatione liberare decreuit, statim nullis verbis interiectis adiicit: *Cæteri autem vbi nisi in massa perditionis, iusto diuino iudicio relinquuntur? Vbi Tyrij relicti sunt, & Sidonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent.* Et radicem detegens cur talibus hominibus non adhibeantur illa signa, per quæ, si adhiberentur, præsciuntur esse credituri: *Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina, vel facta, per quæ possent credere, si audirent vtique talia vel viderent.* Et in eodem capite de Iudæis: *In eadem perditionis massa relicti sunt etiam Iudæi, qui non potuerunt credere in conspectu suo tam magnis clarisque virtutibus.*

Lib. de dono perſ. c. 14. — Ibidem. — Ibidem.

Hæc denique causa est, cur sexcentis locis Augustinus terminum seu effectum prædestinationis, qui in eius definitione tangitur per verbum *liberandi*, explicet per liberationem à massa perditionis, à morte, à supplicio, à damnatione: & è contrario effectum reprobationis per non liberari, siue puniri, siue damnari, & huiusmodi. Vt in Epistola ad Sixtum: *Parum attendunt quod debita redditur pœna damnato, indebita gratia liberato, vt nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste glorietur; atque ita potiùs acceptionem nullam fieri personarum, vbi vna eademque massa damnationis & offensionis inuoluit; vt liberatus de non liberato discat, quod etiam sibi supplicium conueniret, nisi gratia subueniret.* Quod in eodem loco vberiùs & instantiùs agit & inferiùs: *Cur autem illum potiùs, quàm illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum*, &c. Et adhuc in eadem Epistola de prædestinatione atque electione Iacob pro fratre Esaü disputans, propterea Prophetam dixisse docet: Iacob dilexi, Esaü autem odio habui: *Vt intelligeretur hoc apertum postea per Prophetam, quod antequam illi nascerentur, erat in Dei prædestinatione per gratiam.* Et quid tandem istud? *Quid enim diligebat in Iacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ*, quod essentialiter misericordiam respicit, *suæ donum? Et quid oderat in Esaü, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum?* Quod vberius & enodatius explicat paulò post: *Vt cum ex eodem patre, eadem matre, vno concubitu, antequam aliquid egissent boni aut mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Iacob, ex illa massa originalis iniquitatis, vbi fratrem suum cum quo habuit communem causam, videt per iustitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam potuisse discerni.* Vbi Deum diligere Iacob & odisse Esaü, nihil est aliud quam prædestinare & reprobare, seu prædestinatione sua à perditionis massa discernere, & in illa relinquere seu damnare, iuxta illud eiusdem in Epistola ad Paulinum: *Sed quomodo*, inquiunt, *non est iniquitas apud Deum, si diligendo discernit, quos merita nulla discernunt?* Et paulò post, effectum istius æternæ dilectionis, siue discretionis à massa perditionis, siue simplicius prædestinationis exprimens phrasi solita: *Quid nos hîc docuit, nisi ex illa massa primi hominis, cui meritò mors debetur, non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinere quod quisque liberatur; atque ita non esse iniquitatem apud Deum, quia neque remittendo, neque exigendo quod debetur, iniustus est? Ibi enim gratia est indulgentia, vbi iusta posset esse vindicta. Et hinc euidenter apparet, à pœna debita liberato & gratis iustificato, quantum beneficij conferatur,* quod alter æqualiter reus sine puniente iniquitate puniretur. Nunquam finirem, si omnia sancti Doctoris loca congererem, quibus effectum illum prædestinationis in definitione memoratum verbis istis: *Quibus certissime liberantur*, &c. per liberationem à massa perditionis exponit, vt sanè fastidium potiùs, quam instructionem allaturus mihi videar, si pluribus accersendis immorer. Consulenda, sicut plura videre libet, libri 2. ad Bonif. caput 4. & lib. 4. cap. 6. lib. de natura & gratia cap. 5. & 6. lib. 3. contra Iulianum cap. 17. & libri 4. cap. 8. & alia innumera. Quæ sane causa est, vt illa gratia, quæ gratuitæ *prædestinationis effectus* esse dicitur ab Augustino, vocetur ab ipso *gratia liberatrix*; gratia *liberationis*; gratia quâ *liberamur à concupiscentiarum dominatione*; gratia, quâ *liberamur à corpore mortis huius*, hoc est vitiis eius; denique gratia, quâ *à damnatione liberamur, qua iam tenemur obstricti*, & similibus nominibus. Quæ apertissimè clamant, non aliter Deum homines prædestinando respexisse, quam vt à massa damnationis liberandos, quâ iustissimo Dei iudicio tota humani generis massa vitiata premebatur.

Epist. 105. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem. — Epist. 106. — Ibidem. — Lib. de præd. Sanct. cap. 10. — Epist. 105. ad Sixtum, & Serm. 8. de verbis Apost. c. 2. — Lib. de Corr. & gratia. cap. 11. — Epist. 90. — Lib. de gestis Pelag. c. 6.

Quod etiam ex alio capite non minùs euidenter constat. Nam, vt Apostolus docet, & ex Apostolo sanctus Augustinus, hominum electio atque prædestinatio, non nisi *in Christo* facta est: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.* Et iterum: *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum secundum propositum voluntatis suæ.* Siue intelligatur *in ipso*, tanquam in corporis eius plenitudine, cuius ipse caput, nos membra facti sumus, vt subinde sanctus Doctor videtur intelligere, iuxta illud Apostoli: *In quo etiam nos sortem consecuti sumus* (vt Augustinus legit) *prædestinati secundùm propositum eius*; siue *in ipso*, hoc est, per ipsum, aut per meritum eius; quæ diuersitas ad præsens propositum nihil facit. Iam verò, iuxta S. Augustini principia, Christus, non erat vllo modo venturus in mundum, nisi Adami peccato tota humana natura periisset: *Attende Euangelium, venit enim Filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Si homo non perisset, filius hominis non venisset.* Et in eodem sermone: *Quare venit in mundum? Peccatores saluos facere. Alia causa non fuit quare veniret in mundum. Non enim de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata duxerunt. Hæc est causa, cur veniret peccatores saluos facere.* Et in sermone nono de verbis Apostoli eadem illa verba, quamvis planissima, populo plana faciens: *Nulla causa fuit veniendi Christo Domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera; & nulla est causa medicinæ.* Ergo non aliter facta est hominum prædestinatio, nisi posita præuisione damnationis, seu massæ humani generis ex peccati iniquitate vitiatæ, vt vi prædestinationis possent per gratiam ab ista damnatione liberari. Nam inde venerunt ista elogia Christi Domini celeberrima, quibus Redemptor & Saluator mundi, & Iesus dicitur, quia *saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Prædestinare quippe homines seu populum suum, non est aliud quam *velle saluum facere*, seu *liberare* populum suum à peccatis eorum.

Lib. de Corr. & gratia cap. 10. — Ephes. 1. — Ibidem. — Ibidem. — Serm. 8. de Verb. Dom. cap. 2. — Ibid. c. 7. — Serm. 9. c. 1. — Matth. 1.

Vnde phrases istæ, massa, & discretio à massa perditionis, & quid significent apud Augustinum.

CAPVT IX.

EX his igitur Augustini densis contestationibus simul etiam non obscurè colligi potest, primo vnde phrases istæ de *massa* & *discretione* venerint, quæ tam libenter Augustinus vsurpat. Hausit enim vtramque ex Apostolo, qui ad Romanos dicit: *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Vbi Augustinus semper subintelligit massam illam humani generis, quæ similitudine massæ, siue luteæ, siue farinaceæ, significatur peccati fermento corrupta esse. Nam φύραμα, quod ibi massa vertitur, ab Apost. aliquoties vsurpatur, pro conspersione farinæ, quæ fermento misceri ac temperari solet: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Et, *expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio*, seu massa, φύραμα. Phrasim vero de discretione Apostolus ei ad Corinthios suppeditauit: *Quis enim te discernit?* Quæ verba, sicut Augustinus docet ad Valentinum scribens, *Ideò dicit, quia de massa illius perditionis, quæ facta est ex Adam, non discernit hominem, vt eum faciat vas in honorem, non in contumeliam, nisi Deus.* Et ad Bonifacium docet, homini, tanquam de semetipso & de suo proprio bono glorianti, dici: *Quis enim te discernit? vtique ab ira vasis, à massa perditionis, quæ per vnum omnes misit in damnationem*, &c. ergo ille discernit, qui vnde discernaris impertit, pœnam debitam remittendo, indebitam gratiam largiendo.

Rom. 9.
Galat. 5.
1. Cor. 5.
Epist. 1. ad Valent.
Lib. 2 ad Bonif. c. 7.

Hinc etiam *secundo* colligitur & perspicuum fit, quo sensu dicatur, *massa perditionis, massa damnata*, &c. Nempe quia totum humanum genus velut eiusdem cum Adamo naturæ, & ex ipso deriuatum, instar conspersionis, seu massæ farinaceæ, peccato veluti fermento vitiatum, perditum, atque damnatum est; non solum quia ratione culpæ, quam peccatum attulit, sed & concupiscentiæ, qua in prolem culpa transfunditur, animus inquinatur, dominantique carni subditus nascitur: *Tunc facta est vna massa omnium, veniens de traduce peccati & pœna mortalitatis.* Et inferius: *Concupiscentia carnalis de peccati pœna iam regnans, vniuersum genus humanum, tanquam totam & vnam conspersionem, originali reatu in omnia permanente conspersionem, originali reatu in omnia permanente confuderat.* Vnde alibi dicit: *Vniuersa massa tanquam in vitiata radice damnata est.* Alibi Pelagianos: *nolle credere, quod in vno homine tota est massa vitiata, & tota damnata; à quo vitio & damnatione sola sanat & liberat gratia.*

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.
Lib. 14. de Ciuit. c. 26.
Lib. 1. cont. Iul. oper. imperf. fol. 347.

Tertiò vtcumque patet, quid sit illa discretio temporalis, seu *liberatio à massa damnationis*, quam respicit discretio æterna, seu prædestinatio gratuita saluandorum, velut adæquatum effectum suum. Quidam enim non satis periti principiorum Augustini, difficulter possunt acquiescere, quod prædestinationem Augustinus discretionem à massa damnationis vocet: Multi enim videntur per peccatorum remissionem iam à damnationis massa discerni, qui tamen nullo pacto prædestinati sunt, quia relapsi pereunt. Sed sciendum est quod cum discretio à massa perditionis apud Augustinum ipsa prædestinatione

A fiat iuxta illud ipsius: *Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti*; æterna illa discretio Dei effectus eosdem respicit, quos prædestinatio: *Prædestinationis autem effectus est gratia*, vt idem ait, hoc est, quicquid gratia in homine ad perficiendam salutem ac liberationem eius operatur, non merita solum seu opera bona, sed & eorum perseuerantiam & ipsam gloriam, sine cuius præparatione nemo simpliciter prædestinatus dici debet aut potest; prout latius in superioribus demonstrauimus. Itaque æterna illa prædestinationis discretio à massa perditionis respicit adæquate discretionem seu liberationem temporalem ab illa massa per gra-B tiam: *Gratia*, inquit Augustinus, *liberat à totius massæ damnatione, quos liberat.* Quæ sane liberatio nullo modo solam peccati remissionem respicit, sed omnium omnino malorum depulsionem, quæ pœnaliter ex originali damnatione toti massæ perditionis inflicta sunt: nimirum non solum culpæ, sed & ignorantiæ illius profundæ & cæcitatis, cum qua nascimur, & concupiscentiæ tam importunæ atque periculosæ, cum quibus duabus originalibus pœnis ad mortem vsque dimicamus, & ex quibus pœnis omnia peccata proficiscuntur, & ipsius mortalitatis, quam *graue iugum* Scripturæ vocant, æternæ denique damnationis, in quam nemo iam semel C iustificatus relabitur, nisi ex illius damnationis supplicio, quo tota massa premitur. Ab istis omnibus damnationis originalis malis, nisi quis gratia liberetur, nunquam ille iuxta sensum sanctissimi Præsulis, à perditionis massa discretus fuerit. Itaque discretioni siue liberationi à massa perditionis, non semel damnationem Augustinus opponit; vt in libro quarto contra Iulianum, vbi de *massa originis damnatæ atque vitiatæ* fecisset mentionem: *Ac per hoc*, inquit, *nec damnatus ex debito de supplicio iustè queritur: nec liberatus gratis de merito superbè gloriatur.* Et libro de natura & gratia: *Vniuersa igitur massa pœnas debet; & si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non D iniustè procul dubio redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur*, &c. Et terminos liberationis illius circumscribens, quæ per misericordiam discernentis Dei & gratiam tribuitur: *Misericordia eius præuenit hominem, vt liberetur à malis & quæ facit & quæ facturus fuerat, nisi gratia Dei regeneretur, & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei.* Et aduersus Iulianum accuratius: *Qua gratia liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ male viuendo contraxeram: qua gratia liberor, vt scio, ne intrem in tentationem à concupiscentia mea abstractus & illectus, atque vt exaudiar dicens cum consortibus* E *meis: Dimitte nobis debita nostra, qua gratia liberabor, vt spero, in æternum, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ.* Ecce triplicem liberationem à malis, quæ omnia omnino, vel proximè, vel remotè, ex originali totius massæ damnatione contracta sunt, à malis culpæ, siue originalis, siue propriæ; à malis tentationum, cum quibus vt assiduè luctemur, propter totius massæ culpam damnati sumus atque ita damnati, vt nisi gratuita Dei gratia in singulis adiuuemur, ned vnam quidem superaturi simus; à malis denique ipsius fomitis atq; mortalitatis: quę tentationũ omnium seminarium. Quod triplex beneficium contra triplex supplicium perditionis massæ irrogatum, triplici oratione petitur ab Eccl. quan-

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.
Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. fol. 179.
Lib. 4. cont. Iul. cap. 8.
Lib. de nat. & gratia cap. 5.
Lib. de Corr. & gratia cap. 13.
Lib. 6. cont. Iul. cap. 14.

A dò iam etiam ab originis culpa mundata rogat: *Dimitte nobis debita nostra; & ne nos inducas in tentationem: sed libera nos à malo*, iuxta illud Augustini: *Sic ergo totum hoc in tribus beneficiis possumus breuiter petere potest: Ignosce nobis ea in quibus fuimus abstracti à concupiscentia; adiuua ne abstrahamur à concupiscentia; aufer à nobis, beatâ resurrectione, concupiscentiam.* Quamobrem quisquis, non ex omnibus istis malis, quæ ex originali damnatione contracta sunt, eruitur, sicut non liberatur in tempore, nec discernitur reipsa à massa perditionis, sed in illa, tametsi semel iustificatus, perit; ita nec ab æterno ab illa massa perditionis Dei prædestinatione discretus fuit. Massæ quippe B damnatio, non in eo tantum sita est, quod post mortem ad æternum supplicium deputandi sumus, sed in omnibus omnino malis quæ in hoc mundo sufferuntur, & in omnibus malorum sufferendorum debitis atque necessitatibus, quæ tamen per misericordiam Dei non sufferuntur. Diuinæ quippe misericordiæ est, à quocumque malo liberamur, Concilio Arausicano nobis pronuntiante: *Nullus miser de quantacumque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur.* Inter quæ mala non est minimum, quod homo qui in illa massa damnatus fuit, neque credere, neque velle bonum, neque pœnitere mali, neque diligere Deum, neque operari, neque quicquam boni quo piè viuitur, neq; tantillum suis viribus perseuerare possit: sed ei totum illud gratuita gratia dari debeat, quam propterea, quibus & quando & quantum voluerit, tribuit, & negat Deus. Non enim culpâ est opus nouâ vt hoc alicui subtrahatur, siue non detur, quod nemini debetur. Ex illa igitur originalis massæ damnatione proficiscitur, vt aliquibus non detur quidem ipse auditus fidei, sine quo non possunt credere: *Fides enim ex auditu*: aliis non detur fides, sine qua iusti esse non possunt, aliis non detur pœnitentia, magnum donum Dei; aliis non detur dilectio, qua bene operentur; aliis non detur firmitas persistendi in tentatione, siue perseuerantiæ donum, quod Deus tribuit, & non tribuit, quibus D vult. Iustè autem non tribuit, quod non debet. Si igitur sua malitia in peccata relabantur, non est illa culpa Dei, sed propria: sicut infirmitas, & cæcitas, ex qua nascitur instabilitas, propria est, ex massæ damnatione contracta. Hoc est igitur, quod Augustinus in istud velut principium refert, quod aliqui vel non perseuerauerunt, vel baptismo caruerunt, vel non crediderunt, vel non audito Euangelio, neque potuerunt credere; quia videlicet non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam: *Non enim sunt*, inquit, *à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, & ideo non* E *secundum propositum vocati.* Nam sub illa vocatione, secundum propositum, non solum fides & pœnitentia: sed, vt infrà latius, & perseuerantia ipsa comprehenditur. Quemadmodum igitur qui ex puteo, in quem cecidit, ab alio gratis liberari debet, non est liberatus dum ei funis datur, & extrahi ex parte cœpit, si propria malitia vel infirmitate ex casu voluntario contracta, relabatur: ita nec ille in sensu Augustini à massa discretus est, qui tantummodo peccati remissione decernitur purgandus: sed qui omnium pœnarum ex damnatione originali inhærentium abolitione iustificandus, & in antiquum statum reparandus, in quo innocens massa ex Dei creatione & sanctificatione fuit.

Lib. 2. de pec. merit. cap. 4.

Concilio Arausicano can. 4.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Electio, seu prædestinatio gratiæ non habuit in Angelis locum, & quo sensu.

CAPVT X.

PRædestinationem illam gratuitam de qua nos hactenus disseruimus, circa homines, qui perierant, suos effectus operari tam in futura quam in præsenti vita, ex iis quæ tractauimus, satis patet. Ratio quoque certa duobus ex capitibus peti potest. Vna ex natura liberationis, de qua in definitione mentio fit, quia quotquot ad æternam salutem perducendi sunt, ex iustissimæ massæ damnatione, non solum culpæ remissione sed omnium pœnarũ abolitione liberandi sunt. Quam liberationem, quia nullum omnino meritum siue operis, siue voluntatis, siue cogitationis præcedit, neque præcedere potest, sed mere per gratuitam gratiam dari debet, necesse est vt gratuito tantum beneficium præparetur, & proinde prædestinetur: cùm prædestinatio gratuita non sit aliud, nisi præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. Vnde Augustinus: *Quotquot ex hac stirpe gratia Dei liberantur, à damnatione* C *vtique liberantur, qua iam tenentur obstricti. Vnde etiamsi nullus liberaretur, iustum Dei iudicium iuste nemo reprehenderet. Quod ergo pauci in comparatione pereuntium, in suo verò numero liberantur multi, gratia fit, gratis fit, gratiæ sunt agendæ quia fit, ne quis velut de suis meritis extollatur, sed omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur.*

Lib. de Corr. & gratia cap. 10.

Altera ratio ex natura *beneficiorum Dei* fluit, quibus peragitur ista liberatio. Illa vero sunt, tam meritum vitæ bonæ in hac vita, quam eius præmium in futura: quorum vtrumque Deus per gratiam Christi medicinalem homini per peccatum perdito donat. Est enim arbitrium hominis post lapsum non solum ita culpæ & pœnæ reum, D vt illud debeat à reatu hæreditario & proprio illius agni sanguis absoluere: sed etiam sub concupiscentia peccandi sibi dominante captiuum: à cuius vinculis & ferrea seruitute nullo pacto potest erui, & in bene agendi libertatem surgere, nisi per gratuitam Christi Saluatoris gratiam liberetur. De qua seruitute, consule quæ fusè in aliis locis diximus. Hæc porro gratia non est quodlibet adiutorium læsæ potestatis arbitrij, sed adiutorium voluntatis & actionis, hoc est, non est adiutoriũ sanæ voluntatis, quod detur ei *posse*, si velit, & *sine quo non* potest velle quod præcipitur, sed est adiutorium Saluatoris medicinale, *quo* Deus ægræ voluntati inuictè donat ipsum E velle & operari, idque ab initio inchoationis vitæ bonæ, vsque ad finem consummationis. Donat ergo Deus homini per illud gratuitum & medicinale adiutorium, omnia opera ac merita, quibus erigitur ad salutem, velle, credere, pœnitere, diligere, operari, & in istis omnibus perseuerare vsque in finem, *Non solum vt sine isto dono perseuerantia esse non possint, verum etiam vt per hoc donum nõ nisi perseuerantes sint.* De quo genere gratuiti adiutorij medicinalis, & quo pacto per illud omnia opera ipsa hominis sint propriè & specialiter dicta munera, seu *dona Dei*, late diximus, cùm de gratiæ medicinalis natura tractaremus.

Lib. de Corr. & gratia cap. 12.

Vide lib. 2. de gratia Christi Saluatoris præcipuè à c. 3. vsque ad 15.

Hinc ergo irrefragabiliter consequitur, omnia

huiusmodi beneficia, quibus peragitur perditorum hominum liberatio, sicuti gratuita, & speciali donatione dantur infirmis per adiutorium non solum *sine quo non possunt* præcepta facere, sed *quo* Deus eis ipsum velle largitur & facere, ita quoque ea beneficia ipsis per gratuitam beneuolentiam & gratiam præparari, hoc est, danda prædestinari. Vt proinde nullo pacto in dubium reuocari possit, quin prædestinatio gratiæ circa lapsos homines versetur. Hoc ipso namque quo ista beneficia liberationis, aliquibus gratis præparata atque prædestinata sunt, illi ipsi gratis prædestinati sunt, iuxta illius consecutionis legem, quam format Augustinus, quando in hunc modum arguit: *Initium fidei & vsque in finem perseuerantia Dei dona sunt, nec vlla futura sua dona, & quæ danda essent, & quibus danda essent Deus non præscire potuit: Ergo*, inquit, *per hoc prædestinati ab illo sunt, quos liberat & coronat.*

Lib. de dono pers. c. 17.

Sed de beatis Angelis maior quæstio est, vtrum & illi electione seu predestinatione gratię electi seu predestinati sint. Quod etiam de hominibus si in primæua perstitissent innocentia, quæri potest. Nam eadem omnino, iuxta sanctum Augustinum, de hominibus innocentibus atque illæsis, quæ de Angelis ratio fuit. Angelos igitur etiam gratis ad salutem electos & prædestinatos esse, plerique recentiores & fere omnes, si non prorsus omnes, vnanimiter docent. Ratio quoque manifesta & certa ipsis suffragari videtur. Est enim iuxta Catholicam fidem indubitatum, Angelos vera Dei gratia indiguisse, qua possent opera bona facere, & in iustitia perseuerando cœlestis beatitudinis meritum comparare. Non minus enim opera veræ pietatis & charitatis, quibus æterna gloria promerenda est, quam ipsa gloria, quæ erat merces operum, naturales Angelorum vires, & hominum, quantumuis innocentium, superat, ergo & illa eis gratis danda, & per hoc prędestinanda fuerunt, ergo consequenter illi qui reipsa beatitudinem assecuti sunt, iuxta dictum S. Augustini argumentum gratis respectu vtriuslibet, siue meriti, siue præmij, prędestinati sunt. Nam quod Augustinus in definitione sua liberationis mentionem facit materialis tantum videtur esse differentia, quia de hominibus lapsis ex professo loquebatur. Gratuita verò esse potest, præparatio atque prædestinatio beneficiorum, quamuis aliquis per illa non à promerita iam damnatione, sed ab imminente, si deesset gratia, liberaretur.

Et ista quidem, iuxta recentiorum principia, videntur valde consequenter dici, qui ne semel quidem de gratuita sanctorum Angelorum prædestinatione dubitant. Sed iuxta S. August. longe aliter de rebus istis ratiocinandum est, vtpote cum cuius principiis ista iam dicta modernorum argumentatio, & conclusio capitaliter pugnat. Dicendum est enim Angelos, qui æterna fœlicitate potiuntur, non esse prædestinatos *electione* seu *prædestinatione gratiæ*, sed eâ quam supra diximus, *meritorum*. Idemque omnino de hominibus, si perstitissent in statu innocentiæ, sentiri debet.

Vide hoc Tract. supra ca. 6.

Quod vt recte intelligatur, sciendum est nos non agere de sanctitate vel charitate, cum qua Angeli & primi homines creati sunt, cùm Deus esset in eis *condens naturam, & largiens gratiam*; hanc enim non est dubium eis gratis esse prædestinatam atque donatam: non etiam de ipso præcisè adiutorio gratiæ, quod eis ad perseuerandum datum est. Nam & istud certissimum est gratuita Dei voluntate prædestinatum ac datum; sed de perseuerantia, & actibus meritisque Angelorum, & de gloria, quæ perseuerantiæ & meritis retributa est.

Itaque ratio diuersitatis inter innocentis lapsæque naturæ statū, ex discrimine duplicis adiutorij gratiæ, quod creaturis stantibus & lapsis ad volendum agendumque necessarium est, proficiscitur. Aliud enim sanæ, aliud ægrotæ voluntati; aliud fractæ, aliud integræ libertati congruit. Itaque vnum est simile adiutoriis, quæ robustæ sanitati conseruandæ adhibentur; aliud medicinalibus, quæ infirmitati roborandæ. Inter quæ adiutoria quanta differentia sit, & quo pacto id quod integritati ad agendum sufficit, alteri plerumque nihil omnino conferat, imo noxium sit, videnda, si placet, ea quæ latè superius ex professo disputata sunt. Præsenti scopo satis est recolere, Angelorum adiutorium non fuisse tale, vt per illud eis velle, & facere, & perseuerare largiretur Deus: sed tantummodo posse facere, & perseuerare, si vellent. Non enim erat adiutorium *quo* fieret vt vellent & perseuerarent, sed *sine quo* velle & perseuerare non possent. Non ergo Deus eos esse voluit sine gratiæ suæ adiutorio; sed illud reliquit in eorum libera voluntate; ita videlicet, vt illud desererent, cùm vellent, & in quo permanerent si vellent, nō quo fieret vt vellent: Vt enim vellent, in eorum libero reliquit arbitrio quod ita liberum tunc erat, vt quemadmodum Augustinus notat, *bene velle posset, & male.* De quo discrimine duplicis adiutorij, status, lapsæque creaturæ, quantum ad operandi modum, fusè ex mente Augustini disputauimus, tum superius, cum de gratia medicinali Christi; tum illo libro, vbi de statu primi hominis diximus.

Lib. 2. de grat. Christi Sal. à c. 1. vsque ad 4.

Vide lib. 2. cit. c. 4. & 5. Vide lib. de statu primi hominis penè toto & maxime c. 14. & 15.

Hinc ergo nascebatur primo, vt vsus, perinde vti non vsus, istius adiutorij, non ab ipso adiutorio, sed à voluntate peteretur. Adiutorium enim non se habebat tanquam id quod voluntatem ad agendum impelleret, sed ita dumtaxat, vt sine quo se ad volendum determinare non posset. Nam quemadmodum habitibus & oculorum luce vtitur voluntas nutu suo, & non vtitur quando vult; nec est lux aut habitus, quæ velle vel non velle, videre vel non videre nos faciunt, sed tantummodo sine quibus actus volendi & videndi non fit: ita Angelorum adiutorium non erat huiusmodi influxus, quo fieret vt vellent, sed è contrario nutus voluntatis erat, quo fieret vt adiutorium influeret.

Vide dicta lib. de statu primi hominis c. 14. & 15. latissime.

Hinc secundo nascebatur, vt non deberet discrimen volentium à non volentibus, agentium à non agentibus, perseuerantium à non perseuerantibus, adiutorio, sed nutui voluntatis tribui, quamvis voluntas, aut actio, aut perseuerantia sine adiutorio influente non fieret. Nam quando ad eundem actum liberum concurrunt plura, sine quibus libertas agendi in actum suum exire non potest, non illi causæ tribui debet exercitium actus aut voluntatis, *sine qua* non potest fieri: sed illi, quę nutu suo totam machinam ad motum impellit, aut otiosam esse sinit.

Vide ibid. ex August.

Hinc tertio nascebatur, vt neq; volitiones, neque actiones Angel. hoc est, neque merita, neque perseuerātia meritorū, essent specialia Dei dona hoc est, non eis Deus speciali donatione seu gratia largiretur. Tantummodo enim donabat ea in radice, quatenus eis adiutorium quoddam gratiæ tribuebat, sine quo simul influente & coo-

perante velle, agereq́, & perseuerare, non poterant; sed ipsum velleq́, agere, & perseuerare, non eis dabat adiutorium gratiæ, sed propria voluntas, quamvis non sine gratia, eo prorsus modo, quemadmodum si quis cum gratia sufficiente pro sua libertate vellet aut ageret, prout recentiores aliqui Molina & Lessius, ea professo docent. Fit enim, secundum illos efficax gratia, quantum ad actum secundum, si voluntas cum ea cooperari velit; si non, tantum sufficiens & inefficax in actu secundo, hoc est, sine effectu aut sine actu manet. Tunc igitur velle & agere bonum, non erat speciale donum Dei, sed tantum generale. Nunc è contrario, & generale est & speciale, quia non solum sine adiutorio, & sine potentia voluntatis (quorum vtrumque à Deo datum est) homo non potest velle aut operari bonum, sed etiam Deus per ipsum adiutorium gratiæ, ipsum velle donando, donat & meritum; & ipsum perseuerare operando, donat perseuerantiam.

Vide dicta libr. toto cap. 16. vbi ex professo probatur ex August.

Hinc nascebatur quarto, vt quamvis non sine gratia rectè viuerent, & in bonitate starent, per vires tamen liberi arbitrij rectè viuere & stare dicerentur; quod Augustinus ex professo multis locis docet.

Vide lib. illo 1. de statu Adæ cap 7. 8. 9. toto.

Hinc nascebatur quinto, vt merita Angelorum essent merita *liberi arbitrij*, & *humana*, & *sua*: non quasi puris naturæ viribus sine influxu supernaturalis gratiæ parerentur. Absit illud ab Augustini mente. Omnia quippe merita status innocentiæ tantopere, imò magis, tribuebat ipse gratiæ Dei, quam plurimi recentiores merita status lapsæ. Docuit enim, nulla omnino merita imo nec opera bona sine gratiæ adiutorio, etiam ab innocenti natura, vllo modo proficisci potuisse. Sed quia altioris & purioris veritatis intuitu vidit, non fuisse tunc gratiæ, sed voluntatis facere vt innocentes vellent; quemadmodum nunc è contrario, non est voluntatis, sed gratiæ facere vt lapsi velint, quamvis neque tunc fieret sine gratia, neque nunc sine voluntate; vidit consequenter, non solum merita status illius non esse dicenda specialia Dei dona, quemadmodum nunc sunt, sed esse dicenda merita *naturæ liberi arbitrij*, humana, quemadmodum è contrario nunc sunt *merita gratiæ*, quia gratis à gratia donata humanæ voluntati.

Vide loco lib. citato cap. 19.

Vide dicta lib. cit. cap. 16.

Hinc nascebatur sexto, vt neque vita æterna esset Angelis gratia specialis, sed *merces meriti*. Nunc è contrario, gratia Dei est non solum meritum, sed & vita æterna: quia *gratia est nobis omne meritum*, cui & vita æterna datur. Meritum enim, & meriti præmium se inuicem ita respiciunt, vt si meritum sit specialis gratiæ donum, etiam præmium donum sit; & è contrario, si meritum non sit speciale donum, sed generale, & in radice tantum datæ potestatis, præmium quoque non sit speciale donum, sed proprie merces meriti; quod item ex Augustini doctrina latius stabiliuimus. Quo vero pacto etiam per ista nihil Augustinus diuinæ gratiæ deroget, vide loco citato, libro primo. Nam in illo libro ex professo & fusè deducuntur ex Augustini principiis omnia, quæ hic de industria tantum breuiter tetigimus, ne forte eadem repetendo lectorem lassaremus.

Vide eodem cap. 16.

Vide totum c. 19. maximè in fine.

Ex his iam liquido cuiuis patet, verissimum esse, iuxta Augustinum, non esse prædestinatos vel electos Angelos ad merita, quibus beatitudinem adepti sunt, *prædestinatione* vel *electione gratia*; & idem iudicium esse de primo homine, si in bonitate mansisset. Causa quippe istius vtilitatis est, non quod Angeli, vel primus homo, non indiguerint gratia ad merita sua, vel opera, vel voluntates bonas, sed quia talis erat gratia, qua indigebant, vt non donaret eis merita, sed relinqueret ea in potestate & libertate voluntatis, hoc est, vt Augustinus etiam de primo homine dicit: *Vt perseuerare & non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio. Et illius vlterius ratio fuit, quia tales vires habebat eius voluntas, quæ sine vllo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipsa concupiscentiæ inconcussè resistebat, vt dignè tantæ bonitati & bene viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium.* Ex quo fiebat consequenter, vt ipsum perseuerare, seu velle, & operari bonum, quod in eorum libero relinquebatur arbitrio, non esset eis donandum à Deo, sed à propria voluntate, non sine adiuuante gratia, requirendum; & consequenter, non esset eis prædestinandum aut meritum, aut perseuerantia meritorum. Hoc enim gratis prædestinat Deus, quod ipse gratis facturus, aut donaturus est; non quod homines; quemadmodum sæpius supra diximus. Quemadmodum igitur morale opus bonum, quod à sola voluntate sine gratia fieri posse arbitrantur, vel visionem colorum, vel auditionem sonorum, vel progressionem de loco ad locum, vel intellectionem seu contemplationem rerum naturalium, non gratis Deus homini donat, neque dandum prædestinauit quantumuis potentias & adiutoria vniuersa, sine quibus influentibus nulla ratione exerceri possunt, gratuita voluntate donauerit, quia ab ipsa libera voluntate, sine alia speciali donatione aut prædestinatione fiunt, ita quoque prorsus de donatione ac prædestinatione gratuita meriti & perseuerantiæ hominum innocentium Angelorumque statuendum est; nempe, ea non fuisse gratuitò Angelis prædestinata, quia non gratuitò donata. Vnde nec ea se Angelis sanctis daturum esse præsciuit. Sic autem describit prædestinationem gratiæ sanctus Augustinus, vt per eam præsciat Deus, non quid homines etiam cum adiutorio Dei, sed *quid ipse facturus sit*. Quid enim est, quod homines faciunt sine adiutoriis Dei, non solum potentialium (quæ sunt instar cuiusdam assistentis perpetuo potestatis, quales sunt habitus, luces, species, & ipsum quoque adiutorium status innocentiæ) sed etiam actualium influxuum? Nec tamen idcirco quicquid homines Deo simul concurrente & influente faciunt, à Deo donari, & prædestinari dicendum est. Nam & actus materiales peccatorum ea ratione donarentur, ac prædestinarentur voluntati; quo nihil falsius dici potest. Tunc ergo donatur volitio actus, aut opus, aut meritum, quando ipse in voluntate operatur vt velit: non solum sic vt sine adiutorio isto velle non possit, sed vt cum isto adiutorio non nisi velit.

Lib. de Corr. & gratia cap. 12.

Ibidem.

Lib. de dono perse. c. 14. & 17. & alibi sæpius.

CAPVT

Electio gratiæ in Angelis ex alio capite destruitur.

CAPVT XI.

QVæ veritas ex alio capite certò conuinci potest. Nam Semi-Pelagiani fatebantur homini à Deo dari talem gratiam ad initium fidei & ad perseuerantiam in fide, qualis primo homini in innocentiæ statu data fuit. Disertis verbis hoc asserit Hilarius ad August. scribens: *Vnde in hoc solo volunt à primo homine omnium distare naturam, vt illum integris viribus voluntatis iuuaret gratia volentem sine qua perseuerare non poterat: hos autem, amissis viribus, credentes tantum, non solum erigat prostratos, verum etiam suffulciat ambulantes.* Itaque in hoc ponebant differentiam, quod Adam cum illa gratia quam Augustinus tradit, posset perseuerare volens, hoc est, si vellet; lapsi autem credere tantum; de cætero fractæ vires gratia Christi essent erigendæ: quod nos alibi latissimè demonstrauimus. Hac ergo de causa, quia ista gratia Adami talis erat, vt per eam non donetur meritum à Deo, sed in libero arbitrio relinquatur, nolebant initium fidei & in ea perseuerantiam donari, & per hoc neque prędestinari à Deo. Et hoc verissimum esse, in eorum sensu, profitetur Augustinus. Nam ideo de illis dicit: *Solum initium fidei & vsque in finem perseuerantiam, sic in nostra constituunt potestate, vt Dei dona esse non putent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates: cætera vero ipsum dare concedunt.* Ex qua duplici confessione duplicem quoque consequentiam format Augustinus. Vnam, si cætera præter fidei initium & perseuerantiam Deus donat; ergo ea se daturum esse præsciuit: ergo prædestinauit, quam passim secundo libro de dono perseuerantiæ crebrò repetit, & in primis in fine libri postquam dixisset, quod Massilienses *cætera bona ad vitam piam, qua Deus rectè colitur, pertinentia, etiam ipsi propter quos hæc agimus, Dei dona esse concedant*; Regulam figit inde generalem: *Omnia porrò dona sua, & quibus illa fuerat largiturus, Deum præsciisse, negare non possunt.* Altera consequentia est, si initium fidei, & perseuerantia non dantur à Deo: ergo nec ea se daturum esse præsciuit: falsum enim præsciuisset, si se daturum præsciuisset, quod ipse non dabit; ergo neque prædestinantur. Reciproca quippe sunt prædestinare, & præscire, non quid homines facturi sint, sed quod ipse daturus. Vnde illa: *An forte nec ipsa* opera pietatis *dicunt prædestinata?* quemadmodum videlicet initium fidei prædestinari negant? *Ergo nec dantur à Deo, aut ea se daturum esse nesciuit. Quod si & dantur, & ea se daturum esse præsciuit, profectò prædestinauit.* Itaque initio libri de prædestinatione sanctorum, quia Massilienses fidei initium & perseuerantiam vellent ab humana voluntate proficisci cum ista Adami gratia, quæ naturæ quamuis lapsæ superstes manserat, de ipsis dicit: *Adhuc in quæstione caligant de prædestinatione sanctorũ.* Hoc enim ipso tollebant eam, quâ fidem, non sicut opera, per gratiam Christi donari, sed ab homine gratia Adami adiutô fieri crederent. Et inferius reprehendit; quod Deus iuxta Massil. præsciuisset, non se fidem, sed *homines esse facturos*, hoc est, quod prædestinationem

Vide dicta lib. de hæresi Pelag. ca. 6.7.8. et seq.

Lib. de dono perss. c. 17.

Ibid. c. 24.

Ibid. c. 17.

Lib. de præd. Sanct. cap. 1.

Ibid. c. 10.

A fidei tollerent, quia vt eodẽ capite dixerat: *Prædestinatione Deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus.*

Ex ista igitur Massiliensium opinione & Augustini argumentatione côcludimus, Massilienses hoc ipso quo statuebant hominem Adami gratia adiutum posse saltem credere, sustulisset prædestinationem Dei gratuitam respectu fidei, vtpote quam Deus non se daturum, sed homines ipsos facturos esse præsciebat: ergo & Augustinus, hoc ipso quo docet Adamum & Angelos gratia primi status adiutum in credendo & operando perseuerare potuisse si vellent, tollebat prædestinationem Dei gratuitam respectu operum & perseuerantiæ; quia ea non se daturum B esse, sed homines & Angelos facturos esse præsciebat. Deum autem non dedisse Angelis opera & perseuerantiam, nec Adamo daturum fuisse, August. ex professo toto cap. 10. 11. & 12. de Correp. & gratia docet, & ex natura adiutorij *sine quo non* inuictè sequitur. Vnde etiam expressè dicit: *Vt ergo non acciperet*, hoc est, non opus esset accipere, *hoc donum Dei, id est, in bono perseuerantiam, primus homo, sed perseuerare & non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, &c. vt dignè tantæ bonitati & bene viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium.* Nam istis verbis respondet ad quæstionem quã initio capitis 10. proposuerat. Cùm enim cap. 7. instan- C tissimè tradidisset, propterea non dari quibusdam hominibus donum perseuerandi, quia non sunt à massa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, hoc est, quia in massa per peccatum perdita concreti & cum damnatione nati sunt, quibus Deus non tenetur tantum donum prædestinare, eosque à cæteris prædestinando discernere; grauis quæstio nascebatur: *Quid ipse Adam*, quem non perseuerasse constabat, *non perseuerando peccauerit, qui perseuerantiam etiam non accepit?* hoc est, cui Deus etiam, tantum donum dare noluit. Causa difficultatis est: *Neque enim dici potest*, quemadmodum antea de hominibus lapsis ac damnatis dixerat; *ideo non accepisse,* D *quia non est discretus à massa perditionis gratiæ largitate.* Et quare istud dici non potest? *Nondum quippe erat illa in genere humano massa perditionis antequam peccasset ex quo tracta est origo vitiata.*

Hanc igitur præclarissimam ac difficillimam quæstionem (in qua intelligenda, atque vt oportet penetranda, omnes penè recentiores hallucinantur, dum perseuerantiam hominibus atque Angelis innocentibus per gratiam donandam ipsosque gratis prædestinatos aut prædestinandos fuisse côtendunt) soluit diuinissimè profundissiméque Augustinus, dum gratiam quidem respectu vtriusque status agnoscit necessariam; non tamen talem, qua Deus vtrisque, & integris E & lapsis, perseuerantiam daret; sed talem, per quam lapsis quidem propter fractas per concupiscentiales motus liberæ voluntatis vires ipsum velle & perseuerare largiretur; integris vero & stantibus neutrum, sed tantummodo posse perseuerare, si vellent; velle autem & nolle in eorum libero relinqueretur arbitrio; ita videlicet, vt si qui talis gratię adiutorium arripere vellent, illi, non per acceptum cælitus perseuerandi donum, sed per liberam voluntatem, quamuis non sine gratia concurrente, starent. Quod quomodo fieret, etiam exemplo declarat apertissimo: *Sicut fecerunt Angeli sancti, qui, cadentibus aliis per liberũ arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi.* Hanc differentiam vtriusque gratiæ inculcat vt-

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

Ibid. initio cap. 12.

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

A

gentissimè, & identidem repetit. Ex qua & per seipsam enicat solutio propositæ quæstionis, & ipsemet eam satis apertis verbis indicat; nimirum non opus fuisse vt acciperet Adam à Deo perseuerantiæ donum, sed illud fuisse in eius libero arbitrio constitutum; quia iam potens erat vt gratia longè debiliori, non actum perseuerandi, sed potestatem duntaxat perseuerandi donante, iuuari deberet; actus autem perseuerandi, seu perseuerantia, ab ipsa libera voluntate peteretur. Hominibus autem lapsis ipsa perseuerantia propter infirmitatem damnationisque meritum in quod inciderunt, gratis donari debet. Ex quo discursu sole meridiano clarius liquet, merita primi hominis & Angelorum, quæ

B

in perseuerantia includuntur, non fuisse specialia dona Dei, & consequenter non esse gratis à Deo prædestinata. Non enim ea se gratis daturum Angelis sanctis, aut homini primo, si in veritate stetissent; sed ipsos ea facturos esse, quamvis non sine gratia sua, præsciuit.

Augustinus Angelorum perseuerantiam non prædestinatam, sed præscitam tradit, eosque non gratia, sed meritis discretos.

CAPVT XII.

C

HÆc ergo ratio, cur Augustinus in vniuersis operibus suis nusquam tradat, sanctorum Angelorum perseuerantiam, aut merita, fuisse prędestinata; seu ipsos prædestinatos vt in bona voluntate persisterent. Sed è contrario, quia perseuerare & nō perseuerare, in libero voluntatis arbitrio relictum fuerat; quemadmodum Angelorum deficientium casum, ita stantium quoque perseuerantiam, tantummodo diuinæ subiecit præscientiæ. Quo præsciendi verbo tam studiosè in vtrisque & bonis & malis vtitur, vt de industria tanquam isti materiæ propriissimum selegisse videatur. Vt in libro tertio de libero ar-

Lib. 3. de lib. arb. cap. 5.

D

bitrio: *Si bonitatem conditor præbuit ad eam* (creaturam) *condendam, cuius prauidit futura peccata, nullo modo non præberet eam bonitatem vt creaturam conderet, quam peccaturam non esse*, hoc est, perseueraturam esse PRÆSCIVIT. Et post multa capita interiecta: *Quanquam non peccauit* (creatura Angelica quæ beata facta est) *sicut eam non peccaturam* PRÆSCIVIT DEVS. De qua creatura paulo ante capite præcedenti dixerat: *Nec idco in bona voluntate permanet, quia hoc accepit officium* (continendi omnia) *sed ideo accepit, quoniam ab illo qui dedit, permansura* PRÆVISA EST. Et inferius: *Scire vellem, si fieri posset, quare illa natura non peccet, quam non peccaturam*, hoc est perseueraturam

Lib. 3. de lib. arb. cap. 22.

Ibid. c. 11.

Cap. 17.

E

PRÆSCIVIT DEVS. Quam sentiendi & loquendi cautissimam circumspectionem seruauit exactissimè in Enchirid. ad Laur. Vbi cùm ex professo de diuina voluntate disputās assereret, omnino fieri quodcūq; ipsa vellet; & statim occurreret, cur ergo primum hominem, quem bonum, & rectum instituerat, non custodierit in ea salute, in qua creatus fuerat; itemque, cur non eum ad meliorem immortalitatis beatitudinē transtulerit, ad quam eum condidisse & transferre velle videbatur? Vtrumq; ab Adami voluntate pependisse respondet: *Quapropter etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua conditus fuerat, custodire voluisset, eumque opportuno tempore post genitos*

In Enchir. ad Laurent. cap. 104.

filios sine interpositione mortis ad meliora perducere, vbi iam non solum peccatum non committere, sed nec voluntatem posset habere peccandi, si ad permanendum sine peccato, sicut factus erat, perpetuam voluntatem habiturum esse præsciisset. Quia vero eum malè vsurum libero arbitrio, hoc est, peccaturum esse præsciuit, ad hoc potius præparauit voluntatem suam, vt bene ipse faceret etiam de male facientε. Et rationem eius rei eandem prorsus reddit, quam nos reddidimus: quia tunc & velle & nolle, perseuerare & non perseuerare, propter maximam status illius libertatem, relictum erat in libero voluntatis arbitrio: *Sic enim*, loquit, *oportebat primo hominem fieri, vt & bene velle posset, & male.* Nunc vero, vt statim addit, voluntas sub seruitute peccati detinetur, qua fit vt bene velle non possit, sed voluntas per Christi gratiam debeat liberari & præparari.

In Enchir. ad Laurent. cap. 105.

Ibid. c. 106.

Similiter ista ratio est, cur Augustinus nunquam discretionem, quæ vel in Angelis facta est vel in hominibus innocentibus futura fuisset, gratiæ vel prędestinationi, sed potius *meritis* tribuat, quibus videlicet ipsi seipsos, spōte sua bene vel male operando, discernerent. Quod sicut ex eius principiis iactis apertissime sequitur; ita in libris de Ciuit. Dei ipse non obscure propalauit quando de hominibus iam peccato perditis dixit: *Non eos iam meritis, quandoquidem vniuersa massa tanquam in vitiata radice damnata est, sed gratia discernens.* Vbi duplici modo indicat, in statu innocentiæ fuisse meritis discernendos, tum ex eo quod dicat, *non eos* IAM *discernens*, tum quia causam affert, quia massa videlicet damnatione vitiata est; hoc ipso nimirum palam indicans, olim cum esset massa integerrima, non opus fuisse vt eos gratia discerneret, qui propriis meritis, hoc est, propria voluntate & libertate, quamuis non sine gratia, discerni potuissent. Nam indefluit, quod locum illum Apostolicum: *Quis enim te discernit*? nunquam nisi de hominibus lapsis, de quibus & Apostolus intellexit, intelligat.

Lib. 14. de Ciuit. c. 26.

Et sane cum Augustinus tam sollicite tradat, adiutorium primi hominis & Angelorum non fuisse tale, *quo* fieret vt perseuerarent, sed tantummodo *sine quo* perseuerare non possent; hoc est, non fuisse tale, quo Deus Angelis aut hominibus velle & perseuerare donaret, sed tale quo velle & perseuerare in eorum proprio relinqueretur arbitrio, vt sua sibi ipsi voluntate, quamuis non sine adiutorio, velle & perseuerare donarent, impossibile profecto est, etiam solo naturali lumine rem istam metiendo, vt per ipsum adiutorium gratiæ discernerentur. Nam vsque ad ipsum nutum voluntatis accedentem, nulla adhuc discretio est, sed omnes in hæsitando pares: ipsum vero nutum voluntatis, quo discretio fit, non tribuit aut facit adiutorium, quia non est tale, quo fiat vt velint, seu quo Deus donat vt velint, sed tantummodo sine quo non velint, aut velle non possint. Ergo ex ipsa natura talis adiutorij implicat contradictionem, vt adiutorium istud vnquam eam discretionem afferat. Nam afferre discretionem nō est aliud, quam efficere vt velint istud autem adiutorio Angelico & primi status ex diametro aduersatur. Est enim ipsissima natura adiutorij status lapsi: per quod ideo nunc discreuit hominem ab homine Deus, quia per illud operatur ac donat vt velit. Necesse est igitur vt Angeli sancti non *gratia adiutorii*, sed *meritis suis*, seu propria voluntate discreti sint.

Angeli ad gloriam electi sunt, non electione gratiæ sed meritorum.

CAPVT XIII.

QVod si electio seu prędestinatio gratiæ non habuit in Angelis locum comparatione perseuerantiæ, respectu gloriæ multo minus. Gloria enim proprie in ipsis fuit merces meriti, quo in veritate steterunt. Si ergo meritum non fuit ipsis specialis gratię donum, nec merces meriti esse potest. Nam in ipsa etiam ratione mer-
B cedis quædam oppositio includitur ad gratuitũ donum. Vnde Apostolus da electione gratiæ, vi cuius sit gratuitum donum: *Quod si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* Merces ergo operũ, hoc ipso quo debetur operibus, non potest esse gratia, nisi opus cui merces debetur ipsum sit gratia, iuxta quod Augustin. dicit: *Electi sunt per electionem gratiæ, non præcedentium meritorum, quia gratia est illis omne meritum.* Nam ista sola cõsideratione dictum ab Apostolo vult Augustinus respectu lapsorum hominum: *Gratia Dei vita æterna*, quia videlicet *vita bona*, cui redditur, *nihil aliud est nisi Dei gratia.* Ex hoc ergo
C principio concludit hoc ipsum Augustinus, de quo satagimus: premium scilicet permansionis, id est, non posse seruire peccato, quod in vita æterna datur, non fuisse sanctis Angelis, nec Adamo, si perstitisset, futurum fuisse gratiæ donum, sed meriti mercedem, quamuis nunc è cõtrario, lapsis sit gratuitum gratiæ beneficium: *Quid erit autem liberius lib. arbitrio, quandò non poterit seruire peccato; quæ futura erat & homini, sicut facta est Angelis sanctis, merces meriti? Nunc autem per peccatum perdito bono merito*, hoc est, potestate habendi meritum per liberum arbitrium, non sine gratia, vt explicatum est, *in his qui liberantur factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat.* Hoc est,
D gloria nunc est homini donum gratiæ, quia meritum cui redditur, donum gratiæ est. Tunc autem gloria non erat futura donum gratiæ, sed, quamuis non absque gratia, humanæ libertatis officium. De qua natura mercedis, & quod præmium nõ esset Angelis specialis gratiæ donum, plura diximus, cum de meritis primi hominis ageremus.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

lib. de grat. & lib. arb. cap. 8.

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

Vid. lau-d lib. de stat. primi hom. cap. 16.

Ex his ergo conficitur quod prætendimus: Si enim gloria in Angelis non fuit gratuitum gratiæ donum, sed merces, quæ merito non donato debebatur; ergo non fuit Angelis prædestinata prædestinatione gratiæ. Nam illa sese inuicem consequuntur, per gratiam dari, & per gratiam
E efficaciter prædestinari. Si enim in tempore aliquid ex merito liberi arbitrij, hoc est, ex tali merito quod non est gratiæ donũ, à Deo datur, profecto ex tali merito efficaciter prædestinatur. Hoc enim est argumentum, quod contra Massilienses format August. vt supra diximus.

Nec verò hic opponi potest, gloriam posse gratis prædestinari, quamuis in tẽpore ex meritis detur; eo quod nunc in hominibus ita reipsa fieri videatur. Hoc enim tunc tantummodo verum est, quando simul ipsa merita, quibus gloria in tempore reddendæ est, gratis prædestinantur. Tunc enim illa tota series beneficij, quo quis vult huic, non alteri gloriam tanquam præmium meritorum, quæ ipsa gratis donanda præparan-

A tur, prorsus gratuito prædestinatur. Sed hoc in præsenti casu nõ potest habere locum. Iam enim demonstrauimus, merita non esse Angelis gratis data aut prædestinata, sed propria libertate, quamuis non sine gratiæ adiutorio comparata. Ergo propter illa non potest Angelis gloria ex gratia prædestinata dici, sicut nec in tempore gratis data est, sed merces meriti fuit.

Cùm ergo gloria non fuerit Angelis gratiæ prædestinatione præparata vel data; necesse est illius prædestinationem fuisse *meritorum*. Nam gloriam ipsis aliqua ratione prędestinatam esse, iuxta diui Augustini principia, negari nullo pacto potest. Si enim dãnatio impiis Angelis præ-
B destinata fuit, quanto magis iustis & sanctis gloria? Quod ex ipsa quoque prædestinationis notione, quàm ex August. & Fulgentio supra dedimus, non minus certum, quam perspicuum est. Quis enim Angelis in cœlo gloriam contulit, nisi Deus? Nec enim ipsi seipsos sublimis illius contemplationis & beatifici amoris beneficio glorificare & beare potuerunt. Itaque non vno loco sanctus Augustinus tradit, Deum esse qui non solum homines, sed & Angelos beatos facit, & eis beatitudinis præmium tribuit, vt in libro decimo quarto de Ciuitate Dei: *Donec, hominibus in statu innocentiæ, alia maior fælicitas daretur, quæ beatissimis Angelis data est.* Et in libro
C vigesimo secundo eiusdem operis: *Qui casum*, inquit, *Angelorum voluntarium iustissima pœna sempiternæ infœlicitatis obstrinxit, atque in eo summo bono permanentibus cæteris, vt de sua sine fine permansione certi essent, tanquam ipsius præmium permansionis dedit.* Itaque alibi generaliter dicit, quod *Deus præuidet quid de iustis impiisque facturus sit.* Quibus verbis ipsa prædestinationis definitio, prout ab August. sæpe tradita est, comprehenditur. Si ergo Deus eos glorificauit, hoc est, gloriam contulit, si Deus eis præmium permansionis dedit, beatosque fecit, profecto se gloriam vt præmium eis daturum, & beatos facturum esse præsciuit, ergo gloriam eis prædestinàuit. Non autem præ-
D destinatione gratiæ, propter causam quam diximus: ergo prædestinatione meritorum: qualis est etiam prædestinatio damnationis, sed hæc in malo, illa in bono. Hæc igitur videtur esse ratio, cur in omnibus operibus Augustini nusquam reperiatur, Angelos esse prædestinatos. Nam, vt supra diximus, prædestinatio alicuius simpliciter dicta, illa dicitur, qua Deus creaturam rationalem, ab initio vsque ad finem, per donum aut opus suum beatificandam suscipit. Quod si quã tamen de Angelis huiusmodi locutio reperiretur illa intelligenda esset, vt significaretur Deus eis vel sanctitatem illam; in qua creati sunt, (de qua, quia res aperta est, nos non agimus) ele-
E ctione *gratiæ*, vel certe beatitudinem *electione meritorum* prædestinasse. Quo sensu dixit, impios non solum *ad interitum, ad mortem, ad supplicium*, sed etiam *damnandos prædestinatos*, vt supra vidimus. Multo ergo potius dici possent sancti Angeli, non quidem ad perseuerantiam, quæ volendo retinetur, sed prædestinatione gratis ad sanctitatem, cum qua cõditi, vel ad gloriam, ad vitam æternam, ad præmium beatitudinis, adeoque, beandi prædestinati, prædestinatione non *gratiæ* sed *meritorum*, quæ Angelos ipsos sua voluntate, non sine gratia facturos, non se per gratiam specialiter facturum aut donaturum esse præsciuit. Et sic forsassis locus iste de Ciuitate Dei intelligendus est, vbi sanctus Augustinus dicit;

Vide lib. 3. de lib. arb. cap. 3.

Lib. 14 de Ciuit. c. 10.

Lib. 22. de Ciu. c. 1.

Lib. 3. de lib. arbit. cap. 3.

A quod si fœlicitas in primis hominibus mansisset: *Donec prædestinatorum sanctorum numerus compleretur alia maior eis daretur, quæ beatissimis Angelis data est.* Vno enim ex tribus modis exponi potest, vel vt prædestinatio respiciat sanctitatem, & numerus sanctorum *prædestinatorum* dicatur, quia omnes omnino beatificandi ad sanctitatem gratuito prædestinati sunt, quia gratuito vel in ipsa creatione, vel in restauratione sanctificati: vel secundò, vt sancti omnes prædestinati etiam ad gloriam asserantur. Nam & illud verum est, partim electione gratiæ, partim verò meritorum. Vel denique tertio prædestinatorum sanctorum numerus dicatur, pro, prædestinatus sanctorum numerus: vt non sancti omnes generaliter prædestinati, prædestinatione videlicet B gratiæ, dicantur ad gloriam seu beatitudinem; sed numerus tantum. Quod inde valde verisimile est, quia hoc in eodem illo libro aliquoties, & in aliis locis asserit, vt paulo latius inferius dicturi sumus.

Lib 14. de Ciuit. Dei cap. 10.

Angeli non sunt electi efficaciter ad gloriam ante præuisionem perseuerantiæ, seu meritorum, absolutam.

CAPVT XIV.

QVisquis itaque Augustini principia iam declarata, & propriâ luce satis manifesta penetrauerit, facile videt quid ad aliã quæstionem responderi debet, qua quæri solet, vtrum Angeli absoluta & efficaci voluntate ad obtinendam gloriam electi atque prædestinati sint, ante absolutam præuisionem meritorum: Nam quamuis recentiores aliqui affirmatiuam partem fidenter asserant, iuxta tamen August. mentem D oppositum sine dubitatione teneri debet. Cuius ratio ex natura gratiæ fluit, quæ ad perseuerandum, gloriamque perseuerando promerendam ipsis data est. Modus quippe electionis & executionis indicat modum intentionis. Gratia vero, quæ velut medium ad procurandam Angelis gloriam eligebatur, non eis dabat perseuerantiam aut meritum, sed ab ipsorum voluntate, quamuis non sine gratiæ adiutorio suspendebatur. Ex quo consequenter nascitur, vt gloria non nisi illis esset decernenda, quos spontaneâ voluntate sub gratię adiutorio perseueraturos esse præuidebat, non Deo per istam gratiam vt perseuerarent, seu ipsam perseuerantiam donante, E sed Angelica, tametsi non sine gratia præstante voluntate. Nam alioqui Dei prædestinatio de conferenda gloria valde fuisset temeraria & incerta si cui Angelo forte gloriam decreuisset, cui nec ipse meritũ dare voluisset (quia nullis dedit) & qui propria esset volũtate peccaturus. Ex quo & aliud incommodum non exiguum sequeretur, quod vt Dei prædestinatio impleri non posset, non in Dei, sed hominis foret potestate. Si enim Angelus isti gratiæ adiutorio cooperari sponte voluisset, prædestinatio Dei de danda gloria fuisset impleta; sin autem noluisset, cassa decretique effectus consecutione frustrata; vt ita non nisi conditionata esse potuisset voluntas, decre-

Francis. Suar. Lib. de prædest. c. 9. & alij non pauci.

tum ac prædestinatio Dei. Quæ sanè diuus Augustinus, tanquam absurda vehementer abhorret. Nam contra Massilienses disputans, qui similiter initium fidei & perseuerantiam in hominis potestate statuebant, non Deo vt vellent & crederent donante, sed humana libertate faciente, absurdum esse tradit, quod Deus opera hominibus per gratiam donanda promisisset, & consequenter prædestinasset, & tamen non daret eis initium fidei, sine qua opera bona habere nequeunt, sed hoc ab humana libertate expectaretur: *Sic enim*, inquit, *vt impleat, quod promisit Deus, in hominum est potestate. Nisi enim homo faciat, quod Deo non donante ad hominem pertinet, non faciet ipse quod donet: hoc est, nisi habeat homo fidem ex seipso, non implet Deus quod promisit, vt opera iustitiæ dentur ex Deo. Ac per hoc vt promissa sua Deus possit implere, non est in Dei sed in hominis potestate. Quod si veritas & pietas nos credere vetat, credamus cum Abraham, quoniam quæ promisit, potens est & facere. Promisit autem filios Abrahæ, quod esse non possunt, si non habeant fidem: ergo ipse donat & fidem.* Vbi vides Augustinum ex natura diuinæ promissionis, quæ non est aliud nisi prædestinationis explicatio, sic arguere: si Deus promisit opera donanda; ergo donat & fidem, sine qua opera esse non possunt: quia alioquin si Deus promittit opus, & ab homine petenda C est fides, vt Deus impleat quod promiserat, in hominis, non Dei erit potestate. Quod eodem prorsus modo in promissione & prædestinatione gloriæ respectu Angelorum, & perseuerantiæ, sine qua præeunte dari non potest, locum habet.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.

Hunc ergo ordinem gloriæ meritis præcedentibus prædestinandæ, perspicaciter viderũt omnes illi recentiores, qui gratiæ adiutorium, per quod homines aut Angelus æterna fœlicitate potiri volunt, non aliud esse statuunt, quantum ad operandi modum, quam quod Augustin. pro Angelis & statu innocentiæ proposuit, & à lapsorum hominum adiutorio tam accurata descri- D ptione distinxit. Statim enim hoc ipso necessario cõsequens esse vident, vt nemo tali munitus adiutorio ad gloriam efficaciter eligatur, nisi postquam præuiderit Deus, cum non esse tali adiutorio sua voluntate defuturum. Nam in istiusmodi adiutorio nulla omnino secuturi meriti certitudo est, sed omnimodo, quantum ad actualem influxum, instar habitus dominanti subditur voluntati. Vnde tota influxus effectusque certitudo ex ipsa eadem voluntate per præscientiam sic hauriri debet, vt nihil omnino certi de dando præmio ab homine, aut Deo promitti, decerni, aut prædestinari possit, nisi præuolante præscientia nutum, flexum, determinatio- E nemque voluntatis adiutorium secum ad agendum rapientis inspexerit. Sed aliter se res habet eo casu, quo si viderit Deus voluntatem adiutorio defuturam, alterius generis adiutorium assumere potest, quo faciat voluntatem velle & facere, quod volendum & faciendum est. Tunc enim gloria secure decerni ac prædestinari potest, etiam non præuisa absoluta determinatione voluntatis. Scit enim se in sua habere potestate voluntatem, vt ipsam per efficacissimum adiutorium flectere possit quò voluerit. Sed hoc in hypothesi supponitur non habere in Angelis locum vtpote qui non adiutorio illo potentissimo ad implendam Dei voluntatem ac propositum tracti raptique statuuntur, sed suæ propriæ & libe-

Ita Lessius Molina, Cornel. à Lapide & alij.

ræ relicti voluntati, non adiutorio vt velint do-
nante, sed ipsa Angelica voluntate, pro sua li-
berrima indifferentia, faciente.

Suarez lib. 1. de prædest. cap. 9. num. 7.

Quod vero à recentioribus pro illa sua sen-
tentia asserenda sumuntur omnia testimonia
scripturæ & motiua, quibus Augustinus probet
electionem gratiæ respectu hominum, vt do-
ceant illam eodem modo in Angelis procedere,
à veritate prorsus alienum est; & non vulgarem
doctrinæ sancti Augustini & principiorum eius
imperitiam prodit. Nam illa Scriptura, *non est
volentis neque currentis, sed miserentis Dei*, num-
quam Augustinus nisi circa miserabiles, hoc
est, lapsos vsus est, circa quos solos misericor-
dia locum habet. Illam vero; *Deus operatur in
nobis velle & perficere pro bona voluntate*, nun-
quam etiam Angelorum voluntatibus aut primi
hominis applicuit, sed potius expresse multis
modis & constanter negat, Deum fecisse in An-
gelis bona velle atq; perficere pro bona volun-
tate, sed potius eorum arbitrio reliquisse, prout
diuersis locis fusè diximus. Vnde & istud à ve-
ritate remotissimum est, quod Suarez dicit,
istud principium, quo contra Massilienses vti-
tur, initium fidei & omnium bonorum operum
ex Deo esse, *etiam in Angelis esse verissimum*: An-
geli namque in gratia cum bona voluntate con-
diti, habebant adiutorium, quo crederent, si
vellent; non quo fieret, vt vellent. Nec aliter
nisi isto modo docebantur à Deo, vel traheban-
tur à Patre. Ex quo fit, vt illæ interrogationes,
in quibus hæret Augustinus: *Cur hunc trahat, &
illum non trahat? Cur huic ita suadeatur, vt persua-
deatur; non alteri?* non possint de duobus Ange-
lis, bono & malo, fieri, sicut ipsi putant; nec
ab Augustino vnquam de ipsis factæ sunt An-
gelis enim neque bonis, neque malis, ita sua-
sum fuit, vt persuaderetur; quia per hoc in Au-
gustini phrasi gratiæ Christi efficacia designa-
tur, sed persuasus à non persuaso, non ex gra-
tia, sed ex sola voluntate, non sine gratia, dis-
crimen accepit. Nec Angeli iam semel sancti-
ficati, ad patrem *tracti* sunt, vel secundum *propo-
situm vocati*, prout illæ phrases in Scripturis so-
nant. Significant enim illum impulsum voca-
tionis, quo agitur & peragitur id ad quod tra-
himur & vocamur quod gratiæ Christi pro-
prium est, à gratia vero Angelorum & primi ho-
minis extraneum. Vnus est in Augustino locus,
quo suam sententiam aperte confirmari putant,
quia in libris de Ciuitate Dei, dicit: *Angelos bo-
nos amplius adiutos ad beatitudinis plenitudinem
peruenisse*. Sed locus iste non recte ab eis intelli-
gitur; quem quia nos alibi ex professo declara-
uimus, hic explicationi eius supersedemus.

Lib. 2. de Ciuit. c. 9.

Vide dicta lib. de statu primi hom. cap. 18.

---

*Homines efficaciter electi sunt, non solum ad
merita, sed etiam ad ipsam gloriam, ante
præuisionem absolutam meritorum: & cur
magis quam Angeli. Tres hallucinantium
classes, quia radicem diuersitatis non agno-
uerunt.*

CAPVT XV.

EX omnibus, quæ de Angelorũ electione ac
prædestinatione disseruimus, iã satis etiam

A elucescit, quid de hominum lapsorum electione
statuendum sit; verum & illi non aliter ad glo-
riam eligantur, nisi ex præuisione fidei, merito-
rum atque perseuerantiæ; an vero vice versa,
quia Dei efficaci voluntate ad adipiscendam
gloriam electione gratiæ electi sunt, fides, dile-
ctio, merita, ipsis à Deo, efficacem intentionem
suam per gratiam exequente, donentur. Quæ
quidem quæstio, tanquam quæ obscura ac dif-
ficilis videtur, magna Scholasticorum conten-
tione celebrata est. Sed reuera in Augustini prin-
cipiis plana & facilis est. Nam simul atque di-
uinissimum istud discrimen duplicis adiutorij
quo fit actio, & *sine quo non fit*, seu *possibilitatis*, & *vo-
B luntatis*, quod tam sollicitè atque operosè & per-
spicuè sanctus Augustinus tradidit, animo per-
ceptum ac stabilitum est, omnes confestim Scho-
lasticorum nebulæ diffugiunt, paterque luci-
dissime primos homines & eorum posteros, si
in sanctitate & veritate stetissent, non fuisse ali-
ter eligendos efficaciter ad gloriam; quam An-
gelos electos diximus: hoc est, non nisi ex præ-
scientia absoluta meritorum: lapsos vero & ex
lapsu isto iustissime damnatos, efficaciter eligi
ad gloriam, antequam eos vlla merita præuide-
rit habituros, eo quod illa ipsa ad gloriam effi-
cax electio omne meritum in illis gratis opere-
tur. Discriminis istius ratio non est alia, nisi dis-
C crimen adiutorij, quo Deus medium quod ad
gloriam ducit, hoc est fidem, & opera bona, seu
merita, in vtrisque operatur. In stantibus, siue
hominibus, siue Angelis, non aliter ea Deus fa-
cit, nisi quia dat eis posse, si velint, velle vero in
eorum libero relinquit arbitrio. In lapsis vero,
sic ea Deus facit, vt non exspectet ab eis vt ve-
lint, cum aliquo adiutorio, *sine quo* velle non pos-
sunt, sed ita, vt eis ipsam procuret præpareique
voluntatem, non solum vt stent ac faciant, si vo-
luerint, sed operando inuictè per *adiutorium quo*,
vt non nisi stent, & faciant, & velint. Quod v∫-
que adeo in Augustini sensu verum est, vt si Deus
præuideret per aliquod huiusmodi adiutorium,
D nondum flectendam esse voluntatem, aliud as-
sumeret, quo victore flecteretur. De qua istius
adiutorij natura non est hic disserendi locus, sed
eam hic tanquam alibi fusè stabilitam supponi-
mus. Ex isto ergo principio non est difficile do-
ctrinam istam asserere. Nam quis sit intentionis
modus, efficax an inefficax, non potest clarius
quam ex electionis modo nobis innotescere.
Sed talis medij electio, quo certissime directis-
simeque finis assequendus est, euidenter clamat,
agens efficaciter & infallibiliter ad propositum
sibi finem velle pertingere: ergo per illud me-
dium efficaciter illum intendit: ergo etiam an-
te præuisionem absolutam medij, quia ipsum
E medium, ex vi tam efficacis intentionis exco-
gitatur, quæritur, & eligitur. Ex quo fit vt ista
quæstio à solis illis, qui adiutorij medicinalis
Christi naturam non intelligunt, in dubium re-
uocetur. Quotquot enim vel Physicam istius
adiutorij prædeterminationem docent, vel certe
tantam eius efficaciam, vt cuicumque adhibe-
tur, sine vlla dubitatione prorsus velit & faciat:
non autem in ista indifferentia voluntatis relin-
quatur, ad vsum aut non vsum ab illo determi-
nandum: nihil omnino de ista quæstione dubi-
tant. Quod & ipsi contrariæ opinionis authores
profitentur.

Vide dicta tom. 2. penè lib. de grat. Christi Sal. cap. 3.

Sed merito quæri potest, quæ sit causa à prio-
ri: cur nunc, non olim, tale medium, tam effi-

Vide Less. lib. de prædest. & reprob. nu. 15.

cax assumatur, & consequenter, vnde fiat, quod illa tam efficax intentio, nunc magis quam olim præcedat in Deo. Multi se fatigant frustra in assignanda ratione. Quod enim assumunt, intentionem finis præcedere debere voluntatem circa media, verum est; sed non est necesse talem intentionem absolutam esse & efficacem. Nam in Angelis aliter factum est. Quod vero iidem ipsi, vel alij assumunt, totum saluandorum numerum ex diuina & efficaci intentione præfixum esse, verum est, vt ex Augustino latè declarabimus; sed non inde sequitur quod inferunt, talem intentionem Deum habere ex se necessario circa omnes qui futuri erant ciues in illo regno. Numerus enim decreto ex se concepto; definiri à Deo potuit, quamuis per solos illos, quos adiutorio *sine quo non* libera voluntate cooperaturos esse cerneret, impleretur, vel si qui deficerent, per efficacem intentionem ex ipsis qui defecerant aliqui seligerentur & vocarentur, ex quorum substitutione prædestinati numeri plenitudo consurgeret: Sic enim reipsa, vt patebit, factum est: Ideo dicit, quod si in paradiso peccatum non fuisset, *vsque ad certum numerum sanctorum, quem prædestinauit Deus, nascerentur homines*: itemque, quod tantus fuisset hominum numerus, si in illa fœlicitate nemo peccasset, *quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum*, nempe quia iste numerus præcise sufficiebat implendis sedibus, quas Deus implendas præstituerat.

Ratio igitur, cur homines magis quam Angeli tam efficaci intentione, ante præuisionem operum eligantur ad gloriam, non est alia, nisi quia sic placuit Deo. Placuit autem, quia hic rerum status, & congruus rebus ordo postulare videbatur. Erat enim congruentissimum, vt cum creaturas rationales cum summa arbitrij libertate & potestate sine vlla concupiscentiali resistentia & pronitate cōdidisset, experiretur prius ac patefaceret, quid eorum liberrima voluntas posset, nempe perseuerare in collata sibi bonitate, si vellet; quia non deerat adiutorium per quod, & sine quo non posset perseueranter bonum tenere, quod vellet: Hoc ergo factum ac demonstratum est in Angelis & hominibus: quorum illi, cum per liberum arbitrium partim in veritate stetissent, partim excidissent; hi vero penitus cum tota posteritate per idem liberum arbitrium periissent, quid erat naturalius & congruentius, quam vt iam etiam ostenderet, quid posset gratiæ suæ potentissimæ beneficium. Quam duplicis gubernationis rationem & modum profundè tetigit & propalauit nobis Augustinus, quando tanquam de re sibi certissima pronunciat: *Quapropter saluberrimè confitemur, quod rectissime credimus, Deum Dominumque rerum omnium sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, vt in ea prius ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium: deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæque iudicium.* Nam quid posset liberum arbitrium in bonis Angelis patuit, *qui per liberum arbitrium in veritate steterunt*, vt ibidem adiiciendo declarat. Et alibi; *Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis, præstantia quantum valuerit apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt.* Gratia enim non fecit vt in veritate starent, sed vt possent stare si vellent: liberum arbitrium fecit, vt actu vellent & starent. Et ita apparuit primo quid posset liberum arbitrium. Nunc vero si quis saluandus est, necesse

Lib. de Corr. & gratia ca. 17.

Lib. de dono perf. c. 7.

A est vt ostendatur quid possit *gratiæ beneficium*. Nam ex ipso lapsu nostro *liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus*: non solum vt sine gratiæ adiutorio iam non posset homo diligere Deum, quod nec integra libertate potuit, nec perfecta etiam beatus poterit; sed sic vt nisi Deus infirmo & captiuo arbitrio per aliud potentius gratiæ adiutorium ipsum velle, & diligere, & venire, & non recedere, seu perseuerare largiretur, nec velle posset, nec diligere bonum, neque venire ad Deum, neque permanere cum Deo: *Non est hoc omnino* (videlicet accedere ad Deum, & non recedere à Deo) *in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt.*
B *Fuerat in homine antequam caderet, &c. Post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere vt homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere vt homo non recedat ab eo.* Tanta ergo infirmitas hominis, imò oppressio libertatis ad agendum pietatis bonum, & seruitus durissima peccandi, cui mancipatus est, causa fuit, cur Deus potentiorem gratiam elegerit ad salutem perditorum, quæ non amplius frustraretur effectu suo, sicut in tanto numero Angelorum totoque genere humano frustrata fuerat; nec amplius ab illa desultoria arbitrij leuitate ac libertate penderet, sed ipsam libertatem à dominante peccato & vo-
C luntatem daret, operando non solum posse si velit, sed ipsum velle atque perficere. Nimirum voluit Deus salutem captiuorum hominum non amplius in illa infirma reponere libertate, sed sibi ipsi tanto adiutorio procurandum sumere: *Nam si in tanta infirmitate vitæ huius ipsis relinqueretur voluntas sua*, quemadmodum olim factum fuerat, *vt in adiutorio Dei sine quo perseuerare non possent, manerent, si vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo, perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent, infirmitate voluntatis, vt possent.* Hæc ergo vera ratio fuit, cur
D Deus adiutorium istud potentissimum, hoc est, medium ad procurandum lapsorum salutem ita infaillibile deligeret, vt nulla resistentia, aut pertinacia, aut tentatione effectu suo frustraretur. Nam vt idem præclarissime notat: *Maior libertas est necessaria aduersus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt, dono perseuerantiæ munita atque firmata, vt cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus.* Cui libertati afferendæ & muniendæ adiutorium delectum est potentissimum, quo ipsa fieret indeclinabilis & insuperabilis: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, &*
E *ideo, quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur: sed cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta crucientia superaret.* Quemadmodum igitur captiuitas libertatis ad agendum pietatis bonum, causa erat, cur tantum adiutorium Deus perditis reuocandis ac saluandis adhiberet; ita causa fuit, cur Deus non amplius finem illum confusa quadam & inefficaci voluntate volentibus proponeret, sed efficaciter illis vellet atque intenderet, quibus ipsum velle & perseuerare dandum esse cernebat. Medij quippe tam efficacis & infallibilis, &, vt Augustinus loquitur, indeclinabilis & insuperabilis electio, efficacissimæ intentionis effectus certissimum argumentum est. Ex quo fit, vt si

Epist. ad Vital.

Lib. de dono perf. c. 7.

Lib. de Corr. & gratia cap. 12.

Ibidem.

Ibidem.

A quis recte de gratiæ adiutorio, quod lapsis erigendis & saluandis datur, iuxta diui Augustini doctrinam sentiat, in ista quæstione errare non possit; vel si errauerit, in Philosophiæ magis quam in Theologiæ lumen impinget, vt qui distorte de mediorum & finium connexione & causalitate sentiat. Adiutorij vero vtriusque status ignoratio & permixtio Theologiæ propria est, quæ maximas confusiones opinionum peperit, & plus quam Cymmeriis tenebris vniuersam doctrinam de gratia & prædestinatione compleuit.

Auxil. præd. Physica.

B Nam hinc accidit quod, cùm Doctores rem ab humana & Philosophica consideratione remotissimam vi ingenij penetrare ac discernere conantes, ab Augustini principiis vel non intellectis, vel neglectis, recessissent, in tres classes aberrantium distracti sint. Primi, repudiantes primum adiutorij genus, quo non datur velle voluntati, sed sine quo velle non potest; solumque secundum amplexi, quo voluntatem prædeterminante, ipsum velle & perseuerare, siue Angelis, siue hominibus datur; recte & consequenter ex vi medij tam efficacis intulerunt, Deum omnibus creaturis rationalibus, quæ ad beatitudinem perducuntur, absoluta & efficace voluntate: ante omnem meriti cuiusquam præscientiam, finem ipsum voluisse, & volendo prædestinasse.

Less. Molinæ Lapid. &c.

C Alij abiecto secundo adiutorij genere, tanquam quod funditus destruat libertatem, retento solo primo, quod Angelis & hominibus, primis datum est; inde quoque vlterius, rectissimè ratiocinando concludunt, nemini, neque Angelis, neque hominibus, neque stantibus, neque lapsis, Deum efficaci voluntate intendisse ac prædestinasse beatitudinis æternæ finem, ante præscientiam cooperaturæ voluntatis: sed tantummodo inefficaci voluntate omnibus proposuisse gloriam, velut certaminis futuri præmium, omnibusque generaliter voluisse, si non propria libertate adiutorium Dei desererent, & à sanctitate deficerent. Vtrique isti in Augustini principia veramque Theolo- D giam impegerunt, sed in ipsa tamen sua hallucinatione rectissimum & clarissimum Philosophiæ filum, de medij & finis connexione, tenuerunt.

Suarez cum suis.

Sed alij timidiores, cum ex vna parte istud ipsum solum integræ voluntatis adiutorium ipsis arrideret, tanquam libertati maxime consentaneum, in cuius indifferentia vsus eius & cessatio relinquitur; ex alia vero cernerent Augustinum in Deo ponere vel supponere efficacissimam saluandorum quorundam voluntatem; duplici aberratione Theologiam simul atque Philosophiam violarunt. Illam quidem, quatenus verum adiutorium Christi medicinale prorsus E destruunt, illo tantum solo reseruato quod Adami & Angelorum fuit; hoc est, vt illud describit Augustinus: *Sine quo non potest homo in bono perseuerare, si velit; vt autem velit, in eius libero relinquit arbitrio*; Hanc vero, quatenus Deum efficaci voluntate intendere finem ante præscientiam meritorum statuunt, quam per tale medium ab aliena suspensum flexibili voluntate exequatur: Sic enim, quod Augustinus notat veritati & pietati esse contrarium, *Vt promissa* & quod peius prædestinata sua *Deus possit implere, non erit in Dei, sed hominis potestate.* Non enim ipse per istam gratiam donat vt perseuerent; hoc enim repugnat essentialiter tali adiutorio (quicquid ipsi tandem in contrarium dicant) sed hoc humana voluntas, quamvis non sine adiutorio concurrente, facit. Apud nullos igitur istarum trium classium authores veritas de prædestinatione reperiri potest: sed apud illos solos, qui distinctionem illam duplicis adiutorij, tutissimam solidissimamque, complexi, nec Angelis illam infirmitatem libertatis tribuunt, quam damnatis hominibus; nec istis infirmis tantam fortitudinem, quantam fortissimis Angelis; sed in medio cum Augustino gradientes, Angelis tribuunt adiutorium quod dat *posse si velint*, totumque secuturæ glorificationis euentum ab eorum liberrima voluntate suspendunt: damnato verò generi humano adiutorium, *Non solum sine quo accedere & permanere non possumus si velimus, verum etiam tantum ac tale vt velimus*. Et duplici isti creaturarum statui & adiutorio, iuxta veram & simplicem Philosophiam, duplicem intentionem Dei suam cuique proportionatam respondere dicunt: priori quidem statui simplicem quodammodo affectum, quo cœlestem gloriam velut finem, omnibus ex animo desideret, & veluti certaminis brauium proponit, & ad assequendum *voluntatem liberam & sufficientissimam facultatem dedit*; posteriori verò affectum efficacem, quo illi qui sub priori statu & adiutorio ab illo præmio, vitio liberæ voluntatis exciderant, ad hoc ipsum efficaciter perducere decernit; & ex illa intentionis efficacia, medium infallibile & insuperabile assumit, *Adiutorium* scilicet *quo fiat vt inuictissime quod bonum est velint, & hoc ipsum deserere inuictissime nolint*. Hanc esse veram & genuinam D. Augustini mentem, de efficaci intentione, qua Deus prædestinatis hominibus gloriam cupit, ante meritorum præscientiam, quæ ipse ex vi istius intentionis tribuit, non aliunde magis clarescere & probari potest, quam ex natura gratiæ medicinalis Christi, quam suo loco asseruimus. Hanc si quis fortè admiserit, & nescio quo tamen opinionis conceptæ præiudicio, electionem efficacem talis adiutorij & operum inde profluentium priorem esse putet, quam efficacem intentionem gloriæ tanquam finis, ex qua talis medij assumptio fluat, bonus profectò Theologus, malus Philosophus fuerit; cum quo de ista tanquam non ita magni momenti quæstione non contenderim.

Lib. de præd. Sanct. cap. 10.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 16.

Lib. de Corr. & gratia cap. 12.

Breuiter perstringuntur quædam Scripturæ, quibus illa doctrina asseritur. Fusius soluitur ex Augustino, quo pacto Scriptura Christianos omnes electos & prædestinatos vocent.

CAPVT XVI.

QVAM ob causam nec explicandis vrgendisque pro hac sententia Scripturis
B immorabor, quod à recentioribus quibusdam satis accuratè factum est. Nam illæ
Marci 13. Scripturæ apud S. Marcum: Sed propter *electos,*
Luc 12. *quos elegit, breuiabit dies illos.* Et apud S. Lucam:
Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri
Ioan. 10. *vestro dare vobis regnum.* Et apud S. Ioannem: *Nemo rapiet eas* (oues, id est prædestinatos) *de manu mea.* Et: *Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient.*
Rom. 8. Et apud Apostol. Paulum ad Roman. *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt Sancti. Nam quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, &c. quos autem prædestinauit*
C *hos & vocauit,* &c. Et in eadem Epistol. *Non repulit*
Capit. 11. *Deus plebem quam præsciuit.* Et in Epistola
Ephes. 1. ad Ephesios: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus Sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum secundum propositum voluntatis suæ.*
Ioan. 2. Et in Epistol. S. Ioannis: *Exierunt ex nobis, quia non erant ex nobis. Nam si fuissent ex*
Act. 13. *nobis permansissent vtique nobiscum.* Et in Actis Apostolorum: *Crediderunt quotquot erant prædestinati ad vitam æternam,* & huiusmodi significant manifestè ex peculiari Dei diligentis, & sibi complacentis, & eligentis, ac prædestinantis affectu & proposito, tanquam cardine proficisci, vt
D quidam præ cæteris credant, vt adducantur ad ouile Christi, vt vocem eius audiant, vt breuientur tentationum dies, ne fortè pereant, vt non repellat eos, vt non rapiat eos quisquam de manu eius, vt permaneant nobiscum; denique vt vocentur, vt iustificentur, vt glorificentur, vt eis omnia cooperentur in bonum. Ex quo intelligitur, istam electionem, non præscientiam fidei, & perseuerantiæ, & superatarum tentationum præsupponere, sed è contrario, ipsorum fidem, & fortitudinem contra tentationes, & perseuerantiam, & omnium rerum cooperationem, & glorificationem, in electionem eorum & propositum & complacentiam Dei, tanquam origi-
E nem & fundamentum vltimum resoluendum. Hæc igitur & similia satis accuratè apud recentiores quosdam explicata & inculcata sunt, & obiectiones quoque dissolutæ quæ ex Scripturis afferuntur, vt quæstionem illam possemus sic intactam prætermittere.

Duo tamen dumtaxat hic nobis præstanda esse video. Primum, vt obiectionem quandam ex Scripturis, qua multum niti videntur aliqui, ex August. principiis dissipemus; alterum vt hanc ipsam quam diximus Augustini mentem esse, paulò operosius astruamus.

Quantum ad Scripturas attinet, distinguunt aliqui prædestinationem & electionem, in in-
A *completam*, quæ immediatè est ad fidem, & gra- Less. lib. de prædest. &
tiam iustificationis, & ad omnes iustos pertinet; reprob. sect.
& *completam*, qua quis non solum ad iustitiam, 3. num. 31.
sed etiam ad gloriam efficaciter eligitur. Dicunt & 38.
igitur, quod ista verba electi, prædestinati, præsciti, à Deo vocati secundum propositum, &c. itemque electio, prædestinatio, præscientia, propositum passim in sacra Scriptura accipiantur pro incompleta electione, & prædestinatione, quæ omnes iustos respicit. Sic enim omnes fideles ad quos Apostoli scribunt, vocari sanctos, electos, & prædestinatos: *Nec vsquam*, inquit quidam, *posse restringi ad solos saluandos.* Proinde doctrina ista videtur à Scripturis esse penitus alie-
B na, multò minus ex eis probari posse.

Respondetur, cum D. Augustini scripta nihil aliud spirent, nisi completam hominum prædestinationem ad gratiam & gloriam, quam ex sacræ Scripturæ verbis se collegisse profitetur, mirabili audacia dici, quod nusquam in Scripturis prædestinatio aut electio ad solos saluandos restringatur. Hoc est enim, vno verbulo totam August. doctrinam de prædestinatione reprobare: vtpote cuius sensus tam remotus est ab ista recentioris istius sententia, vt fortè in vniuersis eius operibus, electio aut prædestinatio non significet illam incompletam, quam ipse prædicat. Nam in rei veritate electio, & prædestina-
C tio, à qua quispiam electus & prædestinatus dicitur, non potest esse incompleta, sed completa tantum. Nemo enim nec ab Augustin. nec à Scripturis, nec ab Ecclesia vnquam vocatus est, aut vocari debet electus, aut prædestinatus, nisi qui sic ad gratiam & fidem eligitur, vt simul etiam ad perseuerantiam & gloriam eligatur. Est enim vnus actus Dei, quo cuiplam salus tota per gratiam Dei acquirenda & largienda decernitur: vsque adeo, vt si tantum gratiam ei largiri constituerit, non electus ille aut prædestinatus, aut secundum propositum Dei vocatus, sed reprobatus potiùs nuncupandus sit. Nam quamuis effectus prædestinationis, & electionis, & propo-
D siti incompletus esse possit: nunquam tamen electio ipsa aut prædestinatio incompleta esse potest aut vocari debet, quia esse incompletum respectu salutis, alienat vocabulum electionis & prædestinationis, vt ab ea non possit absolutè prædestinatus atque electus dici, sed tantummodo cum particula restringente, electus aut prædestinatus ad fidem, ad iustitiam, ex quo efficitur è contrario, vt iuxta S. Augustini mentem prædestinatio, electio, & propositum vocationis, nusquam in Scripturis vsurpentur pro prædestinatione & electione incompleta; neque prædestinati, electi, vocati secundum propositum, pro illis qui tantummodo ad iustitiam or-
E dinati & vocati sunt.

Dico itaque non esse verum, quod ita generaliter sumitur. Nam imprimis verba Christi quibus apud Matthæum aliquoties electos nominat: *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua* Matt. 24.
omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.
Itemque: *Dabunt signa magna & prodigia ita vt* Ibidem.
in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.
Et apud Marcum: *Sed propter electos, quos elegit,* Marci 13.
breuiauit dies. Satis apertè significat eos solos qui saluandi sunt. Nam ideo dicit breuiandos dies, vt electi salui fiant. Ideo quoque indicat vtrumque fieri nō posse, vt in errorem inducantur electi, cùm nihil sit familiarius & possibilius, quam vt fideles quippe non electi in errorem indu-

cantur. Ideo denique de iisdem electis loquens A in eodem omninò sermone Christus per Matthæum dicit: *Congregabunt Angeli electos eius à quatuor ventis.* Et per Marcum: *Mittet Angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis.* Quis sanæ mentis vnquam aliter nisi de solis ad salutem æternam electis accepit. Sic & illa verba Christi: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi,* perspicuum est non posse intelligi, nisi de illis electis qui salutem consequuntur. Nam illos designat electos esse Christus, qui induti veste nuptiali in conuiuio permanserunt, cæteris in tenebras exteriores missis, vbi est fletus & stridor dentium. Vnde nihil in ore Christianorum familiarius, quam electos illos paucos, esse numerum saluandorum. Loco quoque D. Pauli ad Romanos nihil manifestius, quando dicit: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,* & quæ sequuntur. Nam ne quibuscumque Deum quoquo modo diligentibus beneficium istud fieri putaremus, statim restringens adiicit: His qui secundum propositum vocati sunt; *Nam quos præsciuit*, inquit, *& prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui*, &c. id est, quos ipse diligendo approbauit, etiam prædestinauit, vt fiant conformes filio, nempe in gloria? Nam ex ista prædestinatione conformitatis imaginis filij sui, statim docet, omnes effectus gratiæ, vocationem, iustificationem, & ipsam quoque glorificationem sequi: Sic enim pergit: *Quos autem prædestinauit; hos & vocauit; & quos vocauit hos & iustificauit, illos & glorificauit.* Vbi August. obseruat eosdem illos quos Deus prædestinauit, & non alios Deum vocasse, iustificasse, & glorificasse, vt significetur istos omnes esse veræ prædestinationis effectus. Vnde eiusdem tractationem loci præ manibus habens: *Illi ergo electi, vt sæpè dictum est qui secundum propositum vocati, qui etiam prædestinati atque præsciti. Horum si quisquam perit fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus*, &c. Non igitur sensus iste, vt obiicitur, vim Apostolicæ exhortationis extinguit, sed efficacissimum addit robur. Cùm enim Romani propriæ infirmitatis conscij, quæ & ab Apostolo explicata fuerat, & neque gentium Philosophiâ, neque peccati cognitione seu lege, fracta, sed magis aucta fuerat merito diffidere posse viderentur, ne ingenita, tamq; inueterata vitia superare non possent, ostendit eis Apostolus, vnde vires & victoriam contra peccatum & liberationem à corpore mortis sperare deberent, nempe à gratia Dei quæ est per Iesum Christum, & ab illa singulari dilectione & cura quam circa suos electos & prædestinatos gerit. Quæ quidem tanta est, vt quos illo proposito dilectionis complexus fuerit, vocando eos: ad se venire faciat, iustificari, & perseuerare, & conformes fieri filio in gloria, ita vt nihil eos possit à charitate Dei separare. Itaque Apostolus, post explicatam illam catenam vocationis, iustificationis, & glorificationis, quæ ex prædestinatione nascuntur, statim adiicit: *Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?* &c. *Quis accusabit aduersus electos Dei?* &c. *Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.* Ad quæ verba sic Augustin. *Merito sequitur vox ad regnum electorum. Si Deus pro nobis quis contra nos?* &c. *Quam fortis autem perseuerantiæ vsque in finem munus acceperint, sequantur & dicant: Quis nos separabit à charitate Christi.* Cùm igitur Apostolo iustum esset sentire de

Matth. 20.

Rom. 8.

Lib. de præd. Sanct. cap. 17.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Rom. 8.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Romanis, quod magna ex parte de isto numero prædestinatorum essent, & ipsimet hoc prudenti fiducia de se sperare possent, vt qui iam primitias spiritus acceperant, profectò doctrina ista de tanta Dei erga electos dilectione, maximum robur exhortationi adiicit, vt fideles isti sperarent, se futuros in omnibus tentationibus ac difficultatibus, eodem Deo adiuuante victores. Sic enim & Apostolus ibidem in eiusdem exhortationis calce concludit, & August. eleganter & solidè eadem prorsus formula exhortationis ad quoscumque Christianos vsus est: *Spera,* inquit, *in Domino qui te prædestinauit, qui te elegit, qui te iustificauit, qui tibi glorificationem sempiternam promisit, qui pro te mortem non debitam sustulit*, &c. *ad* B *illum pertines, & times? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Resiste perturbationibus, ne consentias amori sæculi.* Non ergo doctrina de tali prædestinatione ad nihil vtilis est, *nisi ad licentiam vitæ & desperationem*, vt imprudenter dicitur, sed prudenter adhibita, summam fiduciam infirmis ingerit, se nonobstantibus tot periculis, tentationibus, infirmitatibus, per omnipotentis atque diligentis Dei adiutorium, æternâ salute potituros. Vt sanè illi qui ad miseriam suam, libertatem arbitrij homines respicere docent, qua se toties prosterni vident & sentiunt, nihil aliud nisi certissimam desperationis portam aperire videantur. C

Serm. de S. Laurent. in append.

Lessius num. 31.

Sed, inquiunt, ex Scriptura perspicuum est, huiusmodi nuncupationes, electi prædestinati, vocati secundum propositum, sancti, &c. ad integras Ecclesias sæpè dirigi, ex quibus multi non sunt electi & prædestinati, prout nonnisi saluandos comprehendit. Nam ad Ephesios dicit Apostolus: *Sicut elegit nos*, &c. *Qui prædestinauit nos. In quo & nos sorte vocati sumus, prædestinati*, &c. Vbi ad omnes Ephesios ac de omnibus loquitur. Et ad Romanos: *Salutate Rufum electum in Domino.* Et ad Colossenses: *Induite ergo vos sicut electi Dei sancti & dilecti viscera misericordiæ.* Et S. Petrus scribit: D *Electis aduenis secundum præscientiam Dei.* Et ibidem: *Vos autem genus electum.* Et similia, ergo electi & prædestinati dicuntur ab electione & prædestinatione incompleta, videlicet ad iustitiam.

Ephes. 1.

Rom. 16.

Coloss. 3.

1. Pet. 1.

Capit. 2.

Respondetur, electi & prædestinati semper in istis locis idem significant; illos videlicet qui ad salutem æternam reipsa consequendam à Deo diligente preordinati sunt: sed non animaduertunt qui ista obiiciunt, congruentissimum esse modum & vsitatissimum loquendi communitatibus, vt in commendando sic eas alloquamur, quasi omnes essent boni, & in reprehendendo vice versa, quasi omnes essent mali, cùm tamen E laus ista & vituperium non nisi in quosdam tantum propriè cadat; qui loquendi tropus synecdoche vocari solet. Tota Scriptura exẽplis plena est & Augustinus regulam istam frequenter tradit: *Scripturæ*, inquit, *mos est, ita loqui de parte tanquam de toto; sicut Corinthios in primis Epistolæ suæ partibus ita laudat, tanquam omnes tales sint, cùm essent laudabiles quidam eorum; & postea in nonnullis Epistolæ ipsius locis ita reprehendit, tanquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam diuinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum eius creberrimè sparsam, quisquis diligenter aduerterit, multa dissoluit, quæ inter se videntur esse contraria.* Et hoc

Epist. 58.

declarat exemplo istius *electionis*, de qua loquimur, quia Apostolus quasi de omnibus Iudæis loquens, dicit eos *secundum electionem dilectos propter Patres*: cùm tamen hic ostendat, inquit Augustinos, *Non illos inimicos* Iudæos, *sed electos esse dilectos*. Et in libro quem ad Donatistas post collationem scripsit, eandem regulam tradit: *More suo Scriptura loquitur, quæ sic arguit malos, tanquam omnes in eo populo mali sint, & sic consolatur bonos tanquam omnes ibi tales sint*. Quod ne quis ad vetus tantum Testamentum, non etiam ad nouum pertinere crederet: *Ecce & ad Corinthios*, inquit, *sic Apostolus loquitur: Paulus vocatus Apostolus Ecclesiæ quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu vocatis sanctis*, &c. *Gratias ago Deo meo, qui in omnibus diuites facti estis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Quis hæc audiens credat in Ecclesia Corinthiorum esse aliquos reprobos, quandoquidem verba ista sic sonant, velut ad omnes directa sit ista laudatio? Et tamen paulò post dicit: Obsecro autem fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Rursus tanquam in hoc horrendo vitio velut omnes arguens, atque increpans dicit: Diuisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis?* &c. Ecce omnes ita laudantur, & sancti vocantur Corinthij qoasi nulli inter eos *essent reprobi*. Et in quæstionibus super Genesim, cùm disquireret, quo pacto duodecim filij Iacob in Mesopotamia nati dicerentur, vbi Benjamin non erat natus, ita responder, ac sic præsentem nostram difficultatem sibi soluendam suscepisset: *Nulla*, inquit, *est facilior solutio quæstionis huius, quam vt per synecdochen dictum accipiatur. Vbi enim pars maior est, aut potior solet eius nomine etiam illud comprehendi quod ad ipsum nomen non pertinet. Eo modo locutionis puto & illud à Domino dictum: Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Vt non ad electionem etiam ipse pertinere videatur. Non enim facile inuenitur electorum nomen in malo, nisi vbi mali eliguntur à malis*. Vides hîc duodecim electos dici, vbi tamen vnus diabolus esset. Vnde adiungit iterum Augustin. *Illud attendamus vbi ait: Non de omnibus vobis dico, ego scio quos elegi: Vbi declarat ad electionem non pertinere nisi bonos. Ac per hoc illud quod dictum est, ego vos duodecim elegi: per synecdochen dictum est, vt nomine maioris meliorisque partis, etiam illud complecteretur, quod ad ipsum nomen non pertinet*.

Ibidem.

Lib. ad Donatist. post Collat. cap. 20.

Ibid. c. 21.

Quæst. 17. sup. Genes.

Ibidem.

Cùm ergo sit sacrarum litterarum consuetudo ista generalis, peculiariter tamen, quando populo Dei, hoc est, Christianis loquimur locum habet & habere debet, vt eos ita conueniamus, quasi omnes fideles, & sancti, & in regnum Dei prædestinati haberentur. Nam reprobatum à Deo esse, res est non solum nobis ad diiudicandum vehementer ardua & occulta, sed etiam auditoribus ingratissima, vt non debeat eis proinde quasi in faciem ingeri. Ita de hac ipsa re nos Augustin. docuit: *Si de iis qui non perseuerant, aliquid placet dicere, vel necesse est, cur non potiùs ita saltem dicitur, vt paulò ante à me dictum est; primum vt non de ipsis, qui in populo audiunt, hoc dicatur, sed de aliis ad ipsos, id est, vt non dicatur, si qui obeditis, si qui prædestinati estis reiiciendi: sed si qui obediunt, & cætera per verbi personam tertiam dicantur non per secundam? Res enim non optabilis, sed abominabilis dicitur, & durissimè atque odiosissimè quasi in audientium frontem compellando dicitur, quando quis eis quibus loquitur, dicit: Et si qui obeditis, si prædestinati estis reiiciendi*, &c. *Quid enim senten-*

Lib. de dono pers. c. 22.

A *tiæ dixerit si ita dicatur. Si qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec vsque in finem in eadem obedientia permanebunt? Nonne & verius eadem res & congruentius dicitur, vt non ipsis tantum malum tanquam optare videamur, sed de aliis referre quid oderint, nec ad se existiment pertinere sperando optandoque meliora?* Ex qua regola paulò superius vehementer improbat & illum loquendi modum, quo quis populum Dei compellans diceret; Ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, *Vt alij ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseuerantia maneatis in fide*, quantumvis verissimum sit quod
B dicitur, alios accepta perseuerantia manere, & alios non manere. Causam reddit: *Si enim Ecclesiæ Dei loquimur, si credentibus loquimur, cur alios eorum ad fidem venisse dicentes, cæteris facere videamur iniuriam, cùm possimus congruentius dicere; ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, vt ex infidelitate veneritis ad fidem, accepta voluntate obediendi, & accepta perseuerantia maneatis in fide*. Ecce omnes quos alloqoitur vult haberi tanquam credentes, & tanquam perseuerantes, accepto perseuerantiæ dono, ex definita sententia prædestinationis Dei. Nimirum, quoniam æquum est, vt speremus optemusque meliora. Ex qua consideratione & Apostolus dixit, cùm
C omnes reprehendisse videretur: *Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora & viciniora saluti, tametsi ita loquimur*. Et ad Philippenses alloquens vniuersos: *Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vsque in diem Christi Iesu. Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis*.

Lib. de dono pers. c. 22.

Heb. 6.

Philip. 1.

His igitur verissimis, & rationi, humanitati, prudentiæque maximè consentaneis fundamentis nixus Augustinus, non vno loco docet, omnes Christianos, quos piè in Christo viuere videmus, tanquam electos & prædestinatos tractandos & habendos esse, & Scripturas sacras in eundem hunc modum de omnibus locutas, & nobis ipsis earum imitatione loquendum. Nam
D in libro de Correptione & gratia, Scripturæ locum tractans quo dicitur multos discipulorum eius abiisse retro: *Numquid non & isti*, inquit, *discipuli appellati sunt, loquente Euangelio, & tamen non erant verè discipuli, quia non manserunt in verbo eius; secundum id quod ait: si manseritis in verbo meo, verè discipuli mei eritis*. Et illam quodammodo repugnantiam soluens: *Quia ergo non habuerunt perseuerantiam, sicut non verè discipuli Christi, ita nec verè Filij Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur: Appellamus ergo eos & electos Christi discipulos, & Dei Filios, quia sic appellandi sunt, quos regeneratos piè viuere cernimus; sed tunc verè sunt, quod appellantur, si manserint*
E *in eo propter quod sic appellantur*. Et in eodem libro paulò soperius: *Et tamen quis neget eos electos cum credunt & baptizantur, & secundum Deum viuunt? Planè dicuntur electi à nescientibus quid futuri sint, non ab illo qui eos nouit non habere perseuerantiam, quæ ad beatam vitam perducit electos, scitque illos ita stare, vt præsciret esse casuros*. Ex qua norma dicit in Psalmos: *Electi quidem Dei sunt omnes sancti, & habemus hoc in Scripturis sanctis*. Et in libris de Ciuitate Dei: *Cum omnes boni fideles electi meritò nuncupentur*. Et in libro de ouibus, apertè docet, quamvis in populo Dei quidam sint hirci, hoc est, reprobati à Deo, tamen omnes tanquam oues habendas & compellandas, &

Lib. de Corr. & gratia cap. 9.

Ibidem.

Ibid. c. 7.

In Psal. 140

Lib. 7. de Ciuit. c. 1.

A à Scripturis compellatas esse: *Postea de his quis nullam facit mentionem*, Deus apud Prophetam, *semel illos nominauit, vt sciremus illos esse. Ipse enim illos benè nouit. Postea sic loquitur tanquam omnes sint oues. Primò quomodo ipse videt, postea quomodo nos videmus locutus est*, hoc est, quasi omnes essent oues prædestinatæ: *Nam scit prædestinatione & præscientia oues, & hircos ille solus qui prædestinare potuit, qui præscire. Modo quia omnes sub iugo Christi sunt, & omnes ad gratiam Dei accedunt, ouem te putas, hircum te fortè Deus nouit: sed tanquam ouis audi quod audis.* Hic non solum Scriptura, sed & Augustinus ipse in illo ipso loco, vbi in populo Dei alios prædestinatos, alios reprobatos esse tradit, omnes tamen tanquam prædestinati essent, suâ oratione compellat. Et in Sermonibus de diuersis, competentes vniuersos tanquam sanctos & prædestinatos conuenit: *Excitamini ergo, ad hæc contracti, discreti. Concreti bonis, discreti à malis. Electi, dilecti, præsciti, vocati, iustificati, glorificandi, vt crescentes, iuuenescentes, ac senescentes in fide, &c.* Et in sermonibus de verbis Apostoli, & se & omnes auditores prædestinatos vocat: *Prædestinati enim iam sumus, & antequam essemus: vocati sumus, quando Christiani facti sumus.* Et iterum: *Filij Dei sumus, prædestinati, vocati, iustificati: Filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus.* Nempe quia de omnibus credentibus hoc piè credendum est. Vnde de omnibus alibi dicit: *Vsque in æternum præparabo semen tuum, non tantum illam carnem Christi natam ex Maria Virgine: sed etiam nos omnes credentes in Christo.* Et de singulis personis aliquando alio in loco: *Spera in Domino qui te elegit ante mundi constitutionem, qui te prædestinauit, qui te vocauit, qui te impium iustificauit, qui tibi glorificationem sempiternam promisit, qui pro te mortem non debitam sustulit, qui pro te sanguinem fudit, qui te in se transfigurauit quando dixit: Anima mea turbata est. Ad illum pertines & times? Si Deus pro nobis quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non & cum illo omnia nobis donauit?* Et de semetipso verba Psalmi tractans: *In manibus tuis sortes meæ: In potestate tua*, inquit, *sunt sortes meæ. Non enim vllum video meritum, quo de vniuersa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem. Et si est apud te iustus & occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam Domini mei fortè perueni.* Ex quibus omnibus aliisque non paucis, quæ ex Augustino depromi possent, perspicuum est, Scripturas sacras quandò de omnibus Christianis tanquam electis & prædestinatis loquuntur, non loqui de prædestinatione vel electione incompleta, quæ nulla est, sed de electione & prædestinatione vnica, quæ in Ecclesia Dei nota est, vera atque completa, à qua simpliciter, Christianorum omnium phrasi, electi & prædestinati dicuntur illi qui saluandi sunt. Sed ita de illis omnibus loquuntur, & quamvis inter eos multi reprobi sint, quia æquum est, nos de omnibus sentire & loqui, quos piè in Christo viuere cernimus, donec Deus aliud patefaciat, quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quid enim de Sanctis recentiores isti dicturi sunt? Nam & Apostolus Corinthios omnes: *Sanctificatos in Christo Iesu, vocatosque Sanctos* nominat. Et ad Romanos: *Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei vocatis sanctis.* Et ad Ephesios: *Omnibus sanctis qui sunt Ephesi.* Et ita in omnibus ferè Epistolis.

Lib. de vnitate cap. 10.
Lib. 8. de diuers. c. 9.
Serm. 16. de verb. Apost. cap. 3. & 7.
In Psal 81.
Serm. de S. Laurent. in append.
In Psal 30.
1. Corin. 1.
Rom. 1.
Ephes. 1.

Sicut igitur omnes Sanctos vocat, quorum non pauci erant sancti, sic etiam ex illa regula iam ante tradita, omnes electos & prædestinatos vocat, quamvis ex eis in eorum numero pauci sint. Vt sanè nouitas mihi magna esse videatur, qua recentior ille Scriptor, vt illas ignotissimas Augustino sententias quas tuetur asserat, confidenter dicit, nusquam electos & prædestinatos restringi ad solos saluandos; cum potius nusquam ad alios significandos extendantur.

B Et hæc ad illam obiectionem quæ ex Scripturarum sacrarum phrasi petebatur, abunde satis sunt. Nunc ad alterum caput, quod à nobis præstandum esse supra diximus, accedamus.

Prima probatio istius sententiæ ex variis Augustini locis, quibus generaliter talem voluntatem efficacem electionis ad gloriam, ante meriti præscientiam statuit.

CAPVT XVII.

C NAM, quia nonnulli qui non satis recto voto sanctissimi Doctoris scripta percurrunt; vt eum in præconceptas suas sententiás quaquà via trahant, etiam in hoc eum sibi fauere gloriantur, quod nullam in Deo agnouerit efficacem intentionem gloriæ alicui conferendæ, ante præscientiam meritorum, operæ prætium fuerit ex aliis diuersis capitibus & locis, quàm eis quæ libauimus, sententiam eius, adiutorio medicinali potentissimo, quod tantopere prædicauit, consentaneam patefacere. Nam quamvis ipse difficultatem istam nunquam ex professo disputauerit, vt quam per se supposita tali medicinalis adiutorij natura, cuilibet mediocris Philosophiæ, vel communis iudicij viro perspicuam esse crederet; non tamen propterea D de hac re nihil ei subinde per transennam excidit, ex quo mens eius manifesta, & certa intelligi posse videatur.

Imprimis enim docet Augustinus diuersis in locis, quod quando Deus vult aliquem ad salutem, & ad regnum cælorum adducere, tanta tunc efficacia hoc in hominum voluntatibus exequatur; vt nihil eum impedire possit, quo minus finem suum quem obtinere voluit, assequatur. Hoc autem apertè significat, præcedere tunc in Deo efficacem intentionem assequendi finis, qui est constitutio in regno cælorum, & ex illius efficacia fieri, vt omnia obstacula perrumpantur: *Deo*, inquit, *volenti saluum facere nul-* E *lum hominis resistit arbitrium. Sic enim velle & nolle in volentis aut nolentis est potestate, vt diuinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem.* Vbi clarè significatur efficacem voluntatem saluandi, causam esse, cur tantâ fortitudine omnia impedimenta dissipentur, & voluntates ipsæ quantumvis pertinaces torqueantur ad assequendum scopum Dei, qui est *saluum facere*. Nam saluum facere non esse aliud Augustino, quam constituere saluum in regno Dei, ex ipso eodem certum est; qui hoc ipsum declarat similitudine à Saüle sumpta, quem cùm voluit constituere Deus Regem in regno Israël, omnium voluntatem inclinauit vt fieret quod decreuerat. Nam in eodem

Lib. de Corr. & gratia cap. 14.

capite declarans, id quod verbis citatis dixerat: *Non est itaque dubitandum voluntati Dei, qui in cælo & in terra omnia quæcumque voluit fecit, humanas voluntates non posse resistere, quominus faciat ipse quod vult, quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus, quod vult cùm vult facit.* Quis non videt hic voluntatem Dei efficacissimam de assequendo intento fine, causam esse, cur talia ad conuertendas voluntates eligat instrumenta, vt non possint resistere? Finem autem illum esse quem dixi, *saluum facere*, hoc est, constituere saluum in regno Dei, ex subiunctis patet similitudinibus. Prima quidem de Saüle: *Nisi fortè quando Deus voluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate Israelitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod vtique in eorum erat positum voluntate, vt etiam Deo valerent resistere.* Altera verò de Dauide, quem vt ibidem ait, Dominus in regnum successu prosperiore constituit. Cùm enim Deus eum vellet Regem facere, fecit vt hoc ipsum Israëlitæ vellent, quia, inquit, *Deus hoc in eis egit, qui in cordibus hominum quod voluerit operatur.* Et vt indicaret quanta potestate hoc fecerit, ne fortè intento fine suo frustraretur: *Numquid ille* (Amasai) *posset aduersari voluntati Dei, & non potiùs eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus est per Spiritum sanctum quo indutus est vt hoc vellet, diceret, & faceret?* Nempe, vt quemadmodum subijcit, *constituerent Regem Dauid super omnem Israel.* Itaque concludens discursum suum eo prorsus quo dixi modo, quod cùm Deus intendit aliquem in regno cælorum constituere, nihil impedire possit, quo minus obtineat finem suum, sic subiungit: *Si ergo cùm voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas, quis alius facit vt salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, vt* CÆLESTI CONSTITVATVR IN REGNO? Et cùm ista ipsa exempla propter aliam causam à Massiliensibus impugnata fuissent, omnem ambiguitatem, quæ cuipiam adhuc superesse posset, abstersit. Nam resumens in libro de prædestinatione Sanctorum, id quod in alio iam citato de Correptione & gratia dixerat: *Scriptura teste*, inquit, *probauimus cùm Deus* VVLT *fieri, quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda vt hoc velint, eo scilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle.* Quid sit autem illud quod Deus VVLT, hoc est, intendit fieri, & tamen non nisi per homines oporteat fieri, statim adiicit: *An fortè quia ostendimus hoc Deum egisse in cordibus hominum, & ad hoc perduxisse quorum ei placuit voluntates*, VT REX CONSTITVERETVR SAVL, *siue* DAVID, *ideò hæc exempla causæ huic conuenire non putant, quoniam non hoc est temporaliter* REGNARE *in hoc sæculo, quod est in* ÆTERNVM REGNARE CVM DEO. Et adhuc manifestius addit consequenter: *Ac per hoc existimant.* AD REGNA TERRENA FACIENDA *Deum inclinare*, AD REGNVM VERO CÆLESTE OBTINENDVM *Deum non inclinare quorum voluerit voluntates.* Et statim probat etiam cum Deus vult Reges in cælo fieri, sic eorum corda conuerti: *Sed puto*, inquit, PROPTER REGNVM *Cælorum non propter regnum terrenum esse dictum: Inclina cor meum, &c. Crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam.* Quibus & aliis adductis litterarum sacrarum locis, tandem concludit: *Audiant hæc & alia quæcumque non dixi, quibus ostenditur Deus ad* REGNVM ETIAM CÆLORVM, & *ad* VITAM ÆTERNAM PARARE, & *conuertere hominum voluntates.* Et adhuc inferiùs: *Cogitate autem quale sit, vt credamus ad constituenda regna terrena hominum voluntates operari Deum, & ad capessendum regnum cælorum homines operari voluntates suas.* Et de Dauidis ad regnum, tanquam ad intentum finem, electione, & eius à tribulationibus, liberatione, per quam finem illum assequi debebat, alio in loco: *Cùm ergò Dauid Deus elegisset, & prælegisset & prædestinasset ad regnum, noluit & ipsum Dauid ante regnum tenere, quem primo à persequentibus liberaret, vt etiam in hoc ipso figuraret nos, id est, corpus eius, cuius corporis caput Christus:* hoc est, vt figuraretur, quod Deus ad istum modum etiam eligit, & prælegit, & prædestinat homines ad regnum cælorum, & hanc voluntatem liberando eos à tribulationibus exequitur. Si quisquam non delirus de rebus humanis ita loqueretur, vt diceret, quando Princeps supremus vult aliquem constituere tribunum militum, vel prouinciæ gubernatorem, ita hoc exequitur fortiter, vt nihil ei resistere possit, quin ita fiat, nemo nisi stolidus, dubitare posset, quin voluntas illa Principis esset efficax & antecederet præuisionem absolutam futuritionis mediorum, quibus hoc ea quitur. Ipsa est enim causa, cur media tam certa & infaillibilia deligantur & adhibeantur, & futura sint ne fortè propositum voluntatis istius irritum fiat. Ex quo sanè necesse est, plus Deum & efficacius finem diligere, æternam vitam & gloriam & regnum, quam ea quæ adhibet media, & mediorum assumptionem, non alia ex causa fluere, quam ea præconcepta efficaci intentione istius finis. Quod etiam apertè ac disertè dicit alio in loco, vbi de solo cælesti regno mentio fit: *Ipse nos minus diligit quales nunc sumus; & hinc ideò liberat, ne semper tales simus.* Quod cùm obscurius dictum esset, explicans quid hoc sibi velit: *Ipse Dominus illam quæ futura est vitam nostram, qualis in nobis futura sit sciens*, hoc est æternam gloriam *prædestinatione plus amat, vt ad eam nos amando perducat.*

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

In Psal. 51. initio.

Tract. 18. in Ioan.

Secunda ex voluntate singulari salutis paruulorum.

CAPVT XVIII.

Secundo sæpè Augustinus in particulari de paruulis docet, quod quando vult omnes saluos facere in regno cælorum, impedit mortem omnesque causas, quibus inane fieret decretum voluntatis eius, denique procurat opportunè baptismum: quo in sanctitate moriantur, ne alioquin in eis prædestinata salus adimatur. In quo sane agendi & procurandi modo, velle quod finis ille salutis æternæ non efficaciter diligatur, antequam ista media adhibita esse videat, nec ex illo tanquam scopo fiat quod omnia cooperentur implendæ intentioni Dei, nimiæ videtur esse peruicaciæ. Sic ergò loquitur August. *Quam quæso allaturi sunt causam, quod alius sic gubernatur, vt baptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium, priusquam ab eis baptizandus offeratur, expiret?* Et instantius paulò post: *Et cur prouidentia. Dei, cui nostri capilli numerati* Epist. 105. Ibidem.

merati sunt, sine cuius voluntate non cadit passer in A *terram quæ nec fato premitur, nec fortuitis casibus impeditur, nec vlla iniquitate corrumpitur, vt renascantur ad hæreditatem cælestem non consulit omnibus paruulis filiorum suorum, & nonnullis consulit etiam paruulis impiorum?* Quod declarat exemplo paruuli ex stupro nati, qui casu baptizatus, *sit æterni consors & particeps regni.* Quam quæstionem & aliis nonnullis locis facit, ita vt dicat, quod *quibusdam paruulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus subuenit*, & aliis quibus *non vult subuenire*, non subuenit, itemque quod *paruulis* fidelium pereuntibus, *si vellet huius lauacri gratiam procuraret, in cuius potestate sunt omnia.* In ista igitur expedienda quæstione reddendaque B istius diuersitatis ratione plerumque Augustinus recurrit ad altitudinem iudiciorum Dei, quam in eo positam esse indicat, quod vnum elegerit atque prædestinauerit, alterum non. Nam libro quarto contra Iulianum, cum eandem ventilasset quæstionem, eo tandem venit: *Nouit Dominus qui sunt eius; & in eorum salute atque in suum regnum introductione certa est voluntas eius*, certa, quia nullis impedimentis obstantibus certò assequitur id quod vult, videlicet introductionem in regnum. Nam & in illo loco, *Nouit Dominus qui sunt eius*, quem ex Apostolo citat, semper illam decantatam Dei prædestinantis præscientiam intelligere solet. Vnde & C alibi, cum diu prædestinationem illam & electionem gratiæ, id est, gratuitam, tanquam radicem diuersitatis gratiæ negatæ vel datæ prædicasset, exprimens, quid illa electio respiceret: *Ex his*, inquit, electis ante constitutionem mundi, *nemo perit, quacunque ætate moriatur. Absit enim vt prædestinatio ad vitam, sine sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam.* Quæ prædestinatio ad vitam nempe æternam siue beatitudinem significatur esse radix, cur sacramentum acquirendæ istius vitæ quoquo modo ei procuretur, antequam ex hac vita discedat.

Lib. 2. ad Bonif. c. 7. 4. cont. Iul. cap. 8. Vide lib. de dono pers. cap. 11. Lib. de Corr. & gratia cap. 8.

Lib. 4. cont. Iul. c. 8.

Lib. 5. cont. Iul. c. 4.

Tertia, ex voluntate illa, quæ velut radix est gubernationis mirabilis circa adultos.

CAPVT XIX.

Tertio non tantum comparatione paruulorum istam causam esse tradit, cur eis in tempore baptismus procuretur, sed etiam eandem illam gratuitam electionem ad gloriam, radicem vnicam statuit, cur alios tantâ benignitate, alios tantâ seueritate tractet; vsque adeò, vt ex isto fonte omnium donorum diuinorum collationem atque diuersitatem fluere ac pendere fateatur. Tanta enim omnipotentissimæ gubernationis vigilantia, semper ad illius voluntatis impletionem collimat in omnibus, quæ circa electos facit, aut fieri sinit, vt siue stent siue cadant, omnia eis cooperentur in bonũ. Quod si ita est, profectò impossibile est, non esse istam electionem ad regnum efficacissimam, quæ mediorum assumptionem tam efficacium & infallibilium illi scopo consequendo parit: impossibile etiam, vt eam præscientia absoluta meritorum aut mortis in gratia antecedat, cum ipsa sit illa per quam & fides, & merita, & perseuerantia & mors in gratia procuratur.

A Et quamuis de omnibus bonis quæ in hac vita electis præ reprobis conferuntur, simul & semel hoc patefacere (vt mox facturi sumus) facilius sit, multoque compendiosius, non inutile tamen fuerit, hoc etiam sigillatim de omnibus demonstrare, vt quanta sit in doctrina S. Augustini constantia, & in omnibus lucubrationibus vniformitas, luculentius pateat. Nam imprimis hæc est in Augustini scriptis ratio, cur vni præ alio detur fides; quæ est initium donorum Dei: *Non enim omnium est fides, tanquam diceret*: Non enim *apud omnes etiam nobis orantibus glorificabitur verbum Dei, quia ipsi vtique fuerant credituri, qui ordinati erant in vitam æternam, prædestinati in adoptionem* B *filiorum per Iesum Christum, & electi in ipso ante mundi constitutionem.* Hanc autem ordinationem in vitam æternam eorum esse duntaxat, qui tandem accepto perseuerantiæ dono in gratia morituri sunt, Augustinus alibi expressè tradit: *Quis, inquit, in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quando quidem qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Qua salute nisi æterna,* Hæc est ratio, cur vni, non alteri, non solum ex paruulis, sed etiam ex maioribus baptisma quo saluandus est, conferatur. Nam de maioribus mox accepto baptismo morientibus, non minus ac de paruulis, locus ille intelligitur, quem produximus: *Ex his nemo perit quacunque ætate moriatur.* C *Absit enim vt prædestinatus ad vitam sine sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam.* Hæc est ratio, cur vni, non alteri baptizatorum delinquentium detur spiritus pœnitentiæ. Nam Apostoli locum obiiciente Iuliano, quo dicit: *Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit*, vt vniuersorum pœnitentiam Deum procurare conuinceret, respondet Augustinus: *Verum esse constat, sed quem prædestinauit, adducit.* Prædestinatus autem *ad vitam* æternam intelligit, vt iam in eodem loco diximus. Et vberius hoc idem ibidem agens: *Quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ nolens aliquem perire, nouit Dominus qui sunt eius, & omnia cooperantur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt.* D Hoc autem *propositum*, esse decretum prædestinationis ad æternam gloriam infra laboriosius ostensuri sumus. Itaque ibidem sensu sibi cohærente, subtexit: *Ex isto numero electorum & prædestinatorum etiam qui pessimam duxerunt vitam per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam, per cuius patientiam, non sunt huic vitæ in ipsa scelerum perpetratione subtracti.*

Epist. 107.

Lib. de Corr. & gratia cap. 6.

Lib. 5. cont. Iul. c. 4.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Hæc est causa, cur incarnationis, & passionis, & mortis dominicæ medicina, cum aliis inaudita & inexperta sit, aliis tamen innotescat, peccata deleat, ad iustificationem æternæ vitæ prosit, quos videlicet in regni sui cœlestis gloriam prædestinauit: *Idem ipse Dominus noster* E *hanc suam medelam nullis generis humani temporibus ante vltimum futurum iudicium denegauit eis, quos per certissimam præscientiam & iustissimam beneficentiam secum regnaturos in vitam prædestinauit æternam.* Quasi diceret, nemini subtraxit medium istud medicinæ necessarium, cui finem perfectæ sanitatis prædestinauit.

Lib. 2. de pec. merit. cap. 29.

Hæc est ratio, cur quibusdam eorum qui à tramite iustitiæ & veritatis exorbitant, correctio vtiliter adhibeatur, ita (cæteris obdurescentibus in malitia) spiritu compuncti redeant, ne prædestinata sibi vitæ æternæ salutẽ priuentur: *Si secundum propositum vocatus est iste, procul dubio illi etiam quod corripitur Deus cooperatur*

Lib. de Corr. & gratia cap. 9.

in bonum. Et paulò post: *Scit enim talem corripiendum, faciente Deo, aut misericordiam, aut iudicium. Misericordiam quidem si à massa perditionis ille qui corripitur gratiæ largitate discretus est, & non inter vasa quæ perfecta sunt in perditionem, sed inter vasa misericordiæ quæ præparauit Deus in gloriam.* Nam & propositum, & præparatio in gloriam apud Augustinum, non sunt aliud, nisi æterna gloriæ prædestinatio; quæ significatur hic esse causa, cur correptus emendetur. Et multò apertius. *Correptio medicinaliter adhibetur, etiamsi salus ægrotantis incerta sit, vt si is qui corripitur ad prædestinatorum numerum pertinet, sit ei correptio salubre medicamentum, si autem non pertinet, sit ei correptio pœnale tormentum.* Dixerat autem aliquoties se de illis loqui qui *prædestinati sunt in regnum Dei.* Et in eodem loco probans hoc ipsum quod hic dixerat, correptionem prædestinato fieri salubre medicamentum, assignat rationem, quia *Deo volenti salvum facere, nullum resistit hominis arbitrium.* Quid enim velle saluum facere, nisi velle saluum in regno cœlorum constituere? Sic enim ipsemet statim se exponendo concludit: *Si ergo cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum quam ipsi suas, quis alius facit vt salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, vt cælesti constituantur in regno?* Nonne apertissimum est, efficacem illam seruandi, hoc est regni cœlestis conferendi voluntatem, causam constitui, cum tam potenter in cordibus operetur Deus, vt fracta duritia corrigantur? Quod & paulo inferius iterum repetit: *Proinde quantum ad nos pertinet qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes saluos fieri velle debemus, omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio: Dei est autem illis eam facere vtilem, quos ipse præsciuit & prædestinauit conformes imaginis filij sui,* id est, quos ei in gloria conformes fieri prædestinauit. Hoc enim Apostoli verba sibi volunt, vtpote ex quibus ipsemet Apostol. docet eos, quos Deus ita conformes filio prædestinauit, non solum vocari & iustificari, sed & glorificari à Deo.

Ibid.c.14. | Ibid.c.7. & 13. | Cap. 14. | Cap. vlt.

Hæc est ratio, cur non solum admonitiones & correptiones peccatoribus quibusdam fiant vtiles, sed etiam cur iustis Deus perseuerantiam in iustitia & sanctitate largiatur, vt videlicet per certam istam & ineffabilem viam ad prædestinatam salutem & gloriam perducantur. Hoc enim ex professo in libro de correptione & gratia tradere videtur: *Nec nos moueat,* inquit, *quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseuerantiam. Absit enim vt ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum vocatis, qui verè sunt filij promissionis.* In cuius etiam veritatis probationem ista S. Ioannis verba: *Ex nobis exierunt,* &c. accuratâ consideratione perpendit: *Non ait ex nobis exierunt, sed quia non manserunt nobiscum, iam non sunt ex nobis: Verum ait, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: hoc est & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, vnde id ostendis? Quod si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent vtique nobiscum.* Quod infra sic dictum exponit, quasi diceretur: *Non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam qui verè filij sunt, præsciti & prædestinati sunt conformes imaginis filij & secundum propositum vocati vt electi essent:* Vnde rursus adiungit: *Igitur filiis suis non prædestinatis Deus perseuerantiam non dedit; Haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent, & quid haberent quod non accepissent, secundum Apostolicam veramque sententiam: Ac per hoc tales filij, filij Christo dati essent, quemadmodum ipse dicit ad Patrem: vt omne quod dedisti mihi non pereat, sed habeat vitam æternam.* Itaque colligens quinam sunt illi qui Christo dantur, vt perseuerando non pereant, causamque reddens, cur ipsis illud mirabile perseuerantiæ munus detur, quo certissimè à perditione liberandi sunt: *Hi ergò Christo intelliguntur dari qui ordinati sunt in vitam æternam.* Hoc est, istis solis hoc magnum tribuitur donum, vt Christo dentur, & perseuerando non pereant, qui ad salutem & gloriam ordinati, electi, & prædestinati sunt. Itaque subnectit iterum perspicuis verbis: *Ipsi sunt illi prædestinati & secundum propositum vocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus ex bono in malum mutatus finit hanc vitam, quoniam sic est ordinatus, & ideò Christo datus, vt non pereat, sed habeat vitam æternam.* Quæ profectò sancti Augustini argumentatio tam est manifesta & peremptoria, quàm si limatissimâ subtilitate Scholasticus quispiam concluderet: ideò iusto cuidam datur donum perseuerantiæ in iustitia, quia à Deo ordinatum ac decretum est, vt ille habeat vitam æternam. Vbi nemo sani cerebri dubitaret illud decretum vitæ æternæ largiendæ, esse intentionem finis efficacissimam, & causam cur istud donum perseuerantiæ largiatur Deus, tanquam medium, quo ad adipiscendum finem decretum pertingere possit. Hoc idem agit Augustinus & in sequentibus, in eodem libro non minus luculentè. Nam postquam & multa mira de dono perseuerantiæ, quod quibusdam iustis datur, asseruisset, causam tangens, vnde fiat, quod istud aliquibus largiatur. *In qua iustitia stabunt,* inquit, *vsque in finem, donante sibi illo perseuerantiam, qui eos præsciuit & secundum propositum vocauit, & iustificauit, & glorificauit, quoniam illa quæ his promisit etiam futura iam fecit.* Quasi diceret, in eo tribuit eis tantum donum, quia prædestinauit eos. Quid verò sit illa prædestinatio, sine vlla ambiguitate subiungit: *Hæc de his loquor qui prædestinati sunt in regnum Dei.*

Lib. de Corr. & gratia cap. 9. | Lib. de Corr. & gratia cap. 12. | Ibid. init. cap. 13.

Sed ne singula percurrendo prolixiores simus, & omnia complectendo finiamus, hæc denique vera & vnica radix est, vnde tanta diuersitas gubernationis hominum proficiscitur; hæc inquam causa cur vniuersa Deus torqueat, siue bona siue mala in salutem eorum quos elegit: videlicet, vt per quascumque prosperitates, & aduersitates, tentationes, & lapsus in prædestinatum efficaciter gloriæ portum inferantur. Docet hoc tam luculentè sanctus Augustinus, vt nisi quis de industria neruos contentionis intendat, vt tueatur præconceptam opinionem suam, nullâ ratione negari posse videatur. Agit hoc toto studio in eodem libro de Correptione & gratia, vbi per instantiam eorum qui gratiæ repugnabant, causam vltimam tam diuersorum effectuum, qui in ipsa humana voluntate contingunt, quærere & propalare cogebatur; *Quicunque ergò,* inquit, *ab illa originali damnatione, ista diuina gratia largitate discreti sunt, non est dubium quod, & procuratur eis audiendum Euangelium; & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur vsque ad finem perseuerant. Et si quando exorbitant, correpti emendantur: & quidam eorum etsi ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant, redeunt, &*

Ibid. c. 13.

nonnulli acceptæ gratiæ in qualibet ætate periculis huius vitæ mortis celeritate subtrahuntur. Hæc enim omnia operatur in eis, qui vasa misericordiæ operatus est eos, qui & elegit eos in filio suo ante constitutionem mundi, per electionem gratiæ, id est gratuitam. *Non enim hic sunt vocati: vt non essent electi, sed quoniam secundum propositum vocati sunt, profectò electi sunt per electionem, vt dictum est gratiæ, non præcedentium meritorum suorum, quia gratia est illis omne meritum.* Hic manifestum est, discretionem à massa perditionis poni in Deo antecedentem omnes effectus temporales, non solum reipsa ex causis suis defluentes, sed, etiam eorum præscientiam. Ponitur enim causa, cur omnia ista quibusdam & vocatio, & fides, & dilectio, & lapsorum emendatio per homines, & si illi desint, ipsas internas monitiones Dei, & perseuerantia & mors ipsa procuretur. Et ista discretio à massa perditionis electio dicitur, non temporalis, sed æterna, *ante constitutionem*, vt ait, *mundi.* Et esse electionem efficacissimam, qua posita electus perire, Deo impediente, non potest, & ex ipsis iam recensitis effectibus quos producit, patet, & Augustinus statim iterum iterumque declarat: *Ex*

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

istis nullus perit, quia omnes electi sunt. Electi sunt autem, quia secundum propositum vocati sunt, propositum autem non suum, sed Dei, de quo alibi dicit, vt secundum electionem propositum Dei maneret. Et iterum instantius: *Horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur.* Ecce tantam discretionis à massa electionis, & propositi illius diuini efficiam, vt nullo vitio humano, nulla omninò re possit superari. Vnde in eodem illo discursu sequitur ipsa *vox electorum*, de tam efficaci Dei proposito & electione gloriantium: *Si Deus pro nobis quis contra nos?* Et: *Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames*, &c. *sed in his omnibus superuincimus per eum qui dilexit nos.* Et quæ tandem ista electio, quod propositum Dei, quæ dilectio? Res ipsa clamat, non esse electionem ad gratias congruas, & huiusmodi, sed tam altum ac generale propositum Dei, vt omnes effectus iam recensiti, & ipsorum vtilitas delictorum, & mors ipsa in gratia, in quacumque ætate, siue paruulorum, siue maiorum, inde possint tanquam ex fonte fluere. Nam inde est quod in eodem loco dicit:

Ibidem.

Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profectò, aut omninò non deficit, aut si qui sint quorum deficit reparatur, antequam vita ista finiatur, & deletâ quæ intercurrerat iniquitate, vsque in finem perseuerantia deputatur.

Ibid. c. 9.

Et interpositis multis iterum: *Talibus Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum, vsque adeò prorsus omnia: vt etiam si qui eorum deuiant & exorbitãt, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores.* Quòd etiam sancti Petri, qui vnus Electorum erat, exemplo declarat; *Etiam hoc, quod Dominum ter negasset, ei profecit in bonum, faciente illo qui diligentibus eum omnia cooperatur in bonum.* Et vnde illud? *Quia secundum propositum vocatus erat, vt nemo eum posset eripere de manu Christi, cui datus.* Et in Epistola ad Vitalem:

Epist. 107.

Habentes consentientem doctrinæ salutari in qua nutriti sunt voluntatem, & in ea finientes istam vitam, si electi sunt in Christo ante constitutionem mundi, vt essent sancti & immaculati in conspectu eius prædestinati in adoptionem filiorum. Et in alio loco clarius explicans, quo pacto Deus omnia torqueat in vsum eorum, erga quos tale propositum cepit, & quot modis efficere possit, ne illius propositi frustrentur intentio & efficacia. *Si hoc essent*, hoc est, vt præcedit, *si secundum propositum vocati, si in Christo electi ante constitutionem mundi, si in eo sortem consecuti, si prædestinati secundum propositum eius essent, ex illis essent* (qui manserunt) *& cum illis sine dubitatione mansissent.*

Lib. de dono pers. c. 9.

Vt enim non dicam quam sit possibile Deo auersas & aduersas in fidem suam hominum conuertere voluntates, & in eorum cordibus operari, vt nullis aduersitatibus cedant, nec ab ipso aliqua superati tentatione discedant; cùm possit, & quod ait Apostolus facere, vt non eos permittat tentari supra id quod possunt: vt ergò non dicam, certè poterat illos Deus præsciens esse lapsos, antequam id fieret, auferre de hac vita. Ecce tres modos Deo, assequendi effectum efficacis propositi, munire contra tentationes, temperare tentationes, subtrahere tentationibus ipsâ mortis acceleratione præuentis. Cùm ergò toties sanctissimus & profundissimus Doctor, ex tali Dei electione, dilectione, proposito nasci doceat, vt & Euangelij prædicatio, & fides, & dilectio donetur eis, vt peccata ipsa fiant vtilia, vt post omnes huius vitæ gratias, siue congruas, siue incongruas, ipsa mors in gratia procuretur & immittatur, quod tandem igitur poterit illud propositum esse, quænam illa electio, nisi gratuita electio ad ipsum finem, gloriam æternam in regno Dei, cuius solius efficax intentio mortem ipsam in gratiam parit? Sed à probandi molestia nos ipse sanctus Doctor liberat, qui cum ingenij sublimitate forsan cerneret, homines qui de rebus etiam per se perspicuis contendere solent, velut nodum in scirpo, in verbis suis quæsituros, vno verbo apertissimo & sæpius repetito, in eodem ipso loco, vbi de ista electione disputat, totam controuersiam absoluit; *Electi sunt autem ad regnandum cum Christo.* Vis euidentius? *Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum.* Vis inculcatius? *Sequitur vox ad regnum cælorum.* De quibus cum multa disseruisset, iterum adiungit: *Hæc de his loquor, qui prædestinati sunt in regnum Dei.* Et ad quod *regnum*, gratiæ in hac vita, an gloriæ in futura? Exponit ipse in eodem loco, cum dicit quod *numerus electorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam vsque in finem perseuerantia illuc integer perducetur, & illic integerrimus iam sine fine beatissimus seruabitur.* Et rursum cùm dicit, quod *illos prædestinatos, Dei gratia perducit ad Regnum*; ad quod videlicet prædestinati & electi sunt.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7. Ibidem. Ibidem. Cap. 13. Lib. de Corr. & gratia cap. 13. Ibidem.

Ex hac igitur *ad regnum electione*, & hoc *proposito* Dei, quo ad *Regnum prædestinati* sunt, tanquam efficacissima *saluandi & liberandi* voluntate, necesse est fluere, quicquid ad electorum salutem, quæ non nisi in regno & gloria est, reipsâ obtinendam pertinet, fides, baptismus, dilectio, opera, mors in gratia: Ex hoc proposito necesse est, quicquid prosperitatis, aut aduersitatis, aut dæmon, aut mundus aduersus electos concitet, omnia minantia, omnia inuitantia, omnia cruciantia, cum omnibus, quos intus in eorum pectoribus excitant, amoribus, timoribus, erroribus, disiici atque superari; ne alioqui non homines, sed, quod absit, Deus ipse qui proposuit, decreuitque superetur. Quod & ipsi, vt Augustinus notat, *Electi ad regnum* sua profitentur voce: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis nos separabit à charitate Christi?* Quasi diceret id quod Isaias

Ibid c. 7. Rom. 8.

[Esaiæ 14.] clamat: *Dominus enim exercituum decreuit: & quis poterit infirmare.* Et verò, ne quis existimaret in repetita toties prædestinatione ad regnum, non aliam intelligi, quam eam quæ fit ex præuisione meritorum, sicut Recentiores quidam huiusmodi loca torquere solent, ipseniet Augostinus distortum huiusmodi sensuio interimit, dum eam gratuitam esse declarat. Nam ideò numerum electorum *per Dei gratiam regno Dei prædestinatum* tradit. [Lib. de Corr. & gratia ca. 13.] Et alio in loco de Massiliensibus dicit, quod nollent fateri *prædestinatos esse qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permaneant.* [Lib. de dono perf. c. 16.] Si ergò & gratia prædestinantur ad perseuerantiam, & gratia ad regnum, profectò impossibile est, vt de prædestinatione post præuisa merita loquatur Augustinus. B Apud ipsos enim Recentiores certa regula est, ita regnum prædestinari sicut dari; non autem datur nisi meritis, igitur neque prædestinatur nisi meritis; non ergò gratis, sed ex iustitia. Augustinus è contrario, vtrumque per gratiam prædestinari dicit, non ergò ex illa prædestinatione, quæ concipitur post meritorum præuisionem loquitur.

Quartò, & voluntate illâ, quæ veluti radix & cardo est gubernationis reproborum.

CAPVT XX.

HÆc est ratio, cur vice versa in illis qui ad regnum non sunt electi, nec à massa perditionis prædestinatione discreti, omnia contraria accidant, vsque adeo, vt Deo illos pro meritis deserente, omnia in malum eis cooperari videantur. Quod eadem euidentiâ & securitate sanctus Augustinus tradit. Hinc enim secundum ipsum proficiscitur primo, vt qoibusdam, quibus & fidem Deus dedit & charitatem, non tamen donetur perseuerantia in iustitia; qua deficiente fit, vt in iniquitate moriantur & pereant: [Lib. de Corr. & gratia cap. 7.] D *Qui verò perseueraturi non sunt, ac sic à fide Christiana & conuersione lapsuri sunt, vt tales eos vitæ huius finis inueniat; procul dubio nec illo tempore quo benè piéque viuunt, in isto numero* (electorum ad regnum, quod præcessit) *computandi sunt. Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, & ideo nec secundum propositum vocati.* Ecce ideò non vocati secundum propositum (quæ vocatio perseuerantiam ex August. mente comprehendit) quia non sunt discreti à massa perditionis. Et in libro de dono perseuerantiæ interrogat aduersarius: *Cur quibusdam qui eum coluerunt bonâ fide, perseuerantiam vsque in finem non dedit?* [Lib. de dono perse. 8.] Et respondet Augustinus: E *Cur putas nisi quia non mentitur qui dicit: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum.* Quam rationem S. Ioannis paucis interiectis exponit, [Cap. 9.] *quia non erant secundum propositum vocati, non erant electi in Christo ante constitutionem mundi, non erant prædestinati secundum propositum eius*: sub qua prædestinatione ipse semper electorum ad gloriam comprehendit. Nam inde est, quod in eodem libro inferius, [Ibid. c. 12.] eandem rationem perseuerantiæ denegatæ sic producit: *Si qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec vsque in eadem obedientia permanebunt*: Et iterum eadem phrasi paulò post: *Si*

A *qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec vsque in finem in eadem gratia permanebunt.* Nam in Augustini scriptis, prædestinatio, discretio, electio, à qua absolutè prædestinati, discreti, & electi dicimur, nunquam accipitur, nisi pro electione & prædestinatione ad gloriam in regno Dei; quod, sicut diuersis in locis, quæ in hoc discursu citauimus, perspicuum est, ita vbique intelligi debet. Nam illa distinctio, qua vera prædestinatio & electio à quibus electi & prædestinati vocamur, diuiditur in prædestinationem aut electionem ad gloriam, & ad gratiam, apud Augustinum, postquam aduersus Pelagianos luctari cœpit, inaudita est. B Omnis enim vera hominum prædestinatio, & electio ad gloriam est, & sicubi ad gratiam eligi aut prædestinari dicimur, gratia totam beneficiorum seriem complectitur, quibus gratis à damnatione liberamur. Itaque electio ad gratiam Augustino; non est aliud, nisi electio ad gratuita Dei dona, inter quæ gloria est præcipua & caput; quo sensu etiam dicitur, vt notatum est, prædestinatio & electio gratiæ, nempe quia gratuita est, ideoque gratuita quia ad gratiam seu gratuita dona Dei.

Hinc ergo ex isto defectu electionis ad gloriam seu regnum Dei, proficiscitur secundò, vt si qui talium à iustitia ceciderint, non detur eis C à Deo spiritus pœnitentiæ, quantacunque in sceleribus patientia, tribuatur. Cùm enim dixisset Augustinus: Ex his (electis & secundum propositum vocatis) nemo perit, quâcumque ætate moriatur; de cæteris non electis adiicit: *Cæteri autem mortales qui ex isto numero non sunt,* &c. *ad vtilitatem nascuntur istorum. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem & spiritalem, qua homo in Christo reconciliatur Deo, siue illis ampliorem patientiam, siue non imparem præbeat.* [Lib. 5. cont. Iul. c. 4.] Cuius rationem supra dederat, quando dicebat: *Et quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ nolens aliquem perire, nouit Dominus qui sunt eius, & omnia cooperatur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt.* [Ibidem.] D Tantum enim abest, vt talibus Deus omnia cooperetur in bonum, vt si corripiantur propter defectum pœnitentiæ, ipsa correptio eis non ad profectum, sed in tormentum cedat, iuxta id quod Augustinus docet adhibendam esse omnibus correptionem: *Vt si is qui corripitur ad prædestinatorum numerum pertinet, sit correptio salubre medicamentum, si autem non pertinet, sit correptio pœnale tormentum.* [Lib. de Corr. & gratia cap. 14.]

Hinc tertiò proficiscitur, quod aliis quoque quos non elegit ad regnum suum, ne quidem Euangelium prædicari, vel signa coram eis patrari sinit: non quia scit eos prædicationi & miraculis non esse credituros, sed neque tunc E quando eos credituros videt. Nempè, quia noluit eis intendere finem, salutem videlicet in regno suo, noluit eos eligere ad medium, hoc est ad fidem, qua sola saluari potuissent, & quia noluit eis tribuere & istum finem, videlicet fidem, noluit eis etiam prædicationem & miracula fieri, quibus permoti crederent; quamuis videat eos Euangelio sic prædicato credituros. Docet hæc omnia satis euidenter, & ex ipso Euangelio Augustinus. Nam de Tyro & Sidone disputans: *Si apud illas facta essent* (signa mirabilia) *in cinere & cilicio pœnitentiam egissent, sicut se habent eloquia veritatis. In quibus verbis suis Dominus* IESVS, *altius nobis mysterium prædestinationis ostendit.* [Lib. de dono pers. c. 9.] Hoc

est, idcirco non fuisse coram eis facta ista mirabilia, quibus pœnitendo credidissent, quia prædestinati non erant. Nam cum aliquando docuisset, Deum aliquibus prædicari noluisse, quia *nec verbis nec miraculis suis credituros esse præsciebat*, in Tyriis & Sidoniis tradit hoc locum non habuisse: *Hæc certè de Tyro & Sidone non possumus dicere, & in eis cognoscimus ad eas causas prædestinationis hæc diuina iudicia pertinere.* Sed vberius in sequentibus, manifestiusque declarat: Nam cum prædestinationem nihil aliud nisi præparationem beneficiorum Dei esse docuisset, quibus electi à prædestinationis massa liberantur, sub quibus beneficiis ostendimus maximè gloriam ab Augustino comprehendi, de ceteris non prædestinatis annectit: *Ceteri autem vbi nisi in massa perditionis iusto iudicio diuino relinquuntur? Vbi Tyrij relicti sunt & Sidonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent, sed quoniam vt crederent non erat eis datum, etiam vnde crederent est negatum.* Hoc est, quia Deus non elegerat eos ad illum particularem finem, qui est fides Euangelij, noluit eis adhibere medium quo consequerentur finem, etsi medio adhibito consecuturos esse cerneret. Sic enim clarissimè seipsum statim Augustinus explicat: *Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moueantur ad fidem, si congrua suis mentibus, vel audiant verba, vel signa conspiciant. Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta, per quæ possent credere si audirent vtique talia vel viderent.* Ecce in vtroque loco perspicuè docet, propterea non adhiberi hominibus, etiam quos Deus præuidet esse credituros, illa media per quæ crederent, quia non decreuit eis finem illũ, quem per illa media obtinerent. Nam ideo non adhiberi eis ista dicta diuina, vel facta, *quia non sunt à perditionis massa gratiæ*, seu gratuita *prædestinatione discreti*, non est aliud, quàm ideo non adhiberi, quia non sunt electi ad obtinendum regnum Dei. Nam vt in præcedentibus demonstrauimus, discretio à massa non est aliud, quàm electio ad regnum Dei; non solum quia nemo à massa perditionis discretus ab Augustino dicitur, nisi sit electus ad regnum Dei, sed etiam quia ipsemet Augustinus, ita explicat à massa discretionem, vt eam aliis verbis aliquoties vocet *electionem, & prædestinationem ad regnum*, vt supra vidimus. Hæc ergo electio seu discretio à massa perditorum, sicut facit, vt Deus sic electis omnia impedimenta dissipet, ipsamque animi cæcitatem ac duritiam cordis perrumpat atque auferat, vt ad decretum istud liberatricis gloriæ beneficium pertingere possint; ita è contrario, defectus istius electionis ac discretionis à massa perditionis, qui non est aliud, quàm ira Dei manens super perditos peccatores, quæ eos decreuit ab isto liberationis beneficio secludere, hoc operatur, vt qualiscumque indolis ac naturæ sint, quantumuis videat eos, adhibitis miraculis credituros, subtrahat eis & prædicationem & miracula, quorum subtractione in massa damnationis relinquuntur ac pereunt. Quod in eodem loco consequenter Augustinus tradit: *Non erant ergò sic excæcati oculi nec sic excæcatum cor Tyriorum & Sidoniorum, quoniam credidissent, si qualia viderunt isti signa vidissent. Sed nec illis* (Tyriis & Sidoniis) *profuit quod poterant credere, quia prædestinati non erant ab eo, cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles viæ: nec istis* (Iudæis excæcatis & obduratis) *obfuisset quod non poterant credere, si ita prædestinati essent, vt eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre.* Hoc ergo inde proficisci, quia non sunt prædestinati ad obtinendum *regnum* Dei, ex eo capite perspicuum est, quia vt ante diximus, ex eodem defectu nascitur, quod eis perseuerantia & mors in gratia quibus proximè ad regnum introducimur, denegatur.

Lib. de dono pers. c. 14.

Ibidem.

Ibidem.

Hæc igitur omnia & prædicationem, & fidem & perseuerantiam, & quæcunque ad assequendum regnum Dei conducere possent, idcirco reprobis non dari à Deo, quia non sunt à perditionis massa, ipsius regni prædestinatione seu electione discreti, compendio complectens sanctus Augustinus & aliis locis tradit: *Proinde sicut Apostolus ait: non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, qui & paruulis quibus vult, etiam non volentibus, neque currentibus subuenit, quos ante constitutionem mundi elegit in Christo, &c. Et maioribus etiam his quos præuidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus non vult subuenire non subuenit, de quibus in sua prædestinatione occultè quidem, sed iustè aliud indicauit.* Vbi vtrobique subuentionem, & non subuentionem, in prædestinationem & non prædestinationem ad regnum refert. Sic enim August. dicta sua intelligere, ex aliis locis euidenter patet. Nam in libro de Correptione & gratia: *Ac per hoc & qui Euangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perseuerantiam non acceperunt, & qui Euangelio audito venire ad Christum, hoc est in eum credere noluerunt, & qui per ætatem paruulam nec credere potuerunt, sed ab originali noxa solo possent lauacro regenerationis absolui, quo tamen non accepto mortui pereunt, non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam.* Quia, vt addit, si essent à perditione discreti, sine dubio *procuraretur eis audiendum Euangelium, &c.* Et quid sit illa discretio à massa perditionis, cuius præsentia & absentia, tam diuersa & aduersa in hominibus operatur, statim explicat, per *electionem gratiæ ante constitutionem mundi*, & illam ipsam bis terue inculcat electionem esse, qua eligit *ad obtinendum regnum suum*, quæ loca supra ipsis Augustini verbis allegauimus. Hinc & in eodem libro inferius, omne auferens ambiguitatis obscurum, & simul indicans, quibus calamitatibus & iniquitatibus ex illo iusto iudicio Dei, quo eos ab ista electione seclusit, implicentur, postquam dixisset, quod numerus eorum qui Dei *regno prædestinatus est*, donatione perseuerantiæ, illuc integer perducatur, de ceteris addit: *Hi verò qui non pertinent ad hunc prædestinatorum numerum, quos Dei gratia, siue nondum habentes vllum liberum suæ voluntatis arbitrium, siue cum arbitrio voluntatis, ideò verè libero, quia per ipsam gratiam liberato perducit ad regnum: hi ergò qui non pertinent ad istum certissimum & fœlicissimum numerum, pro meritis iustissimè iudicantur.* Et vide quot modis: *Aut enim iacent sub peccato, quod originaliter de generatione traxerunt, & cum illo hæreditario debito hinc exeunte, quod non est regeneratione dimissum: aut per liberum arbitrium alia addiderunt; arbitrium inquam liberum, sed non liberatum, liberum iustitiæ, peccati autem seruum, quo voluuntur per diuersas impias cupiditates, &c. aut gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt, nec perseuerant, deserunt & deseruntur. Dimissi enim sunt libero arbitrio non accepto perseuerantiæ dono, iudicio Dei iusto & occulto.* Ecce ille defectus prædestinatio-

Lib. de dono pers. c. 11.

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Lib. de Corr. & gratia cap. 13.

nis *ad regnum*, quid in desertis operetur; nempe quod *dimittantur libero arbitrio*, cui dimissi fieri non potest, quin vel nunquam ab iniquitatibus surgant, vel à perseuerantia decidant, & vtroque modo pœnam æternæ damnationis incurrant. Epist. 59. Vnde de Maioribus in Epistola 59. *Non sunt in ista vocatione (secundum propositum & sine pœnitentia) qui in fide quæ per dilectionem operatur, etiamsi aliquantulum ambulant, non perseuerant vsque in finem; & vtique potuerant rapi, ne malitia mutaret intellectum eorum, si ad illam prædestinationem & vocationem, quæ secundum propositum & sine pœnitentia est, pertinerent.* Et de paruulis causam quærens, cur baptizati, etsi in illa ætate morerentur, etiam ad regnum cælorum pertinentes, crescere sinantur, & nonnulli etiam apostatæ fiant: Ibidem. *Vnde*, inquit, *nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem & secundum propositum, ac sine pœnitentia vocationem?* Ecce in vtrisque oritur mutatio illa & iactura sanctitatis vsque ad mortem, nec rapiuntur ex hac vita, ne malitia mutaret intellectum eorum, quia non pertinent ad illam prædestinationem, & vocationem secundum propositum. Illa quippe si erga ipsos esset in Deo, remoueret omnia quibus sanctitas per iniquitatem superuenientem interit, efficeretque ne ipsi in iniquitate morerentur.

Nec verò hic vllo pacto responderi potest, eos ex illo beato numero electorum ad regnum exclusos esse, post præuisionem peccatorum finalium, in quibus in hac vita rapiuntur: quia hæc ipsa peccata finalia ex illo exclusionis decreto, velut, vt minimum, remouente prohibens, promanare significantur. Nam inde indicat fieri, quod quidam paruuli pro peccato in quo nasci supponuntur, & ex quo alij liberantur, hinc sine lauacro regenerationis eximuntur & iustissimè iudicantur, maiores verò dimittantur libero arbitrio suo, hoc est, tradantur desideriis suis, quibus per peccata præcipitati in æternum exitium ruant. Nam vt sanctus Doctor de hac ipsa re Lib. de gest. Pelag. c. 3. alibi dicit: *Absit vt ij qui secundum propositum vocati sunt, quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, suo vt pereant, desiderio dimittantur.* Hoc ipso igitur quo non sunt prædestinati, hoc est ad regnum electi, suo vt pereant libero arbitrio ac desiderio dimittuntur, quod ne fiat in prædestinatis, ipsum propositum electionis ad regnum vetat.

Quinta, ex vocatione secundum propositum.

CAPVT XXI.

NEc dissimile argumentum ex *vocatione secundum propositum*, de quo frequens ex Apostolo in Augustini scriptis mentio est, trahi potest. Docet enim sæpissimè Augustinus solos prædestinatos vocari secundum propositum, & ita secundum illud vocari, vt nemo ad istam pertineat vocationem, nisi vel paruulus cum baptismo moriatur, vel adultus credat, diligat, perseueret; reliquos omnes siue sequantur vocationem, siue negligant vocationem, non secundum propositum vocatos esse. Ergo neces- A se est istud propositum, esse aliquid reciprocum cum prædestinatione & electione, non qualibet, sed illa, ex qua tanquam ex causa possit, illa vocatio & omnes effectus quos supponit ad perseuerantiam vsque, fluere. Quod si ita est, profectò propositum istud non potest esse aliud, nisi electionis ad gloriam, ex quo vocentur prædestinati, & alij non vocentur. Nam ex illo solo, illa diuersitas effectuum istorum omnium nasci potest. Ergo istud propositum præcedit in prædestinatis præuisionem meritorum, vtpote ex qua ipsa voluntas dandi merita proficisci debet. Primum istud pronunciatum, quod solis electis vocatio secundum propositum conueniat, veri- B tas est in scriptis Sancti Præsulis exploratissima & sexcentis testimoniis astrui potest. Nos paucis contenti erimus. Quid enim euidentius illo ex libro de Correptione & gratia? Lib. de Corr. & gratia cap. 7. *Quoniam secundum propositum vocati sunt, profectò electi sunt per electionem vt dictum est gratiæ*, hoc est gratuitam, &c. *Ex istis nullus perit, quia omnes electi sunt, electi sunt autem quia secundum propositum vocati sunt, propositum autem non hominis, sed Dei.* Et mox, *Cum ergo audimus quos autem prædestinauit, illos & vocauit, secundum propositum vocatos debemus agnoscere, quoniam inde cœpit dicens, Omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati, ac deinde subiunxit, quoniam quos ante præsciuit & prædestinauit, &c.* C *quos autem prædestinauit illos & vocauit. Eos itaque vult intelligi, quos secundum propositum vocauit, ne putentur in eis esse aliqui vocati, non electi.* Quid isto testimonio ex libris contra Iulianum luculentius: Lib. 5. cont. Iul. c. 4. *Deus omnia cooperatur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt. Non enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum vocati sunt. Multi enim vocati, pauci vero electi. Qui vero electi, hi secundum propositum vocati, &c. denique & hic cum dixisset: omnia cooperatur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt, continuo subdidit: quoniam quos ante præsciuit, & prædestinauit, &c. quos autem prædestinauit, illos & vocauit, &c. Hi sunt secundum propositum vocati. Ipsi ergo electi, & hoc ante mundi* D *constitutionem.* Huiusmodi testimoniis Augustinus plenus, vt ex infra dicendis plenius apparebit. Nam vt etiam supra ex ipso diximus, hoc *propositum ad præscientiam & prædestinationem Dei pertinet.* Et secundum Augustinum & Apostolum In expos. quarundam propos. ex Epist. ad Roman. non minus dicimur *prædestinati secundum propositum Dei, quam vocati.* Ergo necesse est vt propositum electionis, non solum gratiam, fidem, opera, perseuerantiam, sed etiam ipsam gloriam respiciat; Ephes. 1. sine cuius adeptione nemo electus aut prædestinatus dici potest. Lib. de dono pers. c. 9.

Nec tamen propositum istud quolibet modo fidem, opera & ipsam finalem perseuerantiam, & gloriam respicit, quasi videlicet iam in præ- E uisione præcedentia, & alio ex fonte data, sed sic vt ipsum sit principium ex quo emanent & vocatio ista tantæ efficaciæ, & cuncti effectus istius vocationis. Quod de singulis non est difficile perspicuis documentis patefacere. De fide res certa est; Ibid. c. 17. *Vocat enim Deus prædestinatos multos filios suos, vt eos faciat membra prædestinati vnici filij sui, non ea vocatione qua vocati sunt qui noluerunt venire ad nuptias sed* vt paulò post addit, *vocatione secundum propositum*, de qua dictum, *non ex operibus sed ex vocante; non quacumque vocatione, sed qua vocatione fit credens.* Et inferius eandem vocationem vocat ex Apostolo, *sine pœnitentia*, hoc est stabilem & immutabilem,

qua id prorsus agitur & peragitur vt credamus : Et A inferius : *Deus igitur operatur in cordibus hominum vocatione illa secundum propositum suum, de qua multum locuti sumus vt non inaniter audiant Euangelium, sed eo audito conuertantur & credant.* De cæteris omnibus ipsaque perseuerantia, res non minus ex Augustino luculentè patet, vt in libro de Correptione & gratia, cum vocatos secundum propositum præmisisset : *Ex illis*, inquit, *nullus perit quia omnes electi sunt, electi sunt autem quia secundum propositum vocati.* Nam vt alibi dicit, hoc est ipsum propositum quo Deus *quos præsciuit & prædestinauit, elegit ante constitutionem mundi.* Et in eodem libro inferius : *Sed quia didicit non de seipso fidere, etiam hoc ei profecit in bonum, faciente illo qui diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum, quia secundum propositum vocatus erat, vt nemo eum posset eripere de manu Christi, cui datus erat.* Vbi apertissime propositi efficacia tanquam propositi omnipotentis Dei, statuitur causa, cur nemo possit eum eripere de manu Christi. Et adhuc inferius, *Si enim secundum propositum vocatus est iste, procul dubio illi etiam quod corripitur, Deus cooperatur in bonum.* Et libro de dono perseuerantiæ : *Vnde satis dilucide ostenditur & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari, sed donari secundum ipsius secretissimam eandemque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.* Et explicans quænam sit illa voluntas : *Quoniam*, inquit, *quos prædestinauit, ipsos & vocauit vocatione illa de qua dictum est, sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei : ad quam vocationem pertinere nullus est homo ab hominibus certa asseueratione dicendus, nisi cum de hoc sæculo exierit.* Vocationem autem sine pœnitentia prorsus eandem esse cum vocatione secundum propositum, libro de prædestinatione sanctorum, & in Epistola quinquagesima nona ex professo docet : *Quos prædestinauit*, inquit, *illos & vocauit. Hæc vocatio est secundum propositum, hoc est sine pœnitentia.* Iuxta hæc igitur consequenter in libro de prædestinatione sanctorum, vocat hoc D *propositum eius qui vniuersa operatur*, & propositum *secundum quod prædestinati sumus*, vt significaret Deum vniuersa per hoc propositum in electis operari, *Vsque adeo*, inquit, *vt in nobis operetur & velle*; Itemque hoc *vt simus sancti & immaculati.* Vnde subiungit : *Ex hoc proposito eius est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum, quia secundum propositum sunt sancti.* Ex qua phrasi *ex proposito Dei*, vides istam præpositionem (secundum) cum dicitur vocatio secundum propositum Dei, significare non tam conformitatem cum proposito, quam habitudinem principij & efficientis causæ. Quam ob causam eam vocationem vocat alibi, *Quæ per* E *Dei propositum fit, quæ tantum est electorum.* Sed quid mirum, quod istud propositum sit principium & causa omnis bonæ voluntatis, conuersionis, fidei, perseuerantiæ & gloriæ, cum vt sæpius iam ex Augustino diximus, sit ipsum propositum prædestinationis Dei, & consequenter ipsa electio ad regnum Dei, quæ est, vt etiam diximus, ipsa prædestinatio Dei ? Nam prædestinationem ad regnum, quam maxime sub prædestinationis definitione comprehendi, late alibi demonstrauimus. Cum ergo prædestinatio sit causa fidei, iustitiæ, charitatis, perseuerantiæ; imò & mortis in gratia, quia omnia ista sunt dona Dei, Augustino etiam dicente de tali

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Lib. 2. ad Bonif. c. vlt.

Ibid. c. 9.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Ibid. c. 13.

Lib. de præd. Sanct. c. 16. & 17. Epist. 59.

Lib. de præd. Sanct. cap. 18.

Ibid. c. 3. & lib. 1. retract. cap. 13.

morte : *Neque enim non donat hoc Deus quibus voluerit, in cuius potestate est, quamdiu quisque in hac vita maneat.* Quæ proinde se filiis suis daturum esse præsciuit, & proinde prædestinauit, necesse est vt etiam ipsum propositum vocantis Dei sit omnium istorum origo & fons, ipsaque vocatio secundum propositum, sit prædestinationis adimpletio, iuxta illud Augustini : *Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua futura facta præsciuit : electi sunt autem de mundo, ea vocatione qua Deus id quod prædestinauit, impleuit. Quos enim prædestinauit ipsos & vocauit, illa scilicet vocatione secundum propositum. Non ergo alios, sed quos prædestinauit & vocauit, nec alios sed quos ita vocauit ipsos & iustificauit, nec alios sed quos prædestinauit, vocauit, iustificauit, ipsos & glorificauit, illo vtique fine qui non habet finem.* Itaque prædestinationem, & vocationem secundum propositum & sine pœnitentia, non semel permiscet atque confundit, & ad vniuersos effectus, quos Deus in electis per gratiam operatur pertinere contendit, vt in Epistola quinquagesima nona : *Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Vides certè illos significari qui pertinent ad numerum prædestinatorum, de quibus alio loco dicit : scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti:* Et iterum, *Multi enim sunt vocati pauci vero electi, Qui vero electi ipsi sunt secundum propositum* C *vocati, in quibus Dei procul dubio præscientia falli non potest.* Et paulò post luculentius : *Non sunt in ista vocatione (secundum propositum & sine pœnitentia) qui in fide quæ per dilectionem operatur etiamsi aliquantulum ambulant, non perseuerant vsque in finem : & vtique potuerunt rapi ne malitia mutaret intellectum eorum, si ad illam prædestinationem & vocationem, quæ secundum propositum & sine pœnitentia est, pertinerent.* Vnde consequenter tradit, plerosque paruulos baptizatos, qui si paruuli morerentur, pertinerent ad vitam æternam, regnumque cœlorum, permitti crescere & nonnullos Apostatas fieri : *Vnde*, inquit, *nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem, & secundum propositum ac sine pœnitentia vocationem.*

Lib. de Corr. & gratia cap. 8.

Lib. de præd. Sanct. cap. 17.

Epist. 59.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ex his igitur satis perspicue demonstratur, propositum istud, ex quo dicta est vocatio secundum propositum, ad omnes sese effectus prædestinationis & electionis, etiam paruulorum extendere, vt pote qui ex ipso tanquam ex causa fluãt, ergo necesse est esse propositum absolutum beatificandi homines in regno suo, seu liberandi à perditione, hoc est, conferendæ salutis & gloriæ, tanquam finis videlicet ad quem solum omnes effectus isti allegati, & ipsa mors in gratia referri, & velut ex causa fluere possunt ; nimirum quia est ipsum propositum electionis & prædestinationis ad gloriam.

Nec vero hic responderi potest, prout aliquos respondisse video : esse quidem electionem seu propositum absolutum quod Deus concepit, sed præuisa eorum cooperatione & perseuerantia. Sed non rectè hoc dicitur : August. enim, vt vidimus, dilucide tradit, propositum istud esse causam vocationis, qua fiat vt credat, vt diligat, vt perseueret. Nam ideo dicit *ex hoc proposito, per propositum* istud fieri : Ex isto vero proposito & per istud propositum electionis ad gloriam, quod tali præuisa hominum cooperatione & perseuerantia constituitur, non potest fieri vt homo actu credat, diligat, perseueret, siue in reipsa tempo-

raliter, siue in Dei præscientia: sed è contrario, A ex eo quod homo vocari vt credat, diligat, perseueret, imo credere, diligere, perseuerare præuidetur, consurgit in Deo propositum absolutum quo ad gloriam eligatur. Sic enim ipsimet ex professo docent.

Itaque quod Augustinus proposito Dei respectu effectuum eius, hoc ipsi effectibus respectu propositi tribuunt. Augustin. vult ex proposito nasci fidem & perseuerantiam in iustitia; ipsi ex fide & perseuerantia in iustitia nasci propositum; vt nihil mirum sit, sed congruentissimum, eos qui tota sententia, ab Augustino discrepant, phrasibus quoque discrepare. Nec etiam iuuat, quod dicunt propositum istud ele- B ctionis ad gloriam, ante positam conditionem, hoc est, determinationem nostræ voluntatis ad credendum & perseuerandum, non esse absolutum, sed conditionale; posita vero illa conditione transire in absolutum, & influere simul temporaliter in actualem vocationem, fidem ac perseuerantiam. Istud enim postremum quod assumitur falsum est. Nam quamvis, iuxta eorum opinionem verum sit, propositum electionis ad gloriam, ante præscientiam cooperationis nostræ ad credendum & perseuerandum, esse tantùm conditionatum, & illis præuisis transire in absolutum: falsum est tamen, istud propositum in vocationem & fidem & perseuerantiam influe- C re, vel quodlibet istorum ex isto proposito aut per istud propositum fieri, sicuti Augustinus docet. Nam quando Deus istud propositum absolutum concipit, iam supponitur præuidisse & vocationem & fidem, & perseuerantiam, & omnes causas reipsa influentes, quemadmodum & ipsi disertis verbis tradunt. Est enim propositum electionis ad gloriam, secundum ipsos, propositum remunerandi labores, quos Deus iam eos fecisse, & consequenter ad illos vocatos esse absolutè præuidet. Vnde tam impertinenter ad vocationem temporalem & fidem & perseuerantiam sese habet, atque propositum absolutum damnationis ad opera mala. Hoc enim quamuis ope- D ra mala æternitate præcedat, non tamen propterea malorum operum causa est, aut ea ex isto vel per istud propositum fiunt, sed ea iam ante formatum istud propositum facta esse, & omnes causas in ea iam influxisse præsciuntur: ex qua tandem præscientia, ne peccata sine supplicio remaneant, istud propositum fluit. Cum igitur Augustinus directè contrarium tradat, dum vocationem & fidem & perseuerantiam per istud propositum electionis, & ex isto proposito proficisci docet, necesse est istud propositum electionis ad gloriam non præsupponere, quod vocatio, fides, & perseuerantia sint abso- E lute præuisa à Deo, sed potius quod ex illo proposito nascantur, vt absolute præuideri possint: vt non præscientia vocationis & perseuerantia præcedat propositum electionis, sed propositum electionis præcedat eorum præscientiam; iuxta id quod præclare sanctus Prosper dixit: *Vt sic & diuidi præscientia à proposito temporali distinctione non possit, præscientia tamen quodam ordine sit subnixa proposito: Et sicut nihil est quorumcumque negotiorum, quod non scientia diuina præuenerit, ita nihil bonum sit quod in nostram participationem non Deo authore defluxerit.* Ex quibus etiam vera ratio patet, cur vocatio secundum propositum semper efficax sit, seu vt Augustinus loquitur, *vt agat & peragat* effectum suum, fidem, con-

Lessius de prædest. & reprob. sect. 6. nu. 80.

uersionem, pœnitentiam, dilectionem, &c. Nimirum quia ex tali proposito proficiscitur, quod nulla hominis infirmitate deficere, nulla mundi aduersitate superari potest; sed potestate tam inuicta perficit id quod Deo vocanti propositum atque prædestinatum est, vt faciat vocatos suos cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia superare. Est enim radix omnis efficaciæ, quæ in gratiæ diuinæ operationibus lucet.

Declaratur, hoc propositum antecedere omnem præscientiam absolutam meritorum, ex prædefinitionibus multorum effectuum liberorum, ante præscientiam absolutam consensus voluntatis.

CAPVT XXII.

HOc ergo propositum electionis ad gloriam absolutum, ex Augustini mente, omnium præscientiam meritorum antecedere, ex aliis duobus indiciis, quantum arbitror, perspicuis colligi potest. Primum est, quia authores qui contrarium sentiunt, ex iisdem principiis putant, non solum Deum, non effica- C citer hominibus velle gloriam, nisi supposita præuisione meritorum, siue cooperationis nostræ, sed nec vllos effectus, qui liberi nostri arbitrij concursum supponunt, absolute prædefinire, hoc est, efficaciter intendere ac velle, nisi postquam cooperationem atque consensum nostrum ante præuiderit, atque hoc ipsum sanctum Augustinum consequenter sentire putant: iisdem quippe difficultatibus premitur, vtrumlibet quisquis teneat. Sed certum est, contrarium assertionis posterioris Augustinum docuisse, ergo verisimile est & prioris. Multis modis veritas illa manifestari potest, tam in effectibus, ad quos per consensus indifferentis voluntatis, D quam per consensus bonæ pertingendum est.

Nam quantum ad effectus, qui liberam indifferentis voluntatis consensionem prærequirunt, Deum illos non raro efficaciter intendere, antequam absolutè illam voluntatis inclinationem futuram videat, inde patet; quia Deus aliquando efficaciter punire decernit homines malos illa pœna, quæ sine libera eorum voluntate adimpleri nequit; præcedit igitur decretum Dei ante liberam eorum voluntatem præuisam, vtpote per quod fiat vt ista in homine oriatur, & absolutè oritura prouideatur: *Scriptura diuina*, inquit Augustinus, *si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates, sed etiam illas quæ* E *conseruant sæculi creaturam ita esse in Dei potestate, vt eas quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas.* Et exemplis hoc ostendens: *Quid est, non poterant subsistere*, quod scriptura dixerat: *Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbata voluntate fugiebant, nisi quia Deus dominatur voluntatibus hominum, & quos vult in formidinem conuertit iratus?* Et de Roboam consilium seniorum respuente: *Roboam respuit consilium salubre seniorum respondendo minaciter, quibus leniter debuit. Vnde hoc nisi propria voluntate? Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus Israël, & alium sibi Regem constituerunt Ieroboam, vt irati Dei voluntas fieret.* Quod etiam statim

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 20.

Ibid. c. 20. ex manifesta scriptura probat: *Quid enim scriptura dicit? Et non audiuit Rex plebem, quoniam erat conuersio à Domino vt statueret verbum suum quod locutus est in manu Abiæ Silonitæ de Ieroboam filio Nabath. nempe sic factum est, & illud per hominis voluntatem, & tamen conuersio esset à Domino.* Et de Philistiim & Arabibus terram Israël depopulantibus: *Hic ostenditur Deum suscitare hostes eis terris vastandis, quas tali pœna iudicat dignas. Numquid tamen Philistiim & Arabes in terram Iudæam sine sua voluntate venerunt, aut sic venerunt sua voluntate, vt mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit?* Vnde concludit: *Imò vtrumque verum est, quia & sua voluntate venerunt, & tamen eorum spiritum Dominus suscitauit. Quod etiam hic dici potest, & eorum spiritum Dominus suscitauit, & tamen sua voluntate venerunt. Agit enim omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, vt per eos agat* quod *per eos agere ipse voluerit.* Et adhuc inferius æque manifeste: Quæst. 27. Iudicum. *Ecce Deus idololatriæ peccatum volens vindicare, hoc operatus est in eius corde, cui vtique iustè irascebatur, vt admonitionem salubrem non audiret, sed iret ad bellum, vbi cum suo exercitu caderet.* Et luculentissime in quæstionibus super librum Iudicum ad ista verba: *Et pauefecit Dominus Sisaram & omnes currus eius*, annotat in hunc modum: *Ecce quemadmodum commendat scriptura agere Deum in cordibus vt det exitum quem constituit. Vtique enim pauefecit, vel obstupefecit Sisaram, vt traderet eum.*

In his omnibus apertissime significat Augustinus, Deum efficaciter subinde velle præcedentia vindicare peccata, quando videlicet mensura impleta fuerit, illamque peccatorum vindictam tanquam finem efficaciter intendere. Et ex hac Dei punientis efficaci voluntate applicare media, quibus actus liber fiat, quò ad constitutam vindictam perueniat. Quis autem non videat huiusmodi punitionis decretum, quamuis supponat iam absolute præuisum esse peccatum quod vindicandum decernitur, antecedere tamen actuum illorum absolutam præuisionem, per quos ille effectus obtinendus est? Esto enim non decernat huiusmodi pœnas, vel etiam præmia Deus, nisi præsupposita præscientia conditionata talis actus liberi futuri, si talem aut talem inclinationem aut inspirationem tribuat; non tamen propterea absolute futurum actum illum præuidet, antequam punire vel remunerare constituerit; cum idcirco actus ille liber quem posita tali inspiratione, futurum videt, reipsa suscitetur à Deo, & inspiratio reipsa voluntati immittenda statuatur, vt finem illum decretum præmij aut vindictæ consequatur. Nam hoc est, quod in illis citatis locis dicitur, *Volens vindicare, hoc operatus est in eius corde vt iret ad bellum.* Hoc quod dicitur; *vt per eos agat quod per eos agere ipse voluerit*, hoc est, efficaciter intenderit. Hoc quod dicitur: *Erat conuersio à Domino, vt statueret verbum suum*, id est, vt exequeretur id quod constituerat. Hoc quod dicitur: *Regem constituerunt Ieroboam, vt irati Dei voluntas fieret.* Hoc quod dicitur: *Vt det exitum quem constituit; obstupefecit vt traderet.*

Quod ad effectus bonos attinet, non minus perspicuè docet Augustinus illos subinde Deum intendere, antequam eos futuros absolute præuideat; sed è contrario, idcirco illos à voluntate fieri, quia efficaciter decreuit vt fiant. Nam Religiosum esse, effectus liberæ voluntatis est, & tamen Augustinus cum Ambrosio non semel dicit: *Deus quem dignatur vocat, & quem vult Religiosum facit.* Hoc est, quem ipse vult esse Religiosum, illum etiam facit talem, vbi euidenter efficax voluntas eius causa statuitur, cur Religiosus fiat, ergo non supponit futuritionis eius absolutam præscientiam ante decretum, sed ipsum decretum est prima radix absolutæ futuritionis eius. Credere Deo est actus liber, & tamen Augustinus dicit: *Quia electi sunt elegerunt*, scilicet credendo, *non quia elegerunt electi sunt.* Et clarius: *Intelligamus vocationem, qua fiunt electi, non qui eliguntur quia crediderunt, sed qui eliguntur vt credant.* Nam per illud *quia electi* sunt crediderunt; *eliguntur vt credant*, significatur actum fidei sequi, quia, Deus eos elegit, hoc est; decreuit vt credant. Nam ex illo decreto, media per quæ credant, Deo miserante, tribuuntur. Quod ex opposito apertissime patet, quando de Tyriis dicit: *Quoniam vt crederent, non erat eis datum, etiam vnde crederent est negatum.* Quomodò non erat eis datum vt crederent, nisi quia efficaci decreto voluntatis dare noluit; ex quo secutum est, vt eis miracula signaque non fierent, quibus si facta fuissent, præuidebantur esse credituri? Deinique ipsum velle, effectus est liberæ voluntatis: quod ita Christus in quibusdam hominibus intendit efficaciter, vt etiam Patrem rogauerit, vt fieret antequam futurum esse præuideret: *Quid moliturus es contra verba dicentis, Rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua? An audebis dicere etiam rogante Christo ne deficeret fides Petri, defecturam fuisse, si eam Petrus deficere voluisset, hoc est si eam vsque in finem perseuerare noluisset? Quasi aliud Petrus vllo modo vellet, quam pro illo Christus rogasset vt vellet.* Quam seria, quam certa, quam efficax illa voluntas Christi fuit, vt Petrus vellet, per quam ita rogauit vt vellet, vt oratio illa effectu suo carere non posset. Nec tamen illam tunc futurum præuidebat, sed illa voluntas & oratio Christi origo fuit vt fieret, & vt causa, qua fieri posset, in Petro poneretur. Quod consequenter ibidem Augustinus expressit: *Nam quis ignorat tunc fuisse perituram fidem Petri, si ea quæ fidelis erat voluntas ipsa deficeret, & permansuram, si eadem voluntas maneret? sed quia præparatur*, hoc est efficitur, *voluntas à Domino, ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio.* Nempe qua volebat, & intendebat, & orabat, vt firmiter & stabiliter vellet. Nam hoc ipsum, & nihil aliud efficaciter intendisse rogasseque Christum consequenter indicat: *Quando rogauit ergo ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit, nisi vt haberet in fide liberrimam, fortißimam, inuictißimam, perseuerantißimam voluntatem?*

Lib. de præd. sanct. cap. 18.
Lib. de præd. cap. 17.
Lib. de dono pers. c. 14.
Lib. de Corr. & gratia cap. 9.
Ibidem.

Sed ne singulis affectibus huiusmodi percurrendis diutius immorer, hoc sæpius generalioribus verbis, velut rem certissimam tradidit. Vt quando dixit in Enchiridio: *Quis porro tam impiè desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, in bonum non posse conuertere.* Vbi etiam absurdum esse putat, *Vt infirmis nolendo impedientibus, non potuerit facere potentißimus quod volebat.* Et quando de eadem Dei voluntate alibi loquens, atque ipsissimo Philosophorum vocabulo *Intentionis* vtens dicit: *Absit vt impediatur ab homine omnipotentis & cuncta scientis intentio. Parum de re tanta cogitant, vel ei excogitando non sufficiunt, qui putant Deum omnipotentem aliquid velle*, id est,

Lib. 5. cont. Iul. oper. imp. f. 133.

intendere, *& hominis insiti \[?\] impediente non posse, &c. Deus enim quem dignatur vocat, & quem vult religiosum facit.* Hic perspicue ponit intentionem Dei, nempe *velle conuertere* voluntatem, eamque profecto iam efficacem, vt nihil eum impedire possit, iuxta id quod alibi luculentius explicando dicit: *Cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas.* (*Lib. de Corr. & gratia cap. 14.*) Et hæc præcedit absolutam præuisionem inclinationis voluntatis, quia vi illius decreti, sicuti futura est inclinatio, ita etiam ex tunc absolute, non ante futura præuidetur. Similiter idipsum significauit Augustinus quando dixit: *Tunc in clarissima luce sapientiæ videbitur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei, quam multa possit & non velit, nihil autem velit & non possit; quamque sit verum quod in Psalmo canitur: Deus autem noster in cœlo & in terra, omnia quæcumque voluit fecit. Quod vtique non est verum, si aliqua voluit & non fecit.* (*Enchirid. cap. 21.*) Et hoc etiam de hominum voluntatibus conuertendis se intelligere probat, quod sequitur; *Quod vtique non est verum si aliqua voluit & non fecit; & quod est indignius ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit.* Itaque subiungit inferius: *Ideo est rogandus vt velit, quia necesse est fieri, si voluerit.* Id ipsum significat aliis multis locis. Vt quando toties dicat in rebus illis humanæ voluntatis inclinationem spectantibus: *Liberat quos vult: quos vult viuificat: An non licet mihi quod volo facere*: Et peculiariter quando dicit esse Deum, qui homines *saluos fieri velit, & ideo faciat, quia omnipotens inaniter velle non potest, quodcumque voluerit.* Et illo in libro de Correptione & gratia: *Cui volenti saluum facere nullum hominis resistit arbitrium.* Et illo in eodem libro: *Non est dubitandum voluntati Dei, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipsa quod vult, quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus quod vult facit.* (*Lib. de Corr. & gratia cap. 14.*) Hæc enim omnia luculentissime designant, Deum efficaciter quod voluerit in ipsis hominum voluntatibus, seu quem voluerit effectum liberæ voluntatis intendere, etiam antequam absolute futurum præsciat; cum ipsa efficacissimæ voluntatis diuinæ intentio, sit radix totius futuritionis eius. Ridiculum est enim, tot encomiis diuinæ omnipotentiæ potestatem extollere, si nihil aliud in hominum voluntate & salute intendit ac vult, nisi quod præsciat iam futurum. Sic enim & infirmissimus homo, si tanta polleret præscientia, omnipotenter faceret in cœlis atque in terra quod vellet, nec voluntatem eius nihil in cœlo ac terra impediret. Nam sic aliquid velle facere, quod iam futurum vides, non est velle vt aliquid fiat, sed approbare quod factum est. Quod si futile & ridiculum est, ridiculum est etiam quod tam perspicuis Augustini testimoniis eneruandis quispiam opponere vellet, quod de efficaci Dei voluntate, præsupposita euentus iam futuri absoluta præscientia, loqueretur. Cum igitur tam sit in Augustini doctrina certum & ratum (contra quam quidam recentiores putant) Deum effectus plurimos, qui per liberam voluntatem fieri debent, efficaciter intendere antequam absolute futuri esse noscantur, sed ita vt ipsa intentionis eius efficacia sit primus fons absolutæ futuritionis, nihil mirum, sed principiis Augustini summopere consentaneum, si docuerit Deum etiam salutem hominum lapsorum, hoc est, liberationem à damnatione, seu perpetuam eorum beatitudinem ac gloriam in regno suo efficaciter voluisse, & intendisse, antequam eos merita quibus comparatur, habituros esse præsciuerit.

Sexta, ex querelis Massiliensium.

CAPVT XXIII.

DENIQVE reuera istud Sanctum Augustinum docuisse, ex alia perquam euidenti indicio patet, murmuribus videlicet, inuectiuis, calumniis, quas à Semi-Pelagianis, propter hanc de electione doctrinam, passus est. Longum esset omnia hic recensere, quod alibi satis accurate factum est. Legat illa, cui hæc nosse curæ fuerit. Nam ad oculum videbit, verā originem Semi-Pelagiani apud Massilienses nullam aliam fuisse, nisi quod capere nō possent, & credere non vellent illam *discretionem Dei*, illud prædestinantis & vocantis *propositum*, quo *secundum quod placuit creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ sint creati*, omnem humanæ voluntatis præscientiam antecedere: *Remoueri enim industriam collique virtutes si Dei constitutio humanas præueniat voluntates; & sub hoc prædestinationis nomine fatalem quandam induci necessitatem* & similia. (*Prosp. in Epist.*) Hinc illa *μεμψιμοιρία*: quod ista discretio esset gentilium fatum, destrueret liberum arbitrium, desperationem & ignauiam afferret; præceptum, correptionem, exhortationem, orationem extingueret: *Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus definiuit accidere; cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit adnitentis intentio.* (*Ibidem.*) De quibus omnibus ex propriis eorum scriptis, vide quæ latissimè in libro de dogmatibus Massiliensium disseruimus, maximè verò caput quintum & sequentia, & in primis decimum octauum, vbi ostenditur fieri non potuisse, vt Augustinus illam discretionem & propositum Dei, qua discernuntur saluandi à perituris sic asseruerit, vt præscientiam absolutam cooperationis humanæ supponat, nisi & ipse profecto & Massilienses mente capti fuerint. (*Vide lib. 7. de hæres. Pelagia. cap. 5. vsque ad 19.*) Tanta enim absurditas in vtroque dictis & scriptis sese, iuxta istum sensum, ex omni parte prodit, vt imperitissimi homines de industria delirare voluisse videantur. Et sane, sic etiam à sanctis Prospero & Fulgentio doctrinam Augustini intellectam fuisse, ex quibusdam locis quibus eam expressere, satis perspicuum est. Non enim aliud significat illud, quod Prosper tradit, duplici nomine saluari hominem, ratione videlicet propositi Dei, & proprij meriti: *Cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, vt per exercitia virtutum, fiant incrementa meritorum; & qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur.* (*Prosp. lib. 2. de vocat. gent. c. 36.*) Nec aliud istud Fulgentij ad Monimum: *Potuit sicut voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam, sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam.*

Soluuntur quædam argumenta ab Augustino petita.

CAPVT XXIV.

OPPONVNT itaqne quædam ex ipso sancto Augustino, quibus probare nituntur, eum nunquam opinionem huiusmodi tenuisse.

Ex lib. 1. quæst. 2. ad Simplic.

Primus locus est ex quæstione secunda libri primi ad Simplicianum, vbi dicit: *Non ergo secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est, non quia Deus inuenit opera bona in hominibus quæ elegit, ideo manet propositum iustificationis ipsius; sed quia illud manet, vt iustificet credentes; ideo inuenit opera quæ iam eligat ad Regnum cælorum. Nam nisi esset electio, non essent electi nec rectè diceretur: Quis accusabit aduersus electos Dei?*

Less. lib. de prædest. & reprob. sect. 2. num. 9.

Hic, inquiunt, aperte electionem illam, vnde aliqui dicuntur electi, vult esse ex præuisis meritis, quæ fiunt post iustificationem, vel ex ipso iustificationis statu. Aliqui respondent, esse duplicem electionem, vnam per modum intentionis, aliam per modum executionis. Illa antecedit merita, hæc vero fit ex meritis. Augustinum igitur hic loqui de electione executiua non prout fit in tempore, sed prout iste ordo, qui in tempore obseruatur, ab æterno in Dei mente disponitur. Responsio fortassis vera est, sed genuina est illa quam supra dedimus: iuxta quam verum est, quod hic obiicitur, quod Augustinus electionem illam, vnde aliqui dicuntur electi, velit esse ex præuisis meritis quæ fiunt post iustificationem: & tamen non est contrarium doctrinæ præcedenti. Cuius ratio est, quia, vt alibi fusè declarauimus, quamvis Augustinus dum illam quæstionem scriberet, iam intelligeret illam gratuitam beneuolentiam Dei, qua vni præ altero gloriam liberationis à damnatione decernit, ante meritorum præscientiam, non tamen intellexit eam sub nomine vel sub ratione *electionis*. Putabat enim tunc temporis, quamvis aliquis per meram gratuitam gratiam assumi ad aliquid posset, siue ad gloriam, siue etiam ad gratiam, illum tamen nequaquam *electum* posse dici, eo quod electio in ipsa essentiæ suæ ratione postularet, eum qui eligitur ab altero qui reiicitur, aliqua conditione vel qualitate distare, ratione cuius alteri præferatur. Nam hoc est, quod illa sibi verba volunt, quæ in eodem loco ex ipso citant aduersarij: *Nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo qui reiicitur*: nempe, siue illa electio in tempore fiat, siue Deus eam facere ab æterno decernat, iuxta quod adiicit: *Vnde quod dictum est, quia elegit eos Deus ante mundi constitutionem, non video quomodo dictum sit nisi in præscientia*, quia videlicet decreuerat eos eligere ad gloriam, quos habituros opera & operibus discrepaturos esse præsciebat. Secundum istam *Electionis* notionem, verissimum est, neminem ante meritorum præscientiam eligi ad gloriam; nam sic etiam nemo eligitur ad gratiam. Sed secundum aliam *electionis* rationem, sicut aliquis gratis eligi potest ad gratiam, ita etiam ad gloriam; non quia inuenit aliquid in hominibus quod eligat, siue ab æterno siue in tempore, sed quia hoc ipse facturus est. Nam vt idem ait: *Rectè in eis hoc eligere dicitur, quod vt in eis faciat, eos elegit.* Vnde vtramque electionem gratiæ, sine præscientia

Vide sup. hoc lib. c. 6.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 17.

A meritorum, ponit ibidem, non tantum respectu gratiæ, sed etiam gloriæ: *Nonne Deus*, vt ait Apostolus Iacobus, *elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Eligendo ergo facit diuites in fide, sicut hæredes regni.* Sed plura vide superius.

Ibidem.

Supra c. 6. citato.

Adducuntur & alia nonnulla loca ex Augustino, sed ex iis quæ de hac materia diximus, facile solui possunt. Vt quod semper prædestinationi adiungat præscientiam. Nam hoc intelligit de præscientia, non operum aut voluntatis humanæ, quæ decretum prædestinationis aut electionis antecedat, sed quæ ex ipso decreto nascitur, eius videlicet rei quam ipse prædestinando & eligendo facturus est, vt fusiùs suo loco explicatum est.

Vide sup. cap. 7.

B Secundò itaque coniecturas aliquas afferunt, quibus ostendant, esse verisimile, quod Augustinus sententiam istam non tradiderit. Quarum prima est, quia nunquam Augustino cum Pelagio aut aliis quæstio de electione ad gloriam ex operibus per gratiam factis fuit, sed de electione seu præparatione gratiæ, & de electione ad gloriam ex operibus naturæ. Vnde ostendens se ab aliis Patribus non dissentire, probat fidem & opera esse dona Dei & non solius liberi arbitrij, itemque doctrinam suam certa fide esse tenendam: *Hoc*, inquit, *scio neminem contra istam prædestinationem, quam secundum scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse.* **C**

Respondetur, verum esse, quod de ista præcise quæstione non fuerit Augustino cum Pelagianis aut aliis controuersia, sed ex iis quæ cum illis hostibus gratiæ de ipsa gratia & effectibus eius disputauit, etiam ista quæstio per se soluitur, & intelligitur. Nam supposita vera diuinæ gratiæ, quam asseruit Augustinus, intelligentia, controuersia ista de electione ad gloriam sese ex ipsa natura rei & qualicumque Philosophiæ cognitione manifestat. Et illa causa est, cur nec Augustinus difficultates de gratia contra Massilienses exhaurire potuit, nisi quæstionem istam sæpe tangendo, nec Massilienses gratiam Augustini repudiare potuerunt, nisi electionem ad **D** gloriam ante præuisa merita fieri, vt ipsi loquuntur: *Constitutionem Dei, quæ humanas præueniat voluntates*, detestando. Quisquis enim talem gratiam astruit, qua sic dominatur Deus voluntati, vt consensum eius quem intendit, inuictè operetur, idque quia voluit illum consentire, non alium, ab initio fidei vsque ad vitæ finem, fieri noo potest (nisi valde distortis imaginationibus res apertas disturbare delectetur) quin electionem ad gloriam tanquam finem ad quem talis gratiarum potestas & series directè ducit, meriti præscientiam antecedere fateatur. Vnde & ego fateor, non esse fidei, nec tanquam fidei ab Au- **E** gustino ex professo traditum; sed tanquam quod ex naturæ lumine ex tali gratiæ natura consectaneum est. Quod igitur obiiciendo dicitur, Aug. cum Patribus ex eo consensionem probari, quod fides & opera essent dona Dei, & non solius liberi arbitrij, si rectè intelligitur, est verissimum: sed vt Molina, Lessius & similes accipiunt, prorsus falsum est. Ipsi enim putant, se præclarè ostendisse, quod fides & opera sunt dona Dei, & non solius liberi arbitrij, quando tradunt gratiam suam congruam simul cum libero arbitrio in consensum voluntatis influere, sic tamen vt gratia instar habitus sit subiecta voluntati, nec voluntatem ad hic & nunc influendum trahat, sed ad influendum hic & nunc, à volun-

tate trahatur. Hoc vero, secundum Augustinum, nihil est aliud, quam opera naturæ & merita solius liberi arbitrij prædicarė; non quasi non intelligeret, quod in ista opinione, gratia simul ad opus cum voluntate concurrat, (hoc enim ipsemet in Angelis & homine primo factum esse docet) sed quia solius liberi arbitrij est, quod voluntas hic & nunc tali gratia vtatur, aut non vtatur; sicut solius liberi arbitrij est, quod voluntas quocumque habitu naturali, quibuscumque organis & adiutoriis, speciebus, luce, medio vtatur aut non vtatur, quantumvis, sine habitu, luce, specie, medio, nec velle quippiam; nec intelligere, nec cernere, nec audire posse statuatur; quod alibi latius declaratum est. Qui ergo talem gratiam tenent ac docent, nihil mirum, si quemadmodum consensum voluntatis, ita & gloriæ consecutionem ab humana voluntate suspendunt, & constitutionem Dei de danda gloria, quæ humanam præueniat voluntatem abiiciāt, atque ægerrimė ferant. Hanc enim etiam abiecit Augustinus, quando similiter primis hominibus in innocentiæ statu, & Angelis, istud idem gratiæ genus dedit. Sed quando hoc docuit, simul docuit, non esse opera talia, siue hominum, siue Angelorum, specialia dona Dei, sed merita liberi arbitrij; non enim ipsa merita donabat gratia, sed merendi tantummodo facultatem per adiutorium, *non quo* haberetur meritū, sed *sine quo* libera voluntate meritum haberi non posset. Sed vbi consensus voluntatis, & quodlibet meritum est peculiariter donum Dei, quo ipse vsus gratiæ donatur, ab initio fidei vsque ad vltimum perseuerantis voluntatis nutum, nemo sanæ mentis intelliget, hæc à Deo cuiquam dari, nisi intelligat esse præfixum Deo beatitudinis æternæ scopūm, quem efficaciter talibus, tam efficacibus, tam infaillibilibus gratiis, homini sic adiuto donandum proposuerit. Ex natura igitur gratiæ quam prædicabat Augustinus, ordinem electionis ad gratiam aut gloriam, tanquam per se perspicuum, colligendum supponebat, & aliud agens sæpius indicabat. Quod cum intelligerent, tanquam rem perspicuam certamque Massilienses, doctrinam eius à nobis traditam, iisdem prorsus quibus recentiores argumentis vellicando, infamare studuerunt. Nihil enim aliud & nunc aduersus istam doctrinam intonant, nisi quod fatum, fatalesque necessitates asseramus, liberum arbitrium euertamus, sollicitudinem, laborem, & zelum animarum auferamus, correptionem, exhortationem, orationem extinguamus, Deum non omnium salutem velle statuamus, denique desperationem fidelibus afferamus: *Incredibilis enim consolationis esse putant*, quod omnia ex humanæ voluntatis, libero flexu gratiam arripiente, aut respuente religari credantur. O consolatio superborum in se confidentium! qui tanquam ad angustias mortis horrent, quando audiunt totum omnino quod boni sumus, & erimus pendere ex benigna erga nos voluntate Dei: *Hoc est enim dicere*, quemadmodum aduersus similes omnino co-
Lib. de dono gitationes clamauit olim Augustinus, *Tunc de sua*
pers. c. 17. *salute hominem desperare, quando spem suam nō in seipso, sed in Deo didicerit ponere.* Cuiusmodi oblocutiones, cum tam solidė ab Augustin. & Prospero solutæ & reiectæ sint, mirum est, cur recentiores nunc censura districtiore & inspectione sagaciore se reperisse putent, quod antea securus fauor, & benignitas incuriosa non viderat: & non potius timeant, ne quorum arma fracta & protrita

A collegerunt, eorum erroribus patrocinari videantur. Quæ quidem hic produci & solui ex Prospero & Augustino potuissent, sed quoniam aliud opus meditamur, περὶ ἄλλα inscriptum, vbi sententiæ Massiliensium & recentiorum sibi ex aduerso conferuntur, vt exactė cognosci possit in quo discrepent & conueniant, nolim hic eis commemorandis immorari; præsertim cum ex duobus postremis libris Augustini ad Prosperum & Hilarium, & ex Apologiis Prosperi, sine operoso studio pleraque haberi queant, & à recentioribus quoque nonnullis, qui iam explicatam sententiam Augustini, saltem ex aliqua parte, ab eorum impugnationibus vendicant, dissoluan-
B tur. Nunc de causa prædestinationis seu discretionis vnius ab alio pauca addenda sunt.

De causa prædestinationis ex parte Angelorum, & hominum, eaque diuersa. Cur huic non illi detur gratia, quæstio inscrutabilis, origo errorum quibus eius scrutatores lapsi sunt. Quædam de operibus moraliter bonis, & faciente quod in se est.

CAPVT XXV.

C CVM de causa prædestinationis quæritur, non est sermo de causa respectu actus illius, prout est ipsa essentia Dei; notum est enim illum nullam habere causam. Sensus est ergo, an habeat causam, cur ad hunc potius, quam ad illum terminetur; causam, inquam, ex parte hominis prædestinati, quæ moraliter & obiectiue moueat Deum, vt vni non alteri Deus velit omnes prædestinationis effectus, gloriam inquam cum omnibus mediis, quibus eam Deus adipiscendam esse decernit; siue primum effectum, ex quo tanquam cardine aut initio cætera ad perseuerantiam & gloriam vsque dependent. Vt proinde quæstio ista huc fere redeat, & sic
D disputari soleat; an detur aliqua moralis causa ex parte hominis meritoria, impetratoria, satisfactoria, dispositiua, &c. cur ei primus effectus prædestinationis eius, seu liberationis ex massa damnationis conferatur.

Multos errores & hallucinationes peperit quęstionis istius obscuritas, tam apud exteros Catholicæ Ecclesiæ hæreticos, quam domesticos. Omnes enim qui liberum arbitrium in homine esse crediderunt (exceptis tamen quibusdam scholasticis) naturali lumine viderunt, esse rationi & æquitati consentaneum, vt creatura rationalis ex arbitrio suo, quod ei in vtramque partem datum esset, referret aut bonum aut ma-
E lum, prout eo laudabiliter, aut culpabiliter vteretur; neque satis consentaneum videri, vt vnam Deus peculiaribus auxiliis potentissime ad beatitudinem perduceret, alteram ita auxiliis destitueret, vt exitium non posset euadere. Ex hoc ergo principio in varios errores itum est. Cum enim animaduerterent, tantam diuinæ beneficentiæ erga quosdam abundantiam, & aduersus alios tantam iudicij seueritatem, quorum causam inuenire non poterant, & in conditorem innoxiæ naturæ referre metuebant, merita alterius vitæ commenti sunt, ex quibus tanquam per liberi arbitrij flexū partis tanta diuersitas nasceretur. Origenis iste error fuit, ab Apostolo refutatus ad Romanos, exemplo geminorum Iacob

cob & Esaü, & ab Ecclesia condemnatus. Alij merita vitæ præteritæ suffocata cernentes, merita præsentis vitę protulerunt ex quibus gratia Dei, etiam prima, totaque prædestinationis catena suspenderetur. Pelagiani isti sunt, qui vel vniuersam iustitiam legis liberi arbitrij viribus se custodire posse crediderunt; vel si qua eis gratia esset opus, ad facilius tantum operandum esset necessaria, & hanc ipsam ex meritis sui liberi arbitrij, multoque magis gloriam, dari. Alij merita etiam sub conditione præuisa si viuerent, vel si Deus tale vel tale quid erga eos faceret, causam dicebant esse, cur quibusdam gratia, baptismus, Euangelij prædicatio, vel simile quid conferretur, quod à Semi-Pelagianis factum loco suo annotauimus.

Sed alius error istorum celebrius innotuit, quod quia operum merita, tanquam gratiæ & prædestinationis essent causa, sciebant esse damnata, affectus quosdam fidei, & bonæ voluntatis, & orationis, rationem dicebant esse cur Deus eis liberationis gratiam largiretur. Omnes isti prędestinationem vniuersam per huiusmodi merita, siue absoluta siue sub conditione præuisa, ad suum arbitrium reuocarunt, semper illam naturalem intuentes æquitatem, iuxta quam natura creaturæ rationalis institui poscebat, & instituta est, vt bonum & malum ab eius libero penderet arbitrio. Iuxta quam regulam scriptura dixit: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, &c. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei dabitur illi.* Eccles. 15.

Cum igitur istos omnes naturalis luminis sectatores & æquitatis trutinatores, scripturarum authoritate compressisset Ecclesia, domestici timidiores & cautiores effecti, merita de condigno abhorrere cœperunt, & eorum loco substituerunt opera quædam naturalia moraliter bona, quæ essent dispositiones quædam, siue propinquæ, siue remotæ ad accipiendam primam gratiam, & consequenter quasi per concatenationem omnes prædestinationis effectus. Alij vitantes dispositionis cuiuslibet vocabulum, mitius dixerunt, Deum facienti quod in se est per naturæ vires, gratiam daturum esse, qua posset bene viuere & saluus fieri. Quarum opinionum duarũ, quas Catholici condiderunt, nulla etiam alia ratio fuit, nisi quia naturali lumini inhærentes, discretionis initium ab arbitrio proprio, non ab aliena voluntate, petendum esse censuerunt. Omnes enim isti, quamuis alij crassius, alij subtilius quasdam scalas excogitare conati sunt, per quas primo eius gradu, ad liberi arbitrij potestatẽ, quaqua ratione reuocato, per seipsos à natura in gratiã pertingerent, dum id collocant in humana potestate à qua gratiæ donatio vel negatio pendere decernitur. Ita totius discretionis, adeoque fœlicitatis, & infœlicitatis fons liberum arbitrium constituitur; quamuis alij meritum de condigno, alij de congruo, alij etiam rationem dispositionis, ne palam in fidem impingant, abhorrere videantur.

Quod si vero isti omnes attentius considerare voluissent, aut potuissent, non esse iam liberum arbitrium in eo statu in quo, quãdo condebatur ab authore suo, institutum fuit, non ita difficulter se, Deo iuuante, ab istis hallucinationibus liberare potuissent. Nam quamuis verissimum sit, æquum esse, vt creaturæ rationalis fœlicitas & infœlicitas, bonũ ac malum ab ipsius proprio arbitrio suspendatur, & ante eum posita *vita & morte, bono & malo, quod placuerit ei detur illi*: postquam iam tamen in manu consilij sui positus, alterutrius partis electionem semel fecit, nõ est æquum, vt in istam iterum boni ac mali indifferentiam reuocetur, sed potius, vt istius electionis bonitatem aut malitiam, præmium aut supplicium consequatur. Nam hoc est ipsissimum illud, quod scriptura tangit, dum dicit: *quod placuerit ei dabitur illi, vita* scilicet, aut *mors, bonum,* aut *malum*: quibus nihil aliud significatur, quam præmium aut pœna istius electionis, quam manus consilij in quo homo ab initio constitutus est, propria sua libertate fecit. Est autem proprium præmium electionis bonæ & malæ, vt arbitrium in eo quod sibi delegit vtrimque firmetur, atque hoc ei stabiliter diligendum detur quod sibi diligendum eligendumque indicauit. Quod ex vtraque parte, siue in bonum, siue in malum reipsa ita in Angelis bonis, dæmonibus atque hominibus factum est, & hoc ipsum Aug. luculentissime tradit; nam quantum ad electionem boni dicit: *Quod arbitrium tunc*, in statu innocentiæ, *ita liberum erat, vt bene velle posset & male. Quid erit autem liberius libero arbitrio, quando non poterit seruire peccato.* Hoc est, quando ita firmatum erit in bono quod elegit, vt non possit amplius ad malum eligendum declinare: *Quæ futura erat & homini sicut facta est & Angelis sanctis, merces meriti.* Et paulo inferius: *Prima ergo libertas voluntatis erat, posse non peccare: nouissima* primæ præmium *erit multo maior, non posse peccare.* Quantum vero ad electionem mali, non minus asseuerante dicit: *Per arbitrij libertatem factum*, hoc est, per liberam electionem ab illa indifferenti voluntate profectam, *vt esset homo cum peccato: sed iam pœnalis vitiositas subsecuta, ex libertate fecit necessitatem.* Et rursus: *Quia peccauit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas.* Et rectissimam istius ordinis æquitatem assignans & probans: *Illa est enim peccati pœna iustissima, vt amittat quisque quo bene vti noluit, cum sine vlla posset difficultate, si vellet. Id est autem, vt qui sciens rectè non facit, amittat scire quid rectum sit; & qui rectè facere cum posset noluit, amittat posse cum velit.* Ex qua sane iustitiæ norma Angelorum arbitrio datum est vt præmium, *non posse peccare*, hoc est, *non posse nisi rectum velle*; dæmonum vero arbitrium eo supplicio punitum est, vt non possit velle nisi malum, Nam & in eo propriè sita est malæ voluntatis eorum obduratio.

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

Capit. 12.

Lib. de perf. iust. c. 4.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 18.

Quæ cum ita sint, quisquis causam prædestinationis creaturæ rationalis ad beatitudinem eius quærere suscepisset, ante omnia intuendũ ei fuerat, cuius esset status libertas eius, de cuius prædestinatione quærebatur. Si enim libertas ei stabat illibata, quemadmodum ex officina conditoris prodiit, profectò nihil æquius erat, quã vt ipsa se discerneret, hoc est, vt voluntas quę sic per gratiam constituta erat, vt nihil ei omnino concupiscentialiter resisteret, sed ex mirabili quodã æquilibrio & indifferentia, solo nutu in vtramuis partem flexibilis bene velle posset & male, semetipsam in alterutram partem impelleret ac determinaret, eligendo, Deo simul cõcurrente non determinante, bonum vel malum. In tali ergo creatura, quæ beatitudinem suam adipiscitur, non est obscurum aut difficile, causam ex parte creaturæ, prædestinationis eius quærere. Nam causa est libera electio & perseuerantia hoc est, meritum liberi arbitrij, quamuis non

ſine adiutorio Dei obtentum, quo ſeſe ipſa ab alia malũ per ſimilem libertatis flexum eligente, diſcernit. Nam quicquid illum libertatis nutum antecedit, natura corporis & animæ, libera voluntas, charitas qua ſanctificati ſunt, adiutorium ſine quo velle & perſeuerare non poterant, communia ſunt eligentibus bonum ac malum, neque ſunt effectus, ſed præambula prædeſtinationis: neque per illa quiſquam ab altero diſcernebatur, ſed illis omnibus iam ſuppoſitis, tanquam per quæ omnes in agone ponebantur, diſcretio vnius ab alio, ab aliqua ſuperueniente differentia expectabatur. Quæ prima omnium differentia non fuit alia, quam quod vnus iſtis omnibus (& natura, & gratia, & adiutorio ſuppoſitis) ſua libertate vti voluit, alter noluit. Nã quemadmodum in rebus naturalibus eſt clariſſimum diſcretionem videntis à nõ vidente, bene moraliter operantis à non operante, nõ ab oculis, lumine, medio, nõ ab habitu moralis virtutis aut ſimilibus (quæ vtique communia eſſe ſupponuntur) ſed à ſolo arbitrij nutu petendam eſſe, quamvis ſine oculis, luce, medio, videre non poſſit, nec ſine habitu virtuoſè non velit, vel velle non poſſe ſtatuatur, ita diſcretio duarum voluntatum, quæ per gratiam ſanctificatæ ſunt, & quaſi coram Agonotheta in agone collocatæ, non ab habitu gratiæ non ab adiutorio Dei (quod vtrique præſto, & in vtriuſque arbitrio relictum eſt) ſed à ſolo nutu libertatis, quamuis non ſine cõcurſu adiutorij aut gratiæ, peti debet. Qua de re latius aliis diuerſis locis diximus. Hæc ergo cauſa eſt, cur talis creatura prædeſtinatur. Non enim iſto caſu meritum eligentis bonũ ſed præmium dumtaxat; ſicut è contrario, non peccatum eligentis malum, ſed ſupplicium prædeſtinatur, quamuis neutrum ſine potentia & concurſu Dei fieri poſſit.

Vide lib. de ſtatu primi hominis & lib. 2. de grat. Chriſti Saluat.

Hoc igitur, quemadmodum dixi, primum intuendum erat vtrum libertas eius de cuius prædeſtinatione quæritur, illibata ſit, an ab illa primæua & fœlici inſtitutione dimota. Si enim iam bene agendo, vel peccando in proprium ſuum præmium ſubiecta, vel in ſupplicium præcipitata eſt, vt accepta ſententia vel male amplius, vel bene velle non poſſit, æquitati & rationi prorſus diſſentaneum eſt, diſcretionem iterum reſpectu boni ac mali, ab vtriuſuis flexili libertate petere. Iam enim ex hypotheſi, diſcretio illa ſemel in eis facta eſt, & illa flexili indifferentia pereunte, facta eſt ſtabilis neceſſitas boni aut mali: nec primæuum æquilibrium recuperare poteſt, niſi per nouam iudicis voluntatem, ſententia vtrimque retractetur, vt & illis auferatur præmium ſuum, hoc eſt, beatis Angelis beatitudo ſua, & damnatis dæmonibus atq; hominibus ſuppliciũ ſuum, quod vtrorumque inhærens ſtabiliter voluntati, per ſeipſos ſibi auferre non poſſunt.

Secundum iſtam igitur Theologiam, quæ totius doctrinæ ſancti Auguſtini de diuina gratia & prædeſtinatione fundamentum eſt, iam facile patet, quid de morali cauſa prædeſtinationis arbitrandum ſit. Nam ſi de Angelis eſt ſermo, cauſa prædeſtinationis ipſorum, ſicut & reprobationis, eſt meritum propriæ libertatis, quia *Angeli ſancti cadentibus aliis per liberum arbitrium, per liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & huius manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit ſemper ſe in illa eſſe manſuros.* Nam Angeli ſancti non ad meritum ſed tantummodo ad præmium præ-

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

A deſtinati ſunt, prædeſtinatione non gratiæ, ſed meritorum: non quaſi ſine gratia, ſiue habitualis, ſiue actualis adiutorio, ſibi meritum peperiſſent, ſed quia gratia neque habitualis, neque actualis, cauſa fuit, vt vnus potius, quam alterius arbitriũ ſtaret, aut caderet, ſed liber vniuſcuiuſque & ſpontaneus nutus; quamuis non fieret ille ſine gratiæ tam habitualis & actualis, quam etiam ſine naturæ adiutorio. Sin vero de hominibus iſta quæſtio inſtituitur, certiſſimum eſt, non poſſe amplius cauſam prædeſtinationis moralem à liberæ voluntatis arbitrio peti: *Victa enim vitio in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura.* Hoc eſt, illa libertas flexibilis ad volendũ

Lib. de perf. iuſt. c. 4.

B bonum & malum periit, & iuſta damnationis ſententia liberum arbitriũ in malo quod elegit obduruit, nec poteſt iterum per ſe ipſum ſine gratia Saluatoris retorqueri in bonum. Quod quemadmodum de dæmonibus veriſſimum eſt, ita etiam de hominibus non dubitat Catholica fides, prout ab Auguſtino tradita & explicata eſt. Vnde Proſper audet ac dicit:

Nec iam captiuus oculos extollere in altum
Sponte poteſt: quoniam etiam ſpoliante tyranno
Perdidit, vt quanto iaceat ſub vulnere noris.

Carm. de ingrat. cap. 40.

Ex quo fit, vt inter homines & dæmones illa differentia ſit ſibi relinquantur, ſicut dæmones ſibi relicti ſunt, vt gratia ad homines in hac vita

C adhuc pertingere poſſit, ad dæmones nullo pacto, ſed ſine illa neutri poſſint facere, aut eligere bonum iuxta illud eiuſdem Proſperi: *Hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla eſt in æternum ſeruata conuerſio.* Hunc igitur lapſe libertatis ſtatum quiſquis penetrauerit, videt prorſus impoſſibile eſſe vt inde vllum prędeſtinationis meritum, ſiue de condigno, ſiue de congruo, ſiue diſpoſitio, ſiue vlla omnino moralis ratio alicuius boni (quocunque appelletur nomine) peti poſſit. Cuius ratio eſt quia tota libertas ad bonum, ſecluſa gratia (quæ in quærenda radice prædeſtinatio-

Proſp. ad obiect. 6. Vincent.

D nis ex parte hominis, ſeponi debet) funditus periit, nec relicta eſt, niſi illa ſola libertas moralis, quæ vrget ad malum. Quod vſque adeo iuxta ſancti Auguſtini doctrinam, verum eſt, vt nec vnum quidem opus moraliter bonum, ſed tantummodo malum (quod peccatum proprie dictum & pœna dignum dicimus) ab illa fracta libertate propriis viribus fieri poſſit. Quod hic non probamus, ſed ſupponimus, quia loco ſuo, cum de ſtatu liberi arbitrij poſt peccatum tractaremus, innumeris Auguſtini teſtimoniis diuerſiſque principiis eius confirmauimus.

Ex quo profecto euidenter ſequitur puriſſimam gratiam eſſe quod arbitrium ex illo ſtatu

Vide lib. 3. & 4. ſerm. totis de ſtatu naturæ lapſæ.

E erigatur, non ſolum ad faciendum, ſed etiam ad volendum, per ſingulos actus, bonum. Non enim placuit Deo liberum arbitrium ad illum indifferentiæ ſtatum reſtituere, in quo ante peccatum fuit: hoc enim ſi fieret, eodem modo ſicut antea ſemetipsũ, quamuis nõ ſine Dei adiutorio, ſua ſe libertate diſcerneret. Sed ita reſtituitur, vt quodam libertatis principiũ iuſtificatis detur, propter tamen medullitus inhærenté voluntati rerum terrenarum quarumlibet libidinem, Deus in eo per ſingulos actus operari debeat velle & perficere, pro bona voluntate: quamuis præſenti inſtituto ſatis ſit, primum bonæ voluntatis motum ita in captiuo arbitrio fieri oportere, vt niſi Deus in eo operetur ac donet velle, velle non

possit. Hoc ergo quia pura & puta gratia est, impossibile est quicquam in homine moralis operis reperiri, quod Deum ad eam largiendam inuitet ac trahat. Hanc gratiæ altitudinem quisquis penetrat, omnes huiusmodi cogitationes, de meritis, siue præsentibus, siue futuris, siue absolutis, siue conditionatis, siue de condigno, siue de congruo, omnes de dispositione ad gratiam, de operibus moraliter bonis præcedentibus, de faciente quod in se est, cui detur gratia, velut incerta, vel inania mentis humanæ machinamenta procul abiicit; quibus nihil aliud agitur, quam vt discretionis radix vnius ab alio, non ex puro beneplacito miserentis ac distribuentis cui vult, ac spirantis vbi vult, & vnicuique dantis sicut vult, & quando vult, & quantū vult; sed ex qualicumque humanæ libertatis motitatione, licet mortuâ religetur. Quid enim fecerit ille, qui quod in se est facit, ad obtinendam gratiam, qui aliud citra gratiam qua caret nisi peccare, non potest? Nec enim arbitror, eo fatuitatis quisquā venerit, vt peccata prædestinationis causam esse deliret. Hunc ergo fontem errorū, quibus prædestinatio ac discretio hominū diuersis ex causis diuersimodè suspensa fuit, non rarò sanctus Augustinus indicauit: vt quando contra Pelagianos dicit: *Ignorantes altitudinem gratiæ fabulas improbabiles texuerunt*: Et in Enchirid. ad Laurentium tractans Apostoli verba quibus dicit Iacob dilexi, Esaü autem odio habui. sic subiungit: *Sentiens autem quemadmodum posset hoc quod dictum est permouere eos, qui penetrare intelligendo non possunt hanc altitudinem gratiæ, quid ergo dicemus, ait, Numquid iniquitas est apud Deum?* Et in Epistola ad Honoratum: *Habet enim* gratia *aduersarios, qui eius profunditate turbati, non Deo tribuere, sed potius sibi volunt arrogare quod boni sunt. Nec tales sunt quos facile contemnas, sed continenter viuentes, atque in bonis operibus laudabiles.* Itaque profunditas gratuitæ gratiæ causa est, cur tot opinionibus veteres & recentiores, tam hæretici quam Catholici distracti fuerint, vt radicem detegerent ex qua nasceretur, vt vnus ab alio, prædestinatione, & eius effectu gratiâ, discernatur. Non enim intelligendo penetrare potuerunt, hoc ipso quo bonus quicumq; voluntatis motus, siue moralis, siue veræ pietatis apelletur, ex gratuita gratia datur, cum ex puro dari diuinæ bonitatis beneplacito & proinde illi cuius voluerit ex sua liberrima & sapientissima bonitate misereri. Itaque profunditas distributionis gratuitæ gratiæ, seu cardo distributionis eius, quod Deus tribuit cui vult, nobis inscrutabilis est; hoc excepto, quod in damnato genere, ex perdito, vt August. loquitur, ante gratiā liberæ voluntatis arbitrio, non posset amplius peti. Quam profundi istius inscrutabilitatem iam olim Apostolus declarauit, quando de hac gratuitæ misericordiæ altitudine exclamans dixit: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Quam incomprehensibilia sunt indicia eius & inuestigabiles viæ eius!* Et alio in loco, eos qui moleste ferebant, id quod dixerat: *Non esse volentis neque currentis sed miserentis Dei*, itemque quod Deus, *cuius vult miseretur & quem vult indurat*, his verbis retundit, quibus ad suæ capacitatis modulum reuocantur: *O homo tu quis es qui respondes Deo?* Quamobrem Apostolum imitatus Augustinus, sæpe profundum istud, cur hic, non ille à damnationis massa discernatur, prædestinetur, gratiam accipiat, scrutari vetat: *Totum hoc*, inquit, *non nobis sed illius misericordiæ tribuentes cuius*

Lib. 1. de pecc. merit. cap. 22.
Enchirid. cap. 98.
Epist. 120. cap. 37.
Roman. 11.
Ibidem.
Epist. 120. ad Honorat. capit. 36.

A *profunda iudicia omnem scrutatorem fatigant.* Et in Epistola ad Sixtum: *Cur autem illum potius quam illum liberet aut non liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verumtamen caueat præcipitium.* Et in libro de spiritu & litera: *Iam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet: cur illi ita suadeatur vt persuadeatur, illi autem non ita, duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placet: O altitudo diuitiarum: Et, numquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ista displicet, quærat doctiores, sed caueat ne inueniat præsumptores:* Qui videlicet ferre non possunt, vt exclusis quibuslibet meritis & operibus, humiliter ex solo Deo peccatrix creatura pendeat, tanquam ex cuius B solius occultissimæ misericordiæ nutu, electio & prædestinatio ad gratiam reuincta sit. Itaque profunditatem discretionis humanæ, etiam per lignum crucis, cuius pars terræ infixa tegebatur, designatam esse sæpius docet: *Illud ex ligno quod infixum occultatur, profunditatem significat gratuitæ gratiæ: in quo multorum ingenia conteruntur id vestigare conantia, vt ad extremum eis dicatur, ô homo tu quis es qui respondeas Deo.* Et in sermone septimo de verbis Apostoli præclarissime: *Quare ergo illi datum est, & illi non est datum? Non me piget dicere, hoc est profundum crucis. De profundo nescio quo iudiciorum Dei, quæ perscrutari contemplarique non possumus procedit omne quod possumus. De profunditate, inquam nes*C*cio qua iudiciorum Dei, quæ inscrutabilia contemplari non possumus, perscrutari non valemus procedit omne quod possumus. Quod possum video, vnde possim, non video, nisi quia & hoc hactenus video, quod non nisi esse à Deo. Quare autem illum & non illum: multum à me abyssus est, profundum crucis est, admiratione exclamare possum.* Quam salubriter hæc audirent, qui ingenia sua tam pertinaciter conterunt, vt rationem inueniant per opera moralia, per facere quod in se est, & huiusmodi humana cogitata, quare illum & non illum assumit Deus, quam Augustinus inscrutabilem profunditatem esse definit. Vnde subiungit adhuc luculentius, vt saltem intelligant isti scrutatores, vel profun- D dum esse quod quærunt: *Quid possum exclamare de ista profunditate? Quam magnificata sunt opera tua Domine! Gentes illuminantur, Iudæi excæcantur, quidam paruuli sacramento baptismatis abluuntur, quidam vero paruuli in morte primi hominis relinquuntur. Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ!* Et sequitur. *Vir imprudens non cognoscit & stultus non intelligit hæc. Quid non intelligit stultus & imprudens? Quia vel profundum est. Nam si stultus non intelligit, & sapiens intelligit, non est nimis profundum. Sed si sapiens intelligit, quia profundum est, stultus non intelligit quia vel profundum est. Ideo multi de isto profundo quærentes reddere rationem, in fabulas vanitatis abierunt.* Quod E vtrum non ij quoque fecerint, qui rationem datæ gratiæ, opera moraliter bona quæ nulla sunt, dispositiones nescio quas, & conatus hominum quantum in ipsis est, esse volunt, & vtrum non in fabulas vanitatis abeant, ipsi spero considerare dignabuntur.

Quid enim certe vanius, quam opera moraliter bona, vel conatus quibus homines faciunt quod in se est, rationem existimare, cur illis stabili lege detur gratia, cum non solum sine gratia, nulli tales conatus boni sint, at omnes mali, sed etiam ex æqualiter bonis aut malis, vnus assumatur, alter relinquatur, imo ex inæqualiter malis pessimus conuertatur ad Deum, optimus repellatur? Quod & experientia quotidiana certaque veris-

Epist. 105.
Lib. de spir. & lit. c. 34.
Epist. 120. ad Honorat. cap. 36.
Serm. 7. de verb. Apost.
Ibidem.

simum esse constat, & ab Augustino plurimis assertum locis. Nam de paribus vtrusque meritis malis sic loquitur in libro de dono perseuerantiæ, tam de maioribus, quam de paruulis: *Inuestigabilis est ergo misericordia, qua cuius vult miseretur, nullis eius præcedentibus meritis: & inuestigabilis, quâ quem vult obdurat eius quidem præcedentibus meritis, sed cum eo cuius miseretur plerumque communibus.* Quod cum in paruulis declarasset: *Hoc,* inquit, *& in maioribus fieri nequaquam conflemur, siue pares qui liberantur atque puniuntur, siue dispares habeant causas malas.* Et in Epist. ad Vitalem: *Quomodo in hac re merita pensantur voluntatis humanæ, quandoquidem illis quibus gratia ista non datur, nullo plerumque merito, nulla voluntate distantibus, sed similem cum eis quibus datur habentibus causam, iusto plerumque iudicio Dei non datur? Non enim est iniquitas apud Deum vt intelligant quibus datur, quam gratis eis detur, quam lo iustè vtique non daretur, quoniam similem habentibus causam, iustè non datur.* Et libro primo de peccatorum meritis & remissione ad Marcellinum: *Valde ergo paruum sensum habemus ad discutiendam iustitiam iudiciorum Dei, ad discutiendam gratiam gratuitam nullis meritis præcedentibus, ô inquam, quæ non tam monet cum præstatur indignis, quam cum æque indignis aliis denegatur.*

Lib. de dono perf. c. 11.

Epist. 107.

Lib. 1. de pecc. merit. cap. 21.

De habentibus vero impares causas, siue malas, siue moraliter bonas, quorum deteriori detur gratia, meliori vero subtrahatur, multo manifestius: *Vnde enim fit vt homo ab ineunti pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, ex magna parte libidinum victor, qui oderit auaritiam, luxuriam detestetur, atque ad virtutes cæteras prouectior aptiorque consurgat, & tamen eo loco sit vbi ei prædicari gratia Christiana non possit: Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis ac facinoribus coopertus, ita gubernetur vt audiat, credat, baptizetur, rapiatur aut si detentus huic fuerit laudabiliter viuat?* Haud scio, vtrum vllum exemplum adduci possit ab iis authoribus, qui facientibus quod in se est, gratiam dari putant, isto præsenti luculentius, in quo, citra fidem Christi tantus moralis bonitatis fulgor luceat. Et hæc tamen tanquam ad gratiæ collationem prorsus inutilis & importuna præteritur, & moralium penitus expers meritorum, imo flagitiis & facinoribus coopertus assumitur. Quod non minus perspicue ad Simplianum docet: *Certe tam occulta hæc electio* (ad gratiam salutarem) *vt in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit, aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliqua cogitatione permittor, nisi vel maius ingenium, vel minora peccata, vel vtrumque: addamus etiam si placet, honestas vtilesque doctrinas. Quisquis ergo fuerit, quam minimis peccatis irretitus atque maculatus (nam nullis quis potest) & acer ingenio, & liberalibus artibus expolitus, eligendus videtur ad gratiam; Sed cum hoc statuero, ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit vt confundat fortia, vt eum intuens & pudore correptus ego irrideam multos, & præ quibusdam peccatoribus castiores, & præ quibusdam piscatoribus oratores.* Quod & exemplis hæreticorum, & Catholicorum, & histrionum, & meretricum verum esse declarat. Ecce Augustinus inscrutabilem sibi quæstionem illam esse testatur: se nihil inuenire ante gratiā, nisi ingenium, doctrinas, & minora peccata; se pudore suffundi, dum ista rationem diuersitatis esse cogitat, cur vnus eligatur ad gratiam, alter relinquatur, quia experientia hoc falsum esse deprehenditur. Vt hinc recentiores videant, quàm procul ab Augustini modestia & opinione discedant, qui opera, nescio quæ bona præter minora peccata, in infidelibus & paganis fingunt, & quod deterius & audacius illa ipsa rationem esse volunt cur talia habentibus opera Deus gratiam largiatur.

Ibid. c. 22.

Lib. 1. q. 2. ad Simpl. in fin.

Etenim, si verum dici liquidò debet, quid huiusmodi moralium operum aliud faciunt, cùm eis, vbi reperta fuerint, alligant gratiam Dei, quam quod non solum Augustinum deceptum, sed Apostolum ipsum fallacem aut falsum esse declarant? Nam si talis aliqua datæ gratiæ, vel negatæ ratio assignari potest, profectò falsum est, inscrutabilem esse quæstionem, imo verum est, nullam esse quæstionem, cur huic, non illi gratia tribuatur. Est enim in aperto, diuersitatem illam ex meritorum, vel dispositionum, vel operum quorumcumque moralium, vel operantium quod in se est, vel voluntatum humanarum diuersitate proficisci. Non autem sic Apostolus, sed exclamat: *O homo tu quis es qui respondeas Deo? O altitudo diuitiarum!* Et Augustinus: *Quam altitudinem non aperit, sed clausam miratur Apostolus clamans, ô altitudo diuitiarum, &c.* Et in libris de peccatorum meritis: *Hæc gratia cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, iniusta non potest, &c. Iudicia enim tua abyssus multa. Cuius abyssi altitudinem veluti expauescens exclamat Apostolus: O altitudo diuitiarum, &c.* Et inferius, *Cuius profunditatis velut horrore percussus, ô altitudo inquit diuitiarum.* Quod sexcenties in scriptis suis aduersus Pelagianos inculcat.

Epist. 105. initio.

Lib. 1. de pecc. merit. cap. 21.

Qua sane consideratione, cum Pelagiani merita quædam futura se inuenisse crederent, cur Deus Iacob dilexisse & Esaü odio habuisse diceretur, aperte profitetur, si tale quid inueniri potest, nullam iam esse quæstionem quæ, tanquam implexa esset & mirabilis, dissolui mereretur: *Quæ in re si futura opera, vel bona huius, vel mala illius, quæ Deus vtique præsciebat, vellet intelligi, &c. nullam quam solui opus esset facere quæstionem.* Et in opere imperfecto contra Iulianum: *Nam si inscrutabilis quæstionis huius ista esset solutio, quam tu sapis, secundum merita voluntatem, manifesta esset vt nulla eius difficultate compelleretur Apostolus dicere: O homo tu quis es qui respondeas Deo?* Nam quæcumque tandem ratio discretionis alicuius proferri potest, siue ex parte meritorum, siue quorumcumque operum, siue cuiuscumque conatus quo faciat suis viribus quod in se fuerit, siue voluntatis, iam soluta est ista quæstio, iam iudicia Dei in isto mysterio non sunt inscrutabilia, nec inuestigabiles viæ eius: Vnde & Petrus Diaconus ad Fulgentium, cum à quibusdam Deus humanam voluntatem exspectare diceretur, vt volentibus daretur gratia: *Hæc,* inquit, *si ita sunt, vt hæretici iactant comprehensa sunt ab ipsis inscrutabilia & incomprehensibilia Dei iudicia. Si enim, vt ipsi volunt, nolentes damnat, saluat autem volentes, nihil est omnino quod quæratur vlterius, & quantum ad ipsos fallit scriptura diuina, quæ incomprehensibilia Dei testatur iudicia.* Et generaliter Prosper de bona qualicumque voluntate: *Profunditas illius quæstionis quam secundum admirationem Apostoli inscrutabilem confitemur, per liberi arbitrij velle & nolle non soluitur,* cuius causa est illa quam ex Augustino latissime

In Enchirid. cap. 98.

Lib. 1. contra Iul. oper. imp. c. 139.

Petrus Dia. lib. 1. de incar. & gratia ad Fulgent. c. 8.

Prosp. lib. 1. de vocat. gent. c. vlt.

Ibidem.

suo loco declarauimus, & à sancto Prospero ibidem datur: *Quia etsi insit homini bonum velle, non tamen habet nisi donatum.* Quasi dicat, quia hoc ipsum velle iam prouenit ex discernente hominem Deo. Impossibile est enim damnatam peccato voluntatem, à peccato erigere & flectere in bonum, seu ab omni creaturæ dilectione retorquere in solum Deum, nisi diuinitus per gratiam inspiretur. Quod donec factum fuerit, nullum ex homine orietur faciente quicquid in se fuerit, aut opus, aut conatus, aut voluntas siue supernaturaliter, siue moraliter bona, sed sola, quæ Augustinus paulò ante infideli voluntati tribuebat, *minora peccata.* Quibus electionem ad gratiam salutarem ascribere, tam absurdum ei videbatur, vt à Deo se *ridendum & pudore corrigendum* esse fateretur. Nihil ergo salubrius istiusmodi diuinorum iudiciorum scrutatoribus, qui quodlibet ex se præmittere volunt vnde gratia religetur; nihil Christiano Doctore, damnati generis indignitatem, & gratiæ gratuitæ profunditatem credente vel penetrante dignius, quam vt præclarum sanctissimi & modestissimi Præsulis monitum non surdis auribus prætereat: *Sed quare istos homines oues facit, & istos non facit, apud quem non est acceptio personarum? Ipsa est quæstio quam Beatus Apostolus curiosius, quam capacius proponentibus ait: O homo tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare sic me fecisti? Ipsa est quæstio quæ ad illam pertinet altitudinem quam perspicere volens idem Apostolus quodammodo expauit & exclamauit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, &c.* Et paulo post, *Non itaque istam scrutari audeant inscrutabilem quæstionem, &c.* Itemque, *Grata sit ergo nobis eius gratuita miseratio, etiamsi hæc profunda insoluta sit quæstio.*

(Lib. 1. q. 2. ad Simplic.)

(Lib. 4. ad Bonif. c. 6.)

Nam ipsa gratuitæ gratiæ natura & profunditas postulat, vt non sit ex hominibus quibus datur, sed ex ipso dantis beneplacito petenda ratio diffusionis aut subtractionis eius, qui de suis bonis quæ indignis damnatisque distribuit creaturis, id facit quod vult, & earum nemini per hoc iniuriam fac... Quod identidem notauit Augustinus aduersus eos qui se huiusmodi inscrutabilis quæstionis indagatione macerantes, quidlibet ex parte creaturæ præmittere nituntur, ex quo gratia gratuitæ liberationis, ad hunc præ illo deriuetur: similes profectò illis murmuratoribus Euangelicis, qui de simili patris familias liberalitate & inæqualitate conquesti sunt. Sed quid dicit eis diuinum responsum? *Amice non facio tibi iniuriam. Tolle quod tuum est, & vade. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?* Vnde & August. huiusmodi curiosulis scrutatoribus: *Quid dicturus es Deo dicenti, hoc volo? Ergo Domine ille qui tanta fecit, tanta mala in sanctos tuos facere cupiebat, tali eum misericordia dignum existimas? Hoc volo, An oculus tuus nequam quia ego bonus sum?* Et in alio loco explicans vberius quam sit illa recta & iusta responsio, cum quærerent Massilienses, qui eadem ista quæstione turbati sunt: *Cur in eadem causa tam diuersum iudicium? Respondet eis; Nonne similis quæstio, cur in diuersa causa idem iudicium? Recolamus igitur illos operarios in vinea, &c. Nunquid & hic audierunt murmurantes à patre familias, nisi* HOC VOLO? *Ita quippe eius erga alios fuit largitas; vt erga alios nulla esset iniquitas. Et isti quidem vtrique in bonis sunt: veruntamen quantum ad iustitiam spectat & gratiam, potest & de reo qui liberatur rectè dici* VOLO: *potest & de eo qui damnatur: Tolle quod tuum est & vade. Huic autem volo, quod non debetur donare. An non licet mihi facere quod volo?*

(Math. 20.)

(Homil. 17. cap. 4.)

(Lib. de dono pers. c. 8.)

Numerus prædestinatorum quo pacto certus, præscientia, an præfinitione, tam respectu Angelorum, quam hominum. Aliqui supra numerum.

CAPVT XXVI.

QVapropter vt rem de causa prædestinationis breuiter absoluamus, ista est inter prædestinationem siue electionem innocentium Angelorum, & lapsorum hominum differentia: quod Angeli quia sua voluntate, quamuis non sine gratia, steterunt, non ad meritum beatitudinis, sed ad præmium ipsam beatitudinem prædestinati sunt, hi vero non minus ad meritum, quam ad præmium. Ex quo fit vt illi ex meritis, non ex gratia; hi ex pura gratuita gratia, non ex meritis electi sint. Illorum proinde prædestinationis causa sit propriæ voluntatis electio, horum solum misericordia prædestinantis Dei. Quæ videtur etiam esse ratio, vt in vniuersis Augustini scriptis, nisi fallor, nusquam habeatur Angelos fuisse prædestinatos à Deo. Nam quamuis aliquo sensu hoc verum esse posset, quia saltem ex meritis ad gloriam prædestinati sunt, plus tamen indicatur quando aliquis absolutè prædestinatus dicitur. Nam quia Dei prædestinatio, tanquam efficax decretum operandi, rei prædestinatæ causa est, nemo absolute prædestinatus dicitur, nisi quem sua voluntate Deus ad creaturæ rationalis terminum, æternam fœlicitatem eius, perducendum suscipit, viamque simul ac terminum, meritum scilicet & præmium in ea, vi suæ prædestinationis operatur. Quod sane in Angelis, vt explicuimus, non habuit locum. Nam illa quoque ratio est, cur dæmones, quamuis propria locutione, Deus eos ad æternam damnationem prædestinauerit, vtpote quam non alium quempiam, sed se in eis propter merita facturum esse præsciuit, non dicantur à Deo prædestinati, quia non viam in eis, sed terminum tantum damnationis operatus est. Hinc fit igitur, vt Angeli, siue beati, siue damnati potius præsciti, quam prædestinati esse censeantur quia meritū, quod fœlicitatis & infœlicitatis moralis causa est, eos propria voluntate habituros, non sua se efficaci voluntate & prædestinatione in eis operaturum esse præsciuit. Sed in hominibus ex damnato genere saluandis, propter causam sæpe repetitam, aliter accidit.

Propter hanc igitur prædestinationis Angelorum stantium, & lapsorum hominum differentiam, fieri videtur, quod Aug. quando de totius creaturæ rationalis prædestinatione loquitur, prout Angelis atque hominibus communis est, nusquam asserat, quod sciam, omnes illos qui in cœlesti ciuitate vtrisque constante collocandi sunt, à Deo prædestinatos esse, quamuis aliquo sensu, saltem prædestinatione seu electione meritorum verum esse possit, vt supra diximus, sed circumspectissime aliquoties dicat: *Numerum Sanctorum* prædestinatum esse, qui ex Angelis & hominibus impleri debet. Multum enim differunt, numerum sanctorum, & singulas personas

[Vide lib. 14. de Ciuit. c. 23. & 26. et lib. 9 de gen. c. 3. & c. quæ infra citantur.]

sanctorum seu singulos sanctos prædestinatos esse. Nam numerus definitus ex Dei sapientissima voluntate esse potest, qui nec minui nec augeri possit, etsi singuli sancti quibus implendus est, in illum numerum non efficaci Dei, sed propria voluntate quamuis non sine gratia, transferantur, atque inde propria similiter voluntate excidant. Sic enim personarum certitudo erit ex præscientia Dei, quâ quis eas suam perseuerantiam meri turas esse videt, numerus ipse ex prædestinatione.

Quapropter si secundum S. August. mentem, de re ista sentire ac loqui volumus, prædestinatio creaturarũ rationalium videtur esse peracta in hunc modum. Cum Deus cœlestem quandam ciuitatem condere decreuisset ex creaturis rationalibus, quæ ipsum tanquam regem atque artificem suum per totam æternitatem amaret & coleret, certum ciuium numerum qui scopo eius congrueret, ex infinita sua sapientia definiuit: *Nouit quippe*, vt Aug. ait, *quod agat & quantus numerus esse debeat, primitus omnium hominum, deinde sanctorum sicut siderum, sicut Angelorum, atque vt de terrenis loquamur, sicut pecorum, piscium, volatilium, sicut arborum & herbarum sicut denique foliorum, capillorum nostrorum.* [Epist. 106.] Hunc ergo cœlestis ciuitatis numerum ita præfixit, vt si qui ex illis caderent quos ad sedes prædestinatas condere, & in via velut agone

C constituere decreuerat, alij vel conderentur, vel ex ipso damnato genere suscitarentur, qui lapsorum implerent locum. Nam duplicem istum supletionis modum August. diuersis in locis tetigit: Primum quidem in libris de libero arbitrio, vbi de Angelis loquitur: *Non enim vel bonitas eius quasi aliquo tædio, vel omnipotentia difficultate deficeret, ad creandos alios quos in eis sedibus collocaret, quas peccando alij deseruissent*: [Lib. 3. de lib. arb. cap. 12.] Alterũ in libris de Ciuit. Dei: *Non defuit vtique consilium quo certum numerum ciuium in sua sapientia prædestinatum, etiam ex damnato genere humano suæ ciuitatis impleret.* [Lib. 14. de Ciuit. c. 26. Lib. 9 de] Vtrum igitur vtrumque modum seruauerit Deus, vt videlicet ad supplenda tantum loca cadentium Angelorũ

D condiderit genus humanum, (quo simul, haud secus atque Angelis, prolapso, ex eodem damnato genere numerum resarserit) vel tantum posteriorem, ita videlicet vt homines perinde atque Angelos per se ad prædestinati numeri impletionem ordinauerit, ruinasque tam Angelorum quam hominum, ex damnato humano genere resarserit, non ita perspicuè ex August. cerni potest. Nam vtrique opinioni loca fortassis quædam fauent, quamuis posterior magis eius sententiæ consentaneus esse videatur.

Itaque cum Angeli plurimi à perseuerantia deficiendo cecidissent, restabat hominum genus ex quo non solum lapsorum ruinæ, sed etiam

E quicquid deerat implendo præstituto diuinitus numero, supplendum erat. Quam ob causam tam diu fuissent homines in paradiso generãdo multiplicati: si omnes in collocata sibi sanctitate stetissent, donec numerus ille cœlestis ciuitatis impleretur, vt illo impleto ad immortalem vitam, æternamque beatitudinem transferrentur. Nam in libris de Genesi ad litteram tradit, tam diu homines in paradiso immortaliter victuros fuisse: [Gen. ad lit. cap. 3.] *Donec certo numero impleto, si iuste omnes obedienterque viuerent, tunc fieret illa commutatio, &c.* [Lib. 1. retract. c. 13.] Et in lib. 1. retractationum: *Ac per hoc & in parentibus, & in filiis fœcunditas, fœlicitasque mansisset, vsque ad certum sanctorum numerum quem prædestinauit Deus, nascerentur homines non parentibus successuri morien*- [Lib. 14. de Ciuit. c. 10.]

A *tibus, sed cum viuentibus regnaturi.* Atque hoc ipsum etiam in aliis locis tradit.

Ex quo colligendum relinquitur, tantum tunc hominum numerum nasciturum fuisse, si omnes ipsi in sanctitate perstitissent, quantus nunc post peccatum prædestinatorum hominum ex hominibus lapsis congregabitur. Et è contrario, tantum nunc hominum numerum ex lapsorum progenie ad æternam beatitudinem colligi, quantus tunc ex innocentibus, si omnes in innocentia perseuerassent, fuisset natus. Quod quemadmodum ex eius principiis tanquam consectaneum nos colligimus, ita & suis verbis Augustinus expressit: *Illud potius*, inquit, *est credendũ quod sancto*-

B *rum numerus, qui complendæ illi sufficit beatissimæ ciuitati tantus existeret, etsi nemo peccasset, quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum.* [Lib. 14. de Ciuit. c. 23.] Nam si vel illo iste, vel isto ille fuisset maior, aut minor, necessario numerus sanctorum ciuium in Dei sapientia prædestinatus, videtur fuisse contrahendus aut ampliandus.

Hoc interim in Augustini doctrina dubitatione prorsus caret, quod Angelorum ruinę, hoc est sedes illæ quibus assequendis Angeli, qui prolapsi sunt, creati fuerant, per homines essent in vtrolibet statu reparandæ, vt ita suppleta Angelorũ societate, quæ cadentiũ lapsu imminuta erat, numerus ille sanctorum prędestinatus, nulla An-

C gelorum defectione turbaretur: *Placuit vniuersitatis creatori atque moderatori, vt creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque suppliciis & originalibus & propriis tota perierat, ex eius parte reparata quod Angelicæ societati ruina illa diabolica minuerat, suppleret.* [In Enchirid. cap. 29.] Et vberius clariusque paulò post: *Et vtique nouerunt sancti Angeli docti à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano integritas illius ciuitatis expectet. Propter quod ait Apostolus, instaurari omnia in Christo quæ in cœlis sunt, & quæ in terris. In ipso quippe instaurantur quæ in cœlis sunt, cum id quod inde in Angelis lapsum est ex hominibus redditur.* [Ibid. c. 62.] Sed vtrũ ille numerus, qui vel ex homi-

D nibus innocentibus tunc fuisset colligendus, vel ex peccatoribus nunc colligitur, æquet præcise numerum Angelorum qui superbia ceciderunt, an vero etiam superet, statuere perdifficile est, quod & Angelorum cadentium, & hominum ad beatitudinem resurgentium numerus humanæ ignorantiæ sit incertus. Quam incertitudinem & Augustinus non vno loco profitetur. Nam in libris de Ciuitate Dei dicit: *De mortali progenie merito iusteque damnata tantum populum per gratiam suam colligit vt inde suppleat & instauret partem quæ lapsa est Angelorum, ac sic illa dilecta & superna veritas non fraudetur suorum numero ciuium* QVIN ETIAM FORTASSIS ET VBERIORE LÆTATVR [Lib. 22. de Ciuit. c. 1.]

E Et in Enchiridio iam citato, cum ruinas illas angelicas, seu Angelorum societatem ruentium defectione mutilatam, ex hominibus instaurandam esse statuisset, adiicit: *Itaque superna illa Hierusalem mater nostra ciuitas Dei, nulla ciuium suorum* (ex lapsu Angelorum) *numerositate fraudabitur, sed* VBERIORE ETIAM COPIA FORTASSE REGNABIT. Vbi quod vtroque loco dubitantis animi voce (fortassis) vtitur, duplex videtur esse causa. Vna quia nobis incertum est, quantus sit numerus vniuersorũ ciuium cœlestis Ierusalem, itemque quantus Angelorum cadentium aut hominum resurgentium, vt ex eorum collatione certi aliquid decernere possemus. Quid si enim numerus cœlestium ciuium tantus

à Deo prædestinatus sit, vt etiam Angelica suppleta societate, magnus occupandarum sedium numerus vacet? Quam suæ dubitationis causam Augustinus ibid. indicat. *Neque enim*, inquit, *numerum, aut sanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum succedentes filij sanctæ matris Ecclesiæ, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt sine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui futurus est, in contemplatione est eius artificis qui in mensura, numero & pondere cuncta disponit*, Altera fortassis etiam fuit, quia si præcisus ille numerus hominum, siue innocentium, siue lapsorum ad beatitudinem pertingeret, quantus cadentium Angelorum fuit, videretur profecto genus humanum tantum per accidens esse conditum, & quasi intrusum vniuerso, vt Angelorum societati, per quorundam superbiam diminutæ sua constaret integritas. Quid si enim non nisi decem aut viginti Angeli à perseuerandi stabilitate desciuissent, an idcirco non nisi decem aut viginti homines in Paradiso perseuerantes nati fuissent, aut post peccatum totidem tantummodo per Christi mortem reparandi? Quid si omnes Angeli in veritate stetissent, an propterea genus humanum in isto corporali cœli terræque complexu, neque condendum fuisse arbitrabimur, vt tanta rerum corporalium, tam ordinata vniuersitas, nullius creaturæ rationalis vsibus seruiens, inutilis permaneret, vel ne quidem instituenda fuisse credatur? Quod si merito absurdum videri potest, hinc existimo S. August. significare voluisse, cœlestem ciuitatem non esse fraudatam numero suo, sed vberiore fortassis copia quam si omnes perstitissent Angeli, lætaturam, nempe quia fortassis ab initio ante constitutionem mundi tantus beandorum ciuium numerus, prædestinatus est, vt non tantum præcise Angelorum ruina restauranda, sed præter eos qui lapsorum Angelorum suppleant locum, plurimis prædestinatis à Deo sedibus inuehendi sint.

Ibidem.

Cum igitur propter creaturas rationales, quæ tanquam cæteris omnibus præstantiores, immediate sub Deo collocatæ & ipsius ineffabili contemplatione beandæ sunt, tota cœli terræque machina sit condita, & sæculorũ transuolantium cursus ad suum terminum properet, ab istius beatissimi numeri impletione, tota temporalis eius administratio regulam sumit; vt prout paucitas aut multitudo liberandorũ beandorumque postulauerit, tardius aut celerius terminetur. Quod tam liquido verum est, vt si subito tota humani generis iam viuentis multitudo, castitatis veræque pietatis cultu recte viueret, & huiusmodi repentina conuersione prędestinatus ille ciuium sanctorum numerus impleretur, confestim huius mundi impenderet occasus. Vnde quibusdam conquerendo dicentibus quomodo? *Quomodo subsistet genus humanum si omnes fuerint continentes?* Respondet Augustinus: *Quasi propter aliud retardetur hoc sæculum, nisi vt impleatur prædestinatus numerus ille sanctorum, quo citius impleto, profecto nec terminus sæculi differetur.* Et in alio libro de bono coniugali, similibus respondet querimoniis: *Vtinam omnes hoc vellent* (ab omni concubitu abstinere) *dumtaxat in charitate de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: multo citius Dei ciuitas compleretur & acceleraretur terminus sæculi.* Quapropter sæculi huc vsque retardati ratio, iuxta sanctissimi Præsulis principia, non est alia quam vt ciues illi qui ad implendum prædestinatum numerum cœlo

Lib. de bono voluntatis cap. 23.

Lib. de bono coniugali cap. 10.

A adscripti sunt, & adhuc peregrinantur in sæculo, dilationis istius beneficio colligãtur: *Iudex noster non tædio, sed amore differt salutem nostram, ratione non inopia, non quia non potest & modo subuenire, sed vt numerus omnium nostrum vsque in finem possit impleri.*

In Psal. 34.

Sed numerus iste secundarius qui ex humano lapsorum genere colligitur, vt Angelorum ruinas, illumque primarium numerum cœlesti ciuitati præstitutum impleat, non tantum secundum numerum & formaliter, sed etiam secundũ personas & materialiter prædestinatus ac certus est, non tantũm ex præsentia, per quam & alter Angelorum stantiũ atque cadentium certus fuit, sed etiã ex immutabili decreto prædestinantis Dei. B Non enim nunc promiscue, sicut olim velle atq; perseuerare, libero cuiusque arbitrio constitutum, sed ipsa voluntas eorum liberanda, ipsum velle & perseuerare peculiari & gratuita donatione singulis largiendum. Ex quo efficitur, vt quamuis ad implendum primarium illum numerũ, toti cœlesti ciuitati diuina præfinitione præfixum, satis esset vt numerus duntaxat eorum ex quibus conflabitur istud supplementum, prædestinaretur à Deo; propter istius ruinæ tamen magnitudinem qua libertas arbitrij ad surgendum ac standum attenuata & infirmata est, necesse est, vt etiam singulæ personæ ex illa ruina suscitandæ, diuini operis beneficientia liberen-C tur, & per hoc diuina prædestinatione seligantur. Vtrumque sæpissime S. Augustinus docet, de numeri materialis, seu de personarum prædestinatione, libri duo postremi ad Prosperum & Hilarium exarati pleni sunt. Nam quod toties dicit, Deum præsciuisse quibus dona sua daturus esset, non aliud probat, quam eos ipsos esse prædestinatos secundum regulam ex qua Augustin. ipse concludit: *Prædestinatos à Deo esse quos liberat & coronat.* Numeri vero formalis prædestinatio, quamvis ex personarum omnium prædestinatione consequatur, per se tamen ipsa crebris testimoniis astrui potest: *Quorum* (qui videlicet prædestinati sunt in regnum Dei) *ita certus est numerus* D *vt nec addatur eis quisquam, nec minuatur ex eis.* Et inferius: *Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam vsque in finem perseuerantia, illuc integer perducetur.* Et iterum: *Hi ergo qui non pertinent ad istum certissimum & felicissimum numerum pro meritis iustissime iudicantur.* Et in epist. ad Paulinum: *Certus est ergo Dei præscientiæ definitus numerus & multitudo sanctorum, quibus diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Et in libro de dono perseuerantiæ: *Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum*, &c. Et in libris de baptismo contra Donatistas: *Omnis pulchritudo filiæ regis intrinsecus, in quibus* (iustis) *est numerus certus sanctorum prædestinatus ante mundi constitutionem.* E

Illud profecto.

Lib. de dono perf. c. 17. & 21.

Ibid. c. 17.

Lib. de Corr. & gratia cap. 13.

Ibidem.

Ibidem.

Epist. 106.

Lib. de dono pers. c. 8.

Lib. 5. de Baptismo contra Donatist. c. 27.

Cuius doctrinæ principiis consentaneè docet vlterius Augustinus, quicquid siue iustorum, siue iniustorum hominum, extra illum beatissimum ac prædestinatum numerum in Ecclesia congregatum est, esse *super numerum*, quos etiam *supernumerarios* appellare solet. Nam in eodem loco adiicit: *Illa vero multitudo spinarum siue apertis, siue occultis separationibus forinsecus adiacet super numerum.* Quem certum prædestinatorum numerum, in tractatibus in Ioannem, significatum docet illis centum quinquaginta tribus piscibus, qui post resurrectionem eius capti sunt: *Sic post resurrectionem videlicet, Non sunt aliqui super numerum, sed certus est numerus, centum quinquaginta tres.* Et in

Ibidem

Tract. 122. in Ioann.

Serm. 148. de Temp. cap. 2. sermonibus ad populum: *Miserunt, cæperunt; certus est numerus, nemo est illi super numerum. Modo autem quanti super numerum accedunt ad altare, qui in populo Dei videntur, & in libro vitæ non scribuntur. Ibi ergo certus est numerus.* Et in alio sermone citat scripturas, vnde illius doctrinæ occasionem *Serm. 254. de Temp. cap. 1.* sumpsit: *In congregatione Christiana, quantum pertinet ad participationem & communionem sacramentorum multiplicati sunt super numerum. Alius est ergo numerus; alij super numerum. Numerus est de quibus dicit Apostolus; nouit Dominus qui sunt eius. Super numerum autem: quoniam in magna domo non solum vasa sunt aurea & argentea, sed lignea & fictilia, &c. Numerus ergo, vasa in honorem; super numerum, vasa in contumeliam.*

Hæc igitur doctrina diui Augustini constantissima, qua numerum saluandorum certum & immutabilem esse tradidit, non tantum ex præscientia perseueraturæ sub gratia voluntatis, sed etiam ex prædestinatione Dei Massiliensium Presbyterorum superbia ferre non potuit, quibus molestissimum fuit, eum ex diuina definitione tam immobiliter prædestinatum esse, vt neque augeri, nec minui posset, nec quisquam in eum exclusus irrepere: *Nec acquiescunt*, inquit Prosper ad Augustinum, *prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse, nec minui, ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant; ac superflua sit industriæ & laboris indictio, cuius studium cessante electione frustrandum sit.* *Prosper ad August.* Et similiter Hilarius eorum proponens querimonias: *Hilar. in epist. ad August.* *Si sic prædestinati sunt*, inquiunt, *ad vtramque partem, vt de aliis ad alios nullus possit accedere, quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia?* Et inferius: *Inde est quod & illud pariter non accipiunt, vt eligendorum reiiciendorumque esse definitum numerum velint.* Quarum verba querelarum perspicue manifestant, quo pacto S. August. certitudinem illius numeri intellexerit, nempe non ex præscientia dumtaxat, sed vt loquuntur, ex definitione & prædestinatione Dei. Nam numeri certitudinem ex sola præscientia diffiteri aut ignorare non poterant, vtpote quam ipsi maximè circa futura tam conditionata quam absoluta prædicabant. Vnde Prosper de ipsis profitetur, quod *Prosp. in Epist. ad August.* *propositum & prædestinationem Dei secundum præscientiam receperunt.* Item quod *ob hoc Deum alios vasa honoris, alios contumeliæ facere* fatebantur, *quia finem vniuscuiusque præuiderit, & sub ipso gratiæ adiutorio in qua futurus esset voluntate præscierit.* Illam igitur numeri certitudinem libenter agnoscebant respectu saluandorum hominum, quam circa stantes & beandos Angelos Deus habuit, quorum numerum vel personas non prædestinauit ipse, vt in gratiæ adiutorio & sanctitate perseuerarent, sed eos, *sub ipso gratiæ adiutorio in qua futuri essent voluntate præsciuit.* Enim vero quid stultius, hominibus Dei prædestinationem iuxta præscientiam prædicantibus, quam vt certitudinem inde resultantem, industriæ ac laboribus & exhortationibus repugnare putent, cum illa numeri certitudo ex exhortationibus, laboribus & industria præsupposita præuisaque nascatur? Itaque valde mirum est, recentiores aduersus istius numeri definiti ac prædestinati certitudinem, hoc est, aduersus apertissimam sancti Augustini doctrinam, tanto studio aduersus hæreticos inculcatam, priscas querimonias tanta animositate refricare, vt omnem sollicitudinem bonorum operum & salutis plane tolli clament. *Vide Less. de prædest. & reprob. c. 5. num. 14.*

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS, DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS LIBER DECIMVS.

Qui est de prædestinatione hominum & Angelorum.

Quis ordo reprobationis quorundam Angelorum negatiuæ & positiuæ, ante, an post præuisa merita.

CAPVT PRIMVM.

EX iis quæ de prædestinatione Angelorum & hominum diximus non est difficile de nonnullis quæstionibus, quæ de reprobatione creaturarum rationalium agitantur, maximè de causa eius, certi aliquid, iuxta S. Augustini sententiam, statuere. Nam vt ab Angelis & primis hominibus in statu innocentiæ constitutis inchoemus.

Quemadmodum Deus neminem Angelorum (& idem est in omnibus iudicium, de hominibus innocentibus) prædestinauit ad gloriam efficacem, ante præuisionem operum, & perseuerantiæ in charitate, ita quoque neminem reprobauit, nisi postquam eum à iustitia defecturum esse præsciuit. Habuit igitur Deus generalem voluntatem beneuolentiæ erga omnes, ex qua, quantum in se est, omnium beatitudinem æternam voluit, omnibusque propterea beatitudinis consequendæ media sufficientissima largitus est. Non enim solum ipsis liberum arbitrium, sed etiam bonam voluntatem, hoc est, charitatem dedit, & addidit adiutoriū per quod in suscepta charitate perseuerare possent, & sine quo perseuerare non possent; ita tamen vt perseuerare & non perseuerare in eorum libero relinqueretur arbitrio: *Tale quippe erat*, vt Augustinus ait, *adiutorium quod quilibet eorum desereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret vt vellet*: Ex quo fiebat, vt instar Agonothetæ, qui omnibus indifferenter præmium proponit, & vires & media

Lib. de Corr. & gratia cap. 1.

A conse quendi tribuit, quorum vsum libero relinquit a. bitrio, vt vnicuique tandem rependat iuxta meritum suum; ita Deus seriam haberet erga omnes quos condiderat, beatitudinis impartiendæ, quantum in se est, voluntatem; ita videlicet, vt sicut ab ea neminem secludebat, sic etiam nemini peculiariter & efficaciter vellet, nisi postquam voluntatis inclinationem vtriusque præsciebat. Sic ergo positus quicunque Angelus perfectissime in manu consilij sui, statum & casum, permansionem cum Deo, & defectionem à Deo, gloriam, ac damnationem, prædestinationem, & reprobationem suam in sua habebat positam potestate. Nihil enim, efficaciter An-

B gelicas præueniendo voluntates, non solum de dando præmio aut pœna, sed nec de fauendo vni præ altero in stadio, Deus vtrimque constituerat; sed erant omnia liberrima & potentissima, non tamen sine Dei gratia & adiutorio relicto voluntati; vt non sit opus multis, de signis diuinæ voluntatis erga prædestinatos & reprobatos hic satagere. Nam erga omnes æqualiter ante præuisa merita sese habuit; neminem ad præmium & pœnam efficaciter, neminem ad meritum vel demeritum prædestinauit aut reprobauit, omnibus æternam vitam simplici af-

C fectu voluit, ex quo omnibus gratiam & adiutorium sufficientissimum dedit: sed postquam quarundam voluntatum inclinationes in malum & consensiones vidit, ex illa & post illam præscientiam decretum reprobationis ad damnationem sanxit.

Et istum quidem reprobationis eorum fuisse ordinem, ex Angelorum prædestinatione superius tractata, & maximè ex natura adiutorij Angelici & primorum hominum, satis intelligitur. Nullum quippe fuit respectu Angelorum, aut hominum innocentum, efficax auxilium, quo in eis operaretur velle, sed omne auxiliū sufficiens tantùm, cum quo de facto Angeli permanere vo-

luerunt & permiserunt. Non enim efficax idcirco dicitur, quia reipsa eum voluntate in effectum influit, sed quia operatur vt velit, vt faciat, vt perseueret. Cum ergo nullum esset huiusmodi adiutorium, sed omne qualecunque tandem esset, in libero voluntatis nutu relinqueretur, nulla etiam in Deo fuit voluntas efficax, qua vni Angelo præ altero salutem efficaciter voluit, antequam eum perseuerare præsciuisset. Nulla proinde consequenter voluntas in Deo fuit reprobandi quemquam, ante præuisum cuiusque finem, siue de reprobatione positiua, siue de negatiua loqui velis. De positiua, res aperta, quia peccatum præcessisse supponit, cui pœna rependenda decernitur. De negatiua, non minus euidenter patet. Nam negatiua reprobatio, non est aliud, nisi prædestinationis priuatio. Iam vero ante præuisionem perseuerantiæ, nullus Angelorum siue ad gloriam, siue ad perseuerantiæ meritum prædestinatus fuit: ergo nec negatiue reprobatus, nisi omnes Angelos ante peccati & meriti præuisionem negatiue reprobatos dici velis, quod nemo sanus dixerit. Nam talia negatiua reprobatio, seu non prædestinatio, si quem locum ibi habuisse dici debeat, in illo signo respectu omnium pariter locum habuit.

Vnde nec permissio primi peccati cadentium Angelorum, reprobationis negatiuæ effectus esse potuit: vbi nulla talis reprobatio fuit, sed illa fluxit ex alia generaliori circa creaturam rationalem prouidentia, quam S. Augustinus detexit, quando dicit; quod Deus prius voluit ostendere, *quid posset eorum liberum arbitrium*, deinde quid suæ gratiæ bonum, iustitiæque iudicium. Hic ergo reprobationis Angelorum ordo & ratio, iuxta D. Augustinum fuit. Quo etiam cum hominibus primis ante peccatum actum fuisse, & cum tota posteritate agendum consequenter sentiendum est. Vniuersum quippe humanum genus ex peccati futuri præuisione, perinde prorsus ac dæmones, fuisset tam negatiue quam positiue reprobatum, nisi diuini iudicij seueritatem misericordia indebita temperasset.

Lib. de Corr. & gratia cap. 10.

Quis ordo reprobationis lapsorum hominum.

CAPVT II.

POstquam igitur primi homines ab illa mirabili libertate & potestate lapsi sunt, iustissimamque damnationem, sub corporis & animi grauissimis suppliciis, in hoc mundo, & æternam in altero meruerunt, illa Dei æquabilitas erga omnes & singulos, quam ante diximus, non amplius locum habuit; quamuis id nonnulli recentiores, nimis enormiter ab Augustino & veritate aberrantes, persuadere moliantur. Ex quo consecutum est, vt aliam quoque prædestinandi rationem cum illis sibi Deus ineundam esse iudicauerit, quemadmodum hoc tractatu fusè diximus; quæ quisquis intellexerit non difficilè perspicit, quid de reprobatione hominum lapsorum arbitrandum sit. Vt igitur profundissimi Doctoris mens liquidius perspiciatur, memoria repetendum est, id quod de electorum æterna prædestinatione & temporali adiutorio quod ad eius executionem datur, tam hoc libro, quam cum de gratia voluntatis, libro secundo tractaremus, & alibi sæpè diximus. Multis enim asseruimus, electionem earum, nō solum ad merita liberationis à damnatione, sed etiam ad ipsam liberationem seu gloriam esse factā, ante præscientiam vllius meriti, siue operis, siue voluntatis bonæ, & adiutorium, quo fit executio, iam esse tale, vt per hoc Deus in eis velle, & operari, surgere & stare, meritum & perseuerantiam, vitam & mortem in eis sua charitate operetur; nec vllum præterea nunc dari medicinale Christi quasi potentiale adiutorium quod sufficiens dicunt, cum quo, tanquam in libera sua voluntate constituto, possit surgere aut stare, aut operari, aut perseuerare si velit.

Hæc igitur S. Augustini principia quisquis perceperit, iam facile videt.

Primo non posse statui, quod recentiores plerumque solent, voluntatem quandam generalem qua Deus velit omnes homines in damnatione primi peccati positos saluos fieri, ex qua voluntate, non solum generalia redemptionis remedia sed etiam sufficientia adiutoria, omnibus etiam reprobis præparauerit. Sicut enim talia sufficientia adiutoria non dantur omnibus, imo nulla omnino post lapsum sunt, ita nec voluntas illa generalis ex qua promanare dicuntur. Quæ quidem causa vera est, cur S. August. in scriptis suis vniuersis talem voluntatem, qua Deus velit omnes omnino saluos fieri nunquam ab initio conuersionis vsque ad vitæ terminum agnouerit, sed semper constanter impugnauerit, illumque Apostoli locum, Deus *vult omnes homines saluos fieri*, quo Recentiores id expressum volunt, de efficaci voluntate, quam circa prædestinatos habet, semper explicuerit: eosque insignis *absurditatis* & ineptiæ redarguerit, qui Deum circa omnes prorsus, etiam illos qui pereunt, talem voluntatem habuisse sentirent. Qua de re, cùm latè alibi dissertum sit, non est hic iterum dicendi locus. Nam inde vtcunque intelligetur, talem volontatem generalem, fuisse Massiliensium basim, ex qua ipsi media omnibus hominibus sufficientia largiti sunt & consequentissime, nullam prædestinationem electorum, nisi in præuisione futurorum, fabricarunt.

Vide dicta lib. 3.

De gratia Christi Sal. c. 20. & 22.

Secundo videt, hominum liberandorum prædestinationem, siue ad gratiam, siue ad gloriam, mere gratuitam esse debuisse, atque ita omnem præuisionem operis aut voluntatis antecedere. Nam & ipsa opera & voluntas bona, quæ quis præuisa esse vellet, per adiutorium efficax, non solum sine quo velle non posset, sed quod ipsum velle tribuit, & liberaliter donandum, & proinde prædestinandum est.

Tertio videt, hoc ipso quo Deus non omnes, sed certos tātum & peculiariter selectos, ex perditione seu damnatione quam incurrerant, liberandos esse decreuit, & illis solis *beneficia liberationis* danda præparauit, iam cæteros exclusos esse, & negatiuè reprobatos. Hoc enim nihil est aliud, quam eos hoc ipso non esse prędestinatos vt per talia liberationis beneficia à damnatione liberentur.

Videt quartò, hoc ipso quoque reliquos qui sic ab illo numero liberandorum beatissimo seclusi sunt & negatiuè reprobati, etiam positiuè reprobatos dici posse. Non enim sic præteriti sunt à Deo, vt quodammodo manserit voluntas eius de ipsorum salute vel perditione suspensa: sed sic vt fuerit voluntas sua, eos relinquendi in isto statu ex quo cæteros liberare statuebat. Ille autem citra dubium perditionis ac damnationis est status. Vnde Augusti. *Non sunt ab illa conspersione dis-*

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

creti quam constat esse damnatam. Et in alio loco, cùm definitionem prædestinationis sanctorum dixisset esse præparationem beneficiorum Dei, *Quibus certissime liberantur*, scilicet à perditione quicunque liberantur, statim adiicit: *Cæteri autem vbi, nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquuntur?* Hoc ipso igitur quo relinquuntur in statu damnationis, positiuè quoque reprobati sunt, quia Deus non solum eos non vult liberare, sed etiam positiuè vult in damnatione relinquere, quia *ira Dei manet super eos*, ex qua præter ipsum eos nemo liberare potest. Quod si verò statueremus, vt multi recentiores faciunt, prædestinationem hominum gratuitam ad meritum & præmium ante præuisionem vllius operis ex puro Dei beneplacito factam esse, antequam massa hominum peccato infecta præsciatur, iam facilè esset intelligere, quo pacto quibusdam electis ad gratiam & gloriam, cæteri tantùm negatiuè, in hoc signo rationis, nondum positiuè reprobati dicerentur. Nihil enim adhuc tum in isto signo rationis præuidisse ponitur Deus, quod positiuam reprobationem, seu decretum damnationis inferendæ prouocasse censeatur. Porrò ista positiua reprobatio non sic intelligenda est, quasi Deus hoc ipso quo quosdam liberandos ad æternam vitam eligit, cæteros positiue ad pœnas omnes sensus quas in inferno reipsa pro peccatis omnibus passuri sunt reprobando damnauerit. Hoc enim decretum, sine dubio, posterius est & omnium futurorum peccatorum, ipsiusque mortis in peccatis præsupponit præscientiam; sed ita potius, vt hoc ipso cæteros præteritos positiuè voluerit excludere dumtaxat ab æterna vita, quæ est in regno suo: seu, quod idem est, positiuè noluerit eos à toto statu perditionis in quo eos iacere videt, hoc est, finaliter à perditione liberare. Quod sane non est aliud, quam velle damnare, quatenus exclusio à vita æterna & regno Dei, grauissima creaturæ rationalis est damnatio.

Lib. de dono pers. c. 17.

Tandem verò, quia peccatum istud non solum exclusionem à Dei regno meruit, sed alias etiam sensibiles & intelligibiles pœnas, neque omnes quos à regno suo reprobauerit, cum isto solo damnatæ originis peccato ex hac vita discessuros videt, cum eos in peccatis morituros esse præuiderit, decretoria damnationis totali sententia æternis suppliciis addicuntur.

Causa reprobationis, secundum considerationem absolutam, est massa damnationis siue peccatum originale, & quo sensu.

CAPVT III.

Ex isto reprobationis hominum lapsorum ordine, non est etiam operosum quæstionem de causa reprobationis & eius effectibus definire. Et causa quidem, vt apertius constare possit, tollenda est primum ambiguitas, quid nomine reprobationis intelligatur. Distinguunt igitur plerique recentiores reprobationem, vt iam tetigimus, in *negatiuam & positiuam*. Negatiua est eis, pura omissio prędestinationis gratuitæ. Positiua in actu positiuo sita est quo Deus aliquem tanquam indignum prædestinatione à regno cœlorum excludit. De vtriusque vero causa loqui possumus vel absolute, cur aliqui reprobentur, vel

A comparatiue, cur hic præ illo cuius par causa est, reprobetur. Itaque primo modo de reprobatione loquendo, qui putant homines & Angelos quosdam gratuita Dei voluntate ad regnum Dei & efficacem gratiam prædestinatos esse, & cæteros prætermissos ante omnem meritorum præscientiam, nullam istius reprobationis negatiuę, seu non prædestinationis causam ex parte hominis esse dicunt, sed solam liberam voluntatem Dei, qui distribuat bona sua sicut vult. Positiuæ vero reprobationis causam dicunt esse, preuisum peccatum, quo creatura iudicatur indigna & regno & gratia Dei. Sed iuxta doctrinam S. Aug. facile ex eis quę diximus animaduertitur, nullam B respectu Angelorum aut hominum negatiuam reprobationem esse fabricandam. Nam si statum in quo vtrique conditi sunt, respicias, neutri ante præuisa merita prædestinati, neutri negatiuè reprobati; nisi hoc ipso etiam beatos Angelos negatiue reprobatos, hoc est, non prædestinatos dicere velis, quæ non est mens eorum qui negatiuam reprobationem in medium protulere; si vero statum reprobationis ex quo liberandum est genus humanum (vnde proprie hominum prædestinatio & reprobatio incipit) iam hoc ipso, vt diximus, quo quis à Deo, alios liberandos prædestinante, præteritur, etiam velut indignus reiicitur, & proinde positiuè reprobatur. Vnde in C S. Augustini doctrina, etsi rectè dici possit, aliquos non esse prædestinatos, nullus tamen istius negatiuæ reprobationis est vsus; quia semper ei, in omni signo diuinæ rationis, positiua coniuncta est, propter conditionem obiecti seu personę super quam vtralibet cadit. Secundum hoc igitur non est obscurum, quid de causa reprobationis positiua dicendū sit. Nam si de illa loquamur, qua Deus in eo signo, quo aliquos à perditione liberandos elegit, cęteros tanquam indignos liberatione, vult in perditione relinquere, & ab ęterna vita excludere; vera reprobationis istius causa est, peccatum originale, quo periisse & damnationem istiusmodi meruisse præuidentur. Quod D conuenientissime in August. principia quadrare, vel inde patet, quia ex mente ipsius, Angelorum & hominum in innocentiæ statu, prorsus eadem fuisset prædestinationis & reprobationis ratio; ita videlicet, vt vnusquisque ex præuisione meriti ac demeriti fuisset prædestinatus ac reprobatus, quemadmodum reipsa in Angelis factum est. Quapropter si Deus vniuersum genus humanum in illa primæ præuaricationis iniquitate relinquere, & propter illā damnare statuisset, nulla amplius de quorumlibet reprobatione quæstio esset reliqua. Nam perspicuum esset omnes ex illa prima quæ omnium fuit preuaricatione, velut vera causa fuisse reprobatos, vbi nulla E alia causa fuit. Cum igitur Deus quosdam tantū ex illo genere, in illa primæ iniquitatis damnatione relinquere altissimo iustissimoque iudicio suo constituerit, profecto sic se cum istis relictis gerit, ac si neminem inde liberare voluisset, & proinde ipsos ibi relictos ex illa primæ originalis iniquitatis culpa reprobauit. Nam quod Scholastici plerique putant, Deū post hominum lapsum habere adhuc voluntatem saluandi omnes omnino, nemine excepto, & ex illa voluntate omnibus etiam reprobis sufficientem non solum redemptionem, sed etiam gratiam præparasse, ab Augustini doctrina prorsus dissentaneum est. Quod si vero loquamur de illa positiua reprobatione, quā præuiso vitæ fine & peccatorum

omniũ multitudine, suppliciis æternis eos Deus cruciandos esse constituit, istius causa formaliter sunt peccata omnia cum quibus & in quorum reatu morituri sunt, radicaliter etiam originale peccatum. Nam ex illius suppliciis concupiscentia & cæcitate, ac desertione Dei (qua, vt Augustinus loquitur, *Dimittuntur libero arbitrio ac desideriis suis*, & *traduntur in desideriis cordis eorum*) quicquid peccatorum à reprobato perpetratum est accessu liberæ voluntatis, fluxit; quod alio in loco ex Augustino multis demonstrauimus, vt proinde tota illa suppliciorum concatenatio vsque ad vltimam damnationem in ignem æternum, radicaliter & mediate in peccati originalis meritum referendum videatur. Immediatè tamen prima pœnarum istarum promeretur secundam, & ita deinceps, donec vltima tandem, velut præcedentium complementum inferatur. Omissa igitur istius pœnæ vltimæ & completæ reprobationis causa, quam omnes Catholici peccata in quibus peccator moritur, siue actualia, siue originalia, siue vtraque esse profitentur, de causa primæ istius iam memoratæ, paulo latius dicendum est. Nam eam S. Doctoris indubitatam esse sententiam, iusto pene volumine ostendi potest, qua de re suprà nonnihil diximus, cum de prædestinatione ex massa perditionis ageremus. Nunc paucis testimoniis contenti erimus. Sic ergo loquitur in quæst. 2. lib. 1. ad Simplicianum: *Quis enim discutiat opera Domini ex eadem conspersione alium damnantis, alium iustificantis.* Conspersionem vero istam seu massam per originale peccatum, damnationis esse factam, paulò ante docuerat, & in eadem quæstione tradit, in illo loco, *Iacob dilexi*, Esaü *autem odio habui* (quo tanquam typo hominum prædestinatio & reprobatio figuratur) non posse odium nisi propter iniquitatem peccati originalis intelligi. Non enim, inquit, *Deus odit Esaü hominem, sed odit Deus Esaü peccatorem.* In Adam enim, *Vniuersum genus humanum factum est vna quædam massa peccati, supplicium debens diuinæ summæque iustitiæ quod siue exigatur siue donetur, nulla est iniquitas.* Et in Epistola ad Sixtum, cum citasset eundem de Iacob dilecto & Esaü odio habito locum, docet hoc esse dictum: *Vt intelligeretur hoc apertum postea per Prophetam, quod antequam illi nascerentur erat in* DEI PRÆDESTINATIONE *per gratiam.* Cum ergo sic de prædestinatione sermonem esse docuisset, adiiicit: Quid enim diligebat in Iacob antequam fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Quod videlicet eum prędestinando facere decernebat. *Et quid oderat in Esaü antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum?* Propter quod eum velut odio dignum reprobabat, & in eadem Epistola inferius: *Vt cum ex eodem patre, eadem matre, vno concubitu, antequam aliquid egissent boni vel mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Iacob, ex illa massa originalis iniquitatis, vbi fratrem suum, cum quo habuit communem causam, videt per iustitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam se potuisse discerni.* Discretio autem ista S. Augustino, est ipsa *prædestinatio*, seu *electio*, quam in eodem loco nominat. Et in Enchiridio ad Laurentium, hoc ipsum multis agit: *Tunc non latebit quod nunc latet, cum de duobus paruulis vnus esset assumendus per Dei misericordiam, alius per iudicium relinquendus, cur ille potius quam iste fuerit assumptus, cum causa vna esset ambobus.* Assumptio autem & relictio ista in mente Dei, non est aliud, nisi prædestinatio gratuita & reprobatio per iudicium quo quis damnandus esse decernitur, hoc enim iudicium apud August. significare solet. Vnde aliquanto inferius: *Ambo itaque gemini natura filij iræ nascebantur, nullis quidem operibus propriis, sed originaliter ex Adam vinculo damnationis obstricti, sed qui dixit miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero, Iacob dilexit per misericordiam gratuitam, Esaü autem odio habuit per iudicium debitum.* Et in lib. 2. ad Bonifacium, idem exemplum ex professo tractat. Nam in illis duobus omnium *Electorum* & *reproborum* typus, ex August. & Apostoli mente, constitutus est. Itaque generaliter ibidem dicit: *Cum secundum propositum Dei* (quod Augustino est ipsum prædestinationis propositum) *vocatur alius, alius non vocatur; vocato datur gratuitum bonum, cuius boni est vocatio ipsa principium; non vocato redditur malum* (hoc ipso scilicet quo non vocatur) *quia omnes rei sunt ex eo quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum.* Et inferius paucis interiectis æque generaliter: *Vbi dicitur cuius vult miseretur & quem vult obdurat, qui facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, bonum quidem immeritò & gratis datur, quia ex eadem massa est cui datur: malum verò meritò & debitum redditur, quia in massa perditionis malum malo non malè redditur.* Et adhuc ibidem: *Quis enim te discernit, vtique ab iræ vasis, à massa perditionis quæ per vnum omnes misit in damnationem.* Et mox de duobus paruulis: *Redit ad vos frater ille geminus baptizati non baptizatus, & tacite quærit à vobis, vnde fuerit à fraterna fœlicitate discretus, cur illa infœlicitate punitus, si nullum est gratiæ sine meritis donum, nullum originale peccatum?* Et in libro de Correptione & gratia, dicit non solum eos qui non crediderunt, aut nec audierunt Euangelium, aut baptismo caruerunt, sed etiam iustos, qui non perseuerant: *Non esse ab illa conspersione discretos, quam constat esse damnatam euntibus omnibus ex vno in condemnationem.* Itemque tales iustos non perseueraturos, non esse in numero prædestinatorum filiorum Dei, quia, *non sunt à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti.* Et lib. de prædest. Sanct. *Cur autem non omnibus detur fides, fidelem mouere non debet, qui credit ex vno omnes isse in condemnationem sine dubitatione iustissimam; ita vt in nullo Dei esset iusta reprehensio etiamsi nullus inde liberaretur. Vnde constat magnam esse gratiam quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoscunt.* Et libro de dono perseu. *Non itaque sumus ingrati quod secundum placitum voluntatis suæ* (quod est placitum gratuitæ prædest.) *in laudem gloriæ gratiæ suæ tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione*, per Adam facta, *vt si inde neminem liberaret, non esset iniustus. Ex vno quippe omnes in condemnationem non iniustam iudicati sunt ire, sed iustam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat, qui non liberatur debitum agnoscat.* Et id quod iam superius præcedenti cap. ex eodem lib. allegauimus, vbi præmissa prædestinatione liberandorum subiicit: *Cæteri autem vbi nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquuntur? Vbi Tyrij relicti sunt & Sydonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent.* Et de iisdem qui possent credere si talia signa viderent: *Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta per quæ possent credere.* Et de Iudæis quamuis essent ab originali culpa per circumcisionis beneficium liberati, quia tamen præsciebantur esse perituri, dicit similiter: *In eadem perditionis massa relicti sunt etiam Iudæi, qui non potuerunt credere factis in conspectu suo tam magnis clarisque virtutibus.*

Marginal notes (left column): *Lib. de Corr. & gratia cap. 13. & lib. de gest. Pelag. cap. 3. Rom. 1.* — *Lib. 1. q. 2. ad Simpl.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Epist. 105.* — *Ibidem.* — *Enchirid. cap. 95.*

Marginal notes (right column): *Cap. 98.* — *Lib. 2. ad Bonif. c. 7.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Lib. de Corr. & gratia cap. 7.* — *Ibidem.* — *Lib. de præd. Sanct. cap. 8.* — *Lib. de dono perf. c. 8.* — *Ibid. c. 14.* — *Lib. de dono perf. c. 14.* — *Ibidem.*

virtutibus. Ex quibus testimoniis aliisque pluribus, quæ produci non est opus, manifestissimum est, non aliam agnoscere S. Augustinum reprobationis causam, nisi massæ perditæ meritum, seu peccatum originale quo tota massa periit. Et hoc esse causam non tantum negatiuæ reprobationis, seu non prædestinationis, sed etiam positiuæ, qua videlicet tanquam indignus repellitur ab æternæ vitæ seu regni cælestis beneficio, siue iste paruulus vel adultus fuerit, siue ad tempus iustificãdus, siue in iniquitatibus tota vita mansurus. Nam vt aliquis ex perditionis massa liberetur, ita videlicet, vt non pereat, nec à regno Dei realiter adipiscendo, diuinæ reprobationis decreto, exclusus esse censeatur, ad tempus iustitiam accepisse non est satis, sed eam ad finem vsque vitæ retentam esse oportet. Hoc autem est vnum ex præcipuis liberationis beneficiis, quod Deus non omnibus iustificatis tribuit, sed iis dumtaxat, quos ab illa perditionis massa sic discernendos iudicauit, vt nõ cum cæteris pereuntibus pereant, se reipsa ab omnibus istius massæ suppliciis, quibus impellentibus iterum in peccatum ruunt, Dei gratia liberentur. Nam ista liberatio multos gradus habet, inspirationem, fidem, remissionem peccatorũ, Infusionem charitatis, & efficax adiutorium quo recte operetur, perseuerantiam qua in bonis operibus ad finem vsque permaneat, omnis denique concupiscentiæ & cæcitatis abolitionem, quarum si vel vnam pro beneplacito suo Deus donare nolit illi, cui nihil eorum debet, non solum in massam perditionis, sed etiam in statum perditionis, sine dubitatione relabetur.

Quod igitur obiiciunt quidam, aduersus illam diuini Augustini sententiam, ex Conc. Trid. & Catholica fide, per baptismum homines totius originalis culpæ deletione purgari *nihilque damnationis esse iis qui sunt in Christo Iesu*, ac proinde non posse dici quod reprobi quibus illud peccatum dimissum fuerit, propter peccatũ originale damnentur, nihil isti doctrinæ nocet. Nam quamvis verum sit, in multis culpam originalem, Christi baptismate deleri, culpamq; semel deletam non iterum relabendo reuiuiscere nec propter illam iam deletam, immediate posse eos regno cælestis hæreditatis excludi, simul tamen stabile verissimumque manet, propter illam culpam cui obnoxius homo iacuit, noluisse Deum ipsi totale beneficium liberationis decernere, & à perditione, sic vt eam reipsa euadat, liberare hoc est, secundum Augustini phrasim, noluisse ipsum à perditionis massa, gratiæ seu beneficiorum suorum prædestinatione discernere: & proinde voluisse eum finaliter in perditione relinquere. Accedit, quod vt ea reliquiis istius peccati, quas non absterfit Christi gratia, fiat, quemadmodum diximus, vt in statum perditionis iterum cadat, in eoque maneat & moriatur. Quod eo magis originali peccato, secundum August. doctrinam, imputari debet, quia concupiscentia ea qua relapsus ille pereuntium nascitur, ex ipsius mente, sic est originale peccatum, vt quamvis *reatu transierit, actu tamen maneat*. & hac de causa, & quia ex peccato nata est, & ad peccatum prouocat, peccatũ etiam ab Apostolo nominetur. *Lib. de nupt. & conc. ca. 27.*

Falluntur igitur, qui putant hoc esse à perditionis massa discerni temporaliter, quod in tempore peccati remissione iustificari, vel hoc esse, æterno Dei decreto à perditione discerni, quod ad peccati remissionem eligi aut prædestinari. Hoc enim non est nisi vna, eaque exigua, quamvis præcipua discretionis vtriuslibet pars; sed temporaliter à massa discernere, est omnia discretionis temporalis beneficia largiendo, reipsa à perditione per remissionis & iustificationis datæ perseuerantiam, liberare: prædestinatione discernere, est per omnium beneficiorum collationem velle quempiam totaliter à perditionis massa liberare, sic videlicet, vt neque culpa maneat, qua damnatione sit dignus, neque vlla pœna, per quam semel culpa extracta nouum iterum reatum perditionis incurrat. Hoc enim significat August. clarissime, quando dixit: *Quicunque ergo ab illa originali damnatione ista diuinæ gratiæ largitate discreti sunt*, in mente scilicet ac prædestinatione Dei, *non est dubium quod & procuratur eis audiendum Euangelium, & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur vsque in finem perseuerant*. *Lib. de corr. & grat. ca. 7.* Et paulo superius, ostendens quo pacto ex defectu talis discretionis æternæ, videlicet totalis à massa damnationis, beneficiorum temporaliter discernentium vel omnium vel quorundam sequatur denegatio, quibus fiat, vt in massa perditionis, aut maneat, aut in eam iterum cadat: *Ac per hoc*, inquit, *& qui Euangelium non audiunt & qui eo audito perseuerantiam non acceperunt, & qui Euangelio audito venire ad Christum, hoc est, in eum credere noluerunt, & qui per ætatem paruulam nec credere potuerunt sed ab originali noxa solo possent lauacro regenerationis absolui, quo tamen non accepto mortui pereunt non sunt ab illa perditione discreti quam constat esse damnatam*. Et hoc in omnibus originali culpa contingere, vel immediate, vel saltem mediate, declarat id quod subiicit: *Euntibus omnibus ex vno in condemnationem*, siue mediate, siue immediate. Nam ira contra peccatum illud concepta, iam ab æterno factum est, vt multos eõrum noluerit Deus ea integro liberandos à perditione discernere, & ex eadem etiamnum fit, vt si quos temporaliter inde per fidem, aut peccati istius remissionem aliqua ea parte discreuerit, in eundem statum damnationis relabantur.

Causa reprobationis, secundum considerationem comparatiuam, est voluntas Dei.

CAPVT IV.

Qvod si vero comparatiue, de reprobationis causa, disquirendum est, cur ex duobus, quorum vterque originali culpa maculatus est, hic, non iste reprobetur à Deo, rei illius nulla omnino causa ea parte hominis à nobis dari potest, sed pendet à puro beneplacito Dei. Nam ea duobus, siue æqualiter, siue inæqualiter, reis, si quis vtrique, vel vni, vel neutri, vel magis vel minus reo dimittat liberaliter debitum, vel retineat, nemo iuste conqueri potest. Quisquis enim de illo quod sibi debetur, facit quod vult, quandoquidem gratis & liberaliter facit, debitum remittendo; iuste, repetendo. Quamuis igitur nemo nisi pro culpa præuisa reprobetur à Deo, cur tamen ex multis eidem culpæ obnoxiis, hic, non ille à liberatione repellatur, quæstio est humano ingenio inscrutabilis, & alteri seculo reseruata, vt in clara diuinæ veritatis ac sapientiæ, luce videatur. Hic sufficit, vt hoc iuste à Deo

fieri, & pro eius beneplacito fieri, sine vacillatione credamus. Nam hoc Apostolus Paulus perspicue tradit, quando disputans, cur Iudæis repudiatis ad tempus, gentilibus Euangelij lux oborta sit, ad inscrutabilem diuini consilij altitudinem fugit: Roman. 11. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei quam incomprehensibilia sunt indicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, &c.* Causam item cur ex duobus, Iacob & Esaü, qui prædestinatorum ac reproborum typum gerunt, maior minori seruiturus esse prædicatur, antequam quisquam eorum egisset aliquid boni aut mali, ad solam Dei voluntatem, velut vltimum cardinem refert: Roman. 9. *Quia non ex operibus sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est; Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Et ostendens in eo irreprehensibilem esse Dei discernentis æquitatem: *Quid ergo dicemus,* inquit, *numquid iniquitas apud Deum?* si videlicet, vt Augustinus notat, Epist. 106. *diligendo discernat, quos merita operum nulla discernunt,* Respondet Apostolus: *Absit: Moysi enim dicit, miserebor cuius misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor.* Ex quo discursu concludit: *Igitur non volentis neque currentis sed miserentis est Dei.* Et post exemplum Pharaonis allatum: *Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat.*

Apud Augustinum vero veritas ista innumeris inculcatur locis, tum aduersus alios, tum præcipue Pelagianos, qui crimen acceptionis personarum inferebant Deo, si tam indiscretam, vt ipsis videbatur, discretionis istius inæqualitatem nulla in personis ipsis diuersitas prouocaret. Semper enim admirantibus, cur id contingat, respondet, hoc esse inscrutabile: quia erga vnum seruatur misericordia, & iustitia aduersus alterum, quarum vtraque peccati iniquitatem Epist. 105. præcessisse supponit. *Cur autem ille credat, ille non credat cum ambo idem audiunt, & si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident, altitudo est diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia & apud quem non est iniquitas dum cuius vult miseretur & quem vult obdurat.* Quod infra exprimit nomine liberationis à massa, videlicet perditionis, vt ipse loqui solet: Ibidem. *Cur autem illum potius quam illum liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verum tamen caueat præcipitium.* Et in lib. de peccat. meritis: Lib. 2. de pecc. merit. cap. 18. *Quare autem illos velit conuertere, illos pro auersione punire, quamquam & in beneficio tribuendo nemo iuste reprehendat misericordem, & in vindicta exercenda nemo iustè reprehendat veracem,* id est iustum, *& consilium tamen occultioris iustitiæ penes ipsum est.* Quod in initio istius libri, in hunc modum generaliter dixerat? Ibid. c. 5. *Cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet, illum tantum, illum autem non tantum, istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secretæ ratio & excellentia potestatis.* Et in lib. 1. ad Bonif. Lib 1. ad Bonif. c. 20. *Iam quomodo ista dispenset faciens alios secundum meritum vasa iræ, alios secundum gratiam vasa misericordiæ, quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit?* Et in lib. de prædest. Sanct. Lib. de prædest. Sanct. cap. 8. *Cur autem istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Melius enim & sic audimus & dicimus: O homo tu quis es vt respondeas Deo, quam dicere audeamus quasi nouerimus quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid iniustum velle non potuit.* Et in lib. de dono perseuer. Lib. de dono persen. c. 8. *Cur in eadem causa me potius quam illum puniet, aut illum potius quam me liberabit? Hoc non dico: si quæris quare: quia in hac re sicut iusta est ira eius sicut magna est misericordia eius, ita inscrutabilia iudicia eius.* Et inferius: Lib. de dono pers. c. 8. 9. & 11. *In eo ergo quod aliis eam das baptismi gratiam, aliis non das, cur nolunt cantare Domino misericordiam & iudicium, cur autem illis potius quam illis detur, quis cognouit sensum Domini? Quis inscrutabilia scrutari valeat? Quis inuestigabilia vestigare?* Et in tract. in Ioan. Tract. 26. in Ioan. *Nemo venit ad Christum nisi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat & illum non trahat, noli velle iudicare si non vis errare.* Cuiusmodi testimonia passim legentibus August. scripta, in oculos incurrunt. Sed hæc sufficiant huic loco; plura diximus cum de causa prædestinationis ageremus, quæ consulat qui plura velit.

Effectus reprobationis damnatio, excæcatio, obduratio: non tamen primi peccati, siue Angelici, siue humani permissio.

CAPVT V.

IAm de effectibus reprobationis non est difficile, secundum iacta S. Antistitis principia, certi aliquid statuere. Nam in primis manifestum est, primum eius effectum esse exclusionem à regno Dei æternamque damnationem; nam ista proprie reprobatio, tanquam sententia iudicis reprobantis ac damnantis, respicit. De quo effectu non est inter doctores magna controuersia. Nam & scripturæ sacræ illud planissime docent dum *ignis æternus* dicitur *paratus diabolo & Angelis eius.* Matt. 25. Et reprobi vocantur *vasa iræ aptata* seu *præparata in interitum.* Roman. 9. Iudas. Et quidam ab Apostolo Iuda dicuntur olim *præscripti in iudicium.* Et apud Ecclesiasticum dicitur Deus, transgressorem *parauisse ad Romphæam.* Eccles. 26. Hinc illa quæ tam late ex Augustino supra adduximus, quibus aliquos ad mortem æternam, interitum, supplicium prædestinatos esse tradit. Vnde in libris de Ciuit. Dei docet, duas esse *societates hominum quarum est vna quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo: altera æternum supplicium subire cum diabolo.* Lib. 15. de Ciuit. c. 1. Quæ omnia probant, reprobos ad æternam pœnam à Deo prædestinatos esse, siue quod in idem redit, æternam pœnam eis prædestinatam & præparatam. Cuiusmodi ad pœnam prædestinatio, cum non sit aliud quam reprobatio, pœna ista necessario est effectus eius.

Præter hanc tamen, & aliæ occultiores pœnæ sunt de quibus dubitari potest, vtrum ex Augustini mente reprobationis effectus sint. Et primò occurrunt excæcatio & obduratio illorum qui ad interitum parati sunt. Sed certa veritas est, & illos ex Augustini sententia, esse in eis reprobationis effectus, quod & de desertione & derelictione peccatoris existimari debet. Hoc significat Augustinus quoties vel excæcationis, vel obdurationis, vel derelictionis huiusmodi, vt subtracta gratia, fiat homo cæcus aut durus, ad vindictam Dei refert, qua vel peccatum originale cui massæ merito inuoluti sunt, vel alia peccata inde pullulátia, iudicij sui æquitate persequitur. Nam istud iudicium punitionis, non est aliud, nisi decretum reprobationis. Cum enim aliquem Deus propter iniquitatem in qua natus est puniendum, esse decernit, & per hoc ipsum reprobat, quicquid pœnarum in hac vita sequitur vel immediate vel mediate, iudi-

cij istius reprobationis effectus est. Hinc Augu- A stinus in epistola ad Sixtum: *Cuius vult miseretur non iustitia sed misericordia gratia: & quem vult obdurat, nō iniquitate sed veritate vindicta.* Et aliquantum inferius: *Quærimus meritum obdurationis & inuenimus. Meritò namque peccati vniuersa massa damnata est. Nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam, quibus enim non impertitur nec digni sunt nec merentur: ac potius vt non impertiatur hoc digni sunt, hoc merentur.* Et in libro de gratia & lib. arb. *Ac per hoc, quando legitur in literis veritatis a Deo seduci homines, aut obtundi vel obdurari corda eorum, noli te dubitare præcessisse mala merita eorum, vt iuste ista paterentur.* Vnde hoc ibidem dicit iuste à Deo fieri, quia eorum *malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab ipso Adam, aut creuit per propriam voluntatem.* Et illum Apo- B stoli consequenter tractans locum, quo gratuitam prædestinationem, iustamque reprobationem expressit: *Quando ergo auditis quod ait Apostolus: Cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, in eo quem seduci permittit aut obdurari, mala eius merita credite, &c.* Et in lib. 1. ad Simpl. vbi de eadem scientia & obduratione reprobantis Dei loquitur, multo luculentius: *Ob hoc dicitur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellat vt peccent; eorum autem non miseretur quibus misericordiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat.* Cu- C iusmodi plura multis aliis locis docet.

Epist. 105. *Ibidem.* *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 21.* *Ibid. c. 23.* *Lib. 1 q. 2. ad Simpl.*

In hoc autem postremo loco palam vides, ipsam quoque derelictionem seu desertionem, qua Deus non miseretur nec gratiam tribuit, qua peccata caueantur, esse effectum reprobantis Dei. Nam ideo talibus misericordiam & gratiam in tempore negat, quia æquitate occultissimâ abiecit eos, ne perueniāt ad regnum suum. De qua derelictione seu desertione, & alibi: *Qua gratia vt non adiuuentur* (homines) *in ipsis illa causa est, non in Deo damnandi prædestinati sunt propter iniquitatem superbiæ, &c.* Et in libro de gestis Pelagij: *Absit autem vt ij, qui secundum propositum* D *vocati sunt quos præsciuit & prædestinauit conformes imagine filij sui, sine vt pereant desiderio dimittantur. Hoc enim patiuntur vasa iræ quæ perfecta sunt ad perditionem.* Et mox: *Illis ergo fit quod scriptum est, tradidit illos Deus in desideriis cordis eorum: non autem prædestinatis quos regit Spiritus Dei.* Cùm ergo reprobi patiantur omnia ista, & obdurationem, & cæcitatem, & traditionem in desideria cordis sui, & ipsam quoque desertionem ex qua illa nascuntur, iuxta illa quæ iam audiuimus, & istud Augustini: *Nec cogitat præuaricatorem legis quam dignè lux deserat veritatis, qua deserente vtique fit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat, &c.* Necesse est omnes istas pœnas à diuino iudicio punientis re- E probantisque proficisci, vt non immerito de illis profectò dici possit, quod, quemadmodum *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt*, ita & è contrario, talibus reprobis non secundum propositum vocatis, *omnia cooperantur in malum, & ipsa etiam oratio vertitur in peccatum*, prout habetur in libro Soliloquiorum, qui sub Augustini nomine circumfertur. Quod non ita quisquam acceperit, quasi ipsa eorum opera bona, vere peccata fiant aut vocari debeant, sed quod ea operum bonorum iactura, quando ea iustitia cadunt, supplicium augeatur. Quid enim iustius, quam vt voluntas propter spontaneam sanctitatis & bonorum operum abiectionem, grauiori pœna plectatur.

Lib. 2. de pec. merit. cap. 17. *Lib. de gestis Pelag. c. 3.* *Roman. 8.* *Lib. Soliloq. c. 28. tom. 9.*

Superest permissio peccati, etiam primi, quod Angeli & homines in paradiso perpetrarunt: vtrum effectus reprobationis dici debeat. De permissionibus peccatorum quæ à reprobatis, post contractam originalis noxam fiunt, nulla difficultas est, si enim derelictio est reprobationis effectus, obduratio, & excæcatio, multo magis peccandi permissio, quam istæ cæteræ pœnæ secum ferunt. Et si subinde in electis, prædestinationis sunt effectus, quanto magis in reprobis, reprobationis.

De primi peccati permissione, siue hominum siue Angelorum, magis inter se Scholastici pugnant. Nam qui Angelos ante vllam bonæ maleue voluntatis præscientiam, prædestinatos ac reprobatos esse volunt, etiam primi peccati angelici permissionem, & gratiæ vt ipsi vocant, congruæ subtractionem, reprobationis eorum negatiuæ effectum statuunt. Sed ex prædictis, iuxta sanctum Augustinum, liquido & istud falsum esse patet. Diximus enim, ante peccati & meriti absolutam præscientiam, nullam respectu Angelorum fuisse prædestinationem aut reprobationem, & nullam, nec ante nec post præuisa merita vel demerita, negatiuam. Ex quo consequenter impossibile est, primi peccati permissionem fuisse reprobationis effectum, cùm potius è contrario, post peccati non solum permissionem, sed etiam perpetrationem absolute præuisam, reprobationis decretum conditum fuerit. Cùm igitur omnino similis hominum innocentium fuerit ratio, nec prima transgressio eorum, reprobationis vllius effectus fuit, sed generalis tantummodo prouidentiæ, quæ prædestinationis & reprobationis decreta præcessit. Ex quo consequenter dicendum est: illam permissionem, qua Deus, non solum ipsos parentes primos, sed etiam omnes posteros ex eis generando propagatos, peccati labe infici permisit, non esse reprobationis effectum; vtpote quæ similiter decretum reprobationis quorumcunque hominum antecessit. Quod eo casu maxime perspicuum esset; si Deus nullum hominum ex isto lapsu & peccati transfusione maculatum, redimere statuisset. Tunc enim clarum esset, Adamum atque omnes homines, eodem modo atque Angelos, ex præuisione peccati, siue personæ, siue naturæ, futuros reprobatos, sicut & prædestinatos, si in veritate mansissent. Quod igitur nunc ex illo lapsu aliqui, cæteris reprobatis, prædestinatione reuocantur, non potest efficere, vt permissio peccati illius, reprobationis effectus sit: quia quemadmodum ante prædestinationem ipsorum, ita etiam ante horum reprobationem, in Dei præscientia præcurrit & supponitur.

Ex quibus etiam non obscure colligi potest, multo enormius eos ab Augustini mente discessisse, qui ipsam quoque summi Angeli, & hominum quoque reproborum creationem, reprobationis effectum esse sibi & aliis persuadere moliuntur.

Vide Est. in 1. dist. 40 parag. 10. in fine.

 Oo ij

Tria soluuntur argumenta, quibus ista sancti Augustini doctrina de prædestinatione & reprobatione impetitur. quod Deus non videatur esse Saluator omnium hominum: nec Redemptor totius mundi: neque congrue promittere vitam æternam, sub conditione seruandi mandata.

CAPVT VI.

SED aduersus illum diuinæ reprobationis & prædestinationis ordinem, non pauca aut leuia ab iis opponuntur, qui lapsos homines, non aliter atque Angelos, prædestinatos & reprobatos esse volũt. Molestissimè quippe ferunt, quod quidam certo numero ex Dei B electione ac decreto comprehensi, qui neque augeri possit nec minui, ad salutem dicantur prædestinati efficaciter, ante omnem absolutam cuiuslibet meriti præscientiam, omnesque cæteri ex originalis perditionis merito, ante omnem actualis peccati præscientiam, à gloria quæ est in regno Dei efficaciter exclusi.

Less. de prædest. & reprob. Sect. 2. Et primò dicunt, doctrinam istam non satis consistere cum sincera voluntate Dei saluandi C omnes homines, maxime fideles.

Secundò, quod non videbitur Christus esse redemptor totius mundi, neque pro omnibus hominibus crucifixus & mortuus. Sed quid ad istas duas obiectiones dicendum sit, ex iis quæ de gratia disputando diximus satis colligi potest. *Vide vtramque solutam Lib. 3. de grat. Christi Sal. cap. 20. & 21. Vide obiect. 8. & 9. Gall. qui in iisdem terminis idem obiiciunt. Itemque 1. Vincent. Vide l. 7. de Hæresi Pelag.* Hoc tantummodo annotamus, eandem fuisse prorsus obiectionem Semi Pelagianorum aduersus doctrinam sancti Augustini, in qua nihil molestius ferebant, quam illud propositum Dei, quo quosdam homines à cæteris in massa perditionis relinquendos, à damnatione discerneret. Ex illo enim sequi videbatur, quod illos nollet saluos fieri, nec eorum redemptor D dici posset. Nam illud ipsissimum propositum efficacis electionis quorundam, præ cæteris, ad salutem plenam & vltimam, quæ est in regno Dei, fuisse ipsissimum lapidem offensionis Massiliensium, latissime, cum de dogmatibus ageremus, demonstrauimus.

Obiiciunt itaque tertiò, iste modus electionis non videtur consentaneus promissionibus diuinis quæ generales sunt, & ad omnes pertinent. *Lessius lib. citato Sect. 2. num. 12.* Promissiones enim vitæ æternæ sunt conditionatæ, & semper tacitam vel expressam continent hypothesim, nimirum, si omnia mandata seruaueris, si perseueraueris, iuxta illud: *Si vis ad vitam ingredi serua mandata.* *Matth. 19.* Ergo etiam volun- E tas, qua vult nobis vitam æternam ante præuisionem perseuerantiæ, est conditionata, ergo non eligit absolute ante præuisionem meritorum. *Lessius loco citato n. 12.* Addunt & confirmationem, quod in ista sententia, cum Deus saluandis promittit vitam æternam sub conditione, si hoc vel illud faciant, vel si perseuerent, perinde esset, ac si diceret; promitto vobis vitam æternam, si ego ex meo beneplacito vobis perseuerantiã decreui. Cùm enim conditio pendet à promittente, vel à causa principali, vel saltem vt causa sine qua non, rectissime totum negotium in ipsius arbitrium resoluitur, & conditio in re idem valet ac ipsius beneplacitum.

A Respondeo eandem obiectionem reipsa fecisse Massilienses olim aduersus istud propositum Dei, quod Augustinus prædicabat. Nam scopus eorum erat, statuere electionem ad regnum, post præuisionem fidei, quam multò immodestius recentiores statuunt, etiam post præuisionem operum: *Suo præscientiam, prædestinationem & propositum,* inquit Hilarius, *ad id valere contendunt, vt eos præsciuerit vel prædestinauerit vel proposuerit eligere, qui fuerant credituri.* *Hilar. in Epist. ad August.* Quod nostri dicunt, qui fuerunt mandata seruaturi. Et Prosper ex mente Massiliensium: *Eos prædestinasse Deum in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præuiderit.* *Prosp. in Epist. ad Aug.* Quod nostri dicunt, quos perseueraturos esse præuiderit. B Ad hunc scopum consequenter asserebant Massilienses, promissa esse generalia tacitamque includere conditionem, si volueris, si credideris, &c. Nam statim adiicit Prosper: *Ideoque omnem hominem ad credendum & operandum diuinis institutionibus admoneri, vt de apprehendenda vita æterna nemo desperet, cum voluntariæ deuotioni remuneratio sit parata*: hoc est, cùm remuneratio vitæ æternæ sit promissa sub cõditione ab ipsis pendente, si voluerint: *Ad hoc donum salutis* (Baptismum) *omnes homines vniuersaliter, siue per naturalem siue per scriptam legem, siue per Euangelicam prædicationem vocari. Et vt qui voluerint fiant filij Dei*: quod idem est ac si C dicerent, *si voluerint.* Et interius adhuc apertius: *Itaque quantum ad Deũ attinet omnibus paratam vitam æternam: quãtum autem ad arbitrij libertatem ab his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint.* *Ibidem.* Et Hilarius: *Quod enim dicitur: Crede & saluus eris vnum horum exigi asserunt,* conditionem scilicet, *alterum offerri,* promissionem scil. *vt propter id quod exigitur, Si redditum fuerit id quod offertur deinceps tribuatur.* *Hilar. in Epist. citat.*

Respondetur itaque, nihil in eo esse vel repugnans vel incongruum, vt Deus absoluta & efficaci voluntate, ad liberationem à massa sine ad regnum eligat, & tamen ad istum propositum finem eos per obseruationem mandatorum, hoc est, per merita & perseuerantiam, à seipso tri- D buendam, perducere velit. Quando enim absolutâ voluntate alicui finis decernitur dandus, non intelligitur hoc futurum, sine medio ad istum finem, ex natura rei vel institutione authoris ordinato, quod in sua potestate & voluntate se habere cognoscit. Iam vero promissio regni, & medij seu conditionis exactio, non pertinet ad illũ ordinem, quem agonotheta intendendo, sed quem exequendo seruat: in quo ordine non à fine incipere oportet, sed à mediis, per quæ finis obtinẽdus est. Rectissime proinde dicitur hominibus liberandis, hoc est, ad salutem regni perducendis, serua mandata & dabo tibi regnum cælorum, seu quod idem est, *Si vis ad vitam ingredi,* E *serua mandata*; quia sicut id quod ei absolutâ voluntate, iuxta viam intentionis, decretum est, non tamen nisi per obseruationis meritũ, iuxta viam executionis, conferendum est; ita quoque non ei, nisi si obseruauerit mandata promittitur conferendum. Nimirum vt sciat liberandus liberationem suam non sibi, nisi ab obseruatione mandatorum auspicandam esse vt si, auditâ illâ conditionis exactione, se propter infirmitatem eam nondum præstare posse sentiat postulet ab ipso Deo promittente etiam conditionem quæ exigitur, vt postea id ipsum quoque quod promisit, ipse etiam largiatur. Vnde Iuliano similes Scripturas obiicienti *Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis,* &c. Respondet August. *Lib. 1. oper. imper. cont. Iul. f. 134.*

August. *Conuenit* (id est alloquitur) *autem Scriptura plerumque hominis voluntatem, vt quod non habet, & non potest, admonitus sentiat, & ab eo à quo sunt bona omnia, indigens poscat,* &c. Vtraque igitur est finis & medium & res promissa & conditio sub qua promittitur, & vita æterna & obseruatio mandatorum pariter prorsus à Deo danda sunt, sed eo ordine danda & promittenda quo executionis ordo postulat; quamuis hoc nihil vetet, imò congruentissimum sit, vt finem efficaciter intenderit, antequam conditionem (hoc est medium, quo comparari debet) à se datam esse absolute præuiderit.

Sed in eo fallitur hominum imaginatio, quod putent ita promitti à Deo sub conditione præstanda præmium, sicut ab hominibus promitti solet, vt videlicet conditio, ab eo cui fit promissio, præmium verò, à promittente conferatur. Nam in præsenti materia, quantumuis ab homine Deus postulet, ipse tamen eam homini largiri debet: quam nisi ipse dederit, nunquam ab homine præstabitur, aut præstari potest. Notauit hoc accurate S. August. quando Massiliensium similes imaginationes ita expressit: *Sed cum dicitur, inquiunt, si credideris saluus eris, vnum horum* Lib. de prædest. SS. c. 11 *exigitur, alterum offertur. Quod exigitur in homine, quod offertur in Dei est potestate.* Et respondet eis in hunc modum: *Cur non vtrumque in Dei est potestate & quod iubetur & quod offertur? Rogatur enim vt det quod iubet. Rogant credentes vt sibi augeatur fides: rogant pro non credentibus vt eis donetur fides, vt & in suis incrementis; & in suis initiis Dei donum sit fides.* Et inferius: *Sicut ergo quamuis Dei donum sit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: Ita donum Dei est & fides, quamuis & ipsa cum dicitur, si credideris saluus eris, proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur & dona Dei esse monstrantur: vt intelligatur quod & nos ea facimus, & Deus facit vt illa faciamus, sicut per Prophetam Ezechielem apertissime dicit, quid enim apertius quàm vbi dicit: Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum Scripturæ fratres charissimi attendite, &* VIDEBITIS ILLA DEVM PROMITTERE FACTVRVM IN VT FACIANT, QVÆ IVBET VT FIANT. Quo nihil sane directius atque aptius, aduersus illam cõfirmationem recentioris illius quam supra expressimus, dici potest. Præuiderat eam etiam antequam à Massiliensibus formaretur, & propter apparentem quandã absurditatem, quam ille Scriptor, quasi nouum aliquid proferret, pressius ponderauit, anticipando dissoluerat: *Meminimus ipsum dicere, facite vobis cor* Lib. de grat. & lib. arb. cap. 23. *nouum & spiritum nouum, qui dicit: Dabo vobis cor nouum & spiritum nouum dabo in vobis. Quomodo ergo qui dicit facite vobis, hic dicit, dabo vobis?* Nonne est hoc, quod nobis obiicitur? Quomodo conditio ista exigitur à nobis, cum pendeat à promittente, cum totum negotium in ipsius promittentis arbitrium resoluatur, & conditio idem io re valeat, quod ipsius beneplacitum? Et tamen nil territus talibus vmbris, respondet cum fiducia August. *Quare iubet si ipse daturus est? Quare dat si* Ibid. c. 16. *homo facturus est*, NISI QVIA DAT QVOD IVBET, CVM ADIVVAT, VT FACIAT CVI IVBET. Quo significat Augustinus consequenter, nihil absurdum esse, vt Deus promittat vitam æternam sub conditione, quam ipsemet similiter etiam promittere, ac dare, & consequenter ab æterno decernere debet. Non enim ideo tales conditiones ab homine postulantur, quasi illæ essent in hominis potestate, & præmium in potestate Dei, cum vt statim audiuimus vtrumque sit in potestate Dei; sed ideo *vt intelligamus inesse* Lib. 1. de nupt. cap. 3. *nobis oportere ad hæc accipienda & habenda etiam propriam voluntatem.* Præceptum enim, tanquam exactio conditionis, hoc tantum præstat, vt faciamus quod facere debemus, sed Deus hoc ipsum quod iubendo & exigendo facere nos fecit, efficere ac donare debet vt faciamus, iuxta illud Augustini: *Ideo hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei* Lib. de prædest. SS. c. 11. *esse monstrantur, vt intelligatur, quod & nos ea facimus, & Deus facit vt illa faciamus.* Hoc est, quod & nos conditionem à Deo postulatam asserimus, & Deus facere, ac dare, ac promittere, ac prædestinare seu decernere debet, vt eam faciamus.

B Nolo autem exaggerare & lectoribus cogitandum relinquo, quam sit ab Augustini doctrina, ne dicam à Christiana religione, alienum, quod significatur conditionem illam quæ exigitur, hoc est, perseuerantiam & obseruationem mandatorum, non pendere à *promittente Deo, vt causa principali, imo nec, et à causa sine qua non.*

Soluitur argumentum quartum, quo dicitur, Deum insidiari saluti eorum qui reprobati sunt.

C

CAPVT VII.

OBIICIVNT quarto, quod sicut ex illo absoluto proposito perducendi ad regnum cælorum contingit, vt dentur efficaces gratiæ quibus eo perducantur, ita fatendum erit, Deum impedire debere ne quis cælorum adipiscatur iustitiam, vel procurare si eam adeptus fuerit, vt ab ea rursus excidat, distribuendo videlicet eis gratias incongruas, quo fiat vt in iniquitate moriantur. Insidiatur igitur saluti eorum, qui non electi fuerint, ne qua ratione in saluandorum numerum irrepant. Lessius l. de prædest. & reprob. Sect. 2. n. 11. & Sect. 5. n. 32.

Responderetur hæc ipsa quoque à Massiliensi-
D bus aduersus Augustini doctrinam iam olim multis modis obiecta sunt. Nam quicquid Galli & Vincentius apud Prosperum expostulant querimoniis. a *Quod Deus reseruat non prædestinatos ad vitam donec ruant & pereant.* b *Quod aliqui vocentur vt credant, alij vt non credant.* c *Quod homines ex Dei constitutione non credant.* d *Quod quibusdam institit obedientia subtrahatur vt obedire desistant.* e *Quod hæc sit voluntas Dei vt magna pars Christianorum salua esse nec velit nec possit.* f *Quod velit vt à fide Catholica magna Catholicorum pars apostatet,* g *& à sanctitatis proposito ruat.* h *Quod ex Dei prædestinatione efficiantur de filiis Dei filij diaboli.* i *Quod illis lateter subtrahat bonas voluntates.* Quod igitur hæc, & huiusmodi
E tam inuidiosè expostulant, nullum aliũ scopum habebant, nisi vt euerterent illud assertum ab August. propositum Dei, *quo humanas præuenit voluntates*; eoque tandem veniretur, quod & recentiores volunt, & Massilienses vnice spectabant, vt *eos prædestinauerit in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præuiderit.* Nempe quod & nunc vrgetur instantissime, *Si aliud habeat prædestinantis electio, cassa fit admitentis intentio.* a Obiect. 3. Gallorum. b Obiect. 5. Gallorum. c Obiect. 14. Gallorum. d Obiect. 10. Gallor. & Massil. apud August. l. de dono pers. cap. 22. e Obiect. 7. Vincent. f Obiect. 8. Vincent. g Obiect. 11. Vincent. h Obiect. 12. Vincent. i Obiect. 13. Vincent. Prosper. in Epist. ad August. Ibidem.

Itaque respondeo, non esse periculum ne quis irrepat in saluandorum numerum, vel si secundum temporalem iustitiam in illo ordine collocatus forte tantisper fuerit, vt in eo maneat, nisi Deus eum arrepta manu in istum numerũ intro-

ducat, vel cum ibidem perpetuo fulciendo teneat, vt permaneat. Nimium [illegible] rectæ & à Catholica regulâ alienæ cogitationes [illegible] sunt, quibus imaginantur, hominem posse [illegible] suis diligentiis ac sollicitudine, quem identidem ille Scriptor inculcat vel intrare in saluandorum numerum, vel in iustitia permanere. Deus est, vt ait ex Ambrosio Augustinus: *Qui quem dignatur vocat & quem vult religiosum*, & perseuerantem *facit*. Quod ipse nisi fecerit, nemo quantumuis vocatus veniet, nemo, quantumuis excitatus, religiosus fiet, nemo quantumuis admonitus, rogatus, iussus perseuerabit. Nam vt Augustinus *liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem nihil est nisi adiuuetur ab omnipotenti bono.* Ex quo factum est vt cum primos homines tanta gratia tanta corporis & animi intus & foris tranquillitate fruerentur, ac Deus quodammodo omnem industriam conatus adhibuisse videretur vt starent, vnicâ tacti suggestione, illa serpentis, hic mulieris, caderent, absque vllis Dei præcipitantis insidiis. Quam igitur puerile, imo à fidei nostræ principiis alienum est, insidiantis Dei sollicitudinem, aut conatus fingere, ne homo videlicet cæcus viam veritatis inueniat, vel ne fractis viribus eam arripiat, vel ne infirmissimus & diaboli insidiis, ac tentationibus assiduis oppugnatus, eam inoffense constanterque gradiatur. Quasi vero non continuo ei opus esset protectione & sustentatione vt perseueret, vel oculorum apertione vt veritatem videat, vehementissimo patris tractu vt eam teneat. *Nam post casum hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere vt homo non accedat ad eum, neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere vt homo non recedat ab eo.* Quam gratiam nisi Deus beneuolentissima & gratuita voluntate sua, siue accedendum siue ad non recedendū dederit & ingesserit (sicut multis nunquam dedit) pōdere suo libens in malum verget vitiata. Vnde sanctus Prosper similibus obiectionibus in eundem occurrit modum: *Etsi ex æterna scientia præcognitum habet, quid vniuscuiusque meritis retributurus sit, nemini tamen per hoc, quod falli non potest, aut necessitatem aut voluntatem intulit delinquendi, si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceps fertur arbitrio, suâ concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur, nil ibi Pater, nil Filius, nil agit Spiritus sanctus, nec tali negotio quicquam diuinæ voluntatis interuenit; cuius opere multos scimus ne laberentur retentos, nullos autem vt laberentur impulsos.* Et ad obiectionem tertiam Gallorum: *Igitur sicut bona opera ad inspiratorem Deum, ita mala ad eos sunt referenda qui peccant. Non enim relicti sunt, à Deo vt relinquerent Deum: sed reliquerunt & relicti sunt, & ex bono in malum propria voluntate mutati sunt.* Et ante Prosperum S. August. in libro de Corrept. & gratia: *Hi ergo qui non pertinent ad istum certissimum & fœlicissimum numerum, pro meritis iustissime iudicantur. Aut enim iacent sub peccato quod originaliter de generatione traxerunt, aut per liberum arbitrium alia insuper addiderunt; arbitrium inquam liberum non liberatum, liberum iustitiæ, peccati autem seruum, quo voluuntur per diuersas noxias cupiditates, &c. aut gratiam Dei recipiunt, sed temporales sunt, nec perseuerant, deserunt & deseruntur.* DEMISSI ENIM SVNT LIBERO ARBITRIO, NON ACCEPTO PERSEVERANTIÆ DONO, *iudicio Dei iusto & occulto.* Quibus omnibus Patres isti significant, nullo modo necesse esse, vt Deus insidietur homini, aut quaqua ratione, siue directè, siue indirectè impediat eum à iustitia: sed abunde satis

Lib. de Corr. & grat. c. 11.

Lib. de dono perse. c. 7.

Lib. 2. oper. imper. cont. Iul. f. 215.

Ad obiec. 13. Vincent.

Prosp. ad obiect. 3. Gall.

Lib. de Corr. & grat. c. 13.

A esse, vt ei non tribuat illud maximæ & gratuitæ misericordiæ donum, quo in iustitia teneatur. Quod si Deus cuilibet [illegible] buere tenetur, profecto non est gratia, si autem est gratia, nemo [illegible] eam debet, sed iusto iudicio negat cuicumque negauerit. Quod & Prosper notauit quando dixit: *Non est calumniandum Deo quare istis non dederit, quod aliis dedit: sed confitendum est & misericorditer dedisse, quod dedit, & iuste non dedisse quod non dedit: vt quemadmodum ex libero arbitrio ortum causa labendi, ita ex ipso videatur & standi, cum illud humano fiat opere, hoc diuino impleatur ex munere.*

Prosp. ad obiect. 7. Gall.

Quod igitur in obiectione dicitur, Deum debere gratias incongruas iis qui reprobati sunt, **B** de industria seligere ac tribuere, quo fiat, vt vel non iustificentur, vel iustificati cadant, hoc ex duplici capite nullas vires habet. Primo quia eadem prorsus difficultas in Scriptoris istius opinione soluenda est. Quæritur enim ex ipso, id quod ipse ex aliis quærit, si Deus non quærit de industria vt gratia non sit incongrua, quam reprobatis tribuit: *Quomodo non accidit aliquando eam esse congruam, & hominem saluari? Incredibile est enim,* inquit, *si absque consideratione congruitas vel incongruitas detur pro occasione oblata, non aliquando accidat esse congruam.* Quod comparatione pomorum quæ indifferenter bona & mala distribuuntur, explicat. Sicut igitur ad istam quæstionem ipse **C** respondet, hoc ex eo contingere, non quod gratia, quam eis Deus tribuit non sit sufficiens, vel incongruitas eius à Deo intendatur, sed quia talem dari cursus rerum & oportunitas circumstantiarum postulat, non curando sit-ne congrua, an incongrua: ita & ipsi respondebitur, in ea sententia fieri quæ statuit aliquos efficaciter ante cooperationem præuisam, esse ad gloriam prædestinatos. Sicut enim ipsi fateri coguntur, potuisse Deum assumere post Adæ lapsum, alium ordinem prouidentiæ, iuxta quem, quamuis gratiam sufficientem Deus omnibus largiretur, paucissimi tamen, quemadmodum in veteri Testamento, vel omnino nulli cum **D** ea gratia saluarentur (quemadmodum & ante & post aduentum Christi in multis gentibus nulli omnino etiam cum tali, vt ipsi ponunt, gratia saluati sunt;) sic fateri coguntur, & ergo consequenter secundum istam confessionem eorum dico. Si Deus in tali ordine prouidentiæ, misertus tamen fuisset aliquorum, & eos ad salutem efficaciter præ cæteris elegisset, nihil iniuriæ intulisset, nihilque gratiæ abstulisset cæteris, nec opus fuisset vt eos impediret à iustitia, vel ad casum impelleret, vel gratias eis de industria incongruas destinaret, sed hoc euenturum similiter fuisset, ex eo quod talem ordinem prouidentiæ iustis de causis, pro vt rerum opor**E**tunitas postulabat, elegisset. Sed hæc omnia de distributione generali gratiæ congruæ vel incongruæ, quarum vtraque vere sit sufficiens ex falsis fundamentis & imaginationibus originem ducunt.

Lessius supra, nu. 11.

Secundo itaque dico, iuxta sancti Augustini mentem, nullius momenti esse quod obiicitur. Nam quamuis vocatio vel gratia exterior (sub qua omni gratia quæ non imbuit ipsam voluntatem comprehenditur) affectibus hominis incongrua esse possit, nulla tamen vera Christi gratia, quę voluntatem afficit atque trahit, incongrua esse potest. Imaginationes istæ sunt, quas Neoterici ex male intellectis Augustini locutionibus pepererunt. Nam in vniuersis operibus eius non

est vestigium, quod Christi gratia cuiquam sit incongrua, sed omnis congrua est, omnis operatur ac perficit effectum suum. Omnis enim delectat voluntatem, & omnis hoc ipso ad operandum effectum illum ad quem datur trahit. Regula enim in Augustino certissima est, de Christi Saluatoris gratia : *Hæc gratia si doctrina dicenda est certe sic dicatur vt altius & interius eam Deus cum ineffabili suauitate credatur insinuare, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita vt non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem.* Nempe vt addit, quia *simul donet & quid agant scire & quod sciunt agere.* Et: *Qui nouit quid est quod fieri debeat, & non facit nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem; non secundum spiritum, sed secundum litteram.* B Extra hanc gratiam Christi, quæ per charitatem & per ineffabilem suauitatem cum qua illabitur, semper congrua est, & incongrua esse non potest, nullam nouit Augustinus, quam velut incongruam, sed sufficientem reprobatis destinet; nisi forte homines per litteram legis sufficienter ad agendum instructos adiutosque esse statuamus. Quicquid enim sufficientis gratiæ, vel à Neotericis, vel Pelagianis, vel Massiliensibus præter istam agendi gratiam excogitatum est hoc totum Augustino ad legem pertinet, C nec extra limites gratiæ Pelagianæ constitui debet.

Lib. 3. de grat. Christi cap. 13. — *Ibidem.* — *Ibidem.*

Soluitur quintum argumentum, quo dicitur, hanc sententiam afferre socordiam electis & reprobis desperationem.

CAPVT VIII.

Less. de prædest. & reprob. sect. 2. num. 5.

QVINTÒ obiiciunt, quod ista sententia tollat omnem sollicitudinem bonorum operum & salutis. Quisque enim apud se ita ratiocinari potest. Vel sum de numero D electorum vel non sum; si sum de illo numero, impossibile est vt damner; non est ergo quod metuam damnationem, vel de bonis operibus, vel perseuerantia sim sollicitus. Si vero non sum de numero sic electorum, frustra etiam sum sollicitus, frustra præcepta seruo, &c. Quia certissimus sum omnia mihi nihil profutura ad salutem, omnibus enim istis non possum intrare in istum numerum, extra quem nemo saluatur. Quid ergo sequi potest, nisi in primis socordia, in secundis desperatio.

Respondetur idem incommodum vrsisse fortissime Massilienses. Nam de vtraque parte, tam de sollicitudinis ademptione, quam de desperatione E apud Prosperum dicunt : *Hoc propositum vocationis Dei quo eligendorum & reiiciendorum dicitur facta discretio, vt secundum quod placuit Deo creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgendi adimere,* propter desperationem videlicet quia frustra laborarent, *& sanctis occasionem teporis afferre, eo quod vtraque parte superfluus labor sit, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere. Quoquo enim modo sese egerint non posse aliud erga eos quam Deus definiuit accidere, & sub incerta spe cursum non posse esse constantem, cum si aliud habeat prædestinantis electio cassa sit adnitentis intentio. Remoueri itaque omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præueniat voluntates.* Vides hic ipsissimas quæ obiectæ sunt, querimonias aduersus illud propositum Dei quo humanas præueniendo voluntates, eligendorum & reiiciendorum discretionem fecit. Vnde etiam inferius addit: *Nec ac si non eius prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse nec minui ne superfluus sit industriæ ac laboris indictio, cuius studium cessante electione frustrandum sit;* hoc est, quæ superflua erunt si non fuerimus electi intra illum numerum, quia vt noster dixit, *Omnibus istis non possumus intrare in istum numerum, extra quem nemo saluatur.*

Apud Prosp. in Epist. ad August. — *Ibidem.*

Dico itaque in primis nihil facilius esse, quam res verissimas hominibus maximè imperitis ita B proponere, vt non ædificentur, sed scandalizentur auditores, sicut nihil facilius quam optima medicamenta sic applicari vt noceant potius quam vt prosint ægrotantibus: *Doctissimi vel imperiti medici est*, inquit Augustinus, *etiam vtile medicamentum sic alligare vt aut non prosit aut obsit.* Nam idem dilemma pari prorsus modo ad auferendam bonorum operum sollicitudinem inferendamq; desperationem, de præscientia intorqueri potest. Vel nunc sum de illorum numero, quos Deus ab æterno præuidit esse saluandos, vel non sum. Si sum, nulla mea in posterum dissolutio aut segnities faciet, vt inde excidam; vt quid igitur sollicitus sum? Si non sum; nulla sollicitudine C efficiam vt in illo numero comprehendar; quid igitur restat nisi desperatio? Quod tamen argumentum & istis omnibus Catholicis dissoluendum est. Vnde Augustinus istam prædestinationis ac præscientiæ similitudinem, quantum ad sollicitudinem ac socordiam bene viuendi notans, docet nos non magis deterreri debere à confitenda prædestinatione Dei, qua decernit aliquos facere bonos, quam à præscientia quod ex seipsis sint futuri boni, si quis de illa populo hic loquatur : *Siue nunc recte viuatis, siue non recte, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse præscinit, vel boni si bonos; vel mali si malos.* Vnde consequenter addit? *Nunquid enim si hoc audito* D *nonnulli in torporem segnitiemque vertantur & à labore procliues ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse quod dictum est? Nonne si Deus illos bonos futuros esse præsciuit boni erunt, in quantalibet nunc malignitate versentur; si autem malos mali erunt, in quantalibet nunc bonitate cernantur?* Et adfert exemplum cuiusdam fratris in Monasterio qui isto argumento tantum profecerat, vt deserta monasterij societate, velut canis ad vomitum suum reuerteretur. Et inferius, cum illo modo contra reprobationem à regno Dei Massilienses arguerent, vt nunc isti arguunt; *Et si qui estis, qui obeditis, si prædestinati estis reiiciendi,* E (qua phrasi significare volunt illam derelictionem in massa perditionis, quam Augustinus prædicabat) *subtrahentur obediendi vires vt obedire cesseris;* respondet eis Augustinus, inuertendo idipsum argumentum aduersus præscientiam, quam libentissime fatebantur : *Illo autem modo,* inquit, *quo id dicendum putant eadem sententia, iisdem penè verbis etiam de præscientia Dei quam certe negare non possunt, pronunciari potest, vt dicatur: Et si qui obeditis, si præsciti estis reiiciendi, obedire cessabitis, nempe hoc verissimum est; ita sane, sed improbissimum, importunissimum, incongruentissimum, non falso eloquio, sed non salubriter valetudini humanæ infirmitatis apposito.*

Lib. de dono persen. c. 22. — *Lib. de dono persen. c. 15.* — *Ibid. c. 22.*

Dico igitur, vtramque consequentiam esse

vitiosam, quia voluntas absoluta dandi gloriam & consequenter operandi gratiam non magis tollit sollicitudinem boni operis prædestinatis, quam præscientia. Neutro quippe modo merita seu bona opera, sine sollicitudine ac diligentia, & voluntatis cooperatione secutura sunt. Sed in hoc est differentia, quod qui crediderit primum, humillima voluntate sollicitudinem illam exspectandam esse iudicabit & rogandam à Deo, qui nisi sollicitum faciat, se nunquam sollicitum esse posse, non dubitat; qui vero secundum, sollicitudinem istam à seipso superbâ voluntate petiturus est. Nam eam gratiæ Dei sic tribuere, vt illam ipsam gratiam humanæ subiicias voluntati, quatenus eam in actu secundo efficacem aut inefficacem reddat, vt opus sequatur, si homo gratiæ velit acquiescere, sin autem nolit, ipse, vt operatio Dei nihil in se efficiat, operetur, non est aliud quam sollicitudinem atque operationem à seipso seu ab humana voluntate petere. Ex quo fit vt huiusmodi Scriptorem non pudeat etiam palam dicere: *Non esse inscrutabile, cur vocatio in illo sit inefficax, in altero secundo, in isto efficax id enim pendet ab arbitrij libertate in cuius manu est facere, vt sit efficax vel inefficax.* Et alibi: *Noluit Deus dare tantam gratiæ copiam vt omnia sint naturæ facilia, ipsaque natura sit secura: sed eam duntaxat mensuram, quæ multam nobis relinquat sollicitudinem, vt animaduersa rei difficultate & ancipiti euentu excitemus naturam eique vim inferamus, vt quantum potest gratiæ cooperetur.* Quasi vero ista excitatio naturæ, ista sollicitudo quam nobis relinqui putat, ista vis inferenda naturæ, ista cooperatio ab ipsa gratia nobis non inferatur, iuxta illud Augustini: *Vt sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, vt sint opera charitate feruentia, ille tribuit ille largitur. Propterea petere iubemur vt accipiamus* &c. Itaque Massiliensibus simili prorsus modo fidem existimantibus à se petendam esse, cum tali gratia sufficiente, *sine qua non* (vt fusè alibi demonstratum est) non autem ex decreto, & prædestinatione Dei esse largiendam, qui quem dignatur vocat, & quem vult religiosum facit, in eundem modum respondet August. *Sicut ille quem Deus castum futurum esse præscinit, quamuis id incertum habeat, agit vt castus sit, ita ille quem castum futurum prædestinauit, quamuis id incertum habeat, non ideo non agit vt castus sit*, hoc est, non ideo non est sollicitus agere vt castus sit, *quoniam Dei dono se audit futurum esse quod quærit, imo etiam gaudet eius charitas nec inflatur, tanquam id non acceperit. Non solum ergo prædicatione prædestinationis ab hoc opere non impeditur, verū ad hoc adiuuatur vt cùm gloriatur in Domino glorietur.* Hoc est, vt similiter agnoscat, non à se prouenisse castitatem, sed sibi cælitus esse datam. Vterque igitur qui de numero electorum est, siue ex præuisione, siue ex prædestinatione, sollicitus de bonis operibus ac salute esse debet, quia & prædestinatio & præscientia habet, per sollicitudinem & opera bona electionis effectum reipsa esse conferendum. Nec enim vlla ratio est, cur minus solliciti simus vt præstemus id quod per nos-ipsos Deus fieri prædestinauit, quam id quod Deus nos facturos esse præsciuit. Nam sicuti non fieret id quod Deus præsciuit esse futurum, nisi adhiberentur ea media, per quæ id futurum, esse præsciuit, ita non fieret id quod præordinauit, decreuitque talibus mediis fieri, nisi quoque talia media, per quæ istud fieri decreuit, adhibeantur.

Lessius lib. de prædest. & reprob. Sect. 4. nu. 46.

August. lib. 1. qu. 2. ad Simplic.

Lib. de dono persev. c. 17.

Quod vero ad alteram dilemmatis partem A spectat, si non sum de numero electorum, frustra sum sollicitus, frustra præcepta seruo, &c. nihilque restat nisi desperatio, nimis insipienter dicitur. Quid enim stultius dici potest, quam à creatura rationali frustra coli Deum & eius præcepta seruari, ad quem solum colendum & obediendum condita est? Nimis est mercenarius ille affectus, qui non coleret aut diligeret Deum, nisi ab eo se salutem assequi posse iudicaret. Et qui non nisi tali modo coluerit creatorem suum, vereor ne eum nunquam assequatur; quidquid ipse tandem de sua solicitudine & sanctitate præsumpserit. Quasi vero esset aliud diligere & colere Deum, quam diligere & colere veritatem B quia Deus veritas est; aut vlla maior creaturæ rationalis miseria esse possit, etiam in inferno, quam quod non diligat & faciat id quod veritas dictat, semperque vanis falsisque delectetur. Semper ergo & hic & vbique veritas diligenda, colenda, facienda est, siue ab ea quippiam aliud assequi posse speres, siue non speres. Tanta enim est pulchritudo & fœlicitas in eius dilectione & cultu, & custodia mandatorum veritatis, vt etiam in hac vita nulla maior fœlicitas dari possit ei, qui in perpetuum condemnandus est. Si enim non diligat veritatem, & non faciat id quod iubet, non solum necesse est, vt falsum diligat & operetur, quo nihil infœlicius, sed etiam C vt longe grauiores in damnatione pœnas luat. Stultissimum est igitur dicere, hoc frustra fieri à creatura, quod vbique arctissime tenetur facere; & quo nihil melius aut facere aut dicere aut cogitare in hac vita, aut futura potest; Et quod si constanter faceret, nihil ea esset in tempore prudentius, & in æternitate fœlicius. Quisquis tali fuerit animo, non desperabit, sed magna fiducia ibit in Deum, magnisque precibus poscet perseuerantiam talis dilectionis. Vnde etiam magna tranquillitate fruetur, securissimus, Deum non posse talem animum abiicere: & si abiecerit, hoc certissimè sua culpa sibi futurum esse persuadet, nec alia culpa, nisi quia non in ista veritatis di- D lectione perseuerat. De cætero ab arcanorum iudiciorum, quibus alterutrum decreuit Deus, perscrutatione curiosa temperat humiliter, sperans, & ex tali constitutione animi confidens, se non esse à Dei prædestinatione præteritum. Quo sane modo sanctus Augustinus omnes vmbras ac tentationes desperationis abstergit, quando aduersus similes indisciplinatas cogitationes opponendum tradit: *Vos itaque etiam ipsam obediendi perseuerantiam à Patre luminum à quo descendit omne datum optimum & omne donum perfectum sperare debetis & quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo confidere non vos esse à prædestinatione populi eius alienos, quia etiam hoc vt faciatis ipse largitur.*

Lib. de dono pers. cap. 22.

E Sed hoc vehementer sane mirabile est, quod huiusmodi scriptores tantum remedium desperationis in ista præscientia, qua Deus nouerit, non quid ille, sed quid ipsi cum ista gratia sufficienti pro sua indifferenti libertate facturi sunt, positum esse putant. Quasi non esset satis experientia comprobatum, quid in Angelis acciderit, quid in humano genere toto, quod in duobus hominibus constitutum erat, quid denique, iuxta ipsorum quoque sententiam, iam post lapsum in humani generis incomparabiliter maiori parte contingat. Et sane quid sibi volunt huiusmodi scriptores aliud, quam tunc homini esse maximam spem, cum homo in se sperauerit? Quo quid profanius dici potest? Et tamen spes illa,

quam ipsi prædicant, non est alia quam qua homo, supposita sufficienti vbique gratia, in seipso & arbitrij sui libertate sperat se semper in Dei dilectione mansurum. Aduersus eiusmodi præsumptionem, & similes omnino cogitationes quibus iste Scriptor ad istam doctrinam impugnandam vtitur, sæpe grauiter intonat Augustinus: *Sane*, inquit, *cum Apostolus dicat ideo ex fide vt secundum gratiam firma sit promissio; miror homines infirmitati suæ se malle committere; quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi, inquis, de me ipso voluntas Dei. Quid ergo? Tuane tibi de teipso voluntas certa est, nec times: Qui videtur stare videat ne cadat. Cùm igitur vtraque incerta sit, cur non homo firmiori quam infirmiori fidem suam spem charitatemque committit.* Et in libro de dono perseuerantiæ: *Ego autem nolo exaggerare meis verbis, sed illis cogitandum potius linquo vt videant quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædestinationis audientibus plus desperationis quam exhortationis afferri; hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere.* Et multo inferius: *Absit autem à vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere iubemini, non in vobis.* Et in eodem loco paulò post: *An vero timendum est ne tunc de se homo desperet, quando spes eius ponenda demonstratur in Deo, non autem desperaret, si eam in seipso superbissimus & infœlicissimus poneret.*

Lib. de præd SS. c. 11.

Lib. de dono perse. c. 17.

Ibid. c. 22.

Soluitur sextum argumentum, quo vrgent istam doctrinam tollere zelum animarum, & inutiles facere prædicationes & correptiones. Et vtrum scandalum ac dissolutionem vitæ pariat.

CAPVT IX.

Less. lib. cit. sect. 2. n. 15.

SEXTO obiiciunt, tolli zelum animarum. Si enim inquiunt, omnes saluandi ante omnem præuisionem sunt iam absolutè electi & præfiniti, cur de illorum salute sim sollicitus? Nam etiamsi ego quiescam, æquè bene omnes illi & soli saluabuntur. Cur sum anxius de eo, quod ex vi decreti diuini certissime est euenturum? Nunquam aliquis in illum numerum intrabit; nunquam inde aliquis excidet, nulla ei fiet accessio aut detractio. Ita ille. Addunt etiam inutiles consequenter fore omnes exhortationes & prædicationes & correptiones, per quas iste zelus animarum exerceri & animarum salus promoueri solet.

Responderetur, ista quoque Massiliensium & aliorum querela quondam aduersus Augustini doctrinam fuit, quam ex aduersantium persona sibi obiicit Augustinus: *Non argumentemur contra ista præcepta* de monendis & corripiendis hominibus *salubremque terrorem dicentes: & corrumpunt bonos mores colloquia mala & pereat infirmus quid ad nos? Firmum fundamentum Dei stat & nemo perit nisi filius perditionis.* Hoc est, decretum Dei de saluandis fixum est, illi soli saluabuntur, nunquam inde aliquis excidet, sicut obiectum fuit. Vnde & ad præcedentem obiectionem audimus querentes Massilienses, quod *vtraque parte superfluus labor esset eò quod non posset aliud quam Deus definit accidere.* Itemque & apud Prosperum: *Non acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse nec minui, ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant.* Et apud Hilarium in Epistola ad Augustinum: *Si sic prædestinati sunt*, inquiunt, *ad vtramque partem vt de aliis ad alios nullus possit accidere quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia.*

Lib. de Corr. & grat. c. 15.

Apud Prosp. in Epist. ad August.

Ibidem.

Apud Hilar. in Epist. ad August.

A

Dicimus igitur per istam August. doctrinam tolli zelum animarum *qui non est secundum scientiam*, adulterinum scilicet, ex errore profectum, quo putant homines se sua diligentia perfecturos, vt aliqui qui non sunt in illo certo decreto, que numero electorum à Deo, ad salutem perducantur, alioquin æterna morte perituri: Non tolli tamen verum illum sincerumque zelum animarum, in ea quam Augustinus tradidit veritate fundatum, ex qua feruentes cooperatores esse debemus voluntatis Dei, fraternæque salutis adiutores. Nam primo nouimus Deum velle & iubere, vt quandoquidem eos qui illo numero comprehensi sunt, à cæteris discernere non possumus, omnes homines velimus, & quantum possumus conemur saluos facere. Ex quo fit, vt quamvis nemo nisi illo numero exclusus pereat, nostræ tamen socordiæ, si salutem eius neglexerimus imputanda sit. Itaque cum Augustinus illa suprà dicta quorundam verba sibi obiecisset, quibus dicebant; *Pereat infirmus quid ad nos? Firmum fundamentum Dei stat & nemo perit nisi filius perditionis*, & zelum fraternæ salutis suo & aliorum animis eximebant, retundit ea non sine insigni acrimonia: *Absit vt ista garrientes securos nos in hac negligentia esse debere credamus. Verum est enim quia nemo perit nisi filius perditionis: sed ait per Ezechielem Prophetam: Ille quidem in peccato suo morietur, sanguinem vero eius de manu speculatoris requiram.* Vnde regulam tradens exserendi zeli & actionum quibus eum ad salutem fratrum nostrorum procurandam declaramus admonendo, exhortando, corripiendo, prædicando, subiungit: *Proinde quantum ad nos pertinet, qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes saluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant vel ne alios perdant, adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio, Dei est autem illis eam vtilem facere quos ipse præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Si enim aliquando timore non corripimus ne aliquis inde pereat, cur non etiam timore corripimus ne aliquis inde plus pereat?* Quod etiam superius nonnullis antepositis luculente tradiderat: *Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu* qui non est alius nisi animarum zelus, *vt omnes velimus saluos fieri. Hoc quippe fit cum singulos quosque vt occurrerint cum quibus id agere valeamus ad hoc conamur adducere vt iustificati ex fide pacem habeant ad Deum.* Ex qua sancti Augustini doctrina manifestum est, velle Deum, vt ad omnium qui occurrerint salutem acquirendam charitatis ardore flagremus: sed Dei est *vtilem*, inquit, *illis eam facere, quos ipse præsciuit & prædestinauit conformes imaginis filij sui.* Sed quid opus, inquies, vt etiam propter prædestinatos tanto zelo charitatis ardeamus, cum æque bene omnes illi & soli saluandi sint?

B

Lib. de Corr. & grat. c. 15

C

Ibid. c. 16.

Ibid. c. vlt.

D

Ibid. c. 15.

E

Respondeo quia prædestinatio effectum suum non sine hominum aliorum cooperatione sortietur. Nō minus est autem, imo vero multo magis, hominum actio & studium & zelus necessarius ad ea quæ Deus decreuit humanis actionibus concurrentibus fieri, quam ad ea quæ tantum futura præuidit. Neutra quippe fierent, nisi illa per quæ sunt futura concurrerent. Cùm ergo

nesciamus, virum per diligentiam atque operam nostram Deus fratrum nostrorum salutem in æternæ felicitatis portum adducere velit, merito sane, si filialis erga patrem nostrum, & fraterne erga proximos viscera charitatis gerimus, in salutem eorum zelandum inardescimus. Ita diuersis in locis iustum zelum intellexit & opera ex zelo pullulantia S. August. Nam ad preces pro proximis fundendas, incitans, quibus nihil efficacius ad proximorum salutem obtinendam zelus habet: *Si qui sunt*, inquit, *nondum vocati, proeis vt vocentur oremus. Fortassis enim sic prædestinati sunt vt nostris orationibus concedantur & accipiant eandem gratiam qua velint & efficiantur electi.* Quasi dicat fortassis enim prædestinatum est, vt salus eorum per tale medium orationis, quam pro eis fundimus, procuranda sit. Et de excommunicationis anathemate, quod pastoralis aliquando zelus infligit: *Pastoralis tamen necessitas habet ne per plures serpant dira contagia, separare ab ouibus sanis morbidam ab illo cui nihil est impossibile, ipsa forsan separatione sananda. Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu vt omnes velimus saluos fieri.* Et sui quoque zeli, ex quo post tot exarata volumina duos illos postremos libros aduersus errores de Dei prædestinatione scripsit, eandem fuisse basim indicat. Nam quamvis Deum non dubitaret Massiliensibus veritatem posse reuelare: *Tamen*, inquit, *etiam nos impendamus eis dilectionis affectum*, hoc est, zelum nostrum quo liberationem eorum ab erroribus concupiscimus, *ministeriumque sermonis, sicut donat ille quem rogamus vt in his litteris ea quæ illis essent apta & vtilia diceremus. Vnde enim scimus ne forte Deus noster id per hanc nostram velit, efficere seruitutem, qua sit in Christi libera charitate seruimus.* Denique istam esse debere basim zeli quo seruus Dei salutem errantium iubetur, quærere, sanctus Paulus satis perspicue similibus verbis docet: *Cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem & resipiscant à diaboli laqueis.* Quasi dicat cum Augustino, vnde enim scimus, ne forte Deus id per hanc vestram velit efficere correptionis modestæ seruitutem? Hac sana & sancta diui Augustini doctrina quisquis institutus fuerit, quamvis non credat quemquam opera sua saluandum esse, quem Deus non saluare decreuerit, non tamen idcirco minori zelo Deo iubenti prædicare monere, corripere, orare, & huiusmodi salutis ministeria fratribus exhibere morem geret; fortasse enim sic prædestinatos esse cum August. cogitat, vt nostris ministeriis cōcedantur. Vnde cùm illam electionem quorundam ad regnum, ac discretionem à massa perditionis per propositum Dei, instantissime docuisset, eo tamen nonobstante, vtilitatem correptionis inculcans: *Nemo igitur dicat*, inquit, *non esse corripiendum qui exorbitat de via iusta, sed ei reditum & perseuerantiam à Domino tantum esse poscendam: Nemo prudens & fidelis hoc dicat. Si enim secundum propositum vocatus est iste, procul dubio illi etiam quod corripitur Deus cooperatur in bonum. Verum autem hic sit vocatus, quoniam qui corripit nescit, faciat ipse cum charitate* (hoc est, cum zelo de quo loquitur) *quod scit esse faciendum; scit enim talem corripiendum, facturo Deo aut misericordiam aut iudicium. Misericordiam quidem si à massa perditionis ille qui corripitur gratiæ largitate discretus est*, &c. Et multo inferius monet præpositos vt corripiant subditos fratres correptionibus de charitate venientibus: *Nos*, ait, *agamus sine desperatione quod agimus. Si filius pacis est qui corripitur requiescet super eum pax nostra; sin autem, ad nos reuertetur.* Quibus præclarissime subiungit: *Quamvis itaque etiam dum quorundam fides subuertitur firmum Dei fundamentum stet, quoniam scit Dominus qui sint eius non tamen ideo nos pigri & negligentes esse debemus in corripiendis qui corripiendi sunt. Neque enim frustra dictum est, Corrumpunt bonos mores colloquia mala, & peribit infirmus in tua scientia frater, pro quo Christus mortuus est. Non argumentemur contra ista præcepta salubremque terrorem*, &c. Quæ supra diximus. Et in libro de dono perseuerantiæ respondens Massiliensibus, qui dicebant, vt supra vidimus, si sic prædestinati ad vtramque partem, vt de aliis ad alios nullus possit accedere, quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia? Ac propterea clamabant prædestinationis definitionem vtilitati prædicationis aduersam: *Quasi vero*, inquit, *aduersata sit Apostolo prædicanti. Nonne ille doctor gentium in fide & veritate prædestinationem toties commendauit, & verbum Dei prædicare non destitit?* Et vtrumque Scriptura declarans: *Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhortationi, correptioni, quæ omnia frequentat Scriptura diuina, existimemus inutilem definitionem prædicationemque commendat eadem Scriptura diuina?* Nempe quia, vt supra ex eo diximus, sic fortassis prædestinatum est, vt nostris orationibus aut aliis ministeriis concedantur. Quod præclare exserteque sanctus Prosper expressit: *Quamvis ergo quod statuit Deus nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi*, adde & prædicandi, & monendi, & corripiendi, quia similis omnium ratio est. *Nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio relaxatur, cum implendæ voluntatis Dei ita sit prædestinatus effectus, vt per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum sanè incrementa meritorum & qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur.*

Lib. de dono pers. c. 22.

Lib. de corr. & grat. cap. 15.

Lib. de prædest. SS. c. 2.

2. Timoth. 2.

Lib. de Corr. & grat. c. 9.

Capit. 15.

Ibidem.

Lib. de dono perseu. c. 14.

Prosp. Lib. 2. de vocat. Gent. c. 36.

A

B

C

D

E

Ex quo etiam sequitur, non recte dici, quod hæc doctrina explicata populo ac diligenter expressa, scandalum pareret, & licentiam vitæ. Scandalum enim non parit, nisi apud distortos animos qui prauis opinionibus, vel sui ipsius fiducia pleni, simul atque ad submissionem sub Deo & ad suspendendam perditæ creaturæ spem ex diuinæ voluntatis decreto reuocantur, omnis deuotio refrigescit & ad sequendas veteris hominis cupiditates relaxantur. Nihil enim horrent istiusmodi homines magis, quam reuocari ad *diuinæ voluntatis incertum*, quasi de sua cooperatione cum sua sufficienti gratia certiores. Hanc enim submissionem horrebant etiam, eaoeque peius & angue oderant, Prospero & Hilario testibus, Massilienses: *Sub incerta*, aiebant, *spe cursum non posse esse constantem. Cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit adnitentis intentio.* Et Hilarius: *Nec ad incertum voluntatis Dei deduci se volunt*, eo quod inde desperationem sibi vererentur, si fulcrum istud propriæ diligentiæ subtraheretur.

Prosp. in Epist. ad August.

Hilar. ad August.

Quapropter non est inutilis ista doctrina prædicationi, dummodo coram imperitis, lapsus humani correptionisque naturæ magnitudinem non penetrantibus (& ideo plerumque plus quam sat est humano conatui & liberæ voluntati tribuentibus) sobrie prudenterque prædicetur. Sed si inuidiose proponatur, quid mirum si scandalum imperitis, maximeque superbis ista summæ hu-

militatis doctrina paris? : Etiam præscientiam A rudibus sic proponere, vt horrescant, scandalizentur, dissoluantur non est difficile: *Quæ tamen* [Lib. de dono perseu. cap. 22.] *prædestinatio*, inquit August. *non ita populis prædicanda est, vt apud imperitam vel tardioris intelligentiæ multitudinem redargui quodammodo ipsa sua prædicatione videatur sicut redargui, videtur & præscientia Dei (quam certe negare non possunt) si dicatur hominibus; siue curratis, siue dormiatis quod vos præscivit qui falli non potest hoc eritis.* Quod dolosi vel imperiti medici medicamentum vtile perperam allegantes comparatione declarat. Qua de re supra nonnihil egimus.

Quod si tamen ex doctrina ista recte explicata quispiam in scandalum, vitæque dissolutionem, B aut desperationem cadat, scandalum est Pharisaicum, ex distortis opinionibus vel affectibus profectum, & ideo, si sanari non potuerit, negligendum: [Ibid. c. 16.] *Dicatur ergo verum*, vt monet hac ipsa de re disputans humillimus Doctor, *maxime vbi aliqua quæstio vt dicatur impellit, & capiant qui possunt; ne forte cum tacetur propter eos qui capere non possunt non solum veritate fraudentur, verum etiam falsitate capiantur, qui verum capere, quo caueatur falsitas possunt.* Non est veritas Lesbia regula, vt ad infirmorum, vel de se præsumentium affectus aptari debeat: sed si necessitas postulat integerrime prædicanda, si non postulat, & imbecillium capacitatem postulat, supprimenda. Vera, solida, C & humilis pietas valde rara est, etiam in illis qui sibi de religione blandiuntur. Quotquot eam tamen, Deo miserante, consecuti sunt, non est periculum, vt illi in barathrum desperationis aut dissolutionis incidant, dum omnem spem suam in gratuitam Dei prædestinantis ac liberantis quos voluerit misericordiam transferre, ac baculum arundineum liberæ suæ voluntatis abiicere docentur; qua tot Angelorum miliades, nulla tentatione pulsatas totumque genus humanum semel in Paradiso, & nunc infinitis penè partibus maiorem eius numerum, sufficienti (vt ipsi clamant) gratia communitum, iterum cecidisse, & quotidie cadere non possunt vlla ratio- D ne diffiteri. Quibus iterum illud August. etiam atque etiam cogitandum relinquo: *An vero timendum est, ne tunc homo desperet quando spes eius* [Lib. de dono perseu. c. 22.] *ponenda demonstratur in Deo, non autem desperaret si eam in seipso superbissimus & infœlicissimus poneret?*

Soluitur septimum argumentum, quo existimatur ista doctrina non esse diuinæ clementiæ consentanea, eo quod reprobos non nisi ad damnationem creare & conseruare videatur.

CAPVT X.

DENIQVE obiici potest, non videri sententiam istam sancti Augustini diuinæ bonitati & clementiæ consentaneam. Non enim ad aliud illi quos ex perditionis massa liberare noluit, creari videntur, nisi vt in æternum pereant, nec eorum creatio esse beneficium, sed summum maleficium. Quis enim fructus propter quem tanta reproborum multitudo nascatur, ex qua nemo saluandus esse prævidetur, neque supposita illa gratiæ potentissimæ negatione saluari potest:

Respondetur; & ista obiectio à Massiliensibus Augustino facta est, quando eius doctrinæ, A tanquam inde consectaneum obiecerunt: *Quod* [Obiect. 3. Vincent.] *Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet vt illam perdat in æternum.* Itemque, *Quod maior pars* [Obiect. 4. Vincent.] *generis humani ad hoc creetur à Deo, vt non Dei, sed diaboli faciat voluntatem.* Ad eam igitur dico, Deum ex immensa bonitate creasse non minus hominum quam Angelorum naturam, eosque in manu liberi arbitrij collocasse, cum adiutorio quo sempiternã sibi beatitudinem possent comparare si vellent. Quod ergo creati sunt, creantis beneficiũ, quod ceciderunt, peccantis meritum. Nec æquum erat, vt illâ spontaneâ deficientis voluntatis peruicaciâ statutus ordo turbaretur, vt videlicet propterea neque peccatrix natura B dæmonum amplius permanere deberet, neque peccatrix primorum hominum natura propagari. Quod enim dæmonibus & hominibus reprobis hoc in malum cedit, non est ex voluntate creatoris, sed malitia spontanea peccatoris. Ille enim conseruat dæmones sub tantis criminibus & cum tantis suppliciis, & ex semine vitiato propagat homines reprobos, in vsus maximos Deo cognitos; quamvis ipsi propria iniquitate, non nisi malum facturi atque perituri sint. Ex quo fit, vt quicquid ipse conseruat aut creat, non nisi bonum sit, & ex natura sua magnum beneficium, gratiarum actione dignissimum, quamvis per accidens, ex aliena peruersitate cedat in malum. C Hinc Augustinus cum ei simile quid obiiceretur: *Bonitate sua*, inquit, *Deus facit homines & primos sine peccato, & cæteros sub peccato in vsus profundarum cogitationum suarum.* [Lib. 2. de nupt. c. 16.] *Sicut enim de ipsius diaboli malitia nouit ille quid agat & quod agit iustum est & bonum, nec eum propterea creare* (adde & conseruare,) *noluit quia malum futurum* & permansurum esse *præsciuit, ita de vniuerso genere humano quamvis nullus hominum sine peccati sorde nascatur bonum ille qui summe bonus est operatur.* Et infrà: *Sic* [Lib. 2. de nupt. c. 16.] *itaque creat malos quomodo pascit & nutrit malos, quia quod eis creando tribuit ad naturæ pertinet bonitatem, & quod eos pascendo & nutriendo dat incrementum, non vtique malitiæ eorum; sed eidem bonæ natu-* D *ræ quam creauit bonus bonum tribuit adiumentum.* Ex quo patet, hanc Augustini solutionem non minus ad hominum ac dæmonum sub peccato & pœnis conseruationem, quam creationem pertinere; idque quamvis non aliqui tantum reprobi, sed omnes omnino homines & Angeli periisse & in æternum perituros esse fingeremus. Itaque & Prosper eandem obiectionem soluens: *Omnium quidem hominum Deus creator est,* [Prosp. ad Obiect. 3. Vincent.] *sed nemo ab eo ideo creatus est vt periret; quia alia est causa nascendi & alia est pereundi. Vt enim nascantur homines conditoris est beneficium: vt autem pereant præuaricatoris est meritum.* Sed huiusmodi imaginationes hominum aduersus quas hactenus dimi- E cauimus, ex eo fere proficiscuntur, quod de humana natura ad eum Philosophantur modum, ac si innocens ex opificis manibus prodiret. Tunc enim re vera, si Deus absque vlla operum præuisione, alios ad beatitudinem elegisset, alios ad perditionem, sine auxiliis dimitteret atque interim illos vocaret ad fidem, hortaretur ad sollicitudinem, præmia proponeret, exitium minaretur, negata omni faciendi bonum & cauendi malum facultate, merito durissimum iniquissimumque videretur tales condere, qui non eos nisi ad interitum destinare videretur. Sed in Augustini sententia se res lõge secus habet. Propria voluntate violata, fracta, infirmata natura est, & perditioni obnoxia, quid querimur aduersus iudi-

cem quod aliquos liberando, reliquos propriæ relinquat infirmæque libertati? An vt mutet æternas leges suas, quas naturales dicimus, & hominibus haud secus ac dæmonibus in eorum institutione proposuit, ne amplius earum transgressione delinquant, vel gratias vbique & semper etiam ad inferos diffundat, vt possint eas transgrediendo delinquere: Quod sivtrum libet per absurdum est, vt vel aboleantur naturales circa Deum & proximum leges, vel adimplendi gratia ad damnatos inferosque diffundatur; nec tamen alio vllo pacto lex naturalis, nisi per magnam Dei gratiam, præcipuè à peccatoribus, sine peccato custodiri possit, desinant murmurare aduersus Deum, quod ex perdito genere quosdam tantum liberando, cæteros sine gratuitis liberationis adiutoriis, in perditione dereliquerit.

Reprobati non tam propter suam, quam electorum vtilitatem nascuntur & conseruantur.

CAPVT XI.

QVÆ tamen vel expressa vel tacita murmura, quibus viri boni aduersus istam assertam ab Augustino diuinæ iustitiæ seueritatem concitantur magna ex parte placarentur, si causas illas profundas propter quas Deus istum ordinem prouidentiæ adhibendum iudicauit, intelligendo penetrarent. Sunt enim ab oculis hominum maximè carnalium vehementer abstrusæ. Quam ob causam Augustinus paulò ante dixit, quod Deus malos creat *in vsus profundarum cogitationum suarum.* Cuius profunditatis consideratione alibi dicit, quod *illa inscrutabilia iudicia eius, hinc fidelibus cordibus magnam ingerant admirationem, qui de illius sapientia pertingente à fine vsque ad finem fortiter & omnia suauiter disponente non dubitant, quid sit quod ei placet vt nascantur ac multiplicentur hi, quos etsi malos ipse non fecit tamen malos futuros esse præsciuit.* Addit itaque; *Nimis enim consilium eius in abdito est, quo etiam malis benè vtitur ad profectum bonorum, etiam in hoc mirificans omnipotentiam bonitatis suæ.* Quæ prouidentia adhuc multo apparet mirabilior, quando tantam cogitamus, aut etiam videmus hominum non liberandorum ad æterna destinatorum supplicia multitudinem: *Quare sint illi plures quam illi*, ait Augustinus: *consilium Dei velle nosse multorum est, nosse autem vel paucissimorum hominum vel omnino nullorum.* Hæc igitur diuinæ prouidentiæ profunditas, & ex profunditate obscuritas, facit homines qui non murmurant, aut non mirantur, peccatores Angelos vniuersos, in ictu oculi, sine spe reparationis, iudiciaria Dei seueritate damnatos, aut innumeros paruulos, qui omni prorsus baptismi potestate caruerunt, ad inferos præcisa spe liberationis expelli, de maioribus præcipuè mirentur & conquerantur, quod absque vlla futurorum operum consideratione, in perditione relicti sint, & à diuina misericordia reprobati, vitam istam gratiæ cœlestis adiutoriis destituti transeant. Quasi vero & ista eorum desertio ac derelictio non esset aut esse deberet pars illius supplicij, quod sua iniquitate meruerunt, aut non mirandum esset, si eos omnes confestim extremis illis suppliciis addiceret; aut magis mirandum sit, quod Deus in hac vita quandam iræ istius ma-

Epist. 59.

Lib. 2. oper. imperf. cont. Iul. fol. 346

A gnæ, quæ peccato debita est, & propter quā à diuina misericordia exclusi & à iustitia reprobati sunt, particulam exequatur. Sed quia causę istius gubernationis reproborum tam alta caligine tecte sunt, vt frustra in hoc mundo viuere & non nisi ad cumulanda sibi supplicia derelicti esse videantur, hinc homines vel ad ista consideranda tardiores, vel præoccupatis opinionibus distorti, quibus abiecta iustitiæ seueritate, nil nisi gratiarum profusiones cogitant patrocinandis iis qui reprobati ac derelicti sunt, & redarguendo reprobanti ac derelinquenti Deo, exercent facundiam suam. Qui vt vel paululum erga doctrinam istam sancti Præsulis seueram quidem,
B sed tamen ipsius iudicio nimis veram, mitescere dignentur, causas nonnullas, Deo iuuante, proferemus, quas ipse sanctus Augustinus prodidit, cur Deus eos quos alto suo iudicio reprobauit, & à damnationis liberatione seclusit, in hac vita sæpius sine gratiæ vllius beneficio viuere sinat, alios ex ipsa collata gratia quam subinde tribuit grauiores accumulare cruciatus. Quas quisquis bene ponderauerit, iudicabit fortassis id quod Augustino visum fuit, non aliter debuisse prædestinatos ex eodem genere liberari, nisi reprobi ipsis permixti cum tanta Dei seueritate tractarentur.

In primis igitur sancto Augustino indubita-
C tum fuit, homines, illos quos Deus iusto iudicio noluit à damnationis massa discernere, non tam propter ipsos vt æternam vitam assequantur, quam propter alios, quos ei ab eadem massa misericordiæ liberalitate discernere placuit; creari, & in hac vita seruari, & gubernari. Testatur hoc sanctus Doctor diuersis locis. Nam cum aduersus Iulianum declarasset, Deum suis prædestinatis pœnitentiam beatumq; finem sua liberalitate largiri, de reprobatis addit: *Cæteri autem mortales qui ex isto numero non sunt, & ex eadem quidem massa ex qua & isti, sed vasa iræ facti sunt, ad vtilitatem nascuntur istorum.* Et in Epistola ad Paulinum: *Ipsis super quos ira Dei manet bene vtitur ad*
D *docendos alios quos liberare dignatur.* Et libro decimo sexto contra Faustum: *Ad aliquem namque vsum sanctorū ordinatur omnis cæcitas impiorum à summo Deo qui pro sui regiminis æquitate bene vtitur etiam malis vt qui suo arbitrio iniustè viuunt illius iudicio iustè disponantur.* Ex quo fit vt quantum Dei dilectio erga reprobos minuitur, quos in perditione relinquere statuit, tantum erga prædestinatos, quos liberandos destinauit augeatur, vt in eos toto impetu collata fluat, Alij quippe sua in qua iacent iniquitate meruerunt, vt quia sibi inutiles facti sunt, non amplius gubernentur à Deo propter se, sed in illum ordinem prouidentiæ, in quo seruiant aliis, referantur.

Lib. 5. cont. Iul. cap. 4.

Epist. 106.

Lib. 16. cont. Faust. c. 21.

E

Fructus quos electis afferunt ad tria capita generalia reuocantur. Explicatur primus: quod sint ornamentum terrarum, & quo sensu.

CAPVT XII.

PORRÒ istæ vtilitates, quas electis Dei filiis conferunt reprobi, sunt innumeræ, sed ferè ad duo aut tria capita generalia reduci possunt: vt videlicet sint quidam sæculi præsentis ornatus, cuius vtilitas in corporalem electorum fructum redundet, vt electi multis

modis doceantur: denique vt exerceantur atque proficiant. A

Primus igitur fructus eſt, quem ex reprobis elicit Deus, vt ſaltem ſæculi præſentis curſus, vel ſola talis tantæque naturæ præſentia, & infinitis eius operibus humanæ vitæ vtilibus decoretur. Tetigit eum ſanctus Auguſtinus contra Iulianum, vbi cum de prædeſtinatis ac reprobis (*Lib. 5. cont. Iul. cap. 4.*) diſputando dixiſſet, quod reprobi ad *vtilitatem electorum naſcerentur*, preſſius eam vtilitatem explicans, confeſtim adiicit: *Non enim quemquam eorum Deus temerè ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat: cùm & hoc ipſo bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam & ex eis ordinem ſæculi præſentis exornat.* Et in libris de libero arbi- B trio de paruulis diſputans; cur cum peccato ex homine iam peccatore naſci augerique ſinerentur aut curarentur (*Lib. 3. de lib. arb. cap. 20.*): *Non enim damnato primo homine, ſic adempta eſt beatitudo vt etiam fœcunditas adimeretur. Poterat enim & de prole eius quamuis carnali & mortali aliquid in ſuo genere fieri decus ornamentumque terrarum.* Et in libro de vera religione (*Lib. de vera relig. c. 28.*): *Ita de peccato noſtro quod in homine peccatore ipſa natura noſtra commiſit, & genus humanum factum eſt magnum decus ornamentumque terrarum & tam decenter diuinæ prouidentiæ procuratione adminiſtratur, vt ars ineffabilis medicinæ ipſam vitiorum fœditatem in neſcio quam ſui generis pulchritudinem vertat.* Quæ pulchritudo in eo ipſo magna ex parte ſita eſt, quod in illa C magna generis humani ſocietate, non ſolum reprobi electorũ vtilitati ſeruiunt, vt mox dicendum eſt, ſed & ipſa in profectum virtutum vitia conuertuntur. Et in libris de Geneſi ad litteram (*Lib. 9 de Geneſ. ad litt. cap. 9.*): *An verò ita quis cæcus eſt mente, vt non cernat quanto terris ornamento ſit genus humanum, etiam cum à paucis rectè laudabiliterque viuatur? Quantumq; valeat ordo reipublicæ in cuiuſdam pacis terrenæ vinculum coercens etiam peccatores? Neque enim tantum deprauati ſunt homines vt non etiam tales pecoribus & volatilibus antecellant, quorum tamen omnium generibus hanc infimam mundi partem pro ſui loci ſorte decoratam quem non conſiderare delectet?* Quis verò quantuſque ſit iſte orbis terrarum ornatus, & ad D prædicandam conditoris maieſtatem, quam admirabilis, breuius Proſper tetigit, cùm iſtam Auguſtini doctrinam defenderè cogeretur (*Proſper. ad Obiect. 13. Gall.*)? *Ornari autem etiam talium conditione mundi huius varietatem, quis non intelligat; qui videat ſtudiis & operibus quorumdam impiorum tot commoda vitæ præſentis instructa in inuentione artium, in extructione vrbium, in conſtitutione legum, in confœderatione populorum?* Sed & ipſe Auguſtinus præclariſſimè fuſiſſiméq; in libris de Ciuitate Dei diſſerendo (*Lib. 22. de Ciuit. c. 24.*) declarat: *Ipſe* (Deus) *incorpoream corporeamque naturam, illam præpoſitam, iſtam ſubiectam miris modis copulans & connectens animantem facit. Quod opus eius tam magnum & mirabile eſt, vt non ſolum in homine, quod eſt animal rationale, & ex hoc cunctis terrenis animantibus excellentius atque præſtantius, ſed in qualibet minutiſſima muſcula benè conſideranti ſtuporem mentis ingerat, laudemque pariat Creatoris. Ipſe itaque animæ humanæ mentem dedit, vbi ratio atque intelligentia in infante ſopita eſt quodammodo, quaſi nulla ſit excitanda ſcilicet atque exercenda ætatis acceſſu, qua ſit ſcientiæ capax, atque doctrinæ, & habilis perceptioni veritatis & amoris boni. Qua capacitate hauriat ſapientiam virtutibuſque ſit prædita, quibus prudenter, fortiter, temperanter & iuſte aduerſus errores & cætera ingenerata vitia dimicet, eaque nullius rei deſiderio niſi boni illius ſummi atque incommutabilis vincat. Quod etſi non facit, ipſa talium bonorum capa-* A *citas in natura rationali diuinitus inſtituta, quantum ſit boni, quam mirabile opus omnipotentis, quis competenter effatur aut cogitat? Præter enim artes bene viuendi & ad immortalem perueniendi fœlicitatem, quæ virtutes vocantur, & ſola Dei gratia quæ in Chriſto eſt filiis promiſſionis regnique donantur, nonne humano ingenio tot tantæque artes ſunt inuentæ & exercitæ, partim neceſſariæ partim voluntariæ, vt tam excellens vis mentis atque rationis in his etiam rebus quas ſuperfluas imo & periculoſas pernicioſaſque appetit, quantum bonorum habeat in natura, vnde iſta potuit vel inuenire vel diſcere vel exercere teſtetur? Veſtimentorum & ædificiorum ad opera quam mirabilia quam ſtupenda induſtria humana peruenerit, quò in agricultura, quò in* B *nauigatione profecerit: quæ in fabricatione quorum vaſorum, vel etiam ſtatuarumque & picturarum varietate excogitauerit & impleuerit: quæ in theatris mirabilia ſpectantibus, audientibus incredibilia facienda & exhibenda molita ſit, in capiendis, occidendis domandis irrationalibus animantibus, quæ & quanta repererit: aduerſus ipſos homines tot genera venenorum, tot armorum, tot machinamentorum, & pro ſalute mortali tuenda atque reparanda, quot medicamenta atque adiumenta comprehenderit pro voluptate faucium, quot condimenta & gulæ incitamenta repererit: ad indicandas & ſuadendas cogitationes, quantam multitudinem varietatemque ſignorum, vbi præcipuum locum verba & litteræ tenent: ad delectandos animos, quos elocutionis orna-* C *tus, quam diuerſorum carminum copiam: ad mulcendas aures, quot organa muſica, quot cantilenæ modos excogitauerit: quantam peritiam dimenſionum atque numerorum, meatuſque & ordines ſiderum, quanta ſagacitate comprehenderit: quam multa rerum mundanarum cognitione ſe impleuerit; quis poſſit eloqui, maximè ſi velimus non aſſeruatim cuncta congerere; ſed in ſingulis immorari. In ipſis poſtremo erroribus & falſitatibus defendendis quam magna claruerint ingenia Philoſophorum atque hæreticorum quis exiſtimare ſufficiat? Loquimur enim de natura mentis humanæ qua iſta vita mortalis ornatur, non de fide atque itinere veritatis qua illa immortalis acquiritur.* Hic igitur tam magnus ac varius vitæ huius mortalis ornatus, qui D ex hominum improborum inſtitutione & conſeruatione conſurgit, quamuis non niſi pauciſſimi prædeſtinati miſcerentur, quantam in iſtis benè piéque conſiderantibus artificis admirationem excitat laudemque creatoris! Præter quam tamen ad filios promiſſionis innumeræ corporis animæque redundant vtilitates, quas vel ex induſtria mentis rationalis quæ in reprobis viget, vel ex terrenis laboribus in quibus aſſidue verſantur, hauriunt, vt ipſi altius ſublata mẽte colendo Deo liberatori ſuo, ſine moleſtiſſimis rerum ſecularium occupationibus, quibus alioquin diſtinerentur, incumbant. Quam ob cauſam Pſalmus notat, Iſraëlitis datos fuiſſe E Chananæorum tanquam impiorum labores ac facultates, vt ex eis ad colendum Deum rectéque viuendum acciperent adiutorium: *Et dedit eis,* (*Pſal. 104.*) inquit, *regiones gentium & labores populorum poſſederant.* Nimirum, *vt cuſtodiant iuſtificationes eius & legem eius requirant.* In quæ verba ſanctus Auguſtinus, & ex ipſo Proſper diſcipulus eius (*Auguſt. & Proſper. in illa verba Pſalm.*): *Vbi intelligendum eſt Dei ſeruos & electos filios promiſſionis verum & germanum ſemen Abrahæ imitantes ſemen Abrahæ, propterea iſta bona terrena ſumere à Deo, non vt in eis luxu diffluant, ſiue peruerſa ſecuritate torpeſcant: ſed ideo habeant diuina miſericordia hæc omnia præparata, in quibus quærendis poſſent negotioſiſſimis laboribus occupari vt ad hoc vacent vnde bonum æternum poſſet acquiri, hoc eſt vt cuſtodiant iuſtificationes*

eius & legem eius requirant. Ita igitur ex innumeris artibus quas exercent impij, & operibus quæ excogitant, viri ac mulieres religiosæ infinita corporeis necessitatibus emolumenta capiunt, ex eorum velut iumentorum rationalium ministeriis adiumenta, ex agrorum & animantium cultu & pastu alimenta & vestimenta, ex reipublicæ terrenæ qualicunque ordine & sceleratorum castigatione securitatem, ex defensione tranquillitatem, vt expeditius atque securius vacent Deo, quo finem sibi solis prædestinatum, etiam reproborum adiutorio consequantur. Profunda sanè multumque mirabilis est ista Dei prouidentia, qua, quemadmodum in totius humani generis institutione, totam creaturam corpoream quæ ratione caret ad rationalem, hoc est, hominem referendo condidit, seruamque subiecit; ita in eiusdem reparatione, reprobos omnes, à maximo vsque ad minimum, prædestinatorum filiorum suorum seruos fecit, vt & corporeis eorum necessitatibus & eorum spirituali profectui, æternæque vitæ potiundæ, siue sciendo, siue nesciendo famulentur.

Fructus secundus, vt multis modis doceantur electi, Septem documenta proferuntur.

CAPVT XIII.

SECVNDVS igitur fructus est, vt electi multa & magna & summoperè necessaria documenta ex reprobis percipiant. Quorum primum est, vt eis ad oculum in ista reproborum abiectione & maledictione ostendatur, quid valeat liberum arbitrium, quando à Dei gratuita gubernatione & adiutorio desertũ est.
Epist. 106.
Cæteri autem homines, ait Augustinus, *ad istam societatem* (prædestinatorum) *non pertinentes propter hoc à Deo præsciente creati sunt, vt in his ostenderet liberum desertoris arbitrium sine sua gratia quid valeret.* Nihil videlicet aliud nisi vt à Deo deficiendo magis magisque terrenis cupiditatibus & peccatis implicetur. Nam vt alibi dicit:
Lib. 3. ad Bonif. c. 8.
Liberum arbitrium captiuatum non nisi ad peccatum valet, ad iustitiam verò nisi diuinitus liberatum adiutumque non valet. Sed quia scopus Dei non in eo sistitur, vt nudæ cognitionis istius fructus exurgat, sed in primis, vt per eam electorum suorum voluntas virtutibus imbuatur, hinc in eodem loco, aliam non mediocrem vtilitatem ex reproborum abiectione Augustinus assignat: vt ista liberi arbitrij ostensione,
Epist. 106.
in eorum iustis & debitis pœnis vasa misericordiæ quæ non suorum operum meritis sed gratuita Dei gratia sunt ab illa concretione discreta, quid sibi collatum esset addiscerent, vt omne os obstruatur & qui gloriatur in Domino glorietur.

Alterum itaque documentum est, vt electi ex abiectione & pœna reproborum: quæ etiam in hac vita sæpè manifesta est, discant quid etiam sibi & aliis consortibus suis debeatur ac redderetur, nisi ipsorum misereretur Deus. Vnde Augustinus ex duobus paruulis vnum dicit *assumendum* fuisse
Enchirid. cap. 95.
per misericordiam, alium per iudicium relinquendum, in quo is qui assumeretur agnosceret quid sibi per iudicium deberetur nisi misericordia subueniret. Ex quo sanè sequitur.

Tertium vtilitatis maximum documentum, vt electi agnoscant gratiæ seu beneficij sibi col-

A lati magnitudinem, dum vident alios æqualiter aut minus reos, cæcis oculis in hac vita ad interitum sempiternum ruere, & in altera seuerissimæ iustitiæ æquitate damnari. De quo documento sanctus Augustin.
Epist. 106.
Ibi gratia est indulgentiæ, vbi iusta posset esse vindicta. Et hinc euidentius apparet à pœna debita liberato & gratis iustificato, quantum beneficij conferatur, quod alter æqualiter reus sine puniente iniquitate punitur. Et in Epistola ad Vitalem notat idem beneficium istius gratiæ nullo plerumque merito, nulla voluntate distantibus,
Epist. 107. ad Vitalem
sed similem cum eis quibus datur habentibus causam iusto tamen iudicio Dei non dari vt intelligant quibus datur, quam gratis eis detur, quando iustè vtique non daretur, quoniam
B *similem habentibus causam iustè non datur.* Et in libro de dono perseuerantiæ, cùm quæreretur, cur non omnibus daretur gratia?
Lib. de dono perseu. ca. 8.
Quoniã, inquit, *Deus iudex est. Ac per hoc & ab eo gratis datur gratia: & iusto eius in aliis iudicio demonstratur, quid eis quibus datur conferat gratia.* Et in libris de Ciuitate Dei docet, quod Deus iam
Lib. 14. de Ciuit. c. 26.
gratia discernit homines & liberatis non solum de ipsis, verum etiam de non liberatis, quid eis largiatur ostendit. Ratio est quia vt subiungit: *Non enim debita sed gratuita bonitate tunc se quisque agnoscit erutum à malis, cùm ab eorum hominum consortio fit immunis cum quibus illi iusta esset pœna communis.* Quod præclarissimè in Psalm. etiam significatum esse tradit, quando Propheta dixit,
C vt in vulgato textu legimus,
Psalm. 58.
Deus ostendet mihi super inimicos, hoc est, Deus ostendet mihi suæ in me misericordiæ magnitudinem in ipsis inimicis meis, quos ab eo video deseri ac puniri. *Occurrebat autem quæstio*, inquit Augustin. *quisnam sit vsus istorum mortuorum, quid ex his agat Deus ad vtilitatem corporis Christi quod est Ecclesia? Vt in eis demonstretur quæ sit Dei gratia in prædestinatis, qui secundum propositum vocati sunt. Vnde ipsum corpus in alio Psalmo dicit:*
In Psal. 87.
Deus meus misericordia eius præueniet me. Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis. Vnde in Epist. ad Optatum dicit, quod si illi soli
Epist. 157. ad Optatum
crearentur ex Adam, qui essent per gratiam recreandi, *& præter illos qui in Dei filios adoptantur,*
D *nulli alij homines nascerentur lateret beneficium, quod donaretur indignis: quia nullis ex eadem damnabili stirpe venientibus debitum supplicium redderetur.*

Ex quo quartum consequitur in electis documentum, quod Deus vnicè spectat, in istis occultis prouidentiæ suæ viis: vt videlicet commendata sibi medullitus humilitate, discant non esse in suis meritis, quæ damnatis inueniunt, paria sed in sola Dei gratia gloriandum;
In Enchir. cap. 98.
Quod iudicium cum deberetur ambobus in altero alter agnouit non de suis distantibus meritis sibi esse gloriandum, quod in eadem causa idem supplicium non incurrit, sed de diuinæ gratiæ largitate: quia non volentis neque currentis sed miserentis est Dei. Et in libris de nuptiis &
E concupiscentia docet, ex maledicto semine Deũ etiam reprobos creare atque eis bene vti,
Lib. 2. de nupt. c. 17.
Ne meritis suis tribuat si ad eandem massam quisque pertinens liberetur, sed qui gloriatur in Domino glorietur. Et in libris contra Iulianum docet, in ipsis iræ vasis ostendi misericordiam qua Deus prosequitur electos suos:
Lib. 6. cont. Iul. c. 10.
Ne glorientur tanquam de meritis vitæ suæ, cùm cognoscunt hoc sibi iustissimè reddi potuisse quod vident reddi paribus consortibus mortis suæ. Hinc nascitur vlterius.

Quintum pro prædestinatis documentum, vt sciant quantam gratitudinem debeant sese liberanti Deo, cùm alios vident in eadem perditione derelinqui. Itaque ad ista Apostoli verba quibus dicit, quod Deus ex eadem massa *aliud vas in*

honorem,

Lib. 4. contra Iul. cap. 8.

honorem, aliud in contumeliam condit, sic Augustinus: *Ideo non vtrunque in honorem ne hoc meruisse se existimet tanquam inculpata natura. Ideo non vtrunque in contumeliam vt iuditio superexaltet misericordia. Ac per hoc nec damnatus ex debito, de supplicio iuste queritur, nec liberatus gratia de merito superbe gloriatur, sed potius humiliter gratias agit quando in illo à quo debitum exigitur quid in eadem causa sibi debeatur agnoscit.* Et non minus perspicuè quam neruosè

In Psal. 58.

in Psalmum 58. cùm de illis verbis, *Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis*, ad populum disserendo tractaret, *id est*, inquit, *quantam circa me habuit misericordiam in illis mihi demonstrauit circa quos non habuit, nisi enim debitor suspendatur minus agit gratias cui debitum relaxatur.*

Sextum documentum est, vt Deus quosdam iusta reprobationis sententia pœnaque percellendo, timorem vtilem prędestinatis incutiat, ne incidant iterum in idem superbiæ & incredulitatis exemplum: *quod vasa eos facit perditionis*, inquit, *ad vsum correctionis aliorum facit*; nempe, vt explicat, quia iusti concepto ex pœnis timore corriguntur, iuxta illud Psalmi: *Iustus lauabit manus in sanguine peccatoris*, hoc est, *mundatur ab operibus malis per timorem Dei, cùm videt supplicia peccatorum.*

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Ibidem.

Septimum documentum est, vt Deus electis ostendat potentiam suam esse tantam, vt non solum damnare possit peccatores, sed illis ipsis etiam in hoc sæculo benè vti ad eorum quoque fructum, quos acerbis odiis persequuntur. Nam vt quodam loco Augustinus: *Neque enim Deus omnipotens cùm summè bonus sit vllo modo sineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus vt benefaceret etiam de malis.* Nam ea de causa etiam dęmonibus ipsis subministrat vitam viuacemque potentiam, quamuis nulla in eis in æternum emendatio exspectaretur, quia *melius iudicauit de malis benefacere quam mala nulla esse permittere.* Itaque in Epistola quinquagesima nona cum *nimis consilium Dei in abdito esse* dixisset, *quo etiam malis bene vtitur ad perfectum bonorum*, mox addit *quod etiam in hoc mirificat omnipotentiam bonitatis suę, quia sicut illorum nequitiæ est male vti bonis operibus eius, sic illius sapientiæ est bene vti malis operibus eorum.*

Enchirid. cap. 11.

Ibid. c. 27.

Epist. 59.

Hæc igitur pleraque & similia documenta saluberrima, quæ Deus ex reprobis in prædestinatis suis operatur, ex Scripturis sacris August. prompsit, vbi Apostolus dicit: *Quod si Deus volens ostendere iram*, quanta videlicet pœna damnatæ massæ debeatur, vt inde in electis timor exurgat, *& demonstrare potentiam suam*, qua benè vti nouit etiam malis, *sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum*, non vt eos corrigeret quos despexit, sed *vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam.* Quantum scilicet Ipsis conferat, & quam gratuitum beneficium, quibus nihil nisi simile supplicium, iustissimè debebatur. Quos Apostolici loci sensus frequenter profundus Doctor tetigit, vt in libris ad Bonifacium, cùm ex Apostolo docuisset, Deum ex eadem massa posse vas aliud facere in honorem, aliud in contumeliam: *Deinde*, inquit, *secutus tam magnum abditumque secretum quantum aperiendum esse hominibus indicauit, aperuit dicens; Si autem volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, &c. Vt notas faceret diuitias gloriæ, &c. Hoc est, gratia Dei non solum adiutorium, sed etiam documentum. Adiutorium in vasis misericordiæ in vasis autem iræ documentum. In eis non ostendit iram, & demonstrat potentiam suam, quia tam potens est bonitas eius vt benè vtatur etiam malis; & in eis notas facit diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ; quoniam quod ab iræ vasis exigit iustitia punientis, hoc vasis misericordiæ dimittit gratia liberantis; nec beneficium quod quibusdam gratis tribuitur appareret, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis iusto supplicio condemnatis, quid vtrisque deberetur ostenderet.* Et in libri primi quæstione secunda ad Simplicianum, eadem omninò Apostoli verba explicans: *Hæc demonstratio potentiæ Dei, & annunciatio eius in vniuersa terra prodest eis vt timeant, vt vias suas corrigant quibus vocatio talis congruit.* Et inferius ad illa consequenter verba, quibus diuitias gloriæ dicitur ostendere per vasa iræ in vasa misericordiæ: *Quid enim prodest vasis perfectis in perditionem quod ea patienter Deus sustinet, vt ordinatè disperdat vtaturque illis ad instrumentum salutis aliorum, quorum miseretur? Sed illis vtique prodest ad quorum salutem istis bic vtitur.* Et inferiùs: *Quod ergo volens Deus ostendere iram attulit vasa iræ valet ad vtilem aliis præstandum timorem, & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam. Etenim obduratio illa impiorum vtrumque demonstrat, & quid timendum sit, vt quisque pietate conuertatur ad Deum, & quantæ agendæ sint gratiæ misericordiæ Dei qui in aliorum pœna quod aliis donet ostendit. Si autem illa quam de aliis exigit non est iniusta pœna nihil donat aliis à quibus eam non exigit, quia verè illa iusta est, & nulla est iniquitas apud vindicantem Deum, quis sufficiat agere gratias ei qui hoc remittit, quod si vellet exigere nemo se rectè diceret non debere.*

Lib. 2. ad Bonif. c. 7.

Lib. 1. q. 2. ad Simpli.

Ibidem.

Ibidem.

Cur tantus numerus reprobatorum præ prædestinatis.

CAPVT XIV.

QVOD siquis forsan quæret, cur ergò tantum hominum numerum ab isto liberationis beneficio repulerit, cùm ex paucis abiectis eadem potuissent pro electis documenta gratitudinis, humilitatis, aliarumque virtutum trahi? Respondebit Augustinus, & hoc ipsum ad magnam prædestinatorum vtilitatem, à Deo de industria esse prouisum, vt etiam ex ipsa reprobatorum copia necessaria quædam documenta filij promissionis haurirent.

Primum quidem, vt sic ex rebus ipsis addiscerent, quid humanum genus meruisset vniuersum, ex quo tantam cernerent deperdi multitudinem. Vnde cùm quidam stulti, non intelligentes diuini consilij altitudinem, quo facit vas in honorem vel in contumeliam, quodcunque voluerit, existimarent Apostolum clamando, *O homo tu quis es qui respondeas Deo?* in responsione defecisse & inopiâ reddendæ rationis repressisse victoris audaciam, rectissimè obseruat Augustinus, *magnum habere pondus quod dictum est ô homo tu quis es*: In talibus enim quæstionibus ad suæ capacitatis considerationem reuocat hominem, verbo quidem breui, sed quod reipsa magna est redditio rationis: *Si enim non capit hæc*, inquit, *quis est qui respondeat Deo? Si autem non capit magis non inueniet, quid respondeat. Videt enim si capit eos qui liberantur ex vniuersa generis humani damnatione sic oportuisse liberari vt ex pluribus non liberatis atque in damnatione iustissima derelictis, ostenderetur quid*

Roman. 9.

In Enchir. cap. 99.

Ibidem.

uenisset vniuersa conspersio, & quo etiam istos debitum iudicium Dei duceret nisi eis indebita misericordia subueniret. Ecce sic etiam *oportuit* electos liberari, vt simul tanta esset multitudo in eorũ comparatione pereuntium. Quod fuisse exquisitum diuinæ voluntatis consilium etiam non obscurè docet in libris de Ciuitate Dei, dum tradit, propter peccati primi magnitudinem massam vniuersam esse damnatam; *Atque ita dispertitum à Deo genus humanum, vt in quibusdam demonstretur quid valeat misericors gratia, in cæteris quid iusta vindicta, neque enim vtrumque demonstraretur in omnibus: quia si omnes remanerent in pœnis iustæ damnationis in nullo appareret misericors gratia redimentis: rursum si omnes à tenebris transferrentur in lucem in nullo* B *appareret seueritas vltionis. In qua propterea multo plures quam in illa sunt, vt sic ostendatur quid omnibus deberetur, quod si omnibus redderetur iustitiam vindicantis iustè nemo reprehenderet.* Et in libris cõtra Iulianum: *Quis non videat plures esse in genere humano, in quos non abundauit* gratia *vt ex pluribus ostenderetur quid vniuersæ massæ iusto iudicio deberetur, nisi vbi velit spiritus spiraret & Deus quos dignaretur vocaret, & quem vellet religiosum faceret.*

Lib. 21. de Ciuit. c. 12.

Lib. 2. cont. Iul. operis imperf. fol. 289.

Alterum documentum addit alibi Augustinus, vt videlicet ex tanta reprobatorum copia demonstretur, nihil omninò in conspectu Dei esse multitudinem quantamcunq; præuaricantium, ex quo contemptu derelinquentium Deum acci- C dit, vt præuaricatores Angelos vniuersos iustissimâ seueritate damnauerit: *Tam multos autem creando,* inquit, *nasci voluit quos ad suam gratiam non pertinere præsciuit, vt in multitudine incomparabili plures sint illis quos in sui regni gloriam filios promissionis prædestinare dignatus est; vt etiam ipsa reiectorum multitudine ostenderetur quam nullius momenti sit apud Deum iustum quantalibet numerositas iustissimè damnatorum, atque vt hinc quoque intelligant qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc fuisse debitum massæ illi vniuersæ quod tam magnæ parti eius redditum cernerent, non solum in eis qui originali peccato multa addunt malæ voluntatis arbitrio, verum etiam in iam multis paruulis qui tantummodo vinculo peccati originalis obstri-* D *cti sine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur.*

Epist. 117. ad Optatum

Tertius fructus, exercitium. & profectus, probatio, & eminentia siue manifestatio electorum.

CAPVT XV.

TERTIVS fructus generalis est, quem ex reprobis in prædestinatos diuina prouidentia redundare facit, vt eorum improbitate exerceantur in virtutibus ac de virtute in virtutem eundo proficiant. Marcescit enim sine exercitatione virtus ac semper debilis manet, quassata verò tempestatibus, profundiores firmioresque radices agit. Difficulter autem exerceri possent multa virtutum genera, nisi reproborum impietate lacesserentur. Itaque August. in libris de genesi ad litteram, admirantibus, cur vel esse sinerentur qui præsciuntur futuri mali, scitissimè respondet: *Cùm ergo etiam per iniustos iusti, ac per impios pij proficiunt, frustra dicitur; non crearet Deus quos præsciebat malos futuros, cur enim non crearet quos sciebat bonis profuturos,* A *vt & vtiles eorum bonis voluntatibus exercendis admonendisque nascantur, & iuste pro sua mala voluntate puniantur?* Ex in quæstionibus super Exodum: *Nouit ergo Deus benè vti malis, in quibus tamen humanam naturam non ad malitiam creat, sed eos perferre patienter quo vsque scit oportere non inaniter, sed vtendo eis ad admonitionem vel exercitationem bonorum.* Ecce in vtroque loco admonitioni, quæ ad docendum pertinet, & præcedenti capite latius pertractata est, exercitationem iungit. Ex qua regula Pharaonem ad vtilitatem aliorum à Deo seruatum esse commemorat; Et in illum Euangelij locum: *Ne forte colligentes zizaniam eradicetis simul & triticum,* similiter exhortationi, quæ ad B præbendum documentum spectat, exercitationes addit. Sic enim in quæstionibus super Matthæum: *Verum quia etiam boni cum adhuc infirmi sunt opus habent in quibusdam malorum permixtione: siue vt per eos exerceantur, siue vt eorum comparatione magna illis exhortatio fiat vt nitantur ad melius, quibus sublatis altitudo charitatis quasi euulsa marcescat, quod est eradicari.* Hinc illud generale sancti Præsulis pronunciatum ex intimo diuinæ prouidentiæ penu haustum: *Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo & nihil boni de illis agere Deum, omnis malus aut ideo viuit vt corrigatur; aut ideo viuit vt per illum bonus exerceatur.*

Lib. 11. de Genesi ad litt. cap. 6.

Quæst. 32. sup. Exod.

Quæst. 12. sup. Matt.

Psal. 54.

Quod si vero ad singulas exercitationum & C profectuum species descendere necesse esset, quas ex reprobis adhibet prędestinatis suis filiis Deus, tot vtilitates nobis oborirentur, vt non aliter electos liberari oportuisse, sicut Augustinus dixit quam tanta reprobatorum, relicta multitudine, fructuum vbertate conuicti, vltro etiam fortassis qui aliter sentiunt, faterentur. Sed quia res prolixa est, iisque perceptis quæ hactenus disseruimus, non ita multum necessaria, paucorum exemplorum & pessimorum hominum perstrictione contenti erimus. Quid enim Paganis, Hæreticis, Schismaticis, Iudæis, persecutoribus inimicis pestilentius? Ex his tamen omnibus vide quanta in Ecclesiam electorum proficiscatur D vtilitas: *Vtitur,* inquit, *gentibus* Paganis *ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ.* Et in libris de Ciuitate Dei, de profectu verorum Ecclesiæ filiorum quos prædestinatos ibidem vocat, in hunc modum loquitur: *Inimici omnes Ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur, si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: si tantummodo malè sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam: vt autem etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam aut etiam beneficentiam siue suasibili doctrina, siue terribili disciplina.* Et in Psalmo centesi- E mo-sexto de iisdem hæreticis foras ex Ecclesia prorumpentibus: *Potuit illos pati intus semper sed nos de illis non proficeremus. Cùm autem separati sunt & per quæstiones malignas inquietant nos, propositum est nobis ex illis & inquisitionis studium & timoris exemplum. Vnusquisque tremit cùm alterum videt exisse tanquam ex illius exitu dicatur illi qui propter qui se putat stare videat ne cadat. Prosunt ergo quia exierunt: Nam si intus essent & tam mali essent nihil de illis prodessent.* Similia de exercitatione profectuque filiorum Dei per filios diaboli reprobatos, ipsumq; adeo diabolum iam damnatum, per vniuersas sancti Doctoris lucubrationes sparsa sunt.

Lib. de vera relig. cap. 6.

Lib. 18. de Ciuit. c. 51.

In Psal. 106.

Qui & alium fructum indicat qui ex reprobis proficiscitur, & *Quartus* generalis dici posset: vt

videlicet

videlicet electi ex impugnatione reproborum probentur, & ex ipsa eorum oppositione magis emineant. Contrarium enim contrarij sui oppositione lucet luculentius. Vnde illa verba citati Psalmi: *Vt excludantur hi qui probati sunt argento;* in hunc modum idem Augustinus: *Quid, vt excludantur? Vt appareant & emineant illi qui sunt probati in eloquio Dei. Cùm enim respondetur hæreticis ex necessitate ædificantur Catholici ex vtilitate hanc sententiam plane Paulus expressit: Oportet enim,* inquit, *hæreses esse vt probati manifesti fiant in vobis. Oportet & tantos seducentes esse vt qui probati sunt argento manifesti fiant, hoc est excludantur.* Et in Epistola ad Maximum: *Sicut ergo ipsi benignitate & patientiâ, id est, bonis Dei male vtuntur, dum non corriguntur: Sic contra Deus etiam malis eorum bene vtitur non solum ad iustitiam suam qua eis digna in fine retribuet, sed etiam ad exercitationem & profectum sanctorum suorum vt ex ipsa etiam malorum peruersitate boni proficiant & probentur, & manifestentur, sicut Apostolus ait: Oportet hæreses esse vt probati manifesti fiant inter vos.* Quæ sanè manifestatio bonorum eo fit luculentior, quod non solum propriæ virtutis luce, sed etiam ex malorum contrapositione splendidius micant. Oritur inde quippe in hoc mundo quædam quasi antithesis non verborum, qua præcipue dicentium sermo ornari solet, sed rerum ipsarum, quasi colorum oppositorum, ex quibus candidus nigro stipatus magis eminet? *Pictor,* inquit Augustinus, *nouit vbi ponat nigrum colorem, vt sit decora pictura, & Deus nescit vbi ponat peccatores vt sit ordinata creatura?* Vel certè, quasi motuum atque pausarum ex quibus decenter sibi connexis, magna concinnitas modulationis exurgit. De quo eleganter ad hoc propositum: *Neque enim Deus vllum non dico Angelorum, sed vel hominum crearet quem malum futurum esse præscisset nisi pariter nosset* QVIBVS EOS BONORVM VSIBVS COMMODARET *atque ita ordinem sæculorum tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam quasi antithetis honestaret.* Nam sicuti contraria verba contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt, ita quadam, non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositione sæculi pulchritudo componitur.

In Ps. 106.

Epist. 108.

Serm. 110. de diuers. cap. 1.

Lib. 11. de Ciuit. c. 18.

Quo scopo & fructu reprobati misceantur prædestinatis, & iuxta Scripturas, seruituti destinati sint.

CAPVT XVI.

PROPTER huiusmodi igitur maximi momenti commoda quæ prædestinatis Dei filijs ex reproborum hominum improbitate nascuntur, Deus etiam quosdam ex eis quibus iustitiam & sanctitatem dedit, quia tamen non sunt ab originalis perditionis massa discreti, non vult eiusdem sanctitatis perseuerantiam tribuere, vt illi quibus per aliorum lapsus erudiri expedit, inexspectata eorum prolapsione territi, sub diuina gratia suspensius cautiusque gradiantur, nec de ipsa securitate superbiant. Quod perspicaciter vidit & præclarissimè diuersis in locis tradidit sanctus Augustinus: *Propter huius ergo vtilitatem secreti* (quo regitur in hac vita quis de prædestinatorum numero sit) *credendum est quosdam de filiis perditionis non accepto dono perseuerandi vsque in finem, in fide quæ per dilectionem* *operatur incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iuste viuere & postea cadere, neque de hac vita priusquam hoc eis contingat, auferri. Quorum si nemini contigisset, tam diu haberent homines istum saluberrimum timorem quo vitium elationis opprimitur, donec ad Christi gratiam qua piè viuitur peruenirent, deinceps iam securi nunquam se ab illo esse casuros. Quæ præsumptio in isto tentationum loco non expedit vbi tanta est infirmitas, vt superbiam possit generare securitas.* Et in libro de dono perseuerantiæ, doctrinam istam saluberrimam aliquoties repetit. *Hominibus autem videtur omnes qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse: Deus autem melius esse iudicauit miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas non possint esse securi: multos enim à perniciosa elatione reprimit quod ait Apostolus: Quapropter qui videtur stare videat ne cadat.* Et in libro de sancta Virginitate: *An verò propter aliud credendum est permittere Deum vt misceantur numero professionis vestræ multi & multæ, casuri & casuræ nisi vt his cadentibus timor vester augeatur quo superbia vestra comprimatur quam sic odit Deus vt contra hanc vnam se tantum humiliaret altissimus.* Et ne quis existimaret hoc solâ Dei permissione fieri, alibi apertè tradit, hoc *prouidentissima Dei voluntate* contingere: *Ideo quippe sicut iam superius diximus, non perseueraturi perseueraturis prouidentissimâ Dei voluntate miscentur vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.* Alibi indicat etiam Dei prouisione ac dispositione fieri: *Propter huius timoris vtilitatem, ne regenerati & pie viuere incipientes tanquam securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iustam, donec ex hac vita, quæ tentatio est super terram transeamus ad aliam, vt iam non sit elatio comprimenda nec contra eius suggestiones tentationesque luctandum.* Alibi verò, etiam esse necessarium propter profectum quem iam sæpius tetigit, vt infirmi non perseueraturos reprobos in medio sui ferant: *In omni congregatione multitudinis necesse est, vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos, nos miscet nobis & non perseueraturos aut certè ita simulatos vt nec inchoauerint in quo perseuerare debeant. Nouit enim necessarium esse nobis vt feramus malos & proficiat quod boni sumus.* Ecce quantâ fiduciâ docet Augustinus, non perseueraturos perseueraturis, hoc est, reprobos prædestinatis, Dei non solum permissione, sed etiam prouisione ac dispositione, ac prouidentissimâ voluntate, & nostrâ hoc ipsum postulante necessitate misceri, vt videlicet si noluerint ipsi seruare stabilitatem peccata vitandi, valeant ad exemplum quo possint peccata vitari. Arcana sanè multumque mirabilis est ista Dei cum reprobis prouidentia, cuius radices nemo profundius quàm Augustinus penetrauit detexitque luculentius: nimirum, vt ex tot tantisque testimoniis eius nosceremus, quod quemadmodum in humani generis institutione, totam creaturam corpoream, quæ ratione caret ad eam quæ rationis compos est, hoc est, hominem referendo condidit seruamque subiecit, ita in eiusdem reparatione reprobos omnes à minimo vsque ad maximum, prædestinatorum filiorum suorum seruos fecit, vt corporeis necessitatibus & admonitioni eorum, siue doctrinæ, & exercitationi & spiritali profectui, siue scientes, si-

Lib. de corr. & grat. c. 13.

Lib. de dono perseu. c. 8.

Lib. de sancta Virg. cap. 40.

Lib. de dono perseu. c. 13.

Epist. 107. ad Vital.

In Psal. 54.

ue nescientes quomodocumque famulentur.

Quæ ferè omnia vtilitatum genera simul complexus est sanctus Prosper sancti Augustini studiosissimus imitator: *Quod si quæritur an de istis quos à vera religione impius error auertit aliquid boni profectibus sanctorum & incrementis Ecclesiæ prouidentia diuina contulerit, inspiciatur primum ipsa crux Christi in qua magno scelere Iudæorum, &c. inspiciatur Apostolorum gloriosa tolerantia, &c. inspiciantur denique innumerabilium Martyrum palmæ quibus de crudelissima infidelium sæuitia fœlix est collata victoria.* Ac statim de hæreticis aliisque reprobis August. mentem explicando subiicit: *De illis quoque erroribus consulens nobis Dei bonitas sentiatur, quos Deus in Ecclesia contra Ecclesiam permisit exurgere, non vtique eos creans aut fouens, sed per ipsos diligentiam filiorum suorum ad inquisitionem & custodiam veritatis exercens, dicente Apostolo: Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis. Quis autem respiciens ad tenebras impiorum & ad illuminationem fidelium non ad gratias agendas Deo ex ipsa fiat collatione feruentior; & in ruina percuntium discat, in qua mala per liberum arbitrium rueret, nisi ei per Dominum nostrum IESVM Christum Dei gratia subuenisset?* Hæc ergo tanta vtilitas, imò necessitas eruendæ, exercendæ, probandæ, & manifestandæ virtutis, vera ratio est, cur & singuli prædestinati & singulæ congregationes proborum hominum & vniuersa prædestinatorum filiorum Ecclesia tanto infidelium & hæreticorum & malorum omnis generis hominum numero extrinsecus & intrinsecus, velut insula Oceano, cingatur & perluatur: vt omnes & singuli ex reprobatorum, velut iumentorum, seruitute recipiant adiutorium; ex omnibus discant magnitudinẽ gratiæ Dei, omnes exerceantur, omnes probentur, & ipsâ comparatione feruentiores & humiliores fiant.

Prosp. ad Obiect. 13. Gall.

Ibidem.

Quod quidem olim in Chanaan, reprobatorum omnium typo, expressum est, cum ei nomine maledicendo Prophetabat: *Maledictus Chanaan seruus seruorum erit fratribus suis.* Et in Esau, figura luculentiore luculentius, quando Rebeccæ consulenti respondit Dominus: *Populusque populum superabit, & maior seruiet minori.* Nam siue populus ille maior Iudaicus intelligatur, qui Christiano, siue reproborum vniuersa societas, quæ prædestinatorum ciuitati seruitura prophetetur, vtrolibet modo sibi plenissimè figura constat. Nam iuxta primum allegoricæ significationis typum, dixit Augustinus: *In quibus paruulis quasi ludentibus & Sacramentum vt dixi magnum exhibentibus, & reprobi in Esau demonstrantur Iudæi, & prædestinati in Iacob apparent Christiani. Ille enim Iacob vnus paruulus sic garriens multos in se prædestinatos etiam paruulos demonstrabat.* Iuxta alterum verò, alio in loco: *In eo quod Dominus respondit Rebeccæ, &c. Maior seruiet minori; spiritali intelligentia carnales in populo Dei significantur per maiorem populum & spiritales per minorem.* Quos in Tractatibus in Ioannem vocat. *Populum qui eligitur & populum qui reprobatur: bonum populum, malum populum;* quorum *vnus succedit in hæreditatem, alter exhæredatur,* quamvis in visceribus vnius Ecclesiæ vtrique luctentur. De Iudæorum spiritali seruitute, qua Christianis, tanquam filio minori in adoptionem assumpto, maior ex diuina condemnatione famulatur frequenter August. *Iudæi sparsi per orbem terrarum, facti sunt quasi custodes librorum nostrorum, quomodo serui quando eunt in adiutorium Domini ipsorum portant post illos codices, & foris sedent.* *Sic factus est filius maior filio minori. Nam aliquando monent nos aliqua in Scripturis, & de Iudæorum codicibus certi aliquid cognoscimus ideo ergo sparsi sunt, vt nobis libros seruent. Maior ergo minori seruit.* Quos propterea capsarios nostros vocat, quia *studentibus nobis* Scripturæ *sacræ codices portant.* Simili prorsus modo & populus reprobatus electo seruit, vt iam satis superque ex diuersis seruiturum generibus per Augustinum declaratis intelligi potuit, & breuiter ab eo figuram illam explicante, sed inadæquato sensu tangitur: *Quo, inquis, ordine, maior populus seruiet minori? Ille vtique quo mali seruiunt bonis, non vtique obsequendo sed persequendo. Quomodo ergo mali seruiunt bonis? Quomodo persecutores Martyribus, quomodo limæ vel mallei auro, quomodo molæ seruiunt tritico, quomodo panibus coquendis fornalia, vt illi coquantur, illi consumantur. Quomodo, inquam, mali seruiunt? Quomodo in fornace aurificis palea seruit auro, vbi sine dubio palea consumitur, & aurum probatur.* Et breuissimè in Sermonibus de verbis Domini: *Videtis ergo quia & mali necessarij sunt bonis. In fornace quodammodo aurificis sumus, hoc est in hoc mundo. Si aurum non es, simul ardes. Si aurum es, palea tua est malus.*

Genes. 9.

Genes. 25.

Lib. 2. de Symb. c. 2.

quæ. 73. in Genes.

Tract. 11. in Ioan.

Serm. de lucta Iacob. in append.

In Psal. 40.

Serm. 78. de temp.

Serm. 53. de verb. Dom. cap. 3.

Quam conueniens, imò post lapsum necessarius fuerit iste diuinæ prouidentiæ modus.

CAPVT XVII.

Ex his itaque fructibus tam multiplicibus & magnis & necessariis, quos reprobi prædestinatis famulando afferunt, sufficientissimè liquet, nemini debere mirum videri, si Deus tantum reproborum hominum numerum creet, nutriat, conseruet, & regat, quamuis neminem eorum saluum facere vel ab originali perditione liberare constituerit. Ad aliud enim seruiunt, ad quod idonei sunt, & valde hoc rerum statu necessarij. Nempe vt in ipsis diuinæ vindictæ qua peccatum plecti meruit, seueritas ac iustitia, & in electos misericordiæ magnitudo monstretur. Nam qui illud exoticum prædestinationis & liberationis genus commenti sunt, quo Deus omnibus paratus & expositus introducitur gratias suas in omnes indifferenter effundere, vt qui voluerit seipsum liberet, dum omnibus viscera electionis videntur velle patefacere, totam illam tam decantatam in Scripturis & Augustino dilectionem, qua prædestinatos filios suos complectitur Deus, prorsus euacuant. Nam & gratias illas congruas sine quibus vix audent, etsi multum velint, libero arbitrio sufficiente tantum gratia munito, consensum voluntatis ascribere, ex peculiari Dei in eos quibus dantur electione proficisci negant, sed ex eisdem quibus regulis prouidentiæ, rerum etiam corporalium & brutarum, quarum ne statutus ordo violetur, creaturæ rationalis perditio negligenda est. Ita dilectionem Dei augere satagendo, minuunt ad omnes extendendo, contrahunt, & imperitè, amplificando, suffocant. Et quæ tandem gratiarum actio quam tantopere commendat electis Augustinus, debebitur ab eis Deo, si nullum eis beneficium quæ cæteris excellentiùs, ipsorum intuitu ac dilectione donatum est? Regulis enim prouidentiæ, quibus anseres & muscæ,

Vide Less. l. 4. de præd. & reprob. sect. 4. nu. 45. & sect. 5. n. 51. & 52. & 57.

vinum & oleum gubernantur, non peculiari sui dilectioni debent, si quid forte fortuna in ipsorum caput ex manibus Dei lapsum fuerit, inter spargendum quaquauersum adiutorij. Sed absit, vt illud *diuinæ seueritatis & bonitatis æternum altumque consilium*, illa sapientissima & beneficentissima voluntas in rationalis creaturæ salute procuranda, rerum naturalium regulis astringatur, atque inde gratiarum diuinarum distributio pendeat, cum Augustinus dicat: *Dei gratia non solum omnia sidera & omnes cælos, verumetiam omnes Angelos supergreditur.* Sed illud per digressionem dictum sit.

Lib. 2. ad Bonif. c. 6. Vide & lib. de dono perf. c. 12.

Vnum superest, quod aduersus istam Dei prouidentiam opponi potest. Quid enim, inquies, opus est, vt Deus ad ista prædestinatis commoda procuranda reproborum opera cum tanto eorum dispendio vtatur, cum illa documenta quæ protulimus per lympidissimam sapientiæ lucem cordibus eorum sine creaturarum rationalium perditione posset infundere? Respondeo, altius esse istud consilium Dei, quam vt ab homine forsan inuestigari possit. Quamquam non importunè responderi possit, id quod Augustinus Pelagio reposuit, cum simili misericordia motus quæreret, cur Deus non potius ipsam superbiam sanaret, cum omnia sanare possit, quam vt ad eam comprimendam tot hominum peccatis vteretur: *Hoc itaque*, replicabat Augustinus, *agit, vt sanet omnia, sed agit iudicio suo nec ordinem sanandi accipit ab ægroto.* Ita planè Deus omnia suos electos docere potest, cum sint omnes docibiles Dei, & omnes itidem aliter exercere potest, sed agit iudicio suo, nec ordinem docendi & exercendi accipit à discipulo, sed à magistro. Ipse iudicat in hoc lapsorum hominum statu nihil esse conuenientius, quam & sensibilibus exemplis eorum sensus adhuc carnales ferientibus, & luce simul diuinitus affusa, mentis adiuuetur tarditas & pedetentim ruditas expellatur. Hoc enim in rebus etiam sæcularibus experimur, nullas aptius doctrinas, tenaciusque memoriæ commendari, quam quas proprij vel alieni commodi vel incommodi experientia comprobauerit; nulla beneficia gratius coli, quam ea quibus cum alij careant, ingentibus eos calamitatibus implicari cernimus. Quæ quidem tarditas mentis rationalis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati: ex qua factum est, vt non solum per sensibilia doceri debeat, quod ei semper naturale fuit, sed quod sensibilia signa non sufficiant, nisi experientia insinuatæ veritatis, obseruatæ præmium, contemptæ pœna, seu propria, seu aliena suffragetur. Qua de re Augustinus aduersus Iulianum: *Cur tanta mentis obtusio, vt etiam plagis erudiatur tarditas eius? Quo vsque Iuliane grauis es corde? Numquid si nemo peccasset; si natura humana in qua condita est bonitate mansisset, etiam in Paradiso ad istas homo miserias, vt alia taceam nasceretur?* Et in alio loco: *Cum qua enim vanitate nasci, non solum veridica scriptura qua plangitur, verumetiam laboriosa & ærumnosa cura qua eruditur, ostendit.* Hæc igitur humani generis miseria postulabat, vt illi quos reparandos in æternam vitam Dei gratia suscepisset, ex aliorum comparatione, quos in perditione relictos esse cernerent, multifariam multisque modis quos deduximus, docerentur, atque ita alterius videndo supplicium, quid sibi collatum esset ac liberatori suo deberetur, addiscerent. Cardinem istum diuinæ prouidentiæ perspicaciter vidit, & in huius rei quam tractamus declarationem luculentissimè diuinissiméque Augustinus exposuit. Cùm enim quidam olim, quemadmodum etiam nunc, nescio qua misericordiæ peruersitate, moleste ferre viderentur, quod Deus crearet eos quos malos futuros mansurosque esse præsciebat, respondet primum, non esse tales inutiles Deo, quia nouit eos aliorum qui similiter lapsi sunt corrigendorum vsibus adhibere: *Habent enim*, inquit, *& ipsi locum suum quem in rebus impleant pro vtilitate Sanctorum. Quis autem sobria consideratione dicat, melius non crearet quem præsciebat ex alterius iniquitate posse corrigi, quàm crearet etiam quem præsciebat pro sua iniquitate debere damnari? Hoc est enim dicere, melius non esset, qui alterius malo bene-vtendo misericorditer coronaretur, quàm esset etiam malus qui pro suo merito iustè puniretur.* Et quia statim occurrere poterat, id quod hoc loco nobis obiectum est, videlicet creaturam illam peccatricem quam Deus liberare statuisset, sine alterius supplicij comparatione posse corrigi, & proinde non opus esse, vt alia quæ peccatura & punienda præuisa est, crearetur, aut iniquitatibus iniquitates cumulatura seruaretur, respondet, homines qui ex perditione liberandi sunt, iam esse tales, vt aliter nisi alieno cōspecto supplicio corrigi nequeant: *Ita si excellentior est creatura illa rationalis, quæ sine vllius penè comparatione, sine vlla superbia Deo subditur*, hoc est, beati Angeli, *aliqua verò in hominibus ita creata est, vt in se Dei beneficium non possit agnoscere, nisi alterius videndo supplicium; vt non altum sapiat, sed timeat, id est, non de se præsidat, sed confidat in Deum quis rectè intelligens dicat talis esse ista, qualis illa* (in Angelis) *nec videat se nihil aliud dicere quam non esset ista, sed sola esset illa?* Itaque cum Apostoli verba protulisset, quod Deus in talibus malis hominibus vult ostendere iram ac demonstrare potentiam suam, eosque patienter sustinere, vt ostendat diuitias gloriæ suæ, seu bonitatem in vasa misericordiæ, tandem subnectendo concludit: *Nimis itaque importunè dicitur, non essent quibus Deus tantam beneficentiam misericordiæ suæ tribueret, si aliter esse non possent, nisi essent & hi in quibus vindictæ iustitiam demonstraret. Cur enim non vtrique potius essent, quando in vtrisque & bonitas Dei & æquitas prædicatur?* Nimirum quia & reprobi, quamvis à seipsis habeant voluntatem malam, à Dei tamen bonitate & æquitate habent *& naturam bonam & iustam pœnam; sibi debitum locum, aliis exercitationis adminiculum, & timoris exemplum.*

Lib. 11. de Genes. ad litt. c. 7.

Ibid. c. 8.

Lib. 11 de Genes. ad litt. c. 8.

Ibid. c. 9.

Cùm verò obiiceretur iterùm ab aduersantibus, quod Deus etiam istorum voluntatem posset conuertere in bonum, non respondet, vt nunc responderi solet, eum dare sufficientem conuersionis gratiam, vel eos conuertere quantum in se est, verum eum hoc *posse*, sed *nolle*; & hoc ipsum nolendo Deum prouidentissimè sese gerere, quia hæc ipsa seueritas aliis in bonum cedit: *Puto*, inquit, *paulò ante satis nos ostendisse non parui boni esse rationalem creaturam etiam istam quæ malorum comparatione cauet malum. Quod genus bonæ creaturæ vtique non esset, si omnium malas voluntates in bonum Deus conuertisset & nulli iniquitati pœnam debitam infligeret, ac sic non esset nisi solum illud genus, quod nulla vel peccati, vel supplicij malorum comparatione proficeret. Ita velut aucta numerositate excellentioris generis, ipsorum generum bonorum numerus minueretur.*

Ibid. c. 10.

Hic ergò tandem occurrebat obiectio capitalis, esse igitur creaturas aliquas rationales,

Lib. de nat. & grat. cap. 27.

Lib. 1. oper. imp. fol. 62.

Ibid. fol. 6.

quæ alterius malo indigeant, vt corrigantur: Ergò, inquiebant, *est aliquid in operibus Dei quod alterius malo indigeat, quo proficiat ad bonum?* Quæ obiectio eodem prorsus fundamento nititur quod supra diximus; quod Deus posset eis veritatem solâ sapientiæ infusione persuadere, sine alienæ perditionis exemplo. Sed vide, quanta vi spiritus eam & orationis infringat, & illum diuinæ gubernationis ordinem in creaturæ lapsæ natura fundatam esse declaret: *Itane obsurduerunt & excæcati sunt homines, nescio quo studio contentionis, vt non audiant, quibusdam punitis quam plurimi corrigantur? Quis enim Paganus, quis Iudæus, quis Hæreticus non hoc in domo sua quotidie probet? Verum cum venitur ad disputationem inquisitionemque* B *veritatis, nolunt aduertere sensus suos homines ex quo opere diuinæ prouidentiæ in eos veniat Imponendæ commotio disciplinæ: vt si non corriguntur, qui puniuntur, eorum tamen exemplo cæteri metuant, valeatque ad eorum salutem iusta pernicies aliorum. Numquid enim malitiæ eorum vel nequitiæ Deus author est, de quorum iusta pœna consulit, quibus hoc modo consulendum esse constituit? Non vtique; sed cum eos propriis vitiis malos futuros esse præsciret, non eos tamen creare destitit, vtilitati distinans eorum quos in hoc genere ita creauit, vt* AD BONVM PROFICERE NISI MALORVM COOPERATIONE NON POSSENT. *Si enim non essent, nulli rei vtique prodessent, præuumnt boni est actum vt sint, qui certè illi generi vtiles sunt; quod genus quisquis non vult vt sit, nihil aliud agit, nisi vt ipse in eo non sit?* Ecce quoties repetit Augustinus esse aliquas creaturas, quæ *in se Dei beneficium* NON POSSINT *agnoscere, nisi alterius videndo supplicium*; quæ *aliter esse non possint* corrigendæ, *nisi essent & hi in quibus iustitiam demonstraret*, quæ denique *ad bonum proficere nisi malorum cooperatione non possent.* Nempe quia tanta eorum est ruditas, tarditas, & in carnales sensus depressio post peccatum, ex quo erigi debent, & proficere in bonum, vt nisi naturali rerum ordini vim perpetuam velit inferre Deus, non possint à miseria sua, nisi alienæ calamitatis consideratione & comparatione reuocari. Quæ sanè ratio est, cur toties Augustinus istius comparationis vtilitatem prædicet, inculcetque necessitatem. Nam inde est quod explicans istam comparationis necessitatem, ex peccato pullulasse, & in creaturæ lapsæ reparationem pulcherrimè adhiberi, in libris de Ciuitate Dei dicit: *Nunc verò omnis quidem humana natura per peccatum primi hominis in vanitatem de veritate collapsa est, &c. sed non vanè Deus constituit omnes filios hominum. Quia & quos à vanitate liberat per mediatorem Iesum, & quos liberandos non esse præscinit ad vtilitatem liberandorum & comparationem duarum inter se à contrario ciuitatem, non vtique vanæ in totius rationalis creaturæ pulcherrima atque iustissima ordinatione constituit.* Hinc est quod in quæstione 2. ad Simplicianum dicit: *Intuere omnia opera altissimi, duo contra duo, vnum contra vnum, vtique vt ex deteriorum comparatione emineant proficiantque altiora, quæ tamen per gratiam meliora sunt.* Hinc est, quod in Psalmos dicit: *Mirum est & verum quanto studio bonæ spei paruulis accendantur ad rectè viuendum comparatione peccantium. Quo mysterio agitur vt etiam hæreses esse permittantur; non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur prouidentia; quæ lucem & facit & ordinat, tenebras autem tantum ordinat, vt sit earum comparatione lux gratia, sicut hæreticorum comparatione iucundior est inuentio veritatis. Ea quippe comparatio-*

Ibid. c. 11. — *Ibidem.* — *Lib. 17. de Ciuit. c. 11.* — *Lib. 4. qu. 2. ad Simplic. versus finem.* — *In Psal. 9.*

A *ne probari manifesta sunt* [illegible] *sunt.* Hinc est denique, [illegible] non tantùm vtilitatem, se[illegible] & nece[illegible] solum iam ante vberrimè declarauit, [illegible] superioribus sæpe ret[illegible]it, dum non [illegible] ei, bonos dum adhuc infirmi sunt, *pu[illegible] habere malorum permixtione*, vt eorum comparatione magna illis exhortatio fiat: aliquando eos qui liber[illegible]ntur [illegible] *oportuisse liberari*, vt ex pluribus non liberatis ostenderetur, &c. aliquando, quod *non appareret misericors gratia* redimentis, quod *lateret beneficium*, & similia quibus ostenditur, istum diuinæ prouidentiæ modum esse naturæ corruptæ liberandorum prorsus consentaneum.

B

Ostenditur iniustitia querimoniæ contra istam sancti Augustini doctrinam.

CAPVT XVIII.

EX quo iam euanescit illa multorum, diuina iudicia non penetrantium, querimonia, qua Dei seueritatem erga reprobos molestè ferunt. Non enim animaduertunt, quantâ suâ iniquitate in damnatione constituti sunt, quantâ Dei æquitate denegato ipsis gratuitæ liberationis beneficio, in damnatione relinquantur, quanta & quam multiplicia per eos C præstentur liberandis documenta ac beneficia. Cur enim non mirantur Angelis peccantibus non pepercisse Deum, sed statim à commisso peccato rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidisse cruciandos? Cur non mirantur Deum paruulos non solum non liberasse, sed abrupto spatio clausoque stadio liberationis, continuò ad inferorum pœnas ex hac vita rapuisse? Cur non mirantur dæmones etiam damnationis pœnam vndique circum ferentes, ad electorum documentum, & exercitationem & ad maius reproborum supplicium adhiberi? Cum ergò de istis D & similibus diuinæ seueritatis exemplis neque mirandum, neque conquerendum esse fateantur, desinant mirari & conqueri aduersus Deum aut Augustinum, quod frequenter dicat, Deum *nolle* eos ex perditione *liberare*, *nolle* eis *subuenire*, nolle *eos saluos fieri*, & hominibus volentibus & festinantibus *nolle eis baptismum dari*, & similia, quibus voluntas Dei deliberata & fixa & immutabilis significatur, non liberandi eos illo postremo perfectæ liberationis beneficio, quotquot non sic liberandos esse iudicauit. Desinant igitur consequenter mirari & conqueri, quod cùm eos confestim Deus ad supplicium, sine nota iniquitatis rapere potuerit, ac tandem rapere destinauerit, E sinat illos tamen sine liberationis gratia diutius in hac vita in cupiditatibus var[illegible] peccatisque volutari, & merita suppliciorum, suppliciis meritorum cumulare. Nam & hoc ipso, quod ab ineunte ætate vsque ad decrepitam senectutem, reprobos nonnullos Deus in desideria cordis sui tradit, vt fidei & gratiæ prorsus expertes, faciant ea quæ non conueniunt, quisquis piè prudenterque de rebus istis cogitat, iustissimam originalis iniquitatis pœnam esse videt. Nam sicut ex illa totum humanum genus confestim in pœnam damnationis præcipitari merebatur, ita etiam meretur, vt qui diutius ex eis viuerent, per errores, amores, doloresque diuersos tandem ad illud extremum cum deser-

Vide hæc & similia quod supra declarata ex August.

toribus Angelis, vitiatoribus & possessoribus & consortibus suis, sine fine supplicium raperetur. Verissimum est quippe illud sanctissimi & profundissimi Doctoris pronuntiatum : *Ad iram Dei pertinet iustam, quicquid cæca & indomita concupiscentia faciunt libenter, & mali quicquid manifestis opertisque pœnis patiuntur inuiti.* Sicut igitur nemo iustè conqueri potest, quod infideles ante aduentum Christi in profundissima idololatriæ cæcitate permiserit impiæ defectionis originalis, per innumera peccata, pœnas luere, & æterna magis magisque exaggerare supplicia, dum in hac vita interim ordinem sæculi præsentis exornant; ita nemo iustè murmurauerit aduer- A sus Deum; quod etiam post aduentum Domini, reprobos in medio populi sui, quem cœlesti prædestinauit Ciuitati, oberrare, & peccata peccatis cumulare permittat, quibus beneficium liberationis à massa perditionis impendere non decreuerit: sed potius magnopere gratulentur Deo, quod ex tam impia & inutili hominum perditissimorum societate, tam admirabilem sæculi præsentis ornatum, tam magna multaque filiis suis prædestinatis documenta tradat, tam vtile comparationis speculum ob oculos ponat, tam necessariam virtutum quarumlibet exercitationem adhibeat, tam multifaria corporis & spiritus adiutoria largiatur.

Enchirid. cap. 27.

EPILOGVS OMNIVM.

ET ista quidem quæ hactenus ex Augustini mente, quantum eam Deo adiuuante capere datum fuit, de primi hominis gratia, & statu, & lapsu, de posteritatis eius pœnis, de liberi arbitrij prostrati viribus & suppliciis, de pura natura, de damnatæ naturæ liberatione, de Christi Saluatoris medicinali adiutorio, de primæ & secundæ gratiæ differentia, de vtriusque cum libero arbitrio concordia, de prædestinatione denique ac reprobatione hominum atque Angelorum disseruimus, noua multumque forsan miranda videbuntur eis, quibus antiqua, quia incognita sunt, etiam videntur noua. Nihil in eis eruendis aptandisque indulsi genio vel ingenio, vt ea in cuiusquam inuidiam concinnarem, nihil sententiis à me præoccupatis quasi obreptus tribui; sed filium doctrinæ cœlestis, ea omni parte sibi consonantis humiliter secutus, cum præoccupatis Theologicæ scholæ huius temporis opinionibus perpetua luctari coactus fui. Nec precibus ad Deum fusis peperci, nec laboribus multorum annorum pertinacibus, vt sensum sanctissimi præsulis ac Doctoris assequerer; ne fortè vel defectu pietatis ab ostio inueniendæ veritatis repellerer, vel defectu lectionis diuturnæ ac sæpius repetitæ, ac ponderationis omnium quæ vndequaque consideranda videbantur, temerè ferrem de inuenta quasi veritate sententiam. Vidi enim non paucos, nec exigui nominis Recentiores, qui se duces opinionum hoc tempore capitalium profitentur, incredibilem in modum ita lapsos esse, vt obiectiones errantium pro solutionibus Augustini arripuerint, in illis capitibus doctrinæ, vbi de summa rerum agebatur. Paucis enim vacat, vniuersam doctrinam eius tantâ mole diffusam, tantis perplexitatibus impeditam voluere & reuoluere, adhuc paucioribus libet, sine qua tamen animi obfirmatione & constantia, non posse profundissimi Doctoris huius doctrinam sensusque penetrari, fidenter ac sine temeritate dixero. Nec verò mihi ipse arrogauerim, me nulla ex parte ab eius aberrasse sententia. Homo sum, humanorum lapsuum periculis obnoxius: quæ sicuti caui quantum potui, ita ignoscet Lector vbi non potui, vt & assidui laboris consideratio temeritatis labem auferat, & sinceritatis intuitus, errandi simplicitati patrocinetur. Quod sicubi hallucinatus fuerim, hoc scio, me non in Catholica veritate, sed Augustini sententia asserenda cecidisse. Nec enim ego quid verum aut falsum, quid tenendum aut non tenendum in Catholicæ Ecclesiæ doctrina tradidi, sed quid Augustinus tenendum asseruerit ac docuerit. Quod si eius obscuritas me fefellerit, maximi beneficij loco ducam, laborumque plurimorum compendium faciam, si quis aliud ex Augustini scriptis demonstrauerit. Quod donec humiliter ac desideranter exspecto, quicquid de rebus tam multiplicibus & arduis, non iuxta meam, sed iuxta S. Doctoris mentem pronunciaui, ex Apostolicæ Sedis Ecclesiæque Romanæ matris meæ iudicio, sententiaque suspendo, vt illud iam nunc teneam si tenendum, reuocem si reuocandum, damnem & anathematizem, si damnandum & anathematizandum esse iudicauerit. Nam quemadmodum istius Ecclesiæ ac Sedis mysteriis infantulus initiatus, & eius fide cum lacte matris imbutus fui, & creui, & adoleui, & senui, nec ab ea ad latum vnguem, quod sciam, animo, aut facto, aut sermone deflexi; ita porrò ad extremum vsque spiritum viuere, ac Deo adiuuante mori, diuinoque iudicio sisti, mihi constitutum est; vt iuxta sacratissimam eius regulam, quæ à temporibus Apostolorum per successionem continuam Romanorum Pontificum per vniuersum Orbem prædicata & credita est, referam à Dei misericordia aut iustitia bonum aut malum.

FINIS.

ERRORIS MASSILIENSIVM ET OPINIONIS QVORVMDAM RECENTIORVM ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΝ ET STATERA.

In qua diſcrimen vtriuſque ſententiæ ὀξυμάλως indagatur ; & compluribus notis perſpicuè oſtenditur.

PRÆFATIO.

In quo cauſa, & fructus huius ſcriptionis ; Propoſitio, & partitio dicendorum.

Sententias veſtras prodidiſſe, ſuperaſſe eſt. Hiero. Ep. ad Cteſiph.

QVIA hæreſes nouiſſe, refutaſſe eſt, vt iam olim rectè S. Hieronymus dixit, errorem totum Semi-Pelagianum, prout à Preſbyteris Maſſilienſibus aſſertus fuit, articulatim, quaſi anatomicè diſſectum, Lectorum oculis duobus poſtremis libris de Pelagiana hæreſi expoſuimus ; difficiliora quoque capita, ex quibus neruorum, venarum, artuum reliquorum textura nectitur, & vigor aut virus io totum corpus fluit, ſigillatim & ſparſim explicuimus & refutauimus ; vt non difficilè Lector perſpicax ex iis ratiocinando deprehendere & concludere poſſit, quid de ſingulis commentis, quibus inſtructus fui, exiſtimari debeat. Ex quo & alius fructus colligi poterit, vt de affinibus quibuſdam opioionibus huius temporis, faciliùs iudicium ferri queat. Morborum enim veterum cognitio, non eam ob cauſam tantùm vtilis eſt Medicis, quòd mentem rerum antiquarum diſcipliois imbuat ; ſed in primis quòd ex ſimilium aut diſſimilium ſymptomatum ſerie, quæ noſtrâ quoque ætate io corporibus ſeſe maoifeſtant, certi aliquid de ſanitate eorum & ægritudine, de medicinis adhibendis prohibeodiſque ſtatuant. Sed quia non eſt cuiuſlibet, ſymptomatum omnium, quæ iu erroribus illis antiquis, & opinionibus nouis appareot, ſimilitudinem aut diſſimilitudioem animaduertere, hinc contingit, vt antequam ad amuſſim ſingula excuſſerint, & contulerint, error ab eis non ſemel pro veritate capiatur ; & tanquam error veritas fugiatur.

Cui malo, vt pro illa charitate, quam Eccleſiæ filiis fratribus meis ioſirmioribus debeo, remedium aliquod afferam, non abs re fore credidi, ſi examen inſtituerem erro-

tis veteris Massiliensum, & opinionis cuiusdam nouæ, quæ hâc ætate viget. Duæ quippe sunt hoc tempore capitales opiniones de gratia & prædestinatione Sanctorum, quæ inter se de sancti Augustini sensu, ipsaque veritate magna contentione confligunt. Vna decretum in Deo ponit absolutum, quo certos sibi per Christum liberandos ex massa damnationis elegit ante omnem præuisionem operũ siue meritorum, quos velit saluos facere, quosque ad salutem efficaci quadam gratiâ consensum ipsum secum afferente perducit. Alia ex opposito statuit, nemini adulto Deum decernere salutem ante præuisionem meritorum, nemini vlla merita ante præuisum consensum & cooperationem voluntaris eius cum gratia: cuius quidem influxum esse talem tradit, vt sit in potestate voluntatis, eam efficacem vel inefficacem reddere pro suo beneplacito: esse quippe instar habitus subiectam voluntati, ita vt eâ vti vel non vti possit, eam efficientem aut cassam reddere, vt visum fuerit. Opinio videtur à Ludouico Molina excogitata aut expolita; quam Lessius, Vasquez, & alij non pauci celebres Scriptores amplexi sunt è Societate Iesu: cui etiam ipsa, si Scriptori Societatis credimus, in publico Theatro totius orbis Romæ aduersus Antagonistas patrocinata est: vt non immerito Societatis opinio vocari possit. Nam ea de re Iacobus Fuligattus è Societate Iesu Author vitæ Eminentissimi Cardinalis Bellarmini: *Quam sententiam etsi aliqui, eò quod ex vnius priuati Scriptoris* Iac. Fulg. è Societ. Iesu
nata ingenio erat, minimè censebant defendi debere à Societate vniuersa: attamen ij qui cum præ- lib. 3. c. vlt.
erant, aliter declararunt; tum quia nostrorum Professorum pars maior in Academiis eam tuebatur; vita Card.
tum verò quia iudicabatur in primis idonea ad nostri æui hæreses peruincendas. Lessius quoque Bellarm.
de eadem ista sententia, quatenus gratiæ influxum tangit, in opusculo de gratia efficaci, dicit: eam *tenet Molina, & nostra Societatis Theologi.* Franciscus etiam Suarez, & alij Lib. de grat.
plures, quamuis de Electione ad beatitudinem aliquid diuersum ab istis dicant, vt pro- efficaci c. 2.
ptereà mediam quasi sententiam teneant, in modo tamen influxus explicando, quem num. 9.
habet gratia, nihil quod quidem spectet ad propositum nostrum, discrepant. Nam illa prædefinitio diuinæ voluntatis, quam respectu operum ante præuisionem absolutam cooperationis humanæ voluntatis ipse ponit, modum influendi gratia, neque
mutat, neque attingit. Vnde Lessius opusculum Suarez de auxiliis, *erudito Lectori ad rei* Less. in præfat. ad Lect.
intelligentiam abunde sufficere posse tradit: Et ipse Suarez Molinæ opinionem profitetur lib. de grat.
non esse falsam, sed diminutam. Nimirum quia & ipse verissimum esse sentit, quod gratiæ efficaci.
efficientia à voluntatis nutu & cooperatione dependet, ita videlicet, vt ea quam tradit Suarez l. 5. de aux. c. 7.
gratia, non sit aliud nisi adiutorium quoddam potentiale *sine quo non*; quod quantum ad vsum ita sit subditum voluntati; sicut ipsa sibi potentia vel habitus eius: & quod
ipsa possit efficax in actu secundo, seu efficiens, vel cassum reddere. *Quod*, inquit, *gra-* Suarez l. 3.
tia congrua non sit, neque efficax, non aliunde quam ex eorum voluntate prouenit. Quibus simi- de auxil. c. 23. n. 11.
lia frequenter tradit. Vnde Tannerus de sententiis illis, quantum ad istum articulum, iudicium ferens dicit. *Fortè ad modum potius loquendi, quam ad rem ipsam pertinere* differen-
tiam, quæ inter eas intercedit. Itaque iuxta iustum explicandæ gratiæ modum autho- Tanner disp.
res isti liberum arbitrium cum prædestinatione & gratia tanta facilitate conciliant; vt 6. de grat. q. 2. dub. 2.
propter facilitatis magnitudinem sententiam suam etiam veram esse concludant:
Quod tam facilè ac perspicuè illa quatuor, ex capite præscientiæ mediæ, cum arbitrij libertate co- Molin. q. 14.
hæreant, signum est manifestum, nos integram legitimamque rationem conciliandi ea omnia tra- ar. 13. disp.
didisse. Et apertè profitentur non maiorem esse difficultatem conciliandi *liberum arbi-* 53. memb. 2.
trium cum prædestinatione quam cum præscientia: quamuis quando à se amoliuntur Semi- Less. lib. de prædestin.
Pelagiani erroris inuidiam, rem facillimam & omnibus obuiam intelligere non potuis- sect. 6.
se Massilienses, persuadere conentur. Atque istam quidem de concordia gratiæ & liberi arbitrij sententiam, ex vnius hominis Molinæ ingenio natam, ille quem dixi Fuli-
gatus non immeritò tradit. Nam ipse Molina ingenuè quodam loco profitetur: *Quia* Molin. q. 23.
res est magni momenti, ac valde lubrica; & hæc nostra ratio conciliandi libertatem arbitrij cum art. 4 & 5.
diuina prædestinatione, A NEMINE QVEM VIDERIM, *huc vsque tradita, ideo satius* disp. 1. memb. vlt.
hæc duxi paulò fusius explicare. Augustinum verò *sub quasi caligine* constitutum non aduertisse veram istam conciliandi rationem, ideoque *multos ex fidelibus mirum in modum turbasse sententiam eius.* Quod si tamen hæc sententia sua de prædestinatione sancto Augu-
stino cæterisque Patribus proposita fuisset, non dubitat, *quin vnanimi consensu fuisset* Ibid. mem.
comprobata. Ita vir de sententiæ suæ nouitate candidè, & forsan verè. Sectatores tamen 6. & mem. vlt.
eius cùm perpenderent, quicquid in hac materia noui extra sanctum Augustinum traditur, non minùs de falsitate, quàm nouitate esse suspectum; eaque de causa inuidiam difficulter ferre possent, quod in re tam lubrica & magni momenti sententiam afferrent, quam nec sanctus Augustinus, nec sanctus Thomas, nec sancti Patres ad Molinam vsque tradidissent; summo conatu nisi sunt eam S. August. pallio supponere, in eamque rem eò vsque profecerunt, vt eam opinionem, quam primus inuentor eius se suo

ingenio peperisse gloriatur, ipsissimam Augustini mentem esse non dubitent, in quam proinde necesse est, imprudentem casu Molinam incidisse. Demonstrant hoc plerumque tam infœliciter, vt ij qui Augustini principia paulò penitus imbibere, miseratione haud scio an indignatione digniores esse videantur. Tantopere quippe à vera sancti illius Doctoris mente discrepant; vt ad euertenda omnia eius principia, quæ immobiliter aduersus hostes gratiæ fundauerat, interpretationes eorum collimare crederes: atque ipse Augustinus, si reuiuisceret, vix in eorum scriptis de gratia & prædestinatione, vllum vestigium doctrinæ suæ cælestis agnosceret: sed eam fortè in omnibus capitibus nobilioribus, imò in omnibus penè membris minutioribus, arteriis, atque venis, cum sententia à se repudiata consentire iudicaret. Quod ne temerè dixisse videar, vtriusque sententiæ varia pronuntiata παραλλήλως afferam, & in quo conueniant, differant, (in nonnullis enim differunt) se inuicem superent, & superentur, ex Augustinianæ doctrinæ norma, quanta potuero sinceritate, & veritate patefaciam.

Proderit hic labor meus tam sapientibus quàm insipientibus, vt spero, plurimùm. Nam illi qui sciunt vtriusque sententiæ conuenientiam aut discrepantiam, habebunt in promptu vtriusque testimonia verbis ipsorum Authorum expressa: & in iis ipsis, vniuersam eius anatomiam vni oculorum obtutui expansam: qui vero nesciunt, habebunt vtrimque haud mediocre arripiendæ veritatis & fugiendæ falsitatis adiutorium. Ex quo & alia vtilitas non contemnenda consequetur, quod, quia quædam non satis maturè ponderata istius opinionis patronis imponuntur, & ab ipsis viciſſim quædam tanquam Augustini sensa securè animoseque propugnantur, erroris inuidia pariter & periculum dissipabitur. Itaque totum opusculum in quinque capita, quasi in generalia membra partiemur. Ex quibus declarabitur,

Primum, *Quo pacto in oppugnanda electione hominum, seu completa prædestinatione discrepent aut conueniant.*

Secundum, *Quomodo in oppugnanda gratia efficaci.*

Tertium, *Quæ sit inter gratiam ab vtrisque traditam conuenientia, aut discrepantia.*

Quartum, *Quid prædestinationi apud vtrosque commune, quid proprium.*

Quintum, *Quibus vtrique armis pugnauerint, quibus gradibus in illam sententiam lapsi sint.*

Studui, quantum licuit, breuitati, vt instar succincti compendij seu Commonitorij hoc opusculum esse possit multarum rerum, quæ sparsim & fusius in Augustino nostro ex Augustino disputata & probata sunt. Quam ob causam ne eadem cum tædio forsan repeterentur, ad ea loca istius operis latioris frequenter remitto, vbi latius discussa sunt: quæ ne pigeat, quæso, consulere, quisquis plenius forsan alicui difficultati satisfactum esse velit. Argumenta, quibus vtrique veram Prædestinationem & Gratiam impugnant, profero tantum, non discutio, neque soluo; eo quod aliis locis in totius operis decursu hoc abundè præstitum sit.

CAPVT PRIMVM.

QVO PACTO IN OPPVGNANDA Electione hominum, seu completa prædestinatione discrepent, aut conueniant.

NOTA I.

Vtrique ex horrore prædestinationis illius absolutæ, aliam sententiam excogitarunt molliorem.

AD primum igitur quod spectat, vera ratio cur Massilienses nouam viam sibi aperiendam iudicauerint, ad declarandam prædestinationem & gratiam Dei, non fuit alia nisi horror *propositi diuini*, seu *constitutionis Dei humanas præuenientis voluntates*, qua ipse definitum saluandorum numerum sibi eli-

A git pro suo beneplacito. Sic enim aiebant apud Prosperum, quod *vtraque parte superfluus esset labor, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere: quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus definiuit, accidere.* Sub hoc ergo prædestinationis nomine dicebant, *fatalem quandam induci necessitatem.* Qua de re videnda sunt quæ diximus latè libro septimo de Hæresi Pelagiana, vbi perspicuè per multa capita patefecimus, vnicam causam erroris à Massiliensibus excogitati, esse fugam illius diuinæ constitutionis, seu prædestinationis de salute hominum, quæ præueniendo eorum voluntates, alios ex massa eligit

B ad salutem, alios pro meritis damnando reiicit, prout placuit Creatori. Quod propositum à Deo intelligebant conceptum, præueniendo voluntates hominum, non solum de conferenda fide, sed etiam & maximè omnium, de ipsa æterna salute, seu beatitudine. Nam ideo conqueruntur, *sub incerta spe*, pertingendi scilicet ad finem totius stadij iam definitum, *cursum non posse esse constantem: cùm si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit annitentis intentio.* Ideo conqueruntur, quod

Apud Prosp. in Epist. ad August.

Ibidem.

Vide lib. 7. de hæresi Pelag. cap. 5. 6. 7.

vtraque

vtraque parte superfluus labor futurus sit, si neque reiectus vllâ industriâ possit intrare; neque electus vlla negligentia possit excidere à salute, quam ei dandam Deus definiuerat. Hoc enim pacto doctrinam S. Augustini accipiebant. In quo vtrum fortassis hallucinati sint, mentem profundi Doctoris non satis assequendo, an rectè senserint, alia quæstio est, de qua suo loco diximus. Hoc saltem constat, ista veluti teterrima larua, quæ in Augustini scriptis esse videbatur, territos, aliam sententiam fabricandam suscepisse.

Idem omnino est lapis offensionis istis recentioribus. Ægerrimè quippe ferunt id quod à multis traditur, Deum præueniendo voluntates hominum pro suo beneplacito, de æterna eorum salute & perditione, adeoque de bonis operibus eorum decernere, prout placuit Creatori. Itaque passim sententiam Augustini *duram* vocat Molina. Qua de re integros libros ipse Lessius, & alij scripserunt. Vt enim absurda vitent, quæ ex ista sententia videntur eis perspicuè & magno numero sequi, gratiam quandam protulerunt congruam voluntati, cum qua operetur aut cesset, prout libet: & isti gratiæ prædestinationem congruentem, qua nihil Deus non solùm de æterna hominum salute, sed neque de fide, vel perseuerantia, vel meritis, vel vllo opere bono hominibus largiendo quicquam statuit, nisi vel absolutè, vel certè conditionatè præuisâ singulorum voluntate. (*Lib. de præ. & reprob. sect. 5. n. 34.*) Vnde alicubi Lessius: *Modus electionis indicat modum intentionis: sed tota gratia præueniens, quam Deus prædestinatis præparauit, talis est, vt ea posita opus bonum relinquatur libero arbitrio sic instructo, adeo vt tam facile sit illi se inclinare ad malum, vel omissionem eius, quam ad eius effectionem; sicut in Angelis & primo homine proportionaliter loquendo factum. Rursus gratia præparata electis non distinguitur à gratia reproborum, nisi effectu & cooperatione, quæ pendet à libertate nostra: atqui talis præparatio mediorum non indicat intentionem Dei absolutam, sed conditionalem, sicut ostensum est in causa Angelorum.*

NOTA II.

Nasci ex ea fatum causantur.

Causæ verò, cur illi quos diximus recentiores Scholast. tantopere propositum ipsum abhorreant, multæ profectò sunt, & eis valdè videntur graues: inter quas ista non postremo loco ab eis numeratur, quod huiusmodi prædestinatio saluandorum, non aliud quàm Gentilium *fatum* esse videatur. Hanc esse vnam abhorrescentiæ suæ causam passim profitentur. Vasquez disputans de decreto talis prædestinationis, seu electionis: (*Vasq. 1. p. disp. 89. ca. 10.*) *Tale decretum non dubitauit Augustinus & Patres* FATALE *appellare, quod similem nobis necessitatem imponeret.* Augustinum nominat, quia sensum eius non assequitur. Lessius: (*Less. de præd. sect. 6. n. 79.*) *Nihil videtur magis inducere torporem, mœrorem, & desperationis motus, quam persuasio illa, de omnibus & singulis absque vllo operum intuitu, tam firmiter esse statutum: & res omnes sic disponi, vt omnia eueniant, sicut absolutis illis, &* INFLEXIBILIBVS ET PLVSQVAM ADAMANTINIS DECRETIS EST *sancitum.* Cuiusmodi decreta locis aliis nominant a *fatum*, b *fatum plusquam adamantinum*, c *fatum ineuitabile*, d *fatalem necessitatem*, e *& vitam hominis fato alligatam esse.*

(*a Less. de gr. efficaci c. 3. b Ibid. c. 16. c Ibid. c. 3. d Molina q. 23. a. 4. & 5. disp. 1. mem. 12. e Less. sup. c. 3. n. 12.*)

Eadem prorsus fuit querela Massiliensium,

A de eadem illa prædestinationis constitutione, quæ humanas præuenit voluntates. Vocabant enim eam fatale decretum, & fatalem legem: *Sub pietatis fronte*, inquit Faustus, *gentilitatis malum & inter gratiæ vocabulum, absconditum est is fatale decretum.* (*Faust. lib. 2. cap. 4.*) Et capite duodecimo: *Recedat hinc originalis definitio, vel fatalis.* (*Capit. 12.*) Et de Massiliensibus Prosper: *Ea quæ de fato iactitant, neque ipsum quidem onerans* (sanctum Augustinum) *in cuius libris copiosissimè huiusmodi destruuntur errores.* (*Prosp. Epi. ad Rufin. in fine.*) Qua de re qui plura cupit, videat quæ libro septimo de Hæresi Pelagiana diximus. (*Lib. 7. ca. 8. & 9.*)

NOTA III.

B

Tolli libertatem arbitrij.

Secunda horroris ratio est læsio libertatis, vt quæ per huiusmodi decretum prorsus pereat. Vrget eam Lessius vehementer, putans omnino per huiusmodi decreta, quæ ante omnem præuisionem futurorũ gloriam & merita hominibus prædefinit, *Tolli perfectam libertatem*, siue homo decreta illa sciat, siue nesciat. (*Vide Less. de præd. sect. 6. n. 17. & seq.*) Et Molina: *Certè non video, quanam ratione patentissima libertas arbitrij nostri, quam experimur, quæque tam apertè in Scripturis sanctis traditur; cum diuina prædestinatione ita explicata cohærere valeat.* (*Molina qu. 23. a. 4. & 5. disp. 1. mem. 6.*) Eundem interitum
C libertatis ex ista prædestinatione secuturum conficit Vasquez: quia, inquit, *omnino liberum non manet iis qui electi sunt, non consequi coronam, ac proinde libertas eorum læditur, & impeditur.* (*Vasq. 1. p. disp. 89. c. 10.*) Quod ibidem exequitur latius. Gregorius de Valentia idem saxum voluit. (*In 1. p. disp. 1. q. 23. punc. 4.*)

Massilienses etiam in ista eadem texenda querimonia præsultores fuerant. Ita Faustus in libris suis: *Apertè ostendit Paulus, statum hominis non pro constitutione Dei, sed pro arbitrij libertate posse versari.* (*Faust. lib. 1. cap. 12.*) Et alibi: *Dum liberi interremptor arbitrij in alterutram partem omnia ex prædestinatione statuta & definita esse pronuntiat.* (*Ibid. c. 4.*) Sed de ista querela infrà pluribus, cùm ad gratiam, prædestinationis
D effectum, ventum fuerit.

NOTA IV.

Afferri desperationem.

Tertia abhorrendæ istius prædestinationis ratio est, quia talis Dei constitutio, quæ præuenit hominum voluntates, nihil aliud nisi desperationem quandam salutis afferre nata est. Quod incommodum tanquam grauissimum sæpius recentiores & vehementer inculcant. Nam Lessius de huiusmodi prædefinitione loquens: *Grauissima profectò est ista animi afflictio; & inter-*
E *dum tanta, vt homines ad desperationem, & mortem spontaneam adigat.* (*Less. lib. de præd. præf. ad lector.*) Et in eodem libro alio loco: *Persuasio de absoluta electione, ante omnem operum præuisionem, nescio ad quid sit vtilis, nisi ad licentiam vitæ, & desperationem.* (*Ibid. sect. 3 n. 31. n. 32.*) Et mox: *Quorsum ista doctrina pertineret, nisi ad inijciendam hominibus desperationem?* Molina similiter quæritur, *Quod hæc sententia occasionem præbet hominibus despondendi animo, ne dicam desperandi.* (*Molina q. 23. a. 4. & 5. disp. 1. memb. 6.*)

Fluxit & ista ex Massiliensium fonte querimonia. Nam apud Prosperum dicunt: *Ex vtraque parte superfluum laborem fore, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere. Quoquo enim modo se egerit, non posse aliud erga eos, quam Deus definiuit accidere, &* (*Prosp. ad August.*)

Qua

sub incerta spe; cursum non posse esse constantem, &c. [A] De qua desperationis querela identidem Augustinus, & Hilarius ad Augustinum: *His sanctitatis tuæ verbis ita mouentur, vt dicant quandam desperationem hominibus exhiberi.* Et Faustus: *Quid enim vltra speres, quem iam gratis saluum fecit? In quo e contrario non desperet, quem præfinitio violenta damnauit?* Ipsissimum videlicet, quòd in ista prædestinatione quam dixi, recentiores malè habet.

[Aug. de dono pers. c. 17. Hila. Epist. ad Aug. Faust. lib. 1. de lib. arbit. cap. 4.]

NOTA V.

Induci socordiam, torporem, & ignauiam.

PRæcedenti querelæ vicina prorsus alia est; [B] quòd ista de prædestinatione persuasio socordiam, torporem, ignauiam afferat hominibus Christianis. Quid enim laboret aut sollicitus sit, qui se prædestinatum, inquiunt, esse putet? Audi Lessium sæpè stomachantem: *Nihil videtur magis inducere torporem, mœrorem, & desperationis motus, quam persuasio illa de omnibus & singulis absque vllo operum intuitu iam firmiter esse statutum, & res omnes sic disponi, vt omnia eueniant, sicut absolutis illis, inflexibilibus, & plus quàm adamantinis decretis est sancitum.* Et multo superius: *Videtur planè hic modus electionis tollere omnem sollicitudinem bonorum operum, & salutis, &c. Rursus non est quod sim sollicitus de bonis operibus, aut perseuerantia, quia hæc omnia mihi cum omnibus suis circumstantiis sunt decreta.* [C] Et infra: *Cur ergo sim sollicitus? Sit potius (vt humano more loquar) sollicitus ille, vt decreta ipsius impleantur.* Addit & ratiocinationem: *Vel sum de numero Electorum vel non sum, &c.* Et concludit vtrimque nullam sollicitudinem adhibendam esse. Consentit & in refricanda ista querimonia Ludouicus Molina in loco quem citauimus: vbi dicit, quod *hæc sententia occasionem præbet hominibus segnius operandi.*

[Less. de præfect. 6. n. 79. — Ibid. sect. 2. nu. 14. — Ibidem. — Loco supra citato.]

Idem ipsum & Massiliensibus permolestum fuit. Nam ideo dicunt apud Prosperum, *hoc propositum vocationis & lapsis curam resurgendi adimere, & sanctis occasionem teporis afferre*: quod est ipsis- [D] simum istud, quod Molina dixit. Et causam addunt, quam iam supra dedimus: *Eo quod vtraque parte superfluus labor sit, &c. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus definiuit accidere.* Nonne est illa ipsa Lessij ratiocinatio? Et vberius: *Remoueri itaque industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præueniat voluntates.* Vnde & Faustus dicit, in illa sententia *illustres viros per quietem & desidiam coronari.*

[Prosp. Epist. ad Aug. — Lib. 1. c. 11.]

NOTA VI.

Studium virtutis retundi.

SIcut autem in animo sollicitudo, ita in opere [E] conatus omnis ex ista electionis persuasione retundi videtur. Inculcant & istud incommodum in hac sententia recentiores aliquoties: *Omne studium*, inquit Lessius, *bonorum operum eludetur.* Et alibi: *Nulla incuria excides; nulla diligentia intrabis.*

[Less. de prædest. sect. 2. In præfat.]

Et hoc ipsum ex Massiliensibus desumptum est, qui conquerebantur, quod *si aliud habeat prædestinantis Electio, cassa sit annitentis intentio.* Et in eadem Epistola dicunt, quod *superflua erit industriæ & laboris indictio, citius studium cessante Electione frustrandum sit.*

[In Epist. Prosp. ad August. — Ibidem.]

NOTA VII.

Incitari homines ad licentiam ac dissolutionem vitæ.

QVod si homines à studio laboris ac virtutis ista sententia retrahere eis videtur, non minus iustè se conqueri putant, quod ad licentiam ac dissolutionem vitæ potenter incitet: Qua de re ita Lessius: *Audiui multos doctissimos & optimos viros eam* (sententiam de electione ante præuisa opera hominis) *hoc nomine grauiter accusare, quod metuerent sibi effrenem vitæ licentiam, si eam in animum demisissent.* Et ibidem, quod expensa ista sententia *pareret scandalum & vitæ licentiam.* Vrget istud incommodum pressè Gregorius de Valentia hoc syllogismo: *Si prædestinatus sum quicquid hoc tempore faciam, certissimè tandem saluabor. Consultum igitur erit perfrui quibuscumque potero voluptatibus. Si autem non sum, similiter etiam quicquid iam faciam, certissimè tandem condemnabor. Fruar igitur iam quibus potero voluptatibus, &c.*

[Less. lib. de præd. sect. 1. ratione 10. — Ibidem. — Disput. 1. q. 23. in 1. parte punct. 4. in Coroll.]

Sed ista quoque querimonia ex illa ipsa Massiliensium officina prodiit, vnde etiam Gregorius de Valentia & socij eius didicisse videntur. Commemorat enim ipse in eodem loco Monachum quendam simili argumentatione commotum ex Augustini Monasterio, teste ipso sancto Augustino, velut canem ad vomitum, ad sæculi voluptates esse conuersum. Vbi memor esse debuisset, sanctum Augustinum ibidem aduersus Massiliensium similem syllogismum prædestinationi à se traditæ obiectum acriter disputare: *Ista cùm dicuntur*, inquit Augustinus, *ita nos à confitenda Dei vera gratia, & à confitenda secundum eam prædestinatione sanctorum, deterrere non debent: sicut non deterremur à confitenda præscientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, vt dicat: Siue nunc rectè viuatis, siue non rectè, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse præsciuit, vel boni, si bonos, vel mali, si malos.*

[Lib. de dono perseu. c. 15.]

NOTA VIII.

Laudem detrahi operibus bonis.

DEinde etiam illud in hac sententia prædestinationis istius molestè ferunt, quod omnis laus ab operibus bonis tolleretur, quæ tam omnipotenti Dei voluntate hominibus ex vi prædestinationis decreta sunt. De iustis dicent, inquit Lessius; *Quid mirum, si isti bona opera fecerunt, si perseuerauerunt, si saluati sunt? Deus enim illos præ cæteris absolutâ voluntate ad gloriam selegit: Deus omnia & singula eorum bona opera cum omnibus suis circumstantiis, & perseuerantiam in gratia ante omnem præuisionem futurorum prædefiniuit. Quid laudis habet talia bona facere, quæ spectato Dei decreto, impossibile erat omittere?* Et alibi contendit per istam electionem & operum præfinitionem derogari: *Laudi & gloriæ sanctorum, quæ in eo sita est, quod absolutè potuerint transgredi, & omittere bona quæ fecerunt, & tamen non sunt transgressi, vt Ecclesiastici trigesimo primo dicitur. Parua enim videtur laus facere bona, quæ tantis decretis, & tantâ prouidentiæ curâ sunt præparata & vallata, vt absolute omitti nequeant.* Quæ querela ex ista radice nascitur, quasi libertas arbitrij ex Dei prædefinitione læderetur. Antiqua & rancida est etiam ista obiectio.

[Lib. de præf. sect. 2. n. 13. — Ibid. n. 17.]

Quæ

Quæ iam olim in Semi-Pelagianorum aduersus prędestinationem luctantium solo nata fuit. Sic enim Faustus, quo nemo molestius eius imperbilitatem tulit: *Ergo hominem nostrum non possumus conferre palmam, si volumus necessitate seruare naturam*. Dixerat enim paulo superius: *Cui natura prima ista sit laudis occasio, vt peccare possis & nolis*. Ex prædestinatione enim necessitatem nasci, & libertatis istius indifferentis interitum, eodem modo, vt recentiores, æstimat, & non semel docet, vt infra cum de gratiæ efficacis incommodis loquemur, ostendendum est.

cap. vlt.

NOTA IX.

Orationes refrigescere, aut extingui.

NEc minus malum ex parte orationum, quas frequentat Ecclesia, recentiores ex ista prædestinatione, quæ voluntates hominum antegreditur, sequi putant. Illas enim vel frigidas fore, vel extinctum iri, si vera est illa sententia, arbitrantur. Qua de re Vasquez in illa citata disputatione octogesimâ nona in primam partem aduersus electionem istam ante præuisa opera: *Frustra diceremus; Adueniat regnum tuum, si illud consequi aut amittere in nostra positum non est libertate, neo ex nostra oratione nullo modo pendet*. Sed vmbram suam timet, quasi verò nihil à libertate vel oratione nostra penderet, quod à Deo vt fiat constitutum sit. Eodem quippe modo ratiocinabantur Massilienses, prout ipsemet in eodem loco testis est, hallucinando putans alio se, alio Massilienses collimasse, ac diuersam ideo vtrorumque esse rationem. Illos tamen huius querelæ ingeminandæ authores & præceptores sibi fuisse adiiciendo testatur: *Sic inferebant Massilienses*, inquit, *contra Augustinum, dum de electione ad gratiam esset sermo*. Quod quamvis esset verum, nihil futilitati istius querimoniæ officeret. Sed quid Faustus putidissimus ille Semi-Pelagianus? Nonne contra totam prædestinationem ad æternã vitam, tanquam immobili decreto & nullius orationis instantia violabili firmatam, eandem querelam recentioribus iterum iterumq; recoquendo pręcinuit? *Quid orare homini proderit, in vna harum duarum conditione omnimodis constitutos? Nam etsi ad quam partem fuerit deputatus ignorat; vtramque tamen partem defixam & immutabilem non ignorat*. Et infra: *Alterutrum ergo faciat, aut fructum orationis neget, aut legem statutæ perditionis excludat*. Et iterum paulo post: *Qui vnum in origine perditum, alterum in prædestinatione affirmat electum, vide quò improba persuasione declinet. Quid enim aliud dicit, nisi quod adiutorio orationis neuter indigeat?* Causam accipe ipsissimam illam Vasquez: *Nam iam præordinatis ad vitam oratio necessaria non erit, deputatis ad mortem prodesse non poterit*. Quod adhuc latius prosequitur, & aperto marte sententiam sancti Augustini de prædestinatione, qua pro eius beneplacito, alij ex origine damnati ad æternam mortem, alij ad vitam deputantur, eodem illo à Massiliensibus intorto telo quatit.

Vasq. disp. 89. in 1. p. cap. 10.

Ibidem.

Faust. lib. 1. de lib. arb. cap. 4.

NOTA X.

Spem impetrandi tolli ex incertitudine diuini illius propositi.

A

ET quia oratio nititur spe impetrandi, ipsam quoque spem obtinendi dona quibus homines salui fiunt, funditus ex animo tolli recentiores putant; eo quod incertum sit, an & cui Deus illa, præueniendo voluntates hominum, donare constituerit. Non enim videtur esse sapientiæ, confidere te accepturum gratiam aut auxilium: quod incertum est, vtrum alter dare velit. Itaque Lessius: *Quomodo homines possunt & debent firmissimam spem in Dei auxilio reponere, cùm omnino sint incerti, an Deus illis illud auxilium præordinauerit? Non enim possum firmam spem ponere in eo auxilio, quod an mihi præparatum sit, ignoro. Fatuus esset dux militiæ, qui firmam spem poneret in auxilio & suppetiis incertis*.

B

Less. lib. de grat. efficaci ca. 7. n. 4.

Ipsissimo isto scrupulo de incertitudine voluntatis Dei laborarũt Massilienses, eoque pressi prædestinationem Augustini repulerunt, *Nec ad incertum voluntatis Dei deduci se volunt*, inquit Hilarius ad Augustinum. Et Augustinus ipse cum se mirari dixisset, homines *infirmitati suæ se malle committere, quam firmitati promissionis Dei*. Massiliensium scrupulum & verba sibi refellenda proponens: *Sed incerta est mihi*, inquit, *de meipso voluntas Dei*; quibus continuò reponit: *Quid ergo? Tuane tibi voluntas de teipso certa est, nec times? Qui stat, videat ne cadat. Cùm igitur vtraque incerta sit, cur non homo firmiori quàm infirmiori fidem suam, spem, charitatemque committit?* Et in libro de dono perseuerantiæ Massiliensium timorem simillimum illi, quem paulò ante expressit Lessius, à prædestinatione abhorruisse testatur, eo quod verentur, *ne plus desperatio, quam exhortatio videretur afferri, dum cogitant qui audiunt*, INCERTVM ESSE HVMANÆ IGNORANTIÆ, *cui largiatur Deus, cui non largiatur hac dona*.

C

Aug. lib. de præd. SS. cap. 11.

Lib. de dono pers. c. 17.

D

NOTA XI.

Exhortationes, & correptiones languescere, & auferri.

NEc orationes tantum nostras pro nobis ipsis inanes effici, sed etiam exhortationes & correptiones, quibus alios ad bonum incitamus, aut reuocamus à malo, prorsus languidas fieri, & extingui criminantur. Hinc Lessius aduersus illa decreta Dei, quibus absolutè ante præuisionem operum aliquis beandus constituitur, concludit neminem verbis Apostolicis ad patientiam excitantibus multũ excitandum esse si de absolute electis intelligantur: *Diceret enim*, inquit, *quisque fidelium: Ego sum iam vocatus, & iustificatus; absolute mihi decreta est gloria; quid opus vt multum patiar in posterum? Non enim possum frustrari eo, quod mihi absolutè ante omnem operum præuisionem est præparatum*. Et simili sensu tradit multis interpositis, electos solos insulse Apostolica exhortatione compellari: *Quia non solum frigida, sed etiam insulsa esset talis exhortatio: Estote patientes in persecutionibus, quia illæ omnes cedent vobis in gloriam, si estis ex illis absolute electis ante operum præuisionem*. Sed insulsi medici est, etiam bonum medicamentum præpostere applicare, sicut hic

E

Less. supra sect. 3. n. 8.

author facit. Nam quo pacto huiusmodi exhortationes ad omnes fideles tanquam electos non insulsè, sed aptissimè dirigantur, ac dirigendæ sint Augustin. præclarè tradit: prout nos etiam in libro decimo de Gratia Christi Saluatoris diximus.

Aug. lib. de dono perseu. cap. 15.
Vide lib. 10 cap 9.

Sed iam aduertat lector quam accurate quæstus illos de exhortatione per prædestinationem refrigerata recentioribus Massilienses præformauerint: *Nam si hi prædestinati sunt*, inquiunt Massilienses apud Hilarion querelas eorum exponentem Augustino, *ad vtramque partem, ut de aliis ad alios nullus possit accidere, quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia*: Et Prosper ad Augustinum scribens: *Nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse nec minui, ne locum apud infideles ac negligentes cohortationum incitamenta non habeant*. Et apud Augustinum eorum verba sibi refutanda proponentem: *Neminem*, inquiunt, *posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu Ecclesiæ audientibus multis: Ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, vt alij, &c.* Itaque Prosper sciens esse imperitorum hominum inanes voces, & leui flatu Augustini dissipandas, mouet ei quæstionem: *Quemadmodum per hanc prædicationem propositi Dei, quo fideles fiunt, qui præordinati sunt ad vitam æternam, nemo eorum, qui cohortandi sunt, impediatur, nec occasionem negligentiæ habeat, si se prædestinatos esse desperent.*

Hil. Epist. ad August.
Pros. Epist. ad Aug.
Aug. lib. de dono perseu. cap. 15.
Prosp. ibid.

N O T A X I I.

Sollicitudinem ac zelum animarum excludi.

Eiusdem farinæ est & alia querimonia recentiorum, quod per istam sententiam non solum vigor exhortationibus & correptionibus, sed etiam sollicitudo & zelus lucrandis animabus impendendus ex hominum pectoribus tolleretur: *Videtur*, inquit Lessius, *tollere zelum animarum. Si enim omnes saluandi ante omnem præuisionem, sunt iam absolute electi & præfiniti, cur de illorum salute sim sollicitus? Nam etiamsi ego quiescam, æque bene omnes illi & soli saluabuntur, &c.* Et similia plura in hanc sententiam contexit.

Lessius de præd. sect. 2 nu. 15.

Sed audi similes apud Augustinum querimonias: *Non argumentemur contra ista præcepta*, quærendi salutem proximorum per correptiones, hortationes, excommunicationes, &c. *salubremque terrorem dicentes: Et corrumpant bonos mores colloquia mala; & pereat infirmus, quid ad nos? Firmum fundamentum Dei stat: & nemo perit, nisi filius perditionis*: hoc est, prædestinatio electorum firma & immutabilis est, & qui perierit, iam olim perditioni prædestinatus est. Audi iam Lessi. & quisquis huiusmodi argutias refrigerando zelo alienæ salutis tibi prætexis: *Absit vt ista garrientes securos nos in hac negligentia esse debere credamus.* Quod pluribus ibidem agit. Et ista quidem obiectio non in isto libro quidem à Massiliensibus Augustino proposita fuit, sed Prosper testis est, Augostino loquens: *Quicquid in libro hoc* (de correptione & gratia) *ex contradicentium sensu sanctitas tua sibi opposuit, hoc totum ab ipsis sanctis* Massiliensibus presbyteris) *intentiosissime*, fortè, contentiosissime, *condemnatum fuisse.*

Aug. lib. de Cor. & grat. c. vlt.
Pros. Epist. ad Aug.

N O T A X I I I.

Deum non velle omnes homines saluos fieri, et in agnitionem veritatis venire.

Sed adhuc contexunt grauiora, non modo aduersus homines, sed etiam aduersus ipsum Deum, quem multis quoque modis, quemadmodum & Massilienses reprehendi posse murmurant. Et primo quidem apertissime arbitrantur sequi, quod *Deus non vellet omnes homines saluos fieri*, sicut Apostolus docet: *Hoc modus*, inquit Lessius, *actionis non videtur satis consistere, cum sincera voluntate saluandi omnes homines, maxime fideles; neque cum illo amore, & illa cura, qua omnes ad salutem exorat, quæ Scriptura tantopere commendat.* Quod fuse tractat & exaggerat. Nec segnius Molina hoc ipsum agit: *Certe si is fuit modus prædestinationi quosdam adultos, non item alios, qui ex horum authorum sententia iuxta suos præsuppositiones relatus est, non video qua ratione verum sit, Deum velle omnes homines saluos fieri, si per ipsos non steterit.*

Lib. de præd. sect. 2. nu. 2
Mo. q. 14. a. 13. dis. 53. num. 2.

Eadem ista decantatissima Massiliensium & Pelagij & omnium Pelagizantium cantilena aduersus eandem absolutam prædestinationem fuit. Nam in obiectione octaua, quam isti Galli Prospero & Augostino impegerunt, clamitant, quod in August. sententia, *non omnes homines Deus velit saluos fieri, sed certum numerum prædestinatorum*. Et in Epistolis ad Augustinum scriptis eadem tacite refricatur. Vnde sanctus Prosper Massiliensium & simul recentiorum obiectionem propter falsitatis & absurditatis euidentiam quasi irridens. *Et vbi est illud, quod nobis quasi contrarium à non intelligentibus semper opponitur, quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire?* Probat itaque duobus istud capitibus præbere latus, & ex parte adultorum, qui à præteritis generationibus vsque in hoc tempus, sine Dei cognitione perierunt; & ex parte paruulorum quorum plurimi sine baptismo pereunt: *Numquid*, inquit, *non sunt de omnibus hominibus, &c.*

Obiect. 8. Gal. apud Prosp.
Pros. Epist. ad Rufin.

N O T A X I V.

Christum non pro omnibus esse mortuum, nec omnium redemptorem esse.

Addont aliud sequi, nō minus impium, quam præcedens, Christum non pro omnibus esse mortuum, nec omnium hominum fore redemptorem. Vnde Molina prolrat, Deum omnes omnino homines velle saluos fieri; quia *Christus omnibus in redemptorem datus est*: hoc ipso indicans, non fore datum in redemptorem omnibus, si Deus nollet omnes omnino saluos fieri, sed eos dumtaxat, quos pro suo beneplacito absque operum respectu ad vitam delegisset. Et Gregorius de Valentia inter cætera absurda ex istâ sententiâ consectanea reponit, *vt Christus non pro salute omnino omnium hominum mortuus sit, vel certè Deus iniustus sit.*

Mol. q. 23. art. 4 & 5. disp. 1. memb. 8.
Disp. 1. q. 23. puncl. 4. prob. 6.

Expressa est ista criminatio Massiliensium verbis, hoc ipsum ex Augustini prædestinatione sequi, inuidiosissimè conclamantium. Obiectio enim Gallorum nona erat: *Quod non pro totius mundi redemptione Saluator sit crucifixus.* Et prima

Vincen-

Vincentiana: *Quòd Dominus noster Iesus Christus non pro omnium hominum salute & redemptione sit passus.* Imitatus est eam infœliciter: Faustus, qui Christum pro omnibus mortuum esse, aduersus quorundam prædestinationem ad vitam, inuidiosissimè premit. (Faust. lib. 1. cap. 16.)

NOTA XV.

Deum futurum acceptorem personarum.

ACcedit, quòd, Gregorio de Valentia iudice, Deus esset acceptor personarum, si non nisi certos absque operum præuisione ad vitam prædestinasset: (Loco statim cit. prob. 7.) *Si in hominibus*, inquit, *vt à Deo prædestinentur, non requiritur pia cooperatio, quæ à Deo tanquam effectus vnus prædestinationis fuerit præscita; Deus, quod absit, esset aliquo modo acceptor personarum, quòd non omnes prædestinet.* Et mox addit quod illud beneficium omnibus ex iustitia propter merita Christi deberetur.

Hæc, fateor, querela non est à Massiliensibus profecta, quod sciam; sed Pelagianis propria fuit, & non semel aduersus Augustinum vibrata. Sed Massilienses tanquam peccati originalis, atq; vniuersalis damnationis inde consecutæ conscij, probè nouerant liberationem à damnatione nemini prorsus esse debitam: sed esse maximè gratuitæ misericordiæ beneficium. Prout autem executioni per dona gratiæ mandatur, etiam sic respectu liberandi aut liberati esse prorsus gratuitam; nec alios Christi meritis deberi, quàm quos Pater ei saluandos dedit, pro quibus etiam saluandis, *non pro mundo rogauit*, & pretium redemptionis obtulit. Vnde puduit ipsos falsam & putidam Pelagianorum vocem ab inferis reuocare: quò magis profectò mirum est, virum Catholicum, quem fides imbuerat, omnes ex vno in condemnationem lapsos esse, nec nisi gratuita gratia inde liberari, in hac re personarum acceptionem, & iniustitiam Dei aduersus Christum somniare potuisse.

NOTA XVI.

Peccata reproborum Christianorum in Deum redire.

SEd adhuc magis immania proferunt secutura contra iustitiam Dei: nempe peccata reproborum Christianorum quibus à iustitia cadunt, & extra fœlicissimum prædestinatorum numerum ruunt, in Deum reditura: eò quòd ipse, insidias hominum saluti struendo, curaturus sit ne vel lapsi redeant, vel vt stantes cadant; ne alioquin decretæ prædestinationis immobilitas & certitudo violetur. Itaque Gregorius de Valentia ex isto prædestinationis modo infert: *Deum reddere quantum ex se est, impossibilem salutem iis hominibus, quos non prædestinat.* Disertius exequitur querelam illam obsoletam Lessius: (Disp. 1. qu. 23. de præd. puncto 4. Coroll. 5. Less. de præ. sec. 2. rat. 2.) *Sicut ad prouidentiam Dei pertinet, vt saluetur numerus sic electorum: ita ad eandem pertinere videtur, vt alij, qui ab illa electione sunt exclusi, non fiant salui: quia alioquin posset fieri vt aliquis ex istis in numerum illum intraret, quod est absurdum. Quare cùm ex tam immensa multitudine nemo saluetur, signum est, id aliquâ particulari prouidentia prouisum.* Et inferius exprimit veluti ratione nixas impiorum voces: (Ibid. rat. 4.) *Ipse nos implanauit, ipse nostræ saluti insidiatus est; ipse eam nobis impossibilem red-* A *didit; alioquin qui fieret, vt ex tam immensa multitudine nemo saluus fieret?* Et aliis in locis aliquoties repetit, quod in isto prædestinandi modo, qui fit ante præuisa merita; *Ad prouidentiam Dei pertinet curare, vt non electus in numerum illum intret; & impedire, ne saluetur.* (Less. Sect. 5. n. 62. & n. 58. & 59. & n. 51.) In quibus imaginationibus iste author tantopere sibi placet, vt quæ ante oculos sunt, non videat; non esse videlicet opus, vt quemquam Deus impediat; quemquam impellat, quemquam deturbet è iustitia, quemquam arceat, ne *irrepat* in numerum electorum, vt ipse loquitur: sed opus esse, vt ipse potenti (Sect. 5. n. 58.) gratia mortuum suscitet, infirmum roboret, iustum teneat, diabolum comprimat, & opitula- B tricem manum diu noctuque adhibeat: alioquí, veluti dux in præceps; mox suopte propriæ infirmitatis pondere deorsum in peccata ruiturus est. Sed istiusmodi chimericæ phantasiæ ex ista congruarum & incongruarum gratiarum assidua dispersione cogitandi libertate fabricata, proficiscuntur.

In quibus profectò comminiscendis Massilienses ante se architectos isti recentiores habuerunt. Nam & illi apud Augustinum querebantur, ex eius prædestinatione sequi, quòd *qui obedirent, si prædestinati essent reiiciendi, subtraherentur obediendi vires, vt obedire cessarent.* (Apud Aug. libro de dono persev. c. 15.) Quod & Galli apud Prosperum repetunt. *Quod quibusdam voca-* C *tis, & piè iusteque viuentibus, obedientia subtrahatur, vt obedire desistant.* (Obiect. 12. Gall. c. 12.) Nonne est ipsissimum illud, quod Lessius dixit, *insidiari Deum ipsorum saluti?* Et quod Vincentius apud eundem Prosperum clamat: *Quod hæc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit:* (Obiect. 7. Vincent. apud Prosp.) nonne id ipsum est, quod dixit Lessius, Deum impedire ne saluentur, prouidere ne salui fiant, reddere salutem impossibilem? Et quod in alia obiectione dicitur: *Quod velit Deus, vt magna pars sanctorum à sanctitatis proposito ruat; quod velit, vt magna pars Catholicorum à fide apostatet;* (Obiect. 8. & 9. Ibidem.) Nonne est illud, quod Lessius intulit, dici posse Deo: Ipse nos implanauit? Ita nihil penè tam absur- D dum à Massiliensibus excogitatum est, quod non vel imprudentes, vel etiam prudentes isti sibi vendicarint.

NOTA XVII.

Homines condi, vt pereant.

NAm etiam istud sequi arbitrantur; quod Deus homines condat, vt pereant. Sic enim Lessius: *Addo in hac sententia difficile esse in explicare, quomodo maxima hominum pars non sit diuina potestate prædestinata ad malum, & creata, vt pereat.* Quod latius tum ibi, tum inferius declarat, E ostendendo parum interesse ad praxim, siue dicatur positiuè reprobati, quod hæretici nostri volunt, *siue negatiuè, si æquè infallibiliter sequatur damnatio.*

Sed ista querela propriis Massiliensium verbis expressa est, qui obiiciunt Augustino apud Prosperum: *Quod Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet, vt illam perdat in æternum.*

NOTA XVIII.

Errorem Prædestinatianorum verum futurum.

ADdit ad ista grauius aliquid Gregorius de Valentia, quod sequeretur ex illa sententia error Prædestinatianorũ, *qui ita*, inquit, *nominabantur, propterea quod dicerent; nihil bona opera ad salutem prodesse prædestinatis, quasi non essent salui futuri absque illis. Quod recte videtur sequi, si ante omnem respectum ad opera, firmum de illorum salute stat decretum. Tunc enim ex vi eius primi decreti fierent salui, quamuis piè non operarentur.* Sed non aduertit, Prædestinatianos illos, quos vocat hæreticos, non alios esse, quam Augustinum, Prosperum, & sectatores eorum, imo Catholicam Ecclesiam, cuius doctrinam de prædestinatione Massilienses calumnioso dicterio hæresin Prædestinatorum, siue Prædestinatiorum esse dictitabant. Vnde primus omnium Gennadius Massiliensium non postremus istos in hæreticorum catalogo collocauit. Qua de causa etiã Faustus, vbi apertissimo marte sancti Augustini doctrinam nititur proterere, capita sententiarum eius, tanquam hæreticorum dicta, vellicat & oppugnat. Qua de re cui plura videre lubet, videat ea quæ fusè de Prædestinationis libro postremo de hæresi Pelagiana disseruimus. Gregorius igitur si obseruasset se Massiliensium obsoletas aduersus Augustini doctrinam refricare querimonias paulo timidius forsan ad eorum verba confugisset, quorum sensus ei probari videtur. Atque ista quidem sunt potissima querelarũ capita, quas eodẽ modo aduersus prædestinationem presbyteri Massilienses & nostri recentiores ingeminant. Eas vero tanquam aduersus prædestinationem, quę præscientiam operum, seu humanæ cooperationis supponit, fusas comminisci, quasi ex ea sequeretur, homines ad perditionem condi, quorum peccata in Deum redeant; Deum nõ esse redemptorem omnium, acceptorem esse personarum, sollicitudinem, zelum, correptiones, exhortationes, spem, orationes, libertatem arbitrij, studium virtutis funditus tolli; desperationem, torporem, socordiam, dissolutionem ac licentiam vitæ, denique fatalem afferri vitæ humanæ necessitatem, insipientiæ profecto singularis est, tam in eis qui hoc de Massiliensibus acutis viris fingere potuerunt, quam in eis, de quibus hoc persuadere conantur. Delirum est enim aliquid huiusmodi de tali prædestinatione somniare, cuius decretum omni ex parte in hominis potestate constituitur; insanum vero istas ab eis profundi posse querimonias, qui vltro plena voce & professione protestantur se, *prædestinationem secundum præscientiam* recipere; se illos ponere prædestinari atque eligi, *quos Deus præsciuerit credituros*: denique qui disertis verbis dicunt: *Nisi præscientia explorauerit, prædestinatio nihil decernit.* Quid ergo recentiores huiusmodi prætextus comminiscendo aliud faciunt, quàm suæ causæ imbecillitatem prodere, quæ talibus fulcris sustentari debet, vt cum aliquo colore, aliam à se prædestinationem defendi, aliamque oppugnari, quàm à Massiliensibus defensa & oppugnata fuit, hominibus quoquo modo videatur. Quod si tamen ita se res habet vt Massilienses prædestinationem Lessij, Vasquez, Molinæ; gratiasque sufficientes & congruas, A quas tum ipsi, tum cæteri tradunt, & ab Augustino traditas fuisse arbitrantur, tam inuidiosis vocibus pulsauerint, quid causæ est, cur eisdem querimoniis nunc nemo aduersus ipsos vtatur? Nemo ipsorum sententiam in tot portentorum inuidiam vocet? Cur nullus queritur, Lessium, Molinam, Vasquez prædestinatione sua, vnaque cum cæteris gratiæ suæ prædicatione studium virtutis infringere? Libertatem, sollicitudinem salutis, exhortationes, orationes, animarum zelum tollere? Fatum, mœrorem, socordiam, dissolutionem, desperationem afferre? Cur nunc, mutata velificatione, omnia contraria symptomata de ista sua tanquam Augustiniana gratia B & prædestinatione prædicant? An ita repente omnia cõmutata sunt, vt quod tunc atrum: nunc album sit? Vt quod tunc intellectu, fatente Augustino, difficillimum; nunc facillimum dici debeat? Quod tunc torporem, mœrorem, horrorem, desperationem, licentiam vitæ, fatalesque necessitates animis ingerebat; nunc è cõtrario, tanquam solatio & spe plenum, castigandis fluxis moribus efficacissimum, libertati omni ex parte congruum, sanandis mœroribus ac desperationi remedium pręsentissimum commendandum sit? Quod tunc ab incerta de voluntate pendere; nunc totum in hominis potestate constitutum esse videatur? O rerum inusitatas metamorphoseis C Ouidianis profecto mirabiliores! Sed nimirum durum telum necessitas. Sic enim, cum in illas sententias bono studio, sed non satis cauto, incidissent, tota scena subinde concinnanda fuit, vt & caliginosus Augustinus, & bruti Massilienses fuerint: ne forte, si illam veram Augustinianam gratiam & prædestinationem adhuc pristinum illum vultum benignitate & seueritate temperatum proferre faterentur, blandula & mollicula sententia recentiorum, ex Massiliensium cineribus ressuscitata, & aduersus Augustinum iterum arietare crederetur.

Nunc itaque videamus an & quo etiam pacto in oppugnanda gratia, quæ est proprius effectus D Augustinianæ prædestinationis, inuicem similes aut dissimiles ostendantur.

Disp. 1. q. 23 de prædi puncto 4. prob. 8.

Lib. 8. c. vlt.

In Epist. Prosp. Hil. in Epist. Faust. lib. 2. cap. 3.

CAPVT II.

QVOMODO IN OPPVGNANDA gratia efficaci conueniant, aut differant.

NOTA XIX.

Repudiant gratiam quæ humanam sibi subiicit voluntatem. E

IN oppugnanda vera Dei gratia, quæ per Augustinum nobis tradita est, non minor profectò similitudo reperitur. Eadem quippe & Massilienses tunc, & recentiores isti nunc aduersus operationem diuinæ gratiæ obmurmurant. Et quamuis iis pleraque similia sunt, quæ prædestinationi ab eis obiecta vidimus, ex alio tamen capite prædestinationi, ex alio efficaci gratiæ opponuntur. Illi maximè propter immutabilitatem, quã voluntates ab æterno præueniendo, de salute quorundam, nulla operum consideratione, decerneret: huic præcipue propter temporalis operationis efficaciam.

In primis igitur gratiam illam reiecerunt A Massilienses, *quæ humanam sibi subiicit voluntatem*, vt Prosper notat: hoc est, illam quæ voluntati efficaci potestate ita dominatur, vt in ea ipsum etiam primum velle operetur; non eam cui voluntas ita dominatur, vt eam efficacem vel inefficacem & cassam reddat, si voluerit. Quod verum esse, alibi late asseruimus, & infra forsan aliquid dicturi sumus.

In Epist. ad August.

Vide dicta lib. 8. de hæres. Pelag. c. 6. 7. 8.

Quid vero recentiores nonne illam ipsam omnibus oppugnandi viribus expugnare nituntur? Profitentur enim palam, se illam auersari gratiam, quæ determinat voluntatem, hoc est, cuius vsus vel non vsus non dependet à voluntatis dominantis nutu, sed ipsa infert vsum sui, *humanam sibi subiiciens voluntatem. Efficit enim primitus, vt velimus*, & ex *nolentibus volentes facit*. Illam B vero se amplecti gratanter confitentur, cuius vsus voluntati subditur, & facit aliquid aut non facit, prout voluntatis arbitrio placet. Vnde illud Lessij: *Neque gratiam subiicimus voluntati, sed vsum gratiæ.* Quasi vero aliter gratia subiiceretur voluntati, quam cum vsus eius & non vsus, actio eius & cessatio à voluntate suspenditur. Hinc frequens eorum phrasis: *Liberum arbitrium cassum potest facere auxilium Dei*: *Gratia dicitur efficax vel inefficax ab effectu*, & huiusmodi; quibus euidenter ista subiectio exprimitur. Et quamvis ipsi verissima hæc esse putent; nos tamen C alibi non obscure patefecimus, nullum in his sententiis relinqui gratiæ Christi locum, sed solam eis liberi arbitrij naturam superesse, quæ velle in eis & operari operetur.

Less. de grat. efficaci c. 12. num. 2.

Molin. in conc. & Lessius.

NOTA XX.

Ratio repudiandi, Quia vni datur, alteri negatur.

CAusæ vero, cur huiusmodi gratiam tantopere auersentur, prorsus ipsissimæ sunt, quibus Massilienses ad eam detestandam oppugnandamque moti sunt. Et prima quidem illa D fuit, quod gratia à sancto Augustino prædicaretur talis esse, quæ non omnibus promiscue accipere volentibus offerretur, sed iudicio Dei occulto daretur vni, alteri negaretur: sicut in Augustini scriptis identidem inculcatur.

Hinc illud Fausti aduersus illam solemnem sancti Augustini & Prosperi doctrinam: *Nunc*, inquit, *veniendum est ad illos, qui cum gratiam aliis dari, aliis negari asserunt, gratiæ munus cum Pelagio perdiderunt.* Et in eodem libro inferius: *Quis tam immemor salutis suæ sit, qui attrahentis misericordiam negare præsumat? Sed ille vere impius est, qui eam non omnibus ingeri, non omnibus testatur impendi.* Simili modo Massilienses de quibus Prosper & Hilarius, E molestissime ferebant in hunc sensum illud ab Augustino vsurpari: *Sicut vnicuique partitus est mensuram fidei*, quasi *vni daretur vt velit, reiectis ab hoc dono aliis pariter reis.*

Faust. lib. 1. cap. 3.

Ibid. c. 17.

Hil. in Epi. ad August.

Hoc ipsum grauiter istis recentioribus displicet. Nec enim ferre possunt, gratiam ita dispensari à Deo, vt eam vni det, alteri neget: sed omnibus communiter eam impendi volunt. Itaque pari prorsus modo gratiam sufficientem quandam omnibus omnino hominibus quantumcumque peruersis expositam tradunt. Quæ doctrina quia ex eorum libris notissima est, nullis testimoniis opus est. Videat qui volet Lessium, Suarez, Molinam.

Less. lib. de præd. sect. 6 num. 65 & 66. Suarez de auxil. lib. 3. cap. 6.

NOTA XXI.

Quia destruit libertatem quando datur.

Mol. in Concord q. 14. a. 13. disput. 10. & q. 23. a. 4. & 5. disp. 4.

ALtera eaque celebratissima fuit, quod destrueret libertatem arbitrij nostri, idque siue nobis à Deo donaretur, siue negaretur. De primo nunc, de altero sequenti obseruatione id ostendendum est.

Perire itaque libertatem arbitrij per gratiæ istius, quam prædicabat Augustinus, efficaciam, sexcentis tundebant cœlum & terram querimoniis. Vnde Prosper ad Ruffinum: *Scripta eius* (sancti Augustini) *quibus error Pelagianorum impugnatur, infamant; dicentes eum liberum arbitrium pœnitus submouere.* Et inferius: *Nimium vero inepte, nimiumque inconsiderate ab aduersantibus dicitur, quod per hanc Dei gratiam, libero nihil relinquatur arbitrio.* Itaque *coactionem* per gratiam inferri voluntati, & *necessitatem*, gratiamque *solitariam* sine concursu videlicet voluntatis, operari salutem, incunctanter asserebant. Imò *brutis animantibus* hominem similem, vel potius peiorem fieri; quando quidem *sicut mare magnum, quod huc atque illuc ventis agitantibus volutatur, ita ad quodcumque bonum vel facinus, sine vllo affectu suo, solo diuinæ potestatis impulsu, mens humana versaretur. Ecce hæreticus* (quem non alium quam sanctum Augustinum cum suis intelligit) *sub prætextu gratiæ, qualem vult hominem esse post gratiam.* Vbi perspicue vides, quo sensu Faustus gratiam Christianam ac veram in voluntate operari crederet. Nonne insaniæ simile videretur, si de gratia cuius vsus instar cuiuslibet potentiæ, instar habitus, instar specierum, instar lucis, instar concursus illius indifferentis Dei, voluntatis nutui ad amussim subditur, tales expostulationes & eiulatus, non ab ignaro vulgo, sed ab acutissimis viris, funderentur? Nonne recentiores grauissime aduersus eos monerentur, à quibus tam brutus sibi stupor affingeretur, vt gratiam illam ab ipsa cooperatione voluntatis efficacem, quam ipsi docent, libertati voluntatis aduersam credere putarentur? Et hoc tamen de Massiliensibus quoquo modo credi volunt, ne alioquin ab eis doctrinam ac sensa sua deriuasse credantur.

Prosp. Epist ad Ruff.

Ibid. in fine.

Faust. lib. 2. de lib. arb. c. 6.

Lib. 1. c. 11.

Faust. lib. 1. de lib. arb. c. 8.

Quam vero sint ipsis in hac expostulatione similes, res ipsa clamat, & voluminibus plenis vbique protestantur, Molina, Vasquez, Gregorius à Valentia, Suarez, Lessius, & alij. Nihil enim inuidiosius passim inculcant, quam per gratiam, quæ ad volendum, consentiendum, agendum prædeterminat voluntatem, funditus euerti libertatem; vt non sit opus testimoniis eorum corrogatis hoc astruere.

NOTA XXII.

Quia destruit eametiam cùm negatur.

QVod vero libertatem etiam euerteret illa gratia, quando diuino iudicio subtrahitur, non minus inuidiose Massilienses questi sunt. Nam apud Augustinum *extra culpam se videri volunt, qui non obediunt Deo*, quia *obedientia*, hoc est, gratia ad obediendum, *munus Dei est. Hanc*, inquiunt, *non accepimus. Quid itaque corripimur, quasi nos eam nobis dare possimus, & nostro arbitrio dare nolimus?* Istas enim Adrumetinorum que-

Lib. de Corr. & grat. c. 4.

relas fuisse quoque Massiliensium, in Epistola sua Prosper affirmat. Hinc & Faustus: *Dum liberi interemptor arbitrij in alterutram partem omnia ex prædestinatione statuta & definita esse pronunciat, etiam suprema remedia pœnitentiæ sensu abruptæ pietatis euacuat.* Ita verò inscribit libros suos: *Professio fidei aduersus eos, qui dum per solam voluntatem Dei, alios dicunt ad vitam attrahi, alios in mortem deprimi, hinc fatum cum gentilibus asserunt, inde liberum arbitrium cum Manichæis negant.* Nam duplex in eis verbis Augustinianæ doctrinæ caput impetit, primum, quod Deus per solam voluntatem; hoc est, per gratiam suam, alios ad vitam attrahere diceretur; alterum, quod alios in morte relinqueret, vel reprobaret.

Faust. lib. 1. cap. 11.

Idem omnino non semel aduersus gratiam illam ex se efficacem, quæ non omnibus datur, recentiores ingeminant. Lessius: *Antequam detur motio efficax, non est in ipsius potestate eam habere, vt sæpe ostensum est, ac proinde nec opus bonum facere: Vnde nullum instans dari potest, in quo sit potens ad vtrumlibet; quod tamen ad rationem libertatis requiri, supra capite quinto ostendimus.* Idipsum docet, & aliis locis. Nec cæteri dissentiunt. Putant enim nullo modo imputandum esse peccatum, tanquam non liberâ voluntate factum, si gratia, sine qua vitari non potest, negaretur.

Less. de grat. effi. c. 9. n. 9. *Vide. c. 3. n. 12. latius.* *Suarez l. 3. de auxil. c. 6*

NOTA XXIII.

Quia præceptum fit hominibus impossibile.

DEinde, quod ex præcedenti sequitur, si subtrahitur gratia illa vitando peccato vel faciendo operi, quod præcipitur, necessaria, iam præceptum fit hominibus impossibile. Ita conqueruntur in superiori obseruatione Monachi Adrumetini: *Cur corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus, qui non accepimus?* Quasi dicerent, impossibile est nobis facere quod præcipitur, quia gratiam non accepimus, qua fieri possit. Vnde & Faustus: *Quomodo prædicat gratiam, qui misericordiam negat? Quomodo videtur asserere Dei donum, cuius tollit auxilium, &c. Quomodo mihi dicitur, Declina à malo & fac bonum, si iam malum declinare non possum?* Per istius videlicet misericordiæ seu gratiæ subtractionem.

Lib. de Cor. & grat. c. 6. *Faust. lib. 1. cap. 11.*

Accuratè hoc imitatur Lessius: *Si præter cætera auxilia requiritur ad singula opera motio* (id est gratia) *quædam determinans, quam habere non sit in potestate, vtpote quam Deus pro paucis prædestinauit; plurimi profectò sunt, quibus præcepta Dei sunt impossibilia.* Idipsum docent alij multo maiori, vt eis videtur, ratione, si gratia sufficiens ad implenda præcepta subtrahatur. Concludunt enim eadem quâ Massilienses ratione subniui; præcepta fore impossibilia: *Offert ergo Deus hoc auxilium,* inquit Lessius, *alioquin sequeretur, & Deum iubere, impossibilia, & nos peccare in eo quod vitare non possumus; vel certe violando diuina præcepta nos non peccare.*

Less. de grat. effic. c. 7. n. 3. *Less. de præd. sect. 6. n. 61. Vide Suarez l. 3. auxil. c. 6.*

NOTA XXIV.

Quia frustra erunt præcepta, exhortationes, correptiones.

EIusdem rationis est, eodemque fundamento innixum, quod conquerebantur, frustra futura præcepta, exhortationes, & correptiones. De quo in præcedentibus duobus capitibus audiuimus Massiliensium voces. Similes passim fundunt etiam recentiores: *Denique frustra erunt præcepta, frustra consilia, frustra exhortationes, & correptiones. Nemo enim his bene vti poterit, sine auxilio efficaci, quod non est in eius potestate.* Ita Lessius.

Less. lib. de grat. effic. c. 9. num. 12.

NOTA XXV.

Quia naturæ vires nimium deprimuntur.

ALia ex causa Massilienses putabant superfluam fore exhortationem, correptionem, & similia, ex eo quod Augustinus traderet, ita per peccatum primi hominis prostratas esse naturæ vires, vt nihil boni velle, aut agere, aut periculum æternæ mortis timere posset nisi per gratiam bona ista voluntas inspiraretur. Vnde stomachantes apud Hilarium *excludi* putant *omnem prædicationis vigorem, si nihil, quod per eum excitetur, remansisse dicatur.* Et paulò post: *Asserunt inutilem exhortandi consuetudinem, si nihil in homine remansisse dicatur, quod correptio valeat excitare.*

Hilar. Epist. ad August.

Idipsum refricant sine fuco recentiores: *Noluit,* inquit Lessius, *dare tantam gratiæ copiam, vt omnia sint naturæ facilia, ipsaque natura sit secura: sed eam duntaxat mensuram, quæ multam nobis relinquat sollicitudinem: vt animaduersa tui difficultate & ancipiti euentu excitemus naturam, eique vim inferamus, vt quantum potest gratiæ cooperetur. Hoc sæpe monet Scriptura, vt cum hortatur ad vigilantiam, ad assiduam orationem, ad redimendum tempus, ad cautè ambulandum, ad operandum salutem cum timore & tremore. Non decebat, vt vires naturæ à creatore acceptæ essent otiosæ, & quasi passiue se ad gratiæ vires haberent, earum impulsum tantummodo expectantes, & sinentes se ab illis moueri, &c.* In quibus verbis tacitè indicat, alioqnin non rectè illas Scripturæ monitiones fieri, nisi natura seipsam excitaret: nec attendit, huiusmodi excitationes naturæ, & solicitudines, & timores esse vnum ex primis & præcipuis gratiæ operibus præuenientis voluntatem. Ex quo fit, vt vbi ipse se naturam excitare putat, ad cooperandum gratiæ, gratia è contrario præueniendo naturam sopitam ac somnolentam, eam ad cooperandum excitet. Numquam huiusmodi verbis quisquam gratiæ intellector vteretur, nisi existimaret, aliquid in natura relictum esse, quod ipse sua diligentia ad gratiam excitaret. Sed hoc ex illa opinatione venit, qua putant hominem, quantum in se est operando, multa facere; quæ vere bona sunt, quibus se postea interponat gratia, vt ad supernaturales actus perducatur. Hoc aperte profitetur Molina, cuius doctrina Lessio mirifice probatur, ideoque *de Scholastica Theologia optime meritus* pronuntiatur. Nam in concordia sua aperte profitetur; *quo homines auidius, sinceriorique animo veritatem cognoscere volunt, eo plures à Deo vocari ad fidem, & illuminari.* Quasi ista auiditas, & sincerus animus, & cognoscendi voluntas, non

Less. lib. de præd. sect. 6. n. 72. *In principio tract. ante lib. de grat.* *Molin. q. 14. a. 13. disp. 9.*

esset donum gratiæ Dei. Addit adhuc, ita se Deum accommodasse homini: *Vt sicut per gratiam homini naturam ex se liberam perficiebat; ita etiam ante receptionem gratiæ, & in ipsa receptione gratiæ, ac postea in augmento illius, suum locum libero relinqueret arbitrio; quatenus ita ipse author esset omnium bonorum, omniaque ei accepta referrentur, vt nihilominus libero arbitrio propria industria, & laus seruaretur.* Ecce & ante receptionem gratiæ libero relinquitur arbitrio locus, vt ei industria & laus sua seruetur. Vnde vlterius pergit, idipsum afferens, quod & Lessius de exhortatione dixit: *Atque prædicta omnia exigere videtur Deus à peccatore illis verbis Zachariæ, id est: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.* Quasi videlicet Deus illis verbis naturales liberæ voluntatis conatus exigeret, quibus se gratia postea insereret, prout ibidem ex professo docet, & Massilienses ex propria sui erroris professione statuebant.

Molin. ibid.

NOTA XXVI.

Quia sola erit opus oratione.

Hinc vlterius Massilienses inferebant, tantummodo orandum esse pro illis, qui non rectè viuunt, si totum est gratiæ. Nam & illud ipsum, *totum gratiæ dari*, permolestè ferre solebant. De oratione audi: *Si non fecero, non ego corripiendus sum, sed ille orandus, vt det quod non dedit.* Et mox: *Cum ergo & ipsa voluntas à Domino præparetur, cur me corripis, quia vides me eius præcepta facere nolle, & non potius ipsum rogas vt in me operetur & velle?* Monachorum Adrumetinorum verba sunt, quæ à Massiliensibus frequentata quoque fuisse, Prosper ad Augustinum testatur.

Apud Aug. lib. de Corr. & grat. c. 4.

Eadem quoque eandem ob causam, propter illa scilicet auxilia efficacia ex prædestinatione profluentia, vsurpant recentiores: *Imò verò*, inquit Molina, *data ea sententia, locus apertissimè datur errori illorum Monachorum, qui dicebant neminem corripiendum esse, quod non operetur bonum; sed orandum esse Deum, vt illi largiatur gratiam, auxiliumve efficax, quo bene operetur.* Sed non aduertit, arbitror, istas Monachorum accusationes aduersus gratiam. Presbyteros quoque Massilienses, *contentiosissime conclamando*, fecisse suas, vt iam ex Prospero sæpius diximus.

Mol. qu. 14. art. 13. disp. 53. memb. 2.

NOTA XXVII.

Quia absurdum est, vt Deus petat ab homine fieri, quod ipse Deus per talem gratiam debet facere.

Istud quoque perabsurdum esse Massiliensibus videbatur quod Deus ab homine præcipiendo aut exhortando peteret id, quod ipse dare deberet. Hinc Monachi Adrumetini, quorum omnes querelas tanquam iustissimas Massilienses quoque amplexos esse, Prosper tradit, valde serio querebantur: *Vt quid nobis prædicatur, atque præcipitur, vt declinemus à malo & faciamus bonum si hoc nos non agimus, sed id velle & operari* DEVS OPERETVR *in nobis?* Et Augustinus ex similium persona ad eosdem istos Monachos: *Quare iubet, si ipse daturus est?* Quod statim soluit, quia *dat quod iubet cum adiuuat, vt faciat cui iubet.*

In Epist. ad August. Lib. de Cor. & grat. c. 2.

Lib. de grat. & lib. arb. c. 15.

Simili prorsus modo Lessius siculneam hanc machæram non semel aduersus illam gratiam vibrat, quæ non est in hominis potestate & aduersus illa Dei dona, quæ talis gratia in hominis voluntate operatur: *Cur enim pulsaret Deus ad ostium cordis, si non possent aperire? Quomodo diceret: Si quis mihi aperuerit, si ipsemet deberet aperire, per quendam impulsum, qui non est in eorum potestate?* Et accuratius hoc argumentum explicans ac diducens: *Si enim, inquit, qui intus est, non potest aperire nisi tu foris illud impellas, non rectè ei dixeris: Si aperias intrabo, cum ipse aperire nequeat sine tuo impulsu, & tu illum impulsum non statueris facere. Vnde meritò respondebitur tibi: Impelle tu prius, & tunc aperiam: Nam nisi prior impulsum feceris, aperire non potero.*

Less. lib. de grat. effic. c. 6. refut. 3. num. 7.

NOTA XXVIII.

Quia totum isti gratiæ tribuitur, nihil naturæ.

Iam verò istud alterum, quod *totum gratiæ*, nihil naturæ tribueretur, Massiliensibus non minus inuisum fuit. Nam Faustus reprehendit, quod aduersarij dicerent *totum solius esse gratiæ*, quibus verbis Augustini doctrinam & Cypriani, quibus tradunt, *nostrum nihil esse*. Et, *Tutiores nos viuere, si totum Deo datur.*

Cyprian. in explic. orat. Dom. & lib. 3. ad Quir. cap. 4.

Hoc ipsum & Lessius videtur reprehendere, quando dicit: *Non dicebat, vt vires naturæ à creatore acceptæ essent otiosæ, & quasi passiuè se ad gratiæ vires haberent, earum impulsum tantummodo exspectantes, & sinentes se ab illis moueri, & sic* TOTVM *à gratiæ motione penderet.* Vbi tria simul capita doctrinæ Fausti, & Massiliensium tangit, & obiicit; primum, quod totum esset gratiæ; secundum, quod vires hominis essent otiosæ. Nam & hoc argute Catholicis obiicere sibi videbantur. Vnde apud Faustum frequens est istius otij reprehensio: *Audi*, inquit, *Apostolum non otiositatem prædicantem*; Et ex Augustini sententia vocat procurationem salutis *otiosum negotium*, & homines *per quietem & desidiam coronari*. Tertium, homines in ista gratiæ prædicatione, tantum impulsum gratiæ exspectare, sinentes se ab ea moueri. Nam supra reprehendentem Faustum audiuimus, quòd *sicut mare magnum, quod huc atque illuc ventis agitantibus voluatur, ita solo diuinæ potestatis impulsu, mens humana per gratiam versetur.*

August. de dono pers. cap. 6. Less. lib. de præd. sect. 6. num. 71.

Faust. lib. 1. c. 10. Capit. 11.

Faust. lib. 1. cap. 8.

NOTA XXIX.

Quia fatalis sequitur in vitam humanam necessitas.

Hinc itaque fati fatalisque necessitatis operationem induci per gratiam, tanquam indubitatum conclamabant: *Inter gratiæ vocabulum*, inquit Faustus, *absconditum erit fatale decretum*. Quod non semel in eisdem libris replicat, & Pelagiani omnibus gratiæ efficaciter operantis aduersariis propinauerant. Fatum enim non solum ex prædestinatione, quod supra dictum, sed etiam ex ipsa efficaci gratiæ operatione sequi arbitrabantur.

Faust. lib. 1. cap. 4.

Apud recentiores istos nihil ista expostulatione inuidiosius & frequentius: *Fateor*, inquit Lessius, *nulla ratione me posse assequi, quomodo per eam, doctrinam de determinatione voluntatis per gratiam efficacem, non inducatur fatum plus-*

Less. lib. de grat. c. 16. num. 6. Ibid. cap. 3.

quam adamantinum. De quo & alibi aliquoties. Et A Molina profitetur, si secludatur præscientia, qualiter arbitrium prò sua libertate deberet se determinare, se, supposito auxilio determinante, *Non intelligere, qua ratione eius sententiæ assertores euadere possint fatalem necessitatem in eo effectu, humanæque libertatis euersionem*. Ex quibus perspicuum esse puto, quam accuratè sibi etiam recentiores isti & Massilienses in gratiæ ex se efficaciter operantis oppugnatione, & argumentorum omnium, aut penè omnium apparatu concinant.

Mol. qu. 23. art. 4. & 5. disp. 1. memb. 11.

Quapropter prudens quisque, qui non contentionem, sed veritatem in scriptoribus quærit, consideret velim, quo colore istæ tot querimoniæ aduersus illud adiutorium voluntatis B intorqueri possunt, quod à recentioribus defenditur, & ab Augustino contra Massilienses traditum fuisse credi volunt. Qua vel specie vel simili de adiutorio, quod instar habitus omni ex parte subditum est nutui liberæ voluntatis, dici, vel cogitari, vel somniari potest, quòd fatum afferat, quod euertat libertatem, cui semper obtemperat? Quod præceptum reddat impossibile, quod frustranea efficiat præcepta, exhortationes, correptiones, quibus implendis nihil voluntatis præsto est? Quod sola sit opus oratione quod totum gratiæ tribuatur; cùm nihil omnino illa operetur, nisi ad operandum voluntate concitetur? Quod absurde Deus ab homine petat, vt velit, cum per istam gratiam non det velle, nisi ipsa voluntas velit? Quis ita stupidus, tardus, blennus, & caudex est, vt illos homines acutissimos ita delirasse credat, qui vltro vociferantur se agnoscere, intelligere, probare gratiam illam ab Augustino traditam, qua adiutus primus homo poterat perseuerare & non perseuerare si vellet: Hoc est, gratiam quæ obtemperat in agendo & non agendo liberæ voluntati? Dicat hoc ergo qui voluerit, credat qui poterit. Ego puto neminem eorum, qui hoc de Massiliensibus persuadere conantur, vel apud seipsum in animo suo posse credere: sed ad huiusmodi D vela sententiæ suæ prætexenda, ipsa susceptæ semel defensionis necessitate compelli.

Tes. Hil. in Epist. ad August.

CAPVT III.

Quæ sit inter gratiam ab vtrisque traditam conuenientia, ac discrepantia.

CVM igitur satis declaratum sit, pariter & iisdem de causis vtrosque & prædestinationem & gratiam, quibus tunc Augustini doctrina, & nunc vehementer oppugnatur, auersatos esse, & iisdem querimoniis expostulasse; nunc præcipuè videndum est, quam vtrique prædestinationem & gratiam, & quibus ex causis excogitauerint, quo colore induxerint, quibus argumentis asseruerint, & plausibiles fecerint. Ex hoc enim in primis constare poterit, quid conuenientiæ ac discrepantiæ in eisdem pateat aut lateat.

NOTA XXX.

Vtrique omnia spectra desperationis fati, ignauiæ, &c. ex magna facilitate conciliandi gratiam & prædestinationem cum libero arbitrio facilè fugant.

MAssiliensibus, vt alibi dictum est, duo generaliter in sancti Augustini doctrina displicebant, prædestinatio ab ipso prædicata, & effectus eius gratia. Illa, quod præcurreret omnem humanæ voluntatis motum: hæc, tum quod nimis discretè daretur, & negaretur; tum quod nimis efficaciter in voluntatem influeret. Ex his ce fontibus omnes eorum querelæ, & insuperabiles, vt eis videbatur, difficultates fluunt. Medendis omnibus nouum prædestinationis & gratiæ genus ita machinati sunt, vt causa effectui, & effectus causæ suæ accuratissimè responderet, & vtraque ad amussim libero arbitrio attemperata, nullam vmbram desperationis, ignauiæ, necessitatis, fati, & similium terriculamentorum retineret. Idipsum recentiores tam dexterè imitati sunt, vt de ingenti illa, quam attulerunt, conciliandæ prædestinationis & gratiæ cum libero arbitrio facilitate, deque solatio animorum quod pepererunt, non semel glorientur. Molina C enim: *Quod tam facilè ac perspicuè illa quatuor* (præscientia, prouidentia, prædestinatio, & reprobatio) *ex capite præscientiæ mediæ cum libertate cohæreant, signum est manifestum, nos integram, legitimamque rationem conciliandi omnia tradidisse*. Et Lessius concludit: *Non esse maiorem difficultatem in conciliandâ prædestinatione cum libertate arbitrij, quàm in concilianda præscientia cum eadem libertate*. Et crebrò inculcat, se solidum animabus *solatium* attulisse.

Molin. q. 14. ar. 13. disp. 53. memb. 2.

Lib. de præd. fol. 6. num. 80.

Vide præf. ad Lector.

Sanè præstiterunt hoc ipsum non minus feliciter Massilienses, & recentioribus viam strauerunt in omnibus, quæ se velut magna conciliationis istius mysteria reperisse vendi tant. Quod vt ad oculum cuiuis apparere possit, Deo iuuante demonstrabimus, quàm breuissimè fieri potest, aut penè nihil, aut nihil omnino in recentiorum esse sententia, quod non Massiliensibus tanquam inuentoribus & magistris debeant; & si quid iis fortè non debent, hoc causam eorum non mediocriter deteriorem facere. A voluntate Dei, tanquam temporalium effectuum causâ, quos per gratiam in humana voluntate operatur, auspicabimur.

NOTA XXXI.

Statuunt in Deo propositum generale restaurandi totum genus humanum. E

PRimò igitur recentiores, vt omnia illa inmania terricula ex gratia & prædestinatione fugent quæ fatalitatem, libertatis euersionem, mœrorem, desperationem, mortem, vt Lessius putat, hominibus nonnunquam afferunt, statuunt in Deo voluntatem quandam seu propositum generale, quo genus humanum in Christo restaurare, & saluum fieri voluit: idque non hos vel illos liberandos, reliquis cæteris, sua sola voluntate decerpendo; sed omnes omninò, nemine excepto.

Idipsum eodem modo tradiderunt Massilienses apud Prosperum & Hilarium. Vtrum-

que notius est, quàm vt accersitis testimonijs confirmandum sit, & ex sequentibus patebit manifestiùs.

NOTA XXXII.

1. Tim. 2. *Cuius basim collocant locum Apostoli* : Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

SEcundo doctrinæ istius basim quasi immobilem recentiores Apostoli Pauli locum collocant: eò quod perspicuis verbis dicat: *Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* De quo Molina: *Quò fit, vt vniuersim verum sit, Deum ex parte sua velle omnes absque vlla exceptione saluos fieri.* Et alibi: *Meditandus est Deus voluisse ex animo promiscuè omnes homines iam in Adamo lapsos in vitam æternam perducere.* Idem eodem modo & Suarez, & Lessius, & cæteri docent.

1. Tim. 2. Quæst. 23. art. 4 & 5. disput. 1. memb. 13. Ibid. mēb. 8. Suar. lib 4. de prædest. cap. 1. Less. de prædest. sect. 6.

Idipsum fundamentum tanquam suæ sententiæ inconcussum statuerunt Massilienses, & semper eodem modo, vt nunc recentiores, Augustino, Prospero, & veris gratiæ defensoribus obiecerunt: *Et vbi est illud*, inquit Prosper, *quod nobis quasi contrarium à non intelligentibus semper opponitur, quod Deus omnes homines velit saluos fieri?* &c. Hoc ipsum verò nullis Catholicorum argumentis expugnabile esse apud eundem Prosp. significant: *Nec vacillare illud, quod Deus vult omnes homines saluos fieri.*

Prosp. Epist. ad Ruffin. In Epist. ad August.

NOTA XXXIII.

Augustini expositiones pariter repudiant.

HInc recentiores Augustini interpretationem qua solos prædestinatos Apostolicâ illa sententia significatos putat, exponendo vel per distributionem pro generibus singulorum, vel causaliter, incongruam esse censent, & apertè repudiant, vt in Francisco [a] Suarez & [b] Molina videre licet.

Massilienses eandem Augustini expositionem, & eadem de causa veluti nimis duram reiecerunt: [c] *Inde est*, inquit Hilarius ad Augustinum, *quod illius sententiæ expositionem, non eam quæ à te est deprompta, suscipiant, id est, vt non nisi omnes homines saluos fieri velit, & non eos tantum qui ad Sanctorum numerum pertinebunt, sed omnes omninò, vt nullus habeatur exceptus.*

a Suarez l. 4. de præd. c. 1. num. 2. & 3. b Molina q. 19. ar. 6. disp. 1. c Epist. Hilar. ad August.

NOTA XXXIV.

Voluntas illa Dei generalis conditionata est respectu maiorum.

SEd quia manifestum est, non omnes homines saluos fieri, quamvis id velle Deus dicatur, ne ipsa veritatis euidentia in Augustini sententiam cogantur; voluntatem quandam conditionatam in Deo ponunt; iuxta quam propositum saluandi omnes homines ita temperant, vt dicatur id velle *quantum in ipso est*, seu, quod in idem redit, *si & homines ipsi velint*. Deum itaque sincerè velle omnes saluos fieri: sed ideò non saluari omnes, quia ipsi nolunt. Quam quidem conditionatam voluntatem habere Deum censent, non modo erga finalem illam salutem in regno Dei, sed etiam erga quoslibet actus bonos, quibus ad salutem promouentur. Suarez: *Verus sensus est, Deum, quantum in se est, velle ac cupere omnium salutem.* Et infra dicit: *Voluntatem illam includere conditionem implicitè, si homo velit.* Idem Molina & Lessius tradunt. Vnde illud ipsius: *Intentio, quatenus ferebatur in gloriæ communionem in genere, erat quodammodo confusa nostro modo intelligendi, vt verò applicabat gloriam singulis hominibus, non erat absoluta, sed conditionata.* De medijs verò ad salutem tendentibus, hoc est, de consensione nostræ voluntatis, quæ in omnibus bonis operibus, fide, spe, dilectione necessaria est, sic decernit generaliter: *Consensus & cooperatio nostra, non est prædestinata* (id est volitâ à Deo) *decreto absoluto, ante quam sit futura, sed sub conditione & desiderio quodam. Desiderat enim nostram cooperationem, sed non vult absolutè vt exiet, nisi nos spontè velimus.*

Loco citato. Ibid. c. 7. Molin. quæstione ida 23. disp. ‹. membro 8. Less. de prædest. sect. 3. num. 45. Idem sect. 5. num. 35.

Massilienses istud ipsum eodem modo præformauerant. Nam apud Prosperum dicunt: *Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrij libertatem ab his eam apprehendi qui Deo spontè crediderint.* Et apud Hilarium: *Nec hoc timendum quod quidam eo inuito perire dicantur: sed quomodo, aiunt, non vult à quoquam peccari, vel deseri iustitiam, & tamen iugiter illa deseritur contra eius voluntatem, committunturque peccata, ita cum saluari velle omnes homines, nec tamen omnes homines saluari.*

In Epistolis ad August.

Quam voluntatem Dei conditionalem saluandi omnes homines eadem explicat similitudine Molina: *Vult enim eiusmodi volitiones omnes homines saluos fieri, nec tamen omnes salutem assequuntur. Vult item sua præcepta & consilia obseruari, quæ tamen passim contemnuntur.* Vt nemini dubium esse posset, Massiliensium sensum, qui hoc dicebant, & explicationem ei placuisse.

Molin. q. 16. art. disp. 2.

NOTA XXXV.

Etiam respectu paruulorum, qui saluantur.

CVm verò paruulis nulla voluntas sit, ratione cuius conditionalis illa Dei voluntas vera esse possit, & tamen quosdam eorum saluari constat, & alios perdi; vtrimque profectò magnis coarctantur angustiis. Solâ quippe Dei voluntate ante omne meritum eos prædestinante, vel reprobante, videtur salus eis vel perditio destinari; atque ita rursus eisdem plus quàm adamantinis fati vinculis cōstringuntur. Rimam igitur sibi facere conati sunt recentiores, per quam ab illa decreti fatalitate persequente elabantur. Dicunt enim, quòd sicut respectu adultorum inuoluitur in illa voluntate Dei conditio, si & ipsi adulti velint: ita respectu paruulorum, *si alij remedium eis adhibere velint.* Vnde Molina: *Cùm nulli adultorum voluerit sempiternam beatitudinem, nisi dependenter à proprio vsu liberi arbitrij cuiusque eorum; imò neque paruulis, nisi dependenter à remedio contra peccatum originis per vsum liberi arbitrij aliorum exhibito.* Nulla est igitur etiam respectu paruulorum absoluta voluntas Dei prædestinantis eos saluare, nisi posita præuisione libertatis, siue propriæ, siue aliorum. Et Vasquez eandem rationem in paruulis & adultis esse tradit, seruata videlicet proportione.

Molin. q. 23. art. 4. & 5. disp. 1 me. 8. Vasq. disp. 89. c. 9. in 1. part.

Torsit ille scrupulus diu multumq; Massilien-

ses. Nam initio stomachabantur, quòd causa A paruulorum ad adultos traheretur: *Paruulorum autem causam*, inquit Hilarius, *ad exemplum maiorum non patiuntur afferri.* Alij non secerni eos volebant ex nuda voluntate Dei, sed ex meritis, quæ præuidebantur habituri, *si viuerent.* Faustus multis annis post, in primo sui operis libro statuebat, rem illam *obscuram* & *incertam* esse. Sed in secundo peritior factus, acutissimum istud effugium Molinæ & recentioribus commentus est. Nam cùm ei obiectum esset, quod puerorum innocentium populus in Betlehem *tam beatam mortem ex sola Dei prædestinatione consecutus esset*, respondet: *Non ita est, sed decreti sorte cessante mors pueris pro diaboli infertur furore*, &c. *Non ergo eos prædestinatio morti addixit, sed causæ occasio consecrauit.* Illud ipsum nimirum est, quod Molina dixit: Deum decreuisse paruulis istis beatitudinem *dependenter à remedio per vsum liberi arbitrij aliorum exhibito.* Nam mors illa per Herodem allata, remedium paruulorum fuit: quo libertate Herodis exhibito, dependenter ab illo Deus beatitudinem sempiternam eis voluit.

Epist. ad August.

Apud Prosp. in Epist. ad August.

Faust. l. 1. cap. 14.

Lib. 2. c. 3.

NOTA XXXVI.

Item respectu eorum, qui damnantur.

IAm quisquis tantillum in principiis conclusiones latentes inspicere potest, facilè videt, in his verbis aliam recentioribus doctrinam Faustum aperuisse. Si enim ipse rogatus fuisset, vtrum Deus non æterno reprobationis decreto paruulos illos, qui vel in vtero matris, vel improuisa morte abripiuntur, reprobauerit, & noluerit saluos fieri; obuiam iam responsionem habuisset ad manum: Non propterea hoc contingere, quod aliquid de perditione paruulorum illorum Deus constituerit, eos nolendo saluos fieri, sed quod occasio causarum naturalium vel liberarum eis mortem procurauerit, quâ præuisâ Deus eos damnationi tradiderit. Eadem quippe contrariorum est ratio, & eorum præcipuè, in D quibus eadem ratio maiori ratione locum habet. Nam longe Deus ad beandum, quàm puniendum ex se propensior est. Latentem illam responsionem recentiores ex principiis suis euoluerunt. Petentibus enim, quomodo Deus tales seriò velit saluos fieri, qui nullo ei resistunt voluntatis arbitrio, respondent: Deum quidem velle vt salui fiant, sed *quantum cursus rerum naturalis, & prouidentiæ ratio statui lapso conueniens patiatur.* Quod idem est ac si Faustus etiam de damnandis illis paruulis diceret: *Decreti sorte cessante mors pueris pro diaboli infertur furore. Non ergo eis prædestinatio mortem addixit, sed causæ occasio consecrauit.* Quid enim est diaboli furor, & causæ occasio, nisi cursus rerum, & prouidentiæ ratio statui lapso conueniens. Nam ideo ibidem addit Lessius, post peccatum non ita Deum compescere *vim diabolicam*, aut *causarum naturalium actiones*, aut *iniurias auertere*, quin multi per earum violentiam pereant, etsi eos velit Deus saluos fieri.

Les. de præd sect. 6. n. 65.

Ibidem.

NOTA XXXVII.

Gratiam attemperant isti proposito generali Dei, & libero arbitrio hominis.

SIc ergo stabilita illa generali, & conditionata Dei voluntate salutis omnium, atque elisâ illâ durissimâ ac fatali, vt putant, decreti prædestinantis reprobantisque sorte, progrediuntur vlteriùs recentiores ad excogitandam talem gratiam, quæ & isti vniuersalitati diuinæ voluntatis, & conditioni quam inuoluit, hoc est B humanæ voluntatis libertati attemperata sit, vt cum ea videlicet agat vel non agat, si voluerit; non autem potenter flectatur, vt agat. Vtrumque à Massiliensibus istius gratiæ Architectis didicere, vt in sequentibus particulatim demonstrandum est.

NOTA XXXVIII.

Statuunt beneficia remotiora omnibus ex æquo communia, Christi mortem, baptismum, &c.

C PRimùm itaque cùm vehementer auersentur recentiores illam gratiarum tenacitatem, nimiumque scrupulosam discretionem, quæ vni datur à Deo, alteri non; inducunt ipsi è contrario Deum gratiarum effusorem in omnes quaquauersum liberalissimum. Quod vt obtineant plausibilius, etiam atque etiam commendant, beneficia Christi, mortem, passionem, baptismum, & similia remotiora salutis adipiscendæ remedia, pro omnibus omninò hominibus, nullo excepto, exhibita esse. Quod intelligunt non tantùm quoad sufficientiam, quod nemini in Catholica fide dubium esse potest, sed etiam quantum ad aliquam efficaciam, ex qua quædam propinquiores gratiæ ad omnes omnino homines quantumcumque barbaros fluant. Doctrina ista in recentiorum scriptis notissima est, nec testimoniis eget, videndus Lessius, Suarez, Molina, & cæteri passim.

Idipsum eodem sensu Massilienses strenuissimè veluti basim erroris sui sollicitè inculcando commendabant. Nam apud Prosperum iterum iterumque dicunt: *Pro vniuerso humano genere mortuum esse Dominum nostrum Iesum Christum & neminem prorsus à redemptione sanguinis eius exceptum, etiamsi omnem hanc vitam alienissima ab eo mente pertranseat; quia ad omnes homines pertineat diuinæ misericordiæ Sacramentum* (baptismus) *itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam.* Vnde Faustus exprobrat Catholicis, quod E asserent, *Christum humanam carnem non pro omnium salute sumpsisse.* Et Galli Augustino, *quod*, in eius sententia, *non pro totius mundi redemptione Saluator sit crucifixus.*

Prosp. In Epist. ad August.

Faust. l. 1. cap. 16.

Vide lib. 8. de hær. Pelag. cap. 3. Obiect. 9. Gallor.

NOTA

NOTA XXXIX.

Beneficia etiam propinqua, gratiam scilicet sufficientem, omnibus effundunt liberalissimè.

1 ISti fundamento recentiores aliam doctrinam imponunt solemnissimam, quâ Deum gratiam quandam sufficientem omnibus hominibus impertiri tradunt. De qua tanquam celeberrima vide, si libet, eundem Lessium, Suarez, Molinam & alios: *Quomodo est omnium redemptor*, inquit Less. *si non impetrauit omnibus auxilium, quo possint liberari?* B Sed prodiit ea, qualis à recentioribus prædicatur, ex officina Massiliensium: qui studiosissimè istam gratiæ sufficientis generalitatem inculcabant, sine qua in ista fatalia, quæ vocabant, decreta, de salute paucorum procuranda, neglectis cæteris, se reuolutum iri cernebant. Audite Faustum Augustini doctrinæ, quæ *totum gratiæ* tribuere solet, insidiantem atque calumniantem: *Cùm respondemus, totum planè gratiæ est, sed omnibus eam offert, atque ingerit ad salutem omnium conditor atque redemptor; ad hæc illi longè à pietatis tramite recedentes, respondere præsumunt; non eam Saluator omnibus dedit, quia nec pro omnibus mortuus est.* Et Massilienses apud Prosperum eam gratiæ formam inducunt,

Lessius lib. de prædest. sect. 6. Suarez l. 4. de prædest. c. 1. 2. & 3. Molina in Concord. diuersis loc. Aug. lib. de dono perseu. cap. 6. & 7. Faust. lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 17.

C *Vt cunctos vocet illa quidem, inuitetque, nec vllum*
Præteriens, studeat communem afferre salutem
Omnibus, & totum peccato absoluere mundum.

Plura diximus in hæresis Pelag. descriptione.

Prosp. carm. de ingratis c. 10. vide & cap. 11. Vide lib. 8. de hæres. Pelag. c. 3.

NOTA XL.

Gratia quodammodo sufficiens in Adam, Noë, Abraham, Patriarchis, Sapientibus gentilium, in cælesti machina & creaturis.

HAnc sufficientem gratiã multiplicem constituunt recentiores, multisque modis eam à Deo humano generi præparatam esse tradunt; D vt primo in *Adam & eius coniuge; in Noe & filiis eius, in singulis gentibus excitando viros sapientes & pios, vt Abraham & Patriarchas; in cælestium orbium & reliquarum creaturarum publica voce. In Iudæis* qui legem habebant, totoque penè orbe dispersi erant. *Ex quibus*, inquit Lessius, *apparet, quàm multis & miris modis Deus hoc auxilium præparauerit, vt omnes eius possint esse participes.*

Less. lib. de præd. sect. 6.

Massilienses eodem omninò modo, gratias istas generales prædicabant, quemadmodum latissimè videre licet in opusculo de prouidentia apud Prosperum, Semi-Pelagiana fuligine non parum tincto: & apud Faustum lib. 2. & in Massiliensibus apud Prosperum, qui Dei auxilium E commendantes, *siue per naturalem, siue per scriptam legem, &c. homines vniuersaliter vocare statuunt.*

Lib. de prouident. non multum à principio. Faust lib. 2. cap. 9. In Epist. Prosp. ad August.

NOTA XLI.

Item in forma Ecclesiæ, & prædicatione Euangelij generali.

INter illas gratias sufficientes recensent etiam recentiores *publicam Ecclesiæ formam, & doctrinam omnibus expositam.* Nam *Ecclesiæ Filij per omnes gentes dispersi, vt hæ ab illis veritatem discere possint*, inquit idem Lessius.

Loco citato.

Eadem Ecclesiasticæ doctrinæ vniuersalis gra-

A tia suis Massiliensibus charissima. Nam ideo dicebant, *omnem hominem ad credendum & operandum diuinis institutionibus admoneri*, adeoque gratiam referebant, vt Hilarius testis est, *ad ipsam vocationem, quæ præstatur indignis.* Et apud Prosperum decernunt homines vniuersaliter, siue per naturalem siue per scriptam legem, *siue per Euangelicam prædicationem vocari.* Et Faustus: *Fidei diuitias doctrina generalis inculcat, ac lumen credulitatis insinuat.* Quod gratiæ genus apud Semi-Pelagianos perquam familiare fuit: & apud Pelagianos prædicatissimum.

Prosp. ad August. In ead. Epi. ad August. Prosper. in Epist. ad August. Faust. l. 2. cap. 6.

NOTA XLII.

B *Gratiam actualem internam vtrique tribuunt.*

SEd quia istæ Massiliensium gratiæ pleræque non nisi externæ sunt, vel certè nõ nisi intellectum afficiunt, intactâ voluntate quæ præcipuè ad opera bona præstanda, imbecillis est, & adiuuari debet, hinc recentiores lato limite à Massiliensibus se distare putãt, quod aliam omnibus præcedentibus gratiam adiiciendo, prędicant, veram & internam, & actualem, & in ipsâ potentia voluntatis. Hæc gratia in recentiorum Molinæ, Suarez, Lessij, Vasquez, & aliorum C scriptis est notissimâ: vocaturque *congrua*, quando cum ea voluntas operatur, *incongrua* quando eam cessando cassam facit: quibus nominibus crebro à Lessio nuncupatur.

Lib. de prædest. sect. 2. vas. 1 2. 4. sæpius 5.

Non est tamen, quòd de ista interna gratia multum sibi recentiores isti blandiantur. Eandem ipsam & Massilienses ante ipsos agnouerunt, prædicarunt, & omninò etiam ad credendum & orandum necessariam esse confessi sunt. Scio hoc istis authoribus paradoxum videri. Sed qui veritatem istius assertionis meæ probatam videre velit, legat ea quæ fusè diximus libro 8. de hæresi Pelagiana per multa capita, vbi hoc, nisi me fallit ad oculum demonstrauimus. Apud D Hilarium enim ex magna parte se diuisionem illam probare testantur, quã sanctus Augustinus adiutorium gratiæ diuiserat, in *adiutorium sine quo non*, cum quo primus homo poterat perseuerare si vellet: & *adiutorium quo*, Illud ad *credendum tantùm* homini Lapso sufficere statuebant, cùm primo homini ad omnia mandata adimplenda sufficeret: hoc verò ad opera bona post fidem esse necessarium. Quod qui latiùs & euidentiùs sibi ostensum velit, legat loca quę citauimus. Frustra quippe hîc iteratus impenderetur formandæ probationi labor, quæ, paucis pagellis reuolutis, tota prolixè haberi, & legi potest.

Vid. l. 8. de hæres. Pela. cap. 6. 7. 8. 9. 10.

E

NOTA XLIII.

Gratia ista quantum ad operandi modum est adiutorium sine quo non.

POrrò quantum ad operãdi modum gratiam istam ita recentiores aptant, vt accuratissimè tam illi generali voluntati diuinæ quadret, quã vult omnes saluos fieri, quantum in ipso est, tum liberæ voluntati. Nam primò statuunt eam esse talem, vt non sit gratia *qua fit* opus, sed *sine qua non* fit: hoc est, nolunt esse talem gratiam, quæ statim atque adest vel inest voluntati, consensum adesse facit: sed talem, vt consensus sequa-

tur, si voluntas velit, sine ipsa tamen non fiat. Audite phrasim istam in authorum istorum scriptis perquam familiarem: *Hi influxus* (gratiæ & liberi arbitrij) *sibi vi issim sunt causa sine qua non existendi in rerum natura.* Et alio in loco multò post: *Peculiari tamen modo hæc* (perseuerare, se conuertere, &c.) *tribuuntur Deo, tum quia Deus hominem ad hæc excitat & sollicitat, antequam de illis cogitet; tum quia ad hæc vires præbet,* SINE QVIBVS HOMO NON POTEST *in his quicquam.* Et cùm sibi alibi obiecisset, ergo prædestinationem quam docuit, non fore causam cooperationis nostræ, quæ capitalis erat obiectio, & cui non potest vllo modo satisfieri, nisi modus influendi gratiæ explicetur, respondet negando consequentiā: *Quia per prædestinationem habemus vires,* & AVXILIVM, SINE QVO NON POSSVMVS *ad bonum opus cooperari.* Vnde alio in loco categoricâ & absolutâ definitione: *Hanc conditionem* (hic & nunc fieri) *tribuit actus directè à libero arbitrio; à gratia autem solùm indirectè, seu concomitanter, & tanquam à causa* SINE QVA NON. *Nisi enim gratia simul natura influeret, & iuuaret, liberum arbitrium non posset hanc conditionem actui tribuere.* Haud scio an scrupulosiùs & accuratiùs naturam *adiutorij sine quo non* depingere posset: quod Augustinus statui innocentiæ hominum atque Angelorum, integrisque viribus liberæ voluntatis proprium facit, & ab *adiutorio quo* distinguit, quod fractæ oppressæ & liberandæ voluntati Christus Iesus Saluator mundi per crucem suam dedit. Quisquis autem ista duo adiutoriorū genera ita confundit, vt quod sanæ arbitrio voluntatis conuenit, hoc ægroto tribuat; quod libero, hoc captiuo, vt cum eo per vigorem suæ libertatis naturalem, seu vt Cælestinus Papa loquitur, per *naturalem possibilitatem* operetur, ille *naturalem* illam *possibilitatem non esse perditam*, contra eiusdem Cælestini definitionem profitetur; multoque magis arbitrium peccato non esse cæsum, imò longè robustiùs factum esse decernit, vtpotè quod ante lapsum vehementissimarum passionum impetus, illamque ingentem miseriarum catervam cum eodem adiutorio declinare quidem poterat, nullo verò pacto, si irruissent, superare: nunc verò post lapsum vniuersæ mortalitatis huius ærumnas, tantarumque concupiscentialium perturbationum tempestates ferre, vincere, domare potest. Quæ sine comparatione superant, quicquid integræ libertatis vires in humana angelicaq; natura potuerunt. Quod si vigor primæuæ libertatis tantoperè illæsus perstitit, profectò peccatum originale funditus tollitur, & gratis Christus mortuus est. Liberum enim arbitrium per seipsum, cum solo pristino adiutorio *sine quo non*, non solum rectè *operari*, sed etiam ab ipso peccato resurgere potest, iuxta illud S. Prosperi, quod in isto immobili August. principio fundatum est:

Nam si nunc etiam illæsus vigor ille maneret,
In quo insons natura fuit: sua quemq; voluntas
Conciliare Deo, pœnaque absoluere posset:
Nequicquam Christus mortem moriendo piaret:
Peccatum & mundi sanguis non tolleret Agni, &c.

Et quare non?

——Quoniam sapientia sana,
Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo
Vitam agerent æquam summorum participatu.

Hoc autem nunquam vel Prosper vel Augustinus aliter intellexit fieri posse, quàm cum *adiutorio illo sine quo non*, quod instanter & constanter profundissimus Doctor etiam Adamo & Angelis

Less. de gra. effic. c. 10. n. 12.

Cap. 11. n. 4.

Lib. de præ-dest. Sanct. sect. 6 n. 80.

Lib. de grat. efficaci c. 10 num. 13.

Cælestin. in Epist. ad Episc. Gall. cap. 3.

Prosp. carm. de ingrat. cap. 42.

A ad omnia opera & voluntates prorsus necessarium fuisse tradidit. Ex quo Christianus lector cernit, quò ista doctrina recentiorum istorum porrigat manus. Nec enim solius Lessij aut Molinæ ista de *adiutorio sine quo non* sententia est, sed omnium qui istas gratias sufficientes & cōgruas sine *adiutorio Christi quo* potenter determinante voluntatem, tuentur. Vnde similiter & Francis. Suarez vt ostenderet Deū esse causam principalem discretionis vnius ab alio, quamuis homo sua libera determinatione bonum, quo discernitur, accipiat; rationem reddit: *Quia hanc ipsam liberam determinationem* SINE DEO INSPIRANTE ET ADIVVANTE HABERE NON POTEST. In

B quo & omnes cæteri istius gratiæ defensores consentiunt. Prorsus eodem modo hunc ipsum operandi modū gratiæ suæ Massilienses tribuerunt. Nam in Epist. Hilarij in illa diuisione gratiæ, quam Aug. tradidit vt alia sit, *qua fiat, vt homo perseueret*; alia *sine qua per liberum arbitrium perseuerare non potest*, posteriorem eius partem tanquam aptissimam verissimamque probant, alteram in prima voluntate credendi detestantur, tanquam per quam *desperatio hominibus exhiberetur.* Quod alio in loco, qui à Lectore omninò consulendus, fusè demonstrauimus. Neque enim sæpius eadem augendis voluminibus, cum Lectorum tædio, repetenda sunt.

Suarez l. 3. de aux. c. 15 num. 9.

Hilar. ad August.

Vide l. 8. de hæres. Pela. c. 6. & seqq.

C

NOTA XLIV.

Dat posse, si velit; non vt velit.

ITaq; cōsequenter talem gratiam homini tribuunt, quæ de POSSE *si velit*, id est cum qua operetur homo, si velit, non quā fiat vt velit. Quā sæpissimè recentiores velut palmarem gratiæ suæ distinctionem, ab ea quā alij nimis rigidam & potentem prædicant, inculcare solent. Vnde Lessius dicit: *Voluntatem nostram posse gratia vti vel non vti, in opus eam intendere vel negligere.* Et exponens illa verba: *Trahe me, &c. significatur,* inquit, *plurimos per illum tractum imitaturos Christum, & omnes per illum* POSSE, *si velint.* Eiusmodi phrasibus lucubrationes eorum refertæ sunt.

D

Hoc ipsum gratiæ genus summoperè probauerunt Massilienses, & quicquid potentiùs in voluntatem influeret velut libertatis interitum & desperationis ansam apertissimam detestati sunt. Nam in Epist. Hilar. ad Aug. probant illud adiutorij genus, cum quo voluntas *persistendi & desistendi obtineat liberam potestatem*: abiiciunt illud, quo secundum Augustinum *nunc ita Sancti iuuantur, vt declinare non possint.*

Lib. de grat. effic. cap. 11. num. 4.

Ibid. c. 11. num. 11.

NOTA XLV.

E

Quam liberum arbitrium efficacem, vel inefficacem, seu cassam reddere potest.

PRoinde rerum ipsarum nexu ducti docent vlteriùs gratiam suā esse talem, vt eam liberum arbitriū possit reddere efficacem aut inefficacem, efficientem aut cassam, prout liberrimo nutui eius visum fuerit. Vnde Molina non semel dicit, quod in potestate liberi arbit. sit, *auxilium efficax & cassum inefficaxque reddere.* Item vel *cassum reddere, vel efficere vt transeat in gratiam cooperantem.* Et Lessius, quod in potestate sit *reddere gratiam præuenientem efficacem vel inefficacem in actu secundo*, vbi & Molinam citat, & explicat in hæc verba

Molina in Conc. q. 14. art. 13. disp. 40.

Ibid. disp. 43

Less. de gra. c. 10. n. 9.

quæ produximus: quibus nihil aliud significatur, quam humanę voluntati ęsse, vt gratia operetur cū voluntate, aut cesset; agat aut otiosa sit. A

Idem omninò ante ipsos fuit Massiliensium sensus. Nam apud Hilarium sentiunt tam fortem homini relictam à peccato esse voluntatem, *quâ vel contemnere quis valeat, vel obedire.* Et inferius dicunt: *Cæterùm quicquid libet donatum sit prædestinatis, id posse & amittere, & retinere propriâ voluntate.* Vbi per (quicquid libet) intelligunt *quamlibet gratiam.* Reprehendunt enim verba S. Augustini quibus dixerat: Nunc prædestinatis *tale auxilium perseuerantiæ dari, vt eis perseuerantia ipsa donetur,* hoc est, quo fit vt non nisi perseuerantes sint. Ipsi contra tale dari volunt, quod possint & amittere & retinere propriâ voluntate, & consequenter, quo possint perseuerare, vel non perseuerare, si velint. Et Cassianus: *Manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare.* Quibus significat, tale esse auxilium, quod vt, Molina, *efficax vel cassum:* vt Lessius, *efficax vel inefficax in actu secundo reddere possumus;* vt Vitalis Semi-Pelagiano errore corruptus, quo, *si velimus, fiat opus; si autem nolimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus.*

Hilar. ad August. Ibidem.

Collat. 13.

Epist. 107. apud Aug.

NOTA XLVI.

Est similis gratiæ Adami, atq; Angelorum.

QVapropter vt sensus recentiorum nemini non perspicuus esse possit, exsertis porrò verbis profitentur, gratiam illam internam, quâ iuuamur, non solum esse in modo operandi *sine qua non*, sed esse similem illi gratiæ, qua Adam primus homo, recenter videlicet in innocentiæ statu conditus, adiutus fuit. Nisi mentem eorum clara verba loquerentur, vix fidem mihi ipsi, nedum aliis, fecissem, huc-vsque eos posse progredi. Quid enim est hoc aliud, quam in libero arbitrio peccatis ebrio, & concupiscentiis terrenis prægrauato atque distorto, primæuæ fœlicitatis vires constituere? Verba Molinæ aperta sunt: *Possumus confirmare, vnam & eandem rationem Dei æternam prouidendi cuicumque adulto, siue is de numero sit prædestinatorum, siue non, pendere à qualitate vsus liberi arbitrij eiusdem præuisi, vel quod rationem prædestinationis illius habeat, vel prouidentię duntaxat circa illum in beatitudinem, facta quadam quasi inductione in Angelis, primis parentibus in statu innocentiæ constitutis, atque in aliis etiam adultis.* Vbi quod eandem rationem prædestinationis hominis lapsi ac stantis inducit, ex eadē ratione gratiæ, quantum ad modum influendi cum libero arbitrio, nascitur. Sicut ex eius subiuncta explicatione perspicuum est; eoque magis, quod in alio loco eandem prædestinationis rationem, ex eadem gratiæ & liberæ voluntatis natura petit. Iam verò hoc ipsum Lessius multo manifestissimè tradit: *Tota gratia præueniens, quam Deus prædestinatis præparauit, talis est, vt ea posita, opus bonum relinquatur libero arbitrio sic instructo: adeò vt tam facile sit illi se inclinare ad malum, vel omissionē operis, quàm ad eius effectionem; sicut in Angelis, & primo homine, proportionaliter loquendo factum.* Vbi & modus explicandi, & ipse sermo clamat gratiam lapsi hominis gratiæ Adami & Angelorum in modo agendi esse similem. Eodem quippe modo gratiam primi hominis & Angelorum S. Augustinus explicuit. Nam quid est aliud, quod dicit: *Vt ea posita bonum opus libero relinquatur arbitrio;*

Molina in concord. q. 23. art. 4. & 5. disp. 1. memb. 11.

Vide ibid. memb. 13.

Lessius de prædest. sect. 5. num. 45.

quàm id quod Augustinus de Adami gratia: *Adiutorium sine quo in iustitia manere non poterat, vt autem vellet, in eius libero reliquit arbitrio?* Et rursum: *Vt perseueraret vel non perseueraret in eius libero relinqueretur arbitrio; vt dignè tantæ bonitati, & benè viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium.* Sed quia profundi doctoris istius principia non satis attentè ponderarunt, nihil mirum in ipsa eos imprudentes impingere. Franciscus Suarez idipsum ex professo docet, eundem operandi modum tribuens adiutoriis quibus nunc iuuamur; & quibus Angeli atque Adamus adiutus fuit. Vtrisque enim assignat *gratiam sufficientem,* vt perseuerare possint, & *congruam* (quod ipse efficax vocat) quo actu perseuerent; *congruitate* videlicet *auxilij in ordine ad vsum bonum liberi arbitrij præuisum,* vt ipse loquitur, & vt passim congruitatem, seu efficaciam, etiam in hominibus lapsis, explicare solet. B

Aug. lib. de corr. & grat. capit. 11. Capit. 12. Ibidem.

Vide latè eadem auxiliorum genera quoad operandi modum l. 10 de grat. capitulis.

Cùm ergò manifestum sit, eos non medicinalem, sed primi hominis & Angelorum gratiam generi humano per peccatum perdito restituere; simul etiam perspicuum est, eos in Massiliensium gratiam incidisse. Nam & illi ipsissimam illam Adæ gratiam libero arbitrio necessariam esse statuebant, qua crederet si vellent. Apertissimis enim verbis apud Hilar. dicunt, *quod illum (Adamum) integris viribus iuuaret gratia volentem,* id est, si vellet, *sine qua perseuerare non poterat:* lapsos autem *iuuet gratia credentes tantum,* id est si credere volunt. Nam quantum ad opera, vberius & sublimius adiutorium necessarium esse sentiebant. De quo aliàs plenius disputatum est. C

Vide latè lib. 8. de hæres. Pelag. c. 6. & seq.

NOTA XLVII.

Eâ positâ, Deus expectat voluntatem nostram, vt purgari velimus.

IAm facile est videre quid sibi recentiores isti volunt, quando confidenter asserunt, Deum exspectare voluntatem nostram. Nempè hoc volunt, quòd posito illo Dei auxilio in voluntate, *sine quo liberum arbitrium velle non potest,* Deus exspectet impulsum istius gratiæ ad actionem à libera voluntate, cuius est, vt ipsi aiunt, gratiam in actu secundo efficacem, vel inefficacem, & cassam reddere. Vtitur ista exspectandi phrasi audacter Lessius: *Auxilium exspectat consensum voluntatis, cuius vsui subest, ita vt hæc efficacia ab vsu voluntatis quodammodo pendeat:* Et alibi: *Auxilium præueniens exspectat vt potentia voluntatis suum influxum in actum conferat:* Et multò inferius: *Vbi hoc auxilium Deus dedit, iam omninò exspectat, vt homo purgari velit: non quidem vt velit, aut velle illud inchoet per nudas liberi arbitrij vires; sed per auxilium gratiæ acceptæ, quo potest tunc vti:* Et mox iterum: *Deus exspectat, vt cooperemur suæ gratiæ, & consequenter vt velimus purgari, &c.* Et iterum alibi tradit: *Deum exspectare voluntates per auxilium sufficiens præparatas.* Eandem locutionem & Franciscus Suarez eodem sensu veram esse contendit. D E

Lessius li. de grat. effic. ca. 18. n. 1. Cap. 4. n. 16. Cap. 12. n. 1. Ibid. c. 17. num. 8. Suarez l. 3. cap. 15.

Idipsum eis præcinuerunt Massilienses. Cùm enim eiusdem rationis auxilium tribuerint voluntati, cum quo operaretur si vellet, vtpote quam *ad hoc tantum liberam asserebant, vt vellet aut nollet admittere medicinam,* cogebantur talem exspectationem tribuere isti auxilio seu Deo. Tale est enim, vt à nutu voluntatis pendeat, & illum ad influendum prærequirat. Itaque eodem

Hilar. in Epist. ad August.

verbo (exſpectandi) etiam ipſi vſi & propterea Arauſicanâ in Synodo anathemate percuſſi ſunt: *Si quis vt à peccato purgemur, voluntatem noſtram Deum exſpectare contendit, &c. reſiſtit ipſi Spiritui ſancto.* Nam quòd ipſi putant, Maſſilienſes huiuſmodi gratiam in talibus actibus bonæ voluntatis, & fidei, & orationis, non agnouiſſe, hallucinatio eſt non vulgaris, ex qua in iſtum labyrinthum falſarum opinionum præcipitati ſunt. Sed de iſta locutione aliquid adhuc inferius.

Conc. Arauſican. 4.

NOTA XLVIII.

Gratia iſta pendet à libero arbitrio, & ab eius nutu & vſu cauſaliter præeunte, vt influat.

EX eadem radice & alius recentioris doctrinæ frutex naſcitur, quod Chriſti gratiam à libero arbitrio pendere dicunt, & conſequenter, quòd gratiam ſubiiciunt voluntati, & eius pediſſequam eſſe faciant. Impoſſibile eſt enim, vt gratia cui eſt talis operandi modus, non ſequatur per omnia in agendo nutum voluntatis. Itaque Leſſius audet ac dicit: *Cùm influxus gratiæ aliquo modo à libero arbitrio pendeat, etiam ab eo pendet, quòd gratia dicatur efficax vel inefficax.* Et alibi, *Fatemur liberum arbitrium directè eſſe cauſam cur hic & nunc Deus influat in opus, tum per dona ſua, tum per ſeipſum: non autem Deum aut gratiam, cur liberum arbitrium hic & nunc influat* Et mox, *Nos quodammodo trahere Deum ad cooperandum.* Et in alio loco: *Quod conuerſio hic & nunc potiùs fiat, quam alias & alio modo, huius cauſa directa & principalis eſt liberum arbitrium quamuis* NON SINE AVXILIO GRATIÆ. Item: *Gratia poteſt dici determinari ad operandum hic & nunc à libero arbitrio, quia liberum arbitrium poteſt eâ vti vel non vti.* Et rurſum: *Liberum arbitrium quodammodo determinat gratiam, quatenus eâ vtitur, vt hic & nunc influat in opus.* Quaſi verò magnum amoliendæ inuidiæ myſterium in eo lateret, quòd *hic & nunc* fieri dicatur. Quid eſt enim aliud hic & nunc fieri per liberum arbitrium, quàm per ipſum fieri, vt qui non volebat, velit; qui non agebat, agat, qui auerſus erat, conuertatur? Nam nihil omninò fit, niſi hic & nunc fiat. Et quiſquis cauſa eſt, vt hic & nunc fiat opus cum auxilio gratiæ, ipſe abſolute cauſa eſt, vt cum gratia, vel non ſine gratia fiat. Non enim verborum iſtorum (HIC ET NVNC) ille ſenſus eſt, quem alioquin præ ſe ferunt, & author ille, ad frangendam inuidiam, intelligi peteret, quòd liberum arbitrium ſit cauſa tantùm iſtarum circumſtantiarum, hoc loco, & hoc tempore potiùs quã alio, ſeu, vt ipſe loquitur, potiùs quàm *alias & alio modo*; quaſi alioquin non minùs futurus ſit actus per gratiam iſtam alias videlicet & alio modo: ſed ſenſus eſt, quod liberum arbitrium ſit cauſa cur actus abſolutè cum ſuis indiuiduis omnibus circumſtantiis in rerum natura ponatur, hoc enim Scholaſtici omnes paſſim iſta vſitata phraſi ſignificare ſolent. Itaque quod gratia pendeat à libero arbitrio, incunctanter dicunt: *Neque gratiam, ſed vſum gratiæ ſubiicimus voluntati.* Item, *Interdum & rectè Molina dicit, quod gratia, ſit efficax vel inefficax; (in actu ſecundo) pendere à libero arbitrio. Quod non video quâ ratione negari poſſit, niſi quis nodum in ſcirpo quærat.* Et Franciſ. Suarez lib. 3. de auxilij gratiæ: *Hoc ipſum, quod auxilium ſit aut non ſit habiturum effectum pendet ex libero arbitrio.*

Leſſ. c. 10. num. 11. Cap. 11. n. 18

Num. 12.

Cap. 18. c. 3.

Cap. 18. n. 2.

Ibid. nu. 7.

Cap. 12. n. 1. Cap. 10. n. 18 Suar. lib. 3. de auxi. c. 14 n. 14.

Et ſanè ſi iſte modus operandi gratiæ competit, non malè author iſte ratiocinationis iſtius filum ſequitur. Sed in eo fallitur, quòd non aduertit, ſe gratiam primi hominis & Angelorum fractis perditæ voluntatis viribus attribuere: quod qui facit, velit nolit, in Maſſilienſium ſenſus labitur: qui cum tali gratia tanquam ſubiecta & pediſſequa voluntatis, à cuius arbitrio & nutu pendere ponebatur, hominem velle credere, gemere, deſiderare, orare poſſe crediderunt. Hinc & iſti iam dicti ſenſus, & phraſes de gratia Chriſti vſurpatæ omninò improbandæ ſunt quæ à Proſpero in Epiſtola tanquam Chriſtianæ gratiæ iniurioſæ reiiciuntur: quod *voluntas hominis diuinæ gratiæ ſibi pariat opem, non gratia ſibi humanam ſubiiciat voluntatem.* Talis enim gratia primi hominis, & ſine qua non, nullo pacto voluntatem ſibi ſubiicit, ſed ſubiicitur, quia quocunque voluntas ſeſe verterit, ſubiectæ & pediſſequæ inſtar ſequitur, vt agat, vt orietur, vt influat, vt non influat, vt multum, vel parũ, vel nihil omnino operetur. Talis gratiæ ſibi volũtas opem parit, quia concurſum elicit, ac Deum, vt author ille loquitur, trahit ad cooperandum per gratiam, Hanc ergo intelligentiæ peruerſitatem amoliri, non eſt nodum, vt ipſe putat, in ſcirpo quærere, ſed iniuriam capitalem à Chriſto auertere, & immobilia Chriſtianæ fidei fundamenta defendere. Quod enim ſæpè alibi ex S. Leone & Proſpero allegauimus: omni acceptione dignũ eſt, ita connexos eſſe hæreſis iſtius Pelag. errores, vt ſi vel minimũ dederis, tota hæreſis iſtius mole opprimaris. Si enim arbitrium hominis poſt lapſum ita liberum eſt, vt cum primi hominis & Angelorum ſtantium auxilio *ſine quo non*, poſſit adhuc credere, ſperare, diligere, facere mandata, & perſeuerare ſi velit, & non Deus in ipſo per *auxilium quo* operetur vt velit in quaſcunque ſeſe facies verterit, Leſſius, Molina, Suarez, Vaſquez, & quotquot iſta opinione præoccupati ſunt, nunquam efficient, quin inuictè Auguſtinus illaturus ſit, ergo liberi arbitrij vires integræ ſunt; ergo contra Arauſicanum liberum arbitrium non eſt amiſſum; ergo peccatum originale non violauit libertatem: ergo non eſt peccatum originale, quia per illud ſolum natura humana vniuerſum labefactata eſt; ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, quia per naturam eſt iuſtitia: ergo non eſt mortuus; ergo non eſt incarnatus. Ecce quò nos ducat catena illa perditionis ex quocunque dogmate Pelagiano, vel extrema ac tenui fibra dogmatis, religetur.

Proſp. ad Auguſt.

Leo Ep. ad N. 01. Proſ carm. de ingr. c. 8.

Atque iſtæ quidem poſtremæ hallucinationes Recentiorum ac Maſſilienſium, quas proximis capitibus retigimus, reuera ſic ſe habent, & in vera Chriſti gratia, quam Auguſtin. explicuit, nullo pacto admitti poſſunt. Verba tamen quibus in ſenſu Maſſilienſium, *Deum expectare dicitur, vt purgari velimus, & voluntas diuinæ gratiæ ſibi parere opem non gratia ſibi humanam ſubiicere voluntatem*, alium veriſimiliorem ſenſum habent, iuxta quem, vt infra dicturi ſumus, non minus Recentiores à tramite veritatis exorbitant.

NOTA XLIX.

Causa excogitandi talis adiutorij, ne alioquin opus nullius sit laudis.

ISTud verò gratiæ sufficientis & congruæ genus, eadem omninò ex causa Massilienses & Recentiores sibi machinati sunt. Vterique enim potentem illam gratiam, quæ facit facere, & voluntatem inclinando determinat, duplici ex causa timent. Prima est, ne opus quod Deus attulerit, vel donauerit voluntati, nullius sit laudis, tanquam quod non à nobis, sed ab ipso Deo perpetratum sit. Cassianus formidinem illam nobis propalauit, & vtramque causam tetigit: *Miratur Dominus atque collaudat* (Centurionis fidem) *cunctisque illis, qui ex Israelis populo crediderant, præfert, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Dominus, quod ipse donauerat, prætulisset.*

Cassian. Col. 13.

Hoc ipsum ex vtraque causa Recentioribus magnopere formidolosum est: (*Si Deus ipse per se hæc* (fidem & opera bona) *debet in eis operari, & non exspectat eorum voluntates per auxilium sufficiens præparatas, quomodo credere, & bonum operari est illos liberum? Quomodo laudem merentur, si credant & bene operentur, cùm Deus hoc totum in ipsis faciat, &c.* Quasi non definiret Cælestinus Pontifex, quod *nemo aliundè Deo placeat, nisi ex eo quod ipse donauerit.*

Less. lib. de grat. efficaci ca. 17. n. 18.

In Epist. ad Epis. Gal. cap. 7.

NOTA L.

Item ne meritum operibus detrahatur.

SEcunda, ne opus desinat esse meritorium. Hoc Cassianus superiùs iunxit, dum dixit: *Nullius enim laudis esset ac meriti; si id in eo Dominus quod ipse donauerat, prætulisset.*

Ea omninò causa Recentiores vehementer terret. Molina: *Perit namque libertas in prædestinato per auxilium efficax, comparatione mediorum* seu operum *ad beatitudinem & per consequens ratio propriorum meritorum.* Et membro 4. *bonitatem moralem ac meritum* tolli queritur. Et vtramq; complexus causam in alio loco: *Si namque arbitrium nostrum ab efficacia aut inefficacia auxilij diuini habet, quod consentiat, aut non consentiat Deo vocanti, certè non ab innata libertate id pendet, sed à qualitate auxilij & motionis diuinæ; atque adeo neque est quod illi cedat in laudem ac meritum.* Idipsum non semel vrget Lessius.

Molin. q. 14 ar. 13. disp. 53. mem. 2.

Molin. q. 23 ar. 4. & 5. disp. 1. mem. 6.

Vide lib. de grat. offic. c. 3. n. 13. & c. 17. cit.

NOTA LI.

Discrepant in operibus moraliter bonis.

REcentiores verò, quamvis gratiam istam actualem internam, quàm iam diximus, tanquam ad opera bona necessariam plerumque requirere soleant, arbitrantur tamen etiam sine tali gratia, multa vere bona, nulliusque peccati fœditate inquinata opera per solum liberum arbitrium exerceri posse. Nam inter eos receptissimum est, opera moralia verè bona per solum liberum arbitrium exerceri posse absque omni interna gratia, quemadmodum in Francis. Suares, Molina, Lessio, videre licet, quorum verbis istam doctrinam tanquam vulgatissimam non opus est astruere.

A In hoc verò Massilienses non habent sibi similes. Nam quamvis ipsi naturæ viribus multos bonos actus vt fidei, & orationis, fieri posse censerent, gratiam tamen illam *sine qua non*, de qua iam diximus, non excludebant; quemadmodum etiam superius declaratum est.

NOTA LII.

Gratia discernens propriè vnum ab altero, est vtrisque natura liberi arbitrij diuinitus data.

B SEd cùm viderent Massilienses, nullo pacto satis esse gratiam istam internam *sine qua non*, vt initium seu primus actus fidei, desiderij, orationis, & similes possent vocari actus gratiæ seu dona Dei; ad aliam comminiscendam gratiam, cui opus tanquam veræ causæ qua fiat, attribuerent, rei natura id postulante, compulsi sunt. Esto enim, coinfluat ista gratia cum voluntate in actum fidei, clamat tamen ipsa perspicuæ veritatis euidentia, non esse isti gratiæ tribuendum quod actus fiat, sed alteri causæ, quæ potentiam voluntatis & gratiam simul ad actum rapit, aut determinat. Nam posita ista gratia quantumcunque magna in voluntate, nunquam in æternum
C sequetur actio voluntatis, nisi voluntas vltrò ei det manus, atque ad agendum se determinando velit. Ipsa igitur, non gratia, est illa causa quæ facit facere, seu quæ potentiam voluntatis ex actu primo in secundum extrahendo, ex non agente agentem facit. Gratia verò instar habitus accommodando sese nutui voluntatis, instar pedissequæ, *sine qua non* fieret, imperatricem suam sequitur. Itaque quemadmodum si quis calamo aureo scribat, nequaquam auro vel calamo, sed Scriptoris voluntati scriptio tribui debet, qui eius vera & propriè dicta causa est, & nuncupari debet, quamuis non sine calamo coinfluente, quem ad actum secum rapit, scriptio
D exerceatur: ita si quis per talem gratiam credit sperat, aut diligit, non tali gratiæ, sine qua non fiunt, sed credentis, sperantis, diligentis voluntatis nutui actus isti tribui debent. Qua ex causa iam paulò ante de tali gratia Lessium rectissimè dicentem audiuimus: *Quod conuersio hic & nunc potius fiat, quam alias, aut alio modo, huius causa directa & principalis est liberum arbitrium, quamvis non sine auxilio gratiæ.* Vnde vlterius inuictè colligit Augustinus, eum qui tali gratia adiutus credit, sperat, diligit, perseuerat, per liberum arbitrium, non per gratiam, credere, sperare, diligere, perseuerare, si velit. Non enim talis gratia, sine qua non fit, sed voluntas ipsa seipsam facit
E credere, sperare, diligere, perseuerare, & illos sibi actus ipsa, non tamen sine gratia, tribuit, si voluerit. Et inde phrases illæ libratissimæ S. Augustini, quibus dicit, quod in primæua illius conditionis fœlicitate Angeli, quamvis tali gratia iuuarentur, per vires tamen liberi arbitrij, seu *per liberum arbitrium in veritate steterunt*, quod nunc per aliam Christi gratiam, qua datur ipsa perseuerantia, concedi debet. Quæ omnia fusius & radicitus *a* alibi explanata & probata sunt. Hæc igitur cùm accuratè penetrarent Massilienses, non contenti illa gratia interna, *sine qua non* aliam gratiam; qua fieret actus, sibi quærendam esse censuerunt: ne alioqnin in Pelagianam impietatem apertè cecidisse dicerentur. Itaque

Vide l. 8. de hæres. Pela. ca. 11. vbi hæc latius.

Less. lib. de grat. effic. c. 18. nu. 3.

a Vid. lib. de grat. primi ho. latissimè c. 6. & 7. & 14. & l. 2. de gratia Christi alibi c. 6. 7. & c.

cùm nihil occurreret, ratione cuius tales actus initiales tribuerentur Deo, dixerunt reliquias libertatis arbitrij, quæ hominibus in sua conditione liberaliter & gratis à Deo data est, esse donum Dei, cui proinde tanquam gratiæ: QVA VIVNT, actus illi tribui debent. Hoc est igitur quod dixerunt, initium fidei ad *naturæ integræ reliquias*, tanquam ad gratiam, esse referendum, gratiam, inquam illam discretiuam vnius ab altero, de qua quæstio erat, & quâ fit, vt vnus vocatus credat & veniat, alter credere & venire nolit, sed in infidelitate persistat. Hoc enim ad illam *gratiam, sine qua non*, referre velle, quasi illa discretionis istius primum cardinem impelleret, insipientiæ singularis esse cernebant. Hanc ergo discretiuam gratiam assignando dicunt apud Hilarium: *Nec de hac fide posse dici: Quid habes quod non accepisti? cùm in eadem natura remanserit licet vitiata, quæ prius sana ac perfecta donata sit.* Et in alio ibidem loco: *Consequens putant exhibendam ab eo fidem, cuius natura id voluntate conditoris concessum est.* Et Prosper alibi notat, *ideò ipsos fidem ad Deum retulisse, quia ab ipso sit creata natura, cui rationabilem inseruit voluntatem, per quam vnusquisque & credere, & non credere in sua habeat potestate.* De quibus reliquiis integritatis primæ, tanquam gratia discretiua Massiliensium, & Augustinus agit, & Cassianus à Prospero repressus: *Manet in homine liberum arbitrium, quod gratiam Dei negligere possit vel amare.* De quo Massiliensis doctrinæ capite fusè tractatum est in libris de hæresi Pelagiana.

Mass. in Ep. Hilar. ad August.
Ibidem.
Prosp. ad ser. ep. à Genuens.
Lib. de gra. SS. cap. 9.
Cass. Coll. 3.
Vide lib. 8. ca. 11.

Hoc ipsum igitur à Massiliensibus ad Recentiores nostros deriuatum est. Nam & ipsi apertissimè profitentur causam illam discretiuam credentis à nõ credente, quando vterque gratia illa sufficiente, *sine qua non*, præuentus est, esse liberum arbitrium, seu naturã hominis cui Deus rationabilem inseruit voluntatem, qua se possit indifferenter in vtramuis partem flectere: *Quod ex duobus similiter vocatis, alter oblatam gratiam acceptet, alter respuat, rectè dici potest ex sola libertate prouenire: non quod is qui acceptat, solâ libertate suâ acceptet, sed quia ex sola libertate illud discrimen oritur.* Quod ibidem latius exequitur. Et in libro de prædestinatione & reprobatione: *Quod hic sequatur & perseueret causa vera & propria est libertas arbitrij auxilio diuino instructa, quæ sicut in naturalibus, ita in supernaturalibus, potest se in vtramque partem flectere.* Et iam sæpius eum supra dicentem audiuimus, causam cur fiat actus hic & nunc, & quidem directam & principalem, esse liberum arbitrium. Hoc cæteri omnes eiusdem doctrinæ patroni astipulando profitentur, quando data iam gratia sine qua non, vltimum flexum, quo credens à non credente discernitur, tribuunt vnanimiter libertati, quamuis non sine gratia. Hoc enim est ipsissimum illud, quod Massilienses reliquiis naturæ tribuebant.

Less. lib. de grat. efficaci c. 18. n. 7.
Sect. 4 n. 46

NOTA LIII.

Causa commendandi istam discernentem gratiam, ne voluntas alioquin non læsa, sed penitus extincta videatur.

CAusa quoque quæ vtrosque in istam opinionem impulit, prorsus eadem est: ne alioquin, inquiebant Massilienses, liberum arbitrium ac natura voluntatis rationalis, non læsa aut infirmata, sed penitus extincta credatur. Hilarius: *Nullam naturam ita depravatam vel extinctam putant, vt non debeat vel possit se velle sanari.* Et ibidem molestissimè ferunt, *nihil quod prædicatione excitetur, in hominibus remansisse*; hoc est, periisse libertatem amplectendi boni, & lapsis hominibus, vt ibidem dicitur, *nolle iustitiam ineuitabili necessitate esse coniunctum.*

Hilar. ad August.

Recentiores istud ipsum altè imbiberunt, & accuratè imitati sunt. Audi Lessium: *Si Adam poterat se flectere in vtramque partem, nec egebat gratia determinante* (quam Augustinus vocat gratiam, qua fit opus) *vt fatentur ij, qui solùm ratione debilitatis ex peccato originis contractæ hanc gratiam requirunt, cur non etiam post lapsum poterit homo ita corroborari per gratiam* (supple SINE QVA NON seu congruam & sufficientem) *vt possit opus bonum facere vel omittere absque determinatione? Debilitas enim illa facile potest instaurari ad singula opera per gratiam sufficientem, quæ non determinat:* ALIOQVIN SI ITA SIT PROSTRATVM LIBERVM ARBITRIVM, *vt nulla corroboratio ei satis sit, ad hoc vt verè & propriè possit opus præstare, nisi ita impellatur, vt ex vi impulsus prædeterminetur, perspicuum est,* NON TAM ESSE DEBILITATVM QVAM PENITVS EXTINCTVM. Non potuisset Massiliensis aliquis Presbyter accuratioribus verbis sensum suum exprimere. Ea ipsa quoque cæterorum doctrina est, qui omnes vnanimiter putant, liberum arbitrium extinctum esse, si non potest secũ gratia sufficiente ad bonũ flectere, quemadmodum ad malum. Sed non aduertunt non esse gratiæ sufficientis officiũ, quantumcunque magna & sexcenties millenis gradibus aucta fuerit, voluntatem ita roborare, vt determinatione non indigeat. Hæc enim determinatio essentialiter repugnat læsioni voluntatis, quam peccatum attulit. In eo quippe læsio ista sita est, vt seipsam ad bonum cum tali gratia ferre non possit, sed alia potentiori egeat, qua vel primaria illa libertas redeat, exhausta totius concupiscentiæ peste, quod in cœlo fiet; vel ea manente, ita per gratiam voluntas inclinetur ad bonum, vt eam faciat velle & operari. Quod per gratiam sufficientem quantumcunque magnam fieri impossibile est, vtpote cui essentiale est, dare duntaxat, POSSE SI VELIS: velle verò quod potes, aliunde quàm ab ista gratia peti debet. Si à voluntate, iam non est peccato læsa libertas, quia idem, quod Adamus & Angeli cum gratia sine quâ non, potuerunt, potest. Extinctam autem esse libertatem ad bonum, non ægrè ferant Recentiores si Augustinus admittat, & vt alibi diximus accuratius, tanquam Christianæ Religionis basin apertè fateatur. Sed recordentur verborum Cassiani, quæ à S. Prospero castigata sunt: *Cauendum nobis est ne ita ad Dominum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum atque peruersum est, humanæ ascribamus naturæ.* Et illorum, quæ præcedentium ex mente Cassiani rationem continent: *Idcircò manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere vel amare.* Quibus verbis illam liberi arbitrij indifferentiam ad vtrumlibet, quam Lessius postulat, superesse testatur; alioquin extinctum esse videretur.

Less. lib. de grat. effic. c. 9. n. 13.
Vide l. 3. de stat. nat. lapsæ per tot. à capite 3. vsque ad 13.
Cass. Coll. 13
Ibidem.

NOTA LIV.

Sibi tribuunt initium fidei, credere, desiderare, orare, &c.

PEr iſtas ergò naturæ reliquias, ſeu ſuperſtitem à peccati ruina libertatem, hominem dicebant poſſe credere, poſſe orare, poſſe deſiderare medicum. Atque ita initium fidei, ſeu primos actus fidei, & orationis in ſua poteſtate collocabant. Quæ ſententia Maſſilienſium celeberrimè apud Recentiores innotuit, nec hoc loco probationis eget, quia copioſè alibi tradita eſt.

Lib. 8. de hær. Pelag. c. 12. & 13.

Et quamvis eam tanquam proſcriptam iam olim hæreſin deteſtentur, quia tamen non ſatis circumſpectè Maſſilienſium ſenſa ponderant, id quod generatim & in confuſo ex Catholica fide damnant, in particulari inter opiniones ſuas capitales recepiſſe videntur. Ex profeſſo quippe eodem quo Maſſilienſes modo docent, hominem ex iſtis primæuæ libertatis reliquiis poſſe credere, ſperare, medicum deſiderare, & implorare, ſi velit. Nam quod per illam gratiam *fine qua non*, ſeu ſufficientem & congruam, ſe extra erroris aleam conſtitutos putant, idipſum non potuit Maſſilienſes ab errore defendere, vt iam alibi diuerſis locis explicatum eſt. Talis enim gratia, ſicut & habitus bonus nulla ratione impedire poteſt, quò minus opus quod ſequitur, ſit opus liberi arbitrij, & humanæ voluntatis effectus non donum ſpiritale gratiæ Dei. Quod etiam aliis locis abundè demonſtratum eſt.

Vide ſup. Nota 42. & l 8. de hæ. Pelag. c. 6. 7. & ſeqq. Vide lib. de grat. primi hom. cap. 15. & 16. & li. 2. de grat. Chriſti Saluat. cap. 6.

NOTA LV.

Multiplex diſcrimen. Primum quod Maſſilienſes initium fidei & in ea perſeuerantiam ſibi aſcriberent: recentiores omnes virtutes. In quo dupliciter grauius Maſſilienſibus hallucinantur.

SEd Maſſilienſes cùm diuinæ gratiæ præiudicium ſe facturos vererentur, ſolum initium fidei, & in ea perſeuerantiam, alioſque quoſdam imperfectos actus, orandi, gemendi, timendi, dolendi de infirmitate virium, timide ſuæ libertati ſeu poteſtati tribuerunt. Quod ex Epiſtolis Proſperi & Hilarij perſpicuum eſt, & nos alibi latè declarauimus.

Vide l. 8. de hær. Pelag. c. 12. & 13.

Recentiores multo grauius, idque duplici ex capite hallucinantur. Primò, quod actus fidei, ſpei, dilectionis, & ſimiles, etiam abſque omni gratia ſufficiente, ſeu ſine qua non, ex ſolis libertatis natiuæ viribus proſilire poſſe docent. Quæ doctrina à Molina & Leſſio confidenter traditur, dum vterque ex profeſſo docet: *Audita prædicatione Euangelica ſumma probabilitate per omnes fidei notas propoſita, poſſunt decernere apud ſe illam perpendere, & vbi perpenderint, fide quadam humana credere. Si enim poteſt*, inquit Leſſius, *mens humana credere pernitioſa, nullam ſane veri ſpeciem habentia, cur non poteſt credere ſalutaria, ſummè probabilia?* Ita ille miſerabiliter coniectando palpans in tenebris, quia veram rationem differentiæ iſtius non aduertit. Vnde ibidem nudis naturæ viribus tribuit, *concipere ingens deſiderium beatitudinis, & petere à Deo ad illam perduci.* Et Molinam

Leſſ. lib. de grat. efficaci c. 10. n. 4. Molina in concor. q. 14. art. 13. diſp. 10.

A ſimilia diſputantem approbat ac tuetur. Nam quod præclarè ſe excuſatos putant ex eo quod actus illi non ſint ſupernaturales, vel meritorij, vel non vt oportet, baculo nituntur arundineo; niſi aliter, quàm ſoleant iſtud, *vt oportet*, explicare velint. De quo alibi latius.

Vide li. 1. de ſtat. nat. pur. c. 11. & l. 8. de grat. Chr. Salu. c. 11. & 12.

Secundò hallucinantur, quòd non tantùm initium fidei & reliquos imperfectos actus Maſſilienſium, ſed fidem integram, dilectionem Dei, omnium virtutum opera, ipſamque perſeuerantiam vſque in finem viribus naturalibus tribuant, cum eadem illa gratia ſine qua non, quam ad ſolum initium fidei Maſſilienſes libero arbitrio ſociabant. Nam nihil operis boni tam ex-
B cellens in quacunque virtute reperiri poteſt, ad quod gratiam alterius ordinis neceſſariam putent, quàm iſtam ſufficientem, ſeu gratiam ſine qua non; quæ non magis ad ea perficienda in iſta virium infirmitate accommodata eſt, ac ſi homini fractis cruribus proſtrato baculum dares, quo rectus graderetur, quemadmodum & hoc ipſum abundè ſuis locis explanatum eſt. Hoc cùm animaduerterent Maſſilienſes, horruerunt enormem iſtam exorbitantiam; adeoque etiam in ipſo initio fidei præſtando horruiſſent, niſi putaſſent, tam imbecilles actus, non eſſe partem ſanitatis, aut nomen operis boni non mereri. Vnde Hilar. *Cæterum ad nullum opus vel inci-*
C *piendum, nedum perficiendum quemquam ſibi ſufficere poſſe conſentiunt: Neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita & ſupplici voluntate, vnumquemque ægrotum velle ſanari.* Nempe ex ægritudinis corporeæ ſimilitudine fallebantur, in qua velle ſanari non eſt opus vel pars vlla ſanitatis.

Vide. l. 3. de grat. Chriſti Saluat. cap. 2. & 3.

Hilar. in Epiſt. ad Auguſt.

NOTA LVI.

Secundum, quod illi initium ſalutis; hi totam ſuæ poteſtati vendicent.

D EX quibus alia diſſimilitudo aut ſimilitudo proficiſcitur. Maſſilienſes enim per iſtam fidei reuocationem ad arbitrium ſuum, initium etiam ſalutis diuinæ conſtitutioni extorquere nitebantur, vt ita fractis iſtis fatalibus tabulis non dependeret ab incerto voluntatis Dei, ſed ab humana libertate. Quod notat Proſper in Epiſtola ad Auguſt. quando finem erroris eorum fuiſſe tradit, *Vt initium ſalutis ex eo qui ſaluatur, non ex eo credendum ſit ſtare, qui ſaluat.* Et rurſum: Quòd per hoc *principium ſalutis in homine collocatur; quòd diuinæ voluntati humana præfertur.* Et alibi notat Maſſilienſes haurire voluiſſe ſalutem,

——— *Ex fonte volendi.*

Carm. de ingrat. cap. 6.

E Nam per iſtud auxilij genus, *ſine quo non* fit actio, tota fati, torporis, mœroris, deſperationiſque ſcena diſparet, atque ita expeditus & ſui iuris, homo conſtituitur, ac ſi nulla prorſus gratia indigeret, & ſola nudaque voluntatis poteſtate operaretur ſalutem ſuam, ita vt *ex fonte volendi*, gratia illa poſita, omne diſcrimen ſalutis & perditionis oriatur.

Recentiores non contenti ſalutis initium ſuæ poteſtati fracto fato, vindicaſſe, totam perfectamque ſalutem ad ſe reuocant, quia nihil amplius ex Deo ſe habere profitentur, quam ſufficientiſſimam poteſtatem, per quam poſſint credere, operari, & perſeuerare, ſi velint. Cùm autem *non ſit conſequens*, quod perſpicaciter obſer-

Lib. de gra. Christ. c. 14. uauit Augustinus, *vt qui potest venire ad Christum etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit*, ipsum velle & facere, sine quo nemo adultus saluus erit, aliundè ab ipsa humana voluntate peti debet. Hoc ergò in omnibus operibus sibi ipsis tribuendo, salutem vniuersam sibi tribuunt, & verè suspendunt atque hauriunt *ex fonte volendi*; aduersus Apost. qui *non ait*, vt idem August. notat, *quid autem potes habere, quod non accepisti, vt possis habere: sed ait, quid habes, quod non accepisti*. De quibus fusius alibi dicta consule.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 5. Lib. 8. de hæresi Pelag. cap. 11.

Cur autem Recentiores vniuersam salutem sibi per istum gratiæ sufficientis modum tribuere voluerint, causa perspicacibus satis perspicua est. Nam nisi & opera & ipsa perseuerantia tota in hominis potestate & libertate statuatur, difficulter laruæ illæ veteres resuscitatæ, de fato ac desperatione, fugabuntur. Tali autem gratia quibuslibet operibus perficiendis à primo vsque ad vltimum concessa totum humanæ salutis mysterium vltimò ad cardinem liberæ voluntatis reuocatur, & in eo vertitur; atque ita vno flatu omnes illæ chimeræ de fato, ac desperatione dissipantur. Nihil enim de operibus statuitur cum ista gratia, nisi quod quisque ipse facturus ante præuidetur: nihil de salute vel perditione, nisi cùm ipsa voluntas gratiam arripuisse vel neglexisse cernitur. Vnde proponens argumentum sibi Lessius, quod fatalitatem illam supponere, & desperationem afferre videbatur: *In nostra*, inquit, *sententia difficultatem non habet. Dicetur enim, te quidem esse prædestinatum, si es iustus, non tamen completè, nisi supposita præscientia tuæ perseuerantiæ: quæ præscientia cum à tua perseuerantia obiectiuè pendeat, & perseuerantia à tua diligentia diuino auxilio adiuta* (sine quo non videlicet) *conandum tibi omni ope, omnes vires naturæ & gratiæ intendendæ, vt perseuerantiam præstes*, &c. *Sanè nihil est quod hominem magis ad sedulitatem, sollicitudinem, studiumque virtutis, & ad vincendas frangendasque prauas naturæ cupiditates, quàm hæc prædestinationis ratio incitare possit*. Et infrà de singulis operibus: *Per prædestinationem non sunt decreta singula opera bona absoluto decreto ante præuisionem nostræ cooperationis*: quod sæpius repetit, & simul exponit illud auxilium esse tale, *sine quo non possumus ad bonum opus cooperari*. Itaque fatuum est de fato vrgente cauillari, cum vnusquisque sibi fabricet fatum suum; & stultitiæ plenum desperare, vbi *spes sibi quisque* iuxta Poëticam sententiam factus est, vt tantum ferat, quantum diligentiæ contulerit. Hoc igitur vt efficerent Recentiores, palam ad arbitrium voluntatis liberum opera cuncta reuocarunt: quod Massilienses cum non auderent; solum motum fidei, & in fide perseuerantiam suspenderunt à voluntate sua: sed indirectè hoc ipsum consecuti sunt. Nam quemadmodum fide à seipsis inchoata, gratiam, quam fide merebantur, de cœlo in terram deuocabant; ita perseuerantiam in eadem fide sibi tribuendo, donorum omnium perseuerantiam & mercedem eorum vitam æternam, ab humana voluntate religabant. De quibus vide loco citato.

Less. lib. de præd. sect. 6. num. 79.

Ibid. n. 80.

NOTA LVII.

Tertium, quòd illi post initium fidei veram Christi gratiam actualem agnouerint; hi nullam.

SEd vnus adhuc aut alter articulus est, in quo magnoperè à Massiliensibus discrepant. Hi enim Catholicæ fidei regula, & Cælestini Papæ declaratione perterriti, quibus apertè definitur, opera bona esse munera Dei, quæ per inspirationem flagrantissimæ gratiæ donando, in & cum libero arbitrio operatur, apertè veram gratiam post fidem, omniaque opera nostra bona Dei dona esse confessi sunt; quemadmodum nos alibi latè asseruimus, & ex toto lib. quem de dono perseuerantiæ scripsit Augustin. perspicuum est. Quod etiam Prosper & Hilar. non semel testantur: vt quando eos profiteri dicunt, quod *fides deinceps per Dei gratiam iuuanda sit*: item quod eis sit vita æterna, *qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint*. Rursum Hilar. *Cæterum ad nullum opus vel incipiendum nedum perficiendum, quemquam sibi sufficere posse consentiunt*. Quæ sæpè & plurimis modis in illis Epist. repetuntur. Vnde August. exsertè testatur, quod *solum initium fidei & vsque in finem perseuerantiam in nostra constituerent potestate, & Dei dona esse non putarent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates: cætera verò ipsum dare concederent, cùm ab illo impetrantur credentis fide*. Si cætera dona à Deo dari concedebant, ergo eatenus veram & Christianam gratiam agnoscebant.

Vide l. 8. de hæresi Pel. c. 19. toto.

Prosp. in Epist. ad August. Hilar. in Epist.

August. lib. de dono pers. cap. 17.

Recentiores nec isti veraci rectæque confessioni Massiliensium volunt acquiescere. Nam quemadmodum in ipso initio fidei nullum gratiæ Christi relinquunt locum, qua videlicet non solum posse credere, sed ipsum credere voluntati inspiretur ac detur: ita eandem gratiam ab omnibus operibus bonis remouent, quæ sola hominis libertate se quò voluerit flectente, quamvis non sine adiutorio *gratiæ sine qua non*, exhiberi ab homine, non à Deo donari putant. Qua de re si sententia & censura S. Augustini peteretur, opinionem illam non ad Massiliensium, sed fortè ad Pelagianorum placita relegaret. Nam aduersus Massilienses disputans ita loquitur. *Hæc ergo Dei dona sunt, id est, vt de aliis taceam, sapientia & continentia*, hoc est, sapienter & continenter viuere. *Acquiescunt & isti Massilienses: Neque enim Pelagiani sunt, vt aduersus istam perspicuam veritatem, dura & hæretica peruersitate contendant*. Quo perspicuè significat, quod si opera pari modo ac fidem suæ potestati arrogassent, ac sua esse credidissent, perfectè futuros fuisse Pelagianæ hæresis reos. Cùm igitur fidem non aliter suæ potestati arrogarent, quàm statuendo, se sua libera voluntate quo voluerit se flectente cum gratia Adami, seu cum *auxilio potentiali sine quo non*, vocanti Deo posse credere, profectò simili modo suæ libertati opera vendicare, & sua putare secundum Augustin. Pelagianum facit. Mirabuntur istam consequentiam Recentiores. Sed si tranquille perpendere dignentur, non minus esse humanæ libertatis officium, auro & vnionibus, quàm ferro ac terreis glebis vti; stylo argenteo, quàm æreo characteres pingere; habitu bono quàm vitioso agere

Deo eos illustrante forsan intelligent, etiam gratia illa sufficiente, seu adiutorio *sine quo non* ad operandum vel credendum vti. non minus *nostrum* esse & humanæ libertatis officium, quàm si motibus naturalibus, siue ad bonum, siue ad malum nostra voluntate vtrolibet se flectente vteremur, atque ideò impossibile esse, vt opera aut fides quæ sic fiunt, sint specialia dona gratiæ Dei. Non enim donantur illa per adiutorium *quo possunt*, si volueris, fieri; sed per id, *quo* reipsa fiunt. Hoc autem non talis gratia donat voluntati, sed vice versa, voluntas tali gratiæ, licet neutra absque altera operetur. Ex quo fit, vt perinde ac si nulla gratia sufficiens aut congrua cum voluntate concurreret, ad liberum arbitrium referendâ, & perinde quoque (argumentando, non censendo loquor) iuxta S. August. Pelagio Recentiorum opinio accensenda videatur. Vera enim gratia Christi medicinalis fractæ libertati cœlitus impertita, cuius solius confessio Pelagianismum excludit, longè alterius rationis est; nec vllius alterius gratiæ quantumcunque magnæ & plausibilis coniunctio cum voluntate, vti vires perditas reddere, ita Pelagianismi inuidiam aut reatum diminuere aut abstergere potest. Pelagius enim ab Augustino & Patribus redargutus fuit, quòd gratiam, quæ propriè Christi est, negando tolleret, & per hoc aduentum & crucem eius euacuaret. Vnde gratiam, ad cuius cõfessionem vrgebatur, vocabant, a *gratiam qua Christiani sumus*; b *gratiam Saluatoris*; c *gratiam Christianam*; d *gratiam Christi*; e *gratiam quæ reuelata est per passionem & resurrectionem Christi*; f *gratiam quæ per incarnationem vnigeniti donata est*; denique g *gratiam Dei per Iesum Christum*, quam ex Apostolo ad Romanos didicerant h *liberare nos à corpore mortis huius*: hoc est, à vitiis & passionibus corporis mortis huius. Hæc autem gratia non est gratia illa sufficiens, qua etiam primus homo & Angeli indiguerunt, quando in primæ illius dignitatis præstantia creabantur; sed est gratia medicinalis, qua à vulneribus libero arbitrio inflictis per Saluatorem sanamur & liberamur. Quæ gratia tantùm proportione differt ab illa sufficiente, quantum morbus ab ægritudine. Itaque nullius gratiæ siue concursus Dei, siue gratiæ habitualis, siue sufficientis & congruæ, siue *sine qua non*, siue cuiuscumque alterius confessione se quisquam ab errore Pelagiano liberare potest, nisi illam gratiam confiteatur ad singulos actus necessariam, quæ nec Adamo, nec Angelis tanquam sanis data est; sed quæ hominum lapsorum arbitrio tanquam ægro, & sub peccati, hoc est, sub concupiscentiæ dominatione captiuo ac seruo, sanando, redimendo, liberando per crucem & mortem IESV Christi Saluatoris reuelata atque donata est. Hæc non est sufficiens, non congrua, *sine qua non*, non concursus Dei, non habitus, sed illa tantum, qua depresso sub concupiscentiæ dominatu arbitrio fit ac datur actio. De hac sola August. & Patres disputant; hanc Augustinus explicuit: hanc gratiæ *sine qua non* opposuit: Hanc qui non admittit, etsi omnes alias fateatur, non Semi-Pelagiano, sed perfecto Pelagiano errore, si Augustini principiis credimus, detinetur. Omnium enim reliquarum gratiarum confessio, quod ad præsentis controuersiæ cardinem spectat, perinde est, atque si nullam omninò fateretur.

Vide Lib. de grat. Christi Sam. Lum.

a *Patres Conc. Carth. in Epist. ad Innocen.* b *Patres Conc. Mile. ad Innoc.* c *Ibidem.* d *Ibidem.* e *Epist. 95. ad Innocent.* f *Idem.* g *Patres Conc. Carth.* h *Rom. 7.*

NOTA LVIII.

Quartum, illi intelligunt veram Christi gratiam cum libertate consistere; hi nequaquam.

QVemadmodum igitur in veræ medicinalis gratiæ confessione Presbyteri Massilienses nostros recentiores longè superant: ita eos in adiutorij istius verè Christiani intelligentia procul post se relinquunt. Quo enim pacto in operibus faciendis cum libertate cohæreret, exhortationes non extingueret, fatum excluderet, satis accuratè penetrarunt. Testis enim est Prosper in Epist. ad August. quod expressè dicerent: *Libertatem suam ab hoc Dei auxilio tuendam, si quid Deus mandat, elegerit.* Hoc est, si electio, voluntatis ad credendum Deo antecesserit. Et Hilar. tradit, quod illam gratiam in Scripturis commemorari dicerent, *qua vnusquisque post voluntatem iuuatur.* Nempe volebant, hominem ex se incipere velle, non solum credendo, sed etiam cuiuslibet virtutis opus facere, desiderando: quam imperfectam voluntatem Deus postea quasi ignem sufflando roboraret. Vnde August. addit, quod ipsi *hortabantur quoque ad castitatem, charitatem, pietatem, & cætera, quæ Dei dona esse confitebantur, nec dicebant exhortationes suas impediri prædicatione prædestinationis Dei.* Quæ omnia latius in Semi-Pelagianæ hæresis declaratione tanquam certa demonstrauimus.

Lib. de dono pers. cap. 17.

Vide lib. 8. de hær. Pelag. cap. 20.

Recentiores isti nihil horum hucvsque intellexerunt. Nam siue medicina illa efficax Saluatoris nostri Iesu Christi primam credendi voluntatem nolentibus & repugnantibus inspiret, in cuius intellectu peculiaris difficultas est, & Massilienses hallucinati atque turbati sunt; siue voluntatem, hoc est, volitionem iam existentem roboret, vehementiam atque ardorem inspirando, virtutesque singulas potenter operando, æquè ad fatum quasi imminens recentiores, & ad libertatis extinctionem, & hortationum correptionumque interitum trepidant. Generaliter enim sentiunt, omnem talem gratiam, quæ non est *sine qua non*, sed *qua* fit actio; seu quæ non est talis, vt præbeat *posse si velis*: sed velle, quod potes, capitaliter inimicam esse libertati. Quod ex locis authorum istorum superius annotatis liquido constat, & apud eruditos notorium est.

NOTA LIX.

Meritum agnoscunt pariter in initio fidei; illi inuiti, hi palam.

IAm verò & alia nonnulla doctrinæ capita sunt, in quibus Massilienses atque recentiores vel omnino pares sunt, vel si quo discrepant, illos isti exorbitationis enormitate multùm superant. Vtrique enim in initio fidei, quod cum gratia Adami *potentiali*, seu *sine qua non*, liberæ voluntati tribuunt, meritum agnoscunt. Nam illi dicunt, *Conuenientius esse veritati, vt eo, merito, quo voluerint & crediderint à suo morbo se posse sanari, & ipsius fidei augmentum, & totius sanitatis suæ consequantur effectum.* Cuius plura testimonia in eadem Epistola videre licet.

Recentiores id ipsum fidei meritum palàm receperunt. Cùm enim putent se veros actus ex

gratia donante factos prædicare, quamvis non nisi naturalis libertatis fœtus sint, nihil mirum, si etiam eos gratiæ meritorios esse fateantur.

Sed in hoc nonnulla discrepantia est, quod Massilienses inuiti ad illam confessionem pertracti sint; Videbant enim intelligendi perspicacia, non aliud huiusmodi fidei initium esse, quàm naturalis fructum voluntatis, per quod gratiam sibi ipsos parere ac dare posse, palam profiteri formidabant. Hac igitur de causa, summopere meriti istius dignitatem extenuando eleuabant; quod nos fusius loco suo declarauimus, & paulò post aliquid adhuc dicturi sumus. Recentiores verò non penetrantes cardinem difficultatis, sine vllo scrupulo meritum in tali fide constituunt, & velut Catholicæ doctrinæ caput libertimè profitentur. Non enim animaduertunt, se naturæ viribus, gratiæ Christianæ meritum attribuere, vt gratiam iam non sit gratia: atque ita in illud toties proscriptum se incidere, quod *gratia secundum meritum detur*.

Vide l. 8. de hær. Pelag. cap. 17.

NOTA LX.

Meritum vtrique valde deprimunt; sed illi operum cum gratia factorum; hi operum purè naturalium.

SEd ex alio latere Presbyteros Massilienses imitando, longè remotius quàm ipsi à veritate discedunt. Illi enim, ne gratiam gratuitam actibus fidei & orationis, quos non sine gratia per arbitrij sui libertatem proferre se posse statuebant, lætali vulnere percuterent, dum non gratis daretur, sed quibuscumque exiguis fidei & orationis meritis redderetur, meritum istorum actuum vehementissimè depresserunt. Dixerunt enim fidem, orationem, pulsationem suam, *Non esse condignam*; esse tantum *occasionem* gratiæ conferendæ; *ne irrationabilis munificentiæ Dei largitas, neue penitus dormienti aut inerti otio dissoluto sua dona conferre videretur*; esse *colorem* sub quo gratia daretur, atque ideo *gratiam Dei semper gratuitam perseuerare*. Quæ latè in Semi-Pelagianæ hæresis declaratione deduximus.

Cass. lib. 12. instit. c. 14. Ibidem. Collat. 13. Ibidem. Lib. 8. de hær. Pelag. cap. 17.

Easdem & similes phrases moderni isti Scholastici studiosè collegerunt, vt meritum actuum naturalium, quos infideles, faciendo viribus naturæ quod in se est, operantur, extenuando deprimant. Nam vt nihil de illis loquar, qui eos olim dispositionem, vel proximam, vel remotam ad gratiam vocauêre, nostri de quibus agimus, qui istam phrasin vt iniuriosam gratiæ declinarunt; dicunt eos [a] *non propriè mereri; non reddere hominem dignum*: esse tantum [b] *subordinationem ad gratiam*: esse [c] *occasionem*; [d] *maximè decere Deum, vt misericordiam in eos effundat*: [e] *infallibili lege dare gratiam*, hanc legem dandi gratiam *esse rationi maximè consentaneam*, quam Pater cum Christo inserit: alioquin *qua ratione verum erit, Deum velle omnes homines saluos fieri*? Videri quippe *incredibile & INDIGNVM infinita Dei clementia contrarium*. Quæ sanè longè luculentiora sunt epitheta, quàm quibus paulò antè Cassianus vsus est. Nam quid est meritum de congruo, nisi id propter quod DECET gratiam dari à Deo, & non dari *Deo indignum* est? Nec enim quisquam sanus Catholicus dixerit, indignum esse Dei clementia, si peccatoris cuiusquam etiam Christiani preces non exaudiat, sicut multarum preces non exaudit, in quibus tamen meritum de congruo constituere solent.

a Lessi. de grat. effic. in append. ad c. 10. n. 30. b Cap. 10. nu. 3. & 4. c Ibid. n. 2. d Ibid. n. 3. e Molina apud. Lessi. app. ad c. 10. n. 35. Molin. q. 14. ar. 13 disp. 10. Ibidem.

Veruntamen quod Scholasticorum istorum exorbitantiam clarius indicat, Cassianus de actibus quidem naturalibus, qui tamen per gratiam primi hominis, qualem Scholastici isti norunt, fierent, loquebatur; vt suprà nonnihil, & alibi latè demonstratum est: hi verò Scholastici de illis actibus bonis, qui absque omni omnino gratia, non solùm Christi Saluatoris, sed etiam primi hominis, per puras naturæ perditæ vires proferuntur: à cuiusmodi bonis actibus Massilienses isti plerumque horruerunt. Quapropter quantùm gratia primi hominis nudam naturam superat, tantùm hallucinationis enormitate Massilienses à recentioribus nostris superantur.

Lib. 8. de hæresi Pelag. c. 6. 7. & sequ.

NOTA LXI.

Multæ propositiones apud vtrosque veræ. Prima: Gratia non sibi subiicit humanam voluntatem.

IAm verò ex his quæ diximus funditus illarum propositionum damnatarum sensus intelligitur, de quarum aliquibus superiùs nonnihil locuti sumus. Prima est, quod *Voluntas hominis diuinæ gratiæ sibi pareret opem; non gratia humanam subiiceret voluntatem*. Significabant enim Massilienses, voluntatem hominis, dum naturali libertate, quámvis cum gratia *sine qua non*, credebat Deo, efficere vt eâ siue occasione, siue colore, siue merito, Deus gratiam illam Christi largiretur, qua voluntas ad incrementum fidei, virtutesque omnes Christianas, Deo donante pertingeret. In qua sanè sententia gratia Christi non subiiciebat sibi voluntatem, sed illa iam ante subiecta Deo, gratiam sibi ipsa suâ potestate pariebat. Loquuntur enim de illa vera gratia medicinali Christi Saluatoris, quam solam vel penè solam, Augustino teste, vniuersæ Scripturæ & Ecclesiastica monumenta prædicare videntur.

In Epist. Prosp. Aug. Vide Epist. 95.

In qua quidem priore sententiæ illius parte, recentiores isti Massiliensibus dissimiles planè sunt. Nam quia veram illam Iesu Christi medicinalem gratiam non aliter norunt, quam vt oppugnent & expugnent, nunquam etiam in illorum sententia, voluntas hominis diuinæ gratiæ sibi parit opem, vtpote cuius nunquam se indigere profitentur. Miseram enim voluntatem suam tanta libertate vtrimque præditam putant, vt cum sola illa Adami & Angelorum gratia, quæ nullo pacto est Christi medici & Saluatoris auxilium, se non solum credere, vt Massilienses, sed & diligere Deum, & omnia omnium virtutum opera se perficere posse arbitrentur. Ex quo nascitur, vt propositionis quoque illius pars posterior, in istorum opinione non secùs ac Massiliensium, verissima castissimaque sit. Nunquam enim apud ipsos gratia sibi humanam subiicit voluntatem. Non illa Adami, quia illa nunquam habet, aut habere potest hoc officij, cùm nihil tribuit, nisi *posse si velis*, & ipsa voluntas gratiam subiiciat sibi: non vera Christi gratia, quia illam quam possunt remotissimè ab omnium fide & sententia exterminant.

NOTA LXII.

Secunda: Vt à peccato purgemur voluntatem nostram Deus exspectat.

Altera à Massiliensibus asserta & à Concilio Arausicano damnata propositio est, quòd, *Vt à peccato purgemur, voluntatem nostram Deus exspectat; non autem, vt etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fit.* Quod eo sensu asserebant, quia censebant impertiri nolle Deum infidelibus peccatorum purgationem, siue remissionem, nisi priùs possibilitate seu libertate naturali crederent, eo modo quo istud Massilienses cum gratia Adami fieri posse statuebant, vt supra declaratum est.

Conc. Arau. sec. can. 4.

Idem omnino recentiorum opinio velut certum & in confesso statuit. Neque enim putant, haud secus ac Massilienses, per S. Spiritus infusionem & operationem fieri, vt velimus; quasi Deus per verum adiutorium medicinale Christi Saluatoris ipsum velle largiretur: sed per auxilium *sine quo non* operari tantummodo posse si velit, ita vt velle purgari, naturali libertati superstiti relinqueretur. Hoc verò ipsum & nihil aliud est, exspectare Deum, vt purgari velimus; quemadmodum etiam supra exposuimus.

NOTA LXIII.

Tertia: Sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, *&c.* nobis misericordia confertur diuinitus.

Tertia est, quod *sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus quærentibus, pulsantibus, nobis misericordia conferatur diuinitus; non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti Spiritus in nobis fiat.* Quibus verbis hoc Massilienses intendebant, quod Dei misericordia gratiam tribuens daretur hominibus credentibus, & volentibus, & illos actus exercentibus sine gratia Christi Saluatoris, qua ipsum velle, credere, desiderare, petere, &c. inspiratur. In his enim actibus meritum diuinæ misericordiæ collocabant. Putabant enim non esse opus gratiâ Christi Saluatoris voluntati actus illos infundente ac tribuente, sed satis ad eos efficiendos robustum esse liberum arbitrium cum solo primi hominis adiutorio, quo donetur ei tantum posse si ipsum arbitrium velit, quemadmodum in præcedentibus à nobis paulò ante, & aliis locis ex professo explanatum fuit.

Conc. Arau. sec. can. 6.

Hæc verò ipsissima est recentiorum sententia; quam ex professo in omnibus disputationibus suis hac de re passim tradunt. Nec isto adhuc contenti vlteriùs docent, non solum petentibus & volentibus cum ista Adami gratia, diuinitus conferri misericordiam; sed etiam petentibus, desiderantibus, conantibus per solam naturalis arbitrij potestatem, sine vlla gratia etiam *sine qua non*, misericordiam tribui, & oppositum indignum esse misericordia Dei. Nam verba Lessij sunt de faciente quod in se est per puras naturæ vires: *Maxime decere Deum, vt in primis in eos suam misericordiam effundat, qui ei impedimenta non obiiciunt, & viribus naturæ rectè vti conantur.* Et Molinæ: *Incredibile videtur, & indignum infinita Dei clementia clausisse eum viscera misericordiæ suæ, vt constitueret, quicquid talis peccator ex suis naturalibus facere attentaret, nunquam se opem laturum, vt à peccatis resurgeret.*

Vide lib. 8. de hæresi Pelag. c. 6. & seq.

Lib. de gra. efficaci cap. 10. nu. 3.

Molin. q. 14 art. 13. disp. 10.

Quæ profectò Massiliensium dictis à Concilio damnatis, longè ac diuersis ex causis iam supra tactis deteriora sunt. Nam consequenter in eodem loco nudis viribus naturalibus tribuit, *aggredi velle opus aliquod ex iis quæ ad iustificationem spectant; desiderare vt filij Dei fiant; facere aliquid vt fidem amplectantur, vel vt à peccatis doleant; conatus aliquos edere; conari Euangelicæ doctrinæ assentiri, &* similia. Quibus addit excellentiora Lessius: *Flagitiis abstinere,* quo excellentiùs vix Christi gratia tribuit; *Secundum dictamen rationis velle viuere, prædicationem Euangelicam perpendere, vt possint ad fidem & iustitiam peruenire; concipere ingens desiderium cœlestis beatitudinis, & petere à Deo ad illud perduci.* Denique *propositum rectè viuendi, sequendi dictamen rationis, emendandæ vitæ, nemini faciendi quod tibi nolis fieri, placendi Deo, & similes actus, absque vllo auxilio supernaturali conceptos.* De cuiusmodi actibus, &c. *cur non possint dici dispositiones remotæ ad auxilium gratiæ?* Quam ista & huiusmodi ex diametro S. Prosperi & Augustini doctrinæ repugnent. Recentiores isti nullo pacto vident, quia ab eorum principiis diiunctissimi sunt. Quod quia non est hic iterum demonstrandi locus videat Lector ea quæ lib. 3. & 4. toto de Statu naturæ lapsæ diximus.

Ibidem.

Ibid. disp. 11

Less. loc. cit. Num. 4.

Apud. Less. in app. ad c. 10. nu. 34. lib. cit.

Nec verò sese præclarè tutatos putent, quod dicant huiusmodi opera: *Non fieri sicut oportet,* prout ex eodem Concilio Massilienses hoc fieri voluisse, perspicuum est. Non enim satis attendunt isti Doctores, quid sit opus aliquod bonum fieri sicut oportet. Exponunt hoc ipsi quidem diuersis ac miris modis, qui nunquam antiquis gratiæ defensoribus vel in mentem inciderunt, prout cuiusque sententiæ magis expedierit: sed si Augustin. mentem assecuti essent, ex cuius doctrina verba ista sumpta sunt, iam intelligerent, opus fieri sicut oportet non aliud esse, quam rectè, sincerè, ex animo, non carnali intentione fieri. Quod qui accuratiùs assertum, & pleniùs sibi persuasum velit, legat ea quæ diuersis locis diximus. Ista verò ratione posse naturæ nudæ viribus opera ista bona fieri, sententia inter ipsos explorata est.

Vide lib. 1. de statu pur. nat. cap. 11. & lib. 5. de grat. Christ. Salu. c. 11. & 12.

NOTA LXIV.

Quarta; *Humilitati & obedientiæ humanæ subiungitur gratiæ adiutorium.*

Quarta est, quòd *humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungerent gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles simus, ipsius gratiæ, donum esse consentirent.* Sentiebant enim gratiæ Christianæ adiutorium quo Deus operatur in nobis velle & perficere, non dari nisi postquam humiliando nos sub authoritate primæ veritatis reuelantis, obediuissemus fidei, credendo per humanæ voluntatis vires huc illuc cum adiutorio Adæ sese flectentis, propositæ veritati. Nam hoc est illud decantatum initium fidei, quod non nisi nos humiliando sub potenti manu Dei, & obediendo prædicationi, obtineri poterat. Hoc item quod adiungitur, quod nollent huiusmodi obedien-

Conc. Arau. sec. can. 6.

tiam esse DONVM GRATIÆ DEI. Non enim gratia Adami, siue sufficiens, siue congrua, siue *sine qua non*: sed sola medicinalis Christi Saluatoris gratia donat, velle, & obedire, & credere reuelanti Deo. Quicquid aliter cum quocunque gratiæ adiutorio fit humilitas & obedientia humana est, & liberi arbitrij fœtus.

Recentiores multò longiùs recesserunt. Nam præter quam quod similiter sentiunt non esse ipsius gratiæ Christianæ (de qua semper sermo est) donum vt obedientes fidei atque humiles simos, sed hoc fieri cum solo adiutorio *sine quo non* flexibilitate, seu vt Cælestin. Papa loquitur, *possibilitate* voluntatis *naturali*, ne quidem subiungunt isti obedientiæ gratiæ veræ adiutorium, sed sicut obedientiam fidei, ita obedientiam quoque omnium mandatorum fieri posse naturalibus iisdem viribus tradunt, Deo sublimem istam obedientiam per veram Christi medici gratiam non inspirante, vel donante.

NOTA LXV.

Quinta; *Aliqui per liberum arbitrium ad gratiam baptismi venire possunt.*

Conc. Arausic. can. 8.

QVinta est, quod Massilienses, *aliquos per liberum arbitrium ad gratiam baptismi posse venire contenderent*. Nempe quia sentiebant, posita sola primi hominis gratia *sine qua non*, solum liberum arbitrium sufficere non minus nunc, quàm in Adamo suffecit, vt ad baptismi gratiam volendo accedamus. Nam vt ad Adamum illud potuisse Concilium nobis indicaret, statim adiecit, quod iis qui hoc statuit: *Non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum*: quasi diceret, rectè hoc assereretur si liberum arbitrium per peccatum primi hominis non esset infirmatum, sed in suo naturali vigore & possibilitate persisteret. Quam ob causam etiam inferius dicit: *Per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuisse liberum arbitrium, vt* NVLLVS POSTEA *aut diligere Deum sicut oportet* (id est, non carnaliter) *aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum esse possit*. Apertissimè per illud (*postea*) significans, antea id primos homines per liberum arbitrium potuisse: quia quando nulla interiùs concupiscentiali seruitute premebatur, nulla rixâ turbabatur, cum solo auxilio istius status proprio, *sine quo nihil* poterat, liberum arbitrium sese ipsum naturalibus viribus suis ad credendum, volendum, diligendumque flectebat. Attenuatum verò & infirmatum nihil istorum postea potuit, sed medicina gratiæ potentiore ipsius imbecillitati opitulante, velle credere, diligere voluntati fracta primæuâ libertate claudicanti largiendum fuit.

Can. vlt.

Recentiores nostri longè animosiùs & periculosiùs in hac re progressi sunt. Non enim solum ad baptismi gratiam per liberum arbitrium sed ad iustitiam, ad mandatorum omnium obseruationem, ad perfectionis apicem; ad ipsum cœlum per liberum arbitrium se venire posse contendunt. Nam in omnibus istis sublimibus & heroicis operibus, nihil omninò vlterius postulant, quàm illam solam gratiam, cum qua primus homo ante peccatum per liberum arbitrium illa omnia poterat præstare, si vellet; & Angeli reipsa volendo præstiterunt, gratia non donante vt vellent. Absurdissimum enim putant, quòd præter posse credere, & perseuerare, si velis, Deus per gratiam potentiorem etiam ipsum credere, & velle, & venire ad gratiam baptismi, & perseuerare largiatur. Tam densæ tenebræ sunt, in quas ista cœlestis sanctissimi profundissimique Doctoris doctrina mersa atque abstrusa est.

Plures huiusmodi propositiones afferri possent, tum aliunde, tum ex Concilio Arausicano, quas non solum recentiores cum Presbyteris Massiliensibus amplexi videntur, sed plerumque deterius aliquid eis addidisse. Verum ex iis quas hic declarauimus, cæteræ penè similes, & in iisdem principiis fundatæ sine difficultate intelligi possunt. Nunc tempus est, vt aliquid etiam de prædestinatione dicamus, quam vtrique machinati sunt.

CAPVT IV.

QVID PRÆDESTINATIONI apud vtrosque commune, quid proprium.

NOTA LXVI.

Vnum Dei propositum in duo diuidunt, in conditionatum & absolutum. Hoc postremum concipitur post præuisionem fidei & meritorum.

GRATIA & prædestinatio pari ferè passu se inuicem consequi solent. Ex quo fit, vt quisquis in asserenda gratia hallucinetur, vix rectum iter tenere in prædestinatione possit. Itaque quia gratia Massiliensium atque recentiorum istorum, de quibus hactenus, est prorsus eadem vel simillima; in prædestinationis etiam explicatione consentiunt. Quod paucis ad complementum huius operis studioso talium rerum Lectori declarandum est.

Et primùm quidem vnicum istud decretum Dei, quo homines ex massa perditionis ad æternam beatitudinem per gratiam seu per gratuita merita efficaciter iuxta sancti Doctoris mentem, prædestinantur, Massilienses duritie talis propositi prædestinantis territi in duo partiti sunt; quorum vnum esset generale respectu vniuersorum hominum, quos Deus pariter saluos fieri vellet; alterum speciale respectu certorum quibus beatitudinem actu dandam efficaciter decerneret. Illud conditionatum esse statuebant si & homines vellent, & per ipsos non staret; hoc absolutum. Illud ante omnium operum etiam fidei præscientiam, à Deo, dum sola misericordia lapsum genus humanum reparare vellet, conceptum esse, hoc ex præscientia fidei & meritorum. De primo illo generali & conditionato proposito, quod non habet rationem prædestinationis, sed præambuli cuiusdã generalis ad redemptorem humano generi mittendum, & sufficientem, vt aiunt, gratiam assequendę beatitudini præparandam, iam supra satis diximus, & summam vtrimque conuenientiam demonstrauimus. Nunc de absoluto aliquid adiiciendum est.

Massilienses igitur omnes apertè decernebant, propositum absolutum largiendi cuipiam beatitudinem. quod propriè ipsis prædestinatio est & electio sæpius vocatur, non nisi ex præuisione, & post

& post

& post præuisionem fidei & meritorum, & perseuerantiæ in vtrisque concipi. Exsertis verbis hanc eorum sententiam Prosper expressit: *Qui autem credituri sint, quiue in ea fide, qua deinceps per Dei gratiam sit iuuanda, mansuri, præsciisse ante mundi constitutionem Deum; & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præuiderit*, Sententia ista Massiliensium clara & certa est, de qua qui plura velit, legat ea quæ libro octauo de hæresi Pelagiana diximus.

Prosp. in Epist. ad August.

Lib. 8 c. 21.

Consentiunt ad amussim recentiores. Horrent enim velut mortem, quòd Deus proposito suo efficaci perducendi quempiam ad regnum suum, præscientiam fidei ipsius, & operum, & perseuerantiæ anteuerteret. Itaque ex professo istam Massiliensium doctrinam tradunt, & mordicus tenent: *Deus non statuit*, inquit Lessius, *absoluto decreto ante præuisionem operum aut finalis status, qui sint saluandi, aut damnandi*. Et in illa sectione crebrò repetit, in potestate hominis esse, vt sua prædestinatio compleatur, hoc est, vt Deus eum ad vitam æternam efficaciter eligat: nempe quia vt explicat, efficere potest sua libera voluntate, vt Deus præuideat conditionem, quæ ex parte hominis requiritur, fidem scilicet, & opera bona, & perseuerantiam. Idem Molina, idem Vasquez, idem Valentia vt certum tradunt.

Less. de præd. sect. 1. n. 73

NOTA LXVII.

Illa fides & merita cum adiutorio gratiæ comparanda sunt.

NEc tamen Massilienses ita crudè istud intelligebant, quasi vel fides, vel opera, vel in vtrisque perseuerantia, tanquam puris naturæ viribus à se proferenda præscirentur à Deo; vel propter merita & perseuerantiam purè humana, tanquam sine vllo gratiæ adiutorio comparata, eligerentur ad regnum Dei: sed sensus eorum erat, quod propter fidem & merita cum adiutorio gratię comparata ad æternam vitam eligerentur. Nam ideo expressè dicit eos tenuisse Prosper, quod qui in ea fide, *quæ deinceps per Dei gratiam sit iuuanda, mansuri sint, præsciisse ante mundi constitutionem Deum*, & omnes eos prædestinasse, quos *bono fine excessuros esse præuiderit*. Nam bono fine, nihil aliud est, quàm in bonis operibus per Spiritus sancti gratiam proferendis. Quod idem Prosper declarat euidentius, quando eos sentire tradit, quod *ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem vniuscuiusque præuiderit; & sub ipso gratiæ adiutorio in qua futurus esset voluntate, & actione, præscierit*. Ex errore S. Augustini ante Episcopatum id ipsum liquet. Sentiebat enim, quod *quem Deus crediturum esse præsciuerat, ipsum eligeret, cui Spiritum sanctum daret; vt bona operando etiam vitam æternam consequeretur*. Quæ Augustini verba ab Hilario relata Massilienses *se acceptare testantur*.

In Epist. ad August.

Hilar. in Epist. ad August.

Arripuerunt eandem doctrinam recentiores. Notorium est enim hanc eorum esse sententiam quod eos Deus eligit ad regnum suum, quos & credituros, & bene victuros cum adiutorio gratiæ Dei, & sub eodem adiutorio gratiæ bono fine excessuros esse præuiderit. Quò fit vt Vasquez planissimis verbis dicat, *non errasse hac in re, & rectè sensisse Semi-Pelagianos*. Nimirum, ne si errassent, ipsum quoque errasse sequeretur.

1. parte disp. 89. c. 5.

NOTA LXVIII.

Discrimen, quod Massilienses veram Christi gratiam intelligerent; recentiores non.

IN vno tamen à recentioribus Massilienses discrepant: quod hi fidem & perseuerantiam in eadem fide cum solo adiutorio gratiæ primi hominis *sine quo non*, à se per liberum arbitrium afferri posse contenderent; opera verò per veram Christi gratiam, seu per *Spiritum sanctum*, vt Augustinus in eorum errore positus loquebatur, sibi donanda faterentur. Hoc est enim illud quod dicunt, *sub adiutorio gratiæ*: Item, *quæ deinceps per gratiam sit iuuanda*. Intelligunt enim illam veram & medicinalem Christi Saluatoris gratiam, quam Scriptura, & Ecclesia, & Augustinus prædicabant, eo quod palam *se abominari & damnare testarentur, si quis quicquam virium in aliquo remansisse, quo ad sanitatem progredi posset, existimaret*.

Hilar. ad August.

Recentiores è contrario nec istam quidem gratiam ad vllum opus bonũ admittere volunt; sed sola illa gratia *sine qua non*, seu potentiali, & sufficiente contenti, qua Massilienses se tantummodò credere posse censebant, se satis liberos & sanos, & potentes putant, ad efficienda quælibet opera quantumcumque difficilia. Atque ideò illos ad regnũ eligi putant, quos Deus per liberum arbitrium credituros, per liberum arbitrium operaturos, & per liberum arbitrium perseueraturos esse præsciuerit. Nam illud adiutorium gratiæ, *sine quo non*, nullo pacto impedit, quo minus opera quæ per liberum arbitrium eo concurrente producuntur, sint merita *humana* & *liberi arbitrij*; non diuinæ gratiæ, aut sancti Spiritus munera quæ credentibus donet.

NOTA LXIX.

Vtrisque prædestinatio completa est ex præscientia fidei, & meritorum.

EX istis principiis Massilienses inferebant, prædestinationem completam ad regnum Dei esse ex præscientia: nempe fidei & meritorum. Attestatur eis Prosper, dum indicat eos *propositum & prædestinationem secundum præscientiam recepisse*.

In Epist. ad Hilar.

Non diffitentur hoc ipsum de se isti recentiores: sed tanquam capitalem sui dogmatis sententiam tradunt.

NOTA LXX.

Prædestinatio vtrisque retributio.

HInc vlterius Massilienses non aliud prædestinationem esse sentiebant, quam retributionem, hoc est, non esse gratuitam voluntatem Dei, liberandi hominem: sed voluntatem retribuendi ei debitam mercedem: vt quemadmodum in tempore regni Dei assignatio nõ erat nisi pura merces meritorum, non gratia Dei; ita & in præscientia, prædestinatio non esset aliud nisi talis mercedis retributio. Designat hoc Prosp. cum exposita Genuensibus ista prædestinationis naturâ dicit: *Vt ipsa Electorum prædestina-*

In resp. ad 8. dubium Genuens.

Faust. lib. 2. cap. 3. tio non sit nisi retributio. Et euidenter Faustus: *Praescientia itaque gerenda praenoscit, postmodum praedestinatio retribuenda praescribit. Illa praeuidet merita, hac praeordinat praemia. Praescientia ad potentiam; praedestinatio ad iustitiam pertinet. Praescientia de alieno subsistit actu, praedestinatio autem de iudicio suo, &c. Ac sic nisi praescientia explorauerit, praedestinatio nihil discernit.*

Coguntur, velint nolint, idem ipsum sentire recentiores. Nam quia sentiunt, non Deum per *adiutoriũ quo* efficere vt homines velint, credant, operentur, & perseuerent; sed haec omnia humana (quamuis non sine *adiutorio sine quo non*) voluntate proferri. hinc necesse est, vt tota eorum praedestinatio, non sit aliud quàm pura retributio. Quisquis enim vel fidem, vel opera, vel perseuerantiam humanae libertati etiam sub & cum talis gratię adiutorio tribuit, omnem gratuitam praedestinationem radicitus tollit. Nihil enim relinquit, ratione cuius propriè & specialiter gratuita esse possit, neque formaliter neque in radice. Non formaliter, quia sic est actus iustitię qua meritis merces condigna retribuitur: quod, neque recentiores isti negant. Non in radice quia gratia ista primi hominis seu habitualis, seu sufficiens, seu congrua, seu quocumque nomine appellaueris, non tribuit vllo modo merita seu opera bona, aut perseuerantiam, sed est adiutorium gratiae tantummodo *sine quo non*, tribuens voluntati *posse si velit*; velle autem, & consentire, & operari, & perseuerare in quo solum & propriè meritum situm est, ab ipsa hominis voluntate, nõ à tali adiutorio gratiae, exspectandum est. Nam inde phrases istę recentiorũ apertissimae: *Deus exspectat consensum voluntatis, cuius vsui subest* gratia, *ita vt haec efficacia* gratiae in actu secundo *ab vsu voluntatis quodam modo pendeat. Vbi hoc auxilium praeueniens dedit, iam omnino exspectat, vt cooperemur suae gratiae.* Exspectat, *vt faciamus bona opera, alias regnum suum non daturus. Totum relinquit nostrae libertati vt consentiamus.* Quod alibi declarat comparatione habituum & concursus Dei: *Habitus voluntatis, & auxilium praeueniens solum exspectant, vt potentia voluntatis suum influxum in actum conferat. Simili modo vt Deus concursum suum conferat, exspectat concursum liberi arbitrij.* Quae manifestissimè declarant, quantumcumque magna gratia istius ordinis & operationis ad credendum, ad operandum, ad perseuerandum cõferatur, nihil omnino esse in ista gratia, sicut nec in ipsa potentia liberi arbitrij, vel in habitu fidei, aut charitatis, quo praedestinatus à reprobato, eligendus ad regnum cęlorum ab excludendo differat: sed primam differentiam fieri per liberum flexum (non sine gratia) humanae voluntatis. Et in illo esse meritum, propter quod ad regnum praedestinetur, aut eligatur. Vnde impossibile est, vt ista praedestinatio aut electio sit specialiter gratuita: sed mera, & propriè dicta merces humanorũ est meritorum. Quod qui plenius intelligere desiderat, legat ea quae de merito & praemio primi hominis & Angelorũ disputauimus. Hoc vero ita Massiliensibus perspicuũ fuit, vt quamvis & fidem cum gratia Adami à se proferri, & opera per veram Christi gratiã à Deo sibi conferri faterentur, quia tamen suum, non gratiae esse sentiebãt, quod actu sua libertate crederent, & in eadem fide sua libertate persisterent, non gratia vt actu crederent & persisterent, sibi largiente; nunquã tamen ausi sunt fidẽ, vel perseuerantiam in fide donum Dei, vel electionem ad regnum prorsus gratuitam profiteri. Quis enim nisi insipiens, qui nesciat quid loquatur aut de quibus affirmet, non statim aduertat, non illius esse victoriam, qui militi equum, & arma, vel ipsam potentiam voluntatis dedit, quibus ignaui vel non vtuntur vel abutuntur: sed illius qui strenuè pugnam armis istis adiutus capessiuit, & hostem strauit? Illius ergo meritum est, illius praemium, quod ei nihil est aliud, quam merces meriti, non speciale gratiae donum.

Less. de gra. efficac. c. 18. num. 1. — Cap. 12. n. 1. — Ibidem. — Ibid c. 4. num. 16.

NOTA LXXI.

Discrimen, quod aliquid gratuiti inuolueret Massiliensium electio ad Regnum: recentiorum nihil omnino.

IN vno tamen aliquid est discriminis, quod Massilienses aliquid fateri in praedestinatione completa cogerentur, quatenus operum bonorum merita, etsi non fidem, per veram Christi gratiam sibi donari sentiebant. Quod Christi adiutorium cùm recentiores prorsus abiiciant, nihil gratuiti in praedestinatione agnoscant, necesse est.

NOTA LXXII.

Numerus Electorum non est eis definitus ex voluntate, & praedefinitione Dei.

EX isto igitur capite proficiscitur, quòd Massilienses omnino fateri nollent definitum esse ex voluntate Dei certum ac *praedestinatum electorum numerum, qui nec augeri posset nec minui.* Quod eos de numero illo non ex Dei praescientia, sed ex eius voluntate & *constitutione humanam praeueniente voluntatem* definito intelligere, perspicuè ex eorum principiis & verbis demonstrauimus.

Prosp. in Epist. ad August. — Vide lib. 8. de haeresi Pelag. c. 22.

Toto corde & ore hoc ipsum recentiores isti clamant. Audi Lessium caeteris animosiorem: *Si numerus saluandorum, qui nec augeri nec minui potest, nullo operum vel laborum nostrorum habito respectu, immutabiliter est definitus, &c. perspicuum esse putant, tolli omnem sollicitudinem rectè viuendi.* Et quare tandem? Respondet: *Quia si illo numero es comprehensus, nulla incuria faciet, vt excidas: si non es comprehensus, nulla sollicitudo iuuabit vt intres.* Et alibi: *Si non sum de numero sic electorum, frustra praecepta seruo,* &c. *Omnibus enim ista non possunt intrare in istum numerum, extra quem nemo saluatur.* Et aliquot sectionibus interpositis: *Nullum ex parte sua certum numerum definiuit, neminem exclusit.* Et mox iterum: *Facessat ista imaginatio,* &c. Nonne Massiliensium audire tibi videris voces, quibus *virtutes tolli* dicebant, *si Dei constitutio humanas praeueniat voluntates?* Quibus *superfluum laborem* iactitabant, *si neque reiectus à tali numero, vllã industriã posset intrare, neque electus vllã negligentiã posset excidere?* Quibus molestissimè se ferre testabantur, quod, *quoquo modo se egerint, non posit aliud erga eos, quam Deus definiuit, accidere?* Quibus *partes constitui* nolebant, *quibus nec adiiciendum sit aliquid, nec detrahendum, vt de aliis ad alios nullus posit accedere.* Nam ipsi *praedestinationem & electionem secundum praescientiam recipiendo,* etiam consequenter certitudinem Dei expraescientia non solum absoluta, sed etiam conditionatã integerrimè fatebantur: prout ex praecedentibus liquere potest, & nos alibi latius explicuimus.

Less. in prae. lib. de praed. & reprob. — Ibid. Sect. n. 14. — Sect. 6. n. 11. — Prosp. & Hilar. in Epistolis ad August. — Vide lib. 8. de haer. Pelag. cap. 24.

NOTA

NOTA LXXIII.

Prædestinatianorum errorem vtrique impingunt aduersariis suis.

DEnique cùm durissima Massiliensibus Augustini & Prosperi sententia videretur, Prædestinatianorum hæresin eis impudenter impegerunt: quod ex obiectionibus Gallorum, sed maxime Vincentianis perspicue patet. Nam hæresin illam plerisque modernis Scriptoribus commemoratam non aliud esse nisi calumnias Massiliensium, quibus Augustinus, & Prosper, & Augustinianæ doctrinæ sectatores appetiti sunt, fusè & clarè, quantum arbitror, à nobis demonstratum est, cùm de Semi-Pelagiana hæresi tractaremus.

Ibid. c. vlt.

Nec in hoc recentiores à Massiliensibus dissimiles esse voluerunt. Totis enim quibus possunt viribus, erroris istius inuidiam doctrinæ alterius patronis affricant. Nam quid est aliud illa doctrina, quæ prædestinationis prædicatione tollit ab homine liberum arbitrium, fato humanam vitam premit, barathrum desperationis aperit, sollicitudinem aufert vitæ bonæ, exhortationes, correptiones, præcepta, consilia, merita, præmia è medio tollit; denique quæ Deo cum Caluino ascribit peccata reproborum, quàm error, & hæresis Prædestinatiana? Nam hæc & huiusmodi Prædestinatianis tribuuntur, & Augustino à Massiliensibus impacta sunt: quorum vestigia vsque ad ipsas calumnias, quas ipsi veritatem esse sincerè putât, sibi terenda indicarunt. Hinc est illud planissimum Gregorij de Valentia, quo Prædestinatianorũ errorem ex ista sententia prædestinationis consequi suprà dicentem audiuimus.

Vide sup. c. 1. nota 18.

CAPVT V.

QVIBVS VTRIQVE ARMIS pugnauerint, quibus gradibus in illam sententiam lapsi sint.

NOTA LXXIV.

Iisdem rationibus vtuntur ad prædestinationem & gratiam suam asserendam.

CVM ergo error Massiliensium, & opinio recentiorum tam accuratè inter se consentiant, vt exceptis iis quæ recentiores addiderunt, vnam eandemque sententiam arbitrari quis posset, iisdem quoque argumentis, & armis vsi sunt ad eam fundandam tuendamque Rationibus, Scripturis, Patribus, eodem lubrico in præcipitium ducti. De rationibus nihil est quod vlterius satagamus, cum eas abunde in præcedentibus, tetigerimus. Nam pleraque quæ contra prædestinationem & gratiam vtrique eadem omnino protulerunt, humanæ ratiocinationis ebullimenta, & carnalis præsumptionis terriculamenta fuisse vidimus; quæ velut præsentissimum interitum suum à solo Deo & incerta eius voluntate dependere formidat. In his igitur iisdem prorsus comminiscendis, simillimos eos fuisse demonstrauimus.

NOTA LXXV.

Iisdem quoque Scripturis eodem modo explicatis.

QVòd si scripturas cõsulamus, quibus Christiana fides niti debet, liquido profectò deprehendet quisque curiosior, Scripturas plerasque, & penè omnes capitales & fundamentales, ex quibus prædestinationem suam, & gratiæ modulum vtrique fabricarunt, eodem ab vtrisque modo expositas esse: quarum explanationes, relicto Aug. duce gratiæ peritissimo, vel ab ipso B Pelagio, vel à Pelagianizantibus, vel authoribus quos ipsimet subinde suspectos esse profitentur, Græcis, deriuauerint. Quod nisi ad oculũ ostendi posset, nemo modestior, facile crederet. Aliquas igitur operæ pretium est in medium adducere; nequis verba potius, quam res ipsas sibi dari arbitretur.

Primus igitur locus de prædestinatione capitalis est apud Apostol. *His qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Quem Lessius ita exponit, vt secundum propositum vocari nihil aliud sit, quàm *non secundum opera, sed ex gratuito Dei beneplacito,* hoc est, gratis. Quod quamuis etiam illo loco significetur, hoc tamen solum dumtaxat significari, C & nõ simul completam prædestinationem seu voluntatem cõferendę efficacem gloriæ, ab Aug. mente valde alienum est: sicut hoc ipse Lessius non diffitetur: *Quam vim habeat ista phrasis,* inquit, *iuxta mentem sacræ Scripturæ, infra ostendetur. vt vero vsurpatur à diuo Aug. habet aliquid obscuritatis, & fateor significare prædestinationem completam, & conuenire solis saluandis.* Quasi Aug. non iuxta mentem sacræ Scripturæ phrasin istam explicuisset, sed Lessius. At Pelagius hoc ipsum eodem modo sibi voluit quando locum explicans in Commentario, *quos gratis,* inquit, *vocauit ad salutem, &c.*

Roman. 8. — Lib. de præ. sect. 3. n. 30. — Lib. de præd. Sanct. — Less. lib. de præd. sect. 4. n. 47.

Alter est ibidem: *Nam quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.* De quo loco D Lessius: *hic locus rectissimè sic explicari potest: quos præsciuit, id est, quorum præsciuit fidem & dilectionem, eos prædestinauit vt essent similes filio,* citatque Origenem, qui Pelagij in Scripturis & rationibus excudendis, totaque Pelagiana hæresi formanda Magister fuit, vt alibi declaratũ est. Et eundem in obscura illa quæstione non pauci Græci in quibusdam infœliciter imitati sunt. Eodem igitur modo explicat Pelagius: *Ergo quos præuidit conformes futuros in vita, voluit vt fierent conformes in gloria.*

Pel. in com. loci. — Lib. de præ. sect. 2. n. 4. — Lib. 6. de hæres. Pelag. c. 13. 14. 15. 16. 17.

Tertius, *quis accusabit aduersus Electos Dei:* Vbi omnes omnino iustos Lessius putat Electos dici, & non solos eos, qui ad gloriam destinati sunt, vt E Aug. intelligere solet. Eodem modo intelligit & Pelagius & Ambrosiaster Semi-Pelagiana hæresi plenus: *Quos Deus elegit credentes,* inquit Pelagius, *ac signis & virtutibus iustos ostendit,* & expresse aliquoties notat de omnibus sermonem esse.

Pel. in Com. — Less. ibid. sect. 3. n. 30. & 31.

Quartus. *Miserebor, cui misereor, &c.* Lessius exponit, quod *Deus potest suam gratiam dare cui placuerit: placet autem credentibus.* Pelagius vero: *Illius miserebor quem præsciui misericordiam posse promereri,* nempe per fidem de qua tractabat. Idipsum Ambrosiaster tradit, & Faustus: Quem *iustum esse perspexero.*

In Comm. — Less. sect. 3. nu. 33.

Quintus, *Igitur cuius vult miseretur, & quem vult indurat.* Lessius: *Respicit ad incredulos Iudæos, & gentes credentes? Illos in peccatis & infidelitate obdurari*

Faust. lib. 1. cap. 13.

Less. de præ. sect. 3. n 34. *finit, horum vero vult misereri, quia fidem Christi amplectuntur.* Eundem Commentarium respicit Iulianus, quando locum sic interpretandum iudicauit, vt dicendo, miseretur qui voluerit, significaret, *cui debuerit*; videlicet, quia miseretur credentium, obdurat incredulos. Et ipse Pelagius eundem insinuat in Commentario Epistolæ ad Romanos. *Vide lib. 1. operis imp. apud Aug. Ad c. 9. in fine vers. 43*

Sextus: *Reliquiæ secundum electionem gratiæ salue factæ sunt.* De quo Lessius: *Loquitur de omnibus, qui ex Iudæis crediderunt, quia non ex operibus legis ad fidem adducti.* Pelagius; *Electio gratiæ fides est, sicut opera Electio legis.* *Ibid. n 38. In Comment.*

Septimus: *Electio autem consecuta est.* Lessius: *omnes qui ex Iudæis crediderunt, vocantur electi.* Pelagius: *Qui per fidem electi sunt.*

Octauus. *Liber vitæ*; in quo à Lessio intelliguntur scripti omnes iusti, ne solis prædestinatis cõpeteret. Eodem modo Ambrosiaster. *Erant scripta nomina eorum in libro vitæ propter iustitiam, sicut dixi.* *Ibid. n. 40.*

In Comment. c. 9. ad Rom. Nonus locus ille celebris: *Firmum fundamentum Dei stat.* Exponit Lessius fundamentum esse. *Electos omnes ex operibus iustitia seu iustos, qui signati sunt ab æterno diuina præscientia.* Et paulo post. *Mihi tamen valde verisimile est agi de omnibus, qui in fide firmi ab hæreticis non possunt peruerti* Pelagius, fundamentum firmum exponit eos. *In quorum corde fides Christi erat fundata, non sunt seducti, vel moti, &c. Deo illos optimos cognoscente.* Vbi similiter vides & fidem & præscientiam; vt à similibus locis Dei prædestinatio, quam August. intelligere solet, excluderetur. *Less. n. 42.*

Decimus: *Qui vult omnes homines saluos fieri.* Hanc omnes Massilienses vnanimiter de omnibus omnino hominibus, sicut & recentiores exponunt.

Vndecimus: *Non ex operibus, sed ex vocante, &c.* Totus ille locus à Lessio sic exponitur, vt significetur, Deum in conferenda salute non *habere rationem operum externorum, præsertim legis, quæ Iudæi tanti faciebant & ob quæ putabant sibi omnia deberi, & omnibus aliis esse præferendos; sed fidei tantum, & interni affectus in Deum & Christum.* Quod fusè Apostolum explicando declarat. Eadem est omnino expositio Iuliani Pelagianorum hyperaspistis fidelissimi, qui eam aduersus Augustin. animosè verbosèque defendit: *Comprimit*, inquit, *gentium Magister Iudæorum tumorem, & ostendit; non seminibus humani generis, sed in moribus esse distantiam, vt se illi agnoscerent, nisi fideles esse curassent, nulla prærogatiua circumcisi generis vindicandos.* Et mox addit: *Iudæis in Ceremoniarum & hostiarum obseruatione gloriantes, aliis nationibus se præferendos putasse.* Cui expositioni suam opponens Aug. *Vt sciant qui intelligenter legunt, quemadmodũ conatus fueris verba Apostolica obnubilare, clara & recta peruertere, huic disputationi tuæ ex eadem oportet Apostoli disputatione respondeam.* Eadem est & Fausti Semi-Pelagianorum deterrimi, qui totum locum refert ad *credituros, & non credituros*: & verba *non ex operibus*, eodem modo ex operibus legis. *Less sect. 3. nu. 32.* *Lib. 1. oper. imp. apud August.*

Quod si tempus huiusmodi locis colligendis impendere liberet, aut necesse esset, vix vllus locus alicuius momenti à recentioribus instituto eorum adhiberi forsan deprehenderetur, qui nõ ante à Pelagio, vel Iuliano, vel authore aliquo in hac re suspecto, fuisset vsurpatus. Nõ quod significatum velim, erroneas esse cunctas istas interpretationes, absit; sed hoc tantum, quod relictis interpretationibus August. quæ in isto obscurissimo & periculosissimo argumento versantibus

A erant amplectendæ, suspectas & à Pelagio, vel discipulis, vel Magistris eius, vel à Græcis in hac materia periculosissime loquentibus & sentientibus, excogitatas, arripere maluerint.

NOTA LXXVI.

Eodem modo accersuntur in præsidium Græci Patres.

Post Scripturas sequuntur Patres, quorum in rebus theologicis conspiratio non paruum est veritatis argumentum. Hos Massilienses penè omnes aduersus August. stare inuidiosissime

B contendebant. Nam inde sunt illa verba eorum apud Prosp. *Obstinationem suam vetustate defendunt; & ea quæ de Epistola Apostoli Pauli Romanis scribentis ad manifestationem diuinæ gratiæ præuenientis electorum merita proferuntur, à nullo vnquam Ecclesiasticorum ita esse intellecta, vt nunc sentiuntur, affirmant.* *Epist. ad August.* Idipsum & Hilarius eos magnopere vrsisse testatur. Itaque clamabant, vt ait ibidem Prosp. *Hilar. ad August.* *Contrarium Patrum opinioni & Ecclesiastico sensui, quicquid de vocatione Electorum secundum Dei propositum* August. *disputauerat.* Quis autem fuerit iste Ecclesiasticus sensus, & qui Patres, non est difficile deprehendere. Nam sensum istum declarat Prosper in fine illius Epistolæ, cum dicit:

C quod *penè omnium par inuenitur & vna sententia qua propositum & prædestinationem Dei secundum præscientiam*, voluntatis, vel fidei, vel orationis alicuius, vel operum *susceperunt.* Patres vero illi non alij fuerunt, quam Origenes, cæterique penè omnes Græci, qui ipsum propter ingenij excellentiam & explicationũ vbertatem & varietatem auidissime imbiberunt, & prono consensu secuti sunt. Ipse vero in Epistolam ad Romanos, & in libros periarchon, errorem de prædestinatione secundum præscientiam, omnesque cæteros Pelagianorum & Massiliensium tanta copia & accuratione præcudit, vt post Pelagij ætatem vixisse videatur. Quod nos alibi pluri- *Vide l. 6 de hær. Pelag. c. 13 14. 15. 16. 17.*

D bus patefecimus. Ex Latinis etiam Ambrosiaster non multo castius de gratia & prædestinatione scripsit: Ipse August ex incuriosa forsan Origenis, aut aliorum Græcorum lectione, in eundem errorem impactus fuit, nec inde nisi diuina *reuelatione* liberatus. Tam pronum est naturæ miserabili de se medullitus præsumenti aliquid prius dare velle Deo, vt retribuatur ei. *Lib. de præd. SS. c. 4.*

Recentiores nostri cũ eandem sententiam de proposito & prædestinatione Dei secundũ præscientiam auidissime susceperint, & ex professo tueantur, etiã in hoc dissimiles sibi Massilienses esse noluerunt, quod Græcorum sententiam tanquã sibi patrocinantem probant. Hinc est enim

E quod passim Lessius, Molina, & alij Origenem, cuius doctrina pestis est gratiæ Dei, aliosque Græcos pro se citent, & interpretationes eorum vti Massilienses, August. opponant, eoque reiecto exosculentur. Quod penè in singulis explicationibus Scripturarum apud Lessium libro de prædestinatione videre licet. Quasi non esset facillimum vniuersam Semi-Pelagianam hæresin ex Origene & cæteris Græcis stabilire. Vnde Gabriel Vasquez cęteris nonnihil cautior in hac re, palam profitetur *Origenem, Chrisostomum, Theodoretum, Occumenium, Theophilactum, cæterosque Græcos* Massiliensium opinionem tradidisse, quos tanquam columina suæ doctrinæ Lessius in hoc argumento, tam densè citat ac tanti facit. *Vasq. in 1. p. disp. 89. c. 3.*

NOTA LXXVII.

Magni faciunt Augustinum, vno doctrinæ capite excepto.

ET quamuis Græcis Massilienses adhærescerent, magni tamen fecerunt Augustinum, & quasi inuiti in illo doctrinæ capite reliquerunt: *Sed plane*, inquit Hilarius ad Augustinum, *illud tacere non debeo quod se dicant tuam sanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari.*

Hilar. in Epist. ad August.

Nec dissimiliter recentiores Augustinum extollendo magni faciunt; sed cum ad rem venitur, in hoc articulo prædestinationis & gratiæ, ab eo discedendum putant: *Imò verò*, ait Molina, *isto hi duo Patres* (Augustinus ac Thomas) *in eam sententiam inclinassent, salua eorum reuerentia, quæ eis debitur maxima, quoad illud secundum*, quod prædestinatio non est secundum præscientiam vsus liberi arbitrij, *admittenda non esset.*

Molin. q. 23. art. 4 & 5. disp. 1. memb. 6.

NOTA LXXVIII.

Augustinum tanquam turbarum authorem accusant.

NEc satis erat Massiliensibus Augustinum reiecisse, nisi etiam reprehenderent, & veluti qui fidelium conscientias nimiâ doctrinæ insolentiâ ac duritie perturbaret, acriter carperent. Testatur hoc Hilar. ad August. *Ad summam fatigatis omnibus nobis, ad id prosecutio eorum, vel potius querela conuertitur, vt dicant; Quid opus fuit huiusmodi disputationis incerto, tot minùs intelligentium corda turbari?*

Et quidem, quòd satis moderatè Massilienses, non paulò immodestius Recentiores nostri hanc turbationis inuidiam & inscitiæ notam August. impingunt. Quid enim si velint illa Molinæ verba prudens quisque facile videt: *Hæc sententia* (August.) *multùm sanè eo tempore, nonnullos ex fidelibus turbauit, tum ob sui eo tempore nouitatem, tum quod non adiderit August. prædestinationem fuisse non sine præscientia vsus liberi arbitrij.* Iterum: *Suspicor August. non aduertisse, quantùm ad auferendam duritiem illam conduceret additio illa, de præscientia.* Vbi addit: *August. quasi sub caligine constitutum, arbitratum esse* id quod non erat. Itaque subiungit: *Se non mirari opinionem illam eo pacto intellectam, à multis nimis duram indignamque diuina bonitate & clementia iudicari.* Et inferiùs tradit, quòd quia August. non aduerterat, prædestinationem esse *secundum merita qualitatemque vsus liberi arbitrij, doctrina eius plurimos ex fidelibus mirum in modum turbauit, ne dicam, inquit, illius occasione salutem eorum fuisse periclitatam.* Et de victoria S. August. contra Pelagianos & Semi-Pelag. loquens: *Haud scio an explicata penitus, & abundè reddita ratio integra conciliandi libertatem arbitrij cum illis tribus, & hæreticis aditus, quo faciliùs ad pacem vnitatemque Ecclesiæ redirent, sit patefactus; & concertationes quæ ante mille annos inter viros Catholicos obortæ sunt, quantùm par est, sint compositæ.* Et totum profundens spiritum suum de Augustini doctrina; & sua, quam de gratia & prædest. tradiderunt: *Quæ* (principia) *si data explanataque semper fuissent, fortè neque Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrij nostri libertatem fuissent ausi negare, obtendentes cum diuina gratia, præscientia, & prædestinatione cohærere non posse; neque ex August. opinione, concertationibusque cum Pelag. tot fideles fuissent turbati; ad Pelagianosque defecissent, facileque reliquiæ illæ Pelagianorum in Gallia, quarum in Epist. Prosp. & Hilarij fit mentio, fuissent extinctæ, vt patet ex iis in quibus homines illos cum Catholicis conuenisse, & ab eis dissensisse, eadem Epistolæ testantur: concertationes denique inter Catholicos facile fuissent compositæ.* Sed cuiusmodi illa principia Molinæ sint, quæ olim explicata fuisse desiderat, & quàm fœliciter ex iis extinctæ fuissent Pelag. reliquiæ: quàm denique gloriosè pro Catholica Ecclesia concertationes inter Catholicos ex iis componi potuissent, ex fundamentis quibus ista principia incumbunt: vt iam iam sequenti nota ostensuri sumus, manifestiùs elucescet.

Mol. q. 23. art. 4. & 5. dis. 1. memb. 6.

Ibidem.

Ibid. memb. vltimo.

Ibidem.

Ibid. memb. vltimo.

NOTA LXXIX.

Vtrique obiectiones pro solutionibus, & errorem ab Augustino proscriptum pro doctrina Catholica capientes, sententiam suam excogitarunt, & fundarunt.

VNum itaq; supra modum animaduersione & admiratione dignum est, quòd vtrique, qui Augu. doctrinam & mirantur & carpunt, ex illa ipsa doctrina iisdem vestigiis in præcipitium lapsi sunt. Massilienses quippe in errorem inde corruerunt, vel iam errantes confirmati sunt, quod cùm oscitanter securéque S. Aug. scripta legerent, partim obscuriuscula non satis intelligerent; partim obiectiones errantium, assertiones docentis esse crederent; partim hæreses ab August. ipso reuocatas & refutatas pro Catholica doctrina imprudenter acciperent.

Nam ex prima illa causa factum est, vt cum verba S. Doctoris contra Porphyrium scripta non intelligerent, Euangelij prædicationem secundum præscientiam Dei, qua quando & vbi prænosceretur esse credenda, dispensari crederent: *Et hoc*, inquit Hilar. *non solum aliorum Catholicorum testimoniis, sed etiam sanctitatis tuæ disputatione antiquiore se probare testantur: vbi tamen eandem gratiam non minore veritatis perspicuitate docueris: vt est illud, quod dixit tua sanctitas in quæst. contra Porphyr. de tempore Christianæ Relig. Tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & vbi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri.* Similiter August. disputationem de paruulis in libris de lib. arbit. non penetrantes, *de pœnis eorum* August. *dubitare maluisse censuerunt.* Itaque vtrumque locum August. & genuinam eius sententiam explicare, compulsus est.

Hilar. in Epist. ad August.

Ibidem.

Lib. de dono perseu. c. 9. & 12.

Ex secunda causa contingit, vt Presbyteri illi Genuenses, cum apud August. illa legissent verba in lib. de dono perseu. *Sed aiunt, vt scripsis, neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu Ecclesiæ audientibus multis: Ita se habet de prædestinat. definita sententia voluntatis Dei*, &c. putauerint Aug. ex persona sua sic locutum esse, atque eo modo prædestinationem & gratiam defendendo prodidisse. Prosper disertus huius hallucinationis testis est: *Stupeo sanctitatem vestram obiectionem calumniantium à persona defensoris gratiæ non potuisse discernere. Et verba obtrectantium ei ipsi, qui obtrectationibus suis respondet aptasse.*

Prosp. ad duo. 10. Genuens.

Ex tertia causa Semi-Pelagianum errorem, quem ipse S. August. ante Episcopatum tenuit, & multis libris postea exaratis refutauit, pro ipsissimo Catholicæ doctrinæ dogmate amplexi sunt. Testatur hoc Hilar. in Epist. vbi S. August. verba illum errorem vndiq; spirantia producit,

Hilar. in Epist. ad August.

Quæ se acceptare & probare testabantur, tanquam convenientia Euangelicæ veritati. Sed antidotum illis August. proferens, & Massiliensium lapsum notans: *Videris certè, quid tunc de fide atque operibus sentiebam;* nempe similiter errabat, vt ante dixerat, *quamuis de commendanda Dei gratia laborarem, in qua sententia istos fratres nostros esse nunc video; quia non sicut legere libros meos, ita etiam in eis curauerunt proficere mecum.*

Aug. lib. de prædest. SS. cap. 4.

Tria ista hallucinationum capita, velut omnium fontes errorum, quibus à Massiliensibus gratia & prædestinatio contaminata fuit, integerrima, plenissimaque Recentioribus nostris velut hæreditate tradiderunt.

Nam ad primum quod attinet, Aug. scripta eis tam densa caligine tecta & inuoluta sunt, vt in hac materia non authorem legere & exponere, sed tanquam de ænigmatibus diuinare videantur. Vix enim quicquam occultioris doctrinæ August. in scriptis eorum reliquum esse videas; & vbi lectoris oculis eam exponere conantur, Less. in primis, Molina, Vasq. Suar. opinionibus suis præoccupatis mordicùs adhærentes, & August. sensa suis toto cœlo differentibus aptantes, sententiam eius potius funditùs eos euertere, quàm explanare dixeris. Quod in plurimis grauissimis argumentis, de actibus infidelium, de actibus moralibus, de gratia primi hominis & secundi, de prædestinatione & auxiliis Angelorum, quomodo aliqui magis adiuti sint, de pura natura & aliis non paucis capitibus suo quodque loco declarauimus.

In 2. & 3. hallucinationis capite, tam euidenter atque enormiter tenentur, vt si de industria aberrare voluissent, non potuissent studio deliberato grauius & in scopulos periculosiores impingere. Quod ne temerè iactasse videar, rem paulò pressiùs explorando declarabimus.

Duo præcipuè cardines sunt, in quibus intelligentia gratiæ & prædestinationis, vt ab Aug. tradita est, vertitur natura adiutorij primi hominis *sine quo non*; & adiutorij secundi hominis, *quo fit opus*. Vnum accommodatum est viribus integerrimis & liberrimis; alterum fractis & sub libidine captiuis & seruis. Ex quo necesse est inter illa duo adiutoria, proportione quadam tantum discriminis esse, quantum inter sanitatem & ægritudinem, imò quantum inter vitam & mortem. Illud enim viuenti aptatum voluntati robore ipsius incitatur & retinetur, torquetur & retorquetur quo voluerit; hoc verò mortuam ad vitam reuocat, atq; ei tribuit viuere, sapere, velle operari. Qui hic lapsus fuerit alterum pro altero accipiendo, tantum necesse est erret, quantùm in rebus istis errari potest: nec aliud Aug. scripta de gratia & prædestinatione esse iudicabit, quàm confusum quoddam locutionũ impropriissimarum chaos, errorumq; labyrinthum, ex quo exire nequeas, nisi quemadmodum in densissima silua viam, obuia quæq; cædendo & prosternendo, aperueris. Discrimen istud latissimè, & nisi fallor, perspicuè declarauimus; quod verissimum esse & vnicam aperiendæ doctrinæ S. Aug. clauem, admirabilis rerum omnium connexio, & à capite ad calcem vsque summa verborũ sententiarumq; consonantia altissimè clamat. In vtroq; cardine seu vtriusque status adiutorio infelicissimè recentiores lapsi sunt. Cùm enim propter insolitas Philosophiæ suæ opiniones ab August. valde discrepantes, cernere non possent, quid sibi Aug. in isto discrimine tandem aliquando vellet, sententiam præcipitantes, partim obiectiones aduersariorum pro responsionibus Aug. partim errorem hæreticorum pro doctrina S. Doctoris arripuerunt. Ex quo factum est, vt in illis totius machinæ cardinibus hallucinantes, adiutorium stantis hominis pro adiutorio lapsi, & vice versa, hoc est, auxilium sanitatis pro remedio ægritudinis, & è contrario; arcticum videlicet polum pro antarctico & antarcticum pro arctico acceperint & super ista basi vniuersam doctrinæ suæ molem de gratia & prædestinatione collocauerint, singula ad oculum demonstrabimus.

Vide Suar. l. 10. de gra. c. 9 n. 6.

Et quidem Franc. Suarez, cùm non satis penetraret discrimen, quod inter gratiam primi hominis & secundi intercedit, locum Aug. arripuit, ex quo euidenter ostendi putat, primo homini quoq; per efficacis gratiæ donum, siue per adiutorium, *quo fit opus*, perseuerãtiam donari debuisse; quod ipse ex professo asserit, & ex Aug. etiam probari putat. Aug. enim de Adamo innocente loquens, his verbis vsus est: *Non habuit perseuerantiam, & si non habuit, non vtique accepit.* Ad quæ verba Suarez: *Supponit*, inquit, *non potuisse illum habere nisi acceptam*, à Deo videlicet, hoc est, nisi per efficacem gratiam ei à Deo donaretur. Ex quo concludit perseuerantiam Angelorum in illo etiam statu fuisse, *specialis donum gratiæ, imo etiam Christi*, quod videlicet Adamus & Angeli non sibi ipsis libero arbitrio parere, sed à Deo per specialem gratiam videlicet efficacem accipere debuissent; prout ipse ibidem ex professo probat. Eundem locum Aug. eodem modo accepit Gabriel Vasq. *Idem esse*, inquit, *apud Aug. non habere, & non accipere à Deo, patet ex cap. 10. illius lib. Nam de eodem primo homine*, inquit: *Non ergò habuit in illo bono perseuerantiam: etsi non habuit, non vtique accepit.* Ita illi, sed non aduertunt, illa verba non esse Aug. tradentis doctrinam suam, sed aduersarij cuiuspiam Pelagiani opponentis obiectionem, qua euertere S. Præsulis sententiam conabatur, asserentis perseuerantiam hominibus lapsis iustè negari, quia in massa perditionis per peccatum Adæ constituti sunt; ideòque per specialis gratiæ donum eis esse largiendam, & consequenter homines id à se *habere* non posse, sed à Deo donante esse *accipiendum*. Obiiciebat enim aduersarius: Adam non habuit perseuerantiam, quia non perseuerauit; ergò eam non accepit à Deo & tamen Adam nondũ in massa perditionis peccauerat, vt ei meritò negaretur: ergò falsum est, quòd propter damnationis massam hominibus à Deo negetur: ergò vlterius falsum est, quòd perseuerantia per specialis gratiæ donum à Deo accipi debeat sed perseuerare & non perseuerare est in hominis potestate, ita vt ipse sibi possit hoc nolendo negare vel volendo dare. Hæc obiectio iugulum petebat omnium, quæ August. in præcedentibus capit. tradiderat, quod & fides, & opera, & perseuerantia non solum veluti donum gratuitum à Deo accipiendum esset, sed etiam propter damnationis massam iustè negaretur.

Aug. lib. de Corr. & gra. cap. 10.

Suarez ibid.

Vasq. 1. p. disp. 98. c. 2.

Lib. de Cor. & grat. c. 10.

Iam verò esse illa verba non assertionem, sed obiectionem ex eo manifestissimè patet, quia immediatè disertis verbis præcesserat: *Hinc exoritur alia quæstio*, &c. Et cum ei nonnihil lucis proponendo addidisset, iterum repetit: *Sed illud magis quærendum est, operosiusque tractandum, quid respondeamus eis, qui dicunt*, &c. Et mox proponit eodem filo orationis ea verba, quæ duos illos Scholasticos deceperunt, iisque propositis, ad solutionem accedens; *Quapropter*, inquit, *saluberrime con-*

Lib. de Corr. & grat. cap. 10.

Ibidem.

fitemur quod rectissimè credimus, &c. & quæstionem istam per tria integra capita profundissimè solidissimeque dissoluit, totis disputandi viribus inculcans doct. ex diametro contrariam ei, quam Recentiores isti ex obiectis verbis exsculpere conantur. Nempe tradit Adamum non indiguisse adiutorio gratiæ, quo ei perseuerantia donaretur, sed per liberum arbitrium potuisse perseuerare si vellet, cum adiutorio alterius generis, *sine quo* perseuerare non posset, non tamen, vt perseueraret largiente. Quam eorum hallucinationem latius discussimus, & ostendimus, cùm de adiutorio primi hominis loqueremur.

Lib. de grat. primi hom. cap. 17. suo loco sup. lit.

Eodem modo hallucinantur consequenter Suarez, Bellarminus, Vasquez, cum celebrem illum August. locum, ex libris de Ciuitate Dei citant, quo *Angeli boni magis adiuti dicuntur*: vt inde probent id quod ex August. sese hausisse putant, Angelos atque Adamum similiter vt lapsos homines, auxilio efficaci, quo fit opus, eguisse: Sed latè ostendimus, eos & in isto loco, toto cælo ab Aug. mente aberrasse, vt qui non statuit maius auxilium, quod Angelis viatoribus datum sit, sed quod eis cum ipsa æterna beatitudine tanquam permansionis præmium retributum sit.

Bellarm. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 17. Vasq. disp. 193. c. 4.

Vide lib. de grat. primi hominis toto cap. 18.

Sed sicut isti authores obiectionem Pelagianam pro Augustiniana assertione capiendo in primo diuisionis membro, lapsi sunt, vt adiutorium primi hominis *sine quo non*, in adiutorium *Christi quo* converterent; ita ex opposito iidem ipsi, & alij plures eiusdem doctrinæ sectatores, iterum Pelagianorum obiectionem atque errorem, doctrinam Aug. existimantes, secundum diuisionis istius membrũ peruertendo, in primum conuerterunt; vt gratiam Christi Saluatoris medicinalem *qua fit*, ac datur actio, in gratiam innocentis hominis & Angelorum verterent, atque ita tota Christiana doctrina de aduentu Christi, de causa afferendæ lapsis hominibus medicinæ à non aduertẽtibus funditus euerteretur. Vt enim probent gratiam, quæ nunc hominibus ad credendum diuinitus datur, ita esse libero arbitrio attemperatam, vt instar gratię potentialis (quam Aug. adiutorium *sine quo non* appellat) eâ stante, in libero arbitrio, possit arbitrium indifferenter velle vel nolle; locum Aug. tanquam luculentissimè sibi fauentem ex libro de Spiritu & littera producunt; vbi causam quærens Aug. vnde voluntas seu volitio oriatur, an ex libero arbitrio se huc illuc flectente, an aliunde: *Liberum*, inquit, *arbitrium naturaliter attributum à creatore animæ rationali illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et ideo nec istam voluntatem, qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non acceperit; quando quidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit.* Ex quibus verbis istam indifferentiam voluntatis, quam cum gratia sua congrua vel sufficiente copulant, sub adiutorio gratiæ remanere contendunt; vt videlicet gratia præueniens, det solummodo voluntati posse, si velit. Hic vero si tantillum vigilassent, aduertissent profectò, hæc esse verba doctrinæ Pelagianæ postea Semi-Pelag. quam ipse ante Episc. tenuit. Nam ista verba sibi ipse Aug. ventilanda proponit, vt audita repugnantium Pelag. sententia, veritas tandem euidentius traderetur. Quod latè & à fundamentis alibi tradidimus; hic quia res perspicua est & certa, duo tantum animaduertere sufficiat. Primum, quod cum Aug. hæc ipsa, quibus se recentiores bene munitos putant, verba discutienda

Lib. de Spir. & litt. c. 33.

Vide latè l. 3. de grat. Christi Saluat. c. 30.

A proponeret, hac loquendi forma vtebatur; *Prius igitur illud dicamus*, ET VIDEAMVS, VTRVM HVIC SATISFACIAT QVÆSTIONI, *quod liberum arbitrium naturaliter attributum à creatore, &c.* & subiungit omnia ipsissima eadem verba, quæ recentiores velut August. doctrinam arripuerunt. Secundum, cum verba ista prolixe ventilasset ne quis per oscitantiam sibi ab Aug. solutionem doctrinamque Catholicam Episcopaliter datam esse crederet, tandem finita disputatione ad solutionem accedens: *Hæc*, inquit, *disputatio, si quæstioni illi soluendæ sufficit, sufficiat. Si autem respondetur, cauendum esse, &c. attendat & videat, non ideo tantum istam voluntatem diuino muneri tribuendam*,

Lib. de Spir. & litt. c. 3.

B *quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatum est.* Vbi eadem verba repetit, quæ à Pelagianis obiecta, & à recentioribus tanquam Aug. arrepta fuerant. Si August. de lectorum suorum sana sollicitus intelligentia ex professo præcauere studuisset, ne quis verba illa obiecta tanquam sua arriperet, & Pelagianam doctrinam earum cortice propinatam imbiberet, non potuisset manifestius obiectionem à solutione, disputationem ab assertione, falsam doctrinam ventilatione discussam à subiuncta refutatione discernere. Quid enim est istud, *videamus vtrum satisfaciat*, quam non dari solutionem, sed proponi quæstionem? Quid rursum istud: *Si hæc disputatio quæstioni*

C *soluendæ sufficit, sufficiat*, quam disputationem non assertionem fuisse traditam? Quid denique istud: *Si autem respondetur cauendum, &c. Attendat & videat, non ideo tantum istam voluntatem diuino muneri tribuendam*, &c. quàm propter illam causam disputationem istam soluendæ quæstioni non sufficere, sed aliam esse quærendam? quam etiam statim sequentibus verbis accurate tradit.

Tertia quædam totius sententiæ recentioris istius basis est, quam aduersus omnes aduersarios velut inexpugnabilem clypeum obiicere solent; Locus ille videlicet Apostolicus: *Qui vult omnes homines saluos fieri*, &c. Nam ex isto aduer-

D sus communem August. expositionem explicato, quod Deus omnes omnino homines nemine excepto velit saluos fieri, si & ipsi velint, desiderium illud salutis omnium tribuunt Deo, & ex illo desiderio, gratiam sufficientem vniuersis hominibus impertiri volunt, eamque talem, cum qua possint credere, operari, perseuerare, si velint; ita vt iste locus sic expositus, vniuersam penè ipsorum doctrinam velut in semine continere videatur. Hanc igitur expositionem vt August. ex omnibus illis tribus partibus consentire demonstrent, omnes aut pene omnes istius sententiæ recentiores vnanimiter sibi gratulantes putant, tandem August. quantumuis, aliis locis tam duras expositiones istius loci dederit, in suam sen-

E tentiam & explicationem concessisse. Dicit enim in libro de Spiritu & littera, inquiunt: *Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen vt eis adimat liberum arbitrium quo vel bene vel male vtentes iustissimè iudicentur.* Quod nihil sane est aliud quam quod ipsi dicunt; Deus vult omnes homines saluos fieri, quantum in se est, seu, si & ipsi libero suo arbitrio velint. Itaque *tandem August. hanc expositionem secutum esse*, Suarez gloriatur, tantumque Doctorem tanquam sibi in hac expositione tandem fauentem, diligenter notant, Lessius, Molina, A Lapide, Bellarminus.

Lib. de Spir. & litt. c. 33. Suarez l. 4. de præd. c. 1. Less. de præd. sect. 6. Mol. in Concord. q. 23. a. 4. & 5. disp. 1. memb. 6. Cornel. à Lapide in illum locum. 1. Timoth. 2. Bellar. lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 9.

Sed bis aberrasse non contenti, tertiò æquè

infausto sidere etiam istum locum sibi in subsidium rapuerunt. Nam & iste in eodem loco ventilandus proponitur, non resoluitur; doctrinamque puram putam Pelagianam continet, quam Augustinus & in eodem loco, & aliis pluribus, refutauit. Quod qui pluribus ostensum sibi velit, legat ea quæ ex professo de hac re scripsimus, cum de Semi-Pelagiana hæresi & de modo operandi gratiæ tractaremus. Hic tantum animaduertat Lector, locum totum in eadem, quam paulo ante diximus, ventilatione non asseri, sed in fauorem aduersarij disputari, vt in sequenti capite, vera totius difficultatis solutione allata resoluatur.

Lib. 8. de hæresi Pel. c. 15. & lib. 2. de grat. Christ. Salu. c. 30. late.

B Vt verò omnibus modis ostenderent isti recentiores, quantopere sibi sententia Massiliensium à Pelagianis deriuata rationi consentanea videatur, tertio lapsui etiam quartum addiderunt, in re perinde capitali, à qua tota gratiæ medicinalis natura dependet. Nam vt persuadeant, veram Christi gratiam non alium habere operandi modum, quam ipsi gratię suæ sufficienti & congruæ tribuunt, vt Deus videlicet voluntatem eâ gratiâ præparatam exspectare dicatur, & ab eius tandem nutu pendeat indifferente velle vel nolle, locum ex quæst. 2. lib. 1. ad Simplic. sibi summopere, nec immerito, fauere iudicarunt. Sic enim ibid. August. ait: *Aliter Deus præstat, vt velimus, aliter præstat, quod voluerimus. Vt velimus enim & suum esse voluit & nostrum, suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus solus præstat, id est, posse bene agere, & semper beatè viuere.* Ex quo conficiunt, gratiam esse talem, quæ mentem quidem excitet, consensus tamen nostræ libertati committatur, prout ipsi hoc intelligere solent. Sed etiam iste locus ab August. pro tuendo quoquo modo errore, quo ante Episcopatum laborabat, disputando profertur, & in eodem loco refutatur. Continet enim Semi-Pelagianum errorem, quo nondum Episcopus factus putabat primam voluntatem credendi, non aliter esse à Deo, nisi quia præcederet præconium veritatis, siue, vt hic loquitur, quia vocabat; voluntatem vero *sequendi nostram* esse, & nostræ libertatis, ita vt non peculiari gratiâ à Deo donaretur. Quod postmodum Deo reuelante peritior detestatus est. Vnde in eodem loco, vnde obiecta verba auulsa sunt, error istis verbis implicatus refellitur. Quod qui perspicuè intelligere velit, & obiectionem Semi-Pelagianam loco Catholicæ doctrinæ arreptam esse non dubitet, legat ea quæ fusè & ex professo de isto loco alibi diximus.

Suarez lib. 3. de auxil. cap. 9. n. 6. Bellarm. lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 11. Less. de grat. effi. c. 8. n. 6.

Aug. l. 1. q. 2. ad Simp.

Vide lib. 2. de gratia Christi Saluat. cap. 30. toto.

Et istas quidem tam enormes, & capitales hallucinantis mentis aberrationes, quis talibus viris crederet obuenire potuisse? Quis cum acciderint, non exhorrescat, ad illud doctrinæ recentioris ædificium, quod talibus fundamentis tam generalibus & per vniuersam gratiæ Dei materiam sese diffundentibus impositum fuit? Cùm enim omnia ista principia, quæ Augustin. esse opinantur, ex diametro Augustinianis aduersentur, vt quod ille naturam, hi gratiam vocent; quod ille *adiutorium quo*, isti *sine quo non*; quod ille *sine quo non*, isti *quo*; quod ille per gratiam, hi per liberam voluntatem fieri; quod ille errores, isti

A Catholicam ac traditam ab August. doctrinam putent; quis terram cœlo misceri, & vniuersam eorum doctrinam inexplicabiliter perturbari miretur? Sed malo Christiano prudenti Lectori hanc ataxiam, in quam viri docti & boni ex rei obscuritate ac difficultate imprudentes lapsi sunt, silentio potius perpendendam & gemendam relinquere, quam verbis asperioribus exaggerare.

NOTA LXXX.

Disputationes istas arbitrantur fieri citra periculum lædendæ fidei.

AD postremum cùm animaduerterent Massilienses sese August. & Ecclesiæ Catholicæ authoritate ad deponendas periculosas opiniones suas posse premi, quæstiones istas esse subtiliores, ac citra Catholicæ fidei læsionem tuto agitari posse dixerunt. Vnde Prosper Augustino: *Ac primum quia plerique non putant Christianam fidem hac dissensione violari, quantum periculi sit in eorum persuasione, patefacias.*

Prosp. in Epist. ad August.

Ne quid perfectam similitudinem deficeret, etiam istud nouis istis opinionibus libere tuendis velum prætexitur. Putant enim in omnibus C illis, quibus à cæteris in hoc argumento dissentiunt magnam esse relictam à veteribus opinandi, disputandique libertatem, tanquam à quibus nihil adhuc definitum sit. Itaque Lessius quodam loco, cum in iis quæ expresse definita sunt, Catholicos Doctores conuenire dixisset; *Tamen*, inquit, *in nonnullis subtilioribus adhuc est controuersia, quæ ante viginti annos non parum in Belgio, deinde in Hispania multorum concertatione viguit.* Sub quibus subtilioribus capitalia illa comprehendit, quibus Christi medicinale adiutorium ab adiutorio primi hominis distinguitur, cæteraque omnia, quæ tanta virium contentione de gratia & prædestinatione ventilantur. Quorum pleraque per D antiquitatis incuriam aut imperitiam apud recentiores obliterata, iam olim accuratè definita sunt. Et alibi *scholæ disputationem* vocat vtrum gratia prius naturâ influat in opus, quam voluntas. Et quæcumque in scholis de hoc argumento tanquam noua vel periculosa redarguuntur, mox iuxta illud vulgatum Cælestini Pontificis *ad profundiores & difficiliores partes occurrentium quæstionum pertinere*, contendunt, *quas sicut non audebat ille contemnere, ita non necesse habebat astruere.* Sub quibus profundioribus occurrentium quæstionum partibus, longè aliud comprehendisse Cælestinum, nos alibi declarauimus. Et de prædestinatione loquens: *Repudienda potius erunt huiusmodi principia, ex quibus talis ratiocinatio ducitur,* E *quam quies animi perdenda*, CVM AB ECCLESIA NIHIL HIC DEFINITVM SIT.

In Epist. dedic. libri de grat. effic.

Lib. de grat. effic. cap. 10. num. 7.

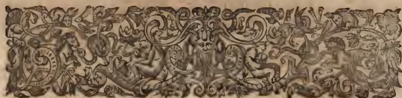
Vide Lessium ibid. & c. 18 num. 4.

Idem Lessius In præfat. ad Lector libri de prædestinat.

Et hæc sufficient, arbitror, vt quæ sit inter Massiliensium & Scholasticorum istorum sententiam discrepantia & conuenientia, dignosci possit. Legat, ponderet, iudicet Lector Christianus: Et ita Massilienses caueat, ne forte specie doctrinæ subtilioris, per ambages vnde egressus fuerit, reuertatur.

FINIS.

INDEX.

INDEX RERVM ET VERBORVM TOMI TERTII.

A

ADAM.

Adam cum plenissima libertate eiusque æquilibrio [illegible] indifferenti conditus. 39. 40. 148. 183. [illegible] 32. 325 3 6. 327. 333. 345.
[illegible] accepit perseuerantiæ donum, sed meram [illegible] possibilitatem. 42
[illegible] Adamo collatum fuerit adiutorium possibilitatis, relictum velle in ipsius arbitrio: homini autem lapso conferat ipsum velle & operari. 42. 45. 4 . 144 385.
Adam & Angeli in prima creatione, consimili prorsus adiutorio instructi fuerunt. . 47. 183. 386
Nec Adam nec Angeli absque cælestis gratiæ adiutorio perseuerare potuerunt. 43. 46. 51. 57. 183. & seqq. 384. 390
Nihil boni operari potuerunt absque gratiæ auxilio. 46 57. 183. 384. 390
Adam aliquamdiu tempore vsus est suâ gratiâ in bono perseuerans. 46
Adam nullo vitio proclius ante præuaricatus est. 38
Adam prius deseruit Deum, quàm à Deo desereretur. 156
Adam ad bene agendum non eguit gratia Christi medicinali, sicut nec Angeli. 12
Adam sui sceleris granditate possibilitatem boni tam sibi quam posteris ademit. 5. 12. 39. 40. 56 184 420
Adam per liberum arbitrium stare poterat, prout re ipsa steterunt Angeli [illegible] 47. 48. 51. 68. 184. 85. 390
Adam ante lapsum habuit adiutorium [illegible] non adiutorium [illegible]: Item adiutorium possibilitatis non voluntatis aut operis: & quomodo hæc differant? & seqq. 41. 84 86 385
Ea [illegible] Augustinus. 90 345. 346. 357 410
Adamo non habuit adiutorium medicinale, sed adiutorium sanitatis: & qualiter hæc discrepent? 39. 40. & seqq. 83. 106. 183. 184 [illegible] 185
Adam in statu innocentiæ: statum & casum, gloriam & damnationem, prædestinationem & reprobationem in sua habuit potestate, sicut & Angeli. 418
Adæ innocenti aut Angelis nusquam Augustinus accommodat illud Apostoli: *Non est volentis neque currentis sed Dei miserentis. Deus operatur in nobis velle & perficere*: & cur? 391
Quamuis Adam in paradiso ante lapsum meruerit: non est tamen ad Patrem tractus, nec secundum propositum vocatus. 391
A discrimine adiutorij collati Adamo innocenti ab adiutorio hominis lapsi, totam controuersiam de gratia aduersus Pelagianos suspendit Augustinus. 34 38. 39. 104 107
Adamo collatum fuit adiutorium subditum nutui & determinationi liberi arbitrij. 40. 41. 47. 84 87. 184
Si Deus tale adiutorium hominibus lapsis largiretur quale largitus est Adamo, nullus omnium eo vnquam vteretur: & cur? 87. 106
Gratiam Adami innocentis & hominis lapsi, non satis distinguunt Neoterici pene efficaciam. & seqq. 49. 102. 106. 183
Earum confusio Semi Pelagianismum genuit. 51. 54
Sententiam eas confundentem, apostolico mucrone proscriptam testatur Augustinus. 51. 54
Gratiam Adamo innocenti collata non fuit merè habitualis non concursus concomitantes causæ primæ nec prædeterminatio physica. 39. 47 345. 346
Qui eam in prædeterminatione physica constituunt, totam basin doctrinæ Augustinianæ vellicant. 344
Adamo [illegible] vltra habitualem gratiam & concursum ei debitum [illegible] erat diuina protectio, directio & excitatio. quicquid in fragantur Neoterici. 88. 89
Permissio lapsus Adami non fuit effectus reprobationis hominum [illegible] ipse lapsus. 410. 425
Adæ lapsus a Deo præuisus, anterior est hominum prædestinatione & reprobatione. 381. 382
Adam innocens disparem à nobis gratiam habuit, & leuiorem: nobis potentior gratia necessaria est [illegible] 345
Adamo perseuerante prædestinatio Augustiniana in hominibus locum non habuisset. 390
Adamo cum posteris in originali sanctitate persistente, ij omnes & soli procrearentur qui modo sunt prædestinati. 416
Omnes fuissent electi sed electione meritorum, non gratiæ prout electi sunt sancti angeli. 389. & seqq 425. 426
Vide angelos, electio, gratia, liberum arbitrium, prædestinatio, reprobatio.

Adiutorium.

Adiutorium. Vide adam, angelus, gratia.

Amor.

Amor quid? 225
Amor amantem amato copulat, & vtrumque essentialiter respicit. 221
Amor est vita secunda, motusque vitalis. ibid.
Amor augustino alius est intentiuus circa finem, alius transitorius circa media. 332
Amor finis necessariò subinfert amorem medij. 334
Amor finis [illegible] potest ire dominatur amori mediorum. ibid.
Amor m[illegible] liorum omnium humanorum effectuum vilissimus est & crudelissimus. 334
Amor creaturarum quantumuis bonarum vitiosus est si in Creatorem non refertur. 231
Amor iustitiæ malam voluntatem in bonam commutat, isque solus. 242. 243
Ad amorem Dei non nisi per Dei timorem pertingitur. 231
Amor concupiscentiæ semper oritur ex amore beneuolentiæ, 221. 223
Amor concupiscentiæ erga Deum semper est vitiosum, & cur? 223
Hinc spes Theologica non ex amore concupiscentiali sed ex charitatiuo nascitur. 221. & seqq.
Solo amore Deus veraciter colitur. 244
Amoris castitas non violatur expectatione mercedis retributionariæ. 223. & seqq.
Amor Dei castus nullum titulum extra se doci patitur, cuius deriuatione decrescat. 222
Amor Dei an & qualiter peccatoribus cum iustis communis? 229
Amoris ordo necessariò secundus is est, vt nos ipsos & proximos non nisi propter Deum: ipsum verò Deum propter seipsum amemus. 222. 223. 245
Quando censendus sit quispiam amare se aut proximum propter Deum? 222
Amare se propter se, non est laudabilis charitatis; sed superbæ vanitatis officium. 245. 246
Vide Charitas, dilectio.

Angelus.

Angeli nec vllum bonum operari, nec in bono in quo conditi sunt perseuerare potuerunt absque cælestis gratiæ adiutorio. 41 46. 51. 56. 384. 385. 386. 390
Angeli per liberum arbitrium steterunt, non tamen sine adiutorio gratiæ possibilitatis. 47. 48. 51. 62. 390
Adiutorium Angeli collatum ad merendum & perseuerandum suberat potestatiuo nutui liberi arbitrij, sicut adiutorium hominis

minis integri, cum quo fuit eiusdem processus conditionis. 40. 41. 47. 84. 86. 87. 183. 184
Angelos sanctos fuisse cæteris amplius adiutos, quo sensu asserat Augustinus? remissiuè. 46. 351
In Angelorum hominumque creatione Deus ostendere voluit primo quid posset eorum liberum arbitrium deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæque iudicium. 48. 154
Angeli non sunt electi aut prædestinati electione aut prædestinatione gratiæ sed meritorum. 384. & seqq. ad 391
Contrarium contendunt plerique recentiores, sed ex Augustini doctrina constantissimè refelluntur. 385. & seqq.
Angeli omnes in charitate & gratia conditi sunt. 385
Vltra gratiam habitualem & virtutes pedissequas habuerunt auxilium gratiæ actualis, non quidem quo fieret vt vellent aut perseuerarent, sed sine quo nec velle possent nec perseuerare. 385. 386. & seqq.
Angeli habuerunt in sua libera potestate statum & casum, gloriam & damnationem, electionem & reprobationem. 419. 420
Angelorum meritum & perseuerantia non fuerunt specialia Dei dona & cur? 385. 386. 387
Eorum merita iuxta Augustinum fuerunt *liberi arbitrij, naturalia, angelica, sua.* & cur? 385. 386
Eorum nihilominus gratiæ deputat Augustinus æquè aut magis quam Neoterici merita hominum lapsorum. 386
Angelorum perseuerantiam Augustinus præscitam affirmat: prædestinatam prorsus negat: & cur? 387. 388
Angelos fuisse prædestinatos in Augustini scriptis nusquam legitur. 389
Angeli nec ad Patrem tracti sunt, nec secundum propositum vocati. 391
De Angelis nusquam Augustinus inquirit cur hunc Deus traxerit & illum non traxerit: item, cur huic ita suasum fuerit vt persuaderetur, non illi. ibid.
Iisdem nusquam accommodat istas Scripturas: *Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei: Deus est qui operatur in vobis velle & perficere.* 391
Angelorum bonorum à malis discretionem non gratiæ sed meritis arbitrij adscribit Augustinus. 388
Angeli non nisi post absolutam meritorum & finalis perseuerantiæ præuisionem sunt efficaciter ad gloriam electi. quicquid contrà tenet Suarez. 390. 391
Angelici lapsus permissio non fuit effectus reprobationis siue positiuæ siue negatiuæ. 420. 425
Angelorum reprobatio præsupponit præuisionem demeritorum perinde ac electio præuisionem perseuerantium meritorum. 417. 418. 419
Circa Angelos frustra & gratis confingitur reprobatio negatiua. 421
Angelorum lapsorum ruinæ, substitutione hominum electorum suppletæ sunt: & perseuerante statu innocentiæ, supplendæ fuissent. 416. 417
Angelorum cognitio vespertina apud Augustinum quæ tandicatur. 88
Vide Adam, electio, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Arbitrium.

Arbitrium quid? & an ad intellectum an ad voluntatem spectet? 25. 257
Arbitrium liberari quid? & ista liberatio? 4. 380
Arbitrium liberari in Scholis Neotericorum penè inauditum. 3
Arbitrij liberatio captiuitatem pro termino à quo respicit, nec absque eius notitia intelligi potest. 4. 257. 380
Arbitrij lapsi liberatio præcedere debet omnem bonum eius vsum. 5. 6. & seqq.
Arbitrij liberatio necessariò præcedit in adultis remissionem peccatorum; vnde perperam à Scholasticis constituitur formaliter in ipsa peccatorum remissione. 4. & seqq. 43
Arbitrium hominis semper manere liberũ ad bene & male agendum falsò existimant Aristotelico Scholastici. 4. 5. & seq.
Arbitrium hominis nondum per gratiam liberatum, ita manere captiuum vt nihil boni possit operari sed sub effrenis concupiscentiæ tyrannide gemat. non intra latitudinem opinionis, sed vt dogma Catholicum, Apostolicum & Euangelicum tradit Augustinus. 6
Arbitrium hominis liberari nequit per legem, doctrinam, aut vllam gratiam ad merum intellectum spectantem. & seqq. 11. 15. Item 27. & seqq
Arbitrium sua primæ à libertate peccatum induxit: sed pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem. 37
Vide libertas, liberum.

Aristoteles.

Aristoteles hominem liberum definit: qui sui ipsius & non alterius gratia est. 158. 311. 334
Aristotelis Philosophia multorum errorum origo. 3. 255. 363
Aristoteles Pelagianorum prodomus & patronus. 3. 4. 255
Aristotelici magis quam Augustiniani sunt qui prædeterminationem physicam ad Angelos viatores & protoplastos innocentes extendunt. 345
Vtci & ij qui positiuam indifferentiam ad vtrumlibet, libertati faciunt essentialem. 3. 4. 255
Aristotelica Philosophia quatenus libertatem arbitrij essentialiter adstruit bicornem cum Pelagianismo proscripta est. 255
Aristoteles causam voluntariam cum causa libera subinde confundit. 305
Vide liberum arbitrium, Pelagiani, Philosophia, Scholastici.

Attritio.

Attritio ex pœnarum timore orta à Neotericis plerisque extollitur. 247. & seqq.
Eam secum afferre propositum emendationis & obseruationis mandatorum mirabile paradoxum est, Augustini principijs è diametro aduersum. 248
Non disponit ad iustificationem etiam cum actuali susceptione baptismi aut pœnitentiæ. 249
Fundamentum Scholasticorum ex Concilio Tridentino desumptum, euertitur & retorquetur in ipsos. 249. 250
Frustra pro patrocinio sui paradoxi recurrunt ad D. Thomam aut alios grauioris notæ Scriptores remissiuè. 250
Attritio ista Scholasticis obtrusa procul abest ab ea quam Concilium Tridentinum vt sufficientem partem pœnitentiæ commendat. 249. 250
Attritio tamen ex pœnæ timore concepta non est omninò inutilis sed plures affert vtilitates: quæ conformiter ad doctrinam Concilij Tridentini recensentur. 251. 252
Vide Timor.

Augustinus.

Augustinus in materia de gratia tutissimus & fidelissimus Dux, quem omnes meritò sequantur. 253
Eius doctrinam secuta & sequitur Romana Ecclesia, ipsa Ecclesiæ capite attestante. 255
Eius ingenium vberrimum & solertissimum, Philosophorum quorumcunque ingenijs sublimius. 34. 455
Omnes disciplinas philosophicas proprio marte absque præceptoris adminiculo perdidicit. 455
Errorem suum pristinum de initio fidei ex nobis, cælesti oraculo edoctus non à baptismate deposuit, quem tamen errorem vix excutere possunt alij post tot Augustini lucubrationes & Ecclesiæ sanctiones. 90. 91. 92. 255. 373. 374
Augustinus in duobus potissimùm errauerat; primò in fidei initio quod viribus naturæ arrogabat: secundò in electione diuina quam in rebus omninò paribus locum habere pernegabat. 374
Post depositum priorem errorem adhæsit posteriori, deceptus etymologia vocis *electio*. 374. 375. 409
Postremum errorem tandem deposuit & electionem gratiæ constantissimè asseruit. 375. 409
Ex verbis & sensibus Augustini vniuersos penè canones suos de gratia & libero arbitrio, formauit Ecclesia. 255
Doctrinam suam de gratia & libero arbitrio, ex Scripturis potissimùm & Ecclesiæ precibus hausit Augustinus. ibid.
Augustini ac doctrinæ eius encomia ex Pontificum verbis contexta. 254
Augustinum nimia liberi arbitrij depressione modum excessisse vt contrarium Pelagianorum dogma refelleret, calumniantur Neoterici. 25. 254
In hoc imitantur Pelagianos, Manichæismi notam Augustino & Ecclesiæ per eos eius loquenti, inurentes. 253. 254. 341. 348. 350. 364.
Si Augustino Pelagianos refutanti licuisset liberum arbitrium vsque ad excessum mediocritatis deprimere; id nunc liceret ijs qui Scholasticos non minùs libertatem arbitrij extollentes quam extollebant Pelagiani impugnant. 254
Augustinus ante exortum Pelagianismum idem de libero arbitrio docuit, quod post. 254. 255
Sicut Augustinus astruendo dominatricem gratiam destruebat Pelagium sed non se purgabat à Manichæo: sic hodierni Scholastici astruendo bicornem libertatem, Caluinum quidem iugulant, sed incauti Pelagium induunt. 254
Augustini doctrina de gratia & prædestinatione vindicatur à calumniis Massiliensium, eosque imitantium Scholasticorum. 471. & seqq. vsque ad finem.
Augustinus ante Episcopatum adhæsit errori quem postmodum amplexi sunt Massilienses, ipsomet attestante & retractante. 90. 91. 92. 103
Augustinus oppugnando Pelagianos, in gratiæ intelligentia profecisse fatetur. 94
Quo tempore & qua occasione scripserit librum de Spiritu & littera? 173
Augustini sensum veraciter indagare & patefacere, vnicus authoris scopus. 101. 443
Quo sensu asserat Augustinus: *accipere & habere, esse accipien is & habentis* 101
Augustinum difficillimam causam gratiæ cum Pelagianis, à discrimine

crimine adiutorij hominis sani & hominis ægroti suspendit. 34.35.204
Semper voluit à Pelagio extorquere confessionem adiutorij voluntatis & operis. 56.204.205
Augustinus adiutorium possibilitatis assimilat alimentis, lumini, naui, pedibus, sine quibus nequit homo viuere, videre, nauigare, ambulare: cùm tamen ista actu non præstent nisi quando & quomodo lubet. 46.72.105
Ab Augustini semita procul aberrant recentiores qui adiutorium hominis integri & lapsi non satis distinguunt penes efficaciam. 49.50.89.101.106.183
Sententiam inter ea non distinguentem, Apostolico mucrone damnatam pronunciat Augustinus. 51.26
Augustinus ipse inter ea adiutoria latissimum discrimen constantissimè agnoscit. 90.345.385.,89.391.410
Augustinus gratiam cum libero arbitrio sufficienter conciliare se existimat, remouendo necessitatem coactionis: quæ sola derogat libertati. 264 & seqq.
Augustino quoad hoc punctum concinunt veteriores Patres; Dionysius Areop. Clemens Papa, Irenæus, Tertulianus, Origenes, Hilarius, Epiphanius, Macarius, Basilius Seleuc. Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus. 276.& seqq.
Item recentiores Patres; Prosper, Fulgentius, Beda, Damascenus, Anselmus, Bernardus, Hugo & Richardus Victorini. 290 ad 279
Item Scholasticorum primipili: Magister, Hallensis, Guil. Parisiensis, Altisiodorensis, D. Thomas, Scotus, Bonauentura, Henricus, Mediauillanus, Argentinas, Carthusianus, Marsilius, Ocellis, Brulefer, Gabriel. 290. ad 299
Augustino difficile semper visum est, auxiliantem Christi gratiam cum libertate arbitrij consiliare. 341.349
Augustino ob concordiam lib. ri arbitrij cum gratia liberatrice à se excogitatam, negari liberi arbitrij crimen affingunt Pelagiani. 254.255.:62.264.265
Ab Augustino vsque ad Molinam, per tot annorum centurias nemo de Ecclesia ausus fuit concordiam gratiæ & liberi arbitrij ab Augustino assertam improbare, aut in dubium reuocare. 341
Augustini methodum conciliandi gratiam cum libertate arbitrij, amplexi sunt: Cyrillus Alexand. Prosper, Fulgentius, Petrus Diaconus, Gregorius magnus, Beda, Anselmus, Bernardus, Hugo, & Richardus Victorini. 355. & seqq.
Eandem methodum tennerunt Scholasticorum Coryphæi: Magister, Halensis, Guil. Parisiensis, D. Thomas, Scotus, Bonauentura, Henricus, Ricardus Mediauillanus, Marsilius. 360. ad 364
Suffraganeur Pontifices Zozimus & Cælestinus, cum Synodo Tridentina. 364. & seqq.
Methodus ista Augustiniana à tot proceribus approbata, refertur & approbatur. 348. ad 357. & seqq.
Augustinus inter duos extremos errores de gratia & libero arbitrio securus præcedit medius. 39.254
Augustinus vires integræ libertatis longè altius quam recentiorum chorus extollit: fractæ libertatis ruinas longè humilius deprimit. 39
Augustinus externas vocationes subinde appellat congruas: internam voluntatis gratiam nusquam vocat congruam. 94.95.96.97
Augustinus ante depositum errorem de initio fidei & electione disparium, gratiam sufficientem asseruit: post correctionem erroris nusquam. 106
Augustinus omnem gratiam Angelis & Protoplastis ante lapsum collatam, merè sufficientem facit: omnem gratiam Christi, efficacem. 104.106
Augustinus omnem gratiam hominis lapsi quæ non habet inseparabiliter coniunctum suum effectum, ad legem & doctrinam forispulsantem reijcit. 97
Augustinus censet hominem gratia destitutum non magis posse operari bonum; quam possit cœcus videre, surdus audire, claudus rectè incedere. 34.38.39
Augustinus voluntatem hominis integri constituit Dominam gratiæ sibi obsequentis instar pedissequæ; voluntatem hominis lapsi pedissequam gratiæ Saluatricis. 42.50.82.86
Augustinus refutando libros Iuliani deffunctus. 253
Vide Adam, Angelus, gratia, liberum arbitrium, prædestinatio, reprobatio, Scholastici.

B

BEATVS BEATITVDO.

BEATVS caret possibilitate odiendi Deum: vti & damnatus, amandi. 307. in fine. 308
Beatus per quid præcisè reddatur impeccabilis: an per visionem, an per amorem? 179.180. & seqq.
Beatus habet plenissimam libertatem arbitrij, non obstante determinatione ad vnum absque vlla indifferentia contrarietatis aut contradictionis. 268.300. & seqq.
Imò iuxta Augustini doctrinam nulla est vera libertas nisi beatorum, & legi æternæ constanter adhærentium. 274
Beatis non est liberum, velle peccatum. 258
Beatorum libertas in exequendis Dei præceptis & consilijs, difficillimè in Scholasticorum principiis saluari potest. 338. 339.340
Beatitudo æterna Angelis sanctis fuit merces meriti, sicut & hominibus in primæua innocentia perseuerantibus fuisset. 47.386.389
Eadem respectu hominis lapsi est vera gratia, non obstante gratioso merito. ibid.
Ab Apostolo gratia Dei, & cur? 389
Beatitudinem æternam & electionem ad illam meruerunt Angeli, & mereri poterant protoplasti: non ita homo lapsus. 47.389.390. & seqq.
Beatitudinis formalis essentiam in nuda Dei visione constituunt quidam Scholastici, non satis consentaneè Augustinianæ doctrinæ. 181
Eorum opinio ex mala intelligentia verborum Augustini orta est. ibid.
Quid per visionem Dei intelligat Augustinus dum in ea habitudinem sitam esse affirmat. ibid.
Quicquid vt beatitudinis causa diligitur, diligenti inuictè dominatur: nec potest animus non ei seruire. 314
Beatificus amor in se ipso liberrimus est, & qua ratione? 305
Beatitudinis adeptione non minuitur sed perficitur arbitrij libertas. 324. in fine. 325.326
Beati longè perfectiorem arbitrij libertatem habent quam vllus viator siue Angelus, siue homo lapsus aut integer: & in quo consistat ista maior perfectio? 327.328
Beatorum libertas excellentiori modo participat libertatem diuinam quam libertas bicornis viatorum. 326.327. & seqq.

Bellarminus.

Bellarminus gratiam hominis integri & hominis lapsi non satis distinguit. 88
Concursum Dei supernaturalem cum gratia habituali protoplastorum innocentium, pro adiutorio hominis integri obtrudere conatur. ibid.
Pelagianorum obiectiones ab Augustino relatas, pro Augustini verbis arripit; iisque sua dogmata munire contendit. 90. & seqq.
Errores Augustini pristinos ab ipso Augustino emendato refutatos pro genuina Augustini doctrina vsurpat: vt hac ratione Augustinum in suas partes quouis modo attrahat. 92. 148. & seqq.
Gratiam sufficientem paratam à Deo omnibus, etiam infidelibus, adstruit. 126
Verba illa Apostoli: *Deus vult omnes homines saluos fieri*, cum conditione repugnante menti Augustini interpretatur. 156
Timorem pœnæ à charitate superueniente negat expelli, contra dilucidam Augustini mentem. 236

Beneficia Dei.

Beneficia Dei electis præparata per prædestinationem, fusè recensentur & expenduntur. 366.367.377.385. & seqq.
Beneficia illa non sunt adiutoria possibilitatis, sed voluntatis & operis: neque adiutoria *sine quibus non*, sed cum quibus fit illud ad quod ordinantur. 385.386
Non sunt beneficia gratiæ sanitatis, sed gratiæ medicinaliter liberantis. 345.346.347.384.385
Ab adiutorio Angelis in sua creatione collato multis modis discrepant. 384.385. & seqq. Vide prædestinatio.

Bonum.

Bonum spirituale nemini aufertur inuito: temporale inuitis ferri potest.
Sicut bonum spirituale non aufertur inuitis, ita nec inuitis confertur.
Deum, quia plenissimè bonus est, nemo inuitus amittit: nemo inuitus accipit. ibid.

Brutum.

Brutum non tam seipsum ad agendum mouet, quam mouetur. 301
Bruta cur non agant liberè, cum iuxta solidam Augustini doctrinam libertati nihil deroget determinatio ad vnam partem contrarietatis aut contradictionis. 303.304

C

CALVINVS.

CALVINVS impudenter negat hominibus electionem boni aut mali. 370
Negat liberum esse homini resistere gratiæ. 371
Negat voluntatem hominis gratia præuentam, pedissequali obsequio consentire gratiæ. *ibid.*
Negat virtutem aut vitium esse in potestate hominis. 371
Non solum per ambages, sed & disertis verbis negat hominem esse liberi arbitrij. 371.
Latinos ob vsurpatum liberi arbitrij vocabulum præsumptuosè reprehendit, multoque magis Græcos: velletque ipsum vocabulum penitùs proscribi. *ibid.*
Eius dogma de hominis arbitrio, à sententia Augustini & Thomistarum physicam prædeterminationem astruentium, procul distat. 370. 371. 372
Vbicunque Caluinus cum Augustino & alijs antiquis Patribus concordat; non illis idcirco indignandum, sed Caluino potius gratulandum. 255. 370
Neotericorum quorumdam inuidiosa querimonia de Augustino tanquam Caluini fautore, retunditur. 255
Eorumdem praxis reprehenditur, quà vt Caluinum liberi arbitrii negatorem subuertant, Pelagium induunt. 254

Causa.

Causa ab Aristotele diuiditur immediatè in naturam & propositum: & quid per hæc intelligat? 305
Ad ista duo membra reducit causas per accidens, casum videlicet & fortunam. *ibid.*
Causa ab Augustino diuiditur in naturalem, voluntariam, & fortuitam: & qualiter ea diuisio diuisioni Philosophi consonet? *ibid.*
Causæ diuisio in necessariam & liberam, nec est immediata nec in membra repugnantia. *ibid.*
Causę quadrimembris diuisio in materialem, formalem, efficientem & finalem, & qualiter omnes istę causę interueniant in arbitrij captiuati liberatione? 3.4

Cæcus, Cæcitas.

Cæcus quis dicendus: & à nolente videre, qualiter differat? 125.
Cæco nihil prodest lucis adiutorium, vti nec crurifragium passo adiutorium scipionis. 46
Eo exemplo ostenditur adiutorium sanitatis & *sine quo non*, nihil prodesse homini lapso nisi priùs per gratiam medicinalem sanetur vulnus peccato inductum. *ibid.*
Sicut non potest dici cæcus qui videre potest quantumuis nolit: sic non est dicendus spiritualiter excæcatus qui potest videre quid agendum sit. *ibid.*
Hinc ex ipso excæcationis vocabulo deducitur carentia gratię sufficientis in excæcatis. *ibid.*
Cæcitas spiritualis longè grauius malum est quam corporalis 125. 126
Cæcitatem spiritualem solus Deus remouere potest illuminando mentem. 125
Cæcitatis corporalis & spiritualis analogia. 125
Vide excæcatio, gratia sufficiens.

Chanaam.

Chanaam nepos Noë à suo auo maledictus 140
Fuit typus omnium reproborum. *ibid.*
Factus est seruus fratrum suorum, sicut & reprobi electorum seruituti deputantur. *ibid.*

Charitas.

Charitas, animæ sanitas: & plena charitas, plena sanitas. 322. 333
Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia: charitas magna, magna iustitia. 218
Charitas est sapientia illa, cuius initium est timor Domini. 231 in fine.
Charitas nihil aliud est quam bona concupiscentia. 243
Nullus datur fructus bonus, nisi qui de charitatis radice surgit. *ibid.*
Charitas est arbor bona: cupiditas arbor mala. 256
Charitas sola peccandi desiderium frænat & extinguit. 16
Charitas sola vult bonum. 10. 204. 205 244
Charitas Augustino est gratia liberatrix arbitrij, imo ipsa libertas. 32. 204. 207. 208
Charitas & cupiditas sunt duæ generales radices: illa omnium bonorum; hæc omnium malorum. 204
Charitas Augustino nihil aliud est quam bona voluntas. 204 256
Charitas quomodo omnium radix? 204
Charitas adeo excellenter bona est, vt Deus mereatur nominari. 204. 205
Charitas est legis plenitudo: nec absque ea vlla lex veraciter adimpletur. 204
Charitas iustitiæ sempiternæ dilectio. 206
Charitas inspirata est vnica gratia Saluatoris quæ operatur in nobis velle & perficere. 205. 206. 207. & seqq. 318. 319. & seqq.
Charitas & cupiditas medio carent. 210
Cupiditas boni etiam inchoata, est quædam charitas & gratiæ liberatricis effectus. 218
Charitas vera & sincera in peccatoribus reperiri potest, sed imperfecta. 220
Charitas pro obiecto habet Deum propter se. 220
Charitas Deum intuetur per fidem, & habere desiderat per speciem. 228
Charitas est radix fidei, spei, & religionis: imo harum virtutum actus sunt formaliter actus charitatis certo modo spectatæ. 216 217. & seqq.
Charitas ex qua nascitur fides imperfecta est & quo sensu. 218. 219. 220
Charitas ex qua nascitur spes non repugnat respectu mercedis aut retributionis. 223. & seqq.
Nullum opus fit *sicut oportet*, nisi fiat ex charitate. 225, 226, & seqq.
Virtutes cardinales sunt actus charitatis certo modo spectatæ, aliàs non sunt veræ virtutes: idque ostenditur de singulis. 213. 214. 215. 216
Charitatis actus qui in peccatoribus reperiuntur an procedant ex habituali aliqua dispositione ipsis peccatoribus inexistente, controuertitur: & ex Augustini principijs concluditur pars affirmatiua. 220
Charitatem non delectat iniquitas etiamsi proponatur impunitas. 207
Charitas expellit timorem. 231. & seqq. Vide Timor.

Christus.

Christus qua ratione Redemptor omnium & pro omnibus crucifixus, cùm non omnibus detur gratia sufficiens? 162. 163. & seqq.
Christi sanguis an pro reprobis effusus? 162. 163. & seqq. item. 426. 427
Quid de hac quæstione decernat synodus Valentina? 164. 165
Christus habuit plenam & perfectam libertatem arbitrij, non obstante determinatione ad vnum: vnde colligitur, eiusmodi determinationem non repugnare libertati. 272. 273
Christi libertas non facilè saluatur juxta principia Scolasticorum. 337. 338

Cicero.

Ciceronis de tribus Constantijs dogma perstringitur. 257
Cicero libertatem definit, *potestatem viuendi ut velis.* 301
Cicero detestabili argumento, ex libertate humani arbitrii diuinam præscientiam destruebat. 265

Coactio, Coactum.

Coactio causa inuoluntarium & illiberum. 309. 312. 350
Sola coactio repugnat libertati arbitrii. 277. & seqq. item. 304 & seqq. Propositio ista: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*; quo sensu à duobus Pontificibus proscripta. 304
Coactum quid. 307
Coactum directè opponitur libero seu spontaneo. 312. 350
Coactio in actus imperatos voluntatis cadere potest: in elicitos non potest. 312. Vide libertas.

Cogitatio.

Cogitatio congrua cuius necessitatem Partes deprædicant non est nuda cognitio intellectiua, sed simul includit volitionem deliberatam. 29
Nulla cogitatio est congrua voluntati captiuatæ nisi ipsa voluntas fuerit per intrinsecam sibi gratiam liberata & erecta: & cur? 31. 33.
Cogitatio congrua non tam est gratia liberatrix quam liberatricis gratiæ effectus. 29
Vide gratia, liberum arbitrium, Vasquez.

Concupiscentia.

Concupiscentia ab Augustino appellatur necessitas, difficultas, consuetudo

consuetudo carnalis. 12
Peccatum corpus mortis, lex peccati, malum. 6. 38. 383
Concupiscentiæ rixa interior sanam libertatem discerpsit. 42
Concupiscentia voluntati humanæ infirmitatem intulit, non nisi medicinali Christi gratia sanabilem. 12
Concupiscentia & ignorantia sunt duo vulnera per peccatum inflicta quę arbitrij libertatem in seruitutem commutarunt. 12. 37. 90
Humani arbitrij captiuitas, in subiectione voluntatis sub dominante concupiscentia consistit. 4. 6
Idque tradit Augustinus non vt humanum commentum, sed vt doctrinam Euangelicam, Apostolicam, Catholicam. 6
Concupiscentia per legem inhibitiuam non inseritur, sed detegitur. 12. 13. & seqq. 17. 18
Concupiscentiæ morbus per nullam legis aut doctrinę gratiam sanari potest. 11. 12. 13
Concupiscentiæ morbus per legem non solum non tollitur, sed & augetur. 12. 13. 14. 15. 110. 111
Quomodo augmentum istud non sit imputandum Deo legem condenti? 17. 18
Lex concupiscentiam demonstrans & inhibens, non nisi per accidens est fomes ardoris concupiscentialis: per se autem est fomes eiusdem. 17. 123
Concupiscentiæ incrementum occasione legis inductum ab Augustino assimilatur augmento torrentis per obstructionem alvei. 14
Concupiscentia quæ ante obicem legis modestè decurrebat ignorantes, obice per violentiam disrupto immodicè obruit scientes. 14. & seqq.
Concupiscentia ante legem constituebat peccatores, post legem præuaricatores: & qualiter hi differant? 15. 16. 152

Congruum, Congruitas.

Congruum quid? & cur Augustinus externas vocationes appellet congruas: internam verò voluntatis gratiam nusquam vocet congruam? 94. 95. & seqq.
Congruam gratiam magna verborum pompâ in gratiam Christi efficacem commutarunt Scholastici: sed refelluntur. 50. 51. 90. 91. 92. 94. 95. 343.
Congruitatem istam in diuina præscientia exploratiua consensus sub conditione ponendi, statuunt. 343
Ab Augustino magis recedunt istiusmodi congruitatis fabricatores, quam physicæ prædeterminationis assertores. 343
Gratiam hominis lapsi à gratia Angelorum aut status innocentiæ non satis distinguunt. ibid.
Congruas cogitationes ordinis naturalis pro gratiâ Christi ad bene agendum necessaria obtrudit Vasquez, somniando magis quam Augustini doctrinam inuestigando. 428. & seqq.
Vide cogitatio, gratia, Scholastici, Vasquez

Concursus.

Concursus causæ primæ non ad gratiam Christi medicinalem, sed naturæ institutionem spectat. 90
Præsto adest omnibus operari volentibus. 90
Non suppeditat vires operandi, sed eas supponit. ibid.
Non facit vt creatura operetur, sed potius creatura operari parata efficit vt concursus à Deo præbeatur: ibid.
Sicut non confert agendi vires ita præexistentes non auget nec roborat, sed in eodem statu relinquit. 39
Non minus Angelis & protoplastis innocentibus necessarius fuit quam hominibus lapsis. 90
Nullo modo sanat vulnera per peccatum hominibus inflicta. ibid.
Non pro eo promerendo hominibus Christus crucem subijt. ibid.
Nec Pelagiani cum de tractarunt: nec de eo Augustinus cum ijs disceptauit. ibid.
Concursum Dei cum habituali gratia Angelorum & protoplastorum, pro adiutorio gratiæ innocentialis ab Augustino deprædicata obtrudere contendunt quidam Neoterici, sed gratis. 88. 89. 90. 102. 114. 118
Multò turpius hallucinantur qui concursum diuinum pro gratia Christi obstrudunt. 88. 89
Vide Bellarminus, gratia, Lessius, Scholastici, Vasquez.

Correptio.

Correptiones reddi inutiles prædicatione gratiæ Augustinianæ calumniati sunt olim Massilienses. 419. & seqq.
Eandem cantilenam resumpserunt Scholastici gratię præscientialiter congruæ, & prædestinationis postscientialis assertores. ibid.
Retorquetur argumentum in authores, ostendendo vtilitatem correptionum, exhortationum, præceptorum, & prohibitionum, non minus stare cum Augustiniana gratia & prędestinatione, quam cum diuina præscientia, quam agnoscunt. ibid.
Gratiam sufficientem cùm Augustino negantes & solam efficacem astruentes, non reddunt correptiones inutiles aut frustraneas, vti nec exhortationes aut præcepta. 150. & seqq.
Recensentur multiplices earum vtilitates non obstante doctrina Augustiniana tollente omnem gratiam merè sufficientem in statu naturæ corruptæ. 151. & seqq.
Correptiones sunt medicamenta extrinsecus adhibita, quæ vt correptis salutaria fiant, necesse est vt Deus operetur intrinsecùs. 152
Correptiones & exhortationes sunt charitatis obsequia nemini subtrahenda; eo quod electorum à reprobis discretio corripientibus & exhortantibus ignota sit. 152. 431. 432
Correptus correptionem respuendo fit inexcusabilis. 152
Correptorum superbia multum reprimitur, dum vitia sua coguntur agnoscere, quamuis Deo auxilium subtrahente, ea vitare non possint. ibid.
Correctio prædestinatis fit salubre medicamentum: reprobis pœnale tormentum. ibid.
Correptio reproborum quamuis non prosit ipsis reprobis, prodest tamen multipliciter electis. ibid.
Correptiones non esse subtrahendas hominibus quantumuis desperatis, ostenditur exemplo Dei qui excæcatos & obduratos promiscuè redarguit. 154

D

DANIEL.

DANIELIS miraculosa liberatio de lacu leonum, fuit Regi Babylonis vocatio congrua, sed foris pulsans. 97

Deus.

Deus mirabili prouidentiâ & totum mundum & singulos homines gubernat & ordinat. 24. 25
Modus regiminis à Deo obseruatus circa veterem Hebræorum rempublicam, accommodatur singulis hominibus etiam in lege Euangelica. 23. 24. 25
Deus quo potissimùm fine legem Moysaicam populo Israelitico tradiderit? 18. 19. & seqq.
Deus in hominum Angelorumque creatione ostendere voluit primò quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suę gratię beneficium institięque iudicium 48. 86. 392
Deus humanis cordibus dominatur, efficacissimè, potentissimè, omnipotentissimè. 81. 89. 347. 392
Deus vita animæ, vt anima vita corporis. 115
Deus dilectione possidetur, eâque solâ. 185
Deus est summum bonum creaturæ rationalis. 214
In solo proinde Deo figendus amor creaturæ rationalis. 211. 231. 245
Deus non veraciter colitur nisi dilectione. 244
Deus est perfectissimè liber non obstante naturali determinatione ad vnam partem contrarietatis. 268. 269. 326. 328
Eo exemplo ostenditur quod libertas arbitrij generica sua ratione non includat indifferentiam ad bonum & malum. ibid.
Deus ex sua natura: creatura rationalis quantumuis beata non nisi ex participatione diuinæ, habet quod peccare non possit. 326. 327
Deus nequit odio haberi à beatis, aut à damnatis amari. 308
Deus nequit esse author culpę, adeoque hęc nequit esse effectus prædestinationis. 368
Deus vulneratas & fractas humani arbitrij vires per gratiam sanans gerit se instar medici. 34. 35. 155
Deus hominem à se sanatum non deserit; mediens verò corporalis mox vt sanitatem restituit, abscedit. 155
Deum operari in nobis velle & perficere quid? & cur Augustinus eam locutionem Angelis aut homini integro nusquam accommodet? 86. 391
Deum velle omnes homines saluos fieri, qualiter interpretentur Pelagiani. 91. 420
Qualiter item Semi-Pelagiani & Scholastici nonnulli ijs succinentes? 91. 158. 420
Qualiter item Augustinus ante depositum errorem de initio fidei, & de electione disparium? 158. 160
Qualiter denique Augustinus post correctionem sui pristini erroris? 150. 151. 420
Recentiores pro sua expositione citant Græcos; sed quorum authoritas in materia de gratia & prædestinatione longè cedit Augustinianæ. 161
Allegant & Latinos: sed partim Pseudo-Catholicos, partim prauè intellectos, partim fictitiè citatos. 160
Deum neminem deserere nisi deseratur, quo sensu verum? & an id obstet doctrinæ neganti gratiam sufficientem in statu naturæ lapsæ. in fine. 155. 156

Deum nihil præcipere impossibile, an & quo sensu verum? & an ea veritas præjudicet sententiæ negantí gratiam sufficientem? 135. & seqq.
Assignantur varij modi quibus obseruatio præceptorum diuinorum potest dici possibilis homini destituto gratiâ sufficiente. 139. & seqq.
Eadem difficultas de possibilitate obseruationis præceptorum æquè premit assertores gratiæ sufficientis ac eius negatores. 136. 137
Qualiter eam diluat Augustinus, Apostolo præeunte? 136. 37
Deo volenti saluum facere, nullum resistere valet arbitrium. 397. 398. 406. 407
Deus erga omnes creaturas rationales æquabiliter sese gessit ante lapsum. 462. 463
Eandem æquabilitatem etiam ad homines lapsos extendunt recentiores ab August. sensitis longissimè aberrantes. 463
Deus non aliter largitur homini gratiam medicinalem, quam inspirando charitatem. 304. 305. & seqq. 319
Deus si nobis non blandiretur, nulla esset vtilis exhortatio. si non minaretur, nulla correctio. 96
Deus concursum suum concomitantem creaturis exhibendo, non est causa cur creaturæ operentur: sed creaturæ operando sunt causa cur Deus concurrat. 89
Deo adscribenda sunt omnia bona opera creaturæ rationalis, non ex eo præcise quod liberam operandi facultatem donauerit, sed quia ipsum velle & operari largitur. 90. 91. 387
Si ob donatam operandi facultatem Deo adscribenda forent bona opera, eadem ratione adscribenda essent mala. ibid.
Deum decernere, quid? quid item illud decretum, & qualiter se habet ad prædestinationem? 378
Dei propositum quid & qualiter se habeat ad electionem prædestinationem, prædefinitionem, discretionemque? 371. 372
Dei propositum est proprium electorum. 405
Dei propositum est causa vocationis quam Apostolus appellat secundum propositum. 405. 406
Ex isto proposito procedit fides & finalis perseuerantia omnium electorum 405. 406
Propositum illud est absolutum & prævie independens à conditionata acquiescentia humani arbitrij, quicquid obganniant Massilienses & Neotericis consonantes. 406. 407. & seqq.
Soluuntur objectiones desumptæ ex Augustino partim olim errante, partim malè intellecto. 409. 410
Dei propositum generale saluandi omnes homines in statu innocentiæ, & omnes similiter Angelos ante præuisum lapsum; astruitur. 419
Simile propositum circa salutem omnium hominum post lapsum asseruerunt Pelagiani, Semi Pelagiani & recentiores ijsdem suffraganteS. 91. & seqq. 156. Item 410
Assertores talis propositi Augustinus, absurditatis & insignis ineptiæ redarguit. ibid.
Istius propositi assertio est totius Semi-Pelagianæ hæreseos basis & fundamentum. 420
Deum lege stabili conferre gratiam hominibus facientibus quod in se est per vires naturæ quorundam dogma. 7. 8. 9. 410. 411. & seqq.
Refellitur dogma istud ex impotentia hominis gratiâ destituti ad faciendum quidquam quod non sit peccatum, & Dei offensa. ibid.
Istius dogmatis assertores, scalas à natura ad cælestem gratiam machinantur, & totius salutis negotium ad naturale arbitrium per soribes reuocant. 411
Deus cur vni per gratiam medicinalem subueniat & alterum prætermittat; quæstio est inscrutabilis. 410. 411. & seqq.
Deo vltra scientiam simplicis intelligentiæ & scientiam visionis absolutè futurorum, neganda non est præscientia conditionaliter futurorum. 377. 379
Quænam ex his scientijs intelligenda est nomine præscientiæ in definitione Augustiniana prædestinationis? 377. 378. 379. 380
Dei præscientiam cum libertate arbitrij qualiter conciliet Augustinus aduersus Ciceronem? 363
Vide gratia, electio, prædestinatio, reprobatio.

Delectatio.

Delectatio præsupponit amorem, ex eoque nascitur. 185
Delectatio inter omnes affectus maximè est gratia sui. 318
Delectationi è diametro opponitur tristitia. ibid.
Delectatio potissimùm constituit actum in libera potestate ac dominio agentis. 309. 310. 319. 330. & seqq.
Delectationes terrenæ cum cęlestibus confligunt & luctantur. 173. 174. & seqq.
Hinc voluntas humana sub terrenis concupiscentię delectationibus captiuata, non aliter liberari potest quam immissione cęlestis ac spiritualis delectationis: & in hujusmodi delectatione consistit ratio gratię liberatricis & medicinalis. 167. 168. & seqq. Item 184. 185. & seqq.
Voluntas nullum bonum veraciter prosequi potest, nisi illo delectetur. 176. 177. & seqq. Item 319. 320. & seqq.
Delectationis necessitas ad prosequendum & operandum bonum, non oritur ex natura & conditione voluntatis humanę; sed ex pœnali eius captiuitate sub dominante concupiscentia. 182. 183
Delectatio cęlestis emancipans voluntatem à concupiscentię captiuantis dominatu, est actus vitalis amoris aut desiderij; sed à Deo inspiratus absque nostro libero consensu, adeoque indeliberatus. 184. 1 — 07. 335.
Delectatio illa ex varijs functionibus respectiue obitis varia sortitur nomina vt gratię preuenientis, operantis, excitantis, preparantis. 188. 189. 190. 193. 194. 195. 196. 197. 100. 201
Sicut delectatio iustitię voluntatem liberat a peccato & seruam justitię constituit: sic delectatio injustitię aut cujuscumque creaturę, eandem liberat a iustitia & peccati seruam constituit. 314
Vide gratia, liberum arbitrium, voluntas.

Diabolus.

Diabolus perfectissimè liber à iustitia, seruusque peccati. 328. 329
Diabolus irreparabiliter amisit benè volendi ac bene faciendi potestatem. ibid.
Diabolus ad pristinam pietatem nunquam conuertendus. 326
Diabolus humanis erroribus pascitur & delectatur 329
Diabolus sanctis inuidet honorem cęlestem, vnde dejectus est ipse. ibid.
Diabolus in omnibus actibus suis peccat, & cur? 329 330
Primum diaboli peccatum, creaturam Creatori preponere: secundum, alios ad ipsum faciendum sollicitare. 329
Diaboli inuidia mors intrauit in orbem terrarum. ibid.
Diabolus patitur supplicium peccatorum quę ab hominibus in hoc mundo perpetrantur: & quale illud supplicium? ibid.
Diabolum à peccatis non excusat impotentia operandi bonum, adeoque bicornis indifferentia ad bonum & malum non est essentialis libertati arbitrij ad peccandum requisitę. 318. 319. 330
Diabolus æquè libere in malo persistit ac in illud primitùs corruit: sicut Angeli sancti libere persistunt in bono quod libere olim elegerunt. 329
Erga diabolos ac Angelos sanctos Deus ęquabiliter sese gessit ante lapsum. 419. 420
Diabolus ex generali voluntate Dei erga salutem omnium creaturarum rationalium, accepit in sua creatione & toto tempore viæ gratiam possibilitatis per quam perseuerare posset si vellet. 385. 418. 419
Diabolus ante lapsum habuit in manu sua statum & lapsum, prædestinationem & reprobationem. 4
Permissio lapsus diabolici non fuit effectus reprobationis siue positiuæ, siue negatiuæ. 420. 425
Diaboli reprobatio præsupponit absolutam præuisionem lapsus & demeritorum. 418. 419.
Diaboli reprobatio est positiua non negatiua. 422
Diabolorum sedes occupant in cælo homines, easque occuparent etiam sepositio lapsu Adami 416 417
Diabolus suo libero arbitrio discreuit se ab Angelis perseuerantibus. 4 · 18. 49. 388. 389. 390
Vide Deus, electio, Angelus, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Dilectio.

Dilectio quid? 241
Dilectio Augustino alia est mansoria, alia transitoria: & quid vtraque? 240. 3
Dilectio creaturæ si mansoria sit, illicita est: quantumuis bona sit creatura dilecta. 1. 246
Dilectio mansoria sui ipsius, non est iustitiæ charitas, sed superbiæ vanitas. 246
Dilectionis ordo necessariò seruandus est, vt nos & proximos nostros propter Deum: Deum verò propter se diligamus. 222
Dilectio nostrum propter Deum quid? quid item dilectio proximorum propter Deum? ibid.
Sola dilectione Deus veraciter colitur. 244
Diligere Deum propter nos, vitiosum est: adeoque non rectè attribuitur spei Theologicæ. 220. & seqq. 222
Dilectio Dei casta nullum riuulum extra se duci patitur, cujus deriuatione minuatur. 222
Dilectio Dei casta non excludit respectum mercedis, & retributionis. 223. 224. 225. 226
Dilectio Dei reperiri potest in peccatoribus, sed qualis? an t

Dilectio prædestinatiua Dei qualiter se habeat ad prædestinationem, electionem, propositum, decretum? 371.372
Vide amor, charitas, electio, prædestinatio.

Discretio, Discernere.

Discretio qua Deus suos discernit, qualiter differat ab electione dilectione, proposito, prædestinatione. 371.372
Discretio illa vel est temporalis, vel æternalis, & quid vtraque? 383
Discretio æternalis & prædestinatiua præsupponit massam, peccati fermento conspersam. ibid.
Discretio credentium ab incredulis non in cardinem liberi arbitrij hominis lapsi, sed in gratiam Christi medicinalem refundenda est: secus de homine integro & Angelis: & cur? 4[illegible].371.372
Si [illegible] subiaceret natura & determinationi liberi arbitrij in natura lapsa perinde ac in integra: discretio credentium ab incredulis non [illegible] libero arbitrio adscribenda foret. 49.59
Si gratia Christi non aliter discernat homines quam gratia status innocentiæ, gratis mortuus est Christus. 61.105
Ista interrogatio Apostoli, *quis te discernit?* euertit assertionem gratiæ merè sufficientis. 103
Ecclesiæ preces luculenter demonstrant discretionem credentium ab incredulis non à libero arbitrio, sed à gratia expectandam esse. ibid.
Ex [illegible]ctione diuina in scriptoris decantata ostenditur non in liberum hominis arbitrium sed in Dei gratiam, refundendam esse discretionem hominum. 440
Si [illegible] hominis lapsi pedissequali obsequio accommodaret se nutui voluntatis, nulla esset hominum discretio, sed omnes vniformiter gratiam respuerent. 106
Discretionem credentium ab incredulis & cooperantium à [illegible] idcirco gratiæ & non libero arbitrio adscribendam censent Neoterici, quod liberum arbitrium gratia destitutum nequeat discretionem vllam facere. 49.50
Responsio ista folium ficulneum est, sub quo gratiæ innocentialis potestas quidem viget, sed gratiæ medicinalis lethale vulnus latet. ibid.
Neque isti vulneri vllatenus medetur præscientiæ conditionalium antidotus. 50.51
Discretionem credentium ab incredulis idcirco arbitrio adscribit Augustinus, sed absque vllo præiudicio gratiæ præparatiuæ arbitrij. 58.59.100.176.177
Sed liberum arbitrium gratiâ medicinali præinstructum sese discerneret etiam condeterminante gratiâ, tam foret verum, *non Dei miserentis, sed volentis & currentis est hominis*, quam, *non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis*; quod pro absurdissimo reputat Augustinus 86.90
Ex eodem dogmate sequeretur, gratiam non dare nobis velle aut operari: sed tantum posse. 88.390
Sequeretur denique, immeritò, reprehensos fuisse Semi-pelagianos, vtpote qui gratiam possibilitatis ad initium & progressum fidei ac iustitiæ necessariam agnouerunt, non minus quam recentiores gratiæ congruæ procusores. 54.55.92.230.347.390
Vide Adam, Angelus, gratia, homo, Scholastici, Semi Pelagiani.

Duacenses Theologi.

Duacenses Doctores Theologi Lessianam consequentiam à gratia hominis integri ad gratiam hominis lapsi, vt Augustinianæ doctrinæ contrariam condemnarunt. 88
Qualiter definiant auxilium sufficiens? 102. in fine 103
Gratiam sufficientem a Neotericis procusam, tanquam Augustinianæ doctrinæ aduersam, cum Louaniensibus proscribunt. 103
Eorum censura multis rationibus probatur & stabilitur. 103 & seqq.
Vide gratia, Lessius.

E

ECCLESIA.

Ecclesia Augustinianam doctrinam seruat & sequitur, ipso Ecclesiæ præsule testante. 254
Ecclesia per os & calamum Augustini aduersus hostes gratiæ liberatricis dimicauit, & de iisdem triumphauit. 253
Ecclesiam Manichæismi insimulant Pelagiani. 253.254
Ecclesia canones de gratia & libero arbitrio ex sensu & verbis Augustini deprompsit. 255
Ecclesiæ & Augustini de gratia & libero arbitrio, eadem prorsus est sententia. ibid.
Ecclesia in suis precibus & obsecrationibus Augustinianam de gratia liberatrice sententiam se profitetur. 65.& seqq.104
Ecclesia in suis precibus nusquam a Deo postulat gratiam, qua possimus bene agere si velimus agere: sed semper ipsum velle, ac determinationem actualemque voluntatis implorat. 64.104
Qui zelo defendendi Ecclesiam excedunt regulam veritatis, Ecclesiæ causam non tam protegunt quam produnt. 254
Meritò proinde reprehenduntur Scholastici quidam controuersistæ, qui vt Caluinismum subuertant, Pelagianismum resuscitant. ibid.
Nec minus reprehendendi sunt qui Augustinum pro Ecclesia aduersus Pelagianos decertantem, nimia liberi arbitrij depressione Manicheismum stabiliuisse calumniantur. 253.254
Ecclesiæ promptuariis contemptis ad Philosophiæ Aristotelicæ cisternas recurrere pro haurienda genuina intelligentia liberi arbitrij, perniciosum est: Neotericis tamen Philosopho Scholasticis vsitatissimum. 254.255
Ecclesia Catholica à Pelagianis agnominatur Babylon. 348
Ecclesiæ authoritas est certissima credendi ac veritatem prædicandi regula. 443
Ecclesia per continuam successionem Romanorum Pontificum ab Apostolis ad nostra vsque tempora perpetuata. ibid.
Ecclesiæ Romanæ sub cuius obedientia ab ineunte ætate vsque ad lectum mortis vixit, vniuersa sua scripta humillimè submittit author. ibid.
Ecclesia reprobos prædestinatis permixtos suo sinu complectitur. 439.440.441
Recensentur variæ vtilitates ex illa permixtione redundantes in prædestinatos. 434.435.& seqq.

Electio.

Electio diuina hominibus occultissima. 8.9
Electio iuxta Augustinum alia est gratiæ alia meritorum: & quid vtraque? 372.373.& seqq.
Electio qualiter se habeat ad dilectionem, prædestinationem, propositum, discretionem? 371.372
Electionem absque præuia disparitate eligendorum non agnouerat Augustinus olim errans. 374
Imo post excussum errorem de initio fidei ex nobis, scrupulus iste de electione disparium eum adhæsit: sed deceptus fuit nominis etymologia. 374.375.409
Tritior factus scrupulum istum excussit, & electionem gratiæ nonobstante pari conditione eligendorum constantissimè in hominibus lapsis asseruit. 375.409
Electio gratiæ in Angelis locum non habuit, vti nec in protoplastis ante lapsum, & cur? 384.& seqq.385.421
Electio meritorum in Angelis locum habuit, habuissetque in hominibus seposito lapsu. 388.389.& seqq.
Electio meritorum & bonæ voluntatis à Pelagianis inuecta, quid? 376
Electio naturæ à Manichæis conficta quid? & qualiter differat ab electione meritorum & bonæ voluntatis Pelagianorum? ibid.
Electio hominum præsupponit lapsum humanum & massam conuersam fermento peccati. 381
Electio hominum ad gloriam æternam peracta fuit ante omnem meritorum præuisionem: secus de electione Angelorum, & cur? 419. Item 391.392.& seqq.
Electio mediorum prærequirit aliquam intentionem finis, sed non necessariò efficacem. 391
Electio alia est per modum intentionis, alia per modum executionis: de posteriori quidam exponunt locum Augustini ad Simplicianum: sed expositio non est necessaria. 409
Electio voluntatis non minus libera est in seipsa, quam intentio à qua imperatur: vnde deducitur, ad libertatem non requiri indifferentiam ad opposita. 261
Electioni mediorum herili potestate dominatur intentio finis, eamque necessariò infert: liberè tamen. 261.334
Electio mediorum inter omnes voluntatis affectus seruilissima est & vilissima, & cur. 334
Electi ad bonum proficere non possent absque reproborum cooperatione. 342
Electorum numerus longe minor quam reproborum. 437.438
Electis ex reproborum societate multiplices accedunt fructus & vtilitates tam corporales quam spirituales 345.& seqq.346
Electi per reprobos exercentur, probantur, erudiuntur, manifestantur, proucuntur. 435.& seqq.436
Propter electos reprobi nascuntur & fouentur. 434
Electorum seruituti destinantur reprobi, idque præfiguratum fuit in mancipatione Chanaan & Esau. 440
Electis omnia cooperantur in bonum: reprobis in malum 425
Vide Deus, prædestinatio, reprobatio.

Error.

Error errori contrariari potest: non ita veritas veritati. 254.
Error qui est pœna peccati, à peccato non excusat. 154.
Error inuincibilis causat non voluntarium in seipso. 303.
Vide cæcitas, excæcatio, ignorantia.

Esau.

Esau reproborum omnium typus, sicut & Chanaam. 422. 440.
Vide electio, prædestinatio, reprobatio.

Estius.

Estius inter recentiores Paulinarum Epistolarum expositores doctissimus.
Qualiter interpretetur verba Apostoli ad Timotheum: *Deus vult omnes homines saluos fieri?* ibid.
Negat attritionem conceptam ex timore pœnarum sufficienter disponere ad Sacramentum pœnitentiæ. 250
Estius sententia vt Augustino consentanea approbatur & stabilitur. 249. 250.

Excæcatio, Excæcatus.

Excæcatio spiritualis quid? & in quo similis excæcationi corporali? 124. 125.
Excæcatio & induratio sunt effectus reprobationis. 424 425.
Excæcati & indurati carent gratia sufficiente. 124. 125.
Illa carentia non obstat eorum libertati necessariæ ad peccandum, nec eos à culpa excusat. 134. 135.
Soluitur obiectio desumpta ex verbis Augustini de induratione Pharaonis Regis Ægypti. 148. 149. 150.
Soluitur obiectio desumpta ex illo Patrum & Consilij Tridentini pronunciato: *Deus impossibilia non præcepit.* 134. 135. & seqq.
Difficultas de possibilitate impletionis præceptorum respectu excæcatorum & reliquorum gratia sufficiente destitutorum, non minus premit Scholasticos quam Augustinum. 140. & seqq.
Vide cæcus, gratia.

F

FACIENS QVOD IN SE EST.

FACIENTI quod in se est per vires naturæ, infallibiliter conferri gratiam, contendunt quidem Scholastici: sed refelluntur. 7. 8. 9. 411. 412. 413.
Dogma illud aduersatur capitalibus Augustini principijs de potentia liberi arbitrij gratia destituti ad aliquid agendum quod non sit peccatum. ibid.
Ab Augustino idcirco appellatur, ridendum & pudore corrigendum. 415.
Item fabulosum & improbabile. 413.
Aduersatur Apostolo dicenti: *quis te discernit*: item, *ô homo tu quis es qui respondeas Deo*: item *ô altitudo diuitiarum*, &c. 412. 413. 414. 415.
Faciens quod in se est per vires naturæ nihil habere potest præ altero, nisi fortè minora peccata ob quæ non confert gratiam August. euincit ex desertione quorumdam paruulorum quorum peccata sunt minima. 9. 413.
Vide Deus, discretio, gratia.

Fides.

Fides diuina ad bene operandum adeò necessaria est, vt nullum opus bonum absque ea fieri possit. 127. & seqq.
Fides rogando impetrat, vt humana infirmitas valeat operari quod præcipitur. 128 130.
A fide incipit omnis mutatio hominis ad bonum. 228.
Ante fidem nulla præcedit in homine gratia, sed fidei initium est omnis gratiæ & bonæ voluntatis initium. 128. 1 4. 192.
Ante fidem non solum nequit homo operari bonum, sed nec vllam habere cupiditatem boni. 130.
Fidei vis merendi expenditur & illustratur. 131. 230.
Nullam fidem veram ac Christianam agnoscit Augustinus, nisi quæ ex Dei charitate dimanat. 216. 217.
Fidem a Deo nobis donari negarunt Semi Pelagiani. 217.
Fatebantur nihilominus gratiam Dei necessariam esse tam ad initium fidei quam ad omnia pia desideria omnesque salutares orationes. 54. 62. 129. 387.
Eidem errori adhæsit Augustinus ante Episcopatum: sed diuinitùs edoctus errorem correxit. 92. 93. 123. 249. 255. 374
In eundem errorē incidere coguntur qui facienti quod in se est, infallibiter conferri gratiam autumant. 411. 413. 414-415
Item qui gratiam Christi subijciunt nutui & determinationi voluntatis humanæ. 54. 230. 387. 390
Fides Theologica est actus charitatis, sed imperfectæ, quæ in peccatoribus reperiri potest. & in quo sita illa imperfectio? 216. & seqq.
Fides Christiana quæ reperitur in peccatoribus, in quo differat à fide dæmonum? 219
Ad exercendum actum fidei diuinæ necessaria est pia voluntatis affectio intellectum captiuans in obsequium diuinæ authoritatis. 219. 220
Absque fide nequit esse spes vera aut charitas. 221
Vide charitas, gratia, infidelis.

Finis.

Finis diuisio in finem quo & finem cui, perstringitur. 222
Inter hos maximè principalis est finis cui. & ad eum ab intendente refertur finis quo. ibid.
Hinc cùm amor concupiscentiæ ordinet rem concupitam ad id cui concupiscitur, non potest Deus ab vlla creatura licite amari amore concupiscentiæ: adeoque spes Theologica talem amorem non elicit. 221. 222
Finis cui præcellenti modo dominatur amanti. 276
Intentio finis electioni mediorum herili potestate imperat: & ad eam inuictè determinat. 261. 334
Amor finis appellatur fruitio: amor medij, vsus. 333
Amor finis ab Augustino appellatus *mansoria dilectio*: amor medij, *ad aliud transitoria*: & cur. ibid.
Vide amor, dilectio, charitas, spes.

Fluuius.

Fluuius obiectu aggeris violente cohibitus, disrupto obice vehementius fluit. 14. 15
Ea similitudine Augustinus illustrat cōcupiscentiæ vehementionem proritationem post semel disruptos aggeres legis prohibentis. ibid.
Vide concupiscentia, lex.

Fortitudo.

Fortitudo virtus cardinalis absque charitate esse nequit, vt nec aliæ virtutes. 214. 215. 216
Fortitudo est ipsa diuina charitas certa restrictione limitata. ibid.
Fortitudinis munus est, aduersitatum retrahentium voluntatem à casto amore veritatis & iustitiæ tempestatem æquanimiter tolerare iisque non cedere. ibid.
Fortitudinis robur a charitate inflammante nascitur. 216
Vide amor, charitas.

Fruitio.

Fruitio. Vide amor, dilectio, Deus, finis, electio.

G

GRATIA.

GRATIA ab Augustino nonnunquam vsurpatur pro opere bono à gratia proficiscente. 380
Gratia variis nominibus exprimitur, à liberatione arbitrij captiuati desumptis. 6. 7. 30. 31. 32. 37. 38. 382
Gratia Dei necessariò prærequiritur ad quodcūque opus honestum: nec per naturæ vires liberi potest vlla præparatio dispositio, aut qualecunque meritum primæ gratiæ. 4. 7. 8. 9. 10. 411. & seqq. 41
Gratia generatim sumpta alia ad intellectum alia ad voluntatem spectat. 10. . 12
Gratia intellectus alia est exteriùs erudiens, alia interius illuminans: & expenditur vtraque. ibid.
Gratiam intellectus tam internam quam externam agnouerunt Pelagiani veræ gratiæ inimici. 1. 207
Nulla gratia intellectus valet voluntatem sub peccato captiuatam liberare: & cur? 11. 12. 26. 27 31. 32. 33. 207
Gratia Christi liberatrix expenditur, & ostenditur procul ab eius intelligentia abesse eos, qui eius necessitatem ad opera super-naturaliter bona coarctant. 12. 26
Gratia voluntatis alia est habitualis, alia actualis. 33
Rursus alia est voluntatis sanæ ac liberæ, alia ægrotæ captiuæ: quarum diuersitas illustratur exemplis & similitudinibus 33. 34. 183. 184

Ab harum discrimine totam controversiam de gratia contra Pelagianos suspendit Augustinus. 34.38.39.204.207

Gratia de qua inter Augustinum & Pelagianos ferbuit disceptatio: non est gratia habitualis, concursus diuinus, physica prædeterminatio, externa protectio, directio aut excitatio Dei: sed gratia medicinalis arbitrij ægroti. 39.& seqq.64. item 88.89. & seqq.348

Gratiæ medicinalis natura & necessitas expenditur. 38.39.40.105 202.& seqq. 203

Nullum prorsus opus bonum ab homine lapso fieri potest nisi per medicinalis gratiæ inspirationem à concupiscentiæ dominatu prius fuerit sanatus. 65.66.

Impotentiam voluntatis captiuæ ad velle aut operari bonum antequam per gratiam medicinalem fuerit sanata, Augustinus comparat impotentiæ cæcorum ad videndum, surdorum ad audiendum, claudorum ad recte gradiendum. 34.35.36.39.46

Sicut medicina non est necessaria imò nec vtilis [illegible], ita medicinalis gratia non est necessaria nec vtilis [illegible] integro. 34.105

Sicut lux non prodest cæco ad videndum, nec [illegible] pedibus destituto ad gradiendum: ita gratia sanitatis [illegible] integritatis nihil prodesset homini lapso ad bene agendum. 34.86.87.106

Gratiam medecinalem destruentes, incarnationem & passionem Christi exinaniunt, ipsum nomen Iesu abolent. 34.35.36.40.105

Gratiæ medicinalis actiuitas circa duorum vulnerum per peccatum inflictorum curationem exercetur: & quænam illa vulnera. 12.37.38.39.90

Gratia habitualis in iustificatione infusa, non liberat nec sanat voluntatem à morbo concupiscentiæ, aut intellectum à vulnere ignorantiæ. [illegible] & seqq. [illegible] 70. [illegible] 75.76.& seqq.

Gratiæ necessitatem ad [illegible] tollenda præterita peccata agnoscunt Pelagiani, ad cauenda futura negant. & quo fundamento? 34.51.203.[illegible] 207 361

Dogma illud crucem Christi penitus euacuat. 34.35.& seqq.

[illegible] necessaria ad vitanda peccata & resistendum tentationibus non est [illegible] scientia legis, aut vlla gratia actualis intellectus, aut remissio peccatorum, aut gratia habitualis. 38.43.44.& seqq. Item. 203.207

Gratiam Christi ex eo prædicare, quod donet possibilitatem volendi aut operandi bonum, non autem ipsum velle & operari Pelagianum est. 52.349.350.& seqq.

Gratiam dare velle & operari, quid? 58.59

Gratia status innocentiæ, & gratia Christi medicinalis qualiter differant? 39.40.& seqq. Item. 82.83.87.88.89.183.345.384.385 38[illegible].389.391.410

Earum discrimen Augustinus operosissimè astruxit. 90.345.346.350.351.389.391.410

Priorem passim appellat adiutorium *sine quo non*: posteriorem, adiutorium *cum quo*. ibid.

Redditur ratio cur homini sano collatũ fuerit adjutorium *sine quo non possibilitatis, & sufficiens*: integro autem detur adiutorium, *quo, vel victrix, & efficacissimum*. 42.43 45 47.183.386

Nulla gratia subdita nutui & determinationi liberi arbitrij ad adiutorium Christi medicinale spectat. 43.45

Adjutorium possibilitatis assimilatur habitibus & speciebus intentionalibus quibus vtimur cùm volumus. 49.64

Ab Augustino assimilatur alimentis, lumini, naui, pedibus; sine quibus homo nequit viuere, videre, nauigare, progredi: cum quibus tamen non ea præstat nisi cùm lubet. 46.72.185.

Adiutoria illa à Neotericis non satis distinguuntur penes efficaciam. 49 51.52.80,102.107.183

Ex eorum confusione nata est hæresis Massiliensium. 53.62

Sententiam inter ea non distinguentem, Apostolico mucrone jugulatam testatur Augustinus. 51.62

Augustinus summoperè contendit à Pelagianis extorquere confessionem adjutorij *cum quo*; & agnitionem discriminis inter illud & adjutorium *sine quo non*. 61.204.205

Adiutorium *sine quo non*, Angelis & protoplastis collatum, non fuit gratia habitualis, concursus concomitans aut prædeterminatio physica: sed gratia actualis libero arbitrio subdita instar habitus. 47.89.102.183.184

Scholastici extendentes prædeterminationem physicam ad gratiam possibilitatis Angelorum & protoplastorum innocentium, capitalia Augustini principia peruertunt: magisque sunt Aristotelici quàm Augustiniani. 345.346

Recensentur varia discrimina adjutorij *sine quo non*, & adjutorij *quo*. 39.40.41.47 48.49.50.51

Si adiutoria ista non differant penes modum influendi in actus liberi arbitrii, immeritò proscripti sunt Semi-Pelagiani. 54.55.

Refertur & refellitur responsio Neotericorum ad loca Augustini. 52.53.54.88.89

Diuersitas adiutorij *sine quo non* ab adiutorio *quo*, non ab euentu effectus aut omissionis ipsius, sed à connaturali operandi modo desumenda est: nec potest vnum in alterum commutari pro libitu voluntatis. 44.45.88.420

Adiutorium *quo* qualiter definiendum? 47.58

Adiutorium hominis integri & Angelorum eiusdem prorsus fuit naturæ efficacitatis, quamuis in istis habuerit finaliter effectum, in illo non: adeoque nihil variat vsus aut non vsus naturam gratiæ. 46.47.184

Adiutorium possibilitatis nunquam potest donare ipsum velle: sed vires volendi suppeditat, si voluntas eo vti voluerit. 60.75.88.183

Si Deus vniuersis hominibus lapsis conferret adiutorium *sine quo non* sicut contulit Adamo, nullus omnium eo vnquam vteretur: & cur? 86.106

Adiutorium hominis integri & lapsi à quibusdam Neotericis distinguitur penes habituale & actuale: sed refelluntur. 86.87

Si gratia Christi non aliter determinet liberum hominis arbitrium quam gratia status innocentiæ; gratis mortuus est Christus. 8.82.105

Gratia Christi non operatur effectum suum dependenter à conditione, *si velimus*: sed ipsamet operatur vt velimus, iuxta Concilium Arausicanum. 82

Hinc nascitur præcipuum discrimen inter gratiam primi Adæ & secundi Adæ: illa dabat operari bonum si homo vellet: hæc dat insuper vt velit. 82.88.183.184.348.349. item 346.& seqq.

Illa fuerat nutui & potestati suo dominio voluntatis: hæc suo nutui & dominio voluntatem subjicit. 40.41.46.50.84.88.91.183

Illa pedissequali obsequio ductum voluntatis sequebatur: hæc imperioso principatu voluntatem trahit quasi pedissequam. 42 50.82,85.92

Illa superabiliter & inclinabiliter voluntatem præeuntem comitabatur: hæc insuperabiliter & indeclinabiliter voluntatem subsequentem dicit & agit. 83.86.348.398.302

Si gratia Christi nutum voluntatis humanæ obseruaret, eique se accommodaret; non ei, sed voluntati prædominanti adscribenda foret hominum discretio. 49.50.107

Id ostenditur exemplo discretionis in malum, quæ non tam tentationi sollicitanti aut diabolo tentationé immittenti, quàm libero arbitrio hominis succumbentis adscribitur. 50.107

Discretionem hominum ideircò adscribendam gratiæ censent quidam Scholastici, quod voluntas necessariò requirat adiutorium gratiæ, ita vt absque eo nequeat discretionem perficere. 49.50

Refelluntur ex eo in primis quod discretio, illa æquè vel magis adscribenda tunc foret libero arbitrio: vtpote absque cuius concursu nequit gratia quemquam discernere. ibid.

Refelluntur secundò ex eo, quod discretio Angelorum æquè adscribenda foret gratiæ *sine quo non*, ac discretio hominum lapsorum gratiæ Christi: quod capitalibus Augustini dogmatibus aduersatur. 47.48.49.50.108.388.389

Item ex eo, quod Angeli sancti non minus fuissent ad Patrem tracti quam homines lapsi: quod Augustinus pro absurdo reputat. 391

Item ex eo, quod tam foret verum: *non miserentis est Dei, sed volentis & currentis hominis*, quam: *non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis*; quod Augustinus constantissimè negat, 83.85.93

Neque aduersarios quidquam iuuat præscientiæ conditionatæ præsidium quod accersunt: hæc enim non minus in discretione Angelorum interuenerat, quam in hominum discretione interueniat. 50.51.377.379

Gratiæ subditæ nutui voluntatis lapsæ prædicatio; originalis peccati virus euacuat, illæsas arbitrij vires astruit; adeoque Pelagianismum resuscitat. 88

Gratiam *congruam* magnâ verborum pompâ in gratiam Christi medicinalem subuexerunt Neoterici. 44.50.51.87.94.95

Congruitatem illam in diuina præscientia exploratiua consensus sub conditione accommodandi fundant. 44.94.67.95

Huius gratiæ congruæ præcipuus defensor Suarez, in sententiam Molinæ & Lessij quoad gratiæ efficaciam necessariò relabitur: quantumuis ab iis discordet circa voluntatem Dei prædefinitiuam. ibid.

Congruam gratiam subinde astruit Augustinus sed longè diuersam quam procudunt Neoterici. 95.96.97

Gratia quam Augustinus *congruam* appellat, non est internum auxilium voluntati exlitùs inspiratum; sed externa vocatio foris pulsans. 94.95.& seqq.

Quo sensu vocatio exterior dicatur *congrua* iuxta principia Augustini? 97

Nulla gratia quæ extra voluntatem peragit partes suas, est *congrua* voluntati, nisi ipsa voluntas per intrinsecam sibi inspi-

rationem à captiuitate concupiscentiæ liberetur, & vorationi gratiosæ accommodetur. 11.12.27.33.97.207
Sicut Augustinus internam voluntatis gratiam nusquam vocat *congruam*, sic nusquam eam vocat *incongruam*. 97
Omnis gratia quæ non habet inseparabiliter adiunctū effectum, ob quem prębetur, ab Augustino ad legem & doctrinam ablegatur: nec eam pro gratia Christi medicinali reputat. *ibid.*
An & quo sensu in doctrina Augustini admitti possit gratia interior voluntatis *incongrua*? 97
Gratiæ medicinalis varia epitheta ex Augustino recensentur, quibus ostenditur nunquam eam carere effectu. 80. 81. 82
Eam Augustinus vocat *efficacissimam*. 80. 92. 103. 348
Eandem appellat *potentissimam*, & *omnipotentissimam*. 80. 103
Item *victricem*, cui nemo valeat resistere. 81. 103. 174. 175. 347. 384
Item, voluntati humanæ *insuperabiliter* & *indeclinabiliter* dominantem. 41. 47. 347. 364. 392
Eam *incrementi* vocabulo frequenter exprimit. & cur? 88. 97. 109
Eam semper esse bonam asseuerat & quo sensu? 97
Ex eius præsentia colligit præsentiam effectus, & ex huius absentia absentiam illius. 83. 84
A nullo corde quantumuis duro respuitur, quia ideo præstatur vt ipsa cordis durities auferatur. 101. 108
Non relinquit voluntatem in æquilibrio, sed potentissime secum abripit. 86
Hac voluntas gratia præuenta non tam agit quam agitur. 81. 5
Sic tamen agitur vt ipsa simul agat & velit, neque sic instrumentum mortuum sed viuum & spontaneum. 348. 349. 350. 363. 364
De gratiæ medicinalis natura & quidditate multiplices recentiorum opiniones recensentur. 167. 168. & seqq.
Consistit essentialiter in cælesti suauitate ac spirituali delectatione, quâ voluntas flectitur ad id agendum quod Deus præstituerit. 167. & seqq. Item 184. 185. 102. 203. 204. 205. 206. 207. 336
Hinc ab Augustino passim appellatur *victrix delectatio*. 174. 175
Est actus vitalis desiderij & amoris, sed indeliberatus. 184. 185. 207. 336
Voluntatem humanam prædeterminat ad agendum, & quidem physicè. 345. 346. 347
Conciliatur cum libertate arbitrij eodem modo quo Thomistæ suam physicam prædeterminationem cum libertate componunt. 347. 348
Quicquid aduersarij contra eam quasi libertatis destructiuam machinantur, vnica sensus compositi & diuisi distinctione dissipatur & in fumos euanescit. 347. 348. 367
Ad eam tamen distinctionem nusquam recurrit Augustinus sed ad saluandam libertatem arbitrij satis est quod voluntas absque violentia aut coactione in actum suum volenter influat 347. 338. & seqq
Gratiæ medicinalis intelligentia cum intelligentia prædestinationis, quam vt causam respicit, connexa est. 372
Itemque cum intelligentia liberi arbitrij, cui tanquam concausæ coniungitur. 353
Gratiæ actualis natura & diuisiones à Scholasticis longè aliter quàm ab Augustino exponuntur. 188. 189. 199. 200
Gratia *excitans*, *operans*, *præueniens*, qualiter à Scholasticis explicentur. 188. 189
Qualiter item *cooperans*, *concomitans*, *adiuuans*, *subsequens*? *ibid.*
An & qualiter eę gratię differant in sua entitate phisica? 188. 193. 194. 195. 197
Gratia pręueniens apud Augustinum & discipulos ipsius quid? Et cuius respectu dicatur pręueniens. 188. 200. 201
Gratia subsequens quid? Et cuius respectu dicatur subsequens? 191. 193
Gratia pręueniens quo sensu iustificet? 192
Gratia operans & gratia cooperans quęnam dicantur? & vnde sic appellatæ? 194. 195. 196
Quo sensu gratia operans dicatur sola operari in bonam voluntatem? *ibid.*
Gratia excitans quænam dicatur iuxta Augustinum? quænam item adiuuans? 196. 197. & seqq.
Gratia quâ *præparatur voluntas à Domino* aliter ab Augustino & Scholasticis explicatur. 201. 202. & seqq.
Gratiæ medicinalis inspiratio in solius diuinæ dilectionis infusione consistit. 204. 205. 207
Gratia quem effectum habeat in nobis? 335
Gratia cælestis necessaria est non solum ad absolutam & efficacem volitionem boni, sed etiam ad velleitatem. 86
Quando gratia à Deo confertur ad absolutum velle boni operis, operatur illud: quando ad imperfectam velleitatem, operatur eam: hinc ex eo quod quidam renuant venire vocati, non sequitur gratiam carere omni effectu. 86. 89
Gratiæ lenis afflatus, quamuis non sufficiat ad absolutè credendum, sperandum, diligendum, orandum, aut legem adimplendum: sufficit tamen ad velleitates quasdam liberum effectuum. *ibid.*
Gratiam Christi cum libertate arbitrij humani conciliare, difficilè visum Augustino. 341. 342. 343
Quin Augustinus rectè explicuerit ac tradiderit concordiam libertatis cum gratia, nemo Catholicorum vsque ad Molinam reuocauit in dubium. 341
Concordia gratiæ cum libertate arbitrij, modernos Scholasticos in duas capitales factiones distraxit: Prędeterminantistas & Præscientistas. 342. 343
Illi violatæ gratiæ, imo & Pelagianismi, & nimis subuectæ libertatis arbitrij, crimen his impingunt: hi, violati liberi arbitrij, imo & Caluinismi, & nimis subuectæ gratiæ, crimen illis impingunt. 343
Cum vtrisque ex parte consonat Augustinus, cum neutris ex toto mi... tamen aduersatur prioribus quam posterioribus. 343. 34...
Gratia ... nam dicenda? 102. 103. 105
Gratiam ... tentiam in statu innocentiæ agnouit & asseruit Augu... vt & in Angelis. 105. 106
Eandem ... atu naturæ lapsę asseruit olim errans cum Semi-Pelagianis: post resipiscentiam, nusquam. 102. & seqq. Item 103. 184. 420. 428
Idque agnouerunt duæ facultates Theologicæ, Louaniensis & Duacensis: & ideo contrariam assertionem censuris suis proscripserunt. 103
Nec D. Thomas nec vllus à tempore Aug. vsque ad recentiores Scholasticos meminit hujusmodi gratiæ sufficientis. *ibid.*
Gratia sufficiens Neotericorum non tam ad gratiam Christi, quam ad naturam, legem aut doctrinam spectat, iuxta Augustini principia. 104. 122
Eam homini lapso debitam recentiores asserunt. 28. 104. 109
Eius effectus est potestas operandi bonum si volumus: veræ gratiæ effectus, volitio faciendi quod possumus. 103
Eius assertio extinguit orationem, accendit elationem. 108
Extenuat dilectionem diuinam erga electos in Scripturis tantopere exaggeratam. 440
Aduersatur Apostolo dicenti. *Quis te discernit*. 103
Repugnat quotidianis Ecclesiæ precibus. 103
Euacuat virus peccati originalis, & extollit vires liberi arbitrij magis quàm Pelagianismus. 104. 105
Euacuat crucem Christi Saluatoris. 105
Gratia sufficiens Neotericorum, non tam gratia est quàm gratiæ monstrum singulare, peccatis multiplicandis, majorique damnationi accersendæ seruiens. 106
Lapsis hominibus citra Dei inuidiam damnandis excogitata: sed quo fundamento? 24. 100. 109
Non solum inutilis est hominibus, sed & perniciosa. 105
Ea, si daretur, homo lapsus nunquam vteretur, sed nec vti posset. 106
Eius assertioni non fauet sed obstat Concilium Tridentinum. 135. 136. 138. 155
Soluuntur objectiones pro eius assertione ex Scripturis depromptæ. 154. 155. & seqq.
Soluitur objectio desumpta ex generalitate redemptionis Christi. 162. 163. & seqq.
Diluitur objectio sumpta ex praxi corripiendi, exhortandi, consulendi ac præcipiendi, quæ pręteditur fore inutilis sublatâ gratia sufficiente. 152. 153. & seqq.
Recensentur multiplices fructus & vtilitates correptionum, exhortationum, consiliorum ac præceptorum, sublata gratia sufficiente. *ibid.*
Soluitur objectio desumpta ex verbis Augustini circa obdurationem Pharaonis. 148. 149. & seqq.
Soluitur argumentum desumptum ex possibilitate obseruationis mandatorum. 139. 140. Item 142. & seqq.
Retorquetur istud argumentum in Scholasticos gratiæ sufficientis assertores. 137. 138 & seqq.
Euertitur gratiæ sufficientis assertio ex regimine populi Iudaici sub lege veteri. 118. & seqq.
Item argumento desumpto ex obduratione & excæcatione hominum. 125. 126. 127
Item ex carentia istiusmodi gratiæ in infidelibus & Ethnicis. 128. & seqq.
Gratiam sufficientem ordinis naturalis procuderunt olim Semi-Pelagiani. sed refelluntur. 132. 133
Cogitationes congruas ordinis naturalis pro gratia Christi obtrudit Vasquez, Massiliensibus & Pelagianis magis quàm Augustino succinens. 28. 29. 30
Gratiam sufficientem ab efficaci penes solum euentum distinguunt quidam recentiores. 100
Hinc vlterius fateri coguntur: in liberæ voluntatis manu esse, quamcunque gratiam pro suo nutu efficacem reddere aut inefficacem: quo nihil magis capitaliter aduersatur Aug. primo

cipiis. 107.108, 109
Soluitur obiectio desumpta ex Augustino, de duobus æquali gratia præinstructis & æquali tentatione pulsatis, cum difformi tamen successu. 97.98
Soluitur alia obiectio ex libro Augustini de spiritu & littera, arguendo inertiam recentiorum qui verba Pelagianorum pro verbis Augustini arripiunt. 90.91.& seqq.
Soluitur aliud argumentum ex libro quæstionum ad Simplicianum, similem recentiorum hallucinationem detegendo. 91.92.93.94
Diluitur alia obiectio ex eodem libro, de vocatione congrua; vbi verba Augustini de vocatione externa, internæ gratiæ inspirationi accommodant. 94.95.96.97
Vide Adam, Angelus discretio, Deus, liberum arbitrium, Lessius, Molina, Suarez, prædestinatio, Vasquez.

Gloria.

Gloria, Vide beatitudo, electio, prædestinatio.

H

HABITVS.

HABITVS subsunt nutui liberi arbitrij. 49.64
Eorum similitudo cum adiutorio hominis integri. *ibid.*
Habitus supernaturales in suos actus influunt, etiam in sententia inimicorum gratiæ. 62.68
Habitualem gratiam eiusque cooperationem, pro adiutorio gratiæ ab Augustino & Conciliis deprædicato obtrudunt quidam Neoterici. 69.75.102
Habitualis gratiæ adiutorium est in potestate hominis iustificati; adeoque longè diuersum est ab adiutorio quod Ecclesia quotidianis precibus implorat. 64.65.& seq. Vide gratia.

Homo.

Homo ad imaginem Dei conditus: & qualiter D. Thomas id intelligat? 260
Homo viator habet libertatem ad opposita bicornè non ita constitutus in termino siue salutis, siue damnationis. 299.300
Ista proinde indifferentia ad opposita non est de ratione libertatis in genere: sed aliunde prouenit: & vnde? 300.333.334
In potestate hominis omne illud & solum est situm, quod homo facit cùm vult: & quid hoc? 262.263 & seqq.
Homo lapsus tum demum liber efficitur, cum filius eum liberauerit: & quomodo id intelligendum? 308
Homo per gratiam Christi accipit liberrimam, fortissimam, inuictissimam bene operandi & perseuerandi voluntatem. 364
Homo lapsus efficaciter electus est ad merendum, perseuerandum & æternam gloriam percipiendam, ante omnem præuisionem meritorum: non ita homo integer aut Angelus: & cur potius? 391 392.& seqq.
Homo licitè appetit ea quæ ad naturæ suæ incolumitatem spectant: & de malis eidem incolumitati præiudicantibus licitè tristatur. 231.245
Semper tamen in sublimiorem aliquem scopum tenetur aciem mentis dirigere, alioquin peccabit. ibid.
Quicquid homo facit si non propter verum Deum facit; ipso non recto fine peccatum est. 246
Homo efficitur bonus non conuertendo animum ad bonum quodcumque finitum, sed ad bonum supremum in quo reliqua omnia continentur. 212
Homo lapsus obnoxius est interiori rixę delectationum carnalium aduersus spirituales: quę delectationes respectiuè appellantur caro & spiritus. 173.174. & seqq. Item 187.188.189
Homo in nullo debet gloriari; cum nihil boni ex seipso habeat; sed totum ex Deo. 100
Homo lapsus nihil prorsus boni habere potest nisi à Deo donatum fuerit: non solum in potentia, sed etiam in ipso actu & exercitio. 78.79.80
Quicquid boni habet homo, ita est solius Dei vt nequidem pro parte adscribendum sit homini. 80
Homini satius & salubrius est se totum indeflexibili Deo committere, quàm suę industrię quidem reseruare. 83
Si homo ex ipso haberet actu velle bonum quantumuis à Deo accepisset potestatem; posset in se gloriari, quia haberet aliquid quod non accepisset. 90
Homo per gratiam agitur vt agat: non vt ipse nihil agat. 83.84.169
Homo per timorem timoris ad amorem pertingit. 95
Interroganti cur homo sine peccato non sit: rectè respondetur: quia non vult. Interroganti vlterius, cur id noluit? Respondet Augustinus; itur in longum. 98
Hominis integri fœlicitas, & lapsi miseria perstringitur. 39.40
Homini integro datum fuit adiutorium *possibilitatis & sine quo non*: homini lapso datur adiutorium voluntatis, operis, *cum quo*: & cur ita? 42.45.46.47.183.184.187
Homo in nullo statu bene agere aut perseuerare posset absque superno adiutorio. 42.47.52.183.185.386.390
Homines discerni per liberum arbitrium post lapsum perinde ac ante lapsum, censent quidam Neoterici: sed somniando magis quam Augustini vestigiis insistendo. 38.49.50.76.88
Homini etiam lapso à Deo deberi gratiam sufficientem præsertim quando vrget præcepti impletio, sentiunt quidam Scholastici: sed perperam. 18.105.110.111.124.126.153
Homo non est dicēdus cæcus ex eò quod nequeat absq; lucis subsidio videre aut ægrotus eò quod nequeat absq; alimentis viuere: & hinc oppugnatur gratia sufficiens Neotericorum. 105
Vide Adam, Angelus, gratia.

I

IACOB.

IACOB electorum typus: vti & Esau ac Chanaan, reproborum. 422.440. Vide Esau, prædestinatio, reprobatio.

Ignorantia.

Ignorantia quæ est pœna peccati à peccato non excusat. 12.124. & seqq. item 134.135. item 154
Ignorantia per se tollit cognitionem obiecti, per accidens cupidinem ignoti. 12.309
Ignorantia & infirmitas duo vulnera per peccatum hominibus inflicta, arbitrij vires ita debilitarunt; vt non nisi medicinali Christi gratia restaurari possint. 12.37.89
In eorum curationem tota virtus gratiæ impenditur. 38
Ignorantia causat inuoluntarium saltem negatiuè. 309. Vide error, excæcatio.

Impeccabilitas.

Impeccabilitas Sanctorum in cælo vnde oriatur? 179.180. & seqq.
Impeccabilitas Dei, Christi, Sanctorum, & confirmatorum in gratia; non obstat perfectæ libertati arbitrij: vti nec impotentia ad bonum in dæmonibus. Vide Deus, Christus, beati, diabolus, libertas.

Indifferentia.

Indifferentia ad bonum & malum est essentialis libertati arbitrij, iuxta Pelagianos. 4.5.328.329.& seqq.
Dogma istud destruit rationem gratiæ liberatricis. ibid.
Scholastici istud amplectentes, Aristoteli & Pelagio magis suffragantur, quam Augustino. 255.328.329. & seqq.
Indifferentia contrarietatis potest adesse libertati, & ab eadem salua manente, abesse. 332.367
Eam habuisse Angelos in via & protoplastos ante lapsum, indubitatum est in doctrina Augustini. 332
Eandem habet homo lapsus sed longè imperfectiorem quàm integer. 332.363.367.368
Est certum testimonium libertatis: sed non ipsa libertas. 331
Non resultat ex intrinseca conditione libertatis: sed ex alio capite: & quod illud? 368
Non est indicium perfectionis, sed imbecillitatis & imperfectionis libertatis. 368
Sicut perfectio sanitatis non consistit in eo quod per subsequentem infirmitatem possit violari: ita perfectio libertatis non includit nec postulat possibilitatem peccandi. ibid.
Sicut beati fœliciter amiserunt indifferentiam ad malum, sic homo lapsus infœliciter indifferentiam ad bonum. 40.184.267.268.& seqq.
Indifferentiam ad bonum & malum non requiri ad libertatem, ostenditur exemplo Dei cuius perfectissima libertas stat cum impossibilitate ad malum. 268.299.326.328
Item ex plena libertate Christi viatoris. 272.299.328
Item ex libertate beatorum Deo fruentium. & seqq. 263
Idem ostenditur ex libertate dæmonum & damnatorum carentium indifferentia ad bonum. 328.329
Quo sensu Augustinus in homine ante gratiam & sub gratia agnouerit indifferentiam contrarietatis & contradictionis? 367.368
Secundum sensum Scholasticorum recentiorum: ab Augustino constantissimè negatā, & à Pelagianis contentiosissimè asserta fuit ista indifferentia. 367
Indifferentia contradictionis non est de ratione libertatis arbitrij vt sic. 333.& seqq.

Recensentur multiplicia incommoda quæ ex eius assertione emergunt. 335. 336. 337. 338. & seqq.
Eius assertores totam machinam Augustinianæ doctrinæ concutiunt & vellicant. 335. & seqq.
Vide gratia, liberum arbitrium, Pelagiani.

Infideles.

Infideles carent gratia sufficiente tam proximè quam remotè. 126. & seqq.
Nequidem habent gratiam sufficientem ordinis naturalis: & oppositum a Semi-Pelagianis excogitatum fuerat. 21. & seqq.
Non excusantur per impotentiam ab obseruatione mandatorum: & quæ impotentia ad talem excusationem sufficeret? 145. 146. & seqq.
Infideles in omni sua ratione peccant. 8. 127. 128. & seqq.
Hinc nullam præparationem, dispositionem, aut meritum primæ gratiæ habere possunt: nisi quis vsque adeò insanire velit vt dicat peccatum esse præparationem, dispositionem, aut meritum respectu gratiæ. 7. 8. 9. 10. 411. 412. & seqq.
Infideles ex duplici capite carent possibilitate exercendi vllum actum veræ virtutis, & quæ illa? 127. 128. & seqq.
Infideles nullam tentationem veraciter vincere possunt. 127
Scholasticorum variæ hallucinationes circa gratiam sufficientem, quam infidelibus semper paratam esse proximè aut saltem remotè imaginantur. 126
Infideles orare quidem orare possunt vt Deus eis largiatur gratiam qua destituti sunt. 128. & seqq. Vide, fides, gratia, philosophi.

Innocentius Papa.

Innocentius Pontifex Augustinianam doctrinam de adiutorio voluntatis & operis hominis lapsi, itera meram possibilitatem excella to, approbat & amplectitur. 69. 70
Necessitatem gratiæ medicinalis ad superandas quascunque tentationes, astruit. 70
Eidem suffragantur *Zozymus* & *Celestinus*, cum Concilio Arausicano. 70. 71. Vide Augustinus, gratia.

Iudæi, Iudaismus.

Iudæi idololatriæ & polytheismo deditissimi: & vnde orta ista peruersa inclinatio? 25. 26
Iudæorum cæcitas & ignorantia expenditur. 119. 120. & seqq.
Iudæis quo potissimum scopo & fine data fuerit Lex Moysaica à Deo? 18. 19. 20. 24. 109. 110. & seqq.
Iudæorum status sub veteri lege perstringitur. 114. & seqq.
Iudæi caruerunt gratia sufficiente ad obseruanda præcepta legis Moysaicæ. 117. 118. & seqq.
Iudæorum paucissimi fuerunt iusti & legis obseruatores. 121. 122. 123.
Iudæis Lex Moysaica per accidens fuit fomes ardoris concupiscentiæ, per se autem limes eiusdem. 17. 123
Iudæis Lex Moysaica data est vt Pædagogus ad gratiam per terrorem. 20. 21
Iudæi per legis notitiam constituti sunt præuaricatores, qui ante acceptam legem fuerant peccatores. & qualiter hi differant? 15. 16. 17.
Quomodo Deus tradendo Iudæis legem quæ iram operaretur grauioremque ruinam afferret, à culpa excusetur. 17. 18. 19. 40
Iudæis data est lex scripta in tabulis lapideis: Christianis scripta in tabulis cordis carnalibus. 106. 107. 109
In fractione tabularum legis cur nullius hominis sed solius Dei ... mentio fiat. 131
Confractio tabularum legis quid mysticè significet iuxta Augustinum. ibid.
Lex Iudæis tradita cur testimonium appelletur. 21. 152
Iudæorum Respublica à Deo ordinatissimè instituta ac gubernata, idque cum quadam analogia ad gubernationem tam totius humani generis, quam vniuscuiusque hominis in particulari. 24. 25.
Radix istius diuinæ œconomiæ aperitur. 25. 26
Iudaismus, Pelagianismi tertius status: & quid ille? 11. 12
Iudæi in sua lege adeò gloriabantur, vt vniuersa bene viuendi præcepta, eius adminiculo implere se posse, iactarent. 21
Sicut ante legem latam homines viuebant sub gratia naturæ; ita post datam legem, Iudæi sub gratia intellectus vixerunt: Christiani in lege Euangelica viuunt sub gratia affectus. 18
Vide, gratia, lex, Pelagiani.

Iustitia, Iustus.

Iustitia ab Augustino passim vsurpatur pro opere iusto seu conformi suis regulis. 7. 76. 86
Iustitia hominis vniuersa in duobus consistit: declinare à malo, & facere bonum. 206
Iustitiæ amicus omnis & solus est, qui ex iustitiæ amore facit bonum & vitat malum. 144. 245
Iustitiæ amicus non est, sed hostis; qui ex timore pœnæ à præuaricatione legis se cohibet. 244. 245. 250
Sola iustitiæ dilectio voluntatem prauam in bonam commutat. 241. 243. 244.
Iustitia veraciter diligi nequit absque cælestis gratiæ adiutorio. 7. 108. 209. 244. 250. 314
Iustitia cuius amorem deprædicat Augustinus, non est creata aliqua virtus, sed increatus Deus. 7. 174. 209. 244. 250. 314.
Hinc dilectio iustitiæ ad bene operandum ab Augustino requisita, est actus Theologicæ charitatis. ibid.
Iustitia ex lege quænam dicatur? & quam sit imperfecta? 235. 236. 247
Iustum esse & bonum esse, apud Augustinum pro eodem reputantur. 112
Iustitiæ dilectio quam necessaria ad honestè operandum? 129. 228. 247
Carentia dilectionis iustitiæ coinquinat vniuersa opera infidelium 127
Carentia ista necessario consequitur carentiam fidei. 127. 128
Vide amor, charitas, dilectio, Deus, infideles.

Iustitia virtus cardinalis.

Iustitia quæ est virtus cardinalis quodnam habeat obiectum; & quam functionem? 214
Est alia amoris charitatiui erga iustitiam sempiternam, quæ Deus est: imò est ipsa diuina charitas certo modo restricta. 213. & seqq. Vide charitas, virtus.

L

LESSIVS.

LESSIVS efficaciam gratiæ & discretionem credentium ab incredulis, in cardinem humanæ libertatis refundit. 44. 50. 58. 430.
Gratiam Christi nutui libertatis subiicit instar habitus. 50
Soli voluntatis arbitrio adscribit determinationem ad agendum perinde ac omittendum. 79. 99
Ex illo eius dogmate sequitur, hominem non tam in Domino quam in seipso posse gloriari. 79
Magis enormiter hallucinatur in materia de gratia, quam Massilienses hallucinati fuerunt. 88
Eius conte ... a gratia hominis integri ad gratiam hominis lapsi vt capitalibus Augustini principiis aduersa, à duabus facultatibus Theologicis Louaniensi & Duacensi proscripta ibid.
Adiutorium hominis integri ab adiutorio hominis lapsi in eo distinguit, quod illud fuerit donum habitualis gratiæ: hoc insuper includat curam singularem, protectionem, & crebras excitationes Dei: sed refellitur multipliciter. 88. 89
Augustinum in suas partes adducere contendit, sed adeo supinè vt obiectiones Pelagianorum pro verbis Augustini obtrudat. 90. 91. & seqq.
Vocationes externas quas Augustinus *congruas* appellat, pro interna voluntatis gratia vendicat. 94. 95. & seqq.
Internam voluntatis gratiam in *congruam* & *incongruam*, frustra implorato Augustini suffragio, diuidit. 97
Negat Deum astringere voluntatem nostram in alterutram partem, sed suæ indifferentiæ relinquere. 98
Eius dogma de gratia sufficiente à duabus facultatibus theologicis censuratum. 103
Ex negatione gratiæ sufficientis perperam colligit, subsequentem præcepti transgressionem non esse peccatum. 104
Dogma illud multipliciter refutatur. 108. 109. 117. 118. & seqq. 124. 125. & seqq.
Verba Apostoli: *Deus vult omnes homines saluos fieri*, non satis consentaneè ad diuinæ gratiæ sinceritatem interpretatur. 158. 159. & seqq.
Magno studio Pelagianorum & Semi-Pelagianorum argumenta coaceruat, & iam dudum obsoleta arma recudit. 63. 162. 418. 426. & seqq.
Contendit Christi redemptionem adeo vniuersalem esse, vt non solum pro fidelibus & prædestinatis; sed & pro infidelibus & reprobis effusus sit sanguis mediatoris, vt hac ratione gratiam sufficientem cunctis paratam astruat. 162. 163. 426
Scripturæ & Augustini phrasin de gratia qua *præparatur voluntas a Domino*, non satis assequitur. 102
Gratiam congruam magna verborum pompa in gratiam Christi medicinalem subuchit. 43. 44. 49. 50. 90. 343

Congruitatem

Congruitatem istam in præscientia conditionalium fundat: sed nimis caducum est fundamentum istud. 44. 50. 543. 377 379
Dicit quod in manu liberi nostri arbitrij sit: gratiam quę secundum se est sufficiens, reddere efficacem vel inefficacem in actu secundo. 44
Electionem hominum lapsorum perinde ac Angelorum sanctorum non nisi post præuisionem meritorum & finalis perseuerantiæ peractam fuisse contendit: contra planam Augustini doctrinam. 390. 391. 393. 419. 426. 427. & seqq.
Propositum diuinum saluandi homines in completum & incompletum dissecat; sicut & electionem, ac prædestinationem. 394. 406
Veracem Augustini doctrinam de prædestinatione, ad nihil vtilem esse calumniatur, nisi ad licentiam vitæ & barathrum desperationis. 395. 406. 429. & seqq.
Homines suæ propriæ infirmitati committere mauult quam diuinæ clementiæ ac beneplaciti firmitati: quod nihil aliud est, quam certissimam desperationis portam miseris aperire. ibi.
Ex locis quibusdam Augustini olim cum Semipelagianis ictui errantis, præsidium suo dogmati accersit. 49
Electorum numerum ex Dei prædefinitiuo proposito certum ac determinatum esse, contentiosissimè pernegat. 418. 426. & seqq.
Antiquitas Massiliensium querimonias aduersus Augustinianæ gratiæ ac prædestinationis prædicationem, animosissime refricat. 410. 418. 426. & seqq.
Incommoda quæ ex Augustiniana sententia sequi contendit, singulatim recensentur & dissipantur. 426. & seqq. vsque ad 434.
Eadem incommoda in ipsum retorquentur, ob præscientiam futurorum, quam nec Deo negat, nec negare potest. ibid.
Assimilatur medico, qui vel dolosè vel imperitè vtilia medicamenta sic applicat: vt obsint, aut saltem non prosint. 429
Vide gratia, Scholastici, Semi-Pelagiani, prædestinatio.

LEX.

Lex supplicandi legem statuit credendi: adeòq; orationes quotidianæ Ecclesiæ pro auxilio gratiæ, statuunt legem credendi quod non detur gratia sufficiens omnibus parata. 104
Lex nulla veraciter impletur nisi diligendo. 205. 217
Lex non impletur ex timore pœnę, sed ex amore iustitię & quę illa iustitia? 206. 210. 244. 250. 314
Gratia facit legis obseruatores: lex sine gratia, prœuaricatores. 111
Legis impletioni caro gratiâ expers inulctè resistit. ibid.
Lex & doctrina foris pulsans aut intellectum illustrans, arbitrium captiuatum liberare nequit. 11. 18. 31. 32. 33. 122
Lex æterna quid? 211
Lex decalogi vniuersorum agendorum summam complectitur. 12
Lex vetus scripta in tabulis lapideis: noua in tabulis cordis carnalibus. 207. 209. 233. 234
Confractio tabularum legis Mosaicę quid significet? 131
Cur nullum hominis opus in legis traditione commemoretur? ibid.
Quo potissimùm fine ac scopo Israëlitis data fuit à Deo lex Mosaica? 18. 9. 20. 23. 109. & seqq.
Lex vetus peccatum demonstrabat: sed vires declinandi ipsum, non suppeditabat. 11. 12. 13. 122
Lex foris pulsans, concupiscentiam non inserit quidem: sed non aufert, imò non minuit. 12. 122
Lex non est per se fomes, sed limes ardoris concupiscentialis: per accidens tamen est fomes eiusdem. 17. 122
Ante legem homines fuerant peccatores: adueniente lege cœperunt esse preuaricatores. 15. 16. 100. 122
Lex Mosaica augendo concupiscentiam, preceptorum obseruationem fecit difficiliorem: & turpitudinem detegendo, ruinam reddidit grauiorem. 13. ad 16. 110. 243
Lex Mosaica cur ab Apostolo vocetur *virtus peccati?* 15. 23. 122. 243
Lex qua ratione fecerit abundare delictum? & quomodo Deus talem legem condendo excusetur ab iniquitate? 17. 18. 69. 122
Lex Mosaica qua ratione fuerit Pædagogus ad gratiam? 20. 21
Cur dicta fuerit *testimonium*? 21. 152
Quomodo ad iustificationem, & sui impletionem ordinata fuerit? 22. 23
Iudæi sub lege viuentes caruerunt promiscuè gratiâ sufficiente ad implendam legem: & ideo paucissimi inter eos iusti & inculpati. 117. 118. & seqq. Item 121 122
Quomodo illa carentia gratiæ sufficientis & inde orta impotentia obseruandi præcepta, stare potuerit cum sufficiente libertate ad peccandum. 134. 135. & seqq.
Legem obseruare intuitu moralis honestatis operis præscripti; vitiosa superbia est, stoicismum redolens. 16. Vide concupiscentia, gratia, Iudæi.

Liberatio, Liberari.

Liberatio presupponit captiuitatem tanquam terminum *à quo*: nec absque huius notitia intelligi potest, 4. 257. 380
Liberatio arbitrij humani in quo potissimum sita? 4. 380
Liberatio arbitrij necessariò prçexigitur ante omnem rectum eius vsum vti & ante remissionem peccatorum in adultis, adeòque perperam à Neotericis constituitur in ipsa remissione peccatorum. 3. 4 69. 73
Liberationis arbitrij vix vlla mentio in Scholis recentiorum. 3 4
Liberatio electorum à massa per prędestinationem Augustinianam, expenditur. 380. 381. & seqq.
Liberatio includit ordinem ad duos terminos: vnum *à quo* alterum *ad quem*: & quinam illi in liberatione arbitrij? 15. 31. 32. 257. 258. 259. 260. 280
Liberari quidpiam dicitur duobus modis: & qui illi? 256. 257
Liberari est liberum fieri: sicut sanari est sanum fieri, & saluari saluum fieri. 380
Liberationem arbitrij recentiores quidem constituunt in adiutorio gratię habitualis in iustificatione infusę: sed refelluntur. 69. ad 73
Vide arbitrium, gratia, libertas, prędestinatio.

Liberum arbitrium, Libertas.

Liberi arbitrij nomen anatomizatur. 256. 257. 307
Liberum opponitur seruo, captiuo, alligato, impedito. 307. 311
Liberum arbitrium aliter à priscis Patribus, aliter à modernis Philosopho Scholasticis vsurpatur. 299
Liberi arbitrij moderna vsurpatio non tam ex Ecclesię promptuariis, quam ex Aristotelicę Philosophię cisternis hausta. 255
De libero hominis arbitrio eadem est Ecclesię, quę Augustini sententia ibid.
Liberi arbitrij intelligentia gratiæ arctissimè connexa. 254
Liberum arbitrium, voluntas, voluntatis arbitrium: ab Augustino pro eodem reputantur. 256. 263. 326
Liberum opponitur coacto siue violento. 311
Liberum ab Aristotele definitur: *quod est gratiâ sui* 258. 311. 334
Liberum esse, & liberari: ab Augustino Apostolum imitante, studiosè discernuntur ac distinguuntur. 314
Homo liber à iustitia, sibi ipsi & omnibus quibus sua dilectione subiicitur, seruit: liber à peccato, seruit iustitiæ sempiternæ quæ Deus est. 314
Liberum quodlibet duos respicit terminos: vnum *à quo*; alterum *ad quem*. 317. 331. 332.
Liberum cuipiam id dicitur, quod is habet in sua potestate, & quid habere in sua potestate? 12. 258. 259. & seqq. 308. ad 310 314. 341. 366 379.

Nihil magis constituit actum in libera potestate agentis, quam delectatio. 308. ad 310

Liberum, an & quid amplius postulet, quam esse voluntarium, seu procedere à voluntate absque violentia? 303. 304

Liberum arbitrium a Prospero definitur: *vti sibi placita spontaneus appetitus.* 270

Libero sola præmonitis cogentisque necessitatis violentia repugnat. 276. 279. & seqq. Item 309. 350

Propositio ista: *quod voluntariè fit, etiam si ex necessitate fiat, liberè fit*: quo sensu a duobus Pontificibus damnata? 304

Liberum non opponitur necessario, sed naturali: vti nec libertas necessitati, sed naturæ. 305. 334

Liberum arbitrium est causa cadendi, non verò standi. 68

Liberum arbitrium creaturæ quantumuis integrum indiget adiutorio gratiæ ad benè operandum, 41. 47. 52. 56. 105. 384. 385. 386. 390

Liberi arbitrij triplex status perstringitur: ad bonum tantum, ad malum tantum, ad vtrumque. 324. ad 328

Liberi arbitrij negati crimen Augustino impegit Iulianus Pelagianorum coryphæus. 253. 254. 341. 354

Eandem cantilenam inuidiosè resumunt Neoterici asserentes Augustinum aduersus Pelagianos dimicantem nimia liberi arbitrij depressione modum excessisse. 255. & seqq.

Retorquetur ista querimonia in ipsos Augustini obtrectatores, qui in alterum extremum deflectendo modum sine modo excedunt: dum vt Caluinismum subuertant Pelagianismum resuscitant. 254

Nec quidquam eos iuuat Aristotelicæ Philosophiæ subsidium, vt pote quæ in materia de libero arbitrio cum suo fœtu Pelagianismo, proscripta est. 255

Non minor est ratio deprimendi liberum arbitrium hac tempestate quam tempore Augustini; cum non minus nunc excessiuè extollatur à Scholasticis quam tunc à Pelagianis. 253. 254

Quicquid de libero arbitrio aduersus Pelagianos dimicans docuit Augustinus, id totum ante exortum Pelagianismum, nemine secum litigante docuerat: adeoque si modum antea non excusserat, nec aduersus Pelagianos confligendo dicendus est excussisse. 252. 253

Liberi arbitrij definitio Scholastico-Aristotelica bicornem indifferentiam ad opposita importans, Augustino & Ecclesiæ per multa post eum sæcula prorsus ignota. 365

Eam etiamnum reijciunt præterminationis physicæ assertores, nec immeritò. ibid.

Liberum arbitrium quibus phrasibus exprimant Græci Patres, & D. Thomas eos imitatus. 259. 260. 307. 308. 371

Liberum hominis arbitrium disertis verbis negat Caluinus, & in Catholicos tam Græcos quam Latinos ob ipsius vocabuli (quod abolitum p. [illegible]) vsurpationem, impudenter stomachabatur. 371

Augustini & Thomistarum de libero arbitrio sententiam Caluinismi infamia notare: calumniosum est. 255. 370. ad 372

Libertas arbitrij in quo formaliter sita? 31. ad 33. 258. ad 260. 264. 265. & seqq. Item 307. 314

Non est formaliter carentia seruitutis, sed positiua perfectio eam carentiam indiuulsè secum afferens. 258. 261. 307. 314

Libertas dominium alterius respuit & excludit. 257. 258. 307

Libertatis totius cubile est voluntas. 261. 301

Libertas arbitrij actiones à se procedentes respicit. ibid.

Libertas circa finem potissimum versatur: quicquid reclament Neoterici asserentes eam principalius variari circa media. 311. 312

Libertatis diuisio trimembris in libertatem à necessitate, à peccato, à miseria, illustratur. 313 & seqq.

Libertas à coactione qualiter se habeat ad ista tria membra. ibid.

Libertas à peccato apud Augustinum quid? quid item libertas à iustitia? 313. ad 318

Libertas creaturæ tam à peccato quam à iustitia, semper habet adiunctam aliquam seruitutem: sed illa fœlicem & regalem, hæc miseram & mancipialem. 314. 315

Libertas à peccato duos terminos respicit: vnum à quo, alterum ad quem. 315. 317. 331. 332

Libertas à peccato secundum terminum à quo, longè aliter à Scholasticis quam ab Augustino exponitur. 315. ad 318

Libertas à peccato secundum terminum ad quem, iuxta Augustini principia exponitur. 3[illegible] & seqq.

Scholastici egregium [illegible] [illegible]cationis patronum habent Iulianum Pelagianum [illegible]. 3[illegible]. & seqq.

Libertas operandi bonum Augustin. & assecl. [illegible] aliud est quam charitas. [illegible]

Sicut membra corporea vinculis constricta carent libertate sese mouendi: sic voluntas humana glutine [illegible] cupiditatis depressa, caret libertate proficiendi [illegible]. 258

Sola charitatis inspiratione voluntas illud dissoluitur. 319. 320

Libertas hominis integri longè magis indifferens fuit ad bonum & malum, quam libertas hominis lapsi. 184

Libertas illa primæua status innocentiæ perstringitur. 39. 40. 183. 184. 418

Libertas operandi bonum primi peccati grandi[illegible] est, adeoque eius carentia est supplicium del[illegible]. 5. 12. 39. 40. 56. 183. 184. 420.

Vulnera duo per peccatú homini inflicta, concupiscentia & ignorantia: car[illegible] [illegible]. 12. 37. 50

Libertas arbitrij an & quo sensu reperiatur in peccatoribus? 330. 332. 333. 341

Libertas arbitrij adeptione beatitudinis in cœlo non tollitur nec minuitur, sed perficitur. 329. ad 336

Libertas beatorum Deo fruentium multo perfectior est, quam fuerit protoplastorum ante lapsum. 328

Libertas non opponitur necessitati, sed naturæ: vti nec liberum necessario, sed naturali. 264. [illegible]4

Libertatem ex generica & essentiali sua ratione esse bicornem & ad bonum malumque indifferentem, plenis buccis concrepant Pelagiani. 4. 5. 254. 255. 328. & seqq.

Eis pro[illegible] suffragantur quotquot hodie idem asserunt. 328. ad 330.

Libertas viatorum est bicornis & ad vtrumlibet indifferens, sed illa indifferentia non oritur ex generica ratione libertatis. 299. 300. 304. 305

Libertas potest eam indifferentiam habere & rursus eadem carere absque vllo suæ naturæ præiudicio. 332

Non oritur ista indifferentia ex naturali perfectione libertatis, sed ex perfectione adjuncta libertati viatricis: & quæ illa imperfectio? 332. 333

Non tam est naturalis conditio libertatis, quam testimonium infallibile eam præsupponens. ibid.

Libertati derogat necessitas coactionis: non vero simplex & voluntaria, & qualiter hæ differant? 304. 306. & seqq.

Libertati nihil derogat determinatio ad vnicam partem contrarietatis cum carentia indifferentiæ ad alteram. 40. 184. 267. & seqq. vsque ad 299

Id ostenditur ex libertate Dei carente omni indifferentia ad malum. 268. 269. 300. 326. 328

Item ex libertate creata Christi cui deerat indifferentia ad malum in via. 2[illegible]. 2[illegible]. [illegible]8

Item ex libertate beatorum similiter ad bonum determinata. 268. 269 & seqq. Item 300. 329

Item ex libertate dæmonum & damnatorum, quos liberè peccare indubitatum est, absque tamen indifferentia ad bonum. 3[illegible]8. 329

Libertatem ex sua ratione non requirere indifferentiam ad bonum & malum, sed consistere cum necessaria determinatione ad vnam partem, docuerant ante Augustinum plerique Patres. 276. ad 278

Item constantissimè tradidit Augustinus tam ante exortum Pelagianismum, quam post. 253. 255. 262. 264. 2[illegible]5. & seqq.

Idipsum post Augustinum docuerunt communiter omnes vsque ad Scholasticos. 278. [illegible] 290

Ex Scholasticis idem docuerunt: Magister, Halensis, Parisiensis, Altisiodorensis, Aquinas, Scotus, Bonauentura, Henricus, Mediauillanus, Argentinas, Carthusianus, Marsilius, Orbellis, Heulcser, [illegible] [illegible]. 2[illegible]9. 290. vsque 300. Item 305. 306

Scripturæ Patres & Concilia quoties bi[illegible] [illegible]nem indifferentia libertatis astruunt, de desultoria libertate viatorum intelligi debent: non de libertate in genere [illegible]. ad 301

Libertas arbitrij ne quidem includit aut postulat indifferentiam *contradictionis*, multo minus *contrarietatis*. 2[illegible]. 276. & seqq. 333. 334

Recensentur multiplices absurditates ex contraria assertione consequentes. 335 & seqq.

Libertas cur minus brutis quam hominibus connaturalis: cum libertas non requirat indifferentiam ad vlla opposita? 303. 304

Libertatem

Libertatem arbitrij in quadam voluntatis *amplitudine* Neotericus quidam constituit: & quid de huius sententiæ consonantia cum principijs Augustini sentiendum? 340. 341
Concordiam libertatis arbitrij cum gratia Christi stabilire, difficile semper visum fuit Augustino. 341
Quia tamen ab Augustino recte stabilita fuerit nemo orthodoxus post Augustinum vsque ad *Molinam* in dubium reuocauit. ibid.
Augustinianam methodum conciliandi gratiam cum libertate arbitrij, amplexi sunt Pontifices Zozymus & Celestinus, concinente Concilio Tridentino. 362. ad 364
Eandem diserte amplexi sunt Patres Cyrillus Alexand. Prosper Fulgentius, Petrus Diaconus, sanctus Gregorius, Beda, Anselmus, Bernardus cum vtroque Victorino. 356. ad 359
Eidem adhæserunt Scholasticorum coryphæi. 361. 362
De concordia gratiæ cum libertate arbitrij summa inter Scholasticos nunc viget contentio, quæ Scholam in duas factiones distraxit. 332. 333
Vide Augustinus, gratia, Pelagiani, prædestinatione.

Louaniensis Facultas Theologica.

Louaniensis facultas Theologica Lessianam consequentiam à gratia hominis integri ad gratiam hominis lapsi, damnauit. 87
Eius censura de gratia sufficiente Neotericorum. 103

Lux.

Lux est adiutorium *sine quo non* videatur: non, *quo* videatur. 46
Lux quæ sanis oculis est adiumentum: saucijs est tormentum. 34. 42
Vide homo, gratia.

M

MASSA.

MAssa quid propriè significet? & cur ab Augustino Apostolum imitante, tam crebro vsurpetur in materia de gratia & prædestinatione, pro hominibus originali labe infectis? 383
Quo sensu humanum genus dicatur massa damnata, massa perditionis: & quo fermento conspersum fuerit: culpæne an concupiscentiæ? ibid.
Discretio seu liberatio temporalis à massa damnationis, est effectus prædestinationis æternæ, quidem adæquatus. ibid.
Quæ causa damnationis massæ humanæ? 383. 422
Massæ humanæ infectio est causa reprobationis hominum secundum considerationem absolutam: voluntas diuina secundum comparatiuam. 421. ad 424
Vide, originale peccatum, prædestinatio, reprobatio.

Medicus.

Medicus per pharmaca restaurans ægros, assimillatur Deo per gratiam medicinalem sananti humanum arbitrium. 52. 53
Medici necessitas cessat cessantibus morbis. ibid.
Medicus corporum restituta sanitate deserit ægrotos: Deus vero impios ad iustificationem perductos nunquam deserit nisi prius deseratur. 155
Dolosi vel imperiti medici est, vtilia medicamenta sic applicare vt aut obsint aut saltem non prosint. 429
Eum imitantur Theologi qui sanam & vtilem doctrinam ita traducunt, vt desperationem lectoribus aut auditoribus ingerat magis quam confidentiam aut profectum. ibid.

Meritum, merces.

Meritum & merces correlatiuè se respiciunt, & eiusdem ordinis esse debent. 47. 386
Hinc vbi meritum non est liberi arbitrij sed gratiæ effectus, ipsa merces dicenda est gratia: alias non. ibid.
Sicut meritum hominis integri & Angelorum non gratiæ sed libero arbitrio adscribendum censet Augustinus, cum tamen absque gratia nullatenus obtineatur, ita meritum hominis lapsi non libero arbitrio sed gratiæ imputandum, quantumuis requirat influxum liberi arbitrij. 86. 386
Merita hominis integri & Angelorum ab Augustino appellantur merita *humana, sua*: & cur? 47. 385. 386
Merita hominis lapsi non sunt *humana, naturalia*: sed *diuina gratiosa*. 47
Merita omnia procedentia ex gratia possibilitatis subdita nitui humanæ voluntatis, sunt merita liberi arbitrij, non gratiæ; humana, non diuina, sua, non aliena. 52. 61. 65
Meritum hominis integri & Angelorum magis adscribitur diuinæ gratiæ ab Augustino, quam meritum hominis lapsi à modernis quibusdam Scholasticis. 386
Merita Angelorum à Deo absolute præuisa, sunt causa electionis bonorum Angelorum ad gloriam: & demerita similiter præuisa, sunt causa reprobationis dæmonum ad gehennam. 389. ad 391. 417. ad 419
Merita hominis lapsi non sunt causa electionis ad gloriam, sed potius effectus. 365. 366. 377. 391. 392. & seqq.
Merces importat quandam oppositionem ad donum gratuitum. 389. Vide Adam, Angelus, electio, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Molina.

Ludouicus Molina efficaciam gratiæ in cardinem humani arbitrij refundit. 44. 50
Merita nostra & discretionem in bonum, libertati æque adscribenda sentit: ac demerita & discretionem in malum. 50
Vulneri quod per eius dogma infligitur gratia Christi, non satis medetur præscientiæ conditionatæ emplastrum. ibid.
Gratiam congruam magna verborum pompa in gratiam Christi medicinalem subuehit. 43
Congruitatem illam in diuina præscientia exploratiua nostri consensus sub conditione præstandi, resoluit. 94. 343
Sententiam suam de concordia liberi arbitrij cum gratia, a seipso inuentam gloriatur: Augustino & reliquis Theologis ignotam fuisse fatetur. 2
Subsequentes tamen eiusdem sententiæ propugnatores, nihil verentur Augustinum obtorto collo in eandem sententiam adducere. 2. 90. 93. 97. 100
Vsque ad Molinam nemo Catholicus Augustinianam gratiæ cum libero arbitrio concordiam in dubium ausus est reuocare. 348
Molina obiectiones Pelagianorum Augustini scriptis insinuatas, pro ipsius Augustini verbis arripit. 90
Electionem hominum lapsorum in præuisione meritorum fundat, perinde ac electionem Angelorum. 391
Ab eius dogmate quoad hoc punctum recedit Suarez, quamuis quoad punctum de efficacia gratiæ mirè cum eo concordet. 44. 66. 67. 343
Sententiam suam de efficacia gratiæ, vt dexterrimam & expeditissimam ad vitandas omnes perplexitates & angustias circa arbitrij libertatem, extollit: & Augustino aduersus Semi Pelagianos dimicanti probandam fuisse, si ei occurrisset, asseuerat. 2. 94
Ex eius dogmate sequitur discretionem in bonum non magis adscribendam esse gratiæ aut Deo gratiam, inspiranti; quam discretionem in malum, tentationi aut diabolo tentationem immittenti. 50
Adiutorium hominis lapsi ab adiutorio hominis integri aut Angelorum, non satis distinguit penes efficaciam. ibid.
In libera potestate humani arbitrij esse contendit, auxilia à Deum suppeditatum reddere efficax aut inefficax. 44
Distinctionem gratiæ efficacis & sufficientis ab effectu sumendam esse affirmat. ibid. Vide Lessius.

N

NATVRA.

NAtura non incongrua ratione appellari potest gratia. 103
Gratia sufficiens recentiorum, natura potius dicenda est quàm gratia, & cur? 104. 105
Naturam humanam peccato vitiatam aut viribus bene maleque agendi destitutam, contentiosissimè negabant Pela-

gius, constantissimè asseuerauit Augustinus. 34. 35. 37
Si natura non fuisset peccato sauciata, Saluatoris opitulatio frustranea foret, & inanis passio mediatoris. 36. 37, 38. Vide, homo, Pelagius.

Necessitas.

Necessitas duplex, vna coactionis, alia spontaneitatis & quid vtraque? 264. 265
Necessitas coactionis repugnat libertati eaque sola. 12. 264. & seqq.
Necessitas & natura ab Augustino pro eodem reputantur: ac libertati æqualiter repugnare censentur. 265. 287.
Qui necessitatem sumunt pro determinatione ad vnum tam Augustino quàm toti antiquitati aduersantur. 266
Augustinum per necessitatem oppositam libertati, non intellexisse determinationem ad vnum agnouit præter alios D. Thomas. 266. 267
Necessitas sumpta pro determinatione ad vnum, nihil derogat libertati arbitrij. 40. 284. & seqq.
Ibique non solus Augustinus sensit, sed & pleriquæ Patres vetustiores ipso. 270. ad 278
Idem senserunt subsequentes Patres vsque ad ætatem Scholasticorum 279. ad 290
Idipsum senserunt Scholasticorum antesignani. 289. 290. & seqq.
Dura necessitas, nolle quod declinari nequit. 383
Vide coactum, coactio, liberum arbitrium, libertas.

O

OBDVRATIO, OBDVRATVS.

Obduratio quid? Quid item excæcatio? 124
Obdurati gratiam sufficientem non habent. 124. 125
Obdurati non excusantur à culpa per impotentiam ortam ex carentia gratiæ sufficientis. *ibid.* & 134. ad 157
Soluitur obiectio ex Augustino circa obdurationem Pharaonis Regis Ægypti. 148. 149. 150. Vide, excæcatio, fides, gratia.

Opus, Operari.

Opus fieri, *sicut oportet*, iuxta phrasin Augustini & Conciliorum: quid? 226. 227
Nullum opus fit *sicut oportet*, nisi ex iustitiæ dilectione procedat. *ibid.*
Hinc opus factum intuitu honestatis moralis cuiuscumque virtutis creatæ, non fit *sicut oportet*. *ibid.*
Hinc minus opus factum ex timore pœnæ, non fit *sicut oportet*. *ibid.*
Concilia & patres additione particulæ *sicut oportet*, nihil fauent Scholasticis operum naturaliter bonorum per vires naturæ elicibilium assertoribus: vti nec Pelagianis opera sterililter bona astruentibus. 226. ad 229
Sicut nullum bonum ab homine gratia destituto fieri potest *sicut oportet*: ita nullum malum ad quod tentatur, vitari potest *sicut oportet*. 228
Idcirco nullum opus fieri potest viribus naturæ *sicut oportet*, quia quicquid fit absque gratia, peccati labe aspersum est. 7. 8. 226. 227
Inter opus factum *sicut oportet*, opus vitiosum; Augustinus nullum agnoscit medium. 226. 227. & seqq.
Scholasticorum hallucinatio circa particulam, *sicut oportet*, referetur & refellitur. 228. ad 230
Expenduntur aliæ phrases Augustinianæ eodem spectantes. 226. ad 228
Possitne quis velle, desiderare, aut operari bonum credere, sperare, pœnitere, Deum diligere, non *sicut oportet*? 228. ad 230
Opera infidelium vniuersum sunt peccata. 127. & seqq.
Vide, gratia, infideles, liberum arbitrium.

Oratio, Orare.

Oratio fidelium est clarissima gratiæ testificatio. 64
Oratio restatur non petitam non esse in potestate orantis. 104. 109. 136. 205.
Orare vt quis faciat quod habet in sua potestate, stultissimum est. 104. 109. 135
Hinc ex quotidiana oratione Ecclesiæ pro diuino auxilio, euertitur assertio gratiæ sufficientis omnibus in manica paratæ. *ibid.*
Orare pro reprobis cognitis, an liceat? 165. 166
Vide, gratia, reprobatio.

Originale peccatum.

Originale peccatum est causa reprobationis non solum eorum qui in eo decedunt: sed etiam eorum quibus per baptismum remissum fuerit 422. 423
Soluitur obiectio ex verbis Concilij Tridentini. 423
Originalis peccati pœnas magis extenuant Scholastici quam Pelagiani. 253. Vide, reprobatio.

P

PANIS.

Panis quotidianus quem in oratione dominica petimus, qua ratione dicatur *panis noster*, cum sit donum Dei. 101
Panis iste, Deo donante, fit noster: sed nobis superbientibus efficitur alienus. *ibid.*
Hinc illustrantur quædam phrases Augustini, quibus ait, *velle, nolle, consentire, dissentire*, esse nostræ propriæ voluntatis: absque vllo præiudicio gratiæ voluntatem præparantis. 99. 101. 102

Peccatum, Peccare.

Peccati definitio Augustiniana perstringitur. 326. 327
Peccandi potestas, nec libertas est nec pars libertatis. 271. 326
Creaturis accidit eo quod ex nihilo factæ sint. 326. 327
Peccatum nequit esse præparatio, dispositio aut occasio percipiendæ gratiæ. adeoque cum homo gratiâ destitutus nihil possit nisi peccare, nullo modo ad gratiam se disponere valet. 7. 8. 9. 10. 411. & seqq.
Minora peccata non sunt regula distributionis gratiæ, vt patet in paruulis solo originali labe infectis, quos Deus nonnunquam absque gratia mori permittit. 8
Peccata omnia hominis lapsi ex ignorantia aut concupiscentia procedunt. 38. 90
Peccatum non ex timore pœnæ, sed amore iustitiæ vitari debet, alioquin non vitatur *sicut oportet*. 173. 175. 228
Sicut vniuersa peccata hominis lapsi procedunt ex delectatione terrena. ita omne bonum opus ex delectatione cælesti ac spirituali, quæ est gratia medicinalis. 172. 173
Peccatum primum protoplastorum & peccata personalia posterorum qualiter differant in modo perpetrandi? 38. 90
Peccati iustissima pœna est; vt is qui omisit velle bonum cum posset, amittat posse cum vellet. 90
Hinc excæcatos & obduratos non excusat impotentia benè agendi absque gratia sufficiente; quia huius subtractio est pœna præcedentium peccatorum. 124. & seqq.
Peccatum nequit esse effectus prædestinationis, & cur? 368. ad 370
Peccatum non est effectus reprobationis, sed causa. 415. & seqq.
Permissio primi peccati siue Angelorum siue hominum, non fuit effectus reprobationis Angelicæ aut humanæ: vti nec prædestinationis. 379. 380. & seqq. Item 420. 425
Permissio peccatorum personalium hominis lapsi per excæcationem, obdurationem, desertionem: est effectus reprobationis. 424. 425
Peccatum & præuaricatio qualiter differant? qualiter item peccator & præuaricator? 3. 4. & seqq.
Peccator an & quo sensu polleat libertate arbitrij. 330. & seqq.
Vide liberum arbitrium, prædestinatio, reprobatio.

Pelagius, Pelagiani, Pelagianismus.

Pelagius celerrimi perspicacissimique ingenij fuit. 34
Eius aduersus Augustinum conflictus de humanæ naturæ integritate non obstante lapsu protoplasti: potissimum inchoatus fuit & continuatus. 34. 71. 204. 205
Adiutorium possibilitatis & *sine quo non*, libens admittebat: sed sufficientiam eius post Adæ lapsum non minus quam ante astruendo, pertinacissimè errabat. 34. 51. 75. 204. 205
Gratiæ necessitatem ad tollendam præterita peccata admisit: ad cauenda futura, admittere detrectauit & cur? 34. 35. 36. 205. 261.
Dogma istud crucem Saluatoris funditus euacuat. 34. 35. 36

Pelagij

Pelagij certamen cum Augustino de gratia, in duobus potissimum consistebat: & quæ illa? 51. 52. 75. 204. 205. 207
Pelagius quasnam gratias generatim admiserit: & quas admittere detractauerit? 51. 53. 62 64 207
Pelagij decantatissima cantilena: *Benè velle & nolle à humani arbitrij fonte descendere.* 51 261
Hinc adiutorium voluntatis & operis summoperè horruit agnoscere 53. ad 55
Pelagiani Aristotelicam philosophiam plenis buccis concrepant, in materia de libertate arbitrij. 255
Catholicis fati assertionem calumniosè impingunt: & cur? 349
Non solum in bonis actibus, sed & in malis tolli libertatem arbitrij in Augustiniana gratiæ prædicatione, calumniantur. 354. 355
Catholicis falsò imponunt, quod asserant voluntatem hominis gratiâ præuentam nihil agere sed solam gratiam operari effectum. 348. ad 352
Pelagiani gratiam intellectus vltrò admittunt: & quid illa? 11
Vires liberi arbitrij nimis superbè extollunt. 54. 250. 367
Liberum ipsum arbitrium pro gratia obtrudunt, ad eludendas Scripturas necessitatem gratiæ adstruentes. 91. 92
Electionem nullam agnoscunt nisi quam præcesserit meritorum disparitas. 374
Victoriam tentationum libero adscribunt arbitrio. 100. 261
Augustino crimen negatæ libertatis arbitrij affingunt: & cur? 253. 254. 342. 348. 349. 350. 364
Aduersus istam calumniam Augustinus scripsit librum de gratia & libero arbitrio. 351. 353
Pelagiani à Neotericis traducuntur tanquam omnis internæ gratiæ negatores: sed traductio ista conficta est ab ijs eo fine vt se à Pelagianismi nota abstergant. 85
Pelagiani veræ gratiæ hostes fuerunt, sed non adulteratæ, 34. 51. 75. 173. 204. 205
Pelagianismus Semi-pelagianismum peperit. 378
Pelagianismi tertius status, Iudaismus; & quid ille? 11
Pelagianismum resuscitant assertores bicornis indifferentiæ liberi arbitrij. 254. 255. 327. & seqq.

Pharao.

Pharaonis flagellatio quamuis non habuerit rationem congruæ vocationis respectu Ipsius iam obdurati: habuit tamen respectu aliorum quibus prædicta est. 95
Pharaonem à culpa an excusauerit impotentia obtemperandi orta ex obduratione? 148. ad 150
Expenduntur verba Augustini olim errantis, quibus ait: *Pharaoni non imputabatur quod obduratus obtemperare non poterat.* ibid.
Vide excæcatio, gratia, libertas, obduratio, peccatum.

Philosophia, Philosophus.

Philosophia præsertim Aristotelica seminarium multorum errorum. 255. 372
Eam plenis buccis concrepant Pelagiani: & cum ijs damnata est quoad assertionem libertatis ad vtrumlibet bicornis. 255
Ad eam nihilominus recurrunt passim recentiores pro haurienda notitia liberi arbitrij, contemptis Ecclesiæ promptuariis. ibid.
Philosophorum virtutes sunt vitia. 8. 10. 211.
Vide Aristoteles, infideles, Pelagiani.

Perseuerantia.

Perseuerantia constituta fuerat in libera potestate hominis integri, vti & Angelorum. 42. 418
Nec homo integer, nec Angelus absque gratiæ adjutorio perseuerare poterat. 42. 46. 51. 56. 184. 385. 386. 390
Cur homini integro datum fuerit posse perseuerare si vellet: homini autem lapso datur velle. 42. 43. 386
Homo integer aliquantulo tempore vsus est sua possibilitate perseuerandi. 46
Angeli per liberum arbitrium steterunt perseuerantes, & suæ perseuerantiæ, arbitrariæ indefectabilitatis perpetuæ præmium receperunt. 47. 48. 51. 61. 318 390
Perseuerantia Angelorum præuisa, fuit causa non effectus prædestinationis eorum ad gloriam. 387. 388
Perseuerantia hominis lapsi est effectus non causa prædestinationis & electionis ad gloriam. 377. & seqq. Vide Adam, Angelus, electio, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Prædeterminatio physica.

Prædeterminatio physica & adjutorium gratiæ medicinalis ab Augustino assertum, in quibus conueniant & discrepent. 342. & seqq.
Prædeterminationis physicæ primi assertores, Augustini sententiam de gratia saluatrice viderunt ac tenuerunt: sed posteriores multa ex philosophia peripatetica adjecerunt, Augustino capitaliter aduersa. 344. 345
Qui prædeterminationem physicam in generali subordinatione causæ secundæ ad primam fundant, adeo vt eam ad gratiam hominis integri & Angelorum extendant. 3 Augustini doctrinam funditùs peruertunt. 344
Magis sunt Aristotelici quam Augustiniani. 345
Radicem necessitatis gratiæ medicinalis obscurant. ibid.
Prædeterminationis physicæ assertores, gratiæ congruæ procursoribus vitio vertunt quod diuinam gratiam extenuent, & libertatem arbitrij nimis extollendo Pelagianismum resuscitent. 343
Hi illis è contra improperant quod nimis extollant gratiam, & libertatem arbitrij plus æquo deprimendo, Caluinismum inuehant. ibid.
Gratia Christi medicinalis voluntatem prædeterminat physicè iuxta principia Augustini. 345. 346. & seqq.
Prædeterminationis physicæ ampliatores ad omnes effectus creaturæ rationalis etiam malos, scripturas prædicantes singularem Dei beneuolentiam in nostris operibus bonis, obscurant & eneruant. 345
Conciliatur prædeterminatio physica cum libertate arbitrij iuxta principia Scholasticorum. 346. 347. 348
Recensentur 7. discrimina inter prædeterminationem physicam modernorum & gratiam medicinalem Augustinianam. 343. 344. 345
Quicquid aduersus prædeterminationem physicam tanquam libertatis vulneratiuam adducitur, vnica sensus compositi & diuisi distinctione dissipatur. 347
Ad eam tamen distinctionem nusquam confugit Augustinus gratiæ medicinalis prædeterminatiuam vim astruens. 348. 349. & seqq.
Assignatur genuinus modus conciliandi libertatem arbitrij cum gratia physicè prædeterminante, iuxta principia Augustini: & fusè ex variis capitibus probatur. 348. 349. & seqq.
Augustinianum modum conciliandi gratiam physicè prædeterminantem cum libertate arbitrij amplexi sunt sequentes Patres vsque ad Scholasticos. 355. vsque ad 361
Eundem amplexi sunt Scholasticorum coryphæi. 360. 361
Fauent Pontifices Zozymus & Celestinus, ac nouissimè Concilium Tridentinum 362. 363. 364
Vindicatur modus iste à calumnia Caluinismi. 370. 371. 372
Prædeterminationis physicæ assertores etiamnum reprobant vulgarem definitionem liberi arbitrij ex Aristotelica philosophia haustam, nec immeritò. 365
Definitio ista capitaliter inimica est gratiæ Christi medicinalis nec Augustino aut discipulis ipsius vnquam nota fuit aut probata. ibid. Vide Augustinus, gratia, liberum arbitrium, Pelagiani, Philosophia, voluntas.

Prædestinatio.

Prædestinationis nomen expenditur & anatomizatur. 356. 364. 365
Prædestinatio, dilectio, electio, propositum, præparatio gratiæ, discretio: an & qualiter differant? 371. 372
Prædestinatio Augustiniana & gratia medicinalis se inuicem respiciunt vt causa & effectus: nec altera sine altera intelligi potest. 372. 377. 378. & seqq.
Varietas opinionum de gratia procreat similem varietatem opinionum de prædestinatione, & è conuerso. 372
Doctrinam de prædestinatione & gratia, magis ex peripatetica philosophia, quam ex Augustiniana Theologia hauserunt recentiores. ibid.
Prædestinatio non est de rebus æternis & immutabilibus, sed de temporalibus & contingentibus. 365
Prædestinatio indiscriminatim respicit finem & media: gloriam & gratiam, præmium & meritum. 365. & seqq.
Non respicit malum culpæ. 367. 368
Non respicit nisi ea quæ per ipsum Deum præstituentem, efficienda sunt. 365. 371. 386. 387
Prædestinatio alia ad vitam, alia ad mortem. 368. 369. 370
Eam diuisionem non solum Augustinus cum suis discipulis Prospero & Fulgentio, sed & synodus Valentina tradit. 369. 370
Falsò asserunt recentiores prædestinationem ad mortem carere fundamento in Scripturis. 370
Falsò iidem contendunt, sola supernaturalia bona cadere sub prædestinationem. ibid.
Prædestinatio quo sensu à Patribus diuidatur in prædestinationem gratiæ & prædestinationem iustitiæ ibid.
Item in prædestinationem ad bonum, & prædestinationem ad malum: siue prædestinationem misericordiæ & prædestinationem iudicij? ibid.
Falsò asserunt recentiores, non esse in rigoroso sensu verum, quod homo prædestinetur ad pœnam. 370

Prædestinatio ad bonum temporaliter solùm duraturum, absolute non est dicenda prædestinatio. 370. 371. 372
Prædestinatio apud Augustinum alia est gratiæ, alia meritorum: & quid vtraque? 373. 37[illegible]. & seqq.
Prædestinationis vulgata definitio ex Augustino desumpta membratim exponitur. 377. 378. & seqq.
Eâ definitione non comprehenditur quæuis prædestinatio, sed illa solùm quæ in bono est, ipso Augustino testante. 376
Quænam ex tribus illis in scientia intelligenda sit nomine præscientiæ in eadem definitione? 377. ad 380. [illegible]
Beneficia diuina in quorum præparatione consistit prædestinatio, recensentur & expenduntur. 3[illegible]. 366. 377
Prædestinatio ex mente Augustini non consistit formaliter in præscientia, sed in præparatione. adeoque non est actus intellectus diuini sed voluntatis. 3[illegible]. 380
Id sensisse Augustinum, non solùm Prosper, Hilarius, & Fulgentius discipuli, sed & Massilienses aduersarij palam agnouerunt. 380
Prædestinatio non aliter respicit gratiam & gloriam nisi quatenus sunt beneficia liberationis. ibid.
Prædestinatio Augustiniana præsupponit lapsum humani generis & massam perditionis. 381. 382. 383
Massa illa cur dicatur perditionis damnationis, damnata? & [illegible] fuerit? 383. 384. 422
Prædestinationis Augustinianæ adæquatus effectus est liberatio: & quid hæc? quosque terminos respiciat? 380. [illegible] & seqq.
Prædestinatio & præscientia reciprocantur ad inuicem importantia habitudinem. 387
Prædestinatio gratiæ in Angelis non habet locum, & cur? [illegible]
Nec in hominibus habuisset stante innocentiæ statu. 389
Soluitur difficultas de prædestinatione hominum in statu innocentiæ, desumpta ex verbis Augustini 390
Prædestinatio iustitiæ & meritorum in Angelis habuit locum, habuissetque in hominibus persistentibus in statu innocentiæ. 389. 390. & seqq.
Durante statu innocentiæ totidem homines fuissent prædestinati prædestinatione iustitiæ, quod nunc prædestinatione gratiæ [illegible] soli nascerentur. 416
Prædestinatorum numerus longe minor est quam reproborum, & cur? 437. 438
Prædestinatorum numerus quo pacto certus ac determinatus, an ex prædestinatione diuina, an ex mera præscientia, 415 ad 418
Prædestinati homines supplent ruinas Angelorum apostatantium, suppleuissentque in statu innocentiæ. 415 416. 417
Prædestinatio & reprobatio status & lapsus, gloria & damnatio; suspensa fuerunt à libero arbitrio Angelorum & hominum innocentium. 418
Prædestinatio hominum ad gratiam & gloriam prior est omni præuisione meritorum. 391. 392. & seqq.
Id tamen non est fidei, nec vt fidei dogma ab August. traditum. 409
Soluitur difficultas ex verbis Augustini quibus ait, neminem contra eam prædestinationem quam ex Scripturis defenderat, disputare posse nisi errando. ibid.
Prædestinatio præuisione meritorum anterior, non est simpliciter necessaria saluandis hominibus. 392
Prædestinatio creaturarum rationalium quo ordine ac methodo generatim peracta fuerit 415. 416. 417
Prædestinatio absoluta ad gloriam ante præuisionem meritorum astruitur ex Scripturis. 394. 395 & seqq.
Eadem astruitur ex generalibus August. locutionibus. 397. 398
Item ex singulari prouidentiâ circa paruulos. 398. 399
Item ex cura extraordinaria circa quosdam adultos. 399. 40[illegible]. 401. 402
Item ex opposita voluntate Dei, quæ est cardo gubernationis reproborum. 401 402 403
Item ex diuina vocatione secundum propositum [illegible]. & ostenditur propositum istud antecedere omnem absolutam præuisionem meritorum. 404. ad 407
Item ex querimoniis Semi Pelagianorum de Augustini doctrina, quæ manifestè supponunt Augustinum non aliam agnouisse prædestinationem ad gloriam nisi eam quæ omnia merita præuisa antecedat. 408. 409
Diluuntur objectiones ex Scripturis quas aduersarij in suam partem obtorquent. 395. 396 397
Soluuntur objectiones ex Augustino partim olim errante, partim male intellecto, desumptæ. 409 410
Soluitur objectio desumpta ex sinceritate diuinæ voluntatis, qua vult omnes homines saluos fieri: & explicatur illa voluntas, remissiue 426
Diluitur objectio sumpta ex generalitate redemptionis Christi, remissiue. ibid.
Satisfit argumento desumpto ex diuinis promissionibus quibus promittitur gloria sub conditione obseruationis mandatorum absque vlla personæ exceptione. ibid.
Diluitur argumentum sumptum ex diuina bonitate cui repugnat; humanæ saluti insidiari, eamque de industria impedire. 417. 418
Retorquetur argumentum istud in suum authorem. 418
Soluitur objectio desumpta ex incommodis [illegible] ac desperationis, quæ Augustiniana [illegible] prætenditur. 4[illegible] 430
Retorquetur argumentum in authorem, propter diuinam præscientiam, quam non negat nec negare potest. ibid.
Soluitur & retorquetur objectio petita ab [illegible] commodis sublati zeli animarum, inuecti scandali, inductæ dissolutionis ac licentiæ viuendi [illegible] inutilitatis correptionum, exhortationum ac suasionum. 43[illegible] 432. 433
Soluitur objectio petita ex parte diuinæ bonitatis ac clementiæ cui repugnare prætenditur, creare & constituere reprobos ad meram damnationem & interitum sempiternum. 433. 434. & seqq.
Prædestinatio Augustiniana iisdem argumentis à modernis Scholasticis impetitur, quibus olim à Massiliensibus impetita fuerat. 409. 410. & seqq. ad 434
Prædestinatis omnia cooperantur in bonum, sicut reprobis omnia in malum. 435
Propter prædestinatos reprobi nascuntur ac fouentur. 434. & seqq.
Expenduntur multiplices fructus & vtilitates prædestinatis ex reproborum societate obuenientes. 434. 435. & seqq.
Prædestinatorum typum gessit Iacob: reproborum, Esau & Chanaan. 422. 440. Vide Adam, Angelus, electio, gratia, Lessius, reprobatio.

Præscientia.

Præscientia diuina alia est absoluta, alia conditionata: & quid vtraque? 377. 378. 379
Præscientia conditionalium ordine rationis mediat inter scientiam simplicis intelligentiæ & præscientiam absolute futurorum, & ob id media dicitur. 377
Præscientia conditionalium nullatenus Deo deneganda est iuxta Augustini principia. 379
Magnus tamen eius abusus viget apud gratiæ congruæ procusores. 44. 50. 94. 95. 107. 343. 377. 378
Præscientiam diuinam detestabili argumento negauit Cicero, vt arbitrij libertatem saluaret. 263
Præscientiam diuinam cum libertate arbitrij qualiter conciliet Augustinus aduersus Ciceronem. 262
Præscientiæ diuinæ emplastrum non satis medetur vulneri quod gratiæ Christi medicinali infligunt assertores gratiæ congruæ. 50
Præscientia diuina conditionalium non facit vt gratia Christi humanam sibi subdat voluntatem, quod tamen ad veram gratiam requirit Prosper. ibid.
Præscientia Dei quam in definitione, prædestinationis Augustinus adjungit præparationi, expenditur. 377. ad 379
Incommoda quæ ex prædestinatione Augustiniana sequi prætendunt aduersarij; non magis ex ea sequuntur quam ex præscientia quæ ab ipsis agnoscitur & agnosci debet. 339. 340. & seqq.

Propositum.

Propositum. Vide Deus, discretio, gratia, prædestinatio, vocatio.

Prudentia.

Prudentia virtus cardinalis, in quo sita? quænam eius functio, & quod objectum? 214
Non tam ad intellectum quam ad voluntatem spectat. ibid.
Est ipsa Theologica charitas certo modo restricta. 213. 214
Vide charitas, virtus.

R

REMISSIO PECCATORVM.

Remissio peccatorum est quidem gratia, sed non tam ad actualem quam ad habitualem gratiam reducenda. 33
Eam nomine liberationis arbitrij præcaptiuati intelligi debere, contendunt Neoterici: sed refelluntur. 3. 4. 34. 35
Eam esse gratuitam, palam agnouerunt Pelagiani: quamuis

uis ad cauenda futura peccata necessitatem gratiæ non agnouerint. 34. 62

Vide, arbitrium, gratia liberum, Pelagiani.

Reprobatio, Reprobus.

Reprobatio apud Augustinum quid? quid item reprobari. 391

Reprobatio alia negatiua alia positiua: & quid vtraque? 419. 420

Reprobatio Angelorum tam positiua quam negatiua præsupponit præuisionem lapsus Angelici sicut & prædestinatio præuisionem perseuerantiæ. 418. ad 420

Hinc permissio lapsus Angelici non fuit effectus reprobationis siue positiuæ siue negatiuæ. 420. 425

Reprobatio hominum præsupponit lapsum Adæ, & massam humani generis, originalis peccati fermento conspersam. 420. 421. 422

Non solum originale, sed & vniuersa actualia peccata reproborum concurrunt ad complectendam eorum reprobationem. 422

Soluitur difficultas de peccatis per sacramenta plene remissis non solum quoad culpam, sed etiam quoad pœnam. 423

Causa reprobationis vnius hominis lapsis præ altero, est merum Dei beneplacitum. 424. 425.

Reprobationis vtriusque tam positiuæ quam negatiuæ ordo ac modus perstringitur. 420. ad 422

Permissio lapsus Adæ non fuit effectus reprobationis hominum siue negatiuæ siue positiuæ. 420. 425

Reprobationis negatiuæ nullus est vsus in doctrina Augustini, siue circa homines, siue circa Angelos. 421. 422

Reprobationis effectus sunt excæcatio, obduratio, damnatio. 424. 425

Reprobi an per Christum redempti. 162. 163 & seqq.

Pro reprobis cognitis non magis licet nobis orare, quam pro dæmonibus iuxta Augustinum. 165. 166

Pro reprobis præparatam esse gratiam sufficientem & pro ijs passum esse Christum, Scholastici plerique sentiunt: sed Augustinus contrarium asserit. 162. & seqq. 421 426

Augustini doctrinam quoad hoc punctum, vt Catholicam approbauit synodus Valentina. 164

Eandem amplexatus est Prosper Augustini discipulus. 163

Eidem suffragatur Remigius præsul Lugdunensis. 163. 164

Reprobis omnia cooperantur in malum, perinde ac electis in bonum. 425

Reprobi non tam propter seipsos quam propter electos, nascuntur, conseruantur, gubernantur. 434. & seqq.

Reprobi electorum seruituti destinati sunt: & in quo sita illa seruitus? 439. 440

Seruitutem illam præfigurauit seruitus inflicta Chanaan & Esau, reproborum omnium typis. 440. 439. 440

Reproborum multitudo longe copiosior est quam electorum, & cur? 437. 438

Absque reproborum cooperatione electi non possent in bonum adeo proficere. 442

Reprobi electos probant, exercent, erudiunt, manifestant, prouehunt. 43 . 439

Recensentur vari documenta salutaria, quæ ex reproborum societate percipiunt electi. 435. ad 437

Ex reproborum admixtione tres fructus in electos redundant & quinam illi? 434. vsque 440

Reprobi ornamentum præsentis seculi augent. 434. 435

Vide electio, prædestinatio.

S

SAPIENS, SAPIENTIA.

Sapiens à stulto qualiter differat iuxta Stoicos. 257

Sapientia vera cuius initium est timor Domini nihil est aliud Augustino nisi charitas. 132

Scholastici.

Scholastici in duas factiones distracti circa efficaciam gratiæ saluatricis. 332

Scholastica Theologia agnominatur *contentiosa*. 293

Scholasticorum ab Augustiniana doctrina paulatim deflectentium inuidiosa cantilena de exorbitantia Augustini, refertur & retunditur. 253. 255

Eorum os obstruitur oraculo Papæ Celestini. 254

Scholastici libertatem à peccato longe aliter exponunt quam Augustinus. 315. & seqq.

Scholastici proprijs opinionibus præoccupati, sanctorum Patrum verba quoquo modo in suas partes trahunt. 91

Plus sudant præconceptam suam opinionem in Patribus stabiliendo, quam genuinum sensum Patrum indagando. 99

Scholastici gratiæ congruæ procusores, vires liberi arbitrij lapsi, fortiores statuunt quam integri. 98

Ab Augustini sensu longissime aberrant. 82. 87. 90. 409. 410

Pelagianorum objectiones pro Augustini verbis obtrudunt. 90. & seqq. 443

Eorum crebræ hallucinationes circa adjutorium gratiæ ac bene viuendum, necessarium. 38. 69. 82. 90. 102. 390

Pro gratia inter August. & Pelag. controuersia, varia somnia obtrudunt quæ disceptantibus nunquam venerunt in mentem. 69. 98

Vide, Augustinus, Bellarminus, Lessius, Molina, Suarez, Vasquez.

Scotus.

Scotus totius Scholasticæ subtilitatis coryphæus. 294. 334

Scholasticorum subtilissimus, iudicio omnium. 305. 306. 334

Determinationem ad vnam partem contrarietatis aut contradictionis nihil derogare libertati arbitrij sentit, adeoque eundem actum voluntatis liberum & simul necessarium astruit. 294. 305. 334

Augustinianam methodum conciliandi gratiam Christi cum libertate arbitrij amplectitur. 365

Vide Augustinus, gratia, libertas, Scholastici.

Semi-Pelagiani, Semi Pelagianismus.

Semi-Pelagiani non fuerunt hostes alterius gratiæ quam illius quæ nutui voluntatis non subesset. 62. 387

Necessitatem internæ actualisque gratiæ sine qua non, agnouerunt, tam respectu initij fidei, quam orationis & omnium piorum desideriorum. 54. 89. 387

Perseuerantiam hominis lapsi in cardinem liberi arbitrij refuderunt: sub exclusione tamen gratiæ possibilitatis. 61. 387

Ideo potissimum proscripti sunt, quod gratiam sufficientem nutui voluntatis lapsæ subditam astruerent. 164

Semi-Pelagianismus vnde ortus? 53. 54. 55. 418. 420

Perstringitur. 54. 55. 93. 231. 387. 390. Vide, Faciens quod in se est, gratia, Lessius, Molina, Pelagiani.

Seruus, Seruitus.

Seruus à seruando deriuatus, & qualiter? 257

Seruus, vt talis dominium alterius respicit. 257. 258

Seruus opponitur libero, & seruitus libertati. *ibid.*

Seruitus arbitrij à qua per gratiam liberatur: in quo sita? 4. 5 6. 257. 300. Vide arbitrium, gratia, liberatio, libertas.

Spes.

Spes theologica non fertur in Deum amore concupiscentiali, sed charitatiuo. 221. 223

Præsupponit in sperante charitatem saltem imperfectam, aut potius ipsamet est charitas. 233

Potest ferri in Deum gratis, non obstante respectu mercedis adjuncto. 123. 224. 225. Vide, charitas, fides.

Status.

Status hominum triplex post lapsum: sub natura, sub lege, sub gratia & singuli perstringuntur. 11. 12. & seqq.

Status hominum generatim quadruplex: ante legem, sub lege, sub gratia in pace. 24. 25

Stoici.

Stoici res quasdam necessitati fatali subditas statuunt: quasdam ab ea eximunt. 269

Voluntatem non nisi bonis & sapientibus tribuunt: stultis verò discolis non voluntatem, sed cupiditatem dant. 257

Tres *constantias* in animo sapientis pro tribus stultorum passionibus constituunt: voluntatem pro cupiditate, gaudium pro lætitia, cautionem pro metu. *ibid.*

Suarez.

Suarez duplici aberratione Philosophiam & Theologiam vno ictu iugulat. 393

Docet determinationem ad agendum cum gratia, esse propriam voluntatis: Augustinumque pro se citat, sed fictitia citatione. 99. 100

Pelagianorum objectiones Augustino adscribit, ijsque sua dogmata stabilire satagit. 90. 91. 92

In sententiam Molinæ & Lessij de efficacia gratiæ necessario relabitur, quantumuis ab ijs recedat circa diuinas prædefinitiones. 44. 107 108. 342. 343

Suarez præcipuus architectus gratiæ congruæ fundatæ in præscientia conditionalium. 44

Grauiter hallucinatur circa electionem Angelorum sanctorum ad gloriam. 390. 391

Imperitiam suam in doctrina ac principijs Augustini insigniter prodit suo philosophandi modo. 391

De adjutorio quo datur nobis velle & operari, non recte sentit. 44. 45

Liberum arbitrium constituit causam directam & principalem determinationis ad agendum hic & nunc. *ibid.*

Vide Bellarminus, Lessius, Molina, Scholastici, Vasquez.

T

Tentatio.

Tentationum victoria non libero arbitrio, sed gratiæ adscribenda; quicquid reclament Pelagiani. 34. 35. 38. 206. 256.
Tentatio non reputatur vanciter victa, nisi Dei amore vincatur. 218
Fideles & iusti orantes ne inducantur in tentationem, adjutorium actuale voluntatis & operis postulant, non remissionem peccatorum, nec gratiam habitualem diuturnum adjutorium. 38. 69. 70
Induci in tentationem quid? quid item non induci? 38
Tentationis influxus in opus prauum à Neotericis assimilatur influxui gratiæ medicinalis in opus bonum. sed perperam. 50
E duobus æquali tentatione pulsatis, & æquali gratia instructis, an possit alter tentationem vincere, altero succumbente? 97. 98. 99
Augustiniana ad istam interrogationem responsio, Neotericos gratiæ congruæ procursores non adjuuat sed iugulat: quicquid ipsi in contrarium obnitantur. 99. Vide Augustinus, gratia, Lessius, liberum arbitrium, Molina.

Temperantia.

Temperantia quæ est virtus cardinalis, in quo consistat? quæ eius functio, & quod objectum? 214. & seqq.
Est gemma amoris charitatiui iustitiæ sempiternæ sicut & reliquæ virtutes cardinales. 213. 214. Vide charitas, virtus.

Testamentum.

Testamentum. Vide Iudæi, lex.

S. Thomas Aquinas.

S. Thomas negat liberum arbitrium cogi posse. 259
Quibus phrasibus exprimat liberum arbitrium, Græcis Patribus succinens? 260
Qua ratione Dei imaginem homini impressam asserat? & in quo sita illa imago participata? ibid.
Beatis Deo fruentibus libertatem arbitrij attribuit. 294
Negat simplicem necessitatem derogare libertati. 293
Naturalem arbitrij libertatem in carentia coactionis constituit, Augustino suffragans. 293. 294. 306
Augustinianam methodum conciliandi gratiam cum libertate arbitrij amplectitur. 334. 343. 362
Nec S. Thomas, nec vllus post Augustinum vsque ad recentiores Scholasticos meminit gratiæ sufficientis, quam moderni obtrudere contendunt. 103

Timor.

Timor formaliter est amor fugiens quod sibi aduersatur. 231
Timor alius castus & filialis, alius spurius & seruilis: ex solo priore salubriter implentur mandata. 206, 207
Timor castus nascitur ex amore charitatiuo. 231. 234
Timor gehennæ per se spectatus, licitus, rectus & honestus est. 230. & seqq.
Per timorem Dei ad Dei amorem peruenitur. 231. 252
Timor pœnæ est initium sapientiæ sed extrinsecum, quod ab ipsa sapientia quæ charitas est, perinde ac seta à subsequente filo expellitur. 231. 232. 233
Soluitur objectio ex verbis Augustini petita. 233
An & qualiter timor pœnæ nascatur ex gratia Christi medicinali? 233. 234. & seqq.
Timor pœnæ iustitiam operatur, non quæ ex Deo est per gratiam Christi; sed quæ ex lege & nobis est. 235. 136. 237. 247
Timor pœnæ etiam æternæ oritur ex amore creaturæ, vt potè ipsius timentis. 234. 235. & seqq. Item 245. & seqq.
Timor gehennæ est ex natura, sed præinstructa fide diuina. 236. 237
Ex puro timore pœnæ nequit vitari vnum peccatum quin incidatur in alterum. 237 238
Vitans peccatum ex timore pœnæ, mallet non vitare si posset impunè. ibid.
In eo viget peccandi voluntas, quæ se prodit in opere quando proponitur impunitas. 238. 239
Aperitur radix huius doctrinæ. 239. 240. & seqq.
Opus bonum ex timore exercitum est mixtum ex voluntario simpliciter & inuoluntario secundum quid. 239. 240
An id obtineat etiam in casu quo opus ex timore factum habet aliunde honestatem. 241
An & qua ratione timor sit coactus? ibid.
Qui ex timore pœnæ legem implet, inuitus implet; adeoque non ex animo implet. 241. ad 245
Timor pœnæ non mutat prauam voluntatem in rectam 242. 243
Timens gehennam; non peccare, sed ardere metuit. 243. 244. 252
Timor gehennæ à Scholasticis procosus, procul dista ab attritione quam [illegible] Tridentina tanquam dispositionem ad percipiendam Sacramenti [illegible] probat. 247 [illegible] 251
Timor est seruus charitatis [illegible]. Vide attritio, charitas.

V

Valentina Synodus.

Valentina Synodus in Gallia quando & quo [illegible] celebrata? 164
Quid de [illegible] nitate redemptionis Christi senserit? ibid. Vide Christus, infideles, reprobus.

Vasquez.

Vasquez nimis liberalis in admittenda vera Christi gratia quam Pelagius. 29. 30. 31
Cogitationes congruas ordinis naturalis pro gratia ab August. & Concilio Arausicano deprædicata obtrudit. 28. ad 31
Dogma istud non tam Augustini sententia, quam Vasquezij somnium est. 28. 29
Imò ab Augustino ad Pelagianismum reijcitur. 29. 30
Refellitur ex ipsa gratiæ liberatricis notione & natura. 30. 31 32.
Vasquez Augustinum non tam exponit quam corrigit. 98
Auxilium sufficiens homini à Deo deberi contendit. 94. 116
Augustino palàm vale dicit. 148. Vide cogitatio, gratia, Lessius, Molina, Suarez.

Virtus.

Virtus ex Augustino nihil est aliud quàm dilectio eius quod diligendum est, adeoque charitatiuus Dei amor. 210. ad 212
Virtus nisi animam faciat optimam, non [illegible] meretur [illegible] nomen. 215
Virtutes philosophorum sunt vitia. 8. 10. 210
Virtutis officium est, vitam rectè instituere. 211
Virtutum cardinalium amplitudo & varietas perstringitur. 213. 214. & seqq
Sub iis militat omnium virtutum moralium exercitus. 213
Omnis vera virtus est diuini amoris affectus. 216. 217. & seqq. Vide, charitas, fides, iustitia, fortitudo, temperantia, prudentia.

Vocatio.

Vocatio alia interna, alia externa & quid vtraque? 94. 95
Vocationes externæ varia exempla recensentur. 94. 95. 96
Augustinus externas vocationes passim vocat congruas: internas autem nec congruas vocat vspiam nec incongruas: & cur? ibid.
Vocatio externa nunquam est congrua, nisi per internam gratiam ei accommodetur voluntas. 29. 31. 33. 94. 95. 96
Vocatio *secundum propositum* est effectus ipsius propositi: & hoc propositum antecedit omnem præuisionem futuri consensus hominis vocati. 404. 405. & seqq.
Vocatio secundum propositum est propria electis: & illud propositum est ipsa eorum electio. 371. 372. 404. 405
Vocatio secundum propositum, sic agit vt [illegible] peragat. 406
Eius efficacia non in præscientiam, sed in ipsum propositum refundenda est 406 & seqq Vide, cogitatio, gratia.

Voluntas.

Voluntas ab August. describitur: animi motus cogente nullo. 241. 242. [illegible]57
Voluntas est cubile totius libertatis. 261. 301
Voluntas, voluntatis arbitrium, liberum arbitrium, apud Augustinum concidunt. [illegible]55. 256. [illegible]57
Voluntatem non esse liberam tam implicat, quam nos non velle cum volumus: & cur? 261 & seqq 307. 334. 349. 373. 366
Volitio & volitio libera tam coincidunt, quam [illegible] & impo rationalis. 26[illegible]. 162. [illegible] 4. 348
Voluntaria omnes deliberati actus quantumuis [illegible] sarii, sunt in potestate volentis, adeoque liberi. 301 [illegible] & seqq.

FINIS.

ADMONITIVNCVLA.

DEcem librorum qui de gratia Christi Saluatoris inscribuntur indicem huc usque perdux[illegible] ut [illegible] ex supernumeraria statera nihil induximus; ea [illegible] enim ratione permoti, quod hæc nihil penè noui contineat, sed meram recapitulationem eorum quæ in tribus Tomis sparsim aduersus Semi-Pelagianos & Neotericos disputantur.

INDEX

INDEX

QVI SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCA OMNIA IN TRIBVS
his Tomis explicata secundùm eum librorum & Capitum ordinem, qui in Bibliis cernitur ob oculos ponit.

Auctoritates ex lib. Genesis.

Cap. 2. In quocumque die comederis ex eo, tom. 3. num. 156. & t. 2. n. 359
Insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ, t. 2. n. 32
Cùm cognouissent se esse nudos consuerunt folia ficus, t. 2. n. 33
Cap. 3. Aperti sunt oculi amborum, t. 1. n. 50
Aperiuntur oculi vestri & eritis sicut Dij, t. 1. n. 95
Terra es, & in terram ibis, t. 2. n. 36

Ex libro Deuteronomij.

Cap. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. t. 2. n. 163
Cap. 3. Posuit ante faciem tuam elige, t. 1. n. 150.
Cap 32. Ecce manus nostra excelsa & non Dominus, t. 3. n. 27

Auctoritates ex libro primo Regum.

Cap. 1. Abierunt potentes quorum tetigit Deus corda cum Saul, t. 3. n. 84

Ex tertio libro Regum.

Cap. 8. Inclinet corda nostra ad se vt ambulemus in vniuersis viis eius, t. 3. n. 78

Ex libro Ester.

Cap. 13. Non est qui possit resistere voluntati tuæ, si decreueris saluare, t. 3. n. 379

Ex libro Iob.

Cap. 3. Paruus & magnus vbi sunt, t. 3. n. 257
Cap. 24. Nemo mundus a sorde, t. 1. n. 91
Homo natus de muliere breui viuens tempore, t. 2. n. 380

Auctoritates ex libro Psalmorum.

Psal. 8. Gloria & honore coronasti eum, t. 3. n. 368
Psal. 10. Qui amat iniquitatem odit animam suam, t. 2. n. 164
Psal. 32. In Domino laudabitur anima mea, t. 2. n. 164
Psal. 33. Diuerte à malo & fac bonum, t. 3. n. 319
Psal. 36. A Domino gressus hominis dirigentur, t. 3. n. 203.
Psal. 44. Oleo lætitiæ præ consortibus, t. 1. n. 142
Astitit Regina à Dextris tuis in vestitu deaurato, &c. t. 2. n. 11
Psal. 52. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te, t. 2. n. 226
Psal. 58 Misericordia eius præueniet me, t. 3. n. 218
Deus ostendet mihi super inimicos, t. 3. n. 436.
Psal. 64. Sanctum est templum tuum mirabile in æquitate, t. 2. n. 321
Psal. 72. Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, t. 2. n. 370.
Psal 82. Imple facies eorum ignominia, t. 3. n. 22
Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus, t. 3. n. 368. & 376
Psal. 90. Eripiam eum & glorificabo eum, t. 3. n. 366
Psal. 104. Dedit eis regiones gentium & labores populorum possidebunt, t. 3. n. 435
Psal. 108. Caro mea immutata est propter oleum, t. 1. n. 123.
Psal. 110 Redemptionem misit Dominus populo suo, t. 3. n. 163
Initium sapientiæ timor Domini, t. 3. n. 231
Psal. 118. Intellectus bonus omnibus facientibus eum, t. 2 n. 162
Iustus es Domine & rectum iudicium tuũ, t. 2. n. 198
Quia omnia seruiunt tibi, t. 2. n. 39
Da mihi intellectum vt discam mãdata tua, t. 3. n. 77
Auerte oculos meos ne videant vanitatem, t. 3. n. *ibid.*
Inclina cor meum in testimonia tua, t. 3. n. 78
Psal. 139. Ne tradas me Domine à desiderio meo peccatori, t. 1. n. 80

Ex libro prouerb. Salomonis.

Cap. 7. Præparatur voluntas à Domino, t. 3. n. 203
Cap. 16. Hominis est præparare cor, t. 1. n. 140
Cap. 20. Quis gloriabitur castum se habere cor, t. 1. n. 92
Cap. 25. Nubes & ventus & pluuiæ non sequentes, t. 1. n. 39

Ex libro Sapientiæ.

Cap. 1. & 3. Deus mortem non fecit, inuidiã autem diaboli, &c. t. 2. n. 37
Cap. 2. Inuidiã diaboli mors intrauit in Orbem terrarum, t. 3. n. 329
Cap. 12. Ipsum qui non debet puniri condamnare, &c. t. 2. n. 372
Virtus enim tua, iustitiæ initium est, t. 2. n. 389
Cùm ergò sis iustus iustè omnia disponis, t. 2. n. 402
Virtutem enim ostendis tu qui non crederis esse in virtute consummatus, *ibid.*
Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate indicas, &c. *ibid.*

Ex libro Ecclesiastici.

Cap. 1. Omnis sapientia à Domino Deo est, t. 2. n. 318
Cap. 3. Dedecus filij, pater sine honore, t. 2. n. 396
Cap. 5. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat pecunias fructum non capiet ex eis, t. 2. n. 146
Cap. 7. Considera opera Domini quod nemo, t. 3. n. 126
Solummodo hoc inueni quod fecerit Deus hominem rectum, t. 2. n. 31
Cap. 22. Confusio patris est de filio indisciplinato, t. 2. n. 396
Cap. 26. Transgressores parauit ad Romphæam. t. 3. n. 424
Cap. 44. Non est inuentus similis illi qui conseruaret legem excelsi, t. 2. n. 12.

Ex libro Isaiæ.

Cap. 1. Si volueritis & audieritis me: t. 1. n. 150
Cap. 5. Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, t. 3. n. 154
Cap. 7. Nisi credideritis non intelligetis, t. 2. n. 8
Cap. 14. Ascendam super altitudinem nubium, t. 1. n. 156
Dominus enim exercituum decreuit & quis, &c. t. 3. n. 402
Cap. 29. Perdam sapientiam Sapientium, t. 2. n. 5
Cap. 59. Corruit in plateis veritas & æquitas non potuit ingredi, t. 2. n. 322

Ex libro Hieremiæ Prophetæ.

Cap. 31. Hoc est pactum quod feriam cum domo Israël dabo legem meam, &c. t. 2. n. 13. & 298.

Ex libro Danielis Prophetæ.

Cap. 9. Peccauimus, iniquè egimus, t. 1. n. 91.

Cap. 12. Fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates, t. 2. n. 11.

Ex libro Oseæ Prophetæ.

Cap. 9. Fiant similes & abominabiles sicut ea quæ dilexerunt, t. 2. n. 160.

Ex libro Zachariæ Prophetæ.

Cap. 1. Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, t. 1. n. 140.

Ex libro Malachiæ Prophetæ.

Cap. 3. Vanus est qui seruit Deo, t. 3. n. 119.

Ex libro secundo Machabæorum.

Cap. 6. Destinauit non admittere illicita, t. 3. n. 364

Ex Euangelio secundum Matthæum.

Cap. 1. Vocabis nomen eius Iesum; ipse enim, t. 3. n. 163. & 383.

Cap. 5. Qui fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in regno cœlorum, t. 2. n. 12. & 20.

Cap. 6. Nemo potest duobus Dominis seruire, t. 2. n. 159.

Dimitte nobis debita nostra, t. 3. n. 384.

Cap. 8 Non inueni tantam fidem in Israël, t. 1. n. 213

Cap. 9. Non est opus valentibus medicus, t. 1. n. 34

Cap. 10. Sed spiritus Patris qui loquitur in vobis, t. 1. n. 113. & t. 3. n. 82

Cap. 11. Venite ad me, t. 1. n. 138

Cap. 18. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, t. 3. n. 162

Cap. 19. Qui potest capere capiat, t. 1. n. 84

Si vis ad vitam ingredi, t. 3. n. 426

Cap. 20. Congregabunt Angeli electos eius à quatuor ventis, t. 3. n. 395

Amice non facio tibi iniuriam: tolle quod tuum est, t. 3. n. 415

Cap. 22. Quomodo eius filius est, t. 3. n. 120.

Cap. 23. Vt videantur ab hominibus amant primos recubitus, &c. t. 2. n. 146

Cap. 24. Nisi breuiati fuissent dies illi non fieret salua, &c. t. 3. n. 395

Cap. 25. Ignis æternus paratus diabolo & Angelis eius, t. 3. n. 370. & 424

Ex Euangelio secundum Marcum.

Cap. 13. Sed propter electos quos elegit breuiabit dies illos, t. 3. n. 394

Ex Euangelio secundum Lucam.

Cap. 12. Nolite timere pusillus grex, t. 3. n. 394

Cap. 22. Et quidem filius hominis secundum quod definitum est vadit, t. 3. n. 364

Cap. 24. Aperuit eis sensum vt intelligerent Scripturas, t. 3. n. 77

Ex Euangelio secundum Ioannem.

Cap. 1. Qui illuminat omnem hominem, t. 3. n. 159

Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, t. 2. n. 13

Cap. 3. Spiritus vbi vult spirat, t. 1. n. 115

Non potest homo accipere quicquam nisi, t. 3. n. 79

Exaltari oportet filium hominis, t. 3. n. 163

Cap. 5. Aquæ motionem, t. 1. n. 115

Nemo potest venire ad me nisi, &c. t. 3. n. 145

Sicut audio iudico, t. 2. n. 4

Cap. 6. Omnis qui audiuit à Patre & didicit, t. 3. n. 163

Cap. 7. Si quis voluerit voluntatem eius facere cognoscet de doctrina, t. 2. n. 162

Cap. 8. Quæ audiuit ab eo, hæc loquebatur in mundo, t. 2. n. 4

Si vos filius liberauerit tunc verè liberi eritis, t. 2. n. 39. & 189. t. 3. n. 332. & 333

Omnis qui facit peccatum seruus est peccati, t. 2. n. 189. & 191. t. 3. n. 324

In veritate non stetit, t. 2. n. 186

Veritas liberabit vos, t. 3. n. 257

Ille homicida erat ab initio, t. 3. n. 319

Cap. 10. Animam meam pono pro ouibus meis, t. 3. n. 163

Nemo rapiet eas de manu mea, t. 3 n. 394

Cap. 11. Ego sciebam quia semper me audis, t. 3. n. 164

Cap. 15. Sine me nihil potestis facere, t. 1. n. 138. & t. 2. n. 165

Omnia quæcumque audiui à Patre meo nota feci vobis, t. 2. n. 4

Si non venissem & locutus fuissem, t. 3. n. 154

Cap. 17. Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solum Deum verum, t. 2. n. 329

Non pro mundo rogo, t. 3. n. 165

Ex Actibus Apostolorum.

Cap. 1. Domine si in tēpore hoc restitues, t. 3. n. 120

Non aliud nomen est sub cælo datum hominibus, t. 3. n. 120

Cap. 2. Hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, t. 3. n. 364

Cap. 4. Conuenerunt facere quæ manus tua & consilium decreuerunt, t. 3. n. 364. & 370

Cap. 9. Quid me vis facere, t. 3. n. 252

Cap. 10. Vnxit eum Deus Spiritu sancto, t. 1. n. 126

Testificari quia ipse constitutus est à Deo iudex viuorum, t. 3. n. 364

Cap. 13. Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam, t. 3. n. 394

Cap. 16. Loqui verbum Dei in Asia & in Bithynia, t. 3. n. 119

Cap. 17. Iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, t. 3. n. 364

Cap. 22. Deus Patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, t. 3. n. 366

Ex Epistola ad Romanos.

Cap. 1. Tradidit eos Deus in desideria, &c. t. 1. n. 46. & 80

Obedire fidei, t. 1. n. 203

Quid prædestinatus est Filius Dei, t. 3. n. 364. & 366

Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei vocatis sanctis, *ibid.*

Cap. 2. Naturaliter quæ legis sunt faciunt, t. 1. n. 37. 83. 84. & t. 2. n. 234

Eiusmodi ipsi sunt lex qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, t. 2. n. 127

Quicumque enim sine lege peccauerunt, t. 1. n. 81. & t. 2. n. 120

In lege gloriaris, t. 1. n. 99

Quod impossibile erat legi in quo infirmabatur, t. 3. n. 176

Cap. 3. Ex operibus legis nemo iustificatur, t. 1. n. 37

Ignorantes Dei iustitiam, t. 1. n. 96

Per legem cognitio peccati, t. 1. n. 100

Cap. 4. Non ex lege hæreditatis, t. 1. n. 102

Et qui operatur merces non imputatur, &c. t. 1. n. 139 & t. 2. n. 66

Lex iram operatur, t. 3. n. 17

Cap. 5. Peccatum intrauit, t. 1. n. 36

In omnes mors transiit, t. 1. n. *ibid.*

Caro concupiscit aduersus Spiritum, t. 2. n. 164

Quæ scripta est non in tabulis lapideis, sed tabulis, &c. t. 1. n. 47. 48

Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, t. 2. n. 36. 37

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, t. 2. n. 297

Lex subintrauit vt abundaret delictum, t. 3. n. 17

Cap. 6. Non enim estis sub lege, t. 2. n. 37

Quid ergo dicimus lex peccatum est, t. 1. n. 46. 47

Lex

Lex subintrauit, vt abundaret delictum, t. 1. n. 100
Qui fecerit homo viuet in ea, t. 1. n. 103
Gratia Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro, t. 2. n. 1. 66. & 70
Cum essetis serui peccati liberi fuistis iustitiæ, t. 2. n. 42
Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, &c. t. 2. n. 135. 1 7. 171. & t. 3. n. 187
Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Dei, &c. t. 2. n. 191
Lex peccati & mortis, t. 3. n. 380
Cap. 7. Si cùm lex non esset, &c. t. 1. n. 36
Mandatum quod erat ad vitam, t. 1. n. 37
Velle adiacet mihi, t. 1. n. ibid.
Scio quia non habitat in carne mea, t. 1. n. ibid.
Gratia Dei per Iesum Christum, t. 1. n. ibid.
Lex membrorum, t. 1. n. 57
Peccatum non cognoui nisi per legem, t. 1. n. 100
Nam concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, non concupisces, t. 2. n. 77. 129
Video aliam legem in membris meis, t. 2. n. 108. 380. & t. 3. n. 1336
Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius, t. 2. n. 185. 336. & t. 3. n. 13. 27. 74. 367. & 380
Non quod volo ago, t. 2
Cap. 8. Vnus delicto mortui sunt, t. 1. n. 36
Primitias spiritus habentes, t. 1. n. ibid.
Quod impossibile erat legi, t. 1. n. 37
Qui de peccato damnauit peccatum, t. 1. n. 89
Spiritus interpellat pro nobis, t. 1. n. 113
Corpus mortuum est propter peccatum, t. 2. n. 37
In his omnibus superamus per eum qui dilexit nos, t. 2. n. 117
Vt obediatis concupiscentiis eius, t. 2. n. 135. 137. 171
Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, t. 2. n. 185. & t. 3. n. 6
Deus qui iustificat: quis est qui condemnet, t. 2. n. 394
Quicumque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, t. 3. n. 81
Vbi est gloriatio tua? t. 3. n. 113
Nam quid oremus sicut oportet nescimus, t. 3. n. 228
Non enim accepistis spiritum seruitutis, t. 3.
Nam quos præsciuit & prædestinauit, t. 3. n. 364
Illos & glorificauit, t. 3. n. 366 367
Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, t. 3. n. 425
Quis nos separabit à charitate Christi, t. 3. n. 402
Cap. 9. Nunquid iniquitas apud Deum, t. 1.
Offenderunt in lapidem offensionis, t. 1. n. 97
Non volentis neque currentis, t. 1. n. 113. & t. 3. n. 83
Non ego sed gratia Dei mecum, t. 3. n. 86
Vasa iræ parata in interitum, t. 3. n. 424
Vt secundum electionem propositum Dei maneret, t. 3. n. 372
O homo tu quis es, qui respondeas Deo, t. 3. n. 437
Cap. 10. Prope est verbum, t. 1. n. 82
Ignorantes Dei iustitiam, t. 1. n. 2. & t. 3. n. 99
Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt, t. 1. n. 205. & t. 2. n. 119
Cap. 11. Dedit illis Deus spiritum compunctionis, t. 1. n. 37
Si autem gratia iam non ex operibus, t. 1. n. 138. & t. 2. n. 66. 322. & t. 3. n. 11. 229
Ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, t. 2. n. 70
Nunquid repulit Deus plebem suam, t. 3. n. 26
Quis cognouit sensum Domini, t. 3. n. 27
O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, t. 3. n. 413
Cap. 12. Sicut vnicuique partitus est mensuram fidei, t. 1. n. 5
Nolite conformari huic sæculo, t. 2. n. 215
Cap. 13. Plenitudo legis dilectio, t. 3. n. 219
Cap. 14. Omne quod non est ex fide peccatum est, t. 2. n. 226
Regnum Dei iustitia & pax, t. 2. n. 329
Cap. 15. Et ipsi pleni estis dilectione repleti omni scientia, t. 2. n. 9
Cap 16. Salutate Rufum electum in Domino, t. 3. n. 395

Ex prima Epistola ad Corinthios.

Cap. 1. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, t. 1. n. 37
Factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio, t. 2. n. 5.
Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi, t. 2. n. 5
In omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, t. 2. n. 9
Sanctificatis in Christo vocatis sanctis, t. 3. n. 397
Cap. 2. Loquimur Dei sapientiam inter perfectos. t. 3. n. 364
Loquimur sapientiam Dei quam prædestinauit, t. 3. n. 366
Cap. 3. Ego plantaui Apollo rigauit, t. 3. n. 85
Cap 4. Nam si decem millia Pædagogorum habeatis in Christo, sed non, &c. t. 2. n. 18
Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? t. 2. n. 165. & t. 3. n. 203
Cap. 6. Qui adhæret Domino vnus spiritus est, t. 2. n. 159
Cap. 7. Quod volt faciat, t. 1. n. 90
Nolite fraudare inuicem nisi ex consensu, t. 2. n. 138
Cap. 10. Siue manducatis siue bibitis, t. 1. n. 121
Cap. 12. Excellentiorem vobis viam demonstro, t. 1. n. 37
Cap. 13. Charitas operit multitudinem peccatorum, t. 2. n. 274
Charitas patiens est non æmulatur, t. 3. n. 225
Cap. 15. Infirmabatur non in se, t. 1. n. 37
Gratia Dei sum id quod sum, t. 2. n. 1
Qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, t. 2. n. 117. & t. 3. n. 86
Virtus peccati lex, t. 3. n. 15. 17. & t. 3. n. 39
Non prius quod spirituale, sed quod animale, t. 3. n. 24
Sicut in Adam omnes moriuntur, t. 3. n. 159
Sit Deus omnia in omnibus, t. 3. n. 223
Miserabiliores omnibus hominibus, t. 3. n. 377.

Ex secunda Epistola ad Corinthios.

Cap. 3. Littera occidit, t. 3. n. 17
Obtusi sunt sensus eorum, t. 3. n. 116
Quoniam in Christo euacuatur, t. 3. n. 121
Vbi spiritus Domini, ibi libertas, t. 3. n. 320
Cap. 4. Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, t. 2. n. 9
Cap. 7. Sæculi tristitia mortem operatur, t. 2. n. 156
Cap. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, t. 3. n. 364
Cap. 12. Audiui arcana verba quæ non licet homini loqui, t. 2. n. 4
Ne magnitudo reuelationum extollat me, t. 1. n. 94
Cap. 13. Oramus ad Deum, vt nihil mali faciatis, t. 3. n. 77
An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus, t. 3. n. 82

Ex Epistola ad Galatas.

Cap. 3. Conclusit Scriptura sub peccato, t. 3. n. 17, 109. 128
Itaque lex Pædagogus noster, t. 3. n. 21, 22

Cap. 4. Eiice ancillam & filium eius, t. 3. n. 122
Cap. 5. Vt quæcunque vultis illa faciatis, t.2.n.326
Caro concupiscit aduersus spiritum, t.3.n. 74. 172. 181
Spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis, t. 3. n. 187
Gaudium & pax, t.3.221
Cap. 6. Vos in libertatem vocati estis, t.3.n.320

Ex Epistola ad Ephesios.

Cap. 1. Prædestinati secundum propositum eius, t.3. n. 79
Prædestinauit nos in adoptionem filiorum, t. 3. 364. & 366
In quo nos sorte vocati sumus, t. 3.
Omnibus Sanctis qui sunt Ephesi, t.3.n.397
Sicut elegit nos ante mundi constitutionem, t. 3. n. 382. 394
Cap. 2. Gratia eius saluati per fidem, t. 2. n.1
Eramus natura filij iræ, t.1. n.52
Cap. 3. Vt in charitate radicati & fundati possitis comprehendere, &c. t. 2.n.7. & 9
Cap. 5. Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit, t 3. 163
Surge qui dormis, t. 3. n. 167

Ex Epistola ad Philippenses.

Cap. 1. Qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vsque in diem Christi. t. 1. n. 37
Vobis datum est pro Christo, t. 1. n. 110
Deus operatur in vobis, t. 3. n. 203
Cap. 2. Deus est enim qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate, t.1.n.111.165. & t. 3. n. 86. & 200
Cap 3. Veruntamen ad quod peruenimus, t.1.n. 37
Non quia iam acceperim aut perfectus sim, t.1. n. 93

Ex Epistola ad Colossenses.

Cap. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ & induite nouum hominem, t. 3. n. 32.
Omne quodcumque facitis in verbo aut opere, &c.
Induite ergo vos sicut electi Dei & dilecti viscera misericordiæ, t.2.n.162

Ex prima ad Timotheum.

Cap. 1. Christus Iesus venit in mundum, t. 1. n. 196
Cap. 2. Vult omnes saluos fieri, t. 1.n.181.184.& t.3. n. 157. 457
Redemptionem semetipsum dedit pro omnibus, t. 3. n. 162

Ex secunda Epistola ad Timotheum.

Cap. 1. Formam habe sanorum verborum quæ à me audiuisti fide, t. 1. n. 4
Cap. 2. In magna domo, t. 1. n. 38
Quæ audiuisti à me per multos testes hæc commenda, t. 2. n. 4
Omnia sustineo propter electos, t.3.n.162

Ad Philemonem.

Ita frater te fruar in Domino, t.2.n.164

Ex Epistola ad Hebræos.

Cap. 1. Virga æquitatis, virga regni tui, t.2.n.331
Cap. 2. Sine fide impossibile est placere Deo, t. 2. n. 226

Ex Epistola Iacobi.

Cap. 1. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, t. 2. n. 77. 129. & 169
Omne datum optimum, t.3.n.79
Qui perspexerit in legem perfectam, t. 3.n.321.
Cap. 2. Quicunque totam legem seruauerit, t.3.n.2
Cap. 3. Linguam autem nullus hominum dormire potest, t. 1. n. 91

Ex prima Epistola Petri.

Cap. 1. Petrus Apostolus electis aduenis, t. 3.n.161. & 395
Cap. 2. Quasi liberi & non quasi velamen habentes malitiæ, t. 3. n. 320
A quo quis deuictus est huius & seruus addictus est, t. 3. n. 333
Vos autem genus electorum, t. 3

Ex secunda Petri.

Cap. 2. Velut muta animalia, &c. t.2.n. 82.
A quo quis superatus est, eius & seruus, t. 2. n. 111. 191. & t. 3. n. 40.
Audaces sibi placentes, t. 2. n. 82
Cap. 3. Crescite in gratia & in cognitione Domini, t. 2. n. 9
Nolens aliquos perire, t. 3. n. 161

Ex prima Epistola Ioannis.

Cap. 1. Hæc est annunciatio quam audiuimus ab eo & annunciamus vobis, t. 2. n. 4.
Nolite diligere mundum, t. 2. n. 143. 210. 214
Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, t.3. n.163
Exierunt ex nobis quia non erant ex nobis, t. 3.
Cap. 2. Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, &c. t. 2. n. 133.
Cap. 3. Qui natus est Deo peccatum non facit, t. 3. n. 347
Cap. 4. Sed ex Deo est, t. 3. n. 33
Perfecta charitas foras mittit timorem, t. 3. n. 2
Cap. 5. Mandata eius grauia non sunt, t. 2. n. 92

Ex Epistola tertia.

Is qui amat primatum gerere in eis, t. 2. n. 146

Ex Epistola Iudæ.

Præscripti in Iudicium, t. 3. n. 424.

Ex Apocalypsi.

Cap. 2. Dabo tibi coronam vitæ, t. 3.n. 366

FINIS.